



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Heiligen en Heren : studies over het parochiewezen in het Noorden van Nederland vóór 1600

Roemeling, O.D.J.

Citation

Roemeling, O. D. J. (2013, December 18). *Heiligen en Heren : studies over het parochiewezen in het Noorden van Nederland vóór 1600*. *Fryske Akademy*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/22940>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/22940>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page



Universiteit Leiden



The handle <http://hdl.handle.net/1887/22940> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Roemeling, Otto Derk Jan

Title: Heiligen en Heren : studies over het parochiewezen in het Noorden van Nederland vóór 1600

Issue Date: 2013-12-18

Bijlage 1. Corpus, met gegevens over patroonheiligen en priesters in de parochies van Friesland

Inleiding

Deze bijlage biedt een beredeneerd overzicht van alle bekende patroonheiligen en priesters voor de provincie Friesland (met inbegrip van Terschelling en Vlieland die destijds in wereldlijk opzicht tot Noord-Holland gerekend werden) uit de periode vóór 1600. Hij heeft een soortgelijke opzet gekregen als Romein's *Overzicht van de predikanten in de Hervormde gemeenten in Friesland*,¹ met dien verstande dat hij per parochie is ingedeeld. De parochies zijn in alfabetische volgorde aangegeven. Daarbij worden ook reeds vóór 1500 verdwenen parochies meegenomen. Achtereenvolgens worden vermeld – voor zover bekend – de patroonheilige(n) van de kerk, bijzonderheden over de stichtingsgeschiedenis van de kerk en eventueel bekende zaken over de collatierechten, de overige aan de kerk verbonden beneficia (vicarieën, prebenden en kapellen) met hun patrocinia en eventuele bijzonderheden over de collatierechten, daarvan de namen van de bedienaren van de verschillende beneficia met zo mogelijk gegevens over herkomst, familiebetrekkingen, gevolgde studie(s) en verloop van de carrière.

Wat de namen van de geestelijken betreft, kunnen we stellen dat de oogst betrekkelijk schraal is. Over de personele bezetting in de eerste zes eeuwen na de kerstening is vrijwel niets bekend. Slechts zeer incidenteel wordt de naam van een pastoor in bronnen genoemd. Allengs verbetert de situatie enigszins maar pas vanaf globaal genomen de tweede helft van de vijftiende eeuw beginnen meer gegevens beschikbaar te komen. De verschillen zijn echter per regio zeer aanzienlijk. Met name het zuidoostelijke deel van de provincie is zeer schaars aan bronnen en derhalve ook aan namen van geestelijken.

Bij laatstgenoemden wordt doorgaans volstaan met de vermelding van de eerste en de laatste maal in een bron; tussenliggende vermeldingen worden doorgaans niet genoemd. Zo mogelijk wordt aangegeven of de betrokkene heeft gestudeerd en of hij eerder of nadien elders (aangegeven met een *) een beneficium heeft gehad. Voorzover over de genealogische relatie van een geestelijke iets bekend is wordt zulks aangegeven. Ook van eventuele onder- of begane delicten wordt melding gemaakt evenals van vervolging in verband met afwijkende godsdienstige opvattingen.

Het merendeel van de voorkomende priesters was wereldlijk. In bepaalde gevallen traden echter kanunniken of monniken op als pastoor van een kerk waarvan het patronaatsrecht aan een klooster toebehoorden. Zij worden evenzeer vermeld. Buiten dit overzicht vallen de (overige) regulieren.

De bronnen waaruit geput werd zijn zeer verschillend van aard. Zij omvatten archieven van wereldlijke en geestelijke instellingen maar ook familie- of huisarchieven. Geestelijken kunnen daarin voorkomen als betrokkene of oorkonder bij een rechtshandeling als aan- en verkoop, geldelijke transacties, eiser of gedaagde bij geschillen terwijl met name in de archieven van kerkelijke instellingen als de bisschoppen en proosten-aartsdiakens van Utrechtse kapittels materiaal gevonden kan worden over wijding van geestelijken en verlenen van de opdracht tot zielzorg. Met name in de laatstgenoemde bronnen is het onvermijdelijk dat bepaalde kerkrechtelijke begrippen worden gehanteerd en derhalve ook in ons overzicht gebruikt worden. Ter verduidelijking daarvan diene daarom het volgende:

¹ Romein, *Friesland*. In tegenstelling tot zijn overzicht over de predikanten in Drenthe voorzag hij het deel over Friesland niet van voorafgaande informatie over de kerk ter plaatse zelve.

- *Jus patronatus*: het recht van eigendom van een kerk, pastorie of ander beneficie en het daaruit voortvloeiende recht daarvoor een geestelijke aan de bevoegde kerkelijke instantie ter verkrijging van de opdracht tot zielzorg voor te dragen (presenteren); later ook collatierecht geheten.
- *Jus devolutionis*: de verlening van een beneficie door de landsheer of de bisschop omdat om een of andere reden van het recht tot voordracht voor dat beneficie geen gebruik is gemaakt, bijvoorbeeld omdat de daartoe gerechtigden het niet eens konden worden over een voordracht of omdat een redelijke termijn voor de vervulling van een vacature was verstreken.
- *Placet*: het bewilliging door de landsheer van de benoeming van een bepaald persoon in een bepaald beneficie.²
- *Institutie*: de opdracht tot zielzorg, verleend door de bisschop of de competente aartsdiaken
- *Resignatie*: het terugtreden als bezitter van een beneficie.
- *Privatie*: de ontzetting door de bisschop of de landsheer uit een beneficie.
- *Licentia testandi*: de vergunning, verleend aan een geestelijke, om bij testament over zijn goederen te beschikken.
- *Dimissoriaal*: de door de bisschop aan een clericus verleende vergunning zich elders tot een van de hogere wijdingen te laten wijden.
- *Episcopalia*: door een geestelijke aan de bisschop wegens door deze verleende vergunningen verschuldigde bedragen.³
- *Incorporatie*: het verkrijgen door een klooster van het eigendomsrecht van een parochiekerk of de rechten op de pastorie door een klooster.

Zonder op alle bijzonderheden van de opbouw in te gaan, zij hier verder vermeld dat mede om aansluiting bij Romein te houden, voor de provincie- en plaatsnamen de Nederlandstalige versies zijn gebruikt, en dat bij de verwijzingen naar (archieven van) de voormalige nedergerechten (steden en grietenijen) de namen uit de periode tot de gemeentelijke herindelingen zijn aangehouden. Wat de namen van de geestelijken betreft: die zijn weergegeven op de wijze zoals zij in de bronnen voorkomen, dus in de landstaal of in het Latijn. Het ‘terugvertalen’ van de Latijnse naar de inheemse naam is achterwege gelaten, ook al omdat niet altijd vaststaat hoe de oorspronkelijke namen – voornaam en/of patroniem – geluid kunnen hebben. Patroniemen worden als genitief of als ‘z.’ respectievelijk ‘dr.’ vermeld.

Bij de geestelijken worden in deze bijlage de jaren van eerste respectievelijk laatste vermelding aangegeven en eventueel tussentijdse vermeldingen die relevant zijn voor de betrokkene, bijvoorbeeld in relatie tot familieleden. Met name indien slechts een voornaam bekend is, kan het voorkomen dat ten onrechte twee gelijknamige personen als één en dezelfde zijn beschouwd. Hetzelfde kan zich ook voordoen bij personen met dezelfde voornaam en hetzelfde patroniem. De kans op verwarring is in het laatste geval echter wel veel kleiner. Problemen kunnen zich ook voordoen bij het trachten vast te stellen of iemand heeft gestudeerd omdat de inschrijvingen als student niet altijd patroniem of familienaam vermelden maar bijvoorbeeld verwijzen naar plaats of streek van herkomst. De gebruiker zal steeds rekening moeten houden met zulke onzekerheden.

² Voor de standaardformule, zie Coll. Gabbema nr. 10.

³ Opgegeven 12.2.1499: Grijpink, BBH 39 (1920) 146.

Inhoudsopgave

Aalsum 2	Cornjum 172	Goutum 339
Aalzum 3	Cornwerd 177	Greonterp 346
Abbegea 4	Dantumawoude 181	Griend 347
Achlum 8	Dedgum 183	Grouw 348
Aegum 10	Deersum 185	
Akkerwoude 13	Deinum 188	Hallum 352
Akkrum 18	Delfstrahuizen 191	Hantum 359
Akmarijp 24	Dokkum 193	Hantumhuizen 363
Allingawier 27	Dongjum 205	Hardegarijp 365
Almenum (zie Harlingen)	Doniaga 211	Harich 368
Ameland 29	Donkerbroek 213	Harkema Opeinde 372
Anjum (Menaldumadeel) 30	Driesum 216	Harlingen (Almenum) 374
Anjum (Oostdongeradeel) 31	Drogeham 220	Hartwerd 387
Anneburen 36	Dronrijp 222	Haske (=? De Deelen) 390
Appelscha 37	Duurswoude 213	Haskerdijken 391
Arum 38	Dijken 232	Haskerhorne 394
Augsbuurt (Lutjewoude) 49	Dijkshorne 233	Haule 398
Augustinusga 51		Heeg 399
	Echten 234	Hemelum 406
Baard 54	Edens 236	Hempens 409
Bakhuizen 56	Ee 237	Hemrik 411
Bakkeveen 57	Eernewoude 239	Hennaard 413
Balk 59	Eesterga 241	Herbayum 415
Ballum 61	Eestrum 244	Hiaure 420
Bantega 62	Elahuizen 245	Hichtum 421
Bardingadorp 63	Elsloo 247	Hidaard 424
Bayum 64	Engelum 249	Hieslum 428
Beers 66	Engwier (Abbingwier) 252	Hindeloopen 430
Beetgum 70	Engwierum 254	Hitzum 433
Beets 73	Eslawald 256	Hogebeintum 437
Beetsterzwaag 75	Exmorra 257	Hollum 440
Bergum 76		Holwerd 443
Berlikum(=Tuitgum) 80	Ferlerhee 260	Hommerts 448
Birdaard 88	Ferwerd 261	Hoorn 453
Birstum 90	Ferwoude 268	Hoornsterzwaag 457
Blesdijke 91	Finkum 271	Huins 459
Blessum 95	Firdgum 275	Huizum 463
Blija 97	Fochteloo 277	Hijlaard 470
Boer 100	Follega 278	Hyum 472
Bolsward 102	Folsgare 282	
Boornbergum 129	Foudgum 284	Idaard 474
Boornzwaag 131	Franeke 286	Idsegahuizum 475
Bornwird 133	Friens 310	Idskenhuisen 478
Boxum 135		Idzega 481
Boyl 138	Gaast 312	Indijk 483
Bozum 140	Gaastmeer 315	Irnsom 485
Brantgum 147	Garijp 317	Itens 488
Britsum 149	Gauw 320	
Britswerd 153	Genum 322	Janum 492
Broek 155	Gersloot 324	Jellum 495
Brongerga 158	Giekerk 325	Jelsum 497
Buitenpost 160	Goënga 328	Jislum 502
Burgwerd 165	Goëngahuizen 332	Jorwerd 504
Burum 169	Goëngarijp 333	Joure 507
	Goëngazwaag 337	Jouswier 508

Jubbega 509
 Jutrijp 510

Karnewald (=Kappenberg, =
 Kedingrip) 512
 Katlijk 513
 Katrijp 515
 Kimsward 517
 Kloesewier 524
 Kolderwolde 525
 Kollum 527
 Kollumerzwaag 537
 Kooten 539
 Kortehemmen 540
 Kortezwaag 541
 Kortwoude 542
 Koudum 543
 Kubaard 549

Laaxum 553
 Langedijke 554
 Langezwaag 555
 Langweer 557
 Leeuwarden – Oldehove 561
 Leeuwarden – Nijehove 615
 Leeuwarden – Hoek 628
 Legemeer 634
 Lekkum 635
 Lemmer 640
 Lichtaard 642
 Lillingwald 644
 Lioenssens 645
 Lions 648
 Lippenhuizen 649
 Loënga 651
 Lollum 653
 Longerhouw 656
 Ludingakerke 658
 Luinjeberd 659
 Lutkepost 663
 Lutkewierum 666
 Lutkewoude: zie Augsbuurt
 Luxwoude 669

Makkinga 670
 Makkum 672
 Mantgum 676
 Marrum 679
 Marssum 682
 Medumwarth 688
 Menaldum 689
 Metslawier 693
 Midlum 696
 Midsland 700
 Miedum 705
 Minnertsga 707
 Mirns 715
 Molkwerum 720
 Monnikega 722
 Morra 723

Munnikeburen 724
 Murmerwoude 726

Nes (Am.) 728
 Nes (Utd.) 730
 Nes (Wd.) 732
 Niawier 735
 Nieuw Delfstrahuizen?: zie
 Delfstrahuizen
 Nieuwehorne 736
 Nieuweschoot 738
 Nieuw Kruisland 739
 Nij Delfstrahuizen? : zie
 Delfstrahuizen
 Noorderdrachten 740
 Noordermeer 742
 Noordwolde 744
 Nijeberkoop 746
 Nijega (H.O.N.) 747
 Nijega (Schoterland) : zie
 Rohel
 Nijega (Sm.) 750
 Nijega (grietenij onbekend)
 751
 Nijehaske 752
 Nijeholtpade 754
 Nijeholtwolde 757
 Nijelamer 759
 Nijemeer: zie Legemeer
 Nijemirdum 761
 Nijespanga? 765
 Nijetrijne 766
 Nijhuizum 768
 Nijland 770

Oenkerk 775
 Offingawier 777
 Oldeberkoop 779
 Oldeboorn 783
 Oldeholtpade 794
 Oldeholtwolde 796
 Oldekape zie Oudega (H.O.)
 Oldelamer 799
 Oldeouwer 804
 Oldetrijne 810
 Olterterp 814
 Oosterbierum 815
 Oosterend 818
 Oosterlittens 829
 Oostermeer 833
 Oosternijkerk 853
 Oosterwierum 838
 Oosterwolde 841
 Oosterzee 844
 Oosthem 848
 Oostrum 852
 Oost-Vlieland 854
 Opeinde 856
 Oppenhuizen 858
 Oudega (H.O.N.) 861

Oudega (Sch.) 864
 Oudega (Sm.) 866
 Oudega (W.) 868
 Oudega (grietenij onbekend)
 872
 Oudehaske 873
 Oudehorne 876
 Oudemirdum 877
 Oudeschoot 884
 Oudkerk (Dantumadeel) 887
 Oudkerk (Tietjerksteradeel)
 890
 Oudwoude 894
 Ouwster Nijega 897
 Ouwsterhaule 898

Paesens 900
 Parrega 902
 Peins 904
 Peperga 907
 Piaam 910
 Pietersbierum 912
 Pingjum 918
 Poppingawier 926

Raard 933
 Rauwerd 935
 Reitsum 941
 Remberdahusum : zie Oudkerk
 (Dantumadeel)
 Ried 943
 Rinsumgeest 946
 Rohel 952
 Roodkerk 954
 Roordahuizum 956
 Rotstergaast 959
 Rotsterhaule 960
 Rottum 962
 Ruigahuizen 966
 Rijk 967
 Rijperkerk 968
 Rijs 969

Sandfirden 970
 Schalsum 972
 Scharl 976
 Scharnegoutum 978
 Scherpenzeel 981
 Schettens 983
 Schiermonnikoog 984
 Schillaard 985
 Schingen 987
 Schraard 989
 Schurega 991
 Sexbierum 992
 Siegerswoude (Opsterland)
 1000
 Siegerswoude
 (Tietjerksteradeel) 1001
 Sint Annaparochie 1002

Sint Jacobiparochie 1004
Sint Johannesga (Schoterland)
(thans Scharsterland) 1006
Sint Johannesga (Utingeradeel)
(thans Scharsterland) 1007
Sint Johanneswold: zie
Veenwouden
Sint Nicolaasga 1009
Slappeterp 1011
Sloten 1013
Smallebrugge 1016
Sneek 1018
Snikzwaag 1048
Sondel 1050
Sonnega 1054
Spanga 1057
Spannum 1059
Stavoren 1064
Steggerda 1070
Stiens 1073
Stryp 1083
Suameer 1086
Suawoude 1088
Surhuizum 1090
Swichum 1094
Sijbrandaburen 1098
Sijbrandahuis 1101

Teerns 1103
Terband 1106
Terhorne 1108
Ter Idzard 1110
Terkaple 1113
Ternaard 1116
Teroele 1118
Terwispel 1120
Terzool 1122
Tietjerk 1125
Tirns 1128
Tjalhuizum 1130
Tjalleberd 1132
Tjerkgaast 1133
Tjerkwerd 1137
Twijzel 1141
Tzum 1144
Tzummarum 1154

Uitwellingergera 1160
Ureterp 1164

Waaxens (Hennaarderadeel)
1165
Waaxens (Westdongeradeel)
1167
Waaxens (grietenij onbekend)
1169
Waltheim 1170
Wanswerd 1171
Warga 1174
Warns 1179

Warstiens 1182
Wartena 1184
Weidum 1186
Welsrijp 1191
Westergeest 1196
Westermeer 1200
Westernijkerk 1204
Westhem 1206
Westernijeberkoop 1208
West-Terschelling 1209
West-Vlieland 1212
Wetzens 1215
Wier 1216
Wierum 1219
Wieuwerd 1220
Wigaradorp 1222
Winsum 1223
Wirdum 1230
Witmarsum 1244
Wolbrandskerk 1251
Wolsum 1253
Wolvega 1257
Wommels 1260
Wons 1267
Workum 1271
Woudsend 1289
Wouterswoude 1290
Wijckel 1292
Wijnaldum 1298
Wijnjeterp 1305
Wijns 1307

IJlst 1308
Ypekolsga 1312
Ijsbrechtum 1315

Zuiderdrachten 1320
Zurich 1321
Zwaagwesteinde 1324
Zweins 1325

**Bijlage 1. Corpus, met gegevens over patroonheiligen en priesters in de
parochies van Friesland**

AALSUM

Patroon: onbekend

Bijzonderheden: ‘Aylsom’ wordt – met Birstum* - in 1315 genoemd onder de *capelle* (hier dochterkerken van Oldeboorn) die bisschop Guy uitdrukkelijk aan zich behoudt wanneer een nadere regeling wordt getroffen over de schenking van de kerk te Oldeboorn *cum suis attinentiis* in 1243 door bisschop Otto aan het Duitse huis te Nes.⁴

Verder is over een kapel of kerk te Aalsum als zodanig niets bekend. Waarschijnlijk werd de kerk aan het tertiarissenhuis aldaar bij de stichting ca 1438 geschonken en deed deze vanaf toen dienst als kloosterkapel.⁵ De parochie zal toen zijn opgeheven en het gebied ervan verdeeld over Irnsum en Akkrum.⁶

⁴ ARDOU, nr. 2290 resp. 2288.

⁵ Mol, *Kloosters* (ms), 166-167.

⁶ Gildemacher, ‘Ga’, 174 n. 17.

AALZUM

Patroon : **Catharina**¹

Bijzonderheden: Het schip van het bestaande kerkgebouw wordt gedateerd op het einde van de 12^e eeuw.²

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen. Wel is in 1472 sprake van een legaat aan 'dat leen' te Aalzum³ maar verder is daarover nietsgevonden.

Pastorie

1466 **Symon**⁴

1472 **Tyaert**⁵

1492 - 1505 **Symon**
komt 3 september 1492 voor als pastoor van Tjaard Mockema⁶; de Mockema's woonden hier.⁷ In 1502 komt hij als 'Zwarte Heer Symon' (de betekenis van 'zwart' is hier niet duidelijk) als pastoor alhier voor⁸ en hij wordt als pastoor ook genoemd in 1505.⁹

1524 **Petrus**¹⁰

1547 **Cornelis**¹¹

1579 – 1580 **Hendrik Hesselsz.**
wordt in 1579¹² en 1580¹³ als pastoor vermeld.

¹ Verhoeven 81. Op grond van een foutieve allocatie van 'Sinte Anna toe Aelsum', vermeld in 1541 (FT 170), (bedoeld is het klooster Aalsum) noemt Reitsma 109 n. 5 Anna als patrones van de kerk te Aalzum.

² Van den Berg, *De Dongeradelen* 237.

³ OFO I, nr. 235.

⁴ PB 6305 Hs, nr. 5 Westdongeradeel 3.

⁵ OFO I, nr. 235

⁶ Groninger Archieven, Reg. Feith 1492/34.

⁷ PG, nr. 85.

⁸ *Jancko Douwema's Geschriften* 129.

⁹ OFO I, nr. 504.

¹⁰ PB 6305 Hs, nr. 5 Westdongeradeel 3.

¹¹ Hof nr. 16800, 315vv.

¹² PB 6305 Hs, nr. 5 Westdongeradeel 3.

¹³ RA Dokkum nr. 16, 307; Reitsma, 110.

ABBEGA

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: Reeds in 1399 bestond hier een vicarie.² In 1508 werd daarnaast een prebende gesticht.³ In 1543 wordt naast de pastorie alleen de vicarie genoemd.⁴ Ca 1550/2 en 1558/60 worden alhier de pastorie, de vicarie en een prebende/vrijleen vermeld⁵, terwijl in 1581 sprake is van de pastorie, de vicarie zijnde een vrije prebende en ‘de andere vicarie’.⁶

Pastorie

1433 **Idsaert**⁷

1445/6 **Vacant**
In 1445/6 blijkt de pastorie recent tweemaal vacant te zijn geweest.⁸

1453 **Andreas**⁹

1482 - 1494/5 **Goffa/Godfridus Attema**
Goffa komt voor het eerst als pastoor alhier voor 1482 (als Godfridus).¹⁰ Hij is hier nog 1494/5¹¹ en is vanaf 1502 tot 1509 bekend als pastoor te Oosterend *. Op 9 juli 1508 maakte hij zijn testament waarbij hij een rente vermaakte ten behoeve van een leen alhier.¹² Naar de stichter heette het het (Goffe) Attemaleen.¹³

1508 – 1511 **Eling Syboldsz.**¹⁴
Elingius Siboldi van Bolsward werd als student in de rechten 24 augustus 1491 te Keulen ingeschreven.¹⁵

vòòr 1530 ? **Sybke**
Wanneer een inwoner van Abbega aan iemand uit Oosterlittens een zwaan verkoopt wordt de overeenkomst voor hem getekend door heer Sybke wiens functie en standplaats niet worden vermeld; een en ander moet zich vòòr 1530 hebben afgespeeld.¹⁶ Mogelijk was hij de pastoor alhier.

vòòr 1536 **Myrck**

¹ Verhoeven, 81.

² Verwijs, 540.

³ FT, nr.75

⁴ BB I, 426-427.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ Tresoar, Coll. Aanwinsten nr. 242, 121vo.

⁷ PB Hs 1466.

⁸ St. Jan nr. 935, 21vo, 22.

⁹ OFO II, nr. 33.

¹⁰ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79.

¹¹ Oosterhout, 53.

¹² FT, nr. 75.

¹³ HCL, Bibl. Gemeente Leeuwarden nr. F 151, 16.

¹⁴ FT, nr.75 resp. RvdA II, 290.

¹⁵ Zijlstra, nr. 5202.

¹⁶ OFO IV, nr. 258.

- (ca 1528/9?) pastoor alhier, wordt door pastoor, heerschappen en gemene meenslieden te Arum* aan de landsheer (i.c. diens stadhouder Schenck van Toutenburg) voorgesteld ter benoeming als vicarius aldaar; de begeving staat aan de landsheer.¹⁷ Een en ander moet vóór 1536 (ca 1528/9 ?) hebben plaatsgevonden.
- 1540 **Botte**
Op 9 april 1540 keurt het Hof de verkoop, onlangs gedaan door Botte, pastoor alhier, met kerkvoogden en gemeente van enig kerkeland goed.¹⁸
- 1551 - 1552 **Pieter Roleves/Rolins**
In 1551 komt Pieter, pastoor alhier, namens zijn zuster Jantthien voor.¹⁹ Op 7 juni 1559 komt de vrouw van Doecke Rennerts te Goutum (Scharnegoutum?) voor als erfgenaam van Pieter Roleves, pastoor alhier.²⁰ Hij komt als heer Peter alhier voor op 27 november 1552²¹ en overleed als pastoor alhier vóór 8 oktober 1555.²² Op 3 november 1556 wordt hij postuum Pieter Rolins genoemd.²³ Zijn opvolger was
- 1555 - 1558 **Abbe Gossesz.,**
reeds in 1555 pastoor alhier.²⁴ Hij is van 1550 tot 1553 bekend als pastoor te Tjalhuizum*. Hij is hier in ieder geval nog in 1558²⁵ en wordt nadien, maar dan zonder functie en standplaats, nog in 1560, 1561, 1563 en 1564 genoemd.²⁶ Op 27 oktober 1598 wordt de eis van Fokel Abbedr., vrouw van Meynert Ryurdsz., burger van Sneek, tegen Attie Goslicx te Abbega en Schelto Ugez. te Bolsward afgewezen. Fokel stelde dat haar vader Abbe Gossesz., pastoor te Abbega, haar bij testament als erfgename had aangewezen en dat de gedaagden (i.c. Schelto's vader Ugo Scheltesz. en Attie Goslicx) de boedel in beheer hadden en nimmer rekening en verantwoording hadden gedaan. De gedaagden stelden daartegenover dat zulks reeds lang geleden was geschied.²⁷
- 1580 **Hessel Hilbrandi**
pastoor alhier, week in 1580 uit.²⁸ Als gewezen en van hier vertrokken pastoor wordt hij in 1581 genoemd.²⁹

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1399.³⁰ Het patrocinium is niet bekend.

1399 **Ayloff Willemsz.,**

¹⁷ PB Hs. 1382, 389v-390v.

¹⁸ Hof nr. 16709, 9.

¹⁹ RA Kollumerland nr. 4, 168.

²⁰ Hof nr. 16691, 227vo.

²¹ RA Bolsward nr. 107, 460, 466.

²² RA Wymbritseradeel nr. 25, 60.

²³ Ibid., 164.

²⁴ RA Wymbritseradeel nr. 25, 60.

²⁵ GA Bolsward, Oud Archief nr. 590.

²⁶ RA Sneek nr. 23,1042 resp. nr. 24, 140-140v, 294v; RA Wymbritseradeel nr. 5, ongefolieerd, 10 april 1564.

²⁷ Hof nr. 16482, 702vlgg.

²⁸ CE, 351.

²⁹ Tresoor, Coll. Aanwinsten nr. 242, 121vo.

³⁰ Verwijs, 540.

dan kapelaan te Bolsward*, wordt in 1399 door hertog Albrecht met een vicarie alhier en één te Bolsward voorzien met verlof deze zelf of door een andere priester te bedienen.³¹

- 1511 **Dyura**
vermeld in 1511 als vicarius.³² Misschien is hij dezelfde als de in 1503 inzake het transport van een zate te Tjalhuizum vermelde heer Djorre Jans³³ (het kan echter ook een Dyurre, 1511 prebendaat te Heeg* betreffen³⁴).
- 1533 **Douwe**³⁵
- 1565 **Gerardus Suffridi**,
Friso, wordt 14 juni 1565 op de titel van vicarius of prebendaat alhier te Utrecht geëxamineerd om tot de wijdingen van subdiaken en diaken te worden toegelaten.³⁶
- 1573 **N.N.**
wordt 27 februari 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd.³⁷

Gertrudisprebende

In 1508 vermaakte Goffe, destijds pastoor alhier en toen pastoor te Oosterend*, een geldbedrag ten behoeve van een leen alhier ter ere van St. Gertrudis. Collatoren ervan zouden zijn zijn twee naaste erfgenamen, de pastoor en de kerkvoogden alhier.³⁸ Naar de stichter werd het later Goffe Attemaleen genoemd.³⁹ In 1511 is sprake van wijlen Heer Goffa 'nije provens landen' alhier.⁴⁰

De geschiedenis van het leen is meermalen geschreven, o.m. door Bolt en laatstelijk door Abma.⁴¹

- ca 1510 **Eling Syboldsz.**
pastoor alhier, was mogelijk de eerste beneficiant van dit leen.⁴²
- 1574 **N.N.**
werd 8 augustus 1570 als prebendaat geïnstitueerd.⁴³
- 1574 **N.N.**
evenzo op 16 april 1574.⁴⁴

³¹ Verwijs, 540.

³² RvdA II, 292.

³³ RA Sneek nr. 143 nr. 21.

³⁴ RvdA II, 293

³⁵ Van Burmania 1.

³⁶ ABU i. 550*, 132v.

³⁷ St. Jan nr. 1168.

³⁸ FT, nr. 75.

³⁹ HCL, Bibl. Gemeente Leeuwarden nr. F 151, 16.

⁴⁰ RvdA II, 293, 294.

⁴¹ H. Bolt, *Geschiedenis van het Sint-Geertruidsleen te Abbega 1508 – 1933* (z.p.z.j.); G. Abma, *Geschiedenis van het Sint-Geertruidsleen (aanvulling) te Abbega*, Abbega 1990.

⁴² Abma, 22, 27.

⁴³ St. Jan nr. 1168.

⁴⁴ Ibid.

- 1575 **N.N.**
evenzo op 21 juni 1575.⁴⁵
- 1575 **N.N.**
evenzo op 27 augustus 1575.⁴⁶
- 1576 **N.N.**
evenzo op 13 maart 1576.⁴⁷

In 1581 wordt op de beide ‘vicarien’ alhier gestudeerd door de zoon van Goffe Holckes (wel Douwe Goffes) en de zoon van de rector van de La-tijnse school te Sneek.⁴⁸ Eerdere beneficianten waren volgens Abma Gepke Sioerds en Seerp Sioerds⁴⁹, waarover verdere gegevens ontbreken. Mogelijk was laatstgenoemde de in 1565 genoemde Gerardus Suffridi (zie bij de vicarie).

Overige

- z.j.e.d. ? **Tiepcke Syurds**
In oktober 1585 worden heer Tyepcke Syurds in Abbega en zijn moeder Folcku in verband met een huis genoemd.⁵⁰ Of hij hier vóór de Reformatie heeft gestaan dan wel nadien hierheen is verhuisd, is niet bekend.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Abma, 27

⁴⁹ Ibid., 27.

⁵⁰ Hof nr. 16703, 186.

ACHLUM

Patroon: **Gertrudis.**¹

Bijzonderheden: Het kerkgebouw stamt uit de 12^e eeuw.² Het patronaatsrecht behoorde oorspronkelijk aan de St. Paulusabdij te Utrecht³ en kwam later aan de abdij van Ludingakerk. In 1319 erkende de proost-aartsdiaken van St. Jan het patronaatsrecht van de abdij van een aantal kerken waaronder Achlum en gaf hij de abt de vrijheid om, zolang hij leefde, kanunniken in deze kerken als pastoor te institueren en destitueren.⁴ In 1370 echter erkende de abt van Ludingakerk het recht van de proost-aartsdiaken van St. Jan tot institutie en destitutie van deze kerken.⁵ In 1429 vindt de overgang van de abdij naar het kapittel te Windesheim plaats waarbij de abtswaardigheid komt te vervallen en het klooster van de zielzorg in parochies ontlast wordt.⁶ De patronaatsrechten zullen echter in dezelfde handen zijn gebleven (zie echter hierna). In Achlum bevond zich vóór de aansluiting bij Windesheim het vrouwenklooster van Ludingakerk; in 1530 werd het mannenklooster, dat zich te Ludingakerk bevond, naar Achlum verplaatst. Sederdien fungeerden daaraan verbonden priesters als pastoor alhier (zie hierna). De kerk was blijkbaar niet bij het klooster geïncorporeerd: blijkens opgave uit 1511 heeft de pastoor eigen inkomsten uit land; ook de patroon heeft enige kleine opbrengsten.⁷ In 1578 heeft Achlum eigen patroonsgoederen die door de kerkvoogden worden geadministreerd.⁸ In 1512 is sprake van een onlangs gestichte prebende.⁹ Het Register van de Aanbreng noch de Beneficiaalboeken maken melding daarvan.

Pastorie

1445/6 **Vacant**
Vacant
In 1445/6 blijkt de pastorie recent tweemaal vacant te zijn geweest.¹⁰

1512 **Hillebrandus Hillebrandi**
werd in 1512 door de landsheer als pastoor gepresenteerd omdat de tot de collatie gerechtigden het over de keuze niet eens konden worden¹¹ (berustte de collatie dan toen niet meer bij de abdij te Ludingakerk?).

1516 **Theodoricus**¹²

¹ Verhoeven 81. In het archief van de Hervormde gemeente te Achlum (ter plaatse) bevindt zich 'dat rekenboek der karckfolden van Sinte Ghertruid tot Achlum' (te citeren als KB Achlum).

² KR, 9.

³ PKA 4, 38 n. 92 (op basis van: Arch. St. Paulusabdij nr. 32, 5v: aan de abdij behoorde toe de collatie en institutie van pastoor en perpetuus vicarius te Arum en Witmarsum en de pastoors te Kimsward, Achlum en Lollum).

⁴ St. Jan nr. 1169 (Colmjon nr. 185: 'Echelum').

⁵ St. Jan nr. 1170 (Colmjon nr. 336: 'Echelum'; hij geeft ten onrechte aan dat het om het patronaatsrecht ging).

⁶ Muller, *Regesten* nrs. 2350 t/m 2353. Over de overgang naar Windesheim: Hovinga, 53-55.

⁷ Tjessinga I, 27-31.

⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 938.

⁹ Aud. nr. 1528, 209.

¹⁰ St. Jan nr. 935, 22.

¹¹ Aud. nr. 1528, 209.

¹² RA Gelderland, Hertogelijk Archief nr. 150 nr. 2337.

- 1523 **Vacant**¹³
- 1538 **Vincent**
komt in 1538 als pastoor alhier voor.¹⁴ In 1540 heet hij wijlen Vincent, prior van Ludingakerk te Achlum.¹⁵
- 1545 – 1550/2 **Arnoldus van Sneek**
in 1543¹⁶ en omstreeks Pasen 1544 vermeld als prior van Achlum¹⁷, komt in 1545 voor als ‘de prior van Achlum die nu aldaer pastoir is’.¹⁸ In 1545 geeft Arnoldus, pastoor alhier, aan 40 jaren oud te zijn.¹⁹ Hij is nog pastoor alhier ca 1550/2.²⁰
- 155(?)5 – 1557 **Pieter van Oorschot**
komt in augustus 1556, december 1556 en 11 februari 1557 als pastoor alhier voor.²¹ Mogelijk was hij dat reeds in februari 1553 wanneer hij als één van de kerkvoogden alhier genoemd wordt.²² Een lijst van in 1557/8 overleden broeders noemt ‘in Achlum Fr. Petrus Orschott, Presb. Pf. et Pastor’.²³
- 1559 **Pieter van Medemblik**
komt als pastoor alhier voor 11 mei 1559.²⁴ Kort daarop wordt hij prior; als zodanig komt hij voor vanaf 12 juli 1561.²⁵ Blijkbaar is hij in 1564/5 opnieuw pastoor alhier geworden (zie hierna). Hij is nog in mei 1576 ‘pater in Achlum, Luijkerck en Bergum’.²⁶
- 1559 – 1564/5 **Arnoldus van Sneek**
werd blijkbaar weer tot het pastoraat geroepen en komt vanaf 31 augustus 1559 als zodanig voor.²⁷ Hij is in ieder geval 11 maart 1563 nog pastoor²⁸, werd echter in de loop van 1564/5 prior van het klooster te Anjum bij Berlikum.²⁹
- 1564/5 **Pieter van Medemblik**
prior van Achlum, werd blijkbaar opnieuw tot pastoor gekozen. Daarop wijzen in ieder geval twee posten in het rekenboek van de kerk. De eerste is een boeking in het jaar 1564/5 van verteringskosten ‘int Cloester toen wy kosen den prior tot onsen pastoir’, de tweede een ongedateerde post (vóór 1567) van betaling aan de

¹³ St. Jan nr. 1165.

¹⁴ RA Franekeradeel nr. 92, 56.

¹⁵ Ibid., 214.

¹⁶ *Monasticon Windeshemense* III, 312.

¹⁷ RA Franeker nr. 44, 455.

¹⁸ Ibid., 455.

¹⁹ Ibid., 464.

²⁰ St. Jan nr. 1165 (de betrokken lijst is echter onbetrouwbaar).

²¹ RA Franekeradeel nr. 93, 9, 204v.

²² RA Franekeradeel nr. 92, 106.

²³ *Monasticon Windeshemense* III, 300 (Staatsarchiv Schleswig, Urk. Abtlg. 116 Nr. 1856: Acta capituli 1558, Nomina fratrum defunctorum 1557/8) 311 (daar gesteld als vermelding in 1558).

²⁴ RA Franekeradeel nr. 92, 258v.

²⁵ GA Bolsward, Oud Archief nr. 590, 88v.

²⁶ RA Franekeradeel nr. 5, 154.

²⁷ RA Franekeradeel nr. 94, 265v.

²⁸ KB Achlum.

²⁹ Ibid., 12 november 1565, 25 februari 1567.

kapelaan voor zeven ‘Hoechtyden In die tijt doen pater pastoer was’.³⁰ Hij is dan echter spoedig opgevolgd door

- 1567 – 1574 **Tzomme Heertsz. van Mantgum**
werd vòòr 1567 tot pastoor gekozen³¹ en komt 25 februari 1567 voor het eerst als zodanig voor.³² Als Tzomme Heertsz. wordt hij 3 oktober 1574 genoemd.³³ Kort nadien werd hij pastoor te Bergum*, waar zijn orde ook een klooster had.
- 1576 - 1580 **Job Pieters/ Jacobus Petri**
in augustus 1575 nog genoemd als procurator van het klooster³⁴, komt vanaf 6 augustus 1576 als pastoor alhier voor.³⁵ Hij was reeds in deze omgeving in 1570³⁶ en was hier pastoor tot de Reformatie. Daarna werd hij blijkbaar schoolmeester alhier; als zodanig wordt hij in oktober 1580 genoemd.³⁷ Nog in 1606/7 ontving hij als gewezen pastoor alhier een pensie uit de inkomsten die de provincie genoot uit de geconfisqueerde goederen van het klooster te Achlum.³⁸

Prebende

In 1512 is sprake van de *nova erecta* prebende³⁹. Ook hier deed de landsheer toen de presentatie.⁴⁰ Het patrocinium van de prebende is niet bekend.

- 1512 **Theodoricus Petri**
werd door de landsheer tot de prebende gepresenteerd.⁴¹
- 1568 **Dominicus Pauli,**
Friso, werd 11 maart 1568 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.⁴²

³⁰ Ibid. De vermelding in EVC nr. 4220, 120 van hem als pastoor d.d. 23 december 1572 alhier is onjuist; een ander afschrift van het stuk (Hof nr. 82, 223) noemt hem ‘prior van ‘Nijkerck ende Achlum’.

³¹ KB Achlum.

³² KB Achlum.

³³ KB Achlum.

³⁴ RA Franekeradeel nr. 5, 84.

³⁵ KB Achlum.

³⁶ RA Wonseradeel nr. 98, 200.

³⁷ RA Franekeradeel nr. 13 nr. 1.

³⁸ AFB 1993, 108. Vgl. AAU 31, 1906, 202: pensie aan Jacobus Petri, gewezen pastoor alhier, betaald in 1589 (evenals aan Tzomme Mantheganus, gewezen procurator).

³⁹ Aud. nr. 1528, 209.

⁴⁰ Aud. nr. 1528, 209.

⁴¹ Aud. nr. 1528, 209.

⁴² ABU nr. 550*, 146v.

AEGUM

Patroon: mogelijk **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1389 **Ricardus**²

1511 **Tyaert**³

1543 – 1547 **Jelle**⁴

- 1550 **Frans Hees**⁵

Na diens vertrek of overlijden blijkt de pastorie één van de eerste drie in dit jaar vacerende in Friesland te zijn; in een dergelijk geval staat zulks dan ter begeving aan de landsheer. Het Hof van Friesland vraagt aan de ‘solliciteurs’ (hier wel volmachten) van de gemeente of zij een geschikte priester weten om de kerk voorlopig te bedienen. Zij antwoorden er geen te hebben kunnen vinden maar verklaren zich 15 april 1550 bereid een poging te doen alsnog met een voorstel te komen.⁶

1550 **Augustijn Hillebrantsz.**

Reeds op 24 april 1550 wordt placet verleend aan de benoeming van Augustijn Hillebrantsz. tot pastoor alhier.⁷

1564 **Bartholomeus Sybrantsz**

pastoor alhier, koopt 11 oktober 1564 bij de decretale verkoop van land, destijds toebehorende aan nu wijlen dr. Stephanus Sybrandi, pastoor te Groningen (daarvoor pastoor van Leeuwarden-Oldehove*), een huis met sate te Wijnjeterp (en Teye Sybrantsz. te Wijnjeterp enig land).⁸ Zij zullen broers van Stephanus zijn geweest.

Bij een soortgelijke verkoop van land te Hemrik van Stephanus (het verzoek daartoe werd ingediend 6 juni 1564, de verkoop vond plaats in mei 1565) is belender van het betrokken land Bartholomeus, pastoor te Hemrik*.⁹ Zonder twijfel gaat het om dezelfde persoon. Hij moet eerst in Hemrik* gestaan hebben (juni 1564; februari 1565 is daar een ander) en is dan in oktober 1564 hier.

1574 **N.N.**

¹ Verhoeven 81: de klok uit 1325 werd gegoten *in honorem sancti Nicolai*. Opdrachten als deze geven vrijwel altijd de kerkpatroon aan (naamgevingen daarentegen meestal niet).

² GPCV I, 248.

³ RvA I, 264.

⁴ BB I, 118 (1543) resp. Hof nr. 16689, 259 (1547).

⁵ RR nr. 49, 12.

⁶ Hof nr. 16690, 56.

⁷ RR nr. 49, 12.

⁸ Hof nr. 16800, 509.

⁹ Hof nr. 16800, 721.

werd 4 augustus 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰ Ongetwijfeld gaat het om

1576 – 1580

Uylcke Annez./Ulricus Andreae

voor het eerst als pastoor alhier vermeld 15 maart 1576.¹¹ Hij week in 1580 uit.¹²

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

¹¹ Tresoar, Hs. PB nr. 908.

¹² CE, 347.

AKKERWOUDE

Patroon: **Pancratius**¹

Bijzonderheden: Van den Berg merkt op dat de grietenijkaart van Eekhoff in het noordelijk deel van het dorpsgebied een oud kerkhof aangeeft, mogelijk uit de tijd vóór de ontginning van de Dokkumer wouden. De Achterweg, gelegen tussen dit kerkhof en de Voorweg, vertegenwoordigt mogelijk de oudste fase van deze ontginning. De Voorweg moet reeds in het derde kwart van de 12^e eeuw hebben bestaan gezien de datering van de oudste bouwfragmenten van de kerken te Dantumawoude en Murmerwoude.² Zij geeft aan dat de oorspronkelijke kerk van tufsteen geweest moet zijn, op grond van een mededeling van Wumkes in de Stads- en Dorpskroniek van Friesland dat in 1849 de toren, die voor een deel uit tufsteen bestond, op afbraak werd verkocht.³ In een latere publicatie geeft zij echter Akkerwoude niet aan bij de tufstenen kerken van Noordelijk Oostergo.⁴ De in de toren verwerkte tufsteen zou echter afkomstig kunnen zijn van de daarvóór op de eerdere plaats staande kerk.

In 1511 is sprake van ‘de priesters’ alhier⁵; er moet dus toen naast de pastoor tenminste één andere priester gestaan hebben. De Beneficiaalboeken (1543) maken van een vicarie of prebende geen melding.

In de tweede helft van de 16^e eeuw worden instituties vermeld tot een prebende of vicarie (1553), een prebende (april 1563), tot de Mariaprebende (1561) of –vicarie (1566) en de St. Annaprebende (september 1563, 1567) of –vicarie (1568). Of er sprake was van steeds hetzelfde beneficie (dus een Maria en Annaprebende) of van twee, blijft onduidelijk. De vermeldingen in 1563 indiceren twee beneficia. De gegevens betreffende de (verschillende?) beneficia zullen afzonderlijk worden vermeld.

In 1580/1 worden voor Akkerwoude geen inkomsten van een vicarie en/of prebende aangegeven.⁶

Pastorie

1421 - 1423

Willem

Op 5 maart 1421 excommuniceert bisschop Frederik enkele landdekens, onder wie Wilhelmus, pastoor in ‘Eewert’, omdat zij zich verzet hebben tegen de competentie van ‘s bisschops suffragaan en vicaris Mathias.⁷ Een en ander zal echter geen blijvend effect hebben gehad, want op 5 juli 1421 komt Willem als pastoor te ‘Etwert’ (leesfout voor ‘Ecwert’) voor.⁸ Ook in 1423 komt Wilhelmus als pastoor te ‘Ecwert’ voor.⁹ Aangenomen is dat met ‘Ecwert’ Akkerwoude is bedoeld; in 1421 moet de locatie in ieder geval tussen Dokkum en Hardegarijp gezocht worden.

¹ Verhoeven 81.

² Van den Berg, *Dantumadeel*, XII en 24.

³ Ibid., 28.

⁴ Van den Berg, *Kollumerland*, XIV.

⁵ RvdA I, 189.

⁶ Reitsma, 172-174.

⁷ Muller, *Regesten* nr. 2235 (vgl. nr. 2231, 21 februari 1421).

⁸ OFO I, nr. 34.

⁹ FT, nr. 6

- 1441 **Willem**¹⁰
Dezelfde als de voorgaande ?
- 1470 - 1488 **Tako**¹¹
- 1512 - 1517 **Wynold**¹²
- ca 1519 – 1539 **Mello Romkes Feddema**
Mei 1525 geeft Mello Romkonis, pastoor alhier, aan hier nu zes jaren in functie te zijn.¹³ Melle Feddema (die zelf als Mello Romkonis tekent) is hier in ieder geval nog pastoor 13 april 1539¹⁴ en 15 juli 1539.¹⁵
Op 6 september 1542 wordt heer Melle (zonder functie en standplaats) met Johannes Wopkesz. genoemd¹⁶, op 19 oktober 1543 heer Melle Feddesz. alhier met dezelfde als volmacht van de veengenoten van Dantumadeel.¹⁷
In 1543 staat hij echter reeds te Ternaard*.¹⁸ Vóór 9 december 1547 is hij overleden; verwezen wordt dan naar zijn testament. Zijn naaste verwant is Ryoerdt Feddema.¹⁹ De vermelding op 28 juni 1549 van Melle, pastoor alhier, als eiser in een zaak,²⁰ kan dus op hem geen betrekking hebben; het zal de vicarius/prebendaat zijn geweest (zie hierna).

vóór 1543 **Rolff**²¹

Hij werd opgevolgd door

- 1543 **Bernardus Theodorici**
uit Stellingwerf, die in 1543 verklaart hier nog slechts korte tijd in functie te zijn; hij tekent *in Ackerwolt Christi vicarius*,²² een aanduiding die verder zelden wordt aangetroffen.
- 1550 - 1550 **Inne Tzioelesz.**
komt voor het eerst voor als pastoor alhier 11 juni 1550.²³ Op 3 september 1550 ontvangt hij het placet op de benoeming als pastoor te Genum*.²⁴ Vanaf 1517/8 tot tenminste 1543 was hij pastoor te Driesum*.
- 1561 **Rodolphus Wilhelmi**

¹⁰ OFO I, nr. 85.

¹¹ OFO IV, nr. 36 resp. I, nr. 359.

¹² Oosterhout, 219 resp. Arch. Klooster Klaarkamp nr. 20 reg. 6.

¹³ Hof nr. 93.

¹⁴ GPCV II, 788.

¹⁵ Hof nr. 16481, 266.

¹⁶ Hof nr. 16689, 237.

¹⁷ Hof nr. 16689, 275.

¹⁸ BB I, 171. Hij is daar nog in 1546.

¹⁹ Hof nr. 16689, 553.

²⁰ Hof nr. 16690, 11.

²¹ BB I, 193-195.

²² BB I, 193-195.

²³ NA, Arch. ACB nr. 944.

²⁴ RR nr. 49, 20.

Hij en de gemeente ‘van Ackerwoude partium Stellingwerf’ (!) presenteerden eind 1561 een nieuwe clericus tot de Mariaprebende alhier, waarop de officiaal van St. Marie te Utrecht deze institueerde.²⁵ Waarom deze instantie optrad (met de uitdrukkelijke verwijzing naar Stellingwerf, dat wel behoorde tot het aartsdiaconaat van de proost van St. Marie) is niet bekend. Rodolphus Wilhelmi komt van 1570 (nog niet 1567) tot 1580 voor als pastoor te Giekerk*.

- 1563 **Bonifacius Corvinus**
komt 4 april 1563²⁶ en 16 september 1563²⁷ als pastoor alhier voor. Op 25 juni 1549 was hij ingeschreven als student te Leuven, op 10 september 1551 te Keulen.²⁸ In 1557 en 1558 is hij sacrista/vicarius te Hallum*, in 1566 komt hij voor als vicarius te Minnertsga*
- 1569 **Roelandt**
wordt in 1569 vermeld als pastoor alhier.²⁹
- 1571 **N.N.**
werd 23 januari 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.³⁰ Mogelijk was het
- 1580 **Roleff Thomasz.**
Rodolphus, pastoor alhier, week in 1580 uit naar Groningen.³¹ Op 18 januari 1581 wordt opgegeven dat Roleff Thomasz., gewezen pastoor alhier, nu te Groningen is.³² In 1583 wordt hij pastoor te Midwolda, waar hij in ieder geval nog in 1590 staat.
Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige persoon die in 1561 vicarius wordt te Westermeer*. In 1570 is hij pastoor te Garijp*.

Mariaprebende (of vicarie)

Deze wordt voor het eerst in 1561 vermeld. De collatie berustte toen bij de pastoor en de Kerkvoogden;³³ in 1567/8 bij pastoor, kerkvoogden en gemeente.³⁴

- 1566 - 1561 **Augustinus (pr.)**
Na diens resignatie werd
- 1561 **Bocatus Francisci**
op 5 december 1561 tot deze prebende geïnstitueerd.³⁵ Op de titel daarvan werd hij 18 december 1561 toegelaten tot de wijding van subdiaken.³⁶

²⁵ Oudmunster nr. 1879, 9v-10 en St. Marie nr. 1802, 13.

²⁶ ABU nr. 535-2, 12vo.

²⁷ Oudmunster nr. 34-1, 33v.

²⁸ Zijlstra nrs. 8799, 5585.

²⁹ PB Hs 1466.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ CE, 344.

³² Reitsma, 173.

³³ Oudmunster nr. 1879, 9v-10 en St. Marie nr. 1802, 13.

³⁴ ABU nr. 535-3, 8.

³⁵ Oudmunster nr. 1879, 9v-10 en St. Marie nr. 1802, 13.

³⁶ ABU nr. 550*, 108v; vgl. ABU nr. 550*bis.

1566 - 1567 **Nicolaus Wilhelmi**
werd 6 juni 1566 op de titel van de Mariavicarie in *ecclesia sancti Pancratii de Ackerwolde* geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken en diaken; over de opbrengst van het beneficie gaf hij 22 mei 1567 uitsluitel.³⁷

Annaprebende (of vicarie)

Van deze prebende of vicarie is voor het eerst sprake in 1563. De collatie berustte toen bij de pastoor en de kerkvoogden.³⁸

- †1563 **Reinerus Bernardi (pr.)**
Na diens overlijden werd 16 september 1563 tot deze prebende geïnstitueerd

1563 - 1564 **Menardus Johannis**
uit Sneek,³⁹ die op dezelfde dag geëxamineerd was ter toelating tot de wijding van subdiaken en 24 februari 1564 uitsluitel gaf over de opbrengst van het beneficie.⁴⁰

- 1567 **Bocko Theodardi**
Na diens dood of resignatie⁴¹ kwam op deze prebende

1567 - 1568 **Boëtius Ludolphi**
die 18 september 1567 op de titel van deze prebende ter toelating tot de wijding van subdiaken werd geëxamineerd⁴² en (pas) 13 maart 1568 tot de Annavicarie alhier werd geïnstitueerd.⁴³

Prebende (of vicarie)

- 1553 **Mello (pr.)**
Na diens dood of resignatie wordt prebendaat of vicarius alhier

1553 **Thetardus Annonis**
die op 13 maart 1553 werd geïnstitueerd⁴⁴ en 15 maart 1553 werd geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.⁴⁵

- 1563 **Onno Surensis (pr.)**
Na diens resignatie komt hier als prebendaat

1563 **Gerardus Hermann Scutte**
die 2 april 1563 werd geïnstitueerd⁴⁶ en d.a.v. werd toegelaten tot alle wijdingen.⁴⁷

³⁷ ABU nr. 550*, 138v.

³⁸ Oudmunster nr. 34-1, 33v.

³⁹ Oudmunster nr. 34-1, 33v.

⁴⁰ ABU nr. 550*, 18 jo. nr. 550*bis.

⁴¹ ABU nr. 535-3, 8.

⁴² ABU nr. 550*, 143v.

⁴³ ABU nr. 535-3, 8.

⁴⁴ ABU nr. 535, 176-176v.

⁴⁵ ABU nr. 550*, 40.

⁴⁶ ABU nr. 535-2, 12v.

⁴⁷ ABU nr. 550*, 114v in margine.

AKKRUM

Patroon: **Laurentius**¹

In 1482 is sprake van het ‘synt Katerinna lant’,² maar deze vermelding zal de vicarie betreffen.

Bijzonderheden: Op 23 maart 1472 verklaren de parochianen van Akkrum een regeling te hebben getroffen met de prior en het convent te Haske over de bediening van hun kerk, de keuze van de pastoor en rechten op bepaalde goederen van de kerk. Onder meer wordt bepaald dat het personaatschap met het pas-toorshuis en het huis van de ‘jongerschap’ (vicarie) over 20 jaren aan de parochianen zullen komen. Na dezelfde tijd zullen de parochianen vrij zijn een priester buiten de orde te kiezen die nochtans het consent van prior en convent zal moeten hebben.³

Mol geeft aan dat het initiatief hiertoe van het convent uit gekomen moet zijn. De congregatie van Windersheim, waarbij het convent te Haske zich had aangesloten, wenste geen zielzorg in de parochiekerken. De parochianen hadden juist belang bij pastoors uit het convent omdat de kwaliteit van de kloosterlingen door de windesheimse hervorming verbeterd was. Het resultaat is blijkbaar een compromis geweest.⁴

Wanneer het (augustijner) klooster rechten verwierf op de kerk inclusief de pastorie en de vicarie is onbekend. In 1315 behoort Akkrum tot de kerken die de bisschop aan zich houdt bij het treffen van een regeling met de commanderij te Nes.⁵

Reeds in 1472 is sprake van een vicarie alhier,⁶ terwijl de later als Andringaleen bekend staande prebende reeds vòòr 1476 moet zijn gesticht door Tyaerd Andringa.⁷

Pastorie

1389 **...brand**⁸

1447 **Ludulfus**
pastoor alhier, was kanunnik van het convent te Haske.⁹

1464 **Henrick Ade...**¹⁰

1472 **Koenraad**¹¹

¹ Schotanus, *Beschrijvinge van Frieslandt*, ex. in Tresoar nr. 3187 a Gesch., 219, 17^e-eeuwse aantekening in margine.

² OFO I, nr. 320; vgl. Verhoeven, 81.

³ Arch. Haskerconvent nr. 43 reg. 8.

⁴ Vgl. Mol, *De Friese huizen*, 79.

⁵ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel nr. 309.

⁶ Arch. Haskerconvent nr. 43 reg. 8.

⁷ FT, nr. 35.

⁸ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3 (naamloos), fragment van de naam uit het zegelrandschrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 1204).

⁹ OFO I, nr. 97; hij was ‘canonicus’ (dus kanunnik van het Haskerconvent) blijkt het zegelrandschrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 743).

¹⁰ Arch. Klooster Aalsum nr. 17 reg. 32; ‘Ade...’ blijkt het zegelrandschrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 887).

- 1474 - 1476 **Waltia/Wolterus Johannis**
komt in 1474¹² en 1476¹³ als pastoor alhier voor.
- ? vòòr 1480 ? **Herman**
In 1481 verkoopt Sywert Jella Oenkama goederen in de Bantstermieden aan het convent te Haske. Van twee percelen is aangegeven dat hij ze kocht onder het zegel van heer Herman, die ook zijn pastoor was.¹⁴ In 1481 zegelt voor hem de pastoor alhier¹⁵; mogelijk is derhalve Herman hier te lokaliseren.
- 1480 - 1481 **Jacobus Sinonis**
komt in 1480 en 1481 als pastoor alhier voor; zijn volledige naam blijkt uit het zegelrandschrift.¹⁶ Een gelijknamige persoon is in 1495-1496 pastoor te Beetgum*;¹⁷ diens zegel is niet hetzelfde als dat in 1480/1 maar beide vertonen wel St. Petrus, zodat het hoogstwaarschijnlijk om dezelfde persoon gaat.
- 1486 - 1493 **Hotthye Andringa**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1486¹⁸ en is dit nog in oktober 1493.¹⁹ In 1480 is hij pastoor te Terhorne*. Hij was een lid van de plaatselijke hoofdelingenfamilie.²⁰
- 1493/4 **Petrus Juckema**
‘Kaplathothia’, wordt in de rekening van de bisschoppelijke vicaris over 1493/4 als pastoor alhier vermeld.²¹ ‘Kaplathotnia’ zal een verschrijving zijn voor iets als kapel van of bij Rottum (Terkaple?).
- 1501 - 1513 **Johannes ...edi**
komt vanaf 1501 als pastoor alhier voor²² en is dit nog in 1513.²³
- ca 1518 –1525 **Fredericus Dokonis**
geeft in 1525 aan hier nu circa 7 jaren als pastoor te staan.²⁴
- 1535 **Abel Alberts Dooks**²⁵

¹¹ Van Burmania, 2.

¹² OFO I, nr. 247; volledige naam volgens het zegelrandschrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 806).

¹³ OFO I, nr. 268. Hij heet hier Waltia en wordt door Sierksma (die het door Jorrit Andringa opgestelde en daar Waltia bezegelde testament dateert op 1496!) volkomen ten onrechte vereenzelvigd met Watse (Waltkia) Sierks Sierksma, heerschap, ov. 1499, Sierksma, k. 413.

¹⁴ OFO I, nr. 306.

¹⁵ OFO I, nr. 306.

¹⁶ Arch. Klooster Aalsum nr. 72 reg. 102 (Tresoar, Zegelfoto nr. 912), nr. 22 reg. 32 (Ibid. nr. 1016).

¹⁷ Tresoar, Zegelfoto's nrs. 132, 134, 137.

¹⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 63 reg. 108.

¹⁹ Arch. Haskerconvent nr. 4 reg. 43.

²⁰ Brouwers, *Andringa*, 16.

²¹ Heeringa, *Rekeningen* II, 59.

²² ARDOU nr. 2263.

²³ ARDOU nr. 2263; Arch. Haskerconvent nr. 1A, 150. De achternaam volgens het zegelrandschrift bij OFO II, nr. 231 (Tresoar, Zegelfoto nr. 859).

²⁴ Hof nr. 93 d.d. 26 mei 1525.

²⁵ Rijksarchief Gelderland, Arch. Waardenburg en Neerijnen nr. 51.

- 1540/1 **Bernardus Bernardi**
In 1540/1 komt hij als pastoor alhier voor.²⁶ In 1535 is hij nog vicarius alhier.
- 1544 **Lambert Joichimsz.**²⁷
- 1557/8 - 1560 **Boldewijn van Culemborg**²⁸
Hij overleed korte tijd na 1560 en werd opgevolgd door
- 1564 **Erasmus Elostanus**
In maart 1564 geeft hij, destijds pastoor en vervolgens vicarius alhier, aan bij de verkrijging van pastorie en vicarie diverse kosten te hebben gemaakt. De gemeente heeft hem enige vergoeding betaald terwijl de commandeur van Nes hem alle ingekomen ontvangsten van de pastorie na het overlijden van de pastoor Boldewijn had toegezegd. Hij verklaart de pastorie en later de vicarie uit vrije wil te hebben geresigneerd. Tot 1 mei a.s. zal hij de dienst op de pastorie nog waarnemen en daarvoor vergoedingen ontvangen.²⁹
- 1568 - 1579 **Jemcke/Johannes Hylconis**
Jemcke komt voor het eerst als pastoor voor in 1568,³⁰ als Joannes Hilckonis in 1570³¹ en nog in mei 1579.³²

(Catharina)vicarie

De vicarie moet reeds in 1472 hebben bestaan en stond toen blijkbaar evenals de pastorie onder het Haskerconvent; de rechten werden toen overgedragen aan de parochianen.³³ Het patrocinium is niet rechtstreeks bekend maar de vermelding van 'synt Katerinne land' in 1482³⁴ zal hierop betrekking hebben.

- 1476 **Boldewin**³⁵
- 1501 **Garbrandus**³⁶
- ca 1518/9-1535 **Bernardus Bernardi**
verklaart in mei 1525 hier reeds 6 jaren als vicarius te staan³⁷ en is hier nog in 1535.³⁸ In 1540/1 is hij pastoor alhier, vanaf 1545 bekend als pastoor te Hempens*.
- 1544 **Fedde Sytziema**³⁹

²⁶ Kuiken e.a., *Stadsrekening Groningen 1540/1541*, 37.

²⁷ BB I, 28.

²⁸ RR nr. 21, 56 (1557/8) resp. RA Sneek nr. 141, 262v. (1560).

²⁹ *Protocol Cleuting*, 165.

³⁰ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1465.

³¹ RA Rauwerderhem nr. 1, 54v.

³² Collectie Gabbema nr. 213, 75-76.

³³ Arch. Haskerconvent nr. 43 reg. 8.

³⁴ OFO I, nr. 320.

³⁵ OFO I, nr. 266.

³⁶ ARDOU nr. 2263.

³⁷ Hof nr. 93 d.d. 26 mei 1525.

³⁸ Hof nr. 16688, 117. Het lijkt ons de vraag of hij dezelfde is als Bernardus Bernardi, van Sneek, 19 juni 1523 te Keulen als student ingeschreven, Zijlstra, nr. 5177.

(waarschijnlijk dezelfde als Fedde, pastoor te Kortehemmen*). In (1548?) 1550 is hij pastoor te Hemrik*.

- 1560 ? **Ede Tiaertsz.**
wordt in 1560 als priester alhier genoemd.⁴⁰ Hij zal dan de vicarius moeten zijn geweest.
- 1564 **Erasmus Elostanus**
aanvankelijk pastoor (zie aldaar), later vicarius alhier; hij resigneerde de vicarie omstreeks maart 1564.⁴¹
- 1564 - **Ruardus Bernardi**
van Akkrum, werd 20 september 1564 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd om tot alle wijdingen te worden toegelaten.⁴²
- 1567 - **Joannes Annius**
Friso, werd 18 september 1567 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.⁴³
Vanaf 1571 (1570?) was hij pastoor te Akmarijp*. Hij zal dezelfde zijn als Jaucke, één van de geëgitimeerde kinderen van Anne Jauckes/Annius Joannis, pastoor te Terkaple*.
- 1570 **N.N.**
werd 10 november 1570 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴⁴
- 1572 **N.N.**
werd 25 juni 1572 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴⁵ Wellicht heer Regnerus van Akkrum, vermeld 21 maart 1575?⁴⁶
- 1576 **N.N.**
werd 7 augustus 1576 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴⁷ Het zal hier gaan om
- 1577 – 1579 **Wilhelmus Jacobs**
Willem wordt als vicarius alhier vermeld in 1577,⁴⁸ als Wilhelmus Jacobs, vicarius, nog in mei 1579.⁴⁹

‘Andringa’-prebende

Op 15 mei 1476 legateert Jorret Andringa aan de ‘prove’ die zijn broer Tyaerd ‘bigonnen hat’.⁵⁰ Later – in een ongedateerd stuk – wordt gerefereerd aan Tzyaerdt Andringa de Acke-

³⁹ BB II, 29.

⁴⁰ Van Burmania, 2.

⁴¹ *Protocol Cleuting*, 165.

⁴² ABU nr. 550*, 124v.

⁴³ Ibid., 142v.

⁴⁴ St. Jan nr. 1168.

⁴⁵ St. Jan i. 1168.

⁴⁶ RA Rauwerderhem nr. 1, 189. Zie ook bij de Andringaprebende alhier.

⁴⁷ St. Jan i. 1168.

⁴⁸ Van Burmania, 2.

⁴⁹ Gabbema nr. 213, 75-76.

rum als stichter van het Andringaleen.⁵¹ In 1544 berust de collatie bij Jorrit Andringa.⁵² In 1581 procederen Thiaert Gosses van Andringa en zijn zuster (kleinkinderen van Thiaert, broer van de in 1544 genoemde Jorrit) en Gosse Andringa c.s. (kleinkinderen van evengenoemde Jorrit) anderzijds over dit leen waarvan dan gezegd wordt dat de voorouders van de twee laatstgenoemde broers Thiaert en Jorrit het hebben gesticht.⁵³ Op 1 mei 1588 wordt het het ‘derde leen’ genoemd.⁵⁴

Het patrocinium van deze prebende is niet bekend.

1502 **Mr. Henrick**
tevens pastoor te Beetsterzwaag*, komt in 1502 als prebendaat voor.⁵⁵

Daarna is de geschiedenis onduidelijk. Jorrit Andringa had destijds de prebende aan één van zijn zoons (een naam wordt niet genoemd) gegeven en verzocht Keimpe van Martena, raad van de keizer († 1538), te schrijven aan mr. Rienck, pastoor te Goïngarijp, als voogd over de kinderen van Thiaert Andringa († na 1528, voor 1543) om deze te bewegen de grietman te verzoeken de nominatie te bezegelen; zelf had hij ook aan mr. Rienck geschreven.⁵⁶

Op 28 mei 1549 wordt in het proces tussen dr. Alexius van Geel namens zijn zoon tegen Gabbe Andringa (de zoon van Jorrit) cum suis uitgesproken dat deze moet restitueren alle inkomsten uit het (derde) leen of de prebende, genaamd Andringa, door wijlen Jorrit Andringa over de periode 1532 tot en met 1537 ontvangen.⁵⁷ Van Geel procedeerde – namens zijn zoon Alexius - ook tegen een andere tak van de Andringa's, te weten tegen Rienck Andringa, zoon van Gosse; 15 september 1551 werd daarin vonnis gewezen door het Hof.⁵⁸ Het lijkt er daarom op dat van 1532 tot en met 1537

1532 - 1537 **Alexius van Geel**
deze prebende bezat.

⁵⁰ FT, nr. 35.

⁵¹ Oudmunster nr. 32-1, 108.

⁵² BB II, 30.

⁵³ Arch. EVC nr. 5161. Voor sterfjaar na 1528: Brouwers, *Andringa*, 17-18.

⁵⁴ Arch. EVC nr. 5161.

⁵⁵ ARDOU nr. 2262.

⁵⁶ Arch. EVC nr. 5161.

⁵⁷ Hof i. 16690, 7. Arch. van Andringa de Kempnaer i. 598 noemt de sententie d.d. 4 mei 1549 tussen van Geel ener- en Gabbe en Jarich Andringa, mede namens hun broers en zusters anderzijds. Degene die deze aantekening maakte moet dan de beschikking hebben gehad over de volledige tekst van de sententie (gewezen 4, uitgesproken 28 mei 1549). Het Sententieboek uit deze periode is niet bewaard gebleven.

Het proces kreeg blijkbaar nog een vervolg: Hof i. 16690, 63, 17 juni 1550. Blijkens de aangehaalde notie in Arch. van Andringa de Kempnaer betrof het de beoordeling door het Hof van de ingediende declaraties.

⁵⁸ De sententie, die niet bewaard bleef, wordt vermeld in: Arch. van Andringa de Kempnaer nr. 598. Het Sententieboek uit deze periode bleef niet bewaard. De zaak wordt vermeld in Hof nr. 16690, 178, 3 september 1551. Brouwers acht de kans groot dat Rienck op kosten van de prebende wilde studeren (Brouwers, *Andringa*, 28). Hij zou later priester zijn geworden (ibid.). Zijn identificatie met de in 1559 te Keulen en 1564 te Orléans rechten studerende Reynerus (Rienck) Andringa (Zijlstra nrs. 6535, 9809) is onjuist; dat was de latere dr. Rienck Andringa (Brouwers, *Andringa*, 29).

Het zou kunnen zijn dat de in 1548 met de prebende voorziene Reyneke Godefridi dezelfde was als Rienck Gosses (al zou men dan voor de verlatinisering eerder Goswini hebben verwacht). De begeving aan Reyneke Govers ook megedeeld in *Oudheden en Gestichten*, 214 en Van Burmania, 2. Familieaantekeningen van Andringa (Arch. van Andringa de Kempnaer nr. 598) noemen daarentegen – zonder verdere bijzonderheden – Rienck Andringa, die geestelijke was, zoon van Hotthye Andringa (broer van Thiaert en Jorrit) (zij het na een doorhaling van de naam Gosse en vervanging door Hotthye). Is één van hen wellicht de in 1575 vermelde heer Regnerus van Akkrum 46?

Op 15 oktober 1537 geeft Henricus Ludolphi, pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, aan dat de pastoor alhier er over klaagt dat zijn prebendaat, d.w.z. zijn onderpastoor, een vrouw heeft waarvan deze zegt dat het zijn echte huisvrouw is;⁵⁹ namen worden niet vermeld.

1537? - 1546?

Pieter Johansz.

In 1544 wordt Jorrit Andringa als collator van de prebende vermeld. Met zijn consent was deze door de stadhouder gegeven aan Pieter Johansz., kleinzoon van 'Meester Hans' te Leeuwarden.⁶⁰

1546?

Georgius Andringa,

cler., uit Akkrum, werd *jure devoluto* voorzien met deze prebende, gesticht door Tzyaedt Andringa de Ackerum en vacant door de demissie en inhabiliteit van Petrus Johannis, die de prebende 8 á 9 jaren had bezeten.⁶¹ Het stuk is ongedateerd en niet is aangegeven door wie en om welke reden het devolutierecht werd uitgeoefend (wellicht onenigheid der collatoren?).

George zal geweest zijn Jarich, zoon van Jorrit voornoemd. Hij huwde vóór 1561. Omdat de volgende begeving van begin 1548 is, zijn de bovenstaande tijdsbepalingen aangenomen.

1548

Reyneko Godefridi

van Akkrum, werd na overlijden of resignatie van Jaring, zoon van Georg Andringa, *jure devoluto* na Petrus Johannis met de prebende voorzien, door de bisschop, aan wie het begevingrecht nu was vervallen, op 16 januari 1548 de prebende verleend⁶² Ook nu is niet bekend waarom het devolutierecht werd uitgeoefend (wellicht weer onenigheid onder de collatoren?). Mogelijk was hij Rienck Gosses Andringa (zie hiervoor).

1563

Frerick Gabbesz. Andringa

wordt in 1563 als clericus en prebendaat vermeld.⁶³ Hij was een zoon van Gabbe Jorrits Andringa en Lysbeth Hansdr. en leefde – gehuwd – nog in 1580.⁶⁴

⁵⁹ Aud. nr. 1475/1, 74-74v (niet in Microfiches Brussel).

⁶⁰ BB II, 30.

⁶¹ Oudmunster nr. 32-1, 108.

⁶² St. Marie nr. 2761, 45v en OKKN nr. 16, 36-37.

⁶³ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 (1922) nr. 3776, 9v; Van Burmania, 2.

⁶⁴ Brouwers, *Andringa*, 29-30.

AKMARIJP

Patroon: **Gertrudis.**¹

Bijzonderheden: De plaats van de oudste kerk, waarvoor een datering uit de 12^e eeuw kan worden aangenomen², werd in 1993 vastgesteld.³ De voormalige kerkstede werd in 1543 door de prebende (niet: vicarie⁴) gebruikt. In 1511 wordt de prebende alhier voor het eerst genoemd.⁵ De dan ook genoemde ‘Capelle van Sinte Johannes’ is de parochiekerk van Sint. Johannesga*. Kerkelijk was het blijkbaar zelfstandig maar in wereldlijk opzicht werd Sint Johannesga bij Akmarijp gerekend.⁶ De kerke- en pastoriegoederen van Sint Johannesga worden in 1544 afzonderlijk onder Akmarijp opgegeven.⁷ In 1628 is er geschil over de vraag of Sint Johannesga een vicarie was van Akmarijp of een zelfstandige kerk met een eigen pastoor; het laatste wordt door vele getuigen gesteld.⁸

Pastorie

1362 **Sybrandus**⁹

1389 **Dodo**¹⁰

1489 **Wicherus Wi...di**¹¹

1511 **Otto**¹²

ca 1518/9-1526 **Mr Renick Renicks Reynarda**

In 1525 geeft Mgr Reynerus Reyneri aan hier nu 6 jaren pastoor te zijn¹³
Als zodanig komt hij nog voor in 1526.¹⁴

Hij was een zoon van Renick N. en Geel Ockema, dochter van Pier Ockema en Syouck Reynarda¹⁵ en werd, als afkomstig van Akkrum (zijn moeder was hertrouwd met de aldaar woonachtige Gosse Andringa), op 14 november 1512 met zijn broer Pier als student te Rostock ingeschreven.¹⁶

¹ Verhoeven, 81.

² De Langen, 92.

³ PKA 6, 23-30; De Langen, ‘Onderzoek’, 102-106; De Langen en Noomen, ‘Akmarijp’, 34-37.

⁴ De Langen en Noomen, ‘Akmarijp’, 35-36. Later staat het wel als vicarieland te boek (ca 1700, PKA 6, 120-122 nr. 11).

⁵ RvdA 1511 (*Pleatslike Skiednis* II, 147).

⁶ De pastoor van St. Johannesga wordt 1511 onder de Aanbreng van Akmarijp genoemd (RvA 1511, *Pleatslike Skiednis* II, 148). BB II, 23: Sinte Johannisga in Ackmarijp.

⁷ BB II, 23.

⁸ Arch. EVC i. 3793.

⁹ Brom, *Bullarium Trajectense* II nr. 1678; in voetnoot aldaar foutief: ‘Atmarix’ is Alkmaar?

¹⁰ Arch. Klaarkamp nr. 60 reg. 3 (zonder naam); de voornaam volgens het zegelrandchrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 1206).

¹¹ OFO I, nr. 365; deel van de achternaam volgens zegelrandchrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 985).

¹² RvdA 1511 (*Pleatslike Skiednis* II, 147).

¹³ Hof nr. 93 d.d. 27 mei 1525.

¹⁴ RA Sneek nr. 142, 839.

¹⁵ Walsweer, ‘Rouckema’s’, 41-42; Hellinga en Noomen, ‘Genealogia Aytana’, 255-256.

¹⁶ Zijlstra nrs. 7620 en 7621. Hij is niet dezelfde als de latere pastoor te Bozum*, zoals Zijlstra nr. 7621 stelt. Pier en Renick Renickszoenen te Broek zijn 1511 eigenaren van een sate met 69½ pondemaat land te Oppenhuizen, RvdA II, 36. Renick was dus toen nog geen priester.

Na zijn pastoraat alhier moet hij pastoor te Goïngarijp* zijn geworden waar hij als Reynarda (de naam van zijn grootmoeder van moederszijde) genoemd wordt. Jancko Douwama – in gevangenschap te Vilvoorde – wijst mr. Renick, waarbij mogelijk hij is bedoeld, en mr. Galcko (zie Oldeboorn*) – in zijn vermoedelijk in juli 1528 geschreven ‘Instructie an sijn wijff’ aan als voogden over zijn kinderen.¹⁷ Waar hij toen stond is onbekend.

- 1544 **Anna Siblesz.**¹⁸
Hij was vóór ca 1540 pastoor te Oldeouwer* en is vanaf 1546 bekend als pastoor te Grouw*.
- 1550 **Lolle Thiabbesz.**¹⁹
- 1563 **Jeep Hothiesz./Jacobus Hotzionis**
wordt in 1563 als pastoor alhier genoemd.²⁰ Hij overleed 20 april 1601, oud 75 jaren, en wordt op zijn grafzerk alhier vicarius te Roordahuizum* (waar hij vanaf 1570 als zodanig bekend is) en destijds pastoor alhier genoemd²¹
- 1570 **N.N.**
werd 2 mei 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.²² De betrokkene moet geweest zijn
- 1571 - 1579 **Jaucke Annes/Joannes Annius**
die hier 1 april 1571 voor het eerst als pastoor voorkomt.²³ Pastoor alhier is hij nog in 1578²⁴, terwijl Joannes Annius als geestelijke in Utingeradeel nog 17 mei 1579 vermeld wordt.²⁵
Hij werd in 1567 vicarius te Akkrum*.

Prebende

Van de reeds in 1511²⁶ vermelde prebende is het patrocinium niet bekend. In 1598 wordt het leen als vicarie aangeduid.²⁷

- 1511 **Wthien**
wordt 1511 naast de pastoor alhier als geestelijke genoemd²⁸ en moet dan de prebendaat zijn geweest.

¹⁷ Kist en Wind, 161 (aldaar n. 17 plaatsen zij hem ten onrechte eerst te Goïngarijp* en daarna te Akmarijp) en 26 (datering van de Instructie). Vermelding als pastoor te Goïngarijp* ongedateerd: Arch. EVC nr. 5161: dan voogd over de kinderen van Tiaerdt Andringa die overleed na 1528: Brouwers, *Andringa*, 17-18.

¹⁸ BB II, 22.

¹⁹ RA Sneek nr. 142, 831.

²⁰ Van Burmania, 1v (Jeep Hothiesz.).

²¹ De Walle, 25 nr. 75, i.v. Akmarijp (Jacobus Hotzionis).

²² St. Jan i. 1168, lijst 1570-1577. Volgens de lijst 1570-1571 betrof de institutie een beneficiant.

²³ RA Gaasterland nr. 6, 40v.

²⁴ PI, 272.

²⁵ Collectie Gabbema nr. 213.

²⁶ RvdA 1511 (*Pleatslike Skiednis* II, 147).

²⁷ Ibid., 148.

²⁸ Ibid., 148.

- 1563 - 1564 **Obbo Hermansz.**
werd 16 september 1563 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd ter
toelating tot de wijding van subdiaken en gaf 17 maart 1564 de waarde van de
prebende op.²⁹
- 1574 **N.N.**
werd 24 november 1574 als prebendaat alhier geïnstitueerd.³⁰

²⁹ ABU nr. 550*, 118.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

ALLINGAWIER

Patroon: **Michael**¹

Bijzonderheden: in 1970 en 1977 werd archeologisch onderzoek verricht. Het oudste bouwwerk was een tufstenen kerk, gedateerd 2^e helft van de 12^e eeuw (eerder gaf Halbertsma als datering: wellicht 11^e eeuw).² Daarop volgde omstreeks de 2^e helft van de 13^e eeuw een bakstenen kerk die wegens verzakking in 1634 werd afgebroken en vervangen door het huidige kerkgebouw.³ In een ca 1550/2 opgestelde parochielijst van Westergo wordt het als ‘Abbinga’ opgevoerd met een vicarie.⁴

Pastorie

1426 **Bauke**⁵

1445 **Dodo**
werd in dit jaar alhier als pastoor geïnstitueerd.⁶ Kort daarop was de pastorie echter vacant.

1445/6 **Vacant**⁷

na 1470 **Bernardus Sirici**
(ca 1474?) was tevens commissaris-generaal van de aartsdiaken van St. Jan in Westergo.⁸

1484 **Mathias**⁹

1496 - 1504 **Mr. Baucke**¹⁰

† voor 1509 **Reyner**¹¹

1524 - 1531 **Mr. Janna/Johannes**¹²

1543 **Focke Elingsz.**¹³
Hij zal dezelfde zijn als Fucko Elingsz., die in 1567 pastoor werd te Vries, toen uit Friesland kwam en nog in 1570 te Vries is.¹⁴ Waar hij in de tussenliggende tijd heeft gestaan is niet bekend.

¹ Schotanus, *Beschrijvinge van Frieslandt*, ex. in Tresoar, nr. 3187 a Gesch., 211.

² Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 1971 k. 28.

³ Halbertsma, *Archeologisch Nieuws, Bulletin KNOB* 76, 1977, 252-254.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ St. Jan nr. 935, 21.

⁷ Ibid., 21v.

⁸ Ibid., 13v.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ PG, nr. 173 resp. OFO I, nr. 488.

¹¹ OFO IV, nr. 188.

¹² OFO II, nr. 318 resp. Hof nr. 90.

¹³ BB I, 192.

¹⁴ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 246 reg. 574 nieuw nr. 442 resp. nr. (oud) 189A XXXI nieuw nr. 40.

1545	Jacob ¹⁵
ca 1550/2	Nicolaus Rewardi ¹⁶
1578 - 1580	Paulus Pauli vermeld in 1578 ¹⁷ , week in 1580 uit. ¹⁸ Hij werd in 1557 pastoor te Cornwerd*, is daar in 1567 niet meer.

Vicarie

Over de ca 1550/52 genoemde vicarie, die dan bezet wordt door *quidam clericus*, is verder niets bekend.¹⁹

ca 1550/2	N.N., <i>quidam clericus.</i> ²⁰

ALMENUM : zie HARLINGEN

¹⁵ Hof nr. 16798, 142vlg.

¹⁶ St. Jan nr. 1165 (de lijst ca 1550/2 is deels onbetrouwbaar: vermelding hier onder 'Abbinga', naast een vermelding van Abbingawier, waarmee Engwier* bedoeld zal zijn).

¹⁷ PI, 234.

¹⁸ CE, 356.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

²⁰ Ibid.

AMELAND

Het eiland Ameland kende drie parochies: Hollum, Ballum (oorspronkelijk de kapel van Jelmerastate) en Nes. Enkele malen is sprake van de pastoor van of op Ameland, zonder dat duidelijk is in welke van de drie parochies deze werkzaam is (al ligt Hollum het meest in de lijn der verwachting).

Merkwaardig is de vermelding van de ‘altera portio’ van de ‘nieuwe’ parochiekerk ‘nunc insula Amelandia’ in het bisdom Utrecht in 1458¹ Het zou betekenen dat de pastorie van deze kerk in twee delen is gesplitst. Van een dergelijke deling is verder niets gebleken.

Als pastoors (of andere geestelijken) van of op Ameland worden vermeld

1445 - 1450 **Frederik**
genoemd in 1445² en 1450 wanneer hij het testament van Ritske Jelmera (die St Magnus (de patroonheilige van de kerk te Hollum*) zijn patroon noemt) zegelt.³ Hij zal dus wel te Hollum hebben gestaan.

- 1458 **(Cornelius Petri/Petrus Cant/Petrus Olendus/Villelmus Tronkym/
Johannis de Verserdiik**

Nicolaus Balduini

Arnoldus Petri)

Op 14 oktober 1458 bewilligt paus Pius II een supplek van Arnoldus Petri, clericus van het bisdom Utrecht, die een geschil heeft met diverse tegenstanders (*diversos adversarios*) over de *altera portio* van de nieuwe parochiekerk op het eiland Ameland (waarvan de jaarlijkse opbrengst 9 mark zilver niet te boven gaat), in welk geschil reeds meerdere vonnissen zijn gewezen, en die nu strijdt tegen Nicolaus Balduini, priester van het bisdom Utrecht, die deze *portio* nu in handen heeft. Arnoldus verzoekt opnieuw voorziening met deze kerk, vacant door het overlijden van Cornelius Petri of Petrus Cant of Petrus Oldendus of Villelmus Tronkym of Michael Johannis de Verserdiik, en dispensatie wegens onwettige geboorte.⁴ Over het verdere verloop is niets bekend.

1488 **Jelle**
deken op Ameland.⁵

1494 - 1503 **Mr Peter**
pastoor op Ameland,⁶ zal dezelfde zijn als heer Peter, 1501 pastoor te Hollum*.

¹ RG VIII nr. 308.

² Blok, *Verslag Duitsland*, 219 (betreft een oorkonde in het Staatsarchiv te Bremen).

³ FT, nr. 13

⁴ RG VIII nr. 308.

⁵ NA, Arch. Nassause Domeinen na 1581, nr. 1806.

⁶ OFO II, nr. 191 resp. NA, Arch. Nassause Domeinen na 1581, nr. 1814.

1510

Claes

heer Claes op Ameland, vermeld 1510.⁷

⁷ OFO II, nr. 244.

ANJUM (Menaldumadeel)

In 1256 werd door een aantal personen uit de omgeving onder leiding van de pastoor Vibrandus en een verder niet te traceren geestelijke Sibod van Epingahuis alhier een klooster van reguliere kanunniken (augustijnen) gesticht.¹ De pastorie van Anjum werd in het klooster geïncorporeerd.²

Het dorp bleef blijkbaar een ‘administratieve’ eenheid³, maar het gebied viel (later) kerkelijk onder Berlikum.⁴ De pastorie zal aanvankelijk bediend zijn geweest door kanunniken van het klooster maar na de aansluiting daarvan in 1439⁵ bij het kapittel van Windesheim (waar de zielzorg in parochies in feite niet was toegestaan) zal daaraan (of eerder?) een einde zijn gekomen.

Pastorie

1256 **Vibrandus**⁶

¹ Mol, ‘Kleaster Anjum’, 24-25 (n.a.v. Lambooi, 244-245).

² Mol, ‘Kleaster Anjum’, 25. Dat Anjum in 1256 inderdaad een parochie was blijkt uit het mirakelboek in de Vita Siardi: Lambooi en Mol, *Abtenlevens*, 344 (vgl. ook Mol, ‘Kleaster Anjum’, 24). Het wordt ook vermeld in de parochielijsten van Westergo uit de 15^e eeuw (Mol, ‘Kleaster Anjum’, 39 n. 8, cit. Muller en Joosting, *Bronnen* I, 347, die deze lijst echter dertiende-eeuws noemt).

³ Gildemacher, *Waternamen*, 53 (kaart) en 55. Het komt echter niet voor in de Taxenlijsten ca 1501 (GPCV II, 13-29) en wordt als afzonderlijk dorp ook niet genoemd in de Registers van de Aanbreng en de Beneficialboeken.

⁴ Ibid., 47 (kaart). Muller, *Atlas*, 557 geven daarentegen aan dat het is verenigd met Slappeterp.

⁵ In dat jaar werd het klooster te ‘Anigen’ aangenomen als lid van de Congregatie van Windesheim: Van der Woude, *Acta*, 35.

⁶ Mol, ‘Kleaster Anjum’, 24-25.

ANJUM (Oostdongeradeel)

Patroon: onbekend. Reitsma noemt ‘misschien St. Michael’ als patroon.¹

Bijzonderheden: bij de opgraving in 1975 werden de fundamenten van delen van de vroegere tufstenen kerk gevonden. Als datering daarvan is opgegeven het derde kwart van de 12^e eeuw.² Sporen van een oudere kerk worden niet vermeld³ maar ongetwijfeld is hier al veel eerder – ‘Anighem’ wordt reeds in 945 genoemd⁴ – een kerk geweest.⁵

In 1472 is sprake van de mogelijke stichting van het ‘fierdleen’ alhier en worden hier twee priesters met name vermeld.⁶ In 1491 wordt van de drie priesters alhier melding gemaakt.⁷ Later is sprake van vicarii en prebenda-ten zodat vastgesteld kan worden dat hier een vicarie en een prebende zijn geweest. Ook de patrocinia daarvan zijn niet bekend. Van een vierde leen blijkt verder niets.

Pastorie

1389 **Riccardus**⁸

1449 **Douwa**
komt in 1449 voor als persona van Gabe Holdinga, medegrietman van Oostdongeradeel,⁹ en zal dus hier getraceerd moeten worden omdat de Holdinga’s te Anjum gevestigd waren.

1482 **Symon**
persona alhier, zegelt 28 maart 1482 de verkoop van land te Wartena door een inwoner van Aegum.¹⁰

1482 **Mr. Botta**
wordt in een stuk d.d. 2 oktober 1482 als pastoor alhier genoemd.¹¹ In 1472 is hij één van de priesters alhier.¹²

1492 **Hidde Cammingha**
komt als pastoor alhier voor in 1492.¹³ Als pastoor van Leeuwarden-Nijehove* is hij bekend van 1479 tot 1484; hij staat daar niet meer in 1486.

¹ Reitsma, 120 n. 3.

² Elzinga, *De Vrije Fries* 56, 1976, 160; Van den Berg, *De Dongeradelen*, 247 (cit. Dronke, *Traditiones*, c. 37).

³ Elzinga, *Archeologisch Nieuws, Bulletin KNOB* 76, 1977, 128-129.

⁴ Dronke, *Traditiones*, c. 37.

⁵ Over de ontwikkeling van het gebied: De Langen, 91, 145, 128-129.

⁶ OFO I, nr. 235.

⁷ OFO III, nr. 21.

⁸ GPCV I, 248; Arch. Klaarkamp nr. 60 reg. 3.

⁹ OFO II, nr. 28.

¹⁰ OFO I, nr. 319 (daar: persona te Aegum) juncto Vries, *Correcties*, 33 (in: Aingum, dat er inderdaad staat hoewel Aegum gezien de context veel logischer is). Op zijn zegel (Tresoar, Zegelfoto nr. 1602) het Lam Gods, een verwijzing naar Johannes de Doper.

¹¹ OFO I, nr. 235 resp. Van Buijtenen, *St. Vitus*, 151-153. Een vermelding in GPCV I, 235 (op grond van Schotanus, *Tablinum*, 67-68) in 1401 is een vergissing; vgl. GPCV I, 694 (1481).

¹² OFO I, nr. 235.

Van 1502 tot 1511 wordt hij vermeld als pastoor te Dokkum*. Bij vermelding in 1500 wordt geen functie en standplaats genoemd.¹⁴ Hij zal de heer Hidde zijn van wie landbezit alhier in 1511 wordt vermeld.¹⁵

- 1511 **Low**¹⁶
- 1526 - 1537 **Mathias Petersz.**
komt voor het eerst voor 21 september 1526¹⁷ en nog in 1537.¹⁸
- 1544/5 **Joannes Heyndrick.**¹⁹
- 1558 **Adriaan Wernertsz.**
komt in 1558 als pastoor alhier voor; met de vicarius Focke Aelckez. is hij curator over de krankzinnige heer Botte Gabbez. (wiens functie en standplaats niet worden genoemd), zoon van Gabbe Rempckez. en broer van wijlen Remcke Gabbez.²⁰
Adriaan Wernertsz. komt van 1547/8 voor als pastoor te Blessum*; in 1564 is hij vicarius perpetuus van Leeuwarden-Oldehove*, in 1566 pastoor van Leeuwarden-Nijehove*.
- 1562 - 1580 **Andreas Harckesz.**
wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd in 1562.²¹ Zonder functie en standplaats komt hij in 1557 reeds voor.²² In 1580 heet hij 'oude pastoor' alhier.²³ Reeds in 1582 is hij predikant te Roordahuizum²⁴, vanwaar hij 1596/7 naar Goënga c.a. ging; zijn opvolger kwam daar 1609.²⁵

Vicarie

De vicarie moet – evenals de prebende – gesticht zijn vóór 1472 omdat dan sprake is van de mogelijke stichting van een vierde leen.²⁶ Zoals reeds vermeld is het patrocinium ervan niet bekend.

- 1511 **Joannes**
wordt in 1511 vermeld met het grondbezit van 'het Leen'.²⁷ Omdat dit bezit veel groter was (zelfs groter dan dat van de pastoor) dan dat van heer Dirk²⁸ zal hij de

¹³ OFO IV, nr. 96.

¹⁴ NA, Arch. ACB nr. 264.

¹⁵ RvdA I, 154.

¹⁶ RvdA I, 152.

¹⁷ Hof nr. 16480, 205 (d.d. 26 juni 1528).

¹⁸ BB I, 159; het patroniem volgens Hof nr. 16480, 205 (1526) en nr. 16481, 442 (1536).

¹⁹ RR nr. 12, 65v.

²⁰ Hof nr. 16800, 684vlg.

²¹ Van Burmania, 2v.

²² RA Hennaarderadeel nr. 38, 244.

²³ Reitsma, 119; vgl. Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2776.

²⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2285, 136: 1582 toekenning van een studiebeurs aan Harco Andreas, zoon van de predikant te Roordahuizum. Deze student wordt door Zijlstra niet genoemd.

²⁵ Kalma, *Classisboek Sneek*, XXIX noemt hem 1586-1589 te Roordahuizum, ca 1598-ca 1607 te Goënga. Romein, 164, noemt hem te Roordahuizum reeds 1586 en nog 1596, 338, beroepen te Goënga c.a. 1596/7, opvolger 1609.

²⁶ OFO I, nr. 235.

²⁷ RvdA I, 152.

vicarius zijn geweest. Van hem zullen afkomstig zijn geweest de vier pondematen, die wijlen heer Johannes had gegeven aan de vicarie.²⁹

- 1537 - 1544 **Douwe**
komt in 1537 als vicarius alhier voor het eerst voor³⁰ en is dit nog in 1549.³¹
- 1558 **Focke Aelckesz.**³²
- vóór ca 1566 **Joannes Douwesz.**
Van Burmania vermeldt dat in een proces voor het Hof (waarin vonnis werd gewezen 22 mei 1591) met de kerkvoogden alhier Joannes Douwesz. en zijn zuster Trijn opgaven dat hun grootvader heer Joannes Douwesz., vicarius alhier, reeds meer dan 25 jaren dood, land te Anjum had.³³
- 1565? - 1580 **Jetze Sipckesz.**
Van Burmania noemt hem hier reeds in 1565 prebendaat, ook wel vicarius genoemd³⁴; hij zou hier in 1574 nog zijn.³⁵ Blijkens opgave eind 1580 was hij tot de Reformatie vicarius alhier.³⁶ In dat jaar week hij uit (wel naar Groningen); zijn naam wordt daarbij als Hieronymus opgegeven.³⁷ Hij is in 1561 bekend als pastoor te Beetgum*, zou in 1563 prebendaat zijn te Hallum* volgens van Burmania³⁸ en volgens dezelfde in 1566 vicarius te Janum*³⁹ (hetgeen niet overeenstemt met aanwezigheid alhier in 1565 als boven vermeld). Van 1583 tot 1595 was hij pastoor te Sauwerd (Gr.).
- ? 1575 **Ritske/Richardus Francisci Feitsma**
in 1566 priester te 'Eerenwolde' (Eernewoude?), was in 1575 vicarius alhier⁴⁰
Deze vermelding is echter niet in overeenstemming met het voorgaande.

Prebende

Ook de prebende moet reeds in 1472 hebben bestaan (zie hiervoor). Ook hiervan is het patronium niet bekend.

- 1511 **Dirk**
de derde geestelijke waarvan in 1511 landbezit wordt genoemd⁴¹; hij zal de prebendaat zijn geweest.

²⁸ RvdA I, 152.

²⁹ BB I, 161.

³⁰ Ibid. I, 160, 162.

³¹ Hof nr. 16688, 17.

³² Hof nr. 16800, 684vlg.

³³ Van Burmania, 2v. Ook vermeld in: HCL, Bibliotheek gemeente Leeuwarden nr. F 191 (E.M. van Burmania, *Lijst van leenen*), 1. De sententies van het Hof uit die periode zijn niet bewaard gebleven. De zaak wordt genoemd in Hof nr. 16704, 295, 21 april 1591.

³⁴ Van Burmania, 2v.

³⁵ Ibid., 2v.

³⁶ Reitsma, 119.

³⁷ CE, 342.

³⁸ Van Burmania, 13v.

³⁹ Ibid., 17v.

⁴⁰ Ibid., 2vo; Tresoar, Hs. PB nr. 390, 40 i.v. Feitsma.

- 1550 **Popke Gerkesz.**
prebendaat alhier, wordt in 1550 pastoor te Foudgum*.⁴² Hij wordt opge-volgd door

1550 **Hendrik Jansz.**
tot dan pastoor te Murmerwoude.⁴³

Overigen

1453 **Hendrik**⁴⁴

1472 **Mr. Botta en Claws**⁴⁵

1492 **Peter**⁴⁶

In 1537 is sprake van enig land, destijds door heer Thomas geschonken aan de kerk alhier; het land is nu verlaten door heer Jouw.⁴⁷ Hun relatie tot Anjum is niet bekend resp. onduidelijk.

⁴¹ RvdA I, 152.

⁴² RR nr. 49, 18 (daar foutief Aegum).

⁴³ RR nr. 49, 23.

⁴⁴ OFO II, nr. 34.

⁴⁵ OFO I, nr. 235.

⁴⁶ OFO IV, nr. 96.

⁴⁷ BB I, 159.

ANNEBUREN

Bijzonderheden: gelegen ca 750 m. ten Noorden van Tirns*. Halbertsma maakt in 1973 melding van het aantreffen van kloostermoppen en brokken tufsteen . Het bouwwerk waarvan deze afkomstig waren 'kan bezwaarlijk iets anders zijn geweest dan een kapel of kerkje'. Omdat Anneburen niet en Tirns wel genoemd wordt in het oudst bewaarde parochieregister van Westergo, vermoedelijk opgesteld in het laatste kwart van de 13^e eeuw, veronderstelt hij dat de kerk te Anneburen na de buitendijking van het dorp omstreeks 1200 voorzover het al niet door overstromingen was verwoest is afgebroken en te Tirns op de huidige plaats is herbouwd.¹

De kroniek van Andreas Cornelius bericht dat de kerk te Tirns in 1295 werd gesticht 'op die wtterste hoeck' van het oude land en het pastoorshuis op het nieuwe land.²

¹ Halbertsma, *Archeologisch Nieuws, Nieuwsbulletin KNOB* 1973, *121-*123.

² Tresoar, PB Hs. 1382, LXVI.

APPELSCHA

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de Middeleeuwse kerk in 1903 afgebroken.²

Pastorie

Over Appelscha ontbreekt ten aanzien van daar gestaan hebbende geestelijken elk spoor. Wanneer op 10 april 1580 in Ooststellingwerf opgave wordt gedaan van de geestelijke goederen wordt van een pastoor geen melding gemaakt.³

¹ Verhoeven, 81 leidt uit de opdracht van de in 1435 gegoten klok niet af dat St. Nicolaas de patroonheilige was maar vrijwel altijd is dat bij dedicaties als deze wel het geval.

² Jager en Van Ginkel, *Stellingwerven*, 131.

³ AFB, 28.

ARUM

Patroon: **Lambertus**¹

Bijzonderheden: Arum moet een zeer oude parochie zijn geweest. Noomen suggereert dat bisschop Ansfried (995-1010) de kerk heeft gesticht.² Deze kerk was de moederkerk van Kimsward* - waar vroeg in de 12^e eeuw een tufstenen kerk werd gebouwd - en Witmarsum*.³ Het patronaat van deze drie kerken behoorde toe aan de St. Paulusabdij te Utrecht, waarvan de abt tevens als aartsdiaken voor het gebied der drie parochies optrad. Hoe en wanneer deze rechten zijn ontstaan is niet bekend. De aartsdiakonale rechten kunnen aan genoemde abdij zijn gekomen toen in de 11e eeuw de proosten van enkele kapittelkerken in Utrecht aartsdiakonaten in Friesland kregen toegewezen en de St. Paulusabdij eveneens – zij het met een klein gebied- werd bedacht.⁴ Het lijkt er op dat de abdij kort na 1420 zijn rechten te Arum en Kimsward verloor. Althans wordt nadien daarvan niets vernomen. Alleen te Witmarsum bleven zowel collatie- als aartsdiakonale rechten bewaard. De aartsdiakonale bevoegdheden zullen zijn overgegaan op de proost van St. Jan. Aan wie de patronaatsrechten kwamen is niet bekend. Echter, op 7 april 1500 bevestigt paus Alexander VI Godfrid Liuwes van Beym (wel bedoeld zal zijn Sioerd Lieuwes Beyma) in het patronaatsrecht van de kerken te Arum, Pingjum*, Lollum* en Zurich*.⁵ De laatstgenoemde drie parochies zullen als latere afsplitsingen van Arum beschouwd kunnen worden.

Ca 1550/2 worden voor Arum opgegeven de pastorie en een ‘klein’ leen.⁶ Niettemin waren er meer beneficia. Naast de pastorie is eind 14^e/begin 15^e eeuw steeds sprake van een vicarius perpetuus. Later wordt een dergelijke functionaris slechts spaarzaam genoemd. In de 16^e eeuw is sprake van een vicarie, die reeds voor ca 1520 bestond.⁷ De Onze Lieve Vrouwe prebende moet ca 1497 reeds hebben bestaan.⁸ Daarnaast was er een sacristieleen, tenminste vanaf ca 1518⁹, en tenslotte het Hansmabeneficie waarvan in 1541 voor het eerst blijkt.¹⁰

Pastorie

1368 **Johannes**¹¹

¹ Verhoeven, 81. In 1548 is sprake van ‘Sinte Lamberts kerckhove to Arum’, FT, nr. 199.

² *Geakunde Wunseradiel*, 227. Tevens zijn daar twee sarcofagen, gedateerd medio 11e eeuw, gevonden, Ibid., 126.

³ Genoemd door Broer, *Uniek*, 455 n. 2.

⁴ Hierover: Broer, *Uniek*, 453-475. Overigens betwijfelt zij of hier sprake is geweest van een aartsdiakonaat in de volle betekenis daarvan, met name het recht om de seend – feitelijk de basis van de aartsdiakonale rechten – te houden, Ibid., 465.

⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr 1192.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ ABU nr. 250-1, 8v.

⁸ Hof nr. 93, 2v.

⁹ Hof nr. 93, d.d. 27 mei 1525.

¹⁰ Arch. EVC nr. 2578.

¹¹ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 162.

- 1394 **Johannes de Ettena**
Na zijn resignatie wordt door de abt van St. Paulus op 18 november 1394 gepresenteerd en geïnstitueerd¹²
- 1394 - 1417 **Emerus van Harlingen**
voordien vicarius perpetuus alhier.¹³ Later ontstaat over de pastorie een geschil met
- 1412 - 1414 **Johannes van Wilsem**
De abt van St. Paulus verleent de kerk aan en institueert op 16 april 1412 Johannes van Wilsum, na de ‘libera resignatio’ van Emerus van Harlingen, die vervolgens vicarius perpetuus van de kerk wordt genoemd en last krijgt Johannes in het bezit van de kerk te stellen.¹⁴ Dezelfde dag wordt de priesters van Arum en Witmarsum gelast er voor te zorgen dat Emerus ‘quondam curatus in Arum’ corporaliter resigneert en zijn beneficie cedeert en er van weerhouden wordt iemand anders in zijn beneficie te laten treden op verbeurtenis van de ban en 100 mark.¹⁵
Emerus legde zich hierbij blijkbaar niet neer met het gevolg dat de abt van St. Paulus op 14 maart 1414 – gehoord hebbende de klachten van Emerus, pastoor alhier, dat hij na een rustig bezit van meer dan 18 jaren van zijn beneficie, daarin nu lastig wordt gevallen door Johannes van Wilsem op grond van bepaalde bewijsstukken, zijn ondergeschikten opdraagt Emerus in het rustige bezit van zijn beneficie te laten zolang de twist tussen beide priesters nog niet gerechtelijk door de abt is afgedaan.¹⁶ Op 12 maart 1414 reeds had de abt Titardus, perpetuus vicarius te Witmarsum, opgedragen er voor te zorgen dat Johannes van Wilsem niet langer molesteert inzake de kerk alhier.¹⁷ Op 11 juni 1414 annuleert de abt als aartsdiaken het compromis (waarvan de inhoud onbekend is) en wijst hij Eptatus, perpetuus vicarius te Workum, en de abt van Ludingakerk als arbiters in het geschil over de kerk alhier aan¹⁸, en dezelfde dag verzoekt hij Douwa Gerbranda, Wiko Teringha, Bouwa Sibolda en de gemeente te Arum om Emerus daar te houden als pastoor totdat hij (eventueel) met recht uit de kerk gewonnen zal zijn.¹⁹
Nadien is in het cartularium van de abdij over deze zaak niets aangetekend, maar blijkbaar bleef Emerus in het bezit van de pastorie totdat hij in 1417 resigneerde²⁰ en werd opgevolgd door (dezelfde)
- 1417 **Johannes van Wilsem**
die de pastorie daarop nog slechts korte tijd heeft bezeten.
- 1420/31 **Tyalko Titardi**
na wiens resignatie

¹² Ibid., 157.

¹³ Ibid., 157.

¹⁴ Ibid., 296v.

¹⁵ Ibid., 296v.

¹⁶ Ibid., 314v.

¹⁷ Ibid., 316.

¹⁸ Ibid., 318.

¹⁹ Ibid., 318v.

²⁰ Ibid., 355.

1420/31	Ulbodus Takonis als pastoor alhier werd gepresenteerd. ²¹ Nadien wordt in de cartularia van de St. Paulusabdij over Arum niets meer vermeld.
1445 - 1448	Syardus komt in 1445 voor als pastoor alhier en deken van Franeker en Arum. ²² Van 1440 tot 1443 is hij bekend als pastoor te Oosterlittens* en was hij eveneens deken van Arum en Franeker. In 1448 komt hij nog voor als pastoor alhier en deken van Franeker. ²³
1456	Claes ²⁴
1466	Sicka ²⁵
1468	Syardus Watkens pastoor alhier, stichtte in 1468 het klooster van de kruisbroeders te Franeker. ²⁶ Hij was afkomstig van Franeker en werd 29 juli 1461 te Keulen als student in de rechten ingeschreven. ²⁷
1481	Theodoretus ²⁸
1481	Vacant Op 17 november 1481 wordt meegedeeld dat hier momenteel geen pastoor is. ²⁹
1486	Douwa ³⁰
1487	Hotse ³¹
1496 - 1501	Douwa ³²
1507	Mr Jarich ³³
1520	Tako tevens deken van Arum. ³⁴
z.j.e.d. (ca 1528/9?)	Lyeuwe pastoor alhier, Gerrolt van Heerma en Lyeuwe Beyma, heerschappen, Epe Syersma, Tyete Baerdts en Wilck Meynarda, kerkvoogden, en de gemene

²¹ Arch. St. Paulusabdij nr. 31, 35v (ongedateerd, ten tijde van abt Gerardus van Bomasse, 1420-1431).

²² St. Jan nr. 935, 20vo.

²³ Arch. Epemastate, IJsbrechtum (ter plaatse), nr. 10.

²⁴ Schotanus, *Tablinum*, 84.

²⁵ OFO III, 6 (Van Burmania, 3 geeft: 1456).

²⁶ GA Franeker, Inv. Obreen reg. 20.

²⁷ Zijlstra nr. 5225.

²⁸ PB Hs 1466.

²⁹ OFO IV, nr. 59.

³⁰ OFO IV, nr. 72.

³¹ PB Hs 1466.

³² PG, nr. 160 resp. OFO I, nr. 453.

³³ OFO I, nr. 525.

³⁴ ABU nr. 231, 80.

meenslieden van Arum delen – in een ongedateerd stuk – aan de Stadhouder mee dat de vicarie, die ter begeving staat aan Zijne Majesteit (de landsheer dus), vacant is door de resignatie van heer Johannes Folkerts; zij stellen voor de pastoor te Abbega* in diens plaats te benoemen.³⁵

Deze Lyeuwe moet wel onderscheiden worden van mr. Lieuwe, als priester alhier genoemd bv. 20 september 1526³⁶; deze was (van ca 1497 tot na 1540) prebendaat alhier. Lyeuwe Beyma was de zoon van Sjoerd Beyma die in 1528 overleed³⁷; daarna zal Lyeuwe hier heerschap zijn geworden. In ieder geval moet de presentatie vóór 1536 hebben plaatsgevonden in welk jaar Gerrolt van Heerma stierf.³⁸ Wij denken echter dat deze ca 1528/9 heeft plaatsgevonden.

1531 - 1532

Johannes Sytzaz./Zytzama

Hij komt (kort na 28 februari) 1531 alhier (wel als pastoor) voor³⁹; in ieder geval is hij pastoor 19 april 1531.⁴⁰ Als zodanig wordt hij nog genoemd 28 oktober 1532, dan met zijn broer Harmen.⁴¹ In 1538 procedeert Herman Piersz. (Sytzama) alleen over een erfenis;⁴² Johannes zal dus toen reeds overleden zijn geweest. In ieder geval is hij in 1541 dood.⁴³

In 1525 en 1528 komt hij als priester te Pingjum* voor, mogelijk kort voor of nadien te Harlingen*. In 1530 wordt heer Johannes Zijtzama zonder functie en standplaats genoemd.⁴⁴

1533

Joannes

komt 17 oktober 1533 als pastoor alhier voor.⁴⁵ Mogelijk gaat het om de voorgaande, mogelijk ook om de volgende:

1538 - 1543?

Johannes Folkerts

komt 6 juli 1538 en 20 oktober 1538 (hij tekent dan met patroniem) voor als pastoor alhier⁴⁶, evenals op 19 februari 1541.⁴⁷ In het voorgaande kwam reeds ter sprake dat hij als vicarius alhier resigneerde. Na zijn resignatie als pastoor werd

1543? - 1558

Bocke Donia

te Oosterend* in een niet aangegeven jaar op 29 april tot pastoor alhier gekozen.⁴⁸ Het jaar moet 1543 zijn geweest; hij komt nog 29 april 1543 als prebendaat aldaar voor⁴⁹ (als procespartij in een reeds lopend proces) en is in ieder geval 18 oktober 1542 nog te Oosterend.⁵⁰ In december 1543 is hij in ieder geval pastoor alhier.⁵¹ In 1558 wordt hij pastoor te Harlingen*.

³⁵ PB Hs. 1382, 389v-390v.

³⁶ Hof nr. 16480, 189 (30 oktober 1528).

³⁷ Stb. I, 35, *ibid.*, 194.

³⁸ *Ibid.*, 194.

³⁹ Hof nr. 90.

⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 128.

⁴¹ RA Hennaarderadeel ., 165, 171.

⁴² Hof nr. 16481, 900.

⁴³ Documentenboek van Sytzama.

⁴⁴ RA Hennaarderadeel nr. 36, 406.

⁴⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 672.

⁴⁶ Arch. Liauckamastate nr. 188

⁴⁷ Arch. EVC nr. 2578.

⁴⁸ Tresoar, 1040 Hs, 38.

⁴⁹ Hof nr. 16689, 259.

⁵⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 248.

- 1559 - 1567 **Jacobus Jacobi Spanhemius**
 (dus afkomstig van Spannum), voordien pastoor te Hitzum*, werd 30 januari 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁵² Hij tekent 31 oktober 1560 als Spanhemius.⁵³ In 1567 week hij uit.⁵⁴
 De naam van zijn onmiddellijke opvolger is niet bekend.
 Een andere Jacobus Jacobi Spanhemius is van 1571 tot 1580 pastoor te Schalsum*.
- 1570 (= ?1571) **N.N. (= ? Sibrandus)**
 In december 1570 werd hier een nieuwe pastoor geïnstitueerd; zijn naam is niet aangegeven.⁵⁵ Het zou dan moeten gaan om Sibrandus, als pastoor alhier genoemd in 1571.⁵⁶
- 1574 **N.N.**
 werd 27 april 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd; zijn naam is niet aangegeven.⁵⁷
- 1576 - 1580 **N.N./Sibe, Sybrandus**
 ontving op 5 april 1576 zijn institutie als pastoor alhier; ook ditmaal wordt een naam niet vermeld.⁵⁸ Omdat geen latere instituties bekend zijn moet het gaan om Sibe, in 1578 als pastoor vermeld.⁵⁹ Hij week in 1580 uit naar Groningen, waar hij in 1581 stierf.⁶⁰
- (PB Hs. 1466 vermeldt nog dat Lou Fryttema, pastoor alhier, pastoor werd te Pieterburen (Gr.); een jaartal wordt niet aangegeven. Deze mededeling kan niet juist zijn: Fryttema, geboren ca 1527/8, was in 1558 pastoor te Pingjum*, in 1561 prebendaat te Wommels* en werd in 1562 pastoor te Eenrum (Gr.), waar hij in 1591 overleed. Te Pieterburen, waar in 1559 een nieuwe niet met name bekende pastoor kwam, is hij niet bekend.)

Vicaria perpetua

In de periode ca 1380 tot 1417 is steeds sprake van de vicaria perpetua alhier, een beneficie naast de pastorie. Ook van dit beneficie bezat de abt van St. Paulus te Utrecht het collatie-recht. In 1486 is sprake van de *vicaria perpetua ad altarem S. Georgii* alhier waarvan de collatie (dan) bij leken berust.⁶¹ Daarna is in 1515⁶² en 1558⁶³ nog sprake van een vicarius perpetuus. Of het in de laatste gevallen om hetzelfde beneficie gaat lijkt ons de vraag; waarschijnlijk gaat het om de vanaf het eerste kwart der 16^e eeuw bekende vicarie.

⁵¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 41v.

⁵² St. Jan nr. 1165.

⁵³ Documentenboek Van Sytzama, 79.

⁵⁴ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88.

⁵⁵ St. Jan nr. 1168.

⁵⁶ PB Hs 1466.

⁵⁷ St. Jan nr. 1168.

⁵⁸ St. Jan nr. 1168.

⁵⁹ PI, 230.

⁶⁰ CE, 356.

⁶¹ Vaticaans Archief, Reg. Suppl. 864, 6v (mededeling van het Deutsches Historisches Archiv, Rome, 10 oktober 1989).

⁶² NA, Arch. ACB nr. 389k.

⁶³ Documentenboek Van Sytzama, 75-76.

- 1381 **Reinerus**
na wiens resignatie door de abt van St. Paulus
- 1381 - 1382 **Ghelmarus van Texel**
op 24 november 1381 met de vicaria perpetua alhier werd voorzien.⁶⁴ Nadat deze kort daarop resigneerde wordt op 10 mei 1382
- 1382 - 1387 **Nicolaus van Koudum**
diaken, met deze vicarie voorzien.⁶⁵ Hij resigneert in 1387 waarna de abt op 7 juli 1387 presenteert
- 1387 - 1394 **Emerus van Harlingen**⁶⁶
die op 18 november 1394 als pastoor alhier wordt geïnstitueerd (zie hiervoor). Hij wordt opgevolgd door
- 1394 **Senco van Kimswerd**
gepresenteerd op 9 december 1394.⁶⁷ Ook hij was hier slechts korte tijd. Op 25 juni 1395 wordt hij gepresenteerd als pastoor te Witmarsum*.
- 1401 **Stultetus**
resigneerde in 1401 waarna werd aangewezen
- 1401 - 1402 **Anko van Harlingen**⁶⁸
die hier in 1402 nog is.⁶⁹
- 1412 **Emerus van Harlingen**
In het voorgaande werd reeds aangegeven dat hij in 1412 als pastoor alhier zou hebben geresigneerd en weer vicarius zou zijn geworden. Blijkbaar echter verdedigde hij met succes zijn rechten op de pastorie alhier; hij komt als vicarius dan ook niet meer voor.
- 1417 **Syricus**
Na diens resignatie wordt op 22 maart 1417 gepresenteerd
- 1417 **Gerardus Gelmari van Texel**⁷⁰

Nadien komen geen vermeldingen van deze vicaria perpetua in relatie met de abdij van St. Paulus te Utrecht voor.
- 1486 **Simon Sickonis**
scolarius van het bisdom Utrecht en door leken gepresenteerd *ad perpetuam vicariam ad altarem S. Georgii* te 'Alduum' in het diocees Utrecht, krijgt in 1486

⁶⁴ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 65.

⁶⁵ Ibid., 52.

⁶⁶ Ibid., 157.

⁶⁷ Ibid., 157v; in de datering is *quarto* doorgehaald en vervangen door *quinto*. Toch moet 1394 zijn bedoeld omdat de vacature anders meer dan een jaar zou hebben geduurd en Senco medio 1395 pastoor te Witmarsum werd.

⁶⁸ Ibid., 228v.

⁶⁹ Ibid., 227-228.

⁷⁰ Ibid., 353v.

toestemming zich buiten de daarvoor geldende termijnen tot alle wijdingen te laten bevorderen.⁷¹

ca 1501/2 -1515 **Johannes**
perpetuus vicarius alhier, die zijn beneficie van de hertog van Saksen (toen landsheer van Friesland) had verkregen en dit meer dan 13 jaren had bezeten, klaagt in oktober 1515 erover dat hij door de Geldersen is verjaagd.⁷²

1558 **Joannes Harincksz.**
komt in 1558 als perpetuus vicarius alhier voor.⁷³

Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in het eerste kwart van de 16e eeuw genoemd. Het patrocinium is niet bekend.

tussen 1516-1524 **Johan Dolvess**
In een ongedateerd stuk staat bisschop Philips van Bourgondië (bisschop van Utrecht) de gemeente de inkomsten van de vicarie alhier toe nadat deze door vertrek of overlijden van Johan Dolvess vacant zal zijn geworden.⁷⁴

ca 1528/9? **Johannes Folkerts**
resigneerde in een onbekend jaar waarna aan de landsheer, die de begeving van de vicarie heeft, wordt voorgesteld Myrck, pastoor te Abbega*, met de vicarie te voorzien.⁷⁵

ca 1528/9? ? **Myrck**
Of hij hier inderdaad is gekomen is niet bekend.

1543 - 1550 **Feddrick Sybez.**
komt in 1543 voor het eerst als vicarius alhier voor.⁷⁶ Hij was een zoon van Sybe Feddrix en Syouck.⁷⁷ Op 10 december 1549 ontving hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Dongjum*,⁷⁸ waarop hij 19 februari 1550 als vicarius alhier resigneerde.⁷⁹
Fedde Sibrandi, van Edens, werd 1511 student te Wittenberg en 14 juli 1413 te Keulen,⁸⁰ 4 april 1514 tot subdiaken⁸¹ en 10 juni 1514 te Utrecht tot priester gewijd.⁸²

1550 **Johannes Harmansz.**

⁷¹ Vaticaans Archief, Reg. Suppl. 864, 6v (mededeling Deutsches Historisches Archiv, Rome, 10 oktober 1989)

⁷² NA, Arch. ACB nr. 389k.

⁷³ Documentenboek Van Sytzama, 75-76.

⁷⁴ ABU nr. 250-1, 8v.

⁷⁵ Tresoar, Hs 1382, 389v-390v.

⁷⁶ BB I, 306.

⁷⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 350, 2 juni 1546.

⁷⁸ RR nr. 49, 3.

⁷⁹ RR nr. 49, 10.

⁸⁰ Zijlstra nrs. 2822 en 11878.

⁸¹ Domkapittel nr. 2544, 39. De diakenwijding werd niet gevonden.

⁸² AAU 24, 1897, 2.

tot dan vicarius te Minnertsga*, kreeg 27 maart 1550 het placet op zijn presentatie als vicarius alhier.⁸³ Mogelijk dezelfde als

1554 **Johannes**
wordt 6 oktober 1554 als vicarius genoemd.⁸⁴

1572 - 1580 **Johannes Jacklesz.**
wordt in 1572 als vicarius alhier genoemd⁸⁵ en vluchtte in 1580 van hier in soldatenkleding.⁸⁶

Onze Lieve Vrouwe prebende

Deze moet reeds aan het einde van de 15^e eeuw hebben bestaan. Het patrocinium blijkt uit de opgave in 1543.⁸⁷

1494/5 - na 1540 **Mr Lyeuwe Bonia**
In 1525 geeft Lyeuwe, prebendaat alhier en geboren in Friesland, aan reeds 28 jaren in het bezit der prebende te zijn.⁸⁸ Mgr. Ludolfus Bonia komt als prebendaat alhier voor in 1521.⁸⁹ Als priester alhier komt mr. Lyeuwe nog voor 1 juni 1538⁹⁰; volgens opgave in 1543 overleed hij na 1540.⁹¹

1543 - 1547 **Jacob Obbez.**
in 1543 als prebendaat van de Onze Lieve Vrouwe prebende genoemd⁹², is hier nog prebendaat in 1547.⁹³ Vanaf 1554 is hij bekend als vicarius te Oosterend*.

1558 - 1579 **Douwe Abbez. Harinxma**
was hier reeds prebendaat in 1558⁹⁴ en wordt als zodanig voor het laatst in 1579 genoemd.⁹⁵ Hij overleed na 1588⁹⁶

Sacristieleen

Dit leen moet reeds ca 1518 hebben bestaan.⁹⁷ Het patrocinium is onbekend.

ca 1518 – 1543 **Sybet/Sybodus Dodonis**

⁸³ RR nr. 49, 10.

⁸⁴ Hof nr. 16691, 24v.

⁸⁵ PB Hs 1466.

⁸⁶ CE, 357.

⁸⁷ BB I, 307.

⁸⁸ Hof nr. 93, 2v.

⁸⁹ ABU nr. 231, 77.

⁹⁰ Hof nr. 16481, 924.

⁹¹ BB I, 307.

⁹² BB I, 307.

⁹³ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 40.

⁹⁴ Van Burmania, 3. In archivalia voor het eerst vermeld 1560 (RA Franekeradeel nr. 94, 38v); als Harinxma 1568 (Ibid., 385) en 1569 (RA Franekeradeel nr. 6, 23)

⁹⁵ RA Franekeradeel nr. 6, 23.

⁹⁶ RA Wonseradeel nr. 99, 43v.

⁹⁷ Hof nr. 93 d.d. 27 mei 1525.

geeft in 1525 aan de sacristie nu 6 jaren te bezitten.⁹⁸ Als sacrista komt hij in 1543 nog voor.⁹⁹

1551 **Cornelius Sijs**¹⁰⁰

Hans(e)mabeneficie

Het beneficie moet reeds enige tijd vóór 1541 hebben bestaan: op 19 februari 1541 dragen Douwe Hansz. te Achlum en Swird Taecoz. te Pingjum voor zijn zuster Anna aan Sicco van Camminga en zijn vrouw Catharina van Herema over het jus patronatus van het Hansmaleen te Arum (voorzover hen dat competeert);¹⁰¹ evenzo doet dat op dezelfde dag Hoyto Hobbes te Achlum.¹⁰² Niettemin wordt echter in december 1543 opgegeven dat de collatie van het leen berust bij Oene Hepesz. als erfgenaam van Tiedt Bey(e)ma.¹⁰³ Mogelijk heeft op dit leen betrekking de uitspraak van het Hof d.d. 14 oktober 1560 waarbij Suyrt van Beyma gedaagde partij was. De brieven van placet voor de zoon van de eiser worden dan gecasseerd.¹⁰⁴ Ook op dit leen zou betrekking kunnen hebben de uitspraak van het Hof d.d. 16 november 1571 in een zaak tussen Sicke Attesz. *nomine quo* ener- en Lieuwe Beyma *cum socio* anderzijds, waarbij laatstgenoemde wordt vrijgesproken en de zaak verder naar de bisschop van Leeuwarden wordt verwezen waarbij in de memorie voor de bisschop opgenomen moet worden dat de gedaagde – Beyma dus – de dienst tot het leen niet naar behoren heeft laten vervullen en dat hij een kelk, aan het leen toebehorende, heeft ‘vorbracht’.¹⁰⁵ In 1577 blijkt Lieuwe Lieuwes Beyma collator van de Hansma vrije prebende te zijn.¹⁰⁶ Op 26 oktober 1588 kent het Hof het *jus conferendi et presentandi* toe aan de kerkvoogden alhier.¹⁰⁷ Niettemin blijven Beyma’s blijkbaar rechten uitoefenen c.q. pretenderen: op 17 maart 1601 verklaart het Hof Intse Deckensz., dorpsrechter te Arum en optredende namens zijn zoon Douwe Intses, beneficiant van het Hansmaleen, verkregen door collatie van Sijurwd Wytzes Beima te Franeker en zijn zuster Tseets, niet ontvankelijk in zijn geschil met de predikant, de administrateur der geestelijke goederen en de gebruiker van het corpus van het leen.¹⁰⁸

Het patrocinium van het leen is niet bekend.

1543 **Syurdt Beyema**¹⁰⁹ (= van Beyma)

ca 1550/2 **N.N.**
*quidam studens.*¹¹⁰

? 1560 **Frans Fransz.**, clericus

⁹⁸ Ibid., d.d. 27 mei 1525.

⁹⁹ BB I, 308.

¹⁰⁰ Hof nr. 10820 bundel 14.

¹⁰¹ Arch. EVC nr. 2578.

¹⁰² Arch. EVC nr. 2578.

¹⁰³ BB I, 308.

¹⁰⁴ Hof nr. 16692 p. 116. Er zijn gelijktijdig drie personen met de naam Sioerd van Beyma (Stb. I, 35, II, 33), allen kleinzons van Sioerd Lieuwes Beyma. Diens zoon Wytze Sjoerds Beyma en vervolgens diens zoon Sjoerd Wytzes Beyma worden als collator van het Doy(e)maleen (te Pingjum*) vermeld (Stb. II, 33).

¹⁰⁵ Hof nr. 16695, 4v.

¹⁰⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, nr. 2819.

¹⁰⁷ HCL, Bibl. Gemeente Leeuwarden nr. F 191 (E.M. van Burmania, *Lijst van leenen*), 31-31vo.

¹⁰⁸ Hof nr. 16705, 146. Het Sententieboek uit die tijd ontbreekt.

¹⁰⁹ BB I, 308.

¹¹⁰ St. Jan nr. 1165.

Zijn brieven van placet worden 14 oktober 1560 ‘subreptys ende obreptys’ verklaard. Hij was een zoon van Frans Gerrits, burger van Leeuwarden, die in het geschil met Suyrt van Beyma samen met de procureur-generaal optrad.¹¹¹

- 1572 **N.N.**
werd 18 april 1572 in de prebende alhier geïnstitueerd.¹¹² De mededeling moet op dit leen betrekking hebben omdat de prebendaat van de Onze Lieve Vrouwe-prebende vanaf tenminste 1558 tot 1579 dezelfde persoon was. De benoeming van een nieuwe prebendaat kan het gevolg zijn van de klachten in 1571 (zie hiervoor).
- ca 1574/5 **Sijmon Hilbrants**
resigneerde ca 1574/5.
- 1577 **Hessel Bootsma/Boykema**
Enkele jaren na de resignatie van Sijmon Hilbrants gaf Lieuwe Lieuwes Beyma de Hansma vrije prebende aan Hessel Bootsma, die nog te jong is om priester te worden. Het Hof verleende het placet op 5 januari 1577.¹¹³ Op 2 januari 1577 werd de institutie ‘in quodam beneficio’ alhier genoteerd.¹¹⁴ Hij kon na 1580 – omdat hij nog geen 25 jaren oud was – in het bezit van het leen blijven. Op 10 augustus 1582 dragen Stadhouder en Hof mr. Frans van Eysinga op zulks bekend te maken. Zijn broer Jelger Boykema te Roordahuizum administreerde zijn goederen.¹¹⁵
- z.j.e.d. **Jacob Wybrantsz.**
priester, bediende destijds het leen; verdere bijzonderheden worden niet gegeven.¹¹⁶
- Overige**
- 1456 **Sibrandus**¹¹⁷
- 1547 ? **Frans Feyckesz.**
Op 31 mei 1547 wordt Feycke Ritthies bij Leeuwarden wegens zijn zoon Frans voorzover het zijn beneficium betreft genoemd;¹¹⁸ een plaatsnaam wordt niet vermeld maar het moet om Arum of Witmarsum* gaan. Feycke Rydtsens te Wirdum komt voor in 1511,¹¹⁹ als destijds gebruiker aldaar in 1543.¹²⁰
- z.j. **Marcus**

¹¹¹ Hof nr. 16692, 116.

¹¹² FT, nr. 18.

¹¹³ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 2819.

¹¹⁴ St. Jan nr. 1165.

¹¹⁵ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 2819; HCL, Bibl. Gemeente Leeuwarden nr. F 191, 31-31vo.

¹¹⁶ HCL, Bibl. Gemeente Leeuwarden nr. F 191, 31-31v.

¹¹⁷ FT, nr. 18.

¹¹⁸ Arch. van Burmania – Van Eysinga nr. 40.

¹¹⁹ RvdA I, 44 (niet meer 1540: RvdA 1540, 113).

¹²⁰ BB I, 70.

Van Burmania noemt een Marcus als vicarius alhier in 1591;¹²¹ Bruinsma tekent hierbij aan ‘NB dit jaartal zal wel mis zijn’.¹²² Wellicht is bedoeld Myrck, die hier ca 1528/9 als vicarius werd voorgesteld.

Wellicht behoort onder Arum ook het volgende:

ca 1440 ?

Henricus Poscht

Op 20 augustus 1440 verkrijgen Egidius Petri Gardekens, Reynerus Nicolai, Christianus Goedgrellen, sunager (n.b. onbekend woord), Nithardus (Richardus) Sappens, Johannes Menens, Nicolaus Martini, Meynardus Petri Starkens en Joannes Ankens, leken, afgevaardigden van de parochianen van ‘Die Alderium(.) (Aldernd) *Traiect. dioc.* omdat zij Henricus Poscht, rector van hun parochiekerk, dodelijk hebben verwond, kwijtschelding van hun staat van beschuldiging van priestermoord; de bulle wordt verbeterd 14 december 1440.¹²³ De namen doen niet direct aan een Friese omgeving denken maar voor de plaatsnaam is een alternatief niet gevonden.

¹²¹ PB Hs 1466.

¹²² Tresoar, PB 6035 Hs, map dekenaat Arum.

¹²³ RG V, 277 nr. 1641 (Reg. Suppl. 366, 223r, Reg. Suppl. 369, 255v).

AUGSBUURT (LUTJEWOUDE)

Patroon: **Anna**¹

Bijzonderheden: Omvang van de parochie noch patrocinium van de kerk doen een hoge ouderdom veronderstellen. Niettemin maakt van den Berg melding van de aanwezigheid van een 12^e - eeuws sarcofaagdeksel, aanwijzing voor een vroege kerk op deze plaats.² Van Buijtenen veronderstelde dat de plaats vroeger Lillingwald heette; met Wetzens, Ee, Hantum, 'Bawert (bedoeld is waarschijnlijk Bornwird) en Engwierum wordt het in 1374 genoemd als kapel, ressorterende onder de personaten Dokkum, Holwerd en Gast ten aanzien waarvan de abt van Dokkum de jurisdictie van de proost en aartsdiaken van Oudmunster erkent.³ Van der Molen wijst er daarentegen op dat dit niet het geval geweest kan zijn: hij leidt zulks af uit de verkoop van veen te Lillingwald aan de priesters te Gennaard in 1421⁴; te Augsbuurt lag geen veen. Lillingwald zal terecht naar zijn mening in Dantumadeel gezocht moeten worden.⁵ In 1493 is sprake van de naam 'Wrwolde'⁶, evenals in 1511 wanneer onder de aanbreng van Buitenpost 'Sancta Anna' (de patrones hier?) met twee pondematen 'In ora Wald' te boek staat.⁷ Dan ook verschijnt de naam Lutjewoude voor het eerst.⁸

Naast de pastorie was hier een Anthoniusvicarie of –prebende, die in 1536 voor het eerst vermeld wordt.⁹

Pastorie

1488 - 1493	Bawe Juema/Buwe Wnia Buwe komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1488 ¹⁰ , voorts in 1490 (blijkens het randschrift van zijn zegel heet hij Wnia ¹¹), als Buwa Juama in 1492 ¹² en als heer Buwe in 'Wrwolde' in 1493. ¹³
16 ^e eeuw	Albert wordt in december 1561 genoemd als geruime tijd voordien pastoor alhier. ¹⁴
1551 - †1570	Wybe Roelofs/Wybrandus Reynoldi Wybrandus Reynoldi komt als pastoor alhier voor bij de collatie en presentatie van de nieuwe vicarius alhier in 1551. ¹⁵ Onder deze naam komt hij ook in 1555 en

¹ Verhoeven, 81. Terecht merkte reeds Reitsma, 193 n. 1 op dat niet Augustinus de kerkpatroon was.

² Van den Berg, *Kollumerland* 3, 7; afbeelding 10. Het deksel wordt niet genoemd door Waslander.

³ Van Buijtenen, 'Achtcarspelen', 211-212 (druk van: Oudmunster nr. 1874).

⁴ OFO I, nr. 34.

⁵ Van der Molen, *Turf*, 33.

⁶ Arch. Gerkesklooster nr. 159 reg. 3.

⁷ RvdA I, 214 (vgl. echter ook Augustinusga* waar in 1518 een bij het Gerkesklooster gelegen Annakapel genoemd wordt). Het Register van de Aanbreng van Kollumerland c.a. bleef niet bewaard.

⁸ Ibid., 212.

⁹ ABU nr. 538-1, 99.

¹⁰ Arch. Diverse kloosters nr. 22 reg. 14.

¹¹ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 45; Tresoar, Zegelfoto nr. 1399.

¹² Arch. Gerkesklooster nr. 21 reg. 47; GA, Arch. Kloosters in Groningen nr. 38 reg. 402.

¹³ Arch. Gerkesklooster nr. 159 reg. 53.

¹⁴ Hof nr. 16692, 257.

1568 voor.¹⁶ Als Wybe Roelefs wordt hij in 1565 vermeld.¹⁷ Hij overleed 6 mei 1570; in 1575 procedeerde zijn zoon Andreas nog over verlenging van de huur van pastorieland alhier.¹⁸ De akte van placet van zijn opvolger noemt hem eveneens Wybe Roelofs.¹⁹ In 1545 is hij pastoor te Beets*.

1570 – 1580 **Roelof Geerts**
voordien pastoor ‘In den Ham’ (Drogeham*) ontving 19 augustus 1570 het placet op zijn benoeming tot pastoor alhier.²⁰ Op 4 september 1570 vond de institutie van de nieuwe pastoor (zonder vermelding van naam) te ‘Ausbuyr seu Lutkewolde’ plaats.²¹ Hij ging niet over tot de Reformatie en vertrok voor Jacobi (25 juli) 1580 naar Groningen; zijn vrouw (concubine) Stine en vier kinderen waren in januari 1581 nog alhier.²² Hij overleed te Groningen in 1581.²³

Anthoniushvicarie of -prebende

De vicarie of prebende van Anthonius wordt voor het eerst in 1536²⁴ vermeld en staat dan, evenals in 1551 (het leen wordt dan vicarie of jongerschap genoemd)²⁵, ter collatie van pastoor en kerkvoogden. In 1540 wordt de prebende echter *jure devoluto* vergeven.²⁶

1536 – 1540 **Menno Jellonis**
werd 22 september 1536 tot deze vicarie of prebende gepresenteerd²⁷ en resigneerde of verkreeg demissie voor 4 maart 1540 wanneer

1540 **Judocus Judoci**
van Dokkum *jure devoluto* met de prebende wordt voorzien.²⁸ Waarom niet de normale presentatieprocedure is gevolgd is niet bekend.

1551 **Andreas Martini**
wordt 4 februari 1551 tot de vicarie of het jongerschap gepresenteerd.²⁹ Op 20 februari 1551 wordt hij toegelaten tot de wijding als subdiaken.³⁰ Op 24 april 1551 werd hij hier geproclameerd.³¹

¹⁵ ABU nr. 535, 91-91v.

¹⁶ RA Kollumerland nr. 62, 139v (1555) resp. Hof nr. 16693, 410 (1568).

¹⁷ RA Kollumerland nr. 40.

¹⁸ GA Franeker, nr. (Telting) 150 resp. nr. (Obreen) 15; samenvatting in Tresoar, Hs. FG nr. 837.

¹⁹ Varia Staten nr. 73 – 541.

²⁰ Varia Staten nr. 73 – 541.

²¹ St. Jan nr. 1168.

²² Reitsma, 193.

²³ CE, 343.

²⁴ ABU nr. 538-1, 99.

²⁵ ABU nr. 535, 91-91v.

²⁶ ABU nr. 238-2, 19.

²⁷ ABU nr. 538-1, 99.

²⁸ ABU nr. 238-2, 19.

²⁹ ABU nr. 535, 91-91v. Een voorganger wordt niet genoemd.

³⁰ ABU nr. 550*, 22.

³¹ ABU nr. 535, 91-91vo.

AUGUSTINUGA

Patroon: **Augustinus**³²

Bijzonderheden: De Langen neemt – op grond van de 13^e-eeuwse oorsprong van de toren van het huidige Augustinusga en de aanwezigheid van een ouder kerkhof ten noorden ervan – aan dat dit dorp in de 12^e eeuw een kerk heeft gehad.³³ Het feit dat binnen de parochie Augustinusga nog een tweede oud kerkhof lag, gaf Noomen aanleiding tot de conclusie dat hier – in de zg. IJzermieden – de Gangolfskerk heeft gestaan.³⁴ De parochie van St. Gangolf werd in 1387 met die van St. Augustinus verenigd met toestemming de kerk van de door overstromingen desolaat geworden parochie af te breken, het kerkhof echter in stand te houden.³⁵ Het kerkeland werd bij dat van Augustinusga gevoegd. Het komt ons voor dat het – verdwenen – dorp in de IJzermieden ‘Wigarathorpe’ is geweest. In 1240 nam Gerke van Wigeradorp het initiatief tot de stichting van een cisterciënzer klooster dat later als Gerkesklooster bekend werd. De stichtingsplaats lag *prope S. Augustini villam*,³⁶ waaruit Noomen afleidt dat Wigaradorp* toen nog in de parochie Augustinusga lag. De afsplitsing van de ‘Gangolfsparochie’ moet dan na 1240 hebben plaatsgevonden.³⁷ De cisterciënzers hielden zich niet met de zielzorg voor leken bezig, althans in beginsel. Wigeradorp is dan ook niet de oude naam van Gerkesklooster.³⁸ Van incorporatie van de kerk bij het klooster is geen sprake en bij de opheffing van de Gangolfsparochie in 1387 blijkt geen enkele band met Gerkesklooster. Van een relict van de pastoriegoederen van de ‘Gangolfsparochie’ in de vorm van een vicarie of prebende te Augustinusga is niet gebleken. Een prebende wordt hier pas in 1520 voor het eerst vermeld,³⁹ een vicarie in 1543.⁴⁰ In 1508 is sprake van land gelegen bij het Gerkesklooster, ‘streckende nae Sappenstede op die westersyt van Sunt Annen Capelle’,⁴¹ die dus binnen het gebied van Augustinusga gelokaliseerd moet worden. Hiermee in verband zal staan de vermelding in 1511 van twee mansmat meedland alhier van ‘Sinte Anna’.⁴² In Buitenpost is ook sprake van landbezit van ‘Sancta Anna In ore Wald’ (= Augsbuurt*).⁴³ Over de kapel alhier is verder niets bekend.

Pastorie

1395 **Tjaert**⁴⁴

³² Verhoeven, 81. In 1524 is sprake van ‘de heylighe patroens wegen Sint Augustinus in Augustinnsgae’ (arch. Gerkesklooster nr. 50 reg. 121).

³³ De Langen, 95. Vgl. Mol et al., *Achtkarspelen Zuid*, 21-22, 24, kaart 25.

³⁴ Noomen, ‘*St. Gangolfus*’, 32-40, met verwijzingen naar auteurs die zich eerder met het vraagstuk waar de twee betrokken kerken gelokaliseerd moesten worden bezighielden.

³⁵ OGD, nr. 776.

³⁶ Lambooi, 426; 427 *iuxta* in plaats van *prope* zoals bij Wumkes, 16.

³⁷ Noomen, op. cit., 35.

³⁸ Noomen, op. cit., 35.

³⁹ Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 107.

⁴⁰ BB I, 215-216.

⁴¹ Arch. Gerkesklooster nr. 32 reg. 77 (niet Sappema zoals het regest aangeeft). In 1511 worden Sappe to Dickhusz en Sappe Ytsema te Augustinusga genoemd (RvA I, 219, 220).

⁴² RvdA I, 222.

⁴³ RvdA I, 214.

⁴⁴ OGD, nr. 907

1408	Bernardus ⁴⁵
1454	Gerardus ⁴⁶
1457	Gayko ⁴⁷
1471	Gerco ⁴⁸
1472 – 1489	Eyso ⁴⁹
1511 – 1520	Sybrant ⁵⁰ In 1520 is hij blijkbaar een van de collatoren van de prebende alhier (zie aldaar).
1543	vacant ⁵¹
1562 - †1574	Ulcke Eelckez. alias Oosterzee ⁵² (dus wel vandaar afkomstig en waar hij in 1548 de derde prebende kreeg) komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1562. ⁵³ Volgens een aantekening van 11 april 1574 had hij op die dag de grietman Lywe van Jelgersma als universeel erfgenaam aangewezen. ⁵⁴
1574 - 1580	N.N./ Nicolaus Martini werd in april 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁵⁵ Het moet hier gaan om Nicolaus Martini, omdat berichten over latere instituties ontbreken. Nicolaus komt als pastoor alhier voor in 1577. ⁵⁶ Nicolaus Marte(n)s week ca. oktober 1580 uit. ⁵⁷ De Conscriptio Exulum vermeldt over hem <i>nunc habitat Mydum</i> , ⁵⁸ waarmee Meeden (Gr.) bedoeld is: hij is daar van tenminste 1584 tot de Reformatie pastoor. Blijkbaar ging hij later naar de Reformatie over maar in 1602 weigert de stad Groningen (als landsheer van het Oldambt) hem als predikant te Meeden te aanvaarden. Tot zijn vertrek te Augustinusga bediende hij ook de vicarie. In 1571 was hij prebendaat alhier.

Vicarie

Over de vicarie is vrijwel niets bekend. Voor de eerste maal is daarvan sprake in 1543.⁵⁹

⁴⁵ GPCV I, 368.

⁴⁶ OFO I, nr. 136.

⁴⁷ Arch. Gerkesklooster nr. 124 reg. 18.

⁴⁸ Arch. Gemeente Achtkarspelen, Oud-archief nr. 158, 37.

⁴⁹ FT, nr. 27 resp. Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 42. Hij zegelt met een zegel waarop Petrus is afgebeeld (Tresoar, Zegelfoto's nrs. 1396, 1398).

⁵⁰ RvdA I, 220 resp. Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 109.

⁵¹ BB I, 215-216.

⁵² RA Achtkarspelen nr. 4, 185vo.

⁵³ Van Burmania, 3v.

⁵⁴ RA Achtkarspelen nr. 4, 185vo.

⁵⁵ St. Jan nr. 1168.

⁵⁶ RA Achtkarspelen nr. 5, 194.

⁵⁷ Reitsma, 205.

⁵⁸ CE, 346.

⁵⁹ BB I, 216.

Het patrocinium is niet bekend.

1543 **vacant**⁶⁰

- 1580 **Nicolaus Martini**
Blijkens opgave uit 1581 vervulde de pastoor ook de dienst ‘op de vicarie vallende als de vierde weke’.⁶¹

Prebende

Voor het eerst is van de prebende sprake in 1520; deze bestond toen al enige tijd. In 1520/1 is er blijkbaar geschil over de collatie. Op 9 oktober 1520 verzoekt de Gelderse bevelhebber te Dokkum – het gebied stond toen onder controle van de hertog van Gelre – de abt van Gerkesklooster hem zijn recht van collatie van de prebende waarvan hij heeft begrepen dat dit de abt toekomt alhier af te staan opdat hij een goede priester hierop kan aanstellen.⁶² Op 18 oktober 1520 bericht de bevelhebber de abt dat, nadat deze zijn verzoek had ingewilligd, Netsche Gayckema, diens broer en de pastoor alhier hem hadden meegedeeld dat de abt daarin geen zeggenschap had en verzoekt hij de abt op een bijeenkomst aanwezig te zijn waarbij hij toezegt de rechten van de abt en de proost (van Buweklooster) zoveel mogelijk te zullen verdedigen.⁶³ Op 26 oktober 1520 gelast de bevelhebber de abt, de proost van Buweklooster en de pastoor alhier als collatoren – met anderen – binnen een bepaalde tijd de vacante prebende alhier te bezetten.⁶⁴ De zaak blijft echter slepende want op 20 juni 1521 bericht de bevelhebber de abt en de proost van Buweklooster dat ‘her Dicke und her Bauwke to Westergheest’ bij hem zijn geweest met brieven van hen en verzoekt hij hen nu eerstdaags een-drachtig te willen samenkomen om een besluit betreffende de collatie te nemen.⁶⁵ Over de afloop is niets bekend.

In 1572/3 berustte de collatie blijkbaar bij pastoor en kerkvoogden.⁶⁶

Het patrocinium van de prebende is onbekend.

1511 - †1520 **Folkert**

In 1511 wordt Folkert als landeigenaar alhier genoemd.⁶⁷ Na zijn overlijden in 1520 ontstond het geschil over de vervulling van de vacature.⁶⁸

1543 - 1565 **Zeno van Naarden**

komt in 1543 voor het eerst als prebendaat alhier voor⁶⁹ en is dit nog in 1565.⁷⁰

- 1571 **Nicolaus Martini**⁷¹

⁶⁰ BB I, 216.

⁶¹ Reitsma, 205.

⁶² Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 107.

⁶³ Ibid., nr. 125 reg. 108.

⁶⁴ Ibid., nr. 125 reg. 109.

⁶⁵ Ibid., nr. 125 reg. 114. Of ook heer Dicke te Westergeest stond zoals de bewerker van het regest stelt, lijkt ons de vraag. Een heer Dicke komt hier in 1511 inzake land voor, RvA I, 223.

⁶⁶ Reitsma, 206.

⁶⁷ RvdA I, 222, 223.

⁶⁸ Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 107.

⁶⁹ BB I, 217.

⁷⁰ RA Kollumerland nr. 40, 9 juli 1565.

⁷¹ PB Hs 1466: Nicolaas.

vanaf 1574 pastoor alhier.

1572/3 - 1580 **Bernardus Geerckesz.**
geboren ca 1558, verkreeg de prebende 1572/3 van pastoor en kerkvoogden en bezat deze nog in 1580. Hij was in Groningen ter schole gegaan en voornemens de school te vervolgen.⁷²

Kapel

Over de in 1508 vermelde ‘sunte anna capelle’, gelegen bij het Gerkesklooster⁷³ is verder alleen bekend dat de wijbisschop van Munster *in capella prope monasterium Jherusalem* 25 augustus 1519 een altaar ter ere van Thomas, Anna en Maria Magdalena wijdde.⁷⁴

Overige

In 1511 worden als landeigenaren of –gebruikers alhier, naast de pastoor, genoemd de geestelijken **Helprich** (deze was prebendaat te Twijzel*), **Tyes**, **Wolter** (deze was prebendaat te Buitenpost*), **Folkert** (wel de in 1520 overleden prebendaat alhier) en **Dycke**.⁷⁵ Tyes en Dycke kunnen niet gelokaliseerd worden maar laatstgenoemde zal dezelfde zijn als de in 1521 genoemde heer Dicke⁷⁶, vermeld bij het geschil over de prebende alhier. Was hij mogelijk vicarius alhier.

⁷² Reitsma, 206.

⁷³ Arch. Gerkesklooster nr. 32 reg. 77.

⁷⁴ Arch. Gerkesklooster nr. 2 reg. 105.

⁷⁵ RvdA I, 220-223.

⁷⁶ Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 114.

BAARD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: naast de pastorie was hier een reeds in 1511 vermelde prebende.⁷⁷ Ca 1550/2 worden een vicarie en een vrijleen vermeld.⁷⁸

Pastorie

1446 **Gerrit/Gerardus Johannis**⁷⁹

1504 **Wpko**
tevens deken van Winsum⁸⁰

1511 - †1538 **Hoyto**⁸¹
Van Burmania vermeldt dat Hottie Fons in 1533 hier pastoor was,⁸² maar dat is onmogelijk: deze was reeds 1525/6 pastoor te Jorwerd*. De hier vermelde Hoyto overleed in 1538.⁸³

1542 **Hotzo**⁸⁴

1543 - 1580 **Frans Sibez.**
komt 9 februari 1543 voor het eerst als pastoor hier voor⁸⁵ en wordt 18 december 1574 voor het laatst als zodanig vermeld.⁸⁶ Hij moet hier echter tot de Reformatie hebben gestaan.⁸⁷
Een ca 1550/2 opgestelde lijst, die echter op vele punten onbetrouwbaar is gebleken, noemt Nicolaus dan als pastoor alhier.⁸⁸ Van Burmania noemt 15.. een Niklaas als pastoor alhier.⁸⁹ Men zou kunnen denken aan een mogelijk vertrek van Frans naar elders en een terugkeer enkele jaren nadien; in ieder geval is hij 9 juli 1550 nog pastoor alhier⁹⁰ en in 1553 wordt hij, wonende alhier, genoemd in een inventaris.⁹¹

Prebende (Nicolaasprebende?)

⁷⁷ Tjessinga V, 11.

⁷⁸ St. Jan nr. 1165 (niet ibid. in de lijst van 1558/60).

⁷⁹ OFO I, nr. 95; volledige naam volgens het zegelrandschrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 2790).

⁸⁰ OFO I, nr. 484.

⁸¹ Tjessinga V, 10.

⁸² Van Burmania, 3v (wel op grond van *Oudheden en Gestichten* II, 262, waar gebruik is gemaakt van St. Jan nr. 1165).

⁸³ Grafzerk aldaar (mededeling H. Zeinstra, Hardegarijp).

⁸⁴ Arch. Van Sminia nr. 2064A.

⁸⁵ BB I, 373.

⁸⁶ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

⁸⁷ Hij ontving een pensie in 1597 en volgende jaren en heet 13 juli 1600 Frans Sybrants Baert, Arch.

Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2657, 30v; gewezen pastoor ibid. nr. 2655, 102, 16 februari 1598; nr. 2656, 23v, 22 september 1600. Nadien is hij niet meer aangetroffen.

⁸⁸ St. Jan i. 1165.

⁸⁹ Van Burmania, 3v.

⁹⁰ Hof nr. 16690, 72.

⁹¹ RA Franeker nr. 126, 107.

In 1511 wordt de prebende voor het eerst genoemd.⁹² In 1554 kwam er een nieuwe prebendaat op de Nicolaasprebende.⁹³

ca 1510 - 1515 **Mr Aggo Rienks**
(1515 **Sybrant Douwes**)

Op 20 oktober 1515 geven de Gelderse overheden – een deel van Friesland stond toen onder het gezag van hertog Karel van Gelre – aan enkele inwoners van Baard opdracht de door hen benoemde Sybrant Douwes (geen heer genoemd!) de inkomsten van de prebende alhier te verschaffen.⁹⁴ Aan de Habsburgse stadhouder wordt naar aanleiding daarvan (ongedateerd) meegedeeld dat mr. Aggo Rienks de prebende in de Saksische tijd kreeg en reeds 4 à 5 jaren bezit en daaruit door de Geldersen was verdreven die Sybrant Douwes hadden benoemd.⁹⁵

1530 - †1554 **Bocke Tiernez.**

kwam in 1530 als prebendaat alhier⁹⁶ en zal in de loop van 1554 zijn overleden: op 29 oktober 1554 geven zijn zoons Marten en Enolt, mede namens hun moeder Tzetz, prebendehuis en –landerijen over aan heer Sicko van Dekema (wiens betrokkenheid bij de prebende niet blijkt; was hij de collator?) en de (nieuwe) prebendaat Syrck; tevens worden de zoons veroordeeld de sedert het overlijden van hun vader verschenen opkomsten van de prebende aan Syrck over te geven.⁹⁷ In 1543 wordt Lolcke als prebendaat vermeld;⁹⁸ waarschijnlijk betreft het een schrijf- of leesfout voor Bocke.

1554 - 1566 **Syrck Pyersz./Siricus Petri**

Vermeld wordt een geschreven proclamatie uit 1554 volgens welke Siricus Petri, gewezen pastoor te Terzool*, verkozen was tot prebendaat van de Nicolaasprebende alhier.⁹⁹ Hij moet hier gekomen zijn voor eind oktober 1554 en is hier nog prebendaat in maart 1566.¹⁰⁰ Als zodanig overleed hij vòòr 14 december 1575.¹⁰¹

Overige

1558 **Thijs Symons Oenya**

Zijn relatie tot de prebende alhier is niet bekend, moet er echter wel zijn geweest.¹⁰²

⁹² Tjessinga V, 11.

⁹³ PB Hs 1466; een bron is niet aangegeven.

⁹⁴ NA, Arch. ACB nr. 376 (afschrift in Tresoar, Hs. FG nr. 834, geboren in bundel oktober-november 1515).

⁹⁵ Ibid. (afschrift in Tresoar, Hs. FG nr. 834, geboren in bundel juli (!) 1515).

⁹⁶ Hof nr. 16798, 513-515.

⁹⁷ RA Baarderadeel nr. 4, 47.

⁹⁸ BB I, 373; *ibid.*, 376 (i.v. Lions) noemt Bocke vicarius te Baard.

⁹⁹ PB Hs 1466.

¹⁰⁰ Hof nr. 16476.

¹⁰¹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 147.

¹⁰² In 1543 wordt vermeld dat de prebende alhier een pacht heeft van 16½ st. te Wemmerts te Oosterlittens (BB I, 373). In 1558 wordt land te Oosterlittens bij decreet verkocht; daaronder is de helft van de sate van Aucke Hanses, waaruit de prebende te Baard 8 st. 1 oort trekt. Heer Thys Symons Oenya spiert de verkoop wegens achterstalligheid van twee jaren rente, hem uit de halve sate competierende. (Het bedrag waar het hier om gaat is de helft van dat waarvan in 1543 sprake is). (Hof nr. 16799, 609 – 625; vgl. Hof nr. 16691, 195vo). Waarom heer Thys hier optreedt namens de prebende is niet bekend; Syrck Pyersz. is vanaf 1554 als prebendaat alhier bekend.

BAKHUIZEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een ca 1550/2 opgesteld register geeft naast de pastorie een vicarie aan.¹⁰³

Pastorie: blijkbaar werden althans vanaf 1560 de pastorie alhier en die van Mirns* door dezelfde persoon bediend.

ca 1550/2 **N.N.**, monnik¹⁰⁴
Indien de betrokken informatie juist is zal het een monnik van de abdij Stavoren te Hemelum hebben betroffen.

1560 **Jarich Bernardi**
Jarich wordt in 1560 als pastoor van Mirns* (waar hij vanaf 1550 bekend is) en Bakhuizen vermeld.¹⁰⁵
Of zijn opvolger te Mirns*, Marten Watthiez.(vermeld 1563) ook hier de pastorie heeft bediend is niet bekend.

1571 - 1579 **Heerke Pieters**
Heerke komt in 1571 als pastoor te Mirns* en Bakhuizen voor.¹⁰⁶ Heerke Pieters wordt te Mirns* en Bakhuizen als pastoor nog genoemd in 1579.¹⁰⁷

Van Burmania noemt hier in 1584 als pastoor Jochum¹⁰⁸ maar in ieder geval het jaartal kan niet juist zijn. Bedoeld zou kunnen zijn Jochum Mirx, vicarius te Mirns* en Bakhuizen.

Vicarie

Over de vicarie is vrijwel niets bekend, ook niet de patroon. Blijkbaar is sprake van de vicarie te Mirns* en Bakhuizen (zie verder onder Mirns*).

1562 **Geert.**¹⁰⁹
Elders heet hij, van 1560 tot 1566, vicarius te Mirns* en Bakhuizen.

¹⁰³ St. Jan nr. 1165.

¹⁰⁴ St. Jan nr. 1165 (*pastor d. monachus*).

¹⁰⁵ RA Gaasterland nr. 4, 75v.

¹⁰⁶ Ibid. nr. 5, 149.

¹⁰⁷ PI, 289.

¹⁰⁸ Van Burmania, 3v.

¹⁰⁹ RA Gaasterland nr. 4, 131.

BAKKEVEEN

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: De Abtenkronieken van Mariëngaarde en Lidlum verhalen hoe abt Syardus (1194 - 1230) door de *Sylvani de totus pagus in Backafeen* werd aangeboden en deze voor hen een aan Maria gewijde kerk (ecclesia) stichtte.² Deze moet dus duidelijk een parochiefunctie hebben gehad; de stichting ging verder dan die van een kapel op een uithof.

In 1313 is sprake van de *concives in Backum*.³ In 1315 wordt Backenvene genoemd onder de onder Oldeboorn* ressorterende kapellen.⁴ Uit het feit dat daaronder dan niet Duurswoude* wordt genoemd is wel afgeleid dat Duurswoude vanuit Bakkeveen is gesticht en daarvan allengs de parochiefunctie heeft overgenomen.⁵

Onder de dorpen van Opsterland wordt in de 16e eeuw wel Bakkeveen maar Duurswoude niet opgegeven.⁶ Het Register van de Jaartax (1501) noemt Backeffaen alias Dyoertswolt;⁷ de daaruit afgeleide lijst van parochies in de oprichtingsbul van het bisdom Leeuwarden (1561) noemt Bakkeveen wel en Duurswoude niet.⁸

In 1543 wordt opgegeven dat de pastoor te Duurswoude jaarlijks een uitkering krijgt wegens zielzorg voor (de bewoners) van huizen die het klooster Mariëngaarde toebehoren.⁹ Overigens is er blijkbaar ca 1540 nog de averste preester toe Backefeen Heer Cornelis genoemd, van Marryengaerde,¹⁰ maar waarschijnlijk was deze (een soort) hofmeester van de kloostereigendommen aldaar.

Na de oprichting van het bisdom Leeuwarden kwamen de goederen van de abdij Mariëngaarde aan het kapittel van de St. Vituskathedraal te Leeuwarden, dat op 10 april 1578 de uithof Bakkeveen te Duurswoude met uitzondering van het hout op het Oldt kerckhoff, dat den patroon aldaer toe behoert tegen goederen in 't Bildt ruilde met Syrck Donia, die jaarlijks een nader overeen te komen pensie aan de pastoor te Duurswoude moet betalen.¹¹ Een rekening van de Mariëngaarder goederen uit 1578 geeft aan dat den pastoor te Backefeen over dat jaar nog 50 gl. 8 st. toekomt, welke last blijft indien het Hof de ruiltransactie niet goedkeurt¹²;

¹ Lambooj, 398-401 (tekst A: ecclesia, tekst B: capella).

² Ibid., 398-401.

³ Arch. Klooster Mariëngaarde nr. 1 reg. 1.

⁴ ARDOU nr. 2291.

⁵ J.A. Mol, lezing Oarkunderûnte Fryske Akademy, 28 mei 1999. Ook van der Molen, *Klokslag*, 30 hield het voor mogelijk dat in de Bakkeveenster kapel misschien het kerkje van Duurswoude gezien moet worden.

⁶ Bv. RR nr. 9, 1536/7, 4vo.

⁷ GPCV II, 19.

⁸ Schotanus, *Tablinum*, 52.

⁹ BB II, 95-96, i.v. Duurswoude: de pastoor van Duurswoude ontvangt jaarlijks van de gemeente aldaar 7 goudgl. ende dat van seeckere speciale huysen deurt kerspel, ende tconvent van Mariengaerde byhoren, dair nw den Priester toe besorgen alzer geen en is, ende presteren hem wes hy wyder te doen heeft, zoo zy daer myt hoff liggende hebben toe Backefeen ende hebben daer heur proffyt aff jaerlix.

¹⁰ Groninger Archieven, Arch. Nienoord nr. 412 l. Wellicht is hij heer Cornelius Lucae, een religieus van Mariëngaarde, die bij de overgang van de eigendommen van het klooster naar het kapittel van de St. Vituskathedraal daarvan geen kanunnik werd maar uit de goederen van dit kapittel jaarlijks een pensie van 28 car. gl. ontving (Arch. Liauckamastate nr. 786, 1578; ook Arch. Mariëngaarde nr. 6, 33 waar hij prior van Bethlehem heet, 1578).

¹¹ Arch. van Harinma thoe Slooten nr. 267 (door de capitularen van St. Vitus uit Mariëngaarde). De plaats van het oude kerkhof is bekend, Van der Molen, *Klokslag*, 25-26. De kapel is in ieder geval vóór 1622 nog slechts een ruïne, ibid., 33-34.

¹² Arch. Liauckamastate nr. 786.

een soortgelijke rekening over hetzelfde jaar van dezelfde rentmeester stelt de uitkering op naam van de pastoor te Duurswoude voor het bedienen van de pastorie aldaar.¹³

Pastorie

Over pastoors alhier zijn geen personalia bekend.

¹³ Arch. Klooster Mariëngaarde nr. 6, 33-33v.

BALK

Patroon: (van de kapel) **Anthionius** (ook van de kerk?).

Bijzonderheden: Balk had tot ver in de 16^e eeuw een kapel, ressorterende onder Wyckel*.¹In 1550 is sprake van de prebende of vicarie van het altaar van Anthionius,² in 1556 van de prebenda capella,³ in 1558 van de prebende van de Anthioniuskapel,⁴ in 1560 van de Anthioniuskapel⁵ en tenslotte in 1562 van de kapel of prebende van Anthionius.⁶ In 1561 is sprake van het Catharina-altaar in de parochiekerk alhier.⁷ Deze aanduiding is echter niet juist. Een in 1558/60 opgesteld register van beneficia met of zonder zielzorg, ressorterende onder de proost van St. Jan te Utrecht (als aartsdiaken) noemt Balk zonder verdere gegevens.⁸ In 1571 wordt door de bisschop van Leeuwarden de vicarie te Harich* getransfereerd tot de pastorie van balcke; op 14 november 1571 eist de grietman van Gaasterland van pastoor en kerkvoogden te Harich als meijers van de vicarie aldaar overgifte van de achterstallige pachten en renten ten behoeve van de capelle alsmede van de ornamenten. Nadat de eiser is opgelegd zijn kwaliteit te bewijzen wordt de zaak in december d.a.v. vervolgd; op 19 december 1571 wordt provisioneel uitvoering van de beschikking van de bisschop gelast.⁹ Nog in 1575 (9 augustus) is sprake van de pastoor te Harich als questie hebbende van St. Anthionysleen; hij verzoekt dan vrijdom van land.¹⁰ De verheffing tot parochie is blijkbaar wel geëffectueerd want in 1577 is sprake van de institutie van een pastoor.¹¹

Pastorie

1577 N.N.
wordt 7 januari 1577 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹²

Anthioniusprebende

- 1550 **Joannes Henrici**
Na zijn overlijden of resignatie wordt

1550 **Hieronimus Nicolai**
op 9 mei 1550 geïnstitueerd door de proost van St. Jan.¹³

¹ ABU nr. 535, 43.

² ABU nr. 535, 43.

³ ABU nr. 550*, 67v.

⁴ ABU nr. 550*, 86.

⁵ RA Gaasterland nr. 4, 61; nr. 106, 86.

⁶ ABU nr. 550*, 114; nr. 550*; nr. 535-2, 1.

⁷ ABU nr. 550*, 106.

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ RA Gaasterland nr. 5, 138, 146, 146vo.

¹⁰ RA Gaasterland nr. 6, 150.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² St. Jan nr. 1168.

¹³ ABU nr. 535, 43.

- 1556 **Augustinus Henrici**
uit Sneek, die dispensatie heeft gekregen wegens een gebrek aan zijn linkervoet,
wordt 16 september 1556 toegelaten tot alle wijdingen.¹⁴
- 1558 **Wybrandus Boeitius**
wordt 21 september 1558 toegelaten tot de wijding van subdiaken.¹⁵
- 1562 - 1563 **Fredericus Ruwardi**
wordt 17 december 1562 geëxamineerd ter toelating tot de wijding en 17 januari
1563 – door de abt van Stavoren te Hemelum als aartsdiaken! – geïnstitueerd.¹⁶

Catharinaprebende

- 1561 **Wybrandus Feckonis**
wordt 29 mei 1561 op de titel van het Catharina-altaar in de parochiekerk te Balk
geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.¹⁷

¹⁴ ABU nr. 550*, 106.

¹⁵ ABU nr. 550*, 86.

¹⁶ ABU nr. 550*, 114; nr. 550*bis; nr. 535-2, 1.

¹⁷ ABU nr. 550*, 106.

BALLUM

Kapel op Jelmerastate, later parochiekerk

Patroon: **Barbara**¹

Bijzonderheden: In zijn testament (d.d. 17 januari 1450) bepaalt Ritske Jelmera dat zijn erfgenamen zullen laten wijden die Capelle ter ere van God en St. Barbara en dat zij daarop een priester moeten houden.² Mogelijk reeds in 1485 was de kapel parochiekerk geworden.³ Later heet deze de Midlander kerk, die kort vóór 1620 werd afgebroken. Herbouw vond plaats vóór 1640, verplaatsing in 1832.⁴

Priesters

1485 **Pieter**⁵

1559 - 1561 **Reyn (Broerckez.)**
Heer Reyn te Ballum komt vanaf 26 november 1559 tot 3 augustus 1561 voor.⁶ Hij zal dezelfde zijn als heer Reyn Broerckez., die 1 juni 1562 voorkomt.⁷

1564 **Henrick**⁸

¹ Verhoeven, 102.

² FT, nr. 13.

³ FT, nr. 49. Dan begeert Deed, vrouw van Hantya, haar legerstede bij Sint Barbara; haar biechtvader heer Pieter alhier 'mey sommighe van myn ondersetten' verzoekt bij gebreke van een eigen zegel de priester te Nes* te zegelen.

⁴ Allan, 128-129.

⁵ FT, nr. 49.

⁶ RA Ameland nr. 25, 32v, 53ven 1578 te Teroele*.

⁷ RA Ameland nr. 25, 43. Dezelfde of een gelijknamige persoon is in 1556 pastoor te Smallebrugge*, 1564 te Oldeouwer* en 1578 te Teroele*.

⁸ RA Ameland nr. 25, 97v.

BANTEGA

Bijzonderheden: De kaart van Lemsterland in de atlas van Eekhoff geeft aan het oud kerkhof van Bant of Bantega vroeger een dorp. De kerkstede lag dicht bij Lemmer, in de richting van Oosterzee. Het dorp zou in 1413 verwoest zijn.¹ Het gebied wordt later tot Eesterga* gerekend. In 1544 blijken enkele van de prebendelanden van Eesterga op de zg. Bantackeren te liggen², wellicht een relict van een vroegere situatie.

Het dorp moet in ieder geval vroeg zijn zelfstandige status hebben verloren, want Lemsterland heet Lemster Vijfga (naar de vijf dorpen Lemmer, Eesterga, Follega, Oosterzee en Echten).

¹ K. Huisman, in: Leeuwarder Courant 13 maart 1992, cit. Eekhoff, *Nieuwe Atlas*; voorts Eekhoff, *Beknopte geschiedenis*.

² BB II, 38.

BARDINGADORP

Een tussen 1256 en 1270 opgestelde lijst van kerken in Westergo noemt na Almenum (Harlingen*) Berdingadorp en Dikesherna en daarna Ludingakerk.¹ Hetzelfde is het geval in de parochielijst van 1440² terwijl Bardingadorp ontbreekt in de lijst van ca 1482.³ S. Muller Hzn. noemt in zijn parochielijsten wel Dijkshorne.⁴ merkwaardigerwijze niet Bardingadorp dat hij de oude naam van Harlingen noemt.⁵

O. Postma wees het door Muller aangenomen teloorgaan van enkele parochies in de omgeving van Harlingen af (en daarmee ook het bestaan daarvan); Dijkshorne is zijns inziens een twijfelgeval. Bardingadorp noemde hij daarbij niet.⁶

Vast staat echter dat Bardingadorp als parochie heeft bestaan: in 1445/6 of iets later was de kerk te Barningatorp vacant.⁷ Als toponiem komt Bengeterp nog in 1471 voor.⁸

Met dat oude kerckhoff, in 1546/7 als belender van een perceel grond genoemd, is volgens Schroor het oude kerkhof van Bardingadorp (waaraan de naam Biniaterp herinnert) bedoeld. Het ligt ten zuidoosten van Harlingen, ten westen van de Kimswerderweg. Op de plattegrond van Van Deventer loopt fraai een voetpad van Harlingen naar dat ten zuidoosten ervan gelegen Oude hof.⁹

¹ St. Jan nr. 906 (afbeelding daarvan: van Buijtenen, *'Het dekenaat Bolsward'*, tussen 88 en 89).

² Muller, *Bronnen* I, 346-347.

³ Ibid., 347.

⁴ Muller, *Atlas*, 553-554

⁵ Muller, *Bronnen* I, 347 n. 2.

⁶ Postma, 1925, 387-388, 390.

⁷ St. Jan nr. 935, 22.

⁸ FT, nr. 25.

⁹ Mededeling M. Schroor, Leeuwarden, d.d. 28 december 2001.

BAYUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de uit de 11^e eeuw daterende kerk is in 1857 vervangen.¹
Het patronaat van de kerk berustte bij de abdij te Lidlum; medio 15^e eeuw blijkt reeds van deze relatie.² Soms, maar blijkbaar niet altijd, was de pastoor een kanunnik van deze abdij.
Naast de pastorie wordt alhier ca 1550/2 en 1558/60 melding gemaakt van een vrijleen.³

Pastorie

- 1439 **Gherijt**
bewylem to Bayem en kanunnik van Lidlum wordt in 1439 vermeld.⁴
- 1511 - 1552 **Pieter Feckes**
Pieter wordt voor het eerst in 1511 als pastoor alhier genoemd.⁵ Als Pieter Feckes komt hij voor in 1530.⁶ Hij is nog pastoor alhier in februari 1552.⁷
- ca 1550/2 **N.N., kanunnik**
Een ca 1550/2 opgestelde doch op vele punten niet betrouwbare lijst geeft aan dat *pastor quidam monachus* is.⁸ Mogelijk de voorgaande ?
- 1559 - 1577 **Hille Rintyesz./Hillenius Regneri**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1559.⁹ Tot 1550 was hij vicarius te Itens*; in dat jaar werd hij pastoor te Slappeterp* waar hij in 1558 niet meer is. Hij was een zoon van Rintye Hillesz. en had een broer Douwe Rintkez. te Marssum en twee zusters: Jets, gehuwd met Claes Dircks te Itens, en Ate, gehuwd met Jelte Hauckez. te Bayum.¹⁰ Hij was een oudere broer van Rodmer Rintyesz., vicarius te Bozum* en later prebendaat te Wommels*, met wie hij in 1567¹¹ en 1574 genoemd wordt.¹² In 1575 is hij deken van Winsum.¹³ In 1579 is hij pastoor te Minnertsga*.
- 1578 - 1580 **Mathias Staphorst**

¹ De Boer, *Minskestriid*, 256; 257 afbeelding van de tekening van Stellingwerf uit 1723 van de middeleeuwse kerk.

² OFO I, nr. 64; vgl. Roemeling, 'Lidlum, 40.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ OFO I, nr. 64.

⁵ Tjessinga III, 29.

⁶ RA Hennaarderadeel nr. 18, 114.

⁷ MC. Voor de dorpen in Hennaarderadeel worden daarin steeds twee reeksen namen vermeld waarvan de eerste aansluit op die van de Aanbreng in 1511 (vgl. Tjessinga III), de tweede de situatie in 1552 weergeeft. De naam Pieter wordt alleen in de eerste reeks genoemd, in de tweede niet op de corresponderende plaats maar elders zodat hij hier toen nog wel gestaan zal hebben. In ieder geval is hij hier nog pastoor 9 oktober 1549 (Tresoar, Hs. FG i. 337a, 1996 overgebracht naar GA Littenseradeel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1).

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 38, 635.

¹⁰ RA Barradeel nr. 16, 418.

¹¹ Hof, nr. 16693, 279.

¹² Hof nr. 16695, 151.

¹³ RA Hennaarderadeel nr. 40, 11.

komt augustus/september 1578 voor het eerst voor als pastoor alhier¹⁴ en werd na de Reformatie afgezet.¹⁵ In 1574 is hij vicarius te Winsum*, in 1576 pastoor aldaar.

Vicecureet

? 1529 - 1530

M. Petrus Toelboert

komt voor als vicecureet van Vruchtenbay¹⁶, waarmee mogelijk Wraetskebayum (het wereldse Bayum, ter onderscheiding van Munnikebayum waar een klooster was) is bedoeld. Kan hij dezelfde zijn als de hiervoor genoemde pastoor Pieter Feckes? (vicecureet dan als pastoor namens de abdij Lidlum?).

Vrijleen

Over het ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vrijleen¹⁷ is niets bekend.

¹⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, 649.

¹⁵ GA Littenseradiel, O.A.Hennaarderadeel nr. 41, 600.

¹⁶ BBH 40, 1921, 198 (door hem betaald voor *Episcopalia*; de auteur kon de naam Vruchtenbay niet thuisbrengen).

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

BEERS

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: het kerkgebouw is in aanleg uit de 13^e eeuw, in de 14^e eeuw van een koor voorzien.¹

Een ca 1550/52 opgestelde lijst noemt hier naast de pastorie een vicarie.²
Daarnaast is in 1525 sprake van de prebendaat van het Catharina-altaar.³
Dit leen bestond reeds ca 1515.⁴ Opgaven uit 1542⁵ en 1543⁶ maken geen melding van een vicarie of een prebende.

Pastorie

1329 **Bernardus**⁷

1442 **N.N.**
geïnstitueerd⁸

1448 **N.N.**
geïnstitueerd⁹

- †1476 **Dirck**
overleed 4 april 1476 en werd hier begraven.¹⁰

1511 **Douwe Syurds**
In 1511 wordt Douwe als pastoor alhier vermeld.¹¹ Hij moet dan nog in hetzelfde jaar prebendaat te Wirdum* zijn geworden, waar hij tot 1539 als zodanig genoemd wordt. Volgens de inventaris van de boedel van Hoyte Piers te Weidum d.d. 12 september 1611 testeerde hij 3 maart 1539.¹²
Hij was een zoon van Syurdt Pieters te Oosterend¹³ en mogelijk de Dodo Suffridi, op 9 november 1508 als student te Rostock ingeschreven.¹⁴

1525 **Hoeyte**¹⁵

1529 - 1537 **Kempo Unia**

¹ MF, 306.

² St. Jan nr. 1165.

³ Hof nr. 93, 5.

⁴ Hof nr. 93, 5.

⁵ Arch. Van Sminia nr. 2064A.

⁶ BB I, 383.

⁷ OFO I, nr. 1.

⁸ St. Jan nr. 935, 19v.

⁹ St. Jan nr. 935, 22v.

¹⁰ De Walle, 44 nr. 239.

¹¹ Tjessinga V, 17-18 (zonder patroniem). A. de Vries identificeerde deze Douwe met de vanaf 1511 te Wirdum* aangetroffen vicarius die in latere jaren als Douwe Syurts voorkomt, *Gen. Jb.* 1984, 7-9.

¹² RA Baarderadeel nr. 36.

¹³ A. de Vries, *Gen. JierBJ* 1984, 7-0.loc. cit.

¹⁴ Zijlstra nr. 11330.

¹⁵ Hof nr. 93, 5.

Hij komt voor het eerst 30 januari 1529 als pastoor alhier voor,¹⁶ voor het laatst 2 november 1537.¹⁷ In 1524/5 komt hij als priester in Baarderadeel zonder nadere plaatsaanduiding voor.¹⁸ Volgens het Burmaniaboek overleed hij als pastoor alhier in 1560,¹⁹ maar dat kan niet juist zijn. Op 14 maart 1536 komt hij met zijn broers Jouw en Thierck voor; hun overleden zuster Werp was gehuwd met Pier Epez. te Bozum,²⁰ terwijl hij en Tierck met de voorstanders over de kinderen van Juw 22 december 1546 genoemd worden.²¹ Vanaf 1540 tot 1544/5 is hij bekend als prebendaat te Wirdum*.

Hij was een zoon van Aucke Keimpes Unia en Ansk (Juwinga) van Walta²², studeerde vanaf januari 1508 te Orléans²³ en vanaf 3 augustus 1509 te Leuven.²⁴

1543 **Johannes**²⁵

15 . . **Nicolaus**²⁶

- 1549 **Salvius van Hottinga**

resigneerde als pastoor alhier 21 juli 1549.²⁷ Vanaf 1551 is hij bekend als pastoor te Weidum*.

Hij was 4 augustus 1539 als student te Leuven ingeschreven.²⁸ Over zijn afkomst bestaat geen eenduidigheid: hij wordt opgegeven als zoon van Julius Hottinga,²⁹ als vermoedelijke zoon van Hero,³⁰ maar kan ook de in 1536 vermelde zoon Salvius van Kempo van Hottinga, pastoor te Weidum*, daarna te Nijland*,³¹ zijn geweest.

1549 - 1561 **Mr Gerbrand Benthiesz.**

voordien vicarius te Cornjum*, ontving 19 oktober 1549 placet op zijn benoeming als pastoor alhier.³² Op 30 september 1559 wordt een tegen hem geuite beschuldiging van aanzet tot abortus en heimelijke verberging van het lijk van een

¹⁶ Hof nr. 16687, 201.

¹⁷ HCL, RA nr. F 1, 32v.

¹⁸ RR nr. 40.

¹⁹ Arch. EVC nr. 2575, 64.

²⁰ Hof nr. 16479, 334.

²¹ Hof nr. 16689, 479.

²² Arch. EVC nr. 2575, 64.

²³ Zijlstra nr. 9929.

²⁴ Zijlstra nr. 8249, afkomstig van Wirdum. Hij moet onderscheiden worden van Kempo Theodorici Unia, clericus, 7 juni 1529 te Leuven ingeschreven (Zijlstra nr. 9300). Deze was dus een zoon van Thier Unia (maar Stb. I, 384 kent hem niet als zoon van Thierck en Uilck). Zijn verdere loopbaan is onbekend.

²⁵ BB I, 383.

²⁶ PB Hs 1466.

²⁷ RR nr. 49, 1.

²⁸ Zijlstra nr. 9070. Hij citeert Stb. I, 223, 224 voor de vermelding als zoon van Julius van Hottinga die ook Salvius werd genoemd, pastoor te Wirdum en overleden in 1535, Stb. I, 223, II 151 geeft echter Kempo, die ook Salvius werd genoemd, pastoor te Wirdum, daarna te Nijland*, overleden 1535. Wirdum is fout, het moet Weidum* zijn. Zelf acht Zijlstra Salvius mogelijk een zoon van Hero van Hottinga (die pastoor te Franeker* was en niet met name bekende kinderen naliel, FT nr. 166). Salvius was in 1543 geen prebendaat te Nijland* zoals Zijlstra nr. 9070 stelt.

²⁹ Stb. I, 223, 224.

³⁰ Arch. Liauckamastate nr. 193.

³¹ *Protocol Cleuting*, 134-135.

³² RR nr. 49, 1.

kind ingetrokken.³³ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor 4 september 1561.³⁴

(ca 1550/???) Een niet zeer betrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt Dummener als pastoor alhier³⁵ (de naam van de vicarius wordt daar wel correct aangegeven). *Oudheden en Gestichten* dat deze lijst (of een ander exemplaar daarvan) tot bron moet hebben gehad, noemt deze Dominicus.³⁶ De opgave kan echter niet juist zijn).

1566 - 1576 **Dominicus Eelckesz.**³⁷

Vicarie

Het patrocinium van de vicarie is niet bekend. In het Beneficiaalboek wordt de vicarie niet vermeld.

1511 - 1542 **Kerst**³⁸

(ca 1550/2) **Crispinus Crispini**

1553 - 1569 De reeds vermelde lijst uit ca 1550/2 noemt Crispinus als vicarius alhier.³⁹ Als zodanig wordt hij vermeld vanaf 1553 tot 1569.⁴⁰ Op 4 juni 1543 wordt een demissoriaal uitgevaardigd voor de diaken Crispinus Crispini, van Leeuwarden, bestemd voor de wijding tot priester.⁴¹ Op 24 februari 1542 tekent hij een stuk.⁴² In 1543 heeft hij een huis te Leeuwarden.⁴³ Daar wordt 25 februari 1550 Trijntie Her Crispinijs inzake een schuld genoemd.⁴⁴ Te Leeuwarden is hij niet in een functie aangetroffen.

1573 **N.N.**
wordt 14 februari 1573 geïnstitueerd als vicarius alhier.⁴⁵ Het zal gaan om

1574 - 1580 **Tyo Tyaerts**
als vicarius alhier vermeld 18 december 1574.⁴⁶ Hij week in 1580 van hier uit en overleed in Oldenzaal in 1581.⁴⁷

Catharinaprebende

Over deze prebende is vrijwel niets bekend. Het Beneficiaalboek vermeldt de prebende niet.

³³ *Protocol Cleuting*, 134-135.

³⁴ RA Baarderadeel nr. 4, 584. Hij was mr., wordt door Zijlstra niet genoemd.

³⁵ St. Jan nr. 1165.

³⁶ *Oudheden en Gestichten* II, 262.

³⁷ Hof nr. 16476 (12 maart 1566) resp. nr. 16800, 109vlg. (12 mei 1576).

³⁸ Tjessinga V, 17 (1511) resp. Arch. Van Sminia nr. 2064A (1542). RA Hennaarderadeel nr. 20, 97, 99.

³⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 97, 99.

⁴⁰ Verhoeven, *Klokken*, 112.

⁴¹ ABU nr. 538-2, 52.

⁴² HCL, RA nr. Y 1, 69.

⁴³ BB I, 64.

⁴⁴ HCL, RA nr. Y 1.

⁴⁵ St. Jan nr. 1168.

⁴⁶ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

⁴⁷ CE, 361.

ca 1515 – 1525 **Helko Ulkonis**

geeft 23 maart 1525 aan 10 jaren in het bezit te zijn van de prebende op het Catharina-altaar; zijn presentatie had hij van de vorst van Saksen hetgeen door zijn pastoor Hoeyte bevestigd wordt.⁴⁸

(P.S.)

(1511

Rennert

ontvangt in 1511 inkomsten uit land alhier en ontvangt ook inkomsten uit landerijen te Weidum en Wieuwerd.⁴⁹ Zijn standplaats is niet aangegeven. Hij zal echter dezelfde zijn als Reynert, priester te Weidum, die onder Hennaard wordt genoemd).⁵⁰

⁴⁸ Hof nr. 93, 5.

⁴⁹ Tjessinga V, 17, 19.

⁵⁰ Tjessinga III, 31.

BEETGUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: Bij werkzaamheden in 1977 aan de uit 1669 daterende kerk – met een toren uit de 16^e eeuw - was geen mogelijkheid tot archeologisch onderzoek.²

Naast de pastorie was er een vicarie, die in ieder geval reeds in 1439 bestond.³

Pastorie

1448 **N.N.**
geïnstitueerd⁴

1472 - 1473 **Hermannus**⁵

1479 - 1490 **Feyka**⁶

1492 - 1494 **Scelta**⁷

1495 - 1496 **Jacobus Sinonis**
komt in 1495⁸ en 1496⁹ als pastoor alhier voor; zijn volledige naam blijkt uit het zegelrandschrift.¹⁰ Een gelijknamige persoon is in 1480-1481 pastoor te Akkrum*; diens zegel is niet hetzelfde als dat uit 1496 maar beide vertonen wel St. Petrus zodat het hoogstwaarschijnlijk om dezelfde persoon gaat. Eén van de stukken uit 1496 noemt hem pastoor 'to beetgum ende dyckstrahusen',¹¹ een volgend stuk spreekt over de meente 'to dyckstrahusen ende to beetgum'.¹² Van Dijkstrahuizen is overigens niet bekend dat het een afzonderlijke parochie was.

1499 - 1503 **Johannes**
Op 9 augustus 1499 wordt een nieuwe prebendaat in de Mariaprebende te Witmarsum* geïnstitueerd ter vervulling van de vacature, ontstaan door de resignatie van Johannes, (nu) pastoor te Beetgum.¹³ Hij komt nog voor in 1503.¹⁴

1508 - 1520 **Sytie/Sixtus Sytiez.**

¹ Verhoeven, 82. Een geannoteerd exemplaar van Schotanus, *Beschrijvinge van Frieslandt*, in Tresoar, 3187 a Gesch, 204 vermeldt Lucas als kerkpatroon.

² Halbertsma, *Bulletin KNOB*, Archeologisch Nieuws 76 (1977) 129.

³ FT, nr. 10

⁴ St. Jan nr. 935, 22v.

⁵ OFO I, nr. 230 (1472) resp. nr. 238 (1473).

⁶ OFO I, nr. 298 (1472) resp. Verhoeven, *Klokken*, 90 (1490).

⁷ PG, 68 (1492) (Kingma, *Bitgum*, 24 geeft abusievelijk 1491) resp. OFO I, nr. 408.

⁸ Arch. EVC nr. 2618,, 42, 45.

⁹ PG, 145, 149, 152.

¹⁰ Tresoar, Zegelfoto nrs. 132, 134, 137.

¹¹ PG, 149.

¹² PG, 151.

¹³ St. Paulusabdij nr. 33, 40v.

¹⁴ Arch. EVC nr. 2618, 40v.

Sixtus Sytiez. komt als pastoor alhier voor 7 augustus 1508.¹⁵ Als zodanig wordt hij nog genoemd in 1516¹⁶ en als Sytie in 1520.¹⁷

- 1543 - 1550 **Syurdtsz.**
komt hier als pastoor voor vanaf 1543¹⁸ en zo nog 4 februari 1550.¹⁹ Een - overigens niet altijd betrouwbare- lijst uit ca 1550/2 noemt Zywerdus als pastoor alhier.²⁰
- 15.. **Nicolaus**²¹
- 1558 **Roelof Anthoni**²²
Een gelijknamige (dezelfde?) persoon overleed in 1567 als pastoor te Britsum*.
- 1561 **Jetze Sipkesz.**
komt 1 oktober 1561 als pastoor alhier voor.²³ Van Burmania vermeldt dat hij in de Rolle van den Hove 1564 hier pastoor was doch wonende te Hallum, naderhand eertijds pastoor alhier, nu wonende te Hallum.²⁴ Mogelijk reeds in 1565 is hij vicarius te Anjum*.
- 1566 **Joannes**²⁵
- 1567 - 1568 **Kempo Claesz.**
komt hier 4 februari 1567²⁶ en in maart 1568²⁷ als pastoor voor.
- 1570 **N.N.**
wordt 5 september 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁸
- 1577 **N.N.**
wordt 15 mei 1577 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁹

Vicarie

Zoals reeds vermeld bestond de vicarie reeds in 1439.³⁰ Het patrocinium is niet bekend. Het Hof staat op 15 maart 1567 toe dat de inkomsten bestemd worden voor de reparatie van de kerk, de

¹⁵ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

¹⁶ RA Gelderland, Hertogelijk Archief nr. 150 nr. 2337.

¹⁷ PB Hs 1466.

¹⁸ BB I, 341. Op grond van een verkeerde interpretatie van *ibid.*, 342-342 concludeerde Kingma, *Bitgum*, 24, dat hij hier in 1567 nog was.

¹⁹ RA Menaldumadeel nr. 1, 46.

²⁰ St. Jan nr. 1165.

²¹ Van Burmania, 4v.

²² Van Burmania, 4v.

²³ Arch. EVC nr. 2618, 75.

²⁴ Van Burmania, 4v.

²⁵ Van Burmania, 4v.

²⁶ RA Sneek nr. 141, 263.

²⁷ Hof nr. 16800, 1161. Van Burmania, 4v noemt hem hier nog in 1575 maar dat is niet mogelijk.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

²⁹ St. Jan nr. 1165.

³⁰ FT, nr. 10.

toren en het vicariehuis, voor een periode van vier jaren, mits de pastoor de op de vicarie vallende diensten (tegen vergoeding) vervult.³¹

1473 - 1490 **Thiebbo**³²

1511 **Marten**³³

1543 **N.N.**
clericus, resideert hier niet; de pastoor doet opgave van de vicariegoederen.³⁴

ca 1550/2 – 1564 **Pieter Jans Lutten/Luyten**

De reeds genoemde lijst uit ca 1550/2 noemt als vicarius alhier Petrus.³⁵
Heer Peter alhier komt voor 8 april 1553³⁶, Petrus Luyten als vicarius 16
Juli 1555³⁷, Pieter Jans Lutten 13 mei 1563.³⁸ Op 22 december 1564
komt Pieter, vicarius alhier, voor inzake het leren door Jan Pietersz. (zijn
zoon?) van het kleermakersvak (reeds in 1561).³⁹
Vanaf 1567 is hij bekend als pastoor te Britsum*.

Overige

1511 **? Reyner**⁴⁰

1528 **Tyalle**
Heer Tyalle alhier wordt met een groot aantal verwanten 30 oktober 1528
genoemd als medeverweerder in een geschil om toewijzing van een zevende
deel van de nalatenschap van Douwe Syrcxma en diens vrouw Anke.⁴¹

³¹ BB I, 342-343.

³² OFO I, nr. 238 (1473) resp. Verhoeven, *Klokken*, 90 (1490).

³³ Tjessinga IV, 14-15.

³⁴ BB I, 342-343.

³⁵ St. Jan nr. 1165.

³⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 30.

³⁷ *Protocol Cleuting*, 59.

³⁸ Hof nr. 16692, 403.

³⁹ HCL, RA O 3 b.

⁴⁰ Tjessinga IV, 21. Hij ontvangt geld uit een perceel land alhier maar komt verder niet voor.

⁴¹ Hof nr. 16480, 305. Vgl. Sierksma, k. 414, die hem zoon van Wiebe Sierksma noemt en ten onrechte als heerschap aanduidt.

BEETS

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: Waslander maakt melding van twee sarcofaagdeksels, gevonden op het kerkhof alhier, gedateerd op de tweede helft van de 11^e eeuw.² Dat duidt er op dat hier toen reeds een kerk heeft gestaan (tenzij de deksels bij een verplaatsing van de kerk zijn meegenomen). De Langen geeft aan dat de kerk alhier in het begin van de 12^e eeuw te plaatsen is.³ Huisman duidt op een verschuiving van de kerkstede, ongetwijfeld in het voetspoor van Dijkstra die de oorspronkelijke kerkstede in dezelfde kavel als de latere - maar meer naar het Koningsdiep/de Boorn – traceert.⁴

(Overigens merkte Huisman later op dat het mogelijk zou kunnen zijn dat nog veel westelijker, westelijk van het huidige Nij Beets, nog een kerk gestaan heeft. Hij wees op de vondsten van Post aan de Geaweg; ter plaatse heeft misschien ook wel een kerk gestaan, aldus Huisman.⁵ Opvallend is dat onder de landerijen van de kerk in 1543 14 pm. te Warniahuizen bij de oude Sydweindt (Zuidwendige) genoemd wordt.⁶ Deze zate werd in maart 1699 door de kerk verkocht.⁷ Mogelijk een relict van eigendom van een vroegere kerk in die omgeving, na de opheffing van de parochie gevoegd bij Beets ?).

In 1543 is sprake van een vicarie alhier.⁸ Daarmee zal bedoeld zijn de prebende op het altaar van Maria, vermeld in 1525 (en tenminste reeds ca 1516 bestaande).⁹

Pastorie

- †1481 **Dodo Juwsma**
jur. utr. bacc., pastoor alhier en deken van Bornego, overleed 12 januari 1481.¹⁰ Van 1463 tot 1475 is hij bekend als pastoor te Warga*; in 1477 is daar een andere pastoor.

1482 **Johannes Hermans**¹¹

1483 **Arnoldus Gheloma**¹²

¹ Verhoeven, 82.

² Waslander, *Dekselse graven*, 149 (nr. 29), 151 (nr. 32).

³ De Langen, 94.

⁴ Huisman, 'Okkupaesje', 16, 21.

⁵ Dijkstra, *Ald Beets*, 5-7.

⁶ K. Huisman, in: *Leeuwarder Courant* woensdag 29 juni 1994.

⁷ BB II, 91-92.

⁸ Dijkstra, *Ald Beets*, 77 (cit. RA Opsterland nr. 121).

⁹ Hof nr. 93, 4.

¹⁰ Tresoar, Coll. Graftschriften, Opsterland i.v. Beets. Dodo Juwsma wordt door Zijlstra niet genoemd. Ca 1480? komt hij voor als deken van Opsterland maar waar hij dan staat is niet aangegeven, Muller, Regesten stad Utrecht, nr. 1009.

¹¹ Verhoeven, *Klokken*, 88.

¹² OFO I, nr. 330. De familienaam volgens het zegelrandscript, Tresoar, Zegelfoto nr. 1342.

- 1505 - † 1508 **Popke/Poptatus Ibema**
als Popke genoemd 1505.¹³ Poptatus Ibema, pastoor alhier en deken van Bornego, overleed 26 januari 1508.¹⁴
- 1531 ? **Godfridus Johannis**
ontving 8 mei 1531 licentia testandi¹⁵ (een verdere geografische aanduiding ontbreekt zodat ook Beets (NH) bedoeld kan zijn).
- 1543 **Johannes Coeps**¹⁶
- 1545 **Wibrandus Renoldi**¹⁷
Van 1551 tot zijn overlijden in 1570 was hij pastoor te Augsbuurt*.
- 1556 **Lubbert Jans**¹⁸
- 1563 **Dominicus**¹⁹
- 1577-1578(80?) **Joachim Jans**
wordt pastoor alhier genoemd in 1577²⁰ en 1578.²¹ Zonder functie en standplaats komt hij nog voor 18 augustus 1580²² en 23 augustus 1581.²³

Vicarie / Mariaprebende

Een vicarie wordt hier alleen in 1543 genoemd.²⁴ Het zal hetzelfde leen zijn als de prebende op het altaar van Maria, vermeld in 1525.²⁵

- ca 1516 - 1569 **Alle Johannis**
Hij geeft in 1525 aan hier 9 jaren te staan.²⁶ Hij wordt verder, zonder functie en plaats, alleen nog vermeld 17 mei 1569 als voormond over de kinderen van wijlen Sybrant Mellesz.; een inwoner van Beets treedt als volmacht voor hem op,²⁷ zodat hij toen nog hier kan hebben gewoond.

¹³ ARDOU nrs. 2270 en 2664.

¹⁴ Grafzerk te Janum.

¹⁵ ABU nr. 538-1, 14.

¹⁶ BB II, 92.

¹⁷ Arch. Klooster Aalsum nr. 49 reg. 166.

¹⁸ Van Burmania, 4v.

¹⁹ Van Burmania, 4v.

²⁰ Hof nr. 16802, 258.

²¹ PI, 293.

²² RA Opsterland nr. 59, 256.

²³ RA Opsterland nr. 59, 256.

²⁴ BB II, 91-92.

²⁵ Hof nr. 93, 4.

²⁶ Hof nr. 93, 4.

²⁷ Hof nr. 16694, 43.

BEETSTERZWAAG

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in 1468 is sprake van een vicarius.²⁸

Pastorie

1468	vacant ²⁹
1498	Jelth ³⁰
1502	Mr Henrick tevens prebendaat te Akkrum*. ³¹
1540	Johannes van Rotloe ³²
- 1567	Jacob Gelmeri werd 12 maart 1567 om godsdienstredenen verbannen. ³³ Hij schijnt hier later predikant te zijn geworden en overleed kort voor 1606. ³⁴
157.	Joannes ³⁵
1580 (hier?)	Harmen Hindricks stond mogelijk hier in mei 1580. ³⁶

Vicarie

Over de vicarie is, behalve een vermelding in 1468, niets bekend, ook niet het patrocinium. Een vicarie wordt in de overigens beknopte opgave van de beneficiale goederen in Opsterland in 1543 niet genoemd.³⁷

1468	Rinkye/Reinerus ³⁸

²⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 66 reg. 45.

²⁹ Ibid.

³⁰ Van Burmania, 4v.

³¹ ARDOU nr. 2262.

³² GA, Arch. Nienoord nr. 39.

³³ Hof nr. 7490, 109v.

³⁴ DVF 17, 1890, 18. Romein, 590 geeft wel zijn sterfjaar maar vermeldt niet dat hij hier predikant zou zijn geweest.

³⁵ Van Burmania, 4v.

³⁶ RA Opsterland nr. 59, 149. Heer Harmen Hindricks wordt dan met enkele personen genoemd waarvan er in 1578 twee in Opsterland (PI, 293) vermeld worden. Het register van de Personele Impositie van Opsterland kent geen plaatsaanduiding; de namen komen voor in het begin van de reeks die mogelijk in Beets aanvangt. Behalve van Beetsterzwaag en Hemrik* worden de geestelijken in 1578 met name genoemd. Hij kan dus hier of in Hemrik gestaan hebben.

³⁷ BB II, 92-93.

³⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 66 reg. 45.

BERGUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: Delen van de huidige kerk dateren nog uit het begin van de 12^e eeuw.² Vermoedelijk lag de overdracht van de parochiekerk ten grondslag aan de stichting van het klooster van de Reguliere kanunnikken van St. Augustinus³; het stichtingsjaar wordt op ca. 1200 gesteld.⁴ In een onbekende tijdsperiode moet Noordermeer* bij de parochie Bergum zijn gevoegd. Althans uit het genoemd worden van enkele geestelijken als pastoor van Bergum en Noordermeer⁵ mag worden afgeleid dat laatstgenoemd dorp oorspronkelijk een eigen kerkelijke status had maar vanaf tenminste ca 1450 met Bergum gecombineerd was. De pastoors waren afkomstig uit het klooster. Ca 1450/70 is sprake van een presentatie van een kloosterling tot pastoor door de prior; van betrokkenheid van de parochianen blijkt dan niet.⁶ In 1570 geeft de prior aan dat het klooster voor de dorpen Bergum en Noordermeer moet onderhouden de pastoor, vicaris jonger priester en de koster.⁷ In januari 1581 geeft de gemene gemeente van Bergum en Noordermeer aan dat zij 'hirvor (voor de Hervorming) een frije electie gehat (hebben) uut tcloister, wen se wilden, naast de pater een pastoir ende een coster' en dat dit bij uitspraak in 1529 was vastgelegd.⁸ Reeds vòòr 1475 was hier een vicarie.⁹ De vicarius kwam niet uit het klooster.¹⁰

Pastorie

1432 **Herman**¹¹

1441 **Abba**¹²

1447 **Ubelo**¹³

1453 - 1460 **Wessel**

¹ Verhoeven, 82. Daarnaast 1464 de persona in de Werliker kerken (de wereldlijke kerk) alhier (Arch. Klooster Aalsum nr. 45 reg. 29). In 1541 is sprake van 'hoir olde Patroon, Sinte Marten toe Barghum convent' (FT, nr. 170), in 1561 van 'den patroon van Berghum ende Noordermeer S. Martijn' (GA Tytsjerksteradiel, Arch. HG Bergum nr. 22).

² De Langen, 95; KR 1965), 13-14. Vgl. Baart en van Buijtenen, 130-173 (daarin geen melding van enig archeologisch onderzoek).

³ Mol, *De Friese huizen*, 345 n.73. Van een volledige incorporatie was geen sprake: in 1511 is sprake van patroons- en pastorieland (RvA I, 233-234), zo ook in 1543 (BB I, 103), 1544 -1545 (Arch. Tjaardastate nr. 642) en 1580 (Reitsma, 140-151).

⁴ Mol, *Kloosters* (ms.), 58-59.

⁵ Bv. 1447 Ubelo (GPCV I, 531), 1491 Ryngnerus (PG nr. 55).

⁶ Bibl. Stad Brugge, Ms. 558, 91r-91v (vgl. van der Veen, *Berchkleaster*, 165-166).

⁷ Arch. Gabbema nr. 127.

⁸ Reitsma, 140 resp. Arch. Van Sminia nr. 405.

⁹ OFO I, nr. 258.

¹⁰ Reitsma, 140.

¹¹ OFO I, nr. 59.

¹² OFO I, nr. 83. Tresoar, Hs. FG nr. 935, 26 noemt hem hier ook in 1422, citerende Buitenrust Hettema, *Bloemlezing* I, 68 die echter 1432 geeft (later gepubliceerd als OFO I, nr. 83).

¹³ GPCV I, 531.

Hij wordt voor het eerst in 1453 als pastoor alhier genoemd.¹⁴ In 1456 gelast het generaal kapittel van de windesheimer kloosters de visitatoren van het klooster Bergum broeder Wessel, tevens pastoor aldaar, tot verbetering en gehoorzaamheid aan het kapittel terug te brengen. Wil hij niet gehoorzamen dan moeten zij de prior van Thabor opdragen zonder excuus of uitstel Wessel te dwingen het bestuur van de parochie op te geven en naar zijn klooster terug te keren.¹⁵ Blijkbaar heeft een en ander resultaat gehad, want nog in 1460 komt hij als pastoor hier voor.¹⁶

1463 - 1464 (?) **E....(Everardus ter Huete)**

cureet in bergum sancti martini schrijft een stuk waarvan het afschrift 1450 als datering geeft maar in de tekst spreekt over het lopende jaar 1463 ten behoeve van pelgrims naar Rome.¹⁷ Op 21 januari 1464, schrijft hij, ook dan als pastoor alhier, andermaal een brief voor pelgrims.¹⁸ Ook hier is de datering dubieus want 8 januari 1464 heet hij pater van het klooster alhier en is een ander hier pastoor. Verder heet hij – het gaat om Everardus ter Huete – steeds prior.¹⁹ Hij was 20 januari 1447 ingekleed in het klooster Sint Agnietenberg bij Zwolle, was meer dan 10 jaren prior te Bergum en overleed aldaar aan de pest op 4 april 1472.²⁰ In een onbekend jaar – op 2 augustus – presenteert Everardus prior domus Sancti Nicolai (hij maakte dus duidelijk gezien de vermeldingen van de heiligen onderscheid tussen kerk en klooster) een kloosterling N.N. tot de pastorie die door overlijden vacant is geworden.²¹

1464 - 1473 **Wibrant**

komt op 8 januari 1464 voor het eerst als pastoor alhier voor²² en is dit nog 10 november 1473.²³

1474 **Hermannus**

komt 9 augustus 1474 als pastoor alhier voor.²⁴

1474 - 1479 **Arnoldus**

komt vanaf 13 september 1474 als pastoor alhier voor.²⁵ Pastoor is hij nog in 1479.²⁶

¹⁴ OFO IV, nr. 16.

¹⁵ Van der Woude, *Acta*, 55.

¹⁶ Arch. Klooster Aalsum nr. 45 reg. 23.

¹⁷ Bibl. Stad Brugge, Ms. 558, 93r-93v (Van der Veen, *Berchkleaster*, 168-169).

¹⁸ Ibid., 93v (Van der Veen, *Berchkleaster*, 169).

¹⁹ Everardus als prior: 8 januari 1464 (Arch. Klooster Aalsum nr. 45 reg. 29), 7 februari 1472 (OFO I, nr. 221). Verder De Kruif e.a., 178, 198, 204.

²⁰ De Kruif e.a., 178, 198, 204.

²¹ Bibl. Stad Brugge, Ms. 558, 91r-91v (Van der Veen, *Berchkleaster*, 165-166).

²² Arch. Klooster Aalsum nr. 45 reg. 29 (1464). De vermelding 1462 (PB Hs. 1466) lijkt niet juist.

²³ OFO I, nr. 240 (1473).

²⁴ OFO I, nr. 252.

²⁵ OFO I, nr. 253. Van hem bleven enkele zegels bewaard, zie Tresoar, Zegelfoto's nrs. 805, 812, 817 en 834; het zegel vertoont Augustinus. Dit zegel wijkt geheel af van een zegelstempel met als randschrift S. ARNOLDI PERSONAE DOMI, in 1990 te Bergum op het terrein van het voormalige klooster gevonden en gedateerd op de 15^e eeuw (Henstra en de Jager, 65; J. Zijlstra, 43 nr. 10). Mogelijk is er dus in de 15^e eeuw nog een pastoor geweest met de naam Arnoldus. Het stempel wijkt ook af van het zegel van de latere pastoor Arend van Zwolle uit 1518 (Tresoar, Zegelfoto nr. 862), tonende een heilige zonder zichtbaar attribuut.

²⁶ Arch. Klooster Aalsum nr. 47 reg. 99.

1491	Ryngnerus ²⁷
1492 - 1508	Johan van (der) Elburg wordt in 1492 als pastoor alhier genoemd, ²⁸ evenals op 24 februari 1508. ²⁹ Op 26 oktober 1508 verzoeken de windesheimer visitatoren van Friesland, te weten de priors van de kloosters te Amsterdam en Oudenaarde, aan de bestuurders van Friesland voor de hertog van Saksen om Johan van der Elburg, pastoor alhier, die zij hebben afgezet doch die in zijn verzet daartegen gesteund wordt door Take Kennema en anderen te Bergum, in bewaring te nemen als hij in Leeuwarden komt en te houden totdat de visitatie van het klooster zal zijn voltooid. ³⁰
1510 - 1525	Arent van Zwolle komt voor het eerst 6 mei 1510 als pastoor alhier voor ³¹ en aldus nog 30 november 1525. ³² Hij heet hier in 1530 nog te zijn ³³ doch in 1529 wordt een ander als pastoor genoemd (tenzij hij deze weer zou zijn opgevolgd).
1529	Dirk Mullum ³⁴
1540 - 1544	Wilhelmus ³⁵ Dezelfde? als
ca 1545	Wilhelmus Zwollis ³⁶ Hij komt ook later als pastoor alhier voor.
1552	Johannes Bernardi van Aschendorp In 1552 komt Johannes van Aschendorp als pastoor alhier voor. ³⁷ Reeds in 1546/7 is hij in deze omgeving. ³⁸ In 1556 is hij subprior, in 1559 prior van het klooster alhier. ³⁹ Hij bleef prior totdat het klooster bij het tafelgoed van de nieuwbenoemde bisschop van Leeuwarden werd gevoegd waarna hem een jaargeld werd toegekend. ⁴⁰ Hij was december 1579 nog in leven. ⁴¹
1559	Thomas Idema komt als pastoor alhier voor 12 juni 1559. ⁴² Van 1566 tot zijn overlijden in 1582 is hij pastoor te Winsum (Gr.).
1561	Wilhelmus Zwollis

²⁷ PG, nr. 55; zijn zegel vertoont Martinus (de kerkpatroon), Tresoar, Zegelfoto nr. 57.

²⁸ PB Hs. 1466.

²⁹ Arch. Dominicanen Gent nr. 2442.

³⁰ Singels nr. 136.

³¹ OFO II, nr. 237.

³² HCL, Arch. RBG nr. 6 reg. 8.

³³ PB Hs. 1466.

³⁴ PB Hs. 1466.

³⁵ Hof nr. 16680, 145 (1540), 309 (1544).

³⁶ Arch. Klooster Bergum nr. 6 reg. 8.

³⁷ Ibid. nr. 7 reg. 9.

³⁸ RR nr. 14, 51v.

³⁹ GA, Arch. Ewsum nr. 646.

⁴⁰ Collectie Gabbema nr. 127.

⁴¹ Hof nr. 16698, 5 december 1579.

⁴² GA, Arch. Ewsum nr. 646 (oud nr. 144 reg. 539).

komt 16 juli 1561 als procurator van het klooster en pastoor alhier voor.⁴³ Hij zal dezelfde zijn als Guilielmus Gerlacii Swollis, subprior van het klooster, die in 1570 een jaargeld krijgt toegekend.⁴⁴

1576

Thomas Mantheganus

komt als pastoor alhier voor op 6 augustus 1576.⁴⁵ Van 1567 tot 1574 is hij bekend als pastoor te Achlum*, waar de augustijner koorheren ook een klooster hadden. Blijkbaar ging hij niet tot de Reformatie over. In 1587 woont hij blijkbaar te Mantgum.⁴⁶

Vicarie

De vicarie bestond reeds vòòr 1475.⁴⁷ In 1570 wordt aangegeven dat het klooster ook de vicarius moest onderhouden.⁴⁸ Nog in 1604 is sprake van vicarieland.⁴⁹ Het patrocinium is niet bekend. Wel is in 1545 sprake van een legaat aan Sinte Anna thoe Bergum⁵⁰ maar niet bekend is of dit op de vicarie betrekking had.

vòòr 1475

Marten⁵¹

Overigen

In de kerk is nog aanwezig één grafzerk van

Mgr. Galienus Galcko (1514-1528 bekend als pastoor te Oldeboorn*, 1529-1550 als pastoor te Warga*) en

D. Gherardus Ac Jowk.me (?)

prebendarii die het klooster hadden begunstigd⁵² en misschien daarom hier werden begraven. In de traditie van de augustijner reguliere kanunniken waren prebendarii leken of priesters die voor hun inwoning in een klooster van deze orde betaalden.⁵³

⁴³ Arch. HG Bergum nr. 22. Op 12 juni 1559 is hij procurator (Groninger Archieven, Arch. Ewsum nr. 646 (oud nr. 144 reg. 539).

⁴⁴ Collectie Gabbema nr. 127.

⁴⁵ KB Achlum.

⁴⁶ RA Baarderadeel nr. 35, 298, 301 (hij heet dan Tsomme Heertsz.).

⁴⁷ OFO I, nr. 258.

⁴⁸ Arch. Gabbema nr. 127.

⁴⁹ Hof nr. 16848, 604 (geschil over huur/verhuur van vicarieland waarin de Provincie zich als rechtsopvolger van het klooster mengt).

⁵⁰ FT, nr. 187.

⁵¹ OFO I, nr. 258.

⁵² De Walle, 56 nr. 316 (de lezing van de tweede familienaam is niet duidelijk). Afbeelding: Dolk, 'Grafstenen', 165.

⁵³ De Kruif et al., 238 n. 58.

BERLIKUM (= TUITGUM)

Patroon: **Michael**¹

Bijzonderheden: Het huidige kerkgebouw verving een 13^e of 14^e eeuwse kerk, die een tufstenen voorganger had.²

De abdij te Lidlum verwierf ten tijde van het abbatiaat van Eelco Liauckema (abt 1325-1332) het pastoraat van de kerk.³ De pastorie werd steeds door kanunniken van deze abdij bediend.

Een vicarie bestond hier reeds in 1490⁴, terwijl in 1511 daarnaast sprake is van twee prebenden.⁵ Ca 1550/2 en 1558/60 worden hier voorts vermeld een vicarie, twee vrijlenen en een cleyn leen.⁶ In 1540 is sprake van het Jansleen,⁷ in 1543 van het Onze Lieve Vrouwenbeneficie, het Johannesbeneficie en het Maria Magdalenaleen,⁸ dat ook in 1553 voorkomt⁹ en in 1559 als vrije prebende genoemd wordt.¹⁰ Voorts is vanaf 1511 sprake van een kapelaan,¹¹ die blijkbaar over een klein eigen landbezit kon beschikken.¹²

Pastorie

1320 - 1325

Eelco Liauckema

Als pastoor bouwde hij in 1320 de pastorie alhier; of hij toen al kanunnik was van het klooster Lidlum blijkt niet.¹³ In 1325 werd hij abt van Lidlum; hij werd daar vermoord op 24 maart 1332.¹⁴

- 1336

Goert/Godefridus Andla

afkomstig uit Ried* en aanvankelijk pastoor aldaar, trad in het klooster Lidlum in, werd daarop pastoor alhier en in 1336 abt van dit klooster. Hij overleed in 1347.¹⁵

(- 1351

Syardus

was aanvankelijk pastoor en deken te Winsum*, daarna pastoor alhier, zo althans de Abtenkronieken.¹⁶ De vermelding dat hij ten tijde van zijn verkiezing als abt van Lidlum in 1351 hier pastoor was kan echter niet juist zijn omdat zijn opvolger

¹ Verhoeven, 82. Daarnaast nog een vermelding in 1376, FT nr. 2.

² Leeuwarder Courant 20 januari 1977. De oude kerk zou in 1348 door een nieuwe vervangen zijn, Lambooi, 274-275.

³ Lambooi, 250-251.

⁴ Van Burmania, 4v.

⁵ Tjessinga IV, 44.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ GPCV II, 786.

⁸ BB I, 346-348.

⁹ Als belender 1553: RA Menaldumadeel nr. 1, 168.

¹⁰ Tresoar, Hs. PB nr. 624, 11 (notitie van E.M. van Burmania).

¹¹ Tjessinga IV, 48.

¹² BB I, 347, 1543 capellaen 7 pm.; 1553 die Cappelaenslanden alhier als belender: RA Menaldumadeel nr. 1, 132.

¹³ Lambooi, 248vlg.; vgl. Arch. Liauckamastate nr. 1 en nr. 3 (1634): 'in de kerck boven de noort dore staat geschreven' dat Eelco Liauckama, pastoor, zulks in 1320 deed.

¹⁴ Lambooi, 248-249, 258-259.

¹⁵ Lambooi, 264-267.

¹⁶ Lambooi, 270-273. Voor de tegenstrijdigheid van de vermeldingen: Roemeling, 'Lidlum', 49.

als abt (gekozen in 1352) volgens dezelfde bron hier voordien 15 jaren pastoor was.¹⁷ In 1351 werd hij abt van Lidlum, waar hij 23 juni 1352 stierf.¹⁸

- 1336/7 - 1352 **Theodoricus**
afkomstig uit Tzummarum, eerst pastoor te Sexbierum*, daarna 15 jaren pastoor alhier, liet de oude kerk van Tuitgum afbreken en een nieuwe bouwen die rond 1348 in gebruik werd genomen, werd in 1352 de opvolger van de voorgaande als abt van Lidlum en stierf 24 januari 1369.¹⁹
- 1369 **Vibrandus**
afkomstig uit Tzum, aanvankelijk pastoor te Boxum*, trad in het klooster Lidlum in en werd later alhier pastoor. Hij volgde 22 februari 1369 de voorgaande als abt van Lidlum op en overleed 13 december 1384.²⁰
- 1422 **Hesselus**
geboren te Oosterlittens, was pastoor alhier en werd daarna in 1422 abt van Lidlum, waar hij 9 juni 1430 stierf.²¹
- 1431 **Eustachius Hacke**
pastoor in Bernichem (bisdom Utrecht), aan wie 1431 door paus Eugenius IV indultum betreffende plenaria verleend wordt.²²
- 1456 **Hero**
wordt als pastoor alhier vermeld in 1456.²³
- 1459 **Jacobus**
Na zijn overlijden verleende paus Pius II op 16 november 1459 de kerk te Bernichem (bisdom Utrecht), waarvan de jaarlijkse opbrengst 4 mark zilver is, aan
- 1459 (- 1465?) **Hermannus Wier**
clericus van het bisdom Utrecht.²⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Hero, in 1465 pastoor alhier.²⁵
- 1471 - 1479 **Mynne/Menno**²⁶
- 1492 **Peter**²⁷

¹⁷ Lambooi, 270-277.

¹⁸ Lambooi, 270-273.

¹⁹ Lambooi, 270-277.

²⁰ Lambooi, 278-283.

²¹ Lambooi, 292-297.

²² Reimers 118; Arnold, RG, 368 nr. 2277 (een ander Berlikum ligt in Noord Brabant en viel in de middeleeuwen onder het bisdom Luik). RG V, 297 nr. 1771 geeft hier overigens Benichem.

²³ Schotanus, *Tablinum*, 125.

²⁴ RG VIII nr. 2187 (zie voor Bernichem noot 22).

²⁵ PB Hs. 1466.

²⁶ OFO I, nr. 291 (1471) resp. nr. 298 (1479). Blijkens het zegelrandschrift (Tresoar, Zegelfoto nr. 793) was hij frater, dus kanunnik van Lidlum. Op zijn zegel is Michael, de kerkpatroon, afgebeeld.

²⁷ PG, nr. 68: hij zegelt als persona van Bocka Hettaz. Bocke Hemmema komt 1491 voor als hoofdelling alhier, OFO IV, nr. 90; zijn broer Aliff Hettez. Hemmema alhier in 1504, *ibid.* nr. 138.

- 1495 - 1517 **Wybrandus**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1495,²⁸ 1506,²⁹ 1508,³⁰ 1511³¹ en 1517.³²
- z.j.e.d. **Mr. Fredericus Foppinga**
was pastoor alhier³³ en overleed als pastoor te Lekkum* in 15(1?)3³⁴ (o.i. lijkt 1523 eerder het juiste jaartal).
Hij was afkomstig van Dronrijp en een zoon van Hessel Foppinga en Frouck Idsdr. van Eminga; op 21 augustus 1508 werd hij te Rostock als student ingeschreven.³⁵
- 1533 **Jan/Johannes**
14 oktober 1533 als pastoor alhier vermeld.³⁶ Was hij dezelfde als heer Johannes alhier, genoemd 30 juni 1526³⁷? (of was deze één van de in 1511 of 1543 genoemde prebendaten?).
Dezelfde? als
- 1536 **Johannes van Doesborch**
(Doesburg), als pastoor genoemd 25 april 1536.³⁸ In 1539 is hij pastoor te Winsum*.
- 1543/4 - 1545 **Ysbrand (van Harderwijk)**
moet 1543/4 pastoor geweest zijn te Spannum* en werd daarna pastoor alhier. Als zodanig wordt hij als debiteur in een inventaris in juli 1550 genoemd.³⁹ Verleid door de leer van Luther, zoals Sibrandus Leo schrijft, verliet hij de orde en de pastorie heimelijk ca 22 februari 1545 en ging hij naar Wittenberg waar hij in april 1545 als student werd ingeschreven.⁴⁰ Naar aanleiding van een plakkaat van de keizer d.d. 25 juli (1545) waarmee verwanten van aan verdachte universiteiten ingeschrevenen werden bedreigd keerde hij in de zomer van dat jaar terug, werd met veel moeite weer in Lidlum opgenomen en werd weer pastoor te Spannum* .
- 1553 - 1555 **Hendrik van Leeuwarden**
is hier pastoor in 1553⁴¹ en nog 20 maart 1555.⁴²

²⁸ Arch. EVC nr. 2618, 49vo: 28 oktober 1495 akte van verkoop van land alhier, beginnende met Wybrandus persona, zonder verdere bijzonderheden.

²⁹ OFO IV, nr. 138.

³⁰ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335 (niet Hilbrandus zoals Microfiches stukken Dresden nr. 867).

³¹ Tjessinga IV, 44.

³² Lambooi, 342-343.

³³ Arch. EVC nr. 2575.

³⁴ Graftschriften IV, 49, dat hem gezien de letters FMF beschouwt als vermoedelijk een zoon van Minne Foppinga. Het jaartal zou o.i. ook 1523 kunnen zijn; in 1512 is hij nog niet te Lekkum en in 1532 daar in ieder geval niet meer.

³⁵ Zijlstra, nr. 11323.

³⁶ RR nr. 58, reg. 62.

³⁷ Hof nr. 93, 51.

³⁸ Hof nr. 7489, 187v.

³⁹ RA Franeker nr. 126, 54.

⁴⁰ Lambooi, 362-365; Wumkes, 77-78 en 78 n. 2. Het plakkaat is niet dat van 29 april 1550 (GPCV III, 191-207, dat een geheel andere strekking heeft) zoals Wumkes, 78 n. 3 stelt. Reitsma, *Honderd jaren*, 75-76 geeft 1546 als jaar van terugkeer. In november 1545 is hij in ieder geval weer te Spannum*. Zijlstra noemt hem niet.

⁴¹ Lambooi, 360-361.

⁴² Hof nr. 16691, 39v.

- 1560 **vacant**
 Als waarnemend pastoor treedt dan op
Willem van Nijmegen
 pastoor te Sexbierum*⁴³, die hier in 1553 kapelaan was.⁴⁴
- 1564/5 - 1573 **Sibrandus Leo**
 voordien pastoor te Menaldum*,⁴⁵ komt voor het eerst als pastoor alhier voor in
 1564/5,⁴⁶ voorts 21 oktober 1566,⁴⁷ 3 mei 1567,⁴⁸ 1571⁴⁹ en nog 1573.⁵⁰ Daarna
 werd hij weer pastoor te Menaldum*.
- 1574 - 1575 **Godefridus Renckum/Geert Rinckesz.**
 Hij komt als Godefridus Renckum als pastoor alhier voor in november en
 december 1574⁵¹ 46 en als Geert Rinckesz. in 1575.⁵²
- 1578 **vacant**⁵³
- Kapelaans**
- 1511 **Evert**⁵⁴
- 1553 **Willem van Nijmegen**
 kanunnik van Lidlum.⁵⁵ In 1560 neemt hij vanuit Sexbierum* het pastoraat alhier
 waar.⁵⁶
- 1555 **Willem Cornelis**⁵⁷

Vicarie/prebenden

Van een vicarius is voor het eerst sprake in 1490.⁵⁸ In 1508 kwiteren de pastoor, de vicarius Heyno en de prebendaat Tyaert voor de ontvangst van geld wegens de compensatieregeling voor voorheen door hen gebruikt land op Het Bildt, nu ingepolderd. De vicarius zou jaarlijks 5 Davids gl. ontvangen, de prebendaat 21 Davids gl., steeds 1 Davids gl. per pondemaat.⁵⁹

⁴³ Arch. Liauckamastate nr. 529.

⁴⁴ Lambooi, 360-361.

⁴⁵ Wumkes, IX n. 6 noemt hem hier in 1562, verwijzende naar de Rentmeestersrekening over dat jaar maar in RR nr. 23 (1561/62) en nr. 24 (1562/63) is hij niet aangetroffen. Waarschijnlijk is 1564/65 bedoeld (zie volgende noot). Over hem: Lambooi, 360-380; Roemeling, 'Lidlum', 49-51.

⁴⁶ RR nr. 25, 60v.

⁴⁷ Hof nr. 16693, 204.

⁴⁸ Hof nr. 16693, 300.

⁴⁹ Lambooi, 382-383.

⁵⁰ RR nr. 58, reg. 101.

⁵¹ RR nr. 58, reg. 100 en 101.

⁵² Van Burmania, 5.

⁵³ PI, 225.

⁵⁴ Tjessinga IV, 44.

⁵⁵ Lambooi, 360-361.

⁵⁶ Arch. Liauckamastate nr. 529.

⁵⁷ RA Franeker nr. 126, 455.

⁵⁸ Van Burmania, 4v.

⁵⁹ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

De desbetreffende betalingen zijn telkenjare te vinden in de zg. Bildt-rekeningen.⁶⁰ Bij de opgave van de beneficiale goederen in 1543 wordt bij het Onze Lieve Vrouwenbeneficie de rente van 5 Utrechtse (= Davids) gl. voor 5 pondematen in het Bildt vermeld.⁶¹ Dit beneficium moet dus hetzelfde zijn geweest als de vicarie (vicariegoederen en –renten worden in het Beneficiaalboek niet genoemd). In 1546 kweekte Epo Garbrandi, prebendaat alhier, voor de ontvangst van 6 ponden van 40 groten,⁶² het equivalent van 5 Davids gl. De bedienaar van de vicarie wordt dan dus prebendaat genoemd, hoewel de betalingen in de rekeningen steeds ten name van de vicarie gesteld worden (het is steeds een herhaling van dezelfde formulering).

Van de uitkeringen aan de prebendaat – in 1508 heer Tyaert – is – behalve de jaarlijkse naamloze vermeldingen in de rekeningen – niets bekend. De rente wordt niet genoemd onder de goederen van het Johannesbeneficium in 1543.⁶³ Tyaert moet echter bezitter zijn geweest van het Maria Magdalenaleen (zie hierna).

Met de aanname : vicarie = Onze Lieve Vrouwenbeneficium, voorts het Johannesbeneficium en het Maria Magdalenaleen is het aantal lenen één minder dan de opgave uit 1558/60 van een vicarie, twee vrije lenen en een cleyn leen alhier.⁶⁴ Voor een vierde leen ontbreken echter aanknopingspunten.

Vicarie/Onze Lieve Vrouwenbeneficium of leen

Het Onze Lieve Vrouwenleen komt behalve in 1543 ook in 1548⁶⁵ voor. Uit het feit dat in 1543 wordt opgegeven dat dit beneficium o.m. 2 pm. in de Langewerren en een halve pm. te Wier bezit⁶⁶ en deze goederen in 1511 staan ten name van Johannes, prebendaat alhier⁶⁷, kan worden afgeleid dat deze tot dit leen gerekend moet worden. In 1543 wordt ook de compensatie ad 5 Davids gl., toegekend voor het Bildtland aan de vicarius in 1508, bij dit beneficium genoemd, reden om er van uit te gaan dat vicarie en Onze Lieve Vrouwenbeneficium hetzelfde waren.

1490 - 1496 Tiaerd/Titardus Popponis

In 1490 wordt Tiaerdt voor het eerst als vicarius genoemd⁶⁸, voor het laatst in 1496.⁶⁹

In 1508 komt hij voor als pastoor te Pingjum*

1508 Heyno

vicarius alhier, was betrokken bij de compensatieovereenkomst uit 1508.⁷⁰

1511 Johannes

prebendaat alhier in 1511.⁷¹ Mogelijk dezelfde als de hier in 1526 genoemde heer Joannes⁷² en/of de volgende

⁶⁰ RR passim.

⁶¹ BB I, 347-348 (goederen op naam van de vicarie worden niet vermeld, evenmin van het Maria Magdalenaleen).

⁶² RR nr. 58, reg. 74.

⁶³ BB I, 348.

⁶⁴ St. Jan nr. 1165.

⁶⁵ RA Menaldumadeel nr. 1, 13.

⁶⁶ BB I, 347.

⁶⁷ Tjessinga IV, 53, 79.

⁶⁸ Van Burmania, 4v.

⁶⁹ PG, nr. 157; het patroniem volgens het zegelrandschrift (Tresoor, Zegelfoto nr. 139; vgl. *ibid.*, nr. 328).

⁷⁰ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

⁷¹ Tjessinga IV, 44.

⁷² Hof nr. 93, 51.

- 1543 **Johannes**
dan bedienaar van het Johannesbeneficie; tevens wordt dan zijn huisvrouw Anna genoemd.⁷³
- 1545 - 1546 **Epo Garbrandi**
prebendaat alhier, kwiteert 20 februari 1546 voor de ontvangst van 6 pond van 40 groten wegens de Bildtlanden⁷⁴ (het equivalent van 5 Davids gl. dat de vicarie volgens overeenkomst van 1508 toekomt).
- ca 1550/2 - 1565 **Peter**
wordt in een overigens in veel opzichten onbetrouwbare lijst ca 1550/2 als vicarius alhier genoemd⁷⁵, en voorts in 1565 als zodanig.⁷⁶
- 1578 **Baucke Suffridi**
komt als vicarius alhier voor in 1578.⁷⁷ Als prebendaat komt hij hier voor van 1549 tot 1571.

Johannesbeneficie/prebende

In 1511 wordt Cornelis als vicarius genoemd;⁷⁸ op zijn naam staan dan o.m. 7½ pm., geheten Zynaerdafen.⁷⁹ In 1543 staan deze 7½ pm., geheten Zynaerde fenne, op naam van het Johannesbeneficie.⁸⁰ Daarom moet Cornelis, hoewel in 1511 vicarius genoemd, toen dit leen hebben bezeten (en kan hij niet als een opvolger van de in 1508 genoemde vicarius Heyno worden beschouwd). Compensatiegeld, aan laatstgenoemde in 1508 toegekend, komt onder de bezittingen van dit leen in 1543 niet voor.

- 1511 - 1516 **Cornelis**
komt als vicarius alhier voor in 1511⁸¹ en als priester alhier in 1516⁸²; hij overleed vóór 12 november 1522.⁸³
- 1539 - 1540 **Mr Tzaling Abbes Riemersma**
Op 21 april 1539 wordt geklaagd dat twee zoons van Abbe Riemersma die nog geen priester zijn drie beneficia, nl. te Wons*, Midlum* en Berlikum hebben waarop zij niet resideren; een en ander is in strijd met het met de landsheer gesloten concordaat.⁸⁴ De klacht zal er toe hebben geleid dat volgens bericht van 1 juli 1540 mr. Tzaling Riemersma van het Jansleen alhier resigneerde.⁸⁵ Hij werd 5

⁷³ BB I, 346, 347.

⁷⁴ RR nr. 58, reg. 74.

⁷⁵ St. Jan nr. 1165.

⁷⁶ Van Burmania, 5.

⁷⁷ PI; de editie noemt hem in de index (306) onder nr. 2553 (225) maar er is vergeten hem aldaar te vermelden.

⁷⁸ Tjessinga IV, 43, 49-54.

⁷⁹ Tjessinga IV, 52.

⁸⁰ BB I, 348.

⁸¹ Tjessinga IV, 43, 49-54.

⁸² Aud. nr. 1429/3, 27.

⁸³ Aud. nr. 1429/3, 27.

⁸⁴ GPCV II, 731.

⁸⁵ GPCV II, 786.

november 1534 te Leuven als student ingeschreven en werd later advocaat te Leeuwarden.⁸⁶

1543 **Reynck/Reyner**
is in 1543 bedienaar van het Johannesbeneficie.⁸⁷

1549 - 1571 **Baucke Suffridi**
komt alhier voor het eerst voor, dan vicarius genoemd maar tekenend als prebendaat, op 13 januari 1549.⁸⁸ Prebendaat heet hij in 1551⁸⁹ en 28 juni 1554.⁹⁰ Op 24 oktober 1559 wordt hij, ook weer als prebendaat, met zijn broers Jeldert te Hijlaard, Jelle te Goutum en Marten te Dokkum genoemd.⁹¹ Als prebendaat komt hij nog voor op 21 november 1571.⁹² Zonder functie en standplaats wordt hij 8 mei 1574 vermeld⁹³ terwijl hij in 1578 als vicarius voorkomt (zie aldaar). Wij hebben hem voor de periode 1549-1571 tot dit leen gerekend omdat de vicarius ca 1550/2 (?) - 1565 bekend is evenals de bezitters van het Maria Magdalenaleen in 1559.

Maria Magdalenaleen

Dit leen wordt in 1543,⁹⁴ 1553⁹⁵ en 1559⁹⁶ genoemd maar was er reeds ca 1500. Het moet bedoeld zijn met de prebende die in 1508 compensatie krijgt voor ingepolderd land op het Bildt.⁹⁷ Het betrokken bedrag (21 Davids gl.) wordt in 1543 niet bij de andere lenen teruggevonden terwijl een specificatie van het bezit van dit leen in 1543 ontbreekt.

1508 - 1511 **Tyaert**
is in 1508 bij de compensatieregeling betrokken.⁹⁸ Zijn prove wordt in 1511 genoemd.⁹⁹

1551 - 1552 **Frans Ublesz.**
In 1548 komt hij zonder functie en plaats voor.¹⁰⁰ Als prebendaat alhier verschijnt hij 13 juli 1551¹⁰¹ en 18 oktober 1552.¹⁰² De reeds genoemde – niet zeer betrouwbare – lijst van ca 1550/2 noemt Franciscus als prebendaat alhier.¹⁰³ In 1555 is hij kapelaan op Cammingaburen onder Leeuwarden*, vanaf 1558 komt hij voor als pastoor te Welsrijp*.

⁸⁶ Zijlstra nr. 10856.

⁸⁷ BB I, 348.

⁸⁸ FT, nr. 202. Bij de bevestiging van het betrokken testament op 4 september 1551 (ibid.) heet hij weer vicarius.

⁸⁹ Van Burmania, 5 (noemt hem in 1549 vicarius).

⁹⁰ RA Franeker nr. 127, 454.

⁹¹ Hof nr. 16692, 16.

⁹² RA Franeker nr. 45, 41.

⁹³ HCL, RA nr. Y 10, 41.

⁹⁴ BB I, 346-347.

⁹⁵ RA Menaldumadeel nr. 1, 168.

⁹⁶ Tresoar, Hs. 624, 11.

⁹⁷ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

⁹⁸ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

⁹⁹ Tjessinga IV, 44, 46, 54, 76.

¹⁰⁰ Hof nr. 16689, 593.

¹⁰¹ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 30

¹⁰² Hof nr. 16690, 263.

¹⁰³ St. Jan nr. 1165.

Hij moet dit leen hebben bezeten ervan uitgaande dat de vicarie in deze tijd door Peter en het Johannesbeneficie toen door Baucke Suffridi werden bediend. Als hij hier tot 1555 is geweest kan hij zijn opgevolgd door

- 1555 - 1556 **Buwe Gerritsz.**
die op 17 november 1555 het placet als prebendaat alhier (geen leen genoemd) ontving en op 1 februari 1556 door de abt van Lidlum werd geïnstitueerd.¹⁰⁴ Hij was een zoon van Gerrit Buwesz. en Marritgen Claesdr.¹⁰⁵
- voor 1559 **Johan Loo**, cler.
Hij kan dezelfde zijn als Johan van Loo, in 1560 prebendaat te Wirdum*.
- 1559 **Popke Tzallingsz.**
zoon van Tzalling Pieters en Iets Popkes te Tzummarum, ontving na resignatie van de voorgaande het Maria Magdalenavrijleen alhier in 1559. Placet op de benoeming werd gegeven 26 november 1560; de beneficiant was toen 12 jaren oud. Hij werd subdiaken in 1567, diaken in 1577 en priester in 1579.¹⁰⁶

Overige

- 1533 **? Syeurdt**
Op 19 februari 1533 is sprake van heer Syuerdt van Berlekum.¹⁰⁷ Niet bekend is of hij hier stond.

De lijst van ca 1550/2 geeft Peter als vicarius en Franciscus als prebendaat aan, terwijl de andere prebende in het bezit was van *quidam clericus*.¹⁰⁸ Bij onze aannamen is voor een clericus dan geen plaats tenzij deze het ‘cleyn leen’ bezat waarvan in 1558/60 naast de vicarie en twee prebenden sprake is.¹⁰⁹

¹⁰⁴ HCL, RA nr. 2, 47vlgg.: inventaris boedel Gerrit Buwesz. (verzegeld 6 mei 1559): vermeld wordt een rond doosje waarin de brief van placet met institutie door de abt.

¹⁰⁵ HCL, RA Y 2, 101.

¹⁰⁶ Alles volgens Tresoar, Hs. PB 624, 11.

¹⁰⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 184.

¹⁰⁸ St. Jan nr. 1165.

¹⁰⁹ St. Jan nr. 1165.

BIRDAARD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Birdaard komt als Breitenfurt voor in de zg. Tweede goederenlijst van Fulda, gedateerd op 945.¹¹⁰
De middeleeuwse kerk, waarschijnlijk in de 13^e eeuw reeds aanwezig,¹¹¹ is in 1851 afgebroken.¹¹²

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1481 **Jella Willinga**¹¹³
- z.j.e.d. **Claes Claesz.**
was de voorganger van
- 1543 **Gerardus Henrici**¹¹⁴
- 1547/8 **Cornelius**
Over hem moeten inlichtingen – waarover is onbekend – worden ingewonnen.¹¹⁵
- 1566/7 – 1573 **Arnoldus Annius**
Ook over hem moet informatie worden ingewonnen in 1566/7¹¹⁶; hij is hier nog in 1573¹¹⁷ en moet nog in hetzelfde jaar naar Jislum* zijn vertrokken.
Afkomstig van Sneek, werd hij 11 juni 1555 te Keulen als student ingeschreven.¹¹⁸ Mogelijk dezelfde? als Anne ? Arnoldi (namen verwisseld?), die in 1562 resigneerde als vicarius te Driesum*. In 1563 is Arnoldus pastoor te Tietjerk*.
- .
1573 **N.N.**
werd 1 oktober 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹¹⁹ Mogelijk ging het om
- 1580 **Beotius/Bernardus Tarquini/Bernardus à Bolsward**
Beotius Tarquini week in 1580 uit en overleed te Groningen.¹²⁰ In de opgave der geestelijke goederen in 1580 heet hij Bernardus à Bolsward; hij had geen concubine en kan wat de gemeente betreft hier schoolmeester worden. Reitsma

¹¹⁰ Van den Berg, *Dantumadeel*, 3 (cit. Dronke, c. 37; echter ibid. 11: in de oudste lijst van Fulda, gedateerd 2^e helft van de 8^e eeuw (Dronke c. 7).

¹¹¹ De Langen, 89.

¹¹² Van den Berg, *Dantumadeel*, 6, afbeelding ibid., 12.

¹¹³ OFO I, nr. 311; de familienaam volgens PB Hs. 1466.

¹¹⁴ BB I, 203 (die 199 als heer Taets voorkomt).

¹¹⁵ RR nr. 15, 62.

¹¹⁶ RR nr. 27, 68v.

¹¹⁷ Van Burmania, 5v.

¹¹⁸ Zijlstra nr. 5116.

¹¹⁹ St. Jan i. 1168.

¹²⁰ CE, 344; een ander exemplaar van de Conscriptio (Arch. EVC nr. 3372) noemt hem Barnerdus i.p.v. Beotius. Andreae (Tresoar, Hs. FG nr. 935, 22) noemt Bernardus Tarquinius reeds 1569 pastoor alhier. Hij lijkt ons niet dezelfde als Bernardus Tabbonis, prebendaat te Bolsward* zoals Zijlstra nr. 8789 aangeeft.

suggereert dat hij niet gedwongen naar Groningen was gegaan en mogelijk bij terugreis aldaar aan de pest stierf.¹²¹

¹²¹ Reitsma, 180.

BIRSTUM:

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Bersachom wordt in 1315 genoemd onder de capellae (hier dochterkerken van Oldeboorn) die bisschop Guy uitdrukkelijk aan zich behoudt wanneer een nadere regeling wordt getroffen over de schenking van de kerk te Oldeboorn cum suis attinentiis in 1243 door bisschop Otto aan het Duitse huis te Nes.¹ Verder is over een kapel of kerk te Birstum niets bekend. Het gebied zal kerkelijk bij Nes zijn gekomen. De pastorie te Oldeboorn bezat in 1640 50 pm. land te Birstum.² Wellicht is dit een relict van goed voordien aan kerk/kapel en/of pastorie te Birstum toebehorende.

¹ ARDOU nr. 2290 resp. 2288.

² PKA 6, 86-89, i.h.b. 89 Floreencohier nr. 19. Het was geen voormalig kloosterland, vgl. Mol, *De Friese huizen*, kaart.

BLESDIJKE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: De oude kerkstede werd onlangs, ca 700 m. ten noordoosten van de huidige, teruggevonden.²
In 1447 beslist bisschop Rudolf dat de burenen naar oude gewoonte de pastoor en de vicarius zullen kiezen.³
In 1543 is sprake van het Onze Lieve Vrouwenaltaar of –vicarie en de Annavicarie;⁴ van eerstgenoemde vicarie worden dan de erven van mr. Boldewijn ter Stege als collatoren opgegeven.⁵ Deze vicarie zou in 1477 zijn gesticht,⁶ hetgeen betekent dat de in 1447 bestaande vicarie de Annavicarie geweest moet zijn.
Daarnaast is er vanaf 1559 sprake van een Anthoniusprebende.⁷

Pastorie

1350	Lyudolphus ⁸ Mogelijk dezelfde als Ludolphus de Bleesdike, die vóór 1384 een altaar in de kerk te Steenwijk stichtte? ⁹
1446	Aernt Kluijs ¹⁰
1456	Henricus Oestebrenck ¹¹
ca 1521 – 1525	Johannes de Ryssen geeft 1 juni 1525 aan hier nu vier jaren pastoor te zijn. ¹²
1527	Syeurt ¹³
1559 - 1562	Meynardus Nicolai komt als pastoor alhier voor september 1559 ¹⁴ en nog in februari 1562. ¹⁵ In 1550 wordt hij prebendaat te Nijelamer*.

¹ Verhoeven, 82.

² Jager en Van Ginkel, 191 n. 69.

³ Muller, *Regesten* nr. 3346.

⁴ BB II, 87, 88.

⁵ BB II, 87, 88.

⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1246. Voor Boldewinus als kanunnik te Steenwijk: Overijssels Archief, Cartularium Clemenskerk, Steenwijk, 150, 163.

⁷ St. Marie nr. 1802.

⁸ ARDOU nr. 2651.

⁹ HOA, Cartularium Clemenskerk, Steenwijk, 89. Hij is in 1384 reeds overleden.

¹⁰ GA Kampen, Inventaris Archief II, Arch. Kerken en kloosters, nr. 8 reg. 286.

¹¹ HOA, Cartularium Clemenskerk, Steenwijk, 256.

¹² Hof nr. 93, 15.

¹³ Hof nr. 93, 86v.

¹⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1246.

¹⁵ St. Marie nr. 1802, 14; Oudmunster nr. 1879, 15v. Op 4 december 1562 wordt gemeld dat Meyne Claesz. destijds heeft geresigneerd van zijn beneficium (Hof nr. 16692, 356). Waarop dat betrekking had blijkt niet.

1566 (- 1568?) **Andreas Johannis**

verkreeg de kerk *jure devoluto* en werd in februari 1566 geïnstitueerd.¹⁶ In 1560 was hij prebendaat van de Anthoniusprebende alhier geworden.

In een lijst van voortvluchtige personen, die bij (de troepen van) graaf Lodewijk van Nassau zijn geweest (en daarom op 1568 en niet 1566 gedateerd moet worden) wordt uit Weststellingwerf genoemd heer Andries Storm, die te noeden (te dagvaarden) is; hij was een adelborst onder Jan Bonge, een wilt gast.¹⁷ In 1569 blijken de goederen van de gezochte en voortvluchtige heer Andries Storm te Blesdijke te zijn geconfisqueerd.¹⁸ Hij kan dezelfde zijn als Andreas Johannis.

Annavicarie

De in 1543 genoemde Annavicarie¹⁹ moet reeds in 1447²⁰ hebben bestaan. In 1543 beurt deze vicarie renten uit Claes Meyners erve, wegens diens overleden zoon heer Coner, en uit heer Johan Peter Jannen land (onder de pastoralia wordt dan een rente genoemd uit het erf van Peter Heer Johans(zoon)).²¹

Bedienaars van het leen zijn niet bekend.

Mariavicarie

In 1544 wordt een vidimus afgegeven van een gelijktijdig notarieel afschrift van de Fundatiebrief van de vicarie, gesticht ter ere van Maria, Thomas, Margaretha en Barbara, d.d. 16 november 1477, door Boldewinus ter Stege, *bacc. iur.*²² In werkelijkheid is sprake van een dotatiebrief door mr. Boldewinus ter Stege ter vestiging van een vicarie op een reeds bestaand altaar alhier.²³

In 1543 staan de erfgenamen van wijlen mr. Boldewijn ter Stegen als collatoren van deze vicarie te boek.²⁴

1477 **Mr. Boldewinus ter Stege**

rector van het altaar van Maria alhier doet 16 november 1477 een schenking ter vestiging van een vicarie op dit altaar.²⁵ Vanaf 5 april 1484 is hij bekend als kanunnik van de Clemenskerk te Steenwijk en vicarius van het Eligiusaltaar aldaar; hij overleed na 18 december 1492.²⁶

1543 - 1544 **Johannes ter Stege**²⁷

In 1544 is hij regent en bedienaar van deze vicarie.²⁸

¹⁶ ABU i. 543-2, rekening 1565/6.

¹⁷ Hof nr. 17028, 14.

¹⁸ Arch. thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3930, 12v.

¹⁹ BB II, 88, 90.

²⁰ Muller, *Regesten* nr. 3346.

²¹ BB II, 88.

²² Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1246 (aldus het regest)

²³ Ibid., verbeterde lezing.

²⁴ BB II, 87.

²⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1246.

²⁶ HOA, Cartularium Clemenskerk, Steenwijk, 150, 163.

²⁷ BB II, 87.

²⁸ Archief Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1246.

- 1551/2 **Fredericus Blessinck**
ruilt in 1551/2 de vicarie van Maria alhier met

1551/2 **Ysbrandus Timanni**
dan prebendaat te Steenwijk.²⁹

Anthoniusprebende

Deze prebende stond ter collatie van pastoor, kerkvoogden en gemeente.³⁰

- 1559 **Petrus Vicheri**
Na zijn resignatie werd in september 1559 geïnstitueerd

1559 **Joachimus Joannis**³¹

1560 **Andreas Johannis**
wordt 6 maart 1560 op de titel van de Anthoniusvicarie alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.³² In 1566 wordt hij pastoor alhier.

- 1562 **Gerbrandus Sybrandi**
Na diens remissie of resignatie werd 18 februari 1562

1562 **Mr. Nicolaus Jacobi**
geïnstitueerd op de prebende, gesticht ter ere van God en Anthonius.³³ Op dezelfde dag was hij tot alle wijdingen toegelaten.³⁴

Vicarie (onbekend welke)

1566 **Johannes Henrici**
werd 6 juni 1566 op de titel van vicarius alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.³⁵

1569 **Nicolaus Johannis**
uit Stellingwerf werd 2 juni 1569 op dezelfde titel tot dezelfde wijding toegelaten.³⁶

²⁹ Heeringa, *Rekeningen* II, 183.

³⁰ St. Marie nr. 1802, 14; Oudmunster nr. 1879, 15vo.

³¹ St. Marie nr. 1802, 1v.

³² ABU nr. 550*, 98.

³³ St. Marie nr. 1802, 14; Oudmunster nr. 1879, 15vo. Door Muller, *Atlas*, 510 n. 16 ten onrechte genoemd als institutie in de parochiekerk alhier door de proost-aartsdiaken van Oudmunster. In werkelijkheid betrof het de institutie in de prebende door de officiaal van de proost-aartsdiaken van St. Marie.

³⁴ ABU nr. 550*, 109; ABU nr. 550**.

³⁵ ABU nr. 550*, 138v.

³⁶ ABU nr. 550*, 150v.

Vrije prebende

1565

Joost Fransz.

cler. Trai. dioc., bezitter van de vrije prebende alhier, wordt in 1565 met zijn moeder Marichien Philips genoemd.³⁷

Overige

1571

Joannes Vledderen

wordt als priester alhier genoemd in 1571.³⁸

³⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1813-1918 nr. 3776, 9.

³⁸ Van Burmania, 5v.

BLESSUM

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: delen van het kerkgebouw zijn vermoedelijk begin 14^e eeuws, de kern van de toren is mogelijk 13^e of vroeg 14^e eeuws.² Naast de pastorie was hier een vicarie.³

Pastorie

1442 **vacant**⁴

(ca) 1474 **Albertus Staurie al. Blessum**
wordt hier (of te Dronrijp?) geïnstitueerd.⁵

1484 **Lywthien**⁶

1511 - † 1540/1 **Hobbe Bunkert**
Hobbe komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1511.⁷ Op 25 september 1539 sluiten de neven Hobbe Bunkert, pastoor alhier, en Tyaerdt Eelckes, burger te Leeuwarden, een overeenkomst ter beëindiging van hun geschil over landen en renten, hun nagelaten door hun ouders. Hobbe belooft bij vooroverlijden zijn neef een rente van 6 goudgl. uit Lutke Bunckeragoed te Spannum.⁸ Op 14 november 1540 testeert Hobbe; hij legateert aan Onze Lieve Vrouw (dus de patrones) een kelk van 25 goudgl., stelt de armen van Sneek als zijn erfgenamen aan en maakt legaten aan o.m. zijn zusterszoon Eling Frericksz. (een rente uit Bunckert te Spannum) en aan zijn zuster Anne. Legaten maakt hij ook aan zijn (vroegere?) huisvrouwen Elck Dircks te Winsum, Ded Gerbens te Blessum en Jane Ates te Idaard. Zijn (wel huidige) huisvrouw Brecht bedenkt hij met een lijfrente. Als executeurs wijst hij aan de pastoor te Marssum* en Duecke Heyesz. Ringa en Vincent Hessels, burgers te Leeuwarden.⁹ Op 5 oktober 1541 komen Elinck Freerckz. en zijn zuster als zijn erfgenamen voor.¹⁰ Hobbe beurt in 1511 pacht uit land te Spannum; een even grote pacht gaat naar Oega Bouwaz.¹¹ Was dit een broer (of zwager?). Hobbe zal afkomstig zijn geweest van Buynckertzate te Spannum.

1542 - 1545 **Wybrant Reynersz.**
nog in maart 1541 pastoor te Lutkewierum*, is in juni 1542 pastoor alhier,¹² zo nog 9 april 1545,¹³ komt in 1547 voor als vicarius te Dronrijp*.

¹ Verhoeven, 82.

² MF, 84.

³ St. Jan, nr. 1165.

⁴ St. Jan nr. 935, 19v.

⁵ St. Jan nr. 935, 16v.

⁶ OFO IV, nr. 65.

⁷ Tjessinga IV, 77.

⁸ Arch. EVC nr. 3184. Voor (Groot en Klein) Bunkert te Spannum: Van der Meer, *Hennaarderadeel*, 301-305.

⁹ Arch. EVC nr. 3184. Het testament niet in FT.

¹⁰ RA Sneek nr. 20, 645.

¹¹ Tjessinga III, 21. Hobbo met zijn adherenten ontvangt ook geld uit land te Winsum, Tjessinga V, 25.

¹² RA Sneek nr. 20, 108 jo. 141.

¹³ GA, Arch. Ewsum nr. 17 (oud nr. 132 B XIII).

- 1547/8 – 1552 **Adriaan Wernertsz.**
resigneerde in 1546 als prebendaat van het St. Anthoniegasthuisleen te Leeuwarden (wellicht in verband met benoeming alhier?), komt 1547/8 als pastoor alhier voor,¹⁴ evenals 5 mei 1548¹⁵ en aldus nog 2 september 1552.¹⁶ In 1558 is hij pastoor te Anjum*.
- 1561 - 1569 **Gerbrand Hendricksz.**¹⁷
- 1574 - 1575 **N.N., wel Andries Hendricksz.**
wordt 21 augustus 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸ Het zal hier gaan om Andries Hendricksz., die hier in 1575 zou staan.¹⁹
- 1578 **vacant**
Blijkens mededeling d.d. 22 augustus 1578 is de pastorie vacant.²⁰
- 1579 - 1580 **Tiaert Mynnesz.**
werd in mei 1579 vanuit Sybrandahuis* als pastoor alhier gekozen.²¹ Hij week in 1580 uit en overleed te Oterdum in 1583.²²

Vicarie

Van de vicarie, waarvan het patrocinium onbekend is en die bij de opgave der beneficiale goederen in 1543 niet wordt vermeld²³, kennen wij als enige bedienaar

ca 1550/2 **Crispinus**²⁴

Overige

vóór 1473 **Eelke**
Op 2 juli 1473 is sprake van een rente van heer Eelke alhier;²⁵ niet blijkt of hij de pastoor of de vicarius was.

¹⁴ RR nr. 15, 83.

¹⁵ HCL, RA nr. FF 1, 63.

¹⁶ Hof nr. 16690, 139.

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 38, 589 (1561) resp. van Burmania, 5v (1569).

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ Van Burmania, 5v.

²⁰ PI, 219.

²¹ Reitsma, 165.

²² CE, 362.

²³ BB I, 352.

²⁴ St. Jan nr. 1165 (deze lijst is niet altijd betrouwbaar, geeft hier wel de juiste naam van de pastoor) jo. van Burmania, 5v.

²⁵ Arch. Haskerconvent nr. 19 reg. 10.

BLIJA

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: Het huidige kerkgebouw dateert volgens De Langen uit de 13e eeuw.² Anderen geven een iets andere datering.³
In 1438 is hier een vicarius en lijkt er ook een derde priester te zijn.⁴

Pastorie

1408 **Pyter**⁵

1418 **Doka**⁶

1493 **Mr. Jacob ..agoni**⁷

1499 **Albert**⁸

1515 **Jello**⁹
Mogelijk dezelfde als

1525 - 1540 **Jelt/Geltetus Sartoris**
Jelt komt als pastoor alhier voor het eerst voor 10 mei 1525,¹⁰ als Geltetus Sartoris 30 mei 1525¹¹ en is hier nog pastoor 29 oktober 1540.¹²

1543 **? Baldewinus Dodonis**
doet in 1543 opgave van de pastoorslanderijen zonder zijn hoedanigheid aan te geven;¹³ hij zal de pastoor zijn geweest. Kort daarop is de pastoor (N.N.) overleden.¹⁴

- 1567 **Focco**
werd in 1567 uitgewezen.¹⁵ Wellicht dezelfde als Phocas Haringius, in 1564 (maar niet meer 1567) pastoor te Raard*?

¹ Verhoeven, 82.

² De Langen, 89.

³ Van den Berg, *Ferwerderadeel*, 64: toren 13^e eeuw, kerk: laat-gotische herbouw; MF, 85: toren romaans, kerk 1540.

⁴ FT, nr. 9.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ OFO I, nr. 30 jo. IV, nr. 7.

⁷ OFO I, nr. 404. *Mr. en ..agoni* volgens het zegelandschrift

⁸ PB Hs. 1466.

⁹ NA, Arch. ACB nr. 387.

¹⁰ Hof nr. 93, 27.

¹¹ HCL, Arch. Martena nr. 67.

¹² FT, nr. 162.

¹³ BB I, 141-142; hij spreekt daarbij over verhuur door hemzelf. Het afschrift geeft 'Baldannius Dodonis' maar er zal sprake zijn van een afschrijffout voor Baldewinus. De opgave ook OFO IV, nr. 270, daar 'Baldauinus'.

¹⁴ BB I, 141-142.

¹⁵ Winsemius, 88; Ephemerides, 423.

1574 - 1580

Cornelis Henrici Nijkerk

komt als pastoor alhier voor 4 oktober 1574.¹⁶ Volgens opgave d.d. 24 oktober 1578 is de pastoor alhier ‘gecoeren feltpaep’ van Ferwerderadeel.¹⁷ In 1580 gaat hij over naar de Reformatie, wordt lidmaat maar geen predikant; hij is dan zeer bejaard en armoedig.¹⁸ In 1569 is hij pastoor te Westernijkerk*.

Kapelaan

1561

Richardus¹⁹

Catharinavicarie/prebende

Een jonger priester wordt in 1438 vermeld.²⁰ De vicarie was gewijd aan Catharina blijkens een vermelding uit 1567.²¹ De in 1511 op naam van de vicarie aangebrachte landen²² staan in 1540 ook op naam van de vicarius, dan Joest die dan ook als prebendaat aangeduid wordt²³ zodat vicarie en prebende hetzelfde leen aanduiden. In 1438 lijkt hier overigens wel een derde priester te zijn.²⁴ De collatie van de prebende berustte in 1552 bij de inwoners.²⁵

1511

Sasker

In 1511 heeft heer Sasker te Blija 2 pm. te Reitsum in gebruik.²⁶ Zijn hoedanigheid wordt niet genoemd. Dit land correspondeert met de 2 pm., die heer Joest, prebendaat alhier, in 1540 in gebruik heeft.²⁷ Sasker is dus een voorganger in dit leen geweest.

z.j.e.d.

? Leo Jellus

doet opgave van de patroonslanden en mijns leens landen aan Master Sydts (= Sydts Tyaerda).²⁸ De opgave gaat vooraf aan die van de pastoorlanden in 1543 maar is waarschijnlijk veel ouder. Leo Jelles is van 1509 (mogelijk reeds 1499?) tot 1540 bekend als pastoor te Lichtaard*.

1521/2 - 1550

Joest/Jodocus Riouwertsz.

Heer Joos verklaart 20 mei 1525 de prebende alhier nu drie jaren te bezitten; omdat hij goed keyzers geweest is hoeft hij slechts 1½ gl (presentatie-recht) te betalen.²⁹ Joost/Jodocus komt voor het eerst als vicarius alhier voor op 30 mei 1525.³⁰ Hij was voordien pastoor te Raard*.³¹ Op 26 februari 1550 ontvangt hij

¹⁶ Aud. 1723, 3 (n.b. oude signatuur; vermeld door mevr. D.A. Huizinga, GA, Historische Verzamelingen nr. 129) (niet terug te vinden in Arch. Bestuursinstellingen, Stukken Brussel).

¹⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1114 (los stuk bij PI Ferwerderadeel 1578 (niet in de editie vermeld)).

¹⁸ Reitsma, 78.

¹⁹ Van Burmania, 6.

²⁰ FT, nr. 9.

²¹ Oudmunster nr. 1740.

²² RvdA I, 97.

²³ RvdA III, 81, 103.

²⁴ FT, nr. 9.

²⁵ ABU nr. 535, 119v-120.

²⁶ RvdA I, 102.

²⁷ RvdA III, 103.

²⁸ BB I, 141.

²⁹ Hof nr. 93, 1v.

³⁰ HCL, Arch. Martena nr. 67.

placet op de benoeming als prebendaat van het Maria Magdalena-altaar in de Oldehove te Leeuwarden*, waarna hij op 1 mei d.a.v. als prebendaat alhier resigneert.³² Hij testeert 13 april 1554 en maakt een aanvullend testament op 10/19 augustus 1558, waarbij hij o.m. een legaat bestemd voor mr. Joannes Rommerts, prebendaat alhier.³³

- 1550 - 1552 **Fedde Hommes/Fredericus Homeri**
Op 14 juni 1550 wordt placet verleend aan Fedde Hommes, prebendaat te Brantgum*, als prebendaat alhier.³⁴ Begin 1552 resigneerde Fredericus Homeri waarop de inwoners tot prebendaat of vicarius verkozen
- 1552 - 1558 **Mr. Joannes Rommerts**
afkomstig van hier die 3 maart 1552 geïnstitueerd werd³⁵ en 31 maart 1552 tot alle wijdingen werd toegelaten.³⁶ Hij is in augustus 1558 nog prebendaat alhier.³⁷
- 1562 **Jeremias Joachimi**
werd 12 maart 1562 op de titel van de prebende alhier toegelaten tot alle wijdingen.³⁸
- 1567 **Leo Lolconis**
werd 16 september 1567 in de Catharinavicarie alhier geïnstitueerd.³⁹
- 1578 **N.N.**
In 1578 wordt vermeld dat het vicarijs leen heeft een klerck.⁴⁰
- Overige**
- 1438 **Egbert**
lijkt dan de derde priester hier te zijn.⁴¹
- 1450 **Ubele.**⁴²
- 1473 **Tzialla.**⁴³
- 1527 ? **Albertus**
tekent 15 mei 1527 als Albertus d'Blya, zonder verder een hoedanigheid aan te geven.⁴⁴ Woonde hij hier resp. was hij van hier afkomstig?

³¹ BB I, 182.

³² RR nr. 49, 7, 16.

³³ HCL, Arch. OBW nr. 653 reg. 16 en 20.

³⁴ RR nr. 49, 16.

³⁵ ABU nr. 535, 119v-120.

³⁶ ABU nr. 550*, 31.

³⁷ HCL, Arch. OBW nr. 653 reg. 20.

³⁸ ABU nr. 550*, 111v.

³⁹ Oudmunster nr. 1740.

⁴⁰ PI, nr. 186 n. 22.

⁴¹ FT, nr.9.

⁴² FT, nr. 13.

⁴³ OFO IV, nr. 40.

⁴⁴ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 63 reg. 57.

BOER

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert in oorsprong uit het begin van de 12^e eeuw.²
De registers van de aanbrenge noemen in 1511 en 1514 renten aan Onze Lieve Vrouw en aan Catharina alhier.³ Van een vicarie of prebende blijkt echter verder niet. Parochieregisters uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier alleen de pastorie.⁴

Pastorie

- 1511 - 1542 **Lyeuwe**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1511⁵ en voor het laatst op 19 oktober 1542.⁶
- 1546 **Claes**
komt als pastoor alhier voor op 2 december 1546.⁷
Een ca 1550/2 opgestelde doch op veel punten niet betrouwbare lijst noemt als pastoor alhier dan Nicolaus Johannis⁸ (terwijl het zg. Schoolmeesters-rapport uit 1857 op het jaar 1500 Nicolaes Jans als zodanig vermeldt⁹). Gezien het volgende kan de opgave uit ca 1550/2 niet juist zijn.
- 1550 **Goswinus Francisci**
pastoor alhier, krijgt 6 maart 1550 placet op zijn benoeming als pastoor te Vrouwenparochie*; hij resigneerde hier in mei d.a.v..¹⁰
- 1550 - 1550 **Johan Sickesz.**
pastoor te Hieslum*, krijgt 27 juni 1550 placet op zijn benoeming als pastoor alhier¹¹, maar resigneert reeds spoedig: op 27 september 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Ferwoude*.¹²
- ca 1552? **Peter**
Op 3 december 1554 is sprake van de erfgenamen van heer Peter toe Buyr¹³ waarmee wel de pastoor moet zijn bedoeld omdat een ander beneficie hier niet is aangetroffen.
- 1553 - 1567 **Sipcke /Cyprianus Jeltesz.**

¹Verhoeven, 82. Daarnaast: 2 december 1546 'sinte Marie patronesse te buyer', RA Franekeradeel 93, 254-255.

²MF, 112.

³Tjessinga I, 8 resp. 70.

⁴St. Jan nr. 1165.

⁵Tjessinga I, 8.

⁶RA Franekeradeel nr. 92, 190.

⁷RA Franekeradeel nr. 93, 254-255.

⁸St. Jan nr. 1165.

⁹Tresoar, Hs. PB 1150, 8, 4.

¹⁰RR nr. 49, 8.

¹¹RR nr. 49, 17.

¹²RR nr. 49, 22.

¹³RA Baarderadeel nr. 4, 54.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 10 maart 1553.¹⁴ Hij werd in 1567 uitgewezen¹⁵, ging naar Emden waar hij in 1572 nog is. In 1574 werd hij als predikant te Grootebroek (NH) beroepen.¹⁶

1572 - 1577

Dirk Wybesz./ Theodoricus Wybrandi

komt vanaf december 1572 als pastoor alhier voor.¹⁷ Op 19 februari 1574 verklaart hij ca 31 jaren oud te zijn en omstreeks Jacobi 1572 enige dagen gevangen geweest te zijn op een schip van de vrijbuiters (de Geuzen).¹⁸ Pastoor alhier is hij nog 13 januari 1577.¹⁹ Kort daarop werd hij pastoor te Herbayum*.

¹⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 586.

¹⁵ Winsemius, 88.

¹⁶ DVF 17, 1890, 15.

¹⁷ Hof nr. 82, 224.

¹⁸ RA Franekeradeel nr. 45, 161, 167.

¹⁹ GA Franekeradeel, O.A. nr. 1.

BOLSWARD

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: De kerk geldt als de oudste van Westergo; gezien het patrocinium gaat de stichting ervan terug op de bisschop van Utrecht.² Vóór 1399 moet de kerk in het bezit van de johannieters van het klooster Hospitaal in Sneek zijn gekomen.³ Het pastoraat had – blijkens opgave uit 1558/60 – een zeer hoge jaarlijkse opbrengst, nl. 1.200 goudgl. (ter vergelijking: het pastoraat van de kerk te Franeker leverde jaarlijks 300 goudgl. op).⁴ Naast de pastoor stond een perpetuus vicarius, waarvan de oudstbekende in 1411 genoemd wordt.⁵ Waarschijnlijk in het midden van de 15^e eeuw werd deze beschouwd als de tweede pastoor; althans komen dezelfde personen dan zowel als pastoor als als perpetuus vicarius voor (zie hierna). In de eerste helft van de 16^e eeuw wordt het pastoraat blijkbaar in drie porties gesplitst; mogelijk vanaf 1525 en zeker vanaf 1546 is steeds sprake van een derde als pastoor aangeduide geestelijke (zie hierna). In 1452 is sprake van de drie hoofdpriesters alhier.⁶ Daaronder zullen zijn te verstaan de pastoor, de vicarius perpetuus en de vicarius. Een vicarie bestond reeds vòòr 1399.⁷ In 1543 is nog sprake van de drie hoofdpriesters alhier, waarbij het lijkt dat de bezitter van de Saepckemaprove de derde hoofdpriester is.⁸ In 1532⁹ echter en wederom in 1561¹⁰ worden de zeven hoofdpriesters alhier genoemd. Onder de laatsten zullen dan ook de bezitters van een aantal andere prebenden moeten zijn begrepen. Van Apeldoorn komt tot drie pastorieën, zes prebenden en de sacristieprove (belast met de kosterij).¹¹ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 geven aan dat naast de pastorie hier een vicarie en vijf vrijlenen waren.¹² Behalve de pastorie, de vicarie (mogelijk de Vitusvicarie, vermeld in 1512),¹³ en mogelijk nog een vicarie kunnen hier worden getraceerd:

- het Nicolaas- en Johannesleen (of Wybingaleen), gesticht in 1452
- het H. Kruisleen, gesticht in 1478 (verplaatst naar het H. Sacramentsleen maar hierop later wel beneficianten)

¹ Verhoeven, 82.

² Van Buijtenen, 'Dekenaat Bolsward', 84-07. Broer, 449 en 454-455, laat in het midden of Bolsward of Franeker de moederkerk van Westergo was. Bij opgravingen werden geen sporen gevonden van aan de tufstenen kerk voorafgaande gebouwen; deze ontbraken omdat in de 15e eeuw het niveau van de kerkvloer verlaagd werd: Halbertsma, Bolsward, 16-19. Voorzover bekend is te Franeker geen archeologisch onderzoek verricht.

³ NA, Arch. Grafelijkheid Holland nr. 228, 352.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ Arch. Oegeklooster nr. 1, reg. 1.

⁶ FT, nr. 6.

⁷ Verwijs, 540; Colmjon, nr. 475.

⁸ BB I, 275vlg.: de drie hoofdpriesters en de sacrista ontvangen dan jaarlijks een kleine uitkering (275); deze wordt onder de accidentalia van de pastoor, de tweede pastoor, de bezitter van de Saepckemaprove en de sacrista opgevoerd (275, 276, 278, 281). Het lijkt er dus op dat de bezitter van de Saepckemaprove (toen) de derde hoofdpriester was. Niettemin blijkt nergens dat de vicarius en de bezitter van deze prove dezelfde persoon was.

⁹ GA Bolsward, O.A. nr. 514 reg. 80; de zeven priesters in 1505 en 1511: FT, nrs. 71 en 84.

¹⁰ RA Bolsward nr. 107, 433.

¹¹ Van Apeldoorn II, 288.

¹² St. Jan nr. 1165.

¹³ Aud. nr. 1528, 209.

- het H. Sacramentsleen (of Houckemaleen), onder voorwaarden gesticht in 1478
- het Petrus en Paulusleen (of Hettema-Heremaleen)
- het Jacobsleen (of Hendrik Nannes en Catharina Epesleen), gesticht in 1511 met aanvullende bepalingen in 1524
- het Thomasleen (of Jernteprove)
- de Saepcke(ma)prove
- de sacristieprove (tevens belast met de kosterij)
- een beneficie op het Barbara-altaar.

Vier van de eerstgenoemde lenen werden later studielenen die thans nog bestaan. Het Thomasleen en de Saepcke(ma)prove waren zg. beneficia curata; na de Reformatie zijn zij waarschijnlijk vermengd met familiegoederen.¹⁴ Van het beneficie op het Barbara-altaar is het latere verloop niet bekend.

Daarnaast worden in Bolsward nog twee kapellen genoemd. De ‘Sinte Anthonys tzercke’ wordt in 1500 voor het eerst vermeld¹⁵, terwijl bisschop Philips van Bourgondië (1516-1524) toestemming gaf voor de oprichting van een kapel voor het beeld van Maria.¹⁶

Pastorie

Blijkbaar wordt in 1327 onderscheid gemaakt tussen het personaatschap van Bolsward en de pastoorsprebende, waarbij blijkt van verzet van een aantal ingezetenen van Bolsward tegen de door de bisschop benoemde persona omdat de bisschop slechts een Fries zou mogen benoemen.¹⁷ Sprake is dan ook van de divisio van de kerk alhier.¹⁸

Zoals reeds vermeld kwam de kerk later in het bezit van de johannieters te Sneek. Blijkbaar was de situatie aldus dat de gemeente voor de vervulling van de pastoorsplaats een priesterbroeder van dit klooster koos.¹⁹

vanaf het midden van de 15^e eeuw is sprake van een tweede pastoorsplaats, voortgekomen uit de perpetuele vicarie. Ongeveer driekwart eeuw later verschijnt dan een derde pastorie. Over de keuze van deze pastoors had het johannieter klooster te Sneek geen zeggenschap; deze zal hebben berust bij de gemeente c.q. de magistraat.

Eerste pastorie²⁰

1277	Syrik ²¹
1320	Johannes ²²
- †1327	Wybrandus rector ecclesie, na wiens overlijden
1327	Hubertus van Budel

¹⁴ Vgl. Van Apeldoorn II, 302.

¹⁵ OFO I, 447.

¹⁶ ABU nr. 250-1, 9v.

¹⁷ Muller, *Registers en tekeningen*, 165-167; Muller, *Regesten*, nr. 553; Berkelbach van der Sprenkel, nr. 775 (deze noemt hem van Brondel).

¹⁸ Muller, *Registers en rekeningen*, 79.

¹⁹ Mol, ‘Johanniters’, 134-135.

²⁰ *Ibid.*, 151.

²¹ OFO II, nr. 38. Vries stelt dat het jaartal mogelijk 1377 kan zijn (meded. 29 januari 1992).

²² Verhoeven, *Klokken*, 77 (geen functieaanduiding)

door de bisschop werd benoemd. Op 14 juli 1327 bericht de bisschop aan alle geestelijken van zijn diocesis dat enige leken uit de parochie Bolsward zich verzet hebben tegen de benoeming van Hubertus van Budel, zeggende dat de bisschop slechts een Fries mag benoemen, en dat zij Hubert en zijn procureurs verhinderd hebben zich in het bezit van de kerk te stellen. Hij gelast daarom alle geestelijken de schuldigen te vermanen zich te bekeren, op straffe van interdict, over twee maanden over hen uit te spreken en dat zo nodig na 15 dagen uit te breiden over de hele parochie. De parochianen wordt gelast Hubert als hun rector ecclesie te aanvaarden.²³

Blijkbaar trad inmiddels als rector ecclesie op

1327

Allardus de Staurie (van Stavoren)

Op 6 december 1327 belooft Hubert van Budel, klerk van de bisschop, aan Andreas, rector ecclesie alhier, om zodra hij een beneficium met zielzorg zal hebben verkregen, van het personaatschap van Bolsward afstand te zullen doen en de bisschop te verzoeken dit met de pastoorsprebende te verenigen.²⁴ Dezelfde dag verklaart Hubert van Budel van Andreas de Stauria 63 zware ponden Tournoois te hebben ontvangen in verband met de divisio van de kerk alhier.²⁵ Hubert komt in 1333 voor als pastoor te Axel, in 1337 als pastoor van de Buurkerk te Utrecht, is dan een van de voornaamste stichters van het kapittel te Amersfoort. Bij zijn overlijden was hij kanunnik van de Dom te Utrecht.²⁶

.1399

Tako

pastoor alhier en broeder van de orde van St. Jan, week in verband met de woelingen in Friesland uit naar Holland, waartoe hij op 9 augustus 1399 een geleide van graaf Albrecht had gekregen.²⁷ Op 24 september 1399 werd hij benoemd tot kapelaan van de graaf.²⁸ Op 13 april 1400 gaf de graaf, daar het convent Oegeklooster hem ontrouw is geworden, aan Tako, pastoor alhier, wegens diens bewezen trouw 'Oga Clast, anders geheten Oga Capella', in de parochie Bolsward gelegen.²⁹

Wanneer hij weer in Bolsward is gaan functioneren is niet met nauwkeurigheid vast te stellen. Volgens een ongedateerd stuk heft bisschop Frederik (1393-1423) het interdict op dat Mathias, bisschop van Budua en vicaris-generaal in (Oost)Friesland, gelegd had op de *parochiales ecclesiae de Bodelsweert* (de kerken in het dekenaat Bolsward?) omdat zekere priester Aemilius en zijn medeplichtigen met geweld broeder Tako uit het bezit van één van die kerken hadden ontzet.³⁰

1403

Aemilius

²³ Muller, *Registers en rekeningen*, 165-167; Muller, *Regesten*, nr. 553; Berkelbach van der Sprenkel, nr. 775.

²⁴ Muller, *Registers en rekeningen*, 60-61; Muller, *Regesten*, nr. 567; Berkelbach van der Sprenkel, nr. 807.

²⁵ Muller, *Registers en rekeningen*, 79.

²⁶ Muller, *Registers en rekeningen*, II, Inleiding, V.

²⁷ NA, Arch. Grafelijkheid van Holland nr. 200, 61v.

²⁸ Ibid., nr. 228, 352v.

²⁹ Verwijs, 544-545.

³⁰ Muller, *Regesten*, nr. 1374. Nadere datering is niet mogelijk: Mathias was wijbisschop van 1400 tot 1426, Weyling, 189-202.

komt in ieder geval op 15 april 1402 en 13 juli 1403 voor als pastoor alhier.³¹ Hij zegelt dan met anderen overeenkomsten tussen Baarderadeel, Hennaarderadeel en enkele families resp. Bolsward; zijn positie was dus toen blijkbaar niet discutabel. Niettemin wist Tako weer in het bezit van de pastorie te komen:

- 1408/9 - 1415 **Tako**
In 1408/9 is sprake van een appèl van Tako, pastoor alhier.³² Als zodanig komt hij ook voor in 1411³³ en 1415;³⁴ in laatstgenoemd jaar is hij tegelijk commandeur van het johannieter klooster te Sneek.
- 1431 **Reynerus de Mackinghe**
Blijkens zijn zegel was hij priesterbroeder.³⁵
- 1451 - 1475 **Henricus**
Broeder Henrick, dus een priesterbroeder van Hospitaal, komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1451.³⁶ Voor het laatst wordt hij als pastoor genoemd in 1475.³⁷
- 1478 - 1493 **Gale Jouckez.**
Gale komt als pastoor alhier voor vanaf 1478³⁸ en voor het laatst in 1493.³⁹ Van 1468 tot 1470 is Gale Jouckez. bekend als pastoor te Hommerts*.
- 1496 **Wilhelmus**⁴⁰
Wellicht dezelfde als Guillermus, 1495 pastoor te IJsbrechtum*, en als Willem, 1500-1507 commandeur te Sneek.⁴¹
- 1503 - 1508 **Jacob**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1503⁴² en aldus nog op 27 september 1508.⁴³
- 1509 - 1533 **Bartholomeus van Amsterdam**
Bartholomeus komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 21 mei 1509.⁴⁴ Is hij dezelfde als Benthoe, als pastoor alhier vermeld in 1509 (zonder datum)?⁴⁵ Bartholomeus van Amsterdam is nog pastoor alhier op 5 maart 1533.⁴⁶

³¹ OFO II, nr. 5, 6 resp. III, 2.

³² Heeringa, *Rekeningen*, II, 8

³³ Arch. Oegeklooster, nr. 1 reg. 1.

³⁴ Arch. Klooster Hospitaal nr. 1 reg. 2.

³⁵ Arch. Klooster Aalsum, nr. 40 reg. 3 (zie ook zegelrandschrift: Tresoar, Zegelfoto nr. 737). Mol, 'Johanniters', 149, 151 vraagt zich af of hij dezelfde is als Reynerus Johannis, 1420-1432 priesterbroeder van Hospitaal en daarvoor verbonden aan het klooster Achlum.

³⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 745 reg. 3. Op zijn zegel het johannieter kruis (Tresoar, Zegelfoto nr. 2802).

³⁷ OFO II, 79, 80.

³⁸ OFO II, 86; priesterbroeder volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 946.

³⁹ OFO IV, nr. 100.

⁴⁰ PG, nr. 192.

⁴¹ Mol, 'Johanniters', 151, 148.

⁴² Overijssels Archief, Coll. Heerkens nr. 541 reg. 11.

⁴³ Tresoar, Hs. PB nr. 120. Mogelijk dezelfde als Jacobus Alcmariae of Jacobus Delfft, beide priesterbroeder van Hospitaal 1495: Mol, 'Johanniters', 149.

⁴⁴ Tresoar, Hs. PB 121.

⁴⁵ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 81.

In 1495 is hij priesterbroeder van Hospitaal te Sneek.⁴⁷

1543 **Pieter Gregoris**⁴⁸

Hij wordt als D. Petrus Gregorii van Bolsward 2 juni 1509 tot priester gewijd.⁴⁹

1549 - 1560 **Obbe Sytzez**

in 1543 pastoor te Oppenhuizen*, komt 11 april 1549 voor het eerst als pastoor alhier voor.⁵⁰ Hij is hier nog pastoor in 1560.⁵¹

1561 - 1570 **Joachim Henrici Eernshemius**

in 1558 priesterbroeder van Hospitaal te Sneek⁵², komt vanaf 15 februari 1561 als pastoor alhier voor.⁵³ Hij overleed op 28 augustus 1570.⁵⁴

Hij liet kinderen na waarover in 1573 Dirck Jans en Pieter Sickes alhier voormonden waren.⁵⁵

1570 - 1576 **Gellius Ilstanus/Jelle Jansz. van (der) IJlst**

eerst pastoor te Oppenhuizen*, daarna te IJsbrechtum*, vervolgens te Sneek*, daarna hofmeester te Osingahuizen, werd 8 september 1570 als eerste pastoor alhier gekozen.⁵⁶ Op 23 februari 1576 wordt hij gekozen als commandeur van het klooster Hospitaal te Sneek⁵⁷; nadat hij in verband met de moeilijke tijden uitstel had gekregen, bevestigde de johannieter Balijer op 13 augustus 1576 zijn verkiezing.⁵⁸ In 1580 week hij eerst uit naar Keulen, ging later naar Groningen, werd in 1586 pastoor en commissaris-generaal te Baflo en tenslotte commandeur van de johannieter commanderij te Wijtwerd.

1578 - 1580 **Joannes Hauckis**

komt voor het eerst als pastoor alhier voor in januari 1578⁵⁹ en week in 1580 uit.⁶⁰ Ca 1584 werd hij pastoor te Engelbert; hoe lang hij daar stond is onbekend. Na 1597 werd hij pastoor te Megen, waar hij kort na 1615 stierf.⁶¹

Kapelaan

Alleen in 1399 komt alhier een kapelaan voor.

1399 **Aylof Willemsz.**

⁴⁶ GA Bolsward, Arch. Armhuis nr. 103 (hij is dan medevoorzitter van het Armhuis).

⁴⁷ Mol, 'Johanniters', 149.

⁴⁸ BB I, 275.

⁴⁹ AAU 23, 1896, 427. Diakenwijding: 7 april 1509, Domkapittel nr. 2544, 75.

⁵⁰ FT, nr. 204.

⁵¹ PB Hs. PB 1466. Oorkondelijk nog vermeld 13 december 1559, RA Bolsward nr. 107, 358.

⁵² Mol, 'Johanniters', 149.

⁵³ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 37.

⁵⁴ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 62.

⁵⁵ PB Hs. 1466.

⁵⁶ Ibid. nr. 3 reg. 62.

⁵⁷ Ibid. nr. 6 reg. 63.

⁵⁸ Ibid. nr. 6 reg. 66.

⁵⁹ Ibid. i. 6 reg. 78.

⁶⁰ CE, 353. Zijn verblijfplaats in ballingschap wordt niet vermeld, wel in het exemplaar van de Conscriptio in Arch. EVC nr. 3372, 115. Zie voor hem ook *It Beaken* 31, 1969, 177 en 174 waar onder nr. 105 zijn wapen.

⁶¹ Frenken, 197-200 en 244.

Op 18 september 1399 geeft graaf Albrecht aan Aylof Willemsz., kapelaan in de kerk alhier, een vicarie (die door overlijden vacant is geworden maar door zijn meinedige en ongehoorzame onderdaan Zyvert ten onrechte wordt bezeten en gebruikt) alsmede een vicarie te Abbega*.⁶²

Vicaria perpetua

Voor het eerst is in 1411 sprake van een vicarius perpetuus.⁶³ Het beneficie ontwikkelde zich allengs tot de tweede pastorie.

- 1411 **Synedus de Ileke**⁶⁴
Hij komt 1408/9 voor als deken van Bolsward⁶⁵ en 1420 als pastoor te Heeg*.
- 1434 **Mr Frederick en Albertus**
worden 27 juli 1434 als ‘ewighe vicarii’ alhier genoemd⁶⁶; er lijken er dan dus twee te zijn.
Fredericus wordt als priester alhier genoemd 29 april 1436.⁶⁷
- 1451 - 1459 **Mr. Dirk van Bolsward**
Mr. Dirk, perpetuus vicarius alhier, komt voor 20 oktober 1451.⁶⁸ Als persona wordt hij genoemd 4 oktober 1452; Bauck Hessels bepaalt dan dat hij de eerste bezitter zal zijn van de door haar gestichte Nicolaas en Johannesprebende alhier.⁶⁹ Als vicarius komt hij voor 23 maart 1455.⁷⁰ Op 4 augustus 1459 geeft paus Pius II last om Theodoricus de Bolswardia, wereldlijk priester en vicarius alhier, te installeren als abt van Stavoren en Hemelum.⁷¹
Mogelijk is hij dezelfde als de in 1456 genoemde Mag. Theodoricus Johannis, lic. can. iur. en priester alhier.⁷²
- 1475 - †1490 **Mr. Goytien Symons Hagedoorn**
Hij werd als Godefrodus Symonis in 1469 als student in de rechten te Leuven ingeschreven.⁷³ Als perpetuus vicarius wordt hij met name (als Gautye) genoemd 13 augustus 1478⁷⁴ en 10 augustus 1481,⁷⁵ als Gotfridus Symonis 27 juni 1481 als zodanig.⁷⁶ Hij zal het beneficie reeds hebben bezeten 20 december 1475 wanneer

⁶² Verwijs, 540.

⁶³ Arch. Oegeklooster nr. 1 reg. 1

⁶⁴ Arch. Oegeklooster nr. 1 reg. 1. Randschrift van het zegel: Tresoar, Zegelfoto nr. 1221.

⁶⁵ Heeringa, *Rekeningen* II, 15.

⁶⁶ NA, Arch. Nassause Domeinen nr. 10313.

⁶⁷ GA, Arch. Farmsum nr. 4 reg. 63.

⁶⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 745 reg. 3.

⁶⁹ OFO IV, nr. 15.

⁷⁰ OFO I, nr. 139.

⁷¹ Brom I – 1, 67 nr. 181; RG VIII, nr. 5446

⁷² Arch. Klooster Stavoren nr. 2 reg. 8. Hij lijkt niet dezelfde als Theodoricus Joannis, van Sneek, 1430 ter Keulen in de artes ingeschreven en daar 1433 baccalaureus decretorum (Zijlstra nr. 5690).

⁷³ Matr. Leuven IV, 51, 56. Niet vermeld door Zijlstra.

⁷⁴ OFO IV, nr. 51.

⁷⁵ OFO IV, nr. 56.

⁷⁶ PG, nr. 36.

sprake is van heer Goyttieys provende land alhier.⁷⁷ Op 30 mei 1480 komt hij als kerkheer (pastoor dus) alhier voor,⁷⁸ evenals 17 februari 1482.⁷⁹ Op 28 april 1490 werd heer Goytia of Godfridus, vicarius alhier, door Juw Jongema gedood omdat hij als voogd over de jonge Goslick Jongema, neef van Juw (hun vaders waren broers) opkwam voor diens belangen en die van zijn moeder Wytia.⁸⁰ Julius Iwugania nob(ilis), Gerlacus Fol, Petrus en Johannes Johannis die diabolus instigante een (naamloze) priester hadden omgebracht, ontvangen 14 oktober 1490 pauselijke absolutie⁸¹ Godefridus Hagedoorn, vicarius alhier, was ‘welspreeckent ende gheleert man in beijde de rechten’.⁸²

1494 - 1501

Mr. Hetto Jongema

van 1488 tot 1490 bekend als pastoor te Goënga*, komt zonder functie en plaats met de pastoor Galo alhier voor op 31 augustus 1490⁸³ en als vicarius perpetuus vanaf 3 oktober 1494.⁸⁴ Hij was een zoon van Kempo Edes Jongema en Jel Bockes Harinxma⁸⁵ en werd als student te Leuven ingeschreven op 24 juli 1479,⁸⁶ te Keulen op 19 december 1485⁸⁷ en 7 mei 1497.⁸⁸ Als vicarius perpetuus alhier komt hij nog voor op 27 oktober 1501.⁸⁹ Hij zal dezelfde zijn als Hetto Kempo., in 1505 en 1506 biechtvader van de zusters van het klooster Nazareth te Idzega.⁹⁰

1504 - †1533

Mr Haring Donia

Op 13 juni 1504 staat hertog George van Saksen aan Godschalk Jongema de nominatie toe van een priester op vier beneficia alhier waaronder de prove van mr. Haring Donia indien deze vacant worden.⁹¹ Welk beneficium hier bedoeld is is niet bekend. Op 10 juli 1504 kent het Saksische bewind Haring Donia, pastoor alhier, een jaarlijkse uitkering toe van 10 goudgl. omdat hij van de vicarie te Oosterend* afstand moet doen aangezien de bezetting van meer dan één beneficium niet is toegestaan.⁹² Op 31 augustus 1508 kwiteert Haring Donia, medepastoor alhier, voor de ontvangst van 10 goudgl., hem door de hertog van Saksen toegekend.⁹³ Als vicarius perpetuus komt hij voor 21 mei 1509,⁹⁴ als pastoor in 1511⁹⁵, als

⁷⁷ Tresoar, Hs. PB nr. 102 (regest: Keikes, Inv. Arch. Bolsward reg. 16).

⁷⁸ PG, nr. 34. In een copie van dit stuk (PG, nr. 36, 23 juni 1481) noemt hij zich Gotfridus zoon van Mr. Symon!

⁷⁹ Arch. Gerkesklooster nr. 84 reg. 35.

⁸⁰ Worp van Thabor, 175; Peter Jacobsz. van Thabor, 50.

⁸¹ RPG VII nr. 2177. Een aantal priesters, zonder standplaats genoemd, ontvingen 16 oktober 1490 absolutie wegens een excommunicatie, RPG VII nr. 2179.

⁸² Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 49. Is hij dezelfde als heer Gouthye te Bolsward, op het leen dat Oldeklooster toebehoort, genoemd in 1480? (Pieter Jacobsz. van Thabor, 35). Van enige relatie tussen Oldeklooster en de perpetuele vicarie is niets bekend, evenmin trouwens van dit klooster met enig ander leen).

⁸³ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3067.

⁸⁴ OFO II, nr. 90.

⁸⁵ Arch. EVC nr. 2575, 52.

⁸⁶ Zijlstra nr. 8209.

⁸⁷ Zijlstra nr. 11810.

⁸⁸ Zijlstra nr. 11843.

⁸⁹ OFO IV, nr. 126.

⁹⁰ OFO I, nr. 500, 519. Het zegel (Tresoar, Zegelfoto nr. 1212) is echter niet hetzelfde (Ibid. nrs. 171, 2714)

⁹¹ Hof nr. 80, 27 (GPCV II, 234): niet de presentatie – dat recht was in handen van de hertog.

⁹² HStA Dresden, Orig. Urk. nr. 8571.

⁹³ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8192, 1505-1509, 332.

⁹⁴ Tresoar, Hs. PB nr. 121.

⁹⁵ FT, nr. 84.

concuratus in 1512.⁹⁶ Als pastoor komt hij ook nadien voor, zo op 28 juni 1527⁹⁷ en 21 maart 1532.⁹⁸ Hij overleed op 16 juni 1533; de tekst op zijn grafzerk noemt hem Haring Donya of Haringsma en vicarius perpetuus.⁹⁹ Hij was een zoon van Agge Sierckz. Harinxma en Tieth Albada; zijn oom Rienck Donia was pastoor te Oosterend*, zijn broer was de grootvader van Bocke Donia, pastoor te Arum*. ¹⁰⁰ Henricus Agge Donia (Dynga) werd in december 1480 als student te Keulen ingeschreven.¹⁰¹ Slechts éénmaal komt hij voor als mr. Heynrick Donia, pastoor alhier, in een niet nader – na 1518 – te dateren stuk.¹⁰²

ca 1534 - 1545 **Mr Focke Syblesz.**

van 1525 tot 1531 bekend als pastoor te Langweer*, komt ca 1534¹⁰³ en 23 december 1538¹⁰⁴ als perpetuus vicarius alhier voor. Nadien (maar ook voordien, bijv. 6 mei 1536¹⁰⁵) wordt hij steeds pastoor genoemd, zo nog 25 juni 1545.¹⁰⁶ In 1541 is hij (volgens Gerbenzon) ook secretaris van Bolsward.¹⁰⁷ Hij had een zoon mr. Andries Phockez., die vòòr 1560 overleed en gehuwd was met Auck Hayedr.¹⁰⁸

154 . **Gellius Ilostanus**

eerder pastoor te Leeuwarden*, daarna pastoor alhier.¹⁰⁹

1548 - 1580 **Marten Foppes**

komt vanaf 27 december 1548 regelmatig als pastoor (soms anderde of tweede pastoor) voor.¹¹⁰ Als zodanig was hij hier werkzaam tot 1580. Evenmin als zijn twee collega's ging hij over tot de Reformatie; met hen week hij in 1580 uit.¹¹¹ In 1543 was hij nog clericus en 24 jaren en ging hij ter schole te Leuven; hij bezat toen de sacristieprove alhier.¹¹²

Derde pastorie

Mogelijk reeds in 1525 was hier een derde pastorie, in 1546 zeker (zie hierna).

1525 (-1527/8) **Johannes (Douwez.)**

⁹⁶ Oudmunster nr. 1738, 228v.

⁹⁷ Hof nr. 80, 27; nr. 93, 79v.

⁹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 39, 13.

⁹⁹ Coll. Graftschriften, Bolsward.

¹⁰⁰ Stb. I, 158, II, 99 waar ten onrechte twee Haring Donia's worden genoemd: de een (mag., misschien vicarius te Bolsward) als zoon van Agge, de tweede (mag., vicarius perpetuus te Bolsward, ov. 1533) als kleinzoon van diens broer Sierck. Het Burmaniaboek (Arch. EVC nr. 2575, 47a v-48) noemt overigens geen van beide!).

¹⁰¹ Zijlstra nr. 5086.

¹⁰² Aud. nr. 1429/3, 17.

¹⁰³ ABU nr. 538-4, 26 (oorspronkelijk bij ABU nr. 538-1 na 71).

¹⁰⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 745 II.

¹⁰⁵ Hof nr. 16481, 829. Als pastoor ook 15 juli 1538 (Arch. EVC nr. 456) en 24 oktober 1538 (Ibid. nr. 460).

¹⁰⁶ Hof nr. 16689, 386.

¹⁰⁷ P. Gerbenzon, 'Friese brieven uit de vijftiende en zestiende eeuw', *Estrikken* 42, 1967, 138 nr. 44. Dat de daar ondertekenende secretaris Phocas dezelfde is als de priester Focke Siblessz. leidde Gerbenzon af uit GA Bolsward, O.A. nr. 658, stuk 2, en O.A. nr. 660.

¹⁰⁸ RA Bolsward nr. 107, 406-409.

¹⁰⁹ Van Burmania S, 4; PB Hs. 1466. Oorkondelijk is hij niet aangetroffen.

¹¹⁰ RA Bolsward nr. 121.

¹¹¹ CE, 353.

¹¹² BB I, 281. Te Leuven ingeschreven in 1543: Zijlstra nr. 12185.

Op 16 maart 1525 is sprake van Johannes, persona; een standplaats is niet aangegeven.¹¹³ Mogelijk is hij dezelfde als heer Jan Douwes. van Bolsward die in 1527/8 op beschuldiging van sodomie 13 weken te Leeuwarden gevangen zat en daarna werd opgezonden naar Utrecht.¹¹⁴

1545

Low

In maart 1545 is sprake van een huis te Sneek, gekocht van Low, pastoor te Bolsward.¹¹⁵ Hij zou dan – gezien de bekende gegevens van de twee andere pastorieën – de derde pastoor moeten zijn geweest.¹¹⁶

1553

Evert Renckez.

wordt 25 november 1553 – met Marten Foppes – genoemd als pastoor alhier.¹¹⁷ Hij kan dezelfde zijn als Everardi Reineri Memelick, van Franeker, op 26 juni 1538 te Leuven als student ingeschreven.¹¹⁸

1551 - †1556

George Walraven

komt 4 november 1551 als medepastoor alhier voor¹¹⁹; op 30 oktober 1551 wordt hij deken (van Bolsward) genoemd.¹²⁰ Op 22 oktober 1550 heet hij nog vicarius¹²¹, evenals op 27 juli 1554.¹²² Op 13 mei 1556 wordt bericht dat George Walraven, derde pastoor, is overleden. Zijn schulden overtreffen zijn goederen, die ten behoeve van zijn crediteuren moeten worden verkocht.¹²³ Hij moet worden onderscheiden van een priester George alhier die in 1552 overleed. George Walraven werd in 1528 uit Poppingawier* verbannen.

1558 - †1558/9

Evert Epkez.

wordt in 1558 als derde pastoor alhier genoemd.¹²⁴ In 1553, 1554 en 1556 komt hij als priester alhier voor.¹²⁵ Op 27 juni 1559 procedeert Peter van Medemblik, prior van Achlum, tegen Folcku Brantkesdr. die zich beschouwt als erfgename van wijlen heer Evert Aepkez.¹²⁶

1560 - 1561

Frederik Fransz.

(1562?, 1565?) is hier derde pastoor in 1560¹²⁷ en 1561.¹²⁸ Hij is hier in ieder geval nog

¹¹³ RA Bolsward nr. 107, 493.

¹¹⁴ RR nr. 5, 88 (kosten van gevangenhouding), nr. 6, 79-80 (kosten van transport naar Utrecht).

¹¹⁵ RA Sneek nr. 21, 31.

¹¹⁶ Weliswaar is niet bekend wie in 1545 de eerste pastorie bezat maar deze was altijd een johannieter en dezen bezaten geen eigen huizen in Sneek.

¹¹⁷ GA Bolsward, O.A. nr. 811 reg. 106; O.A. nr. 36, 319 (bepaling in een testament dat de weesmeesters alhier ordiniert sullen wesen by den twee Pastoren, in der tijtt wonende op ten Provins, daar Heeren Marten Foppes en Heeren Evert Renckezn. n ter tijt bedienen).

¹¹⁸ Zijlstra nr. 8732.

¹¹⁹ RA Bolsward nr. 11, 152.

¹²⁰ RA Bolsward nr. 11, 148.

¹²¹ RA Bolsward nr. 11, 39.

¹²² RA Bolsward nr. 107, 150.

¹²³ RA Bolsward nr. 107, 238.

¹²⁴ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 262.

¹²⁵ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 83 (19 juni 1553 en 23 oktober 1554); RA Bolsward nr. 107, 489 (1556).

¹²⁶ RA Bolsward nr. 107, 333.

¹²⁷ PB Hs. 1466

¹²⁸ J.A. Mol, Testamenten 1550-1580 (niet uitgegeven).

in 1562¹²⁹ en wordt als perpetuus vicarius (!) genoemd in 1565.¹³⁰

1578 **Lieuwe Jacobs**¹³¹

1578 - 1580 **Frans Adriaans**
komt op 14 augustus 1578 als derde pastoor voor wanneer hij zich met andere geestelijken alhier verklaart tegen de Religievrede¹³² 112 en week met zijn collegae in 1580 uit.¹³³ Hij overleed in 1604 en werd in de Grote kerk alhier begraven.¹³⁴ Hij wordt ook Frans Holdema genoemd.¹³⁵

Vicarie (Vitusvicarie)

Reeds vòòr 1399 bestond hier een vicarie.¹³⁶ In 1451 is sprake van drie vicarii,¹³⁷ terwijl er in die jaren nog een ander als vicarius genoemd wordt (zie hierna). In 1512 wordt de Vitusvicarie genoemd.¹³⁸

Daarnaast lijkt er in 1525 een tweede vicarie te bestaan. Het valt niet altijd goed vast te stellen of en als vicarius aangeduide persoon mogelijk de vicarius perpetuus was noch tot welke van de twee vicarieën iemand gebracht moet worden.

- †ca 1399 **Anko**
Na zijn overlijden werd hier vicarius

ca 1399 **Syvert**
die door graaf Albrecht als onse meynedige ende ongehoersamige ondersate als ten onrechte bezitter en gebruiker van de vicarie werd vervangen
door

399 **Aylof Willemsz.**
kapelaan in de kerk alhier, die bij dezelfde gelegenheid ook een vicarie te Abbega* ontving.¹³⁹ Hij komt als vicarius alhier nog voor in 1411.¹⁴⁰

1449 - 1452 **Willem (Frederiksz.)**
In 1449 komt Willem als vicarius alhier voor,¹⁴¹ evenals in 1452.¹⁴² Hij kan dezelfde zijn als Wilhelmus Frederici, van Bolsward, 1428 als student te Leuven

¹²⁹ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 29.

¹³⁰ Van Burmania S 21; PB Hs. 1466.

¹³¹ Van Burmania S 21. De vraag is of deze mededeling juist is. Lieuwe of Leo Sneanus komt 23 december 1569 voor als proost van Vinea Domini te Bolsward (Arch. Bestuursinstellingen 1522-1582 nr. 934) en aldus nog 17 december 1574 (RA Sneek nr. 25, 658) en juli 1575 (Ibid., 62). De proosdij werd echter in 1570 bestemd tot onderhoud van de bisschop van Leeuwarden. Wellicht heeft Lieuwe Jacobs daarna enige tijd alhier een pastoorsfunctie vervuld.

¹³² Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 623.

¹³³ CE, 353.

¹³⁴ Coll. Graftschriften, Bolsward.

¹³⁵ Van Burmania S 21.

¹³⁶ Verwijs, 540.

¹³⁷ GA Bolsward, O.A. nr. 745 reg. 3

¹³⁸ Aud. nr. 1528, 209.

¹³⁹ Verwijs, 540.

¹⁴⁰ Arch. Oegeklooster nr. 1 reg. 1.

¹⁴¹ OFO I, nr. 107.

¹⁴² FT nr. 15. Mogelijk is hij dezelfde als Mr. Willem van Bolsward die 5 juli 1453 wegens ontvangen loon en schadevergadering de stad Leeuwarden kwiteert, OFO I, nr. 132.

ingeschreven¹⁴³ Hij overleed op 8 maart 1475 en werd alhier begraven; de graftekst noemt geen hoedanigheid.¹⁴⁴

1451

**Henric
Lourens
Allart**

worden in 1451 alle als vicarii alhier genoemd.¹⁴⁵ Henric komt in 1452 nog als zodanig voor.¹⁴⁶

1492 - 1493

Adam Baukonis

In 1492 is sprake van heer Adams prove.¹⁴⁷ Op 13 februari 1493 ontvangt Adamus Bauckonis, vicarius alhier, commissie voor Friesland¹⁴⁸ (bedoeld zal zijn het aartsdiaconaat van Oudmunster in Oostergo). Hij overleed vóór 1502.¹⁴⁹ Hij is onder de priesters die 16 oktober 1490 vrijgesproken worden van de excommunicatie, hen opgelegd na de gewelddadige gebeurtenissen in 1490 te Bolsward.¹⁵⁰

1503 - 1511

Allert

komt 3 oktober 1503 voor het eerst als vicarius alhier voor¹⁵¹ en aldus nog op 16 december 1511.¹⁵² Hij overleed kort daarop waarna

1512 - †1525

Mr. Thomas Gerritsz.

op 6 september 1512 door de landsheer met de Vitusvicarie werd voorzien omdat de ingezetenen het over de benoeming van een nieuwe vicarius niet eens konden worden.¹⁵³

Thomas de Franeker, zoon van Gerardus Godeschalci, werd 11 april 1510 te Leuven als student ingeschreven.¹⁵⁴ In 1515 of 1516 verzoekt mr. Thomas Gerritsz, vicarius alhier, wiens prebende door de Geldersen is geruïneerd en die de hertog (van Saksen) steeds trouw is geweest en heeft ondersteund, benoeming in een binnenkort elders vrijkomende prebende waarbij hij denkt aan een prebende te Franeker, Goutum, Leeuwarden of Midlum.¹⁵⁵ Op 12 februari 1517 verleent de stadhouder Floris van Egmond hem de vicarie alhier onder voorwaarden voor de tijd van drie jaren na het eindigen waarvan hij moet verklaren of hij daar wil blijven of de sacristieprove te Stiens* wil behouden.

In deze drie jaren moet Thomas de gelden die de vicarie meer opbrengt dan het kapelaanschap te Stiens besteden voor de reparatie van het vicariehuis.¹⁵⁶

Hij overleed op 5 oktober 1525 (hij wordt dan prebendaat alhier, niet vicarius alhier genoemd; had hij misschien de vicarie voor een prebende gewisseld?)

¹⁴³ Zijlstra nr. 9527.

¹⁴⁴ Coll. Graftschriften, Bolsward.

¹⁴⁵ GA Bolsward, O.A. nr. 745 reg. 3.

¹⁴⁶ FT, nr. 15.

¹⁴⁷ OFO I, nr. 394.

¹⁴⁸ Oudmunster nr. 30-3, 23v.

¹⁴⁹ OFO I, nr. 458.

¹⁵⁰ RPG VII, nr. 2179.

¹⁵¹ Tresoor, Hs. PB 896.

¹⁵² Arch. Oegeklooster nr. 2 reg. 8.

¹⁵³ Aud. nr. 1528, 209.

¹⁵⁴ Zijlstra nr. 8331.

¹⁵⁵ NA, Arch. ACB nr. 389x.

¹⁵⁶ Hof nr. 80, 43. Zie ook Marssum*, pastorie 1516.

en in de Galileërkerk te Leeuwarden begraven.¹⁵⁷

1533

Abbe Jans

wordt in 1533 vicarius alhier genoemd.¹⁵⁸ Vanaf 1543 is hij bekend als bezitter van de Saepckeprove alhier.

1541

Alle

komt 8 juni 1541 als vicarius (standplaats niet aangegeven; alhier?) voor.¹⁵⁹

- 1550

Hendrik Jans

tot dan vicarius alhier, ontvangt 7 februari 1550 placet op zijn benoeming tot vicarius te Tzum*.¹⁶⁰

1558

Rein.¹⁶¹

Tweede vicarie (patrocinium onbekend)

1516/7 - 1525

Martinus Wibrandi

Op 1 februari 1525 komt Marten als vicarius alhier voor.¹⁶² Op 26 mei 1525 geeft Martinus Wibrandi, vicarius alhier, aan hier nu 7 jaren te staan.¹⁶³ Omdat Thomas Gerrits, de (andere) vicarius, in oktober 1525 overleed (zie boven) moet Martinus de vicarius geweest zijn die kort voor 11 juli 1525 stierf¹⁶⁴ waarna

1525

N.N.

priester te Pingjum*, door Godschalk van Jongema en anderen (niet met name genoemd) werd verkozen op de vicarie alhier; in verband met de onrustige tijden krijgt hij uitstel tot november a.s. om zijn presentatie te verkrijgen.¹⁶⁵ Het zal hier betreffen Wybrandus Dominici, 27 mei 1525 nog te Pingjum*.

1541 ? **Goytze Wybesz**

wordt 1 mei 1541 als vicarius (zonder plaats, hier?) genoemd.¹⁶⁶ Een gelijknamige persoon is in 1559/60 pastoor te Schingen*.

Sacristieleen (patrocinium onbekend)

Blijkens opgave in 1543 was de sacristieprove belast met de kosterij.¹⁶⁷

¹⁵⁷ *Grafschriften*, III, 15, 17. Hij werd begraven bij zijn ouders Gerrit Godschalksz. en Rensk. Gerrit was een broer van Goedtfriendt Gosliksz. te Sneek; zij gaan 21 juni 1513 een scheiding aan die mede wordt ondertekend door Mr. Thomas Gerritsz. Zij hadden een zuster Jelle Gosliksdr., gehuwd met Wiggle Poppes waarvan een zoon Lolcke. Wigle en Jelle's moeder Emke Gosliks (weduwe) treffen 18 juli 1485 een regeling over Jelle's goederen (alles: GA Kampen, O.A. nr. 90). Goedtfriendt Gosliksz. en zijn vrouw stichtten in 1523 een altaar in het Kruiswerk te Sneek, FT, nr. 102.

¹⁵⁸ RA Hennaarderadeel nbr. 36, 24.

¹⁵⁹ RA Bolsward nr. 107, 492.

¹⁶⁰ RR nr. 49, 6.

¹⁶¹ Van Burmania S, 20; PB Hs. 1466.

¹⁶² FT, nr. 110.

¹⁶³ Hof nr. 93, 11. Een gelijknamige uit Bolsward werd 23 augustus 1483 te Rostock als student ingeschreven, Zijlstra nr. 7315.

¹⁶⁴ Hof nr. 93, 30.

¹⁶⁵ Hof nr. 93, 30.

¹⁶⁶ Niet gedocumenteerd.

¹⁶⁷ BB I, 281.

Op 15 juli 1546 sluiten Tjaard van Jongema, olderman van Bolsward, enerzijds en burgemeesters, schepenen, raad en meenslieden aldaar anderzijds met consent van het Hof, een overeenkomst inzake een geschil, dienende voor dat Hof, over het patronaatsrecht van de Sacristieprove. De (blijkbaar door Tjaard) gedane collatie van Johannes, pastoor te Wilsom (Wolsum*), wordt gehandhaafd. Tjaard doet afstand van het patronaatsrecht en staat verder alle rechten daarop af zodat men de prove voor een deel mag verenigen met de derde pastorie en voor een deel kan gebruiken voor de kosterij en de school mits ca. 10 pm. land verenigd wordt met de Thomas- of Jernteprove, waarvan heer Tyerck Jans bezitter is. De stad doet afstand van alle rechten op laatstgenoemde prove en op de Saepckeprove, nu in het bezit van heer Abbe Jans, waarvoor Tjaard bij vacatures ‘guede eerlicke priesters’ zal mogen aanwijzen.¹⁶⁸ Een nadere bevestiging hiervan wordt gegeven op 11 november 1550 waarna confirmatie door de bisschop wordt gegeven op 19 mei 1551.¹⁶⁹ De rekening van de bisschoppelijke vicaris vermeldt de concordia tussen partijen over het patronaatsrecht *tertie pastorie ecclesie de Oldenhoven, prebende sancti Thomae, custodie et rectori schole*.¹⁷⁰ De magistraat van Bolsward maakt daarop op 5 juli 1552 een scheiding op van de sacristiebeneficieën en wijzen deze toe aan de derde pastorie, de school en de schoolmeesters.¹⁷¹

1500 - 1511	Johannes komt als sacrista alhier voor vanaf 31 oktober 1500 ¹⁷² en zo nog 16 december 1511. ¹⁷³
1517/8 - 1532	Tjark Andriesz./Theodoricus Andreae Theodorus Andreae, sacrista alhier, geeft 26 mei 1525 aan hier nu zeven jaren te staan. ¹⁷⁴ Tjark komt als sacrista nog voor 28 augustus 1532. ¹⁷⁵ Theodoricus Andreae, van Bolsward, werd 6 juni 1502 te Leuven als student ingeschreven. ¹⁷⁶
1543	Marten Foppes clericus, 24 jaren oud en te Leuven ter schole gaande, bezit in 1543 de sacristieprove. ¹⁷⁷ Vanaf 1548 is hij bekend als tweede pastoor alhier.
1546	Johannes pastoor te Wilsom (Wolsum*) was blijkens de overeenkomst van 15 juli 1546 inmiddels (door Godschalk van Jongema) op de sacristieprove benoemd en wordt daarin gehandhaafd. ¹⁷⁸ Mogelijk is hij dezelfde als
- †1550	Johannes Sappens

¹⁶⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 828 reg. 98 (in dorso: leen van Jacobus Jellius. Diens relatie met een van de drie genoemde lenen is niet bekend. Hij komt later (1571) voor als prebendaat van de Nicolaas en JohannesBaptistaprebende, maar was reeds in 1557 prebendaat alhier (Abma, Lenen, 85).

¹⁶⁹ GA Bolsward nr. 827 reg. 100 (na afwijzing van de vorige door de bisschop op 2 mei 1547) en nr. 828 reg. 101.

¹⁷⁰ Heeringa, *Rekeningen* II, 193.

¹⁷¹ GA Bolsward, O.A.S. nr. 516 reg. 102.

¹⁷² Arch. Epkema nr. 42.

¹⁷³ Arch. Oegeklooster nr. 2 reg. 8.

¹⁷⁴ Hof nr. 93, 30.

¹⁷⁵ GA Bolsward, O.A. nr. 514 reg. 80.

¹⁷⁶ Zijlstra nr. 8288.

¹⁷⁷ BB I, 281.

¹⁷⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 828 reg. 98.

bezitter van de sacristieprove als wiens erfgenaam 19 november 1550 Sybren Schomaker genoemd wordt.¹⁷⁹

1554 **Johannes Sipkez.**
komt in 1554 als sacrista voor.¹⁸⁰

1565 **Frerick Gerrits**
sacrista en koster alhier, bedient tevens de Petrus en Paulusprebende.¹⁸¹ Hij was hier reeds in 1559 en betrokken bij een zaak waarin brieven van placet (voor een niet met name genoemd beneficium) van de tegenpartij ongeldig worden verklaard.¹⁸²

Nicolaas en Johannes Baptistaprebende

Op 4 oktober 1452 sticht Bauck, vrouw van Hessel, een prebende ter ere van God, Nicolaas en Johannes de Doper en bestemt daartoe Wybingagoed te Nijland (waarnaar het leen later het Wybingaleen heette). De collatie zal berusten bij de drie hoofdpriesters van Bolsward. De bezitter van de prebende moet zo mogelijk uit haar verwantenkring komen.¹⁸³ Verondersteld is dat de stichtster de vrouw was van Hessel Doykaz. Albada alias Hessel Jongema/Juwinga.¹⁸⁴

Als eerste bezitter van de prebende wijst Bauck Hessels aan

1452 **Mr. Dirk**¹⁸⁵
wel dezelfde als de hiervoor genoemde vicarius perpetuus.¹⁸⁶

145(6?)8- †1485 **Pieter Pietersz.**
komt 24 maart 1459 als provendepriester alhier voor.¹⁸⁷ Mogelijk was hij hier reeds in 1456.¹⁸⁸ Hij overleed in 1485¹⁸⁹ waarna strijd ontstond tussen

1486 **Otto Simonis** contra **Buwo van Bolsward**
over het altaar van Johannes in de kerk te Bolsward, waarvan de opbrengst 4 mark zilver niet te boven gaat.¹⁹⁰ Blijkbaar won laatstgenoemde want op 31 maart 1505 is sprake van heer Buwe en heer Gefryds prove.¹⁹¹

1511 **Johannes Jansz.**
Hij had een broer Jelmer Jansz., burgemeester van Sneek.¹⁹² Waarschijnlijk was hij een zoon van Jan Ennes te Bolsward en dan oom van Doitze Jelmers Albada,

¹⁷⁹ RA Bolsward nr. 11, 46.

¹⁸⁰ RA Bolsward nr. 107, 150.

¹⁸¹ Van Burmania S, 21; PB Hs. 1466.

¹⁸² Hof nr. 16691, 234; nr. 16692, 27.

¹⁸³ FT, nr. 15.

¹⁸⁴ Noomen en Walsweer, 'Genealogie', 170-171.

¹⁸⁵ FT, nr. 15.

¹⁸⁶ OFO IV, nr. 15.

¹⁸⁷ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79.

¹⁸⁸ FT, nr. 18.

¹⁸⁹ Vaticaan Archief, Reg. Suppl. Nr. 854, 23r (mededeling dr. U. Schwartz, Rome, d.d. 21 november 1989).

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ GA Bolsward, O.A. nr. 746 reg. 42.

¹⁹² RvdA II, 350 (aanbreng van Wybingaleen te Nijland).

prebendaat te Sneek*, en oudoom van Peye Jans, pastoor te Loënga, en Pieter Doedes Albada, pastoor te Ried*, later te Hallum*. Jan Ennes was een broer van Jelmer, pastoor te Nijland*.¹⁹³

1541/2 - 1543 **Doythie Sipkez.**
wordt hier vermeld 1541/2¹⁹⁴ en als prebendaat van deze prebende in 1543.¹⁹⁵
Zonder functie en plaatsaanduiding wordt hij alhier nog genoemd op 8 april 1558¹⁹⁶, maar niet bekend is of hij deze prebende toen nog bezat.

1571 (- 1578?) **Jacob Jellesz.**
komt 14 februari 1571 als ‘baptiste priester’ voor.¹⁹⁷ De betekenis van ‘baptiste priester’ is onduidelijk. Mogelijk bediende hij toen deze prebende. In ieder geval tot maart 1570 bezit hij de Thomasprebende alhier. Hij is één van de priesters die op 14 augustus 1578 de Religievrede afwijzen.¹⁹⁸

Volgende beneficianten zijn eerst vanaf 1598 bekend.¹⁹⁹ Het Wybingaleen bestaat nog steeds als studieleen.

H. Kruisleen

Op 13 augustus 1478 bepaalde Altger Douwes. Houkama bij testament dat een aantal landerijen bestemd worden voor een prove op het Kruisaltaar; mocht er echter een altaar komen van het H. Sacrament dan moet de prebende aan dat altaar verbonden zijn. Collatoren zullen zijn de drie hoofdpriesters, Tjaard Juwina of de bewoner van Juwingahuis en de vier raadsliden. De collatoren zullen de bezitter van de prebende uit Altgers verwanten moeten kiezen.²⁰⁰ Inderdaad komt er later een Sacramentsaltaar en is sprake van de daaraan verbonden prebende, die later als Houckemaleen bekend is (zie hierna).

Vanaf 1554 is echter (weer) sprake van de prebende op het Kruisaltaar.

- 1554 **Johannes Offen**
priester.²⁰¹ Na zijn resignatie werd

1554 **Ysbrandus Ysens**
op 9 maart 1554 geïnstitueerd tot het Kruisaltaar alhier.²⁰² Hij was de voorgaande dag toegelaten tot de wijding van subdiaken.²⁰³ In 1558 is hij vicarius te Oosterbierum*.

1556 - 1557 **Jarichus Wilhelmi**

¹⁹³ Noomen en Walsweer, ‘Genealogie’, 176-177.

¹⁹⁴ RR nr. 11, 45v.

¹⁹⁵ BB I, 280.

¹⁹⁶ RA Bolsward nr. 107, 544.

¹⁹⁷ Arch. thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1051.

¹⁹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 623.

¹⁹⁹ Abma, *Lenen*.

²⁰⁰ FT, nr. 38.

²⁰¹ ABU nr. 535, 227.

²⁰² ABU nr. 535, 227.

²⁰³ ABU nr. 550*, 50v.

van Bolsward, werd 16 september 1556 op de titel van de prebende of vicarie van het Kruisaltaar toegelaten tot de wijding van subdiaken; 12 maart 1557 gaf hij verklaring over de opbrengst daarvan.²⁰⁴

1560

Joannes Joannis

van Bolsward, werd 28 maart 1560 op de titel van de Kruisprebende alhier toegelaten tot de wijdingen (niet aangegeven welke).²⁰⁵

1565

Jacobus Bernardi

werd 18 april 1565 op het officium van het Kruis alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.²⁰⁶

Sacramentsleen

Bij het voorgaande leen werd reeds aangegeven dat de aan het Kruisaltaar te verbinden prove moest worden verplaatst naar het Sacramentsaltaar indien dat er zou komen. Dat is inderdaad geschied. Van de Sacramentsprebende is voor het eerst sprake op 13 juni 1504 wanneer hertog George van Saksen aan Godschalk Jongema de nominatie bij komende vacatures toestaat op vier lenen, waaronder de Sacramentsprebende.²⁰⁷

1515/6 – 1525(?) **Joannes Rineri**

prebendaat van het Sacrament(saltaar), geeft 26 mei 1525 aan hier nu 7 jaren te staan.²⁰⁸ Misschien is hij dezelfde als de op 30 augustus 1527 genoemde prebendaat Johannes.²⁰⁹

(1543)1550 – 1578 **Mathijs Willemsz.**

In 1543 wordt de clericus Mathijs Willemsz. genoemd als bezitter van een niet nader aangeduid beneficium;²¹⁰ dat moet wel deze prebende zijn geweest. Pas op 25 februari 1550 echter wordt de clericus Mathias Wilhelmi, gekozen door de geestelijken en de consules, geproclameerd tot de Sacramentsprebende alhier.²¹¹ Op 27 en 28 februari d.a.v. wordt hij, afkomstig van Bolsward, op deze titel geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.²¹² Nadien komt hij nog meermalen als priester of prebendaat voor. Hij was de schrijver in 1567 van een exemplaar van het zg. Landboek van Martena²¹³ en kopiist van de kronieken van Worp van Thabor.²¹⁴ Op 14 augustus 1578 is hij onder de geestelijken die zich keren tegen de Religievrede.²¹⁵ Hij zal deze prebende toen nog hebben bezeten.

²⁰⁴ Ibid., 68.r

²⁰⁵ Ibid., 99.

²⁰⁶ Ibid., 131.

²⁰⁷ Hof nr. 80, 27 (GPCV II, 234).

²⁰⁸ Hof nr. 93, 30.

²⁰⁹ Hof nr. 93, 82v.

²¹⁰ BB I, 280.

²¹¹ ABU nr. 535, 27-27v; een voorganger in het leen wordt niet genoemd.

²¹² ABU nr. 550*, 6v en 9.

²¹³ UB Groningen, Hs. 368 (vermeld door Steensma, *Thabor*, 159).

²¹⁴ Tresoor, Handschriften PB, 349 Hs. Vgl. WvTh V, 337 (vermeld door Steensma, *Thabor*, 159).

²¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 623.

Eerst vanaf 1614 zijn verdere beneficianten bekend.²¹⁶ Het Houckemaleen bestaat als studieleen nog steeds.

Thomasprebende

Bij de regeling in 1546 is ook de Thomas- of Jernteprebende betrokken.²¹⁷ Deze bestond in ieder geval reeds in 1515/6.²¹⁸

Op 7 februari 1604 wordt een accoord gesloten tussen Rints (dochter van de olderman Tjaard) van Jongema en haar man Taco van Camminga ener- en de stad Bolsward anderzijds over Saepckeprove en het Thomasleen; van beide zijn de Jongema's collator. Overeengekomen wordt dat de Jongema's (of de eigenaren van Jongemahuis) op deze twee lenen mogen blijven confereren maar dat de stad jaarlijks de opbrengst van bepaalde huren zal ontvangen.²¹⁹ Waarschijnlijk is dit leen – evenals de Saepckeprove – nadien vermengd met goederen van de familie Camminga–Jongema.²²⁰

1517/8 - †1552/3 **Tyerck Jans Backer/Theodoricus Johannis**

Theodoricus Johannis, prebendaat van de Thomasprebende, geeft 26 mei 1525 aan hier nu 7 jaren te staan.²²¹ Op 15 juli 1546 wordt hij bezitter van deze prebende genoemd.²²² Hij is maart 1552 nog in leven,²²³ mogelijk nog 27 november 1552²²⁴ en overleed vóór 15 mei 1553 wanneer Jacob en Sipke Jans in hun eis tegen Anna Upkedr. en de weeskinderen van Tyerck over diens nalatenschap niet ontvankelijk worden verklaard; Anna ontkende dat de eisers naaste bloedverwanten waren en dat er nog broers en zusters van de overledene waren.²²⁵

Theodoricus Joannis, van hier, werd 21 juli 1511 als student te Leuven ingeschreven²²⁶ en ontving 24 februari, 24 maart en 7 april 1515 de drie hogere wijdingen.²²⁷

1557 - 1580

Jacob Jelles

Hij komt meermalen voor als bezitter van de zg. priestervenne te Sippens onder Wommels: zo 15 december 1557,²²⁸ 29 mei 1564 (dan als prebendaat van de Thomasprebende alhier)²²⁹ en laatstelijk ca maart 1570.²³⁰ Dit land stond in 1543 te boek onder de prebende van heer Tyerck.²³¹ In februari 1571 bediende Jacob mogelijk de Johannes Baptistaprebende alhier. Afkomstig van Bolsward, werd hij 31 maart 1552 per decretum toegelaten tot alle wijdingen.²³²

Saepcke(ma)prove/prebende (patrocinium onbekend)

²¹⁶ Abma, Lenen, 123.

²¹⁷ GA Bolsward, O.A. nr. 828 reg. 98.

²¹⁸ Hof nr. 93, 30.

²¹⁹ GA Bolsward, O.A. nr. 36, 322vlg.

²²⁰ Van Apeldoorn II, 302.

²²¹ Hof nr. 93, 30.

²²² GA Bolsward, O.A. nr. 828 reg. 98. Enkele malen heet hij Backer (FT, nrs. 169, 202).

²²³ RA Bolsward nr. 11, 204.

²²⁴ RA Bolsward nr. 107, 460 (dan zijn huisvrouw Anne genoemd).

²²⁵ RA Bolsward nr. 107, 70-71.

²²⁶ Zijlstra nr. 8265.

²²⁷ Dom nr. 2544, 41, 96; AAU 24, 1897, 8.

²²⁸ RA Hennaarderadeel nr. 38, 353

²²⁹ Hof nr. 16800, 444.

²³⁰ RA Hennaarderadeel nr. 39, 23.

²³¹ BB I, 136.

²³² ABU nr. 550*, 31v; een wijdingstitel is niet aangegeven.

Ook dit leen is betrokken bij de overeenkomsten van 1546²³³ en 1604.²³⁴ Opgaven uit 1543 lijken er op te wijzen dat de bezitter van deze prebende èèn van de drie hoofdpriesters is²³⁵, maar van enige relatie tussen deze prebende (met de vorige door van Apeldoorn als beneficia curata genoemd²³⁶) en de derde pastorie is niets gebleken.

1543 - 1555

Abbe Jans

is in 1543²³⁷ en 1546²³⁸ bezitter van deze prebende, evenals 2 mei 1547 wanneer de bisschop zich over deze prebende, waarvan Abbe Johannis bezitter is, wendt tot Tjaard van Jongema.²³⁹ Hij wordt nog genoemd op 22 februari 1555²⁴⁰ en overleed vóór 3 november 1559 wanneer Jel van Dekema, weduwe van Tjaard van Juwina (= Jongema), olderman van Bolsward, administratrice van diens boedel en als zodanig presentatrice van het leen van wijlen heer Abbe Jans genoemd wordt inzake landhuur.²⁴¹ Reeds in 1533 is sprake van Abbe Jans alhier, die dan vicarius wordt genoemd.²⁴² Of daaruit de conclusie kan worden getrokken dat de (of een) vicarie identiek was met deze prove, lijkt ons de vraag. In 1550 is een ander hier vicarius (tenzij deze de andere vicarie bezat) (zie aldaar). Abbe Jans bezit in 1553 blijkbaar ook het Hendrik Nannes en Catryn Epesleen alhier (of bediende dat voor een ander).²⁴³

Mogelijk is hij één van de twee priesters die in 1531/2 alhier gevangen genomen worden.²⁴⁴ De twee priesters alhier, beide met name Aebe, worden op 7 juni 1532 door het Hof veroordeeld binnen 7 dagen Friesland te verlaten en naar Leuven te gaan om te studeren; zij mogen slechts op wederroep door het Hof terugkeren, op straffe van verlies van hun beneficia²⁴⁵ (die zij dus blijkbaar behielden).

Albertus Johannis, van hier, werd op 19 juli 1513 te Leuven als student ingeschreven.²⁴⁶ Abbo Joannis werd 8 maart 1516 tot subdiaken gewijd²⁴⁷ en 17 mei 1516 tot priester;²⁴⁸ tot 1525 is hij bekend als prebendaat te Burgwerd*.

Petrus en Paulusprebende

Wanneer deze prebende is gesticht is onduidelijk. In een testament van 23 mei 1504 is sprake van een legaat aan het altaar van Petrus en Paulus.²⁴⁹ De prebende moet in ieder geval in 1517/8 hebben bestaan.²⁵⁰ Het leen – heden ten dage nog steeds een studieleen – heette later het Hetteama–

²³³ GA Bolsward, O.A. nr. 828 reg. 98.

²³⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 36, 322vlg.

²³⁵ BB I, 275vlg.

²³⁶ Van Apeldoorn II, 288.

²³⁷ BB I, 277-278.

²³⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 828 reg. 98.

²³⁹ St. Marie nr. 2761, 13-13v.

²⁴⁰ Hof nr. 16690, 464.

²⁴¹ RA Bolsward nr. 107, 343-345.

²⁴² RA Hennaarderadeel nr. 36, 24.

²⁴³ GA Bolsward, O.A. nr. 36, 400.; Arch. Armhuis nr. 64.,

²⁴⁴ RR nr. 7, 46v.

²⁴⁵ Hof nr. 16687, 496. Te Leuven werden in die tijd alleen ingeschreven: 15 juli 1532 Albertus Andreae de Westerhuys, van Marrum (Zijlstra nr. 11543) en 27 september 1532 Albertus Tetardi, van Franeker (Zijlstra nr. 8730).

²⁴⁶ Zijlstra nr. 8257.

²⁴⁷ Dom nr. 2544, 46v.; een diakenwijding is hier niet gevonden.

²⁴⁸ AAU 24, 1897, 20.

²⁴⁹ FT, nr. 66.

²⁵⁰ Hof nr. 93, 30.

Heremaleen naar de veronderstelde stichters Tabbe Yntheez. (Hetteema?) en Rienck Lieuwesdr. (Herema?).

Meesters toonde aan dat deze niet met elkaar gehuwd waren; veeleer gaat het om twee (al dan niet aan elkaar verwante) personen wier nakomelingen bij toerbeurt de prebende vergaven.²⁵¹

Tabbe Yntheez. is in 1507 en nog in 1532 schepen van Bolsward.²⁵² Rienck Lieuwesdr., overleden 1585/6, was eerst gehuwd met Dirk Symons, daarna vóór 1542 met Adriaan Michiels (Eelsum), overleden in 1564. De kinderen uit haar eerste huwelijk zullen ca 1535/40 zijn geboren.²⁵³ Dat maakt het onmogelijk dat Rienck Lieuwesdr. betrokken is geweest bij de stichting van een prebende die reeds in 1517/8 bestond. Op welke wijze zij resp. haar nakomelingen betrokken raakten bij het collatierecht van de prebende is onbekend.

De Haan Hetteema zag in dr. Johannes Inthies Sixtinus, die in 1519 te Londen stierf, de feitelijke stichter van de prebende waarvan zijn broer Tabbe Yntheez. (en – naar de Haan Hetteema meende – diens vrouw Rienck Lieuwesdr., wat zij duidelijk niet was) de eerste patroons werden.²⁵⁴

1517/8 - †1525 **Hilbrandus Tabbonis**

prebendaat van deze prebende, geeft 26 mei 1525 aan hier nu 7 jaren te staan.²⁵⁵ Hij was een zoon van bovengenoemde Tabbe Yntheez.²⁵⁶ en werd 3 oktober 1519 te Leuven als student ingeschreven.²⁵⁷ Hij overleed nog in hetzelfde jaar en werd alhier begraven.²⁵⁸ Op zijn grafzerk staat tevens een inscriptie ter nagedachtenis aan dr. Johannes Inthies Sixtinus, op 24 maart 1519 te Londen overleden en in de Paulskerk aldaar begraven.²⁵⁹ Hij was een oom van Hilbrandus.²⁶⁴

1543 **Bernardus Tabbonis**

clericus, was in 1543 bezitter van de prebende.²⁶⁰ Meesters beschouwt hem als een broer van de voorgaande.²⁶¹ Op 12 oktober 1541 werd hij te Leuven als student ingeschreven.²⁶² Volgens Abma zou hij het beneficie van 1540 tot 1558 hebben bezeten.²⁶³ In 1560 is .hij leek.²⁶⁴

1559 - 1560 **Reyner Claesz.**

Op 18 februari 1560 verklaart het Hof de brieven van nominatie of presentatie op Reyner Claesz. van nul en generlei waarde en de brieven van placet ongeldig. Als zijn voorstanders traden op Bernardus Tabbes (boven als eerdere bezitter van deze

²⁵¹ Meesters, 36.

²⁵² Ibid., 47-48.

²⁵³ Ibid., 51-52, 54.

²⁵⁴ Stb. I, 202, II, 136. Meesters, 36, noemt Johannes Sixtinus daarbij een obscure dorpspastoor wat niet steunt op mededelingen van de Haan Hetteema in Stb., loc. cit. Dat Johannes Sixtinus van 1506 tot 1508 pastoor van de Oldehove* te Leeuwarden was, was Meesters niet bekend.

²⁵⁵ Hof nr. 93, 30.

²⁵⁶ Meesters, 47-48.

²⁵⁷ Zijlstra nr. 8274.

²⁵⁸ Meesters, 46.

²⁵⁹ Meesters, 45, 47. Meesters geeft aan dat Sixtinus in 1507 en 1508 te Oxford was; hij zal de dienst te Leeuwarden hebben laten waarnemen. Wegens vertrek naar Engeland resigneerde hij als pastoor te Leeuwarden in 1508.

²⁶⁰ BB I, 280.

²⁶¹ Meesters, 47-48.

²⁶² Zijlstra nr. 8789.

²⁶³ Abma, Lenen, 230.

²⁶⁴ Hof nr. 16692, 40. Hij is geen pastoor te Birdaard* geweest zoals Zijlstra nr. 8789 op grond van Andreae, Tresoar, Hs. PB 935, 22 aangeeft; deze noemt betrokkene echter Bernardus Tarquinius.

prebende genoemd) en (zijn stiefvader) Sipke Reynsz. De prebende moet in het bezit worden gesteld van Michiel Adriaans, van Harlingen.²⁶⁵

Reyner Claesz. was een zoon van Wyts Tabbes (zuster van voornoemde Hilbrand en Bernardus) uit haar eerste huwelijk met Claes Reyners.²⁶⁶ Als Regnerus Sixtinus, Frysius Hetteman, werd hij in 1563/4 te Bazel als student ingeschreven, in 1565 te Bourges en Orleans. Hij werd een bekend jurist en overleed 11 mei 1617.²⁶⁷

1560

Michiel Adriaans

van Harlingen was degene in wiens bezit de prebende moest worden gesteld.²⁶⁸ Hij was een zoon van Adriaan Michiels, burgemeester van Harlingen, en Rienck Lieuwesdr.²⁶⁹ en dus een representant van de andere collatiepartij. Op 3 oktober 1560 werd hij te Leuven als student ingeschreven²⁷⁰ en overleed tussen 16 april 1577 en 28 november 1579.²⁷¹ Het leen liet hij blijkbaar bedienen door

1565

Frerick Gerrits

koster en sacrista alhier.²⁷²

Beneficium op het Barbara-altaar

Over dit beneficium is vrijwel niets bekend. Het valt op dat de bezitters gerekend moeten worden tot de kring van de verwanten van de collatoren van het voorgaande leen.

1554

Botte Tabbes²⁷³

Mr. Botte Tabbes wordt in 1553 zoon genoemd van Tabbe Yntheyez.²⁷⁴

1562

N. Adraans

zoon van Adriaan Michiels, komt in 1562 als bezitter van het Sinte Barbersleen voor;²⁷⁵ hem ontmoetten wij reeds bij de voorgaande prebende.

Jacobsprebende

Op 16 oktober 1511 bestemden Hendrik Nannes en Katryn Epes, zijn vrouw, geld en een huis voor een prebende op het altaar van Crispinus en Crispinianus tenzij zij voor hun dood zouden bepalen dat het aan een ander altaar verbonden zou moeten worden. Als collatoren worden aangewezen de drie (hoofd)priesters en de prior van Thabor; de bezitter van het leen zal uit de verwanten van de stichters moeten komen.²⁷⁶ Op 23 januari 1524 bepaalt Hendrik Nannes – zijn vrouw is inmiddels overleden – dat de prebende verbonden moet worden aan het Jacobsaltaar.²⁷⁷

²⁶⁵ Hof nr. 16692, 40.

²⁶⁶ Meesters, 49, 52.

²⁶⁷ Zijlstra nrs. 5011, 10873, 12205.

²⁶⁸ Hof nr. 16692, 40.

²⁶⁹ Meesters, 54.

²⁷⁰ Zijlstra nr. 9375.

²⁷¹ Meesters, 54.

²⁷² Meesters, 54.

²⁷³ RA Bolsward nr. 107, 150.

²⁷⁴ RA Bolsward nr. 107, 149; vgl. Meesters, 50.

²⁷⁵ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 98vlg.; nr. 592A, 134.

²⁷⁶ FT, nr. 84.

Op 15 maart 1591 ontvangen Gedeputeerde Staten een brief van Athie Wypckesz., burger van Bolsward, namens zijn zoon Wypcke voor wie hij reeds eerder een beneficie te Bolsward had verzocht. Te onderzoeken was of hij tot de verwanten van de stichters behoorde en of de laatste bezitter van het beneficie zich tot een ambacht had begeven en was gehuwd. De magistraat wil het beneficie aan zich trekken omdat het *cum cura animarum* zou zijn maar dat is volgens adressant niet juist. Hij is van Catharina's bloed terwijl zijn vrouw Wypke Atges bloedverwante is van Hendrik Nannes. Het leen was steeds aan clercken gegeven. De afloop is niet bekend.²⁷⁸ In 1640 komen Gedeputeerde Staten, representerende de prior van Thabor, en de burgemeesters en de predikanten te Bolsward, representerende de drie hoofdpriesters, als collatoren van het Jacobsleen voor.²⁷⁹ Het leen bestaat als studieleen nog steeds.

- 1524 **Mr. Albert Gijsberts**
student, nu te Leuven, wordt door Hendrik Nannes als eerste beneficiant aangewezen onder de voorwaarde dat hij tussen nu en Sint Jansmis a.s. priester wordt. Zo niet, dan zal Symon Alberts van Harlingen, priester, het leen krijgen.²⁸⁰ Hij was 25 juni 1518 te Leuven als student ingeschreven en kwam van hier.²⁸¹ Of hij inderdaad priester is geworden, is onbekend.
- 1543 **Gysbert Lyuwesz., cler.**²⁸²
- 1553 **Abbe Jans**
priester, komt in 1553 als prebendaat van deze prebende voor.²⁸³ Hij bezat de Saepcke(ma)prove alhier; mogelijk bediende hij het leen voor een ander.
- 1562 **Hector de Pauw**
zoon van Hendrik de Pauw te Leeuwarden. In 1562 is sprake van het beneficie op het Jacobsaltaar, nu bediend door Hector, zoon van Hendrik de Pauw.²⁸⁴ Hij was afkomstig uit Leeuwarden en werd 26 augustus 1561 te Leuven als student ingeschreven.²⁸⁵ In 1569 is hij beneficiant van het Jobsleen te Leeuwarden*.

Onbekend leen

- 1559 **Balthasar Hendriks**
Op 27 juni 1559 en 9 december 1559 is sprake van een geschil tussen Hendrik Olferts namens zijn zoon Balthasar Hendriks, clericus, ener- en de getijdepriesters alhier, de organist, de koster en de procureur-generaal anderzijds; op 9 december worden de brieven van placet voor eerstgenoemde ongeldig verklaard.²⁸⁶ Om welk leen het ging, blijkt niet.

Beneficia buiten de Maartenskerk

²⁷⁷ FT, nr. 106.

²⁷⁸ Arch. EVC nr. 5590 nr. 85.

²⁷⁹ GA Bolsward, O.A. nr. 803.

²⁸⁰ FT, nr. 106.

²⁸¹ Zijlstra nr. 8256.

²⁸² BB I, 279.

²⁸³ GA Bolsward, O.A. nr. 36, 400; Arch. Armhuis nr. 64.

²⁸⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 99-99v; nr. 592A, 134-135.

²⁸⁵ Zijlstra nr. 9287.

²⁸⁶ Hof nr. 16691, 234; nr. 16692, 27.

Antoniuskapel

Op 15 juli 1500 verkopen de voogden van sinte Anthonys tzercke een huis.²⁸⁷ Van de *capella Sancti Anthonii* is in 1529/30 sprake wanneer toestemming voor een draagbaar altaar wordt gegeven.²⁸⁸ Het betreft hier de kapel van het Sint Anthony gasthuis.

Aan deze kapel verbonden priesters zijn niet bekend.

Onze Lieve Vrouwe kapel

Bisschop Philips van Bourgondië (1517-1524) verleende zijn goedkeuring aan de oprichting van een kapel voor het beeld (imago) van Maria; het stuk is niet gedateerd.²⁸⁹ wsVrowe capel komt in 1525 reeds voor.²⁹⁰ In 1529/30 wordt toestemming voor een draagbaar altaar in de Mariakapel gegeven.²⁹¹ In 1551²⁹² en 1554²⁹³ is sprake van de capelle proven, in 1562 van het Capelleleen.²⁹⁴ Het Onze Lieve Vrouwe Capelle leen zou gesticht zijn door mr. Jacob Orgelmaker en Hylck Hauckema;²⁹⁵ een fundatiebrief bleef niet bewaard.

ca 1543 **Frederick Inthiema.**²⁹⁶

1557 **N. Thomas**
zoon van Thomas Jellesz., van Workum, komt als beneficiant van het Kapelleleen 7 april 1557 voor.²⁹⁷

1572 **Dirk Meynerts**
clericus, zoon van Meynert Dirks te Wieuwerd, komt 20 mei 1572 als bezitter van de vrije prebende in de Onze Lieve Vrouwe kapel voor.²⁹⁸

Mariaprebende in de proosdij Vineae Domini

Vanaf het midden van de 16^e eeuw zijn verleningen van een Mariaprebende in deze proosdij bekend.

Het ging in feite hier ook om een studieleen.

1551 **Joannes Jeltionis**
Op 6 mei 1551 werd hij door de proost als kapelaan aangewezen²⁹⁹; de akte diende als wijdingstitel. Mogelijk dezelfde als de volgende?

²⁸⁷ OFO I, nr. 447.

²⁸⁸ Heeringa, *Rekeningen* II, 117. Op 20 maart 1494 dragen Goslick Juwingha, burgemeesteren en Raad van Bolsward aan de proost op 't Zandt over sante Anthonis kercke aan de Hoogstraat over en de prove en renten die heer Marten Lyves daar heeft opdat men het convent van Pingjum naar Bolsward kan overbrengen (Aud.nr. 1430.1, 185-185v). De generaal-abt van de Premonstratenzer orde gaf 8 mei 1509 toestemming het klooster naar een veiliger plek over te brengen (Ibid., 186).

²⁸⁹ ABU nr. 250-1, 9v.

²⁹⁰ OFO II, 322.

²⁹¹ Heeringa, *Rekeningen* II, 117.

²⁹² RA Bolsward nr. 11, 85.

²⁹³ RA Bolsward nr. 107, 133.

²⁹⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 100v; nr. 592A, 137.

²⁹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1813-1918 nr. 3776, 41.

²⁹⁶ Ibid., nr. 3776, 41. Frederick Inthiema wordt niet genoemd in de genealogie Inthiema in Stb. I, 228.

²⁹⁷ RA Bolsward nr. 107, 266.

²⁹⁸ Hof nr. 16801, 111.

- 1551 **Johannes Bolswerdt**
werd 17 en 24 september 1551 op de titel van het Onze Lieve Vrouwe altaar in het convent van Anthonius alias Vinea Domini toegelaten tot alle wijdingen nadat in september 1551 door het convent een wijdingstitel was afgegeven op de naam van Joannes Joannis.³⁰⁰ Mogelijk dezelfde als de voorgaande?.
- 1552 **Andreas Herconis**
ontving op 20 februari 1552 van het convent een wijdingstitel³⁰¹ en werd 29 september 1552 tot alle wijdingen toegelaten.³⁰² Vanaf 1582 is hij bekend als predikant te Roordahuizum.³⁰³
- 1553 **Petrus Alberti.**
werd na de resignatie van de voorgaande op 10 februari 1553 tot de Onze Lieve Vrouwe prebende in dit convent geïnstitueerd.³⁰⁴ In 1558 is hij pastoor te Longerhouw* en priester van het johannieter klooster te Sneek.
- 1554 **Jacobus Joannis**
werd 17 mei 1554 op de titel van het Maria-altaar in dit convent toegelaten tot de wijding van subdiaken.³⁰⁵

Overige geestelijken

Meermalen is sprake van geestelijken waarbij niet blijkt welke functie zij bekleedden. Een aantal wordt prebendaat genoemd zonder dat aangegeven is welke prebende zij bezaten, een ander aantal is alleen maar als heer aangeduid. Zoveel mogelijk in chronologische volgorde worden zij hieronder aangegeven.

- † voor 1484 **Andreas**
Op 3 december 1483 wordt enig land overgedragen, afkomstig van wijlen Andreas, prevende priester.³⁰⁶
- 1482 - 1508 **Gerlacus Everardi Brontsma**
komt 25 oktober 1482 als prebendaat alhier en deken van Bolsward voor.³⁰⁷ Reeds in april 1482 komt Gerlacus Everardi als priester alhier voor.³⁰⁸ Als deken wordt hij ook genoemd op 3 oktober 1503³⁰⁹ en als priester alhier op 27 september 1508.³¹⁰

²⁹⁹ ABU nr. 535, 89.

³⁰⁰ ABU nr. 550*, 24 en 25 resp. ABU nr. 535, 96.

³⁰¹ ABU nr. 535, 151vo.

³⁰² ABU nr. 550*, 35.

³⁰³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2285, 136: 1582 stipendium voor Harco Andreas, zoon van de predikant te Roordahuizum. Romein, 164, noemt hem als predikant aldaar vanaf 1586.

³⁰⁴ ABU nr. 535, 170.

³⁰⁵ ABU nr. 550*, 52v.

³⁰⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 539 reg. 22.

³⁰⁷ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79.

³⁰⁸ Het Utrechts Archief, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 105

³⁰⁹ Overijssels Archief, Coll. Heerkens nr. 541 reg. 11.

³¹⁰ Tresoar, PB Hs. 120 (Inv. Arch. Bolsward reg. 51).

- 1490 - 1491 **Wattye/Wolterus Simonis**
 komt in 1490³¹¹ en 1491³¹² als priester alhier voor. Wolterus Simonis, van Bolsward, werd 29 augustus 1465 te Leuven als student ingeschreven.³¹³
- 1490- † v. 1503 **Jarich Hettonis**
 Op 4 december 1503 komt een overeenkomst tot stand tussen de armvoogden van Bolsward en de erven van heer Jarich; de armvoogden zullen het geld ontvangen dat te Thabor berust benevens mobilia en kleren behalve de mantel en het bed dat heer Haring (n.b. de perpetuus vicarius alhier) in zijn bezit heeft terwijl de voogden aan de erven een geldsbedrag zullen uitkeren.³¹⁴
- 1490 **Walterus Simonis**
Bernardus Renerii
Sibrandus Nannonis
Theodoricus Simonis
Jaricus Hettonis
Dodo Hettonis
presbiteri incole op. Bolswerdensis ontvangen 1 april 1490 absolutie en dispensatie wegens begane onregelmatigheden begaan tijdens een op de stad gelegd interdict.³¹⁵
 Walterus Simonis is wel dezelfde als de eerdergenoemde Wattye, Jarichus Hettonis wel dezelfde als de vóór 1503 overleden Jarich. De andere vier priesters konden niet met andere vermeldingen in verband worden gebracht.
- 1490 **Adam Baukonis**
Johannes Gerardi
Martinus Urbrandi (Wibrandi?)
Bronkonus Baukonis
 priesters, worden 16 oktober 1490 geabsolveerd van het hun opgelegde interdict.³¹⁶ Of zij alle te Bolsward of in de omgeving stonden is niet bekend. Adam Baukonis komt in 1493 als vicarius alhier voor. Martinus Wibrandi, van Bolsward, wordt 28 augustus 1493 te Rostock als student ingeschreven.³¹⁷
- 1503 (- 1507?) **Pieter (Simons?)**
 komt als prebendaat alhier voor op 3 oktober 1503³¹⁸ en is mogelijk dezelfde als Peter Simons, prebendaat alhier, die 13 augustus 1508 kwiteert voor de ontvangst van een hem door de hertog van Saksen toegekend jaargeld.³¹⁹
- 1504 - **Gerrit (Tyaerdsz.)**

³¹¹ RPG VII nr. 4266 (Wolterus Simonis)

³¹² OFO I, 389.

³¹³ Zijlstra nr. 8071; daar ten onrechte verward met Gothie Simons, vicarius perpetuus te Bolsward.

³¹⁴ OFO I, 462.

³¹⁵ RPG VII nr. 4266. Het interdict was opgelegd na de strijd om de macht in Bolsward.

³¹⁶ RPG VII nr. 2179.

³¹⁷ Zijlstra nr. 7315. Hij zal dan niet dezelfde zijn als Martinus Wybrandi, van Sloten, die zich 14 augustus 1498 (twee weken eerder dus) te Leuven liet inschrijven, Zijlstra nr. 8630. Het is de vraag of hij dezelfde is als Martinus Wibrandi die ca 1516/7 de tweede vicarie alhier kreeg (zie hiervoor).

³¹⁸ Overijssels Archief, Coll. Heerkens nr. 541 reg. 11.

³¹⁹ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 333.

Onder de proven waarvan de hertog van Saksen in 1504 Godschalk Jongema bij vacatures de nominatie toestaat is oude heer Gerrits prove.³²⁰ Mogelijk is bedoeld heer Gerrit Tyaerds die 26 mei 1505 in een testament bedacht wordt³²¹ en 30 april 1507 een rente overdraagt uit de molen van heer Willem alhier.³²² Als prebendaat wordt hij ongedateerd vermeld³²³ terwijl 16 juni 1544 in een inventaris genoemd wordt een ongedateerde brief van dezelfde, ondertekend door heer Piter, pastoor, en heer Harcko³²⁴, wier standplaatsen niet zijn aangegeven.

- 1507 **Willem**
Zijn molen wordt in 1507 genoemd.³²⁵
- 1504 - † vóór 1507 **Schelte**
Ook zijn prove wordt in 1504 vermeld.³²⁶ Hij overleed vóór 1507.³²⁷
- 1504 **Gijsbert**
komt als geestelijke alhier voor op (2)3 mei 1504.³²⁸
- 1505 **Gefryd**
Van heer Buwe en heer Gefryds prove is sprake op 31 maart 1505.³²⁹
- vóór 1512 **Douwe Pibonis Humminga**
overleed in 1512; hij was eerst pastoor te Dronrijp*, daarna prebendaat te Bolsward en Harlingen*.³³⁰
- 1511 **Wiggerus Petri**
Heer Wigger alias Wiggerus Petri, clericus en notarius, instrumenteert 16 oktober 1511 het testament van Hendrik Nannes en Katryna Epes.³³¹
- 1511 **Jaricus**
komt als prebendaat alhier voor op 16 december 1511³³², evenals
- 1511 **Mr Gerardus**³³³
Deze zou dezelfde kunnen zijn als Gerardus Reincii, vermeld in 1509.³³⁴
- 1511 **Mr. Pibo**

³²⁰ Hof nr. 80, 27 (GPCV II, 234).

³²¹ FT, nr. 71.

³²² Tresoar, PB Hs. 118 (Inv. Arch. Bolsward reg. 49)

³²³ Tresoar, PB Hs. 1382, 330-330v.

³²⁴ RA Bolsward nr. 125, 60v.

³²⁵ Tresoar, PB Hs. 118 (Inv. Arch. Bolsward reg. 49)

³²⁶ Hof nr. 80, 27)(GPCV II, 234).

³²⁷ Oosterhout, 520.

³²⁸ FT, nr. 66.

³²⁹ GA Bolsward, O.A. nr. 746 reg. 22. De prove van Buwe was de Nicolaas en Johannes Baptistaprebende.

³³⁰ Schotanus, Tablinum, 20.

³³¹ FT, nr. 84.

³³² Arch. Oegeklooster nr. 2 reg. 8.

³³³ Arch. Oegeklooster nr. 2 reg. 8.

³³⁴ Van Burmania S, 20; PB Hs. 1466.

- komt als beneficiatus alhier voor op 16 december 1511.³³⁵ Hij was een verwant van bovengenoemde Douwe Pibonis Humminga³³⁶ en komt 13 februari 1511 als pastoor te Dronrijp* voor.³³⁷
- 1519 - 1524 **Aesgo Lasquert (Mr. Aesgo Hesselsz. Albada)**
komt als prebendaat alhier voor op 26 april 1519,³³⁸ 12 juni 1520³³⁹ en 23 januari 1524.³⁴⁰ Van 1511 tot 1539 bezat hij het Sjaardemaleen te Franeker*.³⁴¹
- ca 1520/30 **Tjaert Hollingsz.**
was geestelijke alhier ten tijde van de Keizerlijke Majesteit en van mr. Heynrick (sic) Donia, pastoor alhier.³⁴²
- 1529 - 1531 **Mr. Doythie Wiarda**
komt als prebendaat alhier voor op 28 augustus 1529³⁴³ en in deze omgeving, dus wel hier, op 22 mei 1531.³⁴⁴ Hij was een zoon van Doythie Wiarda en Mints Gerbrandsdr. Aytta en werd 31 augustus 1513 te Leuven ingeschreven als student.³⁴⁵ Van 1536 tot 1547 is hij bekend als pastoor te Wirdum*.
- 1532 - 1543 **Cornelis Jansz.**
komt hier voor het eerst voor in 1532,³⁴⁶ als prebendaat op 16 april 1542³⁴⁷ en zonder aanduiding van functie in 1543.³⁴⁸
- † vóór 1551 **Sipcke Gaelesz.**
Zijn erfgenamen komen 13 februari 1551 voor; functie en standplaats zijn niet vermeld.³⁴⁹
- † vóór 1553 **Pieter**
zonder functie en standplaats als onlangs overleden genoemd april 1553.³⁵⁰
- † 1552 **George**
Op 13 december 1552 vindt de inventarisatie plaats van de goederen van heer George nadat het voornemen daartoe 27 november was afgekondigd. Hij is dan blijkbaar reeds overleden. Eén van de crediteuren geeft aan dat zijn vader heren Georgen to Poppinghweerwegens nieuwe verhuur van land geld heeft

³³⁵ Arch. Oegeklooster nr. 2 reg. 8.

³³⁶ FT, nr. 81.

³³⁷ FT, nr. 81.

³³⁸ OFO III, nr. 40.

³³⁹ ABU nr. 231, 81.

³⁴⁰ FT, nr. 106.

³⁴¹ Zie voor hem ook: Walsweer, 'Sjaardemalien', 49 n. 138.

³⁴² Aud. nr. 1429/3.

³⁴³ HCL, Arch. Camminga nr. 3.

³⁴⁴ Protocol Cleuting, 73-75. Op 12 februari 1533 (Tresoar, Arch. Varia Staten, nr. 73-11) en 24 oktober 1533 (FT 165) komt hij voor in de omgeving van Wytse van Camminga, wiens testament van laatstgenoemde datum hij ook ondertekent.

³⁴⁵ Zijlstra nr. 8514.

³⁴⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 438.

³⁴⁷ GA Bolsward, O.A. nr. 745 II.

³⁴⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 438 en BB I, 276

³⁴⁹ RA Bolsward nr. 11, 68.

³⁵⁰ RA Bolsward nr. 11, 343.

- voorgesloten. De relatie met Poppingewier* is onbekend. Op 14 december 1552 verklaren Wpke Jansz. en Symon Petersz. namens zijn vrouw de nalatenschap van heer George te verwerpen.³⁵¹ Hij moet worden onderscheiden van George Walraven, ov. 1556, derde pastoor alhier.
- 1553 - 1556 **Evert Epkez.**
komt hier 19 juni 1553³⁵² en 23 oktober 1554³⁵³ als priester voor, evenals in 1556.³⁵⁴ In 1558 is hij derde pastoor alhier. Eind 1552 is hij nog pastoor te Huins*.
- 1555 **Haringh**
komt zonder functie en standplaats op 22 februari 1555 voor.³⁵⁵
- 1555 **Claes Jacobs**
komt eveneens zonder functie en standplaats voor op 28 mei 1555.³⁵⁶
- 1559 - 1560 **Johannes Gerckesz.**
Hij komt hier op 9 december 1559 onder de getijdepriesters alhier voor.³⁵⁷ Op 9 juli 1560 wordt hij priester van de Oldehove genoemd,³⁵⁸ zonder dat blijkt of hier Bolsward of Leeuwarden is bedoeld. In 1552 is hij prebendaat van de Christophorusprebende in de Oldehove* te Leeuwarden*, in 1555 prebendaat in de Nijehove* te Leeuwarden.
- 1562 - 1578 **Olphert Jarichs**
in 1559 prebendaat geworden te Wirdum*, komt voor het eerst als priester alhier voor op 28 mei 1562³⁵⁹ en is hier nog in 1578.³⁶⁰ Hij komt niet voor onder de geestelijken die zich in augustus 1578 tegen de Religievrede verzetten.³⁶¹ Hij leeft nog 2 oktober 1589 en procedeert dan tegen een inwoner van Leeuwarden.³⁶²
- 1567/8 **Petrus Jacobi**
In deze periode wordt betaald voor het zegel wegens dispensatie voor hem om te verkrijgen een officium perpetuum in de kerk alhier niettegenstaande het feit dat hij geen verwant is van de stichter; om welk leen het gaat, blijkt niet.³⁶³
- z.j. ? **Jacobus Theodorus of Theodorus Sartorius**³⁶⁴

³⁵¹ RA Bolsward nr. 107, 460-466.

³⁵² GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 83.

³⁵³ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 83.

³⁵⁴ RA Bolsward nr. 107, 489.

³⁵⁵ RA Bolsward nr. 107, 484.

³⁵⁶ RA Bolsward nr. 107, 487.

³⁵⁷ Hof nr. 16691, 234.

³⁵⁸ Hof nr. 16692, 84.

³⁵⁹ GA Bolsward O.A. nr. 590, 99.

³⁶⁰ PI, 244.

³⁶¹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 623.

³⁶² Hof nr. 16703, 357.

³⁶³ Heeringa, *Rekeningen* II, 267.

³⁶⁴ *Oudheden en Gestichten* II, 4, zonder verdere bijzonderheden.

BOORNBERGUM

Patrocinium: **Sebastiaan ??**¹

Bijzonderheden: De Langen gaat er van uit dat de te Smalle Ee gevonden houten kerk de parochiekerk van Boornbergum is geweest. Deze kerk zou men in de 11^e, mogelijk zelfs in de 10^e/11^e eeuw kunnen plaatsen. De stenen opvolger ervan zou deze functie ook kunnen hebben gehad. Gezien de ouderdom van de oudste kerk van het huidige Boornbergum moet men – aldus de Langen – aannemen dat het dorp al in de 12^e eeuw verschoven is. De verlaten kerk op de oorspronkelijke plaats werd de basis voor de benedictijner abdij te Smalle Ee die voor 1200 werd gesticht.² Het patronaatsrecht van de kerk behoorde – lijkt het in 1580 - aan deze abdij.³

Het grondgebied van de parochie strekte zich ver westwaarts uit. Binnen dit gebied bevonden zich in de middeleeuwen tenminste twee andere kerken, nl. te Kloesewier*, waarvan de funderingsresten zijn opgegraven, en Vlierbosch*.⁴ Het gebied omvatte in het westen voorts nog Goengahuizen*, dat blijkbaar ooit ook een zelfstandige parochie was (en aldus nog in 1561 wordt genoemd⁵). Over geen van deze parochies is verder iets bekend.

Tenslotte kan nog worden vermeld dat blijkens een testamentaire beschikking uit 1536 een kapelaansleen te Smalle Ee werd ingesteld; de daaraan toebehorende landerijen en renten uit land bevonden zich alle onder Grouw en worden genoemd onder de geestelijke goederen te Boornbergum.⁶

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

¹ Opvallend is dat in 1585 als belenders van land, toebehorende aan het klooster Smalle Ee en liggende onder Boornbergum, worden genoemd Sebastiaan Gabesz. en de erven van Sebastiaan Douwes (Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2798). Deze voornaam is in Friesland zeldzaam en het enkele malen daarvan voorkomen in dezelfde plaats zou kunnen duiden op vernoeming naar de kerkheilige aldaar die dan Sebastiaan geweest zou kunnen zijn.

² De Langen, 106-112; Mol, *Friese huizen*, 32.

³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 i. 2796: onder de jaarlijkse verplichtingen van het klooster: 'In den eersten soe ys tvscr. Convent gehouden Jaerlicx den wijn t bestellen in heur kercke van boornbergum'. De kerk is echter niet bij het klooster geïncorporeerd geweest. In 1543 heeft de kerk eigen patroons- en pastoorsgoederen. Wel huurt (!) het klooster van de kerk land voor 6 hoornties gl. en zoveel wijn als de pastoor voor de missen nodig heeft (BB I, 250). Ook de rekening van het klooster noemt het 'usufructus van het heylighe lant', toebehorende aan de patroon van Boornbergum met de verplichting wijn te leveren (Arch. Klooster Smalle Ee nr. 3, 18v, 1564; 22v, 1566, en passim, volgende jaren).

⁴ Voor Kloesewier zie De Langen, 113-121, en eerder Elzinga, 'Archeologie', 118, wiens datering (13^e/14^e eeuw) aanzienlijk minder ver teruggaat dan die van De Langen. De Langen, 121 veronderstelt te Vlierbosch een oude nederzetting maar beschouwt de kerkstede aldaar blijkbaar als de plaats van een kloosteruithof (90.kaart, nr. 103C). Zo ook Mol, *Grootgrondbezit*, 105 en eerder Spahr van der Hoek, *Smallingerland*, 10.

⁵ Schotanus, *Tablinum*, 52: vermeld in de oprichtingsbul van het bisdom Leeuwarden. De opsomming van de parochies gaat echter terug op het Register van de Jaartax 1500/1 (niet: het Register van de Aanbreng 1511 zoals *Smellingerland*, 495 vermeldt) dat spreekt over 'Gonyahuysum ofte Bornberghum', GPCV II, 20 (overigens wel een merkwaardige plaatsaanduiding).

⁶ BB I, 249.

Pastorie

- 1518 - 1525 **Nicolaas Paesse**
geeft 20 mei 1525 aan hier sedert 1518 pastoor te zijn.⁷ In 1525/6 worden genoemd Griet, maget van heer Claes, en Geert, zoon van heer Claes⁸, mogelijk hier te plaatsen. Laatstgenoemde wordt ook in 1534 vermeld.⁹
- 1543 **Wybe**¹⁰
- 1571 **N.N.**
werd op 7 november 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹¹ Waarschijnlijk ging het om
- 1575 - 1580 **Michael Bernardi**
wordt in 1575 genoemd als pastoor alhier en deken van Smallingerland.¹² In 1578 komt hij eveneens als pastoor alhier voor.¹³ Blijkens opgave van 10 januari 1581 beraadt de pastoor Michael Bernardi zich nog of hij zijn vrouw wil echten en tot de Reformatie wil overgaan.¹⁴ Op 12 juli 1582 wordt hij nog pastoor alhier genoemd en is hij één van de testamentaire executeurs van Hendrik, pastoor te Oudega*.¹⁵ Van 1558 tot 1565 is hij bekend als pastoor te Noorderdrachten*.

Kapelaansleen te Smalle Ee (patrocinium onbekend)

Onder de beneficiale goederen in Boornbergum worden voorts opgegeven ‘des Hleens landen, renten ende aftreckinge’. Het betreft ‘zalige Oege Mollema, Auck zijn wijff, Her Marten oer zoen, Officij off Capellanye Hleens huys, landen ende renthen in Smallingernee convent waaronder in de eerste plaats het huis, door wijlen Oege gebruikt, waarin de priester van het leen zal wonen; deze zal hebben de tafel van de abt of prior’.¹⁶ Ook in 1580 wordt opgegeven dat het klooster te Smalle Ee krachtens dispositie van Oege Mollema gehouden is in kost en kleren een kapelaan te onderhouden.¹⁷ Een kapelaan wordt dan echter niet genoemd onder de daar toen nog aanwezige kloosterlingen.¹⁸ Hij zal de diensten hebben verricht voor de inwoners van Smalle Ee.

- 1543 **Karst**¹⁹
Hij kan dezelfde zijn als Karst Rommerts, van 1547 tot 1567 bekend als pastoor te Opeinde*.

⁷ Hof 93, 1v.

⁸ RR 38 (rekening van de grietman van Smallingerland 1525/6).

⁹ Hof nr. 16688, 43.

¹⁰ BB I, 249.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² PB Hs. 1466. Van Burmania, 6 geeft 1577.

¹³ PI, 210.

¹⁴ Reitsma, 160.

¹⁵ Hof nr. 16700, 21-22.

¹⁶ BB I, 250.

¹⁷ Reitsma, 160.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2796.

¹⁹ BB I, 251-252.

BOORNZWAAG

Patroon: **Christophorus (en) Petrus**²⁰

Bijzonderheden: In 1595 en 1596 is sprake van 2 pm., blijkbaar pastorieland, bij het Olde hof.²¹ Van verplaatsing van de kerk is echter niets bekend (ook in het naastgelegen Langweer* is van een olde hoff sprake²²; daar lag een oudere kerkstede ca 4 km. noord-westelijker, ten zuiden van de Lange Warren (het zg. Hommertser Oudhof). Het patronaatsrecht behoorde bij de johannieter commanderij Hospitaal te Sneek.²³ Behalve de pastorie was hier een vicarie of Onze Lieve Vrouwenprebende.²⁴

Pastorie

- 1516/7 - 1525 **Hepko Emkonis**
geeft 24 mei 1525 aan hier nu 8 jaren als pastoor te staan.²⁵
- 1543 **Rencke**²⁶
- 1554 **Jan Merckesz.**
Op 25 maart 1554 wordt heer Jan Merckesz. alhier genoemd;²⁷ hij kan de pastoor zijn geweest.
- 1558 **Joannes Joannis**
wordt 4 januari 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁸
- 1569 **Claes Oenez.**²⁹
- 1573 **N.N.**
wordt 11 november 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd;³⁰ waarschijnlijk – omdat berichten over latere instituties ontbreken –
- 1576 - 1578 **Joannes Jaclesz.**
die 23 februari 1576 als pastoor alhier en priesterbroeder van Hospitaal voorkomt.³¹ In januari 1578 is hij nog priesterbroeder van Hospitaal.³²

Onze Lieve Vrouweprebende

²⁰ Schotanus, *Beschrijvinge*, ex. in Tresoar, 3187 a Gesch., 221, 17^e -eeuwse aantekening in margine S. Christopher / S. Pieter. Het patrocinium wordt door Verhoeven niet vermeld.

²¹ Arch. Van Sminia nr. 1924b, 183v, 186.

²² Ibid., 27 (1595).

²³ Mol, 'Johanniters', 133, 142-143.

²⁴ RvdA II, 59 resp. Hof nr. 93, 8

²⁵ Hof nr. 93, 6v.

²⁶ BB II, 5.

²⁷ RA Sneek nr. 142, 822.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

²⁹ Van Burmania, 6.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 63.

³² Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

Een vicarie wordt in 1511 genoemd³³, de prebende ca 1520.³⁴ Op 7 augustus 1542 regelen Hotto Agges Broersma en heer Jelmer Bauckes (Broersma) aan de ene en Haring Hartmans Harixma aan de andere kant hun geschil over het begevingrecht van de prebende;³⁵ niet bekend is op welke wijze. Verder wordt vermeld dat op 20 december 1546 het Hof een sententie velde over deze prebende,³⁶ maar ook hier ontbreken bijzonderheden.

1520/1 - 1525 **Renerus Fopponis**
geeft 26 mei 1525 aan de Onze Lieve Vrouweprebende alhier 4 jaren te bezitten.³⁷

1574 **N.N.**
werd in februari 1574 als prebendaat alhier geïnstitueerd.³⁸

1575 **N.N.**
werd 18 juni 1575 als prebendaat alhier geïnstitueerd.³⁹

Overige

1511 - 1543 ? **Jan**
In 1511 wordt land van de Catharinaprebende te Hommerts* genoemd als land toe Oesterhuysen bij dat olde hoff an heer Jan op Swaeg⁴⁰; dezelfde formulering wordt ook in 1543 genoemd.⁴¹ Jan moet dus te Boornzwaag worden gelokaliseerd maar zijn functie blijkt niet.

³³ RvdA II, 59.

³⁴ Hof nr. 93, 8.

³⁵ RA Sneek nr. 143 nr. 21. Een relatie met Jelmer Agges Broersma, pastoor te Oudega (W.)*, is niet bekend; vgl. Walsweer, 'Broersma', 90; Noomen, 'Buwaldaburen', 33.

³⁶ Ibid. De sententieboeken van het Hof over deze periode zijn verloren gegaan.

³⁷ Hof nr. 93, 8.

³⁸ St. Jan nr. 1168.

³⁹ St. Jan nr. 1168.

⁴⁰ RvdA II, 81.

⁴¹ BB I, 432.

BORNWIRD

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: Bronwird komt als Brunnenuurt voor in de op 945 gedateerde zg. tweede Fuldalijs.² De kerk, waarvan toren en koorsluiting verloren gingen, is ca 1200 ontstaan.³ Volgens van Buijtenen is mogelijk Bornwird bedoeld met de kapel van Bawert, vermeld in 1374 wanneer de abt van Dokkum ten behoeve van de proost van Oudmunster afstand doet van de jurisdictie over een aantal kerken en kapellen, in het bezit van de abdij.⁴

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen. Wel is bekend een tekening van J. Stellingwerf uit 1722 van een kapel te Bornerhuizen.⁵ Bitterwirdt ende Bornhuysum worden in het Register van de Jaartax 1500/1 afzonderlijk opgevoerd.⁶ De Beneficiaalboeken geven aan dat Bitterwerd en Bornhuysum horen hier te volgen, maar dat zij in het handschrift ontbreken.⁷ Beide gehuchten hadden vroeger de negende stem in de grietenij Westdongeradeel.⁸ Een in 1554 genoemde kapelaan zal aan deze kapel verbonden zijn geweest. Het grondgebied behoorde tot de parochie Bornwird.

Pastorie

vóór 1442 **Douwa**⁹

1442 **Thyarck**¹⁰

1491 **Floris**¹¹

1516/7 - 1525 **Johannes Sytionis**
geeft 23 mei 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn.¹² Als Johannes Sixti/Sitionis werd hij 5 april 1513 te Rostock als student ingeschreven.¹³

vóór 1543 **Foppe (†)**¹⁴

¹ Verhoeven, 82.

² Dronke, *Traditiones*, c. 38.

³ Berghuis, 'Bornwird', 5-20.

⁴ Van Buijtenen, 'Achtkarspelen'. 211-212 (druk van Oudmunster nr. 1874) en 205. Ten onrechte heeft Mol, Bonifatiusabdij, 51, hieruit afgeleid dat kanunniken van Dokkum de pastorie alhier bedienden. Reitsma, 109, geeft geen enkele indicatie voor een relatie tussen pastorie en de abdij te Dokkum.

⁵ Afgedrukt in: Van den Berg, *Dongeradelen*, 15.

⁶ GPCV II, 17.

⁷ BB I, 176.

⁸ Van der Aa II, 607.

⁹ OFO I nr. 88. Reitsma, UB Groningen, Hs. 228a, XIX, 6 noemt als voorganger van Thyarck ook Wyllem, citerende dit stuk, maar daarin komt deze naam niet voor.

¹⁰ OFO I nr. 88.

¹¹ PG, nr. 53.

¹² Hof nr. 93, 4v.

¹³ Zijlstra nr. 7623 (geen plaats van herkomst). Mogelijk is hij dezelfde als Joannes Sytionis, van Franeker, 8 maart 1516 tot subdiaken (Dom nr. 2544, 47; geen datum van de wijding tot diaken gevonden) en 17 mei 1516 tot priester gewijd (AAU 24, 1897, 21).

- 1543 **Johannes van Antwerpen.**¹⁵
Hij was tot 1541 prebendaat te Poppingawier*.
- 1556 **Eke Symons.**¹⁶
- 1566 - 1567 **Jacobus Weesop**
In september 1566 is sprake van een klacht over de pastoor alhier, die zich als een wereldlijk man gedraagt.¹⁷ Op 18 februari 1567 werd Jacobus Weesop, pastoor alhier, verbannen.¹⁸
- 1571/2 **Nicolaas Willems**
pastoor alhier en de dorpsrechter worden beboet wegens quade toezicht op de kerkelijke goederen¹⁹ (bedoeld zullen zijn de ornamenten van de kerk die zij onvoldoende beschermd hadden tegen de Geuzen).
- 1576 - 1580 **Joannes Alberts**
Op 26 januari 1576 werd hier een nieuwe pastoor geïnstitueerd.²⁰ Het zal gaan om Joannes Alberts, als pastoor alhier genoemd op 28 september 1577.²¹ Joannes, pastoor alhier, week in 1580 uit.²²

Kapel te Bornwirdhuizen

Kapelaan

- 1554 **Tyaerdt Mennez./Tytardus Mennonis**
komt als kapelaan alhier voor op 25 mei 1554.²³ Hij komt vóór 1560 voor als kapelaan te Burum*, is van 1560 tot 1567 pastoor te Grijpskerk, is in 1574 pastoor te Huins*, van 1575 tot 1579 pastoor te Sijbrandahuis* en van 1579 tot 1580 pastoor te Blessum*.

¹⁴ BB I, 183-184.

¹⁵ BB I, 183-184.

¹⁶ HCL, RA nr. Y 5, 313.

¹⁷ Aud. nr. 292, 170.

¹⁸ Hof nr. 7490, 107v. Winsemius, 88 noemt hem Joannes.

¹⁹ RR nr. 31, 23v.

²⁰ St. Jan nr. 1168.

²¹ RA Dokkum nr. 16, 331.

²² CE, 341.

²³ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 891.

BOXUM

Patroon: **Margaretha**¹

Bijzonderheden: de huidige kerk waarvan de eerste bouwfase op 1200-1225 gesteld wordt, bevat de schipgevels van een oudere, even brede tufstenen voorganger.²

Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst vermeld in 1511.³ In 1527 wordt een prebendaat genoemd⁴, maar een prebende wordt zowel in het Register van de Aanbreng als bij de opgave van de beneficiale goederen niet vermeld. Ca 1550/2 is echter sprake van een vicarie en twee vrijlenen.⁵

Pastorie

- ca. 1350 **Vibrandus**
geboren te Tzum, was eerst monnik in Bloemkamp, trad uit en werd pastoor alhier, resigneerde later, werd novice en later kanunnik te Lidlum en pastoor te Berlikum* en in 1369 abt van Lidlum.⁶
- 1442 **N.N.**
werd in 1442 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁷
- 1453 - 1455 **Hera Fytaz.**
Zijn naam komt voor op de in 1453 gegoten klok.⁸ Heere wordt als pastoor alhier ook genoemd in 1455.⁹
- 1469 **Henricus**
heet in 1469 'bywhylem' (voordien) pastoor alhier.¹⁰
- 1476 **Bernardus**¹¹
- ca 1490 **Petrus Poetinus Beyntsma/Bentzma**
van Stavoren, was in 1488 pastoor te Deinum* en daarna pastoor alhier.¹²
- 1511 - † 1515 **Doecka/Doetie**
In 1511 wordt Doecka als pastoor alhier vermeld.¹³ Na het overlijden van Doetie werd hier door de Saksische regering aangesteld

¹ Verhoeven, 83.

² Reinstra en van der Waard, 6-7 resp. van Weezel Errens, 47. Over deze sarcofaag ook C. Koopstra in DVF 83 (2003) 312-313. In 2005 en 2006 werden nog enkele sarcofagen en steenkisten aangetroffen: M. Blok en M. de Wit, DVF 87 (2007) 251-252.

³ Tjessinga IV, 73.

⁴ HCL, Arch. HG Huizum nr. 10.

⁵ St. Jan nr. 1165 (deze ontbreken in de opgave van 1558/60, ibid.).

⁶ Lambooi, 278-279. Over hem ibid., 278-283.

⁷ St. Jan nr. 935, 19v.

⁸ Verhoeven, *Klokken*, 80.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ OFO I, nr. 200.

¹¹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 1555-157.

¹² UB Groningen, Ms. 538a; vgl. Suffridus Petri, 64-67, en O. Vries, *Út de Smidte*, 29 nr. 1 (1995) 9. PB Hs. 1466 geeft als jaartal 1590!

- 1515 **Dirk/Theodoricus (co. Dyore)**
die ook door de ingezetenen werd gewenst. De Gelderse autoriteiten, die in deze periode over een deel van Friesland de macht uitoefenden, hadden echter, volgens een brief van hen aan genoemde Theodoricus, tot pastoor hier benoemd de hier geboren Dyore.¹⁴
Dyoro Titardi, van Boxum, wordt 24 februari 1509 tot subdiaken, 24 maart 1507 tot diaken en 7 april 1509 tot priester gewijd.¹⁵
- 1559 - 1561 **Pieter Hoites**
werd 13 februari 1559 alhier als pastoor geïnstitueerd.¹⁶ Mogelijk is dezelfde als de op 19 december 1558 zonder standplaats vermelde pastoor Peter.¹⁷ Tot 1550 is hij vicarius te Nijega (H.O.)*, wordt dan vicarius te Itens*, is daar nog in 1556 en komt in 1558 voor als pastoor te Hommerts*. Peter is nog pastoor alhier op 23 juni 1561.¹⁸
- 1567 **Johannes**
werd in 1567 afvallig.¹⁹
- 15(66)75 - 1578 **Gerbrand Tjaerdsz./Gerbrandus Tetardi**
van 1550 tot 1561 vicarius te Minnertsga* (1566 niet meer), zou hier in 1566 reeds pastoor zijn²⁰, komt als pastoor alhier voor op 2 september 1575²¹ en 16 maart 1577.²² Hij is hier nog pastoor op 21 augustus 1578.²³ Vanaf tenminste 1591 tot 1596 is hij predikant te Minnertsga.²⁴ Op 27 september 1598 is sprake van een proces tegen heer Gerbrant, eertijds pastoor te Boxum, nu wonende te Minnertsga, over door deze in 1575 en 1577 gekochte boeken.²⁵ Op 25 oktober 1598 wordt hij gewezen predikant te Minnertsga genoemd.²⁶
- Vicarie** (patrocinium onbekend)
- Voor het eerst is van een vicarius alhier sprake in 1511.²⁷
- 151(0)1 - 1533 **Sibo(dus)**
komt voor het eerst als vicarius voor in 1511.²⁸ Hij is wel dezelfde als heer Sybe alhier, neef van Yettie Ripperts weduwe, genoemd in 1510.²⁹ Op 17 oktober 1533 wordt hij nog als vicarius alhier genoemd.³⁰

¹³ Tjessinga IV, 73.

¹⁴ NA, Arch. ACB nr. 378.

¹⁵ Dom nr. 2544, 18v, 73v; AAU 23, 1896, 424.

¹⁶ St. Jan nr. 1165.

¹⁷ RA Baarderadeel nr. 4, 524.

¹⁸ RA Baarderadeel nr. 4., 717.

¹⁹ PB Hs. 1466. Romein, 181 vermeldt onder Blessum en Boxum dat Petrus Hain hier in 1565 'de zuivere leer' predikte.

²⁰ Van Burmania, 6v.

²¹ RA Barradeel nr. 18, 397-401.

²² RA Barradeel nr. 18, 397-401.

²³ PI, 219.

²⁴ Romein, 220 (1591 en 1592: bij de Staten zal om zijn emeritaat worden verzocht).

²⁵ RA Barradeel nr. 18, 397-401.

²⁶ RA Barradeel nr. 18, 397-401.

²⁷ Tjessinga IV, 73.

²⁸ Ibid., 73.

1543 **Meynart**³¹

1554 - 1578 **Syoucke Feytsma**
komt op 9 oktober 1554 voor het eerst als vicarius alhier voor.³² Hij wordt ook Fritzma genoemd, zo in 1558³³; zijn kokmaagd Doed komt in 1572 voor.³⁴ Hij is hier nog vicarius op 21 augustus 1578³⁵ en ging blijkbaar niet tot de Reformatie over. Hij stierf hij op 23 november 1596 en werd te Wartena begraven; hij heet dan vicarius te Boxum.³⁶ Hij werd 8 augustus 1551 als student in de rechten ingeschreven te Leuven en was een zoon van Gerrolt Feytsma en Anna Hommesdr. van Camstra; zijn vrouw wordt Doedt Goslingsdr. genoemd.³⁷

Prebende

Over een prebende alhier is niets bekend. Niettemin wordt hier op 10 mei 1527 een prebendaat vermeld,³⁸ terwijl ca 1550/2 zelfs sprake is – naast de vicarie – van twee vrijlenen.³⁹ Over een tweede vrijleen is in het geheel niets bekend.

1527 **Joannes**⁴⁰

Overige

1558? **Reyner**
mogelijk hier, wordt genoemd in 1558(?).⁴¹

²⁹ HCL, Oud Adm. Arch. nr. L 2.

³⁰ RA Hennaarderadeel nr. 20, 672.

³¹ BB I, 354.

³² *Protocol Cleuting*, 25.

³³ Van Burmania, 6v.

³⁴ Ibid.

³⁵ PI, 219.

³⁶ Stb. I, 114, II, 74. Zijn grafzerk noemt hem Gerritsz. (Tresoar, Coll. Graftschriften, Idaarderadeel, i.v. Wartena)

³⁷ Zijlstra nr. 6342.

³⁸ HCL, Arch. HG Huizum nr. 10.

³⁹ St. Jan nr. 1165 (in de opgave van 1558/60 komen deze echter niet voor, *ibid.*).

⁴⁰ HCL, Arch. HG Huizum nr. 10.

⁴¹ HCL, RA nr. Y 2, 429 (met twee inwoners van Boxum als debiteur van verteringen).

BOYL

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: bij de restauratie in 1957 van het huidige – vermoedelijk uit 1641 daterende – kerkgebouw werd binnen de muren een fundament van tufsteen gevonden uit vermoedelijk de 12^e eeuw.²

De presentatie tot de pastorie berustte in 1509³ en 1525/6⁴ bij de landsheer.

Naast de pastorie wordt in 1543 de Onze Lieve Vrouwevicarie genoemd.⁵ In 1549 is sprake van een prebende,⁶ in 1560 van de Annavicarie of –prebende.⁷ In alle gevallen zal hetzelfde beneficium zijn bedoeld.

Pastorie

- † 1509 **Reynerus**
Na zijn overlijden werd

1509 **Lambertus Alberti**
op 20 juni 1509 na presentatie door de landsheer geïnstitueerd als pastoor.⁸

1525/6 **Johan Egberts**
van Steenwijk. De grietman van Weststellingwerf brengt dan kosten in rekening wegens het op last van Willem Schenck (een van de Habsburgse raden) in bezit stellen van genoemde van de pastorie alhier.⁹

1578 **Roloff**
wordt in 1578 als geestelijke alhier vermeld in de zeer summiere opgave voor de Personele Impositie.¹⁰

Onze Lieve Vrouwe en/of Annavicarie/prebende

De presentatie berustte in 1560 bij de stelling en de kerkvoogden.¹¹

1549 **Joachim Piers**
prebendaat alhier, verwerft 18 oktober 1549 het placet, na dit ettelijke jaren niet te hebben gehad.¹²

- 1560 **Wilhelmus Joannis**

¹ Verhoeven, 83.

² Looijenga, 56-57.

³ St. Marie nr. 1855, 17v.

⁴ RR nr. 47.

⁵ BB II, 72.

⁶ RR nr. 49, 1.

⁷ St. Marie nr. 1802, 17v.

⁸ St. Marie nr. 1855, 17v.

⁹ RR nr. 47.

¹⁰ PI, 297.

¹¹ St. Marie nr. 1802, 17v.

¹² RR nr. 49, 1.

Na diens resignatie wordt

1560

Andreas Bertoldi

na presenatie door de stelling en de kerkvoogden op 8 maart 1560 geïnstitueerd.¹³

Overige

z.j.e.d.

?Wouter

In 1543 wordt een Rothger Her Wouters alhier vermeld;¹⁴ wellicht was zijn vader hier geestelijke.

¹³ St. Marie nr. 1802, 17v.

¹⁴ BB II, 72.

BOZUM

Patroon: **Mauritius en/of (later) Martinus**¹

Bijzonderheden: het kerkgebouw is niet vóór de tweede helft van de 12^e eeuw te dateren.² Volgens een vermelding uit 1473 kwam het institutierecht de abt van Lidlum toe.³ Ten onrechte vermeldt Wumkes dat Lidlum hier ook de zielzorg verzorgde.⁴ Naast de pastorie worden hier ca 1550/2 en 1558/60 genoemd de vicarie en twee vrijlenen.⁵ De vicarie en een prebende bestonden reeds in 1461.⁶ Van een tweede prebende blijkt vrijwel niets. In 1519 wordt een 'Sint Jans capelle' genoemd.⁷

Pastorie

1371	Gheltatus ⁸
1395	Hedzer tevens deken van Borndego. ⁹
1400	Nicolaus Gerardi Op 24 april 1400 schenkt graaf Albrecht het rectoraat van de kerk te Bosinchum (= Bozum) aan de discretus vir Nicolaus Gerardi en presenteert hij deze aan de bevoegde instanties. ¹⁰ Waarom de kerk vacant was blijkt niet.
1427	Theodricus ¹¹
1445	Douwe ¹²
1445/6 of iets later	N.N. wordt alhier geïnstitueerd (blijkbaar door de proost van St. Jan). ¹³
1461	Henrick ¹⁴

¹ Verhoeven, 83. Hij merkt daarbij op dat de vermelding van de Mauritiuskkerk alhier alhier in de *Dialogus Miraculorum* van Caesarius van Heisterbach in sommige handschriften (andere noemen Martinus) niet juist kan zijn omdat Martinus ook in latere bronnen (bv. Arch. Liauckamastate i. 990, 1554) als patroon wordt genoemd. Van Moolenbroek geeft aan dat Mauritius in de tekst (naar de oudste handschriften) als patroon vermeld wordt en dat Verhoeven te snel heeft geconcludeerd dat de latere lezing (als Martinus) de juiste is: van Moolenbroek, 'Bozum', i.h.b. 270 n. 4. De *Voorloopige Monumentenlijst*, IX, Friesland (1930), 14 en wel in het spoor daarvan U. Zwaga, *De Margarethakerk te Bozum* (1992) geven ten onrechte Margaretha als patrones. Het zg. Onderwijzersboekje uit 1857 (Tresoar, Hs. 1150 2.1) geeft Petrus als patroon.

² MF, 85.

³ St. Jan nr. 935, 16. De abt van Lidlum als aartsdiaken van de kerk alhier 1554 (Arch. Liauckamastate nr. 990) en 1556 (OFO III, nr. 39, 137), als aartsdiaken van de seendstoel Winsum 1545 (Arch. Liauckamastate nr. 995).

⁴ Wumkes, XXVII. Volgens Oudheden en Gestichten II, 260 kwam zowel de begeving als de institutie de abt van Lidlum toe. Ten aanzien van de begeving is dat onjuist, vgl. Roemeling, 'Lidlum', 40.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ OFO I, nr. 162.

⁷ OFO III, nr. 39, 85.

⁸ St. Jan nr. 1172.

⁹ ARDOU nr. 2246.

¹⁰ Verwijs, 545-546 jo. 620 († Bozum).

¹¹ OFO II, nr. 14.

¹² PB Hs. 1466.

¹³ St. Jan nr. 1135, 22.

1473	N.N. werd door de abt van Lidlum alhier geïnstitueerd. ¹⁵
1485	Gerryt/Gerardus ¹⁶
1488	Meynert ¹⁷
vóór 1511	Liwe ¹⁸
1507 - †1514	Gerryt/Gerardus Reyneri Gerryt komt voor het eerst als geestelijke alhier voor op 29 januari 1507. ¹⁹ Gerardus Reyneri, pastoor alhier, stichtte in 1509 een leen te Burgwerd*. ²⁰ Gerryt wordt als pastoor alhier voorts genoemd in 1511 ²¹ en overleed als zodanig op 24 oktober 1514. ²²
1515 - †1554	Mr Edo Gerbrants Walkama op 12 april 1508 als student te Rostock ingeschreven en 2 juni 1515 priester gewijd ²³ , kwam hier in 1515 in de winter als pastoor ²⁴ (dus wel 1514/5). Hij had een broer Oege Gerbensz., met wie hij 19 april 1538 genoemd wordt. ²⁵ Na een pastoraat van 40 jaren overleed hij alhier op 17 december 1554. ²⁶ Hij had tenminste twee kinderen: mr. Gerbrandus, 1540 student te Leuven en later secretaris van Barradeel, ²⁷ en Barber, vermeld in november 1557. ²⁸
1555 - †1558	Eelke Abbesz. in maart 1555 nog pastoor te Tzum*, komt vanaf 31 augustus 1555 als pastoor alhier voor. ²⁹ Hij wordt 3 januari 1558 als Eelke van der Niet genoemd ³⁰ en overleed nog in dat jaar. ³¹

Een formulierboek uit het midden van de 16^e eeuw noemt een Dominicus als pastoor alhier;³² datering en verdere bijzonderheden ontbreken. Zo deze opgave

¹⁴ OFO I, nr. 162.

¹⁵ St. Jan nr. 935, 16.

¹⁶ OFO I, nr. 345.

¹⁷ OFO III, nr. 20.

¹⁸ OFO III, nr. 39, 87.

¹⁹ Oosterhout, 333.

²⁰ BB I, 313; voorts: Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918, nr. 3776, 24v.

²¹ RvdA II, 390, 432.

²² De Walle, 117, nr. 735.

²³ Zijlstra nr. 7822. Als M. Edo Gherbranda van Leeuwarden 24 februari 1515 tot subdiaken en als Mag. Edo Walcama 7 april 1515 tot diaken gewijd: Dom nr. 2544, 42, 97.

²⁴ OFO III, nr. 39, 85. Hij hield een uitgebreid rekeningboek bij (GA, Arch. Lulema nr. 68) dat na zijn dood door zijn opvolgers nog een tijdlang is voortgerzet. Het Friestalige gedeelte is door Sipma uitgegeven: OFO III, nr. 39. Zie ook Breuker, 'Walikama'.

²⁵ Hof nr. 16481, 915.

²⁶ De Walle, 118 nr. 741.

²⁷ Zijlstra nr. 8883.

²⁸ RA Sneek nr. 23, 65.

²⁹ GA Sneek, O.A. nr. 625.

³⁰ GA, Arch. Lulema nr. 68 (niet in OFO III gepubliceerd deel van het Kerkrekeningboek van Bozum 1515-1567).

³¹ Ibid.

³² Tresoar, PB Hs. 1382, 382.

juist is kan hij hier korte tijd tussen de beide voorgaanden hebben gestaan, maar ook het Kerkrekeningboek van Bozum noemt hem niet.

Een ca 1550/2 opgestelde parochielijst noemt als pastoor alhier Jeur... (de naam is moeilijk leesbaar); de lijst geeft echter op veel punten onjuiste informatie.³³

1558 - 1580 **Rein Rinckes Tiarum**
afkomstig uit Eesterga³⁴ en in 1551-1552 pastoor te Tjerkwerd*, komt vanaf 27 december 1558 als pastoor alhier voor³⁵ en stond hier tot de Reformatie; in 1580 week hij uit naar Groningen.³⁶ In 1591 is hij pastoor te Haren (Gr.). Op 19 juli 1596 wordt last gegeven hem, als gewezen pastoor alhier, 25 goudgl. pro deo uit te betalen.³⁷

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1461.³⁸ Het patrocinium is niet bekend.

1461 **Dirck**³⁹

1495 **Jan Frericksz.**⁴⁰

1511 - 1515 **Syrck**
wordt in 1511⁴¹ en 1515⁴² alhier genoemd; omdat hij niet pastoor of prebendaat was moet hij de vicarius zijn geweest. In 1516 is hij pastoor te Loënga*.

- 1517 **Peer/Petrus**
Hij is hier nog in 1517 wanneer reparatiekosten aan zijn huis worden betaald door de kerk.⁴³ Na zijn resignatie wordt

1517/8 – 1535 **Nanno Hermanni**
prebendaat (!) alhier; hij geeft 20 mei 1525 aan hier nu 7 jaren te staan.⁴⁴ Ook voor zijn huis betaalt de kerk kosten.⁴⁵ Op 28 januari 1536 heet hij Nanno Hermanni, vicarius alhier.⁴⁶ Hij zal de vader zijn van Jan heer Nannes, vermeld in 1532.⁴⁷

1542 - 1543 **Meynse**

³³ St. Jan nr. 1165.

³⁴ Mededeling prof. dr. Ph. Breuker.

³⁵ GA, Arch. Lulema nr. 68.

³⁶ CE, 361.

³⁷ Arch. Bestuurslijke Instellingen 1580-1795 nr. 2655, 104.

³⁸ OFO I, nr. 162.

³⁹ OFO I, nr. 162.

⁴⁰ OFO I, nr. 420.

⁴¹ Tjessinga V, 33. Het dan aangegeven land staat in 1542 ten name van de vicarie (Arch. Van Sminia nr. 2064A).

⁴² OFO III, nr. 39, 85.

⁴³ Ibid., 99, 100.

⁴⁴ Hof nr. 93, 2v.

⁴⁵ OFO III, nr. 39, 114.

⁴⁶ Arch. EVC nr. 2866.

⁴⁷ OFO III, nr. 39, 114.

komt hier in 1542 voor.⁴⁸ Op 14 februari 1543 geeft hij als vicarius de vicariegoederen aan.⁴⁹ Op 16/18 juni 1543 wordt hij uit zijn functie als vicarius ontzet en overgeleverd aan de officiaal te Utrecht.⁵⁰ Tevens wordt last gegeven hier een andere priester te kiezen. Hij is de bekende **Menso Poppius**, afkomstig van Oosterzee, werd in 1550 predikant te Manslagt (Ofr.), was soms tijdelijk in de Nederlanden, raakte ca 1558 te Utrecht en in 1559 te Leeuwarden gevangen, zou in 1566 de eerste hervormde preek te Sneek hebben gehouden en overleed te Manslagt in of na 1591.⁵¹ Hij stelde een lijst van uit Friesland verbannen priesters op.⁵²

- 1543 - 1557 **Johannes Jellonis**
wordt 7 augustus 1543 (als Johannes) als vicarius alhier vermeld.⁵³ Als Johannes Jellonis, vicarius, komt hij voor op 26 december 1548.⁵⁴ De (overigens op veel punten onbetrouwbare) lijst uit 1550/2 noemt Joannes als vicarius alhier.⁵⁵ Hij is hier nog op 30 april 1556⁵⁶ en zal dezelfde zijn als heer Johannes, nog in 1557 genoemd in het kerkerekeningboek.⁵⁷
- 1559 - 1560 **Sythie Abbesz.**
Op 27 december 1559 komt heer Syttie hier voor.⁵⁸ Sythie Abbesz., vicarius alhier, werd 13 januari 1560 gekozen als pastoor van de tweede pastorie van de Oldehove* te Leeuwarden*.⁵⁹
- 1560 - 1562 **Rodmer Rintyes**
is hier reeds in 1560⁶⁰, komt 5 februari 1561 eveneens voor⁶¹ en als vicarius alhier op 11 januari 1562.⁶² Van 1564 tot 1578 is hij bekend als prebendaat te Wommels*. Hij was een zoon van Rintye Hilles en een broer van Hille Rintyes, pastoor te Slappeterp* en Bayum*.
- 1566 **Joannes**
In 1566/7 wordt gelast informatie in te winnen over Jan, vicarius alhier; kort daarop wordt hem gelast met zijn brief van placet voor het Hof te verschijnen.⁶³ Nog in 1566 vluchtte hij met vrouw en drie kinderen naar Emden; in 1570 vertrok

⁴⁸ Ibid., 127.

⁴⁹ BB I, 364.

⁵⁰ Hof nr. 96, 103 resp. RR nr. 11, 68; voor een brief aan hem: 64v. Blijkens een lijst d.d. 18 juni 1549 loopt er nog een proces tegen of namens hem: Aud. nr. 1410.10, 1,2. Waar hij dan verblijft staat niet aangegeven. Blijkens zijn getuigeverklaring d.d. 15 juni 1574 was hij toen ca. 56 jaren oud en werd hij dus ca. 1517/8 geboren: StA Aurich, Rep. 101vlg.

⁵¹ *Biografisch Lexicon*, II, 370-371.

⁵² Meegedeeld door Harkenroht, 'Naemlijst', 70-71, met 'Aenmerkingen', 579-600.

⁵³ BB I, 364.

⁵⁴ OFO III, nr. 39, 133.

⁵⁵ St. Jan nr. 1165.

⁵⁶ RA Baarderadeel nr. 4, 532.

⁵⁷ Groninger Archieven, Arch. Lulema nr. 68.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Singels nr. 218.

⁶⁰ RA Hennaarderadeel nr. 38, 693.

⁶¹ GA, Arch. Lulema nr. 68.

⁶² GPCV III, 566-567 (uit GA Franeker, O.A. nr. 10, 141v).

⁶³ RR nr. 27, 69, 78v.

hij naar Holland waar hij in 1573 stierf; zijn weduwe overleed te Emden in 1574.⁶⁴

1570 - 1580 **Bocke Fransz.**
in 1566 nog vicarius te Wieuwerd*, is hier 4 januari 1570⁶⁵, en komt 4 juli 1573 als vicarius voor.⁶⁶ Ook in 1576 wordt hij vicarius alhier genoemd.⁶⁷ Hij zal in functie zijn geweest tot de Reformatie. Hij ontving een pensioen van 30 goudgl. uit de kerkegoederen (zo nog in 1585)⁶⁸ en overleed na 1606.⁶⁹

Prebende

De prebende bestond ook reeds in 1461.⁷⁰ In 1544 blijkt de collatie te berusten bij de pastoor, Doeke Walta, de kerkvoogden en de ingezetenen.⁷¹

1461 **Johannes Kannemakersz.**⁷²

15(09?)11-†1523 **Buwe Wybesz.**
was hier mogelijk reeds in 1509⁷³ en komt als prebendaat alhier voor in 1511.⁷⁴ Hij overleed op 24 oktober 1523.⁷⁵ Een kleinzoon van moederszijde, Broer Hayesz.te Franeker, dan ruim 60 jaren oud, wordt 28 augustus 1571 genoemd, evenals Buwe's oomzegster Syouck Syrcxdr., vrouw van Isbrant Melis, dan ca 64 jaren oud, die dan verklaart 14 jaren bij hem gewoond te hebben⁷⁶ (zij moet dan reeds als klein kind bij hem gekomen zijn).

1523 - †1544 **Tako Walta**
hier geboren als zoon van Aggo Jongema anders Walta en Fedt Takodr. Hermana⁷⁷, was de opvolger van de voorgaande.⁷⁸ Hij was hier prebendaat tot zijn overlijden op 26 maart 1544.⁷⁹

1544 - 1580 **Wopcke Albada**
pastoor te Poppingawier*, werd 7 april 1544 door de pastoor, Doeko Walta, kerkvoogden en gemeente als opvolger van de voorgaande gekozen⁸⁰ maar eerst 1

⁶⁴ Andreae, 'Naamlijst', 15; vgl. Winsemius, 88 (verbannen verklaard 18 februari 1567: Hof nr. 7490, 107v).

⁶⁵ Groninger Archieven, Arch. Lulema nr. 68.

⁶⁶ Hof nr. 16801, 159.

⁶⁷ Van Burmania, 6v.

⁶⁸ Arch. Varia Staten nr. 48, 101v, 103v.

⁶⁹ Mededeling prof. dr. Ph. Breuker.

⁷⁰ OFO I, nr. 162.

⁷¹ Arch. Liauckamastate nr. 990.

⁷² OFO I, nr. 162.

⁷³ Arch. Liauckamastate nr. 996, 28 augustus 1571.

⁷⁴ Tjessinga V, 34.

⁷⁵ De Walle, 118, 737.

⁷⁶ Arch. Liauckamastate nr. 996.

⁷⁷ Arch. EVC nr. 2575, 61v.

⁷⁸ Arch. Liauckamastate nr. 996.

⁷⁹ De Walle, 118, nr. 740. De overlijdensdatum ook Arch. Liauckamastate nr. 990.

⁸⁰ Arch. Liauckamastate nr. 990. Het placet werd in 1544, zonder dagtekening, verleend, *ibid.* De institutie in de prebende in *Ecclesia divi Martini in Bosum* werd verricht door Isbrandus Harderwijck, *abbas in Lidlum et archidiaconus sedium Winsemensium cum annexis* in het klooster Lidlum. Er kan dus geen fout zijn gemaakt want Isbrandus Harderwijck werd in 1553 abt (Lambooy, 358-361).

juni 1554 door de abt van Lidlum als aartsdiaken geïnstitueerd.⁸¹ Hij is hier steeds prebendaat gebleven. In 1548 werd hij beroepen als pastoor te Wirdum* maar hij nam dit niet aan. In 1556,⁸² 1558⁸³ en 1561⁸⁴ komt hij voor als deken van Winsum. Op 5 april 1560 maakte hij samen met zijn broer mr. Wybrant, pastoor te Rauwerd*, een testament.⁸⁵ Op 20 april 1562 wordt door de bisschop dispensatie wegens onwettige geboorte verleend aan Andreas Wpkonis de Albada.⁸⁶ In 1576 wordt de legitimatie aangevraagd van Wopke's zoon Andries bij Margarita Dierickx; deze wordt mei 1576 verleend en op 6 september 1578 geregistreerd; het verschuldigde bedrag wordt 8 maart 1579 voldaan.⁸⁷ Wopke lijkt niet naar de Reformatie te zijn overgegaan. Hij overleed, 79 jaren oud, op 9 december 1586 en werd hier begraven.⁸⁸

Tweede prebende ?

Overzichten uit ca 1550/2 en uit 1558/60 noemen hier twee vrijlenen.⁸⁹ Een tweede prebende is hier verder niet aangetroffen. Zo deze wel bestaan heeft zijn misschien daaraan verbonden geweest enkele geestelijken, genoemd in het Kerkrekeningboek en hierna te noemen onder Overige. Ca 1550/2 is bezitter ervan *quidam clericus*.⁹⁰

‘Sint Jans capelle’

Over deze in 1519 genoemde kapel⁹¹ is verder niets bekend.

Overige

1515 **Dirck**
In oktober 1515 is sprake van heer Dirck van Bozum, genoemd met heer Claes van Rauwerd.⁹²

1522/3 **Riord**⁹³

1522/3 **Tiard**⁹⁴

1538/9 – 1540 **Gerrit**⁹⁵

De in het kerkerekeningboek meermalen genoemde heer Wybo⁹⁶ zal de pastoor te Lutkewierum* zijn geweest; éénmaal komt hij aldus voor.

⁸¹ Arch. Liauckamastate nr. 990.

⁸² OFO III, nr. 39, 37.

⁸³ Groninger Archieven, Arch. Lulema nr. 68.

⁸⁴ Hof nr. 16692, 179.

⁸⁵ Arch. Liauckamastate nr. 983.

⁸⁶ Arch. Varia Staten nr. 73.

⁸⁷ Arch. EVC nr. 3310; betaling van de verschuldigde leges ad 10 pond 8 maart 1579; Plomp, ‘Legitimaties’, 133.

⁸⁸ Tresoar, Coll. Graftschriften, Baarderadeel, i.v. Bozum. Niet bij De Walle.

⁸⁹ St. Jan nr. 1165.

⁹⁰ St. Jan nr. 1165.

⁹¹ OFO III, nr. 39, 85

⁹² Tresoar, PB Hs. 1062, 145.

⁹³ OFO III, nr. 39, 107.

⁹⁴ OFO III, nr. 39, 107.

⁹⁵ OFO III, nr. 39, 125, 126.

Een vermelding van Heer Edo Hayesz. alhier in 1543 moet op een fout berusten.
Hij bewoonde in 1543 een sate alhier in die Bongerd.⁹⁷

⁹⁶ OFO III, nr. 39, 88 (1519?), passim t/m 123 (1535); te Lutkewierum 111 (1527).

⁹⁷ BB I, 367. Elders heet hij Ede in de Bongerd of Edo Hayes (ibid., 365; Arch. Van Sminia nr. 2064A, 1542: Ide Hayes, dus steeds zonder Heer).

BRANTGUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk is 12^e-eeuws. Bij een restauratie in 1972/3 kon binnen de kerk niet gegraven worden¹ zodat niet bekend is of er een voorganger is geweest.

Naast de pastorie was hier een in 1543 voor het eerst genoemde prebende.²

Pastorie

1470 **Wopka**³

ca 1516/7 – 1543 **Dierick/Theodoricus**

Theodoricus geeft 26 mei 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn.⁴ Dierick komt als pastoor nog voor in 1543.⁵

1554 **N.N.**

In 1554 wordt door de visitatoren Lethmatius en Sonnius bericht dat de pastoor alhier, wiens naam niet wordt vermeld, wegens dwalingen was gearresteerd doch dat hij heeft herroepen.⁶ Van enige straf blijkt niet.

1559 **Jouw**⁷

1564 **Sipke Bauckes**⁸

1571 **N.N.**

werd 10 juni 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹ Mogelijk – berichten over latere instituties ontbreken – betreft het

1577 - 1580 **Lolke Heerkes**

pastoor alhier in 1577¹⁰ en nog genoemd als zodanig 14 december 1580 (na de Reformatie dus) wanneer hij pastorieland alhier gebruikt.¹¹

Prebende

De prebende wordt voor het eerst in 1543 genoemd.¹² Het patrocinium is niet bekend.

- 1550 **Fedde Hommesz., pr.,**

¹ Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 1973, 49-50.

² BB I, 173.

³ OFO IV, nr. 36.

⁴ Hof nr. 93, 8.

⁵ BB I, 173.

⁶ Hensen, 'Inquisitie-reis', 243 (cit. Aud. (oude signatuur) 1177, 327vlgg.).

⁷ RA Baarderadeel nr. 4, 564.

⁸ HCL, O.A., Adm. Arch. nr. 704, 20, 65, 67.

⁹ St. Jan nr. 1168.

¹⁰ Van Burmania, 7.

¹¹ Reitsma, 96.

¹² BB I, 173.

prebendaat alhier, krijgt 14 juni 1550 placet op zijn benoeming tot prebendaat te Blija*.¹³

1565 - 1567

Theodoricus Harckens/Herckonis

werd 5 april 1565 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd om tot alle wijdingen te worden toegelaten.¹⁴ In 1567 werd hij verbannen en ging hij met zijn vrouw naar Emden.¹⁵ Mogelijk is hij de Theodoricus, genoemd onder zeven Friezen die door de kerkenraad te Emden vermaand worden. Hij onderwerpt zich 19 juli 1568 aan het examen.¹⁶ Later wordt hij predikant te Marienwehr (hij is daar ca 1574¹⁷), keert in september 1582 naar Friesland terug, is in 1585 predikant te Cornjum en vanaf tenminste 1592 te Hantumhuizen waar hij in 1607 overlijdt.¹⁸

1568

Joannes Nicolai

Friso, wordt 11 maart 1568 op de titel van de vrije prebende genaamd het jongerleen alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.¹⁹

¹³ RR nr. 49, 16.

¹⁴ ABU nr. 550*, 131.

¹⁵ Romein, 78, 538.

¹⁶ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle* I, 318.

¹⁷ Reershemius, 542.

¹⁸ Romein, 538.

¹⁹ ABU nr. 550*, 146vo; bewijs van inkomsten 11 juni 1568.

BRITSUM

Patroon: onbekend. Op de klok zijn Maria en Bartholomeus afgebeeld.¹ Elders wordt Johannes als patroon genoemd.²

Bijzonderheden: het oudste muurwerk, van baksteen, dateert uit de tweede helft van de 12^e eeuw. Anterieur moet een tufstenen kerk zijn geweest; van dit tufsteen zijn – na hergebruik – restanten in de gewelven aangetroffen.³

Naast de pastorie was hier een vicarie. Een vicarius wordt voor het eerst in 1507 genoemd.⁴

Pastorie

1427 **Jaregh**⁵

1482 **Clauwes**.⁶

1516 **Henricus**⁷

1517/9 - †1538 **Mr. Aggo Herema**

Aggo Herema komt 1517/9 voor het eerst als pastoor alhier voor.⁸ Op 16 december 1528 procedeert hij met Wyttye Camminga namens zijn vader tegen Hector van Hoxwier over het recht van begeving van de kerk te Schillaard*, waarbij laatstgenoemde in het gelijk wordt gesteld.⁹ Hij overleed als pastoor alhier op 15 juli 1538.¹⁰

Zijn plaats in de genealogie-Herema is niet bekend. Op 9 december 1560 procedeert mr. Oego Sickingha met zijn broers tegen Siurdt Tietes (sc. Baard) over de vraag of wijlen Rieme, moeder van mr. Agge Herema, en Doedt, in de Poelen, volle zusters waren.¹¹ Rieme was gehuwd met Reinck Agges Herema, Doedt met Sjoerd yn die Poelen; zij waren dochters van Offke Doekes Dotinga.¹²

1540 - 1547 **Allert Jacobs**

¹ Verhoeven, *Klokken*, 97.

² *Voorlopige Monumentenlijst*, IX, Friesland, 217 (hopelijk niet, zoals Van den Berg opmerkte, omdat de gieter van de klok Johannes heette).

³ Over de kerk: Van den Berg, 'Britsum', 108-116; Algra, 'Britsum, 212-213 en het themanummer over deze kerk in: *Bulletin KNOB* 99 (2000), 2vlg. met diverse bijdragen. Het westwerk kan nog dateren uit 1180-1190 (aldaar 21).

⁴ Verhoeven, *Klokken*, 97.

⁵ OFO I, nr. 64 ('gaemech' aldaar).

⁶ OFO IV, nr. 60.

⁷ RA Gelderland, Hertogelijk Archief nr. 150 nr. 2337.

⁸ RR nr. 2, 124v. Mr. is hij volgens RA Baarderadeel nr. 4, 240. Hij wordt door Zijlstra niet genoemd.

⁹ Hof nr. 16687, 188; nr. 16480, 288-290.

¹⁰ Grabschriften Leeuwarderadeel, 5 geeft als sterfjaar (1538) mogelijk op grond van Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 93 dat 1538 vermeldt. Van Burmania, 35v, noemt hem ten onrechte onder Reitsum met als sterfdatum 15 juli 1558. Het Burmaniaboek (Arch. EVC nr. 2575) en Stb. I, 194-195, II, 129-130 noemen hem niet. Op 4 juli 1537 wordt een dief wegens inbraak bij hem bestraft (Hof nr. 7488, 184v). De grafsteen ook bij De Walle, 123 nr. 788.

Roorda noemt zijn grafzerk en die van een andere priester; volgens mededeling van R. Steensma, 23 februari 2005, ligt een derde priesterzerk onder het doophek. Verdere gegevens ontbreken.

¹¹ RA Baarderadeel nr. 4, 240.

¹² Vgl. GJb 1994, 46 en 2001, 133.

- († 1548?, Op 24 augustus 1540 komt Allert voor het eerst als pastoor alhier voor.¹³ Hij is vóór 1550) nog in leven op 20 mei 1547,¹⁴ maar overleed vóór 3 juni 1550.¹⁵ Zijn grafzerk geeft als sterfdag 28 oktober 1548 (?).¹⁶
- 1550 - 1560** **Occo**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 24 april 1550.¹⁷ Hij bezat huizen te Leeuwarden.¹⁸ Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier genoemd 23 mei 1560.¹⁹ Occo overleed 29 september 156. (het laatste cijfer is niet leesbaar), oud 61 jaren.²⁰ In 1553 is sprake van zijn huisvrouw Iud Peters.²¹ Een gelijknamige resigneerde 19 mei 1549 als pastoor te Ferwerd*; kwam deze mogelijk daarna naar hier?
- 1562** **Jan van Zeulen**
 in 1560 vicarius alhier, komt in 1562 als pastoor alhier voor.²²
- †1567 **Mr. Roelof Anthonius**
 Op 3 juli 1567 is er boelgoed ten huize van wijlen Roelof Anthonius, pastoor alhier, ten verzoeken van zijn moeder Aeff, zijn broers Anthonis Anthonius, pastoor te Wijns*, en Folckert Thonis, en zijn zwager Jelle Claes. Zijn huisvrouw heette Fed Pieters.²³ Het boelgoed zal spoedig na zijn overlijden hebben plaatsgevonden; het lijkt er daarom niet op dat hij de in de voorgaande alinea genoemde is die in september overleed. Op 24 september 1569 heet hij wijlen mr. Roelof Anthonius.²⁴
 Een gelijknamige (dezelfde?) persoon is in 1558 pastoor te Beetgum* (niet meer eind 1561) en in 1561 priester in de Oldehove* te Leeuwarden*.
- 1567 - 1580** **Pieter Jansz. Luij(t)ken**
 komt hier voor het eerst als pastoor voor op 3 juli 1567.²⁵ Hij was in functie tot de Reformatie en week in 1580 uit naar Groningen waar hij in 1581 stierf.²⁶ Eveneens weken uit Jan her Peters Luytken van Britsum, burger van Leeuwarden²⁷ en Sirck en Hendrik heer Pietersz., pastoorszoons van Britsum en beide in ballingschap soldaat geworden.²⁸
 Hij is van ca 1550/2 tot 1564 bekend als vicarius te Beetgum*.

¹³ RvdA 1540, 155.

¹⁴ HCL, RA nr. EE 1, 45v.

¹⁵ Zijn erfgenamen worden vermeld 3 juni 1550 (RA Menaldumadeel nr. 1, 58). Op 9 februari 1555 heet hij (postuum) Allart Jacobs; Frans Cannius (zie bij de vicarie) is dan volmacht van zijn erfgenamen (RA Leeuwarderadeel nr. 13, 416-417).

¹⁶ Graftschriften Leeuwarderadeel, 5. Niet bij De Walle.

¹⁷ RR nr. 49.

¹⁸ HCL, RA nr. FF 1, 168, 222v, 241.

¹⁹ Hof nr. 16692, 77.

²⁰ Mededeling H. de Walle, Groningen d.d. 8 september 2012.

²¹ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 30, 32.

²² Van Burmania, 7.

²³ RA Leeuwarderadeel nr. 74, 132vlg.

²⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 125.

²⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 74, 132vlg.

²⁶ CE, 340.

²⁷ Arch. EVC nr. 3372.

²⁸ CE, 340.

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1507 vermeld.²⁹ In 1558-1559 dagvaarden Baucke en Wyts Francken, de kinderen van Foppinga en Adzert Bouwema als legitimus administrator van zijn kind bij Gerlant Foppinga, die als eisers voor het Hof optreden, pretenderende het recht van verkiezing van de vicarius te Britsum en het jus patronatus, de pastoor en de gemeente alhier.³⁰ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

- 1507 **Hero Petri**³¹
- 1539 - 1558 **Frans Cannius, ook Allertsz.**
Op 19 juli 1539 wordt Frans Cannius zonder functie en standplaats inzake land te Cornjum genoemd.³² Frans, vicarius alhier, komt voor vanaf 1540.³³ Meestal komt hij voor als Frans Allerts, zo bijv. 11 januari 1546³⁴ en 8 januari 1547.³⁵ Bij de laatste gelegenheid blijkt hij een zoon van Giese die met Jan Kannegieter is hertrouwd; hij heeft een broer Gerrit. Hij was hier nog in 1558³⁶ maar is in 1559 Luthers predikant te Norden (Ofr.).³⁷
Franciscus Allardi, van Leeuwarden, werd 7 juni 1529 te Leuven als student ingeschreven³⁸ en was van 1534 tot 1536 priester in de Nijehove* te Leeuwarden*.
- 1560 **Jan van Zeulen**³⁹
is in 1562 pastoor alhier.
- 1565 - 1580 **Pieter Willemsz.**
komt hier als vicarius voor vanaf 1565⁴⁰, zo bijv. 9 november 1566.⁴¹ Hij was hier in functie tot de Reformatie en week daarna uit,⁴² met zijn zoon Tako, die in 1582 te Delden stierf.⁴³ Op 12 juli 1589 wordt genoemd Jantjen Jacobs, met haar oudste zoon Frans Peters, tevens als voogdesse over haar andere kinderen bij wijlen heer Peter Willems.⁴⁴
In 1563 is hij (of een naamgenoot) pastoor te Rijperkerk*.

Overige

- 1537 - 1539 **Allert**

²⁹ Verhoeven, *Klokken*, 97.

³⁰ *Protocol Cleuting*, 132.

³¹ Verhoeven, *Klokken*, 97.

³² RA Leeuwarderadeel nr. 12, 390.

³³ RvA 1540, 155.

³⁴ HCL, RA nr. EE 1, 50.

³⁵ Hof nr. 16800, 445.

³⁶ Van Burmania, 7.

³⁷ Schilling en Schreiber I, 109.

³⁸ Zijlstra nr. 9275.

³⁹ Van Burmania, 7.

⁴⁰ Van Burmania, 7.

⁴¹ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 44.

⁴² CE, 340.

⁴³ Arch. EVC nr. 3372, 60.

⁴⁴ HCL, RA nr. O 6, 119.

wordt hier zonder functie genoemd 7 september 1537⁴⁵ en 18 oktober 1539.⁴⁶ In het laatste geval kan het om de pastoor gaan (zie hiervoor).

⁴⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 464.

⁴⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 80.

BRITSWERD

Patroon: **Nicolaas en/of Johannes**¹

Bijzonderheden: bij onderzoek in 1974 werden fundamente van de tufstenen voorganger van de huidige kerk gevonden. Deze kan nog uit de 11^e eeuw zijn.²

Behalve de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1511.³

Pastorie

1511 - 1512 **Wopka**^{4,5}

- †1517/9 **N.N.**
Meegedeeld wordt dat de pastoor alhier zonder bekende erfgenamen overleden is.⁶

1517/8 - 1558 **Petrus Dodonis/Pier**
verklaart 24 mei 1525 hier nu 7 jaren pastoor te zijn.⁷ Als afkomstig van Bolsward werd hij 23 juni 1508 te Rostock als student ingeschreven.⁸ Hij werd 9 maart 1510 als subdiaken, 30 maart 1510 als diaken en 25 mei 1510 tot priester gewijd, met steeds Schraard als plaats van herkomst.⁹ Pier (een patroniem wordt niet genoemd) komt verder als pastoor voor in 1527/8¹⁰ en daarna veelvuldig tot 10 januari 1558.¹¹ In 1555/6 blijkt dat zijn dienstmaagd is vermoord.¹² Hij moet worden onderscheiden van Pieter Doedes Albada, vanaf 1554 bekend als pastoor te Ried*.

1566 - †1578 **Augustinus Freercksz.**
komt hier voor het eerst als pastoor voor op 12 maart 1566¹³, voorts 18 december 1574¹⁴ en nog in 1576.¹⁵ Augustinus Fredrici overleed 25 1578; de tekst op

¹ *Oudheden en Gestichten* II, 270, geeft George als patroon (zonder verdere bronvermelding). De Voorlopige Monumentenlijst, 16 vermeldt nog deze heilige. In 1511 is sprake van die patroon Sinte Nicolaus als landheer, Tjessinga V, 41 (totaal 60 pm.); op basis daarvan wordt deze ook door Verhoeven, 83 genoemd. Van den Berg, 'De kerk van Britswerd', 260-261 wijst echter op de vermelding in 1543 van een klein perceel kerkeland, genaamd 'S. Johannes acker' (BB I, 366) en de naamgeving *Johannes* ora pro nobis van een in 1534 gegoten klok (van Borssum Waalkes, 205, niet vermeld door Verhoeven, *Klokken*). De vermelding van Nicolaas interpreteert zij als referte aan de kerkpatroon van Wieuwerd* (die kerk zou dus te Britswerd land moeten hebben gehad). Het Register van de Aanbreng van 1542 noemt de 60 pm. land alhier als patroonsland zonder vermelding van patroonheilige (Arch. Van Sminia i. 2064A) terwijl hetzelfde land in 1543 duidelijk als land van de kerk alhier te boek staat (BB I, 366); bovendien blijkt dan de kerk van Wieuwerd geen land te Britswerd te hebben (ibid., 367). Mogelijk moet worden besloten tot een dubbelpatrocinium (hoewel de combinatie Nicolaas en Johannes ongebruikelijk is).

² Arch. Nieuws, *Bull. KNOB* 76 (977) 130-132; Van den Berg, 'De kerk van Britswerd', 205.

³ Tjessinga V, 42.

⁴ Ibid., 41.

⁵ Oosterhout 202, 210.

⁶ RR nr. 2, 151.

⁷ Hof nr. 93, 6.

⁸ Zijlstra nr. 11316.

⁹ AAU 23, 1896, 437; Dom nr. 2544, 23, 79.

¹⁰ RR nr. 42, 154.

¹¹ RA Baarderadeel nr. 4, 407.

¹² RR nr. 18, 84.

¹³ Hof nr. 16476, in dato.

¹⁴ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

zijn grafzerk¹⁶ is niet volledig bewaard gebleven; zijn functie wordt niet genoemd maar aangenomen mag worden dat hij tot zijn dood hier pastoor was.

1578 - 1579

Pier Auckesz.

komt als pastoor alhier voor op 19 augustus 1578¹⁷ en in 1579.¹⁸ Is hij dezelfde als de heer Pier Auckesz., zonder functie en standplaats op 6 en 20 november 1559 vermeld¹⁹ ?

Vicarie

De vicarie wordt in 1511 voor het eerst genoemd.²⁰ Het patrocinium is niet bekend.

1511

Seerp²¹

Overige

vóór ca 1525 ?

Tzierck Tyepkez.

Olde heer Tzierck Tyepkez. legateerde aan de pastorie een kleine rente, welke door de pastoor volgens opgave uit 1543 nu 17 jaren lang ontvangen is van zijn mejer te Kleiterp.²² Waar heer Tzierck stond is niet bekend, wellicht hier ?

¹⁵ Van Burmania, 7.

¹⁶ De Walle, 126 nr. 808 (cit. Tresoar, Coll. Graftschriften, Baarderadeel, i.v. Britswerd). Hij interpreteert de d na 25 in de tekst als de beginletter van december maar dat is twijfelachtig omdat de opvolger hier reeds medio augustus 1578 was tenzij Augustinus kort voordien met emeritaat was gegaan.

¹⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 632.

¹⁸ Van Burmania, 7.

¹⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 604, 605.

²⁰ Tjessinga V, 42.

²¹ Tjessinga V, 42.

²² BB I, 366.

BROEK

Patroon: **Christoforus**¹

Bijzonderheden: voor het eerst in 1543 wordt melding gemaakt van een vicarius.² Daarnaast is er in 1557 sprake van een Christoforusprebende of –vicarie.³

Pastorie

- (ca) 1440 **N.N.**
als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴
- 1441 **N.N.**
als pastoor alhier geïnstitueerd.⁵
- 1445 - 1456 **Meynardus**
De deken van Sneek belooft op Petri ad Cathedram a.s. geld te betalen voor de institutie van Meynardus tot de kerk alhier.⁶ Hij komt als pastoor alhier ook voor op 5 juni 1456.⁷
- 1480? **Hayo**⁸
- 1502 - 1525 **Hero**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1502⁹ en aldus nog op 27 april 1526.¹⁰ Op 1 juni 1525 geeft hij op 60 jaar oud te zijn.¹¹
- 1534 - 1543 **Syttje Sipckes**
Op 27 oktober 1536 wordt de eis van Syttje, pastoor alhier, tot betaling van achterstallig geld sedert de aanvaarding van de pastorie van een viertal personen afgewezen; de zaak speelde sedert 1534.¹² Heer Syttje Sipckesz., wel alhier, wordt 17 november 1542 en 19 maart 1543 genoemd.¹³
- 1550/1- 1553 **Syttje/Sixtus Popponis**
In 1550/1 wordt inzake een appèlzaak genoemd Sixtus Popponis, pastoor alhier.¹⁴ Hij komt als Syttje, pastoor alhier, voor op 16 oktober 1553¹⁵ en is vanaf 1556 bekend als pastoor te Burgwerd*.

¹ Verhoeven, 83.

² BB II, 3.

³ ABU nr. 535, 352-352v.

⁴ St. Jan nr. 935, 19.

⁵ St. Jan nr. 935, 19.

⁶ St. Jan nr. 935, 21.

⁷ FT, nr. 19.

⁸ GA Utrecht, Oud arch. nr. 20-1, 254 (Muller, *Regesten stad Utrecht*, nr. 982).

⁹ RA Sneek nr. 142, 828.

¹⁰ RA Sneek nr. 142, 839.

¹¹ Hof nr. 93, 14v.

¹² Hof nr. 16688, 293; nr. 16481, 535-536. Mogelijk was hij hier reeds 26 maart 1530 toen hij een copie van een testament maakte; een plaats wordt niet vermeld (RA Sneek nr. 142, 832).

¹³ RA Sneek nr. 142, 824.

¹⁴ ABU nr. 544-4, rekening 1550/1. Grijpink, 'Kerkelijk register' (1921) 202 achte Broek Westerbroek (Gr) maar bij het appèl was ook betrokken een Poppo Renen (Reen) in *Phrisia*.

- 1557 - 1579 **Pier Jarichsz./Petrus Jarici**
In 1557 proclameerde hij een nieuwe vicarius alhier.¹⁶ Hij is hier nog pastoor op 2 maart 1579.¹⁷
- 1579 - 1580 **Lubbert**
wordt in 1579 als pastoor hier genoemd;¹⁸ in 1580 verliet hij zijn provene.¹⁹ Op 6 augustus 1580 wordt Lubbert, gewezen pastoor alhier, geciteerd om voor het Hof te verschijnen.²⁰

Kapelaan

- 1525/6 **Sipke**²¹

Vicarie

Voor het eerst is in 1543 sprake van een vicarius.²² Het patrocinium van deze vicarie is niet bekend.

- 1543 **Murck Wybesz.**²³
- 1553 - 1557/8 **Joannes/Jan Heynricx**
Joannes, vicarius alhier, komt voor op 16 oktober 1553.²⁴ Hij komt hier ook voor op 24 maart 1554.²⁵ De rentmeestersrekening over (oktober)1555/(september) 1556 verantwoordt kosten om iemand te Broek gevangen te nemen;²⁶ een naam is niet vermeld. Het moet dan echter gaan om de hier genoemde. Op 18 februari 1557 schrijven President en Raden van het Hof aan de regering in Brussel, dat op het Blokhuis te Leeuwarden 9 (!) maanden gevangen is geweest Jan Heynricxz., gewezen vicarius te Broek, dat deze is doorgezonden naar de vicaris van de bisschop van Utrecht om te procederen, dat hij terstond is teruggezonden met een speciale commissie op de pastoor te Harlingen om de zaak af te ronden. Heyndricxz. verzoekt op handtastinge en cautie om vrijlating. De pastoor te Harlingen wil de zaak niet afronden, gaat desgevraagd accoord met vrijlating, en geeft redenen waarom hij de zaak niet afrondde.²⁷ Op 8 maart 1557 bevestigt Brussel de ontvangst van de brief van 18 februari over de hechtenis van twee

¹⁵ RA Hennaarderadeel nr. 38, 260-264.

¹⁶ ABU nr. 535, 352-352v.

¹⁷ RA Sneek nr. 142, 819.

¹⁸ Van Burmania, 7.

¹⁹ Van Burmania, 7.

²⁰ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3931, 57v (GPCV IV, 192).

²¹ RR nr. 43.

²² BB II, 3.

²³ BB II, 3.

²⁴ RA Hennaarderadeel nr. 38, 260-264.

²⁵ RA Sneek nr. 142, 835.

²⁶ RR nr. 18, 49.

²⁷ Aud. nr. 1704-1, 150 (gedateerd 18 februari 1557 (nieuwe stijl), geordend op het jaar 1558 als 1558 nr. 5!) (Microfiches Brussel nr. 860).

priesters (ook de pastoor van Snikzwaag* was gevangen genomen) en meldt het een commissaris-generaal te zullen zenden ter behandeling van de zaak.²⁸

In de rekening over 1557/8 is sprake van kosten om dienaren van het Hof heer Joannes naar Broek (en heer Wybrant naar Snikzwaag*) te brengen om te doen wat het Hof heeft gelast, nl. om op zondag 5 december (dan dus 1557) van de preekstoel het oordeel van het Hof en de geestelijke commissarissen voor te lezen; daarbij blijkt dat hij 558 dagen gevangen is geweest,²⁹ zodat hij omstreeks mei 1556 gevangen moet zijn genomen. Of hij in zijn functie is hersteld is niet bekend.

1561 **Bentye Ouosz.**³⁰

Van 1569/70 tot 1575 is hij bekend als pastoor te Snikzwaag*.

1578 **N.N.**

Een vicarius is hier nog in 1578.³¹

Christophorusprebende of –vicarie

Deze wordt in 1557 genoemd³² (omdat heer Joannes blijkbaar medio 1556 gevangen werd gezet en niet bekend is wanneer zijn benoeming hier werd gecasseerd en in augustus 1557 sprake is van de resignatie van de vicarius Petrus moet worden aangenomen dat het om twee verschillende beneficia gaat).

Volgens vermeldingen uit 1557³³ was deze vicarie gewijd aan Christoforus, dezelfde heilige als de kerkpatroon (hetgeen weinig voorkomt).

- 1557 **Petrus, pr.**
Na zijn resignatie werd

1557 **Petrus Aggeus**
van IJlst, 27 augustus 1557 tot de Christophorusprebende of vicarie alhier geïnstitueerd.³⁴ Op 16 december 1557 werd hij op de titel van de Christophorusprebende alhier toegelaten tot de wijdingen.³⁵

²⁸ Aud. nr. 1704-1, 65 (gedateerd te Brussel 8 maart 1556, blijkbaar volgens de Paasstijl, die te Brussel nog gebruikt werd, en geordend als 1557 nr. 5) (Microfiches Brussel nr. 860); vgl. Aud. nr. 1430.1, 183 (Microfiches Brussel nr. 605).

²⁹ RR nr. 21, 51v, 51v-52.

³⁰ RA Sneek nr. 141, 62v.

³¹ PI, 277.

³² ABU nr. 535, 352-352v.

³³ ABU nr. 535, 352-352v; nr. 550*, 78.

³⁴ ABU nr. 535, 352-352v.

³⁵ ABU nr. 550*, 78.

BRONGERGA

Patroon: **Agatha**¹

Bijzonderheden: In de loop van de 15^e eeuw verschoof de bebouwing naar het zuiden en werd binnen de kerkekavel van Brongerga in Mildam een kapel gebouwd die allengs de functie van de in verval geraakte kerk van Brongerga overnam.² In 1550 wordt nog een pastoor voor alleen Brongerga benoemd,³ maar zijn opvolger, pastoor alhier, treedt in 1553 met enkele andere personen op als volmachten van de gemeente van Brongerga en Mildam.⁴ In 1571 wordt een pastoor te Brongerga en Mildam geïnstitueerd,⁵ in 1573 en 1576 echter wordt bij instituties alleen Brongerga genoemd.⁶ In 1580 is sprake van de pastorielanden van Brongerga en Mildam en van de patroonslanden van Brongerga. Van eventueel land van de kapel te Mildam wordt geen melding gemaakt.⁷

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1478	Jacob ⁸
- 1549	Jan Jansz. resigneerde 3 augustus 1549 ⁹ waarna werd benoemd
1550	Allert Jellius voordien vicarius te Westwoud (NH), aan wie op 21 maart 1550 placet werd verleend. ¹⁰
1553	Sypke Jansz. ¹¹
1560	Gerrit Claesz. voordien vicarius te Nijemirdum*, ¹² waar hij in 1556 reeds is.
1571	N.N. wordt 6 september 1571 als pastoor te Brongerga en Mildam geïnstitueerd. ¹³
1573	N.N.

¹ Verhoeven, 83. Eerdere vermeldingen van de patroonheilige: 28 juni 1554 (ARDOU, mededeling J.A. Mol) en 9 april 1564 (afschrift van 6 januari 1657): opgave door de kerkvoogden van de St. Agathagoederen (Arch. Gemeente Heerenveen, Oud arch. nr. 8510).

² Bunskoek, 'Oudeschoot', 102.

³ RR nr. 49, 9.

⁴ Arch. DCF nr. 2554, 23.

⁵ St. Jan nr. 1168.

⁶ St. Jan nr. 1168.

⁷ AFB, 20.

⁸ Arch. DCF nr. 273.

⁹ RR nr. 49, 9.

¹⁰ RR nr. 49, 9.

¹¹ Arch. DCF nr. 2554, 23.

¹² Van Burmania, 7.

¹³ St. Jan nr. 1168.

werd 6 februari 1573 als pastoor te Brongerga geïnstitueerd.¹⁴ Het moet betroffen hebben

- 1575 **Dirk Tyallesz.**
pastoor te Brongerga, aan wie 22 augustus 1575 placet wordt verleend op zijn benoeming als pastoor te Nieuwehorne*.¹⁵

1576 **N.N.**
werd 23 mei 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶

Kapel te Mildam

Het patrocinium van de kapel is niet bekend evenmin of deze bediend werd door een eigen geestelijke.

¹⁴ St. Jan nr. 1168.

¹⁵ Tresoar, Hs. PB nr. 656, charter.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

BUITENPOST

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de parochie – voorheen Utpost geheten - is gesticht vanuit Lutkepost*.² De toren is einde 12^e eeuw te dateren³, zodat de afsplitsing reeds betrekkelijk vroeg heeft plaatsgehad. In 1620 wordt onder de pastoriegoederen genoemd ‘Het Oldehoff welck Aesygh Jansz om die derde hoeke gebruikte en van een streng landes over het diep ant Olde Hoff’.⁴ Of dit verwijst naar een oudere kerkstede is niet bekend. Een verplaatsing van de kerk wordt door Mol, Noomen en Van der Vaart⁵ niet geïndiceerd.

Naast de pastorie waren hier een vicarie, een prebende en de Anthoniusprebende (later het Sacramentsleen).⁶ De prebendaat fungeerde in de 16^e eeuw tevens als pastoor van Lutkepost*.

Pastorie

1395 **Hayo**⁷

1446 ? **Dirick**
zegelt in 1446 voor Mecka Bennama diens tot onderpandstelling ten behoeve van Veenklooster van land in de Bennamafenne, gelegen naast Jeltamaland; een nadere plaatsaanduiding ontbreekt.⁸ De namen Bennama en Jeltama komen in 1511 vrijwel uitsluitend te Buitenpost voor;⁹ mogelijk woonde Mecka Bennama in 1446 hier. Het zegelrandschrift lijkt aan te geven dat Dirick priester van Rinsumageest was¹⁰ maar daar was hij in ieder geval in dat jaar geen pastoor.

1453 **Harke**¹¹

1480 - 1490 **Antonius**
in 1476 pastoor te (Lutke)Post* en vicarius alhier, komt 14 maart 1480 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹² In 1483 wordt hij als pastoor genoemd, evenwel zonder standplaats.¹³ Wederom alhier wordt hij 31 januari 1490 genoemd.¹⁴ Hij

¹ Reitsma, 200 n. 2 noemt zonder bron Onze Lieve Vrouwe als patroonheilige.

² Mol, Noomen en Van der Vaart, ‘Achtcarspelen’, 24-26.

³ KR (1985), 20-21. MF, 98, dateert de toren rond 1200.

⁴ Arch. Gem. Achtcarspelen (ter plaatse), Oud Arch. nr. 158: Staatboek van landerijen van de kerk te Buitenpost 1613vlg., 43 (‘Olde hoff’).

⁵ Mol, Noomen en Van der Vaart, ‘Achtcarspelen’, 24-26.

⁶ Arch. Gem. Achtcarspelen (ter plaatse), Oud Arch. nr. 158, 2 : 1613 verhuur van de patroons- en vicarielanden, 2v: 1613 verhuur van land van het Sacramentsleen (zo ook 10v, 1615, en 48v, 1623), 3 1613 verhuur van de prebendelanden. Er wordt dus verschil gemaakt tussen de prebende en het Sacramentsleen.

⁷ OGD nr. 907.

⁸ OFO I, nr. 96.

⁹ Voor een Megge Bennema te Buitenpost in 1511: RvdA 1, 212; aldaar ook enkele andere Bennema’s. De naam Jeltama aldaar: RvdA I, 209, 211, 212, 214.

¹⁰ Het zegelrandschrift wordt - voorzover te ontcijferen – gelezen als S DI RIC I PBRI DE RE..MEG, Tresoar, Zegelfoto nr. 1240.

¹¹ Arch. Gerkesklooster nr. 55 reg. 14.

¹² OFO I, nr. 300.

¹³ Arch. Gerkesklooster nr. 28 reg. 36.

zal dezelfde zijn als heer Anthonis, in 1499? zonder functie en standplaats vermeld.¹⁵

- 1499 **Leonardus**
komt 17 april 1499 als pastoor alhier voor.¹⁶ In 1490 is hij alhier kapelaan.¹⁷
- 1501 **N.N.**
In 1501 wordt *de una Cura Uthe den Post* enig geld ontvangen, waarschijnlijk wegens een institutie.¹⁸
- 1503 **Jacob**
zegelt 23 juni 1503 als pastoor het testament van Meynt Aeltgema; de standplaats is niet aangegeven.¹⁹ Bedoeld zal zijn Buitenpost.
- 1511 - 1521 **Sywert**
komt hier in 1511²⁰ en 1521²¹ als pastoor voor.
- 1543 **Lippo Jelteti**
wordt in 1543 als pastoor alhier genoemd.²² In 1525 is hij vicarius alhier.
- 1550
1550 - 1566 **Antonius Jans**
pastoor alhier, ontvangt 12 maart 1550 placet op zijn benoeming als pastoor te Driesum* (waar de pastorie sedert 9 juni 1549 vacant was!);²³ hij resigneert 23 maart d.a.v.²⁴ Hij is echter zeer spoedig teruggekeerd want op 19 mei 1550 krijgt hij het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.²⁵ Op 13 juni 1550 komt hij weer als pastoor alhier voor.²⁶ Hij week in 1566 uit,²⁷ werd in 1567 predikant te Apen (Ofr.), ging als emissarius naar Vlaanderen doch woonde in 1568 weer te Emden.²⁸
- 1570 **N.N.**
werd 6 juli 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁹

¹⁴ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 44.

¹⁵ RA Kollumerland nr. 62, 100.

¹⁶ Arch. Gerkesklooster nr. 160 reg. 57.

¹⁷ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 44.

¹⁸ Von Ledebur, 125 (Visitatie Munster).

¹⁹ FT, nr. 64. Er is sprake van land te Postemedden, in 1509 van land te Utpostemedden (Arch. Gerkesklooster nr. 50 reg. 78) en in 1524 te Butenpostemedden (ibid. nr. 50 reg. 151). In het laatstgenoemde is sprake van wijlen Meynt Aeltyma te Dykhusen. Dijkhuizen behoorde tot Buitenpost (Mol, Noomen en Van der Vaart, 25, kaart). Meynt en zijn (tweede) vrouw zijn echter in Augustinusga begraven (Arch. Gerkesklooster nr. 50 reg. 78); een zoon Watte was kelner van Vrouwenklooster). De Aeltgema's worden merkwaardigerwijze niet genoemd in het Register van de Aanbreng 1511 van Achtkarspelen.

²⁰ RvdA I, 208.

²¹ Arch. Gerkesklooster nr. 33 reg. 115.

²² BB I, 206-207.

²³ RR nr. 49, 9.

²⁴ RR nr. 49, 14.

²⁵ RR nr. 49, 14.

²⁶ NA, Arch. ACB nr. 944.

²⁷ Andreae, 'Naamlijst', 12. Winsemius, *Historiarum Rerum*, 88, noemt zonder namen twee priesters van Buitenpost onder de uitgewezenen.

²⁸ DVF 17, 1890, 12.

²⁹ St. Jan nr. 1168.

- 1580 **Henricus Schuerman**
was hier pastoor tot de Reformatie. Hij geeft aan dat hij zijn vrouw te Doodorpe (Dodrup?, niet te lokaliseren) bij Coesfeld gehuwd heeft.³⁰ Op 25 december 1581 komt Henricus Schurinck, eertijds pastoor te Buitenpost, onder de lidmaten te Leeuwarden voor.³¹ Reeds op 3 april 1582 is hij predikant te Tzum; in 1591 staat hij te Sexbierum.³²

Kapelaan

- 1490 **Leenerth**³³
In 1499 is hij pastoor alhier.

Vicarie

De vicarius alhier wordt voor het eerst in 1476 vermeld; de betrokkene is dan tevens pastoor te Lutkepost.³⁴ In de 16^e eeuw is deze pastorie echter verbonden met de prebende alhier (zie daar). Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

- 1476 **Anthonius**
komt 16 maart 1476 als pastoor yn Post en vicarius yn Wtpost voor.³⁵ Vanaf 1480 is hij bekend als pastoor alhier.
- ca 1510 – 1511 **Wolter**
komt ca 1510 voor als priester alhier³⁶ en als vicarius in 1511.³⁷
- 1521/2 – 1525 **Lippo Jelteti**
geeft 23 mei 1525 aan hier nu drie jaren vicarius te zijn.³⁸ In 1543 is hij pastoor alhier.
- 1543 **Focco**³⁹
- 1549 **Pieter Wybrants**
vicarius alhier, ontvangt 13 december 1549 placet op de benoeming tot vicarius van het Catharinaaltaar te Franeker.⁴⁰
- 1550 **Johannes Aesgesz.**
ontvangt 2 mei 1550 placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁴¹

³⁰ Reitsma 201 n.1 en 202.

³¹ HCL, Register lidmaten Hervormde Gemeente Leeuwarden.

³² Romein, 211, 260.

³³ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 44.

³⁴ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 29.

³⁵ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 29.

³⁶ GA, Arch. Groninger Parochiekerken nr. 208 reg. 585.

³⁷ RvdA I, 208.

³⁸ Hof nr. 93, 4v.

³⁹ BB I, 207.

⁴⁰ RR nr. 49, 3.

⁴¹ RR nr. 49, 13.

1553 **Johannes Craenhals**
komt als vicarius alhier voor op 8 november 1553.⁴² In 1559 is hij prebendaat alhier.

(wsch.) 1561 **N.N.**
Waarschijnlijk in 1561 wordt hier een nieuwe vicarius geïnstitueerd.⁴³

Anthoniusprebende

Van een prebendaat is alhier het eerst sprake in 1511.⁴⁴ Bij een opgave in 1525 wordt gesproken over de prebende waarna is doorgehaald: *ad alt. S. Anthonii et pastor In Lutkepost*⁴⁵, terwijl in 1543 sprake is van ‘de prebende Buytenpost, ende annexe Pastorie te Lutkepost’.⁴⁶ Het dan Opgegeven land van de prebende wordt in grote lijnen in 1580 vermeld als land van de pastorie te Lutkepost*.⁴⁷

1511 **Sije**⁴⁸

ca 1520/1 - 1525 **Walterus Tetardi**
geeft 23 mei 1525 op de prebende nu 4 jaren te bezitten; zijn oorspronkelijke presentatie had hij van de Geldersen.⁴⁹

1543 **Lyeuwe/Ludolphus Folkeri Papema**
komt als prebendaat alhier en pastoor te Lutkepost* in 1543 voor.⁵⁰

1559 **Johannes Craenhals**
komt 27 mei 1569 als pastoor ten Post (= Lutkepost) en prebendaat alhier voor.⁵¹
In 1553 is hij vicarius alhier.

Hoe lang de combinatie van prebende met de pastorie te Lutkepost heeft geduurd is niet met zekerheid te zeggen. Pastoors te Lutkepost* blijven vermeld tot 1580 (zie aldaar).

Sacramentsleen

In 1613 en volgende jaren wordt – naast de vicarie en de prebende - het Sacramentsleen genoemd.⁵² In 1511 wordt naast pastoor, vicarius en prebendaat geen leen genoemd.⁵³ Evenmin wordt hierover in 1543⁵⁴ en/of 1580⁵⁵ gesproken over. Over dit leen is verder niets bekend.

⁴² Hof nr. 16798, 692.

⁴³ Diözesanarchiv Münster, Visit. 1553.

⁴⁴ RvdA I, 208.

⁴⁵ Hof nr. 93, 4vo.

⁴⁶ BB I, 207-208.

⁴⁷ Reitsma, 202-208.

⁴⁸ RvdA I, 208. Hij heeft een broer Rijtske die in 1511 land te Buitenpost in gebruik heeft, *ibid.*, 209.

⁴⁹ Hof nr. 93, 4v.

⁵⁰ BB I, 207-208.

⁵¹ Staatsarchiv Münster, M.L.A. 8, 1-15, Bd. 1, 178.

⁵² Arch. Gem. Achtkarspelen, Oud Arch. nr 158, 2, 2vo, 3.

⁵³ RvdA I, 208-214.

⁵⁴ BB I, 202vlg.

⁵⁵ Reitsma, 202lg.

Overige

1503 **Peter van Norden** en **Hubert**⁵⁶

1567 **N.N.**
Winsemius maakt melding van de uitwijzing in 1567 van twee priesters (zonder hun namen te noemen) alhier⁵⁷ (alsmede van de pastoor te Lutkepost* wiens verbanning in een Hofsententie terug te vinden is. Dat is niet het geval met de twee daarvoor genoemden. Eén daarvan moet de pastoor Antonius Jans zijn geweest (zie hiervoor), de naam van de andere is onbekend gebleven.

⁵⁶ FT, nr. 64.

⁵⁷ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88.

BURGWERD

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: de kerk is in opzet mogelijk 13^e-eeuws.² Van een prebendaat is sprake in 1456.³ Een prebende op het altaar van Maria wordt in 1525 genoemd.⁴ In 1543 worden naast de pastoor vermeld een prebende en het door Gerrit, pastoor te Bozum, in 1509 gestichte vrijleen.⁵ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 geven hier een vicarius en twee vrijlenen aan.⁶

Pastorie

1277 (1377?) **Tjardt**⁷

1368 **Rychardus**⁸

1403 **Dyrc**⁹

1424 - 1427 **Theodoricus Stempel**

Theodoricus komt als pastoor alhier voor in 1424.¹⁰ Als Dederijc Stempel, pastoor alhier, wordt hij in 1425 vermeld.¹¹ Op 30 mei 1427 staat paus Martinus V het convent te Ludingakerk toe het bestuur van de abdij, door overlijden van de abt Johannes vacant geworden, voor 7 jaren over te dragen aan Theodoricus Stempel, pastoor alhier; als wereldpriester zal hij alle rechten van een werkelijk abt mogen uitoefenen.¹² De benoeming hield verband met de overgang van de abdij naar het kapittel te Windesheim in 1429.¹³

? 1440

Deudo

In 1440 wordt geboekt de ontvangst van het restantbedrag van de kerk alhier van D. Deudo¹⁴, mogelijk voor een institutie alhier?

1478 - 1486

Bauka

komt als pastoor alhier voor in 1478¹⁵ en 1486.¹⁶ Op 10 april 1510 komt een scheiding tot stand tussen het convent te Aalsum en de armvoogden te Bolsward

¹ Verhoeven, 83.

² MF, 96.

³ FT, nr. 18.

⁴ Hof nr. 93, 8.

⁵ BB I, 314-315; vgl. Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 nr. 3776, 24v.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ OFO II, 38 (mogelijk 1377?, mededeling O. Vries, 29 januari 1992).

⁸ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 162.

⁹ OFO III, 2.

¹⁰ Arch. Van Sminia nr. 1078 reg. 1.

¹¹ TRO F, 241.

¹² Reimers, nr. XI, 38-39; RG IV, k. 2628.

¹³ Over deze overgang: Hovinga, *Ludingakerk*, 53-55 en Mol en Noomen, 'Ludingakerk', 22.

¹⁴ St. Jan nr. 935, 18v.

¹⁵ OFO I, 285.

¹⁶ OFO I, nr. 349.

van land, nagelaten door Bawka, pastoor alhier; het land was gelegen te Burgwerd, Ymswolde en bij Bawketerp.¹⁷

- 1496 - 1512 **Johannes Reindsz.**
Johannes komt als pastoor voor het eerst voor in 1496.¹⁸ Blijkens het zegel is hij dezelfde als de in 1505 genoemde pastoor Johannes Reindsz.¹⁹ Hij is hier nog in 1512.²⁰
- 1515/6- 1525 **Abbodus Leonis**
verklaart 26 mei 1525 hier nu 9 jaren pastoor te zijn.²¹
- 1536 - 1543 **Lolle Lollesz. Ockinga**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in september 1536²² en aldus nog in 1543.²³
- 1547/8 **Ocko**²⁴
- ca 1550/2 **Aggeus**
Een – niet op alle punten juiste – lijst uit ca 1550/2 noemt Aggeus als pastoor alhier.²⁵
- 1556 - 1567 **Sicke Wypckesz. Poppenghe/Sixtus Poppius**
Sixtus Poppius, in 1550/1 en in 1553 pastoor te Broek*, wordt in 1566 pastoor alhier genoemd.²⁶ Hij tekent in 1559 en 1560 als Sicke Wypckesz. Poppenghe²⁷ en komt zo ook in 1562 voor.²⁸ Hij werd in februari 1567 uitgewezen.²⁹ Verder onbekend.
- 1570 - 1580 **Sybrant Sybrantsz.**
wordt hier voor het eerst genoemd in 1570³⁰ en was hier in functie tot de Reformatie.³¹ Een naamgenoot was tot 1580 pastoor te Doniaga*.

Mariaprebende

¹⁷ Tresoar, Hs. PB nr. 122 (Inv. Arch. Bolsward reg. 54).

¹⁸ PG, nr. 166; Tresoar, Zegelfoto nr. 142.

¹⁹ OFO I, nr. 349; Tresoar, Zegelfoto nr. 303.

²⁰ Verhoeven, *Klokken*, 98.

²¹ Hof nr. 93, 8.

²² GA Bolsward, O.A. nr. 657 reg. 87 (21 september 1536: Lolle); O.A., nr. 590, 67 en nr. 592b, 56-57 (Lolle Ockinga), alles op dezelfde zaak betrekking hebbende.

²³ BB I, 313. Hij lijkt ons niet dezelfde als Laurentius Laurentii, van Franeker, als student te Leeuven ingeschreven 28 februari 1511, zoals Zijlstra nr. 8326. Deze lijkt ons de vóór 1542 overleden Lolle, oudste vicarius te Harlingen*, geweest te zijn.

²⁴ RR nr. 15, 77.

²⁵ St. Jan nr. 1165. Onder *Oudheden en Gestichten*, 16, dat deze bron gekend heeft, geeft per abuis de gegevens van Hartwerd* onder Burgwerd weer.

²⁶ Van Burmania, 7v.

²⁷ Arch. Van Sminia nr. 1761.

²⁸ RA Sneek nr. 141, 99v.

²⁹ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88.

³⁰ PB Hs. 1466. Ibid. noemt 1571 een Jan als pastoor alhier.

³¹ Arch. HG Burgwerd nr. 24 (daarin vermeld vanaf 9 december 1576).

Een –overigens naamloze – prebendaat wordt hier reeds in 1456 vermeld.³² In 1525 is sprake van de prebende op het Mariaaltaar.³³ Later wordt het leen als vicarie aangeduid.³⁴

- 1480 **Gaiko**
wordt in 1480 als sacerdos alhier genoemd.³⁵ Omdat de naam van de pastoor in die tijd bekend is, zal hij de prebendaat zijn geweest.
- 1517/8 – 1525 **Albertus Johannis**
prebendaat van het Mariaaltaar, geeft 26 mei 1525 aan hier nu 7 jaren te staan.³⁶ Als afkomstig van Bolsward wordt hij 19 juli 1513 als student te Leuven ingeschreven.³⁷ Hij wordt, ook afkomstig van Bolsward, 8 maart 1516 als subdiaken, 22 maart 1516 als diaken en 17 mei 1516 priester gewijd.³⁸ Later is hij bekend te Bolsward*.
- 1533 - 1560 **Harcke Dircksz.**
Op 6 november 1533 krijgt heer Harcke alhier, gedaagd door de procureur-generaal, toestemming zijn beneficie te bedienen.³⁹ In 1543 heet hij prebendaat⁴⁰, in 1560 vicarius.⁴¹ Nadien wordt hij niet meer aangetroffen. Wel is in juli 1576 sprake van herstelkosten van heer Harcke's huis alhier maar niet is aangegeven wanneer deze zijn gemaakt.⁴²
- De reeds genoemde lijst uit ca 1550/2 geeft aan dat **Thomas** hier toen vicarius was⁴³; de lijst is echter op vele punten onbetrouwbaar.
157. **Joachim**
wordt als vicarius alhier vermeld.⁴⁴
- 1574 **N.N.**
wordt 19 januari 1574 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁵ Spoedig daarop is het leen blijkbaar weer vacant want volgens een vermelding d.d. 9 december 1576 ontvangt de pastoor ook de vicarieopkomsten.⁴⁶

Vrijleen

In 1509 stichtte Gerhardus Regneri, pastoor te Bozum*, een leen van twee missen te doen waer men wil, waartoe bestemd werden opbrengsten uit onder meer alhier gelegen land.⁴⁷ Het benoe-

³² FT, nr. 18.

³³ Hof nr. 93, 8.

³⁴ Arch. Van Sminia nr. 1761.

³⁵ Emmius, *Rer. Fris. Hist.*, 433.

³⁶ Hof nr. 93, 8.

³⁷ Zijlstra nr. 8257.

³⁸ Dom i. 2544, 46v, 101; AAU 24, 1897, 20.

³⁹ Hof nr. 16687, 652-653.

⁴⁰ BB I, 314.

⁴¹ Arch. Van Sminia nr. 1761.

⁴² Hof nr. 16802, 68.

⁴³ St. Jan nr. 1165.

⁴⁴ PB Hs. 1466; van Burmania, 7v, zonder jaar.

⁴⁵ St. Jan nr. 1168.

⁴⁶ Arch. HG Burgwerd nr. 24.

⁴⁷ BB I, 314-315.

mingsrecht lag blijkbaar bij de erfgenamen van de stichter.⁴⁸

1543

Eede Claesz.

zoon van Claes Jansz., burger van Leeuwarden, bezit in 1543 dit leen.⁴⁹

Blijkens opgaven uit ca 1550/2 en 1558⁵⁰ waren hier twee vrijlenen (ca 1550/2 eerste en tweede prebende genoemd). Ca 1550/2 bezat *quidam studens* de eerste prebende en was de tweede toen vacant. Verder is over deze twee vrijlenen uit de tijd vóór de Reformatie niets bekend.

Overigen?

In 1591 wordt in een inventaris vermeld de verzegeling van de verkoop van land te Friens door een inwoner van Burgwerd op 3 mei 1569; de verzegeling geschiedde door heer **Ruyrdt Wybesz.**⁵¹ Deze komt als zegelaar ook voor op 22 juni 1564.⁵² Een standplaats is niet aangegeven; Friens* komt echter niet in aanmerking.

Vóór 1591 is sprake van mr. **Jacob**, pastoor, als één van de testamentatores van Hero van Ockinga te Burgwerd;⁵³ ook hier is een standplaats niet aangegeven.

⁴⁸ BB I, 314-315; Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 nr. 3776, 24v.

⁴⁹ BB I, 314-315.

⁵⁰ St. Jan nr. 1165.

⁵¹ RA Sneek nr. 143, nr. 72.

⁵² Ibid.

⁵³ RA Franekeradeel i. 62 p. 29. Waarschijnlijk betreft het de in 1574 overleden Hero van Ockinga (een andere stierf in 1587, Stb. II, 280), gehuwd met Hylck van Roorda, omdat gerefereerd wordt aan rekening en bewijs door Catharina van Roorda gedaan aan de testamentatores van Hero van Ockinga.

BURUM

Patroon: onbekend

Bijzonderheden: op 16 juli 1408 dragen de parochianen van Burum de kerk over aan het klooster Gerkesklooster waarbij overeengekomen wordt dat de parochianen de pastoor mogen kiezen uit de kloosterlingen, de abt uitgezonderd. De prior van het vrouwenklooster Galilea zal voor al de geestelijke zaken en feestdagen zorgdragen en op gezette tijden ook de dienst waarnemen. Het klooster zal heer en collatoer'' van pastorie en kerk zijn.¹ Dezelfde dag bekrachtigde de deken te Leeuwarden, *institutor clericorum* in het Friese aartsdiaconaat van Oudmunster deze overeenkomst.² Op 28 maart 1508 keurt de stadhouder namens de hertog van Saksen het voornemen van de abt van Gerkesklooster om, nu de pastoor alhier, een religieus, heeft geresigneerd, een wereldheer als pastoor te presenteren goed; de abt acht het beter dat de religieuzen in het klooster zijn en niet in de wereld staan.³ In 1525 is echter weer een religieus pastoor alhier.⁴ Het Hof van Friesland spreekt op 13 juni 1539 uit dat alle ingezetenen van Burum, met inbegrip van de meiers van Gerkesklooster, gerechtigd zijn tot de keuze van hun pastoor uit de religieuzen van het klooster, de abt uitgezonderd.⁵ De uiteindelijke presentatie geschiedde echter door de abt die in 1580 nog heer en collator van de kerk wordt genoemd.⁶

Pastorie

- 1408 **Harko**
Op 9 juli 1408 (dus voorafgaande aan de overdracht van de kerk) geeft de deken van Leeuwarden en officiaal of *institutor* in vacante kerken van de proost en aartsdiaken van Oudmunster in Friesland opdracht Harko, prior van het Vrouwenklooster Galilea, in het bezit te stellen van de kerk te 'Collumabuer', waartoe deze door de parochianen gepresenteerd is.⁷
- 1488/9 **Johannes Vogelensanck**
In 1488/9 wordt door de proost van Oudmunster ontvangen voor het zegelen van de *collatio jure devoluto* voor Johannes Vogelensanck tot de kerk te 'Calmaburen' in Friesland.⁸ Daarmee zal Kollumberburen (= Burum) bedoeld zijn; Kollum komt niet in aanmerking omdat daar dan een andere pastoor bekend is..
- 1497 - 1501 **Reynerus Vogelensanck**
komt 3 juni 1497 voor als prior van Vrouwenklooster en pastoor alhier namens het convent.⁹ Op 8 oktober 1501 wordt hij als pastoor alhier vermeld.¹⁰ Op 6 december 1503 komt hij voor als abt van Gerkesklooster.¹¹

¹ Arch. Gerkesklooster nr. 120 reg. 7.

² Arch. Gerkesklooster nr. 120 reg. 8.

³ Arch. Gerkesklooster nr. 121 reg. 72.

⁴ Hof nr. 93, 4.

⁵ Arch. Gerkesklooster nr. 122 reg. 184.

⁶ Reitsma, 190-192.

⁷ Arch. Gerkesklooster nr. 119 reg. 6.

⁸ Oudmunster nr. 1738, ongefolieerd, 1488.

⁹ Arch. Vrouwenklooster nr. 2 reg. 1.

¹⁰ Arch. Gerkesklooster nr. 133 reg. 59.

- 1508 **N.N.**
religieus, resigneerde als pastoor alhier waarop de abt van Gerkesklooster toestemming vroeg en op 28 maart 1508 van de stadhouder kreeg een wereldheer als pastoor te presenteren.¹²
- 1519 - 1535 **Johannes Anthonii**
Op 31 mei 1519 komt Joannes als pastoor alhier voor.¹³ Op 20 mei 1525 heet hij Johannes Anthonii, religiosus.¹⁴ Tenslotte wordt Johannes als pastoor alhier genoemd op 1 oktober 1535.¹⁵
- 1550 - †1566 **Wicher Foynga**
komt 12 juni 1550 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁶ Als zodanig wordt hij 16 januari 1566 nog vermeld.¹⁷ Hij overleed 22 september 1566.¹⁸ Andreae acht hem dezelfde als Wicherus, 6 december 1532 voorkomende als subprior van Gerkesklooster (niet meer 6 oktober 1547).¹⁹
Hij had een zoon Bernhardus, genoemd 18 januari 1565²⁰ en zal verwant zijn geweest aan Joannes Foynga, vermeld 30 oktober 1571.²¹

Van Burmania noemt hier in 1564 **Laurens** als pastoor.²²
- 1566 - 1580 **Joannes Blijdenstede**
Op 20 november 1566 ontvangt Joannes Blijdenstede, religieus van Gerkesklooster, placet op de presentatie als pastoor alhier na keuze door de burens alhier, als opvolger van de op 22 september 1566 overleden Wicher Foynga.²³ Hij was pastoor alhier tot de Reformatie, wordt op 31 januari 1581 provisioneel schoolmeester alhier genoemd,²⁴ lijkt kort daarop predikant te Bozum te zijn geworden, van daaruit een tijdlang te leen te Hallum te hebben gestaan, en uiteindelijk alhier predikant te zijn geworden; hij stierf hier in 1604.²⁵

Kapelaan

¹¹ Arch. Gerkesklooster nr. 128 reg. 61. Reynerus Vogelsanck, cisterciënzer monnik uit Gerkesklooster, was eerder benoemd tot abt van het benedictijner klooster Stavoren/Hemelum waar hij zich echter niet kon handhaven (Brom, *Archivalia* I, II, 706, nr. 2014; Reimers, 58-59, nr. XXXII; Proeliarius, 17, 120-121); Brom, *Archivalia* I – II, 644, nr. 1832). Het is de vraag of hij dezelfde is als Reynerus Doetinchem, abt van Gerkesklooster 20 januari 1509 (Arch. Gerkesklooster nr. 50 reg. 78), zo nog 17 februari 1533 (ibid. nr. 102 reg. 157), niet meer 6 mei 1533 (ibid. nr. 103 reg. 160).

¹² Arch. Gerkesklooster nr. 121 reg. 72.

¹³ Arch. Gerkesklooster nr. 68 reg. 102.

¹⁴ Hof nr. 93, 4.

¹⁵ Hof nr. 16688, 145.

¹⁶ NA, Arch. ACB nr. 944.

¹⁷ GA, Rekening stad Groningen 1562, rubriek bodelonen en mandaten.

¹⁸ Arch. Varia Staten nr. 80a, nr. 445.

¹⁹ Andreae, *Kollumerland*, 79 (met als jaartal 1531), vgl. Arch. Gerkesklooster nr. 25 reg. 156 (1532) resp. nr. 40 reg. 207 (1547).

²⁰ GA, Arch. Ewsum nieuw nr. 23 ((oud) nr. 132 H – LXVI); ook vermeld o.m. 26 juni 1571 (RA Kollumerland nr. 41).

²¹ RA Kollumerland nr. 41.

²² Van Burmania, 7v.

²³ Arch. Varia Staten nr. 80a nr. 445.

²⁴ Reitsma, 192. Romein, 496 geeft ten onrechte aan dat hij hier in 1578 tot predikant werd gekozen.

²⁵ Romein, 496, 355, 112.

vóór 1560

Tyaerdt Mennez.

komt in 1554 voor als kapelaan te Bornwird*, is –niet nader te dateren – kapelaan alhier,²⁶ daarna van tenminste 1560 tot 1567 pastoor te Grijpskerk, is in 1574 pastoor te Huins*, van 1575 tot 1579 pastoor te Sijbrandahuis* en van 1579 tot 1580 pastoor te Blessum*.

Overige ?

1561/2

Hendrick Claesz.

wordt hier in 1561/2 door de procureur-generaal gezocht;²⁷ een standplaats wordt niet vermeld.

²⁶ Staatsarchiv Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 3, 455-468; vgl. Formsma, ‘Huwelijksgeloften’, 54-57.

²⁷ RR nr. 23, 80. Burum is symbolisch bedoeld omdat het aan de limiten (dus het einde van de rechtsmacht) van Friesland lag.

CORNJUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: naast de pastorie werd hier in 1482 een Nicolaasvicarie gesticht.² Daarnaast is in 1565 sprake van een Sylviaprebende³ (een prebende wordt in 1511⁴, 1540⁵ en 1543⁶ niet genoemd).

Pastorie

In 1526 is er kwestie inzake de benoeming van een nieuwe pastoor in verband met de pretentie van het recht van collatie door de kinderen van Hessel Martena.⁷ Verdere bijzonderheden worden dan niet gegeven.

1482 - 1484 **Claes/Nicolaus**⁸

1494 - 1511 **Sythie**⁹

1525 - 1534 **Mr Watthie Herema**

Zoals reeds vermeld ontstond begin 1526 kwestie over de benoeming van mr. Watthie tot pastoor alhier; sans préjudice wordt 22 januari 1526 deze benoeming geaccordeerd.¹⁰ Hij is hier nog pastoor op 16 juli 1534.¹¹ Ca 1559/60 verklaart Joannes Joannis, dan hier pastoor, dat de pastoors zelf hun prebendaten institueerden; aldus had ook mr. Watthie Herema gedaan toen deze hier pastoor was; Joannes zelf was toen pastoor te Miedum*.¹²

Hij was een zoon van dr. Joost Herema en Rintz Otto-Iggesdr. Galama.¹³ Vanaf oktober 1537 is hij bekend als pastoor te Nijland*.

1536/7 - 1538 **Dirck**

In 1536/7 wordt door het Hof een bode naar Harlingen gezonden opdat de magistraat aldaar zou onderschrijven 'dinsolentien' die Dirck, pastoor alhier, 'geperpetreerd' zouden worden.¹⁴ Hij komt als pastoor alhier nog voor op 3 mei 1538.¹⁵

¹ Reitsma, 54 n. 3 noemt Nicolaas als patroon en de kerk gebouwd door de familie Martena. Een en ander zal berusten op een foutieve interpretatie van de stichtingsakte van de Nicolaasvicarie alhier in 1482.

² OFO IV, nr. 60.

³ Tresoar, Hs. FG nr. 317.

⁴ RvdA I, 72.

⁵ RvdA 1540, 148.

⁶ BB I, 92-96.

⁷ Hof nr. 93, 41v.

⁸ OFO IV, nr. 60 (1482) resp. OFO I, nr. 335 (1484).

⁹ OFO I, nr. 408 (1494) resp. RvdA I, 72.

¹⁰ Hof nr. 93, 41v.

¹¹ HCL, Arch. Douwe Tietesleen nr. 2.

¹² Arch. Gabbema nr. 111-XXXII.

¹³ Stb. I, 198, II, 133. Zijlstra noemt hem niet.

¹⁴ RR nr. 9, 56.

¹⁵ HCL, Arch. Martena nr. 12.

- 1540 - 1564 **Joannes Joannis**
 komt 14 augustus 1540 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁶ Voordien was hij pastoor te Miedum*. Op 23 december 1541 wordt hij Johannes Bariona genoemd.¹⁷ Voor het laatst komt hij als pastoor voor op 5 november 1564.¹⁸ Op 2 mei 1569 is sprake van de huisvrouw van wijlen heer Johannes alhier.¹⁹ Hij had een broer Pieter Jansz., wonende op het Nijland onder Leeuwarden, en een zuster Eeuw Jansdr., eerst gehuwd met Reyner Dircxz. (ov. 1562) en daarna met Jarich Syurdsz. te Bornwirderhuizen onder Dokkum, met wie hij 27 juni 1564 genoemd wordt.²⁰
- 1568 - 1580 **Syurdt Hommesz.**
 van 1551 tot 1565 bekend als pastoor te Rinsumageest*, komt als pastoor alhier voor vanaf 1568²¹ en was hier in functie tot de Reformatie waartoe hij blijkbaar niet overging. Op 4 mei 1580 houdt hij boelgoed.²²

Nicolaasvicarie

Op 16 februari 1482 stichtten Sithia Martena, hoofdelling alhier, en zijn zoons Doeke en Hessel een 'jongerschap' (vicarie) ter ere van God en Nicolaas en staan daartoe land af. De kerk en de pastoor staan ten behoeve van deze 'prebende' eveneens land af, terwijl daaraan ook zullen komen het land dat de kosterij heeft. De jongerpriester zal echter ook de last 'van dae clocken' hebben en alles doen wat een koster moet doen. De collatie wordt in vijf delen gedeeld, in volgorde de pastoor, de gemeente, elk van de twee kerkvoogden en de bezitter van Martenahuis alhier.²³ De kosterij heeft echter in 1511²⁴ en 1540 (dan met een eigen koster, geen geestelijke²⁵) eigen land, dat in 1543 onder de beneficiale goederen alhier genoemd wordt.²⁶

- vóór 1536/7 **Peter**
 De verklaring van Joannes Joannis dat zijn voorganger mr. Watthie Herema zelf de prebendaten institueerde, werd reeds genoemd. Hij institueerde destijds als zodanig Peter²⁷ en
- vóór 1536/7 **Hillebrant**²⁸
 Een en ander moet dan vóór 1536/7 hebben plaatsgevonden (Herema is hier nog in 1534, niet meer 1536/7). Hillebrant, vicarius alhier, is hier nog 14 augustus 1540.²⁹ Hij werd, volgens een getuigeverklaring d.d. 2 oktober 1561 opgevolgd door heer Jelte³⁰, ook bekend als

¹⁶ RvdA 1540, 148.

¹⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 353.

¹⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 206, 5v.

¹⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 69.

²⁰ *Protocol Cleuting*, 169.

²¹ Van Burmania, 21v.

²² RA Leeuwarderadeel nr. 79, 145-148 (overigens hield hij ook reeds boelgoed op 28 juni 1575, *ibid.*, 167).

²³ OFO IV, nr. 60.

²⁴ RvdA I, 72.

²⁵ RvdA 1540, 148.

²⁶ BB I, 93

²⁷ Arch. Gabbema nr. 111-XXXII.

²⁸ Arch. Gabbema nr. 111-XXXII.

²⁹ RvdA 1540, 148.

³⁰ Tresoar, Hs. FG nr. 317.

- 1542 **Ghielt Douwes.**
als vicarius alhier voorkomende op 29 oktober 1542.³¹
- 1549 **Mr Gerbrandus Benthiesz.**
vicarius alhier, ontving op 19 oktober 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor te Beers* en resigioneerde als vicarius op 1 november d.a.v..³²
- 1550 - 1555 **Douwe Lollesz.**
van Leeuwarden, prebendaat te Pingjum*, ontving op 26 februari 1550 het placet op zijn benoeming tot vicarius alhier.³³ Hij was hier nog op 19 januari 1555.³⁴ Op 9 juli 1569 wordt Wpcke Aggez. genoemd als stiefvader van de kinderen van heer Douwe Lollesz.³⁵, op 13 augustus 1569 is sprake van de weeskinderen van heer Douwe Lollesz. bij Aeltge Douwesdr.³⁶, en nog op 13 maart 1573 van de inmiddels overleden voorstanders over deze kinderen.³⁷
- z.j.e.d. **Pieter**
Op 20 december 1563 komt voor Egbert Pieters, wonende op het Vliet te Leeuwarden, zoon van heer Pieter, vicarius te Cornjum, in een geschil met Jacob Pieters. Heer Pieter liet zijn goederen ab intestato na aan zijn verwanten; op voorpraak van anderen had Egbert enkele roerende goederen gekregen; thans wordt inventaris van de nalatenschap geeist. De gedaagde stelt dat Egbeert geen zoon was van heer Pieter, wiens erfgenamen waren wijlen Frouck, vrouw van Jacob Pieters voornoemd, en haar broer(s). Gedaagde wordt opgelegd inventaris over te leggen.³⁸
Wanneer Pieter hier vicarius is geweest, blijkt verder niet; het moet in ieder geval vóór 1561 zijn geweest.
- 1561 - 1567 **Johannes Roukes**
komt als vicarius alhier voor het eerst voor in 1561.³⁹ Bij vonnis van het Hof d.d. 8 februari 1567 werd hij verbannen.⁴⁰ Hij ging daarop naar Emden, is in 1573 predikant te Cillaarshoek c.a., 1574 te Geertruidenberg, 1576 te Dordrecht, 1578 bij lening te Breda, 1579 te Ridderkerk en van 1581 tot 1601 te Sneek. Zijn drie zoons Daniel, Paulus en Rouke werden alle predikant.⁴¹
Hij was afkomstig van Sneek en werd 7 juni 1551 als student te Keulen ingeschreven.⁴²
- 1569 - 1580 **Bonifacius Corvinus**

³¹ FT, nr. 177.

³² RR nr. 49, 1, 7. Door Zijlstra wordt hij niet genoemd.

³³ RR nr. 49, 7.

³⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 340.

³⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 106v.

³⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 117.

³⁷ HCL, RA nr. O 4, 239.

³⁸ HCL, RA nr. O 3a, in dato.

³⁹ Tresoar, Hs. FG nr. 317.

⁴⁰ Hof nr. 7490, 107v.

⁴¹ Kalma, *Classisboek Sneek*, XXXVII.

⁴² Zijlstra nr. 11933.

in 1566 vicarius te Minnertsga*, is hier in 1569 vicarius⁴³ en als zodanig in functie tot de Reformatie. Hij was afkomstig uit Dokkum en bevond zich onder de priesters, die in 1580 Friesland verlieten.⁴⁴ Hij werd vóór 1585 sacrista te Loppersum en was dit totdat ook in Groningen de Reformatie werd ingevoerd.

Sylviaprebende

In 1565 wordt besloten aan het Hof een voorziening te vragen voor de Sylviaprebende alhier. Omdat deze te klein is om sollicitanten te krijgen zal aan de bevoegde instanties te Utrecht gevraagd worden eventueel lenen te mogen combineren.⁴⁵ Verder is over deze prebende niets bekend.

Voorts kan nog worden vermeld dat in 1543 onder de beneficiale goederen alhier in totaal 54 pm. kosterijland wordt opgegeven⁴⁶; dat de kosterij echter een door geestelijken bediend leen zou zijn geweest blijkt verder nergens.

Overige

1517/9 **Focke**⁴⁷

1525/6 **Rolyff**⁴⁸

⁴³ Van Burmania, 21v. Daarna voor het eerst vermeld RA Leeuwarderadeel nr. 76, 321, 1570.

⁴⁴ CE, 340. Het exemplaar van de Conscriptio in Arch. EVC nr.3372 noemt hem 'Dockumensis'.

⁴⁵ Tresoar, Hs. FG nr. 317.

⁴⁶ BB I, 93.

⁴⁷ RR nr. 2, 124vo.

⁴⁸ RR nr. 57, 35.

CORNWERD

Patroon: **Bonifatius.**¹

Bijzonderheden: in 1494 is sprake van een kapelaan op het Maria-altaar alhier.² Voor het eerst in 1539 is hier sprake van een vicarius.³ De vicarie wordt ook in 1543 genoemd⁴, in 1546 is echter sprake van de prebende⁵, daarna weer van de vicarius.⁶ Daarnaast is in 1551 sprake van het altaar van de Drievuldigheid, waarop een beneficiant wordt benoemd.⁷

Pastorie

De collatie komt in 1424 aan de bisschop toe.⁸

- 1424 **Nycolaus Nycolausz.**

1424 **Sybodus Alonis**
Op 10 december 1424 vergeeft Jacobus van Lichtenberg, proost van St. Pieter en vicaris-generaal van het bisdom bij ontstentenis van de bisschop, de kerk, staande *ad nostram collationem*, na de dood of de resignatie van de voorgaande aan Sybodus Alonis.⁹

ca 1473 **Bernardus de Mackum**
Volgens een uit ca 1474 daterende lijst is de pastorie vorig jaar vacant geweest en is daartoe toen gepresenteerd Bernardus de Mackum.¹⁰

1484 **Enno**¹¹

1496 - 1508 **Augustinus**
wordt in 1496 als pastoor alhier genoemd.¹² In 1508 schrijft Wol, pastoor te Roordahuizum*, over de praktijken van de priesters te Cornwerd die goederen van de kerk verkopen. Daarbij noemt hij Augustus, pastoor alhier. Hij wil de zaak voor de Saksische Hoge Raad brengen.¹³

¹ Verhoeven, 89. Een 17^e-eeuwse aantekening in margine in Schotanus, Beschrijvinge, ex. in Tresoar, 3187 a Gesch, 211 noemt echter Michael als patroon. Het naastgelegen Engwier* had eveneens Bonifatius als patroonheilige.

² RPG VIII, nr. 2343 (Vat. Arch., PA nr. 43, 255v).

³ RA Hennaarderadeel nr. 37, 134.

⁴ BB I, 299.

⁵ RvdA III, 389.

⁶ Bv. 1553, Tresoar, PB Hs. 1382, 350-350v.

⁷ ABU nr. 535, 104.

⁸ ABU nr. 9, 9v (Muller, Regesten nr. 2429). Van der Werff geeft zonder bronvermelding aan dat de kerk ontstond op bezit van het klooster Fulda (Van der Werff, 'Kerspel', 140). Van een relatie tussen deze abdij en de kerk alhier is ons niets gebleken.

⁹ ABU nr. 9, 9v (Muller, Regesten nr. 2429).

¹⁰ St. Jan nr. 935, 16.

¹¹ PB Hs. 1466.

¹² PG, nr. 160.

¹³ HCL, Charters niet in Singels, lade 13. Gerbenzon, *Friese brieven*, nr. 11, 41-45 dateert het stuk op ca 1506. Vries, *Naar ploeg en koestal*, 235 n. 187 geeft 1508 als datering.

1512	Baettie wordt als landheer van 3 pm. venneland alhier genoemd in 1512. ¹⁴ In 1529/30 is sprake van alhier gelegen land van heer Baithie. ¹⁵
15(31) - 1543	Reynthie Ockesz. Eind februari/begin maart 1531 tekent Reynerus, priester, een mandaat af; gezien de volgorde van de plaatsen moet dit hoogstwaarschijnlijk te Cornwerd zijn geweest. ¹⁶ Reynthie Ockesz., pastoor alhier, noemt in 1543 heer Augustyn als ‘een old predecessoer’. ¹⁷
1546 - 1548	Oene komt in 1546 als pastoor alhier voor ¹⁸ en zonder functieaanduiding op 26 juni 1548. ¹⁹
ca 1550/2	Joachimus Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt hem als pastoor alhier. ²⁰
1551/2	Andreas In 1551/2 wordt aan hem en Cornelis te Witmarsum commissie gegeven voor de behandeling in appèl van de zaak tussen Hesselus Scelte (Hessel Tyaersma, vicarius alhier) en Joannes Wybrandi ²¹ (deze drie niet als geestelijken aangeduid).
1557	Paulus Pauli a Diest wordt 29 december 1557 als pastoor alhier geïnstitueerd ²² In 1557 komt hij nog voor als vicarius te Hallum*. Van 1578 tot zijn uitwijking in 1580 is hij bekend als pastoor te Allingawier*.
1567 - 1568	Jarich Attesz. eertijds te Nijega* ²³ en ‘nu’, 1567, pastoor alhier ²⁴ , wordt ook 7 september 1568 als zodanig genoemd. ²⁵
1569	Marten Willemsen ²⁶ In 1573 is hij pastoor te Pingjum*. Mogelijk kwam hij daar in oktober 1571.

¹⁴ OFO IV, nr. 214. Er lijkt ons geen verband te bestaan tussen deze en heer Benedix, in 1546 met Atte Oegesz. Landheer van 9 pm. venneland alhier; waarschijnlijk was deze de pastoor van Kimswerd*.

¹⁵ RR nr. 42, 138.

¹⁶ Hof nr. 90.

¹⁷ BB I, 299.

¹⁸ RvdA III, 383.

¹⁹ Hof nr. 16689, 604.

²⁰ St. Jan nr. 1165.

²¹ ABU nr. 544 – 4 (Heeringa, *Rekeningen* II, 196-197).

²² St. Jan nr. 1165.

²³ Een nadere plaatsbepaling (Hemelumer Oldeferd of Smallingerland) ontbreekt.

²⁴ Van Burmania, 21v.

²⁵ Hof nr. 16693, 453.

²⁶ Verhoeven, *Klokken*, 112-113.

- 1572 - 1573 **N.N./Jan Duifkens?**
Op 16 februari 1572 wordt N.N. als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁷ Mogelijk gaat het om heer Jan Duifkens, die in januari 1573 voor Abbingwier (= Engwier*) en Cornwerd een mandaat aftekent.²⁸ Ca 1574/6 is deze pastoor te Herbayum*.
- 1573 **N.N.**
wordt 25 februari 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁹
- 1573 - 1574 **N.N./ Gerrit Rengersz. of Reijgers**
wordt 15 oktober 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.³⁰ Het zal gaan om Gerrit Rengersz. of Gerrit Reijgers, in 1574 als pastoor alhier vermeld.³¹
- 1578 **Johannes**
komt in 1578 als pastoor alhier voor.³²

Vicarie/Prebende

Vanaf 1539 is sprake van een vicarius³³, evenals in 1543.³⁴ In 1546 heet het leen de prebende³⁵, in latere jaren is echter weer sprake van een vicarius.
Het patrocinium van het leen is niet bekend.

- 1539 **Uylcke**
Hij komt 12 maart 1539 als vicarius alhier voor³⁶ en wordt 26 november 1539 genoemd als medevoorzitter over de weeskinderen van de overleden zuster van de vicarius te Wommels.³⁷
- 1546 **Goslick**
is prebendaat alhier in 1546.³⁸
- (1550?) - †1553 **Hessel Tyaersma**
In januari 1553 wordt aan het Hof van Friesland meegedeeld dat Hessel Tyaersma, vicarius alhier, op 15 dezer is overleden en dat de vicarie het eerste in dit jaar opengevallen kerkelijk leen in Wonseradeel is.³⁹ Hij is dezelfde als de hiervoor in 1551/2 genoemde heer Hessel Scelte⁴⁰ en is van ca 1514/5 tot 1547 bekend als pastoor te Engwier* (waar de pastorie in 1550 vacant was; mogelijk is hij toen hier gekomen).

- 1557 **Theodorus Telkonis (Jelkonis?)**

²⁷ St. Jan nr. 1168.

²⁸ Hof nr. 82, 223.

²⁹ St. Jan nr. 1168.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ Van Burmania, 21v.

³² PI, 238.

³³ RA Hennaarderadeel nr. 37, 134.

³⁴ BB I, 299.

³⁵ RvdA III, 389.

³⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 134.

³⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 153.

³⁸ RvdA III, 382, 393.

³⁹ Tresoar, PB Hs. 1382, 350-350v.

⁴⁰ ABU nr. 544 – 4 (Heeringa, *Rekeningen* II, 196-197).

kwam hier in 1557 als vicarius.⁴¹

Altaar van de Drievuldigheid

1551

Jaricus Jarici

wordt 27 oktober 1551 als beneficiant of officiant van dit altaar geïnstitueerd.⁴²

Voorganger noch collatoren worden vermeld.

Hij overleed in 1558 als prebendaat/vicarius te Rotsterhaule*.

Maria-altaar

Niet beoordeeld kan worden of dit beneficie met één der voorgaande te vereenzelvigen is.

1494 **Achilles Jacobi**

clericus van het bisdom Utrecht, perpetuele kapelaan op het Maria-altaar binnen de grenzen van de parochiekerk alhier, wordt 30 mei 1494 genoemd.⁴³

Custodia

Meegedeeld wordt dat de ‘custodia’ in 1523 tweemaal vacant is geweest.⁴⁴ Verder blijkt nimmer dat de kosterij alhier een geestelijk leen was.

⁴¹ Van Burmania, 21v.

⁴² ABU nr. 535, 104.

⁴³ RPG VIII, nr. 2343 (Vat. Arch., PA nr. 43, 255v).

⁴⁴ St. Jan nr. 1165.

DANTUMAWOUE

Patroon: **Benedictus**¹

Bijzonderheden: de resten van een 12^e-eeuwse tufstenen kerk werden in 1962 vastgesteld. Overblijfselen van een mogelijke houten voorganger werden niet aangetroffen, maar zij kunnen onder de fundamenteën van de tufstenen kerk zijn schuilgegaan of bij het uitgraven van de funderingssleuven daarvan geheel zijn opgeruimd.²

Op 27 maart 1332 belooft Jan, bisschop van Utrecht, 40 dagen aflaat aan de bezoekers van de *nova capella in montibus sancte Marie eccl. sancti Stephani* bij Dokkum.³ De licentie wordt verleend aan de thesaurius van de Stephanuskerk, die niet verder gelokaliseerd wordt. Mol merkt op dat het land om 'de Berch' aan het klooster te Dokkum, als corpusland, behoorde. Het grondgebied viel onder Dantumawoude maar de kerk aldaar had Benedictus als patroon. Hij acht het niet onmogelijk dat de kerk is opgeschoven en dat de Mariakapel gebouwd is op de gewijde plaats van een eerdere parochiekerk die bij de verplaatsing een nieuwe of tweede patroonheilige zou kunnen hebben gekregen.⁴

Behalve de pastorie was hier een in 1552 voor het eerst vermelde Nicolaasprebende⁵ (in 1511, 1543 en 1580 wordt een prebende niet vermeld).⁶

Pastorie

1423 **Duco Onnema**⁷

1423 **Gheno Gherardi**
wordt 27 mei 1423 als pastoor alhier vermeld.⁸

1470 **Dirck**⁹

ca 1517/8- 1538 **Juw Aesgema/Judocus Johanni(s)**
Judocus Johanni, pastoor alhier, geeft 27 mei 1525 aan hier thans 7 jaren te staan.¹⁰ Als Juw Aesgema komt hij o.m. 25 juli 1523¹¹ en 27 februari 1538¹² voor. Vanaf 1543 is hij bekend als prebendaat van de Sacramentsprebende te Kollum*.

¹ Verhoeven, 83. Met deze kerk zal bedoeld zijn de eadem silva de ecclesia sancti Benedicti (omgeving van Twijzel), vermeld in de *Vita Siardi* (Lambooy en Mol, 332-333). Verhoeven, 89 denkt hierbij aan Kooten* waarvan de patroonheilige niet bekend is.

² Halbertsma, BROB 12-13, 1962-1963, 286-288; dezelfde in AFT 1972, 108-110.

³ Arch. Klooster Stavoren nr. 1, 29 nr. 18.

⁴ Mol, 'Hilligen', 12-13.

⁵ ABU nr. 535, 113.

⁶ RvdA I, 185 resp. BB I, 191-193 resp. Reitsma, 168-170.

⁷ Tresoar, Coll. Graftschriften, Dantumadeel, i.v. Dantumawoude, Gedenksteen.

⁸ FT, nr. 6 jo. 461-462; de volledige naam volgens het zegelrandscript: Tresoar, Zegelfoto nr. 1106.

⁹ OFO IV, nr. 36

¹⁰ Hof nr. 93, 11v.

¹¹ OFO II, nr. 311.

¹² OFO II, nr. 372.

- 1543 **Focco Folkeri**
wordt in 1543 als pastoor alhier vermeld.¹³ Een/de?zelfde persoon wordt in 1559 als pastoor te Oldenzijl (Gr) vermeld.
- 1546 - 1553 **Lieuwe Bootesz.**
wordt 23 oktober 1546 voor het eerst¹⁴ en 18 januari 1550¹⁵ voor het laatst als pastoor alhier vermeld. In 1553 stierf of resigneerde Leo Ottonis¹⁶ waarop
- 1553 **Nicolaus Christophori**
subdiaken op 20 maart 1553 *ad ecclesiam prebendam* werd geïnstitueerd.¹⁷
- 1580 **Stephanus Christophori**
was hier pastoor tot de Reformatie, ging daartoe over en wordt 17 januari 1581 als schoolmeester alhier vermeld.¹⁸

Nicolaasprebende

Deze prebende wordt in 1552 genoemd; collatoren zijn dan Syurd Heemstra, hoofdelling, en Eemert Liepkema.¹⁹

- 1552 **Benthie, pr.**
Na diens resignatie of overlijden wordt
- 1552 **Johannes Lywes**
clericus, op 8 maart 1552 tot de Nicolaasprebende geïnstitueerd;²⁰ op 9 maart 1552 wordt hij als beneficiant alhier tot alle wijdingen toegelaten.²¹

¹³ BB I, 191.

¹⁴ Hof nr. 16689, 464.

¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 140.

¹⁶ ABU nr. 535, 186v-117.

¹⁷ ABU nr. 535, 186v-117.

¹⁸ Reitsma, 170.

¹⁹ ABU nr. 535, 113.

²⁰ ABU nr. 535, 113.

²¹ ABU nr. 550*, 29v.

DEDGUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: naast de pastorie wordt hier ca 1550/2 en 1558/60 een vicarie vermeld.¹

Pastorie

- 1277 (1377?) **Douwa**²
- 1503 **Douwa**³
Mogelijk is hij dezelfde als wijlen heer Douwe Claesz., van wie land (in de grietenij Wonseradeel) wordt genoemd in 1528/9.⁴
- 1543 **Anna Robinz.**⁵
- ca 1550/2 **Joannes Nicolai**
Een overigens op vele punten onjuiste lijst van ca 1550/2 noemt deze als pastoor alhier.⁶
- 1567 **Arnoldus**
pastoor alhier, werd in 1567 verbannen.⁷ Mogelijk is hij dezelfde als Arnoldus Arnoldi Aetius, geboren te Pewsum, reeds in 1571 predikant te Midlum (Ofr.),⁸ daar nog in 1596⁹ en in 1599 toegelaten als predikant te Usquert, waar hij in 1605 overleed. Volgens Romein zou hij na Midlum nog te Tjerkwerd en Dedgum hebben gestaan.¹⁰
- 1572 - 1578 **Hero Wytzes Boylema**
Op 12 juni 1572 procedeert Hero Boylema, pastoor alhier (hij wordt geen 'heer' genoemd!) tegen de pastoor te Firdgum over een obligatie.¹¹ Als Here Wytiez. komt hij als pastoor alhier in 1578 voor.¹²

¹ St. Jan nr. 1165.

² OFO II, nr. 38 (voor de mogelijke datering 133: brief O. Vries d.d. 29 januari 1992).

³ OFO I, nr. 470.

⁴ RR nr. 42, 115.

⁵ BB I, 285.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ Winsemius, 88 (niet genoemd in: Hof nr. 7490, 107v-110).

⁸ Reershemius I, 556.

⁹ GA, GAG nRr nr. 335 deel 3 nr. 265.

¹⁰ Romein, 397-398 (geen jaartallen genoemd).

¹¹ Hof nr. 16695, 4v.

¹² PI, 273.

Vicarie

Een vicarie wordt in 1543 niet vermeld.¹³ De vicarie komt voor in de reeds genoemde, niet Steeds betrouwbare, lijst uit ca 1550/2¹⁴, volgens welke toen vicarius was

ca 1550/2 **Reynerus**¹⁵

In een inventaris uit 1662 is nog sprake van het leen te Dedgum¹⁶

¹³ BB I, 285.

¹⁴ St. Jan nr. 1165.

¹⁵ St. Jan nr. 1165.

¹⁶ Arch. EVC nr. 927.

DEERSUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: een groot gedeelte van het kerkgebouw is romaans en wordt rond 1200 gedateerd; de toren dateert in oorsprong uit de 13^e eeuw.²
In 1511 is voor het eerst sprake van een vicarie.³ Waarschijnlijk hetzelfde leen is bedoeld met de in 1525 vermelde prebende⁴; in 1542 wordt – naast de vicarie – geen prebende genoemd.⁵

Pastorie

- ca 1515 **Willem Jansz.**
dan kapelaan op het Blokhuis te Leeuwarden*, klaagt er ca 1515 over dat hem door de hertog van Saksen ten tijde van jonker Hendrik, regent op het Blokhuis, een kerk bij Sneek, nl. die te Deersum, gegeven was doch dat hij wordt verhinderd de inkomsten daarvan te ontvangen; namens de hertog van Gelre (die toen in een deel van Friesland het gezag uitoefende) int mr. Menno, pastoor te Rauwerd*, deze inkomsten.⁶ Over de afloop van deze zaak is niets bekend.
- 1527 - 1540 **Mr. Popcke**
komt als pastoor alhier voor op 2 oktober 1527⁷ en alhier – zonder functieaanduiding – in 1540.⁸
- 1542 **Petrus Theodoric**
doet in 1542 opgave van de kerke- en pastoriegoederen⁹ en zal dus de pastoor zijn geweest. Of hij dit ook reeds was ca maart 1539 wanneer sprake is van heer Pieter alhier,¹⁰ is niet bekend. In 1525 was hij bezitter van de prebende alhier.
- 1567 **Albert**¹¹
- 1570 - 1580 **Doede Jansz./Dodonaeus Joannis**
komt vanaf 3 juli 1570 als pastoor alhier voor.¹² Hij was afkomstig uit Leeuwarden en werd ca 1536/7 geboren.¹³ Hij was capitularius van het klooster Bloemkamp en is in 1580 onder de uitgeweken priesters.¹⁴ In 1592¹⁵ en 1594¹⁶

¹ Verhoeven, 83. Van der Aa, III, 203 noemt Petrus als patroonheilige.

² MF, 257.

³ RvdA I, 277.

⁴ Hof nr. 93, 1.

⁵ BB I, 132.

⁶ NA, Arch. ACB nr. 389n.

⁷ GA Sneek, O.A. nr. 77, 286.

⁸ HCL, RA nr. Y 2, 352.

⁹ BB I, 132.

¹⁰ RA Sneek nr. 20, 73.

¹¹ Van Burmania, 8.

¹² RA Rauwerderhem nr. 1, 53.

¹³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 2788a.

¹⁴ CE, 347. In 1583 noemt hij zich – in ballingschap – pastoor te Deersum en capitularius van Bloemkamp, HOA, Van Dedem, nr. 84.

¹⁵ Van Dedem, nr. 85.

¹⁶ Van Dedem, nr. 86.

komt hij voor als pastoor te Gieten. In 1594 vraagt hij een financiële tegemoetkoming; het zich in Groningen in ballingschap verkerende Hof van Friesland (dat binnen Friesland zelve niet werd erkend) kent hem op 3 juni 1594 100 daalder toe.¹⁷ Op 28 mei 1595 stellen Gedeputeerde Staten van Friesland zijn pensioen, te betalen uit de opbrengsten van de geconfisqueerde kloostergoederen, vast op 80 gl. per jaar.¹⁸

Vicarie/prebende

De vicarie wordt in 1511 voor het eerst vermeld.¹⁹ In 1544 zijn collatoren mr. Jarich Dekema en Mr Pieter Dekema.²⁰ Hun rechten zullen op de vader resp. grootvader Juw Dekema teruggaan.²¹ Met de in 1525 genoemde prebende²² zal hetzelfde leen zijn bedoeld.. De patroonheilige van dit leen is niet bekend.

- 1525 **Petrus Theodorici**
komt 19 mei 1525 als prebendaat alhier voor.²³ Afkomstig van Leeuwarden, werd hij 31 augustus 1513 te Leuven als student ingeschreven.²⁴ In 1542 is hij pastoor alhier.
- 1542 **Johannes**²⁵
- 1544 **Egbertus Joannis**
Na diens resignatie wordt de vicarie, waarvan de hiervoor genoemde Dekema's collatoren zijn, op 18 september 1544 *jure devoluto* verleend aan
- 1544 - 1580 **Cornelius Bertoldi van Schoonhoven**²⁶
Op 22 september 1562 daagt Cornelius, vicarius alhier, Jannetyen van Amero(ng)en die hij had opgedragen op zijn huis te passen; na terugkeer uit Brabant bleken alle goederen weg te zijn. Hij beschuldigt Jannetyen ervan daarmee naar Sneek gevlucht te zijn. Zij werpt tegen dat zij levenslang 21 gl. van Cornelius zou moeten hebben maar haar exceptie wordt afgewezen. De zaak zal over een week worden voortgezet²⁷ maar blijkbaar is er niet op teruggekomen. Op 26 september 1577 22 en 23 mei 1580²⁸ wordt hij Cornelius Fuscus genoemd. In 1580 begeeft hij zich met de pastoor in ballingschap; in 1581 overlijdt hij in Groningen.²⁹

¹⁷ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 122.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2788a.

¹⁹ RvdA I, 277.

²⁰ ABU nr. 538-6, 45.

²¹ Jarich Dekema was een zoon van Juw Dekema en Ytijn Jarichsdr. Hottinga, Pieter een zoon van Hette Dekema, zoon van voornoemde Juw, en Reynsk Camstra, Stb. I, 90, II, 57.

²² Hof nr. 93, 1.

²³ Hof nr. 93, 1.

²⁴ Zijlstra nr. 8578.

²⁵ BB I, 132.

²⁶ ABU nr. 538 -6, 45; voor de uitvaardiging van het notariële instrument: *ibid.* nr. 583-3, 31v.

²⁷ RA Sneek nr. 24, 237v.

²⁸ HCL, RA nr. Y 7, 515.

²⁹ CE, 347.

Van Burmania noemt hier in 1579 **Claes** als vicarius³⁰ maar dat kan gezien het bovenstaande niet juist zijn.

³⁰ Van Burmania, 8.

DEINUM

Patroon: **Johannes de Doper**¹

Bijzonderheden: de kerk is in oorsprong romaans; de noordmuur is van tufsteen.² De funderingen van een tufstenen zaalkerkje zijn gevonden; dit kerkje kan niet ouder zijn dan de tweede helft van de 11^e eeuw. Oudere bijzettingen wijzen op een anterieur houten kerkje waarvan echter geen spoor is teruggevonden.³ Met de bouw van een nieuwe toren werd in 1550 begonnen.⁴

Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 geven naast de pastorie een vicarie en een vrijleen aan.⁵ De vicarie bestond reeds in 1439⁶ en wordt ook in 1473 genoemd.⁷ Van het vrijleen is verder niets bekend.

Pastorie

1442	vacant ⁸
1445	Heynric ⁹
1482	Andres ¹⁰
1488	Petrus Poetinus Beyntsma/Bentzma was in 1488 pastoor alhier en daarna (ca 1490) pastoor te Boxum*. ¹¹
1496	Albert ¹²
1499? - 1507	Docko Op 2 mei 1499 is sprake van een legaat aan Her Docke toe Deinum; ¹³ mogelijk was hij toen reeds pastoor alhier. Als zodanig komt hij voor op 20 juni 1507. ¹⁴
1510 - †1549	Egbert Sinnesz. Op 21 oktober 1510 komt Egbert voor het eerst als pastoor alhier voor. ¹⁵ Op 29 oktober 1538 worden Wlcke Sircx' huisvrouw en zijn dienstmeid verbannen. ¹⁶ Egbert Sinnesz., pastoor alhier, overleed op 13 december 1549. ¹⁷

¹ Verhoeven, 83. Dezelfde patroonheilige ook ca 1458, OFO I, nr. 153. PB Hs. 1466 noemt Maria als patrones. Een 'Sancte Blasiusacker' wordt hier in 1473 vermeld, OFO I, nr. 237.

² KR (1965), 21-22.

³ Halbertsma, *Nieuwsbulletin* KNOB 1972, 26-29.

⁴ Hof nr. 16800, 705vlg.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ FT, nr. 10.

⁷ OFO I, nr. 237.

⁸ St. Jan nr. 935, 19v.

⁹ Huisarch. Epemastate, Ijsbrechtum (ter plaatse) nr. 8.

¹⁰ OFO II, nr. 105.

¹¹ UB Groningen, Ms. 538a; vgl. Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 64-67, en O. Vries, in: *Út de Smidte* 29 nr. 1 (1995), 9.

¹² OFO IV, 111.

¹³ FT, nr. 59.

¹⁴ OFO I, nr. 531.

¹⁵ OFO II, nr. 244.

- 1550 - 1551 **Wybrant Reynckez.**
tot dan pastoor te Huins*, ontving op 30 januari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier als opvolger van de voorgaande.¹⁸ Hij komt in 1550 ook voor als Vibrandus ab Idzardt.¹⁹ Hij is hier nog pastoor op 9 juni 1551.²⁰
- 1555 - 1567 **Gijsbertus Joannis Cythopaeus**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor kort vóór 16 juli 1555.²¹ Als Gybertus Zythopaeus/Gijsbert Jans komt hij 22 april 1561 voor.²² Op 18 februari 1567 wordt hij verbannen.²³
Op 25 mei 1543 was hij als student te Leuven ingeschreven. Na zijn verbanning ging hij naar Oostfriesland van waaruit hij, ondanks de strenge plakaten, op 4 april 1569 naar Friesland werd gezonden.²⁴ Van 1574 tot 1578 was hij predikant te Benningbroek en Nibbixwoud.²⁵
- 1568 - 1580 **Tyaerdt / Tetardus Jans**
wordt hier in 1568 voor het eerst genoemd als pastoor.²⁶ Van 1562 tot 1563 is hij bekend als pastoor te Jelsum*. In 1580 week hij uit.²⁷

Kapelaan

- vóór 1549 **Sybe**
In 1555 wordt gerefereerd aan stukken van nu wijlen Egbert, pastoor alhier (doch door deze niet verzegeld), en heer Sybe, van wie de tegenpartij in het proces stelt dat hij was ‘een licht capplaen ...die by syn leven gediffameert was’, op het Blokhuis (te Leeuwarden) gevangen had gezeten en uit gevangenschap was ontslagen na ‘amende’ te hebben gedaan.²⁸

Vicarie

Van een ‘jonger priester’ alhier is reeds sprake in 1439.²⁹ De patroonheilige van de vicarie is niet bekend.

1458 **Jella**³⁰

1511 **Peter**³¹

¹⁶ Hof nr. 7488, 200v-201; nr. 96, 39v. Zij had 12 juli ll. verklaard niet weer te Deinum te zullen komen op staffe van verbanning maar was toch teruggekeerd.

¹⁷ RR nr. 49, 5.

¹⁸ RR nr. 49, 5.

¹⁹ Graftschriften IV, 55 (gedenksteen in de toren).

²⁰ RA Menaldumadeel nr. 1, 84.

²¹ Hof nr. 16800, 705vlg.

²² Arch. Van Sminia nr. 1108.

²³ Hof nr. 7490, 107v-108.

²⁴ Zijlstra nr. 8895.

²⁵ Romein, 55.

²⁶ Van Burmania, 8v. Oorkondelijk voor het eerst op 13 maart 1573, HCL, RA nr. O 4, 255.

²⁷ CE, 362.

²⁸ RA Rauwerderhem nr. 21, 49v-50.

²⁹ FT, nr. 10.

³⁰ OFO I, nr. 151.

- 1539 - 1543 **Jeronimus van den Dale**
 uit Brussel. Volgens verklaring van de Staten d.d. 21 april 1539 heeft heer Hyeronimus van Bruysele (Brussel) twee beneficia, nl. te Deinum en Oosterlittens*, hetgeen in strijd is met het destijds met de landsheer gesloten tractaat.³² Op 17 maart 1540 wordt besloten dat Jeronimus van den Dale, vicarius alhier, voor gecommitteerde raden van de keizer moet verschijnen.³³ In april 1540 wordt van hem residentie op zijn beneficie geeist.³⁴ Op 1 juli 1540 verklaart hij het beneficie te Oosterlittens* te hebben neergelegd.³⁵ In december 1543 is Jeronimus van den Dale nog vicarius alhier.³⁶
- 1558 **Reyner Aenez.**³⁷
- 1578 **Claes**
 komt als vicarius alhier voor op 23 augustus 1578.³⁸

Vrijleen

Over het ca 1550/2 en 1558/60³⁹ genoemde vrijleen is niets bekend.

Overige

- 1502 ?Wds
 In 1502 is sprake van ‘Her Wds moer te Deynum’, vervallen in een boete wegens wanprestatie.⁴⁰ Of heer Wds hier ook woonde blijkt niet met zoveel woorden.

³¹ RvdA I, 18, 81; Tjessinga IV, 69.

³² GPCV II, 731.

³³ Ibid., 783.

³⁴ Ibid., 786.

³⁵ Ibid., 787.

³⁶ BB I, 352.

³⁷ Van Burmania, 8.

³⁸ PI, 220.

³⁹ St. Jan nr. 1165.

⁴⁰ OFO III, nr. 32, 65.

DELFFSTRAHUIZEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in de zoen d.d. 13 juli 1408 tussen bisschop Frederik en Stellingwerf, Schoterwerf en Oosterzeeingerland worden onder de kerspelen in Schoterwerf genoemd ‘Nye delfffsterhuysen’ en ‘Olde delfffsterhuysen’.¹ Op 1 november 1412 kwijt de bisschop voor ontvangst van de aan hem verschuldigde bedragen de kerspelen ‘Nyedelscerhusen’, Haule, St. Johannesga en Rottum.² Er zou dus ook een Nieuw Delfstrahuizen moeten zijn, naast een Oud Delfstrahuizen. Huisman acht het mogelijk dat laatstgenoemd dorp in het Tjeukemeer is verdwenen.³ Mogelijk in de 14^e eeuw kan de parochie Delfstrahuizen zijn gesplitst in twee delen. Toenemende wateroverlast, uiteindelijk leidende tot een vergroting van het Tjeukemeer, kan geleid hebben tot het verlaten van Oud Delfstrahuizen en terugtrekking op Nieuw Delfstrahuizen.

Het Register van de Jaartax uit 1501 geeft onder Schoterland aan: ‘Delsterhuysen ende Oldeghae’ alsmede ‘Nijegha alias de Roede Helle’.⁴ De daarop gebaseerde opsomming van parochies, behorende tot het in 1561 opgerichte bisdom Leeuwarden, vermeldt ‘.... Rottum, Delsterhuisen, Oldegae, Nijegae alias die Rode Helle’.⁵

Behalve de pastorie was hier een in 1549 voor het eerst vermelde vicarie,⁶ wellicht hetzelfde als het in 1572 genoemde *beneficium minor*.⁷

Pastorie:

- †1549	Gerrit Jacobs pastoor alhier, overleed op 6 november 1549 ⁸ waarna hier benoemd werd
1550	Joachim Heeblez. tot dan vicarius te Rotsterhaule*, die op 12 maart 1550 het placet op zijn benoeming krijgt. ⁹
1573	N.N. wordt op 30 januari 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁰ Mogelijk – omdat mededelingen over latere instituties ontbreken – betrof het

¹ ABU nr 472 nrs. 2 en 3 (Muller, *Regesten* nrs. 1822, 1823).

² ABU nr. 2, 171v (Muller, *Regesten* nr. 1882).

³ K. Huisman, in: Leeuwarder Courant, 24 januari 1987 (met kaarten). Een onderzoek op een plaats in het Tjeukemeer, ca 400 m. uit de oever van Delfstrahuizen, die van oudsher als kerkhof werd aangeduid, leverde wel een steenbed op van ca 33 bij 25 m., aangebracht op een kleine verhoging maar sporen van graven werden niet gevonden (lezing H. de Jong, Archeologisch Werkgroep Frysk Akademy 29 november 1995; vgl. Leeuwarder Courant 6 januari 1996). Eerder uitte Huisman de veronderstelling dat Oud Delfstrahuizen Oudega (Sch.)* (dat zuidelijk van het huidige Delfstrahuizen lag) kon zijn (Leeuwarder Courant zaterdag 19 april 1990).

⁴ GPCV II, 28. De Rentmeestersrekeningen geven in Schoterland onder de veertien dorpen Delfstrahuizen en Oudega als afzonderlijke dorpen aan (bv. RvdA IV, 13, 1525/6; 37, 1574/5).

⁵ Schotanus, *Tablinum*, 52.

⁶ RR nr. 49, 5.

⁷ St. Jan nr. 1168.

⁸ RR nr. 49, 8.

⁹ RR nr. 49, 8.

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

- 1580 **Willem Karstiens**
op 27 februari 1580 als pastoor alhier vermeld.¹¹ Hij week in hetzelfde jaar uit.¹²

Vicarie

De patroonheilige van de vicarie is eveneens onbekend.

- 1549 **Claes Jacobs**
Hij resigneert op 14 november 1549¹³ en kan dezelfde zijn als de gelijknamige pastoor te Molkwerum* in 1551. Mogelijk is hij ook dezelfde als Nicolaus Jacobi, van Sloten, 11 juli 1538 te Leuven als student ingeschreven.¹⁴ Na zijn vertrek wordt alhier vicarius
- 1549 **Harmen Jacobs**
tot dan prebendaat te Eesterga*, die op 20 januari 1550 het placet ontvangt.¹⁵
- 1572 **N.N.**
Op 22 januari 1572 wordt de ontvangst geboekt van een bedrag voor een institutie *ex beneficio minore* alhier.¹⁶
- 1580 **onbezet**¹⁷

¹¹ AFB, 15.

¹² CE, 367.

¹³ RR nr. 49, 5.

¹⁴ Zijlstra nr. 9372.

¹⁵ RR nr. 49, 5.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ AFB, 15.

DOKKUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: kort na de gewelddadige dood van Bonifatius (754) werd hier een gedachteniskerk gesticht, met een monasterium daaraan verbonden voor het koorgebed en de eredienst. Van Vliet heeft aan dit monasterium of deze munsterkerk uitvoerig aandacht besteed.² Aan deze kerk was een gezelschap van clerici en/of monachi verbonden. Over de lotgevallen van dit monasterium in de eerste eeuwen van zijn bestaan is niets bekend. Liudger moest in 784 bij de kortstondige opstand van de Friezen uitwijken maar kort daarop zullen de diensten kunnen zijn hervat. Welke gevolgen de voortdurende invallen van de Noormannen in de 9^e eeuw op deze kerk hadden is niet bekend maar, zoals van Vliet stelt, daarna heeft de collegiale bediening van de kerk een nieuwe impuls gekregen. Sporen van de oudste kerk zijn bij opgravingen door Halbertsma³ niet teruggevonden. Onder de huidige Nederlands Hervormde kerk werd ca 1000 een tufstenen zaalkerkje gebouwd (in de 13 eeuw vervangen door een groter bakstenen gebouw). Vermoedelijk nog in de 11^e eeuw werd een kloosterkerk gebouwd, bestemd voor het convent dat voordien – met de parochie - van de andere kerk gebruik had gemaakt. Kuiken acht bisschop Bernold (1027-1054) de voornaamste kandidaat voor het bouwheerschap van de kloosterkerk.⁴ Het kanunnikenconvent – waarvan van Vliet aanneemt dat daaraan twaalf prebenden waren verbonden – werd in de tweede helft, waarschijnlijk tussen 1170 en 1175, omgevormd in een premonstratenzer abdij door de overkomst van broeders uit het kort voordien gestichte Oldeklooster in de Marne.⁵ De abdij bezat de parochiekerk; de abt was de pastoor. Derhalve zullen – voorzover bekend – de namen van de abten/pastors hieronder worden opgenomen. De diensten werden echter in hoofdzaak door twee perpetui vicarii verricht die naar het lijkt mogelijk door de stad Dokkum werden aangesteld (danwel had de stad bij hun benoeming een belangrijke rol). Ook zij komen in de bronnen dikwijls onder de naam ‘pastoor’ voor. Voorzover uit de uit de 15^e/16^e-eeuwse gegevens valt af te leiden waren zij althans in de 16^e eeuw geen kanunniken van het klooster. Blijkens een vermelding uit 1595 met betrekking tot de laatste pastoor was deze door de abt aangesteld.⁶

Behalve de pastorie en de twee perpetuele vicarieën waren hier een voor het eerst in 1481 vermelde prebende⁷ en een Sacramentsleen, voor het eerst in 1511 genoemd.⁸ Voorts is sprake van een Gasthuisleen, eerst vermeld in 1577⁹, mogelijk hetzelfde als het beneficium van de ‘minor ecclesia’ alhier, genoemd in

¹ Verhoeven, 84.

² Van Vliet, *In kringen*, passim.

³ Halbertsma, ‘Bonifatius’levenseinde’, 395-444; ‘Dokkum’, 31-52; vgl. verder Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 262-268. Adema tekent op een plattegrond van de bouwhistorie van beide kerken een bouwrest uit de 9^e eeuw binnen de parochiekerk, *Keppelstok* 65, 14. Dezelfde plattegrond, afkomstig van de ROB, ook bij Kuiken, ‘Dokkum’, 11.

⁴ Kuiken, ‘Dokkum’, 11.

⁵ Van Vliet, *In kringen*, i.h.b. 79, 95, 96, 105, 138-140, 193-195, 264, 371, 373.

⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2778a.

⁷ GPCV I, 694 (vgl. *ibid.* I, 325 met foutieve datering).

⁸ RvdA I, 139.

⁹ RA Dokkum nr. 17, 357.

1566¹⁰, waarmee wel de kerk van het Anthoniusgasthuis (welk gasthuis in 1511 vermeld wordt¹¹) bedoeld zal zijn.

Pastorie

Op 20 oktober 1533 doen mr. Henrick Ludolphi, pastoor te Leeuwarden(-Oldehove)*, en Sythie Aylva uitspraak in het geschil tussen de stad Dokkum ‘myt hoer twee perpetui vicarii’ en de abt van het klooster aldaar over zekere pastorie- en parochiekosten.¹² Blijkbaar ontstonden later daarover weer moeilijkheden: vóór 4 juli 1558 verzoeken Frans Jacobsz. en Adriaan van Twickel, vicarii alhier, aan Stadhouder, President en Raden van Friesland om Henricus Kessel, abt en pastoor alhier, te gelasten als pastoor de bediening der sacramenten om de andere week te vervullen; hij blijft nu in gebreke. Tevens moet hij de helft van de kosten van de pastorie dragen (de eisers dragen de andere helft). Op 4 juli 1558 geven de Stadhouder c.s. hiertoe last.¹³ De vicarius Frans Jacobs klaagde reeds eerder in 1558 over verwaarlozing door de abt, de *verus pastor*.¹⁴

Als eerste geestelijke van wie bekend is dat hij hier gewerkt heeft wordt **Willehad** genoemd, die hier in de jaren 760 kwam.¹⁵ Hij vond hier de gedachteniskerk (*nobilis basilica*) met daarnaast ‘een huis voor de dienaren Gods’. Kort daarop – na diens priesterwijding in de tweede helft van 777 – werd **Liudger** door bisschop Alberik tot ‘doctor aecclesiae’ alhier aangesteld.¹⁶ Hij moest in 784 voor de in opstand gekomen Saksers vluchten. In 787 werd hem de missionering in een aantal gouwen in Oosterlauwers gebied opgedragen¹⁷; met Dokkum had hij geen bemoeienis meer. Daarna is over de zielzorg alhier ruim vier eeuwen lang niets bekend.

Abten/pastors

Omdat de abt – zoals in 1558 duidelijk blijkt – ook de pastoor was zullen eerst de namen van de abten worden weergegeven. Over de daadwerkelijke vervulling van hun pastorsfunctie is verder niets bekend.

De lijst is gebaseerd op de abtenlijst van Backmund¹⁸, met – waar nodig – aanvullingen.

ca 1200	Otto praepositus (proost).
ca 1204	Thomas later hoofd van de kloostergemeenschap te Barthe (Ofr.), van waaruit in 1204 het klooster te Palmar werd gesticht.
1217	D.....
1224/1228	Th(eodoricus)
.....	H.....

¹⁰ ABU nr. 550*, 138.

¹¹ RvdA I, 173, 179.

¹² Arch. Klooster Dokkum nr. 1 reg. 5.

¹³ Arch. Klooster Dokkum nr. 1 reg. 27 en 28.

¹⁴ *Protocol Cleuting*, 116.

¹⁵ Van Vliet, *In kringen*, 79, 95.

¹⁶ *Ibid.*, 96.

¹⁷ *Ibid.*, 105.

¹⁸ Backmund, 194.

1230	Tado/Thywardus ¹⁹
(1231) - †1242	Rothuardus overleed als abt van Dokkum in 1242 tijdens een bezoek aan het klooster Bloemhof te Wittewierum. ²⁰
.....	Metellus
1268	Gerbrandus ²¹
.....	Pontetus (= Poptetus?)
.....	Bernardus
.....	Rothuardus
.....	Follerius (= Folkerus?)
.....	Cuno
.....	Meinoldus.
.....	Walkardus (= Volkardus?)
1297	W..... ²²
.....	Wilgredus.
.....	Proptetus (= Poptetus?)
1307	Menaldus Zijn naam staat op de in 1307 gegoten klok van de kerk te Roodkerk ²³ , waarvan het patronaat aan de abdij te Dokkum behoorde. Van den Berg veronderstelde dat hij tot het geslacht Menalda te Hellum behoorde. Dit geslacht was betrokken bij lokale geschillen. Voor de pacificatie ervan wees de paus o.m. de abt van Mariengarde aan. De abdij te Dokkum was daarvan een dochterklooster. Een lid van het geslacht Menalda zou daarop abt te Dokkum zijn geworden. ²⁴ De veronderstelling lijkt ons vergezocht.
1333?	Gerbrandus

¹⁹ Ook Lambooi, 402-403 (Tado) en Lambooi en Mol, 354-355 (Thywardus).

²⁰ *Kroniek Bloemhof*, 355.

²¹ *Kroniek Bloemhof*, 423. Het jaartal moet zijn 1268. Backmund noemt hem met als jaartal 1269.

²² GPCV I, 130-131. Misschien dezelfde als Volkardus of Wilgredus, Backmund, loc. cit.

²³ Verhoeven, *Klokken*, 69.

²⁴ Van den Berg, *Dantumadeel*, 177.

Blijkens een bericht van 1 maart 1333? was hij door de bisschop inmiddels geëxcommuniceerd wegens binnendringen in diens jurisdictie en de instituties en destituties in de drie personaten Dokkum, Holwerd en ‘Ghaest’.²⁵

1355 - 1374	Tytardus ²⁶
1385	Rembertus
.....	Tibrandus (= Sibrandus?)
.....	Richardus
1421 - 1422	Siffridus was tevens landdeken en werd op 5 maart 1421 geëxcommuniceerd wegens weigering te verschijnen wegens aantasting van de bevoegdheden van de wijbisschop in het schrikkeljaar. ²⁷ Niettemin zegelt hij nog als abt op 5 juni 1421. ²⁸ Hij overleed als abt kort voor 11 oktober 1422. ²⁹
1422 - 1439	Uilko was acolyth bij zijn verkiezing als abt. ³⁰
1441 - 1445	Wilhelmus ³¹ Dezelfde ?, zoals Backmund wel aanneemt ³² 15, als
1449	Wittia ³³
1456	Johannes.
- 1461	Peter resigneerde als abt ³⁴ waarna
1461 - 1480	Jacobus van Montfort kanunnik van Wittewierum, op 22 december 1461 tot abt werd verkozen. De abt van Steinfeld doet daarvan op 10 januari 1462 bericht aan de bisschop van Utrecht met het verzoek hem te wijden ³⁵ Hij is nog abt op 9 juli 1480 en dan ook ‘deken der drie personatuum als dockum etcetera’. ³⁶

²⁵ ABU nr. 1, 4 (Muller, *Regesten* nr. 694).

²⁶ OGD nr. 440 resp. Colmjon, nr. 352.

²⁷ ABU nr. 9, 119 (Muller, *Regesten* nr. 2235 [1421]; Muller, *Registers en Rekeningen* I, 418-419).

²⁸ OFO I, nr. 34.

²⁹ Lambooi, 292-293.

³⁰ Lambooi, 292-293.

³¹ PG, nrs. 7 en 11.

³² Backmund, 194.

³³ OFO II, 28.

³⁴ Joesten, *Urkundenbuch*, 410-413, nrs. 521-522. Peter overleed niet in 1451 of 1452 zoals Backmund aangeeft.

³⁵ Ibid., 410-413, nrs. 521-522.

³⁶ PG, nr. 35. De vermelding van Backmund, 194 dat hij in 1488 nog leefde en zijn opvolger Joannes in 1488 aantrad is niet verifieerbaar.

- 1491 - 1507 **Joannes Duveland**
 Joannes wordt als abt genoemd vanaf 17 september 1491.³⁷ Op 27 juni 1507 bericht de abt van Mariengaarde aan de abt van Steinfeld dat Joannes, reeds vele jaren abt te Dokkum, is gekozen tot abt van Lidlum; ook zelf deelt de gekozene zulks dezelfde dag aan de abt van Steinfeld mee, die de verkiezing goedkeurt.³⁸ Joannes Duveland werd in 1517 als abt van Lidlum afgezet en overleed kort daarop.³⁹
- 1519 **Wolterus**
 komt vanaf 6 november 1512⁴⁰ tot 20 april 1519⁴¹ als abt voor.
- 1525/6 **vacant**
 De vorige abt is overleden. Het Hof laat de conventualen van Dokkum weten dat zij geen abt mogen ‘eligeren’ maar slechts ‘nomineren’ en dat zij de brief van nominatie aan het Hof moeten opzenden. Blijkbaar wilde het Hof de abt van Lidlum op deze post benoemd zien; het schreef hem ‘dat die Heeren van den Raede hem gaerne geinduceert hadden dat hij hadde willen accepteren delectie van der abdien te Dockum’. Tenslotte wendt het Hof zich tot de drost te Dokkum en Sytye Aylva, olderman aldaar, over hun advies dat de prior Dirk onbekwaam zou zijn om aldaar abt te worden, weshalve zij blijkbaar voorstelden Jan van Wijck te benoemen die echter volgens door bij het Hof binnengekomen informatie van enkele notabele personen zeer oud en ongeschikt was.⁴² Wie hier toen gekomen is is niet bekend. De abt van Lidlum, Paulus Boecholt, bleef daar tot zijn dood op 13 december 1533.⁴³ Joannes Wyck komt als prior nog voor op 1 juli 1537.⁴⁴
- 1537 - 1549 **Theodoricus Loenen**
 komt als abt voor het eerst voor op 1 juli 1537.⁴⁵ Hij wordt als zodanig nog genoemd op 3 mei 1549⁴⁶ en – als procespartij – 20 juni 1550,⁴⁷ maar de zaak eerder aanhangig zijn gemaakt. In februari 1550 werd zijn opvolger reeds afgezet.
- 1550 **Henricus Arnoldi van Zutphen**
 Wegens ketterij werd zijn placet als abt van Dokkum op 15 februari 1550 ingetrokken,⁴⁸ nadat de inquisiteurs zijn ketterij hadden vastgesteld.⁴⁹

³⁷ PG, nr. 47.

³⁸ Joesten, *Urkundenbuch*, 513-515, nrs. 689, 690, 691. Het lijkt er op dat hij door de landsheer George van Saksen aan Lidlum werd opgedrongen, Lambooi, 338-341.

³⁹ Lambooi, 344-345.

⁴⁰ Arch. thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1586. De vermelding 1511 door Backmund (cit. GPCV II, 289) is niet juist en berust op een verkeerde lezing van de tekst, vgl. RvdA I, 152).

⁴¹ ABU nr. 231, 88.

⁴² RR nr. 4, 108v, 109v, 110v, 111.

⁴³ Over hem Lambooi, 458-459.

⁴⁴ HCL, RA nr. Y 5, 367.

⁴⁵ HCL, RA nr. Y 5, 367.

⁴⁶ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 88.

⁴⁷ Hof nr. 16690, 47.

⁴⁸ Hof nr. 96, 150v. Over de beschuldiging van ketterij: Aud. nr. 1417/13, 1 (microfiches Brussel nr. 466).

⁴⁹ RR nr. 49, 19.

1550 - 1552 **Theodoricus van Hattum**
proost van Veenklooster, ontvangt op 13 augustus 1550 het placet op zijn benoeming als abt van Dokkum.⁵⁰ Als zodanig komt hij nog voor op 9 februari 1552 wanneer hij aan Wilhelmus Suffridus uit Leeuwarden een beneficie in de kapel op de Berg verleent.⁵¹

1553 - 1580 **Henricus Kessel**
gekozen abt, ontvangt 12 juni 1553 toestemming zich door de bisschop van Ebron (de wijbisschop van Utrecht) te laten wijden.⁵² Hij week – met enkele medekloosterlingen – in 1580 uit en stierf op 7 maart 1587.⁵³

De daarna (in ballingschap) gekozen abt **Theodoricus Annius**, voordien proost van Kusemer⁵⁴, heeft uiteraard in Dokkum niet kunnen functioneren.

Perpetui vicarii (zich ook noemende pastoor)

Zij vervulden het merendeel van de aan de pastorie verbonden diensten. Volgens opgave uit 1596 van de laatste pastoor was hij door de abt aangesteld.⁵⁵ De vermelding uit 1533 van de stad Dokkum ‘myt hoer twe perpetui vicarii’ in het geschil met de abt⁵⁶ doet echter veronderstellen dat de magistraat bij de benoeming een belangrijke rol speelde. Een uitzondering daargelaten waren de perpetui vicarii geen kanunnik van de abdij Dokkum.

Soms is sprake van vicarius perpetuus, soms van pastoor. De als vicarius voorkomende personen zijn ook hier opgenomen omdat van het bestaan van een afzonderlijke vicarie niet is gebleken.

1383 **Sybodus**
komt als cureet alhier voor in 1383.⁵⁷

1423 - 1429 **Hobba/Hobbrandus**
Hobbrandus komt als perpetuus vicarius alhier voor op 27 mei 1423⁵⁸, Hobba als deken en persona alhier op 22 oktober 1429.⁵⁹

1437 - 1468 **Reylif/Rolif**
is persona alhier 6 juli 1437⁶⁰ en 26 oktober 1440,⁶¹ priester 24 juli 1442⁶² (hij wordt dan na de volgende genoemd evenals) 29 juni 1447 als perpetuus vicarius⁶³ en voor het laatst 9 juni 1468 als pastoor.⁶⁴

⁵⁰ RR nr. 49, 19.

⁵¹ ABU nr. 535, 113.

⁵² Heeringa, *Rekeningen* II, 215.

⁵³ CE, 348.

⁵⁴ Backmund, 194.

⁵⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2778a.

⁵⁶ Arch. Klooster Dokkum nr. 1 reg. 4.

⁵⁷ Arch. Gerkesklooster nr. 85 reg. 4.

⁵⁸ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 7 reg. 11.

⁵⁹ OFO I, nr. 49.

⁶⁰ OFO I, nr. 72.

⁶¹ OFO I, nr. 81.

⁶² OFO I, nr. 88.

⁶³ OFO I, nr. 98.

⁶⁴ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 18 reg. 42.

- 1441 - 1450 **Jelcka/Jeltetus**
Hij moet hier reeds in 1441 zijn geweest wanneer hij genoemd wordt als ‘geestelijke vader’ van de hier woonachtige Take Heemstra.⁶⁵ Als priester alhier komt hij 24 juli 1442 voor,⁶⁶ als pastoor 23 mei 1443,⁶⁷ als perpetuus vicarius 29 juni 1447⁶⁸ en als priester 10 augustus 1449⁶⁹ en 12 maart 1450.⁷⁰
- 1486 **Johannes Waldrami?**
‘cap. Hermonis decani’ (kapelaan van de deken van Hermo) is gepresenteerd tot de cure van de Martinuskerk alhier en krijgt 21 februari 1486 toestemming zich buiten de gestelde termijn tot priester te laten wijden.⁷¹ Mogelijk is hij dezelfde als de hierna te noemen Johannes.
- 1487 - 1494 **Hemmo Renici**
Hemmo komt als priester alhier voor op 2 november 1487⁷², als perpetuus vicarius op 26 september 1488,⁷³ als priester op 3 mei 1492⁷⁴ en als priester en vicarius op 12 april 1494.⁷⁵
- 1491 - 1492
(1502?) **Johannes**
komt als medepersona alhier voor op 4 oktober 1491⁷⁶ en 25 oktober 1492.⁷⁷ Hij kan dezelfde zijn als ‘ws prester’ Johannes die 23 februari 1501 voorkomt.⁷⁸
- 1502 - 1511 **Hidde Cammingha**
in 1492 vermeld als pastoor te Anjum*, wordt in 1500 zonder functie en standplaats genoemd⁷⁹ en komt als priester alhier voor op 4 november 1502.⁸⁰ Hij is hier blijkbaar nog in 1511⁸¹, wanneer hier nog drie anders priesters vermeld worden.
- 1511 - 1515 **Mr. Tjaard**
komt hier reeds in 1511 voor.⁸² Als vicarius wordt hij – met de eveneens reeds in 1511 genoemde Floris⁸³ – genoemd op 17 juli 1514⁸⁴ en in 1515.⁸⁵

⁶⁵ Arch. Gerkesklooster nr. 87 reg. 11.

⁶⁶ OFO I, nr. 88.

⁶⁷ Arch. Klooster Dokkum nr. 5 reg. 1 en Arch. Gerkesklooster nr. 88 reg. 3.

⁶⁸ OFO I, nr. 98.

⁶⁹ OFO II, 28.

⁷⁰ OFO I, nr. 111.

⁷¹ Vat. Arch. Rome, Reg. Suppl. I. 855 fo. 41r (mededeling dr. U. Schwartz, Rome, d.d. 21 november 1989).

⁷² Arch. Van Sminia nr. 1375 reg. 27.

⁷³ Arch. Van Sminia nr. 1376 reg. 30.

⁷⁴ PG, nr. 62. De volledige naam volgens het zegelrandschrijft (Tresoar, Zegelfoto nrs. 62 en 101).

⁷⁵ PG, nr. 115.

⁷⁶ PG, nr. 52.

⁷⁷ PG, nr. 71.

⁷⁸ OFO IV, nr. 122.

⁷⁹ NA, Arch. ACB nr. 264.

⁸⁰ OFO IV, nr. 131.

⁸¹ RvdA I, 117, 168.

⁸² RvdA I, 127, 137.

⁸³ RvdA I, 127, 168, 177.

⁸⁴ Arch. Gerkesklooster nr. 49 reg. 30.

⁸⁵ Van Burmania S, 18.

- 1511 - 1520 **Floris**
wordt hier in 1511 eveneens genoemd,⁸⁶ komt als vicarius alhier voor op 17 juli 1514⁸⁷ en in 1515⁸⁸ en als pastoor op 13 december 1520.⁸⁹
- 1516 - 1551 **Magnus Bartoldi**
komt voor het eerst op 20 november 1516 als pastoor alhier voor.⁹⁰ In 1515 was waarschijnlijk hij één van de twee prebendaten alhier die door de Geldersen verjaagd waren (zie hierna). Hij stond dus blijkbaar aan de Habsburgse kant en maakte in de jaren 1515 tot en met 1518 verschillende reizen inzake pachten op het Bildt voor het nieuwe bewind; daarvoor ontving hij in 1521/23 een ‘tabberlaecken’.⁹¹ In november 1522 komt hij voor als kapelaan van de stadhouder; hij is dan ca 43 jaren oud.⁹² Op 2 april 1525 ontvangt Magnus Bartoldi, pastoor alhier – met de pastoor te Follega* - commissie voor de uitvoering van de jurisdictie in Oostergo van de proost van Oudmunster;⁹³ wederom ontvangt hij deze op 22 februari 1526.⁹⁴ Misschien houdt hiermee verband de last door het Hof in 1525/6 gegeven om Magnus, pastoor alhier, voor de procureur-generaal en de officiaal, heer Kempo van Hottinga, te ontbieden.⁹⁵
Op 18 juli 1525 heet hij perpetuus vicarius en commissaris-generaal van Oostergo.⁹⁶ Op 29 mei 1544 wordt een borg gesteld voor hem, pastoor alhier, als deken van Dokkum (welk dekenaat omvatte Ferwerderadeel, Smalingerland, Dokkum, Holwerd en ‘Gaest’ (Westergeest)).⁹⁷ Hij wordt hier – zonder functie – nog genoemd op 21 februari 1551.⁹⁸ Op 24 april 1556 verklaart Steven Schermeling ontvangen te hebben de rekening van de goederen van wijlen heer Magnus en een beker die hem door deze was geschenken.⁹⁹
- 1523 - 1524 **Hendrik/Henricus**
perpetuus vicarius alhier, wordt 23 december 1523 als student in de rechten te Keulen ingeschreven en daar 19 januari 1524 (hij heet dan pastoor) bacc. decr.¹⁰⁰ Als pastoor alhier komt hij nog in 1524 voor.¹⁰¹
- 1546 - 1547 **George Heynsz.**
In 1546/7 worden twee personen te Dokkum betaald voor het opbrengen van de priester Joriaen.¹⁰² Op 29 januari 1547 wordt Georgien Heynsz., vicarius alhier, wegens het bezit van verboden boeken uit zijn ambt gezet en veroordeeld tot twee jaren studie te Leuven. Met een verklaring van goed gedrag mag hij te zijner tijd

⁸⁶ RvdA I, 127, 168, 177.

⁸⁷ Arch. Gerkesklooster nr. 49 reg. 30.

⁸⁸ Van Burmania S, 18.

⁸⁹ Hof nr. 16480, 165 en Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1416.

⁹⁰ Arch. Epkema nr. 35.

⁹¹ RR nr. 1b, 1521/23, 67.

⁹² Aud. nr. 1429/3, 86v-87.

⁹³ Oudmunster nr. 30 - 3, 84.

⁹⁴ Oudmunster nr. 30 - 3, 88v.

⁹⁵ RR nr. 4, 134-135.

⁹⁶ HCL, Arch. HG Wirdum nr. 238, 19v.

⁹⁷ Hof nr. 85, 2.

⁹⁸ Hof nr. 16690, 135.

⁹⁹ RA Dokkum nr. 15, 138.

¹⁰⁰ Zijlstra nr. 5338.

¹⁰¹ NA, Arch. Grafelijkheid van Holland nr. 391.

¹⁰² RR nr. 14, 50.

als priester terugkeren. Aan ‘Dokkum’ zal worden geschreven dat men een nieuwe vicarius moet kiezen.¹⁰³ Georgius Henrici, van Harlingen, wordt 28 augustus 1547 inderdaad als student te Leuven ingeschreven.¹⁰⁴ In 1543 komt hij voor als vicarius te Harlingen*.

1554

Tsomme

was pastoor of vicarius alhier; de visitatoren Lethmatius en Sonnius berichten in 1554 vernomen te hebben dat deze verboden boeken had. Omdat het belastende materiaal verdwenen is adviseren zij de procureur-generaal te zijner tijd eens een inval te doen.¹⁰⁵ Verder wordt over deze naam niets vernomen.

1556 - 1558

Frans Jacobs

komt als vicarius alhier voor op 28 september 1556,¹⁰⁶ evenals kort vóór 4 juli 1558 wanneer hij met zijn medevicarius Adraan van Twickel aan Stadhouder, President en Raden verzoekt de abt te gelasten als pastoor de sacramenten om de andere week te bedienen; nu blijft hij in gebreke. Op 4 juli 1558 wordt hiertoe gelast.¹⁰⁷

Frans Jacobsen, perpetuus vicarius alhier, verklaart door de pastoors, vicarissen en andere daartoe bevoegde priesters op 9 maart 1558 gekozen te zijn als deken over Dokkum, Holwerd en Geest. mr. Willem van der Linden (Lindanus), raadsheer in het Hof, heeft hem vergund deze functie te aanvaarden en het ambt van deken te bedienen. Het is hem echter doordat hij ziekelijk is (in 1557 is hij in 19 weken niet buitenshuis geweest en bovendien is hij door zijn ziekte hardhorend) moeilijk meer op zich te nemen dan zijn huidige functie omdat hij met zijn collega ook de diensten moet vervullen die de abt als *verus pastor* veronachtzaamt. Hij appelleert daarom tegen de genoemde verkiezing en bevestiging door van der Linden bij het Hof en verzoekt 17 maart 1558 daarvan akte op te maken.¹⁰⁸

1558 - 1567

Adriaan van Twickel

was in 1550 pastoor te St. Annaparochie*, werd in 1554 pastoor te Angerlo¹⁰⁹, komt hier vanaf juli 1558 als vicarius voor.¹¹⁰ Op 13 december 1565 is hij pastoor¹¹¹, 14 maart 1566 perpetuus vicarius¹¹², 29 november 1566 prebendaat (sic)¹¹³ maar op 27 december 1566¹¹⁴ en 9 juli 1567¹¹⁵ weer pastoor.

Merkwaardigerwijze combineerde hij zijn functie alhier met het officialaat van de Munsterse landen in Friesland; op 6 januari 1561 verzoeken pastoor, kerkvoogvoogden en richteren van Appingedam aan de bisschop van Munster hem tot officiaal te benoemen, hetgeen op 18 d.a.v. geschiedde.¹¹⁶ Op 6 september 1562 verzoekt de stad Appingedam de bisschop van Munster dispensatie toe te staan

¹⁰³ Hof nr. 96, 124v.

¹⁰⁴ Zijlstra nr. 8872 (vgl. nr. 8875, anno 1540).

¹⁰⁵ Aud. (oud) nr. 1177, 327vlg.

¹⁰⁶ Hof nr. 16691, 94. RR nr. 18 (1555/6) noemt hem pastoor alhier.

¹⁰⁷ Arch. Klooster Dokkum nr. 1 reg. 27 en 28.

¹⁰⁸ Protocol Cleuting, 116. In het regest Westergeest maar de tekst geeft ‘Geest’.

¹⁰⁹ Heeringa, *Rekeningen* II, 239.

¹¹⁰ Arch. Klooster Dokkum nr. 1 reg. 27 en 28.

¹¹¹ Hof nr. 16693, 57.

¹¹² Arch. EVC nr. 2775.

¹¹³ Hof nr. 16693, 222.

¹¹⁴ ABU nr. 543 – 3, rekening 1566/7.

¹¹⁵ Hof nr. 16693, 318.

¹¹⁶ Schmitz-Kallenberg, 282-283.

aan Adriaen van Twickel om het officialaat der Munsterse landen in Friesland (sc. de Groninger Ommelanden en Oostfriesland) aan te mogen houden nu hij door de magistraat van Dokkum is beroepen als pastoor nadat hij eerder aldaar een altaar had bedzeten maar dat had verlaten. Hij wil het beroep wel aannemen mits hij officiaal kan blijven.¹¹⁷ In 1562 bezat hij een vicarie te Appingedam; voor zijn absentie zal dispensatie worden verzocht.¹¹⁸ Als officiaal is hij nog in functie 13 juli 1564; hij woonde toen te Dokkum, was religieus verdacht en liet de officialaatszaken waarnemen door de commissaris-generaal van Usquert en pastoor te Westerwijtwerd, Johannes Krijthe.¹¹⁹ Op 22 juli 1564 werd een opvolger benoemd.¹²⁰ Een inwoner van Appingedam daagde hem 13 december 1565 voor het Hof van Friesland.¹²¹

- 1566 - 1569 **Harder Faber**
komt als vicarius alhier voor op 24 augustus 1566¹²² en 27 december 1566¹²³ en als perpetuus vicarius op 22 oktober 1569.¹²⁴
- 1570/1 **Engle Jeypsz.**
in 1556 pastoor te Legemeer*, komt in 1570/1 als pastoor alhier voor.¹²⁵ Op 1 augustus 1570 wordt hij, dan perpetuus vicarius genoemd, één van de biechtvaders van de bisschop van Leeuwarden.¹²⁶ Hij zal dezelfde zijn als Engle Jacobs, in 1578 pastoor te Huizum*.
- 1573 **Jacob**
komt als perpetuus vicarius alhier voor op 2 juni 1573.¹²⁷
- 1575 - 1578 **Willem Gerrits**
komt alhier zonder functie voor op 4 mei 1575.¹²⁸ Op 27 augustus 1576 wordt hij, pastoor alhier, gekozen als pastoor te Sloten*; reeds op 18 september 1576 resigneert hij weer.¹²⁹ Blijkbaar keerde hij naar Dokkum terug waar hij in 1577 weer als pastoor genoemd wordt¹³⁰ en zonder functie nog in november 1578 voorkomt.¹³¹
- 1578 - 1580 **Fedde Ockes**
komt als vicarius alhier voor op 18 april 1578 (als Fedde Marius)¹³² en zonder functie in november 1578.¹³³ Als perpetuus vicarius wordt hij nog genoemd op 22 april 1580,¹³⁴ als vicarius op 4 mei 1580 (dan weer: Marius).¹³⁵

¹¹⁷ StA Münster, M;L.A. 8, 1 – 15, Bd. 3, 410.

¹¹⁸ StA Munster, M.L.A. 8, 1 – 15, Bd. 3, 315.

¹¹⁹ Schmitz-Kallenberg, 283.

¹²⁰ Schmitz-Kallenberg, 283.

¹²¹ Hof nr. 16693, 57.

¹²² Arch. Varia Staten nr. 73 – 440.

¹²³ ABU nr. 543 – 3 rekening 1566/7.

¹²⁴ Hof nr. 16694, 86.

¹²⁵ RR nr. 30, 55.

¹²⁶ Gabbema, *Verhaal van Leeuwarden*.

¹²⁷ Aud. nr. 2457 (extr. GA).

¹²⁸ RA Dokkum nr. 16, 105.

¹²⁹ GA Gaasterlân-Sleat, Balk, Arch. Sloten nr. 386.

¹³⁰ Van Burmania S, 19.

¹³¹ PI, 198.

¹³² RA Dokkum nr. 16, 198.

Reeds in 1531 en 1533 wordt alhier een priester Fedde genoemd. Mogelijk is hij dezelfde. Fedde Ockes Van 1541 tot 1575 is deze bekend als pastoor te Teroele*. Hij ging niet tot de Reformatie over, woonde in 1580 blijkbaar te Akmarijp¹³⁶ en overleed 1583/4, waarschijnlijk op een eigen bezitting te Teroele of omgeving.¹³⁷

- 1580

Joannes Alberti

was kanunnik van de abdij alhier en ‘pastoor van wegen d’abt gestelt’.¹³⁸ Zijn huisvrouw Elck wordt 22 januari 1575 genoemd¹³⁹, maar toen kan hij nog geen pastoor zijn geweest omdat de beide voorgaanden hier in 1578 voorkomen. Hij week in 1580 uit en was in ballingschap vicarius in Loppersum.¹⁴⁰ Op 10 december 1582 blijkt zijn 17-jarige zoon Jan gedetineerd te zijn en wordt deze door het Hof vrijgelaten waarbij hij met zijn zuster Griet, gehuwd met Jan Jansz. te Franeker, en tante Sibbel Janckedr. aanneemt op sommatie voor het Hof te verschijnen en kloek en naarstig een kistemakersambt te zullen leren.¹⁴¹ Op 28 mei 1595 wordt zijn pensioen als gewezen conventueel van de abdij te Dokkum vastgesteld op 80 gl. per jaar; hij is dan 75 jaren oud.¹⁴² Omdat hij na terugkeer uit Groningen bij Sipke Jans te Bolsward de mis had opgedragen wordt hij 12 november 1595 voor drie jaren verbannen en zijn pensioen ingetrokken.¹⁴³ Niettemin kreeg Joannes van Dockum pastoor 5 april 1596 ex gratia 20 car. gl.¹⁴⁴

Prebende

Van een prebendaat is voor het eerst sprake in 1481.¹⁴⁵ In 1515 blijken er twee prebendaten te zijn.¹⁴⁶ Eén prebendezal het vanaf 1511 bekende Sacramentsleen¹⁴⁷ zijn geweest, de andere het Gasthuisleen (zie hierna)

Sacramentsleen

Het leen wordt voor het eerst in 1511 genoemd.¹⁴⁸

- 1550

Frans Epez.

resigneert op 13 augustus 1550 (hij wordt geen ‘heer’ genoemd, was dus blijkbaar nog geen priester).¹⁴⁹ Franciscus Eponis, van Dokkum, werd 10 juli 1538 te Leuven als student ingeschreven.¹⁵⁰ Na zijn vertrek ontving

¹³³ PI, 198.

¹³⁴ Hof nr. 16698, 251.

¹³⁵ Hof nr. 16698, 268.

¹³⁶ GJ 1994, 43.

¹³⁷ GJ 1984, 69-71 en GJ 1994, 43, 96-97.

¹³⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2778a.

¹³⁹ RA Dokkum nr. 16, 79.

¹⁴⁰ CE, 348; het exemplaar in Arch. EVC nr. 3372 noemt hem vicarius te Loppersum.

¹⁴¹ Hof nr. 7491, 28v.

¹⁴² Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2778a.

¹⁴³ Hof nr. 7491, 176.

¹⁴⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2665, 65v.

¹⁴⁵ GPCV I, 694 (ook *ibid.*, 325-326 met foute datering 1401).

¹⁴⁶ NA, Arch. ACB nr. 836 (afschrift: Tresoar, Hs. FG nr. 834, bundel oktober/november 1515).

¹⁴⁷ RvdA I, 139.

¹⁴⁸ RvdA I, 139.

¹⁴⁹ RR nr. 49, 21.

¹⁵⁰ Zijlstra nr. 9384.

- 1550 **Ofke van Geel**
cler. Trai. d. op 5 september 1550 het placet voor het Sacramentsleen in de Bonifatiuskerk (merkwaardig want dat was de abdijkerk!) alhier.¹⁵¹ Hij was een zoon van dr. Alexius van Geel, raadsheer in het Hof van Friesland, en diens tweede vrouw Bauck Ofkes Foppinga.¹⁵²
- 1575 - 1577 **Douwe Aylva**
 Op 12 en 18 november 1575 komt Frouck Aeleva (Aylva) voor als moeder en administrator voor haar zoon Douwe Aylva, beneficiant van de prebende alhier¹⁵³ evenals op 18 januari 1577 wanneer hij beneficiant heet van het Sacramentsleen.¹⁵⁴ Hij was een zoon van Douwe Aylva en Frouck Mockema en sneuvelde in 1591 bij het beleg van Deventer.¹⁵⁵
- Gasthuisleen**
- Het Gasthuisleen kan hetzelfde zijn geweest als het in 1566 genoemde beneficium ‘in minori ecclesia de dockum’¹⁵⁶ en was dan verbonden aan het Anthonygasthuis alhier, vermeld in 1511.¹⁵⁷ Van het in 1579 genoemde Gasthuis- of heer Gabbeleen berust in 1579 het patronaat bij de magistraat van Dokkum.¹⁵⁸
- 1481 - 1507 **Mr Gabbe/Gabbodus**
 komt voor het eerst als prebendaat alhier voor in september 1481¹⁵⁹ en vervolgens op 6 september 1482¹⁶⁰ en 2 oktober 1482.¹⁶¹ Mogelijk is hij dezelfde als D. Abbodus, vermeld in 1488.¹⁶² Hij zou hier in 1507 nog zijn.¹⁶³ Mogelijk is hij de naamgever van het in 1579 genoemde Gasthuis- of heer Gabbeleen, waarvan het patronaat berust bij de magistraat van Dokkum.¹⁶⁴
- 1566 - 1567 **Eysonius Theodorici**
 (uit) Dokkum, wordt op het beneficium *in minori ecclesia de Dockum* 10 april 1566 toegelaten tot de wijding van subdiaken en 22 februari 1567 tot die van diaken.¹⁶⁵
- 1577 - 1579 **Dirk Dirksz.**
 komt op 23 november 1577 voor als bezitter van het Gasthuisleen, waarbij zijn moeder Anna Dercksd. voor hem optreedt.¹⁶⁶ Op 7 januari 1579 komt Dirk, zoon van wijlen Dirk Dirks en Anna Oldermans, eveneens voor als bezitter van het

¹⁵¹ RR nr. 49, 21.

¹⁵² *De Heeren van den Raede*, 230.

¹⁵³ RA Dokkum nr. 16, 155, 159.

¹⁵⁴ RA Dokkum nr. 16, 263.

¹⁵⁵ GJ 1995, 154.

¹⁵⁶ ABU nr. 550*, 138.

¹⁵⁷ RvdA I, 173, 177.

¹⁵⁸ RA Dokkum nr. 16, 485.

¹⁵⁹ GPCV I, 694.

¹⁶⁰ OFO I, 126.

¹⁶¹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 151-153.

¹⁶² Fredericq, *Aflaten*, 339.

¹⁶³ Van Burmania S, 18.

¹⁶⁴ RA Dokkum nr. 16, 485.

¹⁶⁵ ABU nr. 550*, 138.

¹⁶⁶ RA Dokkum nr. 16, 357.

Gasthuisleen waarvan de magistraat het patronaatrecht en de vrije electie hebben.¹⁶⁷ Tenslotte wordt 20 mei 1579 Anna weduwe van Dirk Olderman als gebruikster van heer Gabbeleen genoemd,¹⁶⁸ waaruit blijkt dat het Gasthuis-leen ook als heer Gabbeleen werd aangeduid.

Mariakapel op de Berg

1552 **Wilhelmus Suffridus**
uit Leeuwarden, ontvangt op 9 februari 1552 van de abt alhier een beneficie in deze kapel¹⁶⁹ en wordt 9 maart 1553 op de titel daarvan tot alle wijdingen toegelaten.¹⁷⁰

Overige

De na te noemen priesters zijn niet met een van de voorgaande beneficia in verbinding te brengen.

1503 - 1504 **Monte**¹⁷¹
Hij kan dezelfde zijn als Monte, in 1511 genoemd als pastoor te Ee*.

1507 **Herman**¹⁷²

1511 **Syrck**¹⁷³

1511 **Hommo**¹⁷⁴

1515 **N.N. (Magnus)**
N.N. (Rudolphus)
prebendaten alhier, waren volgens een klacht d.d. 20 oktober 1515 door de Geldersen, die een tijdlang hier de macht uitoefenden, verjaagd.¹⁷⁵
Het zal hier gaan om heer Magnus en Dns. Rudolphus/Heer Ruloff, die in 1517/9 genoemd worden onder de ballingen die van het Habsburgse bewind geld krijgen en voorkomen onder de inwoners van Dokkum die schade hadden geleden (van de Gelderse bezetters).¹⁷⁶ Magnus is vanaf 1516 bekend als pastoor alhier, Rudolphus is verder onbekend, maar wellicht dezelfde als Roloff die in 1511 een kleine rente uit land te Ee* heeft.

1531 - 1533 **Fedde**
wordt alhier voor het eerst als priester genoemd op 6 oktober 1531,¹⁷⁷ voor het laatst op 20 oktober 1533.¹⁷⁸ Hij kan dezelfde zijn als Fedde Ockes, van 1541 tot

¹⁶⁷ RA Dokkum nr. 16, 485.

¹⁶⁸ Tresoar, Hs. PB 1078, 5 (cit. 'Rol Hof').

¹⁶⁹ ABU nr. 535, 113.

¹⁷⁰ ABU nr. 550*, 28.

¹⁷¹ OFO I, nr. 467 (1503) resp. OFO IV, nr. 142 (1504).

¹⁷² Van Burmania S, 18.

¹⁷³ RvdA I, 125, 168, 173.

¹⁷⁴ RvdA I, 174.

¹⁷⁵ NA, Arch. ACB nr. 836 (afschrift: Tresoar, Hs. FG nr. 834, bundel oktober/november 1515).

¹⁷⁶ RR nr. 2b, 1517/9, 8v, 9, 11, 11v.

¹⁷⁷ Hof nr. 16687, 436.

¹⁷⁸ Hof nr. 16687, 642.

1575 bekend als pastoor te Teroele*, die vanaf 1578 alhier als medepastoor genoemd wordt (zie hiervoor).

1539

N. Dominici

Volgens verklaring van de Staten d.d. 21 april 1539 resideert de zoon van Dominicus Pybez. niet op zijn beneficie alhier.¹⁷⁹ Mogelijk betrof het Pibo Dionisii Dominici, van Leeuwarden, op 27 juni 1538 als student te Leuven ingeschreven.¹⁸⁰ Zijn vader was burgemeester van Leeuwarden.

1540

Dirck van Horst

Op 8 mei 1540 wordt ten overstaan van de gecommiteerde raden van de keizer – residentie op zijn beneficie geëist van Dirck van Horst. Gehoord de reactie van inwoners van Dokkum wordt zijn afwezigheid echter toegestaan.¹⁸¹ Hij zal dezelfde zijn als Theodoricus Henrici Horst, van Dokkum, 14 juni 1529 te Leuven als student ingeschreven en wel een zoon van Hendrik en Alydt van der Horst alhier.¹⁸²

1547 - 1551

Mr Marcelis Broegel

komt als prebendaat alhier voor op 25 oktober 1552.¹⁸³ Op 18 december 1551 wordt hij definitief van zijn prebende vervallen verklaard en zijn commissie als deken van Dokkum ingetrokken omdat hij een eerdere aanzegging een vrouw weg te zenden had genegeerd en omdat hij blijkbaar onvoldoende moeite had gedaan als deken om heer Dirck Sprangh, keldermeester van het klooster te Dokkum, te beletten afvallig te worden en contact met hem te hebben gehouden.¹⁸⁴ Als eertijds prebendaat alhier wordt hij 18 juli 1552 nog genoemd.¹⁸⁵

1577 ?

Johan Hermansz.

komt zonder dat zijn functie en standplaats zijn aangegeven voor op 10 mei¹⁸⁶ en 13 november 1577.¹⁸⁷

1581

Jacob

wordt 23 november 1581 nog alhier vermeld.¹⁸⁸

¹⁷⁹ GPCV II, 731.

¹⁸⁰ Zijlstra nr. 9311.

¹⁸¹ GPCV II, 785.

¹⁸² Zijlstra nr. 9393.

¹⁸³ Hof nr. 16800, 672.

¹⁸⁴ Hof nr. 96, 145v.

¹⁸⁵ RA Kollumerland nr. 4, 190v.

¹⁸⁶ RA Dokkum nr. 16, 294.

¹⁸⁷ RA Dokkum nr. 68, 81.

¹⁸⁸ RA Dokkum nr. 106, 79.

DONGJUM

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: Naast de pastorie wordt hier ca 1550/2 en in 1558/60 een ‘klein leen’ genoemd.² Bedoeld daarmee moet zijn de Gratingavicarie of –prebende, die reeds in 1514 moet hebben bestaan.³

Pastors

1505 - 1516(7) **Johannes**

komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 1 december 1505,⁴ als zodanig nog in 1516⁵ en als heer Jan, zonder functieaanduiding, op 21 maart 1517.⁶

1538 - 1541 **Dirk**

wordt als pastoor alhier genoemd van 20 oktober 1538⁷ tot omstreeks 1 september 1541.⁸

1547 - 1549 **Douwe Sytsz.**

komt vanaf 1 september 1547 als pastoor alhier voor⁹ en resigneerde wegens vertrek (niet aangegeven waarheen) op 23 september 1549.¹⁰

Een op veel punten niet betrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt als pastoor alhier Ciriacus alias Clercq¹¹; deze opgave kan niet juist zijn.

1550 - 1553 **Feddrick Sybesz.**

vicarius te Arum*, ontvangt op 10 december 1549 placet op zijn benoeming als pastoor alhier¹² en resigneerde te Arum op 19 februari 1550.¹³ Hij is hier nog in functie op 14 juli 1553.¹⁴

1556 - 1567 **Sytthie Tjallingsz.**

in 1555 pastoor te Poppingawier*, komt vanaf 29 maart 1556 als pastoor alhier voor.¹⁵ Voor het laatst wordt hij 27 april 1567 als zodanig vermeld.¹⁶ Vanaf 1568 komt hij voor als pastoor te Tzum*.

¹ Verhoeven, 84.

² St. Jan nr. 1165.

³ Tjessinga I, 69.

⁴ OFO I, nr. 33.

⁵ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁶ FT, nr. 92.

⁷ FT, nr. 147.

⁸ RA Franekeradeel nr. 92, 22.

⁹ RA Franekeradeel nr. 93, 309.

¹⁰ RR nr. 49, 2.

¹¹ St. Jan nr. 1165; op basis van deze lijst ook: O&G II, 122.

¹² RR nr. 49, 2.

¹³ RR nr. 49, 10.

¹⁴ GA Franeker, Oud arch. Franekeradeel nr. 1, in dato.

¹⁵ GA Franeker, Oud arch. Franekeradeel nr. 1, in dato. Hof nr. 16694, 182, 10 juli 1570 noemt hem nog als pastoor alhier maar de betrokken zaak zal eerder aanhangig zijn gemaakt. Van 8 februari 1575 dateert een sententie van het Hof waarbij hij, pastoor *alhier*, als medevolmacht van Franekeradeel genoemd wordt (Arch. Vijfdeelen Zeedijken nr. 495, 725, en Tresoar, Oud Arch. Hennaarderadeel nr. 1, 165). De vermelding van de plaatsnaam kan onmogelijk juist zijn.

1571 - 1580

Pieter Wiggertsz.

Op 9 december 1571 is sprake van Pieter pastoor te (het doorgehaalde Hitzum is vervangen door) Dongjum.¹⁷ Op 27 april 1572 wordt Wigger als pastoor alhier vermeld.¹⁸ Op 6-8 augustus 1574¹⁹ en 3-4 december 1576²⁰ komt Pieter Wiggertsz. als zodanig voor. Omdat van 1570 tot 1577 geen instituties van nieuwe pastoors alhier bekend zijn zal de vermelding in 1572 waarschijnlijk Pieter Wiggertsz. i.p.v. Wigger moeten zijn. Hij week in 1580 uit en schrijft 22 november 1584 als pastoor te Westerbroek (Gr.) aan zijn moeder, broers en zusters, met als adres Jacob Wigles alhier en spreekt over de boeken van hun overleden neef heer Johannes.²¹ In ieder geval fungeert hij te Westerbroek nog als pastoor in 1599 (ondanks de Reformatie in de provincie in 1594!).²²

Gratingaleen (vicarie/prebende)

Het leen moet reeds in 1514 hebben bestaan.²³ Van het Gratinga- of jongerschapsleen worden 5 september 1549 als collatoren genoemd Barber, vrouw van Hette van Hemmema, Yd, vrouw van Watze van Hania, en Popck van Bonga voor haarzelve en haar kinderen bij Sicke van Gratinga, en enkele ongenoemden.²⁴ Het betreft dus de weduwe (derde vrouw) van Sicke Bockes Gratinga te Hitzum en twee dochters van deze uit eerdere huwelijken.²⁵ Blijkbaar kwam het collatierecht in handen van Hette van Hemmema, die in 1572 de collatie van de prebende vermaakte aan zijn derde zoon Douwe (en die van de prebende te Hitzum* aan zijn tweede zoon Rienck).²⁶ De beneficiant wordt zowel vicarius als prebendaat genoemd. Dat het toch steeds om hetzelfde leen gaat blijkt bv. in 1546²⁷ resp. 23 februari 1550:²⁸ dezelfde persoon heet vicarius resp. prebendaat. Op 19 maart 1584 stelt de gemeente alhier dat de vicarie of prebende schatplichtig is.²⁹ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

1511 - 1543

Ysbren/Ysbrant

wordt in 1511³⁰ en 1514³¹ als vicarius genoemd en is dat blijkbaar in 1543 nog.³²

1546 - 1550

Claes Laesz.

komt in 1546³³ als vicarius en 23 februari 1550³⁴ als prebendaat voor. Op 12 juni

¹⁶ GA Franeker, Oud arch. Franekeradeel nr. 1, in dato.

¹⁷ GA Franeker, Oud arch. Franekeradeel nr. 1, in dato.

¹⁸ RA Franekeradeel nr. 5, 34v.

¹⁹ RA Franeker nr. 180, 254.

²⁰ CE, 360.

²¹ Arch. Varia Staten nr. 73.

²² Groninger Archieven, GAG nr. 335 nRr, 1599 nr. 12 resp. GAG, RA III a 7, 13 juni 1599 jo. RA III a 8, 20 augustus 1599.

²³ Tjessinga I, 69.

²⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 439.

²⁵ Van der Meer, 'Pseudo-Burmania's', 30, 40.

²⁶ Arch. Van Sminia nr. 1444.

²⁷ RvdA III, 160, 171.

²⁸ GA Franeker, Oud arch. Franekeradeel nr. 1, in dato.

²⁹ RA Franekeradeel nr. 95, 251v.

³⁰ Tjessinga I, 7.

³¹ Tjessinga I, 68, 69.

³² BB I, 256 (ontvanger van dezelfde rente als in 1511 en 1514).

³³ RvdA III, 160, 171.

³⁴ RA Franekeradeel, Oud arch. Franeker nr. 1, in dato.

1550 resigneerde hij nadat hem op 9 mei 1550 placet was verleend op de benoeming tot prebendaat te Leeuwarden-Nijehove*.³⁵

De reeds genoemde, niet altijd betrouwbare, lijst uit ca 1550/2 geeft aan dat het 'kleine leen' alhier dan vacant is.³⁶

De situatie daarna is enigszins onduidelijk:

- 1550 - 1552 **Rennert (Remet) Jacobs**
tot dan prebendaat te Tzummarum* ontvangt 12 augustus 1550 placet als *vicarius* alhier, sedert 12 juni jl. vacant door de resignatie van de voorgaande.³⁷ Remet Jacobs komt als *vicarius* alhier voor op 8 januari 1551³⁸ en 26 maart 1552.³⁹
Echter
- 1550 **Hero van Hottinga**
clericus van het bisdom Utrecht, ontvangt op 9 september 1550 placet op zijn benoeming als *prebendaat* alhier, vacant sedert 12 juni jl. door de resignatie van meergenoemde Claes.⁴⁰ Mogelijk waren collatoren het niet eens en presenteerden zij elk een *beneficiant*. Over een proces over de collatie blijkt echter verder niet. Hero was een zoon van de gelijknamige pastoor te Franeker*.⁴¹
- 1554 **Ulbrant Doytiez.**
wordt als prebendaat alhier genoemd op 28 januari 1554.⁴²
- 1557 **Hero van Hottinga (co. Frans Adriaans)**
Op 2 september 1557 protesteert Hero van Hottinga (zie hiervoor; hij wordt geen 'heer' genoemd) tegen de 'kuer' (keuze) van heer Frans Adriaansz. 'van de vicarie van Dongum vercregen' omdat hij, Hero, daarvan nog niet geresigneerd heeft. De resignatie die hij 22 februari ll. zou hebben gedaan was volgens hem niet 'formelick' en zal ook worden niet zodanig te zijn. Hij verwerpt de resignatie en verzoekt de grietman, eveneens Hero van Hottinga geheten, geen 'kuerbrieff' te passeren.⁴³
- 1558 **Petrus Sibrandi, pr.**
wordt 19 januari 1558 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁴
- 1576 **N.N.**
wordt 1 september 1576 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁵
- 1577 **N.N.**
wordt 13 april 1577 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁶

³⁵ RR nr. 49, 13.

³⁶ St. Jan nr. 1165.

³⁷ RR nr. 49, 19.

³⁸ RA Franekeradeel nr. 93, 496.

³⁹ RA Franekeradeel nr. 93, 546.

⁴⁰ RR nr. 49, 21.

⁴¹ Walsweer, 'Sjaerdemalien' 51 n. 152.

⁴² GA Franeker, Oud arch. Franekeradeel nr. 1, in dato.

⁴³ RA Franekeradeel nr. 94, 218-218v.

⁴⁴ St. Jan nr. 1165.

⁴⁵ St. Jan nr. 1168.

Vermeld kan nog worden het zegelstempel, daterende uit de 13^e eeuw, van een priester **Jacob**, destijds gevonden bij Goslingastate alhier.⁴⁷

⁴⁶ St. Jan nr. 1168.

⁴⁷ DVF 75, 1995, 44.

DONIAGA

Patroon: **Andreas**¹

Bijzonderheden: Doniaga en Sint Nicolaasga zijn waarschijnlijk ongeveer tegelijkertijd ontstaan, waarschijnlijk in de loop van de 12^e eeuw. De toren werd in 1721 op afbraak verkocht; de kerk is in 1788 nog aanwezig, waarschijnlijk nog in 1811 maar niet meer in 1814.²

Naast de pastorie was hier een prebende die ca 1500 reeds moet hebben bestaan.³ Deze werd mogelijk gesticht door een familie Aggema.⁴

Pastorie

1445/6 **vacant**⁵

1445/6 **vacant**⁶

ca 1499/1500 - **Jello Feddonis**
1527 geeft 24 mei 1525 aan hier reeds 25 jaren als pastoor te staan.⁷ Hij was hier nog in 1527.⁸

1551 **Aggeus Douwes**
komt als pastoor alhier voor op 16 september 1551.⁹

ca 1555/7 **Gijsbert**
moet hier omstreeks 1555/7 als pastoor hebben gestaan.¹⁰

1562 – 1562/3 **Atte Eebesz.**
komt als pastoor alhier voor op 13 april 1562¹¹ en in de periode oktober 1562/ september 1563.¹²

¹ Verhoeven, 84.

² Postma, *Dunegae*, 23, 40-42.

³ BB II, 18.

⁴ Postma, *Dunegae*, 157, 160.

⁵ St. Jan nr. 935, 21v ('Doyngha').

⁶ St. Jan nr. 935, 22 ('Doyenga').

⁷ Hof nr. 93, 6v.

⁸ Van Burmania, 8v.

⁹ ABU nr. 535, 112.

¹⁰ Hof i. 121, ongedateerd. In de zaak van de procureur-generaal namens de koning tegen Anske Obbes over een belediging, de eerstgenoemde aangedaan, worden door o.m. Merck, pastoor te Nijemirdum*, en Gijsbert, pastoor alhier, verklaringen afgelegd. Aan het eind van het stuk wordt de naam 'Meynsma' vermeld. Het stuk moet dateren van na de aanvaarding van de regering door koning Philips II (5 januari 1556). Merck of Murck is als pastoor te Nijemirdum* bekend van 1514/5 tot 1555. De Rol van Criminele zaken van het Hof (Hof nr. 96, 1536-1558) noemt deze zaak niet. Volgens de Rentmeestersrekening over oktober 1555/september 1556 wordt Anske Obbes, gevangen genomen te Bolsward, naar Leeuwarden overgebracht (RR nr. 18 p. 67). In deze rekening en die over 1557/8 (RR nr. 21) werden over hem geen andere aantekeningen gevonden; de rekening over 1556/7 bleef niet bewaard. Op 6 juli 1557 wordt (een) Anske Obbesz. wegens veelvuldige bigamie tot onthoofding veroordeeld (Hof nr. 7489, 305vo). mr. Hoyte Meinsma, 1545 student te Leuven, treedt vanaf 1556 op als advocaat voor het Hof (Zijlstra nr. 8954). Het stuk zal derhalve 1555/7 gedateerd kunnen worden.

¹¹ Hof nr. 16800, 216.

¹² RR nr. 24, 27.

1575 N.N.

werd hier als pastoor geïnstitueerd op 14 januari 1575.¹³ Het zal gaan om

1578 - 1580

Sibrandus Sibrandi

Deze komt in 1572 voor als pastoor te Loïnga* waar op 18 juli 1575 een nieuwe pastoor werd geïnstitueerd. Sibrant komt als pastoor alhier voor in 1578.¹⁴ In 1580 week Sibrandus Sibrandi, pastoor alhier, uit.¹⁵

Maria en Andreasprebende

Als boven vermeld moet de prebende, mogelijk gesticht door een familie Aggema, reeds ca 1500 hebben bestaan. In 1551 is sprake van de prebende ter ere van God, Maria en Andreas.¹⁶

- 1551

Gellius Aggonis

1551 - 1552

Joachimus Jacobi

van Lemmer, was volgens bericht van de pastoor alhier d.d. 16 september 1551 de opvolger van de voorgaande; hij werd 31 maart 1552 geïnstitueerd.¹⁷

1571 N.N.

werd op 3 september 1571 als prebendaat alhier geïnstitueerd.¹⁸

1574 N.N.

werd op 31 maart 1574 als prebendaat alhier geïnstitueerd.¹⁹

1576 N.N.

werd op 13 oktober 1576 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²⁰

¹³ St. Jan nr. 1168.

¹⁴ PI, 276.

¹⁵ CE, 364.

¹⁶ ABU nr. 535, 112.

¹⁷ ABU nr. 535, 112.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ St. Jan nr. 1168.

DONKERBROEK

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: het oude kerkhof aan de Balkweg werd in de jaren '50 bij een ruilverkaveling weggewerkt.²

De collatie van de pastorie berustte in 1500 bij de kerkvoogden en burenen.³ In 1509 echter vond de presentatie door de landsheer plaats⁴ (op grond van het door deze geïsurpeerde recht), in 1579 door de ingezetenen.⁵

In 1508 is sprake van de perpetua vicaria op het Maria-altaar.⁶ In 1544(?) wordt alhier naast de pastorie een vicarie genoemd.⁷ Waarschijnlijk hetzelfde beneficie is de in 1567 voorkomende Anthoniusvicarie of –prebende.⁸

Pastorie

- 1500 **Mr. Johannes Hovynck**
wordt, na presentatie door de kerkvoogden en burenen, op 16 mei 1500 als pastoor alhier geïnstitueerd; een voorganger is niet aangegeven.⁹
- 1509 **Albertus**
Na diens resignatie wordt – op presentatie van de landsheer –
- 1509 **Gerardus Johannis**
op 20 juni 1509 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰ Gerrit, pastoor alhier, wordt nog vermeld in 1525/6.¹¹
- 1552 - 1567 **Joachimus Everardi**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor kort voor 22 september 1552¹², voorts in 1553¹³ en nog in 1567.¹⁴
- †1578 **Johannes Brouwer**
pastoor alhier, overleed op 23 oktober 1578.¹⁵ De pastorie bleef blijkbaar bijna een jaar vacant.

¹ Verhoeven, 84. 'Sancte Laurens' alhier ook 1527/8, RR nr. 46.

² K. Huisman in Leeuwarder Courant 19 april 1990.

³ St. Marie nr. 1855, 9.

⁴ St. Marie nr. 1855, 18.

⁵ Arch. Varia Staten nr. 73 – 1168.

⁶ St. Marie nr. 1855, 15v.

⁷ BB II, 48.

⁸ St. Marie nr. 1802, 54v.

⁹ St. Marie nr. 1855, 9. Mogelijk als Johannes Hovenge, van Groningen, 23 januari 1492 ingeschreven als juridisch student te Keulen, Zijlstra nr. 6083.

¹⁰ St. Marie nr. 1855, 18.

¹¹ RR nr. 46.

¹² ABU nr. 535, 150v-151v.

¹³ ABU nr. 535, 192v-193v.

¹⁴ St. Marie nr. 1802, 54v.

¹⁵ Arch. Varia Staten nr. 73 – 1168.

1579 - 1580

Lubbertus Alberti

tot dan pastoor te Hoornsterzwaag*, ontving op 23 september 1579 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁶ In april 1580 deed hij opgave van de kerkegoederen en de pastoralia alhier.¹⁷ Kort daarop week hij uit, keerde daarna in het land (Friesland) terug maar bleef de oude godsdienst trouw.¹⁸ Wegens veelvuldige omgang met de vijand werd hij 22 september 1582 door het Hof voor drie jaren uit Friesland gebannen.¹⁹ Hij werd in 1553 vicarius alhier.

Maria en Anthoniusvicarie

Van de perpetua vicaria op het altaar van Maria is voor het eerst sprake in 1508; de presentatie berust dan bij de pastoor en de burenen.²⁰ In 1552 wordt de perpetua vicarie of kapel van Onze Lieve Vrouw genoemd; pastoor, richter (stelling) en twee andere personen treden dan als collatoren op.²¹ Van hetzelfde is sprake in 1553, met de pastoor en de kerkvoogden als collatoren.²² Hetzelfde leen zal zijn bedoeld met de in 1567 ter collatie van pastoor en kerkvoogden staande Anthoniusvicarie of prebende.²³

- †1508

Nicolaus Gerardi

Na diens overlijden werd

1508

Henricus Gerardi

op 10 juni 1508 geïnstitueerd.²⁴

- 1550

Joachim

tot dan vicarius alhier, ontving op 16 mei 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Westergeest*.²⁵

- 1552

Hermannus Martini

Na diens resignatie werd

1552 – 1553

Nicolaus Lamberti

uit Stellingwerf op 22 september 1552 alhier geïnstitueerd.²⁶ De volgende dag werd hij tot alle wijdingen, op de titel van de Mariavicarie alhier, toegelaten.²⁷ Na zijn overlijden of demissie werd

1553

Lubbertus Alberti

op 22 februari 1553 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd om tot de

¹⁶ Varia Staten nr. 73 – 1168.

¹⁷ AFB, 26 (niet 'heer' genoemd evenmin als zijn functie).

¹⁸ CE, 368 (*reversus in patriam sed fidelis*).

¹⁹ Hof nr. 7491, 26v.

²⁰ St. Marie nr. 1855, 15v.

²¹ ABU nr. 535, 150v-151v.

²² ABU nr. 535, 192v-193v.

²³ St. Marie nr. 1802, 54v.

²⁴ St. Marie nr. 1855, 15v. Het is de vraag of hij dezelfde is als Henricus Gerardi, van Leeuwarden, 28 februari 1497 te Leuven als student ingeschreven, Zijlstra nr. 8549.

²⁵ RR nr. 49, 14. Het register geeft abusievelijk Westermeer*.

²⁶ ABU nr. 535, 150v-151v.

²⁷ ABU nr. 550*, 35.

wijding van subdiaken te worden toegelaten.²⁸ Op 23 mei 1553 werd hij geïnstitueerd.²⁹ Nadien werd hij pastoor te Oldeberkoop*, Hoornsterzwaag* en alhier.

- 1567 **Johannes Martini**
Na diens resignatie werd

1567 **Petrus Gerardi**
in principio Augusti 1567 geïnstitueerd tot de vicarie of prebende van Antonius alhier.³⁰ Hij was afkomstig van Oudeschoot en werd 18 september 1567 geëxamineerd voor toelating tot de wijdingen.³¹

Overige

1525/6 – 1527/8 **Laurens**
komt hier in 1527/8 voor³² en zal dezelfde zijn als heer Laurens, wiens zuster Grete in 1525/6 Jabke, zuster van heer Albert, ‘eenen vrede gebroecken’ had.³³

1525/6 **Albert**
in het voorgaande genoemd.³⁴

²⁸ ABU nr. 550*, 38.

²⁹ ABU nr. 535, 192v-193v.

³⁰ St. Marie nr. 1802, 54v.

³¹ ABU nr. 550*, 142v.

³² RR nr. 46.

³³ RR nr. 46.

³⁴ RR nr. 46.

DRIESUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in 1713 werd de tufstenen kerk afgebroken.¹

Naast de pastorie wordt hier – voor het eerst in 1511 – een vicarie genoemd.²

Pastorie

(vóór 1440

Henno

Op 30 mei 1440 zegelt Henno, pastoor te Eslawald*. Het zegelrandschrift noemt hem ‘presbiter a Dersum’³, maar ‘Dresum’ ligt meer voor de hand zodat hij voordien hier gestaan moet hebben.

1470 **Wopcke**

In 1470 komt heer Wopcke alhier voor als naastligger van een perceel veen, toebehorende aan de abdij Dokkum.⁴ Hij zal de pastoor zijn geweest (tenzij de vicarie toen reeds bestond).

1502 **Claes van Alckmaer**

pastoor alhier, beklaagt zich er 11 augustus 1502 bij de magistraat van Kampen over dat hij toen hij met een knecht ossen dreef naar Drenthe of het Sticht om te verkopen, door de drost van Coevorden met zijn knechten en een hoofdman die de ‘scrivein’ zou zijn van de drost gevangen was genomen en gedwongen was zijn vee tegen veel te lage prijs af te staan.⁵

1511

Reyn⁶

ca 1517/8-1543 **Ynno Syolkonis**

geeft 27 mei 1525 aan hier nu 7 jaren als pastoor te staan.⁷ Zonder dat hij zijn functie aangaf, tekende hij op 15 mei 1525 met Reinerus, vicarius alhier, een mandaat af.⁸ Hij is hier nog pastoor in 1543⁹ en is in 1550 pastoor te Akkerwoude*. Voordat hij hier kwam, was hij pastoor te Raard*.¹⁰

- †1549

Wyttie

overleed als pastoor alhier op 9 juni 1549.¹¹ Blijkbaar duurde het enige tijd voordat de vacature vervuld kon worden.

¹ Van den Berg, *Dantumadeel*, 78.

² RvdA I, 180.

³ OFO I, nr. 79; Tresoar, Zegelfoto nr. 1139 (‘S HENNONIS PSBRI A DERSUM’; Driesum ligt echter meer voor de hand dan Deersum*).

⁴ Arch. Klooster Dokkum nr. 16.

⁵ GA Kampen, O.A. nr. 90.

⁶ RvdA I, 180.

⁷ Hof nr. 93, 13v.

⁸ Arch. Tjaardastate nr. 536.

⁹ BB I, 182. Vgl. Reitsma, 168 n. 2, volgens wie hij hier in 1533/4 kwam hetgeen onjuist is.

¹⁰ RR nr. 49, 9 (de mededeling ibid., 9 dat Hoyte Aempkesz. op dezelfde dag het placet als pastoor alhier kreeg is onjuist; het moet op de vicarie betrekking hebben).

¹¹ RR nr. 49, 9.

- 1550 - 1550 **Anthonius Jans**
pastoor te Buitenpost*, ontving op 12 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier na het overlijden van de voorgaande.¹² Hij resigneerde als pastoor te Buitenpost op 23 maart 1550 maar keerde zeer spoedig daarheen terug: op 19 mei 1550 ontving hij het placet op zijn (weder)benoeming aldaar.¹³
- 1554 **N.N.**
In zijn tussen 9 (10) april en 15 oktober 1554¹⁴ opgesteld verslag aan de landvoogdes spreekt de inquisiteur Sonnius over de pastoor (N.N.) te Driesum, die betraapt is op afvalligheid, evenals de vicarius (N.N.) aldaar die tot drie jaren studie te Leuven zou worden veroordeeld maar inmiddels is gevlucht.¹⁵ De naam van de pastoor is niet bekend. In 1554/5 werden ‘besloten brieven’ aan hem gebracht¹⁶ en later in dat jaar werd op bevel van de inquisiteurs een bode gezonden naar de pastoors alhier en te Rinsumageest;¹⁷ laatstgenoemde was volgens Sonnius eveneens afvallig.¹⁸ Volgens Oldenhof hadden de pastoor en de vicarius (heer Andries) alhier (met enkele andere geestelijken) gevangen gezeten op het Blokhuis te Leeuwarden (en zou een andere vicarius alhier, heer Anske, te Dokkum uit de cel zijn ontsnapt),¹⁹ maar de Rentmeestersrekening over deze periode vermeldt daaromtrent niets.
- 1556 - 1558 **Hoytke**
Hij wordt als pastoor alhier vermeld in 1556.²⁰ Op 9 februari 1558 wordt geld betaald aan de bode van de Friese studenten te Leuven, dat verschuldigd was door o.m. Hoycke, pastoor alhier.²¹
Hij zal dezelfde zijn als Hoyte Aempkez., die in 1550 hier vicarius werd.
- 1562 - 1564 **Laurentius Bernardi**
komt hier als pastoor voor in september 1562²² en in 1564.²³
- 1570 **Albertus Swollis.**²⁴
- 1580 **Albertus van Bolten**
gewezen pastoor alhier, wordt 17 januari 1581 met ‘sin frow’ Nanne Harmesdr. genoemd.²⁵

¹² RR nr. 49, 9.

¹³ RR nr. 49, 14.

¹⁴ De laatstgenoemde datum was die van het vertrek van de inquisiteurs Letmatius en Sonnius; vgl. Oldenhof, ‘Mei Mannemacht’, 22.

¹⁵ Hensen, ‘Inquisitiereis’, 243 cit. Aud.(oud) 1137, 317-322; vgl. Oldenhof, ‘Mei Mannemacht’, 21.

¹⁶ RR nr. 17, 55v.

¹⁷ RR nr. 17, 92.

¹⁸ Hensen, ‘Inquisitiereis’, 243.

¹⁹ Oldenhof, ‘Mei Mannemacht’, 21.

²⁰ Van Burmania, 8v.

²¹ Hof nr. 16691, 156v. Hij zal niet dezelfde zijn als Hoyto Juconis, van Langweer, 12 juli 1557 te Keulen als student ingeschreven, Zijlstra nr. 6301.

²² St. Marie nr. 1802, 15.

²³ Van Burmania, 8v.

²⁴ Van Burmania, 8v.

²⁵ Reitsma, 168.

Vicarie/prebende van de Almachtige God

De vicarie wordt in 1511 voor het eerst genoemd.²⁶ In 1562 is sprake van de prebende *Omnipotentis Dei*, waarvan de collatie berust bij pastoor, kerkvoogden en de gemeente.²⁷ Ca 1563 werd de vicarie, met consent van het Hof, verenigd met de pastorie.²⁸

- 1511 **Reyn**²⁹
- 1515/6 - 1525 **Reynerus Wynaldi**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 9 jaren vicarius te zijn.³⁰
- **N.N.**
Op 14 december 1537 was de gemeente te Suawoude* te Driesum bijeen omdat zij de jongerpriester (N.N.) alhier als pastoor wilde hebben.³¹ Of dit gelukt is, is niet bekend.
- 1550 **Suyrdt Pieters**
resigneerde 19 februari 1550 als vicarius alhier (hij ontving 24 januari 1550 het placet als vicarius te Veenwouden*).³² In zijn plaats kwam
- 1550 **Hoyte Aempkesz.**
tot dan pastoor te Murmerwoude*, aan wie op 12 maart 1550 het placet werd verleend.³³ Hij zal dezelfde zijn als Hoytke, van 1556 tot 1558 bekend als pastoor alhier.
- **Andries/Anske**
In 1554 is sprake van de afvalligheid van de vicarius (N.N.) alhier, die inmiddels gevlucht is; ware dat niet het geval geweest dan zou hij tot drie jaren studie te Leuven zijn veroordeeld. Het Hof is gevraagd zijn placet in te trekken en hem bij terugkeer alsnog naar Leuven te sturen.³⁴ In 1554/5 worden kosten geboekt voor het zenden van mensen naar hier om heer Andries, prebendaat alhier, gevangen te nemen.³⁵ Of hij daadwerkelijk gevangen is genomen, is onbekend; in ieder geval noemen de Rentmeestersrekeningen geen kosten van gevangenhouding. Wel worden in het daaropvolgende boekjaar kosten opgevoerd voor het inwinnen van informatie over de 'effractie' van (door?) heer Anske, destijds vicarius alhier.³⁶ Wellicht is hij Andries Martini, die volgens uitspraak van het Hof d.d. 16 september 1554 mag worden afgezet door de geestelijke commissarissen en wiens

²⁶ RvdA I, 180.

²⁷ St. Marie nr. 1802, 15.

²⁸ Reitsma, 168.

²⁹ RvdA I, 180.

³⁰ Hof nr. 93, 14.

³¹ Hof nr. 7488, 224.

³² RR nr. 49, 5.

³³ RR nr. 49, 9 (abusievelijk vermeld dat hij pastoor werd in de vacature van de voorgaande, vgl. *ibid.*, 5.).

³⁴ Hensen, 'Inquisitiereis', 243.

³⁵ RR nr. 17, 70. Oldenhof, 'Mei Mannemacht', 21, is niet correct als hij schrijft dat een *andere* vicarius, heer Anske, uit de cel te Dokkum ontsnapte. Nimmer blijkt hier van een tweede vicarie. Wij houden Andries en Anske voor dezelfde persoon.

³⁶ RR nr. 18, 63, 81v, 82.

placet wordt ingetrokken.³⁷ Mogelijk echter ook is hij – ruim na het vertrek van de inquisiteurs Sonnius en Letmatius in oktober 1554 – naar hier teruggekeerd en dezelfde als

- 1562

Anne? Arnoldi

na wiens resignatie

1562

Wilhelmus Johannis

op 17 september 1562 door de proost-aartsdiaken van St. Marie als vicarius alhier werd geïnstitueerd.³⁸

Overige

1577

Doede³⁹

³⁷ Hof nr. 96, 221.

³⁸ St. Marie nr. 1802, 15; vgl. St. Marie nr. 1807, rekening 1561/2, 1v. Deze proost was hier echter niet competent. Admissie tot de wijding van subdiaken vond echter 20/21 mei 1562 reeds plaats: ABU nr. 550*, 11v (21 mei) resp. ABU nr. 550bis (20 mei), met overgifte van bewijs van inkomen 18 september 1562, St. Marie nr. 550*, 111v.

³⁹ Van Burmania, 8v.

DROGEHAM

Patroon: **Walburg**¹

Bijzonderheden: destijds was hier een 12^e-eeuwse kerk.² Oorspronkelijk heette het dorp ‘Asterham’.³ Het zal zijn afgesplitst van Westerham, later Kooten* genoemd.⁴

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1408 **Titardus**⁵

1494 **Jacob**⁶

1511 **Dirck**⁷

1518/9- 1525 **Nicolaus Nicolai**
geeft 1 juni 1525 aan hier nu 6 jaren als pastoor te staan.⁸

1543 **Albert Roeleffsz.**
van Ruinen.⁹

1549 **Zijdtke**
Op 25 mei 1549 wordt heer Zijdtke (als enige priester alhier dus de pastoor) gelast zijn concubine weg te zenden.¹⁰

- 1570 **Roelof Geerts**
pastoor ‘In den Ham’, ontving 19 augustus 1570 het placet op zijn benoeming tot pastoor te Augsbeurt*.¹¹

1571 - 1572 **Johannes Lengens**
In 1571 wordt Johan als pastoor alhier genoemd¹², op 17 juli 1572 Joannes Lengens.¹³

1575 **N.N.**
werd 6 juli 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁴

¹ Verhoeven, 84.

² De Langen, 95.

³ OUB nr. 961.

⁴ Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 22-23.

⁵ Arch. Gerkesklooster nr. 120 reg. 6.

⁶ Arch. Buweklooster nr. 3 reg. 2.

⁷ RvdA I, 221 (heer Dirck alhier; als enige geestelijke moet hij de pastoor zijn geweest).

⁸ Hof nr. 93, 14vo. Hij lijkt ons niet dezelfde als Nicolaus Nicolai, Frisius, 27 oktober 1520 te Rostock als student ingeschreven (niet als geestelijke aangeduid) zoals Zijlstra nr. 7722 aangeeft.

⁹ BB I, 218.

¹⁰ Hof nr. 96, 141.

¹¹ Arch. Varia Staten nr. 73 – 541.

¹² Van Burmania, 9v.

¹³ RA Achtkarspelen nr. 4, 90v.

¹⁴ St. Jan nr. 1168.

.
1575 - 1580

N.N./Wilhelmus Trajectensis

Op 20 december 1575 werd N.N. als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁵ De betrokkene moet geweest zijn Willem, als pastoor alhier vermeld op 17 en 31 mei 1576.¹⁶

Op 31 januari 1581 geeft Wilhelmus Trajectensis, oude pastoor alhier, aan kort na mei (1580) zijn vrouw getrouwd te hebben en het Katholieke geloof te hebben herroepen.¹⁷

¹⁵ St. Jan nr. 1168.

¹⁶ RA Achtkarspelen nr. 5, 228, 113.

¹⁷ Reitsma, 209-210.

DRONRIJP

Patroon: **Salvius**¹

Bijzonderheden: de parochie is zeer oud; er zijn aanwijzingen van een houten kerk gevonden.² De kerk behoorde mogelijk reeds in 1132, zeker 1243 toe aan de abdij te Stavoren.³ Naast de pastorie was hier reeds enkele jaren vóór 1399 een vicarie.⁴ In 1455 worden de pastoor, de perpetuus vicarius en de prebendaat genoemd⁵, zodat hier toen ook reeds een prebende was. Dit moet het later als Meester Jouckeleen bekend staande beneficie zijn geweest. In 1476 is sprake van ‘dae nya pronda’, die door Sicke Allertsz. Osinga in zijn testament bedacht wordt⁶ en waarvan in 1543 wordt gezegd dat hij deze bij testament in 1471 fundeerde.⁷ In 1511 worden de namen van vier priesters alhier genoemd, waaronder de sacrista, en de ‘wijlen H. Douwa proven’.⁸ Een afzonderlijk sacristieleen is hier verder niet aangetroffen. De zojuist genoemde ‘proven’ werd bij testament d.d. 13 februari 1511 gesticht door Douwe Pibes, priester al hier.⁹ Een in 1515 vermeld ‘Onze Lieve Vrouwen leen van Rijp’¹⁰ moet te Jutrijp* worden gesitueerd. Verder is in 1543 sprake van een door Tete Hommema alhier gesticht officie, waarvan de landen niet gemortificeerd zijn.¹¹ In 1543 worden hier genoemd de pastorie, de vicarie, het Anna Hottingaleen (de ‘nieuwe’ prebende), de door wijlen Douwe Pibes gestichte ‘proeve’, het door Tete Hommema gestichte officie en het leen van mr. Joucke Douwes., waarmee het totaal aantal beneficia op zes komt.¹² Een waarschijnlijk ca 1550/2 opgesteld register noemt hier de pastorie, de vicarie, twee vrijlenen en een ‘Cleyn leen tot een costerye geleydt’.¹³ In 1543 wordt de kosterij afzonderlijk opgegeven.¹⁴

Pastorie

1407 **Wynold**
persona ‘upter Riip’ zegelt in 1407 met de custos van de Oldehove te Leeuwarden.¹⁵

¹ Verhoeven, 84.

² Spitzers, 37-40; Van der Waard, 63-69. De laatste houdt het voor mogelijk dat er een of meer houten kerken zijn geweest met als volgende fase een tufstenen koor (gedateerd op de eerste helft der 12^e eeuw) bij een houten schip, dat in de tweede helft van deze eeuw werd vervangen door een tufstenen zaalkerkje met behoud van het oudere koor.

³ Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 94-95, 102; de lijsten 128-129.

⁴ Verwijs, 540-541.

⁵ FT, nr. 17.

⁶ FT, nr. 36.

⁷ BB I, 334.

⁸ Tjessinga IV, 57, 65.

⁹ FT, nr. 81.

¹⁰ NA, Arch. ACB nr. 376.

¹¹ BB I, 333.

¹² BB I, 331-334.

¹³ St. Jan nr. 1165.

¹⁴ BB I, 334.

¹⁵ OFO I, nr. 15.

1432	Jacobus ¹⁶
1449	Oene ¹⁷
1455	Sceltetus ¹⁸
1468/9	Petrus ¹⁹
1474	Albertus Stauria al. Blessum kwam in dat jaar. ²⁰ Uit de lijst blijkt niet geheel duidelijk op welke parochie zijn naam betrekking heeft maar Dronrijp lijkt het meest waarschijnlijk.
1476	Syrck ²¹
1484 - 1493	Douwe/Dodo Pibes (Humminga) Dodo Hommynga, van Bolsward, werd 11 september 1474 te Rostock als student ingeschreven. ²² Hij wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld in 1484 ²³ en als zodanig nog in 1493. ²⁴ Nadien komt hij enkele malen hier voor zonder dat hij als pastoor of met een andere functie wordt aangeduid ²⁵ Hij was verwant aan Goffa, pastoor te Oosterend*, die 9 juli 1508 in zijn tegenwoordigheid testeert en hem als uitvoerder van zijn testament aanwijst. ²⁶ Zelf testeert Douwe op 13 februari 1511; daarbij sticht hij een leen hier en een leen te Herbayum*. ²⁷ Hij moet – volgens Verhoeven en Mol – verwant zijn geweest aan de families Sickema en Gerbranda. Waarschijnlijk waren de uitvoerders van zijn laatste wil en patronen van de door hem gestichte prebende (te weten Hobbe Hermana te Minnertsga, Dowa Riencksz. Glins te Dronrijp en Rienck Wiba Popma te Menaldum) eveneens verwanten. Eveneens verwant was de na te noemen pastoor mr. Pibe. Verhoeven en Mol wijzen erop dat Douwe het wapen Rinia voerde. ²⁸ Volgens Schotanus overleed hij 17 februari 1512; daarbij wordt hij pastoor alhier en daarna prebendaat te Bolsward* en Harlingen* genoemd ²⁹ Vermeldingen als zodanig zijn echter niet bekend; hij bleef blijkbaar steeds te Dronrijp wonen. Mogelijk moet in plaats van 1512 gelezen worden 1511 (vgl. ook de data van tessen en overlijden), want in 1511 is reeds sprake van wijlen ‘H. Douwa proven’. ³⁰
1506	Mr Henrick ³¹

¹⁶ Arch. Klooster Hospitaal nr. 36 reg. 5.

¹⁷ PB Hs. 1466

¹⁸ FT, nr. 17.

¹⁹ Lambooi, 316-317.

²⁰ St. Jan nr. 935, 16v.

²¹ FT, nr. 36.

²² Zijlstra nr. 7187.

²³ OFO IV, nr. 65.

²⁴ Verhoeven, *Klokken*, 92.

²⁵ OFO I, nrs. 506 (1505), 513 (1506), II, nr. 238 (1506) en wanneer hij zijn testament maakt: Ft, nr. 81 (1511).

²⁶ FT, nr. 75.

²⁷ FT, nr. 81.

²⁸ FT, nr. 81, voorts FT, 504.

²⁹ Schotanus, *Tablinum*, 20 (weergegeven aantekeningen familie Glins).

³⁰ Tjessinga IV, 57.

1511 Mr. Pibo (Hommez?)

was een verwant van voornoemde pastoor Douwe en pastoor alhier toen deze tesdeerde op 13 februari 1511.³² Op 16 december 1511 komt hij echter als beneficiatus te Bolsward* voor. In 1511 trok hij enkele renten uit land te Folsgare³³ en in dat jaar ook een rente uit land te Achlum; dezelfde rente staat in 1514 op naam van ‘meester Pybe toe Sneeck’³⁴, waaruit blijkt dat hij zich inmiddels aldaar had gevestigd. Wellicht is hij dezelfde als mr. Pybo, in 1488 pastoor te Tzummarum*. Een inschrijving als student is niet gevonden.

1522 - †1527

Johannes Hiddema

Johannes komt als pastoor alhier voor in 1522³⁵, Johannes Hiddema, pastoor alhier, overleed op 9 november 1527.³⁶

1530

Gerbrant.³⁷

(ca 1536/7)

1540/1 – 1543

Mr Wybrant Lieuwes Albada

Wybrant Albada zou hier zeven jaren pastoor zijn geweest en daarna pastoor te Rauwerd* zijn geworden.³⁸ Hij was een zoon van Lieuwe Hettes (zich noemende) Albada en Frouck Wybrensd. Roorda en werd ca 1509 geboren. Op 13 april 1530 werd hij te Leuven als student ingeschreven.³⁹ In 1535 werd hij priester gewijd.⁴⁰ In 1540/1 kopen ‘Mr. Wybrant up te Rype’ en Wopke, pastoor te Poppingawier*, land aldaar.⁴¹ Als pastoor alhier komt hij nog voor in 1543.⁴² Er rekening mee houdende dat in 1544/5 een ander als pastoor wordt genoemd zou hij dan hier omstreeks 1536/7 moeten zijn gekomen. Vanaf 1549 is hij bekend als pastoor te Rauwerd* waar hij dan in 1543/4 moet zijn gekomen. Oldenhof vermeldt dat Wybrants broer Wopke, 7 april 1544 gekozen als preben-

³¹ OFO I, 517.

³² FT, nr. 81.

³³ RvdA II, 358, 357.

³⁴ Tjessinga I, 29, 53 (mededeling H. Walsweer, 9 februari 1996). Volgens Walsweer betrof het de landerijen die na Mr. Pybo's dood bestemd waren voor een jongerschapsleen te Herbayum door de eerdergenoemde pastoor Douwe Pibes te Dronrijp. Deze was verwant aan Goffe, pastoor te Oosterend*, die testeerde 9 juli 1508. Een copie van dit testament werd gemaakt en gezegeld (ongedateerd) door Pybe Hommez in Gosninga (aldus de ondertekening), die over het origineel beschikt (OFO IV, nr. 175, FT nr. 75). Als dit onze heer Pibe is, zou hij identiek kunnen zijn aan Mr. Pybo Hommazin (vermeld: Oosterhout, *Recesboeken*, 600-601, 7 juli 1514, als Doctor Pybo Hommez in 15 april 1516 en voorts 8 januari 1517, *ibid.* 644, 669; mededeling H. Walsweer d.d. 26 november 1995). Van deze is geen inschrijving als student bekend.

³⁵ ABU nr. 231, 74v.

³⁶ Graftschriften I, 79 (juist het deel van de tekst dat zijn functie aangaf is niet meer leesbaar); De Walle, 196 nr. 1287.

Arch. Van Harinxma thoe Slooten i. 443 (het zg. Kerck-Calender ofte Dootboeck), 82 noemt hem pastoor alhier. Postuum wordt hij – als heer Johannes op te Rijk – nog vermeld 31 maart 1528 (Hof nr. 16480, 113, vgl. *ibid.*, 32, 5 oktober 1527 en Hof nr. 16687, 62, 7 maart 1528 in dezelfde zaak). Mogelijk is hij dezelfde als Johannes Hiddonis, van Leeuwarden, als student te Rostock ingeschreven 11 juni 1489, Zijlstra nr. 7343.

³⁷ Arch. van Burmania – Van Eysinga nr. 36-4.

³⁸ Tresoor, Hs. FG. nr. 968, 132.

³⁹ Walsweer, *Jus Patronatus*, Bijlage 2, 105.

⁴⁰ Arch. Murray Bakker nr. 36 (Catalogus auctie van Stockum 1910 van stukken van C. baron van Breugel Douglas, nr. 741). De huidige verblijfplaats van het stuk is onbekend.

⁴¹ RR nr. 10, 11v.

⁴² BB I, 331-334.

daat te Bozum*, later nog een beroep vanuit Dronrijp als pastoor heeft gehad maar hij gaf er de voorkeur aan te Bozum te blijven.⁴³

- 1544/5 - †1547 **Mr Heercke Frericksz.**
uit Sneek, komt 1544/5 voor het eerst als pastoor alhier voor.⁴⁴ Hij overleed op 3 mei 1547.⁴⁵ Voordien was hij vicarius alhier.
- 1547 - 1578 **Marck/Murck Lollesz.**
wordt voor het eerst vermeld 1 januari 1548 wanneer bericht wordt dat hij, pastoor te Dronrijp, de vorige dag bedankt heeft voor de benoeming als pastoor te Wirdum*.⁴⁶ Nadien komt hij meermalen voor, laatstelijk in 1578.
- (n.b. ca 1550/2) Een ca 1550/2 opgestelde lijst noemt hier als pastoor **Joannes**.⁴⁷ Deze lijst bevat echter veel onjuiste opgaven waarvan deze er één moet zijn geweest).

Kapelaans

- 1547 **Sibo**⁴⁸
- (1568-) 1579 **Pybe Douwes**
komt reeds in 1568⁴⁹ voor zonder dat zijn functie vermeld wordt, evenals in 1572⁵⁰ en 1579.⁵¹ In 1578 wordt hij als kapelaan alhier genoemd.⁵²

Vicarie

De vicarie bestond reeds enkele jaren vóór 1399. Het patrocinium is niet bekend.

- 1399 **Elle**
1399 **Franciscus Reynertsz.**
Op 19 september 1399 geeft hertog Albrecht, graaf van Holland, die toen enige tijd macht uitoefende in delen van Friesland, aan Franciscus Reynertsz., geprovent te Sneek, een vicarie alhier, vacant door de resignatie van Elle, die pastoor te Welsrijp* was geworden, alsmede een vicarie te Langweer*.⁵³
Hij kan dezelfde zijn als Franciscus Sneyckis, 1404 student in de artes te Keulen.⁵⁴
- 1449 **Gosse**⁵⁵

⁴³ Oldenhof, *In brêge*, 74-75 (mogelijk een verkeerde interpretatie van het onder noot 46 vermelde?).

⁴⁴ RR nr. 12, 61v.

⁴⁵ *Grafschriften* IV, 79. De graftekst noemt hem Heerco, in het grafgedicht heet hij Henricus.

⁴⁶ Arch. Liauckamastate nr. 992. Daarna wordt – eveneens tevergeefs – Wopke Albada, die men te Dronrijp wenste, als pastoor te Wirdum* gekozen.

⁴⁷ St. Jan nr. 1165.

⁴⁸ Arch. Liauckamastate nr. 795 (zonder vermelding van zijn standplaats doch in de omgeving van de Hottinga's, dus waarschijnlijk alhier).

⁴⁹ Hof nr. 16693, 463.

⁵⁰ Arch. Liauckamastate nr. 704.

⁵¹ Van Burmania, 9 (als prebendaat).

⁵² PI, 221.

⁵³ Verwijs, 540-541.

⁵⁴ Zijlstra nr. 4100.

⁵⁵ PB Hs. 1466.

1485	Feyko Albodusz. ⁵⁶
zonder jaar	Bolduinus Schotanus maakt melding van Dodo Pibonis, pastoor, en Bolduinus, vicarius alhier, als getuigen bij het opstellen van het testament van Dodo Renicks Glins in 1422. ⁵⁷ Dit jaartal kan onmogelijk juist zijn; ook 1522 komt niet in aanmerking omdat Douwe Pibes toen reeds lang was overleden.
1501 - 1505	Mr Hercke Dotingha wordt als vicarius alhier vermeld in 1501 ⁵⁸ en 1505. ⁵⁹ Een inschrijving als student is niet bekend.
1511	Dirk ⁶⁰ Mogelijk dezelfde als de in 1529 vermelde 'heer Dirck op Dronrijp' ⁶¹ ?
1543	Mr Heercke Frericksz. Mr Hercko Frericks tekent 11 mei 1543 als Henricus Heero; functie en sytandplaats zijn niet aangegeven. ⁶² Als vicarius komt mr. Heercko hier voor 10 juli 1543. ⁶³ Mr. Henricus Hero wordt als vicarius alhier vermeld op 30 oktober 1543 ⁶⁴ , mr. Heercke Frericksz. op 30 december 1543. ⁶⁵ Omstreeks die tijd tekent 'Mr Heercke oppe Rijp' als 'Henricus Hero' ⁶⁶ , zodat het om dezelfde persoon gaat. Kort daarna wordt hij pastoor alhier.
1547	Wybrant (Renckez., van Ter Idzard) komt als vicarius alhier voor in 1547. ⁶⁷ Van 1542 tot 1545 is hij bekend als pastoor te Blessum*. Na zijn verblijf te Dronrijp is hij bekend als pastoor te Huins* van 1549 tot 1550 en te Deinum* van 1550 tot 1551.
1568 - 1578	Mr Bocke Hiddesz./Hiddema Hij wordt voor het eerst als vicarius alhier vermeld in 1568 ⁶⁸ , voor het laatst in 1578. ⁶⁹ In 1573 en 1574 komt hij voor als deken van Menaldum. ⁷⁰ Een inschrijving als student is niet bekend.

⁵⁶ Tresoar, Arch. R.K. Statie te Dronrijp nr. 2 (19^e-eeuwse lijst van pastoors en vicarii. De bron van de vermelding is niet bekend).

⁵⁷ Schotanus, *Tablinum*, 21-22. Stb. I, 129 geeft 1522 als sterfjaar van Dodo Glins.

⁵⁸ Arch. R.K. Statie te Dronrijp nr. 2.

⁵⁹ PB Hs 1466.

⁶⁰ Tjessinga IV, 57.

⁶¹ RA Franeker nr. 44, 711.

⁶² Arch. SAG nr. 149 reg. 152 (met een verder onbekende heer Sybe Wybesz./Sybodus Vibodi).

⁶³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 98.

⁶⁴ FT, nr. 180.

⁶⁵ BB I, 332. Mogelijk is hij dezelfde als Henricus Frederici, van Sneek, 16 september 1521 te Leuven als student ingeschreven (Zijlstra nr. 8640).

⁶⁶ BB I, 335.

⁶⁷ RA Menaldumadeel nr. 1, 3, 6. (Hij wordt 'heer' en geen 'meester' genoemd zoals Wybrant Albada, kort voordien pastoor aldaar).

⁶⁸ Van Burmania, 9.

⁶⁹ PI, 221.

⁷⁰ PB Hs 1466. 1574 ook Arch. EVC nr. 2619.

Eerste prebende

Reeds in 1455 moet hier een prebende zijn geweest.⁷¹ Het moet dan gaan om de prebende die later bekend staat als het Mr. Jouckeleen; de andere lenen werden later gesticht. Het patrocinium is niet bekend.

1476 - †1484

Claes

wordt na de pastoor genoemd in het testament van Sicke Allerts Osinga in 1476.⁷² Hij overleed in 1484 als prebendaat alhier⁷³ en bestemde ‘eeuwige delen’ voor pastorie en vicarie, die volgens opgave in 1543 wegens ‘salige Heer Claes’ resp. ‘Claes prebendarius’ komen uit het leen van mr. Joucke.⁷⁴

ca 1505 - 1543

Mr Joucke Douwez.

Mag. Juwcko komt als prebendaat alhier voor in 1511⁷⁵ en ook daarna, zo nog in 1543 als mr. Joucke Douwesz.⁷⁶ Mr. Jucko Dodonis ontving krachtens brief van de keizer d.d. 16 november 1523 wegens bijzondere verdiensten bij de ‘Reductie’ van Friesland een jaarlijks pensioen van 100 pond.⁷⁷ Blijkens kwitantie d.d. 2 oktober 1545 werd hem dit nog betaald.⁷⁸ De volgende bewaardgebleven rekening noemt hem niet meer⁷⁹, zodat hij in 1545 of 1546 moet zijn overleden. In 1547 wordt vermeld dat de prebende een vrijleen is maar dat mr. Joucke Douwesz. het destijds 38 jaren lang bediend heeft⁸⁰, zodat hij hier mogelijk ca 1505 is gekomen.

- †1547

Gabbe/Gabriel Tacoz. Kinnema/Dijxstra

Gabbe Dijcxstra, prebendaat alhier, overleed op 5 januari 1547 en werd begraven in de Galileëerkkerk te Leeuwarden.⁸¹ Op 7 april 1547 betogen de nieuwe prebendaat en de grondheren van Hitsum en Hatsum als twee ‘gebueren’ van Dronrijp dat de prebende een vrij leen is, door mr. Joucke Douwesz. 38 jaren lang bediend geweest. Volgens sommige niet met name genoemden is de prebende belast met de zielzorg voor de burens van Hitsum en Hatsum, hetgeen anderen bestrijden. De prebende is sedert januari jl. vacant door het overlijden van heer Gabbe Kinnema. Als eerste in dit jaar vrijkomende leen in Westergo komt de presentatie toe aan de keizer als landsheer namens wie het Hof van Friesland er mee voorzien heeft Frederik, zoon van de griffier van het Hof Arent van Boeymer. Partijen worden opgeroepen tot verdere behandeling van de zaak.⁸²

⁷¹ FT, nr. 17.

⁷² FT, nr. 36.

⁷³ Schotanus, *Tablinum*, 21.

⁷⁴ BB I, 332, 333.

⁷⁵ Tjessinga IV, 57; FT, nr. 81. Hij was in 1511 reeds priester en kan dus niet dezelfde zijn als Johannes Idzardi Dodonis, van Sneek, 29 augustus 1510 als student te Leuven ingeschreven, als Johannes Dodonis, van Sneek, priester gewijd 15 april 1514 (AAU 23, 1896, 469) zoals Zijlstra nr. 8644 aangeeft. Hij was 4 maart 1514 tot subdiaken gewijd (Dom nr. 2544, 37).

⁷⁶ BB I, 334

⁷⁷ RR nr. 4, 63.

⁷⁸ RR nr. 12, 36.

⁷⁹ RR nr. 14, m1545/6.

⁸⁰ Arch. Liauckamastate nr. 701.

⁸¹ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 102.

⁸² Arch. Liauckamastate nr. 701.

Heer Gabbe Kinnema wordt postuum nog vermeld 20 mei 1547 in een rechtszaak.⁸³ Gabriel, zoon van Taco, van Leeuwarden, werd 21 april 1529 te Leuven als student ingeschreven.⁸⁴ Hij was een zoon van Tako Kinnema en Tyeth N.⁸⁵ en werd priester gewijd op 30 mei 1535.⁸⁶ Zijn moeder had hem 2 maart 1535 een rente toegekend⁸⁷; deze brief diende als wijdingstitel.

1547 **Frederik van Boeymer**

werd begin 1547 met deze prebende voorzien.⁸⁸ In november 1547 is sprake van de zoon van de griffier die het prebendeleen alhier bezit.⁸⁹ Niet bekend is hoe lang hij deze heeft bezeten. In september 1550 werd hij te Leuven als student ingeschreven.⁹⁰ Hij werd geen geestelijke en overleed in 1601.⁹¹

Wellicht behoren bij deze prebende

1547 - 1550

Romcke

In november 1547 en juli 1550 is sprake van een alhier door heer Romcke bewoond huis.⁹² Wellicht vervulde hij de diensten voor de afwezige prebendaat.

1571

Rioerdt Pieters⁹³

Tweede prebende

Deze zal kort voor 1476 zijn gesticht en stond bekend als ‘de nya pronda’. Sicke Allerts Osinga bevestigde deze prebende bij testament in 1476 en bevestigde toen tevens het door zijn moeder daaraan gemaakte legaat.⁹⁴

In 1543 blijkt Anna Hottinga het jus patronatus van de nieuwe prebende te bezitten.⁹⁵ Het patrocinium is niet bekend.

1543

Heynrick⁹⁶

Sacristie

Een sacrista wordt hier alleen in 1511 aangetroffen.⁹⁷

⁸³ Hof nr. 16689, 503.

⁸⁴ Zijlstra nr. 9436.

⁸⁵ Walsweer, ‘Rouckema’s’, 45; Walsweer, ‘Scheltema’, 62-63.

⁸⁶ Verz. Aanwinsten nr. 120.

⁸⁷ Verz. Aanwinsten nr. 120.

⁸⁸ Arch. Liauckamastate nr. 701.

⁸⁹ RA Menaldumadeel nr. 1, 7.

⁹⁰ Zijlstra nr. 9277.

⁹¹ Voor hem en zijn familie: *De Nederlandsche Leeuw* LIV, 1936, kk. 130, 327-332.

⁹² RA Menaldumadeel nr. 1, 6 en 59.

⁹³ Arch. Liauckamastate nr. 704.

⁹⁴ FT, nr. 36.

⁹⁵ BB I, 334. . Aldaar wordt vermeld dat Sicke Allerts Osinga deze prebende stichtte bij testament d.d. Lambertusavond 1471. Het testament is echter van avonde Lamberti 1476 en vermeldt wel dotaties, maar geen stichting. Anna Hottinga was Anna Rippertsdr. van Eelsma († 1570), vrouw van Sicke Hottinga († na 1532). Deze was een zoon van Juw Hottinga en His Keympedr. Unia (Stb. I, 224, II, 151). Juw was een zoon van Jarich Hottinga en Swob Sjaarda, dochter van Edwar Sjaarda en Douwe van Aylva, die zich Sjaarda gaat noemen. Edwar was – via haar broer Allert, gehuwd met Engele Oedsinga – tante van Sicke Allerts Osinga, die Osingastins te Dronrijp aan haar naliet. Aldus zal ook het patronaatrecht van deze prebende zijn vererfd (FT, 542 en aanvullende mededelingen van P.N. Noomen).

⁹⁶ BB I, 334.

Heer Douwe Pibesleen

Dit leen werd door Douwe Pibes, priester alhier, bij testament d.d. 13 februari 1511 gesticht.⁹⁹ Als patroons werden aangewezen de pastoor alhier en Hobbe Hermana te Minnertsga, Douwe Rienc-kesz. (Glins) te Dronrijp en Rienck Wibez. (Popma) te Menaldum, en daarna hun ‘nakomelingen’, gebruikers en bewoners van Hermanastate, Hobbemastate en de state te Fleringe.¹⁰⁰ Dezen staan ook in 1543 als collatoren te boek.¹⁰¹ Het leen is sedertdien steeds als Heer Douwe Pibesleen bekend geweest en bestaat nog steeds.¹⁰² Het patrocinium is niet bekend.

- (†?) ca 1543 **Rienck Taeckes Glins**

Eind 1543 wordt opgegeven ‘van welcke Prebende Heer Rinck Glins gestorven is’.¹⁰³ Hij moet dus toen reeds zijn overleden doch de opgave van de renten der pastorie geeft de indruk dat hij dan nog in leven is.¹⁰⁴ Hij was een zoon van Taecke Glins.¹⁰⁵

Wellicht behoren bij deze prebende

1545 - 1557 **Goslick Herema**

in 1543 nog pastoor te Idsegahuizum*, komt hier voor het eerst als priester voor in februari 1545,¹⁰⁶ als prebendaat in 1547,¹⁰⁷ als prebendaat en deken van Menaldumadeel in 1551¹⁰⁸ en als ‘deken op Dronrijp’ nog 16 juni 1557.¹⁰⁹

1557 - 1580 **Hobbe Watzes Ockinga**

Hubertus Watthonis ab Ockengha werd 16 september 1557 op de titel van prebendaat alhier tot de wijdingen toegelaten¹¹⁰ en komt vanaf 1563 regelmatig als zodanig voor.¹¹¹ Op 5 september 1559 was hij als Hubertus ab Occuma ingeschreven als student te Keulen.¹¹² In 1580 week hij – dus Rooms Katholiek gebleven – uit en werd hij ‘edelman’ bij zijn neef, de hopman Lolle Ockinga. In 1581 stierf hij bij Visvliet.¹¹³

Hij was een zoon van Watze (van) Ockinga, grietman van Menaldumadeel en later raadsheer in het Hof van Friesland, en Wyck Cammingha.¹¹⁴

⁹⁷ Tjessinga IV, 57.

⁹⁸ Tjessinga IV, 57.

⁹⁹ FT, nr. 81.

¹⁰⁰ FT, nr. 81.

¹⁰¹ BB I, 333.

¹⁰² Van Haersma Buma, *Boshuizen Gasthuis*, 25-27.

¹⁰³ BB I, 333.

¹⁰⁴ BB I, 332.

¹⁰⁵ Tresoar, Hs. PB nr. 1078, 36.

¹⁰⁶ RA Menaldumadeel nr. 1, 2.

¹⁰⁷ RA Menaldumadeel nr. 1, 6.

¹⁰⁸ Arch. Van Sminia nr. 1104.

¹⁰⁹ HCL, RA nr. Y 2, 419.

¹¹⁰ ABU nr. 550*, 77.

¹¹¹ Hof nr. 16692, 397.

¹¹² Zijlstra nr. 6515.

¹¹³ CE, 362.

Officie van Tete Hommema

In 1543 is sprake van het officie gesticht door Tete Hommema te Dronrijp¹¹⁵ waarvan de bezittingen dan worden opgegeven door Tete Cammingha. De landerijen zijn niet gemortificeerd. De dienst wordt gedaan tot revocatie van de patroon van het officie, ‘ter plaetse daer hem gelieft, bewaert’.¹¹⁶ Bij de scheiding van de goederen van Wytze Cammingha en Remtz Minnema krijgt de zoon Tiete Hommemastate te Dronrijp en het jus patronatus van het leen dat Theta Hommema heeft gesticht.¹¹⁷ Remtz Minnema was een kleindochter van Tete Hommema.¹¹⁸ Volgens opgave in 1543 is het leen geconsenteerd aan

1543 **Goffe Scheltes Roorda**
student te Leuven.¹¹⁹ Hij was daar in augustus 1541 ingeschreven¹²⁰ en een zoon van Schelte Roorda en Jel Heres van Hottinga en een kleinzoon van Goffe Roorda en Ymck Hommema¹²¹ en dus een achterneef van Tete Cammingha.

Overige

1474 **Foppa**¹²²

1476 **Jacob**
wordt na de pastoor en heer Claes genoemd in het testament van Sicke Allerts Osinga in 1476.¹²³

1505 **Rembert**
tevens deken van Menaldum.¹²⁴

1529 **Dirk**¹²⁵
Misschien dezelfde als de in 1511 genoemde vicarius?

¹¹⁴ Hof nr. 16802, 208, 288.

¹¹⁵ BB I, 333 Tete was een zoon van Feddrick Hummema en Eteke, dochter van Tiete Hettinga, zie FT, 488 en Stb. I, 209. Hommemastate te Dronrijp was belast met twee ‘eewige delen’ voor Feddrick en Tete Hommema, zie volgende noot.

¹¹⁶ BB I, 333.

¹¹⁷ Arch. Liauckamastate nr. 146 (ongedateerd).

¹¹⁸ Stb. I, 75, 209.

¹¹⁹ BB I, 333.

¹²⁰ Zijlstra nr. 8892.

¹²¹ Stb. I, 209, 310.

¹²² OFO I, nr. 251 (‘op dae Rijp’, de andere getuige woonde te Glins).

¹²³ FT, nr. 36.

¹²⁴ PB Hs 1466.

¹²⁵ RA Franeker nr. 44, 711.

DUURSWOUDÉ

Patroon: **Johannes¹**

Bijzonderheden: de kerk wordt beschreven als 15^e eeuwse herbouw van een mogelijk in oorsprong 13^e-eeuws gebouw.² De datering van de herbouw kan echter nader gepreciseerd worden, want op 21 mei 1539 wordt toestemming verleend een nieuwe kerk - in plaats van de verwoeste - te bouwen.³ Verondersteld is dat Duurswoude van Bakkeveen* is afgesplitst en daarvan allengs de parochiefunctie heeft overgenomen.⁴ Het Register van de Jaartax 1501 noemt 'Backeffeen alias Dyoertswold',⁵ de daarop gebaseerde opsomming van parochies, behorende tot het nieuw gevormde bisdom Leeuwarden noemt wel Bakkeveen, niet Duurswoude.⁶ De pastoor te Duurswoude ontving – blijkens opgave uit 1543 – een jaarlijkse vergoeding wegens zielzorg voor (de bewoners) van huizen die het klooster Mariëngaarde toebehoren.⁷ Deze uitkering bestond nog in 1578 en wordt dan in twee rekeningen van de Mariëngaarder goederen gesteld ten name van 'den pastoor te Backeffeen'⁸ resp. de pastoor te Duurswoude.⁹ Als de capitularen van Sint Vitus uit Mariëngaarde op 10 april 1578 de uithof Bakkeveen te Duurswoude tegen land op het Bildt ruilen met Syrck Donia wordt bepaald dat deze de pastoor te Duurswoude een jaarlijkse, nader met hem overeen te komen, pensie moet betalen.¹⁰

Een vicarie of prebende is alhier niet aangetroffen.

Pastorie

1578

Geert, Gerardus Joannis

komt als pastoor alhier voor in 1578.¹¹

¹ Verhoeven, 84 (vgl. *ibid.*, 81, Bakkeveen).

² MF, 312.

³ ABU nr. 538-2, 3.

⁴ Lezing J.A. Mol, Fryske Akademy, Oarkunderûnte 28 mei 1999.

⁵ GPCV II, 19.

⁶ Schotanus, *Tablinum*, 52.

⁷ BB II, 95-96.

⁸ Arch. Liauckamastate nr. 786.

⁹ Arch. Klooster Mariëngaarde nr. 6, 33-33v.

¹⁰ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 267.

¹¹ Arch. Klooster Mariëngaarde nr. 6, 33-33v; PI, 293.

DIJKEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1543 **Vibrandus Petri**¹
- 1550 **Bauwo Jellesz.**
wordt in 1550 enkele malen als pastoor of priester alhier genoemd en éénmaal ook als deken (van Doniawerstal).²
- 1559/60 **Gerrit Andriesz.**
komt dan voor als priester alhier³ en zal de pastoor zijn geweest.
- 1580 **Vitus**
was pastoor alhier en conventueel van het klooster Bloemkamp; hij week in 1580 uit en overleed in 1581.⁴ Anema houdt hem voor dezelfde als frater Wicherus, die op 7 november 1574 zijn eerste mis opdroeg⁵ en in het Rekenboek van Bloemkamp voor het laatst op 7 september 1577 genoemd wordt⁶; kort daarop zal hij pastoor alhier geworden zijn.⁷

¹ BB II, 8.

² RA Rauwerderhem nr. 1, 6, 7v (pastoor), 11 (priester), 11v (priester en deken).

³ RR nr. 22, 60.

⁴ CE, 364; het sterfjaar volgens het exemplaar van de Conscriptio in Arch. EVC nr. 3372.

⁵ Arch. Oldenklooster nr. 7, 103.

⁶ Arch. Oldenklooster nr. 7, 227.

⁷ Vgl. Anema, *Bloemkamp*, 51.

DIJKSHORNE

Patroon: Nicolaas¹

Bijzonderheden: ‘Dikesherna’ wordt tussen Bardingadorp* en Ludingakerk* genoemd in een tussen 1256 en 1270 opgestelde lijst van kerken in Westergo², evenals in een parochielijst uit 1440.³ Een lijst uit 1482 noemt in het dekenaat Sexbierum in deze omgeving ‘Ecclesia S. Nicolai in Herma’ (lees: Herna, blijkbaar hetzelfde als het in 1440 genoemde Dikeshorna, zoals Muller opmerkt).⁴ Hij gaat er van uit dat in de omgeving van Harlingen enkele parochies verloren zijn gegaan.⁵ O. Postma verwierp deze gedachte; Dijkshorne achtte hij een twijfelgeval.⁶ Petrus van Thabor schrijft: ‘oec moghent luyden dencken, datter een kerck waer binnen die zeedyck, hieten Dyckshorne, mit vyf husen; dat is nu die diepe zee’.⁷ Het zal hetzelfde zijn als het in 1396 en 1398 genoemde dorp ‘Dycsende’ vanwaar toen een dijk liep naar Harlingen.⁸

¹ Muller, *Bronnen*, I, 360 en n. 5 aldaar.

² St. Jan nr. 906 (afbeelding bij van Buijtenen, ‘Dekenaat Bolsward’, tussen 88 en 89); in druk Muller, *Bronnen*, I, 346.

³ Muller, *Bronnen*, I, 346.

⁴ Muller, *Bronnen* I, 360 en n.5 aldaar.

⁵ Muller, *Atlas*, 553.

⁶ Postma, ‘Verdronken plaatsen’, 387-388, 390.

⁷ Peter Jacobsz. van Thabor, *Historie*, I, 3-4.

⁸ Colmjon nr. 406: 26 augustus 1396: hertog Albrecht begiftigt Tideman Hopper met het dijkgraafschap van het dorp ‘Dycsende tot neffens die stat van Harlingen’ (ook GPCV I, 269); Colmjon nr. 420, 13 november 1398: dezelfde verleent commissie aan Hopper van de dijkvonderij en het dijkgraafschap van de zeedijk die men maken zal in Friesland ‘tusschen den dorpe van Dycsende tot neffens Harlingen ende van allen uterdiken daren buten gelegen’.

ECHTEN

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: Volgens lijsten van 1243 en 1245 behoorde de kerk aan het klooster te Stavoren.² Later raakt Stavoren zijn rechten kwijt: in 1544 behoorde de collatie van de pastorie aan de gemeente.³

Naast de pastorie waren hier een vicarie, voor het eerst in 1544 vermeld⁴ en een prebende, die reeds ca 1517/8 moet hebben bestaan.⁵

Pastorie

vóór 1394 **Reynerus Baldewini Crucesignati**
kreeg 10 september 1394 dispensatie wegens onwettige geboorte om pastoor te kunnen worden te Tjalleberd* nadat hij eerder de kerk te Rotstergaast* had verkregen en daarvoor van die te Echten afstand had gedaan.⁶

1544 **Syurdt Hilckez.**
wordt in 1544 als pastoor alhier genoemd.⁷ Suffridus Hilconis, van Oosterzee, werd 21 juli 1506 als student te Leuven ingeschreven.⁸ Dezelfde, van Echten, werd 11 maart 1508 tot subdiaken, 18 april 1508 tot diaken en 22 april 1508 tot priester gewijd.⁹ Of hij hier toen kwam is niet bekend.

1548 - 1571 **Ids Betthiez.**
in 1544 pastoor te Eesterga*, komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 7 juni 1548¹⁰ en is hier nog pastoor in 1571.¹¹ Zijn zoon Ryordt en diens zoon Betze, ook genoemd Blaukerk, weken in 1580 uit en werden soldaat onder de hopman Camminga; Betze Ryordts overleed in 1586 te Steenwijk.¹²

- 1580 **Nicolaus**
pastoor alhier, week in 1580 uit.¹³

Vicarie

Het patrocinium van de in 1544 voor het eerst genoemde vicarie¹⁴ is niet bekend. Zowel in dat jaar als in 1573¹⁵ berustte de collatie bij de gemeente.

¹ Verhoeven, 84.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 129.

³ BB II, 37.

⁴ Ibid.

⁵ Hof nr. 93, 5v.

⁶ RG II.1, k. 1015.

⁷ BB II, 37 (Syurdt i.p.v. Synnert zoals aldaar vermeld).

⁸ Zijlstra nr. 8608.

⁹ Dom nr. 2544, 14, 69v. resp. AAU 23, 1896, 416.

¹⁰ Hof nr. 16689, 598 (als Ydts); volledige naam 1549: Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 89.

¹¹ Van Burmania, 9v.

¹² CE, 363.

¹³ CE, 363.

¹⁴ BB II, 37.

- 1544 **Alle Hannez.**¹⁶
 - 1573 **Nicolaus Johannis**
 Na diens resignatie werd
- 1573 **Joannes Roelofs**
 door de gemeente gekozen; op 26 maart 1573 werd hem het placet verleend; zijn
 vorige functie is niet aangegeven.¹⁷
- Antoniusprebende**
- De prebende bestond reeds ca 1517/8.¹⁸
- ca 1517/8-1525 **Laurentius Tiberius**
 geeft 24 mei 1525 op hier nu 8 jaren te staan.¹⁹ Laurentius Tiberii, van Sneek,
 werd 10 juni 1512 te Leuven als student ingeschreven.²⁰ Op 16 september 1514
 werd hij tot diaken en 16 december 1514 tot priester gewijd.²¹
- 1544 **Walle Sinnes**²²
- 1568 **Sacco Symonis**
 uit Friesland, werd 11 maart 1568 op de titel van beneficiant alhier geëxamineerd
 ter toelating tot de wijding van subdiaken;²³ op 24 maart 1569 werd hij toegelaten
 tot de wijding van priester.²⁴

¹⁵ Arch. Varia Staten nr. 73 – 597.

¹⁶ BB II, 37.

¹⁷ Arch. Varia Staten nr. 73-597.

¹⁸ Hof nr. 93, 5v.

¹⁹ Hof nr. 93, 5v.

²⁰ Zijlstra nr. 8645.

²¹ Dom nr. 2544, 95; AAU 24, 1897, 5.

²² BB II, 37.

²³ ABU nr. 550*, 146.

²⁴ ABU nr. 550*, 150 (dan zonder vermelding van plaats).

EDENS

Patroon: **Nicolaas?**¹

Bijzonderheden: de 13^e-eeuwse kerk werd in 1852 en 1874 grotendeels vernieuwd.²

De Monstercedul van februari 1552 noemt hier één geestelijke.³ In een parochielijst van ca 1550/2 en 1558/60 wordt hier alleen de pastorie vermeld.⁴

Pastorie

1470 **Johannes**⁵

1490 - 1511 **Tyerna**
wordt hier als pastoor in 1490⁶ en 1511⁷ genoemd.

1538 - 1565 **Jettye Jouckesz.**
en 1577-1580 komt hier voor het eerst als pastoor voor op 7 augustus 1538⁸ en is dit nog 15 oktober 1565.⁹ In 1574 en 1575 is hij pastoor te Spannum* maar vanaf 17 januari 1577 weer bekend als pastoor alhier.¹⁰ In 1580 wordt hij 'oude pastoor' alhier genoemd.¹¹ Hij bleef hier blijkbaar wonen en leefde nog op 3 maart 1586.¹² Wie hier in de tussentijd pastoor(s) was/waren is niet bekend.

(De Boer noemt als laatste pastoor alhier Adrianus Frederici Alutarius,¹³ maar deze was hier predikant van 1614 tot 1626).¹⁴

¹ Er is een Sinteklazenplaats, De Boer, *Minskestriid*, 235; vgl. *Fryske Plaknammen* IV, 59. In 1543 bezit de kerk alhier een zate groot 32½ pm., BB I, 404.

² MF, 320.

³ MC, Hennaarderadeel, 6.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ OFO I, nr. 204.

⁶ OFO IV, nr. 81.

⁷ Tjessinga III, 28.

⁸ RA Hennaarderadeel nr. 37, 109.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 777.

¹⁰ RA Franekeradeel nr. 5, 179v.

¹¹ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 38, 703.

¹² Hellinga, Regesten, nr. 498, 13 juli 1584 ('Jetse toe Edens', geen 'heer' genoemd maar als heer Jettie in dezelfde zaak in *ibid.*, nr. 1362, 3 maart 1586.

¹³ De Boer, *Minskestriid*, 23.

¹⁴ Zijlstra nr. 10751.

EE

Patroon: **Jarighulfus ? (Gangulphus?)**¹

Bijzonderheden: de kerk zou oorspronkelijk aan de abdij te Dokkum toebehoord hebben en in 1170 door de abdij Mariengarde zijn overgenomen.² Volgens Mol bedienden kanunniken van de abdij van Dokkum de pastorie³ maar daarvoor zijn geen aanwijzingen gevonden
Het huidige kerkgebouw dateert uit de tweede helft van de 13^e eeuw.⁴

In 1511 wordt voor het eerst een tweede priester alhier genoemd.⁵ In 1543 is sprake van de jongerpriester, die door de pastoor onderhouden moet worden.⁶ Later is sprake van de prebende op het Pietersaltaar.⁷

Pastorie

1490 – 1491 **Rutger**
Hij zegelt, zonder functieaanduiding, 17 december 1490 voor o.m. de hoofdeling alhier⁸ en als pastoor alhier 8 en 11 oktober 1491.⁹

1511 - 1528 **Monte**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1511,¹⁰ voor het laatst op 30 april 1528.¹¹ Hij is eerder priester te Dokkum*.

1534 - 1536/7 **Jelle Willems Kanter**
Jelle Willems wordt als pastoor alhier vermeld in 1534,¹² Jelle zonder functieaanduiding in 1536/7.¹³ Hij moet zijn overleden vóór 28 mei 1545 wanneer mr. Johan Bugers ten behoeve van Carel Douwes. rekening en verantwoording aflegt van het beheer van de goederen die deze erfde van zijn moeder Stijn Douwes, heer Jelle Kanters, pastoor te Ee, en Willem Douwes. Hij zal eventueel nog erven van Impke Willems, 'conversinne' te Foswerd, en zijn broer Jeroen.¹⁴

1539 - 1540 **Fedde Galinus**
was hier in 1539 en 'heeft het huis dat volgens aankoopbrief van 10 januari 1540

¹ Jarighulfus volgens PB Hs 1466. Van Buijtenen suggereerde een mogelijke verschrijving voor Gangulfus (Van den Berg, *Dongeradelen*, 292). MF, 126 geeft Gangulphus zonder vraagteken als kerkpatroon.

² De mededeling van Van den Berg, *Dongeradelen*, 292, dat de kerk in 1374 als kapel toebehoorde aan de abdij te Dokkum volgt niet uit het door haar geciteerde door van Buijtenen vermelde stuk uit dat jaar waarbij de abt van Dokkum de jurisdictie van de proost van Oudmunster over een aantal kerken en kapellen erkent (Van Buijtenen, 'Achtcarspelen', 211-212 (druk van: Oudmunster nr. 1874).

³ Mol, 'Bonifatiusabdij', 51.

⁴ MF, 126.

⁵ RvdA I, 161, 164.

⁶ BB I, 166.

⁷ PG, nr. 43.

⁸ PG, nrs. 56, 58.

⁹ RvdA I, 134, 164.

¹⁰ Hof nr. 16480, 155.

¹¹ PB Hs 1466.

¹² RR nr. 9a, 13.

¹³ Arch. Buygers, nr. 7.

¹⁴ PB Hs 1466.

door de bisschop was verbrand weer opgebouwd'.¹⁵

Fredericus Galeni, van Leeuwarden, werd 1 juli 1530 te Leuven als student ingeschreven.¹⁶ Van 1544 tot 1545 komt hij voor als pastoor te Welsrijp*, daarna is hij vicarius te Franeker*.

1543 **Johannes**¹⁷

1565 - 1580 **Henricus Zutphaniae**
komt als pastoor alhier voor vanaf 2 maart 1565¹⁸ en als zodanig nog 3 maart 1579.¹⁹ Als 'olde pastoir' wordt hij – als gebruiker van pastorieland in dat jaar – genoemd 22 december 1580.²⁰ Hij lijkt ons niet dezelfde als Henricus Arnoldi van Zutphen, wiens placet als abt van Dokkum* in 1550 vervallen wordt verklaard wegens ketterij.

Overige

1483 broeder **Tymen** te Ee, vidimeerde 13 maart 1483 het testament van Ritsche Jelmera²¹; of hij pastoor alhier was kan niet worden vastgesteld.

1511 **Roloff en Joannes**²²
worden in 1511 genoemd als ontvangers van kleine uitkeringen uit land te Ee. Of één hunner hier priester was is niet bekend.

Vicarie/Pietersprebende

In 1543 worden de landerijen van pastorie en het jongerschap als één geheel opgegeven, met de toevoeging dat de pastoor een jongerpriester moet onderhouden doch dat daar dan ontoereikende middelen voor zijn.²³ Later is sprake van de prebende op het Pietersaltaar.²⁴

¹⁵ Zijlstra nr. 9279.

¹⁶ BB I, 165.

¹⁷ Hof nr. 16777, 162.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1100.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1100.

²⁰ Reitsma, 121.

²¹ FT, nr. 13, 20; pastoor volgens FT, Index, 575.

²² RvdA I, 161, 164.

²³ BB I, 165, 166.

²⁴ PB Hs 1466.

EERNEWOUDE

Patroon: **Agnes**¹

Bijzonderheden: in 1504 werd Eernewoude van het dekenaat te Wartena overgebracht naar dat van Smallingerland.² Dat bevestigt de veronderstelling van de Langen dat Eernewoude uit een ouder geheel met Wartena is losgemaakt.³ Waarom het kerkelijk bij Smallingerland werd ondergebracht is niet bekend. Merkwaardig is dat Eernewoude in het Register van de Jaartax 1501 in het geheel niet wordt genoemd.⁴ Omdat de opsomming van de parochies behorende tot het nieuwe bisdom Leeuwarden op dit register teruggaat ontbreekt het ook daar.⁵ Het verschijnt echter wel onder de grietenij Tietjerksteradeel bij de opgave voor het Register van de Aanbreng in 1511⁶ en die van de beneficiale goederen in 1543.⁷ Oorspronkelijk zou hier een tufstenen kerk hebben gestaan.⁸ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1489	Willem ⁹
1505 - 1511	Theodoricus/Dirick komt als pastoor ahier voor in 1505 ¹⁰ en zonder functieaanduiding als landheer van land te Jelsum in 1511 ¹¹ , dat in 1540 op naam staat van de volgende. ¹²
1539 - 1552	Johannes Ublesz. komt op 9 april 1539 voor het eerst als pastoor ahier voor ¹³ en voor het laatst op 3 september 1552. ¹⁴
1556 - 1564	Aede Boelema komt 12 december 1556 voor het eerst als pastoor ahier voor ¹⁵ , kort daarop zijn huisvrouw Gers. ¹⁶ In 1550 is hij prebendaat te Grouw*. In 1554 en 1555 wordt hij enkele malen zonder plaats en functieaanduiding vermeld. ¹⁷ Voor het laatst komt hij als pastoor ahier voor op 31 januari 1564. ¹⁸

¹ Roemeling, 'Eernewâld', 18. Het patrocinium wordt door Verhoeven niet vermeld.

² Oudmunster nr. 1738 – 1, rekeningen (van de socius van de proost, niet van de aartsdiaken van de proost) 1504 en 1505.

³ De Langen, 80.

⁴ GPCV I, 15, 22.

⁵ Schotanus, *Tablinum*, 52.

⁶ RvdA I, 242.

⁷ BB I, 105.

⁸ Vermeld wordt de verkoop van 60 ton tufsteen na de afbraak der kerk in 1794, Franke en Toering, *Eernewâld*, 10 en 19. De Langen vermeldt nietsover een tufstenen kerk (De Langen, 95).

⁹ PB Hs 1466.

¹⁰ Oudmunster nr. 1738 – 1, rekening 1505.

¹¹ RvdA I, 75.

¹² RvdA 1540, 140.

¹³ Hof nr. 16800, 8.

¹⁴ Hof nr. 16688, 241.

¹⁵ HCL, RA nr. Y 2, 541.

¹⁶ HCL, RA nr. Y 2, 542.

¹⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 187 (23 februari 1554), 283 (6 oktober 1554), 361 (2 maart 1555).

- 1566 **Ritske/Richardus Francisci Feitsma**
was in 1566 priester te ‘Eerenwolde’ (wel Eernewoude¹⁹ en zou in 1575 vicarius te Anjum* zijn²⁰; het laatste is echter niet juist.
- 1571 - 1578 **N.N./Rommert Feiens**
Een niet met name genoemde persoon werd 27 januari 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.²¹ Het moet dan gaan om Rommert Feiens, in 1571 als pastoor alhier genoemd.²² In 1575 is hij tevens fiscus van de seendstoel Smallingerland.²³ Als pastoor komt hij nog voor in 1578.²⁴ Rembertus, eertijds pastoor alhier, wordt 25 december 1581 onder de lidmaten van de Hervormde gemeente te Leeuwarden genoemd. In 1587/8 is hij predikant te Idaard, komt dan misschien even te Loënga, is in 1591/2 te Hantumhuizen, daarna te West-Terschelling en werd daar in 1594 ontslagen.²⁵
Op 14 maart 1593 geeft hij aan door Pieter van Maastricht, abt van Foswerd, ‘gestelt ende geordineert’ te zijn als ‘secundus pastor op Foswerder lenen’.²⁶ Hij moet dan dus enige tijd te Ferwerd* hebben gestaan maar is daar niet bekend.

¹⁸ Hof nr. 16692, 492.

¹⁹ Van Burmania, 9v; Tresoar, Hs. PB 390, 40 i.v. Feitsma.

²⁰ Van Burmania, 2v; Tresoar, Hs. PB 390, 40 i.v. Feitsma.

²¹ St. Jan nr. 1168.

²² Van Burmania, 9v.

²³ PB Hs 1466.

²⁴ PI, 203.

²⁵ Kalma, Classisboek Sneek, xlii.

²⁶ Reitsma, 93 n. 1.

EESTERGA

Patroon: **Chrysanthus**¹

Bijzonderheden: In de lijst van kerken/kapellen, toebehorende aan de in 1132 gestichte Sint-Odulfusabdij te Stavoren, wordt dan o.m. genoemd 'Fferlerhee'.² Zo verschijnt het ook in de lijst van 1243³ en 1245.⁴ Muller hield dit voor een oude naam voor Eesterga dan wel van een verdronken dorp.⁵ Van der Molen acht het niet onmogelijk dat Warns* er mee bedoeld was.⁶

In 1544 berust de collatie van pastorie, vicarie en prebende bij de gemeente.⁷

Pastorie

1482 - 1483 **Dyoro/Dyurardus**

Op 1 februari 1482 wordt een brief inzake *dimissorialia* geschreven voor 'D. Dyoro de Astrega'.⁸ Dyurardus wordt als pastoor alhier genoemd op 10 maart 1483.⁹

1544 **Ids Betthiez.**

komt als pastoor alhier voor in 1544.¹⁰ Vanaf 1548 is hij bekend als pastoor te Echten*.

1551 **Jacobus Petri**¹¹

1563 - 1575 **Cornelis Jacobsz.**

wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd in 1563.¹² In 1544 is hij vicarius alhier,¹³ in 1561 pastoor te Ypekolsga*. Op 27 juli 1567 wordt Ydts Hansz., oomzegger van Cornelis, pastoor alhier, veroordeeld tot 10 jaren galeistraaf of bij gebrek aan galijen tot de dood.¹⁴ Heer Cornelis in Eesterga wordt in mei 1575 nog genoemd.¹⁵

(Van Burmania noemt in 1566 Gerrit Jansz. als pastoor alhier;¹⁶ hij was echter toen vicarius).

¹ Verhoeven, 84. Ten onrechte verbond Van Buijtenen dit patrocinium met de kerk te Oosterzee* en bracht hij dit in verband met de abdij te Prüm waar in 844 relieken van deze heilige aankwamen: Van Buijtenen, *Heiligenweg*, 27-29.

² Mol en van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³ Ibid., 128-129.

⁴ Ibid., 128-129.

⁵ Muller, *Atlas*, 96, 596-597.

⁶ S.J. van der Molen, *Leeuwarder Courant* 19 februari 1977 n.a.v. Van Buijtenen, *Heiligenweg*, 123.

⁷ BB II, 38.

⁸ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 102.

⁹ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 121.

¹⁰ BB II, 38.

¹¹ ABU nr. 535, 90v-91 (in de tekst 'Oestergoe', door van Buijtenen, *Heiligenweg*, 130, als Oosterzee* opgevat).

¹² Van Burmania, 11v.

¹³ BB II, 38.

¹⁴ Hof nr. 7490, 113.

¹⁵ RA Gaasterland nr. 83, 301.

¹⁶ Van Burmania, 11v.

Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1544 genoemd.¹⁷ De collatie berustte bij de gemeente.¹⁸ Het patrocinium is niet bekend.

- 1544 **Cornelis Jacobsz.**
wordt als vicarius alhier in 1544 genoemd.¹⁹ In 1561 is hij pastoor te Ypekolsga*. Vanaf 1563 is hij bekend als pastoor alhier.
- 1551 - 1557 **Douwe Oenes/Dominicus Oenonis**
komt 1 mei 1551²⁰ 10 en 10 januari 1557²¹ als vicarius alhier voor.
- 1566 **Gerrit Jansz.**
komt op 13 december 1566 als vicarius te 'Oestergoe' (wel een schrijffout voor Eesterga) voor.²² Dat hij in dat jaar hier pastoor zou zijn²³ is onjuist.
- 1568 **Wybe Buttesz**²⁴

Prebende

Ook de prebende, waarvan de collatie bij de gemeente berustte, wordt voor het eerst in 1544 genoemd.²⁵ Ook hiervan is het patrocinium niet bekend.

Enkele van de prebendelanden liggen op de 'Bantackeren'.²⁶ Mogelijk is dit een relict van een vroegere situatie waarin Bant of Bantega* nog een zelfstandig kerkdorp was.

- 1544 **Oedts**²⁷
- 1550 **Harmen Jacobs**
tot dan prebendaat alhier, ontvangt 20 januari 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Delfstrahuizen*.²⁸ Hij resigneerde op 16 februari 1550²⁹ waarna
- 1550 **Foppe Auckesz.**
cler. Trai. d. op 30 april 1550 het placet op zijn benoeming tot prebendaat alhierontving.³⁰ Aan Foppius Augustini, afkomstig van Joure, wordt 1551/2 een dimissoriaalbrief afgegeven (toestemming om zich elders te laten wijden), omdat hij een studie in Keulen wil beginnen.³¹ Inderdaad wordt Foppius Augustini, van

¹⁷ BB II, 38.

¹⁸ BB II, 38.

¹⁹ BB II, 38.

²⁰ ABU nr. 535, 90v-91.

²¹ HOA, GA Zwolle, RA nr. 001-00180, 455.

²² Hof nr. 16693, 230.

²³ Van Burmania, 9v.

²⁴ Van Burmania, 10.

²⁵ BB II, 38.

²⁶ BB II, 38.

²⁷ BB II, 38.

²⁸ RR nr. 49, 5.

²⁹ RR nr. 49, 12.

³⁰ RR nr. 49, 12.

³¹ Heeringa, *Rekeningen* II, 101.

Joure, 30 mei 1551 als student te Keulen ingeschreven.³² Blijkbaar verlaat hij later de geestelijke stand en wordt hij secretaris van Ferwerderadeel (1564-1579) en treedt hij ook als notaris op. Hij huwt en verlaat in 1580 als balling Friesland.³³

1568

Tjaerd Jansen³⁴

1575

N.N.

werd op 3 december 1575 als prebendaat alhier geïnstitueerd.³⁵

Overige

z.j. **Willem**

Heer Willem te Eesterga ontving 14 januari 1606 6 gl. van de provincie.³⁶

Mogelijk was hij voor de Reformatie priester alhier.

³² Zijlstra nr. 5127.

³³ Zijlstra nr. 5127.

³⁴ Van Burmania, 10.

³⁵ St. Jan nr. 1168.

³⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2658, 9v.

EESTRUM

Patroon: **Petrus?**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert uit de 13^e eeuw.² Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1447 - 1449 **Johannes**³

1453 **Wbele**⁴

1516 **Hiddo**⁵

- 1567 **Nicolaus**
werd in 1567 uitgewezen.⁶

- 1572 **Joannes Henrici**
pastoor alhier, ontving 5 juli 1572 het placet op de benoeming tot pastoor te Langedijke*.⁷ Als eertijds pastoor alhier wordt heer Jan 19 mei 1574 vermeld.⁸

1572 **N.N.**
werd 21 juni 1572 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹

1576 - 1580 **N.N./Gaele Gaelesz.**
Op 3 april 1576 wordt een niet nader genoemde persoon als pastoor geïnstitueerd.¹⁰ Het zal gaan om Gele, als pastoor alhier genoemd in 1578.¹¹ Over Gaele Gaelesz., gewezen pastoor alhier, wordt 3 februari 1581 bericht dat hij vorig jaar na mei naar de vijand is vertrokken, te Groningen is geweest, naar men zegt als soldaat te hebben gediend en nu een maand geleden is teruggekeerd; hij is 'wat onfredich end dronkenachtich' maar men wil hem wel als schoolmeester.¹² Zijn terugkeer zal verklaren waarom zijn naam niet voorkomt in de Conscriptio Exulum.

¹ Carsjens haalt een mededeling aan van Bruna die Petrus als patroonheilige van o.m. Eestrum noemt ((Smellingerland, 503n), zonder bronvermelding.

² MF, 180

³ GA, GA Groningen, RF 1447/8 resp. PB Hs 1466.

⁴ OFO IV, nr. 16.

⁵ RA Gelderland, Hertrog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁶ Winsemius, 88.

⁷ Arch. Varia Staten nr. 80 – 587.

⁸ RA Ferwerderadeel nr. 4, 193.

⁹ St. Jan nr. 1168.

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

¹¹ PI, 200.

¹² Reitsma, 148.

ELAHUIZEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: naast de pastorie wordt in ca 1550/2 en 1558/60 te dateren lijsten een vicarie opgegeven.¹ De vermelding van een klok uit 1320 te Elahuizen² heeft betrekking op Nijega (HON)*.

Pastorie

- 1488 - 1495 **Reynerus Janconis**
komt van 1488 tot 1495 voor als pastoor alhier en deken van Stavoren.³ Vanaf 1496 is er een andere deken. Als oud-deken wordt hij genoemd in 1498⁴, maar niet bekend is of hij toen hier nog stond. Vanaf ca 1511 tot 1520 is hij bekend als pastoor te Oudemirdum*.
- 1516/7- 1538 **Dodo Heronis**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn.⁵ Dodo wordt als zodanig ook in 1538 vermeld.⁶
- 1554 - 1560 **Wlcke Rennerts**
komt voor het eerst als pastoor hier voor op 28 februari 1554⁷, voor het laatst op 9 oktober 1560.⁸ De vrouw van de pastoor Wlcke – zijn standplaats is dan niet aangegeven – komt voor op 21 november 1560.⁹ Zonder functie en standplaats komt hij nog voor op 13 mei 1565¹⁰ en in februari 1566.¹¹ Hij overleed 1569/70 als pastoor te Kubaard*.
- 1575 **Reyntye**
komt als pastoor alhier voor op 25 maart 1575.¹²
- 1576 - 1580 **N.N./Taede Frederici**
Op 25 januari 1576 wordt een niet met name genoemde persoon als pastoor alhier geïnstitueerd.¹³ Het zal gaan om Taede Frederici, als zodanig genoemd op 29

¹ St. Jan nr. 1165.

² Verhoeven, *Klokken*, 70. Van Borssum Waalkes geeft als plaats van de klok Nijega* aan (*DVF* 16, 161). De kerk te Elahuizen is destijds verplaatst maar het vervangende gebouw is reeds in de 18^e eeuw afgebroken. De kerkelijke gemeente werd bij die van Nijega* gevoegd (Van der Aa IV, 124-125). De oorspronkelijke kerkstede, gelegen aan de rand van de Fluessen, is als 'Oud Kerkhof' nog bekend (vgl. Abma, *Himmelumer Oldeferd*, 190, 224). Het dorp Nijega heeft later de naam Elahuizen gekregen. Afbeeldingen van de oude kerken van Elahuizen (ca 1723) en Nijega (ca 1722) van Stellingwerf bij M. de Boer, *Ealahuzen*, 14-15.

³ Oudmunster nr. 1738 ongefolieerd deel en 131, 139, 146, 162 en 170 en nr. 1738a. Oudmunster nr. 30-3, 21v noemt hem 1492 Reynerus Johannis.

⁴ Oudmunster nr. 1738, 194.

⁵ Hof nr. 93, 7v.

⁶ PB Hs 1466.

⁷ Hof nr. 16690, 367 (Wlcke). Van Burmania, 10 noemt hem Wlcke Reinerts, 1554.

⁸ RA Gaasterland nr. 4, 75.

⁹ RA Gaasterland nr. 82, 38v.

¹⁰ RA Gaasterland nr. 82, 86v.

¹¹ RA Gaasterland nr. 106, 261.

¹² RA Gaasterland nr. 83, 279.

¹³ St. Jan nr. 1168.

oktober 1578.¹⁴ Thedo, pastoor alhier, week in 1580 uit.¹⁵ Mogelijk is hij dezelfde als Taede, in 1571 (niet meer in 1579) pastoor te Exmorra*.

¹⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 937.

¹⁵ CE, 352.

ELSLOO

Patroon: **Catharina**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie was hier een vicarie die in 1527 voor het eerst genoemd wordt.²

Pastorie

- 1535 - 1549 **Johannes Nicolai**
Johannes, pastoor alhier, wordt genoemd 25 februari 1535³, als Johannes Nicolai in 1544⁴ (een gelijknamige persoon is dan pastoor te Nijeberkoop*). Hij resigneerde in 1549.⁵
Een Johannes Nicolai, van Wolvega, werd in 7 maart 1517 tot subdiaken, 28 maart tot diaken 6 en 11 april 1517 tot priester gewijd.⁶ Het kan echter ook naamgenoten, die pastoor waren te Nijeberkoop* en Wolvega*, betreffen.
- 1549 **N.N.**
werd hier na de resignatie van de voorgaande gekozen maar verliet de pastorie weer wegens de sobere inkomsten daarvan.⁷ Tenslotte – blijkbaar waren verschillende personen benaderd – werd de pastorie geaccepteerd door
- 1549 **Evert Jansz.**
van Dwingelo, maar deze is ‘onbequaem ende inabel’ bevonden en daarom door de President van het Hof van Friesland afgezet.⁸ De pastorie is door ‘negligentie van behoerlicke nominatie’ zo lang ‘onversocht’ gebleven dat zij aan de keizer is vervallen. Door dorpsrechter, kerkvoogden en ingezetenen is éénstemmig daarop verkozen
- 1550 **Joachim Jansz.**
waarna op 3 juli 1550 vanuit Vollenhove – onder het zegel van Friesland – last wordt gegeven aan de commissarius van Stellingwerf, aan wie hij wordt gepresenteerd, hem te institueren en aan dorpsrechter, kerkvoogden en ingezetenen hem als pastoor te aanvaarden.⁹ Wellicht vertrok hij later als prebendaat naar Sonnega*. Merkwaardig omdat het bij de volgenden om personen met dezelfde voornamen als de twee voorgaanden betreft is de volgende institutie, waarvan de datering echter niet twijfelachtig is:
- 1558 **Everardus Joannis**
mogelijk dezelfde als de in 1549 genoemde Evert Jansz., resigneerde in 1558 waarna
- 1558 -1580 **Joachimus Jacobi**

¹ Verhoeven, 84.

² Hof nr. 93, 86v.

³ HOA, GA Zwolle, RA nr. 001-00021, 153.

⁴ BB II, 45.

⁵ Arch. Varia Staten nr. 73 – 238.

⁶ Domkapittel nr. 2544, 49v, 104; AAU 24, 1897, 26.

⁷ Arch. Varia Staten nr. 73-238.

⁸ Arch. Varia Staten nr. 73-238.

⁹ Arch. Varia Staten nr. 73-238. Het verlenen van placet wordt niet vermeld in RR nr. 49.

op 1 maart 1558 door de commissaris van Stellingwerf c.a. namens de proost-aartsdiaken van St. Marie werd geïnstitueerd.¹⁰ In 1570 is hij 50 jaren oud.¹¹ Op 10 april 1580 doet hij opgave van de pastoriegoederen.¹² Daarna week hij uit, keerde later 'in patriam' terug maar bleef trouw aan zijn geloof.¹³

Onze Lieve Vrouwe (Maria)vicarie

De vicarie moet reeds in 1527 bestaan hebben.¹⁴ Patroonheilige was Onze Lieve Vrouw, blijkens vermelding in 1544.¹⁵

1527 - 1544 **Abel Rodolphi**
afkomstig van Appelscha, werd 15 september 1509 tot subdiaken, 9 maart 1510 tot diaken en 30 maart 1510 tot priester gewijd.¹⁶ Naar alle waarschijnlijkheid was hij een broer van Vrancke Roelofs, grietman van Ooststellingwerf.¹⁷ Hij komt als vicarius alhier voor het eerst voor op 11 oktober 1527¹⁸ en als zodanig nog in 1544.¹⁹

Overige?

1528/9 **Jacob Lens**
priester, koopt in 1528/9 land alhier²⁰; niet bekend is of hij hier heeft gestaan.

¹⁰ Arch. Diverse kloosters nr. 8 reg. 35.

¹¹ Van Burmania, 10.

¹² AFB, 27.

¹³ CE, 368.

¹⁴ Hof nr. 93, 86v.

¹⁵ BB II, 46.

¹⁶ Dom nr. 2544, 20v, 78; ABU 23, 1896, 434.

¹⁷ Grouwstra, *Oosterwolde*, I, 54.

¹⁸ Hof nr. 93, 86v.

¹⁹ BB II, 46.

²⁰ RR nr. 6, 13.

ENGELUM

Patroon: **Christophorus**¹

Bijzonderheden: Ca 1550/2 en in 1558/60 worden naast de pastorie alhier een vicarie en een kleinleen genoemd.² De vicarie bestond reeds in 1439.³

Pastorie

1442	N.N. werd hier in 1442 geïnstitueerd. ⁴
1464	Dirck persona van Wyba Suyrds to da Grovestins ⁵ ; een plaatsnaam wordt niet aangegeven maar Wybe Sjoerds (van) Grovestins woonde te Engelum. ⁶
1471	Mamma ⁷
1479	Willem van der Burgh ⁸
1482	Dirck ⁹
1506	Epo ¹⁰
1510 - 1523	Wopke komt zonder functieaanduiding alhier voor op 21 oktober 1510, ¹¹ als pastoor in 1511 ¹² en 1523. ¹³
1527	N.N. Op een klacht d. d. 21 februari 1527 dat de pastoor alhier niet resideert wordt namens de landvoogdes geantwoord dat daarin zal worden voorzien. ¹⁴
1529	Thierck komt als pastoor alhier voor in 1529. ¹⁵ Zonder functieaanduiding wordt hij 28 mei 1538 ¹⁶ en 18 april 1545 ¹⁷ voor, maar in ieder geval is hij in 1542 geen pastoor meer.

¹ Verhoeven, 84.

² St. Jan nr. 1165.

³ FT, nr. 10.

⁴ St. Jan nr. 935, 19v.

⁵ Gabbema, *Verhaal*, 131.

⁶ Hij was kerkvoogd alhier in 1471 (OFO I, nr. 204) en woont hier nog in 1479 (Ibid. nr. 298).

⁷ OFO I, nr. 214 (in de tekst 'Hermannas', in dorso 'her Mamma').

⁸ OFO I, nr. 298.

⁹ Van Burmania, 10v.

¹⁰ HOA, GA Zwolle, RA nr. 001-00001, 314.

¹¹ OFO II, nr. 244.

¹² Tjessinga IV, 29.

¹³ OFO II, nr. 314.

¹⁴ GPCV II, 175.

¹⁵ Verhoeven, *Klokken*, 103.

¹⁶ HCL, RA nr. F 1, 232.

- 1542 - 1546 **Gerrit Ennesz.**
 komt 10 januari 1542 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁸ In januari 1544 is sprake van de verkoop kort tevoren van een huis te Sneek door Gerrit, pastoor alhier, zijn zuster At en Reyn Ennesz. en diens vrouw Geert.¹⁹ Blijkens aantekening d.d. 14 januari 1546 verkocht hij land in een zate te Lutkewierum.²⁰ In 1547 verkoopt Aet Ennesdr., weduwe van Douwe Minnes, land in dezelfde zate; zij zal zijn zuster At zijn geweest.²¹
 Hij wordt 10 februari 1546 voor het laatst als pastoor alhier genoemd.²²
- 1559 **Marcus**
 Na diens vertrek²³ wordt
- 1559 - 1566 **Wilhelmus Gerardi**
 in 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁴ In 1566 is hij nog pastoor alhier en tevens deken van Menaldum.²⁵
- 1573 **N.N.**
 wordt 15 juli 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁶ Mogelijk gaat het om
- 1580 **Paulus Stoenebrinck**
 in 1566 prebendaat te Wirdum*. Hij week als pastoor alhier in 1580 uit²⁷ en is van 1587 tot 1590 bekend als pastoor te Coevorden.

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1439.²⁸ De patroonheilige is niet bekend.

- 1511 - 1529 **Nicolaus/Claes**
 komt als vicarius alhier voor in 1511²⁹ en in 1529.³⁰
- 1543 **Jacob Arntsz.**³¹
 Mogelijk dezelfde als Jacobus Sartor, van Groningen, 23 april 1539 te Leuven als student ingeschreven.³² Van 1558 tot 1561 is een Jacob Arentsz. bekend als

¹⁷ Hof nr. 16689, 373.

¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 37, 4788.

¹⁹ RA Sneek nr. 21, 4.

²⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 66.

²¹ Mededeling D.J. van der Meer (†), Roordahuizum, maart 1999.

²² RA Hennaarderadeel nr. 37, 18.

²³ Arch. Gabbema nr. 111-XII. Van Burmania, 10v, noemt Marck als pastoor alhier in 1565 maar dat kan niet juist zijn.

²⁴ Arch. Gabbema nr. 111-XII.

²⁵ Arch. HG Wier nr. 72, 22.

²⁶ St. Jan nr. 1168.

²⁷ CE, 362.

²⁸ FT, nr. 10.

²⁹ Tjessinga IV, 29.

³⁰ Verhoeven, *Klokken*, 103.

³¹ BB I, 346-347.

³² Zijlstra nr. 9189.

pastoor te Lekkum*, een Jacob Arentsz. Sartor van 1559 tot 1561 als pastoor te Leeuwarden-Nijehove*.

1574 **N.N.**
werd op of omstreeks 25 oktober 1574 als vicarius alhier geïnstitueerd.³³ Mogelijk ging het daarbij om

1578 **Bartholdus Baert**
die in augustus 1578 als volmacht voor Engelum optreedt.³⁴ Op 27 augustus 1578 is hier in ieder geval nog een vicarius, die niet met name genoemd wordt.³⁵

Leen

Over het ca 1550/2 en in 1558/60 genoemde klein leen³⁶ is niets bekend. Ook de patroonheilige wordt nergens vermeld.

ca 1550/2 **N.N.**
Volgens een niet op alle punten betrouwbare lijst uit ca 1550/2 wordt het leen bezeten door een clericus.³⁷

Overige

1538 - 1545 **Thierck**
Hierboven werden reeds vermeldingen in 1538³⁸ en 1545³⁹ aangegeven, er van uitgaande dat hij dezelfde persoon is als de in 1529 genoemde pastoor.

³³ St. Jan nr. 1168.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 630.

³⁵ PI, 224.

³⁶ St. Jan nr. 1165.

³⁷ St. Jan nr. 1165.

³⁸ HCL, RA nr. F 1, 232.

³⁹ Hof nr. 16689, 373.

ENGWIER (voorheen Abbingwier)

Patroon: **Bonifatius**¹

Bijzonderheden: behalve de pastorie wordt hier ca 1550/2 en in 1558/60² een ‘klein leen’ vermeld

Pastorie

1445/6 **N.N.**
wordt hier dan geïnstitueerd.³

1496 - 1504 **Reynerus/Reynhard**
komt als pastoor alhier voor op 13 juli 1496⁴ en 2 september 1504.⁵

1514/5 - 1547 **Hessel Scheltes Tyaersma**
Hesselus Scheltonis geeft 1 juni 1525 aan hier nu 10 jaren pastoor te zijn.⁶ Hij was afkomstig van Bolsward en werd 10 juni 1508 als student te Rostock ingeschreven.⁷ Op 24 maart 1509, dan afkomstig van Makkum, wordt hij tot subdiaken en 2 juni 1509 tot priester gewijd.⁸ In 1543 heet hij Hessel Tyaersma.⁹ In juli 1539 werd aangevraagd en op 16 juni 1546 geregistreerd de legitimatie van zijn zoon Abbe Hesselsz. en dochter Anna Hesselsdr. bij Welcke Gerritsdr. Op 6 december 1540 geeft Vibe Scheltesz. (broer van Hessel ?), met als getuige zijn verwant Schelte Abbesz., aan tegen deze legitimatie geen actie te zullen voeren.¹⁰ Hij wordt hier nog vermeld in 1547¹¹ en werd – mogelijk ca 1550 – vicarius te Cornwerd*.

ca 1550/2 **vacant**¹²

1551 - 1572 **Goytzen Bartelsz.**
Hij tekent 26 oktober 1551 voor een inwoner van ‘Abbenwier’¹³ en 10 mei 1572 namens ‘Abbingawier’.¹⁴ Hij zal de plaatselijke pastoor zijn geweest.

Echter wordt in 1570

1570 ? **Wilhelmus**
als pastoor alhier genoemd¹⁵, maar mogelijk is daar Engwierum* bedoeld.

¹ Verhoeven, 45. De kerk van het naastgelegen Cornwerd* had dezelfde patroonheilige.

² St. Jan nr. 1165.

³ St. Jan nr. 935, 21v.

⁴ PG, nr. 120.

⁵ HstA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1501-1504, 350-351.

⁶ Hof nr. 93, 15.

⁷ Zijlstra nr. 7826.

⁸ Domkapittel nr. 2544, 19v; AAU 23, 1896, 427. De wijding tot diaken werd niet gevonden.

⁹ BB I, 298.

¹⁰ NA, Arch. GRK nr. 530A, 115-116; Plomp, 133.

¹¹ PB Hs 1466. Hij wordt ook genoemd 1546, RvdA III, 330.

¹² St. Jan nr. 1165. Deze lijst is echter op veel punten onbetrouwbaar.

¹³ RA Hennaarderadeel nr. 20, 169.

¹⁴ Arch. Vijfdeelen Binnen- en Buitendijks nr. 14.

¹⁵ Van Burmania, 10v. Verwarring met Engwierum*, waar tot 1580 een Wilhelmus pastoor was, is niet uit te sluiten.

- 1573 **Jan Duijkens**
tekent in januari 1573 als volmacht van ‘Abbingwier’ en Cornwerd*.¹⁶ Hij kan pastoor in één van beide plaatsen zijn geweest. Ca 1574/6 is hij pastoor te Herbayum*, in 1578 pastoor te Pingjum*.
- 1574 **N.N./Sybrant Jacobs ?**
wordt 6 juli 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ Het kan gaan om Sybrant Jacobs, pastoor te ‘Enghwirdt’, daarna te Huins*, die 21 september 1576 testeert Te Huins* is hij nog niet in december 1574. Hij kan dezelfde zijn als Sybrant Jacobs, 6 april 1574 nog genoemd als vicarius te Pietersbierum*.
- 1575 **N.N.**
wordt 23 november 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸
- 1576 - 1580 **N.N./Jeremias**
Op 17 december 1576 wordt opnieuw een niet met name genoemde persoon als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁹ Het zal daarbij gaan om Jeremias, pastoor alhier, van wie 3 september 1578 wordt gemeld dat hij door iemand voor dief en schelm is uitgemaakt.²⁰ Hij week in 1580 uit en overleed te Groningen in 1581. Mogelijk is hij dezelfde als Jeremias Jansen, kapelaan en vicarius te Marssum* in 1565, Jeremias, in 1567 vicarius te Tzummarum*, heer Jeremias, die 15 oktober 1575 zonder functie en standplaats wordt vermeld²¹ en Jeremias Jansen, van 1572 tot 1573 bekend als pastoor te Oostermeer*.

Leen

Van een ‘klein leen’ is sprake ca 1550/2 en in 1558/60.²² De patroonheilige is niet bekend.

(De in 1546 als landheer alhier vermelde heer Pauwel was de pastoor te Piaam*²³).

ca 1550/2 **vacant**²⁴

¹⁶ Hof nr. 82, 223.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ CE, 356.

²¹ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 315.

²² St. Jan nr. 1165.

²³ RvdA III, 350, 351.

²⁴ St. Jan nr. 1165.

ENGWIERUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: het oude kerkgebouw werd in 1722 afgebroken; de toren dateert uit het eerste kwart van de 13^e eeuw.¹ In 1333 (?) behoort de kerk aan de abdij te Dokkum.² Engwierum wordt in 1374 genoemd onder de kerken en kapellen, in het bezit van de abdij, waarvan de abt ten behoeve van de proost van Oudmunster afstand van de jurisdictie doet.³ Volgens opgave uit 1543 is de abt 'voocht' van de patroonslanden en –renten.⁴ In 1580 wordt aangetekend dat de abt als kerkvoogd de kerk, die eigen patroonslanden heeft, 'in dack en glasen' onderhoudt en heeft hij het recht van keuze van de pastoor.⁵ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1333? **Alardus**
op 1 maart 1333? draagt de bisschop de dekens van Oostergo en de pastoor van Leeuwarden-Nijehove op de handelingen door Gherbrandus, abt van Dokkum, sinds zijn schorsing en excommunicatie verricht, nietig te verklaren en vooral excommunicatie, schorsing en interdict, door hem uitgesproken over Ludolphus, rector in 'Ghenemen' (= Genum*) en zijn gemeente, over Alardus, rector in 'Eegweer', en de zijnen, en over de personaten Holwerd, Dokkum en Rinsumageest, en alle geestelijken te bevelen deze abt te mijden.⁶ Met 'Eegweer' lijkt ons Engwierum bedoeld te zijn.
- 1511 - 1543 **Wytthie**⁷
- 1563 - 1564 **Johannes Horst**
wordt als pastoor alhier vermeld in 1563⁸ en op 5 december 1564.⁹ Mogelijk is hij dezelfde als
- ca 1567 **Johannes Monac**
pastoor alhier, ca 1567 verbannen of uitgeweken.¹⁰ Mogelijk moet voor 'Monach' 'monachus' (monnik) gelezen worden en was hij een kanunnik van de abdij te Dokkum.

¹ MF, 127; Van den Berg, *De Dongeradelen*, 332.

² Interpretatie van Van den Berg, t.a.p., van ABU nr. 1, 6 (zie noot 6). Het volgt echter niet uit dit stuk.

³ Van Buijtenen, 'Achtkarspelen', 211-212 (druk van Oudmunster nr. 1874).

⁴ BB I, 164.

⁵ Reitsma, 123.

⁶ ABU nr. 1, 4; Muller, *Regesten* nr. 699; Muller, *Registers en Rekeningen*, 418-419; Berkelbach van der Sprenkel, nr. 1070. Daarbij werd 'Thonovic?' in plaats van 'Ghenemen' gelezen.

⁷ RvdA I, 159 resp. BB I, 163.

⁸ Van Burmania, 10v (onder Engwier doch Engwierum moet zijn bedoeld).

⁹ Hof nr. 16692, 588.

¹⁰ Van Burmania, 10v.

- 1580

Wilhelmus Lovaniensis

oud-pastoor alhier, belooft 22 december 1580 zijn vrouw te trouwen – door ziekte had dat niet eerder gekund – en hier schoolmeester te zullen zijn.¹¹

¹¹ Reitsma, 123.

ESLAWALD

Patroon: **Caecilia?**¹

Bijzonderheden: waarschijnlijk is reeds vóór 1500 aan het zelfstandig bestaan van deze parochie een eind gekomen. Eslawalds komt niet voor in het Register van de Jaartax uit 1501², evenmin in het Register van de Aanbreng uit 1511.³ Het grondgebied is bij Sint Johanneswald gevoegd waarbij allengs de naam Veenwouden* voor het geheel in gebruik kwam. Het kerkgebouw bleef echter nog geruime tijd bestaan, zij het in vervallen staat. De Schotanuskaart uit 1664 geeft een vervallen kerk aan.⁴ Stellingwerf tekende ca. 1720 de ruïne van de kerk.⁵ De plaats waar deze heeft gestaan is nog bekend.⁶

Pastorie

1440 **Henno**

Hij zegelt in 1440.⁷ Het zegelrandschrift noemt hem priester te Deersum maar waarschijnlijk heeft de stempelsnijder abusievelijk 'Dersum' in plaats van 'Dresum' (Driesum) gesneden dat geografisch veel meer voor de hand ligt. Van 1447 tot 1453 is hij bekend als pastoor te Oostermeer*.

1450 **Jacob**⁸

¹ Van der Molen haalt een register van ontgonnen veengronden onder Bergum aan die lagen langs de 'Sicilia swette'; daarbij wordt – in 1623/4 – een inwoner van 'Iselwolde' genoemd als bezitter van 12 roeden Klaarkamper leijen (Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 30, 87,88). Het gaat hier volgens hem om uitgeveende terreinen op de grens van Tietjerksteradeel en Dantumadeel en betrokkene woonde ten noorden van deze scheiding. De kerkelijke benaming 'Siciliaswette' voor deze grens tussen Bergum en West-Veenwouden doet de mogelijkheid veronderstellen dat de kerk van Eslawald aan Caecilia gewijd is geweest, aldus van der Molen (S.J. van der Molen, in: Leeuwarder Courant 30 november 1956).

Verhoeven, 85 noemt Johannes Baptist als patroon op grond van de vermelding in 1533 van een rente ten laste van het klooster Klaarkamp, destijds gekocht door Syds Tyaerda van pastoor, voogden en meente van 'Sanct Johannes in Yslewolde' (GPCV II, 645; Arch. Klooster Klaarkamp nr. 59 reg. 65) (maar de zg. Schierstins lag in Sint Johanneswold (aldus vermelding in 1439, OFO I, nr. 77), hetgeen dit identificeert met Veenwouden. Het zegel van pastoor Henno uit 1440 (zie noot 6) beeldt het Lam Gods af. Uit de combinatie van deze twee concludeerde Verhoeven tot het Johannes Baptist-patrocinium. Het randschrift van het zegel uit 1440 noemt hem priester te 'Dersum' (Deersum waar Nicolaas patroonheilige was) maar 'Dresum' (Driesum) ligt geografisch veel meer voor de hand. Overigens is de patroonheilige van de kerk te Driesum niet bekend.

² GPCV II, 18.

³ RvdA I, 190-191.

⁴ Van den Berg, *Dantumadeel*, 199, 202.

⁵ Spahr van der Hoek, 'Wâdzje', 36 n. 38.

⁶ Van den Berg, *Dantumadeel*, 199, 202.

⁷ OFO I, nr. 79; zegelrandschrift: 'S HENNONIS PSBRI A DERSUM' (Tresoar, Zegelfoto nr. 1139; vgl. *ibid.* nr. 9 voor Oostermeer*).

⁸ OFO I, nr. 121.

EXMORRA

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: de (oorspronkelijke) toren en kerk worden gedateerd 1200-1225; sporen van anterieure gebouwen zijn niet gevonden.²
In 1523 is voor het eerst sprake van een (dan vacante) prebende.³ Vanaf 1541 wordt de Maria (en Anna)prebende genoemd.⁴ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 vermelden naast de pastorie een klein leen, dat door de 'buijren' tot een kosterij is gemaakt.⁵

Pastorie

1402 **Merten**⁶

1442 **N.N.**
wordt alhier als pastoor geïnstitueerd.⁷

1445/6 **N.N.**
wordt alhier als pastoor geïnstitueerd.⁸

1496 **Johannes Nannonis**⁹

1513 **Vacant**
Op 9 december 1513 besluiten de abt van Lidlum en Juw Roorda hun geschil of hier een regulier danwel een seculier priester tot pastoor moet worden benoemd ter beslissing aan de hertog van Saksen – als landsheer – over te laten.¹⁰

ca 1515/6-1525 **Baucke/Bernardus Petri**
Baucke komt als pastoor alhier voor op 8 april 1519.¹¹ Bernardus Petri verklaart op 27 mei 1525 hier nu 9 jaren pastoor te zijn.¹² Hij moet hier nog in 1531 hebben gestaan.¹³

1543 **Jacob**¹⁴

¹ Verhoeven, 85.

² De Vrieze, *Exmorra*.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ ABU nr. 538-2, 60v.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ OFO II, nr. 6.

⁷ St. Jan nr. 935, 19v.

⁸ St. Jan nr. 935, 22.

⁹ PG, nr. 170; volledige naam volgens het zegelrandscript, Tresoar, Zegelfoto nr. 148.

¹⁰ GPCV II, 298.

¹¹ OFO II, nr. 207; vgl. *ibid.* nrs. 208 en 209 voor de lokalisatie alhier.

¹² Hof nr. 93 p. 13. Hij kan dezelfde zijn als Bernardus Petri, van Oudega, 10 april 1512 tot priester gewijd (AAU 23, 1896, 453; subdiaken 28 februari 1512, diaken 27 maart 1512, Dom nr. 2544, 29v, 86v). Een Bernardus Petri, van Leeuwarden, werd 1 juni 1507 te Rostock als student ingeschreven (Zijlstra nr 7807, die hem dezelfde noemt als de pastoor alhier, naar onze mening niet terecht) en zal de gelijknamige persoon uit Dronrijp zijn die 30 maart 1510 tot priester werd gewijd (AAU 23, 1896, 434; subdiaken 15 september 1509, diaken 9 maart 1510: Dom nr. 2544, 21, 78).

¹³ Hof nr. 90.

¹⁴ BB I, 291.

ca 1550/2	Paulus was hier volgens een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 pastoor alhier. ¹⁵
1550 - 1551	Cyriacus Wibrandi uit Heeg, wordt 19 december 1550 op de titel van de kerk alhier toegelaten tot de priesterwijding; 11 maart 1551 geeft hij bewijs van zijn inkomsten. ¹⁶
1556	Tjalle Jouckesz. ¹⁷
1558 - 1560	Eelco Douwes./Dominici wordt 21 november 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd ¹⁸ en komt in 1560 nog als zodanig voor. ¹⁹ Vanaf 1565 is hij bekend als pastoor te Holwerd*.
1563 - 1568	Jacobus Wilhelmi Jacob wordt als pastoor alhier genoemd in 1563 ²⁰ , Jacobus Wilhelmi komt als zodanig voor ca maart 1568. ²¹
1571	Taede wordt in 1571 als pastoor alhier genoemd. ²² Mogelijk is hij dezelfde als Taede Frederici, vanaf 1578 bekend als pastoor te Elahuizen* (en daar mogelijk in 1576 gekomen).
1579	Everardus komt 29 januari 1579 als pastoor alhier voor. ²³ Volgens Anema is hij dezelfde als Everardus Bornensis, ca 1572 kapelaan van de abt van Bloemkamp/Oldeklooster; in 1574 verbleef hij in het klooster te Aduard. ²⁴

Maria (en) Annaprebende

Deze prebende moet reeds vóór 1523 zijn ontstaan.²⁵ Het Onze Lieve Vrouwen-beneficium wordt in 1543 genoemd.²⁶ Vermeld werd reeds dat het door de 'buijren' tot een kosterij was gemaakt.²⁷ Niettemin komt het ook ná ca 1550/2 regelmatig als geestelijk leen voor.

1523	vacant ²⁸
- 1541	Jacobus Onnonis Op 16 december 1541 wordt een notarieel instrument uitgevaardigd inzake de

¹⁵ St. Jan nr. 1165.

¹⁶ ABU nr. 550*, 16.

¹⁷ Van Burmania, 10v.

¹⁸ St. Jan nr. 1165.

¹⁹ Van Burmania, 10v.

²⁰ Van Burmania, 10v.

²¹ ABU nr. 535-3, 2v-3.

²² Van Burmania, 10v.

²³ Arch. Oldeklooster nr. 7, 265.

²⁴ Anema, 47-48.

²⁵ St. Jan nr. 1165.

²⁶ BB I, 292.

²⁷ St. Jan nr. 1165.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

ruil van de prebende op het altaar van Maria en Anna door de procurator van Johannes Andreae met Jacobus Obbonis, die de vicarie van het Kruis te Hulst (een veelgebruikt ‘ruilobject’) verkrijgt.²⁹

- 1541 **Johannes Andreae**³⁰
- 1554 **Johan**
(priester). Na diens resignatie wordt
- 1554 **Reynerus Alberti**
op 16 februari 1554 in de Mariaprebende alhier geïnstitueerd.³¹
- 1562 **Jarichus Atticus**
van Workum, wordt 10 maart 1562 op de titel van de prebende of vicarie op het altaar van Genetrix alhier geëxamineerd om tot de wijding te worden toegelaten.³² De toelating van dezelfde, prebendaat van het altaar ‘Sancti Dei Genetricis’, tot alle wijdingen volgt op 12 maart 1562.³³
- 1565 **Martinus Gerlaci**
uit Friesland, wordt 18 april 1565 op de titel van de Mariaprebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding als subdiaken.³⁴ In 1566 wordt hij door pastoor en kerkvoogden te Wijnaldum* gekozen als prebendaat aldaar tegen de door de collator aangestelde prebendaat die uiteindelijk in het bezit van de prebende bleef. Vanaf 1575 is hij bekend als pastoor te Kimsward* (mogelijk daar in 1571 gekomen).
- †1568 **Joannes Petri**
Na diens overlijden wordt
- 1568 **Suffridus Dominici**
op 1 maart 1568 geïnstitueerd tot de prebende alhier.³⁵ Op 11 maart 1568 wordt hij op de titel van het Mariabeneficie alhier toegelaten tot de wijding als subdiaken; hij had een gebrek aan zijn rechteroog maar daarvoor dispensatie verkregen.³⁶

²⁹ ABU nr. 238-2, 60v

³⁰ ABU nr. 238-2, 60v.

³¹ ABU nr. 535, 219.

³² ABU nr. 550* bis.

³³ ABU nr. 550*, 111.

³⁴ ABU nr. 550*, 131v.

³⁵ ABU nr. 535-3, 2v-3.

³⁶ ABU nr. 550*, 145v.

FERLERHEE

Patroon: onbekend

Bijzonderheden: In de lijst van kerken/kapellen, toebehorende aan de in 1132 gestichte Sint-Odulfusabdij te Stavoren, wordt dan o.m. genoemd 'Fferlerhee'.³⁷ Zo verschijnt het ook in de lijst van 1243³⁸ en 1245.³⁹ S. Muller Hzn hield dit voor een oude naam voor Eesterga* danwel van een verdronken dorp.⁴⁰ Van der Molen acht het niet onmogelijk dat Warns* er mee bedoeld was.⁴¹ Volgens Gildemacher moet het om een plaats tussen Wyckel en Oosterzee gaan, mogelijk een verdwenen plek voor de kust van Lemsterland aan de eerdere Vlie.⁴²

³⁷ Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³⁸ Ibid., 128-129.

³⁹ Ibid., 128-129.

⁴⁰ Muller, *Atlas*, 96, 597.

⁴¹ S.J. van der Molen, Leeuwarder Courant 19 februari 1977 n.a.v. van Buijtenen, *Heiligenweg*, 123

⁴² Gildemacher, 'Ga', 177 n. 54.

FERWERD

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: gezien het patrocinium gaat de stichting van de kerk – en ook die van haar oudste dochter, Hallum* - terug op de bisschoppen van Utrecht.² De kerkstichting zal hier volgens Noomen zeker vóór 1000 hebben plaatsgevonden.³ Blijkbaar bleef de kerk lang in het bezit van de bisschoppen, zij het tegen het einde der 13^e eeuw niet onbetwist. Op 2 juli 1289 geeft de officiaal van het aartsbisschoppelijk hofgericht van Keulen aan de abt van Wittewierum en de proost van Oosterlee (= Heiligerlee) opdracht het onderzoek te leiden in de zaak van Sibrand Hescelinga, patroon van de kerk alhier, tegen de bisschop van Utrecht wegens onttrekking van het patronaat over de kerk.⁴ In april 1290 herroept de officiaal voornoemde opdracht en geeft hij de abt van Selwerd opdracht de abt van Bethanië (Foswerd) en Heslinga naar Keulen te ontbieden.⁵ De volmacht van Heslinga stelt dat de bisschop (elect Jan van Diest) zijn, Heslinga's, rechten die hij van de bisschop hield zonder redelijke grond aan abt en convent van Bethanië had geschonken.⁶ De afloop is niet bekend maar blijkbaar zijn de rechten van de bisschop aan de abdij te Foswerd gekomen.

Reeds in 1483 is sprake van 'Ferwerder vier priesteren'.⁷ De vier priesters alhier komen ook voor in 1540.⁸ De vicarius wordt voor het eerst in 1488 vermeld.⁹ Van de sacrista en de prebende wordt voor het eerst in 1511 melding gemaakt.¹⁰ In 1543 is sprake van een Sint Annaleen, waarvan het landbezit – slechts 1 pondemaat – onder de patroonslanden wordt opgegeven.¹¹ Voorts was er een beneficie dat werd bediend door een monnik van Foswerd.¹² In 1577 is sprake van een 'secundus pastor',¹³ in 1593 wordt gerefereerd aan een aanstelling door de abt van Foswerd van een 'secundus pastor op het Foswerder leen'.¹⁴ Beide lijken dus hetzelfde in te houden, maar althans in latere jaren werd het leen door een wereldheer bediend. Merkwaardig is overigens dat zowel de Registers van de Aanbreng uit 1511 en 1540 noch de opgave van de beneficiale goederen in 1543 melding maken van een vicarius resp. vicariegoederen; in 1543 wordt ook geen opgave gedaan van prebendegoed.

¹ Verhoeven, 85 (op grond van de naam resp. de afbeelding op de klokken). Reitsma, 79 n. 1 'denkelijk' Vincentius, zonder bronvermelding; in zijn voetspoor nog Van den Berg, *Ferwerderadeel*, 190 en 209 n. 2. Stukken uit 1488 (OFO IV, nr. 78) en 1525 (Coll. Van Sminia, 's Gravenhage (partic., ongeinventariseerd) maken melding van 'de patronen', dus meer dan één. Voor een medepatroon zou men kunnen denken aan **Andreas**, die afgebeeld is op het zegel van de pastoor Sybet/Syboldus in 1499 en 1500 (OFO I, nrs. 106, 117; Tresoar, Zegelfoto's nrs. 1161 en 1167) en op het zegel van de plaatselijke hoofdceling Menno Doema in 1474 (PG, nr. 27, Tresoar, Zegelfoto nr. 32).

² Noomen, 'Leeuwarden', 46-54.

³ Noomen, 'Leeuwarden', 54.

⁴ Van Buijtenen, 'Oldehove', 146-147.

⁵ Ibid., 147-148.

⁶ Ibid., 149.

⁷ FT, nr. 43.

⁸ RvdA III, 70.

⁹ OFO IV, nr. 78.

¹⁰ RvdA I, 91; III, 49-50.

¹¹ BB I, 139.

¹² RvdA I, 90, 92; III, 55, 51.

¹³ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 167.

¹⁴ Reitsma, 93 n. 1.

Pastorie

1383	Ulbodus ¹⁵
1421	Ducko ¹⁶
1449 - 1450	Sybet/Syboldus Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 17 september 1449, ¹⁷ voor het laatst op 27 mei 1450. ¹⁸ Van Burmania noemt hem nog in 1452, ¹⁹ mogelijk een verkeerde interpretatie van een vermelding op 14 oktober 1452 van hem als des-tijds pastoor alhier. ²⁰
1452 - 1463	Douwe Gama wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd op 14 oktober 1452 ²¹ , voor het laatst op 10 augustus 1463. ²² Zijn familienaam staat op de klok uit 1457. ²³
1474 - 1500	Herman komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 5 februari 1474. ²⁴ Hij is hier nog pastoor op 22 november 1500. ²⁵
ca 1510	N.N. Jancko Douwama verhaalt hoe Jemme, heerschap te Ferwerd (de tekst geeft Feerwerd), de plaatselijke pastoor verdrijft op verdenking van steun aan de Vetkopers, 'so dachte he wol, dat he niet met freden sijne pastorie solden moghen gebrucken; deser oersake had he hem begeven in de religie van Sanctus Franciscus oerde'. ²⁶ Jemme Herjuwsma werd wegens hoogverraad door het Saksische bewind in 1512 geëxecuteerd. ²⁷ Volgens Worp van Thabor verklaarde Jemme in zijn bekentenis dat een monnik, mr. Aerndt, meermalen namens de graaf van Oost Friesland met hem had onderhandeld (over een aanval op Friesland). ²⁸ Andreae gaat er van uit dat de verdreven pastoor deze mr. Aerndt was, die franciscaan zou zijn geworden, naar het schijnt 'in Oldeklooster?' bij Appingedam ²⁹ (hetgeen onmogelijk is; Oldenklooster was een benedictijner klooster). Elders wordt opgemerkt dat Beninga hem mr. Albert schijnt te noemen; ³⁰ op de aangehaalde plaats geeft Beninga echter alleen aan dat Albert, pastoor te Hoogkerk (Gr), door Udo van Coldenborch, (Oostfries) drost te Groningen, naar de Saksische machthebbers in Leeu-

¹⁵ Verhoeven, *Klokken*, 73.

¹⁶ OFO I, nr. 34.

¹⁷ OFO I, nr. 106. Aan zijn Andreaszegel werd reeds gerefereerd.

¹⁸ OFO I, nr. 117.

¹⁹ Van Burmania, 11.

²⁰ OFO I, nr. 130.

²¹ OFO II, nr. 130.

²² OFO II, nr. 55.

²³ Verhoeven, *Klokken*, 81.

²⁴ OFO IV, nr. 41.

²⁵ WvTh V, 34.

²⁶ Jancko Douwama, *Geschriften*, 177, 181. Vgl. Kist en Wind, 80-81. Douwama zegt tweemaal met deze man gesproken te hebben in kloosters van zijn orde te Zutphen en Utrecht.

²⁷ Ibid., 177, 181.

²⁸ WvTh V, 94.

²⁹ Tresoar, Hs. 1060 bundel 6, 12. Appingedam had alleen een klooster van de augustijner eremieten.

³⁰ Tresoar, Hs. FG nr. 857 (naamindex op Jancko Douwama, *Geschriften*)

den werd gezonden om daar van de gevangenen, waaronder Jemme, te horen waarvan zij de drost betichtten (hetgeen hem echter werd geweigerd; enkele dagen later vond de executie plaats).³¹

- 1516 **Paulus**³²
- †1517 **Rjuert**
pastoor alhier, overleed op 29 augustus 1517.³³
- 1525 - 1540 **Johannes van Munster**
komt 8 oktober 1525 voor het eerst als pastoor alhier voor³⁴ en zo nog op 3 september 1540.³⁵ Reitsma identificeert hem met de in 1540 genoemde 'heer Johannes toe Ferwert van Foswert',³⁶ en concludeert dat Johannes van Munster een benedictijner monnik (van Foswerd) was.³⁷ De identificatie is echter onjuist.
- 1543 - 1549 **Occo**
pastoor alhier, verklaart op 1 maart 1543 hier nog slechts korte tijd te staan.³⁸ Hij resigneerde op 19 mei 1549³⁹ waarna
- 1549 - 1550 **Tiebbo Edez.**
voordien pastoor te Slappeterp*, op 14 november 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier verkreeg.⁴⁰ Op 7 september 1550 komt Tiebbo nog als zodanig voor.⁴¹
- † 1558/63 **Wilhelmus Gangel**
pastoor in 'Varweit', wordt in augustus 1563 genoemd onder de monniken en nonnen van Foswerd die in de voorgaande vijf jaren zijn overleden.⁴² Hij is de enige pastoor van Ferwerd waarvan met zekerheid bekend is dat hij monnik van Foswerd was.
- 1564 **Pier Thomas**⁴³
Hij kan dezelfde zijn als
- 1567 **Petrus Leovardiensis**
pastoor alhier, werd in februari 1567 met vele anderen waaronder Rodmer, eveneens geestelijke alhier, verbannen.⁴⁴

³¹ Beninga, 'Chronickel', 190.

³² RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

³³ Tresoar, Hs. FG nr. 1038.

³⁴ Arch. Van Sminia (De Klinze) nr. 1.

³⁵ RvdA III, 49.

³⁶ RvdA III, 81.

³⁷ Reitsma, 79 n. 2.

³⁸ BB I, 139.

³⁹ RR nr. 49, 2.

⁴⁰ RR nr. 49, 2.

⁴¹ FT nr. 209.

⁴² Volk, *Rezesse* II (1957), 158.

⁴³ Van Burmania, 11.

⁴⁴ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88, noemt hem Petrus; Jodoci, 'Ephemerides', 423: Pieter; Harkenroht, 'Naemlijst', 50: Petrus Leoward(iensis). De tweede geestelijke noemt Winsemius: Rodmarus, Jodoci: Reydmer. Poppius in zijn 'Naemlijst' noemt deze niet.

1570 - 1580 **Laurens Buwesz.**
is hier reeds pastoor in 1570⁴⁵ en week aanvankelijk in 1580 uit maar verzoende zich later met het nieuwe bewind.⁴⁶

Tweede pastorie/het Foswerder leen

In feite is alleen in het laatste decennium vóór de Reformatie sprake van een tweede pastoor. In 1577 wordt een *secundus pastor* genoemd⁴⁷, in 1593 wordt gerefereerd aan de benoeming destijds door de abt van Foswerd van een ‘secundus pastor op het Foswerder leen’.⁴⁸ Het lijkt ons echter dat de in 1511 en 1540 genoemde ‘Monnyck Heer Joannes’⁴⁹ reeds dit leen bediende. Gedeputeerde Staten besluiten 18 oktober 1585 bij de gewezen abt van Foswerd te informeren of het klooster destijds gehouden was een priester te Ferwerd te onderhouden zoals de ingezetenen aldaar beweren.⁵⁰

1511 - 1540 **Johannes**
monnik van Foswerd.⁵¹

- 1567 **Rodmarus/Reydmmer**
werd in februari 1567 verbannen;⁵² Antonius Jodoci noemt hem *secundus pastor* alhier.⁵³

z.j. **Rommert Feiens**
vanaf 1571 bekend als pastoor te Eernewoude*, geboren ca 1536, stelt op 14 maart 1593 door Peter van Maastricht, abt van Foswerd, ‘gestelt ende geordi- neert’ te zijn als *secundus pastor* op het Foswerder leen; hij was hier twee jaren geweest.⁵⁴ Peter was van tenminste 1557 tot tenminste 1572 abt.

1577 **Antonius**
komt 29 mei 1577 als *pastor secundus* voor.⁵⁵ Als geestelijke alhier wordt hij ook in 1578 genoemd⁵⁶ en als blijkbaar inmiddels vertrokken sacrista alhier in 1580.

Vicarie

Een vicarius wordt voor het eerst in 1488 genoemd.⁵⁷ Vicarie, sacristieleen en prebende bestonden echter in 1483 reeds omdat dan sprake is van de vier priesters alhier.⁵⁸

⁴⁵ Van Burmania, 11.

⁴⁶ CE, 341.

⁴⁷ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 167.

⁴⁸ Reitsma 93 n. 1.

⁴⁹ RvdA I, 92, met 2 pondemaat landbezit. Dezelfde doet in 1540 wederom aangifte (RvdA III, 55). In 1511 is sprake van een meijer ‘van den Monnick’ (RvdA I, 91), in 1540 van een meijer van heer Joannes te Ferwerd die ook in 1511 landheer was (RvdA III, 51).

⁵⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1797 nr. 2286, 183 (Hellinga, *Regesten* nr. 1188).

⁵¹ RvdA I, 92; III, 51.

⁵² Winsemsius, 88.

⁵³ Jodoci, ‘Ephemerides’, 423.

⁵⁴ Reitsma 93 n. 1. Van Burmania, 11 evenzo, echter zonder datum van de verklaring maar met de toevoeging dat hij hier twee jaren bleef.

⁵⁵ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 167.

⁵⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1100 (naam doorgehaald) (1578) resp. Reitsma, 83 (1580) (waarbij sprake van wat hij placht te ontvangen; hij was dus blijkbaar niet meer hier).

⁵⁷ OFO IV, nr. 78.

De patroonheilige is niet bekend.

- 1488 **Johannes**⁵⁹
- 1512 **Heno**
wordt als vicarius alhier genoemd op 15 januari 1512.⁶⁰ In 1511 is hij sacrista alhier.
- 1564 **Valerius Ripensis**
subdiaken en diaken van het aartsbisdom Keulen, wordt op de titel van de vicarie alhier op 25 mei 1564 tot de priesterwijding toegelaten.⁶¹
- (- 1567 **Rodmarus/Reydmmer)**
priester alhier, wordt in februari 1567 uitgewezen;⁶² volgens Andreae was hij vicarius⁶³, mogelijk diens interpretatie van *pastor secundus*.
- 1570 **Rincke**
was hier in 1570 vicarius.⁶⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Rienck Douwes, wiens placet voor de prebende alhier op 8 mei 1571 door het Hof wordt gecasseerd⁶⁵ en van 1578 tot 1580 bekend als pastoor te Hogebeintum* (en daar mogelijk in 1571 gekomen). In 1578 wordt hier geen vicarius genoemd.⁶⁶

Sacristieleen

Ook dit leen moet in 1483 reeds hebben bestaan.⁶⁷ De patroonheilige is niet bekend.

- 1511 **Heno**
is hier in 1511 sacrista.⁶⁸ In 1512 komt hij hier voor als vicarius (zie aldaar).
- 1525 **Petrus**
komt als sacrista alhier voor op 8 oktober 1525.⁶⁹ In 1543 is sprake van destijds door hem bezwaard sacristieland.⁷⁰
- 1540 - 1543 **Berent Luytkesz.**
komt als sacrista alhier voor in 1540⁷¹ en 1543.⁷² Bernardus Ludolphi, van Dokkum, werd 25 september 1522 te Rostock en 12 juli 1527 te Leuven als student ingeschreven.⁷³

⁵⁸ FT, nr. 43.

⁵⁹ OFO IV, nr. 78.

⁶⁰ OFO II, nr. 259.

⁶¹ ABU nr. 550*, 123v.

⁶² Winsemius, 88. Vgl. noot 44.

⁶³ DVF 17, 1890, 11.

⁶⁴ Van Burmania, 11.

⁶⁵ Hof nr. 16694, 303.

⁶⁶ PI, 180.

⁶⁷ FT, nr. 43.

⁶⁸ RvdA I, 91, zonder functie; RvdA III, 49 is hij de voorganger in 1511 van de in 1540 genoemde sacrista.

⁶⁹ Arch. Van Sminia (De Klinze) nr. 1.

⁷⁰ BB I, 140.

⁷¹ RvdA III, 49.

⁷² BB I, 143.

- 1549 - 1551 **Lyuwe Gauckesz.**
 van 1519 tot 1525 (niet meer in 1540) bekend als vicarius te Metslawier*, komt in 1549⁷⁴ en op 27 april 1551⁷⁵ als sacrista (dan optredend voor ‘myn sacristieleen ofte prebende’) alhier voor. Een Lieuwe wordt in 1546 als priester hier genoemd⁷⁶ maar dat kan ook de prebendaat zijn geweest.
- 1574 N.N.
 wordt op 30 september 1574 in de *custodia* alhier geïnstitueerd;⁷⁷ gezien de institutie betrof het een geestelijk beneficie en niet de kosterij.
- 1580 **Antonius**
 was tot vóór 1580 sacrista alhier en vertrok blijkbaar.⁷⁸ In 1577 is hij pastor secundus; ook in 1578 is hij priester alhier (zie boven).

Catharinaprebende

Ook dit leen zal in 1483 reeds hebben bestaan.⁷⁹ Mogelijk hierop heeft betrekking de licentie die op 18 oktober 1544 ten behoeve van de edelman Abbo de Sonnema? met betrekking tot het jus patronatus van een beneficie alhier uit de goederen van Camminga wordt afgegeven;⁸⁰ nadere gegevens worden niet vermeld. Op 24 januari 1565 wordt in het geschil tussen Homme van Harinxma tegen Juw en Botte van Mockema en de procureur-generaal als gevoegde bepaald dat geïnformeerd zal worden naar de fundatie van het beneficie en wie stichter was van het S. Catrijnenleen alhier en wie erfgenamen waren van Wompke (zonder familienaam), die daaraan goederen schonk.⁸¹

- 1511 **Albert**
 heeft in 1511 een leen⁸², waarvan in 1540 Lyomme (met referte aan Albert als de bezitter in 1511) als prebendaat wordt vermeld.⁸³
- 1516/7 – 1525 **Lyeuwe Bottesz.**
 (1540,1546,1553?) geeft 23 mei 1525 aan de Catharinaprebende nu 8 jaren te bezitten.⁸⁴ Mogelijk dezelfde als Lyomme, in 1540 als prebendaat alhier vermeld.⁸⁵

⁷³ Zijlstra nrs. 7743, 8299.

⁷⁴ PB Hs 1466.

⁷⁵ Arch. Dominicanen, Gent nr. 2701 (mededeling O. Vries, 4 april 1979).

⁷⁶ GA Leeuwarden, Arch. Van Burmania nr. 4. Lyuwe Gauckesz., eertijds vicarius te Metslawier*, heeft in 1540 enig land te Ferwerd (RvdA III, 63) dat in 1511 op naam staat van Dode by den Dyck (RvdA I, 94); het was dus blijkbaar privé-eigendom.

⁷⁷ St. Jan nr. 1168.

⁷⁸ Reitsma 83; vgl. noot 54.

⁷⁹ FT, nr. 43.

⁸⁰ ABU nr. 538-2, 32v.

⁸¹ Hof i. 16692, 602. Juw en Botte van Mockema waren zoons van Popcke van Mockema en Tietke van Sjoerda, een andere Botte zoon van Taecke van Mockema en Auck Tjallingsdr. van Jellinga; deze Botte was gehuwd met Wompck Sydsdr. Tjaerda (Stb. I, 278) met wie de genoemde Wompke zal zijn bedoeld. Popcke en Taecke waren zoons van Taecke van Mockema en Doedt Holdinga (Stb. I, 278).

⁸² RvdA I, 91.

⁸³ RvdA III, 50 (bron: Tresoar, Hs. PB 17, afschrift van het origineel, geeft Lyomme; het kan een afschrijffout zijn geweest).

⁸⁴ Hof nr. 93, 4v.

⁸⁵ RvdA III, 50.

Een Lieuwe wordt in 1546 als priester alhier genoemd⁸⁶, maar dat kan ook de sacrista zijn geweest. Van Lieuwe, prebendaat alhier, is nog in 1553? sprake.⁸⁷

1571 - 1580

Harmen Claessen

Op 8 mei 1571 casseert het Hof in de zaak tussen Harmen Claes, clericus van het bisdom Utrecht, en de gemeente alhier het placet van heer Rienck Douwes voor de prebende alhier en wordt het placet van Harmen Claes van kracht verklaard.⁸⁸ Hij wordt later priester, komt als zodanig in 1578 alhier voor.⁸⁹ In november 1580 verblijft de prebendaat Herman te Leeuwarden; de gemeente is hem nog 100 goudgl. schuldig.⁹⁰

Overige

1493

Arnold⁹¹

1511

Rennert

priester alhier, heeft een rente uit land te Marssum.⁹²

⁸⁶ HCL, Arch. Vvan Burmania nr. 4.

⁸⁷ Tresoar, Coll. Copieën elders nr. 6004-XII.

⁸⁸ Hof nr. 16694, 303.

⁸⁹ PI, 180.

⁹⁰ Reitsma, 84.

⁹¹ OFO I, nr. 404.

⁹² Tjessinga IV, 41.

FERWOUDE

Patroon: **Pancratius en Stephanus**¹

Bijzonderheden: Keikes en Obreen geven aan dat er aanwijzingen zijn dat Ferwoude en Hieslum*, beide noordelijk van Workum en dichterbij het centrum Bolsward dan Workum, aanvankelijk kerkelijk niet onder Bolsward geressorteed hebben.² Naast de pastorie was hier een vicarie³, die reeds in 1512 bestaan moet hebben.⁴

Pastorie

- 1496 - 1505 **Jarich**
komt in 1496⁵ en 1505⁶ als pastoor alhier voor. In 1512 is Jarich, priester te Workum, landheer van enig veenland alhier.⁷ In 1519 en 1520 is Jarich Haringsz. vicarius perpetuus te Workum*.
- 1511 - 1521 **Andries**
komt als priester alhier voor in 1511 als landheer te Indijk en Niahuizen⁸ en als priester met de kerkvoogden alhier in 1521.⁹
- 1528/9- 1543 **Mr Wybe Folkertsz.**
komt 1528/9 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁰ Op 7 september 1529 heet hij zoon van Fock Folkertsdr.¹¹ Hij is hier nog pastoor in 1543.¹² Als Wilbrandus Folkeri, van Stavoren, was hij 17 oktober 1519 te Leuven als student ingeschreven.¹³
- 1547 - 1550 **Wlcke Aepkesz.**
wordt 28 januari 1547 voor het eerst als pastoor alhier vermeld.¹⁴ In 1549 is hij deken van Grandivorum.¹⁵ Op 29 juli 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Wons*; hij resigneerde hier 31 augustus 1550.¹⁶
- 1550 - 1559 **Johannes Sickesz.**
tot dan pastoor te Boer* (en eerder te Hieslum*), ontving op 27 september 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁷ In 1554/5 wordt hij met zijn dienstmaagd Lucia genoemd.¹⁸ In 1559 wordt hij pastoor te Workum*.

¹ Verhoeven, 85.

² Keikes en Obreen, Workum, 3.

³ St. Jan, nr. 1165.

⁴ OFO IV, nr. 215.

⁵ PG, nr. 173; Tresoar, Zegelfoto nr. 152.

⁶ GA Workum, Arch. nr. M 2 reg. 34.

⁷ OFO IV, nr. 215.

⁸ RvdA II, 280, 201.

⁹ OFO II, nr. 302.

¹⁰ RR nr. 42, 123 (de naam is doorgehaald).

¹¹ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 81.

¹² BB I, 288.

¹³ Zijlstra nr. 8676.

¹⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 276.

¹⁵ HCL, O.A. nr. L 856.

¹⁶ RR nr. 49, 19, 22.

¹⁷ RR nr. 49, 22.

Een op veel punten onjuiste lijst uit ca 1550/2 noemt **Theodoricus** als pastoor alhier¹⁹; de vermelding kan niet juist zijn.

- 1559 (- 1561) **Marten Licklesz./Martinus Liclonis**
werd 26 mei 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁰ In 1556/7 komt hij zonder functie en plaats voor bij de verkoop van land aan Sydts Aggesz.²¹ Op 20 mei 1561 tekent hij de verkoop van een rente uit Mensemavenne door een inwoner van Ferwoude; zijn functie is niet aangegeven,²² maar hij kan hier toen nog gestaan hebben.
- 1565 **Johannes Roelofsz.**
wordt in 1565 als pastoor alhier genoemd.²³ In 1564 is hij vicarius alhier.
- 1569 - 1578 **Juw Poppes Wyaerda**
wordt in 1569 als pastoor alhier genoemd.²⁴ In 1578 komt hij als enige geestelijke hier voor.²⁵

Georgiusvicarie

De vicarie moet reeds in 1512 hebben bestaan.²⁶ In 1520 is sprake van het ‘jongerschap’ alhier.²⁷ In 1543 wordt de vicarius genoemd.²⁸ In 1550 is sprake van de vicarie of custodia of prebende op het altaar van Georgius in de kerk van Stephanus en Pancratius, waarbij geen plaatsnaam wordt genoemd²⁹ maar waarbij Ferwoude moet zijn bedoeld.³⁰

- 1512 - 1541 **Dottie/Doytho**
Van een heer Dottie met een rente uit land alhier is sprake in 1512.³¹ Op 4 juni 1541 wordt een notarieel instrument uitgevaardigd inzake de *verlening jure devoluto* van (de vicarie in de) Pancratiuskerk alhier, vacant door overlijden of resignatie van heer Doytho, aan³²
- 1541 **Andreas Roberti**
van Ferwoude.³³ Weliswaar wordt de kerk en niet de vicarie genoemd maar omdat bekend is wie hier toen pastoor was moet de vicarie bedoeld zijn geweest.
- 1543 **Johannes Schelder**³⁴

¹⁸ RR nr. 17, 52.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

²⁰ St. Jan nr. 1165. Niet 1558 zoals *Oudheden en Gestichten* II, 36 dat teruggaat op dezelfde bron.

²¹ RR nr. 50.

²² RA Wonseradeel nr. 98, 175v.

²³ Van Burmania, 11.

²⁴ Van Burmania, 11.

²⁵ PI, 235.

²⁶ OFO IV, nr. 215.

²⁷ FT, nr. 96.

²⁸ BB I, 288.

²⁹ ABU nr. 550*, 80.

³⁰ Zo ook Verhoeven, 85. De dan genoemde verlaat nog in hetzelfde jaar Ferwoude.

³¹ OFO IV, nr. 215.

³² ABU nr. 538-2, 52.

³³ ABU nr. 538-2, 52.

- 1550 **Gerbrant Tyaerts/Gerbrandus Tetardi**
wordt 28 februari 1550 op de boven reeds genoemde titel toegelaten tot de wijding van subdiaken.³⁵ Reeds op 16 juli 1550 volgt het placet op zijn benoeming tot vicarius te Minnertsga*; hij is dan vicarius alhier.³⁶
- 1564 **Johannes Roelofsz.**
komt op 16 september 1564 als vicarius alhier voor.³⁷ In 1565 is hij hier pastoor.
- 1569 **Petrus Christophori**
wordt op 4 december 1569 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³⁸

³⁴ BB I, 288.

³⁵ ABU nr. 538-2, 52.

³⁶ RR nr. 49, 18.

³⁷ *Protocol Cleuting*, 178-179.

³⁸ ABU nr. 550*, 152v.

FINKUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de kerk dateert uit de eerste helft van de 13^e eeuw.² Naast de pastorie was hier een vicarie, genoemd in 1511³, als prebende genoemd in 1543.⁴

Pastorie

- 1477 **Johannes Harlingus**⁵
Johannes, pastoor, wordt ook genoemd in een ongedateerd stuk (vóór 1481).⁶
- 1514 - 1550 **Mr. Jacob Pieters/Jacobus Petri**
pastoor alhier, ontvangt 24 februari 1514⁷ en 23 maart 1517⁸ van de proost van Oudmunster commissie voor de jurisdictie in Oostergo. De commissie wordt herhaald op 6 mei 1519⁹ en in 1524.¹⁰ In 1523/4 wordt hij als commissaris van Oostergo gevraagd naar het Hof te Leeuwarden te komen 'roerende de handeling van den souffragaen'.¹¹ Als pastoor alhier tekent hij nog 11 februari 1541.¹² In juli 1545 (geregistreerd 16 september 1546) worden gelegitimeerd Pieter Jacobs, onechte zoon van Jacob Pieters, pastoor alhier, bij zijn dienstmaagd Petrick, en Yda Jacobs, onechte dochter van dezelfde bij Martyen, eveneens zijn dienstmaagd.¹³ mr. Jacob, pastoor alhier, ontvangt 14 november 1549 placet op zijn benoeming tot prebendaat te Leeuwarden en resigneert op 2 februari 1550.¹⁴
- 1550 **Johannes van Vianen alias Everdingen**
pastoor van Sint Jacobiparochie, ontvangt 5 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁵
- 1553 **Mr. Jacob Pieters**
pastoor alhier, komt 7 augustus 1553, zijn maagd Marye 17 augustus 1553 voor.¹⁶ Hij is dan blijkbaar kort naar hier teruggekeerd als de vermelding juist is want nog 19 juli 1553¹⁷ en weer 18 december 1553¹⁸ is hij prebendaat te Leeuwarden.

¹ Reitsma, 58 n. 3 noemt – zonder bronvermelding – Vitus als patroon; in dit voetspoor ook MF, 130.

² MF, 130.

³ RvdA I, 58.

⁴ BB I, 101.

⁵ Verhoeven, *Klokken*, 87.

⁶ Muller, *Regesten stad Utrecht* nr. 1009 (HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 20 I, 269). De daarin ook genoemde Dodo, deken van Opsterland (en pastoor te Beets*) overleed in januari 1481.

⁷ Aud. nr. 1473/10, 309-309v (niet in Microfiches Brussel).

⁸ Oudmunster nr. 30-3.

⁹ Oudmunster nr. 30-3, 73a, 73b, 74.

¹⁰ Oudmunster nr. 30-3, 82 (niet voor 1525, *ibid.*, 80v).

¹¹ RR nr. 3, 75.

¹² HCL, RA nr. Y 3, 417.

¹³ NA, Arch. GRK nr. 530, 117; vgl. Plomp, 'Legitimaties', 133 waar alleen het eerste kind genoemd wordt.

¹⁴ RR nr. 49, 2, 8. Dat op pg. 8 de vertrokken Mr. Jacob Henrici wordt genoemd is onjuist.

¹⁵ RR nr. 49, 8.

¹⁶ HCL, RA nr. Y 1, 565.

¹⁷ HCL, RA nr. Y 2, 696.

¹⁸ Hof nr. 16690, 354.

- 1556 - 1561 **Tyaerdt Jans**
 komt hier voor het eerst als pastoor voor op 31 augustus 1556.¹⁹ Op 18 april 1558 verhuurt hij het merendeel van de pastorielanden; borg voor de nakoming van zijn verplichtingen stelt zich Jets Sybedr., weduwe van Seerp Lyeuwes, ‘huysfrouwe ofte cockmeyt’ van de pastoor; op 7 september 1559 is aangetekend dat de transactie geannuleerd is.²⁰ Als pastoor komt hij verder voor op 1 oktober 1558²¹ en 10 juli 1561²², maar toen moet hij reeds vertrokken zijn. Van 1562 tot 1563 is hij bekend als pastoor te Jelsum*.
- 1561 - 1562 **Wyger**
 komt als pastoor alhier voor op 22 maart 1561²³ en 1 april 1562.²⁴
- 1565 - 1566(7) **Jaekle Cornelis**
 pastoor alhier en voordien pastoor te Hindeloopen*, procedeert 2 mei 1565 met zijn opvolger aldaar over het recht op een rente, waarbij hij stelt dat hij en zijn voorgangers altijd per Allerheiligen afrekenden.²⁵ Hij is hier nog op 3 augustus 1566.²⁶ Hij zal dezelfde zijn als Jelle of Julius, pastoor alhier, ca 1567 uitgeweken of uitgewezen; hij bevindt zich 23 september 1568 te Emden.²⁷
- 1567 - 1568 **Haring**
 pastoor alhier, verhuurde op 21 juni 1567 pastorieland.²⁸ Hij is hier nog pastoor op 6 maart 1568.²⁹
- 1571 **N.N.**
 werd als pastoor alhier geïnstitueerd op 9 april 1571.³⁰ Mogelijk – bericht over een latere institutie ontbreekt – betreft het
- 1575 - 1578 **Douwe Simonsz.**
 die vanaf maart 1575 als pastoor alhier voorkomt³¹ en aldus nog in 1578.³² Mogelijk is hij dezelfde als de in 1559 geïnstitueerde vicarius te Langweer*. Hij week in 1580 naar Groningen uit³³, is vanaf 1586 bekend als vicarius te Uithuizen, werd vandaar in 1591 pastoor te Eenrum, waar hij in 1593 nog staat.
- 1580 **Wilhelmus Dockum**

¹⁹ Protocol Cleuting, 91.

²⁰ Ibid., 118-119.

²¹ Hof nr. 16691, 183v.

²² Hof nr. 16692, 200

²³ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 50.

²⁴ Arch. EVC ne. 2570, 13.

²⁵ RA Hindeloopen nr. 5, 138v.

²⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 18v.

²⁷ Andreae, ‘Naamlijst’, 10. Jodoci, Ephemerides, 422 noemt hem Jelle; Harkenroht, ‘Naemlijst’, 73 en dezelfde, ‘Aenmerkingen’, 592 Julius.

²⁸ Protocol Cleuting, 211-212.

²⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 55, 61v.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ RA Leeuwarderadeel nr. 78, 61v.

³² Van Burmania, 11v.

³³ Hij komt niet voor in de ‘Conscriptio Exulum’ (CE). Waar hij toen stond is onbekend.

was conventueel van de abdij te Dokkum en pastoor alhier, week in 1580 uit en stierf in 1582 te Schildwolde³⁴ (waar een premonstratenzer klooster was; proost daarvan was de gewezen prior van Dokkum, Taco Haringius³⁵). Gerrit heer Willems, van Finkum, die in 1580 eveneens uitweek,³⁶ zal zijn zoon zijn geweest.

Maria en Nicolaasvicarie/prebende

In 1511 is voor het eerst sprake van een vicarie alhier,³⁷ in 1540 aangeduid als heer Foppe leen.³⁸ In 1543 wordt de prebende vermeld.³⁹ In 1550 komt een institutie tot het Nicolaasaltaar alhier voor⁴⁰ terwijl in 1558 sprake is van een institutie tot de Mariavicarie.⁴¹ In 1568⁴² en 1574 is weer sprake van de prebende; in het laatste geval treden de (kerk)voogden wegens de prebende op, zodat kan worden aangenomen dat bij hen de collatie berustte.

1529 - 1540

Foppe Bauckes

Op 17 november 1529 komt heer Foppe te Finkum als belender alhier voor.⁴³ Op 25 augustus 1540 komt voor Foppe Bauckes als vicarius alhier.⁴⁴ Wie in 1543 de prebende bezit, is niet bekend; de prebendelanden zijn dan verhuurd.⁴⁵ Foppe Bauckes, dan zonder functie en standplaats vermeld, wordt 27 november 1545 door Gerrit Syurtsz. te Minnertsma in zijn testament als één van zijn erfgena-men aangewezen.⁴⁶

1550

Fredericus Dodonis

uit Leeuwarden, wordt 27 februari 1550 op de titel van het altaar van Nicolaas toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁴⁷

1558

Henricus Henrici

van Finkum, wordt 2 maart 1558 op de titel van de Mariavicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁴⁸

1557

Albertus Francisci co. Suffridus Fockonis

Op 22 maart 1557 wijst de bisschop twee geestelijken, waaronder de pastoor te Bozum*, aan om het geschil verder te behandelen tussen Frans van Camminga en Tyaert van Holl(d)dinga namens Suffridus Fockonis ener- en Albertus Francisci anderzijds; het beneficium (dorsaal is aangegeven dat het de prebende alhier betreft) is in eerste instantie door Joannes Joannis, pastoor te Harlingen die ook com-missaris van Westergo was, aan Albertus Francisci toegewezen; eerstgenoemden zijn van

³⁴ CE, 348 jo. Arch. EVC nr. 3372, 99 (overlijdensjaar).

³⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 2856.

³⁶ CE, 340.

³⁷ RvdA I, 58. jo. RvdA Leeuwarderadeel 1540, 198.

³⁸ RvdA III, 27.

³⁹ BB I, 101.

⁴⁰ ABU nr. 550*, 6v.

⁴¹ ABU nr. 550*, 81v.

⁴² RA Leeuwarderadeel nr. 55, 76v-77v.

⁴³ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 107.

⁴⁴ Arch. Epemastate, IJsbrechtum (t.p.), nr. 165.

⁴⁵ BB I, 101.

⁴⁶ RA Barradeel nr. 18, 212-214 (niet in FT).

⁴⁷ ABU nr. 550*, 6v.

⁴⁸ ABU nr. 550*, 81v.

deze beslissing bij de bisschop in beroep gegaan.⁴⁹ De afloop van de zaak is niet bekend maar gezien het navolgende is het beroep blijkbaar afgewezen.

1566 - 1570

Albert Fransz. Mollecop

wordt daarna voor het eerst op 20 december 1566 als prebendaat alhier genoemd⁵⁰, aldus ook op 17 juli 1567.⁵¹ In december 1568/januari 1569 eist hij als bezitter van de prebende of het 'Jongerschip' betaling van huur. Volgens de gedaagde is hij ouder dan 27 jaren, heeft hij de prebende 'gerepudeerd' en zich ter zee op de haringbuizen begeven, terwijl de diensten op de prebende niet gedaan worden. Hij heeft dan reeds twee jaren lang meer opbrengsten genoten dan waarop hij recht heeft (nl. boven de 25-jarige leeftijd). Zijn eis wordt voorlopig toegewezen. De zaak dient ook voor het Hof.⁵² Op 15 juli 1570 eist hij als prebendaat opnieuw betaling van landhuur.⁵³

1568 - 1570

Luytke Sipckesz./Ludolphus Cipriani

Wegens verwaarlozing van de dienst op de prebende werd deze door de koning in 1568 vergeven aan Luytke, zoon van Sipcke Pietersz, burger van Leeuwarden, blijkens het daarop verleende placet en de daarop gevolgde institutie door de commissaris.⁵⁴ Op 14 juli 1569 wordt in het geschil tussen Ludolphus Cypriani, clericus van het bisdom Utrecht, en Tjaard van Holdinga beslist dat bij de laatstgenoemde geïnformeerd moet worden of hij tegen de proclamatie van Ludolphus is als ingezetene van Finkum; is dat het geval dan is de eis van Ludolphus niet ontvankelijk.⁵⁵ Op 25 februari 1570 wordt uitgesproken dat als partijen door een commissie uit het of niet kunnen worden 'vereenicht', de eis wordt ontzegd. Naderhand is aangetekend dat de zaak aan de bisschop van Leeuwarden is gewezen.⁵⁶ De afloop is niet bekend.

⁴⁹ Arch.Liauckamastate nr. 709.

⁵⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 55, 35.

⁵¹ Ibid., 47v.

⁵² Ibid., 76v-77v.

⁵³ Ibid., 126.

⁵⁴ Ibid., 76v-77v.

⁵⁵ Hof nr. 16694, 60.

⁵⁶ Ibid., 135.

FIRDGUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de toren dateert uit de 13^e eeuw; de kerk werd in 1794 afgebroken en niet vervangen.²

Een vicarie of prebende is hier blijkbaar niet geweest.

Pastorie

1456 - 1465 **Petrus**³

1510 **Johannes**⁴

1511 **Sybe**⁵

1523 **vacant**⁶

1528 - 1533 **Syurdt/Suffridus Meynsme**

Als Suffridus Meynsme, pastoor alhier, ondertekent hij op 11 november 1528 een testament.⁷ Syurd komt als pastoor nog voor op 18 maart 1533.⁸

1544 **Douwe Tzietsesz.**

Op 7 maart 1544 komt Douwe, pastoor alhier, voor als voorstander over de zoon van de pastoor te Midlum*.⁹ Op 28 mei 1552 krijgt de dorpsrechter van Tzummarum opdracht de goederen van Douwe Tzietsesz., eertijds pastoor alhier, te bewaren en te administreren.¹⁰

1546 - 1550 **Cornelis**

komt hier als pastoor in 1546¹¹ en op 18 januari 1550¹² voor.

1559 **Wybe Wybesz.**¹³

1560 **Sybolt Auckesz.**¹⁴

1565 **Geert Harmensz.**¹⁵

¹ Verhoeven, 85. Vgl. echter de vermelding in 1546 van land waarvan 'de patroon van Firdigum lantvrouw' is, RvdA III, 130, 131.

² MF, 297.

³ FT, nr. 36 (1456) resp. PB Hs 1466 (1465).

⁴ FT, nr. 77.

⁵ RvdA II, 12 en Tjessinga II, 56, 57.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ FT, nr. 122.

⁸ OFO II, nr. 363.

⁹ RA Franekeradeel nr. 93, 137.

¹⁰ Hof nr. 97, 171v.

¹¹ RvdA III, 129-130.

¹² GPCV III, 184.

¹³ Hof nr. 16799, 797.

¹⁴ Hof nr. 16800, 105vlg.

¹⁵ Hof nr. 16693, 163.

1570 - 1572

Feyte Ryoerdsz.

wordt in 1570¹⁶ en op 12 juni 1572 (dan gedaagd door de pastoor te Dedgum* over een obligatie)¹⁷ als pastoor alhier vermeld. Hij moet onderscheiden worden van een eerdere naamgenoot, pastoor te Pingjum*, de latere bekende predikant te Groningen, Feito Ruardi.

1576

N.N.

werd op 6 november 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸

¹⁶ Van Burmania, 11v.

¹⁷ Hof nr. 16695, 40v.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

FOCHTELOO

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de parochie zal in de 14^e eeuw reeds hebben bestaan; de twee nog aanwezige klokken dateren mogelijk uit die tijd.² De kerk werd in 1837 gesloopt.³

Over de parochie en de geestelijken alhier is vrijwel niets bekend. Een vicarie of prebende lijkt hier niet geweest te zijn.

Pastorie

1566 **Johannes Maes**
komt als pastoor 'opten Vochten', waarmee wel Focheteloo zal zijn bedoeld, 7 maart 1566 voor.⁴ In 1557 werd hij vicarius te Steggerda* waar hij ca 1580 weer is.

- 1574 **Jacobus Rodolphi**
Op 12 mei 1574 verleent de koning *jure devoluto* de pastorie te Oosterwolde* aan Jacobus Rodolphi, pastoor alhier⁵; hij werd op 16 mei 1574 geïnstitueerd.⁶

In april 1580 worden de pastoriegoederen opgegeven door heer Daniel Gretinck;⁷ deze was vicarius te Oosterwolde*.

¹ Verhoeven, 85 noemt Dionysius, cit. ABU nr. 535, 191v-192, 1552 maar daar is Vinkega* bedoeld.

² Verhoeven, *Klokken*, 65.

³ MF, 245.

⁴ ABU nr. 543-2.

⁵ Arch. Varia Staten nr. 73-627.

⁶ Arch. Varia Staten nr. 80-361.

⁷ AFB, 28.

FOLLEGA

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk werd in de 18^e eeuw afgebroken.¹
In 1544 worden naast de pastorie, die ter collatie van de gemeente stond,² een vicarie en een prebende vermeld.³ Een Mariaprebende wordt in 1525 genoemd en bestond toen reeds tenminste enkele jaren.⁴ In 1547 worden de opbrengsten van de dan vacante Petrusvicarie ad vitam toegekend aan de bezitter van de Annaprebende.⁵ Later is deze regeling blijkbaar herzien want de bezitter van de Annaprebende in 1547 wordt in 1558 geïnstitueerd als vicarius⁶ en tegelijkertijd wordt in een proces met deze uitgesproken dat Broer Harings als prebendaat geïnstitueerd moet worden.⁷ In 1563 heet laatstgenoemde bedienaar van de Ulbemaprove alhier.⁸ Wij gaan van uit dat met Maria- en Annaprebende hetzelfde leen, dat later bekend staat als Ulbemaprove, is aangeduid en dat daarnaast een Petrusvicarie bestond.

Pastorie

- 1467 **Petrus Arnoldi**
pastoor alhier en dan aanwezig te Rome, krijgt daar op 10 november 1467 toestemming buiten de voorgeschreven termijnen alle wijdingen te ontvangen.⁹
- 1500 - 1512 **Hylke**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 6 november 1500 onder de personen met een vrijgeleide.¹⁰ Hij ontving een jaarlijkse rente van het klooster te Nes.¹¹ In 1512 wordt hij nog als pastoor alhier genoemd,¹² vóór 1517 overleed hij. In zijn testament had hij het klooster te Nes bedacht.¹³
- ca 1515 - 1538 **Gerbrandus Boelema**
in 1511 en 1512 bekend als pastoor te Sint Johannesga (Ut.)*, moet hier ca 1515 zijn gekomen: op 26 februari 1538 eist hij van een kerkvoogd alhier 55 gouden florenen als achterstallig tractement over 22 jaren.¹⁴ Hij is dan dezelfde als Gerbrandus Galama, als pastoor alhier voorkomende op 8 maart 1516.¹⁵ In 1525/1526 wordt hem gelast te verschijnen voor de procureur-generaal en de officiaal, heer Keimpo Hottinga¹⁶, waarom, is niet aangegeven.

¹ MF, 221.

² BB II, 39.

³ BB II, 39.

⁴ Hof nr. 93, 7v.

⁵ St. Marie nr. 2761, 23, en Arch. OKKN nr. 16, 20.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ Hof nr. 16691, 179.

⁸ RA Sneek nr. 141, 147.

⁹ RG IX.1, 754 nr. 5090.

¹⁰ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wenen, Maximiliana nr. 10, nov.-dec. 1500, fo. 16 (vgl. Wener Stukken nr. 2329; zijn naam wordt in het regerst niet genoemd); NA, Arch. ACB nr. 268. Vgl. ook Jancko Douwama, *Geschriften*, 108. Worp van Thabor (V, 34) refereert aan het vrijgeleide, geeft zijn naam echter foutief als Jelle.

¹¹ ARDOU nr. 2270, 3v: betaling in 1505.

¹² HstA Dresden, Loc. 8183, Fries. Sachen 1510-1514, 108.

¹³ ARDOU nr. 2271, fo. IV.

¹⁴ Hof nr. 16481, 871; vgl. Hof nr. 16689, 9.

¹⁵ Nijhoff, *Gedenkwaardigheden* VI.2, 511 nr. 786; afschrijf- of leesfout voor Bolema ?

Regelmatig fungeerde hij als commissarius in Oostergo en Westergo: op 2 april 1525 ontving hij – met de pastoor te Dokkum – commissie voor de jurisdictie in Oostergo¹⁷, evenals op 22 februari 1526¹⁸ en op 20 april 1532.¹⁹ Een dag na laatstgenoemde verlening werd ook een instrument uitgevaardigd voor de commissie in Westergo.²⁰ Op 19 maart 1538 wordt zijn broer Gaube Pauls veroordeeld tot betaling van 20 goudgl., geeist namens de aartsdiaken van Westergo (i.c. de proost van St. Jan te Utrecht) voor de uitoefening van de geestelijke jurisdictie over Westergo over 1532. Gabbe Pauls had gesteld dat zijn broer niet solvabel was het bedrag te betalen wegens ‘becranckheyt zyns verstandts’, geen patrimoniaal goed bezat en ‘de vruchten van zyn beneficie wel behoeflich was tot zyn nooddurft ende underholdinge zyns cranckheys ende om te doen bewaeren by eenen cappellaen zynre kerckendienst’.²¹ Kort nadien is hij overleden; op 11 juni 1539 komt Gabbe Pauli als curator over de goederen van zijn inmiddels overleden broer voor.²²

Hij was een zoon van Paulus (Boelema?) en mogelijk Fedde Aenwedr. (Sthyntiema)²³ en had een dochter Ferdouw die in 1572/3 land te Haskerdijken verkoopt.²⁴ Hij zal dezelfde zijn als mr. Gerbrandus Gerbo, pastoor alhier, die een copie van een oorkonde d.d. 15 september 1453 authoriseerde.²⁵

1544 - 1549

Sythie Bauckez.

wordt als pastoor alhier genoemd in 1544²⁶ en wordt op 29 mei 1549 door het Hof van Friesland afgezet en opgelegd te Keulen of te Leuven te gaan studeren.²⁷

Inderdaad volgt op 13 augustus 1549 de inschrijving van Sixtus Bauckonis, uit Sloten, als student te Keulen.²⁸

In 1539 werd hij prebendaat te Nijemirdum*. Mogelijk is hij dezelfde als Sythie Bauckez., tot 1580 pastoor te Warga* en toen vandaar uitgeweken.²⁹

1550/1 – 1559

Joucke Jaecklesz.

komt als pastoor alhier voor in 1550/1³⁰, in mei 1551,³¹ op 12 mei 1558³² en in 1559.³³

¹⁶ RR nr. 28, 23.

¹⁷ Oudmunster nr. 30-3, 84.

¹⁸ Oudmunster nr. 30-3, 88v.

¹⁹ Oudmunster nr. 30-3, 94.

²⁰ ABU nr. 538-1, 19v.

²¹ Hof nr. 16481, 894-896 en St. Jan nr. 1169.

²² Hof nr. 16481, 263.

²³ GJb. 1989, 68-69.

²⁴ GJb. 1989, 71.

²⁵ OFO IV, nr. 16. Hij moet dan gestudeerd hebben maar wordt door Zijlstra niet genoemd. Overigens komt Boela nimmer als ‘magister’ voor.

²⁶ BB II, 39.

²⁷ Hof nr. 96, 142.

²⁸ Zijlstra nr. 5148.

²⁹ Zijlstra nr. 5148 noemt hem 1570 pastoor te Raard, verwijzende naar Tresoar, Hs.PB 935. De samensteller daarvan, A.J. Andreae, noemt te Raard in 1570 Sippe (niet Sythie) Bauckes als pastoor, daarbij Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 i. 277 aanhalende doch dit stuk noemt Sippe Bauckes in 1570 als priester in Westdongeradeel; een standplaats wordt niet vermeld. Deze Sippe Bauckes is in 1563 bekend als pastoor te Foudgum* en vertrok vandaar in ieder geval vóór 1571/2, mogelijk naar Oosternijkerk* (Oostdongeradeel) vanwaar hij in 1580 uitweek.

³⁰ ABU nr. 544-4.

³¹ ABU nr. 535, 90v-91.

³² Hof nr. 16691, 168v.

³³ Van Burmania, 43v.

1565 - 1580 **Sybrandus Aggesz.**
wordt in 1565 voor het eerst als pastoor alhier vermeld,³⁴ voorts op 11 maart 1569³⁵
en week uit in 1580.³⁶ Als balling wordt hij genoemd op 5 oktober 1581.³⁷

Kapelaan

1538 **N.N.**
Boven werd reeds aangegeven dat de pastoor Gerbrandus Boelema om gezond-
heidsredenen een kapelaan, wiens naam niet bekend is, had.³⁸

Petrusvicarie

De vicarie bestond hier reeds in 1528.³⁹ De collatie berustte in 1544 bij de gemeente.⁴⁰ Op 12 juli 1547 keurt de bisschop de regeling goed waarbij de inkomsten van de dan vacante Petrusvicarie ad vitam worden toegekend aan heer Dominicus Sibrandi, bezitter van de Annaprebende.⁴¹ Blijkbaar is deze regeling later beëindigd want in 1558 wordt deze Dominicus als vicarius geïnstitueerd.⁴²

1528 - 1544 **Agge Heresz.**
Van Burmania noemt hem in 1528 als vicarius.⁴³ Zo ook wordt hij in 1544 als vicarius genoemd.⁴⁴ Tot 1528 was hij prebendaat alhier (zie aldaar).

1558 **Dominicus Syttiesz.**
wordt op 7 juli 1558 als vicarius geïnstitueerd.⁴⁵ In 1547 was hij (genoemd als Dominicus Sibrandi) bezitter van de Annaprebende alhier; hij verkreeg vanaf toen ook de inkomsten van de vicarie⁴⁶, doch blijkbaar werden deze in 1558 weer gescheiden.

Maria- en Annaprebende

De Mariaprebende moet reeds ca 1516/7 hebben bestaan.⁴⁷ In 1544 is sprake van de prebende, waarvan de collatie bij 'de vrienden' berust⁴⁸ en in 1547 van de Annaprebende.⁴⁹ Het leen heet in 1563 de Ulbemaprove.⁵⁰

³⁴ Van Burmania, 43v.

³⁵ RA Sneek nr. 141, ongefolieerd deel, in dato.

³⁶ CE, 363.

³⁷ Aud. nr. 1429-3, 286v.

³⁸ Hof nr. 16481, 894-896, en St. Jan nr. 1169.

³⁹ Van Burmania, 43v.

⁴⁰ BB II, 39.

⁴¹ St. Marie nr. 2761, 23 en Arch. OKKN nr. 16, 20.

⁴² St. Jan nr. 1165.

⁴³ Van Burmania, 43v.

⁴⁴ BB II, 39.

⁴⁵ St. Jan nr. 1165.

⁴⁶ Hof nr. 16481, 894-896, en St. Jan nr. 1169.

⁴⁷ Hof nr. 93, 7v.

⁴⁸ BB II, 39

⁴⁹ St. Marie nr. 2761, 23 en Arch. OKKN nr. 16, 20.

⁵⁰ RA Sneek nr. 141, 147.

- 1516/7- 1528 **Agge Heresz.**
 Aggo Heronis geeft 26 mei 1525 aan de Mariaprebende alhier nu 8 jaren te bezitten.⁵¹ Als prebendaat komt hij nog voor 30 oktober 1528.⁵² In hetzelfde jaar moet hij vicarius alhier zijn geworden (zie aldaar).
 Op 6 februari 1511 werd Aggo Heronis, van Sloten, als student te Keulen ingeschreven.⁵³ Aggo Heronis, van Follega, werd 16 februari 1510 als subdiaken, 9 maart 1510 als diaken en 30 maart 1510 tot priester gewijd.⁵⁴
- 1544 - 1547 **Douwe Syttiesz.**
 wordt in 1544 bezitter van de prebende genoemd⁵⁵ en – als Dominicus Sibrandi in 1547, wanneer de inkomsten van de Petrusvicarie gevoegd worden bij die van de Annaprebende waarvan hij de bezitter is.⁵⁶ Op 7 juli 1558 wordt Dominicus Syttiesz. als vicarius alhier geïnstitueerd.⁵⁷
- 1558 - 1566 **Bernardus/Broer Haringsz.**
 Op 8 juli 1558 – een dag later dus – wordt door het Hof in het geschil tussen Haring Gerrits namens zijn zoon Bernardus ener- en heer Douwe Siethes voor zich en zijn broer Anne en andere personen alhier uitgesproken dat Bernardus als prebendaat geïnstitueerd moet worden.⁵⁸ Op 3 februari 1563 wordt Broer Haringsz., clericus van het bisdom Utrecht, bedienaar van de Ulbemaprove alhier en zoon van wijlen Haring Gerrits te Sneek en Sybel genoemd; de vader is hem 4 jaren rente van de prebende schuldig.⁵⁹
 Op 14 juni 1565 wordt Bernardus Haringius op de titel der vicarie of prebende alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.⁶⁰ Hij was hier nog prebendaat in 1566.⁶¹
- 1575 **N.N.**
 werd op 7 januari 1575 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁶²

⁵¹ Hof nr. 93, 7v.

⁵² Hof nr. 16480, 120v.

⁵³ Zijlstra nr. 11234.

⁵⁴ Dom nr. 2544, 22v, 78; AAU 23, 1896, 434.

⁵⁵ BB II, 39.

⁵⁶ St. Marie nr. 2761, 23 en Arch. OKKN nr. 16, 20.

⁵⁷ St. Jan nr. 1165.

⁵⁸ Hof nr. 16691, 179.

⁵⁹ RA Sneek nr. 141, 147.

⁶⁰ ABU nr. 550*, 132v.

⁶¹ Van Burmania, 43v.

⁶² St. Jan nr. 1168.

FOLSGARE

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: de toren dateert mogelijk uit de 13^e eeuw; het huidige kerkgebouw uit 1875.² De kerk behoorde toe aan de johannieter commanderij Hospitaal bij Sneek.³ Naast de pastorie was hier een in 1543 vermelde prebende⁴, terwijl ca 1550/2 en 1558/60 wordt opgegeven dat hier een vicarie is⁵, waarmee hetzelfde leen zal zijn bedoeld; verdere gegevens daaromtrent ontbreken echter.

Pastorie

Mol wijst er op dat de pastorie alhier beschouwd kan worden als een tweede stap in de carriérelijn van de priesterbroeders van de commanderij te Sneek nadat zij eerst in kleinere parochies waarvan de kerk eveneens aan de johannieters toebehoorde pastoor waren geweest.⁶ Niet van alle pastoors is bekend of zij johannieter waren; in de 16^e eeuw was dat vrijwel steeds wel het geval.

1453 **Johannes**⁷

1483 **Jacob**⁸

1511 **Wyerd**⁹
Mogelijk is hij dezelfde als (de johannieter) Wyardus Gerardi, van 1517 tot 1525 bekend als pastoor te Ijsbrechtum*.¹⁰

1516/7- †1552 **Swederus Henrici/Desiderius de Dettenkemper**
Swederus Henrici uit Gelderland, geeft 26 mei 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn.¹¹ Als pastoor alhier komt hij ook voor op 13 juni 1537.¹² In 1539 wordt aangetekend dat heer Sweer te Folsgare 8 pondemaat land heeft ‘anno lii quamt weer aent convent als hy met God rustede’.¹³ Op 30 juni 1540 komt Desiderius de Dettenkemper voor als pastoor alhier en conventueel van de commanderij te Sneek.¹⁴ Hij moet dus dezelfde zijn geweest als Swederus Henrici en zal uit Doetinchem afkomstig zijn geweest.
Reitsma geeft aan dat op 22 december (denkelijk) 1543 Riuwerd Tybez. hier pastoor was.¹⁵ Zulks berust op een verkeerde interpretatie van de opgave van die datum van

¹ Verhoeven, 85.

² MF, 240.

³ Mol, ‘Johanniters’, 117-154.

⁴ BB I, 423.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ Mol, ‘Johanniters’, 143.

⁷ OFO II, nr. 33.

⁸ PB Hs 1466.

⁹ RvdA II, 354.

¹⁰ Mol, ‘Johanniters’, 151, 152.

¹¹ Hof nr. 93, 9.

¹² RA Sneek nr. 20, 269.

¹³ Arch. Klooster Hospitaal nr. 32.

¹⁴ Archives de l’Ordre Souveraine Militaire de Malte i. 6340 f. 172r . Vgl. Wiersum en de Cosquino de Bussy, ‘Visitatieverslagen’, 247; Van Winter, *Sources*, 562). Ook Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 968 fo. 5.

¹⁵ UB Groningen, Hs. 228a, XIX, 32.

de patroonslanden alhier door de kerkvoogden, welke werd ondertekend door Ryoerdt Wibez., wiens functie niet is aangegeven.¹⁶

- †1562

Feycke Hemkes

Op 14 oktober 1562 worden de commandeur van Hospitaal te Sneek en twee andere personen mombers over de kinderen van Feycke Hemkes, pastoor alhier, bij Alijt.¹⁷ Niet bekend is of hij ook johannieter was.

1562

Petrus Petri van Tongerlo¹⁸

In 1558 is hij pastoor te Uitwellingerga*, van 1576 tot 1580 hofmeester van Osingahuizen.¹⁹ Hij was johannieter en week in 1580 uit.²⁰ In ballingschap werd hij pastoor te Maarhuizen (als zodanig bekend in 1589); de kerk aldaar behoorde toe aan de johannieter commanderij te Wijtwerd.

1566

Lieuwe Hendriksz.²¹

Mogelijk was hij dezelfde als Lyuuve, in 1543 pastoor te Longerhouw*²², welks kerk eveneens aan de commanderij te Sneek toebehoorde.

1571

N.N.

werd 8 maart 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.²³ Mogelijk – omdat mededelingen over volgende instituties ontbreken – betrof het

1576 - 1580

Bentho/Bernardus Francisci

In januari 1578 komt Bernardus Francisci als pastoor alhier en conventueel van de commanderij te Sneek voor.²⁴ In 1580 wijkt Bentho, pastoor alhier en conventueel als voren uit;²⁵ hij werd 'miles' onder het vaandel van de kapitein Boeymer en overleed te Groningen in 1581.²⁶

Van 1566 tot 1569/70 is hij bekend als pastoor te Hommerts* - de kerk aldaar behoorde eveneens de johannieters te Sneek toe; in 1571 komt daar een andere pastoor hetgeen de waarschijnlijkheid vergroot dat Bentho toen naar Folsgare kwam. Op 23 februari 1576 noemt hij zich echter alleen conventueel van Sneek.²⁷

Vicarie/prebende

Van de in 1543 genoemde prebende²⁸ resp. ca 1550/2 en 1558/60²⁹ vermelde vicarie is verder niets bekend. Ook over bedienaars van dit leen ontbreken gegevens. Evenmin is het patrocinium bekend.

¹⁶ BB I, 423.

¹⁷ RA Sneek nr. 24, 244v.

¹⁸ Van Burmania, 11v.

¹⁹ Mol, 'Johanniters', 150.

²⁰ CE, 349.

²¹ Van Burmania, 11v.

²² Mol, 'Johanniters', 152, 154.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

²⁵ CE, 351.

²⁶ Ander exemplaar van de Conscriptio Exulum in Arch. EVC nr. 1380, 109.

²⁷ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 73.

²⁸ BB I, 423.

²⁹ Beide in St. Jan nr. 1165.

FOUDGUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: van de oorspronkelijke kerk resteert de rond 1200 gebouwde oostmuur van de toren.² Deze kerk moet in de middeleeuwen zijn vervangen door een laat-Gothisch gebouw – althans zo wordt de kerk (met steunberen) in 1723 door Stellingwerf afgebeeld.³ Deze kerk werd in 1807 afgebroken.⁴ Behalve de pastorie was hier een prebende die reeds ca 1495 moet hebben bestaan.⁵

Pastorie

1449 **Ritska**⁶

1472 - 1473 **Johannes Petri/Cornelii**
Op 15 december 1472 ontvangt Johannes Petri, pastoor alhier, van paus Sixtus IV toestemming zich buiten de voorgeschreven termijnen door een willekeurige bisschop te laten wijden.⁷ Blijkbaar was nog niet aan alle voorschriften voldaan want op 18 juni 1473 wordt door dezelfde paus aan Johannes Cornelii (!), pastoor alhier, als zoon van een priester dispensatie wegens onwettige geboorte verleend en toestemming gegeven tot wijding buiten de termijnen; de toestemming wordt herhaald op 30 juni 1473.⁸

1474 **Thomas**⁹

1491 **Johannes**¹⁰

1521/2- 1525 **Joannes Nicolai**
geeft op 26 mei 1525 aan hier nu drie jaren als pastoor te staan.¹¹

- 1549 **Jacob Arents**
resigneerde op 29 september 1549 als pastoor alhier.¹²

1549 - 1550 **Anthonius Nicolai**
tot dan vicarius te Oenkerk* op 8 november 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier ontving.¹³ Deze resigneerde echter reeds op 11 mei 1550 wegens

¹ MF, 97 noemt Maria als patrones, mogelijk op grond van het Mariamonogram op de in 1395 gegoten klok (Verhoeven, *Klokken*, 74).

² MF 97.

³ Van den Berg, *De Dongeradelen*, 31-32.

⁴ Van den Berg, *De Dongeradelen*, 31-32.

⁵ Hof nr. 93, 8v.

⁶ OFO II, nr. 28.

⁷ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 685, fo. 73v (H.J. Kok, ms., nr. 223).

⁸ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 691, fo. 256; nr. 692, fo. 114-114vo (H.J. Kok, ms., nr. 340).

⁹ OFO IV, nr. 41.

¹⁰ PG, nr. 53 (zijn zegel met het Lam Gods boven het wapenschild (Tresoar, Zegelfoto nr. 54) wijst op Johannes de Doper, zijn naamheilige?)

¹¹ Hof nr. 93, 10.

¹² RR nr. 49, 2.

¹³ RR nr. 49, 18.

benoeming tot pastoor te Sijbrandahuis* (het placet daartoe ontving hij op 28 april 1550).¹⁴

- 1550 **Popcke Gerckesz.**
tot dan prebendaat te Anjum*, ontving op 14 juli 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁵
- 1559 **Jenne Inthiesz.**¹⁶
- 1563 (- 1570?) **Sippe Bauckesz.**¹⁷
Op 11 juni 1570 tekent Sippe Bauckesz. zonder vermelding van standplaats een namens Westdongeradeel ingediende declaratie.¹⁸ Mogelijk stond hij toen nog hier en vertrok hij kort daarop naar Oosternijkerk* waar in 1570 een nieuwe pastoor kwam en hij in 1574 als zodanig genoemd wordt en vanwaar hij in 1580 uitweek.
- 1571/2- 1574 **Pieter Pietersz.**
pastoor alhier en een inwoner van het dorp worden in 1571/2 beboet wegens hun 'quade' toezicht op de kerkegoederen.¹⁹ Mogelijk hadden zij zich te weinig verweerd – althans volgens het Hof – tegen de toen in deze omgeving optredende Geuzen, die het vaak voorzien hadden op roerende kerkelijke bezittingen. Hij wordt ook 27 december 1574 genoemd als pastoor alhier.²⁰
- 1577 **Jacob**
wordt als pastoor alhier genoemd op 10 juni 1577.²¹

Prebende

Deze moet hier reeds ca 1495 zijn geweest.²² Het patrocinium is onbekend. Ook ná 1525 ontbreken gegevens.

- ca 1495 - 1525 **Dodo**
prebendaat alhier, geeft 26 mei 1525 aan hier nu 30 jaren te staan.²³

¹⁴ RR nr. 49, 12.

¹⁵ RR nr. 49, 18 (aldaar Aegum genoemd maar bedoeld is Aengum (Anjum), vgl. *ibid.*, 22.

¹⁶ Van Burmania, 11v.

¹⁷ Van Burmania, 11v.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 277. Andreae, Tresoar, Hs. PB 935 onder aanhaling van dit stuk noemt hem pastoor te Raard maar het stuk geeft daartoe geen aanleiding.

¹⁹ RR nr. 31, 24.

²⁰ HCL, RA nr. Y 6, 449.

²¹ RA Dokkum nr. 16, 305.

²² Hof nr. 93, 8v.

²³ Hof nr. 93, 8v.

FRANEKER

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de kerk is één van de oudste in Westergo (van Buijtenen acht die van Bolsward de oudste²). Gezien het patrocinium gaat de stichting ervan terug op de bisschop van Utrecht. Bij de restauratie van het huidige kerkgebouw is bouwmateriaal van een tufstenen voorganger gebruikt.³ Van archeologisch onderzoek daarnaar en eventuele voorgangers wordt geen melding gemaakt.⁴ De kerk bleef een bisschoppelijke eigenkerk tot 1085 toen deze – met drie daarvan afhankelijke kapellen – als deel van een ruil tussen bisschop Koenraad en het kapittel van St. Jan aan het kapittel kwam.⁵ Post wees er reeds op dat de passage over de drie van Franeker afhankelijke kapellen een latere interpolatie is.⁶ Welke drie kapellen of kerken het betrof is niet bekend. Palmboom wijst erop dat de proost van St. Jan slechts het collatierecht bezat van twee kerken, nl. die te Waaxens* (Hennaarderadeel) en Pingjum*.⁷ Op de eerste schijnt de abdij van Bloemkamp eerder rechten te hebben gehad en de tweede was een dochterkerk van Arum*, een eigenkerk van de St. Paulusabdij te Utrecht.⁸ Ten aanzien van Waaxens is echter de interpretatie onjuist: in 1377 erkent de abdij van Bloemkamp ten aanzien van deze kerk het uitsluitende recht van de proost van St. Jan als aartsdiaken (namelijk het institueren, destitueren en admitteren).⁹ Te Pingjum had de abt van de St. Paulusabdij zich blijkbaar tegenover de proost van St. Jan, die de kerk ‘occupat’, niet kunnen handhaven.¹⁰ Palmboom gaat er vanuit dat het stuk uit 1085 een tussen 1180 en 1210 vervaardigd falsum is, waarschijnlijk naar een afschrift van een toen niet meer bestaand origineel, maar inhoudelijk – afgezien van enkele interpolaties – wel juist.¹¹ Het kapittel van St. Jan bleef een tijdlang zijn rechten op de kerk alhier houden. Op 5 februari 1216 bevestigt paus Innocentius III het kapittel van St. Jan in zijn bezittingen waaronder kerk en tiend te Franeker.¹² Later wordt niets meer vernomen van rechten van het kapittel op de kerk. Op wie deze zijn overgegaan is onduidelijk. Bijzonder merkwaardig is dat wanneer paus Bonifatius IX op 3 juni 1395 de augustijner eremieten de oprichting van een huis van deze orde te Franeker toestaat nadat achtereenvolgens de bisschoppen Floris (1376-1393) en Frederik (1393-1423) hiervoor reeds toestem- stemming hadden gegeven, aan de orde door de *universitates territorii Oestfrisie* in het bisdom Utrecht was toegewezen de *ecclesia sine cura sancti Martini de Franeker*.¹³ In de eerste plaats valt op dat de kerk *sine cura* wordt genoemd, met

¹ Verhoeven, 85.

² Van Buijtenen, ‘Dekenaat Bolsward’, 84-97. Broer, 449 en 454-455, laat in het midden of Bolsward of Franeker de moederkerk van Westergo was.

³ MF, 133.

⁴ Verslag van de restauratie: H. van der Kloot Meyburg, in: *DVF* 40, 1950, 1-18.

⁵ OSU I, nr. 245. Over deze oorkonde uitvoeriger Doeleman, 41-59, 196-198.

⁶ Post, *Eigenkerken*, 63, genoemd door Palmboom, 213 n. 172.

⁷ Palmboom, 208-209, cit. Muller, *Atlas*, 570 en 574.

⁸ Ibid.

⁹ St. Jan nr. 1173 (Colmjon nr. 356).

¹⁰ Broer, 453 n. 3.

¹¹ Palmboom, 212-213.

¹² OSU II, nr. 626.

¹³ Reimers nr. I; vgl. *ibid.*, 3. Vgl. Ook Hallema, 20-24.

andere woorden dat daaraan geen zielzorg zou zijn verbonden hetgeen hier ondenkbaar is; aan de kerk waren toen reeds waarschijnlijk tenminste vier priesters verbonden. De veronderstelling van Walsweer dat *sine cura* hier ook zou kunnen betekenen dat de kerk zonder beheer, leiding of bestuur van de kerkheer stond¹⁴ lijkt ons niet juist; *sine cura* heeft altijd op (het niet daaraan verbonden zijn van) zielzorg betrekking. Het tweede opvallende is de bemoeienis van de *universitates territorii Oestfrisia* in dezen, niet in de eerste plaats door het bezigen van het woord *Oestfrisia* – de Hollandse aanduiding van Friesland. Dat een louter politiek samenwerkingsverband rechten op een kerk zou hebben is niet goed denkbaar. Walsweer wijst er op dat de toewijzing resp. toestemming een formalisering inhield van een reeds enkele jaren bestaande toestand. De augustijner broeders woonden reeds enkele jaren in een speciaal voor hen opgetrokken complex bij de Martinikerk. Zij behoorden tot het klooster te Appingedam en hun verblijf te Franeker werd dan ook als illegaal gezien. Wegens hun herkomst uit het Westerlauwerse en de relatie van één hunner met Franeker rijst de vraag of zij uitgenodigd waren om de zielzorg op zich te nemen. Walsweer vraagt zich vervolgens af of het aantal van vier broeders gezien moet worden als te corresponderen met het aantal beneficiëes in de kerk.¹⁵

De vier broeders waarom het gaat, Martinus van Dokkum, Henricus van Dokkum, Folkerus van Franeker en Johannes, werden overigens op 5 november 1393 door paus Bonifatius IX wegens door hen te Appingedam begane excessen en hun ongeoorloofde vestiging te Franeker veroordeeld tot excommunicatie.¹⁶

Hoe het ook zij, blijkbaar is getracht een klooster van de augustijner eremieten te Franeker te stichten. Van een dergelijk klooster is verder niets bekend; het heeft blijkbaar geen levensvatbaarheid gehad.¹⁷

In 1436 blijkt de pastoor alhier gekozen te worden door ‘buren ende ghaeluyde ende de mene menthe’.¹⁸

In 1479 is sprake van de ‘grata tzerke’ en de ‘sinte Maria tzerke’;¹⁹ met laatstgenoemde moet in hoofdzaak dezelfde bedoeld zijn als de Gasthuiskerk waar de kruisbroeders zich mochten vestigen.²⁰

In 1511 is voorts sprake van ‘Sinte Annens kercke’.²¹

Ca 1550/2 en 1558/60 worden voor Franeker opgegeven de pastorie (met een jaarlijkse opbrengst van 300 goudgl. en 31 postulaten (vergelijk de opbrengst van de pastorie te Bolsward: 1200 goudgl.!), de vicarie (met een verhoudingsgewijs zeer lage opbrengst van 20 goudgl., een bedrag dat voor geen enkele vicarie of prebende in Westergo is aangetroffen), een vrijleen (opbrengst 200 car. gl.), een vrijleen (opbrengst 100 gouden kronen), en nog vijf of zes lenen (elk met een opbrengst van ca. 100 goudgl.).²² In totaal zouden er dus negen of tien beneficia geweest zijn. Te identificeren zijn tenminste negen, mogelijk tien lenen. In 1510 is sprake van legaten

¹⁴ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 44 n. 58.

¹⁵ Ibid., 34.

¹⁶ Reimers, *Papsturkunden, Groningen* nr. VI.

¹⁷ Ibid., 3.

¹⁸ OFO II, nr. 22.

¹⁹ Obreen, Franeker, 7, cit. WvTh IV, 119 (doch aldaar niet aangetroffen).

²⁰ Obreen, Franeker, 7.

²¹ Tjessinga I, 11 (1511 uitkering aan deze kerk en de pastoor te Franeker; vgl. ibid. I, 75, 1514: deze uitkering op naam van de priesters en de kerk te Franeker).

²² St. Jan nr. 1165.

aan de drie hoofdpriesters, vervolgens van een legaat aan ‘dat fiaerda leen’,²³ waarmee bedoeld zal zijn het ‘vierde’ leen (i.c. het Sjaardemaleen). In 1511 worden de vier (‘overste’) priesters genoemd.²⁴ In 1561 worden eveneens de vier hoofdpriesters vermeld.²⁵

Uit de formulering van bepalingen, gemaakt door de pastoors Andries (1455) en Bernardus (1470) voor zielemissen na hun overlijden, leidt Walsweer af dat er reeds in 1455 zes priesters aan de kerk verbonden moeten zijn geweest.²⁶ Voor het Sjaardemaleen postuleert hij, uitgaande van rechtsverkrijging van het patronaatsrecht door het Bourgondische huis van de graven van Holland, een stichting van dit leen voor uiterlijk 1345.²⁷ Omdat het Sjaardemaleen in feite het ‘vierde’ leen is moeten de Nicolaas- en de Catharinavicarieën nog ouder zijn, derhalve reeds in het begin van de 14^e eeuw hebben bestaan. Hij acht daarbij de Nicolaasvicarie de oudste²⁸, zij het dat deze in belangrijkheid later werd overvleugeld door de Catharinavicarie waarvan de bezitter als *primus vicarius* voorkomt.²⁹

Als er in 1455 inderdaad reeds zes priesters waren moeten de Jansprebende en de prebende van Crispinus en Crispinianus toen reeds hebben bestaan.³⁰ De andere lenen moeten na die tijd zijn gesticht.

Resumerend komen wij tot de volgende opsomming der beneficijs:

- pastorie
- Nicolaasvicarie
- Catharinavicarie
- Maria of Sjaardemaprebende
- Jansprebende
- Crispinus en Crispinianusprebende
- Sacramentsleen
- Onze Lieve Vrouwe ter Noodleen
- prebende op het altaar van Anna

terwijl in 1510 ook nog sprake van een priester op het Thomasaltaar.³¹ De pastorie en de Nicolaasvicarie werden na de Reformatie bestemd voor het onderhoud van de predikanten. De Crispinus en Crispinianusprebende werd in 1543 verenigd met de kerkfabriek. Buiten het ‘geestelijk kantoor’ bleven het Sjaarde- maleen, de Jansprebende en het Onze Lieve Vrouwen ter Noodleen, die alle drie thans nog zogenoemde studielenen zijn.³² De verdere bestemming van de Catharinavicarie, het Sacramentsleen en het Annaleen blijkt niet.

Pastorie

²³ FT nr. 77.

²⁴ Tjessinga I, 1, 4, 13 (1514: *ibid.*, 65, 63, 77).

²⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 760.

²⁶ Walsweer, ‘Sjaardemalen’, 33 jo. 44 n. 56, 57.

²⁷ *Ibid.*, 36-37.

²⁸ *Ibid.*, 43 n. 53.

²⁹ *Ibid.* 46 n. 95. *Primus vicarius*: Arch. HG Franeker nr. 1, 44, 1510.

³⁰ *Ibid.*, 41 n. 6, 7.

³¹ FT, nr. 77.

³² Van Apeldoorn II, 202, 204, 228-243.

Hallema gaat er van uit dat de dekens van Franeker, tenzij een andere standplaats wordt genoemd, daar ook pastoor waren: het betreft Dodo Ernalda (1329), Jarichus de Horslant (1383, later bekend als pastoor van Leeuwarden-Nijehove*) en Nicolaus de Weydum (1402).³³ Verdere aanwijzingen daarvoor zijn er echter niet.

1344

Esicus Scibada

Op 2 januari 1344 geeft paus Clemens VI aan de bisschop van Utrecht opdracht om *rigorosa* te procederen tegen genoemde, rector van de kerk alhier, van wie gezegd wordt dat hij onder de naam van paus Benedictus XII (1353-1342) valse brieven heeft opgemaakt en verspreid.³⁴ De verdere afloop is niet bekend.

Op 4 augustus 1344 maakt bisschop Johannes (van Arkel) van Utrecht zijn belofte aan de parochie alhier bekend dat hij bij vacature der kerk deze in zijn (ambts)tijd zal opdragen aan een wereldlijk geestelijke uit zijn bisdom.³⁵

1396? - †1436

Intatus

Op 13 december 1397 komt Intatus voor als deken van Franeker;³⁶ of hij hier toen ook pastoor was blijkt niet. Dekan van Oostfriesland (de buiten Friesland soms gebezigde aanduiding daarvan) heet hij in een tussen 1393 en 1410 te dateren stuk.³⁷ Als persona alhier komt hij voor op 6 januari 1420.³⁸ Een stuk van 30 mei 1422 noemt Nitert als persona alhier,³⁹ in 1423 heet hij Juchatus.⁴⁰ Als Inted, pastoor alhier, wordt hij zonder datum genoemd.⁴¹ Hij overleed vóór 22 juli 1436 wanneer de opvolger van Inthet als pastoor wordt gekozen.⁴²

1436 - †1455

Mr. Andries Waltges/Walteri

Op 22 juli 1422 wordt Andries, pastoor te Kimsward*, gekozen als opvolger van Inthet als pastoor alhier.⁴³ In april 1446 en 1447 betaalt Andreas Walteri, pastoor alhier, voor instituties in enkele dekanaten aan de proost van St. Jan (als aartsdiaken van dit gebied).⁴⁴ Als Andreas, deken, komt hij ten tijde van paus Nicolaas V (1447-1455) voor.⁴⁵ De in 1450 gegoten klok noemt hem mr. Andries Waltges.⁴⁶ Hij overleed op de octaaf van Aposteldag (dus 7 of 22 juli) 1455.⁴⁷ Mogelijk is hij Andreas de Frisia, in 1431 als student te Leuven ingeschreven.⁴⁸

1469 - †1470

Mr. Berend van Stavoren

³³ Dodo Ernalda (1329, Muller, *Registers en rekeningen* I, 332), Jaricus de Horslant (OFO II, nr. 1, 1383) en Nicolaus de Weydom (OFO II, nr. 1, 1402).

³⁴ Brom, *Bullarium* I nr. 1106.

³⁵ GA Franeker, O.A. nr. 10, 8 reg. 3.

³⁶ GA Franeker, O.A. nr. 10, 8-9 reg. 6.

³⁷ ABU nr. 9, 26; Muller, *Regesten* nr. 1355 (diens datering 1393-1423 kan begrensd worden tot 1393-1410 omdat het stuk Ordachus als prior van Ludingakerk vermeldt en deze daar in 1410 abt werd, ABU nr. 9, 119; Muller, *Regesten* nr. 1844).

³⁸ OFO I, nr. 32.

³⁹ Hanzerecesse VII, 318 nr. 505; OUB I, nr. 308 (met Wybrand Hermana en Sycca Syaerda).

⁴⁰ ABU nr. 9, 115; Muller, *Regesten* nr. 2352 (het betreft een afschrift waarbij een leesfout kan zijn opgetreden).

⁴¹ Schotanus, *Tablinum*, 120.

⁴² OFO II, nr. 22.

⁴³ OFO II, nr. 22.

⁴⁴ St. Jan nr. 935, 21.

⁴⁵ Buma e.a., *Codex Aysma*, 451, 455, 459.

⁴⁶ Verhoeven, *Klokken*, 79.

⁴⁷ Walsweer, 'Sjaardemalien', 44 n. 57.

⁴⁸ Zijlstra nr. 9352.

komt als pastoor alhier voor in 1469⁴⁹ en overleed in 1470⁵⁰; hij was magister en baccalaureus in de kunsten en in de beide rechten.⁵¹ Andries wordt zijn voorganger genoemd⁵² maar niet blijkt of deze zijn onmiddellijke voorganger was.

1473 - 1476 **Meynta/Meynardus**⁵³

1483 - 1484 **Nicolaus**
pastoor alhier, wordt genoemd op 9 maart 1483⁵⁴ en voorts 27 mei 1483, dan tevens als deken.⁵⁵ Ca. Kerstmis 1484 wordt hij gekozen tot abt van Lidlum hoewel hij het ordekleed nog niet had aangenomen.⁵⁶ Op 13 juni 1484 (!) gelast paus Sixtus IV de abten van Bloemkamp en Mariengarde om Nicolaas, pastoor te Franeker, op zijn verlangen te doen opnemen als kanunnik van het klooster te Lidlum en de abt van Mariengarde om Nicolaas, die door het klooster als abt gekozen is, te installeren.⁵⁷ Hij overleed in 1488.⁵⁸

1487 - † 1512? **Mr. Syrck**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 28 juni 1487⁵⁹, voor het laatst op 10 juni 1510.⁶⁰ Zijn grafzerk bleef bewaard maar de tekst erop is zeer verminkt; mogelijk is de sterfdatum te lezen als (12?) Kalendae Augusti (1512?).⁶¹

1512 - 1517 **Mr. Sytie Martena**
Op 5 oktober 1512 wordt Sicko, natuurlijke zoon van Hessel Martena uit Franeker, als pastoor alhier gepresenteerd; uit bijzondere gratie heeft de landsheer hem de kanselarijrechten kwijtgescholden.⁶² In zijn testament d.d. 21 maart 1517 legateert Hessel Martena aan zijn bastaardzoon mr. Sytie, pastoor alhier, 400 goudgl. 'die ick ann hem heb to kost lecht eer hy hiertoe gekomen iss'.⁶³
Mag. Sytio Martena ontving 21 mei 1513 de wijding als subdiaken, 4 maart 1514 die van diaken⁶⁴ en – samen met Mag. Azo Heszeli van hier (later prebendaat alhier) – op 1 april 1514 de priesterwijding.⁶⁵

1520 **Kempo**
wordt 12 juni 1520 als pastoor alhier vermeld.⁶⁶

⁴⁹ Arch. Epemastate, Ijsbrechtum nr. 23.

⁵⁰ Walsweer, 'Sjaardemalien', 44 n. 56.

⁵¹ Hij wordt niet vermeld door Zijlstra.

⁵² Walsweer, 'Sjaardemalien', 44 n. 56.

⁵³ OFO I, nr. 238 resp. OFO IV, nr. 49. Als Meinardus: St. Jan nr. 935, 13v.

⁵⁴ RA Franeker nr. 45, 1187.

⁵⁵ OFO III, nr. 16.

⁵⁶ Lambooj, 326-329. Hij nam het habijt eerst na twee jaren aan.

⁵⁷ Reimers nr. XXVIII; Brom, Archivalia I stuk II nrs. 1744-1745 (alleen het eerste mandaat). Voor de tegenspraak in de dateringen Kerstmis 1484 en juni 1484: Roemeling, 'Lidlum', 49.

⁵⁸ Lambooj, 328-329.

⁵⁹ OFO IV, nr. 75.

⁶⁰ Arch. HG Franeker nr. 1, 43-44v.

⁶¹ Coll. Graftschriften, Franeker, nr. 53; De Walle, 241 nr. 1638. De naam Donia op de grafsteen (zo Walsweer, 'Sjaardemalien', 41 n. 5) kon niet worden vastgesteld.

⁶² Aud. nr. 1528, 209.

⁶³ FT, nr. 92.

⁶⁴ Dom nr. 2544, 35v, 93.

⁶⁵ AAU 23, 1896, 468. Hoewel 'Mr.' genoemd, niet vermeld door Zijlstra.

⁶⁶ ABU nr. 231, 81.

- 1526 - †1541 **Hero Hottinga**
 wordt 6 oktober 1526 voor het eerst als pastoor alhier genoemd.⁶⁷ Op 22 december 1539 komt hij als pastoor en deken van Franeker voor.⁶⁸ Op 12 september 1540 maakt hij zijn testament waarbij hij zijn ‘huysfrouwe’ Tryn en zijn – niet met name genoemde – kinderen bedenkt.⁶⁹ Op 27 februari 1541 maakt hij nog aanvullende beschikkingen.⁷⁰ Hij overleed op 14 april 1541.⁷¹
 Zijn zoon Hero wordt in 1550 prebendaat te Dongjum*, een andere zoon, Juw, in hetzelfde jaar prebendaat te Spannum*.
 Hij was een zoon van Hero Hottinga en Tiets Harinxma⁷² en werd 31 augustus 1517 te Leuven als student ingeschreven;⁷³ zijn oom Juw was de vader van Kempo Hottinga, pastoor te Weidum* en Nijland*⁷⁴, zijn broer Jarich was de vader van Hero Hottinga, die in 1540 gepresenteerd werd als pastoor te Wommels* maar na een klacht over zijn te jonge leeftijd daarvan vervallen werd verklaard waarna zijn oom, de hier genoemde Hero Hottinga, op 18 maart 1540 de presentatiebrief inleverde.⁷⁵
- 1541 - 1549 **Mr. Johannes Henrici Sarius**
 geboren ca 1504⁷⁶ en 1 maart 1541 nog genoemd als pastoor te Tzum*, komt vanaf 18 augustus 1541 voor als pastoor alhier.⁷⁷ Hij resigneerde op 7 juli 1549.⁷⁸
- Merkwaardig is dat op 27 juli 1542 **Martinus Grave**, van de kruisbroeders alhier, bij de bisschop van Utrecht een verzoek indient en/of bewilligd krijgt *propter raritatem sacerdotum posset de consensu superioris sui eligere et gubernare parochialem ecclesiam* alhier.⁷⁹ Schaarste aan priesters was er in Franeker toen beslist niet. Als prior van het kruisbroedersklooster alhier komt hij nog voor op 21 augustus 1555⁸⁰, niet meer op 16 februari 1557.⁸¹
- 1549 - 1550 **Cornelis Reyersz.**
 tot dan vicarius (van de Catharinavicarie), ontvangt op 7 oktober 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.⁸² Als zodanig komt hij nog voor op 22 mei 1550.⁸³
- 1556 - †1576 **Pieter Thomas**

⁶⁷ GA Franeker, Arch. Collatoren Onze Lieve Vrouwe ter Noodleen (voortaan: ACN) nr. 1 reg. 65.

⁶⁸ Arch. van Beyma thoe Kingma nr. 2349.

⁶⁹ FT, nr. 160.

⁷⁰ FT, nr. 166.

⁷¹ Tresoar, Getijdenboekje Sjaerdema (geen signatuur).

⁷² StA I, 223-224; II, 151; Arch. EVC nr. 2575, 50v.

⁷³ Zijlstra nr. 8318 (daar ten onrechte aangeduid als in 1539 niet residerende pastoor te Wommels).

⁷⁴ StA I, 223-244; II, 151; Arch. EVC nr. 2575, 50v.

⁷⁵ GPCV II, 732, 783.

⁷⁶ RA Franeker nr. 44, 357, 369-373.

⁷⁷ RA Franekeradeel nr. 92, 158.

⁷⁸ RR nr. 49, 1.

⁷⁹ ABU nr. 538-2 p. 76vo (doorgehaald), nr. 538-5 p. 95 (oorspronkelijk: losse notitie na nr. 538-2 p. 76vo). Een soortgelijke permissie werd overigens voor hem in augustus 1542 afgegeven voor de kerk te Jorwerd*, ABU nr. 238-2 p. 76vo.

⁸⁰ Hof nr. 16691, 51.

⁸¹ RA Franeker nr. 180, 25.

⁸² RR nr. 49, 1; vgl. *ibid.*, 3 voor de benoeming van zijn opvolger op de Catharinavicarie.

⁸³ RA Rauwerderhem nr. 36.

komt op 15 maart 1555 voor het eerst als pastoor alhier voor.⁸⁴ In 1550 was hij vicarius van de Catharinavicarie alhier geworden en in 1553 komt hij voor als pastoor te Minnertsga*. In 1558 is hij tevens deken van Franeker.⁸⁵ Hij leek in 1566 aanvankelijk met de Reformatie mee te gaan maar heriep en bleef Rooms Katholiek.⁸⁶ Als pastoor wordt hij voor het laatst genoemd op 3 november 1575.⁸⁷ In 1576 is hij overleden: op 3-4 december 1576 worden zijn goederen ter instantie van zijn erfgename Beerthyen Gerrysdr., gehuwd met Wybe Olfers, verkocht.⁸⁸

1577 - 1578

Bernardus Meylema

Op 21 februari 1577 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.⁸⁹ Dat moet geweest zijn Bernardus Meylema, voordien pastoor te Minnertsga*, die 22 mei 1577 voor het eerst als pastoor alhier voorkomt.⁹⁰ Als zodanig komt hij ook voor Op 16 mei 1578.⁹¹ Hij is blijkbaar niet tot de Reformatie overgegaan maar wordt niet onder de in 1580 uitgeweken geestelijken genoemd. Hij overleed vóór februari 1585.⁹²

Vicepastoor

1523

Tyaert Simonis

komt op 19 augustus 1523 als vicarius alhier en vicecureet voor.⁹³ Voor hem wordt eerder naar de vicarii verwezen.

Nicolaasvicarie

Walsweer beschouwt deze vicarie als de oudste.⁹⁴ Met de Catharinavicarie zou dit beneficie reeds vroeg in de 14^e eeuw moeten hebben bestaan. Aan deze vicarie te relateren geestelijken zijn echter pas vanaf het begin der 16^e eeuw bekend. In 1509 pretenderen raad en gemeente het recht van collatie te hebben; evenzeer echter meent Edwer Siaerda daartoe gerechtigd te zijn. Op 5 december 1509 schrijft Heinrich von Slenitz namens de Regenten in Friesland aan de landsheer, hertog Georg van Saksen, dat het leen ongeveer een half jaar eerder (dus omstreeks mei) vacant werd. Gemeente en raad van de stad zouden met toestemming van de hertog daarop dr. Henrick van Warns hebben gekozen; Edwer Siaerda, aan wie door de hertog eveneens een toezegging zou zijn gedaan, wilde een burgerzoon – niet met name genoemd – daarop. De Regenten hebben daarop tijdelijk dr. Paulus Schiller, ‘Locat’te Leipzig, als vicarius benoemd doch deze heeft inmiddels ontslag gevraagd. Zij zijn van mening dat de zaak tot het overlijden van Edwer op schikkelijke wijze geregeld moet worden en dat moet worden voorkomen dat de stad in het gelijk wordt gesteld. Daarom zou – in ruil voor zijn resignatie – dr. Hendrik met de Catharinaprebende (= vicarie) moeten worden voorzien waarna Wibodus Siciams (of: Si?rionis ?) deze vicarie zou kunnen krijgen.⁹⁵

⁸⁴ Arch. HG Franeker nr. 1, 27v.

⁸⁵ RA Franeker nr. 44, 987.

⁸⁶ Woltjer, 154.

⁸⁷ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 279.

⁸⁸ RA Franeker nr. 180, 254vlg.

⁸⁹ St. Jan nr. 1168.

⁹⁰ Arch. HG Franeker nr. 1, ongefolieerd gedeelte.

⁹¹ Ibid.

⁹² RA Franeker nr. 127, 270v: vermeld een destijds gesloten accoord met de crediteuren van wijlen heer Bernardus Meylema.

⁹³ GA Franeker, O.A. nr. 84 reg. 56.

⁹⁴ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 43 n. 53.

⁹⁵ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 350-350v.

Deze ruil heeft blijkbaar zijn beslag gekregen. In 1511 en 1514 staat heer Wybe te boek als gerechtigd tot een rente uit een zate te Dongjum (die toebehoorde aan de Crispinus en Crispinianusprebende alhier).⁹⁶ Ook in 1543 staat hij daarvoor nog te boek maar dan heeft deze vicarie een andere bezitter.⁹⁷ Een andere rente uit deze zate staat in 1511 en 1514 op naam van mr. Henrick,⁹⁸ in 1543 op naam van heer Pieter⁹⁹, dan bekend als vicarius van de Catharinavicarie.

Merkwaardig is dat de pastoor verklaart dat hij donderdag na Jubilate (zonder jaar) heer Henricus *institui ac in realem, corporalem et actuelem possessionem ... poni, mitti, induci* en herhaalt de verklaring over de inbezitstelling op 10 juni 1510 – met Wibodus, *primus vicarius*, en de prebendaat Reynerus Bernardi als getuigen –¹⁰⁰ (is het jaar 1509, dan betrof het 3 mei, is het 1510, dan 25 april; het eerste zou wellicht het geval kunnen zijn want op 12 juni 1509 komt Henricus als vicarius alhier voor).¹⁰¹

1509 **vacant**¹⁰²

1509 - 1509/10 **Dr Hendrik van Warns** (betwist)
Als vicarius alhier wordt hij op 12 juni 1509 genoemd.¹⁰³ Hij ruilde deze vicarie tegen de Catharinavicarie (zie boven).

1509 - 1509 **Dr Paulus Schiller** (tijdelijk)

1509/10 - 1517 **Wybe/Wibodus**
zal eind 1509/begin 1510 met dit leen zijn voorzien (zie boven), wordt 10 juni 1510 als ‘*primus vicarius*’ alhier genoemd¹⁰⁴ en komt als vicarius alhier nog voor op 23 maart 1517.¹⁰⁵ In 1543 staat hij nog te boek als gerechtigde tot een uitkering uit een sate te Dongjum¹⁰⁶ maar waarschijnlijk is een oude formulering gebezigd.

1543 **Mr. Hermannus Probus**
uit Utrecht, is in 1543 bezitter van deze vicarie.¹⁰⁷

1553 - 1557 **Pieter Anthonisz.**
in 1543 (niet meer ca 1549) vicarius van de Catharinavicarie alhier, wordt 1 maart 1553 genoemd als vicarius van de Nicolaasvicarie.¹⁰⁸ Op 17 maart 1557 is hij, dan ca 60 jaren oud, nog vicarius alhier.¹⁰⁹ Op 16 augustus 1565 komen de mombers over zijn weeskind als crediteuren voor.¹¹⁰

Catharinavicarie

⁹⁶ Tjessinga I, 7, 69.

⁹⁷ BB I, 256, 258.

⁹⁸ Tjessinga I, 7, 69.

⁹⁹ BB I, 256.

¹⁰⁰ Arch. HG Franeker nr. 1, 43-44v.

¹⁰¹ RA Gaasterland nr. 82, 24.

¹⁰² HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 350-350v.

¹⁰³ RA Gaasterland nr. 82, 24.

¹⁰⁴ Arch. HG Franeker nr. 1, 43-44v.

¹⁰⁵ FT, nr. 92.

¹⁰⁶ BB I, 256, 258.

¹⁰⁷ BB I, 258.

¹⁰⁸ Arch. HG Franeker nr. 1, 41.

¹⁰⁹ RA Franeker nr. 44, 951.

¹¹⁰ RA Franeker nr. 126, 863.

Ook deze vicarie zou tot tenminste vroeg in de 14^e eeuw teruggaan (zie hiervoor). Daaraan te relateren priesters zijn ook hier pas vanaf het begin der 16^e eeuw aanwijsbaar.

1509/10- 1517 Dr Hendrik van Warns

eerder in 1509 door de stad Franeker voorzien met de Nicolaasvicarie, waarover een geschil ontstond met Edwer Syaerda, verkreeg eind 1509/begin 1510 de Catharinavicarie (zie hiervoor). Dat hij inderdaad voortaan van deze vicarie bezitter was werd hiervoor aangetoond. Als vicarius komt mr. Hendrik nog op 21 en 23 maart 1517 voor.¹¹¹

1540 - 1543(6?) Pieter Anthonisz.

komt voor het eerst als vicarius alhier voor op 12 september 1540.¹¹² Op 26 maart 1543 wordt hij vicarius van de Catharinavicarie genoemd¹¹³ en staat hij te boek als ontvanger van een rente, die in 1511 en 1514 op naam staat van mr. Hendrik.¹¹⁴ Als vicarius alhier komt hij ook voor op 9 juli 1545¹¹⁵ en 1 februari 1546.¹¹⁶ Of hij deze vicarie dan nog bezit of inmiddels de Nicolaasvicarie heeft verkregen (waarvan hij in 1553 als bezitter voorkomt), is niet bekend.

- 1549 Cornelis Reyersz.

vicarius alhier, ontvangt op 7 oktober 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹¹⁷

1549 - 1550 Pieter Wybrants

voordien vicarius te Buitenpost*, ontvangt op 13 december 1549 het placet op zijn benoeming tot vicarius op het Catharina-altaar alhier, vacant door de resignatie van de voorgaande.¹¹⁸ Op 14 mei 1550 ontvangt hij het placet op de benoeming als pastoor te Lollum*¹¹⁹ waarna hij op 8 juni 1550 als vicarius resigneert.¹²⁰

1550 Pieter Thomas

van Vreeland, tot dan kapelaan van mr. Pieter Herus, pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, ontvangt op 3 juli 1550 het placet op zijn benoeming als opvolger van de voorgaande.¹²¹ In 1553 is hij pastoor te Minnertsga*. Vanaf 1555 is hij bekend als pastoor alhier.

Vicarii

Vanaf het midden der 15^e eeuw worden alhier vicarii vermeld die echter niet te relateren zijn aan één van de twee bekende vicarieën.

¹¹¹ FT, nr. 92. Hoewel 'Dr.' resp. 'Mr.' gGenoemd wordt hij niet bij Zijlstra aangetroffen.

¹¹² FT nr. 160.

¹¹³ BB I, 258, 259.

¹¹⁴ Tjessinga I, 7, 69; BB I, 256.

¹¹⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 194.

¹¹⁶ FT, nr. 191.

¹¹⁷ RR nr. 49, 1.

¹¹⁸ RR nr. 49, 3.

¹¹⁹ RR nr. 49, 14

¹²⁰ RR nr. 49, 17.

¹²¹ RR nr. 49, 17.

midden 15^e eeuw **Douwa**¹²²

1448 **Widnoldus**¹²³

1466 - 1473 **Nicolaas/Claes Hayaz.**
Op 9 augustus 1466 treedt heer Claus te Franeker als arbiter op.¹²⁴ Claes, priester alhier, wordt genoemd op 14 juli 1467.¹²⁵ Als vicarius alhier komt hij voor op 12 juni 1470¹²⁶ en 23 april 1473.¹²⁷ Hij zal dezelfde zijn als heer Claes Hayazoen, hier genoemd op 23 juni 1473.¹²⁸

1473 **Mr Mamma (Epez.)**
Op 23 april 1473 komt mr. Mamma als vicarius alhier voor.¹²⁹ Hij kan dezelfde zijn als Memmo Eponis, 25 januari 1457 als student in de artes te Leuven ingeschreven¹³⁰ en als mr. Mamma, die in 1469 voor een dagvaart naar Den Haag wordt gezonden.¹³¹ Van 1475 tot 1484 is hij bekend als pastoor te Wirdum*, daarna tot 1504 als pastoor van Leeuwarden-Oldehove*.

1501 - 1503 **Johannes Goswini van Huet**
uit Zwolle, in 1483 prebendaat alhier¹³² en wel verwant aan Everhardus ten Huete, prior/pastoor te Bergum* († 1472), en Arnoldus van Huet, in 1473 pastoor te Sneek*, komt 30 november 1501¹³³ en 20 december 1503¹³⁴ als vicarius alhier voor.

1503 **Allert**
wordt op 30 oktober 1503 als vicarius vermeld.¹³⁵

1523 - 1533 **Tiaert Symons**
komt 19 augustus 1523 als vicarius en vicepastoor alhier voor¹³⁶, als vicaris nog op 20 mei 1533 (dan ook Theotardus genoemd).¹³⁷ Als Theodoricus Simonis, van hier, werd hij op 6 juni 1502 te Leuven als student ingeschreven.¹³⁸ Op 18 mei 1505 wordt hij tot diaken gewijd,¹³⁹ op 20 september 1505 tot priester.¹⁴⁰

1530 - 1533 **Mr Henricus Ludolphi**

¹²² Buma e.a., *Codex Aysma*, 471.

¹²³ Arch. Epemastate, IJsbrechtum, nr. 10.

¹²⁴ OFO III, nr. 6.

¹²⁵ Arch. Varia Staten nr. 73, inv. Mary Haersma d.d. 21 december 1558.

¹²⁶ OFO I, nr. 206.

¹²⁷ OFO I, nr. 236.

¹²⁸ OFO I, nr. 238.

¹²⁹ OFO I, nr. 236.

¹³⁰ Zijlstra nr. 8096.

¹³¹ GPCV I, 625-627.

¹³² FT, nr. 44; familienaam volgens het zegelrandschrift, zie FT, 465; vgl. *ibid.*, 456.

¹³³ GA Franeker, O.A. nr. 10, 43-44vo reg. 32.

¹³⁴ OFO IV, nr. 134.

¹³⁵ Arch. Liauckamastate nr. 471.

¹³⁶ GA Franeker, O.A. nr. 84 reg. 56 (vicaris pastoor); Hallema, 115 vicarius en vicepastoor; hij beschouwt hem als de opvolger van Wybe, vicarius van de Nicolaasvicarie, maar uit de bronnen blijkt dat niet.

¹³⁷ GA Franeker, Arch. ACN nr. 2 (Telting nr. 42).

¹³⁸ Zijlstra nr. 8329.

¹³⁹ Dom nr. 2544, 58.

¹⁴⁰ AAU 23, 1896, 395.

Als vicarius komt Henrick voor in 1530¹⁴¹, mr. Henricus Ludolphi als zodanig op 3 mei 1533.¹⁴² Vanaf 20 oktober 1533 is hij bekend als pastoor van Leeuwarden-Oldehove*. Afkomstig van Dokkum, werd hij 2 juni 1508 te Rostock als student ingeschreven.¹⁴³

- 1537 - 1540 **Sybrant Sipckesz. à Rispens**
Op 5 september 1537 wordt Sybrant, vicarius alhier, voogd over de weeskinderen van (zijn broer) Andle Sipckesz.¹⁴⁴ Op 20 oktober 1538¹⁴⁵ en 4 september 1539¹⁴⁶ komt hij eveneens als vicarius voor. Op 14 maart 1540 wordt hij genomineerd op de Sjaardemaprebende (zie aldaar).
Hij was een zoon van Sipcke Ulbes Rispens te Oosterend¹⁴⁷ en zal dezelfde zijn als Sybren, tot 1532 bekend als pastoor te Pingjum*.
- 1538 - 1539 **Aeltzo Nicolai**
komt als vicarius alhier voor op 20 oktober 1538¹⁴⁸ en 13 september 1539.¹⁴⁹
- 1546 - 1546 **Fedde Galenus**
komt 1 februari 1546¹⁵⁰ en 4 mei 1546¹⁵¹ als vicarius alhier voor. Op 5 augustus 1546 wordt hij gekozen als prebendaat van het Sjaardemaleen (zie aldaar).
Fredericus Galeni, van Leeuwarden, werd 1 juli 1530 te Leuven als student ingeschreven.¹⁵² In 1539 en 1540 (niet meer 1543) is hij bekend als pastoor te Ee*, in 1544 en 1545 als pastoor te Welsrijp*. Hij was mogelijk een zoon van Galienus Feddonis, pastoor te Oldelamer*.
- (1556 -) 1559 **Goytze Wibesz./Godfridus Vibrandus Haegius**
Met de laatste naam ondertekent hij op 20 juli 1556 met andere geestelijken alhier een testament; zijn functie is dan niet aangegeven.¹⁵³ Goytze Wibesz. komt 1 september 1559 als vicarius alhier voor.¹⁵⁴
- 1561 **Marten**
wordt als vicarius – wel alhier – met Griet, heer Martens huisvrouw, genoemd op 8 december 1561.¹⁵⁵
- 1566 **Engle**
komt als vicarius alhier voor op 28 april 1566.¹⁵⁶

¹⁴¹ Arch. Epemastate, IJsbrechtum nr. 69.

¹⁴² OFO II, nr. 364.

¹⁴³ Zijlstra nr. 7825.

¹⁴⁴ RA Hennaarderadeel nr. 36, 318.

¹⁴⁵ FT, nr. 147.

¹⁴⁶ RA Franekeradeel nr. 92, 8.

¹⁴⁷ Walsweer, 'Sjaardemalien', 50 n. 143.

¹⁴⁸ FT, nr. 147.

¹⁴⁹ RA Franeker, nr. 44, 745.

¹⁵⁰ FT, nr. 191.

¹⁵¹ GA Franeker, Arch. Gerecht van de stad Franeker nr. BB 1 (Telting nr. 58).

¹⁵² Zijlstra nr. 9279.

¹⁵³ RA Franeker nr. 126, 684.

¹⁵⁴ RA Gaasterland nr. 35, 179.

¹⁵⁵ RA Franeker nr. 180, 80, 75v (koop van enkele goederen op een boelgoed).

¹⁵⁶ RA Franeker nr. 225, 41v.

1567 – ca 1571 **Joannes van Arnhem**

wordt als vicarius alhier genoemd op 17 april 1567¹⁵⁷ en vertrok vóór 25 oktober 1571 wanneer mr. Egbert Welius als zijn opvolger wordt genoemd.¹⁵⁸ In 1571/2 wordt informatie ingewonnen over het verzoek van Joannes Arnhemius, destijds vicarius alhier;¹⁵⁹ de inhoud van het verzoek blijkt niet.

1568 - 1577 **Gerrit Alberts**

van 1550 tot 1565 bekend als pastoor te Herbayum*, komt hier voor het eerst voor op 10 december 1568,¹⁶⁰ als vicarius op 16 juni 1569¹⁶¹ en als zodanig nog op 7 mei 1577.¹⁶²

1571 - 1575 **Mr Egbert Welius**

van Kampen, wordt als opvolger van Joannes van Arnhem genoemd op 25 oktober 1571¹⁶³ en is hier nog op 26 mei 1575.¹⁶⁴

Onze Lieve Vrouwenprebende of Sjaardemaleen

Hazelhoff veronderstelde dat het leen mogelijk gesticht zou zijn door Both Hobbema († 1444 op Oud Sjaardema), vrouw van Sicke Sjaardema, waarvan een dochter Edwerd, vrouw van Douwe Aylva waarvan een dochter Swob, gehuwd met Jarich Hottinga, en een zoon Tjaart, de vader van Luts, gehuwd met Gerrolt Herema.¹⁶⁵ Het zijn Gerrolt Herema en Swob Sjaarda die 13 april 1520 voorkomen als patronen van de Onze Lieve Vrouwenprebende.¹⁶⁶

Walsweer daarentegen merkt op dat Both Hobbema in 1435 moet zijn overleden en al haar bezit aan de kerk van Dronrijp naliet. Zijns inziens werd het patronaatsrecht uitgeoefend als heerlijkheidsgevolg van het Sjaardemaslot maar die band gaat niet verder terug dan halverwege de 15^e eeuw. Het slot kwam tot stand in de jaren 1446 – 1449.¹⁶⁷ Hij betoogt dat het leen voor 1409 is gesticht en maakt aan de hand van een vermelding uit 1433 hard dat de Sjaarda's niet de stichters van het leen zijn geweest. Uit de schenking in 1539 van het recht van presentatie door de landvoogdes aan de erfgenamen van Sjaardema maakt hij op dat het een eigen patronaatsrecht van de keizer was (de facto oefenden de Sjaarda's het uit als eigenaren van het slot en zijn heerlijkheid¹⁶⁸). Oorspronkelijk moet het patronaatsrecht van het Sjaardemaleen de Bourgondiërs als landsheerlijk recht aangekomen zijn als erfgenamen van de graven van Holland. In dat geval denkt Walsweer dan aan een ontstaan in de periode 1310-1336 toen – tijdelijk – sprake was van herstel van hun gezag over Westergo.¹⁶⁹ Nadat – zoals Walsweer het stelt – in 1539 het patronaatsrecht expliciet aan de erfgenamen van Sjaardema was gekomen, zijn er twee staken gerechtigden: de afstammelingen van Swob Sjaarda (waaronder Hero van Hottinga, pastoor alhier, als kleinzoon) en die van Luts Sjaardema en haar man Gerrolt van

¹⁵⁷ RA Franekeradeel nr. 94, 363.

¹⁵⁸ RA Franekeradeel nr. 94, 221.

¹⁵⁹ RR nr. 31, 58.

¹⁶⁰ RA Franeker nr. 180, 169.

¹⁶¹ RA Franekeradeel nr. 4, 14v.

¹⁶² Hof nr. 16696, 174.

¹⁶³ RA Franeker nr. 180, 169.

¹⁶⁴ RA Franeker nr. 116, 18-18v.

¹⁶⁵ Hazelhoff, 30, 35, 37.

¹⁶⁶ GA Franeker, O.A. nr. 83 reg. 44.

¹⁶⁷ Walsweer, 'Sjaardemalien', 33.

¹⁶⁸ Walsweer, 'Sjaardemalien', 36.

¹⁶⁹ Walsweer, 'Sjaardemalien', 35-37. Het lijkt ons echter dat hier sprake is van een misverstand. Tot 1539 beschouwde de landsheer zich als de enige tot presentatie van geestelijken in Friesland gerechtigde. Het recht daartoe was door hertog George van Saksen geïsurpeerd. Voordien waren de patronaatsgerechtigden zelf tot de presentatie gerechtigd, dus ook de eigenaren van Sjaardema. In 1539 werden de oude rechten der patronaatsgerechtigden hersteld.

Herema; dezen sluiten 14 maart 1540 een accoord over de begeving van het leen.¹⁷⁰ Op 5 augustus 1546 komen mr. Jarich van Dekama c.s. als collatoren voor.¹⁷¹ In 1554 blijken er meer gerechtigden te zijn. Aan de ene kant staan Frouck van Hottinga (weduwe Botnia) en Edwer van Herema (weduwe van Aesgo van Hoxwier en dochter van Luts Sjaardema) die 17 juni 1554 met Menno van Camminga, Julius van Dekema, Hero van Ockingha, Goffe van Roorda en Cunera van Martena als collatoren voorkomen;¹⁷² de twee dames stellen op 18 november 1554 tegenover Lucia van Martena ‘meer macht’ te hebben dan andere collatoren om een electie te laten doen.¹⁷³ Lucia en Cunera van Martena waren dochters van Hessel Martena en Both Hottinga, Goffe Roorda een zoon van Sybrant Roorda en Haring Hottinga 152; Haring was een dochter van Hero, broer van Both Hottinga; beide waren kinderen van Jarich Hottinga en Swob Syaarda, waarvan Katrijn, gehuwd met Juw Dekema, eveneens een dochter was (hun zoon mr. Jarich van Dekema komt in 1546 als medecollator voor). Heer Douwe van Botnia was een zoon van Julius van Botnia en Fokel Hottinga, Menno van Cammingha tenslotte was gehuwd met Luts, dochter van Gerrold Herema.¹⁷⁴ De tweede partij weet de keuze van een kandidaat (Dr. Upke van Burmania) door te zetten maar deze bedankt.

Het verdere verloop van gerechtigdheid tot de collatie is niet gevolgd. Het leen is na de Reformatie een studieleen geworden en bestaat als zodanig nog steeds.

ca 1499- †1511 **Reyner Berentsz. (Ammama)**

tot 1498 bekend als pastoor te Wommels*, is 30 november 1501¹⁷⁵ en 18 november 1502¹⁷⁶ prebendaat alhier en deken van Franeker. Hij komt ook nadien als prebendaat voor en overleed in 1511.¹⁷⁷ Walsweer betoogt dat zijn benoeming op dit leen buiten Edwer Sjaarda om moet hebben plaatsgevonden en stelt dat deze door de hertog van Saksen (die in 1498 het Sjaardemaslot verwierf) moet zijn geschied.¹⁷⁸

1511 - †1539 **Mr Aesgo Hessels Albada (Aesgo Laquert)**

Op 14 oktober 1511 presenteert de stadhouder namens de landsheer, hertog George van Saksen, tot de prebende van Onze Lieve Vrouw te Franeker, waarvan de hertog het patronaatsrecht toekomt¹⁷⁹ en welke prebende vacant is geworden door het overlijden van Reynerus, de clericus Aesgo Albada.¹⁸⁰ Op 29 oktober 1511 werd zijn opvolger als vicarius te Witmarsum* gepresenteerd. Hij was een zoon van Hessel Aesges Albada¹⁸¹ en werd 5 juli 1508 als student te Leuven en in 1509 te Keulen ingeschreven.¹⁸² Op 12 maart 1513 werd hij tot subdiaken, op 26 maart 1513 tot diaken gewijd¹⁸³ en op 1 april 1514 ontving hij – tegelijk met Syttie Hessels Martena, in 1512 benoemd als pastoor alhier – de priesterwijding.¹⁸⁴ Enkele malen wordt hij

¹⁷⁰ Van Burmania, *Analecta*, nr. 2 (Hazelhoff, 43-44).

¹⁷¹ Hazelhoff, 51.

¹⁷² Hazelhoff, 45 (GA Franeker, Arch. Sjaardemaleen nr. 1); vgl. Tresoar, Hs. 1510 portef. 4 (stukken Sjaardemaleen).

¹⁷³ GA Franeker, Arch. Sjaardemaleen nr. 1; vgl. Tresoar, Hs. 1510 portef. 4).

¹⁷⁴ Vgl. schema bij Hazelhoff, 18-19.

¹⁷⁵ GPCV II, 217-218.

¹⁷⁶ OFO I, nr. 459.

¹⁷⁷ Aud. nr. 1528, 212.

¹⁷⁸ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 32-33.

¹⁷⁹ Hierop baseert Walsweer zijn opvatting dat het patronaatsrecht ook vanouds de landsheer toekwam. Niet echter is in 1511 aangegeven waarop dit recht stoelde, alleen dat de hertog van Saksen het had.

¹⁸⁰ Aud. nr. 1528, 212.

¹⁸¹ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 49 n. 139.

¹⁸² Zijlstra nrs. 11481, 6308.

¹⁸³ Dom nr. 2544, 34v, 90.

¹⁸⁴ AAU 23, 1896, 468.

mr. Aesgo genoemd.¹⁸⁵ In 1524 wordt hij aangeduid als vicarius alhier¹⁸⁶ (waaronder 2 april 1524 als Aesgo Laeckwert), maar het lijkt ons niet dat hij het Sjaardemaleen tijdelijk met één der vicarieën gewisseld heeft. Wel komt hij van 1519 tot 1524 tevens voor als prebendaat te Bolsward* niettegenstaande het verbod op cumulatie van beneficies.¹⁸⁷

Aesge Hessels overleed in het voorjaar van 1539,¹⁸⁸ vermoedelijk als vader van een dochter.

1539

(Jacob of Govaert) van Stavele

De erfgenamen van Sjaardema verzochten in mei 1539 aan de keizer om geadmitteerd te worden het door zijn overlijden vacant geworden beneficie te mogen vergeven;¹⁸⁹ in een niet gedateerd verzoekschrift aan de keizer wordt daaraan gerefereerd¹⁹⁰ (het eerste verzoek bleef niet bewaard). Namens de keizer was het leen echter inmiddels vergeven aan een zoon van Jacques van Stavele, president van het Hof van Friesland. Op 21 april 1539 verklaren de Staten van Friesland dat de zoon van ‘mijn heer De President’, die een beneficie heeft te Franeker, te jong is om het te bedienen.¹⁹¹ Het valt op dat het eerste verzoekschrift van de erfgenamen eerst van mei d.a.v. is. In het geschil dat daarop blijkbaar ontstond wendde van Stavele zich op 26 juni 1539 tot de graaf van Hoogstraten, stadhouder-generaal van Holland, Zeeland en Friesland (waaronder hier Westfriesland zal moeten worden verstaan). Kern van zijn betoog is dat het patronaatsrecht aan de keizer toekomt zoals diens rechtsvoorganger, de hertog van Saksen, het bij de vorige collatie (in 1511) ook daadwerkelijk had uitgeoefend.¹⁹² Op 16 augustus 1539 schrijft van Stavele andermaal aan van Hoogstraten, o.m. over de problemen die Jarich Dekema namens de erven Dekema maakt over de begeving van een prebende aan zijn zoon, geconfereerd door de keizer.¹⁹³ Uiteindelijk verklaarde de landvoogdes op 28 oktober 1539 dat het recht van presentatie van het leen wanneer het vacceert toebehoort aan de erfgenamen van Sjaardema, ‘als wesende de Jure Patronatus, ende gefondeert by huere voirsaten’ en gelast zij de autoriteiten in Friesland de genoemde erfgenamen ongestoord van hun recht van presentatie gebruik te laten maken.¹⁹⁴ Walsweer ziet een en ander duidelijk als schenking van het patronaatsrecht door de landsheer aan de erfgenamen van Sjaardema (en dus niet als een bevestiging van hun rechten, waarbij hij opmerkt dat deze gang van zaken zo vlak voor de algemene regeling van het patronaats- (en presentatie) recht – notabene twee dagen – uiterst merkwaardig is);¹⁹⁵ voorzover er vóór 1498 sprake zou zijn van rechten van Edwer Sjaarda (zoals haar

¹⁸⁵ GA Franeker, O.A. nr. 83 reg. 44 (13 april 1520); OFO II, nr. 327 (20 december 1525); RA Hennaarderadeel nr. 36, 223 (22 april 1534) en 241 (18 november 1534).

¹⁸⁶ OFO IV, nr. 239 (31 maart 1524); OFO II, nr. 316 (2 april 1524) en 319 (7 november 1524).

¹⁸⁷ Vgl. Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 49 n. 138. Wel is in 1515 of 1516 sprake van enkele binnenkort vacerende lenen waaronder dat van M. Aesge Hessels, derde prebendaat te Franeker (NA, Arch. ACB nr. 389x).

¹⁸⁸ Aud. nr. 1528, 104-105.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ GPCV II, 731.

¹⁹² Aud. nr. 1728, 208. Hij legt daarbij over een copie van de verlening van de prebende in 1511 (ibid., 209-210) en uittreksel uit een register van presentaties in 1511-1512 door de hertog van Saksen (ibid., 211-212). Met name het laatste uittreksel is om verschillende redenen van bijzonder belang. Reeds in de Saksische tijd werd dus reeds een registratie bijgehouden van verleende presentaties. Helaas zijn alle daarop betrekking hebbende stukken verloren gegaan!

¹⁹³ Aud. nr. 1533, 55 (niet vermeld in het Overzicht Microfiches Stukken Brussel).

¹⁹⁴ Tresoar, Hs. 1510 portef. 4 (daarnaar in: van Burmania, *Analecta*, nr. 1); ook NA, Arch. Grafelijkheidsrekenkamer nr. 530A, 77-77v.

¹⁹⁵ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 35.

achter- kleindochter Edwer Herema stelde)¹⁹⁶ zou het gebruik daarvan niet de jure maar de facto als ‘heerlijkeitsgevolg’ zijn.¹⁹⁷ Een en ander past echter in het kader van de usurpatie van presentatie- en patronaatsrechten in 1504 door de hertog van Saksen.

Wie van de twee zoons van Jacques van Stavele en Johanna Smaijers, Jacob of Govaerd,¹⁹⁸ het leen kreeg is niet bekend. De vader overleed 4 april 154¹⁹⁹ maar blijkbaar resigneerde de betrokken zoon snel na 28 oktober 1539.

Overigens mag in herinnering worden geroepen dat in 1520 Gerrolt Herema en Swob Sjaarda – met mr. Ezo (Aesgo) als prebendaat – als patronen van de Onze Lieve Vrouwen prebende voorkomen bij een uitspraak over vergoeding aan de prebende wegens een verbrand huis.²⁰⁰

1540 - †1546

Sybrant Sipckesz. à Rispens

tot dan vicarius alhier wordt op 14 maart 1540 genomineerd als prebendaat; gesteld wordt dat de stemmen bij de electie staakten en dat bij loting Sybrant prebendaat werd.²⁰¹ Hij overleed op 12 februari 1546.²⁰²

1546 - 1554

Fedde Galenus

tot dan vicarius alhier, wordt 5 augustus 1546 gekozen als prebendaat.²⁰³ Als prebendaat en deken van Franeker komt hij voor op 12 en 16 februari 1549²⁰⁴ en 14 februari 1553.²⁰⁵ Hij overleed op 5 juni 1554.²⁰⁶

(1554

Dr Upke van Burmania)

Op 17 juni 1554 geven Frouck van Hottinga (weduwe van Botnia) en Edwer van Herema (weduwe van Hoxwier) aan de prebende na het overlijden van de voorgaande te willen begeben.²⁰⁷ De andere partij (Menno van Cammingha c.s.) weet op 26 augustus 1554 de keuze van dr. Upke (van Burmania) door te zetten²⁰⁸ 179. Daarop wordt hem op 29 september 1554 door Gotfridt Goffa van Roorda, Edwer van Hoxwier, Julius van Dekema, Frouck van Botnia en Hero van Ockinga de benoeming meegedeeld²⁰⁹, maar hij bedankte op 6 oktober voor de eer.²¹⁰ Hij was sacrista te Leeuwarden-Oldehove*.

1554

Ocko van Gratingha

verklaart 21 november 1554 de prebende na vier jaren te zullen teruggeven in handen van collatoren; hij zou dan of priester zijn en het leen zelf bedienen of indien hij geen priester zou worden het leen restitueren.²¹¹ Hij was een zoon van Sicke van Gratinga

¹⁹⁶ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 43 n. 45.

¹⁹⁷ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 35-36.

¹⁹⁸ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 49 n. 140.

¹⁹⁹ Aud. nr. 1533, 54, 6 mei 1541: bericht aan de landvoogdes over zijn overlijden op 4 april 1541.

²⁰⁰ GA Franeker, O.A. nr. 83 reg. 44.

²⁰¹ Hazelhoff, 45 (Van Burmania, *Analecta* nr. 2).

²⁰² Hazelhoff, 51.

²⁰³ Hazelhoff, 51.

²⁰⁴ RA Franeker nr. 44, 369-373.

²⁰⁵ ABU nr. 231, 171 (als Fredericus Galama).

²⁰⁶ Tresoor, Hs. 1442, 540-541.

²⁰⁷ Hazelhoff, 45 (GA Franeker, Arch. Sjaardemaleen nr. 1).

²⁰⁸ Hazelhoff, 45 (GA Franeker, Arch. Sjaardemaleen nr. 1).

²⁰⁹ Tresoor, Hs. 1442, 540-541.

²¹⁰ GA Franeker, Arch. Sjaardemaleen nr. 1.

²¹¹ GA Franeker, Arch. Sjaardemaleen nr. 1.

en Popck Sybrants Bonga.²¹² Sicke's eerste vrouw Ydt Juws Dekema was een kleindochter van Swob Sjaarda.²¹³ Ocko werd 23 augustus 1561 te Orleans als student ingeschreven en huwde later; hij overleed voor 1570.²¹⁴

- voor 1580

Hero van Hottinga

beneficiant van het leen, had het teruggegeven waarna het een tijdlang niet be-
diend was geweest.²¹⁵ Walsweer acht hem een kleinzoon van de in 1541 over-
leden pastoor Hero van Hottinga, mogelijk een zoon van Jarich Hottinga, in
1580 notaris te Franeker.²¹⁶

Jansprebende

De stichting van dit leen zou teruggaan tot 1204 en zijn geschied door Focco Hummama en Tet van Indijck en Pytter Aesonge en Zimek Hummama; de tekst van de fundatiebrief (afschrift van een zo-
veelste copie) is echter 16/17^e eeuws.²¹⁷ Het stuk is zonder twijfel een falsum maar de kern – met de
namen van de stichters en het reserveren van het jus patronatus en (de daaruit voortvloeiende col-
latie)– kan misschien juist zijn. Meegedeeld wordt dat in 1503 Wybrant Hommema een afschrift
van de stichtingsbrief zou hebben gekregen.²¹⁸

Volgens Walsweer bestond het leen in ieder geval in 1455.²¹⁹ In 1523 ontstaat een geschil over de
begeving van het leen. De magistraat van Franeker heeft blijkbaar een priester benoemd waartegen
Goedfrunt Hayesz., als nakomeling van de stichters, in verzet komt. Scheidslieden spreken daarop
uit dat de door de stad benoemde prebendaat in het rustige bezit der prebende zal blijven en dat na
diens afstand of overlijden Goedfrunt in dat leen de benoeming zal doen en dat als het beneficium
daarna weer openvalt de alsdan rechthebbende het leen zal begeben.²²⁰ Aldus is inderdaad later
gehandeld (zie hierna). In de eerste helft van de 17^e eeuw procedeerde de stad Franeker nog over
deze prebende maar na 1635 schijnt het zijn – vermeende – rechten daarop te hebben verloren of
prijsgegeven.²²¹ Het bestaat thans nog steeds als studieleen, ter collatie van de familie.
Het leen bezat vooral land te Ried²²² en komt daarom ook wel voor als Heer Godfrieds- of St.
Jansleen aldaar.

Aan het leen verbonden priesters zijn eerst vanaf ca 1500 bekend.

(1496 -) 1511 **Meynert Jansz.**

Meynardus Franekerensis schreef in 1496 een 'Groninger passie'.²²³ Bij testament
van 28 oktober 1501 vermaakt Kathryn Harinxma te Sneek heer Meynert Jan zoen
alhier een tabberd; heer Meynert heet dan 'provenpriester'.²²⁴ Edwer Sjaarda
legateerde in haar testament d.d. 27 mei 1510 'alda heer Meynert' een klein

²¹² Walsweer, 'Sjaardemalien', 50 n. 150.

²¹³ Walsweer, 'Sjaardemalien', 50 n. 150.

²¹⁴ Zijlstra nr. 12410.

²¹⁵ Hazelhoff, 52.

²¹⁶ Walsweer, 'Sjaardemalien', 51 n. 152. Een Hero van Hottinga werd 10 juni 1577 als student te Keulen inge-
schreven; Zijlstra nr. 1423 noemt deze een zoon van Dominicus van Hettinga maar de oudste zoon heet Jarich. In de Genealogie-
Hottinga (Stb. I, 224) is hij niet te plaatsen

²¹⁷ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 nr. 3778, 231; vgl. Van Apeldoorn II, 229-230.

²¹⁸ Stb. I, 209. In de genealogie Hommema (Dronrijp) komt hij niet voor.

²¹⁹ Walsweer, 'Sjaardemalien', 41 n. 7.

²²⁰ GA Franeker nr. 85 reg. 56.

²²¹ Van Apeldoorn II, 230-235.

²²² BB I, 259; Tjessinga I, 10, 11; 71, 72.

²²³ Mededeling O. Vries d.d. 21 januari 1981; vgl. Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 76.

²²⁴ FT, nr. 66.

bedrag.²²⁵ In 1511 staat (oude) heer Meinert te boek voor de ontvangst van huur van landerijen te Ried.²²⁶
Het lijkt er op dat hij ook het Donialeen* te Sneek bezat.

- 1514 **Bocko**
te Franeker, staat in 1514 te boek als ontvanger van de huren uit land te Ried²²⁷ en was dus toen prebendaat van dit leen.
- 1523 - †1556 **Thomas Jans**
was in 1523 door de stad Franeker op deze prebende benoemd en bleef in het bezit daarvan na scheidsrechterlijke uitspraak (zie boven). In 1543 staat hij te boek als bezitter van deze prebende.²²⁸ In 1556 (waarschijnlijk tussen 2 november en 4 december) worden de goederen van wijlen Thomas Jans, prebendaat van de Jansprebende, geïnventariseerd; hij heeft dan een dochter Lysabeth, gehuwd met Douwe Wybesz.,²²⁹ over wie in april 1557 Seerp Douwesz. als momber voorkomt.²³⁰ Lolck heer Thomas, genoemd in 1555²³¹ en 1557²³² zal zijn 'huisvrouw' zijn geweest. Op 16 februari 1557 vond de verkoop van de goederen van Thomas Jansz. plaats.²³³
- 1556 - 1568/9 **Tiete Hayesz.**
Op 19 juli 1556 wordt het placet verleend op de nominatie door Haye Godfrundts en zijn zusters van de clericus Tiete Hayesz. op deze prebende, vacant door het overlijden van Thomas.²³⁴ De in 1523 getroffen regeling werd dus nu uitgevoerd. Op 11 oktober 1560 belooft Egbert Wigmans, vicarius te Workum*, namens Tiete Hayesz., beneficiant van deze prebende, drie jaar achterstallige bijdrage aan het tractement van de schoolmeester alsmede door de stad voor het prebendehuis gemaakte kosten te betalen.²³⁵ Op 27 juli 1570 wordt door Tiete nogmaals een bedrag betaald,²³⁶ maar hij bezat de prebende toen niet meer. Zijn rechten daarop verloor hij omdat hij inmiddels ouder was dan 25 jaren en geen priester wilde worden; hij studeerde toen te Leuven.²³⁷
- 1568/9 – 1578 **Wibrandus Franchet**
Op 30 september 1568 (nadat Wybrant op 27 zelf reeds daartoe verzoek had gedaan) verzoekt Benedict Franchet, deurwaarder bij het Hof van Friesland, het placet voor zijn zoon na nominatie door olderman, burgemeesters en raad van Franeker met advies van de heerschappen, tot de vrije prebende van het Sint Jansaltaar, in plaats van de voorgaande die inmiddels ouder dan 25 jaren oud is en geen priester wil

²²⁵ FT, nr. 77.

²²⁶ Tjessinga I, 10, 11.

²²⁷ Tjessinga I, 71, 72.

²²⁸ BB I, 259.

²²⁹ RA Franeker nr. 126, 383vlg.

²³⁰ RA Franeker nr. 180, 24v.

²³¹ RA Franeker nr. 180, 7.

²³² RA Franeker nr. 180, 22.

²³³ RA Franeker nr. 180, 25.

²³⁴ GA Franeker, O.A. nr. 86 (Telting nr. 92).

²³⁵ Arch. HG Franeker nr. 1, 54-54v.

²³⁶ Arch. HG Franeker nr. 1, 54-54v.

²³⁷ GA Franeker, O.A. nr. 87 (Telting nr. 135). Zijlstra noemt hem niet.

worden; het verzoek werd dezelfde dag ingewilligd.²³⁸ Op 21 september 1568 had Wybrant te Utrecht de kruinschering ontvangen.²³⁹ Op 6 oktober 1568 proclameert pastoor Pieter Thomas de genomineerde prebendaat waarbij namens Tiete Hayesz., student te Leuven, verzet wordt aangetekend.²⁴⁰ Uiteindelijk komt op 24 maart 1569 een transactie tot stand; daarbij trekt Tiete zijn verzet in. Wybrant Franchet krijgt het genot van de prebende. Bij de eerstvolgende vacature zullen Tiete en de zijnen de collatie van het leen hebben.²⁴¹ Wybrant Franchet wordt nog op 23 januari 1578 als beneficiant van deze prebende genoemd.²⁴² In 1574 wordt er nog eens aan herinnerd dat in 1511 heer Meyne bezitter van het leen was en in 1514 heer Bocko.²⁴³

Crispinus en Crispinianusleen

Ook dit leen zou reeds in 1455 hebben bestaan.²⁴⁴ Daarmee was het het oudste gildeleen van Franeker.²⁴⁵ Het leen was eigenaar van de zate Botwerd te Dongjum; de zate was belast met uitkeringen aan priesters aldaar en te Franeker.²⁴⁶

Op 6 juli 1543 wordt door de bisschop van Utrecht toestemming gegeven de vicarie van Crispinus en Crispinianus met de kerkfabriek van Franeker te verenigen; de vicarie is dan vacant door het overlijden van Dominicus Hectoris.²⁴⁷ Pastoor en kerkvoogden komen dan ook op 16 april 1545 voor als eigenaren van de prebende van wijlen heer Douwe.²⁴⁸ Blijkbaar rezen er later problemen want in 1557 wordt geprocedeerd over het bezit van twee derde van de zate te Dongjum. Bij behandeling in appèl bleek het het Hof dat geen van de partijen tot de zate gerechtigd was en sprak het op 20 december 1557 uit de zate aan de procureur-generaal te laten volgen.²⁴⁹ Om zekerheid te krijgen omtrent hun rechten verzochten pastoor en kerkvoogden het leen met de kerk, wegens de daarop drukkende zware onderhoudslasten, te verenigen hetgeen door het Hof op 15 mei 1560 wordt toegestaan; Wilhelmus Lindanus, geestelijk vicarius in Friesland en namens Domdeken en de vijf kapittels te Utrecht *sede vacante* gedeputeerde van Utrecht keurde deze vereniging goed op 11 juli 1560.²⁵⁰ Over de eerdere goedkeuring in 1543 wordt niet gesproken. Daarop vroegen de kerkvoogden in het bezit van de zate te worden gesteld hetgeen door het Hof op 4 oktober 1560 werd toegestaan.²⁵¹

1510 - 1514

Johannes Peters

komt als heer Joannes Comen Pieters in 1510 voor²⁵² en zal een zoon geweest zijn van Comen (koemelker?, koopman?) Pieter, wiens huisstede te Franeker dan ook genoemd wordt.²⁵³ Heer Joannes Peters staat in 1511 en 1514 te boek als ontvanger

²³⁸ GA Franeker, O.A. nr. 87 (Telting nr. 135).

²³⁹ Ibid.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Ibid.

²⁴² RA Franekeradeel nr. 5, 219.

²⁴³ RA Franekeradeel nr. 5, 106.

²⁴⁴ Walsweer, 'Sjaardemalien', 41 n. 6.

²⁴⁵ Walsweer, Ibid.

²⁴⁶ BB I, 256; Tjessinga I, 7, 69.

²⁴⁷ ABU nr. 583-3, 9.

²⁴⁸ RA Franekeradeel nr. 93, 182.

²⁴⁹ Van Apeldoorn I, 250.

²⁵⁰ Hof nr. 85, 6-8.

²⁵¹ Van Apeldoorn I, 250.

²⁵² FT, nr. 77.

²⁵³ FT, nr. 77.

van de huur van de zate te Dongjum²⁵⁴ en was dus toen bezitter van dit leen. Ook uit een zate te Zweins ontving hij een jaarlijkse, in 1511 en 1514 vermelde rente,²⁵⁵ die in 1543 gerekend wordt tot de inkomsten van dit leen.²⁵⁶ Johannes Petri, van Franeker, werd 25 juni 1492 als student te Leuven ingeschreven.²⁵⁷

1540 - †1543

Douwe Hettesz./Dominicus Hectoris

komt op 12 september 1540 als prebendaat alhier voor²⁵⁸ en doet in maart 1543 opgave van de goederen van deze prebende.²⁵⁹ Hij overleed vóór 6 juli 1543.²⁶⁰

Sacramentsleen

Volgens Walsweer is het leen tussen 1470 en 1510 gesticht, mogelijk door heer Jan Tuyl.²⁶¹ In 1512 presenteert de landsheer (*ex superioritate*).²⁶² Later geldt het als een gildeleen maar op 12 juni 1558 staan de broeders van het Sacramentsgilde aan olderman, burgemeesteren, schepenen en raad van Franeker toe het leen zonder tussenkomst van het gilde te vergeven, mits de stad ook de kosten van 'het' proces draagt.²⁶³ Dit proces werd gevoerd met het klooster Lidlum dat blijkbaar ook rechten pretendeerde. Op 31 maart 1559 kwam tussen de stad en Lidlum een overeenkomst tot stand : de stad presenteert eerst, vervolgens zal de abt van Lidlum tweemaal de collatie toekomen, en vervolgens beurtelings.²⁶⁴

1510 - 1512

Goufredus

resigneerde in 1512 van dit leen.²⁶⁵ Als heer Godsfriond komt hij hier in 1510 voor.²⁶⁶ Hij overleed alhier op 24 juni 1513; de tekst op zijn grafzerk noemt hem prebendaat van het Sacramentsaltaar.²⁶⁷

1512

Martinus Hermanni

wordt 13 november 1512 door de landsheer met dit leen voorzien; aangetekend is daarbij dat de pastoor de institutie verricht²⁶⁸ (dus niet de aartsdiaken van St. Jan). Hij was van hier afkomstig en ontving op 15 september 1509 de wijding van subdiaken.²⁶⁹ Op 9 maart 1510 werd hij priester gewijd.²⁷⁰

1533

Heercke Heerckesz.

²⁵⁴ Tjessinga I, 7, 69.

²⁵⁵ Tjessinga I, 15, 76.

²⁵⁶ BB I, 256.

²⁵⁷ Zijlstra nr. 8323.

²⁵⁸ FT, nr. 160.

²⁵⁹ BB I, 256.

²⁶⁰ ABU nr. 538-3, 9.

²⁶¹ Walsweer, 'Sjaardemalien', 41 n. 3; 39; 47 n. 15.

²⁶² Aud. nr. 528, 209v.

²⁶³ GA Franeker, O.A. nr. 10, 134.

²⁶⁴ GA Franeker, O.A. nr.

²⁶⁵ Aud. nr. 1528, 209v.

²⁶⁶ FT, nr. 77.

²⁶⁷ Coll. Graftschriften, i.v. Franeker nr. G 209; De Walle, 241 nr. 1639. Mogelijk is hij dezelfde als Godfridus Tetardi, van Franeker, 18 december 1507 tot subdiaken, 11 maart 1508 tot diaken (Dom nr. 2544, 2v,67vo) en 8 april 1508 tot priester gewijd (AAU 23, 1896, 414), en 31 augustus 1508 als student te Leuven ingeschreven (Zijlstra nr. 8315).

²⁶⁸ Aud. nr. 728, 209v.

²⁶⁹ Dom nr. 2544, 21 (de wijding tot diaken werd aldaar niet gevonden).

²⁷⁰ AAU 23, 1896, 432.

wordt 20 mei 1533 gekozen als prebendaat van het Onze Lieve Vrouwe ter Nood-leen (zie aldaar), waarbij wordt bepaald dat hij tevens de vacante Sacramentsprebende zal bedienen.²⁷¹

1546 - 1548

Jasper

komt in 1546²⁷² en op 10 september 1548²⁷³ als prebendaat van dit leen voor.

1557

Pieter (Alberts?)

In januari 1557 is sprake van ‘Sacraments heer Pieter’.²⁷⁴ Mogelijk is hij dezelfde als heer Pieter Alberts, die met enkele andere priesters alhier 20 juli 1556 ge-noemd wordt.²⁷⁵

1567

Martinus Jacobi

wordt 24 maart 1569 op de titel van deze prebende geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.²⁷⁶

Onze Lieve Vrouwe ter Nood-leen

Volgens Walsweer bestond dit leen nog niet in 1470.²⁷⁷ Blijkens arbitrale uitspraak van 30 november 1501 kwam de collatie toe aan Ulbeth Taeckez., wiens halfbroer Wyger Sytgisz. het leen met vrij aanzienlijke goederen had begiftigd, indien iemand uit zijn familie priester zou zijn of dit zou willen worden en indien er niemand van ‘syn bloet’ in aanmerking zou komen, aan Ulbeth en zijn nakomelingen en de voogden en broederschap van Onze Lieve Vrouwe.²⁷⁸

Op 6 oktober 1526 treden pastoor, heerschappen, Epo Ulbezn te Peins en de voogden van het Onze Lieve Vrouwen ter Noodgilde als collatoren op;²⁷⁹ van de kant van Ulbeth Taekez. zal Epo opgetreden zijn.

Op 20 mei 1533 treden de vicarius Tyaert Symons, Julius van Botnia, de gildebroeders van Onze Lieve Vrouwe ter Nood en een volmacht van Epo Ulbesz., burger van Leeuwarden, als collatoren op;²⁸⁰ laatstgenoemde zal weer de staak van Ulbeth hebben gerepresenteerd. Op 17 maart 1559 kwamen Dirck Taeckezn. te Lollum en de magistraat van Franeker over de ‘kuer’ van de beneficant overeen dat de stedelijke regering met betrekking tot het collatierecht van deze prebende zoutreden in de plaats van de Broederschap van Onze Lieve Vrouw als het gilde zou verlopen of niet ouder gewoonte zou worden onderhouden²⁸¹, een situatie die na 1580 intrad. Nadien lijkt de stad het medecollatierecht te hebben verloren.²⁸² Het leen bestaat thans nog steeds als studieleen.

1501 - 1511

Claes Berents/Nicolaus Bernardi

²⁷¹ GA Franeker, ACN nr. 2 (Telting nr. 42).

²⁷² RvdA III, 416.

²⁷³ Arch. HG Franeker nr. 1.

²⁷⁴ RA Franeker nr. 126, 476.

²⁷⁵ RA Franeker nr. 126, 684.

²⁷⁶ ABU nr. 550*, 149v.

²⁷⁷ Walsweer, ‘Sjaardemalien’, 41 n. 5.

²⁷⁸ GPCV II, 217-218.; zie ook GA Franeker, O.A. i. 10, 43-44v reg. 32 (in het regest wordt de regeling van het collatierecht niet genoemd. Dirck Taeckezn. te Lollum verklaart 24 december 1547 de originele brief van 1501 in zijn bezit te hebben (ibid.); ten onrechte werd deze als de fundatiebrief beschouwd). Vgl. Nauta, *Decisien*, 353 (in de zaak van Tiaard Lieuwes namens zijn zoon tegen o.m. de magistraat van Franeker: Ulbe Taeckes te Peins had 30 november 1501 een jus patronatus ingesteld; verdere bijzonderheden worden niet gegeven).

²⁷⁹ GA Franeker, ACN nr. 1 reg. 65 (Telting nr. 28).

²⁸⁰ GA Franeker, ACN nr. 2 (Telting nr. 42).

²⁸¹ GPCV III, 452.

²⁸² Van Apeldoorn II, 236-241.

komt voor het eerst als prebendaat van dit leen voor op 30 november 1501.²⁸³ Als priester alhier wordt hij ook genoemd op 15 mei 1510.²⁸⁴ In 1511 staat hij te boek als ontvanger van een rente die in 1514 op naam gesteld is van de Onze Lieve Vrouwe prove.²⁸⁵ Hij was van hier afkomstig en werd in 1489 student te Erfurt.²⁸⁶

- 1517 - †1526 **Sybrant Oeghezn.**
wordt in 1517 als prebendaat (geen leen aangegeven) genoemd.²⁸⁷ Hij was van hier afkomstig en werd 7 maart 1517 tot diaken²⁸⁸ en 28 maart 1517²⁸⁹ tot priester gewijd. Na diens overlijden presenteren op 6 oktober 1526 de collatoren
- 1526 - 1533 **Johannes Folkertsz.**
dan nog clericus.²⁹⁰ Hij wordt later priester en resigneert in 1533 waarna op 20 mei 1533 gekozen wordt²⁹¹
- 1533 - 1537 **Heercke Heerckesz.**
Heercke te Franeker wordt 3 december 1533²⁹² en 31 januari 1537²⁹³ genoemd als verhuurder van 9 pm. land te Kubaard. Dit land behoort toe aan het Onze Lieve Vrouwe ter Nood-leen alhier volgens opgave in 1543.²⁹⁴ Hij kan dezelfde zijn als heer Heercke, zonder functie en standplaats genoemd in 1529.²⁹⁵
- 1541 - 1543 **Mr. Jan Rodolphs/Johannes Rudolphi**
wordt op 12 maart 1541 bezitter van dit leen genoemd; hij is dan nog geen priester maar subdiaken maar zal in ieder geval priester worden; de diensten worden wel verricht.²⁹⁶ Hij is wel priester 1543, wanneer hij als bezitter van het leen voorkomt.²⁹⁷ Hij kan dezelfde zijn als de van Groningen afkomstige Johannes Rudolphi, die 24 september 1502 te Rostock als student werd ingeschreven.²⁹⁸ Op 10 juni 1510 treedt hij als notaris te Franeker op,²⁹⁹ zo ook 19 augustus 1523³⁰⁰ en 1 maart 1534.
- ca 1559? **Taecke Dirck Taeckezn.**
ca 1559? **Tyaerdt Dirck Taeckezn.**
worden in een getuigeverklaring van 14 januari 1601 genoemd als beneficianten van dit leen.³⁰¹ Zij waren zoons van Dirck Taeckez. te Lollum, die in 1559 – zoals boven

²⁸³ GPCV II, 217-218.

²⁸⁴ Arch. HG Franeker nr. 1, 43-44v.

²⁸⁵ Tjessinga I, 3, 64.

²⁸⁶ Zijlstra nr. 9724.

²⁸⁷ RA Franeker nr. 44, 44.

²⁸⁸ Dom nr. 2544, 103v.

²⁸⁹ AAU 24, 1897, 26.

²⁹⁰ GA Franeker, ACN nr. 2 (Telting nr. 42).

²⁹¹ Ibid.

²⁹² RA Hennaarderadeel nr. 36, 215.

²⁹³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 301.

²⁹⁴ BB I, 257.

²⁹⁵ RA Hennaarderadeel nr. 36, 75.

²⁹⁶ GA Franeker, O.A. nr. 10.

²⁹⁷ BB I, 257.

²⁹⁸ Zijlstra nr. 7592.

²⁹⁹ Arch. HG Franeker nr. 1, 43-44v.

³⁰⁰ GA Franeker, O.A. nr. 85 reg. 56.

vermeld – over de ‘kuer’ van een beneficiaat op het leen een overeenkomst sloot met de stad Franeker en achterkleinzoons zijn van Ulbeth Taeckez., evenals de uit een andere staak stammende volgende

1572 **Egbert Berents**
clericus te Leeuwarden, die 6 juni 1572 als beneficiant wordt genoemd.³⁰²

Annaprebende

Op 2 augustus 1503 verklaren de broeders en zusters van St Anna dat zij een gilde hebben gemaakt met een aantal bepalingen, onder meer missen te harer ere.³⁰³ In diezelfde tijd zal door het gilde ook het Anna-altaar zijn gesticht waaraan een leen was verbonden. Of er een relatie is met de in 1511 genoemde ‘Sinte Annens kercke’³⁰⁴ is onbekend. Dan is ook sprake van een rente uit land te Wommels, toekomende aan ‘Sancta Anna’ alhier.³⁰⁵ In 1543 wordt dit leen niet genoemd. Het bestond echter nog in 1553.³⁰⁶

- 1553 **Mathias van den Grave**
In 1553 resigneerde de prior van de Kruisheren alhier van (het leen, verbonden aan) het Anna-altaar³⁰⁷ (het zal dan gaan om Mathias van den Grave die 21 augustus 1555 nog als prior voorkomt³⁰⁸), waarna

1553 **Foppius Hans**
op 14 februari 1553 tot dit altaar werd geïnstitueerd.³⁰⁹ In juli 1559 is hij bekend als vicarius te Winsum*, vanaf december 1559 als vicarius te Welsrijp*.

Thomasaltaar

In 1510 legateert Edwer Syaarda ook een bedrag aan de priester op het Thomasaltaar.³¹⁰ Verder is hierover niets bekend.

Prebendaten

Meermalen worden prebendaten genoemd zonder dat blijkt aan welk leen zij waren verbonden.

1483 **Johannes Goswini van Huet**
komt in 1483 als prebendaat voor³¹¹ en in 1501 en 1503 als vicarius (zie aldaar).

1488 - ca 1500 **Benedictus Heres**

³⁰¹ GA Franeker, O.A. nr. 2907; vgl. ook Tresoar, Copieën elders nr. 4108.

³⁰² Tresoar, Hs. 1510 portef. 4 (cit. ‘Rol Hof’ [niet bewaard gebleven]).

³⁰³ GA Franeker, Arch. van het gilde of de broederschap van St. Anna nr. 1 reg. 23.

³⁰⁴ Tjessinga I, 11 (rente 1 fl. 2 st. voor deze kerk en 12 st. voor de pastoor; vgl. ibid. I, 75: 1 fl. 14 st. voor de priesters en de kerk te Franeker).

³⁰⁵ Tjessinga III, 14.

³⁰⁶ ABU nr. 535, 171.

³⁰⁷ ABU nr. 535, 171.

³⁰⁸ Hof nr. 16691, 51. Zie voor hem ook onder de pastorie alhier, 1542.

³⁰⁹ ABU nr. 535, 171.

³¹⁰ FT, nr. 77.

³¹¹ FT, nr. 44.

komt in 1488 voor het eerst als prebendaat alhier voor.³¹² In 1489 was hij met zijn broer Joucke Heres, pastoor te Goutum*, en Hette Jongema, pastoor te Goënga, afgevaardigde naar de Rijksdag in Frankfurt.³¹³ Hij speelde ook later een rol in de politiek. In dat verband wordt hij door Worp van Thabor d.d. 20 maart 1498 (ten onrechte) pastoor alhier genoemd³¹⁴ (hij maakt dan deel uit van de delegatie die te Medemblik op 21 maart 1498 hertog Albrecht van Saksen als heer aanneemt) en 25 juli 1499 wanneer hij wordt opgenomen in het nieuw op te richten Hofgerecht van hertog Albrecht.³¹⁵ Na de Friese opstand in 1500 werd hij niet opnieuw benoemd (mogelijk voordien overleden?).³¹⁶ In 1468 was Benedictus Henrici te Leuven als student ingeschreven.³¹⁷

1503

Pieter

Op 3 oktober 1503 wordt Pieter, prebendaat, met Reyner, prebendaat alhier, en enkele geestelijken uit Bolsward genoemd als getuigen bij het opstellen van het testament van Schelte Lyauckama.³¹⁸ Hij kan hier gestaan hebben en is dan mogelijk dezelfde als de priester Petrus Jacobi, alhier vermeld op 15 mei 1510.³¹⁹

1510

Ulbed

Op 18 april 1510 geeft het Saksische bewind aan Ulbed, prebendaat alhier, verlof voor drie jaren studie te Leipzig.³²⁰ In een onbekend jaar overleed hij en werd hij te Franeker begraven.³²¹

1538 - 1555

Jan Wybez.

komt als prebendaat alhier voor het eerst voor op 20 oktober 1538.³²² Hij was van hier afkomstig, werd 28 maart 1517 tot subdiaken, 11 april 1517 tot diaken³²³ en 6 juni 1517³²⁴ tot priester gewijd. Op 23 december 1552 wordt Joannes Wybez., prebendaat, opgedragen als onderschoolmeester ter schole werkzaam te zijn.³²⁵ Ongedateerd wordt hij altarisist genoemd.³²⁶ Als prebendaat komt hij nog voor op 16 april 1555;³²⁷ van zijn kinderen is sprake op 8 maart 1558.³²⁸ Een naamgenoot is van 1540 tot tenminste 1547 bekend als pastoor te Schalsum*.

1547

Willem

wordt als prebendaat vermeld op 1 december 1547.³²⁹

³¹² Singels nr. 58.

³¹³ WvTh IV, 174; vgl. OFO II, nr. 170 en ook Vries, *Heilige Roomse Rijk*, 96, 97, 172. Over hem verder: Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 183.

³¹⁴ WvTh IV, 284; zo ook Schotanus, *Geschiedenissen*, 442.

³¹⁵ WvTh V, 2.

³¹⁶ GPCV II, 11.

³¹⁷ Zijlstra nr. 12281.

³¹⁸ FT, nr. 65.

³¹⁹ Arch. HG Franeker nr. 1, 43-44v.

³²⁰ Hof nr. 80, 14. Als student niet door Zijlstra genoemd.

³²¹ Coll. Graftschriften, Franeker, nr. G 156; De Walle, 240 nr. 1633.

³²² FT, nr. 147.

³²³ Dom nr. 2544, 50, 150.

³²⁴ AAU 24, 1897, 28.

³²⁵ Arch. HG Franeker nr. 1, 40v.

³²⁶ OFO IV, nr. 54.

³²⁷ RA Franeker nr. 126, 676.

³²⁸ RA Franeker nr. 126, 675.

³²⁹ RA Franeker nr. 152, 322.

Voorts is er nog een aantal te Franeker vermelde priesters waarvan op geen enkele wijze blijkt welk beneficium – pastorie, vicarie of prebende – zij hebben bezeten.

1420	Linzka ³³⁰
1467	Wynert ³³¹
†1468	Adrianus ³³²
1496	Symon ³³³
1510	Remmet/Remboldus Wilhelmi van Hasselt Hij was tevens notaris. ³³⁴
1542	Ulpus Tetardi komt als priester alhier voor 3 oktober 1542. ³³⁵
ca 1567	Everardus priester alhier, zou ca 1567 zijn gevlucht en in 1574 predikant te Osteel (Ofr.) zijn geworden. ³³⁶
vóór 1569	Petrus ‘de predikant van Franeker’ komt voor in de lijst van ‘Extra-ordinaire bedeeeling’ 1569-1576 te Emden. ³³⁷

Tenslotte worden in de jaren na de Reformatie nog genoemd

1582	Peter Willems ³³⁸
vóór 1585	Tjaerdt Foppes wiens weduwe ongedateerd genoemd wordt. ³³⁹

³³⁰ OFO I, nr. 32.

³³¹ OFO IV, nr. 30.

³³² De Walle 236 nr. 1606.

³³³ FT, nr. 55.

³³⁴ FT, nr. 77.

³³⁵ Arch. HG Franeker nr. 1, 45-45v.

³³⁶ DVF 17, 13. Reershemius, 181, i.v. Osteel noemt hem niet.

³³⁷ Van Toorenenbergen, 94.

³³⁸ RA Franeker nr. 9, 24v.

³³⁹ RA Franeker nr. 127, 270v.

FRIENS

Patroon: **Barbara?/Maria**¹

Bijzonderheden: bij de restauratie in 1987-1989 werd een uitgebreid archeologisch onderzoek niet nodig geacht (sic) en was het daarom ook niet gewenst. Er werden geen houten of tufstenen funderingen aangetroffen; gezien enkele tufstenen vondsten is er waarschijnlijk wel een tufstenen voorganger geweest.² Of dit de middeleeuwse voorganger is geweest die in 1794-1795 werd afgebroken³ blijkt niet.

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1435 - 1450 **Wybrandus**
pastoor alhier, verkoopt 18 september 1435 land te Swichum aan Oldeklooster.⁴ Als pastoor alhier komt hij nog voor op 1 oktober 1450.⁵

1491 **Wol**
komt als pastoor alhier en deken van Rauwerderhem voor op 5 april 1491.⁶ In 1486 is hij pastoor te Idaard*, van 1495 tot 1538 is hij bekend als pastoor te Roor-dahuizum*.

1509 – ca 1532 **Beentke Allarts**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 12 mei 1509.⁷ Hij is hier in ieder geval nog op 18 januari 1531⁸ en op 16 april 1532 wanneer een proces begint tegen de commandeur van Nes; de zaak wordt op 1 oktober 1535 ter schikking gewezen.⁹ Kort na april 1532 lijkt hij zijn intrek genomen te hebben in het klooster Aalsum, althans wordt hij bij de koop van een rente op 1 oktober 1534 heer Beentke van Friens tot Aalsum genoemd¹⁰; hij verkoopt deze rente op 1 oktober 1535.¹¹ Op 6 september 1535 komt Beencko Allarts als destijds pastoor alhier voor.¹²

ca 1532–1559/60 **Johannes Allardi**
geeft 3 februari 1543 aan hier nu 11 jaren te zijn.¹³ Hij is hier nog in 1559/60 en wordt dan met zijn dienstmaagd Anna genoemd.¹⁴ Hij komt ook voor als Johannes

¹ Verhoeven, 85, noemt de zegels van pastoor Beencko Allarts uit 1509 en 1535 (zie noten 7 en 12) met daarop Barbara, maar trekt daaruit geen conclusie of zij de patroonheilige was. Bos en Visser, 'De kerk te Friens', 174, achten het onwaarschijnlijk dat uit dit pastoorszegel afgeleid zou kunnen worden dat Barbara, een typisch laat-middeleeuwse heilige, patroonheilige van deze kerk zou zijn geweest. In 1543 (BB I, 112) is sprake van 'onsen vrouwen acker' onder de patroonslanden, derhalve Onze Lieve Vrouw/Maria.

² Bos en Visser, 174-176.

³ Ten Hoeve, Friens, 177-179.

⁴ OFO I, nr. 65, ferdan 30 april 1436, ibid. I, nr. 66.

⁵ OFO II, nr. 30.

⁶ OFO I, nr. 388.

⁷ Arch. Klooster Aalsum nr. 32 reg. 124; Tresoar, Zegelfoto nr. 858.

⁸ RA Hennaarderadeel nr. 36, 116.

⁹ Hof nr. 16688, 157.

¹⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 116.

¹¹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 116.

¹² Arch. Klooster Aalsum nr. 32 reg. 124; Tresoar, Zegelfoto nr. 878.

¹³ BB I, 112, 114.

Aylesz.¹⁵ en kan dezelfde zijn als Johannes Ationis, van Sneek, in juli 1519 als student te Keulen ingeschreven en aldaar 6 juli 1521 *bacc. decr.* geworden.¹⁶ Johannes Atkonis, van Sneek, wordt 9 december 1516 tot subdiaken gewijd.¹⁷

1561 - 1580

Hidde Ottoz.

voordien pastoor te Miedum*¹⁸, komt 13 januari 1561 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁹ Voor het laatst wordt hij als zodanig genoemd op 7 januari 1580.²⁰ Hij was een zoon van Otto Renicx.²¹

¹⁴ RR nr. 22, 53.

¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 852. Zijlstra leest Aytzesz. en komt tot de mogelijke identificatie met Johannes Atzionis. Wanneer op 28 juli 1564 een klacht wordt ingediend over Feicko Dircksz., grietman van Idaarderadeel, wordt gesteld dat over één van de zaken Johannes Aylesz., pastoor te Friens, inlichtingen kan verschaffen. Deze lijkt dus dan nog in leven te zijn geweest maar in 1561 is zijn opvolger reeds in functie.

¹⁶ Zijlstra nr. 5125.

¹⁷ Dom nr. 2544, 45; diaken- en priesterwijding niet vastgesteld.

¹⁸ Vorige standplaats volgens RR nr. 23, 78v (waar ten onrechte Fedde genoemd).

¹⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 685.

²⁰ Tresoar, Hs. FG nr. 908.

²¹ Hof nr. 16691, 234v.

GAAST

Patroon: onbekend

Bijzonderheden: het dorp komt ook voor onder de naam Lutkegaast.
Naast de pastorie was hier volgens een opgave ca 1550/2 een klein leen.²²

Pastorie

- 1439 **Bua**²³
- 1442 **N.N.**
wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁴
- 1445/6 **N.N.**
wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁵
- 1480 **Albert**.²⁶
- 1493/4 **?Mr. Hugo**
In 1493/4 worden ‘episcopalia’ voldaan voor mr. Hugo, cureet te ‘Gasort’, mogelijk Gaast?²⁷
- 1502 - †1521/2 **Albert**
Op 26 oktober 1502 wordt een regeling getroffen in het geschil tussen Albert, pastoor alhier, aan de ene en Wybren, vicarius te Kimsward* voor zichzelf, zijn moeder en zijn broers en zusters aan de andere kant. Daarbij wordt bepaald dat Albert eigendomsrechten houdt op 5 pm. land, afkomstig van wijlen heer Adam (verder niet te identificeren) en voorts 8 pm. krijgt uit 12 pm. in Knossensgoed bij Bolsward.²⁸ Als pastoor alhier komt hij nog voor op 20 maart 1521.²⁹ Hij overleed vóór 14 juni 1522³⁰ en stichtte een leen in de Noorderkerk te Stavoren*.³¹ Als stichter daarvan wordt hij in 1556 nog genoemd.³²
Zijn oomzegger Robijn Feytes was pastoor te Idsegahuizen* en Minnertsga*; van deze is o.m. een broer Ids bekend. Wellicht was de vader Feyte dezelfde als Feyte Idtsz., in 1511 genoemd als eigenaar van een klein stukje land te Smallebrugge.³³

²² St. Jan nr. 1165.

²³ OFO I, nr. 176.

²⁴ St. Jan nr. 935, 19v (‘Lyckegast’; soms is daarmee ook Rotstergaast* bedoeld maar hier niet omdat dit ‘Lyckegast’ onder het aartsdiakonaat van de proost van St. Jan behoorde en Rotstergaast niet.

²⁵ St. Jan nr. 935, 22 (‘Litkegast’).

²⁶ OFO I, nr. 302.

²⁷ BBH 39, 1920, 199.

²⁸ OFO I, nr. 458. Bij latere transacties met betrekking tot Knossensgoed (OFO I, nr. 502, 31 mei 1507;

GA Bolsward, O.A. nr. 539 reg. 48, 5 juni 1507; OFO II, nr. 368, 9 september 1535, en GA Bolsward, O.A. nr. 515 reg. 96, 7 juni 1544) is hij niet betrokken.

²⁹ ABU nr. 231, 93.

³⁰ ABU nr. 231, 130v.

³¹ ABU nr. 231, 130.

³² RA Bolsward nr. 107, 271-272, 236.

³³ RvdA II, 111 (suggestie van Y. Brouwers te Leeuwarden, 3 april 2010).

1522	Sible was de opvolger van de voorgaande en wordt 14 juni en 14 juli 1522 genoemd. ³⁴
1522/3	vacant Blijkbaar was in deze periode de pastorie vacant. ³⁵
1522/3- 1534	Wybrandus Simonis pastoor alhier, geeft 27 mei 1525 aan hier nu 3 jaren te staan; ³⁶ hij zal hier mogelijk nog in 1522 zijn gekomen. Hij was afkomstig van Workum en werd op 20 juni 1511 als student te Leuven ingeschreven. ³⁷ Op 12 maart 1513 werd hij tot diaken gewijd, ³⁸ op 26 maart 1513 tot priester. ³⁹ Hij wordt hier nog genoemd op 12 maart 1534. ⁴⁰ Mogelijk is hij de in 1542/3 genoemde Wybrant, vicarius te Workum*. Wybrandus Simonis is daar vanaf 1550 pastoor.
1543	Jacob Claess van Alkmaar ⁴¹
ca 1550/2	?Berwoldus wordt in een op veel plaatsen onbetrouwbare lijst ca 1550/2 genoemd als pastoor alhier. ⁴²
1551 - 1552	Pieter Dyrcksz. pastoor alhier in 1551, wordt 1552 voor commissarissen van het Hof van Friesland geciteerd. ⁴³
1558	Freerick Fransz. ⁴⁴
1558	Reynerus Alardi wordt op 29 oktober 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁴⁵
1558	Fedde Op 28 april 1566 wordt heer Fedde ‘opte Gaast’ genoemd. ⁴⁶
1575	N.N. wordt op 22 september 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁴⁷ Waarschijnlijk betreft het
1578	Eelcke ⁴⁸

³⁴ ABU nr. 231, 130v, 130.

³⁵ St. Jan nr. 1165.

³⁶ Hof nr. 93, 12v. (‘Luttike gaast’); gezien andere gegevens is ook hier Gaast bedoeld.

³⁷ Zijlstra nr. 8719.

³⁸ Dom nr. 2544, 89v.

³⁹ AAU 23, 1896, 461.

⁴⁰ Hof nr. 16688, 13.

⁴¹ BB I, 287.

⁴² St. Jan nr. 1165.

⁴³ Van Burmania, 24.

⁴⁴ Van Burmania, 20v.

⁴⁵ St. Jan nr. 1165.

⁴⁶ RA Gaasterland nr. 82, 214.

⁴⁷ St. Jan nr. 1168.

Prebende

Van de prebende alhier is niets bekend, ook niet het patrocinium.

ca 1550/2

N.N.

Volgens de reeds genoemde vaak onbetrouwbare lijst ca 1550/2 bezit *quidam clericus* de prebende.⁴⁹

⁴⁸ PI, 213.

⁴⁹ St. Jan nr. 1165.

GAASTMEER

Patroon: **Martinus.**¹

Bijzonderheden: volgens lijsten van 1132, 1243 en 1245 behoorde de kerk aan het klooster te Stavoren² dat blijkbaar later zijn rechten daarop heeft verloren. Behalve de pastorie was hier (tenminste) één ander beneficie: in 1511 is sprake van een vicarie,³ in 1543 van een prebende⁴, waarvoor hetzelfde landbezit wordt opgegeven als in 1511, zodat het hetzelfde leen betreft, voorts in 1550 van een beneficie op het Martinusaltaar⁵, ca 1550/2 van een prebende,⁶ in 1561 van de Caeciliavicarie,⁷ in 1581 van de vicarie⁸ en tenslotte in 1601 van het Jelsmaleen of de vrije prebende.⁹ Gezien de kleine omvang van de parochie zullen alle aanduidingen op hetzelfde beneficie betrekking hebben gehad.

Pastorie

1496 - 1499 **Idsardus Sickonis**

komt als pastoor alhier voor op 14 juli 1496¹⁰, als pastoor alhier en deken van Stavoren van 1496 tot 1499.¹¹ Idzart Sickez. Sickema, pastoor alhier, was een zoon van Sicko Aggez. Harinxma te Osingahuizen en N.N.¹² Edzardus Sicconis, van Heeg, werd 16 december 1480 te Keulen als student ingeschreven.¹³ Misschien is hij dezelfde als (H)Ette Sickesz., in 1511 vicarius te Wirdum*.

1511 - 1543 **Hero Lyoeleffsz.**¹⁴

1557/8-1564 **Tyarck Jeltesz.**¹⁵

- 1580

Bote Riencx

pastoor alhier, werd – volgens opgave d.d. 17 mei 1581 - bij de Reformatie afgezet maar mocht een deel van de pastoriegoederen blijven gebruiken zonder betaling van huur omdat hij behoeftig was en zijn kinderen anders om brood zouden moeten bedelen.¹⁶ Één van die kinderen zal Reyn H(eer) Boutes zijn geweest, die 13 november 1579 voorkomt.¹⁷ Op 4 augustus 1608 besluit de classis Bolsward-Workum Gedeputeerde Staten te vragen om een redelijk onderhoud voor de oude

¹ Verhoeven, 86.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³ RvdA II, 204.

⁴ BB I, 436.

⁵ ABU nr. 550*, 106.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ ABU nr. 550*, 106.

⁸ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, 21v, 119v.

⁹ Hof nr. 16705, 276.

¹⁰ PG, nr. 184; Tresoar, Zegelfoto nr. 163; in het randschrift moet 'SICKON' in plaats van 'UCKON' worden gelezen.

¹¹ Oudmunster nr. 1738, 178, 186, 194, 202; in 1500 treedt iemand anders als deken op, ibid., 209v.

¹² Tresoar, Hs. FG nr. 968, 483; Stb. I, 153; II, 95.

¹³ Zijlstra nr. 11792.

¹⁴ RvdA II, 203 (1511) resp. BB I, 436 (1543).

¹⁵ RR nr. 21, 14 (1557/8) resp. RA Wymbritseradeel nr. 5, 464 (6 februari 1564).

¹⁶ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, 21-21v.

¹⁷ RA Gaasterland nr. 63, 105.

priester alhier en op 2 oktober 1609 om een ‘geschenk’ voor deze.¹⁸ Mogelijk bediende hij ook de prebende alhier (zie hierna).

Caeciliavicarie/prebende

Reeds werd aangegeven dat waarschijnlijk voor het hier aanwezige leen steeds verschillende aanduidingen worden gebezigd. De oudste vermelding is van 1511.¹⁹

1511	Johannes wordt dan als vicarius genoemd. ²⁰
1543	Doytthie Jayez. is in 1543 prebendaat alhier. ²¹
1550	Cyprianus Jeltatus wordt op 27 februari 1550 op de titel van het beneficie van het Martinusaltaar geëxamineerd voor de toelating tot alle wijdingen. ²²
ca 1550/2	vacant Volgens een niet altijd betrouwbare lijst uit die tijd is de prebende vacant. ²³
1561	Martinus Andreae uit Friesland, wordt op 29 mei 1561 op de titel van de Caeciliavicarie alhier toegelaten tot de wijding (welke, is niet aangegeven). ²⁴
Zjed	Bote Riencx Op 16 oktober 1601 dient een geschil tussen de patroons van het Jelsmaleen of de vrije prebende alhier en Auck Haitse dr. namens haar zoon Sicke, ‘clerck’ te Franeker. Dan geformuleerde vraagpunten zijn waar het ‘principaal accoord’ d.d. 23 mei 1591 is gebleven en wie en wanneer op dit leen is gekozen na heer Bote Riencx. ²⁵ Het lijkt er dus op dat deze, tot 1580 pastoor alhier, daarvoor of tijdens zijn pastoraat het leen heeft bediend. Op 16 mei 1581 wordt aangegeven dat aan de vicarius (niet met name genoemd) door de ingezetenen zeker onderhoud is toegestaan. ²⁶

Overige

1564 ?	Alle Sibrens ²⁷
1579	Jeltye ²⁸

¹⁸ Kalma, *Classisboek Bolsward-Workum*, 71, 93-94.

¹⁹ RvdA II, 204.

²⁰ RvdA II, 204.

²¹ BB I, 436.

²² ABU nr. 550*, 106 (wellicht bedoeld een altaar in de Martinuskerk alhier?).

²³ St. Jan nr. 1165.

²⁴ ABU nr. 550*, 106.

²⁵ Hof nr. 16705, 276; volgens *ibid.*, 458, 10 juli 1602 heette de zoon Sicke Jans. De sententieboeken uit deze periode bleven niet bewaard. Het accoord van 1591 is verder onbekend.

²⁶ Tresoar, *Verzameling Aanwinsten* nr. 242, 119v.

²⁷ RA Wymbritseradeel nr. 5, 520 (zijn tegenpartij woont in 1550 hier, MC).

²⁸ RA Gaasterland nr. 83, 106, 13 november 1579.

GARIJP

Patroon: **Petrus**²⁹

Bijzonderheden: de later vervangen kerk was van tufsteen.³⁰ Bekend zijn twee sarcofagen uit de 12^e eeuw.³¹
Behalve de pastorie was hier een vicarie (1511)³² of prebende (1543);³³ gezien de opgave der landerijen betrof het hetzelfde leen.

Pastorie

1346 **Tetbodus**³⁴

14.. **...blinnert**
persona alhier³⁵

1428 **Henno**³⁶

1441 - 1447 **Pieter/Petrus**
wordt in 1441³⁷ en in 1447³⁸ genoemd, de laatste maal tevens als pastoor van Siegerswoude*.

1462 - 1482 **Thiaerd/Titardus Vliete/Blenesta**
Thiaerd komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1462.³⁹ Van hem bleven enkele zegels bewaard waarop hij Vliete resp. Blenesta heet.⁴⁰ In 1473 wordt hij ook Tyert van Akkrum genoemd.⁴¹ Voor het laatst komt hij hier voor op 1 augustus 1482.⁴²

1490 **Jettie**⁴³

1505 - 1507 **Aebele**
komt op 18 oktober 1505⁴⁴ en in 1507⁴⁵ als pastoor alhier voor.

²⁹ Verhoeven, 86; ook reeds Reitsma, 142 n. 1 (zonder bronvermelding). Twee pastoors zegelen met een zegel waarop Andreas als schildhouder is afgebeeld (zie noten 9 en 16).

³⁰ De Langen, 95.

³¹ Henstra en de Jager, *Opgravingen*, 67.

³² RvdA I, 238.

³³ BB I, 103.

³⁴ PB Hs 1466.

³⁵ De Walle, 309 nr. 2026.

³⁶ PB Hs 1466.

³⁷ PB Hs. 1466.

³⁸ GPCV I, 531.

³⁹ PB Hs. 1466.

⁴⁰ Arch. Klooster Aalsum nr. 45 reg. 29, 8 januari 1464, Tresoar, Zegelfoto nr. 766 (Vliete, afbeelding van Andreas als schildhouder) en nr. 47 reg. 99, 14 juli 1479, Tresoar, Zegelfoto nr. 895 (zelfde zegel); echter Arch. Haskerconvent nr. 34 reg. 11, 2 juli 1473, geen zegelfoto; randschrift volgens toevoeging bij het regest: Blenestha.

⁴¹ Arch. Haskerconvent nr. 34 reg. 11.

⁴² OFO II, nr. 208.

⁴³ Verhoeven, *Klokken*, 91.

⁴⁴ OFO I, nr. 507; zegel: Andreas als schildhouder.

⁴⁵ PB Hs. 1466.

Wellicht is hij dezelfde als Aebele, in 1514 pastoor te Suameer*.

1509	Hans ⁴⁶
1516	Jacob ⁴⁷
1550	Juw pastoor alhier, presenteerde met twee anderen in 1550 een nieuwe prebendaat. ⁴⁸
1556	Lambert Jochimsz. ⁴⁹
1559	Agge ⁵⁰
1561	Joannes Ofkesz. ⁵¹ In 1568 komt hij voor als vicarius te Oosterend* en was daar na een diensttijd onder De Robles van 1573 tot 1575 opnieuw vicarius. Mogelijk was hij in 1578 weer hier (zie hierna).
1570	Roelof Thomas ⁵² Mogelijk dezelfde als een gelijknamige die in 1561 vicarius wordt te Westermeer*. Hij kan in 1571 zijn vertrokken als pastoor te Akkerwoude*; althans wordt hij daar in 1580 genoemd en in 1571 kwam daar in januari en hier in november een nieuwe pastoor.
1571	N.N. wordt 20 november 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁵³
1573	N.N. wordt 19 augustus 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁵⁴
1574	N.N. wordt 25 oktober 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁵⁵
1578 ?	Joannes Ofkesz. wordt in 1578 hier weer als pastoor genoemd ⁵⁶ , maar zowel in 1575 als in 1580 ook te Oudega (Sm.)*, zodat de vermelding hier kwestieus is.
1578 - 1580	Thomas

⁴⁶ PB Hs. 1466.

⁴⁷ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2377.

⁴⁸ ABU nr. 535, 17v-18 (abusievelijk: presentatie tot de kerk), vgl. ABU nr. 550*, 6 (waarbij doorgehaald dat het om de kerk ging en is aangegeven dat het de prebende betrof).

⁴⁹ Van Burmania, 12.

⁵⁰ Van Burmania, 12.

⁵¹ Van Burmania, 12.

⁵² Van Burmania, 12.

⁵³ St. Jan nr. 1168.

⁵⁴ St. Jan nr. 1168.

⁵⁵ St. Jan nr. 1168.

⁵⁶ PB Hs. 1466.

komt als pastoor alhier voor in 1578⁵⁷ en week in 1580 uit naar Groningen waar hij in 1581 overleed.⁵⁸

Op 9 januari 1581 wordt opgegeven dat ‘Foeke Ukes pastoors moder’ enig pastorieland gebruikt.⁵⁹ Aan wie Uke refereert blijkt niet.

Vicarie/prebende

In 1511 is sprake van de vicarie,⁶⁰ in 1534 van een jongerpriester⁶¹ en in 1543 van de prebende,⁶² evenals in 1550,⁶³ terwijl in 1562 weer van een vicarius sprake is.⁶⁴ Uit de opgaven van het landbezit in 1511 en 1543 blijkt dat het om hetzelfde leen gaat.

- 1550	Henricus Na diens dood of resignatie wordt
1550	Foppe Gabbonis door de pastoor en twee andere personen tot de prebende alhier gepresenteerd en op 4 februari 1550 geïnstitueerd. ⁶⁵ Op 27 februari 1550 wordt hij op de titel van de prebende alhier geëxamineerd om tot de wijdingen te worden toegelaten. ⁶⁶
1562	Jacob Jans komt in 1562 als vicarius alhier voor. ⁶⁷

Overige

1511	Sipke alhier, komt in 1511 voor als eigenaar van land te Hardegarijp en Bergum. ⁶⁸ Het zal eigen land zijn geweest want in 1511 noch in 1543 wordt van pastorie of prebende landbezit in beide plaatsen genoemd. Welke functie hij hier had is onbekend.

⁵⁷ PI, 202.

⁵⁸ CE, 345.

⁵⁹ Reitsma, 142 en aldaar n.3.

⁶⁰ RvdA I, 238.

⁶¹ FT, nr. 134.

⁶² BB I, 103.

⁶³ ABU nr. 550*, 6.

⁶⁴ Van Burmania, 12.

⁶⁵ ABU nr. 535, 17v-18 (zie ook noot 20).

⁶⁶ ABU nr. 550*, 6.(zie ook noot 20).

⁶⁷ Van Burmania, 12.

⁶⁸ RvdA I, 230 (heer Sipke in Garijp 5 mansmad te Hardegarijp); 232 (heer Sipke 1 en 3 mans maden te Bergum); 233 (heer Sipke 9 mans te Bergum). In 1543 heeft de pastorie te Garijp geen land onder Bergum (BB I, 103), die van Hardegarijp heeft dan 2 vennen te Bergum in de ‘Wren’, terwijl de patroon van Hardegarijp 11 mansmad in de ‘Wren’ heeft (BB I, 106).

GAUW

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk is in oorsprong middeleeuws, de toren stamt vermoedelijk uit de 13^e eeuw.² Behalve de pastorie was hier een eerst ca 1550/2 genoemde vicarie.³ Huisman wijst er op dat Goïngarijp thans niet alleen de uitstrek omvat van de kavels van Goenga maar ook die van het buurdorp Gauw. In de tijd dat het Sneekermeer ter plekke niet bestond is dat niet logisch. De uitstrek van Gauw (bij het Heregat en Jongeburen) moet tot Gauw hebben behoord of een afzonderlijk dorp zijn geweest. De naam Jongeburen wijst op een pendant Oudeburen dat dan in het zich uitbreidende Sneekermeer moet zijn verdwenen.⁴

Pastorie

1507	Jacob ⁵
1510	Nanna ⁶
1534 - 1535	Pier ⁷
1542	Bawe/Bernardus Jellius ⁸
1545 - 1553	Atte wordt 2 september 1545 ⁹ en 17 februari 1553 ¹⁰ als pastoor alhier genoemd.
1573	Laurentius Op 17 april 1573 wordt door de abt van Oldeklooster een klein bedrag betaald aan frater Laurentius, pastoor alhier. ¹¹ Tot welke orde deze behoorde is niet bekend; van enige relatie tussen Oldeklooster en Gauw is verder niet gebleken.
- 1580	Lolcke Jansz. gewezen pastoor; met hem is overeengekomen hem 200 goudgl. te betalen in twee termijnen, mei 1580 en mei 1581. ¹²

(Maria?)Vicarie

Over de 1558/60 genoemde vicarie is niets bekend.¹³ Mogelijk was deze gewijd aan Onze Lieve

¹ Verhoeven, 86. PB Hs. 1466 noemt Willibrordus als patroon.

² MF, 142.

³ St. Jan nr. 1165. RvdA en BB noemen hier geen vicarie of prebende.

⁴ K. Huisman in Leeuwarder Courant, dinsdag 10 november 1992.

⁵ Oosterhout, 562.

⁶ RvdA II, 412.

⁷ Hof nr. 16688, 150, 1 oktober 1535; proces begonnen 11 juni 1534.

⁸ GPCV II, 874.

⁹ RA Sneek nr. 21, 417.

¹⁰ RA Sneek nr. 22, 74.

¹¹ Arch. Oldeklooster nr. 7, Uitgaven, 37.

¹² Tresoar, Verzameling Aanwinsten, nr. 242 nr. 5.

¹³ St. Jan nr. 1165.

Vrouw: in een testament uit 1540 is sprake van afzonderlijke legaten aan Nicolaas en Onze Lieve Vrouw;¹⁴ eerstgenoemde was de kerkpatroon, de tweede wellicht de vicarieheilige.

¹⁴ FT, nr. 161.

GENUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Genum is een dochterkerk van Hallum*¹ Een deel van de 12^e-eeuwse tufstenen kerk bestaat nog.²
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1333	Ludolphus ³
1344	Dodo ⁴
1490	Diricus Feckama Zijn naam staat op de toen gegoten klok zonder functieaanduiding ⁵ maar hij zal de pastoor zijn geweest.
1490	Pyter ⁶
1511 - 1516	Monte ⁷ Hij moet onderscheiden worden van Monte, van 1511 tot 1528 bekend als pastoor te Ee*.
1539	Wttzie ⁸
1543	Hilbrand ⁹
1546/7 – 1550	Sittie Allez. Hij wordt 1546/7 geciteerd om een getuigeverklaring af te leggen. ¹⁰ Op 3 juni 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming tot pastoor te Hogebeintum* ¹¹ ; hij resigneert 11 juni 1550. ¹²
1550	Inne Tzioelez. tot dan pastoor te Akkerwoude* ontvangt op 3 september 1550 het placet op zijn benoeming tot pastoor alhier. ¹³

¹ Arch. Tjaerastate nr. 638; vgl. van Buijtenen, *Het Friese dorp*, 106, 110-112.

² MF p. 142; vg. Halbertsma, *Archeologisch Nieuwsbulletin* KNOB 1973, 101: het is de vraag of er een houten voorganger is geweest; in ieder geval ontbreken menselijke begravingen, later doorsneden bij het graven van funderingen.

³ ABU nr. 1, 4; Muller, *Registers en rekeningen* I, 418; Muller, *Regesten* nr. 699; Berkelbach van der Sprenkel nr. 1070. In plaats van 'Thonovic (?)' moet 'Genemen' worden gelezen.

⁴ Verhoeven, *Klokken*, 72.

⁵ Verhoeven, *Klokken*, 91.

⁶ PB Hs. 1466.

⁷ OFO IV, nr. 205 (1511) resp. RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁸ RvdA III, 93.

⁹ BB I, 142.

¹⁰ RR nr. 14, 78.

¹¹ RR nr. 49, 15.

¹² RR nr. 49, 20.

¹³ RR nr. 49, 20.

- 1567 **Adam Jans**
pastoor alhier, licht 28 juli 1567 met toestemming van het gerecht een zwarte rok uit de goederen van Henrick, vicarius te Stiens*, die is vertrokken, in verband met een schuld van deze en stelt een borg.¹⁴ Elders heet hij Adam Wybrich, pastoor alhier.¹⁵ Op 28 november 1580 wordt opgegeven dat door Adam Jans, de vorige pastoor, in verband met reparatie in 1579 van de pastorie geld was betaald.¹⁶ Adamus Johannis, van Leeuwarden, werd 1 februari 1550 te Leuven als student ingeschreven.¹⁷
- 1576 **N.N.**
werd 2 maart 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸ Waarschijnlijk betrof het
- 1580 **Frans Sybrands**
was hier – volgens Reitsma¹⁹ – reeds in 1570 hetgeen wij betwijfelen. Ook hij betaalde voor de reparatie van de pastorie in 1579²⁰ (maar eiste later terugbetaling). Hij ging tot de Reformatie over maar werd geen predikant. Op 1 september 1584 gaat Frans Sybrants, gewezen pastoor alhier en zich nu ophoudende te Slappeterp, een proces aan met de kerkvoogden over de opbrengsten van land.²¹ Hij vorderde van de gemeente de reparatiekosten van zijn uis, voorts 100 goudgl. pensie over de jaren 1580 t/m 1583 alsmede levenslang per jaar 25 goudgl. Het Hof wees zijn eis op 26 oktober 1583 toe.²² Om hem te kunnen betalen moest door de kerk land (i.c. 40 pm.) verkocht worden; de verkoop bij decreet werd het Hof op 10 maart 1585 bevestigd.²³ Op 8 februari
- 1587 treffen Gedeputeerde Staten een regeling voor zijn pensie.²⁴ Op 23 januari 1619 wordt zijn (ongedateerd) testament genoemd.²⁵

¹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 119v (niet pastoor te Cornjum* zoals PB Hs. 1519 aangeeft).

¹⁵ Van Burmania, 12.

¹⁶ Reitsma, 65. Hij voegt daaraan toe dat de in 1580 fungerende pastoor reeds in 1570 vermeld wordt (zonder bronvermelding) en dat deze dan misschien vroeger vicarius was (ibid., 65 n. 7). Een vicarie is alhier echter niet bekend).

¹⁷ Zijlstra nr. 11569.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ Reitsma, 65.

²⁰ Reitsma, 65.

²¹ Hof nr. 16700, 442.

²² Hof nr. 16803, 141-150. Het Sententieboek van het Hof uit deze periode bleef niet bewaard.

²³ Hof nr. 16803, 141-150. Van verkoop van de pastorie wordt niet gerept. Wel omvatte het verkochte vrijwel het gehele land (45 pm.) van de pastorie. De synode protesteerde in 1585 tegen de verkoop op verzoek van heer Frans van de pastorie (Reitsma en van Veen, *Acta synodes*, 17).

²⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2289, 98a (Hellinga, *Regesten Resoluties* GS nr. 1660).

²⁵ HCL, RA nr. F 11, 176.

GERSLOOT

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: Huisman wijst er op dat Gersloot verschoven is naar het nog niet geoccupeerde veen; Lucaswolde* kon pas ontstaan toen Gersloot ongeveer opgeschoven was naar de huidige plaats.² De oude kerkstede is waarschijnlijk getraceerd waarbij het opvalt dat deze slechts ongeveer 700 m. verwijderd was van die van Rijp*.³ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

Vanaf tenminste het midden van de 16^e eeuw was de pastoor alhier tevens pastoor van Luxwoude*.

ca 1220/30 **Pippridus**
De Vita van Dodo van Haske vermeldt hoe de verlamde dochter van Pippridus, 'sacerdos' alhier, door Dodo werd genezen.⁴

1281 **Mr. Avo**⁵

(1516/7?)- 1550 **Jacob Jacobs**
pastoor, verklaarde op 23 mei 1525 nu 8 jaren te Luxwoude* te staan⁶; of hij toen ook hier pastoor was blijkt niet. Hij resigneerde op 9 mei 1550 als pastoor van Luxwoude* en Gersloot⁷ en werd opgevolgd door

1550 - 1578 **Johannes Johannis van Bommel**
Op 3 juni 1550 ontving Johannes Johannis het placet op zijn benoeming als pastoor te Luxwoude* en Gersloot.⁸ Nadien komt hij meestal als pastoor van beide plaatsen voor: in 1552 (van Bommel, alleen van Gersloot),⁹ 15 mei 1553,¹⁰ 16 juni 1556 (alleen van Gersloot)¹¹, 1561,¹² mei 1566 (Bommel, alleen Luxwoude)¹³ en 1578.¹⁴ Verder wordt verwezen naar Luxwoude*. Voor zijn komst naar hier was hij korte tijd pastoor te Langezwaag*.

¹ Verhoeven, 86 geeft Anna, maar Mol geeft aan dat het in 1511 genoemde 'Sinte Anna'-land geen patroons- of pastoorsland was (Mol, 'De grauwe bagijnen', 100 n. 64).

² Huisman, 'Okkupaesje', 22.

³ Huisman, 'Okkupaesje', 25-26; vgl. kaart16.

⁴ Bollandus, *Acta III Martii*, 852. Dodo overleed in 1231.

⁵ ARDOU nr. 2291; in druk: De Geer, *Archieven*, II, nr. 525; OSU IV, nr. 2071.

⁶ Hof nr. 93, 4v.

⁷ RR nr. 49, 14.

⁸ RR nr. 49, 14.

⁹ Arch. DCF nr. 1471.

¹⁰ Arch. DCF nr. 2554, 158.

¹¹ Arch. DCF nr. 2554, 178v.

¹² RA Rauwerderhem nr. 62.

¹³ ABU nr. 543-3, rekening 1566/7.

¹⁴ PI, 293 (zonder plaats) resp. Hof nr. 16802, 331.

GIEKERK

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de kerk stamt uit het eind van de 12^e eeuw.²
Naast de pastorie was hier een in 1511 voor het eerst vermelde vicarie³, wel hetzelfde leen als de later vermelde prebende.

Pastorie

1475 **Aerlt Simonis**⁴

1480 **Andries**⁵

- ca 1504? **Sytie**
Na diens resignatie wordt

(ca 1504? **Gowerd**)
wiens hoedanigheid dan niet wordt aangegeven, op 11 maart (zonder jaar) door bucho, persona (niet aangegeven waar; het moet Wirdum* (-1508) of Leeuwarden-Oldehove zijn geweest, afhankelijk van de datering), en Frans Minnema (hoofdeling te Leeuwarden) aan Tako Obbema en de gemeente alhier voor de vacante pastorie aanbevolen.⁶
Volgens Vries werd het origineel van dit stuk door Bucho geschreven en dateert het uit ca 1513.⁷ Of hij hier is gekomen, is onbekend.
Gowerd zou dezelfde kunnen zijn als mr. Govert, persona (pastoor) (geen plaats) en deken, die in 1510 door de grietman van Leeuwarderadeel en Tietjerksteradeel een klacht van de pastoor te Oudkerk* voorgelegd krijgt.⁸ Mr. Govert Peters komt in 1505⁹ en 1519¹⁰ voor als deken van Leeuwarderadeel en Tietjerksteradeel en is van 1519 tot 1534 bekend als prebendaat te Leeuwarden*.

1511 **Mr. Hemme**¹¹

1512

1516 - 1525 **Sytthie/Severinus Hockonis**
Syttzio, pastoor alhier, komt voor het eerst voor in 1516.¹² Hij wordt meermalen genoemd; zo ontvangt Severinus Hockonis in 1523 commissie voor de uitoefening

¹ Verhoeven, 86 (de aangehaalde tekst geeft in het origineel 'Tetzierka' maar moet daar 'Getzierka' zijn). Martinus als patroonheilige ook HCL, Singels nr. 30, 1525.

² MF, 147. Volgens de Langen, 89, heeft de kerk zonder twijfel al in de 12^e eeuw bestaan.

³ RvdA I, 252.

⁴ OFO I, nr. 260; achternaam volgens het zegelrandschrijft, Tresoar, Zegelfoto nr. 816.

⁵ OFO I, 300.

⁶ HCL, Singels nr. 128, gedateerd op 1504? (in het regest persona te Leeuwarden maar het stuk geeft geen plaatsnaam).

⁷ Vries, *Naar ploeg en koestal*, 99 (door hem ten onrechte opgevat als een bericht naar de inwoners van Oenkerk).

⁸ HCL, Singels nr. 137 (in het regest persona en deken te Leeuwarden maar het stuk geeft geen plaats aan).

⁹ Arch. RBG nr. 26 nr. 104.

¹⁰ OFO II, nr. 292.

¹¹ RvdA I, 251.

¹² RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

van de jurisdictie in Oostergo van de proost van Oudmunster;¹³ als commissarius wordt hij 28 juni 1524 vermeld,¹⁴ als pastoor nog 4 februari 1525.¹⁵

- 1541 **Saskerus Folkeri**
komt 23 december 1541 als pastoor alhier voor.¹⁶
- 1550 **Gerardus Henrici**
komt 23 juni 1550 als pastoor alhier voor.¹⁷
- vóór 1566 **Jelle Hoytesz./Gellius Hotzenius**
uit Sneek, pastoor alhier, werd 18 februari 1567 verbannen.¹⁸ Hij had echter reeds Veel eerder zijn ambt neergelegd en de pastorie verlaten wegens zijn overgang naar de Reformatie. Afwisselend deed hij diensten te Leeuwarden en Franeker waar hij in 1566 als predikant in vaste dienst werd beroepen.¹⁹ Daarna deed hij dienst in het leger van graaf Lodewijk van Nassau en vluchtte na diens nederlaag bij Jemgum in 1568 naar Emden,²⁰ keerde in 1569 weer naar Leeuwarden en Franeker terug, vluchtte vandaar in 1573 weer naar Emden²¹, keerde na de Religievrede in 1578 weer naar Leeuwarden terug,²² ging in 1581 naar Bolsward, moest vandaar in 1583 wijken voor binnenvallende Spaanse troepen,²³ vroeg en verkreeg in 1583 om gezondheidsredenen emeritaat,²⁴ bleef daarna publiceren op theologisch gebied, woonde in 1584 te Nijland en 1586 – 1588 te Harlingen, in 1590 en 1591 te Franeker, 1595 te Leeuwarden²⁵ en overleed aan het einde der 16e eeuw te Leeuwarden of volgens anderen ca. 1600 onder Oenkerk.²⁶
- 1567 **Roelef**²⁷
- 1570 **Andries**²⁸
Mogelijk is hij dezelfde als Andries Bartelds, in 1569 pastoor te Tietjerk* en in 1573 pastoor te Nijega (Sm.)*.
- 1570 - 1580 **Roelof Willems**
komt als pastoor alhier voor op 12 juli 1570²⁹ en vertrok in september 1580 van Hier.³⁰ In 1563 komt hij voor als pastoor te Oenkerk*, in 1568 te Tietjerk*.

¹³ Oudmunster nr. 30-3, 80v.

¹⁴ ABU nr. 231, 79v.

¹⁵ HCL, Singels nr. 30.

¹⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 353.

¹⁷ NA, Arch. ACB nr. 944 (het stuk noemt hem te ‘Tzitzercke’, hijzelf tekent als pastoor te ‘Gietzercka’).

¹⁸ Hof nr. 7490, 107v-108.

¹⁹ Reitsma, *Honderd jaren*, 116.

²⁰ Reitsma, *Honderd jaren*, 160.

²¹ Reitsma, *Honderd jaren*, 168.

²² Reitsma, *Honderd jaren*, 180.

²³ Reitsma, *Honderd jaren*, 216.

²⁴ Reitsma, *Honderd jaren*, 309.

²⁵ NNBW VI kk. 1245-1247 volgens welk in 1581 waarschijnlijk naar Nijland; Romein, 385-386 noemt hem daar niet, wel te Bolsward, 264-265. In Nijland publiceerde hij zijn in 1584 te Leiden verschenen *Methodica descriptio* (zie daar. 546), in 1588 te Franeker vertaald uitgegeven als *Ordentlycke Beschrijvinge* (zie daar 629) (dit gegeven danken wij aan S. ten Hoeve te Sneek)

²⁶ Reitsma, *Honderd jaren*, 309.

²⁷ Van Burmania, 12v.

²⁸ Van Burmania, 12v.

²⁹ Hof nr. 16694, 187.

Vicarie/prebende

Het patrocinium van het in 1511 als vicarie³¹ en later als prebende genoemde leen is niet bekend. Wellicht was – volgens Reitsma³² – de prebende gewijd aan Liduina: in 1511 worden te Birdaard 20 pm. vennen en 4 pm. meden genoemd, in huur van ‘Ledwijna to Ghie tzercka’,³³ maar gezien het ontbreken van ‘sint’ bij de naam zal het om een inwonster van Giekerk gaan. De prebende had in ieder geval in 1580 geen land te Birdaard.³⁴

1520/1

Sefridus Jeronimi

geeft 27 mei 1525 aan hier nu 4 jaren als prebendaat te staan.³⁵

Severinus Hieronimi, van Leeuwarden, werd 2 juni 1513 en opnieuw 15 juni 1514 als student te Leuven ingeschreven.³⁶ Hij werd, als afkomstig van Sloten, 15

December 1515 tot subdiaken, 9 februari 1516 tot diaken en 8 maart 1516 tot priester gewijd.³⁷

ca 1577 - 1580

N. Rataller co. Balthasar Matthijsz. Boon

Volgens opgave uit 1580 heeft de grietman (Johan Jeroensz.) Rataller de prebende drie jaren geleden gekregen voor de zoon van zijn broer; deze is hier echter nooit geweest. Ook Balthasar Matthijsz. Boon zou daarop rechten hebben maar deze was al gehuwd voordat de grietman de prebende kreeg. De gemeente wil de prebende vrij voor de bekostiging van de predikant en de schoolmeester.³⁸

³⁰ Reitsma, 138; CE, 345 (het exemplaar van de Conscriptio Exulum in Arch. EVC nr. 3370 noemt hem Rodolphus Wilhelmi).

³¹ RvdA I, 252.

³² Reitsma, 136 n. 3.

³³ RvdA I, 199.

³⁴ Reitsma, 137.

³⁵ Hof nr. 93, 14v.

³⁶ Zijlstra nrs. 8622, 8532 (niet Oudkerk? zoals Zijlstra veronderstelde).

³⁷ Dom nr. 2544, 44, 99; AAU 24, 1897, 14.

³⁸ Reitsma, 137.

GOËNGA

Patroon: **Willibrordus**¹

Bijzonderheden: Bakker gaat er van uit dat Loënga* en Gauw* dochterkerken zijn van Goënga; voorts lag in de opstrek van de kerk alhier het zogenoemde Sneker Oudkerkhof (zie Goïngazwaag*) en verderop Goïngarijp*. Vanuit Goënga zou ca 950 de ontginning van het laagveengebied in zuidoostelijke richting, tegelijk met Sneek, Offingawier en Terzool, zijn begonnen.²
In 1496 is sprake van een prebendaat³, vanaf 1511 steeds van een vicarius.⁴
Waarschijnlijk is hetzelfde leen bedoeld.

Pastorie

1342 **Liudolphus**⁵

ca 1421? **Wibrandus**
In een ongedateerd stuk herroept bisschop Frederik de commissie waarbij hij, met toestemming van Reynerus, zijn deken van Bornego, het beheer van de zetel van Rauwerderhem in dit dekenaat aan Wibrandus, pastoor alhier, heeft toevertrouwd, wegens diens weigering om aan Reynerus rekening over de inkomsten af te leggen, en benoemt hij in diens plaats voor het lopende schrikkeljaar N.N..⁶

(1424 **Dodo**)
komt als zoensman voor in een stuk van 3 februari 1424 waarvan Sipma zich afvroeg of het geen maakwerk van ca 1600 zou zijn.⁷ Breuker gaat er van uit dat Pibo van Albada het in 1633 vervaardigde.⁸

1437 **Everardus**
curatus alhier, geeft 10 februari 1437 met o.m. de abt-postulaat van Ludingakerk en de pastoors te Idzega* en Hommerts* een *attestatio de bona vita* af voor Ywarus de Duren.⁹

1439 **Mr. Dirck**¹⁰

1441 **vacant**¹¹

1449 **Govert**¹²

¹ Verhoeven, 86.

² Bakker, 'Sneekermee', 56-61.

³ PG, nr. 133, 134.

⁴ RvdA II, 397.

⁵ Verhoeven, *Klokken*, 71.

⁶ ABU nr. 9, 132-132v; Muller, *Regesten*, nr. 1443 (datering 1393-1423); Muller en Joosting, *Bronnen*, derde afd. deel 4, 297 nr. 118, z.j.e.d., ca 1421?. Oldenhof, *Easterwierum*, 36 geeft 1421.

⁷ OFO I, nr. 40, met opmerking van Sipma.

⁸ Breuker, 'Pier Epes', 43.

⁹ GA Nijmegen, Oud Rechterlijk Archief nr. 1809, 37 (een dergelijke attestatie uit Friesland in de 15^e eeuw is verder nergens aangetroffen!).

¹⁰ Arch. Klooster Hospitaal nr. 16 reg. 12.

¹¹ St. Jan nr. 935, 19.

¹² OFO I, nr. 105.

- 147(4?)7-1486 **Wolter Johannis**
 zegelt als pastoor, zonder dat zijn standplaats is aangegeven, op 18 mei 1474.¹³ Als pastoor alhier komt hij voor het eerst voor op 24 april 1477.¹⁴ Blijkbaar was hij afkomstig uit de omgeving van Zwolle of Kampen: ongedateerd verkoopt hij een geldrente uit Sobbengoed en de helft van Marrekensgoed te Voorst en Wechterholte in het kerspel Zwolle, hem aangekomen van zijn moeder Hille, vrouw van Heze Peters, burger te Kampen¹⁵ en draagt hij een pacht over¹⁶ en op 6 april 1486 wordt verklaard dat hij een rente zal behouden uit een door hem verkocht huis te Kampen.¹⁷
- 1488 - 1490 **Mr. Hetto Jongema**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1488.¹⁸ Op 31 augustus 1489 besluiten Oostergo en Westergo gezanten naar de keizer te zenden; daaronder was Hetto Jongema, pastoor alhier.¹⁹ Na veel uitstel vertrokken zij pas in de loop van 1490. Hoe lang hij hier nog pastoor is geweest is niet bekend. Vanaf 1494 is hij bekend als vicarius perpetuus te Bolsward*.
- 1507 - 1525 **Johannes Meynardi**
 Op 26 augustus 1507 komt heer Johannes alhier voor,²⁰ op 10 december 1507 Johannes als pastoor alhier.²¹ Als pastoor wordt hij ook genoemd in 1511.²² Op 7 december 1521 tekent hij als Johannes Meynardi een testament.²³ Heer Johannes alhier komt nog voor in 1525.²⁴ Hij zal hier toen nog pastoor zijn geweest want hij overleed blijkbaar in deze functie: volgens opgave d.d. 17 december 1546 zou Eeff Jans op 2 januari 1540 haar rechten op de nalatenschap van Johannes, pastoor alhier, hebben verkocht aan mr. Agge Broersma en diens vrouw Sas, dochter van Eeff Foppes.²⁵ Hij kan – omdat hier in 1532 een ander als pastoor genoemd wordt – niet dezelfde zijn als heer Johannes alhier, die op 24 februari 1534 genoemd wordt als één van de kandidaten voor het vacante Agathaleen te Sneek*.²⁶ Een Johannes Meynardi, uit Friesland, werd 23 mei 1480 als student te Rostock ingeschreven.²⁷
- 1532 **Jacob**²⁸

¹³ OFO I, nr. 247; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 806.

¹⁴ OFO I, nr. 275.

¹⁵ GA Zwolle, KA 001, Cartularium Klooster Agnietenberg, 65. De overdracht geschiedde ten overstaan van Goesen van den Bussche, richter te Zwolle. Deze fungeerde als zodanig van februari 1466 tot maart 1484 (Berkenvelder, 'Richters en schouten', kk. 275-277). Het stuk is niet opgenomen in Berkenvelder, *Zwolse Regesten*.

¹⁶ GA Zwolle, Cartularium a.v., 66, ditmaal ten overstaan van Henric van Vilsteren, richter te Zalk (als zodanig bekend ca 1480-1483, RA Zwolle, Lijst van richters en schouten).

¹⁷ GA Kampen, Rechterl. Arch. nr. 76, 120.

¹⁸ PB Hs. 1466

¹⁹ WvTh IV, 174; vgl. Vries, *Heilige Roomse Rijk*, 97.

²⁰ Oosterhout, 562.

²¹ Oosterhout, 577.

²² RvdA II, 410.

²³ FT, nr. 99.

²⁴ OFO III, nr. 39 p. 109.

²⁵ RA Sneek nr. 21, 585.

²⁶ GA Sneek, O.A. nr. 73, 40.

²⁷ Zijlstra nr. 7261.

²⁸ ABU nr. 538-1, 109v.

1536	Sirck ²⁹
-†1540	Jacob overleed als pastoor alhier in 1540. ³⁰
1542 - 1543	Botto Wopkesz. komt 22 december 1542 ³¹ en in 1543 ³² als pastoor alhier voor.
1565	Broer Obbesz. ³³ In 1543 bezit hij als clericus de Onze Lieve Vrouweprebende te Sneek*. In 1574 is hij daar prebendaat; ook nadien wordt hij daar vermeld.
1567	Johannes Nicolai is in 1567 pastoor alhier en deken van Laag Wagenbrugge. ³⁴
1572	Sybren Sybrensz. wordt 23 mei 1572 als pastoor alhier en deken van Laag Wagenbrugge genoemd. ³⁵ In 1572 – zonder datum – wordt Sybrand Sybrands genoemd als pastoor te Loënga*.
1578 - 1580	Johannes Nicolai komt als pastoor alhier voor in 1578. ³⁶ In 1580 wordt verklaard dat met de gewezen pastoor voor 135 goudgl. is geaccordeerd vrijwillig te resigner ³⁷ ; op 7 maart 1581 wordt Johannes Nicolai als zodanig genoemd. ³⁸

Mariaprebende/vicarie

In 1496 komt een prebendaat voor³⁹, vanaf 1511 een vicarius.⁴⁰ In 1543 wordt de Mariavicarie vermeld.⁴¹

1496	Bennert Edesz. ⁴² Later – in ieder geval in 1511 – lijkt hij de Laurentiusprebende te Sneek* te bezitten.
1511	Jacob ⁴³
1542 - 1543	Aedger Elgers Aedger, vicarius alhier, wordt vermeld 22 december 1542. ⁴⁴ Na de resignatie van

²⁹ FT, nr. 99.

³⁰ Van Burmania, 12v.

³¹ GPCV II, 874 (cit. Stukken Gabbema; echter niet aangetroffen in Colectie Gabbema).

³² BB I, 407.

³³ RA Leeuwarderadeel nr. 206, 7v.

³⁴ Van Burmania, 12v.

³⁵ RA Sneek nr. 25, 294.

³⁶ PB Hs. 1466.

³⁷ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 12v.

³⁸ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 137.

³⁹ PG, nrs. 133, 134.

⁴⁰ RvdA II, 397.

⁴¹ BB I, 408.

⁴² PG, nrs. 133, 134.

⁴³ RvdA II, 397.

Adgerus Elgers wordt op 19 mei 1543 door de bisschop *jure devoluto* de Mariavicarie verleend aan

- 1543 **Wopko Nicolai**
van Bolsward.⁴⁵ Wopke Claesz. komt in 1543 als vicarius voor.⁴⁶
- ca 1550/2 **Cornelius**
wordt in een op veel punten niet betrouwbare lijst van ca 1550/2 als vicarius genoemd.⁴⁷
- 1558 (- 1564?) **Agge Rioerds**
Op 13 februari 1551 belooft Foppe Zyaerda, heerschap alhier, de hier wonende Aggeus Rodolphi te zullen onderhouden tot hij elders een beneficie ontvangt.⁴⁸ Op deze titel wordt hij 18 februari 1551 toegelaten tot de wijding als subdiaken.⁴⁹ Op 18 januari 1558 komt hij als vicarius alhier voor.⁵⁰ In 1564/5 koopt hij hier land⁵¹, maar niet blijkt of hij dan nog hier staat. Vanaf 1564 is hij bekend als pastoor te Idaard*.
- 1570 **N.N./Wlcke**
N.N. wordt op 16 maart 1570 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁵² Het zal gaan om Wlcke, in 1570 als vicarius alhier vermeld.⁵³
- Overige**
- (1510 **Isbrant Claesz.)**
priester alhier, collationeerde in 1510 met de priester Martinus Petri een zoenbrief uit 1424⁵⁴, waarvan onder het hoofd ‘pastorie’ reeds werd aangegeven dat het om een falsum uit 1633 gaat.
- 1533 ? **Mgr. Wathie (?) Baldewini**
priester in ‘Groegha’ – de tekst is moeilijk leesbaar – ontvangt 17 september 1533 *licentia testandi*.⁵⁵ Mogelijk is Goënga bedoeld.
- 1534 **Johannes**
wordt 24 februari 1534 genoemd als een van de kandidaten voor het vacante Agathaleen te Sneek*.⁵⁶ Hij kan niet dezelfde zijn als de voordien voorkomende gelijknamige pastoor (zie aldaar).

⁴⁴ GPCV II, 874 (cit. Stukken Gabbema, echter niet aangetroffen in Coll. Gabbema).

⁴⁵ ABU nr. 538-3, 6v.

⁴⁶ BB I, 408.

⁴⁷ St. Jan nr. 1165.

⁴⁸ ABU nr. 535, 69v-70.

⁴⁹ ABU nr. 550*, 17.

⁵⁰ RA Hennaarderadeel nr. 38, 21.

⁵¹ RR nr. 25, 30-30v.

⁵² St. Jan nr. 1168.

⁵³ Van Burmania, 12v.

⁵⁴ OFO I, nr. 40 (zie verder noten 7 en 8).

⁵⁵ ABU nr. 538-1, 55.

⁵⁶ GA Sneek, O.A. nr. 73, 40.

GOËNGAHUIZEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: blijkbaar is Goeëngahuizen ooit een zelfstandige parochie geweest. Het wordt vermeld onder de parochies, ressorterende onder het nieuwe bisdom Leeuwarden.¹ Deze parochielijst gaat echter terug op het Register van de Jaartax 1500/1 dat echter spreekt over ‘Gonyehuysum ofte Bornberghum’.² De ‘‘Aenbreng generael van Oestergoe ende Westergoe’ spreekt over ‘Buwehusen ader Bornbergum’.³ Omdat Goëngahuizen westelijk van Kloesewier* en Vlierbosch*, waar kerken hebben gestaan, lag moet het een eigen status hebben gehad en kan het zeker niet een andere naam voor Boornbergum* zijn geweest. Later – wel reeds in de late middeleeuwen – zullen alle drie hun zelfstandigheid hebben verloren en onder de parochie Boornbergum zijn gebracht.

¹ Schotanus, *Tablinum*, 52: ‘Cortehem, Goniehuysum, Boornbergum’.

² GPCV II, 20.

³ Tresoar, Oud-archief gem. Franeker, nr. 1, 145vlg., hier 152; aldus (‘Boyehusen alias Bronbergum’) ook de opsomming van de dorpen in de grietenij Smallingerland in de opeenvolgende Rentmeestersrekeningen (bv. RR nr 9, 1536/7, 4vo).

GOÏNGARIJP

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Bakker gaat er vanuit dat Goïngarijp ontstond nadat de bebouwing bij het zg. Sneker Oud Kerkhof (zie Goïngazwaag) zich – mogelijk in verband met wateroverlast – in zuidoostelijke richting had verplaatst, kort na 1200. Door het ontstaan van het Sneekermeer en de Goïngarijpster poelen, hoogstwaarschijnlijk in de eerste helft van de 13^e eeuw, raakte het geïsoleerd van de ontginning vanuit Goënga en moet het allengs onder Doniawerstal gekomen zijn.¹ Behalve de pastorie was hier een prebende, gesticht in 1456.² Deze wordt in 1525 aangetroffen als Ursulaprebende.³ In 1574⁴ en 1578⁵ is sprake van de vicarius, ongetwijfeld de bedienaar van hetzelfde leen.

Pastorie

- 1327 **Everardus**
Hij belooft in 1327 2 mark en een os van 5 mark te betalen aan de bisschop.⁶
- 1377 **Hammo**
pastoor alhier, werd 1 februari 1377 gepresenteerd als perpetuus vicarius te Witmarsum*.⁷
- 1389 **...bus ..skonis**⁸
- z.j.e.d. **N.N.**
Bisschop Frederik (1393-1423) vergeeft de kerk alhier aan N.N.⁹; op grond waarvan de bisschop dit deed is niet bekend; de voorganger in de pastorie is evenmin vermeld.
- 1477 - 1481 **Liwa/Ludolfus Idzonis**
komt 16 mei 1477 als pastoor alhier voor.¹⁰ Op 14 februari 1481 wordt hij door Douwa Tyepkazoën (Oenama), hoofdeling te Oldeboorn, en de gemene kerspellieden aldaar aan de landcommandeur van de Duitse orde voorgesteld als pastoor aldaar¹¹ en op 19 april 1481 verklaart deze zelf door de landcommandeur gepresenteerd te zijn.¹² Als hij inderdaad te Oldeboorn* is gekomen is dat slechts voor korte tijd geweest want op 1 september 1481 is deze pastorie blijkbaar weer vacant en is de benoeming van een nieuwe pastoor aanstaande.¹³ Indien Ludolfus inderdaad korte tijd te Oldeboorn heeft gestaan – mogelijk zag hij van benoeming aldaar toch nog af

¹ Bakker, 'Sneekermeer', 60-61, 64-65.

² FT, nr. 19.

³ Hof nr. 93, 5v.

⁴ St. Jan nr. 1168.

⁵ PI, 277.

⁶ Muller, *Registers en rekeningen* I, 215.

⁷ St. Paulus nr. 30, 52v.

⁸ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3; de naam volgens het randschrift van het fragment van het zegel van de in het stuk niet met name genoemde pastoor: Tresoar, Zegelfoto nr. 1206.

⁹ Muller, *Regesten*, nr. 1499.

¹⁰ OFO I, nr. 279; de naam aangevuld met restant van het zegelrandschrift: Tresoar, Zegelfoto nr. 823.

¹¹ ARDOU nr. 2287; vgl. Mol, *Friese huizen*, 79.

¹² ARDOU nr. 2288; vgl. Mol, *Friese huizen*, 354.

¹³ ARDOU nr. 2261.

– is het niet bekend wie hem hier opvolgde. Vanaf 1486 is hij in ieder geval weer hier.

1486 - 1488 **Liwa/Ludolfus Idzonis**
komt 21 februari 1486¹⁴ en 20/25 september 1488¹⁵ als pastoor alhier en deken van Laag Wagenbrugge voor.

1507 - †1511 **Atta**
komt als pastoor alhier voor vanaf 3 februari 1507,¹⁶ zo nog 28 juli 1511¹⁷ en overleed vóór 8 november 1511.¹⁸

ca 1517/8-1529 **Piecke/Petrus Ononis**
Op 23 mei 1525 geeft Petrus Ononis, pastoor alhier, aan hier nu 7 jaren te staan; indien hij geen institutiebrief overlegt zal hij worden geroyeerd.¹⁹ Blijkbaar heeft hij aan de vereisten voldaan want 16 september 1529 komt Piecke nog als pastoor voor.²⁰ Mogelijk is hij dezelfde als Piecke, 2 december 1539 zonder functie en standplaats genoemd; hij woont dan mogelijk niet meer in de grietenij Doniawerstal.²¹ Hij zal dezelfde zijn als D. Petrus de Gungripis, 10 april 1523 als student in de rechten te Keulen ingeschreven.²²

tussen 1528 en 1538 **Mr. Renick Renicks Reynarda**
van ca 1518/9 tot 1526 bekend als pastoor te Akmarijp*, is – zonder dat een exact tijdstip bekend is – hier pastoor geweest. In een ongedateerd stuk wordt aangegeven dat Jorrit Andringa de prebende te Akkrum* aan één van zijn zoons wilde geven; hij schreef daartoe aan Keimpe van Martena (n.b. † 1538), raad van de keizer, met het verzoek dat deze aan mr. Rienck, pastoor alhier en voormond over de kinderen van Tjaart Andringa (ov. na 1528), zou schrijven opdat ook deze de grietman zou vragen de nominatie te bezegelen; zelf had hij ook aan mr. Rienck geschreven.²³ Hij had een dochter Geel die gehuwd was met Gosse Tjaards Andringa.²⁴

1543 **Warnerus Henrici**²⁵
Mogelijk is hij dezelfde als Wernerus Henrici, van Sneek, 14 juni 1512 als student te Wittenberg en 19 juli 1513 te Leuven ingeschreven.²⁶

¹⁴ Arch. Klooster Hemelum nr. 3 reg. 2.

¹⁵ OFO IV, nr. 69.

¹⁶ Oosterhout, 504.

¹⁷ RvdA II, 411.

¹⁸ Oosterhout, 314.

¹⁹ Hof nr. 93, 5.

²⁰ RA Sneek nr. 142, 822.

²¹ Hof nr. 16481, 354: met anderen is hij voor het gerecht van Doniawerstal gedaagd waartegen hij blijkbaar een exceptie had ingediend, misschien omdat hij daar niet woonde? De exceptie wordt door het Hof overigens verworpen.

²² Zijlstra nr. 12142.

²³ Arch. EVC nr. 5161. Tjaart Andringa overleed tussen 1528 en 1543, Brouwers, *Andringa*, 17-18, zodat EVC nr. 5161 dus na 1528 en voor 1538 moet zijn geschreven. Ten onrechte plaatsen Kist en Wind, *Een man van eer*, 161 n. 17, hem eerst alhier en daarna te Akmarijp*.

²⁴ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 255-256; Walsweer, 'Rouckema's', 91-92; Brouwers, *Andringa*, 23. In 1562 is Hilcke Serpsz. Huurder van Gosse Andringa vanwege diens kinderen bij wijlen Geel Renicksdr., RA Wymbriteradeel nr. 6, 3v (mededeling Y. Brouwers, juni 2011).

²⁵ BB II, 3.

²⁶ Zijlstra nrs. 2819, 8657 (die hem vermoedelijk zoon van de in 1495 te Sneek vermelde chirurgijn Wernerus Hendriks noemt; hij zou dan dezelfde naam als zijn vader dragen!).

- 1558 **Joannes**²⁷
- 1558 **Hieronimus Focetus**
wordt 11 november 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁸ Hij kan de pastoor alhier zijn waarvan in 1559 wordt gesteld dat hij deken is van twee dorpen en zijn commissie heeft van de deken van Laag Wagenbrugge.²⁹ Vanaf 1563 is hij bekend als pastoor te Grouw*.
- 1562 - 1580 **Douwe Oenez. Holckema**
In 1562 wordt Douwe Oenez. als pastoor genoemd.³⁰ Dominicus Onis Holckema, pastoor alhier, week in 1580 uit.³¹ Op 4 juni 1583 klaagt de classis Sneek er over dat heer Douwe alhier, ‘een oude paep’, als duivelsbanner werkzaam is³²; hij is dus blijkaar teruggekeerd. Hij overleed te Steenwijk in 1586.³³

Ursulaprebende/vicarie

Op 5 juni 1456 sticht Wiba Thierxma bij testament een prebende waarvan collatoren zullen zijn de prior en de procurator van het klooster Thabor en de pastoor alhier.³⁴ Dit zal de in 1525 vermelde Ursulaprebende zijn geweest.³⁵ De in de jaren zeventig genoemde vicarius zal de bedienaar van dit leen zijn geweest.

- 1517/8- 1525 **Sypko Feytonis**
Op 23 mei 1525 geeft hij aan nu 7 jaren in het bezit van de Ursulaprebende alhier te zijn.³⁶
- 1543 **Olfert**³⁷
- 1574 **N.N.**
wordt in februari 1574 als vicarius alhier geïnstitueerd.³⁸
- 1578 **N.N.**
wordt naamloos als vicarius alhier vermeld.³⁹

Overige

- z.j.e.d. **Agge**

²⁷ Van Burmania, 12v.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

²⁹ Coll. Gabbema nr. 111 – XXIII.

³⁰ Van Burmania, 12v.

³¹ Arch. EVC nr. 3372, 163 (Holckema). CE, 364 noemt hem zonder familienaam.

³² Kalma, Classisboek Sneek, 3.

³³ CE, 364.

³⁴ FT, nr. 19.

³⁵ Hof nr. 93, 5v.

³⁶ Hof nr. 93, 5v.

³⁷ BB II, 3.

³⁸ St. Jan nr. 1168.

³⁹ PI, 277.

in 1511 is sprake van Agge, zoon van heer Agge van Gongrijp⁴⁰; wie deze laatste was is niet bekend.

⁴⁰ Oosterhout, 314-315.

GOÏNGAZWAAG

Patroon:

Bijzonderheden: in 1911¹ en 1943² werd een onderzoek ingesteld op het zg. Sneker Oud Kerkhof. De plaats heet reeds in 1511 ‘dat olde hoff’ en wordt als belender genoemd van land, gelegen onder Offingawier³ en Oppenhuizen.⁴ Aan de hand van de vondsten – onder meer werd tufsteen aangetroffen⁵ – werd vastgesteld dat zich daar destijds gedurende de 13^e tot in de 15^e eeuw een stenen kapel met kerkhof rondom heeft bevonden, bestemd – volgens Halbertsma – voor een verspreid rond het Sneekermeer wonende bevolking; de uitbreiding van omliggende dorpen deed de reden van bestaan van bestaan van deze kapel (evenals die van ‘Hommertser Oud Hof’ (= Wolbrandskerk*)) ophouden waarna deze verviel.⁶

In de bronnen vindt men geen enkele vermelding van een kerk of kapel alhier behalve de zekerheid dat het kerkhof in 1511 verlaten was. Het kerspel aan het Sneekermeer – aldus Halbertsma later⁷ – wordt in de oudste kerspellijst van Westergo (tussen 1256 en 1272) niet meer vermeld; het was toen blijkbaar al verdwenen. Wel staat daarin ‘Uffengwer’ (Offingawier); mogelijk is de kerk daarheen overgebracht; hemelsbreed is de afstand slechts twee km.; de beide kerksteden liggen echter niet in dezelfde strekking. Daarmee overigens lijkt niet in overeenstemming zijn een eerdere mededeling dat zich hier tot in de 15^e eeuw een kapel heeft bevonden.

In dezelfde latere publicatie schrijft Halbertsma⁸ dat het eiland De Sweagen, gelegen in het Sneekermeer en behorende tot het dorp Offingawier niet uitgegroeid is tot een nieuw dorp, genoemd naar de oude veldnaam.

Huisman wijst er op dat een toponiem wellicht de oplossing geeft. Het Kolmarsland, waar het oude kerkhof gelegen heeft, heet ook wel Sweagen. Opvallend is dat de plaats precies ligt tussen Goënga en Goïngarijp; de verkaveling van beide dorpen loopt precies gelijk; het is één verkavelingsblok. Men zou kunnen denken aan een tussenliggend dorp Goïngazwagen. Het verkavelingspatroon is ouder dan het Sneekermeer; boeren in Goïngarijp hadden in vorige eeuwen land aan de overzijde van dit meer dat oorspronkelijk veel kleiner was.

Huisman wijst er verder op dat aan de andere kant van Goïngarijp Snikzwaag lag, oorspronkelijk geheten ‘Ackronrijprasuagh’ (aldus vermeld in 1315),⁹ gezien de naam gesticht vanuit Akkrumerrijp, later Akmarijp. Deze op Akkrum gerichte naam is later veranderd in een naam die een relatie met Sneek lijkt aan te geven. Het is – aldus Huisman – bijna verleidelijk te denken dat de inwoners van het door het water bedreigde Goïngazwaag vertrokken zijn en zich hebben gevestigd op het grondgebied van het nieuwe dorp Snikzwaag. Omdat de naam Akkrumerrijp in 1315

¹ Dokkum, ‘Sneeker Oud Kerkhof’, 416-428.

² Halbertsma, ‘Sneeker Oud-Kerkhof’, 54-59.

³ RvdA II, 433-434.

⁴ RvdA II, 32.

⁵ Dokkum, ‘Sneeker Oud Kerkhof’, 421.

⁶ Halbertsma, ‘Sneeker Oud-Kerkhof’, 59.

⁷ Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 156.

⁸ Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 129.

⁹ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

genoemd wordt moet het verlaten van Goïngazwaag na dat jaar hebben plaatsgevonden.¹⁰

In ieder geval staat vast dat zich midden tussen Goënga en Goïngarijp een kerkstede heeft bevonden. Voor het bijbehorende dorp kan de naam Goïngazwaag worden aangehouden. Wij willen niet uitsluiten dat het een voorganger van Goïngarijp is geweest. De latere uitbreiding van het Sneekermeer bracht met zich mee dat het gebied van Goïngazwaag bezwaarlijk meer bediend kon worden vanuit Goïngarijp, waarna het overging naar Offingawier.

Bakker gaat er van uit dat na het verlaten van de ontginningslijn (vanuit Goënga) waar het zg. Oud Kerkhof lag Goïngarijp op de volgende as is ontstaan. Deze opschuiving zou kort na 1200 kunnen hebben plaatsgevonden. Door het ontstaan van het Sneekermeer en de Goïngarijpster poelen raakte Goïngarijp geïsoleerd van het oorspronkelijke ontginningsgebied en geraakte het bij Doniawerstal.¹¹

¹⁰ K. Huisman, Leeuwarder Courant vrijdag 15 mei 1992. Zie ook dezelfde, 'Verbroken verbindingen', *Fryslân*, 17, nr. 6 (november 2011) 22-23.,

¹¹ Bakker, 'Sneekermeer', 60-61, 64-65.

GOUTUM

Patroon: **Agnes**¹

Bijzonderheden: de uit de 11^e of 12^e eeuw daterende kerk, nadien gewijzigd, bevat nog tufsteen.² Naast de pastorie worden in 1511³ en 1540⁴ een vicarie en een prebende vermeld. In 1543 worden voor hier een vicarie en een vrijleen opgegeven⁵; van een prebende is dan geen sprake. Een vicarius en een prebendaat worden in 1579 vermeld.⁶ Prebende en vrijleen lijken niet hetzelfde beneficium aan te geven; de opgaven van de aan beide toebehorende landerijen stemmen niet met elkaar overeen.

Pastorie

- 1465 **Willem**⁷
Het wapen op zijn zegel is niet hetzelfde als dat op het zegel van de volgende; hij kan dus niet dezelfde als deze zijn geweest. Hij of zijn gelijknamige opvolger was wellicht dezelfde als Wilhelmus Nicolai, van 1476 tot 1482 bekend als pastoor te Huizum*.
- 1472 **Willem**⁸
- 1476 - 1493 **Jouke Heres**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1476⁹ en voor het laatst in 1493.¹⁰ In 1489 besluiten Oostergo en Westergo gezanten te sturen naar de keizer; door Oostergo wordt Jouke Heres, pastoor alhier, aangewezen. Onder de gezanten is ook zijn broer Benedictus Heres, prebendaat te Franeker*.¹¹
N.B.: PB Hs. 1466 noemt 1487 Jacob als pastoor alhier; dat kan geen betrekking heb ben op Goutum; mogelijk is Scharnegoutum* bedoeld maar over die parochie ont breken uit die tijd andere gegevens.

¹ Verhoeven, 86, vermeldt als naam van de in 1511 gegoten klok Godehardus (ook Verhoeven, *Klokken*, 97). Of deze ook als patroon moet worden beschouwd laat hij open. Six maakt in een beschrijving van schilderijen, aanwezig in de - toen nog bestaande - Wiardastate te Goutum melding van een schilderij, waarop 'St. Agneta' is afgebeeld, wellicht afkomstig uit de kerk te Goutum omdat er onder staat 'patrones van Goutum'; Six, 'Wiardastate', 174-175. Wiardastate werd in 1882 afgebroken. De huidige verblijfplaats van het schilderij is onbekend. Van Borssum Waalkes, in: DVF 19, 1900, 109 noemt een in 1511 Agnes genoemde klok; een tweede klok wordt dan niet vermeld. Volgens Verhoeven, *Klokken*, 97-98, is de naam echter verkeerd gelezen. De mogelijkheid bestaat dat de in 1891 vervangen gebarsten klok uit 1511 de naam Agnes inderdaad heeft gehad. De andere, grotere, eveneens uit 1511 daterende klok heette Godehardus; vgl. voor de twee klokken Dolk, 'Klokkenvordering', 15-16. Verhoeven, loc. cit. gaat niet van twee klokken uit en houdt het op een oorspronkelijk onjuiste lezing van de tekst van de grote klok.

² De Langen, 89; MF, 144-145.

³ RvdA I, 48.

⁴ RvdA 1540, 67.

⁵ BB I, 85-86.

⁶ PI, 174.

⁷ OFO II, 217. Voor het wapen het zegel bij Arch. SAG nr. 101.

⁸ OFO I, 122. Voor het wapen het zegel bij Arch. SAG nr. 78.

⁹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 85-87.

¹⁰ Oosterhout, 41 geeft 12 februari 1493; OFO III, nr. 23 p. 57 abusievelijk 7 februari 1492.

¹¹ WvTh IV, 174; OFO II, 176. Vgl. Vries, *Heilige Roomse Rijk*, 57.

1511 - 1516 **Jello**

(1517/9?)(1528?) wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld in 1511¹² In een ongedateerd, op ca 1515 te stellen stuk geeft hij aan voor 50 goudgl. schade te hebben geleden van de Geldersen.¹³ Hij wordt ook in 1516 als pastoor alhier vermeld¹⁴ en komt nog 1517/9 alhier voor (doch dan zonder dat zijn functie aangegeven is).¹⁵ Hij kan de in februari 1528 overleden priester Jella zijn die hier werd begraven.¹⁶

1529 **Mr. Claes/Nicolaus Hanckez.**

komt als pastoor alhier in 1529 voor bij de verkoop van een rente uit land te Rauwerd door een inwoner van Bolsward aan Wytze van Camminga en Rints Minnema; de andere getuige is mr. Doythie Wiarda, dan prebendaat te Bolsward*.¹⁷

- †1535 **Christoffel Truchsess**

zou reeds in 1528 hier pastoor zijn¹⁸, maar dat kan gezien het bovenstaande niet juist zijn. Hij was 31 augustus 1517 als afkomstig van Franeker als student te Leuven ingeschreven.¹⁹ Hij overleed als pastoor alhier 7 november 1535 en werd in de Galileëkerk te Leeuwarden begraven onder de zerk van zijn moeder.²⁰ Hij was een zoon van Wilhelm Truchsess von Waldburg, één van de raden in Friesland van de Saksische hertogen,²¹ en Sybbel van Oenya (of Wuytza).

zonder jaar. **Mr. Gercke Popkama**

Volgens uitspraak van het Hof van Friesland d.d. 4 juni 1538 heeft Botto Mockema 22 juni 1535 voor dat Hof doen dagvaarden mr. Gercke Popkama, 'wijlen eer' pastoor alhier alhier met de eis tot betaling van 69 goudgl., restant van geleend geld volgens obligatie d.d. 6 januari 1533. Gedaagde is niet verschenen, evenmin een volmacht noch is hij in het land (d.w.z. Friesland) gevonden. Zijn naaste 'vrienden' (verwanten) zijn Douwe Abbinga en Haye Sickinga. Ook bij de volgende indaging op 20 juni 1536 is hij niet verschenen noch was hij te vinden. Het Hof spreekt uit dat de eiser goederen van de gedaagde in beslag mag nemen.²² Op 7 oktober 1537 wordt een stuk uitgevaardigd inzake de apostolische absolutie voor Gerardus Popkema, priester in Friesland; de inhoud is onbekend.²³ Hij zal dezelfde zijn als Gerardus Feddonis, van Leeuwarden, 29 mei 1507 tot priester gewijd²⁴ en is dan zonder twijfel een zoon van Feddo Gerckez. Popkama,

¹² RvdA I, 26.

¹³ NA, Arch. ACB nr. 389c.

¹⁴ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹⁵ RR nr. 2, 126.

¹⁶ Diens grafzerk werd in 2005 teruggevonden in de kerk alhier. Een functie wordt niet vermeld. De Walle, 322 nr. 2120.

¹⁷ GA Leeuwarden, Arch. Cammingha nr. 3. Claes, pastoor te Goutum bij Leeuwarden, komt ongedateerd voor als geldlener aan Jan Gerbranda (ov. vóór 1550), Arch. Thoe Schwarzenberg en Hohenlansberg, nr. 903. Scharnegoutum* komt niet in aanmerking. Voor de periode 1507-1543 zijn de namen van de pastoors aldaar bekend, alleen niet wanneer de mutatie plaatsvond.

¹⁸ PB Hs. 1466.

¹⁹ Zijlstra nr. 8313.

²⁰ *Grafschriften* III, 16.

²¹ Over hem: Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 192-194.

²² Hof nr. 16481, 3. De dagvaardingen niet in Hof nr. 16688.

²³ ABU nr. 538-1, 148v.

²⁴ AAU 23, 1896, 410. De wijding tot subdiaken en diaken niet aangetroffen in Dom nr. 2544.

1490 – 1495 pastoor te Huizum* en vanaf 1498 bekend als pastoor te Leeuwarden-Oldehove*.

1537 - 1539

Mr. Marten

M. Marten alhier wordt zonder functie vermeld 5 mei 1537²⁵, als pastoor voor het eerst 7 september 1537²⁶ en voor het laatst 4 januari 1539.²⁷ Op 12 september 1537 en 28 januari 1538 procedeert hij tegen mr. Aelbrecht Gijsberts Aernsma namens zijn vrouw Margaretha²⁸ (zuster van de hiervoor genoemde pastoor Christoffel Truchsess).

Mogelijk is hij dezelfde als mr. Marten Henrici, in 1540 (-1541) pastoor van de Mariëngaarder pastorie van de Oldehove te Leeuwarden* en daarna pastoor op de stadspastorie van die kerk.

1540

Gabbe

geeft 10 augustus 1540 het pastorieland aan.²⁹

Kan hij dezelfde zijn geweest als Gabbe Takoz. Kinnema/Dijxstra die als prebendaat te Dronrijp* overleed op 7 januari 1547? Deze prebende bezat hij nog slechts kort.³⁰ Zijn familie was o.m. gegoed in Huizum.³¹

- †1541

Johan Roorda

‘pastor’ alhier, overleed 28 januari 1541.³² Als de vermelding ‘pastor’ juist is, heeft hij het pastoraat slechts zeer korte tijd vervuld. Van 1537 tot 1540 is hij bekend als prebendaat alhier. Van (waarschijnlijk) 1532 tot 1535 komt hij voor als pastoor te Huizum*. Het Stamboek noemt hem priester te Huizum en prebendaat te Goutum (dus geen pastoor!), waar hij stierf en begraven werd.³³

- 1551

Ivo Joannis

In 1551 werd door burgemeesters, schepenen en raden van Leeuwarden heer Ivo van Goutum gewenst als pastoor van de Oldehove* na het overlijden van mr. Pieter a Wouda, buiten wil en weten van de abt van het klooster Mariëngaarde. De abt eiste de nietigheid van de benoeming. Het proces werd voor het Hof van Friesland gevoerd. De uitspraak is onbekend.³⁴ In ieder geval komt Ivo Joannis vanaf 1554 als pastoor van de Oldehove voor.

Van 1540 tot 1543 is hij bekend als pastoor te Jelsum*, van 1543 tot 1546/7 als pastoor van Leeuwarden-Nijehove* welke functie hij in 1551 niet meer bekleedt.

1557

Foppe Gabbes³⁵

²⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 27.

²⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 33.

²⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 65.

²⁸ Hof nr. 16688, 379 en nr. 16689, . 8; cf. Hof nr. 16481, 735-736, 2 oktober 1537; 840-841, 29 januari 1538 (partijen ter minnelijke schikking geweest). Waarover het geschil ging is onbekend.

²⁹ RvdA 1540, 67.

³⁰ Zie Dronrijp*.

³¹ Walweer, ‘Kinnema’, 55.

³² Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443 (‘Kerck-Calender ofte Dootboek’), 96.

³³ Stb. I, 310, II, 208. Zijn grafzerk werd in 2005 in de kerk teruggevonden en vermeldt wel zijn sterfdatum maar niet zijn functie. Ook zijn weergegeven de wapens van zijn vier kwartieren. De Walle, 322 nbr. 2155.

³⁴ Van Buijtenen, *Oldehove*, 48-49.

³⁵ PB Hs. 1466.

- 1574 **Johannes Antonii**³⁶
- † 1575 **Phoppius Garippius**
pastoor alhier, overleed 7 juli 1575.³⁷
- 1576 **N.N.**
- 1576 **N.N.**
werden beide op 1 januari 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd; in beide gevallen werd hetzelfde bedrag aan rechten betaald, nl. 7 goudgl.³⁸ Betreft het mogelijk in één geval een verschrijving en is sprake geweest van een nieuwe vicarius alhier omdat bekend is dat Douwe Tyalckesz., vicarius alhier, althans in 1580 hier pastoor was en na 1576 van andere instituties hier niets bekend is?
- (1576?)-1580 **Douwe Tyalckesz./Dominicus Tjallingii**
sedert 1564 vicarius alhier, was de laatste pastoor en week in 1580 uit naar Groningen.³⁹ Hij werd waarschijnlijk in 1583 pastoor te Wierhuizen en verzocht vrijdom van schatting, aangevende 'hoe he suppliant een ballinck unnde hem alhier binnen Groningen wie een guet Catholicke priester toestaet eerlicke heeft gedragen' maar nu tot uiterste armoede is vervallen. Hij tekent als 'pastor in Goutum'.⁴⁰ Vanaf 1595 komt hij voor als predikant te Vierhuizen. Hij leeft nog in 1617.⁴¹

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1476.⁴² Het patrocinium is niet bekend. In 1589 beschouwde de gemeente zich als collator in een geschil met enkele Eminga's (zie hierna).

- 1476 **Galtko**⁴³
- 1511 (- 1517/9) **Foppa**⁴⁴
- 1540 - 1560 **Bartholomeus Bartholomei Chisena(l)**
Van Burmania noemt hem onder deze naam in 1558.⁴⁵ Bartholomeus is hier reeds vicarius in 1540⁴⁶ en komt in 1560 nog als zodanig voor.⁴⁷ Hij is vanaf tenminste 1564 prebendaat in de Oldehove* te Leeuwarden en overleed aldaar ca 1571.

1564 – 1575(6?) **Douwe Tyalckesz.**

³⁶ PB Hs. 1466. Antonii ook bij Reitsma, 52 n. 1.

³⁷ Zijn grafzerk in de kerk werd in 2005 teruggevonden. Een mutatie in de pastorie in 1574/5 wordt in het institutieregister (St. Jan nr. 1168) niet vermeld.

³⁸ St. Jan nr. 1168.

³⁹ CE, 339 (waar abusievelijk aangegeven dat hij te Groningen overleed).

⁴⁰ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 657 (Charters van den Hove V 430; de gemeente ondersteunt het verzoek: ibid. V 431).

⁴¹ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 851, 68, 77v.

⁴² Van Buijtenen, *Oldehove*, 85-87.

⁴³ Van Buijtenen, *Oldehove*, 85-87.

⁴⁴ RvdA I, 49 (1511) resp. RR nr. 2, 126 (1517/9, zonder functie).

⁴⁵ Van Burmania, 13.

⁴⁶ RvdA 1540, 67.

⁴⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 9.

op 3 augustus 1554 als student te Keulen ingeschreven⁴⁸, wordt 25 mei 1564 op de titel van vicarius alhier geëxamineerd en tot alle wijdingen toegelaten.⁴⁹ Op 17 augustus 1565 vermaakt hij al zijn goederen aan Barbara Fransdr., die bij hem woont en zijn huishouding doet.⁵⁰ Als vicarius wordt hij nog genoemd 3 november 1575,⁵¹, zonder functie en plaats op 18 januari 1578.⁵² Waarschijnlijk in 1576 werd hij hier pastoor (zie boven).

1579 (- 1589)

Ids Sjucks Eminga

Op 25 januari 1579 komt Sjuck Eminga uit naam van zijn zoon namens de vicarie (zonder plaats) contra een aantal personen, waarvan één, Rienick Tyaerts, 7 februari 1579 te Goutum woont,⁵³ voor.⁵⁴ Op 23 januari 1580 komt Ids Eminga, zoon van Sjuck, voor als genietende het beneficie van Goutum.⁵⁵ Hij zal zelf de aan de vicarie verbonden diensten niet hebben vervuld maar deze hebben ‘uitbesteed’ aan een priester en zelf, onder last van een uitkering aan deze, de inkomsten genoten hebben. De lijst van de Personele Impositie van januari 1579 noemt wel de (verder naamloze) vicarius alhier.⁵⁶

Op 19 januari 1583 zegt Sjuck Eminga namens zijn zoon Ids als possessor van de vicarie- of beneficielanden (zonder plaats) land op.⁵⁷ Eén van de gebruikers woonde te Goutum.⁵⁸ Op 27 april 1588 komt Fouwel van Eminga, weduwe van Sjuck, voor als wettige voorstander van haar zoon Ids, possessor van de vicarie alhier.⁵⁹ Op 31 oktober 1589 wordt vonnis gewezen in een geschil tussen Hessel en Menne Eminga aan de ene en de gemeente alhier, die zich beschouwt als collator van de vicarie, aan de andere kant. De vicarie is vacant door de resignatie van Ids van Eminga.⁶⁰ De sententie is niet gewezen door het gerecht van Leeuwarderadeel, waarschijnlijk door het Hof maar daarvan is uit die periode geen sententieprotocol overgebleven.

Ids was een zoon van Sjuck Idsz. van Eminga en Fouwel Tjaards van Holdinga⁶¹ en als Edzardus in 1582 te Erfurt als student ingeschreven.⁶² Hij overleed als officier (laatstelijk kolonel) in 1635.⁶³

Hessel Eminga was een broer van voornoemde Sjuck, Menne – wonende op Wiardastate te Goutum – een achterneef van deze.⁶⁴ Als achterkleinzoons van Ids Eminga, overleden ca 1490,⁶⁵ zullen zij rechten op de vicarie hebben gepretendeerd. Deze Ids of een verwant zal bij de stichting ervan betrokken zijn geweest.

⁴⁸ Zijlstra nr. 11935.

⁴⁹ ABU nr. 550*, 124.

⁵⁰ *Protocol Cleuting*, 196.

⁵¹ RA Leeuwarderadeel nr. 78, 193.

⁵² RA Leeuwarderadeel nr. 19, 4v.

⁵³ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 68; ook PI, 174.

⁵⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 64.

⁵⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 100v.

⁵⁶ PI, 174.

⁵⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 181v.

⁵⁸ PI, 175 (Melis Frericks: de opzegging gold diens erfgenamen).

⁵⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 105v.

⁶⁰ HCL, Bibliotheek gemeente Leeuwarden nr. F 191 (E.M. van Burmania, Lijst van leenen e4tc.), 5v.

⁶¹ Stb I, 107.

⁶² Zijlstra nr. 9783.

⁶³ Stb. I, 180.

⁶⁴ Stb. I, 180.

⁶⁵ Stb. I, 180.

Prebende

De prebende moet vóór 1511 zijn gesticht. Ook van dit beneficium is de patroonheilige niet bekend.

1511 – 1517/9 **Obbe**⁶⁶

1537 - 1540 **Johan Roorda**

Op 25 maart 1537 geeft de bisschop van Utrecht commissie aan mr. Upko van Burmania en Hendrik Lucas, pastoor te Leeuwarden, om recht te doen in het geschil tussen mr. Hendrik, pastoor te Huizum*, en Johan Roorda, priester te Goutum.⁶⁷ Het geschil zal betrekking hebben op pastoralia te Huizum* waar Johan Roorda in 1534 als pastoor voorkomt.

Hij is nog prebendaat alhier in augustus 1540.⁶⁸ Wanneer hij overlijdt op 28 januari 1541 heet hij ‘pastor’ alhier (zie hiervoor).

1545 **Johannes**⁶⁹

1573 **N.N.**

werd 24 februari 1573 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁷⁰ Het zal hier gaan om

1574 - 1580 **Frans Ubles**

van Leeuwarden⁷¹, die vanaf 15 juli 1574 regelmatig als prebendaat alhier voorkomt.⁷² Een enkele maal wordt hij vicarius alhier genoemd⁷³ doch dit is onjuist evenals een vermelding als pastoor alhier in 1579.⁷⁴

Op 17 februari 1580 bepalen Gedeputeerde Staten dat zijn ‘confinement’ (hechtenis) in Leeuwarden voorlopig gehandhaafd blijft, op 19 februari 1580 dat hij in zijn eigen huis geconfinereerd blijft.⁷⁵ In maart/april 1580 tekent hij de verklaring van loyaliteit tegenover het nieuwe bewind.⁷⁶ Hij week niettemin uit naar Groningen⁷⁷ en overleed daar voor 27 september 1585 wanneer Jouck Reyners als zijn weduwe voorkomt.⁷⁸ In mei 1589 heet zij zijn erfgename.⁷⁹ In 1598 wordt echter betwist dat zij zijn universele erfgename zou zijn; het kind of de kinderen van zijn zuster op Ameland zouden ab intestato erfgenamen zijn.⁸⁰

⁶⁶ RvdA I, 52 (1511) resp. RR nr. 2, 126 (1517/9).

⁶⁷ Tresoar, Coll. Murray Bakker nr. 44; de uitvaardiging ervan vermeld in: ABU nr. 538-1, 137v.

⁶⁸ RvdA 1540, 67.

⁶⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 209.

⁷⁰ St. Jan nr. 1168.

⁷¹ RA Franeker nr. 127, 278v, 1576.

⁷² Hof nr. 16801, 308 en Arch. OBW nr. 484 (dan als vicarius; 12 september 1574 als prebendaat: Arch. Tjaardastate nr. 112).

⁷³ RA Hennaarderadeel nr. 40, 68, 1574.

⁷⁴ Van Burmania, 13, 1579.

⁷⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2285 (Hellinga, *Regesten resoluties* GS nrs. 11, 12).

⁷⁶ Hellinga, *Regesten resoluties* GS nr. 47.

⁷⁷ CE, 340.

⁷⁸ Hof nr. 16701, 181.

⁷⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 181.

⁸⁰ Hof nr. 16482, 345. Mogelijk was deze zuster Aelcke Ubelsdr.: na Vastenavond 1585 treden twee inwoners van Huizum op als voorstanders over de weeskinderen van heer Sytie Hettez. (waar deze heeft gestaan is niet bekend) en Aelcke Ubelsdr. tegen de procureur-generaal als het recht hebbende wegens de consignatie van de goederen van Frans Ublesz., eertijds vcarius te Goutum; de procureur-generaal wordt gelast rekening te doen van de administratie die Frans voor de kinderen voerde; vgl. *ibid.*, 136, 18 juni 1585.

Frans Ubles was in 1552 prebendaat te Berlikum*, in 1555 kapelaan te Camminghaburen te Leeuwarden* en is van 1556 tot 1572 bekend als pastoor te Welsrijp*; in 1574 wordt hij gewezen pastoor aldaar genoemd.

Vrijleen

Het vrijleen bestond in ieder geval reeds in 1531 toen de Stadhouder het vergaf.⁸¹ In 1543 doet Jonffr. Rynts Camminga namens Haye Camminga aangifte van de landerijen van het vrijleen.⁸² Haye was een zoon van Wytze (van Eminga zich noemende) Camminga en Rynts Fransdr. Minnema. Laatstgenoemde legateert in 1545 het jus patronatus van dit vrijleen aan haar jongste zoon Rienck⁸³, die nog in 1595 ‘als erve ofte fondators van dat vrijlien’ te boek staat⁸⁴ (maar die kinderloos reeds in 1589 was overleden⁸⁵).

1531

N. Camminga

Op 9 november 1531 deelt de Stadhouder aan Syds Tyaerda te Rinsumageest mee dat hij het vrijleen te Goutum inmiddels verleend heeft aan de zoon van Wytze Camminga.⁸⁶ Blijkbaar had Syds Tyaerda het vrijleen voor zijn eigen zoon gevraagd. Hij was een zoon van Schelte Scheltinga (ook genoemd Tyaerda), hoofdeling te Huizum⁸⁷ en had dus relaties in deze omgeving. Welke zoon van Wytze Camminga het leen kreeg is niet bekend. Mogelijk betrof het Frans, die 27 februari 1532 te Leuven als student werd ingeschreven⁸⁸, of Watze (Valerius), aldaar 28 augustus 1533 ingeschreven.⁸⁹ Het kan ook geweest zijn Haye die in 1528 te Dole studeerde.⁹⁰ Daarop zou kunnen wijzen dat het vrijleen in 1543 wordt bediend ‘door eenen Cappellaen by Haye Kamminga die Jonge’.⁹¹

⁸¹ Arch. Tjaardastate nr. 2.

⁸² BB I, 85-86.

⁸³ FT, nr. 189.

⁸⁴ Arch. Klooster Smalle Ee nr. 3.

⁸⁵ Stb. I, 75.

⁸⁶ Arch. Tjaardastate nr. 2.

⁸⁷ Walsweer, ‘Kinnema’, 55.

⁸⁸ Zijlstra nr. 9273 (overl. 1559, was gedeputeerde).

⁸⁹ Zijlstra nr. 9324 (overl. 1576, was eveneens gedeputeerde).

⁹⁰ Zijlstra nr. 11735.

⁹¹ BB I, 85-86.

GREONTERP

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk werd in 1780 gesloopt¹ en is niet vervangen. Medio 16^e eeuw is hier naast de pastorie een vicarie.²

Pastorie

ca 1445/6 **N.N.**
wordt hier in deze tijd geïnstitueerd.³

1496 – 1531 **Gossa/ Godfridus Sefridi**
Gossa, pastoor alhier, gebruikt in 1496 nog geen zegel⁴ en was hier mogelijk dus nog maar kort. Als pastoor alhier komt hij ook voor 21 mei 1522⁵ en als Godfridus Sefridi tekent hij hier (kort na 28 februari) 1531 een mandaat af; zijn functie heeft hij dan niet aangegeven maar hij zal de pastoor zijn geweest.⁶

1570 **N.N.**
wordt 12 april 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁷

1571 **N.N.**
wordt 8 december 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁸

1574 **N.N.**
wordt 18 maart 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹

Vicarie

Van de in lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60¹⁰ genoemde vicarie is vrijwel niets bekend, ook niet de patroonheilige.

ca 1550/2 **Joannes**
Een op veel punten onjuist gebleken lijst uit ca 1550/2 noemt hem als vicarius alhier.¹¹

¹ MF, 83.

² St. Jan nr. 1165.

³ St. Jan nr. 935, 22.

⁴ PG, nr. 192.

⁵ GPCV II, 429-431.

⁶ Hof nr. 90.

⁷ St. Jan nr. 1168.

⁸ St. Jan nr. 1168.

⁹ St. Jan nr. 1168.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

GRIEND

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in de 13^e eeuw was hier een kerk en tevens een buitenschool van de abdij Mariën-gaarde.¹ Het eiland ging door de stormvloed van 14 december 1287 grotendeels ten onder; daarbij werd ook de kerk verwoest.²

Pastorie

- 1238 **Jaricus**
eerder pastoor te Hallum*, werd hier door abt Sibrandus van Mariëngaarde (1230-238) tot pastoor aangesteld, volgde deze na diens overlijden als abt op in 1238. Hij resigneerde in 1240 en overleed kort daarna op 22 juni 1240.³

¹ Lambooij, 412-415.

² Gottschalk, *Stormvloeden* I, 251, 254 (cit. Gabbema, *Watervloeden*, 103 (daar opgenomen een uitgebreidere versie van het verhaal van Andreas Cornelius over de ondergang van Griend dan in diens : Andreas Cornelius, *Chroniicke*, 33v, waar de verwoesting van de kerk niet wordt vermeld). Volgens de tekst bij Guthberleth bleef het koor gespaard.

³ Lambooij en Mol, 396-401, 406-411; Lambooij, 412-415.

GROUW

Patroon: (Petrus)¹

Bijzonderheden: de oorspronkelijke tufstenen kerk ontstond in de eerste helft van de 12^e eeuw.² Naast de pastorie waren hier een reeds in 1491 bestaande vicarie³ en een in 1511 voor het eerst vermelde prebende.⁴

Pastorie

- 1450 - 1476 **Jarich Renici**
pastoor alhier, voor het eerst genoemd op 1 oktober 1450⁵, zegelt 24 december 1450,⁶ 2 november 1451,⁷ 23 mei 1474⁸ en 21 juli 1476.⁹
- 1491 - 1495 **Mr. Bucho Aytta**
wordt in de op Grouw betrekking hebbende bronnen mr. Bwcka genoemd: hij komt als pastoor alhier voor op 5 april 1491¹⁰ en 23 april 1495.¹¹ Voordien was hij pastoor te Swichum*, in 1499 komt hij voor als pastoor te Huizum*.
- 1505 - 1511 **Mr. Yds, Idzardus Gravius**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor 30 augustus 1505.¹² Als zodanig wordt hij ook in 1511 vermeld.¹³ Hij schreef een *Chronicon Frisiae*, gecompileerd uit andere kronieken,¹⁴ ter aanvulling op de kroniek van Beka en werd als pauselijk commissaris belast met het inzamelen van de zogenoemde Pieterspenning waartoe hij Noord-Duitsland en ca 1512 Friesland bereisde.¹⁵ Op 4 oktober 1512 beklagen de raden in Friesland zich bij hertog George van Saksen over de onbillijke heffingen die Idzardus Gravius de prelaten in Friesland oplegt.¹⁶ Op 4 november 1512 noemt hij zich *cubicularius* (kamerdienaar van de paus), apostolisch nuntius naar Hans, koning

¹ in de bronnen wordt de patroonheilige niet genoemd. Verhoeven, 86, vermeldt het in de volksmond genoemde Sint-Pieterskerkhof. Van der Aa IV, 994 en Reitsma, 18 geven Petrus als patroonheilige op.

² MF, 145; vgl. De Langen, 92-93 die er tevens op wijst dat de aanwezigheid van een afwijkend georiënteerd grafveld doet vermoeden, dat het kerkhof alhier in oorsprong vroeg-11^e eeuws of ouder is (cit. *Nieuwsbulletin KNOB* 11 (1958) k. *225). In 1956 werd een priesterzerkje gevonden (naamloos), dat oorspronkelijk het hoofdeinde van een 12^e-eeuwse sarcophaag was: Haijtema, 'Idaarderadeel', 10.

³ OFO I, nr. 388.

⁴ RvdA I, 258.

⁵ OFO II, nr. 30.

⁶ OFO I nr. 122; Tresoar, Zegelfoto nr. 751: gelezen als randschrift: ...RICI ET DICI PBRI. Zelf lezen wij: S. IARICI RENICI PBRI.

⁷ OFO I nr. 128; Tresoar, Zegelfoto nr. 752: idem: S. IARIG ET DICI : PBRI.

⁸ OFO I, nr. 248; Tresoar, Zegelfoto nr. 809; idem: I ARICI DODICI PBR. Het wapenschild op dit zegel wijkt af van dat van de voorgaande twee. In alle drie gevallen is Andreas als schildhouder afgebeeld.

⁹ OFO I, nr. 270; Tresoar, Zegelfoto nr. 910: onherkenbaar fragment.

¹⁰ OFO I, nr. 388.

¹¹ OFO I, nr. 412.

¹² HCL, Charters (niet in Singels), lade 11, ch. Of resp. Oe, beide d.d. 14 februari 1506.

¹³ RvdA I, 257.

¹⁴ It Beaken 37, 1975, 407. De kroniek bevindt zich in de UB Groningen, Hs. 119.

¹⁵ Reitsma, 20 n. 1.

¹⁶ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 1510-1514, 107 en 109/1 (Dresdener Stukken nr. 1075). Bewaard bleven enkele brieven van Idzardus aan hertog George uit 1512 (Ibid., Loc. 8183, Friesl. Steuersachen 1505-1520, 126 en 128/2, 127, 130-131 (Dresdener Stukken nrs. 943, 944, 947).

van Dacië, Zweden en Noorwegen, apostolisch collector-generaal in deze koninkrijken en in de aartsbisdommen Keulen en Bremen en het bisdom Sleswijk wanneer hij een kwitantie afgeeft voor de ontvangst van exemptiegeld voor de abdij te Middelburg.¹⁷

Later kiest hij de kant van Karel van Gelre: op 26 mei 1515 schrijft deze aan paus Leo X ten gunste van Edzard Gravius die hem, Karel, belangrijke diensten heeft bewezen.¹⁸ Met Augustinus Aggers (die prebendaat te Loppersum, Gr.) was wordt hij door hertog Karel in 1516 naar Noyon gezonden om bij koning Frans I van Frankrijk zijn rechten op Friesland te verdedigen.¹⁹

- 1532 - 1543 **Nanno Hoytez.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd op 14 januari 1532,²⁰ voor het laatst op 3 februari 1543.²¹ Volgens familieaantekeningen zou hij nadien naar Groningen zijn vertrokken, door zijn broer Reyner namens de *senatores* (aanzienlijken?) tevergeefs zijn verzocht terug te keren, ging naar Bremen, werd daar monnik en stierf daar.²² Hij was eerder pastoor te Oudega (W.)* en daar in 1518 niet meer.
- 1546 - †1562 **Anne Syblesz.**
in 1544 bekend als pastoor te Akmarijp*, komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 7 augustus 1546.²³ Hij is nog in leven op 28 februari 1562²⁴ en overleed vóór 13 oktober 1562 wanneer sprake is van de voorstanders over de kinderen van Anne Sibles, pastoor alhier²⁵ (hij overleed dus in deze functie).
- 1562 - †1578/9 **Hieronimus Focetus**
in 1558 pastoor geworden te Goïngarijp* en daar niet meer in 1562, is vóór 4 november 1562 hier gekomen.²⁶ Op 2 april 1571 protesteert hij namens zijn dochter Agneet, wien zijns inziens ten onrechte een dienst is opgezegd.²⁷ Als pastoor alhier komt hij nog voor 26 juni 1578²⁸ maar hij overleed voor 26 februari 1579.²⁹
- 1579 - 1580 **Claes Wybesz./Nicolaus Wibrandi**
eerder vicarius alhier,³⁰ komt 9 april 1579 voor het eerst als pastoor alhier voor³¹ en verklaart 30 april 1579 de pastorie niet van de gemeente maar van de stadhouder gekregen te hebben.³² In 1580 week hij uit.³³ Zijn gewezen concubine Anna is hier

¹⁷ RA Zeeland, Arch. Abdij Middelburg.

¹⁸ Nijhoff, *Gedenkwaardigheden*, VI 2, 759.

¹⁹ Nijhoff, *Gedenkwaardigheden*, VI 2, XXXIX-XLII.

²⁰ Hof nr. 16481, 726 d.d. 14 juli 1537: vermelding van een eerdere baar uit 1532.

²¹ BB I, 408.

²² Arch. Liauckama nr. 807 (*postea grov et ubi aliquot annis pyssimo vixit, tandem grova relict a groningam abijt unde a senatoribus revocatus per fratrem Reinerum eum redire nollet bremas profectus est, uby monachus sanctissime obijt*).

²³ RA Sneek nr. 21, 532.

²⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 187 (zonder functie en plaats).

²⁵ Hof nr. 16692, 33.

²⁶ Arch. HG Roordahuizum nr. 81, 8.

²⁷ Tresoar, Hs. FG nr. 908.

²⁸ Tresoar, Hs. FG nr. 908.

²⁹ Tresoar, Hs. FG nr. 908 (Hof nr. 16698, 72 noemt hem 4 juli 1579 in verband met een ingestelde eis tot betaling maar hij was toen reeds overleden).

³⁰ Volgens PI, 211.

³¹ Tresoar, Hs. FG nr. 908.

³² Tresoar, Hs. FG nr. 908.

³³ CE, 347 (volledige naam volgens het exemplaar van de Conscriptio in Arch. EVC nr. 3372, 93).

31 augustus 1580 nog.³⁴ Na het verlaten van de provincie heeft hij zich naar de vijand begeven; door zijn toedoen zijn enkele inwoners van Grouw gevangelijk naar Steenwijk (dat in Spaanse handen was) gebracht. Zonder consent is hij in de provincie teruggekeerd. Het Hof veroordeelt hem 16 januari 1591 gedurende twee uren aan de schandpaal gesteld te worden en tot verbanning uit Friesland.³⁵

Kapelaan

1506 **Philippus**³⁶

Vicarie

Van een vicarius is voor het eerst sprake in 1491.³⁷ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1491 - 1495 **Symen**³⁸

1508 - 1540 **Gerrit Syurds**
komt hier voor het eerst als vicarius voor in 1508,³⁹ vervolgens in 1511⁴⁰ en voor het laatst op 10-11 december 1540.⁴¹

1543 **Lambert**⁴²

1547/8 **Anthonius**
vicarius alhier, heeft in 1546/7 een ‘nederslach’ gedaan.⁴³ Nog in 1564 is de herinnering daaraan levend; zijn moeder wordt dan Syuw genoemd.⁴⁴

1554 **N.N.**
Volgens het verslag van de inspectiereis tussen 9 april en 15 oktober 1554 door de inquisiteurs Sonnius en Letmatius was o.m. de vicarius te Grouw (N.N.) gevangen genomen;⁴⁵ verdere bijzonderheden worden niet gegeven.

1558 - 1579 **Claes Wybesz.**
wordt in 1553 met zijn broer, de priester Cornelis Wybesz., vermeld als zoons van Wybe Claesz.⁴⁶; beider functie en standplaats worden niet genoemd. Als vicarius alhier komt hij voor het eerst voor op 22 april 1558.⁴⁷ Van zijn ouders erfde hij een huis te Sneek, dat blijkens een aantekening d.d. maart 1559 inmiddels was verkocht.⁴⁸ Kort voor 9 april 1579 werd hij pastoor alhier. Zijn broer Cornelis volgde hem als vicarius op.

³⁴ Reitsma, 19.

³⁵ Hof nr. 7491, 101.

³⁶ OFO IV, nr. 150.

³⁷ OFO I, nr. 388.

³⁸ OFO I, nr. 388 (1491) resp. nr. 412 (1495).

³⁹ Tresoar, Hs. FG nr. 935, 31; het patroniem: 1518, Arch. Klooster Aalsum nr. 75 reg. 140.

⁴⁰ RvdA I, 257.

⁴¹ Hof nr. 16689, 161, zonder functie; als vicarius nog 20 december 1538, Hof nr. 16481, 151.

⁴² BB I, 108.

⁴³ RR nr. 15, 62.

⁴⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 852.

⁴⁵ Aud. (oude signat.)nr. 1177, 327vlg.; in druk: Mellink, *Documenta Anabaptistica*, 68.

⁴⁶ Hof nr. 16690, 334.

⁴⁷ Hof nr. 16691, 166.

1579 - 1580 **Cornelis Wybesz.**
 van 1573 tot 1579 bekend als vicarius te Huizum*, wordt in 1579 vicarius alhier.
 Met zijn broer wijkt hij in 1580 uit.⁴⁹ Vanaf december 1596 ontvangt hij regelmatig
 kleine bedragen uit de opbrengsten van de geconfisqueerde kloostergoederen;
 éénmaal wordt hij daarbij gewezen pastoor te Grouw genoemd (wat hij niet was). In
 december 2008 woont hij blijkbaar te Exmorra; na december 1612 komt hij niet meer
 voor.⁵⁰

Prebende

Voor het eerst is sprake van een prebendaat alhier in 1511.⁵¹ Ook van dit leen is het patrocinium niet bekend.

1511 **Adam**⁵²

1538 **Pieter**⁵³

1550 **Aede Boelema**
 wordt in 1550 als prebendaat alhier genoemd.⁵⁴ Vanaf 1556 is hij bekend als pastoor
 te Eernewoude*.

1577 **N.N.**
 wordt hier 11 mei 1577 als prebendaat geïnstitueerd.⁵⁵

1580 **Rienck Poppesz.**
 ca 17 jaren oud en studerende, wordt in 1580 genoemd als bezitter van de
 prebende.⁵⁶

⁴⁸ RA Sneek nr. 23, 52.

⁴⁹ CE, 347.

⁵⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 102v; 2655, 96, 99, 101, 105; 2656, 26; 2657, 49v, 35; 2659, 13; 2662, 12, 12v, 86v).

⁵¹ RvdA I, 258.

⁵² RvdA I, 258.

⁵³ OFO II, nr. 371. In 1558 wordt genoemd een copie van een stuk uit 1518, door hem als prebendaat alhier gecollationeerd, RA Franeker nr. 126, 736.

⁵⁴ Reitsma, 20. Als prebendaat alhier zonder jaar: Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 852.

⁵⁵ St. Jan nr. 1168.

⁵⁶ Reitsma, 20.

HALLUM

Patroon: **Martinus?**⁵⁷

Bijzonderheden: het huidige kerkgebouw heeft nog enkele ca 1100 gedateerde tufsteenfragmenten.⁵⁸ Halbertsma trof onder de kerk resten van een houten kerk aan.⁵⁹ Reeds vóór de 12^e eeuw kan hier dus een kerk gestaan hebben.⁶⁰ De kerk geldt als moederkerk van die te Genum*, Jislum*, Lichtaard* en Reitsum*.⁶¹ Behalve de pastorie worden hier een vicarie (een vicarius wordt reeds in 1384 genoemd⁶²), een prebende, een sacristieleen (beide voor het eerst in 1511⁶³) vermeld, terwijl in 1580 nog sprake is van een vrijleen.⁶⁴ De vicarie moet echter identiek zijn geweest aan het sacristieleen. In 1511 is sprake van de 'IV priestren'.⁶⁵ Waarop vermeldingen in 1511 en/of 1540 van de heiligen Andreas, Anna, Antonius en Onze Lieve Vrouw⁶⁶ betrekking hebben kon niet worden vastgesteld al is in 1562 sprake van een Mariavicarie.⁶⁷ Binnen de grenzen van de parochie lag Oude Leije waar een kapel stond, toebehorende aan de abdij Mariëngaarde.

Pastorie

De pastorie lijkt tot in de 16^e eeuw bediend te zijn door kanunniken van het klooster Mariëngaarde, maar niet duidelijk is of bij de stichting ervan door de pastoor alhier ook de patronaatsrechten van de kerk aan het klooster kwamen, al verzoekt de stichter op zijn sterfbed de 'parrochiani' de kerk nimmer aan zijn klooster te onttrekken (zie hierna).

1^e helft 12^e eeuw **Fredericus (Feyko?)**

was in de eerste helft van de 12^e eeuw pastoor alhier en reeds bejaard toen de volgende nog jong was; in de vóór 1230 opgestelde Vita Fretherici wordt duidelijk gesteld dat hij dezelfde naam had als zijn opvolger.⁶⁸

- 1163

Fredericus Dodoz.

was pastoor alhier tot zijn stichting van het klooster Mariëngaarde in 1163. Hij was een zoon van Dodo en Siburga.⁶⁹ Als abt van Mariëngaarde stierf hij in 1175.⁷⁰

⁵⁷ door Verhoeven, 86 niet genoemd. Van Burmania, 13, van der AA, V 102 en Reitsma, 85 geven Martinus, MF 147 waarschijnlijk Martinus. Bronneninformatie ontbreekt

⁵⁸ MF, 147.

⁵⁹ Halbertsma, *Bulletin KNOB* 77, 1978, kk. 104-106.

⁶⁰ De Langen, 89 zegt alleen dat hier al in de 12^e eeuw een kerk bestond.

⁶¹ Arch. Tjaardastatenr. 638, maart resp. juni 1550 over de onderhoudsplicht van de kerkhofgracht door de bewoners van de Flieterpen en de Eesitters; vgl. Van Buijtenen, *Het Friese dorp*, 110-112. De Eesitsters waren bewoners van een deel van Hallum, zie PI, 185.

⁶² Van Buijtenen, *Oldehove*, 39 en 146.

⁶³ RvdA I, 108, 109.

⁶⁴ Reitsma, 85.

⁶⁵ RvdA I, 109.

⁶⁶ RvdA I, 92,106 (Anna) resp. 108 (Andreas); RvdA III, 6,21,58 (Anna), 17 (Onze Lieve Vrouwe). Anthonius (RvA III p. 21) is wel dezelfde als Anthonius te Ferwerd (ibid. III, 4). Reitsma, 85 n. 2 noemt hier een Anna-altaar met daaraan verbonden prebende.

⁶⁷ ABU nr. 550*, 113 en nr. 550*bis.

⁶⁸ Lambooi en Mol, 144-145, 148-149; de datering van deze Vita: ibid., 40. Lambooi, 122, stelt echter dat Sibrandus Leo de naam van de eerste, Feyko, verzonnen heeft.

Op zijn sterfbed vroeg hij alle ‘parrochiani’ de kerk van Hallum nimmer aan zijn klooster te onttrekken⁷¹, hetgeen er mogelijk op duidt dat deze daarin was geïncorporeerd.
Het is echter de vraag of hij tot zijn dood naast abt ook pastoor alhier was.⁷²

- ca 1230/38 **Jaricus**
pastoor alhier, werd door abt Sibrandus van Mariëngaarde (1230-1238) benoemd tot pastoor te Griend*. ⁷³ In 1238 volgde hij Sibrandus op als abt. ⁷⁴
- 1275 **Boucko**⁷⁵
- 1384 **fr. Gerbrandus**
komt 11 maart 1384 als getuige voor⁷⁶ en zal gezien de aanduiding als ‘frater’ een kanunnik van Mariëngaarde zijn geweest.
- 1417 **Liuwa**⁷⁷
- 1450 **Johannes**⁷⁸
- 1487 **Johannes**⁷⁹
- 1497 **Albert**⁸⁰
- 1529-† vóór 1533 **Peter van Harderwijck**
wordt in 1529 als pastoor alhier genoemd⁸¹ en overleed vóór 1 april 1533.⁸²
- 1533 - 1545 **Johannes Colonie**
Joannes wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld op 1 april 1533⁸³, als Johannes Colonie in 1543⁸⁴ en nog 17 september 1545.⁸⁵ Hij was dus afkomstig uit Keulen en zal, evenals zijn voorganger die ook van buiten Friesland kwam, kanunnik van Mariëngaarde zijn geweest.

⁶⁹ Lambooy, 388-389.

⁷⁰ Lambooy, 394-395.

⁷¹ Over het verzoek op zijn sterfbed: Lambooy en Mol, 206-211. De tekst 208-209) spreekt echter niet over ‘zijn’ parochianen, wel over ‘ecclesiam suam Hallen’ waar hij destijds zijn eerste mis had opgedragen (206-207).

⁷² Lambooy, 389-395: de kroniek verhaalt daarover niets.

⁷³ Lambooy, 414-415.

⁷⁴ Lambooy, 414-415.

⁷⁵ Tresoar, Hs. FG nr. 935, 2v (A.J. Andreae, cit. ‘Turfbelastingen, zie Mariëngaarde’; deze bron hebben wij niet kunnen traceren).

⁷⁶ Van Buijtenen, *Oldehove*, 39 en 146.

⁷⁷ OFO I, nrs. 21, 22.

⁷⁸ OFO I, nr. 117.

⁷⁹ PB Hs. 1466.

⁸⁰ OFO I, nr. 431: persona van een inwoner van Jayama. *Fryske Plaknammen XIII* verwijst voor Jayama naar Hallum en Dronrijp.

⁸¹ PB Hs. 1466.

⁸² Arch. Van Sminia nr. 1595. Ten onrechte noemt Reitsma (88 n. 1) Pieter Gerardi van Harderwijck als sacrista alhier in 1511 en 1543 (zie verder bij het sacristieleen).

⁸³ Arch. Van Sminia nr. 1595.

⁸⁴ BB I, 144.

⁸⁵ Hof nr. 16689, 400.

1548 (of 1573) **Allardus Vollenhoof.**⁸⁶

1555 **Willem**

komt als pastoor alhier voor op 12 oktober 1555.⁸⁷ Van heer Willem is nog sprake 18 december 1557,⁸⁸ van Johannes Aggens, zwager van heer Willem in 1559.⁸⁹ Gezien de context hebben de vermeldingen op dezelfde persoon betrekking maar hij kan hier toen niet meer gestaan hebben.

1557 - 1575 **Albertus van Vollenhove**

komt 19 september 1557⁹⁰ en 31 maart 1560⁹¹ als pastoor alhier voor. Als Albert Pieters wordt hij als pastoor alhier vermeld 25 oktober 1572,⁹² in 1575 als Albartus Vollenhoeve.⁹³ In 1579 worden curatoren over de weeskinderen van Albertus Vollenhoeve, pastoor alhier, vermeld.⁹⁴

1573 (of 1548) zie boven (1573 is overigens uitgesloten)

1578 - †1579 **Pieter Doedes Albada**

(door Reitsma Petrus Donia van Albada genoemd), van 1554 tot september 1578 bekend als pastoor te Ried*, zou hier nog in 1578 gekomen zijn⁹⁵ en overleed 27 november 1579. Een fragment van zijn grafzerk werd in 2010 teruggevonden.⁹⁶ Hij moet worden onderscheiden van Pieter Doedes, van 1517/8 tot 1558 bekend als pastoor te Britswerd*.

- 1580

Christophorus

pastoor alhier, week in 1580 uit.⁹⁷

Kapelaans

1549 **Cornelis**⁹⁸

Mogelijk is hij dezelfde als de in 1546/7 genoemde prebendaat Cornelis.

⁸⁶ PB Hs. 1466: genoemd 1548 of 1573; het laatste is in ieder geval niet juist tenzij het een verschrijving is voor Albertus van Vollenhove.

⁸⁷ HCL, RA nr. Y 2, 374; 1555 zonder datum: *ibid.*, 422.

⁸⁸ HCL, RA nr. Y 2, 423.

⁸⁹ HCL, RA nr. Y 2, 405.

⁹⁰ Arch. Van Sminia nr. 1597.

⁹¹ Arch. Van Sminia nr. 1600.

⁹² RA Leeuwarderadeel nr. 17, 358.

⁹³ Van Burmania, 13v. Reitsma, 85 n. 6 abusievelijk i.p.v. 1572: 1575.

⁹⁴ Van Burmania, 13v.

⁹⁵ Van Burmania, 13v. Daarop duidt ook een verklaring van 15 september 1578 dat Pieter Doedes Albada, pastoor te Ried, op 4 september het bedrag voor de personele impositie betaalde; een gecollationeerde copie werd op 21 oktober 1578 afgegeven; op de achterzijde daarvan: 'quittance van den pastor van Halum' (Arch. Bestuursinst. 1522-1581 nr. 1115, PI Ferwerderadeel, los stuk). Hij zal het hebben gekregen om niet te Hallum opnieuw te worden aangeslagen. 'den pastoor' aldaar is dan ook in het register doorgehaald, zie PI, 187 n. 51). Volgens Reitsma, 85 n. 6 was hij vanaf 1558 geestelijke alhier hetgeen onjuist is. Waarom Reitsma hem Donia van Albada noemt is onbekend.

⁹⁶ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 114 (abusievelijk 1559 als sterfjaar); het correcte jaartal: van Burmania, 13v. Het fragment geeft heer Pieter Albada, overleden 27 november (jaartal ontbreekt), te Hallum, met twee wapens: Albada (van Sneek) (manswapen) en Albada (van Goënga) (vrouwswapen) (met dank aan H. Zeinstra te Hardegarijp en M. Koopmans te Grijskerk).

⁹⁷ CE, 341. PB Hs. 1466 noemt hem hier reeds in 1571.

⁹⁸ PB Hs. 1466.

1557 **Paulus de Diest**
 komt 19 september 1557 als kapelaan alhier voor.⁹⁹ Eind 1557 wordt hij pastoor te Cornwerd*.

Mariavicarie/sacristieleen

In 1384 is voor het eerst sprake van een vicarius.¹⁰⁰ Daarna wordt pas ca 1500 weer een vicarius ('jongerpriester') vermeld.¹⁰¹ Van een vicarie is echter geen sprake in 1511, 1540, 1543 en 1580, wel daarentegen van een prebende en een sacristieleen. In 1558 is echter wel weer sprake van een vicarius,¹⁰² die in het daaraanvooraafgaande jaar als sacrista voorkomt.¹⁰³ In 1562 wordt de Mariavicarie alhier genoemd¹⁰⁴ terwijl ook in de zeventiger jaren een vicarius wordt vermeld (zie hierna), die overigens in 1578 als prebendaat voorkomt.¹⁰⁵ Het lijkt ons dat vicarie en sacristieleen hetzelfde leen betreffen.

1384 **Ludolfus**¹⁰⁶

ca 1500 **Tjebbe**
 'jongerpriester' alhier, stond hier enkele jaren nadat 'de Groningers in het land kwamen'.¹⁰⁷

1511 - 1540 **Pieter Jacobs**
 sacrista alhier, doet in 1511¹⁰⁸ en in 1540 (hij is dan ziek)¹⁰⁹ aangifte van het sacristieland. In 1533 heet hij Pieter Jacobs, sacrista alhier.¹¹⁰
 Of hij of de volgende de Pieter is die in 1543 opgave doet van de goederen van het sacristieleen¹¹¹ is niet vast te stellen.

1543 **Pieter**¹¹²

1550 **Petrus Jacobi (Gravius ?)**
 ondertekent als sacrista alhier op 22 juni 1550 een stuk.¹¹³ In 1558 is hij prebendaat alhier.

1557 - 1558 **Bonifacius van Dokkum**
 komt op 19 september 1557 als sacrista alhier en deken van Ferwerderadeel voor.¹¹⁴
 In 1558 heet hij vicarius alhier en wordt hij wederom tot deken van Ferwerderadeel Gekozen.¹¹⁵ Meestal komt hij voor onder de naam Corvinus.

⁹⁹ Arch. Van Sminia, nr. 1597.

¹⁰⁰ Van Buijtenen, *Oldehove*, 39 en 146.

¹⁰¹ Arch. Van Sminia, nr. 1595.

¹⁰² Coll. Gabbema nr. 111-XXIV.

¹⁰³ Arch. Van Sminia nr. 1597.

¹⁰⁴ ABU nr. 550*, 113 resp. nr. 550*bis.

¹⁰⁵ PI, 184.

¹⁰⁶ Van Buijtenen, *Oldehove*, 39 en 146.

¹⁰⁷ Arch. Van Sminia, nr. 1597.

¹⁰⁸ RvdA I, 108.

¹⁰⁹ RvdA III, 17, 29.

¹¹⁰ Arch. Van Sminia nr. 1595.

¹¹¹ BB I, 145-146.

¹¹² BB I, 145-146.

¹¹³ Arch. Tjaerdastate nr. 638; vgl. noot 5.

¹¹⁴ Arch. Van Sminia nr. 1597.

Op 25 juni 1549 was hij ingeschreven als student te Leuven, op 10 september 1551 te Keulen.¹¹⁶ In 1563 is hij pastoor te Akkerwoude*.

- 1562 **Gerbrandus Benedicti**
van Leeuwarden, wordt 16 september 1562 op de titel van de Mariavicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.¹¹⁷ Op een onderhoudsbrief van zijn moederszuster wordt hij 3 juni 1563 tot de priesterwijding toegelaten.¹¹⁸ In 1574 is hij priester te Leeuwarden*.
- 1572 **Bocke Syrcks Donia**
komt 25 oktober 1572 als vicarius alhier voor.¹¹⁹ Reeds op 23 mei 1569 wordt hij hier genoemd, zonder dat zijn functie is aangegeven.¹²⁰ Van Burmania noemt hem hier in 1569 als prebendaat.¹²¹ Van 1576 tot 1580 is hij bekend als pastoor te Stiens*. Hij was een zoon van Sierck Siercksz. Donia en Sjouck Douwesdr. van Oenema;¹²² een broer Bocke van zijn vader was pastoor te Arum*, Harlingen* en Kollum*.
- 1580 **Gerlacus de Holt**
vicarius alhier, week uit in 1580 56 en overleed op de Hardenbergerheide in hetzelfde jaar en werd te Hardenberg begraven.¹²³ In 1578 heet hij prebendaat alhier.

Prebende

Een prebendaat wordt hier voor het eerst in 1511 genoemd.¹²⁴ De patroonheilige van de prebende is niet bekend.

- 1511 - 1523 **Gerbrant Petri**
Gerbrant wordt in 1511 als prebendaat genoemd.¹²⁵ Als prebendaat wordt Gerbrandus Petri genoemd op 12 mei 1523.¹²⁶
- vóór 1533 **Hendrik**
Uit processtukken uit 1533 blijkt dat vanuit een sate alhier jaarlijks aan de pastoor 2 (ook wel 3) goudgl. en aan de prebendaat en de sacrista elk 1 goudgl. werd betaald, terwijl ook wordt vermeld dat betalingen van elk 1 goudgl. hadden plaatsgevonden aan heer Pieter en heer Hendrik.¹²⁷ Omdat eerstgenoemde hier sacrista was, moet de tweede de prebendaat geweest zijn.
- 1533 - 1540 **Reyner Ebesz.**

¹¹⁵ Coll. Gabbema nr. 111-XXIV.

¹¹⁶ Zijlstra nrs. 8799, 5585. In 1548 zou te Kollum* een Bonifatius, vicarius, zijn afgezet wegens 'kwade leer' (PB Hs 1466); in 1554/5 wordt hij aldaar tevergeefs gezocht teneinde voor het Hof te verschijnen (RR nr. 17 p. 80vo). Is hij dezelfde ?

¹¹⁷ ABU nr. 550*, 113; nr. 550*bis.

¹¹⁸ ABU nr. 550*, 117 (verbeterde brief ingebracht 17 maart 1564).

¹¹⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 358.

¹²⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 75, 32.

¹²¹ Van Burmania, 13v.

¹²² Stb. I, 158; II, 98.

¹²³ CE, 341.

¹²⁴ RvdA I, 108; vgl. RvdA III, 17, 28 (1540).

¹²⁵ RvdA I, 108.

¹²⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1416.

¹²⁷ Arch. Van Sminia nr. 1595.

komt 1 april 1533, dan ca 40 jaren oud, als prebendaat voor.¹²⁸ Hij zal dezelfde zijn als Roymer, prebendaat alhier in 1540.¹²⁹

- 1543 - 1544 **Hendrik**
komt in 1543¹³⁰ en 1544¹³¹ als prebendaat alhier voor.
- 1546/7 **Cornelis**
In de periode oktober 1546/september 1547 wordt last gegeven een inventaris te maken van de boeken van Cornelis, prebendaat alhier, en de boeken naar Leeuwarden over te brengen.¹³² Mogelijk is hij dezelfde als de in 1549 genoemde kapelaan Cornelis.
- 1548 **Thomas**¹³³
- 1558 **Petrus Gerardi**
komt 25 september 1558 als prebendaat alhier voor.¹³⁴ In 1550 (niet meer in 1557) is hij sacrista alhier.
- 1563 **Jethie Sipkesz.**
wordt in 1563 prebendaat alhier genoemd. In 1561 is hij pastoor te Beetgum*, van 1565? tot 1580 vicarius te Anjum* (mogelijk echter in 1566 vicarius te Janum*).
- 1567 **Watthie Pauli**
prebendaat alhier, werd bij vonnis van 18 februari 1567 verbannen.¹³⁵ Zijn verdere levensloop is onbekend. Mogelijk was hij een broer van Suffridus Pauli, vicarius te Heeg*.¹³⁶
- 1568 **Johannes**
van wie in 1568 wordt vermeld dat hij onlangs door enige ingezetenen als prebendaat werd gekozen.¹³⁷
- 1569 **Bocke Siercks Donia**
was hier in 1569 prebendaat.¹³⁸ In 1572 komt hij hier als vicarius voor.
- 1578 **N.N.**
wordt als prebendaat alhier geïnstitueerd op 26 juli 1576.¹³⁹ Het kan betroffen hebben

¹²⁸ Arch. Van Sminia nr. 1595.

¹²⁹ RvdA III, 17. 28.

¹³⁰ BB I, 144-146.

¹³¹ Van Burmania, 14.

¹³² RR nr. 14, 53.

¹³³ PB Hs. 1466.

¹³⁴ Arch. Van Sminia nr. 1597.

¹³⁵ Hof nr. 7490, 107v-108.

¹³⁶ DVF 17, 1890, 11. Hij kan dezelfde zijn als Valerius Snecanus, die 19 juli 1568 te Emden verklaart zich aan het examen door de kerkenraad te willen onderwerpen; op 23 september 1568 preekt hij voor de kerkenraad: Schilling en Schreiber, Kirchenratsprotokolle, Kirchenratsprotokolle I, 318 (daar abusievelijk te Hollum gelokaliseerd), 323.

¹³⁷ Van Burmania, 13v.

¹³⁸ Van Burmania, 13v.

¹³⁹ St. Jan nr. 1168.

1578 **Gerloff**
als prebendaat alhier vermeld in 1578.¹⁴⁰ Hij is ongetwijfeld dezelfde als Gerlacus de Holt, tot 1580 vicarius alhier.

- ca 1580 **Eelcke Arntz.**
Op 21-23 november 1580 wordt bericht dat de gemeente het vrijleen heeft vrijgekocht van Eelcke Arntz.¹⁴¹

Overige

1402 **Alka**¹⁴²

Kapel te Oude Leije

In 1540 is sprake van ‘de priester op per Leye’.¹⁴³ In 1561 wordt genoemd het ‘beneficium seu capela vulgo de Leye’ waarvan de presentatie de abt van Mariëngaarde toekomt;¹⁴⁴ bij dezelfde gelegenheid komt het ook voor als vicarie in de kapel genaamd Leye.¹⁴⁵ In 1564 is zelfs sprake van de *capellania situ in parochialis ecclesia Antiqua Leye* maar ook weer bij dezelfde gelegenheid van alleen de ‘capellania’.¹⁴⁶ Tenslotte wordt in 1566 gesproken van een *beneficium simplex in ecclesia operley*. (Op de Lije).¹⁴⁷ Het patrocinium is niet bekend.

1561 **Nicolaus Martini**
uit Harlingen werd 15 september 1561 op de titel van de vicarie in de kapel alhier toegelaten tot de wijding als subdiaken en diaken.¹⁴⁸ De presentatiebrief van de abt van Mariëngaarde is gedateerd 27 oktober 1561.¹⁴⁹

1564 **Anthonius Anthonii**
uit Harlingen werd 23/24 februari 1564 geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen, op de titel van de kapelanie alhier.¹⁵⁰

1566 **Tetardus Joannis**
wordt 7 maart 1566 tot alle wijdingen toegelaten op de titel van een *beneficium simplex situ in ecclesie operley* in Oostergo.¹⁵¹

1578 ? **Eysse Dircx**
(vicarius te Stiens*) ontving in 1578 voor de dienst in de kapel te Mariëngaarde;¹⁵² mogelijk is deze kapel daarmee bedoeld.

¹⁴⁰ PI, 184 en Arch. Brestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1100.

¹⁴¹ Reitsma, 85.

¹⁴² OFO I, nr. 9: ‘fan her Alka weghene tho Hallim’. Mogelijk een kanunnik van Mariëngaarde?

¹⁴³ RvdA III, 24 (RvdA I, 1511 heeft geen hiermee corresponderende vermelding).

¹⁴⁴ Oudmunster nr. 1879, 4v.

¹⁴⁵ ABU nr. 550*, 107.

¹⁴⁶ ABU nr. 550*, 120 resp. nr. 550*bis.

¹⁴⁷ ABU nr. 550*, 107.

¹⁴⁸ ABU nr. 550*, 4v.

¹⁴⁹ Oudmunster nr. 1879, 4v.

¹⁵⁰ ABU nr. 550*, 120 resp. nr. 550*bis.

¹⁵¹ ABU nr. 550*, 136.

¹⁵² Arch. Liauckamastate nr. 786.

HANTUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de tufstenen kerk dateert uit het einde van de 12^e eeuw.² Halbertsma maakt geen melding van sporen van oudere bouwsels.³ In 1441 is hier blijkbaar reeds een vicarius⁴, evenals in 1511⁵ wanneer ook sprake is van de twee priesters alhier⁶, in 1543⁷ en in 1580.⁸ In 1567 is sprake van de vrije prebende.⁹ Het zal daarbij steeds om hetzelfde leen gaan.

Pastorie

1400 **Radco**¹⁰

1441 **vacant**¹¹

1526 - 1540 **Tako**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor op 12 oktober 1526¹² en voor het laatst op 20 april 1540.¹³

1543 - 1551 **Johannes Henrici**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor op 22 december 1543,¹⁴ laatstelijk op 2 september 1551 wanneer hij veroordeeld wordt Johannes Outgers van Hasselt, vicarius alhier, zijn dienst op behoorlijke wijze te kunnen laten doen en de missen op het hoogaltaar te celebreren in de weken dat het zijn beurt is.¹⁵

1554/5 **Jan van Steenwijk**
Op 26 september 1554 gaat het Hof accoord met de privatie (afzetting) door de commissarissen Letmatius en Sonnius van (de priesters) Andries Martini en Joannes van Steenwijk (wier standplaatsen niet worden aangegeven); hun brieven van placet worden gecasseerd en er wordt mee ingestemd dat zij voor studie naar Leuven moeten.¹⁶ Hun namen komen in de matrikels van de universiteit te Leuven echter niet voor.
Het verslag dat Sonnius maakte van de activiteiten van Letmatius en hemzelf spreekt over de pastoor te Hantum, die gerevoceerd heeft en drie jaren naar Leuven moet, en

¹ Verhoeven, 86.

² MF, 149.

³ H. Halbertsma, *Bulletin KNOB* 77, 1978, 106-108.

⁴ OFO I, nr. 85.

⁵ RvdA I, 129-130.

⁶ RvdA I, 129-130.

⁷ BB I, 185.

⁸ Reitsma, 93. Gezien het landbezit (1511: 40 pm., 1543 45 pm., 1580 40 pm.) zal steeds hetzelfde leen zijn bedoeld.

⁹ ABU nr. 550*, 144.

¹⁰ Verhoeven, *Klokken*, 75.

¹¹ OFO I, nr. 85.

¹² OFO II, nr. 333.

¹³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 922.

¹⁴ BB I, 184.

¹⁵ Hof nr. 16690, 177.

¹⁶ Hof nr. 96, 221. In de Criminele sententies (Hof nr. 7489) wordt hierover niets aangetroffen.

de vicarius alhier, beide naamloos.¹⁷ Bij de komst van de commissarissen zat de vicarius reeds gevangen, later werden nog drie priesters opgepakt waaronder de pastoor te Hantum.¹⁸ Volgens de Rentmeestersrekening van 1554/5 is Jan van Steenwijck, eertijds priester alhier, veroordeeld tot een boete van 17 car. gl. 12 st. en wordt een bode gezonden om hem te gelasten de boete te betalen;¹⁹ enige tijd later wordt Jan van Steenwijck, pastoor alhier, nogmaals gelast te betalen.²⁰

- 1575 **Ulbe**²¹
Mogelijk is er verwarring met de vrijwel gelijknamige vicarius Uble ?
- 1577 **Jacobus Jans Steenwijck**
komt als pastoor alhier voor 6 september 1577.²²
- 1578 **Jacob Peters**
wordt als pastoor alhier genoemd 30 mei 1578.²³
- 1580 **N.N.**
vertrok in 1580 volgens Reitsma; een naam wordt niet genoemd.²⁴ De Conscriptio Exulum vermeldt hierover niets.

Catharinavicarie

Tot het patrocinium kan worden geconcludeerd uit de afbeelding van Catharina boven de naam van de vicarius op de in 1530 gegoten klok (Martinus is afgebeeld boven de naam van de pastoor).²⁵ In 1543 wordt een 'Trijne fenne' genoemd.²⁶ Het collatierecht berustte bij de pastoor en de gemeente.²⁷ Het leen wordt zowel als vicarie als als prebende (1567) aangeduid.

- 1441 **Jemka**
komt 15 juli 1441 als priester hier voor; de pastorie is dan vacant.²⁸ Hij zal dus de vicarius zijn geweest.
- ca 1491 - †1538 **Lieuwe**
verklaart 20 mei 1525 in Friesland te zijn geboren en gedurende 33 jaren in het bezit van de vicarie te zijn.²⁹ Later wordt er aan gerefereerd dat hij hier in totaal 48 jaren vicarius is geweest.³⁰ Hij overleed kort vóór 23 juni 1538.³¹

¹⁷ Hensen, 'Inquisitiereis', 243 (cit. Aud. nr. (oud) 1177, 327vlg.

¹⁸ Oldenhof, 'Mannemacht', 21 noemt deze pastoor Andries Martini maar de bron (Aud. i. (oud) nr. 1177, 327vlg. noemt geen namen). Misschien is deze dezelfde als Andries, vicarius te Driesum*, die zijn straf ontkwam door te vluchten (zie aldaar).

¹⁹ RR nr. 17, 92v. Kosten voor gevangenhouding worden niet vermeld, ook niet die voor andere priesters. De Rentmeestersrekening 1553/4 bleef niet bewaard.

²⁰ RR nr. 17, 96v.

²¹ Van Burmania, 14.

²² Burgerboek Dokkum 1574-1658, 8.

²³ RA Dokkum nr. 16, 210v.

²⁴ Reitsma 93 n. 1.

²⁵ Verhoeven, *Klokken*, 104.

²⁶ BB I, 185.

²⁷ Arch. Varia Staten nr. 73.

²⁸ OFO I, nr. 85.

²⁹ Hof nr. 93, 2.

³⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 922.

- 1538 **Willem (Wilhelmus Redardi)**
Na het overlijden van de voorgaande kiezen de pastoor, heerschap, kerkvoogden en de gemeente op 23 juni 1538 als vicarius Willem, nu vicarius in Nes (W.D.)*.³²
- 1539, 1540 **Jacobus Pietersz. de Rijk**
Volgens een verklaring van de Staten d.d. 21 april 1539 resideert de neef van mr. Willem Zagarus niet op zijn beneficie alhier.³³ Op 28 oktober 1539 geven pastoor en kerkvoogden procuratie aan enkele personen om zich te wenden tot mr. Sytie Dekema en Pieter van Nes om te verzoeken de vicarie die vergeven was aan Jacobus de Rijke weer vrij te maken teneinde er een andere, ter plaatse residerende, priester op te kunnen kiezen.³⁴ Op 12 april 1540 eist de gemeente alhier ten overstaan van gecommiteerde raden van de keizer residentie van Jacob Pietersz., voorzien met het jongerschap alhier; namens betrokkene wordt gesteld dat het een *beneficium sine cura animarum* is en een studieleen; daarvan wordt hem bewijs opgelegd.³⁵ Op 20 april 1540 volgt een brief van de pastoor aan Pieter van Nes; daarbij wordt aangegeven dat de opvolger van de vicarius Lieuwe in 1538 werd gekozen om de diensten te doen volgens ‘de oude gewoonte ende costume toe Hantum ende (die Lieuwe) rede XLVIII Jaeren toe Hantum wonende heft onderhouden’; duidelijk is daarbij dat het leen wel degelijk met zielzorg was belast.³⁶ De afloop is niet bekend. Overigens werd Jacob Pieters op 17 maart 1540 als beneficiant te Janum* geciteerd om voor de gecommiteerde raden te verschijnen.³⁷
- 1543 **Siurdt Hommesz.**
In 1543 nog clericus, had de vicarie gekregen door presentatie van het Hof.³⁸ Tot 1549 is hij pastoor te Janum*.
- 1550 - 1551 **Johannes Outgers**
van Hasselt, procedeert reeds 15 februari 1550 tegen de pastoor alhier; bijzonderheden blijken dan niet.³⁹ Op 2 september 1551 spreekt het Hof uit dat de pastoor moet gedogen dat Johannes Outgers van Hasselt, vicarius alhier, zijn dienst op behoorlijke wijze doet en de missen celebreert voor het hoogaltaar in de weken dat het zijn beurt is.⁴⁰
In 1526 is hij kapelaan van hertog Karel van Gelre.⁴¹ In hetzelfde jaar krijgt hij de Christophorusprebende te Loppersum, waarvan het bezit hem echter jarenlang betwist werd en waar hij de dienst liet waarnemen.⁴² Nog tot in 1538 laat hij rechten

³¹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 922.

³² Arch. Varia Staten nr. 73.

³³ GPCV II, 731. Mr. Willem Sagarus was van 1533 tot zijn overlijden in 1538 raadsheer in het Hof van Friesland en ongehuwd, Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 225. Hij protegeerde dus blijkbaar een neef.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 921.

³⁵ GPCV II, 785.

³⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 922.

³⁷ GPCV II, 783.

³⁸ BB I, 185.

³⁹ Hof nr. 16690, 46v.

⁴⁰ Hof nr. 16690, 177.

⁴¹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 1331, 122; nr. 1332, 9.

⁴² GA, Arch. Ewsum nr. 348vlg.

gelden op deze prebende.⁴³ Over zijn activiteiten in de periode 1538-1550 is niets bekend. In 1545 en 1550 komt hij te Hasselt inzake geldtransacties voor.⁴⁴ Een Johan Oltgers komt in 1556 als pastoor te Nijega* (grietenij onbekend) voor.

1554 **N.N.**
Blijkens het reeds aangehaalde verslag van de commissarissen Letmatius en Sonnius zat bij hun komst in april 1554 de vicarius alhier reeds gevangen op het Blokhuis te Leeuwarden⁴⁵; zijn naam wordt niet vermeld. Misschien is hij de priester Andries Martini, die door de commissarissen volgens uitspraak van het Hof d.d. 26 september 1554 mag worden afgezet⁴⁶, maar in die periode werden – behalve de pastoor alhier – nog drie andere priesters gevangen genomen (de Hollander Frederik Zijl, de pastoor te Brantgum en de vicarius te Grouw⁴⁷; mogelijk echter is deze de vicarius te Driesum.⁴⁸

1567 - 1580 **Ulpus Jasperii/Uble Sasperts**
Ulpus Jasperii wordt 18 december 1567 op de titel van de vrije prebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁴⁹ Op 13 december 1580 wordt Uble Sasperts als oude vicarius genoemd.⁵⁰ Hij kan – gezien de wijding in 1567 - niet de vader zijn geweest van Sasper Ubles die in 1580 ook alhier genoemd wordt,⁵¹ maar was wellicht diens zoon.

Overige

1445 **Jella (Juwsma)**
komt in 1445 als priester alhier voor.⁵² Of hij de pastoor of de vicarius was blijkt niet. Vanaf 1452 is hij pastoor van Leeuwarden-Oldehove*.⁵³

⁴³ GA, Arch. Ewsum nr. 354.

⁴⁴ HOA, Arch. Stadgericht Hasselt nr. 3152, 118,119a en 1550. Daarbij wordt Thuene Morrhe zijn moei en Bielgen Stelling zijn nicht genoemd. Zie voor Stelling: Schaap, 'Stelling', 175-196, en Roemeling, 'Drenthe', 260-278. De hier genoemde Bielgen is in de genealogie-Stelling niet goed te plaatsen).

⁴⁵ Aud. nr. (oud) 1177, 327vlg. (vgl. n. 17).

⁴⁶ Hof nr. 96, 221 (vgl. n. 18).

⁴⁷ Aud. nr. (oud) 1177, 327vlg.

⁴⁸ Hof nr. 96, 221 (vgl. n. 18).

⁴⁹ ABU nr. 550*, 144.

⁵⁰ Reitsma, 94.

⁵¹ Zoals Reitsma 94 n.1 veronderstelt.

⁵² OFO I, nr. 94.

⁵³ Vgl. hiervoor Tresoar, Zegelfoto's nr. 1154 (als priester alhier) en 1126 (dan pastoor te Leeuwarden-Oldehove*).

HANTUMHUIZEN

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: het dorp ontstond vanuit Hantum. De toren verrees rond 1200, het schip dateert uit de eerste helft van de 13^e eeuw.² Niet bekend is of daaraan een gebouw is voorafgegaan. In 1511 wordt naast de pastorie een vicarie genoemd.³ In 1543 wordt geen vicarie maar wel een jongerleen (waarvan de bezitter zich prebendaat noemt) vermeld,⁴ terwijl in 1580 van de prebende sprake is 1580.⁵

Pastorie

- 1540 **Jeppe Alephsz. Groestera**
Op 17 maart 1540 wordt aan de gecommitteerde raden van de keizer residentie gevraagd van Jeppe Alephsz. Groestera, pastoor alhier, die blijkbaar kort geleden met de pastorie is voorzien. Op 12 april 1540 wordt deze zaak nog eens vermeld; de afloop is niet bekend.⁶ Hij kan een zoon zijn geweest van Aleff Growstra te Marssum, in 1511 landheer te Hantumhuizen⁷ en zal verwant geweest zijn aan heerschap Jeppe Groustra, die 5 maart 1552 overleed en te Genum werd begraven.⁸
- 1543 **Bernardus Bernardus**
pastoor alhier, komt 29 december 1543 voor en is hier dan nog slechts kort.⁹ Mogelijk heeft op hem betrekking de vermelding op 10 november 1554 van een scheidbrief van de boedel van wijlen heer Bencke (of Baucke) Berneersz. door zijn broers.¹⁰
Een Bernardus Bernardi, geboren ca 1495, komt van ca 1518/9 tot 1535 voor als vicarius te Akkrum* en van 1545 tot 1551 als pastoor te Hempens*.
- 1550 **Gerbrandus Jelconis**
Hagensis, pastoor alhier, wordt 27 juli 1550 door de geestelijke commissarissen van Delft en de Castro tot studie veroordeeld; hij was verdacht van ketterse opvattingen.¹¹
Of hij daaraan terstond gevolg heeft gegeven blijkt niet.¹² Hij kan echter zeer wel dezelfde zijn als
- 1563 **Gerbrandus**
pastor eccles. Hantumahusan prope Dockum in Frisius occid. die op 1 juli 1563 als theologisch student te Keulen werd ingeschreven.¹³ Reeds in hetzelfde jaar

¹ Vgl. Verhoeven, 86, met de opmerking inzake het prebendeland. Niettemin wordt de kerk heden ten dage Annakerk genoemd.

² MF, 149-150.

³ RvdA I, 128.

⁴ BB I, 174-175.

⁵ Reitsma, 104.

⁶ GPCV II, 783, 786.

⁷ RvdA I, 129 (te Marssum ook genoemd Tjessinga IV, 34).

⁸ Collectie Grtafschriften, Ferwerderadeel, i.v. Genum.

⁹ BB I, 174.

¹⁰ RA Menaldumadeel nr. 1, 66: vermeld in de inventaris van de goederen van Baucke Siurdsz. en Bauck Rinnertsdr. te Berlikum, 1599.

¹¹ Aud. nr. 1417/13, 9 (de naam Gerbrandus is doorgehaald).

¹² Het blijkt in ieder geval niet uit het materiaal van Zijlstra.

wordt

- 1563 - 1570 **Jacob Feyckesz.**
als pastoor alhier vermeld.¹⁴ Als zodanig komt hij nog voor op 3 maart 1570.¹⁵
Kort daarop werd hij pastoor te Holwerd*.
Op 20 januari 1558 procedeert hij, zonder dat zijn functie en standplaats genoemd worden, tegen leden van de familie Bunga.¹⁶ Een Sydts Bunga wordt in 1543 te Holwerd genoemd.¹⁷
- 1570 **N.N.**
wordt op 20 september 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸
- 1574 **N.N.**
wordt op 16 september 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁹ Het zal betreffen
- 1576 - 1580 **Pieter Broers/Petrus Ambrosius**
in 1574 genoemd als pastoor te Sybrandahuis*, wordt in 1576 voor het eerst als pastoor alhier vermeld.²⁰ Als pastoor komt hij verder voor op 22 december 1579,²¹ als eertijds pastoor en dan gereformeerd op 16 december 1580.²²
In januari 1582 is sprake van 'heer Peters wijff' alhier.²³ In 1581/2 bedient hij o.m. Goënga, Loënga, Oppenhuizen en Uitwellingergera.²⁴ In 1585 komt hij voor als predikant te Loënga,²⁵ in 1586 te Scharnegoutum,²⁶ daarna van beide plaatsen.
Op 7 maart 1589 wordt hij predikant te Deersum en Poppingawier²⁷ genoemd waar hij vóór 1 juli 1589 overlijdt; dan worden zijn boeken verkocht.²⁸

Annavicarie/prebende

Van de in 1511 genoemde vicarie²⁹ is verder niets bekend. Het zal echter hetzelfde beneficium zijn als de in 1543³⁰ en 1580³¹ vermelde prebende waartoe het in 1543 genoemde 'sinte Annelant' behoorde.

1543 **Henricus Hattem**³²

¹³ Zijlstra nr. 11944.

¹⁴ Van Burmania, 14 waar hij in 1571 gewezen pastoor alhier wordt genoemd.

¹⁵ Hof nr. 16694, 136.

¹⁶ Hof nr. 16691, 150v.

¹⁷ BB I, 179.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ Van Burmania, 14.

²¹ RA Dokkum nr. 68, 195.

²² Reitsma, 103-104 en n.3 aldaar: 1581 predikant in de classis Sneek.

²³ RA Dokkum nr. 106, 195.

²⁴ Verzameling Aanwinsten nr. 242 nrs. 33, 37, 38, 27, 34.

²⁵ Romein, 357, met toevoeging in het exemplaar in Tresoar: 1586 predikant te Scharnegoutum.

²⁶ Romein, 357, toevoeging als in voorgaande noot.

²⁷ Romein, 343.

²⁸ RA Sneek nr. 143 nr. 47.

²⁹ RvdA I, 128.

³⁰ BB I, 174.

³¹ Reitsma, 104.

³² BB I, 174.

HARDEGARIJP

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Holsbrink en Nieuwland wezen er reeds op dat het dorp mogelijk tweemaal verplaatst is: van de Warren naar de Zomerweg en vandaar naar de huidige plaats.¹ Schroor zoekt de waarschijnlijk oudste kerkstede zuidwestwestelijk van Gaastmaburen; in de late 10^e eeuw zou hier een houten kerk gebouwd kunnen zijn, later vervangen door een van tufsteen. In de 12^e eeuw zou verplaatsing naar de Zomerdijk hebben plaatsgevonden; de daar aangetroffen tufsteen kan daar secundair zijn verwerkt. Indien deze veronderstelling juist is zou sprake zijn van een oorspronkelijke ‘rivierontginning’, georiënteerd op de Wijde Ee (met Garijp aan de overkant daarvan als pendant).² Ook Henstra ziet aan de Zomerweg de tweede ontginningsfase van Hardegarijp die rond 1200 een aanvang nam.³

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1401 - 1421	Benna Olbama komt voor het eerst in 1401 als pastoor alhier voor. ⁴ Hij is dit nog in 1421 wanneer hij verklaart van zijn zegel en andere zaken beroofd te zijn. ⁵
1457	Albert ⁶
1479	Tiaerdt ⁷
1491	Buwo ⁸
1499 - 1506	Johannes wordt voor het eerst in 1499 als pastoor alhier vermeld, ⁹ daarna op 17 februari 1502 ¹⁰ en tenslotte op 3 februari 1506. ¹¹
z.j.e.d.	? Mettie In 1511 is sprake van een huisstede toebehorende aan Wlck Heer Mettie dochter; ¹² mogelijk was de vader hier destijds geestelijke.
1515 - 1533	Gelis/Egedius

¹ Holsbrink en Nieuwland, ‘Hurdegaryp’, I-IV.

² Schroor, ‘Hurdegaryp’, 10-13.

³ Henstra, ‘Hardegarijp’, 267.

⁴ OFO I, nr. 8; de familienaam volgens het zegelrandschrift bij OFO I, nr. 28, Tresoar, Zegelfoto nr. 1193.

⁵ OFO I, nr. 34. Een Feddem of Olbamagoed komt in 1543 te Slappeterp voor (BB I, 337).

⁶ PB Hs. 1466.

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ PG, nrs. 55, 61.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ Arch. Klooster Dominicanen, Gent, nr. 2442.

¹¹ Arch. Klooster Bergum nr. 3 reg. 4.

¹² RvdA I, 231.

wordt in 1515 voor het eerst als pastoor genoemd,¹³ vervolgens in 1516,¹⁴ in 1519¹⁵ en tenslotte in 1533.¹⁶

- †1549

Jacob Kempes

overleed als pastoor alhier op 19 december 1549.¹⁷

1550

Johannes Bernardi Stucker

Op 3 februari 1550 ontving Johannes Bernardi, tot dan vicarius te Rinsumageest*, het placet op zijn benoeming tot pastoor alhier, na het overlijden van de voorgaande.¹⁸

1553 - 1556

Claes Claesz.

Claes, pastoor alhier, komt voor het eerst voor op 22 januari 1553,¹⁹ alhier nog op op 9 augustus 1555²⁰ en als Claes Claesz., pastoor alhier, in 1556.²¹

1562 - 1567

Jelle Ayckesz.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 11 mei 1562.²² In 1562/3 worden op last van het Hof informaties ingewonnen over de – naamloze – pastoor alhier.²³ In 1566/7 wordt de pastoor alhier – wederom naamloos – gedaagd voor het Hof te verschijnen.²⁴ Op 24 oktober 1567 procedeert hij, zonder dat functie en standplaats genoemd worden, tegen een kerkvoogd alhier over de betaling van 3½ car. gl. als restant van een groter bedrag.²⁵

1576 - 1580

Mr. Willem Jansz.

Mr. Wilhelmus wordt als pastoor alhier voor het eerst vermeld op 13 april 1576.²⁶ In dat jaar is hij ook deken van Tietjerksteradeel.²⁷ Ook in 1578 wordt hij genoemd als pastoor alhier.²⁸ Hij is blijkbaar niet tot de Reformatie overgegaan.²⁹ Op 10 maart 1580 bepalen Gedeputeerde Staten dat het confinement (de hechtenis) van de gewezen pastoor alhier voorlopig wordt gehandhaafd³⁰ maar blijkbaar werd hij kort daarop verbannen: op 14 maart 1588 tekent Wilhelmus Johannis van Makkinga in een dan door hem te Emden gekocht boek aan dat hij 25 april 1580 ‘expulsus’ werd als pastoor alhier.³¹ De Conscriptio Exulum noemt hem echter niet. Te Emden doopt

¹³ PB Hs. 1466 (Gellius)

¹⁴ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337 (Egedius).

¹⁵ Arch. Van Sminia nr. 1750 reg. 59 (Gelís).

¹⁶ PB Hs. 1466 (Jelle).

¹⁷ RR nr. 49, 5.

¹⁸ RR nr. 49, 5. Bij zijn vervanging te Rinsumageest heet hij Stucker, *ibid.*, 10.

¹⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 2.

²⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 477.

²¹ Van Burmania, 14.

²² Hof nr. 16692, 296.

²³ RR nr. 24, 82.

²⁴ RR nr. 27, 84.

²⁵ Hof nr. 16693, 356.

²⁶ Arch. OBW nr. 684 reg. 61. Hoewel hij ‘Mr.’ Wordt genoemd is hij niet aangetroffen in het materiaal van Zijlstra.

²⁷ Van Burmania, 14.

²⁸ PI, 201.

²⁹ Omdat Hardegarijp ontbreekt in het Register van opkomsten der geestelijke goederen in Oostergo is niet bekend hoe de situatie daar in 1580 was.

³⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2285, 14a (Hellinga, *Regesten Reesoluties* G.S. nr. 33).

³¹ Hogeman, ‘Verbanning’, 189.

hij in 1584 een kind Rooms Katholiek.³² Op 21 april 1595 heet hij Wilhelmus Johannis, pastoor te Hardegarijp, wonende te Emden.³³ Op 25 april 1595 tekent hij, zich noemende pastoor te Hardegarijp, te Emden het testament van Hans van Roorda³⁴ Op 15 juli 1595 wordt een brief geschreven aan ‘Heer Willem Jan soen eertijts pastoer in Hardgerip’, die 20 juli 1595 door geadresseerde wordt ontvangen.³⁵ Hij behartigde daar de belangen van enkele Rooms Katholiek gebleven Roorda’s.³⁶ Of er een relatie is met Joannes Wilhelmi, predikant te Tietjerk, Suawoude en Hardegarijp met Rijperkerk, die 1582/3 genoemd wordt³⁷, is niet bekend.

Overige?

14^e eeuw

fr. Allardus de Dockum

Ca.1982 werd nabij de Zomerweg te Hardegarijp een zilveren zegelstempel gevonden met het randschrift ‘S. FRATRIS ALLARDI DE DOCKVM’, gedateerd op de tweede helft van de 13^e of de 14^e eeuw.³⁸ Hij zal het als passant hebben verloren.

³² Arch. EVC nr. 2957; vgl. Zijlstra, ‘Roorda’, 106.

³³ Zijlstra, ‘Roorda’, 106. De betrokken brief niet teruggevonden in Arch. EVC nr. 2950-2962.

³⁴ Arch. EVC nr. 2985.

³⁵ Arch. EVC nr. 2962 (en blijkbaar later geretourneerd)

³⁶ Zijlstra, ‘Roorda’, 103-114.

³⁷ HCL, O.A. nr. M nr. 383, 134v. Deze predikant wordt door Romein niet genoemd.

³⁸ Zijlstra, ‘Zegelstempels’, 47 (datering: 2^e helft 13^e eeuw of 14^e eeuw); Henstra en Jager, 65.

HARICH

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: de kerk wordt in 1132 en nog in 1245 vermeld als te behoren tot het klooster te Stavoren.² De toren dateert wellicht uit de 12^e eeuw; het kerkgebouw is veel jonger.³ Ca 1550/2 en 1558/60 worden naast de pastorie een vicarie en twee vrijlenen genoemd.⁴ De vicarie werd in 1571 'getransfereerd' tot de parochie van 'Balcke' (Balk*).⁵ De vrije lenen komen ook als prebendes voor: de Mariaprebende wordt in 1525,⁶ de Annaprebende of –vicarie vanaf 1525⁷ vermeld.

Pastorie

1336 **? Petrus**
In 1336 is sprake van dominus Petrus de Harich, deken van Wagenbrugge.⁸ Mogelijk was hij pastoor alhier.
Een vermelding van **Boyn** als pastoor alhier in 1512 betreft Harlingen*.⁹

1514/5 - 1538 **Heercko Timanni**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 10 jaren pastoor te zijn.¹⁰ Op 10 april 1538 komt hij, pastoor alhier genoemd, voor als eigenaar van een halve zate land te Itens¹¹, terwijl op 4 augustus 1546 sprake is van destijds Heerke Timens, persona (zonder plaatsnaam), in relatie met land te Itens.¹² Hermannus Tymanni, van Stavoren, werd 13 juni 1496 te Leuven als student in het kanonieke recht ingeschreven.¹³

154(1?)4 - 1545 **Lyckle Hauckes**
wordt als pastoor alhier vermeld op 10 december 1544¹⁴ en 13 en 22 juni 1545.¹⁵ Als pastoor te Wyckel* is hij bekend van 1528 tot 1535; in ieder geval is hij daar in 1543 niet meer. Mgr. Lyckle, pastoor, wordt met de vicarius alhier genoemd op 11 augustus 1541;¹⁶ mogelijk was hij toen al hier.

1546 **Heercke**

¹ Verhoeven, 86.

² Mol en van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³ MF, 150. In 1493/4 is sprake van de wijding van een nieuw koor: Heeringa, *Rekeningen* II, 69.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ RA Gaasterland nr. 5, 138, 146, 146v.

⁶ Hof nr. 93, 9v.

⁷ Hof nr. 93, 12.

⁸ Muller, *Registers en rekeningen* I, 524.

⁹ OFO II, nr. 266 jo. Vries, *Correcties*, 76 ad II, nr. 266.

¹⁰ Hof nr. 93, 12. Ibid., 15 vermeldt Johannes Feddonis als pastoor alhier sedert 9 jaren, waarbij 'Surich' is vervangen door Harich doch ten onrechte.

¹¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 99.

¹² RA Hennaarderadeel nr. 37, 72.

¹³ Zijlstra nr. 8664.

¹⁴ OFO II, nr. 378.

¹⁵ Hof nr. 16689, 385.

¹⁶ ABU nr. 538-5, 65.

pastoor alhier, komt 27 november 1546 voor als procederende tegen Sybrant Hartmans;¹⁷ bijzonderheden worden niet vermeld. Hij kan dezelfde zijn als de eerder genoemde Heercko Timanni en moet dan een tijdlang elders hebben gestaan.

- 1555 - 1556 **Willem Gerrits**
geeft 29 februari 1556 aan ca 32 jaren oud te zijn en hier nu ca driekwart jaar pastoor te zijn.¹⁸ Hij is hier nog pastoor op 24 mei 1556.¹⁹ Gezien de leeftijd (geb. ca 1523) kan hij nog juist dezelfde zijn als de gelijknamige pastoor te Oudega* (H.O.), die in 1549 naar Sandfirden* gaat.
- vóór 1559 **Mr. Anne**
wordt als eertijds pastoor alhier genoemd in 1559.²⁰
- 156(5?)6 - 1579 **Reyn Ulckesz.**
Op 1 april 1565 is sprake van Reyn, pastoor (zonder dat zijn standplaats is aangegeven).²¹ Als pastoor alhier komt hij voor 13 januari 1566²²; ook elders wordt hij in 1566 als zodanig genoemd.²³ Op 10 januari 1575 komt hij ook voor als deken van Mirderland.²⁴ Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier genoemd op 21 februari 1579.²⁵ Zijn huisvrouw Idt wordt 10 april 1575²⁶ en 8 oktober 1576²⁷ vermeld. Hijzelf was eerder vicarius alhier.
- 1580 **Jettie Claesz.**
nog in oktober 1579 pastoor te Kolderwolde*, was de laatste pastoor. Hij maakte zijn testament op 15 september 1581 en overleed vóór 23 november 1581 wanneer de inventaris van zijn nalatenschap wordt opgesteld.²⁸

Vicarie

Het patrocinium van de vicarie is niet bekend. In 1571 wordt door de bisschop van Leeuwarden de vicarie alhier getransfereerd 'tot de pastorie van balcke'; op 14 november 1571 eist de grietman van Gaasterland van pastoor en kerkvoogden alhier als meijers van de vicarie overgifte van de achterstallige pachten en renten ten behoeve van de 'capelle' alsmede van de ornamenten. Nadat de eiser is opgelegd zijn kwaliteit te bewijzen wordt de zaak in december d.a.v. vervolgd; op 19 december 1571 wordt provisioneel uitvoering van de beschikking van de bisschop gelast.²⁹ Nog in 1575 (9 augustus) is sprake van de pastoor te Harich 'als questie hebbende van St. Anthonysleen' (te Balk*); hij verzoekt dan vrijdom van land.³⁰

¹⁷ Hof nr. 16689, 477.

¹⁸ Aud. nr. 1177-7, 17.

¹⁹ ABU nr. 535, 304v-305.

²⁰ Van Burmania, 14.

²¹ RA Gaasterland nr. 82, 81.

²² RA Gaasterland nr. 82, 91.

²³ Van Burmania, 14. RA Gaasterland nr. 82, 287.

²⁴ RA Gaasterland nr. 35, 378.,

²⁵ RA Gaasterland nr. 83, 99.

²⁶ RA Gaasterland nr. 82, 287.

²⁷ RA Gaasterland nr. 83, 400, 401.

²⁸ RA Gaasterland nr. 83, 148.

²⁹ RA Gaasterland nr. 5, 138, 146, 146v.

³⁰ RA Gaasterland nr. 6, 150.

- 1517/8 - 1525 **Bontko Frickonis**
geeft 1 juni 1525 aan hier 7 jaren vicarius te zijn.³¹ In 1553 en 1554 komt hij voor als pastoor te Indijk*.
- 1541 **Pontianus**³²
- 1549 - 1554 **Reyn Ulckesz.**
vicarius alhier, geeft 29 februari 1556 aan hier nu driekwart jaar vicarius te zijn. Voordien was hij reeds vijf jaren vicarius alhier, werd vervolgens gekozen te Hindeloopen*, keerde echter na een half jaar weer naar hier als vicarius terug.³³ Of in de periode eind 1554 – medio 1555 in de vacature is voorzien is niet bekend.
- 1555 - 1556 **Reyn Ulckesz.**
kwam hier medio 1555 weer terug en is 29 februari 1556 nog vicarius alhier.³⁴ Vanaf 156(5?)6 is hij hier pastoor.
- 1565 **Lollius Philippi**
wordt 14 maart 1565 op de titel van vicarius alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³⁵ In oktober 1567 komt hij als priester voor zonder dat zijn functie en standplaats zijn aangegeven.³⁶ Vanaf 1570 is hij bekend als pastoor te Ypekolsga*.

Mariaprebende

Deze prebende wordt alleen in 1525 genoemd.³⁷

- 1515/6 - 1525 **Folkerus Theodoricus**
geeft 26 mei 1525 aan nu 9 jaren in het bezit van de Mariaprebende alhier te zijn.³⁸ Op 18 juni 1510 werd hij, afkomstig van Stavoren, als student te Rostock ingeschreven.³⁹

Annaprebende

Vanaf 1525⁴⁰ komt deze prebende, soms ook vicarie genoemd, voor.

- 1521/2 - 1525 **Tymannus Arnoldi**
geeft 27 mei 1525 aan nu 3 jaren in het bezit van deze prebende te zijn.⁴¹
- 1556 **Sellus (Gellius?) Reyneri**
Na diens resignatie wordt

³¹ Hof nr. 93, 15v.

³² ABU nr. 538-5, 65.

³³ Aud. nr. 1177-7, 17.

³⁴ Aud. nr. 1177-7, 17.

³⁵ ABU nr. 550*, 127v.

³⁶ RA Sloten nr. 3, 10v, 12.

³⁷ Hof nr. 93, 9v.

³⁸ Hof nr. 93, 9v.

³⁹ Zijlstra nr. 11354.

⁴⁰ Hof nr. 93, 12.

⁴¹ Hof nr. 93, 12.

- 1556 **Joannes Macronarius**
op 9 mei 1556 door de abt van Hemelum als aartsdiaken *et judex ordinarius sede vacante decanie Stavrie et Morderlant* in de Annaprebende of –vicarie alhier geïnstitueerd.⁴²
- 1557 **Antho Voss**
wordt 16 september 1557 op de titel van de Annavicarie toegelaten tot de wijding van subdiaken; de inschrijving is echter doorgehaald.⁴³ Mogelijk is hij dezelfde als Thonis Vos, in 1565 (nog niet 1564 en niet meer 1567) pastoor te Hemrik*, en Anthonis Voss, van 1572 tot 1580 vicarius te Kollum*.

Overige prebendaten (leen niet bekend)

- 1564 **N. Pieters**
zoon van Pieter Symons, pastoor te Ruigahuizen*, wordt in 1564 als prebendaat alhier genoemd.⁴⁴
- † vóór 1569 **Wyncke Romkesz.**
In maart 1569 is sprake van land te Nijemirdum, verkocht door Sibbel Sickesdr. en door haar geërfd van heer Wyncke Romkesz.⁴⁵ en in november 1569 van eveneens te Nijemirdum gelegen land, verkocht door Fopke Sickesdr. en door haar geërfd van Wyncke Romkesz., prebendaat te Harich.⁴⁶
Hij is tot 1542 bekend als pastoor te Oudemirdum*. Op 12 september 1559 komt hij voor als oom van Romke Pieters te Harich⁴⁷, terwijl hij ook op 16 januari 1560 genoemd wordt,⁴⁸ beide keren zonder vermelding van functie en standplaats.
Mogelijk is hij dezelfde als Wincke, in 1544 pastoor te Sint Johannesga (Utd.)*.

Overige

- 1566 **Hendrik**
Heer Hendrik – priester dus – wordt 13 januari 1566 als schoolmeester alhier genoemd.⁴⁹
- vóór 1580 ? **Bawe**
In 1580 week uit Wybe Her Bawes, van Harich, die soldaat werd.⁵⁰ Mogelijk was zijn vader geestelijke alhier. Als Wybe Beyuwes komt hij in 1578 alhier voor.⁵¹

⁴² ABU nr. 535, 304v-305.

⁴³ ABU nr. 550*, 77v.

⁴⁴ Van Burmania, 36v.

⁴⁵ RA Gaasterland nr. 106, 355.

⁴⁶ RA Gaasterland nr. 106, 373.

⁴⁷ RA Wymbritseradeel nr. 25, 327.

⁴⁸ RA Gaasterland nr. 4, 50v.

⁴⁹ RA Gaasterland nr. 82, 91.

⁵⁰ CE, 363.

⁵¹ PI, 284.

HARKEMA OPEINDE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: vóór 1242 stichtte Bovo een ‘capella Beati Nicolai in suo patrimonio’ binnen de parochie Augustinusga²; enige tijd later stichtte hij Buweklooster.³ Sibrandus Leo noemt de stichter Buvo Bernarda⁴, een andere versie Harkama.⁵ De kapel werd ‘Herkamakirke’ genoemd (en) ‘in monasterium vertit’.⁶ Harkema werd een eigen parochie waarvan een Munsterse parochielijst ca 1500 zegt dat ‘Hortingakerck incorporata monasterio Bovonis cum pauperi conventu’ is.⁷ Blijkbaar gaf deze incorporatie problemen: althans deed op 13 maart 1511 de pastoor te Twijzel uitspraak in een geschil tussen Buweklooster en het kerspel ‘Haerkemakercke’ waarbij wordt bepaald dat het klooster de parochiekerk zal incorporeren, dat deze kerk zal worden afgebroken en het doopvont naar de kloosterkerk zal worden overgebracht. Het klooster zal op de plaats van de af te breken kerk een kapel bouwen met daarin beelden van Onze Lieve Vrouw en Nicolaas. Voorts wordt bepaald dat ‘dye burenen zoellen dye conventskercke weder hebben voer een prochiae kerkke’ en dat zij begraafplaatsen krijgen op het conventskerkhof.⁸ ‘Weder’ zal hier begrepen moeten worden als ‘daartegenover’. Later rijzen er opnieuw problemen tussen klooster en dorp over de schapendrift en het onderhoud van de kapel. Beslechting van het geschil wordt 24 juni 1555 aan arbiters gewezen⁹, die ten aanzien van het tweede punt op 20 juli 1558 uitspraak doen: het klooster moet de kapel op ‘Harckemakerckhof’ herstellen en onderhouden.¹⁰ De incorporatie – die dus reeds vóór ca 1500 heeft plaatsgevonden en niet eerst in 1511 – verklaart ook waarom in 1511 in ‘Opeijnd’ geen kerkelijk land wordt opgegeven.¹¹ Het dorp ontbreekt in 1543 bij de opgave van de beneficiale goederen¹² en in 1580 is voor dit dorp niets vermeld.¹³

Pastorie

1555 **Johannes de Wytte**

komt als pastoor van Opende voor op 24 juni 1555 met de proost en de priorin van Buweklooster, mede namens de andere conventualen¹⁴ en is dus een kanunnik van dit klooster geweest.

¹ Verhoeven, 86-87. De plaats was echter niet ‘Wigerathorpe’; daar werd Gerkesklooster gesticht.

² Lambooy en Mol, 452-455.

³ Lambooy en Mol, 452-455.

⁴ Lambooy, 416-417

⁵ Lambooy, 430-431.

⁶ Lambooy, 430; een andere tekst geeft *revertit*, 431.

⁷ Bistumsarchiv Münster, Generalvikariat II, Niederstift A 1; vgl. Theuerkauf, ‘Kirchenverzeichnis’, 369.

⁸ Arch. Buweklooster nr. 1 reg. 5.

⁹ Arch. Buweklooster nr. 1 reg. 12.

¹⁰ Arch. Buweklooster nr. 1 reg. 13.

¹¹ RvdA I, 218.

¹² BB I, 220.

¹³ Reitsma, 213.

¹⁴ Arch. Buweklooster nr. 1 reg. 12.

1560

Everhardus van Munster

pastoor van Opende in 'Westfriesland', brengt in november 1560 het verzoek tot incorporatie van een kapel 'Im neegesten kerspell myns kerspels' te Surhuizum bij de kerk aldaar over aan de bisschop van Munster¹⁵

¹⁵ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 2, 267, 269. Opeinde* komt niet in aanmerking omdat daar van 1547 tot 1567 een ander als pastoor bekend is. Opende lag in de Groninger Ommelanden.

HARLINGEN (ALMENUM)

Patroon: **Michael**¹

Bijzonderheden: de tufstenen toren verrees in het vierde kwart van de 12^e eeuw. De kerk werd gebouwd op een heuvel die afgescheiden lag van de dorpsterp (zoals ook te Holwerd*); De heuvel kan bezwaarlijk ouder zijn dan het begin van de 9^e eeuw. Nog in de 16^e eeuw is de kerkterp een afzonderlijke buurschap, Almenum geheten, buiten de stadsgrachten van Harlingen. De handelsstad Harlingen is zeker niet vóór de 12^e eeuw ontstaan. Onder de in 1958 teruggevonden fundering van het tufstenen zaalkerkje werden de resten van twee houten kerkjes – die beiden door brand zijn vergaan – aangetroffen die niet nader konden worden onderzocht.² Een lijst van kerken in Westergo onder het dekenaat Bolsward, opgesteld 1256-1270, noemt ‘Almenum, Berdengadorp, Dikesherna, Ludengakerca, Middelum’.³ Bardingadorp* moet in 1445/6 nog hebben bestaan, over Dijkshorne* ontbreken verdere gegevens. Het grondgebied, voorzover niet in zee verdwenen, zal bij de parochie Harlingen zijn gekomen.

Naast de kerk was er een gasthuiskerk, gewijd aan Gertrudis. De instelling bestond blijkbaar reeds vóór 1442 wanneer legaten aan het *Hospitalum* en aan *Beata Gertrudis* gemaakt worden.⁴ Van het gasthuis en ‘Sinte Geertruud land’ is sprake in 1471/1472.⁵ In 1510 wordt de ‘gasthuys tzerka’ genoemd.⁶ In 1537 komen de kerkvoogden van ‘Sinte Geertruydis Capelle’ voor⁷, terwijl in 1543 de landen van ‘Sinte Gertruyt’ vermeld worden.⁸

Schroor concludeert dat er dus een gasthuis is geweest met een aan Gertrudis gewijde kapel. Dit moet vóór 1547 zijn opgeheven en het land verdeeld onder de geestelijken van de parochiekerk en de armvoogden.⁹

Blijkbaar was er toch behoefte aan een tweede kerk: met de bouw van de latere Westerkerk werd in 1553 begonnen.¹⁰ Deze moet de status van een kapel hebben gehad met een eigen kerkhof, als althans het in 1573 genoemde ‘Cappelle kerckhoff’¹¹ daarop betrekking heeft. Het gebouw werd in 1650 als Hervormde kerk in gebruik genomen en toen vergroot; in 1897 werd het afgebroken.¹²

Waarop de vermelding van Jacobus in de ‘S. Jacobs strate by der Botterbrugge’ in 1579¹³ betrekking heeft is onbekend. Aan de noordzijde van het oude Harlingen was de Sint Jacobspoort.¹⁴ Te Harlingen was een St. Jacobusschippersgilde.¹⁵

¹ Verhoeven, 81; daar niet genoemd de vermelding van Michaël (‘ecclesie Sancti Michaeli in Almeno et Hairlinghe’ in 1327 (GPCV I, 173 (met correctie van de datum 28 februari 1326 naar 20 maart 1327 i.v.m. de Paasstijl), 181.

² Halbertsma, ‘Kerkopgravingen’, 99-103; H.T. Obreen, *Bulletin KNOB* 69, 1970, 73-88.

³ St. Jan nr. 906; Muller, *Bronnen*, 346; vgl. van Buijtenen, ‘Dekenaat Bolsward’, 88-89.

⁴ FT, nr. 12.

⁵ OFO I, nr. 219.

⁶ FT, nr. 77.

⁷ Hof nr. 16481, 131v nr. 23; 645.

⁸ BB I, 243.

⁹ Schroor, ‘Harlingen’, 17-18.

¹⁰ Obreen, ‘Inventaris Harlingen’, 16.

¹¹ Arch. der Vijf deelen Zeedijken, nr. 495, 620.

¹² Obreen, ‘Inventaris Harlingen’, 16.

¹³ RA Harlingen nr. 123, 672.

¹⁴ Schroor, ‘Harlingen’, 18, kaart.

¹⁵ Mededeling M. Schroor.

Terugkerende naar de (hoofd)kerk kan worden opgemerkt dat ca 1431/9 voor het eerst sprake is van een prebendaat¹⁶ en in 1442 voor het eerst van een vicarius,¹⁷ terwijl het Mariabeneficium dan reeds geruime tijd bestaat.¹⁸ Later is de Mariaprebende blijkbaar de jongste prebende. Twee vicarii worden in 1471 genoemd.¹⁹ In 1542 kunnen – naast de pastorie -de volgende beneficia worden getraceerd:

de oudste vicarie
de Catharina prove
de Nicolaasprove
de Mariaprove
de Bruyngaprove
heer Johannes prove
de kosterij.²⁰

De Catharinaprove heet in 1543 ook de jongste vicarie;²¹ de Bruyngaprove komt dan als ‘Byngeterpstra Proeve, een vrie beneficie’ voor.²² In 1543 is ook sprake van enig land in ‘Sinte Laurens (camp)’;²³ mogelijk van de kerk te Kimswerd*.

In 1546/7 wordt de jongste vicarie als Catharinaprove, de Nicolaasprebende als oudste prebende aangemerkt²⁴, terwijl dan sprake is van het Gerbranda vrije leen.²⁵ Opgaven uit ca 1550/2 en 1558/60 geven een verschillend aantal beneficia: eerst worden genoemd twee vicarieën, twee vrijlenen en ‘Een leen op den costerije geleidt’, daarna een vicarie en vijf vrijlenen.²⁶ Schroor concludeerde dat er behalve de pastorie in het midden van de 16^e eeuw een sacristieleen, twee vicarieën en drie proves waren.²⁷

Er moet dan echter nog een prove geweest zijn, mogelijk de niet nader te traceren ‘heer Johannes’ prove (tenzij daarmee de pastorie bedoeld is geweest).

In 1568 tenslotte wordt een Caeciliavicarie genoemd.²⁸

Daarnaast was er op het Blokhuis, door het Saksische bewind aangelegd, een kapelaan, voor het eerst in 1511²⁹, voor het laatst in 1550³⁰ vermeld.

Pastorie

1327/8

Dodo

¹⁶ Lambooy, 306-310.

¹⁷ FT, nr. 12.

¹⁸ FT, nr. 12.

¹⁹ OFO II, nr. 40.

²⁰ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 87-88.

²¹ BB I, 263.

²² BB I, 267.

²³ BB I, 265, 266.

²⁴ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 96, 97, 102 resp. 106.

²⁵ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 93, 95, 116, 118.

²⁶ St. Jan nr. 1165.

²⁷ Schroor, ‘Harlingen’, 16.

²⁸ ABU nr. 550*, 145.

²⁹ Tjessinga II, 32, 34.

³⁰ RR nr. 49, 11.

rector van de Michaelskerk te Almenum en Harlingen, ‘cognatus’ van de 20 maart 1327 door de graaf van Oostervant benoemde schout van Harlingen, Hesselinus, wiens opvolger (waarbij opnieuw aan Dodo gererefeerd wordt) 15 mei 1328 wordt aangewezen.³¹

1442	Rodolphus ³²
vóór 1448	Lolle wordt in 1471 als overleden pastoor alhier genoemd ³³ en moet hier dan vóór 1448 hebben gestaan.
1448 - 1474	Ulbed/Ulbo komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1448 ³⁴ en vervolgens in 1456. ³⁵ Voor het laatst komt hij als pastoor voor in 1474. ³⁶
1488	Pelinerus de Almenum ³⁷
1495	Hemma ³⁸
1496	Johannes Haionis ³⁹
1499 - 1500	Douwe was hier pastoor in 1499 ⁴⁰ en juli 1500. ⁴¹ Heer Douwe alhier wordt nog op 6 november 1500 genoemd. ⁴²
1503 - 1504	Syurd/Severinus komt als pastoor alhier voor vanaf 25 oktober 1503 ⁴³ en zo nog 27 ⁴⁴ en 29 maart ⁴⁵ en 24 juni 1504. ⁴⁶
1507 - 1512	Boeyn/Boldewinus Falzonis komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 22 januari 1507, ⁴⁷ voor het laatst op 26 juli 1512. ⁴⁸

³¹ GPCV I, 173 (met correctie van de datum 28 februari 1326 naar 20 maart 1327 i.v.m. de Paasstijl), 181.

³² FT, nr. 12.

³³ FT, nr. 25.

³⁴ PB Hs. 1466.

³⁵ OFO II, nr. 39.

³⁶ Arch. Klooster Bethanië bij Tzummarum nr. 1 reg. 3.

³⁷ RPG VII nr. 4595, PA nr. 38, 409v.

³⁸ Arch. HG Wijnaldum nr. 4 – 1.

³⁹ PG, nr. 154; het patroniem volgens het zegelrandschrijft; het zegel vertoont George met de draak: Tresoar, Zegelfoto nr. 141.

⁴⁰ Van Burmania S, 22.

⁴¹ WvTh V, 19.

⁴² HHStA Wenen, Maximiliana 10, nov.-dec. 1500, 17 (regist: Microfiches Dresden nr. 2330).

⁴³ OFO I, nr. 471.

⁴⁴ OFO I, nr. 477; Tresoar, Zegelfoto nr. 285 (vertonende Michaël).

⁴⁵ OFO I, nr. 478; Tresoar, Zegelfoto nr. 297 (idem).

⁴⁶ OFO I, nr. 487; Tresoar, Zegelfoto nr. 312 (idem).

⁴⁷ FT, nr. 74; patroniem volgens zegelrandschrijft, zie FT, 456; Tresoar, Zegelfoto nr. 1964.

⁴⁸ OFO II, nr. 266 (niet te Harich, zoals daar; zie Vries, *Correcties*, 76 ad OFO II, nr. 266).

- 1521/2 **Bernardus van Benthem**
in 1517 pastoor te Minnertsga*, werd nadien pastoor alhier en resigneerde als zodanig waarna een langdurige vacature ontstond.⁴⁹ Op grond daarvan benoemde de proost van St. Jan als aartsdiaken *jure devoluto*.
- 1522 **Nicolaus**
priester te Tjerkgaast*, tot pastoor alhier en institueerde hem 24 juli 1522.⁵⁰
- 1526 - 1557 **Johannes Johannis**
in 1524 vicarius alhier, komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 30 mei 1526.⁵¹ Vanaf 3 juni 1542 ontvangt hij regelmatig commissie van de proost-aartsdiaken van Oudmunster als commissaris voor Oostergo, zo nog in 1555.⁵² Op 23 mei 1544 ontvangt hij van de bisschop – het was een schrikkeljaar zodat deze de competentie toekwam – commissie voor de jurisdictie in Westergo.⁵³ Op 16 mei 1545 verleent de proost-aartsdiaken van St. Marie hem commissie voor de jurisdictie in Stellingwerf.⁵⁴ De destijds afgegeven commissie voor de jurisdictie in Vollenhove, Steenwijk en Stellingwerf werd op 22 mei 1547 ingetrokken.⁵⁵ Op 28 mei 1554 heet hij ommissaris in Westergo en deken van Sexbierum.⁵⁶ Als pastoor alhier wordt hij voor het laatst op 23 november 1557 genoemd.⁵⁷ Hij had een neef (oomzegger) Roelof Anthonius, die hier jongste vicarius was.
- 1558 - 1573 **Bocke Donia**
tot 1557 vermeld als pastoor te Arum*, wordt 8 juni 1558 als pastoor alhier geïnstituëerd.⁵⁸ In 1560 is hij deken van Sexbierum, aangesteld door Wilhelmus Lindanus.⁵⁹ In mei 1573 gaat hij als pastoor naar Kollum*.⁶⁰ De vermelding van **Broer** als pastoor alhier in 1572⁶¹ kan niet juist zijn.
- 1573 **N.N.**
wordt 9 december 1573 als pastoor alhier geïnstituëerd.⁶² Het zal – omdat latere instituties niet bekend zijn – gaan om
- 1575 - 1580 **Hermannus Elconis Worckum**
Harmen wordt als pastoor, wel alhier, genoemd op 21 maart 1575.⁶³ Als Hermannus Elconis Worckum, pastoor alhier, komt hij voor 22 september 1575.⁶⁴ Hij ging tot de Reformatie over, ging in 1581 naar Utrecht als predikant van de Jacobskerk (Pinksteren 1581 bevestigd), legde zijn dienst daar neer in 1586, werd in

⁴⁹ St. Jan nr. 1165.

⁵⁰ St. Jan nr. 1165.

⁵¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 41.

⁵² Oudmunster nr. 30-3, 112-122v.

⁵³ ABU nr. 538-6, 34 (oorspronkelijk nr. 538-3, na 23).

⁵⁴ Arch. Diverse kloosters nr. 6 reg. 33.

⁵⁵ Oudmunster nr. 781, 32-32v.

⁵⁶ Arch. HG Wijnaldum nr. 49.

⁵⁷ Hof nr. 16691, 136.

⁵⁸ St. Jan nr. 1165.

⁵⁹ GPCV III, 505.

⁶⁰ Arch. Varia Staten nr. 73-601 resp. nr. 80 a 600.

⁶¹ Van Burmania S, 22.

⁶² St. Jan nr. 1168.

⁶³ RA Harlingen nr. 123, 151.

⁶⁴ Arch. Tjaardastate nr. 410.

1590 te Harlingen beroepen, enige tijd uitgeleend naar Leeuwarden. In 1602-1603 is sprake van de deplorabele staat waarin zijn gemeente verkeert. Toen hij verwijderd zou worden ging hij over naar de Dopers. De synode vroeg in 1605 aan Gedeputeerde Staten hem het optreden te verbieden.⁶⁵
In 1564 was hij korte tijd vicarius van de Annakapel te Workum*.

Kapelaans

- 1360 **Ludeke**⁶⁶
- 1550 **Claes Jans**
kapelaan van de pastoor alhier, ontvangt 16 februari 1550 het placet als prebendaat te Zurich*.⁶⁷

Oudste vicarie

Wanneer de verschillende beneficia hier werden gesticht is niet bekend. Een aantal daarvan zal echter zeker reeds in het begin van de 15^e eeuw hebben bestaan. Enkele malen is sprake van de ‘oudste’ en de ‘jongste vicarie’.⁶⁸ Van eerstgenoemde is het patrocinium niet bekend (tenzij het identiek is aan de alleen in 1568 vermelde Caeciliavicarie).

Mogelijk kunnen hiertoe gerekend worden:

- 1442 **Andreas**⁶⁹
Hij kan dezelfde zijn als Andreas Herlinghe, in 1429 als student te Keulen ingeschreven.⁷⁰
- 1448 - 1471 **Henrick**
wordt als vicarius genoemd in 1448⁷¹, als vicarius perpetuus (en daarom mogelijk te zien als de oudste vicarius) in 1471-1472⁷² en als vicarius op 5 december 1471⁷³ (met Petrus, vicarius; omdat hij van de twee het eerste genoemd wordt kan hij de oudste vicarius zijn geweest).

Bezitters van deze vicarie waren aanwijsbaar

- 1507 - 1511 **Bouwe/Boldewinus Johannis**
Bouwe komt als vicarius alhier voor op 22 januari 1507⁷⁴ en 23 februari 1508.⁷⁵

⁶⁵ Romein, 186 (volgens wie hij in Harlingen werd geboren); Reitsma, *Honderd jaren*, 322-325.

⁶⁶ NA, Arch. Graven van Blois, nr. 22.

⁶⁷ RR nr. 49, 11.

⁶⁸ Zo bv. 1542 en 1546/7: Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 87, 92 resp. 106.

⁶⁹ FT, nr. 12.

⁷⁰ Zijlstra nr. 9358.

⁷¹ PB Hs. 1466.

⁷² FT, nr. 25.

⁷³ OFO II, nr. 40.

⁷⁴ FT, nr. 74.

⁷⁵ OFO I, nr. 359; patroniem volgens zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 303.

In 1511 wordt heer Bouwo alhier als landheer van 6 pm. land te Wynaldum genoemd.⁷⁶ In 1543 worden deze 6 pm. onder de landerijen van de oudste vicarie genoemd.⁷⁷

1539

Alle/Allert

wordt als vicarius alhier (de oudste, want Wlke wordt dan als jongste vicarius aangeduid) vermeld op 3 december 1539.⁷⁸ Na zijn resignatie wordt door pastoor, burgemeesters, schepenen en raad en de kerkvoogden en de gezworen meente op 17 oktober 154..

154(0,1)-†ca 1542**Lolle Lollesz.**

jongste vicarius, tot oudste vicarius verkozen;⁷⁹ dat moet dan in 1540 of 1541 zijn geweest want 19 mei 1542 is reeds sprake van zijn erfgenamen.⁸⁰

1542 - 1543

Bouwe

wordt 19 mei 1542 reeds als landheer alhier genoemd⁸¹ en komt december 1543 voor als bezitter van de oudste vicarie.⁸²

1546/7

Dirck

komt 1546/7 wegens de oudste vicarie voor.⁸³

1571 - 1574

Imo Simonides

Van 'H. Eeme leen' is sprake in 1571.⁸⁴ Imo Simonides wordt in december 1572 als vicarius alhier genoemd⁸⁵ evenals in 1573 (met en vóór Heyne Claesz. en dan waarschijnlijk de oudste vicarius).⁸⁶ 'H. Yme leen' wordt in 1574 genoemd.⁸⁷ In 1558 wordt hij vicarius te Workum*. Kort vóór 1579 is hij priester te Sexbierum*.

Jongste vicarie/Catharinaprebende

De jongste vicarie zal reeds in 1471 hebben bestaan wanneer twee vicarii worden vermeld.⁸⁸ In 1543 komt het beneficium als jongste vicarie of Catharinaprebende voor,⁸⁹ in 1546/7 is sprake van 'die jonxte vicarie Sinte Katarina prove genoemd'.⁹⁰

1471

Petrus

wordt in 1471 na Henrick als vicarius genoemd⁹¹ en is dan waarschijnlijk de jongste vicarius geweest.

⁷⁶ Tjessinga II, 76.

⁷⁷ BB I, 263.

⁷⁸ FT, nr. 156.

⁷⁹ PB 1040 Hs., 36v.

⁸⁰ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 87.

⁸¹ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 83.

⁸² BB I, 263.

⁸³ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 106.

⁸⁴ Aud. nr. 571, 30v.

⁸⁵ Arch. EVC nr. 4220, 120.

⁸⁶ Winsemius, *Historiarum rerum*, 167.

⁸⁷ Arch. Vijf deelen Zeedijken nr. 1, 722.

⁸⁸ OFO II, nr. 40.

⁸⁹ BB I, 263.

⁹⁰ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 106.

⁹¹ OFO II, nr. 40.

- 1529 **Johannes (Sytzaz.)**
Johannes, junior vicarius, vervaardigt waarschijnlijk tezelfdertijd een copie van een stuk uit 1529.⁹² In 1528/9 koopt heer Johannes te Harlingen 5 pm. van Sicke Aesgesz., heer Johannes Sithies 4 pm. van dezelfde.⁹³ Hij moet dezelfde geweest zijn als heer Johannes te Pingjum*, aldaar nog in oktober 1528 vermeld, en Johannes Sytzazn/Sytzama, vanaf 1531 bekend als pastoor te Arum*. Zonder functie en standplaats wordt Johannes Zytzama in 1530 genoemd.⁹⁴
- 1540/1 **Lolle Lollesz.**
jongste vicarius, wordt 17 oktober 154.(0 of 1) gekozen als oudste vicarius.⁹⁵
- 1543 **Juriae Heynez.**
is in december 1543 bezitter van de jongste vicarie of Catharinaprebende.⁹⁶ Georgius Henrici, van Harlingen, werd 2 juni 1540 te Leuven als student ingeschreven.⁹⁷ Hij, mr. Jan, mr. Pieter en Syuerdt Heijnsz. waren zoons van Heyn Syurds, die daarnaast nog onmondige kinderen naliet.⁹⁸ In 1546/7 is hij vicarius te Dokkum*.
- 1547 - (1550?) **Roelof Anthonysz.**
bezit in 1546/7 de jongste vicarie, Catharina prove genoemd.⁹⁹ Hij is een neef (wel broers- of zusterkind) van de pastoor Johannes Johannis.¹⁰⁰ Ook op 25 juli 1550 komt hij als neef van deze voor;¹⁰¹ of hij hier dan nog staat blijkt niet. In mei 1546 wordt Rudolphus Anthonii, van Harlingen, als student te Leuven ingeschreven.¹⁰² In 1561 is hij priester van de Oldehove te Leeuwarden*.
- 1562 - 1564 **Haucke Meynses**
Op 15 januari 1562 wordt Haucke als geestelijke alhier vermeld,¹⁰³ op 8 augustus 1563 Haucke Meynses,¹⁰⁴ in 1564 Haucke Menses als jongste vicarius.¹⁰⁵ In 1550 is hij prebendaat te Pingjum*, in 1555 vicarius aldaar.
- 1572 – 1574/5 **Heyne Claesz.**
wordt in december 1572 als vicarius alhier genoemd,¹⁰⁶ evenals in 1573 (dan vermeld ná Imo Simonides en dan dus waarschijnlijk de jongste vicarius).¹⁰⁷ Op 21 maart 1575 worden de goederen van wijlen heer Heyne Claesz. verkocht.¹⁰⁸

⁹² Arch. thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602 nr. 62.

⁹³ RR nr. 42.

⁹⁴ RA Hennaarderadeel nr. 36, 406.

⁹⁵ PB 1040 Hs., 36v.

⁹⁶ BB I, 263.

⁹⁷ Zijlstra nr. 8875; vgl. nr. 8872 resp. PB 1040 Hs., 78.

⁹⁸ Zijlstra nr. 8875.

⁹⁹ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 106, ook 114.

¹⁰⁰ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 100.

¹⁰¹ Oudmunster nr. 30 – 3, 117.

¹⁰² Zijlstra nr. 9061 (daar ten onrechte 1562 sacrista van Leeuwarden-Oldehove genoemd).

¹⁰³ RA Franekeradeel nr. 94, 424.

¹⁰⁴ RA Gaasterland nr. 82, 70v.

¹⁰⁵ Van Burmania S, 22.

¹⁰⁶ Arch. EVC nr. 4220, 120.

¹⁰⁷ Winsemius, *Historiarum rerum*, 167.

Caeciliavicarie

- 1568 **Mauritius Cornelii**
van Witmarsum, wordt 4 maart 1568 op de titel van de Caeciliavicarie alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.¹⁰⁹ Zonder functie en standplaats wordt hij 15 september 1568 vermeld.¹¹⁰ Van Burmania noemt hem in 1569 ‘major prebendarius’ maar de oudste prebende had Caecilia niet als patroonheilige. Mogelijk is sprake van een verschrijving voor ‘major vicarius’, in welk geval de oudste vicarie dan de Caeciliavicarie is geweest. Van 1569 tot 1580 is hij vicarius te Rinsumageest*.

Overige vicarii

Van enkele vicarii is niet vast te stellen welke vicarie zij bedienden:

- 1524 **Johannes Johannis**¹¹¹

1575 **Nicolaas Heynesz.**
komt als vicarius voor op 22 september 1575.¹¹²

Nicolaasprebende (eerste of oudste prebende)

In 1542 wordt de Nicolaasprebende voor het eerst genoemd.¹¹³ In 1543 is sprake van de eerste prebende,¹¹⁴ in 1546/7 van de eerste prebende geheten Nicolaasprove,¹¹⁵ in 1574 van de oudste prebende.¹¹⁶

- 153(0?)9 - 1543 **Taede (Taedesz.?, Tiaerts)**
In 1539,¹¹⁷ 1540¹¹⁸ en 1541¹¹⁹ wordt Taede als prebendaat alhier vermeld. In december 1543 wordt Daede Daedesz. als bezitter van de eerste prebende genoemd;¹²⁰ ook is dan sprake van heer Taede.¹²¹ Zijn erfgenamen komen in 1546/7 voor.¹²²
Op 3 maart 1530 wordt een verkoop van land alhier bezegeld door heer Tade Tiaerts;¹²³ functie en standplaats zijn niet aangegeven. Op 6 februari 1532 is sprake

¹⁰⁸ RA Harlingen nr. 123, 151-153. Als debiteur in een inventaris van de goederen van een inwoner van Harlingen op 25 januari 1579 (ibid., 689) maar dat moet een oude schuld betreffen. Heer Heyne-leen wordt in 1574 genoemd (Arch. der Vijf deelen Zeedijken nr.1, 722).

¹⁰⁹ ABU nr. 550*, 145.

¹¹⁰ RA Harlingen nr. 123, 698 d.d. 25 januari 1579.

¹¹¹ NA, Arch. Graven van Holland nr. 391. Hij lijkt niet dezelfde als Johannes Johannis, van Harlingen, als ‘pauper’ 31 maart 1529 te Leuven als student ingeschreven, Zijlstra nr. 7863.

¹¹² Arch. Tjaardastate nr. 410.

¹¹³ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 87.

¹¹⁴ BB I, 264.

¹¹⁵ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 96.

¹¹⁶ Arch. der Vijfdeelen Zeedijken nr. 1, 722.

¹¹⁷ FT, nr. 156 (3 december 1539).

¹¹⁸ Hof nr. 16689 (20 januari 1540).

¹¹⁹ Hof nr. 7488, 251v (23 november 1541).

¹²⁰ BB I, 263.

¹²¹ BB I, 264.

¹²² Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 93, 104, 108.

¹²³ Arch. EVC nr. 2618, 50v.

van land alhier, door hem aan heer Fredrick verkocht.¹²⁴ In 1546/7 worden twee percelen land in de Harlinger Uitburen genoemd, toebehorende aan mr. Tiaert Tadez. en de armen.¹²⁵ Het lijkt ons dat de naam ‘Daede Daedesz.’ fout is; hoogstwaarschijnlijk zal Taede Tiaerts bedoeld zijn.

1546/7 – 1557/8 **Mr. Jan Back**

wordt in 1546/7 genoemd als bezitter van deze prebende,¹²⁶ evenals in 1557/8.¹²⁷

1559 **Petrus Donia**

wordt 18 januari 1559 geïnstitueerd als prebendaat van de Nicolaasprebende alhier.¹²⁸

Mariaprebende

Het *beneficium Beatae Virginis* bestond in 1442 reeds geruime tijd.¹²⁹ De Mariaprebende wordt daarna eerst weer in 1542 genoemd,¹³⁰ daarna in 1543¹³¹ en vervolgens 1546/7.¹³²

† vóór 1442

Dodo

wordt als reeds overleden vicarius van het *beneficium Beatae Virginis* genoemd als oom van de testator Titardus *carpentator*.¹³³

1539 - 1547

Reyner Bernardi

Reyner komt als prebendaat hier voor het eerst voor op 3 december 1539¹³⁴, als prebendaat van de Mariaprebende in december 1543¹³⁵ en als prebendaat in 1546/7.¹³⁶ Als Reyner Bernardi, prebendaat alhier, komt hij voor op 6 augustus 1544.¹³⁷

1568

Sybe Jacobs

wordt in 1569 als junior prebendaat vermeld.¹³⁸

Bruynga- of Gratingaprebende

In 1542 wordt ‘Bruynge proven’ te Harlingen met een landbezit van 30 pm. vermeld.¹³⁹

¹²⁴ Arch. EVC nr. 2618, 50v.

¹²⁵ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 96.

¹²⁶ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 96; 97: de oudste prebende.

¹²⁷ RR nr. 21, 55.

¹²⁸ St. Jan nr. 1165; PB Hs. 1466 noemt hem reeds 1558 alhier. Wellicht is hij Pieter Donia, ov. 1559, zoon van Frans Donia en Trijn Rincks Gerbranda, beide ov. 1559: Stb. I, 159.

¹²⁹ FT, nr. 12.

¹³⁰ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 87.

¹³¹ BB I, 265.

¹³² Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 110.

¹³³ FT, nr. 12.

¹³⁴ FT, nr. 156.

¹³⁵ BB I, 265.

¹³⁶ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 93, passim tot 122.

¹³⁷ RA Barradeel nr. 19, 193-194.

¹³⁸ RA Harlingen nr. 123, 11.

In 1543 wordt onder de beneficia genoemd ‘Byngeterpstera Proeve, een vrie beneficie’, dan bediend door Jan Gerbranda¹⁴⁰; een specificatie van de bezittingen wordt niet gegeven. Tezelfdertijd wordt als belender genoemd Douwe Gerbranda proven of –leen.¹⁴¹ In 1546 is sprake van de prebende alhier waarvan wijlen Johan Gerbranda het *jus patronatus* had.¹⁴² In 1546/7 worden de erfgenamen van Jan Gerbranda wegens Gerbrandaleen als eigenaren van 2 pm. Vermeld,¹⁴³ voorts 6 pm. en 1½ pm., de laatste bij Benyeterp, waarvan de Gerbranda prove landheer is¹⁴⁴ en tenslotte 1½ pm. ‘myttet oldt hoff ende wyer’, samen het Gerbrandaleen toebehorende. Van het laatste is gebruiker Syurdt Syurdtz. die ook een perceel gebruikt, gelegen naast ‘dat olde kerckhoff’.¹⁴⁵ Met laatstgenoemde moet – volgens Schroor – het oude kerkhof van Bardingadorp* (waaraan de naam Benyeterp herinnert) bedoeld zijn; het lag ten westen van de Kimswerderweg.¹⁴⁶ Ook in 1546/7 wordt Brunyeproven als belender genoemd.¹⁴⁷ Overigens was er ook een Brunialeen te Midlum*.

Eerder lijkt er een relatie te zijn tussen de kapelaan op het Blokhuis en het Gerbrandaleen: in 1511 geniet Jan, kapelaan te Harlingen, een geldrente uit land te Midlum die in 1514 op naam staat van ‘dat leen toe Harlingen, daer Douwe Gerbranda zoen heeft’¹⁴⁸ en heeft heer Joannes in 1511 ‘op ons G.H. huyer (te lezen: huyes) to Harlinghen’ pacht voor in totaal 39 pm. te Midlum die in 1514 te boek staat van ‘Douwe Gerbranda zoen, daer vrije leen tot Harlingen heft’.¹⁴⁹ Hoe echter deze relatie was kan niet worden vastgesteld.

In ieder geval bestond het leen dus al in het begin van de 16^e eeuw. Het kan gesticht zijn door Douwe Gerbranda.¹⁵⁰

1514

N. Gerbranda

zoon van Douwe Gerbranda, heeft in 1514 het vrijleen.¹⁵¹ Zijn voornaam is niet bekend; van Douwe Gerbranda is alleen een zoon Aede bekend, gehuwd met Rixt Roorda.¹⁵²

(1543

Jan Gerbranda

bedient in 1543 het leen¹⁵³ maar waarschijnlijk is dat hij dan het *jus patronatus* heeft. In 1546 wordt vermeld dat nu wijlen Johan Gerbranda dat bezat,¹⁵⁴ in 1546/7 worden diens erven wegens deze prebende genoemd.¹⁵⁵

¹³⁹ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 89.

¹⁴⁰ BB I, 267.

¹⁴¹ BB I, 266, 267.

¹⁴² RvdA III, 281.

¹⁴³ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 118.

¹⁴⁴ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 120.

¹⁴⁵ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 116.

¹⁴⁶ Mededeling M. Schroor, 28 december 2001.

¹⁴⁷ Mol en Heeringa, ‘Oanbringregisters’, 113.

¹⁴⁸ Tjessinga I, 32 resp. 57.

¹⁴⁹ Tjessinga I, 34 resp. 57.

¹⁵⁰ Stb. I, 121; II, 77.

¹⁵¹ Tjessinga I, 32 resp. 57.

¹⁵² Stb. I, 121; II, 77.

¹⁵³ BB I, 267.

¹⁵⁴ RvdA III, 281.

¹⁵⁵ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 118.

1546/7

Tyepke Gerbranda

wordt 1546/7 prebendaat genoemd; zijn moeder Tyets is namens haar zoon verhuurster van land.¹⁵⁶ Tiets Tjepkedr. van Goslinga was de weduwe van Jan Gerbranda.¹⁵⁷ Tiberius Joannis Gerbranda uit Harlingen werd 31 juli 1545 als student te Leuven ingeschreven.¹⁵⁸

1575 - † vóór 1579 **Johan van Oenya**

Op 14 maart 1579 wordt uitspraak gedaan in een geschil over de opzegging van 10 pm. te Winieterp (ten zuidoosten van Harlingen) door Hoyte van Oenia namens zijn vrouw Jr. Wyck van Gerbranda als erfgename van haar zoon Johan van Oenya, beneficiant van zekere vrije prebende te Almenum; het land was in 1575 verhuurd namens hen door haar broer Tjepke. In 1578 is de huur niet betaald; de opzegging wordt van kracht verklaard.¹⁵⁹ Wyck Gerbranda was een zuster van voornoemde Tyepke en gehuwd met Hoyte Douwes Uninga van Hoytema.¹⁶⁰

Kosterijprove

In 1543 worden ook de landerijen van de ‘Costersproeven’ onder de beneficiale goederen opgegeven¹⁶¹

Of het inderdaad een geestelijk leen was valt niet te zeggen.

1543

Mr. Claes van Schagen¹⁶²

Overige prebendaten

1431/9

Tjabbo/Tjebbodus

was prebendaat alhier, werd door abt Folker van Lidlum (1431-1439) in diens looster opgenomen, daarna pastoor te Hoorn* (Terschelling) en was 1447 tot zijn overlijden in 1450 abt van Lidlum.¹⁶³

- †1512

Douwe Pibonis Humminga

was van tenminste 1484 tot 1493 pastoor te Dronrijp*, was later prebendaat te Bolsward* en alhier, woonde (weer) te Dronrijp in 1511 en overleed 17 februari 1512¹⁶⁴ (mogelijk 1511?).

1521

Douwa Ika..

wordt 9 augustus 1521 als prebendaat alhier genoemd.¹⁶⁵

¹⁵⁶ Heeringa en Mol, ‘Oanbringregisters’, 95.

¹⁵⁷ Stb. I, 121.

¹⁵⁸ Zijlstra nr. 9117.

¹⁵⁹ RA Harlingen nr. 83, 20-22.

¹⁶⁰ Stb. I, 121.

¹⁶¹ BB I, 266.

¹⁶² BB I, 266.

¹⁶³ Lambooy, 306-307. Hij vertaalt ‘prae bendarius’ ten onrechte als provenier.

¹⁶⁴ Schotanus, *Tablinum*, 20.

¹⁶⁵ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602 nr. 59; IKA volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 353.

Kapel op het Blokhuis

- 1511 **Jan, Joannes**¹⁶⁶
Een mogelijke relatie met de Gratingaprebende kwam hiervoor reeds aan de orde.
- 1550 **Johannes Pieters**
kapelaan op het Blokhuis, ontvangt in 1550 het placet op de benoeming als pastoor te Sint Jacobiparochie.¹⁶⁷

Westerkerk

Welke geestelijken hieraan waren verbonden is niet gebleken.

Overige geestelijken

- 1471/2 **Johannes Rutgers**¹⁶⁸
Mogelijk is hij dezelfde als Johannes Rutgeri, van Harlingen, in 1430 als student te Keulen ingeschreven.¹⁶⁹
- 1511 **Seerp**
In 1511 wordt heer Seerp opgegeven met een groot aantal percelen land in de Harlinger Uitburen; in totaal bedraagt het opgegevene 123 pm.¹⁷⁰ Wie hij was hebben wij niet kunnen vaststellen.
- 1511 **Johannes**
wordt in 1511 opgegeven als landheer van 2½ pm. en (dan als prebendaat) van 12 pm. in de Harlinger Uitburen.¹⁷¹
- 1511 **Hessel**
staat in 1511 te boek als ontvanger van 10½ st. uit land te Midlum.¹⁷²
- 1514 **Peer**
staat in 1514 te boek voor de ontvangst van hetzelfde bedrag¹⁷³ en moet dus een opvolger van de voorgaande zijn.
- †1536 ? **Thiercko**
Zijn uit 1536 daterende grafzerk bevindt zich sedert 1924 in het Fries Museum.¹⁷⁴ Mogelijk was hij geestelijke alhier.
- vóór 1542 **Laes**

¹⁶⁶ Tjessinga II, 32, 34.

¹⁶⁷ RR nr. 49, 11.

¹⁶⁸ FT, nr. 25.

¹⁶⁹ Zijlstra nr. 6260.

¹⁷⁰ Tjessinga II, 78, 79, 80, 81.

¹⁷¹ Tjessinga II, 80, 82.

¹⁷² Tjessinga I, 34.

¹⁷³ Tjessinga I, 59.

¹⁷⁴ mededeling R. Steensma, Buitenpost d.d. 19 februari 2008 volgens wie de steen hetzelfde formaat en dezelfde indeling heeft als de in 1967 in Harlingen gevonden priesterzerken, afkomstig uit het klooster Lidlum en die dan mogelijk tot de 'Lidlum-collectie' behoren. Over deze zerken: Roemeling, 'Lidlum', 46-47.

In 1542 wordt enig land te Harlingen van heer Laes dat dan toebehoort aan Anna op de Rijp vermeld.¹⁷⁵

1546

Frerick

Op 6 februari 1532 koopt heer Fredrick land alhier van heer Tede (de oudste prebendaat).¹⁷⁶ Heer Frerick alhier heeft in 1546 5 1/2 pm. te Zurich.¹⁷⁷ Geen van de Harlinger beneficia had daar in 1543 land.

1546/7

Frans Visscher

In 1546/7 wordt door het Hof een bode naar Harlingen gezonden om de boeken van heer Frans Visscher te inventariseren.¹⁷⁸

1573

Tys Pyetters Wyttes

wordt als geestelijke alhier genoemd op 20 februari 1573.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Heeringa en Mol, 'Oanbringregisters', 83, 86, 88.

¹⁷⁶ Arch. EVC nr. 2618, 50.

¹⁷⁷ RvdA III, 405.

¹⁷⁸ RR nr. 14, 56.

¹⁷⁹ RA Harlingen nr. 123, 11.

HARTWERD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de middeleeuwse kerk werd in 1771 afgebroken, de toren in 1807.¹
In 1543 wordt hier geen vicarie of prebende genoemd² maar ca 1550/2 wordt naast de pastorie een vicarie vermeld.³ Van de twee laatstbekende pastoors is bekend dat zij monnik van de abdij Bloemkamp waren; of dat voor hun voorgangers ook gold is niet bekend. Het patronaat van de kerk kan bij deze abdij hebben berust.

Pastorie

- vóór 1424 **Albertus**
wordt in een testament uit 1424 als pastoor alhier genoemd⁴ en moet dan kort voordien hier in functie zijn geweest want in hetzelfde stuk komt als dan fungerende pastoor voor
- 1424 **Jeltatus**⁵
- 1442 **N.N.**
wordt in 1442 hier geïnstitueerd.⁶
- 1496 **Andreas**
(pastoor) alhier, gebruikt in 1496 zelf geen zegel; daarom zegelt de pastoor te Hichtum* voor hem.⁷
- ca 1517/8-1525 **Rombert Poppesz.**
mogelijk Robertus Popconis, van Leeuwarden, 25 juni 1492 te Leuven als student ingeschreven,⁸ verklaart 20 mei 1525 hier nu 7 jaren pastoor te zijn; de presentatie (door de keizer als nu enige landsheer van Friesland) wordt hem toegestaan.⁹ Echter had de hertog van Gelre die een tijdlang in delen van Friesland als landsheer werd erkend de pastorie verleend aan
- ca 1520/1- 1525, **Wilhelmus Thomas**
1526 - 1543 die op 26 mei 1525 verklaart hier nu 4 jaren pastoor te zijn en zijn presentatiebrief van de Geldersen te hebben gekregen; hij protesteert omdat Rombout Poppesz. op 22 mei 1525 zijn presentatie heeft gekregen; hij wordt gesuspendeerd maar ontvangt in

¹ MF, 96.

² BB I, 311.

³ St. Jan nr. 1165. *Oudheden en Gestichten*, 16, dat deze bron gekend heeft, geeft per abuis de gegevens over Hartwerd bij Burgwerd* weer.

⁴ FT, nr. 7.

⁵ FT, nr. 7.

⁶ St. Jan nr. 935, 19v.

⁷ PG, nr. 166.

⁸ Zijlstra nr. 8581.t.

⁹ Hof nr. 93, 3v: rubriek d.d. 20 mei maar het papier is tendele bij de datering weggevreten; mogelijk 22 mei, vgl. volgende noot.

1526 toch de presentatie als pastoor alhier.¹⁰ Mogelijk is met de wederpartij een regeling getroffen. In 1543 wordt Willem nog als pastoor alhier genoemd.¹¹

- ca 1550/2 **Joannes**
wordt in een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 als pastoor alhier genoemd.¹²
- 1556 **Douwe Gerroltsz.**¹³
- 1560 **Douwe Meynertsz.**¹⁴
- 1572 **Thomas Groningensis**
was eerst koster van Bloemkamp, daarna pastoor alhier¹⁵ en begint als abt het nog bestaande rekenboek van het klooster op 14 juni 1572;¹⁶ hij zal de voorgaande dag zijn verkozen.¹⁷
- 157(2)3-1580 **Hermannus Loppersum**
was – volgens één opgave – in 1572 reeds pastoor alhier.¹⁸ Op 30 juli 1572 ontvangt frater Harmannus 5 car.gl. van de abt van Bloemkamp¹⁹ en 16 oktober 1572 3 goudgl. ‘omdat hij hem daarmede een tijtlanck solde onderhouden bij zijn ouders’.²⁰ Op 28 december 1572 ontvangt hij ‘pitancij-geld’²¹ en 9 augustus 1573 worden voor hem en een confrater (de kapelaan van de abt) nog onderhoudskosten voldaan.²² Hij was – volgens Anema – dus in 1573 nog in het klooster Bloemkamp en werd spoedig daarop pastoor alhier.²³ In 1578 wordt Hermannus Loppersum als pastoor alhier vermeld.²⁴ In 1580 week hij – met onder meer Thomas Groningensis – uit naar Groningen waar hij in 1581 overleed.²⁵

Kapelanie

- 1561 **Schelto Aeysma**
de Zaertgum, wordt 29 mei 1561 op de titel van de kapelanie van de kerk alhier toegelaten tot de wijdingen.²⁶ Mogelijk is hij Schelto Aitzema, tot 1567 pastoor te Lutkepost*.

¹⁰ Hof nr. 93, 8.

¹¹ BB I, 311.

¹² St. Jan nr. 1165.

¹³ GA Bolsward, O.A. nr. 588.

¹⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 95.

¹⁵ Schoengen, ‘Bloemkamp’, 207.

¹⁶ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster nr. 7, ontvangsten, 1.

¹⁷ Anema, ‘Bloemkamp’, 2-3.

¹⁸ PB Hs. 1466.

¹⁹ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster, nr. 7, uitgaven, 7.

²⁰ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster, nr. 7, uitgaven, 14.

²¹ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster, nr. 7, uitgaven, 22.

²² Archief Bloemkamp of Oldeklooster, nr. 7, uitgaven, 52.

²³ Anema, ‘Bloemkamp’, 48.

²⁴ PI, 236.

²⁵ CE, 356.

²⁶ ABU nr. 550*, 105v.

Vicarie

ca 1550/2

Joachimus

was – volgens de reeds aangehaalde lijst uit ca 1550/2 – vicarius alhier.²⁷

Overige

1553

Sicke

wordt 10 augustus 1553 als geestelijke alhier genoemd;²⁸ of hij de pastoor of de vicarius was blijkt niet.

²⁷ St. Jan nr. 1165.

²⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 130.

HASKE (= ? DE DEELEN)

Op de hoek van het Deel en de Skarsleat in de Skarlannen (het westelijke deel van de Deelen) bevindt zich een zogenoemd oud kerkhof.¹ Huisman memoreert een mededeling van P. de Leeuw te Tijnje dat bij graafwerkzaamheden bewoningssporen gevonden waren.² In 1991 werd door H. de Jong te Heerenveen een groot aantal sonderingen op deze plek uitgevoerd, waarbij echter geen spoor van steenwerk werd gevonden. Dat zou – volgens Huisman – tegen de aanname pleitten dat er een dorpskerk gestaan heeft.³ Het is echter zeer wel mogelijk dat hier ooit een houten kerk heeft gestaan.

Ruim twee km. zuidwestelijker bevond zich een “sanctuarium” met ‘coemeterium’ in een verder woeste, onbewoonde omgeving waar ca 1231 door de kluizenaar Dodo het Haskerconvent werd gesticht.⁴ Deze kapel moet behoord hebben bij een dorpje dat toen reeds verlaten was.⁵ Bij de restauratie van de kerk te Haskerdijken – zoals deze plaats later heette – in 1994 werden tufstenen resten gevonden van een kerk, die uit de 11^e – begin 12^e eeuw moet dateren.⁶ Bij de stichting van het Haskerconvent moet de oorspronkelijke kerk van Haske zijn geïncorporeerd. Het dorp was blijkbaar verplaatst en elders een nieuwe kerk voor Haske gesticht (later Oudehaske* geheten).⁷ Daaronder viel blijkbaar niet de zielzorg voor de latere ingezetenen van Haskerdijken want dat komt als afzonderlijke parochie in de oprichtingsbul van het bisdom Leeuwarden voor.⁸ Misschien is de kerk in de Deelen de eerste geweest, is de nederzetting verplaatst – dan wel reeds in de 11^e, uiterlijk begin 12^e eeuw – naar het huidige Haskerdijken dat in het eerste kwart van de 13^e eeuw ook alweer verlaten was maar waar na de stichting van het Haskerconvent weer bewoning kwam waarvoor het convent de zielzorg verzorgde. Zoals gezegd moet dit gebied een eigen parochie hebben gevormd.

In het vervolg zullen wij deze parochie aanduiden als Haskerdijken*.

¹ Voor de situering: Huisman, ‘De okkupaesje’, kaarten, 16 en 20. De plaats is juist naast de westgrens van Katrijp, op de uiterste noordoostelijke punt van (het toenmalige) Haskerland tegen de grens met Utingeradeel. Men bedenke echter dat de grietenijgrenzen van latere tijd dan de vestigingen hier zijn.

² Huisman, ‘De okkupaesje’, 21.

³ K. Huisman, Leeuwarder Courant vrijdag 1 mei 1992.

⁴ Bollandus, *Acta sanctorum III Martii*, 850-852. Vgl. Mol, ‘Haskerkonvint’ (1993) 28-29, en dez., ‘Haskerconvent’ (1999), 165-167. Dat het *sanctuarium* aan Maria gewijd was (Mol, 1993, 28, en 1999, 165) staat niet in de Vita Dodonis: bij het *sanctuarium* stonden een Maria- en een kruisbeeld.

⁵ Huisman, ‘De okkupaesje’, 21.

⁶ H. de Jong, lezing Archeologisch Wurfêrbân Fryske Akademy, 29 november 1995.

⁷ Mol, ‘Haskerkonvint’, 28-29; ‘Haskerconvent’, 166.

⁸ Schotanus, *Tablinum*. p. 52. Deze lijst gaat terug op de taxenlijst uit 1501 (GPCV II, 14-29, waar Haskerdijken op p. 29 wordt genoemd naast Westermear, Oudehaske, Nieuwehaske, Haskerhorne en Snikzwaag). Deze opsomming doet overigens de vraag rijzen welke parochies bedoeld zijn met de “quinque parochiae de Hasca”, zoals het gebied Haskervijfgea werd genoemd in het zegel waarvan een afdruk uit 1489 bewaard is gebleven (Arch. Haskerconvent i. 16 reg. 37; afbeelding in: van Buijtenen, ‘Haskerland’, t.o. 114; vgl. ook 111-117). De vraag kan worden gesteld of Snikzwaag (eerder voorkomende als Akronrijprasuagh (1315)) niet oorspronkelijk tot Utingeradeel heeft behoord. Kerkelijk behoorde het tot het dekenaat Wagenbrugge, dus tot Westergo (van Buijtenen, ‘Haskerland’, 104). Haskerdijken zou dan de vijfde (hoewel geïncorporeerde) parochie van Haskervijfgea zijn geweest.

HASKERDIJKEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in de eerste plaats wordt verwezen naar Haske*. Mol gaat er van uit dat de parochiekerk van dit – toen verlaten - dorp bij gelegenheid van de stichting van het klooster geïncorporeerd is.¹ De prior van het klooster was qualitate qua de pastoor,² zij het dat hij – althans in latere jaren – de zielzorg overliet aan een van zijn medebroeders.³ In 1480 komt het dorp voor het eerst voor als Haskerdijken.⁴

Pastorie

Als proosten, later (na 1464) priors en dan qualitate qua pastoor zijn bekend:

1231	Wibrandus van Haske, bracht Dodo er toe zich van Bakkeveen hier te vestigen; na diens dood in 1231 stichtte hij met twee andere geestelijken, Siricus en Sifridus, en enkele leken het klooster alhier en werd daarvan het eerste hoofd. ⁵ Het feit dat Wibrand Dodo uitnodigde zich hier te vestigen vormt volgens Mol een aanwijzing dat hij tenminste zeggenschap had in het beheer van de kerk alhier. ⁶ Elders schrijft Mol dat het voorgaande een aanwijzing er voor was dat Wibrandus het patronaat van de kerk moet hebben gehad en dat hij daaraan als geestelijke was verbonden. ⁷ Zoals gezegd was het dorp hier toen verlaten; hij kan (ook) pastoor zijn geweest in het eerder van hier uit gestichte Oudehaske*.
1304	Utetus ⁸
1346	Wolfardus ⁹
1396 - 1397	Sybrand ¹⁰
1402	Hoytetus ¹¹
1429	Reynerd ¹²
1460	Boldwinus ¹³

¹ Mol, 'Haskerconvint', 166; 'Haskerconvent', 166.

² Mol, 'Haskerconvent', 167.

³ Mol, 'Haskerconvent', 167.

⁴ In 1480 vermelding van 'Botte to Hascherdicka' als getuige (Arch. Haskerconvent nr. 2 reg. 180); volgende vermelding 1489: OFO I, nr. 365.

⁵ Mol, 'Haskerconvent', 165-166.

⁶ Mol, 'Haskerconvent', 165-166.

⁷ Mol, *Friese huizen*, 47.

⁸ OGD I, nr. 224.

⁹ OGD I, nr. 392.

¹⁰ TRO B, 44-45.

¹¹ OGD II, nr. 1120.

¹² OFO I, nr. 47.

¹³ OFO I, nr. 160.

1465 - 1466	Symon , rector ¹⁴ Hij was eerder pastoor te Oudehaske*.
1470	Lambert ¹⁵
1472	Henric Hij komt 23 maart 1472 als prior voor. ¹⁶
(1472	Ema , pastoor ?) In 1488 verklaart Ema, commandeur van het huis van de Duitse orde te Nes, dat hij op 12 maart 1472 als persona (pastoor) van Teeta Jellama diens testament opstelde. ¹⁷ Vries noemde deze Ema pastoor te Westermeer*, ¹⁸ volgens Mol zonder grond). ¹⁹ Mol schrijft dat Ema van huis uit regulier kanunnik en broeder van het Haskerconvent was en dan mogelijk in 1472 pastoor te Haskerdijken. ²⁰ In een volgende publicatie nam Vries dit over; ²¹ van deze Ema zijn negentien Oudfriese stukken in het archief van het Haskerconvent bewaard gebleven. ²² In 1495 is hij pastoor te Oudehaske*. Zijn optreden te Nes was van tijdelijke aard. Vries zal zijn eerste veronderstelling hebben gebaseerd op de vermelding in 1451 van Teeta Jellama als inwoner van Westermeer. ²³
1473 - 1476	Paulus , tevens pastoor Op 2 juli 1473 heet hij prior, ²⁴ op 12 maart 1476 eveneens; hij zegelt dan als persona (pastoor) en notarius voor Bauka op de Meden met het conventszegel van Haske. ²⁵
1481	Everardus ²⁶
1493 - 1513	Johannes van Zwolle ²⁷
1514 - 1516	Gervasius ²⁸
1519 - 1550	Theodoricus van Ootmarsum ²⁹
1557 - 1561	Jacobus van Dichteren ³⁰

¹⁴ OFO I, nr. 175 (1465 Simon te Haskerconvent) resp. Arch. Klooster Aalsum nr. 73 reg. 35 (1466 rector).

¹⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1.

¹⁶ Mol, *Friese huizen*, 267-268.

¹⁷ FT, nr. 26. Over zijn optreden te Nes: Mol, *Friese huizen*, 138-139, 147.

¹⁸ Vries, *Us Wurk* 38 (1989), 37.

¹⁹ Mol, 'Haskerkonvint', 56 n. 17; in de versie van 1999: 'Haskerconvent', 167 n. 6 deze passage niet herhaald).

²⁰ Mol, 'Haskerkonvint', 56 n. 17.

²¹ Vries, *Ploeg en koestal*, 43 en 224 n. 214.

²² Vries, *Ploeg en koestal*, 43.

²³ OFO I, nr. 123.

²⁴ Arch. Haskerconvent nr. 19 reg. 10.

²⁵ Arch. Haskerconvent nr. 7 reg. 12.

²⁶ OFO I, nr. 309.

²⁷ Arch. Haskerconvent nr. 4 resp. nr. 1a, 150r.

²⁸ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 22v.

²⁹ OFO II, nr. 297 resp. Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 154.

³⁰ GPCV III, 590 resp. Arch. Haskerconvent nr. 45.

Vanaf deze periode is aanwijsbaar een priester van het Haskerconvent de daadwerkelijke pastoor:

- 1560 - 1566 **Dirck Tialles/Theodoricus Reydt/Rysius**
Op 17 juli 1560 komt Theodoricus Reeth als pastoor te Haskerdijken en medelid van het kapittel van het Haskerconvent voor.³¹ Op 3 juli 1564 heet Theodorus Reydt ‘pastor van den Convente van Hascha’; hij tekent Dirck Tialles, pastoor te Haske.³² Als Dirck Tialles, pastoor te Haske, wordt hij ook in 1564 genoemd.³³ Tenslotte komt op 16 juni 1556 Theodoricus Rysius als pastoor en medecapitularius voor.³⁴
- 1569 - 1575 **Johannes Witte**
komt als prior voor vanaf 1570/1³⁵ en aldus nog op 16 april 1575.³⁶
- Ook dan fungeert een medebroeder als pastoor:
- 1575 **Franciscus Matthaei Vermaeth**
wordt 13 juli 1575 als pastoor in het Haskerconvent genoemd.³⁷ Op 16 april 1575 komt hij voor als senior van het convent.³⁸ In die tijd blijkt het klooster te zijn verbrand; op 12 juli 1575 schrijven Stadhouder, President en Raden in Friesland aan de landvoogd Requesens in te stemmen met het plan van de bisschop van Leeuwarden tot oprichting van een Jezuietencollege in zijn bisdom en voor de financiering daarvan de goederen van het Haskerconvent te bestemmen. Aan hun instemming verbinden de schrijvers wel de voorwaarde dat de kloosterlingen met een en ander accoord moeten gaan.³⁹ Van het plan is niets terechtgekomen. Wegens de desolate toestand waarin de kloosterlingen zich moeten hebben bevonden zullen zij ergens anders een onderkomen hebben gezocht. Van Franciscus althans is bekend dat hij tot 1580 pastoor was te Huins* en toen uitweek.
- ? - † 1515 **Judocus**
Of Judocus, frater van het convent en als zodanig voor het eerst vermeld in 1504⁴⁰, overleden in juli 1515, waarna een ‘electio novi pastoris’ plaatsvond,⁴¹ hier als pastoor hier gefungeerd, blijkt niet. Mogelijk is het wel want nergens anders worden in de rekening van het convent posten vermeld van fraters, die elders een pastoorsplaats hadden en overleden.

³¹ Arch. Haskerconvent nr. 36, geen registnr.

³² Arch. Haskerconvent nr. 37, geen registnr.

³³ Arch. Haskerconvent nr. 40, geen registnr.

³⁴ Arch. Haskerconvent nr. 37, geen registnr.

³⁵ RR nr. 30, 16.

³⁶ Arch. Haskerconvent nr. 37, geen registnr.

³⁷ Arch. Haskerconvent nr. 45a reg. 74.

³⁸ Arch. Haskerconvent nr. 37.

³⁹ Aud. nr. (oud) 1721 (naar aantekeningen van Mevr. D.A. Huizinga in: GA, Historische Verzamelingen i. 129; voor stukken uit 1574 over het voornemen: ibid. nr. (oud). 1712). Niet vermeld in: Tresoar, Collectie microfiches stukken Brussel).

⁴⁰ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 7.

⁴¹ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 81; vermelding van zijn zuster in januari 1509, ibid., 66v.

HASKERHORNE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Of het patronaat van de kerk toebehoorde aan het Haskerconvent is niet bekend. Soms was een priester uit dit convent hier pastoor,¹ maar regel lijkt dit niet geweest te zijn. Naast de pastorie was hier in 1507 tenminste een vicarius,² terwijl vanaf 1544 twee vicarieën of prebenden bekend zijn.³ Overigens wordt in 1543 slechts melding gemaakt van één prebende bij de opgave van de beneficiale goederen.⁴

Pastorie

- 1333 **Volpertus**⁵
- 1451 **Dowa/Dodo**
zegelt als pastoor van Rouka Nynnama in da Horne, met een inwoner van Westermeer*, een landwissel met het Haskerconvent.⁶
- 1497 - 1498 **Petrus Johannis**
zegelt in 1497 en 1498.⁷ Uit het laatste deel van het zegelrandschrift leidde Mol af dat hij een priester van het Haskerconvent was.⁸ Mogelijk is hij dezelfde als de in april 1507 in de rekening van het Haskerconvent vermelde Dns. Petrus.⁹
- 1522 **Meyne**
In 1522 wordt Meyne, pastoor, genoemd zonder vermelding van standplaats¹⁰ met o.m. Aete Jauckes, die in 1500 land koopt in Haskerland,¹¹ in 1526 alhier te lokaliseren is¹² en in 1532 testeert onder het zegel van de pastoor alhier.¹³
- 1526 - 1543 **Jelle Feddes**
wordt in 1526 voor het eerst als pastoor alhier genoemd¹⁴ en aldus nog in 1543.¹⁵ In 1537 is hij ook deken van Haskerland.¹⁶
- 1550 **Pieter Hendricksz.**
pastoor alhier, genoemd 27 februari 1550,¹⁷ ontvangt 26 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Oldelamer*,¹⁸ hij resigneert op 8 april d.a.v.¹⁹

¹ Zo de pastoor Petrus Johannis, zie aldaar.

² Arch. Haskerconvent nr. 11 reg. 52.

³ ABU nr. 538-3, 18v.

⁴ BB II, 32.

⁵ Muller, *Registers en rekeningen* I, 421.

⁶ OFO I, nr. 123; Dodo volgens het zegelrandschrift: Tresoar, Zegelfoto nr. 1006.

⁷ Arch. Haskerconvent nr. 20 reg. 49; nr. 38 reg. 50 en OFO I, nr. 436; Tresoar, Zegelfoto's nrs. 1003, 1024 en 987.

⁸ Mol, 'Haskerconvint', 57 n. 22.

⁹ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 61.

¹⁰ RA Sneek nr. 142, 833.

¹¹ RA Sneek nr. 142, 831.

¹² RA Sneek nr. 142, 828.

¹³ RA Sneek nr. 142, 834. Eén van zijn erfgenamen is Ite Attes, ibid., 826-827, die in 1543 te Haskerhorne woont, BB II, 32.

¹⁴ RA Sneek nr. 42, 828. Hij komt als Jelle Feddes voor in 1532: RA Sneek nr. 142, 834.

¹⁵ BB II, 13.

¹⁶ Hof nr. 16481, 624.

Hij (of een naamgenoot) was in september 1549 pastoor te Oldeouwer*.

- 1550 **Lolle Jouckesz.**
tot dan vicarius te Katlijk*, ontvangt 10 juni 1550 het placet op zijn benoeming als
pastoor alhier.²⁰
- 1563 **Angelus Jacob Archeomuerius**
komt als pastoor alhier voor in september 1563.²¹
- 1570 - 1575 **Joannes Epez./Ypez.**²²
- 1578 **Antonius Joannis Stellingwerf**²³

Vicarieën/prebenden

In 1507 wordt voor het eerst een vicarius genoemd.²⁴ In 1544 is sprake van een Mariavicarie en een Annavicarie of prebende.²⁵ Soms hebben deze dezelfde bezitter. In 1550 zijn pastoor en kerkvoogden collator van de Annavicarie,²⁶ evenals in 1563.²⁷

Vicarie

- 1507 **Egidius**
komt 1 september 1507 als vicarius alhier voor.²⁸ Hij zal dezelfde zijn als de in 1504
genoemde pastoor te Luxwoude*.

Mariavicarie of –prebende

- 1544 **Mr. Hoyto Hilkonis**
Op 6 maart 1544 wordt de ruil goedgekeurd van de Mariavicarie alhier door Hoyto
tegen de vicarie van Georgius en Blasius (n.b. in de Janskerk te Utrecht), die
Tetardus Sibrandi afstaat.²⁹ Hoyto ruilt dan ook de andere prebende hier (zie aldaar).
- 1544 - 1575 **Tetardus Sibrandi**
ruilt zoals boven aangegeven. Hoe lang hij deze prebende had, is onbekend. Ca
juli/september 1575 komt Tete Sybez. als vicarius alhier voor.³⁰ Van Burmania
noemt hem prebendaat alhier; hij overleed vóór 1580.³¹

¹⁷ ABU nr. 535, 25v-26.

¹⁸ RR nr. 49, 10.

¹⁹ RR nr. 49, 15.

²⁰ RR nr. 49, 15.

²¹ Oudmunster nr. 34-1, 33v.

²² Van Burmania, 14.

²³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 621 en 624.

²⁴ Arch. Haskerconvent nr. 11 reg. 52.

²⁵ ABU nr. 538-3, 18v.

²⁶ ABU nr. 535, 25v-26.

²⁷ Oudmunster nr. 34-1, 33v.

²⁸ Arch. Haskerconvent nr. 11 reg. 52.

²⁹ ABU nr. 538-3, 18v.

³⁰ RA Achtkarspelen nr. 5, 70.

³¹ Van Burmania, 14.

Annavicarie of -prebende

- 1541 **Heyto**
na deze wordt
- 1541 **Jetze Inthz.**
op 21 september 1541 *jure devoluto* met de Annaprebende voorzien.³²
- 1544 **Mr. Hoyto Hilkonis**
Op 6 maart 1544 wordt eveneens de ruil goedgekeurd van de Annaprebende of vicarie door Hoyto tegen de Kruisprebende te Hulst die door Andreas Jellonis wordt afgestaan³³ (zowel de reeds genoemde prebende in de Janskerk te Utrecht als de prebende te Hulst waren veelgebruikte ruilobjecten).
- 1544 **Andreas Jellonis**
verkreëg deze prebende door ruil.
- 1550 **Nicolaus Camper**
Na diens resignatie wordt
- 1550 **Dominicus Hylkonis**
van Doniawerstal door pastoor en kerkvoogden gepresenteerd tot de prebende van Anna, moeder van Maria, en op 27 februari 1550 geïnstitueerd.³⁴ Als afkomstig van Broek wordt hij 28 februari 1550 op de titel van het Anna-altaar geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.³⁵
- 1558 - †1563 **Alexius Martini**
wordt 10 mei 1558 in de vicarie van het Anna-altaar geïnstitueerd.³⁶ Hij overlijdt in 1563 waarna
- 1563 **Bernardus Nicolai**
uit Joure door pastoor en kerkvoogden wordt gepresenteerd tot de Annavicarie of prebende; op 16 september 1563 wordt hij geïnstitueerd.³⁷ Op dezelfde dag wordt hij op de titel van het Anna-altaar geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken;³⁸ op 25 mei 1564 brengt hij nader bewijs van zijn inkomen in.³⁹
- 1571 **N.N.**
wordt 6 september 1571 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁰

Overige

³² ABU nr. 538-2, 57.

³³ ABU nr. 538-3, 18v.

³⁴ ABU nr. 535, 25v-26.

³⁵ ABU nr. 550*, 9v.

³⁶ Collectie Gabbema nr. 111 – IX.

³⁷ Oudmunster nr. 34-1, 33v.

³⁸ ABU nr. 550*, 118; nr. 550*bis.

³⁹ ABU nr. 550*, 118.

⁴⁰ St. Jan nr. 1168.

Joannes

In 1538 is sprake van H. Joannes mansmad als belender van land, in het bezit van de erfgenamen van Aete Jauckes,⁴¹ die hier gewoond moet hebben. Een van die erfgenamen was Ite Aetes die in 1543 landerijen bezit waarbij zowel de pastorie als de prebende belenders waren.⁴² De naam van de pastoor uit deze periode is bekend; Joannes moet dan dus prebendaat zijn geweest. Welk leen hij bezat is echter niet duidelijk.

⁴¹ RA Sneek nr. 142, 826-827. Zie voor Aete/Atte Jouckes ook noot 13.

⁴² BB II, 32.

HAULE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: De kerk is in 1856 afgebroken en vervangen.¹ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1493/4 **Johannes**²

ca 1542 **Lubbert**
Bij de opgave der kerkelijke goederen wordt meegedeeld dat heer Lubbert 8 dagen voor Allerheiligen (een jaar is niet aangegeven, mogelijk 1542?) heeft geresigneerd.³

-†1571 **Gerardus Andreae**
Na diens overlijden op 25 juli 1571⁴ ontving

1571 - 1580 **Paulus Andreae**
zich hier thans ophoudende op 7 december 1571 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier⁵ en werd hij op 12 december 1571 als pastoor te 'Oosterhaule' geïnstitueerd.⁶ In april 1580 is hij nog aanwezig bij de opgave van de geestelijke goederen alhier⁷, maar in hetzelfde jaar nog week hij uit.⁸ Blijkbaar keerde hij later terug want op 22 september 1582 werd Paulus Andreae (zijn vroegere functie wordt niet vermeld) door het Hof wegens veelvuldige omgang met de vijand voor drie jaren uit Friesland gebannen.⁹

¹ PB Hs. nr. 1150 20.1 (Onderwijzersboekje 1857).

² ABU nr. 230-2 (betaald voor het zegel van de officiaal in een zaak waarbij hij genoemd wordt als pastoor alhier (in Stellingwerf).

³ BB II, 48.

⁴ Arch. Varia Staten nr. 73 – 577.

⁵ Arch. Varia Staten nr. 73 – 577.

⁶ Arch. Varia Staten nr. 80 k. 576. Met 'Oosterhaule' is niet Ouwsterhaule bedoeld.

⁷ AFB, 26-27 (hij wordt dan merkwaardigerwijze niet als 'heer' genoemd).

⁸ CE, 368 (Haule in Stellingwerf).

⁹ Hof nr. 7491, 26v.

HEEG

Patroon: **Christophorus en Wiro**¹

Bijzonderheden: de nederzetting wordt reeds in 1132 als ‘Haghekercke’ genoemd onder de kerken die aan de Odulfusabdij te Stavoren toebehoren.² Van bediening van de pastorie door monniken van dit klooster is niet gebleken. In 1389 wordt een prebendaat genoemd.³ In 1511⁴ en 1516⁵ is sprake van de vier priesters, in 1543 van de twee vicarii,⁶ terwijl in 1567 de twee vicarieën voorkomen.⁷ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 geven naast de pastorie op een vicarie en twee vrijlenen.⁸ In totaal lijken er echter vijf priesters geweest te zijn: de pastoor en de bezitters van de vicarie, de Onze Lieve Vrouweprebende, de Catharinaprebende en de Naakte Jezusprebende. In 1599 is dan ook sprake van de inkomsten der vijf lenen.⁹

Pastorie

1389 **Piko**¹⁰

1420 - 1421 **Synedus de Ilike (IJlst)**
Op 9 mei 1420 machtigt bisschop Frederik Synedus de Ylekis, pastoor alhier, om in het lopende schrikkeljaar de door of voor hem als deken van Neder-Wagenbrugge in de voorgaande gewone jaren aangevangen zaken ten einde te brengen.¹¹ In een op 21 februari 1421 te dateren stuk erkent bisschop Frederik dat Synedus de Yleken, zijn deken van Bolsward en Wagenbrugge, hem gedurende het afgelopen schrikkeljaar verschuldigde bedragen heeft voldaan.¹² In 1408/9 is hij reeds deken van Bolsward*, in 1411 perpetuus vicarius aldaar.

1496 **Douwe Mennesz.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd op 15 juli 1496.¹³ Hij overleed vóór 1511 en vermaakte een legaat.¹⁴

1507? **Herman**
pastoor ‘im Haghen’ wordt door de regenten in Friesland naar de graaf van Oldenburg gezonden, waarvan in oktober 1507? bericht wordt gedaan aan hertog George van Saksen.¹⁵

¹ Verhoeven, 87. Het daar aangehaalde stuk dateert niet uit 1506 maar uit 1516 (FT, nr. 90).

² Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 128-129.

³ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3.

⁴ RvdA II, 114.

⁵ FT, nr. 90.

⁶ BB I, 348.

⁷ Hof nr. 16800, 1080.

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ Arch. HG Heeg nr. 3, 2v.

¹⁰ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3; Tresoar, Zegelfoto nhr. 1202 (Barbara met torentje?).

¹¹ ABU nr. 9, 78; Muller, *Regesten*, nr. 2122.

¹² ABU nr. 9, 134; Muller, *Regesten*, nr. 2232. Het afgelopen schrikkeljaar is ongetwijfeld 1420, vgl. voorgaande noot.

¹³ PG, nr. 188; zegelrandschrift DODONIS MENIS PBRI, Tresoar, Zegelfoto nr. 166.

¹⁴ RvdA II, 147; vgl. BB I, 439 (legaat van heer Douwe Menez., ‘quondam Pastoor’).

¹⁵ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8184, Vol. I, 123-124.

- 1511 **Mr. Barent van Benthum**
komt in 1511 als pastoor alhier voor.¹⁶ In 1517 is hij pastoor te Minnertsga*.
- †1536? **Tjaert Harinxma**
was reeds priester op 13 januari 1516 wanneer hij bedacht wordt in het testament van Douwe Harinxma,¹⁷ van wiens broer Hartman en diens vrouw Gerlant Aylva hij een zoon was.¹⁸ Door zijn moeder was hij een volle neef van Hotthie Fons, pastoor te Jorwerd*.¹⁹ Hij overleed 13 april 1536.²⁰ Een opgave uit 1543 geeft echter aan dat de huur van een perceel land nog na 1537/8 door hem verhoogd werd en dat zijn opvolger ca 1539 nogmaals een verhoging doorvoerde.²¹ Op 4 maart 1539 wordt hij met Hero Roorda namens diens vrouw Tiets Harinxma en Haring Douwes Harninxma nog als procespartij genoemd²² maar dat kan eventueel een posthume vermelding zijn geweest.
- ca1539 - 1557 **Mr. Syoucke Buwez./Suffridus Bovonis**
Hij lijkt hier ca 1539 te zijn gekomen.²³ Als Suffridus Bovonis komt hij voor 21 mei 1540.²⁴ Hij is hier nog pastoor op 16 december 1557.²⁵
- 1564 - 1580 **Mr. Syrck Poppes**
Mr. Syrck wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd op 29 februari 1564,²⁶ voor het laatst op 5 mei 1570; hij is dan ca 42 jaren oud.²⁷ In 1599 wordt hij gewezen pastoor alhier genoemd;²⁸ hij zal dus tot 1580 in functie zijn geweest.
- (1570 De vermelding van de institutie van een pastoor alhier op 1 juni 1570²⁹ betrof volgens een andere lijst een prebende.³⁰ Omdat de voorgaande tot 1580 in functie lijkt te zijn geweest is de tweede vermelding de juiste)

Vicarie

In 1511 heet Barent vicarius alhier.³¹ Hij bezat dit leen in de Saksische en de keizerlijke tijd.³² Blijkbaar is de in 1543 genoemde vicarius zijn onmiddellijke opvolger.³³ Dit leen kan echter niet hetzelfde zijn als de Onze Lieve Vrouweprebende waarvan in 1511 Foppa bezitter is;³⁴ deze wordt dan ook vicarius genoemd.³⁵ Evenmin is het hetzelfde als de Catharinaprebende, waarvan in de

¹⁶ RvdA II, 113.

¹⁷ Een diaken- of priesterwijding werd niet gevonden in Dom nr. 2544.

¹⁸ Arch. EVC nr. 2575, 46v.

¹⁹ Noomen en Verhoeven, 'Aelua', 159 en 174-175.

²⁰ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 91; het sterfjaar ook in Arch. EVC nr. 2575, 46v.

²¹ BB I, 438.

²² Hof nr. 16481, 211.

²³ BB I, 438.

²⁴ ABU nr. 538-2, 25v. Hoewel 'Mr.', niet bij Zijlstra aangetroffen.

²⁵ RA Wymbritseradeel nr. 5, 475. Hoewel 'Mr.', niet bij Zijlstra aangetroffen.

²⁶ Hof nr. 16691, 146v. Aud. nr. 295, 168v.

²⁷ Aud. nr. 295, 168v.

²⁸ Arch. HG Heeg nr. 3, 2v (sprake van een pensioen).

²⁹ St. Jan nr. 1168 lijst 1570-1577.

³⁰ St. Jan nr. 1168 lijst 1570-1571.

³¹ RvdA II, 115.

³² BB I, 439-440.

³³ BB I, 439-440.

³⁴ RvdA II, 125.

³⁵ RvdA II, 115.

Gelderse tijd Dyorre bezitter is.³⁶

1511 – na 1515(8) **Barent/Berndt**

heet in 1511 vicarius alhier³⁷ en bezit dit leen in de Saksische en de keizerlijke tijd.dus in ieder geval tot na 1515(8).³⁸ In 1543 is sprake van een legaat van wijlen heer Berndt.³⁹

1543

Johannes Henrici Bruxellensis

wordt in 1543 vicarius alhier genoemd; heer Beernt, ten tijde van de Saksische hertogen fungerende, was blijkbaar zijn onmiddellijke voorganger.⁴⁰ Zijlstra achtte hem dezelfde als Johannes Schotanus (Schotensis), Frisius, op 21 juni 1544 te Leuven als student ingeschreven, in 1570 gardiaan van het minderbroedersklooster te Bolsward en buitengewoon biechtvader van de bisschop van Leeuwarden,⁴¹ maar gezien de in 1543 vermelde herkomst uit Brussel gaan wij hiervan niet uit.

1555

Joannes de Zuijlen

wordt 6 juni 1555 als vicarius alhier en commissaris van de aartsdiaken van Hemelum/Stavoren vermeld.⁴² In 1550 werd hij pastoor te Oudega * (H.O.).

1560

Dirk Symonsz.⁴³

- 1567

Suffridus Pauli (Feitkema)

vicarius alhier, werd bij vonnis d.d. 20 februari 1567 verbannen.⁴⁴ Hij ging naar Emden, werd nog in hetzelfde jaar predikant te Midlum (Ofr.) en daartoe op 22 september 1567 door Albertus Hardenberg geëxamineerd, ging in 1570 naar Texel, stond te Oosthuizen c.a. 1575, te Oost- en West Terschelling 1578 – 1580, te Grootebroek 1580, in Ferwerderadeel 1580, te Hallum en Ferwerd 1581, te Jorwerd 1582/3, te Heeg 1583-1587, werd toen afgezet doch kwam nog in 1587 te Tzummarum, was daar tot 1590, vervolgens te Makkum 1590-1592 en tenslotte te Arum 1592 tot zijn overlijden ca 1602.⁴⁵ In 1560 werd hij prebendaat van de Catharinaprebende alhier. Mogelijk was hij een broer van Watthie Pauli, prebendaat te Hallum*, die in februari 1567 eveneens werd verbannen.

1568

Sybe Sickesz.

wordt dan eerste vicarius genoemd.⁴⁶

³⁶ BB I, 441.

³⁷ RvdA II, 115.

³⁸ BB I, 339-340.

³⁹ BB I, 439.

⁴⁰ BB I, 439. Barend, vicarius, heeft in 1511 4 pm. land achter heer Dyurre's huis (RvdA II, 115), die in 1543 ten name van Johannes Henrici Bruxellensis, vicarius, staan.

⁴¹ Zijlstra nr. 8993.

⁴² ABU nr. 535, 274.

⁴³ Van Burmania, 14v (vicarius).

⁴⁴ Hof nr. 7490, 108-108v.

⁴⁵ Kalma, *Classisboek Sneek*, XXIII; volgens deze zoon van de dorpsrechter Paels (Paulus) Sjoerds; vgl. voor hem Andreae, 'Namen', 16.

⁴⁶ Van Burmania, 14v.

Onze Lieve Vrouweprebende/vicarie

Deze wordt voor het eerst in 1511 vermeld met de bezitter van de prove als vicarius.⁴⁷ Mogelijk is dit leen hetzelfde als de in 1550 vermelde tweede vicarie.⁴⁸

- 1511 **Foppa**⁴⁹
Hij legateerde een pondemaat land aan de memorielanden ten behoeve van de pastoor en de twee vicarissen en wordt dan zelf als (overleden) vicarius aangeduid.⁵⁰ Land, in 1511 staande ten name van Foppa,⁵¹ staat in 1543 ten name van de volgende⁵²
- ca 1532- 1544 **Haringh Obbez.**
is blijkens opgave in 1543 reeds tenminste 11 jaren in het bezit van deze prebende.⁵³ Als beneficiant alhier komt Haring Obbonis 21 mei 1540 voor.⁵⁴ In maart en april 1544⁵⁵ en september 1548⁵⁶ is hij vicarius alhier; hij heeft dan onroerend goed gekocht te Sneek*. De voorstanders over zijn weeskinderen verkopen dat in februari 1553.⁵⁷

Bij deze vicarie ?

- 1549 **Agge Sybrensz.**
Na zijn resignatie op 10 november 1549⁵⁸ werd voorzien met de tweede vicarie
- 1550 - 1552 **Ysbrant Reynersz.**
van Balk, aan wie op 11 februari 1550 het placet werd verleend.⁵⁹ Op 27 februari 1550 wordt hij geëxamineerd om tot de priesterwijding te worden toegelaten.⁶⁰ Hij komt in afschriften ook voor als Sybrand Balck, in december 1550 geestelijk commissaris in Westergo⁶¹ en aldus nog 23 oktober 1554.⁶² Als prebendaat alhier komt Ysbrant Balck nog voor op 20 oktober 1552.⁶³ Kort nadien gaat hij als priester naar Sneek* (onbekend, welk leen). Zijn vader was Reyner Hoytes.⁶⁴
- 1561 - 1570 **Mr. Hoyte Gravius**

⁴⁷ RvdA II, 114, 115, 125, 152.

⁴⁸ RR nr. 49, 6.

⁴⁹ RvdA II, 125 resp. 115.

⁵⁰ BB I, 439.

⁵¹ RvdA II, 115.

⁵² BB I, 442-443.

⁵³ BB I, 442-443.

⁵⁴ ABU nr. 538-2, 25v.

⁵⁵ RA Sneek nr. 21, 8, 12.

⁵⁶ RA Sneek nr. 21, 95.

⁵⁷ RA Snnek nr. 22, 10.

⁵⁸ RR nr. 49, 6.

⁵⁹ RR nr. 49, 6.

⁶⁰ ABU nr. 550*, 6.

⁶¹ ABU i. 535, 59; vervolgens ibid., 116v, 20 maart 1551; 138v-139, 14 maart 1552; 219, 16 februari 1554.

⁶² ABU nr. 535, 240.

⁶³ Hof nr. 16690, 264.

⁶⁴ Hof nr. 16705, 107. Vgl. Sneek.

komt op 6 november 1561 voor het eerst als prebendaat alhier voor en heet dan mede-erfgenaam van Jan Oenes.⁶⁵ Zonder functie en plaats komt hij reeds 1 juli 1561 voor, dan met zijn broer mr. Hieronymus, als zoons van Jan Oenes en Rieme Hoytesdr.⁶⁶ Op 11 maart 1563⁶⁷ en 13 juli 1563⁶⁸ heet hij vicarius alhier, terwijl hij op 17 juli 1563 zowel als vicarius als als prebendaat⁶⁹ wordt aangeduid, in het laatste geval tevens als zoon van Jan Oenes. Hij is nog prebendaat alhier op 22 november 1570.⁷⁰ Op 15 juli 1572 heet hij deken, waarvan blijkt niet.⁷¹ De ‘huysvrouw’ (misschien toen weduwe) van mr. Hoyte vicarius kreeg in 1581 als behoeftige persoon twee koegangen van de vicarielanden te Heeg in gebruik.⁷² Zijn inschrijving als student is niet gevonden, wel die van zijn broer Hieronymus.⁷³ Hij was een zoon van Johan Oenes Gravius te Grouw en Reemcke Hoytes⁷⁴ (Hoytama), zuster van Nanne Hoytes, pastoor te Oudega (W.)*.

Catharinaprebende

Van de Katherina proven is ook voor het eerst in 1511 sprake.⁷⁵

1511 - 1522

Dyurre

In 1511 wordt Dyora als prebendaat alhier genoemd.⁷⁶ In 1543 wordt – bij de Catharinaprebende - opgegeven dat Dyorre deze bezat tijdens het Gelderse bestuur (over een deel van Friesland).⁷⁷ Dyurrardus komt als prebendaat hier nog voor op 20 maart 1521⁷⁸ en 11 juli 1522.⁷⁹

ca 1530

Jello

bezat deze prebende ten tijde van de keizerlijken.⁸⁰

1543

Haringh Wybesz. Poppinga

student te Leuven, bezit deze prebende in 1543.⁸¹ De aan de prebende verbonden missen worden gedaan door Aucke Piersz., beneficiant op de Naakte Jezusprebende.⁸²

Hij was als student te Leuven ingeschreven op 7 juni 1539⁸³ en een zoon van Wybe Harings Poppema en Margaretha Wilckesdr. Rinia.⁸⁴ Hij is geen geestelijke geworden, huwde met Hilck Roorda en overleed kinderloos in maart 1553.⁸⁵

⁶⁵ Hof nr. 16692, 233.

⁶⁶ Hof nr. 16692, 198.

⁶⁷ Hof nr. 16800, 294.

⁶⁸ Hof nr. 16800, 298.

⁶⁹ Hof nr. 16800, 591, 603.

⁷⁰ Hof nr. 16694, 223.

⁷¹ Arch. Gemeente Workum nr. 9 reg. 91.

⁷² Verzameling Aanwinsten nr. 242, 66v.

⁷³ Zijlstra nr. 9289 (Hieronymus Johannis Gravius, te Leuven 22 mei 1545).

⁷⁴ Hof nr. 16692, 198. Voor de beide ouders: Stb. I, 216.

⁷⁵ RvdA II, 144, 145.

⁷⁶ RvdA II, 115.

⁷⁷ BB I, 441.

⁷⁸ ABU nr. 231, 92v.

⁷⁹ ABU nr. 231, 74.

⁸⁰ BB I, 441.

⁸¹ BB I, 441.

⁸² BB I, 441.

⁸³ Zijlstra nr. 8939.

⁸⁴ Stb. I, 288; II, 195; vgl. Hs. PB nr. 390, 107v.

- 1560 **Syphridus Pauli**
uit Heeg, wordt 28 maart 1560 op de titel van de Catharinaprebende toegelaten tot alle wijdingen.⁸⁶ Later werd Suffridus Pauli vicarius alhier.
- 1564 **Hartman Haersma**
zoon van Douwe Haersma, wordt 18 januari 1564 als gepresenteerde tot de Catharinaprebende alhier genoemd.⁸⁷ Zijn ouders waren Douwe Harinxma van Heeg en Popck van Roorda; hijzelf huwde in 1578.⁸⁸

Naakte Jezusprebende

Ook deze prebende wordt voor het eerst in 1511 genoemd.⁸⁹

- 1541 **Nanne**
wordt als prebendaat alhier genoemd op 9 maart 1541.⁹⁰ Omdat de bezetting van de twee andere prebenden uit deze periode bekend is zal hij de prebendaat van dit leen zijn geweest.
- 1543 **Aucke Piersz.**
dan beneficiant van deze prebende, doet ook de missen, verbonden aan de Catharina-prebende, voor de bezitter daarvan.⁹¹ Hij was een zoon van Pier Gerckesz.⁹² Een naamgenoot, dan acolyth, wordt in 1549 prebendaat in de kapel te Scharhuizen onder Oldeouwer*.
- 1563 **Pier Pietersz.**
priester en prebendaat alhier, verzoekt in november 1563 consent op de aankoop van een huis te Sneek.⁹³ Omdat de bezetting van de twee andere prebenden in deze jaren bekend is zal hij dit leen hebben bezeten.

Overige vicarii (leen niet bekend)

- ca 1520- 1525 **Jordanus**
wordt als vicarius alhier genoemd op 27 september 1525.⁹⁴

Overige prebendaten (leen niet bekend)

- 1389 **Johannes de Oedmersum**⁹⁵

⁸⁵ Zijlstra nr. 8939.

⁸⁶ ABU nr. 550*, 99v.

⁸⁷ RA Wymbritseradeel nr. 5, 448.

⁸⁸ Stb. I, 154.

⁸⁹ RvdA II, 131, 139, 150.

⁹⁰ RA Sneek nr. 20, 591.

⁹¹ BB I, 441.

⁹² BB I, 441.

⁹³ RA Sneek nr. 24, 42v.

⁹⁴ ABU nr. 231, 38v resp. 97.

⁹⁵ Arch. Klaarkamp nr. 60 reg. 3; 'de Oedmersum' volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 1203.

1570 **N.N.**
Op 27 mei 1570 wordt hier een prebendaat geïnstitueerd;⁹⁶ een contemporaine lijst geeft op 1 juni 1570 de institutie van een pastoor⁹⁷ (zie aldaar), maar er was toen geen mutatie in de pastorie; de prebende is dus bedoeld, mede omdat het betaalde bedrag (2 goudgl.) hetzelfde was.

1578 **Minne Rienckesz.**⁹⁸

Overige priesters

1420 **Syoert**⁹⁹

z.j. **Sipcke**
In een register van de floren uit 1611 is sprake van heer Sipcke fenne.¹⁰⁰ Wie deze was is niet bekend.

⁹⁶ St. Jan nr. 1168 lijst 1570-1571.

⁹⁷ St. Jan nr. 1168 lijst 1570-1577.

⁹⁸ Van Burmania, 14v.

⁹⁹ Schotanus, *Geschiedenissen*, 250.

¹⁰⁰ Arch. HG Heeg nr. 3, 112.

HEMELUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Mol veronderstelt dat bij de stichting van het benedictinessenklooster alhier de overdracht van de parochiekerk ten grondslag lag.¹ Deze stichting vloeide voort uit de splitsing van het Sint-Odulfusklooster te Stavoren waarbij de zusters ‘werden overgebracht naar een nieuwe behuizing bij de Sint-Nicolaaskerk van Hemelum’.² Nicolaas was overigens niet de patroon van de parochiekerk maar – met Maria – van het klooster³, dat onder leiding stond van een proost. Na de ondergang van het klooster te Stavoren werden de kloosterlingen aldaar ca 1434-1440 overgebracht naar hier. Er blijken dan geen nonnen meer te zijn maar twee kloostergemeenschappen met twee prioren en twee kellenars onder leiding van één abt.⁴ De pastorie werd bediend door monniken van het klooster. Daarnaast waren hier blijkens een opgave uit 1550/2 een vicarie en twee vrijlenen.⁵

Pastorie

1483 **Gherrijd**
monnik van het klooster.⁶

kort na 1485-1496 **Sipke**

De kroniek Proeliarius verhaalt hoe kort na 1485 Sipke Solman, broeder van het klooster, tegen de wil van de abt Jacobus, pastoor alhier wil zijn.⁷ Later worden echter twee broeders genoemd, Sipke en Selman,⁸ tegenstanders van de abt, en vermeld dat eerstgenoemde in 1496 met geweld hier pastoor is.⁹ De naam Sipke Solman¹⁰ is dus waarschijnlijk een samentrekking.

1487 **Elias**
was pastoor alhier en eveneens een tegenstander van genoemde abt.¹¹

1513 - 1514 **Focco/Folkert**
pastoor alhier, blijkt eveneens een tegenstander van de abt te zijn.¹² Op 4 december 1515 komt hij nog voor als monnik van het klooster.¹³ Hij kan dezelfde zijn als Focco of Folkert, in 1497 pastoor te Molkwerum*.

1538 **Claes**¹⁴

¹ Mol, *Friese huizen*, 345 n. 73. De kerk behoorde niet tot de kerken van het Sint-Odulfusklooster te Stavoren in 1132 en 1245, zie Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 128-129.

² Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 78.

³ Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 79.

⁴ Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 80; zo bv. in 1483: Arch. Klooster Hemelum nr. 2 reg. 1.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ Arch. Klooster Hemelum nr. 2 reg. 1.

⁷ *Proeliarius*, 16-17.

⁸ *Proeliarius*, 37.

⁹ *Proeliarius*, 39.

¹⁰ Waarvan ook Reimers, *Papsturkunden*, 14 uitging.

¹¹ *Proeliarius*, 42-43. Een monnik van het klooster Stavoren-Hemelum, genaamd Helias, overleed in of kort voor 1516 (Volk, *Generalkapitels-Rezesse*, Register i.v. Stavoren).

¹² *Proeliarius*, 125, 118.

¹³ *Proeliarius*, 163-164.

- 1550 **N.N.**
Op 21 november 1550 wordt de niet met name genoemde pastoor alhier tevens als senior van het klooster vermeld.¹⁵ Een lijst uit ca 1550/2 noemt een monnik als pastoor alhier.¹⁶
- vóór 1567/8 **Henricus Ossensis**
monnik van het klooster, was eertijds pastoor alhier en in januari 1580 12 jaren pastoor te Koudum*.¹⁷
- 1580 **Martinus Landensis**
eveneens monnik . Hij en de voorgaande verklaren 4 maart 1580 in aanwezigheid van de prior en de pastoor te Workum* Henricus Trajectensis ‘hebbende haer well sonder profijte die naeme van pastoor van Hemelum en nochtans gefoet ende onderhouden int convent’.¹⁸ In 1580 wordt uit de goederen van het klooster te Hemelum betaling gedaan aan Marten (doorgehaald Schyndel) van Landen, gewezen pastoor alhier, waarbij de aantekening: *obiit*; kort daarop vindt een betaling plaats aan Anthonius Schyndel;¹⁹ deze was prior van Hemelum.²⁰

Kapelaan

- 1550 **Johannes**
eertijds kapelaan alhier wordt 11 september 1549 wegens verschillende diefstallen verbannen.²¹

Vicarie en prebenden

Over deze lenen is zo goed als niets bekend.

Vicarie

- 1538 **Agge Donia**²²

Prebende of vicarie

- 1557 **Joannes**
Na diens overlijden of resignatie wordt
- 1557 **Sacco Sacconis**
op 12 juli 1557 door de abt van Stavoren als aartsdiaken in Hemelum in de prebende of vicarie alhier geïnstalleerd.²³

¹⁴ PB Hs. 1466.

¹⁵ Arch. Klooster Hemelum nr. 4 reg. 6.

¹⁶ St. Jan nr. 1165.

¹⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2840.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2840.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1785 nr. 2842.

²⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2840.

²¹ Hof nr. 96, 144v.

²² PB Hs. 1466. Hij komt niet voor in de genealogie Donia (Stb.).

²³ ABU nr. 535-3, 5.

Prebende

1420 **Folkert Wybesz.**²⁴

Tweede prebende

ca 1550/2 **N.N.**
clericus, bezit deze prebende volgens een in die jaren opgesteld overzicht dat echter op veel punten onbetrouwbaar is (en over de vicarie en de eerste prebende niet rept).²⁵

²⁴ Van Burmania, 15.

²⁵ St. Jan nr. 1165.

HEMPENS

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: het patrocinium lijkt op een hoge ouderdom te wijzen maar verder ontbreken daarvoor indicaties. Reitsma vermeldt dat de in 1806 afgebroken kerk in de 13^e eeuw gesticht zou zijn door twee gezusters Hiddema van Hiddemastate.² Van Weezel Errens houdt een datering eind 12^e eeuw voor mogelijk.³ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1516 **Jauro**⁴

1540 **Tyerck**⁵

1543 **Lolle**⁶

1545 - 1551 **Bernardus Bernardi**
pastoor alhier, ontvangt in 1545 toestemming een testament te maken.⁷ In 1546/7 wordt door de procureur-generaal last gegeven zijn boekenbezit te onderzoeken.⁸ Hij was ca 1495 geboren en wordt in 1551 nog als pastoor alhier vermeld met de opmerking dat hij voordien vicarius te Akkrum* was.⁹ Hij kwam daar als zodanig in 1518/9 en is daar nog 1535. In 1540/1 komt hij voor als pastoor te Akkrum*. Mogelijk is hij in 1543 pastoor te Hantumhuizen*.

1554 - 1567 **Agge Hilles (Sloot)**
was hier mogelijk al in maart 1553 wanneer hij zonder functie en plaats vermeldt wordt.¹⁰ In ieder geval komt hij vanaf januari 1554 als pastoor alhier voor.¹¹ Tot 1550 was hij prebendaat te Poppingawier*. Op 18 februari 1567 werd hij uitgewezen.¹² Blijkbaar week hij uit naar Emden waar van hem bericht wordt dat hij daar moeilijkheden had en onboetvaardig was. Voor het eerst wordt hij in het protocol van de Emden kerkenraad genoemd 3 mei 1568; Gijsbertus en Aggaeus, Westfriese predikanten, hebben met verschillende personen ruzie gemaakt.¹³

¹ Verhoeven, 87.

² Reitsma, 45 n. 1.

³ Van Weezel Errens, 'Hempens en Teerns', 99-107.

⁴ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁵ RvdA 1540, 66.

⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 325.

⁷ ABU nr. 538-3, 51v.

⁸ RR nr. 14, 63v, 64v.

⁹ Arch. Haskerconvent nr. 36.

¹⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 26.

¹¹ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 163.

¹² Hof nr. 7490, 107v-108.

¹³ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I 309. Het register op hun editie, II 1162 noemt Aggeus Hillenzoon. van Sloten ten onrechte predikant te Knyphausen. Een Aggaeus wordt in de handelingen in 1559 enkele malen genoemd: hij verblijft dan blijkbaar te Groningen en zou naar Antwerpen gaan, Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I, 71, 74, 86 en 102. Voor de vervulling van een nieuwe predikantsplaats te Emden wordt blijkens de acta van 31 maart 1567 gedacht aan M. Aggaeus van Knipphausen, Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle* I, 277; vgl. 282, 31 juli 1567, en 285, 4 september 1567 waar in de voetnoot deze wordt genoemd Aggeus Hillenzoon van Sloten. In mei 1596 ziet de

Meermalen komt hij in dit protocol voor. Op 10 januari 1569 krijgt hij enig teergeld maar de kerkenraad staat hem niet toe naar Friesland te gaan om te dopen omdat daar ordinari predikanten zijn.¹⁴ Blijkens bericht van 19 september 1569 is hij aangehouden wegens ‘allijansie unde gemeenschap’ met de vrijbuiters (de Geuzen)¹⁵ Op 21 november 1569 ontkent hij alles dat tegen hem is ingebracht.¹⁶ In 1570 blijven de klachten aanhouden en 5 juni 1570 wordt bericht dat hij met vrouw en kinderen (volgens Andreae vijf!¹⁷) is gevlucht. Op 7 juli 1570 spraken de acta over dronkenschap, leugentaal, roverij enz.¹⁸ en 11 augustus 1570 wordt uitgesproken dat hij ‘geband’ moet worden.¹⁹

Hij werd predikant in Noord-Holland, waar hij in 1575 werd afgezet.²⁰ Blijkens de acta van de kerkenraad te Emden heeft hij zijn leedwezen betuigd over zijn voorgaande goddeloze leven en verzoekt hij wederom in de (Emder) gemeente te worden opgenomen. De Emders kerkenraad besluit copie van zijn brief aan de broeders te Alkmaar te zenden. Als zij daar hem ‘voer seker vinden’ zal hij te Emden met vreugde worden aangenomen.²¹ In 1577 was hij eerst schoolmeester en daarna predikant te Petten, en vervolgens staat hij vanaf 1580 te Wervershoof,²² waar hij nog in 1582 is.²³ Van 1582 tot 1585 staat hij met veel ruzie te Sloten. In 1585 is hij enige tijd te Hennaard en van 1590 tot zijn emeritaat staat hij te Warga waar hij in 1613 overlijdt.²⁴

1570 - 1580

Tyerck (Tetardus) Gerrits

In oktober 1570 wordt institutie verleend aan een nieuwe pastoor alhier.²⁵ Diens naam is niet aangegeven maar omdat voor Hempens geen latere instituties bekend zijn moet het Tetardus geweest zijn die voor het eerst in 1572 als pastoor alhier voorkomt.²⁶ Hij was blijkbaar afkomstig van Dokkum en mogelijk destijds monnik van de abdij Klaarkamp; althans schenkt de abt van Oldeklooster (Bloemkamp) op 13 september 1576 Tetardus van Klaarkamp, pastoor alhier, 25 stuiver.²⁷ Hij stond hier tot de Reformatie en overwoog, volgens opgave uit 1580, zijn concubine te trouwen.²⁸ Hij overleed spoedig daarna want op 4 december 1582 wordt de boedel van wijlen heer Tyerck Gerrits alhier beschreven.²⁹ Mogelijk bediende hij ook de pastorie te Teerns*.

In juni 1570 was hij pastoor te Schalsum*(waar in maart 1571 een nieuwe pastoor komt).

kerkenraad te Bolsward er, na overleg met de magistraat, van af Aggeus, predikant in de heerlijkheid ‘Knipens’ (Knyphausen) te beroepen (Arch. HG Bolsward nr. 1, 54v). Een kerkplaats Knyphausen is niet bekend. Bedoeld zal kunnen zijn Lütetsburg maar daar is een Aggeus niet bekend (Reershemius, 747).

¹⁴ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I 334-335.

¹⁵ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I 363.

¹⁶ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I 368.

¹⁷ Andreae, Namen, 10.

¹⁸ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I 388

¹⁹ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, I 392.

²⁰ Kalma, *Classisboek Sneek*, XXIX.

²¹ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, II 562.

²² Kalma, *Classisboek Sneek*, XXIX.

²³ Arch. Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 5.

²⁴ Kalma, *Classisboek Sneek*, XXIX.

²⁵ St. Jan nr. 1168.

²⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 332.

²⁷ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster nr. 7, uitgaven, 193.

²⁸ Reiysma, 46.

²⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 79, 487.

HEMRIK

Patroon: **Andreas**¹

Bijzonderheden: van de middeleeuwse kerk zijn mogelijk nog delen van het muurwerk bewaard gebleven in de uit 1739 daterende huidige kerk.²
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

15(48)50 –1554 **Fedde Sytziema**

Op 12 februari 1548 wordt Fedde, te situeren in deze omgeving, genoemd;³ mogelijk was hij toen reeds hier. Als pastoor alhier wordt Fedde Sytziema genoemd vanaf 4 juni 1550.⁴ Zonder functie komt hij hier nog voor op 24 juni 1554.⁵ Op 14 november 1556 procedeert hij tegen kerkvoogden te Kortehemmen* (waar hij – aangenomen dat het om dezelfde persoon gaat - eerder pastoor was).⁶ In 1544 is hij vicarius te Akkrum*.

1560

N.N.

De inquisiteur Lindanus klaagt er 24 februari 1560 over dat het Hof van Friesland weigert de pastoor alhier die voordat hij priester was openlijk getrouwd was (*qui eam ante sacerdotium publice duxit*) te dagvaarden.⁷

1564

Bartholomeus (Sybrantsz.)

Bij de decretale verkoop ten verzoeken van de voogden van Sybren, gelegitimeerde zoon van wijlen dr. Stephanus (sc. Sybrantsz.), pastoor te Groningen (en eerder te Leeuwarden-Oldenhove*), van land te Hemrik, verzocht 6 juni 1564 en verkocht mei 1565, wordt als belender genoemd Bartholomeus, pastoor alhier.⁸

Op 11 oktober 1564 koopt Bartholomeus Sybrantsz., pastoor te Aegum*, bij de decretale verkoop van land, eveneens aan dr. Stephanus toebehorende, een huis met sate te Wijnjeterp⁹, terwijl in 1565 sprake is van een in Wijnjeterp, destijds geacht van Stephanus' erfgenamen en van Bartholomeus.¹⁰

Stephanus en Bartholomeus zullen broers zijn geweest. Uit het feit dat hier op 8 februari 1565 een ander als pastoor wordt genoemd (zie hierna) moet worden afgeleid dat Bartholomeus in juni 1564 nog hier stond (formulering van de beleningen bij het indienen van het verzoek¹¹) en in oktober 1564 bij de koop reeds te Aegum* was.

¹ Verhoeven, 87.

² MF, 166.

³ RA Opsterland nr. 59, 110.

⁴ NA, Arch. ACB nr. 944.

⁵ RA Opsterland nr. 59, 109; Collectie Gabbema nr. 24. .

⁶ Hof nr. 16691, 100.

⁷ Aud. nr. 1730.1, 76.

⁸ Hof nr. 16800, 721.

⁹ Hof nr. 16800, 509.

¹⁰ Arch. DCF nr. 1474.

¹¹ Het verzoek werd 6 juni 1564 ingediend; de omschrijving van de te verkopen landerijen is bij de aankondiging op 24 april 1565 van de voorgenomen verkoop die in mei d.a.v. plaatsvond. Het is dus niet uit te sluiten dat Bartholomeus de opvolger van Vos was maar waarschijnlijker is dat reeds bij het indienen van het verzoek de specificatie der landerijen werd opgegeven.

- 1565 **Thonis Vos**
wordt als pastoor alhier genoemd op 8 februari 1565.¹²
Mogelijk is hij dezelfde als Antho Vos, die in 1557 prebendaat wordt te Harich*.
Vóór 1572 wordt hij vicarius te Kollum*.
- ca 1567 **Wesselus**
pastoor alhier, week ca 1567 uit of werd uitgewezen.¹³
- 1567 **Bernardus alias Buwo Dodonis**
werd 18 september 1567 op de titel van de kerk alhier toegelaten tot de wijdingen.¹⁴
- 1573 **N.N.**
wordt 3 juni 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁵

¹² HCL, RA nr. Y 3, 251.

¹³ Harkenroht, 'Naamlijst', juli 1731, nr. 74 onder nr. 65 : 'Wesselus Hemrick'; dez., in: *ibid.*, november 1731, 599 geeft hij aan verder over deze niets te weten.

¹⁴ ABU nr. 550*, 143 (*admissus est ad parochiale(m) de Hemrick*; in ieder geval is *ecclesiam* weggefallen maar dan nog ontbreekt het aangeven als wijdingstitel).

¹⁵ St. Jan nr. 1168.

HENNAARD

Patroon: **Bonifatius**¹

Bijzonderheden: de kerk is niet meer aanwezig. In 1993 werden de oude fundamenteën vastgesteld; verdere bijzonderheden zijn niet aangegeven.²
Ca 1550/2 en in 1558/60 worden naast de pastorie een vicarie en een Anthoniusvrijleen vermeld.³

Pastorie

1511 **Aenske**⁴

1525 **Nicolaus Johannis.**⁵
Nicolaus Johannis, van Boxum, werd 12 juni 1506 als student te Rostock ingeschreven.⁶ Nicolaus Johannis, van Marssum, werd 24 februari 1509 tot subdiaken en 7 april 1509 tot priester gewijd.⁷

1543 - 1572 **Mr. Pier Hauckes/Petrus Alberti/Franckema**
Voor het eerst komt hij als pastoor alhier voor in 1543.⁸ Als Petrus Alberti wordt hij o.m. 16 oktober 1552,⁹ als Pier Hauckes 2 augustus en 25 juli 1563 vermeld.¹⁰ Op 11 september 1552 stelt Peter Hessels, burger van Bolsward, zich borg voor Pier's goede uitoefening van zijn taak als deken van Bolsward waartoe deze door het Hof is toegelaten.¹¹ Op 22 juni 1553 geeft de proost en aartsdiaken van St. Jan commissie op Petrus Alberti Franckema als deken van Bolsward.¹² Ook in 1557 had hij commissie van deze.¹³ In 1558 wordt hij door de capitularen (opnieuw) als deken van Bolsward gekozen.¹⁴ Als deken liet hij in 1558 de klok uit de Onze Lieve Vrouwekapel (te Bolsward) nemen en deze op het stadhuis aldaar brengen waardoor een grote ruzie ontstond.¹⁵ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor op 15 augustus 1572¹⁶ en kort voor 19 augustus 1573.¹⁷
Op 29 oktober 1561 is sprake van zijn huisvrouw Bauck,¹⁸ op 6 februari 1577 – hij is dan al overleden – van zijn kinderen bij Bauck Wyttyedr.¹⁹

¹ Arch. EVC nr. 2985, 25 april 1595 geeft Hans van Roorda, Rooms-katholiek balling te Emden, aan begraven te willen worden *in choro templi Bonifatij in pago Hennaard*; zie Zijlstra, 'Roorda', 106 en 113 n. 25. Het patrocinium wordt door Verhoeven (87) niet vermeld.

² DVF 74, 1994, 179-180.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ Tjessing III, 30.

⁵ Hof nr. 93, 1.

⁶ Zijlstra nr. 7797.

⁷ Dom nr. 2544, 18v (wijding als diaken niet aangetroffen); AAU 23, 1896, 424.

⁸ BB I, 403.

⁹ Hs. FG nr. 337a (thans in GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1).

¹⁰ Hs. FG nr. 337a (thans in GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1).

¹¹ RA Bolsward nr. 11, 270-271.

¹² Dom nr. 4329, 4^e stuk, ongefolieerd.

¹³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 211, 47v.

¹⁴ Collectie Gabbema nr. 111 – XXIV.

¹⁵ PB Hs. 1466.

¹⁶ Hs. FG nr. 337a (thans in GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel).

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 39, 627.

¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 653.

¹⁹ RA Gaasterland nr. 6, 180v.

Tot 1528/9 is hij bekend als pastoor te Tjerkgaast*, van 1575 tot zijn overlijden in 1576 als pastoor te Sloten*. Een inschrijving als student werd niet gevonden.

Waarnemend pastoor

1579

Epe Gerbens

In 1583 wordt door de kerkvoogden afgerekend met heer Epe Gerbens (die prebendaat te Oosterend* was) voor de dienst in 1579 in plaats van de pastoor alhier.²⁰

Vicarie

Van de ca 1550/2 en in 1558/60 vermelde vicarie²¹ is niets bekend.

Anthoniusrvrijleen

Ook van dit ca 1550/2 en in 1558/60 genoemde vrijleen²² ontbreekt elke verdere vermelding.

Overige

1535 Douwe (Jarichsz.?)

Op 14 april 1535 is sprake van heer Douwe alhier.²³ Mogelijk is hij dezelfde als heer Douwe Jarichsz. die op 27 oktober 1540 testeerde; betrokken daarbij was Sicke Jarichsz.²⁴ Op 2 november 1540 wordt gekwiteerd voor de ontvangst van een deel van de erfenis van heer Douwe Jarichsz.²⁵ Sicke Jarichsz. is wel een zoon van Jarich Sickesz. te Hennaard.²⁶

²⁰ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel, nr. 41, 7.

²¹ St. Jan nr. 1165.

²² St. Jan nr. 1165.

²³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 251.

²⁴ RA Hennaarderadeel nr. 20, 828.

²⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 831.

²⁶ De Vries e.al., 'Pier Hoytes', 11.

HERBAYUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: van de 13^e-eeuwse kerk is alleen de noordmuur bewaard gebleven; het overige deel van de kerk dateert uit 1872.²

In ca 1550/2 en 1558/60 wordt hier naast de pastorie een vicarie vermeld,³ die blijkbaar hetzelfde is als de later vermelde vrije prebende.⁴ Verder komt hier in 1539/40 ook het Sacramentsleen voor.⁵

Pastorie

1445/6 **N.N.**
wordt hier in deze periode geïnstitueerd.⁶

1472 **Zymen**⁷

1511 - 1514 **Joannes**⁸

1537 - 1539 **Dirk**
komt hier voor het eerst voor op 7 februari 1537⁹, voor het laatst 1 mei 1539.¹⁰

ca 1550/2 **Benedictus**
wordt als pastoor alhier genoemd in een uit deze tijd daterende lijst¹¹ die echter op veel punten onbetrouwbaar is.

1550-1565 **Gerrit Alberts**
van Zwolle. Zonder functie en standplaats wordt hij 31 januari 1550 genoemd in een geschil met Reynier Goffez., die intervenueert voor Andries Waltinga¹² die in verband met de prebende hierna voorkomt. Als pastoor alhier wordt hij voor het eerst genoemd op 7 april 1550¹³, voor het laatst op 13 mei 1565.¹⁴ Vanaf 1569 is hij bekend als vicarius te Franeker*.

1570 **Marten**
wordt 14 september 1570 als pastoor alhier genoemd.¹⁵

¹ Verhoeven, 87. Waaraan de in 1546 vermelde 'Sint Thomas camp' (RvdA III, 304) refereerde is niet bekend.

² MF, 140.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ GPCV II, 731, 786.

⁵ Arch. Varia Staten nr. 73, verklaring Andries Waltinga ca 1540/2.

⁶ St. Jan nr. 935, 21v.

⁷ OFO I, nr. 233.

⁸ Tjessinga I, 35 resp. 60.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 302.

¹⁰ RA Franekeradeel nr. 92, 84.

¹¹ St. Jan nr. 1165; ook vermeld 15. : van Burmania, 15v.

¹² Hof nr. 16690, 41.

¹³ RA Rauwerderhem nr. 36, 26, 32.

¹⁴ RA Franeker nr. 180, 134.

¹⁵ GA Franekeradeel (t. pl.), O.A. nr. 1.

1571 N.N.

wordt 8 december 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶

1574 - 1576

Joannes Hesselius Duyfkens

In 1574 is sprake van Joannes, pastoor alhier.¹⁷ Ca 1574/6 is sprake van een transactie met M. Jan Duifkens, pastoor alhier.¹⁸ Op 31 mei 1576 komt hij voor als Joannes Duyfkens Hesselius, pastoor alhier.¹⁹

In januari 1573 tekent hij als volmacht van Engwier* en Cornwerd*; in één van beide plaatsen kan hij pastoor zijn geweest. In 1573 komt er te Cornwerd* tweemaal een nieuwe pastoor, in 1574 te Engwier* één.

In 1578 is hij pastoor te Pingjum*.

- 1580

Theodorus Vibrandi

wordt in oktober 1580 als gewezen pastoor alhier vermeld.²⁰ Van 1572 tot 1577 is hij bekend als pastoor te Boer*.

Vicarie/prebende

In 1511 legateert Douwa Pibez., priester te Dronrijp*, het vruchtgebruik van 18 pm. land te Achlum aan zijn maag (neef) mr. Pibo, pastoor te Dronrijp*. Na diens overlijden komt het land aan de kerk te Herbayum als een 'jongerschap', waarvan de collatie zal berusten bij Douwe Gerbranda alhier en zijn bloedverwanten, opvolgers op Sickema.²¹ De effectuering van de stichting van dit leen valt dus na het overlijden van genoemde Pibo, waarvan Andries Waltinga (over wie later meer) ca 1540/2 meedeelt dat deze geruime tijd na de stichting van het Sacramentsleen in 1515 stierf.²²

Op 3 februari 1542 spreken arbiters in een geschil tussen Andries Waltinga ener-, en heer Symon de Maeyer anderzijds over het jus patronatus van de prebende alhier, genaamd heer Symonsleen, volgens eiser gesticht door zijn oom (geen naam vermeld), en waarbij namens gedaagde optreedt Johanna de Maeyer, weduwe van Jacob van Stavele, president van het Hof van Friesland, uit dat gedaagde tegen betaling van 60 goudgl. moet renuntiëren van zijn aanspraken, hetgeen dan ook geschiedt.²³ Volgens het reeds aangehaalde stuk (ca 1540/2) werd op het jongerschap gekozen Symon, pastoor te Peins*²⁴ (vandaar de naam van het leen).

Op 24 mei 1542 veroordeelt het Hof de voorstanders over Wathye en Douwe, kinderen van Douwe Gerbranda, tot levering van Sickemastate aan Andries Waltinga, die de state had gekocht van Edo Gerbranda.²⁵

In 1547 draagt Tzieta, weduwe van Jan Gerbranda, namens haar kinderen en mede voor Reenck Edoz. Gerbranda in een dading over aan Andries Waltinga, dijkgraaf, de actie en pretentie die zij menen te hebben op Sickemastate met het jus patronatus van de prebende alhier, oorspronkelijk afkomstig van Edo Gerbranda en van deze door Waltinga verkregen.²⁶ Jan en Reenck waren, met Douwe, zoons van Edo Gerbranda en Rixt Johansdr. Roorda.²⁷

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ Van Burmania, 15v.

¹⁸ Arch. HG Achlum (t. pl.), Kerkerekenboek, 6 augustus 1576.

¹⁹ GA Franekeradeel, O.A. nr. 1.

²⁰ Tresoor, GA Franekeradeel nr. 13-1; GA Franekeradeel, O.A. nr. 1.

²¹ FT, nr. 81 resp. p. 504.

²² Arch. Varia Staten nr. 73. Vgl. Walsweer, 'Hear Simonslien', 97

²³ Arch. Varia Staten nr. 73-192*.

²⁴ Arch. Varia Staten nr. 73.

²⁵ Arch. Varia Staten nr. 73-192*.

²⁶ RA Rauwerderhem nr. 36, 11.

²⁷ Stb. I, 121.

In 1553 is Andries Waltinga collator van de ‘vrije’ prebende alhier.²⁸ Uit het voorgaande blijkt dat jongerschap en (vrije) prebende hetzelfde leen moeten zijn. Het patrocinium is niet bekend.

ca 1520/5 - 1535 **Symon**

pastoor te Peins*, werd na de effectuering van de stichting van het leen, die geruime jaren na 1515 geschiedde, daarmee voorzien.²⁹ Omdat deze er over klaagde dat de inkomsten van het jongerschap te gering waren stonden Hobbo Waltinga en zijn vrouw Rienck hem de dienst van de wekelijkse mis, te lezen ter ere van het H. Sacrament, toe.³⁰ De betrokkene moet geweest zijn Simon Wolters, van 1501 tot 1514 bekend als pastoor te Peins* (van een opvolger aldaar zijn eerst vanaf 1538 gegevens bekend). Symon wordt hier nog vermeld op 20 oktober 1535 wanneer hij met Douwe Gerbranda gedaagd is door Andries Hobbes (sc. Waltinga); bijzonderheden blijken niet.³¹

1538

Dirick

wordt hier als vicarius genoemd op 18 januari 1538.³²

1539 - 1540

Symon de Maeyer

Volgens verklaring van de Staten is deze, beneficiant alhier, hier nog nooit geweest.³³ Op 17 maart 1540 wordt besloten Symon de Maeyere, beneficiant alhier, voor gecommiteerde raden van de keizer te citeren;³⁴ blijkens opgave van 13 april 1540 heeft hij zowel het jongerschap als het Sacramentsleen alhier, terwijl het iedereen verboden is meer dan één beneficie te hebben; voor hem treedt dan Johanna Smaeijers (ook genoemd de Maeyer), weduwe van Jacob van Stavele, president van het Hof, op.³⁵ Mogelijk deed hij van het Sacramentsleen afstand. Aangegeven werd reeds dat volgens uitspraak van arbiters heer Symon de Maeyer, voor wie wederom optrad Johanna de Maeyer, weduwe van Jacob van Stavele,³⁶ tegen betaling van 60 goudgl. moet renuntiëren van zijn aanspraken.³⁷

- 1553

Mr. Jacob Thomas

van hier, resigneerde op 13 oktober 1553 overeenkomstig de bepaling dat beneficianten van een leen met zielzorg daarvan bij het bereiken van de 25-jarige leeftijd afstand moesten doen indien zij geen priester waren geworden resp. wilden worden; hij acht zich daartoe niet gequalificeerd en had het leen gekregen van Andries Waltinga.³⁸ Als Jacobus Baiom werd hij in juni 1550 als student te Leuven ingeschreven; van 1566 tot 1609 komt hij voor als advocaat te Leeuwarden.³⁹

²⁸ Arch. Varia Staten nr. 73.

²⁹ Arch. Varia Staten nr. 73.

³⁰ Arch. Varia Staten nr. 73, verklaring Andries Waltinga ca. 1540/2. Volgens Walsweer, ‘Hear Simonslien’, 104 was deze Simon een zoon van Jan Jacobs te Herbayum. Dat betreft echter de opvolger Symon als pastoor te Peins*.

³¹ Hof nr. 16688, 168.

³² Hof nr. 16481, 835.

³³ GPCV II, 732 (geen ‘Heer’ genoemd).

³⁴ GPCV II, 783.

³⁵ GPCV II, 786.

³⁶ Vries e.a., Heeren van den Raede, 222.

³⁷ Arch. Varia Staten nr. 73-192*.

³⁸ Arch. Varia Staten nr. 73-272*.

³⁹ Zijlstra nr. 11567.

- 1553 **Johannes Intesz.**
 burgerzoon uit Harlingen, wordt – na de resignatie van de voorgaande – op 31 oktober 1553 door Andries Waltinga tot de vrije prebende alhier gepresenteerd.⁴⁰ Op 7 november 1553 wordt aan Johannes Intonis van Harlingen te Utrecht de tonsuur verleend,⁴¹ terwijl de proost van St. Jan hem de volgende dag institueert als prebendaat alhier.⁴² Johannes Inteti, van Harlingen, werd in mei 1551 als student te Leuven ingeschreven.⁴³ Hij werd geen priester maar boer te Herbayum.⁴⁴
- 1556 **Hobbe Waltinga**
 zoon van Andries, ontving op 24 juli 1556 de *tonsura clericali* te Utrecht.⁴⁵ Zulks zal ongetwijfeld verband hebben gehouden met de presentatie tot deze prebende. In een onbekend jaar wordt hij prebendaat alhier genoemd.⁴⁶ Na zijn terugtreden bleef het leen lange tijd vacant.⁴⁷ Hubertus Waltinga werd 12 juni 1566 als student te Keulen ingeschreven.⁴⁸ Hij was geboren in 1550 als zoon van Andries Waltinga en Catharina Glins, is in 1579 volmacht op de Landsdag, 1580-1582 dijkgraaf der Vijf Deelen, 1586 tot zijn overlijden in januari 1614 grietman van Franekeradeel en in 1586 curator van de universiteit te Franeker. Hij woonde op Sickemastate alhier.⁴⁹
- 1575 **N.N.**
 wordt op 23 maart 1575 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁵⁰ Dat er overigens toen een prebendaat kwam, is in tegenspraak met het volgende:
- (na de Reformatie)
- 1588 **Ruierdt Pieters**
 clericus van het bisdom Utrecht: in 1588 verzoekt Pieter Claesz., destijds burgemeester van Franeker en nu 7 à 8 jaren in ballingschap, aan stadhouder Verdugo te Groningen, zijn zoon Ruiert Pieters te voorzien met de vrije prebende alhier waarvan Hobbe Waltinga de laatste bezitter was maar welk leen reeds lang vacant is en het presentatierecht daarom aan de koning is vervallen; Verdugo voldoet 12 april 1588 aan dit verzoek.⁵¹ Het is overigens het enige voorbeeld van het uitoefenen van het presentatierecht door de koning nadat deze reeds geruime tijd daarvoor als landsheer in Friesland was afgezworen en zijn stadhouder in het Spaansgebleven Groningen in Friesland geen enkele zeggenschap had.

Sacramentsleen

⁴⁰ Arch. Varia Staten nr. 73-272*.

⁴¹ Arch. Murray Bakker nr. 43; vgl. Arch. Varia Staten nr. 73-272*.

⁴² Ibid.

⁴³ Zijlstra nr. 9382.

⁴⁴ Walsweer, 'Hear Simonslien', 106-107.

⁴⁵ Notitie Waltinga in Arch. Murray Bakker nr. 35; van het stuk wordt geen verblijfplaats gegeven, het bevindt zich niet in de stukken-Waltinga in Arch. Varia Staten nr. 73.

⁴⁶ Van Burmania, 15v.

⁴⁷ Van Burmania, 15v.

⁴⁸ Zijlstra nr. 11212.

⁴⁹ Arch. van Beyma thoe Kingma nr. 620; van Burmania, 15v.

⁵⁰ Arch. Varia Staten nr. 73.

⁵¹ GPCV II, 783, 786.

In de reeds eerder genoemde, ca 1540/2 opgestelde, verklaring geeft Andries Waltinga aan dat Doecke Sybesz., broer van zijn moeder, op 16 augustus 1515 een wekelijks te lezen mis, ter ere van het H. Sacrament, te Herbayum stichtte waarvoor gegeven werd 10 goudgl. per jaar of 35 pm. land aldaar, geheten het halve Avingagoed waarvan Douwe Gerbranda de andere helft bezat. Nadat de effectuering van de stichting van het jongerschap alhier na de dood van heer mr. Pybo had plaatsgevonden en daarop Symon, pastoor te Peins*, was benoemd had deze geklaagd over te geringe inkomsten. Hobbo Waltinga en zijn vrouw Rienck, als erfgenamen van Doecke Sybesz., hadden daarom aan Symon de dienst van de wekelijkse mis toegestaan. Hij merkt verder op dat mr. Pybo geruime tijd na Doecke Sybesz. overleed en dat de stichting van het jongerschap dus van latere datum was dan de fundatie in 1515. Een Symon de Maeyer (die hiervoor reeds ter sprake kwam) had de 35 pm., bestemd voor de wekelijkse mis, aanvaard zonder consent van Andries Waltinga (n.b. de zoon van Hobbe) en bepaalde landerijen willen delen met Douwe Gerbranda. Door zijn optreden had hij aanmerkelijke financiële schade aan het leen toegebracht. Waltinga betoogt dat het in 1515 gestichte leen niet beschouwd kan worden als een 'augmentatie' (vermeerdering) van de stichting van heer Douwe Pybes (te effectueren na het overlijden van diens neef mr. Pybo).⁵²

Een en ander zal een rol gespeeld hebben bij de klacht in 1540 dat (dan inmiddels blijkbaar priester geworden) Symon de Maeyer hier twee lenen bezit, nl. het jongerschap en het Sacramentsleen.⁵³ Verder wordt dit leen niet aangetroffen.

1540 **Symon de Maeyer**⁵⁴

⁵² Arch. Varia Staten nr. 73.

⁵³ GPCV II, 783, 786.

⁵⁴ Ibid.

HIAURE

Patroon: onbekend

Bijzonderheden: bekend is dat de middeleeuwse kerk van tufsteen was; deze werd in 1869 afgebroken.¹

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1511 **Claes**²

- ca 1518/9 **Sipke**³
Na diens resignatie kwam hier

ca 1518/9- 1543 **Gerrit**
die 20 mei 1525 aangeeft hier nu 6 jaren pastoor te zijn; van afkomst is hij Fries.⁴
In 1543 is hij hier nog.⁵

- 1580 **Optatus (Ubles)**
pastoor alhier, week in 1580 uit.⁶ In 1582 wordt Optatus Ubles pastoor te Saaxum* (Humsterland)⁷ waar hij tot de Reformatie in functie is. Daarop vestigt hij zich te Groningen waar hij enkele malen toestemming vraagt een Latijnse of Duitse school te mogen houden; de Heidelbergse catechismus verklaart hij echter niet te kunnen aanvaarden.⁸ Na januari 1601 wordt over hem niets meer vernomen.⁹

¹ Van den Berg, *De Dongeradelen*, 51-52 (afbeelding van de kerk in 1722 door Stellingwerf: *ibid.*, 62); De Langen, 89.

² RvdA I, 132.

³ Hof nr. 93, 2.

⁴ Hof nr. 93, 2.

⁵ BB I, 175.

⁶ CE, 341.

⁷ GAG, Arch. HJK nr. 581; *ibid.* nr. 54, 249.

⁸ GAG, Arch. HG Groningen, Acta consistorii 17 januari, 8 en 22 februari 1598.

⁹ GAG, GA nr. nRr nr. 335, 1601 nr. 4.

HICHTUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de romano-gotische kerk kwam begin 13^e eeuw tot stand.²
In 1511 is sprake van de twee priesters alhier.³ Behalve de pastorie was hier een vicarie, vermeld ca 1550/2⁴ en 1558/60⁵, die ook voorkomt als prebende.

Pastorie

1277 (1377?) **Rieuwerdt**⁶

1313 **Godeschalcus**⁷

1408 **Gerbrandus de Boelswardia**
cureet in 'Hechtum', wordt in 1408 te Keulen als student ingeschreven.⁸

1496 - 1500 **Bocka Bottes**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1496⁹ en aldus nog in 1500.¹⁰

1511 - 153. **Tzumme (Tjaerdema/Sjaerdema)**
wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd in 1511¹¹ Hij is dit nog in 153.¹², maar overleed voor 20 december 1538. Dan wordt vonnis gewezen in een proces tussen verwanten van moederszijde en een aantal personen die afstammen van Pier Bonninga van Sjaerdema.¹³ Dezen stellen erfgenaam te zijn van hun broer resp. oom. Op grond van deze sententie wordt Tzumme (Tzomme) beschouwd als zoon van genoemde Pier en Trijn Lolckesdr. Ockinga, van Burgwerd.¹⁴

1543 - 1560 **Haring Riurdsz.**
komt voor het eerst als pastoor hier voor in 1543,¹⁵ voor het laatst op 28 juni 1560.¹⁶

¹ De pastoor Bocka zegelt in 1496 met een zegel waarop als schildhouder Hieronymus? (met de leeuw), PG, nr. 166; Tresoar, Zegelfoto nr. 143.

² MF, 96.

³ Tjessinga III, 12.

⁴ St. Jan nr. 1165, eerste lijst (op veel punten onbetrouwbaar).

⁵ St. Jan nr. 1165, tweede lijst.

⁶ OFO II, nr. 38 (mogelijk echter te stellen op 1377?, volgens mededeling van O. Vries d.d. 29 januari 1992).

⁷ Berkelbach van der Sprenkel, nr. 266.

⁸ Zijlstra nr. 5204.

⁹ PG, nr. 166; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 143.

¹⁰ OFO I, nr. 451.

¹¹ RvdA II, 295.

¹² Van Burmania, 15v.

¹³ Hof nr. 16481, 135-138. De verwanten (blijkbaar aan vaderskant) waren Goffe Piersz.; His Piersdr. (die eerst gehuwd was met Douwe Keympes Oenema), vrouw van Frans Roorda, Mary Douwes van Burmania (dochter van Douwe Riencks van Burmania en Att Piers (eerder gehuwd met Laes Laesz. van Harinxma thoe Heeg), vrouw van Jancko Idserts Douwema, Pier van Burmania mede namens zijn overige broers en zusters (kinderen van Douwe van Burmania voornoemd). De tegenpartij, Synne Jouckes met zijn zusters, die Tzomme als zusterling noemen, zouden dan aan de Ockinga's verwant moeten zijn maar de genealogie-Ockinga biedt hiervoor geen enkel aanknopingspunt (Stb. I, 280). Vgl. Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 245-246.

¹⁴ Stb. I, 363; II, 253 (waarbij van bovenstaande sententie gebruik is gemaakt).

¹⁵ BB I, 315.

¹⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 95.

Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt als pastoor alhier **Petrus Collen**,¹⁷ deze opgave kan niet juist zijn (tenzij Haring Riurdsz. in deze tijd elders stond en daarna naar hier is teruggekeerd (dan vóór 1556¹⁸).

- 1571 **N.N.**
wordt op 21 april 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁹ Mogelijk – omdat berichten over latere instituties ontbreken – betrof het
- 1578 (- 1579?) **Jarich Willemsz.**
als pastoor alhier genoemd in 1578.²⁰ Als medevolmacht van Wonseradeel komt hij op 2 juni 1579 voor zonder dat zijn functie en standplaats zijn aangegeven.²¹ Mogelijk is hij de in 1558 genoemde Jarich, dan vicarius te Wons*.

Vicarie/prebende

Deze bestond reeds vóór 1511.²² In 1543 is sprake van de prebende²³, in 1549 van de prebende of Vicarie,²⁴ ca 1550/2²⁵ en ca 1558/60²⁶ van de vicarie. De patroonheilige is niet bekend.

- vóór 1542 **Jelle**
wordt 22 november 1542 als onlangs vicarius alhier genoemd.²⁷
- 1549 **Bothius Vibrandi**
prebendaat of vicarius, krijgt 27 mei 1549 toestemming zich elders (dus niet te Utrecht) te laten wijden.²⁸ Mogelijk is de schrijfwijze Poggius, vicarius alhier, genoemd in de vaak onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2,²⁹ een afschrijffout voor Bothius.
- 1573 **N.N.**
wordt 20 oktober 1573 *in secundo beneficio* alhier geïnstitueerd.³⁰
- Op 8 augustus 1588 wordt Ruardus Acronius genoemd als gehad hebbende de administratie van de prebende alhier, toebehorende aan Regnerus Eelckez.³¹

Overige

- 1478 **Anna**

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

¹⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 590, 5.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ PI, 233.

²¹ Collectie Gabbema nr. 213, 4; GA Bolsward, O.A. nr. 113.

²² Tjessinga III, 12 (vermelding van de twee priesters).

²³ BB I, 314-315.

²⁴ St. Marie nr. 2761, 106v.

²⁵ St. Jan nr. 1165.

²⁶ St. Jan nr. 1165.

²⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 251.

²⁸ St. Marie nr. 2761, 106v.

²⁹ St. Jan nr. 1165.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ HCL, RA nr. X 1, 63.

In 1478 heeft heer Anna land alhier in huur;³² mogelijk was hij hier geestelijke.

1533

Johannes

Hij was in 1533 door de procureur-generaal gedaagd en krijgt 6 november 1533 toestemming zijn beneficie alhier te bedienen;³³ niet blijkt of het om de pastorie of de vicarie ging.

³² FT, nr. 38.

³³ Hof nr. 16687, 653.

HIDAARD

Patroon: **Mauritius**¹

Bijzonderheden: de kerk zou in 1303 gebouwd zijn op initiatief van een Unia die non was geworden. In 1508 werden kerk en toren wegens ouderdom geheel vernieuwd.² Ca 1550/2 en in 1558/60 wordt naast de pastorie een vicarie opgegeven.³ Op enig tijdstip (tussen 1539 en 1543) werd zou hier een Annaleen zijn gesticht (zie hierna).

Pastorie

1381 **Douwa**⁴

1479 ??? **Claes Haersma**
In 1479 zou het Annaleen bij testament gesticht zijn; in de stichtingsbrief wordt Claes Haersma als pastoor alhier genoemd.⁵ Het testament is echter volgens Mol een falsum want Anna werd toen in deze streken nog niet vereerd.⁶

1482 **Dodo**⁷

? ca 1500 **N. (Godschalk) Donia**
Het Burmaniaboek noemt ca 1500 een N. Donia, zoon van Agga Donia en Tieth Doytzedr. Albada, als pastoor alhier.⁸ Volgens Zijlstra zou het gaan om Godschalk Donia, van Oosterend, op 18 augustus 1470 te Keulen als student ingeschreven.⁹ Johan Rengers van Ten Post schreef in 1483 dat Godschalk Donia destijds te Keulen studeerde toen hij, Unico Ripperda en Henrick Stoter in 1475 de keizer benaderden over o.m. de verbonden tussen Stad en Ommelanden en dat Donia persoonlijk het initiatief nam dit gezantschap te voorzien van een volmacht van Oostergo en Westergo; verder deelt hij over hem niets mee.¹⁰ Wellicht is hij de heer Goslick Donga (Donia) die vóór 1508 te Oosterend werd begraven.¹¹

1511 **Maarten**¹²

- ca 1517/8 **Sifridus**
Na diens resignatie¹³ kwam hier

¹ Verhoeven, 87. De betrokken lijst (Tresoar, Arch. RK Parochie Roodhuis nr. 4) is waarschijnlijk tussen 1708 en 1716 opgesteld; de overige daarin genoemde patrocinia bleken allemaal juist. Ook Schotanus, Beschrijvinge,, ex. in Tresoar, PB 3187 a Gesch, 210, 17^e-eeuwse aantekening in margine geeft Mauritius als patroon.

² PB Hs. 1466.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ OFO III, nr. 1.

⁵ Arch. Prov. Bestuur 1813-1918 nr. 3778, 309.

⁶ Mol, 'Hilligen', 12; dez., 'Zielemissen', 14.

⁷ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79.

⁸ Arch. EVC nr. 2575, 47a (vgl. StA I, 158; II, 90; volgens anderen te Nijland).

⁹ Zijlstra nr. 5622.

¹⁰ Schotanus, *Tablinum*, 87. Daarover ook Vries, *Heilige Roomse Rijk*, 82.

¹¹ Over het graf te Oosterend: FT, nr. 75.

¹² Tjessinga III, 42.

¹³ Hof nr. 93, 2v.

- ca 1517/8-1525 **Mynne Bauckesz.**
die 20 mei 1525 aangeeft hier nu 8 jaren pastoor te zijn.¹⁴ Hij kan dezelfde zijn als Martinus Bauckonis, van Dokkum, op 29 augustus 1516 als student te Keulen ingeschreven.¹⁵
- 1543 - 1545 **Claes Martensz.**
wordt als pastoor alhier vermeld in 1543¹⁶ en op 21 oktober 1545.¹⁷
- 1552 - 1557 **Timen**
wordt in februari 1552 als pastoor alhier genoemd¹⁸ evenals op 20 januari 1557.¹⁹
- 1560 - 1565 **Atte Lolckez.**
komt als pastoor alhier voor op 27 november 1560²⁰ en wordt als priester alhier nog genoemd in 1564.²¹
- 1570 - 1580 **Joannes Groningensis**
pastoor alhier, kwiteert op 26 september 1570 voor de ontvangst van 16 goudgl. in plaats van de hem competerende drie 'ijzeren koeien'.²² Als pastoor komt hij nog voor op 29 januari 1579.²³ Volgens opgave in 1580 werd de pastoor alhier afgezet.²⁴ Johannes Groningensis, pastoor alhier en nadien prior van Nijenklooster, week in 1580 uit;²⁵ dat moet Nijenklooster in de Marne of Nijenklooster bij Appingedam zijn geweest.
Blijkbaar was hij conventueel van Bloemkamp of Oldeklooster: in oktober 1572 betaalt de abt hem 3 goudgl. 'om hem te sustenteren'.²⁶ Als prior van Aula Dei (Nijenklooster) ondertekende hij 28 juli 1594 het document waarbij aan de vroegere ballingen uit Friesland een pensioen werd toegekend in ruil voor de formele afstand van hun vroegere eigendommen en de daarop betrekking hebbende documenten.²⁷ Op 22 oktober 1594²⁸ en 28 mei 1595 wordt opdracht gegeven hem een bedrag te betalen; hij heet dan pastoor te Breede (Gr.) en gewezen conventueel van Oldeklooster.²⁹ Ook in 1606 ontvangt hij als gewezen conventueel van Oldeklooster

¹⁴ Hof nr. 93, 2v.

¹⁵ Zijlstra nr. 5316.

¹⁶ BB I, 385.

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 50.

¹⁸ MC.

¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 38, 233.

²⁰ RA Hennaarderadeel nr. 38, 750.

²¹ Van Burmania, 17.

²² RA Hennaarderadeel nr. 39, 404. Op 24 oktober 1572 betaalt de abt van Oldeklooster 9 goudgl. aan Tialle Dodoni en Joannes Groningensis om 'haer te sustenteren' (Arch. Bloemkamp of Oldeklooster nr. 7, uitgaven, 15).

²³ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster nr. 7, uitgaven, 265.

²⁴ GA Littenseradiel, Wommels (t. pl.), O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 331.

²⁵ CE, 360. Oorkondelijk wordt hij in Groninger bronnen betreffende de beide Nijekloosters niet aangetroffen. Hij moet niet verward worden met Joannes Antonius Groningensis, 7 maart 1579 (Arch. EVC nr. 5591, nr. 47) en 25 juni 1579 (Arch. Nijeklooster nr. 1 reg. 1) genoemd als prior van Nijeklooster; deze week eveneens in 1580 uit en overleed te Groningen in 1581 (CE, 351).

²⁶ Arch. Bloemkamp of Oldeklooster nr. 7, uitgaven, 15.

²⁷ Coll. Gabbema nr. 286.

²⁸ Verzameling Aanwinsten nr. 25, 595v. In de betalingsordonnanties over de periode 1592 – 1612 (Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nrs. 2654-2662) komt hij echter niet voor.

²⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 2788a.

een pensie.³⁰ Hij is reeds 1587 pastoor te Breede³¹, ging in Groningen niet over tot de Reformatie en overleed na 11 juli 1612³²

Vicarie

Ca 1550/2 en 1558/60 wordt hier een vicarie vermeld.³³ Van een vicarie of prebende is in 1511³⁴ en in 1543³⁵ geen sprake. Bedienaren ervan zijn niet bekend.

Annaleen

Op 20 december 1643 wordt in een proces tussen Feddrick Douwes Tibbinga, bouwmeester te Sneek, en Hessel Baukes namens zijn zoon door de eiser gememoreerd de stichting in 1479 van een prebende ter ere van Anna, met medeweten van de pastoor alhier, door Trijn Fedderixdr. Mensema, vrouw van Benedictus Idserts Tibbinga, beide wonende te Hidaard, om daarop een clericus te laten studeren; eiser is een kleinzoon van de stichtster en daarom gerechtigd tot de collatie. Het leen wordt gedoteerd met ca 36 pm. niet nader gespecificeerd land te Makkum. De collatie berust bij de familie van Trijn en Benedictus en bij onenigheid bij de abt van Oldeklooster en de pastoor alhier. De andere partij noemt een Ids Meynsma als stichter. De eiser wordt niet ontvankelijk verklaard.³⁶ Dat deze in 1643 stelt een kleinzoon te zijn van de in 1479 levende stichtster en haar vader (!) kan chronologisch uiteraard nimmer juist zijn. Abma wees er reeds op dat de (zogenoemde) fundatiebrief in zijn huidige vorm moet dateren van ná 1539 omdat deze bepalingen bevat die ontleend zijn aan de Ordonnantie van 1539 over het begeven van beneficia.³⁷ Voorts geeft hij aan dat de Beneficiaalboeken in 1543 het 'leensbezit' van het Annaleen te Hidaard noemen.³⁸ Dit is echter niet juist: onder Hidaard wordt niets vermeld;³⁹ onder Makkum* wordt echter dan het landbezit van het Annaleen aldaar, in totaal ca 33 pm. land genoemd⁴⁰ zodat het leen toen reeds bestond. Het leen komt verder steeds als Annaleen te Makkum voor hoewel de officiële vestigingsplaats Hidaard bleef (om overigens onbekende redenen, wellicht op grond van de zogenoemde stichtingsbrief?). Volgens Mol is de stichtingsbrief uit 1479, waarbij het leen werd ingesteld, een falsum: in deze tijd werd Anna nog niet vereerd.⁴¹ In 1985 werd de vestigingsplaats van het leen, eerder Hidaard, officieel Makkum omdat daar de bezittingen zijn geconcentreerd.⁴² Voor het overige wordt verwezen naar Makkum*.

Of met dit leen de ca 1550/2 en in 1558/60 genoemde vicarie is bedoeld is onduidelijk.

Overige

? 1511

Aesge

³⁰ AFB, 107

³¹ GA, Arch. RK parochie Warffum nr. 29.

³² GA, Arch. HJK nr. 847, 200v.

³³ St. Jan nr. 1165.

³⁴ Tjessinga III, 42-44.

³⁵ BB I, 385.

³⁶ Hof nr. 16512, 2166-2173; afschrift van de stichtingsbrief ook in: Hof, nr. 14407 (sententie 27 oktober 1756, nr 4) en Arch. Prov. Bestuur 1813-1918 nr. 3778, 309. Interlocutoir vonnis d.d. 6 juli 1641: Hof nr. 16650, 6 juli 1641 sent. nr. 1.

³⁷ Abma, *St. Annaleen*, 19-20. Over het leen ook: Roarda, 'Sint Annalien', (die (103) ten onrechte spreekt over het origineel op perkament van de stichtingsbrief in het procesdossier (sc. Hof nr. 14407); het betreft een copie uit 1754!). Zo het leen tussen ca 1539 en ca 1550/1 zou zijn gesticht zou de in een oorspronkelijk echte stichtingsbrief eventueel genoemde pastoor Claes Haersma identiek kunnen zijn aan de van 1543 tot 1545 bekende pastoor Claes Martensz.

³⁸ Abma, *St. Annaleen*, 25.

³⁹ BB I, 385.

⁴⁰ BB I, 295.

⁴¹ Mol, 'Hilligen', 12; dez., 'Zielemissen', 14.

⁴² Abma, *St. Annaleen*, 25.

ontvangt in 1511 huur van land alhier.⁴³ Of hij hier ook stond is onbekend.

⁴³ Tjessinga III, 43.

HIESLUM

Patroon: onbekend

Bijzonderheden: Keikes en Obreen geven aan dat er aanwijzingen zijn dat Ferwoude* en Hieslum, beide noordelijk van Workum en dicht bij het centrum Bolsward dan Workum, aanvankelijk kerkelijk niet onder Bolsward geressorteed hebben.¹ Naast de pastorie wordt hier ca 1550/2² en 1558/60³ een vicarie vermeld; in 1543 wordt daarvan geen melding gemaakt.⁴

Pastorie

- 1496 **Tymen Siboldi**⁵
Mogelijk dezelfde als Tymannus Sybrandi, van Sneek, 1 oktober 1479 als student te Rostock ingeschreven.⁶
- 1522 **Nanne**
komt 21 mei 1522 als pastoor alhier voor.⁷
- 1539 **Dominicus Heyonis**
Op 28 februari 1539 wordt een instrument afgegeven inzake de verlening van de kerk alhier *jure devoluto* aan hem.⁸
- 1543 **Gerrit**⁹
- ca 1550 **N.N.**
werd als pastoor alhier 'gepriveerd'(afgezet).¹⁰ Verdere bijzonderheden zijn niet bekend.
- 1550 - 1550 **Johannes Sickesz.**
voordien vicarius te Ypecolsga*, ontvangt op 14 februari 1550 het placet op de benoeming als pastoor alhier; de pastorie is door 'privatie' vacant.¹¹ Hij is hier slechts zeer korte tijd want reeds op 27 juni 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Boer*.¹² Ook daar is hij slechts kort want 27 september 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Ferwoude*.¹³
- ca 1550/2 **Vacant**
De uit ca 1550/2 daterende lijst noemt de pastorie hier vacant.¹⁴

¹ Keikes en Obreen, *Inventaris archieven* Workum, 3.

² St. Jan nr. 1165 (eerste lijst, niet altijd betrouwbaar).

³ St. Jan nr. 1165 (tweede lijst).

⁴ BB I, 285-286.

⁵ PG, nr. 196; het patroniem volgens het zegelandschriftl, Tresoar, Zegelfoto nr. 170.

⁶ Zijlstra nr. 7252.

⁷ GPCV II, 429-431.

⁸ ABU nr. 238-1, 177.

⁹ BB I, 286.

¹⁰ RR nr. 49, 6.

¹¹ RR nr. 49, 6.

¹² RR nr. 49, 17.

¹³ RR nr. 49, 22.

¹⁴ St. Jan nr. 1165 (eerste lijst, niet altijd betrouwbaar).

1573 N.N.

wordt 19 augustus 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁵

1574 - 1578

N.N./Tierck

wordt 18 maart 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶ Omdat over latere instituties niets bekend is zal het gaan om Tierck, in 1578 als pastoor alhier genoemd.¹⁷

Vicarie

Over de ca 1550/52 en 1558/60 vermelde vicarie¹⁸ is niets bekend. De patroonheilige vonden wij niet genoemd.

ca 1550/2

N.N.

quidam clericus bezit ca 1550/2 de vicarie alhier.¹⁹

¹⁵ St. Jan nr. 1168.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ PI, 236.

¹⁸ St. Jan nr. 1165.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

HINDELOOPEN

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: behalve de pastorie was hier een voor het eerst in 1430 vermelde Nicolaasvicarie² terwijl in 1525 een Onze Lieve Vrouweprebende genoemd wordt.³ Voorts is in 1557 sprake van de 'clockproven'.⁴ Ca 1550/2 en 1558/60 worden alleen de pastorie en de vicarie vermeld.⁵

Pastorie

Op 19 februari 1562 wordt het verzoek om de pastorie en de vicarie, die beide feitelijk te klein zijn om een priester te onderhouden en daarom dikwijls vacant zijn, te verenigen door het Hof van Friesland toegestaan; de bisschoppelijke approbatie volgt 6 maart 1562.⁶ Volgens opgave uit 1558/60 bracht de pastorie echter jaarlijks 140 goudgl. op, de vicarie 100 Philips gl.⁷, zodat van armlastigheid geen sprake kan zijn.

- 1399 **Reyner**
pastoor alhier, wordt – als balling uit Friesland – met anderen op 21 augustus 1399 door graaf Albrecht vrijgeleide verleend.⁸
- 1486 **Dirck**⁹
- 1562 - 1564 **Jaeckle Cornelisz.**
Als pastoor alhier komt hij voor het eerst voor op 6 mei 1562,¹⁰ zo nog 15 maart 1563.¹¹ Hij zal eind 1564 zijn vertrokken en werd toen pastoor te Finkum*: op 2 mei 1565 procedeert Johannes, pastoor alhier, met Jaeckle Cornelisz., pastoor te Finkum, over de gerechtigheid tot een bepaalde rente; Jaeckle stelt dat hij en zijn voorgangers altijd per Allerheiligen afrekenden.¹²
- 1565 - 1568 **Johannes Andriesz.**
Hij komt voor het eerst als pastoor voor op 2 mei 1565,¹³ voor het laatst op 6 april 1568.¹⁴
- 1573 (- 1576) **Wypcko Douwes.**
van Laaxum, komt 15 februari 1573 als pastoor alhier voor en is dan ca 29 jaren oud.¹⁵ Vanaf 1 februari 1577 treedt hij meermalen als volmacht voor Hindeloopen

¹ Verhoeven, 87. Het patrocinium ook: Hof nr. 93, 7v (26 mei 1525), RA Hindeloopen nr. 5, 132v (7 november 1564), 136 (7 maart 1565), 138 (24 april 1565), 178 (april 1569).

² RG IV, k. 2751 (Reg. Suppl. 259, 216v).

³ Hof nr. 93, 7v.

⁴ RA Hindeloopen nr. 5, 8v-9.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ Hof nr. 85, 10v.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ NA, Arch. Graven van Holland nr. 200, 62.

⁹ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 80.

¹⁰ RA Hindeloopen nr. 5, 93.

¹¹ RA Hindeloopen nr. 5, 111v.

¹² RA Hindeloopen nr. 5, 138.

¹³ RA Hindeloopen nr. 5, 138.

¹⁴ RA Hindeloopen nr. 5, 173.

op, waarbij hij vanaf 16 oktober 1577 als pastoor van Leeuwarden-Nijehove* ondertekent.¹⁶ Volgens van Burmania was hij daar reeds in 1576 pastoor.¹⁷

1577

vacant

Volgens mededeling d.d. 22 februari 1577 is de pastorie reeds enige tijd vacant.¹⁸

Nicolaasvicarie

Deze vicarie moet reeds in 1430 hebben bestaan.¹⁹ Zoals reeds vermeld werden pastorie en vicarie in 1562 verenigd.

1430

Mathias Enonis

van Hindeloopen en vicarius op het Nicolaasaltaar alhier ontvangt 11 september 1430 te Rome toestemming zich aldaar buiten de voorgeschreven termijnen te laten wijden tot priester.²⁰

1525

Salingus Henrici

geeft 19 mei 1525 op hier vicarius te zijn.²¹

- 1550

Pieter Jansz.

tot dan vicarius alhier, ontvangt 25 juni 1550 het placet op zijn benoeming op het heer Pybeleen te Workum*.²² Hij overleed vóór 19 april 1556.²³

1556 - 1558

Johannes (de) Voecht

wordt als vicarius alhier voor het eerst genoemd 19 april 1556.²⁴ Op 20 januari 1557 wordt bepaald dat hij de 'clockproven' mag vergeven mits hij zelf de klok blijft luiden maar wordt hem verboden te Stavoren 'te denen' (een functie te bekleden); als er klachten zijn zal de stad de 'clock'(prove?) aan iemand anders geven.²⁵ Als vicarius komt hij nog voor 23 mei 1558.²⁶

1561

Auck

komt als vicarius alhier voor op 23 april 1561.²⁷ Op dezelfde dag verklaart de stadssecretaris Reyner Syboults dat verschillende personen zouden hebben gezegd dat hij een 'clerck' te Workum aan de vicarie en prebende alhier te 'helpen' en zegt hij deze 'clerck' in het geheel niet te kennen.²⁸ Daarmee kan in ieder geval Auck niet zijn bedoeld want deze was priester, geen clericus.

Kort nadien wordt de vicarie met de pastorie verenigd.

¹⁵ Aud. nr. 1737-2, 99.

¹⁶ HCL, O.A. nr. M 95 nr. 42; voorts nrs. 41 (5 februari 1577), 47 (13 februari 1577, pastoor zonder plaats), 97 en 117 (23 oktober 1577) en 126 (19 december 1577).

¹⁷ Van Burmania S, 8.

¹⁸ RA Hindeloopen nr. 5, 194.

¹⁹ RG IV, k. 2751 (Reg. Suppl. 259, 216v).

²⁰ RG IV, k. 2751 (Reg. Suppl. 259, 216v).

²¹ Hof nr. 93, 1.

²² Hof nr. 49, 16.

²³ RA Hindeloopen nr. 5, 1v.

²⁴ RA Hindeloopen nr. 5, 1v.

²⁵ RA Hindeloopen nr. 5, 8v.

²⁶ RA Hindeloopen nr. 5, 37v.

²⁷ RA Hindeloopen nr. 5, 73v.

²⁸ RA Hindeloopen nr. 5, 73v.

Onze Lieve Vrouwenprebende

ca 1515/6-1529 **Jello Petri**

geeft 26 mei 1525 aan hier nu 9 jaren deze prebende te bezitten.²⁹ Op 18 februari 1528 wordt hij met zijn moeder Renick genoemd.³⁰ Als prebendaat alhier komt hij 6 februari 1529 nog voor; hij eist dan met enkele anderen een kwart van de nalatenschap van heer Albert (n.b. pastoor te Gaast*) op maar de eis wordt afgewezen.³¹

‘Clockprove’

Over dit in 1557 genoemde leen³² is verder niets bekend.

Overige

1554 ?

Carel Thomasz.

clericus van het bisdom Utrecht en zoon van Thomas Pierson, daagt 6 juni 1554 burgemeesters en ingezetenen van Hindeloopen; bijzonderheden blijken niet.³³ Mogelijk ging het om de bezetting van een leen hier of de inkomsten ervan.

1554 - 1555

Reyn Ulckesz.

vicarius te Harich*, verklaart 29 februari 1556 nadat hij vijf jaren aldaar te hebben gestaan te zijn verkozen te Hindeloopen (een functie geeft hij niet aan) maar na een half jaar weer naar Harich te zijn teruggekeerd waar hij nu weer driekwart jaar vicarius is.³⁴ Hij moet dus van ca november/december 1554 tot ca mei/juni 1555 hier zijn geweest.

1556

Ulcke

wordt 31 augustus 1556 als priester en optredende voor een inwoner alhier genoemd.³⁵

²⁹ Hof nr. 93, 7v.

³⁰ Hof nr. 16480, 94 (nr. 117).

³¹ Hof nr. 16480, 314-316 (nr. 368).

³² RA Hindeloopen nr. 5, 8v.

³³ Hof nr. 16691, 11v.

³⁴ Aud. nr. 1177-7, 17.

³⁵ RA Hindeloopen nr. 5, 6.

HITZUM

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: de parochie is waarschijnlijk afgesplitst van Achlum*. De collatie van de pastorie behoorde aan het klooster Ludingakerk dat ook de collatie te Achlum had. Het initiatief van de stichting ging waarschijnlijk uit van de Paulusabdij te Utrecht die voordien de collatie te Achlum had.² Achlum was weer een dochterkerk van Arum*; de Utrechtse abdij zou de rechten op Arum en de toen reeds bestaande dochterkerken ca 1085 van bisschop Koenraad hebben verworven.³ Hitzum komt niet voor onder de kerken waarop de Paulusabdij rechten had⁴ en kan dan als parochie zijn gesticht nadat het klooster Ludingakerk de rechten van de Paulusabdij op de kerk van Achlum had overgenomen.

Een prebende komt voor in 1456.⁵ Van een vicarius is hier sprake in 1511⁶ en 1514.⁷ Later is steeds sprake van de Gratingaprebende of het Gratingavrijleen.⁸ Omdat een vicarie later dan 1514 niet meer voorkomt zal het hetzelfde leen zijn geweest als de prebende.

Pastorie

Volgens het zogenoemde Onderwijzersboekje uit 1857 zouden in de kerk twee priesterzerken zijn, waarvan de tekst toen vrijwel niet leesbaar was.⁹ De huidige kerk is in 1883 gebouwd.¹⁰ Mogelijk liggen de zerken nu nog onder de vloer van deze kerk.¹¹ In de beschrijving van de grafschriften alhier worden zij niet vermeld.¹²

1434	Wibrandus Godefridi verkrijgt 3 augustus 1434 <i>de uberiori</i> pauselijke dispensatie omdat hij, na dispensatie te hebben verkregen wegens onwettige geboorte, tot priester was gewijd en alhier pastoor te zijn geworden, uit de opbrengsten van zijn functie de <i>episcopalia</i> (aan de bisschop verschuldigd bedrag) niet kan betalen. ¹³
1441	N.N. werd toen hier geïnstitueerd. ¹⁴
1448	N.N. werd hier toen geïnstitueerd. ¹⁵

¹ Verhoeven, 87. Het patrocinium komt reeds in 1434 voor: RG V, 1604 nr. 9200.

² PKA 4, 38 n.2.

³ Broer, *Uniek*, 453-474.

⁴ Broer, *Uniek*, 453 n. 3 resp. n. 4.

⁵ FT, nr. 18.

⁶ Tjessinga I, 18.

⁷ Tjessinga I. 50.

⁸ Vanaf 1546: RA Franekeradeel nr. 93, 26.

⁹ Werkgroep Hitzum, *De geschiedenis ontmaskerd* (Hitzum 2000), 30 (cit. Tresoar, PB Hs. 1150.8.2).

¹⁰ MR, 140.

¹¹ Werkgroep Hitzum, *De geschiedenis ontmaskerd* (Hitzum 2000), 30 (cit. Tresoar, PB Hs. 1150.8.2).

¹² Tresoar, Coll. Grafschriften, Franekeradeel, i.v. Hitzum.

¹³ RG V, 1604 nr. 9200 (aldaar *par. eccl. s. Gertrudis in Hitzwini Traiect. dioc.*; het Gertrudispatrocinium van de kerk alhier is uit 1511 bekend; in 1434 moet dus ook Hitzum zijn bedoeld).

¹⁴ St. Jan nr. 935, 19.

1470 - 1472	Aernd ¹⁶
1511 - 1516	Frerick komt als pastoor alhier voor in 1511 ¹⁷ en in 1516. ¹⁸
1517/9	Mr. Hessel ¹⁹
1541	Yvo ²⁰
1546	Bartholomeus ²¹
ca 1550/2	Joannes Mispel wordt als pastoor alhier vermeld in een lijst, opgesteld ca 1550/2, die niet altijd betrouwbaar is. ²²
1553 - 1555	Feddo Doedesz. komt als pastoor alhier voor op 1 oktober 1553 ²³ en in maart/april 1555. ²⁴
1556 - 1559	Jacob Jacobs komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 29 maart 1556 ²⁵ en wordt in januari 1559 pastoor te Arum*. ²⁶
1560 - 1575	Wopcke Claesz. wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld op 21 maart 1560 ²⁷ en aldus nog op 20 januari 1575. ²⁸ Mogelijk is hij dezelfde als Wopco Nicolai, van Dokkum, in juli 1551 als student te Leuven ingeschreven. ²⁹

Vicarie

Alleen in 1511³⁰ en 1514³¹ is sprake van een vicarius.

¹⁵ St. Jan nr. 935, 22v.

¹⁶ OFO I, nr. 206 resp. nr. 219.

¹⁷ Tjessinga I, 16.

¹⁸ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹⁹ RR nr. 2, 144.

²⁰ Van Burmania, 16.

²¹ RA Franekeradeel nr. 93, 241.

²² St. Jan nr. 1165. Ook het zg. Onderwijzersboekje (Tresoar, PB Hs. 1150, 8.2) maakt van hem melding, dan gesteld ca 1500 (zonder bronvermelding). *Oudheden en Gestichten* II, 125 (dat St. Jan i. 1165 gekend moet hebben) noemt hem eveneens.

²³ GA Franekeradeel, Franeker, O.A. nr. 1.

²⁴ RA Franekeradeel nr. 94, 3v.

²⁵ GA Franekeradeel, O.A. nr. 1.

²⁶ St. Jan nr. 1165. Hij noemt zich echter 2 februari 1559 nog pastoor alhier bij de verkoop van een rente (RA Hennaarderadeel nr. 20, 694).

²⁷ RA Franekeradeel nr. 94, 39.

²⁸ RA Franekeradeel nr. 5, 55.

²⁹ Zijlstra nr. 9339.

³⁰ Tjessinga I, 18.

³¹ Tjessinga I, 50.

1511 - 1514 **Douwe**³²

Gratingaleen

Van der Meer schrijft dat de huur van een boerderij te Hitzum in 1511 bestemd was voor een wees voor haar onderhoud en dat wij hier te maken hebben met het leen, ook wel prebende genoemd.³³ Omdat de vicarie na 1514 niet meer genoemd wordt en verder steeds sprake is van een prebende gaan wij er van uit dat steeds hetzelfde leen bedoeld is. Vicarieland wordt hier later ook niet aangetroffen; het landbezit van het Gratingaleen is bekend.³⁴

De Gratinga's zullen het leen (de vicarie) hebben gesticht. De kinderen van Sicke van Gratinga zijn in 1560 collatoren³⁵; zo ook in 1566.³⁶ Sicke's vader was Bocke Renicks Burmania, broer van dr. Upcke Renicks Burmania, geestelijke te Leeuwarden.³⁷ Eén van Sicke's kinderen, Barbara, trouwde met Hette Doeckes Hemmema.³⁸ Bij testament vermaakt deze Hette de collatie van de prebende alhier aan zijn tweede zoon Rienck (en die van de prebende te Dongjum* aan zijn derde zoon Douwe).³⁹ Bij de scheiding van de goederen van Hette en zijn vrouw Barbara krijgt de zoon Rienck inderdaad de collatie van deze prebende.⁴⁰

De patroonheilige van het leen is niet bekend.

1542 - 1560 **Meynt Jacobs**

Hij wordt hier voor het eerst genoemd op 22 oktober 1542⁴¹ en overleed na 21 maart 1560⁴² en voor 30 september 1560.⁴³ Eénmaal komt hij als vicarius voor.⁴⁴ Abusievelijk wordt hij enkele malen als pastoor genoemd.⁴⁵

1560 - 1566 **Wattie Hania**

ontvangt op 30 september 1560 het placet op zijn benoeming als prebendaat van deze prebende.⁴⁶ Op 24 juni 1562 treffen dr. Rienck Gratinga, mede namens de andere erfgenamen van Sicke van Gratinga, en voorts Wattie Hania de jonge ener- en de pastoor en de ingezetenen alhier anderzijds een regeling over de waarneming van de dienst op de prebende waarvan genoemde Wattie thans beneficiant is, voor het geval de beneficiant een clericus maar geen priester is en de betaling daarvoor. De vorige bezitter Meynt Jacobs was wel priester.⁴⁷ Hij resigneert op 3 augustus 1566.⁴⁸ Als Valerius Hania werd hij 30 mei 1567 te Heidelberg als student ingeschreven.⁴⁹ Hij overleed op 22 maart 1570 en werd te Jorwerd begraven onder dezelfde zerk als zijn

³² Tjessinga I, 18 resp. 50.

³³ Van der Meer, 'De pseudo-Burmania's', 26. De wees Lysck wordt genoemd Tjessinga I, 50 (1514, niet 1511, zoals van der Meer, 26).

³⁴ PKA 4, 24.

³⁵ Hs. PB 624, 50-50v.

³⁶ Arch. EVC nr. 2704.

³⁷ Van der Meer, 'De pseudo-Burmania's', 40, tabel.

³⁸ Van der Meer, 'De pseudo-Burmania's', 40, tabel.

³⁹ Arch. Van Sminia nr. 1444.

⁴⁰ Hs. PB 624, 50-50v.

⁴¹ RA Franekeradeel nr. 92, 193.

⁴² RA Franekeradeel nr. 92, 39.

⁴³ Hs. PB 624, 50.

⁴⁴ GA Franekeradeel, O.A. nr. 1, 6 juli 1560.

⁴⁵ GA Franekeradeel, O.A. nr. 1, 1 februari 1551; RA Franekeradeel nr. 93, 558, 22 mei 1552.

⁴⁶ Hs. PB 624, 50.

⁴⁷ Hof nr. 16770, 253-254 (geregistreerd te Leeuwarden 10 januari 1621).

⁴⁸ Arch. EVC nr. 2704.

⁴⁹ Zijlstra nr. 2265.

ouders Wattie Douwes Hania en Yda Gratinga,⁵⁰ een dochter van voornoemde Sicke Gratinga.

1566 - 1573

Dominicus Sybrandi Richaeus

volgde de voorgaande op als prebendaat. Op 6 november 1566 wordt de regeling uit 1560 met nu Sibrandus Richaeus namens zijn zoon Dominicus als partij gehandhaafd.⁵¹ Dominicus heeft de prebende nog op 26 januari 1573.⁵² Zijn vader was secretaris van Franeker.

⁵⁰ Van Weezel Errens, 'Zerken', 183-185. Zie voor hem ook van der Meer, 'De pseudo-Burmania's', 26-27, 40.

⁵¹ Hof nr. 16770, 253-254.

⁵² Hs. PB 1048.

HOGEBEINTUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk kwam begin 12^e eeuw tot stand.¹
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1311 **Liudgerus**²

1481 **Tiepke**³

1540 - 1550 **Syurdt Feyckesz.**

Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 8 september 1540⁴ en ontvangt 12 april 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Tzummarum*.⁵ Hij resig-
neerde op 1 mei d.a.v.⁶

Een naamgenoot is in 1544-1545 bekend als pastoor te Wier*.

1550 **Sittie Allez.**

voordien pastoor te Genum*, ontving 3 juni 1550 het placet op zijn benoeming als
pastoor alhier.⁷ Van Burmania noemt hem hier reeds in 1549⁸ maar dat kan niet juist
zijn.

- 1554 **Antonius Nicolai**

wordt – wanneer hij op 8 september 1566 te Leeuwarden preekt – eertijds pastoor
alhier genoemd.⁹ Volgens Romein preekte hij reeds in 1545 het ‘gezuiverd
Evangelie’.¹⁰ Menso Poppius noemt hem Antonius Nicolai Dockum,¹¹ in 1554
gevlucht naar Emden en in hetzelfde jaar predikant geworden te Upleward, vandaar
blijkbaar regelmatig naar Leeuwarden om in het geheim te preken, vertrok in 1566
daarheen,¹² moest echter vandaar vertrekken en werd daar ‘uitgeleid’ op 12 januari
1567.¹³ Hij ging weer naar Emden en is daar – doch blijkbaar niet in functie – tot hij
in 1574 predikant wordt te Enkhuizen¹⁴ maar werkte in dat jaar ook (in het geheim)
in Friesland,¹⁵ is nog in 1576 te Enkhuizen,¹⁶ komt in 1583 te Workum, wordt in

¹ MF, 167.

² Verhoeven, *Klokken*, 69.

³ PB Hs. 1466.

⁴ RvdA III, 98.

⁵ RR nr. 49, 11.

⁶ RR nr. 49, 15.

⁷ RR nr. 49, 15.

⁸ PB Hs. 1466.

⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 242v.

Hij kan dezelfde zijn als Anthonius Claesz., die 28 april 1550 het placet ontvangt op zijn benoeming als pastoor te
Sybrandahuis* en 11 mei 1550 resigneert als pastoor te Foudgum*.

¹⁰ Romein, 532 (1545 mogelijk verschrijving voor 1554?).

¹¹ Harkenroht, ‘Naemlijst’, 71, ‘Aenmerkingen’, 580-582.

¹² Romein, 532.

¹³ Reitsma, *Honderd jaren*, 139. De ‘uitleiding’ wordt genoemd in: Aud. nr. 293, 33. Hij wordt niet genoemd onder hen die
in februari 1567 uit Friesland werden verbannen (Hof nr. 7490, 107v-110).

¹⁴ Woltjer, 229.

¹⁵ Romein, 5. Hij overleed niet aldaar zoals Harkenroht, ‘Aenmerkingen’, 580-582 stelt.

1585 beroepen te Wirdum (Fr.) maar is daar niet gekomen, is in 1586 (vast of ter leen?) te Sloten (Fr.),¹⁷ is 8 oktober 1586 nog te Sloten,¹⁸ komt te Stiens eind 1586/begin 1587,¹⁹ verzoekt dan tevergeefs emeritaat,²⁰ is in 1590 weer te Leeuwarden,²¹ is in 1596 praeses van de synode²² en wordt in 1598 wegens zijn ouderdom aangesteld tot 'Raad van de kerk te Leeuwarden' en adviseur van de stadhouder.²³

Gemeenlijk wordt hij (van) Wassenaar genoemd. Hij zou een broer zijn van:

- a. Theodorus van Wassenaar, in een oude genealogie prelaat van Klaarkamp genoemd (maar waarschijnlijk dezelfde als Dirk/Theodoricus Dockum, subprior en later kelner van Klaarkamp en in 1580 uitgeweken (dus het oude geloof trouw gebleven).²⁴
- b. Tiberius Nicolai (Tjebbe Claesz.) van Wassenaar, pater in Thabor en pastoor te Scharnegoutum*, later predikant te Koudum en daar in 1587 overleden,²⁵ en
- c. Johannes Nicolai van Wassenaar, 1570 predikant te Wijdenes en Oterleek, in april 1570 bevestigd als predikant te Amsterdam, nog in hetzelfde jaar beroepen te Rauwerd en Irnsum,^{26 27} naar Hallum in 1584, vandaar naar Dokkum en aldaar in 1612/3 overleden.²⁸

- ca 1555?

Douwe Hayez.

Op 22 april 1556 verklaart Sybe Hayez. te Wynaldum, oud tussen 40 en 50 jaren, in zijn confessie zich onder de Dopers te hebben begeven maar nu weer trouw Katholiek te zijn. Zijn broer 'die tanderen tijden ende voor zijn vertrecken pastoor was toe Hoegebeyntum bij naemen Douwe, woonende in Eemderlandt' is door bepaalde Doperse secten ook 'geband'.²⁹ Over laatstgenoemde bevat de confessie geen verdere informatie.

1558 - 1559

Lolke Heerkesz.

pastoor alhier, heeft volgens opgave van 21 oktober 1558 met Jan Heerkesz. te Holwerd, Eelck Heerkedr. en Reynsck Heerkedr. een hypotheek op een huis te Sneek.³⁰ In april 1559 wensen hij en Haye Ryoerdtz. en Reynsk Heerkedr. het niaar van een huis te Sneek, verkocht door Wyts Heerkes' weduwe;³¹ blijkens vermelding in september 1559 heeft Lolke, pastoor alhier, dit huis inmiddels verkocht.³²

¹⁶ Romein, 5.

¹⁷ Alles Romein, 388.

¹⁸ Romein, 424.

¹⁹ Romein, 69.

²⁰ Romein, 69.

²¹ Romein, 5.

²² Romein, 69.

²³ Romein, 69.

²⁴ Van Lennep, 'van Wassenaar', k. 244 en noot 4 aldaar. Hij vroeg zich af of hij dezelfde is als de van 1554 tot 1559 genoemde abt Theodoricus Leovardie. Eerder is hij te identificeren met Theodoricus Doccum, subprior van Klaarkamp in 1545 (Gabbema, Verhaal van Leeuwarden, 380), kelner aldaar, als zodanig vermeld vanaf 16 juni 1550 (Hof nr. 16690, 62) tot 1558 (Hof nr. 16691, 177), als conventueel uitgeweken in 1580 (CE, 344).

²⁵ Van Lennep, 'van Wassenaar', t.a.p.; Steensma, *Thabor*, 30, 72; Romein, 421. Voor Scharnegoutum* zie aldaar.

²⁶ Van Lennep, 'van Wassenaar', t.a.p.

²⁷ Romein, 344, 112, 451. Kuiken en van Poelgeest, 'Bonteman', k. 688, bevat geen nieuwe gezichtspunten.

²⁸ Romein, 451.

²⁹ Aud. nr. 1177-7, 21-22 (in druk: Mellink, *Documenta anabaptistica* VII, 86-87).

³⁰ RA Sneek nr. 23, 724.

³¹ RA Sneek nr. 23, 88.

³² RA Sneek nr. 23, 105.

1571 N.N.

wordt 6 december 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.³³ Mogelijk betrof het

1578 - 1580

Rienck Douwes

In 1578 wordt Rienck als pastoor alhier genoemd.³⁴ Rienck Douwes, pastoor alhier, verliet in 1580 de Katholieke kerk en bleef voorlopig in de pastorie wonen; in 1580 had hij nog enig pastorieland in gebruik.³⁵

Hij zal dezelfde zijn als Rienck Douwes wiens placet als prebendaat te Ferwerd* op 8 mei 1571 werd gecasseerd.

³³ St. Jan nr. 1168.

³⁴ PI, 181 resp. Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1100.

³⁵ Reitsma, 77.

HOLLUM

Patroon: **Magnus**¹

Bijzonderheden: de abdij Echternach bezat op Ameland één kerk, volgens een kerkenlijst uit de 11^e eeuw. Noomen gaat er – vanwege de hechte band van de Echternachse kerken met de eerste missie in Friesland – vanuit dat deze kerk ook de oudste op het eiland is geweest.² Hoewel anderen er voor pleitten deze oudste kerk te Nes* te situeren geeft hij de voorkeur aan de kerk te Hollum als de Echternachse kerk te zien, mede gezien de rechten die de abdij te Foswerd – als rechtsopvolgster van Echternach – op deze kerk liet gelden.³

Bij opgravingen in 1970 werden de grondslagen van de eerste kerk alhier teruggevonden.⁴ Deze dateert uit ca. 1000.⁵ Daarna werd tot drie keer toe een nieuwe kerk gebouwd.⁶ Restanten van paalgaten wijzen op een houten voorganger.⁷

Alleen in 1551 wordt hier een vicarius genoemd⁸ 6.
Van Hollum is in de 15^e eeuw Ballum* afgesplitst.

Pastorie

In de 15^e en begin 16^e eeuw worden enkele pastoors (of andere geestelijken) op Ameland* vermeld waarvan de standplaats niet bekend of niet duidelijk is. Waarschijnlijk wel hier te situeren zijn

1445 - 1450 **Frederik**
genoemd in 1445 en 1450 als pastoor op Ameland wanneer hij het testament van Ritske Jelmera (die St Magnus als zijn patroon, dus hier, noemt) zegelt.⁹

1494 - 1503 **Mr Peter**
pastoor op Ameland in 1494¹⁰ en 1503,¹¹ komt als pastoor alhier voor in 1501.¹²
Mogelijk is hij dezelfde als mr. Peter, in 1487 medepastoor te Holwerd*.

In 1504 blijkt dat de hertog van Saksen heeft bepaald dat bij een vacature in de pastorie de ene keer

¹ Verhoeven, 102. Dat Ritske Jelmera in 1450 Magnus als zijn patroon noemt (FT, nr. 13) noemt hij niet. Hij wijst er overigens op dat op een houtsnedekaart uit 1524 (afgedrukt: Van den Berg, *Ferwe deradeel*, 21, en De Rijke, *Dominium*, 33, afbeelding 15) twee kerken op Ameland vermeld worden, waarvan de onderste met welke Hollum (niet Nes, zoals Verhoeven schrijft) bedoeld moet zijn 'Onse Vrouwe' heet. Daaraan te relateren is de vermelding van een legaat in 1485 aan 'vse lyauwe vrou tho Hollum' (FT, nr. 49).

² Noomen, 'Echternach', 14.

³ Ibid., 15-16. Dat de abt van Foswerd als verlengstuk van zijn patronaatsrecht op beide kerken sc. Hollum en Nes, R.) sedert 1466 de dekenale jurisdictie op het hele eiland verzorgde (OFO II, nr. 64, Arch. Klooster Foswerd i. 1 reg. 3; origineel) volgt niet uit het stuk. Hayo Heringa (ook Jelmera of Camminga), heerschap op Ameland, staat daarin toe dat de seend op Ameland gehouden wordt en niet (meer) te Ferwerd. Over de abt van Foswerd wordt niet gesproken.

⁴ G. Elzinga, Nieuwsbulletin KNOB 19071, kk. 28-30; vgl. dezelfde, 'Hollumer kerk', 7-22.

⁵ De datering ca 1000: G. Elzinga, lezing Archeologisch Werkferbân Fryske Akademy 22 januari 1997.

⁶ Elzinga, als in noot 4.

⁷ E. Kramer, lezing 'Over de historie van het eiland Ameland', 7 maart 2009 (lezingendag over 'Historisch en archeologisch onderzoek in het Waddengebied', uitgaande van de Stichting Verdrongen Geschiedenis.

⁸ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 971.

⁹ Blok, *Onderzoek Duitsland*, 219 (het betreft een oorkonde in het Staatsarchiv Bremen (1445)) resp. FT, nr. 13 (1450).OFO II, nr. 191.

¹⁰ OFO II, nr. 191

¹¹ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-1811, nr. 1814.

¹² OFO I, nr. 454.

Peter Hays (= Pieter Hayes Camminga) en de gemeente drie wereldheren zullen voorstellen aan de abt van Foswerd die daaruit een keuze zal maken. De andere keer zal de abt twee priesters van zijn orde en een wereldheer voorstellen waaruit Peter en de gemeente zullen kunnen kiezen. Peter Camminga beklagt zich erover dat de regeling voor de abt gunstiger is hoewel de Stadhouder en Caspar Zigler hadden beloofd partijen gelijk te zullen behandelen. De abt wil echter de kanselier niet geloven. Camminga verzoekt de Hertog een commissie aan zijn regering in Friesland opdat de abt daaraan geloof zal hechten.¹³

Op 5 juni 1512 schrijft f. Otto te Foswerd aan Peter van Camminga en de gemene meente van Hollum en Ballum om een afspraak te maken ter bespreking van de brief van de Hertog van Saksen, o.m. over de kerk alhier; verdere bijzonderheden worden niet vermeld.¹⁴

1512 **Sioerdt**
komt 27 februari 1512 als pastoor alhier voor.¹⁵

1543 - 1562 **Arend Jansen**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 20 januari 1543,¹⁶ vervolgens op 6 maart 1551,¹⁷ 25 maart 1558,¹⁸ 16 maart 1560¹⁹ en 20 januari 1562²⁰ en zonder functie alhier op 3 december 1562;²¹ hij zal toen nog pastoor zijn geweest.

1566 **Johannes Fakez.(?)**
komt als pastoor, waarschijnlijk alhier, voor op 3 november 1566.²²

Kapelaans

Een kapelaan van de pastoor wordt in 1485 naamloos genoemd.²³

1512 **Johannes**²⁴

Vicarie

Slechts éénmaal is sprake van een vicarius alhier, namelijk in 1551.²⁵ Over de vicarie is verder niets bekend, ook niet de patroonheilige.

1551 **Reyner Heynrycx**²⁶

In 1512 is sprake van een ‘**vigiliepriester**’ wiens functie verder onbekend is:

¹³ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1501-1504, 334 (ongedateerd doch gezien de plaats in dit deel gedateerd op 1504).

¹⁴ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-181, nr. 1817. Otto komt als abt van Foswerd voor op 14 januari 1513 (HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 172-173).

¹⁵ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-1811 nr. 1816.

¹⁶ Houwink, 48.

¹⁷ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 971.

¹⁸ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-1811 nr. 1822.

¹⁹ Arch. Nassause Domeinen na 1581 nr. 1836.

²⁰ RA Ameland nr. 25, 47.

²¹ RA Ameland nr. 25, 49.

²² RA Ameland nr. 25, 112.

²³ FT, nr. 49.

²⁴ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-1811, nr. 1816.

²⁵ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 971.

²⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 971.

1512 **Johannes**²⁷

Overige

1562 **Ryntz Eyskesz.**
wordt in augustus 1562 alhier genoemd.²⁸

²⁷ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-1811 nr. 1816.

²⁸ RA Ameland nr. 25, 49.

HOLWERD

Patroon: **Willibrordus**¹

Bijzonderheden: De 11^e-eeuwse lijst van aan het klooster Echternach toebehorende kerken noemt ook die te Holwerd.² Noomen acht het mogelijk dat oorspronkelijk geheel West-Dongeradeel tot de oude parochie Holwerd behoorde; ten minste de kerken van Waaxens*, Brantgum* en Foudgum* kunnen als dochterkerken van Holwerd worden beschouwd.³ De abdij te Dokkum was voor een deel van het patronaatsrecht opvolgster van Echternach, zoals Noomen mededeelt.⁴ Dit recht zou de abdij moeten hebben verworven vóór 1333. De abt van Dokkum heeft dan een geschil over de institutierechten onder andere in het personaat Holwerd.⁵ In 1374 erkent de abt van Dokkum de jurisdictie van de proost van Oudmunster onder meer alhier in de gewone jaren⁶ (in het schrikkeljaar was de bisschop competent). Vanaf welk tijdstip hier twee pastoorsplaatsen waren is niet bekend. Van een medecureet is sprake in 1487⁷; vanaf 1511 zijn regelmatig twee pastoors bekend. De eerste werd door de abt van Dokkum benoemd en was steeds een kanunnik van dit klooster; de andere zal waarschijnlijk door de parochie zijn aangesteld. In 1511 is voor het eerst sprake van een vicarius (en van de drie priesters) alhier.⁸ Het leen komt later ook als prebende voor.

Pastorie

1416	Emmo ⁹
1470	Menna ¹⁰
1474	Albert ¹¹

Eerste pastorie

De splitsing in twee pastoraten moet in ieder geval vóór 1487 (en mogelijk vóór 1481) hebben plaatsgevonden, omdat in 1487 een medecureet vermeld wordt.¹² De in 1580 genoemde ‘witte pastorie’¹³ werd bediend door kanunniken van het klooster te Dokkum dan wel een ander, door de abt aldaar aangewezen.

1491 - 1492 **Johannes**

¹ Verhoeven, 87. Ritske Jaersma, prebendaat alhier, noemt 1539 in zijn testament ‘Mijn patroon Sint Willebrort’, FT, nr. 149.

² Noomen, ‘Echternach’, 16.

³ Noomen, ‘Echternach’, 17-19.

⁴ Noomen, ‘Echternach’, 17-19.

⁵ Van Buijtenen, ‘Achtcarspelen’, 204-215 (niet 1313, zoals daar); vgl. Muller, *Regesten* nr. 699 en Berkelbach van der Sprenkel nr. 1070.

⁶ Van Buijtenen, ‘Achtcarspelen’, 205 en 211-212 (druk van: Oudmunster nr. 1874).

⁷ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 38 reg. 51 d.d. 24 mei 1497.

⁸ RvdA I, 114.

⁹ OFO I, nr. 20.

¹⁰ OFO IV, nr. 36.

¹¹ OFO IV, nr. 42.

¹² Arch. Klooster Klaarkamp nr. 38 reg. 51 d.d. 24 mei 1497. Betrokkene is reeds vóór 1481 pastoor alhier.

¹³ Reitsma, 90.

Hij komt 10 oktober 1491¹⁴ en 20 augustus 1492¹⁵ als pastoor alhier voor. Mogelijk is hij dezelfde als

- 1511 **Johannes**
wiens in 1511 opgegeven landbezit¹⁶ overeenstemt met het in 1580 opgegeven bezit van de ‘witte pastoor’¹⁷ en die dus als de bezitter van de eerste pastorie gezien moet worden. Hij kan dezelfde zijn als
- 1524 **Johannes**
op 30 oktober 1524 als pastoor alhier genoemd.¹⁸ Deze op zijn beurt kan weer zijn
- ca1529 **Johannes Abberty**
Op 22 april 1529 wendt Stadhouder Schenck van Toutenburg zich (opnieuw) tot de Raden van de Hertog van Gelre (waarschijnlijk in Groningen). Hij zegt 19 maart jl. geschreven te hebben over Johannes Abberty, in voortijden pastoor alhier. Hij heeft thans wel informatie nl. dat deze zekere Peter van Baden heeft gedood en nu voortvluchtig is. Abberty had zich tot de Hertog gewend waarop Stadhouder en Raden van de keizer (in Friesland) deze geschreven hebben dat Abberty’s verzoek ‘onwaraffich’ was. Hij kan zich altijd komen verdedigen wanneer hij meent onschuldig te zijn; een vrijgeleide is niet nodig.¹⁹
- 1543 - 1559 **Aegidius/Gilys van Doettekum (Doetinchem)**
Op 2 december 1543 doet Gilys van Doettekum opgave van de pastoriegoederen; daaronder bevindt zich een perceel land genaamd ‘Witte Monckezate’.²⁰ Als Egidius van Dotigum komt hij in 1559 nog als pastoor alhier voor.²¹
- 1564 - 1569 **Ludolphus Andries**
van Hasselt. Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1564.²² Vervolgens worden Ludolphus Hasselt en Eilcke Douwez. op 4 maart 1565 als pastoors genoemd.²³ Op 3 oktober 1569 geeft Ludolphus van Hasselt, pastoor alhier, te Zwolle een kwitantie af.²⁴ Omdat hij zich tegen de Rooms-Katholieke leer had gekeerd wordt hij op 25 oktober 1569 door het Hof als pastoor alhier afgezet en verbannen.²⁵
- 1575 - 1580 **Dirk/Theodoricus (van) Sellum (Zelhem?)**
Waarschijnlijk is niet hij degene die 12 april 1570 hier als pastoor werd geïnstitueerd²⁶, maar de andere pastoor. Dirk van Sellum wordt in 1575 pastoor

¹⁴ OFO IV, nr. 89.

¹⁵ Arch. Klooster Dokkum nr. 7 reg. 3.

¹⁶ RvdA I, 114.

¹⁷ Reitsma, 90. Hof nr. 16481, 124. Nog in 1640 is sprake van landerijen van ‘de Swarte pastorye’ en ‘de Witte pastorye ofte de vicarie’ (en daarnaast nog prebendeland), PKA 16, 27.

¹⁸ Hof nr. 16481, 124. Nog in 1640 is sprake van landerijen van ‘de Swarte pastorye’ en ‘de Witte pastorye ofte de vicarie’ (en daarnaast nog prebendeland), PKA 16, 27

¹⁹ Fries Instituut RU Groningen, brieven Fries Genootschap (fotocopie).

²⁰ BB I, 179.

²¹ Van Burmania, 16.

²² Van Burmania, 16.

²³ RA Franeker nr. 127, 1052.

²⁴ HOA, GA Zwolle, RA nr. 001-00003, 486.

²⁵ Hof nr. 7490, 140-140v.

²⁶ St. Jan nr. 1168.

alhier genoemd.²⁷ Als medepastoor komt hij 28 juni 1579 voor.²⁸ In 1580 week hij uit en in 1581 overleed hij te Groningen.²⁹ Hij was conventueel van het klooster Dokkum en gewezen prior van dit klooster.³⁰

Tweede pastorie

vóór 1481 –1487 **Mr. Peter**

Mr. Petrus, pastoor alhier, wordt genoemd in een ongedateerd stuk (vóór 1481)³¹ en wordt 7 september 1487 als medecureet alhier genoemd.³² Mogelijk is hij dezelfde als mr. Peter, van 1494 tot 1503 bekend als pastoor op Ameland*, wel te Hollum*.

1511

Albert

De opgave van diens pastoorsland in 1511³³ stemt overeen met die in 1580 van de pastorie, dan door heer Jacob bediend.³⁴

vóór 1523-1550 **Ritske Ankema**

Hij was reeds ten tijde van de Geldersen (het bewind over een deel van Friesland door de Hertog van Gelre, dus vóór 1523) pastoor alhier.³⁵ Als pastoor komt hij hier verder voor in 1543³⁶ en in mei 1549.³⁷ Op 9 juni 1550 ontving hij het placet op de benoeming tot prebendaat alhier.³⁸

Reinerus Ankema, van Dokkum, werd 29 mei 1512 te Rostock als student ingeschreven en werd daar in 1513 baccalaureus.³⁹

1565 - 1569/70 **Eelcke Douwez.**

wordt 4 maart 1565 met Ludolphus Hasselt als pastoor genoemd.⁴⁰ Hij is hier nog in 1569/70⁴¹ en overleed vóór 1579.⁴² In 1558 wordt hij pastoor te Exmorra*, waar hij in 1560 nog en in 1563 niet meer is.

Of er een relatie is met Dominicus Eelckez., van 1555 tot tenminste 1558 pastoor te Huizum*, is niet bekend.

1573 - 1580

Jacob Feyckez.

is hier pastoor in 1573.⁴³ Op 3 maart 1570 komt hij nog voor als pastoor te Hantumhuizen*, waar 20 september 1570 een nieuwe pastoor werd geïnstitueerd. Hij

²⁷ Van Burmania, 16v.

²⁸ Hof nr. 82, 336v.

²⁹ CE, 341.

³⁰ Reitsma, 90.

³¹ Muller, *Regesten stad Utrecht* nr. 1009 (GA Utrecht 1^e afd. nr. 20 I p. 269). Het ongedateerde stuk is in ieder geval van vóór 1481 omdat de daarin genoemde Dodo, deken van Opsterland, in januari 1481 overleed (hij was pastoor te Beets*).

³² Arch. Klooster Klaarkamp nr. 38 reg. 51 d.d. 24 mei 1497.

³³ RvdA I, 114.

³⁴ Reitsma, 90.

³⁵ RR nr. 57, 40v.

³⁶ BB I, 178.

³⁷ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 88 (3 mei 1549), Collectie Gabbema nr. 104 (16 mei 1549).

³⁸ RR nr. 49, 15.

³⁹ Zijlstra nr. 7598.

⁴⁰ RA Franeker nr. 127, 1052.

⁴¹ RR nr. 28, 64.

⁴² Van Burmania, 16v.

⁴³ Van Burmania, 16v.

zal dus degene zijn die hier op 12 april 1570 als pastoor zijn institutie ontving.⁴⁴ Als Jacobus Feyckonis Tirns tekent hij 15 mei 1574 als volmacht van Westdongeradeel⁴⁵ en 1 mei 1580.⁴⁶ Als pastoor komt hij ook voor op 28 juni 1579.⁴⁷ Ook hij week in 1580 uit.⁴⁸

Vicarie/prebende

In 1511 is sprake van de vicarius (en de drie priesters) alhier.⁴⁹ In 1543 worden negen renten genoemd ten behoeve van de beide pastoors en de prebendaat (een vicarie komt dan niet voor),⁵⁰ evenals in 1580.⁵¹ De opgave van het vicarieland in 1511⁵² stemt overeen met die van de prebende in 1580⁵³ (die van de prebende in 1543⁵⁴ wijkt daarvan af). Vicarie en prebende moeten dus hetzelfde leen betreffen. Het patrocinium is niet bekend.

1511 **Henrick**⁵⁵

- ca 1515/6 **Martinus Alberti**
Na diens resignatie⁵⁶ werd

ca 1515/6- 1539 **Ritske Jaersma**
prebendaat; op 20 mei 1525 geeft hij aan de prebende nu 9 jaren te bezitten.⁵⁷ Hij testeert op 24 februari 1539 en maakt o.m. een legaat aan de jongerpriester 'in myn plaets comende'.⁵⁸ Tevens bedenkt hij zijn dochter Margareta en o.m. zijn zuster Margareta, non in het klooster Sion, en dochters van zijn broer Syoerdt. Hij was een zoon van Taco Jaersma, van Holwerd, en Doedt Sjorda⁵⁹ en werd op 29 mei 1512 als Richardus Jaarsma uit Leeuwarden als student te Rostock ingeschreven.⁶⁰ Op 8 maart 1516 werd hij tot subdiaken, op 22 maart 1516 tot diaken (waarbij de aanduiding 'M(agister)' is doorgehaald)⁶¹ en 17 mei 1516 tot priester gewijd;⁶² als herkomstplaats is steeds Holwerd aangegeven.

1543 - 1550 **Hessel Syurds Bunga**

⁴⁴ St. Jan nr. 1168.

⁴⁵ HCL, O.A. nr. L 856.

⁴⁶ Arch. EVC nr. 5590 nr. 49 (in de inventaris nr 51).

⁴⁷ Hof nr. 82, 336v.

⁴⁸ Reitsma, 90 n. 2 (niet in CE genoemd). Dat ook hij uitweek leidde Reitsma mogelijk af uit het betalen van de floerenrente in 1580 door de dorpsrechter en de gemeente (mededeling O. Hellinga, 2 april 2009).

⁴⁹ RvdA I, 114.

⁵⁰ BB I, 179-180.

⁵¹ Reitsma, 91.

⁵² RvdA I, 114.

⁵³ Reitsma, 91.

⁵⁴ BB I, 179-180.

⁵⁵ RvdA I, 114.

⁵⁶ Hof nr. 93, 2.

⁵⁷ Hof nr. 93, 2.

⁵⁸ FT, nr. 149.

⁵⁹ Zijlstra nr. 7597.

⁶⁰ Zijlstra nr. 7597.

⁶¹ Dom nr. 2544, 46v, 101.

⁶² AAU 24, 1897, 21.

clericus, bezit in 1543 de prebende waarop hij door het dorp is gekozen en die hem door de keizer is gegund.⁶³ Hij werd later priester en resigneerde op 12 mei 1550.⁶⁴ Hij was een zoon van Syds Bonga en Rints van Roorda.⁶⁵

1550

Ritske Ankema

tot dan pastoor alhier, ontving op 9 juni 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat alhier.⁶⁶

Vicarie (?)

1546

George

Op 9 juli 1546 wordt heer George alhier vermeld.⁶⁷ In 1555/6 is sprake van informatie, in te winnen over heer George, destijds vicarius alhier.⁶⁸

Als vicarius is hij hier echter, gezien het bovenstaande, niet in te passen. Hij kan dezelfde zijn als Georgius Dockum, op 26 april 1528 te Rostock als student ingeschreven.⁶⁹

Overige

1532

? Aebe

Op 30 juni 1532 vangt een proces aan tussen heer Aebe, wiens functie en standplaats niet genoemd worden, en Tiepke Roorda ener- en een inwoner van Holwerd (als eiser) anderzijds; de uitspraak was 12 mei 1533.⁷⁰ Mogelijk stond hij hier.

1557/8

? Isbrandus

In 1557/8 wordt betaling gedaan aan de dorpsrechter van Holwerd c.s. voor het gevankelijk opbrengen van heer Isbrandus, wiens functie en standplaats niet worden vermeld.⁷¹

z.j.e.d.

? Syfridus

In 1567 wordt dispensatie wegens geboorte verleend aan Homerus Syfridus de Holwaerden, wiens vader priester was;⁷² mogelijk stond deze hier.

⁶³ BB I, 179.

⁶⁴ RR nr. 49, 15.

⁶⁵ Stb. I, 310; II, 208 (met vraagteken; BB I, 179 noemt zijn vader).

⁶⁶ RR nr. 49, 15.

⁶⁷ Hof nr. 16689, 446.

⁶⁸ RR nr. 18, 85v.

⁶⁹ Zijlstra nr. 7848.

⁷⁰ Hof nr. 16687, 582; de sententie bleef niet bewaard.

⁷¹ RR nr. 21, 58.

⁷² ABU nr. 544 – 6.

HOMMERTS

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: het ‘Hommertser oudhof’ is niet een vorige kerkstede van Hommerts maar de plaats waar ooit Wolprandskerk* lag.² Het patronaat van de kerk berustte bij het johannieter klooster Hospitaal te Sneek; het is voor het eerst aanwijsbaar in 1427.³ De pastorie werd bediend door priesterbroeders van dit klooster.

Naast de pastorie worden in 1511 de vicarie en de Catharinaprebende genoemd.⁴ De vicarie bestond reeds in 1473⁵, de Catharinaprebende lijkt in 1468 al bestaan te hebben.⁶ In 1543 is sprake van twee prebenden.⁷ Één van de prebenden (de Onze Lieve Vrouweprebende) is dezelfde als de vicarie. Ca 1550/2 en 1558/60 is sprake van een vicarie en een vrijleen alhier.⁸

Pastorie

1427 - 1434 **Simon van Enkhuizen**

Op 10 februari 1427 geeft Symon, pastoor alhier, met enkele andere Friese geestelijken een *attestatio de bona vita* af voor Ywarus de Duren.⁹ Hij komt als pastoor ook voor in 1428¹⁰ en 1429¹¹ en wordt in 1434 pastoor te Langweer* (welke kerk niet aan de johannieters toebehoorde).

1441 N.N.

wordt hier in 1441 geïnstitueerd.¹²

1442 N.N.

wordt hier in 1442 geïnstitueerd.¹³

1448 N.N.

wordt hier in 1448 geïnstitueerd.¹⁴

1461 **Sifridus Gaubonis (= Gauckonis?)**

pastoor alhier, ontvangt 1 oktober 1461 pauselijke absolutie wegens een door hem in noodweer begane doodslag.¹⁵

¹ Verhoeven, 87 (waar niet vermeld: ‘Sincte Johan Baptista Patroon in die Hommaerts’, BB I, 431). Schotanus, Beschrijvinge, ex. in PB 3187 a Gesch p. 213, hs. aantekening in margine geeft (abusievelijk) Johannes Evangelist.

² Gildemacher, ‘Ga’, 164. Voor de ligging van dit ‘Oudhof’ bv. B. Schotanus, *Uitbeelding*, kaart Wymbritseradeel; W. Eekhoff, *Nieuwe Atlas*, idem.

³ Mol, ‘Johanniters’, 132-133.

⁴ RvdA I, 68, 78 resp. 81.

⁵ PB Hs. 1649 (fragment-calendarium van de kerk te Hommerts), 1 (vgl. Van Borssum Waalkes, ‘Kalendarium’).

⁶ PB Hs. 1649, 6v.

⁷ BB I, 432.

⁸ St. Jan nr. 1168.

⁹ GA Nijmegen, Oud Rechterlijk Archief nr. 1809, 37 (uniek voorbeeld van een dergelijke attestatie uit Friesland).

¹⁰ PB Hs. 1649, 2v.

¹¹ PB Hs. 1649, 3.

¹² St. Jan nr. 935, 19.

¹³ St. Jan nr. 935, 19v.

¹⁴ St. Jan nr. 935, 22v.

¹⁵ RPG IV, 147 nr. 1804 (SP 9, 253v).

- 1468 - 1470 **Galo Jouckez.**
wordt 15 september 1468 als pastoor alhier gepresenteerd, deed zijn eerste mis op 9 april 1469 (hij was dus kort voordien priester gewijd) en kwam 16 d.a.v. hier.¹⁶ In 1469 wijdde hij een klok genaamd Johannes Baptista.¹⁷ Als ‘broder Gala’ komt hij 11 september 1470 als pastoor alhier voor;¹⁸ daaruit blijkt dat hij een priesterbroeder van Hospitaal was.
Van 1478 tot 1493 is hij bekend als pastoor te Bolsward*.
- 1508 **Everardus van Sneek**
was conventueel van het klooster Hospitaal en wordt in maart 1508 als pastoor genoemd.¹⁹ Van 14 juni 1510 tot 4 april 1536 is hij bekend als commandeur van Hospitaal te Sneek.²⁰
- 1511 - 1514 **Arend**
komt als pastoor hier voor vanaf 1511²¹ en aldus nog in 1514.²² Mogelijk is hij dezelfde als Arent Jansz., van 1495 tot 1508 bekend als priesterbroeder van Hospitaal.²³
- vóór 1531 **Wybrandus Regneri**
Op 10 juni 1531 wordt Wybrandus Regneri, die hier pastoor is geweest, prebendaat op het Catharina-altaar te Sneek*.²⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Wibrandus Reineri Bornemans, uit Leeuwarden, die 27 november 1513 te Leuven als student werd ingeschreven.²⁵ Hij was afkomstig van Ter Idzard en kapelaan en secretaris van Roelof van Ewsum (ov. 1530) en diens vrouw Luts Harinxma, afkomstig uit Sneek, en van hun zoon Onno.²⁶ Wellicht was hij Wybrandus, van 1519 tot 1523 bekend als pastoor te Longerhous*, eveneens een kerk toebehorende aan Hospitaal te Sneek. Gezien de vele plaatsen in Friesland waar hij pastoor is geweest was hij geen conventueel van Hospitaal.
- 1538 **Offko**
Op 22 mei 1538 pastoor alhier, staat onder ‘subiectie’ van de commandeur van Hospitaal.²⁷ In 1543 is hij hofmeester van de uithof van Hospitaal te Eemswoude²⁸ en dus conventueel van Hospitaal.
- 1543 **Jelle**²⁹
Mogelijk is hij dezelfde als Jelle Bonnez., van 1551 (nog niet 1543) tot 1559 bekend als pastoor te IJsbrechtum* en van 1559 tot 1576 commandeur van Hospitaal³⁰

¹⁶ PB Hs. 1649, 1.

¹⁷ PB Hs. 1649, 1v.

¹⁸ OFO I, nr. 208.

¹⁹ PB Hs. 1649, 1v.

²⁰ Mol, ‘Johanniters’, 148, 152.

²¹ RvdA II, 67.

²² PB Hs. 1649, 1v.

²³ Mol, ‘Johanniters’, 148, 152.

²⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 33.

²⁵ Zijlstra nr. 8596.

²⁶ Wybrandus Regneri wordt als zodanig genoemd GAG, Arch. Ewsum nr. 74, 1549, en nr. 18, 1550. De afkomst uit Ter Idzard: *Grafschriften* IV, 50.

²⁷ RA Sneek nr. 20, 344.

²⁸ BB I, 284.

²⁹ BB I, 431.

1548 - 1555	Peter Tiercksz./Petrus Siriaci komt als pastoor alhier voor in 1548 ³¹ en 1555. ³² Hij was afkomstig van Bolsward, werd in 1506 te Frankfurt als student ingeschreven ³³ en op 2 juni 1509 als johannieter tot priester gewijd. ³⁴
1558 - 1559	Pieter Hoeytesz. komt 31 oktober 1558 ³⁵ als pastoor alhier voor. In februari 1559 wordt hij pastoor te Boxum*; hij zal geen priesterbroeder van Hospitaal zijn geweest.
1559 - 1562	Johannes Petri van Groningen: Joannes Petri wordt 26 mei 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd. ³⁶ Op 22 september 1562 zet Johannes van Groningen, pastoor alhier, met de kerkvoogden een proces voort dat destijds door Pieter Hoeytesz., pastoor alhier, is begonnen. ³⁷
1562	? Gerlacus Jacobus Harlemius maakt in 1562 een aantekening in het (fragment-)calendarium van de kerk alhier; ³⁸ Mol schrijft dat hij dat in feite alleen maar kon doen als hij pastoor was. ³⁹
1563	Sybren Ygez./Sibrandus Igonis ⁴⁰ In 1560 is hij prebendaat van het Onze Lieve Vrouwe-altaar alhier. Hij zal in dat geval geen priesterbroeder van Hospitaal zijn geweest.
1566 –	Bernardus Jongers In 1566 wordt als pastoor alhier genoemd Bernardus Jongers, geboortig uit Munster. ⁴¹
1566 - 1569/70	Benthie Fransen wordt in hetzelfde jaar als pastoor alhier vermeld. ⁴² Benthie komt ook in 1569/70 als pastoor alhier voor. ⁴³ Op 8 maart 1571 wordt te Folsgare*, ook een kerk die aan Hospitaal toebehoorde, een nieuwe pastoor geïnstitueerd; waarschijnlijk is hij dit geweest.
1571 – 1572/3	N.N./Johannes

³⁰ Mol, 'Johanneters', 148, 152.

³¹ PB Hs. 1466.

³² RA Wymbritseradeel nr. 25, 13v.

³³ Zijlstra nr. 10021 (de daar aangegeven carrière behoort bij een andere persoon).

³⁴ AAU 23, 427 (de subdiaken- resp. diakenwijding; Dom nr. 2544, 19 (24 februari 1509) resp. 75 (7 april 1509).

³⁵ RA Wymbritseradeel nr. 25, 268.

³⁶ St. Jan nr. 1168.

³⁷ RA Wymbritseradeel nr. 8, 56.

³⁸ PB Hs. 1649, 5.

³⁹ Mol, 'Johanneters', 152.

⁴⁰ Van Burmania, 16v.

⁴¹ PB Hs. 1466.

⁴² PB Hs. 1466.

⁴³ RR nr. 28, 55v. De vermelding d.d. 3 juli 1571 van heer Benthie alhier (Hof nr. 16694, 316) heeft betrekking op het wijzen van een vonnis in een eerder aangespannen zaak.

wordt 31 mei 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴⁴ Het moet dan gaan om Johannes, als zodanig vermeld in 1572/3.⁴⁵

- 1574 **N.N.**
wordt 9 juli 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴⁶ Niet bekend is wie hij was.
- 1575 - 1578 **Bernardus Veldtman**
Op 31 mei 1575 wordt hier wederom een pastoor geïnstitueerd.⁴⁷ Dat moet geweest zijn Bernardus Veldtman, die als pastoor alhier en conventueel van Hospitaal op 23 januari 1576⁴⁸ en in januari 1578⁴⁹ voorkomt. Mol acht hem dezelfde als Bernardus alias Bauke Stoffels, tot 1580 (nog niet 1576) pastoor te Uitwellingerga*.⁵⁰ Het alias 'Bauke Stoffels' is echter niet juist; zie verder Uitwellingerga*.

Onze Lieve Vrouwevicarie/prebende

Van een vicarie is voor het eerst sprake in 1473.⁵¹ De landerijen, in 1511 genoemd als vicarieland,⁵² komen in 1543 voor als toebehorende aan de Onze Lieve Vrouweprebende⁵³, zodat hetzelfde leen is bedoeld.

- 1511 **Hepka**
wordt in 1511 als vicarius genoemd.⁵⁴
- 1519/20 – 1525 **Bernardus Martini**
uit Friesland, geeft 24 mei 1525 aan de Mariaprebende nu 5 jaren te bezitten.⁵⁵
- 1543 **Bouuo**
komt in 1543 als bezitter van de Onze Lieve Vrouweprebende voor.⁵⁶
- ca 1550/2 **vacant**
Volgens een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 is de prebende vacant;⁵⁷ omdat de inkomsten van de andere prebende gebruikt werden voor het onderhoud van de kerk, kan de opgave op de Onze Lieve Vrouweprebende betrekking hebben.
- 1558 **Lolco Hemconis**
priester, wordt 8 oktober 1558 als prebendaat geïnstitueerd.⁵⁸

⁴⁴ St. Jan nr. 1168.

⁴⁵ RR nr. 32, 64v.

⁴⁶ St. Jan nr. 1168.

⁴⁷ St. Jan nr. 1168.

⁴⁸ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 63.

⁴⁹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

⁵⁰ Mol, 'Johanniters', 152, 153. Het alias 'Bauke Stoffels' is onjuist; zie verder Uitwellingerga*.

⁵¹ PB Hs. 1649, 1.

⁵² RvdA II, 68, 78, 78.

⁵³ BB I, 432.

⁵⁴ RvdA II, 68, 78.

⁵⁵ Hof nr. 93, 6.

⁵⁶ BB I, 432.

⁵⁷ St. Jan nr. 1165.

⁵⁸ St. Jan nr. 1168.

- 1560 **Sybrant Yges**
wordt in 1560 als prebendaat van het Onze Lieve Vrouwe-altaar genoemd.⁵⁹ In 1563 komt hij als pastoor alhier voor.
- 1561 **Wibrandus Aggaeus**
wordt in het *Calendarium huius ecclesiae prebendarius puer Annorum 7* genoemd op het jaar 1561.⁶⁰
- 1564 **Ludovicus Otthonis**
van hier afkomstig, wordt 24 februari 1564 op de titel van de prebende alhier zijnde een beneficium met zielzorg geëxamineerd voor toelating tot alle wijdingen.⁶¹

Catharinaprebende

Reeds in 1468 is sprake van een legaat aan St. Catharina⁶²; er kan dus toen al een aan haar gewijde prebende zijn geweest. Deze is in ieder geval aanwijsbaar in 1511.⁶³ Ook in 1543 wordt de Catharinaprebende genoemd. De prebende is dan te klein om er een priester op te kunnen onderhouden; de geringe inkomsten worden voor de reparatie van de kerk gebruikt.⁶⁴ In 1581 wordt het land van het Catharinaleen door de kerkvoogden verhuurd.⁶⁵ Bedienaars zijn niet bekend; eventueel kunnen vermeldingen uit ca 1550/2, 1558 en 1561 die bij de andere prebende zijn opgenomen op deze prebende betrekking hebben gehad.

⁵⁹ PB Hs. 1466.

⁶⁰ PB Hs. 1649, 3.

⁶¹ ABU nr. 550*, 120v; nr. 550*bis.

⁶² PB Hs. 1649, 13.

⁶³ RvdA II, 81.

⁶⁴ BB I, 432.

⁶⁵ Verzameling Aanwinsten nr. 242, nr. 13.

HOORN

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: De oudste sporen in de kerk wijzen op een ontstaan 'op de wende der 12^{de} naar de 13^{de} eeuw'; bij restauratie van het huidige gebouw is geen spoor van tufsteen of van een mogelijk eerdere houten kerk gevonden.² Noomen gaat er van uit dat de twee aan de abdij Echternach toebehorende kerken op Terschelling die van Strijp* en Vijfpoorten*/Formerum zijn geweest en dat laatstgenoemde de moederkerk van Hoorn en Oosterend was.³ Ten tijde van abt Hoyto van Lidlum (1256-1275) wordt *de ecclesia S. Nicolai insulae Scellinganae* overgedragen aan de abdij te Lidlum.⁴ De kerk te Hoorn blijkt steeds bezit van deze abdij te zijn; deze stelde daar de pastoor aan (zie hierna); het moet dus om de toen overgedragen kerk hebben gehandeld die bij één van de pastoorsbenoemingen (1431) als *ecclesia S. Joannis* genoemd wordt.⁵ Noomen neemt dan ook aan dat het Nicolaaspatrocinium betrekking heeft op de kapel te Oosterend.⁶ De abdij te Lidlum lijkt met deze dochterstichting geen relatie te hebben gehad. Naast de pastorie was hier blijkens vermelding in 1532 een vicarie.⁷

Pastorie

- 13^e eeuw ? **Dodico**
Op het terrein van de voormalige abdij te Lidlum is een zegelstempel van deze gevonden; het zegel vertoont een heraldische adelaar.⁸ Het zegelbeeld wordt door Zijlstra in verband gebracht met Johannes Evangelist⁹, die dan nauwkeuriger de patroon van de kerk (Johannes) aangeeft.
- vóór 1431 **Folkerus**
werd geboren te Lies onder Hoorn op Terschelling, studeerde te Erfurt en na zijn intrede in Lidlum te Keulen, werd daarna priester, was pastoor en deken van Hoorn en werd in 1431 abt van Lidlum; in 1439 trad hij af en werd hij weer pastoor alhier.¹⁰
- 1431 **Reynerus**
werd door Folkerus, inmiddels abt geworden, aangewezen als zijn opvolger te Hoorn.¹¹ Voordien was hij proost van het augustijner koorherenklooster Anjum.¹² Na

¹ Noomen, 'Echternach' 10-13. Vgl. eerder Verhoeven, 102-103. De kerk staat op de kaart van Christianus Sgrooten uit 1592 als 'S Iohans horn', zie: Ruige, *Hoorn*, 17 (afbeelding) en 18. De '*ecclesia sancti Johannis Scellinga*' wordt in 1445 en 1446 vermeld, St. Jan i. 935, 21v, 22v.

² Halbertsma, 'Kerkopgravingen', 111-116 (die Strijp* als moederkerk van Hoorn ziet, 116). MF, 174 dateert rond 1200.

³ Noomen, 'Echternach', 12-14.

⁴ Lambooy, 228-229.

⁵ Lambooy, 302-303.

⁶ Noomen, 'Echternach', 12 n. 25.

⁷ ABU nr. 237-2, 13.

⁸ Zijlstra, 'Corpus', 51-52. Het randschrift luidt: S. DODICONIS CLICI DE HVERM, door Zijlstra geïnterpreteerd als geestelijke van Hoorn. Hij laat echter de mogelijkheid dat HVERM staat voor HWERUM open; daarmee zou dan Lutkewierum*, welks kerk eveneens aan de abdij te Lidlum behoorde, bedoeld zou kunnen zijn.

⁹ Zijlstra, 'Corpus', 51-52.

¹⁰ Lambooy, 298-301.

¹¹ Lambooy, 302-303.

¹² Mol, 'Anjum', 32.

hier werd hij pastoor te Sexbierum*¹³ en in 1439 volgde hij Folkerus als abt van Lidlum op.¹⁴ In 1447 werd hij daar afgezet en werd hij pastoor te Spannum*.

- ca 1435? **Tjabbo**
aanvankelijk prebendaat te Harlingen*, trad onder abt Folkerus (1431-1438) in in Lidlum, werd prior van dit klooster en daarna – tijdens het eerste abbatiaat van Folkerus - pastoor alhier. Vóór 1439 moet hij van hier zijn vertrokken maar niet bekend is waarheen. In 1447 werd hij abt van Lidlum (niet vermeld wordt waar hij voordien stond). Hij stierf daar in 1450,¹⁵ waarop bovengenoemde Folkerus opnieuw abt werd.
- .
1439 **Folkerus**
werd na zijn aftreden als abt alhier weer pastoor,¹⁶ maar dan blijkbaar slechts voor kort. In 1450 wordt hij weer abt te Lidlum; waar hij toen stond is onbekend. Hij overleed in 1468.¹⁷
- 1445 **N.N.**
wordt in 1445 geïnstitueerd als pastoor van de Johanneskerk op Terschelling¹⁸ (dus hier).
- 1446 **N.N.**
wordt in 1446 geïnstitueerd als pastoor van de Johanneskerk op Terschelling¹⁹ (dus hier).
- 1517 **Everardus**
kanunnik van Lidlum.²⁰
- 1532 **Johannes Trajectensis**
wordt 2 mei 1532 als pastoor alhier vermeld.²¹ Van 1543 tot 1550 is hij bekend als pastoor te Menaldum*; ook hij was kanunnik van Lidlum.
- 1563 **N.N.**
Op 26 september 1563 schrijft Robert van Linth, drost van Terschelling, aan Margaretha van der Marck, gravin van Aremborg (namens haar zoon, heer van Terschelling), dat ongeveer 14 dagen geleden de prelaat van Lidlum naar het eiland is gekomen en de pastoor van zijn post heeft ontheven en met believen van de gemeente en in zijn tegenwoordigheid een andere heeft aangesteld die een ‘degelyck ende statelyck man’ lijkt te zijn.²²
- 1563 **N.N.**

¹³ Lambooi, 302-303.

¹⁴ Lambooi, 302-305.

¹⁵ Lambooi, 306-309.

¹⁶ Lambooi, 310-315.

¹⁷ Lambooi, 314-315.

¹⁸ St. Jan nr. 935, 21v.

¹⁹ St. Jan nr. 935, 22v.

²⁰ Lambooi, 342-343.

²¹ ABU nr. 237-2, 13.

²² Arch. Aremborg nr. 0801.

wordt hier in september 1563 aangesteld.²³ Mogelijk gaat het om de volgende:

1565 – 1568

Rodolphus Pauli

Rolof wordt als pastoor alhier genoemd 22 mei 1565²⁴ en noemt zich 30 maart 1568 Rodolphus Pauli Leeuwardiensis, pastoor alhier.²⁵ Vanaf 1578 is hij bekend als pastoor te Tzummarum, eveneens een aan Lidlum toebehorende kerk.

1577

Vacant

Op 22 mei 1577 schrijft de graaf van Aremborg als heer van Terschelling aan de abt van Lidlum als collator van de kerk alhier om deze te voorzien met een bekwaam priester.²⁶

Vicarie

Van de vicarie alhier is zeer weinig bekend. Alleen in 1532 wordt een vicarius met name genoemd.²⁷ In 1562/3 is er een specificatie van de landen en renten behorende tot ‘de vicarye van Hoern ende Oostereynde’; uit een bijlage blijkt dat de opsomming alleen betrekking heeft op ‘de prebendarye’ van Oosterend*. De goederen van de vicarie alhier staan wel in de bijlage, niet in de specificatie.²⁸ Het patrocinium is niet bekend.

1532

Cornelius Crytman

wordt als vicarius alhier genoemd 2 mei 1532.²⁹

Op 26 september 1563 schrijft de drost in de hiervoor genoemde brief aan de gravin van Aremborg dat de kerkvoogden hem hebben te kennen gegeven dat de gemeente groot is en daardoor voor de pastoor alleen moeilijk te bedienen. Zij vragen hem de gravin van Aremborg te verzoeken om te bewilligen in de aanstelling van ‘eenen jongen priester’ die op het eiland enkele verwanten heeft en reeds enkele malen te Midsland* en hier dienst heeft gedaan en van wie de drost een behoorlijke indruk heeft.³⁰ Of hij hier inderdaad is gekomen is onbekend.

(Nicolaas)Kapel te Oosterend

De kapel alhier zou in 1360 door Sioerd Poppama zijn gesticht.³¹ Uit 1524 dateert een houtsnedekaart waarop de kapel is afgebeeld als complete kerk met toren waarbij vermeld ‘sinte Alexis’.³² Zoals hiervoor aangegeven gaat Noomen er van uit dat de kapel gewijd is geweest aan Nicolaas.³³ In 1556 is sprake van ‘Oosterend wesende die parochie van Hoerne’ en de kapel te Oosterend.³⁴ De kapel wordt ook in 1562 genoemd en heeft dan eigen voogden³⁵, terwijl in 1562/3 sprake is van de prebende alhier.³⁶

²³ Arch. Aremborg nr. 0801.

²⁴ Arch. Aremborg nr. 1011.

²⁵ Arch. Aremborg nr. 1400.

²⁶ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, Bijlage I, 28 nr. 68; brief of concept zijn verloren gegaan.

²⁷ ABU nr. 237-2, 13.

²⁸ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 50, 9v resp. Bijlage daarbij nr. 4.

²⁹ ABU nr. 237-2, 13.

³⁰ Arch. Aremborg nr. 0801.

³¹ Hs. FG nr. 968 (Rispen), 401.

³² Ruijs, *Hoorn*, 14, afbeelding 15; De Rijke, *Dominium*, 33, afbeelding 15; Donkersloot-De Vrij, 48.

³³ Noomen, ‘Echternach’, 12 n. 25.

³⁴ NA, Arch. Staten vóór 1572 nr. 1122 (rekening over 1556, ingediend 1566).

³⁵ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 49, 4v.

³⁶ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 50, 9.

1562/3

Tjerk Epkesz.

wordt dan prebendaat genoemd³⁷ (hij wordt niet als Heer aangeduid en was dus mogelijk nog geen priester).

³⁷ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 50, 9.

HOORNSTERZWAAG

Patroon: **Magnus**¹

Bijzonderheden: mogelijk heeft de kerk eerder zuidelijker dan de huidige gestaan.²
Naast de pastorie was er de³ in 1549 genoemde Anthoniusprebende.

In 1552⁴ en 1565⁵ is sprake van land alhier ten noorden waarvan in eerdere tijden de **Bonifatiuskapel** placht te staan; deze lag nog net in Wijnjeterp* op de Kapellepôle.

Pastorie

- 1408/9 **Johannes**
In 1408/9 is sprake van *excussus*, door de parochianen van Oudehorne, Nieuwehorne en Oudeschoot begaan aan Johannes, pastoor van Zwaag in Schoterwerf⁶ en de opheffing van het interdict, gelegd op de parochie Katlijk, wegens Johannes.⁷
- 1521/2 - 1552 **Pieter Jansz.**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 3 jaren pastoor te zijn.⁸ Als zodanig wordt hij nog genoemd op 18 augustus 1552.⁹
- 1579 **Lubbertus Alberti**
pastoor alhier, ontvangt 23 september 1579 het placet op zijn benoeming als pastoor te Donkerbroek*.¹⁰ Hij was eerder pastoor te Oldeberkoop* waar hij in 1559 resigneerde.

Anthoniusprebende

De prebende wordt alleen in 1549 vermeld.¹¹ Bij de opgave van de geestelijke goederen in 1580¹² wordt geen prebendeland genoemd.

- 1549 **Nicolaus Loppersum**
resigneerde in 1549¹³ waarna

¹ Verhoeven, 87.

² K. Huisman, in: Leeuwarder Courant, 19 april 1990: volgens overlevering ligt zuidelijker een oud kerkhof in de opstrek van de huidige kerk. Zijn informant, H. de Haan geeft aan dat de berichtgeving erg vaag is en dat mogelijk sprake is van een voor-Christelijk grafveld (mededeling d.d. 23 april 1990).

³ ABU nr. 535, 1v-2.

⁴ Arch. DCF nr. 168, 10 maart 1552; nr. 174, 5 mei 1552: land 'naast de akkerseinden, welke men in voortijden pleeg te gaan naer St. Bonifacius kapel'.

⁵ Arch. EVC nr. 1474 (twee lijsten; in beide is bij de vermelding een kleine kapel getekend).

⁶ Heeringa, *Reekeningen*, II, 19-20.

⁷ Heeringa, *Reekeningen*, II, 19-20.

⁸ Hof nr. 93, 11.

⁹ Arch. DCF nr. 179.

¹⁰ Arch. Varia Staten nr. 73-1168.

¹¹ ABU nr. 535, 1v-2.

¹² AFB, 23.

¹³ ABU nr. 535, 1v-2.

1549

Johannes Stephani

van hier afkomstig, als prebendaat wordt geïnstitueerd op 22 maart 1549.¹⁴

¹⁴ Arch. ABU nr. 535, 1v-2.

HUINS

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk werd in de 13^e eeuw gebouwd.²
Behalve de pastorie was hier een tweede leen dat reeds in 1511 bestond³ en later als prebende resp. vicarie voorkomt.⁴

Pastorie

1473 **Gherrydt**⁵

1511 **Wybe**.⁶

vóór 1543 **Romcke**
oude pastoor, werd destijds blijkbaar afgekocht welke gelden door de kosterij betaald waren.⁷

1543 **Judocus Frederici**
is 11 februari 1543 pastoor alhier.⁸ In augustus 1543 staat hij te Lions*.⁹

1549 - 1550 **Wybrandus Regneri**
(uit) Stellingwerf wordt 4 april 1549 genoemd als pastoor alhier en destijds kapelaan van Onno van Ewsum (wiens moeder uit Sneek kwam).¹⁰ Op 30 januari 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Deinum*; hij resigneerde op 16 februari d.a.v.¹¹ In 1547 is hij vicarius te Dronrijp*.

1550 - 1552 **Evert Eepkez.**
voordien vicarius te Winsum*, ontvangt 12 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier na de resignatie van de voorgaande.¹² Als pastoor komt hij 11 november 1552 nog voor.¹³ Vanaf juni 1553 is hij bekend als priester te Bolsward*.

1556 - 1559 **Joannes**
wordt 31 augustus 1556 voor het eerst als pastoor alhier genoemd;¹⁴ hij komt als zodanig nog voor op 14 oktober 1559.¹⁵ Op hem moet betrekking hebben de klacht dat Wilhelmus Lindanus de pastoor alhier had aangeklaagd *de concubina adultera* doch daartoe niet bevoegd was omdat de abt van Lidlum als aartsdiaken van de kerk

¹ Verhoeven, 88. In 1511 'sinte Nicolaus' als ontvanger van een rente: Tjessinga V, 47.

² MF, 313.

³ Tjessinga V, 46.

⁴ ABU nr. 535, 154v (1552) resp. St. Jan nr. 1165 (1558/60) en Oudmunster nr. 1740 (1560).

⁵ OFO I, nr. 239.

⁶ Tjessinga V, 47.

⁷ BB I, 374-375.

⁸ BB I, 375.

⁹ BB I, 376.

¹⁰ GA, Arch. Ewsum nr. 74.

¹¹ RR nr. 49, 5, 8.

¹² RR nr. 49, 8.

¹³ ABU nr. 535, 154v.

¹⁴ RA Baarderadeel nr. 4, 220.

¹⁵ Hof nr. 16692, 14.

alhier de bevoegde rechter was. Lindanus antwoordt dat hij niet op de hoogte was van de competentie van de abt en onmiddellijk de pastoor te hebben ‘geremitteert’ en zijn kosten te hebben betaald.¹⁶

- 1562/3 – 1563 **Wybrant Jacobsz.**
komt als pastoor alhier voor in 1562/3.¹⁷ Op 23 september 1563 wordt hij door het Hof afgezet; de gemeente die zijn vertrek verlangde moet hem een bedrag als ‘almose’ geven.¹⁸
- 1566 - 1567 **Tyalle Jouckez.**
In 1559 vicarius te Oosterlittens*, komt als pastoor alhier voor op 11 juli 1566¹⁹ en 1 maart 1567.²⁰ Hij werd in 1567 uitgewezen²¹ en ging naar Emden waar men in 1568 het plan had hem een ‘ampt’ te leren.²² Hij bleef echter geestelijke: in 1574 is hij predikant te Haringhuizen, ging in 1580 naar Texel maar kwam nog in hetzelfde jaar naar Friesland terug, toen of iets later predikant te Stavoren (waar hij in 1582 is),²³ is reeds in 1583 predikant te Oosterlittens (waar hij veel eerder vicarius was) waar hij mogelijk in 1601 overleed.²⁴
- 1568 **Jacob Willemsz.**
wordt hier in 1568 genoemd.²⁵ In 1567 is hij nog vicarius te Wolvega*.
- 1574 **Tyaerdt Mennez.**
komt als pastoor alhier voor op 20 mei 1574²⁶ en 18 december 1574.²⁷ Vóór 1560 is hij kapelaan te Burum*, van 1560 tot 1567 pastoor te Grijpskerk, van 1575 tot 1579 pastoor te Sijbrandahuis*.
- 1576 - † 1577 **Sybrant Jacobsz.**
eerder pastoor te Engwier*, daarna pastoor alhier, testeert op 21 september 1576; hij maakt dan een legaat aan de wezen te Leeuwarden. Iepcke Oedtsz., burger van Leeuwarden, is executeur. Het legaat van 50 goudgl. moet uitgekeerd worden na het overlijden van Bet Bottedr., dienstmaagd van Sybrant en nu wonende bij een priester (geen naam vermeld) te Welsrijp.²⁸ Hij overleed 8 maart 1577.²⁹
- 1580 **Frans Vermaet**
was de laatste pastoor alhier.³⁰ Blijkens opgave d.d. 28 mei 1585 ontvangt hij als gewezen pastoor onderhoud van de kerk.³¹ Vanaf 1601 ontvangt hij regelmatig een

¹⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XXIII.

¹⁷ RR nr. 24, 97v.

¹⁸ Hof nr. 16692, 430.

¹⁹ Hof nr. 16693, 177.

²⁰ Hof nr. 16693, 253.

²¹ Winsemius, 88.

²² Harkenroht, ‘Aenmerkingen’, 598.

²³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 488.

²⁴ Romein, 362, 385.

²⁵ Van Burmania, 16v.

²⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 303.

²⁷ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

²⁸ Arch. OBW nr. 182, 26v.

²⁹ De Walle, 442 nr. 3001.

³⁰ PB Hs. 1466.

³¹ Arch. Varia Staten nr. 48, 59.

pensie van de provincie.³² De synode klaagt er 13 juni 1609 over dat hij nog steeds pensioen ontvangt zeggende dat hij een ‘pensie’ heeft van de vijand (de Spaanse autoriteiten) en buitenslands is; deze zaak brengt de synode op 5 juni 1610 nogmaals ter sprake.³³ De interventie heeft blijkbaar geen succes gehad want nog op 3 september 1616 ontvangt hij pensioen;³⁴ hij overleed 1 november 1616.³⁵ De pensie kreeg hij als voormalig kloosterling van het Haskerconvent; hij komt in 1575 voor als pastoor te Haskerdijken*.

Vicarie/prebende

In 1511 is sprake van de ‘jongerpriester’.³⁶ In 1552 is sprake van de prebende ter collatie van de pastoor, de plaatselijke heerschappij en de ‘meenthe’,³⁷ in 1560/1 van de vicarie die dan vergeven wordt door de pastoor en de grietman.³⁸ Ook in 1558/60 is sprake van de vicarie.³⁹ Het patrocinium is niet bekend.

1511	Syts wordt in 1511 naast de pastoor genoemd ⁴⁰ en is dus de ‘jongerpriester’ geweest. Het dan te zijnen name staande land wordt in 1543 bij de vicarie opgegeven. ⁴¹
1552	Wygerus Theodoricus wordt 11 november 1552 door pastoor, heerschappij en ‘meenthe’ als prebendaat alhier gekozen. ⁴²
1557 - 1559	Pier Jansz. zoon van Jan Bartelsz. te Buitenpost. In het proces tussen deze als eiser en pastoor en kerkvoogden alhier verklaart het Hof op 14 oktober 1559 de brieven van placet vervallen en de eis van eiser niet ontvankelijk. ⁴³ De zaak diende reeds op 10 september 1557 toen eiser optrad met de procureur-generaal optrad tegen pastoor, kerkvoogden, dorprechter en ingezetenen alhier. ⁴⁴ Hoewel niet is aangegeven waarover het geschil ging zal het de begeving van de prebende hebben betroffen.
1560/1	Joannes Absolonis wordt na presentatie door de pastoor en de grietman geïnstitueerd als vicarius. ⁴⁵

Kosterij

In 1543 wordt opgegeven dat op de kosterij een wereldlijk persoon placht te wonen en daarna een tijdlang een priester ‘tot een vijftich jaeren oft daer omtrent’ (oud). Wegens de geringe inkomsten aan

³² Arch. Berstuursinstellingen 1580-1795 nr. 2657, 15; daarna nrs. 2658 t/m 2665 passim.

³³ Acta synodi, 182, 189.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2665, 28v. De jaarlijkse uitkering van 140 pond in 1606/7 in: AFB, 110.

³⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2665, 30.

³⁶ Tjessinga V, 46.

³⁷ ABU nr. 535, 154v.

³⁸ Oudmunster nr. 1740.

³⁹ St. Jan nr. 1165.

⁴⁰ Tjessinga V, 47.

⁴¹ Van Sminia nr. 2064A.

⁴² ABU nr. 535, 154v; een voorganger wordt niet genoemd.

⁴³ Hof nr. 16692, 14.

⁴⁴ Hof nr. 16691, 121v.

⁴⁵ Oudmunster nr. 1740.

renten en ‘mede om die affcoepingen’ van heer Romcke, de oude pastoor, en zijn meijer woont er nu een wereldlijk dienaar op ‘tot dat die Predicanten wederom beter coop worden’ (dus een priester weer te betalen is). De kosterij bezit dan verschillende percelen land, in totaal ca 28 pm. (vicarie- of prebendelanden worden hier dan niet genoemd !).⁴⁶

⁴⁶ BB I, 374.

HUIZUM

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: Huizum is waarschijnlijk een afsplitsing van de oerparochie Leeuwarden (eerder dan van Wirdum*).² Voor een deel bestaat de kerk nog uit tufsteen.³ Naast de pastorie was er een vicarie die reeds ca. 1433 bestond.⁴ Alleen in 1548 is sprake van een (overleden) prebendaat.⁵

Pastorie

1416 **Rienck.**⁶

1433 - 1463 **Simon**
(waarschijnlijk wordt voor het eerst vermeld in 1433.⁷ In 1457 wordt verklaard dat bij zijn verkiezing als pastoor werd bepaald dat hij eveneens het 'jongerschap' (de vicarie) zou hebben.⁸ Hij is hier in ieder geval nog pastoor in 1463,⁹ waarschijnlijk nog in 1468 wanneer hij, zonder plaatsaanduiding, persona (= pastoor) heet van Jelger Feyckema.¹⁰

1476 - 1482 **Wilhelmus Nicolai**¹¹
Hij was in 1476, 1477 en 1482 tevens deken van Leeuwarden. Wellicht stond hij eerder te Goutum*.

1484 - 1487 **Hillebrandus Goffredus**
was geboren te Schingen, kreeg zijn schoolopleiding te Zwolle, studeerde te Keulen¹² en werd kort na zijn priesterwijding pastoor alhier, volgens Suffridus Petrus die van moederszijde een kleinzoon was van Hillebrandus' broer Galenus.¹³ In 1484 gaf hij de synodale statuten van het bisdom Utrecht uit.¹⁴ Volgens Suffridus Petrus zou hij kort na 25 juli 1487 zijn ambt hier hebben neergelegd.¹⁵ In 1502 (volgens anderen 1500) zou hij in het tertiarissenklooster te Engwerd onder Rauwerd zijn overleden.¹⁶

¹ Verhoeven, 88. Het patrocinium wordt reeds genoemd in 1450: HCL, O.A. nr. L 151 (overzicht van stukken van het St. Anthonygasthuis met latere aantekening dat het stuk niet meer aanwezig is in het archief van het Gasthuis) (thans: Arch. SAG nr. 1798).

² Noomen, 'Leeuwarden', 54 en noot 42 aldaar.

³ De Langen, 89.

⁴ OFO IV, nr. 21.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ PB Hs. 1466.

⁷ OFO I, nr. 62.

⁸ OFO IV, nr. 21.

⁹ OFO I, nr. 168.

¹⁰ OFO I, nr. 193.

¹¹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 155-159 (1476, 1477) resp. OFO II, nr. 105 (1482).

¹² Een inschrijving als student werd niet gevonden; vgl. Zijlstra die hem niet vermeldt.

¹³ Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 124-127.

¹⁴ Muller, *Bronnen V*, Inleiding XII-XIII (waar zijn pastoraat op ca 1500 wordt gesteld).

¹⁵ Volgens Suffridus Petrus zou hij zijn ambt hebben neergelegd; Faber, 39, dateerde het tijdstip waarop nader, Faber, 'Hillebrandus Goffredus', 31-54 waar een uitvoerige biografie van Hillebrandus wordt gegeven.

¹⁶ Oldenhof, 'In brêge', 55. Sterfjaar 1502 bij Muller, loc. cit., 1500 volgens Suffridus Petrus (zie noot 13) en Van Burmania, 17.

Hij zou een broer geweest kunnen zijn van Aytie Govertsdr. wier zoons Douwe, Hilbrant en Sipke alle reeds 22 maart 1505 priester waren.¹⁷ Een Dodo/Douwe Wibrandi is van 1508 tot 1511 bekend als prebendaat van de Obertusprebende in de Oldehove te Leeuwarden*, een Sipke Wibrandi van 1500 tot 1511 als prebendaat van het Heer Tzommeleen aldaar. Zij kunnen twee van de genoemde broers zijn geweest.¹⁸ Een heer Hillebrant is in 1511 eigenaar van 2 pm land alhier;¹⁹ Faber concludeerde hieruit dat hij mogelijk vicarius alhier was.²⁰

1490 - 1495

Feddo Gerckez. Popkema

Hij werd als Fredericus Popcama 17 mei 1478 als student te Rostock ingeschreven.²¹ Vanaf 1490 is hij bekend als pastoor alhier.²² Blijkbaar bezat hij Popkamastins te Bilgaard onder Leeuwarden die hij in 1495 bestemde voor zijn zustersdochter Tyalke bij haar huwelijk met Haye, zoon van Johan Reynz. Sickama.²³ Vanaf 1498 is hij bekend als pastoor van de Oldehove te Leeuwarden* waar hij 4 september 1532 overleed.²⁴

Hij moet de vader zijn geweest van mr. Gercke Popkama, 1535 genoemd als destijds pastoor te Goutum*.

1499

Bernard Bucho Aytta

Mr. Boucke, pastoor alhier, wordt 25 juli 1499 door hertog Albrecht van Saksen als één van zijn raden in Friesland benoemd.²⁵ De Genealogia Ayttana noemt hem achtereenvolgens pastoor te Swichum*, Grouw*, Huizum, Wirdum* en Leeuwarden*.²⁶ Te Grouw* is hij bekend van 1491 tot 1495, in augustus 1500 is hij reeds pastoor te Wirdum*.

? 1510

Barthold Jacobi

Vermeld wordt een voorspelling uit 'een seer oud kercklyck boeck, welck gecopyeert heeft in 't jaar 1510 Heer Bartholt Jacobi, Pastoor tot Hulsum bij Leeuwarden'.²⁷ 'Hulsum' kan Huizum zijn geweest maar mogelijk moet 'Hielsum' (Jelsum) worden gelezen waarvan voor het jaar 1510 geen gegevens bekend zijn.

1505?, 1511-
1525

Pybo Scheltesz.

In 1505 maakt een inwoner van Huizum haar testament; één van de uitvoerders ervan is heer Pybo, wiens functie en standplaats niet worden genoemd.²⁸ Was hij toen reeds pastoor alhier? (dan zal de voorgaande zeker tot Jelsum* gerekend moeten worden). In ieder geval is hij hier pastoor in 1511²⁹ en als zodanig komt hij nog voor 6 december 1525.³⁰

¹⁷ OFO I, nr. 498.

¹⁸ Sipke is dan dus niet dezelfde als Sipke Jelkez., prebendaat van de Annaprebende te Leeuwarden-Oldehove, zoals door ons eerder is verondersteld: 'Geestelijkheid in Goutum, Swichum en Huizum', 183.

¹⁹ RvdA I, 55.

²⁰ Faber, 'Hillebrandus Goffredus', 38, 41.

²¹ Zijlstra nr. 7241.

²² GA Kampen, Oud Archief nr. 219, 87.

²³ OFO IV, nr. 109.

²⁴ Over hem: Vries, 'Ljouwerter Pastoar', 27-30, en Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 179-180.

²⁵ WvTh V, 2.

²⁶ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Ayttana', 138-140.

²⁷ Maandblad Groningen 1931, 194.

²⁸ FT, nr. 67.

²⁹ OFO IV, nr. 206.

³⁰ OFO IV, nr. 246 (in de begeleiding van de copie genoemd H. Pybo Scheltesz. van Huizum).

Hij overleed vóór 10 mei 1527 toen zoenslieden een uitspraak deden tussen zijn erfgenamen en pastoor en kerkvoogden alhier. Daarbij is sprake van zijn ‘huisvrouw’ Auck, voorts van zijn zoon Aleff bij Lysbeth. Hij had een broer Vybren, van wie o.m. een zoon Syurd Vybrenz. broeder in het klooster Lidlum was.³¹

1527 - 1530 **Rennert**³²

1532 **Vacant**

De stadhouder Georg Schenck van Toutenburg schrijft 6 december 1532 aan Syds Tyaerda bereid te zijn diens (ongenoemde) neef te presenteren als pastoor alhier als deze een door de grietman bezegelde nominatiebrief inbrengt.³³

(1532)1534-
1535

Johan Roorda

Het zal hier betroffen hebben Johan Roorda, zoon van Johan Goffes Roorda en Tieth Scheltinga, wier broer Schelte Sydsez. Scheltinga als tweede vrouw had Kinsk Tyaerda; Syds Tyaerda was hun zoon.³⁴

Johan Roorda had ca 1515 een beneficie te Wommels* waaruit hij door de Geldersen werd verdreven.³⁵ Daarna is zijn loopbaan vrijwel onbekend. Op 28 augustus 1521 werd hij als student te Leuven ingeschreven.³⁶ In 1529 procederen heer Johannes, zijn broer Frans en hun zuster Rynts met succes tegen Sybrant en Schelte Roorda waarbij zij eisen erkend te worden als zijnde voor 1/4^e erfgenamen van Goffe Roorda en Ymck, hun grootouders.³⁷ Nog in 1531 procederen zij opnieuw over deze nalatenschap met hun neven Sybrant, Schelte en Feddrick.³⁸ Waar Johan in 1529 en 1531 staat is niet aangegeven.

Hij zal hier in 1532 (zie boven) zijn gekomen. Als pastoor alhier komt hij voor in 1534³⁹ en 1535.⁴⁰ In 1537 is hij inmiddels prebendaat te Goutum*; hij heeft dan een geschil met zijn opvolger alhier.⁴¹

1537 - 1538 **Mr. Hendrik**

komt als pastoor voor in 1537⁴² en 1538.⁴³

1545 - 1553 **Andries Dircx**

wordt voor het eerst als pastoor vermeld in 1545⁴⁴ 42. Zijn placet wordt door het Hof op 27 juni 1553 ingetrokken (waarom wordt niet vermeld) en er wordt dan last gegeven een nieuwe pastoor te kiezen.⁴⁵

1555 - 1559 **Dominicus Eelckesz.**

³¹ HCL, Arch. HG Huizum nr. 11.

³² HCL, Arch. HG Huizum nrs. 10 en 11.

³³ Arch. Tjaardastate nr. 2.

³⁴ Walsweer, ‘Scheltema’, 55.

³⁵ NA, Arch. ACB nr. 386.

³⁶ Zijlstra nr. 8322.

³⁷ Hof nr. 16687, 243; nr. 16480, 402-404.

³⁸ Hof nr. 16687, 389.

³⁹ Arch. Varia Staten nr. 73, inventaris Mary Haersma d.d. 21 december 1558.

⁴⁰ Verzameling Aanwinsten nr. 120.

⁴¹ Verzameling Murray Bakker nr. 44.

⁴² Verzameling Murray Bakker nr. 44.

⁴³ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 523.

⁴⁴ Arch. EVC nr. 4220, 379.

⁴⁵ Hof nr. 96, 208.

- 1562? vermeld als pastoor alhier vanaf 1555,⁴⁶ zo nog in 1558⁴⁷ en – als Dominicus van Oldeboorn, vroeger pastoor van Leeuwarden-Nijehove* - op 2 mei 1559⁴⁸ en waarschijnlijk dezelfde als heer Dominicus, alhier zonder functieaanduiding in 1562 vermeld.⁴⁹
Of er een relatie is met Eelcke Douwez., van 1565 tot 1569/70 bekend als pastoor te Holwerd*, is niet bekend.
- 1564/5-1567 **Andries Wolters**
voor het eerst als pastoor vermeld 1564/5,⁵⁰ wordt in 1566/7 als gewezen pastoor alhier gelast om voor het Hof te verschijnen.⁵¹ Hij werd verbannen⁵² en vluchtte met vrouw en vijf kleine kinderen naar Emden.⁵³ Van Borssum Waalkes en Andreae houden het voor mogelijk dat hij dezelfde is als Andreas Stangerus, ca 1590 predikant te Dokkum⁵⁴ (deze of een naamgenoot wordt in 1576 als pastoor te Nijehove (Gr.) genoemd). Volgens Romein was hij van 1580 tot tenminste 1584 predikant te Dokkum;⁵⁵ volgens Van Lieburg werd hij te Dokkum in 1586 afgezet.⁵⁶ Mogelijk is hij dezelfde als Andries Stangerus, van 1589 tot zijn emeritaat in 1608 predikant te Oudewater.⁵⁷
- 1568 - 1571 **Johannes Popckesz.**
Van Burmania noemt hem op het jaar 156. als Johannes Popckesz., pastoor alhier.⁵⁸ Johannes wordt als pastoor genoemd 17 januari 1568⁵⁹ en voor het laatst 20 januari 1571.⁶⁰ Vanaf april 1571 is hij bekend als pastoor te Wirdum* .
Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige pastoor te Poppingawier*, vermeld in 1560 en 1561 maar daar niet meer in 1565. Hij kan een zoon zijn geweest van Popck Jans te Idaard.⁶¹
- 1571 - †1574 **Douwe Pouwels**
Op 22 september 1571 wordt hier een nieuwe pastoor geïnstitueerd.⁶² Het zal gaan om Douwe Pouwels, voor het eerst als pastoor alhier vermeld 15 december 1571.⁶³ Hij overleed alhier op 17 juni 1574.⁶⁴ Erfgename was blijkbaar zijn zuster Trijn, gehuwd met Dirck Warners te Leeuwarden.⁶⁵

⁴⁶ Hof nr. 16691, 56v (met Wybrant en Eelcke Douwes.).

⁴⁷ HCL, Arch. HG Huizum nr. 14.

⁴⁸ Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

⁴⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 170.

⁵⁰ RR nr. 25, 63.

⁵¹ RR nr. 27, 83.

⁵² Winsemius, 88.

⁵³ Bergsma, *Gideonsbende*, 465.

⁵⁴ Van Borssum Waalkes, *Huizum*, 31; Andreae, *Bijlage*, 10.

⁵⁵ Romein, 450.

⁵⁶ Van Lieburg, I, 237.

⁵⁷ Van Lieburg II, 272.

⁵⁸ Van Burmania, 17.

⁵⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 158v.

⁶⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 88.

⁶¹ Mededeling Y. Brouwers, Leeuwarden.

⁶² St. Jan nr. 1168.

⁶³ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 233.

⁶⁴ Romein, 45 noot. De sterfdatum op zijn grafzerk moet toen nog leesbaar zijn geweest; thans is nog slechts de maand leesbaar. De Walle, 444 nr. 3019.

⁶⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 78, 65v. jo. nr. 56, 85v.

1574 - 1580 **Engle/Engelbertus Jacobs**
Op 15 september 1574 wordt hier een nieuwe pastoor geïnstitueerd.⁶⁶ Het zal nu gaan om Ingel Jacobs, zonder functie en plaats vermeld in 1578,⁶⁷ en als Engle, pastoor alhier, 23 januari 1580.⁶⁸ Engelbertus, pastoor alhier, week in laatstgenoemd jaar uit naar Groningen waar hij in 1582 stierf.⁶⁹
Mogelijk is hij dezelfde als Engle Jeyps, in 1570/1 pastoor te Dokkum*.

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1433.⁷⁰ De presentatie berustte in de 2^e helft der 15^e eeuw bij enkele hoofdelingen en de ‘meene meente’.⁷¹ De patroonheilige is onbekend.

De predikant Paulus Anthonii verklaart 29 februari 1592 dat de pastorie en de vicarie alleen ten behoeve van hem, sans préjudice, zijn samengevoegd.⁷²

ca 1433 **Simon**
In 1457 wordt verklaard dat bij zijn verkiezing als pastoor alhier werd bepaald dat hij ook het ‘jongerschap’ (de vicarie) zou hebben.⁷³
Als pastoor wordt hij voor het eerst vermeld in 1433 zodat de vicarie toen reeds bestaan moet hebben.

vóór 1476 **Douwe**
dan prebendaat te Wirdum*, verklaart 8 februari 1491 dat hij destijds het ‘jongerschap’ kreeg door de collatie van Sipke Minnema, Jelger Feyxsma, Wattye Dekema, Syttye Scheltema, Tyard Lyonie, nu allen overleden, en de ‘meene meente’.⁷⁴ Syttye Scheltema overleed in 1476⁷⁵ zodat de begeving voordien moet hebben plaatsgevonden.

1540 **Peter**
In 1540 gebruikt Peter, vicarius alhier, landerijen, in 1511 aangebracht door pachters van de toen naamloze vicarius.⁷⁶

1553 - 1554 **Gabbe**
wordt in 1553⁷⁷ en 1554⁷⁸ als vicarius vermeld. Mogelijk is hij dezelfde als Gabbe Hiddes, van 1562 tot 1565 bekend als vicarius te Hijlaard*.

⁶⁶ St. Jan nr. 1168.

⁶⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 5, 12v.

⁶⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 101v.

⁶⁹ CE, 339.

⁷⁰ OFO IV, nr. 21.

⁷¹ OFO IV, nr. 82.

⁷² RA Leeuwarderadeel nr. 20, in dato.

⁷³ OFO IV, nr. 21.

⁷⁴ OFO IV, nr. 82.

⁷⁵ Walsweer, ‘Scheltema’, 55.

⁷⁶ RvdA 1540, 53, 55, 56. Voor 1511: RvdA I, 54, 55. In 1511 worden op naam van Hero (sic) Peter Jacobs onder Leeuwarden aangegeven 10 pm. zaailand buiten de wallen waarvan de helft hoort onder Huizum; een gebruiker wordt niet genoemd (RvdA I, 6). Onder Huizum staan te boek 10 pondemaat zaailand van heer Pieter, in gebruik bij Joucke Meynertsz. (RvdA I, 55). In 1540 wordt bij dit land gerefereerd aan de opgave van 1511 ten name van heer Peter en Joucke Meynertsz.; landheer is dan heer Peter Anes, gebruiker Symon Symonsz. (RvdA 1540, 59). Het land wordt niet opgevoerd onder de landerijen van de vicarie te Huizum (1511: RvdA I, 11; 1540: RvdA 1540, 50; 1543: BB I, 87-88). Het zal dus privébezit zijn geweest van een heer Peter Jacobs (1511) (in een onbekend jaar bekend als prebendaat van Leeuwarden-Oldehove*), mogelijk dezelfde als heer Peter Anes (1540)? Verband met de vicarie te Huizum was er dus niet en deze Peter Jacobs/Anes? lijkt niet dezelfde als de in 1540 (en alleen dan) genoemde Peter, vicarius te Huizum, zoals nog wel gesteld in een eerdere publicatie: Roemeling, ‘Goutum’, 186.

1557 - 1558	Renick komt als vicarius alhier voor kort voor 4 mei 1557 ⁷⁹ en op 21 juni 1558. ⁸⁰
1562/3 - 1563	Marten 70, 71. komt in 1562/3 ⁸¹ en op 15 mei 1563 ⁸² als vicarius alhier genoemd.
1569	Sytze ⁸³
1571	N.N. werd 2 april 1571 als vicarius geïnstitueerd. ⁸⁴ Waarschijnlijk betrof het
1573 - 1579	Cornelius Wybez. zonder functie en plaats vermeld 17 januari 1573 ⁸⁵ , als vicarius alhier 16 januari 1574 ⁸⁶ en alhier nog 31 januari 1579. ⁸⁷ In laatstgenoemd jaar volgde hij zijn broer Claes Wybez., die pastoor te Grouw* was geworden, op als vicarius aldaar. Zij waren zoons van Wybe Claesz. en worden als zodanig in 1553 (beide zijn dan al priester) vermeld (hun standplaats is dan niet aangegeven). ⁸⁸ Cornelius is van 1549 tot 1567 bekend als vicarius te Oldeboorn* waar 20 maart 1572 een nieuwe vicarius werd geïnstitueerd.

Prebende ?

Een prebende wordt hier niet genoemd in de Registers van Aanbreng (1511,1540) of in het Beneficiaalboek van 1543.⁸⁹ Toch is er een mededeling dat

† 1548 **Feddo**
prebendaat alhier in 1548 stierf en te Swichum werd begraven.⁹⁰

Overige

Onbekend is of en zo ja welke band de volgende personen hadden met Huizum.

1505 **Johannes**
wordt door een inwoner van Huizum bedacht in diens testament.⁹¹

1511,1515 **Hillebrant**

⁷⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 35.

⁷⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 182.

⁷⁹ HCL, Arch. HG Huizum nr. 14.

⁸⁰ HCL, Arch. HG Huizum nr. 14.

⁸¹ RR nr. 24, 93.

⁸² RA Leeuwarderadeel nr. 14, 374.

⁸³ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 252.

⁸⁴ St. Jan nr. 1168.

⁸⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 398.

⁸⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 100.

⁸⁷ PI, 175.

⁸⁸ Hof nr. 16690, 334.

⁸⁹ BB I, 87-88.

⁹⁰ PB Hs. 1466.

⁹¹ FT nr. 67.

Een heer Hillebrant komt in 1511 voor als landheer van 2 pm land alhier.⁹² Wellicht is hij dezelfde als een zusterszoon van de hiervoor genoemde pastoor Hillebrandus Goffredus, die reeds in 1505 priester was.⁹³ Of hij hier vicarius was, zoals Faber veronderstelt,⁹⁴ is de vraag (omdat de vicarie toen en later een andere bezitter had). In 1515 wordt heer Hilbrant door een inwoner van Huizum bij testament bedacht.⁹⁵ Mogelijk gaat het om twee personen want de Hillebrandus van Leeuwarden die 1 april 1514 priester wordt gewijd⁹⁶ is uiteraard niet de in 1505 resp. 1511 genoemde.

1561/2 ?

Jasper

In 1561/2 blijkt een heer Jasper gezocht te worden te Huizum;⁹⁷ woonde hij hier of betrof het mogelijk Jasper Vos, gewezen pastoor te Leeuwarden* ?

Tenslotte kan nog worden vermeld dat in 1564 Henricus Joannis, uit Leeuwarden, op de titel van ‘custos’ alhier, geëxamineerd werd om tot alle wijdingen te worden toegelaten.⁹⁸ De kosterij alhier was echter geen geestelijk beneficie.

⁹² RvdA I, 55.

⁹³ OFO I, 498.

⁹⁴ Faber, ‘Hillebrandus Goffredus’, 38, 41.

⁹⁵ FT, nr. 88.

⁹⁶ AAU 23, 1896, 468. De wijding tot subdiaken en diaken werd niet gevonden.

⁹⁷ RR nr. 23, 80v.

⁹⁸ ABU nr. 550*, 121vo; nr. 550*bis.

HIJLAARD

Patroon: **Johannes (Baptist ?)**¹

Bijzonderheden: de toren dateert uit het begin van de 13^e eeuw, de huidige kerk uit de 15^e of 16^e.²
Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1511.³

Muller noemt onder deze parochie een kapel te Hesens;⁴ daarover is verder niets bekend.

Pastorie

1329 **Sybodus**⁵

1392 **Folkerus**⁶

1442 **N.N.**
wordt hier als pastoor geïnstitueerd.⁷

1469 **Wubba**⁸

1484 **Doecka**⁹

148. **Ulcke Rinia**
wordt door van Burmania op het jaar 148. als pastoor alhier genoemd.¹⁰ Hij was een zoon van Doeke Rinia te Blessum en Lisck Sickema (of Sickinga).¹¹

(Voor **N. van Donia**, door Faber¹² in 1485 genoemd als pastoor alhier, wordt verwezen naar Hidaard*).

1511 - 1513/4 **Ucke**
wordt hier in 1511 voor het eerst genoemd (naast de vicarius) en was dus de pastoor;¹³ als zodanig komt hij voor in 1513/4.¹⁴ Hij kan dezelfde zijn als heer Wcke Doko, die in 1526/7 een zate alhier verkoopt;¹⁵ zijn functie en standplaats worden dan niet vermeld.

¹ Arch. Van Sminia nr. 2064A noemt als kerkeland in 1542 3 pm. geheten 'Sinte Joannes Rijdmeer', (dat in 1511 niet voor de Aanbreng was aangegeven), BB I, 378 dezelfde 3 pm. 'Sinte Joannes meer'. Niet blijkt of het Johannes Baptist of Johannes Evangelist betreft. MF, 168 geeft de eerste als patroonheilige aan. Het patrocinium wordt door Verhoeven niet genoemd.

² MF, 168.

³ Tjessinga V, 43.

⁴ Muller, *Bronnen*, 431 en noot 1 (alleen vermeld in 1440) jo. *Atlas*, 567.

⁵ OFO I, 1.

⁶ Verhoeven, *Klokken*, 74. Faber, 'Hilaerd', geeft de naam verkeerd als Folkert Epkes aan.

⁷ St. Jan nr. 935, 19v.

⁸ OFO I, nr. 200.

⁹ OFO IV, nr. 65.

¹⁰ Van Burmania, 17. Faber, loc. cit. geeft 1484.

¹¹ Stb. I, 301; II, 202.

¹² Faber, loc. cCit.

¹³ Tjessinga V, 42.

¹⁴ Tjessinga IV, 73.

¹⁵ RR nr. 40.

- 1524 **Johannes**¹⁶
- 1543 **Attzie**
komt 15 februari 1543 als pastoor alhier voor.¹⁷
- 1545 **Wopcke**¹⁸
- 1555 - 1574 **Baucke Pieckez.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd op 9 september 1555¹⁹ en aldus nog kort na 18 december 1574.²⁰ Mogelijk stond hij hier tot de Reformatie. In ieder geval is hij 22 oktober 1587 nog in leven als hij voorkomt als crediteur van een inwoner alhier.²¹

Kapelaan

- 1510 - 1516 **Claes/Nicolaus**
komt als kapelaan alhier voor op 21 oktober 1510²² en in 1516.²³ In 1511 staat hij te boek voor het kosterijland.²⁴

Vicarie

De patroonheilige van de vanaf 1511²⁵ genoemde vicarie is niet bekend.

- 1511 - 1546/7 **Atta**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in 1511²⁶ en voor het laatst in 1546/7.²⁷
- 1562 - 1565 **Gabbe Hiddez.**
wordt 5 september 1562 voor het eerst als vicarius alhier genoemd (hij is dan voormond over de kinderen van Peter Hiddez.)²⁸ en als zodanig ook in 1565.²⁹ Zonder functie en standplaats komt hij 15 juni 1566 nog voor.³⁰ Mogelijk is hij dezelfde als Gabbe, van 1553 tot 1554 bekend als vicarius te Huizum* (doch daar niet meer in 1562/3).

¹⁶ PB Hs. 1466.

¹⁷ BB I, 376.

¹⁸ Van Burmania, 17; PB Hs. 1466.

¹⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 111.

²⁰ Hs. FG nr. 837.

²¹ RA Baarderadeel nr. 35, 355.

²² OFO II, nr. 244.

²³ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

²⁴ Tjessinga V, 43.

²⁵ Faber, Hilaerd, geeft als lezing van de tekst op de klok uit 1392 'Oera Lamberts vicarius' doch ten onrechte; vgl. Verhoeven, *Klokken*, 74.

²⁶ Tjessinga V, 43.

²⁷ RR nr. 14, 18v.

²⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 252.

²⁹ Van Burmania, 17.

³⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 3v.

HYUM

Patroon; **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk werd in het tweede kwart van de 12^e eeuw gebouwd.² De kerkstede is mogelijk ouder omdat een sarcofaagdeksel uit de 2^e helft van de 11^e eeuw bewaard bleef.³
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

(Van Burmania noemt hier als pastoor **Mathias Elbing**, † 1524, begraven in de kerk onder een grote zerk met kruisen.⁴ Volgens Roarda betreft het een zerk met vier wijdingskruisjes in de hoeken met de naam van de betrokkene.⁵ Diens functie is echter niet aangegeven. Een eventuele wijbisschop met deze naam is onbekend.⁶ Waslander geeft aan dat het gaat om een uit de 2^e helft van de 11^e eeuw daterende sarcofaagdeksel die in 1524 voor het graf van ‘een dominee’ is gebruikt).⁷

- 1540 - 1543 **Willem**
komt als pastoor alhier voor in 1540⁸ en 1543.⁹ Mogelijk betreft het Willem Heerckez.; over de goederen van diens kinderen hebben blijkens vermelding d.d. 15 mei 1555 Joannes Heerckes Smit, burger van Leeuwarden, en Lolcke Heerckez. de administratie gehad.¹⁰
- 1549 **Kerst**
vertrok als pastoor op 19 augustus 1549¹¹ waarna
- 1549 **Joest Sanders**
tot dan pastoor van Vrouwenparochie* op 19 december 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier ontving.¹²
- 1567 **Botte**
wordt als pastoor alhier genoemd 3 juni 1567.¹³
- 1568 - 1580 **Antonius Folcardi**
uit Boornbergum, was hier reeds in 1568¹⁴, komt vanaf 17 januari 1569 als pastoor alhier voor.¹⁵ Hij week in 1580 uit,¹⁶ zwierf eerst te Keulen, Osnabrück (waar hij in

¹ Verhoeven, 88. Reitsma, 59 n. 2 haalt een opgave van Gabbema aan volgens wie de kerk gewijd was aan de Elfduizend Maagden.

² MF, 168.

³ Waslander, 152 nr. 34.

⁴ Van Burmania, 17v.

⁵ Roarda, *Grafschriften*, 18 nr. 64.

⁶ Hij komt niet voor bij Weyling, *Wijbisschoppen*.

⁷ Waslander, 152 nr. 34. Van ‘dominee’ in de huidige betekenis (predikant) kan uiteraard geen sprake zijn.

⁸ RvdA 1540, 210.

⁹ BB I, 101.

¹⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 11, 441.

¹¹ RR nr. 49, 4.

¹² RR nr. 49, 4.

¹³ RA Leeuwarderadeel nr. 59, 134.

¹⁴ Reitsma, 212 n. 2. Volgens eigen zeggen was hij 12 jaren pastoor alhier.

¹⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 61, 26.

de winter van 1580/1 huiskapelaan was bij Heinrich Ledebur zur Broechmollen) en Groningen, werd 11 november 1581 vicarius in de Martinikerk aldaar¹⁷ en in 1588 pastoor te Harssens¹⁸ waar hij tot de Reformatie in 1594 in functie was. Hij behield in 1588 de functie van procurator en lector van het Fraterhuis te Groningen¹⁹ en bediende in latere jaren ook het Vrouw Menoldaconvent aldaar.²⁰ Voordat hij hier stond was hij pastoor te Kooten*.

Of een op 26 april 1537 alhier genoemde **mr. Gerryt**²¹ geestelijke was blijkt niet.

¹⁶ CE, 339.

¹⁷ Volgens zijn brief aan Suffridus Petrus, afgedrukt in *DVF* 51 (1971) 61-67.

¹⁸ GA, Arch. HJK nr. 56.

¹⁹ Formsma en Van Roijen, *Diarium Alting*, 684; vgl. *ibid.*, 741-742.

²⁰ GA, GAG nr. 405 nRr.

²¹ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 26.

IDAARD

Patroon: **Gertrudis**²²

Bijzonderheden: in de 12^e eeuw was hier reeds een kerk.²³
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1486 **Wolla**²⁴
In 1490 is hij pastoor te Friens*.
- 1500 **Jacobus**
In 1500 is sprake van Dns. Jacobus 'to tijdaard';²⁵ hij zal de pastoor zijn geweest.
- 1541 **Fedrick**²⁶
- 1543 - 1552 **Wybrant Aedaz.**
komt voor het eerst in 1543 als pastoor alhier voor²⁷ en resigneerde in 1552.²⁸
- 1552 – ca 1560 **Albert Hesselsz.**
In 1564 verklaren enkele personen dat in 1552 Albert Hesselsz., nu pastoor te Midlum*, genomineerd en gekozen werd als pastoor alhier na de resignatie van de voorgaande. Hij aanvaardde de benoeming maar bevond in de pastorie slechts ter waarde van 10 goudgl. huisraad. Daarom ging hij eerst een jaar in de kost bij de huurder der pastoriegoederen. De declaranten waren destijds 'geamannen' van Idaard. Wat Albert dus nu meer heeft dan voor een waarde van 10 goudgl. heeft hij in zijn beneficium overgehouden of verkregen. Albert, mede aanwezig, accepteert deze verklaring en verzoekt daarvan akte die op 14 juni 1564 wordt opgemaakt.²⁹
Op 17 september 1551 werd Albertus Hesseli Winsemius per decretis toegelaten tot de wijdingen.³⁰ Ca 1560 werd hij pastoor te Midlum*.
- 1570/1 - 1580 **Agge Ruydts**
wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld 22 september 1564.³¹ In 1570/1 worden hij, pastoor, en de dorpsrechter alhier beboet wegens 'quade' toezicht op de kerkelijke goederen.³² Hij week in 1580 uit en overleed te Groningen in 1581.³³
In 1558 is hij vicarius te Goënga*. In 1564/5 koopt hij nog land aldaar.³⁴

²² Verhoeven, 88.

²³ De Langen, 92.

²⁴ OFO I, nr. 349.

²⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 3.

²⁶ De Walle, 448 nr. 3050: gedenksteen bij de bouw van een nieuwe toren.

²⁷ BB I, 117-118.

²⁸ *Protocol Cleuting*, 168.

²⁹ *Protocol Cleuting*, 168.

³⁰ ABU nr. 544-4, rekening 1551/2.

³¹ Hof nr. 16800, 480.

³² RR nr. 30, 25v.

³³ CE, 347.

³⁴ RR nr. 25, 30-30v.

IDSEGAHUIZUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie wordt hier ca 1550/2 en 1558/60 een vicarie genoemd.²

Pastorie

1476 **Goyke**³

1496 **Philippus**⁴

1500 ? **Garbren**
Op 12 maart 1500 zegelt Garbren, persona te 'Inckhusen'.⁵ Mogelijk is Idsegahui-
zum bedoeld.

1519 - 1521 **Mr. Ropertus de Stauria**
Op 1 januari 1519 geeft de proost-aartsdiaken van St. Jan kennis van zijn commissie
op deze, pastoor alhier, als commissaris-generaal in Westergo en het Bildt.⁶ Hij is
hier nog in functie 12 juli 1521⁷ en komt vanaf 1522 voor als pastoor te Minnertsga*.
Robertus Feytonis van Stavoren werd 16 april 1502 als student te Keulen
ingeschreven.⁸ Robbertus Fredrici van Stavoren werd 8 maart 1505 tot subdiaken, 22
maart 1505 tot diaken en 17 mei 1505 tot priester gewijd;⁹ hij was toen magister. Zijn
vader Feyto was een broer van Albert, pastoor te Gaast*. Mogelijk was hij Feyte
Idsz., in 1511 genoemd als eigenaar van een klein stukje land te Smallebrugge;¹⁰ van
Ropertus is o.m. een broer Ids bekend.¹¹

1523 **Vacant**¹²

1531 ? **Bocke Hermana ?**
Kort na 28 februari 1531 tekent deze – waarschijnlijk hier gezien de volgorde der
dorpen – een mandaat af;¹³ in de andere dorpen geschiedde dat vrijwel steeds door
een geestelijke; hij kan dus hier gestaan hebben.

1543 **Goslick Heerma**

¹ Verhoeven, 88. De Nicolaaskerk ook 1567: ABU nr. 550*, 141.

² Beide St. Jan nr. 1158; de eerste lijst is op veel punten onbetrouwbaar.

³ PB Hs. 1466.

⁴ PG, nr. 173.

⁵ OFO I, nr. 445 (HCL, Arch. SAG nr. 112). Het stuk heeft – gezien het gebezigde Oudfries – beslist geen betrekking op Enkhuizen; ook het gebruik van het woord 'persona' duidt op Friesland. De inhoud van het stuk geeft geen geografische indicatie. Gewezen kan ook worden op een 'Enychuse' waar in 1493/4 een altaar en een deel van het kerkhof gewijd worden. Heeringa, *Rekeningen II* p. 46 merkt op dat Idskenhuizen bedoeld zal zijn.

⁶ St. Jan nr. 1164.

⁷ OFO II, nr. 209.

⁸ Zijlstra nr. 8671.

⁹ Dom nr. 2544, 2v, 57v; AAU 23 (1896) 394.

¹⁰ RvdA II, 111 (suggestie van Y. Brouwers te Leeuwarden, 3 april 2010).

¹¹ ABU nr. 231, 130v, 14 juni 1522.

¹² St. Jan nr. 1165.

¹³ Hof nr. 90.

is hier in 1543 pastoor.¹⁴ Hij werd later prebendaat te Dronrijp en komt daar vanaf 1545 voor.

- 1546 **Pieter Jans**
komt als pastoor alhier voor op 17 september 1546.¹⁵
- ca 1550/2 **Clemens**
Een op vele plaatsen onbetrouwbare lijst uit deze jaren noemt hem pastoor alhier.¹⁶
- 1556 - 1558 **Reyner Ockesz.**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1556¹⁷ en op 19 oktober 1558.¹⁸ Van 1570 tot 1578 is hij bekend als pastoor te Tjerkwerd*.
- 1578 **Abbe Heerckesz.**¹⁹

Vicarie/prebende

Vanaf ca 1550/2 komt hier een vicarie voor.²⁰ Met het in 1565 genoemde beneficium.²¹ het in 1567 genoemde ‘capelle beneficium’²² en de in 1573 en 1575 vermelde prebende²³ zal steeds hetzelfde leen bedoeld zijn. Het patrocinium is niet bekend.

- ca 1550/2 **Joannes Everardi**
wordt in de reeds genoemde dikwijls onbetrouwbare lijst uit deze jaren vicarius alhier genoemd.²⁴
- 1565 - 1566 **Joannes Wybrandi**
wordt 14 maart 1565 op de titel van het beneficium geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten²⁵; op 26 maart 1566 geeft hij bewijs van zijn inkomsten en wordt hij tot de priesterwijding toegelaten.²⁶
- 1567 **Ulco Andreae**
wordt 27 maart 1567 op de titel van het *capelle beneficium* in de Nicolaaskerk alhier toegelaten tot alle wijdingen.²⁷
- 1573 **N.N.**
wordt 3 juni 1573 als prebendaat te ‘Iskenhuijsen’ geïnstitueerd.²⁸

¹⁴ BB I, 289. Hij komt niet voor in Stb.

¹⁵ Hof nr. 16689, 455.

¹⁶ St. Jan nr. 1165.

¹⁷ Van Burmania, 19.

¹⁸ Hof nr. 16691, 191.

¹⁹ PI, 232.

²⁰ St. Jan nr. 1165.

²¹ ABU nr. 550*, 128.

²² ABU nr. 550*, 141.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ St. Jan nr. 1165.

²⁵ ABU nr. 550*, 128.

²⁶ ABU nr. 550*, 128, in margine.

²⁷ ABU nr. 550*, 141.

²⁸ St. Jan nr. 1168.

1575

N.N.

wordt 18 februari 1575 als prebendaat te 'Iskenhuijsen' geïnstitueerd.²⁹

²⁹ St. Jan nr. 1168.

IDSKENHUIZEN

Muller vond onder Sudergo in een 13^e-eeuwse kerkenlijst genoemd ‘Beyrumburum’ en zou daarin een oude naam van Idskenhuisen willen zien.¹ Blijkens de naam Idskenhuisen moet het zijns inziens één van de jongere kerkdorpen zijn en als parochie in de 16^e eeuw reeds weer opgeheven (blijkens het ontbreken ervan in de Beneficiaalboeken); wel bleef het als administratief dorp tot het einde der 18^e eeuw bestaan.²

De opsomming van de tot Doniawerstal behorende dorpen wekt verwarring. De zogenoemde Jaartax uit 1501³ en een overzicht uit 1512?⁴ geven voor Doniawerstal 13 dorpen waaronder Nijemeer evenals latere opsommingen van de tot deze grietenij behorende dorpen⁵; Idskenhuisen en Legemeer worden niet genoemd! De Beneficiaalboeken geven hetzelfde, zij het dat in het exemplaar daarvan dat niet voor de gedrukte versie is gebruikt, de naam Idskenhuisen is toegevoegd bij Nijemeer. De Monstercedulen van Doniawerstal uit 1552⁶ en een overzicht van de parochies in Doniawerstal uit ca 1558/60⁷ geven eveneens wel Nijemeer maar niet Idskenhuisen en Legemeer. Het Register van Personele Impositie van Doniawerstal uit 1578 geeft eveneens 13 dorpen waaronder Legemeer maar niet Idskenhuisen en Nijemeer.⁸ Schotanus noemt tussen Tjerkgaast en Legemeer Idskenhuisen waarop Teroele volgt.⁹ Doniawerstal telde echter 14 (in plaats van de 13 die steeds genoemd worden) dorpen waaronder Idskenhuisen en Legemeer; de naam Nijemeer komt althans later niet voor. Vooralsnog gaan wij er van uit dat Idskenhuisen en Nijemeer identiek zijn.

Niettemin blijven er onduidelijkheden. Op 2 juni 1551 staat de keizer op verzoek van Bauwe van Roorda¹⁰ en ingezetenen van ‘Ytigen’ toe dat een kapel met goederen die destijds door de stadhouder Schenck van Toutenburg afgenomen was tot profijt van een grietman en na diens dood door de rentmeester genoten met een opbrengst van ca. 14 Keurvorster gl. aan hen wordt teruggegeven en de kapel weer kan worden bediend; voor de reparatie van de kapel wordt 100 ponden toegestaan.¹¹ Omdat de rentmeestersrekeningen over deze periode niet meer aanwezig zijn kan de betaling niet worden nagegaan. De actie van Schenck van Toutenburg moet echter ca 1527 hebben plaatsgevonden. De rentmeestersrekeningen vermelden de opbrengst van de verhuur ‘van zeeckere lande ende visscherije liggende te Yschenhuysen in de grietenije van Donijewarstel hier voermaels de gaudenten aldaer toe behoerende’, te weten 22 pondematen maailand en 4 akkers zaadland met de vischerije van 4 fuiken, verpacht voor 25 ponden ofwel 18 goudgl. à 28 stuivers.¹²

Volgens de rentmeestersrekening over 1531/2 gaat het over land ‘twelck tanderen tyden in pachte gehadt heeft een Rommer Piersz. om XXV p. XVI str. van ... ende alsoe die gemeente tesschenhuysen die tselve in voortijden in voortijden (sic) den zelve gaudenten gegeven hadden weder willen

¹ Muller, *Bronnen*, 345 en 347 n.5.

² Muller, *Atlas*, 586. De naam Idskenhuisen is bijgevoegd in een ander exemplaar van de Beneficiaalboeken; Muller, *ibid.* n. 3 wees daar reeds op verwijzende naar Muller, *Bronnen*, 297 n. 3 (uittreksel uit BB) waar bij de opsomming der dorpen van Doniawerstal bij de opgave der beneficiale goederen achter Sint Nicolaasga is bijgeschreven (BB II, 1). Volgens Vries, ‘Skriuwtael’, 55 n. 63 wordt het dan als Nijemeer aangeduid.

³ GPCV II, 26. De daarop gebaseerde lijst van parochies in de oprichtingsbul van het bisdom Leeuwarden noemt ‘In de Meer’ dus wel en maakt van Idskenhuisen geen melding (Schotanus, *Tablinum*, 52).

⁴ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 1510-1514, 108v.

⁵ Bv. RvdA IV (RR nr. 4), 1525/6, 12; RR nr. 9, 1536/7, 5; RR nr. 21, 1557/8, 5; RvdA IV, (RR nr. 33) 1574/5, 36; PI, 276-279.

⁶ MC.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ PI, 276-279.

⁹ Schotanus, *Beschrijvinge*, 221.

¹⁰ Hij komt voor in de omgeving van Teroele en Goënga; zijn moeder van Haersma was afkomstig van Idskenhuisen, Stb. I, 310; II, 208.

¹¹ Hof nr. 80, 119-124.

¹² Aldus in RR nr. 9, 1536/7, 19v; met eventuele kleine schrijfvarianten: RR nr. 10, 1540/1, 18v; nr. 11, 1542/3, 21v.; nr. 12, 1544/5, 24v, nr. 14, 1546/7, 26; nr. 15, 1547/8, 26. De huurder is steeds Rommert Piers. De daaropvolgende rekening is nr. 17, 1554/5 en vermeldt de betrokken post niet meer.

anveerden Is daeromme by den stadtholder van Vriesl(an)t gelaeten Piter Visscher grietman aldaer omme tselve te possederen daer tgunst dat hij daarvan betaelt, levert in handen van den voorsz. Stadtholder ende werdt geapliceert totten cappelle van den huysse leewarden altoet geestelick goet is dus hier Niet'.¹³ De daaraanvooraangaande bewaard gebleven rekening over 1528/9 geeft aan dat de huur is ingegaan mei 1527 en het eerste jaar is gegaan naar de kapel van het Blokhuis te Leeuwarden.¹⁴ In de rekening over 1544/5 wordt in de kantlijn vermeld dat de rentmeester op 3 januari 1547 (!, de rekeningen werden veel later afgehoord) aan de Algemene Rekenkamer te Den Haag heeft laten weten dat de huurder Rommert Piers inmiddels is overleden; besloten werd dat het land voor drie jaren moet worden verpacht.¹⁵ Indien dat is geschied liep de termijn medio 1550 af. Het heeft dan nog ongeveer een jaar geduurd voordat het geheel weer aan de ingezetenen kwam.

Samengevat betekent een en ander dat op enig tijdstip de gemeente te Idskenhuisen (kapel/kerk en daarbij behorende) landerijen ter beschikking had gesteld van de Gaudenten, een verder in Friesland niet bekende congregatie, maar in ieder geval circa 1527 reeds de wens te kennen gaf een en ander weer in eigen beheer te krijgen. Waarom dit toen niet is geschied is onbekend. De stadhouder liet het geheel door de grietman ter plaatse verhuren. De eerste jaren werd de opbrengst besteed aan de kapel van het Blokhuis te Leeuwarden, in latere jaren ontving de rentmeester de huuropbrengst. Pas in juni 1551 werd de kapel met goederen teruggegeven.

Daarmee is echter moeilijk te verenigen de opgave van de landerijen van de pastorie te Nijemeer in 1543 door heer Atto Aggez., blijkbaar de pastoor. Opgegeven worden 39½ pondematen meden, 'vaeldland' 13½ koe gras en de scharren en de sate waarop de pastoor woont, groot 5 akkers, alles voor de schatting gesteld op 8 flor. en 14 st.¹⁶ Heer Atta wordt ook enkele malen als belender van land van de pastorie te Teroele genoemd – met éénmaal ook een heer Hette, 'priester in den Meer' als belender.¹⁷ Met 'den Meer' zou dan Legemeer kunnen zijn bedoeld (dat echter ontbreekt in het Beneficiaalboek). Onder het pastorieland van Sint Nicolaasga wordt vermeld een kleine akker land te 'Yskenhuisen', 'ghelegen met beyde zijden in Sinte Franciscus landt'.¹⁸ Dat laatste kan alleen maar een verwijzing naar de Gaudenten te Idskenhuisen zijn!

In 1593 worden als kerkelijk land van Idskenhuisen opgegeven in totaal 38 pondematen en een dagmaat alsmede 6 akkers.¹⁹ Dat komt redelijk overeen met de opgave van Nijemeer in 1543. Na de Reformatie worden de gemeenten St. Nicolaasga, Tjerkgaast, Doniaga, Idskenhuisen en Legemeer gecombineerd. De registratie van de lidmaten begint in 1613, waarbij de lidmaten te Idskenhuisen 'wesende een wtbuerte van den dorpe' St. Nicolaasga onder dat dorp maar wel afzonderlijk worden genoemd²⁰ (Legemeer komt dan niet voor). Vanaf 1639 is sprake van de lidmaten te Idskenhuisen en Legemeer;²¹ vanaf 1645 worden deze afzonderlijk aangegeven.²² Het huwelijksregister maakt in de eerste helft van de 17^e eeuw geen melding van huwelijks sluitingen in één van beide; het doopregister noemt dopen te Idskenhuisen in de jaren 1619 tot 1622, daarna is er een hiaat tot 1654.²³

¹³ RR nr. 7, 1531/2, 17-17v. Pieter Visscher komt voor het eerst in 1531 (nog niet 1529) als grietman van Doniawerstal voor en was vanaf 1527 of 1528 tevens grietman van Lemsterland (Andreae, *Nalezing*, 110, 115).

¹⁴ RR nr. 6, 1528/9, 21v. De rekening over 1527/8, RR nr. 5 vermeldt hierover niets.

¹⁵ RR nr. 12, 24v. De rekening over 1546/7 (RR nr. 14, 26) en 1547/8 (RR nr. 15, 26) noemen nog steeds Romcke Piersz. als huurder.

¹⁶ BB II, 12. Kerkeland wordt niet vermeld.

¹⁷ BB II, 9, 10.

¹⁸ BB II, 14.

¹⁹ Arch. Van Sminia nr. 1924 g ('het beneficiale boeck van St Nicolaesga Isckenhuijsen ende Legemeer' (; de 'geestelycke guederen' van Idskenhuisen; tussen patroons- en pastorieland wordt blijkbaar geen onderscheid gemaakt; voor Legemeer wordt onder de geestelijke goederen opgegeven het pastoriecorpus en huis, alles groot 27½ pondematen).

²⁰ Tresoar, DTB nr. 222, 38.

²¹ Tresoar, DTB nr. 222, 41.

²² Tresoar, DTB nr. 222, 43-44.

²³ Tresoar, DTB nrs. 221 en 220.

De Floreenkohieren van 1700 geven voor Idskenhuisen aan kerkeland 5 akkers, groot totaal 3 koegangen, het perceel waarop de kerk staat, en in totaal 22 pondemaat land; afzonderlijk pastorieland wordt niet genoemd.²⁴

Uitgaande van de aanname dat Nijemeer en Idskenhuisen identiek zijn worden de personalia van pastoors te Nijemeer hieronder opgevoerd.

Pastorie

1441	N.N. wordt dan als pastoor te Nijemeer geïnstitueerd. ²⁵
1499	Meyla pastoor te Nijemeer, wordt in 1499 genoemd. ²⁶
1543	Atto Aggesz. doet in 1543 opgave van de pastoriegoederen van Nijemeer. ²⁷

²⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2343, 132vlg. Legemeer heeft dan 8½ koegang aan pastorie- en 17½ pondematen kerkeland, *ibid.*, 137-140.

²⁵ St. Jan nr. 935, 19.

²⁶ OFO I, 439.

²⁷ BB II, 12.

IDZEGA

Patroon: **Mauritius of Martinus**¹

Bijzonderheden: Als Ed(d)eswald komt het voor in de lijsten uit 1132, 1243 en 1245 van aan de abdij te Stavoren toebehorende kerken, in die van 1243 met de inlassing *nunc dicta Ydzega*.² Van latere (patronaats)rechten op de kerk alhier blijkt niet. De kerk viel wel onder het aartsdiakonaat van de abt van Stavoren³
Naast de pastorie was hier een reeds in 1511 bestaande vicarie.⁴

Pastorie

- 1427 J **ohannes de Piro**
pastoor alhier, geeft met enkele anderen op 10 februari 1427 een *attestatio de bona vita* af.⁵
- 1472 **Petrus Stoutmannus**⁶
- 1496 **Sible Simons**⁷
- 1511 - 1543 **Ygle**
komt in 1511⁸ en 1543⁹ als pastoor alhier voor. Kort daarop is de pastorie vacant; in verband daarmee gelast de grietman op 22 december 1543 een nieuwe opgave van de pastoriegoederen.¹⁰ Hij zal bedoeld zijn met wijlen heer Ygle, zonder functie en standplaats, over wiens zoon Seerp voorstanders genoemd worden te Sneek in juni 1545.¹¹
- 1552 - 1554 **Joucke Ebesz./Epesz.**
Op 20 februari 1552 komt Joucke, pastoor alhier, voor als voormond over zijn broers Atte en Heere Ebesz. en zuster Hauck Ebesdr., allen kinderen van wijlen Ebe Heeresz. die vijf kinderen naliet.¹² Als Jaucke Epesz., pastoor alhier, komt hij 5 juni 1554 voor.¹³
- 1564 **Frederick**
komt 18 januari 1564 als pastoor voor.¹⁴
- 1578 **Pieter Stoffels**
wordt 9 april 1578 als pastoor vermeld.¹⁵

¹ Verhoeven, 88.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129, 95.

³ Zulks blijkt uity een institutie door de abt d.d. 2 juni 1552 van een vicarius alhier, ABU nr. 535, 145-145v.

⁴ RvdA II, 222.

⁵ GA Nijmegen, O.R.A. nr. 1809, 37.

⁶ Arch. Klooster Aalsum nr. 77 reg. 64.

⁷ PG, nr. 174; Simons volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 154.

⁸ RvdA II, 222.

⁹ BB I, 429.

¹⁰ BB I, 429.

¹¹ RA Sneek nr. 25, 38.

¹² Hof nr. 16800, 602.

¹³ RA Baarderadeel nr. 4, 91, 129.

¹⁴ RA Wymbritseradeel nr. 5, 493.

Vicarie/prebende

Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1511 genoemd.¹⁶ In 1559 komt het leen als prebende voor¹⁷ maar in 1563 weer als vicarie.¹⁸ Mogelijk is de in 1562 genoemde *custodia reliquarum* van de kerk alhier¹⁹ ook hetzelfde. Het patrocinium is niet bekend.

1511	Hidde ²⁰
1543	Gerbrant ²¹
- 1552	Dominicus Hilkonis Na diens resignatie wordt
1552	Johannes Hesseli subdiaken op 2 juni 1552 door de abt van Stavoren als aartsdiaken van de kerk alhier als vicarius geïnstitueerd. ²² In 1558 wordt een Johannes Hessels als pastoor, zonder dat zijn standplaats is aangegeven, vermeld. ²³
1559 ?	Job Sitthies van Idzega, wordt 16 september 1562 op de titel van de <i>custodia reliquarum</i> van de kerk alhier tot de wijding van subdiaken toegelaten. ²⁴
1563 - 1565	Sicco/Sixtus Sybrandi van Balk, wordt 14 december 1563 op de titel van vicarius alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding ²⁵ ; op 5 april 1565 geeft hij opgave van zijn inkomsten. ²⁶

Overige

1544/5	Godtschalck Etesz. In 1544/5 wordt hij hier gezocht maar niet thuis bevonden; de bode van het Hof gaat daarop naar Cornwerd. ²⁷

¹⁵ RA Sneek nr. 26, 9 april 1578.

¹⁶ RvdA II, 222.

¹⁷ ABU nr. 550*, 93.

¹⁸ ABU nr. 550*, 118v.

¹⁹ ABU nr. 550*, 112v

²⁰ RvdA II, 222.

²¹ BB I, 429.

²² ABU nr. 535, 145-145v.

²³ Hof nr. 96, 254v.

²⁴ ABU nr. 550*, 112v.

²⁵ ABU nr. 550*, 118v. jo. nr. 550*bis.

²⁶ ABU nr. 550*, 118v.

²⁷ RR nr. 12, 61.

INDIJK

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk is reeds lang afgebroken; bewaard bleef een mogelijk 13^e-eeuwse klok.²
In 1558 wordt een Mariaprebende of vicarie genoemd.³

Pastorie

- 1496 - 1498 **Foppa**
komt als pastoor alhier voor op 15 juli 1496⁴ en 10 mei 1498⁵, dan met zijn broer Andreas, pastoor te Nijhuizum*.
- 1511 **Peter**⁶
- 1553 - 1554 **Bontke Frieskesz.**
wordt 18 december 1553⁷ en 31 mei 1554⁸ als pastoor hier genoemd; bij de laatste gelegenheid worden hij en Hisse Wobbesz. veroordeeld elk 6 gl. te betalen voor de alimentatie van Jetz, kind van de dochter van Bontke. In 1563 is sprake van zijn erfgenamen als belenders van land.⁹
Van 1517/8 tot 1525 is hij bekend als vicarius te Harich*.
- 1560 - 1561 **Epe Tiaerts**¹⁰
- 1567 - 1569 **Aucke Gaythiesz.**
komt in 1567 als pastoor alhier voor¹¹ en is hier nog in functie 24 juli 1569: op 5 mei 1570 – hij is dan (mede)pastoor te Sneek* - legt hij een verklaring af over de beroving in de nacht van 24 op 25 juli 1569, toen hij hier nog woonde, door de Geuzen waarbij Marten Broecksz., wiens zuster met een broer van Aucke gehuwd is, betrokken was.¹²
- 1573 **Lolle Philippus.**¹³
Hij komt in 1570 en weer in 1574 en 1576 als pastoor te Ypecolsga* voor; hij is dus blijkbaar vandaar gekomen maar daarheen later weer teruggekeerd.
- 1575 **Jaepcke Syurds**¹⁴
- 1576 **Gerrit**¹⁵

¹ Verhoeven, 88.

² MF, 327; Verhoeven, *Klokken*, 62.

³ ABU nr. 535, 370-370v.

⁴ PG, nr. 189.

⁵ GA Workum, O.A., nr. M 33 reg. 28.

⁶ RvdA II, 191, 193.

⁷ Hof nr. 16690, 354.

⁸ Hof nr. 16691, 7v.

⁹ RA Gaasterland nr. 106, 205.

¹⁰ Van Burmania 19, 19v.

¹¹ Van Burmania, 19v.

¹² Aud. nr. 295, 165.

¹³ Van Burmania 19v.

¹⁴ Van Burmania 19v.

1576 **N.N.**
wordt 1 december 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶ Mogelijk betrof het

- 1580 **Suffridus van Bergum**
resigneerde in 1580 vrijwillig als pastoor; de kerk betaalde hem 38 gl.¹⁷

Mariaprebende/vicarie

De vicarie lijkt in 1543 reeds te bestaan.¹⁸

1543 **Johannes**
De kerk te Bozum heeft in 1543 land alhier waarvan Johannes, vicarius (zonder vermelding van de standplaats), belender is¹⁹; hij kan de plaatselijke vicarius zijn geweest.

- 1558 **Bernardus**
Na diens resignatie wordt

1558 **Epius Indyck**
op 21 maart 1558 door de abt van Stavoren, *sede vacante judex ordinarius* van het dekenaat Stavoren en Morderland, geïnstitueerd tot de Mariaprebende of –vicarie alhier²⁰; op 23 maart 1558 wordt hij tot alle wijdingen toegelaten.²¹

¹⁵ Van Burmania 19.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ Verzameling Aanwinsten nr. 242, 46.

¹⁸ BB I, 364.

¹⁹ BB I, 364.

²⁰ ABU nr. 535, 370-370v.

²¹ ABU nr. 550*, 83 (geen wijdingstitel vermeld).

IRNSUM

Patroon: **Mauritius**¹

Bijzonderheden: De Langen geeft aan dat Irnsum in de 12^e eeuw een kerk zal hebben gehad.² De kerk wordt niet genoemd onder de kerken waarvan de schenking door bisschop Otto in 1243 aan het Duitse Huis te Nes in 1315 door bisschop Guy wordt bevestigd noch onder die in de omgeving van Oldeboorn die aan de bisschop zullen blijven.³ Mol wijst er op dat Irnsum, hoewel gelegen aan de Boorne, als dochterkerk van Rauwerd niet onder Boornego viel.⁴ Niettemin verkreeg de commanderij te Nes ook het pastoraat van deze kerk; reeds ca 1400 (1404?) is een Nesser conventueel pastoor alhier.⁵ Het pastoriegoed was echter een afzonderlijk complex.⁶ Van een vicarie is voor het eerst sprake in 1466.⁷ Later komt het leen ook voor als prebende.⁸

Pastorie

ca 1400 (1404?) **Boldewijn**⁹

1448 **Didericus**¹⁰

1467 - 1473 **Johannes Siboldi**¹¹

1474 **vacant**¹²

1476 **Gauke Wibrandi**¹³
In 1480 komt hij voor als priester-broeder van Nes.¹⁴

1485 – 1488 **Wybrant**¹⁵

1502 **Willem**
Gezien zijn laakbaar gedrag waarvan het visitatierapport melding maakt is hij

¹ Verhoeven, 88. Een geannoteerd exemplaar (PB, 3187 a Gesch) van Schotanus, *Beschrijvinge*, 200 vermeldt Marcus als patroon.

² De Langen, 92 en 354 n. 105.

³ ARDOU nr. 2288; nr. 2290.

⁴ Mol, *Friese huizen*, 76.

⁵ Mol, *Friese huizen*, 76 (daar 1404), 255-256 en noot a aldaar, 321 (ca 1400).

⁶ Mol, *Friese huizen*, 162 en kaart 9.

⁷ FT, nr. 24.

⁸ BB I, 136.

⁹ ARDOU nr. 2258; voor de waarschijnlijke datering 1404 zie Mol, *Friese huizen*, 255-256 en noot a aldaar. Mogelijk echter toch ca. 1400 (zie Oldeboorn*, pastorie).

¹⁰ OFO I, nr. 102.

¹¹ OFO I, nr. 186 resp. Arch. Klooster Aalsum nr. 57 reg. 69; Siboldi volgens het zegelrandschrift bij Arch. Klooster Aalsum nr. 12 reg. 58, 1471, Tresoar, Zegelfoto nr. 761.

¹² OFO I, nr. 245.

¹³ OFO I, nr. 266 en Arch. Klooster Aalsum nr. 12 reg. 87; Wibrandi volgens zegelrandschriften bij Arch. Klooster Aalsum nr. 25 reg. 82 (OFO I, nr. 267) en ibid. nr. 12 reg. 87; Tresoar, Zegelrandschriften nrs. 819 en 822.

¹⁴ ARDOU nr. 2250.

¹⁵ ARDOU nr. 2250 resp. OFO III, nr. 20.

waarschijnlijk nog in hetzelfde jaar afgezet.¹⁶ Hij kan dezelfde zijn als de in 1499 vermelde priesterbroeder Willem.¹⁷

- 1505 - 1530 **Theodoricus (Dirck) Francisci**¹⁸
komt 25 oktober 1505 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁹ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1502 genoemde priesterbroeder Dirck.²⁰ Als pastoor en heer van de Duitse orde komt hij 21 juli 1507²¹ en 22 mei 1521.²² De vermelding van Syrck in 1511 als pastoor²³ is een schrijffout. Als pastoor alhier komt hij nog voor 28 september 1530.²⁴
Hij was een neef van heer Mathias Dirckz., die in 1506 testeert, en van wie Franck Dirckz., mogelijk de vader van Dirck, één van de erfgenamen was.²⁵
- 1543 **Johannes de Huekelom**
van de Duitse orde, is hier in 1543 pastoor.²⁶ In 1530 komt Jan Huekell voor als priesterbroeder van Nes.²⁷ Op 15 oktober 1544 is hij pastoor te Rottum*.
- 1544 - 1553 **Johannes Tylens**
komt voor het eerst op 15 oktober 1544 als pastoor alhier voor.²⁸ Hij is dit nog in september 1553.²⁹ Hij was priesterbroeder en in 1558 pastoor te Oldeboorn*.
- 1565 **Aucke Sickez.**³⁰
Door van Burmania wordt hij in 1573 genoemd als pastoor te Lollum*.
- 1567/8 - 1580 **Zachaeus Horstius**
verklaart 1 september 1580 hier sedert ca 12 jaren pastoor te zijn, met zijn moeder en zuster gewoond te hebben en geen concubine te hebben gehad.³¹ Ook hij was priesterbroeder van Nes. Op 7 maart 1575 vindt plaats de decretale verkoop van een huis in de Kleine Kerkstraat te Leeuwarden waarin zich momenteel Zacheus, priester van Nes, ophoudt.³²
Hij gaat niet met de Reformatie mee maar blijft hier wel wonen: op 9 maart 1581 wordt zijn request waarin hij verklaart in 1556 conventueel van Nes te zijn geworden, gewezen pastoor te zijn (de standplaats geeft hij niet aan), hier reeds geruime tijd te wonen en zijn moeder en zuster te moeten onderhouden en .

¹⁶ ARDOU nr. 2252.

¹⁷ ARDOU nr. 2270, 1499, 1.

¹⁸ Francisci ook volgens het zegelrandschrift bij OFO II, nr. 278, 1515, en OFO II, nr. 303, 1521; Tresoar, Zegelfoto's nrs. 861 en 949.

¹⁹ ARDOU nr. 2277.

²⁰ ARDOU nr. 2252.

²¹ OFO IV, nr. 165.

²² Arch. Klooster Engwerd nr. 3 reg. 5.

²³ RvdA I, 271 (bv. 1511 wordt Dirck genoemd als pastoor: OFO II, nr. 252).

²⁴ ARDOU nr. 29.

²⁵ FT, nr. 73.

²⁶ BB I, 136.

²⁷ ARDOU nr. 29.

²⁸ ARDOU nr. 29.

²⁹ RA Sneek nr. 22, 13v.

³⁰ Van Burmania, 20.

³¹ Reitsma, 24-25. De vermelding van Hidde als pastoor alhier in januari 1578 (RA Rauwerderhem nr. 1, 237) is een fout van de secretaris; hij was pastoor te Friens* en komt t.a.p. ook als zodanig voor.

³² Hof nr. 16801, 433.

verhoging van zijn pensioen van 125 car. gl. tot 150 dl. verzoekt, afgewezen.³³ Op 28 september 1581 kwiteert hij voor de betaling van zijn uitkering.³⁴ In 1600 overleed hij, daarbij medeconventueel van Nes genoemd.³⁵

Onze Lieve Vrouwevicarie/prebende

Voor het eerst is in 1466 sprake van het ‘jongerschap’.³⁶ In 1525 wordt de Onze Lieve Vrouweprebende genoemd.³⁷ De bezitter daarvan dan doet in 1543 opgave van de prebendelanden³⁸; vicarie-land wordt dan niet genoemd. Later komt het leen weer als vicarie voor.

- 1476 **Lolla Stynnertsz.**
jonger priester alhier, vervaardigt een – gelijktijdige – copie van een stuk d.d. 19 juni 1476³⁹ en komt als vicarius voor op 26 juli 1476.⁴⁰ Hij was een zoon van Stinnert Syurds Rypkama.⁴¹
- 1515/6 – 1550 **Reytzo Bennaz./Bernardi**
geeft 23 mei 1525 aan de Onze Lieve Vrouweprebende alhier nu 9 jaren te staan en heeft ‘vermidts syn armoede gheen presentacie genomen’.⁴² Op 17 oktober 1516 komt hij voor als prebendaat en notarius⁴³, als vicarius op 29 april 1540.⁴⁴ In 1543
- 1567 - 1573 **Rioerdt Bennerts**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in 1567⁴⁵, als prebendaat 9 januari 1570⁴⁶, als vicarius 13 januari 1573⁴⁷ en als prebendaat 8 februari 1573.⁴⁸ doet hij opgave van de prebendegoederen.⁴⁹ Als vicarius wordt hij 9 oktober 1550 nog vermeld.⁵⁰
- 1576 - 1579 **Christoffel de Weese**
Op 15 maart 1576 wordt een nieuwe prebendaat alhier geïnstitueerd.⁵¹ Dat moet geweest zijn Christoffel de Weese van wie op 1 september 1580 wordt verklaard dat hij de vicarieinkomsten genoot; hij is een neef van jonker Hinckert. en heeft de vicarie ongeveer 3 jaren bezeten. Het leen was hem, met Nieuwjaar 4 jaren geleden, geschonken door de ‘kolonel’ (stadhouder di Robles) of het oude Hof.⁵²

³³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2876.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2876.

³⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

³⁶ FT, nr. 24.

³⁷ Hof nr. 93, 5.

³⁸ BB I, 136.

³⁹ Arch. Klooster Aalsum nr. 8 reg. 85.

⁴⁰ Arch. Klooster Aalsum nr. 12 reg. 87.

⁴¹ Vermeld 1449-1471 (OFO I, nrs. 103, 171, 216).

⁴² Hof nr. 93, 5.

⁴³ FT, nr. 91.

⁴⁴ Arch. Klooster Aalsum nr. 65 reg. 163.

⁴⁵ Van Burmania, 20.

⁴⁶ RA Rauwerderhem nr. 1, 39v.

⁴⁷ RA Rauwerderhem nr. 1, 142.

⁴⁸ RA Rauwerderhem nr. 1, 153.

⁴⁹ BB I, 136.

⁵⁰ Hof nr. 16690, 90.

⁵¹ St. Jan nr. 1168.

⁵² Reitsma, 25.

ITENS

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: een kerk was hier zeker al in 1312.²
Naast de pastorie was hier een vicarie; een vicarius wordt voor het eerst in 1530 genoemd.³

Pastorie

1381 **Ogo**⁴

1433 **Douwe**⁵

1445 **Mente**⁶

1492 - 1514 **Douwe Ytinga**

Op 23 augustus 1492 wordt hij voor het eerst als pastoor alhier 'ende des K.M. cappellaen' genoemd⁷; de titel 'hofkapelaan' werd dikwijls als eerbewijs verleend.⁸ In dat jaar reist hij als gemachtigde van de Schieringers naar Otto van Langen, ambassadeur van keizer Frederik III.⁹

In augustus 1504 schrijft hertog George van Saksen er mee in te stemmen dat de regenten (in Friesland) Dido, pastoor alhier, bewilligen de vicarie (een plaats wordt niet genoemd) te laten volgen 'alle die weile er die woll bestewlt und die gemein land volgk ausz elder ubung der nicht anfechten doch das er die pastoren selber besitz und geborlichen vleis vorwende'; voor het overige geldt dat een priester niet twee lenen mag bezitten.¹⁰ Om welke vicarie het ging blijkt verder niet; hij moet deze dus laten bedienen.

Hij komt hier nog voor op 17 mei 1514.¹¹

Douwe Ytinge de Hetzen (= Hitzum) werd 24 mei 1476 als student te Keulen ingeschreven; hij was toen *familiaris* van Juw en Hero Hottinga, afkomstig van Nijland.¹² Nog in 1514 bezit hij land te Hitzum.¹³ In 1511 heeft hij ook enig land te Nijland en Tirns.¹⁴

1526 - 1531 **Marten**

¹ Verhoeven, 88.

² In dat jaar werd voor hier een klok gegoten: Verhoeven, *Klokken*, 70.

³ ABU nr. 538-1, 4.

⁴ OFO III, nr. 1.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ OFO IV, nr. 18.

⁷ Singels nr. 70.

⁸ Vries, *Heilige Roomse Rijk*, 213 n. 46.

⁹ Vries, *Heilige Roomse Rijk*, 104.

¹⁰ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1501-1504, 305-310.

¹¹ Oosterhout, 595.

¹² Zijlstra nr. 11777; de beide Hottinga's *ibid.* nrs. 11775 en 11776. Op 24 oktober 1499 zegelt hij voor Jarich Hottinga; functie en plaats zijn niet aangegeven, GA Kampen, O.A. nr. 90.

¹³ Tjessinga I, 50 (pastoor in 'Eyttem').

¹⁴ RvdA II, 329, 378.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 10 oktober 1526¹⁵ en wordt hier nog genoemd 21 juni 1531,¹⁶ terwijl 6 september 1531 Marten ‘die pastoer to Ythens plach te wesen’;¹⁷ blijkbaar was hij toen niet meer in functie.

1542 - 1546

Johannes Rodmersz.

Op 22 april 1542 wordt hij voor het eerst als pastoor alhier genoemd.¹⁸ Op 17 september 1544 is sprake van een legitimatiebrief ‘Heer Johan Roedtmers gepasseert’.¹⁹ Deze moet betrekking hebben op de legitimatie van zijn twee kinderen.²⁰ Hij komt als pastoor alhier nog voor op 1 december 1546.²¹

Op 30 augustus 1559 zweren Hille Rintyez., pastoor te Herbayum* (eerder vicarius alhier), en Douwe Rodmersz. te Itens aan als curatoren over de twee kinderen van Johannes, genaamd Pieke en Rodmer.²²

1552 - 1580

Evert Lulofs

In februari 1552 wordt hij alhier voor het eerst genoemd.²³ Hij was toen reeds pastoor; als zodanig komt hij vanaf 4 november 1556 regelmatig voor.²⁴ Op 21 mei 1580 wordt hij nog als zodanig genoemd,²⁵ als gewezen pastoor 6 augustus 1580.²⁶ In hetzelfde jaar wordt Griet Sitthiedr. als zijn vrouw vermeld.²⁷ In 1580 week hij uit.²⁸ Hij is 24 juni 1583 nog in leven²⁹

Vicarie

De vicarie is hier vanaf 1530 bekend;³⁰ het patrocinium wordt nergens vermeld.

1530 - 1533

Goyttie/Gotfridus

Hij wordt als priester alhier voor het eerst genoemd op 13 september 1530,³¹ als vicarius 8 mei 1532³² en is hier nog 1 juli 1533.³³ Wellicht is hij dezelfde als heer Goeytgen van Winsum, genoemd in 1537.³⁴

1543

Johannes³⁵

¹⁵ OFO II, nr. 332.

¹⁶ RA Hennaarderadeel nr. 36, 131.

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 137.

¹⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 300.

¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 60.

²⁰ Een legitimatie wordt niet genoemd door Plomp, ‘Legitimatie’.

²¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 364.

²² RA Hennaarderadeel nr. 38, 635; ook genoemd *ibid.*, 696, 22 mei 1560.

²³ MC Hennaarderadeel, 8.

²⁴ Hof nr. 16691, 99v.

²⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 116.

²⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3931, 57.

²⁷ GA Littenseradiel, Wommels, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 61. Zij woont nog te Itens in 1583, *ibid.* nr. 41, rekening 1583.

²⁸ CE, 360.

²⁹ Hof nr. 16700, 213.

³⁰ ABU nr. 538-1, 4.

³¹ ABU nr. 538-1, 4.

³² RA Hennaarderadeel nr. 36, 158.

³³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 200.

³⁴ RA Hennaarderadeel nr. 36, 317.

³⁵ BB I, 395.

- 1550 **Hille Rintyez.**
vicarius alhier, ontvangt 8 januari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Slappeterp*³⁶ en resigneert op 17 februari 1550,³⁷ waarna
- 1550 - 1556 **Pieter Hoytez.**
tot dan vicarius te Nijega* (H.O.), op 1 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier ontvangt.³⁸ Hij wordt zonder functie en standplaats genoemd op 4 augustus 1551,³⁹ komt hier als vicarius voor in 1553⁴⁰ en 22 april 1554⁴¹ en is hier nog 16 september 1556.⁴² Merkwaardig is dat hij niet in 1552 als één van de twee priesters alhier genoemd wordt.⁴³
- 1558 **Reynerus Reyneri**
wordt 19 februari 1558 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴⁴
- 1560 **Rodmer Rintyez.**
Blijkens notitie d.d. 24 april 1560 heeft hij laatstleden voorjaarsdag land opgezegd.⁴⁵ Hij resigneerde vóór 15 januari 1561 wanneer zijn opvolger wordt gekozen.⁴⁶ Hij was een zoon van Rintie Hillez. te Itens⁴⁷ en zal een broer zijn geweest van Hille, hiervoor als vicarius genoemd.
- 1561 - 1562 **Take Sibolts**
De zoon van Sibolt Doyes wordt 15 januari 1561 als vicarius alhier gekozen.⁴⁸ Op 23 februari 1561 wordt Tako Siboldi op de titel van vicarius alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.⁴⁹ Blijkbaar zijn de volgende wijdingen daarop spoedig gevolgd want 16 april 1561 is hij reeds priester. Als beneficiant van de prebende of vicarie alhier, na de resignatie van de voorgaande, na verkregen brieven van placet en institutie (!) van het Hof, eist hij dan van heer Rodmer, zoon van Rintye Hillez. alhier die gedaagd wordt de levering van de vruchten en de ontruiming van de verhuurde percelen land.⁵⁰ Zonder functie en standplaats wordt hij 15 oktober 1558 vermeld.⁵¹ In 1568 is hij vicarius te Nijland*.
- 1565 **Jaucko Watzionis**
wordt 14 maart 1565 op de titel van de vicarie geëxamineerd om tot de wijdingen van subdiaken en diaken te worden toegelaten en tot die van priester als hij indient een testimonium van zijn leeftijd en een getuigenis van zijn pastoor.⁵²

³⁶ RR nr. 49, 4.

³⁷ RR nr. 49, 7.

³⁸ RR nr. 49, 7.

³⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 71.

⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 20, 99.

⁴¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 193.

⁴² RA Hennaarderadeel nr. 38, 190.

⁴³ MC Hennaarderadeel, 8.

⁴⁴ St. Jan nr. 1165 (hij wordt niet, zoals anderen in deze lijst 'Dominus' genoemd).

⁴⁵ RA Hennaarderadeel nr. 38, 693.

⁴⁶ RA Hennaarderadeel nr. 38, 757.

⁴⁷ RA Hennaarderadeel nr. 38, 774-775.

⁴⁸ RA Hennaarderadeel nr. 38, 757.

⁴⁹ ABU nr. 550*, 102v.

⁵⁰ RA Hennaarderadeel nr. 38, 774-775.

⁵¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 620.

⁵² ABU nr. 550*, 128v.

1571 - 1573 **Tjaerd Jansz.**

wordt – in verband met een vroegere landhuur – als vicarius alhier genoemd op 17 oktober 1571⁵³ en is hier nog op 2 augustus 1573.⁵⁴

⁵³ RA Hennaarderadeel nr. 39, 489.

⁵⁴ RA Hennaarderadeel nr. 39, 621.

JANUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: De kerk is mogelijk in de 12^e eeuw gebouwd.⁵⁵ De kerkstede kan nog ouder zijn; een sarcofaagdeksel uit de 2^e helft van de 11^e eeuw bleef bewaard.⁵⁶

Het grondgebied van de parochie behoorde – tot 1984 – bij Dantumadeel. Men wil dit verklaren door aan te nemen dat Janum oorspronkelijk een uithof was van het klooster Klaarkamp,⁵⁷ maar Van den Berg wijst er op dat de bouwgeschiedenis van de kerk voor een dergelijke veronderstelling geen duidelijke aanleiding biedt.⁵⁸ Het klooster werd ca 1163 gesticht, terwijl de kerkstede mogelijk al op de 2^e helft van de 11^e eeuw te dateren is. Het klooster had hier wel veel land en zal op grond daarvan medegerechtigd zijn geraakt tot de collatie van de pastorie maar de grootste invloed daarin zullen de hoofdelingen te Rinsumageest hebben gehad (zie hierna). Hun positie hier zal er toe hebben geleid dat Janum deel werd (of bleef) van Dantumadeel waartoe het reeds in 1501 behoorde.⁵⁹

Naast de pastorie is in 1540 sprake van een beneficiant alhier (?),⁶⁰ in 1566 van een vicarius (?).⁶¹

Pastorie

1489	Hinricus Zijn naam staat op de in 1489 gegoten klok, gevolgd door die van ‘Sidse Bottinge capitaneus in der Gest, Nitta ent Claus altia’; ⁶² de laatste twee zullen de kerkvoogden zijn geweest. Van enige betrokkenheid van Klaarkamp blijkt niet.
1517	Johannes de Barmentloe komt hier 21 november 1517 als pastoor voor. ⁶³ In 1526 is hij pastoor te Nieuweschoot*.
1525	Cornelius ⁶⁴
- 1538	Hendrick ⁶⁵
1538	Lucas Op 25 november 1538 deelt de Stadhouders Sydts Tyaerda te Rinsumageest mee dat hij de presentatie van de nominatie van Lucas tot pastoor alhier weigert omdat de

⁵⁵ De Langen, 89. MF, 177 dateert het koor op ca 1200, het schip ca 1300.

⁵⁶ Waslander, *Dekselse graven*, 148 nr. 27. Steensma en Berghuis, ‘Janum’, 59-60 geven 2^e helft van de 12^e eeuw als datering.

⁵⁷ Glazema, *Gewijde plaatsen*, 202; Van Buijtenen, *Het Friese dorp*, 65.

⁵⁸ Van den Berg, *Dantumadeel*, 101.

⁵⁹ GPCV II, 18.

⁶⁰ GPCV III, 783.

⁶¹ Van Burmania, 17v.

⁶² Verhoeven, *Klokken*, 90. Sidse Bottinge (= Botnia) was de eerste man van Kinske Tjaerda (dochter van Worp Tyaerda te Rinsumageest) en komt ook als Tyaerda voor, van der Veen, ‘Tjarda’, 139 en 208 (daar als veronderstelling). De in 1538 zich als enige collator voordoende Syds Tyaerda was de zoon van Sidse (Syts) Botnia en Kinske Tyaerda, Stb. I, 374.

⁶³ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 16, 156.

⁶⁴ Arch. Tjaardastate nr. 536.

⁶⁵ Arch. Tjaardastate nr. 2

benoeming niet 'in forma' is omdat Tyaerda daarover alleen heeft beslist en zijn voorganger Hendrick was benoemd door de gemeente, Tyaerda en de abt van Klaarkamp.⁶⁶

- 1543 **Adrianus Ja(n)kel**
komt 28 december 1543 als pastoor alhier voor.⁶⁷
- 1549 **Syurdt Hommez.**
resigneerde als pastoor alhier op 1 augustus 1549.⁶⁸ In 1543 is hij prebendaat te Hantum*, vanaf 1551 is hij bekend als pastoor te Rinsumageest*.
- 1549 **Johannes Bol**
tot dan pastoor te Veenwouden*, ontvangt op 9 december 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.⁶⁹
- 1562 **Rutger Reintsz. Donia**
wordt door van Burmania in 1562 als pastoor alhier genoemd.⁷⁰ Inderdaad komt Rutger Reynertsz. 19 februari 1562 als pastoor alhier voor.⁷¹ Blijkbaar is hij van hier vertrokken maar later teruggekeerd; in 1568 is hij weer pastoor alhier. In 1557/8 is hij prebendaat te Schalsum*.
- ca 1567 **Wilco/Ulricus Uzanius**
werd hier in 1567 uitgewezen of was reeds vertrokken.⁷²
- 1568 **Rutger Reintsz.**
wordt 31 juli 1568 (weer) als pastoor alhier vermeld.⁷³
- 1570 **N.N./Maurus**
Op 28 april 1570 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.⁷⁴ Het zal betreffen Maurus, in 1571 als zodanig vermeld.⁷⁵ Hij zal dezelfde zijn als Mauritius Cornelii, die in 1571 vicarius te Rinsumageest* werd.
- 1571 **N.N.**
wordt 20 november 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁷⁶ Mogelijk betrof het de volgende
- 1580 **Derck Arntz.**
die op 16 januari 1581 als gewezen pastoor alhier genoemd wordt.⁷⁷

⁶⁶ Arch. Tjaardastate nr. 2.

⁶⁷ BB I, 204.

⁶⁸ RR nr. 49, 3.

⁶⁹ RR nr. 49, 3.

⁷⁰ Van Burmania, 17v.

⁷¹ HCL, O.A. nr. M 704, 37.

⁷² Winsemius, 88; Judoci, 'Ephemerides', 424; Harkenroht, 'Naamlijst', 73; dez., 'Aenmerkingen': over hem verder niets bekend. Van Burmania, 17v noemt hem hier ook in 1560 doch waarschijnlijk ten onrechte.

⁷³ Hof nr. 16693, 435 (daar als Heynesz.).

⁷⁴ St. Jan nr. 1168.

⁷⁵ Van Burmania, 18.

⁷⁶ St. Jan nr. 1168.

⁷⁷ Reitsma, 163.

Vicarie ?

In 1566 is sprake van een vicarius alhier⁷⁸ maar mogelijk is sprake van een leesfout (Anjum* in plaats van Janum) omdat de betrokkene van 1565 tot 1580 (ook) te Anjum voorkomt.

1566 ? **Jetze Sipckesz.**⁷⁹

Beneficie ?

1540 **Jacob Pierssz.**
Op 17 maart 1540 wordt besloten Jacob Piersz., beneficiant alhier, voor de gecommiteerde raden van de keizer te citeren.⁸⁰ Mogelijk is ook hier sprake van een fout omdat in 1539/40 dezelfde kwestie heeft over de vicarie te Hantum*

⁷⁸ Van Burmania, 17v.

⁷⁹ Van Burmania, 17v.

⁸⁰ GPCV III, 783.

JELLUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: ca 1550/2 en 1558/60 wordt behalve de pastorie ook een vrijleen genoemd.¹

Pastorie

1442 **N.N.**
wordt hier dan als pastoor geïnstitueerd.²

- †1474 **Pieter Lasco**
stierf in 1474 en werd hier begraven.³

1511 - 1521 **Hoyto**⁴

1526 **Bartho**
pastoor alhier, vermeld op de in 1526 gegoten klok.⁵

1533 - † ca1540 **Hoyto Bentsma**
komt als pastoor alhier en notarius voor op 3 februari 1533⁶ en vervolgens op 19 september 1533.⁷ Zijn opvolger – niet met name genoemd – geeft in 1543 aan dat wijlen Hoyto land had verhuurd tot 1542;⁸ hij kan dus enkele jaren daarvoor zijn overleden.

1540 - 1561 **Willem Gerritsz.**
Hij komt hier in 1540 voor⁹, voorts in 1552¹⁰ en verder vanaf 27 maart 1553.¹¹ Op 13 april 1556 is hij deken van Jorwerd,¹² zo ook 16 november 1556¹³ en 7 september 1557,¹⁴ terwijl hij op 27 augustus 1557 als commissarius van Westergo voorkomt.¹⁵ Op 30 september 1559 wordt hij weer als pastoor alhier en deken van Jorwerd genoemd,¹⁶ terwijl 17 november 1559 wordt opgemerkt dat hij toen hij commissarius van Westergo was ook de seendstoel van Jorwerd hield.¹⁷ Als pastoor alhier komt hij nog voor op 24 november 1561.¹⁸

¹ St. Jan nr. 1165.

² St. Jan nr. 935, 19v.

³ De Walle, 461 nr. 3158.

⁴ Tjessinga V, 16 (1511) resp. PB Hs. 1466 (1521).

⁵ De Walle, 461 nr. 3159 (cit. Collectie Graftschriften, Baarderadeel, i.v. Jellum); ook vermeld Tresoar, Hs. PB 629; niet genoemd door Verhoeven, *Klokken*.

⁶ Tresoar, Hs. PB 1041; ook van Burmania, 18.

⁷ Arch. Oegeklooster nr. 5 reg. 13.

⁸ BB I, 384.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ RA Hennaarderadeel nr. 20, 70.

¹¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 97.

¹² RA Baarderadeel nr. 4, 169.

¹³ ABU nr. 535, 346vo-347.

¹⁴ ABU nr. 535, 346vo-347.

¹⁵ ABU nr. 535, 352-352v.

¹⁶ *Protocol Cleuting*, 134-135.

¹⁷ Collectie Gabbema nr. 111 – XXIII.

¹⁸ RA Baarderadeel nr. 4, 662.

Een naamgenoot is van 1559 tot 1564 bekend als pastoor te Engelum*.

1563 - 1580

Reyner Gerlofs

van Sneek¹⁹ wordt door van Burmania als pastoor alhier genoemd in 1563,²⁰ hetgeen niet juist kan zijn als hij – volgens dezelfde²¹ – in 1564 te Weidum* is. In ieder geval is hij hier pastoor 6 oktober 1565²² en is hij dat tot 1580 wanneer hij uitwijkt naar Groningen; hij overleed te ‘Ouderdum’ (waarschijnlijk Oterdum waar de Spaanse troepen opereerden tegen Staatse).²³

Van 1562 tot 18 juni 1563 is hij medepastoor te Sneek*.

Vrijleen

Over het ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vrijleen²⁴ is niets bekend.

Overige

1538 **Sybe**

wordt in 1538 als belender van land te Jellum genoemd;²⁵ waar hij stond is niet aangegeven. Mogelijk bezat hij het vrijleen hier.

¹⁹ Hij ondertekent 31 mei 1569 met Reynerus Snecanus: Tresoar, Hs. PB 629.

²⁰ Van Burmania, 18.

²¹ Van Burmania, 45.

²² Hof nr. 16693, 15.

²³ CE, 361.

²⁴ St. Jan nr. 1135.

²⁵ FT, nr. 146.

JELSUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: het schip van de kerk dateert uit de tweede helft van de 12^e eeuw.¹ Uit een foutieve lezing door Van Buijtenen van de pastoor als kanunnik van de premonstratenzer orde in 1476² leidde Mol af dat de zielzorg door het klooster Mariëngaarde uitgeoefend werd³, waarbij hij er op wijst dat het bezit van het klooster alhier in feite ligt op de plaats waar men het pastoriegoed zou verwachten: pal naast en in de opstrek van de kerk. Het nieuwe pastoriegoed grenst aan dit complex en lijkt daarvan te zijn afgescheiden.⁴ Elders schrijft hij dat Mariëngaarde het patronaatsrecht van de kerk bezat.⁵ Van enige betrokkenheid van Marieëngaarder kanunniken bij de pastorie blijkt echter ook verder niet.⁶ Naast de pastorie was er een vicarie; een vicarius wordt voor het eerst in 1507 vermeld.⁷

Pastorie

1467 - 1475	Sibet/Siboldus ⁸
1476	Albertus pastoor alhier, komt 5 december 1476 als advocaat voor van heer Petrus te Leeuwarden* en kanunnik van de premonstratenzer orde, verwikkeld in een geschil over het pastoraat van de Oldehove aldaar. ⁹ Mogelijk staat hij in 1482 te Tzum*. ¹⁰
1482	Simon ¹¹
1483	Hermannus ¹²
1504	Gerrit ¹³
1506	Aesgo ¹⁴

¹ MF, 178.

² Van Buijtenen, *Oldehove*, 155-157, cit. HCL, O.A. nr. L 37: 'Albertus advocatus domini Petri in Lywerdia necon canonici (i.p.c. canonicus, zoals van Buijtenen schrijft) ordinis Praemonstratensis'.

³ Lambooy en Mol, 86-87.

⁴ Lambooy en Mol, 86-87.

⁵ Mol, 'Materiële grondslag', 17 (waar hij nog opmerkt dat de enige aanwijzing voor het bezit van het patronaatsrecht de – naar hiervoor is betoogd foutieve - vermelding uit 1476 van een norbertijn als pastoor alhier is.

⁶ Brada, 10 noemt de norbertijn Thomas als pastoor alhier (1515) maar dat berust op een verkeerde interpretatie van RvdA I, 76, 1511 waar een aantal gebruikers van (delen van) het 'Schirahus' alhier wordt genoemd waaronder een Thomas. Deze was echter leek; in 1540 staat een zoon voor het betrokken land te boek, RvdA 1540, 143.

⁷ HOA, GA Zwolle, nr. PA 404 ch.coll. 507.13.

⁸ OFO IV, nr. 31 resp. I, nr. 255.

⁹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 155-157 (vgl. noot 2).

¹⁰ Bij de finale uitspraak in dit geschil in 1482 stellen arbiters dat de door Mariëngaarde aan Albertus, pastoor te Tzum, gegeven volmacht moet worden ingetrokken, *ibid.*, 53, 151-153.

¹¹ OFO IV, nr. 60.

¹² Singels nr. 45a.

¹³ PB Hs. 1466.

¹⁴ OFO IV, nr. 153.

- 1509 **Romka**¹⁵
Hij zal dezelfde geweest zijn als de in 1507 genoemde vicarius.
- 1516 **Autinus**¹⁶
- 1525 - 1534 **Mr. Martinus Reytzenis**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor op 23 februari 1525¹⁷ en aldus nog op 15 november 1534.¹⁸ Mag. Martinus Henrici Reitszen is 20 augustus 1537 getuige bij het opstellen van het testament door Onno van Ewsum;¹⁹ waar hij toen stond is niet bekend. Op 21 augustus 1537 wordt mr. Merten, pastoor (de standplaats is niet aangegeven), gevraagd of hij het testament van Onno op diens sterfbed had opgesteld als diens pastoor, biechtvader of notarius. De geldigheid ervan wordt door de weduwe van Wigbold van Ewsum (broer van Onno's vader Roelof) betwist. Hij antwoordt zulks in geen dezer drie hoedanigheden te hebben gedaan maar alleen op verzoek van de aanwezige personen waaronder de pastoor van Toornwerd en de sacrista te Roden. Hij bezocht Onno van Ewsum toen hij te Roden was op verzoek van diens aldaar wonende moeder (Luts Harinxma).²⁰ Martinus Henrici Reytzen, van Dokkum, werd 21 augustus 1508 als student te Rostock ingeschreven.²¹
- 1540 - 1543 **Ivo Johannis**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 13 augustus 1540²² en vervolgens op 24 oktober 1541.²³ Op 5 januari 1543 protesteert hij tegen de opzegging van land door een inwoner van Jelsum; zijn hoedanigheid wordt dan niet genoemd.²⁴ In 1534 is hij kapelaan van de Oldehove te Leeuwarden*, van 1543 tot 1546/7 is hij bekend als pastoor te Leeuwarden-Nijehove*. In 1550 staat hij te Goutum*.
- 1543 - 1544 **Vincentius Joannesz.**
pastoor alhier, verklaart 29 december 1543 hier nog slechts twee weken te staan²⁵ en komt ook 28 oktober 1544 als pastoor voor.²⁶
- 1546 - 1550 **Wtzio Gerardi**
van Blija. Op 6 april 1546 noemt hij zich Wtzio, pastoor 'in Hielsum'; van de betrokken oorkonde geeft 'D.W. Gerardus Blidanis', pastoor te Jislum* ongedateerd (blijkbaar dus na 1550!) een afschrift.²⁷ Op 30 mei 1550 ontvangt Utko Gerardi, pastoor alhier, het placet op zijn benoeming als pastoor te Jislum*²⁸; hij resigneerde hier 8 juni 1550.²⁹

¹⁵ OFO IV, nr. 191.

¹⁶ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹⁷ OFO II, nr. 242.

¹⁸ *Protocol Cleuting*, 313.

¹⁹ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 73 reg. 249; (nieuw) nr. 168.

²⁰ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 36; (nieuw) nr. 71.

²¹ Zijlstra nr. 11332.

²² RvdA 1540, 138.

²³ FT, nr. 171.

²⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 167.

²⁵ BB I, 90.

²⁶ FT, nr. 186.

²⁷ Arch. RBG nr. 358 reg. 41.

²⁸ RR nr. 49, 14.

²⁹ RR nr. 49, 20.

In 1541-1542, mogelijk nog in 1543, is hij pastoor te Oudkerk *(T.).

- 1550 - †1560 **Jonge Douwez.**
Op 13 augustus 1550 ontvangt Jonge Douwez., tot dan vicarius te Rinsumageest*, het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.³⁰ Als pastoor alhier komt hij voor in 1552³¹ en overlijdt hij 1 maart 1560.³²
- (- † 1562 **Jan Donia**
overleed als pastoor alhier in 1562 en wordt opgegeven als een zoon van Sierck Keimpez. Harinxma van Donia en Syth Hemmema.³³ Hij zou hier in 1555 reeds zijn en hier zijn begraven.³⁴ Waarschijnlijk is de tekst op de zerk van Jonge Douwez. verkeerd geïnterpreteerd en heeft een pastoor Jan Donia nooit bestaan.)
- 1561 - 1563 **Tiaert Jansen**
10 juli 1561 nog genoemd als pastoor te Finkum*, komt 16 oktober 1561 als pastoor alhier voor.³⁵ Als zodanig wordt hij 13 maart 1563 nog genoemd.³⁶ Van 1568 tot 1570 is hij bekend als pastoor te Deinum*.
- 1570 **Claes**
komt als pastoor alhier voor op 28 januari 1570.³⁷
- 1570 - 1579 **Lambert Pietersz.**
van Sneek, komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1570³⁸ en aldus nog op 25 januari 1579.³⁹ Hij was afkomstig uit Sneek blijkens zijn handtekening d.d. 25 augustus 1578.⁴⁰

Vicarie

Voor het eerst komt een vicarius hier voor in 1507.⁴¹ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

- 1507 **Romka/Rombertus**⁴²
Hij zal dezelfde zijn als de in 1509 genoemde gelijknamige pastoor.
- 1515/6-1525 **Hottzio Jorardi**
komt als vicarius alhier voor in 1515/7,⁴³ voorts in 1516.⁴⁴ Op 28 maart 1522 cedeert mr. Jacob, pastoor te Finkum*, een vordering aan hem; bij referte daaraan in 1531

³⁰ RR nr. 49, 20.

³¹ Arch. DCF nr. 1471.

³² Makkes van der Deijl-Stam, *Grafzerken.*; niet 1509 zoals Roarda, *Grafschriften*, 20 (waarschijnlijk IX gelezen in plaats van LX). Ook De Walle, 464 nr. 3177 geeft 1509.

³³ Hs. FG 968, 507; zo ook Stb. I, 158, II, 99; niet vermeld in Arch. EVC nr. 2575.

³⁴ Van Burmania, 18.

³⁵ RA Sneek nr. 141, 208v.

³⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 336.

³⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 168v.

³⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 321.

³⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 64v.

⁴⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1580 nr. 641.

⁴¹ HOA, GA Zwolle, nr. PA 404 ch. coll. 507.13.

⁴² HOA, GA Zwolle, nr. PA 404 ch. coll. 507.13.

⁴³ RR nr. 2b, 125.

⁴⁴ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

wordt Gercke Jorretsz. te Leeuwarden, dan 43 jaren oud, als zijn broer vermeld.⁴⁵ In 1559 is sprake van een door Hottzio Jorardi, vicarius alhier, op 13 mei 1539 getekende kwitantie,⁴⁶ maar het jaartal kan niet juist zijn (mogelijk 1529?). Als vicarius alhier komt hij nog voor in 1525.⁴⁷ Hij was een broer van Johannes Jorardi, prebendaat van de Maria Magdalenaprebende te Leeuwarden-Oldehove*, en een oom van Jorrit Gercke. en Johannes Gercke., de eerste wellicht, de tweede zeker prebendaat van de Annaprebende aldaar*.⁴⁸

1534

Gelle

komt als vicarius alhier voor op 15 november 1534.⁴⁹ Hij moet dezelfde zijn als **Gellius Faber de Bouma**, van wie gezegd wordt dat deze eerst ca 20 jaren pastoor te Jelsum was alvorens hij het Rooms-Katholicisme verliet en daarna naar Ostfriesland ging waar hij in 1536 predikant te Norden werd, in 1537 te Emden waar hij 1 juni 1564 overleed.⁵⁰

1539 - 1546/7

Pieter Jacobsz.

komt voor het eerst als vicarius alhier voor op 10 januari 1539,⁵¹ vervolgens 13 augustus 1540,⁵² 30 december 1543⁵³ en tenslotte 1546/7.⁵⁴

1562 - 1578

Rienck Claesz./Regnerus Nicolai Neochtonius

(1580) In 1562 maakte Regnerus Nicolai Neochtonius, vicarius alhier, een graf dicht voor de toen overleden Frans Donia.⁵⁵ Als vicarius wordt Rienck genoemd in 1569⁵⁶ en aldus nog 7 juni 1578.⁵⁷ Op 31 december 1579 is naamloos sprake van de vicarius.⁵⁸ Op 25 augustus 1581 komt heer Reynck Claesz. zonder functie en standplaats voor.⁵⁹ Op 10 september 1581 overleed op 23-jarige leeftijd M. Nicolaus Neochtonius, zijn zoon die medicus te Enkhuizen was.⁶⁰ Op 31 december 1583

⁴⁵ HCL, RA nr. G 1 (109) (los bij nr. G); vgl. nr. G, 110-112, 1531 (de cessie vermeld in een stuk d.d. 27 mei 1530).

⁴⁶ HCL, RA nr. Y 2, 242.

⁴⁷ HCL, Arch. HG Huizum nr. 9.

⁴⁸ Hottzio bezat met zijn zuster enig land te Leeuwarden in Cammingaburen (1511: RvdA I, 83) en te Leeuwarden buiten de Wallen (RvdA I, 4), in 1540 wordt gerefereerd aan het laatste, in 1511 eigendom van Jorrit Janckema's kinderen (RvdA 1540, 55).

⁴⁹ *Protocol Cleuting*, 313-314.

⁵⁰ Zie voor hem: Woltjer, 96-97. Volgens deze mist het bericht dat Gellius al in 1516 of 1514 in evangelische zin gepreikt heeft voldoende grond. Pastoor is hij hier zeker niet geweest terwijl ook een ambtsperiode van ca 20 jaren alhier niet in overeenstemming met andere gegevens is. Hij komt hier slechts éénmaal voor; hij kan hier maximaal ca 10 jaren gestaan hebben. De lijst van priesterwijdingen 1505-1518 (AAU 23 en 24) noemt hem niet. Bij het beroep in 1585 naar Leeuwarden van zijn zoon Petrus wordt opgemerkt dat zijn vader Jelsum wegens het geloof in 1536 had moeten verlaten, *Biografisch Lexicon*, deel 2, 90-91. De over hem door J.J. Kalma verzamelde bibliografische gegevens: Tresoar, PB, A 4326.

⁵¹ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 67.

⁵² RvdA 1540, 138.

⁵³ BB I, 91.

⁵⁴ RR nr. 14, 48.

⁵⁵ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 114.

⁵⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 146.

⁵⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 29v.

⁵⁸ PI, 276.

⁵⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 79, 233.

⁶⁰ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 114.

ontvangt Wytse Wytses te Marsum als aangehuwde oom van de weeskinderen van wijlen heer Ryenick 70 goudgl., deze kinderen toekomende.⁶¹

⁶¹ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 206.

JISLUM

Patroon: **Catharina**¹

Bijzonderheden: de kerk was waarschijnlijk reeds in de 13^e eeuw aanwezig.²
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1445 **Ubbo**³

1474 **Herman**⁴

1481 - 1484 **Sytthia**⁵

1491 **Albertus**⁶

1508 - 1511 **Mr. Govert/Godfridus**
komt als pastoor alhier voor 16 juli 1508⁷ en in 1511⁸ en zal dezelfde zijn als mr. Goewert, deken (zonder plaats), met de pastoor te Reitsum 31 maart 1511 vermeld.⁹

? 1516 **Leo**
tekent in 1516 als cureet te ‘gestam’¹⁰; mogelijk stond in het origineel ‘Jislum’ ?

? 1517 **Nanno**
cureet te ‘Hesell’ is 21 november 1517 met de pastoor te Janum* aanwezig te Sneek wanneer namens Karel hertog van Gelre een overeenkomst met een deel van Friesland wordt gesloten.¹¹ Na 1526 blijkt dat er destijds consentgeld betaald is door Aedger Harincx. voor land, gekocht van Nanno, pastoor te ‘Helselen’, in de Gelderse tijd (1515-1526); het daarvan destijds gegeven consent is door de keizer gecasseerd;¹² hetzelfde geschiedde voor land destijds door Syrck Buwez. gekocht van heer Nanne, wiens functie en standplaats dan niet zijn aangegeven.¹³ Mogelijk is Jislum bedoeld geweest maar wellicht ook Hieslum* waar een Nanne in 1522 als pastoor voorkomt.

1540 - 1550 **Lieuwe Jettiez.**

¹ Verhoeven, 88.

² De Langen, 89.

³ Verhoeven, *Klokken*, 79.

⁴ OFO IV, nr. 41. ??

⁵ OFO I, nr. 1337 (zegelrandschrift: ...NIS MIERMA PBRI, Tresoar, Zegelfoto nr. 1636) resp. PB Hs. 1466.

⁶ OFO IV, nr. 86.

⁷ OFO IV, nr. 176.

⁸ RvdA I, 101.

⁹ OFO IV, nr. 205.

¹⁰ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹¹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 16, 156 (Nijhoff, Gedenkwaardigheden VI.2, 588 nr. 884).

¹² RR nr. 57, 180v. De namen van de kopers, ook van de volgende, zijn in het RvdA niet aangetroffen waardoor localisatie van de transacties nog mogelijk is.

¹³ RR nr. 57, 121v.

komt als pastoor alhier voor op 9 september 1540¹⁴ en resigneerde op 22 april 1550.¹⁵ Op 16 november 1542 wordt heer Lieuwe alhier met mr. Jan Buygers namens zijn vrouw Reinck en haar zuster His alsmede Jan Kempes Donia genoemd als te behoren bij één van de staken, gerechtigd tot de collatie van het Jobsleen te Leeuwarden.¹⁶ Een verwantschapsrelatie tussen hen en Lieuwe is echter niet bekend.

1550 - 1569(73) **Wtzio Gerardi**

van Blija, tot dan pastoor te Jelsum*, verkrijgt na de resignatie van de voorgaande 30 mei 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁷ Hij is hier nog in 1569¹⁸ en zal degene zijn die 7 april 1573 als pastoor te Swichum* geïnstitueerd werd.

1573(8)-1612 **N.N./Arnoldus Annius**

N.N. wordt 9 juni 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁹ Waarschijnlijk betrof het Arnoldus Annius, eerder pastoor te Birdaard* waar hij in 1573 nog voorkomt maar waar 1 oktober 1573 een nieuwe pastoor wordt geïnstitueerd, komt als pastoor alhier voor in 1578²⁰ en was in dat jaar lid van de vergadering van de Staten van Friesland en mede-ondertekenaar van het request aan de graaf van Rennenberg om de Unie van Utrecht voor Friesland aan te nemen; hij was de enige geestelijke op de Landdag van maart 1579 die tegenover de Katholieke partij voor de Unie ijverde.²¹ Hij ging over tot de Reformatie, bleef hier predikant, deed reeds in 1580 ook dienst te Reitsum (en Lichtaard) en is in 1612 nog te Reitsum.²²

¹⁴ RvdA III, 103.

¹⁵ RR nr. 49, 14 (waar in plaats van Hieslum Jislum gelezen moet worden).

¹⁶ HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove te Leeuwarden nr. 15d, 4.

¹⁷ RR nr. 49, 14 (vgl. noot 15).

¹⁸ Arch. OBW nr. 180.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 1100.

²¹ Collectie Gabbema nr. 213, 25, 48.

²² Romein, 473.

JORWERD

Patroon: **Radboud**¹

Bijzonderheden: het schip dateert uit de vroege 12^e eeuw, de toren uit het eind daarvan.² De parochie is echter ongetwijfeld ouder. De kerk werd in 1200 door bisschop Diederik van der Are geschonken aan de abdij Bloemkamp.³ Hoe lang deze abdij hier rechten deed gelden is niet bekend. De bekende pastoors lijken geen van alle monnik van Bloemkamp te zijn geweest. In 1511 wordt voor het eerst een vicarius genoemd.⁴ In 1543 komt de vicarie voor⁵, ca 1550/2 een prebende⁶, in 1558/60 een vicarie en twee vrijlenen.⁷

Pastorie

1329 **Johannes**⁸

1386 - 1394 **Hoytatus**⁹

1403 **Jacob**¹⁰

1420 **Abba**¹¹

1432 **Geltatus**¹²

1448 **Jeltetus**¹³

1511 - 1515 **Laes/Laurentius (Eelsma?)**

Laes/Laurentius komt voor het eerst in 1511 alhier voor¹⁴ en is nog pastoor alhier in juni 1515.¹⁵ Het Burmaniaboek geeft aan dat Laes Eelsma, pastoor alhier, in 1463 overleed en te Sexbierum werd begraven; daar is hij een zoon van Rippert Eelsma en Catharina Maurisma.¹⁶ Het jaartal 1463 is echter niet juist¹⁷ (is het mogelijk 1523 geweest en heeft een persoonswisseling plaatsgevonden?).

¹ Verhoeven, 88.

² MF, 226.

³ Schoengen, 'Bloemkamp', 151 en aldaar n. 3.

⁴ Tjessinga V, 35.

⁵ BB I, 381.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ OFO I, 1`.

⁹ OFO I, 2 resp. Verhoeven, *Klokken*, 74.

¹⁰ OFO III, nr. 2.

¹¹ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3992, 100.

¹² Arch. Klooster Hospitaal nr. 36 reg. 5.

¹³ St. Jan nr. 935, 22v.

¹⁴ Tjessinga I, 41.

¹⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 42v.

¹⁶ Arch. EVC nr. 2575, 39v: *Laes Eelsma Pastor in Jorwert obijt a 1463 in Sexbierum sepultus*. De Walle, 783 nr. 5790 vermeldt eveneens de grafsteen te Sexbierum van Laes Eelsma, overleden Johannes ante portam Latinam 1463? Deze wordt echter geen Heer of Dominus genoemd; evenzeer ontbreekt een functieaanduiding. Volgens het Burmaniaboek zou de in 1463? overleden Laes een in 1570 overleden zuster Anna hebben gehad. Indien de in 1511 – 1515 genoemde pastoor Laes inderdaad een Eelsma was moet deze tot een latere generatie hebben behoord. Een Laes/Laurentius Eelsma/Wicheri of Ripperti komt niet voor bij Zijlstra noch in de lijst van wijdingen te Utrecht in de jaren 1506 – 1511.

Wellicht is hij de pastoor Lotharius uit de 16^e eeuw.¹⁸

vóór 1525 **Yetze.**¹⁹

1525/6 - †1556 **Hottye Fons**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1525/6.²⁰ Als zodanig overleed hij op 26 november 1556.²¹ Hij was een zoon van Lieuwe Fons en Catharina Aylva²² en aldus een volle neef van Thiaert Harinxma, pastoor te Heeg*. In maart 1514 werd Henricus alias Hottzio Leonis, van Leeuwarden, te Keulen als student ingeschreven.²³

1557 - 1580 **Mr. Anne Hottyez.**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 9 juni 1557.²⁴ In 1570 wordt hij officiaal van de bisschop van Leeuwarden²⁵ en tevens diens biechtvader.²⁶ In 1580 week hij uit naar Groningen waar hij in 1581 stierf.²⁷ Annius Hotses, van Bozum, was in 1576 te Douai als student ingeschreven.²⁸ Zijn zoon Sibrant overleed als soldaat in 1582 en werd te Groningen begraven.²⁹

Kapelaans

- 1550 **Reyn Jacobs**
van Franeker, kapelaan alhier, ontvangt 21 juni 1560 het placet op zijn benoeming als prebendaat te Tzummarum*.³⁰

1552 **Hendrik Pieters**
kapelaan alhier, verkoopt 13 juni 1552 als erfgenaam van zijn ouders een tiende deel in een huis op de Nieuwstad te Leeuwarden.³¹

Vicarie

Het patrocinium van de vicarie (prebende) is niet bekend.

1511 **Johannes**
vicarius.³²

¹⁷ Zo reeds Stb. I, 97, II, 64. Het vraagteken bij het jaartal ook bij De Walle, loc. cit.

¹⁸ *Oudheden en Gestichten* II, 259.

¹⁹ BB I, 381.

²⁰ RR nr. 40.

²¹ Tresoor, Collectie Graftschriften, Baarderadeel, i.v. Jorwerd.

²² Tresoor, Hs. PB 1041. Voor zijn afstamming Noomen en Verhoeven, 'Aelua', 159-160.

²³ Zijlstra nr. 12130; hij was niet in 1525 vicarius te Jelsum* zoals Zijlstra aangeeft.

²⁴ RA Baarderadeel nr. 4, 357.

²⁵ PB Hs. 1466. Hij is dit nog in 1574: Arch. RBG nr. 199 reg. 95.

²⁶ Tresoor, Gen. 537, Hs. Reddingius III, 86; Gabbema, Verhaal van Leeuwarden, 530.

²⁷ CE, 361.

²⁸ Zijlstra nr. 11926. Hij wordt reeds in 1557 Mr. genoemd maar een eerdere inschrijving wordt door Zijlstra niet vermeld.

²⁹ CE, 361.

³⁰ RR nr. 49, 16.

³¹ HCL, RA nr. FF 1, 168.

³² Tjessinga I, 35.

1549	Johannes vicarius. ³³
ca 1550/2	Jacobus bezit de prebende volgens een in veel opzichten niet betrouwbare lijst uit ca 1550/2. ³⁴
1558 - 1560	Tzierck Jellez./Theodoricus Jellonis wordt 7 maart 1558 als vicarius alhier geïnstitueerd ³⁵ en komt 15 januari 1560 als zodanig voor. ³⁶
1574 - 1580	Mr. Watthie Hottyez./Valerius Hottenius komt voor het eerst als vicarius alhier voor op 18 december 1574. ³⁷ Hij wijkt in 1580 uit naar Groningen ³⁸ en wordt in 1582 pastoor te Tjamsweer. ³⁹ Hij bleef trouw Katholiek en werkte ca 1595 in het geheim te Leeuwarden. Het Hof van Friesland verbande hem 31 januari 1596 voor drie jaren. ⁴⁰

Vrijlenen

Over de ca 1558/60 vermelde twee vrijlenen alhier⁴¹ is niets bekend.

Overige

Mogelijk hebben hier gestaan

vóór 1525/6	Wybe Tyaerts verkocht destijds land alhier. ⁴²
vóór 1525/6	Atte Poppinghe kocht onlangs land alhier. ⁴³
vóór 1540/1	Jelle Tyaerts verkocht land alhier. ⁴⁴

³³ Van Burmania, 18v.

³⁴ St. Jan nr. 1165.

³⁵ St. Jan nr. 1165.

³⁶ RA Baarderadeel nr. 4, 614.

³⁷ Tresoar, Hs. FG 837.

³⁸ CE, 361.

³⁹ GA, Arch. HJK nr. 582.

⁴⁰ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 35, 537; Hof nr. 7491, 177v (met vrijgeleide voor een eventueel dispuut met Leeuwarder predikanten). Vgl. Reitsma, Honderd jaren, 265-266.

⁴¹ St. Jan nr. 1165.

⁴² RR nr. 40.

⁴³ RR nr. 40.

⁴⁴ RR nr. 10, 13v.

JOURE

Hoewel Muller anders stelde is Joure nimmer een parochie geweest.¹ Het zogenoemde oude kerkhof zal behoord hebben bij het Anthoniusgasthuis aldaar², waaraan een kapel was verbonden. De ‘kercke ofte capelle’ werd in 1589 om militaire redenen afgebroken.³ Volgens Spanninga zou het gasthuis reeds in 1466 hebben bestaan.⁴

Aan de gasthuiskapel was blijkbaar een priester verbonden, althans is daarvan in 1561/2 sprake.⁵

Voor het overige wordt verwezen naar Westermeer*.

1561/2

N.N.

‘cappellaen van der Joure’ wordt in 1561/2 gezocht.⁶

¹ Muller, *Atlas*, 521; voor de weerlegging daarvan: Van Buijtenen, ‘Haskerland’, 116-117.

² R.S. van der Molen, ‘Jouster tsjerkhof’, 69-72.

³ Spanninga, ‘Joure’, 132 (cit. Arch. EVC nr. 5110); vgl. ook Spanninga, ‘Haskerlân’, 58.

⁴ Spanninga, ‘Joure’, 133; vgl. OFO II, nr. 66 (instelling weekmarkt alhier).

⁵ RR nr. 23, 84.

⁶ RR nr. 23, 84.

JOUSWIER

Patroon: **Petrus**¹

Bijzonderheden: een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1395 **Eliardus**²

1494 **Kempo**³

ca 1521/2-1525 **Theodoricus Suffridi**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu drie jaren pastoor te zijn.⁴ Afkomstig van Dokkum werd hij 13 september 1513 als student te Rostock ingeschreven.⁵ Theodoricus Zifridi, van Engwierum, werd 10 juni 1514 als subdiaken, 16 september 1514 als diaken en 16 december 1514 tot priester gewijd.⁶

1536/7 **Tjaert**
wordt 1536/7 ervan beschuldigd een vrouw te hebben ‘veruwert’ terwijl een medeplichtige aan de moord op de betrokken vrouw te Sneek is aangehouden.⁷

1569 **Andreas Paulus**
komt in 1569 als pastoor alhier voor.⁸ Op 27 september 1582 is sprake van Hylck, weduwe van heer Andries, oude pastoor alhier.⁹

1576 **N.N.**
wordt 29 februari 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰ Hij zal geweest zijn

- 1580 **Petrus Virdumensis**
gewezen pastoor alhier, verklaart 23 december 1580 te Keulen tot magister artium gepromoveerd te zijn; hij zal zijn vrouw trouwen en mag zijn leen houden mits hij als schoolmeester optreedt.¹¹ Hij kan dezelfde zijn als Petrus Virdum, 11 juni 1555 te Keulen als student in de artes ingeschreven.¹²

¹ Verhoeven, 89.

² Verhoeven, Klokken, 74.

³ Schotanus, Tablinum, 136.

⁴ Hof nr. 93, 4.

⁵ Zijlstra nr. 7634.

⁶ Dom nr. 2544, 39v, 94v; AAU 24, 1897, 5.

⁷ RR nr. 9, 46v.

⁸ Arch. Kollumerland nr. 121, 86.

⁹ RA Oostdongeradeel nr. 35, 121.

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

¹¹ Reitsma, 124.

¹² Zijlstra nr. 5568; niet zoals deze aangeeft reeds 1569 pastoor alhier.

JUBBEGA

Patroon: **Catharina**¹

Bijzonderheden: het oude kerkhof is nog bekend.² In mei 1540 delen de inwoners van Jubbega en Schurega* mee dat beide dorpen een vervallen kerk hebben, elk door een priester bediend; deze zijn door armoede gedwongen echter vertrokken. Zij verzoeken de bisschop beide kerken te mogen laten bedienen door één priester zoals ook vroeger wel gebeurd is, en verklaren zich bereid tussen beide dorpen een nieuwe kerk te bouwen.³ Tevens verzoeken zij de institutie van Johan Matijss als pastoor.³ Op 16 juni 1540 wordt goedgunstig op het verzoek beschikt.⁴ In 1553 is sprake van de parochiekerk van Jubbega en Schurega⁵; waarschijnlijk deed één van de twee kerkgebouwen nog als zodanig dienst. In 1580 wordt door beide dorpen opgegeven dat hun kerk vorig jaar op een nieuwe plaats herbouwd is maar niet door een bisschop is gewijd.⁶

Pastorie

- 1540 **Joannes Mathie**
wordt in juni 1540 als pastoor van Jubbega en Schurega geïnstitueerd.⁷ Hij werd in 1536 vicarius van de Laurentiusvicarie te Makkinga*.
- 1564 - 1565 **Harmen Jansz.**
pastoor, met de volmachten van beide dorpen genoemd op 8 april 1564 en 23 januari 1565.⁸
- 1571 **N.N.**
wordt 13 maart 1571 als pastoor te Jubbega en Schurega geïnstitueerd.⁹
- 1580 **Claes Leffertsz.**
komt 11 maart 1580 als pastoor van beide dorpen voor.¹⁰

¹ Verhoeven, 89 noemt 'Synte Katerina' in 1528 als belender, Arch. DCF nr. 274 (FT, nr 120). Op 16 juni 1551 en 31 maart 1552 is sprake van de 'patroonse' van Jubbega, Arch. DCF nrs. 131 en 142, zodat Catharina als de patroonheilige mag worden beschouwd.

² het bevindt zich aan de Schoterlandseweg bij de Zwanenburgreed; vgl. de Haan, Jubbega-Schurega, 3 en achterzijde omslag, en K. Huisman, in: Leeuwarder Courant 19 april 1990.

³ ABU nr. 538-5, 38 (vroeger lis bij ABU nr. 538-2, 26v en daarnaar gedateerd).

⁴ ABU nr. 583-2, 26v.

⁵ Arch. DCF nr. 128.

⁶ AFB, 22-23.

⁷ ABU nr. 538-2, 26v.

⁸ Hof nr. 16800, 579 vlg.

⁹ St. Jan nr. 1168.

¹⁰ AFB, 22-23.

JUTRIJP

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie was hier een vicarie of prebende, voor het eerst vermeld in 1511.²

Pastorie

(de door Van Burmania vermelde in 1325 overleden priester Menco³ hoort niet hier maar te Zeerijp⁴).

- (1393-1423) **Broderus**
(1409?) In een niet bekend jaar (wellicht 1409?) draagt bisschop Frederik aan de pastoor te Tjerkwerd de beslissing in appèl op van de zaak tussen Broderus, pastoor alhier, en twee leken over de inkomsten van appellant, welke zaak in eerste aanleg door de pastoor te Tjerkgaast als 'decanus superior' in Wagenbrugge berecht is.⁵
- 1469 **Johannes**⁶
- 1493 - 1514 **Auka/Aenka**
komt voor het eerst hier voor op en na 10 oktober 1493,⁷ zonder plaats 23 maart 1494,⁸ alhier 13 juli 1496⁹, als pastoor in 1511¹⁰ en aldus nog 25 augustus 1514.¹¹
- 1543 - 1546 **Atte/Otto**
komt voor het eerst als pastoor voor in 1543¹² en aldus nog 27 september 1546.¹³ Op 6 mei 1555 is sprake van rentebrieven, behorende tot de nalatenschap van Otto, pastoor alhier.¹⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Otto Gayconis, van Hommerts, 8 mei 1507 te Leuven als student ingeschreven.¹⁵
- ca 1550/2 **vacant**¹⁶
- 1558 - 1564 **Douwe Hylckez./Dominicus Hilconis**
wordt 4 oktober 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ Als zodanig komt hij nog voor 14 november 1564.¹⁸

¹ Verhoeven, 89.

² RvdA II, 89.

³ Van Burmania, 18v.

⁴ Jansen en Janse, *Kroniek Bloemhof*, 386-387.

⁵ ABU nr. 9, 40-40vo (Muller, *Regesten* nr. 1356; de tekst geeft *per decanum superiorem partium Wagenbrugge*, maar moet bij Muller op een verkeerde interpretatie (opperdeken) berusten: een 'decanus superior' bestond niet; 'superior' behoort bij 'partium' Wagenbrugge in de zin van Opper Wagenbrugge). Voor de mogelijke datering 1409 zie Tjerkwerd*.

⁶ PB Hs. 1469.

⁷ Oosterhout, 152.

⁸ Oosterhout, 162.

⁹ PG, nr. 176.

¹⁰ RvdA II, 87.

¹¹ Oosterhout, 606.

¹² BB I, 434.

¹³ Hof nr. 16689, 456.

¹⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 543 reg. 107.

¹⁵ Zijlstra nr. 8502.

¹⁶ St. Jan nr. 1165 (deze lijst is op veel punten onbetrouwbaar).

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

- 1573 **N.N.**
wordt 15 juli 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁹
- 1575 **N.N.**
wordt 12 oktober 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁰

Onze Lieve Vrouwevicarie

In 1511 is sprake van een vicarius, ook prebendaat genoemd.²¹ In oktober 1515 wordt het Onze Lieve Vrouweleen genoemd.²² Ca 1550/2 wordt de prebende²³, 1558/60 een vrijleen vermeld.²⁴

- 1511 **Marten**²⁵
- 1515 **Mr. Augustijn**
Op 18 oktober 1515 geven de Gelderse machthebbers in Friesland last om mr. Augustijn, aan wie het Onze Lieve Vrouwe leen van ‘Rijp’ toebehoort, daarin niet te storen en de verschenen renten binnen 14 dagen te Sneek aan heer Sybolt die hij op het leen heeft gezet (om het te bedienen) te betalen.²⁶
Augustinus kan dezelfde zijn als mr. Augustinus Aggers die vele malen in relatie met Karel, hertog van Gelre, genoemd wordt. Deze zond hem met o.m. Idzardus Gravius, pastoor geweest te Grouw*, in 1516 naar Noyon ter verdediging voor koning Frans I van Frankrijk van zijn rechten op Friesland tegenover Karel van Habsburg.²⁷
Hij was afkomstig van Groningen en werd 21 januari 1521 student te Leuven.²⁸ Tot 1526 bezat hij de Christophorusprebende te Loppersum.²⁹ Zijn verdere loopbaan is niet gevolgd. Op 30 maart 1558 komt Jaeyts (8 juni 1558: Benedixdr.), vrouw van Doede Gerbens, voor als erfgename van haar oom dr. Augustinus Agges, die een zate bezat te Hieslum.³⁰
- ca 1550/2 **vacant**³¹

¹⁸ RA Wymbritseradeel nr. 5, 586.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ St. Jan nr. 1168.

²¹ RvdA II, 89.

²² Tresoar, Hs. FG 834, bundel juli 1515 (afschrift van NA, Arch. ACB nr. 376).

²³ St. Jan nr. 1165 (vgl. noot 16).

²⁴ St. Jan nr. 1168.

²⁵ RvdA II, 89.

²⁶ Tresoar, Hs. FG 834, bundel juli 1515 (afschrift van NA, Arch. ACB nr. 376).

²⁷ Nijhoff, *Gedenkwaardigheden* VI.2, XXXIX-XLII.

²⁸ Zijlstra nr. 8360.

²⁹ Arch. Ewsum nr. (oud) 242, prot., 2v-3; (nieuw) nr. 348.

³⁰ RA Hennaarderadeel nr. 38, 409 jo. 460.

³¹ St. Jan nr. 1165 (vgl. noot 16).

KARNEWALD (=KAPPENBERG, = KEDDINGRIP)

Patroon: **Maria**

De lijst van kerken toebehorende aan de abdij te Stavoren volgens oorkonden van 1132, 1243 en 1245 noemt o.m. Karnewald (tussen Warns en Laaxum), in 1243 ook ‘Cappenborch’ genoemd.³² Muller veronderstelde dat Karnewald na 1243 verdrongen is, de kerk meer landinwaarts naar ‘Cappenborch’ verplaatst is en dat deze kerk vóór de 15^e eeuw eveneens verloren ging en werd vervangen door een kapel te Molkwerum*.³³ Postma nam een ligging in de buurt van Warns aan.³⁴

De Vries wees er in 1968 op dat in een in 1522 te Molkwerum opgesteld testament sprake is van ‘tho Cappenborrich in Onser Lyuer Vrouwen huiskenn’ en dat in 1969 door Halbertsma in een terrein dat nog steeds Cappenburg heet de restanten van een tufstenen kerkje of kapel gevonden werden.³⁵

Halbertsma zelf refereert in dat jaar aan de vondst van een kerkhof uit de 12^e-13^e eeuw met tufstenen resten op een afstand van ca 500 m. van de kerkstede van Warns (waarvan de tufstenen toren van vóór 1200 dateert).³⁶ Daarbij wijst hij op de vermelding in 1543 van een stuk land, toebehorende aan de pastorie te Molkwerum*, gelegen te Warns ‘by de olde kercke, heetende de Hoernen’ ... ‘ende de ander landen van de Pastorie by de olde Kerck heeft myn Heer de Abbeth aen hem gehouden, doe de kercke versettet werdde’.³⁷ Elders geeft Halbertsma aan dat de kerkstede van Keddingrip aan de Warnservaart te Warnsernoordburen is teruggevonden,³⁸ waarmee zonder twijfel hetzelfde object is bedoeld. De naam Keddingrip ontleende hij aan de schenkingen aan het klooster Werden o.m. aldaar, waarbij hij Keddingrip bij Warns lokalieerde.³⁹

Rekeningen van de grafelijkheid van Holland uit ca 1400 noemen ‘Cappen burch, Warlse en Molkenhuysen’,⁴⁰ waaronder van der Molen verstaat Noordwarns, Warns en Molkwerum.⁴¹ ‘Molkenhuzen’ komt ook in 1398 voor.⁴²

Het lijkt er dus op dat de zielzorg van de kerk van Kappenberg (afgebroken begin 13^e eeuw?) verplaatst is naar een waarschijnlijk reeds bestaande kapel in het jongere Molkwerum,⁴³ die in de lijsten van 1132, 1243 en 1245 ook niet voorkomt. Het in 1522 te Kappenberg genoemde ‘Onser Lyver Vrouwen huysken’ zal op het oude kerkhof de herinnering aan de oude kerk levend hebben gehouden, mogelijk als kleine kapel. Omdat in 1543 duidelijk sprake is van het ‘versetten’ van de kerk hoeft aan een samenvoeging van een parochie Kappenberg met een parochie Molkwerum niet gedacht te worden.

³² Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 128-129.

³³ Muller, Atlas, 591-592.

³⁴ Postma, 74-75.

³⁵ De Vries, *Molkwerum*; FT, nr. 100.

³⁶ Halbertsma, *Bulletin KNOB* december 1969, 128-130.

³⁷ BB I, 461.

³⁸ Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 341 n. 426 (zonder literatuurvermelding). Voor de situering ook: Mol, ‘Laaksum’, 110 kaart.

³⁹ Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 189 (bij zijn herleiding van de in de *Urbare der Abtei Werden* (Kötzschke, 13-15) genoemde plaatsen in: Terpen II, 145 is Keddingrip, genoemd in de schenking van Folkerus uit 855, nog als onbekende plaats opgevoerd).

⁴⁰ S.J. van der Molen, *Leeuwarder Courant* 9 juli 1977.

⁴¹ S.J. van der Molen, *Leeuwarder Courant* 9 juli 1977.

⁴² Verwijs, 171.

⁴³ Vgl. D.P. de Vries, loc. cit.

KATLIJK

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de huidige kerk werd ca 1525 gebouwd¹ ter vervanging van een kerk die ca 625 m. zuidoostelijker stond.²
Vanaf 1550 wordt hier een vicarie genoemd.³

Pastorie

1518/9- 1538 **Tyaerdt/Titardus Hiddonis**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 6 jaren pastoor te zijn.⁴ Hij is hier nog pastoor 4 juni 1538.⁵

1552 **Hendrick Smeynck**⁶

1571 - 1580 **Jacobus Wiggeri**
Op 20 september 1571 wordt hier een nieuwe pastoor geïnstitueerd.⁷ Dat moet dan Jacobus Wiggeri zijn geweest, die in 1571 als pastoor wordt genoemd⁸ en in 1580 uitweek; hij overleed te Groningen in 1581.⁹

Vicarie

- 1550 **Lolle Jouckez.**
resigneerde als vicarius op 15 juni 1550 wegens benoeming tot pastoor te Haskerhorne*.¹⁰

1550 - 1552 **Jelle Ayckez.**
onlangs priester geworden, ontvangt 13 juli 1550 het placet op de benoeming als vicarius alhier¹¹ en komt 21 augustus 1552 als zodanig voor.¹²

1570 **N.N.**
wordt 13 oktober 1570 als vicarius alhier geïnstitueerd.¹³

1572 **N.N.**
wordt 11 januari 1572 als vicarius geïnstitueerd.¹⁴

¹ MF, 233.

² Halbertsma, Bulletin KNOB 77(1978) 109-110; K. Huisman, Leeuwarder Courant 19 april 1990.

³ RR nr. 49, 15.

⁴ HOF NR. 93, 13V.

⁵ Hof nr. 16481, 17.

⁶ Arch. DCF nr. 47.

⁷ St. Jan nr. 1168.

⁸ Van Burmania, 20v.

⁹ CE, 367.

¹⁰ RR nr. 49, 15.

¹¹ RR nr. 49, 17.

¹² Arch. DCF nr. 47.

¹³ St. Jan nr. 1168.

¹⁴ St. Jan nr. 1168.

- 1573 **N.N.**
wordt 11 maart 1573 als vicarius geïnstitueerd.¹⁵
- 1575 **N.N.**
wordt 5 juli 1575 als vicarius geïnstitueerd.¹⁶
- 1580 **N.N.**
‘clerck’ geniet volgens opgave in maart 1580 de inkomsten van de vicarie.¹⁷

¹⁵ St. Jan nr. 1168.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ AFB, 21.

KATRIJP

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerkstede is bekend.¹ Of de parochie Katrijp uit Luinjeberd* - of samen met deze - uit Oldeboorn is ontstaan is niet te zeggen. Het patronaatsrecht van de kerk te 'Oldekatrijp' kwam in 1315 definitief aan het Duitse huis te Nes²; dat van de kerk te Terband bleef toen aan de bisschop.³ Mol merkt op dat het patronaatsrecht van de van Katrijp afgesplitste parochie Terband (eigenlijk dus het 'Nije' Katrijp) na 1315 ook aan het Duitse huis kwam.⁴ Volgens een overzicht van kloosters zou in 1301 onder incorporatie van de kerk van Katrijp een cisterciënzer vrouwenklooster aldaar zijn gesticht, dat ca 1375 naar de Duitse orde zou zijn overgegaan, in 1401 verplaatst naar Nes maar in 1514 weer terug naar Katrijp en uiteindelijk in 1518 naar Luinjeberd.⁵ Dit beeld behoeft enige bijstelling: van een stichting in 1301 is niets bekend. Tot het Duitse huis te Nes behoorden zusters die vóór ca 1375 in een aparte behuizing waren ondergebracht, het convent van Katrijp geheten. Omstreeks die tijd verlieten de zusters het huis en trokken zij naar Nes, aanleiding in 1400 voor de landgemeenten Boornego, Schoterland en Stellingwerf de landcommandeur van de Duitse orde te verzoeken de oude situatie te herstellen.⁶ Halbertsma begreep dit verzoek ten onrechte aldus dat de kerk van Katrijp toen niet meer door een priester bediend werd.⁷ Wanneer de parochies Katrijp en Terband* zijn verenigd, is niet bekend. In ieder geval moet dat vóór ca 1490 zijn geweest. De Taxenlijst van ca 1501 noemt 'Katrynbant ofte Opperbant' als één plaats.⁸ De kerk is blijkbaar steeds door priesters van de commanderij van Nes bediend geweest.

Pastorie

- 1491-1492 **Jacobus**
komt 15 juli 1491 voor als pastoor te Katrijp en Terband⁹, als pastoor van Terband op 13 april 1492¹⁰ en is mogelijk dezelfde als Jacobus Reyner, die 10 december 1511 als persona van Foppe Hans in verband met de betaling voor verkocht land te Birstum zegelt¹¹ en wellicht te Nes (Ut.)* stond.
- 1518 - 1520 **Reyner van der Elburg**
komt als pastoor van beide plaatsen voor op 17 september 1518¹² en als pastoor van Terband op 11 oktober 1520.¹³ Van 1523 tot 1525 is hij pastoor te Rottum*, van

¹ Huisman, 'Riperkrite', 8 en kaart, 16.

² ARDOU nr. 2291.

³ ARDOU nr. 2291.

⁴ Mol, *Friese huizen*, 76 en 347 n. 102.

⁵ Tresoar, Lijst van kloosters volgens orden.

⁶ Mol, *Friese huizen*, 66 (cit. De Geer II, 533).

⁷ Halbertsma, 'Bornego', 58.

⁸ GPCV II, 28.

⁹ OFO IV, nr. 85.

¹⁰ Arch. Haskerconvent nr. 4 reg. 41.

¹¹ OFO II, nr. 256.

¹² Arch. Grietman van Aengwirden nr. 2.

¹³ OFO II, nr. 296.

1526 tot 1546 commandeur van Nes.¹⁴

1544 - 1546

Hubertus Schooff

komt als pastoor van beide plaatsen voor op 15 oktober 1544.¹⁵ Hij werd kort vóór 19 december 1546 als opvolger van de voorgaande gekozen tot commandeur van Nes¹⁶ en bleef dit tot zijn overlijden in Haarlem, waar hij ‘privatem’ leefde, in 1583.¹⁷ Hij was afkomstig van Oudelande.¹⁸ In 1577 is hij ook pastoor te Nes*.

Voor het overige wordt verwezen naar Terband*.

¹⁴ Mol, *Friese huizen*, 319.

¹⁵ ARDOU nr. 29.

¹⁶ ARDOU nr. 29.

¹⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

¹⁸ Mededeling J.A. Mol.

KIMSWERD

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: in de late 11^e eeuw werd het tufstenen schip van de kerk gebouwd.² Kimsward was een dochterkerk van Arum* en maakte aldus deel uit van het complex dat volgens Broer door bisschop Koenraad (1076-1099) aan de Paulusabdij te Utrecht werd geschonken.³ Op een onbekend tijdstip heeft deze abdij haar rechten op de kerk alhier verloren.⁴

Behalve de pastorie was hier een vicarie: een vicarius wordt voor het eerst in 1446 genoemd.⁵ In 1532⁶ en 1561⁷ is sprake van een prebende; in 1546 van een vicarius en een prebendaat.⁸

Pastorie

Greydanus maakt melding van een oud geschrift van Martinus Gerlaci de Pingium, pastoor alhier, herschreven 1575 en nadien door hem anderen aangevuld. Daarin is opgenomen een lijst van hem bekende pastoors, vicarissen en prebendaten; jaartallen worden helaas niet gegeven. Verschillende van de genoemden zijn ook uit andere bronnen bekend. Voorzover dat niet het geval is zijn de betrokkenen zonder jaar opgevoerd. Voorzover valt te beoordelen volgde Greydanus een chronologische volgorde.⁹ Over het handschrift is verder niets bekend.

- 1436 **(Mr.) Andries (Waltges/Walteri)**
Op 22 juli 1436 wordt Andries, pastoor alhier, gekozen als pastoor te Franeker*.¹⁰ Mogelijk is hij dezelfde als Andreas de Frisia, in 1431 als student te Leuven ingeschreven.¹¹
- 1444 **Johannes (Epez.)**
pastoor alhier, ruilt 1 mei 1444 met zijn broer Hanka her Epaz. te Wilsum (Wolsum) land.¹² Wie heer Epa was is niet bekend.
Johannes was de vader van Tjerck, Jarich (pastoor te Wommels*), Baucke en Pier.¹³
- 1445/6 **N.N.**
dan alhier geïnstitueerd.¹⁴
- 1445/6 **N.N.**
dan alhier geïnstitueerd.¹⁵

¹ Verhoeven, 89.

² MF, 183. Over een mogelijk voorafgaand gebouw is niets bekend.

³ Broer, *Uniek*, 454-457.

⁴ Broer, *Uniek*, 466, 470-471.

⁵ St. Jan nr. 935, 21.

⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 749 II.

⁷ Van Burmania, 20v.

⁸ RvdA III, 484.

⁹ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

¹⁰ OFO II, nr. 22.

¹¹ Zijlstra nr. 9532.

¹² OFO I, nr. 93.

¹³ GA Bolsward, Inventaris Archief Weeshuizen, IX.

¹⁴ St. Jan nr. 935, 21v.

¹⁵ St. Jan nr. 935, 22.

- 1446 **Jaricus**
kwam hier in 1446.¹⁶
- 1461 **Bernardus**¹⁷
Als mgr. Baernt wordt hij door Greydanus genoemd. Mogelijk is hij dezelfde als heer Bernd ‘to Campswert’, vermeld in 1466.¹⁸
- 1485 - † 1486 **Johannes**
Hij wordt ook door Greydanus vermeld.¹⁹ Johannes, persona alhier overleed 15 juni 1486; zijn grafzerk werd in oktober 2011 teruggevonden.²⁰
- 1492 **Dirck**
komt eveneens voor in de lijst van Greydanus.²¹
- z.j. **Foppe**
wordt door Greydanus na de voorgaande en voor de volgende genoemd.²²
- 1496 - 1504 **Tyaerd/Titardus**
komt hier voor het eerst voor als pastoor 5 juli 1496²³ en aldus nog 14 april 1504.²⁴
- 1507 - 1512 **Johannes Hi.dason**
komt hier voor het eerst als pastoor voor op 21 februari 1507²⁵ en aldus nog in 1512.²⁶ Hij wordt door Greydanus niet genoemd.
- z.j. **Mgr. Haringh**
Hij wordt door Greydanus tussen Tyaerd en mr. Jelto genoemd;²⁷ hij kan hier ook tussen 1504 en 1507 hebben gestaan.
- ca 1518/9-1527 **Mr. Jelto Jeltonis**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 6 jaren pastoor te zijn.²⁸ Mr. Jelte komt als zodanig voor op 5 juni 1521²⁹; hij is hier nog pastoor op 2 april 1527.³⁰ Ook hij komt bij Greydanus voor.
- 1527/8 - 1533 **Olfert Gerardi**
komt voor het eerst in 1527/8 als pastoor alhier voor,³¹ tekent als Olferdus Gerardi

¹⁶ St. Jan nr. 935, 21.

¹⁷ PB Hs. 1466.

¹⁸ OFO III, nr. 7.

¹⁹ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

²⁰ Mededeling H. de Walle, Groningen, d.d. 26 oktober 2011.

²¹ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

²² Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

²³ PG, nr. 158.

²⁴ OFO I, nr. 480.

²⁵ OFO I, nr. 524; Hi.dason volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 319.

²⁶ OFO IV, nr. 214.

²⁷ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

²⁸ Hof nr. 93, 14.

²⁹ OFO II, nr. 306. Hoewel ‘Mr.’ genoemd, niet vermeld door Zijlstra.

³⁰ Hof nr. 16480, 18.

³¹ RR nr. 42, 169.

kort na 28 februari 1531³² en is hier nog 18 oktober 1533.³³

1543 - †1557

Benedictus Seerpsz. Olenius

Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1543³⁴, vervolgens op 9 februari 1548.³⁵ Hij wordt Olenius genoemd 27 juni 1554.³⁶ Hij was een zoon van Seerp Piers (die een broer Pier Piers had) en had als broers Pier en Seerp en een zuster Sas.³⁷ Hij overleed 9 september 1557.³⁸ In 1557/8 wordt Abbe Jellez. te Nijland als voormond over zijn gelegitimeerde kinderen genoemd.³⁹ Een vermelding als procespartij op 7 juni 1559⁴⁰ moet postuum zijn geweest. Zijn erfgenamen worden 6 maart 1562 genoemd.⁴¹

(ca 1550/2

Nicolaus

Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt een Nicolaus als pastoor alhier;⁴² deze vermelding kan niet juist zijn).

1557/8 – 1562

Jencke Hessels

Voor het eerst komt hij 1557/8 als pastoor alhier voor.⁴³ In 1559/60 worden Jencke Hessels, pastoor, en Sybolt Auckesz., vicarius alhier, verhoord door de procureur-generaal.⁴⁴ Hij is hier nog pastoor in april 1562.⁴⁵ Hij wordt door Sibrandus Vomelius beschreven als ‘een rokeloos, wilt ende woest mensche’ die omstreeks 1560 in een herberg te Franeker in dronkenschap twist kreeg en een man doodstak; deswegen werd hij uit het land gebannen.⁴⁶

ca 1562

Sibrandus Vomelius (Sybrant Gerritsz)

schrijft dat na de verbanning van de voorgaande door de ingezetenen ‘S.V.’ als pastoor werd beroepen; hij zou door zijn voorganger zijn bedreigd ‘maer de Heere heeft S.V. bewaert’.⁴⁷ Met de initialen kan geen ander zijn bedoeld dan Vomelius zelve (vandaar ook de wetenschap over zijn voorganger). Hij is hier dan slechts korte tijd geweest (in 1565 wordt hier een ander genoemd) en week om geloofsredenen uit. In 1573 komt hij voor als predikant te Hem (NH), in 1578 te Oosthuizen (NH), keert in dat jaar naar Friesland terug om de requesten ten behoeve van de Religievrede te organiseren, is in 1580 predikant te Pietersbierum tot ca 1590, bediende in 1585 ook Wijnaldum, wordt in 1591 predikant te Oosterbierum,

³² Hof nr. 90.

³³ Hof nr. 16687, 641.

³⁴ BB I, 302.

³⁵ Joosting en Muller, *Bronnen*, afd. 6 en 7, dl VI, 401-402 dateren 9 februari 1538, cit. Arch. Oud-Bisschoppelijke Clerezy I. nr. 5, 19v = thans Arch. Oud-Katholieke Kerk in Nederland nr. 16, 19v; datering 9 februari 1548 volgens hetzelfde stuk in St. Marie i. 2761, 46.

³⁶ Obreen, *Archieven Harlingen* nr. 3 reg. 1.

³⁷ Aldus RR nr. 14 (1546/7), 13 (verkoop van land); de verwanten ook RR nr. 21 (1557/8), 79v-80.

³⁸ Greydanus, *Naamlijst* 64-65.

³⁹ RR nr. 21, 24. De legitimatie niet in: Plomp, ‘Legitimatie’, 80-135. Deze kinderen zijn blijkbaar geweest Seerp Benedix te Kimsward, Tiete Benedix te Stiens, Bernu Benedix, Inthie Benedix, Yet Benedix en Gelt Benedix, allen genoemd in een proces op 11 mei 1583, Hof nr. 16700, 180 (jo. Hof i. 16702, 9, 23 maart 1586) (mededeling Y. Brouwers, 6 juli 2006).

⁴⁰ Hof nr. 16691, 227.

⁴¹ Hof nr. 16692, 276.

⁴² St. Jan nr. 1165.

⁴³ RR nr. 21, 79v.

⁴⁴ RR nr. 22, 55.

⁴⁵ Arch. EVC nr. 2944.

⁴⁶ Vomelius, *Een boeck*.

⁴⁷ Vomelius, *Een boeck*.

daar emeritus in 1605.⁴⁸ Sibrandus Vomelius, 20 september 1609 te Franeker als student ingeschreven,⁴⁹ lijkt ons eerder een kleinzoon dan de betrokkene zelf. De kerkerekeningen van Pietersbierum tekent hij steeds met Sybrant Gerritsz.⁵⁰ Hij of de na te noemen Sibrandus Jacobi is mogelijk dezelfde als Sybrandus, predikant alhier, genoemd in juni 1581.⁵¹

1565

Aedger Hessels⁵²

Van 1574 tot 1580 is hij bekend als vicarius te Tzum*.

- ca 1567

Sibrandus Jacobi

pastoor alhier, moest in deze tijd het land verlaten.⁵³ Hij is in 1570 nog te Emden, werd kort daarop huisonderwijzer bij een hoofdelling te Gross Midlum (Ofr.), was van 1590 tot 1591 predikant te Kanhusen (Ofr.), van 1591 tot 1600 te Pilsum (Ofr.) en van 1600 tot zijn overlijden in 1603 te Wybelsum (Ofr) 1603.⁵⁴ Mogelijk hij of de hiervoor genoemde Sibrandus Vomelius is dezelfde als Sybrandus, in 1581 genoemd als predikant alhier.⁵⁵ Hij moet dan echter vóór 1584 weer zijn vertrokken.

1571

N.N.

wordt 30 juni 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁵⁶

1575 - 1580

Martinus Gerlaci

van Pingjum, is pastoor alhier in 1575⁵⁷, komt vervolgens 17 november 1577 als zodanig alhier voor⁵⁸ en is dat nog in 1580.⁵⁹

In 1565 wordt hij prebendaat te Exmorra* waar hij in 1568 niet meer is.

Laurentiusvicarie

Van een vicarius is voor het eerst sprake in 1446.⁶⁰ In 1512 is sprake van de Laurentiusvicarie, blijkbaar ter collatie van de bevolking⁶¹; de patroonheilige is dan dus dezelfde als die van de kerk.

1446

Jacobus⁶²

⁴⁸ Romein, 203, 207, 213; Bergsma, 497.

⁴⁹ Zijlstrta nr. 2081.

⁵⁰ Arch. HG Pietersbierum nr. 51, 1584vlg. De synodale acta tekent hij als Vomelius.

⁵¹ RA Franeker nr. 127, 42 (deze is geld schuldig wegens in die maand geleverde schoenen); Romein, 197 noemt hem niet.

⁵² Van Burmania, 20v.

⁵³ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88 (Sibrandus Kimswertius); Judoci, 'Ephemerides', 423 (Sybren, pastoor te Kimswert); Harkenroht, 'Naemlijst', 74 (Sybrandus, pastoor 'Himswert'), met: 'Aenmerkingen', door dezelfde, 598 (Sibrandus Jacobi, gewezen pastoor in Friesland, gevlucht naar Emden, 1570 te Gross Midlum); Andrae, 'Naemlijst', 16 (met verwijzing naar Wybelsum). Reershemius, 549 geeft aan dat Sibrandus Jacobi te Heidelberg studeerde, daar in 1589 disputeerde en in 1590 te Canhusen kwam. Hij merkt daarbij op dat Harkenroht, 'Naemlijst', 156 zegt dat hij een Fries vluchteling was.

Reershemius acht dat weliswaar mogelijk maar het schijnt dat hij wel geen 'Prediger' (predikant) te Kimswert geweest is voor hij te Canhusen beroepen werd. Harkenroht moet dan de mededeling van Vomelius, die hier als pastoor werd beroepen, betrokken hebben op Jacobi. Van een predikantsschap is uiteraard geen sprake geweest.

⁵⁴ Reershemius, 707 en 584. De tekst van zijn grafzerk te Wybelsum: J.I. Harkenroht, *Oostfriesche Oorsprongkelikheden*, 304.

⁵⁵ RA Franeker nr. 127 n. 42 (vgl. noot 50).

⁵⁶ St. Jan nr. 1168.

⁵⁷ Hij stelde het door Greydanus, *Naemlijst*, 64-65 genoemde geschrift in 1575 op.

⁵⁸ HCL, RA nr. Y 10, 41.

⁵⁹ Van Burmania, 20v.

⁶⁰ St. Jan nr. 935, 21.

⁶¹ Aud nr. 1528, 209.

1496	Idze ⁶³ Ook hij wordt door Greydanus genoemd.
1502 - 1504	Wybe Op 26 oktober 1502 komt een regeling tot stand tussen Albert, pastoor te Gaast* en Wybe, vicarius alhier, mede als volmacht van zijn moeder Al, weduwe van Take, en zijn broers en zusters. ⁶⁴ Ook op 14 april 1504 komt hij als vicarius voor. ⁶⁵ Op 31 mei 1505 heet hij broer van Otto Takez. en is hij pastoor te Lutkewierum*. ⁶⁶ Met deze broer en zijn moeder komt hij reeds 31 mei 1493 voor (als Wybrandus) maar dan is hij blijkbaar nog geen priester. ⁶⁷ Hij was een zoon van Taeka Hemmez. ⁶⁸
- †1512	Geltetus Greydanus noemt na Ids als vicarius alhier Jelto Jacobs. ⁶⁹ Op 14 augustus 1512 wordt na het overlijden van Geltetus door de Stadhouder als vicarius van de Laurentiusvicarie gepresenteerd
1512	Hamricus (wel: Haringus) Olfardi omdat door de bevolking niemand gekozen was. ⁷⁰ Haringh wordt door Greydanus genoemd.
z.j.	Rein wordt door Greydanus na de voorgaande als vicarius genoemd. ⁷¹
z.j.	Epcke wordt eveneens door Greydanus als vicarius vermeld. ⁷²
1534 - 1543	Mr. Baucko Peeckesz. Mr. Baucke alhier wordt genoemd 9 mei 1534 en 28 november 1534. ⁷³ Baucko Peeckesz. komt als vicarius alhier voor in 1543. ⁷⁴
1546	Dirck Pietersz. ⁷⁵
ca 1550/2	Nicolaus komt in een op veel punten onbetrouwbare lijst voor als vicarius alhier. ⁷⁶
- †1556	Henricus

⁶² St. Jan nr. 935, 21.

⁶³ GA Kampen, RA nr. 76, 253.

⁶⁴ OFO I, nr. 458.

⁶⁵ OFO I, nr. 480.

⁶⁶ OFO I, nr. 502.

⁶⁷ OFO IV, nr. 100.

⁶⁸ Mededeling Y. Brouwers, 12 oktober 2007.

⁶⁹ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

⁷⁰ Aud nr. 1528, 209.

⁷¹ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

⁷² Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

⁷³ GA Bolsward, O.A. nr. 749 II. Hoewel 'Mr.' genoemd is een inschrijving als student niet gevonden.

⁷⁴ BB I, 302.

⁷⁵ TvdA III, 484.

⁷⁶ St. Jan nr. 1165.

vicarius alhier, overleden in 1556.⁷⁷

- 1558 **Reynerus Bernardi**
wordt als vicarius alhier geïnstitueerd op 21 juli 1558⁷⁸ en komt als zodanig voor 10 november 1558.⁷⁹
- 1559 – 1559/60 **Sybolt Auckesz.**
wordt 28 februari 1559 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁸⁰ In 1559/60 worden hij en de pastoor door de procureur-generaal ondervraagd.⁸¹
- 1571 **N.N.**
wordt 30 juni 1571 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁸²
- 1573 **N.N.**
wordt 23 juni 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁸³

Prebende

In 1546 is sprake van zowel een vicarius als van een prebendaat.⁸⁴ Een prebende wordt in 1543 niet vermeld. Het patrocinium is niet bekend.
Als prebendaten noemt Greydanus

z.j. **Wilhmii** (wellicht leesfout voor **Wilhelmus**?)
Johannes
Sjoucke
Syds⁸⁵

die geen van alle anderszins bekend zijn.

Mogelijk behoorde tot de prebende

1530 - 1532 **Hillebrant**
Op 19 oktober 1530 wordt Hillebrant alhier genoemd.⁸⁶ Blijkens een vermelding van oktober/november 1532 had Hilbren alhier land te Itens verkocht.⁸⁷

Tot de prebende moeten worden gerekend

1532 **Syurt**
als prebendaat genoemd 6 augustus 1532.⁸⁸

⁷⁷ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

⁷⁸ St. Jan nr. 1165.

⁷⁹ RA Franekeradeel nr. 94, 417.

⁸⁰ St. Jan nr. 1165.

⁸¹ RR nr. 22, 55.

⁸² St. Jan nr. 1168.

⁸³ St. Jan nr. 1168.

⁸⁴ RvdA III, 484.

⁸⁵ Greydanus, *Naamlijst*, 64-65.

⁸⁶ RA Hennaarderadeel nr. 36, 112.

⁸⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 14 en 173.

⁸⁸ GA Bolsward, O.A. nr. 749 II.

1561

Menne Ockesz.

cler. Trai. d. en prebendaat alhier, wordt 17 december 1561 door zijn vader Ocko Ockesz. vertegenwoordigd.⁸⁹ Fedde Ockesz., pastoor te Teroele*, was zijn oom.⁹⁰

⁸⁹ Hof nr. 16692, 261.

⁹⁰ Walsweer, 'Rouckema's', 96-97 n. 7.

KLOESEWIER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Elzinga stelde in 1976 de contouren vast van een bakstenen kerk en een houten voorganger met bijbehorende grafvelden; op het tweede werd een uit tufstenen gebouwd graf gevonden. Als datering gaf hij aan 13^e en 14^e eeuw.⁹¹ De Langen die de resultaten van het onderzoek opnieuw interpreteerde kwam tot een indirecte datering van de stenen kerk uit de 11^e/12^e eeuw met daaronder een grafveld waarvoor hij als datering 10^e/vroeg 11^e eeuw aanhoudt.⁹² Resten van een bij dit eerste grafveld behorende kerk werden niet aangetroffen, ongetwijfeld – zoals hij schrijft – ten gevolge van het in recente tijd aftoppen van het kerkhof. Op de plek werden sporen van nog oudere boerderijen getraceerd, volgens hem als 10^e -eeuws te dateren⁹³ (met mogelijk nog iets oudere sporen). Waterbolk concludeerde daarentegen dat het gevonden houten bouwwerk uit de 10^e eeuw wel degelijk een kerk was.⁹⁴ Het gebied is mogelijk al in de 12^e, anders in de 13^e eeuw verlaten evenals dat van Vlierbosch* tengevolge van vernatting door inklinking en oxidatie van het veen.⁹⁵ Kerkelijk is het geheel onder Boornbergum* komen te vallen.

⁹¹ Elzinga, *DVF* 57 (1977) 118. 144.

⁹² De Langen, 94, 114.

⁹³ De Langen, 120-121.

⁹⁴ Waterbolk, 'Houten gebouwen', 53-54.

⁹⁵ De Langen, 121-124.

KOLDERWOLDE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk bestond nog in 1833 maar is vóór 1845 verdwenen.¹ Naast de pastorie was hier een vicarie, vermeld in 1538,² ca 1550/2³ en 1558/60,⁴ wel hetzelfde leen als de in 1560-1561 vermelde prebende.⁵

Pastorie

ca 1500- 1505 **Mr. Stephanus Sythies/Theodorici**

In 1504, 1505 en 1506 wordt steeds voor drie jaren aan mr. Stephanus Sythies commissie gegeven als deken van Stavoren.⁶ In 1505 wordt hij daarbij pastoor alhier genoemd;⁷ ook ca 1500 komt hij alhier maar dan zonder functieaanduiding voor.⁸

vóór 1523-1527 **Marten**

pastoor alhier, betaalt 4 september 1527 opnieuw consentgeld voor land, door hem tijdens de Gelderse bezetting gekocht.⁹

1533 - 1546 **Jettye Gaethiesz.**

Op 11 september 1533 wordt Jettye, pastoor (zonder plaats), gedaagd door Jarich Jettyez. alhier.¹⁰ Op 26 maart 1539 komt Jettye, pastoor alhier, voor als *curator litis* over Jaettye Gaethiesz.,¹¹ op 2 december 1539 Jettye Gaeethiesz. als zodanig over zijn broer Jayttye.¹² Als pastoor komt hij ook voor in 1543¹³ en op 12 juli 1546.¹⁴

1549 - 1550 **Folkert Martens**

komt als pastoor alhier voor 28 mei 1549¹⁵ en 16 april 1550.¹⁶

1552 - 1579 **Jettye Claesz.**

Op 24 augustus 1552 procedeert heer Ysbrand Balk (te Heeg) tegen Jettye, pastoor alhier.¹⁷ Jettye Claesz. komt daarna meermalen als pastoor alhier voor: 13 april 1567,¹⁸ 6 oktober 1571¹⁹ en voor het laatst 9 oktober 1579.²⁰ Op 2 mei 1571 wordt

¹ Abma, *Himmelumer Aldefurd*, 267.

² PB Hs. 1466.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ Hof nr. 16692, 54, 191.

⁶ Oudmunster nr. 1738, rekeningen 1504, 1505, 1506; in een dubbel exemplaar van de rekening over 1504 heet hij Theodorici. Latere jaren komen in de rekeningen niet voor.

⁷ Oudmunster nr. 30-3, 46v.

⁸ Zonder functie alhier ca. 1500: Oudmunster nr. 30-3, 32v.

⁹ RR nr. 57, 177v.

¹⁰ Hof nr. 16687, 610.

¹¹ Hof nr. 16481, 222 jo. Hof nr. 16689, 73, 4 maart 1539.

¹² Hof nr. 16481, 352.

¹³ BB I, 461.

¹⁴ Hof nr. 16689, 450.

¹⁵ Hof nr. 16690, 56 (begin van het proces).

¹⁶ Hof nr. 16690, 56 (vonnis).

¹⁷ Hof nr. 16690, 236.

¹⁸ RA Gaasterland nr. 82, 111-112.

¹⁹ Hof nr. 16801, 24.

²⁰ Hof nr. 16698, 133.

hij met zijn broer Tyebbe en overleden broer Marten genoemd.²¹ In 1580 is hij pastoor te Harich*.

- 1580

Lollius (Philippus)

pastoor alhier, week in 1580 uit en nam dienst onder de hopman Camminga.²² Zonder twijfel is hij dezelfde als Lollius Philippus, van 1570 tot 1576 bekend als pastoor te Ypekolsga* en daarin 1580 niet meer.

Vicarie/prebende

In 1538 wordt een vicarius genoemd,²³ in 1560-1561 een prebendaat.²⁴ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

1538

Haringh²⁵

1560 - 1561

Haytze Tiaerts

komt als prebendaat alhier voor op 20 maart 1560²⁶ en 12 juni 1561.²⁷

²¹ RA Gaasterland nr. 5, 87v.

²² CE, 352.

²³ PB Hs. 1466.

²⁴ Hof nr. 16692, 54, 191.

²⁵ PB Hs. 1466.

²⁶ Hof nr. 16692, 54.

²⁷ Hof nr. 16692, 191.

KOLLUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: gezien het patrocinium kan de stichting van de kerk teruggaan op de bisschoppen van Utrecht. Aan de huidige kerk ging een tufstenen vooraf.² Niet uitgesloten is dat die een houten voorganger had.³ Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst voorkomende in 1476⁴ maar ouder omdat in 1472 reeds sprake is van het derde leen, te weten Goenghe leen.⁵ In 1498 is voor het eerst sprake van het Sacramentsleen,⁶ terwijl later ook voorkomen het Annaleen en het Kruisleen.

Pastorie

ca 1300 **Eibertus**
Te Oldekerk is gevonden diens op ca 1300 gedateerde zegelstempel.⁷

1383 **Lyudulfus Ryneri**⁸

1472 - 1490 **Mr. Geert op der/ter Lane**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 12 november 1472.⁹ Hij is dit nog 17 september 1490.¹⁰

1500 - 1505 **Mr. Ulfert Sybrandi**
komt 18 augustus 1500 als proost van Loppersum, pastoor alhier en raad van hertog Albrecht van Saksen voor.¹¹ Hij is vanaf 1482 pastoor te Westeremden¹² en een zoon van Sybrant Ulfers, proost van Loppersum, en Deweke Barnaars.¹³ Ook van Albrechts opvolger George was hij raad: als zodanig en als pastoor alhier komt hij voor ca 15 mei 1502.¹⁴ Pastoor alhier is hij nog 28 maart 1505;¹⁵ kort nadien is hij naar Westeremden teruggekeerd waar hij in 1535 overlijdt.¹⁶

1524 - 1537 **Mr. Eyske Regneri**
van Kollum. Mr. Eeske komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 18 november 1524¹⁷ en is dit nog in 1537.¹⁸

¹ Verhoeven, 89.

² Van den Berg, *Kollumerland*, 46, 52.

³ Halbertsma, 'Kerkopgravingen', 116-119.

⁴ Arch. Gerkesklooster nr. 27 reg. 30.

⁵ FT, nr. 29.

⁶ RA Kollumerland nr. 62, 58.

⁷ Zijlstra, 'Corpus', 55: randschrift: S EIBTI PLEBANI D COLL.

⁸ OGD nr. 715; zegelrandschrift: S LVDVLFI RYNERI, Tresoar, Zegelfoto nr. 1343.

⁹ OBO I, nr. 234. De naam 'op der Laen' volgens het zegelrandschrift uit 1474, Tresoar, Zegelfoto nr. 31; 'ter Lune': Arch. Diverse kloosters nr. 22 reg. 14, 1488. Hoewel 'Mr.' Is een inschrijving als student niet gevonden.

¹⁰ Arch. Diverse kloosters nr. 22 reg. 15.

¹¹ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 38. Over hem: Vries, *De Heeren van den Raede*, 191.

¹² Arch. Ewsum nr. (oud) 239 reg. 241/(nieuw) 413.

¹³ GA, Arch. Jacob- en Annengasthuis nr. 36 reg. 14.

¹⁴ Sicke Benninge, 62-63.

¹⁵ Sicke Benninge, 77.

¹⁶ Arch. HJK nr. 40, 1v reg. 106.

¹⁷ Arch. Tjaardastate nr. 632.

Everardus Collum werd 6 oktober 1507 als student in de rechten te Keulen ingeschreven.¹⁹ Esko Reyneri de Collum werd 16 februari 1510 tot priester gewijd.²⁰

1550 - 1565

Reynerus Meinardi

komt hier voor het eerst als pastoor voor 6 maart 1550²¹, voor het laatst 18 maart 1565.²² Hij was volmacht van Oostergo op de landdag van juli 1559 en had aldus een werkzaam aandeel in het verzet tegen de bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus.²³ Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige pastoor te Noordlaren in 1569-1570²⁴ en vertrok hij later naar Oostfriesland: op 13 maart 1596 is sprake van wijlen Reynardus Meynardi, predikant te Barthe.²⁵

- 1567

Johannes Bogerman

was pastoor alhier (hij zou hier ca 1564 gekomen zijn²⁶) en moest in 1567 vertrekken; althans geven Winsemius²⁷ en Jodoci²⁸ aan dat de pastoor (naamloos) alhier vertrok (Poppius geeft niet de pastoor maar de vicarius Gerardus Husing op als van hier vertrokken²⁹).

Hij ging naar Oostfriesland, was in 1575 predikant te Jennelt en Uplewert, 1578 te Appingedam, 1580-1592 te Bolsward, 1592-1598 te Appingedam.³⁰

1567

Bernardus Wicheri

uit Friesland, wordt 22 mei 1567 geëxamineerd en toegelaten tot de wijding van subdiaken op de titel van de kerk alhier op voorwaarde dat hij bij de volgende wijdingen bewijs inbrengt van de voorziening met de kerk alhier en de institutie;³¹ op 18 september 1567 geeft hij aan toegelaten te zijn tot de tafel van de abt van Gerkesklooster, welke toelating als wijdingstitel dient.³²

1568 - †1571/2

Aucke Sickes/Anthonius Sithies

is hier pastoor in 1568³³ en zou – volgens opschrift op zijn grafzerk – als zodanig zijn overleden 6 februari 1571.³⁴ Deze datum lijkt echter niet juist te zijn. Op 9

¹⁸ RA Kollumerland nr. 62, 34v.

¹⁹ Zijlstra nr. 6298.

²⁰ AAU 23, 1896, 431. De wijding tot subdiaken en diaken is niet gevonden in Dom nr. 2544.

²¹ ABU nr. 535, 28.

²² Arch. Ewsum nr. (oud) 132H/LXX, (nieuw) 23. Blijkens deze brief en andere (Arch. Ewsum nr. (oud) 132H/XLIII, LII, LIII, LVI, LXX, (nieuw 23) en 133b/VI, (nieuw 36) was hij betrokken bij de opvoeding van Jurjen, zoon van Johan van Ewsum.

²³ Reitsma, *Honderd jaren*, 81.

²⁴ GA, Arch. Fransema nr. 444, 13vo en 12 (1569); GA, GAG, rekening stad Groningen 1570, diverse ontvangsten (1570).

²⁵ GA, GAG, RA III a 5*, 316. Reershemius noemt hem niet.

²⁶ Reitsma, 196 n. 1; NNBW I, 389-390. Een vermelding als pastoor alhier is niet gevonden. Volgens Edema van der Tuuk, Johannes Bogerman, 297 n. 2 zegt zijn zoon in de voorrede van een van zijn werkjes, 'de Praxis verae poenitentiae', dat zijn vader 'illa histolia direptione' uit Kollum verdreven is.

²⁷ Winsemius, 88.

²⁸ *Ephemerides*, 425.

²⁹ Harkenroht, 'Naamlijst', 72. Andreae, 'Naamlijst', 12 geeft aan dat Bogerman genoemd zou zijn door Judoci (*Ephemerides*) en Poppius (Harkenroht, 'Naamlijst') maar Poppius noemt hem in het geheel niet en Judoci de pastoor van Kollum naamloos.

³⁰ Reershemius, 719; Bergsma, 50; Zijlstra nr. 6650.

³¹ ABU nr. 550*, 12.

³² ABU nr. 550*, 12.

³³ Van Burmania, 21v.

³⁴ De Walle, 484 nr. 3335. Reitsma 196 n. 1 geeft 1573 maar dat kan niet juist zijn want 9 december 1572 wordt hij reeds als overleden genoemd (zie volgende noot).

december 1572 protesteert Tryn, kokmaagd van wijlen Auth Sickes, pastoor alhier, tegen het beslag gelegd op de goederen van de pastoor.³⁵ Op 13 februari 1573 gaat Tryn, Hoyttzye's weduwe, en kokmaagd van Auth Sickes accoord met de verkoop van de goederen van de pastoor ten behoeve van diens crediteuren. Het overblijvende zal betaald worden aan Auth's zuster, weduwe van Douwe Poppes, op voorwaarde dat aan Tryn wordt uitgekeerd wat haar volgens uitspraak van wijze mannen toekomt.³⁶

Een naamgenoot is in 1565 pastoor te Irnsum* en 1573 te Lollum* (?)

1573 - 1580

Bocke Donia

Op 18 mei 1573 institueert de bisschop van Leeuwarden Boccatus a Donia als pastoor alhier na het overlijden van Anthonius Siethies;³⁷ een dag later volgt het placet op de benoeming als pastoor na het overlijden van Aucke Sickez.³⁸ Op 22 mei 1573 wordt overigens ook de institutie van de pastoor (naamloos) alhier te Utrecht geregistreerd.³⁹ Hij was voordien pastoor te Harlingen* en week in 1580 uit naar Groningen waar hij in 1581 stierf.⁴⁰

Vicarie

Van een vicarius is voor het eerst sprake in 1476.⁴¹ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1476

Otto⁴²

1530 (- 1531?)

Willem Hopper

komt als vicarius alhier voor 19 juli 1530⁴³; zonder functie en plaatsaanduiding komt hij ook 27 maart 1531 voor.⁴⁴

1531

Pier

wordt vicarius alhier genoemd in 1531.⁴⁵

1540

Henrick van der Horst

vicarius alhier, wordt 17 maart 1540 geciteerd te verschijnen voor gecommitteerde raden van de keizer.⁴⁶

1543

Aebele

komt 1543 als vicarius alhier voor.⁴⁷ Hij kan dezelfde zijn als heer Abel, die 9 september 1540 een verkoop van land (alhier?) zegelt⁴⁸ alsmede op 20 maart 1541

³⁵ RA Kollumerland nr. 5, 284.

³⁶ RA Kollumerland nr. 5, 313v.

³⁷ Arch. Varia Staten nr. 80 a 600.

³⁸ Arch. Varia Staten nr. 73 – 601.

³⁹ St. Jan nr. 1168.

⁴⁰ CE, 342.

⁴¹ Arch. Gerkesklooster nr. 27 reg. 30.

⁴² Arch. Gerkesklooster nr. 27 reg. 30.

⁴³ RA Kollumerland nr. 62, 130.

⁴⁴ RA Kollumerland nr. 62, 131.

⁴⁵ Van Burmania, 21v.

⁴⁶ GPCV II, 783.

⁴⁷ BB I, 428.

⁴⁸ RA Kollumerland nr. 62, 34-34v.

een kwijting;⁴⁹ een functie is dan niet aangegeven. Hij kan ook zijn bedoeld met heer Aebe Allema, overleden vóór november/december 1550, broer van Jeldt, Eeske, Wye en Eets, allen kinderen van Louw Allema en Wyts.⁵⁰

- 1550

Henricus Hoevel

resigneerde 28 mei 1550 als vicarius alhier.⁵¹

1550 - 1551

Johannes Lambertsz.

tot dan pastoor te Den Ham (Gr.), ontving 28 juni 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁵² Hij zal de vicarius Joannes zijn die 3 maart 1551 zonder plaatsaanduiding in Kollumerland genoemd wordt.⁵³ In 1561 is hij vicarius te Roden en wordt hij pastoor te Kollumerzwaag*.

ca 1554

Bonifacius

In 1554/5 wordt door de procureur-generaal een bode gezonden naar Kollum 'ter laester wonstede van eenen Heer Bonifacius eertijts vicarius te Collum' en voorts naar de landslimiet te Burum (op de grens met Groningen) om hem te dagvaarden.⁵⁴ Hij zou in 1548 zijn afgezet wegens 'kwade leer'.⁵⁵ Bedoeld kan zijn Bonifacius Corvinus, 25 juni 1549 te Leuven als student ingeschreven⁵⁶, 10 september 1551 te Keulen.⁵⁷ In 1557-1558 is deze sacrista te Hallum*, in 1563 pastoor te Akkerwoude*.

1559 - 1562/3

Herman Martens

is vicarius alhier in 1559,⁵⁸ komt als zodanig ook voor 24 september 1560⁵⁹ en wordt in 1562/3, ook vicarius alhier, geciteerd te verschijnen.⁶⁰

1562/3

Rinthie⁶¹

1564 - 1567

Gerhardus Huysingius

Brassicanus. Op 12 augustus 1564 komt Gerardus Huysingius Brassicanus als vicarius alhier voor,⁶² op 5 februari 1566 Gerardus Huysingius.⁶³ Waarschijnlijk is hij bedoeld met de vicarius (zonder plaats) Gerardus die met de pastoor (zonder plaats, mogelijk Oudwoude*) Petrus 27 dagen te Leeuwarden gevangen hebben gezeten.⁶⁴ Poppius noemt hem als vicarius alhier en uitgeweken (evenals o.a. Petrus,

⁴⁹ RA Kollumerland nr. 62, 34-34v.

⁵⁰ RA Kollumerland nr. 4, 261v-262.

⁵¹ RR nr. 49, 17.

⁵² RR nr. 49, 17.

⁵³ RA Kollumerland nr. 4, 88v. Op 16 november 1554 wordt een heer Jan zonder functie en standplaats genoemd, RA Kollumerland nr. 62, 89v.

⁵⁴ RR nr. 17, 17, 80v.

⁵⁵ PB Hs. 1466.

⁵⁶ Zijlstra nr. 8799.

⁵⁷ Zijlstra nr. 5585.

⁵⁸ PB hs. 1466.

⁵⁹ Arch. Ewsum nr. (oud) 132F/LXVII; (nieuw) 21.

⁶⁰ RR nr. 24, 91v.

⁶¹ RR nr. 24, 25.

⁶² Arch. Ewsum nr. (oud) 132H/XLIV; (nieuw) 23.

⁶³ RA Kollumerland nr. 40, 239v-240v (hij eist 3 jaren huur van land).

⁶⁴ RR nr. 27, 77.

pastoor te Oudwoude*) in 1567.⁶⁵ Van 1584 tot tenminste 1609 was hij predikant te Rysum (Ofr.).⁶⁶

1571 **N.N.**
wordt 1 augustus 1571 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁶⁷ Waarschijnlijk betrof het

1572 - 1580 **Anthonius Vos**
die 15 maart 1572 voor het eerst als vicarius voorkomt.⁶⁸ Hij week in 1580 uit.⁶⁹ Hij kan dezelfde zijn als Thonis Vos, in 1565 (nog niet 1564, niet meer 1567) pastoor te Hemrik*. (Een) Anthonius Vos is van 1586 tot 1592 bekend als pastoor te Sellingen.

Anthoniusprebende/Goinga- of Meckema- of Holdingaleen

In 1472 is sprake van het derde leen te Kollum, genaamd Goengha leen;⁷⁰ mogelijk gaat de stichting ervan terug tot het midden van de 15^e eeuw (zie hierna). In 1544 is sprake van een beneficie alhier, gesticht door de ouders van Pybo Meckema, ‘vulgariter dicto Goeyngieleen’.⁷¹ Op 5 oktober 1551 wordt in het geschil tussen de procureur-generaal en de erfgenamen van Pibo Meckema laatstgenoemde partij voor ditmaal vervallen verklaard van de collatie van het leen (waarvan geen plaats wordt aangegeven maar gezien de betrokkenheid van de Meckema’s moet het te Kollum zijn geweest); de keizer zal het leen confereren.⁷²

Ook in 1563,⁷³ 1572⁷⁴ en 1577⁷⁵ is sprake van het Goyngaleen. Van dit leen beschouwden Meckema en Holdinga zich als patronen⁷⁶ resp. vergaven zij het Anthoniusleen volgens opgave uit 1580;⁷⁷ vandaar ook de naam Meckema- of Holdingaleen of Anthoniusleen.

Beide geslachten pretendeerden rechten op deze prebende: deze kunnen teruggaan op een gemeenschappelijke voorvader, i.c. Taecke Meckema, gehuwd met Tieth N. Hun dochter Wyts huwde met Sybe Eernsma die de naam van zijn vrouw aannam en wier dochter Tieth huwde met Feye Hessels Riemersma; zij waren de ouders van Pibo van Meckema. Een andere dochter van Taecke Meckema en Tieth, Trijn (of Tjemck) huwde met Gabbe Holdinga, wiens zoon Botte de vader was van Wilcke van Holdinga.⁷⁸

In 1589 verklaart Scipio van Meckema het jus patronatus te hebben.⁷⁹ In 1611 is er geschil over de collatie van het Anthonius- alias Doingavrijleen, door de tegenpartij Goinga of Meckemaleen genoemd: kinderen van Botte van Holdinga, van Tyaert van Holdinga, en Edzard Rengers, man van Fouwel van Holdinga en mede het recht hebbende van Minne van Holdinga (allen kinderen van Wilcke van Holdinga) procederen dan met Susanna van Meckema, erfgename van haar vader Scipio van Meckema en haar grootvader (Pibo van Meckema); gesteld wordt dat Scipio van Meckema zich het leen had

⁶⁵ Harkenroht, ‘Naamlijst’, 72, 74.

⁶⁶ Reitsma, 196 n. 1; Reershemius, 648.

⁶⁷ St. Jan nr. 1168.

⁶⁸ RA Kollumerland nr. 5, 168v.

⁶⁹ CE, 343.

⁷⁰ FT, nr. 29.

⁷¹ ABU nr. 538-3, 21 jo. nr. 538-6, 28. De ouders waren Feye Hessels Riemersma en Tieth Meckema, Stb. I, 271. Het leen is echter ouder. In 1543 heet het de Meckemaprove of vrijleen, BB I, 237.

⁷² Hof nr. 16690, 184.

⁷³ RA Kollumerland nr. 40, 7.

⁷⁴ RA Kollumerland nr. 105, 57.

⁷⁵ RA Kollumerland nr. 105, 364.

⁷⁶ Reitsma, 198 n. 3 en 199.

⁷⁷ Reitsma, 198 n. 3 en 199.

⁷⁸ Stb. I, 219 (Holdinga), 271 (Meckema).

⁷⁹ RA Kollumerland nr. 6, 185v.

aangematigd en de inkomsten ervan aan zich had getrokken. Het Hof spreekt uit dat Susanna van Meckema de eisers moet toelaten tot de medecollatie van het leen.⁸⁰

- 1531 - 1544 **Johannes Coenes**
komt als prebendaat alhier voor in 1531.⁸¹ In 1527/8 is hij geestelijke te Twijzel*. De erven van heer Joannes Koenis, waarvan een zoon Conradus te Sonnega woont, zijn in 1544 een rente verschuldigd aan de Onze Lieve Vrouwevicarie te Noordwolde.⁸² Op 22 april 1544 wordt een beneficium alhier, gesticht door de ouders van Pybo van Meckema en vacant door de resignatie of de dood van Johannes Coenes, *jure devoluto* gegeven aan
- 1544 **Adrianus van Twickel**⁸³
Hij is hier blijkbaar niet gekomen. Hij studeerde in 1535 te Wittenberg⁸⁴ en werd 18 mei 1538 als student te Leuven en afkomstig uit Delden ingeschreven.⁸⁵ Tot 1550 is hij prebendaat van de heer Tjallingsprebende te Leeuwarden-Oldehove*.
- 1543 **Iegh Pibonis van Meckema**
ontvangt 6 juni 1544 *jure devoluto* het beneficium te Kollum.⁸⁶
- 1558 **Douwe Witthiez.**
prebendaat van de Anthoniusprebende alhier, geeft 28 november 1558 de koop van een rente op 3 december 155. (onleesbaar) aan.⁸⁷ Hij is later bezitter van het (verenigde) Anna- en Kruisleen (zie aldaar).
- 1563 - 1581 **Jacobus Dercks**
Op 28 september 1563 komt Dyrck Dyrcks, olderman te Dokkum, als vader en administrator van Jacob, bezitter van het Goyngheleen alhier voor.⁸⁸ Jacob Dercx komt als prebendaat van dit leen ook voor op 5 januari 1572.⁸⁹ Op 3 juli 1577 protesteert hij – blijkbaar inmiddels priester geworden – tegen de verkoop van een huis te Kollum wegens 17 of 18 jaren achterstallige ‘stedepacht’.⁹⁰ Op 20 mei 1579 wordt opgegeven dat Anna, weduwe van Dirck Olderman te Dokkum, het heer Gabbeleen (zonder plaatsnaam) gebruikt; dat betreft het Gasthuisleen te Dokkum* waarvan zijn broer Dirk bezitter was.⁹¹ Het leen staat in 1581 ten name van Jacob Dircks, priester en ca 25 à 26 jaren oud.⁹²

⁸⁰ Hof nr. 16485, 172vlg. De goederen van Wilcke van Holdinga en Graets van Camminga waren 23 januari 1552 gescheiden (GA, Arch. Farmsum nr. 34 reg. 417, 19 mei 1557).

⁸¹ RA Kollumerland nr. 62, 34v.

⁸² BB II, 73. Conradus Joannis te Sonnega als belender in 1544: BB II, 52.

⁸³ ABU nr. 538-3, 21 jo. nr. 538-6, 28 (‘vulgariter dicta Goeyngie leen’).

⁸⁴ *Album Academiae Vitebergensis*, 156.

⁸⁵ *Matricule Louvain* IV, 173.

⁸⁶ ABU nr. 538-5, 25. Hij was blijkbaar een zoon van de collator. In Stb. I, 271 komt hij niet voor.

⁸⁷ RA Kollumerland nr. 121, 24.

⁸⁸ RA Kollumerland nr. 40, 7.

⁸⁹ RA Kollumerland nr. 105, 57.

⁹⁰ RA Kollumerland nr. 105, 364.

⁹¹ Tresoar, Hs. PB 624, 5 (cit. ‘Rol Hof’).

⁹² Reitsma, 199.

Sacramentsleen

Het leen moet reeds in 1498 hebben bestaan⁹³ en zou gesticht zijn ‘bij ‘t geslagte van Jellema ende eenige van Bootsma en Faesma’.⁹⁴

1498 - 1505

Claes

Hij komt als prebendaat van dit leen voor op 5 juli 1498.⁹⁵ Als priester alhier zonder aanduiding van leen wordt hij 6 april 1506 vermeld.⁹⁶

ca 1519/20–1525 **Gerrit van Winterswijk**

geeft 20 mei 1525 aan de Sacramentsprebende nu 5 jaren te bezitten.⁹⁷

1543 - †1550

Juw Aesgema

bezit in 1543 dit leen.⁹⁸ Hij is nog in leven 26 september 1549,⁹⁹ maar overlijdt vóór 5 februari 1550 wanneer ten behoeve van zijn kinderen bij Saeck goederen worden verkocht en zijn goederen worden geïnventariseerd.¹⁰⁰ Op 23 januari 1551 verklaart Simen heer Juws van de mombers van de kinderen van Juw zijn erfdeel ontvangen te hebben.¹⁰¹

Van ca 1517/8 tot 1538 is hij bekend als pastoor te Dantumawoude*.

1550 - 1553

Gerrit Jans

geboren te Alkmaar en tot dan prebendaat van het Annaleen (en blijkbaar ook van het Kruisleen), ontvangt 18 juni 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat van het Sacramentsleen.¹⁰² Als bedienaar van dit leen wordt hij 17 januari 1553 nog genoemd.¹⁰³ Hij zou dezelfde kunnen zijn als heer Gerardus Jansz. die kort vóór 6 juli 1579 met zijn zuster Luyne de helft van het sterfhuys te Kollum van hun ouders Jan Gerrits en Anna verkopen.¹⁰⁴

1577 - 1579

Douwe Bonnesz.

zoon van Bonne Jelles te Garijp, kreeg dit leen in 1577 en genoot in 1579 nog de inkomsten ervan.¹⁰⁵

(1542

Hylck

wordt in 1542 als ‘Sacramentspriester’ genoemd,¹⁰⁶ evenals

(ca 1548

Claes¹⁰⁷

Bezitters van het leen kunnen zij echter niet geweest zijn.

⁹³ RA Kollumerland nr. 62, 58.

⁹⁴ Andreae, *Plaatsbeschrijving* I, 70, 76.

⁹⁵ RA Kollumerland nr. 62, 58.

⁹⁶ FT, nr. 69.

⁹⁷ Hof nr. 93, 3v.

⁹⁸ BB I, 228.

⁹⁹ RA Kollumerland nr. 62, 24v.

¹⁰⁰ RA Kollumerland nr. 62, 25, 26-30.

¹⁰¹ RA Kollumerland nr. 4, 84v.

¹⁰² RR nr. 49, 16.

¹⁰³ RA Kollumerland nr. 4, 222.

¹⁰⁴ RA Kollumerland nr. 105, 233.

¹⁰⁵ Reitsma, 198-199.

¹⁰⁶ PB Hs. 1466.

¹⁰⁷ PB Hs. 1466.

Annaleen

Wanneer dit leen is gesticht is onbekend. Blijkbaar is het reeds vóór 1550 verenigd met het Kruisleen.¹⁰⁸

- 1529 **Rinske**
komt 1 juni 1529 als prebendaat van het Annaleen voor.¹⁰⁹
- 1540 - 1550 **Gerrit Jans**
In 1540 staat heer Gerrit of het Annaleen te boek voor land in het Kruisland.¹¹⁰ De huisvrouw van heer Gerrit wordt in februari 1550 genoemd.¹¹¹ Hij bezat in 1550 blijkbaar ook het Kruisleen (of dat was inmiddels met dit leen verenigd) want op 25 juni 1550 ontvangt zijn opvolger het placet (zie hierna). Hijzelf, geboortig van Alkmaar, ontving 18 juni 1550 het placet op de benoeming in de Sacramentsprebende; hij heet dan prebendaat van het Annaleen.¹¹² Hij resigneert van het Kruis- en Annaleen op 22 juni 1550.¹¹³
- 1550 - 1555 **Douwe Wittiez./Wybrandi**
onlangs priester geworden, ontvangt 25 juni 1550 het placet op zijn benoeming in de Kruis- en Annaprebende.¹¹⁴ Douwe Wyttez., zonder functie- en plaatsvermelding, procedeert 24 november 1552 tegen Valentijn Ulrichsz. namens zijn vrouw Reyncke en haar broers en zusters.¹¹⁵ Op 7 november 1554 wordt Douwe Wyttez., bedienaar van het Kruisleen, in een proces tegen Valentijn Ulrichsz. namens zijn vrouw en haar zusters veroordeeld tot restitutie van 2 pm. land en de vruchten daarvan.¹¹⁶ In 1555 geeft Douwe Wybrandi van het ...leen (juist hier is de tekst weggevreten) de koop van een rente op 11 december 1551 aan.¹¹⁷ Kort nadien moet hij zijn overleden want 17 maart 1556 komt Valentijn Ulrichsz. voor als transport hebbende van Sacke Reynts' weduwe, erfgename van wijlen Douwe, prebendaat van het Kruisleen;¹¹⁸ in dezelfde hoedanigheid wordt Valentijn 21 oktober 1563 genoemd.¹¹⁹ De vanaf 1561 bekende bezitter van het leen is een naamgenoot; dat het om dezelfde persoon gaat is door de expliciete vermelding van 'wijlen' en zijn erfgename in 1556 uitgesloten.
- 1561 - 1580 **Douwe Wittiez./Wibrandi**
Op 9 oktober 1561 wordt Douwe, prebendaat alhier (van welk leen is niet aangegeven), vermeld.¹²⁰ Op 11 maart 1562 wordt Douwe Sibrandus (sic) als bezitter van het Annaleen genoemd.¹²¹ Op 5 september 1563 wordt de koop geconsenteerd

¹⁰⁸ RR nr. 49, 16.

¹⁰⁹ NA, Arch. GRK nr. 530A, 35-36.

¹¹⁰ RvdA IV, 168.

¹¹¹ RA Kollumerland nr. 62, 27.

¹¹² RR nr. 49, 16.

¹¹³ RR nr. 49, 16.

¹¹⁴ RR nr. 49, 16; Arch. Varia Staten nr. 73 – 237.

¹¹⁵ Hof nr. 16690, 274. Valentijn is goudsmid te Kollum, MC.

¹¹⁶ Hof nr. 16691, 27.

¹¹⁷ RA Kollumerland nr. 121, 2. Gekochte renten moesten worden geproclameerd indien zij niet binnen vijf jaren waren gelost.

¹¹⁸ Hof nr. 16691, 79v.

¹¹⁹ Hof nr. 16692, 452.

¹²⁰ Hof nr. 16800, 227.

¹²¹ Arch. Prov. Bestuur 1813 – 1918 (1922) nr. 3776, 1.

van een rente op 26 augustus 1562 door Douwe Wittiez., wiens functie en standplaats niet worden vermeld.¹²² Nadien komt hij steeds voor als Douwe Wibrandi, zonder vermelding van het leen.¹²³ Op 29 januari 1581 komt hij nog voor, dan als prebendaat van het Kruis- en Annaleen.¹²⁴ In 1581 wijkt hij uit maar de auteur van de Conscriptio merkt op: *de illo dubito*.¹²⁵ Op 16 maart 1582 komt Douwe Wybrandts, prebendaat alhier, voor als voormond over Sytthie Jacobs.¹²⁶ In 1558 is deze Douwe Wittiez. prebendaat van het Anthoniusleen alhier.

Kruisleen

Van dit leen wordt in 1543 opgegeven dat het door een heer Douwe is gesticht, dat deze daarvan ook priester was geweest en dat een heer Tibbrant daaraan enig land had gegeven.¹²⁷

1529	Douwe wordt 1 juni 1529 als prebendaat van het Kruisleen genoemd. ¹²⁸
1540	Ritske prebendaat, staat in 1540 te boek voor enig land in het Kruisland. ¹²⁹ Hij zal dezelfde zijn als ‘heer Resk ome’ die volgens opgave in 1543 destijds drie ijzeren koeien van het Kruisleen verkocht. ¹³⁰

In of kort vóór 1550 lijkt deze prebende te zijn verenigd met het Annaleen (zie aldaar).

Overige

De hierna te noemen geestelijken zijn niet in verband met een der hiervoor genoemde lenen te brengen:

1505	Ulbrant Haytiez. ¹³¹
1527 - 1539	N./ Dirk Rataller Op 21 februari 1527 wordt er over geklaagd dat de zoon van de rentmeester (Jan Rataller) hier een beneficie heeft waarop hij niet resideert. ¹³² Verklaard wordt dat hem dat niet mogelijk is. Geapostilleerd wordt dat in deze zaak zal worden voorzien. ¹³³ Of er is ingegrepen blijkt verder niet. In ieder geval wordt er in 1539 over geklaagd dat Dirk Rataller beneficia heeft te Marssum* en Kollum en op geen

¹²² RA Kollumerland nr. 121, 53.

¹²³ Zo bv. november 1570, RA Kollumerland nr. 5, 2.

¹²⁴ Reitsma, 197; hij beschouwt hem als dezelfde persoon als de voorgaande en maakt dus geen onderscheid tussen de twee naamgenoten.

¹²⁵ CE, 343.

¹²⁶ Hof nr. 16699, 230.

¹²⁷ BB I, 227.

¹²⁸ NA, Arch. GRK nr. 530A, 35-36.

¹²⁹ RvdA IV, 168.

¹³⁰ BB I, 228 en II, Verbeteringen en bijvoegsels, 3 (verbeterd uit ‘heer Kykome’).

¹³¹ FT, nr. 69.

¹³² GPCV II, 175 (niet in aanmerking komen de vicarie, het Goingaleen, het Annaleen en het Kruisleen; wellicht het Sacramentsleen?).

¹³³ GPCV II, 175.

daarvan resideert;¹³⁴ in 1540 wordt hem gelast van de vicarie te Marsuum* afstand te doen.¹³⁵ In 1550 krijgt hij de Mariaprebende te Marssum*.

- 1569 - 1580 **Theodoricus**
prebendaat alhier in 1569,¹³⁶ week in 1580 uit maar keerde later ‘in patria’ terug.¹³⁷
- 1576 **N.N.**
wordt 26 januari 1576 ‘in custodia’ geïnstitueerd.¹³⁸ Verder troffen wij de kosterij niet als geestelijk leen aan.

¹³⁴ GPCV II, 731.

¹³⁵ GPCV II, 782, 786.

¹³⁶ PB Hs. 1466.

¹³⁷ CE, 343; geen van de bekende lenen lijkt in aanmerking te komen.

¹³⁸ St. Jan nr. 1168.

KOLLUMERZWAAG

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: tegen de 12^e-eeuwse toren werd rond het midden van die eeuw een schip gebouwd.¹
Of er een voorgaand gebouw is geweest is onbekend.
Naast de pastorie was hier een ‘jongerschap’,² ook voorkomende als prebende.³

Pastorie

1498 **Mr. Jelth**⁴

1518 - 1524 **Douwe**
komt als pastoor alhier voor op 6 december 1518⁵ en 28 juni 1524.⁶

1542 **Hidde**
als pastoor alhier genoemd 18 januari 1542.⁷ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1549 bekende pastoor Hidde te Westergeest* en de van 1520 tot 1525 bekende Hiddo Romkonis, vicarius te Rinsumageest*.

- †1549 **Jouwrich**
overleed als pastoor alhier 27 september 1549.⁸

1550 -†1560 **Joannes Martini**
tot dan pastoor te Luinjeberd*, ontvangt 2 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.⁹ In juli-augustus 1550 eist hij restitutie van de opbrengsten van land, door gedaagde ingezaaid na het overlijden van Jourich die volgens eiser slechts vruchtgebruiker was; het land behoort tot de pastorie.¹⁰ Hij overleed op 26 augustus 1560.¹¹

1561 - 1580 **Johannes Lambertsz.**
tot dan vicarius te Roden, ontvangt 27 februari 1561 het placet op zijn benoeming door de gemene ingezetenen als pastoor alhier.¹² Hij werd 21 juni 1561 geïnstitueerd.¹³ Hij was hier in functie tot 1580 toen hij uitweek;¹⁴ kort na mei; zijn vrouw en hun zes kinderen volgden later.¹⁵
In 1550 was hij vicarius geworden te Kollum*.

¹ MF, 187.

² BB I, 231.

³ ABU nr. 550*, 105.

⁴ Arch. Veenklooster nr. 6 reg. 5. Feenstra en Oudman achten het mogelijk dat hij dezelfde was als Mr. Jelte Benninge, als pastoor te Noordhorn bekend van 1526 tot 1548/9; Feenstra en Oudman, *Plattelandselite*, 179.

⁵ Arch. van Beyma thoe Kingma nr. 2377.

⁶ ABU nr. 231, 79v.

⁷ Hof nr. 16689, 203.

⁸ RR nr. 49, 8.

⁹ RR nr. 49, 8.

¹⁰ RA Kollumerland nr. 4, 258v.

¹¹ Arch. Varia Staten nr. 80 a 389.

¹² Arch. Varia Staten nr. 80 a 389.

¹³ Arch. Varia Staten nr. 73-392.

¹⁴ CE, 343.

¹⁵ Reitsma, 186-188.

Vicarie/prebende

In 1543 is sprake van ‘dat Jongerschip’,¹⁶ in 1561 van de prebende,¹⁷ in 1580 van ‘Tjongerleen’, prebende en vicarie.¹⁸ Het patrocinium is niet bekend.

1561

Hieremias Joannis

wordt 3 april 1561 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.¹⁹ In 1565 is hij vicarius en kapelaan te Marssum*.

¹⁶ BB I, 231.

¹⁷ ABU nr. 550*, 105.

¹⁸ Reitsma, 187-189.

¹⁹ ABU nr. 550*, 105.

KOOTEN

Patroon: **Benedictus?**¹

Bijzonderheden: de parochie komt ook voor onder de naam Westerham.² Drogeham*, ook Ooster Ham genoemd,³ zal daarvan zijn afgesplitst.⁴ De kerk is verplaatst; de vorige kerkstede is bekend.⁵
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1511	Dirck ⁶
1543	Lambert Vrolinde ⁷
1555 - 1560	Laurentius Feddonis wordt in 1555 als pastoor alhier geïnstitueerd ⁸ en komt in 1560 nog als zodanig voor. ⁹
1563 - 1568	Antonius Folcardi (Alma) uit Boornbergum, werd hier in februari 1563 pastoor ¹⁰ en vertrok in 1568 als pastoor naar Hyum*. In 1561 was hij prebendaat van de Maria Magdalenaprebende te Wijnjeterp* geworden.
1574	N.N. wordt 12 juni 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹¹ Het zal betreffen
1576 - 1580	Antonius Joannis Cotensis, dus van hier, die voor het eerst als pastoor alhier voorkomt 4 oktober 1576 ¹² ; zijn vrouw Alijdt wordt 15 mei 1577 genoemd. ¹³ Op 1 februari 1581 belooft hij zijn vrouw eerstdaags te Leeuwarden te zullen huwen. ¹⁴

¹ Verhoeven, 89. Lambooy en Mol, 332-333 noemen enkele kerken met patrocinia waaronder dat van Benedictus in dit gebied die niet te lokaliseren zijn, vgl. Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 22.

² OUB, nr. 961.

³ OUB, nr. 961.

⁴ Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 22-23.

⁵ Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 24-25.

⁶ RvdA I, 207.

⁷ BB I, 219.

⁸ Visit. 1555.

⁹ Van Burmania, 22.

¹⁰ Volgens zijn brief aan Suffridus Petrus, afgedrukt in DVF 51 (1971) 61-67.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² RA Achtkarspelen nr. 5, 132v.

¹³ RA Achtkarspelen nr. 5, 201.

¹⁴ Reitsma, 187-189.

KORTEHEMMEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk dateert uit ca 1300.¹⁵
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

vóór 1523-ca 1542/3 **Fedde (Sytziema)**

pastoor alhier, betaalt 16 juni 1527 opnieuw consentgeld voor land; het door de Gelderse bezetter verleende consent wordt vervallen verklaard.¹⁶ De aankoop moet dus vóór 1523 hebben plaatsgevonden. Hij lijkt hier tot ca 1542/3 gestaan te hebben en wordt in 1542/3 als buur van land genoemd¹⁷ maar de pastorie is dan vacant.¹⁸ Aangenomen dat het om dezelfde gaat is hij blijkbaar nog in leven 14 november 1556 wanneer heer Fedde Zytthiema (die in 1544 vicarius te Akkrum* en (1548?)1550 pastoor te Hemrik* is) procedeert tegen de kerkvoogden en de dorpsrichter alhier;¹⁹ zijn functie en standplaats worden dan niet aangegeven.

1543 **vacant**²⁰

na 1543 **Everardus Boner**²¹

1575 **N.N.**
wordt 17 januari 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.²²

1576 **N.N.**
wordt 10 april 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.²³

1578 **vacant**
Wegens de zeer geringe inkomsten kan men geen priester krijgen en is de pastorie vacant.²⁴

- 1580 **Joannes Willems**
pastoor alhier, verklaart 11 januari 1581 tot de Hervorming over te willen gaan en zijn vrouw te willen 'echten'; de proclamaties zijn reeds 'besteld'. De Staten besluiten grietman en gemeente te gelasten met hem in alle redelijkheid en billijkheid te handelen.²⁵

¹⁵ MF, 115.

¹⁶ RR nr. 57, 170, 180v.

¹⁷ BB I, 248, 250.

¹⁸ BB I, 249 (sprake van Fedde, pastoor 'geweest', die land had verkocht).

¹⁹ Hof nr. 16691, 100.

²⁰ BB I, 249.

²¹ BB I, 248 jo. II, Verbeteringen en bijvoegsels, 4 (verbeterd uit Gerardus Bouer); Reitsma, 158 n. 2 geeft nog de oorspronkelijke lezing.

²² St. Jan nr. 1168.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ PI, 210.

²⁵ Reitsma, 158-159.

KORTEZWAAG

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: aangenomen wordt dat de – thans niet meer bestaande – kerk uit de 12^e eeuw stamt.¹
Blijkbaar is de kerk verplaatst.²
Een vicarie of prebende is alhier niet aangetroffen.

Pastorie

ca 1515/6-1525 **Theodoricus Bernardi**
geeft 23 mei 1525 aan hier nu 9 jaren pastoor te zijn.³

¹ De Langen, 94, op grond van een 12^e-eeuwse klok, vermeld door van der Molen, *Opsterlân*, 103. Voor deze klok ook: Verhoeven, *Klokken*, 61.

² Eekhoff geeft op zijn kaart van Opsterland een oud kerkhof aan: Eekhoff, *Nieuwe atlas*.

³ Hof nr. 93, 4.

KORTWOUDE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: op 10 juni 1441 bewilligt paus Eugenius IV het verzoek de kerk alhier te incorporeren bij die van Surhuizum*. Het dorp is door overstromingen zwaar getroffen en de bewoners kunnen geen pastoor meer onderhouden noch de 'officiationes' (belasting voor het waarnemen van de diensten, te betalen aan de officiaal) opbrengen.¹

De plaats van de voormalige kerkstede is bekend.²

Mol c.s. wijzen er op dat in de Surhuizumer Woldmaden, dus eveneens dicht bij de Lauwers, wellicht de 'Sint Jacobs Capelle' lag (indien dit tenminste de kapel zelf en niet de landerijen van de kapel betreft).³ Deze kapel wordt in 1543 als belendend eigenaar genoemd van pastoorsland van Surhuizum*⁴; er wordt geen afzonderlijke aangifte van (land)bezit gedaan.

Op 27 mei 1559 wordt aan de kerkvoogden van Surhuizum opdracht gegeven materiaal van 'de capellen van tsint Jacobs in Cortwolt' die vervallen is te gebruiken voor reparatie van de kerkmuur.⁵

Op 3 september 1559 hoort de raadsheer Aggeus Albada getuigen inzake de kapel. Deze is nooit gewijd geweest omdat er vroeger drie knechten in waren doodgeslagen. De kapel was door Foecke Tyersma, vader van twee van de getuigen (waarvan er een 36 jaren oud was) uit eigen middelen gesticht. De opbrengst was slechts 2½ goudgl. De pastoor van Surhuizum deed de diensten.⁶ Op 17 september 1560 gaat het Hof van Friesland accoord met de incorporatie van de kapel die in het zuidoosten van het dorp Surhuizum ligt. De kapel moet worden afgebroken en de steen kan voor de kerk gebruikt worden.⁷ In november 1560 wordt het verzoek tot vereniging van de Jacobskapel met de kerk te Munster ingediend en volgt opdracht aan de officiaal over de toestand van de kapel te rapporteren.⁸ Op 27 mei 1561 wordt door de nieuwe officiaal verslag gedaan van zijn inspectie.⁹ De incorporatie wordt door de bisschop van Munster op 7 juni 1561 toegestaan.¹⁰

Van Veenen en Vries lokaliseren deze Jacobskapel waarvan in 1559-1561 sprake is bij de zogenoemde Dijkplaats, in de omgeving van de kruising van de Kerklaan en de Oude Vaart. Dit is een geheel andere plaats dan de voormalige kerkstede; zij concluderen dat het hier gaat om een in de eerste helft der 16^e eeuw gestichte privé-kapel die met de voormalige kerk van Kortwoude niets te maken heeft.¹¹

¹ Reimers XXI; RG V, 162 nr. 927 (Vat. Arch., Reg. Suppl. 374, 95rs).

² Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 18, 24 en 25 (kaart).

³ Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 66 n. 40.

⁴ BB I, 212.

⁵ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. I, 178.

⁶ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. II, 262; vgl. *ibid.*, 264vlg. Focke Tyaersma wordt in 1511 onder Surhuizum vermeld, RvdA I, 217.

⁷ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 2, 268 (nadat het Hof er 17 september 1560 al mee had ingestemd volgens marginale apostille bij het vorige stuk).

⁸ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 2, 273-274.

⁹ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 2, 269-276.

¹⁰ StA Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 2, 269-274.

¹¹ Van Veenen en Vries, Surhuizum (met weergave van de 'Munsterse' stukken), 9-11; vgl. kaart, 3 en 15.

KOUDUM

Patroon: **Martinus**¹²

Bijzonderheden: het patrocinium wijst op stichting door de Utrechtse bisschop. Deze bezat inderdaad het patronaat van de kerk dat hij met toestemming van het Domkapittel op 14 september 1383 met het klooster te Stavoren ruilde tegen het patronaat van de Odulfusvicarie te Vollenhove en dat van de kerk te Emmeloord ('Emelwerde') die aan de abdij toebehoorden.¹³ In de 16^e eeuw blijken soms monniken van deze abdij hier pastoor te zijn maar dat was blijkbaar geen vaste regel. In 1543 is sprake van de pastoor en de drie andere priesters, nader genoemd onder de vicarie, de andere vicarie en de prebende terwijl dan ook nog het Galamavrijleen genoemd wordt.¹⁴ In 1558/60 worden behalve de pastorie hier een vicarie en twee vrijlenen vermeld.¹⁵ In 1547 waren echter de twee (klein genoemde) prebenden bij gebrek aan inkomsten verenigd¹⁶ (hoewel zij in 1558/60 voor 100 resp. 70 goudgl. jaarlijkse opbrengst te boek stonden¹⁷).

Pastorie

1328?-1329? ? **Ecgardus**
Bij het restant van 's bisschops inkomsten uit de Friese dekenaten wordt in 1328? genoemd 'Ecgardus de Coldum';¹⁸ in 1329? komt deze nogmaals inzake het dekenaat Stavoren en 'Oestermins' (bedoeld moet zijn Oudemirdum) voor;¹⁹ mogelijk was hij pastoor alhier.

1383 **Dodo**²⁰

1487 **Hubert**
komt in 1487 voor als persona van Hartman Galaz.²¹ waarmee bedoeld is Hartman Galama alhier, overleden in 1490.²² Hubert zal dus hier pastoor zijn geweest.

1496 **Joha(nnes)**
pastoor alhier, zegelt 3 juni 1496.²³

1517 - 1525 **Mr. Galcko**
Op 27 november 1517 komt hij hier voor het eerst als pastoor voor.²⁴ Blijkbaar ontstaat een aantal jaren later een geschil over de pastorie alhier waarbij de abdij van Hemelum probeert een van de monniken met de pastorie te voorzien. Op 5 april 1525

¹² Verhoeven, 89.

¹³ ABU nr. 166 (Muller, *Regesten*, nr. 1066).

¹⁴ BB I, 450, 454, 455, 456.

¹⁵ St. Jan nr. 1165.

¹⁶ BB I, 447.

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

¹⁸ Muller, *Registers en rekeningen* I, 109.

¹⁹ Muller, *Registers en rekeningen* I, 331.

²⁰ ABU nr. 166 (Muller, *Regesten*, nr. 1066).

²¹ OFO II, nr. 147.

²² Stb. I, 117.

²³ PG, nr. 143; van het zegelrandschrift is alleen leesbaar het fragment IOHA, Tresoar, Zegelfoto nr. 121.

²⁴ RA Gelderland, Hertog. Archief nr. 16, 154v.

beslist het Hof gezien de bescheiden die de abt van Hemelum heeft ingebracht voor zijn stelling dat mr. Galcko niet geadmitteerd zou zijn tot de pastorie alhier, dat Galcko zal genieten de presentatie, hem door de keizer gegeven, en dat Johannes, kelner van het klooster te Hemelum, 'daervan sal trecken'.²⁵ Galcko beschikte dus over een hernieuwde presentatie (in plaats van die die hij in de Saksische tijd zal hebben gehad).²⁶

- 1538 **Ysbrant Hindricks**
pastoor alhier, bespreekt 15 april 1538 geld aan de Gomaruskkerk te Enkhuizen voor een fundatie.²⁷
- 1539 **N. Hansz.**
Volgens verklaring d.d. 21 april 1539 van de Staten heeft de zoon van Hans Metscher die zeer jong is, 'een spurius geboeren ex damnato coitu' de pastorie alhier die hij niet kan bedienen en waarop hij niet mag resideren 'vermits zijn inhabiliteit'.²⁸ Of er ingegrepen is is niet bekend.
- 1541 - 1545(6) **Merck**
komt hier voor het eerst als pastoor voor in 1541,²⁹ aldus nog 17 april 1545³⁰ en is hier nog zonder dat zijn functie wordt genoemd op 13 april 1546.³¹
- 1550 **N.N.**
pastoor alhier, is tevens senior van het klooster te Hemelum en wordt aldus vermeld 21 november 1550.³²
- 1554/5- 1567 **Petrus Petri Sichemius**
In 1554/5 worden Pieter van Sichem, pastoor alhier, en Augustinus Fredericx, vicarius, voor de geestelijke commissarissen (Sonnius en Letmatius) gedaagd.³³ Op 20 februari 1567 verbant het Hof Peter van Gythoren, pastoor alhier;³⁴ Poppius noemt de verbannene Petrus Sichemius Coudumanus,³⁵ Winsemius daarentegen Joannes Sichemius.³⁶ Hij week uit naar Emden, werd in 1573 gewenst als predikant te Enkhuizen, is in 1576 predikant te Purmerend, is reeds 1583 predikant te Deinum en wordt in 1588 op weg van Leeuwarden naar Deinum bij Ritsumazijl door boeven vermoord. Dathenus schreef hem in 1587 en noemt hem 'vir eruditione et pietate eximius'.³⁷ Op 5 juni 1588 wordt een momber gesteld over de kinderen van Petrus Petri, predikant te Deinum, die ook een vrouw naliet.³⁸

ca 1567/8- 1580 **Henricus Ossensis**

²⁵ Hof nr. 93, 23.

²⁶ Vele voorbeelden van dergelijke vernieuwingen in Hof nr. 93.

²⁷ AAU 66 (1947) 94 (cit. Arch. HG Enkhuizen).

²⁸ GPCV II, 731. Hans Metscher was drost van de keizer, zie Hof nr. 16481, 193, 4 februari 1539.

²⁹ Arch. Van Sminia nr. 1093 reg. 115.

³⁰ Hof nr. 16689, 377.

³¹ Hof nr. 16689, 935.

³² Arch. Klooster Hemelum nr. 4 reg. 6.

³³ RR nr. 17, 48v.

³⁴ Hof nr. 7490, 108v.

³⁵ Harkenroht, 'Naamlijst', 73, en 'Aenmerking', 592-593.

³⁶ Winsemius, 88.

³⁷ Harkenroht, 'Aenmerkingen', 592-593; Andreae, 'Naamlijst', 17; Romein, 55.

³⁸ HCL, Stadstrouwboek 1593-1604, rubriek Momberstellingen, 22.

verklaart 4 oktober 1580 nu 12 jaren pastoor alhier te zijn en voordien pastoor te Hemelum* zonder profijt voor zichzelf maar de kost en het onderhoud gehad te hebben van het klooster Hemelum.³⁹ Hij is hier na de Reformatie blijven wonen en overleed alhier 18 november 1602; hij wordt onder de lidmaten van de gemeente genoemd met de aantekening ‘Pastor Pontificiis et Monachus Hemelumanus’.⁴⁰

Vicarie

Een vicarie wordt hier voor het eerst genoemd in 1505.⁴¹ Het patrocinium is niet bekend.

- 1505 - 1512 **Haring Galama**
was vicarius alhier en is als zodanig bekend uit een brief aan hem uit 1505.⁴² Hij was een zoon van Douwe Gales Galama te Akkrum (afkomstig van hier) en Jouck Sickes Inhemra.⁴³ Op 17 oktober 1517 komt de priester Hering als volmacht van Stavoren voor,⁴⁴ op 21 oktober 1511 Hendrik, vicarius alhier,⁴⁵ 26 januari 1512 Heinrich Dowisz alhier als gevolmachtigde van Hindeloopen in een soortgelijke zaak.⁴⁶ Op 27 februari 1512 schrijft hertog George van Saksen aan zijn stadhouder in Friesland naar aanleiding van een verzoekschrift van Heinrich Dowisz. dat deze hem in affaires met Stavoren en Hindeloopen zeer behulpzaam geweest; hij mag de pastorie (geen plaats genoemd) aannemen maar moet vóór het einde van het jaar van de vicarie die hij nu bezit (geen plaats genoemd) of van die pastorie afstand doen.⁴⁷
- 1543 **Doede**
wordt als vicarius alhier genoemd in 1543.⁴⁸
- 1554/5 **Augustinus Fredericx**⁴⁹
- 1563 - 1564(5) **Andreas Ripperts**
wordt als vicarius alhier genoemd in 1563⁵⁰ en 28 april 1564⁵¹ en zonder functie en standplaats 19 oktober 1565.⁵²
- 1570 **N.N.**
wordt 25 oktober 1570 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁵³ Mogelijk betrof het
- 1571 **Joannes**
in 1571 als vicarius alhier genoemd.⁵⁴

³⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2840.

⁴⁰ Arch. HG Koudum, Lidmatenregister.

⁴¹ Stb. I, 117; II, 75.

⁴² Stb. I, 117; II, 75.

⁴³ Voor zijn familie: Mol, *Friese huizen*, 136, schema 2.

⁴⁴ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 1510-1514, 48

⁴⁵ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 1510-1514, 50 (niet te Kollum zoals in regest nr. 1051 beschreven).

⁴⁶ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 1510-1514, 61 (niet te Kollum zoals in regest nr. 1057 beschreven).

⁴⁷ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8184, Copial 1508-1515, 19v-20.

⁴⁸ BB I, 453.

⁴⁹ RR nr. 17, 48v.

⁵⁰ Van Burmania, 22v.

⁵¹ Hof nr. 16692, 528.

⁵² Hof nr. 16693, 30.

⁵³ St. Jan nr. 1168.

⁵⁴ Van Burmania, 22v.

(Tweede) vicarie/prebende

In 1543 is sprake van de ‘andere vicarius’.⁵⁵ Waarschijnlijk is bedoeld de bezitter van één der twee prebenden, die in 1547 worden verenigd.⁵⁶ Het patrocinium is niet bekend al is bekend dat hier een Kruisleen was.⁵⁷

1543 **Douwe**⁵⁸

1547 **Evert Lyulofs**

Op 25 april 1547 staat het Hof de vereniging toe van twee kleine prebenden waarvan de één bediend is geweest door heer Aernoldt en de andere nu door Evert Lyulofs die bij gebrek aan inkomsten wil vertrekken en presenteert het voor het geheel genoemde Evert.⁵⁹ De bisschop keurt de vereniging goed op 13 mei 1547.⁶⁰ Vanaf 155(2?)6 is hij bekend als pastoor te Itens*.

1574 **Folkert Wybesz.**⁶¹

Tot 1550 is hij prebendaat te Warns*.

Tweede prebende

Ook hiervan is het patrocinium onbekend. De prebende werd in 1547 met de andere verenigd.

1543 – ca 1546 **Arendt/Aernoldt**

komt hier als prebendaat resp. de vierde priester voor in 1543⁶² en vertrok of overleed vóór 25 april 1547.⁶³

Kruisaltaar

1522(?) **Johannes Warsbech**

clericus van het bisdom Luik, ‘perpetuus capellanus ad altarem S. Crucis’ in de Martinuskerk alhier, krijgt 6-8 augustus 1522 de wijdingen tot en met die van priester te Rome toegediend.⁶⁴

Anna- of Galamavrijleen

Het leen bestond reeds in 1543.⁶⁵ Op 17 augustus 1558 testeert Gale van Galama: hij legateert aan zijn zoon Julius Galamastate alhier en het jus patronatus van Galamavrijleen op het Anna-altaar alhier mits Gala’s zoon, heer Ausonius Galama,

⁵⁵ BB I, 450, 454.

⁵⁶ BB I, 447.

⁵⁷ Brom, *Archivalia Italië* III, 612 nr. 598.

⁵⁸ BB I, 450, 454

⁵⁹ BB I, 447.

⁶⁰ BB I, 447; de approbatie in: St. Marie nr. 2673, 349; St. Marie nr. 2761, 14v-15; Arch. OKKN nr. 16, 13.

⁶¹ Van Burmania, 22v.

⁶² BB I, 455; de vierde priester: BB I, 450.

⁶³ BB I, 447.

⁶⁴ Brom, *Archivalia Italië* III, 612 nr. 598.

⁶⁵ BB I, 456.

proost te Nordhausen (D) en domheer te Utrecht, zijn leven lang het jus patronatus zal 'obtinere'; na diens overlijden zal het aan Julius komen.⁶⁶

1543

Aesge/Ausonius Galama

was geïnstitueerd op het Gale Galamavrijleen alhier; het leen wordt in 1543 door een 'genochsaem cappellaen' bediend.⁶⁷ Hij werd 9 april 1525 geboren als zoon van Gale Galama en Foeck Aesges Hoxwier⁶⁸, werd 4 mei 1543 te Leuven als student ingeschreven⁶⁹ en 20 juni 1547 te Keulen.⁷⁰ Hij werd domheer te Utrecht en proost te Nordhausen(D)⁷¹ en overleed in 1583.

Op 18 mei 1579 verzocht hij aan Gedeputeerde Staten voorspraak bij aartshertog Matthias voor de proosdij van het premonstratenzer klooster Vinea Domini te Bolsward⁷² (de proosdij was in 1570 bij het bisdom Leeuwarden geïncorporeerd maar op 31 oktober 1578 verklaarde aartshertog Matthias dat alle bij de aartsbisdommen en bisdommen geïncorporeerde goederen in hun vorige staat zullen worden hersteld⁷³ terwijl op 9 november 1579 de stadhouder verklaart aan de Staten te hebben overgedragen alle goederen die bij het bisdom Leeuwarden waren geïncorporeerd).⁷⁴ Als reden voor zijn verzoek geeft hij aan graag in Friesland bij zijn 'vrunden' te willen 'resideren' 'om eens van hier gelibereert te zijn ex pristino innumerabilium molestiarum ende met U mijn E. Heeren ende vrunden In Vrede vruntschappe ende repos te converseren ende mijn leven te eynden'. Op 17 februari 1580 deed hij afstand van deze proosdij onder toezegging van een jaarlijkse uitkering van 200 gl.; hij was toen vice-domdeken te Utrecht en proost te Nordhausen (D).⁷⁵

Prebendaten

Van de volgenden is niet vast te stellen bij welke prebende zij behoren:

1495 - 1525

Dodo

verklaart in 1525 de prebende alhier 30 jaren, dus reeds voor het Saksische bewind te bezitten.⁷⁶ Hij kan dezelfde zijn als Douwe, prebendaat alhier, die tijdens de Gelderse bezetting (1515-1526) land verkocht.⁷⁷ Deze kan echter ook dezelfde zijn als de in 1543 onder de tweede prebende genoemde Douwe.

z.j.e.d.

Inna

prebendaat alhier, vermaakte land, in 1543 genoemd onder de memorielanden.⁷⁸

1543

Scholte

⁶⁶ Arch. Van Sminia nr. 2733.

⁶⁷ BB I, 456.

⁶⁸ Tresoor, Getijdenboek Galama (oude sign.: FG/FM Ms. II B 3).

⁶⁹ Zijlstra nr. 8770.

⁷⁰ Zijlstra nr. 5578.

⁷¹ Zo reeds 1558: Arch. Van Sminia nr. 2733.

⁷² Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, gevoegd bij nr. 2845.

⁷³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 935.

⁷⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 936.

⁷⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 2845. Zijn loopbaan te Utrecht is niet gevolgd.

⁷⁶ Hof nr. 93, 8v.

⁷⁷ RR nr. 57, 162.

⁷⁸ BB I, 450.

In 1543 is bij het land van de vicarius Doede sprake van twee percelen, elk grenzende aan land van heer Scholte,⁷⁹ evenals van drie percelen van deze grenzende aan de prebende van heer Aerndt.⁸⁰ Bij de opgave van de landerijen van de vicarius Douwe is er echter geen aanknopingspunt bij belendingen te vinden die deze Scholte kunnen identificeren als diens – eventuele – voorganger (waarbij voor de opgegeven belendingen dan gerefereerd werd aan een eerdere bezitter van belendende percelen).

Overigen

1493

Johannes

priester alhier, was aanwezig bij de kroning te Aken van Maximiliaan van Habsburg tot keizer.⁸¹

1556/7 ?

Marten Licklesz.

heeft land verkocht in de grietenij Hemelumer Oldeferd aan Sydts Aggesz.⁸² Deze woonde in 1552 te Koudum;⁸³ mogelijk woonde de verkoper hier eveneens. Vanaf 1558 (nog niet 1556) komt hij voor als pastoor te Ferwoude*.

⁷⁹ BB I, 453-454.

⁸⁰ BB I, 456.

⁸¹ *Proeliarius*, 18.

⁸² RR nr. 52.

⁸³ MC.

KUBAARD

Patroon: **Victor**¹

Bijzonderheden: de parochie kan reeds ca 1200 hebben bestaan; althans maakt van Borssum Waalkes melding van een klok uit die tijd alhier.²
Naast de pastorie was hier een prebende, voor het eerst in 1511 genoemd;³ dan ook is sprake van de twee priesters alhier.⁴ In 1543 wordt hier een 'prebendarius oft vicarius' genoemd.⁵ In 1552 worden hier twee priesters met name genoemd.⁶ Ca 1550/2 en in 1558/60 worden pastorie en vicarie vermeld,⁷ maar in 1576 is weer sprake van de prebende of het jongerschap.⁸ In 1577 lijken er echter twee prebendaten te zijn.⁹

Pastorie

1420	Jelle ¹⁰
1453	Enne/Henricus ¹¹
1484	Lollo pastoor alhier, was tevens pastoor te Welsrijp*. ¹²
1496	Pieter/Petrus Minnonis ¹³
1511 - 1524(5)	Johannes komt in september 1511 als pastoor alhier voor ¹⁴ evenals 12 november 1524 ¹⁵ Aan Johannes, priester alhier, wordt 8 maart 1525 door de magistraat van Bolsward consent gegeven op de koop van een huis aldaar aan de Kerkstraat op land van mr. Haringhs prebende. ¹⁶
1530 - 1536	Syrck komt als pastoor alhier voor het eerst voor op 26 januari 1530 ¹⁷ en aldus nog 30 augustus 1536. ¹⁸

¹ Verhoeven, 90.

² Van Borssum Waalkes, 'Klokke-opschriften', 155. Verhoeven, *Klokken*, maakt hiervan geen melding. Volgens Tresoar, PB, Hs. 1150, 13.1 uit 1857 bevatte de toenmalige kerk tufsteen en was zij van binnen zeer bouwvallig. MF, 319 geeft aan dat de huidige kerk in opzet 15^e - eeuws is.

³ Tjessinga III, 16.

⁴ Tjessinga III, 20.

⁵ BB I, 390.

⁶ MC.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ RA Hennaarderadeel nr. 40, 170.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 39, passim (Arent Douwes) resp. van Burmania, 22v (Jacob Jelles).

¹⁰ WvTh IV, 53, 55.

¹¹ OFO I, 134.

¹² PB Hs. 1466.

¹³ PG, nr. 177; Petrus Minnonis volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 156.

¹⁴ Tjessinga III, 16.

¹⁵ OFO II, nr. 320.

¹⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 747 reg. 71.

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 39, 96.

¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 39, 288.

1537

Mr. Hugo

komt als pastoor alhier voor op 18 november 1537; hij verklaart dan eventuele verbeteringen van de pastorie op eigen kosten te zullen aanbrengen en daarover de kerkvoogden nu of in de toekomst niet aan te zullen spreken.¹⁹ Hij zal dezelfde zijn als mr. Hugo Wpkez., van 1525 tot 1529 bekend als prebendaat van de Catharinaprebende te Sneek*, in een onbekend jaar pastoor te Tjalhuizum* en van 1541 tot zijn overlijden in 1553 bekend als pastoor te Lutkewierum*. Henricus Ludolphi, pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, verklaart 15 oktober 1537 bij geruchte vernomen te hebben dat de pastoor alhier (wiens naam niet wordt vermeld) niet goed in de leer is.²⁰

1543 - 1567

Wybe Tyepkesz.

ca 22 februari 1543 nog vicarius te Winsum*, is 28 maart 1543 reeds pastoor alhier.²¹ Op 18 februari 1567 werd hij – met de vicarius alhier – verbannen.²² Harkenroht – in zijn opmerkingen over de door Menso Poppius genaamde personen – noemt hem Wibrandus Gerardi; deze hield zich in 1571 als balling te Emden bij de Friese gemeente op, deed naderhand dienst in Groningerland maar vluchtte in 1581 weer naar Emden.²³ Romein nam dit over,²⁴ Andreae achtte de gelijkstelling zeer twijfelachtig.²⁵

- † 1569/70

Wlcke Rinnerts (Reiners)

Op 2 augustus 1570 verklaart Dirck Jansz., burgemeester van Bolsward, van Simon Claesz. te Winsum de koopsom ontvangen te hebben van een koe die Simon kocht van Wlcke Rinnerts, pastoor alhier, op 2 november 1569 en die door cessie d.d. 6 juni 1570 is verkregen van heer Jelle Wlckezn. (functie en standplaats niet aangegeven), zoon van Wlcke voornoemd, en Anna, Wlcke's huisvrouw, en alle andere erfgenamen van Wlcke.²⁶ Op 30 augustus 1570 werd afgerekend voor de ontvangst van gelden wegens het boelgoed van Wlcke en de betaling van leedbier bij diens begrafenis.²⁷ Hij zal kort voordien zijn overleden en was een zoon van Rinne Taeckes, in 1552 te Nijland, en N. Wlckedr. en kleinzoon van Taecke Abbez., kerkvoogd alhier, en Att (Oenedr.).²⁸ Zeker tot 1560, mogelijk nog in 1566, was hij pastoor te Elahuizen*.

1570 - 1580

Foppe Hans

wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd 7 december 1570;²⁹ hij kan hier 5 juli 1570 reeds zijn geweest wanneer sprake is van pastoor en kerkvoogden.³⁰ In 1576

¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 39, 319.

²⁰ Aud. nr. 1475/1, 74-74v (niet in Microfiches Brussel).

²¹ BB I, 390.

²² Hof nr. 7490, 107v-108.

²³ Harkenroht, 'Naamlijst', 74, en 'Aenmerkingen', 599. Hij komt niet voor in Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*.

²⁴ Romein, 276 (foutief geïnterpreteerd door de Boer, *Minskestriid*, 214 die hem de eerste predikant van Waaxens (Hd.) noemt.

²⁵ Andreae, 'Naamlijst', 15-16.

²⁶ RA Hennaarderadeel nr. 39, 393.

²⁷ RA Hennaarderadeel nr. 39, 400.

²⁸ Mededeling H. Walsweer.

²⁹ RA Hennaarderadeel nr. 39, 419.

³⁰ RA Hennaarderadeel nr. 39, 32.

deed hij ook de aan de prebende verbonden diensten.³¹ Hij werd in 1580 afgezet en kreeg tot 1583 een pensie van de kerk die in 1584 werd afgekocht.³² Hij werd toen mogelijk schoolmeester te Edens; als zodanig wordt hij tot 1595 (niet meer 1596) genoemd.³³

In 1569 is hij pastoor te Zweins*.

Prebende/vicarie

In 1511 is voor het eerst sprake van een prebendaat.³⁴ In 1543 wordt de ‘prebendarius oft vicarius’ genoemd.³⁵ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

1511	Johannes ³⁶
1529 - 1545	Lyuwe Lyuwesz. komt voor het eerst alhier voor op 3 maart 1529 ³⁷ , daarna diverse malen als prebendaat, ³⁸ in 1543 als prebendaat of vicarius ³⁹ en voor het laatst 22 januari 1545. ⁴⁰ Hij was een zoon van Lyuwe Tyaerts. ⁴¹
1552 - 1567	Wyert Tzommesz. komt in februari 1552 als een van de twee alhier met name genoemde priesters voor, ⁴² heet vicarius alhier 4 januari 1558, ⁴³ 3 augustus 1561 ⁴⁴ en 11 maart 1566. ⁴⁵ Zijn huisvrouw Beli komt 3 januari 1558 ⁴⁶ en nog 1 mei 1565 voor. ⁴⁷ Met de pastoor alhier wordt hij 18 februari 1567 verbannen. ⁴⁸ Ook hij ging naar Emden, is daar nog in 1571, wordt later schoolmeester te Campen onder Pewsum en is daar nog in 1574. ⁴⁹
1568 - 1580	Arent Douwes Op 11 augustus 1568 komt Douwe Arents namens zijn zoon Arent, beneficiant van het jongerschap alhier, voor. ⁵⁰ Daarna wordt deze veelvuldig als beneficiant van de prebende of het jongerschap genoemd, zo bv. 1 maart 1570 wanneer hij zoon genoemd wordt van wijlen Douwe Arents en Hebel Wattyedr. ⁵¹ Op 20 juni 1576 is

³¹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 223-224.

³² GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 426-438.

³³ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 703vlg.

³⁴ Tjessinga III, 16.

³⁵ BB I, 390.

³⁶ Tjessinga III, 16.

³⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 77.

³⁸ Zo o.m. Hof nr. 1668 (1533), RA Hennaarderadeel nr. 37, 116 (1538), Hof nr. 16689, 147, 157 (1540).

³⁹ BB I, 390.

⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 311.

⁴¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 231.

⁴² MC. Zonder functie en standplaats wordt hij 11 juli 1550 reeds genoemd: Hof nr. 16690, 74.

⁴³ RA Hennaarderadeel nr. 20, 299.

⁴⁴ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1 (eerder Tresoar, Hs. FG nr. 337a).

⁴⁵ Hof nr. 16476.

⁴⁶ RA Hennaarderadeel nr. 20, 296.

⁴⁷ RA Hennaarderadeel nr. 20, 815.

⁴⁸ Hof nr. 7490, 107v-108.

⁴⁹ Harkenroht, ‘Naamlijst’, 74, en ‘Aenmerkingen’, 599.

⁵⁰ RA Hennaarderadeel nr. 39, 178.

⁵¹ RA Hennaarderadeel nr. 39, 354.

sprake van een geschil tussen de pastoor alhier en de curator over Arent Douwes, over betaling aan eerstgenoemde voor op de prebende gedane diensten;⁵² op 4 september 1576 komt daarover een dading tot stand.⁵³ Op 8 oktober 1578 verklaart hij meerderjarig te zijn.⁵⁴ Vóór 11 februari 1579 is hij tot priester gewijd.⁵⁵ Op 16 december 1579 heet hij vicarius,⁵⁶ 27 januari 1580 prebendaat.⁵⁷ Arnoldus Dominici, vicarius alhier, week in 1580 uit en overleed in 1581.⁵⁸

Tweede prebende

Van een blijkbaar tweede prebendaat is in 1577 sprake.⁵⁹ Ook van de tweede prebende is het patrocinium onbekend.

1577 **Jacob Jelles**
wordt in 1577 prebendaat alhier genoemd.⁶⁰ Zonder functie en standplaats komt heer Jacob Jelles 22 juni 1575 namens de weeskinderen van wijlen Haringh Syuerdts en His Jarichdr. voor.⁶¹

Overige

Van de overige hier voorkomende priesters kan niet worden vastgesteld welke functie zij hadden:

15^e eeuw **Boc....**
Bij de restauratie van de kerk in 1994 werden 16 zerken gevonden; van de meesten is geen tekst meer leesbaar. Onder deze zerken bevond zich één priesterzerk, stilistisch te dateren op de eerste helft van de 15^e eeuw. Het fragment van de tekst laat zich lezen als: ...*santi augustini obiit dns boc...* (derhalve boccatus of iets dergelijks).⁶²

1539 **Haye**
wordt 20 augustus 1539 genoemd.⁶³

N.B.: van Burmania noemt hier ten onrechte in 1537 Oene, pastoor, en Goslingh, prebendaat;⁶⁴ Zij horen onder Cornwerd*.

⁵² RA Hennaarderadeel nr. 40, 170.

⁵³ RA Hennaarderadeel nr. 40, 223-224.

⁵⁴ RA Hennaarderadeel nr. 40, 298.

⁵⁵ RA Hennaarderadeel nr. 40, 312v.

⁵⁶ RA Hennaarderadeel nr. 40, 346v.

⁵⁷ RA Hennaarderadeel nr. 51, 44.

⁵⁸ CE, 360; het exemplaar in Arch. EVC nr. 3372 noemt hem Arnoldus Dominici Birg.

⁵⁹ Van Burmania, 22v.

⁶⁰ Van Burmania, 22v.

⁶¹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 114v.

⁶² Mdedeling H. Zeinstra, Hardegarijp; vgl. de Walle, 499 nr. 3480 met iets andere lezing en datering 16^e eeuw.

⁶³ RA Hennaarderadeel nr. 37, 148.

⁶⁴ PB Hs. 1466.

LAAXUM

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Laaxum wordt genoemd in de lijst van kerken die in oorkonden van 1132, 1243 en 1245 toebehoren aan de abdij te Stavoren.⁶⁵ Het wordt later niet meer vermeld, daarentegen wel Scharl dat in de genoemde lijsten niet voorkomt. Muller gaat er van uit dat na het midden der 13^e eeuw de kerk van Laaxum naar Scharl is verplaatst.⁶⁶

⁶⁵ Mol en van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

⁶⁶ Muller, *Atlas*, 593.

LANGEDIJKE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: bewaard bleef een luidklok uit de 14^e eeuw¹ Voor Oosterwijk was dit aanleiding ervan uit te gaan dat de parochie reeds in het begin der 14^e eeuw bestond,² hoewel het niet genoemd wordt onder de dorpen, in 1408 vermeld in de overeenkomst tussen bisschop Frederik en o.m. de Stellingwerven.³ Het laatste was voor Mulder reden om te concluderen dat Langedijke in 1408 als parochie nog niet bestond.⁴ Hij vroeg zich af of het zelfs ooit – vóór de Reformatie - wel een parochie is geweest.⁵ Aan het laatste hoeft niet getwijfeld te worden. Het kerke- en pastoriegoed omvatte echter in 1543 zeer weinig,⁶ evenals in 1580 bij de opgave van de geestelijke goederen in Ooststellingwerf.⁷

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- † 1572 **Evert/Everardus**
Na diens overlijden in mei 1572 wordt

1572 - 1579 **Johannes Henrici**
tot dan pastoor te Eestrum* op 12 juli 1572 door de bisschop van Leeuwarden als pastoor alhier geïnstitueerd⁸ nadat hij op 5 juli 1572 het placet op zijn benoeming had gekregen.⁹ Hij is hier nog in 1579.¹⁰

¹ Verhoeven, *Klokken*, 66.

² Oosterwijk, *Stellingwerven*, 45-46 (stelt de datering van de luidklok op 1300).

³ ABU nr. 472 – 2 en 3 (Muller, *Regesten* nrs. 1822 en 1823).

⁴ Mulder, 'Dorpsnamen', 198-199. Blijkbaar op grond van dezelfde overweging geeft ook Muller, *Atlas*, 511 aan dat Langedijke in 1408 nog geen parochie was.

⁵ Mulder, 'Dorpsnamen', 198-199, hoewel hij elders (123) Langedijke als vermeld in de Beneficiaalboeken noemt.

⁶ BB II, 47.

⁷ AFB, 28.

⁸ Arch. Varia Staten nr. 73 – 588.

⁹ Arch. Varia Staten nr. 80 k 857.

¹⁰ Van Burmania, 22v.

LANGEZWAAG

Patroon: **Matheus**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1543.²

Pastorie

- 1550 - 1550 **Johannes Bommel**
Deze resigneerde op 1 juni 1550.³ Johannes Joannis Bommel resigneerde voor 20 maart 1550 als prebendaat te Oldetrijne*. Op 3 juni 1550 ontving Johannes Johannis (later: (van Bommel) het placet als pastoor te Luxwoude* en Gersloot.⁴
- 1550 **Retze Teyesz.**
tot dan vicarius te Oudega (geen grietenij aangegeven), ontvangt 5 juli 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.⁵
- 1558 **Douwe**⁶
- 1566 - 1578 **Daniel**
komt als pastoor alhier voor in mei 1566⁷ en op 14 november 1578.⁸ Mogelijk is hij dezelfde als Daniel Gretinck, tot 1580 vicarius te Oosterwolde*, die in april 1580 aangifte deed van de pastoralia te Fochtelo.⁹

Vicarie

Van de in 1543 voor het eerst genoemde vicarie is het patrocinium niet bekend.

- 1549 **Luytien**
resigneerde op 26 juli 1549.¹⁰
- 1550 **Suyrdt Hiddeszn.**
onlangs priester geworden, ontvangt 16 april 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.¹¹

Mogelijk moeten hier ook geplaatst worden

- 1554/5 ? **Johan Luytiens**
die in dit jaar land alhier kocht.¹²

¹ Verhoeven, 90.

² BB II, 100.

³ RR nr. 49, 17.

⁴ RR nr. 14, 14.

⁵ RR nr. 49, 17.

⁶ Van Burmania, 22v.

⁷ ABU nr. 543-3, rekening 1566/7.

⁸ PI, 293.

⁹ AFB, 27.

¹⁰ RR nr. 49, 11.

¹¹ RR nr. 49, 11.

¹² RR nr. 17, 17.

z.j.e.d. ?

Jacob

In 1565 is sprake van Jan heer Jacobs alhier als landeigenaar.¹³

¹³ Arch. DCF nr. 1474.

LANGWEER

Patroon: **Pancratius**¹

Bijzonderheden: Bakker wijst er op dat de Martinikerk te Sneek, die op het Oudhof en die te Langweer in één opstrek liggen en dat Langweer de voortzetting is van de Wüstung op het Oudhof.² Hij verbindt aan die Wüstung niet de naam van Wolbrandskerk* van welke Wüstung hij de voortzetting ziet te Broek*.³ Daarentegen beschouwt Gildemacher het wel als mogelijk dat (een deel) van het dorp Wolbrandskerk verschoven is naar de plaats die nu Langweer heet.⁴ In 1595 is sprake van ‘de waegen nae het olde hof’ als belender van kerkenland van Langweer⁵; een ‘oldenhoff’ wordt ook in het naburige Boornzwaag* als belender opgegeven.⁶ Het is niet uit te sluiten dat Wolbrandskerk* en Langweer een tijdlang beide als parochie hebben bestaan.

Naast de pastorie was hier een vicarie die reeds vóór 1399 bestond⁷, voorts het in 1540 voor het eerst vermelde Wyerdaleen⁸, in 1543 genoemd ‘het Munnecke leen alsoo van olts geheeten’⁹, waarvan het patronaat blijkbaar bij de Douwema’s berustte¹⁰, en tenslotte de in 1543 genoemde ‘menste (= kleinste) prebende’¹¹ die dezelfde zal zijn als het in 1577 genoemde ‘quartum beneficium’.¹²

Pastorie

1320 **Dodo**¹³

1434 **Simon van Enkhuizen**
pastoor te Hommerts*, wordt in 1434 pastoor alhier.¹⁴

1440 **N.N.**
wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁵

1473 **Henricus Bernardi**¹⁶

¹ Schotanus, *Beschrijvinge*, ex. in Tresoar, PB 3187a Gesch, p. 221; hs.aantekening in margine. Dit patrocinium wordt niet genoemd door Verhoeven, 90 die daar en in *Klokken*, 78 wel melding maakt van een in 1438 ter ere van Margareta gegoten klok, daaraan echter niet de conclusie verbindt dat zij de patroonheilige was. Kok, 112 leidde een Catharinapatrocinium voor deze kerk af uit de dedicatie van een niet meer aanwezige klok uit 1474 ter ere van God, Maria en Catharina. Zie voor deze klok: Verhoeven, *Klokken*, 86.

² Bakker, ‘Veenontginningen’, 106-107.

³ Bakker, ‘Veenontginningen’, 106-107.

⁴ Gildemacher, ‘Ga’, 164.

⁵ Arch. Van Sminia nr. 1924 b, 27 (1595).

⁶ Arch. Van Sminia nr. 1924 b, 183v (1595) en 186 (1596).

⁷ Verwijs, *Oorlogen*, 540-541.

⁸ ABU nr. 538-2, 36.

⁹ BB II, 7.

¹⁰ BB II, 7 (een overzicht van de Douwema’s en hun verwanten in Mol, *Friese huizen*, 136).

¹¹ BB II, 8.

¹² St. Jan nr. 1168.

¹³ Arch. Diverse kloosters nr. 1 reg. 1.

¹⁴ PB Hs. 1649.

¹⁵ St. Jan nr. 935, 19.

¹⁶ FT, nr. 31; de volledige naam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 999, vgl. FT, 462; op het zegel is Barbara afgebeeld. Zijlstra nr. 6266 acht d. Hinricus de Snekys, 1453 student in de rechten te Keulen dezelfde maar geeft geen bron van zijn vermelding dat deze alhier pastoor was. Keussen I, 428 noemt dit niet.

- 1511 **Reyn**¹⁷
- 1525 - 1531 **Mr. Focke Syblesz.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 5 januari 1525.¹⁸ Als zodanig komt hij nog voor op 12 juni 1531.¹⁹ Vanaf ca 1534 is hij bekend als perpetuus vicarius (tweede pastoor) te Bolsward*.
- 1537 **N.N.**
Op 15 oktober 1537 deelt Henricus Ludolphi, pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, mee bij geruchte gehoord te hebben dat de pastoor alhier (wiens naam niet vermeld wordt) niet veel goeds doet; hij beschikt niet over wijwater.²⁰
- 1543 **Gella/Gellius Cleyss**
onlangs hier gekomen.²¹

Vicarie

De vicarie, waarvan het patrocinium niet bekend is, bestond reeds vóór 1399.²²

- †1399 **Ysebrant**
Na diens overlijden begaf hertog Albrecht de vicarie alhier aan
- 1399 **Franciscus Reynertsz.**
geprovent te Sneek, die ook de vicarie te Dronrijp* ontving.²³ Mogelijk is hij dezelfde als Franciscus Sneyckis, 1404 student in de artes te Keulen.²⁴
- 1499/1500-1525 **Etko Hoytonis**
vicarius alhier, verklaart 26 mei 1525 hier nu 25 jaren te staan.²⁵
- 1539 **Harinck**
vicarius alhier, wordt door het Hof 12 oktober 1539 veroordeeld tot enkele jaren studie.²⁶ Op 12 oktober 1539 wordt hij door het Hof afgezet en veroordeeld tot enkele jaren studie. Bij terugkomst zou hij eventueel weer een beneficie kunnen krijgen.²⁷
- 1543 **Jan Mercksz.**²⁸

¹⁷ Oosterhout, 315.

¹⁸ OFO II, nr. 321. Hoewel 'Mr.' is geen inschrijving als student gevonden.

¹⁹ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 57.

²⁰ Aud. nr. 1475/1, 74-74v (niet in Microfiches Brussel).

²¹ BB II, 6.

²² Verwijs, Oorlogen, 540-541.

²³ Verwijs, Oorlogen, 540-541.

²⁴ Zijlstra nr. 4100.

²⁵ Hof nr. 93, 9v.

²⁶ Aud. nr. 1646,2, 168. Met een latere hand is de brief op augustus 1551 gesteld, volgens Woltjer, 90 n. 4 ten onrechte.

²⁷ Hof nr. 96, 55. Hij is niet dezelfde als Haringius (Wybesz.) Poppinga, 7 juni 1539 te Leuven als student ingeschreven (Zijlstra nr. 8939); deze studeerde op de Catharinaprebende te Heeg* en liet in 1543 de dienst daar waarnemen. Hij was zelf geen priester. Een andere Haring is in deze periode als student niet door Zijlstra aangetroffen.

²⁸ BB II, 7.

- 1559 **Theodoricus Simonis**
van hier afkomstig, wordt 8 maart 1559 op de titel van de vicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken en diaken.²⁹
- 1569 **Dominicus Simonis**
wordt 4 maart 1569 op de titel van de vicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.³⁰
- 1571 **N.N.**
wordt 10 september 1571 als vicarius alhier geïnstitueerd.³¹

Wyerda- of ‘Munnecke’leen

In 1540 is sprake van het Wyerdaleen,³² dat in 1543 voorkomt als ‘Munnecke Leen’.³³ De collatie berust dan blijkbaar bij Jancko Douwema die het leen gebruikt namens zijn zoon Ydsaert, clericus.³⁴ Op 17 maart 1590 laat Jancko’s zoon Foppe bij testament zijn deel van het patronaat van een vrijleen, beneficie en prebende alhier na aan zijn zuster Atke, gehuwd met Egbert Clant.³⁵ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

- 1530 - 1540 **Abba/Obbe Sibe.**
Op 4 november 1530 komt Abba Sibe. als priester alhier voor.³⁶ Als bezitter van het Wyerdaleen wordt Obbe Sybez. opgevolgd door³⁷
- 1540 - 1543 **Ydsaert Douwema**
die – als Edzardus Douwema – het leen *jure devoluto* krijgt op 27 oktober 1540.³⁸ Hij bezit het leen als bovenvermeld nog in 1543.³⁹ Hij was een zoon van Jancko Dou(we)ma en Mary Douwesdr. van Burmania en werd 12 juli 1544 te Leuven als student ingeschreven⁴⁰ en 1 april 1549 te Orléans.⁴¹ Hij werd geen priester en overleed in 1577.⁴²

‘Die menste prebende’

Deze prebende moet reeds ca 1537 hebben bestaan.⁴³ Ook van dit leen, in 1577 aangeduid als ‘quartum beneficium’⁴⁴ is het patrocinium niet bekend.

ca 1537 - 1543 **Claes**

²⁹ ABU nr. 550*, 90.

³⁰ ABU nr. 550*, 149.

³¹ St. Jan nr. 1168.

³² ABU nr. 538-2, 37.

³³ BB II, 7.

³⁴ BB II, 7.

³⁵ Arch. EVC nr. 5299.

³⁶ OFO II, nr. 353.

³⁷ ABU nr. 538-2, 37.

³⁸ ABU nr. 538-2, 37.

³⁹ BB II, 7.

⁴⁰ Zijlstra nr. 8832.

⁴¹ Zijlstra nr. 12398.

⁴² Zijlstra nr. 8832.

⁴³ RA Wymbritseradeel nr. 25, 223.

⁴⁴ St. Jan nr. 1168.

Volgens een mededeling d.d. 22 oktober 1547 was heer Claes ca 10 jaren geleden hier prebendaat.⁴⁵ In 1543 komt hij voor als prebendaat van ‘die menste prebende’.⁴⁶

Prebende

Onbekend is bij welke prebende de volgende persoon behoorde:

1527/8 **Aggo**⁴⁷

Overige

1530 **Jones**
wordt in 1530 als belender alhier genoemd⁴⁸ en stond mogelijk hier.

1532 **Feicko**
In 1532 komt een heer Feicko van Langweer als medevolmacht van de Staten voor.⁴⁹

1557 **? Hoyto Jukonis**
D. Hoyto Jukonis de Langwer, priester dus, werd 12 juli 1557 als student te Keulen ingeschreven.⁵⁰

z.j.e.d. **Epe**
Een oude kerkerekening, lopende vanaf 1592, noemt in 1594 ‘Heer Epe fenne’; vicarieland was het blijkbaar niet.⁵¹

⁴⁵ RA Wymbritseradeel nr. 25, 223.

⁴⁶ BB II, 8.

⁴⁷ RR nr. 35.

⁴⁸ OFO II, nr. 353.

⁴⁹ HCL, Bibliotheek Gemeente Leeuwarden nr. I 19.

⁵⁰ Zijlstra nr. 6301.

⁵¹ Arch. Van Sminia nr. 1924 b, 19v. Waarschijnlijk betrof het de prebendevenne waarvan ibid., 22 sprake is. De kerk verhuurde toen zowel vicarie- als prebendeland, ibid., 21-22.

LEEWARDEN – OLDEHOVE

Patroon: **Vitus**¹

Bijzonderheden: Van Vliet wijst er op dat Liudger in Friesland enkele *congregationes* stichtte die ten tijde van zijn biografie Altfried, derhalve rond 840, nog altijd bestonden. Vermoedelijk één daarvan bevond zich bij de oude hoofdkerk van Oostergo te Leeuwarden. Hij vermoedt dat aan de Romaanse kerk die zijns inziens duidelijke kenmerken vertoont van een collegiaal bediende kerk een oudere is voorafgegaan die vermoedelijk in de tweede helft van de 8^e eeuw werd gesticht. Deze kerk zou door de koning in de 9^e of 10^e eeuw aan de abdij te Corvey zijn geschonken. Om aan te geven dat de kerk voortaan tot de bezittingen van Corvey behoorde zou het Vituspatrocinium een ouder hebben vervangen. Hoe het dit ‘monasterium’ in de Noormannentijd verging is onbekend. Van Vliet veronderstelt echter wel enige vorm van continuïteit.²

De oudste tufstenen kruiskerk kan rond 1000 worden gedateerd; mogelijk was deze vanaf het begin voorzien van een westwerk waarmee het gebouw vanaf het begin een lengte had van ruim 47 m.³ Sporen van een (door van Vliet veronderstelde) voorafgaande houten kerk(en) zijn niet gevonden.⁴ Dijkstra gaat er van uit dat de eerste kerk niet eerder kan zijn gebouwd dan in de eerste helft van de 10^e eeuw (mogelijk pas in het tweede kwart van die eeuw) en acht het niet waarschijnlijk dat elders in het onderzochte gebied bij de opgraving in 2005-2006 zich een kerkgebouw bevond.⁵ Dat weersprekt aannames over stichting van een kerk in de 8^e of 9^e eeuw. Een voorgaande houten kerk lijkt er echter wel te zijn geweest gezien teruggevonden begravingen.⁶

Als eerste afsplitsing ziet Noomen de eveneens aan Vitus gewijde kerk te Stiens*; later – in ieder geval vóór 1200 – volgde afsplitsing van Jelsum*, Cornjum*, Miedum*, Lekkum* en waarschijnlijk ook Huizum*.⁷

Corvey bleef enkele eeuwen in de eigendom van de kerk. Van Buijtenen heeft uitvoerig de ontwikkeling van de eigendoms/patronaatsrechten beschreven.⁸ Verkort zal op een en ander worden ingegaan.

In de 12^e eeuw ontstaan er problemen. Hendrik van Nordheim, abt van Corvey, verkocht vele bezittingen van de abdij waaronder de kerk te Leeuwarden en haar inkomsten; het laatste werd hem blijkbaar het zwaarste aangerekend.⁹ In 1146 werd hij afgezet waarna zijn opvolger Wibald trachtte de rechten van Corvey hersteld te krijgen. Aan de kerk te Leeuwarden waren toen vier priesters verbonden die bij hun aantreden tengevolge van de verkwanseling der kerk de rechten van Corvey niet waren komen erkennen zoals volgens oude gebruiken had gemoeten. Noomen wijst er daarbij op dat door de uitzonderlijke lengte van het koor de kerk meer op een

¹ Verhoeven, 90.

² Van Vliet, *In kringen*, 104, 117-118, 160.

³ De Langen, 39.

⁴ Dijkstra, ‘Oldehove’, 99-104, i.h.b. 104: indien er een houten kerk is geweest zijn de laatste sporen hiervan vermoedelijk al in de jaren 30 van de vorige eeuw opgeruimd.

⁵ Dijkstra, ‘Oldehove’, 107-108; vgl. Dijkstra, Gerrets en Nicolay, ‘Oldehove’, 283-284, 303.

⁶ Dijkstra, Gerrets en Nicolay, ‘Oldehove’, 303.

⁷ Noomen, ‘Leeuwarden’, 54.

⁸ Van Buijtenen, *Oldehove*.

⁹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 15; Noomen, ‘Leeuwarden’, 56.

abdij- dan op een parochiekerk leek en voorts dat juist aan de oude moederkerken colleges van meerdere priesters verbonden waren.¹⁰

Abt Wibald schrijft in 1148 aan de inwoners van Leeuwarden dat door de wijze waarop de vier priesters waren aangetreden de kerk ‘in de macht van de bisschop was gekomen’ (aldus de omschrijving van van Buijtenen), m.a.w. aan deze was vervallen. Door diens gunst echter had de abdij haar rechten verkregen.¹¹ Blijkbaar was daarbij door de bisschop de eis gesteld dat de abt aan hem iemand moet voorstellen voor de pastoorsplaats, althans dat valt op te maken uit de brief van Wibald aan bisschop Hartbert. Daarin deelt hij mee de vorige priesters te hebben afgezet. De tot pastoor te benoemen persoon die de gehele zielzorg krijgt zal slechts één vierde van de inkomsten ontvangen. De abt gaat ermee accoord dat zijn naar Utrecht te sturen gemachtigde namens hem een door de bisschop gewenst persoon aan deze voorstelt als pastoor, terwijl de bisschop voor de drie andere priesterprebenden desgewenst ook kandidaten mag stellen; de abt heeft hiervoor echter ook zelf personen op het oog.¹²

Toch is het blijkbaar niet tot een herstel van de oude rechten gekomen. Daarop wijst een brief van paus Eugenius III d.d. 9 januari 1152/3 aan bisschop Herman met de vermaning de bezittingen van Corvey te Leeuwarden en ‘Merthen’ te beschermen.¹³ Op 25 februari 1155 bevestigt paus Adrianus IV Corvey in haar rechten en goederen, o.m. de kerk te Leeuwarden,¹⁴ welke bevestiging in 1184 door paus Lucius III herhaald wordt.¹⁵ Blijkbaar hebben deze geen effect gehad. Van enige relatie van Corvey met Leeuwarden blijkt aan het einde der 13^e eeuw niets.

De feitelijke zeggenschap berust dan bij aanzienlijke leken en –zoals in Wibalds tijd – bij de geestelijken.¹⁶ Deze beschouwden zich niet slechts als ‘possessores’, gebruikers van de pastoriegoederen, maar ook als ‘patroni’, dus als gerechtigden tot het patronaatsrecht.¹⁷

Op 12 september 1285 verzoekt Eppo, plebaan van de Oldehove, elect Jan de afstand van zijn patronaatsrechten aan abt en convent Mariëngaarde goed te keuren en verzoekt hij – waarbij hij zich *Dei gracia plebanus et persona necnon et patronus Ecclesie sancti Viti in Oldenhove* noemt – de officiaal van Oudmunster de abt van Mariëngaarde te presenteren en deze te institueren; de abt zal de dienst door één van zijn kanunniken kunnen doen waarnemen.¹⁸ Reeds op 21 september 1285 beschikt de officiaal over de goedkeuring van het verzoek tot overdracht van het pastoraat en geeft hij de abt van Foswerd opdracht de abt van Mariëngaarde in het bezit van de kerk te stellen waarbij blijkt dat er minstens twee gelijktijdige pastoors zijn geweest.¹⁹ De abt van Foswerd verklaart 29 september 1285 hieraan voldaan te hebben.²⁰

Eppo was blijkbaar niet de enige rechthebbende: op 13 maart 1300 doen Altatus en Renaldus, zoons van Frederik Burmania, ten behoeve van de abt van Mariëngaarde

¹⁰ Noomen, ‘Leeuwarden’, 47.

¹¹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 10.

¹² Van Buijtenen, *Oldehove*, 11-12 en 138-139, Bijlage II; vgl. *ibid.*, 19-21 over de door de abt resp. de bisschop ingenomen posities.

¹³ Van Buijtenen, *Oldehove*, 140, Bijlage III.

¹⁴ Verwijs, *Corvey*, 58; Colmjon, nr. 38.

¹⁵ Van Buijtenen, *Oldehove*, 32 (cit. Falke, *Traditiones*).

¹⁶ Noomen, ‘Leeuwarden’, 57.

¹⁷ Noomen, ‘Leeuwarden’, 75.

¹⁸ Van Buijtenen, *Oldehove*, 23-28 en 142-143, Bijlage V A en B; OBU IV, nrs. 2235-2236.

¹⁹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 27 en 143, Bijlage V C; OBU IV, nr. 2241

²⁰ Van Buijtenen, *Oldehove* 27 en 144, Bijlage V D.

afstand van hun patronaatsrechten op de kerk.²¹ Van Buijtenen heeft betoogd dat Frederik eveneens pastoor van de Oldehove is geweest²² (en dan dus zou passen in de reeks geestelijken die zich ook als eigenaren van de kerk beschouwden) maar zijn conclusie is door Noomen niet onderschreven. Deze overdracht ziet hij als het waarschijnlijke einde van een reeds jaren durend conflict met lokale hoofdelingen.²³

Tot laat in de 15^e eeuw vernemen wij niets over problemen die de abdij ten aanzien van de uitoefening van het patronaatsrecht ondervond. Wanneer de splitsing van de pastorie in twee delen plaatsvond is niet bekend. In ieder geval waren er echter in 1430 twee pastoors.²⁴ Later blijkt de eerste pastorie ter collatie van Mariëngaarde te staan terwijl de tweede als de ‘wereldlijke’ pastorie bekend staat.²⁵ Deze stond blijkbaar ter collatie van de stad. In de 15^e eeuw wordt de eerste pastorie soms maar niet altijd bediend door een kanunnik van Mariëngaarde. Omstreeks 1475 ontstaat over de begeving van deze pastorie een geschil met de stad; ook daarover heeft van Buijtenen bericht.²⁶ In 1482 wordt eindelijk uitspraak gedaan: de abdij wordt erkend in haar recht de pastoor aan te stellen; de burgers van Leeuwarden moeten hem verzoeken dit te doen. De abt zal een drietal opstellen waaruit de gemeente één voordraagt (presenteert) onverkort het recht van de abt het personaat voor zich te reserveren.²⁷ De abdij heeft haar rechten toen dus nog kunnen behouden maar de druk van de zijde van de stad om ook de collatie van de eerste pastorie in handen te krijgen neemt steeds meer toe. Op 18 oktober 1539 staat abt Petrus van Venlo de stad het recht van collatie toe van de pastorie waarop nu mr. Herman zit.²⁸ Deze wordt echter in datzelfde jaar tweede pastoor genoemd,²⁹ zodat de twee pastorieën als het ware in rangorde lijken te hebben gewisseld. In 1551 ontstaan opnieuw problemen omdat de stad blijkbaar buiten de abt om een nieuwe pastoor wil benoemen.³⁰ Blijkbaar is de door de stad gewenste persoon hier gekomen. Op 13 januari 1560 kiezen de stad en de gemachtigde van de abt van Mariëngaarde een nieuwe tweede pastoor sans préjudice van ieders recht in het voor het Hof hangende proces.³¹ Op 15 maart 1567 verzoekt de magistraat van Leeuwarden de abt deel te nemen aan de verkiezing van een nieuwe tweede pastoor,³² maar de abt laat 20 maart 1567 weten dat hij daaraan niet wil meewerken en dat er voor Pasen a.s. een goed accord moet zijn gesloten.³³ Nadien blijkt niet meer van enige bemoeienis van Mariëngaarde. Bij de oprichting van het bisdom Leeuwarden werd de Oldehove de kathedrale kerk. De goederen en inkomsten van het klooster Mariëngaarde werden bestemd voor de nieuwe kapittelheren waartoe zes van de dienstdoende geestelijken van de Oldehove

²¹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 28-31 en 144-146, Bijlage V E.

²² Van Buijtenen, *Oldehove*, 28-31.

²³ Noomen, ‘Leeuwarden’, 75 n. 102. Over de relatief ondergeschikte positie der Burmania’s: *ibid.*, 76.

²⁴ 1425-1432: Enta, 1430-1435 Jouka; zie verder bij de pastoors.

²⁵ Wereldlijke pastorie: curatus secularis 1485 (Van Buijtenen, *Oldehove*, 64 en 153-155, Bijlage XI); het ‘swart personaatschip’ 1506 (OFO I, nr. 518).

²⁶ Van Buijtenen, *Oldehove*, 54, 58-62, 64-66.

²⁷ Van Buijtenen, *Oldehove*, 52-54 en 151-153, Bijlage X.

²⁸ HCL, O.A. nr. 37. Vgl. van Buijtenen, *Oldehove*, 50: de stad ontkent later de strekking ervan omdat zij pretendeert zelf de begeving te hebben.

²⁹ ABU nr. 535, 7v.

³⁰ Van Buijtenen, *Oldehove*, 48-49.

³¹ Singels, nr. 218; vgl. van Buijtenen, *Oldehove*, 62-63.

³² Singels nr. 236a.

³³ Singels nr. 236b.

zouden behoren.³⁴ Dat althans was de opzet. Opzet en inrichting van het bisdom vallen echter buiten dit bestek.

Naast de twee pastoriën was er een vicarie, soms vicaria perpetua genoemd. Een vicarius komt voor het eerst in 1464 met name voor.³⁵ Het leen zal echter veel ouder zijn. In 1566 wordt de bezitter ervan aangeduid als derde pastoor³⁶ evenals in latere jaren.

Het vierde belangrijke officie was het sacristieleen. Een ‘custos’ komt voor het eerst in 1407 voor³⁷, een sacrista vanaf de 70-er jaren van de 15^e eeuw.³⁸

Ca 1580 wordt aangegeven dat de zielzorg binnen de parochie van de Oldehove over de twee pastoors, de vicarius (later derde pastoor) en de sacrista was verdeeld.³⁹

Voorts was er een aantal prebenden. Van de meesten is het tijdstip van ontstaan onbekend. De volgorde van behandeling kan derhalve niet chronologisch zijn.

Gevolgd is de volgorde in het zg. Liber beneficiarum.⁴⁰

Genoemd worden⁴¹:

Johannes Baptistprebende
Maria Magdalenaprebende
Rochusprebende
Obertusprebende
heer Tzommeprebende
Christophorusprebende
Annaprebende
Jacobs- of Jobsprebende.

Enkele daarvan stonden ter collatie aan de stad. Na de Reformatie kwamen zij onder stedelijk beheer. Een aantal prebenden bestaat nog steeds als studieleen.

Daarnaast zijn er nog enkele lenen geweest die met de voorgaande niet in relatie te brengen zijn maar waarmee mogelijk wel verbindingen zijn geweest. Het gaat daarbij om de volgende :

heer Holcken (heer Schelten)leen/leen op het altaar ‘Quatuor Coronatorum’
Anthonygasthuisleen (later met het voorgaande verenigd)
prebende gesticht door Sybe, pastoor van de Oldehove
prebende op het Kruisaltaar
Nicolaasprebende
Mariaprebende

Binnen het gebied van de parochie van de Oldehove bevond zich verder het Sint Jacobsgasthuis, terwijl het Sint Anthonygasthuis in de parochie Nijehove gelegen was. Elk had een eigen kapel waaraan een priester was verbonden .

Tenslotte bevond zich hier het Blokhuis waarbij eveneens een kapel behoorde bediend door een kapelaan; de kapel was gewijd aan Anna.

³⁴ Van Buijtenen,, 95-97.

³⁵ Arch. Klooster Aalsum nr. 12 reg. 30.

³⁶ Jodoci, ‘*Ephemerides*’, 413.

³⁷ OFO I, nr. 14.

³⁸ OFO IV, nr. 31; OFO I, nr. 231.

³⁹ HCL, O.A. nr. 380. In 1543 is sprake van de vier ‘principael priesteren’, BB I, 61, 62.

⁴⁰ Singels nr. 269.

⁴¹ Voor de bijzonderheden zie de afzonderlijke lenen.

Pastorie

In 1148 is sprake van vier priesters die de kerk bedienen.⁴²

- ca 1170? **Folqulfus**
was persona van Leeuwarden. Zijn dochter was non in Mariëngaarde, verliet het klooster maar door toedoen van proost Frederik (1163-1175) keerde zij terug.⁴³
- † 1232 **? Hessel**
van Leeuwarden, deken van geheel Oostergo, werd in de slag bij Nutspete op 20 september 1232 tussen bisschop Wilbrand en de Drenten gevangen genomen en daarna gedood en in het klooster Mariëngaarde begraven.⁴⁴ Mogelijk was hij pastoor alhier omdat hij 'de Lywart' wordt genoemd.
- vóór 1285 **Liudo**
1285 **Eppo**
In 1285 is sprake van de inbezitstelling van de abt van Mariëngaarde in de prebende van wijlen Liudo en Eppo, plebanen van de Vituskerk te Oldehove.⁴⁵ Zij fungeerden dus tegelijkertijd.
Van Liudo bleef een zegelstempel bewaard.⁴⁶

Sedert het einde der 13^e eeuw bezat de abdij Mariëngaarde het patronaatsrecht van deze kerk. Of de pastoors vanaf toen steeds kanunnik van dit klooster waren blijkt niet.

- 1327 - 1330 **Mentatus**
komt als rector ecclesie voor in 1327 en 1330; in 1327 wordt hij geciteerd 'ad docendum de tytulo sue ecclesie' aan de bisschop; er is dus dan onduidelijkheid over de rechtmatigheid van zijn benoeming.⁴⁷
- 1335 **Dodo**
tevens deken van Oostergo.⁴⁸
- 1386 - 1408 **Wibrandus Allardi**
Op 24 april 1386 wordt Wybrandus Allardi, pastoor van de Vituskerk, benoemd tot kameraar in Oostergo, Westergo en Geestmerland; hij belooft aan de bisschop jaarlijks levenslang 12 oude schilden te betalen.⁴⁹ Op 20 mei 1394 wordt commissie afgegeven voor dezelfde, persona personatus te Leeuwarden, voor Oostergo en Westergo.⁵⁰ In 1395 heet Wibrandus persona van de Vituskerk, provisor en deken⁵¹, in 1408 deken van Leeuwarden, officiaal van de proost-aartsdiaken van St. Salvator resp. *institutor clericorum* in het Friese aartsdiakonaat van St. Salvator.⁵²

⁴² Van Buijtenen, Oldehove, 148.

⁴³ Lambooij en Mol, 196-199.

⁴⁴ Braaksma, *Narracio*, 164; Lambooij en Mol, 366-369.

⁴⁵ Van Buijtenen, *Oldehove*, 27 en 143-144, Bijlage V C.

⁴⁶ Van Buijtenen, *Oldehove*, afbeelding 5 (t.o. 64).

⁴⁷ Muller, *Registers en rekeningen* I, 125, 337.

⁴⁸ Muller, *Registers en rekeningen* I, 524.

⁴⁹ Muller, *Regesten* nr. 1087.

⁵⁰ Muller, *Regesten* nr. 1578.

⁵¹ ARDOU nr. 2248.

⁵² Arch. Gerkesklooster nr. 119 reg. 6 en nr. 120 reg. 8.

1415

Wopke/Wibodus Ellonis

persona te Leeuwarden en deken, zegelt 1415.⁵³ Hij kan dezelfde zijn als de in 1397 voorkomende Wopka, deken⁵⁴ (dan geen pastoor genoemd).

Vanaf 1425 komen gelijktijdig twee pastoors voor. Het eerste pastoraat behoorde aan de abdij Mariëngaarde maar allengs wordt de positie van de tweede pastorie die (later) ter collatie van de stad stond sterker, hetgeen er op een bepaald ogenblik toe leidde dat de door Mariëngaarde bezeten pastorie als de tweede werd aangeduid.⁵⁵ Meijer merkt op dat de Papingastins gezien de verdeling tussen de beide pastoors oorspronkelijk een ongedeelde pastoorsprebende lijkt te zijn. De gehele oppervlakte moet dan in eerste instantie Mariëngaarder bezit zijn geweest en het klooster zou dan het grootste deel voor het onderhoud van de beide pastoors – het patronaatsrecht van de stad is pas van later datum – hebben bestemd. Een klein deel kwam ter beschikking van Bethlehem, een dochterklooster van Mariëngaarde, en de twee koegras van Mariëngaarde zouden dan het laatste restant van het rechtstreekse kloosterbezit moeten zijn. Deze verdeling kan teruggaan tot 1300 toen de pastoorsprebende(n) en het patronaat definitief in handen van Mariëngaarde kwamen.⁵⁶ Wij zullen hieronder eerst de pastoors van de Mariëngaarder pastorie behandelen.

Mariëngaarder pastorie

1428

Johannes Ellama

deken te Ferwerd en Stiens, krijgt in 1428 het pastoraat van de Vituskerk van abt Tialling van Mariëngaarde.⁵⁷ In het later gevoerde rechtsgeding zal de stad stellen dat het voor haar helemaal niet vaststaat dat deze de pastorie heeft bediend.⁵⁸ Mogelijk was hij dezelfde als

1430 - 1435

Jouka

als persona genoemd in 1430⁵⁹ en 1435.⁶⁰ Van Burmania noemt hem reeds in 1425;⁶¹ als deze vermelding juist is is hij inderdaad dezelfde als de voorgaande.

1439 - 1451

Ynta/Yntetus

komt voor het eerst als pastoor voor in 1439⁶² en aldus nog in 1451.⁶³ In 1449 wordt hij als pastoor, religieus van Mariëngaarde en bewoner van Papingastins genoemd; ook hier had de stad twijfels over de vermelding en vroeg zij zich af of Intho van Mariëngaarde kwam.⁶⁴

1452 - 1470

Jelle Juwsma (de oude)

⁵³ OFO I, nr. 19; volledige naam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 1157.

⁵⁴ OFO I, nr. 7; IV, nr. 1.

⁵⁵ Meijer, 'Papingastins', 32.

⁵⁶ Meijer, 'Papingastins', 32.

⁵⁷ Van Buijtenen, Oldehove, 59 waar ten onrechte gesproken wordt van patronaat; de bron, HCL, O.A. nr. L 37 geeft pastoraat.

⁵⁸ Van Buijtenen, Oldehove, 60.

⁵⁹ OFO I, nr. 51.

⁶⁰ OFO II, nr. 20.

⁶¹ Van Burmania S, 1.

⁶² OFO I, nr. 76.

⁶³ OFO IV, nr. 12. Een heer Ynte-venne wordt 1465 genoemd, OFO I, nr. 176.

⁶⁴ Van Buijtenen, Oldehove, 58-59.

Vanaf 1452 komt hij voor als pastoor; hij zegelt met een zegel waarop een lelie is afgebeeld.⁶⁵ Hetzelfde zegel gebruikte Jella, priester te Hantum*, in 1445. Veelvuldig komt hij voor als pastoor van de Oldehove, zo bv. 1 februari 1462 als ‘persona toe Auldahow toe Lyowerd to Papingha stens’,⁶⁶ wat hem dus in verband brengt met de Mariëngaarder pastorie. Als pastoor komt hij nog voor op 30 mei 1470 als ‘olde Heer Jelle’.⁶⁷ Deze aanduiding onderscheidt hem van jonge heer Jelle Juwsma, gedurende korte tijd zijn opvolger. Het lijkt ons de vraag of hij of zijn naamgenoot de stichter was van het Jobsleen alhier.⁶⁸

1471 - 1473

Jelle Juwsma

Op 24 januari 1471 zegelt Jelle Juwsma, pastoor van de Oldehove, met een zegel waarop een man boven een schild.⁶⁹ Hetzelfde zegel gebruikt ‘junghe her Jelle toe Paepena stens’ op 24 april 1473,⁷⁰ hetgeen hem verbindt met deze pastorie. De aanduiding ‘jonge’ sluit uit dat de voorgaande (die ‘oude’ genoemd wordt) zijn zegel zou hebben veranderd. Op 7 mei 1474 komt ‘jonghe her Jelle Juwisma’ voor als sacrista van de Oldehove⁷¹ (zie verder aldaar). Op 17 augustus 1477⁷² en 1 oktober 1483 komt hij nog voor als ‘jonge’ heer Jelle Juwsma te Oldehove;⁷³ mogelijk leefde zijn naamgenoot toen dus nog (maar was deze niet meer actief als geestelijke). Deze Jelle Juwsma is van 1462 tot 1470 bekend als pastoor te Stiens*.

1476 - 1477
(1480)

Petrus de Zeeland

Op 13 november 1480 daagt bisschop David voor zijn officiaal de priester Sybodus en het stadsbestuur van Leeuwarden omdat dit onrechtmatig Sybodus heeft gepresenteerd als pastoor van de halve portie van het personaat te Leeuwarden-Oldehove na de resignatie van Jelle Juwsma terwijl het recht toekomt aan de abt van Marëngaarde die rechtmatig heeft gepresenteerd Petrus de Zeeland. Door de bisschop waren als gedelegeerde rechters aangewezen de abten van Stavoren en Bethanië (Foswerd) en de pastoor te Anjum die door het stadsbestuur echter gehinderd werden in de uitvoering van hun opdracht. Daarom worden nu de proost van Humsterland en een geestelijke te Groningen aangewezen.⁷⁴ Het was weer een stap in een geschil waarvan de behandeling jaren vergde en waarover van Buijtenen heeft bericht. Het oudste overgeleverde stuk is van 5 december 1476⁷⁵, het volgende van 7 januari 1477,⁷⁶ waarbij tevens blijkt dat Petrus ‘de Papingastinze’ kanunnik van Mariëngaarde was (zijn beide voorgangers lijken dat niet geweest te zijn); daarna volgt het reeds gememoreerde stuk uit 1480. Op 2

⁶⁵ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 11 reg. 35; Tresoar, Zegelfoto nr. 1126.

⁶⁶ OFO I, nr. 193.

⁶⁷ GPCV I, 631. Laatstbekende zegel met lelie 6 april 1470: OFO IV, nr. 35; Tresoar, Zegelfoto nr. 2314.

⁶⁸ Zie over dit leen: Efdée, *St. Jobsleen*. Stb. II, 23 ziet de beide Jelle Juwsma's als één persoon die in 1432 in de geestelijke stand zou zijn getreden, 1470 pastoor was te Stiens, 1490 te Wirdum en 1494 te Rauwerd, en overleden in 1497, oud 83 jaren. Te Wirdum en Rauwerd is een Jelle Juwsma niet aangetroffen.

⁶⁹ OFO I, 210.

⁷⁰ OFO I, 237; Tresoar, Zegelfoto nr. 2811.

⁷¹ OFO I, nr. 246 (daar afgedrukt: LXIII; de tekst van het stuk (Arch. Epemastate nr. 26) geeft echter duidelijk LXXIII), vgl. Vries, *Correcties*, 29.

⁷² Arch. SAG nr. 1 reg. 53.

⁷³ OFO I, nr. 329.

⁷⁴ HUA, GA Utrecht, Arch. 1^e afd. nr. 20-II, 1. Van Buijtenen, *Oldehove*, maakt van dit stuk geen melding. Vgl. *Ibid.*, nr. 815, 4 april en 28 juni 1481: stukken uitgevaardigd in dit geschil; de inhoud ervan is niet aangegeven.

⁷⁵ Van Buijtenen, *Oldehove*, 155-157, Bijlage XII; vgl. *ibid.*, 52-53.

⁷⁶ Van Buijtenen, *Oldehove*, 157-159, Bijlage XIII.

oktober 1482 wordt – nadat paus Sixtus IV het geschil aan de abten van Klaarkamp, Bloemkamp en Dokkum als gedelegeerden ter afdoening had opgedragen - het recht van Mariëngaarde op benoeming van de pastoor erkend. De abt zal aan de burgerij een drietal voorstellen waaruit de gemeente één voordraagt onverkort het recht van de abt het personaat voor zichzelf te reserveren.⁷⁷ Later zal de stad ontkennen dat de overeenkomst ooit is nagekomen.⁷⁸

1484

Mr. Feyka

Op 12 en 13 mei 1484 wordt Feyka als persona te Papingastins genoemd,⁷⁹ op 29 juni 1484 mr. Feike te Papingastins (die dan ook een kapelaan heeft).⁸⁰

1485

Andreas Arnoldi

wereldlijk priester, usurpeerde – volgens Mariëngaarde – de pastorie (met wiens medewerking blijkt niet). Het kapittel-generaal van de premonstratenzer orde gaf de visitator der orde van de circaria Frisia opdracht met de prior van de dominicanen te Leeuwarden en mr. Mammo, wereldlijk pastoor van de Oldehove, uitspraak te doen in het geschil tussen Andreas ener- en abt en klooster van Mariëngaarde anderzijds. De uitspraak d.d. 13 april 1485 hield o.m. in dat Andreas afstand doet van het pastoraat en de pastorie tot Allerheiligen mag blijven bewonen. Het klooster zal hem 40 rijns gl. betalen,⁸¹ voor de ontvangst waarvan Andreas reeds de volgende dag kwiteert.⁸²

In 1488 is sprake van een baar die destijds door Andreas Aerndsen, prebendaat in de Oldehove, gemaakt is.⁸³ In 1480 komt hij als prebendaat voor (zie aldaar).

- 1488

Jacobus Zelandus

van (het klooster) Lidlum, ‘pastor supremus’ van de kerk alhier wordt in 1488 gekozen tot abt van Lidlum waarbij wordt opgemerkt dat de Leeuwarders van abt Tako van Mariëngaarde (1485-1506), onder wiens jurisdictie het opperpersonaatschap van de Oldehove viel de gunst hadden verkregen dat zij uit alle premonstratenzers in Friesland een pastoor mochten kiezen; daarom vervulde deze monnik van Lidlum deze functie.⁸⁴ Hij werd 6 april 1488 tot abt gewijd⁸⁵ Voordat hij te Leeuwarden kwam was hij pastoor te Sexbierum*. Als kort voordien afgetreden abt van Lidlum stierf hij in 1492.

1488

Hermannus

wordt 12 november 1488 met – en na – mr. Mammo genoemd als pastoor van de Oldehove.⁸⁶

1498 - †1532

Feddo Gerckesz. Popkama⁸⁷

⁷⁷ Van Buijtenen, *Oldehove*, 151-153, Bijlage X.

⁷⁸ Van Buijtenen, *Oldehove*, 54.

⁷⁹ OFO I, nr. 334.

⁸⁰ FT, nr. 45.

⁸¹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 55 en 153-154, Bijlage XI. Mogelijk dezelfde als d. Andreas Friso de Lewerdia die 1 juni 1481 voor een appèlinstrument betaalt aan een Utrechtse notaris, HUA, GA Utrecht, Arch. 1^e afd. nr. 815, 51.

⁸² Van Buijtenen, *Oldehove*, 55; HCL, O.A. nr. L 37.

⁸³ OFO I, nr. 363.

⁸⁴ Van Buijtenen, *Oldehove*, 65-66; Lambooi en Mol, 330-311.

⁸⁵ Lambooi, 328-329.

⁸⁶ Singels nr. 58.

⁸⁷ Popkama volgens o.m. OFO I, nr. 503 (1505); Gerckesz. OFO II, nr. 292 (1519), Arch. RBG nr. 317 reg. 8 (1529).

tot 1495 bekend als pastoor te Huizum*, komt vanaf 10 mei 1498 voor als pastoor van de Oldehove.⁸⁸ In 1526 geeft hij op ca 60 jaren oud te zijn.⁸⁹ Op 2 april 1523 maakte hij zijn testament⁹⁰ waarbij hij dochters van zijn twee zusters als erfgenamen aanwees. Hij was in functie tot zijn overlijden op 4 september 1532 en werd in de Oldehove begraven.⁹¹

Hij bezat – met zijn zuster Tyalcke – Popkemahuis te Bilgaard onder Leeuwarden⁹², had in 1511 ook land te Lichtaard⁹³ en legateerde renten uit een zate te Anjum en uit Lyts Sminia te Ferwerd aan het koor van de Oldehove.⁹⁴ Land te Bilgaard dat in 1511 op zijn naam staat is in 1540 geboekt op naam van mr. Marten, pastoor.⁹⁵ Zijn relatie tot mr. Gercke Popkama, 1533? pastoor te Goutum*, is niet bekend; in het testament van 1523 komt hij niet voor.

1533 - 1539

Mr. Herman Joannis

Mr. Harmen komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 19 december 1533.⁹⁶ Hij wordt steeds ná de andere pastoor genoemd als zij in één stuk voorkomen.⁹⁷ Blij kens een vermelding van 2 september 1539 is hij zwaar ziek.⁹⁸ Hij is blijkbaar 18 oktober 1539 nog in leven wanneer de abt van Mariëngaarde aan de stad Leeuwarden toekent het recht van collatie van de pastorie waarop nu mr. Harmen zit (geïnterpreteerd als verkiezing ter bede en tot gedogens; de stad zal ook nu – in 1551 – zulks ontkennen⁹⁹). Waarschijnlijk is hij kort daarop gestorven.

1540 (- 1541)

Mr. Marten Henrici

pastoor staat 7 augustus 1540 te boek voor land te Bilgaard dat in 1511 ten name staat van de pastoor Fedde (terwijl land aldaar dat in 1511 op naam staat van mr. Bucho [de andere pastoor] in 1540 ten name van de pastoor mr. Hendrik staat)¹⁰⁰. Dat betekent dat mr. Marten dan de ‘Mariëngaarder’ pastorie bedient. In 1543 bedient hij echter de ‘stadspastorie’ – waarschijnlijk volgde hij de in februari 1541 overleden Henricus Ludolphi op deze pastorie op. Mogelijk is hij dezelfde als mr. Marten, van 1537 tot 1539 bekend als pastoor te Goutum*.

1542 - †1551

Mr. Pieter Herus a Wouda

Hij komt als pastoor voor het eerst voor op 29 oktober 1542 wanneer mr. Peter, mr. Marten en Frans door Epo van Martena als ‘myn pastoren tOldehoeff’ (dus dan drie!)

⁸⁸ OFO I, nr. 434.

⁸⁹ Singels nr. 170c.

⁹⁰ FT, nr. 101. Kinderen worden niet genoemd; in een ongedateerd stuk is sprake van een weeskind van heer Fedde, HCL, RA nr. Y 3, 116.

⁹¹ Van Burmania S, 2.

⁹² Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes* 3, 16, 29, 32.

⁹³ RvdA I, 103 waarvoor in 1540 zijn erfgenamen Hayo en Tyalck te boek staan, RvdA III, 109.

⁹⁴ Singels nr. 289, 38.

⁹⁵ RvdA 1540, 24 jo. RvdA I, 78.

⁹⁶ FT nr. 133 (aldaar foutief: Homme; Arch. RBG nr. 350 reg. 20 geeft ‘Jaes?’).

⁹⁷ Zo FT, nr. 133, 22 mei 1534; Hof nr. 16481, 586, 20 december 1536; HCL, RA nr. Y 3, 31, 16 februari 1537; ABU nr. 535, 7v, 2 september 1539.

⁹⁸ ABU nr. 535, 7v.

⁹⁹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 50, 52; HCL, O.A. nr. L 37.

¹⁰⁰ RvdA 1540, 24 jo. RvdA I, 78. In 1543 staat het land van de pastoor Fedde op naam van Mr. Pieter (BB I, 60) en het land van Mr. Bucho op die van Mr. Marten (BB I, 60) en in 1580 op naam van Ivo Joannis, de eerste pastoor (Singels nr. 269, 43v).

in zijn testament met een legaat bedacht worden.¹⁰¹ In 1543 bedient hij de tweede pastorie¹⁰² (waartoe o.m. koegegrazen in de Papingavenne behoren die in 1511 op naam van de pastoor Fedde staan).¹⁰³ Hij was eerder pastoor te Wieringen; als zodanig ontvangen hij en de priester Mathias Herus 21 oktober 1538 toestemming om te testen.¹⁰⁴ Op 22 april 1544 wordt hij Petrus de Haerlem genoemd.¹⁰⁵ Hij overleed in 1551¹⁰⁶ waarna opnieuw strijd ontstaat tussen de stad en de abt van Mariëngaarde over de begeving van deze pastorie. De stad wenst hierop zonder enige bemoeienis van de abt te benoemen

1551,1554-1559 **Ivo**

van Goutum¹⁰⁷ waarop de abt daartegen protesteert; ook hierover berichtte van Buijtenen uitvoerig.¹⁰⁸ De uitspraak van het Hof is niet bekend maar ook later wordt over het collatierecht weer geprocedeerd.

Ivo Joannis komt in 1534 als kapelaan van de Oldehove voor (zie hierna), is van 1540 tot 1543 bekend als pastoor te Jelsum*, van 1543 tot 1546/7 als pastoor van Leeuwarden-Nijehove* (waar hij in 1551 niet meer is).

In ieder geval is Ivo 13 april 1554 pastoor van de Oldehove;¹⁰⁹ als zodanig komt hij ook voor 6 januari 1556,¹¹⁰ 9 januari 1558¹¹¹ en 21 april 1558.¹¹² Dat moet dan steeds op deze pastorie zijn geweest. Kort daarop volgt hij de naar Groningen vertrokken Steven Sylvius op de eerste pastorie op; deze vertrok in ieder geval vóór 2 mei 1559 daarheen; Ivo Joannis is dan 45 jaren oud.¹¹³

1559

Jasper/Casparus Vos

werd in 1558 pastoor te Marsum*, moet hier in 1559 zijn gekomen maar is slechts korte tijd in functie geweest: op 14 oktober 1559 verbiedt Wilhelmus Lindanus hem (en de vicarius Henricus Drolshagen) op straffe van 20 goudgl. de mis op te dragen.¹¹⁴ Hij werd door Lindanus verdacht van ketterij. Lindanus' optreden tegen beide geestelijken was onderwerp van een geschil met de Staten van Friesland.¹¹⁵

Vos is blijkbaar kort daarop vertrokken: hij vluchtte in december 1559 naar Emden;¹¹⁶ later ging het gerucht dat hij zich te Kuinre ophield.¹¹⁷ Hij komt vanaf mei 1565 als prebendaat te Appingedam voor¹¹⁸ en wordt 15 maart 1569 gekozen tot pastoor aldaar.¹¹⁹ Op 20 juni 1581 volgt zijn keuze als (tweede) pastoor van de Martinikerk te Groningen¹²⁰ waar hij 5 oktober 1592 overleed.¹²¹

¹⁰¹ FT, nr. 177. In een overzicht van in 1542 aan de armen nog verschuldigde huren wordt aangegeven Mr. Marten pastoor, nu het leen van Mr. Pieter (Arch. SAG nr. 1327).

¹⁰² BB I, 60-61 jo Singels nr. 269, 66v.

¹⁰³ BB I, 60-61 jo. RvdA I, 4, 6, 7. Over de Papingastins: Meijer, 'Papingastins', 29-38.

¹⁰⁴ ABU nr. 538-1, 171.

¹⁰⁵ ABU nr. 538-3, 21.

¹⁰⁶ HCL, O.A. nr. L 37. Hij komt nog voor 9 maart 1551 (Hof nr. 16690, 139).

¹⁰⁷ HCL, O.A. nr. L 37.

¹⁰⁸ Van Buijtenen, Oldehove, 48-63.

¹⁰⁹ Arch. OBW nr. 653 reg. 16.

¹¹⁰ Protocol Cleuting, 77-78.

¹¹¹ GA, Arch. Farmsum nr. 34.

¹¹² Protocol Cleuting, 77-78.

¹¹³ Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

¹¹⁴ Collectie Gabbema nr. 111-XXII, bijlage.

¹¹⁵ Van Beuningen, Lindanus, 74-82; vgl. Aud. nr. 289, 443.

¹¹⁶ Aud. nr. 1430.1, 78.

¹¹⁷ Aud. nr. 289, 443 (landvoogdes Margaretha aan stadhouder Aremborg).

¹¹⁸ GA, GAG, rekening stad Groningen, 1565, diverse uitgaven 12 mei 1565.

¹¹⁹ GA Appingedam, O.A. nr. 1, 51.

1560 - 1567

Syttie Abbes

vicarius te Bozum*, wordt 13 januari 1560 door burgemeesteren, schepenen, raad en gezwoeren meenslieden van Leeuwarden en de gemachtigde van de abt van Mariëngaarde als opvolger van Jasper Vos tot pastoor van de tweede parochie gekozen, sans préjudice van ieders recht in het voor het Hof hangende proces.¹²² Hij ging tot de Reformatie over. De Oldehove en de twee andere parochiekerken werden in september 1566 door de Hervormden in gebruik genomen. Na enige tijd keerde het tij echter en moesten de aanhangers van de nieuwe leer stad en provincie verlaten. Syttie Abbes was één van hen die door de stadhouder werden verbannen¹²³ 113; op 8 januari 1567 laat Aremberg weten dat de afvallige geestelijken de 11^e d.a.v. moeten vertrekken; de procureur-generaal rapporteert 11 januari over het vertrek;¹²⁴ het bericht van Aremberg werd te Leeuwarden pas de 12^e ontvangen.¹²⁵ Hij ging eerst naar Haarlem waar hij predikant werd maar moest kort daarop vluchten naar Emden; daar werd hij 2 oktober 1567 tot visitator benoemd en in januari 1568 als predikant beroepen; hij overleed reeds 12 september 1568.¹²⁶

Op 15 maart 1567 verzoeken burgemeesteren, schepenen en raad van Leeuwarden de prelaat van Mariëngaarde deel te nemen aan de verkiezing van een opvolger van de vertrokken Syttie Abbes als pastoor.¹²⁷ Op 20 maart 1567 deelt de abt mee daaraan niet te zullen meewerken; hij stelt dat er voor Pasen e.k. een goed accoord moet zijn gesloten.¹²⁸ Het is de laatste maal dat er over de relatie van Mariëngaarde met deze pastorie wordt gesproken.

1567 - (1579,
1580)

Douwe/Dominicus Bendix

in januari 1564 nog (mede)pastoor te Sneek*, werd vicarius perpetuus alhier (zie aldaar) en in 1567 tweede pastoor.¹²⁹ Op 25 januari 1567 had hij – toen nog derde pastoor – de eerste mis in de Oldehove opgedragen nadat deze kerk 20 weken ‘van den Zwingelsche predicanten’ in gebruik was geweest.¹³⁰ Bij de effectuering van de oprichting van het bisdom Leeuwarden in 1570 werd hij aartsdiaken van het bisdom en lid van het kapittel; hij werd toen te Leuven licentiaat in de rechten. In 1580 ging hij niet tot de Reformatie over maar week hij uit naar Keulen.¹³¹ Gedurende drie jaren was hij pastoor te Ratingen, ontving daarna een kanonikaat te Düsseldorf maar overleed 14 januari 1586 voor het aanvaarden daarvan.¹³²

Onduidelijk is hoe lang hij deze pastorie heeft bezeten: in 1579 is sprake van betalingen aan heer Yvo ‘ende den twee andere Pastooren’¹³³ en worden dan ook genoemd Ivo Joannis, Douwe Benedixius en Joannes Nijehoff, pastoors en vicarius.¹³⁴

¹²⁰ GAG, GA, RA III a, 20 juni 1581.

¹²¹ GAG, GA, RA III a, 5 oktober 1592.

¹²² Singels nr. 218.

¹²³ Aud. nr. 293, 23.

¹²⁴ Aud. nr. 293, 33.

¹²⁵ Jodoci, ‘Ephemerides’, 402, 424.

¹²⁶ Harkenroht, ‘Naamlijst’, 71 en ‘Aenmerkingen’, 593. Hij wordt door Winsemius, 88 niet genoemd.

¹²⁷ Singels nr. 236a.

¹²⁸ Singels nr. 236b.

¹²⁹ *Oudheden en Gestichten I*, 356; hij wordt ook genoemd door Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 417-421.

¹³⁰ Jodoci, ‘Ephemerides’, 417.

¹³¹ CE, 330.

¹³² *Oudheden en Gestichten I*, 356.

¹³³ HCL, O.A. nr. L 913, rekening 1579, 24 (zo ook de rekening 1577, 19v, en 1578, 20)

¹³⁴ HCL, O.A. nr. L 913, rekening 1579, 24.

Laatstgenoemde had nog in 1578 de derde pastorie,¹³⁵ maar werd blijkbaar nog in dat jaar op de tweede pastorie gekozen.¹³⁶ Bij de opgave van de inkomsten van de tweede pastorie in 1580/1 wordt aangegeven dat deze bediend werd door Joannes Nieuhoff;¹³⁷ van Douwe Bendix is dan geen sprake. Hij wordt wel onder de ballingen genoemd.¹³⁸

1578 - †1580 **Joannes Hermanni Nieuhoff**
eerder vicarius/derde pastoor alhier, werd blijkbaar in 1578 blijkbaar tweede pastoor.¹³⁹ Hij bediende de tweede pastorie tot de Reformatie, ging daartoe niet over en overleed nog in 1580.¹⁴⁰

Stadspastorie

Meijer veronderstelt dat de verdeling van de pastorie in twee delen terug kan gaan tot ca 1300.¹⁴¹ De eerste titularissen kunnen echter pas in het eerste kwart van de 15^e eeuw worden gevonden. De collatie berustte bij de stad. Allengs werd deze pastorie als de eerste beschouwd.

1425 - 1432 **Enka**
komt in 1425,¹⁴² 1430¹⁴³ en 1432¹⁴⁴ als pastoor voor. Omdat de abt van Mariëngaarde in 1428 een pastoraat vergeeft moet Enka de bezitter van de andere pastorie zijn geweest.

1440 **Sibbrand**
komt in 1440 als pastoor voor¹⁴⁵ in dezelfde tijd als Ynta/Yntetus die de andere pastorie bezat.

1451 **Henricus**
wordt in 1451 als pastoor genoemd, met Ynta/Yntetus.¹⁴⁶

1475 - 1484 **Sibet/Sibodus Benkonis/Beenthiamia**
In 1475 verkopen de voogden van de Oldehove aan Sibet, zoon van wijlen Beentia Cuper en wijlen Aelke en persona (van de Oldehove) een stede aan de Nieuwstad alhier.¹⁴⁷ Als pastoor komt hij o.m. ook voor 5 november 1475¹⁴⁸ en 29 januari 1477.¹⁴⁹ Blijkbaar wenste de stad Leeuwarden hem – na de resignatie van Jelle Juwsma – op diens pastoors- plaats waarvan de collatie de abdij Mariëngaarde

¹³⁵ HCL, O.A. nr. M 381, 57v.

¹³⁶ Singels nr. 269, 68: 'Daer Heer Joannes Nieuhooff aff gecooeren is nu laestmael op het twede pastoorsleen'; hij repareerde toen als derde pastoor zijn huis; daarna was deze pastorie in 1578 en 1579 vacant.

¹³⁷ HCL, O.A. nr. M 381, 57.

¹³⁸ CE, 330.

¹³⁹ Singels nr. 269, 68 (vgl. noot 131).

¹⁴⁰ HCL, O.A. nr. M 381, 57; Singels nr. 269, 66v (hij heeft dan de pastorie waarvan in 1543 heer Pieter bezitter is).

¹⁴¹ Meijer, 'Papingastins', 32.

¹⁴² OFO I, nr. 41.

¹⁴³ OFO I, nr. 50.

¹⁴⁴ OFO I, nr. 60.

¹⁴⁵ OFO I, nrs. 80, 90.

¹⁴⁶ OFO IV, 12.

¹⁴⁷ OFO I, nr. 263.

¹⁴⁸ RPG VI, 927 nr. 7143 (PA nr. 24, 251v).

¹⁴⁹ Arch. Klooster Aalsum nr. 77 reg. 88 (= FT, nr. 37). Bernconis volgens het zegelrandschrift, Tresoor, Zegelfoto nr. 824, vgl. FT, 472.

toebehoorde;¹⁵⁰ de zaak moet reeds zijn begonnen vóór 1476 en diende nog in 1480 (zie hiervoor). De abdij heeft blijkbaar haar rechten toen nog kunnen doorzetten. Sibet bleef derhalve bezitter van de andere pastorie en wordt voor het laatst genoemd op 29 juni 1484.¹⁵¹ Hij stichtte een prebende die in 1549 wordt genoemd.¹⁵² Als Beenkama komt hij in 1478,¹⁵³ als Beenthiamia in 1481 voor.¹⁵⁴ Op 16 juli 1461 wordt Sybodus filius Benckonis, van Leeuwarden, clericus van het bisdom Utrecht, als student in de rechten te Keulen ingeschreven.¹⁵⁵ Hij is blijkbaar pas op oudere leeftijd priester geworden. Zijn moeder, Alke Beenthiamia te Leeuwarden, krijgt 2 juli 1458 ‘ferdban’ op land in het Deinumer Nieuwland;¹⁵⁶ omstreeks deze tijd wordt een opgave gedateerd van landerijen, toebehorende aan Sibet; daaronder is land te Deinum.¹⁵⁷ In 1464 koopt Sibet, zoon van Beenke en Aelke, land bij de galg te Leeuwarden, grenzende aan land dat hij al heeft;¹⁵⁸ hij wordt dan niet als ‘heer’ genoemd en was dus toen geen priester.

1485 - 1504

Mr. Mammo Epponis

komt voor het eerst als pastoor (‘curatus secularis’) voor 13 april 1485 in verband met het geschil waarbij Andreas Arnoldi ‘presbyter secularis’ is betrokken.¹⁵⁹ Van 1475 tot 1484 (21 januari) is hij bekend als pastoor te Wirdum*. Op 25 juli 1499 wordt hij aangesteld als lid van de Raad van hertog Albrecht van Saksen; na de opstand der Friezen tegen de hertog in 1500 wordt hij niet gecontinueerd in die functie.¹⁶⁰ Als pastoor komt hij voor het laatst voor op 28 april 1504.¹⁶¹

1506 - 1508

Mr Johannes Sixtinus

komt voor als pastoor 13 september 1506¹⁶² en resigneerde wegens vertrek naar Engeland vóór 11 juni 1508.¹⁶³ Hij lijkt betrokken te zijn geweest bij de stichting van de Petrus en Paulusprebende te Bolsward*; Meesters citeert de Haan Hettema die hem een ‘obscure dorpspastoor’ noemt¹⁶⁴ maar is blijkbaar met Johannes’ pastoraat te Leeuwarden niet bekend. Volgens dezelfde was Johannes in 1507 en 1508 te Oxford;¹⁶⁵ mogelijk liet hij de dienst hier waarnemen. Dr. Johannes Inthies Sixtinus overleed te Londen op 24 maart 1519 en werd bij de Paulskerk aldaar begraven.¹⁶⁶ Hij studeerde in 1497-1498 te Oxford; wordt daar magister; ca 1501 is hij ‘registrar’ van de bisschop van Exeter, ca 1504 doceert hij te Bologna. In 1507 en 1508 is hij

¹⁵⁰ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 20 II, 1; nr. 815.

¹⁵¹ OFO I, nr. 336.

¹⁵² RR nr. 49, 2.

¹⁵³ Arch. SAG nr. 48 reg. 54.

¹⁵⁴ OFO II, nr. 95.

¹⁵⁵ Zijlstra nr. 5171; Keussen I, 668 waar in een voetnoot: Syvedo, presb., pastor in Hergast 1463. Deze kan niet dezelfde zijn geweest.

¹⁵⁶ OFO I, nr. 152.

¹⁵⁷ OFO I, nrs. 153, 154.

¹⁵⁸ OFO I, nr. 178. Blijkens zijn zegel (Tresoar, Zegelfoto nr. 824) is hij niet dezelfde als Siboldus, 1467-1475 pastoor te Jelsum* (Tresoar, Zegelfoto nr. 2820).

¹⁵⁹ Van Buijtenen, *Oldehove*, 153-155.

¹⁶⁰ Vries e.a., *De Heeren van den Raede*, 180.

¹⁶¹ OFO IV, nr. 91.

¹⁶² FT, nr. 72.

¹⁶³ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 279-282.

¹⁶⁴ Meesters, ‘Petri- en Pauliprebende’, 36.

¹⁶⁵ Meesters, ‘Petri- en Pauliprebende’, 36.

¹⁶⁶ Meesters, ‘Petri- en Pauliprebende’, 45, 47; vgl. Zijlstra nr. 11999.

verbonden aan het Magdalen College te Oxford. Hij promoveert tot doctor in de beide rechten te Siena en vraagt 1510 te Oxford erkenning van zijn bul. Van 1510 tot 1518 is hij aartspriester van Haccombe, Devonshire, na 1515 rector te Egglescliff in Durham. Als inwoner van Londen wordt hij genoemd in 1511, 1516 en 1517. In 1513 is hij te Bolsward. Hij was bevriend met Erasmus.¹⁶⁷

1508 - 1519

Mr. Bernard Bucho Aytta

Hans Schenk van Tautenburg schrijft 11 juni 1508 aan stadhouder Hendrik van Stolberg dat Johannes Sixtinus heeft geresigneerd als pastoor; hij heeft de magistraat van Leeuwarden laten weten zulks aan de stadhouder te zullen mededelen met de suggestie de vervulling van de vacature te laten vallen onder de zaken die de hertog (George van Saksen) zijn voorbehouden. Men heeft gevraagd wie de hertog welgevallig zou zijn. Schenk stelt voor Bernard Bucho, oude raad van de hertog. De pastorie die hij nu heeft bedient hij goed. De raad geeft echter de voorkeur aan mr. Albert, pastoor te Lekkum* doch zal zich niet tegen de keuze van de hertog verzetten.¹⁶⁸

Inderdaad wordt Bucho benoemd. Vanaf augustus 1500 is hij bekend als pastoor te Wirdum*. In de periode augustus 1510/augustus 1511 wordt hij opgenomen in de confraterniteit van Bursfeld.¹⁶⁹ Op 14 september 1515 noemt hij zich kapelaan van Floris van Egmond (de Habsburgse stadhouder van Friesland).¹⁷⁰ In 1519 wordt hij deken van de Hofkapel te Den Haag; omstreeks Michael (29 september) 1519 vertrok hij daarheen.¹⁷¹ Petrus van Thabor schrijft over hem: ‘al hoe grote fortun dat hy had by die Heren, soe wast een man, die nyet bequaem was van aensicht vnd van wesen ende van spreken, enz.’.¹⁷² Hij overleed daar 3 december 1528.¹⁷³

152(0)2 - †1533

Mr. Focko Rommerts

eerder vicarius perpetuus alhier, verklaart in 1522 als pastoor alhier ca 38 jaren oud te zijn en ontkent dan dat Tjaart Elgersma (zie Stiens*) enige jurisdictie heeft.¹⁷⁴ Hij overleed 1532/3.¹⁷⁵ Volgens besluit van de landsheer d.d. Brussel d.d. 12 december 1524 ontving hij een jaarlijks pensioen wegens bewezen en nog te bewijzen diensten.¹⁷⁶ Hij ontvangt nog de per 25 juli 1532 verschenen termijn.¹⁷⁷ Zijn opvolger als vicarius perpetuus was reeds 13 april 1520 in functie; hij zal hier dus toen reeds pastoor zijn geweest.

(1533

Dr. Upko van Burmania)

¹⁶⁷ Meesters, ‘Petri- en Pauliprebende’, 47.

¹⁶⁸ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 279-282.

¹⁶⁹ Volk, *Rezesse*, 417.

¹⁷⁰ Tresoar, Hs. FG 834.

¹⁷¹ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Ms. 3777, 187v.

¹⁷² Peter Jacobsz. van Thabor, *Historie*, 409.

¹⁷³ NNBW III, k. 47. Bij zijn achterlicht Tzyets Schutsma een natuurlijke dochter Catharina, non in het klooster Schagen binnen Leiden, aan wie Viglius van Aytta bij codicil d.d. 14 maart 1577 40 goudgl. vermaakte, Hellinga en Noomen, ‘Genealogia Aytana’, 140 en 200.

¹⁷⁴ Aud. nr. 1429.3, 81v.

¹⁷⁵ Singels nr. 176; vgl. van Buijtenen, *Oldehove*, 57-78.

¹⁷⁶ RR nr. 6, 55.

¹⁷⁷ RR nr. 7 (afgehoord 31 januari 1534), 31 met in de marge de aantekening dat hij is overleden. De rekening over 1532/3 bleef niet bewaard.

Na het overlijden van de voorgaande benoemen burgemeesteren en raad in 1533 dr. Upko van Burmania tot pastoor.¹⁷⁸ Hij was sacrista van de Oldehove en nam de benoeming blijkbaar niet aan en bleef als sacrista aan.

- 1533 - †1541 **Mr. Henricus Luce/Ludolphi**
voordien vicarius te Franeker*, komt vanaf 20 oktober 1533 als pastoor alhier voor.¹⁷⁹ Hij geeft 15 oktober 1537 een verklaring af over de houding van een aantal geestelijken in Friesland; hij is dan ca 41 jaren oud.¹⁸⁰ Hij overleed in februari 1541 en wordt dan ‘pastor supremus’ genoemd.¹⁸¹
- (154. **Gellius Elostanus**)
wordt door van Burmania pastoor alhier genoemd in 154. en daarna pastoor te Bolsward*.¹⁸² In schriftelijke stukken is hij echter niet aangetroffen.
- 1541/2 – 1544 **Mr. Marten Henrici**
komt 7 augustus 1540 voor als pastoor van de ‘Mariengaarder’ pastorie¹⁸³ waarop in 1543 mr. Pieter zit;¹⁸⁴ laatstgenoemde komt 29 oktober 1542 voor het eerst als pastoor voor – dan genoemd met mr. Marten en heer Frans als ‘myn pastoren toldehooff’ door Epo van Martena.¹⁸⁵ In 1541/2 moet hij dan pastoor van de ‘stadspastorie’ zijn geworden. Op 25 oktober 1541 komt hij als pastoor van de Oldehove voor¹⁸⁶ maar welke pastorie hij toen bediende blijkt niet. Voor het laatst komt hij als zodanig voor op 6 april 1544.¹⁸⁷ Later werd hij vicarius te Lekkum* waar hij in 1550 overleed. Waarom hij daarheen ging is onbekend.
- 1547 - 1559 **Stephanus Sybrandi Sylvius**
wordt in 1547 voor het eerst als pastoor alhier vermeld.¹⁸⁸ In 1543 komt hij voor als pastoor te Tzum*. Zijn theologische opvattingen – en levenswijze – trokken de aandacht van de bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus.¹⁸⁹ Volgens verklaringen van zijn medepastoor Ivo Johannis en de sacrista Jelto Thomas had hij vier kinderen en gebruikte hij ruige taal.¹⁹⁰ Blijkbaar voelde hij zich niet zeker van zijn zaak. Hij ging naar Heidelberg waar hij 6 februari 1559 werd ingeschreven en in maart d.a.v. promoveerde tot doctor in de theologie ondanks bezwaren van de Lutherse theoloog Heshusius.¹⁹¹ Op 29 maart 1559 is hij als nieuwbenoemde pastoor van de Martinikerk te Groningen aldaar; zijn institutiebrief ontvangt hij eind april 1559 te Leeuwarden maar in ieder geval 2 mei 1559 is hij weer te Groningen.¹⁹² Te

¹⁷⁸ Singels nr. 176.

¹⁷⁹ Arch. Klooster Dokkum nr. 1 reg. 4.

¹⁸⁰ Aud. nr. 1475/1, 74-74v (niet in Microfiches Brussel).

¹⁸¹ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 439.

¹⁸² Van Burmania S, 4.

¹⁸³ RvdA 1540, 24.

¹⁸⁴ BB I, 60.

¹⁸⁵ FT, nr. 177.

¹⁸⁶ FT, nr. 171.

¹⁸⁷ FT, nr. 182. Dat hij in 1553 overleed als pastoor (Arch. RBG nr. 384, 36-37) is onjuist.

¹⁸⁸ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 109.

¹⁸⁹ Van Buijtenen, Oldehove, 91-93.

¹⁹⁰ Collectie Gabbema, nr. 111-XVI.

¹⁹¹ Zijlstra nr. 2488; vgl. De Wal, *Studenten Heidelberg*, 42 met uitgebreide noot over de promotie; Woltjer, 92.

¹⁹² Van Dijk, ‘Eelts’, 25, en Collectie Gabbema nr. 111-XVI. Sylvius is 23 april 1559 nog te Leeuwarden, HCL, RA nr. Y 2 p. 430. Op 1 oktober 1558 berichtte de Luitenant van de Hoofdmannen aan de landvoogdes over suspecte

Groningen werd overigens ook een onderzoek ingesteld naar zijn rechtzinnigheid.¹⁹³ Op 13 september 1560 schrijft de landvoogdes Margaretha aan de stadhouder Aremborg dat de bisschoppelijke commissaris (Lindanus) inzake de pastoor te Groningen en zijn kapelaan, verdacht van dwalingen, niets heeft kunnen bereiken als gevolg van obstructie. Zij verzoekt hem de nodige maatregelen te nemen.¹⁹⁴ Hij bleef in functie en overleed 27 maart 1561.¹⁹⁵ De stad Groningen betaalde de volgende dag 20 Joachimsdaalder voor zijn begrafenis omdat hij weinig contant geld naliet; 1 april 1561 werd reeds een deel terugbetaald.¹⁹⁶ Hij liet verschillende landerijen na. Op 6 juni 1564 wordt de decretale verkoop daarvan ten behoeve van zijn crediteuren verzocht door Eelcke Mellesz. te Gersloot en Fedde Jelckesz. te Terwispel als door het Hof gestelde voogden over Sybrant, gelegitimeerde zoon van Sylvius,¹⁹⁷ die met nalating van vele schulden overleed.¹⁹⁸ Daarbij koopt in oktober 1564 Bartholomeus Sybrants, pastoor te Aegum*, een sate te Wijnjeterp, en Teye Sybrants te Wijnjeterp enig land aldaar.¹⁹⁹ De verkoop van enige landerijen te Beetsterzwaag geschiedt pas 22 mei 1565; bij de aankondiging van de verkoop daarvan op 24 april 1565 wordt als één van de belenders Bartholomeus, pastoor te Hemrik* opgegeven²⁰⁰ (de specificatie kan echter ook reeds bij de indiening van het verzoek op 6 juni 1564 zijn ingediend). Bij de boeking van de verzoeken om consent voor de koop van enkele percelen wordt ten onrechte gesproken van de voorstanders over Sylvius' kinderen.²⁰¹ Bartholomeus en Teye zullen broers van Steven/Stephanus zijn geweest. Op 18 februari 1588 komt Hepcke Fockesz., grietman van Opsterland, voor als cessie hebbende van de erfgenamen van Tziets Melledr., mediate erfgename van Steven Silvius (als cessie hebbende van Bartholomeus, vicarius te Goutum*.²⁰² Tziets Melledr. was de moeder van de kinderen van Stephanus.²⁰³

1559 - 1580

Ivo Johannis

tweede pastoor alhier, moet Sylvius zijn opgevolgd. Zijn opvolger op de tweede pastorie, Jasper Vos, kreeg reeds 14 oktober 1559 van de bisschoppelijke commissaris een verbod om te preken en de mis te doen. In 1566 bleef hij het Rooms-Katholieke geloof trouw. Van het kapittel van het nieuwe bisdom Leeuwarden werd hij deken; aldus komt hij bv. in 1578 voor.²⁰⁴ Ook in 1580 ging hij niet over naar de nieuwe leer. Hij week echter niet uit maar bleef te Leeuwarden. Over

personen te Groningen, waaronder de nieuwe pastoor van de Martinikerk met verzoek om een onderzoek door de bisschop of diens aartsdiaken (Aud. nr. 289, 355; vgl. *ibid.*, 361, 20 oktober 1558 Viglius van Aytta aan de landvoogdes, en 363, 20 december 1558 de landvoogdes aan stadhouder Aremborg). Dit zal betrekking hebben op Johannes Eelts, die na zijn benoeming tot pastoor van de Martinikerk spoedig daarvan afzag en in oktober 1558 te Keulen is, van Dijk, 23.

¹⁹³ GA, GAG, nr. vRr 792.1 met daarin een ongedateerde verklaring van Lindanus over Sylvius.

¹⁹⁴ GA, GAG, nr. vRr 719.4. Het daarin genoemde verslag van de commissaris is niet in deze bundel aanwezig en bevindt zich bij het in de vorige noot genoemde stuk.

¹⁹⁵ GAG, Hs. in folio nr. 55, 275v.

¹⁹⁶ GA, GAG, Rekening stad Groningen, 1561, diverse uitgaven.

¹⁹⁷ De legitimatie niet bij Plomp, 'Legitimaties'. Er was blijkbaar ook een zoon Steven, zie noot 199).

¹⁹⁸ Hof nr. 16800, 505, 721.

¹⁹⁹ Hof nr. 16800, 508-509.

²⁰⁰ Hof nr. 16800, 720-725.

²⁰¹ RR nr. 25, 19; nr. 27, 28v (de boekingen in RR nr. 25, 17 en 21 zijn correct).

²⁰² Hof nr. 16702, 441 (deze Bartholomeus [Bartholomei Chisenal] overleed ca 1571 als prebendaat te Leeuwarden). Vgl. Hof nr. 16701, 121, 18 juni 1585 waar sprake is van wijlen Steven, zoon van Steven Sylvius die cessie had van Bartholomeus, vicarius te Goutum).

²⁰³ Van Burmania S, 5.

²⁰⁴ Arch. Liauckamastate nr. 786.

1580 genoot hij de inkomsten van zijn beneficie²⁰⁵ en in 1581 woont hij nog in het pastoorshuis.²⁰⁶ Zijn pastorie wordt in 1581 uitdrukkelijk de eerste pastorie genoemd.²⁰⁷

Hij overleed in 1584.²⁰⁸ op 15 september 1584 wordt op verzoek van zijn executeurs-testamentair mr. Jacob van Herbayum en Peter Matheus de inventaris in zijn sterfhuis opgesteld; hij heeft dan een broer Aernt Jansen te Rauwerd en een zuster Lysbet Jans op het Nijland.²⁰⁹

Niet te plaatsen:

ca 1514

Hermannus Doccum

wordt door Suffridus Petrus als *summus pastor* te Leeuwarden genoemd onder de Friese schrijvers; hij leefde ca 1514.²¹⁰

Vicarie, later derde pastorie

Vanaf 1464 worden vicarii genoemd,²¹¹ soms ook aangeduid als perpetui vicarii. Het beneficie waarvan het patrocinium onbekend is zal echter veel ouder zijn. De collatie behoorde volgens opgave uit 1580 aan de stad.²¹² De bezitters van het beneficie komen vanaf 1542 ook onder de benaming van pastoor voor²¹³ terwijl het leen in de zeventiger jaren van de 16^e eeuw ook derde pastorie genoemd wordt.²¹⁴

1464 - 1468

Douwa Wibonis

komt in genoemde jaren voor; zijn zegel toont Catharina.²¹⁵

1478 - 1484

Redert Redertsma

komt in 1478 als vicarius voor het eerst voor; hij is dan ook deken van Leeuwarden.²¹⁶ Zonder functieaanduiding wordt hij reeds in 1471 genoemd; hij is dan priester alhier en ruilt met Willem, eveneens priester, land met Garrerth Kammingha.²¹⁷

Als priester komt hij ook in 1476 voor.²¹⁸ Hij was afkomstig uit Leeuwarden en ontving 12 april 1466, terwijl hij te Padua studeerde, dispensatie voor een gebrek aan zijn linkeroog om tot alle wijdingen te worden toegelaten en een beneficie te verkrijgen.²¹⁹ In 1479 heet hij perpetuus vicarius en is hij ook deken van Leeuwarden en Bergum.²²⁰ Als vicarius komt hij nog voor in 1484.²²¹

²⁰⁵ HCL, O.A. nr. M 381, 56.

²⁰⁶ HCL, O.A. nr. M 382, 33v.

²⁰⁷ HCL, O.A. nr. M 382, 31. Hij ontving nog een pensie van 180 goudgl., verschenen 1582, HCL, O.A. nr. 383, 121.

Latere jaren ontbreken.

²⁰⁸ Biografische aantekeningen over hem werden verzameld door J.J. Kalma, Leeuwarden 1984 (Tresoar, PB nr. A 4323).

²⁰⁹ HCL, RA nr. Y 7, 218-225.

²¹⁰ Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 117-118.

²¹¹ Arch. Klooster Aalsum nr. 20 reg. 30.

²¹² Singels nr. 269, 43 (daar de derde pastoor genoemd).

²¹³ FT, nr. 159.

²¹⁴ Singels nr. 269, 43; HCL, O.A. nr. M 381, 57v; O.A. nr. M 382, 39.

²¹⁵ Arch. Klooster Aalsum nr. 20 reg. 30 resp. nr. 22 reg. 43; patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nrs. 768, 776.

²¹⁶ Arch. SAG nr. 48 reg. 54.

²¹⁷ OFO I, nr. 210.

²¹⁸ FT, nr. 37.

²¹⁹ RPG V nr. 1151. Als student wordt hij niet door Zijlstra vermeld.

- 1490 - 1493 **Menna Hilbransz.**
Menna komt als priester voor in 1490,²²² als vicarius in 1493.²²³
- 1497 - 1511 **Petrus Bernardi**
dezelfde als de in 1483 genoemde Peter Baerndsz., prebendepriester in het Anthony-gasthuis,²²⁴ als Peter Baerendsz., priester te Leeuwarden, genoemd in 1490²²⁵ en Petrus Bernardi, in 1493 prebendaat van de Antoniuskapel²²⁶, komt als vicarius voor op 28 juni 1497.²²⁷ Daarna volgen verdere vermeldingen als vicarius, zo bv. 1498.²²⁸ Op 27 juli 1502 verklaart Petrus Bernardi, vicarius in de Oldehove, dat zijn nicht Lisck Jorwert Jantiamadr. hem zijn rechten heeft betaald in een huis in de Hoogstraat dat zij 14 augustus 1501 met toestemming van heer Johannes Jorerdz. (zie later) had verkocht met vrijwaring voor in het bijzonder aanspraken die heer Peter Baerndszin daarop mocht hebben.²²⁹
Als vicarius komt hij nog voor 5 april 1510.²³⁰ Hij was tevens commissarius in Oostergo (1503)²³¹ resp. Oostergo en Westergo (1507).²³² In 1511²³³ staat Pieter, commissaris, te boek voor landerijen in het Nijland en te Bilgaard die in 1540²³⁴ en 1543²³⁵ op naam van de vicarie staan. Hij was dus toen nog vicarius.²³⁶ Als priester van de Oldehove komt hij nog voor 17 september 1511.²³⁷ Hij liet 9 pm. veenland te Cammingaburen na aan het Gasthuis.²³⁸
- 1519 **Mr. Focko Rommerts**

²²⁰ Arch. Klooster Aalsum nr. 47 reg. 99.

²²¹ FT, nr. 45.

²²² OFO I, nr. 381.

²²³ Singels nr. 75.

²²⁴ OFO I, nr. 329.

²²⁵ Singels nr. 67.

²²⁶ Singels nr. 77.

²²⁷ OFO I, nr. 427.

²²⁸ OFO I, nr. 434.

²²⁹ OFO I, nr. 130 resp. 124.

²³⁰ OFO II, nr. 236.

²³¹ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602-14. Als vicarius en deken ook 1505, HCL, Charters niet in Singels nr. 12.

²³² OFO I, nr. 531.

²³³ RvdA I, 6, 78.

²³⁴ RvdA 1540, 25, 26, 27.

²³⁵ BB I, 61.

²³⁶ Hij moet blijikbaar onderscheiden worden van een heer Pieter te Deinum. In 1511 staan 6 pm. vennen op het Nijland ten name van H. Pieter te Deinum (RvdA I, 81), in gebruik bij Meijnerdt. In 1540 wordt deze post opgegeven als zijnde 9 pm. en dan in gebruik bij Jan Jansz. op het Nijland als huurder van Pieters erfgenamen (RvdA 1540, 35). Te Deinum staan in 1511 2 pm. land op naam van heer Pieter te Leeuwarden. Land te Bilgaard staat, met Johan Janckez. als huurder, ca 1528 en ca 1530 op naam van de erven van heer Peter van Deinum (Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 20,33). Blijkbaar gaat het hier om eigen land en geen land behorende tot een leen. Wie deze heer Pieter was kon niet worden vastgesteld.

In 1511 komt Reiner Petersz. voor als huurder van 9 pm. nieuwwand te Bilgaard van heer Pieter, commissarius (RvdA I, 78), Rijtska Tiarcksz. als huurder van 5 pm. 'seedtlandt' van dezelfde, (ibid., 78) en Jacob Dircksz. als huurder van 3 ½ pm. mieden evenzo (ibid., 78). In 1540 staan 8½ pm. nieuwlants mieden te Bilgaard, te boek als behorende tot de vicarie van Mr. Pier (RvdA 1540, 25), de 5 pm. zaailand op naam van de vicarie (RvdA 1540, 27), nu in gebruik bij Jan Janckez., en 4 pm. mieden op naam van de vicarie bediend door Mr. Pier Sirici (RvdA 1540, 26).

²³⁷ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 37.

²³⁸ RvdA I, 83 resp. RvdA 1540, 43.

komt 3 september 1519 als vicarius perpetuus voor.²³⁹ Vanaf 1522 is hij bekend als pastoor alhier.

Als Folkerus Rommaerts, uit Stellingwerf, werd hij in juni 1505 te Leuven als student ingeschreven.²⁴⁰ Mag. Focko Romberti uit Stellingwerf, werd 28 maart 1517 tot diaken en 11 april 1517 tot priester gewijd.²⁴¹

1520 - †1541

Mr. Petrus Sirici

Mr. Pier komt 13 april 1520 voor het eerst als vicarius perpetuus alhier voor.²⁴² Op 13 maart 1536 wordt een instrument uitgevaardigd inzake de commissie van de jurisdictie in het schrikkeljaar voor Ooster- en Westergo voor Petrus Sirici²⁴³; in 1539 werd opnieuw een dergelijke commissie afgegeven.²⁴⁴ Hij overleed als zodanig in januari 1541.²⁴⁵

Petrus Sirici, van Bolsward, werd in 1506 te Frankfurt als student ingeschreven.²⁴⁶ Als afkomstig van Nijland werd hij 24 maart 1515 tot diaken en 7 april 1515 tot priester gewijd.²⁴⁷

1541

Peter Mes(semaker)

Op 7 mei 1541 komt Peter Mes als vicarius alhier voor.²⁴⁸ Als Pieter Messemaker komt hij zonder plaats en functie op 2 augustus 1538 voor.²⁴⁹ Hij overleed vóór 3 november 1542.²⁵⁰

1542 - 1543

Frans Wybrants

wordt 29 oktober 1542 met mr. Pieter en mr. Marten door Epo van Martena als ‘myn pastoren toldehooff’ genoemd.²⁵¹ Op 28 februari 1543 komt Frans als perpetuus vicarius voor.²⁵²

1543 - 1557

Yds Mynthiesz.

In 1543 bedient Yds de vicarie alhier.²⁵³ Op 30 september 1549 komt hij voor als priester van de Oldehove.²⁵⁴ Als vicarius komt hij voor 18 maart 1551.²⁵⁵ Op 7 september 1556 trekt het Hof de commissie voor Westergo van de proost-aartsdiaken van St. Jan voor Yds, vicarius van de Oldehove, waarin laatstgenoemde eigenhandig het woord ‘sexti’ had veranderd in ‘septimi’, in; men zal ‘Utrecht’ informeren.²⁵⁶

²³⁹ OFO II, nr. 293. Boven zijn zegel: *olim vicarius nunc pastor in Lewerdia*.

²⁴⁰ Zijlstra nr. 8685.

²⁴¹ Dom nr. 2544, 104v; AAU 24 (1897) 27.

²⁴² GA Franeker, O.A. nr. 83 reg. 44 (Telting nr. 19).

²⁴³ ABU nr. 538-1, 81.

²⁴⁴ ABU nr. 538-2, 2 resp. nr. 538-5, 1.

²⁴⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 439.

²⁴⁶ Zijlstra nr. 10021.

²⁴⁷ Dom nr. 2544, 96; AAU 24, 1897, 7.

²⁴⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 242 (kwestie met Aeff Hoeckema te Huizum over huur). Het leen van heer Peter Mesmaker wordt ongedateerd (na januari 1541) genoemd, Arch. van Burmania nr. 2.

²⁴⁹ HCL, RA nr. F 1, 275.

²⁵⁰ BB I, 69.

²⁵¹ FT, nr. 177.

²⁵² FT, nr. 179. Het patroniem volgens het zegelrandschrift, FT, 459-460. Hij is niet dezelfde als Mr. Frans Simonis die de Rochusprebende in de Oldehove bezat.

²⁵³ BB I, 63.

²⁵⁴ Hof nr. 16690, 139.

²⁵⁵ HCL, RA nr. F 2, 112.

²⁵⁶ Hof nr. 96, 239v.

Hij heet 20 mei 1557 nog pastoor van de Oldehove²⁵⁷ maar lijkt de vicarie daarop geruild te hebben met een prebende (welke is niet bekend). Hij komt althans vanaf 6 april 1558 als prebendaat voor.²⁵⁸

Op 4 juni 1541 krijgt de diaken Ytzardus Mentzonis, van Leeuwarden, toestemming om tot elders tot priester te worden gewijd.²⁵⁹ Hij was een zoon van Mynthie Rynthiez. en Ryntie Hilbrantsdr.²⁶⁰

1558 - 1560

Henricus Drolshagen

komt als vicarius voor het eerst voor op 9 juli 1558²⁶¹ en vervolgens 10/19 augustus 1558.²⁶² Hij had de vicarie verkregen ondanks het feit dat hij ‘concubinarius’ was, reeds een kind had en zijn vrouw een tweede kind verwachtte.²⁶³ Op 14 oktober 1559 verbiedt de bisschoppelijke commissaris Lindanus Henricus de mis op te dragen; op 30 oktober 1559 wordt Henricus Drolshagen, vicarius van de Oldehove, geciteerd voor Lindanus te verschijnen.²⁶⁴ Hij protesteert bij de Staten die zich steeds tegen de bemoeienissen van Lindanus verzetten.²⁶⁵ Op 7 april 1560 is sprake van bevel tot zijn arrestatie in een brief van de stadhouder Aremberg aan de landvoogdes Margaretha.²⁶⁶ Hij was echter reeds uitgeweken.

In 1561 werd hij pastoor te Niehove (Gr.)²⁶⁷ en mogelijk in 1564 pastoor en commissarius te Baflo waar hij in ieder geval in 1567 voorkomt²⁶⁸ en kort voor 21 februari 1582 overleed.²⁶⁹ Voordat hij te Leeuwarden kwam, was hij vicecureet te Overschie doch hij vertrok vandaar in verband met een onderzoek naar zijn geloofsopvattingen.²⁷⁰

Hij was de vader van Gijsbertus Drolshagen die in 1570 prebendaat werd te Pieterburen (Gr.), de prebende aldaar bezat tot 1582 en daarna prebendaat te Appingedam. Hij wordt in 1570 verwant genoemd van de scholasticus van St. Marie te Utrecht Drolshagen (Johannes Drolshagen, als kanunnik en scholasticus toegelaten 3 november 1555 en als zodanig in functie tot 1580.²⁷¹

1561

Roelof Anthonis

In 1561 wordt aan Ivo Johannis en Sythie Abbonis, pastoors, Roelof Anthonis en Jelle Thomae, sacrista, door het Anthonygasthuis betaald voor vier eeuwige delen, gelegateerd door Thiets Bentzama.²⁷² Hij moet dus één van de vier ‘principael priesters’ zijn geweest, i.c. de vicarius of derde pastoor. Mogelijk op grond daarvan noemt van Burmania hem in 1561 pastoor.²⁷³

²⁵⁷ Hof nr. 16691, 118v.

²⁵⁸ HCL, RA nr. Y 2, 86.

²⁵⁹ ABU nr. 538-2, 52.

²⁶⁰ Collectie Graftschriften, Leeuwarden, Oldehove.

²⁶¹ *Protocol Cleuting*, 307-309.

²⁶² Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

²⁶³ Aud. nr. 1430.1, 181-182v.

²⁶⁴ Collectie Gabbema nr. 111-XXII bijlage en XX.

²⁶⁵ Vgl. Woltjer, 132, 133; van Beuningen, *Lindanus*, 78.

²⁶⁶ Aud. Nr. 289, 431, 443 (23 april 1560 antwoord van de landvoogdes); nr. 1731-1, 153.

²⁶⁷ GA, Arch. Dijkrecht van Humsterland nr. 2, 1 reg. 14.

²⁶⁸ Sta Münster, MLA 8, 1-15, Bd. 3, 427.

²⁶⁹ GA, Arch. HJK nr. 54, in dato.

²⁷⁰ Aud. Nr. 1430.1, 181-182v.

²⁷¹ St. Marie nr. 28-2, 400v, 452.

²⁷² Arch. SAG nr. 920, 120v

²⁷³ Van Burmania S, 6.

- 1564 **Adrianus Warners**
is als perpetuus vicarius van de Oldehove op 12 augustus 1564 onder de Leeuwarder geestelijken die afwijzend reageren op de oprichting van het bisdom.²⁷⁴ In 1558 (niet meer 1562) is hij pastoor te Anjum*, in 1566 pastoor te Leeuwarden-Nijehove*.
- 1566 - 1567 **Douwe/Dominicus Bendix**
was medepastoor te Sneek* (aldus nog 28 januari 1564) en is ten tijde van de komst van predikanten naar Leeuwarden in september 1566 derde pastoor.²⁷⁵ De drie parochiekerken werden ‘nae die Zwingelsche manieren’ gebruikt en op 8 december 1566 preekte Douwe in de dominicanerkerk waarbij gezegd werd dat hij op de preekstoel het harnas aan had.²⁷⁶ Nadat de predikanten in januari 1567 waren verbannen en vertrokken – met de priesters die tot het nieuwe geloof waren overgegaan – deed Douwe als derde pastoor op 25 januari 1567 zijn eerste preek in de door de Rooms-Katholieken weer in gebruik genomen Oldehove.²⁷⁷ Kort daarop werd hij tweede pastoor alhier.
- 1569 - 1578 **Johannes Hermanni Niehof**
Op 22 december 1569 komt Johannes Hermanni als vicarius voor.²⁷⁸ Op 16 september 1573 wordt Johannes Hermans Nijhoff genoemd als zoon van mr. Herman Nijhoff, destijds momber van de kinderen van Frans Rembrantsz, pastoor van Leeuwarden-Hoek.²⁷⁹ In 1576 heet hij pastoor van de Oldehove²⁸⁰ maar ook perpetuus vicarius.²⁸¹ In 1578 repareert hij als derde pastoor zijn huis.²⁸² Kort daarop wordt hij op de tweede pastorie gekozen²⁸³ en is de derde pastorie in 1578 en 1579 vacant.²⁸⁴ Hij was ook kanunnik van het kathedraal kapittel.²⁸⁵ Als priester van de Oldehove is hij bekend vanaf 1559.²⁸⁶
- In 1580 wordt als bezitter van de derde pastorie Ydts Minties opgegeven²⁸⁷ maar dat gaat op een oudere situatie terug.

Niet te plaatsen vicarii

- ca 1527 **Doeke**
Omstreeks 1559/60 verklaart heer Thijs van Wirdum* dat Doeke, vicarius van de Oldehove, deken werd toen hij, Thijs, te Lekkum* stond, nu ca 32 jaren geleden.²⁸⁸ Hij kan dezelfde zijn geweest als Doeke, bezitter van de Rochusprebende (zie aldaar).

²⁷⁴ Aud. nr. 1678.3, 1.

²⁷⁵ Jodoci, *Ephemerides*, o.m. 417.

²⁷⁶ Jodoci, *Ephemerides*, o.m. 417.

²⁷⁷ Jodoci, *Ephemerides*, o.m. 417; vgl. van Buijtenen, *Oldehove*, 103-104.

²⁷⁸ HCL, RA nr. O 3c, 276.

²⁷⁹ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 53.

²⁸⁰ HCL, O.A. nr. L 913, rekening 1576, 23.

²⁸¹ HCL, O.A. nr. L 913, rekening 1576, 49.

²⁸² HCL, O.A. nr. M 381, 57v.

²⁸³ Singels nr. 269, 68.

²⁸⁴ HCL, O.A. nr. M 381, 57v.

²⁸⁵ Van Buijtenen, *Oldehove*, 130, 165.

²⁸⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XVI (hij is dan 28 jaren oud).

²⁸⁷ HCL, O.A. nr. M 381, 58.

²⁸⁸ Collectie Gabbema nr. 111-XXXIII.

1574 **Jacobus**
komt in juni 1574 als vicarius voor.²⁸⁹

Enkele malen komen prebendaten ook als vicarius voor: zo bv. Wopcke (1536,²⁹⁰ 1537²⁹¹) en Tzomme Epesz. (1576)²⁹² en mogelijk bovenstaande Doeke.

Kapelaans

1502/3 **N.N.**
In 1502/3 is sprake van Heer Fedda kapelaan; volgens Vries en Oosterhout is daarmee de kapelaan van de pastoor Fedde Popkama bedoeld.²⁹³

1534 **Ivo Joannis**
komt 4 juni 1534 als kapelaan te Oldehove voor.²⁹⁴ Van 1540 tot 1543 is hij bekend als pastoor te Jelsum*. Later is hij pastoor alhier.²⁹⁵

1535 **Ulcke Aepkez.**
van Workum, komt als kapelaan voor 18 juni 1535.²⁹⁶

1536 **Frans Cannius**
wordt in 1536 als kapelaan vermeld;²⁹⁷ hij was mogelijk eerder priester te Leeuwarden-Nijehove*.²⁹⁸

- 1550 **Pieter Thomas**
van Vreeland, kapelaan van Pieter Herus, pastoor, ontvangt 3 juli 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Franeker*.²⁹⁹

ca 1580 **Johannes**
wordt vicarius van de pastoor Ivo Johannis genoemd;³⁰⁰ ‘vicarius’ zal hier als kapelaan moeten worden opgevat.³⁰¹

Sacristie

Het sacristieleen waarvan de bedienaar gerekend werd tot de vier ‘hoofdpriesters’ van de Oldehove bestond reeds in 1407.³⁰² Het patrocinium van het leen is niet bekend.

1407 **Fedda**

²⁸⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 78, 58.

²⁹⁰ Hof nr. 16481, 586.

²⁹¹ HCL, RA nr. Y 3, 31.

²⁹² RA Leeuwarderadeel nr. 18, 367.

²⁹³ Vries en Oosterhout, *Stedstiole*, 79.

²⁹⁴ FT, nr. 135.

²⁹⁵ 1543-1546/7 pastoor te Leeuwarden-Nijehove*, vanaf tenminste 1554 (mogelijk 1551) te Leeuwarden-Oldehove.

²⁹⁶ FT, nr. 139.

²⁹⁷ Hof nr. 16481, 429.

²⁹⁸ Zie onder Leeuwarden-Nijehove*.

²⁹⁹ RR nr. 49, 17.

³⁰⁰ HCL, O.A. nr. 380.

³⁰¹ Anders dan van Buijtenen, *Oldehove*, 129 aangeeft is deze niet dezelfde als Johannes Niehof; deze wordt in de bron (HCL, O.A. nr. 380) ook afzonderlijk genoemd.

³⁰² OFO I, nr. 14.

komt in 1407 als ‘custos’ voor.³⁰³

1467

Dodo

wordt in 1467 vermeld als ‘prester op da clock prenda byda Alda Houwe’.³⁰⁴

1472, † v. 1484

Douwe

komt in 1472 als sacrista voor.³⁰⁵ In 1484 maken zoenlieden een baar tussen Sibet, pastoor van de Oldehove, en de armvoogden aan de ene en Peter Kampstra aan de andere kant over land dat door Douwe, sacrista, nagelaten is aan de armen.³⁰⁶

1474 - 1484

Jelle Juwsma (de jonge)

in april 1473 nog pastoor van de Mariëngaarder pastorie en eerder pastoor te Stiens*, komt vanaf 7 mei 1474 voor als sacrista van de Oldehove.³⁰⁷ Als sacrista komt hij nog voor 12-13 mei 1484.³⁰⁸ Als deken van Stiens en Ferwerd wordt hij genoemd 16 februari 1482³⁰⁹ als deken te Leeuwarden 9 maart 1486.³¹⁰ Niet blijkt of hij toen nog sacrista was.

Op 3 december 1487 wordt het geschil tussen Douwe, sacrista van de Oldehove, zijn zwager Willem Jacobsz. en zuster Remke alsmede Douwe Oedwijnz. aan de ene en Johan Sibrenz. en Hisse, weduwe van mr. Peter aan de andere kant over de nalatenschap van wijlen Jelle Juwsma op zoenslieden gebracht; Hisse heeft een broer heer Wcka.³¹¹ Johan Sibrenz. is wel Jan Sybrants Auckama, His is wel His Ringia, weduwe van de op 25 juli 1487 overleden Pieter Sybrants Auckama.³¹²

Aangehaald wordt een ‘Lijst van de leenen in Friesland’³¹³ volgens welke Jelle Juwsma (waarbij geen functie wordt genoemd) in 1497, oud ongeveer 83 jaren, zou zijn overleden en begraven werd bij Pieter Sybrants Auckama. De ouders Juw Juwsma en Ansck Donia zouden in 1412 gehuwd zijn, Juw in 1415 overleden en Ansck in 1416 hertrouwd met Sybrant Pieters (Auckama),³¹⁴ waarvan drie kinderen, te weten Jan, Pieter en Sibbel wier staak in 1487 niet genoemd wordt. Deze Jelle stichtte volgens deze bron het Jacobs- later Jobsleen maar wanneer is onbekend.³¹⁵

In het voorgaande (zie onder de Mariëngaarder pastorie) werd reeds aangegeven dat er twee pastoors zijn geweest met de naam Jelle Juwsma. Het onderscheid wordt echter niet altijd gemaakt³¹⁶ waardoor verwarring ontstaat. Zo stelt Efdée dat het mogelijk is dat het Jobsleen werd ingesteld door Jelle Juwsma in 1458 (sic) toen deze

³⁰³ OFO I, nr. 14.

³⁰⁴ OFO IV, nr. 31.

³⁰⁵ OFO I, nr. 231.

³⁰⁶ OFO I, nr. 335.

³⁰⁷ OFO I, nr. 246 (daar afgedrukt ‘LXXIII’ maar de tekst geeft duidelijk ‘LXXIII’ (Arch. Epemastate nr. 26), vgl. Vries, *Correcties*, 29.

³⁰⁸ OFO I, nr. 334.

³⁰⁹ OFO IV, nr. 60.

³¹⁰ OFO I, nr. 346; vgl. noot 65.

³¹¹ OFO I, nr. 356.

³¹² Efdée, *St. Jobsleen*, 36.

³¹³ Thans: HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove te Leeuwarden nr. 29a, E.M. van Burmania, *Lijst van leenen* ca. 1790.

³¹⁴ Als de voorgaande noot.

³¹⁵ Zie Efdée, *St. Jobsleen*, 36vlg.

³¹⁶ Zo bv. niet door Stb. II, 23; zie verder bij de Jacobsprebende en de daar aangehaalde opvattingen van Efdée over de twee personen met de naam Jelle Juwsma.

pastoor werd.³¹⁷ Dat betreft de oudere Jelle Juwsma die vanaf 1452 bekend is als pastoor van de Oldehove.

Vast staat dat Sibbel Sibbetzme (geb. Auckama) een halfzuster was van de Jelle Juwsma die het leen stichtte; zij bedacht dat leen bij testament d.d. 3 april 1501.³¹⁸ Haar broerszoon Pieter Jans Auckama bedacht in 1534 eveneens ‘ons salyge oems leen’.³¹⁹

Enerzijds is er dus de vermelding dat de stichter van het leen, Jelle Juwsma, in 1497 overleed,³²⁰ anderzijds het gegeven dat een Jelle Juwsma vóór 3 december 1487 stierf en dat bij een ontstaan geschil over zijn nalatenschap zowel de sacrista als leden van de familie Auckama betrokken zijn (zie hiervoor), zodat het waarschijnlijk is dat laatstgenoemde de stichter was. Daarmee echter is het jaartal 1497 (en de leeftijd – ongeveer 83 jaren –) niet in overeenstemming. Uit een begeavingsakte van de prebende d.d. 9 oktober 1521 blijkt echter duidelijk dat de prebende door de jonge Jelle Juwsma, sacrista, werd gesticht.³²¹

1487 - 1511

Douwa Sipkez.

Douwe komt als sacrista voor het eerst voor 3 december 1487.³²² Mogelijk is hij dezelfde als de 10 december 1476 genoemde Douwa.³²³ Als sacrista komt hij ook voor 4 oktober 1490.³²⁴ Onder de priesters van de Oldehove komt 17 september 1511 Douwe Juwsma voor;³²⁵ dezelfde?

In 1511 wordt landbezit van Douwe, sacrista, opgegeven;³²⁶ land van Douwe in 1511³²⁷ staat in 1540 op naam van dr. Wpke.³²⁸

Hij was eerder prebendaat van het Kruisleen in de Oldehove (zie aldaar).

1523 - †1557

Dr. Upko van Burmania

was een zoon van Renick Upkes Gratinga (ook Burmania) en Aeck Tiaerds Hania (of Burmania).³²⁹ Als sacrista wordt hij voor het eerst genoemd 2 april 1523.³³⁰ Als bezitter van land te Bilgaard onder Leeuwarden wordt hij in ca 1522 gedateerde lijsten vermeld.³³¹

In 1533 wordt hij door de stad benoemd op de stadspastorie van de Oldehove³³² maar blijkbaar nam hij de benoeming niet aan. Hij bleef steeds sacrista. In 1532 is hij gedeputeerde van de Staten van Friesland. Op 9 juli 1543 wordt hij benoemd tot

³¹⁷ Efdée, *St. Jobsleen*, 39.

³¹⁸ FT, nr. 61.

³¹⁹ Ft, nr. 134.

³²⁰ HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove te Leeuwarden nr. 29a, E.M. van Burmania, Lijst van leenen ca. 1790.

³²¹ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 431 (met dank aan O. Hellinga te Leeuwarden).

³²² OFO I, nr. 356; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 279. Het patroniem ook: Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602-14 (1503).

³²³ FT, nr. 37.

³²⁴ OFO I, 381.

³²⁵ Arch. van Burmania-van Eysinga nr 37. Een relatie tussen deze Douwe Juwsma en een gelijknamige persoon, 1463-1475 bekend als pastoor te Warga* en in 1481 als pastoor te Beets* overleden, is onbekend.

³²⁶ RvdA I, 4,6; ook land van jonge heer Douwe (ibid., 6) en oude heer Douwe (ibid., 6; Schroor, ‘Ljouwert: de Klokslach’, 74 onder nr. 17; in 1543 (BB) is dit land niet te traceren). In 1515/6 is sprake van enkele binnenkort te verwachten vacante lenen waaronder dat van oude heer Douwe alhier, NA, Arch. ACB nr. 389x.

³²⁷ RvdA I, 79.

³²⁸ RvdA 1540, 29.

³²⁹ Van der Meer, ‘Pseudo-Burmania’s’, 40; vgl. Beelaerts van Blokland, ‘Burmania’, 438-439 (met portret).

³³⁰ FT, nr. 101.

³³¹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 3, 8.

³³² Singels nr. 165.

raadsheer in het Hof van Friesland; hij is daar voor het laatst 16 oktober 1556 aanwezig. Op 13 juni 1557 maakt hij zijn testament.³³³ Ca 1534 had hij een kapelaan **Suffridus Edonis**.³³⁴ Op 24 september 1554 verzoeken de collatoren van het Sjaardemaleen te Franeker* Upko dit leen aan te nemen; hij heeft dit echter niet gedaan.

- 1558 - †1567 **Jelto Thomas Fabri**
voordien prebendaat van de Johannes Baptistprebende in de Oldehove, komt voor het eerst als sacrista voor in 1558.³³⁵ In dat jaar is hij ook deken van Leeuwarden en het noordelijk deel van Leeuwarderadeel.³³⁶ Volgens een verklaring van 2 mei 1559 is hij dan ca. 50 jaren oud.³³⁷ Als deken van Leeuwarden komt hij ook voor in 1567.³³⁸ Hij overleed tussen 11 en 26 november 1567.³³⁹ Op 29 maart 1572 komt Anna Thomas, vrouw van Aucke Auckez., als zijn erfgename voor.³⁴⁰
- (1566 **Mente Ambrosius**
wordt door van Burmania in 1566 sacrista genoemd,³⁴¹ maar deze opgave lijkt niet juist).
- 1571 - 1579 **Geldolph van Pamel**
wordt december 1571 als kanunnik, sacrista en kapelaan van de bisschop van Leeuwarden genoemd; hij koopt dan een huis bij het Burmaniahuis,³⁴² dat hij begin 1574 weer verkoopt.³⁴³ In 1574/5 koopt hij een ander huis.³⁴⁴ Hij is nog sacrista in 1579.³⁴⁵ Hij ging niet tot de Reformatie over en is vertrokken; hij wordt dan secretaris van de bisschop genoemd.³⁴⁶
In 1589 wordt hij prebendaat te Lingen (D.) maar na de verovering van de stad in 1597 door prins Maurits moet hij deze plaats opgeven.³⁴⁷ Na de herovering door Spinola in 1605 wordt hij blijkbaar hersteld in het Georgebeneficie aldaar.³⁴⁸

Johannes Baptistprebende

Van een aantal prebendes blijkt het patrocinium eerst zeer laat. Zo ook met deze prebende die in de opsomming der beneficia na de twee pastorieën, de vicarie en het sacristieleen als eerste wordt genoemd.

³³³ Alles: Vries, *De Heeren van den Raede*, 232-233 (met portret).

³³⁴ ABU nr. 538-4, 26.

³³⁵ Arch. OBW nr. 653 reg. 20.

³³⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XXIV.

³³⁷ Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

³³⁸ Arch. Varia Staten nr. 72.

³³⁹ Arch. RBG nr. 330 reg. 86 resp. nr. 330 reg. 80. Dat hij in 1565 overleed (Arch. RBG nr. 384, 36-37) als prebendaat is onjuist.

³⁴⁰ HCL, RA nr.) 4, 174.

³⁴¹ Van Burmania S, 7.

³⁴² HCL, RA nr. DD 1, 11.

³⁴³ HCL, RA nr. DD 1, 71.

³⁴⁴ RR nr. 33, 20.

³⁴⁵ Van Burmania S, 9.

³⁴⁶ CE, 330.

³⁴⁷ Acte van collatie in het Pfarrarchiv te Lingen (mededeling H. Oldenhof, Heerenveen).

³⁴⁸ HUA, Arch. Apostolische Vicarissen van de Hollandse zending nr. 11, 2330-2331 (mededeling H. Oldenhof, Heerenveen).

De Johannes Baptistprebende werd - volgens opgave uit 1582 - het laatst bediend door Gerbrand Benedicti.³⁴⁹ Volgens opgave uit 1580/1 was de door deze bediende prebende in 1543 in het bezit van Jelte.³⁵⁰ De collatie berustte bij de stad.³⁵¹ Wanneer de prebende is gesticht is onbekend.

(1476?, 1489-90?) Gijsbert Albertsz.

1511 - 1515/6 Een Gijsbert komt als priester van de Oldehove voor op 10 december 1476.³⁵² Op 8 juli 1489 wordt Gijsbert, deken van Leeuwarden genoemd³⁵³ evenals 4 oktober 1490.³⁵⁴ Op 10 oktober 1495 komt Ghisbert Albertz. als priester van de Oldehove Voor,³⁵⁵ evenals op 17 september 1511 Ghijsbertus Alberti.³⁵⁶ Landerijen, in 1511³⁵⁷ staande op naam van Gijsbert, staan in 1540 ten name van Jelte die dan prebendaat is.³⁵⁸ Gijsbert moet dus in ieder geval in 1511 bezitter van Dit leen zijn geweest. In 1515 of 1516 is sprake van enkele binnenkort vacant komende lenen te Leeuwarden waaronder dat van oude heer Gijsbert.³⁵⁹ Nadien wordt hij niet meer genoemd.

1536 - 1558 Jelto Thomas Fabri

Hij komt 26 mei 1536 voor het eerst als prebendaat voor en dan als zoon van Thomas Folkertsz. te Leeuwarden.³⁶⁰ Vanaf 1558 is hij bekend als sacrista.

1574 - 1580 Gerbrant Benedicti

Hij wordt in 1574 priester te Leeuwarden genoemd.³⁶¹ Op 10 april 1578 wordt Gerbrandus Leovardius, kanunnik, vermeld als één van de capitularen van de Oldehove uit Mariëngaarde (van de zestien kanunnikplaatsen waren er tien verbonden met Mariëngaarde).³⁶² In 1580 wordt Gerbrant Benedicti vermeld als laatste bezitter van deze prebende.³⁶³ Hij kan dezelfde zijn als Gerbrandus Bendix, van Leeuwarden, die 16 september 1562 op de titel van de Mariavicarie te Hallum* tot de wijding van subdiaken wordt toegelaten³⁶⁴ en 7 april 1563 per decretum wordt toegelaten tot de wijdingen, op de titel van een uitkering door zijn tante Teta; op 3 juni 1563 brengt hij een betere titel in.³⁶⁵

Maria Magdalenaprebende

³⁴⁹ HCL, O.A. nr. M 382, 45.

³⁵⁰ HCL, O.A. nr. M 381, 65; BB I, 62.

³⁵¹ HCL, O.A. nr. M 381, 65.

³⁵² FT, nr. 37.

³⁵³ OFO I, nr. 367.

³⁵⁴ Arch. SAG nr. 68 reg. 72.

³⁵⁵ OFO I, nr. 418.

³⁵⁶ Arch. Van Burmania – van Eysinga nr. 37.

³⁵⁷ RvdA I, 79, 82.

³⁵⁸ RvdA 1540, 29, 38.

³⁵⁹ NA, Arch. ACB nr. 389x.

³⁶⁰ HCL, Charters niet bij Singels nr. 15.

³⁶¹ Van Burmania S, 8.

³⁶² HCL, O.A. nr. M 380; vgl. van Buijtenen, Oldehove, 127-132.

³⁶³ HCL, O.A. nr. M 381, 65; nr. M 282, 45. Hij ontving nog een pensie van 100 car. gl. per Martini 1582: *ibid.*, nr. M 383, 121.

³⁶⁴ ABU nrs. 550*, 113 en 550*bis.

³⁶⁵ ABU nrs. 550*, 117 en 550*bis

Van de tweede prebende blijkt het patrocinium eerst in 1550.³⁶⁶ Ca 1580 wordt de Maria Magdalena-prebende genoemd die ter collatie van de stad staat en dan in het bezit is van de zoon van de raadsheer Johan Velsius.³⁶⁷ In 1581 wordt voor deze prebende opgegeven dat in 1543 Johannes Reysum de bezitter was.³⁶⁸ Vergelijking van gegevens over landbezit van de prebende laat zien dat daarvoor in 1511 Johannes Jorrets te boek staat.³⁶⁹ Door deze naam is de prebende te identificeren als het leen waarover in 1526/9 geprocedeerd wordt tussen nakomelingen van Sipke Minnema en de stad Leeuwarden.

Volgens in 1526/7 afgelegde verklaringen zou het leen gesticht zijn door de vader van Sipke Minnema³⁷⁰ (te weten Hotthie Minnema, gehuwd met Frouck Wiarda, weduwe van Ids Eminga).³⁷¹ Sipke was eveneens 'in possessie' van het leen en voorzag daarmee heer Heyne van Warstiens*. Na de Dood van Sipke (1483) werd Ids Eminga, broer van Reynick Cambuur (= Renicus Emynga, zich ook noemende Camminga),³⁷² voogd over Sipke's kinderen. Deze had volgens de getuigeverklaring d.d. 14 december 1526 van Jelle Int Olde Steens bij het gasthuis, oud tussen 50 en 60 jaren geweigerd de prebende aan genoemde Johannes Gerardi te geven en daarmee Sybrant Dotinga, broer van Sipke's vrouw (Ymck Dotinga) voorzien. Aan Johannes werd beloofd hem het eerste vacante leen te geven waarover de stad de macht had. Sybrant ging voor studie naar Leuven³⁷³ maar overleed daar spoedig. Daarop verzocht Johannes Ids Eminga opnieuw hem met het leen te voorzien en zou deze daarmee hebben ingestemd. Volgens andere verklaringen zou Johannes door de stad zijn benoemd tijdens uitstедigheid van Frans, de zoon van Sipke Minnema, en had deze bij terugkomst met de begeving ingestemd.

Genoemde Jelle verklaarde verder dat Ids Eminga de stichtingsbrief van de prebende wegens oudheid van het origineel liet vernieuwen ten tijde van een aantal met name genoemde geestelijken uit de omgeving van Leeuwarden en burgemeesters van die stad.³⁷⁴ Dat moet dan ca 1485/90 zijn geschied. Na het overlijden van Johannes Gerardi proberen de nakomelingen van Sipke Minnema hun rechten op de prebende geldend te maken. Het Hof wijst echter 18 februari 1528 de eis van Frans Minnema (de jonge, zoon van de eerdergenoemde Frans), en zijn zwagers Wytte Camminga en Joost Ockinga, mede namens Imke (Minnema), weduwe van Sicke Lyauckema, inzake het recht van nominatie op de prebende waarvan wijlen Johannes Gerardi de laatste bezitter was af.³⁷⁵ Nogmaals geschiedt dit op 14 juli 1529; het leen blijkt dan bezeten te worden door Peter Coster.³⁷⁶ Naderhand blijkt van betwisting van het recht van begeving niet. De stad bleef het blijkbaar ongestoord uitoefenen.

Dit leen moet worden onderscheiden van het Frans Minnemaleen dat gerelateerd was aan het Anthonygasthuis en met deze naam in 1584 wordt genoemd (zie aldaar).

ca 1480

Heyne van Warstiens

was door Sipke Minnema met het leen voorzien.³⁷⁷ Mogelijk was hij geestelijke te Warstiens* dan wel vandaar afkomstig.

³⁶⁶ Arch. RR nr. 49.

³⁶⁷ HCL, O.A. nr. 380, 46.

³⁶⁸ Singels nr. 269, 73.

³⁶⁹ Bv. RvdA I, 77, RvdA 1540, 21; BB I, 63; HCL, O.A. nr. M 382, 46.

³⁷⁰ Singels nr. 170c.

³⁷¹ Stb. I, 73.

³⁷² O.m. vermeld 1507, Singels nr. 134. Stb. I, 74, 107 noemt deze Renick foutief een zoon van Ids Eminga. Ids en Renick waren zoons van Menne Eminga.

³⁷³ Hij wordt niet door Zijlstra vermeld.

³⁷⁴ Singels nr. 170c.

³⁷⁵ Singels nr. 170c en Hof nr. 16480, 78. Op 29 november 1527 had het Hof bij interlocutoir vonnis partijen bewijs van hun stellingen opgelegd, Hof nr. 16480, 44.

³⁷⁶ Singels nr. 170b.

³⁷⁷ Singels nr. 170c.

na 1483

Sybrant Dotinga

broer van de vrouw van Sipke Minnema, werd door Ids Eminga, voogd over Sipke's kinderen, met het leen voorzien. Hij ging voor studie naar Leuven maar overleed spoedig.³⁷⁸

na 1483 - 1524

Johannes Jorritsz./Gerardi

ontving het leen van de stad met later gedogen door Frans Minnema of van deze zelf; de verklaringen daarover zijn niet eensluidend.³⁷⁹

Op 22 juni 1558 verklaren heer Johannes Gerckez. (zie bij de Annaprebende), zijn broer Jacob en zusters Anna en Dyeuwke dat op Hemelvaart 1504 een baar was gemaakt over de nalatenschap van hun grootvader Jorrit Jantthama waarbij aan hun oom heer Johannes Jorritsz. in gebruik tot zijn overlijden was gegeven 10 pm land bij de Marsumerweg welk land daarna zou overgaan op Hottzie of Gercke of diegene van hen die bij het overlijden van Johannes in leven zou zijn. Bij uitspraak van het Hof heeft Gerrit Bouwez. 2½ pm. gekregen; de resterende 7½ pm. aanvaarden de vier broers en zusters als 'naaste bloed'. Het land was vererfd op hun vader Gercke Jorritsz. doch de nalatenschap van hun ouders Gercke en Fed hadden zij verworpen.³⁸⁰ Johannes was dus een zoon van Jorrit Jantthama. Deze had ook een dochter Lisk die 27 juli 1502 nicht genoemd wordt door Petrus Bernardi, vicarius van de Oldehove.³⁸¹ Als priester van de Oldehove komt Johannes Jorardi 17 september 1511 voor.³⁸²

Hij is nog in leven 8 september 1524 wanneer hij aan Hermannus, pater van het St. Annenconvent en het convent, 2 pm. verkoopt die hij destijds kocht van zijn zwager Hans Dowens.³⁸³ Vóór december 1526 moet hij zijn overleden omdat dan reeds sprake is van het geschil over het collatierecht van de door hem bezeten prebende. Dat hij in 1511 de Annaprebende bezat zoals wel wordt vermeld³⁸⁴ is onjuist. Hij was een broer van Hottzio Jorardi, van 1515/6 tot 1525 bekend als vicarius te Jelsum*.

ca 1526 - 1529
(ca 1540?)

Peter Coster/Discanter

Op 1529 is sprake van Peter Coster die dan bezitter is van het leen dat voordien door de voorgaande werd bezeten.³⁸⁵ In 1540 wordt te Huizum 10½ pm land genoemd, dan in gebruik van Peter Costers leen en in 1511 Johannes Jorardi toebehorende.³⁸⁶

Merkwaardig zijn posten in enkele rekeningen, gedateerd op ca 1522: Jan to Vijerhuijsum gebruikt dan land te Bilgaarderuitburen van heer Peter Discanter,³⁸⁷ dat in een andere lijst, ook ca 1522 gedateerd, op naam staat van het leen van heer Johannes,³⁸⁸ en in 1526 op naam van het leen van Johannes Jorardsz.³⁸⁹

³⁷⁸ Singels nr. 170c.

³⁷⁹ Singels nr. 170c.

³⁸⁰ *Protocol Cleuting*, 120-121.

³⁸¹ OFO IV, nr. 130.

³⁸² Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 37.

³⁸³ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602-60.

³⁸⁴ Eekhoff, *Sint-Annaleen*, 10, verwijzende naar RvdA I maar zijn conclusie is daaruit niet te trekken.

³⁸⁵ Singels nr. 170b.

³⁸⁶ RvdA I, 55, RvdA 1540, 59 (te Huizum 11 pm. meedland).

³⁸⁷ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 3.

³⁸⁸ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 8.

³⁸⁹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 16.

Heer Peter Discanter staat in 1529 voor een andere post te boek (land te Camminghaburen);³⁹⁰ ca 1528 wordt terzake heer Johannes Jorrertz genoemd,³⁹¹ ca 1530 heer Johannes.³⁹² Soms zullen oude teboekstellingen zijn overgeschreven maar de datering ca 1522 blijft voor heer Peter Discanter merkwaardig. In 1511 staan te Bilgaard 14½ pm. nieuw land van heer Johannes te boek,³⁹³ die in 1540 gesteld worden op naam van het leen waarop wijlen heer Peter laatstelijk gediend heeft.³⁹⁴ In 1543 staat voor deze post de prebendaat Jannys te boek.³⁹⁵ Het lijkt er derhalve op dat Peter Coster en Peter Discanter twee namen voor dezelfde persoon waren.³⁹⁶

1543 - 1547

Johannes Reysum

In 1543 staat voor de als tweede vermelde prebende te boek Jannys.³⁹⁷ Blijkens vermelding in 1581 heette de bezitter van het leen in 1543 Johannes Reysum.³⁹⁸ Johannes Rysum wordt genoemd in een bewonerslijst van het Oldehoofsterespel in 1547³⁹⁹ (evenals de na te noemen persoon) en zal toen het leen nog hebben bezeten. In 1548 wordt hij broeder van het Zoete Naam Jezusgilde alhier.⁴⁰⁰

- † 1549/50

Johannes Henrici

Na diens overlijden (een datum is niet aangegeven) ontvangt 26 februari 1550 zijn opvolger het placet.⁴⁰¹ Johannes Henrici komt eveneens voor in de bewonerslijst van het Oldehoofsterespel uit 1547.⁴⁰² Welk leen hij toen had is niet bekend. Hij is reeds eerder aanwijsbaar in Leeuwarden: op 8 mei 1543 komt hij met zijn broers Renick en Hendrick en zusters Rynts, Theedt en Anna als kinderen van Hendrik N. en Barbara voor.⁴⁰³ Merkwaardig is dat hij volgens een naamlijst van gildebroeders van het Zoete Naam Jezusgilde in 1547 stierf; hij was in 1544 gildebroeder geworden.⁴⁰⁴

1550 - 1558

Joost Riouwertsz.

tot dan vicarius te Blija*, ontvangt 26 februari 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat van de Maria Magdalenaprebende⁴⁰⁵ en resigneert te Blija 1 mei d.a.v.⁴⁰⁶ Als prebendaat te Leeuwarden testeert hij 13 april 1554;⁴⁰⁷ op 10/19 augustus 1558 maakt hij een aanvullend testament.⁴⁰⁸

³⁹⁰ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 31.

³⁹¹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 24.

³⁹² Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 39. In RvdA 1540 is geen hiermee corresponderende post te vinden.

³⁹³ RvdA I, 78.

³⁹⁴ RvdA 1540, 25.

³⁹⁵ BB I, 63.

³⁹⁶ De naam Discanter te Leeuwarden ook met Philippus Discanter, 1531 en 1547, Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 59, 117.

³⁹⁷ BB I, 63.

³⁹⁸ Singels nr. 269, 73.

³⁹⁹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 109 (1547).

⁴⁰⁰ Arch. Van Sminia nr. 2027a.

⁴⁰¹ RR nr. 49, 7.

⁴⁰² Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 88 (niet Lenarts zoals de editie).

⁴⁰³ HCL, RA nr. Y 2, 339.

⁴⁰⁴ Arch. RBG nr. 384, 34-35.

⁴⁰⁵ RR nr. 49, 7.

⁴⁰⁶ RR nr. 49, 16.

⁴⁰⁷ Arch. OBW nr. 653 reg. 16.

⁴⁰⁸ Arch. RBW nr. 653 reg. 20.

- 1580

Willem Joannis Velsius

zoon van dr. Joannes Wilhelmi Velsius, arts en burgemeester te Leeuwarden, bezit tot de Reformatie deze prebende.⁴⁰⁹ Hij moet dan nog zeer jong zijn geweest. Op 5 november 1591 wordt hij te Padua als medisch student ingeschreven. Hij wordt arts maar had een politieke carrière: 1606 – 1609 gezworene, 1610 – 1615 burgemeester van Leeuwarden, 1610 lid van Gedeputeerde Staten, 1611 – 1613 lid der Staten Generaal. Hij overleed voor 1623.⁴¹⁰

Rochusprebende

De in 1543 als derde genoemde prebende was toen in het bezit van mr. Frans. De laatste bezitter vóór de Reformatie was de kapelaan van de bisschop, Bertus.⁴¹¹ Land dat in 1543 ten name van deze prebende staat staat in 1511 ten name van (olde) heer Doecke⁴¹² die dus deze prebende moet hebben bezeten.

Het patrocinium valt af te leiden uit enkele vermeldingen in 1549⁴¹³ en 1551.⁴¹⁴ De collatie berustte bij de gardiaan van de minderbroeders en de pastoors van de Oldehove.⁴¹⁵

1511 - 1532

(oude) Doeke

komt in 1511 voor als bezitter van land, o.m. op het Nijland, en voorts van een huis in het Oldehoofsterespel.⁴¹⁶ Ca 1528, 1529, ca 1530, 1531 en 1532 is ook steeds sprake van land (de 'weyde') in het Nijland van Doeko.⁴¹⁷ Het zal hetzelfde land zijn geweest.

Op 14 december 1526 geeft hij op ca 65 jaren oud te zijn.⁴¹⁸ Een Doeke werd ca 1527 deken en wordt dan vicarius genoemd (zie aldaar); hij kan dezelfde zijn geweest.

15(36)43 -†1549 **Mr. Frans Simons**

Mr. Frans wordt voor het eerst als bezitter van deze (derde) prebende genoemd in 1543;⁴¹⁹ zijn volledige naam blijkt bij zijn vermelding als belender van land van de eerste pastorie,⁴²⁰ terwijl elders zijn naam – als lid van het Zoete Naam Jezusgilde vanaf 1536 – wordt opgegeven als Frans Jacobs Simons, prebendaat van de Oldehove.⁴²¹

Mag. Frans en mag. Wpko worden ca 1522, 1526 en ca 1529 opgegeven als eigenaren van land onder Bilgaard; in 1529 worden zij broers genoemd.⁴²² Wpko bezat de Christophorusprebende in de Oldehove.

Franciscus Simonis, van Leeuwarden, werd 15 mei 1507 te Rostock als student ingeschreven.⁴²³ Hij werd 7 april 1509 tot subdiaken, 2 juni 1507 tot diaken en 15

⁴⁰⁹ Singels nr. 269, 73; HCL, O.A. nr. M 381, 65v; nr. M 382, 46.

⁴¹⁰ Zijlstra nr. 2094.

⁴¹¹ Singels nr. 269, 75; HCL, O.A. nr. M 381, 66; nr. M 382, 52.

⁴¹² RvdA I, 5; Tjessinga IV, 72; BB I, 63 (enig land te Deinum); RvdA 1540, 39; BB I, 63.

⁴¹³ ABU nr. 535, 80-80v.

⁴¹⁴ ABU nr. 550*, 21v, 26v.

⁴¹⁵ Singels nr. 269, 75.

⁴¹⁶ RvdA I, 5; Tjessinga IV, 72; RvdA I, 80; RvdA I, 24.

⁴¹⁷ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 22, 27, 35, 36, 41, 42.

⁴¹⁸ Singels nr. 170c.

⁴¹⁹ BB I, 63.

⁴²⁰ BB I, 60.

⁴²¹ Arch. RBG nr. 384, 30-31.

⁴²² Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 3, 9, 12, 17, 29.

september 1509 tot priester gewijd.⁴²⁴ Waar hij tot 1536 heeft gestaan is onbekend. Heer Wopko en mag. Frans zijn 2 april 1523 getuigen bij het opstellen van zijn testament door de pastoor Feddo Opkama.⁴²⁵ Op 18 maart en 29 oktober 1534 is sprake van (heer) Frans, prebendaat te Oldehove⁴²⁶ (hij wordt in maart met zijn broer Wopka aangewezen als executeur testamentair door Pieter Johanz. (Auckema)), 28 februari 1543 en 6 april 1544 van mr. Frans Simonis, prebendaat.⁴²⁷ Als prebendaat wordt hij nog vermeld 11 juni 1545.⁴²⁸ Hij moet zijn overleden in 1549.⁴²⁹ Op 7 augustus 1551 worden dr. Upko van Burmania en Jelto Thomas genoemd als de uitvoerders van zijn testament.⁴³⁰ Van 1564 dateren twee bekers, door mr. Frans Simons, prebendaat in de Oldehove, geschonken aan deze kerk en later in gebruik als Avondmaalsbekers.⁴³¹

1549 - 1551

Henricus Petri

wordt 17 oktober 1549 geïnstitueerd in de Rochusprebende in de Oldehove, vacant door het overlijden van Frans.⁴³² Op 20 februari 1551 wordt Henricus Petri, van Leeuwarden, op de titel van de Rochusvicarie alhier, geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.⁴³³ Hij heeft dit leen slechts korte tijd bezeten.

1551

Martinus Eliacus

wordt 4 december 1551 geïnstitueerd als prebendaat alhier na de resignatie van Petrus⁴³⁴ (bedoeld moet zijn geweest: Henricus Petri); hij was 17 september 1551 op de titel van de Rochusprebende geëxamineerd ter toelating tot de wijding.⁴³⁵ Hij is niet dezelfde als Martinus Eliacus, die in september 1566 vanuit Oostfriesland als predikant naar Leeuwarden komt en voordien pastoor te Tzum* (bekend 1550-1552) was.

- 1578

Lambertus Maerselbraeck

van Groenlo. In 1580 resp. 1581/2 wordt opgegeven dat deze prebende voor het laatst werd bezeten door Bertus, kapelaan van de bisschop.⁴³⁶ Ook hij was één van de kanunniken, afkomstig van Mariëngaarde en daar vermoedelijk eerder monnik.⁴³⁷ Van Buijtenen acht het mogelijk dat hij met Cunerus Petri, de in 1578 verdreven bisschop van Leeuwarden, is uitgeweken. Reeds in oktober 1579 werd voor hem een kanunnikaat van St Servaas aangevraagd maar of hij deze verkreeg is niet bekend.

⁴²³ Zijlstra nr. 7806. Hij is niet dezelfde als Zijlstra nr. 8377 (deze kwam uit Groningen). De broer wordt door Zijlstra niet genoemd.

⁴²⁴ Dom nr. 2544, 19v, 75; AAU 23, 1896, 428.

⁴²⁵ FT, nr. 101.

⁴²⁶ FT, nrs. 134 en 136. Hij moet onderscheiden worden van Frans Cannius, prebendaat/vicarius te Leeuwarden-Nijehove* (?) en Frans Wybrants, 1543 en 1544 perpetuus vicarius alhier.

⁴²⁷ FT, nrs. 179 resp. 182.

⁴²⁸ HCL, RA nr. Y 2, 695.

⁴²⁹ ABU nr. 535, 80-80v.

⁴³⁰ HCL, RA nr. F 2, 324.

⁴³¹ Boschma, 'Avondmaalsilver', 182.

⁴³² ABU nr. 535, 80-80v.

⁴³³ ABU nr. 550*, 21v.

⁴³⁴ ABU nr. 535, 102v-103.

⁴³⁵ ABU nr. 550*, 26v.

⁴³⁶ HCL, O.A. nr. M 381, 66; nr. M 382, 52.

⁴³⁷ Van Buijtenen, *Oldehove*, 128.

Van 1582 tot 1605 was hij kanunnik en scholaster in de kathedrale kerk van Roermond.⁴³⁸

O(d)bertusprebende

Op 26 november 1501 maakt Tzalling, prebendaat te Marsum*, zijn testament. Naast een prebende aldaar sticht hij een prebende in de Oldehove. Collatoren zullen zijn de prior van de dominicanen te Leeuwarden en de twee pastoors en de kerkvoogden van de Oldehove. Voorrang bij de benoeming tot prebendaat zullen zijn verwanten hebben.⁴³⁹ In 1508 is alleen van een pastoor en de voogden als patronen van dit leen sprake⁴⁴⁰ terwijl in 1543 de twee pastoors en de oudste kerkvoogden als collatoren voorkomen.⁴⁴¹ De twee pastoors van de Oldehove, de prior van de dominicanen en de kerkvoogden van de Oldehove worden als collatoren echter genoemd in 1565⁴⁴² en ca 1580⁴⁴³; bij de laatste gelegenheid wordt aangegeven dat de prebende is gesticht op het Obertusaltaar.⁴⁴⁴

1508 - 1511

Dodo/Douwe Wibrandi

prebendaat van dit leen verkoopt 5 augustus 1508 het door de testator tot prebende-huis bestemde huis 'ter Greppele'.⁴⁴⁵ De door Tzalling gelegateerde zes pm land op het Nijland vinden wij in 1511 niet terug⁴⁴⁶ maar wel in 1543 als behorende bij de prebende van mr. Geert.⁴⁴⁷ Tzallingh bestemde voor het leen ook vijf koegangen en een kalfsgras in de Galgevenne alsmede nog drie koegangen en een kalfsgras en twee koegangen zonder specificatie van de ligging en tenslotte twee (koegangen) in Jantziemavenne. Daarvan staan in 1511 twee koegras in de Galgevenne en twee koegras in de Janthiemavenne op naam van jonge heer Douwe;⁴⁴⁸ de laatste twee worden in 1543 eveneens bij de prebende van mr. Geert vermeld⁴⁴⁹ evenals de in 1501 genoemde vijf koegras en een kalfsgras.⁴⁵⁰ Douwe moet dus in 1511 nog in het bezit van dit leen zijn geweest.

In 1511 is ook sprake van land te Marsum op naam van Douwe⁴⁵¹ dat ook in 1543 onder deze prebende geboekt wordt.⁴⁵²

Hij en de bij het Heer Tzommeleen te behandelen Sipke Wibrandi kunnen broers geweest zijn. Op 22 maart 1505 is sprake van Douwe, Hilbrand en Sipke, alle priesters, zoons van Aytie Gowertsdr., die met hun zuster Remck een deel van een huis te Leeuwarden verkopen;⁴⁵³ de eerste en de derde genoemde zouden Dodo/Douwe en Sipke Wibrandi geweest kunnen zijn. Aytie was mogelijk een zuster van Hillebrandus Goffredus, pastoor te Huizum*.

? 1526

Andreas

⁴³⁸ Alles: Van Buijtenen, *Oldehove*, 130-131.

⁴³⁹ FT, nr. 63.

⁴⁴⁰ OFO II, 224.

⁴⁴¹ Arch. Van Sminia nr. 1755 reg. 124.

⁴⁴² Hof nr. 16800, 621 jo. HCL, Charters niet bij Singels nr. 26.

⁴⁴³ Singels nr. 269, 75v.

⁴⁴⁴ OFO II, nr. 224.

⁴⁴⁵ Singels nr. 269, 75v.

⁴⁴⁶ RvdA I, 80-82; ook niet in 1540: RvdA 1540, 34-40.

⁴⁴⁷ BB I, 63 (vgl. Schroor, 'Klockslag', 73 nr. 5 en 74-75 nr. 20).

⁴⁴⁸ RvdA I, 6.

⁴⁴⁹ BB I, 63.

⁴⁵⁰ BB I, 63 jo. FT, nr. 63.

⁴⁵¹ Tjessinga IV, 41.

⁴⁵² BB I, 63.

⁴⁵³ OFO I, 498. Van Sipcke is een zuster Tiesck bekend (FT, nr. 61, 3 april 1501).

komt in december 1526 als priester en zangmeester alhier voor en is dan ca 40 jaren oud.⁴⁵⁴ Omdat de volgende ook priester en zangmeester was en deze prebende bezat was dat mogelijk met Andreas ook het geval.

1538 - 1543

Mr. Geert/Gerrit van Kampen

In 1543 staat deze prebende op naam van mr. Geert, ook mr. Geert ‘Sangmeester’ genoemd.⁴⁵⁵ Gerryt komt 4 mei 1538 als priester en schoolmeester voor,⁴⁵⁶ mr. Geert van Campen als prebendaat 9 april 1539.⁴⁵⁷ Gheert, die tekent als Gerardus Campensis, zangmeester en beneficiatus van de Oldehove wordt in oktober 1543 genoemd.⁴⁵⁸ Hij overleed vóór 1547.⁴⁵⁹ De in 1551 vermelde zangmeester, Frans Jansz., wordt niet als priester aangeduid.⁴⁶⁰ In maart 1559 is sprake van heer Toesyn als zangmeester⁴⁶¹, in 1561 van Pieter Ledens (geen geestelijke).⁴⁶²

- 1550

Adriaan van Twickel

Na diens resignatie – hij werd pastoor te Sint Annaparochie* - ontving

1550 - 1559

Adriaan Nicolai

op 3 april 1550 het placet op zijn benoeming op het heer Tzallingsleen of prebende.⁴⁶³ In mei 1559 is hij nog prebendaat alhier.⁴⁶⁴ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1560 als vicarius genoemde Adriaan.⁴⁶⁵ Een priester Adriaan wordt in 1573 betaald voor voor het Ritske Boelemagasthuis gedane diensten⁴⁶⁶ maar het is niet bekend of hij dezelfde is.

1561 - 1565

Fecko Jans

van Sneek. In 1561 komt hij als priester voor.⁴⁶⁷ Hij is 12 augustus 1564 onder de geestelijken die de oprichting van het bisdom Leeuwarden afwijzen.⁴⁶⁸ Op 13 maart 1565 verkopen Yvo en Sythie, pastoors van de Oldehove, de prior van de dominicanen en de kerkvoogden van de Oldehove als collatoren van de prebende van Fecke Jans het prebendehuis.⁴⁶⁹ Gezien de genoemde collatoren betreft het deze prebende.

Fecko Sneckanus wordt hier zonder functie nog in januari 1567 genoemd; hij is dan onder de Leeuwarders die het bewind van de stadhouder van Aremberg steunen.⁴⁷⁰ In

⁴⁵⁴ Singels nr. 170c.

⁴⁵⁵ BB I, 63 en 64 (belender van land te Marssum).

⁴⁵⁶ HCL, RA nr. F 1, 194.

⁴⁵⁷ FT, nr. 141.

⁴⁵⁸ Arch. Van Sminia nr. 1755 reg. 124.

⁴⁵⁹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 107.

⁴⁶⁰ Arch. RBG nr. 57, 52.

⁴⁶¹ HCL, RA nr. Y 2, 430.

⁴⁶² Arch. SAG nr. 920.

⁴⁶³ RR nr. 49, 11.

⁴⁶⁴ Collectie Gabbema nr. 111-XVI; hij is dan 39 jaren oud (niet pastoor te Huizum* zoals Van Buijtenen, *Oldehove*, 93 aangeeft).

⁴⁶⁵ HCL, Bibliotheek G 72 bundel 18.

⁴⁶⁶ Arch. RBG nr. 57, 131.

⁴⁶⁷ Arch. SAG nr. 920, 130 (daar Huyghes genoemd), 133.

⁴⁶⁸ Aud. nr. 1678-3, 1-9, i.h.b. 4.

⁴⁶⁹ Hof nr. 16800, 621; HCL, Charters niet in Singels nr. 26.

⁴⁷⁰ Jodoci, *Ephemerides*, 413.

mei 1572 komt Joannes Jans, goudsmid te Sneek, voor als curator over de kinderen van Fecke Jans.⁴⁷¹

- 1580

Hayo Dominici

alias Organopeus was de laatste bezitter van deze prebende.⁴⁷² Of hij dezelfde is als de op 12 augustus 1570 genoemde ‘anderde’ prebendaat Hayo⁴⁷³ of dat deze Hayo Vomelius (zie bij overige prebendaten) was is niet bekend.

Heer Tzommeleen

Dit leen staat bekend als het heer Tzommeleen naar de laatste bezitter ervan, Tzomme Epes. Gezien de specificatie der landerijen in 1581/2⁴⁷⁴ is het hetzelfde leen als dat in 1543, bediend door mr. Cornelis.⁴⁷⁵ De collatie van het leen berustte bij de prior van de dominicanen, de abt van Dokkum en de tweede pastoor van de Oldehove volgens het testament van Ansk Jan Sybrants, berustende bij de Gasthuisvoogden.⁴⁷⁶ Dit testament dateert van 12 april 1505: Ansk wil dan intreden in het convent van de derde regel van Franciscus en beschikt dan over haar goederen. Daarbij bepaalt zij dat de prove die haar grootmoeder Tietie Beentiema heeft gemaakt ter collatie zal staan van Frans, de door Ansk geëchte zoon. Zou deze in een klooster treden of overlijden dan zullen collatoren zijn de mombers die zij nu stelt over haar zoon, te weten de abt van Dokkum, de prior der dominicanen en Fedda Popkama, pastoor van de Oldehove. Blijkbaar wordt het leen nu bezeten door heer Sipke. Zij legateert aan het leen o.m. 3 pm. op het Nijland en de steed waar de schuur van heer Sipke op staat.⁴⁷⁷ Ansk was een dochter van Johan Sybrants (Auckema) en Auck Oengha.⁴⁷⁸ Laatstgenoemde moet dan een dochter zijn geweest van Tietie Beentiema want Johan Sybrants’ moeder was Auck Donia.⁴⁷⁹ Daarmee geraken wij in de verwantenkring van de stichter van het Jacobsleen, (een) Jelle Juwsma die een halfbroer was van Sybrant Pieters Auckama, vader van Johan Sybrants. Ansk Sybrants en haar eventuele nakomelingen zijn blijkbaar bij het Jacobsleen niet betrokken terwijl haar zusters en broer anderzijds met het leen van Teetie Beentiema geen bemoeienis hadden.⁴⁸⁰ Het patrocinium is niet bekend.

1500 - 1511

Sipke Wibrandi

Sipke komt als priester van de Oldehove voor het eerst voor 30 november 1500.⁴⁸¹ Op 3 april 1501 bedenkt Sibbel Sibbetzme (zuster van de vader van voornoemde Ansk Sybrants) o.m. Sipke met een klein bedrag (evenals zijn zuster Tiesck);⁴⁸² wanneer zij 13 september 1506 haar testament herziert krijgt o.m. Sipko Wibrandi een klein bedrag gelegateerd.⁴⁸³ Beiden lijken ons dezelfde persoon te zijn en ook dezelfde waarvan in het testament van Ansk Sybrants sprake is. In 1511 heeft (deze?) Sipke een huisstede in het Oldehoofsterespel⁴⁸⁴ en 2 pm. meedland te Goutum.⁴⁸⁵

⁴⁷¹ Hof nr. 16801, 101.

⁴⁷² HCL, O.A. nr. M 380, 4; nr. M 381, 69.

⁴⁷³ HCL, RA nr. O 4, 42.

⁴⁷⁴ HCL, O.A. nr. M 382, 50.

⁴⁷⁵ BB I, 64.

⁴⁷⁶ Singels nr. 269, 76v.

⁴⁷⁷ FT, nr. 70 (dit land ook genoemd BB I, 64, ter Herne, binnen Burmania’s land).

⁴⁷⁸ Stb. I, 28.

⁴⁷⁹ Stb. II, 27.

⁴⁸⁰ Vgl. het Genealogisch overzicht bij Efdée, *St. Jacobsleen* waar zij abusievelijk Auck heet.

⁴⁸¹ OFO I, nr. 448.

⁴⁸² FT, nr. 61.

⁴⁸³ FT, nr. 72.

⁴⁸⁴ RvdA I, 22.

⁴⁸⁵ RvdA I, 51; in RvdA 1540 is geen hiermee corresponderende post te vinden.

Hij kan een broer zijn geweest van Dodo/Douwe Wibrandi, prebendaat van de O(d)bertusprebende (zie aldaar).⁴⁸⁶

1541 - 1570

Mr. Cornelius Willemsz. Colebertus

Everardus Nicolai, president van het Hof van Friesland, verzoekt in 1541 de Brabander Cornelius Colebertus een school op te richten voor dertig adellijke en/of niet-Leeuwarder jongens.⁴⁸⁷ Hij zal toen met deze prebende zijn voorzien waarvan hij in 1543 bezitter wordt genoemd.⁴⁸⁸ Op 17 januari 1551 heet hij bedienaar van het Naakte Jezusaltaar in de Oldehove.⁴⁸⁹ Als prebendaat komt hij voor het laatst voor op 13 september 1569.⁴⁹⁰ In 1569/70 verkoopt hij een huis.⁴⁹¹ Op 8 mei 1570 wijst Cornelis Coelberner Willemsz., priester, residerende en wonende te Leeuwarden, die verklaart 29 mei 1569 een testament te hebben opgesteld, mr. Anthonius Delvaille, ordinaris raad in het Hof van Friesland, als executeur testamentair aan.⁴⁹²

1575 - 1580

Tzomme Epes

Hij komt als prebendaat in de Oldehove voor het eerst voor 3 maart 1575.⁴⁹³ Op 24 maart 1576 heet hij vicarius⁴⁹⁴ terwijl hij bij betalingen door het Ritske Boelemagasthuis voor verrichtte diensten in december 1578, 9 november 1579 en 30 december 1580 steeds pastoor wordt genoemd⁴⁹⁵ (wat hij niet was). Hij ging niet tot de Reformatie over maar verliet Friesland niet en ontving een pensie van 100 goudgl. per jaar.⁴⁹⁶ Op 13 september 1584 wordt hij echter uit Friesland verbannen.⁴⁹⁷ Later is hij teruggekeerd. Op 7 september 1596 krijgt hij enig geld wegens zijn sobere staat.⁴⁹⁸ Op 9 april/30 maart 1596 geven Tzommo Manteganus, Rudolphus Pauli, pastoor te Tzummarum*, en Tzommo Epus, prebendaat in de Oldehove, een verklaring af over het huwelijk van Tjalling van Camstra en Tziempck van Ebbinga te Leeuwarden die in de vierde graad aan elkaar verwant waren.⁴⁹⁹ Twee van de drie geven dus hun functie uit de voor-Reformatorische tijd aan. Een dergelijke verklaring voor R. van Juckema en E. Camminga geeft Tzommo Epus ook 27/17 juli en 30/20 september 1604.⁵⁰⁰

Christophorusprebende

Op 12 februari 1480 testeert Gerrit van Belcum (Berlikum). Daarbij sticht hij een prebende op het nieuw te stichten Christophorusaltaar. Collatoren zullen zijn zijn zoon Pieter en schoonzoon Symen

⁴⁸⁶ Hij moet worden onderscheiden van Sipke Jelkesz. (Annaprebende).

⁴⁸⁷ Elema, *Onderwijs Leeuwarden*, 8.

⁴⁸⁸ BB I, 64 jo. Singels nr. 269, 76.

⁴⁸⁹ HCL, RA nr. F 2, 17.

⁴⁹⁰ Hof nr. 16800, 1313.

⁴⁹¹ RR nr. 28, 20.

⁴⁹² Protocol Cleuting, 238.

⁴⁹³ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 99v.

⁴⁹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 367.

⁴⁹⁵ Arch. RBG nr. 58, 11 en ongenummerd gedeelte.

⁴⁹⁶ Zo nog per Allerheiligen 1582: HCL, O.A. nr. M 383, 122. Rekeningen over latere jaren ontbreken.

⁴⁹⁷ Hof nr. 7491, 50v.

⁴⁹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 94v.

⁴⁹⁹ HUA, Arch. Apostolische Vicarissen van de Hollandse zending nr. 2.

⁵⁰⁰ HUA, Arch. Apostolische Vicarissen van de Hollandse zending nr. 7.

met raad van de ‘opperpriester’ van de Oldehove.⁵⁰¹ Lieuwkie, dochter van Gerrit, trouwde met Jacob Canter.⁵⁰² De Canter’s waren later medegerechtigden tot de collatie.

1506?, 1511 - **Mr. Wopko Simons**

†1538

Wopko komt als priester alhier voor het eerst voor op 13 september 1506⁵⁰³ maar niet bekend is of hij deze prebende toen reeds bezat. Dat was wel het geval in 1511: een rente van 5 florenen uit een zate op het Nijland staat in 1511 op naam van Wopko⁵⁰⁴, in 1543 op naam van deze prebende.⁵⁰⁵

Mag. Frans en mag. Wpko worden ca 1522, 1526 en ca 1529 opgegeven als eigenaren van land onder Bilgaard; in 1529 worden zij broers genoemd.⁵⁰⁶ Op 18 maart 1534 benoemt Pieter Johanz. (Auckema) o.m. Wopka en mr. Frans, zijn broer, tot executeurs testamentair.⁵⁰⁷ Hij overleed vóór 20 september 1538.⁵⁰⁸

1538 - †1579 **Dr. Jacobus Jacobi Canter**

Na het overlijden van Wopko Simons vergeeft de keizer als landsheer de Christophorusprebende aan Jacobus Jacobi Canter en wordt 20 september 1538 placet verleend; op 2 september 1539 wordt hij door de beide pastoors alhier geïnstitueerd.⁵⁰⁹ In 1543 staat de prebende op naam van Jacob Adamsz.⁵¹⁰ 445, maar dat betreft de vader Jacob Adamsz. Canter die namens zijn zoon de inkomsten van de prebende zal hebben ontvangen. De prebendaat was een zoon van Jacob Adamsz. (Canter), burgemeester van Leeuwarden, en Anna Claesdr. Timanni Canter en werd 25 mei 1543 te Leuven als student ingeschreven.⁵¹¹ Op 20 september 1549 werd hij toegelaten tot de wijding van subdiaken; een wijdingstitel wordt niet vermeld.⁵¹² Vóór 30 januari 1551 is hij priester gewijd.⁵¹³ Begin 1567 is hij onder de Leeuwarders die trouw zweren aan de koning; daarbij noemt hij zich als het jus patronatus hebbende van ‘tbeneficie van des scutters oultaer’.⁵¹⁴ Bij de oprichting van het kapittel van het bisdom Leeuwarden werd hij één van de kanunniken. Als zodanig komt hij voor op 13 augustus 1573.⁵¹⁵ Hij was ook ontvanger van het koor van de Oldehove, zo bv. 26 mei 1568⁵¹⁶ en 26 juni 1574.⁵¹⁷ Op 11 februari 1576 wordt hij rentmeester van de Zeven Getijden van de Oldehove genoemd.⁵¹⁸ Hij was de laatste priester op dit leen.⁵¹⁹

⁵⁰¹ FT, nr. 41. Zie ook Gerbenzon, ‘Testament’, 51-74.

⁵⁰² Roarda, ‘Canter’, 67-72.

⁵⁰³ FT, nr. 72.

⁵⁰⁴ RvdA I, 81.

⁵⁰⁵ BB I, 64. In totaal 7 pm. land op de Marssumermeenschar, dan op naam van deze prebende geboekt, staat echter in 1511 op naam van heer Douwe (Tjessinga IV, 34, 41). Is hij de sacrista of Douwe Wibrandi, bezitter van de Odbertusprebende?

⁵⁰⁶ Schroor, Faber en Nijboer, Fontes, 3, 9, 12, 17, 27. In 1511 bezitten hij, zijn broer en zijn zuster (hun namen worden niet vermeld) een huis in het Minnemaespel, RvdA I, 15.

⁵⁰⁷ FT, nr. 134; vgl. FT, nr. 136.

⁵⁰⁸ ABU nr. 535, 7.

⁵⁰⁹ ABU nr. 535, 7v. Opvallend is de institutie door de beide pastoors van de Oldehove.

⁵¹⁰ BB I, 64.

⁵¹¹ Zijlstra nr. 8961.

⁵¹² ABU nr. 550*, 3v.

⁵¹³ HCL, RA nr. F 2, 38.

⁵¹⁴ Jodoci, *Ephemerides*, 408.

⁵¹⁵ HCL, RA nr. O 5, 16.

⁵¹⁶ Arch. OBW nr. 180.

⁵¹⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 169.

⁵¹⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 355.

⁵¹⁹ Hof nr. 16482, 429-432.

1579 - 1582

Jacobus Canter van Oosten

geboren ca 1561, overleden 17 september 1630, was een zoon van Jan van Oosten en Lieuwke Jacobs Canter, zuster van de voorgaande.⁵²⁰ Op 30 mei 1598 doet het Hof van Friesland uitspraak in een geschil tussen mr. Joannes Franckena namens zijn vrouw Bettie Meynerts en dr. Otto Swalue namens zijn zoon. Daarbij heet de stichter Gerrit van Belcum Bettie ‘oldemoeders over oldevader’ (betbetovergrootvader). Na het overlijden van Jacobus Canter was het leen door nu wijlen Frans Canter (broer van wijlen Jacobus), Meyne Martens (de tweede man van Lieuwke Jacobs Canter) namens zijn dochter Bettie en Otto Swalue namens zijn vrouw (Anna, dochter van Tymen Jacobs Canter nakomelingen van de stichter, toegestaan aan Jacob Canter van Oosten, ter continuering van de studie of om bij het bereiken van de 25-jarige leeftijd de kerkendienst te aanvaarden. Na het overlijden van Frans Canter in 1582 was Otto Swalue gaan procederen tegen Jacob Canter van Oosten en had hij deze gedwongen het leen te verlaten ten behoeve van Otto’s zoon Timan, toen 6 jaren oud.

Compromismannen oordeelden toen dat Jacob Canter een recompens moest hebben van 275 pond. Timen leerde slechts ‘rudimentair’ Latijn en was klerk ter secretarie van Leeuwarden, werd vervolgens koopman, waarop Otto zijn andere zoon Eecke op het leen zette die ‘daer althans Amo Amas Amat op leerde’ maar niet de presentatie tot het leen had van Bettie en ook de verlangde diensten niet liet doen. Otto gebruikt de prebende sedert 4 augustus 1582. Bettie eist nu ontruiming van de prebende door Otto en restitutie door deze van de sedert 1582 genoten inkomsten. Daartegenover stelt Otto Swalue als gedaagde dat alleen Frans Canter, blijkens het placet voor de benoeming op de prebende, in 1579 deze gaf aan Jacob Canter van Oosten. Deze, een broer van eiseres, bezocht Frankrijk, Spanje, Italië en Duitsland. Ook studeerde op het leen Martinus Lauwerman, zoon van Martinus Lauwerman, predikant te Sneek en verdreven uit het bisdom Munster, en broer van de conrector te Leeuwarden.

Volgens gedaagde is eiseres ‘van de Reformatie’ en moet zij haar mond houden omdat zij de jongste in het bloed is. Het Hof wijst de eis toe.⁵²¹

Desalniettemin komt 10 juli 1601 de zoon van Otto Swalue als beneficiant voor.⁵²²

Wanneer in 1618 Matthijs Franckena, zoon van Johannes Franckena en Betke Meynardts, op het leen is gekozen gelast het Hof op 15 juni 1618 een nieuwe verkiezing.⁵²³

De verdere geschiedenis van het leen is niet gevolgd.

Annaprebende

In 1580/1 wordt aangegeven dat het patronaatsrecht van deze prebende *pro prima vice* toebehoort aan Claes van Burmania en *pro altera vice* aan de erven van Gercke Jorys.⁵²⁴ Dan wordt ook aangegeven dat het leen vroeger een huis geheten heer Goverts huis had.⁵²⁵

In 1543 behoren tot de prebende o.m. 15 pm. in een zate die Sytthie Pycker Jansz. dan gebruikt.⁵²⁶ In 1540 worden 10 pm. genoemd als door Syttie Picker Jansz. in gebruik van Tjaard van Burmania;⁵²⁷ in 1511 behoorden deze de kinderen van Doeke Martena toe;⁵²⁸ daarbij kwam nog enig ander land.⁵²⁹ Dit

⁵²⁰ Roarda, ‘Canter’, 67-72.

⁵²¹ Hof nr. 16482, 429-432.

⁵²² Hof nr. 16705, 232.

⁵²³ Hof nr. 16489, 656-659.

⁵²⁴ HCL, O.A. nr. M 380, 15.

⁵²⁵ HCL, O.A. nr. M 380, 15.

⁵²⁶ BB I, 64.

⁵²⁷ RvdA 1540, 37.

⁵²⁸ RvdA 1540, 37.

land moet dus laat aan de prebende zijn gekomen. In 1540 is ook sprake van 1½ pm. land op de Huizumerhemrik, dan in huur van Tjaard van Burmania ‘dan comen tot tleen daer meester Govert tOldehove afgestorven is’.⁵³⁰ Dit perceel wordt in 1543 bij de prebende opgegeven.⁵³¹

Tjaard van Burmania testeert 9 januari 1541. Daarbij vermaakt hij aan zijn zoon Joost de collatie van het heer Holkenleen in de Oldehove, aan zijn zoon Rienk die van het oude Burmanialeen.⁵³² Deze prebende is niet dezelfde als het heer Holkenleen (zie aldaar). Rienck overleed zonder rechte erfgenaam zodat zijn collatie van het Burmanialeen ook aan Joost zal zijn gekomen. Diens dochter heeft het collatierecht ca 1580 (gedeeld met de familie van Gercke Jorrys).

Land te Bilgaard dat in 1511 op naam staat van heer Sipke Jelkez.⁵³³ wordt in 1540 ten dele van Tjaard van Burmania in huur gehouden.⁵³⁴ In 1511 staan een koegang in de Heenthiemavenne en drie in de Galgevenne op naam van Sipke;⁵³⁵ in 1543 worden deze bij deze prebende opgevoerd.⁵³⁶ Sipke moet dus in 1511 deze prebende hebben bezeten.⁵³⁷

Wanneer en door wie deze prebende is gesticht is onbekend. Evenmin is vast te stellen hoe het gedeelde patronaatsrecht tot stand is gekomen.

(1505?) - 1511 **Sipke Jelkez.**

Sipke Jelkez. komt 17 januari 1505 als priester in Leeuwarden voor;⁵³⁸ of hij toen deze prebende al bezat is niet bekend. In 1511 staat hij voor verschillende landerijen als landheer te boek (zie hiervoor) evenals voor een huis en een huisstede in het Oldehoofsterespel.⁵³⁹ Hij wordt ook opgegeven voor land dat te Marssum in de schatting valt⁵⁴⁰ maar te Marssum op naam van Foecke staat⁵⁴¹ (mogelijk Focko Rommerts, in 1519 bekend als vicarius perpetuus alhier) terwijl dan onder Menaldum Sipke te Leeuwarden als ontvanger van huur genoemd wordt.⁵⁴² Ca 1530 is sprake van land te Bilgaard van het leen van Sipke Jelkez.⁵⁴³, maar dat zou een uit het verleden gebruikte aanduiding kunnen zijn.⁵⁴⁴

z.j.e.d.(- 1532) ? **Mr. Govert Petri**

Vermeld werd reeds dat in 1580/1 wordt opgegeven dat het leen vroeger een huis geheten heer Goverts huis bezat.⁵⁴⁵ In 1540 is sprake van land, dan verhuurd door Tjaard van Burmania maar afkomstig van het leen ‘daer meester Govert tOldehove afgestorven is’.⁵⁴⁶ Er lijkt dus een relatie tussen heer/meester Govert en dit leen te zijn geweest. Het kan daarbij gaan om mr. Govert Petri, op 3 september 1519 voorkomende als prebendaat en deken van Leeuwarderadeel en Tietjerksteradeel.⁵⁴⁷

⁵²⁹ RvdA 1540, 40.

⁵³⁰ RvdA 1540, 79.

⁵³¹ BB I, 64 (als een mansmad op het Huizumerhamrik).

⁵³² FT, nr. 164.

⁵³³ RvdA I, 79.

⁵³⁴ RvdA 1540, 28-29.

⁵³⁵ RvdA I, 5.

⁵³⁶ BB I, 64.

⁵³⁷ En niet Johannes Jorardi zoals Eekhoff, Sint-Annaleen, 10 aangeeft.

⁵³⁸ OFO I, nr. 493. De heer Sipke, 3 april 1501 genoemd (FT, nr. 61) kan ook Sipke Wibrandi (zie het heer Tzommeleen) zijn geweest.

⁵³⁹ RvdA I, 22.

⁵⁴⁰ RvdA I, 5.

⁵⁴¹ Tjessinga IV, 42.

⁵⁴² Tjessinga IV, 19.

⁵⁴³ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 34.

⁵⁴⁴ Hij moet onderscheiden worden van de gelijktijdige Sipke Wibrandi, prebendaat van het heer Tzommeleen.

⁵⁴⁵ HCL, O.A. nr. M 380, 15.

⁵⁴⁶ RvdA 1540, 79.

⁵⁴⁷ OFO II, nr. 292.

Als prebendaat komt mr. Govert verder voor op 8 september 1524,⁵⁴⁸ Gotfridus Petri als prebendaat in de Oldehove 4 december 1532.⁵⁴⁹ Als deken wordt hij reeds in 1505 vermeld,⁵⁵⁰ als pastoor (zonder plaats) en deken (van Tietjerksteradeel) 3 december 1510.⁵⁵¹ Op een onbekend tijdstip wordt Gowerd, wiens hoedanigheid dan niet is aangegeven, door Bucho, pastoor (te Wirdum of Leeuwarden-Oldehove, afhankelijk van de datering) en Frans Minnema aanbevolen voor de vacante pastorie te Giekerk*.⁵⁵²

z.j.e.d. (1538) ? Jorryt Gerckesz. Jantzama

Op 8 mei 1538 wordt heer Jorrit Gerckesz., zonder plaats en functie, genoemd.⁵⁵³ In 1538 wordt heer Jorryt Jantzama lid van het Zoete Naam Jezusgilde te Leeuwarden.⁵⁵⁴ Hij zal een zoon zijn geweest van Gercke Jorritz, o.m. vermeld in 1538 en 1543.⁵⁵⁵ Gezien de betrokkenheid van diens familie bij de collatie van deze prebende is Jorryt mogelijk daarvan bezitter geweest. De volgende te noemen prebendaat was dan zijn broer.

1543 - 1560 Johannes Gerckesz. Jantzama

In 1543 staat deze prebende op naam van Jannys, zoon van Gercke Jorritz.⁵⁵⁶ Deze zal toen nog jong zijn geweest (17 juli 1544 komt mr. Jan Dirckx als zijn momber voor)⁵⁵⁷ want pas op 9 maart 1552 wordt Joannes Gerardi seu Gerconis op de titel van de Annaprebende tot de wijding van subdiaken toegelaten.⁵⁵⁸ Daarmee of met de daarop volgende diaken- resp. priesterwijding houdt verband de boeking ca 1552 van een bedrag van 50 goudgl. van Fedde Gerckens toen haar zoon Jannes 'voor syn wijsel reijdsde tot Utrecht'.⁵⁵⁹ Nadien komt hij regelmatig als prebendaat van dit leen voor, zo bv. 15 februari 1559.⁵⁶⁰ Op 9 oktober 1554,⁵⁶¹ 18 oktober 1555⁵⁶² en 10 maart 1556⁵⁶³ komt hij voor als Johannes Gerconis/Gerckesz. Jansma. Voor het laatst komt hij als prebendaat van de Oldehove voor op 9 juli 1560.⁵⁶⁴ In 1561 wordt hij nog betaald voor diensten, gedaan voor het Sint Anthonygasthuis.⁵⁶⁵ In 1554 werd hij enige tijd op het Blokhuis gevangen gehouden omdat er twijfels waren over zijn geloofsopvatting; hij had echter zijn dwalingen herroepen.⁵⁶⁶ Vermeld werd reeds de aanvaarding op 22 juni 1558 door Johannes Gerckesz. met zijn broer Jacob en zusters Anna en Dyeuwke van land, afkomstig uit de nalatenschap van hun grootvader Jorrit Jantama, waarvan het vruchtgebruik aan hun

⁵⁴⁸ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602 nr. 40.

⁵⁴⁹ ABU nr. 231, 76.

⁵⁵⁰ Arch. RBG nr. 26 nr. 104.

⁵⁵¹ Singels nr. 137.

⁵⁵² Singels nr. 128, gedateerd op 1504?

⁵⁵³ HCL, RA nr. Y 2, 664-665.

⁵⁵⁴ Arch. RBG nr. 384, 32-33.

⁵⁵⁵ Arch. RBG nr. 57, 37, 39, 54.

⁵⁵⁶ BB I, 64.

⁵⁵⁷ HCL, RA nr. Y 2, 693.

⁵⁵⁸ ABU nr. 550*, 30.

⁵⁵⁹ HCL, RA nr. Y 1, 579-580.

⁵⁶⁰ HCL, RA nr. Y 2, 671.

⁵⁶¹ Hof nr. 16691, 24v.

⁵⁶² HCL, RA nr. Y 2, 662.

⁵⁶³ HCL, RA nr. Y 2, 423.

⁵⁶⁴ Hof nr. 16692, 84.

⁵⁶⁵ Arch. SAG, nr. 920.

⁵⁶⁶ Hensen, 'Inquisitie-reis', 243 (cit. Aud. (oud) nr. 1177, 327-332).

oom Johannes Jorritz. (zie voor deze de Maria Magdalenaprebende alhier) was toegekend, hoewel zij de nalatenschap van hun ouders Gercke en Fed hadden verworpen.⁵⁶⁷

Hij kan niet dezelfde zijn geweest als Johannes Gerckez., 27 mei 1559⁵⁶⁸ en 9 december 1559⁵⁶⁹ vermeld als (getijde)priester te Bolsward*.

1570 - 1580

Frans Alberts

zoon van Albert Jacobs, burgemeester van Leeuwarden en goudsmid aldaar, wordt 14 maart 1570 genoemd als beneficiant van het Burmanialeen alhier.⁵⁷⁰ Hij bezat dit leen nog ten tijde van de Reformatie.⁵⁷¹ In 1581/2 wordt aangegeven dat van het Gercke Jorrits- of Annaleen door de stad niets is ontvangen.⁵⁷²

Ca 1580 worden als collatoren opgegeven Claes van Burmania (moet zijn: Claes Carter, gehuwd met Anna, dochter van Joost van Burmania) en de erven van Gercke Jorrys.⁵⁷³ Een oude inventaris van stukken ten archieve van de gemeente Leeuwarden noemt 'Copia Bryven van placet verleend ten verzoeken van Anna Gerkes op een collatie van St Anna Leen in Oldehoof'.⁵⁷⁴ Anna was een zuster van bovengenoemde Johannes.

Jacobs- of Jobsprebende

Deze prebende werd gesticht door Jelle Juwsma. Van Burmania geeft aan dat hij een zoon was van Juw Juwsma en Auckje Donia en, oud ongeveer 83 jaren, in 1497 overleed.⁵⁷⁵ Aanleiding zou zijn geweest de dood van zijn halfbroer, de Vetkoper Pieter Sybrants Auckama tijdens de gevechten tussen Schieringers en Vetkopers te Leeuwarden, waarschijnlijk op 25 juli 1497; collatoren zouden zijn geweest zijn twee halfbroers en een halfzuster en hun nakomelingen.⁵⁷⁶ Naar Efdée aanneemt is het leen zeer waarschijnlijk pas in werking getreden na Jelle's dood in 1497.⁵⁷⁷ De mogelijkheid dat hij het leen heeft ingesteld toen hij pastoor van de Oldehove werd om aldus zijn nalatenschap veilig te stellen (deze zou anders aan de kerk vervallen, aldus Efdée) sluit zij niet uit.⁵⁷⁸

Waar hier reeds eerder op werd gewezen, is dat er twee personen met de naam Jelle Juwsma waren die beide pastoor van de Oldehove waren. Efdée kent de beide naamgenoten en ziet als oplossing dat jonge heer Jelle Juwsma een leerling of ondergeschikte was van oude heer Jelle Juwsma en onder diens naam naar buiten trad en diens zegel gebruikte.⁵⁷⁹ Dat is een gewrongen constructie die door de feiten niet gestaafd wordt. Zo gebruikten de naamgenoten verschillende zegels: de oude een lelie, de tweede een huismerk in een schild. De jonge Jelle was na zijn pastoraat sacrista. Vast staat dat de stichter van het leen een halfbroer van de kinderen van

⁵⁶⁷ *Protocol Cleuting*, 120-121.

⁵⁶⁸ Hof nr. 16691, 234.

⁵⁶⁹ Hof nr. 16692, 27.

⁵⁷⁰ Tresoar, Hs. PB 1078, 5.

⁵⁷¹ HCL, O.A. nr. M 381, 72; nr. M 382, 56v.

⁵⁷² HCL, O.A. nr. M 382, 56.

⁵⁷³ HCL, O.A. nr. M 380, 15.

⁵⁷⁴ Tresoar, Hs. FG 917 nr. 207.

⁵⁷⁵ HCL, Arch. Bestuurderen van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove nr. 29a.

⁵⁷⁶ Efdée, *St. Jacobsleen*, 36-39.

⁵⁷⁷ Efdée, *St. Jacobsleen*, 39-40.

⁵⁷⁸ Efdée, *St. Jacobsleen*, 40 n. 14.

⁵⁷⁹ Efdée, *St. Jacobsleen*, 40-41, 182-184.

Sybrant Pieters Auckema was. Zo legateert Sibbel Sibbetzme (geb. Auckama) bij testament d.d. 3 april 1501 ‘sillige Jelle her broers leen’.⁵⁸⁰ Haar broerszoon Pieter Johansz. (Auckama) noemt in zijn testament d.d. 18 maart 1534 ‘die priester op ons salyge oom heer Jelle leend’ en bestemt geld voor een zielemis voor zijn oom Jelle Juwsma.⁵⁸¹

Dezelfde Pieter Johansz. noemt in een begevingssakte van de prebende d.d. 9 oktober 1521 als stichter Jelle Juwsma, ‘quondam in Ostergo, decanatum, et institutionem commissarius’.⁵⁸²

In 1487 is er een geschil over de nalatenschap van heer Jelle Juwsma tussen enerzijds Douwe, sacrista van de Oldehove, zijn zuster Remke (gehuwd met Willem Jacobz. te Leeuwarden) en Douwe Oedwijnz. en anderzijds Johan Sibrantz. en Hisse, weduwe van mr. Peter te Leeuwarden; om het te beslechten worden 3 december 1487 compromissmannen aangewezen.⁵⁸³ In laatstgenoemden zijn te herkennen Jan Sybrants Auckema en His Ringia, weduwe van de in 1487 omgekomen Pieter Sybrants Auckema. Gezien hun betrokkenheid mag worden aangenomen dat met Jelle de sacrista en hun halfbroer (en dan dus de stichter van het leen) bedoeld was die dus vóór 3 december 1487 stierf. Daarmee is niet in overeenstemming de opgave dat de stichter in 1497 stierf (op ca 83-jarige leeftijd).⁵⁸⁴

De collatie van het leen is steeds bij nakomelingen van de halfbroers en-zuster van de stichter gebleven. De bezitters van het leen zijn tot 1543 uit diverse vermeldingen als landheren af te leiden.

ca 1500 ?

Sibbrandus Sybodii

clericus, van Leeuwarden, wordt 2 mei 1499 als student te Leuven ingeschreven.⁵⁸⁵ Hij was een zoon van Sibit Jacobsz. Sibetsma en Sibbel Sybrantsdr. Auckama⁵⁸⁶ (zuster van Jan/Johan en Pieter bovengenoemd) en komt later voor in het testament van Auck Peters d.d. 14 november 1534 als haar oom mr. Sybrant.⁵⁸⁷ Hij is geen priester geworden. Mogelijk was hij één van de eerste beneficianten van het leen.⁵⁸⁸

1511 - † 1521

Albert

In 1511 staan verschillende percelen land op zijn naam;⁵⁸⁹ in 1540 wordt als landheer Van één daarvan genoemd Gijsbert Symon Hendriksz. als gebruiker of bezitter van het leen dat hij in de Oldehove heeft en wordt van een ander perceel dan geen landheer genoemd maar gerefereerd aan heer Albert te Fiswerd als landheer in

⁵⁸⁰ FT, nr. 61.

⁵⁸¹ FT, nr. 134. Zijn zusters Auck (Ft, nr. 70, 1505) en Tieth (Ft, nr. 156, 1539) bedachten in hun testamenten het leen niet!

⁵⁸² Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 431. O. Hellinga was zo vriendelijk ons op deze akte te attenderen en bracht ook de vermeldingen van Albert, Frans Wolters en Gijsbert Symon Hendriksz. (Roemeling, ‘Geestelijkheid Leeuwarden’, 41 [prebende op het Kruisaltaar], 45) in relatie met de Jacobsprebende. Tevens wees hij op de (waarschijnlijke) ouders van Frans Wolters, te weten Wolter Sighers en Ansk Johan Sybrantsdr.

⁵⁸³ OFO I, nr. 356.

⁵⁸⁴ En dus niet de oude Jelle zoals Efdée, *St. Jacobsleen*, 182 stelt. De opvatting dat de Jelle Juwsma, in 1458 vermeld als pastoor, de stichter was is reeds oud, zie Efdée, *St. Jacobsleen*, 198. De in de zg. Genealogia Idamana (HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove, nr. 10-7) vermelde gegevens (overgenomen in Stb. II, 23) dat Jelle Juwsma in 1480 pastoor was te Wirdum en 1494 te Rauwerd zijn onjuist. De relatie tussen oude en jonge Jelle Juwsma blijft onbekend.

⁵⁸⁵ Zijlstra nr. 8589.

⁵⁸⁶ Als zoon van Sibbel genoemd in haar testamenten d.d. 3 april 1501 (FT, nr. 61) en 13 september 1506 (FT, nr. 72).

⁵⁸⁷ FT, nr. 137.

⁵⁸⁸ Suggestie van O. Hellinga.

⁵⁸⁹ RvdA I, 6 (2 koegras in de Galgevenne), 8 (18 pm., olde heer Albert), 11 (een huisstede), 81 (7 pm. op het Nijland, olde heer Albert), 89 (10 pm. te Miedum).

1511.⁵⁹⁰ Het land in het Nijland staat ca 1522, 1526 en 1529 op naam van heer Frans Wolters van Groningen.⁵⁹¹ De landerijen worden in 1543 genoemd als te behoren tot de Jobsprebende⁵⁹², zodat vaststaat dat de vanaf 1511 genoemde landheren deze prebende hebben bezeten. Albert komt als priester te Leeuwarden voor in 1515,⁵⁹³ en als prebendaat in de Oldehove.⁵⁹⁴ Hij overleed in 1521.⁵⁹⁵

1521 - 1529

Frans Wolters

van Groningen. Op 9 oktober 1521 begeeft Pieter Johan Sybrantsz. (Auckama) met de prebende, vacant door het overlijden van Albert, de priester Frans Anskes, zijn zusterszoon.⁵⁹⁶ Deze kan geen andere zoon zijn dan de Frans, in het testament van Ansk Johan Sybrantsdr.d.d. 12 april 1501 als de door haar erkende zoon Frans; in haar testament refereert zij aan ‘mijn periculose staet daer ick langh in geweest bin’. Zij vermaakt aan hem haar roerende en onroerende goederen en het collatierecht van het door haar grootmoeder Tietie Beentiema gestichte leen (later bekend als het heer Tzommeleen) (zie aldaar).⁵⁹⁷ Uit tenaamstelling in 1526 en 1529 van land op het Nijland, toebehorende aan deze prebende, blijkt hij (ook) Frans Wolters van Groningen te heten⁵⁹⁸ (het betrokken land is in 1540 niet te traceren). Zijn vader lijkt dus een Wolter te zijn geweest. Hellinga neemt aan dat dat is geweest Wolter Sighers te Groningen, in het testament van Auck Peters, vrouw van Liewe Liewesz. d.d. 13 november 1534 evenals deze een kleinkind genoemd van haar grootmoeder die verder niet met name genoemd wordt.⁵⁹⁹ Auck Peters noemt als begunstigde dan ook Tiet, dochter van Wolter Sighers.⁶⁰⁰ De grootmoeder was Sibbel Auckama, gehuwd geweest met Sybet Sybetsma; zij testeert 3 april 1501 en nogmaals 13 september 1506 en noemt daarbij haar zoon Sybrant (die als mr. Sybrant opgevoerd wordt in het testament van Auck Peters als haar oom)⁶⁰¹ en haar kleinkinderen Auck en Wolter.⁶⁰² In 1501 is sprake van haar vooroverleden dochters Teet en Katryn.⁶⁰³ Omdat Wolter Sighers een dochter Tiet heeft (genoemd naar Teet?) zou Katryn de moeder van Auck Peters kunnen zijn geweest. Hellinga neemt aan dat Frans Wolters een onechte zoon was van Wolter Sighers en Ansk Johan Sybrantsdr. (die dus volle nicht was van zijn moeder!) en de geboorte van een onecht kind Ansk Johan Sybrantsdr. in 1501 doet refereren aan haar ‘periculose staet’ van enige tijd geleden.⁶⁰⁴ Mr. Sybren, Wolter Sighers en Auck Lyuwes (= Auck Peters)⁶⁰⁵ worden overigens

⁵⁹⁰ RvdA 1540, 35 (7 pm. op het Nijland), 135 (10 pm. te Miedum, daar als heer Albert te Fiswerd, hetgeen aanleiding was hem en Gijsbert Symon Hendriksz. te relateren aan de prebende op het Kruisaltaar die begin 16^e eeuw bediend werd door de paters van Fiswerd, Roemeling, ‘Geestelijkheid Leeuwarden’, 41).

⁵⁹¹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 2, 7, 15, 28 (waar de naam foutief is weergegeven) (betreft de 7 pm. op het Nijland, steeds met dezelfde huurder, in 1540 (RvdA 1540, 35) wel diens zoon).

⁵⁹² BB I, 65.

⁵⁹³ FT, nr. 68.

⁵⁹⁴ OFO II, nr. 283.

⁵⁹⁵ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 431. Vgl. noot 579.

⁵⁹⁶ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 431. Frans Anskes wordt daarin ‘Dominus’ genoemd en was dus priester. De overleden voorganger heet in het stuk (een afschrift) Allert maar dat zal en afschrijffout zijn geweest.

⁵⁹⁷ FT, nr. 70.

⁵⁹⁸ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 15, 28.

⁵⁹⁹ FT, nr. 137. Wolter Sigers komt in 1535/6 voor als artilleriemeester en bouwmeester van de stad Groningen; mogelijk is hij de stamvader van een geslacht de Sighers, Hommes, ‘de Sighers’, 389, die overigens Frans niet noemt.

⁶⁰⁰ FT, nr. 137.

⁶⁰¹ FT, nr. 137.

⁶⁰² FT, nrs. 61, 72.

⁶⁰³ FT, nr. 61.

⁶⁰⁴ Mededeling van O. Hellinga, vgl. noot 579.

bedacht met elk een zilveren lepel door Johan Sybrants Auckama in diens testament d.d. 18 maart 1534;⁶⁰⁶ Frans komt daarin niet voor en zal dus reeds zijn overleden.

1540 - † 1542

Jan Gijsbertsz. Symon Hendriksz.

In 1540 wordt Gysbert Symon Hendricks. genoemd als gebruiker of bezitter van het leen dat hij in de Oldehove heeft.⁶⁰⁷ Kennelijk wordt hij hier opgevoerd als vader van de bezitter van het leen Jan Gijsberts. Gijsbert was een zoon van Gijsbert Jelmers en Tieth (dochter van Johan Sybrants Auckama) die hertrouwde met Simon Hendricks. De in 1540 genoemde Gijsbert ontleende zijn toenaam dus aan zijn stiefvader.⁶⁰⁸ Jan Gijsberts overleed in 1542. Na zijn overlijden treffen drie takken, te weten mr. Jan Buygers namens zijn vrouw Reinck en haar zuster His, en Jan Keimpes Donia en hier Lieuwe te Jislum* ener- en Jacob Sybrants c.s. anderzijds 16 november 1542 een regeling over de begeving van het leen; het recht zal in opvolging door één der takken worden uitgeoefend.⁶⁰⁹ De familie Canter wordt bij het treffen van de regeling niet genoemd.

1543 - 1553

Aesge Gerrits Ysere

was een zoon van Gerrit Aesges en Ansk Gijsberts Donia (zuster van de voorgaande)⁶¹⁰ en werd 31 oktober 1543 met het leen voorzien.⁶¹¹ In dat jaar wordt hij ook als bezitter van het leen vermeld.⁶¹² Mag. Aesgo Ysere resigneerde in 1553⁶¹³ 519, was was in 1553-1554 schepen van Leeuwarden en 1555, in welk jaar hij overleed, burgemeester.⁶¹⁴

1553 - 1556

Petrus Wilhelmi

werd door dr. Lambertus Canter, raadsheer in het Hof van Utrecht, en mr. Pieter Canter, advocaat voor het Hof van Friesland, en Johannes Symons, gepresenteerd tot de vrije Jobsprebende en 24 mei 1553 geïnstitueerd.⁶¹⁵ Op 26 mei 1553 werd hij toegelaten tot alle wijdingen.⁶¹⁶ Hij is priester en nog prebendaat in 1556.⁶¹⁷ Als geestelijke komt hij nog voor op 18 april 1559⁶¹⁸ maar niet blijkt of hij de prebende toen nog bezat. Mogelijk was hij een zoon van Willem Canter⁶¹⁹ en dan dus een broer van Lambertus.

1562 - 1566

Gerrit Hermans Velten co. Roelof Hendriks

In 1562 is er geschil over wie de prebende bezit. Op 12 december 1562 bepaalt het Hof in het geschil tussen beide dat de goederen en renten van het leen bij commissie van het Hof geadministreerd zullen worden. De op het leen rustende diensten zullen

⁶⁰⁵ Auck Peters is bekend als de stichtster van het Old Burger Weeshuis te Leeuwarden.

⁶⁰⁶ FT, nr. 134.

⁶⁰⁷ RvdA 1540, 35.

⁶⁰⁸ Mededeling O. Hellinga.

⁶⁰⁹ HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove nr. 15, E 16.

⁶¹⁰ Arch. RBG nr. 384, 36-37, 82. Aesge Gerrits was dus niet een broer van de voorgaande zoals Efdée, St. Jacobsleen, 60 aangeeft.

⁶¹¹ Efdée, *St. Jacobsleen*, 60-61.

⁶¹² BB I, 65.

⁶¹³ ABU nr. 535, 196-196v. Als student niet bij Zijlstra aangetroffen.

⁶¹⁴ Arch. RBG nr. 384, 36-37, 82.

⁶¹⁵ ABU nr. 535, 195-195v, 196-196v.

⁶¹⁶ ABU nr. 550*, 42.

⁶¹⁷ HCL, RA nr. O 1, 297. Dezelfde of een naamgenoot bezat de Mariaprebende alhier tot 1557.

⁶¹⁸ HCL, RA nr. Y 2, 300.

⁶¹⁹ Efdée, *St. Jacobsleen*, 61, 63.

daaruit betaald worden; het restant wordt gereserveerd.⁶²⁰ Roelof Hendriks was de zoon van de dienaar van Johan Symons, één van de collatiegerechtigden, terwijl Gerrit Velten's moeder Alijdt Gerrits een zuster was van de bovengenoemde prebendaat Aesgo Gerrits.⁶²¹ Johan Simons bepaalt in zijn testament d.d. 29 augustus 1565 dat de zoon van zijn dienaar drie jaren lang te Leuven mag studeren op kosten van zijn nalatenschap; verwerft hij echter de Jobsprebende dan moeten de opbrengsten daarvan verrekend worden.⁶²² Het Hof verklaarde echter 9 mei 1566 de presentatie van het leen vervallen aan de koning die daarmee Gerrit zal voorzien.⁶²³ Hoe lang deze het heeft bezeten is niet bekend.

1569

Hermannus de Pauw

wordt 11 oktober 1569 genoemd als beneficiant van het leen.⁶²⁴ Hij was een zoon van Hendrik Martens de Pauw, accijsmeester te Dokkum, en Pitrick Jaspersdr. en werd 26 augustus 1561 te Leuven als student ingeschreven. Op 1 april 1568 wordt hij benoemd tot vierde deurwaarder van het Hof van Friesland; de eed legde hij 17 april 1568 af. Hij wordt genoemd onder de ballingen in 1580, keerde blijkbaar terug en werd 1580 bij de Oldehove doodgeslagen door rovers.⁶²⁵

1572 - ca 1580

Evert Delvaille

zoon van mr. Antonius Delvaille, raadsheer in het Hof van Friesland, en Genoveva Nicolai, bezit het leen in 1572⁶²⁶ en heeft dit ca 1580 nog.⁶²⁷

Heer Holken (heer Schelten)leen/leen op het altaar van de Vier Gekroonden

In 1580/1 wordt opgegeven dat geïnformeerd moet worden naar het heer Holkenleen.⁶²⁸ Dit leen was genoemd naar een heer Holke, die vanaf 1511 bekend is: op 12 juli 1511 treden de beide pastoors en de kalende van de Oldehove alsmede Frans Minnema, hoofdeling, recht en raad van Leeuwarden op namens het leen in het St Anthonygasthuis dat heer Holke bedient, bij de ruil van een door de kalende en het leen genoten rente.⁶²⁹ Dit leen is echter niet het leen waaraan heer Holke zijn naam gaf. Dat was een leen dat blijkbaar door de van Burmania's is gesticht. Bij testament van 9 januari 1541 vermaakt Tjaart van Burmania de collatie van het heer Holkenleen in de Oldehove aan zijn zoon Joost (de collatie van het oude Burmanialeen vermaakt hij aan zijn zoon Rienk).⁶³⁰ Op een onbekend tijdstip is het leen verenigd met een klein leen, geheten het Anthonygasthuisleen (zie aldaar). Dit leen in de Oldehove – niet hetzelfde als het leen van de kapel van dit gasthuis – stond ter collatie van de voogden van het gasthuis. Op 23 januari 1546 benoemen de voogden als collatoren van dit kleine leen en Upko van Burmania namens de erven van Tjaart van Burmania als collatoren van het heer Schelten-

⁶²⁰ Hof nr. 16692, 320; HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Oldehove nr. 24.

⁶²¹ Efdée, *St. Jacobsleen*, Genealogisch overzicht sub 3.

⁶²² HCL, Arch. Bestuurders van het St. Jacobs- of St. Jobsleen tot Leeuwarden nr. 25. Rudolphus Henrici werd in 1565 te Leuven als student ingeschreven, Zijlstra nr. 12301.

⁶²³ Hof nr. 16693, 137.

⁶²⁴ HCL, Bibliotheek F 191, 7 (cit. Rol van het Hof).

⁶²⁵ Zijlstra nr. 9287. De benoeming tot vierde deurwaarder: Hof nr. 5, 83v-85 (met foutieve vermelding van 1567). Zie ook CE, 334.

⁶²⁶ HCL, Bibliotheek F 191, 7. Voor de vader: Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 237-238.

⁶²⁷ HCL, O.A. nr. M 380, 14.

⁶²⁸ HCL, O.A. nr. M 381, 67.

⁶²⁹ Arch. SAG nr. 35 reg. 108.

⁶³⁰ FT, nr. 164.

tenleen (sic) een nieuwe prebendaat in de Oldehove.⁶³¹ Merkwaardigerwijze geraakte Rienk van Burmania blijkbaar in het bezit van de collatie van deze prebende. Deze, drost van Drenthe, sneuvelde in 1558 in de slag bij St. Quentin. Op 28 april 1558 benoemen Claes van Burmania mede namens de andere erfgenamen van drost Rienk van Burmania en de voogden van het St Anthonygasthuis als collatoren van ‘het beneficium ofte leen eensdeels In Sint Vitus kercke van den metselaers altaer Ende voorts behoerende In den Capelle van Sint Anthonys gasthuys ... Heer Holcke leen genoempt’ een nieuwe prebendaat.⁶³² Blijkbaar is de collatie toch in handen gekomen van de tak van Joost van Burmania († ca 1544), meer in het bijzonder van diens dochter Anna, eerst gehuwd met Johan van Ewsum, daarna met Claes Cater. In 1582 gaan de voogden van het gasthuis als collatoren van het kleine leen, geheten St. Anthonygasthuisleen, en Claes Cater namens zijn vrouw Anna van Burmania als collatrice van het heer Holkenleen, welke twee lenen vroeger wegens hun geringe inkomsten zijn verenigd, een overeenkomst betreffende de verdeling van de inkomsten van het leen aan. Het gasthuis zal de inkomsten van het heer Holkenleen met uitzondering van een enkele rente ontvangen.⁶³³ De aanduiding ‘heer Holkenleen’ werd ook gebezigd voor het geheel, zo bv. in 1582 wanneer van het leen het gasthuis voor de helft en Anna van Burmania als erfgename van Tjaart van Burmania voor de andere helft collator zijn.⁶³⁴ Daar worden ook de eigendommen van het geünieerde leen aangegeven⁶³⁵ 540 (die ontbreken in 1543!).

Ca 1580 wordt aangegeven dat deze vrije prebende gevestigd is op het altaar ‘Quatuor coronatorium’.⁶³⁶ Waarom het leen in 1546 heer Scheltenleen wordt genoemd is niet bekend (in ieder geval was in die periode niet een Schelte bezitter van het leen). Ook voor de aanduiding als het beneficium van het metselaarsaltaar in 1558 is geen verklaring.

1511 - † ca 1539 **Holko**

In 1511 staan ten name van deze een stede in het Minnemaëspel en een huis in het Oldehoofsterespel alsmede land op het Nijland.⁶³⁷ Het laatstgenoemde komt regelmatig terug: ca 1522, ca 1528 en ca 1530.⁶³⁸ In 1540 staat dit land echter op naam van de erfgenamen van Theet Symon Hendrix⁶³⁹ (Theet of Tydt Jans Auckama, eerst gehuwd met Gijsbert Gijsberts, daarna met Simon Hendriks; zij was een dochter van Jan Sybrants Auckama, in het voorgaande genoemd, en testeerde 3 december 1539).⁶⁴⁰ In 1511 staan te Goutum 6 pm. land op naam van Holko; in 1540 is daarvoor geboekt dr. Upcko (van Burmania), administrateur van het leen van heer Holko, waarop nu geen priester is.⁶⁴¹ Op 14 december 1526 verklaart Holko ouder dan 50 jaren te zijn.⁶⁴² Op 20 december 1539 blijkt dat Pybe, pastoor te Lekkum, de goederen van Holko, priester aan de Oldehove, na diens overlijden in bewaring heeft genomen.⁶⁴³

1540 **vacant**⁶⁴⁴

⁶³¹ Arch. SAG nr. 886 reg. 156.

⁶³² Arch. SAG nr. 888 reg. 162.

⁶³³ Arch. SAG, nr. 890.

⁶³⁴ Arch. SAG nr. 921, 38vlg.; vgl. een dergelijk overzicht van de inkomsten van het heer Holckeleen uit 1574: Arch. SAG nr. 889.

⁶³⁵ Arch. SAG nr. 921.

⁶³⁶ HCL, O.A. nr. M 380, 15.

⁶³⁷ RvdA I, 16, 23, 81.

⁶³⁸ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 1, 6, 22, 35.

⁶³⁹ RvdA 1540, 34.

⁶⁴⁰ FT, nr. 156; zie ook Efdée, *St. Jacobsleen*, Genealogisch overzicht sub 3.

⁶⁴¹ RvdA I, 51 resp. RvdA 1540, 77.

⁶⁴² Singels nr. 170c.

⁶⁴³ Hof nr. 16481, 373.

⁶⁴⁴ RvdA 1540, 77.

- 1543 **Adrianus Warnersz.**
wordt 12 juli 1543 als student te Leuven ingeschreven.⁶⁴⁵ Hij resigneert op 7 januari 1546.⁶⁴⁶ Vanaf 1547/8 is hij bekend als pastoor te Blessum*.
- 1546 - 1550 **Wilhelmus Cato Hammonius**
wordt 23 januari 1546 door de voogden van het gasthuis als collatoren van het St Anthonygasthuisleen en de erven van Tjaart van Burmania als collatoren van het heer Scheltenleen (sic), die nu verenigd zijn, de prebende in de Oldehove gegeven.⁶⁴⁷ Op 9 februari 1548 komt hij voor als prebendaat in de Oldehove en deken van Leeuwarden.⁶⁴⁸ Willem Ottoz. alias Cathus resigneert 26 januari 1550⁶⁴⁹ waarop
- 1550 **Johannes Henrici**
op 17 april 1550 het placet op zijn benoeming in het St. Anthonygasthuisleen of prebende krijgt.⁶⁵⁰
- 1558 **Pieter Lyuwez.**
resigneert op 10 maart 1558.⁶⁵¹ Hij is later pastoor te Lekkum* en nog later provenier van het Anthonygasthuis.⁶⁵² Hij testeert in 1589 waarbij hij bepaalt in de gasthuiskerk begraven te willen worden.⁶⁵³
- 1558 - 1561 **Reyner Fransz.**
wordt 28 april 1558 door de erfgenamen van Rienk van Burmania en de gasthuisvoogden het leen gegeven.⁶⁵⁴ In 1561 wordt aan Frans Reynersz. wegens zijn zoon Reyner, possessor van het heer Holckenleen, door het gasthuis 7 goudgl. rente betaald.⁶⁵⁵
- 1574 - 1580 **Michiel Cornelisz.**
Op 19 februari 1574 treedt Yvo Joannis, pastoor van de Oldehove en deken van het kapittel, op als momber over Michiel Cornelisz., clericus van het bisdom Leeuwarden, inzake land, in huur van het heer Holckenleen.⁶⁵⁶ Nog in 1582 wordt de aan het leen toekomende bedrag van 5 goudgl. uit de stadsinkomsten voldaan aan Cornelis Mesmaker alias Meske namens zijn zoon als gewezen bezitter van het leen.⁶⁵⁷

⁶⁴⁵ Zijlstra nr. 8750.

⁶⁴⁶ Arch. SAG nr. 884 reg. 156.

⁶⁴⁷ Arch. SAG nr. 884 reg. 156.

⁶⁴⁸ St. Marie nr. 2761, 46 (de datering 9 februari 1538 van Joosting en Muller, *Bronnen Rechtspraak* VI, 401-402 is onjuist).

⁶⁴⁹ RR nr. 49, 12.

⁶⁵⁰ RR nr. 49, 12.

⁶⁵¹ Arch. SAG nr. 888 reg. 162.

⁶⁵² Arch. SAG nr. 724.

⁶⁵³ Arch. SAG nr. 940.

⁶⁵⁴ Arch. SAG nr. 888 reg. 162.

⁶⁵⁵ Arch. SAG nr. 920, 122.

⁶⁵⁶ HCL, RA nr. O 5, 60.

⁶⁵⁷ Arch. SAG nr. 921, 38v vlg.

In latere jaren worden de inkomsten van het heer Holkenleen onder die van het gasthuis opgevoerd.⁶⁵⁸

Anthonygasthuisleen

Zoals in het voorgaande reeds ter sprake kwam is dit leen op een onbekend tijdstip – vóór 1546 – verenigd met het heer Holkenleen. Het stond ter collatie van de voogden van het Anthonygasthuis. Over bedienaars van het leen voor de vereniging is niets bekend. Ook dit leen ontbreekt bij de opgave van de beneficiaire goederen in 1543. Dat geldt overigens voor de vier na te noemen prebenden evenzeer.

Prebende gesticht door Sybe, pastoor van de Oldehove

Deze prebende wordt slechts éénmaal genoemd, nl. in 1549.⁶⁵⁹ De stichter moet geweest zijn Sibet Beenthiam, als pastoor van de stadspastorie van de Oldehove bekend van 1475 tot 1484. In 1501 is sprake van de prebende van heer Sibolt als belender,⁶⁶⁰ maar daarmee moet bedoeld zijn de stadspastorie: in 1543 wordt de bezitter daarvan als belender van hetzelfde perceel opgegeven.⁶⁶¹ In 1505 is sprake van een prebende destijds gesticht door Tiets Beenthiam, grootmoeder (wel van moederskant) van de dan testerende Ansck, dochter van Johan Sybrands (Auckama).⁶⁶² Dit moet het later als heer Tzommeleen bekend staande leen zijn geweest dat echter in 1549 een andere bezitter had en dus niet het hier bedoelde leen kan zijn geweest.

1549/50-†1563 Mr. Jacob Petri

Mr. Jacob, pastoor te Finkum*, ontvangt 14 november 1549 placet op zijn benoeming in deze prebende⁶⁶³ en resigneerde te Finkum op 2 februari 1550.⁶⁶⁴ Mr. Jacob van Finkum komt als prebendaat voor 29 juli 1551⁶⁶⁵, daarna meermalen, ook als Jacob Pieters, zo 19 juli 1553.⁶⁶⁶ Dat hij 7 augustus 1553 als pastoor te Finkum* wordt genoemd⁶⁶⁷ kan een vergissing zijn ofwel is hij voor korte tijd daarheen vertrokken want 18 december 1553 is hij weer prebendaat te Leeuwarden⁶⁶⁸ 570. Als zodanig overleed hij omstreeks Kerst 1563.⁶⁶⁹ Op 22 december 1564 wordt in het geschil tussen Cunera Gerrits, weduwe van Pieter Tzaling, en Pieter Jacobs voor zichzelf en als vader en legitimus administrator van zijn kinderen als erfgenamen van Jacob Pieters, laatstelijk prebendaat in de Oldehove, uitspraak gedaan. Jacob was een ‘zusterling’ van de eiseres. Er zijn geen andere erfgenamen in dezelfde graad. Volgens eiseres is de gedaagde een ‘incestuoos en nepharnis’ zoon van Jacob. Gedaagde stelt echter door de keizer gelegitimeerd te zijn en volgens testament gerechtigd tot de erfenis. Ab intestato zou hij overigens ook voorrang hebben. De eis wordt niet ontvankelijk verklaard. Er wordt appèl aangetekend dat echter nadien wordt ingetrokken door dr. Johannes Tyara,

⁶⁵⁸ Zo bv. Arch. SAG nr. 922.

⁶⁵⁹ RR nr. 49, 2.

⁶⁶⁰ FT, nr. 63.

⁶⁶¹ BB I, 63.

⁶⁶² FT, nr. 70.

⁶⁶³ RR nr. 49, 2.

⁶⁶⁴ RR nr. 49, 8 (daar abusievelijk Jacobus Henrici genoemd).

⁶⁶⁵ HCL, RA nr. F 2, 309.

⁶⁶⁶ HCL, RA nr. Y 2, 696.

⁶⁶⁷ HCL, RA nr. Y 1, 565.

⁶⁶⁸ Hof nr. 16690, 354.

⁶⁶⁹ HCL, RA nr. O 3b, in dato.

schoonzoon van de eiseres.⁶⁷⁰ Op dezelfde dag wordt ook afgewezen de eis van Cunera tegen Yd Jacobsdr., gehuwd met Jan Frericks, burger van Leeuwarden, tot het overgeven van een huis. Gedaagde stelt dat Jacob haar het huis reeds 5 à 6 jaren geleden had gegeven en dat het haar dus niet is nagelaten. Het ingediende appèl wordt ook hier ingetrokken.⁶⁷¹ Pieter en Yd waren in juli 1545 gelegitimeerd als kinderen van Jacob Pieters, pastoor te Finkum*.⁶⁷² Op 6 februari 1565 worden op verzoek van Pieter Jacobs, burger van Leeuwarden, twee huizen verkocht die destijds zijn vader, de priester mr. Jacob van Finkum, toebehoorden. Deze had verschillende legaten gemaakt, o.m. aan Bartholomeus, nu prebendaat in de Oldehove, waardoor de boedel zwaar belast was; daarom was aan het Hof toestemming voor de verkoop verzocht.⁶⁷³

Prebende op het Kruisaltaar

In 1503 is sprake van de prebende die wijlen Govert Folkerts heeft gesticht op het Kruisaltaar en die dan bediend wordt door de pater van het Annaconvent.⁶⁷⁴ De priester op het Govertsleen wordt vermeld op 17 januari 1493.⁶⁷⁵

vóór 1487

Douwa Sipkez.

sacrista van de Oldehove, geeft 22 december 1503 aan genoemde prebende die hij eerder heeft bediend en nu bediend wordt door de pater van het Annaconvent een rente van één goudgl. uit land in het Nijland, mede omdat hij het huis van het leen na brand op het Oldehoofsterkerkhof uit de (opbrengsten van) de landen en goederen van het leen had gerepareerd.⁶⁷⁶ In 1511 ontvangen Douwe en de pater tezamen uit dit land 3 goudgl.⁶⁷⁷, zodat Douwe een deel van de oorspronkelijke rente aan zich moet hebben gehouden. Als sacrista is hij bekend vanaf 3 december 1487.

1503

Hermen

pater van het tertiarissenklooster, toen te Fiswerd, bedient in 1503 deze prebende.⁶⁷⁸

Verder is over dit leen niets bekend.

Nicolaasprebende

- 1551

Johannes Arnoldi

Na diens resignatie of overlijden wordt

1551

Nicolaus Johannis

op 10 november 1551 als prebendaat te Leeuwarden geïnstitueerd.⁶⁷⁹ Op 17 september 1551 was hij op de titel van de Nicolaasprebende te Leeuwarden geëxami-

⁶⁷⁰ HCL, RA nr. O 3b, in dato.

⁶⁷¹ HCL, RA nr. O 3b, in dato.

⁶⁷² NA, Arch. GRK nr. 530a, 117. Plomp, 'Legitimaties', 133 noemt alleen de legitimatie van de eerste.

⁶⁷³ Hof nr. 16800, 615.

⁶⁷⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602 nr. 14.

⁶⁷⁵ FT, nr. 53.

⁶⁷⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602 nr. 14.

⁶⁷⁷ RvdA I, 81; vgl. RvdA 1540, 36.

⁶⁷⁸ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602 nr. 14.

⁶⁷⁹ ABU nr. 535, 102-102v.

neerd ter toelating tot alle wijdingen.⁶⁸⁰

Verder is over deze prebende niets bekend.

Mariaprebende

- 1557 **Petrus Wilhelmi**
Na diens resignatie wordt
- 1557 **Mr. Idzardus Boetius**
op 31 juli 1557 door Stephanus Silvius, pastoor van de Oldehove, op het Maria-altaar geïnstitueerd.⁶⁸¹ Op 15 april 1557 was hij tot de wijding van subdiaken toegelaten; een wijdingstitel wordt dan niet genoemd.⁶⁸² Op de titel van de vicarie op het Maria-altaar alhier wordt hij 16 september 1557 tot alle wijdingen toegelaten.⁶⁸³
Over deze prebende is verder niets bekend.

Overige prebendaten

Van de hierna te noemen prebendaten is niet bekend welke prebende zij bezaten.

- 1431 - 1440 **Hoyth**
komt als prebendaat voor in 1431⁶⁸⁴ en als priester in 1440.⁶⁸⁵
- 1460 - 1468 **Jaricus Allardi**
wordt als prebendaat vermeld in 1460⁶⁸⁶, als deken van Leeuwarden in 1466⁶⁸⁷ en als prebendaat ‘oppa Waerd’ en deken - dan met zijn broers Doda en Peter Allertsz. - in 1468.⁶⁸⁸ Hij was een zoon van Allert Sierxma, burgemeester van Leeuwarden⁶⁸⁹ en kan dezelfde zijn geweest als Jarich, in 1475 en 1476 bekend als pastoor te Leeuwarden-Nijehove*.⁶⁹⁰
- 1480 **Andreas Aerndsen/Arnoldi**
Andries komt als prebendepriester voor in 1480.⁶⁹¹ In 1485 drong hij zich – volgens Mariëngaarde – in als pastoor van de Mariëngaarder pastorie van de Oldehove (zie aldaar); tegen betaling van een som gelds trok hij zich als zodanig terug. In 1488 is sprake van een baar die eerder door Andreas Aerndsen, destijds prebendaat in de Oldehove, gemaakt is.⁶⁹²

⁶⁸⁰ ABU nr. 550*, 26v.

⁶⁸¹ ABU nr. 535, 349. Als student wordt hij bij Zijlstra niet aangetroffen. Hij of een naamgenoot was bezitter van de Jacobs- of Jobsprebende.

⁶⁸² ABU nr. 550*, 74v.

⁶⁸³ ABU nr. 550*, 77.

⁶⁸⁴ OFO I, 192.

⁶⁸⁵ OFO II, 215.

⁶⁸⁶ OFO I, nr. 160.

⁶⁸⁷ Arch. SAG nr. 57 reg. 32 en OFO I, nr. 182 met zegel; het fragment van het zegel van Jarich, pastoor te Leeuwarden-Nijehove* uit 1476 (Arch. SAG nr. 83 reg. 52) lijkt daarop.

⁶⁸⁸ OFO I, nr. 192.

⁶⁸⁹ Arch. SAG nr. 57 reg. 32.

⁶⁹⁰ Sierksma, ‘Sierksma’, 402 gaat er van uit dat het om dezelfde persoon gaat. Vgl. noot 684.

⁶⁹¹ OFO I, nr. 300.

⁶⁹² OFO I, nr. 363.

- 1484 **Wybrandus**⁶⁹³
- 1489 - 1502/3 **Hendrik**
komt als prebendaat voor het eerst voor 9 juli 1489,⁶⁹⁴ zonder functie 4 oktober 1490,⁶⁹⁵ vervolgens 17 januari 1493 weer als prebendaat,⁶⁹⁶ weer zonder zijn functie 3 april 1501 genoemd.⁶⁹⁷ Zijn huisvrouw komt 1502/3 voor.⁶⁹⁸
- z.j.e.d. **Petrus Jacobi**
prebendaat in de Oldehove, komt als getuige voor bij de vidimering van een stuk uit 1515.⁶⁹⁹ Een Peter Jacobi staat in 1511 te boek voor 10 pm. land te Leeuwarden buiten de wallen; de helft hoort te Huizum.⁷⁰⁰ Deze lijkt dan vicarius te Huizum* te zijn.
- 1545 **Fredericus Simonis**
prebendaat in de Oldehove, wordt 5 december 1545 genoemd in verband met het lezen van missen in het Annaconvent.⁷⁰¹
- 1558 - †1560 **Yds Mynthiesz.**
op 20 mei 1557 nog genoemd als (derde) pastoor van de Oldehove komt vanaf 6 april 1558 als prebendaat voor.⁷⁰² Hij lijkt dus zijn pastorie geruild te hebben voor een prebende; welke is niet bekend. Hij komt meermalen als prebendaat voor en overleed als zodanig op 1 juni 1560.⁷⁰³ Hij liet een legaat na aan de wezen dat 2 augustus 1560 door Berent Jans, één van de uitvoerders van zijn testament, betaald werd.⁷⁰⁴
- 1560 - †1571 **Hayo Hoites Vomelius**
eerder pastoor te Oosterend*, wordt 24 december 1560 tot vicarius en commissaris-generaal in Friesland van de bisschop van Utrecht in de plaats van Wilhelmus Lindanus en extraordinaris raadsheer in het Hof van Friesland benoemd. Hij legt 1 februari 1561 de eed af.⁷⁰⁵ Ook werd hij prebendaat in de Oldehove; als zodanig komt hij voor van 19 november 1561⁷⁰⁶ en 24 november 1561 wanneer hij ook commissaris van de proost van St. Salvator in Friesland wordt genoemd.⁷⁰⁷ Door het Hof van Friesland werd hij in 1563 aanbevolen voor benoeming tot bisschop van Leeuwarden,⁷⁰⁸ maar tot die waardigheid is hij niet geroepen. Hij overleed 15 juni 1571.⁷⁰⁹

⁶⁹³ OFO I, nr. 334.

⁶⁹⁴ OFO I, nr. 369.

⁶⁹⁵ OFO I nr. 369.

⁶⁹⁶ FT, nr. 53.

⁶⁹⁷ FT, nr. 61.

⁶⁹⁸ OFO III, nr. 32, 76.

⁶⁹⁹ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 68.

⁷⁰⁰ RvdA I, 6; vgl. RvdA 1540, 59, 50, 55.

⁷⁰¹ ABU nr. 538-1, 51 (er staat duidelijk Fredericus, niet Franciscus; Franciscus Simonis was in deze tijd prebendaat van de Rochusprebende alhier).

⁷⁰² HCL, RA nr. Y 2, 86.

⁷⁰³ Tresoar, Collectie Grabschriften, Leeuwarden, i.v. Oldehove.

⁷⁰⁴ Arch. OBW nr. 179, 5v.

⁷⁰⁵ Vries e.a., Heeren van den Raede, 244.

⁷⁰⁶ RA Hennaarderadeel nr. 40, 871.

⁷⁰⁷ Oudmunster nr. 1879, 1.

⁷⁰⁸ Vries e.a., De Heeren van den Raede, 244.

⁷⁰⁹ Vries e.a., De Heeren van den Raede, 244.

Op 9 september 1574 komt Laurys Laurys, burger van Bolsward, gehuwd met Riemer, mede namens de andere erfgenamen van de geestelijke commissaris Haye voor.⁷¹⁰

Of hij of Hayo Dominici (zie Obertusprebende) bedoeld is met de 12 augustus 1570 genoemde ‘anderde’ prebendaat Hayo is niet bekend.⁷¹¹

1564 - †ca 1571 **Bartholomeus Bartholomei Chisenal**

is 12 augustus 1564 onder de Leeuwarder geestelijken die zich verklaren tegen de invoering van het nieuwe bisdom.⁷¹² Hij had een dochter Agneta, gehuwd met Outger Dircx; zij komt 2 juni 1571 als zijn erfgename voor.⁷¹³ In 1574 (ca 5 augustus) dient een geschil tussen Johan Pieters en Agneta Bartholomeusdr. te Wirdum.

Bartholomeus Sisenal, prebendaat in de Oldehove, had bij testament bepaald dat Joannes Pieters en de kinderen van Agneta, ‘dat knechtken zijn’, voor zover zij samen of enige van hen priester zouden willen worden en daartoe naar school zouden gaan, zouden genieten de jaarlijkse rente uit testators land te Wartena en uit een huis in de Kleine Kerkstraat (na de dood van zijn dienstmaagd). Eiser en gedaagde hebben beide een zoon die priester wil worden; eiser vraagt nu de helft van de rente op Agneta, gehuwd met Outger Gerbrands, stelt dat zij de enige erfgename is. De uitspraak is niet ingeschreven.⁷¹⁴

Hij was eerder vicarius te Goutum*.

Kapel van het Sint Jacobsgasthuis

Het gasthuis werd in 1478 gesticht door Hille van Zwolle, weduwe van Arent van Surhusen, op grond van hun gezamenlijke testament d.d. 13 januari 1459.⁷¹⁵ Een daarbij geschonken huis werd deels als gasthuis, deels als kapel bestemd.⁷¹⁶ De kapel wordt voor het eerst genoemd 26 maart 1485.⁷¹⁷ Het gasthuis werd vóór 14 november 1534 opgeheven.⁷¹⁸ De goederen gingen over naar het Sint Anthonygasthuis.⁷¹⁹

Aan de kapel was een leen verbonden. Bij de Reformatie verviel de prebende aan het Sint Anthonygasthuis. Het gebouw werd voor andere doeleinden gebruikt en uiteindelijk in 1887 wegens bouwvalligheid afgebroken.⁷²⁰

- 1493

Dirk

Na diens overlijden geeft Mammo, pastoor van de Oldehove, 9 maart 1493 de kapel van het gasthuis aan

1493

Thelesforus Dirksz.

zoon van Dirk Sartor (kleermaker).⁷²¹

⁷¹⁰ RA Hennaarderadeel nr. 40, 61.

⁷¹¹ HCL, RA nr. O 4, 42.

⁷¹² Aud. nr. 1678-3, 1-9, i.h.b. 4.

⁷¹³ HCL, RA nr. O 4, 102v-103.

⁷¹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 72-75v.

⁷¹⁵ FT, nr. 20.

⁷¹⁶ Visscher, *Archieven St. Anthonij-Gasthuis*, 51vlg.

⁷¹⁷ OFO I, nr. 341.

⁷¹⁸ Visscher, *Archieven St. Anthonij-Gasthuis*, 56.

⁷¹⁹ Visscher, *Archieven St. Anthonij-Gasthuis*, 54-55.

⁷²⁰ Visscher, *Archieven St. Anthonij-Gasthuis*, 58-59. Zie ook Van der Wal, ‘Sint Jacob’, 18-20.

⁷²¹ Singels nr. 77 resp. Arch. SAG nr. 126 reg. 76.

- 1543 - 1547 **Nanno**
 komt als bezitter van de prebende in de Jacobskapel voor in 1543.⁷²² Hij wordt in 1545 als heer Nanno te Oldehove⁷²³ en voorts in 1547 nog genoemd.⁷²⁴
- 1577 - 1580 **Joannes Fungerus**
 Op 2 mei 1577 wordt mr. Funger ten behoeve van zijn zoon Joannes ‘als hebbende collatie van een prebende van St Jacobs Capelle’ genoemd⁷²⁵, op 2 mei 1581 de schoolmeester Funger Jans wegens zijn zoon als bezitter van deze prebende.⁷²⁶ Johannes Fungerus werd in 1578 student te Leuven.⁷²⁷

Kapel van het Blokhuis/Annakerk of –kapel

Bij het door de Saksische landsheer in 1500 gebouwde Blokhuis was een kapel waaraan een kapelaan was verbonden. In 1530 werd een ‘nyeuwe kercke van Sinte Anna’ gebouwd met steen, gekocht van de pater van Ludingakerk. Daartoe werden van dit - ruïneuze - klooster 33000 stenen afgebroken.⁷²⁸

- 1509 - ca 1515 **Willem Jansz.**
 In 1509 (na april) is sprake van betaling van salaris aan de kapelaan Wilhelmus.⁷²⁹ Hij komt als zodanig ook voor in 1513⁷³⁰ en – als Willem Jansz. – ca 1515, wanneer hij er over klaagt dat hem door de Geldersen wordt verhinderd de inkomsten van de hem door de hertog van Saksen gegeven kerk te Deersum* te ontvangen.⁷³¹
- 1540 ? **Johan**
 kapelaan, wordt genoemd in de lijst van de bezetting van het Blokhuis na het overlijden van stadhouder Schenk van Toutenburg als één van de leden van diens gevolg die zich te Vollenhove bevinden;⁷³² het is ook mogelijk dat deze de kapelaan op het slot aldaar was.

Kapel (onbekend welke)

- 1552 **Guilhelmus Suffridi**
 van Leeuwarden, wordt op de titel van een kapel alhier toegelaten tot alle wijdingen.⁷³³

Overige priesters

Van verschillende te Leeuwarden genoemde priesters kan niet worden vastgesteld welk beneficie zij

⁷²² BB I, 68, 355.

⁷²³ HCL, RA nr. Y 2, 351 (in een inventaris uit 1559 wordt vermeld dat hij over 1545 nog huishuur schuldig is).

⁷²⁴ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 92.

⁷²⁵ Arch. OBW nr. 181.

⁷²⁶ Arch. OBW nr. 182, 36 (laatste deel van de zin doorgehaald).

⁷²⁷ Zijlstra nr. 15379.

⁷²⁸ Eekhoff, Inventaris nr. 207 (voor een deel een uittreksel uit RR nr. 55a, 1 en 8); vgl. Vlagsma, ‘Sint Annakapel’, 168-184 voor een reconstructie van dit gebouw aan de hand van gegevens uit de bouwrekening, RR nr. 55a).

⁷²⁹ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8184, 1497-1509, 1-7/1.

⁷³⁰ GA, Arch. Ewsum nr. 399.

⁷³¹ NA, Arch. ACB nr. 389n.

⁷³² Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 183.

⁷³³ ABU nr. 550*, 28.

hadden. Zij worden onder deze parochie genoemd maar kunnen ook in één van de twee andere Leeuwarder parochies hebben gestaan of regulier geestelijke zijn geweest.

1386	Seghehardus alias Syardus is in 1386 student te Praag. ⁷³⁴
1434 - 1451	Hoyte(tus) ⁷³⁵
1440 = ? 1452	Renerdis/Reyner Mogelijk is de in 1440 genoemde Renerdis ⁷³⁶ dezelfde als de in 1452 vermelde Reyner. ⁷³⁷
vóór 1457	Willem In 1457 wordt een stede verkocht waaruit destijds heer Willem ‘gekomen’ is. ⁷³⁸
1465	Albertus en Nicolaus ⁷³⁹
1471	Willem ruilt in 1475 samen met de priester Redert (vicarius) land waarbij zij 3½ pm. op het Nijland verwerven. ⁷⁴⁰
1474/84	Sicko en Saco ⁷⁴¹
† vóór 1484	Symon organist. ⁷⁴²
1506	Hero Herckez. ⁷⁴³
1526	Hermannus de Meppis verklaart in december 1526 76 jaren oud te zijn en na ca 1480 te Leeuwarden te zijn gekomen. ⁷⁴⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Hermannus de Meppis, clericus van het bisdom Osnabrück, vermeld te Groningen in 1475. ⁷⁴⁵
† 1537	Tyerck Sommez. Op 8 mei 1538 treedt Summe Tyercksz. op tegen hen die in september 1537 heer Tyerck Sommez. hebben ‘nedergeslagen’; ⁷⁴⁶ verdere bijzonderheden blijken niet.
† vóór 1538	Otto

⁷³⁴ Zijlstra nr. 10604.

⁷³⁵ NA, Arch. Nassause Domeinen na 1581 nr. 1796 (1434) resp. FT, nr. 11 (1440) en nr. 14 (1451).

⁷³⁶ OFO II, nr. 215.

⁷³⁷ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 11 reg. 35.

⁷³⁸ OFO I, nr. 147.

⁷³⁹ FT, nr. 23.

⁷⁴⁰ OFO I, nr. 210.

⁷⁴¹ FT, nr. 51 (OFO I, nr. 384 dateerde ca 1490).

⁷⁴² OFO I, nr. 335.

⁷⁴³ HCL, RA nr. Y 3, 378.

⁷⁴⁴ Singels nr. 170c.

⁷⁴⁵ FT, nr. 33.

⁷⁴⁶ HCL, RA nr. F 1, 201.

- Op 2 juni 1538 wordt verklaard dat Dewer Jans als broer heer Otto naliet.⁷⁴⁷
- 1554 **Utze Scyckez.**
te Oldehove, wordt 7 december 1554 voogd van ‘Ons Heren altaer’ genoemd.⁷⁴⁸
- 1559 **Wilhelmus Joannis van Riemsdijck**
oud 24 jaren, is onder de geestelijken die in 1559 verklaringen afleggen over de pastoor Stephanus Sylvius.⁷⁴⁹
- 1559, 1564 **Johannes Hermanni Niehof**
dan 25 jaren, is eveneens onder de geestelijken die over Sylvius gehoord worden.⁷⁵⁰
Op 12 augustus 1564 is hij één van de Leeuwarder priesters die zich verzetten tegen de invoering van het nieuwe bisdom.⁷⁵¹ Vanaf 1569 is hij bekend als vicarius alhier.
- (1559) **Thomas Thomasz.**
van Dinslaken; een kwitantie van hem wordt in 1559 genoemd.⁷⁵²
- 1559 **Toesijn**
Heer, ook mr. Toesijn zangmeester wordt 30 maart 1559 genoemd.⁷⁵³ Hij lijkt niet - zoals een voorganger – de Obertusprebende te hebben bezeten.
- 1561 **Joriaen Jansz.**
is in 1561 één van de priesters die door het Anthonygasthuis voor verrichte diensten betaald wordt.⁷⁵⁴
- 1573 **Adriaan**
wordt in 1573 voor verrichte diensten door het Ritske Boelemagasthuis voldaan.⁷⁵⁵

⁷⁴⁷ HCL, RA nr. F 1, 241.

⁷⁴⁸ HCL, RA nr. Y 2, 373.

⁷⁴⁹ Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

⁷⁵⁰ Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

⁷⁵¹ Aud. nr. 1678-3, 1-9, i.h.b. 4.

⁷⁵² HCL, RA nr. Y 2, 109.

⁷⁵³ HCL, RA nr. Y 2, 430.

⁷⁵⁴ Arch. SAG nr. 920.

⁷⁵⁵ Arch. RBG nr. 57, 131.

LEEWARDEN-NIJEHOVE

Patroon: **Maria**⁷⁵⁶

Bijzonderheden: volgens Noomen bestemden de Cammingha's nog in de late 12^e eeuw een deel van hun bezit op de noordelijke terp bij de Hoogstraten voor de stichting van een tweede parochiekerk in Leeuwarden, een en ander in samenwerking met de kooplieden van de Kleine Hoogstraat. Binnen de stadsgrenzen had deze parochie slechts een geringe omvang.⁷⁵⁷ In de 16^e eeuw tracht het stadsbestuur blijkbaar de collatie van de pastorie te bemachtigen. Op 20 december 1538 wordt de stad in haar geschil met Haye Cammingha, Matthys Foppesz. en de gemene parochianen van Nijehove niet ontvankelijk verklaard. De tegenpartij had gesteld dat de electie van een nieuwe pastoor niet gestoord moest worden en dat de gekozen pastoor een behoorlijke presentatie (aan de competente aartsdiaken) moest worden gegund.⁷⁵⁸

Voor het eerst is in 1407 sprake van een vicarius.⁷⁵⁹ In 1488 is sprake van de pastoor en 'da andera twa pristeren'.⁷⁶⁰ Ook in 1525/6⁷⁶¹ en in 1543⁷⁶² worden de drie priesters genoemd. De sacristie is dus reeds vóór het einde der 15^e eeuw gesticht. In 1520 is sprake van het heer Jelloleen te Nijehove.⁷⁶³ Welk leen daarmee bedoeld is kon niet worden vastgesteld. In latere jaren is sprake van de Barbaraprebende. In 1573 stellen Peter van Cammingha, Epe van Herema namens zijn vrouw, de kerkvoogden en de gemeente van Nijehove het jus electionis te hebben van alle beneficiën van Nijehove en dus ook van de Barbaraprebende.⁷⁶⁴ Deze prebende blijkt hetzelfde beneficie te zijn als de in eerdere jaren genoemde vicarie⁷⁶⁵ en komt ook voor onder de naam Sierxsma- of Bontepaepelen.⁷⁶⁶ Het was een leen ter collatie van de familie Sierxsma, waarmee de bewering uit 1573 in strijd is.

Binnen het gebied van deze parochie bevond zich het Anthonygasthuis waaraan een kapel was verbonden; deze wordt in 1430 reeds genoemd.⁷⁶⁷

Pastorie

1333? **Wyardus**⁷⁶⁸

1407 - 1408/9 **Jaricus de Horslant** komt in 1407 als pastoor van de Mariakerk te Leeuwarden voor⁷⁶⁹ en in 1408/9 als pastoor te Leeuwarden⁷⁷⁰; hij zal hier toen nog gestaan hebben. Hij was in 1383⁷⁷¹ en 1408/9⁷⁷² deken van Franeker.

⁷⁵⁶ Verhoeven, 90.

⁷⁵⁷ Noomen, 'Leeuwarden', 69 resp. 70, kaart; Noomen, 'Cammingha', 39-48.

⁷⁵⁸ Hof nr. 16481, 160-162.

⁷⁵⁹ FT, nr. 4.

⁷⁶⁰ OFO I, nr. 384.

⁷⁶¹ FT, nr. 16.

⁷⁶² BB I, 90.

⁷⁶³ OFO II, 294.

⁷⁶⁴ Hof nr. 16800, 163vlg. als zodanig voor het eerst. Een relatie tussen de vrouw van Epe van Herema, Wisk Tyaerds van Aylva (Stb. I, 195) en de Cammingha's is niet bekend. Zij was eerder gehuwd met Keimpe Unia (Stb. I, 7, 9).

⁷⁶⁵ HCL, O.A. nr. 381, 88; nr. M 382, 68.

⁷⁶⁶ Hof nr. 16499, 290-295.

⁷⁶⁷ OFO I, nr. 50.

⁷⁶⁸ Muller, Registers en rekeningen I, 418.

⁷⁶⁹ FT, nr. 4.

1429	Hupertus de Loslant Op 4 november 1429 bewilligt paus Martinus V een suppliek van Hupertus de Loslant, acolyth en pastoor alhier, om de wijding buiten de voorgeschreven termijnen in de Curie te ontvangen. ⁷⁷³
1430	Wpke ⁷⁷⁴
1439	Mynna ⁷⁷⁵
1440	Dioera ⁷⁷⁶
1453 - 1459	Herman Haghen wordt in 1453 voor het eerst als pastoor genoemd ⁷⁷⁷ en voor het laatst in 1459. ⁷⁷⁸
1475 - 1476	Jarich (Allertsz. Sierxma) komt in 1475 voor het eerst als pastoor voor ⁷⁷⁹ , voor het laatst in 1476. ⁷⁸⁰ Hij is wel dezelfde als Jarich Allertsz., van 1460 tot 1468 bekend als prebendaat in de Oldehove*.
1479 - 1484	Hiddo Cammingha komt voor het eerst als pastoor voor in 1479 ⁷⁸¹ en aldus nog in 1484. ⁷⁸² In 1492 is hij pastoor te Anjum*. Hij was een zoon van Sydts Tacosz. Cammingha. ⁷⁸³
1486 - 1494	Wybren wordt voor het eerst als pastoor genoemd 9 maart 1486 ⁷⁸⁴ , voor het laatst 18 juni 1494. ⁷⁸⁵
1497 - 1499	Peter komt voor het eerst als pastoor voor op 4 januari 1497 ⁷⁸⁶ en voor het laatst 22 maart 1499. ⁷⁸⁷
1513	Frerick komt als pastoor voor 24 mei 1513. ⁷⁸⁸

⁷⁷⁰ ABU nr. 230-1, 7.

⁷⁷¹ OFO II, nr. 1. Obreen, Arch. Franeker nr. 10, 8-9 reg. 5 dateert 1388. Reimers, nr. XVI, 43 noot zegt dat hij deken was van 1378 tot 1388.

⁷⁷² ABU nr. 230-1, 9.

⁷⁷³ Reimers, nr. XVI.

⁷⁷⁴ OFO I, nr. 52.

⁷⁷⁵ OFO I, nr. 76.

⁷⁷⁶ OFO I, nr. 80.

⁷⁷⁷ OFO I, nr. 132. De familienaam volgens OFO IV, 20 (1455).

⁷⁷⁸ OFO I, nr. 155.

⁷⁷⁹ OFO I, nr. 261.

⁷⁸⁰ Arch. SAG nr. 83 reg. 52. Vgl. voor hem ook Sierksma, 'Sierksma', 402.

⁷⁸¹ OFO I, nr. 297.

⁷⁸² OFO IV, nr. 64.

⁷⁸³ Noomen, 'Cammingha', 74-75.

⁷⁸⁴ OFO I, nr. 356.

⁷⁸⁵ OFO I, nr. 408.

⁷⁸⁶ OFO I, nr. 425.

⁷⁸⁷ FT, nr. 57.

⁷⁸⁸ OFO IV, nr. 220.

- ca 1522-†1538 **Roelof Hillema**
 wordt als pastoor genoemd vanaf ca 1522.⁷⁸⁹ Op 30 mei 1535 komt hij voor als commissaris-generaal in Ooster- en Westergo.⁷⁹⁰ In oktober 1535 wordt hij eveneens als commissaris-generaal genoemd;⁷⁹¹ op 20 november 1535 wordt hem door het Hof gelast een deken te Sneek te benoemen.⁷⁹² Op 13 maart 1536 wordt op hem een commissie voor Friesland uitgevaardigd.⁷⁹³ Hij is nog in leven 8 februari 1538,⁷⁹⁴ overleed vóór 27 april 1538.⁷⁹⁵ Zijn huisvrouw Petrick wordt 2 mei 1538 genoemd.⁷⁹⁶ Zijn erfgenamen heer Frans Hillesz., geprofeste conventuaal van Lidlum, Dyrck schoenmaker namens zijn vrouw Jets en voor Barbara Hilledr., non te Tzummarum, en voor Seuwerdt Vincentsz. en Catharina Alles Hill, worden *sub beneficio inventarii* 7 mei 1538 in het bezit van de nalatenschap gesteld.⁷⁹⁷ Hij is tot december 1514 bekend als vicarius te Warga*.
- 1538 **Dominicus**
 Op 20 december 1538 doet het Hof uitspraak in het geschil tussen Haye Cammingha, Matthijs Foppesz. en de gemene parochianen van Nijehove ener- en het stadsbestuur anderzijds. Cammingha c.s. hadden het Hof verzocht de gedaagde te veroordelen de electie van een nieuwe pastoor, waarvoor de convocatie was geschied op 29 mei 1538, niet te storen en de door hen gekozen Dominicus een behoorlijke presentatie te gunnen. De stad stelde dat de eis niet ontvankelijk was en eisers niet gerechtigd. Het Hof verklaarde het stadsbestuur in haar conclusie niet ontvankelijk.⁷⁹⁸
- 1543 - 1546/7 **Ivo Joannis**
 in 1540-1541 en mogelijk nog begin 1543 pastoor te Jelsum*, is in 1543 pastoor al hier⁷⁹⁹ en komt als zodanig 1546/7 nog voor.⁸⁰⁰ In 1551 staat hij te Goutum*; dan of kort daarna wordt hij pastoor van de Oldehove.
- 1551 - 1553 **Dominicus**
 komt als pastoor alhier voor op 19 juni 1551⁸⁰¹ en 20 mei 1553.⁸⁰² Hij kan dezelfde zijn als Dominicus, zonder functie en standplaats 11 januari 1554 voorkomende.⁸⁰³ Op 22 mei 1559 legt Dominicus van Oldeboorn, ca 50 jaren oud, pastoor te Huizum* en eerder pastoor te Leeuwarden-Nijehove, een verklaring af over Stephanus Sylvius, destijds pastoor van de Oldehove.⁸⁰⁴ Als Dominicus Eelckez. komt deze vanaf 1555 (nog niet juni 1553) als pastoor te Huizum voor.

⁷⁸⁹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 3.

⁷⁹⁰ Tresoar, Aanwinsten nr. 120.

⁷⁹¹ Hof nr. 16688, 149.

⁷⁹² Hof nr. 16688, 149.

⁷⁹³ ABU nr. 538-1, 87v.

⁷⁹⁴ HCL, RA nr. F 1, 96.

⁷⁹⁵ HCL, RA nr. F 1, 182.

⁷⁹⁶ HCL, RA nr. F 1, 189.

⁷⁹⁷ HCL, RA nr. F 1, 200.

⁷⁹⁸ Hof nr. 16481, 160-162.

⁷⁹⁹ BB I, 65 (daar foutief: Eno), 67.

⁸⁰⁰ RR nr. 14, 51v.

⁸⁰¹ HCL, RA nr. F 2, 251.

⁸⁰² HCL, RA nr. Y 1, 240.

⁸⁰³ HCL, RA nr. Y 1, 405.

⁸⁰⁴ Collectie Gabbema nr. 111-XVI.

- 1557 - 1558 **Carel van Gel**
 komt 29 november 1557 als pastoor alhier voor⁸⁰⁵ evenals in 1558.⁸⁰⁶ Op 20 juni 1553 procedeert hij, priester van de Duitse Orde, tegen twee Leeuwarders,⁸⁰⁷ op 19 oktober 1553 tegen inwoners van het Nijland onder Leeuwarden en van de stad zelve.⁸⁰⁸ In welke hoedanigheid hij dat deed is niet bekend. In 1554 is hij te Rottum* (wel als pastoor) en wordt hij door de gemeente te Oldeboorn* als pastoor gekozen; de commandeur van Nes verhindert hem echter dit ambt te aanvaarden.⁸⁰⁹ Op 18 mei 1558 wordt door het Hof de keuze van een aantal inwoners van Poppingawier* op hem als pastoor afgewezen.⁸¹⁰ Blijkbaar bleef hij eerst te Leeuwarden. In een ongedateerd bericht (wel uit 1560) van de commissaris Lindanus aan de landvoogdes geeft deze aan dat Carolus, pastoor te Leeuwarden, naar Rottum is vertrokken; de procureur-generaal heeft naar hem geen onderzoek ingesteld.⁸¹¹ In 1559/60 wordt hij weer als pastoor te Rottum* genoemd.
- 1562 - 1564 **Johannes Remmertsz. Wyngia**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor 9 november 1562,⁸¹² vervolgens 7 november 1563.⁸¹³ Op 12 augustus 1564 is hij één van de Leeuwarder geestelijken die zich verzetten tegen invoering van het bisdom Leeuwarden.⁸¹⁴ Hij was een broer van Doytse Remmertsz. Wyngia, secretaris van Leeuwarden; zij waren afkomstig van Blija.⁸¹⁵
- 1566 - 1567 **Adrianus Warners**
 pastoor alhier, komt 25 januari 1566 voor als voormond over de kinderen van Symon Tyaertsz., slotmaker, uit zijn eerste huwelijk met Frouck Warners.⁸¹⁶ Zij zal een zuster van Adriaan zijn geweest, evenals de dan genoemde Anna Warners, in het Nonnenklooster.⁸¹⁷ Volgens verklaring van mr. Matthijs Rommerts, secretaris van Leeuwarden, d.d. 16 september 1566 werd hij door Thoenis (= Antonius Nicolai) en Marten (sc. Eliacus), toen als predikanten te Leeuwarden werkende, ‘verleyt’ om de nieuwe leer aan te nemen.⁸¹⁸ In januari 1567 werd hij uitgewezen, 11 januari 1567 vertrok hij met enkele gelijkgezinden.⁸¹⁹ In 1568 werd hij te Emden aan de Latijnse school benoemd; hij overleed daar hoogbejaard in 1606.⁸²⁰ In augustus 1564 is hij perpetuus vicarius van de Oldehove*.
- 1567 - 1570 **Boldewijn (van) Buckhorst**

⁸⁰⁵ Hof nr. 16691, 139.

⁸⁰⁶ Van Burmania S, 5.

⁸⁰⁷ Hof nr. 16690, 312.

⁸⁰⁸ Hof nr. 16690, 338.

⁸⁰⁹ Protocol Cleuting, 43.

⁸¹⁰ Hof nr. 16691, 173.

⁸¹¹ Aud. nr. 1430.1, 80v.

⁸¹² Arch. van Burmania nr. 6.

⁸¹³ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 137.

⁸¹⁴ Aud. nr. 1678.3, 1-9, i.h.b. 4.

⁸¹⁵ Reitsma, *Honderd jaren*, 135 n. 2.

⁸¹⁶ HCL, RA nr. Y 3, 463.

⁸¹⁷ HCL, RA nr. Y 3, 463.

⁸¹⁸ Aud. nr. 292, 127.

⁸¹⁹ Aud. nr. 293, 23, 33.

⁸²⁰ Harkenroht, ‘Naamlijst’, 71, en ‘Aenmerkingen’, 593. Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle I*, 318 vragen zich af of met de (Friese) geestelijke Adrianus Delphensis die met anderen 19 juli 1568 door de Emden kerkenraad wordt vermaand Adriaan Warners bedoeld kan zijn.

is reeds in 1567 pastoor alhier,⁸²¹ wordt aldus genoemd 20 november 1568⁸²² en nog 4 februari 1570.⁸²³ In 1564 werd hij vicarius van de Gangulphusvicarie te Eelde,⁸²⁴ die hij blijkbaar slechts korte tijd bezat. Ca 1550 was hij blijkbaar vicepastoor te Maarhuizen; over zijn ambtsbediening hadden de parochianen klachten.⁸²⁵ Hij kan tot het geslacht van Buckhorst hebben behoord.⁸²⁶

1571 - 1572

Paulus

Op 29 september 1571 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.⁸²⁷ Het moet betreffen Paulus, die 1 juli 1572 als pastoor alhier voorkomt.⁸²⁸ Mogelijk is hij dezelfde als Paulus Stoenebrinck, die in 1566 prebendaat van de Uniaprebende te Wirdum* en in 1573 pastoor te Engelum* wordt.

1576 - 1580

Wypcke Douwez./Wybrandus Dominici

van Laaxum, eerder pastoor te Hindeloopen*, komt vanaf 1576 als pastoor alhier voor.⁸²⁹ In 1577 is hij volmacht van Hindeloopen.⁸³⁰ Zijn vrouw Wypcke wordt in 1580 vermeld.⁸³¹ Hij ging niet tot de Reformatie over, week uit in 1580, overleed te Tuk bij Steenwijk en werd 22 december 1580 te Diever begraven.⁸³² Op 17 februari 1582 is nog sprake van een proces tussen Wybrant Laxemius, gewezen pastoor alhier, en de kerkvoogden tegen anderen.⁸³³

Kapelaan

1561

Johannes Niehof

verzorgt in 1561 als kapelaan van de pastoor te Nijehove de begrafenissen van de bewoners van het Anthonygasthuis en wordt daarvoor betaald.⁸³⁴ Hij was priester in de Oldehove*.

Barbaravicarie/prebende

Een vicarius alhier wordt voor het eerst in 1407 vermeld.⁸³⁵ Daarna is pas weer in het begin van de 16^e eeuw sprake van een vicarius. In 1580/1 wordt de vicarie genoemd als destijds bediend door Sybe (nl. in 1543); het jus patronatus berust bij Sierxma.⁸³⁶ Met het laatste is bedoeld drie broers Sierxma, te weten Bernard, Allard en Doede, die in 1573 voorkomen als eigenaren van het jus patronatus van de Barbaraprebende.⁸³⁷ Vicarie en Barbaraprebende moeten dus hetzelfde leen betreffen. Op 12 juli 1578

⁸²¹ Van Burmania S, 7.

⁸²² HCL, RA nr. N 1, 286.

⁸²³ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 174v.

⁸²⁴ St. Marie nr. 1802, 29.

⁸²⁵ StA Munster, M.L.A. 8, 1-15, Bd. 3, 586 en Bd.1, 106.

⁸²⁶ Kamerling en Schaap, 'Van Buckhorst', noemen hem niet.

⁸²⁷ St. Jan nr. 1168.

⁸²⁸ Hof nr. 16801, 89vlg.

⁸²⁹ Van Burmania S, 8. De pastorie te Hindeloopen is volgens mededeling d.d. 22 februari 1577 reeds enige tijd vacant (RA Hindeloopen nr. 5, 194).

⁸³⁰ HCL, O.A. nr. M 95, nrs. 41, 42, 47, 97, 114, 117, 126.

⁸³¹ Singels nr. 269.

⁸³² CE, 331.

⁸³³ Hof nr. 16699, 214.

⁸³⁴ Arch. SAG nr. 520, 130v.

⁸³⁵ FT, nr. 4.

⁸³⁶ HCL, O.A. nr. M 381, 88; nr. M 382, 68.

⁸³⁷ Hof nr. 16801, 163-165.

verklaren pastoor en ingezetenen van Nijehove dat de Sierxma's het Barbaraleen toekomt.⁸³⁸ Of hun voorouders de vicarie hebben gesticht is onbekend. Na de Reformatie bleef het blijkbaar een privéleen.

1407 **Hayko**⁸³⁹

1476 - 1511/2 **Otto**

In 1476 worden door Gratie Cammingha o.m. legaten gemaakt aan de pastoor te Nijehove en de priesters Otta en Gerryt⁸⁴⁰, die – gezien de context – hier gelokaliseerd moeten worden. Een Gerrit komt in 1511 als sacrista voor (zie aldaar), terwijl in 1511 sprake is van land te Huizum, eigendom van Frans Minnema waaruit heer Otto's leen een kleine rente beurt, alsmede 7 pm. te Cammingaburen (in gebruik bij Jelle Peters).⁸⁴¹ Deze rente en dit land staan in 1540 ten name van heer Sybe te Nijehove⁸⁴² die in 1540⁸⁴³ en 1543⁸⁴⁴ als vicarius voorkomt. Otto moet dit dan ook geweest zijn.

In 1512 staat een Andries tichelaar te boek als gebruiker van land te Cammingaburen, waarvan landheer is heer Willems leen; de naam 'Otto' is doorgehaald.⁸⁴⁵ In 1511/2 moet Otto dus door Willem zijn opgevolgd.

1511/2 – ca 1522 **Willem**

staat – zoals reeds aangegeven – in 1512 als blijkbaar nieuwe landheer te boek.⁸⁴⁶ Ca 1522 is hij nog landheer van dezelfde gebruiker.⁸⁴⁷ Dat het om het in 1511 genoemde land gaat blijkt uit een vermelding uit ca 1528 dat Andries tichelaar Jelle Peters goed gebruikt.⁸⁴⁸ Hij moet onderscheiden worden van Willem, priester in het Anthonygasthuis (zie aldaar).⁸⁴⁹ Mogelijk is hij dezelfde als Willem Dirks, vanaf tenminste ca 1522 bekend als sacrista alhier.

1526 - 1536 **Mr. Frans (Cannius ?)**

In 1526 staat mr. Frans te Nijehove als landheer te boek voor de Gare te Cammingaburen met Andries tichelaar als huurder.⁸⁵⁰ Op 18 maart 1534 komen als getuigen bij het opstellen van zijn testament door Pieter Johansz. (Auckema) o.m. voor mr. Frans te Nijehove en Frans prebendaat te Oldehove; getekend wordt door Franciscus Cannius resp. Franciscus;⁸⁵¹ evenzo geschiedt op 29 november 1534.⁸⁵² De prebendaat Frans is wel mr. Frans Simons, prebendaat van de Rochusprebende in de Oldehove (zie aldaar), zodat Cannius dan te Nijehove zou moeten worden

⁸³⁸ HCL, RA nr. Y 18, 22.

⁸³⁹ FT, nr. 4.

⁸⁴⁰ FT, nr. 37.

⁸⁴¹ RvdA I, 55 resp. I, 84.

⁸⁴² RvdA 1540, 59 resp. 47. Beide zijn echter niet te traceren onder de in 1543 genoemde vicariegoederen, BB I, 65-66.

⁸⁴³ RvdA 1540, 28.

⁸⁴⁴ BB I, 62, 65.

⁸⁴⁵ Singels nr. 139c, 2^e lijst.

⁸⁴⁶ Singels nr. 139c, 2^e lijst.

⁸⁴⁷ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 5, 7.

⁸⁴⁸ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 25. Voor Jelle Pieters zie RvdA I, 85 (daar abusievelijk Jesse) jol. RvdA 1540, 47.

⁸⁴⁹ RvdA I, 82 jo. RvdA 1540, 38; Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 2, 30 (land in het Nijland).

⁸⁵⁰ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 18 (Schroor noemt het t.a.p. land van de vicarie van Nijehove).

⁸⁵¹ FT, nr. 134. Volgens de bewerkers was Cannius de prebendaat te Nijehove, zie FT, 561. In maart 1534 (maart 1534) worden door Auckema legaten gemaakt aan heer Frans en heer Frans van Alphen. Wie laatstgenoemde was hebben wij niet kunnen vaststellen.

⁸⁵² FT, nr. 136.

gelokaliseerd. Op 20 december 1536 is mr. Frans nog priester in de Nijehove.⁸⁵³ Heer (niet mr.) Frans Cannius komt echter als kapelaan in de Oldehove voor op 4 april 1536.⁸⁵⁴

Frans Cannius, ook Allertsz., is vanaf 1539 vicarius te Britsum*. Als zodanig komt hij nooit als ‘Mr.’ voor. Franciscus Allardi werd 7 juni 1529 te Leuven als student ingeschreven.⁸⁵⁵ Zijn stiefvader was Jan Kannegieter⁸⁵⁶; daaraan zal de naam Cannius zijn ontleend.

Voor ons blijft de vraag of mr. Frans dezelfde is als heer Frans Cannius.

1540 - 1543

Sybe (Wybes?)

in 1540 vicarius alhier, is dan landheer van land te Bilgaard dat eerder aan de erven van Allert Doedes (sc. Sierxma) toebehoorde.⁸⁵⁷ Hij staat dan ook te boek voor een rente en land te Cammingaburen, in 1511 op naam van heer Otto (zie hiervoor). Hij is nog vicarius in 1543⁸⁵⁸ en is wellicht dezelfde als Sybe Wybes/Sibodus Vibodi, priester, die op 11 mei 1543 met de vicarius te Dronrijp de brief van opname in het Anthonygasthuis van de zoon van de pastoor te Engelum als getuige tekent.⁸⁵⁹

(1544/5

vacant

In 1544/5 is sprake van de vacante prebende waarvan de gemeente het presentatierecht toekomt.⁸⁶⁰ Omdat – althans later – de Siercxma’s het jus patronatus van dit leen hebben lijkt ons het geschil betrekking te hebben op het sacristieleen.

1546 - 1568

Frederik Adriaansz.

komt voor het eerst als vicarius alhier voor op 10 december 1546.⁸⁶¹ Op 18 juni 1548 gelast het Hof hem zijn concubine weg te zenden.⁸⁶² Op 12 augustus 1564 tekent hij de afwijzende reactie op de oprichting van het bisdom Leeuwarden.⁸⁶³ Op 13 oktober 1565 heet hij ‘van der Gouda’.⁸⁶⁴ Als vicarius alhier komt hij nog voor 31 januari 1568.⁸⁶⁵ In 1573 wordt hij als bezitter in 1563 van de Barbaraprebende genoemd.⁸⁶⁶ Zijn ‘weduwe’ Aeff Andries wordt 14 februari 1571 vermeld.⁸⁶⁷

In 1572 is er blijkbaar een probleem over de gerechtigdheid tot het leen; 29 maart 1572 gaf Jacob Roussel, raadsheer in het Hof, een akte van ‘maintenu’ af waarbij de drie broers Sierxma gehandhaafd worden in het bezit van het leen.⁸⁶⁸ Het betreft Bernardus, Allardus en Doedo Sierxma, die op 16 april 1573 als collatoren van de Barbaraprebende voorkomen.⁸⁶⁹

⁸⁵³ Hof nr. 16481, 586.

⁸⁵⁴ Hof nr. 16481, 429.

⁸⁵⁵ Zijlstra nr. 9275.

⁸⁵⁶ Hof nr. 16800, 445.

⁸⁵⁷ RvdA 1540, 28; vgl. Schroor, ‘Klokslag’, 76 n. 31.

⁸⁵⁸ BB I, 62, 65.

⁸⁵⁹ Arch. SAG nr. 149 reg. 152.

⁸⁶⁰ Hof nr. 16689, 393.

⁸⁶¹ HCL, RA nr. EE 1, 33.

⁸⁶² Hof nr. 96, 135v.

⁸⁶³ Aud. nr. 1678.3, 1-9, i.h.b. 4.

⁸⁶⁴ HCL, RA nr. N 1, 160.

⁸⁶⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 163.

⁸⁶⁶ Hof nr. 16801, 164.

⁸⁶⁷ Hof nr. 16694, 276.

⁸⁶⁸ HCL, RA nr. Y 18, 14.

⁸⁶⁹ Hof nr. 16801, 163-165.

1573 - 1579

Johannes Nicolai de Breda

was een zoon van mr. Claes van Breda te Leeuwarden en wordt als prebendaat genoemd op 16 april 1573.⁸⁷⁰ Kort daarna stellen Peter van Cammingha, Epe van Herema namens zijn vrouw, de kerkvoogden en de gemeente het *jus electionis* te hebben van alle beneficia te Nijehove en dus ook van dit leen.⁸⁷¹ Op 12 juli 1578 echter verklaren de pastoor en de ingezetenen van Nijehove dat de Sierxma's het Barbaraleen toekomt.⁸⁷² Blijkbaar wilden zij het leen in die tijd aan de zoon van één hunner geven. Althans, uit 1578 en d.d. 29 augustus 1578 dateren (niet overgeleverde) brieven van collatie op de zoon van Bernardus Sierxma.⁸⁷³ Placet daarop werd 10 oktober 1579 gegeven.⁸⁷⁴ Vermeld wordt een relaas met de uitspraak van de resignatie door Jan Breda d.d. 27 juli 1579 met aansluitend compromis d.d. 30 juli 1579.⁸⁷⁵ De akte van restitutie van het leen was gedateerd 8 oktober 1579; een andere copie daarvan heeft als datum van appointement door het Hof 5 september 1575;⁸⁷⁶ laatstgenoemde datum kan niet juist zijn. In 1580/1 ontvangt mr. Claes van Breda namens zijn zoon als prebendaat van het Barbaraleen nog 25 st. stedepacht wegens het Witte Nonnenklooster.⁸⁷⁷

1578/9 - 1581

Jan Bernardi Sierxma

De brieven van collatie op de zoon van Bernardus Sierxma zijn gedateerd 1578 en 29 augustus 1579.⁸⁷⁸ Het placet werd 10 oktober 1579 gegeven.⁸⁷⁹ Op 18 oktober 1579 werd de bastaardzoon van Bernardus Sierxma in het bezit van de Barbaraprebende gesteld.⁸⁸⁰ Hij ontvangt de per mei 1581 verschenen stedepacht van het Wittenonnenklooster⁸⁸¹ en komt ook 8 mei 1581 als bezitter van dit leen voor.⁸⁸²

In 1597 heet Tjepke Tjaarts, kleinzoon van Doede Sierxma, beneficiant van het leen.⁸⁸³

In 1617 stelt Otto Hobma op Groot Jarla in Dongeradeel dat zijn grootvader Doede Sierxma hem bij testament het jus patronatus van het beneficium te Nijehove, geheten Bontepapenleen, zoals Doede dat had geërfd van zijn ouders resp. op hem was overgegaan door repudiatie van de erfgenamen van zijn broers. Het testament was van 17 januari 1610 en stelde tot erfgenaam in Otto Tjaarts, zoon van de natuurlijke dochter van de erflater. In 1617 blijkt Maycke Sierxma, dochter van Allard en gehuwd met Tialcke van Sickinga, het leen aan zich getrokken te hebben. Het Hof behandelde deze zaak op 11 maart 1617.⁸⁸⁴

⁸⁷⁰ Hof nr. 16801, 163-165; 1573 ook Arch. RBG nr. 57, 129.

⁸⁷¹ Hof nr. 16801, 164.

⁸⁷² HCL, RA nr. Y 18, 22.

⁸⁷³ HCL, RA nr. Y 18, 19.

⁸⁷⁴ HCL, RA nr. Y 18, 15.

⁸⁷⁵ HCL, RA nr. Y 18, 13.

⁸⁷⁶ HCL, RA nr. Y 18, 13.

⁸⁷⁷ HCL, O.A. nr. M 381, 119v. Dezelfde uitkering wordt reeds in 1543 onder de inkomsten van de vicarius genoemd, BB I, 66.

⁸⁷⁸ HCL, RA nr. Y 18, 19, 23.

⁸⁷⁹ HCL, RA nr. Y 18, 19.

⁸⁸⁰ HCL, RA nr. Y 18, 12. Sierksma, 'Sierksma', 409-410, noemt hem niet als bastaard; gezien zijn latere loopbaan en de familie van zijn vrouw lijkt hij dat ook niet geweest te zijn.

⁸⁸¹ HCL, O.A. nr. M 381, 124.

⁸⁸² Arch. RBG nr. 58. Sierksma, 'Sierksma', 404 (cit. Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen*, II 314) geeft aan dat Rembertus Sierxma in 1581 op dit leen studeerde maar Van Apeldoorn geeft geen naam voor de zoon van Bernardus Sierxma. Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen*, II 314 n.6 ziet de prebende overigens als een leen naast de pastorie, vicarie en het sacristieleen en heeft dus niet gezien dat vicarie en prebende voor hetzelfde leen staan.

⁸⁸³ Tresoar, Hs. FG nr. 726.

Op 2 februari 1630 wordt de eis van Otto Hobma, zoon van Tjaart Tjabbes, tot overgave van het Bontepapenleen toegewezen; deze had de Sickinga's gedaagd. Eiser wordt als erfgenaam van Doede Sierxma erkend.⁸⁸⁵

De verdere geschiedenis van het leen is niet gevolgd.

Sacristieleen

Dit leen waarvan het patrocinium onbekend is zal in 1476 reeds hebben bestaan indien wij in de dan genoemde heer Gerrit, priester alhier,⁸⁸⁶ de sacrista mogen zien.

1476 - 1513

Gerrit

wordt in 1476 met de pastoor en heer Otta genoemd.⁸⁸⁷ Laatstgenoemde kan de vicarius zijn geweest en Gerrit dan de sacrista. Heer Gerrit alhier komt 1502 of 1503 voor.⁸⁸⁸ Als landheer wordt hij in 1511,⁸⁸⁹ als sacrista op 24 mei 1513⁸⁹⁰ nog vermeld. In 1511 staat hij te boek voor 6½ pm. te Bilgaard dat met ander land van de drie priesters te Nijehove verhuurd is aan Reyn Dirks.⁸⁹¹ Dit land wordt in 1540 geboekt op de naam van Willem Dirks.⁸⁹²

ca 1522 – 1543

Willem Dirks

Heer Willem te Nijehove staat ca 1522 en 1529 te boek als landheer met Meynert Reyners als gebruiker⁸⁹³; in 1526 worden voor deze als landheer de drie priesters van Nijehove opgegeven,⁸⁹⁴ terwijl in 1540 Peye Meynerts weduwe te boek staat voor land van de drie priesters en 6½ pm. van Willem Dirks.⁸⁹⁵ Deze moet dan dus ca 1522 sacrista zijn geweest. Land, ca 1522 in gebruik bij Willem te Wylaerd⁸⁹⁶ met heer Willem te Nijehove als landheer kan hetzelfde zijn als 4 pm. te Wylaerd onder Camminghaburen, in 1543 opgegeven als te behoren tot het land van het sacristieleen.⁸⁹⁷ Als sacrista komt hij op 18 december 1531⁸⁹⁸ en in 1543⁸⁹⁹ nog voor.

Mogelijk is hij dezelfde als Willem, tot ca 1522 bekend als vicarius alhier.

1544

Meinardus Nannonis

komt 16 augustus 1544 als sacrista voor.⁹⁰⁰ Vanaf 1555 (mogelijk 1548/9) is hij bekend als pastoor te Oosterwierum*: in 1548 wordt hij broeder van het Zoete Naam

⁸⁸⁴ HCL, Arch. Bestuurders van het Sint Annaleen te Oldehove en het Bontepape- of Sierxmaleen te Leeuwarden, ongeinventariseerd. Het sententieboek uit 1617 bleef niet bewaard; in Hof nr. 16712 wordt op de aangegeven datum hierover niets vermeld.

⁸⁸⁵ Hof nr. 16499, 290-295.

⁸⁸⁶ FT, nr. 37.

⁸⁸⁷ FT, nr. 37.

⁸⁸⁸ OFO III, nr. 32, 74.

⁸⁸⁹ RvdA I, 78.

⁸⁹⁰ OFO IV, nr. 220.

⁸⁹¹ RvdA I, 78.

⁸⁹² RvdA 1540, 26.

⁸⁹³ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 3, 8, 29.

⁸⁹⁴ Schroor, Faner en Nijboer, *Fontes*, 16.

⁸⁹⁵ RvdA 1540, 26. De landerijen zijn niet te traceren in 1543, BB I, 66.

⁸⁹⁶ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 7, 9.

⁸⁹⁷ BB I, 66.

⁸⁹⁸ Arch. Dominicanen, Gent nr. 2688.

⁸⁹⁹ BB I, 66.

⁹⁰⁰ Arch. Dominicanen, Gent nr. 2697.

Jezusgilde te Leeuwarden, in 1549 is hij, pastoor (geen plaats) genoemd, onder de gildebroeders.⁹⁰¹

1544/5

vacant

Op 17 juli 1545 spreekt het Hof in het geschil tussen de gemeente te Nijehove ener- en mr. Jan Buyger en de procureur-generaal namens de keizer anderzijds uit dat Buyger het recht ontzegd wordt iemand op de prebende te presenteren omdat dit recht de gemeente toekomt. De procureur-generaal mag echter iemand presenteren omdat dit leen het eerste in 1544 in Oostergo vrijgevallen leen is in welk geval de keizer bij overeenkomst het presentatierecht is toegestaan.⁹⁰² Bedoeld zal zijn het boekjaar 1544/1545 dat in oktober 1544 begon. Waarop Buyger zijn pretentie stoelde is niet bekend. Mogelijk had zijn vader Jacob van Wieringen een relatie met de Sierxma's: in 1511 hebben hij en de erven van Allert Doedes 6 pm. te Bilgaard.⁹⁰³ Omdat de gemeente door het Hof als gerechtigde wordt beschouwd lijkt het ons hier om het sacristieleen en niet de (Barbara)prebende te gaan.

- † 1550

Wybrant

overleed als prebendaat alhier 11 maart 1550⁹⁰⁴ waarop

1550 - 1561

Claes Laesz.

tot dan vicarius te Dongjum* op 9 mei 1550 het placet op zijn benoeming op de prebende kreeg.⁹⁰⁵ Op 17 maart 1556 benoemt Claes Claesz.(!), vicarius en sacrista alhier, zijn zuster Beyts die hem lange jaren verzorgd heeft tot enige erfgename. Voorts legateert hij geld of goederen aan zijn zusters Bauck en Hylck en aan Laes en Tyam, kinderen van Bauck.⁹⁰⁶ Als prebendaat te Nijehove komt hij 28 september 1559 nog voor,⁹⁰⁷ als priester te Nijehove in 1561.⁹⁰⁸ Omdat van Frederik Adriaans vaststaat dat deze in deze jaren de Barbaraprebende bezat moet Claes tot het sacristieleen gerekend worden: hij wordt in 1556 ook als sacrista aangeduid.

Kapel van het Sint Anthonygasthuis

In deze parochie lag het Sint Anthonygasthuis dat voor het eerst in 1425 genoemd wordt.⁹⁰⁹ Aan het gasthuis was een kapel verbonden die reeds in 1430 bestond.⁹¹⁰ Dit gebouw is uiteindelijk in 1877 geheel verdwenen.⁹¹¹ Deze kapel had een eigen priester. De zielzorg berustte echter bij de pastoor te Nijehove die althans in 1561 een priester uit de Oldehove als zijn kapelaan liet optreden bij begrafenissen van gasthuisbewoners en die daarvoor door het gasthuis werd betaald.⁹¹² Daarnaast had het gasthuis een prebende in de Oldehove waarover vrijwel niets bekend is. Vóór 1546 werd deze prebende verenigd met het heer Holkenleen dat ter collatie van de van Burmania's stond.⁹¹³ Het leen

⁹⁰¹ Arch. Van Sminia nr. 2097a.

⁹⁰² Hof nr. 16689, 393.

⁹⁰³ RvdA I, 78. In 1540 wordt voor de opgave in 1511 alleen aan Albert (!) Doedes' erfgenamen gerefereerd, RvdA 1540, 26

⁹⁰⁴ RR nr. 49, 13.

⁹⁰⁵ RR nr. 49, 13.

⁹⁰⁶ *Protocol Cleuting*, 82.

⁹⁰⁷ *Protocol Cleuting*, 134.

⁹⁰⁸ Arch. SAG nr. 920, 35v.

⁹⁰⁹ Visscher, *St. Anthonij-gasthuis*, 9.

⁹¹⁰ OFO I, nr. 50 (jaartal niet 1530 zoals Visser, *St. Anthonij-gasthuis*, 12).

⁹¹¹ Visscher, *St. Anthonij-gasthuis*, 14.

⁹¹² Arch. SAG, nr. 520, 130v.

⁹¹³ Arch. SAG nr. 886 reg. 108, 1546: beroep van een nieuwe prebendaat op het samengevoegde leen.

van de kapel moet dus onderscheiden worden van het Anthonygasthuisleen in de Oldehove. Het eerstgenoemde leen lijkt een stichting van de Minnema's geweest te zijn. Op 12 juli 1511 ruilen de pastoors van de Oldehove en de kalende en Frans Minnema en recht en raad in Leeuwarden namens de prebende in het Anthonygasthuis, die heer Holke bedient, een rente met Frits van Grumbach.⁹¹⁴ In 1587 wordt gerefereerd aan een geschil in 1541 tussen Frans Minnema (de jonge) en de stad Leeuwarden over het jus patronatus van de prebende van de gasthuiskapel. Toen is uitgesproken dat het volle jus patronatus van het gasthuis aan de Minnema's toebehoorde; de stad renuncieerde 7 september 1541 van haar rechten.⁹¹⁵ Het leen komt dan ook later (1584) wel als Frans Minnemaleen voor.⁹¹⁶

1476 - 1480	Peter komt als priester in het in het gasthuis – i.c. wel het Anthonygasthuis – voor 10 december 1476⁹¹⁷, 12 februari 1480⁹¹⁸ en in een tussen 1474 en 1488 te dateren stuk.⁹¹⁹ Het is niet onmogelijk dat hij dezelfde is als de vanaf 1483 genoemde Petrus Bernardi.
vóór 1483	Albert overleed vóór 1 oktober 1483; hij wordt dan eertijds 'pronda-prester' in het gasthuis genoemd. De executeurs van 'zalige her Albert leens wegena' kopen dan van de priester en de voogden van het gasthuis een rente (m.a.w. laatstgenoemden lenen geld).⁹²⁰ Wanneer Albert priester was in het gasthuis is niet bekend, mogelijk reeds vóór de voorgaande?
1483 - 1493	Peter Baerndz./Petrus Bernardi komt voor het eerst als prebendepriester in het Anthonygasthuis voor in 1483⁹²¹ en laatstelijk als prebendaat van de Antoniuskapel in 1493.⁹²² Vanaf 1497 is hij bekend als vicarius van de Oldehove*.

⁹¹⁴ Arch. SAG nr. 35 reg. 108.

⁹¹⁵ Arch. SAG nr. 892. Visscher, St. Anthonij-gasthuis, 30 n. 1 concludeerde hieruit dat Frans Minnema (de jonge) de stichter van het leen was maar dat is onjuist; het blijkt ook niet uit het stuk.

⁹¹⁶ Arch. SAG nr. 892.

⁹¹⁷ FT, nr. 37.

⁹¹⁸ Ft, nr. 41.

⁹¹⁹ FT, nr. 51.

⁹²⁰ OFO I, nr. 329.

⁹²¹ OFO I, nr. 427.

⁹²² OFO I, nr. 427.

- z.j.e.d. **Johannes**
In 1511 is sprake van een stede in het Minnemaëspel van heer Johannes in het gasthuis.⁹²³ Waarschijnlijk is het een oude aanduiding (tenzij de priester van de kapel van het Jacobsgasthuis is bedoeld).
- 1511 - ca 1530 **Willem**
In 1511 is sprake van heer Willems leen in het gasthuis⁹²⁴ en staat 3 pm. land in het Nijland op naam van Willem, gasthuispriester; gebruiker is Dirk Reyners.⁹²⁵
Dezelfde combinatie van namen van landheer en gebruiker komt ook voor ca 1522,⁹²⁶ ca 1528⁹²⁷ en ca 1530.⁹²⁸
Hij moet worden onderscheiden van Willem, van 1511/2 tot ca 1522 bekend als vicarius te Nijehove en mogelijk dezelfde als Willem Gerrits, vanaf ca 1522 tot 1543 bekend als sacrista te Nijehove.
- 1540 **? Frans Ewoltsz.**
In 1540 staat als landheer van bovenvermelde 3 pm. te boek Frans Ewoltsz., die niet als geestelijke wordt aangeduid,⁹²⁹ mogelijk clericus?
- 1541 **Otto Wilhelmi**
Na diens resignatie wordt 15 december 1541 de vicarie in de Anthoniuskapel *jure devoluto* verleend aan
- 1541 - 1580 **Simon Joannis Spannenburger**
De verlening *jure devoluto*⁹³⁰ (dus door de bisschop) houdt mogelijk verband met het in dat jaar lopende geschil tussen Frans Minnema en de stad over het jus patronatus van het gasthuis (en de daarbij behorende kapel). Op 2 maart 1542 wordt een instrument inzake pauselijke dispensatie wegens een gebrek aan de rechterhand voor hem afgegeven.⁹³¹ In 1543 staan de bovenvermelde 3 pm. land in het Nijland onder de eigendommen van de prebende in het Anthonygasthuis die Simon bedient.⁹³² Hij was als afkomstig van Leeuwarden 17 juli 1536 als student te Leuven ingeschreven.⁹³³
Hij komt meermalen voor als prebendaat of bedienaar van het Anthonygasthuis en bezat het leen tot de Reformatie.⁹³⁴ Op 19 september 1584 is sprake van wijlen Symon Spannenburger, prebendaat geweest van het Frans Minnemaleen, en zijn zoon Hans, legitimus tutor van zijn kinderen bij wijlen Henricktyen Jansdr., welke kinderen bij testament door Simon als zijn erfgenamen waren aangewezen.⁹³⁵

In 1570 komen Pieter van Cammingha, heer van Ameland, en zijn vrouw Franske Minnema voor als

⁹²³ RvdA I, 17.

⁹²⁴ RvdA I, 80.

⁹²⁵ RvdA I, 82 (zonder aanduiding van zijn functie) jo. RvdA 1540, 38: bij referte aan 1511: Willem, gasthuispriester.

⁹²⁶ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 2, 7.

⁹²⁷ Met Mr. Dodo: Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 23.

⁹²⁸ Met dezelfde: Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 23.

⁹²⁹ RvdA 1540, 38.

⁹³⁰ ABU nr. 538-2, 60v.

⁹³¹ ABU nr. 538-2, 65.

⁹³² BB I, 68.

⁹³³ Zijlstra nr. 9085.

⁹³⁴ HCL, O.A. nr. M 381, 94.

⁹³⁵ Arch. SAG nr. 891; vgl. Hof nr. 16701, 136 (1585).

collatoren van het leen.⁹³⁶ Onder verwijzing naar de uitspraak in 1541 volgens welke het volle jus patronatus van het gasthuis aan de Minnema's toebehoorde sluiten Taco van Cammingha als oom en voorstander van de kinderen van Peter van Camminga, alsmede Frouck van Minnema 29 mei 1587 met de voogden van het gasthuis een overeenkomst volgens welke de inkomsten van de prebende van de kapel aan de voogden worden afgestaan die daartegenover desgewenst steeds één door de erven van Cammingha aan te wijzen provenier op kosten van het gasthuis moeten onderhouden.⁹³⁷ Het leen is op deze wijze opgegaan in het gasthuis.

Overige

1520

Jello

Op 12 april 1520 ruilt Tjaart van Burmania met het Anthonygasthuis land, waaronder 3 pm. op het Goutumernijland, grenzende aan 'heer Jello lehen toe Nijehou' resp. aan heer Jello.⁹³⁸ In 1532 is sprake van heer Jello in verband met land te Camminghaburen.⁹³⁹ Wie deze heer Jello is geweest blijkt niet.

⁹³⁶ Arch. SAG nr. 887 reg. 183. Als collator komt Peter van Cammingha ook in 1553 reeds voor, *ibid.*, nr. 885 reg. 137.

⁹³⁷ Arch. SAG nr. 892.

⁹³⁸ OFO II, nr. 294.

⁹³⁹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 44.

LEEWARDEN – HOEK

Patroon: **Catharina**¹

Bijzonderheden: deze parochie is in de 14^e eeuw door de Cammingha's gesticht als dochter van Leeuwarden-Nijehove; het kerkengoed van Nijehove en Hoek grenst aan elkaar.² Zo geeft Wytze van Cammingha, heer van Ameland, in zijn testament d.d. 24 oktober 1541 aan dat de kerk door de Cammingha's is gesticht.³ De parochie wordt doorgaans als Camminghaburen aangeduid, zo voor het eerst in 1440.⁴ Later komt de naam Hoek in gebruik.⁵ In 1499 is sprake van legaten aan de patrones Catharina (dus de parochiekerk) en de kapel te Camminghaburen en voor onderhoud aan 'da tzeercke jefsta capella tho Kaminghabuer'.⁶ Met de kapel zal bedoeld zijn de kapel op het huis der Cammingha's (zie hierna). In augustus 1567 sluiten Peter van Cammingha, heer van Ameland, en Renick van Cammingha een overeenkomst waarbij o.m. de keuze van een pastoor te Hoek wordt geregeld: Peter zal twee priesters, Renick één aan de gemeente voorstellen⁷, die blijkbaar uit de voorgestelden de keuze maakt. Een vicarius wordt hier voor het eerst genoemd in 1458.⁸ Daarnaast is in 1499 sprake van 'Graetthia lien jeffsta pronde'.⁹ De naam kan ontleend zijn aan Grathie Camminga die in 1476 testeerde.¹⁰ In 1533 is sprake van 'Watthye Deeckemaleen' dat door Wytze van Cammingha in 1533 begrepen wordt onder het 'forndeel van Cambuur' dat door Wytze wordt gelegateerd aan zijn jongste zoon Renick.¹¹ De naamgever ervan zal geweest zijn Watze Cammingha, zoon van Sjouck Camminga uit haar eerste huwelijk met Witze Watzes Dekema; zij hertrouwde met Rienck Eminga wiens kinderen ook de naam Cammingha aannamen.¹² In 1543 heet het een vrijleen, genaamd Wattie Cammingaleen, waarvan Rynts, weduwe van Wytze, opgave doet.¹³ Dit leen zal bedoeld met het beneficie in de kerk alhier dat met een beneficie in de Oldehove* (welk is niet bekend) in het bezit is van de 'kinderen van Cambuur',¹⁴ d.w.z. de kinderen van Wytze Cammingha. Op 16 november 1531 wordt een instrument uitgevaardigd over de overbrenging van twee prebendes uit de Oldehove naar het huis Eminga of Camminga,¹⁵ d.w.z. het huis op Camminghaburen of Cambuur (de vader van Wytze van Cammingha was Rienck Eminga). Bij de Camminghaburg was een kapel met een kapelaan.¹⁶ Noomen wijst er op dat deze laatste kerkelijke stichting van de Cammingha's geen

¹ Verhoeven, 90.

² Noomen, 'Leeuwarden', 74 en aldaar n. 95.

³ FT, nr. 171.

⁴ FT, nr. 11.

⁵ Aldus bv. 17 augustus 1566: HCL, RA O 3c, 50.

⁶ FT, nr. 57.

⁷ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 949.

⁸ Meijer, 'Jacopijnenklooster', 171-174 (cit. Arch. Nederlands Provinciaalarchief der Dominicanen, Nijmegen).

⁹ Ft, nr. 57.

¹⁰ FT, nr. 37. Voor haar (en haar familierelaties) Noomen, 'Cammingha', 61 en 76.

¹¹ Hof nr. 8496 nr. 108. Het codicil d.d. 20 november 1533 is niet opgenomen in FT. Het testament van Wytze en zijn vrouw Rynts d.d. 24 oktober 1533 bevat hierover geen mededelingen.

¹² Deze werd als Wolterus Camminga te Orléans in 1505 ingeschreven en overleed aldaar: Zijlstra nr. 9926. Vgl. Noomen, 'Cammingha', 77. BB I, 75 noemt hem ook Wattie Dekema alias Camminga.

¹³ BB I, 75.

¹⁴ GPCV II, 731.

¹⁵ ABU nr. 538-1, 21, geen gedetailleerde inhoud bekend.

¹⁶ BB I, 75.

stedelijk karakter meer droeg. De kapel was weliswaar gedoteerd met land maar ontwikkelde zich niet tot een zelfstandige stichting ten opzichte van het familievermogen.¹⁷

Pastorie

- 1440 **Hynrick**¹⁸
- 1459 **Otta**¹⁹
- 1473 - 1494 **Menno/Meinardus Johannis**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1473²⁰ en is hier nog in 1494.²¹
- 1511 - 1541 **Dytzyo Feyckonis/Feytzema**
wordt als pastoor alhier voor het eerst vermeld in 1511²² en voor het laatst 25 oktober 1541.²³
- 1543 - 1554 **Frans Rembartsz./Rembolt**
In 1543 wordt Frans voor het eerst als pastoor alhier genoemd.²⁴ Vervolgens komt hij voor op 8 augustus 1548.²⁵ Als Frans Rembolt wordt hij 17 september 1550 vermeld²⁶, als Frans Rembartsz. 18 augustus 1554.²⁷ De geestelijke commissarissen Lethmatius en Sonnius melden in 1554 vernomen te hebben dat de pastoor alhier (zijn naam wordt niet genoemd) verkeerde boeken heeft. Zij adviseren de procureur-generaal, omdat het belastende materiaal is verdwenen, te zijner tijd eens een inval te doen. Daarover wordt niets meer vernomen.²⁸
Hij had kinderen waarover destijds mr. Harmen Niehof, vader van Johannes Niehof (derde pastoor van de Oldehove), momber was.²⁹
- 1559 - 1561 **Mr. Jacob Arents Sartor**
komt als pastoor alhier voor 20 juni 1559³⁰ en 26 december 1561.³¹ In 1543 is een Jacob Arents vicarius te Engelum*. Na 1564 wordt hij pastoor te Marssum* vanwaar hij begin 1567 moest vertrekken. Een gelijknamige Jacob Arents is van 1558 tot 1561 bekend als pastoor te Lekkum*.
- 1565 - 1567 **Douwe Jouckesz./Dominicus Julius**
eerder vicarius alhier, wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld 7 september 1565³² 32. Hij ging over tot de Hervorming (evenals de vicarius) en werd daarom in

¹⁷ Noomen, 'Leeuwarden', 74.

¹⁸ FT, nr. 11.

¹⁹ OFO I, nr. 155.

²⁰ OFO I, 242. Het patroniem Johannis volgens het zegelrandschrift, zie FT, 467 (1476).

²¹ OFO IV, nr. 104.

²² RvdA I, 83. Het patroniem Feickonis volgens Arch. Varia Staten nr. 73-111 (1533).

²³ FT, nr. 171.

²⁴ BB I, 66.

²⁵ St. Marie nr. 2761, 66v.

²⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 883.

²⁷ *Protocol Cleuting*, 20.

²⁸ Hensen, 'Inquisitie-Reis', 244 (cit. Aud. (oud) nr. 1177, 327vlg.).

²⁹ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 53, 16 september 1573.

³⁰ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1045.

³¹ Arch. Liauckamastate nr. 145; Arch. Camminga nr. 37.

januari 1567 verbannen; met gelijkgezinden verliet hij 11 januari 1567 de stad.³³ Hij ging naar Emden en werd daar op 18 september 1568 tot visitator (ziekenbezoeker) aangesteld. Hij trad tevens als notarius op en overleed aldaar in 1598. Hij komt daar voor als Dominicus Julius Tzercknerius.³⁴ Op 10 april 1568 compareert Hendrik Annes, gehuwd met Wyck Jouckesdr., zuster van Douwe Jouckesz. die oplast van de overheid had moeten vertrekken.³⁵

vóór 1573

Ryurdt Berentz.

eertijds pastoor alhier, houdt zich volgens een bericht d.d. 28 januari 1573 met andere Leeuwarder uitgewekenen te Emden op.³⁶

1573 - 1575

Joannes Petri

Op 13 juli 1573 wordt een ongenoemd persoon als pastoor alhier geïnstitueerd.³⁷ Het zal daarbij gaan om Joannes Petri, eerder vicarius alhier, die in 1574³⁸ en 15 september 1575³⁹ als pastoor alhier voorkomt.

1578 - 1580

Petrus Henrici

tot 1575 bekend als pastoor te Oldelamer*, komt 21 juni 1578 voor het eerst voor als pastoor alhier.⁴⁰ Hij ging niet tot de Hervorming over maar bleef blijkbaar hier wel wonen en ontving in 1581-1583 een pensie van 70 goudgl.⁴¹ Op 17 februari 1593 scheidt Peter Jans te Goutum met mr. Jacob Petri, chirurgijn te Dokkum, de nalatenschap van Peter's moeder Trin Jans, gewezen huisvrouw van Petrus Henrici, destijds pastoor alhier.⁴²

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1458 aangetroffen.⁴³ De 'jonger priester' wordt naamloos vermeld in 1476.⁴⁴ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1458

Henricus Fabri⁴⁵

1480 - 1483

Lollo

komt voor het eerst als vicarius voor in 1480,⁴⁶ verder in 1482⁴⁷ en laatstelijk in 1483.⁴⁸ Hij overleed vóór 1497.⁴⁹

³² HCL, RA nr. Y 3, 390.

³³ Aud. nr. 293, 23, 33.

³⁴ Harkenroht, 'Naamlijst', 71 en 'Aenmerkingen', 584-585.

³⁵ HCL, RA nr. O 3c, 154.

³⁶ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 44; vgl. Hellinga, 'Aysma', 95.

³⁷ St. Jan nr. 1168.

³⁸ Van Burmania S, 8.

³⁹ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nrs. 952 en 953.

⁴⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 30.

⁴¹ HCL, O.A. nr. 381, 170; nr. M 382, 122v; nr. M 383, 121v. Over volgende jaren bleven geen rekeningen bewaard.

⁴² HCL, RA nr. X 1, 176.

⁴³ Meijer, 'Jacopijnenklooster', 171-174.

⁴⁴ FT, nr. 37.

⁴⁵ Meijer, 'Jacopijnenklooster', 171-174.

⁴⁶ NA, Arch. Nassause Domeinraad 1581-1811 nr. 1806 (in de beschrijving van dit archief door M. van Hoff foutief: Ubelo).

⁴⁷ OFO I, nr. 322; II, nr. 220.

⁴⁸ OFO I, nr. 326.

- 150(4)7 - 1540 **Philippus**
Hij komt voor het eerst voor in 1504, dan zonder functie.⁵⁰ Heer Philippus te Camminghaburen komt voor 28 mei 1507⁵¹ en vanaf 1511⁵² regelmatig als vicarius alhier. Voor het laatst komt hij als zodanig voor in 1540.⁵³ Vries en Oosterhout houden hem zonder twijfel voor de vader van de Doopsgezinde leiders Obbe en Dirk Philips, die ca 1500 en in 1504 te Leeuwarden als zoons van een priester werden geboren.⁵⁴
- 1543 - 1546(56) **Arent**
komt als vicarius alhier voor in 1543⁵⁵ en op 14 april 1546.⁵⁶ Op 6 mei 1556 tsteert A., vicarius alhier, die kort daarop overleed.⁵⁷
Mogelijk is hij dezelfde als de in 1531 in het Hoeksterespel genoemde (zie Overige).
- 1560 - 1562 **Douwe Jouckesz.**
komt hier voor het eerst als vicarius voor in december 1560⁵⁸ en aldus nog 17 februari 1562.⁵⁹ Vanaf 1565 is hij bekend als pastoor alhier.
- 1566 - 1567 **Pieter Jacobs**
is vicarius alhier en gaat in september 1566 tot de Hervorming over.⁶⁰ Hij behoort tot de geestelijken die begin januari 1567 uit Friesland worden verbannen en 11 januari 1567 Leeuwarden verlaten.⁶¹ Verder is over hem niets bekend.⁶²
- (1570 -) 1573 **N.N./Joannes Petri**
Een niet met name genoemde persoon wordt 6 juli 1570 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁶³ Het zal betroffen hebben Joannes Petri die 12 mei 1573 als vicarius alhier genoemd wordt⁶⁴ en kort daarop pastoor alhier werd.
- 157(3)6 - 1580 **N.N./Seerp Syurds/Serapius Suffridi**
Een niet met name genoemde persoon wordt 13 november 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁶⁵ Het zal hier gaan om Serapius Suffridi, als vicarius alhier genoemd 6 december 1576⁶⁶ en als Seerp Syurds als zodanig 17 maart 1578.⁶⁷ In 1580 week hij uit.⁶⁸ In 1584 is hij vicarius in de Martinikerk te Groningen en deken (van het

⁴⁹ OFO I, nr. 425.

⁵⁰ OFO III nr. 32, 67.

⁵¹ Arch. Dominicanen, Gent nr. 11.

⁵² RvdA I, 84, 85

⁵³ RvdA 1540, 46, 49.

⁵⁴ Vries en Oosterhout, *Stedstiele*, 93 aantekening. Voor de beide zoons: NNBW IX, 794-798 waar Ubbo Emmius aangehaald wordt voor de vermelding van een priester als vader.

⁵⁵ BB I, 67.

⁵⁶ Hof nr. 16798, 479.

⁵⁷ PB Hs. 1382, 375v-376.

⁵⁸ Hof nr. 16780, 111.

⁵⁹ Hof nr. 16780, 134-136.

⁶⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 242v.

⁶¹ Aud. nr. 293, 33.

⁶² Harkenroht, 'Naemlijst', 71 en 'Aenmerkingen', 585.

⁶³ St. Jan nr. 1168.

⁶⁴ HCL, RA nr. Y 6, 471.

⁶⁵ St. Jan nr. 1168.

⁶⁶ Arch. RBG nr. 368 reg. 102.

⁶⁷ Hof nr. 16697, 92.

⁶⁸ CE, 331.

kathedraal kapittel of van het oude dekenaat van Groningen, Go en Wolt?).⁶⁹ In 1585 is hij pastoor te Haren (Gr.) en tevens vicarius in het Jufferenconvent ten Broere te Groningen⁷⁰, terwijl hij vanaf 6 juli 1587 bekend is als pastoor en commissarius te Loppersum.⁷¹ In 1594 gaat hij niet tot de Reformatie over. Hij overleed tussen 29 januari 1605⁷² en 4 juni 1605.⁷³ Zijn zoon Johannes Serapius, in 1603 student te Franeker⁷⁴ en in 1608 wonende te Loppersum,⁷⁵ werd in 1614 predikant te Tjerkwerd en Dedgum.⁷⁶ Serapius Suffridi was in 1570 voorzien met een prebende in de Oudmunster- of Salvatorkerk te Utrecht.

Grathieleen/Wattie Dekema of Camminghaleen

Doed Dokema (zich noemende Camminga) testeert in 1499 en maakt o.m. een legaat aan de ‘pronda-prester op Graetthia lien’.⁷⁷ De naam kan ontleend zijn aan Grathie Camminga die in 1476 testeerde en haar moeder Doed Dokema als universeel erfgename benoemde.⁷⁸ Deze had uit een later huwelijk met Hayo Jelmera van Ameland o.m. een dochter Siouck Camminga die eerst gehuwd was met Wytze Watzes Dekema en daarna met Rienck Eminga die zich later Camminga noemt en op het huis te Camminghaburen of Cambuur woonde. Uit het eerste huwelijk werd geboren Watze Dekema, naar wie - naar wij aannemen - hetzelfde leen in 1533 ‘Watthye Deeckemaleen’ heet en dan door Wytze van Cammingha (zoon van Siouck Camminga uit haar tweede huwelijk en dus halfbroer van Watze Dekema, die als student overleed) begrepen wordt onder het ‘forndeel van Cambuur’ in zijn testament d.d. 20 december 1533 dat hij nalaat aan zijn jongste zoon Rienck die ook de collatie van dit leen zal hebben. De ontvanger van het ‘forndeel’ mag dit leen verenigen met de kapelanie op het huis te Camminghaburen om aldus een betere gelegenheid te hebben een goede priester te krijgen. Volgens bedoeld testament moet de kapelaan door de eigenaar van het huis worden onderhouden.⁷⁹ In 1543 doet de weduwe van Wytze van Camminga opgave van de (geringe) bezittingen van het ‘Wattye Cammingaleen’ (die aldus ook in 1533 worden vermeld)⁸⁰ waarbij opgemerkt wordt dat wijlen Wytze van Camminga van de bisschop van Utrecht heeft ‘geimpetreert’ dat zijn opvolgers, bezitters van Cammingaburg, het leen op dit huis of elders zouden mogen laten bedienen. Voorts zegt zij dat niet is gebleken van enige fundatie ‘die by Wattie Dekema alias Camminga van t voorsz. leen is gemaect’. Daarnaast wordt opgave gedaan van de bezittingen van de kapelanie. Beide lenen worden dan door dezelfde priester bediend⁸¹ en zijn dus blijkbaar formeel niet met elkaar verenigd. Het patrocinium van dit leen is niet bekend.

1499

Symen

Zijn naam in een toevoeging in de marge bij de vermelding van een legaat aan de priester op dit leen is doorgehaald.⁸² Hij zal dit leen hebben bezeten en mogelijk juist voor het opstellen van het testament zijn vertrokken of overleden.

⁶⁹ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 678 (Charters van den Hove nr. 452 (6 februari 1584), nr. 482 (2 augustus 1584)).

⁷⁰ GA, GAG, RA III a, 13 september 1559.

⁷¹ GA, Arch. Farmsum nr. 662 reg. 557.

⁷² GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 841, in dato.

⁷³ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 841, in dato.

⁷⁴ Zijlstra nr. 30.

⁷⁵ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 844, 5 april 1608.

⁷⁶ Romein, 398.

⁷⁷ FT, nr. 57.

⁷⁸ FT, nr. 37. Het testament bevat echter geen mededeling over het stichten van een leen noch van een legaat aan een reeds bestaand leen.

⁷⁹ Hof nr. 8496 nr. 108 (vgl. noot 11).

⁸⁰ FT, nr. 37.

⁸¹ BB I, 75.

Kapel te Camminghaburen

Van deze kapel is voor het eerst sprake in 1499.⁸³ Voor het overige wordt naar het bovenstaande verwezen.

- 1505 **Franciscus**
kapelaan van Wolterus Cammingha wordt met deze in 1505 te Orléans als student ingeschreven.⁸⁴ Wolterus – in wie Watze (Dekema alias Camminga) mag worden herkend - overleed aldaar.⁸⁵
- 1534 **Fedde**
Heer Fedde te Cambuur wordt 24 februari 1534 als derde op het drietal geplaatst voor het dan vacante Agathaleen te Sneek*.⁸⁶
- 1543 - †1549 **Frans van der Bang(e)ry**
is in 1543 kapelaan op Camminghaburg en bedient dan ook het Watze Cammingaleen.⁸⁷ Frans van der Bang(e)ry, kapelaan op Camminghaburg, overleed 16 december 1549.⁸⁸
- 1555 **Frans Ublesz.**
wordt 13 en 18 januari 1555 als kapelaan op Camminghaburen genoemd.⁸⁹ In 1551-1552 is hij prebendaat te Berlikum*, van 1556 tot 1572 bekend als pastoor te Welsrijp*.

Overige

- 1499 **Cornelius**
In 1499 worden door Doed Dokema bij testament legaten vermaakt aan de pastoor alhier, heer Cornelius en de prebendaat op 'Graetthia lien'.⁹⁰ Cornelius kan de vicarius of de kapelaan op de Camminghaburg zijn geweest.
- 1531 - 1532 **Arent**
In september 1531 is sprake van heer Arents huis en stede in het Hoeksterespel⁹¹, in 1534 van een nog uit zijn huis op de Hoek verschuldigd bedrag.⁹² Mogelijk is hij dezelfde als de vanaf 1543 bekende vicarius maar dit leen kan hij vóór 1540 niet bezeten hebben. Mogelijk bediende hij het Grathieleen.

⁸² FT, nr. 57.

⁸³ FT, nr. 57.

⁸⁴ Zijlstra nr. 9927.

⁸⁵ Zijlstra nr. 9926.

⁸⁶ GA Sneek, O.A. nr. 73, 40.

⁸⁷ BB I, 75.

⁸⁸ Tresoar, Collectie Graftschriften, Leeuwarden, i.v. Jacobijnerkerk.

⁸⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1076.

⁹⁰ FT, nr. 57.

⁹¹ Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 52.

⁹² Schroor, Faber en Nijboer, *Fontes*, 137.

LEGEMEER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk wordt in 1617 nog genoemd maar is ca 1722 een ruïne.¹ In 1543 worden geen patroons- en pastoriegoederen van Legemeer opgegeven.² Na de Reformatie werd de kerk gecombineerd met enkele naburige. Bewaard bleef 'het beneficiale boeck van St Niclaesga Isckenhuijsen ende Legemeer', beginnende in 1593 waarin de goederen van de kerk te Idskenhuiizen* en die van de kerk te Legemeer afzonderlijk worden aangegeven.³
(Nijemeer = mogelijk Idskenhuiizen??)
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1543 **Hette**
priester 'in den Meer' wordt 1543 genoemd met land als buur te Teroele.⁴ Omdat gelijktijdig de pastoor te Nijemeer (= Idskenhuiizen) wordt genoemd moet hij te Legemeer geplaatst worden.
- 1556 **Engel Jeip**
wordt als pastoor genoemd in 1556.⁵ In 1570/1 komt hij voor als pastoor te Dokkum*. Mogelijk is hij dezelfde als Engelbertus Jacobi, in 1552 vicarius te Oldeouwer*.
- 1568 **Hobbe Sipckesz. Smine**
alhier komt 12 mei 1568 voor als voogd en curator over Obbe Heroz. en Anna Herodr., gehuwd met Hayo Sybrsantsz. te Franeker en wordt dan door hen gedéchargeerd.⁶
- vóór 1572-1578 **Lyuwe Lolckez.**
Op 12 juni 1572 is sprake van iemand, transport hebbende van Lyuwe Lolckez., pastoor alhier.⁷ Als zodanig komt hij nog voor in 1578,⁸ terwijl hij als geestelijke in Doniawerstal 17 augustus 1578 voorkomt.⁹

¹ Van der Molen, *Noordererf*, 45.

² BB II, 12

³ Arch. Van Sminia nr. 1924g.

⁴ BB II, 9.

⁵ Van Burmania, 23.

⁶ *Protocol Cleuting*, 225. Een relatie met de van Sminia's is niet gevonden.

⁷ Hof nr. 16695, 41.

⁸ PI, 279.

⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 626.

LEKKUM

Patroon: **Cecilia**¹

Bijzonderheden: Mol schrijft dat er geen directe vermelding is dat Mariëngaarde het patronaatsrecht van de kerk alhier had maar dat het Ceciliapatrocinium duidelijk wijst in de richting van Mariëngaarde's eerste abt Frederik als betrokkene bij de stichting door edelen ervan.² Ook elders rekent hij Lekkum tot de kerken waarvan Mariëngaarde het patronaatsrecht bezat.³

Aan de hand van gegevens over pastoors valt echter van enige betrokkenheid met Mariëngaarde niets te merken.

In het testament van Site Cammingha uit 1451 is sprake van de prebende die haar grootmoeder te Lekkum gesticht had⁴ en is sprake van twee priesters alhier.

Twee niet verifieerbare mededelingen noemen prebendaten uit 1430 en 1449.⁵

Pastorie

1397 **Walteka**⁶

1430 **Thytardus**⁷

1463 **Sybet**⁸

1474 - 1490 **Tiaerdt**
wordt alhier als pastoor genoemd in 1474⁹ en 1490.¹⁰ Rijdsaert heer Tiaardsz. die in 1511 als landeigenaar alhier vermeld wordt zal zijn zoon zijn geweest.¹¹

1499 - 1508 **Albertus Petri**
Hij komt als pastoor alhier voor het eerst voor 22 maart 1499.¹² Hij is tevens deken van Leeuwarden.¹³ Op 13 april 1508 verkoopt hij land in Yelsmagoed te Wanswerd.¹⁴
In 1508 wenste de raad van Leeuwarden hem als opvolger van Johannes Sixtinus als pastoor van de stadspastorie van de Oldehove maar blijkens bericht van 11 juni 1508 van Hans Schenk van Tautenburg aan stadhouder Hendrik van Stolberg zou de stad zich niet verzetten tegen de keuze van de hertog (George van Saksen) op Bernhard Bucho¹⁵, die pastoor was te Wirdum*. Deze werd inderdaad te Leeuwarden

¹ Verhoeven, 90. 'Sancte CeVcilia landen patrona' alhier ook 11 juni 1510 (Arch. Dominicanen Gent i. 2508) en als patrones 13 december 1563 (RA Leeuwarderadeel nr. 206, 2).

² Lamboij en Mol, 87; zie ook Noomen, 'Cammingha', 44-45.

³ Mol, 'Grondslagen', 17.

⁴ FT, nr. 14. Zij is Site Lausma, eerst gehuwd met Peter Camstra, daarna met Peter Cammingha, vgl. Noomen, 'Cammingha', 61, 75.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ OFO I, nr. 7 resp. OFO IV, 1.

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ PB Hs. 1466.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ OFO I, nrs. 378, 383.

¹¹ RvdA I, 87.

¹² OFO I, nr. 440.

¹³ Zo 1501 (OFO II, nr. 196), 1504 (OFO I, nr. 479), 1506 (OFO IV, nr. 155), 1507 (OFO I, nr. 531).

¹⁴ OFO IV, nr. 172.

noemd en Albertus Petri volgde hem blijkbaar te Wirdum op waar hij van 1509 tot 1511 bekend is.

Als afkomstig van Leeuwarden was hij 14 januari 1491 te Leuven als student ingeschreven.¹⁶

1511 - 1512 **Pier/Petrus**

Heer Pier te Lekkum heeft in 1511 land bij het Galileeërklooster te Leeuwarden;¹⁷ Hij moet de pastoor zijn geweest want de bezitter van de vicarie in dat jaar is bekend. Voorts wordt Petrus als pastoor alhier genoemd in 1512.¹⁸

- † 15(1?)3

Mr. Fredericus Foppinga

eerder pastoor te Berlikum*, overleed als pastoor te Lekkum in 15(1?)3¹⁹ (o.i. lijkt 1523 eerder het juiste jaartal). Hij werd begraven te Boxum.²⁰

ca 1527/80

Thijs

Ca 1559/60 verklaart heer Thijs van Wirdum* dat Doecke, vicarius van Leeuwarden-Oldehove, deken werd toen hij, Thijs, te Lekkum stond, nu ca 32 jaren geleden.²¹ Omdat bekend is wie in die periode hier vicarius was, moet hij de pastoor zijn geweest.

1532 - †1558

Pybe Oenthiesz.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 5 juni 1532.²² Hij had een zuster Gelcke.²³ Op 4 oktober 1558 heet hij 'discessus'²⁴ dat hier overleden moet betekenen. Op 3 augustus 1560 dient een zaak tussen Syurt en Aernt Petersz. en Geert Petersdr., kinderen van de zuster van de overleden Pybe Oenthiesz., pastoor alhier, tegen Rints Sipkes, volgens eerstgenoemden concubine van Pybe, waarvan zij verschillende kinderen heeft. Eerstgenoemden bestrijden een legaat dat volgens hen ongeldig is. Volgens Rints gaat het om 28 dlr. verdiend loon. De eis wordt afgewezen.²⁵

1558 - 1561

Jacobus Arnoldi

wordt als opvolger van de voorgaande 4 oktober 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁶ Ca 1559 wordt hij gekozen tot deken van het Noordertrimdeel van Leeuwarderadeel; de bisschoppelijke commissaris Lindanus weigert een commissie op hem af te geven en neemt het dekenaat zelf tot zich waartegen de Staten zich verzetten o.m. omdat hij geen beneficium in het ressort heeft. Daartegenover wordt gesteld dat verschillende commissarissen van Westergo en Oostergo ook seendstoelen bezaten.²⁷ Jacob wordt als pastoor alhier nog genoemd 23 augustus 1561.²⁸

¹⁵ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 279-282.

¹⁶ Zijlstra nr. 8509.

¹⁷ RvdA I, 5.

¹⁸ Verhoeven, Klokken, 98.

¹⁹ Graftschriften IV, 49.

²⁰ Graftschriften IV, 49.

²¹ Collectie Gabbema nr. 111-XXIII.

²² OFO II, nr. 362.

²³ RA Hennaarderadeel nr. 37, 5.

²⁴ Collectie Gabbema nr. 111-X.

²⁵ HCL, RA nr. O 3, 220.

²⁶ Collectie Gabbema nr. 111-X.

²⁷ Collectie Gabbema nrs. 111-XXIII en XXIV.

²⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 112.

In 1543 is een Jacob Arents vicarius te Engelum*. mr. Jacob Arents Sartor komt van 1559 tot 1561 voor als pastoor van Leeuwarden-Hoek* en is dus niet dezelfde als de hier genoemde.

1573 - 1580

Pieter Lyuwez.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 13 juni 1573²⁹ en was in functie tot de Reformatie waartoe hij niet overging. De gemeente kende hem 8 september 1580 een levenslange jaarlijkse uitkering toe van 60 goudgl. omdat hij in zijn ouderdom een goed onderhoud verdiende. Hij had nimmer een concubine gehad.³⁰

Tot maart 1558 was hij prebendaat van het heer Holkenleen te Leeuwarden-Oldehove*. In 1583 werd hij provenier van het Anthonygasthuis.³¹ In 1589 maakte hij zijn testament waarbij hij o.m. bepaalde in de kerk van het gasthuis te willen worden begraven.³²

Ceciliaprebende/vicarie

In 1430 en 1449 worden prebendaten alhier genoemd.³³ Volgens het testament van Site Cammingha uit 1451 had haar grootmoeder hier een prebende gesticht.³⁴ Later is meestal sprake van de vicarie, in 1507 de Ceciliavicarie genoemd.³⁵ De vicarie had dus hetzelfde patrocinium als de kerk.

1430

Henricus³⁶

1449

Hoyto³⁷

- 1507

Henricus

Na diens resignatie presenteerde de Stadhouder tot de Ceciliavicarie

1507 - †1535/6

Wabbo Romkez.

priester.³⁸ Op 31 augustus 1521 wordt een instrument inzake dispensatie (waarvoor is niet aangegeven) voor Wabbodus, prebendaat alhier, uitgevaardigd.³⁹ Hij testeert 22 december 1535⁴⁰ en overleed vóór .. januari 1536 wanneer het convent der tertiariissen te Workum aan de kerk te Lekkum alle aanspraken op goederen van wijlen Wabba Romkaz., in leven vicarius alhier, volgens de wens van de overledene afstaat.⁴¹

1540 - 1543

Jacob Blessinck

wordt 12 augustus 1540 voor het eerst als vicarius alhier genoemd⁴² en is hier nog

²⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 11.

³⁰ Reitsma, 50 (hij noemt hem abusievelijk rector van het Anthonygasthuis; een dergelijke functie bestond niet).

³¹ Arch. SAG nr. 724.

³² Arch. SAG nr. 940.

³³ PB Hs. 1466.

³⁴ FT, nr. 14 (vgl. noot 4).

³⁵ Arch. SAG nr. 122.

³⁶ PB Hs. 1466.

³⁷ PB Hs. 1466.

³⁸ Arch. SAG nr. 122.

³⁹ ABU nr. 232, 15.

⁴⁰ FT, nr. 140.

⁴¹ GA Workum, nr. M 34 reg. 48 (geen dag aangegeven).

⁴² RvdA 1540, 126.

in december 1543.⁴³ In 1550 overleed hij als pastoor te Sybrandahuis*.

- † 1550

Mr. Marten Henrici

overleed in 1550.⁴⁴ Hij was tot 1544 pastoor van de stadspastorie van Leeuwarden-Oldehove*.

1550 - 1567

Michiel Andriesz.

onlangs priester geworden, ontving 29 juli 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁴⁵ Op 12 augustus 1564 heet hij vicarius of prebendaat en is sprake van de vicarie- of prebendelanden⁴⁶ (waaruit blijkt dat met prebende en vicarie hetzelfde leen alhier werd aangeduid). Volgens uitspraak van het Hof d.d. 22 maart 1565 moet hij ouder gewoonte klok luiden en de kerk schoonhouden; ook moet hij zijn concubine wegzenden.⁴⁷ In september 1566 is sprake van een klacht over de vicarius alhier die zich als een 'wereldlijk' man gedraagt.⁴⁸ Op 13 maart 1567 wordt hij door het Hof verbannen; hij had niettegenstaande hij van zijn beneficie vervallen was verklaard te Lekkum 'int swart' gepreekt.⁴⁹ Hij ging naar Emden, was daar in 1570 nog, stond in 1571 te Vlissingen, 1572 te 's Gravenhage, 1573 te Heenvliet, 1574 tot 1576 te Dirksland, ging daarna wellicht weer naar Oostfriesland, stond 1580-1581 te Zevenhuizen bij Rotterdam, werd daar afgezet, is vóór 1581 wellicht enige tijd te Leeuwarden geweest, zal met hulp van de overheid in 1581 te Amersfoort komen maar komt terecht te Woubrugge, waar hij in 1582/3 is, is misschien in 1585 weer te Leeuwarden, gaat dan weer naar Oostfriesland, staat vanaf 1586 te Westerhusen en overlijdt daar 10 april 1593.⁵⁰

Hij was een zoon van Adriaan Michiels, substituut-grietman en dijkgraaf, en Rinske Lieuwes en werd 16 april 1568 te Heidelberg als student ingeschreven.⁵¹

1568 - 1571(4?) **Johannes Roelofs**

is hier in 1568 vicarius⁵², wordt zonder functie alhier genoemd 15 januari 1569,⁵³ als vicarius 7 september 1570⁵⁴ en 26 maart 1571.⁵⁵ Zonder functie en plaats komt hij 23 januari 1574 nog voor.⁵⁶

- 1580

Jacob Malle

Op 8 september 1580 verklaren kerkvoogden, dorpsrechter en gemeenslieden dat Reenck Cammingha dit en volgend jaar de vicarie zal hebben mits betalende aan de armen 40 goudgl., omdat nadat Jacob Malle, de zoon van de bottelier van de Robles bezitter van de vicarie is geweest, Cammingha deze nu vrij heeft gemaakt en hij

⁴³ BB I, 89-90.

⁴⁴ RR nr. 49, 19.

⁴⁵ RR nr. 49, 19.

⁴⁶ *Protocol Cleuting*, 174-175.

⁴⁷ Hof nr. 16692, 625.

⁴⁸ Aud. nr. 292, 170.

⁴⁹ Hof nr. 7490, 110.

⁵⁰ Kalma, 'Unrest', 297-299. Overigens was Adriaans niet de laatste Lekkumer vicarius.

⁵¹ Zijlstra nr. 2492 die hem Vicemius noemt.

⁵² Van Burmania, 23.

⁵³ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 49.

⁵⁴ Hof nr. 16694, 192.

⁵⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 204.

⁵⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 106.

daarvoor kosten heeft gemaakt.⁵⁷ Jacob Malle zal dan zijn bedoeld met de vicarius die naamloos 31 januari 1579 voorkomt.⁵⁸

⁵⁷ Reitsma, 50.

⁵⁸ PI, 175.

LEMMER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in 1544 wordt voor het eerst een vicarius genoemd.¹ De in 1578 vermelde prebende² zal hetzelfde leen zijn.

Pastorie

1382 **Thomas**³

?1421 ? **Florens**
Volgens een oud kroniekje werd 21 november 1421 het Blokhuis te Lemmer veroverd 'ende Her Florens werdt daed slayn'.⁴ Niet blijkt of hij geestelijke of ridder was; het kroniekje vermeldt overigens alleen 'wereldlijke' gebeurtenissen. Reitsma noemde hem 'priester vermoedelijk hier'.⁵

1483 **Nicolaas**⁶

1521 **Ecko Jouckama**
pastoor alhier, ontvangt in 1521 commissie als deken van Oudemirdum.⁷ Als deken komt hij voor 20 april 1521⁸ en 23 oktober 1521.⁹

1529 **Wybrandus Reyneri**
van Stellingwerf, pastoor alhier, ontvangt 7 augustus 1529 commissie als commissaris van Oostergo.¹⁰

1544 **Pieter**¹¹

1551 - 1564 **Johannes Nolles**
wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld in mei 1551.¹² Als afkomstig van Oosterzee en pastoor alhier komt hij voor 25 juni 1556.¹³ Johannes, pastoor alhier, wordt vermeld 16 oktober 1564.¹⁴
In 1548 resigeneerde hij als derde prebendaat te Oosterzee*.

1563? - 1566/7 **Oege Pietersz.**

¹ BB II, 40.

² St. Jan nr. 1168.

³ TRO F, 73.

⁴ De Haan Hettema, 'Chronykje', 120.

⁵ UB Groningen, Hs. 228a, XIX, 63.

⁶ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 121.

⁷ Oudmunster nr. 30-3, 77v.

⁸ ABU nr. 231, 96.

⁹ ABU nr. 231, 92.

¹⁰ Oudmunster nr. 30-3, 96v.

¹¹ BB II, 40.

¹² ABU nr. 535, 90v-91.

¹³ Hof nr. 96, 238.

¹⁴ Hof nr. 16692, 573.

wordt door van Burmania in 1563 pastoor alhier genoemd¹⁵ (hetgeen gezien de vermelding van de voorgaande in 1564 qua jaartal niet juist kan zijn) en komt 1566/7 als pastoor alhier voor.¹⁶

1571 **Harmen Jacobs**¹⁷

Vicarie/prebende

Het patrocinium is onbekend.

1544 **Folckert**¹⁸

- 1567 **Joannes Meynertsz.**
vicarius alhier, wordt door het Hof bij vonnis van 18 februari 1567 uitgewezen.¹⁹
Over hem is verder niets bekend.²⁰

1573 **N.N.**
werd 28 februari 1573 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²¹

Overige

1498 **Willem Diericksen**
priester alhier, komt 15 en 16 juni 1498 voor;²² niet blijkt of hij de pastoor of de vicarius (indien de vicarie toen al bestond) was.

¹⁵ Van Burmania, 23.

¹⁶ RR nr. 27, 66v.

¹⁷ Van Burmania, 23.

¹⁸ BB II, 40.

¹⁹ Hof nr. 7490, 108.

²⁰ Vgl. Andreae, 'Naamlijst', 18.

²¹ St. Jan nr. 1168.

²² TRO E, 86-87.

LICHTAARD

Patroon: onbekend.¹

Bijzonderheden: Lichtaard is een dochterkerk van Hallum*.² Bij onderzoek bleek dat ten westen van de huidige westgevel nimmer een oudere toren heeft gestaan. De ingebouwde toren is later tot stand gekomen, reeds vrij spoedig na de bouw van de kerk. Sporen van een voorafgaand bouwwerk worden niet vermeld³ maar het bestaan van een kerk alhier in de 13^e eeuw wordt waarschijnlijk geacht.⁴ De vondst van een zegelstempel uit de 12^e eeuw⁵ van een geestelijke kan op een nog ouder bestaan wijzen. Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

?(12^e eeuw) **Ailgerus**

In 1920 werd hier gevonden een zegelstempel van 'Ailgerus sacerdos',⁶ mogelijk de pastoor. Het kan ook verloren zijn door een doortrekkende geestelijke.

1465 **Sytia**⁷

† vóór 1482 **Eynta**.⁸

(1499)1508-1540 **Lyuwe Jelles/Leo Jellonis**

Van Burmania noemt hem 1499 pastoor en notarius publicus.⁹ Als pastoor alhier komt hij voor vanaf 1511¹⁰ maar hij moet hier in ieder geval ten laatste in 1508 al zijn geweest.¹¹ Hij is tevens paltsgraaf van het Lateraanse hof.¹² Als pastoor alhier komt hij nog voor in 1540.¹³ Zijn opgave van zijn 'leens' landen die vooraf gaat aan die van de patroonslanden van Blija* uit 1543 is ongedateerd (maar kan een veel oudere opgave zijn die is overgeschreven)¹⁴ en lijkt betrekking te hebben op een leen aldaar. Over zijn betrokkenheid daarbij is echter niets bekend.

1543 - 1563 **Johannes Allardi**

¹ Verhoeven, 90 noemt een klok uit de 14^e eeuw waarop 'Sanctus Petrus' (vgl. Verhoeven, *Klokken*, 66). Van den Berg, *Ferwerderadeel*, 254 acht Petrus waarschijnlijk de patroonheilige en wijst er op dat vroegere vermeldingen van Gertrudis als patrones berust op een verwisseling met Lutkewierum*.

² Arch. Tjaardastate nr. 638; vgl. van Buijtenen, *Het Friese dorp*, 106, 110-112.

³ Archeol. Nieuws, Nieuwsbulletin KNOB 1973, *101-*102.

⁴ De Langen, 89.

⁵ Zijlstra, 'Corpus', 51.

⁶ Zijlstra, 'Corpus', 51.

⁷ OFO I, nr. 178.

⁸ OFO I, nr. 321.

⁹ Van Burmania, 23v.

¹⁰ RvdA I, 104.

¹¹ Zie OFO IV, nr. 92, daar gedateerd (1491-1511). De daar met Lyuwe, pastoor alhier, genoemde Albert, pastoor te Lekkum*, vertrok in 1508/9 naar Wirdum*.

¹² Hij komt als zodanig voor mei 1527 (Arch. Klooster Klaarkamp nr. 63 reg. 60) en 10 februari 1528 (Arch. Klooster Klaarkamp nr. 10 reg. 61). Over de paltsgraaf van het Lateraanse hof: Vellinga, *Orkena*, 61. Deze paltsgraven werden door de paus aangesteld en hadden de bevoegdheid notarissen te creëren.

¹³ OFO IV, nr. 92.

¹⁴ BB I, 141.

Johannes, pastoor alhier, wordt 1543 genoemd.¹⁵ Johannes Allardi doet als pastoor alhier 12 mei 1544 opgave van de pastoorsgoederen.¹⁶ In 1546/7 wordt geïnformeerd naar zijn handelwijze en wordt hij opgeroepen voor het Hof te verschijnen.¹⁷ Op 30 juli 1547 wordt hij onder ‘handtastinge’ en na vermaning uit gevangenschap ontslagen.¹⁸ Waarom hij gevangen werd genomen is niet bekend. Johannes Allardi komt als pastoor alhier nog voor 20 februari 1562¹⁹, Johannes pastoor alhier en zijn zoon Pieter 20 februari 1563.²⁰

- 1570 **Epe Ygesz.**²¹
In 1569 wordt hij te Nes (WD)* en nog in 1570 te Oosternijkerk* genoemd.
- 1570 **N.N.**
wordt 16 september 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.²² Het kan daarbij – omdat latere instituties niet worden vermeld gaan om
- 1575 - 1578 **Johannes Andries**
in 1575²³, op 7 februari 1577²⁴ en in 1578²⁵ genoemd als pastoor alhier.

¹⁵ PB Hs. 1466.

¹⁶ BB I, 148.

¹⁷ RR nr. 14, 63, 75v.

¹⁸ Hof nr. 96, 127v.

¹⁹ HCL, O.A. nr. M 704, 48.

²⁰ HCL, RA nr. AA 1, 157, 154.

²¹ Van Burmania, 23v.

²² St. Jan nr. 1168.

²³ Van Burmania, 23v.

²⁴ Hof nr. 16696, 149.

²⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581, nr. 1100.

LILLINGWALD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in 1374 erkent de abt van Dokkum de jurisdictie van de proost van Oudmunster ten aanzien van de personaten Dokkum, Holwerd en de Gast (Rinsumageest) en zes daaronder ressorterende kapellen, te weten Wetzens, 'Hee', Hantum, 'Bawert' (Bornwird?), 'Lillingwald' en Engwierum.¹ Van Buijtenen schrijft dat het duidelijk is dat Lillingwald identiek is met Lutkewoude alias Augsbuur*² maar dat is niet het geval.

In 1421 is sprake van een schenking van veen te Lillingwald door Vteka, monnik van Klaarkamp, aan het klooster te Gennaard; het was afkomstig van Benno, pastoor te Hardegarijp* die instemt met de schenking.³ Gezien de getuigen moet een en ander zich hebben afgespeeld in noordelijk Tietjerksteradeel of Dantumadeel.⁴ Van der Molen wijst de opvatting van van Buijtenen af omdat te Lutkewoude/Augsbuur geen veen is.⁵

Van den Berg acht de naam niet identificeerbaar en gaat uit van een verdwenen nederzetting.⁶

Het klooster Gennaard had enig land te Hardegarijp, Wijns, Birdaard en Roodkerk⁷ maar het bovengenoemde veen is daar niet te lokaliseren. Het kan echter in de loop der tijd zijn verdwenen. Omdat de naam Roodkerk* gezien het tufstenen karakter van de kerk aldaar niet de oorspronkelijke naam kan zijn geweest kan voor de laatstgenoemde aan Lillingwald gedacht worden. Het blijft echter een veronderstelling.

¹ Van Buijtenen, 'Achtcarspelen', 211-212 (druk van: Oudmunster nr. 1874).

² Van Buijtenen, 'Achtcarspelen', 205.

³ OFO I, nr. 34.

⁴ OFO I, nr. 34.

⁵ Van der Molen, Turf, 20.

⁶ Van den Berg, *Dantumadeel*, XII.

⁷ Mol, *Grootgrondbezit*, 109. Vgl. RvdA I, 230 (Hardegarijp: 3 akkers zaai- en grasland), 254 (Wijns: 2 pm. zaailand), 199 (Birdaard: een rente uit land), 197 (Roodkerk: samen met het klooster Bethlehem 20 koe gras, 12 pm. zaailand en 20 pm. meden).

LIOESSENS

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de huidige kerk – in hoofdzaak uit het begin van de 13^e eeuw – bevat nog enige 12^e-eeuwse tufsteenresten.²
In 1498 is voor het eerst sprake van een vicarius.³ De in 1558 genoemde prebende zal hetzelfde leen geweest zijn.⁴

Pastorie

- 1480 - 1481 **Mr. Johannes**
wordt als pastoor alhier genoemd 31 juli 1480⁵ en september 1481.⁶
- 1487 - 1490 **Gerliff/Gerlof**
komt als pastoor alhier voor 11 november 1487⁷ en 17 december 1490.⁸ In 1491 is hij blijkbaar pastoor te Morra*.
- 1498 - 1526 **Kempe**
wordt voor het eerst als pastoor genoemd in 1498⁹ en aldus nog 21 september 1526.¹⁰
- † 1535 **Douwe**
Op 1 juli 1535 wordt Ritske schroer voor een jaar uit Oostdongeradeel gebannen omdat hij uit lijfsbehoud Douwe, pastoor alhier, tijdens een gevecht met een mes dodelijk had gewond.¹¹
- 1543 **Marcus Egberti**¹²
- 1549 **Johannes Hantzes**
resigneerde als pastoor alhier op 21 september 1549¹³ waarna
- 1550 **Johannes Jeldertsz.**
op 5 september 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier kreeg.¹⁴
Volgens de bron was hij tot dan pastoor te Ried* maar dat kan niet juist zijn.

¹ Verhoeven, 90 (vgl. Verhoeven, *Klokken*, 93-94). De conclusie van Van den Berg, *De Dongeradelen*, 351 dat Petrus de kerkpatroon was omdat deze op de klok is afgebeeld onder de naam van de vicarius lijkt Verhoeven 'gewaagd'. De andere op de klok afgebeelde heilige is Catharina doch gezien de ouderdom van de parochie komt zij niet in aanmerking. Zij kan de patroonheilige van de vicarie/prebende zijn geweest.

² MF, 234.

³ Verhoeven, *Klokken*, 93-94.

⁴ ABU nr. 535, 358-358v; nr. 550*, 81 en 86.

⁵ Schotanus, *Tablinum*, 72-73

⁶ Schotanus, *Tablinum*, 72-73 (GPCV I, 325-326 dateert onjuist 24 september 1401).

⁷ OFO IV, nr. 77.

⁸ PG, nr. 43.

⁹ Verhoeven, *Klokken*, 93-94.

¹⁰ Hof nr. 16480, 201.

¹¹ Hof nr. 7488, 147.

¹² BB I, 156.

¹³ RR nr. 49, 21.

¹⁴ RR nr. 49, 21.

- 1566 **Johannes Jansen**¹⁵
- 1571 - 1572 **N.N./Jacob**
N.N. wordt 5 september 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶ Hij zal geweest zijn Jacob die 4 maart 1572 als pastoor alhier voorkomt.¹⁷
- 1576 - 1580 **N.N./Henrick Heeresz.**
Op 30 december 1576 wordt N.N. geïnstitueerd als pastoor alhier.¹⁸ Hij zal geweest zijn Henrick Heeresz., die op 23 december 1580 de oude pastoor genoemd wordt. Hij heeft zijn vrouw gehuwd en is door de gemeente met 40 goudgl. afgekocht.¹⁹

Vicarie/prebende

De vicarius komt voor het eerst in 1498 voor.²⁰ In 1558 is sprake van de prebende.²¹ Het patrocinium van het leen is niet bekend maar wellicht was Catharina de patroonheilige.²²

- 1498 **Syevert**²³
- ca 1515/6 – 1525 **Dodo Bouwonis**
uit Friesland, verklaart 24 mei 1525 de vicarie nu 9 jaren te bezitten.²⁴
- 1543 **Jacob**²⁵
- 1558 **Sippo**
Na diens terugtreden²⁶ wordt
- 1558 **Joannes Joannis**
van Dokkum 2 maart 1558 op de titel van de prebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken²⁷ en 21 september 1558 tot alle wijdingen.²⁸ De institutiebrief is niet gedateerd.²⁹
- In 1577 zijn met consent van de bisschop van Leeuwarden de inkomsten van het jongerleen bestemd voor reparatie van de kerk; het prebendehuis is in gebruik bij de schoolmeester.³⁰

¹⁵ Van Burmania, 23v.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ RA Achtkarspelen nr. 4, 67.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ Reitsma, 129.

²⁰ Verhoeven, *Klokken*, 93-94.

²¹ ABU nr. 535, 358-358v; nr. 550*, 81 en 86. Een prebende wordt in 1511 (RvdA) en 1543 (BB) niet genoemd.

²² Zie noot 1.

²³ Verhoeven, *Klokken*, 93-94.

²⁴ Hof nr. 93, 6.

²⁵ BB I, 157.

²⁶ ABU nr. 535, 358-358v.

²⁷ ABU nr. 550*, 81.

²⁸ ABU nr. 550*, 85v.

²⁹ ABU nr. 535, 358-358v.

³⁰ Reitsma, 128-129.

Overige

z.j. ?

Rodulphus

In 2005 werd alhier het zilveren zegelstempel gevonden van ‘Dominus Rodulphus’ zonder vermelding van zijn hoedanigheid; stilistisch is het eind 15^e/begin 16^e eeuw te dateren.³¹ Wellicht was hij geestelijke alhier.

³¹ Vondst door L. Haak, Drachten, mededeling d.d. 1 augustus 2005. De figuur op het stempel is te identificeren als Bartholomeus.

LIONS

Patroon: **Catharina**¹

Bijzonderheden: het kerkgebouw wordt ca 1200 gedateerd.² Twee uit ca 1550/2 en 1558/60 daterende parochielijsten noemen hier ook een vicarie.³

Pastorie

1438 **Pier**⁴

1445 **N.N.**
wordt in dat jaar hier als pastoor geïnstitueerd.⁵

1511 - 1542 **Hoyto/Hotze**
wordt hier genoemd in 1511,⁶ als pastoor in 1526/7⁷ en in 1542.⁸

1543 - 1574 **Joucke Friesesz./Judocus Frederici**
Judocus Frederici, 8 februari 1543 nog pastoor te Huins*, is hier 8 augustus 1543 pastoor.⁹ Joucke Friesesz. komt als pastoor alhier nog voor 18 december 1574.¹⁰

- 1580 **Gabbe Hiddesz.**
Op 20 december 1598 wijst het Hof de eis van Otcke Ottesdr., weduwe van Hidde Gabbesz. namens haar kind als erfgenaam van wijlen Gabbe Hiddesz., destijds pastoor alhier, tegen de gemeente af. Na de Reformatie werd Gabbe schoolmeester alhier maar hij verliet deze functie wegens gebrek aan gehoor. Hij zou levenslang vier koeien hebben met land. Hij overleed ca. 6 weken geleden en Otcke eist namens de erfgenaam een en ander op.¹¹ Gabbe woont hier in mei 1583.¹²

Vicarie

Over de ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vicarie¹³ is niets bekend. In 1543 komt deze niet voor.¹⁴

¹ Verhoeven, 90.

² Christelijk Instellingswezen nr. 261, december 1970, 69; vgl. ibid. nr. 260, november 1970. MF, 123 dateert mogelijk 14^e eeuws; Karstkarel, *Middeleeuwse kerken*, 193: 13^e eeuw aannemelijk.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3066.

⁵ St. Jan nr. 935, 21.

⁶ Tjessinga V, 11.

⁷ RR nr. 40.

⁸ Arch. Van Sminia nr. 2064A.

⁹ BB I, 376.

¹⁰ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

¹¹ Hof nr. 16482, 994-996.

¹² RA Baarderadeel nr. 35, 284.

¹³ St. Jan nr. 1165.

¹⁴ BB I, 376.

LIPPENHUIZEN

Patroon: **Petrus**¹

Bijzonderheden: de kerk stond oorspronkelijk ca 1500 m. noordelijker in dezelfde kavel; ter plaatse werd tufsteen gevonden², hetgeen wijst op een relatief hoge ouderdom. Het huidige streekdorp dateert uit de late middeleeuwen.³

De kapel (lees: kerk) alhier wordt in 1315 genoemd onder de vele in dit gebied die aan de bisschop blijven bij diens (sc. Guy's) bevestiging van een vroegere schenking door bisschop Otto aan het Duitse huis te Nes.⁴ Mogelijk in verband met de verplaatsing staat een overeenkomst d.d. 25 juli 1415 waarbij de deken van Bornego, de pastoor alhier en de overige priesters van de kalende van het dekenaat en grietmannen en rechters van Opsterland aan de ene en de commandeur van het johannieter klooster te Sneek aan de andere kant verklaren na daaraan voorafgaande onderhandelingen over te gaan tot de stichting van een kapel alhier waar het klooster een uithof heeft.⁵

Brada en Oldenhof opperden de mogelijkheid van een opzet van de inwoners een op handen zijnde verplaatsing van hun kerk door de johannieters te laten bekostigen.⁶

De afloop is onbekend. In Lippenhuizen is overigens geen spoor van een uithof of grondbezit van de johannieters te vinden.⁷

In 1543 wordt voor het eerst een vicarie genoemd⁸, in 1551 een prebende⁹, in 1562 een Petrusprebende (!).¹⁰

Pastorie

1415 **Hoytatus**¹¹

1488 **Marcus**
pastoor alhier, werd 24 april 1488 als student te Keulen ingeschreven; hij was decretorum baccalaureus.¹²

1549 - 1550 **Jonge Douwes.**
voor het eerst als pastoor alhier genoemd 17 mei 1549,¹³ ontvangt 28 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Rinsumageest*¹⁴ en resigneert hier 10 mei 1550.¹⁵

¹ Verhoeven, 90.

² H. van der Vliet, *Noorderland* 3 (1943-1944), 202-205.

³ MF, 221.

⁴ ARDOU nr. 2291 (Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309).

⁵ Arch. Klooster Hospitaal nr. 1 reg. 2.

⁶ Brada en Oldenhof, 'Johannieters', 252.

⁷ Mol, *Grootgrondbezit*, 107 noemt geen bezit hier.

⁸ BB II, 97.

⁹ ABU nr. 550*, 19v.

¹⁰ ABU nr. 550*bis; Oudmunster nr. 1879, 11.

¹¹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 1 reg. 2.

¹² Keussen III, 61. Niet vermeld door Zijlstra.

¹³ Arch. van Burmania – van Eysinga nr. 88.

¹⁴ RR nr. 49, 10.

¹⁵ RR nr. 49, 15.

1550 - 1564 **Gielt Jongesz./Gerardus Juvenis**
Gielt Jongesz., tot dan vicarius te Terwispel*, ontvangt 3 juni 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁶ Als Gerardus Juvenis ondertekent hij in 1562.¹⁷ Gielt Jongesz. is hier in 1564 nog pastoor.¹⁸

1570 - 1578 **Bouwe Doedesz.**
komt als pastoor alhier voor in 1570¹⁹ en in 1578.²⁰

Petrusvicarie/prebende

Opvallend is dat het leen dezelfde patroonheilige had als de kerk, nl. Petrus, aldus vermeld in 1562.²¹

1551 **Sybrandus Thirici**
werd 20 februari 1551 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd voor toelating tot alle wijdingen.²²

- 1561 **Joachim**
Na diens resignatie wordt

1562 **Ulricus Buwonis**
van Hemrik 26 januari 1562 in het bezit gesteld van de Petrusprebende²³ en daarin geïnstitueerd 11 februari 1562.²⁴ Op deze titel werd hij 10 februari 1562 geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.²⁵

Overige

?z.j.e.d. ? **Jacob**
Een Johan heer Jacobs wordt alhier genoemd in 1564²⁶; mogelijk was de vader hier voordien geestelijke.

Van hier afkomstig was **Wilhelmus Reyneri** aan wie 11 maart 1482 een verklaring van dispensatie van een 'geboortegebre' (onwettig kind) wordt gegeven.²⁷

¹⁶ RR nr. 49, 15.

¹⁷ Oudmunster nr. 1879, 11.

¹⁸ Van Burmania, 23.

¹⁹ Van Burmania, 23.

²⁰ PI, 293.

²¹ ABU nr. 550* bis; Oudmunster nr. 1879, 11.

²² ABU nr. 550*, 19v.

²³ Oudmunster nr. 1879, 11.

²⁴ Oudmunster nr. 1879, 11.

²⁵ ABU nr. 550*, 108v (datering 18 december 1561!) resp. nr. 550*bis.

²⁶ Arch. DCF, nr. 1474.

²⁷ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 103.

LOËNGA

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk is ca 1745 afgebroken.²
Een vicarie of prebende wordt hier niet genoemd.

Pastorie

1441 **N.N.**
wordt hier geïnstitueerd.³

1442 **N.N.**
wordt hier geïnstitueerd.⁴

1507 - 1514 **Heerko**
komt als pastoor alhier voor 26 augustus 1507⁵, 1 augustus 1511⁶ en 17 mei 1514.⁷
Op 5 december 1510 wordt Herke, deken van Sneek, genoemd,⁸ waarschijnlijk wel deze Heerko. In 1543 woont hij te Workum*.⁹

1516 (- 1524) **Syrck**
Op 8 februari 1516 betaalde heer Syrck alhier 4 hornties gl. aan de kerk te Bozum.¹⁰
In 1524 betaalt heer Syrck eenzelfde bedrag; zijn standplaats is dan niet aangegeven.¹¹ Eerder was hij vicarius te Bozum*.

1525 **Evert Hansonis**
afkomstig uit Friesland, komt als pastoor alhier voor op 20 mei 1525.¹²
Everardus Hansonis, van Sneek, werd 17 december 1520 te Rostock als student ingeschreven.¹³

1525/6 - 1532 **Ettke/Ytko**
In 1525/6 gelast het Hof mr. Robijn, commissarius van Westergo, die onbevoegd de 'dekenye' binnen Sneek gegeven heeft aan heer Wybe, om Ettke te Loënga als zodanig te benoemen¹⁴ Ytko komt als pastoor alhier voor 11 mei 1532.¹⁵

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 286.

³ St. Jan nr. 935, 19.

⁴ St. Jan nr. 935, 19v.

⁵ Oosterhout, 562.

⁶ RvdA II, 424.

⁷ Oosterhout, 594.

⁸ Oosterhout, 276.

⁹ BB I, 418.

¹⁰ OFO III, nr. 39, 90

¹¹ OFO III, nr. 39, 108.

¹² Hof nr. 93, 3v.

¹³ Zijlstra nr. 11889.RR nr. 4, 106. Ettke wordt geen 'Heer' genoemd.

¹⁴ RR nr. 4, 106; Ettke wordt geen 'heer' genoemd.

¹⁵ ABU nr. 538-1, 109v. In februari 1539 en ca augustus 1542 is te Sneek sprake van de mombers van Aggo heer Etaz. (RA Sneek nr. 20, 72, 142), ca maart 1541 van de mombers van de erfgenamen van heer Eto (Ibid., 108) wiens functie en standplaats niet zijn aangegeven. Mogelijk de hier genoemde?

- 1541 - 1545 **Paye Jans (Albada)**
Op 31 juli 1540 komt heer Paye wiens functie en standplaats niet zijn aangegeven als volmacht van zijn moeder Hylcktien Payes voor.¹⁶ Als pastoor alhier komt hij voor het eerst voor 1 februari 1541 wanneer hij mede optreedt voor zijn twee minderjarige zusters¹⁷ en voor het laatst 11 juli 1545.¹⁸ Zonder functie en standplaats komt hij nog voor als Paye Jans Albada 8 maart 1547.¹⁹
Hij was een zoon van Jan Jelmers (wiens broer mr. Doytze Albada prebendaat te Sneek* was) en Hylcktien Payes en een volle neef van Pieter Doedes Albada, pastoor te Ried*, later te Hallum.²⁰
- 1572 **Sybrant Sybrants.**²¹
Van 1578 tot 1580 is hij bekend als pastoor te Doniaga*.
- 1575 - 1580 **N.N./Joannes Gerdes Boreus**
Op 18 juli 1575 wordt een ongenoemde persoon als pastoor alhier geïnstitueerd.²² Het zal hier gaan om Johannes Boreus, 1576 als pastoor alhier genoemd.²³ In 1580 ging hij niet over tot de Reformatie maar week hij uit. Hij werd adelborst onder de hopman Arnold van Genum en werd in de zomer van 1581 dodelijk gewond.²⁴ Op 12 februari 1581 wordt Joannes Gerdes als gewezen pastoor genoemd.²⁵

¹⁶ RA Wymbritseradeel nr. 41, 41.

¹⁷ Hof nr. 16800, 33.

¹⁸ RA Sneek nr. 21, 396.

¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 179.

²⁰ Noomen en Walsweer, 'Albada', 177.

²¹ Van Burmania, 23v.

²² St. Jan nr. 1168.

²³ Van Burmania, 23v.

²⁴ CE, 351.

²⁵ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, 3.

LOLLUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert in oorsprong uit de 13^e eeuw.² Het patronaat van de kerk berustte bij de abdij Ludingakerk, blijkens vermeldingen uit 1319³ en 1370.⁴ Later moet de abdij dit recht hebben verloren. Op 4 april 1500 bevestigt paus Alexander VI Go-fridus Lywonis de Henum als patroon over de parochies, P..... (Pingjum?), Lollum en Zurich.⁵ In 1512 geschiedde de presentatie van de nieuwe pastoor door de landsheer.⁶ Voor het eerst in 1519/20 is sprake van een prebende⁷ (de bedienaar ervan heet later ook wel vicarius), in 1558/60 aangeduid als een klein leen.⁸

Pastorie

1442 **N.N.**
wordt dan als pastoor geïnstitueerd.⁹

1445/6 **N.N.**
wordt dan als pastoor geïnstitueerd.¹⁰

1473 **Wlbeth Tyallesz.**
Wlbeth pastoor alhier komt in 1473 voor met zijn broer Laes Tyallesz.; een andere broer is Tyalle.¹¹

- †1512 **Hayo**
Na diens overlijden presenteerde de landsheer

1512 **Popko Mellonis**
in 1512 als pastoor alhier.¹²

1524 - †1550 **Joucke Gattiesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 september 1524.¹³ Hij overleed op 1 maart 1550.¹⁴ Op 23 september 1540 komt hij voor met zijn zwager en zuster Eppe Hiddesz. en Feyck Gattiesdr.¹⁵ In juli 1545 werd aangevraagd en 6 april 1546 geregistreerd de legitimatie van Gattie en Teth, kinderen van de priester Joucke Gattiesz. bij Trijn Hayesdr.¹⁶ Op 22 december 1562 is nog sprake van Thomas Reynersz. en

¹ Aud. nr. 1528, 209. Het patrocinium wordt door Verhoeven niet genoemd.

² MF, 222.

³ St. Jan nr. 1169 (zie verder bij Ludingakerke*).

⁴ St. Jan nr. 1170 (evenzo).

⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1192.

⁶ Aud. nr. 1528, 209.

⁷ Hof nr. 93, 2v.

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ St. Jan nr. 935, 19v.

¹⁰ St. Jan nr. 935, 22.

¹¹ OFO I, nr. 244.

¹² Aud. Nr. 1528, 209.

¹³ Arch. Epemastate, IJsbrechtum nr. 53.

¹⁴ RR nr. 49, 14.

¹⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 183.

Jarich Jansz. als voorstanders over zijn kinderen;¹⁷ eerstgenoemde was een neef van Joucke.¹⁸

Judocus Godfridi, van Leeuwarden, werd 27 juni 1511 te Leuven als student ingeschreven.¹⁹

(ca 1550/2

Cornelius

Een op veel punten onbetrouwbare parochielijst noemt ca 1550/2 deze als pastoor al-Hier;²⁰ deze vermelding kan niet juist zijn).

1550 - †1560

Pieter Wybrantsz.

tot dan vicarius (van de Catharinavicarie) te Franeker* ontvangt 14 mei 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier, als opvolger van de voorgaande.²¹ Hij was hier pastoor tot zijn overlijden in 1560.²²

1560 - 1578

Jochum Martini

Op 21 september 1560 wordt hij door de koning als landsheer als collator van het eerste in dit jaar vacerende beneficie in Westergo als opvolger van de voorgaande met de pastorie alhier voorzien.²³

1573

Aucke Sickesz.

wordt door van Burmania in 1573 als pastoor alhier genoemd.²⁴ Dezelfde noemt hem in 1565 pastoor te Irnsum* waar hij in 1568 niet meer is.

1578

Jochum²⁵

Prebende/vicarie

De prebende moet in 1519/20 reeds hebben bestaan.²⁶ Daarna komt het leen ook als vicarie voor.²⁷ Het patrocinium is niet bekend.

1519/20- 1543

Pier Hoeitesz.

uit Friesland, geeft 20 mei 1525 op hier nu 5 jaren prebendaat te zijn.²⁸ Hij komt als vicarius voor 1536/7²⁹ en 1543.³⁰

1549 - 1550

Pieter Jans Biermans

is in 1549 vicarius alhier³¹ en tekent 27 mei 1550 een kwijting door een inwoner

¹⁶ Plomp, 'Legitimaties', 122.

¹⁷ HCL, RA nr. O 3a, in dato.

¹⁸ RA Bolsward nr. 107, 287-290, 15 december 1557.

¹⁹ Zijlstra nr. 8535.

²⁰ St. Jan nr. 1165.

²¹ RR nr. 49, 14.

²² RR nr. 49, 14.

²³ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 36.

²⁴ Van Burmania, 24.

²⁵ PI, 238.

²⁶ Hof nr. 93, 2v.

²⁷ Hof nr. 16687, 435 (1531), 616 (1533); BB I, 315 (1543).

²⁸ Hof nr. 93, 2v.

²⁹ RR nr. 9, 41.

³⁰ BB I, 315.

³¹ RR nr. 49, rubriek Commissiën

van Berwerd (buurtschap onder Lollum).³²

1560 - 1564

Bocke Syrcksz.

wordt in 1560 prebendaat³³ en in 1564 vicarius alhier genoemd.³⁴

³² RA Franeker nr. 126, 288.

³³ Van Burmania, 23v.

³⁴ Van Burmania, 23v.

LONGERHOEW

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: bij restauratiewerkzaamheden werd een tufstenen altaarfundering en een uit tuf- en baksteen bestaande smalle funderingsstrook gevonden.¹ Een datering wordt niet gegeven.
Longerhouw wordt in 1495 niet genoemd onder de kerken die aan de johannieter commanderij Hospitaal te Sneek toebehoren.² In 1578 is de pastoor alhier echter een broeder van dit klooster³ en mogelijk was ook een enkele voorganger dit.⁴
Volgens een op veel punten onbetrouwbaar overzicht ca 1550/2 is hier een vicarie.⁵ Deze wordt ook genoemd in een overzicht uit 1558/60.⁶

Pastorie

1402	Poppa ⁷
1496	Mathias ⁸
1519 - 1523	Wybrandus komt als priester alhier voor 20 april 1519 ⁹ en 2 mei 1523. ¹⁰ Mogelijk is hij dezelfde als Wybrandus Reyneri, vóór 1531 pastoor te Hommerts*, waar de johannietes de pastoorsplaats bezaten. ¹¹
1543	Lyuve ¹² Wellicht is hij dezelfde als Lieuwe Hendriksz., in 1566 pastoor te Folgare*, waar de johannietes eveneens de pastoorsplaats bezaten. ¹³
1550	vacant Meegedeeld wordt dat de pastorie door overlijden sedert 15 januari 1550 vacant is. Als eerste vrijgevalen beneficie in Westergo komt de collatie aan de koning toe. De stadhouder is afwezig maar het Hof van Friesland kan voor de vervulling van de vacature geen priester vinden en de gemeente evenmin. ¹⁴
ca 1550/2	Gabriel Volgens de reeds aangehaalde lijst uit ca 1550/2 is deze dan pastoor alhier; ¹⁵ de lijst is echter vaak onbetrouwbaar.

¹ DVF 66 (1986), 174-175.

² Mol, 'Johanniters', 133.

³ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

⁴ Mol, 'Johanniters', 154.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ OFO II, nr. 2 ('to da houwa').

⁸ PG, nr. 171.

⁹ ABU nr. 231, 88.

¹⁰ ABU nr. 231, 72; nr. 232, 35.

¹¹ Mol, 'Johanniters', 154.

¹² BB I, 293.

¹³ Mol, 'Johanniters', 152, 154.

¹⁴ Aud. Nr. 1430.4 nr. 3.

¹⁵ St. Jan nr. 1165.

- 1558 **Petrus Alberti**
wordt 21 oktober 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶
- 1574 **N.N.**
wordt 28 april 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ Het kan gaan om
- 1578 **Mr. Wibrandus Joannis**
In januari 1578 wordt Wibrandus Joannis als pastoor alhier en conventueel van het klooster Hospitaal te Sneek genoemd;¹⁸ in hetzelfde jaar mr. Wibrant als pastoor alhier.¹⁹
Wibrandus Joannis, van Bolsward, werd 17 april 1567 te Keulen als student ingeschreven.²⁰

Vicarie

In 1543 wordt hier geen vicarie of prebende genoemd.²¹ Enige jaren later wordt hier echter wel een vicarie vermeld.²²

- ca 1550/2 **Justus**
De reeds aangehaalde lijst uit ca 1550/2 noemt hem als vicarius alhier.²³

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

¹⁹ PI, 232.

²⁰ Zijlstra nr. 8444.

²¹ BB I, 293.

²² St. Jan nr. 1165.

²³ St. Jan nr. 1165.

LUDINGAKERKE

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: in 1158 sticht de familie Ludinga een klooster bij de naar hen genoemde kerk die aan het klooster geschonken wordt.² Mol en Noomen vermoeden dat het klooster de parochiekerk meteen als kloosterkerk is gaan gebruiken en ook het patrocinium van die kerk overnam.³ De zielzorg werd er door kanunniken van het klooster uitgeoefend.⁴ Op 21 juli 1319 vergunde de proost-aartsdiaken van St. Jan Sicco, abt van Ludingakerke priester-kanunniken te institueren en destitueren in de kerken te Minnertsga, Achlum,, Hitzum, Schalsum, 'Almechabure' (Boer?), Midlum, Ludingakerke, Lollum en Hennaard waarvan de abt het patronaatsrecht bezit en deze kerken door monniken te laten bedienen.⁵ Op 1 juni 1370 geeft de abt van Ludingakerke volmacht om met de aartsdiaken van St. Jan uitstaande geschillen over het recht van institutie en destitutie van curati en rectores van de kerken van Minnertsga, Achlum, Hitzum, Schalsum, 'Almachabure'. Midlum, Ludingakerke, Lollum en Hennaard scheidsrechterlijk te doen beslissen⁶ waarna op 17 juni 1370 de abt het recht van de aartsdiaken van St. Jan daartoe erkent.⁷ Wanneer Ludingakerke zich in 1423 aansluit bij de windesheimer congregatie komt een einde aan de zielzorg door het klooster,⁸ ook te Ludingakerke zelve waar een lijst uit 1440, waarschijnlijk gebaseerd op oudere lijsten, nog een kapel noemt.⁹ Mol en Noomen reconstrueerden ook de omvang van de parochie.¹⁰ Zij geven aan dat na 1423 de voormalige parochianen waaronder de meiers op kloostergoederen buiten het corpusland, onder Midlum en deels onder Achlum kwamen. Alleen het nog bij het klooster in gebruik zijnde corpusland, slechts een klein deel van de oude parochie, bleef buiten deze parochiële herverkaveling en werd in administratieve bronnen voortaan als Ludingakerke aangeduid, aldus Mol en Noomen.¹¹ In 1546 omvatte dit corpus 529 pm. waarop een aantal meiers.¹² Aan wier zielzorg deze waren toevertrouwd blijkt niet. Ludingakerke was een oude parochie; het patrocinium wijst op een oorspronkelijke stichting door de bisschop. De Ludinga's zouden later op deze bisschoppelijke eigenkerk rechten hebben verworven en deze hebben overgedragen aan de nieuwe abdij.¹³ Of de kerk dan in het begin ook een andere naam heeft gehad voordat de naam Ludinga daaraan werd verbonden is onbekend.

¹ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 22.

² Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 16-17.

³ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 22.

⁴ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 22.

⁵ St. Jan nr. 1169. De lezing 'Schelin' door Colmjon (nr. 185) is niet juist; de tekst geeft 'Echelum'. Baart en van Buijtenen, 'Bergum', 158 vroegen zich af of 1319 juist is omdat volgens de Abtenlijst van Ludingakerke (afgedrukt door Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 28-31) Sicco ca 1338 abt was en in 1340 stierf; zijn voorganger overleed in 1335. Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 32 wezen er reeds op dat de lijst hier niet juist kan zijn; Sicco komt als abt ook voor in 1323: GA Franeker, O.A. nr. 10, 16 reg. 2).

⁶ St. Jan nr. 1170. De lezing 'Eckelum' door Colmjon (nr. 336) is juist.

⁷ St. Jan nr. 1170.

⁸ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 22; vgl. Muller, *Regesten* nrs. 2347, 2348 en vooral 2350, 2351 en 2352.

⁹ Muller, *Bronnen* I, 346.

¹⁰ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 21-23.

¹¹ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 21-23.

¹² RvdA III, 291-293.

¹³ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 26-27.

LUINJEBERD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de parochie is ontstaan door afsplitsing van Oldeboorn*; het kerkegoed lag in dezelfde opstrek. In 1281 is nog sprake van een kerk of kapel binnen de grenzen van de parochie Oldeboorn wanneer de aartsbisschop van Keulen op verzoek van de broeders van het Duitse huis te Nes de abt van Bloemkamp en de pastoor te Gersloot opdracht geeft om de burens van Luinjeberd te houden aan de door hen voorgenomen overdracht aan Nes van het patronaatsrecht op hun kerk. Bij de stichting van kerk/kapel waren de kerkbezitters van Oldeboorn en de familie Lyedinga betrokken welke familie begunstiger was van het Duitse huis te Nes. Deze begunstiging kan hebben geleid tot de stichting van Steenkerk als vrouwenafdeling van Nes. De stenen kloosterkerk van dit convent moet eertijds ook als parochiekerk van Luinjeberd dienst hebben gedaan. Ten tijde van de toewijzing daarvan aan de zusters zal voor de parochianen een houten parochiekerk zijn gebouwd bij de door de voortgaande veenontginning verder naar het zuiden opgeschoven nederzetting.¹ Het klooster bij de stenen kerk geraakte tegen het einde der 15^e eeuw blijkbaar in het ongerede. Op 15 juli 1491 bepalen de commandeur te Nes, de prior van Schoten, de pastoor van Luinjeberd en twee priesterbroeders van Nes dat twee zusters die nu nog te Oudeschoot wonen een nieuw convent mogen beginnen waartoe de stenen kerk aan hen wordt afgestaan. Het convent blijft verbonden aan de Duitse orde.² Deze situatie beviel op den duur blijkbaar niet en – na tussenkomst van hertog Georg van Saksen – moet besloten zijn het klooster bij de cisterciënzer orde onder te brengen. In 1510/1 werd het klooster overgedragen aan Bloemkamp of Oldeklooster.³ Op 17 september 1518 komen de prior en de mater van Steenkerk, met raad en consent van de abt van Bloemkamp, aan de ene en de kerkvoogden van Luinjeberd aan de andere kant overeen dat de prior van Steenkerk altijd pastoor van Luinjeberd zal zijn of een geschikt iemand als pastoor zal aanwijzen en die altijd, zoals voorheen, zal wonen binnen ‘Scheltinghedam’ (de huidige bebouwingslijn van Luinjeberd). De kloosterlieden zullen voor de gemeentelieden een andere kerk bouwen binnen ‘Scheltingadam’; tot dan zal de pastoor voornoemd de mis opdragen in de ‘ghemeentekercke’ waar men zulks nu doet.⁴ Op 22 juni 1521 wordt een notarieel instrument uitgevaardigd inzake de *Licentia demoluendi capellam noncupatum Steenkerck et reedificandi et unum altera transferendi*.⁵ Niet blijkt of dit betrekking heeft op de bouw van een nieuwe parochiekerk of op een kapel bij het klooster dat werd verplaatst van de behuizing bij de oude stenen kerk naar de nabijheid van de nieuwe parochiekerk en in 1525 werd betrokken.⁶

¹ Alles naar Mol, *Friese huizen*, 51-53.

² Mol, *Friese huizen*, 139; druk: 287-289.

³ Mol, *Friese huizen*, 144. Vgl. Schoengen, ‘Bloemkamp’, 224vlg. en voorts Anema, *Bloemkamp*, 8-10.

⁴ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden i. 2 (druk: Schoengen, 224-226; vgl. Mol, *Friese huizen*, 347 n. 104: hij plaatst daar de overgang naar de cisterciënzer orde in 1518 en geeft aan dat de zusters de houten kerk door een stenen vervingen en daarheen hun kloostertje verplaatsten. Vgl. de kaarten, 159- 160. De verplaatsing was ca 1000 m. naar het zuiden (159) doch elders (53) wordt aangegeven dat de stenen kloosterkerk ca 2 km. ten noorden stond van de houten kerk die zich in 1491 ter hoogte van de huidige kerk bevond, vgl. de losse kaart bij Mol, *Friese huizen* (afstand ca 1500 m.). De kroniek van Bloemkamp geeft de overgang aan in 1510 en de verplaatsing in 1525 (Schoengen, ‘Bloemkamp’, 191, zo ook Mol, *Friese huizen*, 144 en 366 n. 109).

⁵ ABU nr. 232, 13; verdere inhoud onbekend.

⁶ Mol, *Friese huizen*, 144 en 160.

In 1609 verklaren enkele bejaarde personen dat Oldeklooster een uithof had te Steenkerk en dat de abt van Oldeklooster gehouden was voor de dienst van het woord te Luinjebert op kosten van Oldeklooster een pastoor te houden. Zij noemen daarbij de namen van een viertal geestelijken die door de abt daar aangesteld waren.⁷ Slechts in twee, mogelijk drie gevallen is de genoemde pastoor aanwijsbaar ook prior van Steenkerk⁸ (zie ook hierna).

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

vóór 1481

Hermen

In 1481 is sprake van een verkoop van land destijds door Focke Gynkens alhier onder het zegel van heer Hermen wiens functie en standplaats niet worden aangegeven maar zeer wel de pastoor van Focke kan zijn geweest, evenals van Focke Obbens die eveneens land verkoopt onder het zegel van heer Hermen, waarbij geen plaats wordt genoemd.⁹

1485 - 1499

Ulfardus

Op 3 september 1485 komt heer Ulfardus thoe Stenenkerck voor,¹⁰ 15 juli 1491 Ulfardus pastoor te Luinjeberd.¹¹ In de rekening over 1499 van het Duitse huis te Nes is een uitgave genoteerd voor heer Olfaert 'om hout'.¹² In de rekening over 1495 van het huis te Schoten komt hij in 1497 voor.¹³ Hij moet zijn overleden vóór 1502 want dan woont er 'gheen heere van den oerden' meer in Luinjeberd.¹⁴ Hij zal de vader zijn geweest van Tathie, heer Olfertsdr., genoemd in het Register van de Aanbreng 1511 van Aengwirden.¹⁵

1505

Thijbba

Heer Thijbba alhier huurt in 1505 het aan het Duitse huis te Nes behorende Scheltynggegoed.¹⁶ Hij wordt in 1499 in de rekening van het huis te Schoten genoemd.¹⁷

1546/7

Joachim.¹⁸

- 1550

Joannes Martini

pastoor alhier, ontvangt 2 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Kollumerzwaag* en resigneert 9 of 10 maart d.a.v.¹⁹

⁷ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 15.

⁸ Voor de lijst van priores: Schoengen, 'Bloemkamp', 191-192; Reitsma, 'Steenkerk', 34-35 en commentaar van Anema, *Bloemkamp*, 8-9.

⁹ OFO I, nr. 306. De daarin ook genoemde pastoor Oble en de priester Agge als zegelaars van andere verkopers zijn niet te traceren.

¹⁰ ARDOU nr. 2250.

¹¹ OFO IV, nr. 85.

¹² ARDOU nr. 2270, 1r.

¹³ ARDOU nr. 2662; nr. 1, 2v.

¹⁴ ARDOU nr. 2251, 2v.

¹⁵ *Us Wurk* 1965, 6 (uit: Tresoar, Hs. PB 175).

¹⁶ ARDOU nr. 2664, 3v (Mol, *Friese huizen*, 305, 371 n. 46).

¹⁷ ARDOU nr. 2270, 1r.

¹⁸ RR nr. 14, 75v.

¹⁹ RR nr. 49, 8, 11.

- 1550 **Petrus Petri**
van Aken, tot dan vicarius te Rottum*, ontvangt 15 april 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.²⁰
- z.j.e.d. **Paulus**
is één der vier pastoors, genoemd in de getuigenverklaring uit 1609.²¹ Hij zal dezelfde zijn als Paulus Snecanus, die als prior van Steenkerk in de lijst van priores voorkomt als opvolger van Aegidius Campensis, en Pauwel Pietersz., in 1561/2 genoemd als prior.²²
- 1573 - 1575 **Tyebbe Claessen/van Steenwijk**
In april 1575 komt Tyebbe Claessen als prior en pastoor te Steenkerk voor.²³ Hij is dus cisterciënzer monnik geweest. De abt van Oldeklooster tekent 12 maart 1573 aan dat hij broeder Tiberius geld meegaf toen deze metterwoon naar Steenkerk ging.²⁴ De getuigenverklaringen uit 1609 noemen hem als Tyebbe van Steenwijk als pastoor alhier.²⁵ Hij kan dan niet dezelfde zijn als Tjebbe Dokkum, in 1556 en 1559 supprior van Oldeklooster.²⁶ De kroniek van Oldeklooster noemt 18 augustus 1572 Tiberius Thalassaeus en 29 augustus d.a.v. Tiberius Doccumanus.²⁷ Als Tiberius Thalassaeus komt hij in de lijst van priores te Steenkerk voor.²⁸ Anema betoogt dat Tyebbe Claessen, Tiberius Thalassaeus en Tiberius Doccumanus één en dezelfde persoon zijn.²⁹ Dat lijkt ons onjuist: Thalassaeus moet de man uit Steenwijk zijn geweest. (Een) Tjebbe Claesz. is tot 1580 pastoor te Scharnegoutum* (welks kerk aan Oldeklooster toebehoorde) en was daar in 1580 predikant.³⁰ Deze zou kanunnik van Thabor zijn geweest³¹ en later predikant te Koudum en een broer zijn van o.m. Anthonius Claesz. (Wassenaar); gezegd wordt dat zij uit Dokkum kwamen.³²

²⁰ RR nr. 49, 11.

²¹ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 15.

²² Anema, *Bloemkamp*, 88. Pauwel Pietersz. 1561/2: RR nr. 22, 78v. Aegidius is in 1572 senior van Bloemkamp, Schoengen, 'Bloemkamp', 228.

²³ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 3.

²⁴ Arch. Oldeklooster of Bloemkamp nr. 7, uitgaven, 33.

²⁵ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 15.

²⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 588, 5 november 1556; RA Hennaarderadeel nr. 20, 571, 8 oktober 1559.

²⁷ Anema, *Bloemkamp*, 9. De Kroniek van Bloemkamp (Schoengen, 'Bloemkamp') geeft aan dat in augustus 1572 de Geuzen in de omgeving van Sneek kwamen. De abt met de twee senioren Tiberius Thalassaeus en Aegidius Campensis gingen 18 augustus 1572 met een wagen of vaartuig ('currus') naar Bolsward (208); op 29 augustus 1572 werden de broeders Tiberius Doccumanus en Joannes Stellingwerfius gevangen genomen (op 26 augustus was dit Aegidius Campensis reeds overkomen); zij werden later vrijgelaten (209).

²⁸ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 15.

²⁹ Anema, *Bloemkamp*, 9.

³⁰ Tresoor, Verzameling Aanwinsten nr. 242, i.v. Scharnegoutum, rekeningen 1579-1580 resp. 1581.

³¹ Steensma, Thabor, 30 o.b.v. Romein, 421.

³² Voor Anthonius Claesz.: Romein, 5-6 (zie verder voor hem Hogebeintum*). Een Anthonius Claesz., predikant te Boxum, legt (ongedateerd) ten overstaan van de commissaris Fogelsang, in 1594 reeds overleden, een verklaring af op rond waarvan de schoolmeester te Luinjeberd (waar op dat moment wegens de oorlogsomstandigheden geen predikant is) vanaf 1587 uit de goederen van Steenkerk wordt betaald (Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 5). Waarom deze predikant uit Boxum deze verklaring aflegde is onbekend of moeten wij in hem een broer zijn van Tjebbe Claesz. die in 1587 overleed en was hij gevraagd omdat hij daardoor op de hoogte kon zijn van de onder-houdsplicht van Oldeklooster van de pastoor te Luinjeberd? Met Fogelsang zal zijn bedoeld de Gedeputeerde Theodorus Fogelsang, overleden in 1589. Een predikant Anthonius Claesz. te Boxum is verder niet bekend, vgl. Romein, 181. Anthonius Claesz., in de aanhef van deze noot genoemd, is in oktober 1506 nog te Sloten en gaat eind 1586/begin 1587 naar Stiens (zie Hogebeintum*).

z.j.e.d.

Joannes Groningensis (Doethecumensis?)

komt eveneens voor in de getuigenverklaringen volgens welke hij werd aangesteld na de voorgaande.³³ Een Joannes Groningensis is monnik van Oldeklooster maar deze is als pastoor te Hidaard* bekend van 1570 tot 1580. Prior van Steenkerk werd -waarschijnlijk 1576/7 – Joannes Doethecumensis.³⁴ Heeft de betrokken getuige zich wellicht vergist in de herkomstnaam en was laatstgenoemde eveneens pastoor alhier?

- 1580

Wyttie/Vitus Tammes

Één van de getuigen in 1609 noemt na Tyebbe een Wyttie als pastoor alhier.³⁵ Als Vitus Tammes, pastoor alhier, komt hij voor onder de ballingen in 1580; hij overleed te Groningen in 1581.³⁶

³³ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 15.

³⁴ Anema, *Bloemkamp*, 8, 48.

³⁵ Arch. Grietenijbestuur Aengwirden nr. 15.

³⁶ Arch. EVC nr. 3370. Arch. EVC nr. 3372, 173 geeft aan dat uit Aengwirden niemand als balling vertrok. CE noemt hem niet.

LUTKEPOST

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: oorspronkelijk 'Post' geheten, waarvan reeds vroeg Buitenpost* is afgesplitst; de toren aldaar wordt op het einde van de 12^e eeuw gedateerd.¹ De kerk alhier is niet te beschouwen als een voorganger van die te Buitenpost² want de parochie Lutkepost bleef bestaan. Het kerkdorp omvat in 1572 nog slechts zes schotgevende huizen en is door de laatste watervloed – bedoeld zal zijn de Allerheiligenvloed van 1570 – zeer beschadigd en verarmd.³ In 1967 werden de resten van de parochiekerk die in 1718 blijkaar nog bestond⁴ getraceerd.⁵

Pastorie

Reeds in het derde kwart van de 15^e eeuw fungeert een geestelijke uit Buitenpost* als pastoor alhier: in 1476 wordt de vicarius als zodanig genoemd,⁶ in 1525 de prebendaat⁷, terwijl in 1543 sprake is van de prebende te Buitenpost 'ende annexe pastorie te Lutkepost'.⁸ In 1580 omvat het pastorieland alhier ca 74 pm.⁹ De landerijen zijn voor het overgrote deel dezelfde als die in 1543 opgegeven als land van de prebende te Buitenpost, dan in totaal ca 61 pm.;¹⁰ Lutkepost komt bij de opgave der beneficiale goederen niet voor. Het ontbreekt ook in 1511 in het Register van de Aanbreng waarbij voor de prebende te Buitenpost 72 pm. aan landerijen – niet gespecificeerd – worden aangegeven.¹¹ De landerijen bevonden zich te Lutkepost en Buitenpost.

1476	Anthonius wordt in 1476 genoemd als pastoor te Post en vicarius te "Wtpost" (= Buitenpost*). ¹² Vanaf 1480 is hij bekend als pastoor te Buitenpost*.
1511	Sye is in 1511 prebendaat te Buitenpost*. ¹³ Hij zal, gezien de dan opgegeven pondematen land van de prebende, ook pastoor alhier zijn geweest (zie boven).
1520/1 – 1525	Walterus Tetardi prebendaat te Buitenpost* (doorgehaald is de zinsnede 'ad alt. S. Anthonii, pastor Lutkepost') geeft 23 mei 1525 aan het leen met presentatie van de Geldersen nu vier jaren te hebben. ¹⁴

¹ KR (1985), 20-21. MF, 98 dateert de toren te Buitenpost rond 1200. Vgl. Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 24-26, 75 en 93.

² Zoals de Langen, 95 voor mogelijk houdt.

³ Hof nr. 16801, 97: de kerk verzoekt dan enige landerijen te mogen verkopen.

⁴ Afgebeeld op de kaart van Schotanus-Halma.

⁵ Archeologisch Nieuws, Nieuwsbulletin KNOB 1967, *69. Voor de situering: Mol, Noomen en van der Vaart, *Achtkarspelen*, 74.

⁶ Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 29.

⁷ Hof nr. 93, 4v.

⁸ BB I, 208.

⁹ Reitsma, 202-204.

¹⁰ BB I, 208-209.

¹¹ RvdA I, 208.

¹² Arch. Gerkesklooster nr. 127 reg. 6.

¹³ RvdA I, 208.

¹⁴ Hof nr. 93, 4v.

- 1543 **Lyeuwe/Ludolphus Folkeri Papema**
wordt in 1543 pastoor alhier genoemd¹⁵ en even verder als prebendaat te Buitenpost*, dan ook voluit als Ludolphus Folkeri Papema.¹⁶
- 1558 - 1559 **Johannes Craenhals**
wordt in 1558 als pastoor alhier genoemd¹⁷ en 27 mei 1559 als pastoor alhier en prebendaat te Buitenpost*.¹⁸
- 1567 **Schelto Aitzema**
pastoor alhier werd bij vonnis d.d. 26 februari 1567 verbannen;¹⁹ ook verbannen werden twee geestelijken uit Buitenpost wier namen Winsemius die wel Aitzema, pastoor alhier noemt, niet bekend waren.²⁰ Poppius noemt hem vicarius te Buitenpost²¹, Reitsma pastoor alhier en prebendaat (niet vicarius)²² te Buitenpost²³ maar dat is met de mededeling van Winsemius niet in overeenstemming. Hij vluchtte naar Emden, werd predikant te Leer, in 1577 te Midlum (Ofr.)²⁴ en kwam in een onbekend jaar naar Oosternijkerk waar hij op 69-jarige leeftijd in 1609 stierf.²⁵
Hij kan dezelfde zijn als Schelto Aeysma de Zaertgum, in 1561 op de titel van de kapelanie van de kerk te Hartwerd* tot de wijdingen toegelaten. Mogelijk is hij ook dezelfde als de in 1563 genoemde Schelto, pastoor te Surhuizum*; in 1564 is daar een andere pastoor. Schelto Aldesma uit Oostfriesland werd 17 mei 1555 te Heidelberg als student ingeschreven.²⁶
- 1572 **Mr. Jan Konyneck**
is in mei 1572 pastoor alhier.²⁷ Zonder functie en plaats komt hij 8 januari 1576 voor.²⁸
- z.j.e.d. **Johannes Swollis**
was volgens opgave uit 1580 de voorganger van de volgende.²⁹
- 1580 **Joannes Meppel**
stond hier tot de Reformatie en tekent 30 januari 1581 als gewezen pastoor alhier en dan predikant in Wonseradeel de opgave der kerkelijke goederen van Lutkepost.³⁰ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1580 genoemde predikant Johannes te Witmarsum aan wiens tractement omliggende gemeenten bijdroegen.³¹ Romein vereenzelvigt

¹⁵ BB I, 208.

¹⁶ BB I, 208.

¹⁷ Van Burmania, 24.

¹⁸ StA Münster, M.L.A. 8, 1-15, Bd. I, 178.

¹⁹ Hof nr. 7489, 109.

²⁰ Winsemius, 88.

²¹ Harkenroht, 'Naamlijst', 74 en 'Aenmerkingen', 598.

²² Zoals Andreae, 'Naamlijst', 12.

²³ Reitsma, 202-203 n. 2.

²⁴ Reershemius, 651, 595.

²⁵ Romein, 558 en

²⁶ Zijlstra nr. 2780.

²⁷ RA Achtkarspelen nr. 4, 294. Niet als student bij Zijlstra aangetroffen.

²⁸ RA Achtkarspelen nr. 5, 94v.

²⁹ Reitsma, 203.

³⁰ Reitsma, 202-203.

³¹ Arch. HG Burgwerd nr. 24.

hem met Joannes Elbingensis, gewezen pastoor te Metslawier*. ³² In ieder geval is Meppel 28 december 1586 en 21 mei 1587 predikant te Bolsward, ³³ nog in mei 1589 in de classis Bolsward. ³⁴ In 1591 is hij te Itens ³⁵ vanwaar hij in 1598 naar Jorwerd gaat waar hij overlijdt. ³⁶

³² Romein, 408 (Stavoren 1582), 319 (Witmarsum 1586, dan naar Bolsward), 265 (Bolsward 1586, ca 1590 naar Itens), 282 (Itens 1591, ca 1598 naar Jorwerd), 169 (Jorwerd niet vermeld, wel door van Veen, *Aanvullingen*, 19: overleden aldaar, geen jaartal genoemd).

³³ Arch. HG Bolsward nr. 1, 32, 33.

³⁴ Reitsma en van Veen, *Acta synodes* VI, 40, 45.

³⁵ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 118v.

³⁶ Reitsma, 265, 282 en van Veen, *Aanvullingen*, 19.

LUTKEWIERUM

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: de uit de 12^e eeuw daterende kerk werd in 1514 verwoest.² Ten tijde van abt Hoyto (1256-1275) werd de kerk overgedragen aan de abdij Lidlum.³ Van bediening van de pastorie door monniken uit Lidlum is echter niets gebleken. De uit 1516 daterende klok werd echter door de abt van Lidlum gewijd.⁴ In 1511 worden hier twee priesters, waaronder een prebendaat, vermeld.⁵ In 1543 is sprake van de prebende.⁶ Ca 1550/2 en in 1558/60 wordt naast de pastorie een vicarie genoemd.⁷ In 1552 staan hier blijkbaar vier priesters.⁸

Pastorie

1381 **Lywa**⁹

1505 - 1534 **Wibe Taekesz.**
komt hier voor het eerst als pastoor voor op 31 mei 1505, dan met zijn broer Otte.¹⁰ Van 1502 tot 1504 is hij bekend als vicarius te Kimsward*. Hij komt als pastoor nog voor 18 maart 1534¹¹, overleed vóór 18 maart 1535.¹² Hij zal de vader zijn geweest van Taeke heer Wybesz., van wie destijds land werd gekocht volgens vermelding in mei 1536.¹³

1537 - 1541 **Wybrant Reynersz.**
Wybrant wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 25 april 1537.¹⁴ Hij is hier nog pastoor in maart 1541 wanneer hij consent verzoekt op de koop van een huis te Sneek aan de Oosterdijk, bewoond door Aenke Smit, met drie 'kamers'.¹⁵ In juni 1542 verzoekt Aencke Meyes consent op de koop van het door hem bewoonde huis aan de Oosterdijk met drie kamers, door hem gekocht van Wybrant, pastoor te Blessum*,¹⁶ waaruit blijkt dat Wybrant inmiddels van hier is vertrokken. In 1531 werd hij prebendaat van de Catharinaprebende te Sneek*. Een van zijn voorgers aldaar was

1541 - †1553 **Mr. Hugo Wpkesz.**

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 121.

³ Lambooi, 230-231.

⁴ Verhoeven, *Klokken*, 100.

⁵ Tjessinga III, 47, 49 (en voorts Meynert wiens functie verder onbekend is).

⁶ BB I, 395.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ MC.

⁹ OFO III, nr. 1.

¹⁰ OFO I, nr. 502.

¹¹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 220.

¹² RA Hennaarderadeel nr. 36, 251.

¹³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 39.

¹⁴ RA Hennaarderadeel nr. 36, 310, 368.

¹⁵ RA Sneek nr. 20, 108.

¹⁶ RA Sneek nr. 20, 131.

komt hier voor het eerst als pastoor voor 10 november 1541.¹⁷ Hij is nog in leven 1 maart 1553¹⁸ maar overleed vóór 24 maart 1553 wanneer de inventaris van zijn nalatenschap wordt opgesteld ter instantie van de voorstanders over zijn weeskinderen aan de ene en Pieter Frerix namens zijn vrouw, Frans Olferts namens zijn kinderen en Tyerck Syrcks namens zijn vrouw aan de andere kant.¹⁹ Op 27 maart 1553 is sprake van zijn weduwe Aelcke.²⁰ Hij kan dezelfde zijn als mr. Hugo, in 1537 (niet meer 1543) pastoor te Kubaard*. Hugo Wpkez. was in een onbekend jaar pastoor te Tjalhuizum* en is van 1525 tot 1529 bekend als prebendaat van de Catharinaprebende te Sneek*.

- 1553 - †1574 **Meynse Johannis**
 (van Teroele), pastoor alhier, wordt hier met zijn huisvrouw 27 maart 1553 genoemd.²¹ Eelck heer Meynses alhier komt voor 10 augustus 1553.²² Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier genoemd in oktober 1574.²³ Daarmee niet in overeenstemming is de vermelding van 13 januari 1574 als sterfdatum op zijn grafzerk. De tekst daarvan noemt hem *bis duo lustra et annum* (21 jaren) pastoor alhier en afkomstig van Teroele.²⁴ Volgens van Burmania²⁵ was hij een broer van Andries Jansz., van 1559 tot 1562 bekend als vicarius te Wirdum*.
- 1577 - 1580 **Mr. Douwe Epes**
 komt als pastoor alhier voor het eerst voor 12 mei 1577.²⁶ Mr. Douwe heet hij 15 januari 1579.²⁷ In 1580 week hij uit.²⁸ Op 9 september 1585 is echter nog sprake van een proces van Douwe Epes, pastoor alhier, met de kerkvoogden tegen een inwoner van Lutkewierum over een accoord van 24 juni 1571.²⁹

Vicarie

Een vicarie wordt in 1511 en 1543 niet genoemd. Lijsten van ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier echter een vicarie.³⁰ Het patrocinium van dit beneficie is niet bekend.

- ca 1550/2 **Wybe/Wybrandus**
 De op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt Wybrandus als vicarius alhier.³¹ Deze opgave kan wèl juist zijn omdat het Monstercedul uit 1552 hier vier priesters met name noemt: Wybe, mr. Huygh, Hotze en Wopcke.³² mr. Huygh en

¹⁷ Arch. EVC nr. 2931.

¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 70.

¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 59-83, 87-88 (de boeken), 95-104 (verkoop der roerende goederen 27 maart 1573).

²⁰ RA Hennaarderadeel nr. 20, 100.

²¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 99, 100.

²² RA Hennaarderadeel nr. 20, 128.

²³ Hof nr. 16800, 385 (in 1574 voorts: 14 juli (RA Hennaarderadeel nr. 39, 741), 11 augustus (Ibid., 97) en 17 augustus (Hof nr. 16800, 385).

²⁴ De Walle, 588 nr. 4229.

²⁵ Van Burmania 47, 47v.

²⁶ Tresoar, Hs. FG nr. 337a (overgebracht naar GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1).

²⁷ RA Hennaarderadeel nr. 40, 307v. Als student wordt hij door Zijlstra niet genoemd.

²⁸ CE, 360.

²⁹ Hof nr. 16701, 159.

³⁰ St. Jan nr. 1165.

³¹ St. Jan nr. 1165.

³² MC.

Wopcke zijn bekend als pastoor resp. prebendaat alhier, Hotze is verder onbekend. Wybe kan de vicarius zijn geweest. Zo wordt hij ook zonder jaartal vermeld.³³

Prebende

Van een prebende is voor het eerst sprake in 1511.³⁴ Het patrocinium is onbekend.

1511	Hoeytia ³⁵
1541 - 1560	Wopcke Ulckesz. komt hier voor het eerst voor 19 januari 1541, ³⁶ voorts als prebendaat in 1543, ³⁷ 18 april 1546, ³⁸ 31 maart 1552, ³⁹ als jongerpriester 26 oktober 1555, ⁴⁰ als prebendaat 12 juni 1558, ⁴¹ als jongerpriester in maart 1560 ⁴² en alhier nog 7 augustus 1560. ⁴³
1575	N.N. wordt 28 februari 1575 als prebendaat alhier geïnstitueerd. ⁴⁴

Overige

1488	? Johannes Suffridi 'de Parva Wirum, sacerdos' wordt in 1488 als theologisch student te Keulen ingeschreven; ⁴⁵ niet bekend is of hij hier ook als priester heeft gestaan.
1511 ?	Meynert ontvangt in 1511 een geldbedrag uit land alhier. ⁴⁶ Hij is verder niet bekend.
1552	Hotze is de vierde hier in 1552 vermelde priester. ⁴⁷ Zijn functie is echter niet bekend (mogelijk kapelaan?).

³³ PB Hs. 1466.

³⁴ Tjessinga III, 47.

³⁵ Tjessinga III, 47.

³⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 198.

³⁷ BB I, 395.

³⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 60.

³⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 61.

⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 457.

⁴¹ *Protocol Cleuting*, 228.

⁴² RA Hennaarderadeel nr. 38, 73.

⁴³ RA Hennaarderadeel nr. 38, 713.

⁴⁴ St. Jan nr. 1168.

⁴⁵ Zijlstra nr. 6424.

⁴⁶ Tjessinga III, 49.

⁴⁷ MC.

LUTKEWOUDE: zie AUGSBUURT

LUXWOUDE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Luxwoude kon – volgens Huisman¹ – pas ontstaan na de verplaatsing van Gersloot. In 1315 wordt het onder de kapellen behorende tot Oldeboorn genoemd die aan de bisschop blijven.² Over het kerkgebouw is verder niets bekend, ook niet de plaats waar deze gestaan heeft.³ Luxwoude heeft later met Gersloot* één kerk, op de grens van beide dorpen. Vanaf 1550 wordt de pastoor steeds pastoor van Gersloot en Luxwoude genoemd maar mogelijk bestond deze combinatie reeds in 1516/7.⁴

Pastorie

(1500 -) 1504 **Egidius**
In 1504 is sprake van ‘Dns. Egidius to Luxwolt’.⁵ Hij komt zonder functie en plaats ook voor in 1500 wanneer het Haskerconvent aan Dns. Obbo en hem voor wijn betaalt.⁶

1516/7 - 1550 **Jacob Jacobs**
uit Friesland, verklaarde op 23 mei 1525 nu 8 jaren te Luxwoude te staan.⁷ Hij resigneert 9 mei 1550 als pastoor te Luxwoude en Gersloot.⁸

1550 - 1578 **Johannes Johannis van Bommel**
Op 3 juni 1550 ontvangt Johannes Johannis, het placet op zijn benoeming als pastoor te Luxwoude en Gersloot.⁹ Nadien komt hij meestal als pastoor van beide plaatsen of alleen van Gersloot* voor (zie aldaar), in mei 1566 echter als pastoor te Luxwoude.¹⁰ Op 14 november 1578 wordt Johannes Bommel als geestelijke in Opsterland genoemd,¹¹ op 13 oktober 1578 als pastoor te Luxwoude en Gersloot.¹² De erfgenamen van Johannes Bommel (geen ‘heer’ genoemd) worden d.d. meidag 1580 genoemd in de inventaris van de boedel van een inwoner van Luxwoude.¹³ In 1582 en 1584 worden de erven van heer Johannes Bommel als belenders van land te Kortezwaag vermeld.¹⁴
Voor zijn komst naar hier was hij korte tijd pastoor te Langezwaag*.

¹ Huisman, ‘Riperkrite’, 22.

² ARDOU nr. 2291.

³ Huisman, ‘Riperkrite’, 22, vgl. 16, kaart.

⁴ De in 1550 resignerende pastoor van beide plaatsen kwam 1516/7 te Luxwoude.

⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 5.

⁶ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 2v.

⁷ Hof nr. 93, 4v.

⁸ RR nr. 49, 14.

⁹ RR nr. 49, 14.

¹⁰ ABU nr. 543-3, rekening 1566/7.

¹¹ PI, 293.

¹² Hof nr. 16802, 331.

¹³ RA Opsterland nr. 59, 97.

¹⁴ RA Opsterland nr. 59, 12, 170.

MAKKINGA

Patroon: **Laurentius**¹⁵

Bijzonderheden: in 1408 heet volgens Spahr van der Hoek het dorp nog Oost Nijeberkoop.¹⁶ Het zal – aldus Mulder - met West Nijeberkoop (dat later als Nijeberkoop* voorleeft) oorspronkelijk ‘Ostbrockop’, vermeld in 1320, hebben gevormd dat op zijn beurt weer een afsplitsing was van Oldeberkoop*.¹⁷ Mulder geeft aan dat de splitsing van ‘Ostbrockop’ zich tussen 1320 en 1328 moet hebben voltrokken, daarbij er blijkbaar van uitgaande dat ‘Ostbrockop’ Nijeberkoop werd.¹⁸ Makkinga zou dan de afsplitsing zijn. Deze aanname berust met name op de vermelding in 1408 van de reeks Oldeberkoop, Westnijeberkoop, Oostnijeberkoop, Donkerbroek.¹⁹ De patrocinia van Makkinga en Nijeberkoop (Dionysius) geven geen aanwijzing voor het antwoord op de vraag welke van beide parochies de oudste is. De vraag is echter of deze aanname juist is. In 1544 noemt de pastoor te Nijeberkoop* zich pastoor te Oostnijeberkoop²⁰ (en dat kan dan niet Makkinga zijn dat dan als apart kerkdorp wordt vermeld). Een parochie Westnijeberkoop* heeft inderdaad bestaan maar lag ten westen van Oldeberkoop en is opgegaan in de parochie Nijeholtwolde* (zie verder aldaar en onder Westnijeberkoop*). In 1527²¹ en 1536²² is sprake van de Laurentiusvicarie die in 1544 echter niet en dan wel de Onze Lieve Vrouwenvicarie wordt genoemd.²³ In 1567 is sprake van de prebende,²⁴ terwijl in 1580 sprake is van de landerijen van de prebende; vicarieland wordt dan niet genoemd.²⁵ Hetzelfde beneficie zal steeds zijn bedoeld.

Pastorie

1463 **Rodolphus**²⁶

1527 - 1536 **Johannes Alberti**
komt als pastoor alhier voor in 1527²⁷ en 1536.²⁸

1544 **Meynardus Nicolai**²⁹

¹⁵ Verhoeven, 91. MF, 122 noemt Bonifatius als patroon, wel op grond van Van der Aa VII, 608.

¹⁶ Spahr van der Hoek, ‘Kúnder’, 54 en 63 n. 40 (1320: ABU nr. 426; 1408: zie noot 4). Vgl. Mulder, ‘Kanttekeningen’, 24.

¹⁷ Mulder, ‘Dorpsnamen’, 120 en 200-203, en Mulder, ‘Duodecim parochie’, 138, die concludeert dat Makkinga als parochie reeds in 1328 bestond. De vermelding van deze reeks in ABU nr. 472-2 en 472-3, Muller, *Regesten* nrs. 1822 en 1823.

¹⁸ Mulder, ‘Dorpsnamen’, 203.

¹⁹ Mulder, ‘Dorpsnamen’, 203.

²⁰ BB II, 47. Aldus komt het ook in de Rentmeestersrekeningen voor: RR nr. 4 (1525/6), 8v (RvdA IV, 14); in latere rekeningen (bv. RR nr. 33, 1574/5, RvdA IV, 38) heet het Nijeberkoop.

²¹ St. Marie nr. 1855, 45.

²² St. Marie nr. 1855, 57.

²³ BB II, 44, 45.

²⁴ ABU nr. 550*, 143.

²⁵ AFB, 26.

²⁶ Verhoeven, *Klokken*, 83.

²⁷ St. Marie nr. 1855, 45.

²⁸ St. Marie nr. 1855, 57.

²⁹ BB II, 44.

In 1538 wordt hij vicarius te Wolvega*. Hij of een naamgenoot is van 1550 tot 1559 bekend als prebendaat te Nijelamer*.

1580 **? Folkerus Arnoldi**
doet in 1580 opgave van de pastoriegoederen alhier; hij wordt geen 'heer' genoemd.³⁰

Laurentius en Onze Lieve Vrouwenvicarie/prebende

Er werd reeds op gewezen dat met de in 1527 en 1536 genoemde Laurentiusvicarie en de in 1544 vermelde Onze Lieve Vrouwenvicarie en in 1567 en 1580 voorkomende prebende steeds hetzelfde beneficium is bedoeld.

De collatie berustte in 1527 bij pastoor, stelling en de kerkvoogden³¹, in 1536 bij pastoor en kerkvoogden.³²

- 1527 **Goswinus Arnoldi**
Na diens resignatie wordt

1527 **Bernardus Bernardi**
op 6 april 1527 geïnstitueerd in de Laurentiusvicarie.³³

- 1536 **Bernardus Thomae**
Na diens resignatie wordt

1536 **Johannes Mathie**
op 13 september 1536 in de Laurentiusvicarie geïnstitueerd.³⁴ Johannes Mathie uit Stellingwerf werd 23 juni 1536 als student in de rechten te Keulen ingeschreven.³⁵ In 1540 wordt hij pastoor te Jubbega* en Schurega*.

1544 **Abel Eyssens**
bezit in 1544 de Onze Lieve Vrouwenvicarie alhier.³⁶ Met Johan Eyssens bezit hij ook land alhier;³⁷ hij zal dus van hier afkomstig zijn geweest. Op 28 maart 1536 wordt heer Able in de omgeving van Oosterwolde genoemd;³⁸ het zal om dezelfde persoon gaan.

1567 **Wilhelmus Joannis Stellingwerf**
wordt 18 september 1567 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd om tot de wijdingen te worden toegelaten.³⁹

³⁰ AFB, 26.

³¹ St. Marie nr. 1855, 45.

³² St. Marie nr. 1855, 57.

³³ St. Marie nr. 1855, 45.

³⁴ St. Marie nr. 1855, 57.

³⁵ Zijlstra nr. 6404.

³⁶ BB II, 45.

³⁷ BB II, 44.

³⁸ Hof nr. 16481, 417. Mogelijk ook dezelfde als jonge heer Abele, in Ooststellingwerf genoemd 1529/30 (RR nr. 46, rekening 1529/30).

³⁹ ABU nr. 550*, 143.

MAKKUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de collatie van de pastorie berustte blijkens een ongedateerd stuk bij de kerkvoogden en meenslieden.² Naast de pastorie wordt ca 1550/2 en 1558/60 een vicarie genoemd.³ Deze lijkt dezelfde als de reeds in 1516/7 bestaande prebende.⁴ Voorts is in 1543⁵ en later⁶ sprake van een Anna prove. In feite is dit het Annaleen te Hidaard⁷ die bij de stichting gedoteerd werd met 36 pm. land te Makkum. De stichtingsakte is echter een falsum (zie onder Hidaard*).

Pastorie

1500 - 1509 **Jacob**⁸

vóór 1523-1527/8? **Meye Aggesz.**

was hier blijkens een aantekening uit 1525/6 reeds in de tijd dat de hertog van Gelre een deel van Friesland onder zijn bestuur had.⁹ In 1524/5 koopt en verkoopt hij land alhier¹⁰, terwijl hij een huis alhier verkocht in 1527/8.¹¹ Hij lijkt niet de bezitter van de vicarie/prebende te zijn geweest en was dus mogelijk de pastoor alhier.

Hij werd als Martinus Aggonis, van Makkum, 9 februari 1516 subdiaken, 8 maart 1516 diaken en 22 maart 1516 tot priester gewijd.¹² Heer Meye Lyuckema, die door ruil land te Makkum had verkregen, overleed vóór 14 oktober 1559.¹³ Hij zal een zoon zijn geweest van Agge Lyuckema (Liauckema), te Makkum overleden in 1513.¹⁴

1531 **Rincko (?)**

Kort na 28 februari 1531 wordt een mandaat afgekondigd door de pastoor alhier wiens naam mogelijk als 'Rincko' gelezen kan worden.¹⁵

1543 **Claes Olger**¹⁶

1546 **Jacob**¹⁷

¹ Verhoeven, 91.

² Tresoar, PB Hs. 1382, 390v-391.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ Hof nr. 93, 14v.

⁵ BB I, 295.

⁶ 1546: RvdA III, 363, 370, 372.

⁷ Abma, *St. Annaleen*, 19-20.

⁸ Collectie Epkema nr. 42 resp. OFO II, nr. 232.

⁹ RR nr. 57, 172v.

¹⁰ RR nr. 42, 32, 23.

¹¹ RR nr. 42, 158.

¹² Dom nr. 2544, 45, 100; AAU 24 (1897) 14.

¹³ HOA, Collectie Heerkens nr. 905 reg. 41.

¹⁴ Tresoar, Hs. FG 976 jo. Stb. I, 268. Wellicht een broer was Aelbertus Egidii, van Makkum, 20 maart 1518 subdiaken, 3 april 1518 diaken en 29 mei 1518 priester gewijd, Dom nr. 2544, 54, 108v; AAU 24 (1897) 34.

¹⁵ Hof nr. 90.

¹⁶ BB I, 293.

¹⁷ RvdA III, 353.

- z.j.e.d. **Ede Suffridi**
Na diens resignatie op 30 oktober jl. wordt
- z.j.e.d. **Cornelius Henrici**
nu vicarius te ‘Nijkerk’ op 1 november (geen jaartal) door kerkvoogden en meenslieden benoemd en machtigen dezen o.m. Henrick Martensz., excijsmeester alhier, zulks bij Johan van Heerma, grietman van Wonseradeel te melden.¹⁸ Het stuk noemt geen jaartal. Johan van Heerma was grietman van 1541 tot 1560.¹⁹ Henrick Martensz. alias de Pauw was hier in 1542/3 nog geen excijsmeester²⁰ en komt vanaf 1544/5²¹ en nog 1574/5 als zodanig voor.²² Cornelius Henrici of Nijkerk komt van 1547 tot 1566 voor als vicarius te Witmarsum*. Hij zou dezelfde kunnen zijn als Cornelius van Amersfoort, priester te Oosternijkerk* in 1523/4, die zonder functie en plaats als Cornelius Henrici de Amersfoerdt ca 1544 wordt vermeld.²³ Het stuk moet dus dateren ná 1542/3 en vóór 1547.
- ca 1550/2 **Gerardus**
wordt als pastoor alhier genoemd in een op veel punten onjuist gebleken lijst uit ca 1550/2.²⁴
- 1558 - 1562 **Hulbrant/Ulpus Doytzez.**
Ulpus wordt 24 januari 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁵ Hulbrant of Wlbren Doytzez. is pastoor alhier 14 oktober 1559²⁶ en in april 1562.²⁷ In 1568 is hij pastoor te Winsum*. In 1550 werd hij prebendaat te Oosterend*
- 1571 ? **Andries Henrici**
tekent ca 19 maart 1571 zonder zijn functie aan te geven een mandaat af.²⁸ Mogelijk was hij de pastoor alhier.
- 1573 **N.N.**
wordt 20 juni 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁹ Omdat geen latere instituties vermeld worden kan het gaan om
- 1578 **Henricus**
die 11 november 1578 als pastoor alhier voorkomt.³⁰
- 1580 **Reyn Aelckesz./Regnerus**

¹⁸ Tresoar, Hs. PB 1382, 390v-311.

¹⁹ Baerdt van Sminia, *Naamlijst*, 268; Andreae, *Nalezing*, 36-37.

²⁰ RR nr. 11, 7v.

²¹ RR nr. 12, 7.

²² RR nr. 33, 8v.

²³ ABU nr. 538-6, 50a.

²⁴ St. Jan nr. 1165.

²⁵ St. Jan nr. 1165. Van Burmania, 24v noemt hem hier – op grond van dezelfde bron – reeds in 1557.

²⁶ HOA, Collectie Heerkens nr. 905 reg. 41.

²⁷ Arch. EVC nr. 2944.

²⁸ Arch. EVC nr. 2946.

²⁹ St. Jan nr. 1168.

³⁰ PI, 235.

wordt als Regnerus, pastoor alhier, genoemd onder de ballingen in 1580 met de aantekening ‘reversus in patriam’.³¹ Van Burmania noemt hem Reyn Aelckesz.³²

Vicarie/prebende

De prebende bestond reeds in 1516/7³³ en lijkt ons hetzelfde beneficie als de in 1543³⁴ en 1546³⁵ genoemde vicarie. Het patrocinium is niet bekend.

- 1515/6 - 1546 **Broer Titardi/Broer Tyercksz.**
Op 1 juni 1525 geeft Broer Titardi, prebendaat alhier, aan hier nu 8 jaren te staan.³⁶
In 1543 is sprake van Broer Tyercksz., vicarius alhier,³⁷ die ons dezelfde persoon lijkt. Als vicarius komt deze in 1546 nog voor.³⁸
- 1551 **Peter**
komt als prebendaat alhier voor op 20 april 1551.³⁹ Hij kan dezelfde zijn als
- 1569 **Pieter Sipkez.**
dan als prebendaat alhier door van Burmania vermeld.⁴⁰
- 1570 **N.N.**
wordt 28 april 1570 als prebendaat alhier geïnstitueerd⁴¹ (dit kan ook de Anna-prebende betreffen).

Annaprebende

Onder Makkum staan in 1543 ca 33 1/2 pm. land op naam van de ‘Sinte Anna proeuen’ alhier⁴² evenals ca 34 ½ pm. in 1546 van het ‘Sinte Annaleen’.⁴³ Dat komt vrijwel overeen met de 36 pm. land alhier waarmee – volgens een vervalste stichtingsbrief – in 1479 het Annaleen te Hidaard* werd gedoteerd. Gezien de ligging van het land wordt het meestal als een leen alhier beschreven maar tot 1985 was de officiële vestigingsplaats Hidaard*⁴⁴ waarnaar mede wordt verwezen. In 1579 blijkt het ter begeving van de abt van Oldeklooster en de gardiaan der minderbroeders te Bolsward (dan verblijvende te Leeuwarden) te staan.⁴⁵

- 1567 **Julius Popponis**
van Bolsward, wordt op de titel van de Annaprebende alhier op 22 februari 1567 toegelaten tot alle wijdingen.⁴⁶

³¹ CE, 356.

³² Van Burmania, 24v.

³³ Hof nr. 93, 14v.

³⁴ BB I, 294.

³⁵ RvdA III, 353, 362.

³⁶ Hof nr. 93, 14v.

³⁷ BB I, 294.

³⁸ RvdA III, 353, 362.

³⁹ RA Bolsward nr. 11, 83.

⁴⁰ Van Burmania, 24v.

⁴¹ St. Jan nr. 1168.

⁴² BB I, 295.

⁴³ RvdA III, 366.

⁴⁴ Abma, *St. Annaleen*, 19-20, 38.

⁴⁵ Verzameling Murray Bakker nr. 47.

⁴⁶ ABU nr. 550*, 140.

1579 **Jorryt Annes**
wordt door de abt van Oldeklooster en de gardiaan van de minderbroeders te Bolsward (verblijvende te Leeuwarden) als naaste bloedverwant van de stichters van het leen daarmee voorzien waarop op 8 januari 1579 het placet wordt verleend.⁴⁷

Overige

1509 - 1512 **Hessel**
Op 16 oktober 1509 zegelt voor Schelto Obbez. alhier en zijn oom heer Hessel en zijn grootmoeder Teets Tersma hun pastoor Jacob.⁴⁸ Hessel komt als landeigenaar alhier voor in 1512.⁴⁹

(1573 **Suffridus Francisci de Pauw)**
wordt in 1573 als geestelijke alhier vermeld,⁵⁰ ten onrechte echter. Suffridus Francisci was pastoor te Wijnaldum*)

⁴⁷ Verzameling Murray Bakker nr. 47.

⁴⁸ OFO II, nr. 232.

⁴⁹ OFO IV, nr. 214.

⁵⁰ PB Hs. 1466. De vermelding moet zijn ontleend aan een verkeerde lezing van een passage in Hof nr. 82, 223: 'Suffridi Francisci, H. de Pauw van weggen die van Mackum', januari 1573 (afschrift). Dezelfde passage in een later afschrift: Arch. EVC nr. 4220, 120. Het origineel is blijkbaar niet bewaard gebleven.

MANTGUM

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: de huidige kerk verving een vroeg 13^e-eeuwse voorganger.² Deze datering zal samenhangen met de overdracht ca 1200 van de kerk aan de abdij Oldeklooster of Bloemkamp tot welke de parochianen zich hadden gewend om bijstand omdat zij de lasten van het dijkonderhoud niet meer konden dragen. Met behulp van de inwoners bouwde abt Wichardus alhier een kerk die vermoedelijk bij de abdij geïncorporeerd werd.³ Aldus luidt althans een mededeling in de kroniek van Andreas Cornelius.⁴ Van latere betrekkingen tussen Oldeklooster en de kerk alhier blijkt niet.

Een vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd⁵, vervolgens in 1542⁶ en 1543.⁷ Ca 1550/2 wordt een prebende genoemd in een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst.⁸ In 1558/60 zijn hier naast de pastorie een vicarie en een vrijleen.⁹ In 1559 is sprake van een Nicolaasprebende.¹⁰

Onder de aanbreng van Mantgum wordt ook Schillaard* opgevoerd¹¹ dat echter een afzonderlijke parochie was.

Pastorie

1329 **Thitardus**¹²

1386 **Reynerus**¹³

1441 **Johannes**¹⁴

1530 - †1556 **Mr. Johannes Suffridi Weydum**
komt hier voor het eerst als pastoor voor 26 september 1530.¹⁵ Hij overleed hier 6 juni 1556¹⁶; dan worden ook zijn erfgenamen genoemd.¹⁷ Op 3 juli d.a.v. werd boelgoed van zijn goederen gehouden.¹⁸

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 225.

³ Schoengen, 'Bloemkamp', (1903) 153 n. 1. De Abtenkroniek van Thomas van Groningen, abt van Bloemkamp, rept hierover niet. Vgl. Halbertsma, Nieuwsbulletin KNOB 1973, *123.

⁴ Door Schoengen aangehaald: Cornelius, *Chronyk*, 107.

⁵ Tjessinga V, 7.

⁶ Arch. Van Sminia nr. 2064A (beide malen omvat het vicarieland 47 pm. en 9 eynsen).

⁷ BB I, 360 (vicarieland totaal 45 pm. en 9 eynsen).

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ St. Jan nr. 1165.

¹⁰ Collectie Gabbema nr. 111-XXIII

¹¹ Arch. Van Sminia nr. 2064A.

¹² OFO I, nr. 1.

¹³ OFO I, nr. 1.

¹⁴ OFO I, nr. 84.

¹⁵ Arch. Klooster Aalsum nr. 8 reg. 151.

¹⁶ De Walle, 601 nr. 4343.

¹⁷ RA Baarderadeel nr. 4, 202.

¹⁸ RA Baarderadeel nr. 4, 342: aantekening d.d. 9 augustus 1557. St. Jan nr. 1165, ca 1550/2 noemt hem Joa(nn)es, pastoor alhier. Oudheden en Gestichten II, 264, haalde deze vermelding aan als '15. Joers' en op basis daarvan ook

Johannes Sifridi, van Weidum, werd 6 december 1509 te Leuven als student ingeschreven.¹⁹ Mag. Johannes Cifridi, van Leeuwarden, werd 4 maart 1514 tot subdiaken, 15 april 1514 tot priester gewijd.²⁰

- 1557 - 1566 **Jacob Obbesz.**
komt hier 31 januari 1557 voor het eerst als pastoor voor²¹ en aldus nog 12 maart 1566.²²
- 1570 **N.N.**
wordt als pastoor alhier 1 april 1570 geïnstitueerd.²³ Mogelijk – omdat er geen latere vermelding van een institutie is – betrof het
- 1574 - 1580 **Joucke Wattiez./Jodocus Valeri Rien**
die hier in 1574 voor het eerst als pastoor voorkomt.²⁴ Hij week uit in 1580.²⁵

Kapelaan

- 1499 **Symen**²⁶

Vicarie

In 1511 worden op naam van heer Johannes landerijen genoemd²⁷ die in 1542 staan op naam van de vicarie.²⁸ Deze moet dus in 1511 reeds hebben bestaan. Het patrocinium is niet bekend.

- 1511 **Johannes**²⁹
- 1543 **Heert Dircxsz.**³⁰
- 1550 **Hero Aggesz.**
tot dan vicarius alhier ontvangt 16 juli 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Wartena*³¹ en resigneert hier 27 juli 1550.³²
- 1550 - 1557 **Evericus Jans, ook Blisius (?)**
tot dan lector in het convent te Achlum ontvangt 19 augustus 1550 het placet op zijn

Bruinsma (PB Hs 1467 en PB 6035 Hs, map Baarderadeel). Van Burmania vermeldt in een aantekening bij M. Laurman, Naamlijst predikanten classis Leeuwarden, 96 (PB Hs 3792 G) foutief 15.. Andreas als pastoor. In zijn eigen handschriften noemt hij deze niet.

¹⁹ Zijlstra, nr. 8560 (hij stond niet te Oosternijkerk* zoals Zijlstra aangeeft; dat betreft een naamgenoot uit Dokkum, nr. 11350).

²⁰ Dom nr. 2544, 38 (een datum van de wijding tot diaken werd niet gevonden); AAU 23, 1896, 469.

²¹ RA Baarderadeel nr. 4, 264-265.

²² Hof nr. 16476.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ Tresoar, Hs. FG 837.

²⁵ CE, 361.

²⁶ OFO III, nr. 28.

²⁷ Tjessinga V, 7.

²⁸ Arch. Van Sminia nr. 2064A.

²⁹ Tjessinga V, 7.

³⁰ BB I, 360.

³¹ RR nr. 49, 18.

³² RR nr. 49, 20.

benoeming als prebendaat alhier, vacant door de resignatie van de voorgaande.³³
Ewericus Blisius (?) komt als vicarius alhier voor 23 augustus 1557.³⁴

1569 - 1570 **Douwe Pauli**
wordt als vicarius alhier genoemd in 1569³⁵ en op 18 november 1570.³⁶

1574 - 1578 **Robijn Lieuwez.**
komt als vicarius alhier voor in 1574³⁷ en in 1578.³⁸ Hij bleef na de Reformatie
blijkbaar hier wonen en wordt als inwoner nog genoemd 29 april 1589.³⁹

Nicolaasprebende/vrijleen

Een prebende wordt in 1511, 1542 en 1543 niet vermeld. Ca 1550/2 is sprake van een prebende (en komt een vicarie niet voor),⁴⁰ 1558/60 van een vrijleen (naast een vicarie).⁴¹ Bedoeld kan zijn de prebende waarop in 1559 een nieuwe bezitter kwam en de Nicolaasprebende waarop in dat jaar een prebendaat werd geïnstitueerd.⁴²

ca 1550/2 **N.N.**
'quidam clericus' bezit dan de prebende alhier.⁴³

1559 **N.N./Hesselus Sybrandi**
van Mantgum. Onder de klachten over het optreden van de bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus is die dat hij de pastoors in Friesland stoort in de hen vanouds toekomende bevoegdheid zelf hun prebendaten te institueren. Aldus had ook de pastoor alhier gedaan maar de autoriteiten in Utrecht verwierpen deze institutie als wijdingstitel als ongeldig waarop Lindanus de betrokkene de institutie had verleend.⁴⁴ Dat kan betrekking hebben op Hesselus Sybrandi van Mantgum die 26 februari 1559 als prebendaat alhier werd geïnstitueerd⁴⁵ en 8 maart 1559 op de titel van de Nicolaasprebende alhier werd toegelaten tot alle wijdingen.⁴⁶

Overige

1495 **Gerrit**
Volgens een mededeling d.d. 21 oktober 1495 was heer Gerrit van Mantgum niet schuldig aan een molestatie.⁴⁷

³³ RR nr. 49, 20.

³⁴ RA Baarderadeel nr. 4, 347.

³⁵ Van Burmania, 25.

³⁶ Hof nr. 16694, 221.

³⁷ Tresoar, Hs. FG 837.

³⁸ Van Burmania, 25.

³⁹ RA Baarderadeel nr. 35, 520.

⁴⁰ St. Jan nr. 1165.

⁴¹ St. Jan nr. 1165.

⁴² Collectie Gabbema nr. 111-XXIII jo. ABU nr. 550*, 90v en St. Jan nr. 1165.

⁴³ St. Jan nr. 1165.

⁴⁴ Collectie Gabbema nr. 111-XXIII.

⁴⁵ St. Jan nr. 1165.

⁴⁶ ABU nr. 550*, 90v.

⁴⁷ HCL, O.A. nr. L 11.

MARRUM

Patroon: **Godehardus**¹

Bijzonderheden: de uit het begin van de 13^e eeuw daterende kerk had een tufstenen voorganger.² In 1511 zijn hier drie priesters;³ de vicarie en de prebende bestonden dus toen reeds.

Pastorie

2^e helft 13^e eeuw **?Wauterus**

In 2001 werd tussen Hallum en Marrum gevonden een uit de tweede helft der 13^e eeuw daterend zegelstempel met als randschrift 'S FRATRIS . WAUTERI . IN. MERUM'.⁴ Mogelijk was betrokkene pastoor alhier maar van een relatie van de kerk alhier en een naburig klooster (bv. Mariëngaarde) is niets bekend.

1428 **Liuwa**⁵

1450 - 1452 **Ropka**
alhier komt 17 januari 1450 als getuige bij het opstellen van een testament voor⁶ en als pastoor alhier 16 mei 1452⁷ en 2 oktober 1452.⁸

1483 **Jarich**⁹

1487 - 1491 **Dyrck de Lema**
komt 19 augustus 1487¹⁰ en 15 oktober 1491¹¹ als pastoor alhier voor.

1516 **Albertus**¹²

1540 **Johannes**¹³

1543 - 1558 **Mr. Frans Lioninus Lichtauer**
in 1540 vicarius alhier, komt – als Frans van Lichtaard – in 1543 voor het eerst als pastoor alhier voor.¹⁴ Op 13 april 1554 wordt mr. Frans, pastoor alhier – hij tekent met Franciscus Lioninus Lichtauer – door Joest Riouwertsz., prebendaat in de Olde-hove te Leeuwarden* - aangewezen als één van de uitvoerders van zijn testament.¹⁵

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 226; vgl. De Langen, 89.

³ RvdA I, 113.

⁴ Zijlstra, 'Supplement', 186-187; vgl. dezelfde, *Detector magazine* nr. 72 (december 2003), 10. Diens veronderstelling dat het klooster Mariëngaarde wellicht het patronaatsrecht van de kerk alhier bezat en Walterus hier door de abdij was benoemd wordt niet ondersteund door enig ander verband tussen Mariëngaarde en de kerk alhier.

⁵ OFO I, nr. 46.

⁶ FT, nr. 13.

⁷ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 44 reg. 32.

⁸ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 43 reg. 33.

⁹ Tresoar, Copieën elders nr. 6007 nr. 168.

¹⁰ Tresoar, Hs. Doys II, 180.

¹¹ PG, nr. 39. 'de Lema' volgens het randschrift van zijn zegel, Tresoar, Zegelfoto nr. 59.

¹² RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹³ RvdA III, 39.

¹⁴ BB I, 143.

In een aanvulling op dit testament d.d. 10/19 augustus 1558 wordt aangegeven dat Mr. Frans inmiddels is overleden.¹⁶ Als pastoor wordt hij nog genoemd 6 december 1554¹⁷ en in 1556.¹⁸

- 1566 - 1567 **Tjebbe Feddes**
wordt als pastoor alhier vermeld 16 januari 1566¹⁹ en bij vonnis van het Hof d.d. 18 februari 1567 verbannen.²⁰ Zijn verdere levensloop is onbekend.²¹
- 1568 - 1580 **Broer Haringsz.**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor op 26 september 1568.²² Op 12 oktober 1571 wordt hij door het Hof veroordeeld het gestolen kerkzilver op eigen kosten weer te laten aanmaken; hij had namelijk de sleutels van de kerk aan de ‘knevelaars’ (rondtrekkende Geuzen) afgegeven.²³ Hij deed hier dienst tot de Reformatie.²⁴

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1511.²⁵ Het patrocinium is niet bekend.

- 1531 **Johannes**²⁶
- 1539 - 1540 **Mr. Frans Lioninus Lichtauer**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in 1539²⁷ en vervolgens 23 januari 1540 wanneer hij door het Hof van rechtsvervolging wordt ontslagen - waarvan hij was beschuldigd blijkt niet -²⁸ en voor het laatst 2 september 1540.²⁹
Vanaf 1543 komt hij voor als pastoor alhier. Waar en wanneer hij heeft gestudeerd is onbekend.
- 1549 - 1556 **Eecke**
komt hier als vicarius voor in 1549³⁰ en 1553?³¹ en 1556.³²
Wellicht was hij dezelfde als Eecke Simons, van 1558 tot 1567 bekend als sacrista te Stiens*.

Prebende

¹⁵ Arch. OBW nr. 653 reg. 16.

¹⁶ Arch. OBW nr. 653 reg. 20.

¹⁷ HCL, RA nr. Y 2, 418.

¹⁸ Van Burmania, 25v.

¹⁹ GA Leeuwarderadeel nr. 77, 167.

²⁰ Hof nr. 7490, 107v-108.

²¹ Harkenroht, ‘Naemlijst’, 74, en ‘Aenmerkingen’ 598.

²² Hof nr. 16693, 483.

²³ Hof nr. 7490, 171-171v.

²⁴ Reitsma, 71 n. 1.

²⁵ RvdA I, 113.

²⁶ RvdA I, 113.

²⁷ Arch. Van Sminia nr. 1593 reg. 85.

²⁸ PB Hs. 1466.

²⁹ RvdA III, 39.

³⁰ PB Hs. 1466.

³¹ Tresoor, Copieën elders nr. 6004-XI.

³² Indien ‘Fecke’, door van Burmania, 25v in 1556 als vicarius gezien, op een leesfout voor ‘Eecke’ wordt gezien.

Ook de prebende moet in 1511 reeds hebben bestaan.³³ Ook van dit beneficie is het patrocinium onbekend.

1543 **Idsardus**³⁴

1573 **Gabbe Foppes**
zoon van Foppe Gabbes. Op 9 september 1578 procedeert de vader tegen de volmachten van Marrum over de prebende alhier en protesteert hij er tegen dat Gedeputeerden het proces daarover voor de officiaal van het bisdom Leeuwarden hebben geschorst. De bisschop van Leeuwarden had drie jaren geleden de inkomsten van de prebende bestemd voor de reparatie van het kerkhuis, het pastoorshuis en de woning van de schoolmeester zonder dat de gemeente zoals het behoort een possessor van het leen had gekozen weshalve de collatie vervallen is aan de bisschop die het leen geconfereerd heeft aan Gabbe waarop deze het placet heeft verkregen en is geïnstitueerd. Daartegen is de gemeente in verzet gekomen en heeft zij een proces aangespannen.³⁵ De afloop is niet bekend.

Overige

1511 **Lubbert**
wordt in 1511 met het klooster Foswerd genoemd als landheer;³⁶ in 1540 staat hiervoor alleen Foswerd te boek.³⁷

1511 **Otto**
staat in 1511 al dan niet met Jemme Her Juwsma te boek als landheer en eigenaar van een huisstede;³⁸ voor deze eigendommen staan in 1540 Fecko Botnia of de koster te boek.³⁹ Het gaat blijkbaar om partiuliere eigendommen.

(In 1511 wordt als eigenaar van 7 pm. land te Ferwerd genoemd heer Hoyt te Marrum;⁴⁰ in 1540 wordt opgegeven dat dit land in 1511 toebehoorde aan Hoyt te Marrum (geen heer genoemd) en dan aan de erfgenamen van Hoyt van Blecknijehuis.⁴¹ De vermelding ‘heer’ in 1511 is dus onjuist).

³³ RvdA I, 113.

³⁴ BB I, 143.

³⁵ Collectie Gabbema nr. 138.

³⁶ RvdA I, 113 (daar ‘Gulbert’).

³⁷ RvdA III, 44 (1540 met referte aan 1511 Lubbert).

³⁸ RvdA I, 113.

³⁹ RvdA III, 42, 47, 48.

⁴⁰ RvdA I, 94.

⁴¹ RvdA III, 69.

MARSSUM

Patroon: **Pontianus**¹

Bijzonderheden: het tufstenen schip dateert uit de 12^e eeuw.² Reeds in 1439 zijn hier twee priesters.³ De vicarie bestond toen dus reeds. Vanaf 1470 is sprake van een prebende.⁴ In 1501 werd een tweede prebende gesticht.⁵ In 1523 zijn hier vier priesters.⁶ Ca 1550/2 wordt hier alleen een prebende genoemd⁷, in 1558/60 een vicarie en een vrijleen.⁸

Pastorie

- ca 1260 **Ivo**
pastoor alhier, was prior van het Benedictinessenklooster te Franjum onder Marssum; na zijn dood raakte het klooster in verval en werd het in 1270 door Lidlum overgenomen waarbij de nonnen voor het grootste gedeelte naar Bayum gingen.⁹
- 1415 **Jopke**¹⁰
- 1439 **Jella**¹¹
- 1477 - ca 1486 **Mr. Jarich**
is in 1477 pastoor alhier en deken van Menaldum¹² en in 1483 pastoor alhier.¹³ Hij moet nog in functie zijn geweest toen Bene pastoor te Wirdum* (als zodanig bekend 1486-1493, nog vicarius in 1484) was.¹⁴
- 1507 **Albertus**¹⁵
- 1510 - † 1527 **Mr. Sybren Doeckesz. Douwama**
van Baard. Sybren komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 21 oktober 1510.¹⁶ Op 7 juli 1521 bewilligen Sybren Doeckesz. Baerd, pastoor alhier, en zijn zuster Trijn in het toezeggen door hun vader Doecke Douwesz. a Baerd van land aan hun broer Douwe, wonende te Sloten.¹⁷ Douwe Doeckesz. woont 19 maart 1531 te Marssum en komt dan voor met zijn zuster Katryn, weduwe van Feddo Doetinga.¹⁸

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 227.

³ FT, nr. 10.

⁴ OFO I, nr. 209.

⁵ FT, nr. 63.

⁶ FT, nr. 106.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ Lambooy, 226-227; vgl. 143.

¹⁰ Van Burmania, 25v.

¹¹ FT, nr. 10.

¹² PB Hs. 1466.

¹³ FT, nr. 43.

¹⁴ Singels nr. 170c.

¹⁵ PB Hs. 1466.

¹⁶ FT, nr. 80.

¹⁷ OFO II, nr. 307 (Katrijn Aesgema, weduwe van Feddo Dotinga).

¹⁸ OFO II, nr. 355 (evenzo).

Sibren Doeckesz. Douwama, pastoor alhier, overleed 10 april 1527.¹⁹ Sibrandus Dodonis de Bate (Baerdt?), van Leeuwarden, wordt 28 februari 1502 te Leuven als student ingeschreven.²⁰ Het Stamboek noemt hem (ten onrechte) Sybrant Unia, pastoor alhier, zoon van Aucke Keimpes Unia en Ansck Tjercksdr. Juwinga van Walta, beide overleden in 1498, en broer van Keimpe Unia, pastoor te Beers*, en Tjebbe Unia, prebendaat te Bozum*.²¹

Van Burmania vermeldt dat op 10 september 1516 ‘**Mr. Thomas** Sacrista geconsenteert (wordt) de Proven van Steens (Stiens*), ter tijt en so lange hij met recht en vrede de kerk van Marsum mag bezitten, te behouden’.²² Thomas was vicarius te Bolsward* en werd daar 12 februari 1517 opnieuw benoemd (na door de Geldersen uit zijn leen te zijn verdreven).²³ Van een pastoraat hier blijkt verder niet (Sybren zou dan een tijdlang het veld hebben moeten ruimen).

1535 **Diederik**²⁴

1540 - 1551 **Egglo Lieuwesz./Leonis**

Op 14 november 1540 wordt Egglo Leonis, pastoor alhier, door Hobbe, pastoor te Spannum, aangewezen als één van de uitvoerders van diens testament.²⁵ Op 11 mei 1543 wordt Lieuwe Egglesz., zoon van Egglo Lieuwesz., pastoor alhier, aangenomen als provenier van het Anthonygasthuis te Leeuwarden.²⁶ Als pastoor komt hij nog voor in oktober 1551.²⁷

ca 1550/2 **Thuv....?**

Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 geeft als pastoor op een naam waarvan slechts leesbaar lijkt ‘D. Thuv....’²⁸; mogelijk is sprake van een afschrijffout uit het origineel.

1558 - 1559 **Jasperus Vos**

wordt 2 mei 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁹ Op 15 december 1552 was Jasperus Vos uit Stellingwerf toegelaten tot de wijding van subdiaken; een wijdingstitel wordt niet vermeld.³⁰ In 1559 werd hij pastoor op de zg. Mariëngaarder pastorie van de Oldehove te Leeuwarden* van waar hij in december 1559 naar Emden vluchtte.³¹

1564 **Jelle**³²

¹⁹ Arch. van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 82.

²⁰ Zijlstra nr. 8599. Als Mr. Sybren: Hof nr. 93, 33v, 30 september 1525.

²¹ Stb. I, 384, II, 267. Mogelijk steunt de aanname dat hij een Unia was op het feit dat Feyne Unia in 1511 als gebruiker van het pastoorland te boek staat maar dat zij broers waren staat daar niet aangegeven, Tjessinga IV,33. Het Burmaniaboek (Arch. EVC nr. 2575) noemt onder de kinderen van Aucke Unia geen Sybrant en Tjebbe.

²² Van Burmania, 39v.

²³ Hof nr. 80, 43.

²⁴ PB Hs. 1466.

²⁵ Arch. EVC nr. 3184

²⁶ Arch. SAG nr. 149 reg. 152.

²⁷ RA Menaldumadeel nr. 1, 92.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

²⁹ St. Jan nr. 1165.

³⁰ ABU nr. 550*, 35.

³¹ Aud. nr. 1430.1, 78.

³² PB Hs. 1466.

- 1567 **Jacob (Arendtsz.)**
pastoor alhier, werd bij vonnis van 18 februari 1567 verbannen.³³ Menso Poppius noemt hem Jacob Sart³⁴ (wel te lezen als Sartor). Harkenroht weet verder niets over hem te melden.³⁵ Andreae noemt hem Jacob Arendtsz. en later predikant te Leeuwarden.³⁶ Romein houdt het niet voor onmogelijk dat hij dezelfde is als Jacobus Sartorius, in 1578 beroepen te Medemblik en vandaar vertrokken in 1580. Jacob Arendtsz. was blijkbaar in 1580 predikant te Marssum en werd vandaar toen ter leen beroepen te Leeuwarden waar hij tussen juli 1582 en juli 1583 overleed.³⁷ Mr. Jacob Arents Sartor komt van 1559 tot 1561 (niet meer 1565) voor als pastoor te Leeuwarden-Hoek*. Een Jacob Arents is in 1543 vicarius te Engelum*. Hij kan de bovenstaande zijn geweest maar ook Jacobus Arnoldi, van 1558 tot 1561 bekend als pastoor te Lekkum*.
- 1568 **Joannes**³⁸
- 1569 - 1580 **Bernardus Lycklesz./Nicolai**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 29 januari 1569.³⁹ Op 4 maart 1580 is hij nog pastoor en doet hij met de vicarius en de moeder van de prebendaat opgave van de geestelijke goederen.⁴⁰ Hij week daarna uit.⁴¹

Kapelaan

- 1565 **Jeremias Jansen**
wordt in 1565 als vicarius en kapelaan alhier genoemd.⁴² In 1561 is hij prebendaat te Kollumerzwaag*
Hieronymus of Jeremias Jansen is in 1567 vicarius te Tzummarum* en van 1572 tot 1573 bekend als pastoor te Oostermeer*. Mogelijk is hij dezelfde als Jeremias, van 1578 tot 1580 bekend als pastoor te Engwier*.

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1439.⁴³ Het patrocinium is niet bekend.

- 1439 **Aysze**⁴⁴
- 1510 - 1511 **Douwe**

³³ Hof nr. 7490, 107v-108.

³⁴ Harkenroht, 'Naamlijst', 73.

³⁵ Harkenroht, 'Aenmerkingen', 591; Andreae, 'Naamlijst', 14.

³⁶ Andreae, 'Naamlijst', 14.

³⁷ Romein, 58, 10.

³⁸ Van Burmania, 26.

³⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 56; Nicolai: RA Leeuwarderadeel nr. 16, 59, 5 februari 1569; Lycklesz.: RA Sneek nr. 25, 702, 15 april 1575.

⁴⁰ Arch. HG Marssum nr. 54, 1.

⁴¹ CE, 362.

⁴² Van Burmania, 26; PB Hs. 1466.

⁴³ FT, nr. 10. Dat Aysze de jongerpriester geweest moet zijn volgt uit de context.

⁴⁴ FT, nr. 10.

wordt hier 21 oktober 1510 zonder functie genoemd evenals de pastoor en de prebendaat (beide met name)⁴⁵ en zal dus de vicarius zijn geweest. Als zodanig komt hij in 1511 voor.⁴⁶

- 1539 - 1540 **Dirk Rataller**
zoon van Jan Rataller, rentmeester van Friesland en het Bildt, en diens derde vrouw Geertruit Sonck.⁴⁷ Op 21 april 1539 wordt er over geklaagd dat de zoon van Jan Rataller twee beneficia te Kollum* en Marssum bezit en op geen van beide resideert.⁴⁸ Blijkens vermelding d.d. 13 januari 1540 bezit Dirk Rataller de vicarieën te Kollum en Marssum;⁴⁹ op 12 juni 1540 wordt Dirk last gegeven van de vicarie alhier afstand te doen.⁵⁰ In 1550 kreeg hij de Mariaprebende alhier.
- 1543 **Tiaert**⁵¹
- 1558 **Eglo Leonis**
wordt 22 januari 1558 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁵² Eerder was hij pastoor alhier.
- 1560 **Claes**⁵³
- 1565 **Jeremias Jansen**
wordt dan vicarius en kapelaan alhier genoemd.⁵⁴
- 1576 - 1580 **Cornelius Winandi**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in 1576,⁵⁵ vervolgens 24 augustus 1578⁵⁶ en tenslotte 4 maart 1580 wanneer hij met de pastoor en de moeder van de prebendaat opgave doet van de geestelijke goederen.⁵⁷

Prebende

Vanaf 1470⁵⁸ is sprake van een prebendaat alhier. Het patrocinium van deze prebende is onbekend.

- 1470 - 1501 **Tzaling**
komt vanaf 1470 als prebendaat voor.⁵⁹ Enkele malen wordt hij aangeduid als vicarius⁶⁰ of jongerpriester⁶¹ maar hij noemt zichzelf prebendaat.

⁴⁵ FT, nr. 80.

⁴⁶ Tjessinga IV, 33.

⁴⁷ Kooperberg, 'Rataller', 313.

⁴⁸ GPCV II, 731.

⁴⁹ GPCV II, 781.

⁵⁰ GPCV II, 786.

⁵¹ BB I, 350.

⁵² St. Jan nr. 1165.

⁵³ Van Burmania, 26.

⁵⁴ Van Burmania, 26; PB Hs. 1466.

⁵⁵ Van Burmania, 26; PB Hs. 1466.

⁵⁶ PI, 220.

⁵⁷ Arch. HG Marssum nr. 54, 1.

⁵⁸ OFO I, nr. 209.

⁵⁹ OFO I, nr. 209.

⁶⁰ OFO IV, nr. 72, OFO I, nr. 252.

Hij testeert – als prebendaat - op 26 november 1501. Daarbij sticht hij alhier een prebende ter ere van Maria en Anna. Deze prebende wordt gedoteerd met in totaal ruim 34 pm. land en een rente van 10 rijns gl. Verder bepaalt hij dat de prebendaat ter plaatse in eigen persoon moet resideren en dat de bezitter ervan bij voorrang uit zijn verwantschap moet komen. Als collatoren worden aangewezen de prior van de dominicanen, de pastoor, de vicarius en de kerkvoogden alsmede ‘die andere eerlycke gaeluyden’ alhier. Hij geeft verder aan dat het huis van zijn, testators, leen door de vijand verbrand is en door hem op zijn kosten is hersteld. Tevens sticht hij een prebende in de Oldehove te Leeuwarden*, staande ter collatie van de prior van de dominicanen aldaar, de twee pastoors en de kerkvoogden van de Oldehove. Ook hier zal een verwant voorrang bij de begeving hebben. Van de resterende nalatenschap wijst hij als erfgenamen aan Tiaerd en Bauck, kinderen van zijn broer Tialcke, en Rints, dochter van zijn zuster.⁶² Merkwaardig is dat hij niets legateert aan de prebende die hij zelf bedient.

Maria en Annaprebende

Deze werd bij testament van 26 november 1501 gesticht, als boven vermeld.

1550 - 1551	Theodorus Rataller wordt 27 februari 1550 op de titel van het Maria-altaar alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁶³ Kort daarop is hij priester geworden want 27 februari 1551 wordt hij als priester alhier genoemd.⁶⁴ In maart 1557 wordt hij als student te Leuven ingeschreven en daarbij priester genoemd.⁶⁵ Hij moet de Dirk Rataller zijn die in 1540 de vicarie alhier moest opgeven (zie hiervoor). Hij komt 29 januari 1564 voor als prebendaat te Gorkum.⁶⁶
1580	Syne Oenes dan clericus van het bisdom Utrecht en bezitter van de prebende, wiens moeder Aeth Sines' weduwe op 4 maart 1580 met de pastoor en de vicarius aangifte doet van de geestelijke goederen alhier. Tot de prebende behoren dan ca 36 pm. land (niet gespecificeerd) en een rente van 10 goud gl.⁶⁷ (hetgeen vrijwel overeenkomt met de dotatie in 1501). Op 26 april 1610 procedeert Frerick Symonsz. namens zijn zoon Symon die blijkens vermelding d.d. 7 mei 1611 door collatie het recht heeft van een vrijleen alhier, gesticht door Tzaling, prebendaat alhier, tegen Douwe Hotzes te Goutum, naaste bloedverwant van Tzaling.⁶⁸ Vanaf 1623 wordt onder de ontvangsten van de kerk te Marssum jaarlijks een door de administrateur (een van Eysinga) van de prebende of het vrijleen betaald bedrag geboekt.⁶⁹

⁶¹ OFO I, nr. 379. Als prebendaat: OFO I, nrs. 212 en 214 (1471), OFO IV, nr. 30 (1473), OFO I, nr. 265 (1476), OFO I, nr. 292 (1478); zonder vermelding van zijn functie: OFO I, nr. 298 (1479), OFO I, nr. 434 (1498).

⁶² FT, nr. 63.

⁶³ ABU nr. 550*, 7.

⁶⁴ RA Menaldumadeel nr. 1, 215.

⁶⁵ Zijlstra nr. 9109.

⁶⁶ Hof nr. 16692, 490; Kooperberg, 'Rataller', 313.

⁶⁷ Arch. HG Marssum nr. 54, 1.

⁶⁸ Hof nr. 16709, 221 jo. Hof nr. 16485, 347 nr. 19.

⁶⁹ Arch. HG Marssum nr. 54 (begin van de rekeningen: 1623), 8, 26v, 46, 52

Prebende

Van de volgende personen is niet vast te stellen welke prebende zij bedienden.

- 1510 - 1523 **Renick**
komt als prebendaat alhier voor 21 oktober 1510⁷⁰, in 1511⁷¹ en in 1523.⁷²
Het in 1511 te zijnen name staande land onder Marssum omvat 30 pm. en komt met de dotatie uit 1511 dus niet overeen, hetgeen dan zou betekenen dat hij de oudste prebende bezat.
- ca 1550/2 **N.N.**
'quidam clericus' bezit de prebende volgens een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2.⁷³
- 1568 **Johannes Caroli**
clericus van het bisdom Mechelen, wordt 18 september 1568 door de koning voorzien met de prebende alhier; het begeavingsrecht is aan de koning vervallen omdat er na een langdurige vacature geen presentatie (door de daartoe gerechtigden) kwam. De begiftigde is nu ca. 8 jaren oud; zijn vader mr. Johan Charles, raadsheer van en procureur-generaal bij het Hof van Friesland, legt voor zijn zoon de eed af.⁷⁴

Overige

- 1511 ? **Pieter**
staat in 1511 te boek voor 8 eynsen land alhier;⁷⁵ mogelijk betrof het land van een priester te Leeuwarden.
- 1511 **Foecke**
staat in 1511 te boek voor 5 pm. land alhier.⁷⁶
- 1523 **Willem**
priester alhier, komt voor in 1523 met de prebendaat Renick;⁷⁷ hij tekent na deze als priester alhier en was dus geen pastoor (wiens naam in deze periode bekend is) of vicarius.

⁷⁰ FT, nr. 80.

⁷¹ Tjessinga IV, 33.

⁷² FT, nr. 104.

⁷³ St. Jan nr. 1165.

⁷⁴ Tresoar, Hs. PB 650. Voor zijn vader: Vries e.a., De Heeren van den Raede, 245-246. Zijn moeder was Jacqueline van Walthem, ibid.

⁷⁵ Tjessinga IV, 37.

⁷⁶ Tjessinga IV, 42.

⁷⁷ FT, nr. 104.

MEDUMWARTH

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in een tussen 1256 en 1270 opgestelde lijst van kerken in Westergo wordt genoemd Medumwarth¹ dat door Muller wordt gehouden voor een verdronken dorp tussen Zurich en Harlingen.² Een lijst uit 1482 vermeldt het eveneens.³ Daaronder wordt *Cappella ibidem* aangegeven waarbij Muller aantekent dat Medumwarth, gelegen ten westen van Kimsward, in de 13^e tot 15^e eeuwen nog een afzonderlijke kapel had.⁴ Postma wijst Muller's aanname af en zoekt Medumwarth in de omgeving van Tzum; te denken ware aan het gehucht Miedum bij Franeker of de buurt Medwerd onder Tjum.⁵ Noomen gaat er van uit dat Medumwarth wel degelijk in de omgeving van Harlingen heeft gelegen.⁶

Pastorie

1409

Henricus

curatus in Medmerd tekent 1409 als deken van Franeker de bepalingen van de seendstoel in Franekeradeel.⁷ De buurt Medwerd onder Tzum kan hier dus niet bedoeld zijn zoals Postma aannam. Ook andere dekens van deze seendstoel kwamen van buiten Franekeradeel (Oosterend tweemaal en Weidum).⁸

¹ St. Jan nr. 906 (afbeelding daarvan: Van Buijtenen, 'Dekenaat Bolsward', tussen 88 en 89).

² Muller, *Bronnen*, 346-347; Muller, *Atlas*, 553.

³ Muller, *Bronnen*, 347 n. 2.

⁴ Muller, *Bronnen*, 346; Muller, *Atlas*, 553

⁵ Postma, 'Verdronken plaatsen', 387.

⁶ P.N. Noomen, lezing Oarkunderûnte Fryske Akademy 28 april 1995.

⁷ OFO II, nr. 1.

⁸ OFO II, nr. 1.

MENALDUM

Patroon: **Lambertus**¹

Bijzonderheden: op een onbekend tijdstip – wel vóór 1371² - is de kerk in het bezit gekomen van de Norbertijner abdij te Lidlum. Van vele pastoors is bekend dat zij kanunnik van Lidlum waren. In 1511 zijn hier twee kapelaans.³ De kapelannen bezitten in 1543 tenminste 43½ pm.⁴ Een vicarius komt in 1466 voor.⁵ Een vicarie en/of prebende worden in 1511 en 1543 niet genoemd maar volgens een lijst uit ca 1550/2 zijn hier dan een vicarie en een vrijleen.⁶

Pastorie

- ca 1365 **Gauko/Godfridus**
wordt genoemd in een stuk d.d. 7 januari 1371 als de overleden voorganger van de dan fungerende pastoor.⁷
- ca 1369 - 1371 **Johannes van Oosterzee**
kanunnik van Lidlum en pastoor alhier, werd na 1369 gekozen als proost van Vinea Domini op het Zand, een dochterklooster van Lidlum. Hij leefde rustig (*commode*) met zijn zuster te Menaldum en verkoos op haar raad daar te blijven. Vervolgens werd veel moeite gedaan om hem te het Zandt te krijgen.⁸ Op 7 januari 1371 gelast de proost en aartsdiaken van St. Jan de pastoors te Oosterend en te Bozum en alle andere geestelijken in Friesland om Wybrant, abt van Lidlum, te bevelen Johannes van Oosterzee, kanunnik van Lidlum, in het ongestoord bezit te laten van het rectoraat van de kerk alhier waarmee Wybrant volgens het hem toekomende patronaatsrecht Johannes had begiftigd en waarin deze door de proost-aartsdiaken was geïnstitueerd, en om bij niet voldoening aan dit bevel voor hem, proost en aartsdiaken te Utrecht te verschijnen, niettegenstaande zijn verkiezing te Vinea Domini.⁹
- 1419 **Claes**¹⁰
- 1467 - 1477 **Doeke**¹¹
- 1482 **Tiepke**¹²
- 1502 **Rommert**¹³

¹ Verhoeven, 91.

² St. Jan nr. 1172.

³ Tjessinga III, 8, 12.

⁴ BB I, 343-344.

⁵ Tresoar, PB Hs 1467 (Bruinsma, o.b.v. 6305 Hs., Menaldumadeel, zonder bronvermelding).

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ St. Jan nr. 1172.

⁸ Lambooy, 280-281.

⁹ St. Jan nr. 1172. Bewaard bleef zijn zegelstempel: Zijlstra, 'Corpus', 52.

¹⁰ PB Hs. 1466.

¹¹ OFO I, nr. 191 (1467) resp. Collectie Epkema nr. 15 (1477).

¹² PB Hs. 1466.

¹³ OFO I, nr. 492.

- 1505 - 1517 **Gherleff/Gerlacus**
 komt hier als pastoor voor het eerst voor 4 maart 1505¹⁴ en voor het laatst – dan ook als kanunnik van Lidlum – in 1517.¹⁵ In 1503 is hij pastoor te Winsum*, welke kerk eveneens aan Lidlum toebehoorde.
 (Abusievelijk noemt Zijlstra in 1511 Taco Jongema als pastoor alhier;¹⁶ dat berust op een foutieve lezing: deze is dan huurder van 60 pm. land van de pastorie.¹⁷ Als landheer komt Taco Jongema zelf ook voor)¹⁸
- 1518 **Wybrant**¹⁹
 Mogelijk is hij dezelfde als Wybrandus, tot 1517 bekend als pastoor te Berlikum*.
- 1542 - 1550 **Johannes van Utrecht**
 Johannes komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1542,²⁰ als Johannes Trajectensis en kanunnik van Lidlum in 1543²¹ en Utricensis op 9 april 1543.²² Hij is hier nog in 1547.²³ In 1532 is hij pastoor te Hoorn* (Terschelling); de kerk aldaar was eveneens eigendom van Lidlum.
- 1550-vóór 1564/5 **Sibrandus Leo/Sibrand Lieuwes.**
 uit Hempens²⁴, zoon van een schuitvaarder,²⁵ trad 5 januari 1545 te Lidlum in en werd 12 maart d.a.v. ingekleed.²⁶ Na zijn priesterwijding werd hij op 25 mei 1550 pastoor alhier.²⁷ Hij is uiteraard bekend als de schrijver van de Abtenlevens van de kloosters Mariëngaarde en Lidlum.²⁸ Hij komt hier 30 september 1560 nog als pastoor voor.²⁹ Vóór 1564/5 gaat hij als pastoor naar Berlikum* waar hij in 1573 nog is. Daarop wordt hij andermaal pastoor alhier.
- 1564/5 **? Johannes Aggesz.**
 De rentmeestersrekening over 1564/5 deelt mee dat preparatoir informatie is ingewonnen te Menaldum op ‘den pastoir aldaer, Joannes Aggez. ende Jetz zyn huysfrouwe, Allert Gortmaecker ende meer anderen’;³⁰ Johannes wordt geen pastoor genoemd. Het is dus de vraag is hij dit was. Een persoon van deze naam komt hier in 1552³¹ en 1578 niet voor.³²

¹⁴ OFO I, nr. 492; daarbij zijn zegel waarop Lambertus is afgebeeld: Tresoar, Zegelfoto nr. 1872.

¹⁵ Lambooi, 342-343.

¹⁶ Zijlstra nr. 8248.

¹⁷ Tjessing II, 30.

¹⁸ Tjessing II, 44.

¹⁹ PB Hs. 1466.

²⁰ Van Burmania, 26.

²¹ Lambooi, 352-353.

²² BB I, 343.

²³ OFO II, nr. 380.

²⁴ Arch. Van Sminia nr. 2734 (heer Sibrandus van Hempens tekent als Sibrandus Leo); vgl. Mol, ‘Sibrandus Leo’, 14. Zie over hem uitgebreid: Lambooi, passim.

²⁵ PB Hs. 1466.

²⁶ Lambooi, 356-357.

²⁷ Lambooi, 356-357.

²⁸ met Inleiding, Aanteekingen en Register uitgegeven door D.A. Wumkes, Bolsward 1929, en vervolgens door H.Th.M. Lambooi, *Sibrandus Leo en zijn abtenkronieken van de Friese premonstratenzerkloosters Lidlum en Mariëngaarde, Een nadere studie, editie en vertaling*, Hilversum 2008.

²⁹ Arch. SAG nr. 738 reg. 164.

³⁰ RR nr. 25, 74.

³¹ MC.

- 1566/7 **Frederik**
kanunnik. Als pastoor alhier wordt hij genoemd 1566/7.³³ In 1567 week hij uit of werd hij verbannen.³⁴ Poppius noemt hem monnik.³⁵ Zijn verdere levensloop is onbekend. Hij kan dezelfde geweest zijn als de gelijknamige pastoor te Spannum* van 1556 tot 1559 en als Fredericus, 1574 predikant te Venhuizen, 1579 naar Middellie en Kwadijk en vandaar in 1580 door Friesland ‘ingeëist’, in 1582 predikant voor geheel Barradeel en vandaar 19 mei 1582 naar Dantumadeel, en als hij dezelfde is als Fredericus Isbrandi, dan in 1586 naar Menaldum, waar hij in 1591 emeritus wordt.³⁶ Hij ontvangt nog pensioen in 1598.³⁷
- 1570 **Adolphus**³⁸
- 1573 - 1580 **Sibrandus Leo**
is in 1573 nog pastoor te Berlikum* en kwam in hetzelfde jaar weer naar hier³⁹ en wordt vervolgens vanaf 13 mei 1574⁴⁰ tot 14 juli 1577⁴¹ regelmatig als pastoor genoemd. Hij ging in 1580 – met achterlating van vrouw en kinderen – naar het klooster Kuzemer⁴² en overleed daar ca 54 jaren oud in 1583 *ni fallor* zoals Suffridus Petrus meedeelt.⁴³ Hij zou dan ca 1529 geboren zijn; de vraag is of de opgave van de leeftijd juist is want hij werd in 1550 priester gewijd en de minimumleeftijd daarvoor was 25 jaren (tenzij dispensatie was verleend). In 1590 wordt de inventaris van de nalatenschap van Anna Jubckedr., weduwe van heer Sibrandus Leo, in tegenwoordigheid van Lyeuwe Sibrandus en Syouck Sybrants, mede optredende voor Eef, Asmus en Jan Sibrandus opgesteld.⁴⁴
- Van Burmania noemt hier nog Johannes, pastoor in 1582,⁴⁵ maar dit jaartal kan niet juist zijn. In 1580 wordt als predikant alhier opgegeven Hero Freercks, ‘van paep bekeert’.⁴⁶

Kapelanie

In 1511 zijn hier blijkbaar twee kapelaans;⁴⁷ het dan daar opgevoerde land is niet te traceren in de opgave van het land van de kapelannen in 1543 dat dan tenminste 43½ pm. omvat.⁴⁸

³² PI.

³³ RR nr. 27, 82, Van Burmania, 26 noemt hem reeds 1564 hier maar dat lijkt niet goed mogelijk.

³⁴ Winsemius, 88. Hij komt niet voor in de verbanningssententies van het Hof d.d. februari en maart 1567 (Hof nr. 7490).

³⁵ Harkenroht, ‘Naamlijst’, 72 en ‘Aenmerkingen’, 489. Hij wordt ook genoemd door Jodoci, Ephemerides, 423. Andreae, ‘Naamlijst’, 14 deelt over hem verder niets mee.

³⁶ Romein, 203, 210, 458, 89.

³⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 2665, 15v.

³⁸ Van Burmania, 26.

³⁹ Van Burmania, 26.

⁴⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 305.

⁴¹ HCL, RA nr. Y 12, 74 (dan zonder functie maar dezelfde als de daar, 37v, d.d. 27 augustus 1576 genoemde pastoor Sibrandus).

⁴² Lambooi, 26-27. In de Conscriptio Exulum komt hij niet voor.

⁴³ Lambooi, 493. Over mogelijke onduidelijkheid betreffende zijn sterfjaar: Lambooi, 28-29.

⁴⁴ RA Franeker nr. 127, 587-592.

⁴⁵ Van Burmania, 26.

⁴⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 2884. Hij komt verder (bv. bij Romein) niet voor.

⁴⁷ Tjessinga IV, 8, 12.

⁴⁸ BB I, 343-344.

z.j.e.d. **Ysbrandus Harderwijk**
geboren ca 1515, was eerst kapelaan alhier en werd daarna pastoor te Spannum*,⁴⁹
en daarna te Berlikum*, beide eveneens aan Lidlum toebehorende kerken, vanwaar
hij in februari 1545 vertrok. Ook hij was kanunnik van Lidlum.

1543 **Jasper van Leeuwarden**
wordt als kapelaan alhier genoemd in 1543.⁵⁰ Hij overleed in 1549⁵¹ maar niet
bekend is of hij hier toen nog stond. Gezien het feit dat het restant van zijn grafzerk
deel uitmaakt van de verzameling restant-grafzerken van te Lidlum begraven
priesters zal ook hij kanunnik van het klooster aldaar zijn geweest.

Vicarie

Een vicarius wordt in 1466 genoemd.⁵² Van een vicarie is in 1511 en 1543 geen sprake. Een
overigens op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt hier wel een vicarie, evenals een lijst
uit 1558/60.⁵³ Het patrocinium is onbekend.

1466 **Marten**⁵⁴

ca 1550/2 **Theodoricus**
wordt in de aangehaalde lijst uit ca 1550/2 als vicarius genoemd⁵⁵ en zal dezelfde
zijn als de zonder jaar genoemde vicarius Diederik.⁵⁶

1567 **Jacobus**⁵⁷

Prebende/vrijleen

Ook dit beneficie komt in 1511 en 1543 niet voor maar verschijnt wel in de reeds genoemde lijsten van
ca 1550/2 (als prebende) en 1558/60 (als vrijleen).⁵⁸

ca 1550/2 **N.N.**
quidam clericus bezit hier dan de prebende.⁵⁹

⁴⁹ Lambooi, 362-363.

⁵⁰ BB I, 344.

⁵¹ Aanwezig in het Hannemahuis te Harlingen; vgl. Roemeling, 'Lidlum', 47.

⁵² PB Hs. 1467 (Bruinsma).

⁵³ Beide St. Jan nr. 1165.

⁵⁴ PB Hs. 1467.

⁵⁵ St. Jan nr. 1165.

⁵⁶ PB Hs. 1466.

⁵⁷ PB Hs. 1467 jo. PB 6035 Hs., i.v. Menaldum (cit. 'part. Aant.').

⁵⁸ Beide St. Jan nr. 1165

⁵⁹ St. Jan nr. 1165.

METSLAWIER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de voorgaande (13^e-eeuwse) kerk werd in 1776 afgebroken; in de tegenwoordige kerk zijn vloeren aangetroffen van dit voorgaande gebouw maar een verder diepgaand onderzoek is niet ingesteld.¹ In 1511² en 1543³ wordt een vicarie genoemd. In 1543 is sprake van de prebende als eigenaar van land dat grenst aan dat van de patroon⁴ maar een prebende wordt dan niet genoemd onder de beneficia alhier terwijl bij de aan de vicarie toebehorende landerijen geen enkel perceel vermeld wordt dat aan patroonsland grenst.⁵ De in 1556 voorkomende vicarius heet in 1558 prebendaat.⁶ Het in 1580 opgegeven bezit aan land (ca 25 pm.) en enkele geldrenten van de prebende⁷ komen overeen met de opgave van het vicariebezit in 1543,⁸ waaruit geconcludeerd kan worden dat het om hetzelfde beneficie gaat. In 1548 is sprake van een leen⁹ terwijl in 1573 de prebende nog voorkomt.¹⁰

Pastorie

1456 **Syboldt**¹¹

1514 - 1515 **Mr. Roloff**
In maart 1514 levert hij bier aan de Saksische troepen in de omgeving van Dokkum.¹² Ca 1515 verzoekt Roelof, pastoor alhier, die door de Geldersen (die een tijdlang een deel van Friesland beheersten) is verdreven, vergoeding van de door hem geleden schade die hij raamt op 200 ggl.¹³ Hij schrijft later (ongedateerd) dat de Vorst (= Karel van Oostenrijk) hem de pastorie van 'Hwer' (wel te lezen als Metslawier) heeft gegeven maar dat hij deze niet rustig kan bezitten. De daarop door de Geldersen benoemde en gezette pastoor is inmiddels overleden.¹⁴ Later (eveneens ongedateerd) deelt hij mee bij de wederinbezitneming van zijn pastorie hinder te ondervinden.¹⁵ In juli 1515 komt mr. Roloff als pastoor alhier voor.¹⁶

ca 1515 **N.N.**
werd hier door de Geldersen als pastoor benoemd en gezet maar overleed korte tijd daarop.¹⁷

¹ G. Elzinga, Nieuwsbulletin KNOB 70 (1971), *50 en *95; vgl. De Langen, 91.

² RvdA I, 142.

³ BB I, 154.

⁴ BB I, 154.

⁵ BB I, 153.

⁶ Van Burmania, 26.

⁷ Reitsma, 127.

⁸ BB I, 154.

⁹ Hof nr. 16689, 596.

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

¹¹ PB Hs. 1466.

¹² HStA Dresden, Loc. 8193, 1514, 283.

¹³ NA, Arch. ACB nr. 389 b.

¹⁴ NA, Arch. ACB nr. 386 e.

¹⁵ NA, Arch. ACB nr. 386 f.

¹⁶ Tresoar, Hs. FG nr. 840, 16.

¹⁷ NA, Arch. ACB nr. 389 e.

- 1532 - 1537(9) **Johannes Henrici**
In 1532 wordt Johannes hier als pastoor genoemd.¹⁸ Johannes Henrici komt als pastoor alhier voor op 7 februari 1537.¹⁹ Op 24 februari 1539 vermaakt de jongerpriester te Holwerd een legaat aan heer Johannes alhier.²⁰
- 1558 **Lambert Jochums**
komt 27 juli 1558 als pastoor alhier voor.²¹
- 1569/70 **Pieter**
pastoor alhier is – evenals de koster – 2½ dag gegijzeld geweest door de deurwaarder van het Hof²²; niet aangegeven is waarom zulks geschiedde.
- 1576 - 1580 **N.N./Joannes Elburgensis**
wordt 28 juli 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.²³ Omdat nadien geen institutie meer wordt vermeld zal het gaan om Johannes Elburgensis die 23 december 1580 als de oude pastoor voorkomt. Hij verklaart dan ca 25 juli 1580 zijn vrouw getrouwd te hebben maar inmiddels is zij overleden.²⁴ Hij ging tot de Reformatie over was aanvankelijk predikant te Stavoren (1580,1582), in 1586 te Witmarsum, en in ieder geval in mei 1593 nog predikant in de classis Bolsward.²⁵ Door Romein wordt hij verward met Joannes Meppel, de laatste pastoor te Lutkepost*.²⁶

Vicarie/prebende

De vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd.²⁷ Het is hetzelfde beneficie geweest als de in 1543 genoemde prebende²⁸ en het in 1548 genoemde leen²⁹ (zie ook hiervoor). Het patrocinium is onbekend. De collatie berustte 1548³⁰ en ca 1580³¹ bij de gemeente.

- 1519/20 – 1525 **Lyuwe Gauckez./Leo Gauckonis**
geeft 23 mei 1525 aan hier nu 5 jaren vicarius te zijn.³² Hij is hier niet meer op 4 september 1540³³ en is van 1549 tot 1551 bekend als sacrista te Ferwerd*.

¹⁸ PB Hs. 1466.

¹⁹ ABU nr. 538-1, 139.

²⁰ FT, nr. 149.

²¹ RA Dokkum nr. 15, 337v.

²² RR nr. 28, 74v.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ Reitsma, 127 (daar: wordt nadien predikant in de classis Bolsward, waarschijnlijk te Stavoren 1582, te Witmarsum 1586 en misschien nog elders).

²⁵ Romein, 265 noemt hem predikant te Bolsward waar hij 28 december 1586 een kerkenraadsstuk tekende; in werkelijkheid ondertekende Joannes Meppel, Arch. HG Bolsward nr. 1, 32; ook 21 mei 1587, *ibid.*, 33), 319 Meppel of Elburgensis, 1586 te Witmarsum, 1586 naar Bolsward; 408: Meppel (ook Elburgensis), te Stavoren 1582,1584, naar Witmarsum 1586. Nog predikant in de classis Bolsward: Reitsma en van Veen, *Acta synodes* VI, 77. Ook Bergsma, *Gideonsbende*, verwacht deze twee (464,508) en noemt hem (478) ten onrechte als laatste pastoor te Oudwoude*.

²⁶ Romein, 265. Ook Bergsma, *Gideonsbende*, verwacht deze twee (464,508) en noemt hem (478) ten onrechte als laatste pastoor te Oudwoude*.

²⁷ RvdA I, 142.

²⁸ BB I, 153.

²⁹ Hof nr. 16689, 596.

³⁰ Hof nr. 16689, 596.

³¹ Reitsma, 127.

³² Hof nr. 93, 5v.

- 1548 **N. Willemsz. co Nicolaes Jansz.**
Op 12 mei 1548 herroept het Hof in het geschil tussen Worp Ropta namens het dorp Metslawier en mr. Willem Winricx, apotheker, namens zijn zoon de brieven van placet van het leen, aan laatstgenoemde gegeven, en verwerpt het ook de brieven van presentatie door eerstgenoemde aan de priester Nicolaes Jansz. gedaan en verklaart de presentatie voor deze keer vervallen aan de keizer.³⁴
- 1556 - 1558 **Henricus Torrentijn**
Volgens de rol van het Hof d.d. 9 juni 1556 wordt Henricus, vicarius alhier, de voorrang gegeven boven Rinthie Folkerts Aytta, zijn grietman.³⁵ De rol d.d. 8 februari 1558 noemt Henricus Torrentijn prebendaat alhier.³⁶
- 1561 - 1562 **Folkerus Dockumensis**
wordt 20 december 1561 toegelaten tot de wijding van subdiaken³⁷ en 10 maart 1562 op de titel van de vicarie alhier tot alle wijdingen.³⁸
- 1573 **N.N.**
wordt 2 juni 1573 als prebendaat alhier geïnstitueerd.³⁹
- ca 1580 **Foppe Hillesz.**
De gemeente had de prebende gegeven aan een ‘klerk’ te Dokkum studerende, heer Foppe Hillesz., een priester dus.⁴⁰

³³ RvdA III, 63 (hij heeft dan enig land te Ferwerd, wordt daar dan als destijds vicarius alhier genoemd; het land staat in 1511 op naam van Dode by den Dyck, RvdA I, 94, en zal dus privébezit zijn geweest).

³⁴ Hof nr. 16689, 596.

³⁵ Van Burmania, 26. De ‘rollen’ waaraan van Burmania vele van zijn vermeldingen ontleende bleven niet bewaard.

³⁶ Van Burmania, 26.

³⁷ ABU nr. 550*, 110. Een ander exemplaar, ABU nr. 550*bis geeft 10 februari 1562 als datum.

³⁸ ABU nr. 550*bis.

³⁹ St. Jan nr. 1168.

⁴⁰ Reitsma, 127.

MIDLUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk werd ca 1200 gebouwd.² In 1511 is hier een vicarius³; in 1515 of 1516 wordt deze de bezitter van een leen hier genoemd.⁴ Later is van een vicarie geen sprake, bv. in parochielijsten uit ca 1550/2 en 1558/60⁵ waarin overigens ook van een prebende geen melding wordt gemaakt. In 1546 is sprake van het Feddingabeneficie,⁶ in 1546/7 van het Tyetzebeneficie,⁷ in 1563 van de Tietze of Bruniaprebende.⁸ Met de laatste drie is steeds hetzelfde leen bedoeld. Het is echter de vraag of dat ook geldt voor de vicarie.

Pastorie

- 1455 **Albert**
zegelt in 1455 als pastoor van een inwoner van Raemswert,⁹ dat bij Midlum lag.¹⁰
- 1476 **Boldevinus**¹¹
- (1505 **Gerlof**
De vermelding van Gerlof als pastoor alhier in 1505¹² is waarschijnlijk een vergissing met Menaldum*).
- 1511 - 1514 **Douwa**¹³
- 1520 **Martinus Aggonis**¹⁴
- 1541 - †1544 **Pier Adesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 27 oktober 1541¹⁵ en overleed begin 1544: op 7 maart 1544 komen Douwe, pastoor te Firdgum*, en Wilhelmus Jans, dorpsrechter te Herbayum, voor als voogden over zijn nagelaten zoon Ade. Fetye Adesdr. erkent dan het testament van haar broer Pier en belooft diens zoon Ade een derde van de goederen zoals zulks hem ook bij testament was toegezegd.¹⁶

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 161.

³ Tjessinga I, 34.

⁴ NA, Arch. ACB nr. 389 x.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ RvdA III, 277, 287.

⁷ Pleatslike Skiednis II, 93 ((1 pm. te Harlingen 'Wybe Riemersma van wegen zijn beneficium toecomende Bruninge steedt genoempt'), 110 (6 pm. minus ½ eins te Harlingen 'Bruynye wier mytte fenne dairse in leyt Wybe Riemersma van wegen Tyetze beneficium te Midlum toecomende'), ook 113, 6 pm. te Harlingen 'Feddinga jus patronatus toecomende'). Wybe Riemersma heeft ook ander land te Harlingen, 107, ruim 14 pm., en 110, ruim 10½ pm.).

⁸ RA Franekeradeel nr. 94, 315.

⁹ OFO IV, nr. 19.

¹⁰ *Fryske Plaknammen* VIII, 34.

¹¹ Verhoeven, *Klokken*, 87.

¹² PB Hs. 1466.

¹³ Tjessinga I, 32 (1511), 56 (1514).

¹⁴ ABU nr. 231, 81 en 14.

¹⁵ RA Franekeradeel nr. 92, 164.

¹⁶ RA Franekeradeel nr. 93, 237.

Blijkens mededeling d.d. 3 april 1544 is de pastorie alhier vacant.¹⁷

1545 - 1559

Inthie Laesz. Babinga

komt hier voor het eerst als pastoor voor 6 oktober 1545.¹⁸ In 1551¹⁹ en op 1 september 1556²⁰ komt hij met de naam Babinga voor. Op 31 januari 1559 is hij, pastoor alhier, veroordeeld tot betaling van een bedrag; op 13 maart 1560 wordt een executoriaal mandaat tegen hem uitgebracht maar hij is inmiddels vertrokken naar Oostum (Gr.) en kort nadien overleden. Daarop wordt geciteerd Rinthie Laesz. te Midlum, oom en voorstanders over Laes' kinderen, om te betalen. Er is ook een zuster Taete Laesdr.; allen zijn kinderen van Laes Wattiesz. en Hots.²¹ Zonder plaats en functie wordt hij 21 mei 1559 nog vermeld.²²

Hij was van hier afkomstig: op 3 april 1539 blijkt dat hij in Leuven wil gaan studeren; hij is een zoon van Laes Wattiesz. die een broer Seerp Wattiesz. heeft. Ter bekostiging van zijn studie wil Inthie 5 pm. land in een zate te Tolsum in Tzummarum verkopen.²³ Interdus Laurentii wordt 7 mei 1539 te Leuven ingeschreven.²⁴ Op 4 juni 1541 wordt te Utrecht een demissoriaalbrief (toestemming om zich elders te laten wijden) afgegeven voor Yntardus Laurentius de Midlum.²⁵ Op 3 april 1544 wordt hij, zonder vermelding van functie en plaats, aangesteld als medecurator over de kinderen van Seert Wattiesz.²⁶

Hij zal dezelfde zijn als Inthie, in 1544 vicarius te Pietersbierum*.

1560 - na Reformatie

Albert Hesselsz. Reen

werd in 1552 pastoor te Idaard* en kwam daarna hier.²⁷ Hij komt hier voor het eerst voor op 9 mei 1560.²⁸ In 1575,²⁹ 1576³⁰ en 1578³¹ is hij tevens deken van Sexbierum. Als pastoor wordt hij nog genoemd 31 maart 1579,³² als gewezen pastoor 2 oktober 1580³³ en in 1581.³⁴ Hij wordt burger te Harlingen genoemd op 27 november 1581.³⁵ Hij ging tot de Reformatie over en werd predikant alhier en overleed in een onbekend jaar waarna hij werd opgevolgd door zijn zoon Hessel Alberts Reen.³⁶ Hij was een kleinzoon van Lolke Reen en Hack Tjarksdr. Roorda.³⁷

¹⁷ RA Franekeradeel nr. 93, 141.

¹⁸ RA Franekeradeel nr. 93, 684.

¹⁹ Van Burmania, 26.

²⁰ Hof nr. 16691, 90.

²¹ Hof nr. 16800, 127vlg.

²² GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

²³ RA Franekeradeel nr. 92, 81.

²⁴ Zijlstra nr. 8958; daar ten onrechte dat deze in 1546 pastoor te Harlingen was.

²⁵ ABU nr. 538, 52.

²⁶ RA Franekeradeel nr. 93, 142.

²⁷ Protocol Cleuting, 168.

²⁸ RA Franekeradeel nr. 94, 275v.

²⁹ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1 (21 juli 1575).

³⁰ Arch. HG Wier nr. 73, 69 (13 mei 1576).

³¹ Arch. HG Wier nr. 73, 103 (28 december 1578).

³² RA Franekeradeel nr. 55, 135.

³³ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

³⁴ RA Franekeradeel nr. 55, 135 (in margine).

³⁵ RA Franekeradeel nr. 55, 174.

³⁶ Romein, 199-200.

³⁷ Familieaantekeningen Mensinga, meegedeeld door Th.P.E. de Klerck in: *Gruoninga* 16 (1971) 106. Hij is niet dezelfde als Albert Hessels, 13 juni 1507 als student te Leuven ingeschreven: Zijlstra nr. 8506 volgens wie deze van 1532 tot 1564 pastoor te Midlum was.

Vicarie

Van een vicarie is hier alleen sprake in 1511³⁸ en 1514.³⁹ De bezitter ervan heet in 1515 of 1516 prebendaat.⁴⁰ Het is daarom niet onmogelijk dat dit beneficie niet hetzelfde is als het na te noemen leen. Het patrocinium van de vicarie is onbekend.

1511 - 1515 **Ede Jacobs Meinsma**
of 1516 Ede wordt in 1511 jongerpriester,⁴¹ in 1514 vicarius genoemd.⁴² In 1515 of 1516 is sprake van een aantal binnenkort vacerende lenen waaronder de prebende alhier van Ede Jacobs Meinsma.⁴³

Feddinga-, Tietze- of Brunialeen

In 1546 is sprake van het Feddinga jus patronatus resp. het Feddingabeneficie,⁴⁴ in 1546/7 van Tyetze beneficium⁴⁵ waarvoor Wybe Riemersma optreedt (die ook optreedt 'van wegen syn beneficium Bruninga steedt' te Harlingen⁴⁶). In 1563 komt de beneficiant van de Tietze of Bruniaprebende alhier voor.⁴⁷ Aldus komt het leen ook in 1624 voor.⁴⁸ De collatie berustte blijkbaar bij de familie Riemersma.

Er was ook een Brunialeen te Harlingen*.

1524 **Tjalling Abbes Riemersma/Keimpo Hottinga**
Op 31 juli 1526 verklaren Abbe Riemersma en zijn vrouw Joost de pensioenbrief tussen hen wegens hun zoon Tjalling en heer Kempo Hottinga wegens de prebende alhier, aan wie door de keizer de prebende was gegeven, 'stadich en vast' te houden.⁴⁹ Tjalling Riemersma werd 5 november 1534 te Leuven als student ingeschreven⁵⁰ en in februari 1542 te Orléans waar hij 1 juni 1542 licentiaat in de rechten werd.⁵¹ Hij was later advocaat te Leeuwarden en overleed ca 1565.⁵² In 1539 wordt er over geklaagd dat de twee zoons van Abbe Riemersma die nog geen priester zijn drie beneficia bezitten, nl. te Wons*, Midlum en Berlikum*; op geen van de drie resideren zij.⁵³ Een Kempo Hottinga is van 1511 tot zijn overlijden bekend als pastoor te Nijland*.

- 1550 **Wybe Riemersma**

³⁸ Tjessinga I, 34.

³⁹ Tjessinga I, 57.

⁴⁰ NA, Arch. ACB nr. 389 x.

⁴¹ Tjessinga I, 34.

⁴² Tjessinga I, 57.

⁴³ NA, Arch. ACB nr. 389 x.

⁴⁴ RvdA III, 277. (dan behoren tot het Feddinga jus patronatus in totaal te Midlum 44 pm., waaronder Feddingastate aldaar groot 6 1/2 pm. en Betne terp, groot 5 1/2 p½, 287 (als buur Feddingabeneficie; daar wordt ook genoemd een huis achter Tyetzaprebende).

⁴⁵ Pleatslike Skiednis II, 110.

⁴⁶ Pleatslike Skienis II, 93-94 (vgl. noot 7).

⁴⁷ RA Franekeradeel nr. 94, 315.

⁴⁸ Hof nr. 16494, 506.

⁴⁹ Hof nr. 16494, 506.

⁵⁰ Zijlstra nr. 10856.

⁵¹ Zijlstra nr. 9941.

⁵² Zijlstra nr. 10856.

⁵³ GPCV II, 731.

resigneerde op 2 augustus 1550 van het Tietzeleen alhier.⁵⁴ Hij zal de andere in 1539 bedoelde zoon van Abbe zijn geweest en werd 19 mei 1542 als student te Leuven ingeschreven.⁵⁵

1550

Godschalk Meynertsz.

clericus van het bisdom Utrecht, ontvangt 12 augustus 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat van het Tietzeleen alhier.⁵⁶

1563

N. Riemersma

Op 18 maart 1563 verlaat iemand ten behoeve van Bauck Riemersma alle landen; genoemd wordt dan ook Neel Riemersma namens haar zoon als bezitter van de Tietze- of Brunyeprebende alhier.⁵⁷ Het moet hier gaan om een zoon van de eerdergenoemde Tjalling Riemersma en Neel Rithamer.⁵⁸

Op 27 september 1617 treedt Hylck Riemersma, weduwe van Cornelis van Aenjum, als opposante op tegen predikant en kerkvoogden alhier; in ver verband komt ook het collatierecht van de prebende alhier ter sprake.⁵⁹

De Tyetsa proeven alias Brunga wordt ook genoemd in een sententie van het Hof d.d. 11 mei 1624, waarbij Johannes Feddrix, burger en koopman te Franeker als curator over Gerbrant Joannis Riemersma, gewezen student te Franeker en beneficiant van Tyetsa proeven alias Brunga tegen de gemeente procedeert waarbij medebetaling aan de kosten van een vicarius aan de orde komt; de collatie berustte bij Hylck Riemersma.⁶⁰ Gerbrand Riemersma was 7 januari 1623 te Franeker als student ingeschreven.⁶¹

⁵⁴ RR nr. 49, 19.

⁵⁵ Zijlstra nr. 9139.

⁵⁶ RR nr. 49, 19.

⁵⁷ RA Franekeradeel nr. 94, 315.

⁵⁸ Zijlstra nr. 10856 noemt Neel Rithamer als vrouw van Tjalling Riemersma.

⁵⁹ Hof nr. 16712, ongepagineerd. De sententies van het Hof in 1617 bleven niet bewaard.

⁶⁰ Hof nr. 16494, 502-512.

⁶¹ Zijlstra nr. 457.

MIDSLAND

Patroon: **Willibrordus**¹

Bijzonderheden: Noomen acht Midsland – met West Terschelling – een dochterkerk van Strijp*, de oudste kerk van het westelijke deel van Terschelling, terwijl Vijfpoorten* de oudste kerk van het oostelijke deel was.² De twee oudste kerken behoorden oorspronkelijk toe aan de abdij Echternach en worden ca 1050 vermeld. Smit gaat er van uit dat de kerk te Midsland tusen ca 1050 en ca 1250 gesticht is.³ In 1562/3 is sprake van drie priesters alhier.⁴ Daartoe zullen gerekend moeten worden de vicarie alsmede de ‘pastorie ende prebende van Midslandss ende Vijfpoorte’, die dan ook genoemd worden.⁵ Mogelijk was aan het zelfstandig kunnen functioneren van priesters te Vijfpoorten* een einde gekomen. De collatie van de kerk behoorde in de 16^e eeuw aan de heren van Terschelling.⁶

Pastorie

1441 **Arnoldus**⁷

1502 - 1503 **Henrick Hermans**⁸

(vóór ca 1505?) **Tyerck**

1512 – 1513 was mogelijk reeds door Dirk van Ruven, vertegenwoordiger van Cornelis van Bergen, heer van Terschelling, maar dan op eigen houtje als pastoor hier benoemd⁹ en komt als pastoor voor op de in 1512 gegoten klok¹⁰ en 9 april 1512 als pastoor van Wybe Harings (sc. Popma)¹¹ die op Terschelling woonde.¹² In 1507 vluchtte Dirk van Ruven na de komst van Jacob van Zevenbergen als vertegenwoordiger van Cornelis van Bergen om orde op zaken te stellen. Daarna wordt door Cornelis van Bergen († 1508)

vóór 1508- 1513 **Joost Jansz.**

met de pastorie voorzien. Dat moet dan vóór 1508, het sterfjaar van Cornelis, zijn geschied. Er waren dus blijkbaar twee priesters die elkaar het rechtmatig bezit van de pastorie bestrijden. In het geschil tussen de weduwe van Cornelis van Bergen, de priester Tyerck en de kerkvoogden alhier aan de ene en Joost Jansz. aan de andere kant wordt ter beslissing gegeven aan een raadsheer van het Hof van Holland en de pastoor te Alkmaar. Deze bepalen op 23 november 1513 dat Tyerck terstond kerk en

¹ Verhoeven, 102-103. Wumkes, *Tussen Flie en Borne*, 11 ging er van uit dat een vermelding uit 1296 ‘apud Sanctum Nicolaum in Scelinghe’ (Arch. klooster Stavoren nr. 2, Colmjon nr. 127) op Midsland betrekking heeft. J. Smit ging een tijdlang van een Johannespatrocinium uit maar nam nadien ook Willibrordus als patroon aan (Smit, ‘Sint Jan’, 66-67, met Willibrordus als behorende bij Oosterend, resp. dezelfde, ‘Het gelijk van Zwaal’, 224-228).

² Noomen, ‘Echternach’, 10-12, 14.

³ Smit, ‘Meslâns’, 373.

⁴ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, nr. 50, 4v.

⁵ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 50, 3v.

⁶ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 46. Vgl. Stiphout, ‘St. Janskerk’, 72-77.

⁷ St. Jan nr. 935, 19.

⁸ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 3 reg. 22 resp. nr. 3 reg. 26.

⁹ Volgens de veronderstelling van Zwaal, ‘Sint Jan’, 125-127.

¹⁰ Verhoeven, *Klokken*, 99.

¹¹ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 36-4.

¹² RvdA II, 122.

pastorie moet verlaten en aan Joost ruim 22 gl. moet betalen. Joost zal op eigen kosten zich vrij moeten maken van de hem opgelegde ban en censuur.¹³ Merkwaardig is overigens dat de weduwe van Cornelis bij de partij van Tyerck wordt genoemd.

1513

Herman Florisz.

van Hoorn. Omdat Joost Jansz. niet voornemens is hier te resideren wordt bij de voornoemde uitspraak de vrouwe van Zevenbergen opgelegd dat zij ermee moet instemmen dat Joost accordeert met Herman Florisz. van Hoorn, priester, die de kerk zal bedienen terwijl aan Joost uit de inkomsten van de kerk een pensie moet worden betaald van 12 gouden gl. per jaar totdat de vrouwe hem met een ander beneficie heeft voorzien. Op 14 december 1513 bekrachtigt Maximiliaan, heer van Zevenbergen, op verzoek van zijn moeder mede deze uitspraak.¹⁴

1530 - 1532

Mr. Anno/Andreas

komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1530.¹⁵ Op 2 mei 1532 geeft Johannes van Groningen, dominicaan te Leeuwarden, een samenvatting van de verklaringen van de karmeliet Johannes, de dominicaan Theodoricus van Farmsum, de vicarissen van Midsland en Hoorn, de pastoor te Hoorn en de koster-schoolmeester te Midsland over de ketterse opvattingen van Andreas alias Anna, pastoor alhier.¹⁶ Cornelis van Bergen, heer van Terschelling, vraagt 7 mei 1532 de ‘vicarius ende ordinarius’ van Utrecht om een onderzoek.¹⁷ Op 10 mei 1532 wordt uit Utrecht aan de drost van Terschelling bericht dat Andreas afgezet moet worden en gestraft door de Raad van Holland.¹⁸ Op 3 juli 1532 deelt Cornelius van Bergen aan de vicarius en de officiaal mee dat hij heer Anna alias Andreas en heer Frederik die met hem communiceert en dezelfde opvattingen heeft gevangen heeft genomen. Hij vraagt hoe verder met hen te handelen.¹⁹ Op 15 juli 1532 wordt uit Utrecht meegedeeld dat beide gevangen moeten blijven en mettertijd aan de Staten van Holland moeten worden gezonden.²⁰ Frederik was waarschijnlijk de pastoor te Strijp*.

In een ongedateerde instructie, meegegeven aan Lambert van Heeswijck bij diens reis naar Terschelling, laat Cornelis van Bergen weten dat deze de gemeente – een plaats is niet aangegeven – moet verbieden beide priesters weer op het eiland te laten komen.²¹ Drost Joos Delye laat in een eveneens ongedateerde brief – waarschijnlijk ca 1533 – aan van Bergen onder meer weten dat degenen die de pastoor op Terschelling (bedoeld moet zijn Midsland) beschuldigd hadden hem in Den Haag hebben vrijgepleit zodat zoals Zwaal aangeeft een van tweeën vals is. De drost vindt dat een en ander maar eens uitgezocht moet worden. Hij neemt aan dat van Bergen wel copie zal willen hebben van de in Den Haag afgelegde verklaringen en ook wel

¹³ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 46.

¹⁴ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 46.

¹⁵ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 36-5.

¹⁶ ABU nr. 537-2, 13. Vgl. Smit, ‘Ketterij’ 62-66. Ten onrechte concludeert hij uit het optreden van enkele dominicanen in deze zaak dat dominicanen priesters te Strijp* waren, t.a.p.63-64. De heer Frederik die in deze zaak ook genoemd wordt ziet hij als één van hen, t.a.p. 63. Frederik was echter een medebeschuldigde.

¹⁷ ABU nr. 537-2, 13.

¹⁸ ABU nr. 537-2, 15.

¹⁹ ABU nr. 537-2, 17.

²⁰ Smit, ‘Ketterij’, 64. Overigens is in de archieven van het Hof van Holland over deze zaak niets gevonden. Geraadpleegd werden nrs. 5649 (registers van criminele zaken), 5653 (criminele sententies 1529-1538) en 5795 (rollen van de procureur-generaal).

²¹ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17. Vgl. Zwaal, ‘Heer van stand’, 9-11.

de namen zal willen weten van wie dat gedaan hebben.²² Verder is hierover niets bekend.

ca 1532

Cornelis Dignen

van Ameland. De ongedateerde instructie geeft voorts aan dat men deze als pastoor te Midsland moet aanvaarden evenals de door de drost aangestelde niet met name genoemde pastoor te Strijp, zulks tot nadere beslissingen²³ (waaruit kan worden afgeleid dat de hiervoor genoemde Frederik daar eerder pastoor was).

1563

Mr. Peter Thomasz.

pastoor alhier: in zijn tegenwoordigheid wordt 21 maart 1563 de rekening van de kerk te Vijfpoorten* afgelegd²⁴ (zijn presentie wordt niet vermeld bij het op dezelfde dag afleggen van de rekening van de kerk alhier).²⁵ Mogelijk bediende hij toen ook de kerk te Vijfpoorten*. Op 10 februari 1564 dankt hij de graaf van Aremberg, heer van Terschelling, voor zijn aanstelling destijds en beveelt hij voor zijn opvolging als pastoor alhier aan Clemens, kapelaan in de Grote Kerk te N. (de plaats is niet aangegeven).²⁶ Drost van Lindt geeft dezelfde dag aan dat hij fiat en placet heeft van een ander beneficium in Friesland; ook hier is geen plaats aangegeven.²⁷ Hij resigneerde formeel 5 maart 1565.²⁸ Blijkens bericht van drost Robert van Linth aan Margaretha van der Mark, gravin van Aremberg, d.d. 13 maart 1564 is mr. Pieter inmiddels vertrokken.²⁹

1564

Mathias te Winckel

Van Linth deelt de gravin verder mee dat hij aan de gemeente heeft voorgesteld Mathias, voorzien van een aanbeveling van de drost te Harlingen, en dat deze tot genoegen op 12 maart 1564 'statie' gehouden heeft in de kerk en is gekozen als pastoor. Hij verzoekt de gravin Mathias, die de boodschap zelf overbrengt, 'to gunnen ... de cuer ende placet'.³⁰ De kerkmeesters sluiten zich bij brief van dezelfde dag daarbij aan en vragen de gravin daarbij toestemming om de pastoor en de vicarius te Midsland gezamenlijk de prebende te Vijfpoort* te laten bedienen.³¹ Blijkbaar is er echter onduidelijkheid over de vraag wie de pastorie gekregen heeft omdat er ook een andere gegadigde is. Op 12 mei 1564 schrijft van Linth aan de graaf van Aremberg dat Mathias de pastorie blijkbaar mocht behouden indien zich daarvoor niet een ander zou melden. Blijkbaar betreft dat de vicarius alhier en de graaf zou van plan zijn deze de pastorie te geven terwijl Mathias dan de vicarie zou kunnen krijgen 'dae welcke redelyck goet is'. Mathias was na zijn 'Hochtyt' naar 'Friesland' gegaan en had daar zijn pastorie geresigneerd. Nu was hij enkele dagen geleden vertrokken naar zijn vaderland, te weten 'Sinte Truyden to Lumen' (Linnen). Tot Pasen (begin april) had hij de dienst waargenomen.³²

²² NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17 subnr. 1 gedeelte 3. Vgl. Zwaal, 'Strandvonderij', 7-9.

²³ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17. Vgl. Zwaal, 'Heer van stand', 9-11.

²⁴ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 49, 3v.

²⁵ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 49, 3.

²⁶ Arch. Aremberg nr. 1001.

²⁷ Arch. Aremberg nr. 0809.

²⁸ Arch. Aremberg nr. 0810, d.d. 9 maart 1564.

²⁹ Arch. Aremberg nr. 0812.

³⁰ Arch. Aremberg nr. 0812.

³¹ Arch. Aremberg nr. 1002.

³² Arch. Aremberg nr. 0814.

Mathias zelf wendt zich 14 juni 1564 tot de gravin: hij is destijds op verzoek van de drost naar hier gekomen en heeft de dienst van de pastorie waargenomen maar heeft begrepen dat zij daarop een ander wenst en hem met de vicarie te willen voorzien. Naar Friesland wil hij niet terug. Hij zou ook gaarne ‘t leen van Vyfport’ willen hebben.³³

Hij wordt inderdaad geen pastoor en moet zich met de vicarie tevreden stellen. Met de pastoor krijgt hij ruzie hetgeen er toe leidt dat zij elkaar met messen te lijf gaan volgens een getuigeverklaring ten overstaan van de pastoor te Strijp* als vicedeken van Terschelling d.d. 26 januari 1565.³⁴

1564 - 1566

Mr. Egbert Velius

kwam hier blijkbaar in 1564. Drost van Linth schrijft 1 maart 1565 aan de gravin uitvoerig over de ruzie tussen beide priesters. Naar zijn mening is de pastoor de hoofdschuldige. Hij is zeer hoogmoedig en heeft de drank zeer lief maar is evenals de ander een geleerd man. Mathias wil niet langer blijven en is op weg naar de gravin om afstand te doen van de vicarie.³⁵ Deze schrijft vanuit Leeuwarden 7 maart 1565 eveneens aan de gravin die hij daar had gehoopt aan te treffen. De pastoor zou hem willen afzetten als vicarius. De pastoor zou Lutherse ideeën hebben en zeggen dat hij ‘volcoemen macht’ had om alle pastoors en vicarissen op het eiland af te zetten en nieuwe te institueren. Hij geeft ook aan te willen vertrekken.³⁶

Omstreeks 12 maart 1565 geven burgemeesters en gerecht van Terschelling aan de gravin namens de gemeente Midsland alsmede ‘de gantsche ghemeente van Landrum, oock meede van Fyermarum ofte Vijfpoorte’ aan niemand anders dan mr. Egbertus Velius uit Kampen als pastoor te willen hebben en dat hij ‘nyet geïnfecteert synde met eenige heresie’.³⁷ De gemeente van Midsland, Landerum en Formerum verklaart zulks ook zelf³⁸ en 12 maart 1565 schrijft de pastoor niet te weten waarom de vicarius ruzie met hem heeft en dat het hem daardoor moeilijk valt met onvrede ten altaar te gaan.³⁹ Uiteindelijk komt 28 maart 1565 een compromis over financiële zaken tussen beide geestelijken tot stand.⁴⁰

Egbert komt 25 april 1566 nog voor voor wanneer nog eens gerefereerd wordt aan het geschil met de vicarius (Mathias of mogelijk diens opvolger?) alhier.⁴¹

De drost Gerbrant van Walckama noemt in een brief aan de gravin d.d. 15 mei 1568 de (naamloze) pastoor alhier als deken van Terschelling en in religieuze zaken de inquisiteur.⁴²

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1532 genoemd.⁴³

³³ Arch. Aremberg nr. 1003.

³⁴ Arch. Aremberg nr. 1004.

³⁵ Arch. Aremberg nr. 0825.

³⁶ Arch. Aremberg nr. 1005.

³⁷ Arch. Aremberg nr. 1006.

³⁸ Arch. Aremberg nr. 1007.

³⁹ Arch. Aremberg nr. 1008.

⁴⁰ Arch. Aremberg nr. 1009; vgl. de kwitantie door Egbertus Velius, ibid. nr. 1010.

⁴¹ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, Inventaris van stukken destijds aanwezig in het archief Aremberg doch sedertdien verloren gegaan, 25 nr. 47.

⁴² Arch. Aremberg nr. 1503.

⁴³ ABU nr. 537-2, 13.

- 1532 **Alardus**⁴⁴
- 1564 – 1565 **Mathias te Winkel**
 Inzake de pastorie en zijn geschil met de pastoor is hij reeds ter sprake gekomen. Op 22 mei 1565 verklaren de pastoors te Hoorn* en Strijp* dat de pastoor niet heeft voldaan aan de verplichting zijn artikelen te verifiëren en de procedure tussen beiden niet verder wordt vervolgd. Zij houden Mathias ten tijde van zijn residentie op Terschelling voor een goed medebroeder.⁴⁵
 Mathias zelf schrijft 18 juni 1565 vanuit Vollenhove aan de gravin die hij daar niet aangetroffen heeft om zijn standpunt nog eens toe te lichten.⁴⁶
- (1565 **Melis Woutersz.)**
 In een ongedateerde brief vraagt mr. Wouter Melisz., chirurgijn, destijds op Terschelling en nu te Harlingen, de gravin van Aremborg de vacante vicarie alhier voor zijn zoon Melis Woutersz., nu clericus, waarbij de dienst naar behoren zal worden waargenomen.⁴⁷ Geantwoord wordt in een ongedateerd schrijven dat de vicarie reeds is vergeven ‘aen eenen werden predicant’, een priester dus en het verzoek wordt afgeslagen.⁴⁸
- 1565 **N.N.**
 De eerdergenoemde Mathias vermeldt in zijn brief d.d. 18 juni 1565 de nu alhier fungerende (naamloze) vicarius.⁴⁹

Anthonius- en Annaprebende

Deze prebende komt alleen in 1540 voor.⁵⁰

- 1540 **Theodoricus Regneri**
 priester.⁵¹

Overige:

- † 1477 **N.N.**⁵²
- z.j. **Jan van Henegouwen**
 overleed op 7 april; het jaartal is niet bekend.⁵³

⁴⁴ ABU nr. 537-2, 13.

⁴⁵ Arch. Aremborg nr. 1011.

⁴⁶ Arch. Aremborg nr. 1012.

⁴⁷ Arch. Aremborg nr. 0900.

⁴⁸ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 48.

⁴⁹ Arch. Aremborg nr. 1012.

⁵⁰ ABU nr. 538-2, 25v.

⁵¹ ABU nr. 538-2, 25v.

⁵² De Walle, 626 nr. 4518.

⁵³ De Walle, 627 nr. 4528.

MIEDUM

Patroon: **Nicolaas of Johannes Evangelist?**⁵⁴

Bijzonderheden: de kerk werd in 1834 gesloopt; bewaard bleef de toren met een 14^e of 15^e-eeuwse kern.⁵⁵

Pastorie

- † ca 1459 **Egbertus van Linschoten**
Na diens overlijden wordt de ‘‘parochialis ecclesie s. Nicolai in Mydum’ in het bisdom Utrecht door paus Pius II op 9 april 1459 verleend aan
- 1459 **Gerardus Simonis**
clericus van dit bisdom.⁵⁶
- 1511 **Dirk 4.**
In 1511 huurt Renick Jansz. 18 pm. venne van heer Dirk wiens functie en standplaats niet worden aangegeven.⁵⁷ Bij referte in 1540 daaraan wordt als verhuurder echter genoemd de pastoor Harmen en opgemerkt dat deze 18 pm. begrepen moeten worden onder het pastoorsland.⁵⁸ Harmen zal een opvolger van Dirk zijn geweest op een verder onbekend tijdstip.
- z.j.e.d. **Harmen**
(zie onder de voorgaande)
- 1516 **Nicolaus Kock**⁵⁹
- vóór 1536/7 **Joannes Joannis**
pastoor te Cornjum* verklaart ca 1559/60 dat toen hij pastoor te Miedum was mr. Wathie Herema als pastoor te Cornjum zelf zijn prebendaten institueerde.⁶⁰ Laatstgenoemde is van 1525 tot 1534 bekend als pastoor te Cornjum* en stond daar in 1536/7 niet meer. Joannes komt vanaf 1540 als pastoor te Cornjum* voor.
- 1540 **Jetthie**⁶¹
- 1541 **Hessel Zyrici**
wordt als pastoor alhier genoemd 23 december 1541.⁶²

⁵⁴ Verhoeven, 91 noemt de 15^e-eeuwse klok met de tekst *sancte Iohannes evangelista ora pro nobis* maar trekt daaruit niet de conclusie dat hier de patroonheilige is bedoeld. Lambooy en Mol, 199 trekken deze conclusie wel. De *parochialis ecclesia S. Nicolai in Mydum* in het bisdom Utrecht wordt in 1459 genoemd (RG VIII, nr. 1530). Buiten Miedum lijkt daarvoor binnen dit bisdom geen andere plaats in aanmerking te komen.

⁵⁵ MF, 128.

⁵⁶ RG VIII, nr. 1530.

⁵⁷ RvdA I, 89.

⁵⁸ RvdA 1540, 135.

⁵⁹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁶⁰ Collectie Gabbema nr. 111-XXXII.

⁶¹ RvdA 1540, 134.

⁶² RA Leeuwarderadeel nr. 12, 353.

z.j.e.d.	Douwe ⁶³
1549	Hendrik ⁶⁴
1552 - 1560	Hidde Ottez. was hier vóór 21 mei 1552, wanneer sprake is van destijds door hem verkocht land, reeds enige tijd pastoor. ⁶⁵ Hij is hier nog 28 juni 1559 en heet dan zoon van wijlen Otto Renicx ⁶⁶ doch wordt 13 januari 1562 pastoor te Friens* genoemd.
1562	Buwe is hier 1 april 1562 pastoor. ⁶⁷
1566	Pieter Jans is hier 21 december 1566 pastoor. ⁶⁸
1571 - 1580	Michael Raphaelsz. Rodenstein komt hier voor het eerst als pastoor voor 14 juli 1571. ⁶⁹ Uit de opgave van de kerkelijke goederen alhier op 8 september 1580 blijkt hij mei jl. vertrokken te zijn; men weet niet of hij gehuwd is; hij heeft 'to Ness als conventual priester' een pensie van 70 ggl. per jaar. ⁷⁰ Hij was dus priester van het Duitse huis te Nes; als gewezen conventueel van dit klooster wordt hem 25 oktober 1580 een pensioen toegekend. ⁷¹

Overige

1575	Dirk Abbez. alhier, wordt 14 april 1575 genoemd. ⁷² Zijn functie hier is onbekend; een vicarie of prebende lijkt hier niet geweest te zijn.

⁶³ PB Hs. 1466.

⁶⁴ PB Hs. 1466.

⁶⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 66, 382.

⁶⁶ Hof nr. 16691, 234v. Hof nr. 16692, 357, 5 december 1562 noemt hem – als procesparij – nog als pastoor in dezelfde zaak als in 1559; de formulering van toen is aangehouden.

⁶⁷ Arch. EVC nr. 2570, 13.

⁶⁸ Hof nr. 16800, 978.

⁶⁹ Arch. Leeuwarderadeel nr. 17, 176.

⁷⁰ Reitsma, 51.

⁷¹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2873.

⁷² RA Franekeradeel nr. 5, 71bis v.

MINNERTSGA

Patroon: **Martinus**¹.

Bijzonderheden: van een 13^e-eeuws gedeelte van de toenmalige kerk zijn in de huidige nog restanten aanwezig.² De vorige kerk werd door een tufstenen zaalkerk voorafgegaan.³ De stichting van de kerk zal, mede gezien het patrocinium, teruggaan op de bisschop van Utrecht. Dat de kerk een bisschoppelijke eigenkerk was blijkt uit de schenking van de helft ervan door bisschop Godfried bij de bevestiging in 1158 van de keuze van een abt van het klooster Ludingakerke,⁴ dat zeer kort voordien was gesticht.⁵ De andere helft zal op den duur ook aan dit klooster zijn gekomen. De zielzorg zal ook hier door kanunniken van dit klooster zijn verzorgd, al blijkt in 1350 een niet-reguliere priester het pastoraat van de kerk te bezitten alsmede beneficia elders. In 1399 behoort de kerk nog aan Ludingakerke toe en wordt de prior daarvan pastoor alhier.⁶ Wanneer Ludingakerke zich in 1423 aansluit bij de windesheimer congregatie komt een einde aan de zielzorg door het klooster.⁷ Reeds in 1456 zijn hier vier 'prebendae', hier wel op te vatten als beneficia, terwijl de vijfde dan genoemde geestelijke hier kapelaan was.⁸ In 1511 worden hier vier priesters genoemd alsmede de 'kapellevrijleer'.⁹ Laatstgenoemde was de bezitter van het zg. kapellevrijleen dat enige tijd voordien moet zijn gesticht.¹⁰ In 1543 is sprake van de pastorie, de vicarie, de Onze Lieve Vrouwenprebende en de sacristie (waarop de verplichting rust wijn en misbrood voor (de) vier priesters te leveren), voorts van het kapellevrijleen alhier.¹¹ Ca 1550/2 en in 1558/60 tenslotte worden hier naast de pastorie een vicarie, twee vrijlenen en 'Een leen tot die Costerije geleidt' genoemd.¹² Met het laatste zal het sacristieleen bedoeld zijn.

Pastorie

1350

Robertus van Drongelen

Op 1 juni 1350 vraagt Willem, aartsbisschop van Keulen, voor zijn bloedverwant Robertus de Dronghelo een kanonnikaat met prebende in de (kathedrale) kerk van Luik niettegenstaande het feit dat deze dergelijke beneficia bezit in de kerken te Breda en Minnertsga.¹³ Enkele jaren daarna ruilt hij het pastoraat van de kerk te Wioldrecht in het bisdom Luik met het koorepiscopaat te Utrecht dat hij daarna ruilt voor het dekenaat van St. Pieter te Utrecht. Bij twijfel of de laatste ruil wel geldig was in verband met mogelijke reservaties door de paus vragen hij en zijn ruilpartner 1 juni 1358 bevestiging van de ruil.¹⁴ Post tekent daarbij aan dat Robertus van Drongelen in 1343 zijn examens aflegde en in 1349 als procurator optrad. In 1359

¹ Verhoeven, 91.

² MF, 233.

³ Berichten ROB nrs. 20 en 21, 13 en 20 september 1950.

⁴ OBU I, nr. 459 (daar gedateerd 1168 (vóór 19 maart). Het juiste jaartal moet 1158 zijn geweest, zie de volgende noot.

⁵ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 17-22.

⁶ Verwijs, *Oorlogen*, 534.

⁷ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 22.

⁸ FT, nr. 18.

⁹ Tjessinga II, 61; IV, 60.

¹⁰ Walsweer, 'Capellefrijlien'.

¹¹ BB I, 316, 318, 319, 320, 321.

¹² St. Jan nr. 1165.

¹³ Post, *Supplieken*, nr. 292.

¹⁴ Post, *Supplieken*, nr. 509.

maakte hij tevergeefs aanspraak op een prebende in de kerk van St. Marie te Utrecht,¹⁵ terwijl hij in 1371 kanunnik van de Domkerk te Utrecht is;¹⁶ spoedig daarop verloor hij dat beneficie.¹⁷

- 1399 **Symon**
Op 2 september 1399 geeft hertog Albrecht, graaf van Holland, aan Symon, prior van Ludingakerke, de kerk te Minnertsgea zoals deze aan het klooster Ludingakerke toebehoort, alsmede een te Harlingen gelegen hofstede toebehorende aan de convers oude Zybrant, zoals een en ander aan de graaf verbeurd is.¹⁸ Janse ziet in deze begeving en die in andere plaatsen mogelijk onrealistische toezeggingen om van huis en haard verdreven (in de strijd tussen Vetkopers en Schieringers) aanhangers van de graaf tevreden te stellen.¹⁹
- 1456 (- 1471?) **Sibodus**²⁰
Wellicht is hij dezelfde als de hier in 1471 genoemde heer Sibrant.²¹
- 1474 **Hemmo**²²
Hij zou dezelfde kunnen zijn als de in 1471 mogelijk hier genoemde heer Humme.²³ Mogelijk ook dezelfde ? als
- 1489 **Hammo/Homma Scheltinga**²⁴
- 1500 **N.N.**
pastoor alhier, wordt met de vicarius alhier door soldaten van hertog Albrecht van Saksen doodgeslagen omdat zij te weinig geld voor een sauvegarde van het dorp bij zich zouden hebben gehad.²⁵
- 1509 - 1512 **Rippert**
Op 10 december 1509 staat hertog George van Saksen Rippert, pastoor alhier, toe wegens diens ziekte een priester aan te stellen om de dienst waar te nemen.²⁶ Hij is hier nog pastoor 9 april 1512.²⁷
- 1517 **Bernard van Benthum**
was hier pastoor in 1517²⁸ en nadien tot zijn resignatie in 1522 pastoor te Harlingen*.
- 1522 - 1541 **Mr. Robyn/Robertus (Feitonis) van Stavoren**
op 12 juli 1521 nog pastoor te Idzegahuizen*, komt vanaf 1 januari 1522 als pastoor alhier voor.²⁹ In 1522 ontvangt hij van de proost van St. Jan commissie voor de

¹⁵ Post, *Supplieken*, bij nr. 509, cit. Brom, *Bullarium Trajectense* II, nr. 1611.

¹⁶ Post, *Supplieken*, bij nr. 509, cit. Brom, *Bullarium Trajectense* II, nr. 1901.

¹⁷ Post, *Supplieken*, bij nr. 509, cit. Brom, *Bullarium Trajectense* II, nr. 2017.

¹⁸ Verwijs, *Oorlogen*, 534.

¹⁹ Janse, *Grenzen*, 162-164.

²⁰ FT, nr. 18.

²¹ OFO I, nr. 219. Een parallel voor Sibodus/Sibrant: FT, nr. 18: Wibodus/Wybrandus.

²² Arch. Klooster Bethanië bij Tzummarum nr. 1 reg. 3.

²³ OFO I, nr. 219.

²⁴ OFO I, nr. 370 (Homma); volgens het zegelrandschrift Hammo Scheltinga, Tresoar, Zegelfoto nr. 281.

²⁵ WvTh V, 26.

²⁶ Hof nr. 80, 13v.

²⁷ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 36-4.

²⁸ PB Hs. 1466.

jurisdictie in Westergo en het Bildt voor de periode Kerstmis 1522 – Kerstmis 1523.³⁰ Hij komt als pastoor alhier nog voor 2 maart 1541.³¹ Hij is niet dezelfde als Robyn Scheltez., nog in 1525 vicarius te Wons* en 1543 pastoor te Witmarsum*.

- (1539 **Jetthie Gaetthiez.**)
Van Burmania noemt deze als pastoor alhier in 1539,³² maar dat kan niet juist zijn.
- z.j.e.d. **Harmen**
pastoor, komt met Johannes, vicarius, voor in verband met de keuze van Cornelis Sidtz. in de prebende in de plaats van wijlen Peter.³³ Een plaatsnaam wordt niet genoemd maar Minnertsga kan bedoeld zijn: Cornelis Sidtz. is als prebendaat aldaar bekend van 1543 tot 1557, Johannes als vicarius van 1543 tot 1550.
- 1543 - 1547 **Alla Abbaz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 28 december 1543³⁴, voor het laatst 1547.³⁵
- 1553 **Peter Thomas**
wordt als pastoor alhier genoemd 13 januari 1553³⁶ en 5 juni 1553.³⁷ In 1550 verkrijgt hij de Catharinavicarie te Franeker*, vanaf 1555 is hij bekend als pastoor aldaar.
- 1555 - 1576 **Bernardus Meylema**
in 1554 nog pastoor te Welsrijp*, komt vanaf 9 december 1555 als pastoor alhier voor.³⁸ Als deken van Sexbierum wordt hij 5 april 1559 vermeld.³⁹ Pastoor alhier is hij nog 13 mei 1576.⁴⁰ Kort nadien wordt hij pastoor te Franeker*.
- 1579 **Hille**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1579.⁴¹ Hij is dezelfde als Hille Rintkes, eerder pastoor te Bayum*, die in december 1587 blijkbaar hier woont.⁴²

Kapelaan

- 1456 **Nicolaus**
wordt in 1456 als kapelaan vermeld.⁴³

²⁹ St. Jan nr. 1165. PB Hs. 1466 noemt hem hier reeds in 1520 maar dat kan niet juist zijn.

³⁰ St. Jan nr. 1165; vgl. Oudmunster nr. 30-3, 79.

³¹ RA Barradeel nr. 16, 153v.

³² Van Burmania, 26v.

³³ Tresoar, PB, 1040 Hs., 37-37v.

³⁴ BB I, 316.

³⁵ PB Hs. 1466.

³⁶ RA Barradeel nr. 16, 149.

³⁷ RA Barradeel nr. 16, 153v.

³⁸ RA Barradeel nr. 16, 155.

³⁹ RA Barradeel nr. 16, 158.

⁴⁰ Arch. HG Wier nr. 72, 69.

⁴¹ Van Burmania, 27.

⁴² RA Barradeel nr. 16, 469; 478 in een inventaris: ongedateerd 'Item noch an den kerckfooghden betalt als reste van cost van heer Hille intree doen hij Jist tot Minnerschae statie dede'.

⁴³ FT, nr. 18.

Vicarie

De vicarie zal één van de vier in 1456 genoemde ‘prebendae’⁴⁴ zijn geweest. Het patrocinium is onbekend.

1498	Johannes ⁴⁵
1500	N.N. werd in 1500 – met de pastoor – door soldaten van hertog Albrecht van Saksen dood- geslagen. ⁴⁶
1511	? Sipcke wordt als eerste na de pastoor genoemd bij de opgave van de geestelijke goederen alhier en kan dus de vicarius zijn geweest; hij heeft dan 49 pm. in eigen gebruik. ⁴⁷
1543 - 1550	Johannes Harmensz. In 1543 heeft de vicarius Johannes in totaal 43½ pm. in gebruik of verhuurd. ⁴⁸ In 1581 wordt in een inventaris een huis genoemd dat 12 november 1545 werd verkocht door Jan Harmens, eertijds pastoor alhier. ⁴⁹ Bedoeld moet echter zijn geweest de vicarius. Op 27 maart 1550 ontvangt Johannes Harmensz., vicarius alhier, het placet op zijn benoeming als vicarius te Arum*; ⁵⁰ hij resigneert 18 april 1550. ⁵¹
1550 - 1561	Gerbrant Tyaertsz./Gerbrandus Tetardi tot dan vicarius te Ferwoude*, ontvangt 16 juli 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier. ⁵² Hij is hier nog vicarius in 1561. ⁵³ Vanaf 1566 is hij bekend als pastoor te Boxum*. Later (bekend van 1591 tot 1596) is hij predikant alhier ⁵⁴ ; hij leeft nog 15 november 1598 en is dan gewezen predikant aldaar. ⁵⁵
1566	Bonifatius Corvinus is hier in 1566 vicarius. ⁵⁶ In 1563 is hij pastoor te Akkerwoude*, van 1569 tot 1580 vicarius te Cornjum*.
1572	N.N. wordt 12 april 1572 als vicarius alhier geïnstitueerd. ⁵⁷
1573	N.N. wordt 29 oktober 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd. ⁵⁸

⁴⁴ FT, nr. 18.

⁴⁵ OFO I, nr. 432.

⁴⁶ WvTh V, 26.

⁴⁷ RvdA II, 61.

⁴⁸ BB I, 318.

⁴⁹ RA Franeker nr. 127, 257.

⁵⁰ RR nr. 49, 10.

⁵¹ RR nr. 49, 18.

⁵² RR nr. 49, 18.

⁵³ Van Burmania, 27.

⁵⁴ RA Barradeel nr. 17, 228a (31 maart 1591) resp. nr. 18, 210 (1596). Romein, 220 noemt hem echter emeritus 1592; aan de provincie zal in verband met zijn leeftijd en talrijk gezin financiële steun worden gevraagd.

⁵⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 112; ook 15 augustus 1598, *ibid.*, 15.

⁵⁶ Van Burmania 1v, 27.

⁵⁷ St. Jan nr. 1168.

1576 **N.N.**
wordt 7 augustus 1576 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁵⁹

1577 **N.N.**
wordt 17 mei 1577 als vicarius geïnstitueerd.⁶⁰

Mariaprebende

In 1456 is sprake van een legaat aan de *quatuor prebendae* en afzonderlijke legaten aan twee prebenden, nl. die van Martinus en die van Maria en tenslotte een legaat aan de *quartae prebende, iuniori videlicet*.⁶¹ Onder de vier prebenden menen wij de dan aanwezige beneficia te moeten verstaan, de vierde – de jongste – kan de sacristie geweest zijn. De Martinusprebende zal het pastoorsbeneficie zijn geweest. De Onze Lieve Vrouweprebende wordt eveneens in 1543 genoemd en bezit dan 48 pm.⁶² In 1511 staat ten name van heer Wybo 24 pm. in eigen gebruik en verhuurd 9 pm., totaal dus 33 pm.,⁶³ ten name van heer Dirck, prebendaat,⁶⁴ 50 pm. in eigen gebruik en 6 pm. Verhuurd,⁶⁵ totaal dus 56 pm. Niet valt aldus vast te stellen wie aan welke prebende gerelateerd moet worden.

154(0/1)3- **Hessel Gauckesz.**
- 1549(51?) wordt in 1543 prebendaat van deze prebende genoemd.⁶⁶ Als prebendaat alhier komt hij voor in 1540/1 wanneer hij een huis te Leeuwarden verkoopt.⁶⁷ In 1546/7 wordt hij eveneens als prebendaat alhier genoemd,⁶⁸ zonder functie alhier in 1547/8.⁶⁹ Op een 18 juni 1549 opgestelde lijst van processen, aangespannen door de procureur-generaal, is er één tegen heer Hessel alhier, wegens valsheid in geschrifte.⁷⁰ Zonder functie en plaats komt hij in 1551 voor.⁷¹

Catharinaprebende/sacristieleen

De in 1456 genoemde vierde, te weten, jongste prebende⁷² lijkt ons het sacristieleen geweest te zijn. Het sacristieleen wordt in 1543 genoemd met een totaalbezit aan land van ruim 36½ pm.⁷³ De in 1543 genoemde bezitter resigneert in 1557 als bezitter van de Catharinaprebende.⁷⁴ Daarmee zal dan het sacristieleen zijn bedoeld. Dat zal ook het geval zijn geweest met ‘Een leen tot die costerije geleidt’

⁵⁸ St. Jan nr. 1168.

⁵⁹ St. Jan nr. 1168.

⁶⁰ St. Jan nr. 1168.

⁶¹ FT, nr. 18.

⁶² BB I, 319.

⁶³ Tjessinga II, 61.

⁶⁴ Tjessinga II, 51.

⁶⁵ Tjessinga II, 61.

⁶⁶ BB I, 319.

⁶⁷ RR nr. 10, 12v.

⁶⁸ RR nr. 14, 77v.

⁶⁹ RR nr. 15, 75.

⁷⁰ Aud. Nr. 1401.10, 1, 2.

⁷¹ Hof nr. 16690, 198.

⁷² FT, nr. 18.

⁷³ BB I, 319.

⁷⁴ ABU nr. 535, 322.

zoals ca 1550/2 en 1558/60 wordt vermeld.⁷⁵ De *custodia* was in 1574 nog een beneficium waartoe geïnstitueerd werd.⁷⁶

vóór 1543

Peter

Na diens overlijden op 31 december (geen jaar vermeld) wordt op 12 januari d.a.v. (geen jaar vermeld) door de gemeente in aanwezigheid van Harmen, pastoor, en Johannes, vicarius alhier, Cornelis Sidtz. als prebendaat gekozen.⁷⁷ Een plaatsnaam is niet aangegeven maar het kan zeer wel Minnertsga zijn geweest.

1543 - 1557

Cornelis Sydtsz.

wordt in 1543 bezitter van het sacristieleen genoemd.⁷⁸ Na de resignatie van Cornelis Zitsonis wordt

1557

Sybrandus Nicolai

door de keizer *jure devoluto* met de Catharinaprebende alhier voorzien op 26 januari 1557.⁷⁹ Op deze titel wordt hij 10 maart 1557 tot de wijding van subdiaken toegelaten.⁸⁰

1574

N.N.

wordt ca 21 augustus 1574 in de ‘custodia’ geïnstitueerd;⁸¹ het was dus toen nog een geestelijk leen.

Kapelaan

Gerland Ockinga, gehuwd geweest met Wibrand Hermana, bepaalt bij haar testament d.d. 17 januari 1456 dat haar kleinzoon Tako een kapelaan moet houden voor het lezen van zielemissen voor haar en al haar vrienden (‘amici’) (verwanten?) gedurende 10 jaren en stelt daarvoor in totaal 26 pm. ter beschikking.⁸² Verder is hierover niets bekend.

Kapellevrijleen

Volgens een Hofssententie d.d. 15 juli 1615 stichtten Atte Fernia de oude en His Dotinga ‘sekere capelle ende daertoe sekere prebende, om goods dienst in deselve capelle te doen’.⁸³ De datum van de stichting is niet bekend maar in 1511 verhuurt de ‘kapellepriester’ alhier 21 pm. te Firdgum.⁸⁴ Dit land alsmede 13 pm. alhier staan in 1543 op naam van het kapellevrijleen, ‘staende voor den huyse van Haytzumma’ en gesticht door Atte Haytzumma.⁸⁵ Walsweer houdt het niet voor onmogelijk dat de wijding van een altaar alhier in 1493/4 met de stichting verband houdt.⁸⁶

In 1615 procederen tegen elkaar Buwe Intzes namens zijn zoon Intze Buwes, beneficiant van het

⁷⁵ St. Jan nr. 1165.

⁷⁶ St. Jan nr. 1168.

⁷⁷ Tresoar, PB, 1040 Hs., 37-37v.

⁷⁸ BB I, 319.

⁷⁹ ABU nr. 535, 322.

⁸⁰ ABU nr. 550*, 71v.

⁸¹ St. Jan nr. 1168.

⁸² FT, nr. 18; voor de relatie tussen Taco en de erflaatster: FT, 488-489.

⁸³ Hof nr. 16488, 510-517.

⁸⁴ Tjessinga II, 61. Hij ontvangt dan ook een rente uit land te Dronrijp, Tjessinga IV, 59 (ook genoemd bij de inkomsten van dit beneficium in 1543: BB I, 321).

⁸⁵ BB I, 320-321.

⁸⁶ Walsweer, ‘Capellevrijliën’, 91, cit. Heeringa, *Rekeningen*, 64.

kapelleleen alhier waarvan Offke Haytsma patroon en collator is, en Oene Jouckes Oenema. Blijkens de uitspraak in 1615 hadden Atte Fernia en His Dotinga als kinderen Offke, Toenis en Auck die het collatierecht hadden. Offke junior was de zoon van Auck en vader van Atke, de moeder van Buwe Intzes, wiens zoon Intze Buwes in 1615 beneficiant is, en van Offke Haitsma die zich volgens de appellant Oene Jouckes Oenema opwerpt als collator van het leen maar dit privé gebruikt. De grootvader wordt ook Offko Haitsma genoemd.⁸⁷

vóór 1543

Offke Offkez.

In 1543 verklaart Hoyte Albertsz. alhier als curator van de goederen van Offke Offkez., broer van zijn vrouw, dat Offke als kleinkind van Atte Haytsumma ‘ys gewyt op dat jus patronatus, genoemd dat capelle vrij leen toe Mynnersgae, staende voor den huysse van Haytsumma’, gesticht door voornoemde Atte.⁸⁸ Offke werd ca 1514/5 geboren en op 16-jarige leeftijd eerst naar Leuven en kort daarop naar Mechelen gezonden om een barbiersopleiding te krijgen, mogelijk van de uit Leeuwarden afkomstige dr. Dionisius Dodo met wie Offke een gemeenschappelijke tante had.⁸⁹ Offke moet het recht op het leen verloren hebben bij het bereiken van de 25-jarige leeftijd zodat het leen in 1538, ten laatste in 1539 vacant werd. Over zijn verdere levensloop geeft Walsweer geen gegevens. Ca 1546 duikt echter iemand op die zich uitgeeft voor Offke alias Atte Offkez., oud ca 32 à 33 jaar, zoon van Offke Haytsma en Thet Wybesdr. toe Berwert, en verklaart ca 13 jaren van huis te zijn geweest.⁹⁰ Het Hof veroordeelt op 27 juli 1547 de uit Twenthe afkomstige man tot geseling, brandmerking en eeuwige verbanning.⁹¹

Niettemin bleef men nog lange tijd het in leven zijn van Offke aannemen. Op 24 oktober 1560 procederen Atte Fernye en Aucke Fernye, weduwe van Hans van Oppenhuizen, tegen Joucke Douwes en Atke Offkedr., mede caverende voor Offke Hoytes, haar zoon.⁹² Op 16 november 1560 procedeert Atke Offkedr., weduwe van Hoyte Alberts te Minnertsge als ‘geresumeert’ hebbende het proces van Hoyte Alberts uit haar naam en als curator bonorum van Ath alias Ofcke Offkez., haar broer, tegen Auck, weduwe van Hans Douwes (sc. van Offenhuizen) te Minnertsge, waarbij Atke niet ontvankelijk wordt verklaard.⁹³ Atte (hierna nog te noemen) was – door zijn vader Anthonis Atta Haytsma/Fernia – een kleinzoon van de stichters van het leen, Auck een dochter van deze.⁹⁴

In 1615 wordt vermeld dat Offke junior de vader was van Atke, de moeder van Buwe Intzes, wier zoon beneficiant van het leen is, en Offke Haitsma die zich volgens Oene Jouckes Oenema opwerpt als collator van het leen.⁹⁵

(1538 ?

Atte Fernia)

werd als afkomstig van Franeker in 1538 te Leipzig als student ingeschreven.⁹⁶ Hij was een zoon van Anthonius Ataz. Fernia, provisorisch grietman van Hennaarderadeel, en was in 1559 volmacht van Minnertsge.⁹⁷ Walsweer acht het niet

⁸⁷ Hof nr. 16488, 510-517; vgl. ibid., 888, 20 december 1615 (alsmede Hof nr. 16711, 285 en 381).

⁸⁸ BB I, 320.

⁸⁹ Walsweer, ‘Capellefrijlien’, 94-95.

⁹⁰ Walsweer, ‘Capellefrijlien’, 89, 94-95.

⁹¹ Hof nr. 7489, 70-75.

⁹² Hof nr. 16692, 126.

⁹³ Hof nr. 16692, 135.

⁹⁴ Walsweer, ‘Capellefrijlien’, 99-103.

⁹⁵ Hof nr. 16488, 510-517.

⁹⁶ Zijlstra nr. 8031.

⁹⁷ Zijlstra nr. 8031.

onmogelijk dat hij op dit leen studeerde dat in 1538 of ten laatste 1539 vacant moet zijn geworden.⁹⁸

Overige

- 1456 **Azego, Wibodus** (ook **Wibrandus** genoemd) en **Henricus**
worden naast de pastoor en de kapelaan als geestelijken alhier genoemd in 1456.⁹⁹
Bij welk beneficium zij behoorden is niet bekend.
- 1471 **Humme**¹⁰⁰
Mogelijk is hij dezelfde als de in 1474 genoemde pastoor Hemma.
- 1511 **Wybo**
priester alhier, gebruikt in 1511 24 pm. en verhuurt 9 pm.¹⁰¹ Bij welk leen hij hoort is niet vast te stellen, evenmin als bij
- 1511 **Dirk**
prebendaat alhier, die in 1511 50 pm. in gebruik heeft en 6 pm. verhuurt.¹⁰²
- 1522 **Wesselus**
komt als prebendaat alhier voor 14 juli 1522.¹⁰³
- 1540 **Romke**
priester alhier, wordt 19 februari 1540 met Lolcke, priester te Weidum*, genoemd als voormonders over de weeskinderen van Jelcke Benedixdr. in een geschil met Boette Benedix te Hidaard.¹⁰⁴ Zonder functie en plaats wordt Romke 20 augustus 1544 genoemd.¹⁰⁵
- z.j.e.d. ? **Atte Poppes**
In juli 1545 wordt aangevraagd en 16 maart 1546 geregistreerd de door de keizer verleende legitimatie van Poppe Attez. te Minnertsga, zoon van de priester Atte Poppes (wiens functie en standplaats niet worden vermeld) en Aeëf Michielsdr.¹⁰⁶
Mogelijk stond Atte hier?

⁹⁸ Walsweer, 'Capellefrijlien', 95.

⁹⁹ FT, nr. 18.

¹⁰⁰ OFO I, 219.

¹⁰¹ Tjessinga II, 61.

¹⁰² Tjessinga II, 51, 61, 62.

¹⁰³ ABU nr. 231, 74.

¹⁰⁴ RA Hennaarderadeel nr. 37, 163.

¹⁰⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 303.

¹⁰⁶ Plomp, 'Legitimaties', 118.

MIRNS

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Mirns wordt als ‘Midlinge’ genoemd onder de kerken en kapellen, in 1132 en 1245 toebehorende aan de abdij te Stavoren.¹ Nog omstreeks 1400 zijn er banden tussen dit klooster en de kerk.² Parochielijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen naast de pastorie alleen een vicarie.³ Reeds in 1380 echter werd hier een prebende gesticht,⁴ terwijl er in 1540 twee prebenden zijn, overigens dan in het bezit van één persoon, waarover wordt geklaagd door de pastoor omdat zulks in strijd is met lands wetten.⁵ In 1560 blijkt sprake te zijn van de pastorie, de vicarie en de prebende en worden de twee laatstgenoemde beneficia verenigd.⁶

Pastorie

- 1325 **Jacobus**
tevens mededeken van Stavoren.⁷
- 1400 **Hiddo**
Hiddo resigneerde in 1400 als pastoor⁸ (en trad daarna blijkbaar in in het klooster te Hemelum). Hij is dezelfde als de hierna te noemen Hiddo.
- 1400 **Reynerus Strws**
werd daarop door hertog Albrecht als collator op 22 maart 1399 (Paasstijl) (dus 1400) die in deze periode een deel van zuidelijk Friesland beheerste met de kerk voorzien en gepresenteerd aan de abt van Stavoren (als aartsdiaken).⁹
- 1414 **Hiddo Ludolphi Boccama**
van Koudum. Op 9 juni 1414 gaf paus Johannes XXIII bevel hem, *decretis baccalaureus*, de proosdij van het klooster Hemelum, door overlijden van Titardus Zibrandi de Warbitze (wel te lezen als Warns) vacant geworden, te verlenen.¹⁰ Op 5 juli 1414 geeft de paus opdracht om aan Hiddo, monnik van Hemelum, de kerk te ‘Midlutze’ zoals hij die bezat voor zijn intrede in het klooster over te dragen; de opbrengsten daarvan gaan 2 mark zilver per jaar niet te boven; zo ook die van de hem verleende proosdij van het klooster Hemelum.¹¹
- 1465 ? **Jelle**

¹ Mol en van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 128-129.

² Reimers nrs. V en VI.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ RA Gaasterland nr. 82, 24.

⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 923.

⁶ Hof nr. 85, 8.

⁷ Muller, *Registers en rekeningen* I, 565.

⁸ Verwijs, *Oorlogen*, 506-507.

⁹ Verwijs, *Oorlogen*, 506-507, met reversaal op dezelfde dag van de benoemde.

¹⁰ Reimers, nr. V.

¹¹ Reimers, nr. VI (ten onrechte identificeert Reimers ‘Midlutze’, als Midlum, aldaar, 33 n. 1).

Een door deze als pastoor bezegelde brief d.d. 25 augustus 1465 wordt genoemd in de inventaris van de boedel van Tyerck Rentyes, prebendaat alhier, in 1560.¹² Een standplaats wordt niet genoemd maar kan zeer wel hier geweest zijn.

- 1507 - 1541 **Melis/Aemilius**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 19 februari 1507.¹³ Hij testeerde 30 april 1515¹⁴ 13. Op 4 maart 1540 klaagt hij er over dat Tyerck, priester alhier, reeds enige jaren twee beneficia bezit.¹⁵ Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier genoemd 14 juni 1541.¹⁶ De reeds genoemde inventaris uit 1560 noemt een procuratie van de gemeente op heer Tyerck ‘nopen de bespreeckinge’ van heer Melis d.d. 29 augustus 1544¹⁷ maar niet duidelijk is of de datum refereert aan die van de ‘bespreeckinge’ of aan die van de procuratie; in het eerste geval was Melis dan in 1544 nog in leven.
- 1550 - 1560 **Jarich Bernardi**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 31 augustus 1550.¹⁸ Als pastoor te Mirns en Bakhuizen* wordt hij 9 oktober 1560 vermeld¹⁹ (ca 1550/2 werd de pastorie te Bakhuizen* nog door een monnik van Hemelum bediend). Zonder functie en standplaats komt hij 3 augustus 1561²⁰ en in oktober 1562²¹ nog voor; bij de laatste gelegenheid geeft hij op 44 jaren oud te zijn.
- 1563 **Marten Watthiesz.**²²
Hij komt in 1568 te Sloten* en van 1568 tot 1580 als sacrista te Stiens* voor.
- 1571 - 1579 **Heerke Pietersz.**
komt 5 december 1571 voor als pastoor te Mirns en Bakhuizen*²³; hij vraagt dan betaling van een bedrag uit de periode dat hij de pastorie te Oudemirdum* bediende. Als pastoor alhier en te Bakhuizen* komt hij in 1579 nog voor.²⁴ Hij ging niet tot de Reformatie over. Hij bleef hier wonen (of keerde hierheen terug) en wordt nog 1 mei 1602, dan ca 60 jaren oud, in Gaasterland genoemd.²⁵

Vicarie

De vicarie moet reeds ca 1515 hebben bestaan.²⁶ Het patrocinium is onbekend. De collatie berustte in 1550 bij de pastoor, de kerkvoogden en de dorpsrechters.²⁷ Op 24 oktober 1560 staat het Hof de vereniging van de vicarie met de prebende goed; volgens de vicarius Geert Jans zijn er dan drie

¹² RA Gaasterland nr. 82, 23v.

¹³ RA Gaasterland nr. 82, 24. Als Aemilius: ABU nr. 231, 92, 23 oktober 1520.

¹⁴ RA Gaasterland nr. 82, 23.

¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 152201581 nr. 923.

¹⁶ RA Gaasterland nr. 82, 25v.

¹⁷ RA Gaasterland nr. 82, 24.

¹⁸ Aud. nr. 1430.4, 12.

¹⁹ RA Gaasterland nr. 4, 75v.

²⁰ RA Gaasterland nr. 4, 105.

²¹ RA Gaasterland nr. 4, 155.

²² Van Burmania, 27.

²³ RA Gaasterland nr. 5, 142v.

²⁴ OI, 289.

²⁵ RA Gaasterland nr. 36, 480v.

²⁶ Hof nr. 93, 10v.

²⁷ Aud. nr. 1430.4, 11.

beneficia: de pastorie, de vicarie en de prebende. De prebende (waaraan geen zielzorg was verbonden) was door overlijden vacant geraakt en daarop was genoemde vicarius gekozen. De vicarius-generaal van het bisdom verleende 2 mei 1561 zijn goedkeuring.²⁸

Bedoeld moet geweest zijn de Anthoniusprebende namens welke Geert, vicarius en prebendaat, in januari 1565 optreedt²⁹ 29. De Annaprebende is in 1566 en 1567 blijkbaar nog een zelfstandig beneficie (zie aldaar).

ca 1515 - 1525 **Theodoricus Gerbrandi**

verklaart 24 mei 1525 dan 10 jaren in het bezit van de vicarie te zijn.³⁰ Als afkomstig van Workum werd hij 20 juni 1511 te Leuven als student ingeschreven.³¹

- 1550 **Jeronimus Fox/Fockes**

vicarius alhier, ontvangt 20 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Oosterzee*.³² Na zijn resignatie verkiezen de pastoor, de kerkvoogden en de dorpsrechters in Mirns en Bakhuizen op 31 augustus 1550 als vicarius

1550 **Tiaeckle Houckesz.**

(geen 'heer' genoemd) uit Sloten.³³

1560-1566(72?) **Geert Jans**

is hier reeds vicarius wanneer hij op de vacant geworden prebende wordt gekozen; daarop wordt de goedkeuring van de vereniging van vicarie en prebende gevraagd en op 24 oktober 1560 door het Hof verleend.³⁴ Hij wordt 21 juni 1565 (wanneer hij namens de Anthoniusprebende optreedt)³⁵ en oktober 1566 vicarius en prebendaat genoemd.³⁶ Op 2 september 1572 verklaart Sible Joannes dat hij land te Oldegaast (dat onder Mirns lag) gehuurd heeft van heer Geert Jans, van het Onze Lieve Vrouwenleen waarvan hij 'pastoor ende bruicker' is;³⁷ hoe dit leen geduid moet worden is niet bekend.

1577 - 1580 **Joachim Mircx/Joachim Marci**

komt voor het eerst als vicarius alhier voor 7 augustus 1577³⁸ en als vicarius en prebendaat 23 november 1581.³⁹ Hij ging blijkbaar niet tot de Reformatie over maar bleef hier wel wonen; hij wordt 21 februari 1582 nog genoemd als medevoogd.⁴⁰ Van 1563 tot 1571 is hij bekend als pastoor te Scharl*. Hij was een zoon van Mirck, pastoor te Nijemirdum*.

²⁸ Hof nr. 85, 8.

²⁹ RA Gaasterland nr. 106, 248.

³⁰ Hof nr. 93, 10v.

³¹ Zijlstra nr. 8718; hij moet niet te Midlum gelokaliseerd worden zoals Zijlstra doet. Titardus Gerbrandi, van Stavoren, werd 4 maart 1514 tot subdiaken en 15 april 1514 tot priester gewijd (de datum van de wijding tot diaken werd niet gevonden) (Dom i. 2544, 38; AAU 23, 1896, 470).

³² RR nr. 49, 9.

³³ Aud. nr. 1430.4, 12.

³⁴ Hof nr. 85, 8.

³⁵ RA Gaasterland nr. 106, 248.

³⁶ RA Gaasterland nr. 106, 295.

³⁷ RA Gaasterland nr. 5, 240.

³⁸ RA Gaasterland nr. 7, 1.

³⁹ RA Gaasterland nr. 83, 148-151.

⁴⁰ RA Gaasterland nr. 7, 285. Op 20 juni 1583 woont hij te Bakhuizen (Hof nr. 16777, 445-446v); een hoedanigheid is niet aangegeven.

Prebenden

De reeds genoemde inventaris van de boedel van Tyerck Rentyes, prebendaat alhier, noemt een akte van fundatie door de gemeente d.d. 11 november 1380 van een ‘provene’ alhier.⁴¹ Welke van de twee prebenden dat betrof blijkt niet.

Anthoniusprebende

Deze prebende bestond in ieder geval reeds in 1499.⁴² Ca 1540/50 heeft de bezitter ervan ook de Annaprebende, reden voor de pastoor om daarover in 1540 een klacht in te dienen,⁴³ die blijkbaar geen resultaat heeft gehad want de bezitter blijft namens beide prebenden optreden. Deze prebende zal zijn bedoeld als in 1560 sprake is van de vereniging van de vicarie en de prebende.⁴⁴

ca 1517-†1559 **Tyerck Rentyes/Titardus Reineri**

Op 26 mei 1525 geeft Titardus Reineri aan de Anthoniusprebende nu 8 jaren te bezitten.⁴⁵ De pastoor klaagt er 4 maart 1540 over dat Tyerck reeds enkele jaren twee beneficia, nl. het Anthonius- en het Annaleen bezit hetgeen strijdig is met ‘de wetten van het land’.⁴⁶ Op 26 augustus 1545 treedt hij namens deze prebende op,⁴⁷ op 7 februari 1540,⁴⁸ 29 april 1549⁴⁹ en 24 november 1551⁵⁰ namens de Annaprebende. Onder de in de inventaris van zijn boedel genoemde stukken bevond zich een akte van institutie (geen datum vermeld) in het Annaleen door de abt van Hemelum (als aartsdiaken).⁵¹ Dezelfde inventaris noemt een baar met zijn broer Hanne d.d. 11 juli 1541.⁵² Hij zou een zoon kunnen zijn van Reynty Tyerx, vermeld 12 juni 1509.⁵³ Op 16 maart 1571 is sprake van geld, destijds betaald aan El, heer Tyerckx huisvrouw.⁵⁴ Hij had een dochter Jantien heer Tyerxdr.; de inventaris uit 1560 spreekt over een ‘birnsbreyff’ d.d. 4 juni 1549 tussen haar en Jaencke Ulbez.⁵⁵, maar volgens een ander stuk was zij in 1549 gehuwd met Tyetye Jacobsz.⁵⁶ Er waren blijkbaar tenminste nog twee kinderen want 29 november 1559 werden voorstanders gesteld over heer Tyercks twee weeskinderen.⁵⁷ Tyerck zelf was 6 september 1559 nog in leven.⁵⁸ Op 25 januari 1560 werd zijn boedel beschreven met vermelding van veel oude stukken.⁵⁹ In augustus 1561 geven de erfgenamen aan zijn nagelaten goederen te willen verkopen.⁶⁰

⁴¹ RA Gaasterland nr. 82, 24.

⁴² RA Gaasterland nr. 82, 24 (sprake van een rentebrief ten behoeve van de Anthoniusprebende d.d. 24 augustus 1499).

⁴³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 923.

⁴⁴ Hof nr. 85, 8.

⁴⁵ Hof nr. 93, 10v.

⁴⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 923.

⁴⁷ RA Gaasterland nr. 82, 23.

⁴⁸ RA Gaasterland nr. 82, 22v.

⁴⁹ RA Gaasterland nr. 82, 22v.

⁵⁰ RA Gaasterland nr. 82, 26.

⁵¹ RA Gaasterland nr. 82, 25v.

⁵² RA Gaasterland nr. 82, 22v.

⁵³ RA Gaasterland nr. 82, 24.

⁵⁴ RA Gaasterland nr. 5, 84.

⁵⁵ RA Gaasterland nr. 82, 23.

⁵⁶ RA Gaasterland nr. 82, 24v.

⁵⁷ RA Gaasterland nr. 4, 48.

⁵⁸ RA Gaasterland nr. 82, 24.

⁵⁹ RA Gaasterland nr. 82, 22vlg.

⁶⁰ RA Gaasterland nr. 106, 115.

1560 - 1566

Geert Jans

vicarius te Mirns en Bakhuizen, wordt na het overlijden van Tyerck Rentyez. ook gekozen als prebendaat; daarna wordt toestemming gevraagd de vicarie en de prebende met elkaar te verenigen; deze wordt door het Hof 24 oktober 1560 gegeven, waarna de vicarius-generaal van het bisdom 2 mei 1561 zijn goedkeuring geeft.⁶¹ Geert, vicarius en prebendaat, komt 21 juni 1565 namens de Anthoniusprebende voor⁶² en wordt ook in oktober 1566 als vicarius en prebendaat vermeld.⁶³ Of zijn opvolger(s) als vicarius ook deze prebende hebben bezeten blijkt niet.

Annaprebende

Deze wordt voor het eerst genoemd in 1540 in de klacht over Tyerck die dit leen en de Anthoniusprebende bezit.⁶⁴ Deze prebende bleef blijkbaar zelfstandig.

1520

Luscanus (?)

(naam moeilijk leesbaar), prebendaat alhier, wordt 23 oktober 1520 vermeld.⁶⁵ Omdat Tyerck Rentyes de Anthoniusprebende bezat, moet Luscanus(?) de andere prebende hebben bediend.

1566

Jellius Ulrici

uit Friesland, wordt 18 september 1566 op de titel van de vrije prebende van Anna alhier tot alle wijdingen toegelaten.⁶⁶

1567

Alardus Sufridi

wordt 22 mei 1567 op de titel van de vrije prebende van Anna alhier tot de wijding van subdiaken toegelaten en geeft 18 september 1567 bewijs van zijn inkomsten.⁶⁷

Overige

1492

? Uble

De inventaris van de boedel van de prebendaat Tyerck noemt heer Uble d.d. 'avonde Johannis' 1492;⁶⁸ functie en standplaats worden niet genoemd maar hij kan hier gestaan hebben.

⁶¹ Hof nr. 85, 8.

⁶² RA Gaasterland nr. 106, 248.

⁶³ RA Gaasterland nr. 106, 295.

⁶⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 923.

⁶⁵ ABU nr. 231, 92.

⁶⁶ ABU nr. 550*, 138.

⁶⁷ ABU nr. 550*, 141v.

⁶⁸ RA Gaasterland nr. 82, 24.

MOLKWERUM

Patroon: **Lebuïnus**¹

Bijzonderheden: Molkwerum kan gezien worden als de voortzetting van de parochie Karnewald* (= Kappenberg, † Kedingrip). Waarschijnlijk is de cure van de kerk aldaar, waarvan restanten en een kerkhof uit de 12^e-13^e eeuw in 1969 door Halbertsma werden gevonden,² overgebracht naar een reeds bestaande of toen gestichte kapel te Molkwerum. Dat moet dan geweest zijn ná 1245 wanneer Karnewald wel en Molkwerum niet genoemd wordt in de lijst van aan de abdij te Stavoren toebehorende kerken.³ Nog in 1497 bedient een monnik van Stavoren/Hemelum de pastorie.⁴ In 1509 is voor het eerst sprake van een 'jongerschap' (vicarie).⁵ In 1543 is sprake van een (klein) fonds ten behoeve van het onderhoud van een kapelaan.⁶ Parochieelijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier een vicarie en een vrijleen.⁷

Pastorie

- 1497 **Focko**
Broeder Focko, pastoor alhier, wordt in 1497 een tegenstander genoemd van de abt van Stavoren/Hemelum; de schrijver van de kroniek noemt hem losbandig en een dief van het kerkengoed.⁸ In 1512-1516 zijn er opnieuw problemen met de abt; onder zijn tegenstanders wordt de oude broeder Focke, eerder genoemd, vermeld.⁹ Hij was toen echter geen pastoor alhier meer maar zou dezelfde kunnen zijn als de in die tijd genoemde Focko of Folkert, pastoor te Hemelum* en ook monnik.
- 1509 - 1522 **Claes Albertsz.**
komt 17 februari 1509 voor het eerst als pastoor alhier voor,¹⁰ voor het laatst 25 juni 1522.¹¹
- 1524 - 1527 **Evert**
wordt 28 april 1524¹² en 2 april 1527¹³ als pastoor alhier genoemd.
- 1551 **Claes Jacobsz.**¹⁴
- 1557/8 - 1584 **Ysbrant Meynsez.**

¹ Verhoeven, 91.

² Archeologisch Nieuws, Bulletin KNOB december. 1969, 128-130; zie verder Karnewald*.

³ Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 129.

⁴ Proeliarius, 46-47.

⁵ FT, nr. 76.

⁶ BB I, 461.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ Proeliarius, 46-47.

⁹ Proeliarius, 91.

¹⁰ FT, nr. 76. Hij is niet dezelfde als Nicolaus Hedonis (Hiddonis), van Sneek, te Rostock als student ingeschreven 11 juni 1506 en op 27 maart 1512 priester gewijd zoals Zijlstra nr. 7793 voor mogelijk houdt. De wijding als subdiaken 20 september 1511, als diaken 28 februari 1512; hij was afkomstig van Bozum (Dom i. 2544, 28vo, 85).

¹¹ FT, nr. 97.

¹² FT, nr. 109.

¹³ Hof nr. 16480, 4.

¹⁴ Hij certificeert in 1551 afschriften van testamenten, zie noot bij FT, nr. 76.

pastoor alhier wordt in 1557/8 preparatoir door het Hof verhoord.¹⁵ Hij komt hier als pastoor nog voor 29 oktober 1578¹⁶ en vóór 9 juni 1579¹⁷ evenals 21 en 23 april 1584;¹⁸ bij de laatste gelegenheid heet hij ‘pastoer’ alhier, wordt echter geen ‘heer’ genoemd. Hij is dus blijkbaar tot de Reformatie overgegaan en hier predikant geworden.¹⁹

Vicarie

In 1509 is sprake van een ‘‘jongerschap’’,²⁰ ca 1550/2 en 1558/60 van een vicarie.²¹ Patrocinium noch bedienaars zijn bekend.

Vrijleen

Ook over het in ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vrijleen²² ontbreken verdere gegevens.

Overige

1554 ? **Boudewijn Hesselsz.**
clericus, voor wie de vader Hessel Boudewijnsz. optreedt, procedeert 10 september 1554 tegen de gemeente alhier,²³ waarover is onbekend, maar mogelijk betrof het een leen alhier.

(vóór) 1574 **Doede**
Een floreenregister uit 1574 noemt het register van heer Doede.²⁴

¹⁵ RR nr. 21, 57v, 58.

¹⁶ AFB, 13.

¹⁷ GA Nijefurd, Arch. Dorpsbestuur Molkwerum nr. 78 reg. 9.

¹⁸ GA Nijefurd, Arch. Dorpsbestuur Molkwerum nr. 79, reg. 20, 21 en 22.

¹⁹ Romein geeft voor Molkwerum pas ca 1600 vermeldingen.

²⁰ FT, nr. 76.

²¹ St. Jan nr. 1165.

²² St. Jan nr. 1165.

²³ Hof nr. 16691, 18v.

²⁴ Tresoar, Hs. FG nr. 371.

MONNIKEGA

Bijzonderheden: ‘Monekagha’ wordt in 1315 genoemd onder de (kapellen en) kerken die ressorteren onder ‘Boernde’ (Oldeboorn) in de volgorde ‘Ackronrijprasuagh (= Snikzwaag), Achrommarijp (= Akmarijp), Monekagha, Capella (=Terkaple)’.¹ Huisman vroeg zich af waar Monnikega gelegen zou kunnen hebben.² Hij wijst op een oud kerkhof tussen Akmarijp en Terkaple, niet ver van de plaats waar de Wijde Geeuw en het Akkrumerrak uitkomen in de Terkaplester poelen, voorts op een plek ten zuiden van Akmarijp waar een oud kerkhof is en de kaarten van Schotanus en Eekhoff St. Jansga aangeven. Een derde mogelijkheid, nl. dat Monnikega voorbij Goingarijp in het Sneekermeer zou liggen wijst hij van de hand omdat praktisch het gehele Sneekermeer in Doniawerstal ligt en de lijst van 1315 duidelijk de grens van het vroegere dekenaat Borndego aanhoudt welke samenviel met de grens tussen Utingeradeel en Doniawerstal. De eerste plaats, nu nog bekend als Oudehof, is voorzover bekend nimmer archeologisch verkend.³ Wel werd in 1993 de plaats van de wel uit de 12^e eeuw daterende eerdere kerk van Akmarijp* vastgesteld.⁴ Eerdere bewoningsassen nabij de Geeuw worden wel verondersteld.⁵ Huisman sloot niet uit dat voor het oorspronkelijke Akmarijp aan eerstgenoemde plaats (het Oudehof) gedacht zou kunnen worden.⁶ De kerk zou dan naar de uit de 12^e eeuw daterende plek niet opstrekkend verschoven zijn maar voor een allocatie van Monnikega op de plaats van het Oudehof pleit wel de volgorde in de lijst van 1315, nl. tussen Akmarijp en Terkaple. De mogelijkheid dat met Monnikega St. Johannesga* ten zuiden van Akmarijp bedoeld kan zijn kan echter ook niet worden uitgesloten. Gildemacher vermeldt dat Sint Johannesga in de 15^e eeuw als ‘Monkaga’ voorkomt.⁷ Als plaatsnaam komt ‘Monekagha’ voor in een testament uit 1401 van een ingezetene van Rauwerderhem.⁸

¹ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

² K. Huisman in Leeuwarder Courant 24 januari 1992.

³ Volgens mededeling van K. Gildemacher d.d. 27 november 2004 zou op deze plaats wel zijn gezocht maar werd er niets gevonden.

⁴ Mol en Noomen, *Prekadastrale Atlas* 6, 23-30; De Langen, ‘Akmarijp’, 102-106; De Langen en Noomen, ‘Akmarijp’, 34-37.

⁵ Mol en Noomen, *Prekadastrale Atlas* 6, 28. Overigens lijken zij in het Oudhof tussen de Heremavaart en de Langesloot en ’t Olthof tussen de Langesloot en de Boksloot geen oude kerkhoven te zien, 24 n. 59 waardoor de veronderstelling van Huisman aan waarde zou verliezen.

⁶ K. Huisman in Leeuwarder Courant 24 januari 1992.

⁷ Gildemacher, ‘Ga’, 157 (cit. Codex Unia, Apogr. P 52vo: klacht van Jouka Gelasin te Akmarijp bij de grietman van Utingeradeel dat deze aan Tiepka Onasin te Terkaple toestond land te kopen te Monkaga waaraan klager grenst. Jouka is Jaucke Gales Galama te Akmarijp, wiens stins in 1459 werd ingenomen, GPCV I, 117; van der Aa, i.v. Galama). Daaruit blijkt o.i. niet zonder meer dat Monkaga hetzelfde is als Sint Johannesga.

⁸ FT, nr. 3.

MORRA

Patroon: **Johannes Evangelist**¹

Bijzonderheden: de huidige kerk dateert uit de tweede helft der 13^e eeuw.² Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1491 **Gerlef**
zegelt als biechtvader van Ansck Himstera haar testament op 25 maart 1491.³ Zij woonde alhier.⁴ Van 1487 tot 1491 is hij bekend als pastoor te Lioessens*. Hij zal dezelfde zijn als de in 1511 te Paesens* voorkomende Gerleff.
- 1543 **Ghielt/Jeltetus Folkeri**
doet opgave van het pastorieland alhier; daarbij spreekt hij over verhuur van kerkeland van 1537 tot 1540, daarna opgezegd en opnieuw verhuurd in 1541 maar dat hoeft niet te betekenen dat hij hier in 1537 reeds was.⁵
Hij zou dezelfde kunnen zijn als Gelt van Dokkum, 29 juni 1513 te Keulen als student ingeschreven⁶ en als Geltetus Sartoris uit Dokkum, 22 maart 1516 priester gewijd.⁷
- 1567 **Folckert Fockez.**
pastoor alhier, werd 18 februari 1567 door het Hof verbannen.⁸ Hij ging naar Emden waar hij zich in 1568 bij de Friese gemeente ophoudt⁹ en mogelijk dezelfde is als Folkerus, uit Friesland, die 19 juli 1568 aan de kerkenraad te Emden enig subsidie verzoekt.¹⁰

¹ Verhoeven, 92.

² MF, 233-234.

³ FT, nr. 52.

⁴ FT, 497.

⁵ BB I, 168-169.

⁶ Zijlstra nr. 5294.

⁷ AAU 24 (1897) 18 (subdiaken 9 februari 1516, Dom nr, 2544, 44v; diakenwijding niet aangetroffen).

⁸ Hof nr. 7490, 107v.

⁹ Harkenroht, 'Aenmerkingen', 589.

¹⁰ Schillings en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle* I, 318.

MUNNIKEBUREN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Mol houdt het voor mogelijk dat Munnikeburen vereenzelvigd moet worden met het in 1245 vermelde Scherpenzeel waarvan de kerk toen aan de abdij te Stavoren toebehoorde en dat daaruit het huidige Scherpenzeel, oorspronkelijk Nieuw Scherpenzeel geheten, is voortgekomen.¹ In 1520 is sprake van een prebendaat te Munnekeburen en Rohel*; de prebende alhier bestond toen reeds enige tijd.² In 1538³ en 1544⁴ wordt de vicarie vermeld, waarmee hetzelfde beneficie zal zijn bedoeld. Op 4 juli 1562 keurt het Hof de vereniging van pastorie en prebende, die beide geringe inkomsten hebben, goed; de goedkeuring door de bisschop komt 17 november 1562 af.⁵

Pastorie

- 1536 **Ygho Ronckonis**
pastoor alhier, krijgt 3 augustus 1536 verlof om te testen.⁶
- 1544 **Peter**
Bij de opgave van de pastoralia alhier in 1544 wordt een rente ten behoeve van de pastorie te Nijetrijne uit heer Peters land alhier vermeld, terwijl bij de opgave van de pastoralia te Nijetrijne sprake is van een rente uit pastorieland te Munnekeburen⁷; Peter is dan dus pastoor alhier.
- 1548 **Andries Hendrix**
Op 7 juni 1548 wordt Andries Hendrix, pastoor alhier, uit zijn functie gezet en voor studie naar Leuven of Keulen gezonden; hij was kort voordien gekozen als pastoor te Oosterzee* maar het daarop reeds verleende placet wordt ingetrokken.⁸ Als Andreas Henrici, uit Stellingwerf, wordt hij 25 juli 1548 te Keulen als student ingeschreven.⁹ Mogelijk is hij Andries Hendrix, die in 1550 vicarius te Spanga* wordt.
- 1562 **Alard Johannis**
pastoor alhier, wordt genoemd 17 november 1562.¹⁰
- 1580 **Joannes Bernardi**
pastoor alhier, week in 1580 uit.¹¹

Vicarie/prebende

¹ Mol, *Friese kloosters* (ms.), 16, 19-20.

² ABU nr. 231, 91.

³ ABU nr. 538-1, 155v (doorgehaalde notitie).

⁴ BB II, 59.

⁵ Hof nr. 85, 12.

⁶ ABU nr. 538-1, 96.

⁷ BB II, 59.

⁸ Hof nr. 96, 135v; vgl. RR nr. 15, 67 (informatie over hem ingewonnen).

⁹ Zijlstra nr. 6401.

¹⁰ Hof nr. 85, 12.

¹¹ CE, 368.

De prebende bestond in 1520 reeds enige tijd.¹² In 1538¹³ en 1544¹⁴ wordt de vicarie genoemd, ongetwijfeld hetzelfde leen. In 1562 worden de pastorie en de prebende, beide met geringe inkomsten, verenigd.¹⁵

Het patrocinium van dit leen is onbekend. In 1544 bezit de Nicolaasvicarie te Oldelamer 7 akkers land met een huis te Munnekeburen ‘vuyt die cure aen Sint Annelandt’¹⁶ maar opgaven van de geestelijke goederen te Munnekeburen geven geen aansluitende informatie.

vóór 1520	Gowerdus van Oldemarkt was vóór 1520 prebendaat alhier en te Rohel*. ¹⁷
1520	Jello wordt 29 april 1520 als prebendaat alhier en Rohel* genoemd. ¹⁸
1538	Andreas Petri wordt 14 maart 1538 als vicarius alhier genoemd. ¹⁹

¹² ABU nr. 231, 91.

¹³ ABU nr. 538-1, 155v (doorgehaalde notitie).

¹⁴ BB II, 59 jo. 53.

¹⁵ Hof nr. 85, 12.

¹⁶ BB II, 62.

¹⁷ ABU nr. 231, 91.

¹⁸ ABU nr. 231, 91. .

¹⁹ ABU nr. 538-1, 155v (doorgehaalde notitie)

MURMERWOUDE

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de huidige kerk werd ca 1200 gebouwd.² Op deze plek is geen houten of tufstenen voorganger geweest.³ Het dorp was toen al naar de huidige bewoningsas verplaatst (evenals Dantumawoude*).⁴ In 1511 is sprake van “de priesters”⁵ maar daarmee kunnen ook de elkaar opvolgende priesters bedoeld zijn geweest. Een vicarie of prebende is hier in ieder geval niet aangetroffen.

Pastorie

- 1505 **Willem**
Op 18 september 1505 wordt consent verleend aan de aankoop van land welke koop is bezegeld door Willem, pastoor te Mumerwoude.⁶ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1499 te Roodkerk* genoemde gelijknamige pastoor.
- 1516/7- 1525 **Wibrandus Jelteti**
pastoor alhier, geeft 27 mei 1525 op hier nu 8 jaren te staan.⁷
- 1543 **Sybo Tzallingius**
is hier 6 april 1543 pastoor⁸
- 1550 **Hoyte Aempkesz.**
pastoor alhier, ontvangt 12 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Driesum*.⁹ De placetverlening aan zijn opvolger alhier is blijkbaar niet aangetekend.
- 1550 **Hendrick Jansz.**
pastoor alhier, ontvangt 26 september 1550 het placet op zijn benoeming als preben- daat te Anjum *.¹⁰
- 1558 **Henrick Cappelman**
komt 10 november 1558 als pastoor alhier voor.¹¹
- 1573 - 1580 **Nicolaus Christophori**
Claes komt 13 februari 1573 als pastoor alhier voor.¹² Op 18 januari 1581 geeft Nicolaus Christophori, gewezen pastoor alhier, aan gereformeerd te willen worden

¹ MF, 103 geeft als patroon Bonifatius, wellicht op grond van Reitsma, 171 n. 2 die Bonifatius ‘misschien’ de patroonheilige achtte.

² MF, 103.

³ Halbertsma, ‘Kerkopgravingen’, 103-105.

⁴ MF, 102-103. De Langen, 89 maakt van een verplaatsing geen melding.

⁵ RvdA I, 187.

⁶ OFO IV, nr. 149.

⁷ Hof nr. 93, 13.

⁸ BB I, 190-191.

⁹ RR nr. 49, 9 (de tekst geeft benoeming als pastoor te Driesum* maar het moet die van vicarius aldaar zijn geweest)

¹⁰ RR nr. 49, 22.

¹¹ Hof nr. 16691, 195.

¹² RA Achtkarspelen nr. 4, 124v.

en open te staan voor een dienst waar men hem wenst.¹³ Of hij ergens predikant is geworden blijkt niet.¹⁴

¹³ Reitsma, 171-172.

¹⁴ Reitsma, 172 n. 1.

NES (Am.)

Patroon: onbekend (**Johannes Baptist?**, **Michaël?**)¹⁵

Bijzonderheden: volgens een kerkenlijst uit de 11^e eeuw bezat de abdij te Echternach op Ameland één kerk.¹⁶ Noomen acht het meest waarschijnlijk dat deze te Hollum* en niet te Nes moet worden gezocht.¹⁷ De abdij te Foswerd aan wie de rechten van Echternach kwamen had een relatie met de kerk te Hollum* maar blijkbaar was er ook een band met die te Nes: in ieder geval zijn twee pastoors in de 16^e eeuw monniken van Foswerd (zie hierna). In 1950 werd een minuscuul tufstenen kerkje uit de 11^e eeuw opgegraven.¹⁸ Een vicarie of prebende lijkt hier niet geweest te zijn.

Pastorie

1474 ?

Dodo

pastoor in Nes, zegelt 9 augustus 1474 met een zegel waarop Catharina is afgebeeld.¹⁹

De aanduiding ‘Dodonis curati in Nassen arbitri s.’ boven zijn zegel refereert aan het mede-arbiterschap in een geschil bij de scheiding van een erfenis tussen Botta Lioynghia en Syola Sydsz. Buwyngha ener- en Haya Heringha anderzijds; de namen van de zoenslieden staan echter niet in het betrokken stuk maar verschillende hunner worden wel genoemd in de uitspraak in dit geschil d.d. 28 juni 1474 waarbij voor Haya Heringha o.m. Dodo Juwsma, pastoor te Warga*, optreedt.²⁰ Deze kan echter niet dezelfde zijn als Dodo, pastoor in Nes, want Douwe Juwsma is in 1475 nog te Warga*²¹ en overlijdt in 1481 als pastoor te Beets*. Gezien de relatie van Haya Heringha die volgens de uitspraak van 1474 Jelmerastate op Ameland zal hebben is er van uitgegaan dat met Nes het dorp op dit eiland is bedoeld.

1482

Pieter²²

1544 - †1558/63 **Nicolaus Wolteri**

Op 18 oktober 1544 schrijft bisschop George van Egmond aan Wytze Cammingha, heer van Ameland, over frater Nicolaus Wolteri van Amersfoort, pastoor alhier, beschuldigd van ketterij; hij moet worden afgezet, gevangengenomen en voorgeleid.²³ Blijkbaar is daarvan niets terechtgekomen want tussen 1558 en 1563 overleed

¹⁵ Verhoeven, 102.

¹⁶ Noomen, ‘Echternach’, 13-16.

¹⁷ Noomen, ‘Echternach’, 13-16.

¹⁸ Halbertsma, ‘Kerkopgravingen’, 65-67. Kramer sluit een datering laat in de 10^e eeuw niet uit. Een houten voorganger wordt niet genoemd: E. Kramer, ‘Over de historie van het eiland Ameland’, lezing 7 maart 2009 tijdens de lezingendag over ‘Historisch en archeologisch onderzoek in het Waddengebied’, uitgaande van de Stichting Verdrongen Geschiedenis.

¹⁹ OFO I, nr. 252.

²⁰ OFO IV, nr. 42.

²¹ OFO I, nr. 205, met correctie van het jaartal 1470 in 1475.

²² FT, nr. 49 (als heer Pieter alhier; omdat een tweede beneficium alhier niet bekend is moet hij de pastoor zijn geweest).

²³ NA, Arch. Nassaue Domeinen na 1581 nr. 1820; vgl. ABU nr. 538-6, 50a, ca 1544 (oorspronkelijk los na nr. 538-3, 32.

Nicolaus Walteri, pastoor ‘in Nessaplandiae’ (waarin Nes op Ameland valt te herkennen); blijkbaar was hij een monnik van Foswerd.²⁴

1561

Tyalle

pastoor alhier, consenteert 26 januari 1561 vanwege de abt (van Foswerd) in de verkoop van een huis.²⁵

1568 - 1569

Henrick Harckezn.

komt als pastoor alhier voor 25 februari 1568,²⁶ 15 januari 1569²⁷ en 19 februari 1569;²⁸ blijkens de laatste vermelding was hij conventueel van Foswerd.

²⁴ Volk, *Generalkapittels-Rezesse* II, 158.

²⁵ RA Ameland nr. 25, 50.

²⁶ RA Ameland nr. 25, 116.

²⁷ RA Ameland nr. 25, 118.

²⁸ NA, Arch. Nassause Domeinen na 1581 nr. 1823.

NES (Utd.)

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk alhier is reeds in 1243 bezit van het Duitse huis aldaar; de parochiekerk heeft waarschijnlijk deel uitgemaakt van de stichtingsdotatie van dit huis; de kroniekschrijver van de orde deelt mee dat hoofdelingen en andere personen erven en goederen en de kerk alhier schonken aan de orde en daarop hier een convent werd gesticht.¹ De kerk was geïncorporeerd bij de commanderij alhier. Priesterbroeders van deze commanderij waren hier pastoor. Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1467? - 1471 **Danckert Willemsz.**
heet 14 augustus 1467 ‘onse prior ende myn bichtvader’.² Prior van Nes was hij reeds in 1463³ en nog in 1471.⁴ Op 25 juni 1471⁵ en 5 november 1471⁶ komt hij als pastoor alhier voor.
- 1474 **? Wolter Johannis**
zegelt 18 mei 1474 als persona van Molla Mollazn. een akte van afstand van rechten op land te Birstum;⁷ wellicht pastoor alhier?
- 1488 **? Lolko Igonis**
Op 13 april 1488 zegelt Lolko Igonis als pastoor van Wyba Liklama⁸; de woonplaats is niet aangegeven. Hij zou dezelfde geweest kunnen zijn als Lolle, 13 december 1480 genoemd als één van de priesterbroeders van Nes⁹ die later één van de aan dit klooster toebehorende pastorieën bezette.¹⁰
- 1489 **Ema/Ymo**
Op 10 februari 1489 zegelt heer Ema toe Nes,¹¹ wel als pastoor. Het zegel is hetzelfde als dat van Ema, pastoor te Oudehaske* in 1495.¹² In 1488 zegelt Ema, commandeur te Nes en eerder pastoor te Haskerdijken* (of Westermee?).¹³ Deze pastoraten werden vervuld door priesters van het Haskerconvent, waaruit Mol de conclusie trekt dat Ema’s lidmaatschap van de Duitse orde en zijn optreden als

¹ Mol, Friese huizen, 45-46 jo. 345 n. 1. De mededeling in de kroniek: ARDOU nr. 181.

² Arch. Klooster Aalsum nr. 9 reg. 10.

³ Arch. Klooster Aalsum nr. 15 reg. 28.

⁴ ARDOU nr. 2278.

⁵ ARDOU nr. 2247, 1 en 2.

⁶ Arch. Klooster Aalsum nr. 11 reg. 60 en ARDOU nr. 2248.

⁷ OFO I, nr. 247; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 806.

⁸ OFO I, nr. 357; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 972.

⁹ ARDOU nr. 2250.

¹⁰ ARDOU nr. 2257. Niet in aanmerking lijken te komen Irnsum, Luinjeberd en Rottum. Van Oldeboorn zijn 1487 en 1489 gegevens bekend, voor Katrijp/Terband 1491 en Nes 1489. Gezien de aard van de transactie zou laatstgenoemde plaats kunnen.

¹¹ OFO I, nr. 365 jo. Tresoar, Zegelfoto nr. 983.

¹² Arch. Haskerconvent nr. 25 reg. 45 jo. Tresoar, Zegelfoto nr. 1008 (S. FRATRIS [YMONI]S (H)A).

¹³ FT, nr. 26.

overste van Nes slechts tijdelijk waren, bedoeld om een stimulans te geven aan de religieuze inspiratie aldaar.¹⁴

Hij moet worden onderscheiden van Ymo (Johannis), tezelfdertijd pastoor te Terhorne*.

- 1505 **? Frans**
was misschien pastoor alhier. In een relaas d.d. 3 november 1505 over zijn wangedrag wordt meegedeeld dat hij ‘den dienst tho Nes’¹⁵ weken geleden verlaten heeft terwijl verder blijkt dat hij meende recht te hebben op ‘dat offer’. Dat lijkt ook af te leiden uit een post uit de rekening over 1505: ‘Item Frans een gouwen gulden behalven de van ellyc huse 4 vlems’.¹⁶ Met enkele anderen verzette hij zich tegen Engbert, kellenaar van Nes die in een repliek uit 1505 fel uithaalt tegen Frans die zich overigens blijkbaar meestal in de commanderij te Bunne (Dr.) ophield.¹⁷
- 1511 ? **Jacobus Reyner**
Op 10 december 1511 zegelt Jacob als pastoor van Foppa Hansz.,¹⁸ die 26 mei 1511 land te Birstum verkoopt.¹⁹ Birstum lag onder Nes. Mogelijk was hij dezelfde als Jacob, 1491 en 1492 bekend als pastoor te Katrijp* en Terband*.
- 1530 **Gerrit van Campen**
komt 28 september 1530 als pastoor alhier voor.²⁰
- 1544 - 1550 **Paulus de Antiquo Foro**
wordt 15 oktober 1544 als pastoor alhier genoemd.²¹ Als Paulus van de Oldemarkt komt hij 29 november 1550 als pastoor alhier voor.²²
- 1570 **N.N.**
wordt in juli 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.²³
- 1577 **Hubertus Schooff**
noemt zich in 1577 aan het slot van een inkomstenoverzicht uit 1568 commandeur en pastoor te Nes.²⁴ Hij was van 1544 tot 1545 pastoor te Katrijp* en Terband* en van 1546 tot 1583 commandeur te Nes.²⁵

Overige

- 15.. **Rendo**
Bewaard bleef de grafzerk van een priester Rendo, overleden 14 december 1511.²⁶

¹⁴ Mol, *Friese huizen*, 138-139, 147.

¹⁵ ARDOU nr. 2257.

¹⁶ ARDOU nr. 2663 jo. 2664, 1505, 6.

¹⁷ ARDOU nr. 2257; vgl. Mol, *Friese huizen*, 299-302.

¹⁸ OFO II nr. 256.

¹⁹ OFO II, nr. 252.

²⁰ ARDOU nr. 29.

²¹ ARDOU nr. 29.

²² Hof nr. 16690, 109.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ ARDOU nr. 139.

²⁵ Mol, *Friese huizen*, 319-321. De vermelding aldaar, 321, van Hermannus Hillebrandi als (laatste) pastoor alhier is onjuist.

²⁶ De Walle, 645 nr. 4468.

NES (Wd.)

Patroon: **Johannes Evangelist**²⁷

Bijzonderheden: de oostmuur van de toren dateert uit het midden van de 12^e eeuw en was deel van de bakstenen westmuur van de oudst bekende kerk.²⁸
In 1466 is hier een vicarie²⁹ evenals in 1511.³⁰ Dan is ook sprake van de twee priesters alhier.³¹ De in 1543³² opgegeven vicarielanden komen overeen met die van de prebende in 1580³³, in totaal 23 pondematen waarvoor ook in 1511 de vicarie te boek staat³⁴ zodat wel steeds hetzelfde beneficie zal zijn bedoeld.

Pastorie

1481 **Johannes**³⁵

1486 - 1493 **Henrick**
komt als pastoor alhier voor 21 juli 1486³⁶ en zegelt als zodanig 4 oktober 1493; het zegelrandschrift luidt: 'S HENRICI PBRI DE BRAKEL'.³⁷ De betekenis daarvan kan niet geduid worden.

vóór 1543 **Stenert**
heet voorganger van

1543 **Mr. Hebbo Petri**
in 1543 als pastoor alhier voorkomende.³⁸

1560 **Autko Sipkes**
pastoor te Nes, wordt 21 mei 1560 over betaling van een obligatie aangesproken door een inwoner van Loenen.³⁹

1569 **Epe Ygez.**
heet in 1569 pastoor alhier,⁴⁰ in 1570 te Lichtaard* en in datzelfde jaar nog te Oosternijkerk*.

1571-1576 **Lieuwe Hillez. Itinga**
(†1578) is hier pastoor in 1571⁴¹ en komt als zodanig nog voor 8 mei 1576.⁴² In december 1580 wordt meegedeeld dat de pastorie alhier door overlijden omstreeks Allerheili

²⁷ Verhoeven, 92.

²⁸ MF, 237; van den Berg, *De Dongeradelen*, 148.

²⁹ OFO I, nr. 185: vermeld wordt dan 'dat aldeer loen', 'da aldoir loen' en 'dat alder leen' alhier, hetgeen doet aannemen dat hier toen ook een jongerleen was.

³⁰ RvdA I, 123.

³¹ RvdA I, 124-125.

³² BB I, 172.

³³ Reitsma, 101-102. In 1640 aangeduid vicarieland heet in 1700 prebendeland, *Prekadastrale Atlas* 16, 45.

³⁴ RvdA I, 123.

³⁵ OFO I, nr. 311.

³⁶ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 38 reg. 48.

³⁷ OFO I, nr. 405; Tresoar, Zegelfoto nr. 1698.

³⁸ BB I, 172. Hebbo wordt als student niet door Zijlstra vermeld.

³⁹ Hof nr. 16692, 73.

⁴⁰ Van Burmania, 27.

gen (1 november) 1578 vacant werd; weliswaar werd een electie van een nieuwe pastoor gehouden maar blijkbaar is hier niemand gekomen zodat in de vacature niet werd voorzien.⁴³ Omdat er tussen 1576 en 1578 geen melding wordt gemaakt van de institutie van een pastoor zal het Itinga geweest zijn die in 1578 overleed. De mededeling van van Burmania dat Andries Harckesz. hier in 1578 geestelijke was⁴⁴ is onjuist; deze was pastoor te Anjum* en ging in 1580 tot de Reformatie over.

Vicarie/prebende

Een vicarie moet hier reeds in 1466 zijn geweest.⁴⁵ In 1564 wordt de Mariavicarie genoemd.⁴⁶ Het leen komt later ook als prebende voor.

1466	Juka In de opgave van de ‘Schyra monka dijcken’ van 1466 staat zowel land van het ‘dat aldeer loen’, ‘da aldoir loen’ resp. ‘dat alder leen’ alhier en land van heer Juka alhier.⁴⁷ In het ‘alder leen’ kan de pastorie gezien worden ter onderscheiding van het jongerleen, een andere naam voor een vicarie. Juka moet dan dus de vicarie zijn geweest.⁴⁸
vóór 1518/19	Taeke⁴⁹ Na diens resgnatie kwam hier
1518/19 – 1538	Wilhelmus Redardi uit Friesland, die 23 mei 1525 aangeeft hier nu 6 jaren vicarius te zijn.⁵⁰ Willem, vicarius alhier, wordt 23 juni 1538 gekozen als vicarius te Hantum*.⁵¹
1543	Pieter wordt in 1543 als belender van patroonsland alhier genoemd terwijl anderzijds als belender van patroonsland de vicarie wordt genoemd;⁵² Pieter moet dus toen vicarius zijn geweest.
1550	Hero Sycksz. onlangs priester geworden, ontvangt 13 juli 1550 presentatie (en placet) als prebendaat alhier, zijnde de prebende ‘als eerste gevaceert doer tversterven nae Jaersdach’ en de presentatie daardoor vervallen aan de landsheer.⁵³

⁴¹ Van Burmania, 27.

⁴² RA Dokkum nr. 16, 205.

⁴³ Reitsma, 102.

⁴⁴ Van Burmania, 27.

⁴⁵ OFO I, nr. 185 (vgl. noot 3).

⁴⁶ ABU nr. 550*, 121vo (‘Ness’ zonder verdere aanduiding). Te Nes (Am.) en Nes (Utd.) zijn geen vicarieën bekend. Nisse (Zuid Beveland) zou ook in aanmerking kunnen komen; daar was een Mariavicarie maar als bedienaars daarvan worden in 1563/4 andere personen genoemd: Holtkamp, *Register* I, 102-103.

⁴⁷ OFO I, nr. 185 (vgl. noot 3).

⁴⁸ Boelens, Nes, 51 ziet daarentegen tegenover een ‘alderleen’ als equivalent van een vicarie een jongerleen als aanduiding van een prebende. Aan de dan ook genoemde Juka verbindt hij geen functie, *ibid.*, 50. Van een prebende alhier is niets gebleken.

⁴⁹ Hof nr. 93, 5.

⁵⁰ Hof nr. 93, 5.

⁵¹ Arch. Varia Staten nr. 73.

⁵² BB I, 171-172.

⁵³ RR nr. 49, 18.

- 1554 **N.N.**
vicarius alhier, wordt in 1554 door de commissarissen Letmatius en Sonnius veroordeeld tot drie jaren studie te Leuven.⁵⁴
- 1560 **Otgerus Hilarii**
van Dongeradeel, wordt op de titel van de prebende alhier 6 maart 1560 toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁵⁵ Omdat van Nes (Amel.) geen prebende bekend is moet de betrokkene hier geplaatst worden.
- 1564 **Cornelius de Tyele**
(Tiel) wordt 16 maart 1564 op de titel van de Mariavicarie te Nes toegelaten tot de wijding, waarschijnlijk die van priester.⁵⁶
- 1575 **N.N.**
wordt 23 april 1576 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁵⁷ Mogelijk betrof het
- 1578 **Bronger Brongersma**
student, die in 1578 de vicarie wegens de hoge lasten teruggaf.⁵⁸ Hij was in 1559 geboren, werd later fiscaal van Het Bildt en was van 1591 tot zijn overlijden in januari 1626 secretaris van Kollumerland.⁵⁹

⁵⁴ Aud. (oud) nr. 1177, 327vlg.

⁵⁵ ABU nr. 550*, 98.

⁵⁶ ABU nr. 550*, 121.

⁵⁷ St. Jan nr. 1168.

⁵⁸ Reitsma, 101-102.

⁵⁹ Zijlstra nr. 12307.

NIAWIER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de oorspronkelijke kerk stamde uit de 13^e eeuw.¹ De collatie berustte bij het hier gelegen klooster Sion² dat vrijwel alle grond in deze parochie bezat.³ De kerk was echter niet bij dit klooster geïncorporeerd; de patroons- en pastorielanden werden los van het kloostergoed beheerd.
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1543 **Sybrand**⁴

1561 - 1580 **Pieter Saecklesz.**
komt hier voor het eerst als pastoor voor 18 december 1561⁵ en was hier in functie tot de Reformatie: op 19 december 1580 wordt hij oude pastoor genoemd.⁶ Hij bleef hier blijkbaar wonen: op 17 januari 1583 worden hij en zijn vrouw alhier genoemd.⁷ Predikant lijkt hij niet te zijn geworden.

Een alhier gevonden 14^e-eeuws zegelstempel met als randschrift 'S FRIS HUGONIS DE GOLTEM ORDPD'⁸ (dominicaan?) zal van een terminerende predikheer zijn geweest.

¹ De Langen, 91.

² Reitsma, 112.

³ RvdA I, 140-141.

⁴ BB I, 154.

⁵ Hof nr. 16692, 261.

⁶ Reitsma, 112.

⁷ RA Oostdongeradeel nr. 35, 255.

⁸ Zijlstra, *Detector magazine* nr. 78 (december 2004) 39 en 'Supplement', 182-183.

NIEUW DELFSTRAHUIZEN

Mogelijk een parochie? Zie verder bij Delfstrahuizen.

NIEUWEHORNE

Patroon: onbekend⁹

Bijzonderheden: een vicarie of prebende wordt hier niet vermeld.

Pastorie

ca 1435/8 **Wigcherus.**¹⁰

vóór 1523-1542 **Johannes Hartkamp**

Jan Hartkamp is als geestelijke reeds ten tijde van de Geldersen werkzaam¹¹ en zal dezelfde zijn als Johan, pastoor alhier, in diezelfde periode.¹² In 1527/8 verkoopt Johannes Hartkamp veen te Nijehaske.¹³ In 1529/30 is hij in ieder geval in Schoterland; hij moet dan 15 ggl. betalen wegens mishandeling maar is zelf ook mishandeld.¹⁴ Als pastoor alhier komt Jan Hartkamp voor 27 januari 1542.¹⁵ In 1546 is hij pastoor te Steenwijkerwold.¹⁶

1551 **Johannes**
wordt 14 april 1551 als pastoor alhier vermeld.¹⁷

1552 **Jelle Aggesz.**
is pastoor alhier 25 februari 1552.¹⁸ Van 1558 tot 1574 is hij bekend als pastoor te Warstiens*.

- 1575 **Galenius Petri**
resigneerde als pastoor alhier¹⁹, mogelijk in verband met vertrek naar Rotsterhaule*, waarna

1575 **Dirck Tyallesz.**
tot dan pastoor te Brongerga*, op 22 augustus 1575 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier kreeg.²⁰ Op 20 augustus 1575 was N.N. als pastoor geïnstitueerd.²¹

⁹ In 1580 is sprake van 'de patroensche': AFB, 20.

¹⁰ Verhoeven, *Klokken*, 77 (klok zonder jaar gegoten door Johannes de Bomen van wie klokken uit 1435 (Oud-Appelscha) en 1438 (Langweer) bekend zijn (Verhoeven, *Klokken*, 77 en 78). Andere lezing (1503, gegoten door Johannes de Wou) bij de Walle p. 653 nr. 4740, cit. DVF 16 p. 199.

¹¹ RR nr. 57, 145.

¹² RR nr. 57, 146.

¹³ RR nr. 44.

¹⁴ RR nr. 45.

¹⁵ Hof nr. 16798, 42.

¹⁶ Oudmunster nr. 1890, 29v.

¹⁷ Hof nr. 16690, 148.

¹⁸ Arch. DCF nr. 64.

¹⁹ Tresoor, Hs. PB 696, charter.

²⁰ Tresoor, Hs. PB 696, charter.

²¹ St. Jan nr. 1168.

1577

N.N.

werd 30 januari 1577 als pastoor alhier geïnstitueerd.²²

²² St. Jan nr. 1168.

NIEUWESCHOOT

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1494	Hessel Op 24 juni 1494 geeft Hessel, pastoor alhier, aan de zusters (tertiarissen) te Workum kwijting wegens volledige voldoening in een geschil, ontstaan na het overlijden van zijn neef Johannes (pastoor aldaar). ¹
1526	Johan van Barmiento pastoor alhier, kwiteert 21 september 1526 de Gelderse rentmeester in Groningen. ² In 1517 is hij pastoor te Janum*, in 1534 is hij kapelaan op het Huis te Delfzijl ³ en nadien nog pastoor te Westerreide. ⁴
1559	Claes Jans is hier 4 oktober 1559 pastoor. ⁵
1561	Nicolaas Jacobs ⁶

¹ GA Workum nr. M 32 reg. 25.

² RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 154-2.

³ RA Gelderland, Hertog. Archief nr. 1333, rekening 1533-1534, 81v.

⁴ GA, GAG, nr. vRr 1381, 125 (vóór 1551).

⁵ Hof nr. 16692, 8.

⁶ Van Burmania, 29.

NIEUW KRUISLAND

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: in 1529 werd begonnen met de indijking van het Nieuw-Kruisland onder Kollum. Op 5 augustus 1529 bericht Frederik Schenk van Toutenburg, proost-aartsdiaken van Oudmunster, aan de abt van Gerkesklooster dat het hem de grootste moeite heeft gekost de bisschop te laten instemmen met de stichting van een parochiekerk 'ter plaetze daer nu by provisie een capelle begrepen is'; het verzoek daartoe was uitgegaan van de abten van Gerkesklooster en Aduard, Gratie Cammingha en andere, niet met name genoemde, personen.² De daarbij vermelde bijgesloten toestemmingsbrief is niet hier overgeleverd. Bewaard bleef een verminkt afschrift van deze (of een andere) brief (ongedateerd) waarbij bisschop Hendrik van Beijeren op verzoek van George Schenk van Toutenburg, stadhouder van Friesland, en de ingezetenen de stichting van een parochiekerk, gewijd aan Maria, toestaat.³ Het plan is echter niet gerealiseerd. Eerst veel later – medio 17^e eeuw - wordt te Munnekezijl een (hervormde) gemeente gesticht.

¹ Tresoar, 9056 Hs O 1, 42-43.

² Arch. Gerkesklooster nr. 3 reg. 137.

³ Tresoar, 9056 Hs O 1, 42-43.

NIJ DELFSTRAHUIZEN ? : zie DELFSTRAHUIZEN

NOORDERDRACHTEN

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de in 1743 afgebroken kerk die in 1541 zou zijn gebouwd en waarvan een afbeelding uit 1722 bewaard bleef⁴ wordt door Spahr van der Hoek gedateerd kort vóór 1300.⁵ In 1743 werd eveneens de kerk te Zuiderdrachten* afgebroken.⁶ Ter vervanging van beide werd een kerk voor geheel Drachten gebouwd.⁷ De Langen beschouwt Noorderdrachten als een afsplitsing van (Zuider)drachten.⁸ Een vicarius (?) wordt in 1457 genoemd.⁹ Verder is een vicarie of prebende hier niet aangetroffen.

Pastorie

1457 **Haia**¹⁰

1515/6 - 1542/3 **Anna**
geeft 20 mei 1525 aan hier nu 9 jaren pastoor te zijn¹¹ en wordt als zodanig ook in 1542/3 genoemd.¹²

- 1567 **Joannes Joannis**
pastoor alhier, werd 12 maart 1567 verbannen.¹³ Verder is over hem niets bekend.¹⁴

1578 - 1580 **Bartholomeus Nicolai**
In 1578 wordt opgegeven dat de pastoor – niet met name genoemd – wel twaalf kinderen heeft.¹⁵ Op 9 januari 1581 laat Bartholomeus Nicolai, gewezen pastoor alhier, weten dat zijn vrouw twee jaren geleden is overleden, hem dertien kinderen nalatende. Hij verzoekt zijn leen te mogen behouden, waarop geapostilleerd wordt dat de gemeente hem voorlopig de inkomsten der pastorie moet laten genieten.¹⁶ In 1598 is Barthold Claesz. schoolmeester alhier; zijn zoon studeert en ontvangt daarvoor een toelage.¹⁷

Vicarie ?

⁴ Bolleman, 'Drachten', 317-318.

⁵ Spahr van der Hoek, 'Alde tsjerken', 430-431.

⁶ MF, 113.

⁷ MF, 113.

⁸ De Langen, 93-94 en kaart, 90.

⁹ Verhoeven, *Klokken*, 80.

¹⁰ Verhoeven, *Klokken*, 80.

¹¹ Hof nr. 93, 3.

¹² BB I, 245.

¹³ Hof nr. 7490, 109v.

¹⁴ Hij wordt ook genoemd door Harkenroht, 'Naamlijst', 73 maar komt niet voor in diens 'Aenmerkingen', 591-592.

¹⁵ PI, 209.

¹⁶ Reitsma, 156.

¹⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 57v-58 (6 november en 7 december 1598). De zoon zal zijn Cornelis Bartolds, *ibid.*, nr. 2658, 64, 4 juli 1604, die echter niet als student is aangetroffen.

Indien het woord ‘vices’ op de in 1457 gegoten klok¹⁸ geïnterpreteerd kan worden als vicarius was hier toen dus een dergelijke functionaris. Nadien is nimmer meer sprake van een vicarie of prebende.

1457 ? **Veita**¹⁹

¹⁸ Verhoeven, *Klokken*, 80.

¹⁹ Verhoeven, *Klokken*, 80.

NOORDERMEER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: ‘Nortamere’ wordt in 1328 genoemd als een van de negen dorpen waar proost en convent te Bergum het recht van institutie toekomt; Bergum komt daaronder niet voor.¹ In 1419 wordt echter Bergum - en niet Noordermeer – vermeld als één van de negen dorpen waarvoor de seend voortaan te Bergum zal worden gehouden.² De toestemming daarvoor wordt overigens in 1420 weer ingetrokken.³ In 1447 nam Noordermeer deel aan het verbond met de stad Groningen; gezegeld werd door de pastoor te Bergum en Noordermeer.⁴ Noordermeer betaalde volgens oorkonden uit 1478⁵ en 1482⁶ mee aan waterschapslasten; daarbij wordt Bergum niet vermeld. In 1466 zegelt ‘onze’ pastoor te Bergum voor een inwoner van Noordermeer.⁷ In 1477 zegelt de pastoor te Noordermeer⁸, maar de betrokkene komt in dezelfde tijd voor als pastoor te Bergum*.

Spahr van der Hoek wijst voorts op het voorkomen van een dorp zonder naam ten noordoosten van Bergum op de kaart ‘Frisia Occidentalis’ uit 1558 van Tramezini.⁹ De kaarten van van Deventer en van Sgroten daarentegen geven ten zuidwesten van het klooster Bergum een kerk aan.¹⁰

Spahr van der Hoek gaat er van uit dat Noordermeer ooit een zelfstandig dorp was zonder nauwe binding met Bergum maar dat het allengs daarvan een deel werd en daarom zowel in de Taxenlijst als in het Register van de Aanbreng daarmee onder één noemer wordt vermeld.¹¹ Volgens zijn reconstructie zouden beide dorpen oorspronkelijk ca 15 resp. 25 boerderijen hebben gehad.¹² In een latere publicatie stelt hij dat de oorspronkelijke kerk van Noordermeer de latere kerk van het klooster (tevens parochiekerk) van Bergum werd.¹³ Hij wijst er daarbij op dat het meeste kerkeland juist in Noordermeer lag. In de tweede helft van de 12^e eeuw werd deze oorspronkelijke kerk zodanig verbouwd dat hij tenminste driemaal zo groot werd als voordien en brengt hij dit in verband met een aanzienlijke uitbreiding van de bevolking juist in Bergum.¹⁴

Wij vragen ons af of de oorspronkelijke kerkstede van Noordermeer niet eerder gezocht moet worden in de streek die thans nog steeds zo heet. Daarnaast zal de oorspronkelijke kerk van Bergum op de huidige plaats hebben gestaan en is deze bij de komst van het klooster daarbij geïncorporeerd. Allengs heeft dit geheel Noordermeer overvleugeld en werd het met Bergum samengevoegd. Bewijzen voor deze veronderstelling zijn er echter niet. Aanwijzing voor het destijds bestaan van twee zelfstandige kerkelijke eenheden kan zijn het voorkomen van een pastoor te Bergum en Noordermeer in 1447¹⁵ met dien verstande dat beide functies in één

¹ Oudmunster nr. 1893.

² Muller, *Regesten* nr. 2071.

³ Muller, *Regesten* nr. 2181.

⁴ GPCV I, 531.

⁵ OFO II, nr. 85.

⁶ OFO II, nr. 108.

⁷ OFO I, nr. 180.

⁸ OFO II, nr. 83.

⁹ Spahr van der Hoek, ‘It opdollen’, 72.

¹⁰ Van ’t Hoff, *Jacob van Deventer*; Fockema Andreae, *Christaan Sgroten*.

¹¹ Spahr van der Hoek, ‘It opdollen’, 72.

¹² Spahr van der Hoek, ‘It opdollen’, 78.

¹³ Spahr van der Hoek, ‘Benadering’, 30-32.

¹⁴ Spahr van der Hoek, ‘Benadering’, 30-32.

persoon verenigd waren. In 1491 is sprake van de ‘meene meente to bergem Ende noerde meer’ waarvoor ‘onsen persone’ zegelt.¹⁵ In 1580 is sprake van een inwoner van Noordermeer ‘op de Nijestadt onder de clockslagh van Berghum’.¹⁷

¹⁵ GPCV I, 531 (zoals ook met de dan genoemde pastoor te Garijp en Siegerswoude).

¹⁶ PG, nr. 55.

¹⁷ Arch. SAG nr. 746.

NOORDWOLDE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in de tegenwoordige kerk is mogelijk nog een deel van de laat-gotische voorganger bewaard gebleven¹ De eerste kerk lag elders. De restanten van het daarbij behorende kerkhof werden in 1920 summier onderzocht. Molema die de resultaten van het onderzoek in 1983 opnieuw interpreteerde acht het niet onmogelijk dat het kerkhof er reeds was voordat het dorp opstrekkend werd verkaveld. Voor de datering van de eenvoudige tufstenen zaalkerk met vermoedelijk een half rond koor ligt de tweede helft van de 12^e eeuw voor de hand, maar een datering 11^e eeuw is ook niet uit te sluiten. Mogelijk waren er ook sporen van paalgaten maar Molema vindt niet dat daaraan de conclusie mag worden verbonden dat er een houten voorganger was.² In 1513/4 is hier een vicarie.³ In 1537 is sprake van de Nicolaasvicarie,⁴ in 1544 van de Onze Lieve Vrouwenvicarie en de Nicolaasvicarie⁵ en in 1564 komt de Anthoniusvicarie of –prebende voor die ter collatie van pastoor, vicarius, stelling en kerkvoogden staat.⁶

Pastorie

- †1491 **Egbertus Busman**
pastoor alhier, werd in 1491 vermoord.⁷ Op 7 januari 1506 komen de pastoors te Finkega* en Peperga* voor als uitvoerders van zijn laatste wil.⁸
- 1513/4 - 1525 **Johannes Oltgers**
van Steenwijk, geeft 1 juni 1525 aan hier nu 11 jaren pastoor te zijn.⁹
- 1555 **Joachim Andries**¹⁰
- 1561 - 1565 **Conradus Joannis**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 3 maart 1561¹¹, voorts kort vóór 28 maart 1564¹² en tenslotte in 1565.¹³
- 1578 **Andries Ottesz.**¹⁴

Vicarieën

¹ MF, 240.

² Geciteerd in: Looijenga, 'Noordwolde', 38-42. Minder uitvoerig: Mulder en Molema, 'Noordwolde', 137-139.

³ Hof nr. 93, 15.

⁴ BB II, 73.

⁵ BB II, 73.

⁶ St. Marie nr. 1802, 25.

⁷ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 49 (origineel in Arch. HG Steenwijk (t.pl.)).

⁸ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 49.

⁹ Hof nr. 93, 15. Het lijkt ons de vraag of hij dezelfde is als Johannes Oltgers, van Sloten, 8 juli 1479 te Rostock als student ingeschreven zoals Zijlstra nr. 7250 aangeeft.

¹⁰ Hof nr. 16691, 41.

¹¹ Arch. Varia Staten nr. 73-391.

¹² St. Marie nr. 1802, 25.

¹³ Van Burmania, 28.

¹⁴ Van Burmania, 28.

In 1544 worden zowel de Onze Lieve Vrouwen- als de Nicolaasvicarie genoemd.¹⁵ Voorts is in 1564 sprake van de Anthoniusvicarie- of prebende.¹⁶

Onze Lieve Vrouwenvicarie

Over bedienaars is niets bekend.

Nicolaasvicarie

1537 **Rotger Winter**¹⁷
In 1544 is hij pastoor te Finkega*.

Antoniusvicarie- of prebende

Deze staat in 1564 ter collatie van pastoor, vicarius, stelling en kerkvoogden.¹⁸

- 1564 **Paulus**
Na diens resignatie presenteren pastoor, stelling en kerkvoogden

1564 **Albertus Nicolai**
uit Stellingwerf die 28 maart 1564 geïnstitueerd wordt¹⁹ en dezelfde dag toegelaten wordt tot de wijding van subdiaken.²⁰

Van de na te noemen personen is niet bekend welke vicarie zij bedienden.

1513/4 - 1525 **Cornelius Johannis**
van Steenwijk, geeft 1 juni 1525 aan hier nu 11 jaren vicarius te zijn.²¹

1539 **Hendrik**²²

1564 **Andreas Rossingius**
komt kort vóór 28 maart 1564 als vicarius alhier voor.²³

Overige

1550 **Johan Peters**
komt 18 maart 1550 als priester en notarius alhier voor.²⁴

¹⁵ BB II, 73.

¹⁶ St. Marie nr. 1802, 25.

¹⁷ BB II, 74.

¹⁸ St. Marie nr. 1802, 25.

¹⁹ St. Marie nr. 1802, 25.

²⁰ ABU nr. 550*, 123; nr. 550*bis; St. Marie nr. 1807, rekening 1562/3.

²¹ Hof nr. 93, 15.

²² Hof nr. 16689, 98 resp. nr. 16481, 292.

²³ St. Marie nr. 1802, 25.

²⁴ ABU nr. 535, 38v.

NIJEBERKOOP

Patroon: **Dionysius**¹

Bijzonderheden: Mulder geeft aan dat de splitsing van ‘Ostbrockop’ – op zijn beurt weer een dochter van Oldeberkoop* - zich tussen 1320 en 1328 moet hebben voltrokken waarbij hij er van uitgaat dat ‘Ostbrockop’ Westnijeberkoop werd en Oostnijeberkoop met Makkinga* als centrum de afsplitsing was.² Onder Makkinga* wezen wij reeds op onjuiste identificatie van Oost- en Westnijeberkoop met Makkinga en Nijeberkoop. In 1544 noemt de pastoor alhier zich pastoor te Oostnijeberkoop.³ In 1948 vond op het terrein van de in 1826 gesloopte kerk een bescheiden opgraving plaats; concrete resultaten resp. gegevens over te dateren vondsten zijn niet meegedeeld.⁴ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1544 **Johannes Nicolai**
noemt zich dan pastoor te Oost-nijeberkoop bij de opgave van de kerkelijke goederen alhier.⁵ Een gelijknamige persoon is dan pastoor te Elsloo*.⁶
- 1553 **Johannes**
Na diens resignatie wordt
- 1553 - 1580 **Joachimus Petri**
op 16 november 1553 geproclameerd als pastoor alhier.⁷ Hij is hier in functie tot de Reformatie en doet in 1580 opgave van de pastoriegoederen.⁸

¹ Verhoeven, 92. Volgens Van der Aa VIII, 192: Bonifatius, volgens Halbertsma waarschijnlijk Odulfus omdat op diens jaardag de parochianen hoenderbetalingen moesten doen aan de pastoor, Halbertsma, ‘Nijeberkoop’.

² Mulder, ‘Dorpsnamen’, 120 en 200-202; dezelfde, ‘Duodecim parochie’, 134, 139.

³ BB II, 47.

⁴ Halbertsma, ‘Nijeberkoop’.

⁵ BB II, 47.

⁶ BB II, 45.

⁷ Collectie Gabbema nr. 111-I.

⁸ AFB, 26.

NIJEGA (H.O.N.)

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een vicarie moet hier reeds in 1320 zijn geweest.¹ Parochielijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 geven naast de pastorie een vicarie aan.² Het dorp heet thans Elahuizen* (het vroegere naastgelegen kerkdorp).

Pastorie

- 1320 **Diuro**
wordt als eerste van twee priesters op de klok uit 1320 vermeld³ en zal dan de pastoor zijn geweest.
- 1525 **Siocke**⁴
- 1538 **Sierck Lollesz.**⁵
- 1543 **Bernardus Andriesz.**⁶
- 1568 **Fredericus Campensis**⁷
Een gelijknamige is tot 1580 pastoor te Stavoren* maar was monnik van het klooster te Hemelum en zal dus niet dezelfde zijn geweest.
- 1568 **Jelle Ulckesz.**⁸
- 1570 **N.N.**
wordt 28 april 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹

Vicarie

De vicarie moet hier reeds in 1320 zijn geweest.¹⁰ De vicarius geeft 1525 aan dat hij zijn presentatie heeft van Walte Hantz.¹¹, mogelijk Walta Hannama wiens huis te Koudum in 1543 genoemd wordt.¹² Overige vicarissen worden hier genoemd omdat te Nijega (Sm.)* geen vicarie bekend is.

- 1320 **Martinus**
wordt als tweede priester op de in 1320 gegoten klok¹³ genoemd en zal dus de vicarius zijn geweest.

¹ Verhoeven, *Klokken*, 70 i.v. Elahuizen. De betrokken klok hing echter alhier, vgl. van Borssum Waalkes, *DVF* 16, 161. De naam Elahuizen heeft later de naam Nijega vervangen.

² St. Jan nr. 1165.

³ Verhoeven, *Klokken*, 70 (vgl. noot 1).

⁴ Hof nr. 16480, 153.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ BB I, 460.

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ Van Burmania, 28v.

⁹ St. Jan nr. 1168 ('Nijega op Geesterlandt').

¹⁰ Verhoeven, *Klokken*, 70 (vgl. noot 1).

¹¹ Hof nr. 93, 8v.

¹² BB I, 460.

¹³ Verhoeven, *Klokken*, 70 (vgl. noot 1).

- 1516/7 - 1525 **Wynaldus Sefridi**
 uit Friesland, geeft 26 mei 1525 aan hier nu 8 jaren vicarius te zijn.¹⁴
 Winoldus Suffridi, uit Harich, werd 9 juni 1514 als student te Leuven ingeschreven.¹⁵
 Op 7 maart 1517 werd hij tot diaken, 28 maart 1517 tot priester gewijd.¹⁶
- 1550 **Pieter Hoytesz.**
 vicarius alhier, ontvangt 1 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Itens*¹⁷ en resigneert 25 maart 1550¹⁸ waarna
- 1550 **Sipcke Jansz.**
 tot dan kapelaan te Oosthem* 10 mei 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier ontvangt.¹⁹
- 1555/6 **Sirck Wybezn.**
 komt in 1555/6 als vicarius alhier voor;²⁰ de vermelding is wel in 1556 te dateren omdat op 3 oktober 1556 het Hof een inwoner alhier waarover hij was ondervraagd veroordeelt.²¹
- vóór 1566 **Pier Aggez.**
 zou in 1566 pastoor te Schraard* zijn en eertijds vicarius te Nijega.²² Pastoor te Schraard kan hij echter niet geweest zijn, wellicht vicarius?
- 1569 **Jellius Sixti**
 uit Friesland, wordt 2 juni 1569 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.²³ Hij zou dezelfde kunnen zijn als Gellius Sixti, in 1586 vicecureet te Leens.²⁴
 Een Jellius Sixtinus is reeds ca 1595 predikant te Gaast en Ferwoude²⁵ tot tenminste 1599,²⁶ is in 1601 te Hijlaard en Lions,²⁷ 1602 te Garijp, Suameer en Eernewoude en daar nog 1605²⁸, wordt door de synode van Overijssel 21 juli 1607 afgezet als predikant te Ens waarbij wordt gerefereerd aan zijn afzetting destijds door de classis Leeuwarden;²⁹ dit besluit wordt door de synode gehandhaafd op 11 juli 1609.³⁰
 Hij verschijnt in 1612 te Hornhuizen³¹ en gaat uiteindelijk in 1613 naar Saaxum (Humsterland) waar hij in 1615 niet meer is.³²

¹⁴ Hof nr. 93, 8v.

¹⁵ Zijlstra nr. 8472.

¹⁶ Dom nr. 2544, 103v (een datum van de wijding tot subdiaken werd niet gevonden); AAU 24, 1897, 25.

¹⁷ RR nr. 49, 7.

¹⁸ RR nr. 49, 13.

¹⁹ RR nr. 49, 13.

²⁰ RR nr. 18, 75.

²¹ Hof nr. 96, 240.

²² Van Burmania, 38.

²³ ABU nr. 550*, 150v.

²⁴ GA, GAG nr. v Rr 1127, Hs. in folio 170, 94.

²⁵ Mededeling J.J. Kalma.

²⁶ Romein, 302.

²⁷ Romein, 179.

²⁸ Romein, 133-134.

²⁹ Acta synodes Overijssel.

³⁰ Acta synodes Overijssel.

³¹ GA, Statenarch. I.3, 1981v-1982.

³² GA, Acta classis Westerkwartier.

NIJEGA (Schoterland): zie ROHEL

NIJEGA (Sm.)

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: de oorspronkelijke kerk zou uit het begin van de 13^e eeuw stammen.²
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1542/3 **vacant**³

1566 - 1567 **Geert Claesz.**
was hier pastoor in 1566⁴ en 4 februari 1567 wanneer hij verklaart dat zijn dienstmeid Gees, dochter van Peebe Herkema, enkele dagen na 24 juni door de pastoor te Grijpskerk, Tjaard Mennes, bij hem op bezoek, was gemolesteerd.⁵

1573 **Andries Bartelsz.**⁶
Een gelijknamige persoon is van 1528 tot 1544 bekend als vicarius te Nijeholtwolde* en in 1569 als pastoor te Tietjerk*, mogelijk dezelfde als Andries, 1570 pastoor te Giekerk*.

1578 - 1580 **Herman Jansz.**
Van de – naamloze – pastoor wordt in 1578 gemeld dat hij ‘seer schaemel’ is en ‘een cleijn lien met feel kijnderen’ heeft.⁷ Het zal hier gaan om Herman Jansz., die 9 januari 1581 geen ‘zeker’ antwoord geeft op de vraag of hij zijn concubine wil ‘echtigen’ en tot de Reformatie wil overgaan.⁸

¹ Verhoeven, 92.

² De Langen, 94; Spahr van der Hoek, ‘Alde tsjerken’, 430.

³ BB I, 423.

⁴ Van Burmania, 28v.

⁵ StA Munster, MLA 8, 1-15, Bd. 3, 461. Over de zaak van Tjaard Mennes: Formsma, ‘Huwelijksgeloften’, 54vlg. Hij was vóór 1560 kapelaan te Burum* en in 1574 pastoor te Huins*.

⁶ Van Burmania, 28v.

⁷ PI, 280.

⁸ Reitsma, 154.

NIJEGA (grietenij onbekend)

1489	Rinnert Broeder heer Rinnert zegelt in 1489 als pastoor van Frieske Douwama ‘int Nygae’ een verkoop van land te Bozum. ¹
1556	Johan Oltgers wordt 4 september 1556 als pastoor te Nijega genoemd. ²
vóór 1567	Jarich Attez. was in 1567 pastoor te Cornwerd* en voordien geestelijke ‘in t Niega’. ³
1574	N.N. wordt 23 november 1574 als pastoor geïnstitueerd. ⁴
1574	N.N. wordt 3 december 1574 als pastoor geïnstitueerd. ⁵

¹ OFO I, 374,

² Hof nr. 16691, 91. Zijn wederpartij is Seerp Wybrants; aan de hand van BB, MC en PI was deze niet te lokaliseren.

³ Van Burmania, 21v.

⁴ St. Jan nr. 1168.

⁵ St. Jan nr. 1168.

NIJEHASKE

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: Nijehaske wordt niet genoemd onder de kerken die door een broeder van het Haskerconvent werden bediend² maar dat laatste lijkt wel waarschijnlijk: in ieder geval was de in 1469 fungerende pastoor een kanunnik van Haske³ en was de in 1513-4 bekende pastoor⁴ mogelijk later pastoor te Oudehaske* waarvan wel vaststaat dat daar een kanunnik van Haske de kerk bediende. Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1469 **Boldewinus Ludolphi**
zegelt 12 maart 1469 met een zegel waarop Augustinus is afgebeeld.⁵ Haske was een convent van augustijner koorheren.
Op 9 mei 1457 verkrijgt Balduinus Ludolphi, priester en kanunnik van Haske, dispensatie voor zijn onwettige geboorte (zijn vader was een augustijner kanunnik) opdat hij een 'electio' kan aannemen.⁶ Op 1 juni 1458 verkrijgt hij omdat hij nog geen 'officium' heeft bekomen het privilege een aan zijn orde toebehorende kerk te mogen ontvangen.⁷
- 1472 **? Baucka Johannis**
zegelt 24 mei 1472 de overdracht van land alhier; zijn standplaats is niet aangegeven.⁸
- 1495 **Lambertus**⁹
Mogelijk stond hij hier later weer.
- 1496 **Dirck**¹⁰
- 1501 - 1506 **Ewoldus**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1501¹¹ en 1503.¹² De in 1503 vermelde schatting voor land staat in 1505 en 1506 ten name van Ewold,¹³ zonder dat diens functie is aangegeven, en later op naam van de pastoor zodat Ewold nog in 1506 hier pastoor moet zijn geweest.

¹ Verhoeven, 92. Voorts FT, nr. 120, 1528: 'sinte Johannes kerckhoff' alhier.

² Mol, 'Haskerconvent', 167.

³ Arch. Haskerconvent nr. 28 reg. 5 jo. RPG III nrs. 1445, 2209.

⁴ Arch. Haskerconcent nr. 1a 73, 41.

⁵ Arch. Haskerconvent nr. 28 reg. 5; Tresoar, Zegelfoto nr. 1012; randschrift: BOLDWI LIUDO (niet: DODONI zoals in de beschrijving van het zegel) ...ATI.

⁶ RPG III nr. 1445.

⁷ RPG III nr. 2209.

⁸ OFO I, nr. 227. Tresoar, Zegelfoto nr. 1013; van het randschrift is alleen leesbaar: IOHIS PBRI. Verkopers zijn Atta Diorama en zijn vrouw. In 1478 is sprake van land te Oosthem van de kinderen van Atta Dyora zoen, OFO II, nr. 86.

⁹ Arch. Haskerconvent nr. 33 reg. 44.

¹⁰ FT, nr. 56.

¹¹ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 48v, 103.

¹² Arch. Haskerconvent nr. 1a, 107.

¹³ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 111v en 115.

- 1509 **Lambertus**¹⁴
Mogelijk dezelfde als de in 1495 genoemde. Blijkbaar is hij in december 1512 pastoor te Oudehaske* maar dan spoedig naar hier teruggekeerd (tenzij het om twee gelijknamige personen gaat).
- 1513 - 1514 **Lambertus**
komt als pastoor alhier voor in juli 1513¹⁵ en mei 1514¹⁶ en is hier nog in augustus 1514 (zijn functie wordt dan niet genoemd).¹⁷
- 1521/2 - 1529 **Hero Wytonis**
uit Friesland, verkreeg ‘over’ 3 jaren geleden zijn institutie als pastoor alhier.¹⁸ Op 8 april 1529 wordt o.m. aan heer Hero ‘in Haska’ een mandaat gezonden.¹⁹
- 1550 **Johannes Hauckes**
Op 13 september 1550 reist magister Andreas van Medemblik, kanunnik van Oudmunster, af naar Leeuwarden om te examineren Johannes Hauckes, pastoor alhier, die gevangen wordt gezet²⁰ en blijkbaar naar Utrecht werd gebracht waar hij van 18 oktober tot 5 december 1550 gevangen werd gehouden in een kerker van de Vredenburg aldaar; op laatstgenoemde dag werd hij tot eeuwige opsluiting veroordeeld.²¹ Mogelijk was Jacob heer Johannes, die in 1562/3 werd doodgeslagen waarvan de dader alhier wordt gezocht,²² zijn zoon.
- 1572 **N.N.**
wordt 6 juni 1572 als pastoor alhier geïnstitueerd.²³

¹⁴ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 69.

¹⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 73.

¹⁶ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 41.

¹⁷ Arch. Haskerconvent nr. 78.

¹⁸ Hof nr. 93, 4.

¹⁹ RR nr. 44.

²⁰ Heeringa, *Rekeningen* II, 175-177.

²¹ Heeringa, *Rekeningen* II, 203-205.

²² RR nr. 24, 83v-84.

²³ St. Jan nr. 1168.

NIJEHOLTPADE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: in 1320 heet het nog volgens Mulder ‘Westbrockop’, als afsplitsing van Oldeberkoop*.² In 1543 komt onder het hoofd Nijeholtpade Westnijeberkoop voor. Mulder gaat er van uit dat in de parochie Westbrockop Nijeholtpade zich tot de voor-naamste plaats ontwikkelde en de kapel aldaar ook diende voor Westberkoop. In een later stadium werd deze kapel de parochiekerk en werd de parochienaam ook Nijeholtpade.³ Dat veronderstelt overigens een andere plaats voor de oorspronkelijke parochiekerk van Westberkoop; daarop wijst het voorkomen van ‘de olde wedeme’ onder het hoofd Westnijeberkoop (waarmee in dit geval het oude Westberkoop is bedoeld) bij de opgave van de pastoriegoederen van Nijeholtpade in 1543.⁴ De opvatting van Mulder behoeft enige nuancering: een tijdlang hebben Westnijeberkoop* en Nijeholtpade als parochies naast elkaar bestaan. In 1512 bv. is sprake van de pastoor te Westnijeberkoop* als executeur-testamentair van zijn collega te Nijeholtpade (zie onder). Westnijeberkoop* en Nijeholtpade komen in de opsomming van dorpen in Weststellingwerf als afzonderlijke dorpen voor.⁵ In 1543 worden onder de pastorialia van Nijeholtpade genoemd ‘die olde weeme’, breed 11½ roeden, strekkende van de Schene tot de Linde, en onder het hoofd Westnijeberkoop ‘die olde wedeme’, breed 27½ roeden, strekkende van de Schene tot de Kuinder.⁶ Blijkbaar is tussen 1512 en 1543 de parochie Westnijeberkoop opgegaan in die van Nijeholtpade. De presentatie van de pastoor geschiedde in 1512 door de landsheer⁷ (op grond van het door deze geïsurpeerde recht). Een vicarie komt hier voor het eerst in 1544 voor.⁸

Pastorie

- †1512 **Nicolaus Boesel alias then Hoeve**
pastoor alhier, overleed 17 januari 1512 en werd alhier begraven;⁹ één van zijn executeurs- testamentair (‘manufideles’) was de pastoor te Westnijeberkoop*.¹⁰
- 1511 **Bernardus Focken**
werd als opvolger van de overleden Nicolaas na presentatie door de stadhouder van

¹ Verhoeven, 92.

² Mulder, ‘Dorpsnamen’, 201-202; vgl. dezelfde, ‘Duodecim parochie’ 133. Anders dan de naam doet veronderstellen is Nijeholtpade dus niet van Oldeholtpade* afgesplitst. Als naam verschijnt Nijeholtpade voor het eerst in 1408, ABU nr. 472 – 2en 3; Muller, *Regesten*, nrs. 1822, 1823.

³ Mulder, ‘Dorpsnamen’, 201-202.

⁴ BB II, 70.

⁵ Zo bv. RvdA IV, 13, 1525/6. Weststellingwerf telt dan 21 dorpen, die gevoegd bij de 10 in Ooststellingwerf 31 opleveren waarvan ook Muller uitgaat. Mulder stelt daarentegen dat het er nooit meer dan 30 zijn geweest en gaat er ten onrechte van uit dat Nijeberkoop foutief tweemaal is vermeld nl. in Oost- en in Weststellingwerf (Mulder, ‘Dorpsnamen’, 123-124, 201-202).

⁶ BB II, 70.

⁷ St. Marie nr. 1855, 20v. Ook blijktens een begin 16e eeuws overzicht is ‘Dominus Frisie’ de patroon (AAU 42, 1916, 349).

⁸ BB II, 71.

⁹ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 65. De vraag is of het daar genoemde jaartal 1512 juist is, maar mogelijk had hij kort voordien afstand gedaan van de pastorie zodat deze medio 1511 vacant kan zijn geweest.

¹⁰ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 65.

de hertog van Saksen 26 juni 1511 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹¹

- 1549

Meyne Licklezn.

resigneerde in 1549 als pastoor alhier.¹² Hij kan dezelfde zijn als Meinardus Licolonis, uit Stellingwerf, 23 juni 1539 als student te Leuven ingeschreven.¹³ Er wordt wel aangenomen dat hij de geestelijke stand heeft verlaten, in 1565-1576 substituut-grietman van Weststellingwerf, 1569, 1576, 1582-1587, 1593-1593 voor Zevenwouden lid van Gedeputeerde Staten en 1585-1597 raadsheer in het Hof van Friesland was; deze overleed in december 1608 en was een zoon van Lyckle Lubberti, van Oldelamer, of Lyckle Aeebles.¹⁴

1549

Johannes Claesz.

tot dan pastoor te Wolvega*, ontvangt 10 december 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁵ Kort vóór 25 maart 1550 klaagt het Hof dat de stadhouder aan de grietman van Weststellingwerf of de gemeente alhier heeft geschreven de presentatie door het Hof *jure devoluto* gedaan voor de pastorie van nul en generlei waarde te houden en de benoemde de inbezitneming van de pastorie heeft verboden.¹⁶ Bij de op 24 april 1551 opgestelde grieven tegen de stadhouder van Aremberg wordt aangegeven dat President en Raden (van het Hof van Friesland) onder het zegel van de koning de kerk alhier geconfereerd hadden aan Johannes, pastoor te Wolvega*, maar dat de stadhouder de benoeming verboden had.¹⁷ Blijkbaar is Johannes Claesz. hier toen niet gekomen en bleef hij aanvankelijk te Wolvega*. Op 28 juni 1550 werd Johan Claesz. door dezelfde stadhouder voorzien met de vicarie te Oldetrijne*¹⁸ 15 waarop hij 5 september 1550 het placet ontving.¹⁹ Jan Claesz., pastoor te Wolvega* resigneerde 24 augustus 1550 als zodanig waarop Johannes Claesz. Bauckes, eerder vicarius te Oldetrijne*, daar benoemd werd en 5 september 1550 het placet ontving.²⁰ Het lijkt er dus op dat de beide naamgenoten hun beneficia ruilden. (Een) Johannes Claesz. is 15 maart 1552 nog pastoor te Wolvega*.²¹

1551

Jan Claesz.

pastoor alhier, die ervan is beschuldigd twee kinderen bij een vrouw te hebben en met twee zusters geslapen te hebben, wordt 10 december 1551 opgedragen de vrouw weg te sturen en er voor te zorgen dat hij voor Lichtmis (2 februari) a.s. een ander beneficium heeft; deze feiten waren aan het licht gekomen in een proces dat voor het Hof tussen hem en heer Jacob Claesz. (functie en standplaats niet genoemd) gevoerd was.²² Of daaraan gevolg is gegeven kan de vraag zijn want in 1555 is een persoon met dezelfde naam hier pastoor.

¹¹ St. Marie nr. 1855, 20v.

¹² RR nr. 49, 3.

¹³ Zijlstra nr. 9432.

¹⁴ Voor hem: Vries e.a., *De Heeren van den Raede*, 261; Walsweer, 'Seta', 68; Paasman, 'Lyclama à Nijeholt', 42-48.

¹⁵ RR nr. 49, 3.

¹⁶ Aud. nr. 1430.4 nr. 1, 4v.

¹⁷ Aud. nr. 1430.4 nr. 9, 29-29v.

¹⁸ RR nr. 49, 21.

¹⁹ RR nr. 49, 21

²⁰ RR nr. 49, 21.

²¹ ABU nr. 535, 123v.

²² Hof nr. 96, 166. Van een proces tussen dezen blijkt niet; wel was er 23 september 1551 een geschil tussen de priesters Jacob Jans en Jan Claesz., beide zonder functie en standplaats genoemd, waarover geen verdere bijzonderheden blijken: Hof nr. 16690, 182 (eis van de eerste afgewezen).

1552 - 1555(63?) **Johannes Nicolai**

presenteerde als pastoor met de stelling en de kerkvoogden in 1555 een nieuwe vicarius.²³ Hij kan dezelfde zijn als de pastoor Jan Claes, zonder standplaats genoemd 9 oktober 1563²⁴ maar daarmee kan ook bedoeld zijn de gelijknamige, in 1559 genoemde, pastoor te Oldeholtpade*, mogelijk dezelfde persoon.

1569 **Meinardus Perdageus**

pastoor alhier, ontvangt in 1569 toestemming te testeren.²⁵ Hij kan dezelfde zijn als

1578/9 - 1580 **Meyne Piers/Meynardus Petri**

komt als geestelijke alhier voor in 1578/9²⁶ en week in 1580 – dan pastoor genoemd – uit; hij overleed te Steenwijk in 1586.²⁷

Mogelijk is hij dezelfde als Meyne Piers, van 1542 tot 1547/8 bekend als vicarius te Steggerda*.

Mariavicarie

In 1543 is sprake van de Onze Lieve Vrouwenvicarie.²⁸ De Mariavicarie staat in 1555 ter collatie van pastoor, stelling en kerkvoogden.²⁹

- 1555

Jacobus Joannis (pr.).

Na diens demissie of resignatie wordt

1555

Nicolaus Joannis

clericus, in 1555 geïnstitueerd in de Mariavicarie alhier.³⁰

²³ St. Marie nr. 2673, 226.

²⁴ Hof nr. 16692, 464. Hij Hij procedeert tegen Foppe Lubbez. (die in 1543 als gegoed te Wolvega voorkomt, BB II, 50) en Harmen Bruyns namens zijn vrouw. Te Wolvega staat dan een andere persoon als pastoor.

²⁵ ABU nr. 544-6.

²⁶ PI, 297.

²⁷ CE, 368.

²⁸ BB II, 71.

²⁹ St. Marie nr. 2673, 226.

³⁰ St. Marie nr. 2673, 226.

NIJEHOLTWOLDE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: in 1513 oefent de landsheer het presentatierecht uit² (die het geïsurpeerd had). In 1544 is sprake van de Dionysiusvicarie³ die reeds in 1528 moet hebben bestaan.⁴ In 1563 is sprake van de Dionysiusprebende.⁵

Pastorie

- tussen 1456 en ca 1480 **Petrus**
Bisschop David van Bourgondië doet Petrus, pastoor alhier, die de deken van de bisschop in Drenthe, Bernardus ter Maet, van afpersing beschuldigd heeft, aanzeggen om binnen zeven dagen de bisschop en de deken voldoening te geven omdat hij in gebreke gebleven is op de aangewezen rechte dag zijn beschuldiging waar te maken.⁶
- 1493 - 1508 **Johannes Helmici**
Tussen 10 juli en 11 september 1493 geeft bisschop David van Bourgondië kennis van de benoeming van de pastoor te Wolvega* en die alhier, Johannes Helmici, tot zijn dekens in Stellingwerf in het schrikkeljaar.⁷ Johannes Helmich is nog pastoor alhier 20 maart 1508.⁸
- 1513 **Wibrandus**
wordt 13 juli 1513 na presentatie door de stadhouder geïnstitueerd als pastoor alhier.⁹ Hij zal dezelfde zijn als Wibrandus Andreae, uit Stellingwerf, die 5 oktober 1506 te Leuven als student werd ingeschreven.¹⁰ Wibrandus Andreae, uit Oldespanga, werd 8 maart 1511 subdiaken, 5 resp. 19 april 1511 diaken resp. priester gewijd.¹¹
- 1529 **Tiaard/Tierck**
komt 16 juni 1529¹² en 20 december 1529¹³ als pastoor alhier voor; hij treedt op namens zijn moeder Kathryn.
155. - ca 1567 **Regnerus**
wordt hier in 155. als pastoor genoemd¹⁴ en week ca 1567 uit.¹⁵ Over hem is

¹ Verhoeven, 92.

² AAU 42, 1916, 349. Presentatie namens deze: St. Marie nr. 1855, 23v.

³ BB II, 64-65.

⁴ Hof nr. 16481, 225.

⁵ ABU nr. 550*, 117v; Oudmunster nr. 34-1, 28v.

⁶ Muller, *Regesten* nr. 3740 (datering (1456-1496; Bernardus ter Maeth overleed vóór 1481/2 zodat de datering iets kan worden ingekort tot 1456-ca 1480). Volgens verklaringen uit 1513 maakte Bernardus zich destijds ook schuldig aan machtsmisbruik en afpersing te Steggerda* (HOA, Arch. de Eze nr. 86).

⁷ Muller, *Regesten* nr. 4865; datering volgens Joosting en Muller, *Bronnen* IV, 309.

⁸ St. Marie nr. 1855, 16.

⁹ St. Marie nr. 1855, 23v.

¹⁰ Zijlstra nr. 8684.

¹¹ Dom nr. 2544, 25v, 82v resp. AAU 23, 1896, 444.

¹² Hof nr. 16687, 236 (daar: Tiaert).

¹³ Hof nr. 16480, 461 (daar Tierck). De moeder eiste in appèl van Geese, weduwe van Andries Reyntyes, overgave van de helft van de ouderlijke goederen.

¹⁴ Van Burmania, 28v.

verder niets bekend.

1578 **Cornelis**
wordt hier als priester in 1578¹⁶ genoemd en zal de pastoor zijn geweest.

Dionysiusvicarie

Een vicarius wordt voor het eerst in 1528 vermeld.¹⁷ In 1543 is sprake van de Dionysiusvicarie alhier,¹⁸ in 1563 van de Dionysiusprebende.¹⁹

1528 - 1544 **Andries Bartels**
Op 4 september 1528 komt Andries als vicarius alhier voor het eerst voor.²⁰ Als Andries Bartels, vicarius, wordt hij in 1544 genoemd.²¹ Een gelijknamige persoon is in 1573 pastoor te Nijega (Sm.)*.

- 1563 **Everardus Jacobi** (pr.)
Hij resigneerde in 1563.²² Een naamgenoot is van 1525 tot 1543 bekend als pastoor te Nijelamer*.

1563 **Nicolaus Henrici**
3 juni 1563 geïnstitueerd tot de Dionysiusprebende te Nijeholtwolde ‘prope Dockum’ door de proost-aartsdiaken van Oudmunster.²³ Merkwaardig is dat de institutie door deze plaatsvond omdat de Stellingwerven vielen onder het aartsdiakonaat van de proost van St. Marie. De toevoeging ‘prope Dockum’ valt op; in Oostergo was de proost van Oudmunster wel de competente aartsdiaken. Op dezelfde dag werd Nicolaas Henrici op de titel van de prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding, op 16 september bracht Nicolaus Henrici (uit) Stellingwerf bewijs in van zijn inkomsten uit de Dionysiusprebende alhier en werd hij tot de wijding van subdiaken toegelaten.²⁴

1565 **Evert Jansen**²⁵

¹⁵ Harkenroht, ‘Naemlijst’, 74.

¹⁶ PI, 298.

¹⁷ Hof nr. 16687, 140.

¹⁸ BB II, 64-65.

¹⁹ ABU nr. 550*, 117v.; Oudmunster nr. 34-1, 28v.

²⁰ Hof nr. 16480, 145.

²¹ BB II, 45.

²² Oudmunster nr. 34-1, 28v. en nr. 1740. *.

²³ Oudmunster nr. 34-1, 28v. en nr. 1740. Dezelfde proost institueerde in september 1563 een vicarius/prebendaat te Oldeberkoop.

²⁴ ABU nr. 550*bis resp. ABU nr. 550*, 117v.

²⁵ Van Burmania, 29.

NIJELAMER

Patroon: **Johannes Evangelist**¹

Bijzonderheden: een vicarie bestond hier reeds in 1483.² In 1539 komt de vicarie van Maria en Anthonius Abt voor.³ In 1544 wordt echter geen melding gemaakt van een vicarie en/of prebende.⁴ Vervolgens is in 1550 sprake van de Johannesprebende⁵, in 1560 genoemd de Johannes en Catharinaprebende,⁶ terwijl in 1561 sprake is van de Annaprebende waartoe de presentatie geschiedde door pastoor, kerkvoogden en gemeente.⁷ Het is de vraag of hier niet steeds sprake is van hetzelfde beneficie, gezien de omvang van het dorp.

Pastorie

- 1525 - 1544 **Evert Jacobs**
wordt 26 mei 1525 voor het eerst als pastoor alhier genoemd en is dan ziek.⁸ Hij is hier nog pastoor in 1544.⁹ Een naamgenoot resigneert in 1563 als vicarius te Nijeholtwolde*.
- 1559 - 1561 **Andreas Wilhelmi**
komt als pastoor alhier het eerst voor in 1559¹⁰ en voorts 2 december 1561.¹¹ In 1558 werd hij vicarius te Oldelamer*.
- 1580 **Everardus Joachimi**
week als pastoor alhier in 1580 uit.¹²

Vicarie

1483 **Cornelis Wilhelmi**¹³

Vicarie van Maria en Anthonius Abt

In 1539 is sprake van de ‘vicaria sive capellania perpetua’ op het altaar van Maria en Anthonius Abt.¹⁴

1539 **Nicolaus Gerardi**
wordt 28 februari 1539 *jure devoluto* – het recht van begeving is door langdurige vacature aan de bisschop vervallen – met deze vicarie voorzien.¹⁵

¹ Verhoeven, 92.

² HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

³ St. Marie nr. 1855, 60v; nr. 2673, 321v.

⁴ BB II, 63-64.

⁵ RR nr. 49, 9.

⁶ St. Marie nr. 1802, 5v.

⁷ St. Marie nr. 1802, 13.

⁸ Hof nr. 93, 10v.

⁹ BB II, 62.

¹⁰ Van Burmania, 29.

¹¹ Oudmunster nr. 1879, 3v.

¹² CE, 369.

¹³ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

¹⁴ St. Marie nr. 1855, 60v. resp. nr. 2673, 321v.

¹⁵ St. Marie nr. 1855, 60v. resp. nr. 2673, 321v.

Johannes en Catharinaprebende

- †1549 **Gerrit Claesz.**
priester, overleed 26 december 1549¹⁶ waarna
- 1550 **Meynardus Nicolai**
clericus van het bisdom Utrecht, met de Johannesprebende alhier werd voorzien; het placet werd afgegeven 21 maart 1550.¹⁷ De toelating tot alle wijdingen op 20 maart 1550 geschiedde echter op de titel van het Jacobsaltaar te Workum.¹⁸ Als afkomstig van Sneek werd hij 23 mei 1551 te Keulen als student in de artes ingeschreven.¹⁹ In 1559 is hij pastoor te Blesdijke*.
- 1559/60 **Gerardus Nicolai**
Na diens overlijden of resignatie begeeft de koning bij gebreke van een nominatie door de daartoe gerechtigden de prebende of eeuwige vicarie van Johannes en Catharina aan
- 1560 **Johannes Jacobi**
die 17 maart 1560 geïnstitueerd wordt.²⁰

Annaprebende

De presentatie geschiedde in 1561 door pastoor, kerkvoogden en gemeente.²¹

- 1561 **Henricus Hermanni**
Na diens resignatie wordt
- 1561 **Joachimus Ludolphi**
2 december 1561 tot deze prebende gepresenteerd en 18 december 1561 geïnstitueerd.²² Op laatstgenoemde datum wordt hij op de titel van deze prebende geëxamineerd voor de toelating tot alle wijdingen; hij heet dan afkomstig uit Stellingwerf.²³ Hij was, inderdaad afkomstig van Stellingwerf, 16 november 1557 te Keulen geïmmatriculeerd als arm student.²⁴

¹⁶ RR nr. 49, 9.

¹⁷ RR nr. 49, 9.

¹⁸ ABU nr. 550*, 11.

¹⁹ Zijlstra nr. 6346.

²⁰ St. Marie nr. 1802, 5v.

²¹ St. Marie nr. 1802, 13; Oudmunster nr. 1879, 3v, 4.

²² St. Marie nr. 1802, 13; Oudmunster nr. 1879, 3v, 4.

²³ ABU nr. 550*, 108v.

²⁴ Zijlstra nr. 6402.

NIJEMEER: zie **LEGEMEER**

NIJEMIRDUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: alleen de mogelijk uit de tweede helft der 14e eeuw daterende toren bleef bewaard.² Wanneer hertog Albrecht op 11 mei 1399 Willem Symon Vredericsz. beleent met de ambachtsheerlijkheid en lage jurisdictie alhier is daaronder ‘de gifte van de kercken’ begrepen.³ In 1525 is sprake van de vicarie die reeds 1515/6 bestond.⁴ Later komt deze als Anthoniusvicarie voor. In 1524 wordt genoemd de vicaria perpetua of prebende van Maria,⁵ evenals in latere jaren. In 1550/1 wordt de prebende verenigd met de vicarie.⁶ In parochielijsten van ca 1550/2 en 1558/60 wordt naast de pastorie alleen de vicarie genoemd.⁷

Pastorie

- † 1444 **Walterus Gerardi**
Na diens dood komt hier

1444 **Theodoricus Benten**
Op 3 juni 1444 bewilligt paus Eugenius IV het verzoek van Theodoricus Benten, die in april 1444 was verkozen en volgens zijn parochianen vóór Jacobus (25 juli) tot priester moet zijn gewijd, om dispensatie wegens onwettige geboorte en verlof zich buiten de voorgeschreven termijnen te laten wijden.⁸ Reimers tekent daarbij aan dat het verkrijgen van de dispensatie voor de termijnen van de wijding effectiever is dan ‘met een aantal Friese boeren’ te onderhandelen over een nieuwe termijn.⁹ Op dezelfde dag wordt hij opnieuw voorzien met deze kerk, waarvan de jaarlijkse opbrengst 4 mark zilver niet te boven gaat en die door het overlijden van de voorgaande vacant was.¹⁰ Theodorus Benteti, van Sloten, werd 24 mei 1440 te Keulen als student ingeschreven.¹¹

1477 - 1494 **Hendrik**

¹ Verhoeven, 92. Het patrocinium ook RPG XII nr. 3002, 25 juni 1500.

² MF, 292.

³ Verwijs, *Oorlogen*, 521-522.

⁴ Hof nr. 93, 6v.

⁵ Brom, *Archivalia* III, 614 nr. 498 met noot: Nieuw-Naarden?. ‘Novomerdensis’ is echter Nijemirdum.

⁶ ABU nr. 544-4, rekening 1550/1.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ Reimers nr. XXIV; RG V, 1480 nr. 8551 (Reg. Suppl. Nr. 395, 75).

⁹ Reimers, 2.

¹⁰ RG V, 1480 nr. 8551 (Reg. Suppl. Nr. 397, 11v) (niet bij Reimers).

¹¹ Zijlstra nr. 1165.

- († 1500?) Henricus, ‘presbiter’ alhier, werd te Keulen als student ingeschreven 31 oktober 1477.¹² Hendrik komt als pastoor alhier voor 8 december 1494.¹³ Met behulp van de gemeente bouwde hij kerkship en toren van de grond af op; zijn opvolger Jacobus voegde het koor toe. Kerk en toren werden in 1516 door troepen van Karel van Habsburg in de as gelegd.¹⁴ Hendrik stierf op weg naar het ‘jubileum’ (het Jubeljaar?, in dat geval 1500) te Rome.¹⁵
- na 1494 **Jacobus**
was de opvolger van de voorgaande.¹⁶
- 1514/5-ca 1555/7 **Mirck/Marcus Theodorici**
Mericus Theodorici, van Sloten, werd 20 september 1505 tot subdiaken, 23 februari 1506 tot diaken en 28 maart 1506 tot priester gewijd.¹⁷ D. Marcus Theodorici, van Sloten, werd in mei 1514 als student te Keulen ingeschreven.¹⁸
Op 27 mei 1525 geeft Marcus Theodorici op hier nu 10 jaren pastoor te zijn.¹⁹ In september/oktober 1531 ontvangt de ongenoemde pastoor alhier commissie als deken van Oudemirdum.²⁰ Ook 15 oktober 1548 komt hij voor als deken van Morden (Morderland).²¹ Op 29 maart 1555 komt hij als pastoor alhier voor.²² Een ca 1555/7 te dateren stuk noemt hem nog als pastoor alhier.²³
Op 18 februari 1562 worden heer Aucko Boutyes, wiens functie en standplaats niet worden aangegeven, en Wobbe Douwes als voormonders over zijn weeskind genoemd,²⁴ 4 maart 1562 dezelfde als executeurs-testamentair van Mirck.²⁵
Dit kind kan geweest zijn heer Jochum, door van Burmania zoon van Mirck, pastoor alhier, genoemd.²⁶ Jochum Mirckx werd vicarius te Mirns* en Bakhuizen*.
- ca 1560 - 1579 **Arent Jans**
werd geboren ca 1538²⁷ en was de opvolger van de voorgaande.²⁸ Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor 23 maart 1571²⁹, voor het laatst in 1579.³⁰

Anthoniusvicarie

De vicarie moet reeds 1515/6 hebben bestaan.³¹ In 1550/1 wordt de prebende met de vicarie verenigd.³² In 1568 is sprake van de Anthoniusvicarie.³³

¹² Zijlstra nr. 12132.

¹³ *Proeliarius*, 28.

¹⁴ *Proeliarius*, 95-96.

¹⁵ *Proeliarius*, 96.

¹⁶ *Proeliarius*, 95-96.

¹⁷ Dom nr. 2544, 4, 60; AAU 23 (1896) 398.

¹⁸ Zijlstra nr. 11879 (door ten onrechte te Oudemirdum gelokaliseerd).

¹⁹ Hof nr. 93, 14.

²⁰ ABU nr. 531-1, 19v.

²¹ St. Marie nr. 2761, 72.

²² Hof nr. 16692, 41v.

²³ Hof nr. 121. Voor de datering 1555/7 zie Doniaga*, noot 10.

²⁴ RA Gaasterland nr. 4, 127v.

²⁵ RA Gaasterland nr. 4, 130.

²⁶ Van Burmania, 29.

²⁷ RA Gaasterland nr. 35, 182v.

²⁸ RA Gaasterland nr. 35, 556.

²⁹ RA Gaasterland nr. 83, 202.

³⁰ PI, 282.

³¹ Hof nr. 93, 6v.

- 1515/6 - 1525 **Ymannus Ansgardi**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 9 jaren vicarius te zijn.³⁴
- 1556 - 1560 **Gerrit Claesz.**
was hier vicarius in 1556³⁵ en werd van hier in 1560 pastoor te Brongerga*.³⁶
- 1565 - 1567 **Horatius/Herco Petri**
wordt 14 maart 1565 op de titel van vicarius alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken; 5 april 1565 levert hij bewijs van de waarde van het beneficie in.³⁷ Als priester (zonder functie en standplaats) komt hij voor in het voorjaar van 1566.³⁸ Hij resigneert eind 1567³⁹ en komt vanaf 1571 voor als pastoor te Mirns* en Bakhuizen*.
- 1567 - 1568 **Joannes Joannis**
wordt na de resignatie van de voorgaande 27 november 1567 door de proost-aartsdiaken van St. Jan geïnstitueerd als vicarius alhier.⁴⁰ Joannes Joannis uit Stellingwerf wordt 4 maart 1568 op de titel van de Anthoniusvicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.⁴¹

Mariaprebende

Een prebendaat alhier wordt voor het eerst in 1521 vermeld.⁴² De vicaria perpetua of prebende op het Maria-altaar alhier wordt 1524 genoemd.⁴³ In 1539 is sprake van de Mariavicarie,⁴⁴ in 1540 van de Mariaprebende.⁴⁵ De prebende werd in 1550/1 met de vicarie verenigd.⁴⁶

- 1521 **Folkerus Sybrandi**
prebendaat alhier, ontvangt 30 mei 1521 commissie als deken van Stavoren.⁴⁷
- 1524 **Henricus Johannis**
Clericus van het bisdom Luik, perpetuus vicarius of prebendaat op het Maria-altaar alhier, krijgt te Rome 21-24 februari 1524 de verschillende wijdingen tot en met die van priester toegediend.⁴⁸
- 1539 **Jetze Nillonis**

³² ABU nr. 544-4, rekening 1550/1.

³³ ABU nr. 550*, 145.

³⁴ Hof nr. 93, 6v.

³⁵ Van Burmania, 29.

³⁶ Van Burmania, 7.

³⁷ ABU nr. 550*, 127.

³⁸ RA Gaasterland nr. 82, 93.

³⁹ ABU nr. 535-3, 3.

⁴⁰ ABU nr. 535-3, 3.

⁴¹ ABU nr. 550*, 145.

⁴² Oudmunster nr. 30-3, 77v.

⁴³ Brom, *Archivalia* III, 614 nr. 498.

⁴⁴ ABU nr. 538-1, 178.

⁴⁵ ABU nr. 538-2, 39v.

⁴⁶ ABU nr. 544-4, rekening 1550/1.

⁴⁷ Oudmunster nr. 30-3, 77v.

⁴⁸ Brom, *Archivalia* III,, 614 nr. 498.

ruilt 20 maart 1539 de Mariavicarie alhier tegen de Annaprebende te Hulst met

1539

Sythio Bukoz.⁴⁹

Vanaf 1544 is hij bekend als pastoor te Follega*.

1540

Henno Ottens

wordt 16 december 1540 *jure devoluto* de Mariaprebende alhier verleend.⁵⁰

⁴⁹ ABU nr. 538-1, 178.

⁵⁰ ABU nr. 538-2, 39v.

NIJESPANGA ?

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de vermelding van geestelijken te Oldespanga¹ veronderstelt een Nijespanga. Van 1475 tot en met 1482 is regelmatig sprake van landen in het kerspel van Nijespanga². In 1519 en 1527 wordt land te Nijespanga vermeld,³ terwijl in maart 1572 land vermeld wordt onder de klokslag van Nijespange.⁴ In 1320⁵ en 1408⁶ is alleen van Spanga sprake.⁷ Ook in 1543 komt bij de opgave van de Beneficiale goederen alleen Spanga voor⁸ evenals bij de opgave van de dorpen van de grietenij Weststellingwerf.⁹ Van een parochie Nijespanga en daar werkzame priesters ontbreekt verder elk spoor.

¹ RR nr. 5, 100v: 1527 priester te Oldespanga; ABU nr. 538-1, 135v, 1537 vicarius te Oldespanga.

² ARDOU nr. 2681: 1475 'in den kerspel van dier nieghen spoanghen', 1479: 'In der carspel van dier niger spanga', 1482 'in die nye spangha'.

³ RR nr. 57, 91v.

⁴ Hof nr. 16801, 59.

⁵ Berkelbach van der Sprenkel, Regesten nr. 458.

⁶ Muller, Regesten nrs. 1822, 1823.

⁷ Vgl. Mulder, 'Dorpsamen'.

⁸ BB II, 57.

⁹ Zo bv. RvdA IV, 13 (1525/6), 37 (1574/5).

NIJETRIJNE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: in 1980 zouden de fundamenteën van een oud kerkje zijn blootgelegd maar verdere gegevens ontbreken.²
In 1509 vond de presentatie tot de pastorie plaats door de landsheer³ (op grond van het door hem geïsurpeerde recht). Een vicarie wordt hier voor het eerst in 1532 vermeld.⁴

Pastorie

- 1509 **Johannes ter Maeth**
resigneerde als pastoor alhier⁵ wegens benoeming tot pastoor te Sonnega*. Hij of waarschijnlijk een naamgenoot is in 1465 pastoor te Scherpenzeel* waar in 1495 een andere pastoor is.
- 1509 - 1532 **Rodolphus Bentinck**
wordt daarop door de landsheer, George van Saksen gepresenteerd en 24 (juni?) 1509 geïnstitueerd.⁶ Hij is hier nog pastoor begin 1532.⁷
- 1561 **Gerrit**⁸
- 1580 **Stephanus Joannis**
uit Utrecht, week in 1580 uit en overleed in Groningen in 1581.⁹ In januari 1581 is hij vicarius te Oldemarkt.¹⁰

Maria en Nicolaasvicarie

Deze vicarie wordt voor het eerst in 1532 genoemd en stond toen ter collatie van pastoor, stelling, kerkvoogden en de overige parochianen.¹¹

- 1532 **Johannes Henrici**
Na diens resignatie werd
- 1532 **Jello Nicolai**

¹ Verhoeven, 92. Van Burmania, 29 noemt Catharina als patrones.

² Jager en van Ginkel, Stellingwerven, 191 n. 69.

³ St. Marie nr. 1855, 19v. Ook een vroeg 16^e-eeuws overzicht noemt de landsheer als patroon (AAU 42 (1916) 349).

⁴ St. Marie nr. 1855, 50v.

⁵ St. Marie nr. 1855, 19v. Zijn plaats in de genealogie van de Drenthse familie Ter Maeth waartoe veel priesters behoorden is niet bekend. Hij zou dezelfde kunnen zijn als Johan ter Maeth, 1511 vicarius te Dwingelo (RA Gelderland, Arch. Hackfort nr. 188 nr. 512), die door Goutbeek mogelijk een zoon van Berend ter Maeth, schulte te Diever wordt genoemd (Goutbeek, 'Ter Maat', 13). Een Johannes Bernardi ter Maeth, van Steenwijk, wordt 10 november 1511 te Keulen als student ingeschreven (Keussen II k. 686)

⁶ St. Marie nr. 1855, 19v.

⁷ St. Marie nr. 1855, 50v.

⁸ Van Burmania, 29.

⁹ CE, 368.

¹⁰ Arch. Varia Staten nr. 80-1354.

¹¹ St. Marie nr. 1855, 50v.

op 15 maart 1532 tot deze vicarie geïnstitueerd.¹² In 1550 is hij pastoor te Oldetrijne*. Als Gellius de Stellingwerf werd hij 14 juni 1531 als student te Leuven ingeschreven.¹³

1544

Thomas Tymensz.¹⁴

Overige

1544 ?

Sywert

De vicarie te Oldetrijne heeft hier in 1544 land waarvan als belender heer Sywert wordt opgegeven.¹⁵ Dezelfde wordt echter ook genoemd als belender van land te Oldelamer, toebehorende aan de kerk te Nijelamer.¹⁶ Waar hij gestaan heeft is niet bekend.

¹² St. Marie nr. 1855, 50v.

¹³ Zijlstra nr. 9428.

¹⁴ BB II, 54.

¹⁵ BB II, 56.

¹⁶ BB II, 64.

NIJHUIZUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: parochieregisters van ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier een vicarie en een vrijleen²
Een vicarie en/of prebende worden in 1543 niet genoemd.

Pastorie

1496 - 1498 **Andreas**
komt als pastoor alhier voor 13 juli 1496³ en 10 mei 1498, dan met zijn broer Foppe, pastoor te Indijk*, als mombers van de kinderen van Tyes Petersz. en Yeske.⁴

1511 **Haring**⁵

1521/2 - 1539 **Claes/Nicolaus Thomae**
Op 26 mei 1525 verklaart Nicolaus Thomae hier nu 3 jaren pastoor te zijn.⁶ Claes komt als pastoor alhier nog voor 15 februari 1539.⁷
Nicolaus Thomae, van Koudum, werd 25 augustus 1519 te Keulen als student ingeschreven.⁸

1543 **Sybe**⁹

Vicarie

Over de ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vicarie¹⁰ is niets bekend.

Vrijleen

Ook over het dan genoemde vrijleen¹¹ ontbreken verdere gegevens.

Tot één van beide zal gerekend moeten worden

1522 (1521?) **Buvo Tetardi**
perpetuus beneficiatus in de kerk te 'Mahusen' (gelezen zal moeten worden: Niahusen) in het bisdom Utrecht wordt te Rome 20-22 juli 1522 (mogelijk 1521?) tot de vier mindere en de drie hogere wijdingen bevorderd en gewijd.¹²

¹ Verhoeven, 92. In 1511 wordt als belender 'S. Marie land' genoemd, RvdA II, 284.

² St. Jan nr. 1165.

³ PG, nr. 178.

⁴ GA Workum nr. M 33 reg. 28.

⁵ RvdA II, 176, 267.

⁶ Hof nr. 93, 8.

⁷ Hof nr. 16481, 202.

⁸ Zijlstra nr. 8292.

⁹ BB I, 430. Volgens Zijlstra nr. 8715 is hij vermoedelijk dezelfde als Sybrandus Olphardi, tot 1525 bekend als prebendaat te Tjerkwerd*.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

¹² Brom, *Archivalia* III, 614 nr. 498.

Overige

vóór 1511

Douwa

Bij vermeldingen van belenders van land alhier in 1511 komen voor: ‘Heer Douwa damswal’,¹³ ‘Heer Douwes dam’,¹⁴ (in 1543 eveneens genoemd¹⁵) en ‘an die pastoers Douwa land’.¹⁶ Wie deze Douwa (pastoor?, hier noch te Workum of Gaastmeer dan pastoor) geweest is, blijft onbekend.

1511

Licla

In 1511 is sprake van 6 pm. hooiland genaamd ‘Heer Licla land’.¹⁷ Ook deze is verder niet te plaatsen.

¹³ RvdA II, 268, 269.

¹⁴ RbdA II, 278.

¹⁵ BB I, 430.

¹⁶ RvdA II, 281.

¹⁷ RvdA II, 269.

NIJLAND

Patroon:
Nicolaas¹

Bijzonderheden: van de 13^e-eeuwse kerk is nog een restant in de tegenwoordige bewaard gebleven.² Voor het eerst is sprake van de vicarie alhier in 1399.³ In 1475 worden de Maria-prebende, de Catharinaprebende en de kostersprebende alsmede twee ‘joncrapresteren’ vermeld.⁴ In 1511 komen een vicarius en een prebendaat voor.⁵ De Nicolaasvicarie wordt in 1512 vermeld,⁶ terwijl een officie *ad S. Martinum* in 1553 genoemd wordt.⁷ Vicarie en prebende worden in 1543 vermeld.⁸ Parochieregister uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen naast de pastorie een vicarie en een prebende.⁹

Pastorie

- 1400 **Walteka**
pastoor alhier en blijkbaar onlangs deken van Bolsward geworden, ondertekent in 1400 de Bolswarder seendbrief.¹⁰ In 1434 is sprake van transport van land, destijds verkregen door een ‘baer’ van heer Waltka alhier.¹¹
- 1423 - 1453 **Frederik**
Op 14 mei 1423 delegeert bisschop Frederik van Blankenheim aan Frederik, pastoor alhier, zijn bevoegdheden als bewaarder van de rechten van de franciscaner orde buiten Frankrijk, welke titel hem toekomt blijkens een brief van paus Johannes (XXII) uit 1319, en draagt hij hem de berechting van zaken, aangebracht door o.m. het convent te Bolsward, op.¹² Vanaf 1440 is hij deken van Bolsward,¹³ vanaf 1445 ook van Wagenbrugge Inferior.¹⁴ Als pastoor komt hij alhier voor het laatst voor 30 mei 1453.¹⁵
- 1469 - 1470 **Here**
komt hier als pastoor voor in 1469¹⁶ en 1470.¹⁷
- 1474 - †1510 **Gelmer/Jelmer (Ynnesz.?)**
komt voor het eerst 24 september 1474 als pastoor alhier voor.¹⁸ Hij overleed als pastoor 23 augustus 1510¹⁹ en werd te Bolsward begraven.²⁰ De abt van Bloemkamp

¹ Verhoeven, 92.

² MF, 239.

³ Verwijs, *Oorlogen*, 539.

⁴ FT, nr. 34.

⁵ RvdA II, 327.

⁶ Aud. nr. 1528, 9.

⁷ ABU nr. 550*, 36.

⁸ BB I, 413.

⁹ St. Jan nr. 1165.

¹⁰ OFO II, nr. 38 (niet: 1455); vgl. Joosting en Muller, *Bronnen* V, 384.

¹¹ GA Workum, nr. B 1 reg. 1.

¹² Muller, *Regesten* nr. 2344.

¹³ St. Jan nr. 935, 19.

¹⁴ St. Jan nr. 935, 20v

¹⁵ OFO II, nr. 33.

¹⁶ PB Hs. 1466.

¹⁷ OFO III, nr. 9.

en de prior van de kruisbroeders te Sneek waren de uitvoerders van zijn testament.²¹ Nog op 6 februari 1537 worden de dan fungerende abt en prior als executeurs-testamentair gedaagd; zij beroepen zich op exceptie omdat de ten tijde van het opstellen van het testament fungerende prior inmiddels is overleden en de huidige abt toen kellenaar van Bloemkamp was.²²

Hij is waarschijnlijk een zoon van Ynne Bockes en Ebel N.N.²³ en de vader van Siba heer Jelmers, die in 1490 land verkocht te Heeg²⁴ en vóór 1493 overleed²⁵ en heeft een zuster Rinke, gehuwd met Goslick (Thymens). Hun dochter huwt ca 1485 Lolcke Wiglesz.²⁶ Hun zoon Goedsfrundt Goslicksz. testeert met zijn vrouw Hylck 12 april 1523 waarbij zij bepalen te willen worden begraven bij hun oom, heer Jelmer, in Oldeklooster (!)²⁷ (hoewel van deze de grafzerk te Bolsward bewaard bleef!

Een broer van Jelmer was Jan Ennes, vader van Johannes Jans, 1511 prebendaat van het Wybingaleen te Bolsward*, en grootvader van Paye Jans Albada, pastoor te Loënga, en Pieter Doedes Albada, pastoor te Ried*, daarna te Hallum*.²⁸

1511 - †1535

Mr. Kempo Hettinga a Kee

voordien pastoor te Weidum*, komt 21 juli 1511 voor het eerst als pastoor alhier voor.²⁹ In 1517/20 wordt hem betaald 40 Philips gl. wegens jaargeld hem toegekend door de graaf van Roggendorp (die van 1517 tot 1521 stadhouder van Friesland was) zolang hij zou leven of totdat men voor hem een ander beneficie zou hebben gevonden.³⁰ Op 28 augustus 1526 wordt hij door bisschop Hendrik van Beijeren benoemd tot commissarius-generaal van Wester- en Oostergo.³¹ Omstreeks november 1526 wordt hij officiaal genoemd.³² In 1527 wordt de ontvangst geboekt van gelden wegens de jurisdictie in Westergo, ontvangen van mr. Kempo Hottinga³³ Hij overleed 6 januari 1535 en werd hier begraven.³⁴

1537 - 1570

Mr. Watthie Herema

in 1534 nog pastoor te Cornjum* en daar 1536/7 niet meer in functie, komt als pastoor alhier voor het eerst voor 26 oktober 1537.³⁵ Op 23 juli 1560 werd hij door de bisschoppelijke commissaris Lindanus benoemd tot deken van Bolsward en op dezelfde dag door het Hof toegelaten.³⁶ Lindanus had in hem en Hayo, pastoor te Oosterend*, groot vertrouwen en beval 7 augustus 1560 landvoogdes Margaretha aan

¹⁸ OFO IV, nr. 43.

¹⁹ FT, nr. 79.

²⁰ De Walle, 73 nr. 444.

²¹ Arch. Oegeklooster nr. 3 reg. 6.

²² Hof nr. 16481, 653.

²³ Noomen en Walsweer, 'Albada', 176.

²⁴ Oosterhout, 78-79.

²⁵ Oosterhout, 145.

²⁶ OFO IV, 67.

²⁷ FT, nr. 102.

²⁸ Noomen en Walsweer, 'Albada', 176-177.

²⁹ RvdA II, 327.

³⁰ RR nr. 1a, 34. Latere rekeningen vermelden geen betalingen van een jaargeld.

³¹ Hof nr. 93, 57v-58v: 28 september 1526 vraagt hij admmissie als officiaal aan het Hof. De commissie d.d. 28 augustus 1526 noemt hem Hottinga a Kee.

³² Hof nr. 7488, 54.

³³ St. Jan nr. 939.

³⁴ De Walle, 654 nr. 4751. Afbeelding van de grafzerk: *Publicaties AFT* III, 87.

³⁵ Aud. nr. 1429.3, 118.

³⁶ GPCV III, 524-525.

één van beide te benoemen tot prebendaat te Leeuwarden*;³⁷ dit beneficie viel Hayo ten deel. Als pastoor alhier komt hij nog voor 27 februari 1570.³⁸ Van Burmania noemt hem hier nog in 1574³⁹ maar dat kan niet juist zijn.

1573 - 1579

Tako Sibolts

in 1568 – en mogelijk tot 1573 – vicarius alhier, wordt 21 februari 1573 naamloos als pastoor alhier geïnstitueerd⁴⁰ (op 5 juli 1573 een nieuwe vicarius) en komt 14 november 1573 met name als pastoor alhier voor; hij wordt dan met zijn overleden zuster Agh (gehuwd met Anne Claesz.) en zijn zusters Tryn en Hylck genoemd als kinderen van Sybolt Doyesz.⁴¹ Hij had ook een broer Doye die in 1574 te Lutkewierum woonde.⁴² Als pastoor komt hij nog voor 4 maart 1579.⁴³ Bergsma houdt hem – ten onrechte – voor dezelfde als Tako Sybrants, die in 1581 predikant te Utrecht werd en berucht was.⁴⁴ Hij wordt dezelfde genoemd als de laatste pastoor alhier maar in Nijland is het patroniem steeds Sibolts!

(Nicolaas) Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1399 vermeld.⁴⁵ De vicarie zal wel hetzelfde beneficie zijn als één van de twee in 1475 genoemde prebenden ('proven')⁴⁶ maar welke daarvan blijkt niet. Dan worden ook twee jongerpriesters genoemd die deze prebenden bediend zullen hebben.⁴⁷ In 1512 is sprake van de Nicolaasvicarie.⁴⁸ Nadien is steeds sprake van een vicarius en een prebendaat.

- †1399

Zijvaert

Na diens overlijden vergeeft graaf Albrecht de vicarie alhier aan

1399

Jan Gherrytsz.⁴⁹

1475

Johannes en Hyddo

komen als jongerpriesters in 1475 voor;⁵⁰ wie van hen bij de dan bekende 'proven' behoort blijkt niet.

1508 - †1512

Gysbert Goythiaz.

komt 17 maart 1508 als prebendaat alhier voor⁵¹ en wordt 21 juli 1511⁵² en 6

³⁷ Aud. nr. 1731.1, 170-172.

³⁸ RA Rauwerderhem nr. 1, 43.

³⁹ Van Burmania, 28.

⁴⁰ St. Jan nr. 1168.

⁴¹ RA Franeker nr. 180, 212.

⁴² RA Hennaarderadeel nr. 40, 30, 60.

⁴³ RA Hennaarderadeel nr. 40, 42v.

⁴⁴ Bergsma, *Gideonsbende*, 242, 365, 513. Van Lieburg geeft aan dat hij landbouwer was in Friesland, 18 juni 1582 predikant werd te Utrecht, legde zijn ambt 15 mei 1586 neer, woonde te Alkmaar, werd 1589 predikant te Medemblik en overleed daar in 1615 (Van Lieburg, *Repertorium*, 245). Hij heet steeds Sybrants (bv. Reitsma en van Veen, *Acta synodes Noord Holland*, passim). De pastoor te Nijland heet steeds Sibolts.

⁴⁵ Verwijs, *Oorlogen*, 539.

⁴⁶ FT, nr. 34.

⁴⁷ FT, nr. 34.

⁴⁸ Aud. nr. 1528, 9.

⁴⁹ Verwijs, *Oorlogen*, 539.

⁵⁰ FT, nr. 34.

⁵¹ Oosterhout, 392.

⁵² RvdA II, 327.

februari 1512⁵³ als vicarius vermeld. Na het overlijden van Gysbert vergeeft de landsheer de Nicolaasvicarie alhier aan

- 1512 **Hetto Johannis**⁵⁴
die tezelfdertijd resigneert als prebendaat te Weidum*.
- 1547 **Kempo**
in 1543 prebendaat alhier (de vicarius wordt dan alleen naamloos genoemd), is 22 februari 1547 vicarius alhier.⁵⁵ Hij zal dus de prebende voor de vicarie verwisseld hebben.
- ca 1550/2 **Johannes**
Een niet altijd betrouwbaar overzicht uit deze jaren noemt hem vicarius alhier.⁵⁶
- 1558 - 1563 **Epe Hiddesz.**
komt als vicarius alhier voor in 1558,⁵⁷ op 6 april 1559 (als oom van de kinderen van Claes Haeytiesz. en diens tweede vrouw Wlck Hiddesdr. te Spannum; broers van haar zijn Eebe en Tyaerdt Hiddesz.)⁵⁸ en op 7 december 1563.⁵⁹
- 1564 - 1568 **Tako Sibolts**
wordt in 1564⁶⁰ en 1568⁶¹ vicarius alhier genoemd en wordt in 1573 pastoor alhier. Mogelijk was hij tot dan vicarius want
- 1573 **N.N.**
wordt 5 juli 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁶²

Prebende

Met de prebende waarvan het patrocinium niet bekend is zal één van de twee in 1475 genoemde ‘proven’⁶³ zijn bedoeld.

- 1511 **Dirck**⁶⁴
- 1543 **Kempo**
is prebendaat in 1543⁶⁵ en komt ook 3 oktober 1543 als zodanig voor.⁶⁶ In 1547 is hij vicarius alhier (zie aldaar).
- 1547 - 1563 **Frans**

⁵³ Oosterhout, 199.

⁵⁴ Aud. nr. 1528, 9.

⁵⁵ FT, nr. 195.

⁵⁶ St. Jan nr. 1165. De naam van de pastoor wordt correct weergegeven.

⁵⁷ Van Burmania, 28.

⁵⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 399.

⁵⁹ RA Wymbritseradeel nr. 5, 387.

⁶⁰ RA Wymbritseradeel nr. 5, 519.

⁶¹ Van Burmania, 28.

⁶² St. Jan nr. 1168.

⁶³ FT, nr. 34.

⁶⁴ RvdA II, 327.

⁶⁵ BB I, 413.

⁶⁶ HCL, RA nr. Y 3, 261.

Omstreeks 1547 is sprake van de broer van heer Frans alhier.⁶⁷ Frans, prebendaat alhier, komt voor 7 december 1563.⁶⁸

1569 **Aggo Douwes**
wordt als prebendaat alhier genoemd 18 mei 1569.⁶⁹

1573 **N.N.**
wordt 23 juni 1573 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁷⁰

Martinusofficie

Dit officie wordt in 1553 vermeld.⁷¹

1553 **Joannes Gerardi**
wordt 21 februari 1553 per decretum op de titel van het ‘officium ad S. Martinum de Nijland’ tot de wijdingen toegelaten.⁷²

Kosterproven

Van dit in 1475 vermelde beneficie⁷³ – dat gezien de aanduiding ‘proven’ een geestelijk leen was – is verder niets bekend.

Overige

1543 ? **Tyaerd**
In 1543 is van heer Tyaerd’s land als belender sprake⁷⁴; over hem blijkt verder niets.

Op 19 februari 1538 is sprake van mr. Watthie Herema, pastoor alhier, de priesters Jacob, Syerck, Doetthye, Tyerck Backer, ‘Heeren Abbe Symon ende Sixtus schoelmeesteren’ als ‘tsamen geordineert tot die seven getyden’.⁷⁵ Een en ander moet te Bolsward* gelokaliseerd worden.⁷⁶

⁶⁷ RA Bolsward nr. 11, 54.

⁶⁸ RA Wymbritseradeel nr. 5, 387.

⁶⁹ RA Sneek nr. 24, 557v.

⁷⁰ St. Jan nr. 1168.

⁷¹ ABU nr. 550*, 36.

⁷² ABU nr. 550*, 36.

⁷³ FT, nr. 34.

⁷⁴ BB I, 411. De naam komt verder in BB niet voor.

⁷⁵ Hof nr. 16481, 848.

⁷⁶ BB I, 278-279.

OENKERK

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: aan de huidige kerk ging een tufstenen vooraf die zonder twijfel reeds in de 12^e eeuw bestond.²
In 1511 is sprake van een vicarie.³ De in latere jaren genoemde prebende⁴ zal hetzelfde leen zijn geweest.

Pastorie

1434 - 1439 **Syrck**
komt als pastoor alhier voor in 1434⁵ en 1439.⁶ De in 1452, 1454, 1477 en 1480 alhier genoemde Peter heer Sirick (z.)⁷ zal zijn zoon zijn geweest.

1487 **Andreas**⁸
Hij kan dezelfde zijn als Andreas uit de Trynwâlden, deken van Leeuwarderadeel, voorkomende ca 1485/90.⁹

1497/8-1525(33) **Nicasius**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 27 jaren pastoor te zijn; hij is nu blind.¹⁰ Nicasius alhier – zijn functie wordt niet aangegeven – wordt in 1533 nog genoemd.¹¹

1573 **Roelof Willemsz.**¹²
In 1568 is hij pastoor te Tietjerk*, vanaf tenminste 1570 tot 1580 te Giekerk*.

1568 - 1580 **Douwe Meynaerts**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1568,¹³ vervolgens 6 juli 1569¹⁴, procedeert tegen Roelof Willemsz., dan pastoor te Giekerk 12 juli 1570.¹⁵ Als gewezen pastoor wordt hij 6 januari 1581 genoemd.¹⁶ Blijkbaar ging hij niet tot de Reformatie over.

¹ Reitsma, 134 n. 2 noemt Maria als waarschijnlijke patrones, mogelijk op grond van de naamgeving van de in 1493 gegoten klok (Verhoeven, *Klokken*, 92-93).

² *Bulletin KNOB* 77 (1976), Archeologisch Nieuws, 311-313; de Langen, 89.

³ RvdA I, 249. Oenkerk ontbreekt bij de opgave van de beneficiale goederen in 1543.

⁴ Reitsma, 135. Het dan opgegeven landbezit is iets geringer dan dat van de vicarie in 1511.

⁵ Arch. RBG nr. 26 nr. 103.

⁶ OFO I, nr. 77.

⁷ Arch. RBG nr. 26.

⁸ Tresoar, Hs. Doys II, 180.

⁹ Singels nr. 170c (dan genoemd met o.m. Bene, pastoor te Wirdum* (nog niet 1484, als pastoor bekend 1486-1493).

¹⁰ Hof nr. 93, 11v.

¹¹ OFO IV, nr. 261.

¹² Van Burmania, 29v.

¹³ Van Burmania, 29v.

¹⁴ Hof, nr. 16694, 54; zonder functie en plaats in dezelfde zaak reeds 19 januari 1569, Hof nr. 16694, 2.

¹⁵ Hof nr. 16694, 187.

¹⁶ Reitsma, 134.

Vicarie/prebende

De vicarie wordt voor het eerst in 1498¹⁷ en daarna in 1511 genoemd.¹⁸ Het leen komt later ook als prebende voor. Het patrocinium is niet bekend.

- 1549 **Antonius Nicolai**
vicarius alhier, ontvangt 8 november 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor te Foudgum*.¹⁹

- †ca 1560 **Foppe Syurds**
was prebendaat alhier. Hij liet een zoon Abel na die echter spoedig overleed.²⁰ Op 7 maart 1562 procedeert Laurens Feyckez. met Trijn Feyckedr. met anderen tegen Jan van den Heul gewezen voormond en administrator van wijlen Abel; eisers zeggen voor 2/7 diens erfgenaam te zijn. De rekening was 13 februari 1560 overgelegd.²¹ Laurens en Trijn worden 3 april 1563 als erfgenamen van een verder onbekende heer Tyerck Sybez. genoemd; deze was met kinderen van Trijn Sybedr. (†), die van Willem Sybes (†), die van Tziuck Sybedr.(†), die van Claes Sybedr.(†) en nog enkele anderen erfgenaam van heer Foppe Syurds.²² De gedaagde is bereid rekening te doen als eisers blijken de naaste bloedverwanten te zijn en doet zulks 14 augustus 1563.²³

- 1572 **Albert**
vicarius alhier.²⁴

- ca 1577 - 1580 **Nicolaus Cronenborch**
In januari 1581 wordt opgegeven dat de stadhouder de prebende ca 3 jaren geleden gaf aan Nicolaus Cronenborch, ca 15 jaren oud, zoon van mr. Jacob Cronenborck, medicus 'to Aadeelen wonende', en Bauck van Adeelen. Na gerezen geschil werd omstreeks een jaar geleden overeengekomen dat Nicolaus de prebende nog 9 jaren zou bezitten. De gemeente is van mening dat op grond van de nieuwe regelingen de prebende vrij is en wil deze bestemmen voor de schoolmeester.²⁵
In 1598 komt hij voor als volmacht op de landdag voor Barradeel.²⁶

¹⁷ OFO I, nr. 438.

¹⁸ RvdA I, 249.

¹⁹ RR nr. 49, 2.

²⁰ HCL, RA nr. O 3a, 187-187v.

²¹ HCL, RA nr. N 1, 42v.

²² HCL, RA nr. N 1, 42v.

²³ HCL, RA nr. O 3a, 187-187v.

²⁴ Van Burmania, 29v.

²⁵ Reitsma, 135

²⁶ Zijlstra nr. 11729.

OFFINGAWIER

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de muren van een vroeg-middeleeuwse kerk zijn blijkens een vondst uit 1984 nog in het huidige gebouw aanwezig.²

De commandeur van de johannieter commanderij te Sneek wordt in 1556 ‘confirmator’ van de pastorie genoemd.³ De kerk wordt echter niet vermeld als toe te behoren aan dit klooster.⁴ Pastoors alhier zijn ook niet te traceren als priester-broeders daarvan.

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

ca 1440 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.⁵

1441 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.⁶

1445/6 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.⁷

1507 **vacant**
De gemeente geeft 26 augustus 1507 aan geen pastoor te hebben.⁸

1511 **Otto**⁹

1542 **Gerrit/Gradus de Geest**
is pastoor alhier 22 november 1542.¹⁰

1543 **Agge**
In 1543 wordt heer Agge als belender van een zate alhier toebehorend aan de kerk te Loënga genoemd.¹¹ Hij was geen pastoor aldaar en de pastoor alhier wordt bij de opgave van de pastoriegoederen niet genoemd; heer Agga zal dat dan echter zijn geweest.

ca 1550/2 **Justus**

¹ Verhoeven, 92.

² Leeuwarder Courant 18 oktober 2003. Niet vermeld in MF, 286.

³ RA Wymbritseradeel nr. 25, 152.

⁴ Mol, ‘Johanniters’.

⁵ St. Jan nr. 935, 19.

⁶ St. Jan nr. 935, 19.

⁷ St. Jan nr. 935, 21v.

⁸ Oosterhout, 562.

⁹ RvdA II, 428.

¹⁰ GPCV II, 874.

¹¹ BB I, 409. De Laurentiusprebende en de Onze Lieve Vrouweprebende, beide te Sneek, bezaten enig land alhier maar Agge is van één van die prebenden – noch van de andere te Sneek – dan geen bezitter.

wordt in een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 als pastoor alhier genoemd.¹²

- 1556 - 1558 **Take Sybrantsz.**
wordt 3 november 1556 als pastoor alhier met de commandeur van Hospitaal te Sneek als ‘confirmator’ van de pastorie genoemd.¹³ Als pastoor komt hij ook voor 7 april 1557¹⁴ en in 1558.¹⁵
- 1563 **Rintye**
pastoor alhier, genoemd 18 juni 1563. De raad van Sneek dient dan een eis in tegen Roeyts, vrouw van Reyner Hans, inhoudende verbod tot ‘conversatie’ met hem en een zekere Jan Gerrits alhier te hebben; zij en haar man protesteren met kracht tegen de aantijging; een uitspraak is niet aangetekend.¹⁶
- 1570 **N.N.**
wordt 28 maart 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷
- 1571 **N.N.**
wordt 26 september 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸
- z.j.e.d. **Jacobus**¹⁹

¹² St. Jan nr. 1165. Van Burmania, 29v noemt Justus eind 16^e eeuw als pastoor alhier.

¹³ RA Wymbritseradeel nr. 25, 152.

¹⁴ RA Wymbritseradeel nr. 25, 180-180v.

¹⁵ Van Burmania, 29v.

¹⁶ RA Sneek nr. 24, 311.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ PB Hs. 1466.

OLDEBERKOOP

Patroon: **Vitus**¹

Bijzonderheden: de parochie heette aanvankelijk Brokop. Voor 1320 werden daarvan afgesplitst ‘Ostbrockop’ – dat later werd gesplitst in Makkinga* en (Oost)Nijeberkoop – en ‘Westbrockop’ – het latere Nijeholtpade*.² Het schip van de huidige kerk stamt uit de tweede helft van de 12^e eeuw.³ Bij de restauratie van de kerk kon een houten voorganger niet bewezen of aannemelijk gemaakt worden.⁴ Bursch⁵ en Huisman⁶ wijzen echter op het bestaan van een noordelijker, dicht bij de Tjonger gelegen, oud kerkhof. Voorzover bekend heeft daar geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden. De collatie van de pastorie berustte in 1560 bij de gemeente.⁷ In 1543 wordt naast de pastorie alleen de Onze Lieve Vrouwevicarie genoemd.⁸ In 1539 is echter sprake van een Anthonius-vicaria perpetua of prebende⁹, in 1563 van de Anthoniusvicarie of –prebende.¹⁰ Daarnaast wordt in 1553 de ‘perpetua capellania sive prebende’ van Johannes vermeld.¹¹ De vicarie en de Anthoniusprebende kunnen niet identiek zijn.¹² Ook de Johannesprebende lijkt een afzonderlijke prebende geweest te zijn.¹³ In 1580 is echter slechts sprake van één vicarius.¹⁴

Pastorie

1350 **Reynerus**¹⁵

† kort vóór 1484 **Evert**

In 1484 (vóór 14 februari) schrijft Kampen aan Steven ter Maeth, deken van Drenthe, over wijlen Evert, pastoor alhier, en een schuld van deze.¹⁶

1504 **Mr. Johannes Utloe**

komt als pastoor alhier voor 2 oktober 1504.¹⁷ Tot zijn resignatie in 1522 is hij vicarius van de Anthoniusvicarie te Diever,¹⁸ tot 1530 is hij vicarius van de

¹ Verhoeven, 92. Abusievelijk noemt Halbertsma, ‘Kerkopgravingen’, 110-111, Bonifatius als patroon, wel op grond van van der Aa VIII, 398. Recent aldus ook: De Jager en Van Ginkel, *Stellingwerven*, 190 n. 60, die ten onrechte Bonifatius daar ook opvoeren als patroonheilige van de kerken te Makkinga, Nijeberkoop en Oosterwolde.

² Mulder, ‘Dorpsnamen’, 200-202.

³ MF, 242.

⁴ Halbertsma, ‘Kerkopgravingen’, 110-111.

⁵ Bursch, ‘Naschrift’, 286-287.

⁶ K. Huisman, *Leeuwarder Courant* 19 april 1990.

⁷ Arch. Varia Staten nr. 73-337.

⁸ BB II, 48.

⁹ St. Marie nr. 1855, 60v.

¹⁰ ABU nr. 550*, 118 en nr. 550*bis (16 september 1563, vicarie), Oudmunster nr. 34-1, 33v (vicarie) resp. nr. 1740 (prebende).

¹¹ ABU nr. 535, 194-195.

¹² In 1563 hadden beide een eigen priester, zie aldaar.

¹³ Tot ca 1560 is hier een priester die niet dezelfde is als de dan genoemde vicarius, zie aldaar.

¹⁴ ASFB, 25.

¹⁵ ARDOU nr. 2651.

¹⁶ GA Kampen, Oud Archief nr. 219, 350.

¹⁷ St. Marie nr. 1855, 14v.

¹⁸ St. Marie nr. 1855, 22v.

Mariavicarie aldaar.¹⁹ Ongedateerd komt hij voor als pastoor te Borger.²⁰ Een (dezelfde?) Jan ten Vuytloe is in 1531/2 pastoor te Oldelamer*.

- 1523 **Sybrant Petri**
pastoor alhier, ontvangt 30 mei 1523 licentia testandi.²¹
- 1527/8 **Bralt**²²
- 1548 - 1553 **Johannes Luydens**
Johannes komt als pastoor alhier voor 6 juli 1548,²³ Johannes Ludens 7 oktober 1549²⁴ en nog kort vóór 24 mei 1553.²⁵ Hij zal dezelfde zijn als Johannes Luydens minor die in 1553/4 Johannes Luydens, sedert tenminste 1543 pastoor te Oosterwolde*, opvolgde.
- 1559 **Lubbert Alberts**
resigneerde 10 september 1559 als pastoor alhier.²⁶ Hij werd in 1553 vicarius te Donkerbroek*. Vanaf een onbekend tijdstip tot 1579 was hij pastoor te Hoornsterzwaag*.
- 1560 - 1563 **Gerardus Ludolphi/Geert Luthes**
ontvangt – na presentatie door de gemeente – 30 mei 1560 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier²⁷ en wordt dezelfde dag door de bisschoppelijke commissaris Lindanus geïnstitueerd.²⁸ Voordien was hij vicarius alhier. Kort vóór 16 september 1563 komt Gerardus Luytei als pastoor alhier voor.²⁹ Mogelijk is hij korte tijd nadien van hier vertrokken maar later weer teruggekeerd.
- 1564 **Johan Jansz.**
wordt dan door van Burmania als pastoor alhier genoemd.³⁰ Tenzij de opgave op een vergissing berust moet hij de voorgaande zijn opgevolgd en moet deze nadien weer naar hier zijn gekomen.
- 1574 - 1580 **Gerardus Ludolphi/Geert Luthes**
In 1574 wordt Geert (weer) als pastoor alhier genoemd.³¹ In 1580 doet heer Geert Luthes opgave van de pastoriegoederen³²; hij zal dus toen nog pastoor zijn geweest. In 1560 werd hij hier ook reeds pastoor.

¹⁹ St. Marie nr. 1855, 49.

²⁰ RA Drenthe, Statenarch. nr. 367 i.v. Borger.

²¹ ABU nr. 232, 36v.

²² RR nr. 46.

²³ Hof nr. 16689, 61.

²⁴ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 89.

²⁵ ABU nr. 535, 194-195

²⁶ Arch. Varia Staten nr. 73-337.

²⁷ Arch. Varia Staten nr. 73-337.

²⁸ Collectie Gabbema nr. 111-XXIV.

²⁹ Oudmunster nr. 34-1, 33vo; nr. 1840.

³⁰ Van Burmania, 29v.

³¹ Van Burmania, 29v.

³² AFB, 25.

Onze Lieve Vrouwenvicarie

Wij gaan er van uit dat met de in 1543 genoemde Onze Lieve Vrouwenvicarie³³ de eerder en later genoemde vicarie bedoeld is. Van de vicarie berust in 1560 de collatie bij de gemeente.³⁴

- 1527 **Herman**
Jonge heer Herman komt 11 oktober 1527 als vicarius alhier voor.³⁵ De aanduiding veronderstelt overigens een 'oude' heer Herman alhier maar over deze is verder niets bekend.
- 1560 **Geert Luthes**
tot dan vicarius alhier ontvangt 30 mei 1560 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.³⁶ Hij resigneerde op 26 mei 1560 als vicarius.³⁷
- 1560 - 1580 **Joachim Jansz.**
Op 18 juli 1560 ontvangt Joachim Jansz., tot dan prebendaat te Sonnega*, het placet op zijn benoeming door de gemeente als vicarius alhier als opvolger van de voorgaande.³⁸ In 1562/3 wordt te Oldeberkoop en Beetsterzwaag geïnformeerd naar de vicarius Joachim wiens standplaats niet wordt vermeld³⁹ maar die de hier genoemde geweest zal zijn. Joachim wordt als vicarius alhier ook genoemd in 1574.⁴⁰ In 1580 doet Joachim Janzen opgave van de vicariegoederen alhier.⁴¹

Anthoniusvicarie of –prebende

- 1539 **Jacobus Bernardi**
Na diens demissie of resignatie wordt
- 1539 **Petrus Fopponis**
van Steggerda 21 maart 1539 gepresenteerd tot de eeuwige vicarie of prebende van Anthonius alhier.⁴² Mogelijk is hij dezelfde als Petrus Stellingwerf, 19 juni 1536 als student te Keulen ingeschreven.⁴³ Van 1542 tot 1564 is hij bekend als pastoor te Steggerda*.
- † 1563 **Lubbertus Joannis**
Na diens overlijden wordt
- 1563 **Johannes Petri**
clericus 16 september 1563 geïnstitueerd in de Anthoniusvicarie alhier na presentatie daartoe door de pastoor, schulte (zal moeten zijn: stelling) en de kerkvoogden; de institutie geschiedde merkwaardigerwijs door de proost-aartsdiaken van

³³ BB II, 48.

³⁴ Arch. Varia Staten nr. 80-380.

³⁵ Hof nr. 93, 86v.

³⁶ Arch. Varia Staten nr. 73-337.

³⁷ Arch. Varia Staten nr. 80-380.

³⁸ Arch. Varia Staten nr. 80-380.

³⁹ RR nr. 24, 85.

⁴⁰ Van Burmania, 29v.

⁴¹ AFB, 25.

⁴² St. Marie nr. 1855, 60v; vgl. St. Marie nr. 2673, 257 (daar clericus genoemd).

⁴³ Zijlstra nr. 9340.

Oudmunster⁴⁴ (die in 1563 ook een prebendaat te Nijeholtwolde* en een vicarius te Peperga* institueerde). Op dezelfde dag wordt Johannes Petri op de titel van de Anthoniusvicarie geëxamineerd ter toelating tot de wijding.⁴⁵ Op 25 december 1563 geeft hij bewijs over van de opbrengsten daarvan waarop hij tot de wijding van subdiaken wordt toegelaten.⁴⁶

Mogelijk is hij dezelfde als de in 1580 als pastoor te Oudehorne* bekende pastoor Johannes Peters.

Johannesvicarie of –prebende

In 1553 wordt de *perpetua capellania sive prebenda* van St. Jan alhier genoemd; het presentatierecht komt toe aan de pastoor en de kerkvoogden.⁴⁷

- 1552

Hermannus ter Maeth

Wellicht is hij dezelfde als Herman ter Maeth te Diever voor wiens eerste mis de Gelderse rentmeester in Groningen 21 september 1526 een gift doet.⁴⁸ Na de demissie of overlijden van de hier genoemde – hier een standaardformule want hij is reeds in 1552 pastoor te Oudehorne* - wordt 24 mei 1553 – na presentatie daartoe door pastoor en kerkvoogden –

1553

Hermannus Joannis

in dit leen geïnstitueerd.⁴⁹ Blijkens vermelding in 1557/8 is heer Harmen alhier gevangen genomen in verband met doodslag van een inwoner van Nijeholtpade.⁵⁰ In 1559/60 blijkt dat heer Herman Jansz. (wiens functie en standplaats niet worden genoemd) hiervoor is veroordeeld tot betaling van 75 goudgl., in vier termijnen te voldoen.⁵¹ De betaling van de laatste termijn wordt in 1562/3 vermeld.⁵²

⁴⁴ Oudmunster nr. 34-1, 33v en nr. 1740 (daar prebende genoemd).

⁴⁵ ABU nr. 550*, 118 en nr. 550*bis.

⁴⁶ ABU nr. 550*, 118.

⁴⁷ ABU nr. 535, 194-195.

⁴⁸ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 1332, 10r. Een naamgenoot is van 1522 tot 1527 bekend als pastoor te Diever en kan dus niet de wijdeling uit 1526 zijn.

⁴⁹ ABU nr. 535, 194-195.

⁵⁰ RR nr. 21, 60v.

⁵¹ RR nr. 22, 25 (met verwijzing naar de rekening 1558/9, 26v; deze rekening bleef niet bewaard).

⁵² RR nr. 24, 27v.

OLDEBOORN

Patroon: **Pancratius**¹

Bijzonderheden: Oldeboorn was de moederkerk van alle kerken in Boornego, een 42 in totaal.² De kerk was een eigenkerk van de bisschop. Omdat deze hem geen voordeel oplevert omdat de inkomsten ervan hem onrechtmatig door leken en geestelijken ter plaatse worden onthouden schenkt bisschop Otto van Holland 15 augustus 1243 deze *cum suis attinentiis* over aan het pas gestichte huis van de Duitse orde te Nes.³ Als metropolitaan bevestigt Koenraad, aartsbisschop van Keulen, deze schenking 10 juni 1245.⁴ Op 24 september 1245 bevestigt bisschop Hendrik van Vianden het huis te Nes in het bezit van de kerk alhier.⁵ Bisschop Guy van Avesnes verklaart 28 januari 1315 de schenking, vroeger door bisschop Otto zonder toestemming van het Domkapittel gedaan, thans met toestemming van en medebezegeling door dit kapittel te herhalen. Hij schenkt dan de kerk alhier en de kapellen te Nes*, (Olde)Katrijp*, Luinjeberd* en Rottum* aan het Duitse huis op voorwaarde dat het institutierecht - na presentatie door commandeur en convent - aan de bisschop blijft, de kerk alhier jaarlijks aan de bisschoppelijke kamer 12 en in schrikkeljaren 24 pond Friese penningen betaalt en de overige onder deze kerk vallende kapellen – 38 in getal, met name genoemd – aan de bisschop blijven.⁶ In feite werd een reeds lang bestaande toestand daarmee vastgelegd (en een conflict tussen de bisschop en het Duitse huis beëindigd⁷): de kerk te Nes* was waarschijnlijk deel van de stichtingsdotatie van het Duitse huis te Nes (kort vóór 1243).⁸ In 1281 had dit huis reeds het patronaatsrecht van de kerk te Luinjeberd* verworven.⁹ Met de overdracht in 1243 was – volgens Mol – een volledige incorporatie bedoeld: ook het pastoorsambt en de daaraan verbonden inkomsten waren daarmee gemoeid en vielen toe aan het Duitse huis.¹⁰ Later ontstond echter een pastoriegoed met eigen landerijen, vermeld in 1543.¹¹ Het recht tot benoeming van de pastoor kwam toe aan het Duitse huis. Allengs ontstond de situatie dat de pastoor wordt gekozen door het huis en de parochianen, zij het wel uit priesterbroeders van het huis.¹² Soms probeerden de parochianen eigenmachtig een pastoor te benoemen en moesten zij – zo in 1489 – door de proost van Oudmunster gedwongen worden een kandidaat uit het huis te Nes voor te dragen.¹³

¹ Verhoeven, 93.

² Mol, *Friese huizen*, 27.

³ ARDOU nr. 2288; OSU III, nr. 999; in druk: De Geer, *Archieven*, II nr. 552. Vgl. Mol, *Friese huizen*, 27-28.

⁴ ARDOU nr. 2289; OSU III, nr. 1033; De Geer, *Archieven*, II, 523.

⁵ ARDOU nr. 2290; OSU IV nr. 1458; De Geer, *Archieven*, II nr. 524.

⁶ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten*, nr. 309; De Geer, *Archieven*, II, nr. 526. Aan de bisschop blijft de *institutio et cura animorum commissio* en *earum* (sc. van die kerken) *dispositio tamquam ad patronum et episcopum*. Vgl. Mol, *Friese huizen*, 76-77.

⁷ Mol, *Friese huizen*, 76.

⁸ Mol, *Friese huizen*, 46.

⁹ De Geer tot Oudegein II nr. 525; Mol, *Friese huizen*, 51.

¹⁰ Mol, *Friese huizen*, 77.

¹¹ BB II, 27. Als patroonsgoed worden dan slechts enkele renten vermeld. De overige oorspronkelijke patroonsgoederen zullen in het kloosterbezit zijn opgegaan. Echter is in 1528 en 1530 sprake van kerkvoogden die dan renten resp. ettelijke – niet gespecificeerde – percelen grond overdragen (de laatste aan Teth, vrouw van Jancko Douwama), Tresoar, Hs. Doys II, 142. Op 26 juni 1528 worden pastoor en kerkvoogden alhier in appèl door het Hof bevestigd in 18 pm. land in Gauwengasate alhier, Hof nr.16480, 203.

¹² Mol, *Friese huizen*, 77-79.

Omdat het patronaatsrecht het huis te Nes weinig profijt bracht droeg de commandeur van Nes – ook om geen last te hebben van rechtsonzekerheid door pretenities van anderen - 15 januari 1512 over aan de landcommandeur van de Duitse orde.¹⁴ Blijkbaar was de lokale druk te groot geworden. In 1554 berust de nominatie echter blijkbaar weer bij de commandeur te Nes.¹⁵

Naast de pastorie was hier een in 1487 voor het eerst genoemde vicarie.¹⁶ Daarnaast was er een Kruisprebende die in ieder geval reeds in 1519/20 bestond¹⁷ en ook Douwemaprebende genoemd wordt.¹⁸ Later komt het ook voor als Quirijsleen.¹⁹

Pastorie

1350 **Wibrandus**²⁰

1389 (- ca 1400) **Johannes**²¹

Hij kan dezelfde zijn als Johan, pastoor alhier die met Boldewijn, pastoor te Irnsum, en de andere broeders van Nes de landcommandeur Geert Splinter vragen hun keuze van Wiba als commandeur, in plaats van Rickerd met wie het ‘qualick bihulpen is’, te bevestigen.²² Het jaartal van de brief is niet bekend. Mol veronderstelt 1404 omdat op 6 oktober 1404 Sicko (=Rickerd?) door de bisschop als pastoor wordt aanvaard. Het pastoraat van Oldeboorn werd beschouwd als het meest gepaste beneficium voor een uitgediende commandeur.²³ De identificatie Sicke†=Rickerd? lijkt ons niet juist, omdat de in 1404 benoemde pastoor die dan commandeur van Nes is de opvolger was van de overleden priesterbroeder Sifridus en op het moment van schrijven van de brief Johannes hier pastoor was. Het geheel zal mogelijk ca 1400 hebben gespeeld.

- †ca 1404

Sifridus

pastoor en priesterbroeder van Nes, overleden²⁴ (mogelijk dezelfde als de ca 1400 vermelde Siuert, biechtvader te Nes?)²⁵ waarna

ca 1404

Sicko

commandeur van Nes en gekozen door convent en parochianen door Wibrandus, prior, en convent aldaar aan de bisschop wordt gepresenteerd als opvolger van Sicko; zij vragen de bisschop hem te institueren.²⁶ Bisschop Frederik van Blankenheim draagt 6 oktober 1404 zijn geestelijkheid en in het bijzonder de geestelijke N. op

¹³ ARDOU nr. 2288, 5v-6v; Mol, *Friese huizen*, 79.

¹⁴ ARDOU nr. 2288, 7-7v; Mol, *Friese huizen*, 143 en 308-309, Bijlage I nr. 35.

¹⁵ *Protocol Cleuting*, 43.

¹⁶ Arch. Haskerconvent nr. 2 reg. 3.

¹⁷ Hof nr. 93, 10.

¹⁸ Zo bv. 1546, Hof nr. 16689, 453.

¹⁹ Hof nr. 16486, 729-734; nr. 16710, 121 (1612) jo. nr. 16487, 655; nr. 16711, 98 (1614). Zie over het leen ook Kist, *Kruisleen*.

²⁰ ARDOU nr. 2651; De Geer, *Archieven*, II, nr. 529.

²¹ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3. Zijn zegel toont het Lam Gods, Tresoar, Zegelfoto nr. 120.

²² ARDOU nr. 2258, 3 augustus, zonder jaar, door Mol, *Friese huizen*, 255-256, Bijlage I nr. 2 geplaatst op 1404?

²³ ARDOU nr. 2258, 3 augustus, zonder jaar; vgl. Mol, *Friese huizen*, 256 noot a.

²⁴ ABU nr. 14, 15v; Muller, *Regesten* nr. 1739 (de naam Sifridus niet in het regest).

²⁵ ARDOU nr. 2258, 3 augustus, zonder jaar (vgl. noot 22).

²⁶ ARDOU nr. 2279; vgl. Mol, *Friese huizen*, 79.

Sicko als pastoor alhier te proclameren en hem indien daartegen geen verzet komt in het bezit van de kerk te stellen.²⁷

Sicko was dus commandeur van Nes maar verder is over hem niets bekend. Boven werd er reeds op gewezen dat Mol het mogelijk acht dat hij dezelfde is als Rickerd in wiens plaats op een onbekend tijdstip Wiba als commandeur van Nes werd gekozen²⁸ (ten tijde van het pastoraat van Johannes). Wij menen dat deze veronderstelling niet juist is.

De volgorde van de na te noemen vermeldingen staat niet vast. Wij veronderstellen de volgende:

z.j.e.d.

Aemilius

In een ongedateerd stuk laat bisschop Frederik weten

z.j.e.d.-1405

Hoytetus Wibrandi

hem door de ‘patroni’ gepresenteerd als pastoor alhier na de resignatie van Aemilius als zodanig te zullen benoemen indien daartegen bij de prior te Nes binnen een door deze te stellen termijn geen bezwaren zijn ingebracht.²⁹

Volgens Mol komen voor de datering de schrikkeljaren 1396, 1400 en 1404 in aanmerking omdat slechts dan de bisschop kon institueren.³⁰ In 1315 had de bisschop het recht van institueren en verlenen van de cura animarum van de pastoor alhier aan zich gehouden;³¹ van een beperking daarvan tot de schrikkeljaren is daar geen sprake.

Mogelijk is hier sprake van een usurpatie van de presentatie door de parochianen of enkele daarvan die zich opwierpen als patroons van de kerk (en niet slechts als mederechtigden bij de pastoraatskeuze). Het ligt dan voor de hand er van uit te gaan dat het convent zich met kracht en succes tegen deze usurpatie verzette en Hoytetus tot aftreden dwong. In ieder geval resigneerde Hoytetus waarna

1405

Aemilius

(opnieuw) aangesteld wordt. Bisschop Frederik draagt 18 december 1405 de prior te Nes op om Aemilius, door het kapittel van het Duitse huis aldaar aan hem en aan de commandeur te Nes Henricus Sufridi van ‘Wolderichem’ gepresenteerd voor het pastoraat alhier, vacant door de resignatie van Hoytetus, in het bezit van de kerk te stellen indien daartegen binnen een door de prior te stellen termijn geen bezwaren zijn ingebracht.³²

z.j.e.d.

Syoucka

Wanneer in 1481 de benoeming van een nieuwe pastoor, in dit geval geen ordebroeder, aan de orde is wordt er op gewezen dat ook een eerdere pastoor, Syoucka, geen ordepriester was.³³ Wanneer deze hier stond is niet bekend.

1468 - †1480/1 **Reyner**

²⁷ ABU nr. 10, 15v; Muller, *Regesten* nr. 1739.

²⁸ ARDOU nr. 2258, 3 augustus, zonder jaar (vgl. noot 22).

²⁹ ABU nr. 9, 95; Muller, *Regesten* nr. 1187 (de naam van de geresignde niet in het regest).

³⁰ Vandaar de datering 1396, 1400 of 1404 bij Mol, *Friese huizen*, 320, bij Hoytetus Wibrandi.

³¹ ARDOU nr. 2291; de Geer, *Archieven*, II nr. 526; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309; vgl. Mol, *Friese huizen*, 76-77.

³² ABU nr. 9, 95; Muller, *Regesten* nr. 1763 (de naam van Hoytetus niet in het regest).

³³ ARDOU nr. 2287; Mol, *Friese huizen*, 79 en 279-280, Bijlage I nr. 18.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 23 juli 1468; blijkens zijn zegel was hij ordepriester.³⁴ Op 4 september 1472 schrijft de landcommandeur aan de commandeur en verdere broeders te Nes ontstemd te zijn over de lastertaal verspreid door Reyner, pastoor alhier, volgens wie Hendrik, commandeur te Nes, met simonie in de Duitse orde zou zijn gekomen. Reyner zou zelf ‘puer symonyete’ zijn en zou met recht geen lid van de orde mogen zijn noch een kerk aan de orde toebehorende mogen bezitten. Hij moet gecorrigeerd worden.³⁵ Hendrik wordt overigens zelf later pastoor alhier. Reyner bleef zijn functie echter behouden tot zijn overlijden.³⁶

1481

Ludolf Ydsenz.

Op 14 februari 1481 verzoeken Douwe Tyepkesz. (Oenama), hoofdeling alhier, en de gemene kerspelliëden aan de landcommandeur om Ludolf, pastoor te Goïngarijp*, nu de ordepriester Reyner is overleden, als hun pastoor te mogen hebben hoewel deze geen ordepriester is waarbij zij wijzen op het precedent van Syoucka. Uit de broeders van Nes hebben zij geen geschikte kandidaat kunnen vinden.³⁷ Hun verzoek is ingewilligd want op 19 april 1481 verklaart Ludolf Ydsenz., pastoor alhier en geen ordebroeder, hier pastoor te zijn geworden op verzoek van de hoofdeling Douwe Tyepkesz. en de gemene kerspelliëden en belooft hij de orde en het Duitse huis te Nes op generlei wijze te zullen korten in hun rechten.³⁸ Hij is hier slechts korte tijd in functie geweest.

1481 - 1485

Henricus Garbrandi

van Akkrum, commandeur van Nes sedert 1471³⁹ wordt 31 augustus 1481 door de landcommandeur als commandeur afgezet wegens wanbeleid.⁴⁰ De volgende dag wordt hem bij goed gedrag een jaargeld toegezegd waarop echter gekort zal worden als hij pastoor alhier wordt.⁴¹ Mol veronderstelt dat hij bij zijn aantreden in 1481 als commandeur geen ordebroeder was omdat hij er in 1482 van wordt beschuldigd door simonie in de orde te zijn gekomen; hij zal voordien regulier priester in de omgeving van Nes zijn geweest.⁴² Hij werd inderdaad kort nadien pastoor alhier en komt als zodanig voor het eerst voor op 31 december 1481.⁴³ Met andere priesters van het huis te Nes en de prior van Schoten klaagt hij 3 september 1485 over zijn opvolger als commandeur.⁴⁴

1487

Meynardus Martini

komt 26 februari 1487 als pastoor alhier voor.⁴⁵ Hij zou dezelfde kunnen zijn als Meynert/Meynardus, in 1487 en 1491 commandeur te Nes.⁴⁶

³⁴ Arch. Klooster Aalsum nr. 66 reg. 45; Tresoar, Zegelfoto nr. 779; vgl. Zegelfoto's nrs. 795 (1471), 1000 (1473), 835 (1479) en 1037 (1479).

³⁵ ARDOU nr. 2260; Mol, *Friese huizen*, 124-125 en 270-271, Bijlage I nr. 13.

³⁶ ARDOU nr. 2287; Mol, *Friese huizen*, 79 en 279-280, Bijlage I nr. 18.

³⁷ ARDOU nr. 2287; Mol, *Friese huizen*, 79 en 279-280, Bijlage I.

³⁸ ARDOU nr. 2288, 4-5.

³⁹ Mol, *Friese huizen*, 318. Hij treedt 28 oktober 1468 op als notarius voor het klooster Aalsum, Arch. Klooster Aalsum nr. 2 reg. 49. Waar hij toen stond is onbekend.

⁴⁰ Mol, *Friese huizen*, 134-137.

⁴¹ ARDOU nr. 2261; Mol, *Friese huizen*, 283, Bijlage I nr. 21.

⁴² Mol, *Friese huizen*, 124-125 en 364 n. 53.

⁴³ Arch. Haskerconvent nr. 19 reg. 36; zegelrandschrift S [HENRICI GAR]RADI, Tresoar, Zegelfoto nr. 1002; het randschrift aangevuld naar Zegelfoto nr. 970 (1482).

⁴⁴ ARDOU nr. 2250; Mol, *Friese huizen*, 138 en 285-286, Bijlage I nr. 23.

⁴⁵ Arch. Haskerconvent nr. 2 reg. 33; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 971 (op het zegel is Barbara afgebeeld).

- 1489 **N.N.**
De parochianen proberen in 1489 blijkbaar eigenmachtig alhier een pastoor te benoemen en gaan daartoe ook over. De proost van Oudmunster gelast daarop 12 december 1489 zijn commissarius Beno, pastoor te Wirdum*, daartegen op te treden en ervoor te zorgen dat de parochianen als pastoor één van de broeders van Nes kiezen.⁴⁷
- 1496 (- 1502?) **Johannes (M)ar....**
komt 4 juli 1496 als pastoor alhier voor.⁴⁸ Hij is wellicht dezelfde als Johan van der Meer, in 1503/4 commandeur van Nes geworden maar vóór 1505 overleden.⁴⁹ Hij kan dan dezelfde zijn als heer Johannes die alhier 17 maart 1502 een mandaat aftekent.⁵⁰
- 1505 - † 1508 **Johannes Verzee**
Johannes komt als pastoor alhier voor 25 oktober 1505⁵¹ en 3 november 1505.⁵² Hij overleed of deed afstand vóór 6 december 1508 en wordt dan Johannes Verzee genoemd en was ordepriester.⁵³
- 1508/9 - 1512 **Cornelius van Delft**
wordt 6 december 1508 door de landcommandeur bij vacature van de commandeur van Nes als opvolger van de voorgaande als pastoor alhier gepresenteerd.⁵⁴ Hij wordt 2 maart 1509 geïnstitueerd waarbij aangetekend is dat hij ordepriester is en werd gepresenteerd (aan de commandeur) door de *burones* (buren).⁵⁵ Op 5 februari 1512 wordt een mandement uitgebracht tegen Cornelis, pastoor alhier, die zijn kerk zonder kennisgeving heeft verlaten.⁵⁶ In een onbekend jaar is hij pastoor te Vries en klaagt hij bij de landcommandeur over de commandeur van het Duitse huis te Bunne⁵⁷ waaraan de kerk te Vries toebehoorde.
Blijkbaar waren er weer problemen met de lokale bevolking. Dat leidde ertoe dat de commandeur te Nes op 15 januari 1512 het patronaatsrecht van de kerk overdroeg aan de landcommandeur die daarmee zijn greep op het huis te Nes verstevigde.⁵⁸
- 1514 - 1520 **Mr. Galienus Galcko**
seculier priester en alhier pastoor geworden, belooft 7 januari 1514 geen afstand te doen van de kerk alhier zonder toestemming van de landcommandeur die hem gepresenteerd heeft.⁵⁹ De institutie na presentatie door de landcommandeur vond 6 maart 1514 plaats.⁶⁰ In 1515 maakte hij deel uit van een Fries gezantschap naar

⁴⁶ Mol, Friese huizen, 318 (met een interregnum door Ema, Mol, *Friese huizen*, 138).

⁴⁷ ARDOU nr. 2288, 5v-6v; Mol, *Friese huizen*, 79 en 354 n. 60.

⁴⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 16 reg. 116; vgl. het nog leesbare deel van het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 852.

⁴⁹ Mol, Friese huizen, 318, 320.

⁵⁰ HCL, Charters niet in Singels, lade 11, ch. O d.

⁵¹ ARDOU nr. 2270.

⁵² ARDOU nr. 2257; Mol, *Friese huizen*, 300, Bijlage I nr. 32.

⁵³ ARDOU nr. 2288, 6.

⁵⁴ ARDOU nr. 2288, 6.

⁵⁵ ARDOU nr. 2288, 7 (akte van institutie; daar geen sprake van de *burones*) jo. Oudmunster nr. 303, 59 (korte

⁵⁶ ARDOU nr. 2293; v gl. Mol, *Friese huizen*, 143.

⁵⁷ ARDOU nr. 22, gedateerd op 1520/1527 maar dat kan gezien de overige gegevens over de pastoors te Vries niet juist zijn.

⁵⁸ ARDOU nr. 2288, 7-7v; Mol, *Friese huizen*, 143 en 308-309, Bijlage I nr. 35.

⁵⁹ ARDOU nr. 2288, 8.

⁶⁰ Oudmunster nr. 30-3, 69v.

hertog Karel van Gelre.⁶¹ Hij was de belangrijkste adviseur en raadgever van Jancko Douwama (de jongere)⁶² en was volgens de commandeur van Nes in een brief van 7 december 1520 de kwade genius achter een complot om een seculier geestelijke, een Fries, in zijn plaats te krijgen.⁶³ Douwama die een tijdlang de hertog van Gelre had gesteund in diens streven landsheer van Friesland te worden ging in de loop van 1520 over naar de Bourgondiërs.⁶⁴ De Geldersen twijfelden blijkbaar ook aan de trouw van Galienus aan hun zaak. Douwama verhaalt hoe de Gelderse stadhouder, Christopher graaf van Meurs hem in 1520 op – volgens Douwama valse – aantijgingen naar Sneek ontbood nadat hij hem reeds eerder een keer gevangen had genomen⁶⁵ en de beul uit Groningen had laten overkomen.⁶⁶ Galienus kon toen slechts vertrekken nadat hij had beloofd zich drie jaren lang in het klooster te Smalle Ee te zullen terugtrekken. Galienus gaf geen gevolg aan de last te verschijnen maar vluchtte naar het klooster te Selwerd. Aan de stad Groningen vroeg hij een vrijgeleide; de stad was bereid hem dit te geven met uitzondering van één voor de Geldersen. Te Selwerd voelde hij zich niet veilig waarop hij naar het klooster Thedinge (Ofr.) vluchtte (hij gaat dus steeds naar een benedictijner klooster!). Ulrich van Esens, heer van Oldersum, gehuwd met een zuster van de abt van Thedinge, beval Galienus aan bij de graaf van Oostfriesland die hem een pastorie gaf in de omgeving van de Griete (Greetsyl) totdat hij veilig naar Friesland zou kunnen terugkeren. Douwama bezocht hem daar in november 1522 vanuit de Knokke waar zijn schip lag.⁶⁷ Waar hij in Oostfriesland pastoor is geweest is onbekend.⁶⁸ Op 20 november 1502 wordt door hertog George van Saksen aan de stadhouder in Friesland geschreven dat inzake de pretentiën tussen Galienus Galke (wiens hoedanigheid verder niet wordt aangegeven; hij wordt niet als geestelijke aangeduid) en ettelijke van de onderdanen (in Friesland) van de hertog na het horen van beide partijen een voor Galienus ongunstig oordeel is geveld.⁶⁹ Waarover de zaak ging blijkt verder niet.

Wanneer Galienus naar hier is teruggekeerd is niet bekend en evenmin hoe na zijn vertrek het pastoraat is vervuld. In ieder geval heeft Galienus de pastorie hier wel weer gekregen want de in 1526 aangetreden nieuwe commandeur te Nes beijverde zich Galienus uit de pastorie gezet te krijgen. Deze eiste voor zijn resignatie echter een bedrag van 100 goudgl. De commandeur schreef 12 november 1528 (?) aan de landcommandeur met de suggestie dat deze drie of vier invloedrijke verwanten aanschrijft hun invloed bij Schenck van Toutenburg, stadhouder van Friesland, aan te wenden. Hun bemiddeling is nodig om met succes een beroep op de stadhouder te doen de ‘dronkeman die nu in Oldeboorn de kerk bedient’ ergens anders van een ambt te voorzien.⁷⁰ Het resultaat is in ieder geval geweest dat Galienus pastoor te Warga* werd.

⁶¹ WvTh V, 166.

⁶² Mol, *Friese huizen*, 207-208.

⁶³ ARDOU nr. 29; Mol, *Friese huizen*, 376 n. 23.

⁶⁴ Mol, *Friese huizen*, 208.

⁶⁵ Jancko Douwama, *Geschriften*, 291-299. Vgl. Kist en Wind, *Een man van eer*, 104-108.

⁶⁶ Jancko Douwama, *Geschriften*, 293. De beul te Groningen werd door de Geldersen op 18 december 1520 vandaar naar Sneek gezonden toen Mr. Galcko daar gevangen zat, RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 1331, 41.

⁶⁷ Jancko Douwama, *Geschriften*, 388-390.

⁶⁸ Reershemius noemt hem niet. H. van Lengen, *Ostfriesische Landschaft te Aurich* deelde 7 mei 2002 dat Galienus in Oostfriesse bronnen niet bekend is.

⁶⁹ HStA Dresden, Copial nr. 108, 131 (Regesten Stukken Dresden nr. 187).

⁷⁰ ARDOU nr. 29; Mol, *Friese huizen*, 208-209. Het stuk heeft als dagtekening 12 november 1528 maar het is de vraag of het jaartal juist is omdat reeds in april 1528 Mentke te Oldeboorn pastoor is.

In zijn vermoedelijk in juli 1528 geschreven ‘Instructie an sijn wijff’ wijst de dan reeds sedert 1523 te Vilvoorde gevangen zittende Jancko Douwama († 1533) hem en Mr. Renick (zie Akmarijp*) aan voogden over zijn kinderen.⁷¹

Galienus Galco werd in 1502 als student te Wittenberg ingeschreven⁷² en 10 juli 1502 te Keulen.⁷³ Zijlstra vermeldt dat hij in 1505 met pauselijke toestemming buiten de voorgeschreven termijnen tot diaken werd gewijd.⁷⁴ De diakenwijding van Galienus Galco vond echter te Utrecht plaats 4 april 1506,⁷⁵ de priesterwijding aldaar (dan Galienus Feddonis genoemd) 11 april 1506.⁷⁶ Hij is dus niet dezelfde als Gello Galconis, van Lemmer, zoals verondersteld.⁷⁷

Mr. Galienus Feddonis werd in 1509 pastoor te Oldelamer*.

De mededeling dat Galienus een onwettige zoon was van heer Galo van Elahuizen (die overigens onbekend is) en ten tijde van Jancko Douwama's grootvader (de in 1489 overleden Tiepcke Oenama) pastoor te Oldeboorn werd⁷⁸ mist elke grond.

1528 - 1542

Mentke Aedgersz.

wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 5 april 1528⁷⁹ en vervolgens 26⁸⁰ en 30 juni 1528.⁸¹ Hij was geen ordepriester. Buiten de commandeur om had hij het Hof toestemming gevraagd en gekregen de bestaande pastorie af te breken, de steen te verkopen en van de opbrengst een nieuwe pastorie te bouwen. De commandeur beklagde zich daarover op 26 februari 1529.⁸² Hij had een ‘huysfrouwe’ Jetz Annesdr. die in 1542/3 gevangen werd genomen en nadien uit Oldeboorn werd verbannen.⁸³ Hijzelf wordt als pastoor hier voor het laatst genoemd 13 december 1542.⁸⁴ In 1530 was hij deken van Bornferd.⁸⁵

1543 - 1554

Johannes Erler, Alarpie

Johannes komt als pastoor alhier voor in 1543 waarbij blijkt dat hij van zijn inkomsten een kapelaan en een koster moet onderhouden.⁸⁶ Johannes Erler wordt 15 oktober 1544 als pastoor genoemd.⁸⁷ In 1554 is de pastorie vacant door het overlijden van Johannes Alarpie.⁸⁸

Hij was priesterbroeder van Nes en in 1539 pastoor te Rottum* welks kerk eveneens aan het Duitse huis te Nes toebehoorde.

(1554

Karolus)

⁷¹ Kist en Wind, *Een man van eer*, 161; voor de datering: *ibid.*, 26.

⁷² Zijlstra nr. 2826.

⁷³ Zijlstra nr. 5612.

⁷⁴ Zijlstra nr. 5612; voor deze mededeling geen bronvermelding.

⁷⁵ Dom nr. 2544, 61v (*de Frisia*).

⁷⁶ AAU 23, 1896, 399 (zonder plaats van herkomst).

⁷⁷ Zijlstra nr. 5612. Deze werd 16 februari 1510 tot subdiaken, 9 maart 1510 tot diaken en 30 maart 1510 tot priester gewijd: Dom nr. 2544, 22v, 78; AAU 23, 1896, 434.

⁷⁸ Bartstra, *Heer Jancko Douwama*, 6.

⁷⁹ Tresoar, Hs. Doys II, 142.

⁸⁰ Hof nr. 16480, 203.

⁸¹ Hof nr. 16687, 127.

⁸² ARDOU nr. 29; Mol, *Friese huizen*, 209.

⁸³ RR nr. 11, 41v.

⁸⁴ Hof nr. 16800, 60.

⁸⁵ Van Burmania, 30.

⁸⁶ BB II, 27.

⁸⁷ ARDOU nrs. 2274 en 29.

⁸⁸ *Protocol Cleuting*, 43.

Op 6 maart 1554 verklaart notaris Nicolaas Cleuting dat hij zich op verzoek van de volmacht van de parochianen van Oldeboorn met getuigen heeft begeven naar de commandeur van Nes aan wien zij presenteren als door de meerderheid der gemeente gekozen pastoor Karolus, priester van de Duitse orde en nu residerende te Rottum*. Zij verzoeken de commandeur een brief van nominatie waarop deze geen antwoord geeft maar Karolus ‘met hietsinnigen moede bevolen, aldus seggende, ick bevele u, bij de gehoersaemheyt, dien ghij Godt ende de ordene gedaen hebt, dat ghij terestont van hier nae u kercke vertreckt’.⁸⁹ Aldus belette de commandeur hem hier pastoor te worden.

Blijkbaar is hier toen gekomen

- 1554 **Johannes van der Elborch**
in 1554 als pastoor alhier genoemd.⁹⁰ Hij zal ordebroeder zijn geweest maar is verder niet bekend.
- 1558 **Johannes Tijelens/Thielens**
wordt in 1558 als pastoor alhier genoemd.⁹¹ Hij behoorde tot de orde en is van 1544 tot 1553 bekend als pastoor te Irnsum*.
- ca 1571/2 **N.N.**
In een biografie van Caspar de Robles wordt verhaald dat Hartman van Gauma en zijn bende de – niet met name vermelde – pastoor alhier in handen kregen en te Sneek gevangen zette. De pastoor stelde echter de belangen van verschillende Menisten die in Leeuwarden gevangen waren geweest te hebben voorgestaan en werd daarop terstond uit de kerker ontslagen.⁹² De bendes van Hartman en Watse Gauma waren in de winter van 1571/2 in Friesland actief.⁹³
- 1575 **N.N.**
wordt 6 juli 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹⁴ Mogelijk is hij dezelfde als
- 1578 - 1580 **Claes/Nicolaus**
Claes komt als pastoor alhier voor in 1578.⁹⁵ Nicolaus, priester van het convent te Nes en pastoor alhier, week in 1580 uit en overleed in 1581 maar van het overlijdensjaar is de schrijver van de Conscriptio niet zeker.⁹⁶

Vicarie

In 1487 is sprake van het jongerschap alhier.⁹⁷ Het patrocinium is niet bekend.

- 1530 **Sweytzie**
komt als vicarius alhier voor 22 januari 1530.⁹⁸ Misschien is hij dezelfde als

⁸⁹ *Protocol Cleuting*, 43.

⁹⁰ Van Burmania, 30.

⁹¹ Van Burmania, 30.

⁹² Carolus, *Caspar â Robles*, 139.

⁹³ Woltjer, 214. Reitsma, *Honderd jaren*, 62 n. 1 dateert ‘denkelijk najaar 1574’.

⁹⁴ St. Jan nr. 1168.

⁹⁵ PI, 274.

⁹⁶ CE, 371.

⁹⁷ Arch. Haskerconvent nr. 2 reg. 33.

⁹⁸ Tresoar, Hs. Doys II, 142.

- 1533 - 1534 **Suffridus**
komt als vicarius alhier voor 10 oktober 1533⁹⁹ en 3¹⁰⁰ en 4 mei 1534.¹⁰¹
- 1543 **vacant**¹⁰²
- 1549 **Luytien van Hasselt**
resigneerde op 27 mei 1549 als vicarius alhier.¹⁰³
- 1549 - 1567(71?) **Cornelis Wybesz.**
Onlangs priester geworden, ontvangt 7 december 1549 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier;¹⁰⁴ hij was benoemd als pastoor te Terband* maar is daar niet gekomen. Als vicarius komt hij nog voor 9 oktober 1567.¹⁰⁵ Van 1573 tot 1579 is hij bekend als vicarius te Huizum*; mogelijk kwam hij daar in 1571.
- 1572 **N.N.**
wordt 20 maart 1572 als vicarius alhier geïnstitueerd.¹⁰⁶
- 1574 **N.N.**
wordt 15 november 1574 als vicarius alhier geïnstitueerd.¹⁰⁷

Kruisprebende/Quirijnsvrijleen

De Kruisprebende bestond reeds 1519/20.¹⁰⁸ In 1612 wordt een uitspraak genoemd van Tjaard van Burmania, raadsheer in het Hof van Friesland, d.d. 18 maart 1539 tussen Rempt Douma en Eebe Djourres; inhoudelijke mededelingen worden verder niet gedaan. Het stuk wordt genoemd in een uitspraak over een geschil over het Kruis- of Douwamaleen alhier.¹⁰⁹ De uitspraak wordt ook door Doys vermeld: in het geschil tussen Rempt Douwama met zijn adherenten tegen Eba Diora wordt uitgesproken dat Rempt c.s. collatoren zullen zijn als het leen vaceert.¹¹⁰ In 1543 wordt meegedeeld dat het patronaatsrecht van de prebende alhier berust bij de erfgenamen van Jancko Douwama.¹¹¹ In 1546 worden deze echter gesommeerd de door de koning benoemde prebendaat in de Douwamaprebende niet te hinderen.¹¹² Op 6 oktober 1608 procederen Tetman Feckes, secretaris van Stavoren, mede namens Eke Feckes en Meine Claesz. te Oldeboorn namens diens vrouw, tegen Syds van Botnia namens zijn vrouw en als vader van Syds van Botnia.¹¹³ Bijzonderheden blijken dan niet maar gezien latere vermeldingen moet het om de prebende alhier gaan.¹¹⁴ In 1612 wordt over het leen

⁹⁹ ARDOU nr. 2284.

¹⁰⁰ ARDOU nr. 2663.

¹⁰¹ ARDOU nr. 2284.

¹⁰² BB II, 27.

¹⁰³ RR nr. 49, 2.

¹⁰⁴ RR nr. 49, 2.

¹⁰⁵ Hof nr. 16693, 345.

¹⁰⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁰⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁰⁸ Hof nr. 93, 10.

¹⁰⁹ Hof nr. 16486, 729-734, hier 730.

¹¹⁰ Tresoar, Hs. Doys II, 142.

¹¹¹ BB II, 28.

¹¹² Hof nr. 16689, 453.

¹¹³ Hof nr. 16708, 470.

¹¹⁴ hetgeen bevestigd wordt doordat in de uitspraak van 1612 (Hof nr. 16486, 729-734) gerefereerd wordt aan een tussenvonnis d.d. 27 oktober 1608 (in de index op uitspraken van het Hof in: Hof nr.

geprocedeerd tussen Tetman Feckes namens zijn zoon Frans, beneficiant van het Kruis- of Douwamavrijleen alhier, en Syts van Botnia, die optreedt namens zijn vrouw Tet Douma en die 27 oktober 1612 veroordeeld wordt tot betaling van 694 goudgl.; de zaak ging over de opbrengsten van het leen vanaf 1597.¹¹⁵ Op 27 oktober 1614 wordt in de procedure tussen Tetman Feckes, secretaris van Stavoren, namens zijn zoon Frans, ‘clercq ofte beneficiant’ van het Quirijnsvrijleen of beneficie alhier en Tet van Douma naar het vonnis uit 1612 verwezen.¹¹⁶ Het leen bestaat nog steeds als studieleen.¹¹⁷

1519/20 – 1539 **Refridus/Ryoerdt Nanckesz.**

Op 26 mei 1525 geeft Refridus aan hier nu 5 jaren de Kruisprebende te bezitten.¹¹⁸ Op 22 januari 1530 wordt een Siwert prebendaat alhier – met de pastoor en de vica-vicarius – genoemd¹¹⁹ maar de naam zal foutief zijn afgelezen; van Burmania noemt Ryoerdt dan als prebendaat.¹²⁰ Op 14 maart 1530 brengt Ryoerdt Nanckesz., priester alhier, een baar tot stand.¹²¹ Rieuwerdt, prebendaat alhier, wordt genoemd in een uitspraak d.d. 18 maart 1539 waarbij in het geschil tussen Rembt Douwama c.s. en Eba Diora wordt uitgesproken dat Rembt c.s. collatoren van het leen zullen zijn als het vacant wordt.¹²² Van 1543 tot 1562 is hij bekend als vicarius te Rauwerd*.

1546 **Suffridus Petersz.**

is door de koning voorzien met de Douwamaprebende alhier; het Hof gelast 7 september 1546 Rembt en Douwe Douwama op hem niet in het bezit daarvan te storen en de hem toekomende pachten en renten uit te keren.¹²³ Rembt en Douwe waren zoons van Jancko Douwama; diens erfgenamen staan in 1543 te boek als eigenaren van het jus patronatus van de prebende.¹²⁴ Waarom aan hun rechten werd voorbijgegaan is niet bekend.

De toen benoemde is waarschijnlijk de bekende schrijver Suffridus Petrus, geboren te Leeuwarden 1529 en overleden te Keulen 1597.¹²⁵ Hij was een zoon van Pieter Sjoerds te Leeuwarden.¹²⁶

Volgende prebendaten uit de tijd vóór de Reformatie zijn niet bekend.

1589 **N.N.**

16679; de sententieboeken uit deze periode ontbreken; reeds 15 juli 1606 was er een tussenvonnis: Hof nr. 16679).

¹¹⁵ Hof nr. 16486, 729-734, definitieve uitspraak 27 oktober 1612.

¹¹⁶ Hof nr. 16710, 121, 16 oktober 1612 (inkomsten van het leen vanaf 1597).

¹¹⁷ Kist, *Kruis- of Doumaleen*.

¹¹⁸ Hof i. 93, 10. Zijlstra nr. 7827 acht het mogelijk dat hij dezelfde is als Refridus Johannis, van Leeuwarden, als student ingeschreven te Rostock 17 juni 1508. Wij achten Refridus en Ryoerdt Nanckesz. echter dezelfde persoon.

¹¹⁹ Tresoar, Hs. Doys II, 142.

¹²⁰ Van Burmania, 30.

¹²¹ Hof nr. 16481, 883 d.d. 26 februari 1538.

¹²² Tresoar, Hs. Doys II, 142.

¹²³ Hof nr. 16689, 453.

¹²⁴ BB II, 28.

¹²⁵ Bergsma, ‘Suffridus Peters’, 119 n. 43 (en Ph. Breuker, *Út de smidte* 13 nr. 4 (1979), 17 met verkeerd jaartal en onjuiste conclusie).

¹²⁶ Oudere biografie: Ottema, *Suffridus Petrus*, 413-471. Volgens eigen mededeling van Suffridus in *De Frisiorum*, 202, werd hij in 1547 student te Keulen. Zijlstra noemt hem niet.

In 1612 wordt vermeld dat de laatste beneficiant in de slag bij Boxum stierf¹²⁷; deze vond plaats in 1589.

Overige

1503

Mgr. Johannes

‘in Borna’ wordt in augustus 1509 genoemd.¹²⁸

¹²⁷ Hof nr. 16486, 731.

¹²⁸ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 68.

OLDEHOLTPADE

Patroon: **Stephanus**¹

Bijzonderheden: In 1204 verleent bisschop Dirk van Are met toestemming van de pastoor te Steenwijk de bewoners van 'Holenpade' vergunning aldaar een kapel te stichten. De priester ervan zal het recht van doop, begraven, ziekenbezoek en huwelijkssluiting hebben. De bewoners zullen de seend te Steenwijk moeten blijven bezoeken, medewerken aan het onderhoud van het kerkhof aldaar en tot erkenning van het moederrecht van de kerk te Steenwijk jaarlijks aan de pastoor een recognitie betalen.² Het initiatief tot de kerkstichting ging dus uit van de inwoners. In 1500/1 en 1505 blijken kerkvoogden en burens de pastoor te presenteren.³ De financiële relatie met Steenwijk bleef blijkbaar lang bestaan maar op 17 juli 1545 sprak het Hof van Friesland de gemeente alhier vrij van de eis tot betaling van een bedrag aan deken en kapittel van de kerk te Steenwijk.⁴ In 1544 is hier voorts een Onze Lieve Vrouwenvicarie⁵ terwijl dan ook sprake is van een ten tijde van de dan reeds lang fungerende pastoor gesticht Anthoniusaltaar.⁶

Pastorie

1487 **Everardus de Heest**⁷

- † 1500/1 **Petrus**
Na diens overlijden⁸ werd

1500/1-† 1504/5 **Johannes Johannis**
na presentatie door kerkvoogden en burens tussen 16 mei 1500 en 5 juni 1501 Johannes Johannis als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹ Johannes overleed vóór 16 januari 1505¹⁰ waarna

1505 - 1553 **Mr. Cornelius Hesseling**
eveneens na presentatie door kerkvoogden en burens 16 januari 1505 als pastoor werd geïnstitueerd.¹¹ In 1544 is hij nog pastoor alhier.¹² Tijdens zijn pastoraat werd alhier een Anthoniusaltaar opgericht.¹³
Zijn oom Nicolaus Hesseling was licentiaat in de theologie, hoogleraar te Keulen, en later regent van het Andreacollege aldaar. Volgens een gedicht van Cornelius' naamgenoot en oomzegger, de licentiaat Cornelis Schulting was zijn oom 57 jaren

¹ Verhoeven, 93. Het patrocinium ook: HOA, Arch. Schoutambten Steenwijk, Steenwijkerwold en Scheerwolde nr. 98 reg. 1, 16 mei 1553.

² OBO I, nr. 85.

³ St. Marie nr. 1855, 9v resp. 14v.

⁴ Hof nr. 16689, 392.

⁵ BB II, 69.

⁶ BB II, 70.

⁷ GA, Arch. Groninger Kloosters nr. 166 reg. 667.

⁸ St. Marie nr. 1855, 9v.

⁹ St. Marie nr. 1855, 9v. Het is de vraag of hij dezelfde is als Johannes Johanni, van Bolsward, 9 juni 1493 te Leuven als student ingeschreven, Zijlstra nr. 8264.

¹⁰ St. Marie nr. 1855, 14v.

¹¹ St. Marie nr. 1855, 14v.

¹² BB II, 69, 70; ibid., 76 wordt hij Mr. Cornelis genoemd.

¹³ BB II, 70.

lang pastoor.¹⁴ Omdat hier in 1559 een andere pastoor is moet Cornelius Hesseling vóór 1505 elders pastoor zijn geweest. Hij stichtte 16 mei 1553 – dan priester alhier genoemd - de Kruisvicarie te Steenwijkerwold en werd daarvan de eerste vicarius.¹⁵ Of hij toen hier heeft geresigneerd blijkt niet maar is wel waarschijnlijk.

- 1559 **Jan Claesz.**¹⁶
Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige pastoor (1552-1555) te Nijeholtpade*
- 1568 - 1580 **Mr. Nicolaus Wolteri**
Nicolaus is in augustus 1568 pastoor alhier.¹⁷ Mr. Nicolaus Wolteri, pastoor alhier, week in 1580 uit.¹⁸

Onze Lieve Vrouwenvicarie

De vicarie bestond in ieder geval in 1537¹⁹ en komt in 1544 als Onze Lieve Vrouwenvicarie voor.²⁰ In 1568 is sprake van de (vrije) prebende alhier²¹ waarmee hetzelfde leen kan zijn bedoeld.

- 1537 - 1540 **Sibrant Gosses**
vicarius alhier komt voor 6 juni 1537²², 14 juli 1537²³ en 2 maart 1540;²⁴ in het laatste geval disputeert hij met de kerkvoogden over de levering van hout. In 1543 is hij belender van prebendeland te Sonnega,²⁵ maar zijn functie blijkt dan niet.
- †1568 **Andreas Martini**
priester, na wiens overlijden²⁶
- 1568 **Jacobus Vigeri**
uit Stellingwerf 4 maart 1568 op de titel van de vrije prebende alhier geëxamineerd werd ter toelating tot de wijdingen.²⁷ In augustus 1568 werd hij tot de prebende alhier gepresenteerd.²⁸

Anthoniusaltaar

Ten tijde van de pastoor Cornelius Hesseling werd hier een Anthoniusaltaar gesticht, dat in 1544 eigen goederen heeft.²⁹ Bedienaren ervan zijn niet bekend.

¹⁴ Hogeman, 'Een dorpspastoor', 114, 111.

¹⁵ HOA, Arch. Schoutambten Steenwijk, Steenwijkerwold en Scheerwolde nr. 98 reg. 1; vgl. Grijpink, 'Kerkelijk register' 1921, 172.

¹⁶ Van Burmania, 30v.

¹⁷ ABU nr. 535-3, 1v-2.

¹⁸ CE, 368.

¹⁹ Hof nr. 16688, 362.

²⁰ BB II, 70.

²¹ ABU nr. 535-3, 1v-2; nr. 550*, 145v.

²² Hof nr. 16688, 362.

²³ Hof nr. 16481, 699.

²⁴ Hof nr. 16689, 130.

²⁵ BB II, 53.

²⁶ ABU nr. 535-2, 1v-2.

²⁷ ABU nr. 550*, 145v.

²⁸ ABU nr. 535-3, 1v-2.

²⁹ BB II, 70.

OLDEHOLTWOLDE

Patroon: **Mauritius**¹

Bijzonderheden: in 1508 geschiedde de presentatie van de pastorie door de landsheer² (krachtens door deze geïsurpeerde rechten). Een overzicht uit het begin van de 16^e eeuw geeft echter de kerkvoogden en burens als collatoren aan;³ dat zal ook de oorspronkelijke situatie zijn geweest. Naast de pastorie was hier een Anthoniusvicarie. De vicarie bestond reeds vóór 1532.⁴

Pastorie

- † 1454 **Theodoricus de Schapingen**
Op 25 mei 1454 spreekt bisschop Rudolf van Diepholt de excommunicatie uit over Pier Dodens, stelling te Oldeholtwolde, wegens de doodslag op Theodoricus de Schapingen, pastoor te Holtwolde, belegt de plaatsen waar hij zal vertoeven met het interdict en stelt hem op straffe van 1000 mark zilver, een termijn van 30 dagen om zich met de kerk te verzoenen.⁵
- 1508 - 1513 **Albertus Henrici**
Na presentatie door de landsheer wordt Albertus Henrici 20 maart 1508 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁶ Hij is hier nog in functie 13 juli 1513.⁷
- 1516/7 – 1533 **Johannes Petri**
Op 1 juni 1525 verklaart Johannes Petri hier nu 8 jaren pastoor te zijn.⁸ Als zodanig wordt hij nog genoemd 28 januari 1533.⁹ Ook hij kwam door geweld om het leven. Op 15 juli 1539 vragen de pastoor en de vicarius te Oldetrijne als executeurs testamentair van wijlen heer Jan Pieters, wiens functie en standplaats niet worden vermeld en aan wie een nederslag is begaan, uitvoering van een baar, op 12 december 1536 door de grietman van Weststellingwerf gemaakt, over een boete van 112 goudgl., te betalen door Inne Wybes en zijn borgen.¹⁰ In 1546/7 is sprake van een compositie met Yne Wybes in verband met een door deze begane doodslag op Johannes, pastoor alhier.¹¹

¹ Verhoeven, 93.

² St. Marie nr. 1855, 16.

³ AAU 42 (1916), 349.

⁴ St. Marie nr. 1855, 50v.

⁵ Muller, *Regesten* nr. 3651.

⁶ St. Marie nr. 1855, 16.

⁷ St. Marie nr. 1855, 23v.

⁸ Hof nr. 93, 15. Uit Weststellingwerf waren twee naamgenoten als priester bekend: de eerste, afkomstig van Blesdijke, werd 2 juni 1509 tot priester gewijd (24 februari 1509 subdiaken, 7 april 1509 diaken) (AAU 23, 1896, 427; Dom nr. 2544, 19, 75), de tweede, uit Oldespanga 5 juni 1512 tot priester (20 september 1511 subdiaken, 10 april 1512 diaken) (AAU 23, 1896, 456; Dom nr. 2544 pp. 28v, 87v. Een Johannes Petri, uit Steenwijk, wordt 19 mei 1506 te Leuven en 28 september 1509 te Keulen als student ingeschreven, Zijlstra nrs 8682, 11866.

⁹ Hof nr. 16687, 548.

¹⁰ Hof nr. 16481, 281.

¹¹ RR nr 14, 21v. De eerste helft was per Jacobi 1546 reeds betaald; nu wordt geboekt de ontvangst van de tweede termijn (de helft van 35 goudgl.) per 31 maart 1547. Merkwaardig is dat pas 10 jaren na de uitspraak door de grietman van Weststellingwerf de zaak op hoger niveau werd afgedaan. Eerdere rentmeestersrekeningen vermelden over deze zaak niets.

In 1544 wordt onder de vicarieopbrengsten een rente uit het goed van Arentgen Heer Joannis genoemd.¹²

- 1539 - 1540 **Henricus Petri**
pastoor alhier, ontvangt 6 maart 1539 *licentia testandi*.¹³ In 1540 wordt Henrick, pastoor te Holtwolde genoemd.¹⁴
- 1553 **Jacob Rotgers**
komt 16 mei 1553 als pastoor alhier voor.¹⁵ In 1542 is hij vicarius te Oldeouwer*.
- 1554 **Jacob Johansz.**
komt 27 februari 1554 als pastoor alhier voor.¹⁶
- 1557/8 – 1558 **Nicolaus Jansz.**
Claes, pastoor alhier, wordt genoemd 1557/8.¹⁷ Op 30 juni 1558 gelast het Hof Nicolaus Jansz., pastoor alhier, zijn concubine Petrick, geprofeste zuster van het klooster Aalsum, weg te zenden.¹⁸
- 1563 **Johannes Alberti**
wordt in 1563 als pastoor alhier genoemd.¹⁹ Johannes Alberti, uit Stellingwerf, werd 3 november 1550 te Keulen als student ingeschreven.²⁰
- Mededelingen dat Petrus Hotzenus, pastoor te Oldeholtwolde, kort vóór 1566 de wijk nam naar Oostfriesland en daar in 1566 predikant werd te Westerhusen²¹ berusten op een verkeerde interpretatie van Oudwoude*.

Anthoniushvicarie

Deze vicarie bestond reeds vóór 1532.²² In 1532 berust de collatie bij pastoor, kerkvoogden, stelling en parochianen,²³ in 1554 bij pastoor, kerkvoogden en richter.²⁴ In 1562/3 is sprake van de verening van het officie op het Anthoniusaltaar met de kerkfabriek voor de tijd van 6 jaren ten behoeve van het kerkonderhoud.²⁵ De toestemming van het Hof waarbij het de gemeente de vruchten van de Anthoniushvicarie voor 8 jaren toestaat ten behoeve van reparatie van de kerk is gedateerd 1 december

¹² BB II, 66.

¹³ ABU nr. 538-1, 177.

¹⁴ ARDOU nr. 2662, V.

¹⁵ HOA, Arch. Schoutambt Steenwijk, Steenwijkerwold en Scheerwolde nr. 98 reg. 1 (het regest noemt hem vicarius maar het stuk, juist op de plaats van de aanduiding van zijn functie verminkt, geeft vrijwel zeker 'pastor'.

¹⁶ ABU nr. 535, 219v-220.

¹⁷ RR nr. 21, 79.

¹⁸ Hof nr. 96, 254.

¹⁹ St. Marie nr. 1802, 21.

²⁰ Zijlstra nr. 5102.

²¹ Harkenroht, *Geschiedenissen*, I, 135-136: Petrus Hottenus te Westerhusen, misschien degene die te Oldeholtwolde had gediend; vervolgens Reershemius, 1558 Petrus Hotzenius, pastoor te Oldeholtwolde, 1566 hulppredikant te Westerhusen, † aldaar 1568; daarna Reitsma, *Honderd jaren*, 116, hierin gevolgd door Andreae in: 'Naamlijst', 18 die deze als pastoor alhier noemt als één van de twee priesters die niet in de bekende lijsten van ballingen voorkomen, en tenslotte Bergsma, *Gideonsbende*, 531.

²² St. Marie nr. 1855, 50v.

²³ St. Marie nr. 1855, 50v.

²⁴ ABU* nr. 535, 219v-220.

²⁵ St. Marie nr. 1807, rekening 1562/3, 2v.; ibid. nr. 1802, 91 zonder jaar (door Joosting, AAU 42 (1916) 322 noot gedateerd: 1563?).

1563; voorwaarde is dat de pastoor de dienst van de vicarie waarneemt.²⁶ Merkwaardig is echter dat in dezelfde maand sprake is van een nieuwe bezitter van dit leen.²⁷

- 1532 **Wilhelmus Johannis**
Na diens resignatie of overlijden²⁸ wordt
- 1532 **Petrus Johannis**
15 maart 1532 in de Anthoniusvicarie geïnstitueerd.²⁹
- 1551/2 **Andreas Gualteri**
In 1551/2 is sprake van de collatie van de Anthoniusvicarie te ‘Oldeholt’ en proclamatie daartoe van de priester Andreas Gualteri.³⁰
- †1554 **Gerdt Claesz.**
priester, overleed 2 februari 1554³¹ waarna
- 1554 **Rudolphus Rudolphi**
op 27 februari 1554 door pastoor, richter en kerkvoogden wordt toegestaan het leen (een patrocinium wordt dan niet genoemd maar het moet dit leen hebben betroffen), meestendeel gefundeerd door Heyne Mertens, te bedienen.³² Op 7 maart 1554 wordt hij op de titel van het officie in de kerk alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³³
- 1563 **Andreas Wolteri**
uit Stellingwerd wordt 16 december 1563 op de titel van de Anthoniusprebende of -vicarie geëxamineerd ter toelating tot de wijding.³⁴

Overige

- 1564/5 ? **Johannes Pier Franckezn.**
wiens functie en standplaats niet worden vermeld verkoopt 1564/5 land alhier.³⁵
Mogelijk stond hij hier.

²⁶ BB II, 66.

²⁷ ABU nr. 550*, 119 resp. nr. 550*bis.

²⁸ St. Marie nr. 1855, 50v.

²⁹ St. Marie nr. 1855, 50v.

³⁰ ABU nr. 544-4; vgl. Heeringa, *Rekeningen* II, 190 (= Oldeholtwolde).

³¹ ABU nr. 535, 219v-220.

³² ABU nr. 535, 219v-220.

³³ ABU nr. 550*, 48.

³⁴ ABU nr. 550*, 119 resp. nr. 550*bis.

³⁵ RR nr. 25, rekening 1564/5, 28v.

OLDEKAPLE zie OUDEGA (H.O.)

OLDELAMER

Patroon: **Leonardus**¹

Bijzonderheden: in 1165 verklaart bisschop Godfried van Rhenen dat hij op verzoek van de priester Egbertus aan de Friezen van Lammerbruke (gelegen bij Olde- en Nijelamer) een stuk land tussen 'Rutherikesdole' en 'Wibernessate' en tussen de 'Lenna antiqua' en Kuinre geschonken heeft met het recht daarop een kerk te stichten onder verplichting van betaling van een tijs voor de in cultuur gebrachte grond.² De lokalisatie van het ontginningsgebied van 1165 is volgens Mol nog steeds problematisch.³ Hij wijst op een nieuw en plausibel voorstel (Spanga en Scherpenzeel) gedaan door Middendorp.⁴ De tijsbetaling van Olde- en Nijelamer worden genoemd in rekeningen van de rentmeester van Vollenhove.⁵

De presentatie tot de pastorie geschiedde in 1509 door de landsheer⁶ (krachtens door deze geïsurpeerde rechten). Ook volgens een later overzicht berustte het collatierecht bij de landsheer.⁷

In 1485 is sprake van een *vicaria perpetua*.⁸ In 1483 komt voor de Nicolaaskapelanie alhier⁹ die dezelfde zal zijn als de in 1544 genoemde Nicolaasvicarie, ook voorkomende als Nicolaas- en Anthoniusvicarie.¹⁰ Dan is ook sprake van de Onze Lieve Vrouwenvicarie¹¹ die dezelfde moet zijn als de dan ook genoemde Leonardusvicarie¹² (hetzelfde patrocinium als dat van de kerk!) die reeds 1514/5 bestond.¹³ Tenslotte is er in 1544 sprake van een Anna-altaar met land en renten¹⁴, later als Annaprebende of -vicarie voorkomende.¹⁵

Pastorie

- †1509 **Joannes Brockhusen**
Na diens overlijden¹⁶ wordt

1509 **Mr. Galienus Feddonis**

¹ Verhoeven, 93. Het patrocinium komt ook in 1483 (Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 825, 308 [mededeling dr. H.J. Kok, Amsterdam]) en 1485 (Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 846, 249r [mededeling Deutsches Historisches Institut, Rome, d.d. 10 oktober 1989]) voor. Een stuk pastorieland heet in 1544 St. Nicolailand, BB II, 60.

² OBO I, 68; OSU i, NR. 444.

³ Mol, *Friese huizen*, 349 n. 124.

⁴ Middendorp, 'Klokkleppinge', 19-22.

⁵ Mol, *Friese huizen*, 349 n. 124, cit. Heeringa, *Rekeningen* III, 625, 719.

⁶ St. Marie nr. 1855, 18v.

⁷ AAU 42 (1916) 348-350.

⁸ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 846, 249r (mededeling Deutsches Historisches Institut, Rome, d.d. 10 oktober 1989).

⁹ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 825, 308 (mededeling dr. H.J. Kok, Amsterdam).

¹⁰ BB II, 60 (pastorieland, ten westen land van de Nicolaasvicarie), 62 (land van de Nicolaas- en Leonardusvicarie, ten oosten pastorieland).

¹¹ BB II, 60.

¹² BB II, 60 (pastorieland, ten oosten land van de Onze Lieve Vrouwenvicarie), 62 (land van de Leonardusvicarie, ten westen pastorieland).

¹³ Hof nr. 93, 2.

¹⁴ BB II, 93.

¹⁵ Hof nr. 85, 13v; BB II, 63.

¹⁶ St. Maarten nr. 1855, 18v.

na presentatie door de landsheer op 23 juni 1509 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ In 1544 wordt meegedeeld dat destijds heer Gaelcke een huis van de vicarie gebruikte omdat de weem verbrand was en het dorp geen nieuwe wilde bouwen.¹⁸ Galienus Galco werd in 1502 als student te Wittenberg ingeschreven¹⁹ en 10 juli 1502 te Keulen.²⁰ Zijlstra vermeldt dat hij in 1505 met pauselijke toestemming buiten de voorgeschreven termijnen tot diaken werd gewijd.²¹ De diakenwijding van Galienus Galco vond echter te Utrecht plaats 4 april 1506,²² de priesterwijding aldaar (dan Galienus Feddonis genoemd) 11 april 1506.²³ Hij is dus niet dezelfde als Gello Galconis, van Lemmer, zoals verondersteld.²⁴

- 1522 **Laurens**
wordt in 1522 als pastoor alhier genoemd ten tijde van de legering van ‘de hoop’ van de bisschop van Utrecht te Kuinre tijdens de stadhouder van Roggendorff (1517).²⁵ In 1544 heet hij voorganger van de in 1540 vertrokken pastoor mr. Lambert,²⁶ maar hij was niet diens onmiddellijke voorganger. Mogelijk is hij dezelfde als Laurens, die 1514/5 resigneerde als vicarius van de Leonardusvicarie alhier.²⁷
- 1531/2 **Jan ten Vuytloe**
pastoor alhier, van wie in 1531/2 wordt meegedeeld dat hij ‘betegen’ was met de Lutherse zaak.²⁸
Een mr. Johannes Utloe is in 1504 pastoor te Oldeberkoop*. Mr. Johannes ter Utloe is vóór 1522 vicarius van de Anthoniusvicarie te Diever, nadien vicarius van de Mariavicarie aldaar en komt later ongedateerd voor als pastoor te Borger (zie verder bij Oldeberkoop*).
- 1534 **Wernerus**
Op 11 maart 1534 wordt een commissie afgegeven voor de pastoors te Follega en Westermeer en Wernerus ‘in Alte kerner’,²⁹ wel een afschrijffout voor Oldelamer.
- 1540 **Mr. Lambert**
is hier pastoor in 1540 en vertrok in hetzelfde jaar.³⁰
Mogelijk is hij dezelfde als Lambertus Alberti, van Scherpenzeel, 22 september 1508 als student te Keulen ingeschreven.³¹ Mag. Lambertus Stellingwerf werd 28 februari 1512 tot subdiaken, 27 maart 1512 tot diaken en 10 april 1513 priester gewijd.³²

¹⁷ St. Marie nr. 1855, 18v.

¹⁸ BB II, 62.

¹⁹ Zijlstra nr. 2826.

²⁰ Zijlstra nr. 5612.

²¹ Zijlstra nr. 5612; voor deze mededeling geen bronvermelding.

²² Dom nr. 2544, 61v (*de Frisia*).

²³ AAU 23 (1896) 399 (zonder plaats van herkomst).

²⁴ Zijlstra nr. 5612. Deze werd 16 februari 1510 tot subdiaken, 9 maart 1510 tot diaken en 30 maart 1510 tot priester gewijd; Dom nr. 2544, 22v, 78; AAU 23 (1896) 434.

²⁵ Aud. nr. 1429/3, 116.

²⁶ BB II, 60 (dan overleden genoemd), 62.

²⁷ Hof nr. 93, 2.

²⁸ RR nr. 7, 60.

²⁹ ABU nr. 538-1, 63v.

³⁰ BB II, 60, 62.

³¹ Zijlstra nr. 5103.

³² Dom nr. 2544, 29v, 86v; AAU 23 (1896) 453.

- 1541 - †1549 **Pieter Lubbertsz.**
wordt hier als pastoor voor het eerst in 1541 genoemd³³ en overleed 23 oktober 1549.³⁴ Hij werd opgevolgd door
- 1550 - 1575 **Pieter Hendriksz.**
tot dan pastoor te Haskerhorne* die 26 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier ontving.³⁵ De rekening van de bisschoppelijke vicarius over 1551/2 spreken echter over de dan *jure devoluto* aan hem verleende pastorie alhier.³⁶ In 1563 is hij ca 46 à 47 jaren oud³⁷ (dus geboren ca 1516/7). Hij is hier nog pastoor 30 maart 1575³⁸ en komt vanaf 21 juni 1578 voor als pastoor te Leeuwarden-Hoek*.
- 1578 - 1580 **Andries Hansen**
komt 17 oktober 1578 als pastoor alhier voor³⁹; hij wijkt in 1580 uit.⁴⁰

Perpetua vicaria

Deze wordt in 1485 genoemd.⁴¹ Het leen zal hetzelfde zijn als één der na te noemen vicarieën maar welke is niet bekend.

- 1485 **Arnoldus Dreus (?)**
clericus van het bisdom Kamerijk en perpetuus vicarius van de perpetua vicarie alhier ontvangt 16 mei 1485 toestemming zich door een willekeurige bisschop aan de Curie te Rome te laten wijden.⁴²

Nicolaas- en Anthoniusvicarie

In 1483 is sprake van de Nicolaaskapelanie alhier.⁴³ Deze zal dezelfde zijn als de in 1544 genoemde Nicolaas- en Anthoniusvicarie.⁴⁴

- 1483 **Stueherus Brodini**
clericus van het bisdom Utrecht en rector of kapelaan van de Nicolaaskapelanie alhier ontvangt 10 juli 1483 toestemming zich door een willekeurige bisschop aan de Curie te Rome buiten de voorgeschreven termijnen te laten wijden.⁴⁵
Bedoeld is Stynke Broderi, die 21 december 1482 dispensatie wegens onwettige geboorte verkrijgt.⁴⁶ Vanaf 1513/4 tot 1525 is hij bekend als pastoor te Wyckel*; in 1511 is hij daar nog niet.

ca 1515/6-1544 Johan

³³ BB II, 60.

³⁴ RR nr. 49, 10.

³⁵ RR nr. 49, 10.

³⁶ ABU nr. 544-4, rekening 1551/2 (Heeringa, *Rekeningen* II, 190).

³⁷ Van Burmania, 30v.

³⁸ BB II, 61.

³⁹ BB II, 60.

⁴⁰ CE, 368.

⁴¹ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 846, 249r (vgl. noot 1).

⁴² Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 846, 249r (vgl. noot 1).

⁴³ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 825, 308 (vgl. noot 1)

⁴⁴ BB II, 62.

⁴⁵ Vat. Arch., Reg. Suppl., nr. 825, 308 (vgl. noot 1).

⁴⁶ RPG VI, nr. 5731, Vat. Arch., RA nr. 32, 227v.

is hier in 1544 reeds 28 jaren vicarius van deze vicarie.⁴⁷

Leonardus- en Onze Lieve Vrouwenvicarie

Deze vicarie bestond in ieder geval reeds 1514/5⁴⁸ en wordt in 1525 Leonardusvicarie genoemd.⁴⁹ In 1544 wordt het leen zowel Leonardus- als Onze Lieve Vrouwenvicarie genoemd.⁵⁰

- 1514/5 **Laurens**
resigneerde toen.⁵¹ Mogelijk werd hij toen pastoor alhier.
Laurentius Nicolai uit Stellingwerf werd 8 april 1508 tot diaken,⁵² Laurentius Nicolai van Oldelamer 22 april 1508 tot priester gewijd.⁵³ In 1543 betalen de erfgenamen van heer Laurens Claesz. roggerente aan de Leonardusvicarie.⁵⁴
- 1525 **Frerick**
geboren in het Sticht (Utrecht) geeft 20 mei 1525 aan hier nu 10 jaren in het bezit te zijn van de Leonardusvicarie na de resignatie van de voorgaande.⁵⁵

Annaprebende/vicarie

In 1544 is sprake van het Anna-altaar met eigen land en renten.⁵⁶ In 1561 komt de prebende of vicarie gesticht ter ere van God en Anna voor waarvan de collatie berust bij de pastoor en de kerk.⁵⁷ Op 1 oktober 1562 wordt toestemming verleend aan pastoor, kerkvoogden en de gemeente om gedurende 10 jaren de inkomsten van het officie ter ere van God en Anna te bestemmen tot opbouw of herstel van de kerk.⁵⁸ De door het Hof op 15 december 1562 verleende toestemming de opkomsten van de Annaprebende, te gering om er een priester van te onderhouden weshalve de bezitter steeds een clericus was, voor dat doel te bestemmen spreekt echter over een termijn van 9 jaren (verzocht was 14); de prebende is sedert de indiening van het verzoek drie weken vacant.⁵⁹ Een afschrift van deze toestemming geeft eveneens een termijn van 9 jaren aan.⁶⁰

- 1561 **Petrus Joannis**
(priester). Na diens resignatie of demissie⁶¹ wordt
- 1561 - †1562 **Martinus Guilhelmi**
op 27 februari 1561 na presentatie door de pastoor en de kerkvoogden in deze prebende geïnstitueerd.⁶² Hij was 23 februari 1561 op de titel van de Annavicarie geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken en uit Stellingwerf

⁴⁷ BB II, 62.

⁴⁸ Hof nr. 93, 2.

⁴⁹ Hof nr. 93, 2.

⁵⁰ BB II, 60, 62 (vgl. noot 12).

⁵¹ Hof nr. 93, 2.

⁵² ABU nr. 2544, 69v (datum van de wijding tot subdiaken niet gevonden).

⁵³ AAU 23 (1896), 416.

⁵⁴ BB II, 62.

⁵⁵ Hof nr. 93, 2.

⁵⁶ BB II, 63.

⁵⁷ St. Marie nr. 1802, 10.

⁵⁸ St. Marie nr. 1802, 19.

⁵⁹ Hof nr. 85, 13v.

⁶⁰ BB II, 63.

⁶¹ St. Marie nr. 1802, 10.

⁶² St. Marie nr. 1802, 10.

afkomstig.⁶³ Hij zal de clericus zijn die drie weken voor de indiening van bovengenoemd verzoek overleed waardoor de prebende vacant werd.⁶⁴

Vicarie

Onbekend is bij welke vicarie de na te noemen personen behoorden:

- 1558 **Andreas Wilhelmi**
uit Stellingwerf wordt 21 september 1558 op de titel van de vicarie alhier toegelaten tot alle wijdingen.⁶⁵ Vanaf 1559 is hij bekend als pastoor te Nijelamer*.
Mogelijk is hij Andreas Wilhelmi, uit Stellingwerf, 1557 te Leuven als student ingeschreven en 31 maart 1558 daar gepromoveerd.⁶⁶
- 1563 **Freedryck Pietersz.**
wordt dan als vicarius alhier vermeld.⁶⁷

⁶³ ABU nr. 550*, 103v.

⁶⁴ Hof nr. 85, 13v.

⁶⁵ ABU nr. 550*, 86.

⁶⁶ Zijlstra nr. 8769.

⁶⁷ Van Burmania, 30v.

OLDEOUWER

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de kerk is op een onbekend tijdstip verplaatst; het oude kerkhof is nog bekend.² Het patronaat van de kerk behoorde toe aan de johannieter commanderij Hospitaal te Sneek.³ Van enkele pastoors blijkt dat zij hiervan priesterbroeder waren. Er was hier een vicarie, in 1543 genoemd als belender van pastorieland; een opgave van het vicarieland ontbreekt echter terwijl het prebendeland onder dat van de patroon wordt opgegeven.⁴ In 1593 wordt door de kerk ook het vicariecorpus met het vicariehuis – met uitzondering van een kamer ter bewoning van de schoolmeester – verhuurd.⁵ In 1613 is nog sprake van prebendeland aldaar⁶, dat overeenkomt met de opgave uit 1543. In 1555 wordt een destijds door de kerkvoogden gestichte Maria Magdalenaprebende genoemd.⁷ Mogelijk is dit hetzelfde leen als de reeds in 1520 genoemde prebende.⁸ Voorts is er in 1556 sprake van een Johannesvicarie⁹, terwijl een Kruiskapel in 1559 wordt vermeld.¹⁰ Tenslotte was er een Annakapel in Scharhuizen, vermeld vanaf 1541,¹¹ ook wel voorkomende als Annaprebende of-vicarie (zo in 1558).¹² In 1549 is sprake van dezelfde persoon die geïnstitueerd wordt tot de prebende of vicarie in de kapel te Scharhuizen resp. tot het Maria-altaar alhier,¹³ waaruit geconcludeerd kan worden dat Maria eveneens patrones van dit leen was. Hetzelfde valt op te maken uit presentaties in 1552 tot de Onze Lieve Vrouwenkapel te Scharhuizen resp. de Annakerk of –kapel aldaar.¹⁴ Opvallend is dat onder de kerken in Westergo waarvan – volgens een taxenlijst uit ca 1482 – het institutierecht aan de abt van Lidlum toebehoort ‘Scaerwert opten Ouden Ouwer’ genoemd wordt.¹⁵ Instituties in 1549¹⁶ en volgende jaren geschieden echter door de proost-aartsdiaken van St. Jan. De plaats van de kapel die in de Scharren onder Oldeouwer moet hebben gestaan is onbekend.

Pastorie

1365 **Wibrandus**¹⁷

¹ Verhoeven, 93 noemt ten onrechte de in 1555 vermelde patrones van de Maria Magdalenaprebende (ABU nr. 535 pp. 265vo-266, 269-269vo) als kerkpatrones.

² Leeuwarder Courant, zaterdag 24 januari 1987.

³ Mol, ‘Johanniters’, 132.

⁴ BB II, 19-20.

⁵ Arch. Van Sminia nr. 1924 e, 8; ook 13, 1594; nadien niet meer vermeld.

⁶ Arch. van Sminia nr. 1924 e, 24-25.

⁷ ABU nr. 265v-266, 269-269v.

⁸ ABU nr. 231, 91.

⁹ ABU nr. 550*, 68.

¹⁰ ABU nr. 550*, 93v.

¹¹ ABU nr. 538-2, 60v.

¹² ABU nr. 535, 357-357v.

¹³ ABU nr. 535, 8 resp. 8v-9.

¹⁴ ABU nr. 535, 112v resp. 141-141v.

¹⁵ Muller, *Bronnen*, 366.

¹⁶ ABU nr. 535, 8.

¹⁷ Brom, *Bullarium* II, nr. 1695.

ca 1440	N.N. wordt hier dan als pastoor geïnstitueerd. ¹⁸
1441	N.N. wordt hier dan als pastoor geïnstitueerd. ¹⁹
1483	Nicolaus Jacobi ²⁰
1516/7 – 1525	Lambertus Elardi geeft 26 mei 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn. ²¹ Ten tijde van de Geldersen had hij land verkocht waartoe 26 januari 1527 hernieuwd consent wordt gegeven. ²²
z.j.	Jan van Doesburch In zijn tijd was er een vicarius Holtyut; deze had land van de pastorie, dat het door legaat had verkregen, geoccupeerd en verhuurd. ²³ In 1511 komt hij voor als pastoor te Oppenhuizen*; de kerk aldaar behoorde eveneens aan de johannieter commanderij te Sneek toe. Hij zal dus priesterbroeder van deze commanderij zijn geweest. Het lijkt er op dat hij is opgevolgd door
z.j.	Anna Siblesz. van wie in 1543 wordt meegedeeld dat hij heer Jan een kwart van de pastorierenten schuldig was en dat heer Jan de pastorielanden veel minder goed heeft kunnen verhuren dan heer Anna. ²⁴ In 1544 is hij pastoor te Akmarijp*, nog later te Grouw*. Hij zal dan geen johannieter zijn geweest.
1544 - 1546	Jan Petersz. pastoor, verklaart 1544 ‘een vreempt incomelinck (te) syn in uwer Grietenie’. ²⁵ Hij zal dezelfde zijn als Johannes, als pastoor alhier genoemd op 12 juli 1546. ²⁶ Van 1559 tot 1562 is Joannes Petri van Groningen bekend als pastoor te Hommerts*, ook een johannieter pastorie. Hij zal dus ook priesterbroeder van Hospitaal te Sneek zijn geweest.
1549	Petrus Henrici komt 6 september 1549 als pastoor alhier voor. ²⁷ Hij (of een naamgenoot) is vanaf 1550 bekend als pastoor te Haskerhorne*.
1558	Meynardus Tetardi is hier pastoor 28 februari 1558. ²⁸

¹⁸ St. Jan nr. 935, 19.

¹⁹ St. Jan nr. 935, 19; nr. 149-2, rekening 1441/2.

²⁰ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

²¹ Hof nr. 93, 8v.

²² RR nr. 57, 64v, 67.

²³ BB II, 20.

²⁴ BB II, 20. De Jong, *De Ouster Trijegaen*, 170, heeft een andere volgorde van de pastoors. Merkwaardig is de vermelding van de kerkvoogden in ‘Oustra dree dorpen’ die in 1525/6 3 pm. land verkopen (RR nr. 43).

²⁵ BB II, 19.

²⁶ Hof nr. 16689, 448.

²⁷ ABU nr. 535, 8v-9.

²⁸ ABU nr. 535, 357-357v.

- 1564 **Reyn Broerckesz.**
is hier pastoor in 1564.²⁹ In 1556 komt hij voor als pastoor te Smallebrugge*. Hij of een naamgenoot is 1559 –1561 (1562?) pastoor te Ballum*. Zonder functie en plaats komt hij in 1564 voor.³⁰ In 1578 wordt hij pastoor te Teroele* genoemd.
- 1575 **N.N.**
wordt 4 mei 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.³¹ Hij kan geweest zijn
- 1577 - 1580 **Johannes Roelefs**
als pastoor alhier genoemd 25 november 1577.³²

De vermeldingen van vicarie- en/of prebendebezitters zijn niet alle duidelijk tot een bepaald leen te brengen. Voorzover dat niet het geval is worden de vermeldingen afzonderlijk opgegeven.

Vicarie

- z.j. **Holtyut (?)**
was hier vicarius ten tijde van de pastoor Jan van Doesburch en usurpeerde land van de pastorie; hij en zijn opvolgers verhuurden dit,³³ zo nog
- 1542 **Jacob Rutgers**³⁴
die dus ook vicarius moet zijn geweest. De pastoor verzoekt in 1543 de grietman het land weer aan de pastorie te laten komen.³⁵ In 1553 is hij pastoor te Oldeholtwolde*.
- 1552 **Engelbertus Jacobi**
noemt zich 26 mei 1552 bij de presentatie van zijn opvolger in de na te noemen kapel te Scharhuizen (waartoe hij kort voordien zelf was gepresenteerd) vicarius alhier.³⁶ Hij moet dus inmiddels de vicarie alhier hebben verkregen. Mogelijk is hij dezelfde als Engle Jeip, in 1556 pastoor te Legemeer*.
- 1578 **N.N.**
In 1578 verkeert de vicarius – met de pastoor – in armoedige omstandigheden.³⁷ Mogelijk was hij de in deze tijd genoemde prebendaat Pieter Ockes (zie aldaar).

Johannesvicarie

- 1556 - 1557 **Judocus Judoci**
van Mirdum, wordt 16 september 1556 op de titel van de Johannesvicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken; bewijs van de opbrengsten van het leen brengt hij 11 maart 1557 is waarna hij wordt gewijd.³⁸

²⁹ Van Burmania, 34.

³⁰ Hof nr. 16693, 200.

³¹ St. Jan nr. 1168.

³² RA Sneek nr. 144, 343.

³³ BB II, 20.

³⁴ BB II, 20.

³⁵ BB II, 20.

³⁶ ABU nr. 535, 141-141v.

³⁷ PI, 277.

³⁸ ABU nr. 550*, 68.

Maria Magdalenaprebende

Deze prebende werd destijds door de kerkvoogden gesticht.³⁹

- †1555 **Jello Agoni**
priester, na wiens overlijden⁴⁰
- 1555 **Reynerus Theodorici**
4 maart 1555 tot deze prebende wordt gepresenteerd⁴¹ en op 12 april 1555
geïnstitueerd.⁴²

Prebende

- 1520 **Otto**
komt als prebendaat alhier voor 29 april 1520,⁴³ als gewezen prebendaat in april
1521.⁴⁴ Zonder functie alhier wordt hij 28 mei 1520 genoemd.⁴⁵
- 1525 **Georgius**
prebendaat te ‘Auwert’ waarmee wel (Olde)ouwer bedoeld zal zijn wordt 27 mei
1525 genoemd en is dan ziek.⁴⁶
- 1573 **N.N.**
wordt 7 april 1573 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁷
- 1575 - 1580 **Pieter Ockesz.**
Op 26 maart 1575 wordt het placet verleend aan Pieter Ockesz., clericus, als
prebendaat alhier na collatie door de bisschop van Leeuwarden.⁴⁸ Op 28 maart 1575
wordt N.N. als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴⁹ Als prebendaat wordt hij ook van
1577 tot 1580 genoemd.⁵⁰
Hij was een oomzegger van Fedde Ockesz., laatstelijk pastoor te Teroele*, evenals
Folckert Ockesz., clericus van het bisdom Leeuwarden (1572), en Meine, in 1561
prebendaat te Kimsward*, zoon van Ocko (Ockesz.) in de Legemeer.⁵¹
Wellicht is hij de vicarius alhier die in 1578 met de pastoor, beide naamloos, in 1578
voor een klein bedrag – wegens armoede – werden aangeslagen.⁵²

Kruiskapel

³⁹ ABU nr. 535, 265v-266.

⁴⁰ ABU nr. 535, 265v-266.

⁴¹ ABU nr. 535, 265v-266.

⁴² ABU nr. 535, 269-269v.

⁴³ ABU nr. 231, 91.

⁴⁴ ABU nr. 231, 93.

⁴⁵ ABU nr. 231, 79.

⁴⁶ Hof nr. 93, 11v.

⁴⁷ St. Jan nr. 1168.

⁴⁸ GPCV III, 1009 (cit. stuk in het bezit van Mr. W. Coulon; huidige verblijfplaats onbekend); een voorganger in de prebende wordt niet genoemd.

⁴⁹ St. Jan nr. 1168.

⁵⁰ Van Burmania, 31.

⁵¹ Walsweer, ‘Rouckema’s’, 42 en 96-97 noot 7.

⁵² PI, 277.

Deze kapel wordt alleen in 1559 genoemd.⁵³

- 1559 **Sybrandus Igonis**
van IJlst, wordt 17 september 1559 op de titel van de Kruiskapel alhier geëxamineerd om tot alle wijdingen te worden toegelaten.⁵⁴

Anna en Mariakapel te Scharhuizen

Onder de kerken in Westergo waarvan de institutie volgens een taxenlijst ca 1482 aan de abt van Lidlum toekomt wordt ook genoemd ‘Scaerwert opten Ouden Ouwer’.⁵⁵ Latere instituties geschieden echter door de proost-aartsdiaken van St. Jan (éénmaal, in 1552⁵⁶ geschiedt de presentatie aan die van Oudmunster!).

- 1541 **Jacobus Abs...oldi**
Op 15 december 1541 wordt voor hem afgegeven de akte van approbatie van de collatie *ad S. Annam* in de kerk te Oldeouwer.⁵⁷
- 1543 **Johannes Aegidius**
(priester). Na diens overlijden of resignatie⁵⁸ wordt
- 1543 **Sybo Hillonis**
12 mei 1543 *jure devoluto* voorzien met de vicarie in de Annakapel alhier.⁵⁹
- 1549 **Hetto Aggonis**
(priester). Na zijn overlijden⁶⁰ wordt
- 1549 - 1550 **Augustinus Petri/Aucke Piersz.**
op 4 september 1549 door de proost-aartsdiaken van St. Jan geïnstitueerd tot de *prebenda sive vicarie capelle in Scarhuysen*.⁶¹ Op 6 september 1549 verklaart de pastoor alhier de acolyth Augustus Petri in het bezit te hebben gesteld van het altaar van Maria in de kerk alhier⁶² waardoor blijkt dat daarmee hetzelfde leen is aangegeven. Op 19 augustus 1550 ontvangt Aucke Piersz., tot dan priester van het Annaleen te Scharhuizen het placet op zijn benoeming als vicarius te Wyckel*.⁶³
- 1552 **Nicolaus Henrici**
Na diens overlijden⁶⁴ wordt
- 1552 - 1552 **Engelbertus Jacobi**
clericus, met consent van de parochianen van Oldeouwer 23 februari 1552 aan de

⁵³ ABU nr. 550*, 93v.

⁵⁴ ABU nr. 550*, 93v.

⁵⁵ Muller, *Bronnen*, 366.

⁵⁶ ABU nr. 535, 112v.

⁵⁷ ABU nr. 538-2, 60v.

⁵⁸ ABU nr. 538-3, 6; vgl. nr. 538-6, 4.

⁵⁹ ABU nr. 538-3, 6; vgl. nr. 538-6, 4.

⁶⁰ ABU nr. 535, 8.

⁶¹ ABU nr. 535, 8.

⁶² ABU nr. 535, 8v-9.

⁶³ RR nr. 49, 20.

⁶⁴ ABU nr. 535, 112v.

proost-aartsdiaken van Oudmunster (!) gepresenteerd tot de Onze Lieve Vrouwekapel te Scharhuizen; 31 maart 1552 brengt hij bewijs van zijn institutie in.⁶⁵ Hij resigneert kort daarop (is dan inmiddels priester geworden) en noemt zich bij de presentatie van zijn opvolger vicarius alhier.⁶⁶

- 1552 **Johannes Johannis**
solaris, van Rohel wordt na de resignatie van de voorgaande 26 mei 1552 met consent van de parochianen van Oldeouwer aan de proost-aartsdiaken van St. Jan gepresenteerd tot de Annakerk of –kapel te Scharhuizen.⁶⁷
- 1556 **Thomas**
Na diens overlijden of resignatie⁶⁸ wordt
- 1556 **Augustinus Vopkonis**
1 maart 1556 door de proost-aartsdiaken van St. Jan tot de Mariavicarie of –prebende te Oldeouwer geïnstitueerd.⁶⁹ Ook hier blijkt een dubbele aanduiding voor hetzelfde leen.
- 1558 **Reynardus**
Na diens resignatie⁷⁰ wordt
- 1558 **Joannes Jacobi**
28 februari 1558 tot de Annaprebende of –vicarie geproclameerd en 1 maart 1558 door de proost-aartsdiaken van St. Jan geïnstitueerd.⁷¹
- Overige**
- 1562/3 ? **Rommert**
In 1562/3 heeft heer Rommert een nederslag op de zoon van de waard alhier begaan⁷²; mogelijk stond hij hier.

⁶⁵ ABU nr. 535, 112v.

⁶⁶ ABU nr. 535, 141-141v.

⁶⁷ ABU nr. 535, 141-141v.

⁶⁸ ABU nr. 535, 303v.

⁶⁹ ABU nr. 535, 303v.

⁷⁰ ABU nr. 535, 357-357v.

⁷¹ ABU nr. 535, 357-357v. Op 9 juni 1557 was Joannes Jacobi Oldehowert *super preb. Ste. Anne in ecclesia paro(chia)lis de upperbant* toegelaten tot de wijdingen (ABU nr. 550*, 76) maar ‘upperbant’ (= Terband* waar een vicarie of prebende onbekend is) kan niet juist zijn gezien de mededelingen uit 1558.

⁷² RR nr. 24, 85.

OLDETRIJNE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: van het oorspronkelijke Trinde moeten zich vóór 1320 als parochies hebben afgesplitst Oost-trinde, later Sonnega* geheten, en Nieuw-west-trinde, het latere Nijetrijne*.²

De presentatie van de pastorie geschiedt in 1499 door kerkvoogden en burens.³ Tenminste in 1512/3 was hier een Dionysiusprebende of -vicarie⁴ waarvan de presentatie in 1557 berustte bij pastoor en kerkvoogden.⁵ Vanaf 1544 is sprake van een Nicolaasvicarie⁶, waarvan in 1552 het presentatierecht eveneens door pastoor en kerkvoogden werd uitgeoefend.⁷ Beide vicarieën werden in 1571 verenigd.⁸ Tenslotte komt vanaf 1520/1 een Mariaprebende voor,⁹ later ook voorkomende als Sacraments-, Kruis- en Onze Lieve Vrouweprebende.¹⁰ Ook hiervan hadden pastoor en kerkvoogden het presentatierecht.¹¹ Deze prebende wordt in 1544 niet genoemd.

Pastorie

1338 **Johannes de Thrinda**
treedt 30 juni 1338 op voor Stellingwerf, Schoterwerf en Oosterzeeïngerland.¹²

- 1499 **Jacobus de Inghusen**
(Enkhuizen?). Na diens resignatie¹³ wordt

1499 - 1544 **Henricus Clynsse**
na presentatie door kerkvoogden en burens op 21 februari 1499 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁴ Op 20 mei 1525 verklaart hij nu 26 jaren pastoor alhier te zijn.¹⁵ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor 31 maart 1544.¹⁶ Voor zijn benoeming alhier was hij pastoor te Ter Idzard*.

(Op 15 juli 1539 verzoeken Tjarck Jellis, pastoor, en Claes Thijsz., vicarius alhier, als testamentaire executeurs van wijlen heer Jan Pieters (wiens functie en standplaats niet worden vermeld), aan wie een nederslag was begaan, en diens erfgenamen de uitvoering van een sententie d.d. 12 december 1536 van de grietman van Weststel-

¹ Verhoeven, 93.

² Mulder, 'Dorpsnamen', 119 en 202-203.

³ St. Marie nr. 1855, 7v.

⁴ Hof nr. 93, 6.

⁵ Oudmunster nr. 1890.

⁶ BB II, 55.

⁷ ABU nr. 535, 134.

⁸ BB II, 55.

⁹ Hof nr. 93, 6.

¹⁰ ABU nr. 535, 36v-37 (1550), RR nr. 49, 21 (1550) resp. St. Marie nr. 1802, 8v (1560).

¹¹ St. Marie nr. 1802, 8v.

¹² OGD nr. 354.

¹³ St. Marie nr. 1855, 70v.

¹⁴ St. Marie nr. 1855, 70v.

¹⁵ Hof nr. 93, 1.

¹⁶ HOA, Cartularium Onze Lieve Vrouwememorie, Steenwijk, 34.

lingwerf over de door de dader te betalen boete.¹⁷ Waar Tjarck Jellis pastoor was blijkt niet maar het kan niet hier geweest zijn.

- 1544/5 **Hendrik**
In 1544/5 wordt informatie ingewonnen over ‘abusen’ bij de nominatie van Hendrik, pastoor alhier.¹⁸
- 1550 - 1560 **Gellius Nicolai**
komt als pastoor alhier voor kort voor 20 maart 1550¹⁹ en voor het laatst kort voor 18 december 1560.²⁰ In 1532 wordt hij vicarius te Nijetrijne*.
- 1568 **Egbert Harmensz.**²¹
- 1576 **Lyckle Jacobsz.**²²

Dionysiusvicarie

Deze vicarie bestond reeds in 1512/3.²³ In 1571 werd de Nicolaasvicarie hiermee verenigd.

- 1512/3 - 1539 **Nicolaus Mathie/Claes Thijsz.**
geeft 24 mei 1525 aan hier nu 12 jaren de Dionysiusprebende te bezitten.²⁴ Hij heet verder altijd vicarius, voor het laatst 15 juli 1539.²⁵ Hij kan dezelfde zijn als Claes Thijsz., in 1543 prebendaat te Ouwsterhaule*.
- 1557 **Nittardus Petri**
Na diens resignatie²⁶ wordt
- 1557 **Jacobus Bernardi**
clericus op presentatie van pastoor en kerkvoogden 2 maart 1557 in de Dionysiusvicarie alhier geïnstitueerd.²⁷

Nicolaasvicarie

Deze vicarie wordt voor het eerst in 1544 genoemd.²⁸ In 1571 wordt deze verenigd met de Dionysiusvicarie; het Hof geeft daartoe op 27 januari 1571 toestemming.²⁹

- 1552 **Anthonius Hesseli**

¹⁷ Hof nr. 16481, 281.

¹⁸ RR nr. 12, 55. In hetzelfde boekjaar worden door het Hof brieven bezorgd bij de pastoor alhier en heer Hendrik, wonende te Kuinre (ibid., nr. 67vo). Of er verband is met het eerdere blijkt niet.

¹⁹ ABU nr. 535, 36v-37.

²⁰ St. Marie nr. 1802, 8v.

²¹ Van Burmania, 31v.

²² Van Burmania, 31v.

²³ Hof nr. 93, 6.

²⁴ Hof nr. 93, 6.

²⁵ Hof nr. 16481, 281.

²⁶ Oudmunster nr. 1890.

²⁷ Oudmunster nr. 1890.

²⁸ BB II, 54.

²⁹ BB II, 54.

van Steenwijk wordt 10 maart 1552 in de Nicolaasprebende alhier geïnstitueerd na presentatie door pastoor en kerkvoogden.³⁰ Bij zijn toelating tot de wijding van subdiaken op deze titel op 9 maart 1552 heet hij afkomstig van Meppel.³¹

Maria en Kruisprebende

Deze prebende bestond reeds 1520/1³² en heet in 1525 Mariaprebende.³³ In 1550 is de naam perpetuele vicarie van Maria en het Kruis³⁴ resp. Kruis en Onze Lieve Vrouweprebende,³⁵ in 1560 tenslotte Sacraments- en Kruisprebende.³⁶

- 1520/1 - 1525 **Johannes Goswyni**
geeft 24 mei 1525 aan de Mariaprebende nu 4 jaren te bezitten.³⁷
- 1550 **Joannes Joannis Bommel**
resigneerde in 1550³⁸ en is daarop korte tijd pastoor te Langezwaag*.
- 1550 **Joannes Nicolai Boucke**
Op 20 maart 1550 wordt Joannes Nicolai na presentatie door pastoor en kerkvoogden geïnstitueerd in de perpetuele vicarie van Maria en het Kruis.³⁹ Op 5 september 1550 ontvangt Johannes Claes Boucke, tot dan vicarius alhier, het placet op zijn benoeming als pastoor te Wolvega*.⁴⁰ Blijkbaar ruilde hij zijn functie met
- 1550 **Johan Claesz.**
door de graaf van Aremberg als stadhouder van Friesland 28 juni 1550 met de Kruis en Onze Lieve Vrouweprebende voorzien waarop het placet wordt afgegeven op 5 september 1550.⁴¹ Voordien was hij pastoor te Wolvega*.
- 1560 **Henricus Nicolai**
mogelijk dezelfde als Henricus Nicolai, van Lemmer, 29 mei 1548 te Leuven als student ingeschreven,⁴² resigneert hier⁴³ waarna
- 1560 **Reynerus Gellii**
uit Stellingwerf op presentatie van pastoor en kerkvoogden 18 december 1560 in de Sacraments- en Kruisprebende wordt geïnstitueerd.⁴⁴

³⁰ ABU nr. 535, 134.

³¹ ABU nr. 550*, 30v.

³² Hof nr. 93, 6.

³³ Hof nr. 93, 6.

³⁴ ABU nr. 535, 36v-37.

³⁵ RR nr. 49, 21.

³⁶ St. Marie nr. 1802, 8v.

³⁷ Hof nr. 93, 6.

³⁸ ABU nr. 535, 36v-37.

³⁹ ABU nr. 535, 36v-37.

⁴⁰ RR nr. 49, 21.

⁴¹ RR nr. 49, 21.

⁴² Zijlstra nr. 8920.

⁴³ St. Marie nr. 1802, 8v.

⁴⁴ St. Marie nr. 1802, 8v.

Overige

vóór 1544

Kerst

In 1544 is bij het pastorieland sprake van land, afkomstig van de grootvader van heer Kerst.⁴⁵

⁴⁵ BB II, 54.

OLTERTERP

Patroon: **Hippolytus**¹ (eerder: **Maria en/of Jacobus?**).

Bijzonderheden: de kerk is tweemaal verplaatst; voor de eerste kerk wordt aanwezigheid in de 12^e eeuw vermoed;² op de tweede kerkstede werd ca 1830 een familiebegraafplaats aangelegd.³ De veronderstelde ouderdom van de parochie geeft ruimte voor de veronderstelling dat Hippolytus niet de eerste kerkpatroon is geweest; zijn verering kwam pas later op.⁴ In 1448 wordt een klok gegoten ter ere van Maria en Jacobus.⁵ Bij dedicaties gaat het vaak om de kerkpatroon/patronen; wellicht waren deze of Jacobus de eerste kerkheilige(n).
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1525 **Johannes Regis**⁶

1543 **Egbertus Dwingel**⁷

- †1549 **Pieter van Sonnega**
overleed 13 april 1549⁸ waarna

1549 **Popke Johansz.**
tot dan vicarius in de Martinikerk te Groningen op 25 oktober 1549 het placet ontvangt op zijn benoeming als pastoor alhier.⁹ Hij is één van de zeer weinige priesters die vanuit (de huidige provincie) Groningen naar Friesland kwam. Over zijn Groningse periode zijn geen gegevens bekend.

1571 **N.N.**
wordt 6 september 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰

1578 **Joannes van Utrecht**¹¹

¹ Verhoeven, 93.

² De Langen, 94 en 430.

³ MF, 81.

⁴ Vgl. Middelstum, waar waarschijnlijk het Mariapatrocinium door dat van Hippolytus werd verdrongen (vgl. Roemeling, 'Mariapatrocinia', 58 {daar mogelijk een dubbelpatrocinium}).

⁵ Verhoeven, Klokken, 79.

⁶ Hof nr. 93, 5v.

⁷ BB II, 93, 94.

⁸ RR nr. 49, 2.

⁹ RR nr. 49, 2.

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

¹¹ PI, 293.

OOSTERBIERUM

Patroon: **George**¹

Bijzonderheden: het oudste deel van de kerk is waarschijnlijk rond 1200 gebouwd.² De vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd.³ In 1399 is sprake van de Bobin-Gaprebende;⁴ ook in de 16e eeuw is sprake van een prebende alhier, in lijsten uit ca 1550/2 en 1558/608 vrijleen genoemd.⁵

Pastorie

1354 **Thiummo**
wordt in 1354 als pastoor alhier genoemd.⁶

kort vóór 1431 ? **Tzjalingius**
de ecclesia S. Georgii in Osterbirum werd – blijkbaar ten tijde van abt Hessel van Lidlum († 1431) - door een convers van dit klooster vermoord; Hessels opvolger Folkert moest deze zaak afwikkelen.⁷ De aanduiding als geestelijke ontbreekt, doch uit de tekst kan worden afgeleid dat Tzjalingius dit was en niet een gewone inwoner.

1445/6 **N.N.**
wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.⁸

1446 **N.N.**
wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹

- 1471 **Aesgo**
seculier pastoor alhier en geboren te Sexbierum, wordt in 1471 gekozen als abt van Lidlum, nam na zijn verkiezing het witte habijt aan en overleed als abt in 1484.¹⁰

1496 - 1503(10?) **Mr. Sicko**
komt hier voor het eerst als pastoor voor 26 juni 1496,¹¹ voor het laatst 3 oktober 1503.¹² Hij komt hier ook voor 22 januari 1507¹³ en 27 mei 1510,¹⁴ maar zonder aanduiding als pastoor.

¹ Verhoeven, 93.

² MF, 269.

³ Tjessinga II, 20.

⁴ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ Tresoar, GA Stavoren nr. 6 nr. 1; in druk: *GPCV*, I, 211-212, Latijnse tekst. Van dit stuk moet een in de middelnederlandse tekst geschreven pendant zijn geweest, afgedrukt door Schotanus, *Geschiedenissen*, 195 waarin de pastoor echter Speniminus wordt genoemd. Van deze bron is gebruik gemaakt in *Oudheden en Gestichten*, II, 161 die de naam weergeeft als Geniminus. Van Burmania, 31v geeft Geniminus, ook Thiummonis (de in de Latijnse tekst gebruikte genitivus) en Tsomme genaamd en kende dus beide edities. Vgl. A.J. Andreae, Tresoar, PB Hs. 1092 p. 29, cit. 'Beschrijving Barradeel'.

⁷ Lambooj, 300-301. Tekst B geeft achter zijn naam *edituus*, door Lambooj vertaald met koster.

⁸ St. Jan nr. 935, 21v.

⁹ St. Jan nr. 935, 22.

¹⁰ Lambooj, 320-321.

¹¹ PG, nr. 156.

¹² FT, nr. 65.

¹³ Arch. Liauckamastate nr. 68.

Sicko Liauckama, van Harlingen, wordt 27 april 1486 te Leuven als student ingeschreven.¹⁵ Hij is een zoon van Schelto Liauckama en Tieth Sickesdr. thoe Nijenhuis¹⁶, die ook een zoon Schelto hadden. Deze Schelto noemt mr. Sicko in zijn testament in 1503 wel als zijn pastoor en benoemt hem tot medevoogd over zijn kinderen maar niet als broer.¹⁷

1513 - 1539

Schelto

komt als pastoor alhier voor het eerst voor 2 augustus 1513¹⁸ en als zodanig nog 7 mei 1539 en dan ca 50 jaren oud.¹⁹

Mogelijk is hij dezelfde als Schelto Sicconis, 10 mei 1514 als student te Rostock ingeschreven.²⁰

1546 - 1551

Mr. Sirck Onnes Jaersma

Sirck komt voor het eerst als pastoor alhier voor in juli 1546.²¹ Sirck Onnes wordt 9 oktober 1548 als pastoor genoemd.²² Als zodanig tekent Cyricus Onnonis Jarsma 4 augustus 1550.²³ Mr. Sirck Jaersma komt als pastoor alhier en deken van Sexbierum voor 16 juni 1551.²⁴

1553 - 1579

Laes Jaecklesz. Albada

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 7 oktober 1553²⁵, voor het laatst 2 mei 1579.²⁶ Van 1543 tot 1552 is hij bekend als vicarius te Oosterend*.

Vicarie

Het patrocinium van de in 1511 voor het eerst genoemde vicarie²⁷ is onbekend.

- †1540/1

Cornelis

vicarius alhier, werd gedood door de prebendaat heer Melis (geen standplaats vermeld) die dan gearresteerd wordt.²⁸ Verdere bijzonderheden zijn niet bekend.

1546 - 1549

Simon

komt als vicarius alhier voor in juli 1546²⁹ en op 7 oktober 1549.³⁰

ca 1550/2

Johannes

¹⁴ FT, nr. 102.

¹⁵ Zijlstra nr. 8490.

¹⁶ Stb. I, 246; vgl. FT, nr. 40 (1479).

¹⁷ FT nr. 65.

¹⁸ Collectie Epkema nr. 70.

¹⁹ Arch. Liauckamastate nr. 260.

²⁰ Zijlstra nr. 7644.

²¹ RvdA III, 172.

²² Arch. EVC nr. 2873.

²³ NA, Arch. ACB nr. 944.

²⁴ RA Barradeel nr. 15, 150-150v. Door Zijlstra wordt hij niet als student vermeld.

²⁵ Hof nr. 16690, 333.

²⁶ RA Barradeel nr. 16, 602.

²⁷ Tjessinga II, 20.

²⁸ RR nr. 10, 39.

²⁹ RvdA III, 196.

³⁰ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 89.

wordt als vicarius alhier genoemd in een lijst uit die tijd die niet altijd betrouwbaar is³¹ (maar de naam van de pastoor als Ciriacus wel goed aangeeft).

1558 **Ysbrant Yssesz.**³²

In 1554 wordt hij prebendaat op het Kruisaltaar te Bolsward*.

1578 **Willem Jansz.**

wordt als vicarius alhier in 1578 genoemd.³³ Inzake schulden wordt in een inventaris in december 1584 heer Willemke alhier vermeld.³⁴

Bobingaprebende

In 1399 is sprake van de Bobingaprebende.³⁵ Nadien wordt een prebende voor het eerst in 1511 genoemd.³⁶ Het patrocinium is niet bekend.

1399 **Godevairt**

vicarius te Workum*, wordt 2 september 1399 door hertog Albrecht voorzien met de Begijnenprebende aldaar en de Bobingaprebende alhier.³⁷

1540/1 ? **Melis**

prebendaat, wordt in 1540/1 gearresteerd wegens het doden van Cornelis, vicarius alhier.³⁸ Mogelijk stond hij hier maar zijn standplaats wordt niet genoemd.

1548 - 1549 **Foppe Bauckes**

komt als prebendaat alhier voor 9 oktober 1548³⁹ en 7 oktober 1549.⁴⁰ Op 26 november 1545 komt hij met de pastoor te Minnertsga* voor bij het opstellen van een testament.⁴¹

ca 1550/2 **N.N.**

quidam clericus bezit het vrijleen alhier volgens een niet altijd betrouwbare lijst uit deze jaren.⁴²

³¹ St. Jan nr. 1165.

³² Van Burmania, 32.

³³ Van Burmania, 32.

³⁴ RA Franeker nr. 127, 297.

³⁵ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

³⁶ Tjessinga II, 20.1

³⁷ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

³⁸ RR nr. 10, 39.

³⁹ Arch. EVC nr. 2873.

⁴⁰ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 89.

⁴¹ RA Barradeel nr. 18, 212-214 (niet opgenomen in FT).

⁴² St. Jan nr. 1165.

OOSTEREND

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: in de waarschijnlijk 14^e-eeuwse kerk zijn mogelijk muurdelen van een midden 12^e eeuwse tufstenen voorganger opgenomen. Deze werd niet op een bestaande terp gesticht maar op een daartoe opgeworpen hoogte met een ringgracht.² In 1508 vermaakt de pastoor elk van de vier priesters alhier een geldbedrag;³ de vraag is of hij daarbij ook zijn opvolger heeft begrepen; zo niet dan stonden hier toen vijf priesters. Daarmee in overeenstemming is de opgave uit ca 1550/2 en 1558/60 dat hier naast de pastorie waren de vicarie, twee vrijlenen en een vrijleen dat 'de buijeren tot een costerie geleijdt' hebben.⁴ In 1552 echter worden hier vier priesters met name genoemd.⁵ Een vicarius wordt voor het eerst in 1451 genoemd.⁶ 'Da fiarda pronda' ter ere van Sebastianus, Fabianus en Georgius wordt reeds in 1453 vermeld.⁷ Daarmee moet het in 1543 genoemde vrijleen zijn bedoeld.⁸ Er van uitgaande dat met de eerste en de tweede prebende de beneficies van de pastoor en de vicarius bedoeld waren was er dus toen nog een prebende. In 1453 is voorts sprake van een door de pastoor te onderhouden kapelaan zodat er toen reeds vijf priesters geweest moeten zijn. Het vierde leen wordt als zodanig ook genoemd in 1535.⁹ Twee prebendaten komen voor in 1508.¹⁰ In 1529 is sprake van het Onze Lieve Vrouweleen¹¹ 11, in 1543 van het door Auck Donia gesticht Sacramentsleen.¹² De stichtster was mogelijk Auck Donia, gehuwd met Sierck Harinxma, die in het midden van de 15^e eeuw leefden en wier kinderen zich Donia noemden, danwel haar kleindochter Auck Agges Donia.¹³

Pastorie

1371 **Ydzardus**¹⁴

1378 - 1381 **Syardus**
komt in 1378 als pastoor alhier en deken van Franeker voor¹⁵ en als Syaka, pastoor

¹ Verhoeven, 93. Ten onrechte gaat Van Buijtenen er van uit dat de vermelding van de *ecclesia S. Martini in Aesterzee* die ca 1275 in het bezit van de abdij te Lidlum kwam (cit. Wumkes, 39) (nu: Lambooi, 230) betrekking gehad moet hebben op Oosterend omdat de kerk te Oosterzee gewijd was aan Chrysanthus (Van Buijtenen, 'Franeker', 27-28, cit. ABU nr. 535, 90v, 1551). Het stuk uit 1551 geeft als plaatsnaam 'Oestergoe' waarvoor niet – zoals Van Buijtenen deed – Oosterzee maar Eesterga* gelezen moet worden. Hij herhaalde deze opvatting in zijn *Heiligenweg*, 28 en 130, en is daarin gevolgd door M.H. de Vries, *Oude Polle*, 17-18 die vervolgens Kempo van Weidum, pastoor te 'Aesterzee' en in 1332 verkozen tot abt van Lidlum (Wumkes, 49, nu: Lambooi, 260-261) eveneens te Oosterend situeert.

² MF, 120 resp. Kuipers, 'Easterein', 54-60, die tevens wijst op de vondst van een sarcofaag van het oudste type (ca 1100 of eerder) (door Elzinga gedateerd als 12^e eeus, DVF 56 (1976) 161)

³ FT, nr. 75.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ MC

⁶ OFO I, nr. 124.

⁷ OFO IV, nr. 18.

⁸ Vries, 'Easterein', 133-139.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 16, 250.

¹⁰ FT, nr. 75.

¹¹ RA Hennaarderadeel nr. 16, 88.

¹² BB I, 400.

¹³ Stb. I, 158.

¹⁴ St. Jan nr. 1172.

¹⁵ OFO II, nr. 1.

- alhier, in 1381.¹⁶
- 1402 - 1403 **Tzialling**
wordt als pastoor alhier vermeld in 1402¹⁷ en 1403.¹⁸
- 1433 - 1455 **Tako**
is pastoor alhier en deken van Franeker in 1433,¹⁹ komt verder voor in 1438²⁰ en verder in 1453 wanneer hij een geschil heeft met de kerkvoogden over de compensatie die hij wenst omdat land ('Claes eetfenne') van de opbrengst waarvan hij een kapelaan moet onderhouden wordt bestemd voor de nieuw gestichte vierde prebende; het geschil wordt 16 december 1453 aan zoenslieden gewezen.²¹ De volgende dag reeds doen dezen uitspraak waarbij o.m. bepaald wordt dat pastoor en kerkvoogden een priester moeten kiezen op het nieuwe leen waarvan zij dus m.a.w. collatoren worden.²² Deze uitspraak wordt 1 februari 1455 door o.m. Tako, pastoor, bekrachtigd.²³
- †1459 **Rienck Harinxma/Donia**
Volgens Petrus van Thabor was een zoon van Syrck Harinxma hier pastoor en overleed deze in 1459.²⁴ De voornaam werd ontleend aan een stamboek uit de familie Galama.²⁵
Hij was een zoon van Sierck Harinxma en Auck Donia²⁶ en oom van mr. Haring Donia, vicarius alhier en later vicarius perpetuus/pastoor te Bolsward*, en N. (Godschalk) Donia, pastoor te Hidaard*. De hierna te noemen Sierck Donia, prebendaat alhier, was een nakomeling van zijn broer Sierck.²⁷
- † 1462 **Jacobus**
Alhier bevindt zich een kleine zerk waarvan nog slechts een deel van de tekst met het jaartal en de letters 'objit d(n)s Iacobus pas(tor?)' leesbaar is.²⁸
- 1470 **Siurd**²⁹
- 1487 **Albert**³⁰

¹⁶ OFO III, nr. 1.

¹⁷ OFO II, nr. 5.

¹⁸ OFO III, nr. 2.

¹⁹ OFO II, nr. 1.

²⁰ Tresoor, Arch. Gem. Hennaarderadeel nr. 1, 160.

²¹ OFO I, 35.

²² OFO IV, nr. 17; vgl. Vries, 'Easterein', 135.

²³ OFO IV, nr. 17.

²⁴ Petrus Jacobs van Thabor, *Kroniek*, 15-16.

²⁵ Stb. I, 158, II, 98, volgens welk van dit stamboek melding wordt gemaakt in de rubriek Mengelwerk van de Leeuwarder Courant, 1832 nr. 27, 3 april 1832. Het Burmaniaboek (Arch. EVC nr. 2575) i.v. Harinxma/Donia noemt deze zoon niet.

²⁶ Stb. I, 158, II, 98.

²⁷ Stb. I, 158, II, 98.

²⁸ Mededelingen H. de Walle d.d. 28 juli, 5 augustus en 2 september 2012

²⁹ OFO III, nr. 9.

³⁰ PB Hs. 1466.

- vóór 1502 **Aggo**
In 1509 is sprake van een scheiding die Aggo, pastoor alhier, destijds heeft gemaakt.³¹ Hij moet hier dan vóór de volgende hebben gestaan en kan dezelfde zijn als Aggo, die hier in 1497 optreedt als notarius (zie bij: Overige).
- 1502 - †1509 **Goffa/Godfridus (Attama)**
wordt hier 16 december 1502 voor het eerst als pastoor genoemd.³² Hij maakt zijn testament op 9 juli 1508 waarbij hij aan de vier priesters alhier elk een goudgl. legat teert. Voorts sticht hij een leen te Abbega* dat op 18 juli 1511 voorkomt als ‘zalige Heer Goffa nje proven’³³ resp. ‘Heer Goffe nje proven’.³⁴ Het leen heette later naar zijn stichter het Goffe Attemaleen. Hij heeft een zuster Tryn, zuster in Bethanië bij Tzummarum, waar ook een nicht (mogelijk Bauck Douwadr.³⁵) zuster was. Als executeur testamentair wijst hij aan zijn verwant, heer Douwe Pybez. te Dronrijp*. Voorts wil hij begraven worden bij heer Goslick Donga (wellicht de van hier afkomstige Godschalck Donia, pastoor te Hidaard*) in het koor.³⁶ Hij overleed op 17 juli 1509.³⁷ Van 1482 tot 1495 is hij bekend als pastoor te Abbega*.
- 1511 **Gossa**
wordt als pastoor alhier genoemd in september 1511.³⁸ Op 1 juli 1545 wordt consent verzocht op de koop van land, nagelaten door Gosse, eertijd pastoor alhier.³⁹
- 1512 - †1534 **Agge Ockensz. Rispens**
Agge komt als pastoor alhier voor het eerst voor 5 juni 1512,⁴⁰ als Aggo Ockoz. 3 september 1519.⁴¹ Op zijn grafsteen wordt hij Aggo Ockensz. Rispens genoemd.⁴² Hij overleed in 1534.⁴³
Abusievelijk wordt hij vermeld als Agge Piers, mogelijk zoon van Pier toe Meylahuus (en dan een broer van mr. Douwe Meylema, pastoor te Welsrijp*⁴⁴).
- 1534 - †1552 **Gerrit Dirksz.**
komt 11 maart 1534 voor het eerst als pastoor alhier voor⁴⁵ en was voordien vicarius alhier. Hij wordt voor het laatst als pastoor genoemd 26 december 1551,⁴⁶ als priester

³¹ Oosterhout, 475.

³² OFO IV, 133.

³³ RvdA II, 293.

³⁴ RvdA II, 294.

³⁵ FT, 503.

³⁶ FT, nr. 75.

³⁷ De Vries, *Oude Polle*: grafzerk in de kerk alhier (de tekst daarop niet in Tresoar, Collectie Graftschriften, Hennaarderadeel, i.v. Oosterend, en bij De Walle).

Tjessinga III, 32.

³⁸ Tjessinga III, 32.

³⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 62.

⁴⁰ OFO IV, nr. 210.

⁴¹ OFO II, nr. 293.

⁴² Tresoar, Collectie Graftschriften, Hennaarderadeel, i.v. Oosterend (jaartal: 153.); De Walle, 687, nr. 4996.

⁴³ Stb. I, 303, II, 203. Vermeldingen d.d. 5 februari 1539, 9 juli 1539 (beide Hof nr. 16688, 69, 92) en 15 juli 1539 (Hof nr. 16481, 272) betreffen zijn medecuratorschap over de kinderen van wijlen Syurdt Douwes in een reeds lang lopend proces. Tijdens het rechtsgeding zijn enkele curatoren overleden. Daaronder zal ook Aggo bedoeld zijn.

Van zijn zegel uit 1531 bleef slechts een fragment van het randschrift leesbaar: IS OELB A (Tresoar, Zegelfoto nr. 1093).

⁴⁴ Nieuwland, ‘Meylema’, 49.

⁴⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 220. Het patroniem (in 1542) volgens GA Bolsward, O.A. nr. 69 reg. 94.

⁴⁶ RA Hennaarderadeel nr. 20, 13.

(wel de pastoor) in februari 1552⁴⁷ en overleed vóór 3 augustus 1552 wanneer sprake is van zijn weeskinderen.⁴⁸

1553 - 1560

Hayo Hoitesz.

komt als pastoor alhier voor het eerst voor 9 april 1553.⁴⁹ Op 7 augustus 1560 stelt stadhouder Aremborg aan landvoogdes Margaretha voor mr. Wathie Herema, pastoor te Nijland*, of Hayo te benoemen als prebendaat te Leeuwarden*. ⁵⁰ Margaretha antwoordt 12 augustus 1560.⁵¹ Op 24 december 1560 volgt Hayo Lindanus op als vicarius en commissaris-generaal van de bisschop en extraordinaris raadsheer in het Hof van Friesland.⁵² Hij overlijdt 15 juni 1571 als vicarius en commissaris-generaal van het bisdom Leeuwarden.⁵³ Hij had als broers Cornelis, vicarius te Wirdum*, Hoyte, Laes en Alef en een zuster Graets.⁵⁴ Van 1540 tot 1552 is hij bekend als pastoor te Wommels*.

1561 - 1580

Douwe Schettens

komt voor het eerst alhier voor 20 april 1561.⁵⁵ Zijn huisvrouw Popck wordt 19 april 1562 vermeld.⁵⁶ Hij week in 1580 uit en overleed te Groningen in 1581.⁵⁷

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1451 genoemd.⁵⁸ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1451 - 1455

Johannes⁵⁹

- 1504

Mr. Haring Donia

Op 10 juli 1504 kent hertog George van Saksen Haring Donia, pastoor te Bolsward*, een jaargeld van 10 Rjnse gl. toe ter compensatie voor het opgeven van de vicarie alhier omdat het bezit van meerdere beneficia tegen de gewoonten in Friesland is.⁶⁰ Henricus Agge Dynga uit Sneek werd in december 1480 te Keulen als student ingeschreven en aldaar 27 april 1484 baccalaureus decretorum.⁶¹ Op 20 september 1501 komt mr. Haring Aggaz. Donia voor zonder dat zijn functie en standplaats worden genoemd.⁶²

⁴⁷ MC.

⁴⁸ RA Bolsward nr. 11, 257.

⁴⁹ Arch. Gem. Litteraseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 1 (destijds: Tresoar, Hs. FG nr. 337a).

⁵⁰ Aud. nr. 1713/1, 170.

⁵¹ Aud. nr. 1713/1, 172. Uitvoerig over deze kwestie: Woltjer, 135-139.

⁵² Vries, *De Heeren van den Raede*, 91.

⁵³ Arch. RR nr. 30, 33v.

⁵⁴ RA Hennaarderadeel nr. 39, 77, juli 1573; nr. 40, 61, 9 september 1574. Alef was toen reeds overleden en had als kinderen bij Syw Alef, Feycke, Hoyte en Luts (ibid.). Over deze kinderen komt Hayo 18 augustus 1559 en 27 oktober 1559 als voormond voor (RA Sneek nr. 23, 901, 924).

⁵⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 521 (als priester), 643, 17 december 1562 (pastoor). Als Schettens : Arch. Gem. Litteraseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 1, 17 juli 1575 en 19 maart 1578, RA Hennaarderadeel nr. 40, 57, 15 januari 1579.

⁵⁶ RA Hennaarderadeel nr. 20, 598.

⁵⁷ CE, 360.

⁵⁸ OFO I, nr. 124.

⁵⁹ OFO I, nr. 124 resp. IV, nr. 18.

⁶⁰ HStA Dresden, Orig. Urkunden nr. 9571.

⁶¹ Zijlstra nr. 5086 (die hem reeds in 1485 als vicarius te Bolsward noemt).

⁶² OFO I, nr. 124.

Hij was een zoon van Agge Donia en Tieth Doytzes Albada en een broer van N. (Godschalck) Donia, pastoor te Hidaard*,⁶³ mogelijk dezelfde als de priester Goslick Donia die vóór 1508 alhier werd begraven⁶⁴ en een oomzegger van Rienck Donia, in 1459 als pastoor alhier overleden.

- 1508 - 1511 **Douwe**
komt alhier voor 19 juli 1508⁶⁵ en als vicarius in september 1511.⁶⁶
- 1533/4 **Gerrit Dirksz.**
verklaart 22 april 1534 dat hij over enkele dagen zal aangeven hoeveel hij vorig jaar van de vicarie alhier heeft ontvangen en hoeveel hij Sierck Doeyez. (= Donia) heeft betaald 'na advenant dat hij van zijn zoons wegen de voirsz. vicarije in zijn macht heeft gehad' en met Sirck dan zal afrekenen.⁶⁷ Kort voordien was hij pastoor alhier geworden.
- 1536 **Alef**
is hier vicarius op 30 augustus 1536.⁶⁸ Vanaf 1539 is hij prebendaat alhier. Hij was een zoon van Aucke Ockesz. en Engel (zie onder Wommels*).
- 1543 - 1552(3) **Laes Jaecklesz. Albada**
Laes komt hier voor het eerst als vicarius voor in 1543⁶⁹, voor het laatst als zodanig 7 juli 1551.⁷⁰ In februari 1552 wordt hij op de plaats van de in 1511 vermelde Douwe genoemd.⁷¹ Zonder functie en plaats komt hij voor 14 februari 1553.⁷² Vanaf 7 oktober 1553 is hij bekend als pastoor te Oosterbierum*.
- 1554 - 1556 **Jacob Obbez.**
komt als vicarius alhier voor 31 mei 1554⁷³ en 22 juli 1556.⁷⁴ Van 1543 tot 1547 is hij bekend als prebendaat te Arum*.
- 1558 - 1559 **Douwe**
wordt als vicarius alhier genoemd 16 maart 1558⁷⁵ en 23 januari 1559.⁷⁶
- 1568 - 1572 **Johannes Offkeszn.**
Reitsma haalt een bericht aan volgens welk Johannes Offkesz. hier in 1568 vicarius is en in die tijd in één jaar bij een moeder en haar dochter drie kinderen verwekt.

⁶³ Stb. I, 158, II, 99 (niet van Sierck Donia, zoals aldaar ook aangegeven).

⁶⁴ FT, nr. 75.

⁶⁵ Oosterhout, 406.

⁶⁶ Tjessinga III, 33.

⁶⁷ RA Hennaarderadeel nr. 20, 222. Een Gerardus Theodorici, van Leeuwarden, werd 20 mei 1510 te Rostock als student ingeschreven, Zijlstra nr 11351, die hem ten onrechte onder deze naam noemt bij een priesterwijding op 4 maart 1514; het betreft hier Gerardus Dibbonis, van Warga (AAU 23 (1896), 466) (de diakenwijding 17 september 1513, Dom nr. 2544, 92v).

⁶⁸ RA Hennaarderadeel nr. 36, 289, 287.

⁶⁹ BB I, 401.

⁷⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 412.

⁷¹ MC.

⁷² RA Hennaarderadeel nr. 39, 439.

⁷³ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 40.

⁷⁴ Tresoar, Arch. Gem. Hennaarderadeel nr. 1, 117; Arch. EVC nr, 4222.

⁷⁵ RA Hennaarderadeel nr. 38, 400.

⁷⁶ RA Hennaarderadeel nr. 20, 374.

In 1572 neemt hij dienst onder de Robles; wegens zijn woestheid kreeg hij de bijnaam ‘der Geusen duijvel’. Na de troebelen werd hij weer priester⁷⁷ en keert hij naar hier terug.

In 1561 is hij pastoor te Garijp*.

1573 - 1575

Johannes Offkesz.

Hoe na zijn vertrek in de vicarie werd voorzien is onbekend. In ieder geval is hij hier 6 januari 1573 weer als vicarius.⁷⁸ Op 30 september 1574 eist hij als vicarius de betaling van vier jaren pacht.⁷⁹ Als vicarius alhier komt hij in mei 1575 nog voor.⁸⁰ Nog in hetzelfde jaar is hij pastoor te Oudega (Sm.)*.

1575 - 1580

Obbe Doytzez. Jellema

Op 1 december 1575 wordt N.N. geïnstitueerd *in alterum beneficium* alhier.⁸¹ Het zal hier gaan om Obbe of Olbrant Doytzez., in december 1575 nog voorkomende als vicarius te Welsrijp*, en hier als vicarius bekend vanaf 16 mei 1576.⁸² Hij tekent als Jellema 21 juli 1577⁸³ en in augustus/september 1578.⁸⁴ Als vicarius komt hij nog voor 6 februari 1580.⁸⁵ De inkomsten van de vicarie werden nog in 1597 door hem door toezegging van de grietman en gemeente genoten.⁸⁶ Wlbrandus Dionysius werd in 1550/1 prebendaat van het Sacramentsleen alhier.

Prebende

Het derde leen moet reeds in 1453 hebben bestaan⁸⁷ en wordt nadien steeds als prebende aangeduid. Het patrocinium is niet bekend.

1508

Ulba

wordt als prebendaat 9 juli 1508 genoemd.⁸⁸

1511 - †ca 1536

Wopcke

komt als prebendaat alhier voor in september 1511.⁸⁹ Zonder dat zijn functie is aangegeven wordt hij – met de voorgaande – in 1508 genoemd.⁹⁰ Hij overleed vóór 15 oktober 1536 wanneer de kerk belooft door hem aan de kerk geleend geld aan zijn executeurs testamentair te zullen betalen.⁹¹

⁷⁷ Reitsma, 152 noot 3. Hij citeert daarbij Pieter Jansz. Twisck, *Chroniick*, deel 2, 1256. Deze spreekt over een priester Johannes in Oosterend die in 1569 bij zijn ‘boel’ een kind kreeg en tijdens haar kraam bij haar dochter een kind verwekte, terwijl de dochter van hem binnen een jaar van hem weer een kind kreeg. Verdreven door de Geuzen nam hij dienst als krijgsman. Nadat de Geuzen waren vertrokken werd hij ‘weder in zijn dienst gestelt’. Niet met zoveel woorden blijkt dat het om Johannes Offkesz. ging.

⁷⁸ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 1.

⁷⁹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 67.

⁸⁰ RA Hennaarderadeel nr. 40, 11.

⁸¹ St. Jan nr. 1168.

⁸² RA Hennaarderadeel nr. 40, 167.

⁸³ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 1.

⁸⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 649.

⁸⁵ RA Hennaarderadeel nr. 41, 45.

⁸⁶ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, rekening Oosterend 1597.

⁸⁷ OFO IV, nr. 18.

⁸⁸ FT, nr. 75.

⁸⁹ Tjessinga III, 32.

⁹⁰ FT, nr. 75.

⁹¹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 296.

- 1541 - 1543 **Bocke Donia**
 Bocke wordt voor het eerst genoemd 28 september 1541,⁹² voorts als Bocke Donia 18 oktober 1542.⁹³ Op 29 april 1543 komt Bocke, prebendaat alhier, als partij voor in een reeds langer lopende rechtszaak.⁹⁴ Op 29 april in een niet aan-gegeven jaar wordt heer Bocke Donia te Oosterend gekozen als pastoor te Arum*.⁹⁵ Dat moet in 1543 zijn geweest want in september 1543 komt hij als pastoor aldaar voor.⁹⁶ Omdat het vrijleen (de vierde prebende) tot 1542 in het bezit was van Alef (zie aldaar) moet Bocke Donia bij deze prebende hebben behoord. Hij was een zoon van Sierck Siercks Donia⁹⁷ en een oom van Sierck Donia, later prebendaat van het vrijleen alhier, en van Bocke Donia, pastoor te Harlingen* en later te Kollum*. Op 7 juni 1539 werd hij als student te Leuven ingeschreven.⁹⁸
- 1543 - 1544 **Clemens (Nonesius)**
 Clemens wordt als prebendaat alhier genoemd in (maart?) 1543⁹⁹ en als derde van vier priesters alhier 3 juli 1544.¹⁰⁰ Vanaf 1546 is hij bekend als pastoor te Peins*.
- 1546 - 1580 **Epe Gerbens**
 komt alhier voor het eerst voor 18 augustus 1546 en wordt dan – abusievelijk – vicarius genoemd: een geschil tussen Clemens, dan pastoor te Peins*, en hem over landhuur wordt ter arbitrage gewezen aan Laes, vicarius, en Aedger, prebendaat alhier.¹⁰¹ Een enkele andere keer wordt hij ook vicarius genoemd¹⁰² maar verder komt hij steeds als prebendaat voor. In 1580 wordt hij afgezet.¹⁰³ In 1583 wordt door de kerkvoogden te Hennaard* met hem afgerekend voor de diensten aldaar in plaats van de pastoor.¹⁰⁴ Op 8 mei 1587 ontvangt Epe Gerbens, gewezen priester alhier, naar aanleiding van zijn request aan Gedeputeerde Staten en het consent daarop tot onderhoud van zijn miserabele kinderen, zeven jaren achterstallige pacht.¹⁰⁵ Zijn huisvrouw His wordt 15 oktober 1562 genoemd¹⁰⁶; als zijn weduwe komt zij voor in 1593.¹⁰⁷ Hij zal een zoon zijn geweest van Gerben Epes, gegoed alhier en in 1543 vermeld.¹⁰⁸

Sebastianus, Fabianus en Georgeprebende, ook genoemd het vrijleen

⁹² RA Hennaarderadeel nr. 36, 389.

⁹³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 248.

⁹⁴ Hof nr. 16689, 259.

⁹⁵ Tresoar, PB, 1040 Hs, 38.

⁹⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 42.

⁹⁷ Stb. I, 158-159 (en N. ten Indijck of Inne dijcke, II, 98).

⁹⁸ Zijlstra nr. 8795 (daar ten onrechte pastoor te Kollum* genoemd).

⁹⁹ BB I, 401.

¹⁰⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 300.

¹⁰¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 357.

¹⁰² RA Hennaarderadeel nr. 20, 771, 15 oktober 1656.

¹⁰³ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 236, 236v.

¹⁰⁴ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 7.

¹⁰⁵ RA Hennaarderadeel nr. 42, 82v.

¹⁰⁶ RA Hennaarderadeel nr. 20, 621.

¹⁰⁷ RA Hennaarderadeel nr. 21, 108v.

¹⁰⁸ BB I, 399.

In 1453 werd deze prebende gesticht. De eerste gift, groot 6 pm., kwam van Laws thoe Sandlaen.¹⁰⁹ De grootste dotatie kwam echter van Dotthe tho Stittenze die 17 december 1453 al haar onroerend goed aan deze prebende schonk.¹¹⁰ Deze schenkingen waren echter onvoldoende om een priester op het leen te houden en daarom wilde zij dat daarvoor 25 pm. van het pastoorsbeneficie werden vrijgemaakt alsmede een perceel patroonsland.¹¹¹ Een dag eerder hadden de pastoor en de kerkvoogden zoenslieden aangewezen ter beslechting van de vraag hoe de pastoor daarvoor gecompenseerd moest worden omdat hij ook belast was met het onderhoud van een kapelaan.¹¹² Blijkbaar kwam een afdoende regeling daarvoor tot stand die 1 februari 1455 bezegeld werd.¹¹³ De collatie van het leen kwam blijkbaar aan pastoor en kerkvoogden.¹¹⁴ De geschonken landerijen zijn terug te vinden in de opgave uit 1543 van de landerijen van het vrijleen¹¹⁵ zodat van hetzelfde beneficium sprake is. Nog in 1583 wordt Doto als stichtster van het leen genoemd.¹¹⁶

vóór 1509-1511 **Willem**

‘opt vrij leen’ wordt in september 1511 genoemd.¹¹⁷ In 1543 is sprake van een baar, destijds gemaakt door Goffridus, pastoor, en Wilhelmus, prebendaat, beide alhier,¹¹⁸ zodat hij hier vóór 1509 reeds moet hebben gestaan. Op 15 februari 1531 wordt heer Willems prove genoemd, zonder plaats¹¹⁹; mogelijk kan het hier gesitueerd worden.

153(1?)5 – 1540 **Johannes Ulbets**

Op 15 maart 1535 wordt uitgesproken dat door Tyerck Gerbensz. aan Johannes Ulbets (geen heer genoemd), bezitter van het vierde leen alhier, vier jaren achterstallige huur ad 1 goudgl. per jaar moet worden voldaan.¹²⁰ Op 30 juni 1540 eist Johannes Ulbets als bezitter van het vierde leen van dezelfde Tyerck negen jaren achterstallige pacht ad in totaal 9 goudgl.;¹²¹ over gerechtskosten procedeert hij met dezelfde 7 oktober 1540;¹²² ook dan komt hij niet als heer voor! Tyerck Gerbensz. komt in 1543 niet als huurder van geestelijk land voor. De huur van 1 goudgl. per jaar komt ook voor bij een eis van de na te noemen Alef in 1543 alsmede bij een eis in 1575 door His, moeder van Sierck Donia;¹²³ in beide gevallen is ook sprake van betaling van een vette gans per jaar.

1540 - 1542 **Alef**

in 1536 vicarius alhier, komt zonder het aangeven van zijn functie voor op 24 september 1539¹²⁴ en 2 oktober 1539.¹²⁵ Alhier wordt hij genoemd 22 oktober 1540 111, 19 januari 1541 111 en 9 maart 1541 111, als prebendaat alhier 31 august-

¹⁰⁹ OFO IV, nr. 18. Vgl. Vries, ‘Easterein’, 133-139.

¹¹⁰ OFO IV, nr. 18.

¹¹¹ OFO IV, nr. 18.

¹¹² OFO IV, nr. 135.

¹¹³ OFO IV, 18.

¹¹⁴ OFO IV, 18.

¹¹⁵ BB I, 402.

¹¹⁶ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, rekening Oosterend 1583. Vgl. Van Apeldoorn I, 362.

¹¹⁷ Tjessinga III, 33.

¹¹⁸ BB I, 396.

¹¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 120.

¹²⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 250.

¹²¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 174.

¹²² RA Hennaarderadeel nr. 37, 186.

¹²³ RA Hennaarderadeel nr. 40, 143.

¹²⁴ RA Hennaarderadeel nr. 37, 387.

¹²⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 387.

tus 1541 inzake betaling van huur van prebendeland.¹²⁶ Op 4 december 1542 herroept het Hof het placet van Eel, ook Aele, prebendaat alhier, die de dochter van Sierck Donia heeft onteerd en twee kinderen bij haar heeft verwekt; aan pastoor en gemeente zal worden geschreven dat er een nieuwe prebendaat moet worden gekozen.¹²⁷ De betrokken dochter zal geweest zijn Tiets waarvan meegedeeld wordt *que indigne suo genere sacerdoti sui coniunxit*, dochter van Sierck Siercksz. Donia.¹²⁸ Alef vertrok naar Wommels*: op 3 juli 1543 eist Alef, nu priester te Wommels, van de eerder genoemde Tyerck Gerbensz. pacht van de prebende ad 1 goudgl. per jaar over 1540 en 1541 en een vette gans over 1539, 1540 en 1541.¹²⁹ Op grond daarvan kan worden geconcludeerd dat Alef bezitter was van de vierde prebende.

1543 - 1558

Aedger Hessels

komt in (maart?) 1543 voor het eerst voor als priester op het vrijleen.¹³⁰ Hij wordt als prebendaat genoemd 19 december 1551¹³¹ en treedt wegens landhuur nog op 18 augustus 1557.¹³² Hij is hier nog in 1558¹³³ en is in 1560 (nog niet 1559) vicarius te Winsum*.

1569 - 1580

Sierck Donia

de jonge, zoon van de gelijknamige grietman van Hennaarderadeel, wordt 19 januari 1569 als beneficiant van de vrije prebende alhier genoemd.¹³⁴ Van der Meer acht hem de zoon (uit het eerste huwelijk van Sierck met Syouck Douwesdr. Douma (van Oenema) die in 1569 grietman van Kollumerland en hopman van een Spaans vendel werd; hij sneuvelde tegen de Watergeuzen.¹³⁵ Misschien is dat inderdaad het geval geweest maar dan moet hij in 1569 hebben geresigneerd en zijn opgevolgd door zijn gelijknamige halfbroer, zoon uit het tweede huwelijk van Sierck met His Elingsdr. Deze Sierck werd geboren 2 februari 1557 en overleed 30 januari 1616.¹³⁶ His Donia komt 7 december 1575 als moeder van Syrck Donia, beneficiant van de prebende alhier, voor; zij eist dan 4 jaren achterstallige pacht ad 4 goudgl. en vier ganzen.¹³⁷ Hij was de laatste beneficiant van het door Dote gestichte vrijleen die bekend is.¹³⁸ De opkomsten van deze vrije prebende worden later in de rekeningen van de geestelijke goederen van Oosterend niet genoemd.¹³⁹ Mogelijk heeft de familie Donia zich de prebende toegeëigend.

¹²⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 217.

¹²⁷ Hof nr. 96, 90.

¹²⁸ Arch. EVC nr. 2575, i.v. Harinxma/Donia; vgl. Stb. I, 158, II, 99 noot 38. Op 23 mei 1543 wordt Hayo Hoytesz., pastoor te Wommels, aangesteld als curator over Tiets, dochter van wijlen Sierck Donia, tijdens de scheiding met haar broers en zusters, RA Hennaarderadeel nr. 37, 163. Haar moeder was Syts, vgl. Van der Meer, 'Kunstenaars', 34.

¹²⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 269.

¹³⁰ BB I, 402.

¹³¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 409.

¹³² RA Hennaarderadeel nr. 38, 299.

¹³³ Van Burmania, 32v.

¹³⁴ RA Hennaarderadeel nr. 39, 239.

¹³⁵ Van der Meer, 'Kunstenaars', 34-35.

¹³⁶ Stb. I, 158, II, 98-99. Het exemplaar in Tresoar geeft t.o. I, 158 een handschriftnotitie volgens welke uit dit huwelijk ook

werd geboren Hoyte Donia, 1568 clericus van het bisdom Utrecht. Hij is meer dan 40 jaren in Spaanse dienst geweest en overleed in 1632, meer dan 80 jaren oud. Welk beneficie deze Hoyte had is onbekend. Vgl. Stb. II, 99 noot 33.

¹³⁷ RA Hennaarderadeel nr. 40, 143.

¹³⁸ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, rekening Oosterend 1583.

¹³⁹ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, rekening Oosterend 1583. Vgl. Van Apeldoorn I, 362-363.

Sacramentsleen

In 1532 is voor het eerst sprake van het ‘nyeuwe lien ’t Oistereyndt fondeert by Auck Doenye’.¹⁴⁰ In 1543 wordt het Sacramentsleen opgevoerd onder de pastorie. Auck Donia vermaakte ter fundate van dit leen 8 goudgl. uit een zate te Terzool waarvan 1 goudgl. bestemd is voor de pastoor; voor de andere 7 florenen zal hij missen doen of laten doen totdat er zoveel aan het leen besproken is dat er een priester van kan leven.¹⁴¹ De stichtster was wellicht Auck Donia, gehuwd met Sierck Harinxma, danwel haar kleindochter Auck Agges Donia, mogelijk waarschijnlijker omdat in 1532 sprake is van het ‘nyeuwe lien’.

De Vries ziet in de toekenning d.d. 1 september 1557 door de grietman Sierck Donia aan Claas Rochus uit Sneek, die priester wil worden, hem te zullen onderhouden (en daarvoor tot onderpand uit zijn goederen een rente van 35 car. gl. stelt) een poging de fundatie tot een volwaardig leen te maken.¹⁴² De tekst geeft daartoe geen aanleiding: het gaat om een persoonlijke onderhoudstoezegging, niet om een vergroting van de inkomsten van het leen. Dat leen had overigens in 1550 en 1551 twee titularissen.

1550

Evericus de Haren

wordt 28 februari 1550 op de titel van de *custodia* van het Sacramentsaltaar alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.¹⁴³

1550 - 1551

Hillebrandus/Wlbrandus Dionysius

Op 17 september 1550 wordt Hillebrandus Dionysius op de titel van de Sacramentsvicarie alhier toegelaten tot de wijding¹⁴⁴, op 26 maart 1551 Wlbrandus Dionysius op de titel van de *custodia* van het Sacrament tot de wijding van diaken.¹⁴⁵ In 1558 wordt hij pastoor te Makkum*. Vanaf 1575 is hij hier vicarius.

Onze Lieve Vrouweleen

Dit leen wordt alleen in 1529 genoemd.¹⁴⁶

ca 1529 ?

Johannes

Op 1 september 1529 wordt toestemming verleend op de vruchten van het Onze Lieve Vrouweleen alhier onder Dirck Dircksz. ‘landsate’ (pachter) beslag te leggen totdat heer Johannes tevreden zal zijn gesteld.¹⁴⁷ Deze was mogelijk de bezitter van het leen.

Overige

1497

Aggo

In 1497 notarius en schrijver alhier; hij wordt dan door abt Jacobus van het klooster te Hemelum naar de abdij te Werden gezonden om te proberen vandaar monniken naar Hemelum te krijgen; als geboorte- en woonplaats wordt ‘Westerend’ aangege-

¹⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 179.

¹⁴¹ BB I, 400.

¹⁴² De Vries, *Oude Polle*, 41-43, cit. ABU nr. 535, 334v-335.

¹⁴³ ABU nr. 550*, 8.

¹⁴⁴ ABU nr. 550*, 14v.

¹⁴⁵ ABU nr. 550*, 22v.

¹⁴⁶ RA Hennaarderadeel nr. 36, 88.

¹⁴⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 88.

ven,¹⁴⁸ maar Oosterend zal bedoeld zijn. Later is hij pastoor te Rauwerd*. Hij kan dezelfde zijn als Aggo, die hier vóór 1502 pastoor was.

1508

Wpka

wordt als priester alhier genoemd op 9 juli 1508.¹⁴⁹ In 1511 is hij prebendaat alhier.

N.B.

Alhier bevindt zich ook een grafsteen voor Gierlof Vlbets Rispensi ‘psoner toe S(?)’, overleden ... dagen na Laurentius (augustus) 1494.¹⁵⁰ De plaatsnaam is niet met zekerheid vast te stellen (Schettens??). Hij zal in zijn geboorteplaats zijn begraven. Vanaf 1511 komen leden van de familie Rispens hier regelmatig voor. Mogelijk is hij dezelfde als Gerlacus Ulbodi, van Bolsward, 1 september 1477 als student te Rostock ingeschreven en 11 december 1480 als juridisch student te Keulen.¹⁵¹

¹⁴⁸ *Proeliarius*, 40-42.

¹⁴⁹ FT, nr. 75.

¹⁵⁰ Mededeling H. de Walle, Groningen d.d. 8 september 2012.

¹⁵¹ Zijlstra nrs. 7228 en 5205.

OOSTERLITTENS

Patroon: **Margaretha**¹

Bijzonderheden: het oudste deel van de kerk dateert uit de 12^e eeuw.² Oosterlittens wordt genoemd onder de kerken waarvan de abten van Lidlum volgens diens lijst het institutierecht toekomt, aldus een overzicht van de kerken in Westergo uit ca 1482.³ Volgens een lijst uit 1440 heeft de abt zich hier ingedrongen.⁴ Volgens Wumkes oefenden kanniken van Lidlum ook hier de zielzorg uit.⁵ In ieder geval in het vierde kwart van de 14^e eeuw was dit het geval maar de collatie berustte toen bij *provisores*⁶ en niet bij de abdij, zoals Wumkes stelt. Van latere bemoeienissen van Lidlum met de zielzorg alhier blijkt niet. Een vicarius wordt hier voor het eerst genoemd in 1511.⁷ Volgens lijsten van ca 1550/2 en 1558/60 is hier een vicarie.⁸ Vanaf 1511 lijkt hier nog een leen te zijn geweest.⁹

Pastorie

(1379-1393) **Jaricus**
frater, resigneerde waarna

(1379-1393) **N.N.**
frater, door de *provisores* alhier tot pastoor werd gekozen. Bisschop Floris verklaart in een ongedateerd stuk hem de kerk te zullen verlenen indien zich op zijn oproep niemand daartegen verzet.¹⁰

1386 **Abba**¹¹

1402 **Thiart**
wordt hier dan zonder functie genoemd;¹² hij zal de pastoor zijn geweest en was mogelijk dezelfde als

1431 **Tiaerd**
als pastoor alhier genoemd in 1431.¹³

1440 - 1443 **Sy(g)ardus**
is in 1440 en 1443 pastoor alhier en deken van Franeker en Arum.¹⁴ Vanaf 1445 is hij bekend als pastoor te Arum* en toen ook deken van beide dekenaten.¹⁵

¹ Verhoeven, 93. De vermelding is van 18 november 1551; de akte werd geregistreerd 14 april 1655, Hof nr. 16777, 132v-133.

² MF, 122-123.

³ Muller, *Bronnen*, 362.

⁴ Muller, *Bronnen* 352.

⁵ Wumkers, XXVII; vgl. Roemeling, 'Lidlum', 41.

⁶ Muller, *Regesten* nr. 1028 (ABU nr. 9, 3v).

⁷ Tjessinga V, 25.

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ Tjessinga III, 31 (een priester alhier ontvangt een rente uit land te Hennaard).

¹⁰ Muller, *Regesten* nr. 1028 (ABU nr. 9, 3v; het regest noemt niet de naam van de geresigneerde).

¹¹ OFO I, nr. 2.

¹² OFO II, nr. 5.

¹³ PB Hs. 1466.

1446	Eede ¹⁶
1464	Nicolaus ¹⁷
1472	Benno wordt in 1472 <i>pastor vicarius</i> genoemd. ¹⁸
ca 1500	Mr. Johannes In oktober 1538 worden pastoor en kerkvoogden alhier veroordeeld te betalen hetgeen zij en heer Sirp en voordien mr. Johannes betaalden aan de eisers. ¹⁹ Eerstgenoemde is bekend als pastoor, mr. Johannes zal dan zijn voorganger zijn geweest.
1504 - ca 1517	Seerp (Sirp) Heer Seerp alhier – zijn functie wordt niet aangegeven – koopt 13 mei 1504 een rente van zijn oomzegger Epo Doeckoz. (die een broer Wybrant heeft ²⁰). Als pastoor komt hij voor in 1511. ²¹ In de strijd tussen Karel van Habsburg en Karel van Gelre hield hij blijkbaar de zijde van laatstgenoemde. Zijn goederen werden geconfisqueerd en door Karel van Habsburg 17 februari 1517 geschonken aan mr. Tyaart Elgersma ²² (die pastoor te Stiens* was geweest). Op 30 oktober 1528 worden de dan fungerende pastoor Dirk en de kerkvoogden als zijn erfgenamen genoemd. ²³
1517 - 1539	Mr. Dirk komt voor het eerst als pastoor alhier voor 13 november 1517, ²⁴ voor het laatst 24 april 1539. ²⁵
1543 - 1578	Jello Jeltesz. komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 31 maart 1543. ²⁶ Op 24 juni 1550 komt hij met zijn broer, de priester Sipke Jeltes (die tekent als Cyprianus Jelteti) (functie en standplaats worden niet aangegeven), voor. ²⁷ In september 1567 wordt hij genoemd als voormond over de kinderen van zijn overleden broer Hobbo Jeltesz. ²⁸ Hij is als pastoor alhier volmacht op de Landdag 13 oktober 1577. ²⁹ Voor het laatst komt hij als pastoor voor in 1578. ³⁰ Op 15 september 1589 worden de erfgenamen van Jelko Jeltesz, pastoor alhier (hij is dus in deze functie overleden), aange-

¹⁴ St. Jan nr. 935, 18v, 20.

¹⁵ St. Jan nr. 1135, 20, 20v.

¹⁶ OFO IV, nr. 10.

¹⁷ OFO III, nr. 5.

¹⁸ PB Hs. 1466. Mogelijk is bij het overnemen de naam van de vicarius weggefallen; indien dat het geval is was er dus reeds in 1472 een vicarius.

¹⁹ Hof nr. 16689, 52.

²⁰ OFO I, 484.

²¹ Tjessinga V, 21, 45.

²² GPCV II, 347.

²³ Hof nr. 16480, 220.

²⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 150.

²⁵ Arch. RBG nr. 355 reg. 32.

²⁶ BB I, 368.

²⁷ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1422.

²⁸ Hof nr. 16800, 1074.

²⁹ Schotanus, *Geschiedenissen*, 813.

³⁰ PB Hs. 1466.

sproken voor een schuld met rente sedert 3 juli 1568.³¹

- 1580 **Dominicus**
pastoor alhier, week in 1580 met de vicarius uit.³²

Vicarie

Van een vicarius is voor het eerst sprake in 1511.³³ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1511 - 1515 **Mr. Bocko**
wordt als vicarius alhier genoemd in 1511.³⁴ Op 22 juli (jaartal niet ingevuld maar het moet 1515) zijn geweest wendt mr. Bocke, afkomstig uit de omgeving van Sneek, zich tot Floris van Egmond, heer van IJsselstein (sedert kort Habsburgs stadhouder van Friesland). Hij verklaart gevlucht te zijn; hij was gevangen genomen geweest door Tjerk Walta en Jancko Douwama. De huislieden alhier verhinderen hem wegens zijn trouw aan de hertog van Saksen (de vorige landsheer) zijn prove weer te bezitten. Hij vraagt de stadhouder derhalve om een voorziening,³⁵ waarmee wel een beneficie elders bedoeld zal zijn geweest. De afloop is niet bekend.

1525/6 - 1543 **Pybe**
komt als vicarius alhier voor in 1525/6³⁶ en op 22 februari 1543.³⁷

1550 **Sicke Feyckezn.**
wordt 29 april 1550 als vicarius alhier genoemd.³⁸

1554 **Jelle**
komt als vicarius alhier voor 5 november 1554.³⁹

1559 - 1560 **Tialle Jouckesz.**
komt als vicarius alhier voor het eerst voor 29 mei 1559⁴⁰, voor het laatst 28 september 1560.⁴¹ In 1566 is hij pastoor te Huins*.

1564 - 1567 **Lieuwe Hillesz. Fopma**
Op 28 maart 1564 wordt Livius Fopma uit Franeker op de titel van vicarius alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken en diaken te worden toegelaten.⁴² Lieuwe Hillesz. – inmiddels priester - komt als vicarius alhier voor 15 oktober 1565⁴³, 12 maart 1566⁴⁴ en in 1567.⁴⁵ Lieuwe Hillesz. wordt 15 november 1568

³¹ HCL, RA nr. O 6, 141v.

³² CE, 361.

³³ Tjessinga V, 25.

³⁴ Tjessinga V, 25.

³⁵ NA, Arch. ACB nr. 389 u.

³⁶ RR nr. 40.

³⁷ BB I, 369.

³⁸ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1423.

³⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 50.

⁴⁰ RA Baarderadeel nr. 4, 571.

⁴¹ Hof nr. 16692, 105.

⁴² ABU nr. 550*, 123.

⁴³ RA Hennaarderadeel nr. 20, 778.

⁴⁴ Hof nr. 16476.

⁴⁵ Van Burmania, 33.

wegens omgang met een gehuwde vrouw uit zijn ambt ontzet en beboet; functie en standplaats worden niet genoemd,⁴⁶ zodat niet bekend is of hij hier toen nog stond. In 1577 wordt als debiteur in een inventaris volgens een schuldboek Lieuwe Hillens alhier genoemd;⁴⁷ het zal om een oude, nog openstaande, vordering gaan. Hij moet worden onderscheiden van Lieuwe Hillesz. Tinga, in 1569 pastoor te Wierum*, wel dezelfde als Lieuwe Hillesz., 1569 pastoor te Paesens*.

- 1572 **Simon Hillesz.**
vicarius alhier en zoon van Hille Simensz. te Tjerkgaast, wordt 1 juni 1572 genoemd.⁴⁸ Hille Simensz. was curator over de kinderen van Oeghe Rouckema,⁴⁹ die pastoor te Sijbrandaburen* was.
- 1574 - 1576 **Pier Auckesz.**
komt als vicarius alhier voor 18 december 1574⁵⁰ en in 1576.⁵¹
- 1580 **Henno Ulpitii**
vicarius alhier, week – met de pastoor – in 1580 uit en overleed te Emden in 1582.⁵²

Johannesprebende

Hoewel een prebende hier in 1511 niet wordt genoemd⁵³ moet deze er dan al wel geweest zijn omdat een priester alhier dan een rente uit land te Hennaard ontvangt.⁵⁴ Betrokkene was niet de pastoor of de vicarius en moet dus het derde leen hebben bezeten. In februari/maart 1543 is sprake van 2½ pm. vicarieland dat grenst aan ‘Sint Jans acker’ terwijl onder de prebendelanden 2½ pm. wordt genoemd met vicarieland als belender.⁵⁵ Genoemde akker moet dus prebendeland zijn geweest waaruit afgeleid kan worden dat Johannes de patroonheilige van de prebende was.

- 1511 **Renick**
alhier, ontvangt een rente uit land te Hennaard.⁵⁶
- 153(?)9 - 1540 **Jeronimus van Dale**
Op 12 april 1532 procedeert Jeronimus van Dale tegen een inwoner alhier;⁵⁷ mogelijk stond hij toen reeds hier. Op 21 april 1539 wordt er door de Staten over geklaagd dat heer Hyeronimus van Brussel twee beneficia, nl. te Deinum* en alhier, heeft.⁵⁸ Op 1 juli 1540 verklaart Hieronymus het beneficium alhier te hebben neergelegd.⁵⁹

⁴⁶ Hof nr. 7490, 126-126v.

⁴⁷ RA Franeker nr. 126, 1552.

⁴⁸ RA Rauwerderhem nr. 1, 133.

⁴⁹ RA Rauwerderhem nr. 1, 51, 133.

⁵⁰ Tresoor, Hs. FG nr. 837.

⁵¹ Van Burmania, 33.

⁵² CE, 361.

⁵³ Tjessinga V, 25vlg.

⁵⁴ Tjessinga III, 31.

⁵⁵ BB I, 369, 370.

⁵⁶ Tjessinga III, 31.

⁵⁷ Hof nr. 16687, 487.

⁵⁸ GPCV II, 731.

⁵⁹ GPCV II, 787.

OOSTERMEER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de middeleeuwse kerk werd in 1869 gesloopt; op de oorspronkelijke kerkstede bleef de 13^e-eeuwse toren bewaard.¹

Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1422 **Tallo**²

1447 - 1453 **Henno**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1447,³ voor het laatst in 1453.⁴ Het zegel dat hij in 1449 gebruikte⁵ is hetzelfde als dat van Henno, in 1440 pastoor te Eslawald*, zodat het om dezelfde persoon gaat. Blijkens het zegelrandschrift was hij priester te van Deersum (tenzij bij het snijden de letters E en R zijn verwisseld en Driesum – wat meer voor de hand zou liggen – bedoeld is geweest).

1494 - 1495 **Focke**
komt als pastoor alhier voor 20 februari 1494⁶ en in 1495.⁷

1516/7 –1527 **Everardus Onrust**
geeft 1 juni 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn.⁸ Namens Oostermeer treedt hij 20 augustus 1527 op.⁹ Everdt Renicks Onrust is in 1537 pastoor te Surhuizum*. Als Evardt van Doernwyck komt hij vanaf 1550 voor als pastoor te Oudwoude*.

1574 **Cornelius Joannis**¹⁰
Hij of een naamgenoot is 1548-1549 (niet meer 1558) pastoor te Oudkerk (Td.)*.

1570 **Wybrand Feckesz.**¹¹

1572 - 1573 **Jeremias Jansz.**
is hier pastoor in 1572¹² en 1573.¹³ In 1567 is hij vicarius te Tzummarum*. Mogelijk is hij dezelfde als Jeremias, vanaf 1578 bekend als pastoor te Engwier*.

1578 - 1580 **Dirck Oenensis**
wordt in 1578 pastoor alhier genoemd¹⁴ en zal afkomstig geweest zijn van Oene

¹ MF, 124.

² OFO I, nr. 37.

³ Tresoar, PB, Hs. 9056 O 2, 105-106.

⁴ OFO IV, nr. 16.

⁵ PG, nr. 12; Tresoar, Zegelfoto nr. 9 (randschrift: 'S HENNONIS PSBRI A DERSUM'); vgl. Tresoar, Zegelfoto nr. 1139.

⁶ Arch. Buweklooster nr. 3 reg. 2.

⁷ Van Burmania, 33.

⁸ Hof nr. 93, 14v.

⁹ Hof nr. 93, 80v.

¹⁰ Van Burmania, 33.

¹¹ Van Burmania, 33.

¹² Reitsma, 149.

¹³ Van Burmania, 33.

(Gld.), vandaar dat hij 3 februari 1581 als Diricus Geldrus, gewezen pastoor alhier, voorkomt. Omstreeks 25 juli 1580 vertrok hij naar Franeker waar hij naar zijn zeggen in 1581 nog woont.¹⁵

Overige

1542 ?

Johannes

wordt 22 november 1542 met de pastoor en de kerkvoogden gedaagd.¹⁶ Of hij hier gestaan heeft blijkt niet.

¹⁴ Van Burmania, 33.

¹⁵ Reitsma, 148.

¹⁶ Hof nr. 16689, 230.

OOSTERNIJKERK

Patroon: **Cecilia**¹

Bijzonderheden: verondersteld mag worden dat de kerk alhier met steun van de hier wonende Siburg en de haren tot stand is gekomen met begeleiding van Frederik, abt van Mariëngaarde (1163-1175), aan wiens lievelingsheilige de kerk gewijd was, aldus Mol.² Of de zielzorg door kanunniken van Mariëngaarde uitgeoefend werd blijkt nergens behalve mogelijk ook in het begin?
Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1511.³

Pastorie

- 1224 **mag. I.**
plebaan van Nijkerk, werd in 1224 met de abten van Mariëngaarde en Dokkum aangewezen als commissarissen in een geschil tussen de proost van Bloemhof en de bisschop van Munster.⁴ Uit het feit dat hij de premonstratenzer belangen diende leidt Mol af dat hij een norbertijn van Mariëngaarde was.⁵ De belangenbehartiging in dit geschil zal echter bij de beide abten al wel in goede handen zijn geweest en de derde aangewezen commissaris kan ook een neutrale positie hebben gehad.
- 1449 **Alla**⁶
- 1487 - 1491 **Syuck**⁷
- 1562 - 1568 **Andries Fockesz.**
pastoor alhier, komt als zodanig voor kort vóór 16 december 1562⁸ en in 1568.⁹ Op 10 mei 1575 wordt Jan Wybada te Dokkum genoemd als voormond over de kinderen van Andries Foeckesz., pastoor te Nijkerk.¹⁰
- 1570 **Jepe Yghesz./Epius Ygosz.**
komt 11 juni 1570 als pastoor alhier voor.¹¹
- 1570 **N.N.**
wordt 20 oktober 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹² Mogelijk gaat het om
- 1574 **S.... Bauckesz.**
in 1574 pastoor alhier genoemd,¹³ mogelijk Sippe Bauckesz., op 11 juni 1570 vol-

¹ Verhoeven, 93.

² Mol en Lambooi, 86.

³ RvdA I, 143.

⁴ Jansen en Janse, *Bloemhof*, 182-187.

⁵ Mol en Lambooi, 86.

⁶ OFO II, nr. 28 (hij wordt niet als pastoor aangeduid maar zal dit wel geweest zijn).

⁷ OFO IV, nr. 77 resp. PG, nr. 46 (hier te plaatsen; hij zegelt voor Hessel Tjaarda, die hier woonde: PG, nr. 46).

⁸ ABU nr. 538-2, 13-13v.

⁹ Van Burmania 27v.

¹⁰ Hof nr. 16802, 250.

¹¹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nrs. 254 en 277.

¹² St. Jan nr. 1168.

¹³ Van Burmania, 27v.

macht van Westdongeradeel.¹⁴ Mogelijk stond hij toen nog te Foudgum* (waar in ieder geval in 1571/2 een andere pastoor is).

1577 **Nicolaus Wilhelmi**
wordt in 1577 als pastoor alhier genoemd.¹⁵

- 1580 **Sippe Bauckes**
wordt op 19 december 1580 oude pastoor alhier genoemd.¹⁶ Cyprianus, pastoor alhier, week in 1580 uit.¹⁷ Hij kan dezelfde zijn als de in 1574 genoemde.

Pancratiusvicarie

In 1511 wordt de vicarie voor het eerst genoemd.¹⁸ In 1562 is sprake van het beneficie op het Pancratiusaltaar alhier waarvan pastoor en kerkvoogden collatoren zijn.¹⁹

1515/6 - 1525 **Johannes Sefridi**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 9 jaren vicarius te zijn.²⁰ Johannes Suffridi, van Dokkum, werd 18 mei 1510 te Rostock als student ingeschreven.²¹

1543 **Johannes**
als vicarius alhier genoemd in 1543.²²

1559 **Johannes**
wordt als vicarius alhier genoemd 17 februari 1559.²³

- 1562 **Jacobus Rotgeri**
Na diens overlijden of resignatie wordt

1562 - 1563 **Rombertus Feionis**
door pastoor en kerkvoogden gepresenteerd tot het beneficie op het Pancratiusaltaar alhier waarna hij 16 december 1562 wordt geïnstitueerd²⁴ en 17 december 1562 op deze titel wordt geëxamineerd ter toelating tot de wijding.²⁵ Op 3 februari 1563 wordt hij tot dit leen geproclameerd.²⁶

¹⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nrs. 254 en 277. Zijlstra nr. 5148 noemt hem 1570 pastoor te Raard* onder verwijzing naar Tresoar, Hs. FG nr. 935, 11 (dat weer verwijst naar het stuk uit 1570 maar dat vermeldt Sippe Bauckes alleen als volmacht van Westdongeradeel en niet als pastoor te Raard) en noemt hem ten onrechte in 1580 pastoor te Warga*.

¹⁵ Van Burmania, 27vo. De mogelijkheid is niet uit te sluiten dat Van Burmania's bron alleen Nijkerk gaf en dat dan niet Ooster- maar Westernijkerk* bedoeld is geweest waar 1578-1580 Claes pastoor was, te meer omdat ook in 1574 S(ippe ?) Bauckes te Oosternijkerk pastoor is.

¹⁶ Reitsma, 113.

¹⁷ CE, 342.

¹⁸ RvdA I, 143.

¹⁹ ABU nr. 535-2, 13-13v.

²⁰ Hof nr. 93, 9v.

²¹ Zijlstra nr. 11350.

²² BB I, 154.

²³ RA Dokkum nr. 15, 384v.

²⁴ ABU nr. 535-2, 13-13v.

²⁵ ABU nr. 550*, 113v en nr. 550*bis.

²⁶ ABU nr. 535-2, 13-13v.

- 1580 **Theodoricus**
week met de pastoor alhier in 1580 uit.²⁷

Overige

1523/4 **Cornelius Henrici**
van Amersfoort. In 1523/4 worden kosten geboekt in verband met de gevangenne-
ming van heer Cornelis te Nijkerk, waar hij een meisje heeft verkracht, en die later is
overgeleverd aan de abt van Dokkum als deken van Dongeradeel (waaruit blijkt dat
het om Oosternijkerk gaat) en de kosten van gevangenhouding gedurende 17½
dag van heer Cornelis van Amersfoort.²⁸
Ca. 1544 wordt heer Cornelis Henrici de Amersfoerdts vermeld,²⁹ in samenhang met
de eveneens van Amersfoort afkomstige pastoor te Nes (Am.)*.
Tussen 1542/3 en 1547 wordt Cornelis Henrici, vicarius te Nijkerk, benoemd tot
pastoor te Makkum*.

²⁷ CE, 342.

²⁸ RR nr. 3, 52, 54.

²⁹ ABU nr. 538-6, 50a.

OOSTERWIERUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: op de oorspronkelijke kerkstede bleef slechts de uit de 13 of 14^e eeuw daterende toren over.² De middeleeuwse kerk werd in 1902 afgebroken en bevatte in de noord- en zuidmuren op ca 4 m. hoogte nog tien tuflagen.³ Of deze bestonden uit secundair verwerkt materiaal van een oudere kerk is niet bekend. Oldenhof is van mening dat een mededeling over een kerkwijding in 1335 op Oosterwierum (en niet Oosterbierum) betrekking heeft.⁴ Omdat in 1329 een pastoor wordt genoemd en de parochie dus toen bestond kan er inderdaad een oudere kerk zijn geweest. Een vicarius wordt hier reeds in 1461 genoemd.⁵ In een testament uit 1479 is sprake van een legaat aan de priesters alhier.⁶ Van een vicarius of jongerpriester is in 1499 sprake,⁷ van een 'vicarius et custos' in 1511.⁸ Parochieoverzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier een vicarie en een vrijleen.⁹ In 1543 wordt van een prebende of vrijleen geen melding gemaakt.

Pastorie

1329	Elbodus ¹⁰
1455	Ona ¹¹
1475	Gherryt ¹²
1479	vacant De pastoor te Rauwerd* zegelt in 1479 voor een inwoner alhier omdat de pastorie vacant is. ¹³
1499 - 1511	Johannes komt als pastoor alhier voor het eerst voor 24 februari 1499 ¹⁴ , voor het laatst in 1511. ¹⁵
1521	N.N. In 1522 wordt geklaagd over usurpatie van rechten door ambtenaren van de keizer. Zo had in 1521 de stadhouder de kerk alhier gegeven aan de kapelaan van Frits van

¹ Verhoeven, 94.

² MF, 125.

³ Scheffer, 'Oosterwierum', 1-5 (met afbeelding van de kerk in 1722 door J. Stellingwerf) (cit. de beschrijving uit 1902 in GA Littenseradiel, Ingekomen stukken 1902).

⁴ Oldenhof, *In brêge*, 36 (cit. Muller, *Registers en rekeningen*, 515).

⁵ OFO I, nr. 162.

⁶ FT, nr. 39.

⁷ FT, nr. 58.

⁸ Tjessinga V, 13.

⁹ St. Jan nr. 1165.

¹⁰ OFO I, nr. 1.

¹¹ OFO IV, nr. 18.

¹² OFO I, nr. 262.

¹³ FT, nr. 39.

¹⁴ Ft, nr. 58.

¹⁵ Tjessinga V, 10, 15.

Grumbach (drost te Harlingen); de naam van de betrokken priester wordt niet meegegeeld.¹⁶ Of hij is gehandhaafd is onbekend.

1525 - 1538

Siricus Hermanni

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 19 mei 1525.¹⁷ Als pastoor komt hij voor het laatst voor 21 maart 1538 wanneer op zijn verzoek iemand verklaart dat Syrck in 1515 – zijn functie is dan niet aangegeven – 60 goudgl. ‘in sequester’ had gesteld om Oege Seerpsz. te Oppenhuizen die door de Bourgondiërs in Leeuwarden gevangen was genomen vrij te kunnen kopen.¹⁸ Hij overleed als pastoor alhier: 20 maart 1545 wordt een cessionaris van wijlen Syert, pastoor alhier, genoemd.¹⁹

1543 - 1547

Rumke Aedgersz./Rumbertus Ysgum

wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd in 1543, o.m. met zijn broer Ryoerdt Aedgersz.²⁰ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor 20 september 1547.²¹

15(48/9?)55 -
- † 1580

Meynert Nannesz.

komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1555 wanneer hij voor twee jaren gildégeld betaalt aan het Zoete Naam Jezusgilde te Leeuwarden.²² Hij wordt daarvan in 1548 gildebroeder²³ en heet als zodanig in 1549 pastoor (zonder dat zijn standplaats is aangegeven).²⁴ Mogelijk stond hij toen al hier. Op 21 april 1580 geeft Meinert, pastoor alhier, de kerkelijke goederen over onder protest dat hij moest hebben betaling van de behuizing waarmee het beneficie bezwaard was.²⁵ Hij overleed 31 oktober 1580 en werd alhier begraven.²⁶ In 1544 is hij sacrista te Leeuwarden-Nijehove*.

Onder de ballingen in 1580 zijn Jacob heer Meynertsz. van Oosterwierum en zijn broer (N.N.) die kort daarop overleed.²⁷ Mogelijk was deze dezelfde als Reyntke, zoon van de pastoor, die in 1580 betaald krijgt voor schilderwerk aan de school.²⁸

Vicarie

De vicarius wordt voor het eerst genoemd in 1461²⁹ en heet in 1511 *vicarius et custos*,³⁰ evenals in 1542.³¹ Het patrocinium van de vicarie is onbekend.

1461

Johannes Peter Smid(szoon)³²

¹⁶ Aud. nr. 1429/3, 48.

¹⁷ Hof nr. 93, 1.

¹⁸ HCL, RA nr. F 1, 141.

¹⁹ RA Sneek nr. 21, 349.

²⁰ BB I, 363.

²¹ Hof nr. 16798, 467.

²² Arch. RBG nr. 44.

²³ Arch. Van Sminia nr. 2097a.

²⁴ Arch. Van Sminia nr. 2097a.

²⁵ PB Hs. 1466.

²⁶ De Walle, 687, nr. 4996.

²⁷ CE, 362.

²⁸ Tresoar, Hs. FG nr. 629.

²⁹ OFO I, nr. 162.

³⁰ Tjessinga V, 13.

³¹ Arch. Van Sminia nr. 2064a.

³² OFO I, nr. 162.

1499 - 1511	Gielt komt als vicarius alhier voor het eerst voor 14 april 1499, ³³ voor het laatst in 1511. ³⁴
1516/7 – 1525	Petrus Sirici geeft 1 juni 1525 op hier nu 8 jaren vicarius te zijn. ³⁵
z.j.e.d.	Tzumme Bij de opgave van de vicariegoederen in 1543 wordt aangegeven dat heer Tzumme destijds een stuk land bezwaard had ³⁶ ; hij zal dus op een onbekend tijdstip vicarius zijn geweest.
1577	N.N. wordt 5 april 1577 als vicarius alhier geïnstitueerd. ³⁷

Vrijleen

Een overzicht uit 1558/60 noemt hier een vrijleen.³⁸ Verder wordt dit beneficie, waarvan het patrocinium onbekend is, niet genoemd.

1511	? Bernert In 1511 ontvangt heer Bernert alhier een rente uit land te Hennaard. ³⁹ Hij was hier geen pastoor of vicarius, mogelijk de bezitter van het vrijleen?

Overige

z.j.e.d.	? Sicke Wybez. In 1557/8 is sprake van land alhier, destijds gekocht van heer Sicke Wybez., wiens functie en standplaats niet worden genoemd. ⁴⁰

³³ FT, nr. 58.

³⁴ Tjessinga V, 13.

³⁵ Hof nr. 93, 15v.

³⁶ BB I, 364.

³⁷ St. Jan nr. 1168.

³⁸ St. Jan nr. 1165.

³⁹ Tjessinga V, 14. In 1542 (Arch. Van Sminia nr. 2064a) wordt deze rente niet vermeld).

⁴⁰ RR nr. 21, 16v.

OOSTERWOLDE

Patroon: **Ursula**¹

Bijzonderheden: de middeleeuwse kerk werd in 1735 vervangen.² Grouwstra gaat er van uit dat het initiatief tot de kerkstichting in de 12^e eeuw werd genomen.³ Naast de pastorie worden in 1543 genoemd de Onze Lieve Vrouwe-, de Blasius- en de Annavicarieën.⁴

Pastorie

- 1525/6 **Luytien**
In de rekening van de grietman van Ooststellingwerf over 1525/6 wordt vermeld dat Luytien, pastoor alhier, is verwond.⁵
- 1543 - 1553 **Johannes Luydens**
van Ruinen, komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1543.⁶ Als Johannes Luydens Maior wordt als pastoor kort voor 30 maart 1553 genoemd.⁷
- 1554 - †1574 **Johannes Luydens**
Minor komt als pastoor alhier voor het eerst voor kort voor 24 mei 1554.⁸ Hij zal dezelfde zijn als Johannes Ludens, van 1548 tot 1553 bekend als pastoor te Oldeberkoop*. Hij overleed kort voor 12 mei 1574.⁹
Van Burmania noemt in 1567 als pastoor Roelof Roelofsz.¹⁰ Deze opgave kan niet juist zijn tenzij Johannes Luydens tussen 1554 en 1574 een tijdlang ergens anders stond.
- 1574 - 1580 **Jacobus Rodolphi**
pastoor te Fochteloo* wordt namens de koning *jure devoluto* 12 mei 1574 benoemd als pastoor alhier.¹¹ Op 16 mei d.a.v. wordt hij door de bisschop van Leeuwarden geïnstitueerd.¹² In april 1580 doet hij aangifte van de patroons- en pastoriegoederen alsmede van de goederen van de Blasiusvicarie alhier.¹³ Kort daarop vertrekt hij naar Sneek waar hij vóór 1582 lidmaat wordt.¹⁴ In 1584 is hij predikant te IJsbrechtum,

¹ Verhoeven, 94.

² MF, 245.

³ Grouwstra, I, 58 (echter elders, 4, wordt de kerkstichting geplaatst in de 13^e eeuw).

⁴ BB II, 41, 42.

⁵ RR nr. 46, rekening 1525/6. Ten onrechte noemt Grouwstra, *Oosterwolde* I, 54-55 de in de rekeningen over 1527/8 en 1528/9 genoemde Luytien Heynes als pastoor alhier en mogelijk broer van Eyso Heynes, 1543 vicarius van de Onze Lieve Vrouwevicarie. Luyien Heynes wordt echter niet als heer aangeduid en was dus geen geestelijke. Hetzelfde geldt voor Eyso Heynes: BB II, 41 noemt hem als één dergenen die ten behoeve van de Onze Lieve Vrouwevicarie een pacht moeten opbrengen.

⁶ BB II, 41.

⁷ ABU nr. 535, 184-185.

⁸ ABU nr. 535, 228-228v.

⁹ Arch. Varia Staten nr. 73-627.

¹⁰ Van Burmania, 33v.

¹¹ Arch. Varia Staten nr. 73-627.

¹² Arch. Varia Staten nr. 80-631.

¹³ AFB, 28.

¹⁴ DTB nr. 673 (niet in 1578 zoals Kalma, *Classisboek Sneek*, XXXVII en Bergsma, *Gideonsbende*, 527 aangeven; de lidmatenlijst begint 11 oktober 1578 maar heeft waarschijnlijk een ongedateerd doorlopend vervolg tot 1582. In ieder geval is Rodolphi in april 1580 nog te Oosterwolde).

Tjalhuizum en Tirns, gaat vandaar in 1585 naar Hemelum, is 1591 – 1597 weer te Ijsbrechtum¹⁵ en komt in 1597 terug naar Ooststellingwerf: in 1599 verklaart hij nu twee jaren de enige predikant te zijn in deze grietenij en verzoekt ver-huur van de geestelijke goederen aldaar; aangegeven is hoeveel elk der tien dorpen in zijn tractement moet bijdragen.¹⁶ Zijn standplaats is Oldeberkoop waar hij overlijdt in 1624.¹⁷

Onze Lieve Vrouwevicarie

Evenals de andere vicarieën wordt deze voor het eerst genoemd in 1543.¹⁸ In 1554 vindt presentatie tot deze vicarie plaats door pastoor, stelling en kerkvoogden.¹⁹

- 1554 **Henricus Rodolphi**
Hij resigneert in 1554.²⁰ Waar hij heengaat is onbekend. In 1559/60 wordt hij door een inwoner van Oosterwolde gedood²¹; waar hij dan staat is niet aangegeven.
- 1554 **Jacobus Nicolai**
wordt na presentatie door pastoor, stelling en kerkvoogden 24 mei 1554 geïnstitueerd tot de vicarie of perpetuele prebende van Maria alhier.²²
- 1580 **N.N.**
In april 1580 wordt opgegeven dat de vicarius van de Mariavicarie of –prebende een zeer oud man is.²³

Blasiusvicarie

In 1553 staat deze vicarie ter collatie van pastoor en kerkvoogden.²⁴

- 1543 - 1553 **Rodolphus Rodolphi**
van Oosterwolde, bezit deze vicarie in 1543.²⁵ Rodolphus resigneert in 1553.²⁶
- 1553 - 1562 **Rodolphus Joannis**
wordt na presentatie door pastoor en kerkvoogden op 30 maart 1553 tot de vicarie of perpetuele kapelanie alhier (het patrocinium wordt niet aangegeven) geïnstitueerd.²⁷ Roelof komt als prebendaat alhier voor 16 oktober 1562.²⁸

¹⁵ Romein, 359-360; Kalma, *Classisboek Sneek*, XXXVII (waar Kalma schrijft dat hij mogelijk in 1592 schoolmeester was te Bergum hetgeen althans niet uit het classisboek blijkt), 32 (waar Kalma aangeeft dat hij mogelijk eerder kloosterling te Bergum was, ook hier zonder bronvermelding), 35, 36, 149, 230.

¹⁶ Tresoor, Hs. FG nr. 652.

¹⁷ Romein, 667; Kalma, *Classisboek Sneek*, XXXVII (in 1624 komt te Oldeberkoop c.a. een opvolger).

¹⁸ BB II, 41.

¹⁹ ABU nr. 535, 228-228v.

²⁰ ABU nr. 535, 228-228v.

²¹ RR nr. 22, 26.

²² ABU nr. 535, 228-228v.

²³ AFB, 28.

²⁴ ABU nr. 535, 184-185.

²⁵ BB II, 42.

²⁶ ABU nr. 535, 184-185.

²⁷ ABU nr. 535, 184-185.

²⁸ Hof nr. 16692, 337.

1570 **Jan van Breda**
wordt 10 oktober 1570 prebendaat van het Blasiusleen genoemd.²⁹

Annavicarie

Over deze eveneens in 1543 genoemde vicarie³⁰ is verder niets bekend. Bij de opgave van de geestelijke goederen alhier in 1580 wordt van deze vicarie geen melding gemaakt.³¹

1543 **vacant**³²

Overige

Van de na te noemen personen is niet bekend welke vicarie/prebende zij bezaten.

1531 **Henrick**
wordt als vicarius alhier genoemd 5 september 1531.³³

1568 **Johannes Johannis Focking**
wordt in 1568 als vicarius te Oosterwolde geïnstitueerd.³⁴

1575 **Ysbrant Egbertsz. Buysen**
wordt prebendaat alhier genoemd 24 juli 1575.³⁵

1580 **Daniel Gretinge**
vicarius alhier wijkt in 1580 uit.³⁶ In april 1580 doet hij opgave van de pastoriegoederen te Fochteloo*.³⁷ (Een) Daniel Grettink komt in 1572 voor als schoolmeester te Surhuizum³⁸; deze is dan geen geestelijke.

²⁹ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 nr. 3776, 9v (cit. 'Rol', sc. van het Hof).

³⁰ BB II, 42.

³¹ AFB, 28.

³² BB II, 42.

³³ Hof nr. 16687, 426.

³⁴ St. Marie nr. 1807, rekening 1567/8.

³⁵ Arch. EVC nr. 2933.

³⁶ CE, 368.

³⁷ AFB, 27.

³⁸ RA Achtkarspelen nr. 4, 259v.

OOSTERZEE

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: Huisman wijst er op dat ten noorden van Oosterzee in het Tjeukemeer een ‘oud kerkhof’ ligt en het dus voor de hand ligt te veronderstellen dat Oosterzee oorspronkelijk noordelijker lag ten oosten van het destijds veel kleinere Tjeukemeer waardoor ook de naam verklaard zou zijn.² Bakker stelt echter dat de dorpen in Lemsterland niet zijn opgeschoven.³ Ten tijde van abt Hoyto van Lidlum (1256-1275) kwam de Martinuskerk ‘in Aesterzee’ in het bezit van de abdij.⁴ Van Buijtenen trachtte aan te tonen dat de kroniek abusievelijk Oosterzee noemt en dat Oosterend* (waar een Martinuskerk was) bedoeld moet zijn geweest op grond van het feit dat de kerk alhier aan Chrysanthus gewijd was. Ten onrechte interpreteerde hij echter de vermelding van deze kerk ‘in Oestergoe’ in 1551 als Oosterzee waar Eesterga* bedoeld was.⁵ De kerk moet in 1332 nog in het bezit van Lidlum zijn geweest,⁶ maar later blijkt niet meer van een relatie. Naast de pastorie waren hier een vicarie, een prebende en een ‘jongerpriesterleen’, alle in 1544 genoemd.⁷

Pastorie

1332	Kempo van Weidum pastoor alhier, wordt in 1332 gekozen tot abt van Lidlum. ⁸ Hij overlijdt in 1336. ⁹
1488 - 1493	Zynedus Eddonis In 1485 en 1486 komt Zynedus als deken van Oudemirdum voor, ¹⁰ in 1488 t/m 1493 Zynedus, pastoor alhier, als deken. ¹¹ Vanaf 1494 is de pastoor te Sondel* deken.
vóór 1525	Edo In 1525 is sprake van een baar, destijds gemaakt door Edo, pastoor alhier, en enkele andere, niet met name genoemde, personen. ¹²
1543 - 1544	Sybrandt Merckisz./Martini Op 21 juni 1543 wordt een notarieel instrument uitgevaardigd inzake de absolutie voor Sybrandus Martini, pastoor alhier ¹³ ; waarvoor hij absolutie kreeg is niet aan-

¹ Verhoeven, 94 met de toevoeging ‘(en Laurentius?)’ op grond van de naam van de in 1498 gegoten klok (Laurentius en Martinus). Een handschrift aantekening in een exemplaar in Tresoar van Schotanus, *Beschrijvinge*, 124 noemt Bonifatius als patroon.

² K. Huisman in Leeuwarder Courant, zaterdag 29 januari 1987.

³ Bakker, ‘Echten’, 144-145.

⁴ Lambooy, 230.

⁵ Van Buijtenen, ‘Franeker’, 27-28, cit. ABU nr. 535, 90v, 1551; herhaald in zijn: *Heiligenweg*, 28 en 130.

⁶ Lambooy, 260-265: de pastoor alhier wordt in 1332 gekozen als abt van Lidlum.

⁷ BB II, 35, 36.

⁸ Lambooy, 260-261. De Vries, *Oude Polle*, 17-18 volgde Van Buijtenen in zijn opvatting dat met het in de Lidlumer abtenlevens genoemde Oosterzee ten tijde van abt Hoyto Oosterend is bedoeld en situeert in analogie daarmee Kempo ook te Oosterend.

⁹ Lambooy, 260-265.

¹⁰ Oudmunster nr. 1738, ongefolieerd deel (1485, 1486), en nr. 1738a (1485).

¹¹ Oudmunster nr. 1738, 131, 139, 146, 154 en ongefolieerd deel, en nr. 1738a (1493: Zynedus Eddonis, nr. 1738, 154).

¹² Hof nr. 93, 21 en 84b.

gegeven. Sybrand Merckesz. is in 1544 nog pastoor alhier.¹⁴

1547/8 **Hendrik**¹⁵

1548 **vacant**

Op 7 juni 1548 wordt het placet voor Andries Hendrix als gekozen pastoor alhier geweigerd en tegelijkertijd het placet als pastoor te Munnikeburen* ingetrokken.¹⁶

1562 **Pier Claesz.**¹⁷

Kapelanie op het Maria-altaar

Alleen in 1471 komt deze voor.¹⁸ Mogelijk is het hetzelfde als één der drie volgende beneficia.

1471 **Nicolaus Tyeghelere**

acolyth van het bisdom Minden en perpetuus capelanus op het Maria-altaar alhier krijgt 3 april 1471 pauselijke toestemming zich buiten de voorgeschreven termijnen door een andere bisschop dan zijn ordinarius tot alle orden te laten wijden.¹⁹

Vicarie

Het patrocinium van de vicarie is onbekend.

- 1543 **Frans**

Op 16-18 juni 1543 wordt Frans, vicarius alhier, ontzet uit zijn beneficie.²⁰ Hij heeft zes dagen gevangen gezeten en wordt aan de officiaal te Utrecht overgezonden.²¹ Voorts wordt naar hier een brief gestuurd met de opdracht een andere priester te kiezen.²²

1544 **Hendrik Erwertsz.**

wordt in 1544 als vicarius alhier genoemd.²³

- 1547 **Michiel Symonsz.**

vicarius alhier, wordt 21 juni 1547 ontzet uit zijn beneficie; hij mag in Friesland geen ander beneficie hebben noch ergens als kapelaan fungeren en moet te Leuven, Keulen of elders studeren.²⁴ Een inschrijving als student is niet gevonden.

- 1550 **Johannes van Zulen**

vicarius alhier, ontvangt 20 januari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te

¹³ ABU nr. 538-3, 8.

¹⁴ BB II, 34.

¹⁵ RR nr. 15, 74.

¹⁶ Hof nr. 96, 135v.

¹⁷ Van Burmania, 33v.

¹⁸ RG IX, 724 nr. 4893 (Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 666, 219r).

¹⁹ RG IX, 724 nr. 4893 (Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 666, 219r).

²⁰ Hof nr. 96, 103.

²¹ RR nr. 11, 45v.

²² RR nr. 11, 98.

²³ BB II, 35.

²⁴ Hof nr. 96, 126; vgl. RR nr. 14, 76v.

Oudega (H.O.N.)* en resigneert hier 9 maart d.a.v.²⁵

1550 **Jeronimus Fox**
tot dan vicarius te Mirns*, ontvangt op 20 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.²⁶ Jeronimus Foeckesz. wordt 15 juli 1560 nog genoemd maar dan zonder functie en standplaats.²⁷

1563 **Claes Evertsz.**
in 1563 vicarius alhier, is dan ca 37 jaren oud.²⁸

Prebende

De prebende wordt in 1544 nà de vicarie en vóór het jongepriesterleen genoemd; de collatie berust bij de gemeente.²⁹ In 1548 berust de collatie van de dan derde prebende bij de ingezetenen.³⁰ Het patrocinium is niet bekend.

1544 - 1548 **Jan Nolles**
wordt in 1544 prebendaat alhier genoemd.³¹ Hij resigneert in 1548³² en is van 1551 tot 1556 bekend als pastoor te Lemmer*. Hij was afkomstig van Oosterzee³³ en werd 24 juli 1545 als student te Leuven ingeschreven; hij was een zoon van Nollo Heres, grietman van Lemsterland.³⁴

1548 **Uylcke Eckes**
clericus, wordt 2 december 1548 na de resignatie van de voorgaande door de ingezetenen gepresenteerd tot de derde prebende alhier; het placet wordt 4 december 1548 verleend.³⁵

1569 **Douwe Sythiesz.**
wordt in 1569 prebendaat alhier genoemd.³⁶

Jongerpriesterleen

Als laatste wordt dit beneficie in 1544 genoemd; de collatie berust bij de gemeente.³⁷ Over het algemeen is de jongerpriester de vicarius maar blijkbaar werd dit leen in 1544 aldus genoemd om het te onderscheiden van de vicarie alhier. De enig bekende bedienaar komt als prebendaat en als vicarius voor. Het patrocinium van dit leen is onbekend.

1544 - 1548 **Bencke Doddez. Griollis**

²⁵ RR nr. 49, 5, 9.

²⁶ RR nr. 49, 9.

²⁷ Hof nr. 16692, 91.

²⁸ Van Burmania, 33v.

²⁹ BB II, 35.

³⁰ ABU nr. 535, 139v.

³¹ BB II, 35.

³² ABU nr. 535, 139v.

³³ Hof nr. 96, 238.

³⁴ Zijlstra nr. 8988.

³⁵ ABU nr. 535, 139v.

³⁶ Van Burmania, 33v.

³⁷ BB II, 36.

In 1544 is Bencke Doddez. bedienaar van dit leen.³⁸ In 1547/8 wordt nadere informatie ingewonnen over Bencke, prebendaat alhier.³⁹ Op 4 februari 1548 wordt Bencke Griollis, vicarius alhier, ontslagen van verdere vervolging.⁴⁰ Op 12 april 1548 wordt Bencke Griollis, prebendaat alhier, gelast zijn concubine weg te zenden.⁴¹

³⁸ BB II, 36.

³⁹ RR nr. 15, 57.

⁴⁰ Hof nr. 96, 131v.

⁴¹ Hof nr. 96, 133; RR nr. 15, 67 (1547/8 informatie in te winnen over zijn dienstmeid en haar te verhoren).

OOSTHEM

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie was hier reeds geruime tijd vóór 1478 een jongerschap waaraan dan talrijke landerijen van de patroon worden toegewezen.²

Pastorie

- ? 1400 **Peter Wibes**
Volgens Hepkema waren in de kerk alhier enkele zeer oude zerken waaronder één met een grafschrift voor 'Peter Vrom', pastoor, overleden in 1400.³ Deze tekst is niet geheel correct weergegeven.
- 1453 **Frederik**⁴
- 1470 **Sybrand**⁵
- 1478 - 1483 **Syricus**
komt in 1478⁶ en 1483⁷ als pastoor alhier voor. Mogelijk is hij dezelfde als Syricus Wibodi, van Oosthem, 17 juli 1460 als student in de rechten te Keulen ingeschreven.⁸
- †1484 **Oucke Wigles**
'persmman te Oesthem' (waarbij ongetwijfeld 'persona(m)' zal moeten worden gelezen), overleed in 1484.⁹
- 1496 - 1527 **Wibrandus van Sneek**
Wybe komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1496.¹⁰ Wibrandus van Sneek, pastoor alhier, wordt 23 januari 1499 als student in de rechten te Keulen ingeschreven.¹¹ Op 16 augustus 1512 stelt Wybe, pastoor alhier, een borg voor zijn goede

¹ Verhoeven, 94. De oudste vermeldingen van patroonsland als 'sint Jans reydland' en 'sinte Joannes litka werp' in 1478: OFO II, nr. 86.

² OFO II, nr. 86.

³ J. Hepkema, Eenvoudige Memories en Bemerkingen, in: *Nieuwsblad van Friesland* (1910-1914), 214: 'Int Jaer ons heren MCCC is overleden Peter, vrom Postor. Bid voor de ziel' (een aanduiding als 'heer' ontbreekt); vgl. De Walle, 711 nr. 5150. Een tekening van de zerk door H. Martin bevindt zich in het Fries Museum, Topografische Atlas nr PTA 426-4, met daarop als tekst: 'Int jaer ons Heren M CCC rust op (fragmenttekst weg) Peter Wibes vrom postor in (einde tekst) /(tweede rij: bid voer de ziel'. Hepkema vermeldt voorts op het kerkhof 'een paar zeer oude zerken met figuren en groote Gothische letters daarop afgebeeld ... Blijkbaar hebben ze het graf gedekt van R.C. geestelijken'. Deze zerken worden in de Collectie Grafschriften, Wymbritseradeel, i.v. Oosthem, niet genoemd. Martin maakte hier ook een tekening van een zerk met twee kromstaven zonder tekst (Ibid. nr. 426-3).

⁴ OFO II, nr. 33.

⁵ OFO III, nr. 9.

⁶ OFO II, nr. 86.

⁷ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

⁸ Zijlstra nr. 6364.

⁹ Tresoar, Collectie Grafschriften, Wymbritseradeel, i.v. Oosthem, potloodnotitie 'uit Ms. Betreffende het geslacht Wiersma, copie bij de Heer Glastra van Loon, gemeenteontvanger te Harlingen'. De verblijfplaats van dit manuscript is onbekend. Vgl. De Walle, 711 nr. 5151. Ook hier ontbreekt de aanduiding 'heer'.

¹⁰ PG, nr. 191.

¹¹ Zijlstra nr. 6370. Ten onrechte wordt hij daar mogelijk dezelfde geacht als Wibrandus Regneri, 1529 prebendaat te Sneek* geworden.

rechtspraak als deken van Sneek.¹² In september 1527 betaalt Wybo, pastoor alhier, opnieuw consentgeld voor de koop van land, tijdens de Gelderse bezetting (1515-1524) gekocht.¹³ Mogelijk is hij dezelfde als de volgende; hij zou dan tenminste 44 jaren pastoor alhier zijn geweest. De volgende kan echter ook een gelijknamige opvolger zijn geweest waarbij het tijdstip van opvolging niet vast ligt.

- 1537 - 1540 **Wybe**
wordt als pastoor alhier genoemd 30 mei 1537¹⁴ en 4 november 1540.¹⁵
- 1543 **Wlcke**¹⁶
- 1547 **Inthie**¹⁷
- 1567 **Feyte Peeckesz.**
pastoor alhier, werd bij vonnis d.d. 20 februari 1567 verbannen.¹⁸ Feito, pastoor alhier, wordt genoemd in de lijsten van verbannen van Winsemius¹⁹, Antonius Jodoci²⁰ en Menso Poppius.²¹ Harkenroht noemt hem dezelfde als de vermaarde Feito Ruardi, laatstelijk predikant te Groningen en aldaar overleden in 1602.²² Andreae sluit niet uit dat 'Peeckesz.' mogelijk een schrijffout was voor (Feito) 'Ruirdtsz.', in 1546 pastoor te Pingjum*.²³ Laatstgenoemde resigneerde in 1550 als pastoor te Pingjum*; waarheen hij toen ging is niet bekend. In 1554 blijkt hij te zijn gevlucht.²⁴ Ook Reitsma noemt Feito Ruardi als pastoor te Oosthem waar hij in 1565 moeilijkheden kreeg en moest uitwijken; hij werd predikant te Oldersum.²⁵ Bergsma tenslotte noemt zijn vertrek ca 1554 uit Oosthem.²⁶ Het gaat echter duidelijk om een andere persoon.
Feyte Peeckesz. was mogelijk een zoon van Piecke Sybrensz., in 1552 te Oosthem genoemd, en een broer van Sybren Pieckes, in 1581 kerkvoogd alhier, en Aucke Pieckes, hier ook in 1581 genoemd.²⁷
- 1570 **N.N.**
wordt 14 april 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁸ Mogelijk gaat hem om
- 1578 **Cornelis Wicheri**
15 augustus 1578 genoemd als pastoor alhier.²⁹ Cornelis Wicheri van Oosthem wordt tussen oktober 1578 en 1582 lidmaat van de Hervormde gemeente te Sneek³⁰ 29 en

¹² Oosterhout, 239.

¹³ RR nr. 57, 187v.

¹⁴ RA Sneek nr. 20, 264-267.

¹⁵ Arch. Epemastate nr. 112.

¹⁶ BB I, 420.

¹⁷ Hof nr. 16689, 483.

¹⁸ Hof nr. 7490, 108.

¹⁹ Winsemius, 88.

²⁰ Jodoci, 'Ephemerides', 422-425.

²¹ Harkenroht, 'Naemlijst', 72.

²² Harkenroht, 'Aenmerkingen', 588-589.

²³ Andreae, 'Naemlijst', 17.

²⁴ RR nr. 17, 84v en 93v (tevergeefs gezocht te Pingjum).

²⁵ Reitsma, *Honderd jaren*, 115.

²⁶ Bergsma, *Gideonsbende*, 513.

²⁷ Mededeling Tj. Wieringa, destijds te Leiderdorp.

²⁸ St. Jan nr. 1168.

26 februari 1582 beroepen als predikant te Bolsward.³¹ Voor 6 mei 1583 gaat hij naar Harlingen en vandaar in 1590 naar Hoorn waar hij in 1596 uit het ambt wordt gezet, niettemin met steun van de magistraat voor een kleine groep bleef preken en in november 1624 stierf.³²

Kapelaan

1550 **Sipcke Jansz.**
kapelaan alhier, ontvangt 10 mei 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Nijega (H.O.N.)*.³³

Jansvicarie/prebende

De vicarie (het jongerschap) bestond reeds geruime tijd vóór 1478 toen ten behoeve van het onderhoud van de daarop dienstdoende priester talrijke landerijen (ca 39 pm.) van de kerk werden toegewezen.³⁴ Deze vindt men terug bij de opgave van de vicarielanden in 1511.³⁵ Enkele landerijen, in 1478 genoemd, worden in 1543 ten name van de prebende geboekt.³⁶ In 1551 is sprake van de prebende op het Jans-altaar alhier³⁷; de dan benoemde geestelijke heet in 1560 vicarius.³⁸

1478 **Joannes Jella**
borduurwerkerszoon wordt in 1478 als jongerpriester benoemd nadat het leen reeds lange tijd vacant is geweest.³⁹

1511 **Johannes/Hans**⁴⁰

1543 **Claes**
wordt zowel prebendaat als jongerpriester alhier genoemd.⁴¹

- 1551 **Joannes Lubbonis**
clericus; na diens resignatie⁴² wordt

1551 - 1560 **Nicolaus Suffridi**
clericus, 20 maart 1551 tot de prebende van het Jansaltaar alhier geïnstitueerd.⁴³ Nicolaus Suffridi de Oesthem werd 9 maart 1552 tot alle wijdingen toegelaten op de titel van de prebende alhier.⁴⁴ Als vicarius komt Claes Syeurdsz. in 1560 voor.⁴⁵

²⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 625.

³⁰ DTB nr. 673 (lidmatenlijst beginnende 1578, daarna zonder tussentijdse dateringen doorlopende tot 1582).

³¹ DTB nr. 146; Romein, 265.

³² Romein, 184. Over zijn periode te Hoorn: Noordzij, *Handboek*, 422-426.

³³ RR nr. 49, 3.

³⁴ OFO II, nr. 86.

³⁵ RvdA II, 301.

³⁶ BB I, 421-422.

³⁷ ABU nr. 535, 116v.

³⁸ Van Burmania, 31v.

³⁹ OFO II, 86.

⁴⁰ RvdA II, 301, 305, 308.

⁴¹ BB I, 421-422.

⁴² ABU nr. 535, 116v.

⁴³ ABU nr. 535, 116v.550*, 28v, nogmaals ibid., 31, maart 1552, daar met de toelating tot de wijding van subdiaken, maar doorgehaald.

⁴⁴ ABU nr. 550*, 28v, nogmaals *ibid.*, 31, 31 maart 1552, daar met de toelating tot de wijding van subdiaken maar doorgehaald.

⁴⁵ Van Burmania, 31v.

OOSTRUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk is 14^e-eeuws en vervangt een oudere; de toren dateert uit de 13^e eeuw.²
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1457 **Wibo**³

1494 **? Thomas**
Menno Jarla maakt in zijn testament melding van een geschil tussen heer Thomas, hemzelf en de burens van Oostrum.⁴ Niet met zoveel woorden wordt gezegd dat Thomas hier stond.

1531 - 1532 **Aebe**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1531⁵ en op 12 maart 1532.⁶

z.j.e.d. **Hermannus**⁷

1543 - 1580 **Andreas Witthiesz.**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1543⁸ en is dit tot de Alteratie. Op 24 december 1580 geeft hij aan ca 75-76 jaren oud te zijn en wegens zijn leeftijd niet van religie te willen veranderen. Zijn vrouw overleed 20 juli 1573. Hij heeft een zoon Gercke Andriesz., die het pastorieland huurt.⁹
Mogelijk is hij dezelfde als Andreas Dockum, arme persoon, die 4 juni 1540 te Leuven als student wordt ingeschreven.¹⁰

(Andreae noemt onder de 1566/7 verbannen of uitgeweken priesters Johannes, pastoor alhier.¹¹ Hij verwijst daarbij naar Menso Poppius die een Johannes, pastoor te 'Jistrum' (= Eestrum*) onder deze priesters noemt,¹² terwijl Anthonius Jodoci¹³ en Winsemius¹⁴ daar Claes/Nicolaus als pastoor vermelden. Wellicht daarom heeft Andreae aangenomen dat Poppius Eestrum en Oostrum heeft verward. Oostrum komt echter niet in aanmerking tenzij Andreas Witthiesz. (die na 1543 enkele malen hier

¹ Verhoeven, 94. Kok, *Patrocinia*, 90, noemt Vitus als patroon op grond van Reitsma, 129 n.2 die echter 'misschien S. Vitus' aangeeft. Verhoeven, *Klokken*, 82 geeft op grond van een onjuiste interpretatie van FT, nr. 54 Vitus aan (de vermelding aldaar betreft echter Wetzens*). Later noemt hij echter Nicolaas als patroon, Verhoeven, 94.

² De Langen, 91.

³ Verhoeven, *Klokken*, 82.

⁴ FT, nr. 54. Menno Jarla woonde zelf te Wetzens maar daar wordt iemand anders dan als pastoor genoemd, *ibid*.

⁵ Van Burmania, 33.

⁶ Hof nr. 16687, 481 (in de tekst abusievelijk 1531).

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ BB I, 164.

⁹ Reitsma, 130.

¹⁰ Zijlstra nr. 8765.

¹¹ Andreae, 'Naamlijst', 12.

¹² Harkenroht, 'Naamlijst', 73.

¹³ Jodoci, 'Ephemerides', 424.

¹⁴ Winsemius, 88.

genoemd wordt, laatstelijk 12 juli 1560,¹⁵ afgezien van de vermelding in 1580, een tijdlang tussentijds elders stond. Hij is echter niet in een andere parochie aangetroffen).

¹⁵ Hof nr. 16692, 89; als Andreas Wytthiesz. *ibid.*, 45, 5 maart 1560.

OOST-VLIELAND

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de *capella beate Nycholai de Fle* behoorde in 1245 aan de abdij te Stavoren; kennelijk had de abdij deze toen recent verworven.² In 1493/4 is sprake van de Annakapel te Vlieland.³ In 1532 wordt de vicarie ‘in capelle de Vlielant alias Oestereynde’ genoemd.⁴ In 1536 doet de Schepenbank van Vlieland uitspraak in een geschil tussen de kerkmeesters van West-Vlieland en die van het Oosteinde waarbij het Oostvlieland deel van de parochie meer zelfstandigheid krijgt waarbij aan het Oosteinde het recht ‘van parochie curie’ wordt verleend hetgeen inhield dat de gewone kerkelijke diensten daar verricht mochten worden maar met de beperking dat zolang de inwoners van Oost-Vlieland nog geen kerk of kerkhof ‘geëriged’ hadden, dat wil zeggen zo lang de kapel nog geen zelfstandige parochie was en zij geen gewijd kerkhof hadden, hun doden ouder gewoonte op West-Vlieland begraven moesten worden en de pastoor de kosten voor de uitvaart betaald moesten worden.⁵ In 1557/8 is nog sprake van een kapelaan en een huisje ‘toecomende die cappelle upt Oesteynde’;⁶ het huisje staat in 1562 leeg.⁷ Nadien moet de kapel inderdaad tot parochiekerk zijn verheven omdat in 1567 sprake is van een pastoor alhier.⁸ Voordien behoorde het gebied tot de parochie West-Vlieland*.

Vicarie/kapelanie, later pastorie

- 1532 **Carolus Hagedorn**
Op 11 januari 1532 wordt de permutatie (ruil) goedgekeurd tussen Carolus Hagedorn en Guido Walteri, waarbij eerstgenoemde de kerk te Oostzaan ontvangt (‘cum institutione’) en de tweede de vicarie ‘in capelle de Vlielant alias Ostereynde’.⁹
- 1532 **Guido Walteri**¹⁰
In 1531/2 was hij pastoor te Oostzaan geworden na het overlijden van Johannes Baldwini.¹¹
- 1536 **Frans Ariensz.**
‘onderpastoor’ van Oost-Vlieland treedt op bij de regeling van het geschil tussen de kerkmeesters van West- en die van Oost-Vlieland door de schepenbank van Vlieland op 14 november 1536.¹²
- 1553 **? Mattis**
wordt in een rekening van Vlieland over 1553 genoemd¹³ en stond mogelijk hier

¹ Verhoeven, 104. Hij noemt overigens West-Vlieland de enige parochie op het eiland.

² Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 103 en 129.

³ Heeringa, *Rekeningen* II, 52 (verlof voor een draagbaar altaar in *cappella sancte Anne de Vlielant*).

⁴ ABU nr. 538-1, 23.

⁵ Vermeulen, *Vlielands verleden*, 168.

⁶ NA, Arch. Staten van Holland vóór 1572 nr. 1137.

⁷ NA, Arch. Staten van Holland vóór 1572 nr. 1462.

⁸ HOA, Arch. van Ittersum nr. 480 reg. 52.

⁹ ABU nr. 538-1, 23. Hagedorn komt bij Holtkamp, *Register* niet voor.

¹⁰ ABU nr. 538-1, 23.

¹¹ Holtkamp, *Register* 3, 116.

¹² Vermeulen, *Vlielands verleden*, 168.

omdat in geen der bewaard gebleven rekeningen van Vlieland West-Vlieland in verband met geestelijken of geestelijk bezit wordt genoemd.¹⁴

1567

Jaspar Holstich

pastoor op het Oosteinde van Vlieland is blijkens een verklaring van de schout van Vlieland d.d. 13 oktober 1567 door een burger van Kampen gedaagd om een getuige-verklaring af te leggen.¹⁵

¹³ NA, Arch. Staten van Holland vóór 1572 nr. 814.

¹⁴ NA, Arch. Staten van Holland vóór 1572, nrs. 397 (1543), 814 (1553), 1137 (1557/8), 1462 (1561) (rekeningen van de 10^e penning).

¹⁵ HOA, Arch. van Ittersum nr. 480 reg. 52.

OPEINDE

Patroon: **Salvator (?)**¹

Bijzonderheden: de in 1908 gebouwde kerk verving – op een andere plaats² - een oudere die als vroeg-13^e-eeuws wordt gedateerd³; omdat zuidelijker van de verlaten plaats een oud kerkhof ligt neemt de Langen aan dat Opeinde reeds in de 12^e eeuw een kerk heeft gehad.⁴
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1477 **Sappa**⁵

1493(?) ? **Berent**
Op 15 juni (1493?) zegelt Berent, kerkheer (pastoor) van Sycko Heringhe en Wymer Sackama, grietmannen en richters van Smallingerland.⁶ Laatstgenoemden zijn niet te lokaliseren. In 1529 is sprake van de sate van Syurd Heringa te Opeinde.⁷ Mogelijk kan Sycko Heringhe ook hier gewoond hebben.

1525/6- 1543 **Remboldt**
In 1525/6 zijn aan Remboldt, pastoor alhier, verwondingen toegebracht.⁸ Als pastoor alhier komt hij ook in 1543 voor.⁹

1547 - 1567 **Karst Rommerts**
komt hier voor het eerst als pastoor voor 18 juni 1547¹⁰, voor het laatst 1 juli 1567.¹¹
Op 8 oktober 1553 komt Christianus Rommerts als pastoor (zonder standplaats) en deken van Smallingerland voor.¹²
Hij kan dezelfde zijn als Karst, in 1543 genoemd als bedienaar van het Kapelaansleen te Smalle Ee (onder Boornbergum*).

(De door van Burmania in 1559 alhier als pastoor genoemde Suffridus Hiddonis de Nova Haska¹³ moet te Opende (Gr.) gesitueerd worden).

- 1580 **Albertus Nicolai**
In 1578 wordt opgegeven dat de pastoor een arme oude priester is.¹⁴ Albertus Nicolai wordt 9 januari 1581 als oude pastoor alhier genoemd.¹⁵ Zonder functie en plaats

¹ Noorderhaven, 'De buitendorpen', *Smellingera-land*, 514 (cit. Van Alphen, NKH 1878, 406).

² Dijkstra e.a., *Erfskip*, 63, 71. Vgl. Spahr van der Hoek, 'De âlde tsjerken', *Smellingera-land*, 429-430.

³ De Langen, 94.

⁴ De Langen, 94.

⁵ OFO II, nr. 83.

⁶ GA, GAG, nr. vRr 976 nr. 7.

⁷ OFO IV, nr. 256. Voor Sackama is in OFO I-IV in relatie met Smallingerland geen aanknopingspunt te vinden.

⁸ RR nr. 38.

⁹ BB I, 243.

¹⁰ Hof nr. 16689, 508.

¹¹ Hof nr. 16693, 314.

¹² HCL, RA nr. Y 7, 512.

¹³ Van Burmania, 33v.

¹⁴ PI, 209.

¹⁵ Reitsma, 155.

komt hij 7 december 1579 met de pastoor te Boornbergum voor.¹⁶ Op 12 juli 1582 wordt heer Albert Claesz., pastoor alhier, als mede-uitvoerder van het testament van de overleden pastoor te Oudega (Sm.) genoemd.¹⁷ Of hij toen nog in functie was, is de vraag omdat hij in 1581 oude (gewezen) pastoor wordt genoemd.

¹⁶ Hof nr. 16698, 197.

¹⁷ Hof nr. 16700, 21-22.

OPPENHUIZEN

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: de kerk behoorde, evenals die van het naastgelegen Uitwellingerga*, aan de Johannier commanderij Hospitaal te Sneek²; wanneer deze relatie tot stand kwam is onbekend.

In 1511 wordt onder het kerkeland hooiland ‘by dat olde hoff’ vermeld.³ Waarschijnlijk is daarmee het oude kerkhof van Wolprandskerk* bedoeld.⁴ Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1511.⁵ Het leen komt in 1543⁶ en 1581⁷ als prebende voor.

Pastorie

1470 **Jacob**⁸

1511 **Johannes van Doesborg**⁹
Vóór 1542 is hij pastoor te Oldeouwer*, eveneens een aan Hospitaal toebehorende pastoorsplaats. Hij zal dus priesterbroeder van dit klooster zijn geweest.

1526 **Reynerus**
Fries van afkomst, geeft 26 mei 1525 aan hier pastoor te zijn.¹⁰ Mogelijk is hij dezelfde als Reinerus Sibrandi /Rioerdt van Hommerts, van 1538 tot 1540 bekend als commandeur van Hospitaal te Sneek.¹¹

1543 **Obbe Siethiesz.**
eveneens een priesterbroeder van Hospitaal, is hier in 1543 pastoor.¹² Van 1549 tot 1560 is hij bekend als pastoor te Bolsward*.

1554 - 1555 **Joachim Hindrix Fonck**
In 1554 wordt de pastoor alhier – zijn naam wordt niet vermeld – door de inquisiteurs Letmatius en Sonnius veroordeeld tot drie jaren studie te Leuven.¹³ De johannier priester Joachimus Henrici wordt in oktober 1554 aldaar als student ingeschreven.¹⁴ Blijkbaar is hij daar niet lang geweest want 2 april 1555 wordt hij weer alhier genoemd¹⁵, evenals 8 oktober 1555¹⁶ en 3 december 1555 (dan als Joachim Fonck),¹⁷ beide keren als pastoor.

¹ Verhoeven, 94.

² Mol, ‘Johanniters’, 132.

³ RvdA II, 25.

⁴ Van der Bij, *Pastoars*, 12-14.

⁵ RvdA II, 24.

⁶ BB I, 415-416.

⁷ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 57.

⁸ OFO III, nr. 9.

⁹ RvdA II, 23.

¹⁰ Hof nr. 93, 9v.

¹¹ Mol, ‘Johanniters’, 148, 153.

¹² BB I, 414-415.

¹³ Aud. (oud) nr. 1177, 327-332 (gecit. door Hensen, ‘Inquisitiereis’, 225vlg.).

¹⁴ Zijlstra nr. 8970; de toevoeging ‘Joannita’ daar ten onrechte als afkomstig van Sint Johannesga geïnterpreteerd.

¹⁵ RA Wymbritseradeel nr. 25, 9.

¹⁶ RA Wymbritseradeel nr. 25, 63v.

Op 20 augustus 1558 komt hij nog als priesterbroeder van Hospitaal voor;¹⁸ welke functie hij dan bekleedt is onbekend.

- vóór 1559 **Gellius Iltanus**
was hier pastoor voordat hij naar IJsbrechtum* ging waar hij vanaf mei 1559 bekend is als pastoor.¹⁹
- †1564 **Taeke Hilbrantsz.**
komt als pastoor alhier voor 18 januari 1564.²⁰ Kort daarop is hij overleden; 21 februari 1564 is sprake van de crediteuren van wijlen Taeke Hilbrants, pastoor alhier.²¹ Als procespartij wordt hij 24 maart 1564 met de kerkvoogden alhier nog genoemd.²²
- 1566 - 1580 **Sierck Diorresz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1566²³ en was als zodanig in functie tot de Reformatie waartoe hij niet overging. Op 15 maart 1582 wordt met Sierck, gewezen pastoor, afgerekend over diensten in 1580.²⁴ In hetzelfde jaar krijgt Sierck Dyoes (hij wordt dan geen 'heer' genoemd) betaald voor het luiden van de klok;²⁵ hij is dus hier blijkbaar blijven wonen.

Vicarie

Een vicarius wordt voor het eerst in 1511 genoemd.²⁶ Het leen komt ook wel als prebende voor. Het patrocinium is onbekend.

- 1511 **Wopcke**²⁷
- 1555 **D.....**
wordt als vicarius alhier genoemd 10 maart 1555.²⁸
- 1573 **Laes**
komt als vicarius alhier voor in 1573 en is dan 29 jaren oud.²⁹
- 1575 **N.N.**
wordt 12 november 1575 als vicarius alhier geïnstitueerd.³⁰
- 1581 **Egge Sierx**

¹⁷ RA Wymbritseradeel nr. 25, 70v.

¹⁸ Mol, 'Johanniters', 149, 153.

¹⁹ Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 269-270; Mol, 'Johanniters', 153.

²⁰ RA Wymbritseradeel nr. 5, 446.

²¹ RA Wymbritseradeel nr. 5, 470.

²² RA Sneek nr. 24, 409v.

²³ Van Burmania, 34.

²⁴ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 40.

²⁵ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 43v.

²⁶ RvdA II, 24.

²⁷ RvdA II, 24.

²⁸ RA Wymbritseradeel nr. 25, 4v (door papiervraat is de rest van de naam niet meer leesbaar).

²⁹ PB Hs. 1466.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

bezat de prebende tot en met 1581 en resigneerde daarna; op 31 mei 1582 wordt met hem over 1581 afgerekend.³¹

³¹ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 57.

OUDEGA (H.O.N.)

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: het dorp komt ook voor als ‘Aldekappel’,² ‘in den Nortwoud in dat Holdegae capla’³ of *Antiqua Cappla*.⁴ In de strijd tussen Aggo, abt van Stavoren en Hemelum, en Ige Galema werd de kerk verbrand. Sporen daarvan werden in 1850 opgegraven.⁵ Naast de pastorie was hier een vicarie die reeds in 1517/8 bestond.⁶ In 1538⁷ en 1543⁸ is sprake van een prebendaat.

Pastorie

- vóór 1485 **Aggo**
In 1485 draagt mr. Dirk, abt van Stavoren en Hemelum, zijn waardigheid over aan Aggo, vroeger pastoor te ‘Aldenkappel’.⁹ Hij overleed als abt 16 september 1494.¹⁰
- 1505 **Melius**¹¹
- 1518 - 1527 **Suffridus Buwonis/Syoucke**
van Oudemirdum. In 1518 wordt commissie gegeven aan Suffridus van Oudemirdum, pastoor in *Antiqua villa in Egawald*, als deken van Stavoren.¹² Als deken van Stavoren komt hij voor 27 september 1520¹³ en 21 maart 1521.¹⁴ Op 4 februari 1523 wordt aan Suffridus wederom commissie gegeven als deken van Stavoren.¹⁵ Sefridus Bouwonis komt als pastoor te *Antiqua Cappla* 26 mei 1525 voor.¹⁶ Syoucke wordt als pastoor alhier genoemd 22 oktober 1527.¹⁷
- 1538 **Heyno**¹⁸
- 1549 **Willem Gerrits**

¹ Verhoeven, 94 noemt Martinus als patroon onder verwijzing naar het testament van Idze Jathye soen ‘in den Nortwoud in dat Holdegae capla’ (FT, nr. 68) uit 1505 die o.m. legateert aan de Martinus-kerk ‘op Oldegae dick’. Met laatstgenoemde is echter Oudega (Wymbritseradeel)* bedoeld welke kerk Martinus als patroonheilige had (BB I, 425). Idze vermaakte een geldbedrag aan ‘Sunte Johan, myn patron’ (FT, nr. 68). Onder het kerkeland van het hier behandelde Oudega wordt een perceel ‘Sinte Johannes skeer’ genoemd (BB I, 459). Johannes (Baptist of Evangelist?) was dus de patroonheilige alhier.

² Zo 1485 (*Proeliarius*, 10).

³ FT, nr. 68.

⁴ Hof nr. 93, 9, 9v (1525) resp. ABU nr. 535, 302 (1556).

⁵ Abma, *Himmelumer Aldefurd*, 264-265 (deze kerk was 29 m. lang en had een zware toren).

⁶ Hof nr. 93, 9v.

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ BB I, 459.

⁹ *Proeliarius*, 10.

¹⁰ *Proeliarius*, 18.

¹¹ FT, nr. 68

¹² Oudmunster nr. 30-3, 72v.

¹³ ABU nr. 231, 97.

¹⁴ Oudmunster nr. 30-3, 80v.

¹⁵ ABU nr. 93.

¹⁶ Hof nr. 93, 9v.

¹⁷ Hof nr. 93, 87v.

¹⁸ PB Hs. 1466.

pastoor alhier, ontvangt 23 oktober 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor te Sandfirden*¹⁹ en resigneert hier 1 november 1549.²⁰ Mogelijk is hij dezelfde als Wilhelmus Gerardi, van Sneek, die in 1541 prebendaat te Poppingawier* wordt.

- 1550 **Johannes van Zulen**
tot dan vicarius te Oosterzee*, ontvangt 20 januari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.²¹ In 1551 is hij vicarius te Heeg*.
- 1556 **Cyprianus Joannis**
komt 24 mei 1556 als pastoor te *Antiqua Capla* voor.²²
- 1578 **Roelof**²³
- 1580 **Fredericus**
pastoor alhier, week in 1580 uit maar keerde later naar Friesland terug *ut dicitur*.²⁴

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1517/8.²⁵ Het patrocinium is onbekend.

- 1517/8 - 1525 **Heyno Dodonis**
vicarius in *Antiqua Capla* geeft 26 mei 1525 aan hier nu 7 jaren te staan.²⁶
Henricus Dodonis, zonder plaats van herkomst, werd 15 augustus 1515 te Rostock als student ingeschreven.²⁷ Henricus Dodonis, uit Oldekaple, werd 7 maart 1517 tot diaken en 28 maart 1517 tot priester gewijd (de datum van wijding als subdiaken werd niet gevonden).²⁸
- 1538 **Jarich**²⁹
- 1558 **Albertus Hermanni**
wordt 18 mei 1556 als prebendaat of vicarius te *Antiqua Capla* geïnstitueerd.³⁰
- 1573 **N.N.**
wordt 14 juli 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd³¹ 29.
- 1573 **N.N.**
wordt 5 september 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd³² 30.

¹⁹ RR nr. 49, 1.

²⁰ RR nr. 49, 5.

²¹ RR nr. 49, 5.

²² ABU nr. 535, 302.

²³ Van Burmania, 30.

²⁴ CE, 352.

²⁵ Hof nr. 93, 9.

²⁶ Hof nr. 93, 9.

²⁷ Zijlstra nr. 7656 (ten onrechte identificeert hij Oldekaple als Oudkerk).

²⁸ Dom nr. 2544, 103v.; AAU 24 (1897), 26.

²⁹ PB Hs. 1466.

³⁰ ABU nr. 535, 302.

³¹ St. Jan nr. 1168.

³² St. Jan nr. 1168.

Prebende

Een prebendaat wordt hier voor het eerst genoemd in 1538.³³ In 1543 is sprake van landen die ‘die Prebendarissen’ alhier toebehoren.³⁴ Ca 1550/2 en 1558/60 wordt een prebende niet genoemd.³⁵

1538 **Wattie**³⁶

³³ PB Hs. 1466.

³⁴ BB I, 459.

³⁵ St. Jan nr. 1165.

³⁶ PB Hs. 1466.

OUDEGA (Sch.)

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: het Register van de Jaartax 1501 noemt in Schoterland ‘Delsterhuysen ende Oldeghae’.¹ De kerk te ‘Oldegae’ werd in 1516 door Bourgondische troepen (bedoeld worden troepen in dienst van Karel V) bij hun tocht over het Tjeukemeer naar Lemmer verbrand.² Het dorp zal allengs zijn verlaten. Bij de opsomming der dorpen van Schoterland in de verschillende rentmeestersrekeningen blijft Oudega echter steeds vermeld ná Delfstrahuizen*.³ Schotanus noemt als laatste dorpen in Schoterland ‘Rohel ofte Nijegae, Delfstrahuizen, Oldegae ende Uyderdycken’ (de laatste twee als één dorp).⁴ Volgens van der Molen bestond de klokkestoel van Oudega (Sch.) nog in 1723; over de situatie ná 1723 is niets bekend.⁵ De parochie zal gezocht moeten worden in de zg. Schoter Uiterdijken, een smalle streek ten westen van de Tjonger. Mol en Noomen veronderstellen een ligging ter hoogte van het aan de overzijde van de Tjonger gelegen Langelille.⁶ Een parochie (of dorp) Oudega wordt niet genoemd onder de dorpen van Schoterland die betrokken zijn bij de zoen tussen Stellingwerf, Schoterwerf en Oosterzeeingerland en bisschop Frederik van Blankenheim op 13 resp. 15 juli 1408.⁷ Daarbij worden als laatste in Schoterwerf vermeld ‘Nye delffsterhuysen, Olde delffsterhuysen ende dat erff’ waar het klooster Schoten ‘inne roert’.⁸ ‘Dat Cloosterserf’, zoals het door van Mieris in dit verband wordt genoemd⁹ moet volgens Muller hetzelfde zijn als de Schoter Uiterdijken, waarin Oudega lag.¹⁰ Dat zou kunnen verklaren waarom Oudega in 1408 niet genoemd wordt. De commanderij te Schoten lijkt echter in de 15^e eeuw in dit gebied niet meer dan twee sates te hebben bezeten, nl. te Wiberburen of Wiberga, dat nabij Schoterzyl gelokaliseerd wordt, en te Slijkenburg; beide gingen reeds in de 15^e eeuw voor de commanderij verloren.¹¹ ‘Wibernessate’ komt als locatief reeds in 1165 voor.¹² Het gebied, in 1408 als Kloostererf aangeduid, werd toen voor hetzelfde bedrag (50 oude schilden) aangeslagen als Nieuw Delfstrahuizen (Oud Delfstrahuizen voor 70 oude schilden) en geheel Oosterzeeingerland.¹³ Het kán dan inderdaad een gehele parochie hebben omvat. Een mogelijkheid kán ook zijn dat Oud Delfstrahuizen hetzelfde is als Oudega¹⁴ (en Nieuw Delfstrahuizen het latere Delfstrahuizen*). Muller gaat er echter van uit

¹ GPCV II, 28.

² Worp van Thabor V, 190 (niet: 1515, zoals *Tegenwoordige Staat van Friesland*, 532-533 aangeeft). Gildemacher houdt het voor mogelijk dat met deze kerk die te Sint Johannesga (Schoterland)* bedoeld is geweest: Gildemacher, ‘Ga’, 163 en 176 n. 41.

³ Zo bv. RvdA IV, 13 (1525/6) en 57 (1574/5).

⁴ Schotanus, *Beschryvinge*, 223.

⁵ Van der Molen, *Klokkestoelen*, 121 (de klokkestoel werd toen door Stellingwerf getekend).

⁶ Mol en Noomen, *PKA II, Weststellingwerf ten noorden van de Linde*, 12 en 31 n. 6. Vgl. K. Huisman in: Leeuwarder Courant, 19 april 1990.

⁷ ABU nrs. 472-2 en 3 (Muller, *Regesten* nrs. 1822 en 1823).

⁸ Van Mieris, *Charterboek IV*, 108 (naar Worp van Thabor IV, 14).

⁹ Ibid.

¹⁰ Muller, *Atlas*, 518.

¹¹ Mol, *Friese huizen*, 54, 55 (kaart), 168 en 370 n. 25.

¹² OBU I, nr. 444.

¹³ ABU nrs. 472-2 en 3 (Muller, *Regesten* nrs. 1822 en 1823).

¹⁴ K. Huisman, in: Leeuwarder Courant, 19 april 1990 wees reeds op deze mogelijkheid. Eerder (Leeuwarder Courant, 24 januari 1987) veronderstelde hij dat Oud Delfstrahuizen in het Tjeukemeer is verdwenen (dus juist noordelijker lag).

dat Nieuw Delfstrahuizen hetzelfde is als Nijega (Sch.)*¹⁵ (dat steeds voorkomt onder het alias Rohel*). Over de vraag wat met Oud resp. Nieuw Delfstrahuizen bedoeld is blijft derhalve onduidelijkheid bestaan.

¹⁵ Muller, *Atlas*, 518.

OUDEGA (Sm.)

Patroon: **Agatha**¹

Bijzonderheden: de nog bestaande kerk dateert in hoofdzaak uit het begin van de 12^e eeuw.²
In 1542/3 is voor het eerst sprake van een prebende.³

Pastorie

1503 **Wolterus**⁴

1504 **Aebele**⁵
Mogelijk is hij dezelfde als de in 1505 genoemde pastoor te Garijp*.

(Van Sminia verhaalt hoe **Hoyte**, pastoor alhier, op 25 februari 1515 vermoord werd door Leeuwarder schutters en enkele uit dit dorp gevluchten toen zij de door de Geldersen afgezette grietman van Smallingerland die hier woonde wilden herstellen in zijn ambt; de schrijver noemt een datum en enkele namen die ontleend blijken te zijn aan Worp van Thabor onder de datum 25 februari 1515. De naam van een pastoor of ook het feit van diens vermoording komt in de kroniek van Worp niet voor en kan dus berusten op de fantasie van de schrijver⁶).

vóór 1523(-1527) **Tiebbe**

pastoor te Oudega (een grietenij is niet aangegeven) betaalt 16 juni 1527 opnieuw consentgeld voor de koop van land tijdens de Gelderse bezetting.⁷ In 1525/6 komt hij voor als pastoor van Fedde Sipkesz. waarbij in ieder geval Smallingerland is bedoeld.⁸

1542/3 **vacant**⁹

1549 - 1574 **Hendrik Dercksz.**

komt als pastoor te Oudega 11 oktober 1549 voor.¹⁰ Hij wordt meermalen als zodanig genoemd, voor het laatst 20 oktober 1574.¹¹ Op 16 september 1557 heet hij Brockanus.¹² In juli 1582 komen de (oud)pastors te Boornbergum* en

¹ Verhoeven, 94.

² MF, 248. Martin, *Sarcophagen*, beschrijft een aantal kisten en deksels, alhier gevonden en deels daar (toen) nog aanwezig (79-81, nrs. 101 t/m 109), deels toen zich elders bevindende (57 nr. 23; 58 nr. 26; 66 nr. 58). Waslander, *Graven*, 173) meldt slechts dat de door Martin beschreven nrs. 104 en 105 onvindbaar waren en vermeldt over het overige niets.

³ BB I, 241.

⁴ HCL, Charters niet in Singels, lade 13, charter 11.

⁵ Arch. Klooster Siegerswoude nr. 1 reg. 1.

⁶ Van Sminia, 'Oudega', 24-33. Vgl. Worp van Thabor V, 139. Carsjens, 'De grietmannen en de burgemeesters', *Smellingera-land*, 261-262 geeft als jaartal foutief 1514.

⁷ RR nrt. 57, 168. Oudega (H.O.N.) en Oudega (W.) komen niet in aanmerking.

⁸ RR nr. 38.

⁹ BB I, 239.

¹⁰ RR nr. 49, ongefolieerd gedeelte.

¹¹ Hof nr. 16695, 171v.

¹² Hof nr. 16691, 123v. Eén van de daarbij genoemde pastorsmeiers kan in 1542 te Oudega (Sm.) gelokaliseerd worden (BB I, 238, 239, 242).

Opeinde* voor als executeurs-testamentair van Hendrik, pastoor te Oudega; zij worden dan gedaagd door Jacob Hendriks, mede namens zijn broer Arent en Geert Jansen namens zijn vrouw, kinderen van Hendrik.¹³

1575 - 1580

Joannes Olfers/Ofkes

was de opvolger van de voorgaande.¹⁴ Hij kan dezelfde zijn als de op 12 juli 1575 te Oudega geïnstitueerde pastoor.¹⁵ Van Burmania noemt Joannes Ofkes hier in 1575¹⁶ en geeft verder aan dat volgens de rol van het Hof d.d. 4 mei 1576 hij een dochter Trijn had. In 1582 wordt hij Ophnius, gewezen pastoor alhier, en grootvader van moederszijde van Frans en Orsel, kinderen van wijlen Lambert Fransz. genoemd. Hij overleed na 1593.¹⁷ Joannes Uffkesz. komt in 1581 als gewezen pastoor alhier voor; hij wil zich dan beraden of hij naar de nieuwe religie wil overgaan en zijn vrouw wil echten.¹⁸ Bekkema e.a. geven aan dat de voormalige priester (pastoor) hier de functie van predikant vervulde (omdat eerst vanaf ca 1595 de naam van de eerste predikant hier bekend is)¹⁹ maar daarover ontbreekt verder elk bericht. Van een voor 1580 tegen de bisschop gevoerde proces tegen zijn pastoorsbenoeming alhier (mogelijk wegens zijn slechte naam)²⁰ is ons evenmin iets gebleken.

In mei 1575 is hij nog vicarius te Oosterend*. Van Burmania noemt hem in 1578 pastoor te Garijp* (waar hij ook reeds eerder had gestaan) maar het lijkt ons de vraag of die opgave juist is.

Prebende

De prebende wordt voor het eerst in 1542/3 genoemd.²¹ Het patrocinium is niet bekend.

1542/3 - 1547

Syger Jacobs

Syger komt in 1542/3 als prebendaat alhier voor.²² Syger Jacobsz. in Oudega wordt in 1547 gelast 18 juli voor het Hof te verschijnen.²³

1576

N.N.

wordt 5 september 1576 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²⁴

¹³ Hof nr. 16700, 21-22.

¹⁴ Hof nr. 16700, 21-22.

¹⁵ St. Jan nr. 1168. Oudega (W.) komt niet in aanmerking, mogelijk wel Oudega (H.O.N.).

¹⁶ Van Burmania, 30.

¹⁷ Van Burmania, 30.

¹⁸ Reitsma, 152-153.

¹⁹ Bekkema e.a., *Oudega*, 54.

²⁰ Van Schaik en Spahr van der Hoek, *Smellingerlân*, 28.

²¹ BB I, 241.

²² BB I, 241.

²³ RR nr. 14, 67 (1546/7; het boekjaar liep van oktober t/m september, dus hier 1547).

²⁴ St. Jan nr. 1168.

OUDEGA (W.)

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: een Middeleeuwse voorganger van de huidige kerk werd in 1755 vervangen.² Van dit voorgaande bouwwerk werden de funderingen in 1962 opgedolven.³ Halbertsma gaat er daarbij van uit dat deze kerk niet de oudste zal zijn geweest omdat de reeds in 1132 genoemde kerk (kapel) te ‘Aldakerke’ die toebehoorde aan de abdij te Stavoren ongetwijfeld van hout geweest zal zijn omdat dit deel van Westergo niet tot de welvarendste van Friesland behoorde en de zeer moerassige bodem het bouwen van stenen kerken bemoeilijkte.⁴ De kerk behoorde in ieder geval in 1417 nog aan het klooster te Stavoren⁵ maar nadien blijkt van deze relatie niets meer. In 1511 is voor het eerst sprake van een vicarie alhier.⁶

Pastorie

1399

Symon Michielsz.

Op 2 september 1399 geeft hertog Albrecht, graaf van Holland, aan Symon Michielsz., prior van het klooster te Stavoren, wegens zijn trouw waarom hij veel schade heeft geleden en die nog uitlandig is, de kerk van ‘Oldenkerc’ en het monnikenhuis dat daarbij staat, gelegen in het baljuwschap van Wagenbrugge, welke kerk en welk huis Albrechts ontrouwe onderdanen ‘jegen ons houden mit onrechte’, en presenteert hij Symon aan de abt van Stavoren.⁷ Symon moet hebben behoord tot de Friezen die naar Holland waren uitgeweken uit vrees voor of als gevolg van wraaknemingen door de Schieringers.⁸

Of hij zijn rechten op de pastorie heeft kunnen effectueren is onbekend. Tot 1410 is hij pastoor te Stavoren* waar de kerk eveneens aan het klooster aldaar toebehoorde.

1417

Althgerus

pastoor alhier en monnik van de abdij te Stavoren, wordt in 1417 gekozen als abt van Stavoren; op 17 mei 1417 verklaart bisschop Frederik van Blankenheim deze keuze goed te keuren en hem in het bezit van de abdij te stellen indien daartegen bij de proost van Hemelum binnen een bepaalde termijn geen bezwaren zijn ingebracht.⁹ Hoelang Althgerus abt is geweest is onbekend. Hij kan dezelfde zijn als Althgerus, monnik van de abdij te Stavoren en tot 1399 pastoor te Sandfirden*, waar de kerk aan dezelfde abdij toebehoorde.

1458

Foppe¹⁰

¹ Verhoeven, 94. Ook de vermelding van ‘Sunte Martenskerke op Oldegae dick’ in 1505 (FT, nr. 68) betreft Oudega (W.) en niet Oudega (H.O.N.) (waar Johannes patroon was), zoals Verhoeven, 94 ten onrechte concludeert.

² MF, 250.

³ Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 15 (1962) k. *1. Voor de kerken, behorende tot Stavoren: Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 128-129. Waarschijnlijk was dit Oudega de seendplaats van het dekenaat Utbirdum.

⁴ Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 15 (1962) k. *1.

⁵ ABU nr. 9, 74v.; Muller, *Regesten* nr. 2003.

⁶ RvdA II, 237.

⁷ Verwijs, *Oorlogen*, 533-534.

⁸ Uitvoerig hierover: Janse, *Grenzen*, 159-165.

⁹ ABU nr. 9, 74v.; Muller, *Regesten* nr. 2003.

¹⁰ OFO II, nr. 44.

- 1496 - 1498? **Jaekle E.sini**
komt 13-14 juli 1496 als pastoor alhier voor¹¹ evenals op of na 3 mei (1498?).¹²
- 1511 **Wythia**¹³
- z.j. **Nanne Hoytes Hoytama**
was pastoor alhier en de oudste zoon van Hoyta Luilofs Hoytama en Tet Aggama.¹⁴ Een broer Nanne van zijn grootvader en zoon van Hoyta Hoytama en Eesck Hiddema was eveneens priester; zijn standplaats is onbekend.¹⁵ Als Nanno Hentonis, van Heeg, werd hij 2 juni 1511 te Keulen als student in de rechten ingeschreven.¹⁶ Enkele familiechronieken geven over hem (en verwanten) meer bijzonderheden.¹⁷ Door aanbeveling van zijn streekgenoot Haringh Suffridi Sinnama kreeg hij een *secretari officium in aula Caesaris*.¹⁸ Daarmee is bedoeld het Rijkskamergerecht te Worms waarvan Sinnama assessor was. Deze was 23 januari 1474 als afkomstig van Leeuwarden te Leuven als student ingeschreven, 9 januari 1476 als afkomstig van Heeg te Keulen en opnieuw te Leuven 12 juli 1483.¹⁹ Sinnama was in 1498 secretaris van Albrecht van Saksen, van 1491 tot 1513 professor iuris te Keulen en werd in 1500 assessor van het Rijkskamergerecht te Worms en raad van keizer Maximiliaan. Hij overleed in 1513.²⁰ Nanne Hoytes keerde op een onbekend tijdstip terug en werd pastoor *in natali solo* Oudega en nadien – onbekend wanneer – te Grouw*.²¹ Zijn zuster Reemcke was de moeder van Hoyte Gravius, prebendaat te Heeg*. Mogelijk werd Nanne direct opgevolgd door zijn verwant
- 1518/9 - †1548 **Jelmer Agges Broersma**
die 24 mei 1525 aangeeft hier nu 6 jaren pastoor te zijn.²² Hij overleed als zodanig april 1548.²³ Zijn moeder was een dochter van Hotzo Hoytema, broer van Luilof Hoytema, grootvader van Nanno voornoemd.²⁴
- 1556 **Goslick**
komt als pastoor alhier voor 24 maart en 3 november 1556.²⁵

¹¹ PG nrs. 174, 187. Zegelrandschrijft bij PG, nr. 187: S IACLA E.SINI PBRI; Andreas als schildhouder; Tresoar, Zegelfoto nr. 165.

¹² Oosterhout, 64.

¹³ RvdA II, 237.

¹⁴ Van Burmania, 30v (pastoor); Tresoar, Hs. FG 968 (Hs. Rispens), 557 (priester); Stb. I, 215-216, II, 145-146 (priester). Het aldaar opgegeven sterfjaar – 1537 – van de vader Hoyta Luilofs kan niet juist zijn. Zijn weduwe Tet wordt in 1511, soms met hun ongenoemde kinderen, meermalen als eigenaresse van land te Heeg (RvdA II, 140), Oosthem (ibid., 304), Oudega (W.) (ibid., 238-239) en Ypekolsga (ibid., 277) genoemd.

¹⁵ Stb. I, 215; II, 145. Het Hs. Rispens noemt deze niet.

¹⁶ Zijlstra nr. 11873.

¹⁷ Arch. Van Liauckama nr. 807; HCL, Arch. Douwe Tietemalen nr. III 4 (met dank aan wijlen L. Jagersma te Echten).

¹⁸ Arch. Van Liauckama nr. 807.

¹⁹ Zijlstra nrs. 8178, 5781 en 11460 (met literatuurverwijzingen).

²⁰ Zijlstra nr. 11460.

²¹ Arch. Van Liauckama nr. 807.

²² Hof nr. 93, 6.

²³ Zijn grafzerk werd in 1962 teruggevonden: *Nieuwsbulletin KNOB* 15 (1962) k. *2. Niet genoemd door De Walle. Als procespartij wordt hij postuum nog vermeld 1 juli 1550 en 15 april 1551 (Hof nr. 16690, 70, 149).

²⁴ HCL, Arch. Douwe Tietemalen nr. III 4.

²⁵ RA Wymbritseradeel nr. 25, 89, 150v.

1563 - 1580

Hoyte Feytesz.

komt als pastoor alhier voor 17 oktober 1563 en 26 januari 1564.²⁶ Blijkens een mededeling d.d. 25 oktober 1581 zijn aan Hottye Feytesz., gewezen pastoor alhier, een zeer oud man, door Gedeputeerde Staten de inkomsten der pastorie gegund.²⁷ In 1543 maar niet meer ca 1550 is hij pastoor te Westhem*.

Ook hij was gelieerd aan de familie Hoytema: zijn overgrootmoeder was een zuster van Luilof en Hotzo voornoemd. Familieaantekeningen noemen hem de laatste pastoor alhier voor de 'v(er)anderinge' (Reformatie).²⁸

Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd.²⁹ Het patrocinium is niet bekend.

1511

Wyerd³⁰

1543 - 1551

Hylcke Jacobsz.

komt als vicarius alhier voor in 1543³¹ en aldus nog 27 juni 1551.³² Een Hilbrandus Jacobi, van Workum, wordt 17 mei 1516 te Leuven als student ingeschreven.³³

- 1580

Klaas Heins

was blijkbaar de laatste vicarius en zal tot 1580 hebben gefungeerd. Hij is hier blijven wonen en dat lijkt de eerste decennia geen problemen te hebben gegeven. Hij bewoont de kosterij. Op 2 september 1611 wordt in de acta van de classis Bolsward gemeld dat te Oudega nog de oude priester is die vermaand zal worden de kosterij te verlaten.³⁴ Op 23 september 1611 besluit de classis dat men 'de oude priester' gedurende deze winter zal dulden en laten zitten (in zijn huis) mits hij zal verklaren a.s. mei te vertrekken.³⁵ Op 3 februari 1612 verzoeken de huislieden van Oudega mr. Claes die heeft aangenomen per mei a.s. te vertrekken in het dorp te mogen laten blijven; hij zal de kosterij verlaten.³⁶ Op 6 april 1612 besluit de classis dat heer Claes in Oudega die zich had moeten verbinden per mei te vertrekken bij provisie tot mei mag blijven.³⁷ Blijkbaar is hij kort daarna overleden. De grafzerk van de in 1612 overleden vicarius Klaas Heins werd in 1962 teruggevonden.³⁸

Overige geestelijken

1325 – 1329? ? **Petrus**

²⁶ Arch. HG Heeg nr. 3, 178v.

²⁷ Tresoar, Verz. Aanwinsten nr. 242, 37.

²⁸ HCL, Arch. Douwe Tietemalen nr. III 4.

²⁹ RvdA II, 237.

³⁰ RvdA II, 237.

³¹ BB I, 425.

³² Hof nr. 16798, 547, 550.

³³ Zijlstra nr. 8706.

³⁴ Kalma, *Classisboek Bolsward*, 119 (met noot: volgens ibid., 120 is de oude priester Sibolt Sibolts. Dat is niet juist: deze Sibolt bewoonde een deel van het vicariehuis (ibid., 120), ook het schoolmeestershuis genoemd (ibid., 123). Uit de volgende aantekeningen blijkt dat de oude priester heer Claes was).

³⁵ Kalma, *Classisboek Bolsward*, 123.

³⁶ Kalma, *Classisboek Bolsward*, 128.

³⁷ Kalma, *Classisboek Bolsward*, 131.

³⁸ Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 15 (1962) k. *2; De Walle, 725 nr. 5257.

Indien onze veronderstelling dat de seendplaats 'Utbirdum' identiek is met Oudega (W.) zou de in 1325, 1327?, 1328? en 1329? genoemde deken Petrus van 'Utbirdum'³⁹ hier gestaan kunnen hebben; mogelijk echter was hij geestelijke in een andere tot dit dekenaat behorende parochie.

³⁹ Muller, *Registers en rekeningen* I, 565-566, 109, 129, 331-332 n. 1.

OUDEGA (grietenij onbekend)

In een aantal gevallen wordt Oudega genoemd zonder nadere plaatsbepaling en valt ook uit andere gegevens niet af te leiden waar het vermelde gelokaliseerd moet worden.

Het parochieregister ca 1558/60 van St. Jan vermeldt tweemaal een parochie Oudega, beide met een vicarie.¹

Parochie

- 1476 **Johannes Musserus**
Na diens overlijden ontvangt

- 1476 **Nicolaus Colardi**
clericus van het bisdom Utrecht en van adellijke geboorte, 9 februari 1476 de kerk te 'Uldingha' (Oudega), waarvan de opbrengst geschat wordt op 14 mark zilver, staande ter collatie van leken maar waarvan de collatie is vervallen aan de Heilige Stoel.²

Vicarie

- 1550 **Retze Teyesz.**
toldan vicarius te Oudega, ontvangt 5 juli 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Langezwaag*.³

- 1562 **Jelto Henrici**
Na diens resignatie wordt

- 1562 - 1563 **Fecko Reynardi**
22 december 1562 door de proost-aartsdiaken van St. Jan geïnstitueerd in de vicarie te Oudega.⁴ Op 4 maart 1563 wordt Fredericus Reynardi, van IJlst, geëxamineerd en 23 maart d.a.v. toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁵

- 1570 **N.N.**
wordt 27 juni 1570 als vicarius te Oudega geïnstitueerd.⁶

¹ St. Jan nr. 1165.

² Vat. Arch., Reg. Suppl. Nr. 736, 234v-235, Dr. H.J. Kok, Verzameling Transscripties Sixtus IV nr. 859.

³ RR nr. 49, 17.

⁴ ABU nr. 535-2, 1v.

⁵ ABU nr. 550*, 114v; nr. 550*bis (daar 3 maart 1563).

⁶ St. Jan nr. 1168.

OUDEHASKE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: onder Haske* werd reeds aangegeven dat de oorspronkelijke kerkstede gezocht moet worden op de plaats waar ca 1231 het Haskerconvent werd gesticht en waar toen een verlaten kerk/kapel stond. De bewoning van Haske was blijkbaar verplaatst en voor de bewoners elders een nieuwe kerk gebouwd, het latere Oudehaske.¹ De kerk behoorde toe aan het Haskerconvent; verschillende kanunniken daarvan zijn als pastoor alhier bekend, de laatste tot de Reformatie. In 1543 wordt alleen van de pastorie melding gemaakt.² Vanaf 1550 is sprake van een prebende of vicarie op het altaar van Petrus en Paulus.³ Niet altijd wordt bij de vermelding van de prebende of vicarie het patrocinium genoemd; er wordt echter vanuitgegaan dat steeds hetzelfde beneficie bedoeld is.

Pastorie

- 1460 **Simon Essardi**
Op 5 november 1460 komen heer Simon te Haske en zijn dienstmaagd Eelke voor.⁴ Op 10 februari 1465 is sprake van heer Symon in het Haskerconvent die lange tijd pastoor is geweest te Oudehaske.⁵ Op 14 november 1476 treden de paters van Anjum en Oegeklooster op als scheidslieden tussen het Haskerconvent en de zusters te Workum over 10 R. gl., aan laatstgenoemden gekomen door Symon, vroeger pastoor te Oudehaske, volgens de ene partij als een gift, volgens de andere als een lening.⁶
- 1495 **Ema**
Op 21 oktober 1495 zegelt Eme als pastoor alhier.⁷ Het zegel geeft aan dat hij kanunnik is van het Haskerconvent.⁸ Blijkens dit zegel is hij dezelfde als Ema/Ymo die in 1489 te Nes (Utd.)* pastoor is en in 1488 commandeur van Nes. Mol gaat er van uit dat Ema's lidmaatschap van de Duitse orde en zijn optreden als overste van Nes slechts tijdelijk waren, bedoeld om een stimulans te geven aan de religieuze inspiratie aldaar.⁹
- 1502 **Johannes**
Frater Johannes komt in 1502 als pastoor alhier voor.¹⁰
- 1512 **Lambertus**

¹ Mol, 'Haskerconvent', 166.

² BB II, 31.

³ ABU nr. 550*, 9v.

⁴ Arch. Klooster Aalsum nr. 62 reg. 26. Als zegelrandscript is te reconstrueren: S. SIMOIS ESSARDI, Tresoar, Zegelfoto nrs. 756, 757.

⁵ Arch. Haskerconvent nr. 6 reg. 4.

⁶ GA Workum, O.A. nr. M 35 reg. 12.

⁷ OFO I, nr. 419.

⁸ Zegelrandscript: S FRATRIS YMOI HA, Tresoar, Zegelfoto nr. 1008 (vgl. *ibid.*, nr. 983 (1489)).

⁹ Mol, *De Friese huizen*, 138-139, 147.

¹⁰ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 106.

komt in december 1512 voor als pastoor alhier.¹¹ Hij zal dezelfde zijn als de in 1509 genoemde pastoor te Nijehaske* en – tenzij het om twee gelijknamige personen gaat – daar in juli 1513 en mei 1514 weer is.

- 1515 **Douwo**
Dns. Douwo de Oudehaske wordt in augustus/september 1515 genoemd.¹²
- 1517 **Petrus**
komt februari/maart 1517 als pastoor alhier voor.¹³ Een geestelijke Petrus wordt vanaf 1505 tot januari 1509 regelmatig zonder functie en plaats in de rekeningen van het Haskerconvent genoemd.¹⁴ Hij kan dezelfde zijn als
- 1529 **Petrus Colonie**
in Haske aan wie- en aan heer Hero te Haske - 8 april 1529 een mandaat wordt toegesonden;¹⁵ de tweede genoemde was pastoor te Nijehaske*.
- 1556 **Johannes Hilconis**
van Haske, wordt op de titel van bezit van de pastorie alhier 16 september 1556 toegelaten tot alle wijdingen.¹⁶
- 1560 - 1580 **Hetto Nicolai**
van Leeuwarden komt 17/18 juli 1560 als pastoor alhier en medekapittelid van het Haskerconvent voor.¹⁷ Als senior van het Haskerconvent wordt hij 16 juni 1566 vermeld.¹⁸ Hij was hier in functie tot de Reformatie. Op 13 november 1582 wordt bepaald dat de uitkering uit het Haskerconvent die destijds genoten werd door Hetto, gewezen pastoor alhier, nu bestemd wordt voor de schoolmeester te Joure.¹⁹ Mogelijk is hij dezelfde als Hetto, tot 1552 prebendaat alhier.

Petrus en Paulusvicarie/prebende

In 1550 is sprake van wijding op de titel van het Petrus en Paulusaltaar²⁰, in 1559 van de prebende²¹ en in 1561 van de vicarie met dit patrocinium.²² In tussenliggende jaren komt de prebende ook naamloos voor.

- 1550 **Suffridus Edonis**
van Oudehaske wordt 28 februari 1550 op de titel van het Petrus en Paulusaltaar alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding.²³

¹¹ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 136v.

¹² Arch. Haskerconvent nr. 1a, 81.

¹³ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 44v.

¹⁴ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 14, 14v, 16, 33v, 34, 35, 35v, 61, 66v.

¹⁵ RR nr. 49, ongefolieerd gedeelte.

¹⁶ ABU nr. 550*, 67v.

¹⁷ Arch. Haskerconvent nr. 36.

¹⁸ Arch. Haskerconvent nr. 1a, 37.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1785, nr. 2285, 174-b.

²⁰ ABU nr. 550*, 9v.

²¹ ABU nr. 550*, 91v.

²² ABU nr. 550*, 106.

²³ ABU nr. 550, 9v.

- 1552 **Hetto**
priester, na wiens resignatie of overlijden
- 1552 **Andreas Ripperti**
jongeling, 17 juli 1552 wordt geïnstitueerd *ad ecclesiam prebendam* alhier.²⁴ In het stuk is verder steeds sprake van de *ecclesia* en niet van de prebende maar de laatste zal gezien de leeftijd van de betrokkene toch bedoeld zijn geweest.
- 1559 **Joannes Eppius**
van Haske wordt 21 maart 1559 op de titel van de Petrus en Paulusprebende alhier geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.²⁵
- 1559 **Georgius Petri**
van Bolsward wordt 20 december 1559 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding.²⁶
- 1560 **Reynerus Nicolai**
in Haske wordt 6 maart 1560 toegelaten tot de wijding van subdiaken.²⁷ Het zal hier gaan om een wijding op de titel van de prebende alhier (te Nijehaske* is geen vicarie of prebende bekend).
- 1561 **Jacobus Gerardi**
van Schoten wordt 29 mei 1561 op de titel van de Petrus en Paulusvicarie te Haske toegelaten tot alle wijdingen.²⁸
- 1562 **Epius Igho**
van Sneek wordt 17 december 1562 op de titel van de vicarie alhier, zijnde een *beneficium curatum*, geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.²⁹ In 1569 is hij pastoor te Oosternijkerk*.

²⁴ ABU nr. 535, 159v-160.

²⁵ ABU nr. 550*, 91v.

²⁶ ABU nr. 550*, 95v.

²⁷ ABU nr. 550*, 98.

²⁸ ABU nr. 550*, 106.

²⁹ ABU nr. 550*, 113v'nr. 550*bis.

OUDEHORNE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in 1942 werden de grondslagen van een tufstenen kerkje gevonden. De plek zou reeds ca 900 bewoond zijn¹, van der Molen dacht aan ‘zeker’ de 11^e eeuw.² In 1565 is sprake van ‘toude hoff een kerckhoff In de Merckwech’.³ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1552 - 1565	Harmen ter Maeth komt 15 november 1552 als pastoor alhier voor ⁴ en – zonder dat zijn functie wordt vermeld – alhier op 27 juni 1565. ⁵ In 1553 wordt zijn opvolger in de Johannesprebende te Oldeberkoop* benoemd.
1580	Johannes Peters is in maart 1580 pastoor alhier. ⁶

¹ De Boone, ‘Oudehorne’, 285-286.

² Van der Molen, ‘Friese kerken’, 126 met fragment van de plattegrond.

³ Arch. DCF nr. 1474: ‘Nota In dit bovenste onlandt *Requierantur* sommigen deurgaende Inde Kuynder streckende aen de heerenwech ofte saete aent oude hoff een kerckhoff in de Merckwech) doer informatie van de pastoer te Veene van ...’.

⁴ Arch. DCF nr. 102.

⁵ Arch. DCF nr. 1474.

⁶ AFB, 21.

OUDEMIRDUM

Patroon: **Marcus en/of Martinus**¹

Bijzonderheden: een kerk zal hier reeds in de tweede helft der 12^e eeuw geweest zijn gezien een uit die tijd daterende grafdeksel.² Ter vervanging van een tufstenen kerk werd in 1790 een nieuwe gebouwd.³ Volgens een lijst uit 1558/60 van parochies in Westergo ressorterende onder de proost van St. Jan waren hier naast de pastorie een vicarie en een vrijleen.⁴ Merkwaardig is echter dat de dekens van Oudemirdum – dat dus blijkbaar een seendplaats was – hun commissie ontvingen van de proost van Oudmunster.⁵ Een vicarius komt hier voor het eerst voor in 1483.⁶ Een vicarius perpetuus wordt hier in 1485 genoemd.⁷ De Stephanusvicarie wordt in 1558 vermeld.⁸ Een vicarius komt hier in 1561 voor.⁹ Volgens overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 zijn hier een vicarie en een vrijleen.¹⁰ De Catharinaprebende komt in 1541 voor¹¹, in 1555 vermeld als Catharinaprebende of –vicarie.¹² In 1550 is sprake van de Laurentiusprebende,¹³ in 1570 van het Laurentiusleen.¹⁴ In 1555 tenslotte wordt de Anthoniusprebende vermeld.¹⁵ Als er in 1558/60 naast de vicarie alleen maar een vrijleen was moet bij deze vermeldingen steeds van hetzelfde leen sprake geweest zijn. Wel moet worden opgemerkt dat hier in 1550 naast de pastoor twee andere priesters genoemd worden bij de presentatie van een nieuwe prebendaat in de Laurensprebende¹⁶ maar hun functies worden dan niet vermeld. Een hunner zal de vicarius zijn geweest, de ander mogelijk een kapelaan?

Pastorie

1325, 1327?, ? **Petrus**

1328?, 1329? In 1325 wordt Petrus de Merdum als ontvanger van *tertius partis decanatu* van Stavoren genoemd.¹⁷ Hij komt ook voor in 1327?¹⁸ en onder de post restant van inkomsten van de bisschop uit de Friese dekenaten in 1328?¹⁹, in 1329? dezelfde.²⁰ Hij was dus (mede)deken van Stavoren en mogelijk pastoor alhier?

¹ Verhoeven, 94; echter Martinus 1485: RPG VII, nr. 1592, PA 34, 169v.

² Waslander, *Dekselse graven*, 150 nr. 31.

³ Tresoar, PB Hs 1150 9.2.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ O.m. Oudmunster nr. 1738 (deels niet gefolieerd) en nr. 1738a, passim (evenals de deken van Stavoren); Oudmunster nr. 30-3, 83v, 90v, 96, 100v.

⁶ HUA, GA Utrecht, O.A. 1^e afd. nr. 815, 118.

⁷ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 851, 42r (mededeling Deutsches Historisches Institut, Rome, d.d. 11 oktober 2000).

⁸ ABU nr. 550*, 84v.

⁹ RA Gaasterland nr. 4, 108v.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ ABU nr. 538-2, 39v.

¹² ABU nr. 535, 273v-274.

¹³ ABU nr. 550*, 14 resp. ABU nr. 535, 58v-59.

¹⁴ RA Gaasterland nr. 5, 37.

¹⁵ ABU nr. 550*, 57v.

¹⁶ ABU nr. 535, 58v-59.

¹⁷ Muller, *Registers en rekeningen* I, 109, 129, 331, 565.

¹⁸ Muller, *Registers en rekeningen* I, 129.

¹⁹ Muller, *Registers en rekeningen* I, 331.

²⁰ Muller, *Registers en rekeningen* I, 565.

- z.j. **Simon**
wordt met P. ‘bider ghenade Godis deken to Mirdum’ (sic) in een niet te dateren aantekening genoemd.²¹
- 1458 - 1462 **Heinrich/Henricus**
Heinrich wordt als pastoor genoemd op de in 1458 gegoten klok.²² Henricus, pastoor alhier, betaalt in 1462 aan de (socius van de) proost van Oudmunster voor instituties in 1460 in het dekenaat Oudemirdum²³ en zal dus daarvan deken zijn geweest.
- 1470 - 1471(9?) **Gerlacus (Brunonis)**
komt in 1470 en 1471 voor als pastoor alhier en deken²⁴ en zal dezelfde zijn als de in 1479 inzake het dekenaat genoemde Gerlacus Brunonis²⁵ van wie dan niet vermeld wordt waar hij staat.
- 1483 **Henricus Alardi**
In februari 1483 wordt een brief uitgevaardigd wegens *episcopalia* (betaling aan de bisschop voor bepaalde diensten) en commissie voor de rechtspraak in Friesland voor Henricus Alardi, pastoor alhier;²⁶ de inhoud is verder niet bekend. Blijkens de rekening van de proost van Oudmunster over de periode 1 oktober 1482 tot 1 oktober 1483 betaalde hij een boete wegens afwezigheid.²⁷
- 1483 - 1493 **Hilbrandus Sybrandi de Yelkama**
Blijkens de rekening van de proost van Oudmunster over de periode 1 oktober 1483 tot 1 oktober 1484 is op 2 februari 1484 sprake van een boete verschuldigd door Hilbrandus Zybrandi de Yelkama omdat hij over de hele maand april de kerk te Oudemirdum geoccupeerd heeft zonder dat hij geïnstitueerd was; daarom moest hij 24 rijns gl. betalen. Na daaropvolgende presentatie door de thesaurier van het kapittel van Oudmunster heeft hij aan de vereisten voldaan.²⁸ Betaling daarvan bleef blijkbaar aanvankelijk uit maar in 1494 wordt Hilbrandus Sybrandi, *olim intrusus* alhier, geciteerd; wegens ‘excessen’ moet hij betalen aan de proost van Oudmunster.²⁹ De betaling van 24 rijns gl die hij van oudsher schuldig was vond inderdaad in de periode 1 oktober 1493 – 1 oktober 1494 plaats.³⁰ Hilbrandis Sibrandi komt als pastoor alhier ook voor 23 augustus 1485.³¹
- 1493/4 - ca 1495 **Hertgerus**
alhier komt inzake een appèlzaak voor in 1493/4³² en wordt als pastoor alhier

²¹ Buma, Gerbenzon en Tragter-Schabul (eds.), *Codex Aysma*, 316-317. De aanduiding ‘bi der ghenade Godis’ is voor een deken wel uitzonderlijk. Hij ontving zijn commissie van de bisschop of de proost-aartsdiaken.

²² Verhoeven, *Klokken*, 82.

²³ Oudmunster nr. 1738, 4.

²⁴ Oudmunster nr. 1738, 52, 57.

²⁵ Oudmunster nr. 1738, 111.

²⁶ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

²⁷ Oudmunster nr. 1738, ongefolieerd, rekening 1482.

²⁸ Oudmunster nr. 1738, ongefolieerd, rekening 1482 (dubbel aanwezig).

²⁹ Oudmunster nr. 30-3, 26.

³⁰ Oudmunster nr. 1738, 156 en nr. 1738a, rekening 1493.

³¹ RPG VII nr. 1592, PA 34, 169v (in verband met de ontheiliging van het kerkhof).

³² Heeringa, *Rekeningen* II, 59.

genoemd 8 december 1494³³ en ca 1495³⁴; hij was een voorstander van de hervormingen in het klooster Hemelum.³⁵
Hij kan dezelfde zijn als Hertgerus de Slotis (van Sloten), op 21 juni 1478 als student in het kanonieke recht te Keulen ingeschreven.³⁶

- 1511? - 1520 **Reynerus Juckonis**
In 1511? komt Reyn als pastoor alhier voor.³⁷ Op 19 februari 1517 ontvangt Reynerus Juckonis, pastoor alhier, commissie als deken van Oudemirdum en Stavoren,³⁸ op 15 maart 1519 als deken van Stavoren.³⁹ Als pastoor alhier komt hij nog voor 23 oktober 1520.⁴⁰ Hij was eerder pastoor te Elahuizen*.
- 1525 - 1527 **Alardus Abbonis**
pastoor alhier, ontvangt 31 juli 1525 commissie als deken van Oudemirdum⁴¹ evenals op 11 juli 1527.⁴²
- 1532 **Haring Jetzonis**
pastoor alhier, ontvangt 6 oktober 1532 commissie als deken van Oudemirdum.⁴³ In 1529 was hij pastoor te Sondel* en ontving hij eenzelfde commissie.⁴⁴ In 1533 is hij weer te Sondel*.
- 1534 **Volkerus Martini**
pastoor alhier, ontvangt 7 juli 1534 commissie als deken van Oudemirdum en Stavoren.⁴⁵
- 1542 **Wyncke Romckes**
Van 1531 tot 1537 is hij bekend als pastoor te Ruigahuizen*. In 1542 resigneerde hij blijkbaar als pastoor alhier.⁴⁶ Hij leeft nog in 1559: op 12 september 1559 wordt aangegeven dat Romke Pitzersz. te Heeg, oud 25 jaren, handelt met consent van zijn oom, heer Winke Romkes.⁴⁷ Hij overleed vóór 1569 als prebendaat te Harich*. Mogelijk is hij dezelfde als Wincke, in 1544 pastoor te Sint Johannesga (Utd.)*.
- 1542 **Andreas Fockes**
ontvangt 23 mei 1542 na de resignatie of het overlijden (hier niet het geval) van de voorgaande *jure devoluto*, na approbatie van de keizer, de kerk alhier.⁴⁸

³³ *Proeliarius*, 28.

³⁴ *Proeliarius*, 95.

³⁵ *Proeliarius*, 95.

³⁶ Zijlstra nr. 11785.

³⁷ RA Gaasterland nr. 35, 532 (volgens een copie uit het Register van de Aanbreng dat in 1596 nog ter plaatse aanwezig was). Zijn erfgenaam was Romcke Tijens, *ibid.*, 533.

³⁸ Oudmunster nr. 30-3, 72.

³⁹ Oudmunster nr. 30-3, 75.

⁴⁰ ABU nr. 231, 92.

⁴¹ Oudmunster nr. 30-3, 83v.

⁴² Oudmunster nr. 30-3, 90 ('dage Benedicti'; aangenomen is de dag van Benedictus' translatie; anders is de datering 21 maart).

⁴³ Oudmunster nr. 30-3, 99v.

⁴⁴ Oudmunster nr. 30-3, 96.

⁴⁵ Oudmunster nr. 30-3, 100v.

⁴⁶ ABU nr. 538-2, 71 en nr. 538-5, 86.

⁴⁷ RA Wymbritseradeel nr. 25, 327.

⁴⁸ ABU nr. 538-2, 71 en nr. 538-5, 86.

- 1550 **Pieter Lubbertsz.**
wordt als pastoor alhier genoemd 23 juni 1550.⁴⁹
- 1550 **Cyprianus de Hagis**
(van Heeg) komt 9 september 1550 als pastoor te Mirdum (hier Oudemirdum) voor.⁵⁰
- 1559 **Oege Janckesz.**
komt als pastoor alhier voor 10 april 1559⁵¹ en in augustus 1559.⁵²
- 1561 - 1562 **Evert**
wordt als pastoor alhier genoemd 29 oktober 1561⁵³ en 10 maart 1562.⁵⁴
- vóór 1565 **Quirinus (de) Palm**
Menso Poppius noemt hem als pastoor alhier in zijn Naamlijst.⁵⁵ Hij vluchtte naar Emden, preekte te Leeuwarden en werd wegens vergrijpen door enkele personen aldaar bestraft. Menso Poppius, toen predikant te Manslagt (Ofr.) liet hem echter weer preken te Manslagt omdat Quirinus boetvaardig was en de kerk behoefte had aan zijn dienst. In een brief aan Kooltuin, praeses van de coetus te Emden, d.d. 9 februari 1566 gaf Poppius zijn beweegredenen voor het herstel van Quirinus aan: de liefde hoort boven de discipline te gaan en vele anderen waren nalatig geweest in een goede behandeling van Palm's zaak.⁵⁶
Quirinus blijkt reeds in 1558 te Emden te zijn: op 27 juni 1558 beklaagt hij zich bij de kerkenraad te Emden over zijn onderhoud. Deze antwoordt dat hij in de oogsttijd kan werken en daarna iets moet leren om de kost te verdienen. Op 25 juli 1558 woont hij te Faldern bij Emden en blijkt hij een slechte verhouding met zijn vrouw te hebben. De kerkenraad verzoent hen 27 juli 1558 en geeft aan hem niet geschikt te achten om als predikant of schoolmeester te dienen. Blijkens de handelingen van de kerkenraad d.d. 24 april 1559 blijkt hij niet graag te werken. Daarna verdwint hij een tijdlang uit de acta totdat in februari 1565 wordt aangetekend dat Quirinus, eerder in Groningerland wonende, nu echter in Westfriesland (=Friesland) tot de 'papisterie' weergekeerd is en vermaand zal worden over zijn afval. In maart 1565 wordt besloten dat men hem, nu in Friesland wonende, zal uitsluiten als hij afvallig blijft. Op 4 juni 1565 wordt opnieuw besloten dat men hem zal uitsluiten tenzij hij tot inkeer komt.⁵⁷ Blijkbaar is hij daarop naar Oostfriesland teruggekeerd en volgde de tussenkomst van Poppius. Uiteindelijk verschijnt Quirinus 5 februari 1567 voor de Emden kerkenraad en belijdt hij schuld waarop wordt besloten hem weer tot de gemeente toe te laten.⁵⁸ Omdat Poppius – die Quirinus goed kende - aangeeft dat hij pastoor te Oudemirdum is geweest zal dat zijn functie zijn geweest voordat hij weer naar Oostfriesland kwam.
Quirinus vertrok later weer naar de Nederlanden en diende te Asperen in 1573. In

⁴⁹ RR nr. 49, ongefolieerd deel. Zonder functie en plaats 30 december 1549, *ibid*.

⁵⁰ ABU nr. 535, 58v-59 (Nijemirdum* komt niet in aanmerking).

⁵¹ RA Gaasterland nr. 82, 9.

⁵² RA Gaasterland nr. 4, 39.

⁵³ RA Gaasterland nr. 4, 112.

⁵⁴ RA Gaasterland nr. 82, 59.

⁵⁵ Harkenroht, 'Naamlijst', 74.

⁵⁶ Harkenroht, 'Aenmerkingen', 597-598. De brief van Poppius nu: Arch. Grote Kerk Emden, Rep. 320A Nr. 89.

⁵⁷ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, 54, 58-59, 64, 70, 84, 197, 199-200, 208.

⁵⁸ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, 271.

verband met de oorlogsomstandigheden week hij uit naar Leerdam waar hij met een collega en een schoolmeester in 1574 door de Spanjaarden is opgehangen.⁵⁹ Mogelijk is hij dezelfde als de priester Quirinus in wiens plaats op 6 september 1551 Nicolaas Reynvaan wordt geïnstitueerd in de Onze Lieve Vrouwe en Annavicarie in een niet nader aangegeven plaats in Westergo.⁶⁰

1569

Gerbrant Kooth

Gerbrant Coet wordt in 1569 pastoor alhier genoemd.⁶¹ Op 10 mei 1570 is sprake van een volmacht namens Gerbrant Kooth, wiens functie en standplaats niet zijn aangegeven.⁶² Voordien - 1561 en 1562 - komt hij ook in Gaasterland voor en 1567 en 1568 te Sloten maar waar hij dan staat is dan niet aangegeven.⁶³

1571

Harko/Heerke Pieters

Op 5 december 1571 eist de pastoor Harko Pieters betaling van een bedrag 'terwijl hij dye pastorie van oldemardum bedynt heft';⁶⁴ zijn standplaats is dan niet aangegeven maar dat zal toen Mirns* en Bakhuizen* zijn geweest; als pastoor aldaar wordt hij 19 december 1571 genoemd.⁶⁵ Of hij hier pastoor is geweest danwel die functie heeft waargenomen blijkt niet. Van 1565 tot 1567 is hij bekend als vicarius te Nijemirdum*.

1572 - 1575

N.N./Atte Renckesz.

wordt 14 februari 1572 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁶⁶ Het zal omdat tot 1576 geen andere instutie bekend is gaan om Atte Renckesz., die 24 november 1573 zonder functie en standplaats genoemd wordt,⁶⁷ als pastoor maar zonder vermelding van standplaats 27 januari 1574⁶⁸ en 2 januari 1575 als pastoor alhier.⁶⁹ Ave, huisvrouw van heer Otto Ronckesz., komt voor 2 november 1575.⁷⁰ In 1568 is hij pastoor te Scharnegoutum*.

1576 - 1580

Andries Attes

Op 28 juli 1576 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.⁷¹ Andries Attes komt hier als pastoor voor vanaf 15 januari 1578.⁷² Als zodanig wordt hij nog genoemd in 1579.⁷³ Zonder functie en standplaats komt hij 7 september 1580 nog voor.⁷⁴ Bij een op 27 mei 1584 vermelde post in een rekenboek ten laste van heer

⁵⁹ Van Lieburg, *Repertorium*, I, 186. NNBW III, k. 950 noemt hem oorspronkelijk priester te Oudemirdum, begin zestiger jaren overgegaan, ca 1566 weer afgefallen, volgens Poppius vooral wegens armoede. De indruk wordt dus gegeven dat hij te Oudemirdum stond vóórdat hij de eerste keer naar Oostfriesland ging

⁶⁰ ABU nr. 535, 95-95v. Hij kan dezelfde zijn als Nicolaus Reyneri, die 17 september 1551 *per decretis* toegelaten werd tot alle wijdingen (ABU nr. 50*, 25v).

⁶¹ Van Burmania, 21.

⁶² RA Gaasterland nr. 6, 21.

⁶³ 16 september 1561 (RA Gaasterland nr. 4, 108, als debiteur), 23 februari 1562 (RA Gaasterland nr. 82, 57vo), 10 maart 1562 (ibid., 59, 62 (zijn huisvrouw), 6 mei 1562 (RA Gaasterland nr. 4, 135); 7 december 1567 (RA Sloten nr. 3, 20), 19 en 26 mei 1568 (ibid., 57v, 59v), oktober en 3 november 1568 (ibid., 77v, 78v).

⁶⁴ RA Gaasterland nr. 5, 142v.

⁶⁵ RA Gaasterland nr. 5, 149.

⁶⁶ St. Jan nr. 1168.

⁶⁷ RA Gaasterland nr. 6, 103v.

⁶⁸ RA Gaasterland nr. 6, 109v.

⁶⁹ RA Gaasterland nr. 83, 264.

⁷⁰ RA Doniawerstal nr. 5, 74v.

⁷¹ St. Jan nr. 1168.

⁷² RA Gaasterland nr. 7, 34 (ibid., 157v, 1 april 1579 abusievelijk Andries Jansz.).

⁷³ PI, 288.

Andries wordt opgemerkt dat deze schuld ‘wort niet gerekend’.⁷⁵
In 1569 komt hij voor als pastoor te Parrega*.

Vicepastoor

1483 **Ghijsbertus**
wordt in februari 1483 als vicecuratus alhier genoemd.⁷⁶

Stephanusvicarie

Een vicarius wordt voor het eerst in 1483 vermeld.⁷⁷ In 1558 is sprake van de Stephanusvicarie⁷⁸ alhier.

1483 **Tymannus Johannis**
komt in februari 1483 als vicarius alhier voor.⁷⁹

1485 **Johannes Dodonis**
perpetuus vicarius in de Marcuskerk te ‘Oudemer’ (bedoeld moet zijn geweest Oudemirdum) krijgt 13 september 1485 toestemming zich buiten de voorgeschreven termijnen te laten wijden.⁸⁰

1558 **Stephanus Joannis van den Berge**
wordt 1 juni 1558 op de titel van de Stephanusvicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁸¹

1561 - 1563 **Cornelis Willemsz. Rijswijck**
Cornelis Rijswijck komt als vicarius alhier voor 16 september 1561.⁸² Zonder functie en plaats tekent hij 9 oktober 1562 Cornelis Willumz.⁸³ Als vicarius alhier wordt hij ook in 1563 vermeld.⁸⁴

Catharina/Laurentius/Anthoniusprebende

Een prebendaat wordt hier voor het eerst in 1520 genoemd.⁸⁵ In 1540 is sprake van de Catharinaprebende⁸⁶, van de Catharinaprebende of –vicarie in 1555.⁸⁷ In 1550 komt de Laurentiusprebende voor⁸⁸, als Laurentiusleen in 1570 vermeld.⁸⁹ Tenslotte is in 1555 sprake van de Anthoniusprebende.⁹⁰ Een overzicht uit 1558/60 noemt hier naast de vicarie alleen een vrijleen.⁹¹ Daarom is aangenomen dat steeds hetzelfde leen bedoeld is.

⁷⁴ RA Gaasterland nr. 7, 253.

⁷⁵ RA Gaasterland nr. 71, 30.

⁷⁶ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

⁷⁷ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

⁷⁸ ABU nr. 550*, 84v.

⁷⁹ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 118.

⁸⁰ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 851, 42r (mededeling Deutsches Historisches Institut, Rome, d.d. 11 oktober 2000 en 20 januari 2009).

⁸¹ ABU nr. 550*, 84v.

⁸² RA Gaasterland nr. 4, 108v.

⁸³ RA Gaasterland nr. 4, 152.

⁸⁴ Van Burmania, 31.

⁸⁵ ABU nr. 231, 92.

⁸⁶ ABU nr. 538-2, 39v.

⁸⁷ ABU nr. 535, 273v-274; nr. 550*, 60.

- 1520 **Mag. Gerbrandus**
komt 23 oktober 1520 als prebendaat alhier voor.⁹²
- 1540 **N.N.**
Op 16 december 1540 wordt de Catharinaprebende alhier *jure devoluto* verleend, aan wie is niet aangegeven.⁹³
- 1550 **Tuelius Joachimi**
wordt 17 september 1550 op de titel van de Laurentiusprebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁹⁴
- 1550 **Nicolaus Nicolai**
clericus; na zijn resignatie wordt
- 1550 **Theodoricus Gerbrandi**
9 september 1550 tot de Laurentiusprebende alhier gepresenteerd en 4 december 1550 door de proost-aartsdiaken van St. Jan geïnstitueerd.⁹⁵ Op 19 december 1550 wordt hij tot de wijding toegelaten; bewijs van zijn inkomsten geeft hij 18 februari 1551 over.⁹⁶
- 1555 **Henricus Joannis**
van Brussel wordt 8 maart 1555 op de titel van de Anthoniusprebende alhier tot de wijding van subdiaken toegelaten.⁹⁷
- 1555 **Wilhelmus**
priester; na zijn resignatie wordt
- 1555 **Sebaldus Anconis**
op 6 juni 1555 door de abt van Hemelum als aartsdiaken en *institutor et visitor ecclesiarum partium Frisie* geïnstitueerd tot de Catharinaprebende of –vicarie alhier⁹⁸ en dezelfde dag op de titel van de Catharinaprebende tot alle wijdingen toegelaten.⁹⁹

Overige

- 1550 **Johannes Henrici en Sixtus Wigbers**
worden 9 september 1550 naast de pastoor als priesters alhier genoemd.¹⁰⁰

⁸⁸ ABU nr. 550*, 14; nr. 535, 58v-59.

⁸⁹ RA Gaasterland nr. 5, 37.

⁹⁰ ABU nr. 550*, 57v.

⁹¹ St. Jan nr. 1165.

⁹² ABU nr. 231, 92.

⁹³ ABU nr. 538-2, 39v.

⁹⁴ ABU i. 550*, 14; hij geeft bewijs van de inkomsten over 18 februari 1551 (ibid.) maar kan toen al niet meer in het bezit van deze prebende zijn geweest!.

⁹⁵ ABU nr. 535, 58v-59.

⁹⁶ ABU nr. 550*, 16.

⁹⁷ ABU nr. 550*, 57v.

⁹⁸ ABU nr. 535, 273v-274.

⁹⁹ ABU nr. 550*, 60.

¹⁰⁰ ABU nr. 535, 58v-59.

OUDESCHOOT

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: een relatie tussen de kerk en de commanderij te Schoten is niet bekend. Mol wijst er op dat met uitzondering van de laatste pastoor de pastoors alhier geen ordebroeder waren.²
Naast de pastorie waren hier een vicarie en een prebende. De inkomsten van laatstgenoemd leen waren in 1548 zo gering dat het niet te bezetten was; daarom werden de inkomsten toen voor de helft bij die van de pastorie en voor de andere helft aan die van de vicarie toegevoegd.³

Pastorie

ca 1496/7 - 1536 **Dirck/Theodoricus Thomasz.**

In de rekening over 1536 van Otto van den Boetzelaer, commandeur van Schoten (ca 1535-1539), wordt vermeld dat Willem Hasert (die ca 1496/7 commandeur was) Dirck, pastoor alhier, landen had 'affgebruket'. De vordering deswegen was er in 1530/1 nog steeds maar de pastoor (zijn naam wordt dan niet genoemd) wil de zaak aan arbiters geven.⁴ Dirck moet hier dus ca 1496/7 reeds pastoor zijn geweest. Theodoricus Thomasz., pastoor alhier, tekent in 1533 een brief van de commandeur van Schoten aan de landcommandeur over blikseminslag in de kapel van het klooster.⁵

1546/7 - 1547/8 **Jan/Johannes**

Jan, pastoor te Schoterburen, wordt in 1546/7 genoemd.⁶ In 1547/8 wordt Johannes, pastoor alhier, geciteerd voor het Hof te verschijnen.⁷ De niet met name genoemde pastoor alhier wordt 28 april 1548 gelast zijn concubine weg te zenden op straffe van intrekken van het placet.⁸ Mogelijk dezelfde? als

1552

Johannes Coops

komt als pastoor alhier 10 november 1552 voor.⁹ Mogelijk dezelfde? als

- 1559

Johannes

Na diens vertrek wordt

¹ Oldenhof, 'Tsjerklike tekens'. 119 wijst op het voorkomen in het wapen van de (voormalige) gemeente Schoterland van een zwaard en een onderbroken rad, attributen van Catharina. Hoe deze symbolen in het gemeentewapen terecht kwamen is hem onbekend maar mogelijk was zijns inziens Catharina de patrones. Het zegel van Schoterland uit 1493 (PG, nr. 99; Tresoar, Zegelfoto nr.92) toont in het midden een lelie geflankeerd door rechts een zwaard en links een deel van een rad (verkeerd beschreven als een wassenaar met ster), alles onder twee sterren. De lelie is het attribuut van Maria die – indien al attributen van heiligen in het wapen zijn opgenomen – gezien de ouderdom van de parochie eerder in aanmerking komt als patrones van de kerk alhier. Volgens Algra, *De historie*, V, 385 'schijnt het oude kerkje van Oudeschoot aan Sint Maarten te zijn gewijd', geeft daarvoor echter geen bron op. Het altaar in de kerk (de pastorie dus) zou bediend zijn door een door de commanderij te Nes aangewezen priester, maar ook daarvoor ontbreekt een bronvermelding.

² Mol, *Friese huizen*, 171 en 370 n. 30.

³ St. Marie nr. 2761, 59; ABU nr. 544, rekening 1548/9.

⁴ ARDOU nr. 2662, rekening 1536.

⁵ ARDOU nr. 33.

⁶ RR nr. 14, 51v.

⁷ RR nr. 15, 78v (de rekening loopt van Remigius (1 oktober) 1548 tot Remigius 1549.

⁸ Hof nr. 96, 134.

⁹ Arch. DCF nr. 20.

- 1559 - 1561 **Jacobus Bouonis**
op 26 november 1559 door Wilhelmus Lindanus als vicarius van de proost van Oudmunster als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰ Jacob wordt als pastoor alhier genoemd in 1561.¹¹
- 1574 **N.N.**
wordt 10 maart 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹² Het zal hier betroffen hebben
- 1580 **Anthonius Allardi Buys**
van Hardinxveld. In maart 1580 wordt hij als pastoor alhier genoemd.¹³ In hetzelfde jaar week hij uit¹⁴ en wordt hij vicarius in de Martinikerk te Groningen. In 1570 is hij pastoor te Rottum*, eerder prebendaat aldaar. Hij was priesterbroeder van de commanderij te Nes. In december 1588 wordt aan de meiers te Nes en Oudeschoot last gegeven om de pachten te betalen aan Anthonius Buys, thans vicarius in de Martinikerk te Groningen en administrateur van Nes, door het Hof van Friesland geauthoriseerd tot de ontvangst van de opbrengsten van de commanderij te Nes en de pastorie te Oudeschoot.¹⁵ In 1590 en 1592 noemt hij zich administrateur van de goederen van Nes.¹⁶ In een lijst van pensioenen d.d. 22 oktober 1594 heet hij gewezen commandeur van Nes.¹⁷ Als vicarius te Groningen komt hij nog voor 15 januari 1594¹⁸ en 20 mei 1594.¹⁹ In een notitie van 1601 wordt meegedeeld dat hij na het vertrek van de commandeur Willem Sloet (commandeur in 1584) uit Steenwijk bij het Hof van Friesland in ballingschap te Groningen had verzocht om de commanderij te Nes en deze ook had verkregen; in 1594 ontving hij een pensioen van de Staten van Friesland.²⁰

Vicarie

Aan de in 1548 voor het eerst genoemde vicarie wordt dan de helft van de inkomsten van de prebende toegewezen.²¹ Het patrocinium is niet bekend.

- 1552 **Anders Hendricks**
wordt 10 november 1552 als vicarius genoemd.²²
Mogelijk is hij dezelfde als Andries Hendriks, in 1550 vicarius te Spanga*. In 1568 is een Andries Hendrix, priester in Weststellingwerf, als vaandrig onder de troepen van graaf Lodewijk van Nassau en wordt deze wegens een 'nederslach' te Emden onthoofd.²³

¹⁰ Collectie Gabbema nr. 111 – XIII.

¹¹ Van Burmania, 31.

¹² St. Jan nr. 1168.

¹³ AFB, 19.

¹⁴ CE, 367.

¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2877.

¹⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2877; vgl. Mol, *Friese huizen*, 317.

¹⁷ GPCV IV, 863-864.

¹⁸ GA, Arch. HJK nr. 57.

¹⁹ GA, Arch. Menoldis- en Sywenconvent nr. 162/28.

²⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

²¹ St. Marie nr. 2761, 59.

²² Arch. DCF, nr. 20.

²³ Hof nr. 17208, 14 (in dorso: 'naemen van diverse voervluchtige persoenen 1566'; het jaartal kan niet juist zijn; bedoeld is 1568).

- 1561 - 1566 **Claes Lefferts**
wordt als vicarius alhier genoemd in 1561²⁴ en – met Jan Leffers te Noordwolde, Casse Leffers en Jacob Leffers – 29 april 1566.²⁵
- 1572 **N.N.**
wordt 26 maart 1572 als vicarius alhier geïnstitueerd.²⁶
- 1575 **N.N.**
wordt 14 augustus 1575 als vicarius alhier geïnstitueerd.²⁷ Het zal hier gaan om
- 1576 **Ryoerd Oegez.**
in 1576 als vicarius alhier genoemd.²⁸
- 1580 **Rodolphus**
vicarius alhier, week in 1580 uit,²⁹ werd later gevangen genomen en in 1582 te Leeuwarden onthoofd.³⁰

Prebende

Op 16 mei 1548 wordt een beneficie alhier verenigd met de pastorie en de vicarie.³¹ Het betreft hier de prebende waarvan in 1548/9 wordt aangegeven dat op de inkomsten van 16 phil. gl. niemand het leen wil bedienen waarop de inkomsten verdeeld worden over de pastorie en de vicarie.³² Het patronium van de prebende is onbekend.

Wellicht heeft hierop betrekking

- 1545 **Hennius Aggonis**
ontvangt 19 maart 1545 *jure devoluto* een *officium* of *beneficium* in Schoterland³³ (een nadere plaatsbepaling ontbreekt).

²⁴ Van Burmania, 31.

²⁵ Hof nr. 16693, 131.

²⁶ St. Jan nr. 1168.

²⁷ St. Jan nr. 1168.

²⁸ Van Burmania, 31.

²⁹ CE, 367.

³⁰ Een ander exemplaar van de *Conscriptio Exulum* (Arch. EVC nr. 3372, 177) geeft het jaartal van de onthoofding).

³¹ St. Marie nr. 2761, 59.

³² ABU nr. 544, rekening 1548/9.

³³ ABU nr. 538-3, 51.

OUDKERK (Dantumadeel)

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: tot dusverre is er steeds van uitgegaan dat de kerk te Roodkerk* in de 11^e eeuw een ca 2 kilometer noordelijker gelegen voorganger heeft gehad, gelegen op het zg. Oudhof.¹ De verplaatsing moet volgens Van den Berg vóór het begin van de 12^e eeuw hebben plaatsgevonden gezien de ouderdom van de vroegste bouwfragmenten van de kerk te Roodkerk*. De bewoning bij de oorspronkelijke kerkstede zou zich volgens haar wegens wateroverlast naar de huidige plaats - Roodkerk – hebben verplaatst; de kerk aldaar bevindt zich in het zuidelijke verlengde van de opstreckende kavel waarin het oude kerkhof was gelegen.² Wij menen dat van een verplaatsing geen sprake is en dat Roodkerk* gezien moet worden als een – zeer vroege – afsplitsing van een parochie die de naam Oudkerk droeg welke duidelijk onderscheiden moet worden van het nabij in Tietjerksteradeel gelegen Oudkerk*. Op het laatste wordt verderop teruggekomen.

In 1408 wordt door twee broers te Rijperkerk aan hun broer heer Fedde, priester in het klooster Klaarkamp, land ‘in da werum in Remberdaburen to Aldatzerka’, afkomstig van een verder onbekende priester Tyard, overgedragen; één van de zegelaars is ‘use londzete inda Werum’, ook genoemd ‘tho Remberda husum inda verum’.³ In 1410 geven grietman en mederechters van Dantumadeel ferdban op deze overdracht van land ‘in Remmersma burum’.⁴ Het betrokken gebied ligt dus duidelijk in Dantumadeel. Voor Spahr van der Hoek was dit aanleiding er van uit te gaan dat het ‘noordelijke Oudkerk nog wel min of meer in de Tietjerksteradeelster sfeer lag’ maar toen al wel onder Dantumadeel hoorde.⁵ Onder Oudkerk verstaat hij hier Oudkerk in Tietjerksteradeel waarvan een gedeelte bij Roodkerk is gevoegd.⁶ Huisman verbond aan de oude kerkstede bij de Eeltsjemar de naam Remberdahusum en wijst er op dat in de omgeving daarvanook Sijewier, Reawier en Wier lagen.⁷ In 1580 heeft de patroon van Roodkerk* 8 pm. land te ‘Siewier te Oltkercke’.⁸ Als

¹ De Langen, 91 en 336 (nr. 46A).

² Van den Berg, *Dantumadeel*, 173 (aldaar, XVI: oudste deel mogelijk uit de 11^e eeuw; 177, afbeelding 241: datering van de oudste bouwdelen : 11-12^e eeuw; 176: kan in het begin van de 12^e eeuw gebouwd zijn).

³ OFO I, nr. 16.

⁴ OFO I, nr. 18.

⁵ Spahr van der Hoek, ‘Benadering’, 11.

⁶ Spahr van der Hoek, ‘Benadering’, 10 en kaart, 12. Elders, 39 geeft hij in een kaart aan welk gebied zijns inziens oorspronkelijk tot Oudkerk (T.) en later tot Roodkerk behoorde. Dit gebied ligt boven de Murk. Op zich geeft de begrenzing daarvan aan de noordoostelijke zijde een grillig verloop, niet analoog aan de rechtlijnige begrenzing van de andere parochies in de Trynwâlden. De ligging van dit gebied valt buiten de door De Langen aangegeven blokstrokenverkaveling vanuit Hallum in de randzone van Oostergo, echter binnen die uitgaande van Blija (De Langen, 79 (afbeelding 15), 80 en 81 (afbeelding 16), 304 (afbeelding 124) en 307-308) hetgeen ook niet pleit voor de aanname van Spahr van der Hoek.

Ook Noomen gaat er blijkbaar van uit dat de noordoostelijke begrenzing van Oudkerk (T.) rechtlijnig verliep (Noomen, ‘Leeuwarden’, 55 (kaart)).

Spahr van der Hoek geeft op een andere kaart (‘Benadering’, 12) aan dat het zijns inziens destijds van Oudkerk (T.) afgesplitste gebied ten zuiden van de Murk doorliep. Ook in zijn bijdrage ‘Wâdzje’, 29-31) spreekt hij over het Dantumadeelster deel van Oudkerk (sc. T) waarbij hij aan het (daar) weggeraakte dorp aan de Alde Gewei met een oud kerkhof (de plaats is aangegeven op een kaart, *ibid.*, 29) de naam Remberdaburen geeft (*ibid.*, 31).

Reeds Muller overigens gaf aan dat Oudkerk (T.) ten dele tot Tietjerksteradeel, ten dele tot Dantumadeel behoorde en tekent daarbij aan: ‘een tweede voorbeeld van zulk een verhouding heb ik nog niet gevonden’ (Muller, *Atlas*, 532-533) (en het eerste berustte op een misvatting).

⁷ Huisman, ‘Remberdahusum’. In 1526/7 is sprake van een rente te ‘Oldekerck in dat guedt tot Syewier’, RR nr. 37, rekening 1525/6.

‘Audtzerka’ komt het dorp in 1511 afzonderlijk in het Register van de Aanbreng voor⁹, terwijl dan te Roodkerk 3 pm. land van de patroon van ‘Aldtzercka’ vermeld worden.¹⁰ De opvatting van van den Berg dat Oudkerk verlaten zou zijn kan niet juist zijn want in 1511 staat Oudkerk te boek voor een schatting van 101 gl. en 14 st., bijna het dubbele van het bedrag voor Roodkerk ad 52 gl. 15 st.¹¹ In de successieve opsomming van dorpen in Dantumadeel wordt Oudkerk steeds als afzonderlijk dorp opgevoerd (zo nog in 1574/5¹²). Het is echter – wanneer is onbekend – administratief met Roodkerk* samengevoegd; beide dorpen worden in de 16e eeuw steeds als een eenheid opgevoerd. Zo is 10 december 1542 sprake van ‘die vann olde ende roede kercke’ in Dantumadeel¹³, 22 juni 1545 van de gemene ingezetenen van Roodkerk en Oudkerk¹⁴, 13 juli 1562 van Rood- en Oudkerk¹⁵, op 5 maart 1573 van de dorprechter resp. de volmachten van Oudkerk en Roodkerk.¹⁶ Het valt op dat de naam Oudkerk steeds met die van Roodkerk genoemd wordt en dus niet verdween!

Aan de kerkelijke zelfstandigheid moet uiterlijk vroeg in de 16^e eeuw een eind zijn gekomen: bij de opgave der beneficiale goederen in 1543 komt het niet meer voor. Dat het in de oprichtingsbul van het bisdom Leeuwarden als parochie genoemd wordt¹⁷ heeft geen betekenis omdat de opsomming der daaronder ressorterende parochies teruggaat op de Jaartax.

Merkwaardig is dat op de kaarten van Sgrooten en van Deventer ten zuidoosten (sic) van Roodkerk een ongenoemd kerkgebouw wordt afgebeeld¹⁸, hoewel voor een (dan verder onbekend) kerkdorp daar geen plaats is.

Samenvattend menen wij dat het Oudhof de kerkstede was van Oudkerk (deze naam verdient de voorkeur boven Remberdahusum) in Dantumadeel dat uiterlijk begin 16^e eeuw als parochie is samengevoegd met Roodkerk* - dat daarvan reeds zeer vroeg is afgesplitst – en dat deze parochie het gebied heeft omvat dat door Spahr van der Hoek is opgevat als een afsplitsing van Oudkerk (Tietjerksteradeel) met dien verstande dat ook ten zuiden van de Murk gelegen gebied daarvan deel heeft uitmaakt.¹⁹

Pastorie

⁸ Reitsma, 160. Een vergelijking met de opgave uit 1543 (BB I, 202) inzake Roodkerk* valt niet te maken; volgens deze opgave zijn de patroons- en pastoriegoederen vermengd omdat de abt van Dokkum de kerk en de priesters moet onderhouden. Oudkerk (D.) komt hier niet meer voor.

⁹ RvdA I, 197-198: enig land en geld uit land voor de patroon resp. ‘den priesteren samen’ (waren er toen twee ??). In 1524/5 ontvangt de ‘patroon tho Oldekerck’ van zekere heer Cornelis 6 roeden veen in Dantumadeel, RR nr. 37, rekening 1524/5. Welk Oudkerk hier bedoeld is is niet vast te stellen. In 1580 /1 wordt onder de patroonslanden van Roodkerk en Oudkerk (T.) geen hierop lijkend landbezit genoemd.

¹⁰ RvdA I, 197. Of dit Oudkerk (D.) of Oudkerk (T.) betrof valt niet uit te maken.

¹¹ RvdA I, 197, 198. Deze bedragen worden ook genoemd in de Jaartax (GPCV II, 18).

¹² RvdA IV, 34.

¹³ Collectie Gabbema nr. 92.

¹⁴ Singels nr. 198.

¹⁵ HCL, O.A. nr. M 704, 42.

¹⁶ Tresoor, Hs PB 17 (register van de rekendagen van de grietman van Dantumadeel met de dorpsrechters). De volmachten ook 11 januari 1574 en 31 oktober 1575, *ibid*.

¹⁷ Schotanus, *Tablinum*, 52. Hensen en Beekman, *De nieuwe bisdommen*, 44 geven aan dat Oudkerk daar voor de tweede maal genoemd wordt. Zij maken dus geen verschil tussen beide dorpen.

¹⁸ Van 't Hoff, *Kaarten* resp. Fockema Andreae, *Kaarten*.

¹⁹ Uitgegaan moet dus worden van Van der Hoek's kaart, ‘Benadering’, 12 omdat het Oudhof ten zuiden van de Murk lag.

Over bedienaren van de pastorie is niets bekend. De namen van enkele pastoors te Oudkerk zijn bekend²⁰; een aantal van hen is zeker te Oudkerk (Tietjerksteradeel) te lokaliseren. In twijfelgevallen is van lokalisatie aldaar uitgegaan.

Van een vicarie is niets bekend. Een in 1422 genoemde vicarius Melle te Oudkerk die één van de arbiters is in een geschil tussen heer Fedde te Klaarkamp en zijn broer Pibe over land gelegen in Oudkerk (Dantumadeel)²¹ kan vicarius te Oudkerk (Tietjerksteradeel)* zijn geweest; daar was in ieder geval later een vicarie.

²⁰ 1389: ...gus (Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3); 1498 Peter (OFO I, nr. 438).

²¹ OFO I, nr. 36. Voor de mogelijkheid van een tweede priester zie noot 9. Zie verder Oudkerk (T.)*.

OUDKERK (Tietjerksteradeel)

Patroon: **Paulus**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert uit het midden van de 12^e eeuw.² Een houten voorganger wordt waarschijnlijk geacht.³ De Langen rekent Oudkerk tot de zg. Hallumgroep, merkt echter op dat indien het klooster Bethlehem de opvolger was van een tweede kerk in het ontginningsgebied van Hallum het Finkum-Hijum-deel een eigen ontginningspunt hebben gehad en dan als zelfstandige groep moet worden gezien.⁴ Vandaar uit zou dan Oudkerk ontgonnen moeten zijn en het gebied rond het klooster Bethlehem vanuit Hallum.⁵ Althans later behoorde dit gebied bij de parochie Oudkerk. Of het ooit een zelfstandige parochie was is echter de vraag. Enig bericht daarover ontbreekt. Het nonnenklooster was een dochter van de abdij Mariëngaarde en werd vóór de aansluiting ervan bij Steinfeld tussen 1163 en 1175 gesticht nadat abt Frederik een bezitscomplex in het kleigebied van Oudkerk had verworven.⁶ Van de verwerving van een kerk aldaar en daaropvolgende incorporatie bij de abdij of het klooster Bethlehem spreken de ‘Abtenlevens’ niet. De aannahme dat een deel van deze parochie Oudkerk behoorde tot Dantumadeel is naar onze mening onjuist; verwezen wordt naar Oudkerk (Dantumadeel)*.

In 1422 is sprake van een vicarius te Oudkerk die betrokken is bij de regeling van een geschil over land te Oudkerk (D.).⁷ Aldaar is geen vicarie bekend (hoewel de mogelijkheid niet geheel uit te sluiten is); derhalve wordt aangenomen dat de vicarie alhier in 1422 reeds bestond. De vicarie alhier wordt genoemd in 1511 en bezit dan in totaal 27 pm. mede- en 10 pm. grasland en 6½ pm. zaailand.⁸ Voor de prebende wordt in 1581 3½ koegras, 27½ pm. mede- en 1 pm. zaailand opgegeven.⁹ Aangenomen kan dus worden dat met vicarie en prebende hetzelfde beneficie is bedoeld.

Pastorie

1389	...gus Slechts een deel van de naam is bekend uit een fragment van een zegelrandschrift. ¹⁰
1413 - 1421	Nitardus wordt als pastoor alhier vermeld in 1413 ¹¹ en als deken te Oudkerk in 1421. ¹²
1474	Siuck

¹ Verhoeven, 94 (het geciteerde afschrift geeft duidelijk 1413 in plaats van 1387; Arch. RBG in HCL, niet in Tresoar zoals aldaar vermeld).

² MF, 69.

³ Halbertsma, Bulletin KNOB 76 (1978) 53-54; Westerheem 1978, 62.

⁴ De Langen, 309.

⁵ De Langen, 304 afbeelding 124, nrs. 74 en 74A.

⁶ Lambooy en Mol, 71 jo. 64.

⁷ OFO I, nr. 36.

⁸ RvdA I, 246.

⁹ Reitsma, 132.

¹⁰ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 60 reg. 3; Tresoar, Zegelfoto nr. 1207.

¹¹ Tresoar, PB Hs 9056, 2, 56.

¹² OFO I, nr. 34. Ook de deken te Dokkum zegelt zodat hier niet Oudkerk (D.) kan zijn bedoeld.

pastoor alhier, zegelt dan voor de kelner van het klooster Bethlehem¹³ en zal dus hier gelokaliseerd moeten worden.

1498 **Peter**¹⁴

1514/5 - 1525 **Jacobus Andreae**
geeft 27 mei 1525 aan nu 10 jaren pastoor te Oudkerk in de Driewouden te zijn.¹⁵

1541 - 1542(3?) **Wtzio Gerardi**
van Blija komt 21 november 1541 als pastoor alhier en pauselijk *tabellio* (notaris) voor.¹⁶ Op 12 maart 1542 tekent hij hier als pauselijk *tabellio* maar wordt zijn pastoorsfunctie niet genoemd;¹⁷ hij zal hier toen nog wel gestaan hebben en mogelijk ook nog 28 maart 1543 wanneer hij als notarius bij een transactie alhier is betrokken.¹⁸ Vanaf 1546 komt hij voor als pastoor te Jelsum* (waar hij in 1544 nog niet is).

1548 - 1549 **Cornelis Jansz.**
wordt als pastoor alhier genoemd 27 juni 1548¹⁹ en 27 oktober 1549.²⁰ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1524/5 genoemde Cornelis wiens functie dan niet is aangegeven en dan 6 roeden veen in Dantumadeel aan de kerk te Oudkerk (hier of Oudkerk (D.) ?) schenkt²¹ maar in die periode hier geen pastoor geweest kan zijn; mogelijk de van 1514/5 tot 1527/8 als prebendaat te Wanswerd* bekende Cornelius Johannis. Dezelfde of een naamgenoot is in 1543 prebendaat te Rinsumageest* en in 1564 pastoor te Oostermeer*.

1558 **Sybe Tsalincx**²²

z.j. **Pier of Pieter Wolffsz.**²³

1559/60?- 1567 **Sicke Wybesz.**
Sicke, hoewel reeds lange tijd pastoor alhier en in het bezit van het placet van het Hof op zijn benoeming klaagt er – waarschijnlijk in 1559/60 – over dat de commissarius (bedoeld is Wilhelmus Lindanus) weigert hem de institutie te verlenen.²⁴ Hij komt als pastoor alhier voor 25 april 1561²⁵ en omstreeks 7 juni 1563²⁶ en wordt 18 februari 1567 verbannen.²⁷ Over zijn verdere levensloop is twee decennia lang niets bekend.²⁸ Na de Reformatie is hij naar Friesland teruggekeerd maar waar hij

¹³ OFO IV, nr. 41.

¹⁴ OFO I, nr. 438.

¹⁵ Hof nr. 93, 14v.

¹⁶ Arch. RBG nr. 357 reg. 34.

¹⁷ Arch. RBG nr. 358 reg. 35.

¹⁸ Arch. RBG nr. 26 nr. 93.

¹⁹ Hof nr. 16689, 604.

²⁰ Arch. RBG nr. 26 nr. 9.

²¹ RR nr. 37, rekening 1524/5.

²² Van Burmania, 30v.

²³ Van Burmania, 30v.

²⁴ Collectie Gabbema nr. 111-XXXIII (in het oorspronkelijk aldaar geschreven ‘Nijkerck’ is ‘Nij’ vervangen door ‘Oldt’).

²⁵ Hof nr. 16692, 175.

²⁶ Hof nr. 16800, 426.

²⁷ Hof nr. 7490, 107v-108.

aanvankelijk heeft gestaan is onbekend. Op 5 juli 1589 wordt hij echter ‘pastor’ alhier genoemd wanneer hij voor zijn vrouw optreedt.²⁹ In 1592 is hij predikant te Marrum en wordt besloten voor hem pensioen aan te vragen.³⁰ De predikant Sixtus Wibius (geen standplaats genoemd) krijgt 26 augustus 1595 betaald;³¹ 6 januari 1596 heet hij gewezen predikant³²; zo ook 23 augustus 1597³³, gewezen predikant te Marrum 15 november 1598,³⁴ te Marrum en Westernijkerk 1 augustus 1604.³⁵ Voor het laatst wordt hij wegens pensie vermeld 4 augustus 1609.³⁶ Niet onmogelijk stond hij later nog te Holwerd.³⁷

1568 - 1580

Hendrik Jansz.

komt hier voor het eerst als pastoor voor in 1568.³⁸ Zijn vrouw Teth wordt 6 september en 3 oktober 1577 vermeld.³⁹ Op 5 januari 1581 wordt meegedeeld dat Hendrik Jansz., de oude pastoor alhier, omstreeks St. Jan, naar Emden vertrok.⁴⁰ Als balling overleed hij te Groningen in 1581 evenals zijn zoon Jan.⁴¹

Vicarie/prebende

Aangenomen wordt dat de vicarie hier reeds in 1422 bestond.⁴² Het leen komt in 1581 als prebende voor.⁴³ Het patrocinium is onbekend.

1422

Mella

komt als vicarius te Oudkerk voor in 1422;⁴⁴ aangenomen is dat Oudkerk (T.) is bedoeld en niet Oudkerk (D.)* waar het land lag over een regeling waarvan hij betrokken was. Hij bezat land te Betterwird bij Dokkum dat hij verkocht en dat in 1437 door de koper aan het klooster Klaarkamp wordt geschonken.⁴⁵

- 1580 ?

Lambertus Johannis

Hij ondertekent, zonder een functie aan te geven, 5 januari 1581 mede de opgave van de geestelijke goederen alhier. Kort daarna wordt nog een uitgave in december 1580 aangetekend in verband met het accorderen met de ‘priester’. Omdat de laatste pastoor reeds vóór 24 juni 1580 was vertrokken moet hier gedacht worden aan in een

²⁸ Menso Poppius noemt hem in zijn ‘Naemlijst’, meegedeeld door Harkenroht, 74. Harkenroht zegt in zijn ‘Aenmerkingen’, 598 niets over hem te weten.

²⁹ Hof nr. 16703, 321.

³⁰ Romein, 115.

³¹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 185.

³² Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 64.

³³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 11v.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 112.

³⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2658, 34v.

³⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2660, 53v.

³⁷ Romein, 115 (hij noemt hem echter niet te Holwerd, *ibid.*, 528-529 waar hij van 1603/5 tot 1611 Christophorus Hiddius noemt en over de periode 1611 tot 1616 geen gegevens vermeldt). Van Lieburg, *Repertorium* noemt Sixtus Wibius te Marrum van 1592 tot 1602, te Holwerd van 1609 tot 1616 (I, 278, II kk. 206,155). Voor Oudkerk zijn voor de periode 1580 tot 1609 geen vermeldingen bekend (Romein, 125).

³⁸ Van Burmania, 30v.

³⁹ Van Burmania, 30v.

⁴⁰ Reitsma, 133; CE, 345.

⁴¹ CE, 345.

⁴² OFO I, 36.

⁴³ Reitsma, 132.

⁴⁴ OFO I, nr. 36.

⁴⁵ OFO I, nr. 72.

december nog aanwezige priester, in casu de vicarius. Dat kan Lambertus Johannis zijn geweest.⁴⁶

⁴⁶ Reitsma, 133-134 en 134 n. 1.

OUDWOUDE

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de huidige kerk werd in de 15^e eeuw gebouwd met materiaal van de voorgaande bakstenen kerk.²

Een prebende wordt hier voor het eerst in 1528 genoemd.³

Pastorie

1488 - 1491 **Coenraad Schuttorf**

Hij komt hier als pastoor voor het eerst voor in 1488⁴ en voor het laatst in 1491.⁵

In 1490 blijkt hij leenman te zijn van tienden over Herckinck, anders genoemd Schiphowerserve, in de buurschap Scherhorn in het kerspel Emlicheim.⁶

1532 **Wilhelmus Dotichem**

(Doetinchem) tekent 7 juni 1532 een koop door de kerk alhier⁷ en zal dus de pastoor zijn geweest.

1543 **Benke**

In 1543 wordt heer Benke als aangrenzend landeigenaar ten zuiden van land 'in de Anyen', toebehorende aan de kerk genoemd; onder het pastoorsland worden dan 6 mansmad 'in de Anyen' genoemd (de noordelijke aangrenzer wordt dan niet vermeld).⁸ Van de prebende wordt aldaar geen land genoemd zodat Benke de pastoor moet zijn geweest.

1550 - **Evaerdt Onrust van Doernwyck**

† vóór 1558

Evaerdt wordt als pastoor alhier genoemd in 1550⁹ en overleed vóór 1558 wanneer sprake is van de erven van Evardt van Doernwyck.¹⁰ Op 16 december 1551 komt Everardus Onrust voor,¹¹ op 7 november 1557 zegelt Evaerdt; functie en standplaats worden in beide gevallen niet vermeld.¹²

Als Everdt Renicksz. Onrust komt hij in 1537 voor als pastoor te Surhuizum*. Zijn zoon Reynerus is later eveneens pastoor alhier.

1563 - 1566 **Peter Buwys**

Peter komt voor het eerst als pastoor alhier voor 15 september 1563¹³, als Peter

¹ Het zegel van de pastoor Coenraad uit 1491 (Arch. Veenklooster nr. 4 reg. 3; Tresoar, Zegelfoto nr. 1240) vertoont een jongeling met vaantje boven een wapenschild; afgebeeld zou kunnen zijn Pancratius maar of daaruit verondersteld kan worden dat deze de patroonheilige van de kerk was is de vraag. Veel minder dan in Groningen werden in Friesland de kerkpatroons in het pastoorszegel afgebeeld.

² Van den Berg, *Kollumerland en Nieuw Kruisland*, 154.

³ Hof nr. 16687, 112.

⁴ Arch. Diverse kloosters nr. 22 reg. 14.

⁵ Arch. Veenklooster nr. 4 reg. 3.

⁶ HOA, Leenregister Laer (Bentheim), 2v.

⁷ RA Kollumerland nr. 62, 131.

⁸ BB I, 235.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ PB Hs. 1466.

¹¹ RA Kollumerland nr. 62, 129v.

¹² RA Kollumerland nr. 62, 168v.

¹³ RA Kollumerland nr. 40, 4v.

Buwys 21 februari 1564.¹⁴ Blijkens de rentmeestersrekening over 1566/7 hebben de pastoor Petrus en de vicarius Gerardus elk 27 dagen gevangen gezeten.¹⁵ Hun standplaatsen worden niet vermeld maar waarschijnlijk zijn bedoeld de dan ook naamloos genoemde pastoor alhier en de vicarius te Kollum.¹⁶ Winsemius vermeldt dat de niet met name genoemde pastoor te Oudwoude in 1567 werd uitgewezen¹⁷, maar hij lijkt reeds eerder te zijn uitgeweken. Menso Poppius noemt Petrus, pastoor alhier, onder de uitgeweken.¹⁸ Harkenroht acht Petrus Hottenus, te Westerhusen (Ofr.) misschien degene die te Oldeholtwolde heeft gediend,¹⁹ Reershemius is stilliger en noemt Petrus Hotzenius pastoor te Oldeholtwolde, in 1566 hulppredikant te Westerhusen waar hij in 1568 overleed.²⁰ Latere schrijvers hebben de interpretatie van 'Oldewoldt' als Oldeholtwolde gevolgd.²¹

1567 - †1576 **Reynerus Everardi Onrust**
 komt hier voor het eerst als pastoor voor in 1567²² en wordt als zodanig nog genoemd 7 december 1575.²³ Hij overleed in 1576,²⁴ vóór 11 december.²⁵ In 1566 is hij vicarius te Westergeest*.

1577 - 1580 **Joannes Meppel**
 Op 9 maart 1577 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd;²⁶ zijn naam wordt niet vermeld maar het zal gaan om Joannes Meppel die volgens opgave d.d. 28 januari 1581 in mei jl. vertrok (waarheen is niet aangegeven).²⁷ Zijn naam wordt echter in de Conscriptio Exulum niet genoemd.²⁸ Hij moet worden onderscheiden van Joannes Meppel, de laatste pastoor te Lutkepost*.

Prebende

Een prebendaat wordt hier voor het eerst in 1528 genoemd.²⁹ Het patrocinium van het leen is onbekend.

1528 - 1529 **Dirck**
 wordt als prebendaat alhier genoemd 27 mei 1528,³⁰ 17 juni 1528³¹ en 14 juli

¹⁴ RA Kollumerland nr. 40, 46v.

¹⁵ RR nr. 27, 26v.

¹⁶ RR nr. 27, 77.

¹⁷ Winsemius, 88. Hij wordt niet genoemd onder de verbannen in Hof nr. 7490, 107v-108.

¹⁸ Harkenroht, 'Naamlijst', 74. Harkenroht, 'Aenmerkingen', 593 geeft geen verdere bijzonderheden.

¹⁹ Harkenroht, *Geschiedenissen*, 135-136.

²⁰ Reershemius, 558.

²¹ Zo nog Bergsma, *Gideonsbende*, 531.

²² Van Burmania, 34v.

²³ RA Achtkarspelen nr. 5, 87v.

²⁴ PB Hs. 1466.

²⁵ RA Kollumerland nr. 42, 193.

²⁶ St. Jan nr. 1168.

²⁷ Reitsma, 185.

²⁸ CE, 342-343.

²⁹ Hof nr. 16687, 112.

³⁰ Hof nr. 16687, 112.

³¹ Hof nr. 16480, 176.

1529.³²

- 1580

Henrick Henricks

van Leeuwarden, is volgens opgave d.d. 28 januari 1581 de gewezen prebendaat en dan schoolmeester alhier.³³

³² Hof nr. 16480, 415.

³³ Reitsma, 185.

OUWSTER NIJEGA

Patroon: **Christophorus**¹

Bijzonderheden: in 1975 werden de funderingssleuven van de vermoedelijk in de 14^e eeuw gebouwde kerk die in de 18^e eeuw werd afgebroken, teruggevonden.² Een kerk moet hier in ieder geval in 1340 wanneer de klok is gegoten³ zijn geweest. In 1593 wordt aangevangen met het ‘Beneficieboek van Oldeouwer, Ouwsterhaule en Ouwsternijega’,⁴ maar geestelijke goederen van Ouwster Nijega worden daarin niet vermeld; mogelijk was de gemeente toen reeds opgeheven. Althans later is steeds sprake van de gecombineerde gemeente van Ouwsterhaule en Oldeouwer; Ouwster Nijega wordt niet genoemd.⁵ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1340	Sicla ⁶
1543	Herman ⁷
1568	Sibren ⁸
- 1580	Joannes pastoor te Nijega in Doniawerstal, week in 1580 uit. ⁹

¹ Verhoeven, 94-95.

² Elzinga, DVF 56 (1976), 159-160.

³ Verhoeven, *Klokken*, 71.

⁴ Arch. Van Sminia nr. 1924 e. De in 1543 opgegeven patroons- en pastoriegoederen (BB II, 20) kunnen in 1593 niet getraceerd worden tenzij de pastoriegoederen terug te vinden zijn in de vicariegoederen te Ouwsterhaule die – naast de prebendelanden – aldaar in 1593 verhuurd worden, *ibid.*, 115.

⁵ Romein, 634.

⁶ Verhoeven, *Klokken*, 71.

⁷ BB II, 20.

⁸ Van Burmania, 27v.

⁹ CE, 364 (Hoogland las in Tijega, Engels, 26 ‘in tNijega’. Alleen het exemplaar van de *Conscriptio* in het Fries Museum (fotocopie in Tresoar, D 22897) geeft deze persoon. De ‘N’ in de tekst is enigszins verminkt; het is niet uitgesloten dat er eerst ‘in trijega’ heeft gestaan. Dan zou het de pastoor van de drie dorpen Oldeouwer, Ouwsternijega en Ouwsterhaule betreffen. De andere exemplaren (Arch. EVC nrs. 3370, 3371, 3372 en Tresoar, PB Hs 447 (afschrift uit 1719)) vermelden hem niet.

OUWSTERHAULE

Patroon:
onbekend.

Bijzonderheden: achter de beklamping bevindt zich de muur van de middeleeuwse kerk waarin tufsteen is verwerkt.¹
Voor het eerst in 1543 wordt hier een prebende aangetroffen.²

Pastorie

1441 **N.N.**
wordt in 1441 als pastoor alhier geïnstitueerd.³

1445 **N.N.**
In oktober 1445 betaalt de pastoor te Tjerkgaast als deken van Sneek voor de institutie van een pastoor te 'Haula'⁴; het moet hier Ouwsterhaule betreffen omdat Rotsterhaule tot het dekenaat Bornego behoorde.

1445/6 **N.N.**
wordt opnieuw een pastoor alhier geïnstitueerd.⁵

1446 **N.N.**
wordt nogmaals een pastoor alhier geïnstitueerd.⁶

1500 - 1502 **Johannes**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1500⁷, 1501⁸ en 1502.⁹

1521 - 1527 **Menno**
wordt in april 1521¹⁰ als pastoor 'op ter Haule' genoemd. Menno, pastoor te 'Oesterhaule', ontving april 1527 consent op een koop van land ten tijde van het Gelderse bewind over een deel van Friesland.¹¹ Hij zal dezelfde zijn als Meynardus Meynardi, in 1528 pastoor te Rotstergaast*. Meinardus Meinardi, van Sneek, wordt 10 juni 1512 als student te Leuven ingeschreven.¹² Als afkomstig van Rottum wordt hij 9 februari 1516 tot subdiaken, als afkomstig van Sneek 8 maart 1516 tot diaken en weer afkomstig van Rottum 22 april 1516 tot priester gewijd.¹³

¹ Lezing G. Elzinga voor het Argeologysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy, 25 mei 2005.BB II, 21.

² BB II, 21.

³ St. Jan nr. 935, 19 ('Haure'; in St. Jan nr. 1165 in een extract uit 1529 van een register uit ca. 1480: 'Haulis alias Hiaure, in margine: aut Oesterhaule').

⁴ St. Jan nr. 935, 21.

⁵ St. Jan nr. 935, 21v.

⁶ St. Jan nr. 935, 22.

⁷ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 3.

⁸ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 29.

⁹ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 30v.

¹⁰ ABU nr. 231, 93.

¹¹ RR nr. 57, 141.

¹² Zijlstra nr. 8646. Hij was niet later pastoor te Kollum* zoals Zijlstra aangeeft.

¹³ Dom nr. 2544, 45v en 99v; AAU 24 (1897) 19.

- 1543 **Tyerck Jellez.**¹⁴
- 1547 - †1547/8 **Herman Budelinck**
komt als pastoor alhier voor 19 april 1547.¹⁵ Op 12 mei 1546 procedeert hij zonder dat zijn standplaats en functie worden genoemd tegen de gemeente te Rotsterhaule.¹⁶ Uit de rentmeestersrekening over 1547/8 blijkt dat aan Herman Budel, pastoor alhier, een 'nederslach' is begaan.¹⁷
- 1547 - 1557 **Mr. Hercke Galckez.**
pastoor alhier, verklaart 8 april 1557, dan 45 á 46 jaren oud, hier nu 11 jaren pastoor te zijn.¹⁸ Omdat zijn voorganger in april 1547 nog leefde kan 11 jaren niet juist zijn; mogelijk is bedoeld 'in het elfde jaar'.
- 1563 **Peter Laurensz.**¹⁹
- 1571 **N.N.**
wordt 6 september 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁰

Prebende

Een prebendaat wordt voor het eerst in 1543 genoemd.²¹ In 1593 worden de prebende- en de vicarielanden (een afzonderlijke vicarie is echter niet bekend) verhuurd door de kerk.²² Een afzonderlijke vicarie is hier echter niet bekend; mogelijk vormden de vicarielanden te voren de pastorielanden van Ouwster Nijega* dat in 1593 niet meer zelfstandig lijkt te bestaan. De gemeente zal de collatie van de prebende hebben gehad. Het patrocinium ervan is niet bekend.

- 1543 **Claes Thysz.**
is in 1543 prebendaat alhier.²³ Hij kan dezelfde zijn als Claes Thijsz., van 1512/3 tot 1539 bekend als vicarius van de Dionysiusvicarie te Oldetrijne*.
- 1565 **Abbe Idsards à Sickingha**
Op 3 maart 1565 maken mr. Idzard à Sickingha, raadsheer in het Hof van Friesland, en zijn vrouw Maria van den Tempel hun testament waarbij zij o.m. beschikken dat zij het beheer zullen hebben en de inkomsten van een prebende van hun zoon Abbe in Ouwsterhaule en eventuele andere prebenden die hun kinderen mochten krijgen.²⁴ Idzards vader Abbe Idskes Sickingha was dorpsrechter alhier.²⁵

¹⁴ BB II, 21.

¹⁵ Hof nr. 16689, 498.

¹⁶ Hof nr. 16689, 431; hij wordt ook genoemd in een andere zaak *ibid.*, 439, 2 juni 1546.

¹⁷ RR nr. 15, 69.

¹⁸ RA Sloten nr. 1, 10v-11. Hij is niet als student aangetroffen.

¹⁹ Van Burmania, 3v.

²⁰ St. Jan nr. 1168.

²¹ BB II, 21.

²² Arch. Van Sminia nr. 1924 e, 115.

²³ BB II, 21.

²⁴ *Protocol Cleuting*, 190.

²⁵ Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 241.

PAESENS

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de kerk is rond 1200 gebouwd.²
De vicarie alhier wordt voor het eerst in 1511 genoemd.³

Pastorie

- 1466 **Iwka**
wordt in 1466 als belender van land alhier genoemd⁴ en kan de pastoor zijn geweest.
- 1555/6 - 1565 **Auth Taeckesz.**
pastoor alhier wordt 1555/6 geciteerd voor het Hof te verschijnen.⁵ Op 11 december 1561 wordt een door hem tegen de vicarius ingestelde eis afgewezen;⁶ waarover het geschil ging is niet aangegeven. Op 10 april 1565 gelast landvoogdes Margaretha de president en raden van het Hof van Friesland een suppliek (waarvan de tekst niet is bijgevoegd) uit te voeren;⁷ 19 oktober 1565 gelast zij dezelfde opnieuw uitvoering van het verzoek van Auth Taeckesz., pastoor alhier.⁸
- 1569 **Lieuwe Hillesz.**⁹
Hij is wel dezelfde als Lieuwe Hillesz. Tinga, in december 1569 pastoor te Wierum*, en moet worden onderscheiden van Lieuwe Hillesz. Fopma, van 1564 tot 1567 bekend als vicarius te Oosterlittens*.
Lieuwe Hillesz. wordt 14 april 1570 zonder functie en standplaats genoemd.¹⁰
- 1580 **Joannes Adriani Groningensis**
Joannes Groningensis, oud-pastoor alhier, belooft 20 december 1580 zijn vrouw ‘openlick’ te trouwen; hij blijft in het genot van het pastorieland mits hij meebetaalt aan het onderhoud van de nieuwe predikant voor deze omgeving.¹¹ In 1582 woont hij nog te Paesens,¹² evenals in 1592.¹³ Vanaf 20 april 1596 komt hij voor als schoolmeester op Schiermonnikoog,¹⁴ aldus nog 19 september 1597.¹⁵ Op 14 september 1603 verkoopt Joannes Adriani, gewezen conventueel van Klaarkamp en laatste pastoor van Paesens en Schiermonnikoog*, de door hem op Schiermonnikoog bewoonde woning aan Gedeputeerde Staten van Friesland voor 400 gl., uit te keren

¹ MF, 253 noemt Anthonius als patroon, wel op grond van Van den Berg, *De Dongeradelen*, 447 die Anthonius Abt die – naast Maria – is afgebeeld op de in 1504 gegoten klok (Verhoeven, *Klokken*. 96) als waarschijnlijk de kerkpatroon beschouwt.

² MF, 253.

³ RvdA I, 145.

⁴ OFO I, nr. 185.

⁵ RR nr. 18, 92v.

⁶ Hof nr. 16692, 251.

⁷ Aud. nr. 291, 210.

⁸ Aud. nr. 291, 281.

⁹ Van Burmania, 34.

¹⁰ Hof nr. 16694, 150.

¹¹ Reitsma, 115.

¹² RA Oostdongeradeel nr. 1, 7, 10, 28, 105.

¹³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 93.

¹⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 93.

¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 69 (27 september 1596), 99v (19 september 1597).

aan zijn crediteuren.¹⁶ De gewezen conventuaal van Klaarkamp, Joannes Adriani, ontving in 1606/7 nog een jaarlijkse pensie van 80 ggl.¹⁷ De betalingsordonnanties te zijnen name betreffen merendeels het onderhoud van een weeskind, echter 1 september 1609 ten behoeve van zijn innocente zoon, voor kleding en opname in het gasthuis.¹⁸ Enkele malen heet hij gewezen kelder van Klaarkamp,¹⁹ éénmaal zelfs gewezen pastoor te Klaarkamp.²⁰ Voor het laatst wordt hij vermeld 24 augustus 1618.²¹

Vicarie

Van een vicarie is voor het eerst sprake in 1511.²² Volgens opgave d.d. 20 december 1580 werden door de gemeente de inkomsten van het jongerleen ca 10 jaren voordien verdeeld over de kerkfabriek, de pastorie en de kosterij.²³

ca 1560- 1561 **Hendrik Thijsz.**

Ca 1560 wordt Henricus, vicarius alhier, verdacht van ketterij.²⁴ Op 11 december 1561 wordt een door de pastoor tegen Hendrik Thijsz., vicarius alhier, ingestelde eis afgewezen.²⁵

Overige

1511 - 1529/30 **Gerleff**

In 1511 heeft heer Gerleff te Paesens een rente uit land te Nes (W.D.);²⁶ zijn functie is niet aangegeven. Het kan om een privérente gaan want in 1543 wordt onder de inkomsten van pastorie of vicarie te Paesens geen geldrente te Nes vermeld.²⁷ Hij zal dezelfde zijn als de in 1491 vermelde Gerlof, pastoor te Morra*. Gerleff komt hier ook voor in 1529/30 evenals Hindrick Heer Gerleffs²⁸, blijkbaar zijn zoon. Of Gerleff pastoor of vicarius was valt niet uit te maken.

¹⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2471, 269v.

¹⁷ AFB, 101.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2660, 11.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2659, 10v, 19 oktober 1608; nr. 2665, 62, 31 maart 1618.

²⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2659, 9v, 10 september 1608.

²¹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2554, 63.

²² RvdA I, 145.

²³ Reitsma, 115.

²⁴ Hof nr. 16692, 251.

²⁵ Aud. nr. 1430/1, 80v.

²⁶ RvdA I, 125. I.v. Paesens worden ibid., I, 145 de pastoor en de vicarius niet met name genoemd.

²⁷ BB I, 165-166.

²⁸ RR nr. 36, rekening 1529/30.

PARREGA

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: kerk en toren zijn in oorsprong waarschijnlijk 13^e-eeuws.¹ Een prebende is hier zeker sedert 1516/7.² In 1543 is sprake van de vicarie,³ evenals ca 1550/2⁴ en in 1558/60⁵, in 1572 van een *secundus beneficium*,⁶ in 1573⁷ en 1576⁸ weer van een vicarie. Steeds zal wel hetzelfde leen zijn bedoeld.

Pastorie

1468 **Boldewijn**⁹

1496 **Douwe/Dodo Johannis**¹⁰

1522 - 1540 **Mr. Syricus Emonis**

Blijkens een opgave uit 1522/3 was de kerk vacant.¹¹ Het jaartal kan nader gesteld worden op 1522 want op 27 mei 1525 geeft Syricus Emonis, Fries, aan hier nu drie jaren pastoor te zijn.¹² In oktober 1540 appeleren mr. Sirick, pastoor alhier, en de pastoor te Ferwoude van een sententie van heer Sybrant Willemsz. (wiens functie niet wordt vermeld) inzake een huwelijkskwestie.¹³

1543 **Arndt**

wordt als pastoor alhier genoemd in 1543.¹⁴ Van Borssum Waalkes vermeldt de tekst van een opschrift van een klok met als mogelijke lezing de namen van Arnt als pastoor en heer Harma en heer Jarinck Tjallings; het jaartal op de klok is naar zijn mededeling onduidelijk; hij geeft toe dat het opschrift moeilijk te lezen is en 'daarom is vergissing mogelijk'.¹⁵ De vermelding is inderdaad niet juist; Verhoeven geeft aan dat de klok in 1402 werd gegoten door Hermanus ten tijde van een geestelijke wiens naam opengelaten is.¹⁶

1544 **Mr. Jacob**

wordt als pastoor alhier genoemd 12 september 1544.¹⁷

ca 1550/2 **Joannes de Zutphania**

¹ MF, 254.

² Hof nr. 93, 13.

³ BB I, 287.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ St. Jan nr. 1168.

⁷ St. Jan nr. 1168.

⁸ St. Jan nr. 1168.

⁹ GA Workum nr. M 30 reg. 8.

¹⁰ PG, nr. 173; zegelrandschrift: S DODONI IOHANNIS PBR, Tresoar, Zegelfoto nr. 151.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

¹² Hof nr. 93, 12v.

¹³ ABU nr. 538-5, 47; voorheen gevoegd na nr. 538-2, 36 en daarnaar gedateerd. Hij is niet als student aangetroffen.

¹⁴ BB I, 286.

¹⁵ Van Borssum Waalkes, 'Klokopschriften', *DVF* 19 (1900) 114.

¹⁶ Verhoeven, *Klokken*, 75.

¹⁷ Hof nr. 16689, 326.

(van Zutphen) wordt in een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 als pastoor alhier genoemd.¹⁸

1564

Jacob

wordt 28 september 1564 als pastoor alhier genoemd.¹⁹

(Van Burmania noemt hier in 1566 als pastoor **Feito Ryoerds**.²⁰ Dat is onjuist: deze was tot 1550 pastoor te Pingjum* en week uit naar Oostfriesland. Hij was wel van hier afkomstig. Zijn vader Rioerd Feytesz. wordt 9 november 1543 dorpsrechter te Parrega genoemd.²¹ De zoon zal hier land geërfd hebben want in 1570/1 verkoopt heer Feyte Ryoerds land alhier²²).

1569

Andries Attes.²³

Vanaf 1578 (mogelijk 1576) is hij pastoor te Oudemirdum*.

1578

Jacob

is in 1578 pastoor alhier en wordt wegens armoede niet belast in de personele impositie.²⁴

Prebende/vicarie

Het leen moet 1516/7 reeds hebben bestaan.²⁵

1516/7 – 1543

Symon Baukonis

Fries, geeft 27 mei 1525 aan hier nu acht jaren prebendaat te zijn.²⁶ Symon komt als vicarius nog in 1543 voor.²⁷

ca 1550/2

N.N.

clericus, bezit volgens een op veel punten onbetrouwbare lijst de vicarie.²⁸

1572

N.N.

wordt 21 februari 1572 *ad secundum beneficium* alhier geïnstitueerd.²⁹

1573

N.N.

wordt 13 november 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd.³⁰

1576

N.N.

wordt 3 september 1576 als vicarius alhier geïnstitueerd.³¹

¹⁸ St. Jan nr. 1165.

¹⁹ Hof nr. 16692, 560.

²⁰ Van Burmania, 34.

²¹ GA Bolsward, O.A. nr. 749 II.

²² RR nr. 30, 13.

²³ Van Burmania, 34.

²⁴ PI, nr. 239.

²⁵ Hof nr. 93, 13.

²⁶ Hof nr. 93, 13.

²⁷ BB I, 287.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

²⁹ St. Jan nr. 1168.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ St. Jan nr. 1168.

PEINS

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: delen van de rond 1300 gebouwde kerk zijn bewaard gebleven.² In 1505 is sprake van een sacristieleen.³ Het is het zelfde leen dat in 1511 en 1514 aangeduid wordt als vicarie⁴ evenals in 1527⁵ maar in 1526 prebende heet⁶ en ook in latere jaren afwisselend als prebende of vicarie voorkomt. Ca 1550/2 en in 1558/60 wordt het een klein leen genoemd.⁷

Pastorie

- 1501 - 1514
(ca 1520/5) **Simon Wolters**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 30 november 1501⁸ en aldus nog in 1514.⁹ Simon, pastoor alhier, was de eerste bedienaar van het door Douwe Pybesz., priester te Dronrijp*, bij testament ingestelde jongerschap te Herbayum*; de aanvaarding ervan kan ca 1520/5 gesteld worden.¹⁰
- 1538 - 1546 **Simon Syurds de Saccama**
Deze Simon komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 februari 1538 (hij treedt dan voor zijn broer Jan Jacobs op).¹¹ Als Simon (de) Saccama wordt hij 15 maart 1543¹² en 16 april 1545¹³ genoemd. Hij is hier nog 4 februari 1546 waarbij ook de voorgaande (als overleden) wordt genoemd¹⁴; mogelijk was hij diens onmiddellijke opvolger. Op 3 december 1546 is Symon Syurds pastoor te Wier*; hij zegt dan alle bescheiden met betrekking tot de kerk alhier aan de kerkvoogden te hebben overgelerd.¹⁵ Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt Simon als pastoor alhier¹⁶ maar dat is onjuist.
- 1546 - 1554 **Clemens Nonesius**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 18 augustus 1546 wanneer hij een geschil over landhuur heeft met Epe, vicarius te Oosterend* (zijn voorganger); het wordt ter arbitrage gewezen aan Laes, vicarius, en Aedger, prebendaat, beide te Oosterend.¹⁷ Zijn huisvrouw Fedt wordt 9 december 1546¹⁸ en 20 januari 1547¹⁹

¹ Verhoeven, 95. Het patrocinium ook: Arch. RBG nr. 199 reg. 95 (9 juli 1574).

² MF, 254-255.

³ OFO III, nr. 33

⁴ Tjessinga I, 11 en 73.

⁵ Arch. RBG nr. 198 reg. 5.

⁶ Arch. RBG nr. 198 reg. 3.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ GA Franeker, O.A. nr. 10, 43-44v reg. 32.

⁹ Tjessinga I, 73.

¹⁰ Arch. Varia Staten nr. 73, verklaring van Andries Waltinga, ca. 1540/2.

¹¹ RA Franekeradeel nr. 92, 50.

¹² RA Franekeradeel nr. 92, 214.

¹³ RA Franekeradeel nr. 93, 181.

¹⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 217.

¹⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 258.

¹⁶ St. Jan nr. 1165.

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 357.

¹⁸ RA Franekeradeel nr. 93, 637.

¹⁹ RA Franekeradeel nr. 93, 262.

vermeld Als priester (hier pastoor) wordt hij nog genoemd 25 mei 1554.²⁰ Hij komt ook nog voor 15 november 1554²¹ maar is dan ‘vuyten Lande’ en hier niet meer in functie.

- 1554 - † 1556 **Sybren Upckesz. Boeckema**
wordt hier voor het eerst als pastoor genoemd 31 augustus 1554.²² Hij is hier nog pastoor 25 september 1556 (dan Boeckema genoemd)²³, overleed echter spoedig daarop want reeds 5 november 1556 zweren de voorstanders over zijn kinderen bij Ynts Sybesdr. aan.²⁴
- 1561 **Broer Annesz.**
wordt als pastoor alhier genoemd 11 december 1561.²⁵
- 1570 - 1580 **Jacob Willemsz. Beyer**
Jacob komt voor het eerst als pastoor alhier voor 4 juni 1570²⁶, heet 7 oktober 1571 Jacob Beyer,²⁷ Jacob Willemsz. 15 januari 1573,²⁸ tekent als Jacob Beyer 7 oktober 1574²⁹ en wordt 9 juni 1580 Jacob Willems, gewezen pastoor genoemd.³⁰ Hij week in 1580 uit,³¹ heet 16 maart 1581 de voortvluchtige pastoor alhier³² en overleed in 1586.³³

Gertrudisvicarie/prebende/sacristieleen

In 1505 wordt in een geschil tussen Sybren, sacrista alhier, en Goffa en Benert Abingha c.s. uitgesproken dat na de dood of de resignatie van Sybren de Abingha's en hun nakomelingen patroons van het leen zullen zijn.³⁴ In 1511 en 1514 heet Sybren vicarius,³⁵ zo ook in 1527,³⁶ maar in 1526 en 1528 heet hij prebendaat.³⁷ In 1558/60 is sprake van een klein leen.³⁸ In 1559 en volgende jaren wordt het Geertruidsleen genoemd.³⁹ De bezitter ervan heet in 1565 prebendaat van het kostersteen.⁴⁰ Het leen had dus dezelfde patroonheilige als de kerk.

²⁰ RA Franekeradeel nr. 93, 693.

²¹ RA Franekeradeel nr. 93, 643.

²² RA Franekeradeel nr. 93, 128.

²³ Hof nr. 16691, 94. Van Burmania, 34 noemt hem Broersma.

²⁴ RA Franekeradeel nr. 94, 198. Deze voorstanders komen nog voor 21 april 1562, Hof nr. 16692, 286.

²⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 293v.

²⁶ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

²⁷ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

²⁸ RA Franekeradeel nr. 4, 80.

²⁹ RA Franekeradeel nr. 5, 87.

³⁰ RA Franekeradeel nr. 95, 98.

³¹ CE, 360.

³² RA Franekeradeel nr. 95, 113v.

³³ Arch. EVC nr. 3372,

³⁴ OFO III, nr. 33.

³⁵ Tjessing I, 11 en 73.

³⁶ Arch. RBG nr. 198 reg. 5.

³⁷ Arch. RBG nr. 3, reg. 6.

³⁸ St. Jan nr. 1165.

³⁹ RA Franekeradeel nr. 94, 337 (12 april 1565), 302 (30 april 1562), 334v (11 mei 1565), 352 (11 juli 1566), 359v (10 april 1567); nr. 4, 44 (16 februari 1570).

⁴⁰ Arch. RBG nr. 198 reg. 74. De koster was echter een leek (RA Franekeradeel nr. 5, 87, 7 oktober 1574; 95v, 15 september 1575: Gerrit Feyckesz.).

- 1505 - 1528 **Sybre**
 heet sacrista alhier in 1505,⁴¹ wordt daarna afwisselend vicarius en prebendaat genoemd (zie hiervoor). In 1514 wordt zijn broer Piecke genoemd.⁴² Hij komt voor het laatst voor 18 juni 1528.⁴³ Volgens een ongedateerd stuk werd hij opgevolgd door
- z.j. - 1538 **Sybre Reuwertsz.**
 daarbij genoemd in verband met de aan het leen volgens bovenstaande uitspraak van 1505 verbonden diensten.⁴⁴ Hij komt nog voor 14 november 1538.⁴⁵
- 1548 - †1559 **Pieter Thomasz.**
 wordt voor het eerst als prebendaat genoemd 19 april 1548.⁴⁶ Op 10 februari 1550 stemt de gemeente er mee in dat de pastoor vanaf mei gedurende twee jaren de missen die Pieter Thomas op het vrijleen moet doen waarneemt omdat Pieter wegens studie in het buitenland (d.w.z. buiten Friesland) is.⁴⁷ Ca 1550/2 heet de prebende in het bezit te zijn van *quidam clericus*.⁴⁸ Pieter was echter reeds als priester op 19 april 1548 genoemd.⁴⁹ Op 25 mei 1554 worden Clemens (sc. de pastoor) en hij als priesters alhier vermeld.⁵⁰ Blijkens een aantekening d.d. 17 december 1556 had Pieter Thomas, prebendaat, verschillende diensten voor heer Sybre (de pastoor) gedaan;⁵¹ deze was kort voordien gestorven. Pieter zelf wordt voor het laatst genoemd 1 december 1558,⁵² overleed vóór 20 november 1559 wanneer zijn opvolger wordt gekozen.⁵³
- 1559 - 1570 **Hessel Jetzesz.**
 zoon van Jetze Sircksz. wordt 20 november 1559 na het overlijden van de voorgaande gekozen op het Geertruidsleen alhier.⁵⁴ De vader komt meermalen voor als administrator voor zijn zoon als beneficiant van het Geertruidsleen (23 juni 1565 het kostersteen genoemd⁵⁵), voor het laatst 16 februari 1570.⁵⁶ Hij of een naamgenoot is van 1576 tot 1580 bekend als pastoor te Rohel*.
- 1575 **Dodo Hottiesz.**
 komt 20 januari 1575 voor als beneficiant van de prebende alhier;⁵⁷ op 27 januari 1575 treedt zijn broer mr. Dominicus, officiaal van het bisdom Leeuwarden, voor hem op.⁵⁸

⁴¹ OFO III, nr. 33.

⁴² Tjessinga I, 74.

⁴³ Arch. RBG nr. 198 reg. 6.

⁴⁴ Arch. RBG nr. 198 reg. 7.

⁴⁵ RA Franekeradeel nr. 92, 68.

⁴⁶ RA Franekeradeel nr. 93, 357.

⁴⁷ RA Franekeradeel nr. 93, 454. Een inschrijving als student wordt door Zijlstra niet vermeld.

⁴⁸ St. Jan nr. 1165.

⁴⁹ RA Franekeradeel nr. 93, 357.

⁵⁰ RA Franekeradeel nr. 93, 637.

⁵¹ RA Franekeradeel nr. 94, 199v.

⁵² RA Franekeradeel nr. 93, 257v.

⁵³ RA Franekeradeel nr. 94, 337v, 12 april 1565.

⁵⁴ RA Franekeradeel nr. 94, 337v, 12 april 1565.

⁵⁵ Arch. RBG nr. 198 reg. 74.

⁵⁶ RA Franekeradeel nr. 4, 44. Vgl. noot 39.

⁵⁷ RA Franekeradeel nr. 5, 57v.

⁵⁸ RA Franekeradeel nr. 5, 59.

PEPERGA

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk heeft oorspronkelijk op een andere plaats gestaan.² In 1544 worden onder de pastoriegoederen 10 roeden land ‘daer die olde kercke plach te staen’ vermeld.³ De oude band met de kerk te Steenwijk wordt bevestigd door een uitspraak van het Hof van Friesland d.d. 17 juli 1545 volgens welke het dorp jaarlijks 20 hoenders en 4 oude vlaamsen aan deken en kapittel van Steenwijk moet betalen.⁴

In 1510 oefent de landsheer het presentatierecht uit.⁵ In 1544 worden de Onze Lieve Vrouwenvicarie⁶ en de Anthonius- en Catharinaprebende genoemd.⁷ De laatstgenoemde werd blijkbaar kort vóór 1494 gesticht.⁸

Pastorie

ca 1470 **Ernst**
Volgens een getuigeverklaring van Berent Smyt in 1513 was Ernst hier meer dan 40 jaren geleden pastoor.⁹

1494 - †1510 **Frederik Nitters**
komt 11 augustus 1494 als pastoor alhier voor.¹⁰ Hij was één van de uitvoerders van het testament van de in 1491 vermoorde pastoor te Noordwolde* en komt als zodanig 1 juli 1506 voor.¹¹ Niet blijkt of hij hier in 1491 reeds stond. Hij overleed als pastoor alhier 26 april 1510.¹² Hij kan verwant geweest zijn aan Nittardus Hebelens, gehuwd met Beerte, te Blesdijke, en Hebele Nitters, eveneens te Blesdijke, allen vermeld 27 november 1456.¹³

1510 **Hesselus Conradi**
wordt na het overlijden van de voorgaande en op presentatie door de hertog van Saksen – toen de landsheer – 14 december 1510 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁴

1517/8 - 1525 **Johannes Holsbrinck**
geeft 1 juni 1525 aan hier nu 7 jaren pastoor te zijn.¹⁵

1558 - 1580 **Joachim (H)Ebelens**
geboren ca 1534¹⁶, komt voor het eerst als pastoor alhier voor 24 februari 1558¹⁷

¹ Verhoeven, 95.

² M.H. de Vries, *Steggerda*, 17 (ten zuidoosten van de huidige Hervormde kerk); Jager en Van Ginkel, *Archeologie*, 151.

³ BB II, 77.

⁴ Hof nr. 16689, 392.

⁵ AAU 42 (1916), 349.

⁶ St. Marie nr. 1855, 20.

⁷ BB II, 79.

⁸ HCL, RA nr. EE 1a, 85v-86.

⁹ HOA, Arch. De Eze nr. 86.

¹⁰ HCL, RA nr. EE 1a, 85v-86.

¹¹ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 49 (origineel Arch. HG Steenwijk (t. pl.) nr. 2)

¹² Tresoar, Graftschriften.

¹³ HOA, Cartularium I Clemenskerk te Steenwijk, 158 (origineel: Arch. HG Steenwijk (t.pl.) nr. 1)

¹⁴ St. Marie nr. 1855, 20.

¹⁵ Hof nr. 93, 15v.

¹⁶ Van Burmania, 34.

en is in functie tot de Reformatie; in 1580 wijkt hij uit.¹⁸

(Kruis- en) Mariavicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1525 genoemd.¹⁹ In 1544 is sprake van de Onze Lieve Vrouwe-vicarie.²⁰ In 1561 wordt de Mariavicarie genoemd, staande ter collatie van pastoor en kerkvoogden, met instemming van de parochianen.²¹ Ook in 1563 is sprake van de Mariavicarie²², die echter in hetzelfde verband in 1564 de vicarie of perpetuele kapelanie van het Kruis en Maria heet.²³

- 1523/4 - 1525 **Nicolaus Johannis**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu één jaar vicarius te zijn.²⁴ Hij kan dezelfde zijn als de hier in 1540²⁵ genoemde maar moet dan een ander beneficie hebben gehad.
- 1529 - 1558 **Benedictus Jansz.**
komt als priester alhier voor 27 april 1532.²⁶ Zonder twijfel is hij dezelfde als heer Benedictus, die in Weststellingwerf 1528/9 werd verwond²⁷; zijn functie en standplaats worden dan niet vermeld. Als vicarius alhier komt hij voor 17 december 1550²⁸ en in 1558.²⁹
- 1561 **Johannes de Paesloe**
(Paaslo); na diens resignatie of demissie³⁰ wordt
- 1561 **Harmannus Jacobi**
27 februari 1561 op presentatie van pastoor en kerkvoogden, met toestemming van de parochianen, tot de Mariavicarie alhier geïnstitueerd.³¹
- 1563 - 1564 **Joannes Joannis**
wordt in 1563 door de proost-aartsdiaken van Oudmunster (sic) tot de Mariavicarie alhier geïnstitueerd.³² Op 16 maart 1564 wordt Joannes Joannis, uit Stellingwerf, op de titel van de vicarie of perpetuele kapelanie van het Kruis en Maria alhier tot de wijding van subdiaken toegelaten.³³

Anthonius en Catharinaprebende

Op 11 augustus 1494 schenkt Katharina Woltmans een aantal goederen aan de prebende, onlangs

¹⁷ Hof nr. 16800, 377.

¹⁸ Ce, 368.

¹⁹ Hof nr. 93, 14.

²⁰ BB II, 79.

²¹ St. Marie nr. 1802, 9v.

²² Oudmunster nr. 1740.

²³ AAU nr. 550*, 122; nr. 550*bis.

²⁴ Hof nr. 93, 14.

²⁵ ABU nr. 538-2, 35.

²⁶ RA Sloten nr. 29, 35.

²⁷ RR nr. 47, rekening 1528/9.

²⁸ Hof nr. 16690, 118.

²⁹ Van Burmania, 34.

³⁰ St. Marie nr. 1802, 9v.

³¹ St. Marie nr. 1802, 9v.

³² Oudmunster nr. 1740; de competente proost-aartsdiaken was die van St. Marie!

³³ ABU nr. 550*, 122; nr. 550*bis.

opgericht (*noviter erecta*) ter ere van Maria, Catharina en Anthonius alhier, welke prebende staat ter collatie van haar erfgenamen en de pastoor.³⁴ In 1544 wordt deze Anthonius en Catharinaprebende nogmaals vermeld.³⁵

1544 **Andries Meynensen.**³⁶

Overige

1540 **Nicolaus Johannis**
priester alhier, ontvangt 9 oktober 1540 licentia testandi.³⁷ Wellicht was hij dezelfde als de in 1525 genoemde vicarius maar dan moet hij in 1540 een ander beneficie hebben gehad.

³⁴ HCL, RA nr. EE 1a, 85v-86. Éénmaal is in het stuk sprake van *testatrix*; het bevat geen bepalingen ten aanzien van anderen of erfstellingen en kan dus niet als een testament worden beschouwd. De hierbij betrokken notarius was Johannes Blessinck.

³⁵ BB II, 79.

³⁶ BB II, 79.

³⁷ ABU nr. 538-2, 35.

PIAAM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert grotendeels uit de 13^e eeuw.²
Naast de pastorie wordt hier ca 1550/2 en 1558/60 een vicarie opgegeven.³

Pastorie

- 1445/6 **N.N.**
wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴
- 1496 **Focka Ja....son**⁵
- 1512 **Albert**
Op zijn naam worden in 1512 in totaal 21 pm. land genoemd zonder dat zijn functie wordt vermeld.⁶ In 1543 staan ten name van de pastoor in totaal 21½ pm.⁷ zodat kan worden geconcludeerd dat het ook in 1511 om de pastoor gaat.
- 1514/5 – 1555 **Pauwel Jeldertsz./Paulus Gildardi**
geeft 1 juni 1525 aan hier nu 10 jaren pastoor te zijn.⁸ Als zodanig wordt hij voor het laatst genoemd 28 november 1559.⁹ In 1511 komt hij te Sneek* voor.

Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt **Cornelius** als pastoor alhier.¹⁰ Deze opgave kan niet juist zijn.
- 1570 **N.N.**
wordt 27 juni 1570 als pastoor te ‘Peangum’ geïnstitueerd.¹¹
- 1574 **N.N.**
Op 18 maart 1574 wordt een nieuwe pastoor te ‘Pyangum’ geïnstitueerd.¹²
- 1578? - 1580 **Meinardus Andreae**
wordt reeds in 1570 als pastoor alhier genoemd wordt¹³ (maar dit jaartal lijkt onjuist) en week in 1580 uit.¹⁴ Op 25 juli 1583 komt Meinardus Andreae, pastoor alhier, voor als *capitularius* van de abdij Oldeklooster, met de abt en Dodonaeus Jansen (eerder pastoor te Deersum*), die dan pastoor te Gieten is, en alle in ballingschap.¹⁵

¹ Verhoeven, 95.

² MF, 224.

³ St. Jan nr. 1165. In 1543 wordt hier geen vicarie genoemd, BB I, 290.

⁴ St. Jan nr. 935, 21v.

⁵ PG, nr. 167; fragment van het zegelandschrift: S’H’FOCKÍA...S’S, Tresoar, Zegelfoto nr. 145.

⁶ RvdA II, 22.

⁷ BB I, 290.

⁸ Hof nr. 93, 15.

⁹ Hof nr. 16692, 23-25.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² St. Jan nr. 1168.

¹³ PB Hs. 1466.

¹⁴ CE, 357.

Anema geeft aan dat *frater* Meinardus meermalen in het rekenboek van de laatste abt van Bloemkamp genoemd wordt en mogelijk in 1575 de priesterwijding ontving waarop een post d.d. 26 juli 1575 lijkt te wijzen (hetgeen overigens op een verkeerde lezing door Anema van de betrokken post berust, waardoor de wijding in 1575 vervalt). Deze Meinardus wordt tot september 1578 in het rekenboek vermeld maar het feit dat hij dezelfde zou kunnen zijn als de in 1583 genoemde pastoor te 'Peangjum' (dat Anema abusievelijk als Pingjum opvat) zou kunnen verklaren waarom hij na september 1578 niet meer in het rekenboek vermeld wordt.¹⁶

Vicarie

Over de in 1558/60 genoemde vicarie¹⁷ is verder niets bekend.

¹⁵ Van Dedem, Register, nr. 84.

¹⁶ Anema, Bloemkamp, 50. Daarbij is gebruik gemaakt van het rekenboek van de abt Thomas Groningensis, Arch. Oldeklooster nr. 7, deel Uitgaven. *Frater* Meinardus komt daarin voor vanaf 30 juli 1572 (7), dan voor betaling van jaargeld; zo ook 19 december 1572 (20-21). Zijn pensie wordt daarna pas weer genoemd 1 augustus 1577 (224) en 22 augustus 1578 (251). Op 3 januari 1576 (164) en 19 december 1576 (204) ontvangt hij bedragen voor het opdragen van missen voor de abt (Anema t.a.p. vermoedt dat hij *sacellanus* van de abt is geweest maar wijst er ook op dat hij als zodanig niet in het rekenboek genoemd wordt). De post d.d. 26 juli 1575 betreft een betaling aan Meinardus voor wijn (de abt betrok vaker wijn van andere geestelijken), niet voor 'wijen' (zich laten wijden zoals Anema t.a.p. vermoedde). Meinardus is blijkbaar 14 november 1577 nog in het klooster (hij ontvangt dan reisgeld) (231) en mogelijk nog 22 augustus 1578 wanneer hij nog pensie ontvangt (251). Hij zal kort daarna naar Piaam zijn gegaan.

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

PIETERSBIERUM

Patroon: **Petrus?**¹

Bijzonderheden: in oude parochielijsten (medio 13^e eeuw, 1440) van Westergo wordt naast Sexbierum en Oosterbierum een Westerbierum vermeld,² een lijst uit 1482 noemt Pietersbierum, Sexbierum en Oosterbierum³ zodat het er op lijkt dat Pietersbierum en Westerbierum identiek zijn. In zijn Atlas noemt Muller daarentegen Westerbierum naast de andere drie ‘Bierum’s’ als afzonderlijke parochie met de opmerking dat het verdronken is.⁴ Tegen deze laatste gedachte verzette zich Postma; hij veronderstelt dat er oorspronkelijk twee dorpen waren, Wester- en Oosterbierum waarbij Westerbierum het latere Pietersbierum en Sexbierum omvatte.⁵ Na de splitsing werden de twee dorpen genoemd naar de patroonheiligen van hun kerken, Sixtus en Petrus al bleef de naam Westerbierum voorlopig nog bestaan. Een andere gang van zaken is ook denkbaar: van Sexbierum zijn Wester- en Oosterbierum afgesplitst waarbij allengs de naam Pietersbierum voor eerstgenoemd dorp in zwang kwam.

In 1511 worden naast de pastorie een vicarie en een prebende genoemd⁶ evenals in 1543.⁷ Laatstgenoemd leen is tussen 1456⁸ en 1465⁹ gesticht. Een lijst uit ca 1550/2 noemt de pastorie, de vicarie, de prebende en een vrijleen ‘tot de kostery geleyt’¹⁰, terwijl een overzicht uit 1558/60 de pastorie, de vicarie en twee vrijlenen noemt.¹¹ De prebende werd overigens in 1547 bij de vicarie gevoegd¹² maar wellicht is die samenvoeging van korte duur geweest.

Pastorie

1456 **Ulbodus**¹³
Als pastoor stichtte hij een prebende alhier.¹⁴ Blijkbaar was hij daarvan de eerste bedienaar: in 1465 komt hij voor als destijds pastoor alhier,¹⁵ in 1467¹⁶ en 1469¹⁷ als prebendaat.

1465 - †1476 **Hessel**

¹ Een vermelding van de patroonheilige is niet bekend. De naam van het dorp kan echter aan Petrus zijn ontleend. MF, 268 noemt Petrus als patroon.

² Muller, *Bronnen*, 348, 349.

³ Muller, *Bronnen*, 360.

⁴ Muller, *Atlas*, 554.

⁵ Postma, ‘Verdronken dorpen’, 390-391.

⁶ Tjessinga II, 14.

⁷ BB I, 327.

⁸ FT, nr. 18.

⁹ OFO I, nr. 179.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

¹² BB I, 328; St. Marie nr. 2761, 27-27v; Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

¹³ Schotanus, *Tablinum*, 125.

¹⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

¹⁵ OFO I, nr. 179.

¹⁶ OFO IV, 31. De vermelding van een Ulbodus als pastoor alhier in 1567 in PB Hs. 1466 berust waarschijnlijk op een leesfout voor 1467; hij was toen echter geen pastoor meer. Theoretisch zou een reeks Ulbodus (1456, niet meer 1465, prebendaat 1467-1469, als pastoor † 1469) – Hessel (1465, niet meer 1469 maar wel weer 1476†) verondersteld kunnen worden maar dat lijkt uiterst onwaarschijnlijk.

¹⁷ PB Hs. 1466.

- komt in 1465 als pastoor alhier voor.¹⁸ Hij overleed 12 augustus 1476.¹⁹
- 1496 **Meyla/Meinardus**²⁰
- 1511 - 1522 **Jan/ Johannes**
Heer Jan staat in 1511 te boek voor 56 pm. land²¹ en moet de pastoor zijn geweest; in 1543 staan op naam van de pastorie 59 pm.²² Johannes komt als pastoor alhier voor 14 juli 1522.²³
- 1525 - 1528 **Claes/Mr. Nicolaus**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor 29 april 1525²⁴, als mr. Nicolaus, pastoor alhier 21 mei 1527²⁵ en voor het laatst 5 oktober 1528.²⁶
- (1540) - 1543 **Frederik**
Heer Frederik wordt alhier zonder functie genoemd 17 april 1540²⁷ en was toen mogelijk reeds pastoor (in ieder geval geen prebendaat). Als pastoor komt hij hier voor 30 december 1543.²⁸
- 1547 - 1564 **Sytthie Hettesz.**
Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1547.²⁹ Vermeld wordt dat hij hier reeds in 1543 pastoor was³⁰ maar dat kan niet juist zijn. Hij is hier nog pastoor in 1564, wordt 26 maart gekozen als prebendaat van de Sylviaprebende te Sexbierum* maar neemt de keuze niet aan wegens de geringe inkomsten daarvan.³¹ Vermeld wordt dat hij volgens de rol van het Hof d.d. 9 september 1574 kinderen naliet en verder dat hij ‘denkelijk’ tot de Hervormden is overgegaan.³² Van het laatste is overigens niet gebleken. Na Vastenavond 1585 procederen de te Huizum wonende voorstanders over de kinderen van wijlen Sytie Hettesz. (geen functie en standplaats genoemd) en Aelcke Ubelsdr. tegen de procureur-generaal als het recht hebbende door consignatie van de goederen van Frans Ublesz., destijds vicarius te Goutum*. De gedaagde moet rekening doen van de administratie die Frans voor de kinderen van Sytie voerde.³³ Frans kan een broer van Aelcke zijn geweest en dus oom van de kinderen hetgeen verklaart waarom hij de administratie voerde.

Een op veel punten onjuist gebleken lijst uit ca 1550/2 noemt **Andreas** als pastoor Alhier;³⁴ ook hier kan de opgave niet juist zijn (ook die van de naam van de vicarius

¹⁸ OFO I, nr. 179.

¹⁹ Blijkens zijn in 2012 teruggevonden grafzerk alhier waarop hij persona wordt genoemd.

²⁰ PG, nr. 150; Meinardus naar het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 135.

²¹ Tjessinga II, 14. De vicarius wordt dan met name genoemd, een derde priester moet de prebendaat zijn geweest.

²² BB I, 327.

²³ ABU nr. 231, 74v.

²⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1198.

²⁵ GA Bolsward, O.A. nr. 36, 406.

²⁶ Hof nr. 16687, 133.

²⁷ Hof nr. 16689, 139.

²⁸ BB I, 237.

²⁹ BB I, 328; St. Marie nr. 2761, 27-27v; Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

³⁰ PB Hs. 1466.

³¹ Arch. Van Sminia nr. 1716.

³² PB Hs. 1466. De rollen van het Hof bleven niet bewaard.

³³ Hof nr. 16701, 77; vgl. Hof nr. 16701, 136, 18 juni 1585.

³⁴ St. Jan nr. 1165.

lijkt niet juist).

Een vermelding van Laus als pastoor alhier op 11 september 1554³⁵ is waarschijnlijk een verschrijving voor Oosterbierum*.

- 1567 **? Ulbodus**³⁶
- 1567 **Andreas**³⁷
- 1570 **N.N.**
wordt 12 april 1570 geïnstitueerd als pastoor alhier.³⁸ Het kan gaan om
- 1573 **Sibrandus I. Harlingius**
in januari 1573 voorkomende als pastoor alhier.³⁹ Winsemius noemt hem echter bij dezelfde gelegenheid Wibrandus Harlingius.⁴⁰
- 1574 **N.N.**
wordt 23 juli 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴¹
- 1577 **N.N.**
wordt 5 januari 1577 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴² Wellicht betrof het
- (- 1580) **Jelle**
Op 24 april 1595 betaalt de kerk aan ‘onse oude pastoor Heer Jelle’ 35 car. gl.⁴³

(Catharina?)Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd.⁴⁴ In 1547 wordt de prebende daarmee verenigd⁴⁵ maar mogelijk is deze vereniging slechts van korte duur geweest.

- 1511 **Rennardt**⁴⁶
- 1525 - 1527 **Reyner Wopkesz.**
komt als vicarius alhier voor 29 april 1525,⁴⁷ 19 maart 1527,⁴⁸ 2 april 1527 (dan als medeerfgenaam van Kathryn (Epesdr.), vrouw van Henrick Nannesz.⁴⁹ en zonder vermelding van zijn functie 21 mei 1527.⁵⁰

³⁵ PB Hs. 1466.

³⁶ PB Hs. 1466. Bij Ulbodus waarschijnlijk een leesfout voor 1467 toen een persoon van deze naam hier prebendaat (en eerder pastoor) was.

³⁷ PB Hs. 1466.

³⁸ St. Jan nr. 1168.

³⁹ Hof nr. 82, 223; Arch. EVC nr. 4220, 120.

⁴⁰ Winsemius, *Historiarum rerum*, 167. Zo ook PB Hs. 1466.

⁴¹ St. Jan nr. 1168.

⁴² St. Jan nr. 1168.

⁴³ Arch. HG Pietersbierum nr. 51.

⁴⁴ Tjessinga II, 14.

⁴⁵ BB I, 328; St. Marie nr. 2761, 27-27v; Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁴⁶ Tjessinga II, 14.

⁴⁷ OFO II, 324.

⁴⁸ Hof nr. 16687, 3.

⁴⁹ Hof nr. 16480, 15.

- 1544 **Inthie**
wordt 2 mei 1544 als vicarius alhier genoemd.⁵¹ Hij kan dezelfde zijn als Inthie Laesz., zonder functie en standplaats genoemd in een andere zaak 7 juli 1544⁵² en vanaf 1545 bekend als pastoor te Midlum*.
- 1546 - 1549 **Sybe**
wordt als vicarius genoemd in 1546.⁵³ Op 26 september 1549 wordt Sybe, vicarius alhier, verboden weer alhier te komen en wordt hij van zijn leen vervallen verklaard.⁵⁴
- 1549 **Meynse**
resigneerde 18 december 1549 als vicarius⁵⁵ waarna
- 1550 - †1553 **Hessel Syouckesz./Rinckesz.**
tot dan vicarius te Wijnaldum* op 15 januari 1550 het placet ontvangt op zijn benoeming als vicarius alhier.⁵⁶ Hij overleed in 1553.⁵⁷
- De reeds genoemde lijst uit ca 1550/2 noemt als vicarius alhier **Theodoricus**⁵⁸ maar is ook hier niet juist.
- 1553 - 1555 **Douwe Poppes**
Op 24 april 1553 benoemt de stadhouder Dominicus Popponis, van Bolsward, tot vicarius alhier, na het overlijden van Hessel.⁵⁹ Op 23 september 1554 wordt aangegeven dat Douwe Poppes, vicarius te Sexbierum (foutief voor Pietersbierum), 18 jaren oud, te Haarlem ter schole gaat en de vicarie door een priester laat bedienen. Gedeputeerden neigen tot cassatie van de de presentatie wegens strijdigheid met het tractaat van 1539 maar de voorziening in de vicarie zou zijn geschied door de stadhouder omdat de vacature ontstond in *termino Caesaris*,⁶⁰ d.w.z. één van de in het betrokken jaar als eerste opengevallen lenen in Westergo tot de voorziening daarin de keizer gerechtigd was. De stadhouder is van oordeel dat ‘het land’ (in casu dus de gedeputeerden) met de presentatie niets van doen heeft.⁶¹ In september 1554 wordt de vader Poppe oppe Ericke te Pietersbierum opgeroepen om een verklaring te geven over zijn zoon.⁶² Door het Hof wordt zowel in 1554/5 als in 1555/6 onderzocht of dienst gedaan wordt op de vicarie alhier.⁶³ Op 3 juni 1555 laat de landvoogdes weten de klachten van de Staten van Friesland gegrond te achten en gelast zij de

⁵⁰ GA Bolsward, O.A. nr. 36, 406.

⁵¹ Hof nr. 16689, 309.

⁵² Hof nr. 16689, 320.

⁵³ RvdA III, 234.

⁵⁴ Hof nr. 96, 145.

⁵⁵ RR nr. 49, 4 (Hessel Syouckesz.).

⁵⁶ RR nr. 49, 10 (Hessel Rinckesz.).

⁵⁷ Aud. nr. 1430.1, 116-116v.

⁵⁸ St. Jan nr. 1165.

⁵⁹ Aud. nr. 1430.1, 116-116v; ook nr. 1429.2, 2v.

⁶⁰ Aud. nr. 1429.2, 9.

⁶¹ Aud. nr. 1429.2, 9.

⁶² Aud. nr. 1429.2, 7v.

⁶³ RR nr. 17, 77; nr. 18, 73.

stadhouder in plaats van Douwe Poppes een geschikt persoon met het leen te begeben.⁶⁴

1560 - 1574

Sybrant Jacobs

wordt hier voor het eerst als vicarius genoemd in 1560⁶⁵ en is dit nog 6 april 1574.⁶⁶ In 1570/1 koopt hij een huis te Harlingen.⁶⁷

Hij kan dezelfde zijn als Sybrant Jacobs, die naamloos 6 juli 1574 geïnstitueerd wordt als pastoor te Engwier* en vandaar naar Huins* gaat. Hij is niet dezelfde als de gelijknamige, ca 1567 uitgeweken pastoor te Kimsward*.⁶⁸ Of hij of deze dezelfde is als een persoon van deze naam die in 1550 prebendaat werd te Poppingawier* valt niet uit te maken.

Prebende

De prebende werd gesticht door Ulbodus, pastoor alhier; de landerijen zouden uit Jongema zijn voortgekomen.⁶⁹ Dat moet dan gebeurd zijn tussen 1456 toen deze nog pastoor was⁷⁰ en 1465 wanneer een ander deze functie bekleedt.⁷¹ Op 13 mei 1547 wordt door het Hof een deel van de eigendommen van de prebende gevoegd bij de kosterij waarbij bepaald wordt dat de koster school moet houden, en wordt de prebende met de vicarie verenigd. Opgemerkt wordt nog dat de koster destijds vooral werd onderhouden door de heerschappen maar deze zijn er bijna niet meer.⁷² Op 3 augustus 1547 verleent de bisschop zijn toestemming tot de vereniging.⁷³

Mogelijk werd de vereniging kort daarop weer ongedaan gemaakt omdat ca 1550/2 volgens een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst hier een prebendaat is⁷⁴ (tenzij deze het verder onbekende tweede vrijleen bediende) en in 1558/60 hier twee vrijlenen genoemd worden.⁷⁵ Het patrocinium van de prebende is niet bekend.

146(5)7- †1469 **Ulbodus**

eerder pastoor alhier stichtte deze prebende en voegde daaraan enig kosterijland toe.⁷⁶ Hij is in 1465 geen pastoor meer⁷⁷ en wordt als prebendaat genoemd in 1465⁷⁸ en in 1469.⁷⁹ Hij overleed 24 juni 1469; in de tekst op zijn grafzerk wordt hij merkwaardig genoeg persona genoemd⁸⁰ hoewel hij dat al een aantal jaren niet meer was.⁸¹

1511

Gerloff

⁶⁴ Aud. nr. 1429.2, 37; nr. 1662.4, 517, 519.

⁶⁵ RA Franeker nr. 280, 6.

⁶⁶ RA Franeker nr. 280, 8.

⁶⁷ RR nr. 30, 20v.

⁶⁸ Zoals Zijlstra nr. 2394 aangeeft.

⁶⁹ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁷⁰ FT, nr. 18.

⁷¹ OFO I, nr. 179.

⁷² Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁷³ BB I, 328; de minuut in St. Marie nr. 2761, 27-27v.

⁷⁴ St. Jan nr. 1165.

⁷⁵ St. Jan nr. 1165.

⁷⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁷⁷ OFO I, nr. 179.

⁷⁸ OFO IV, nr. 31.

⁷⁹ PB Hs. 1466.

⁸⁰ Blijkens zijn in 2012 teruggevonden grafzerk alhier.

⁸¹ Vergelijk noot 16.

Te zijnen name staan in 1511 36 pm.⁸² In 1543 bezit de prebende 34 1/2 pm.⁸³, in 1547 34 pm.⁸⁴, zodat kan worden aangenomen dat Gerloff in 1511 de prebende bezat.

1515/6 – 1546 **Ypko Hankonis**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 9 jaren prebendaat te zijn.⁸⁵ Op 6 april 1547 geeft Ypcke, dan 56 jaren oud en prebendaat te Sexbierum*, een verklaring af over de geringe inkomsten van de prebende.⁸⁶ Hij was afkomstig van Sexbierum, werd 9 februari 1516 tot subdiaken, 8 maart 1516 tot diaken en 22 maart 1516 tot priester gewijd.⁸⁷

ca 1550/2 **Joannes**
wordt in een op veel punten onbetrouwbaar overzicht uit ca 1550/2 als prebendaat genoemd.⁸⁸ Mogelijk was de eerdere vereniging weer ongedaan gemaakt want 1558/60 is hier sprake van twee vrijlenen.⁸⁹

Vrijleen

Overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier een prebende en een vrijleen resp. twee vrijlenen⁹⁰, zodat er nog een tweede vrijleen moet zijn geweest. Over een tweede leen is verder niets bekend.

Overige

ca 1460/77 **Adam**
priester alhier, komt in een ongedateerd tekstfragment voor;⁹¹ gezien personalia van andere daarin genoemde personen kan het fragment ca 1460/77 gedateerd worden. Omdat niet bekend is wanneer de vicarie gesticht werd kan niet worden vastgesteld of hij hier vicarius of prebendaat was. Pastoor lijkt hij niet te zijn geweest omdat hij in het fragment niet als zodanig wordt aangeduid, zoals de geestelijke te Ried* wel.

1558? **Jacob**
Op 23 maart 1558 is sprake van Bauck Heer Jacobs alhier.⁹² Mogelijk was Jacob hier priester (geweest).

z.j. **Sybe**
In 1589, 1592 en in februari 1594 worden door de kerk aalmoezen gegeven aan Alke Heer Sybe moe(de)r.⁹³ De dan hier dienstdoende predikant, Sibrandus Adriani, komt echter nimmer als 'Heer' (hier als aanduiding van een (gewezen) priester) voor.

⁸² Tjessinga II, 14.

⁸³ BB I, 327.

⁸⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁸⁵ Hof nr. 93, 12.

⁸⁶ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁸⁷ Dom nr. 2544, 45v, 99v; AAU 24 (1897) 19.

⁸⁸ St. Jan nr. 1165.

⁸⁹ St. Jan nr. 1165.

⁹⁰ St. Jan nr. 1165.

⁹¹ M. (de Haan) Hettema (ed.), *Jurisprudentia Frisica*, 30-31 (uit de zg. Codex Roorda, PB Hs R 6, 140).

⁹² RA Franeker nr. 180, 37.

⁹³ Arch. HG Pietersbierum nr. 51.

PINGJUM

Patroon: **Victor**¹

Bijzonderheden: de – later verhoogde – toren dateert uit de 12^e of 13^e eeuw, de kerk uit ca 1500.² In 1399 wordt vermeld dat kanunniken van de proosdij het Zand de kerk ‘plach te regieren’,³ m.a.w. hier de pastoorsfunctie vervulden. Van latere betrokkenheid van dit klooster bij deze kerk blijkt niet.⁴ Op 7 april 1500 geeft paus Alexander VI aan Gofridus Lywonis de Beyum (Sjoerd Lieuwes Beyma) te houden voor de *verus patronus* van de kerken te Arum, Pingjum, Lollum en Zurich.⁵ Vóór ca 1474 was hier reeds een vicarie.⁶ In 1504 worden naast de vicarius een prebendaat en een altarisist genoemd.⁷ In 1543 is sprake van een vicarie, een prebende en het Doniavrijleen.⁸ Ook in 1546 is sprake van vier priesters alhier.⁹ Ca 1550/2 en 1558/60 worden hier de vicarie, een vrijleen en een klein leen genoemd.¹⁰

Pastorie

1371 **Dodo**¹¹

1395 **Althger**¹²

1399 **N.N.**
Hertog Albrecht geeft 6 augustus 1399 aan de proosdij Het Zand de kerk te ‘Pinningen’ ‘die men mitten canonicken van horen cloester plach te regieren’ en die door de Friezen aan het klooster ontveldigd was terug om deze kerk weer door een kanunnik te laten bedienen.¹³

1416 **Syardus**
pastoor alhier krijgt 16 augustus 1416 last de nieuwe pastoor te Witmarsum* in het bezit van zijn kerk te stellen.¹⁴

¹ Verhoeven, 95.

² MF, 256.

³ Verwijs, *Oorlogen*, 531-532.

⁴ Dat in het begin van de 16^e eeuw de pastoor alhier nog steeds een witheer van dit klooster was zoals Mol destijds waarschijnlijk achtte (Mol, ‘Menno Simons’, 24) berust op een misvatting. De toestemming door de abt van Premontr  en het generaal kapittel van de orde op 8 mei 1509 aan de proost van het Zand gegeven voor een aantal zaken waaronder overbrenging naar een veilige plaats (Aud. nr. 1430.1, 184) rept niet van zielzorg.

⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1192. Vgl. Oldenhof, ‘De oargelmaster’, 163-164. Voor Gofridus zal Sufridus gelezen moeten worden.

⁶ St. Jan nr. 935, 16.

⁷ OFO II, nr. 202.

⁸ BB I, 302-304.

⁹ RvdA III, 423, 433, 462.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ St. Jan nr. 1172.

¹² St. Paulus nr. 30, 157v-158.

¹³ Verwijs, *Oorlogen*, 531-532.

¹⁴ St. Paulus nr. 30, 344v.

1424	Oetse pastoor alhier waarbij is aangetekend dat hij lange tijd het ambt vervuld heeft en zeer oud is geworden. ¹⁵
1441	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁶
1470	Hiddo ¹⁷
wsch. ca 1474 - - 1478	Nicolaus Tiarici pastoor alhier wordt – waarschijnlijk ca 1474 – met Meynardus, pastoor te Franeker, genoemd. ¹⁸ Laatstgenoemde is als pastoor te Franeker* bekend van 1473 tot 1476 en is daar nog niet in 1460. Nicolaus wordt als pastoor alhier ook genoemd in 1478. ¹⁹
1483	vacant ²⁰
1495	Butto ²¹
1496 - 1501	Schelte komt als pastoor alhier voor 6 juli 1496 ²² en 10 oktober 1501. ²³
1507	Douwa ²⁴
1508	Tyaerd/Titardus Popponis. ²⁵ Blijkens zijn zegel is hij dezelfde als de vicarius te Berlikum*, bekend van 1490 tot 1496 .
1513	Sybrén komt hier als pastoor voor 2 augustus 1513. ²⁶ Hij is niet dezelfde als de hierna genoemde Sybrant (zie hierna). Mogelijk is hij dezelfde als Sibrandus Pibonis, van Kimswerd, tot subdiaken gewijd 8 april, tot diaken 22 april en tot priester 17 juni 1508 ²⁷ maar ook Sybrandus Helgheri, van Harlingen, tot priester gewijd 7 april 1509, ²⁸ zou in aanmerking kunnen komen.
1531 - 1532	Sybrant Sipkesz. a Rispens Sibrant, pastoor alhier, verkocht met familieleden vóór 6 september 1531 land te Oosterend ²⁹ en komt ook voor 2 oktober 1532, dan als voogd over de kinderen van

¹⁵ PB Hs. 1466.

¹⁶ St. Jan nr. 935, 19.

¹⁷ PB Hs. 1466.

¹⁸ St. Jan nr. 935, 13v.

¹⁹ PB Hs. 1466.

²⁰ OFO III, nr. 16.

²¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 4-I.

²² PG, nr. 160.

²³ OFO I, nr. 453.

²⁴ Oosterhout, 556.

²⁵ OFO II, nr. 228. De volledige naam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 328 (vgl. Zegelfoto nr. 139).

²⁶ OFO IV, nr. 260.

²⁷ Dom nr. 2544, 14v, 70; AAU 23 (1896), 418

²⁸ AAU 23 (1896), 425 (de wijding tot subdiaken resp. diaken werd niet gevonden).

²⁹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 11.

Ulbe Ulbesz.³⁰ Gezien zijn voogdschap over kinderen van Ulbe Ulbesz., die tot het geslacht Rispens behoorde, is hij dezelfde als Sybrant Sipckesz. à Rispens, vanaf 1537 bekend als vicarius te Franeker*, zoon van Sipcke Ulbes Rispens te Oosterend. Het huwelijk van laatstgenoemde kan niet vóór ca 1500 gedateerd worden.³¹ Dat sluit uit dat Sybrant Rispens dezelfde is als de in 1513 genoemde pastoor Sybrant.

1538 - 1544(?) **Harmen Gerrits**

wordt hier voor het eerst als pastoor genoemd in 1538³², voorts in 1543³³, op 17 november 1544³⁴ en aldus nog 29 april 1547 (?).³⁵ Hij zou zijn opgevolgd door Olfert Gerritsz., prebendaat van het Doniavrijleen alhier³⁶, maar deze opgave kan niet juist zijn.

1546 - 1550 **Feyte Riurdsz.**

wordt hier in 1546 voor het eerst als pastoor genoemd.³⁷ Hij resigneert als zodanig 20 april 1550.³⁸ Waarheen hij toen vertrok is onbekend. In 1554/5 wordt Feyte, eertijds pastoor alhier, gedagvaard om zich te verweren 'in cas van purge' maar hij is hier niet aangetroffen.³⁹ Kort daarop wordt last gegeven hem te arresteren maar hij is gevlucht.⁴⁰ Hij was tenminste reeds in de zestiger jaren predikant te Oldersum (Ofr.).⁴¹ Vandaaruit preekte hij meermalen in Groningen. In 1566 betaalt de stad Leeuwarden aan Feyte, eertijds pastoor alhier, een verering van 6 car. gl. en aan Sittie Abbesz. (die pastoor aldaar was maar tot de Hervorming was overgegaan) 2 gl. teergeld omdat Feyte 'uuyt een ander lant' naar Leeuwarden had willen komen en aan Sittie om met Feyte naar Groningen te gaan.⁴² Van 1568 tot 1570 staat hij te Gross Borssum, keert daarop terug naar Oldersum, wordt 29 december 1576 beroepen te Emden doch is daar niet gekomen, en wordt na de Reductie van Groningen in 1594 vanuit Oldersum daarheen als één van de eerste predikanten beroepen.⁴³ Blijkbaar had hij landbezit te Parrega want in 1570/1 wordt land van heer Feyte Riurds aldaar gelegen verkocht.⁴⁴ Hij overleed te Groningen 28 december 1602.

De bekende Feyte Riurds (Feito Ruardi) is zeker niet Feyte Peeckesz., pastoor te Oosthem* die in 1567 werd verbannen zoals door velen is aangenomen.⁴⁵

³⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 168.

³¹ Mededeling Y. Brouwers, maart 2012.

³² PB Hs. 1466.

³³ BB I, 302.

³⁴ RA Hennaarderadeel nr. 20.

³⁵ Documentenboek Van Sytzama, 20-21. Het jaartal 1547 kan niet juist zijn.

³⁶ PB Hs. 1466.

³⁷ RvdA III, 462.

³⁸ RR nr. 49, 20 (foutief 'Noordtsz.' genoemd).

³⁹ RR nr. 17, 84v.

⁴⁰ RR nr. 17, 93v.

⁴¹ Reershemius, 616-617.

⁴² Aud. i. 293, 372 (uit extract uit de stadsrekening 1566 van Leeuwarden, *ibid.*, 370-374v; rekeningen van Leeuwarden uit de 16^e eeuw bleven niet bewaard).

⁴³ Reershemius, 640.

⁴⁴ RR nr. 30, 13.

⁴⁵ Zo Andreae, 'Naamlijst', 17; Reitsma, *Honderd jaren*, 115; Bergsma, *Gideonsbende*, 513.

Woltjer schrijft dat Feito Ruardi vermoedelijk nog ca 1550 pastoor te Oosthem was en vermoedelijk sedert 1556 tot mei 1558 als leider van een kleine protestantse groepering in Groningen preekte (Woltjer, 'De Zuivering der Leer', 5 met 4 n. 13: verwijzing naar S. Zijlstra, 'De vervolging', 62 die de mogelijkheid oppert dat Ruardi pastoor te Witmarsum was omdat deze ook Feito heette en tegen deze in 1554 of 1555 een arrestatiebevel werd uitgevaardigd. Het laatste is onjuist; Pingjum is bedoeld (Jelle Sybrensz. was toen pastoor te Witmarsum*). Het arrestatiebevel uit 1554/5 zal overigens slechts een

- 1550 **Sirck Gerritsz.**
tot dan pastoor te Westhem* ontvangt 2 september 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.⁴⁶
- 1555 - ca 1567 **Joannes Jettiesz.**
van Bolsward: Jan van Bolsward wordt als pastoor alhier genoemd medio april 1555.⁴⁷ Als Joannes Jettiesz. komt hij voor 3 oktober 1556⁴⁸ en 13 december 1561,⁴⁹ als Joannes Bolswardianus in april 1562,⁵⁰ als Johannes Jetzes 28 februari 1563.⁵¹ Johannes Jetzonis week ca 1567 uit.⁵² Zijn verdere levensloop is onbekend. Vermeld wordt dat hij Menno Simons is ‘gevolgt’,⁵³ dus doopsgezind is geworden.
- Van Burmania noemt hier in 1560 als pastoor **Oege Pijters**⁵⁴ maar dan kan niet juist zijn.
- 1571 **N.N.**
wordt 5 oktober 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁵⁵ Mogelijk betreft het
- 1573 **Marten Willemsz.**
die in januari 1573 als pastoor alhier voorkomt.⁵⁶ In 1568 is hij pastoor te Cornwerd*.
- 1576 **N.N.**
wordt 23 oktober 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁵⁷ Het zal betreffen
- 1578 **Joannes Duifk**
in 1578 alhier als pastoor genoemd.⁵⁸ Van 1574 tot 1576 is hij bekend als pastoor te Herbayum*.

Vicarie

Een vicarie was hier reeds vóór ca 1474.⁵⁹ Het patrocinium is niet bekend.

symbolische betekenis hebben gehad omdat hij reeds lang vertrokken was. Dat nog in 1566 aan hem gerefereerd wordt als eertijds pastoor alhier (zie noot 39) betekent dat Pingjum inderdaad zijn laatste standplaats in Friesland was.

Blijkens zijn getuigeverklaring d.d. 14 november 1586 was hij toen 65 jaren oud en moet hij dus 1520/1 zijn geboren: StA Aurich, Rep. 101 pp. 89-90.

⁴⁶ RR nr. 49, 20.

⁴⁷ Hof nr. 123.

⁴⁸ Hof nr. 16800, 849vlg.

⁴⁹ GA Bolsward, Archief Weeshuis nr. B 1561-4.

⁵⁰ Arch. EVC nr. 2944.

⁵¹ Documentenboek Van Sytzama, 87-87v.

⁵² Harkenroht, ‘Naamlijst’, 73, en dezelfde, ‘Aenmerkingen’, 591-592; Jodoci, ‘Ephemerides’, 423; Winsemius, *Historiarum rerum*, 88.

⁵³ PB Hs. 1466.

⁵⁴ Van Burmania, 35.

⁵⁵ St. Jan nr. 1168 (‘Pingum’).

⁵⁶ Hof nr. 82, 223.

⁵⁷ St. Jan nr. 1168 (‘Pinghum’).

⁵⁸ PI, 231. Elders heet hij Johannes Hesselius Duyfkens.

⁵⁹ St. Jan nr. 935, 16.

- † ca 1474 **Godefridus Goswini**
Door zijn overlijden is ca 1474 de perpetuele vicarie alhier vacant.⁶⁰
- 1504 - 1506 **Eesck Wlbodi**
Op 1 april 1504 wordt Eesck alhier met de prebendaat en de altarisist genoemd.⁶¹ Op 27 maart 1504⁶² en 31 juli 1506⁶³ is hij vicarius alhier.
- 1524 - 1532 **Menno Simons**
schrijft over zichzelf: ‘Het is gheschied mijnes ouderdoms anno 1524. dat ick my in myns vaders dorp Pinningum genaemt, in der papen dienst begheven hadde’⁶⁴ nadat hij 26 maart 1524 tot priester was gewijd.⁶⁵ Eind 1532 ging hij van hier als pastoor naar Witmarsum*.⁶⁶
- 1543 **Syrck Emesz.**
wordt 19 mei 1543 als vicarius alhier genoemd.⁶⁷ Kort daarop moet hij zijn vertrokken of overleden.
- 1543 - 1546 **Pieter Melisz.**
wordt in 1543 als vicarius genoemd⁶⁸ en is hier nog in 1546.⁶⁹ Hij wordt zonder functie en standplaats maar wel hier te situeren genoemd 22 april 1547⁷⁰ maar de vraag is of het jaartal juist is. Hij is van 1557 tot 1562 bekend als pastoor te Zurich*.
- ca 1550/2 **Jacobus**
Een op veel punten onbetrouwbare lijst noemt hem dan als vicarius alhier.⁷¹
- 1555 **Haucke Meynses**
wordt medio april 1555 als vicarius alhier genoemd.⁷² In 1550 wordt hij prebendaat alhier. Vanaf 1562 is hij bekend als jongste vicarius te Harlingen*.
- 1557 **Louw Fritema**
Laurentius Fritzma wordt 30 december 1557 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁷³ Op 8 oktober 1558 heet hij abusievelijk pastoor alhier.⁷⁴ Op 12 juni 1559 wordt hij genoemd als wonende te Sneek.⁷⁵ Van 1561 tot 1562 is hij bekend als prebendaat te Wommels*.

⁶⁰ St. Jan nr. 935, 16.

⁶¹ OFO II, nr. 202.

⁶² OFO I, nr. 477. Volledige naam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto's nrs. 286, 287 (op het zegel is waarschijnlijk Jacobus de Meerdere afgebeeld).

⁶³ OFO I, nr. 515.

⁶⁴ Visser, *Sporen*, 16. Zie ook Mol, ‘Menno Simons’.

⁶⁵ Visser, *Sporen*, 20.

⁶⁶ Visser, *Sporen*, 20.

⁶⁷ OFO II, nr. 375.

⁶⁸ BB I, 304.

⁶⁹ RvdA III, 423, 435.

⁷⁰ Documentenboek Van Sytzama, 20-21; vgl. noot 32.

⁷¹ St. Jan nr. 1165.

⁷² Hof nr. 123.

⁷³ St. Jan nr. 1165.

⁷⁴ Hof nr. 16691, 186.

⁷⁵ Hof nr. 16689, 229.

Hij was een zoon van Yvo Fritema en Jaercke Louwsdr. Donia,⁷⁶ die met drie zoontjes en een dochtertje staan afgebeeld op een schilderij in het Groninger Museum te Groningen. Laurentius Fritema werd 20 februari 1551 geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken waarbij geen wijdingstitel wordt genoemd.⁷⁷ Voor zijn inkomsten stellen zich borg de priesters Rodolphus Campinge en Antonius de Galama; daartoe wordt 12 maart 1551 een brief *de decretis* uitgevaardigd.⁷⁸ Waar Louw zich tot 1557 ophield is niet bekend. Wel wordt hij 13 december 1554 genoemd in een civiele procedure maar dan zonder functie en standplaats.⁷⁹

1572/3

Elco

komt als vicarius alhier voor 17 november 1572⁸⁰ en januari 1573.⁸¹

Prebende

Een prebendaat wordt hier voor het eerst genoemd in 1504.⁸² Het patrocinium van de prebende is onbekend.

1504

Baythie⁸³

1520/1 - 1525

Wybrandus Dominici

geeft 27 mei 1525 aan hier nu 4 jaren prebendaat te zijn.⁸⁴ In 1529/30 is sprake van destijds heer Wybren alhier.⁸⁵ Wybrandus Dominici van Bolsward werd 22 september 1512 als student te Rostock ingeschreven.⁸⁶ Als Vibrandus Dodonis de Surich werd hij 8 maart 1516 tot subdiaken⁸⁷, als Vibrandus Sibrandi de Aerum 22 maart 1516 tot diaken⁸⁸ en ook onder deze naam 17 mei 1516 tot priester gewijd.⁸⁹ Waarschijnlijk is hij bedoeld met de naamloze priester alhier aan wie 11 juli 1525 tot Allerheiligen 1525 uitstel van het halen van zijn presentatie op de vicarie te Bolsward na verkiezing daarop door Godschalk Jongema en andere collatoren, nadat deze door het overlijden van een niet met name genoemde priester vacant was geworden⁹⁰

1540 - 1543

Jan Hedesteyn/Johannes Ravesteyn

Op 12 maart 1540 spreken gecommiteerde raden van de keizer ten aanzien van de eis van de volmachten alhier die zelf een prebendaat willen kiezen in plaats van de door de Stadhouder gezonder heer Jan Hedesteyn die in dienst is van de Stadhouder en de dienst hier laat waarnemen door een kapelaan uit dat deze vanaf mei e.k. alhier

⁷⁶ Dit echtpaar vermeld Hof nr. 16482, 518, 3 oktober 1536.

⁷⁷ ABU nr. 550*, 20v.

⁷⁸ ABU nr. 544-4.

⁷⁹ Hof nr. 16691, 60.

⁸⁰ Arch. EVC nr. 4220, 120.

⁸¹ Hof nr. 82, 223. Dan tekent voor Pingjum ook Baucke Rommerts die ten onrechte door PB Hs. 1466 vicarius alhier wordt genoemd. Hij was een leen (vgl. PI, 231).

⁸² OFO II, nr. 202.

⁸³ OFO II, nr. 202.

⁸⁴ Hof nr. 93, 13v.

⁸⁵ RR nr. 43, 136 (rekening 1529/30).

⁸⁶ Zijlstra nr. 7610.

⁸⁷ Dom nr. 2544, 46v.

⁸⁸ Dom nr. 2544, 101.

⁸⁹ AAU 24 (1897), 21.

⁹⁰ Hof nr. 93, 30.

moet resideren en dat bij gebreke daarvan een nieuwe verkiezing moet plaatsvinden.⁹¹ Blijkbaar heeft de actie succes gehad want in 1543 wordt Johannes Ravesteyn als prebendaat alhier genoemd.⁹² Hij zou in 1547 zijn opgevolgd door de volgende⁹³ maar dat moet enige tijd voordien zijn geweest.

- 1546 - 1550 **Douwe Lollesz.**
komt voor het eerst als jongerpriester voor in 1546⁹⁴ waarbij jongerpriester (doorgaans het synoniem voor vicarius) hier opgevat moet worden als prebendaat. Op 26 februari 1550 ontvangt hij, dan prebendaat alhier, het placet op zijn benoeming als vicarius te Cornjum*⁹⁵; hij resigneert 13 april 1550.⁹⁶
- 1550 **Haucke Meynsesz.**
tot dan vicarius te Wyckel* ontvangt 12 juni 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat alhier.⁹⁷ In 1555 is hij hier vicarius.
- 1571 **N.N.**
wordt 13 maart 1571 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁹⁸

Doyemavrijleen

Mogelijk bestond dit leen reeds in 1504 wanneer naast een vicarius en een prebendaat alhier een altarisist wordt genoemd.⁹⁹ In 1543 is sprake van het Donyevrijleen,¹⁰⁰ in 1546 van de prebende 'thoe Doijum in Pingum'.¹⁰¹ Op 9 februari 1551 transporteert Wytze Sijerds Beijma *in dotem propter nuptiales* aan zijn jongste zoon Sijuerdt Beijma († 1560) zijn landerijen te Pingjum en het *jus patronatus* van Doymaleen aldaar.¹⁰² In 1562 is echter Lyeuwe Beyma (zoon van Sijuerds broer Lyeuwe) bezitter van het *jus patronatus* van Doyemavrijleen alhier.¹⁰³ Het patrocinium van het leen is onbekend.

- 1504? **Botte**
wordt als altarisist alhier in 1504 genoemd.¹⁰⁴ Mogelijk bezat hij dit leen toen.
- 1539 - 1546 **Mr. Olfert Gerrytsz./Ulfardus Gerardi**
In 1539 ontvangt mgr. Olfardus Gerardi de Enckhusen te Pingjum commissie voor de uitoefening van de jurisdictie in Westergo in het schrikkeljaar.¹⁰⁵ Op 29 oktober 1539

⁹¹ GPCV II, 783.

⁹² BB I, 303.

⁹³ PB Hs. 1466.

⁹⁴ RvdA III, 423.

⁹⁵ RR nr. 49, 9.

⁹⁶ RR nr. 49, 15.

⁹⁷ RR nr. 49, 15.

⁹⁸ St. Jan nr. 1168.

⁹⁹ OFO II, nr. 202. Vgl. Oldenhof, 'De oargelmaster', 174vlg. Het Stamboek postuleert een huwelijk van een Sjuirt Lieuwes Beyma met een Douma omdat diens oudste zoon de collatie had van het Doyemaleen te Pingjum, Lollum, Zurich en Arum had (Stb. I, 34; II, 31-32). Het Stamboek verwacht verschillende zaken en plaatst bovendien een mogelijk huwelijk bij de grootvader van degene die in 1504 voor de *verus patronus* van de kerken in genoemde plaatsen wordt gehouden (zie noot 5).

¹⁰⁰ BB I, 304.

¹⁰¹ RvdA III, 433.

¹⁰² Hof nr. 10820.

¹⁰³ HCL, Bibliotheek nr. F 191, 24v (M.E.van Burmania, *Lijst van leenen*); Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 620.

¹⁰⁴ OFO II, nr. 202.

heet hij *beneficiatus* alhier.¹⁰⁶ In 1543 is hij bezitter van het Donyevrijleen¹⁰⁷, in 1546 prebendaat ‘thoe Doijum ‘ alhier en heet hij zelfs Olfert Doeijma.¹⁰⁸ Hij zou in 1547 Herman Gerritsz. als pastoor zijn opgevolgd¹⁰⁹ maar die vermelding kan niet juist zijn.

1559 - 1562

Pieter Wiggers

Petrus Wijgeri de Pingom wordt 20 december 1559 op de titel van een beneficie met zielzorg geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.¹¹⁰ In 1562 is hij prebendaat van het Doymavrijleen alhier.¹¹¹

Overige

1525 - 1528

Johannes Sytzaz./Zijtzama

Hij was reeds ten tijde van de Geldersen hier¹¹² en wordt als priester alhier ook in 1525¹¹³ en 1528¹¹⁴ genoemd. In 1528/9 wordt hij te Harlingen* vermeld.

Op 1 december 1508 werd hij te Rostock als student ingeschreven; hij was een zoon van Pier Sytzes te Arum.¹¹⁵ Johannes Petri Zitzima werd 5 april 1511 tot diaken¹¹⁶ en 19 april 1511 tot priester gewijd.¹¹⁷

1525

N.N.

Op 11 juli 1525 wordt uitstel van het verkrijgen van de presentatie verleend aan een ongenoemde priester alhier die door Godschalk Jongema c.s. is gekozen op de vacante vicarie te Bolsward.¹¹⁸

1555

Johannes

‘onderpriester’ wordt in 1556 in een getuigeverklaring naar aanleiding van gebeurtenissen medio april 1555 genoemd.¹¹⁹ Wat ‘onderpriester’ in dit verband betekent is niet duidelijk; wellicht kapelaan?

¹⁰⁵ ABU nr. 538-5, 5; vgl. nr. 538-2, 2.

¹⁰⁶ ABU nr. 538-2, 11.

¹⁰⁷ BB I, 304.

¹⁰⁸ RvdA III, 433, 449.

¹⁰⁹ PB Hs. 1466.

¹¹⁰ ABU nr. 550*, 95.

¹¹¹ HCL, Bibliotheek nr. F 191, 25v (M.E. van Burmania, *Lijst van leenen*).

¹¹² RR nr. 57, 122.

¹¹³ Hof i. 16687, 132 (zaak begonnen 18 januari 1525; sententie 6 juli 1528 waarbij het woord ‘pastoir’ te Pingjum is vervangen door priester. Pastoor in deze tijd was Sybren).

¹¹⁴ Hof nr. 16480, 217 (pronunciatie van het vonnis in voornoemde zaak).

¹¹⁵ Zijlstra nr. 11332.

¹¹⁶ Dom nr. 2544, 82 (geen datum van de wijding tot subdiaken gevonden). Over zijn familie: Brouwers, ‘Sytzama’, 98.

¹¹⁷ AAU 23 (1896), 444.

¹¹⁸ Hof nr. 93, 30.

¹¹⁹ Hof nr. 123.

POPPINGAWIER

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: In 1527 is de keizer collator van de pastorie.² Naast de pastorie was hier een Catharinaprebende die reeds vóór 1498 bestond.³ In 1511 worden de pastorie en de vicarie genoemd.⁴ Het landbezit in 1511 van de vicarie is hetzelfde als dat van het in 1543 genoemde Onze Lieve Vrouweleen⁵, later ook geheten Albadaleen, zodat deze identiek waren. Dat moet ook het geval geweest zijn met de in 1550 genoemde Nicolaasprebende⁶ en de in 1561 genoemde Annaprebende.⁷ In 1580 heet dit leen weer vicarie.⁸

Pastorie

(1424 **Liua**
wordt in een stuk uit 1424 als pastoor alhier genoemd.⁹ Reeds Sipma veronderstelde dat het stuk ‘maakwerk’ uit ca 1600 is geweest.¹⁰ Breuker gaat er ook van uit dat het om een falsum gaat¹¹)

1497 - 1518 **Hetta**
pastoor alhier, is dan tevens deken van Rauwerderhem.¹² In 1511 wordt aangegeven dat hij enig land heeft te Lutkewierum¹³, aan welks kerk hij later een rente vermaakte.¹⁴ Hij komt als pastoor alhier nog voor in 1518.¹⁵

1521/2 - 152(7)8 **Jorijs/Georgius Walraven**
Jorrys Walraven van Sneek, geboren in Friesland, geeft 20 mei 1528 aan 3 jaren in het bezit van de pastorie te zijn.¹⁶ Op 18 september 1518 werd hij tot subdiaken gewijd.¹⁷ Georgius komt als pastoor hier ook voor 20 januari 1523.¹⁸ Op 6 maart 1528 wordt Jorrijs, pastoor alhier, door het Hof afgezet op vordering van de grietman (Lieuwe Hettesz.) en uit Rauwerderhem verbannen waarbij is aangetekend dat het vonnis niet publiek zal worden gemaakt.¹⁹ Een reden wordt niet opgegeven.

¹ Verheuen, 95.

² Verzameling R. baron van Breughel Douglas nr. 21

³ Hof nr. 93, 1v. Reitsma, 27 n. 1 las hier verkeerd het Sacramentsaltaar.

⁴ RvdA I, 282.

⁵ BB I, 137.

⁶ ABU nr. 535, 45.

⁷ ABU nr. 550*, 104.

⁸ Reitsma, 28.

⁹ OFO I, 40.

¹⁰ OFO I, 40.

¹¹ Breuker, ‘Pier Epes’, 43.

¹² OFO II, nr. 223.

¹³ Tjessinga III, 51.

¹⁴ BB I, 396-397.

¹⁵ FT, nr. 93.

¹⁶ Hof nr. 93, 2.

¹⁷ Dom nr. 2544, 55. Het register bevat geen latere inschrijvingen zodat niet kan worden nagegaan wanneer hij tot diaken resp. priester werd gewijd.

¹⁸ OFO II, nr. 308.

¹⁹ Hof nr. 16687, 61.

Op 30 april 1528 wordt het besluit herhaald,²⁰ ook ditmaal zonder opgave van reden. Deze zal waarschijnlijk zijn geweest dat hij destijds de zijde van de Geldersen had gekozen. Omdat reeds in mei 1527 een nieuwe pastoor wordt benoemd zal hij reeds toen vertrokken zijn geweest en bekrachtigde het vonnis in 1528 een eerder genomen besluit. Waarheen hij ging is onbekend. Vanaf 1551 tot zijn overlijden in 1556 is hij bekend als derde pastoor te Bolsward*. Hij kan daarom niet dezelfde zijn als George die hier mogelijk tot 1552 pastoor was (zie hierna).

1527 - 1544

Wopke Lieuwes Albada

Op 7 mei 1527 presenteert de keizer als collator van de kerk Wopco Leonis Jarla als pastoor voor.²¹ Waarom er een vacature was is niet aangegeven. Wopke die hier met de naam van de eerste man van zijn moeder wordt genoemd²² was een zoon van de grietman Lieuwe Hettesz. (Albada) die er dus persoonlijk belang bij had dat de vorige pastoor afgezet en verbannen werd. De situatie is echter merkwaardig omdat Wopko Leonis pas 3 april 1537 tot priester werd gewijd.²³ Walsweer veronderstelt dat Wopke prebendaat was van het na te noemen leen alhier en daar in 1527 plaats maakte voor zijn jongere broer Wybren.²⁴ Dat een pastorie louter om financiële redenen tien jaren lang niet bezet werd door een priester (en de diensten dus moesten worden waargenomen door een kapelaan) is in Friesland zeer uitzonderlijk.²⁵

In 1540/1 kopen mr. Wybrant 'up te Rype' en Wopke, pastoor alhier, 25 pm. land in Zyttiamagoed alhier alsmede 6 pm. leegland en drie huissteden waarop twee huizen staan.²⁶ Wybrant was een jongere broer van Wopke en toen pastoor te Dronrijp*. Op 7 april 1544 wordt Wopke van hieruit gekozen als prebendaat te Bozum*.²⁷

ca 1550 ?

George

Nadat daartoe op 27 november 1552 last was gegeven wordt 13 december 1552 te Bolsward de inventaris opgesteld van de goederen van wijlen heer George (wiens functie en standplaats niet worden aangegeven). Onder de vorderingen valt op dat Doede Florijsz. opgeeft dat zijn vader Florys Peters 'Heren Georgen to Poppinghweer' wegens nieuwe verhuur van land 7 goudgl. had voorgeschoten en dat Jancke Gaelesz. te Poppingewier 20 goudgl. wegens verschoten penningen op landhuur aangeeft.²⁸ In 1543 gebruikt Jaucke Gaelesz. een zate land van de pastorie alhier, groot ca 24 pm., en enig ander land voor in totaal 28 goudgl.;²⁹ Florys Peters of zijn zoon komen dan niet voor. Het lijkt er dus op dat George hier pastoor is geweest (en mogelijk nadien korte tijd te Bolsward woonde). Hij is niet dezelfde als de hiervoor genoemde George Walraven die te Bolsward in 1556 overleed. De nalatenschap van de eerstgenoemde George wordt 14 december 1552 door Wopke

²⁰ Hof nr. 16687, 93.

²¹ Verzameling R. baron van Breughel Douglas nr. 21.

²² Walsweer, *Albadaleen*, 40. Hij is dus volledig naar Wopke Jarla, de eerste man van zijn moeder vernoemd. Later heet hij steeds Albada.

²³ Arch. Liauckamastate nr. 986 (de lagere wijdingen 30 maart, die van subdiaken en diaken 2 resp. 3 april 1537).

²⁴ Walsweer, *Albadaleen*, 40.

²⁵ Een soortgelijk geval is alleen bekend van Viglius van Aytta die tot pastoor te Swichum* werd benoemd; hij werd in het geheel geen geestelijke.

²⁶ RR nr. 10, 11v.

²⁷ Arch. Liauckamastate nr. 990.

²⁸ RA Bolsward nr. 107, 460-466.

²⁹ BB I, 137.

Jansz. en Symon Petersz. namens zijn vrouw verworpen.³⁰

1550 - 1555

Sytthie Tzalingsz.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1550,³¹ vervolgens enkele malen in 1555³² en 1556,³³ laatstelijk 18 maart 1556.³⁴ In 1550 wordt hij prebendaat van de Petrus en Paulusprebende te Sneek*, vanaf 1557 is hij pastoor te Dongjum*.

1558

Carol van Geel

In een geschil tussen Hette Albada, grietman van Rauwerderhem, een kerkvoogd en enkele anderen ener- en een aantal andere personen anderzijds wordt 18 mei 1558 door het Hof de keuze door gedaagden van Carol van Geel van onwaarde verklaard.³⁵ Een functie en plaatsnaam worden niet genoemd maar een aantal der genoemde personen is alhier te lokaliseren zodat het om de pastoorsbenoeming alhier gegaan moet zijn.

Carol van Geel was een priesterbroeder van de commanderij te Nes en in 1554 pastoor te Rottum*; zijn keuze als pastoor te Oldeboorn* werd door de commandeur van Nes verhinderd. In 1559/60 is hij nog te Rottum.

1560 - 1561

Joannes Popkesz.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 juni 1560,³⁶ voor het laatst 2 mei 1561.³⁷ Joannes Popkes Roorda ontvangt 12 maart 1555 van Wopke Albada, dan prebendaat te Bozum, toezegging van een uitkering welke toezegging dient als wijdingstitel.³⁸ Joannes Popkens a Roerda wordt 28 maart 1555 toegelaten tot de wijding van subdiaken.³⁹ Vanaf 17 januari 1568 is hij bekend als pastoor te Huizum* (waar hij in 1566 nog niet is).

Mogelijk was hij een zoon van Popck Jans te Idaard, waarschijnlijk een zoon van Jan N. en Syts Popckesdr. Roorda.⁴⁰ De naam Roorda gebruikt hij blijkbaar na 1535 niet meer. Of hij verwant was aan Frouck Wybrensd. Roorda, de moeder van Wopke Albada⁴¹, is niet bekend.

1565 - 1578

Jettye Bottesz.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 11 december 1575⁴², voor het laatst in 1578.⁴³ Hij heeft een broer Otto.⁴⁴ Hij kan de naamloze pastoor zijn geweest die volgens opgave uit 1580 vóór Jacobi (25 juli) naar de vijand vertrokken was.⁴⁵

³⁰ RA Bolsward nr. 107, 460-466.

³¹ Van Burmania, 35.

³² Hof nr. 16691, 45v.

³³ Hof nr. 16691, 61.

³⁴ Hof nr. 16691, 80.

³⁵ Hof nr. 16691, 173.

³⁶ Arch. Dominicanen, Gent nr. 2709.

³⁷ RA Rauwerderhem nr. 1, 18.

³⁸ ABU nr. 535, 259.

³⁹ ABU nr. 550*, 58.

⁴⁰ Mededelingen Y. Brouwers en H. Walsweer.

⁴¹ Walsweer, *Albadaleen*, 105.

⁴² Hof nr. 16693, 53.

⁴³ PI, 217.

⁴⁴ PI, 217.

⁴⁵ RA Rauwerderhem nr. 1, 139. De Conscriptio Exulum maakt echter geen melding van een uit Poppingawier vertrokken geestelijke.

Kapelaan

1518

Tyerck

wordt als kapelaan alhier genoemd 1 september 1518.⁴⁶ Er is geen aanleiding hem te beschouwen als kapelaan fungerende aan het Catharina-altaar.⁴⁷

Hij kan dezelfde zijn als Theodoricus Wilhelmi, van Rauwerd, 11 april 1517 priester gewijd.⁴⁸ Mogelijk is hij heer Tyerck als wiens erfgenaam in 1527 Marten Syouwes voorkomt.⁴⁹

Catharinavicarie/prebende, later Onze Lieve Vrouweprebende/Albadaleen

In 1525 verklaart de bezitter van de prebende op het Catharina-altaar deze reeds vóór de tijd van de vorst van Saksen in bezit te hebben gehad.⁵⁰ Reitsma las hier verkeerd dat betrokkene de prebende op het Sacramentsaltaar had en dat er alhier dus – naast de pastoor en de prebendaat van de Onze Lieve Vrouweprebende – een derde priester was.⁵¹ Zijn interpretatie gaf later tot misverstand aanleiding.⁵² In 1511 is sprake van de vicarie;⁵³ de opgave van het landbezit daarvan stemt vrijwel overeen met die van de Onze Lieve Vrouweprebende in 1543⁵⁴ zodat beide benamingen hetzelfde leen aangeven.

In 1614 verklaren verschillende bejaarde personen – in een geschil tussen de Albada's en de gemeente – verschillende priesters op het leen, soms de vicarie genoemd, gekend te hebben.⁵⁵ Enkele daarvan zijn ook bekend met vermelding van hun wijdingstitel waarbij in 1550 sprake is van de Nicolaasprebende en de Anthoniusprebende⁵⁶ en in 1561 van de Annaprebende.⁵⁷ De benaming van het leen wisselde dus nogal eens. Walsweer noemt een *cuppa* die eertijds gebruikt werd voor het Catharina-altaar, later gewijd aan Maria.⁵⁸ Een herinnering aan het eerste patrocinium is de 'S. Catrina Camp' alhier, verkocht in 1586.⁵⁹

Mededelingen over wie het leen gesticht heeft wisselen: genoemd worden Hessel Albada, zoon van Botte Gales Heslinga en Renick Pibes Sijthiema.⁶⁰ Walsweer toont aan dat de eigenaars van Heslingastate in ieder geval een belangrijke rol bij de fundatie van de vicarie hebben gespeeld, en vervolgt: 'Een paar gegevens wijzen op het bestaan van de St. Catharinaprebende, vermoedelijk het fonds voor de kapelaan (sc. hier bedoeld als altaris) en als zodanig een memorieprebende'.⁶¹ Voorts veronderstelt hij dat de fundatie van de Catharinaprebende is uitgegaan van Pybe Hettes⁶² en dat het *jus patronatus* van deze zou zijn vererfd op zijn broer Lieuwe Hettes Albada.⁶³ Op enig tijdstip zou een vereniging hebben plaatsgevonden van het vicarievermogen en een deel van het vermogen van de Catharinaprebende⁶⁴, daarbij dus duidelijk twee verschillende lenen op het oog hebbend.

⁴⁶ FT, nr. 93.

⁴⁷ Walsweer, *Albadaleen*, 19.

⁴⁸ Dom nr. 2544, 48v (7 maart 1517 subdiaken), 103v, 28 maart 1517 diaken), voorts AAU 24 (1897) 26. Een Theodoricus Dersum, uit Harlingen, wordt 19 juli 1508 als student te Rostock ingeschreven, Zijlstra nr. 11321. Ook dezelfde?

⁴⁹ RR nr. 57; Walsweer, *Albadaleen*, 39.

⁵⁰ Hof nr. 93, 1v.

⁵¹ Reitsma, 27 n. 2.

⁵² Ook Walsweer gaat hiervan uit, passim.

⁵³ RvdA I, 282.

⁵⁴ BB I, 137.

⁵⁵ Arch. Liauckamstate nr. 985.

⁵⁶ ABU nr. 535, 45 jo. Nr. 550*, 13v.

⁵⁷ ABU nr. 550*, 104.

⁵⁸ Walsweer, *Albadaleen*, 18 en n. 2 aldaar.

⁵⁹ Hof nr. 16800, 161; vgl. Walsweer, *Albadaleen*, 19.

⁶⁰ Walsweer, *Albadaleen*, 9.

⁶¹ Walsweer, *Albadaleen*, 10, 16.

⁶² Walsweer, *Albadaleen*, 19-20.

⁶³ Walsweer, *Albadaleen*, 19-20.

⁶⁴ Walsweer, *Albadaleen*, 25-26.

Wij menen echter dat steeds sprake is van één en hetzelfde leen dat wisselend vicarie of prebende genoemd wordt. De stichting zal kunnen worden toegeschreven aan de eigenaren van Heslingastate al dan niet in samenwerking met anderen en moet in ieder geval vóór 1498 hebben plaatsgevonden.

vóór 1498 – 1525 **Cornelis**

Op 20 mei 1525 geeft de in Friesland geboren Cornelius aan de prebende op het Catharina-altaar alhier reeds vóór de vorst van Saksen te hebben bezeten.⁶⁵ Hij maakt 1 september 1518 zijn testament en noemt zich dan prebendaat alhier.⁶⁶ Hij leefde daarna dus nog tenminste ruim zes jaren.

- 1541

Joannes de Antwerpen

In 1543 is hij pastoor te Bornwird*. Als zijn opvolger wordt 21 september 1541 *jure devoluto* met de prebende alhier voorzien

1541

Wilhelmus Gerardi

van Sneek.⁶⁷ Wellicht was de aanleiding tot het *jure devoluto* vergeven van de prebende een geschil over de gerechtigdheid tot de presentatie. Wilhelmus Gerardi van Sneek werd 18 maart 1538 te Keulen als student ingeschreven.⁶⁸ Mogelijk is hij dezelfde als Willem Gerrits, tot 1549 pastoor te Oudega (H.O.N.)*.

1543

N.N.

clericus is met de prebende op het Onze Lieve Vrouwe-altaar waarvan het *jus patronatus* berust bij Lieuwe Hettesz. (Albada) voorzien; hij hoopt Pinksteren a.s. priester te worden.⁶⁹ Het moet hier gaan om

z.j. (ca 1544)

Lieuwe

in 1614 als eerste genoemd van de priesters op dit leen die door de getuige is gekend en wiens keuze 'nu wel ontrent 7 jaer geleden' plaatsvond (gelezen zal moeten worden 70),⁷⁰ dus uiterlijk 1544, maar mogelijk eerder omdat hij de laatste bewoner was van het vicariehuis op de oude locatie, afgebroken uiterlijk 1543.⁷¹

- 1550

Agge Hillesz.

Als volgende vicarius noemt de getuige Agge.⁷² Agge Hilles verklaart in 1591 destijds de prebende alhier te hebben bezeten en daartoe door de Albada's gepresenteerd te zijn.⁷³ Als Agge Tirns wordt hij 18 december 1551 als student te Heidelberg ingeschreven.⁷⁴ Agge Hilles is vanaf 1554 bekend als pastoor te Hempens*. Na zijn vertrek⁷⁵ wordt

1550

Sibrandus Jacobi

⁶⁵ Hof nr. 93, 1v.

⁶⁶ FT, nr. 93; in dorso met andere hand dat het testament 'is aengelegen vanwege het vrieleen' alhier.

⁶⁷ ABU nr. 538-2, 57.

⁶⁸ Zijlstra nr. 11834. Hij is niet dezelfde als de gelijknamige pastoor (vanaf 1540 bekend) te Jellum* zoals Zijlstra aangeeft.

⁶⁹ BB I, 137-138.

⁷⁰ Arch. Liauckamastate nr. 985.

⁷¹ Walsweer, *Albadaleen*, 45.

⁷² Arch. Liauckamastate nr. 985.

⁷³ Walsweer, *Albadaleen*, 46-47 (cit. Ms. De Zee/Groeneveld).

⁷⁴ Zijlstra nr. 2239.

⁷⁵ ABU nr. 535, 45.

10 mei 1550 geïnstitueerd in de Nicolaasprebende alhier.⁷⁶ Op 17 september 1550 wordt Sybrandus Jacobi op de titel van de Anthonius(!)prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.⁷⁷ Volgens een ongedateerde verklaring ontstaat over zijn begeving onenigheid omdat één van de kinderen van Lieuwe Hettes (Albada) daarin niet gekend zou zijn.⁷⁸ Het betrof Dorothea Albada die door haar broers over de toekenning van het leen aan de toen 23-jarige Sibrandus Jacobi uit Leeuwarden niet gekend was.⁷⁹ Sibrandus Jacobi zag daarop van het leen af en aanvaardde vermoedelijk elders, volgens Walsweer te Pietersbierum*, een soortgelijke functie.⁸⁰ Te Pietersbierum* komt een vicarius van deze naam voor van 1560 (nog niet 1553/4) tot 1574, te Kimsward tot ca 1567 een gelijknamige pastoor. Of één van beide de hier genoemde is is niet vast te stellen.

Hij wordt niet genoemd onder de vicarissen in de getuigeverklaringen in 1614.

na 1550

Albert Naenckes

Door één van de getuigen in 1614 wordt genoemd als vicarius alhier ‘Albert Naenckes soo hie mient vermits haar vicaris tot Rauwerd syn broeder genaemt worde Rioerd Nanckes’.⁸¹ Hij is hier verder niet bekend. Op 16 en 29 maart 1561 treedt Ryurd, vicarius te Rauwerd*, namens zijn broer Albert op.⁸² Op 28 maart 1561 contenderen Hans Pijl en heer Low Donye (= Louw Fritema) als ‘afterluijden van ons lieve Vrouwe gilt’ te Sneek dat het arrest gedaan op de goederen ten huize van Haeringh schuytmaker en toebehoord hebbende heer Albert Naenckes, in leven prior van het voornoemde gilde, van kracht verklaard moge worden. Als mede-erfgenaam voert heer Ryoerdt Naenckes oppositie.⁸³ Op 11 juli 1562 vragen de erfgenamen van Ryurdt, vicarius te Rauwerd, en Albert, eertijds pater van het tertiarissenklooster Groendijk, bod en consent op de koop van een rente uit land te Goutum.⁸⁴

vóór 1561

Johannes

wordt eveneens in een getuigeverklaring in 1614 genoemd.⁸⁵ Verder is hij niet bekend.

1561

Claes/Nicolaus Johannis

Claes is de laatste priester die als vicarius in de getuigeverklaringen van 1614 wordt genoemd.⁸⁶ Nicolaus Johannis uit Leeuwarden wordt 22 maart 1561 op de titel van de Anna(!)prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.⁸⁷ Hoelang hij het leen heeft bezeten is niet bekend.

1571

Andries Wopkes Albada

⁷⁶ ABU nr. 535, 45.

⁷⁷ ABU nr. 550*, 13v.

⁷⁸ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 (1922) nr. 3784, 28.

⁷⁹ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 (1922) nr. 3784, 28.

⁸⁰ Walsweer, *Albadaleen*, 46.

⁸¹ Arch. Liauckamastate nr. 985.

⁸² RA Leeuwarderadeel nr. 14, 45, 53.

⁸³ RA Sneek nr. 24, 80.

⁸⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 477.

⁸⁵ Arch. Liauckamastate nr. 985.

⁸⁶ Arch. Liauckamastate nr. 985.

⁸⁷ ABU nr. 550*, 104.

was de zoon van Wopke Albada en Margaretha Dircks en geboren 6 februari 1553.⁸⁸ Op 6 september 1578 werd hij gelegitimeerd.⁸⁹ Hij lijkt in ieder geval 26 maart 1571 in het bezit te zijn van het leen; dan belooft Benedix Pietersz. aan Andries, zoon van Wopke Albada, de prebendesate te ontruimen.⁹⁰ Hij resigneert blijkbaar 16 februari 1578⁹¹ en overleed ca 1618.

1578vlgg.

Pieter Hettes (van) Albada

is de laatste bezitter van het leen geweest vóór de Reformatie en bleef dit ook daarna.⁹² Reeds in 1580 stellen de kerkvoogden dat Hette Albada het patronaatschap van de vicarie pretendeert te bezitten⁹³ en in latere jaren wordt veelvuldig geprocedeerd tussen gemeente en leden van het geslacht Albada over het patronaatsrecht van het leen.⁹⁴

⁸⁸ Walsweer, *Albadaleen*, 46 noot d.

⁸⁹ Plomp, 'Legitimaties', 133.

⁹⁰ RA Rauwerderhem nr. 1, 92.

⁹¹ Walsweer, *Albadaleen*, 46 resp. 107; uitvoerig over hem *ibid.*, 107-11.

⁹² Walsweer, *Albadaleen*, 46-48.

⁹³ Reitsma, 27.

⁹⁴ Walsweer, *Albadaleen*, 47vlg.

RAARD

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: het koor verrees ca 1200, het schip is iets later.² Wellicht waren de lagen leem, verbrand materiaal en hutteleem, aangeboord onder de bakstenen funderingen, van een oudere kerk die dan van hout moet zijn geweest omdat tufsteenresten ontbreken.³ Volgens opgave uit 1581 had de pastoor het recht drie dagen in de week de kost van het klooster Klaarkamp te genieten.⁴ Mogelijk had dit klooster een deel van de collatierechten in handen (als grondeigenaar) maar van verdere relaties met dit klooster is niet gebleken. Ten onrechte geeft Reitsma aan dat de abt het patronaatsrecht bezat.⁵ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

14^e/vroeg 15^e
eeuw

? Peter

Bij een opgraving te Groningen werd een stempel van een spitsovalen zegel gevonden met een (moeilijk leesbaar) randschrift, mogelijk 'S.PETER.CU/RATI ECL I RART'.⁶

z.j.

Bernt

Baucke, vanaf 1530 bekend als pastoor alhier, noemt dan als zijn voorganger Bernt, reeds overleden.⁷

vóór ca 1517/8

Inne (Syalkonis)

wordt door genoemde Bauck na Bernt genoemd en in 1530 te Driesum*,⁸ waar hij ca 1517/8 kwam.

vóór 1521/2

Joost (Riouwerts)

nadien prebendaat te Blija* wordt door Bauck in 1530 eveneens genoemd als één van zijn voorgangers na Inne.⁹ Joost is reeds in 1522 te Blija*.

1521/2 - 1525

Fredericus Ottonis

geeft 27 mei 1525 aan hier nu 3 jaren pastoor te zijn.¹⁰ Zijn naam staat op de in 1523 gegoten klok.¹¹

1530 - 1543

Baucke Sipponis

¹ Verhoeven, 95.

² MF, 257.

³ Bitter, 'Raard', 69.

⁴ Reitsma, 108.

⁵ Reitsma, 108 n. 2 (foutieve lezing van BB I, 182).

⁶ mededeling R. Alma d.d. 11 januari 1994 (vgl. Alma, 'Zegelstempels', 66: aldaar: S'.PETER.FILII-HAG EC(c)L(esie) I RART* en interpretatie van het randschrift onzerzijds.

⁷ BB I, 181-182.

⁸ BB I, 181-182.

⁹ BB I, 181-182.

¹⁰ Hof nr. 93, 12v.

¹¹ Verhoeven, *Klokken*, 101.

kwam hier in 1530¹² en is hier nog 22 december 1543.¹³ Reitsma geeft foutief aan dat hij hier ca 1534 door de abt van Klaarkamp die het *jus patronatus* had werd aangesteld.¹⁴

1558

Andries

pastoor alhier wordt bedacht door Joost Riouwerts, dan prebendaat in de Oldehove te Leeuwarden* en eerder wonende alhier en te Blija in diens aanvullende testament d.d. 10/19 augustus 1558.¹⁵

1564

Phocas Haringius

wordt in 1564 hier beroepen vanuit Stiens*¹⁶ waar hij vicarius was. Mogelijk is hij dezelfde als Focco, pastoor te Blija*, die in 1567 het land moest verlaten.

1567

Egbert Lamberts¹⁷

¹² BB I, 182.

¹³ BB I, 182.

¹⁴ Reitsma, 108 n. 2 (foutieve lezing van BB I, 182).

¹⁵ Arch. OBW nr. 653 reg. 20.

¹⁶ Van Burmania, 35v.

¹⁷ Van Burmania, 35v.

RAUWERD

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: in 1473 zijn hier drie priesters en wordt land geschonken voor een nieuwe prebende², die in 1511 het Heringaleen – prove genoemd wordt³ en in 1543 kapelanie heet.⁴ In 1511 is eveneens sprake van ‘de drie priesteren’⁵ waaronder de pastoor en de dan ook genoemde vicarius en prebendaat verstaan moeten worden. In 1240 zou te Flansum onder Rauwerd een kapel zijn gesticht.⁶

Pastorie

- 1401 **Sifridus**
pastoor in Rauwerderhem⁷, gezien de context van het betrokken stuk wel hier.
- 1427 - 1441 **Sywert**⁸
Land afkomstig van heer Syrwd alhier wordt in 1472 door Peter Kampstra verkocht.⁹
- 1464 **Dowa**¹⁰
Dodo pastoor in Rauwerderhem betaalt als deken in 1461 voor instituties in het dekenaat in 1460.¹¹ Mogelijk stond hij toen al hier.
- 1470 - 1481 **Jelle**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor april/mei 1470,¹² vervolgens enkele malen, voor het laatst in 1481.¹³
- 1488 **Walterus Gerbrandi**
pastoor alhier, krijgt 31 maart 1488 pauselijke absolutie wegens een – naar zijn zeggen – uit zelfverdediging – begane doodslag, begaan op het kerkhof te Bolsward.¹⁴
- 1488 – 1500 **Jelle**
komt als pastoor alhier voor vanaf 20 juli 1488¹⁵ en aldus nog in 1500.¹⁶

¹ Verhoeven, 95. Deze patroon wordt ook genoemd in 1533 (FT, nr. 126) en 1569 (RA Rauwerderhem nr. 1, 97).

² FT, nr. 30.

³ BB I, 131.

⁴ RvdA I, 279, 280, 281.

⁵ RvdA I, 281.

⁶ M. de Vries, ‘Rintsje Reins’. Tekening en bijbehorende tekst in: Tresoar, Arch. Rintsje Reins nr. 7, vóór 37 (Tresoar, Kaartenverzameling nr. 10.487).

⁷ FT, nr. 3.

⁸ OFO I, nrs. 44 en 84.

⁹ OFO I, nr. 231 (bedoeld zal zijn Sywrđ).

¹⁰ OFO I, nr. 171 (jo. Tresoar, Zegelfoto nr. 767; borstbeeld van Andreas); OFO III, nr. 5.

¹¹ Oudmunster nr. 1738, rekening 1461, 3v.

¹² Worp van Thabor, IV, 116.

¹³ FT, nr. 42.

¹⁴ RPG VII, nr. 2565, PA nr. 37, 246v.

¹⁵ OFO I, nr. 362 jo. OFO III, XVII en O. Vries, *Correcties*, 36. Uit 1488 bleef bewaard een fragment van zegel (Tresoar, Zegelfoto nr. 1605); daarop Barbara (met torentje en palm?tak); randschrift voorzover nog aanwezig : I.RAW (in Rawert?). Barbara doet denken aan Friens maar daar is hij niet bekend. Van de eerder genoemde gelijknamige pastoor bleef een klein fragment van diens zegel uit 1476 over (Tresoar, Zegelfoto nr. 873). Voorzover een vergelijking tussen beide nog mogelijk is lijkt er geen gelijkenis tussen beide zegels te zijn. Zij zullen dus aan verschillende personen hebben toebehoord.

na 1497

Aggo

In 1497 stuurt abt Jacobus van Stavoren en Hemelum heer Aggo, toen schrijver of notaris in zijn geboorteplaats 'Westerend' (bedoeld zal zijn Oosterend*) en later pastoor alhier naar Werden om broeders voor het klooster te Hemelum te halen.¹⁷ Hij kan dezelfde zijn als Aggo, die vóór 1502 pastoor te Oosterend* was. Een heer Agge ontvangt in 1511 een kleine rente uit land alhier¹⁸ maar deze was hier geen pastoor (meer).

1509 - 1542

Mr. Menno Ulckesz.

wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 19 september 1509.¹⁹ Ca 1515 wordt er over geklaagd dat mr. Mynno, pastoor alhier, namens de hertog van Gelre de inkomsten int van de kerk te Deersum* die door de hertog van Saksen was gegeven aan Willem Jansz., kapelaan op het Blokhuis te Leeuwarden.²⁰ Jancko Douwama noemt hem een 'discipul' van mr. Hubert (sc. van Rossum, destijds pastoor te Peize), Gelders kanselier in Friesland.²¹ In 1519 wordt mr. Menno Ulckesz., pastoor alhier, benoemd tot prebendaat van de Nicolaasprebende te Sneek*²² maar hij is hier gebleven. Op 20 mei 1525 geeft Mynne, pastoor alhier, aan zijn presentatie van de hertog van Saksen te hebben.²³ Op 20 augustus 1537 wijst Onno van Ewsum (wiens moeder Luts Bockes Harinxma was) hem op zijn sterfbed aan als één van de uitvoerders van zijn testament.²⁴ Als pastoor alhier wordt hij voor het laatst genoemd 22 september 1542.²⁵

(1543/4)1549 -
† 1576

Mr. Wybrant Albada

tot 1543 bekend als pastoor te Dronrijp* (waar in 1544/5 een ander staat) komt voor het eerst als pastoor alhier voor 3 mei 1549²⁶ Na zijn pastoraat te Dronrijp werd hij pastoor alhier²⁷ zodat hij hier in 1543/44 moet zijn gekomen. Op 25 februari 1555 staat hij aan zijn dienaar Andreas Pauli een uitkering van 30 car. gl. toe uit zijn onlangs gekochte zathe te Idzega;²⁸ deze toekenning diende als wijdingstitel voor de betrokkene. Op 6 mei 1555 komt hij met zijn broer Wopko, prebendaat te Bozum*, voor als voorstander over de kinderen van (hun zuster) Dorothea en wijlen Gerrit Wysma.²⁹ Op 5 april 1560 maken hij en zijn broer Wopke een gemeen-

¹⁶ Worp van Thabor V, 11.

¹⁷ *Proeliarius*, 40-41.

¹⁸ RvdA I, 281.

¹⁹ Oosterhout, 475.

²⁰ NA, Arch. ACB nr. 389 n.

²¹ Douwama, *Geschriften*, 291. Hij zou een concubine te Sneek hebben, *ibid.*, 291.

²² GA Sneek, O.A. nr. 73, 18 (niet: Renesse, zoals Miedema, *Sneek en het Sneeker stadrecht*, 56 aangeeft). Gezien het dan genoemde patroniem Ulckesz. kan hij niet dezelfde zijn als Menno Habbonis/Hewonis, van Rauwerd, 11 maart 1508 tot subdiaken, 8 april 1508 tot diaken en 22 april 1508 tot priester gewijd: Dom nr. 2544, 13v, 69v; AAU 23 (1896) 416.

²³ Hof nr. 93, 2v.

²⁴ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 73 reg. 249 / (nieuw) nr. 61.

²⁵ Collectie Gabbema i. 91. Waarschijnlijk was het zijn – verder vrijwel onherkenbare – grafzerk die in 2009 alhier werd teruggevonden (mededeling W. Hansma, Terzool, december 2009). Het wapen daarop vertoont vaag rechts een halve adelaar en links een zespuntige ster boven een moeilijk herkenbare figuur. Een zegel van Mr. Menno d.d. 5 oktober 1530 is beschreven als de halve adelaar en de ster boven een klaverblad (Tressoar, Zegelfoto nr. 874). Een ander zegel van mr. Menno d.d. 14 februari 1517 bleef te Kampen bewaard (GA Kampen, O.A. nr. 2744 reg. 399) en toont de halve adelaar, ster en roos (mededeling W. Hansma, Terzool, 18 oktober 2011).

²⁶ HCL, O.A. nr. L 856.

²⁷ Tressoar, Hs. FG nr. 968, 2.

²⁸ ABU nr. 535, 245v.

²⁹ *Protocol Cleuting*, 52-55 (Wysma overleed dus niet 9 september 1555 zoals Walsweer, *Albadaleen*, 113 aangeeft).

schappelijk testament op de langstlevende.³⁰ Als pastoor wordt hij voor het laatst genoemd 10 juli 1575.³¹ Hij overleed 6 (niet 10) mei 1576.³²

1576

Joannes Wibesz.

Op 28 juli 1576 wordt N.N. als pastoor alhier geïnstitueerd.³³ Joannes Wibesz. komt als pastoor alhier voor 10 december 1576.³⁴ Zonder functie en standplaats wordt hij 9 januari 1576 vermeld.³⁵ Hij zal dezelfde zijn als Joannes Olanus, pastoor alhier, die in 1580 uitwijkt.³⁶ In 1573 was deze vicarius alhier.

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1473.³⁷ Het patrocinium is niet bekend.

1481

Syerd³⁸

ca 1500

Gerroldus

In 2010 werd de kleine grafzerk van Gerroldus, vicarius alhier, teruggevonden; een datering is niet meer leesbaar.³⁹ Hij zal dezelfde zijn als de in 1495 genoemde gelijknamige vicarius te Roordahuizum*.

1526/7 - 1534

Nanne

wordt zonder functie alhier genoemd 1526/7⁴⁰ en als vicarius 3 januari 1532 en 31 januari 1534.⁴¹

1543 - 1561

Ryurdt Nanckesz.

in 1538-1539 prebendaat te Oldeboorn*, komt voor het eerst als vicarius alhier voor 18 mei 1543.⁴² In 1559/60 is hij deken van Rauwerderhem.⁴³ Als vicarius alhier komt hij nog voor 2 mei 1561.⁴⁴ Op 28 maart 1561 is hij medeerfgenaam van zijn broer Albert Naenckes, dan genoemd prior van het Onze Lieve Vrouwengilde te Sneek.⁴⁵ Op 11 juli 1562 komen de erfgenamen van Ryurdt, vicarius alhier, en Albert, eertijds pater van Groendijk, voor.⁴⁶ Albert was eerder prebendaat te Poppingawier*.

³⁰ Arch. Liauckamastate nr. 983.

³¹ RA Rauwerderhem nr. 1, 195.

³² De grafzerk waarop als sterfdatum 6 mei ...6 werd in 2009 teruggevonden (mededeling W. Hansma, Terzool, december 2009). De sterfdatum 10 mei 1576 en de ouderdom van 76 jaren volgens Stb. I, 19, II, 17 (waar vermeld: begraven alhier). Walsweer geeft echter als geboortejaar ca 1509 (Walsweer, *Albadaleen*, 105), Zijlstra nr 9327 1511.

³³ St. Jan nr. 1168.

³⁴ RA Rauwerderhem nr. 1, 221v.

³⁵ RA Rauwerderhem nr. 1, 202v (over vrijdom van land in 1575; hij moet dus dan reeds in deze grietenij hebben gestaan maar waar is niet bekend).

³⁶ CE, 347.

³⁷ FT, nr. 30.

³⁸ FT, nr. 42 jo. Tresoar, Zegelfoto nr. 1841 (Catharina).

³⁹ Mededeling H. Zeinstra, Hardegarijp, februari 2010.

⁴⁰ RR nr. 39.

⁴¹ FT, nr. 127 (beide data).

⁴² ABU nr. 538-3, 6v.

⁴³ RR nr. 22, 58.

⁴⁴ RA Rauwerderhem nr. 1, 18v.

⁴⁵ RA Sneek nr. 24, 80.

⁴⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 477.

- 1573 - 1574(6) **Joannes Olanus**
In 1573 wordt Joannes Olanus als vicarius alhier genoemd.⁴⁷ Joannes komt als zodanig ook voor 11 januari 1574.⁴⁸ Op 28 juli 1576 wordt hij geïnstitueerd als pastoor alhier.
- 1576 **N.N.**
wordt 20 oktober 1576 geïnstitueerd als vicarius alhier.⁴⁹ Mogelijk is hij dezelfde als
- 1580 **Jelmerus Meynema**
vicarius alhier, uitgeweken in 1580.⁵⁰

Catharinaprebende

Ook de prebende moet in 1473 reeds hebben bestaan.⁵¹ In 1560 is sprake van de Catharinaprebende.⁵²

- 1525 - 1534 **Johannes de Snekis**
is prebendaat alhier 19 mei 1525.⁵³ Johannes wordt 3 januari 1532 als vicarius genoemd⁵⁴ en tekent in dezelfde context 31 januari 1534 als prebendaat.⁵⁵
- 1543 - 1550 **Menno Habbonis**
Menno wordt als prebendaat alhier voor het eerst genoemd in 1543⁵⁶ en als zodanig ook 27 juni 1550; hij tekent Menno Habbonis.⁵⁷
- 1560 **Lambertus Turick de Castro**
wordt 6 maart 1560 op de titel van de Catharinaprebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁵⁸ Vanaf 1573 is hij bekend als pastoor te Zweins*.
- 1569 **Eysse Derks**
wordt als prebendaat alhier genoemd 10 januari 1569⁵⁹ en aldus nog 16 november 1569.⁶⁰ Vanaf 1571 is hij bekend als vicarius te Stiens*.

Heringaleen

Op 23 april 1473 bespreekt Yde Heringhe landerijen voor een 'presterprowena'.⁶¹ Zij was een dochter van Tiaerd Aylva en N. Juwsma, was eerst gehuwd met Eelck Heringa, daarna met Sasker Jelmera.⁶² Uit het laatste huwelijk werd een zoon Haye geboren die huwde met Doed Dokema,

⁴⁷ Van Burmania, 35v.

⁴⁸ RA Rauwerderhem nr. 1, 163.

⁴⁹ St. Jan nr. 1168.

⁵⁰ CE, 347.

⁵¹ FT, nr. 30.

⁵² ABU nr. 550*, 98v.

⁵³ Hof nr. 93, 1.

⁵⁴ FT, nr. 127.

⁵⁵ FT, nr. 127.

⁵⁶ BB I, 131.

⁵⁷ ARA, Arch. ACB nr. 944.

⁵⁸ ABU nr. 550*, 98v.

⁵⁹ RA Rauwerderhem nr. 1, 91v.

⁶⁰ RA Rauwerderhem nr. 1, 33v.

⁶¹ FT, nr. 30.

weduwe van Sicke Camminga, wiens geslachtsnaam Haye aanneemt.⁶³ Doed (Dokema genaamd) Cammingha testeert 22 februari 1499 en vermaakt dan een legaat aan ‘her eyn (=eigen) prester op her lyen aldyer’ (= Rauwerd).⁶⁴ In 1511 wordt het Heringaleen (ook Heringaproven) genoemd met het in 1473 daaraan geschonken land.⁶⁵ Haye Jelmera/Camminga en Doed Dokema hadden een zoon Peter Cammingha die bij testament d.d. 26 november 1521 Heringastate te Rauwerd nalaat aan zijn zoon Sicke⁶⁶; hijzelf had Heringa bij testament van Haye Camminga d.d. 9 maart 1486 toegewezen gekregen.⁶⁷ Sicke’s erven hebben in 1543 het jus patronatus van een ‘cappellanye’ waarvan de goederen als wereldlijk goed ‘schieten’ (belasting betalen) en dus niet gemortificeerd zijn.⁶⁸ Het leen wordt in 1580 niet genoemd.⁶⁹ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

? Kapel te Flansum

In 1240 zou te Flansum een kapel zijn gesticht door Tamme Ritskes en zijn zuster Amalia. Aan de kapel was een priester verbonden die daar ook woonde. De stichters werden bij de kapel begraven. Elk jaar op 30 juli kwam een priester van buiten een herdenkingsmis vieren. In 1377 was Carolus Karstes als een ‘buiten priester (*sacerdos extraneus*) verbonden aan de kapel; deze zou een tekening van de kapel hebben laten maken die door Rintje Reins in 1768/9 is gecopieerd in zijn dagboek.⁷⁰ Over deze kapel is verder niets bekend.

Overigen:

1511 - 1515

Claes

Heer Claes ontvingt in 1511 een kleine rente uit land alhier.⁷¹ Blijkens een vermelding uit oktober 1515 was heer Claes, van Rauwerd, door de Geldersen verjaagd.⁷² Hij was niet de pastoor alhier evenmin als

1511

Ede en Agga

die in 1511 eveneens kleine renten trekken uit land alhier.⁷³ Agga kan dezelfde zijn als de pastoor ná 1497 en vóór 1509.

Mogelijk stonden ook hier

† vóór 1568 ?

Hessel

wiens crediteuren 22 maart 1568 procederen tegen de medecrediteur Meynart Goslicks alhier.⁷⁴

1568

? Laurens

⁶² FT, 491.

⁶³ FT, nr. 50 jo. *ibid.*, 496.

⁶⁴ FT, nr. 57.

⁶⁵ RvdA I, 279-281.

⁶⁶ FT, nr. 98.

⁶⁷ FT, nr. 50.

⁶⁸ BB I, 131.

⁶⁹ Reitsma, 31-34.

⁷⁰ M. de Vries, ‘Rintsje Reins’.

⁷¹ RvdA I, 279.

⁷² NA, Arch. ACB nrs. 376-377.

⁷³ RvdA I, 280-281.

⁷⁴ RA Rauwerderhem nr. 1, 23.

Diens huisvrouw Eetke heeft 5 mei 1568 Meynart Goslicks alhier als volmacht in een geschil met een andere inwoner van Rauwerd.⁷⁵

1570

? **Dirk Tyalkezn.**

genoemd 23 oktober 1570 in een door Sicke Albada als volmacht van Popcke N. overgenomen proces, vermeld 16 juni 1571.⁷⁶

⁷⁵ RA Rauwerderhem nr. 1, 106v.

⁷⁶ RA Rauwerderhem nr. 1, 79.

REITSUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de kerk is een dochterkerk van Hallum*.² De in 1735 afgebroken middeleeuwse kerk bestond waarschijnlijk reeds in de 13^e eeuw.³ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1332 **Memmo of Holbo** ?⁴

1452 **Mynno**⁵

1465 **Syuck Montama**
pastoor alhier wordt in 1465 met zijn broer Bocka Montama genoemd.⁶ Suffridus Montonis, van Dokkum, wordt 31 mei 1460 als student te Rostock ingeschreven.⁷

1474 **Syurd**⁸

1482 **Hendrik**⁹
Mogelijk dezelfde als

1507 - 1511 **Hendrik**
komt als pastoor alhier voor 27 september 1507¹⁰ en 31 maart 1511.¹¹ Een Henricus, voorkomende in 1516, stond mogelijk hier.¹²

1524? ? **Douwa Aesgama**
Op Aswoensdag, zonder jaartal, maar kort na 25 juli 1523, dus mogelijk 4 februari 1524 wordt heer Douwa uit Reitsum, zoon van Jasper Aesgama en Thyepke, vermeld;¹³ niet duidelijk is of hij hier stond of van hier afkomstig was. Hij zal verwant geweest zijn aan Juw Aesgema, pastoor te Dantumawoude*.

1529/30 **N.N.**

¹ Reitsma, 67 noemt onder de patroonslanden een 'Bisschopsfenne'.

² Arch. Tjaardastate nr. 638; vgl. Van Buijtenen, *Het Friese dorp*, 106, 110-112.

³ Van den Berg, *Ferwerderadeel*, 298; De Langen, 89.

⁴ Verhoeven, *Klokken*, 71. De tekst van de (niet meer aanwezige) klok is moeilijk te duiden: *anno domini mcccxxxii temporibus domini memmonis octavo hujus ecclesiarchae anno risumanæ sunt hic duæ campanæ plebano holbone*. De klokken werden dus ten tijde van heer Memmo gegoten terwijl Holbo plebaan was.

⁵ Arch. Klaarkamp nr. 44 reg. 32 en nr. 43 reg. 33.

⁶ OFO I, nr. 178.

⁷ Zijlstra nr. 7060.

⁸ OFO IV, nr. 41.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ OFO IV, nr. 167.

¹¹ OFO IV, nr. 205.

¹² RA Gelderland, Hertogelijk Archief nr. 150 nr. 2337.

¹³ Arch. Van Sminia nr. 1361 reg. 67.

In 1529/30 wordt Anna ‘des presters huysfrouwe van Reitsum’ wegens het slaan van Geerd Florysdr. ‘des pastoers maagd opper Gheest’ (Rinsumageest) bestraft met drie dagen kerkeropsluiting.¹⁴

1538 - 1543

Johannes Mey

Johannes wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 21 november 1538¹⁵ en aldus nog 25 februari 1543.¹⁶ In dat jaar komt hij ook als Johannes Mey voor.¹⁷ Hij moet worden onderscheiden van Johannes Reysum, vanaf 1543 bekend als prebendaat van de Maria Magdalenaprebende te Leeuwarden-Oldehove*. Deze komt zonder functie en standplaats ook voor 23 november 1530.¹⁸

1549

Lucas.¹⁹

- 1580

N.N.

was volgens Reitsma bij de registratie der kerkelijke goederen in 1580/1581 reeds vertrokken; het register zelf vermeldt over deze echter niets.²⁰

REMBERDAHUSUM : zie OUDKERK (Dantumadeel)

¹⁴ RR nr. 37.

¹⁵ HCL, RA nr. F 1, 382.

¹⁶ BB I, 142.

¹⁷ PB Hs. 1466.

¹⁸ Hof nr. 16687, 360.

¹⁹ PB Hs. 1466.

²⁰ Reitsma, 66 n.1.

RIED

Patroon: **Walburg**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie wordt in 1558/60 alleen een ‘costerie’ vermeld;² blijkbaar was het een geestelijk leen (sacristieleen).

Pastorie

- ca 1330 **Goert/Godefridus Andela**
alhier geboren, werd pastoor alhier, trad in het klooster Lidlum in en werd pastoor te Berlikum*.³
- 1442 **N.N.**
wordt in 1442 geïnstitueerd als pastoor alhier.⁴
- ca 1460/7 **Lambert**
komt in een ongedateerd tekstfragment voor;⁵ gezien personalia van andere daarin genoemde personen kan het fragment ca 1460/7 gedateerd worden.
- 1511 - 1528 **Simon**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1511,⁶ voor het laatst 19 december 1528.⁷
- 1539 - †1551 **Reyn Amesz./Reynerus Ammonius**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 4 december 1539⁸ en was hier in functie tot zijn overlijden op 31 oktober 1551.⁹
- De vermelding dat 5 september 1550 **Johannes Jelderts**, tot dan pastoor te Ried, het placet ontvangt op zijn benoeming als pastoor te Lioessens*¹⁰ kan voor wat betreft Ried niet juist zijn.
- 1554 - 1578 **Pieter Doedes Albada**
wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd 20 juli 1554 wanneer excuses worden gemaakt voor het spreken van kwalijke woorden tegen zijn ‘huysvr(ouw)’ Jantyen Lieuwesdr.¹¹ Hij is hier reeds 27 mei 1554.¹² In 1551 was Petrus Dodonis korte tijd prebendaat van de Petrus en Paulusprebende te Sneek*.

¹ Verhoeven, 95.

² St. Jan nr. 1165.

³ Lambooy, 264-265.

⁴ St. Jan nr. 935, 19v (‘Rede’= Ried, vgl. 16v.).

⁵ M. (de Haan) Hettema (ed.), *Jurisprudentia Frisica*, 30-31 (uit de zg. Codex Roorda, PB Hs R 6, 140).

⁶ Tjessinga I, 9.

⁷ Hof nr. 16480, 286-287.

⁸ RA Franekeradeel nr. 92, 10.

⁹ Tresoar, Collectie Graftschriften, Franekeradeel, i.v. Ried; zijn functie wordt niet op de zerk vermeld maar als pastoor komt hij nog voor 4 september 1551 (Reynerus Ammonius) (FT, nr. 202)

¹⁰ RR nr. 49, 21.

¹¹ RA Franekeradeel nr. 93, 638.

¹² GA Franekeradeel, O.A. Franekeradeel nr. 1.

Hij was een zoon van Doede Jelmers¹³ en Yde, te Sneek. In september 1568 komen Pieter Doedes, pastoor alhier, en Anne Douwes te Leeuwarden voor als ooms van de kinderen van Epe Reyners, die gehuwd was met Teedt, dochter van Doede Jelmers en Yde; Epe Reyners vertrok in de vasten van 1566.¹⁴ Jantjen Lieuwesdr., weduwe van Peter Doedez., testeert 17 juli 1601.¹⁵ De inventaris van haar nalatenschap werd in november 1604 opgesteld op verzoek van Magdalena Jans, weduwe van Doede Peters Albada, en de minderjarige Doede Doedes, alsmede de vier minderjarige kinderen van wijlen Anna Peters bij Juecke Claesz. Jantjen wordt daarbij erfgename genoemd van haar zoon Lyeuwe Peters Albada.¹⁶

In 1576 is Pieter secretaris van de deken van Franeker.¹⁷ Als pastoor alhier wordt hij nog genoemd 4 september 1578 wanneer hij de personele impositie betaalt volgens een stuk d.d. 15 september d.a.v. dat gecollationeerd werd 21 oktober 1578 wanneer hij inmiddels pastoor te Hallum* is¹⁸ en deswegen aldaar van betaling der impositie vrijgesteld moest worden.¹⁹

Hij moet worden onderscheiden van Pieter Doedes, van 1517/8 tot 1558 bekend als pastoor te Britswerd*.

De vermelding van van Burmania dat in 1556 **Jan** hier pastoor was²⁰ kan niet juist zijn.

- 1580

Juw Oppesz./Julius Poppius

komt als pastoor alhier voor 28 april 1580.²¹ Hij week kort daarop uit en overleed te Groningen in 1581.²²

Kostersleen

In 1558/60 wordt de ‘costerie’ onder de geestelijke lenen in Westergo genoemd.²³ Verder is het als zodanig niet aangetroffen.

1511

Pieter Bauckesz.

wordt in 1511 als *custos* genoemd maar niet als heer aangeduid²⁴; hij was dus blijkbaar geen geestelijke).

1528

Olfert

¹³ RA Franeker nr. 225, 56, 62.

¹⁴ Over zijn familie uitgebreid: Noomen en Walsweer, ‘Albada’, 176-178. Volgens diens opstelling was een broer van zijn grootvader (Jelmer Jans), Johannes, prebendaat te Bolsward*; een broer van zijn vader was Mr. Doitzen Albada, prebendaat te Sneek*, terwijl een andere broer, Jan, de vader was van Paye Albada, pastoor te Loënga. Volgens de wapens op zijn grafzerk te Hallum was zijn vader een Albada (van Sneek), zijn moeder ook een Albada (maar van de familie te Goënga).

¹⁵ RA Franeker nr. 147, 79-89. Stb. I, 18, II, 16 noemt hem foutief zoon van Aesgo Albada.

¹⁶ RA Franeker nr. 147, 79-89.

¹⁷ KB Achlum.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1115 (Personele Impositie Franekeradeel, los stuk, achterzijde nummering 379a).

¹⁹ PI, 187 n. 51.

²⁰ Van Burmania, 36.

²¹ RA Franekeradeel nr. 95, 97.

²² CE, 360.

²³ St. Jan nr. 1165.

²⁴ Tjessinga I, 11.

wordt in 1528 alhier met de pastoor genoemd;²⁵ hij moet dan het kosterijleen hebben bezeten: op 19 december 1528 worden de pastoor en hij vrijgesproken van de eis van Yvo Fritzma namens Louw Donia en Syurdt Andela om de landen die ‘ten andere tijde totte costerye van Riedt gegangen zijn noch tot deselve costerije solde ghaan ende behoiren’.²⁶

Overige

1550

Jan Claesz.

wordt hier in juli 1550 genoemd;²⁷ ook zijn functie is niet bekend.

²⁵ Hof nr. 16687, 139 (4 september 1528) jo. nr. 16480 (2 oktober 1528) (interlocutoir vonnis).

²⁶ Hof nr. 16687, 183 (5 december 1528, dan Olfert, pastoor alhier, en Simon) jo. nr. 16480, 286-287 (19 december 1528) (dan Simon, pastoor aslhier, en Olfert) (definitief vonnis).

²⁷ RA Franeker nr. 126, 49 (‘Heer Jan Claes zoens zoen toe Riede’ als debiteur in een inventaris).

RINSUMAGEEST

Patroon: **Alexander**¹

Bijzonderheden: volgens Noomen is de kerk gesticht op bezit van de Ottonen wier rechten teruggingen op de moeder van Mathilde, vrouw van koning Hendrik I. Het patrocinium van de kerk zou daardoor ook verklaard kunnen worden.² Glazema dateert de huidige kerk op het einde van de 11^e/begin 12^e eeuw en merkt op dat er een voorgaande kerk is geweest ‘van welk materiaal dan ook gebouwd’; hij noemt sporen van een grafveld daaronder.³ Blijkens een tussen 1474 en 1488 te dateren testament was hier een vicarie.⁴ De twee priesters worden 1511 genoemd.⁵ In 1525 wordt een onlangs gebouwde kapel vermeld⁶, die door de Tjaarda's is gesticht.

Pastorie

1421 - 1423 **Johannes**⁷

1439 - 1469 **Buwa Bottonis**⁸

1482 **Syurd**⁹

Hij zal niet dezelfde zijn als Sjurd/Syfridus, pastoor te ‘Gast’ en deken te Kollum, voorkomende in 1482;¹⁰ hier zal Westergeest* zijn bedoeld.

1487 - 1492 **Wilhelmus Tjaarda**

Wilhelmus komt hier voor het eerst als pastoor voor 19 augustus 1487.¹¹ D. Wilhelmus de Reensemegast wordt 31 oktober 1487 te Keulen als student ingeschreven.¹² Willem komt als pastoor en broer van Kenske Tyaarda, weduwe van Syds (Botnia), voor 1 oktober 1492¹³ en was dus een zoon van Worp Tjaarda (vermeld 1453-†1490) en Jouck Martena.¹⁴ Gezien de naam van Willem's vader zou Willem de vader kunnen zijn van

z.j. ?

Worp (Tjaarda)

Suffridus Petrus¹⁵ vermeldt dat Worp van Rinsumageest vóór zijn intrede in het klooster Thabor bij Tirns pastoor in zijn geboorteplaats was. In het oorspronkelijke handschrift van Petrus¹⁶ staat *filius illegitimus* waarbij *illegitimus* is doorgehaald en

¹ Verhoeven, 95. Reitsa, 74 noemt, wel op grond van Van der Aa IX, 545 Johannes de Doper als patroon.

² Mededeling P.N. Noomen.

³ Glazema, 414-415. De Langen dateert het gebouw uit de 11^e eeuw.

⁴ FT, nr. 51.

⁵ RvdA I, 193.

⁶ Arch. Tjaardastate nr. 633.

⁷ OFO I, nr. 34 resp. FT, nr. 6.

⁸ OFO I, nr. 76 resp. I, nr. 199. De volledige naam naar het zegelrandschrift: Tresoar, Zegelfoto's nr. 1165 (1450) en nr. 1130 (1468): S BER LD FILII BOTTONI.

⁹ OFO I, nrs. 321 en 322.

¹⁰ OFO II, nr. 105.

¹¹ Hs. Doys II, 180; ook van Burmania, 36.

¹² Keussen II, 225; niet vermeld door Zijlstra.

¹³ PG, nr. 65. Het zegelrandschrift: S. WILHELMUS THYAERDA PBRI, Tresoar, Zegelfoto nr. 64.

¹⁴ Hij wordt niet vermeld door Van der Veen, ‘Tjaarda’, 136-139.

¹⁵ Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 133vlg.

veranderd is in het ook weer doorgestreepte *sed non ex thoro legitimo*. De schrijvers van het Stamboek van den Frieschen Adel merken op geen spoor te hebben gevonden dat Worp lid is geweest van het geslacht Tjaarda of dat iemand van die prior van Thabor is geweest. Er zijn slechts twee vermeldingen van ‘Worperus Tyaarda ex Renismageest’; beide komen voor in afschriften van Frederik Westphalen van de bekende kroniek van Worp van Thabor. Steensma die hierover uitvoerig bericht acht het mogelijk dat de mededelingen van Suffridus Petrus juist zijn maar dat zij niet door andere gegevens geboekstaafd worden.¹⁷ Zo Worp inderdaad een Tjaarda was kan hij een zoon, zij het illegitiem, van de voorgaande zijn geweest wiens vader eveneens Worp heette. Over een pastoraat van Worp alhier zijn geen verdere gegevens bekend. In tegenspraak daarmee lijkt te zijn dat hij als *Fr. Werperus de Dockum in Thabor* 8 maart 1505 tot subdiaken en 27 maart 1505 als *Fr. Werperus de Dockem* tot diaken werd gewijd¹⁸ (een priesterwijding is niet gevonden). Zo hij inderdaad het pastoraat hier heeft bezeten dan had hij de hogere wijdingen niet ontvangen (en moet de dienst door een kapelaan zijn waargenomen). Onmogelijk is het niet, wel uitzonderlijk in Friesland. Een parallel lijkt er alleen te zijn met Viglius van Aytta die (nominaal) pastoor te Swichum* was. Worp was na zijn intrede eerst subprior, daarna procurator en werd 11 juli 1523 tot prior gekozen; als zodanig overleed hij 26 februari 1536.¹⁹

1503 - 1544

Ile

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 oktober 1503.²⁰ In 1529/30 wordt de huisvrouw van de pastoor te Reitsum wegens het slaan van Geert Florysdr., maagd van de pastoor alhier, veroordeeld tot drie dagen kerkerstraf.²¹ In december 1543 wordt opgegeven dat hij wegens zijn blindheid een kapelaan heeft.²² Syds Tjaarda bepaalt 25 februari 1540 in zijn testament dat de kapelaan van de onlangs (door hem) gestichte kapelanie de lasten van de ‘olde’ pastoor Ylo moest ‘verwaren’ zolang deze leeft.²³ Syds Tjaarda tekent 18 december 1543 de opgave van de pastoriegoederen omdat de pastoor Ylo blind is²⁴; zijn kapelaan wordt mede onderhouden uit de onlangs door Syds Tjaarda gestichte kapelanie.²⁵ Als pastoor alhier komt hij nog voor 27 oktober 1544.²⁶

1551 - 1565

Syurdt Hommes

tot 1549 bekend als pastoor te Janum*, komt vanaf juni 1551 als pastoor alhier voor.²⁷ In 1554 zitten de pastoor en de vicarius alhier (hun namen worden niet genoemd) wegens dwalingen gevangen op het Blokhuis te Leeuwarden; over straffen wordt in het rapport van de inquisiteur Sonnius niet gesproken.²⁸ Als pastoor

¹⁶ PB Hs. 65a, 54v, vermeld door Steensma, *Thabor*, 190.

¹⁷ Steensma, *Thabor*, 189-199; vgl. Stb. II, 164.

¹⁸ Dom nr. 2544, 2, 57v.

¹⁹ Steensma, *Thabor*, 190.

²⁰ Arch. Klooster Klaarkamp nr. 30 reg. 54.

²¹ RR nr. 37.

²² BB I, 195.

²³ FT, nr. 157.

²⁴ BB I, 198.

²⁵ BB I, 200-201.

²⁶ Arch. Vicariaat Orde der Dominicanen, Nijmegen: Fr. Jacobus Brouwer, Register der Boecken, Brieven en Papieren, i.v. Leeuwarden, Processen nr. 18.

²⁷ GPCV III, 240.

alhier wordt hij nog genoemd 3 december 1565.²⁹ Van 1568 tot 1580 is hij pastoor te Cornjum*.

1567 - 1580

Johannes Harmens Klingbijl

van Diever. Jannes komt als pastoor alhier voor het eerst voor 17 oktober 1567.³⁰ Johannes Harmens Klingbijl werd in 1535³¹ te Diever geboren; in 1569 zijn zoon Raphaël hier.³² Op 7 april 1574 beveelt Gerardus Pracke te Diever de weduwe van Johan van Ewsum de te Diever geboren pastoor te Rinsumageest (wiens naam niet wordt genoemd) aan voor de vacante pastorie te Roden waarvoor hij zelf bedankte.³³ Als Joannes Clingbilius Deverensis tekent hij 23 december 1576 een testament.³⁴ Hij is hier in functie tot de Reformatie en komt als gewezen pastoor alhier voor 19 januari 1581; hij is hier dan nog.³⁵ Hij werd predikant maar niet hier.³⁶ Van 1583 tot 1594 staat hij te Stavoren, van 1598 tot 1601 te Witmarsum, van 1601 tot 1603 te Koudum en van november 1603 tot zijn overlijden in 1605 te Bolsward.³⁷

Kapelaans: zie Tjaardaleen.

Vicarie/prebende

In een tussen 1474 en 1488 te dateren testament wordt de jongerpriester genoemd.³⁸ In 1511 is sprake van de vicarie,³⁹ zo ook in latere jaren, maar in 1543 komt het leen als prebende voor.⁴⁰ Het patrocinium is niet bekend.

1511 - 1517

Lyomme

In 1511 wordt de vicarius hier naamloos genoemd; in dat jaar heeft Lyomma alhier ook land te Birdaard.⁴¹ Lumme komt als vicarius alhier voor 23 maart 1517.⁴²

1520/1 – 1525/6 **Hiddo Roukonis**

geeft 27 mei 1525 aan hier nu vier jaren vicarius te zijn⁴³ en is zonder twijfel dezelfde als de in 1525/6 in Dantumadeel genoemde Hidde.⁴⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Hidde, 1541 pastoor te Kollumerzwaag*.

²⁸ Hensen, 'Inquisitie-reis', 243 (cit. Aud. nr. (oud) 1177, 327-332). De Rentmeestersrekening 1553/4 bleef niet bewaard; die over 1554/5 (RR i. 17) vermeldt geen kosten van hun gevangenhouding. Wel is daar (ibid., 92) sprake van het zenden van een boodschap van de inquisiteur aan de niet met name genoemde pastoor alhier.

²⁹ Hof nr. 16693, 51.

³⁰ Arch. EVC nr. 5590 nr. 19.

³¹ Kalma, *Classisboek Bolsward-Workum*, 402.

³² Reitsma, 175 n. 1.

³³ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 189B – XX, (nieuw) nr. 41.

³⁴ RA Dokkum nr. 106, 333.

³⁵ Reitsma, 175.

³⁶ Als zodanig komt 15 maart 1581 Henricus Baerns voor (HCL, RA nr. Y 4, 95) die reeds eind 1580 in Dantumadeel is (Reitsma, 175vlg.). Van Lieburg, *Repertorium*, I, 126 noemt Klingbijl 1580 predikant alhier, 1596 te Stavoren, Witmarsum 1598, Koudum 1601, Bolsward 1603 tot 1605, echter II k. 291 vanaf 1582 tot 1596 predikant alhier. Echter I, 48 en II k. 328 1588-1590 Johannes van Deveren te Stavoren, 1596-1598 Johannes Harmensz. Clingbijl die echter dezelfde persoon is.

³⁷ Kalma, *Classisboek Bolsward-Workum*, 402.

³⁸ FT, nr. 11.

³⁹ RvdA I, 193.

⁴⁰ BB I, 198-199.

⁴¹ RvdA I, 193, 195, 199.

⁴² Arch. Klooster Klaarkamp nr. 20 reg. 36.

⁴³ Hof nr. 93, 14.

⁴⁴ RR nr. 37.

- 1540 **Sybrant**
komt in 1540 voor als vicarius alhier en deken van Dokkum c.a.⁴⁵
- 1543 **Cornelius Johannis**
is 18 december 1543 bezitter van de prebende alhier.⁴⁶
Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige tot 1527 bekende prebendaat te Wanswerd* en de van 1548 tot 1549 bekende pastoor te Oudkerk (T.)
- 1550 **Johannes Bernardi**
tot dan vicarius alhier, ontvangt 3 februari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Hardegarijp*⁴⁷ en resigneert 16 februari waarbij hij Johannes Stucker genoemd wordt.⁴⁸ Als diens opvolger ontvangt
- 1550 **Jonge Douwes**
tot dan pastoor te Lippenhuizen* 28 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁴⁹ Op 13 augustus 1550 ontvangt hij het placet op zijn benoeming als pastoor te Jelsum*.⁵⁰
- 1554 **N.N.**
Volgens het visitatieverslag van de inquisiteurs Lethmatius en Sonnius uit 1554 zitten de pastoor en de vicarius alhier op het Blokhuis te Leeuwarden gevangen wegens dwalingen; over tegen hen getroffen maatregelen rept het verslag niet.⁵¹
- 1557 - ca 1567 **Reynerus Jacobsz.**
Ongedateerd wordt Reynerus, vicarius alhier, met Haring Sythiema, voormond over de kinderen van wijlen Sydts Tjaarda en Moedt vermeld.⁵² Haring overleed 22 maart 1557;⁵³ Reynerus was dus toen reeds vicarius alhier. Van Burmania noemt Reynerus Jacobsz. als vicarius alhier in 1558.⁵⁴ Reyner, vicarius alhier, week in 1567 uit.⁵⁵ Zijn verdere levensloop is onbekend.
Reershemius noemt (een) Regnerus Hachtingius, *lib. art. mag.*, eerder vicarius te (Rinsuma)Geest of pastoor te Nijeholtwolde, in 1581 naar Canhusen (Ofr.) gekomen, vandaar in 1593 naar Leeuwarden, begin 17^e eeuw hoogleraar in de logica te Franeker.⁵⁶ Van Burmania geeft aan dat Reynerus Jacobs, in 1567 uitgeweken, na een lang verblijf in Oostfriesland in 1591 te Aland (bij Wirdum (Ofr.)) kwam onder de naam Regnerus Hachtingius en in 1593 naar Leeuwarden vertrok.⁵⁷ Wumkes noemt Reinerus Hachting, ook genoemd Reiner Jacobsz., waarschijnlijk vicarius te Rinsumageest, student te Heidelberg, daar 20 oktober 1589 gepromoveerd tot *art. lib.*

⁴⁵ PB Hs. 1466.

⁴⁶ BB I, 148-149.

⁴⁷ RR nr. 49, 5.

⁴⁸ RR nr. 49, 10.

⁴⁹ RR nr. 49, 10.

⁵⁰ RR nr. 49, 20.

⁵¹ Hensen, 'Inquisitie-reis', 243, 243 (cit. Aud. nr. (oud) 1177, 327-332).

⁵² RA Rauwerderhem nr. 47, 3.

⁵³ Stb. I, 355.

⁵⁴ Van Burmania, 36.

⁵⁵ Jodoci, 'Ephemerides', 422-425; Winsemius, 88; Harkenroht, 'Naamlijst', 74; dezelfde, 'Aenmerkingen', 598 weet verder niets over hem.

⁵⁶ Reershemius, 549.

⁵⁷ Van Burmania, 36. Zo ook Harkenroht, *Kerkgeschiedenissen*, 157.

mag. phil. doctor, 23 juni 1591 geëxamineerd door de Greetemer classis en predikant te Canhusen geworden, daarna naar Leeuwarden en daar in 1626 overleden.⁵⁸ De zoon Johannes was hoogleraar te Franeker.⁵⁹ Volgens Brouwers gaat het hier om Reynerus Johannis Hachtingius uit Groningen.⁶⁰ Op 1 juni 1585 werd Regnerus Hachtingius, *Frisius*, te Heidelberg als student ingeschreven waar hij 18 juni 1588 bacc. art. werd.⁶¹ Ook op chronologische gronden moet het uitgesloten worden dat de in deze alinea genoemde identiek is aan Reynerus Jacobsz. die reeds in 1557 hier vicarius was.

1568

Botte Petri

wordt in 1568 als vicarius alhier genoemd.⁶²

1571 - 1580

Mauritius Cornelii

Op 16 juni 1571 wordt een nieuwe vicarius alhier geïnstitueerd.⁶³ In dat jaar wordt Mauritius Cornelii als vicarius alhier genoemd.⁶⁴ In 1568 bezit hij de Caeciliavicarie te Harlingen*. Hij kan dezelfde zijn als Maurus, in 1571 pastoor te Janum* (waar in november 1571 een nieuwe pastoor komt). Mauritius Cornelii geeft eind 1580/begin januari 1581 aan zijn concubine niet getrouwd te hebben omdat zij zijn nicht is⁶⁵ en wijkt blijkbaar kort daarop uit.⁶⁶ In 1594 is hij pastoor te Roden⁶⁷ en wordt vandaar in 1596 verbannen.⁶⁸ Hij gaat dan of later naar het Spaanse Brabant en wordt pastoor van St. Amands in de vrijheid van Zele (bij Antwerpen). Op 5 oktober 1612 procedeert Auck Cornelisdr., weduwe van Peter Sytses, zuster van Mauritius, destijds pastoor van St. Amands, tegen Syts en Tryn van Herema, aannemende de zaak van Johan Dominicus van Herema; verdere bijzonderheden worden niet gegeven.⁶⁹

Tjaardaleen

In zijn testament d.d. 25 februari 1540 geeft Syds Tjaarda aan dat tot het ‘forndeel’ van het Tjaardaslot zal behoren het ‘gewalt’ van de kapelanie die hier kortgeleden gesticht is. Het corpus van deze kapelanie placht de pastoor toe te behoren volgens assignatie van Wyts Jongema waarbij Syds aangeeft dat hij deze kapelanie niet kon stichten zonder toestemming van Godschalk Jongema, zoon van Wyts, en dat deze al zijn rechten daarop aan hem had overgedragen. Hij bepaalt verder dat er steeds een kapelaan moet worden gehouden maar dat het niet om een beneficium maar om een officium gaat en dat het benoemings- en afzettingsrecht toekomt aan de eigenaar van het Tjaardaslot. zonder tussenkomst van verlening van het placet of de institutie. Indien er geen kapelaan is kan de opbrengst ook gebruikt worden voor het onderhoud van de kerk.⁷⁰ Eind december 1543 geeft Syds nogmaals aan dat hij de kapelanie heeft gesticht en dat wegens blindheid van de pastoor hem gegund is

⁵⁸ G.A. Wumkes in: NNBW X, k. 313; vgl. Romein, 15 en 465 die zich reeds afvroeg of van dezelfde persoon sprake is.

⁵⁹ NNBW VI, k. 660.

⁶⁰ Mededeling Y. Brouwers.

⁶¹ Zijlstra nr. 2306. De toevoeging ‘van Rinsumageest’ steunt niet op de inschrijving en is blijkbaar geschied op grond van de aanname dat Hachtingius eerder te Rinsumageest stond quod non.

⁶² Van Burmania, 36.

⁶³ St. Jan nr. 1168.

⁶⁴ Van Burmania, 36.

⁶⁵ Reitsma, 176; *ibid.*, 176 n. 3 twijfelt hij aan de geloofwaardigheid van de opgegeven reden.

⁶⁶ CE, 344; EVC nr. 3372, 79.

⁶⁷ RA Drenthe, Arch. Winsinghhof nr. 542.

⁶⁸ RA Drenthe, Fries Stadhoudelijk Hof nr. 1, brieven 21 april 1596 jo. 22 april 1566.

⁶⁹ Hof nr. 16710, 106; interlocutoire sententie: Hof nr. 16486, 60, 12 oktober 1612.

⁷⁰ FT, nr. 157, 328.

daarvan mede zijn kapelaan te onderhouden. Na diens dood mag Syds op de kapelanie een kapelaan of koster zetten of de opbrengst bestemmen voor het onderhoud van de kerek. De goederen zijn niet gemortificeerd. Tot dusverre hebben er drie (niet met name genoemde) kapelaans op gewoond.⁷¹ Bij de scheiding van de boedel van mr. Syds Tjaarda op 17 april 1564 wordt 'die collatie van t voerendeel ofte Leen aen Tziaerda Huijs behoerende' toegedeeld aan zijn jongste zoon Worp met bepaling dat de collatie zal komen aan zijn twee broers Schelte en Syds indien hij kinderloos overlijdt.⁷² Een patrocinium is onbekend.

z.j. (1535) **Douwe**
wordt in 1540 genoemd als de eerste kapelaan van deze kapelanie.⁷³ Hij zou hier in 1535 hebben gestaan.⁷⁴

z.j.(vóór 1540) **Sybrant**
wordt in 1540 genoemd als de tweede kapelaan.⁷⁵ Mogelijk in 1540 vicarius alhier.

1540/3 **N.N.**
Tussen 1540 en 1543 is er blijkbaar een derde priester aan de kapelanie verbonden geweest.⁷⁶
Blijkens het voorgaande hebben zij alle als kapelaan pastoor Ile bijgestaan.

Overige
vóór 1550 ? **Jacob**
In een omslag over inwoners alhier wordt 13 oktober 1550 genoemd 'Jantzie, s. Heer Jacobs maette'.⁷⁷ Mogelijk stond Jacob hier voordien.

⁷¹ BB I, 198, 200-201.

⁷² Tresoar, Hs. PB 1043.

⁷³ FT, nr. 157, 328.

⁷⁴ PB Hs. 1466.

⁷⁵ FT nr. 157, 328.

⁷⁶ FT nr. 157, 328 jo. BB I, 201.

⁷⁷ Arch. EVC nr. 5590 nr. 7.

ROHEL

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in de opsomming der dorpen in Schoterland is aanvankelijk sprake van ‘Nijengae alias Rodehelle’,¹ later alleen van Nijega.² Het Register van de Jaartax 1501 spreekt over ‘Nijegha alias die Roede Helle’.³ Muller gaat er van uit dat Nijega (Schoterland) hetzelfde is als het in 1408⁴ genoemde ‘Nije delffsterhuysen’⁵ maar daarmee kan ook het latere Delfstrahuizen* bedoeld zijn. In 1508 wordt eenzelfde persoon als inwoner van ‘delffsternijega’ resp. ‘Nygae off Radehel’ genoemd.⁶ De kerk wordt nog aangegeven op de kaart van Christaan Schotanus⁷ maar is in 1721 een ruïne waarbij een klokkestoel staat.⁸ Van der Molen noemt het de ruïne van de derde kerk in successie⁹ maar van verplaatsingen van de kerk is verder niets bekend. De plaats moet in de loop van de 18^e eeuw geheel zijn verdwenen; de klokkestoel bestond in 1780 al minstens dertig jaren niet meer.¹⁰ Naast de pastorie was hier een prebende die reeds vóór 1520 bestond¹¹ en wegens de geringe inkomsten van beide beneficia in 1545 met de pastorie werd verenigd.¹² De prebende wordt als leen echter in 1580 nog genoemd.¹³

Pastorie

- 1483 **Alardus Fineri**
In een 26 mei 1483 bewilligde suppliek wordt verhaald dat Alardus Fineri, rector van de parochiekerk te Rohel, destijds in het huis van een goudsmid te Oudeschoot was en daar iemand heeft verwond, waarvoor nu absolutie wordt verzocht.¹⁴
- 1544/5 **Nittert**
In 1544/5 wordt zijn boekenbezit onderzocht.¹⁵
- 1573 - 1580 **N.N./Hessel Jetthiesz.**
Op 23 juli 1573 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶ Het zal gaan om Hessel Jetthiesz., in 1576 als pastoor alhier genoemd¹⁷ evenals in februari/maart

¹ Aldus bv. 1525/6, RvdA IV, 13.

² Aldus bv. 1574/5, RvdA IV, 37.

³ GPCV II, 28.

⁴ ABU nrs. 472-2 en 472-3 (Muller, *Regesten*, nrs. 1822 en 1823).

⁵ Muller, *Atlas*, 518.

⁶ Oosterhout, 500 (30 januari 1508), 510 (12 februari 1507): Eenka/Inthia, Andries' weduwe.

⁷ Schotanus, *Beschrijvinge*.

⁸ Van der Molen, *Klokkestoelen*, 121-122. Op de kaart van 1738 staat de klokkestoel aangegeven (Schotanus à Sterringa, *Uitbeelding*).

⁹ Van der Molen, *Klokkestoelen*, 121-122.

¹⁰ Van der Molen, *Klokkestoelen*, 121-122.

¹¹ ABU nr. 231, 91.

¹² Hof nr. 85, 30v.

¹³ AFB, 16.

¹⁴ RPG VI, 628-629, nr. 3786 (PA nr. 32, 295v).

¹⁵ RR nr. 14, 65v.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁷ Van Burmania, 28v.

1580.¹⁸ Hij of een naamgenoot is van 1559 tot 1570 bekend als prebendaat te Peins* en daar niet meer in 1575.

Prebende

De prebende bestond in 1520 reeds enige tijd.¹⁹ Op 6 oktober 1545 keurt het Hof de vereniging van de prebende met de pastorie goed; beide beneficia hebben geringe inkomsten, waarbij die van de prebende indien deze niet bezet is voor de helft toevallen aan de pastoor en voor de andere helft aan de kerk. De bisschoppelijke approbatie volgt 23 oktober 1545.²⁰ In februari/maart 1580 wordt de prebende nog als afzonderlijk leen opgevoerd dat echter toevalt aan de pastoor die de prebendelanden verhuurt.²¹

Het patrocinium is niet bekend.

vóór 1520

Gowerdus van Oldemarkt

was vóór 1520 prebendaat te Munnikeburen* en alhier.²²

1520

Jello

wordt 29 april 1520 als prebendaat te Munnekeburen* en alhier vermeld.²³

¹⁸ AFB, 16.

¹⁹ ABU nr. 231, 91.

²⁰ Hof nr. 85, 30v.

²¹ AFB, 16.

²² ABU nr. 231, 91.

²³ ABU nr. 231, 91.

ROODKERK

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de nog bestaande geheel gesloten tufstenen noordmuur van de kerk kan uit de 11^e eeuw dateren.² Uit de aanwezigheid van een oud kerkhof, twee km. noordelijk van de kerk alhier in dezelfde opstreckende kavel, heeft men afgeleid dat de kerk te Roodkerk reeds zeer vroeg is verplaatst.³ Naar onze mening echter is die oude kerkstede de plaats van de kerk van het voormalige Oudkerk* in Dantumadeel (zie aldaar); deze parochie is later bij die van Roodkerk gevoegd. Gezien het tufstenen karakter van de kerk kan Roodkerk niet de oorspronkelijke naam zijn geweest. In 1437 is deze echter reeds in gebruik.⁴ Was mogelijk Lillingwald* de oorspronkelijke naam? Een uit 1307 daterende klok vermeldt de naam van Menaldus, abt van Dokkum.⁵ In 1543 blijkt de abt van Dokkum het pastoraat te vergeven⁶ waaruit is geconcludeerd dat de kerk bij de abdij was geïncorporeerd.⁷ De patroons- en pastorielanden zijn dan vermengd. In 1511 wordt het op naam van de pastoor staande land echter afzonderlijk opgegeven.⁸ In 1580 worden de pastoralia eveneens gescheiden opgegeven en wordt een relatie met de abdij te Dokkum niet vermeld.⁹ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1499 **Willem**¹⁰
Mogelijk is hij dezelfde als de in 1505 te Mumerwoude* genoemde gelijknamige pastoor.
- 1511 **Johannes**
alhier, zonder aanduiding van functie, staat in 1511 te boek als landheer van 12 pm. meden te Oudkerk (T.) en 12 grazen te Oenkerk.¹¹ Het moet privé eigendom zijn geweest want de pastorie had geen land te Oudkerk en Oenkerk.¹²
- 1525 **Eliko**
wordt 15 mei 1525 als pastoor alhier genoemd.¹³
- 1532 **Pieter**
pastoor alhier, wordt 25 juni 1532 door het Hof uit Friesland verbannen wegens het verleiden van een vrouw die van haar man was weggelopen terwijl hij, Pieter, als

¹ Verhoeven, 95.

² Van den Berg, *Dantumadeel*, XVI. Elders (Ibid., 177) geeft zij als datering 11^e/12^e eeuw. MF, 241 dateert 12^e eeuw.

³ Zo Van den Berg, *Dantumadeel*, 173.

⁴ OFO I, nr. 71.

⁵ Verhoeven, *Klokken*, 69.

⁶ BB I, 202.

⁷ Verhoeven, 95.

⁸ RvdA I, 196.

⁹ Reitsma, 160-161.

¹⁰ OFO IV, nr. 116.

¹¹ RvdA I, 248, 251.

¹² BB I, 202; Reitsma, 161.

¹³ Arch. Tjaardastate nr. 536.

leek gekleed was. Hij was reeds eerder door het Hof wegens oneerbare zaken bestraft. Nu heeft hij een maand gevangen gezeten. Keert hij terug naar Friesland dan zal hij in een zak worden gestopt en verdronken.¹⁴

1554 - 1556

Wilhelmus Gul(i)cker

gewezen kelner van de abdij te Dokkum, is blijkens vermelding d.d. 16 februari 1554 vijf weken eerder gekozen als pastoor alhier.¹⁵ Wilhelmus Juliacensis komt als kelner voor 28 februari 1548,¹⁶ was dit nog 12 november 1552¹⁷ en is gewezen kelner 28 juli 1553.¹⁸ Met de abt van Dokkum is hij gewikkeld in een geschil met Otto Amesz.;¹⁹ in dit geschil wordt hij 18 maart 1556 als pastoor (zonder aanduiding van de standplaats maar ongetwijfeld hier) nog genoemd.²⁰ Hij was blijkens zijn naam afkomstig uit Gulik.

- 1580

Derck Berntz./Theodoricus

Theodoricus, pastoor alhier, week in 1580 uit.²¹ Als Derck Berntz., oude pastoor, wordt hij 5 januari 1581 genoemd.²² In 1583 bedient hij de vicarie te Godlinze maar hij is daar blijkbaar door Luitenant en Hoofdmannen die de begeving van de vicarie aan zich hadden getrokken niet definitief aangesteld.²³

¹⁴ Hof nr. 7488, 101. De rentmeestersrekening over 1531/2 (RR nr. 7) noemt geen kosten van gevangenhouding.

¹⁵ Arch. Klooster Dokkum nr. 13 reg. 14.

¹⁶ Arch. Klooster Dokkum nr. 10 reg. 11.

¹⁷ Arch. Klooster Dokkum nr. 12 reg. 12.

¹⁸ Arch. Klooster Dokkum nr. 13 reg. 13.

¹⁹ Arch. Klooster Dokkum nr. 13 reg. 14 t/m 20 (het laatste december 1554/februari 1555).

²⁰ Hof nr. 16691, 81.

²¹ CE, 344.

²² Reitsma, 161.

²³ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 54, 338.

ROORDAHUIZUM

Patroon: **Vincentius**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie was hier een vicarie die reeds in 1495 bestond.²

Pastorie

ca 1410 **Sicca Vtisma**

Sicca, destijds pastoor alhier, komt in 1410 met zijn broer Wika Vtisma voor.³

1460 **Douwa/Dodo ...auma**

Zijn functie wordt niet aangegeven maar hij zal de pastoor zijn geweest.⁴

1495 - 1538 **Wol/Wolterus/Wolfgang Elazn./Elardi**

in 1491 bekend als pastoor te Friens*, komt 23 april 1495 voor het eerst als pastoor alhier voor.⁵ Hij behoort bij de heerschappen die in 1498 door Bocke Harinxma, hoofdeling te Sneek, geraadpleegd worden bij moeilijkheden.⁶ In 1507 is hij deken van het dekenaat Sneek maar hij woont niet in zijn ambtsgebied hetgeen tot moeilijkheden aanleiding geeft: op 26 augustus 1507 wordt door de magistraat van Sneek aan de pastoors en overige priesters in het dekenaat gevraagd of men er mee instemt dat de deken in Oostergo woont of niet; een aantal geeft aan bij de 'oude' statuten te willen blijven, anderen willen er geen 'pleit' om voeren.⁷ Op 6 november 1507 spreekt de stadhouder in het geschil tussen Sneek en Wol die niet in het dekenaat woont uit dat hij te Sneek 'Indem sindstolen' moet wonen of een andere deken ordineert die wel in de seendstoel gezeten is.⁸ Daarop koopt hij in 1508 een huis te Sneek⁹, in 1511 een tweede daarnaast gelegen woning.¹⁰ Hij blijft echter pastoor alhier. Blijkens een in 1508 geschreven brief trad hij op tegen het wangedrag van geestelijken in het dekenaat Wons; Gerbenzon veronderstelt dat hij hier als provisor voor de bisschop optreedt.¹¹

Jancko Douwama verhaalt hoe hij in 1514 te Antwerpen een priester trof, heer Wol, met wie hij converseerde niettegenstaande het feit dat hij altijd een tegenstander van Jancko was, zijnde 'een de hartste Schirong, de men int landt wiste to noemen voer een priester'; Wol was op terugreis uit Leuven waar hij voor studie was.

Teruggekeerd in Friesland werd deze gevangen genomen en naar Leeuwarden gevoerd waar hij scherp ondervraagd werd over de inhoud van zijn gesprek met Jancko¹² die in die tijd contacten met de hertog van Gelre onderhield. Zonder twijfel gaat het hier om de pastoor alhier.

¹ Verhoeven, 95. Het patrocinium ook reeds 5 januari 1515 (Arch. Haskerconvent nr. 1A, 8v) en voorts veelvuldig in het Kerkenrekenboek 1557-1580, 1583, 1593vlg. (Arch. HG Roordahuizum nr. 81).

² OFO I, nr. 412.

³ OFO I, nr. 17; hij is dan nog wel in leven.

⁴ OFO I, nr. 159. Het zegelrandschrift : S. DODONIS AUMA PRESBITERI volgens Tresoar, Zegelfoto nr. 760.

⁵ OFO I, 412.

⁶ Worp van Thabor IV, 270.

⁷ Oosterhout, 561-562.

⁸ Oosterhout, 359.

⁹ Oosterhout, 393.

¹⁰ Oosterhout, 314.

¹¹ Gerbenzon, *Friese brieven*, 11; de datering 1508 volgens Vries, *Ploeg en koestal*, 101 en 235 noot 187.

¹² Douwama, *Geschriften*, 190-191 (priester, niet pastoor genoemd).

Op 6 augustus 1520 verleent Karel, hertog van Gelre (die in die tijd de macht in het zuidwestelijke deel van Friesland uitoefent) hem commissie om als commissarius en rechter *iurisdictionum et institutionem ecclesiasticarum partium Phrisie* op te treden.¹³ Op een onbekend tijdstip verkrijgt hij ook een prebende te Sneek: op 29 juli 1522¹⁴ en 4 december 1522¹⁵ komt hij voor als pastoor alhier en prebendaat te Sneek. Welke prebende hij te Sneek bezat is niet bekend. Hij was sterk Geldersgezind maar moet in 1522 Sneek verlaten en mag alleen te Bolsward of Sloten wonen.¹⁶ Hij blijft pastoor alhier; zo wordt hij in 1526 hier genoemd.¹⁷ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor 19 februari 1538.¹⁸ Hij zal de vader zijn van Jacob Heer Wols te Sneek, genoemd in 1544¹⁹ en 1555.²⁰

1542 - 1580

Dirk Jettiesz./Theodoricus Hieronimi

komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1542,²¹ vervolgens 10 februari 1544²² en daarna veelvuldig tot 12 december 1579.²³ Als eertijds pastoor alhier wordt hij genoemd 25 augustus 1580.²⁴ Hij tekent ook als Theodoricus Hieronimi.²⁵

Van Burmania noemt hier in 1536 **Meyno** of **Minne** als pastoor alhier (waarschijnlijk is Rauwerd* bedoeld) en in 1578 **Hidde** als zodanig.²⁶ Beide vermeldingen zijn niet juist.

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1495.²⁷ Ca 1500 is sprake van een prebendaat.²⁸ Een prebende is hier echter niet aangetroffen; betrokkene zal de vicarie hebben bezeten.

1495

Gerroldus²⁹

Hij overleed in een onbekend jaar als vicarius te Rauwerd*.

ca 1500

Riouert

prebendaat alhier; zijn zuster was gehuwd met Broer Hania.³⁰

vóór 1511

Mr. Sydts Boetes Gekinga

vicarius alhier, zoon van Boete Gekinga en N. dochter van Folkert Aytta.³¹ Hij zal dezelfde zijn als heer Sijs, in 1511 genoemd als eigenaar van 20 gras en 30 pm.

¹³ RA Gelderland, Hertogelijk Archief nr. 18, 2.

¹⁴ St. Jan nr. 1165.

¹⁵ ABU nr. 231, 76.

¹⁶ Peter Jacobsz. Van Thabor, 306.

¹⁷ RR nr. 57, 19v.

¹⁸ Hof nr. 16481, 850. Zie voor hem ook: Miedema, 'Hear Wol', 73-75.

¹⁹ RA Sneek nr. 21, 31 oktober 1544.

²⁰ GA Sneek, RA nr. Y 2, 373.

²¹ BB I, 116.

²² RA Hennaarderadeel nr. 37, 485.

²³ PI, 211.

²⁴ Tresoar, Hs. FG nr. 908.

²⁵ Aldus 27 juni 1550 (NA, Arch. ACB nr. 944) en meermalen in Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

²⁶ Van Burmania, 36v.

²⁷ OFO I, nr. 412.

²⁸ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 211.

²⁹ OFO I, nr. 412.

³⁰ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 211.

meedlanden alhier en tegelijkertijd zijn erfgenamen als eigenaren van 42 pm., eveneens alhier.³² Evenals de voorgaande behoorde hij tot de verwantenkring van Viglius van Aytta.

- 1542 - 1555 **Ryoerdt Ryoerdtz.**
wordt voor het eerst als vicarius alhier genoemd in 1542.³³ Hij had relaties met Sneek, wordt aldaar als belendend eigenaar genoemd 10 maart 1553³⁴ en koopt daar 20 maart 1555 een huis.³⁵ Nadien wordt hij niet meer aangetroffen.
- 1555/6 **Reyner**
koopt een rente te Heeg.³⁶
- 1557 - 1564 **Kempo Claesz.**
wordt voor het eerst als vicarius alhier genoemd in 1557³⁷, voor het laatst in 1564.³⁸ Zijn opvolger³⁹ is
- 1564 **Dirk**
ter onderscheiding van de gelijknamige pastoor in 1564 Jonge Heer Dirk genoemd.⁴⁰
- 1570 - 1580 **Jeep Hotzes/Jacobus Hotzionis**
wordt voor het eerst als vicarius alhier genoemd in 1570.⁴¹ In 1571 is hij deken.⁴² Hij is hier vicarius tot de Reformatie⁴³ en gaat daartoe niet over. Als (gewezen) vicarius alhier en eerder pastoor te Akmarijp* overlijdt hij 11 april 1601, oud 75 jaren; hij werd te Akmarijp begraven.⁴⁴

³¹ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 135-136.257.

³² RvdA I, 261, 262.

³³ BB I, 117.

³⁴ RA Sneek nr. 21, 7.

³⁵ RA Sneek nr. 142, 83.

³⁶ RR nr. 18, 17v.

³⁷ Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

³⁸ Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

³⁹ Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

⁴⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 856.

⁴¹ Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

⁴² Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

⁴³ Reitsma, 4.

⁴⁴ De Walle, 25 nr. 75, i.v. Akmarijp.

ROTSTERGAAST

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: ‘Rutnergast’ met twee kapellen komt in 1315 voor onder de kerken/kapellen in Bornego die aan de bisschop blijven volgens de dan door bisschop Guy gegeven herhaling van de schenking door zijn voorgangers aan de commanderij te Nes.² Welke deze kapellen zijn geweest is onbekend; mogelijk Rohel* en Delfstrahuizen* ?. Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1350 **Werbrandus**³

vóór 1394 **Reynerus Baldewini Crucesignati**
krijgt 10 september 1394 dispensatie wegens onwettige geboorte om pastoor te kunnen worden te Tjalleberd* nadat hij eerder de kerk alhier had verkregen en daarvoor van die te Echten* afstand had gedaan.⁴

1449 **Bernardus Fresgeri**
wordt 29 maart 1449 te Rome tot diaken gewijd en krijgt 19 april 1449, dan pastoor alhier, toestemming zich tot priester te laten wijden.⁵

1528 **Meynardus Meynardi**
komt 6 april 1528 als pastoor alhier en deken van Schoterland voor.⁶ Van 1521 tot 1527 is hij bekend als pastoor te Ouwsterhaule*, van 1535 tot 1539 als pastoor te Rotsterhaule*.

1553 **Claes**
wordt 1 augustus 1553 als pastoor ‘op die Gaest’ vermeld.⁷

- 1580 **Pieter Lambertz.**
komt als pastoor alhier voor 15 maart 1580.⁸

¹ Verhoeven, 95-96.

² ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

³ ARDOU nr. 2651.

⁴ RG II.1, k. 1015.

⁵ RG VI, 49 (Liber Formatorum nr. 3, 29v resp. Reg. Suppl. nr. 435, 37v vlg.).

⁶ Arch. Van Sytzama nr. 54.

⁷ Arch. Van Sytzama nr. 493; gezien de samenhang met andere stukken is Rotstergaast bedoeld.

⁸ AFB, 18.

ROTSTERHAULE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: Tegen het einde der 14e of begin der 15e eeuw werd een nieuwe kerk gebouwd. Op een tussen 1399 en 1423 te bepalen tijdstip heriep bisschop Frederik de vergunning aan de parochianen van Rotsterhaule om in hun pas gebouwde en nog niet gewijde kerk de dienst op een draagbaar altaar te doen verrichten omdat zij de wijding van de kerk lange tijd zonder noodzaak hadden uitgesteld en bovendien 's bisschops suffragaan en vicaris, Matthias, bisschop van Budua, van enige goederen en zaken hebben beroofd.² De kerk is in 1551 bouwvallig en moet dan vervangen worden; de kerkvoogden willen ter bekostiging daarvan enig kerkeland verkopen.³ Vanaf 1519/20 is hier een Mariavicarie bekend.⁴

Pastorie

1490 **Synet**⁵

1519 **Matheus**
pastoor alhier en deken van Schoterland.⁶

1525/6 **Macharias**
In 1525/6 wordt door het Hof een bode naar hier gezonden met de last aan de de kerkvoogden en de grietman Lambrecht van Deveren te aanvaarden als kapelaan van Macharias om de pastorie te bedienen.⁷

1535 - 1539 **Meynardus Meynardi**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 12 mei 1535,⁸ voor het laatst 28 april 1539 wanneer hij tevens deken van Schoterland is.⁹ In 1528 is hij pastoor te Rotstergaast*.

1552 - 1555 **Hoytetus**
komt 23 februari 1552 als pastoor te 'Olarie'¹⁰ en 3 april 1555 als zodanig te 'Hallis' (omgeving van Oldeouwer)¹¹ voor. Ouwsterhaule kan niet zijn bedoeld zodat hij hier geplaatst moet worden.

Van Burmania noemt hier in 1559 **Carel van Geel**, eertijds pastoor te Leeuwarden-Nijehove*, als pastoor;¹² bedoeld is echter Rottum*.

¹ Verhoeven, 96.

² ABU nr. 9 fo. 85v (Muller, *Regesten*, nr. 1401, daar gedateerd 1393-1423). Mathias was wijbisschop van Utrecht van 1399 tot 1424 (Weiling, *Wijbisschoppen*, 189-202). MF, 272-273 stelt het ontstaan van het dorp pas op ca. 1500.

³ Hof nr. 16798, 556-559. Verkocht wordt o.m. een rente van 'de drie gemeenten' Rotsterhaule, Sint Johannesga en Rottum.

⁴ Hof nr. 93, 5v.

⁵ OFO I, nr. 380.

⁶ Arch. Haskerconvent nr. 32 reg. 54.

⁷ RR nr. 4, 118.

⁸ Hof nr. 16481, 17 d.d. 4 juni 1538.

⁹ OFO II, nr. 373.

¹⁰ ABU nr. 535, 112v.

¹¹ ABU nr. 535, 265-265v.

¹² Van Burmania, 14v.

1573 **Cornelis Pietersz.**¹³

- 1580 **Galenius Petri de Clerck**
is 13 maart 1580 pastoor alhier.¹⁴ In hetzelfde jaar wijkt hij uit.¹⁵ Tot 1575 is hij
pastoor te Nieuwehorne*.

Kapelaan

1525/6 **Lambrecht van Deveren**
In 1525/6 wordt door het Hof een bode naar hier gezonden met de last aan de
kerkvoogden en de grietman hem als kapelaan van Macharius te aanvaarden om de
pastorie te bedienen.¹⁶

Mariavicarie

De vicarie bestond in ieder geval in 1519/20.¹⁷ In 1558 is sprake van de Mariaprebende of –vicarie.¹⁸

1519/20- 1525 **Ydardus Alardi**
geeft 24 mei 1525 aan hier nu vijf jaren vicarius te zijn.¹⁹

- 1550 **Joachim Heeblesz.**
vicarius alhier, ontvangt 12 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te
Delfstrahuizen*.²⁰

- †1558 **Jarichus Jarichi**
Na diens overlijden²¹ wordt

1558 **Jacobus Augustini**
1 december 1558 door de abt van Stavoren in Hemelum, *archidiaconus partium*
Frisie, Kuner, Orck et Emelore, necnon judex ordinarius sede vacante decanie
Staurie et Nerderlant geïnstitueerd in de Mariaprebende of –vicarie alhier.²² Hij of
een naamgenoot wordt in 1551 beneficiant te Cornwerd*.

1573 **N.N.**
wordt 6 september 1571 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²³

¹³ Van Burmania, 14v.

¹⁴ AFB, 16-17.

¹⁵ CE, 367 (Haule); Arch. EVC nr. 3370 (Rotsterhaule).

¹⁶ RR nr. 4, 118.

¹⁷ Hof nr. 93, 5v.

¹⁸ ABU nr. 535, 371v-372.

¹⁹ Hof nr. 93, 5v.

²⁰ RR nr. 49, 8.

²¹ ABU nr. 535, 371v-372.

²² ABU i. 535,, 371v-372. Merkwaardig is dat de abt van Stavoren als aartsdiaken van de kerk alhier in *dicti nostri* *archidiaconatu* optreedt. In 1570 treedt de prelaat van Hemelum (dezelfde dignitaris dus) op als aartsdiaken van de kerk te Rottum* (Hof i. 16800, 1432vlg.). Schoterland behoorde echter tot het aartsdiakonaat van de proost van Oudmunster! Evenzeer valt op dat Kuinre, Urk en Emmeloord in 1558 tot dit aartsdiakonaat gerekend worden.

²³ St. Jan nr. 1168.

ROTTUM

Patroon: **Benedictus**¹

Bijzonderheden: de kerk te Rottum moet reeds vóór 1315 aan de commanderij te Nes gekomen zijn.² De pastoors waren doorgaans priesterbroeders van deze commanderij. Merkwaardig is een vermelding van de kerkvoogden van ‘Schoterburen upter Geest en Rotna’ (Oudeschoot, Rotstergaast en Rottum), blijkbaar als collectief optredend die tussen 1515 en 1526 land verkochten voor de aankoop waarvan door de kopers in 1527 opnieuw consentgeld moest worden betaald.³ Evenzeer merkwaardig is dat in 1570 de prelaat van Hemelum als aartsdiaken van de kerk alhier optreedt; op diens last is de ruïneuze kerk dan afgebroken en wordt 5 september 1570 kerkenland verkocht ter bekostiging van de bouw van een nieuwe kerk.⁴ Deze kerk is in 1791 afgebroken.⁵ Vanaf tenminste 1516/7 was hier een Nicolaasvicarie of –prebende⁶, waarvan in 1567 de commandeur van Nes als collator optreedt.⁷

Pastorie

1473 **Cornelys**⁸

148(2)5 - 1508 **Thomas**
Op 17 januari 1482 zegelt Thomas de verkoop van land; zijn functie en standplaats zijn niet aangegeven.⁹ Een van de verkopers woont in 1481 te Rottum¹⁰ zodat Thomas hier in 1482 reeds gestaan kan hebben. In ieder geval is hij hier pastoor in 1485; hij klaagt dan met anderen over de commandeur te Nes¹¹ en is dus priesterbroeder van dit huis geweest. Als zodanig wordt hij in 1487 genoemd.¹² Op 9 augustus 1506 beslist de landcommandeur van de Duitse Orde dat na het overlijden van Thomas, pastoor alhier, het huisraad en de inboedel van de pastorie ten behoeve van zijn opvolger hier zullen blijven. De beesten zullen echter voor de helft gaan naar de commanderij te Nes terwijl het goud en zilver elk voor de helft zullen komen aan het Duitse Huis te Utrecht en de commanderij te Nes.¹³ Op 5 augustus 1508 wordt te Sneek overeengekomen dat een goudsmid aldaar voor Thomas, pastoor alhier, een ciborie zal maken.¹⁴ *Frater dominus* Thomas alhier wordt in hetzelfde jaar genoemd.¹⁵ Sytthye, broer van Thomas, wiens functie en standplaats niet worden genoemd,¹⁶ wordt in 1515 vermeld.

¹ Verhoeven, 96.

² Mol, *Friese huizen*, 76; vgl. ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten*, nr. 309.

³ RR nr. 57, 145v.

⁴ Hof nr. 16800, 1432-1436. Overigens treedt dezelfde dignitaris in 1558 ook op als aartsdiaken van de kerk te Rotsterhaule*. In 1580 is sprake van de onlangs gebouwde kerk, AFB, 17.

⁵ Wumkes, *Stads- en dorpskroniek*, 367.

⁶ Hof nr. 93, 4v.

⁷ ABU nr. 535-32, 5v-6.

⁸ ARDOU nr. 2256.

⁹ OFO I, nr. 315.

¹⁰ OFO I, nr. 306.

¹¹ ARDOU nr. 2250.

¹² OFO IV, nr. 85.

¹³ ARDOU nr. 2253.

¹⁴ Oosterhout, 394.

¹⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 66.

- 1523 - 1526 **Reynerus van der Elburg**
 van 1518 tot 1520 bekend als pastoor te Katrijp* en Bant* geeft 20 mei 1525 aan hier 20 september 1523 als pastoor te zijn benoemd; zijn presentatie wordt geschorst tot de terugkomst van de stadhouder.¹⁷ Op 8 juni 1526 wordt bepaald dat hij, inmiddels gekozen tot commandeur van het huis te Nes en als zodanig toegelaten door de stadhouder en de raden, de pastorie alhier nog een jaar mag houden; hij moet dan beslissen welke van de twee functies hij daarna wil vervullen.¹⁸ Hij was bij zijn priesterwijding op 21 september 1510 reeds broeder van de Duitse orde.¹⁹ Commandeur van Nes was hij tot zijn overlijden op 15 december 1546.²⁰
- 1539 **Johannes Arler**
 wordt als pastoor alhier genoemd 28 april 1539.²¹ Van 1543 tot 1544 is hij bekend als pastoor te Oldeboorn*, waar de kerk eveneens aan de commanderij te Nes toebehoorde.
- 1544 - 1546 **Johannes de Huekelom (Huekel)**
 (Heukelum), komt 15 oktober 1544 als pastoor alhier voor,²² als Jan, pastoor alhier, 6 juli 1546.²³ Hij is reeds in 1530 conventueel van Nes en in 1543 pastoor te Irnsum*, eveneens een bezitting van de commanderij.
- 1554 **Carolus van Gel**
 is pastoor alhier in 1554; hij wordt dan door de gemeente gekozen als pastoor te Oldeboorn* maar de commandeur van Nes aan wie het presentatierecht toekwam gelastte hem die keuze niet aan te nemen en hier te blijven.²⁴ Op 20 juni 1553 procedeert hij, priester van de Duitse Orde, tegen twee inwoners van Leeuwarden²⁵, op 19 oktober 1553 tegen inwoners van het Nijland onder Leeuwarden en van de stad zelve.²⁶ In welke hoedanigheid hij dat deed is onbekend. Zijn band met het Duitse Huis te Nes was blijkbaar vrij los: in 1557-1558 is hij pastoor te Leeuwarden-Nijehove*. Op 18 mei 1558 wordt door het Hof de keuze van een aantal inwoners van Poppingawier* op hem als pastoor afgewezen.²⁷ Blijkbaar was hij toen nog te Leeuwarden. In een ongedateerd bericht (wel uit 1560) van de commissaris Lindanus aan de landvoogdes geeft deze aan dat Carolus, pastoor te Leeuwarden, naar Rottum is vertrokken; de procureur-generaal heeft naar hem geen onderzoek ingesteld.²⁸ In 1559/60 is hij weer pastoor alhier.
- 1559/60 **Carolus van Gel**

¹⁶ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 81.

¹⁷ Hof nr. 93, 1.

¹⁸ Hof nr. 93, 51v.

¹⁹ AAU 23 (1896), 438.

²⁰ ARDOU nr. 29.

²¹ ARDOU nr. 29 en nr. 2774.

²² Hof nr. 16689, 433.

²³ ARDOU nr. 29 en nr. 2274.

²⁴ Protocol Cleuting, 43.

²⁵ Hof nr. 16690, 312.

²⁶ Hof nr. 16690, 338.

²⁷ Hof nr. 16691, 173.

²⁸ Aud. nr. 1430.1, 80v.

is hier weer pastoor in 1559/60 wanneer aan hem een brief van de procureur-generaal wordt bezorgd (de inhoud is niet bekend).²⁹

1570

Anthonius Arnoldi Busius

van Hardinxveld. Anthonis, pastoor alhier, wordt kort voor 31 maart 1570 genoemd.³⁰ Hij is tot 1567 vicarius alhier en wordt later pastoor te Oudeschoot*; vandaar wijkt hij in 1580 uit.

- 1580

Hermannus Hilbrantsz.

komt als pastoor alhier voor 12 maart 1580.³¹ Hij gaat niet tot de Reformatie over: gewezen pastoor alhier wordt hij 21 november 1581 genoemd.³² Hij blijft in Friesland wonen en geniet een uitkering, zo volgens een betalingsordonnantie op naam van Hermannus Hilbrandi Nessaeus.³³ Uit aantekeningen ná 1601 blijkt hij van Wirdum afkomstig en een conventuaal van Nes; hij had ca 50 jaren geleden een doodslag begaan.³⁴ Na enige jaren uitlandig te zijn geweest had zich met de verwanten van de overledene verzoend en pardon van het Hof verkregen en was ca 36 jaren geleden weer als conventuaal aangenomen.³⁵ Hij overleed in 1601.³⁶

Nicolaasvicarie/prebende

De vicarie bestaat reeds in 1516/7.³⁷ In 1552 is sprake van de Nicolaasvicarie of –prebende.³⁸ In 1567 geschiedt de presentatie door de commandeur van Nes.³⁹

1516/7 – 1525

Henricus Jacobi

geeft 23 mei 1525 aan de vicarie alhier nu 8 jaren te bezitten; van afkomst is hij Fries.⁴⁰

- 1550

Petrus Petri van Aecken

vicarius alhier, ontvangt 15 april 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Luinjeberd*.⁴¹

1550

Fredericus

wordt 30 mei 1550 op de titel van de prebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁴²

- 1552

Nicolaus

Na diens resignatie⁴³ wordt

²⁹ RR nr. 22, 74.

³⁰ Hof nr. 16800, 1432-1436.

³¹ ARB, 18.

³² Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2873.

³³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 74.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878. Deze dood zal in 1549 hebben plaatsgehad toen hij pastoor te Terband* was.

³⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

³⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

³⁷ Hof nr. 93, 4v.

³⁸ ABU nr. 535, 143.

³⁹ ABU nr. 535-3, 5v-6.

⁴⁰ Hof nr. 93, 4v.

⁴¹ RR nr. 49, 11.

⁴² ABU nr. 550*, 12v.

- 1552 **Petrus Godefridi Scoten**
(afkomstig dus uit Schoterland) door de proost-aartsdiaken van Oudmunster 5 juni 1552 geïnstitueerd tot de Nicolaasprebende of –vicarie alhier.⁴⁴
- 1554 **Johannes Andreae**
wordt 3 februari 1554 door de koning aan wie het benoemingsrecht is vervallen omdat de patroons geen voordracht hebben gedaan gepresenteerd tot de vicarie of prebende alhier; een voorganger wordt niet genoemd.⁴⁵
- 1566 - 1567 **Anthonius Arnoldi**
van Hardinxveld wordt 7 maart 1566 op de titel van de prebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken en diaken, en tot die van priester als hij een verklaring aangaande zijn leeftijd en een testimonium van zijn pastoor overgeeft.⁴⁶ Hij resigneert in de loop van 1567.⁴⁷ In 1570 is hij pastoor alhier.
- 1567 - 1568 **Joannes Petri**
uit Utrecht wordt 28 december 1567 door de proost-aartsdiaken van Oudmunster als vicarius of prebendaat alhier, na presentatie daartoe door de commandeur van Nes, geïnstitueerd.⁴⁸ Op 18 september 1567 was hij reeds op de titel van de prebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken; 11 maart 1568 geeft hij verklaring over de inkomsten daaruit.⁴⁹

⁴³ ABU nr. 535, 143.

⁴⁴ ABU nr. 535, 143.

⁴⁵ ABU nr. 535, 223-223v.

⁴⁶ ABU nr. 550*, 136.

⁴⁷ ABU nr. 535-3, 5v-6.

⁴⁸ ABU nr. 535 – 3, 5v-6 (de rekening van de vicarius en officiaal van de proost dateert de ontvangst van het institutiegeld op 19 december 1567, met aantekening van overgifte van verklaring van de inkomsten op 11 maart 1568, Oudmunster nr. 1740).

⁴⁹ ABU i. 550*, 142v (tenzij de datering 22 mei 1567 alleen betrekking heeft op eerdere posten en de datum 18 december 1567 voor de volgende te laat is ingeschreven; daarbij ook de verklaring d.d. 11 maart 1568).

RUIGAHUIZEN

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier een vicarie.²

Pastorie

- 1515 **Willem berts**
komt 28 maart 1515 als pastoor alhier voor.³
- 1531 - 1535 **Wynka Romkesz.**
wordt 17 oktober 1531⁴ en 11 juni 1535⁵ als pastoor alhier genoemd. Tot tenminste 1525 is hij vicarius te Scharl*, tot 1542 is hij pastoor te Oudemirdum*.
- 1544 **Johannes**
komt als pastoor alhier voor 2 februari⁶ en 27 februari 1544.⁷
- 1553 - 1580 **Pieter Symensz.**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 27 februari 1554 wanneer hij geciteerd wordt wegens in 1553 door hem geuite laster;⁸ hij zal hier toen al gestaan hebben. Zijn huisvrouw Peter wordt vermeld 2 december 1558;⁹ ook later wordt zijn huisvrouw genoemd, zo nog 7 augustus 1580.¹⁰ Als pastoor wordt hij nog genoemd 16 november 1586,¹¹ maar hij zal dan niet meer in functie zijn geweest. Zijn zoon Symen heer Peters komt voor 6 augustus 1572.¹² Een andere, niet met name bekende, zoon was in 1564 prebendaat te Harich*.¹³

Vicarie

Over de in 1558/60 genoemde vicarie¹⁴ is niets bekend. In mei 1568 is sprake van ‘Sent Oloff ackeren’ als belender van land hier.¹⁵ Of het land eigendom was van het klooster te Stavoren of mogelijk aan de vicarie alhier toebehoorde blijkt niet.

¹ Verhoeven, 96.

² St. Jan nr. 1165.

³ OFO III, nr. 38. Zegelrandschrift: S WILHELMII ...BERTI, Tresoar, Zegelfoto nr. 2521.

⁴ OFO III, nr. 48.

⁵ OFO III, nr. 51.

⁶ RA Gaasterland nr. 35, 279 (ook 282 maar met de foutieve datering 10 februari 1555).

⁷ FT, nr. 181.

⁸ RA Sloten nr. 29, 61vlg.

⁹ RA Gaasterland nr. 82, 4.

¹⁰ RA Gaasterland nr. 102, 26.

¹¹ RA Gaasterland nr. 52, 2v.

¹² RA Gaasterland nr. 6, 74.

¹³ Van Burmania, 36v.

¹⁴ St. Jan nr. 1165.

¹⁵ RA Gaasterland nr. 106, 334.

RIJP

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: ‘Ryp’ komt voor onder de kerken en kapellen in Boornego die de bisschop bij de bevestiging van eerdere schenkingen door zijn voorgangers aan het Duitse Huis te Nes aan zich houdt.¹ Het is de enige maal dat Rijk in schriftelijke bronnen vermeld wordt.

Huisman wees er in 1988 op dat de kapel op een perceel land, geheten de ‘Klokmêd’ en gelegen aan de westelijke kant van Tijnje, gestaan heeft waar hij in 1986 kloostermoppen uit de 14^e eeuw vond.² Hij wijst echter op de overlevering van een oud kerkhof iets westelijker daarvan;³ de resten ervan zullen bij de verveningen tussen 1790 en 1910 zijn verdwenen.⁴ Dicht daarbij – ca 700 m. vandaar – lag het (veronderstelde) oude kerkhof van Gersloot.⁵ Hij neemt echter een oudere plaats van het dorp aan dicht bij de Boorne⁶ en veronderstelt dat Beets* (dat ook verplaatst is) en Rijk aan de oevers daarvan tegelijkertijd zijn ontstaan⁷, op zijn vroegst in het begin van de 12^e eeuw.⁸ De verplaatsing zou dan in de eerste helft van de 13^e eeuw kunnen hebben plaatsgehad.⁹ Wanneer het dorp is verlaten is onbekend. Het bestond in ieder geval tegen het einde van de 15^e eeuw niet meer.¹⁰ Het gebied is bij de parochie Terwispel* gekomen.

¹ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

² Huisman, ‘Okkupaasje’, 26.

³ Huisman, ‘Okkupaasje’, 26; Huisman, *Leeuwarder Courant*, 3 april 1992. Vgl. J. Post in: DVF 83 (2003) 322.

⁴ Huisman, *Leeuwarder Courant*, 3 april 1992.

⁵ Huisman, ‘Okkupaasje’, 26.

⁶ Huisman gaf de lokatie aan tijdens een lezing op 7 maart 1992.

⁷ Huisman, ‘Okkupaasje’, 21.

⁸ Huisman, ‘Okkupaasje’, 23.

⁹ Huisman, ‘Okkupaasje’, 23.

¹⁰ Rijk komt niet voor onder de dorpen van Opsterland, zo in de Jaartax van 1501, GPCV II, 19-20, en verder RvdA IV, 10, 1525/6.

RIJPERKERK

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1408	Wpka ¹
1421	Gello ²
1450	Haya ³
1491	Gherardus Bolting ⁴
1509	Thomas ⁵
1511 - 1516	Mathias komt als pastoor alhier voor in 1511 ⁶ en 1516. ⁷
1540	Egbert ⁸
1546	Johan Knotteman ⁹
1563	Peter Willems ¹⁰ Hij of een naamgenoot is van 1565 tot 1580 vicarius te Britsum*.
1569 - 1580	Botte/Boldewijn Rudolphi Boldewijn Ludolphi komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1569. ¹¹ Als Botte wordt hij hier 4 februari 1570 genoemd. ¹² Hij ging niet tot de Reformatie over. Op 7 januari 1581 verklaart Baldwinus Rudolphi, gewezen pastoor alhier, met zijn vrouw getrouwd te zijn. ¹³ Hij is hier blijven wonen; op 12 januari 1590 gebruikt Baldewinus Rudolphi, van wie geen functie wordt genoemd, pastorieland alhier. ¹⁴

¹ OFO I, nr. 16.

² OFO I, nr. 34.

³ Arch. SAG nr. 1798.

⁴ PG, nr. 61.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ Van Burmania, 36v.

⁷ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁸ Verzameling Murray Bakker nr. 50.

⁹ Verhoeven, Klokken, 110.

¹⁰ Van Burmania, 36v.

¹¹ Van Burmania, 36v.

¹² RA Leeuwarderadeel nr. 16, 174v.

¹³ Reitsma, 139-140.

¹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 20, 12.

RIJS

Patroon:
onbekend.

Bijzonderheden: over deze parochie is vrijwel niets bekend. In 1333 wordt een pastoor alhier vermeld.¹ Wanneer tegen het einde der 15^e eeuw sprake is van de verplaatsing van het verwoeste klooster te Stavoren wordt overwogen het over te brengen naar Rijs ‘waar toen vrij kostbare gebouwen en eene kerk opgericht waren, die toen aan het klooster van St. Odulfus toebehoorden, doch naderhand verbrand en verwoest zijn, door de partijschap, die in Friesland woelde en woedde’, omstreeks 1490. Het klooster is echter naar Hemelum verplaatst; de abt vestigde zich hier aanvankelijk wel maar vertrok na korte tijd.² In 1977 werd in het Rijsterbos op de plaats die als ‘Oud Kerkhof’ bekend stond met zekerheid een middeleeuwse begraafplaats vastgesteld; steenresten werden echter niet aangetroffen.³ Het kan hier om de voormalige kerkstede van Rijs gaan. De parochie zal na opheffing onder Mirns* zijn gebracht. Rijs wordt niet genoemd onder de dorpen van Gaasterland in de 16^e eeuw.⁴

Pastorie

1333

Meyntatus

wordt in 1333 als *rector ecclesie de Riis* met zijn collega te Warns* vermeld.⁵

¹ Muller, *Registers en rekeningen* I, 417; Muller, *Regesten*, nr. 697.

² Proeliarius, 93-94.

³ G. Elzinga in: DVF 59 (1979)189-190; J. Vlieger, Het Rijsterbos, *Monument van de Maand*, jrg. 4 deel 3 (1989) 10-12,25. Volgens It Fryske Gea 3 (2003) 9 zou het ongeveer 400 graven bevatten. Mondelinge mededeling over het ontbreken van steenresten: G. Elzinga, 20 december 2003.

⁴ Bv. in de Jaartax 1501, GPCV II, 27, en RvdA IV, 12 (1525/6).

⁵ Muller, *Registers en rekeningen* I, 417; Muller, *Regesten*, nr. 697.

SANDFIRDEN

Patroon: **Johannes Baptist**⁶

Bijzonderheden: Sandfirden komt voor op de uit 1132 daterende lijst van kerken en kapellen toebehorende aan de abdij te Stavoren.⁷ Het bestaan van een kerk of kapel in de 12^e eeuw blijkt ook uit een in 1999 gevonden sarcofaagdeksel uit die tijd.⁸ De relatie tussen de abdij te Stavoren en de kerk alhier moet in 1399 nog hebben bestaan⁹ maar later blijkt daarvan niet meer. Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen naast de pastorie een vrijleen.¹⁰

Pastorie

- 1399 **Althgerus**
'overmits quijtsceldinghe' van Althgerus, monnik van Stavoren en pastoor alhier wordt in dat jaar een nieuwe pastoor alhier gepresenteerd.¹¹ Hij kan dezelfde zijn als Althgerus, monnik van Stavoren en tot 1417 pastoor te Oudega (Wymbr.)*, waar de kerk eveneens aan de abdij te Stavoren toebehoorde; hij wordt dan tot abt daarvan gekozen.
- 1399 **Albertus Heren Gossen zn.**
clericus, wordt 18 april 1399 door hertog Albrecht tot de kerk alhier gepresenteerd aan de abt van Stavoren.¹²
- 1427 **Hermannus Speckbiter**
wordt in 1427 als rector van de Johanneskerk alhier genoemd.¹³
- 1504 - 1529 **Hidda**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 17 juli 1504¹⁴, voor het laatst 7 juli 1529.¹⁵
- 1543 **Pyer**¹⁶
- 1549 **Eelcke Abbesz.**
resigneert 28 september 1549 als pastoor alhier,¹⁷ waarschijnlijk omdat hij het heer Pybo leen, een prebende, te Workum* kreeg waarvan hij 24 december 1549 resigneerde in verband met het verkrijgen van de tweede pastorie of de vicarie

⁶ Verhoeven, 96. In 1511 wordt onder het patroonsland enig land genoemd, gelegen in 'verscheiden plaetzen mijt *Sijnte Nicolaus landen*' (RvdA II, 255), in 1543 evenzo in 'Sincte Nicolaus landt' (BB I, 427). Waarop dit betrekking heeft is onbekend. Land te Sandfirden van de kerken c.q. vicarieën te Gaastmeer, Niahuizum en Oudega (W) wordt in BB niet vermeld. In RvdA en BB is ook geen sprake van een eventuele kapel alhier.

⁷ Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128.

⁸ Reinstra, Sandfirden, 6-7. Het deksel wordt ook vermeld MF, 250.

⁹ Verwijs, *Oorlogen*, 520.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ Verwijs, *Oorlogen*, 520.

¹² Verwijs, *Oorlogen*, 520.

¹³ RG IV.1, k. 1451.

¹⁴ OFO I, nr. 488.

¹⁵ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 81.

¹⁶ BB I, 427.

¹⁷ RR nr. 49, 1.

aldaar waarvoor hij 21 december 1549 het placet ontving.¹⁸

1549

Willem Gerritsz.

resigneerde 1 november 1549 als pastoor te Oudega (H.O.N.)* wegens benoeming als pastoor alhier waarvoor hij 23 oktober 1549 het placet ontving.¹⁹ Hij is niet dezelfde als Willem Gerrits, die in 1555 pastoor te Harich* werd.

1563 - 1567

Sybe Aebelesz.

wordt in 1563 voor het eerst als pastoor alhier genoemd.²⁰ Bij vonnis van 20 februari 1567 wordt hij verbannen.²¹ Zijn verdere levensloop is onbekend.²² Op 4 april 1598 wordt gerefereerd aan een – ongedateerde – verhuur van land door Sibbele Abelez., destijds pastoor alhier; de huur van het land ‘eertijts behoort hebbende tot een cappelle int zelve dorp’ is in 1596 door de kerkvoogden opgezegd.²³ Wat met de kapel is bedoeld is niet bekend.

Vrijleen

Over het in 1558/60 genoemde vrijleen alhier is niets bekend.²⁴ In 1543 wordt het niet genoemd.²⁵

¹⁸ RR nr. 49, 7, 4.

¹⁹ RR nr. 49, 5, 1.

²⁰ Van Burmania, 36v.

²¹ Hof nr. 7490, 108v.

²² Harkenroht, ‘Naemlijst’, 74, en dezelfde, ‘Aenmerkingen’, 598.

²³ Hof nr. 16482, 283.

²⁴ St. Jan nr. 1165.

²⁵ BB I, 427.

SCHALSUM

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert uit het midden van de 13^e eeuw.² In 1544 gelast het gerecht van Franekeradeel de kerkvoogden met spoed te beginnen met reparaties, in het bijzonder aan de buitenzijde.³ Het patronaat van de kerk behoorde, blijkens vermeldingen uit 1319⁴ en 1370,⁵ aan de abdij te Ludingakerk*. Oorspronkelijk zal het pastoraat door kanunniken van Ludingakerk zijn vervuld maar na de aansluiting van het klooster bij de windesheimer congregatie in 1423 werd de zielzorg vanuit het klooster beëindigd.⁶ In 1510 is voor het eerst sprake van een prebende⁷, in 1511 vicarie genoemd,⁸ en later afwisselend onder beide benamingen voorkomende. Ca 1553 wordt het leen op het Maria-altaar genoemd,⁹ waarmee de vicarie is bedoeld.

Pastorie

- † 1483 ? **Ogha**
Bewaard bleef de grafzerk van Ogha, persona; de plaatsnaam is niet meer leesbaar¹⁰ maar hij kan zeer wel de plaatselijke pastoor zijn geweest.
- 1511 - 1516 **Pieter**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1511.¹¹ Hij is hier nog pastoor in 1516.¹² Mogelijk is hij dezelfde als
- 1536 **Pieter**
alhier – zijn functie wordt niet aangegeven – in 1536 als belender van een pand te Franeker.¹³
- 1540 - 1547(9) **Johannes Wybesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor op 18 november 1540¹⁴ en aldus nog 20 oktober 1547.¹⁵ Op 4 juli 1549 procedeert hij – zonder dat zijn functie en standplaats worden genoemd – tegen de kerkvoogden en de gemeente alhier.¹⁶
Een naamgenoot is in die tijd prebendaat te Franeker* (tenzij het om dezelfde persoon gaat die dan vóór en ná zijn pastoraat alhier een prebende te Franeker bezat).

¹ Verhoeven, 96.

² MF, 255.

³ RA Franekeradeel nr. 93, 155.

⁴ St. Jan nr. 1169.

⁵ St. Jan nr. 1170.

⁶ Mol en Noomen, 'Ludingakerke', 22.

⁷ OFO II, nr. 238.

⁸ Tjessinga I, 13.

⁹ ABU nr. 535, 185v.

¹⁰ De Walle, 776 nr. 5722.

¹¹ Tjessinga I, 13.

¹² RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹³ Mol en Noomen, *PKA 4, Frentsjerteradiel en Frentsjer*, 128.

¹⁴ RA Franekeradeel nr. 92, 133.

¹⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 698.

¹⁶ RA Franekeradeel nr. 93, 713.

- ca 1550/2 ? **Jacobus**
Een op veel punten niet betrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt hem als pastoor alhier.¹⁷
- 1550 - †1557 **Ruyrdt Reyners**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 2 juli 1550.¹⁸ Hij was 19 april 1548 nog vicarius te Tzum* maar niet meer 29 mei 1550 en zal in de tussengelegen tijd hier gekomen zijn. Het register van in de periode 1 oktober 1549 tot 30 september 1550 verleende placets noemt zijn benoeming niet (noch die van een vicarius te Tzum*)¹⁹ zodat hij dan vóór oktober 1549 hier moet zijn gekomen in welk geval de vermelding van de voorgaande onjuist is.
Hij was afkomstig uit Workum: als zodanig komt hij als pastoor alhier en deken van Franeker voor in 1555.²⁰ Als pastoor alhier komt hij nog voor 7 januari 1557;²¹ 16 februari 1557 is sprake van zijn testament en is hij onlangs overleden.²²
- 1559 - 1567 **Wicher Dircks**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 16 juli 1559.²³ Bij vonnis van 18 februari 1567 wordt hij verbannen.²⁴ Hij is niet dezelfde als Wicherus Milesius, in 1578 aangezocht als predikant te Leeuwarden.²⁵ Een Wicher Dirks is vanaf 1583 tot zijn overlijden in 1606 als predikant te Welsrijp.²⁶
- 1570 **Tjerk Gerrits**
wordt in 1570 genoemd als pastoor alhier²⁷, zo ook 4 juni 1570.²⁸ In oktober 1570 wordt hij pastoor te Hempens*.
- 1571 - 1580 **Jacob Jacobsz. Spanhemius**
Op 29 maart 1571 wordt hier een nieuwe pastoor geïnstitueerd.²⁹ Jacob Jacobsz. komt voor het eerst als zodanig voor 11 mei 1571³⁰, tekent meermalen als Spanhemius.³¹ Op 20 januari 1575 treedt hij mede voor zijn broers en zusters op als

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

¹⁸ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

¹⁹ RR nr. 49.

²⁰ Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 2349.

²¹ RA Franekeradeel nr. 94, 200.

²² RA Franekeradeel nr. 94, 204v.

²³ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

²⁴ Hof nr. 7490, 107v.

²⁵ Zoals Andreae waarschijnlijk acht, 'Naamlijst', 15. Romein, 9 noemt het beroep in 1578. Wicherus Milesius wordt reeds 7 maart 1558 te Emden genoemd (Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, 36) vanwaar hij 6 december 1562 genoemd wordt in verband met diensten te Groningen (ibid., 155). In 1564-1565 staat hij te Norden (Reershemius, 744), vanwaar hij naar Emden beroepen wordt (maar niet komt) (29 januari 1565, Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, 95), nogmaals wordt hij daar verzocht tijdelijk te komen (21 januari 1566, ibid., 231). Blijkens vermelding d.d. 16 september 1566 is hij te Groningen (ibid., 259), staat in hetzelfde jaar te Campen (Ofr.) (Reershemius, 530), maar anderzijds wordt 31 maart 1567 aangegeven dat hij van Groningen naar Hinte wil (Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle*, 277), waar hij inderdaad gekomen is en ondanks herhaalde beroepen vanuit Emden (ibid., 321, 30 augustus 1568; 512, 27 september 1574, en 516, 20 december 1574) blijft tot zijn overlijden op 22 juli 1584 (Reershemius, 530).

²⁶ Romein, 258.

²⁷ Van Burmania, 37.

²⁸ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

²⁹ St. Jan nr. 1168.

³⁰ Gerbenzon, *Rienck Hemmema*, 25.

³¹ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

erfgenaam van Hylck Feddrycx.³² Zijn vrouw Tryn wordt 7 december 1576 vermeld.³³ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor 26 november 1579.³⁴ Hij zal tot de Reformatie hier hebben gestaan, ging daartoe niet over en kan dezelfde zijn als Jacobus Spanhemius, die later veelvuldig als advocaat voorkomt.³⁵ Hij moet worden onderscheiden van Jacobus Jacobi Spanhemius, die in 1567 als pastoor te Arum* uitweek.

Mariavicarie/prebende

Een prebendaat wordt in 1510 vermeld,³⁶ een vicarius in 1511.³⁷ Beide benamingen komen daarna afwisselend voor. Ca 1553 is sprake van het leen op het Maria-altaar.³⁸

1510 - 1514	Claes wordt 27 mei 1510 als prebendaat genoemd ³⁹ , Nicolaus als vicarius in 1511 ⁴⁰ en in 1514. ⁴¹
1543	Johannes komt als jongerpriester alhier voor 26 januari 1543. ⁴²
1544 - 1548	Alef wordt alhier voor het eerst genoemd 19 april 1544, ⁴³ als jongerpriester alhier 27 augustus 1545. ⁴⁴ Op 5 mei 1548 ontzet het Hof Alef, prebendaat alhier, uit zijn leen wegens het niet opvolgen van het bevel zijn concubine weg te zenden en wordt gelast een nieuwe electie te houden. ⁴⁵
ca 1550/2	Joannes Theodorici wordt in de reeds genoemde, op veel punten niet betrouwbare, lijst uit ca 1550/2 als vicarius alhier genoemd. ⁴⁶
ca 1553 – 1555	Renck/Reynicus Nicolai Ca 1553 wordt Reynicus Nicolai, clericus, op het leen van het Maria-altaar alhier geïnstitueerd; de desbetreffende akte is echter niet afgemaakt en doorgehaald. ⁴⁷ Renck komt als vicarius alhier voor in januari 1555. ⁴⁸

³² RA Franekeradeel nr. 4, 116.

³³ RA Franekeradeel nr. 180, 269v.

³⁴ RA Franekeradeel nr. 6, 36.

³⁵ RA Franeker nr. 180, passim.

³⁶ OFO II, nr. 238.

³⁷ Tjessinga I, 13.

³⁸ ABU nr. 535, 185v.

³⁹ OFO II, nr. 238.

⁴⁰ Tjessinga I, 13.

⁴¹ Tjessinga I, 77.

⁴² RA Franekeradeel nr. 92, 205.

⁴³ RA Franekeradeel nr. 93, 357.

⁴⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 195.

⁴⁵ Hof nr. 96, 134v.

⁴⁶ St. Jan nr. 1165.

⁴⁷ ABU nr. 535, 185v.

⁴⁸ RA Franekeradeel nr. 94, 159.

1555 ? **Johannes Cruda**⁴⁹

1556 - 1558 **Rutger Reyneri**

Rutger komt als prebendaat alhier voor 7 januari 1557; in het voorgaande jaar heeft hij land verhuurd waarvan nu de huur wordt verlengd.⁵⁰ Rutgerus Reyneri wordt echter pas 25 januari 1558 als prebendaat alhier geïnstitueerd⁵¹ (of het moet om een andere persoon gaan).

In 1562 is Rutger Reyneri pastoor te Janum*; van Burmania noemt hem Donia.⁵²

⁴⁹ Tresoar, PB Hs. 1108 : volgens een Latijns opschrift uit 1558 (verbeterd voor 1555) boven de deur van het koor met de namen van de pastoor Ruardt en ‘wellicht Heer Johannes Cruda vicarius’ zoals Andreae aangeeft. Het opschrift was echter – volgens aantekening van Reitsma in PB Hs. 1466 – niet meer aanwezig. Tresoar, Collectie Graftschriften, Franekeradeel, i.v. Schalsum, geeft alleen aan dat er een opschrift uit 1555 geweest is maar vermeldt de tekst ervan niet. Omdat de genoemde pastoor in 1557 overleed moet de wijziging van het jaartal 1555 in 1558 onjuist zijn.

⁵⁰ RA Franekeradeel nr. 94, 2v.

⁵¹ St. Jan nr. 1165.

⁵² Van Burmania, 17v.

SCHARL

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in de lijst van kerken die in oorkonden van 1132, 1243 en 1245 genoemd worden als toe te behoren aan de abdij te Stavoren wordt Laaxum* genoemd.¹ Het wordt later niet meer vermeld, daarentegen wel Scharl dat in de genoemde lijsten niet voorkomt. Muller gaat er van uit dat na het midden der 13^e eeuw de kerk van Laaxum naar Scharl is verplaatst.² In 1525 zijn hier een vicarius en een prebendaat.³ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen naast de pastorie alhier een vicarie en een vrijleen.⁴

Pastorie

- 1518/9 – 1525 **Ludolphus Hankonis**
geeft 24 mei 1525 aan hier nu zes jaren pastoor te zijn.⁵ Hij werd 10 juni 1513 als student te Leuven ingeschreven⁶ en is vanaf 1526 bekend als vicarius te Wyckel*.
- 1538 **Nanno.**⁷
- 1563 - 1571 **Joachim Mircx**
wordt in 1563⁸ en op 21 maart 1571⁹ als pastoor alhier genoemd. Hij komt nadien enkele malen zonder vermelding van functie en standplaats voor.¹⁰ Vanaf augustus 1577 is hij bekend als vicarius te Mirns*. Hij was een zoon van Mirck, pastoor te Nijemirdum*.

Vicarie

Een vicarius wordt alhier in 1525 genoemd;¹¹ de vicarie ca 1550/2¹² en 1558/60.¹³ Het patrocinium is onbekend.

- 1525 **Winoldus**
komt als vicarius alhier voor 24 mei 1525.¹⁴
- 1538 **Bentie**¹⁵

¹ Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

² Muller, Atlas, 593.

³ Hof nr. 93, 7, 14v.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ Hof nr. 93, 7.

⁶ Zijlstra nr. 8668.

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ Van Burmania, 37.

⁹ RA Gaasterland nr. 6, 40.

¹⁰ RA Gaasterland nr. 6, 78v (11 februari 1573), 158 (14 januari 1576).

¹¹ Hof nr. 93, 7.

¹² St. Jan nr. 1165.

¹³ St. Jan nr. 1165.

¹⁴ Hof nr. 93, 7.

¹⁵ PB Hs. 1466.

Prebende

De prebende moet in 1515/6 reeds hebben bestaan.¹⁶ Het leen wordt in 1558/60 als vrijleen genoemd.¹⁷ Het patrocinium is onbekend.

1515/6 - 1525 **Wynoldus Romkonis**
geeft 1 juni 1525 aan de prebende alhier nu negen jaren te bezitten.¹⁸ Vanaf 1531 is hij bekend als pastoor te Ruigahuizen*.

1570 **N.N.**
wordt 21 maart 1570 als prebendaat alhier geïnstitueerd.¹⁹

Overige

1567 ? **Johannes Berents**
procedeert 14 oktober 1567 tevergeefs tegen pastoor, kerkvoogden, koster en gemeente over geld.²⁰ Mogelijk heeft hij hier een leen bezeten en pretendeerde hij derhalve nog geld te vorderen te hebben.

¹⁶ Hof nr. 93, 14v.

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

¹⁸ Hof nr. 93, 14v.

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ Hof nr. 16693, 348.

SCHARNEGOUTUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de kerk is door de bisschoppen van Utrecht gesticht. In 1200 wordt de kerk en het vruchtgebruik van de daartoe behorende landerijen door bisschop Diederik van der Are tegen een jaarlijkse cijns geschonken aan de kort voordien – 1192 – gestichte abdij Bloemkamp.² Het omringende land was door overstromingen langdurig bedorven. Thomas Groningensis, abt van Bloemkamp, deelt in zijn kroniek deze overdracht eveneens mede doch voegt daaraan die van de kerk te ‘Everwerth’ (Jorwerd*) toe terwijl uit mededelingen van Andreas Cornelius zou zijn af te leiden dat Bloemkamp – eveneens om het dijkherstel ter plaatse ter hand te nemen – in het bezit kwam van de kerk te Mantgum* en deze in 1203 zou hebben hersteld of herbouwd.³ De vraag is of het laatste niet op fictie berust. De schenking van de kerk alhier werd door bisschop Otto van Lippe (1216-1227) bevestigd evenals op 9 april 1347 door bisschop Jan van Arkel.⁴ In 1446 is een monnik van Bloemkamp nog hier pastoor.⁵ Nog in 1543 wordt geklaagd dat de gemeente geen pastoor naar eigen keuze kan kiezen⁶ hetgeen er op kan wijzen dat Bloemkamp hier nog de pastoor benoemde. De pastoors lijken dan echter geen kloosterlingen meer te zijn geweest. Een vicarie werd hier gesticht volgens een testamentaire beschikking uit 1523.⁷

Pastorie

1381	Poppa ⁸
1427	Dodo ⁹
- 1446	Folkerus Tjalhusanus pastoor alhier, wordt in 1446 kellenaar van Bloemkamp. ¹⁰
1473	Peter ¹¹
1487	Jacob was in 1487 pastoor te ‘Goutum’ ¹² waarmee hier Scharnegoutum moet zijn bedoeld omdat Goutum* niet in aanmerking komt.
1507 - 1523	Simon

¹ Verhoeven, 96.

² Schotanus, *Tablinum*, 146.

³ Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 1973, *122-*123. Vgl. Schoengen, ‘Bloemkamp’, (1903) 153 n. 2.

⁴ Schotanus, *Tablinum*, 146.

⁵ Schoengen, ‘Bloemkamp’, (1903) 182.

⁶ BB I, 410.

⁷ BB I, 410.

⁸ OFO III, nr. 1.

⁹ OFO II, nr. 14.

¹⁰ Schoengen, ‘Bloemkamp’, (1903) 193 n.

¹¹ OFO II, nr. 76.

¹² PB Hs. 1466.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 26 augustus 1507.¹³ Op 18 april 1523 trachtten de Geldersen tevergeefs de kerk alhier te bemachtigen; daarna plunderden zij het huis van de pastoor Simon.¹⁴ Hij is 7 juni 1523 nog in leven¹⁵ en werd opgevolgd¹⁶ door

- 1539 - †1543 **Aeble/Abel Alberti**
die voor het eerst als pastoor alhier voorkomt 17 januari 1539.¹⁷ Hij overleed op 13 mei (Pinksteren) 1543.¹⁸ Erfgenaam *ab intestato* is zijn broer Albert Doekesz. die in 1544 en 1545 procedeert tegen de huurder van de pastorieboerderij.¹⁹ Zijn opvolger is
- 1543 - 1544 **Evert**
als pastoor alhier genoemd in 1543²⁰ en 12 maart 1544.²¹
- 1553 - 1559 **Hotzo Henricksz.**
wordt hier voor het eerst genoemd op 27 maart 1553,²² vervolgens in 1555;²³ beide malen wordt zijn functie niet aangegeven maar hij zal de pastoor zijn geweest. Op 12 september 1559 komt hij wel als pastoor voor; hij is dan voormond over het kind van wijlen Hobbe Hoeytes bij zijn zuster Neynsck Hindricksdr.²⁴ Vanaf 1567 is hij bekend als pastoor te Wolsum*; in 1566 is hij daar nog niet.
- 1568 **Atte Renckesz.**
komt in 1568 als pastoor alhier voor.²⁵ In 1572 wordt hij pastoor te Oudemirdum*.
- 1573 **Joannes**
wordt als pastoor alhier genoemd 29 mei 1573.²⁶
- 1580 **Tyebbe Claesz.**
gewezen pastoor, wordt in 1581 tot predikant alhier gekozen²⁷ maar is reeds voor 1582 vervangen.²⁸ Hij zou kanunnik van het klooster Thabor zijn geweest en later predikant te Koudum en een broer van o.m. Anthonius Claesz. (Wassenaar); gezegd wordt dat zij uit Dokkum kwamen.²⁹ Anema daarentegen acht hem dezelfde als Tiberius Thalassaeus of Doccumanus, subprior van Bloemkamp, 1572 senior van dit klooster en vandaar in 1573 als prior naar Steenkerk gezonden.³⁰ Elders gaven wij

¹³ Oosterhout, 562.

¹⁴ Schoengen, 'Bloemkamp', (1903) 193 n.

¹⁵ BB I, 410.

¹⁶ BB I, 410.

¹⁷ GA Sneek, O.A. nr. 73, 185. Als Abel Alberti 22 november 1542: GPCV II, 874.

¹⁸ RA Sneek nr. 21, 210.

¹⁹ RA Sneek nr. 21, 193 (16 januari 1544), 262 (11 juni 1544), 379 (22 mei 1545).

²⁰ BB I, 410.

²¹ RA Sneek nr. 21, 410.

²² RA Hennaarderadeel nr. 20, 96.

²³ De Walle, 779 nr. 5738 (geen kerkvoogd aldaar zoals daar aangegeven).

²⁴ RA Wymbritseradeel nr. 25, 329v.

²⁵ Van Burmania, 37.

²⁶ RA Sneek nr. 25, 428.

²⁷ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242.

²⁸ Steensma, *Thabor*, 30 op grond van Romein, 421.

²⁹ Zie voor Anthonius Claesz.: Hogebeintum* en Romein, 5-6. Anema, *Bloemkamp*, 9.

³⁰ Anema, *Bloemkamp*, 9.

aan dat hij in ieder geval niet dezelfde is geweest als de prior te Steenkerk en pastoor te Luinjeberd* (zie aldaar). Wel kan hij dezelfde zijn geweest als Tjebbe Dokkum, in 1556³¹ en 1559³² subprior van Bloemkamp.

Vicarie

Bij testament d.d. 7 juni 1523 stichtte Hille Auckes een vicarie alhier.³³ Het patrocinium is onbekend.

1559/60 **Agge Ryoerds**
vicarius alhier, koopt in 1559/60 land te Goënga.³⁴ Op 13 februari 1551 belooft Foppe Zyaerda, heerschap in Goënga, Aggeus Rodolphi, aldaar wonende, te zullen onderhouden tot hij elders een beneficie ontvangt.³⁵

Overige

1505 **Pieter**
wiens land hier in 1505 genoemd wordt met daarnaast land van de pastoor³⁶; deze functie had hij dus blijkbaar niet.

vóór 1543 ? **Oldefert Pieterszn.**
In 1543 is er onduidelijkheid of een rente uit land alhier aan de kerk of het klooster Bloemkamp toebehoort; 'een oldt goedt Pater, genaempt Oldefert Pieterszoon, die lange tijt in Goltum heeft gewoondt, ende noch leeft' weet daarover meer.³⁷ Mogelijk had hij een functie hier en trad hij later in Bloemkamp in óf was hij een vandaar uit benoemde pastoor.

³¹ GA Bolsward, O.A. nr. 588, 5 november 1556.

³² RA Hennaarderadeel nr. 37, 571, 8 oktober 1559.

³³ BB I, 410.

³⁴ RR nr. 22, 23v.

³⁵ ABU nr. 535, 69v-70.

³⁶ PB Hs 9056-D, 259.

³⁷ BB I, 410.

SCHERPENZEEL

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: In 1243 en 1245 wordt de kerk genoemd als te behoren aan de abdij te Stavoren.¹ Mol houdt het voor mogelijk dat dit Scherpenzeel vereenzelvigd moet worden met Munnikburen en dat het huidige Scherpenzeel daaruit is voortgekomen en aanvankelijk Nieuw Scherpenzeel heette.² Naast de pastorie was hier een Annavicarie; de vicarie wordt voor het eerst in 1543 genoemd.³

Pastorie

- 1465 **Johan ter Maet**
komt 7 juni 1465 als pastoor alhier voor.⁴ Hij of waarschijnlijk een naamgenoot is tot 1509 pastoor te Nijetrijne* en gaat dan naar Sonnega*.
- 1495 **Johan Hoenhorst**⁵
- † 1543 **Theodoricus Ottonis**
van hier, overleed⁶ waarna *jure devoluto* 2 januari 1544 met de kerk alhier werd voorzien
- 1544 **Petrus Pauli.**⁷
- 1561/2- 1563 **Johannes Nicolai**
pastoor alhier, wordt in 1561/2 gedagvaard voor het Hof⁸ en komt als pastoor alhier ook voor 16 maart 1563.⁹
- 1580 **Johannes Henrici**
pastoor alhier, week in 1580 uit.¹⁰ Op 6 februari 1593 vertoont Johannes Henrici, gewezen pastoor alhier, in de vergadering van de classis Sneek een request aan Gedeputeerde Staten om een zekere pensie, met appointement van Gedeputeerde Staten verwezen naar de classis. Hij vraagt beraad op het voorstel van de classis zijn vrouw te trouwen, stemt er wel mee in schoolmeester te worden.¹¹

Annavicarie

¹ Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 129. De in 1436 vermelde Mariakerk te Scherpenzeel (RG V, 694-695 nr. 4026) betreft Scherpenzeel in Gelderland (vgl. AAU 49 (1919), 121 met dezelfde pastoor als de in 1436 als overleden genoemde).

² Mol, *Friese kloosters* (ms.), 16, 19-20. Hij trekt deze conclusie uit de vermelding van 'Monekebure, Nieuskerpensele, Spanghe' in 1320, Berlebach van der Sprenkel, *Regesten*, nr. 458.

³ BB II, 58.

⁴ GA Kampen, O.A. nr. 10, 307v. Zijn relatie met de Drenthse ter Maeth's is onbekend; vgl. Nijetrijne* n. 4.

⁵ HOA, Collectie Heerkens nr. 816 reg. 8 (het vermelde speelt zich af in de omgeving van Kuinre).

⁶ ABU nr. 538-3, 16.

⁷ ABU nr. 538-3, 16.

⁸ RR nr. 23, 86v.

⁹ Arch. Van Sminia nr. 2073.

¹⁰ CE, 369.

¹¹ Kalma, *Classisboek Sneek*, 169.

De vicarie wordt voor het eerst in 1543 genoemd.¹² In 1567 is sprake van de Annavicarie.¹³

- † 1550 **Mr. Lambert Albertsz.**
overleed als vicarius alhier 9 augustus 1550¹⁴; hij werd opgevolgd door
- 1550 - 1562 **Berent Pietersz.**
tot dan vicarius te Spanga* die 5 september 1550 het placet op zijn benoeming kreeg.¹⁵ In 1562 komt hij voor als Berent Schouwe, vicarius alhier en dan ca 60 jaren oud en broer van heer Jan Schouwe¹⁶ die pastoor te Spanga* was.
- 1567 **Anthonius Johannis**
van Broek, wordt 22 februari 1567 op de titel van de Annavicarie alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.¹⁷
- 1573 **Tonis Sibrens**
wordt in 1573 clericus van het bisdom Leeuwarden en beneficiant in de kerk alhier genoemd.¹⁸ Mogelijk echter is Tonis een leesfout voor Jo(an)nis en is hij dezelfde als
- 1575 - 1578 **Johannes Sybrands**
30 juni 1575 clericus van het bisdom Leeuwarden en bezittter van het vrijleen of 'anderde' (tweede) beneficie alhier.¹⁹ Zijn moeder Cornelia is in 1578 weduwe.²⁰
- Overige**
- 1570/1 ? **Jochum Pietersz.**
wiens functie en standplaats niet staan aangegeven, verkoopt in 1570/1 de helft van een huis met erf alhier.²¹ Misschien stond hij hier?

¹² BB II, 58.

¹³ ABU nr. 550*, 139v.

¹⁴ RR nr. 49, 21.

¹⁵ RR nr. 49, 21; bij de verlening van het placet aan zijn opvolger te Spanga* heet hij Berent Pietersz., ibid., 22.

¹⁶ Van Burmania, 37v.

¹⁷ ABU nr. 550*, 139v.

¹⁸ Van Burmania, 37v.

¹⁹ Van Burmania, 37v.; Arch. Bestuursinstellingen 1813-1918 nr. 3776, 9.

²⁰ Van Burmania, 37v.

²¹ RR nr. 30, 22v.

SCHETTENS

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: behalve de pastorie was hier een ca 1550/2 en 1558/60 vermelde vicarie.¹

Pastorie

1277 (1377?) **Otte**²

1496 **Sybrandus**.³
Wellicht dezelfde als heer Sibren die in 1526/7 met Tialke Douwesz. land alhier verkoopt.⁴ Laatstgenoemde woonde hier en wordt in 1543 wijlen genoemd.⁵

1541 - 1578 **Hero Douwesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 juni 1541⁶ en was eerder pastoor te Teroele*.⁷ Op 14 maart 1553 staat hij Dominicus Gerardi een jaarlijkse uitkering toe van 38 gl. uit zijn eigen 20 pm. land.⁸ Hij wordt voor het laatst alhier genoemd in 1578.⁹

Een lijst uit ca 1550/2, die op veel punten onbetrouwbaar is, noemt hier dan **Joannes** als pastoor¹⁰; deze vermelding kan niet juist zijn.

Vicarie

Over de ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vicarie¹¹ is niets bekend.

¹ St. Jan nr. 1165.

² OFO II, nr. 38. Mogelijk dateert het stuk echter uit 1377, mededeling O. Vries d.d. 29 januari 1992.

³ PG, nr. 153.

⁴ RR nr. 42, 103.

⁵ BB I, 313.

⁶ Hof nr. 16689, 179.

⁷ BB II, 11.

⁸ ABU nr. 535, 178. Voor de begunstigde kon dit als wijdingstitel dienen.

⁹ PI, 237.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

SCHIERMONNIKOOG

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: op 6 november 1465 wordt de kapel op het eiland, sedert onheuglijke tijden eigendom van het klooster Klaarkamp dat aldaar een uithof met kapel en kerkhof heeft, tot parochiekerk verheven.²

Pastorie

- 1528 **Bernardus**
pastoor alhier, wordt 18 februari 1528 door het Hof veroordeeld tot het betalen van accijns voor dranken die hij aan gasten op het eiland schenkt.³
- 1550 - 1551 **Lucas Dirksz.**
komt als pastoor alhier voor 15 juni 1550⁴ en 31 maart 1551.⁵
- 1580 **Joannes Adriani Groningensis**
was pastoor te Paesens* en eveneens te Schiermonnikoog; als laatste pastoor van beide dorpen wordt hij 14 september 1603 genoemd.⁶ Enkele jaren daarvoor was hij hier schoolmeester. Hij was conventueel van Klaarkamp en ontving regelmatig pensies van de provincie voor het onderhoud van een (zijn?) weeskind. Hij leefde 24 augustus 1618 nog.⁷

¹ Verhoeven, 102.

² Arch. Klooster Klaarkamp nr. 2 reg. 37.

³ Hof nr. 16480, 146v-147.

⁴ NA, Arch. ACB nr. 944.

⁵ GAG, GA Groningen, R.F. 1551/13.

⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2471, 269v.

⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2554, 3. Vgl. ook Paesens*.

SCHILLAARD

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: Schillaard was een zelfstandige parochie onder het dorp Mantgum*;² als zelfstandig dorp komt het nimmer voor.³ In het Register van de Aanbreng wordt het onder Mantgum vermeld.⁴

In 1528 is er een geschil tussen Wyttye Cammingha namens zijn vader en de pastoor te Britsum aan de ene en mr. Hector van Hoxwier namens zijn moeder over het recht van benoeming van de pastoor alhier; laatstgenoemde wint het pleit bij uitspraak van het Hof d.d. 16 december 1528.⁵ Op 17 augustus 1558 vermaakt Gale van Galema bij testament aan zijn zoon Seerp de state Hoxwier en het *jus patronatus* van de pastorie te Schillaard.⁶ Gale van Galema was gehuwd met Foeck Aesgesdr. van Hoxwier (†1554). Mr. Hector en Aesge waren zoons van Aesge van Hoxwier en Wick Juwsdr. van Dekema.⁷

De kerk werd in 1880 afgebroken.⁸

In 1570 is sprake van een beneficiant alhier.⁹ Over een vicarie of prebende is echter niets bekend.

Pastorie

1445 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰

1446 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.¹¹

1511 - †1517/9 **Jacob**
In de aanbreng van Mantgum en Schillaard in 1511 wordt op naam van Jacob land geboekt¹² dat in een in 1542 geactualiseerd overzicht gesteld wordt op naam van de pastoor alhier;¹³ Jacob is dus in 1511 de pastoor. In 1517/9 wordt wijlen Jacob, als gegoed onder Mantgum, genoemd.¹⁴

1528 **Jan**
Op 16 december 1528 spreekt het Hof uit dat Wyttye Camminga namens zijn vader en de pastoor te Britsum, strijdende met mr. Hector van Hoxwier namens zijn

¹ Verhoeven, 96.

² PB Hs. 1466 noemt het een kapel onder Mantgum maar Schillaard komt steeds als pastorie met eigen kerkenland voor.

³ Bv. in het Register van de Jaartax 1501, GPCV II, 24.

⁴ Tjessinga V, 7.

⁵ Hof nr. 16687, 188; nr. 16480, 223, 288-290. Wyttye Cammingha was een zoon van Rienck Idses van Eminga alias Cammingha en Sjouck van Cammingha.

⁶ Arch. Van Sminia nr. 2733.

⁷ Stb. I, 118-119 (Galama), 225 (Hoxwier).

⁸ MF, 225.

⁹ St. Jan nr. 1168.

¹⁰ St. Jan nr. 935, 20v.

¹¹ St. Jan nr. 935, 21.

¹² Tjessinga V, 7.

¹³ Arch. Van Sminia nr. 2064A.

¹⁴ RR nr. 2, 150.

moeder over het recht van benoeming van de pastoor alhier, laatstgenoemde niet meer mogen storen in de benoeming van heer Jan te Swichum* als pastoor alhier.¹⁵

- 1543 **Theodoricus Heckema**¹⁶
Op 6 september 1556 is sprake van een legaat van heer Dyrck Heckma aan de kerk alhier.¹⁷
- 1552 - 1559 **Evert Jans**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 2 juli 1552,¹⁸ voor het laatst 13 februari 1559.¹⁹
- 1562 **Jetthie**²⁰
- †1567 **Tzyrck Jellesz.**
pastoor alhier; in 1567 wordt door grietman en secretaris ten verzoeken van zijn weduwe Anna Egbertsdr. in tegenwoordigheid van twee voogden over (hun kind) Geel de inventaris van zijn nalatenschap opgesteld.²¹
- 1574 **Haring**
komt 18 december 1574 als pastoor alhier voor.²²

Kapelaan

- 1527/8 **Johannes**
kapelaan alhier, wordt 1527/8 gearresteerd²³; een reden waarom wordt niet vermeld.

Beneficie

Alleen in 1570 is sprake van een beneficiant.²⁴ Over een beneficie alhier is echter verder niets bekend.

- 1570 **N.N.**
wordt 12 september 1570 als beneficiant alhier geïnstitueerd.²⁵

¹⁵ Hof nr. 16687, 188; nr. 16480, 223, 288-290.

¹⁶ BB I, 361.

¹⁷ RA Baarderadeel nr. 4, 222.

¹⁸ RA Baarderadeel nr. 35, 464-466.

¹⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 539.

²⁰ Van Burmania, 37.

²¹ Van Burmania, 37v. Een Inventarisatie- of Weesboek van Baarderadeel bleef uit die tijd niet bewaard.

²² Tresoar, Hs. FG nr. 837.

²³ RR nr. 5, 76.

²⁴ St. Jan nr. 1168.

²⁵ St. Jan nr. 1168.

SCHINGEN

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: volgens een overzicht van kerken en kapellen die volgens oorkonden uit 1132 en 1243 toebehoorden aan de abdij te Stavoren behoorde de kerk alhier – met die van Dronrijp* - daartoe.² Anderzijds geeft Schoengen aan dat de kerk oorspronkelijk toebehoorde aan de abdij te Prüm en werd deze ten tijde van het abbatiaat van Dodo (1231 – 1252) aan de abdij Bloemkamp geschonken.³ Vermoedelijk bezat, volgens dezelfde, de abt van Prüm het patronaatrecht van de kerken te Schingen en Tzum*.⁴ Volgens overzichten van ca 1550/2 en 1558/60 was hier een vicarie.⁵

Pastorie

1439 **Harmen**⁶

1511 - 1514 **Henrick**⁷
Hij kan dezelfde zijn als

1530 - 1543 **Henrick**
pastoor alhier, genoemd in een aantekening d.d. 5 oktober 1531 in een op 29 november 1530 begonnen proces,⁸ voorts genoemd 28 maart 1536⁹ en tenslotte in 1543; hij tekent dan als mr. Henricus Heerco.¹⁰

1554/5 **Gosse**
koopt in dat jaar veen.¹¹

1559/60 **Goytie Wybez.**
In deze periode wordt alhier geïnformeerd naar diens 'residentie'.¹² Mogelijk verbleef hij elders maar verder blijkt over deze zaak niets. Hij of een naamgenoot is in 1541 vicarius te Bolsward* (?).

- 1566/7 **Ede Johannis**
In 1566/7 wordt Ede, pastoor alhier, gelast met zijn placet voor het Hof te verschijnen.¹³ Hij werd in 1567 uitgewezen.¹⁴ Zijn verdere levensloop is

¹ Verhoeven, 96. Op 3 oktober 1505 draagt Syrd Myrcks aan het St. Anthonygasthuis te Leeuwarden 2 pm. land alhier geheten 'sinte Ghert[ud]is fenne' over. Het was dus toen geen kerkelijk land (meer) maar vanwaar de naam afkomstig is blijkt nergens.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³ Schoengen, 'Bloemkamp', (1903) 154-155.

⁴ Schoengen, 'Bloemkamp', (1903) 154-155.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ OFO I, nr. 78.

⁷ Tjessinga IV, 57, 66.

⁸ Hof nr. 16687, 435.

⁹ Hof nr. 16481, 417.

¹⁰ BB I, 335, 337.

¹¹ RR nr. 20, 20.

¹² RR nr. 22, 58v.

¹³ RR nr. 27, 78v.

¹⁴ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88. Harkenroht, 'Naemlijst', 72 noemt hem Edo Johannes.

onbekend. Tot 1565 is hij – als Ede Jauckes – bekend als pastoor te Slappeterp*. Hij is niet dezelfde als Edo (Egidius) Gerbranda, 29 november 1547 te Leuven als student ingeschreven, ov. na 1595, zoon van Johan Gerbranda en Tets Tjepckesdr. Goslinga en gehuwd met Jel Douma.¹⁵

1569 - 1578

Atte Lolckesz./Lolckema

wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd in 1569¹⁶, voor het laatst 26 augustus 1578.¹⁷

Vicarie

Over de ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vicarie¹⁸ is niets bekend. In 1511, 1514 en 1543 wordt geen vicarie vermeld.

¹⁵ Zijlstra nr. 8837; Stb. I, 121.

¹⁶ Van Burmania, 37v.

¹⁷ PI, 222. Als Atte Lolckema 19 augustus 1578: Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 630.

¹⁸ St. Jan nr. 1165.

SCHRAARD

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: in de huidige toren en kerk zijn restanten tufsteen verwerkt. Aan deze kerk ging echter een bakstenen kerk vooraf. Het bestaan van een nog oudere tufstenen kerk is weliswaar niet onmogelijk maar dan heeft het hoogstens een bescheiden kapel betroffen waarvan de bouw wellicht nog in de 11^e eeuw heeft plaatsgevonden.² Reeds in 1414 is hij een vicarie.³ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier een vicarie⁴, terwijl een prebende – wel hetzelfde leen – in 1559 voorkomt.⁵

Pastorie

1404 - 1414	Jarich komt als pastoor alhier en deken van Bolsward voor in 1404 ⁶ , als pastoor alhier in 1414 wanneer paus Johannes XXIII een aflaat verleent aan de bezoekers van de kerk waar een hostiewonder gebeurd is. ⁷
1440	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁸
1441	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁹
1474	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁰
1478	Eeme ¹¹
1496 - 1500	Johannes komt in 1496 ¹² en 1500 ¹³ als pastoor alhier voor. Jancko Douwama maakt in zijn <i>Geschriften</i> melding van een priester Johan van Scraert die blijkbaar kort vóór 1522 spotliedjes maakte op de Habsburgse machthebbers in Friesland. ¹⁴ Of hij hier stond is onbekend.
1543 - 1578	Focke Jouckesz.

¹ op het zegel van de pastoor Eeme (1478, OFO I, nr. 290) is Laurentius afgebeeld, Tresoar, Zegelfoto nr. 1866. Voor Friesland biedt dat te weinig houvast om te besluiten tot een Laurentiuspatrocinium van de kerk alhier.

² Halbertsma, *Bulletin KNOB* 66 (1967) *88-*89.

³ Reimers nr. IV; RG III, k. 337.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ GPCV I, 341-345.

⁷ Reimers nr. IV; RG III, k. 437. Hernieuwde aflaat 1431: Reimers, 116; RG V, 1417, nr. 8221 (de kerk behoeft dan reparatie).

⁸ St. Jan nr. 935, 19.

⁹ St. Jan nr. 935, 19.

¹⁰ St. Jan nr. 935, 16.

¹¹ OFO I, nr. 290.

¹² PG, nr. 168.

¹³ NA, Arch. ACB nr. 264.

¹⁴ Douwama, *Geschriften*, 406.

wordt in 1543¹⁵ en 1578¹⁶ als pastoor alhier genoemd.

Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt dan een **Jacobus** als pastoor alhier.¹⁷ Van Burmania noemt in 1566 **Pier Agges** als pastoor alhier, eerder vicarius te Nijega (geen grietenij aangegeven).¹⁸

Vicarie

Een vicarius alhier wordt – niet met name – in 1414 genoemd.¹⁹ Het leen komt later ook als prebende voor. Het patrocinium is niet bekend.

1543	Sipke Gellesz. is in 1543 vicarius alhier. ²⁰
ca 1550/2	Joannes Nicolai wordt in de reeds genoemde op veel punten niet betrouwbare lijst als vicarius alhier vermeld. ²¹
1559	Sibrandus Gerardi wordt 12 mei 1559 als prebendaat alhier geïnstitueerd. ²²
1570	N.N. wordt 21 maart 1570 als prebendaat alhier geïnstitueerd. ²³

¹⁵ BB I, 295.

¹⁶ PI, 235.

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

¹⁸ Van Burmania, 38. In de verschillende dorpen Nijega en te Ouwsternijega is hij onbekend. Van 1571 tot 1580 is Pier Aggesz. bekend als pastoor te Wons*.

¹⁹ Reimers nr. IV; RG III, k. 337.

²⁰ BB I, 295 (Van Burmania, 38: Jellesz.).

²¹ St. Jan nr. 1165.

²² St. Jan nr. 1165.

²³ St. Jan nr. 1168.

SCHUREGA

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: het oude dorp Schurega lag aan de zg. Buitenweg die later is vervallen; het oude kerkhof is gelegen bij de huidige boerderij Vlijt en Zegen.¹ Overigens wijst de Jong op een oud kerkhof ten noorden van de Tjonger in het zg. Bos van Willinge Prins, rechts van de weg van Oldeberkoop naar Schurega. Een sarcofaag (zonder deksel) uit de 12^e eeuw deed dienst als plantenbak bij een boerderij aan de Buitenweg² 2. Reeds toen lijkt er dus reeds een kerk of kapel te zijn geweest. In mei 1540 delen de inwoners van Jubbega* en Schurega mee dat beide dorpen een vervallen kerk hebben, elk door een priester bediend; deze zijn door armoede gedwongen echter vertrokken. Zij verzoeken de bisschop beide kerken te mogen laten bedienen door één priester zoals ook vroeger wel gebeurd is, en verklaren zich bereid tussen beide kerken een nieuwe te bouwen. Tevens verzoeken zij de institutie van Johan Matijss als pastoor.³ Op 16 juni 1540 wordt goedgunstig op het verzoek beschikt.⁴ In 1553 is sprake van de parochiekerk van Jubbega en Schurega;⁵ waarschijnlijk deed één van de twee kerkgebouwen nog als zodanig dienst. In 1580 wordt door beide dorpen opgegeven dat hun kerk vorig jaar op een nieuwe plaats herbouwd is maar niet door een bisschop is gewijd.⁶

Pastorie

1519/20 - 1525 **Henricus Joannis**

geeft 26 mei 1525 aan vijf jaren pastoor alhier te zijn.⁷

1540 **Joannes Mathie**

wordt 16 juni 1540 als pastoor van de voortaan verenigde kerken van Jubbega en Schurega geïnstitueerd.⁸ Hij werd in 1536 vicarius van de Laurentiusvicarie te Makkinga*.

Zie verder onder Jubbega*.

¹ Schotanus, Kaarten; De Haan, Jubbega-Schurega, 4.

² Lezing H. de Jong, Argeologysk Wurkferbân Fryske Akademy 23 april 2003.

³ ABU nr. 538-5, 38 (vroeger los bij nr. 538-2, 26v en daarnaar gedateerd).

⁴ ABU nr. 538-2, 26v.

⁵ Arch. DCF nr. 128.

⁶ AFB, 22-23.

⁷ Hof nr. 93, 7v.

⁸ ABU nr. 538-2, 26v.

SEXBIERUM

Patroon: **Sixtus**¹

Bijzonderheden: de huidige tufstenen kerk werd in de 13^e eeuw gebouwd.² De parochie moet echter ouder zijn. Onder Eelcko Lyauckama, abt van Lidlum (1325-1332), kwam het pastoraat alhier aan de abdij.³ Sedertdien is de pastorie steeds door kanunniken van Lidlum bediend geweest.

Een vicarie, ook wel vicaria perpetua, genoemd komt vanaf 1465 voor.⁴ In 1479 is sprake van de pastoor, de vicarius en de twee andere jongerpriesters;⁵ de twee laatsten moeten verbonden zijn geweest aan prebenden waarvan de volgende met name worden genoemd: de Mariaprebende (vermeld vanaf 1535⁶) en de Catharina-prebende (eveneens bekend vanaf 1535⁷) die moet dezelfde zijn geweest als de Silvaprebende (bekend vanaf 1511⁸) die in 1565 verenigd wordt met de perpetuele vicarie.⁹ Ca 1550/2 en 1558/60 is sprake van een vicarie, een vrijleen en een leen 'tot die Costerie geleidt'.¹⁰ Het laatste zal de situatie weergeven die in 1565 werd geformaliseerd toen één van de prebenden met de vicarie werd verenigd mits de vicarius de koster zou onderhouden.

Pastorie

vóór 1204 **Syardus Sierdsma**

geboren te Deinum, was pastoor alhier, trad in de premonstratenser orde in en werd kanunnik van Lidlum. In 1204 werd hij abt van dit klooster, trad na bijna 28 jaren af, trok zich terug te Spannum en overleed te Monnikebajum in 1232.¹¹

vóór 1337 **Theodoricus**

afkomstig van Tzummarum, studeerde te Parijs, werd daarna novicenmeester te Lidlum en daarna pastoor alhier, daarna 15 jaren pastoor te Berlikum* en werd vandaar in 1352 gekozen als abt van Lidlum; hij overleed in 1369.¹²

1371 **Johannes**¹³

¹ Verhoeven, 96. Syardus Sierdsma, abt van Lidlum (†1232), wordt voordien *ecclesiae S. Saxti in Sesbirom pastor* genoemd: Lambooi, 214-217.

Opvallend is de datering van een oorkonde d.d. 18 juli 1521 inzake het gebruik van de molen alhier: 'op den deij sinte frederici bisscop ende marteler de Aedelen in sixtiberum', OFO IV, nr. 234. Bedoeld is Frederik, ca 820-835 bisschop van Utrecht, zie Post, *Kerkgeschiedenis*, 56-57, 416, en voorts Van Buijtenen, *Heiligenweg*, 54-57. Hij zou te Sexbierum zijn geboren en een zoon zijn geweest van Adelbrik van Adeelen en Conovella die een kleindochter heet van de Friese koning Radboud: G. Brom, in: NNBW II, kk. 455-456.

² MF, 267.

³ Lambooi, 250-251. De abt van Lidlum had hier ook het institutierecht, Muller, *Bronnen*, 362.

⁴ OFO I, nr. 179.

⁵ FT, nr. 40.

⁶ OFO II, nr. 366.

⁷ OFO II, nr. 366.

⁸ Tjessinga II, 13.

⁹ Hof nr. 85, 15-17.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ Lambooi, 214-217.

¹² Lambooi, 274-275. De gegevens inzake Berlikum* over Syard en zijn opvolger zijn tegenstrijdig: Roemeling, 'Lidlum', 48-49.

¹³ St. Jan nr. 1171.

- 1413 **Willem.**¹⁴
- 1420 **Henricus**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1420.¹⁵ Na zijn overlijden wordt door de abt van Lidlum als pastoor alhier aangewezen
- 1439 **Reynerus**
dan pastoor te Hoorn*.¹⁶ In 1439 wordt hij abt van Lidlum, in 1447 gedwongen tot aftreden als zodanig en daarna pastoor te Spannum*.¹⁷
- 1439 **Bucho**
kanunnik van Lidlum.¹⁸
- 1467 **Botte**¹⁹
- 1478 - 1479 **Wouter**
pastoor alhier, betaalt in 1478 14 pond groot vlaams voor de vervaardiging van een beeld voor het Onze Lieve Vrouwenaltaar.²⁰ Hij komt als pastoor alhier ook in 1479 voor.²¹
- **Reynerus**
Na diens resignatie²² wordt
- 1485/6 **Jacobus Zelandus**
aanvankelijk prior van Lidlum, daarna van Munnikerbajum, daarna pastoor te Winsum* en vervolgens alhier pastoor.²³ Nadien wordt hij *pastor supremus* van de Oldehove te Leeuwarden; de Leeuwarders hadden van abt Tako van Mariëngaarde (1485-1506) onder wiens jurisdictie het opperpersonaatschap van de Oldehove viel de gunst verkregen dat zij uit alle premonstratenzers in Friesland een pastoor mochten kiezen; aldus werd een kanunnik van Lidlum aldaar pastoor.²⁴ Een en ander kan niet vóór 1485 zijn gebeurd. Hoe lang hij hier toen al gestaan had is onbekend.
- 1515 - 1521 **Ysbrand**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1515,²⁵ voor het laatst 18 juli 1521.²⁶ Mogelijk is hij de heer Ysbrandus, die in 1541 overleed en begraven geweest moet zijn op het kerkhof van het klooster Lidlum; een fragment van zijn grafzerk bleef bewaard.²⁷

¹⁴ Schotanus, *Tablinum*, 118.

¹⁵ PB Hs. 1466.

¹⁶ Lambooi, 302-305.

¹⁷ Lambooi, 304-305.

¹⁸ OFO I, nr. 64.

¹⁹ PB Hs. 1466.

²⁰ Van Weezel Errens, 'Beeldhouwwerken', 15-18 (cit. Arch. Stad Antwerpen, Schepenregisters nr. 93, 59r ('Zyberum' in Friesland)).

²¹ FT, nr. 40.

²² Lambooi, 328-331. Deze Reynerus kan niet dezelfde zijn als de eerder genoemde omdat daartussen enkele andere personen als pastoor worden genoemd.

²³ Lambooi, 330-331.

²⁴ Lambooi, 330-331.

²⁵ Van Burmania, 38v.

²⁶ OFO IV, nr. 324.

- 1535 - 1540 **Hetto**
komt als pastoor alhier voor 16 april 1535,²⁸ 7 mei 1539 (hij is dan ca 50 jaren oud)²⁹ en 14 november 1540.³⁰ In 1542 is hij pastoor te Winsum*.
- 1546 - 1547 **Ysbrand van Harderwijk**
wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd in (na 2 juli) 1546³¹ en voor het laatst 19 februari 1547.³² In 1545-1546 is hij pastoor te Spannum*, waar hij vanaf september 1550 weer als pastoor bekend is.
- 1552 **Egbertus Vollenhoe**
komt 29 januari 1552³³ en 19 februari 1552³⁴ en in 1553 als Egbertus Vollenhovius³⁵ als pastoor alhier voor. In 1550 is hij kapelaan alhier.
- 1560 - 1573 **Willem van Nijmegen**
tekent 30 juni 1560 als ‘Guilelmus Noviomagus Sexbyrum’ en waarnemend pastoor te Berlikum*³⁶; hij moet hier dus toen gestaan hebben. Als pastoor alhier komt hij ook voor 14 juni 1566³⁷ en in januari 1573.³⁸
- 1577 **Douwe Epesz.**³⁹

Kapelaan

- 1550 **Egbertus Vollenhoe**
komt als kapelaan alhier voor 20 januari 1550.⁴⁰ In 1552 en 1553 is hij pastoor alhier.

Vicarie

Voor het eerst komt de vicarie voor in 1465, dan ook vicaria perpetua genoemd.⁴¹ Met de perpetuele vicarie wordt in 1565 één van de twee vrije prebenden verenigd; een deel van de inkomsten wordt bestemd voor de schoolmeester, een deel voor de koster.⁴² Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

- 1465 - 1467 **Baernd/Bernardus**

²⁷ Museum Het Hannemahuis, Harlingen.

²⁸ FT, nr. 38.

²⁹ Arch. Liauckamastate nr. 260.

³⁰ Arch. EVC nr. 3184.

³¹ RvdA III, 215.

³² FT, nr. 194.

³³ RA Franekeradeel nr. 93, 539.

³⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 544.

³⁵ Lambooi, 361 (alleen tekst B).

³⁶ Arch. Liauckamastate nr. 529.

³⁷ Arch. Liauckamastate nr. 107.

³⁸ Hof nr. 82, 223 (daar zonder functie en plaats maar gezien de andere wel genoemde plaatsen alhier).

³⁹ Van Burmania, 38v.

⁴⁰ FT, nr. 207.

⁴¹ OFO I, nr. 179.

⁴² Hof nr. 85, 15-17.

komt in 1465⁴³ en in 1467⁴⁴ als perpetuus vicarius voor.

- 1479 **Mammo**
wordt in 1479 vicarius alhier genoemd.⁴⁵
- 1507 - 1521 **Baernd/Bernardus**
komt als vicarius perpetuus alhier voor 6 juli 1507,⁴⁶ als vicarius 27 mei 1510⁴⁷
en als perpetuus vicarius 18 juli 1521.⁴⁸
- 1535 - 1539 **Anno**
komt als vicarius alhier voor 16 april 1535⁴⁹ en 7 mei 1539, dan ca 44 jaren oud.⁵⁰
- 1543 **Douwe**
komt als vicarius alhier voor in 1543⁵¹ en in dat jaar op 18 juni 1543.⁵²
- 1546 - 1573 **Claes Pieckesz.**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in juli 1546⁵³, voorts 20 januari 1550,⁵⁴ 19
februari 1552,⁵⁵ 14 juni 1566⁵⁶ en tenslotte in januari 1573⁵⁷ en 23 juni 1573.⁵⁸

Als vicarii komen hier ook voor

- 1548 ? **Symon**⁵⁹
(wellicht dezelfde als Symon, vicarius te Oosterbierum* 1546?)
- 1567 **Bernardus**⁶⁰
maar zij zullen prebendaten zijn geweest.

Onze Lieve Vrouweprebende

De Onze Lieve Vrouweprebende moet de eerste zijn geweest omdat in 1511 sprake is van ‘die anderde prebende, hietende Selve prebende’⁶¹ die dus de tweede prebende was. In dat jaar staat te Oosterbierum land te boek van heer Tyaerd (naast land toebehorende aan de pastoor, de vicarius en de prebendaat aldaar)⁶² dat in 1543 op naam staat van de Onze Lieve Vrouweprebende⁶³ en in

⁴³ OFO I, nr. 179.

⁴⁴ OFO IV, nr. 31.

⁴⁵ FT, nr. 40.

⁴⁶ OFO I, nr. 532.

⁴⁷ FT, nr. 77.

⁴⁸ OFO IV, nr. 324.

⁴⁹ FT, nr. 138.

⁵⁰ Arch. Liauckamastate nr. 260.

⁵¹ BB I, 325.

⁵² RA Rauwerderhem nr. 62.

⁵³ RvdA III, 217.

⁵⁴ FT, nr. 207.

⁵⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 544.

⁵⁶ Arch. Liauckamastate nr. 107.

⁵⁷ Hof nr. 82, 223 (vicarius, zonder plaats, maar gezien de andere wel genoemde plaatsen wel alhier).

⁵⁸ RA Barradeel nr. 15, 5, 11 (1581); hij was hier toen nog.

⁵⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 415, 6 oktober 1548. Er staat Sexbierum maar met de eerste letter is duidelijk geknoeid; meer in aanmerking komt Oosterbierum*.

⁶⁰ PB Hs. 1466.

⁶¹ Tjessinga II, 13.

1546 op naam van Ypcke, prebendaat te Sexbierum.⁶⁴ Te Sexbierum en Oosterbierum heeft heer Tyaerd in 1511 in totaal ca 39 pm,⁶⁵ deze prebende in 1543 ruim 39½ pm.⁶⁶

- 1511 **Tyaerd**
staat in 1511 te Oosterbierum en Sexbierum te boek als eigenaar van land.⁶⁷
- 1535 - 1543 **Mr. Evert van Zwolle**
Evert komt alhier voor 16 april 1535; zijn functie wordt niet aangegeven maar hij moet de bezitter van deze prebende zijn geweest omdat de drie andere priesters alhier met naam en functie worden genoemd.⁶⁸ Mr. Evert van Zwolle is bezitter van de Onze Lieve Vrouweprebende in 1543 en noemt zich dan een 'vrempt incomelynck'.⁶⁹
- 1546 - 1547 **Ypke**
prebendaat alhier, staat in 1546 te boek voor enig land te Oosterbierum⁷⁰ dat in 1511 op naam van Tyaerd vermeld wordt. In 1546 wordt te Sexbierum het landbezit van Ypke's vrije prebende vermeld⁷¹ evenals het landbezit van de Silvaprebende⁷² waaruit blijkt dat Ypke niet de laatstgenoemde prebende bezat. Hij komt als prebendaat alhier ook voor 6 april en 13 mei 1547 en wordt bij de laatste gelegenheid eerder prebendaat te Pietersbierum* genoemd; hij is dan 56 jaren oud.⁷³ Hij was van hier afkomstig en werd 1515/6 prebendaat te Pietersbierum*.
- 1567 - 1568 **Jan Gerrits**
wordt als prebendaat alhier genoemd 27 november 1567⁷⁴ en 9 juli 1568.⁷⁵ Bij de laatste gelegenheid wordt hij wegens het toebrengen van een grote wond in het gezicht van de excijsmeester te Franeker door het Hof veroordeeld om vergiffenis te smeken en tot penitentie gedurende acht dagen bij de minderbroeders te Leeuwarden op water en brood te verblijven; hij mag de kerker niet verlaten voordat hij de geldboeten betaald heeft, alles op straffe van ontzetting uit zijn beneficie.
- 1573 - 1580 **Petrus Randwijck**
In de Paasweek 1573 hebben – aldus het bericht – de kerkvoogden alhier een nieuwe prebendaat ontvangen; vijftien jaren later (!) wordt geprocedeerd over vergoeding van de toen gemaakte verteringen.⁷⁶ De naam van de betrokkene wordt niet vermeld maar het zal betroffen hebben Petrus Randwijck, door Van Burmania in 1573 prebendaat alhier genoemd.⁷⁷ Petrus, prebendaat alhier, wijkt in

⁶² RvdA II, 14 (2 pm.), 15 (1½ pm.).

⁶³ BB I, 325.

⁶⁴ RvdA III, 186, 191.

⁶⁵ Tjessinga II, 13.

⁶⁶ BB I, 325.

⁶⁷ RvdA II, 14 (2 pm.), 15 (1½ pm.) en nog ander land resp. Tjessinga II, 13.

⁶⁸ FT, nr. 138.

⁶⁹ BB I, 324-326.

⁷⁰ RvdA III, 186, 191.

⁷¹ RvdA III, 213vlg.

⁷² RvdA III, 224.

⁷³ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1199.

⁷⁴ Hof nr. 16693, 369.

⁷⁵ Hof nr. 7490, 122-122v.

⁷⁶ RA Barradeel nr. 16, 515.

⁷⁷ Van Burmania, 38v. (PB Hs. 1466 noemt een Petrus als prebendaat hier reeds in 1571!).

1580 uit.⁷⁸

Hij kan dezelfde zijn die 3 maart 1570 van bisschop Cunerus Petri een jaargeld krijgt toegekend;⁷⁹ blijkbaar was hij verbonden aan één van de kloosters die als tafelgoed aan de bisschop waren toegewezen (het klooster te Bergum en de proosdij te Bolsward) maar welk klooster wordt niet vermeld.

Catharinaprebende/Silvaprebende

Gezien de vermelding in 1511 van ‘die anderde prebende, hietende Selve prebende’⁸⁰ moet dit de tweede prebende zijn geweest die evenals de voorgaande reeds in 1479 moet hebben bestaan.⁸¹ In 1535 is sprake van de prebende op het Catharina-altaar.⁸² Op 28 mei 1546 spreekt het Hof in een geschil tussen Andries Waltinga voor zich en de gemeente Herbayum en de procureur-generaal namens de keizer aan de ene en Jr. Impcke (Minnema, weduwe van Sicke) van Liauckema voor zich en haar kinderen aan de andere kant over de prebende of Silvaprondie alhier uit dat het heeft geconstateerd dat de prebende het eerste vrijgefallen leen in Westergo (in dit jaar) is en deswegen de collatie aan de keizer toekomt.⁸³ In november 1563 tracht Auck, weduwe van Bocke Donia, het ‘Selferden’ leen voor een zoon uit haar eerdere huwelijk te verkrijgen⁸⁴ maar niet duidelijk is wie het leen dan toekomt. Begin 1564 is het leen opnieuw vacant; een daarop door de gemeentelieden gekozen priester trok zich weer terug waarna zij 9 april 1564 Schelte Liauckema volmacht geven de vereniging van de St. Sylvia(!)prebende met de vicarie, kosterij en school te bewerkstelligen.⁸⁵ Op 19 april 1565 geeft Schelte de pastoor te Wijnaldum volmacht de toestemming hiertoe van de bisschop van Utrecht te verkrijgen.⁸⁶ Deze wordt 27 april 1565 verleend.⁸⁷

1535 - 1539

Frederik

prebendaat heet op 16 april 1535 de priester die op het leen van het Catharina-altaar woont⁸⁸ en komt als prebendaat alhier ook voor 7 mei 1539; hij is dan ca 74 jaren oud.⁸⁹ Hij overleed in 154. (1540? of 1542?).⁹⁰ In 1543 wordt hij overleden genoemd.⁹¹ Een opgave in dat jaar van het bezit van het leen ontbreekt. In 1546 wordt enige malen gerefereerd aan heer Frericks leen resp. de Catharinaprebende als belender terwijl dan wel een opgave van het land van de Silvaprondie bestaat.⁹² 1545 is het leen het eerste in dat jaar vrijgefallen beneficium in Westergo en komt de collatie ervan de keizer toe, aldus constateert het Hof 28 mei 1546.⁹³ Blijkbaar wordt daarmee dan voorzien

⁷⁸ CE, 358.

⁷⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 932.

⁸⁰ Tjessinga II, 13.

⁸¹ FT, nr. 40.

⁸² FT, nr. 138.

⁸³ Hof nr. 16689, 436.

⁸⁴ *Protocol Cleuting*, 161.

⁸⁵ Arch. Van Sminia nr. 1716.

⁸⁶ Arch. Van Sminia nr. 1716.

⁸⁷ Hof nr. 85, 15-16 (toesremming van het Hof, ongedateerd), 16-17 (toestemming van de bisschop). FT, nr. 138.

⁸⁸ FT, nr. 138.

⁸⁹ Arch. Liauckamastate nr. 260.

⁹⁰ Tresoar, Collectie Graftschriften, Barradeel i.v. Sexbierum beschrijft onder nrs. 5 en 10 twee fragmenten: de ene met als lezing van de datum 2 maart, de andere met als jaartal 154(?). H. Zeinstra te Hardegarijp herkende in 2009 de fragmenten als bijelkaar behorende delen van één zerk. De lezing ‘2 maart’ is althans nu niet meer herkenbaar, het jaartal 154(?) lijkt eerder 154(0?) te zijn. Niet vermeld door De Walle.

⁹¹ BB I, 325 (sprake van wijlen heer Freyckx land als belender).

⁹² RvdA III, 206-207 resp. 212-213.

⁹³ Hof nr. 16689, 436.

- 1546 **N.N.**
zoon van een zuster van mr. Karel van der Nitzen die in 1546 bezitter van de Silvapronde heet volgens een overzicht dat nà juni 1546 (dus nà de uitspraak van het Hof) is opgesteld.⁹⁴ Wie deze persoon is geweest is onbekend.⁹⁵
- 1547 **Jelbet**
heet 19 februari 1547 prebendaat van Siouck van Martena, vrouw van Schelto van Liauckema, beide hier wonende; hij is priester.⁹⁶ Omdat Ypcke, de andere prebendaat, dan nog leeft, moet hij hier horen. Schelto was een zoon van Sicke Liauckema en Ymck Minnema, hiervoor genoemd.⁹⁷
- ca 1563 **Johannes**
Op 11 november 1563 verklaart Auck, weduwe van Bocke Donia, te Leeuwarden te hebben geschonken aan Rindts Hesselsz., clericus, zodanig jaarlijks pensioen als tot 'discretie' van Bocke Donia, pastoor te Harlingen, bepaald zal worden, voorzover en indien zij wegens haar zoon Joost bij Ydts Jacobsz. Blauwkerk het beneficie alhier, genaamd Selferden, tot dusverre 'bedreven geweest bij eenen Heer Johannes, beneficiant van dien', zolang tot Rindts met een ander beneficie zal zijn voorzien danwel zijn studie opgeeft en zich tot de wereldlijke staat begeeft.⁹⁸ Het moet hier gaan om de weduwe van Bocke Sierks Donia waarvan wordt gezegd dat diens vrouw N.N. niet van adel was en hun kinderen 'verliepen';⁹⁹ hij had een gelijknamige broer die pastoor te Harlingen was.¹⁰⁰ Rindts Hesselsz. zal een zoon zijn geweest van Hessel Rintsz., in 1552 te Sexbierum.¹⁰¹ Het lijkt er niet op dat Joost Ydtsz. het leen heeft gekregen.
- 1564 **Marten Synenz.**
Na diens resignatie van de Silviaprebende kozen de gemeentenaren 26 maart 1564 Sytze Hettesz., pastoor te Pietersbierum*, die daarna echter weer heeft geresigneerd. De inkomsten van de prebende zijn klein evenals die van de vicarie, de kosterij en de school. Zij geven 9 april 1564 volmacht aan Schelte van Liauckema de vereniging van de prebende met de vicarie, mede ten behoeve van de kosterij en de school, te bewerkstelligen. Op 19 april 1565 geeft Schelte Liauckema de pastoor te Wijnaldum volmacht de toestemming voor de vereniging bij de bisschop van Utrecht te verkrijgen.¹⁰² De toestemming van het Hof is ongedateerd; de bisschop verleende zijn toestemming 27 april 1565.¹⁰³ Merkwaardig is overigens dat in het request aan het Hof aangegeven wordt dat de vicarie te weinig opbrengt om daarop een goede priester te houden en dat men om de daardoor vacante vicarie het inkomen wil verhogen door de prebende daarmee te verenigen.¹⁰⁴ De vicarie was namelijk ten tijde van het verzoek niet vacant (de

⁹⁴ RvdA III, 224-225.

⁹⁵ Vries e.a., *De Heeren van den Raede*, 220, i.v. Karel van der Nitzen vermeldt geen broers en zusters.

⁹⁶ FT, nr. 194.

⁹⁷ Stb. I, 246-247.

⁹⁸ *Protocol Cleuting*, 161.

⁹⁹ Stb. I, 158; II, 99.

¹⁰⁰ Stb. I, 158; II, 99.

¹⁰¹ MC.

¹⁰² Arch. Van Sminia nr. 1716.

¹⁰³ Hof nr. 85, 15-16 resp. 16-17.

¹⁰⁴ Hof nr. 85, 15-16.

prebende wel)!

Prebendaat

1510

Claes

wordt 27 mei 1510 als prebendaat alhier genoemd.¹⁰⁵

Overige

1579

Yme Simonides

alhier wordt als debiteur in een inventaris d.d. 25 januari 1579 van een inwoner van Harlingen genoemd.¹⁰⁶ Hij kan de pastoor of de vicarius alhier zijn geweest. Van 1571 tot 1574 is hij bekend als vicarius te Harlingen*.

¹⁰⁵ FT, nr. 77.

¹⁰⁶ RA Harlingen nr. 123, 689.

SIEGERSWOUDE (Opsterland)

Patroon: **Jacobus**¹

Bijzonderheden: een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1547/8 **Johannes**²

1578 **Jacob**³

Kapelaan

1546/7 **Luytgen**⁴

¹ Verhoeven, 97.

² RR nr. 15, 55v.

³ PI, 293.

⁴ RR nr. 14, 75v.

SIEGERSWOUDE (Tietjerksteradeel)

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: uit de grootte van gevonden kloostermoppen volgt volgens Henstra een datering van een bakstenen kerk ca 1225. Restanten tufsteen wijzen op het bestaan van een daaraan voorafgaande kerk die uit de tweede helft van de 12^e eeuw kan dateren.¹ De Langen acht het mogelijk dat er tussen Eernewoude* en Siegerswoude nog een verder onbekende parochie kan zijn geweest; deze is echter niet de parochie geweest die in 1504 overging van het dekenaat Wartena naar dat van Smallingerland; dat betrof Eernewoude*.² Het dorp wordt in 1482 omschreven als ‘desolaet ende vergangen’; de kerk is een ruïne. In dat jaar vestigen zich enkele uit Hoorn (N.H.) gevluchte nonnen die allengs bij de kerk waarvan het dak is ingestort een klooster (van de conversinnen van Augustinus) stichtten.³ In 1487 werd de stichting van een nieuw convent alhier bevestigd.⁴ De bediening van de parochiekerk geschiedde reeds in 1447 door de pastoor te Garijp* die dan pastoor van beide plaatsen wordt genoemd.⁵ Het dorp bleef als administratieve eenheid bestaan; het wordt in 1511 bij de Aanbreng afzonderlijk genoemd.⁶ Het komt echter niet voor in het Register van de Jaartax uit 1501⁷ en ontbreekt evenzeer in de opsomming van de dorpen in Tietjerksteradeel in de Rentmeestersrekeningen.⁸ De kerkegoederen bleven blijkbaar – althans nog een tijdlang – zelfstandig; in 1544/5 is sprake van de kerkvoogden van Siegerswoude, genoemd met die te Nijega (Sm.)⁹ (zodat dus niet Siegerswoude in Opsterland kan zijn bedoeld).

Pastorie

1447 **Petrus**
komt in 1447 voor als pastoor van Garijp* en Siegerswoude.¹⁰

Voor het overige wordt verwezen naar Garijp*.

¹ Henstra, *Barthlehiem*, 55. Elders geeft hij als datering begin 12^e eeuw of mogelijk nog eerder: DVF 78 (1998) 26.

² De Langen, 80, 79 afb. 15. Vgl. Roemeling, ‘Eernewâld’, 18.

³ Worp van Thabor IV, 155-156.

⁴ Oudmunster nr. 1738, rekening 1487, ongefolieerd.

⁵ GPCV I, 531.

⁶ RvdA I, 241-242.

⁷ GPCV II, 15.

⁸ Bv. 1525/6, RvdA IV, 8.

⁹ RR nr. 12, 62v.

¹⁰ GPCV I, 531.

SINT ANNAPAROCHIE

Patroon: **Anna**¹

Bijzonderheden: de kerk is gebouwd na de inpoldering van het Bildt. Het collatierecht berustte bij de landsheer.²

Pastorie

1538 **Octaviaen de Hamer**

Else, zijn 'wijff ofte huysvrouwe', wordt bij vonnis van het Hof d.d. 7 mei 1538 verbannen.³

- †1550

Hillebrant Jansz.

Na zijn overlijden⁴ wordt hier benoemd

1550

Adriaan van Twickel

tot dan prebendaat van het heer Tzallincksleen te Leeuwarden-Oldehove*, die op 20 februari 1550 het placet ontvangt.⁵ Het placet werd door het Hof verleend. De Stadhouder had de verlening verboden maar het Hof was tot verlening overgegaan omdat de benoemde zijn dienst niet wilde vervullen zonder het placet te hebben ontvangen. Het betreft hier een strijd tussen Stadhouder en Hof om de competentie het placet te verlenen als de koning tot de collatie gerechtigd is (hetgeen het geval was bij de ieder jaar eerst openvallende beneficia in Oostergo, Westergo en Zevenwouden en de drie kerken in het Bildt).⁶ De Stadhouder stelde zich op het standpunt dat als hij buiten Friesland verbleef het Hof bij provisie het placet kon geven.⁷

Van Twickel is hier blijkbaar niet lang gebleven. Hij wordt als pastoor alhier nog genoemd 23 juli 1550,⁸ maar zijn opvolger overleed of resigneerde zeer kort daarop. In 1554 is hij pastoor te Angerlo.⁹ Vanaf juli 1558 is hij bekend als vicarius te Dokkum*.

- 1550

Simon

Na diens overlijden of resignatie¹⁰ wordt

1550

Jacobus Wabbens

4 oktober 1550 door de fungerend aartsdiaken van Oudmunster als aartsdiaken van Oostergo geïnstitueerd als pastoor alhier.¹¹

1567?

Johannes

¹ Verhoeven, 97.

² Zo Aud. nr. 1430.4 nr. 1, 6.

³ Hof nr. 96, 32.

⁴ RR nr. 49, 6.

⁵ RR nr. 49, 6.

⁶ Aud. Nr. 1430.4 nr. 1, 4v vlg.

⁷ Aud. Nr. 1430.4 nr. 1, 7.

⁸ RR nr. 49, ongefolieerd gedeelte.

⁹ Heeringa, *Rekeningen* II, 239.

¹⁰ ABU nr. 535, 68-68v.

¹¹ ABU nr. 535, 68-68v.

pastoor alhier, werd in 1567 uitgewezen of week zelf uit, volgens Winsemius¹² en Antonius Jodoci.¹³ Menso Poppius situeert hem echter te Sint Jacobiparochie*.¹⁴ Zijn verdere levensloop is onbekend.

1569

Johannes Staesz.

komt 23 mei 1569 als pastoor alhier voor.¹⁵

1573

N.N.

wordt 26 mei 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁶

¹² Winsemius, *Historiarum rerum*, 88.

¹³ Judoci, 'Ephemerides', 424.

¹⁴ Harkenroht, 'Naemlijst', 73, en dezelfde, 'Aenmerkingen', 591-592.

¹⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 75, 39.

¹⁶ St. Jan nr. 1168.

SINT JACOBIPAROCHIE

Patroon: **Jacobus**¹

Bijzonderheden: ook hier berustte de collatie bij de landsheer.² In 1575 is echter sprake van het kiezen van de pastoor door de ingezetenen,³ maar mogelijk moet dat zo begrepen worden dat de aldaar gekozene aan de landsheer werd voorgesteld die vervolgens benoemde.

Pastorie

1573 **Lucas**⁴

- 1550 **Johannes van Vianen alias Everdingen**
pastoor alhier, ontvangt 5 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Finkum*.⁵

1550 **Johannes Pieters**
tot dan kapelaan op het Blokhuis te Harlingen*, wordt 17 april 1550 (door de landsheer) gepresenteerd als pastoor alhier en ontvangt dezelfde dag het placet daarop.⁶

ca 1550/2 **Joachimus**
wordt in een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst ca 1550/2 als pastoor alhier genoemd.⁷ Sannes noemt ten onrechte als datering ca 1525/30.⁸

- †1558 **Ewoud Willemsz.**
In 1560 wordt aan Willem Ewoudsz., apotheker te Leeuwarden, betaald voor een half kwartaal gage van zijn vader, wijlen Ewoud Willemsz., pastoor alhier, verschenen 19 maart 1558.⁹

1558 - 1567 **Johannes Johannis**
wordt 6 mei 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰ In 1564/5 wordt door het Hof informatie ingewonnen over de pastoor alhier.¹¹ In 1565 is sprake van Johannes Jansen, pastoor alhier, en zijn concubine Saepck.¹² Johannes, pastoor alhier, wordt in 1567 verbannen¹³ en vluchtte met zijn vrouw en twee kinderen naar Emden.¹⁴ In een

¹ Verhoeven, 97.

² Zo Aud. nr. 1430.4 nr. 1, 6 (1550) en RR nr. 49, 11 (1550).

³ GA Franeker, O.A. Franeker nr. 37, 12.

⁴ Van Burmania, 17v.

⁵ RR nr. 49, 8.

⁶ RR nr. 49, 11.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ Sannes, Het Bildt, I, 83-84 cit. *Oudheden en Gestichten* II, 305 die de bron, later geïnventariseerd als St. Jan nr. 1165 en te dateren als ca. 1550/2 heeft gebruikt.

⁹ RR nr. 56, 2v-3.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ RR nr. 25, 73v.

¹² Van Burmania, 17v.

¹³ Harkenroht, 'Naemlijst', 70 en dezelfde, 'Aenmerkingen', 592 (volgens wie hij in 1565 was gevlucht).

¹⁴ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88 situeert hem te Sint Annaparochie* evenals Judoci, 'Ephemerides', 424. Andreae, 'Naamlijst', 17-18 noemt zowel Johannes te Sint Annaparochie (cit. Jodoci) als Johannes Jansz. te Sint Jacobiparochie (cit.

overzicht van de ‘Bedieninge der predicanten’ uit 1570/5 komt Joannes Jansz. van het Bildt met vrouw en vijf kinderen voor.¹⁵ Hij was een neef van Martinus Eliacus, eertijds pastoor te Tzum*, en overleed te Emden in augustus 1575.¹⁶

1572 **Johannes Alberti.**¹⁷

1573 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd 13 april 1573.¹⁸

1575 - 1580 **Danckert Fransz.**
wordt in 1575 als pastoor alhier gekozen door de volmachten en ingezetenen¹⁹ en komt in 1580 nog als zodanig voor.²⁰ Een Danckert Vrancksz. krijgt in 1555/6 het officium perpetuum van Rochus in de Bavokerk te Haarlem²¹, een Danckert Fransz. wordt in 1564/5 pastoor te Rijnsburg.²²

Harkenroht, ‘Naemlijst’) maar er is in ieder geval sprake van een dubbele vermelding op twee plaatsen van dezelfde persoon.

¹⁵ Van Toorenenbergen, *Emden*, 73.

¹⁶ Harkenroht, ‘Aenmerkingen’, 592.

¹⁷ Van Burmania, 17v.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ GA Franeker, O.A. Franeker nr. 37, 12.

²⁰ GA Franeker, O.A. Franeker nr. 37.

²¹ Holtkamp, *Register*, 3, 88.

²² Holtkamp, *Register*, 4, 101.

SINT JOHANNESGA (Schoterland) (thans Scharsterland)

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: mogelijk is de kerk hier één van de kapellen onder Rotstergaast*, vermeld in 1315.² Het dorp komt voor onder de kerspelen in Schoterwerf, vermeld in 1408³ maar niet onder de in de het Register van de Jaartax in 1501⁴ en in de Rentmeestersrekeningen uit de 16^e eeuw genoemde dorpen van Schoterland.⁵ In 1556 is sprake van de volmacht van ‘Rotne ende Sint Joannesgae te Rotne ter kercke gaende’.⁶ Bij de inventarisatie der geestelijke goederen in Schoterland in 1580 komt Sint Johannesga niet voor.⁷ Schotanus noemt het wel onder de dorpen van Schoterland.⁸ Gildemacher acht het niet onmogelijk dat het dorp eerder Oudega geheten heeft en dat de kerk aldaar bedoeld is met die te Oudega* die in 1516 verbrand werd.⁹ Wij delen deze opvatting niet (zie Oudega (Schoterland*)). Schotanus à Sterringa geeft op zijn kaart alhier een kerk aan,¹⁰ Eekhoff geeft op dezelfde plaats, dan in de ‘vergraven petten’, een oud kerkhof en oostelijker daarvan een kerkhof.¹¹ In 1770 werd de toen bouwvallige kerk aanzienlijk vernieuwd.¹² In 1864 werd hier (iets zuidelijker) een nieuwe kerk gebouwd.¹³

Pastorie: geen gegevens bekend.

¹ Verhoeven, 97.

² ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

³ Muller, *Regesten* nrs. 1822, 1823.

⁴ GPCV II, 28.

⁵ RvdA IV, 13 (1525/6), 37 (1574/5).

⁶ Hof nr. 16691, 93v.

⁷ AFB, 15-24.

⁸ Schotanus, *Beschrijvinge*, 223.

⁹ Gildemacher, ‘Ga’, 163. Hij baseert zijn mening op de vermelding van een making van een deimt land ‘in Aldagae int Garlandt’ in het testament van een inwoner van Rottum in 1539 (FT, nr. 153) en het hier nog voorkomen van deze veldnaam; alle andere in het testament aangehaalde plaatsen in deze omgeving liggen rond Sint Johannesga. Iets westelijker ligt de zijns inziens naampendant Nijega (= Rohel)*, *ibid.*, 176 n. 41.

¹⁰ Schotanus à Asterringa, *Uitbeeldinge*.

¹¹ Eekhoff, *Nieuwe atlas*.

¹² Van der Aa VI, 19.

¹³ MF, 272.

SINT JOHANNESGA (Utingeradeel) (thans Scharsterland)

Patroon: **Johannes**¹

Bijzonderheden: het dorp zou mogelijk hetzelfde kunnen zijn als Monnikega* ('Monekagha'), als zodanig vermeld in 1315 onder de kerken en kapellen in Bornego maar een ligging daarvan elders (tussen Akmarijp en Terkaple) is ook aangenomen.² In 1511 heet het een kapel (bediend door een pastoor!) en wordt het bij de Aanbreng onder Akmarijp* opgevoerd.³ In 1544 wordt het als 'Sinte Johannisgae in Ackmarijp' genoemd en worden de kerkelijke goederen naast die van Akmarijp opgevoerd.⁴ In de Personele Impositie van 1578 wordt de pastoor alhier onder Akmarijp (met zijn collega aldaar) opgegeven.⁵ Bij de verhuur van het kerken- resp. pastorieland te Akmarijp in 1598 wordt opgegeven dat 'voer den pastorie ende patroon van S. Joannesgae pretenderen Elardus Renalda en Sipke Abbema cum sociis het recht te hebben'.⁶ In 1628 is in een geschil tussen de classis en de pretense eigenaren van de kerke- en pastorielanden alhier de vraag of Sint Johannesga een vicarie was van Akmarijp of een zelfstandige kerk met een eigen pastoor. Vele getuigen verklaren het laatste en tevens dat Sint Johannesga een kerk met toren had (in 1629 heet de kerk vervallen). Getuigen, waarvan de oudste 95 jaren oud is, verklaren twee resp. drie pastoors (tot de Reformatie) gekend te hebben.⁷ Blijkbaar was de uitkomst dat Sint Johannesga inderdaad een zelfstandige kerkelijke gemeente vormde. De predikant te Terkaple en Akmarijp, Poppius Bootsma, werd formeel nu ook alhier beroepen en de classis Zevenwouden probeerde het beroep tot de kerk alhier, 'voor desen vervreemt' in 1630 goed.⁸ Bij de goedkeuring van het beroep van zijn opvolger is echter alleen sprake van Terkaple en Akmarijp.⁹ Administratief werd Sint Johannesga steeds onder Akmarijp begrepen. Het komt niet als afzonderlijk dorp voor in het Register van de Jaartax 1501¹⁰ en de Rentmeestersrekeningen uit de 16^e eeuw.¹¹ In 1999 werden de fundamente van de voormalige kerk ontgraven. Deze kerk werd waarschijnlijk pas na het midden van de 13^e eeuw gebouwd.¹² Mogelijk lag het dorp oorspronkelijk – evenals Akmarijp – noordoostelijker en net als Oud-Terkaple aan de Wijde en Oude Geeuw; de pastoor gebruikte in 1544 land in wat nu bekend staat als de Blauwgraslanden.¹³

Pastorie

1511 - 1512 **Gerbrand Boelema**

komt als pastoor alhier voor in 1511¹⁴ en 11 februari 1513.¹⁵ Vanaf 1515 is hij

¹ Verhoeven, 97.

² K. Huisman, in: Leeuwarder Courant 24 januari 1992; ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

³ Bydragen ta Pleatslike Skiednis II (1987) 148.

⁴ BB II, 23.

⁵ PI, 273.

⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2773.

⁷ Arch. EVC nr. 3793.

⁸ Arch. Classis Zevenwouden/Heerenveen nr. 1.

⁹ Arch. Classis Zevenwouden/Heerenveen nr. 1.

¹⁰ GPCV II, 29.

¹¹ RvdA IV, 13 (1525/6), 37 (1574/5).

¹² Bijl, Van der Molen en Tuinstra, 'Sint Jansga', 254-257; Bijl en Tuinstra, 'St. Jansga', 23.

¹³ Schroor, *Landschap*, 132.

¹⁴ Bydragen ta Pleatslike Skiednis II (1987), 148.

pastoor te Follega*.

Hij was een zoon van Paulus (Boelema) en mogelijk Fedde Aeuwedr. Styntiema).¹⁶

1544

Wincko

doet in 1544 als pastoor alhier opgave van de pastoriegoederen.¹⁷ Mogelijk is hij dezelfde als Wyncke Romkez., tot 1542 pastoor te Oudemirdum*, en vóór 1569 overleden als prebendaat te Harich*.

Wellicht is hij ook Wincke wiens dochter Melle 9 maart 1555 uit Westermeer* wordt verbannen.¹⁸

z.j.

Syne

wordt in 1628 genoemd als destijds pastoor alhier¹⁹, gevolgd door

1565 - 1576

Broer/Ambrosius Bottez.

die eveneens in 1628 als destijds pastoor alhier genoemd wordt.²⁰ Van Burmania noemt hem hier in 1565²¹, terwijl hij als pastoor alhier ook voorkomt 25 juli 1576.²²

1577 - 1578

Binse Semes

wordt in 1628 als derde pastoor alhier genoemd.²³ Hij zal de naamloze pastoor alhier zijn die 19 januari 1577 wordt geïnstitueerd.²⁴ Byntzie komt in oktober 1578 als pastoor alhier voor.²⁵ Een dochter was gehuwd met Otto Gelckes, geboren ca 1568, één van de getuigen in 1628.²⁶

SINT JOHANNESWOLD: zie Veenwouden.

¹⁵ Oosterhout, 200.

¹⁶ Walsweer, 'Seta', 68-69, 71.

¹⁷ BB II, 23 (daar Wumko); een exemplaar in Arch. EVC nr. 3793 geeft Wincko; een afschrift in Tresoar, Hs. PB 656 Mincko.

¹⁸ Hof nr. 7489, 263.

¹⁹ Arch. EVC nr. 3793.

²⁰ Arch. EVC nr. 3793.

²¹ Van Burmania, 18.

²² RA Sneek nr. 143 nr. 23.

²³ Arch. EVC nr. 3798.

²⁴ St. Jan nr. 1168.

²⁵ PI, 273.

²⁶ Arch. EVC nr. 3793.

SINT NICOLAASGA

Patroon: **Nicolaas.**¹

Bijzonderheden: oorspronkelijk moet hier een tufstenen kerk hebben gestaan.²
In 1543 worden hier een vicarie en een prebende genoemd.³

Pastorie

- 1362 **Tidericus**
rector van de parochiekerk *S. Nicolai de Sanctonicolao* in het bisdom Utrecht ontvangt in 1362 een pauselijke aflaat.⁴
- 1382 **Peter**⁵
- 1439 **Tiaert/Titardus Ellardi**⁶
- 1511 **Wthia**
komt 8 november 1511 als pastoor alhier voor;⁷ zonder functie en standplaats wordt hij 11 februari 1512 vermeld.⁸ Ten tijde van de vorst van Saksen deed hij opgave van de pastoralia voor de Aanbreng (dus in 1511).⁹
- 1514/5 - 1525 **Johannes Intyonis**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu tien jaren pastoor te zijn.¹⁰
- 1525 - †1527/8 **Wlcke Anskes**
Wlcke komt als pastoor alhier voor 18 december 1525.¹¹ Op 18 februari 1528 wordt door het Hof de eis van Pier Anskes, broer van Wlcke, pastoor alhier, om zoengeld wegens de nederslag, begaan aan Wlcke, afgewezen; wel wordt de dader een boete van 35 car. gl. opgelegd.¹² Ulco Anskonis, van Sloten, wordt 8 maart 1511 tot subdiakengewijd, als afkomstig uit Sint Nicolaasga 19 april 1511 tot priester.¹³
- 1543 **Lambert**
komt als pastoor alhier voor 18 maart 1543.¹⁴

¹ Verhoeven, 97, zonder bron, wel op grond van de naam van het dorp. Het patrocinium wordt reeds in 1362 genoemd: Brom, *Bullarium Trajectense*, II nr. 1699.

² De Jong, *Kerken rondom de toren*, 52, 55-56: na de afbraak van de kerk in 1720/1 werd ook tufsteen verkocht. Of deze eventueel secundair verwerkt was is niet bekend.

³ BB II, 13, 15.

⁴ Brom, *Bullarium Trajectense*, II nr. 1699.

⁵ TRO F, 73.

⁶ Arch. Klooster Hospitaal Sneek nr. 38 reg. 10; de volledige naam blijkt uit het zegelrandschrijft, Tresoar, Zegelfoto nr. 1088.

⁷ Oosterhout, 315.

⁸ Oosterhout, 201.

⁹ BB II, 13.

¹⁰ Hof nr. 93, 8v.

¹¹ OFO II, nr. 236.

¹² Hof nr. 16480, 93; nr. 16687, 57 (17 februari 1528).

¹³ Dom nr. 2544, 26 (de wijding als diaken werd daarin niet aangetroffen); AAU 23 (1896), 443.

¹⁴ BB II, 13.

- 1551 **Ytzardus**
pastoor alhier, ontvangt in 1551 *licentia testandi*.¹⁵
- 1563 **Marten**¹⁶
- 1573 - 1574 **Wybren Feckesz.**
Op 2 juni 1573 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ Het zal gaan om Wybrant Feckesz., in 1574 als zodanig vermeld.¹⁸
- 1580 **Nicolaus Hollandinus**
pastoor alhier, week in 1580 uit.¹⁹

Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1543 genoemd.²⁰ Het patrocinium is niet bekend.

- 1543 **Johannes Mertenz.**²¹

Catharinaprebende

De prebende bestond reeds in 1511.²² De Catharinaprebende wordt in 1525 genoemd.²³

- 1516/7 – 1525 **Hayo Goytonis**
geeft 26 mei 1525 aan nu acht jaren de Catharinaprebende te bezitten.²⁴
- 1543 **Sipke.**²⁵

Overige

- 1527/8 ? **Teeta**
In 1527/8 verkoopt heer Teeta land aan Eeda Eedez.;²⁶ de erfgenamen van laatstgenoemde wonen hier in 1543.²⁷ Wellicht stond Teeta hier?

¹⁵ ABU nr. 544-4, rekening 1551/2 (niet Ysbrandus zoals Grijpink, *Register* (1921) 136 aangeeft).

¹⁶ Van Burmania, 27v.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ Van Burmania, 27v.

¹⁹ CE, 364.

²⁰ BB II, 13, 15.

²¹ BB II, 13, 15.

²² Hof nr. 16487, 801, 805 d.d. 20 december 1614.

²³ Hof nr. 93, 8v.

²⁴ Hof nr. 93, 8v.

²⁵ BB II, 13.

²⁶ RR nr. 43, rekening Doniawerstal.

²⁷ BB II, 13.

SLAPPETERP

Patroon: **Dionysius**¹

Bijzonderheden: Dronrijp* en Schingen* komen voor als kerken die volgens lijsten van 1132 en 1245 toebehoren aan het klooster te Stavoren.² Merkwaardig is dat de abt van Stavoren in 1440/1 de pastoor in het naburige Slappeterp institueert.³ Voor het overige wordt nimmer enige relatie tussen Slappeterp en Stavoren gevonden. Een overzicht uit ca 1550/2, overigens op veel punten niet betrouwbaar, en een lijst uit 1558/60 noemen hier een vicarie.⁴ In 1511 en 1543 wordt deze niet vermeld.

Pastorie

1440/1	N.N. wordt door de abt van Stavoren (!) als pastoor alhier geïnstitueerd. ⁵
1442	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd (dan door de proost-aartsdiaken van St. Jan). ⁶
1448	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd (evenzo). ⁷
1469 - 1483	Schelte Jelles Siarda pastoor alhier, komt aldus voor op 26 november 1469 ⁸ en 8 januari 1483; ⁹ bij de laatste gelegenheid als zoon van Jelle Siarda (in 1469 genoemd als destijds wonende te Dronrijp en dan alhier) met als broers en zusters Godsfriond, Andries, Sicke, Doed, Bauck en Lisk (die onder de namen Ursula en Elizabeth zuster zijn in het tertiariissenklooster Aalsum).
1511 - 1516	Frans komt als pastoor alhier voor in 1511 ¹⁰ en 1516. ¹¹
vóór ca 1540	Jacob wordt in 1543 als destijds pastoor alhier genoemd. ¹²
1541 - 1543	Sybrant komt als pastoor alhier voor 11 februari 1541 ¹³ en in 1543 ¹⁴ 14.

¹ Verhoeven, 47.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfsklooster', 128-129.

³ St. Jan nr. 935, 16v.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ St. Jan nr. 935, 16v.

⁶ St. Jan nr. 935, 19v.

⁷ St. Jan nr. 935, 22v.

⁸ OFO I, nr. 302. De volledige naam volgens het zegelrandschrift S† SCHEL LLONIS PBRI, Tresoar, Zegelfoto nr. 781. Hij wordt dan door Jelle Siarda niet als zoon genoemd maar wel in het volgende stuk.

⁹ OFO I, nr. 325; Tresoar, Zegelfoto nr. 839.

¹⁰ Tjessinga IV, 67.

¹¹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹² BB I, 338.

¹³ Hof nr. 16689, 167.

- 1547 - 1549 **Tyebbe Edesz.**
Tyebbe wordt als pastoor alhier genoemd in 1547.¹⁵ Op 14 november 1549 ontvangt Tiebbe Edesz., pastoor alhier, het placet op zijn benoeming als pastoor te Ferwerd*¹⁶; hij resigneert hier 21 november 1549.¹⁷
- 1550 - 1550 **Hille Rinthiesz.**
tot dan vicarius te Itens*, ontvangt 8 januari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.¹⁸ Als pastoor alhier komt hij ook voor in juli 1550.¹⁹ Vanaf 1559 is hij bekend als pastoor te Bayum*.
- ca 1550/2 **Simon**
Een op veel punten niet betrouwbare lijst uit ca 1550/2 geeft voor hier Simon als pastoor op.²⁰
- 1558 - 1565 **Ede Jauckesz.**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 10 april 1558 en is dan curator voor zijn zuster Aecht, gehuwd geweest met Gerben Thomas.²¹ Hij is hier nog pastoor 23 maart 1565.²² In 1567 is hij pastoor te Schingen*.
- 1572 - 1580 **Cornelis Jansz. Borst**
Cornelis Jansz., pastoor alhier, verkoopt 21 maart 1572 voor zich en zijn broers Thomas en Jan 1/5^e deel in een huis aan de Grote Kerkstraat te Leeuwarden.²³ In 1580 wijkt hij uit.²⁴ Blijkbaar is hij (veel) later teruggekeerd. Op 4 oktober 1614 ontvangt hij als gewezen pastoor alhier een uitkering.²⁵ Cornelis Jans Borst, ‘pastoor’ alhier, overlijdt 1 maart 1616, ca 90 jaren oud, en is hier begraven.²⁶

Vicarie

Over deze ca 1550/2²⁷ en in 1558/60²⁸ genoemde vicarie is niets bekend, ook niet het patrocinium.

- ca 1550/2 **N.N.**
quidam clericus wordt dan als bezitter van de vicarie genoemd.²⁹

¹⁴ BB I, 337.

¹⁵ RA Franeker nr. 126, 45.

¹⁶ RR nr. 49, 2.

¹⁷ RR nr. 49, 4.

¹⁸ RR nr. 49, 4.

¹⁹ RA Franeker nr. 126, 49.

²⁰ St. Jan nr. 1165.

²¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 395-396; zo ook RA Hennaarderadeel, nr. 38, 649, oktober en november 1559.

²² Hof nr. 16692, 628.

²³ HCL, RA nr. DD 1, 55.

²⁴ CE, 367.

²⁵ Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2663, 43.

²⁶ De Walle, 790-791 nr. 5841.

²⁷ St. Jan nr. 1165.

²⁸ St. Jan nr. 1165.

²⁹ St. Jan nr. 1165.

SLOTEN

Patroon: **Johannes Baptist**¹

Bijzonderheden: de mededelingen over de status van de kerk alhier zijn verwarrend. In 1524 wordt door de magistraat van Sloten gemeld dat er geen parochiekerk is en verzoekt zij dat Sloten een parochie wordt. De stadhouder apostilleert 8 oktober 1524 daarop dat aan de bisschop zal worden geschreven dat zulks geschiede.² Zo al een dergelijk verzoek is uitgegaan is het niet ingewilligd. In 1531 noemt Joannes Holtman zich *verbi Christi in arce Slotensis minister* in Friesland.³ Wanneer in 1535 de stad – evenals in 1524 – wederom verzoekt aan stadhouder, kanselier en raden twee jaarmarkten te mogen houden wordt daarop 15 december 1535 geapostilleerd en het verzoek blijkbaar aan de landvoogdes doorgezonden. Zij vraagt blijkbaar advies van de regering in Friesland waarop president en raden van Friesland 20 mei 1537 aan de landvoogdes schrijven dat Sloten geen parochiekerk heeft en voor de helft te Wyckel en de andere helft te Tjerkgaast ter kerke gaat. Zij zijn overigens van mening dat het verzoek geweigerd moet worden en dat het beter ware Sloten niet (meer) voor een stad te houden (met eigen jurisdictie) maar weer te brengen onder Gaasterland resp. Doniawerstal.⁴ Dat advies is blijkbaar niet overgenomen. Ook ca 1550/2 en 1558/60 wordt onder de grietenij Gaasterland aangetekend dat de stad Sloten ‘hoert half tot Wyckel tkercken ende half tot Tzerckgeest’ en tegelijkertijd dat hier een pastorie, een vicarie, twee vrijlenen en een vrijleen dat ‘de buijeren tot een costerije gheleidt’ hebben.⁵ In 1568 en 1574 is sprake van ‘den Capelle van Sloeten’.⁶ In een niet bekend jaar verheft de bisschop van Leeuwarden Sloten tot parochie ter ere van Johannes Baptist; er zijn hier een vicarie en drie prebenden, waarvan de tweede gewijd aan Nicolaas en de derde de kosterij vormt.⁷

Vóór de parochiestatus

1531 **Joannes Holtman**
humilis verbi Christi in arce Slotensi minister schrijft 7 mei 1531 vanuit Friesland in *arce Slotensi* aan Martin Bucer.⁸ De aanduiding die hij gebruikt is wel zeer zeldzaam! Is hij te beschouwen als pastoor, omdat Sloten eerst veel later een parochie werd?

Pastorie

1575 - †1576 **Mr. Pier Franckena**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1575⁹. Hij overleed als pastoor alhier 16 juli 1576.¹⁰ De magistraat van Sloten schrijft – ongedateerd – aan de bisschop van

¹ Verhoeven, 97. Hij vermeldt wel de verheffing tot parochie ter ere van Johannes Baptist maar neemt deze niet op in de lijst van patroonheiligen.

² GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 25 (afschrift in: Tresoar, Copieën elders nr. 6004-XXVI).

³ Pollet, *Bucer*, 7.

⁴ Aud nr. 1532, 197, 198.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 5.

⁷ *Oudheden en Gestichten* I, 131 (de mededeling over vicarie en prebenden met de inkomstgegevens moet ontleend zijn aan St. Jan nr. 1165).

⁸ Pollet, *Bucer*, 7.

⁹ Van Burmania S, 13.

Leeuwarden dat hij stierf met achterlating van schulden die hij ten behoeve van de stad heeft moeten maken, voorts dat door de inundatie van jl. Pinksteren de opbrengst van de hooilanden ten behoeve van de pastoor vrijwel nihil is. Zij verzoekt voorts in aanmerking te nemen ‘dye elendige condicie van syne soens cleyne weeskynt by hem dus lange gesustentyeert ende achtergelaten’. Aan de bisschop wordt toestemming gevraagd de opkomsten van de pastorie tot de aanstaande Kersttijd aan de erfgenamen te laten komen. Het leen brengt per jaar nog geen 40 gl. op.¹¹ Bijgevoegd is een verklaring d.d. 24 augustus 1576 van Augustinus Petri, pastoor te Tjerkgaast*, dat hij een tijdlang voor de erven van mr. Pier Franckena de dienst in de kerk met de kosterij, waarmee de vicarie te Tjerkgaast* mede is belast, heeft waargenomen. Hij wil daarmee wel doorgaan tot de schulden van Franckena zijn afbetaald mits hij betaald wordt voor zijn officie. De bisschop antwoordt dat er een nieuwe pastoor moet worden gekozen.¹² Van Pier's kinderen bij Bauck Wyttesdr. is sprake 6 februari 1577.¹³

1576 **Willem Gerrytsz.**
pastoor te Dokkum* wordt – volgens de ordonnantie van de bisschop – op 27 augustus 1576 door de magistraat en de ingezetenen in tegenwoordigheid en met het advies van de pastoors te Tjerkgaast en Wyckel gekozen als pastoor alhier. Hij resigneert echter weer 18 september 1576.¹⁴

1576 **Gaele Pietersz.**
pastoor te Smallebrugge*, wordt op dezelfde wijze 20 november 1576 tot pastoor alhier gekozen.¹⁵

Vicarie

Ca 1550/2 en 1558/60 is sprake van een vicarie.¹⁶

Overige beneficia

Over de ca 1550/2 en 1558/60 genoemde vicarie, twee vrijlenen (waarvan het eerste aan **Nicolaas** was gewijd) en het tot kosterij herleide vrijleen¹⁷ is verder niets bekend.

Overige

1511 ? **Hilke**
In 1511 is sprake van 2 ½ pm. land alhier in huur van H(eer) Hilke,¹⁸ mogelijk geestelijke alhier (of te Wijckel waar dan 18 lopen zaadland worden vermeld)?¹⁹

¹⁰ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 386.

¹¹ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 5. In 1558/60 wordt echter de pastorie genoemd met een inkomen van 100 goudgl. evenals de vicarie en een vrijleen, het tweede vrijleen met 70 goudgl. en het tot kosterij herleide vrijleen met 40 goudgl., St. Jan i. 1165.

¹² GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 5.

¹³ RA Gaasterland nr. 6, 180v.

¹⁴ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 5.

¹⁵ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 386.

¹⁶ St. Jan nr. 1165. In 1559 is sprake van een institutie tot de Anthoniusvicarie te Sloten (ABUnr. 550* p. 95) maar daar zal Sloten (N.H.) bedoeld zijn. De betrokkene komt daar in 1567/8 als kapelaan voor (Holtkamp, *Register* 3 p. 125).

¹⁷ St. Jan nr. 1165.

¹⁸ Bydragen ta Pleatslike Skiednis I (1984) 153.

¹⁹ Bydragen ta Pleatslike Skiednis I (1984), 156.

ca 1511 ?	Abba In 1511 gebruikt Dirck kuper 4 pm.; boven zijn naam is geschreven (contemporain?) ‘Heer Abba’,²⁰ mogelijk geestelijke alhier? In het recesboek van Sloten worden verschillende geestelijken genoemd. Een aantal daarvan is in parochies elders te lokaliseren. Bij een aantal is dat tot dusverre niet gelukt. Hun namen worden hieronder aangegeven waarbij het mogelijk is dat een enkele hier stond.
1563 - 1564	Douwe Sittyesz. ²¹
1564	Cornelis Jacobsz. ²²
1567 - 1568	Gerbren Koert/Kort²³ In 1568 is hij pastoor te Oudemirdum*.
1567	Reyn Aeclckesz. ²⁴
1568	Marten Wattyesz.²⁵ Hij is in 1563 pastoor te Mirns* en van 1568 tot 1580 sacrista te Stiens*.

²⁰ *Bydragen ta Pleatslike Skiednis I* (1984) 152.

²¹ RA Sloten nr. 3, 30v (1 november 1563), 31v (14 december 1563), 33 (18 januari 1564), 34v (7 maart 1564).

²² RA Sloten nr. 3, 35v (21 maart 1564), 45v (8 november 1564).

²³ RA Sloten nr. 3, 20 (7 december 1567), 57v (19 mei 1568), 59v (26 mei 1567), 77v (oktober 1568), 78v (3 november 1568).

²⁴ RA Sloten nr. 3, 53 (28 april 1568).

²⁵ RA Sloten nr. 3, 58 (19 mei 1568).

SMALLEBRUGGE

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: volgens overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 was hier een vicarie.² In 1511 en 1543 is daarvan geen sprake.

Pastorie

1496 **Wyned**³

1510 - 1511 **Fetthia**
Op 1 oktober 1510 wordt aangetekend dat iemand een huis heeft gekocht op het Kleinzand te Sneek van Fetthia, pastoor alhier.⁴ Hij komt als zodanig ook voor in 1511.⁵

1543 **Haye**⁶

1556 **Reyntze Broerckesz.**
komt als pastoor alhier voor 10 juni 1556.⁷ In 1568 is hij pastoor te Terwispel*.

1559 **Claes Oenesz.**⁸

- 1567 **Jelto Henrici**
pastoor alhier wordt bij vonnis d.d. 20 februari 1567 verbannen.⁹ Hij vlucht met vrouw en vier kinderen naar Emden.¹⁰ Hij zal dezelfde zijn als Jeltho, één van de zeven uit Friesland afkomstige predikanten die 19 juli 1568 door de kerkenraad te Emden vermaand worden.¹¹ Op 4 april 1569 wordt hij – met de gewezen pastoor te Deinum* - vanuit Emden naar Friesland gezonden ondanks de strenge plakkatens.¹² Kort daarop zal hij zijn teruggekeerd; in hetzelfde jaar wordt hij predikant te Bedekaspel waar hij 28 juni 1599 overlijdt.¹³

1573 - 1576 **Gale Pietersz.**
wordt als pastoor alhier genoemd ca. 14 mei 1573¹⁴ en 20 november 1576 wanneer hij wordt gekozen als pastoor te Sloten*.¹⁵

¹ Verhoeven, 97.

² St. Jan nr. 1165.

³ PG, nr. 189.

⁴ Oosterhout, 256.

⁵ RvdA II, 108.

⁶ BB I, 430.

⁷ GA Amsterdam, Arch. Weeskamer nr. 1382 lade 213.

⁸ Van Burmania, 39.

⁹ Hof nr. 7490, 108-108v. Van Burmania, 39 geeft aan dat hij alhier priester en nadien pastoor te Woudsend* (onder welke plaats hij hem echter (48) niet noemt) was, maar dat kan niet juist zijn.

¹⁰ Reershemius, 751-752.

¹¹ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle* I, 318.

¹² Romein, 55.

¹³ Reershemius, 751-752.

¹⁴ RA Gaasterland nr. 81, 9.

¹⁵ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 386.

Vicarie

Volgens overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 was hier een vicarie.¹⁶ Daarover is verder niets bekend.

¹⁶ St. Jan nr. 1165.

SNEEK

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: het patrocinium wijst op de stichting van de kerk door de bisschop. Wanneer deze stichting plaats vond is niet bekend. In de tweede helft van de 11^e eeuw werd een driebeukige tufstenen kerk gebouwd.² Over een eventuele houten voorganger is niets bekend. De kerk kwam bij of kort na de stichting van het johannieter klooster Hospitaal – gesteld tussen ca 1220 en 1243 – aan dit klooster en werd daarin geïncorporeerd.³ De pastoor was altijd een priesterbroeder van dit klooster. In 1507 wordt vastgelegd dat de gemeente de pastoor zal kiezen uit de broeders van Hospitaal.⁴ In 1539 wordt de pastoor gekozen door de schepenen⁵, in 1542 door de magistraat.⁶ In 1456 is sprake van de drie hoofdpriesters.⁷ In 1511 worden vier hoofdpriesters vermeld.⁸ Daarentegen is in 1565 sprake van de drie pastoors.⁹ Ca 1550/2 is sprake van de vicarie en vijf (in 1558/60 van drie) vrijlenen.¹⁰ In 1543 spreekt de secretaris van Sneek ‘als wy negen Priesteren hebben’ maar in ‘onder’ (oudere of andere?) (jaren?) meer.¹¹ In dat jaar worden hier aangegeven de eigendommen van de pastorie, zeven prebenden, het kapelaanschap van Donia en de Anthoniuskapel.¹² De johannieters hebben blijkbaar geen vicarie als een soort tweede pastoorsplaats laten ontstaan. In met name de tweede helft van de 16^e eeuw worden enkele priesters als vicarii of medepastoors genoemd maar zij zijn steeds dezelfde als de bezitters van de Nicolaas- en de Barbaraprebende (zie aldaar) waaruit geconcludeerd kan worden dat deze twee prebenden fungeerden zoals vicarieën elders en de bezitters ervan een deel van de zielzorg verzorgden. Die situatie moet dan reeds vóór 1456 hebben bestaan.¹³ In 1543 worden de volgende beneficia genoemd:

Catharinaprebende
Nicolaasprebende
Barbaraprebende
Laurensprebende
Sacramentsprebende
Michaelsprebende
Onze Lieve Vrouwenprebende
Kapelaanschap van Doniahuis.¹⁴

¹ Verhoeven, 97.

² MF, 278.

³ Mol, ‘Johanniters’, 126-127, 132. Elders wordt 1284 als tijdstip van verwerving genoemd, MF, 278.

⁴ Oosterhout, 355-357.

⁵ ABU nr. 538-2, 6v.

⁶ ABU nr. 538-2, 81.

⁷ Telting, *Stadrechten*, 65.

⁸ RvdA II, 435.

⁹ RA Sneek nr. 24, 624.

¹⁰ St. Jan nr. 1165.

¹¹ BB I, 274.

¹² BB I, 268-274.

¹³ Telting, *Stadrechten*, 65.

¹⁴ BB I, 268-274.

Na de Reformatie ressorteerden in ieder geval de pastorie, de Laurens- en de Nicolaasprebende onder de door de stad beheerde kerkelijke goederen.¹⁵ Voorts zijn er vrijwel steeds éénmalige vermeldingen van andere beneficia: een ‘schipperspriester’ (1507-1512)¹⁶, het Onze Lieve Vrouwe ter Noodleen (1509)¹⁷, het Kruisaltaar (1523)¹⁸, een altaar in 1523 opgericht in het kort tevoren gemaakte Kruiswerk waarop een priester moet worden aangesteld¹⁹, het Jacobusaltaar (1540)²⁰, het Agathaleen (1534)²¹, de Crispinus en Crispinianusprebende (1550) (staande ter collatie van de gildebroeders van het schoenmakersgilde)²², de Adrianusprebende (1551)²³ en tenslotte de wel meermalen genoemde Petrus en Paulusprebende (vanaf 1551).²⁴ Geen daarvan wordt onder de beneficia in 1543 genoemd maar mogelijk is soms sprake van aanduiding van hetzelfde leen onder verschillende benamingen. Daarnaast wordt onder de beneficia in 1543 de Anthoniuskapel genoemd.²⁵ Reeds eind 14^e eeuw is sprake van de Anthoniuskerk, verbonden aan het gasthuis²⁶ Daaraan was oorspronkelijk een gemeenschap van Tertianen (broeders van de derde regel van Franciscus) verbonden.²⁷ Het complex werd in 1462 aan de kruisbroeders afgestaan bij hun vestiging in Sneek.²⁸ In 1472 is sprake van ‘dy prior in da littia tzercka’.²⁹ Brada vroeg zich af of – gezien de situering van het gasthuisterrein en daar gedane vondsten – in de gasthuiskerk niet een eerdere parochiekerk gezien moet worden,³⁰ maar dat lijkt niet zeer waarschijnlijk. Tenslotte is in 1518 sprake van ‘den fabryckmeister van der njer capelle van Onser Liever Crouwen op die Brugge’ alhier.³¹

Pastorie

- 1381 **Lyoleff**³²
Misschien is hij dezelfde als Ludolphus, in 1378 commandeur van Hospitaal.³³
- 1408/9 **Mericus**
broeder van de johannieter orde wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd.³⁴ In 1407 was hij ‘bywylent’ commandeur van Hospitaal en pastoor te IJsbrechtum*.³⁵

¹⁵ Van Apeldoorn II, 257.

¹⁶ Oosterhout, 561, 380, 427, 202.

¹⁷ Hof nr. 80, 27v.

¹⁸ GA Sneek, O.A. nr. 73, 21.

¹⁹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 25-26.

²⁰ FT, nr. 161.

²¹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 33.

²² ABU nr. 535, 35v.

²³ ABU nr. 535, 94v.

²⁴ ABU nr. 550*, 17 en vlg. Het Petrus- en Paulusaltaar wordt reeds in 1501 vermeld, FT nr. 62.

²⁵ BB I, 274.

²⁶ Worp van Thabor IV, 6.

²⁷ Mol, ‘Kruisheren’, 339.

²⁸ Hermans, Annales, I, 125.

²⁹ FT, nr. 28.

³⁰ Brada, ‘Johanniters’, 234.

³¹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 1077, 71 (rekening van de landrentmeester van Gelre, gedaan in Friese zaken).

³² OFO III, nr. 1.

³³ Mol, ‘Johanniters’, 147.

³⁴ Heeringa, Rekeningen II, 12.

³⁵ Mol, ‘Johanniters’, 147, 151 (daar met vraagteken).

- 1424 ? ? **Claes.**³⁶
Volgens Sipma en Breuker is het stuk een falsificatie.
- 1449 - 1473 **Arent/Arnoldus de Huet**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1449,³⁷ voor het laatst in 1473.³⁸
In 1472 is sprake van ‘her Johannes persynna broer’³⁹ zodat hij een broer Johan moet hebben gehad die eveneens priester was.
Wellicht waren zij verwant aan Everhardus ter Huete, in het midden van de 15^e eeuw pastoor te Bergum* resp. prior van het klooster aldaar.
- 1483 - 1497 **Johannes Hennenberg**
van Emmerik, komt voor het eerst als pastoor alhier voor 20 december 1483,⁴⁰ voor het laatst 26 juli 1497.⁴¹
- 1506 - 1507 **Hayo Hesens**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 11 maart 1506.⁴² Kort voor 2 augustus 1507 wordt hij commandeur van Hospitaal.⁴³ Op 12 maart 1511 ruilt Roedmer Douwes. te Itens een rente met het klooster Hospitaal tegen een rente die het klooster had verkregen van wijlen Haye, commandeur en broer van Douwe.⁴⁴
- 1507 - 1514 **Hendrik van der Elburg**
prior van Hospitaal, wordt 2 augustus 1507 door de gemeente en de gezamenlijke priesters gekozen als pastoor alhier. Daarbij blijkt dat de pastoor steeds gekozen wordt uit de broeders van Hospitaal. De nu benoemde pastoor moet twee kapelaans houden.⁴⁵ Mol tekent daarbij aan dat deze niet gezien moeten worden als vicarii maar als persoonlijke assistenten, wier kosten door de pastoor zelf moeten worden gedragen.⁴⁶ Hinrick Schurman de Elburg, pastoor alhier, wordt 8 juni 1510 te Keulen als student ingeschreven, en eveneens als pastoor alhier en johannieter *baccalaureus decretorum* 1 april 1514.⁴⁷
- 1516 – ca 1525, **Arnoldus Henrici Lochum**
weer ca 1526? Een ongedateerde brief (van vóór 9 augustus 1513) tekent hij als Arnoldus Lochum, pastoor alhier.⁴⁸ Arnoldus Henrici komt als pastoor alhier voor 8 maart 1516.⁴⁹

³⁶ OFO I, nr. 40. Volgens Sipma (loc. cit.) is het stuk maakwerk van ca 1600; Breuker, ‘Pier Epes’, 43 houdt Pibo van Albada († na 1641) voor de mogelijke falsaris.

³⁷ OFO I, nr. 104.

³⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 57 reg. 66. De volledige naam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 801.

³⁹ FT, nr. 28.

⁴⁰ Ft, nr. 44.

⁴¹ Arch. Klooster Aalsum nr. 78 reg. 117.

⁴² OFO I, nr. 508.

⁴³ Oosterhout, 355-357. De bepaling van het houden van twee kapelaans ook bij de aanstelling van Jelle Jans tot pastoor in 1561, Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 57.

⁴⁴ OFO II, nr. 277. Het randschrift blijktens zijn zegel als pastoor: HA ... DOU... HESSENS, mogelijk Doues ? (vgl. Mol, ‘Johanniters’, 148); Tresoar, Zegelfoto nr. 1072.

⁴⁵ Oosterhout, 355-357.

⁴⁶ Mol, ‘Johanniters’, 134 n. 51.

⁴⁷ Keussen II, 661.

⁴⁸ Arch. Klooster Hospitaal nr. 31 reg. 89. Het regest dateert ‘vóór 9 augustus 1513’ omdat in dorso een verklaring van de ambtman van Sneek d.d. 9 augustus 1513 staat (Arch. Klooster Hospitaal nr. 24 reg. 30). De twee stukken op één blad behoren bij eenzelfde bundel maar hebben een verschillend inventarisnummer gekregen omdat de onderwerpen niets met elkaar te maken hebben. Het kan echter zeer wel mogelijk zijn dat de brief van de pastoor in dorso van de verklaring werd

Tijdens het Gelderse bewind over deze streken stond hij blijkbaar aan de zijde der Geldersen. In 1525/6 is sprake van een bode inzake Aernt van Lochem, destijds pastoor alhier ‘ende overmits zijn rebellicheyte van der selver pastorie verdreven’ die zich graag weer in het bezit van de pastorie gesteld zag.⁵⁰ Mogelijk is dat geschied want omstreeks 1526 klaagt Arent, pastoor alhier, er over dat hem (door de landsheer) geen presentatie gegeven wordt van de kerk te IJsbrechtum* die hij voor die van Sneek heeft gewisseld; geapostilleerd wordt dat de presentatie verleend moet worden.⁵¹

- 1532 **Mgr. Herko**
wordt 11 mei 1532 als pastoor alhier vermeld.⁵² Niet blijkt of hij de pastoor of één van de medepastors was. Als priesterbroeder van Hospitaal is hij niet bekend. Wellicht is hij dezelfde als Mr. Heercke Poppesz., zonder functie en plaats genoemd 18 mei 1519,⁵³ als Heercke 12 december 1520⁵⁴ en 21 februari 1529.⁵⁵
- 1537 - 1539 **Wyrdt/Wyro Bolswardiensis**
Wyrdt komt als pastoor alhier voor 8 maart 1537.⁵⁶ Volgens een klacht van de Staten d.d. 21 april 1539 heeft de pastoor alhier ook een beneficie te Osingahuizen⁵⁷ (dat geen parochie was maar waar zich een uithof van Hospitaal met een hofmeester bevond). Een naam wordt niet vermeld.
In de door dood of resignatie (een standaardformulering) van Wyro Bolswardiensis ontstane vacature wordt in juli 1539 voorzien.⁵⁸ Hij kan dezelfde zijn als Wierus, in 1544 en 1555 voorkomende als proost van het premonstratenzer klooster Vineia Domini te Bolsward⁵⁹ en is dan dus naar een andere orde overgegaan.
- 1539 - 1540 **Rychardus/Rycoldus de Harderwijk**
johannieter broeder, wordt 30 juli 1539 na presentatie door de schepenen van Sneek geïnstitueerd als opvolger van de voorgaande.⁶⁰ Op 22 september 1540 ruilt hij het pastoraat alhier voor de vicarie van Georgius en Blasius (in de Sint Janskerk te Utrecht, een veelvuldig gebruikt ‘ruilobject’)⁶¹ met
- 1540 - 1542 **Hermannus de Eck**
die kort voor 30 oktober 1542 resigneert⁶² waarna
- 1542 - 1561 **Cornelis Hendriksz.**

geschreven en dus van na 9 augustus 1513 dateert. Dat is zelfs zeer waarschijnlijk omdat Van der Elburg 1 april 1514 nog als pastoor voorkomt.

⁴⁹ Nijhoff, *Gedenkwaardigheden* VI, 510 nr. 786.

⁵⁰ RR nr. 4, 106v.

⁵¹ Aud. nr. 1429.2, 66 (daar gedateerd z.j.e.d. (1527-1532)).

⁵² ABU nr. 538-1, 109v.

⁵³ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 1

⁵⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 152v)

⁵⁵ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 10.

⁵⁶ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 34.

⁵⁷ GPCV II, 731.

⁵⁸ ABU nr. 538-2, 6v.

⁵⁹ Arch. EVC nr. 5590, nrs. 13, 14.

⁶⁰ ABU nr. 538-2, 6v.

⁶¹ ABU nr. 538-2, 32.

⁶² ABU nr. 538-2, 81.

van Kampen 30 oktober 1542 na collatie door de magistraat van Sneek als pastoor alhier wordt geïnstitueerd.⁶³ Hij resigneert kort voor 9 juni 1561⁶⁴ en overleed na juli 1564.⁶⁵

- 1561 - 1570 **Jelle Jans/Gellius Iltanus**
van IJlst, tot dan pastoor te IJsbrechtum*, wordt 9 juni 1561 door olderman, burgemeesters, schepenen en raad van Sneek als opvolger van de voorgaande gekozen⁶⁶ en 27 juli 1561 door de deken van St. Pieter te Utrecht als vicarius-generaal van de bisschop geïnstitueerd.⁶⁷ Op 8 september 1570 wordt hij gekozen als pastoor te Bolsward*.
- 1574 - 1580 **Johannes Johannis Flor**
komt 3 december 1574 voor het eerst voor als pastoor alhier met zijn twee ‘medehelpers’ (medepastors).⁶⁸ In januari 1578 wordt hij tevens als conventueel van Hospitaal vermeld.⁶⁹ In hetzelfde jaar tekent hij – met één van zijn medepastors – en de prior van de kruisbroeders het verdrag van de Unie van Utrecht.⁷⁰ Als gewezen pastoor wordt hij genoemd 25 juni 1580.⁷¹ In hetzelfde jaar wijkt hij uit.⁷²

Kapelaans

In 1507 wordt bij de benoeming van de nieuwe pastoor vastgelegd dat deze – op eigen kosten – twee kapelaans moet houden.⁷³ Op 28 oktober 1501 legateert Kathryn Harinxma enig geld aan de twee kapelaans alhier⁷⁴, zodat de situatie reeds eerder bestond.

- 1507 **Barend**
Op of na 7 april 1504 wordt gemeld dat hij, ‘onsen cappellaen’, Pasen jl. (4 april) met een mes is verwond.⁷⁵
- 1507 - 1512 **Willem**
komt als ‘onze’kapelaan’ alhier voor vanaf 17 mei 1507 wanneer hij wegens vechterij wordt beboet⁷⁶ tot 27 augustus 1512.⁷⁷ Misschien is hij dezelfde als Willem, provenpriester op het Onze Lieve Vrouwenaltaar, die blijkens mededeling d.d. 23 augustus 1514 destijds een huis verkocht.⁷⁸ Een priester Willem wordt 17 oktober 1515⁷⁹ en 1 februari 1518⁸⁰ nog vermeld maar niet vastgesteld kan worden dat het om dezelfde persoon gaat.

⁶³ ABU nr. 538-2, 81.

⁶⁴ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 57.

⁶⁵ RA Sneek nr. 24, 455v.

⁶⁶ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 57.

⁶⁷ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 58.

⁶⁸ RA Sneek nr. 25, 648.

⁶⁹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

⁷⁰ GA Sneek, O.A. nr. 73, 80.

⁷¹ RA Sneek nr. 27, 5.

⁷² CE, 349.

⁷³ Oosterhout, 355-357; vgl. noot 43: dezelfde bepaling ook in 1561: Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 57.

⁷⁴ FT, nr. 62.

⁷⁵ Oosterhout, 528. Paaszondag viel toen op 4 april.

⁷⁶ Oosterhout, 545.

⁷⁷ Oosterhout, 241.

⁷⁸ Oosterhout, 615.

⁷⁹ Oosterhout, 627.

- 1523 **Pieter**
kapelaan alhier, treedt 12 april 1523 in plaats van de pastoor als getuige op.⁸¹
- 1539 **Martinus**
komt als kapelaan alhier voor 23 september 1540.⁸² Lolcke, vrouw van Maerten, kapelaan, wordt genoemd 20 oktober 1540.⁸³

Medepastors

In de loop van de 16^e eeuw treden medepastors op. Wanneer deze situatie onstond is niet bekend. In 1456 is reeds sprake van de drie hoofdpriesters.⁸⁴ Het valt daarbij op dat een aantal van deze medepastors in dezelfde tijd ook genoemd worden als bezitter van de Nicolaasprebende of de Barbaraprebende. Daaruit kan worden geconcludeerd dat de bedienaars van deze prebenden als medepastoor optraden. Daarvan zal in het vervolg worden uitgegaan. Met name voor enkele als medepastors in de tweede helft der 16^e eeuw genoemde priesters blijkt niet welke prebende zij bezaten maar is door onderlinge vergelijking een reconstructie gepleegd.

Het Nicolaasaltaar en het Barbaraaltaar worden in 1483 genoemd.⁸⁵ In 1543 wordt de Nicolaasprebende als eerste der prebenden genoemd.⁸⁶ Het is dan mogelijk van deze twee de oudste. In 1519 blijkt de collatie bij de magistraat en de pastoor te berusten.⁸⁷

Het is de vraag of in deze prebende gezien moet worden de prebende die volgens het testament van Yde Bockes Harinxma (1483) door haar broer Juw († ca 1472) op diens doodsbed werd gesticht.⁸⁸ Juws dochter Luts Harinxma († ca 1535) testeert 25 oktober en 7 november 1527.⁸⁹ Zij was eerst ca 1477 gehuwd met Sicke Douwes Sjaerdema, daarna (na 1488) met Schelte Scheltes van Liauckema († 1503). In 1527 vermaakt zij aan Sicke, zoon van haar reeds overleden zoon Sicke van Liauckema, het huis Harinxma te Sneek (met 4 november 1527 een nadere bepaling dat indien Sicke zonder lijfserven overlijdt dit huis komt aan haar (half)broer heer Goslick Juwinga).⁹⁰ Hoewel Sicke jong en kinderloos overleed kwam het huis niet aan Juwinga maar viel het blijkbaar toe aan zijn broer Schelte (zie hierna).

Luts heeft in 1527 een kapelaan, Petrus Nicolai, prebendaat te Ijsbrechtum.⁹¹ In een aanvulling (na 16 januari 1528) op haar testament bepaalt zij dat indien haar kapelaan Peter, nu wonende te Ijsbrechtum, dat leen wil verlaten en 'onse leen' te Sneek wil bedienen, hij een aan dat leen besproken bedrag uit land te Arum zal genieten⁹² dat zij bij eerder testament had besproken aan 'onsen altaer' in de kerk te Sneek.⁹³ Peter is echter in 1534 nog te Ijsbrechtum⁹⁴ (zie bij het Agathaleen alhier). In 1539 werd hij echter prebendaat van de Nicolaasprebende alhier (zie hierna). De bovengenoemde Sicke van Liauckema († 1527) was gehuwd met Ympck Minnema. Bij de

⁸⁰ Oosterhout, 622.

⁸¹ FT, nr. 62.

⁸² FT, nr. 161.

⁸³ RA Sneek nr. 20, 549.

⁸⁴ Telting, *Stadrechten*, 65.

⁸⁵ FT, nr. 44.

⁸⁶ BB I, 269-270.

⁸⁷ RA Sneek, O.A. nr. 73, 10v.

⁸⁸ FT, nr. 44.

⁸⁹ FT, nr. 116.

⁹⁰ FT, nr. 117. Godschalk Juwinga was een zoon van Tjaard Juwinga en Wyts Juwsma, eerder gehuwd met Juw Bockes Harinxma.

⁹¹ FT, nr. 117.

⁹² FT, nr. 119.

⁹³ FT, nr. 116.

⁹⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 32.

scheiding van de nalatenschap van laatstgenoemden op 9 maart 1558 krijgt de dochter Luts van Liauckama, weduwe van de raadsheer Sicke van Dekema, o.m. Grutersumhuis te Sneek ‘met eer ende feer als *t jus patronatus*’ van zeker vrijleen of prebende, nu bediend door heer Reyner.⁹⁵ Dit Grutersumhuis moet hetzelfde zijn als het eerder genoemde Harinxmahuis. Het wordt door Jancko Douwama genoemd als het huis waarin de (zg.) originele bul van Karel de Grote verleend aan Magnus inzake de vrijheid van de Friezen zich bevond en daarin volgens de volksmond is verbrand.⁹⁶ De benaming Grutersumhuis gaat ongetwijfeld terug op Ayloff de Gruter, die ca 1399 een machtspositie te Sneek bekleedde en dan met zijn zwager Sicke door hertog Albrecht in bescherming wordt genomen.⁹⁷

Zoals gezegd wordt in 1558 Reyner genoemd als bedienaar van het aan Grutersumhuis verbonden leen. Hij kan geen andere zijn dan Reyner Gerloffsz. die tenminste reeds in 1560 de Nicolaasprebende bezat en in 1556 de bovengenoemde Peter/Pieter Claesz. opvolgde als priester van het Severinus-gilde (zie hierna).

Op grond van het bovenstaande achten wij het waarschijnlijk dat de Nicolaasprebende de oorspronkelijk door Juw Harinxma gestichte aan zijn huis verbonden prebende was. Aan de andere kant moet er op worden gewezen dat er in 1456 reeds drie ‘hoofdpriesters’ waren waarvan wij de bezitter van de Nicolaasprebende er één achten. Dat is in tegenspraak met een stichting rond 1472 zodat het mogelijk blijft dat het leen van Harinxma- of Grutersumhuis toch een ander is geweest.

Nicolaasprebende

1483	Johannes Beets prebendaat op het Nicolaasaltaar wordt 20 december 1483 genoemd. ⁹⁸
1507 - 1519	Laurens komt voor het eerst als prebendaat alhier voor 26 augustus 1507. ⁹⁹ In 1511 staat hij als prebendaat van deze prebende te boek als eigenaar van land te Jutrijp. ¹⁰⁰ Kort voor 23 november 1519 resigneert Loucke ¹⁰¹ , mogelijk omdat hij de Catharinaprebende had ontvangen. Hij had, blijkens een vermelding d.d. 24 oktober 1515, een broer Ewert. ¹⁰²
1519	Mr. Menno Ulckesz. pastoor te Rauwerd* ¹⁰³ wordt 23 november 1519 door burgemeesters, schepenen en raad en de pastoor voorzien met de Nicolaasprebende. ¹⁰⁴ Op 27 maart 1509 wordt een baar door heer Meynert Jansz. en hem te Sneek gemaakt vermeld. ¹⁰⁵ Vanaf 19 september 1509 is hij bekend als pastoor te Rauwerd*. Blijkbaar heeft hij de benoeming hier niet aangenomen; hij bleef te Rauwerd.
1539 - 1552(5)	Pieter Claesz.

⁹⁵ Arch. Liauckamastate nr. 71.

⁹⁶ Kist en Wind, *Een man van eer*, 54.

⁹⁷ Verwijs, *Oorlogen*, 522.

⁹⁸ FT, nr. 44.

⁹⁹ Oosterhout, 561.

¹⁰⁰ RvdA II, 98 (dat in 1543 eveneens op naam van deze prebende staat).

¹⁰¹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 10v.

¹⁰² Oosterhout, 627.

¹⁰³ Niet Renesse zoals Miedema, Sneek, 56.

¹⁰⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 10v.

¹⁰⁵ Oosterhout, 438.

Volgens een verklaring d.d. 24 juli 1562 werd hij in 1539 bedienaar van dit leen en was hij de voorganger van de dan genoemde Reyner Gerloffsz.¹⁰⁶ Ook als bezitter van dit leen komt hij in 1543 voor.¹⁰⁷ Hij stond in 1534 als eerste op de voordracht voor de Agathaprebende alhier en was toen prebendaat te Ijsbrechtum*.¹⁰⁸ Als vicarius wordt Pieter Claesz. genoemd 20 augustus 1545¹⁰⁹, 19 april 1547¹¹⁰ en 3 augustus 1552 (dan ook als notarius),¹¹¹ als medepastoor ongedateerd (na 1550).¹¹² Op 11 januari 1555 is hij bedienaar van de Laurensprebende alhier;¹¹³ hij zal de dienst aldaar hebben waargenomen voor de prebendaat van deze prebende. Hij was laatstelijk priester van het Severinusgilde; op 15 augustus 1556 wordt Reyner Gerloffsz. daar in zijn plaats gekozen.¹¹⁴

1557 - 1563

Reyner Gerloffsz.

geeft 27 september 1560 aan dat hij 15 augustus 1556 is gekozen als opvolger van de voorgaande als priester van het Severinusgilde om missen te lezen op het Severinusgilde tegen een bepaalde vergoeding die hij aanvankelijk ontving; hij eist nu latere termijnen op maar daartegen wordt ingebracht dat hij de diensten niet regelmatig zou verzorgen.¹¹⁵ Hij wordt alhier zonder functie genoemd 15 januari 1557¹¹⁶ en komt 4 december 1560,¹¹⁷ 18 juli 1561¹¹⁸ en 24 juli 1562¹¹⁹ als prebendaat van de Nicolaasprebende voor. Als pastoor wordt hij met twee anderen genoemd in 1561,¹²⁰ als medepastoor 31 oktober 1562;¹²¹ hij is dan ook deken van Laag Wagenbrugge evenals op 18 juni 1563.¹²² Op 21 mei 1563 is hij olderman van het Severijns- of weversgilde en priester daarvan.¹²³ Van Burmania noemt hem in 1563 pastoor te Jellum*, in 1564 echter te Weidum*, maar daar waarschijnlijk ten onrechte want in ieder geval is hij te Jellum* in 1565.

1564 - 1567

Andries Castricum

wordt 28 januari 1564 met Douwe Benedix als medepastoor alhier genoemd.¹²⁴ Omdat laatstgenoemde - wel identiek aan Douwe Claesz. – ruim negen jaren hier ‘vicarius’ was (zie hierna) kan deze niet de Nicolaasprebende hebben bezeten en zal Andries deze hebben gehad. Hij was in 1561 pastoor te Enkhuizen (Pancratiuskerk), heette voluit Andries Theodorici van Castricum en was afkomstig uit Leeuwarden; als student te Leuven werd hij 10 juni 1532 ingeschreven.¹²⁵

¹⁰⁶ RA Sneek nr. 24, 217-218. Mogelijk echter reeds eind 1538 (zie Ijsbrechtum*-prebende).

¹⁰⁷ BB I, 269-270.

¹⁰⁸ GA Sneek nr. 73, 22.

¹⁰⁹ Arch. EVC nr. 2871.

¹¹⁰ HCL, Arch. Martena nr. 24.

¹¹¹ Arch. EVC nr. 2929.

¹¹² Arch. EVC nr. 2876.

¹¹³ RA Sneek nr. 22, 318.

¹¹⁴ RA Sneek nr. 23, 1097.

¹¹⁵ RA Sneek nr. 23, 1097.

¹¹⁶ RA Sneek nr. 23, 377.

¹¹⁷ RA Sneek nr. 23, 1133.

¹¹⁸ RA Sneek nr. 24, 241.

¹¹⁹ RA Sneek nr. 24, 217-218.

¹²⁰ Van Burmania S, 15.

¹²¹ RA Sneek nr. 24, 248v.

¹²² RA Sneek nr. 24, 310v.

¹²³ RA Sneek nr. 24, 298v.

¹²⁴ RA Sneek nr. 24, 391

¹²⁵ Zijlstra nr. 9254.

Andreas, vicarius te Sneek, wordt in 1567 verbannen.¹²⁶ Hij vluchtte eerst naar Enkhuizen, vandaar naar Emden. In 1568 werd hij naar Leeuwarden gezonden en zou tot 1571 in Friesland werkzaam zijn geweest. In 1572 werd hij predikant te Enkhuizen, ca 1580 en in 1590 uitgeleend naar Leeuwarden en 1597 aan Workum, overleed te Enkhuizen in 1598.¹²⁷

1570 - 1577 **Mr. Augustinus/Aucke Gaythiesz. Nauta**
wordt als vicarius alhier genoemd 25 april 1570,¹²⁸ als pastoor voor het eerst 5 mei 1570¹²⁹ (met de pastoor Benthie Fransz., wiens standplaats niet vermeld wordt maar die in ieder geval in 1569/70 nog te Hommerts* stond). Als medepastoor komt hij voor 25 april 1572,¹³⁰ 11 februari¹³¹ en 3 december 1574¹³² en 20 september 1577.¹³³ Op 10 april 1573 heet hij bedienaar van de Nicolaasprebende.¹³⁴ Hij gaat niet tot de Reformatie over en wordt 1583 burger alhier.¹³⁵ Hij was 24 juli 1569 nog pastoor te Indijk*.

Barbaraprebende

Ook bedienaars van deze prebende komen regelmatig als medepastoor voor. De prebende moet dan reeds vóór 1456 hebben bestaan als sprake is van de drie hoofdpriesters.¹³⁶ Het Barbaaraaltaar wordt in 1483 genoemd.¹³⁷

1483 **Johannes Johannis Brandt**
prebendaat op het Barbaaraaltaar wordt in 1483 genoemd.¹³⁸

1543 - 1556 **Johannes Folkertsz.**
is in 1543 bezitter van deze prebende¹³⁹ evenals 15 maart 1555.¹⁴⁰ Als medepastoor wordt Johannes 1555/6 vermeld.¹⁴¹ Hij is hier nog 2 oktober 1556,¹⁴² overlijdt echter waarschijnlijk vóór 15 januari 1557 (wanneer sprake is van degene die de profijten zal genieten van de Barbaraprebende)¹⁴³ en zeker vóór 10 april 1557 wanneer de uitvoerders van zijn testament vermeld worden.¹⁴⁴

1558 - ca 1565 **Douwe Claesz., ook Benedix**

¹²⁶ Judoci, 'Ephemerides', 423; Winsemius, *Historiarum rerum*, 88. Harkenroht, 'Naemlijst', 71 noemt hem Andreas Castricomius te Sneek

¹²⁷ Harkenroht, 'Aenmerkingen', 585; Romein, 14-15.

¹²⁸ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 77d.

¹²⁹ Aud nr. 295, 165-170.

¹³⁰ RA Sneek nr. 25, 271.

¹³¹ RA Sneek nr. 25, 533

¹³² RA Sneek nr. 25, 648.

¹³³ Hof nr. 16802, 274.

¹³⁴ RA Sneek nr. 25, 402.

¹³⁵ Zijlstra nr. 1716, bij zijn zoon Gaius.

¹³⁶ Telting, *Stadrechten*, 65.

¹³⁷ FT, nr. 44.

¹³⁸ Volledige naam volgens het zegelrandschrift: Tresoar, Zegelfoto nr. 1810.

¹³⁹ BB I, 270.

¹⁴⁰ RA Sneek nr. 22, 335v.

¹⁴¹ RR nr. 18, 93v-94.

¹⁴² RA Sneek nr. 23, 310.

¹⁴³ RA Sneek nr. 23, 377.

¹⁴⁴ RA Sneek nr. 23, 435.

Op 15 januari 1558,¹⁴⁵ 21 april 1559 en 23 september 1559¹⁴⁶ komt Douwe Claesz. als prebendaat van deze prebende voor terwijl hij 17 januari 1561 voor deze prebende optreedt.¹⁴⁷ Als medepastoor wordt Douwe Claesz. (het niet voltooide woord ‘Bene’ is doorgehaald) 14 april 1559 genoemd; hij blijkt dan een kind te hebben bij Lysbet Peters die het niet wil opvoeden.¹⁴⁸ Nog op 13 februari 1573 is sprake van Lysbet heer Douwes.¹⁴⁹ Als pastoor komt hij voor in 1559/60.¹⁵⁰ Ca 1560 wordt Douwe, vicarius alhier, verdacht van ketterij; de bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus beklaagt zich er bij de landvoogdes over dat het Hof van Friesland hem geabsolveerd heeft zonder kennis te nemen van zijn oordeel.¹⁵¹ In 1561 is sprake van Ocke Auckesz., Douwe Claesz. en Reiner, alle pastoors alhier¹⁵²; eerstgenoemde is echter niet als pastoor bekend. Van heer Douwe’s huis is sprake in februari/maart 1564.¹⁵³

Op 28 januari 1564 komen Douwe Benedix en Andries Castercom (zie bij de Nicolaasprebende) als medepastoors alhier voor.¹⁵⁴ Van Heussen deelt over Douwe Benedix, die kort voor of in 1566 vicarius te Leeuwarden-Oldehove* werd, mee dat deze te Sneek was geboren, zijn opleiding te Leeuwarden, Sneek en Haarlem ontving, vervolgens te Leuven,¹⁵⁵ in 1546 priester werd gewijd, daarna in verschillende plaatsen pastoor en in 1546 (sic) pastoor te Sneek werd vanwaar hij na een periode van 9 jaren en 6 maanden als vicarius naar Leeuwarden ging.¹⁵⁶ Het tweede jaartal ‘1546’ kan niet juist zijn (het past ook niet in de logica van de tekst). Als de vermelding van de periode gedurende welke hij hier stond (ongeveer) juist is betekent dat dat Douwe Benedix hier ca 1557 moet zijn gekomen. Hij moet dan identiek zijn aan de eerder genoemde Douwe Claesz. Zijlstra noemt als zijn vermoedelijke vader Benedix Douwes te Indijk.¹⁵⁷ Van Dominicus Benedixius of Syllius is wel een inschrijving als student te Keulen – op 2 december 1556 – bekend.¹⁵⁸

- 1567

Cornelius Poppius Rotsterhauilius

pastoor te Sneek, werd in 1567 verdreven,¹⁵⁹ werd predikant te Westerhusen (Ofr.) in 1569.¹⁶⁰ Hij was een zwager van Gellius Faber.¹⁶¹

1568

Goosen Fransz.

is in 1568 pastoor alhier.¹⁶² In 1569 is hij vicarius te IJlst*. Van 1549 tot 1550 is hij bekend als pastoor te Vrouwenparochie*.

¹⁴⁵ RA Sneek nr. 23, 573.

¹⁴⁶ RA Sneek nr. 23, 840.

¹⁴⁷ RA Sneek nr. 24, 61.

¹⁴⁸ RA Sneek nr. 23, 838.

¹⁴⁹ RA Sneek nr. 25, 378.

¹⁵⁰ RR nr. 22, 74.

¹⁵¹ Aud. nr. 1430.1, 80v.

¹⁵² Van Burmania S, 11.

¹⁵³ RA Sneek nr. 24, 47v.

¹⁵⁴ RA Sneek nr. 24, 391.

¹⁵⁵ Volgens Zijlstra nr. 11936. Er wordt echter geen inschrijving te Leuven vermeld. Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 417-418 geeft geen jaartallen.

¹⁵⁶ *Oudheden en Gestichten*, I, 356.

¹⁵⁷ Zijlstra nr. 11936 op grond van *Oudheden en Gestichten*, I, 356.

¹⁵⁸ Zijlstra nr. 12336.

¹⁵⁹ Andreae, ‘Naamliht’, 13. Geen van de bekende lijsten noemt hem echter.

¹⁶⁰ Andreae, ‘Naamlijst’, 13. Reershemius, 598 noemt hem reeds in 1565 predikant te Westerhusen.

¹⁶¹ Reershemius, 598.

1571 - 1579

Roleff Georgesz. Steenen

van Vollenhove, komt als bedienaar van deze prebende voor het eerst voor 26 oktober 1571,¹⁶³ evenzo 16 januari 1573¹⁶⁴ en 10 december 1574.¹⁶⁵ Als medepastoor wordt hij genoemd 13 januari 1573¹⁶⁶ en nadien meermalen, voor het laatst in maart 1579.¹⁶⁷ In 1578 tekende hij met o.m. de pastoor Johannes Flor het verdrag van de Unie van Utrecht.¹⁶⁸

Op 6 maart 1560 was Rodolphus Georgi van Vollenhove toegelaten tot alle wijdingen; een wijdingstitel wordt niet vermeld.¹⁶⁹ Hij is niet tot de Reformatie overgegaan. Rodolpus Georgius Vollenhovius wordt genoemd in het testament van heer Wopcke Albada (laatstelijk prebendaat te Bozum*) d.d. 7 december 1586.¹⁷⁰ Mogelijk is hij bedoeld met mr. Roelof Vollenhooft wiens weduwe Gertgen Harmens 6 augustus 1598 een half jaar pensie ontving.¹⁷¹

Overige medepastors

Enkele van de als (mede)pastors genoemde priesters kunnen niet gerelateerd worden aan één van de twee voorgaande prebenden:

1537

Jacob

komt 19 september 1537 als pastoor alhier voor.¹⁷² Op 7 februari 1539 wordt gevorderd de betaling van 20 goudgl. die wijlen heer Jacob had gelegateerd aan zijn kindskinderen Reyner, die molenaarsleerling zal worden, en Dircktyen.¹⁷³

1553? - ca 1555 **Ysbrand Balck**

In 1555/6 wordt last gegeven Ysbrand Balck, prebendaat te Sneek, gevangen te nemen en wordt hij in het Blokhuis te Leeuwarden gedetineerd.¹⁷⁴ Een gerechtelijk vonnis tegen hem is niet bekend maar blijkbaar werd het prediken hem verboden. Op 5 februari 1556 schrijft Thomas Rollema, olderman te Sneek, aan Johan van Ewsum een aanbevelingsbrief voor Ysbrand Balck, die getrouw en eerlijk het pastoraat alhier en het commissariaat van Westergo vervuld heeft doch wien het prediken nu verboden is.¹⁷⁵ Wanneer in 1559 strijd geleverd wordt over de competentie van de Utrechtse bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus wordt in een stuk d.d. 17 november 1559 aangevoerd dat verschillende commissarissen in Ooster- en Westergo ook seendstoelen bezaten; zo destijds Ysbrand Balck, commissaris in Westergo, die van Laag Wagenbrugge.¹⁷⁶

¹⁶² Van Burmania S, 15.

¹⁶³ RA Sneek nr. 25, 183.

¹⁶⁴ RA Sneek nr. 25, 367.

¹⁶⁵ RA Sneek nr. 25, 652.

¹⁶⁶ RA Rauwerderhem nr. 1, 142.

¹⁶⁷ RA Sneek nr. 25, 144.

¹⁶⁸ GA Sneek, O.A. nr. 73, 80.

¹⁶⁹ AAU nr. 550*, 96.

¹⁷⁰ Arch. Liauckamastate nr. 980.

¹⁷¹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 13.

¹⁷² RA Sneek nr. 20, 289.

¹⁷³ RA Sneek nr. 20, 394.

¹⁷⁴ RR nr. 18, 77v, 82v.

¹⁷⁵ GA, Arch. Ewsum (oud) nr. 132 E – II; (nieuw) nr. 20.

¹⁷⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XXIII.

Hij komt reeds in december 1550 als commissarius voor;¹⁷⁷ aldus nog 23 oktober 1554.¹⁷⁸ In februari 1550 was hij vicarius te Heeg* geworden waar hij 20 oktober 1552 nog was. Hij kan 3 februari 1553 reeds alhier zijn geweest;¹⁷⁹ 28 juli 1553 vordert hij de huur van een huis alhier.¹⁸⁰

Van Ewsum bezorgde hem – wel door zijn zuster Gela, gehuwd met Aepko Onsta, hoofdeling te Wetsinge - het pastoraat aldaar. Op 16 juli 1558 wordt hij, dan wonende in Groningerland, uit de eed ontslagen als voormond over Peecke Douwes, zoon van wijlen Douwe Peeckes bij Wlck Reynerts¹⁸¹, in 1598 als zijn zuster genoemd¹⁸² 168. In 1559 heet hij eertijds pastoor te Wetsinge en ontvangt hij levenslag de vicarie te Leens en gedurende twee jaren voor studiedoeleinden die te Wetsinge.¹⁸³ Op 12 september 1562 wordt Isbrandus Balckius Reinhardus als student te Heidelberg ingeschreven; in 1565 wordt hij daar licentiaat.¹⁸⁴ Hij is dan reeds predikant te Norden (Ofr.), is in 1564 misschien even te Leeuwarden, staat van 1564 tot 1567 te Antwerpen, vluchtte via Emden naar Engeland, diende de vluchtelingengemeenten te Norwich, Maidstone en Sandwich, stond van 1578 tot 1585 weer te Antwerpen, vluchtte na de inname van de stad door de Spanjaarden naar Leiden waar hij zich 30 september 1585 als predikant aldaar als student liet inschrijven,¹⁸⁵ werd in 1587 beroepen te Leeuwarden, is daar echter slechts kort, was korte tijd te Franeker inspector van de studentenbeurs, staat in 1589 te Amsterdam, daarna te Danzig, tot medio 1592 te Deventer en in 1594 (en nog 1598) te Naarden. Hij zou ca 1600 te Stavoren danwel te Sassenheim zijn overleden.¹⁸⁶ In januari 1601 komt hij nog voor als predikant te Stavoren wanneer de erfgenamen van zijn vrouw Margaretha Jans (wonende te Alkmaar, Leeuwarden en Sneek) tegen hem procederen.¹⁸⁷

1561

Ocke Auckesz.

wordt in 1561 met Douwe Claesz. en Reiner (Gerloffsz.) genoemd als pastoors alhier.¹⁸⁸ Hij kan echter niet de (eerste) pastoor zijn geweest (zie aldaar). Mogelijk was hij één van de overige prebendaten.

Catharinaprebende

Een prebendaat op het Catharina-altaar wordt voor het eerst in 1483 genoemd,¹⁸⁹ de betrokken priester reeds in 1470.¹⁹⁰ In 1523,¹⁹¹ 1524/5¹⁹² en 1531¹⁹³ vindt de presentatie blijkbaar plaats door

¹⁷⁷ ABU nr. 535, 59v.

¹⁷⁸ ABU nr. 535, 240.

¹⁷⁹ RA Sneek nr. 22, 27v.

¹⁸⁰ RA Sneek nr. 22, 133v.

¹⁸¹ RA Gaasterland nr. 4, 5-5v.

¹⁸² Voor haar in 1598 zie noot 187.

¹⁸³ GA, Arch. Farmsum nr. 1004.

¹⁸⁴ Zijlstra nr. 4181. Licentiaat volgens Emders Jahrbuch 14, 102.

¹⁸⁵ Zijlstra nr. 4181 (noemt hem abusievelijk pastoor te Heeg (zo ook NNBW I (F.G. Knipscheer), kk. 227-230)).

¹⁸⁶ Kalma, Mensen om de Grote Kerk, 33-35; NNBW I, kk. 227-230. Zie voor hem ook Reitsma, 'Balck', 46-47.

¹⁸⁷ Hof nr. 16705, 107. Bijzonderheden blijken niet; het Sententieboek van 1601 ontbreekt. Hij, dan predikant te Naarden, en zijn vrouw, van Sneek, vermaken elkaar het vruchtgebruik 3 september 1598. Zijn erfgenamen zullen zijn zijn zusters Ulck en Trijn Reyners Hoytesdrs., de kinderen van zijn zuster Hiske, de kinderen van Reyners Edes, en de kinderen van zijn broer Claes Reyners. Als zijn vrouw hem overleeft moet zij zijn zegel en signet breken; GA Amsterdam, Arch. Weeskamer, lade 43, nr. 1348.

¹⁸⁸ Van Burmania S, 15.

¹⁸⁹ FT, nr. 44.

¹⁹⁰ Worp van Thabor IV, 166.

de raad en 36 (maar in 1529 pretendeert Roelof van Ewsum (gehuwd met Luts Bockes Harinxma) daartoe ook rechten.¹⁹⁴ In 1542 komen als gerechtigden tot de collatie voor Anna van Ewsum, jfr. Ymck van Liauckama, en jfr. Tyaerdt Donia, pretenderende de rechten van de Harinxma's aan de ene en de stad aan de andere kant.¹⁹⁵ Anna van Ewsum en Tiaerdtke Donia waren kleindochters van Bocke Feyckes Harinxma, broer van Juw Bockes Harinxma, grootvader van Schelte van Liauckama wiens weduwe Ymck dan optreedt. De rechten moeten dus teruggaan op de gemeenschappelijke voorvader Bocke Harinxma (†1468/9).

1470 - †1498 Mr. Aggo Piers

In 1470 wordt hij voor het eerst als prebendaat alhier genoemd.¹⁹⁶ Als prebendaat op het Catharina-altaar komt hij in 1483 voor.¹⁹⁷ Meermalen wordt hij genoemd als deken van Neder Wagenbrugge, zo 24 april 1477¹⁹⁸, 20 augustus 1478,¹⁹⁹ 2 mei 1493²⁰⁰ en in 1496.²⁰¹ Hij overleed in 1498, hoogbejaard, kort na de aankomst van hertog Albrecht van Saksen in Friesland.²⁰²

(1519) - 1523 Laurens

Op 13 augustus 1523 besluiten raad en 36 een kapelaan te zetten op het Catharina-altaar en heer Laurens te ontbieden (om het leen zelf te bedienen) en bij gebreke daarvan een andere priester op dit leen te benoemen;²⁰³ op 18 augustus 1518 wordt hem, dan verblijvende te Haarlem, daarvan mededeling gedaan.²⁰⁴ Het zal hier gaan om dezelfde Laurens die kort voor 23 november 1519 als prebendaat van de Nicolaasprebende resigneerde. Misschien had hij naar Haarlem de wijk genomen omdat Sneek zich toen onder Gelders bestuur bevond. Blijkbaar heeft hij aan het verzoek terug te keren niet voldaan. Wel is 30 oktober 1528 nog sprake van Theet, huisvrouw van heer Laurens te Sneek, die dan procedeert.²⁰⁵

1523 - †1524 Mr. Albert Jansz.

ontving blijkbaar daarop dit leen. Voordien bezat hij blijkbaar een andere prebende alhier want als prebendaat komt hij reeds 3 november 1517 voor.²⁰⁶ Als vicarius of prebendaat wordt mr. Albert 23 augustus 1522 genoemd als bode vanuit Sneek naar Jancko Douwama.²⁰⁷ Als altarist komt Albert Johannis hier 21 januari 1524 voor.²⁰⁸ Als prebendaat wordt hij – zonder dat een leen wordt genoemd – 12 april 1523²⁰⁹ en 19 september 1524²¹⁰ vermeld. Op 30 oktober 1528 eist Peter Jansz., burger te

¹⁹¹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 23.

¹⁹² GA Sneek, O.A. nr. 73, 27.

¹⁹³ GA Sneek, O.A. nr. 73, 31.

¹⁹⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 27.

¹⁹⁵ GA Sneek, O.A. nr. 73, 43.

¹⁹⁶ Worp van Thabor IV, 166.

¹⁹⁷ FT, nr. 44.

¹⁹⁸ OFO I, nr. 275.

¹⁹⁹ OFO II, 78.

²⁰⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 816.

²⁰¹ Worp van Thabvor IV, 241.

²⁰² Proeliarius, 49.

²⁰³ GA Sneek, O.A. nr. 73, 23.

²⁰⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 22v.

²⁰⁵ Hof nr. 16480, 256.

²⁰⁶ GA Sneek, O.A. nr. 73, 150.

²⁰⁷ Douwama, *Geschriften*, 609.

²⁰⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 55 reg. 143.

²⁰⁹ FT, nr. 102.

²¹⁰ GA Sneek, O.A. nr. 73, 24v.

Sneek, van mr. Huygh, prebendaat op dit leen, 80 goudgl. wegens door zijn broer mr. Albert gemaakte reparatiekosten; de eis wordt afgewezen.²¹¹ Op 16 maart 1529 procedeert Peter Jansz., burger van Sneek, andermaal tegen mr. Huygh, prebendaat van het Catharinabeneficie alhier, over 80 ggl. die mr. Albert heeft verschoten voor het huis van het leen; daarvan wordt mr. Huygh vrijgesproken maar wel moet hij onder aftrek van de kosten die hij ten behoeve van het beneficie had gemaakt aan Peter de sedert het overlijden van mr. Albert, overleden (de dag) vóór Allerheiligen (31 oktober) 1524, verschenen vruchten uitkeren.²¹² Hij was 31 mei 1511 te Keulen als student (rechten) ingeschreven, werd daar 11 oktober 1513 baccalaureus en was vermoedelijk een zoon van de Sneker raadsheer Jan Alberts.²¹³

1524/5 - 1529

Mr. Hugo Opkonis

was de opvolger van de voorgaande²¹⁴ en moet hier dus 1524/5 gekomen zijn. Hugo Wiconis, van Sneek, werd 23 mei 1523 te Leuven als student ingeschreven.²¹⁵ Als priester alhier komt hij voor 20 mei 1525.²¹⁶ Hij is hier nog prebendaat van deze prebende 16 maart 1529.²¹⁷ Nadien is hij pastoor te Tjalhuizum*. Op 13 juni 1529 protesteren olderman, burgemeesters, schepenen en raad bij de pastoor dat zij niet instemmen met het voortgaan van de ‘boden’ (waarvan is niet aangegeven) door Anne Annesz. met betrekking tot de Catharinaprove alhier omdat zij eerder daarop twee priesters, mr. Albert en mr. Huygh, hadden gekozen en in het bezit willen blijven totdat zij gerechtelijk daaruit zullen zijn gewonnen waarna op 17 juni 1529 besluit de stad met jonker Roelof van Ewsum (man van Luts Bockes Harinxma (†1537) ‘met recht of met zoen’ te handelen inzake de Catharinaprebende alhier.²¹⁸

1531

Wybrandus Reyneri

pastoor geweest te Hommerts* wordt 10 juni 1531 door olderman, burgemeesters, schepenen en raad in deze prebende benoemd.²¹⁹ Hij was secretaris geweest van Roelof van Ewsum en diens vrouw en van hun zoon Onno (zie Hommerts*).

1542 - 1565

Syerck Kempo Jellesz.

Op 4 maart 1542 consenteren de volmacht van Anna van Ewsum (dochter van Roelof en Luts Harinxma voornoemd), heer Pieter Claesz. (zie voor hem de Nicolaasprebende), volmacht van Ymck van Lyauckama, en heer Dircks Dircks (zie voor deze het Donialeen), volmacht van jfr. Tyaerdt Donia, aan de ene en de stad aan de andere kant in deblijkbaar door de stad gedane keuze van Syerck Kempo Jellesz. als prebendaat van de Catharinaprebende, onder voorbehoud van de rechten van de drie eerstgenoemden ten aanzien van volgende keuze indien zij enig jus patronatus vanwege de Harinxma's zouden kunnen ‘voertbrengen’ terwijl de stad bij haar rechten ouder gewoonte zal blijven.²²⁰ Syerck was een zoon van Kempo Jellesz.,

²¹¹ Hof nr. 16480, 194-195.

²¹² Hof nr. 16480, 349-351.

²¹³ Zijlstra nr. 11870.

²¹⁴ Hof nr. 16480, 349-351.

²¹⁵ Zijlstra nr. 8642.

²¹⁶ Hof nr. 93, 3.

²¹⁷ Hof nr. 16480, 349-351. Mr. Huygh komt zonder functie ca 1530 voor: GA Sneek, O.A. nr. 73, 162v.

²¹⁸ GA Sneek, O.A. nr. 73, 27.

²¹⁹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 28, 33. Waarom het leen vacant was blijkt niet.

²²⁰ GA Sneek, O.A. nr. 73, 43. Ook hier blijkt niet waarom het leen vacant was.

secretaris van Sneek, en Minke.²²¹ Op 3 juni 1541 ontving Zyricus Kemponis, van Sneek, diaken, toestemming zich elders (dus buiten Utrecht) tot priester te laten wijden.²²² Hij komt als prebendaat van deze prebende nog voor 25 mei 1565²²³, bediende volgens aantekening d.d. 19 februari 1563 ook de Onze Lieve Vrouweprebende.²²⁴ Op 11 februari 1558 komt hij voor als curator over de twee kinderen van Dirck Hessels en Jelle Kempesdr.²²⁵, ongetwijfeld zijn zuster. Zijn jongste zuster Tyets, gehuwd met Gosse Heerckesz., wordt 7 september 1565 genoemd.²²⁶

Laurentiusprebende

Wanneer deze prebende is gesticht is onbekend. In 1511 staan ten name van heer Bennerts proven in totaal 23½ pm. land te Ijsbrechtum.²²⁷ Het enige in 1543 van de Sneker lenen aldaar te boek staande land (Tyalzamagoed te Bons) is van de Laurentiusprebende en omvat dan totaal ca 33 pm.²²⁸ Bennert zou dan de prebendaat van deze prebende kunnen zijn geweest; hij komt vanaf 1492 alhier voor.²²⁹

De collatie berustte blijkbaar bij de stad. Deze stelt althans in 1545 regels op over de bediening ervan.²³⁰ Op 11 januari 1555 pretendeert echter Sibe Jongesz. met de andere erfgenamen van Foecke Hanckema collatierechten op het Laurensleen waarover zij met de stad voor het Hof procederen.²³¹

(1492?-)† 1512 ? **Bennert Edasz.**

Bennert komt voor het eerst als priester voor 4 mei 1492.²³² Of hij toen te Sneek stond blijkt niet. In 1496 is hij in ieder geval prebendaat te Goënga*. Het landbezit van heer Bennerts proven te Ijsbrechtum in 1511 werd reeds gememoreerd.²³³ Op 23 juli 1507 komen Bennert Edasz. en zijn broer Agga voor.²³⁴ Hij is nog in leven 16 januari 1512²³⁵ maar overleed vóór 22 juni 1512 wanneer de goudsmid Jan Reyners belooft 100 klinkerden gl. te betalen aan Aggo Edasz. wegens een jaar dienst door zijn overleden broer Bennert.²³⁶

1536 - 1562/3 **Bocco Olfardi**

wordt voor het eerst als priester alhier vermeld 24 mei 1536.²³⁷ Als prebendaat van de Laurensprebende komt hij voor in 1543²³⁸ en 10 februari 1546.²³⁹ Op 10 juli 1545 stellen de magistraat en de drie hoofdpriesters regels voor Bocke Olferts op in

²²¹ De vader meermalen in GA Sneek, O.A. nr. 73, de moeder RA Sneek nr. 24, 607v.

²²² ABU nr. 538-2, 51v.

²²³ RA Sneek nr. 24, 560.

²²⁴ RA Sneek nr. 24, 280.

²²⁵ GA Sneek, O.A. nr. 73, 217.

²²⁶ RA Sneek nr. 24, 607v.

²²⁷ RvdA II, 372.

²²⁸ BB I, 372.

²²⁹ Oosterhout, 118.

²³⁰ GA Sneek, O.A. nr. 73, 53.

²³¹ RA Sneek nr. 22, 318. In de protocollen van het Hof is daarover niets gevonden.

²³² Oosterhout, 118.

²³³ RvdA II, 372.

²³⁴ Oosterhout, 556.

²³⁵ Oosterhout, 196.

²³⁶ Oosterhout, 230.

²³⁷ RA Sneek nr. 20, 203.

²³⁸ BB I, 272-273.

²³⁹ RA Sneek nr. 21, 476.

verband met de bediening van zijn leen wegens voorafgegaan wangedrag; bij herhaling daarvan zal zijn leen aan de stad vervallen.²⁴⁰ Hij komt als priester alhier nog voor 24 april 1562²⁴¹, als prebendaat in 1562/3.²⁴² Mogelijk werd de dienst enige tijd waargenomen door

1555

Pieter Claesz.

tot wiens behoefte 11 januari 1555 land van de Laurensprebende ontruimd wordt²⁴³ en die dan zelf de huur van een zate land te Bons (dat moet het in 1543 genoemde Tyalzamagoed, behorende aan deze prebende, zijn geweest) opzegt.²⁴⁴ Pieter Claesz. was in ieder geval nog in 1552, mogelijk nog tot 1555/6 prebendaat van de Nicolaasprebende.

Sacramentsprebende

In 1511 is voor het eerst sprake van de Sacramentsprebende alhier; deze bezit dan 25 pm. te Loënga.²⁴⁵

(1525 -) 1540

Jan Beerns/Johannes Bernardi

In 1540 wordt Jan Beerns als priester van deze prebende genoemd.²⁴⁶ Als priester alhier komt Johannes Bernardi ook voor 23 september 1540.²⁴⁷ Hij zal dezelfde zijn als Johannes Bernardi, priester alhier, genoemd 20 mei 1525,²⁴⁸ maar niet blijkt welk leen hij toen had.

1542 - 1543

Harmen Ymesz.

organist alhier, wordt 17 maart 1542 door de stad en de kerkvoogden voor zes jaren deze prebende gegeven.²⁴⁹ In 1543 staat hij voor deze prebende die hij laat bedienen te boek.²⁵⁰

1554

Johannes van der Geest

Op 26 januari 1554 eist dr. Claes van der Geest namens zijn zoon Johannes, prebendaat van het Sacramentsleen, van de kerkvoogden achterstallige grondpachten.²⁵¹ Op 18 maart 1554 verhuurt zijn moeder Marij Gerritsdr. voor vier jaren land gelegen te Loënga.²⁵² Op 17 november 1554 treedt Mary Potters als moeder en *legitima tutrix* van haar zoon Johannes, clericus van het bisdom Utrecht en bezitter van dit leen op.²⁵³

Michaelsprebende

Wanneer deze prebende is gesticht is onbekend. Op 31(!) november 1593 is sprake van 'Grevinga S.

²⁴⁰ GA Sneek, O.A. nr. 73, 53-53v.

²⁴¹ RA Sneek nr. 24, 171v.

²⁴² RR nr. 24, 84-94v; de procureur-generaal heeft dan een zaak tegen Mr. Bocke en Mr. Syrck maar waarover blijkt niet.

²⁴³ RA Sneek nr. 22, 318.

²⁴⁴ RA Sneek nr. 22, 318.

²⁴⁵ RvdA II, 427.

²⁴⁶ RA Sneek nr. 20, 90.

²⁴⁷ FT, nr. 161.

²⁴⁸ Hof nr. 93, 3.

²⁴⁹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 43v.

²⁵⁰ BB I, 273.

²⁵¹ Hof nr. 16690. 362.

²⁵² *Protocol Cleuting*, 45-46.

²⁵³ RA Sneek nr. 22, 305.

Michaelis proven' alhier²⁵⁴ maar er lijkt geen relatie met mr. Pybe Grevingha, die in 1514 het Donialeen bediende (zie aldaar).

- †1543 **Nicolaus Michaelis**
Na diens overlijden wordt 19 mei 1543 de vicarie op het Michaelsaltaar alhier *jure devoluto* gegeven aan
- 1543 **Nicolaus Petri**
van Sneek.²⁵⁵
- 1543 **Nanno**
Volgens opgave waarschijnlijk eind 1543 bedient deze dan deze prebende.²⁵⁶ Hij zal dezelfde zijn als Nammo Arijs die in 1540 altaris van het Jacobsaltaar²⁵⁷ en Nanno, in 1541 altaris van het schippersaltaar²⁵⁸, overleden vóór 14 juli 1546.²⁵⁹
- 1556 - 1564 **Claes Matthijsz.**
komt voor het eerst 17 april 1556 voor als bedienaar van dit leen²⁶⁰, vervolgens als prebendaat van dit leen 28 april 1559²⁶¹ en 7 juli 1564²⁶²
- 1572 - † 1577 **Laurentius Hollant**
is 26 januari 1572 bedienaar van het Michaelsaltaar alhier²⁶³ en komt zonder dat zijn functie genoemd wordt ook 27 februari 1573 voor.²⁶⁴ Op 20 september 1577 spreken mr. Aucke Gathiesz., medepastoor, Broer Obbes en Jellius Ilstanus, commandeur van Hospitaal alhier, als zijn executeurs bij de executorialle verkoop van een huis de over 1576 en 1577 verschuldigde grondpacht aan.²⁶⁵

Onze Lieve Vrouweprebende

Het is niet duidelijk of met dit leen bedoeld is het Onze Lieve Vrouwe ter Noodleen alhier waarvan hertog Georg van Saksen 15 december 1509 de nominatie toestaat aan Low Donia; de benoemde moet de presentatie verzoeken aan stadhouder en regering en deze uit de kanselarij ontvangen.²⁶⁶

kort voor 1514 - **Willem**

- 1520 Op 23 augustus 1514 is sprake van een huis destijds gekocht van Willem, provenpriester op het Onze Lieve Vrouwenaltaar alhier,²⁶⁷ op 12 december 1520 van Willem, Onse Lieve Vrouwenpriester resp. Willem Otkesz.²⁶⁸ Hij is mogelijk dezelfde als Willem, als 'onse capelaen' van 1507 tot 1512 vermeld (zie aldaar).

²⁵⁴ RA Sneek nr. 144, 44.

²⁵⁵ ABU nr. 538-3, 7.

²⁵⁶ BB I, 273.

²⁵⁷ FT, nr. 161.

²⁵⁸ RA Sneek nr. 20, 588.

²⁵⁹ RA Sneek nr. 21, 60.

²⁶⁰ RA Sneek nr. 23, 195.

²⁶¹ RA Sneek nr. 23, 842.

²⁶² RA Sneek nr. 24, 452.

²⁶³ RA Sneek nr. 25, 237.

²⁶⁴ RA Sneek, nr. 25, 385.

²⁶⁵ Hof nr. 16802, 274.

²⁶⁶ Hof nr. 80, 27v. De presentatierechten had de hertog zich toegeëigend.

²⁶⁷ Oosterhout, 615.

²⁶⁸ GA Sneek, O.A. nr. 73, 153v.

- 1543 **Broer Wbbesz.**
clericus, bezit in 1543 deze prebende.²⁶⁹ In 1565 maar niet meer in 1567 is hij pastoor te Goënga*. Blijkbaar is hij teruggekeerd naar hier. In 1574²⁷⁰ komt hij als prebendaat alhier voor en 10 september 1578 wordt hij nog als priester alhier vermeld.²⁷¹ Welk leen hij toen bezat is onbekend.
- 1563 **Syerck Kempo Jellesz.**
bediende volgens een aantekening d.d. 19 februari 1563 deze prebende;²⁷² hij was prebendaat van de Catharinaprebende alhier en zal de dienst op deze prebende hebben waargenomen.

Donialeen (Kruisaltaarleen)

Op 28 oktober 1501 maakt Kathryn Harinxma een eeuwige memorie op het Kruisaltaar, gesticht door de ouders van haar man Low Donia, en bepaalt zij dat daarop terstond een priester gekozen moet worden 250. Daartoe bestemt zij een rente uit Wythiamagoed te Poppingawier.²⁷³ De Low Donyeproven heeft in 1511 met vier andere prebenden een uitkering uit een halve zate te Goënga.²⁷⁴ Low Donia was een zoon van Pieter Ockinga en N. Lowsdr. Donia waarbij aangetekend wordt dat een oudere Low Donia onbekend is.²⁷⁵ Deze heeft ook niet bestaan want 9 augustus 1513 noemt Low Donia Sierick Donia als zijn grootvader.²⁷⁶ Kathryn Harinxma was een dochter van Feycke Bockes Harinxma en eerst gehuwd met Tjaert Douwes Sjaerdema († 1491).²⁷⁷ In 1543 is Tjaercke Donia erfpatronesse van het kapelaanschap van Doniahuis te Sneek waarvan de goederen niet gemortificeerd zijn.²⁷⁸ Zij was een dochter van Low en Katryn en gehuwd met Ivo Fritema, afkomstig uit Groningerland.²⁷⁹

- 15(07)11 **Meynert**
In haar testament in 1501 bespreekt Kathryn Harinxma een bedrag aan heer Meynert Jansz., prebendaat te Franeker, die ook aanwezig is bij de bezegeling ervan op 23 april 1502.²⁸⁰ Het lijkt er op dat hij benoemd is op deze prebende want vanaf 17 juni 1507 is alhier regelmatig van een priester Meynert Jansz. Sprake;²⁸¹ ook op 27 maart 1509 komt hij als Meynert Jansz. voor.²⁸² In 1511 is sprake van een rente van 4 ggl. 4 st. uit land te Ijsbrechtum ten behoeve van heer Meynert Doeinga proven²⁸³ hetgeen wel zo verstaan zal moeten worden dat Meynert toen de Doeinga-(Donia)prebende bediende. Meynert wordt voor het laatst als priester te Sneek

²⁶⁹ BB I, 274.

²⁷⁰ RA Sneek nr. 25, 45.

²⁷¹ PI, 252.

²⁷² RA Sneek nr. 24, 280.

²⁷³ FT, nr. 62.

²⁷⁴ RvdA II, 405.

²⁷⁵ Stb. I, 280; II, 189.

²⁷⁶ Arch. Klooster Hospitaal nr. 24 reg. 30.

²⁷⁷ Stb. I, 149-150.

²⁷⁸ BB I, 272.

²⁷⁹ Stb. I, 149-150.

²⁸⁰ FT, nr. 62.

²⁸¹ Oosterhout, 551.

²⁸² Oosterhout, 438.

²⁸³ RvdA II, 369. De rente wordt in 1543 niet genoemd.

genoemd 19 september 1511.²⁸⁴ Hij lijkt echter ook de Jansprebende te Franeker* te hebben behouden.

- 1514 **Mr. Pybe Grevingha**
wordt 23 november 1514 genoemd als provepriester op Doeinga alhier.²⁸⁵ Petrus de Grewinge werd 8 juli 1503 te Rostock als student ingeschreven.²⁸⁶
- 1523 **N.N.**
Op 13 augustus 1523 besluiten raad en 36 te Sneek een priester te benoemen op het Kruisaltaar;²⁸⁷ een naam wordt niet genoemd. Mogelijk heeft dit betrekking op dit leen dat immers gesticht werd op het Kruisaltaar maar waarvan de Donia's het patronaatrecht hadden).
- 1543 **Dirk Dirksz.**
is volgens opgave d.d. 25 december 1543 bedienaar van het kapelaanschap op Donia.²⁸⁸ Op 4 maart 1542 treedt hij op als volmacht van jfr. Tyaerdtk Donia.²⁸⁹ Hij is mogelijk dezelfde als heer Dirck Glasmaker, te Sneek genoemd 14 april 1540²⁹⁰, en heer Dirck, in 1545²⁹¹ en 19 januari 1547²⁹² als priester alhier genoemd.

Agathaleen

Wanneer dit leen is gesticht is onbekend. Het wordt in 1543 niet onder de lenen te Sneek genoemd.

- 1534 **Mr. Doytie Albada**
Mgr. Doethgen wordt 20 mei 1525 als priester te Sneek vermeld.²⁹³ Blijkbaar resigneerde hij in 1534 van dit leen 268.²⁹⁴ Hij komt nadien alhier op 15 februari 1541 als Dyonysius Doyttyo Albada als prebendaat voor²⁹⁵ maar welk leen hij toen had is niet bekend (zie verder onder prebendaten). Hij was een zoon van Jelmer Jans (broer van Johannes, prebendaat op het Wybingaleen te Bolsward*)²⁹⁶ en werd als Dionysius Gelmeri, van Sneek, in 1519 te Keulen als student ingeschreven.²⁹⁷ Hij overleed na 28 april 1544.²⁹⁸
- 1534 Op 24 februari 1534 komt de stad Sneek met Onno van Ewsum en Ivo Frit(z)ema overeen voor het door resignatie van mr. Doytye vacante Agathaleen het volgende drietal op te stellen: Pieter, prebendaat te Ijsbrechtum*, Joannes te Goënga* en

²⁸⁴ Oosterhout, 367.

²⁸⁵ Oosterhout, 615.

²⁸⁶ Zijlstra nr. 7756.

²⁸⁷ GA Sneek, O.A. nr. 73, 23. Waarom het leen vacant was blijkt niet.

²⁸⁸ BB I, 272.

²⁸⁹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 43.

²⁹⁰ RA Sneek nr. 20, 493.

²⁹¹ RA Sneek nr. 21, 448.

²⁹² RA Sneek nr. 21, 589.

²⁹³ Hof nr. 93, 3.

²⁹⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73, 40.

²⁹⁵ FT, nr. 165.

²⁹⁶ Noomen en Walsweer, 'Albada', 177. Een zoon van zijn broer Doede was prebendaat van de Petrus en Paulusprebende alhier.

²⁹⁷ Zijlstra nr. 11887.

²⁹⁸ Hof nr. 16689, 308.

Fedde te Cambuur (Leeuwarden-Hoek*).²⁹⁹ Eerstgenoemde bleef echter tot 1538/9 te IJsbrechtum en werd toen prebendaat van de Nicolaasprebende alhier. Of hier toen één van de andere twee is gekomen is niet bekend. Van de in 1534 genoemde medecollatoren was Onno van Ewsum een kleinzoon van Bocke Feyckes Harinxma, Ivo Fritema gehuwd met een dochter van diens zuster Kathryn, in tweede huwelijk gehuwd met Low Donia. De rechten zullen dus teruggaan op de gemeenschappelijke voorvader Feycke Bockes Harinxma.

Adrianusleen

Ook over dit leen dat in 1543 niet voorkomt onder de beneficia alhier is vrijwel niets bekend. Het wordt alleen in 1551 vermeld.

- 1551 **Henricus**
priester na wiens dood of resignatie de vicarie of prebende op het Adrianusaltaar alhier wordt gegeven aan

- 1551 **Jellius Hottenius**
die 6 september 1551 wordt geïnstitueerd.³⁰⁰ Gellius Ottenius wordt 17 september 1551 op de titel van de Adrianusprebende geëxamineerd ter toelating tot de wijdingen.³⁰¹

Petrus en Paulusprebende

Ook dit leen komt niet voor onder de in 1543 genoemde beneficia. Het Petrus en Paulusaltaar wordt 28 oktober 1501 genoemd.³⁰² Op 30 januari 1516 wordt consent gegeven voor de koop van een huis door de gildebroeders van het Petrus en Paulusaltaar; het zal in alle opzichten wereldlijk blijven.³⁰³

- 1550 **Sixtus Salingius**
uit Jutrijp wordt 20 maart 1550 op de titel van het Petrus en Paulusaltaar alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³⁰⁴ Nog in hetzelfde jaar is hij pastoor te Poppingawier*.

- 1551 **Petrus Dodonis**
wordt 18 februari 1551 op de titel van de Petrus en Paulusprebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³⁰⁵ Pieter Doedes Albada is vanaf 1554 bekend als pastoor te Ried*. Hij was een zoon van Doede Jelmers, broer van mr. Doytie Albada, prebendaat van het Agathaleen alhier.³⁰⁶ Mogelijk is hij dezelfde als Pieter, priester alhier, genoemd 29 april 1551³⁰⁷

²⁹⁹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 40.

³⁰⁰ ABU nr. 535, 94v.

³⁰¹ ABU nr. 550*, 25v.

³⁰² FT, 62.

³⁰³ Oosterhout, 654.

³⁰⁴ ABU nr. 550*, 10.

³⁰⁵ ABU nr. 550*, 17.

³⁰⁶ Noomen en Walsweer, 'Albada', 177-178.

³⁰⁷ Arch. EVC nr. 2874.

- 1551 - 1554(6?) **Petrus Garbrandi**
wordt 17 september 1551 op de titel van deze prebende toegelaten tot alle wijdingen.³⁰⁸ Op 11 mei 1552 worden heer Pieter Gerbrensz. en zijn zuster Bick genoemd als kinderen van wijlen Gerben Pieters,³⁰⁹ die gehuwd was met Lysbet.³¹⁰ Wanneer hij resigneerde is onduidelijk: 1554 of 1556 (zie hierna).
- 1554 **Albertus Adriani**
wordt na de resignatie van de voorgaande op 23 oktober 1554 tot het Petrus en Paulusaltaar alhier geïnstitueerd.³¹¹ Of hij deze prebende daadwerkelijk heeft gekregen is niet duidelijk; in 1556 vindt namelijk ook een benoeming plaats na de resignatie van Petrus Gerbrandi.³¹²
- 1556 - 1557 **Arnoldus Wybesz.**
Op 12 december 1556 geeft de proost-aartsdiaken van St. Jan last de jongeling Arnoldus Wybesz. in het bezit te stellen van de Petrus en Paulusvicarie alhier, vacant door de resignatie van Petrus Gerbrandi.³¹³ Hij resigneert in de loop van 1557.³¹⁴
- 1557 **Olpherdus Nicolai**
van Sneek, wordt 6 september 1557 geïnstitueerd in de Petrus en Paulusprebende of -vicarie alhier, na de resignatie van Arnoldus.³¹⁵ Op 15 september 1557 wordt hij toegelaten tot alle wijdingen.³¹⁶
- 1561 - 1562 **Johannes Rodolphi**
wordt 15 september 1561 op de titel van de Petrus en Paulusprebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken³¹⁷ en 12 maart 1562 tot alle wijdingen; hij heeft een gebrek aan één van zijn ogen.³¹⁸
- 1563 **Lambertus Petri**
uit Sneek, wordt 16 september 1563 op de titel van dit beneficie toegelaten tot de wijding van subdiaken.³¹⁹
- 1565 **Hesselus Hillebrandi**
wordt 5 april 1565 op de titel van deze prebende toegelaten tot de wijding van subdiaken.³²⁰ Hij moet worden onderscheiden van de gelijknamige pastoor te Rottum* die conventueel van het Duitse huis te Nes was.
- 1567 - 1568 **Theodoricus Arnoldi**

³⁰⁸ ABU nr. 550*, 26v.

³⁰⁹ RA Sneek nr. 18, 567.

³¹⁰ RA Sneek nr. 18, 558.

³¹¹ ABU nr. 535, 240.

³¹² Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 77b.

³¹³ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 77b.

³¹⁴ ABU nr. 535, 345v-346.

³¹⁵ ABU nr. 535, 345v-346.

³¹⁶ ABU nr. 550*, 77.

³¹⁷ ABU nr. 550*, 107v.

³¹⁸ ABU nr. 550*, 110v-111.

³¹⁹ ABU nr. 550*, 117v; vgl. ABU nr. 550*bis, 3 september 1563.

³²⁰ ABU nr. 550*, 130v.

wordt 18 september³²¹ 1567 op de titel van deze prebende toegelaten tot alle wijdingen.³²² Op 19 september 1567 wordt hij door de proost van Oudmunster tot deze prebende geïnstitueerd; het restant van het daarvoor verschuldigde bedrag betaalt hij 8 maart 1568.³²³

Crispinus en Crispinianusprebende

Ook deze prebende wordt onder de beneficia in Sneek in 1543 niet genoemd.

- 1550 **Cornelis Jacobs**
Na diens resignatie wordt
- 1550 **Heercke Wybesz./Hermannus Wybrandi**
op 11 maart 1550 door de gildebroeders van het schoenmakersgilde of de prebende van Crispinus en Crispinianus alhier gepresenteerd; de institutie vond 30 mei 1550 plaats.³²⁴ Op 20 maart 1550 wordt Hermannus Wybrandi, van Nijland, op de titel van de Crispinus en Crispinianusvicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³²⁵

Schippersaltaar

Vanaf 1508 is sprake van een ‘scipper prester’.³²⁶ De schippers hebben hier dus blijkbaar een eigen altaar met een daaraan verbonden priester gehad. Het patrocinium van het beneficium is onbekend.

- 1507 - 1509 **Claes**
Claes wordt als priester alhier voor het eerst genoemd 26 augustus 1507.³²⁷ Op 24 maart 1508 wordt aangetekend dat Claes ‘scipper prester’ voor Sirck Donia een bedevaart zal maken naar Compostella voor de ziel van wijlen (zijn broer) Doythia Agge Donia.³²⁸ Claes, schipper priester, wordt 24 januari 1509 nog genoemd.³²⁹
- 1512 **Peter**
Op 20 februari 1512 is sprake van het huis van Peter, ‘scipper prester’, als belender.³³⁰ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1517 vermelde prebendaat Pieter.³³¹
- 1539 **Nanna**
wordt als altarist van het schippersaltaar genoemd 4 maart 1541.³³² Hij zal dezelfde zijn als Nammo Arijs, die zich op 23 september 1540 *altarista Sancti Jacobi*

³²¹ ABU nr. 550*, 143v.

³²² Oudmunster nr. 1740.

³²³ Oudmunster nr. 1740.

³²⁴ ABU nr. 535, 35v.

³²⁵ ABU nr. 550*, 11v.

³²⁶ Oosterhout, 380.

³²⁷ Oosterhout, 561.

³²⁸ Oosterhout, 380; voor de relatie: Stb. I, 158; II, 99. Er lijkt geen (nauwe) relatie te zijn met Low Donia.

³²⁹ Oosterhout, 427.

³³⁰ Oosterhout, 202.

³³¹ GA Sneek, O.A. nr. 73, 150.

³³² RA Sneek nr. 20, 588.

noemt.³³³ Was dit wellicht hetzelfde beneficie? In 1543 wordt de Michaelsprebende alhier door Nanno bediend.³³⁴ Hij overleed vóór 14 juli 1546.³³⁵

Jacobsaltaar

1540 **Nammo Arijs**
noemt zich 23 september 1540 *altarista Sancti Jacobi*.³³⁶ Betrof het wellicht hetzelfde leen als het voorgaande?

Altaar in het Kruiswerk

Op 12 april 1523 bepalen Goedfriend Goeslicksz. en zijn vrouw Hylck, die in Oldeklooster bij hun oom, heer Johan, begraven willen worden, bij testament dat zij een altaar stichten te Sneek in het onlangs gemaakte Kruiswerk; op dit altaar moet een priester benoemd worden. Collatoren van het leen zullen zijn hun zoon mr. Goslick en de uitvoerders van hun testament, te weten de pastoors te Bozum* en Rauwerd* en mr. Albert, prebendaat alhier (zie Catharinaprebende).³³⁷ Hij was een oom Van vaderszijde van mr. Thomas Gerrit Goslicksz., vicarius te Bolsward*. Verder is over dit leen niets bekend.

Anthoniuskapel

In de inleiding kwam de Anthoniuskerk reeds ter sprake. Deze was aan de kruisbroeders afgestaan. De Anthoniuskapel bleef echter blijkbaar een zelfstandig beneficie dat in 1543 onder de lenen te Sneek genoemd wordt.³³⁸

- 1541 **Odo Sywerts**
Na diens overlijden of resignatie³³⁹ wordt de vicarie in de Anthoniuskapel alhier op 6 juni 1541 *jure devoluto* verleend aan
- 1541 **Wyardus Symens**
van Sneek³⁴⁰ die op dezelfde dag toestemming krijgt zich buiten Utrecht te laten wijden.³⁴¹ Wellicht is hij dezelfde als de in november 1541 alhier genoemde priester Wyerdt.³⁴²
- 1550 **Hermannus Sixti/Heero Sickens**
van Sneek wordt 27 februari 1550 op de titel van het Anthoniusaltaar alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.³⁴³ Na de resignatie van Heero Sickens presenteren de voogden van de Anthoniuskapel 8 januari 1551

³³³ FT, nr. 161.

³³⁴ BB I, 273-274.

³³⁵ RA Sneek nr. 21, 60.

³³⁶ FT, nr. 161.

³³⁷ FT, nr. 102.

³³⁸ BB I, 274.

³³⁹ ABU nr. 538-2, 52.

³⁴⁰ ABU nr. 538-2, 52.

³⁴¹ ABU nr. 538-2, 52.

³⁴² RA Sneek nr. 20, 119.

³⁴³ ABU nr. 550*, 7v.

1551

Gerbrandus Henrici

tot de kapel.³⁴⁴ Gerbrandus Henrici, van Boxum, wordt 20 februari 1551 op de titel van het officium van Anthonius geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.³⁴⁵

Op 18 mei 1558 wordt door het Hof bepaald dat de voogden en de administrateur van de armen en het Gasthuis niet meer dan 4 hoornties gl. behoeven te betalen tot reparatie van de kapel en de dienst daarin door een priester die door de ‘aefterluyden ende voogden’ van de Anthoniuskapel (aangesteld wordt; de rest van de tekst is verdwenen).³⁴⁶

Onze Lieve Vrouwenkapel op de brug

In 1518 wordt de nieuwe Onze Lieve Vrouwenkapel op de brug genoemd.³⁴⁷ Daaraan verbonden priesters zijn niet bekend.

Overige

In de 15^e en 16^e eeuw wordt in Sneker bronnen een groot aantal priesters genoemd waarvan niet bekend is welk beneficium zij hadden. Daaronder kunnen zich ook priesters bevinden die buiten Sneek stonden maar daar niet traceerbaar waren. Zoveel mogelijk in chronologische volgorde worden zij hieronder genoemd.

1424 ? ?

Hoyta Taeckazn.³⁴⁸

Volgens Sipma en Breuker is het stuk een falsum.³⁴⁹

1449

Anno Edonis

prebendaat en tevens deken van Laag Wagenbrugge.³⁵⁰

1456

Petrus Eponis³⁵¹

1468

Mgr. Michael Ottonis

beneficiatus alhier, procedeert dan tegen een inwoner van Utrecht over geld.³⁵²

1472

Johannes

‘persynna broer’, broer dus van de pastoor.³⁵³

1472

Gauke³⁵⁴

1472

Cornelius Johannis³⁵⁵

³⁴⁴ ABU nr. 535, 76v-77.

³⁴⁵ ABU nr. 550*, 21.

³⁴⁶ Hof nr. 16691, 172v.

³⁴⁷ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 1077, 21.

³⁴⁸ OFO I nr. 40.

³⁴⁹ OFO I nr. 40 en Breuker, ‘Pier Epes’, 43; vgl. ook noot 36.

³⁵⁰ OFO I, nr. 105.

³⁵¹ FT, nr. 18.

³⁵² ABU nr. 247-a-1, 95.

³⁵³ FT, nr. 28.

³⁵⁴ FT, nr. 28.

³⁵⁵ FT, nr. 28.

- 1472 **Coenradus Bloem**³⁵⁶
- 1477 - 1495 **Ulfardus**
 komt voor het eerst als prebendaat voor in 1477.³⁵⁷ Hij is 13 februari 1495 nog in leven,³⁵⁸ overleed vóór 1499 (?) wanneer de stad Sneek aan andere magistraten verzoekt de andere erfgenamen van Harmen Doetghers en Baeve, ouders van nu wijlen Ulfert, behulpzaam te zijn bij het verkrijgen van de erfenis.³⁵⁹ Blijkens een aantekening d.d. 5 februari 1507 hadden Ulfert en zijn moeder Baeffe een rente uit een huis te Sneek.³⁶⁰
- vóór 1490 **Douwa**
 Pyeka heer Douwes wordt ca 7 september 1490,³⁶¹ 1 november 1490³⁶² en 26 november 1490,³⁶³ Buwa heer Douwes 7 februari 1491³⁶⁴ genoemd.
- 1490 **Skelta**
 vermeld 1 september 1490.³⁶⁵
- 1490 **Jelmer**
 vermeld 17 december 1490.³⁶⁶ Zijn zoon Laurens heer Jelmersz., burger te Kampen, zich beklagt zich later over het hem ‘ontweldigen’ van goederen. De magistraat van Sneek antwoordt Kampen 29 september 1494 dat Laurens met heerschapp Bocke Harinxma een zoen was aangegaan maar dat Laurens zich aan de bepalingen daarvan niet had gehouden.³⁶⁷
- 1491 **Albert**
 vermeld 31 augustus 1491.³⁶⁸
- 1491 - 1511 **Govert Woltersz.**
 komt voor het eerst voor in oktober 1491,³⁶⁹ vervolgens 26 augustus 1507,³⁷⁰ 28 juni 1508,³⁷¹ 26 juni 1509³⁷² en in 1511.³⁷³ Godfridus Wolteri, van Sneek, werd 19 juli 1480 te Leuven als student ingeschreven.³⁷⁴

³⁵⁶ FT, nr. 28.

³⁵⁷ OFO I, nr. 275.

³⁵⁸ Oosterhout, 53.

³⁵⁹ Oosterhout, 65.

³⁶⁰ Oosterhout, 337.

³⁶¹ Oosterhout, 71.

³⁶² Oosterhout, 73.

³⁶³ Oosterhout, 75.

³⁶⁴ Oosterhout, 5.

³⁶⁵ Oosterhout, 70.

³⁶⁶ Oosterhout, 78.

³⁶⁷ GA Kampen, O.A. nr. 90.

³⁶⁸ Oosterhout, 104.

³⁶⁹ Oosterhout, 94.

³⁷⁰ Oosterhout, 561.

³⁷¹ Oosterhout, 402.

³⁷² Oosterhout, 455.

³⁷³ RvdA II, 368.

³⁷⁴ Zijlstra nr. 8207.

ca 1491 - 1495	Wolter vermeld ca 28 oktober 1491, ³⁷⁵ 13 juni 1494 ³⁷⁶ en 6 mei 1495. ³⁷⁷
1494 - 1516	Gerrit vermeld in 1494, ³⁷⁸ 24 mei 1509 met zijn zwager Jan Mentiasin, ³⁷⁹ 20 juli 1509, ³⁸⁰ 19 juni 1510, ³⁸¹ zijn huis op de Oosterdijk 21 november 1516. ³⁸²
1495	Kornelis Zijn huisvrouw Alyt wordt 14 januari 1495 genoemd. ³⁸³
1507 - 1509	Pals wordt voor het eerst genoemd als prebendaat 26 augustus 1507, ³⁸⁴ vervolgens 11 september 1507, ³⁸⁵ 23 augustus 1508 ³⁸⁶ en 18 mei 1509. ³⁸⁷ Ook op 24 juni 1512 ³⁸⁸ en 23 juli 1516 ³⁸⁹ komt een heer Pals/Pouwels voor maar dat kan ook de in 1511 priester geworden Pals Jelderts (zie hierna) zijn geweest.
1507	Mathys op de Oosterdijk, wordt 20 oktober 1507 genoemd als zwager van Sibbele Gabbesz. ³⁹⁰
1507	Douwa Ekaz. is volgens aantekening d.d. 8 november 1507 beledigd. ³⁹¹
† vóór 1508	Sirik wordt als overleden genoemd 10 maart 1508. ³⁹²
vóór 1508	Fokka Een door hem bezegelde brief wordt 3 april 1508 genoemd. ³⁹³
1508	Sythie komt voor 4 november 1508. ³⁹⁴
1509 - 1512	Johan die Lose

³⁷⁵ Oosterhout, 97.
³⁷⁶ Oosterhout, 166.
³⁷⁷ Oosterhout, 184.
³⁷⁸ Oosterhout, 81.
³⁷⁹ Oosterhout, 513.
³⁸⁰ Oosterhout, 460.
³⁸¹ Oosterhout, 253.
³⁸² Oosterhout, 660.
³⁸³ Oosterhout, 54.
³⁸⁴ Oosterhout, 651.
³⁸⁵ Oosterhout, 562.
³⁸⁶ Oosterhout, 531.
³⁸⁷ Oosterhout, 445.
³⁸⁸ Oosterhout, 230.
³⁸⁹ Oosterhout, 648.
³⁹⁰ Oosterhout, 567.
³⁹¹ Oosterhout, 569.
³⁹² Oosterhout, 372.
³⁹³ Oosterhout, 378.
³⁹⁴ Oosterhout, 420.

- komt voor het eerst voor 27 maart 1509³⁹⁵ en nog 23 juni 1512.³⁹⁶
- 1508 **Hero en Johannes**, broers
Een door hen gemaakte baar wordt 20 april 1509 genoemd.³⁹⁷
- 1509 **Hidde**
Zijn huisvrouw Wythia wordt 3 juli 1509 vermeld.³⁹⁸
- vóór 1510 **Jetthia**
overleden zoon van Katherina, weduwe Claes Symons weduwe, alhier, wordt 6 november 1510 genoemd.³⁹⁹
- 1511 **Harmen Dirks**
zoon van Meyne, weduwe van Dirck Pouels, wordt 24 januari 1511 genoemd,⁴⁰⁰ evenals 9 april 1511.⁴⁰¹ Hermannus Theodorici, van Sneek, wordt 9 juli 1498 als student te Greifswalde ingeschreven.⁴⁰²
- 1511 **Pals Jelderts**
wordt 16 mei 1511 inzake een geldvordering genoemd.⁴⁰³ Hij was toen kort daarvoor, nl. 5 april 1511, priester gewijd als Paulus Gelderdi, van Sneek⁴⁰⁴ en kan dus niet dezelfde zijn als de kort voordien voorkomende priester Pals (zie hiervoor). Van 1514/5 tot 1559 is hij bekend als pastoor te Piaam*.
- 1511 **Ghisbert Jansz.**
komt voor 4 september 1511.⁴⁰⁵
- 1511 **Dirk**
wordt 17 oktober 1511 vermeld.⁴⁰⁶
- 1512 **Gosse van Campen**
wordt 5 oktober 1512 genoemd⁴⁰⁷
- 1514 **Bocka Tyernez.**
komt 28 juni 1514 als zoon van Foekel Tyernes (weduwe) en broer van wijlen Marten Tyernes voor.⁴⁰⁸
- 1514 **Joest Menthez.**

³⁹⁵ Oosterhout, 438.

³⁹⁶ Oosterhout, 230.

³⁹⁷ Oosterhout, 468.

³⁹⁸ Oosterhout, 457.

³⁹⁹ Oosterhout, 271.

⁴⁰⁰ Oosterhout, 266.

⁴⁰¹ Oosterhout, 285-286.

⁴⁰² Zijlstra nr. 6774.

⁴⁰³ Oosterhout, 290.

⁴⁰⁴ AAU 23 (1896) 441. Wijding tot subdiaken 24 september 1510, tot diaken 8 maart 1511: Dom nr. 2544, 24v, 81.

⁴⁰⁵ Oosterhout, 304.

⁴⁰⁶ Oosterhout, 311.

⁴⁰⁷ Oosterhout, 599-600.

⁴⁰⁸ Oosterhout, 599-600.

wordt 7 juli 1514 met zijn broer Mynthie vermeld als ooms van de kinderen van wijlen Jan Mynthiesz. (die in 1509 als zwager van de priester Gerrit genoemd wordt⁴⁰⁹).⁴¹⁰

- 1516 **Evert van Emden**
heeft blijkens vermelding d.d. 12 maart 1516 alhier een huis gekocht⁴¹¹
- 1519 – 1529 **Mr. Heercke Poppoz.**
vermeld 18 mei 1519,⁴¹² 12 december 1520⁴¹³ en 21 februari 1529.⁴¹⁴
Dezelfde als de in 1532 genoemde pastoor ?
- 1520 **Hotie Ocke Blinckesz.**
vermeld 12 december 1520.⁴¹⁵
- 1522 **Wol (Elazn.)**
Op 22 juli 1522⁴¹⁶ en 4 december 1522⁴¹⁷ komt hij voor als pastoor te Roordahuizum* en prebendaat alhier. Hij was sterk Geldersgezind maar moet in 1522 Sneek verlaten en mag alleen te Bolsward of Sloten wonen.⁴¹⁸ Hij bleef pastoor te Roordahuizum*.
- 1523 **Gerlacus van Oosterend**
wordt 1523 als priester alhier genoemd.⁴¹⁹
- 1525 **Petrus Wolteri**
komt als priester alhier voor 20 mei 1525.⁴²⁰ Petrus Wolteri, van Sneek, werd 28 februari 1512 tot subdiaken, 27 maart 1512 tot diaken en 10 april 1512 tot priester gewijd.⁴²¹ Hij was 5 mei 1507 als student te Leuven ingeschreven.⁴²²
- 1525 **Johannes Bernardi**
komt als priester alhier voor 20 mei 1525.⁴²³ Hij kan dezelfde zijn als de bezitter van de Sacramentsprebende in 1540.
- 1526 ? **Romke**
priester, wordt alhier gearresteerd wegens moord op een andere priester wiens naam niet wordt vermeld.⁴²⁴

⁴⁰⁹ Oosterhout, 513.

⁴¹⁰ Oosterhout, 600.

⁴¹¹ Oosterhout, 657.

⁴¹² GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 1.

⁴¹³ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 152v.

⁴¹⁴ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 10.

⁴¹⁵ GA Sneek, O.A. nr. 73 C, 152v.

⁴¹⁶ St. Jan nr. 1165.

⁴¹⁷ ABU nr. 231, 76.

⁴¹⁸ Peter Jacobsz. Van Thabor, 306.

⁴¹⁹ Peter Jacobsz. Van Thabor, 338.

⁴²⁰ Hof nr. 93, 3.

⁴²¹ Dom nr. 2544, 30, 87; AAU 23 (1896) 452.

⁴²² Zijlstra nr. 8650.

⁴²³ Hof nr. 93, 3.

⁴²⁴ RR nr. 5, 74.

- 1537 **Claes (Martensz.?)**
Op 5 juli 1538 wordt hij genoemd inzake huishuur.⁴²⁵ Mogelijk is hij dezelfde als Claes Martens die als overleden 19 augustus 1547 genoemd wordt.⁴²⁶
- vóór 1539 **Jacob**
Hij overleed vóór 7 februari 1539 en had kleinkinderen.⁴²⁷ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1537 genoemde (mede)pastoor.
- 1539 **Hessel Jongema**
In april 1539 wordt er over geklaagd dat hij niet op zijn beneficie resideert.⁴²⁸ Hij werd 7 juni 1539 te Leuven als student ingeschreven.⁴²⁹ Hij kan dezelfde zijn geweest als Hessel Douwes Jongema, zoon van Douwe Ulckes Oenema genaamd Douma en Jel Hessels Jongema; deze was/werd geen geestelijke.⁴³⁰
- 1540 **Siurdt/Suffridus Johannis**
komt 23 september 1540 voor.⁴³¹
- 1543 **Johan Keylwer**
wordt 8 augustus 1544 vermeld.⁴³²
- 1545 - 1546 **Claes Peeckes**
komt 19 augustus 1545⁴³³ en 15 januari 1546⁴³⁴ voor.
- 1546 **Gabbe**
wordt 24 september 1546 genoemd.⁴³⁵
- 1549 **Reyn Annesz.**
wordt in juni 1549 medeerfgenaam van de schipper Anne Annesz. genoemd.⁴³⁶
- 1553 **Merck Piersz.**
komt 2 mei 1553 voor als medecurator over de kinderen van wijlen Eeuwe Piers.⁴³⁷
- 1554 **Dirk**
Van zijn huis is sprake 18 juli 1555.⁴³⁸
- 1556 **Roelof Willemsz.**
wordt genoemd 9 oktober 1556.⁴³⁹

⁴²⁵ RA Sneek nr. 20, 353.

⁴²⁶ RA Sneek nr. 21, 668.

⁴²⁷ RA Sneek nr. 200, 394.

⁴²⁸ GPCV II, 731.

⁴²⁹ Zijlstra nr. 8941.

⁴³⁰ Noomen en Walsweer, 'Albada', 175.

⁴³¹ FT, nr. 161.

⁴³² RA Sneek nr. 21, 289.

⁴³³ RA Sneek nr. 21, 411.

⁴³⁴ RA Sneek nr. 21, 464.

⁴³⁵ RA Sneek nr. 21, 554.

⁴³⁶ RA Sneek nr. 21, 119.

⁴³⁷ RA Sneek nr. 142, 833.

⁴³⁸ RA Sneek nr. 18, 580.

⁴³⁹ RA Sneek nr. 23, 319.

- 1559 **Wattye Sickesz.**
wordt genoemd 2 juni 1559.⁴⁴⁰
- vóór 1560 **Hylke Jacobsz.**
Op 29 mei 1560⁴⁴¹ en 31 oktober 1561⁴⁴² treedt Syne Jellesz. op als curator over de weeskinderen van wijlen heer Hylke Jacobsz., mede namens zijn medecurator Abbe Gossesz. (die 1555 - 1558 als pastoor te Abbega* voorkomt).
- 1562 **Oege Wiglesz.**
wordt 31 augustus 1562 curator over de kinderen van Auck Wiglesz.⁴⁴³ Zonder functie en standplaats komt hij te Sneek voor 18 februari 1555.⁴⁴⁴
- † vóór ca 1580 **Sioert**
Ide heer Sioerts'weduwe wordt tussen 1578 en 1582 lidmate te Sneek.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ RA Sneek nr. 23, 856.

⁴⁴¹ RA Sneek nr. 23, 1042.

⁴⁴² RA Sneek nr. 24, 294.

⁴⁴³ RA Sneek nr. 24, 231

⁴⁴⁴ GA Sneek, Oud Arch. nr. 73 C, 66v. Als volmacht van Wigle Oenes komt hij voor 16 oktober 1563, Hof nr. 16692, 445; een plaats wordt niet genoemd.

⁴⁴⁵ DTB nr. 573.

SNIKZWAAG

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: als ‘Ackronrijprasuagh’ komt de plaats voor onder de kerken en kapellen die de bisschop bij de regeling met de commanderij te Nes in 1315 aan zich houdt.² De naam lijkt te duiden op een oorspronkelijke samenhang met Akmarijp* maar het dorp behoorde tot een andere grietenij (Haskerland). De kerk is in of kort na 1717 afgebroken; Stellingwerf tekent ca 1720 nog een ruïne.³ Volgens een register van lenen was hier een leen,⁴ waarover verder niets bekend is.

Pastorie

1481 **Gherloff Lywaz.**⁵

1497 **Femmo Pe...**⁶

1518/9- 1525 **Benedictus Sibrandi**
verklaart 27 mei 1525 hier nu 6 jaren pastoor te zijn.⁷

† 1529/30 **Joucke**
Een inwoner van Joure die nu buiten het land (Friesland) is heeft heer Joucke van Zwaag doodgeslagen.⁸ Bedoeld zal zijn Snikzwaag dat ook in Haskerland ligt.

1543 **Hilka.**⁹

1555/6 - 1557 **Wybrant Jacobs**
In 1555/6 wordt meegedeeld dat de pastoor alhier met zijn halfzuster woont en daarom is gearresteerd.¹⁰ Op 18 februari 1557 schrijven President en Raden in Friesland aan de koning dat Wybrant, pastoor alhier, ca 5 maanden geleden gevangen naar Leeuwarden is gebracht. Hij heeft tegen het sacrificie van de mis gepreekt en ‘conversatie’ met zijn zuster gehad. Omdat de pastoor te Harlingen als commissaris-generaal de zaak niet in behandeling neemt blijft deze (en die van de vicarius te Broek*) slepen.¹¹ Hij moet dus dan medio september 1556 gevangen zijn genomen. Op 8 maart 1557 bevestigt Brussel de ontvangst van de brief van 18 februari over de hechtenis van twee priesters (waarmee de vicarius te Broek* en de pastoor alhier zullen zijn bedoeld) en deelt men mee een commissaris-generaal te zullen sturen om de zaken verder te behandelen.¹² In 1557/58 wordt aangetekend

¹ Verhoeven, 97.

² ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten*, nr. 309.

³ Gildemacher en Van der Vaart, *Skarsterlân*, 46-47.

⁴ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 nr. 3776, 9v.

⁵ OFO I, nr. 312. _

⁶ Arch. Haskerconvent nr. 38 reg. 50. Zegelrandschrift: S: FEMONIS : PE : PBRIS, Tresoar, Zegelfoto nr. 1025.

⁷ Hof nr. 93, 11v.

⁸ RR nr. 44 (rekening Haskervijfga).

⁹ BB II, 34.

¹⁰ RR nr. 18, 88v.

¹¹ Aud. nr. 1704-1, 150v (datum 18 februari 1557, geordend op het jaar 1558 als 1558 nr. 5).

dat Wybrant Jacobs alhier na 464 dagen is vrijgelaten en worden dienaren betaald om hem naar hier te brengen om op 5 december (1557) van de preekstoel voor te lezen wat het Hof gelast heeft.¹³ Ervan uitgaande dat de uitspraak ca eind november 1557 is gedaan houdt het aantal dagen dat hij gevangen is geweest in dat hij ca 20 augustus 1556 werd gearresteerd. Of hij zijn functie heeft behouden is onbekend.

1569/70 – 1575 **Benthie Oenez.**

wordt als pastoor alhier genoemd in 1569/70¹⁴ en in 1575.¹⁵ In 1561 is hij vicarius te Broek*.

Leen

Volgens een register van lenen was hier een leen¹⁶ waarover verder niets bekend is. Het wordt in 1543 niet vermeld.¹⁷

¹² Aud. nr. 1704-1, 65 (datum 8 maart 1556, dus Paasstijl, met referte aan de in de vorige noot genoemde brief; geordend op 1557 nr. 5).

¹³ RR nr. 21, 51v.

¹⁴ RR nr. 28, 55.

¹⁵ Van Burmania, 9.

¹⁶ Arch. Provinciaal Bestuur 1813-1918 nr. 3776, 9v.

¹⁷ BB II, 34.

SONDEL

Patroon: **Andreas**¹

Bijzonderheden: volgens lijsten van ca 1550/2 en 1558/60 waren hier naast de pastorie een vicarie en twee vrijlenen.² De Mariavicarie moet in 1514/5 reeds bestaan hebben³, een Anthoniusprebende wordt in 1566 genoemd.⁴

Pastorie

1481 - † 1510/1 **Foekla Feytama**

Zijn naam als pastoor staat op de in 1481 gegoten klok.⁵ Als Folkerus, pastoor alhier, komt hij 14 november 1481 voor.⁶ Hij was een voorstander van de hervorming in het klooster te Hemelum,⁷ vlucht in 1496 echter met de abt van Stavoren (te Hemelum) en mr. Sible (n.b. te Oudemirdum*) wegens de binnenlandse onlusten naar Egmond,⁸ keert kort daarop terug en is in 1497 op de landdag te Bolsward.⁹ Vanaf 1494 tot en met 1507 komt hij voor als deken van Oudemirdum.¹⁰ Hij overleed als pastoor alhier en lid van de confraterniteit van Bursfeld tussen augustus 1510 en augustus 1511.¹¹ Hij zal dus broeder zijn geweest van de conventsgemeenschap benedictijnenklooster van Stavoren te Hemelum.

1523 - 1526

Ulcke Dirksz.

Op 10 oktober 1525 schrijft de stadhouder over Ulcke, pastoor alhier, daar reeds ten tijde van het beleg van Sloten (september 1523) door de stadhouder en de Heer van Wassenaar. In het missaal van de kerk had hij geschreven over de vrijheid van de Friezen om de memorie daaraan levend te houden zoals hij had verklaard, en beledigende opmerkingen over de hertog van Saksen (stond hij in die tijd reeds hier?) en de keizer. Hij was verbannen maar weer teruggekeerd. Na andermaal gewaarschuwd te zijn is hij weer vertrokken maar nogmaals teruggekomen. De stadhouder vindt dat hij nu gearresteerd moet worden en vraagt nadere orders.¹² Op 16 februari 1526 schrijft de stadhouder dat de landvoogdes hem had gelast Ulcke 'ter correctie' in handen te stellen van het Hof van Holland. Dat Hof heeft hem laten weten Ulcke in Friesland te houden tot het zelf bericht zou hebben ontvangen van de landvoogdes.¹³ Op 9 maart d.a.v. schrijft de stadhouder op 8 maart het bericht van de landvoogdes d.d. 18 februari jl. te hebben ontvangen met het bevel de bisschop van Utrecht te verzoeken Ulcke te 'degraderen' (d.w.z. van zijn priesterschap te laten vervallen) en hem daarna met kennis van de provisor in Friesland van de bisschop en

¹ Verhoeven p. 97 op basis van de naam van de uit 1481 daterende klok. Het patrocinium wordt bevestigd door een vermelding d.d. 2 maart of 2 mei 1575: 'S. Andreas gewijde kerckhoff binnen Sondel', RA Gaasterland nr. 69, 1-1v.

² St. Jan nr. 1165.

³ Hof nr. 93, 12.

⁴ RA Gaasterland nr. 106, 274.

⁵ Verhoeven, *Klokken*, 88.

⁶ J. Nanninga Uitterdijk, *Register*, V, 195 nr. 669.

⁷ Proeliarius, 95.

⁸ Proeliarius, 36-37.

⁹ Proeliarius, 40.

¹⁰ Oudmunster nr. 1738, 162, 170, 178, 186, 194, 202, 209v, 217v, 226v (1502); ongefolieerd gedeelte 1503 t/m 1507. Commissie voor drie jaren: Oudmunster nr. 30-3, 46v.

¹¹ Volk, *Generalkapitels-Rezesse*, I, 411.

¹² Aud. nr. 94, 24-24v. Het beleg van Sloten vond plaats in september 1523, Kist en Wind, *Een man van eer*, 131.

¹³ Aud. nr. 94, 43.

één van de raadsheren crimineel te vervolgen. Hij zou Ulcke al eerder naar Holland hebben gezonden als niet vandaar was gevraagd hem hier nog te houden. Het Hollandse Hof meent dat de ‘correctie’ beter in Friesland dan in Holland kan gebeuren. Inmiddels is Ulcke nu een week geleden naar Holland gezonden; ‘correctie’ kan daar beter geschieden omdat daar meer en betere raadsheren zijn¹⁴ (of zou behandeling van zijn zaak in Friesland te veel gevoeligheden oproepen?). De rentmeester in Friesland verantwoordt in 1525/6 de kosten van 70 dagen gevangenhouding op het Huis te Sloten en van het overbrengen naar Holland.¹⁵ Op 30 mei 1526 schrijven president en raden van het Hof van Holland aan de graaf van Hoogstraten, stadhouder van Holland, dat de priester Ulco nog gevangen zit ‘overmits seeckere seditie die hij in Vrieslant stroijende was’. Er is echter niemand die naar hem omziet en ook de bisschop van Utrecht onderneemt blijkbaar geen actie.¹⁶ In 1527 worden de kosten geboekt voor het gevangenhouden van de priester Ulco Dircx in de Ridderkamer van de Voorpoort te Den Haag gedurende 327 dagen, te weten van 9 maart 1526 tot 30 januari 1527 (*stilo curiae*); op 30 januari 1527 is hij overgebracht naar Rupelmonde.¹⁷ Daarna wordt over de zaak en Ulcke niets meer vernomen.

- 1527 **N.N. (Pieter van Groeningen)**
Op 21 februari 1527 wordt geklaagd over ‘de Axchysmester tot Leuwerden, die Pastoor is to Sindel’; volgens apostille van de landvoogdes zal daarin voorzien worden.¹⁸ Excijsmester te Leeuwarden is in 1525/6 en 1527/8 Pieter van Groeningen¹⁹ (die niet als ‘heer’ wordt aangeduid). Van Burmania noemt Ulcke nog in 1527 pastoor alhier²⁰ waaruit Andreae afleidde dat deze toen excijsmester te Leeuwarden was waar hij resideerde.²¹ Deze conclusie is onjuist.
- 1529 **Haringh Jetzonis**
pastoor alhier, ontvangt 28 mei 1529 commissie als deken van Oudemirdum.²² Eenzelfde commissie ontvangt hij 6 oktober 1532 waarbij hij pastoor te Oudemirdum* wordt genoemd.²³ Hij is dan kort daarop weer naar hier teruggekeerd want 19 november 1533 komt hij weer als pastoor alhier voor.²⁴ Hij is dit nog 22 juni 1537²⁵, overleed vóór 12 maart 1547.²⁶ Wie in de tussentijd hier pastoor was is onbekend.
- 1533 - 1537 **Haringh Jetzonis**
zie boven.

vóór 1547 ? **Schelte Lauwama**

¹⁴ Aud. nr. 94, 45.

¹⁵ RR nr. 4, 123.

¹⁶ Fredericq, *Corpus documentarum inquisitionis*, 5, 135.

¹⁷ Fredericq, *Corpus documentarum inquisitionis*, 5, 386. vermelding in Reitsma, *Honderd jaren*, 24 dat hij tien jaren later nog gevangen zat berust op een foutieve datering 1536 van de aangehaalde brief d.d. 30 mei 1526

¹⁸ GPCV II, 175.

¹⁹ RR nr. 4, 53 resp. nr. 5, 52.

²⁰ Van Burmania, 39.

²¹ Tresoar, Hs. FG nr. 905.

²² Oudmunster nr. 30-3, 96.

²³ Oudmunster nr. 30-3, 99v.

²⁴ Hof nr. 16687, 661.

²⁵ RA Sloten nr. 29, 47.

²⁶ RA Sloten nr. 29, 47v.

Op 12 mei 1548 getuigt Ittzie Haersma, hoofdeling in Sondel ('Sundelryp'), grietman van Gaasterland, over Schelte Lauwama, pastoor te Sondel en commissaris van de geestelijke jurisdictie in Gaasterland. De bisschop van Utrecht en de raad van Leeuwarden hadden geprobeerd 'diesen wegen der zeremonien zu belangen' en hem een vicaris Reynerdt gegeven. Getuigen zijn genoemde Reynerdt en Ydtzie Sybolts, kerkvoogd te Sondel.²⁷ Nadien was hij pastoor te Niehove (Gr.) en Oldenzijl waarover vrijwel identieke verklaringen in 1550 en 1551 worden afgelegd.²⁸ De drie stukken lijken verdacht. Een grietman Ittzie Haersma is niet bekend: Henno Scholtes is reeds in 1541 grietman en nog in functie 17 mei 1549.²⁹ De naam Schelte Liuuama is wel, zij het eerder, nl. 22 oktober 1516, bij de behandeling van een geschil te Sneek, bekend.³⁰

- 1547 - 1573 **Aucko Benthiesz.**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor 11 februari 1547³¹, voor het laatst 24 februari 1573.³² Op 2 juni 1568 tekent hij als Aucke Benthiesz. Tirns³³; hij kan dus van Tirns afkomstig zijn geweest.
 De 23 mei 1571³⁴ en 10 juni 1573³⁵ vermelde Wlcke heer Auckesz. zal zijn zoon zijn geweest.
- 1576 – 1580 **N.N./Gepcke Syurdts**
 Op 5 mei 1576 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd;³⁶ de naam wordt niet meegedeeld. Het zal betreffen Gepcke Syurdts, die zonder functie en standplaats reeds 4 oktober 1571 genoemd wordt.³⁷ Zijn vrouw wordt 20 oktober 1577 vermeld.³⁸ Als pastoor alhier komt hij voor 2 maart of mei 1579.³⁹ In 1580 wijkt hij uit.⁴⁰

Mariavicarie

De vicarie bestond reeds in 1514/5.⁴¹

- 1514/5- 1525 **Syouwa Jecelo**
 geeft 27 mei 1525 aan de Mariavicarie alhier nu 10 jaren te bezeten.⁴² 'Jecelo' zal een verlatinisering zijn van Jaeckle(sz.).
- 1544 - 1547 **Sipcke Piersz.**

²⁷ Niedersächsisches Staatsarchiv Oldenburg, Best. O. Vermischte Archivalien Nr. 62, ten dele volgens het 'Findbuch' (mededeling R. Alma d.d. mei 1998).

²⁸ Ibid., Nrs. 60 en 61.

²⁹ Andreae, *Nalezing*, 118. De betrokkene overleed vòòr 26 maart 1550, *ibid.*

³⁰ Oosterhout, 666.

³¹ RA Gaasterland nr. 82, 26.

³² RA Gaasterland nr. 6, 80v.

³³ HCL, O.A. nr. L 856.

³⁴ RA Gaasterland nr. 5, 93.

³⁵ RA Gaasterland nr. 6, 90v.

³⁶ St. Jan nr. 1168.

³⁷ Hof nr. 16694, 344. De tegenpartij (Albert Pieters) is in 1579 niet in Gaasterland te traceren, PI.

³⁸ RA Gaasterland nr. 83, 431.

³⁹ RA Gaasterland nr. 69, 1-1v.

⁴⁰ CE, 363.

⁴¹ Hof nr. 93, 12.

⁴² Hof nr. 93, 12.

komt 27 februari 1544⁴³ en 12 maart 1547⁴⁴ als vicarius alhier voor.

vóór 1547 ?
- 1548

Reynerdt

Gememoreerd werd reeds de verklaring d.d. 12 mei 1548 van een grietman van Gaasterland over Schelte Lauwama, pastoor alhier, aan wie een vicarius Reynerdt werd toegevoegd die getuige is bij het opstellen van de verklaring.⁴⁵ Het stuk lijkt ons verdacht.

Anthoniusprebende

Deze prebende is alleen bekend uit vermeldingen d.d. februari 1562,⁴⁶ maart 1563⁴⁷ en 30 april 1566.⁴⁸ In het eerste en derde geval treedt de pastoor namens de prebende op. Bedienaars zijn niet bekend.

Vrijleen

Ca 1550/2 en 1558/60 is sprake van twee vrijlenen⁴⁹ waarvan bovengenoemde prebende er één zal zijn geweest. Van het andere wordt nimmer melding gemaakt.

⁴³ FT, 196.

⁴⁴ RA Sloten nr. 29, 47v.

⁴⁵ Niedersächsisches Staatsarchiv Oldenburg, Best. Vermischte Archivalien Nr. 62 (vgl. noot 27).

⁴⁶ RA Gaasterland nr. 106, 134.

⁴⁷ RA Gaasterland nr. 106, 180.

⁴⁸ RA Gaasterland nr. 106, 274.

⁴⁹ St. Jan nr. 1165.

SONNEGA

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: in 1320 heet het dorp Ostrinde; het zal de eerste afsplitsing van de oorspronkelijke parochie Trinde (Oldetrijne*) zijn geweest.² Er was een relatie tussen de kerk te Steenwijk en die alhier: op 17 juli 1545 wordt Sonnega door het Hof veroordeeld tot een jaarlijkse betaling van 3 oude vleemschen of 3 stuivers aan deken en kapittel van de kerk te Steenwijk.³ De kerk is gezien de aanwezigheid van een oud kerkhof⁴ blijkbaar verplaatst.
In 1509 oefent de landsheer het presentatierecht uit⁵ (dat door hem geïsurpeerd is). Op basis van instituties uit de periode 1508-1513 noemt een begin 16^e eeuwse handschrift *Dominus Frisie* als patroon.⁶ In 1554 geschiedde de presentatie door de kerkvoogden.⁷
In 1543 wordt de Anthoniusvicarie⁸, in 1554 en later Anthoniusprebende, genoemd.

Pastorie

- † 1509 **Goswinus**
Na diens overlijden⁹ wordt
- 1509 **Johannes ter Maeth**
op 23 juni? 1509 als pastoor alhier, na presentatie door de landsheer George, hertog van Saksen, geïnstitueerd.¹⁰ Hij was voordien pastoor te Nijetrijne* en is misschien dezelfde als de in 1511 genoemde vicarius te Diever.
- 1523 **Gerardus de Steenwijck**
pastoor alhier, ontvangt 30 mei 1523 *licentia testandi*.¹¹
- 1525 - 1554 **Gerardus Johannis**
Fries (en daarom niet dezelfde als de voorgaande) komt 20 mei 1525 als pastoor alhier voor.¹² Zijn opvolger wordt ca juli 1554 geïnstitueerd.¹³
- 1554 - 1568 **Johannes Coenes/Conradi**
wordt ongedateerd na de resignatie of het overlijden van Gerardus Johannis en na presentatie door de kerkvoogden als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁴ Hij komt als pastoor alhier voor kort na 15 maart 1554¹⁵ en in 1568.¹⁶

¹ Verhoeven, 97. Het patrocinium wordt ook vermeld in 1559: ABU nr. 550*, 95v.

² Mulder, 'Dorpsnamen', 117, 202-203.

³ Hof nr. 16689, 392.

⁴ Een oud kerkhof wordt aangegeven op de kaarten van Schotanus à Sterringa, *Uitbeeldinge*, en Eekhoff, *Nieuwe Atlas*. Het werd ca 1850 omgezet in bouwland, Tresoar, PB, Hs. 1150, 23.3.

⁵ AAU 42 (1916) 349 (daar 'Konego' genoemd).

⁶ St. Marie nr. 1855, 19.

⁷ St. Marie nr. 2673, 105.

⁸ BB II, 49.

⁹ St. Marie nr. 1855, 19.

¹⁰ St. Marie nr. 1855, 19.

¹¹ ABU nr. 232, 36v.

¹² Hof nr. 93, 3v.

¹³ St. Marie nr. 2673, 105.

¹⁴ St. Marie nr. 2673, 105.

Anthoniusvicarie/prebende

De Anthoniusvicarie wordt in 1543 genoemd;¹⁷ later is steeds sprake van de Anthoniusprebende. In 1554 geschiedt de presentatie door de burenen.¹⁸

- 1551 - 1554 **Harmannus Nicolai (van) de Geest**
Harmen, zoon van Claes van der Geest, wordt als prebendaat alhier genoemd in 1551.¹⁹ Na de demissie of resignatie van Harmannus Nicolai de Gheest, priester, wordt door de burenen na bekomen goedvinden van de keizer tot de Anthoniusprebende gepresenteerd
- 1554 **Andreas Joannis**
clericus.²⁰ Andreas Joannis Stellingwerf wordt – zonder vermelding van wijdingstitel – 25 februari 1556 tot alle wijdingen toegelaten.²¹
- 1558 **Joannes Jacobi**
priester, wordt 28 april 1558 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²²
- 1559 **Anthonius Joannis**
uit Friesland wordt 20 december 1559 op de titel van de Anthoniusprebende alhier toegelaten tot alle wijdingen.²³
- 1560 **Joachim Jansz.**
prebendaat alhier, ontvangt 18 juli 1560 het placet op zijn benoeming als vicarius te Oldeberkoop*.²⁴ Mogelijk dezelfde als de gelijknamige pastoor te Elslloo* tot 1550.
- 1564 **Wolterus Ludolphi**
uit Stellingwerf wordt 23 februari 1564 op de titel van prebendaat alhier toegelaten tot alle wijdingen.²⁵

Overige

- 1543 ? **Sybrant Gossens en Karst Jans**
In 1543 wordt land alhier, ten westen grenzende aan dat van heer Sybrant Gossens en ten oosten aan dat van heer Karst Jans, vermeld.²⁶ Sybrant Gossens is van 1537 tot 1540 bekend als vicarius te Oldeholtspade*.

¹⁵ St. Marie nr. 1862; ABU nr. 535, 278.

¹⁶ Van Burmania, 39v.

¹⁷ BB II, 49.

¹⁸ St. Marie nr. 1862; ABU nr. 535, 278.

¹⁹ Van Burmania, 39.

²⁰ St. Marie nr. 1862; ABU nr. 535, 278.

²¹ ABU nr. 550*, 61v.

²² St. Jan nr. 1165.

²³ ABU nr. 550*, 95v.

²⁴ Tresoar, Arch. Varia Staten nr. 80 nr. 380.

²⁵ ABU nr. 550*, 120v en nr. 550*bis.

²⁶ BB II, 53.

1543

Peter

In 1543 wordt te Nijetrijne land genoemd dat gemeen is met heer Peter in Sonnega.²⁷ Mogelijk was het privé-eigendom want pastorie en prebende alhier hadden geen land te Nijetrijne. Zijlstra noemt hem in 1543 pastoor alhier; als Petrus Christiani werd hij in 1538 te Wittenberg als student ingeschreven.²⁸ Hij kan dezelfde zijn als Petrus Christiani de Stellingwerf 12 februari 1513 tot subdiaken, de ‘Songa’ 12 maart 1513 tot diaken en ‘Sonniga’ op 26 maart 1513 tot priester gewijd.²⁹

²⁷ BB II, 53.

²⁸ Zijlstra nr. 2684.

²⁹ Dom nr. 2544, 34, 90; AAU 23 (1896) 461.

SPANGA

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een aantal malen is sprake van geestelijken te Oldespanga.¹ Deze naam veronderstelt een Nieuw of Nijespanga* dat ook inderdaad wordt vermeld, in 1475, 1479 en 1480 als kerspel,² in 1572 met een 'klokslag' (dus dorpsgebied).³ Oldespanga wordt doorgaans als Spanga genoemd, zo reeds 1320 en 1408.⁴ In 1543 zijn hier de Onze Lieve Vrouwevicarie en de prebende.⁵

Pastorie

- 1554 - 1562 **Johannes Pietersz. Schouwe**
Johannes Petri komt als pastoor alhier voor 17 mei 1554.⁶ Op 4 december 1561 heet hij Johannes Pietersz. alias Schouwe.⁷ Als pastoor alhier komt hij nog voor 18 februari 1562.⁸ Van Burmania noemt hem ook in 1562; hij is dan tussen 70 en 80 jaren oud en een broer van Berent Schouw,⁹ eerst vicarius alhier, vanaf 1550 vicarius te Scherpenzeel*. Zij waren mogelijk verwant aan Johannes Schouwe, vanaf 1512 pastoor te Wolvega*.
- 1580 **Johannes Jacobi Gelder**
pastoor alhier, wijkt in 1580 uit.¹⁰

Onze Lieve Vrouwevicarie

Deze wordt voor het eerst in 1543 genoemd.¹¹ In 1554 geschiedt de presentatie door pastoor, stelling en kerkvoogden.¹²

- 1529/3 **Berent**
In 1529/30 wordt Berent als vicarius alhier genoemd.¹³
- 1537 **Petrus Henrici**
Op 23 februari 1537 worden de presentatie en de institutie van Petrus Henrici als vicarius alhier geaprobeerd.¹⁴
- 1550 **Berent Pieters Schouwe**
Op 5 september 1550 ontvangt Berent, tot dan vicarius alhier, het placet op zijn benoeming als vicarius te Scherpenzeel.¹⁵ Berent Pieters had 24 augustus 1550

¹ RR nr. 5, 100v (1527/8), ABU nr. 538-1, 135v (1537).

² ARDOU nr. 2681.

³ Hof nr. 16801, 59.

⁴ Mulder, 'Dorpsnamen', 117-133 en 187-203.

⁵ BB II, 57.

⁶ ABU nr. 535, 231v-232.

⁷ Hof nr. 16692, 248.

⁸ Oudmunster nr. 1879, 15v.

⁹ Van Burmania, 15v.

¹⁰ CE, 369.

¹¹ BB II, 57.

¹² ABU nr. 231v-232.

¹³ RR nr. 47.

¹⁴ ABU nr. 538-1, 135v.

reeds als vicarius alhier geresigneerd.¹⁶ Hij was een broer van Johannes Schouwe, pastoor alhier.

1550

Andries Hendrix

wiens eerdere functie niet wordt aangegeven, ontvangt 9 september 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.¹⁷ Mogelijk is hij dezelfde als Andries Hendrix, die in 1548 afgezet wordt als vicarius te Munnekeburen* en voor twee jaren studie naar Leuven of Keulen wordt gezonden. Vóór mei 1554 is hij naar een andere, onbekende, plaats vertrokken. In 1568 wordt vermeld dat heer Andries Hendrix uit Weststellingwerf in dat jaar vaandrig onder graaf Lodewijk van Nassau - die zich toen met zijn troepen in Groningen ophield – was en wegens een nederslag te Emden onthoofd werd.¹⁸ Hij is echter niet in één van de parochies van Weststellingwerf te traceren.

- 1554

Jasper Wybens

Na diens demissie of resignatie¹⁹ presenteren pastoor, stelling en kerkvoogden

1554

Bartholomeus Servatii

17 mei 1554 tot de vicarie op het Maria-altaar alhier.²⁰

Prebende

Over de in 1543 genoemde prebende²¹ is verder niets bekend.

Overige

1527/8

Johannes

priester te ‘Oldespanga’, wordt in 1527/8 genoemd.²²

¹⁵ RR nr. 49, 21.

¹⁶ RR nr. 49, 22.

¹⁷ RR nr. 49, 22.

¹⁸ Hof nr. 17028, 14.

¹⁹ ABU nr. 535, 231v-232.

²⁰ ABU nr. 535, 231v-232.

²¹ BB II, 57.

²² RR nr. 5, 100v.

SPANNUM

Patroon: **Remigius**¹

Bijzonderheden: ten tijde van abt Eelco Liauckama (1325-1332) verwierf de abdij Lidlum de pastorie alhier.² Tot ver in de 16^e eeuw waren kanunniken van Lidlum pastoor. Een taxenlijst uit ca 1482 geeft aan dat het institutierecht van de pastoor indien deze monnik (*monachus*) is, toekomt aan de proost-aartsdiaken van St. Jan, indien het een seculier priester is aan de abt van Lidlum.³ In 1511⁴ en volgende jaren wordt een prebende vermeld; in 1525 komt deze voor als Remigiusprebende.⁵ In 1543 komt hier alleen een prebende voor.⁶ Ca 1550/2 en in 1558/60 worden hier echter een vicarie en een vrijleen genoemd.⁷ Laatstgenoemd leen wordt ook in 1550⁸ en 1576⁹ genoemd. Een vicarie of vicarius worden verder niet vermeld.

Pastorie

1445/6	N.N. wordt dan als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁰
1447 - 1449	Reyner eerder pastoor te Sexbierum*, in 1439 abt van Lidlum geworden, resigneert in 1447 en wordt daarop pastoor alhier; hij overleed na een pastoraat van anderhalf jaar in 1449 en werd in Lidlum begraven. ¹¹
1455	Romke ¹²
1470 - 1475	Matheus/Matthias komt als pastoor alhier voor in 1470 ¹³ en 1475. ¹⁴
1486	Reyner ¹⁵
1505	Idsardus Seamus Op 27 mei 1505 verleent paus Julius II op aanbeveling van Idsardus Seamus, pastoor ‘van de Remigiuskerk te Soa (?)’ en in dienst van de kardinaal Raymond Perault,

¹ Verhoeven, 97. Het patrocinium komt ook voor in 1505 (Brom, *Archivalia* 1-II, 654 nr. 1866 (Reg. Lat. Nr. 1158, 281-282)) en 3 maart 1540 (RA Hennaarderadeel nr. 37, 435).

² Lambooi, 250-251.

³ Muller, *Bronnen*, 362.

⁴ Tjessinga I, 19; III, 22.

⁵ Hof nr. 93, 14.

⁶ BB I, 406.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel nr. 41, 639.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 159-159v.

¹⁰ St. Jan nr. 935, 22.

¹¹ Lambooi, 302-305.

¹² PB Hs. 1466.

¹³ OFO I, nr. 204.

¹⁴ PB Hs. 1466.

¹⁵ OFO I, nr. 354.

aan de weldoeners van die kerk die sieraden en herstel behoeft een aflat.¹⁶ Het moet hier om Spannum gaan; alleen daar is het Remigiuspatrocinium bekend (Sonnega* had een Nicolaaskerk). De huidige kerk dateert in opzet uit ca 1500.¹⁷ Idsardus was familiaris van genoemde kardinaal en één van de Nederlanders, verbonden aan de Curie.¹⁸

- 1511 - 1517 **Tiepke**
komt als pastoor alhier voor in 1511¹⁹ en in 1517.²⁰ Hij was eerder proost van Vinea Domini.²¹ Op 21 februari 1538 wordt gerefereerd aan een eerder geschenk aan hem; nadere datering daarvan ontbreekt.²²
- 1536 **Anthony**
wordt als pastoor alhier vermeld 17 januari 1536.²³
- na 1539 **Joannes Doesborch**
Bewaard bleef de grafzerk van Joannes Dwsborch, pastoor alhier.²⁴ Joannes van Doesborch is in 1536 pastoor te Berlikum*, in 1539 (niet meer 1542) te Winsum*. Beide kerken behoorden eveneens aan het klooster Lidlum.
- vóór 1545 **Ysbrand Harderwijck**
eerder kapelaan te Menaldum*, komt door bemoeienis van George Roorda als pastoor alhier, wegens moeilijkheden met zijn personeel vertrekt hij echter naar Berlikum*, verlaat echter de orde en vertrekt vandaar eind februari 1545 voor studie naar Wittenberg, komt echter zomer 1545 weer terug naar aanleiding van een plakkaat van de keizer volgens welk verwanten van studenten aan ketterse hogescholen vervolgd zouden worden, wordt met veel moeite weer toegelaten tot de orde en wordt, wederom door de invloed van George Roorda, weer pastoor alhier.²⁵ Als zodanig komt hij voor 4 november 1545²⁶ en 17 februari 1546.²⁷ In 1546 (na 2 juli) 1546 is hij pastoor te Sexbierum* waar hij in februari 1547 nog is. In juli 1550 is hij pastoor te Berlikum* maar 17 september 1550 komt hij weer als pastoor alhier voor.²⁸
- 1546 - 1550 **N.N.**
Wie in deze periode pastoor was is onbekend.
- 1550 - 1553 **Ysbrand Harderwijck**

¹⁶ Brom, *Archivalia* 1-II, 654 nr. 1866 (Reg. Lat. Nr. 1158, 281-282).

¹⁷ MF, 320.

¹⁸ Brom, *Archivalia*, 1-II, 993.

¹⁹ Tjessinga I, 19; III, 22.

²⁰ Lambooi, 342-343.

²¹ Lambooi, 342-343.

²² RA Franekeradeel nr. 92, 49.

²³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 299.

²⁴ Fries Museum, i. 1967-132. Met restanten van grafzerken in het Museum Hannemahuis te Harlingen van personen die alle aanwijsbaar een relatie hadden met Lidlum; aangenomen mag worden dat deze van het kloosterkerkhof aldaar afkomstig zijn, vgl. Roemeling, 'Lidlum', 46).

²⁵ Lambooi, 362-363.

²⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 329.

²⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 341.

²⁸ FT, nr. 210.

eerder reeds pastoor alhier, komt als zodanig weer voor 17 september 1550.²⁹ Als pastoor alhier wordt hij in februari 1552 vermeld.³⁰ In 1553 wordt hij vanuit hier gekozen als abt van Lidlum.³¹ In die hoedanigheid was hij een tegenstander van de bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus die hem aantastte in zijn rechten als aartsdiaken als abt van Lidlum.³² Hij was de Reformatie toegedaan en had omstreeks Pasen 1569 zijn ontslag als abt weten te krijgen met behoud van een jaargeld. Door de bisschop van Leeuwarden geciteerd om rekening te doen van de goederen van de proosdij 't Zand te Bolsward die de bisschop waren toegestaan achtte hij langer verblijf in Friesland ongewenst, ging eerst naar Emden waar hij openlijk tot de Reformatie overging, daarna naar Frankfurt waar zijn 'ketterse' vrouw aan de pest stierf, een ziekte waaraan hij zelf ook overleed te Keulen in 1571, oud 56 jaren, *praefecturae suae anno 17*³³ (Sibrandus Leo, de schrijver van de Abtenkronieken van Lidlum en Mariëngaarde telde dus vanaf 1553 door).

- 1556 - 1559 **Frederik**
wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd 18 november 1556,³⁴ voor het laatst 13 september 1559.³⁵ Hij kan dezelfde zijn als de gelijknamige pastoor te Menaldum* in 1566/7 (nog niet 1560).
- 1565 **Pieter**
wordt als pastoor alhier vermeld 22 maart 1565³⁶ en zonder functie 13 mei 1565.³⁷
- 1566 **Cornelis Jans**
komt 11 maart 1566 als pastoor alhier voor.³⁸ Hij is hier eerder prebendaat van de Remigiusprebende.
- 1574 - 1575 **Jettye Jouckesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 april 1574,³⁹ voor het laatst 9 maart 1575.⁴⁰ Op 9 november 1575 komt Joannes Jettyesz. voor als cessie hebbende van zijn vader heer Jettye, wiens functie en standplaats niet worden genoemd.⁴¹ Hij is tot 1565 bekend als pastoor te Edens* en keert daarheen vanhier terug; vanaf januari 1577 is hij weer bekend als pastoor aldaar.
- ca 1578 ? **Tjepko**
wordt door Greydanus als pastoor alhier vermeld;⁴² een bron geeft hij niet op en uit andere vermeldingen is hij niet bekend. Het zou eventueel een leesfout van Greydanus kunnen betreffen voor ca 1518 wanneer een Tiepke wel als zodanig

²⁹ FT, nr. 210.

³⁰ MC.

³¹ Lambooi, 364-366. Over de onvolledigheid van Sibrandus Leo bij zijn vermeldingen over Ysbrandus Harderwijk: Roemeling, 'Lidlum', 49-50.

³² Reitsma, *Honderd jaren*, 97, 101.

³³ Lambooi, 361-381; vgl. Reitsma, *Honderd jaren*, 155-156.

³⁴ RA Hennaarderadeel nr. 38, 215.

³⁵ RA Hennaarderadeel nr. 38, 636.

³⁶ RA Hennaarderadeel nr. 20, 715.

³⁷ RA Hennaarderadeel nr. 20, 738.

³⁸ Hof nr. 16476.

³⁹ RA Hennaarderadeel nr. 39, 696.

⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 40, 94v.

⁴¹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 140.

⁴² Greydanus, *Classis Franeker*, 16.

bekend is.

1578 - 1579 **Arnoldus Ambrosius**
uit Dokkum, komt als pastoor alhier voor in augustus/september 1578⁴³ en 10 maart 1579.⁴⁴ Als gewezen pastoor wordt hij genoemd 6 december 1579.⁴⁵ In 1580 ontvangt hij een pensie van de kerk.⁴⁶ In 1574 staat hij te Winsum*.

z.j. **Obbe Freercksz.**⁴⁷

Remigiusprebende

In 1511 is sprake van een prebende⁴⁸, evenals in latere jaren. Overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 geven voor hier een vicarie en een vrijleen aan.⁴⁹ Het laatste komt ook als vrije prebende voor, zo in 1550 (dan ter collatie van pastoor, kerkvoogden en gemeente)⁵⁰ en 1576.⁵¹ Een vicarie is hier verder nimmer aangetroffen (ook in 1543 wordt alleen de prebende vermeld);⁵² de opgaven daaromtrent zullen niet juist zijn geweest.

1511 **Douwe**
komt als prebendaat alhier voor in 1511.⁵³

1516 **Jacobus**
komt in 1516 als prebendaat alhier voor.⁵⁴

1516 - †1549 **Nanno Mathaei**
verklaart 27 mei 1525 nu 9 jaren in het bezit van de Remigiusprebende alhier te zijn.⁵⁵ Nanno overleed 10 december 1549.⁵⁶ Pastoor, kerkvoogden en gemeente aan wie de collatie van de vrije prebende toekomt verzoeken wegens de geringe inkomsten van het leen – in 1525 bracht het slechts 7 gl. op – het te mogen combineren met de pastorie en de kosterij; het Hof wijst het verzoek echter 18 september 1550 af en gelast de verkiezing van een prebendaat.⁵⁷

1550 - 1551 **Juw Heroz. Hottinga**
Op 9 november 1550 wordt Juw Hottinga, clericus, zoon van wijlen Hero Hottinga, op de vrije prebende verkozen. Door de winter heeft hij het placet en de institutie niet kunnen verwerven. George van Roorda verzoekt de stadhouder zijn neef Juw,

⁴³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 649.

⁴⁴ RA Hennaarderadeel nr. 40, 42a.

⁴⁵ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A., nr. 41, 633.

⁴⁶ Arch. Gem. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 634 (evenals heer Frans, waarschijnlijk de gewezen pastoor te Welsrijp*).

⁴⁷ Van Burmania, 39v.

⁴⁸ Tjessinga III, 22.

⁴⁹ St. Jan nr. 1165.

⁵⁰ Gem. Arch. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 636-637.

⁵¹ RA Hennaarderadeel nr. 40, 159-159v.

⁵² BB I, 406.

⁵³ Tjessinga III, 22.

⁵⁴ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁵⁵ Hof nr. 93, 14.

⁵⁶ Gem. Arch. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 639. Van Apeldoorn I, 185 n. 2 dateert het verzoek ten onrechte ca 1555 en brengt het niet in verband met de keuze van een prebendaat in 1550.

⁵⁷ Gem. Arch. Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 639.

indien de keizer het recht van collatie zou toekomen, het placet te verlenen; de stadhouder gaat daarmee 15 mei 1551 accoord.⁵⁸ Volgens het overzicht uit ca 1550/2 wordt het vrijleen dan bezeten door *quidam clericus*.⁵⁹

Juw was een zoon van Hero Hottinga en – tenzij hij een onecht kind was – Fokel Martena; George van Roorda was door zijn moeder Haring Hottinga een volle neef van Hero.⁶⁰

1561 - 1565

Cornelis

Op 15 januari 1561 wordt Cornelis Jansz. wegens de prebende alhier genoemd; ten behoeve van hem wordt dan de huur van 5 pm. per mei beëindigd⁶¹ (in 1543 wordt onder de eigendommen van de prebende o.m. 5 pm. Vermeld).⁶²

Op 20 september 1564 wordt Cornelius Joannis, van Leeuwarden, op de titel van de Remigiusprebende alhier, toegelaten tot de wijding van subdiaken; 5 april 1565 legt hij bewijs over van de inkomsten van het leen.⁶³

In 1566 is hij pastoor alhier.

1576

Johan Hendriks

Op 4 april 1576 treedt Henrick Martens voor zijn zoon Johan, beneficiant van de vrije prebende alhier, op.⁶⁴

⁵⁸ Arch. Gem. Littensersadiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 47, 636-639.

⁵⁹ St. Jan nr. 1165.

⁶⁰ Stb. I, 224.

⁶¹ RA Hennaarderadeel nr. 38, 759.

⁶² BB I, 406.

⁶³ ABU nr. 550*, 126.

⁶⁴ RA Hennaarderadeel nr. 40, 159-159v.

STAVOREN

Patroon: **Maria**¹

Bijzonderheden: Van Vliet wijst er op dat Liudger ca 780 vanuit Dokkum in Friesland enkele *congregationes* stichtte die ten tijde van zijn biograaf Altfrid, derhalve rond 840, nog altijd bestonden. Vermoedelijk één daarvan bevond zich bij de hoofdkerk van Zuidergo te Stavoren.² Bisschop Frederik (828-838) zou de leiding over de kerk hebben opgedragen aan Odulfus.³ Van Vliet beschouwt de vestiging alhier als een munster. In hoeverre dit munster, evenals die te Dokkum * en Leeuwarden*, de invallen van de Noormannen heeft doorstaan is onbekend,⁴ maar enige vorm van continuïteit sluit hij niet uit.⁵ Nadat aan de geregelde invallen der Noormannen een einde was gekomen richtte bisschop Balderik (918-976) zich op herstel van de organisatie van de kerk in de getroffen gebieden waarbij hij de lokale heiligencultus, te Stavoren die van Odulfus, sterk bevorderde.⁶ Aldus was sprake van een munster met een memoriefunctie waaraan een redelijk groot aantal fraters was verbonden.⁷ Voor de kerk alhier is een priesterconvent aantoonbaar voor de 11^e en vroege 12^e eeuw.⁸ De zielzorg van Stavoren zal een belangrijke taak van de aan het convent verbonden priesters zijn geweest.⁹ Blijkbaar zou de kerk lange tijd in handen van leken zijn geweest maar daarvan door de burgers van Stavoren zijn vrijgemaakt.¹⁰ Bisschop Andreas verwijderde in 1132 de twaalf aan het convent verbonden kanunniken en stichtte hier een benedictijner abdij, voorzien met monniken uit de abdij te Oostbroek.¹¹ Pas na de stichting daarvan werd de parochiefunctie van de Odulfuskerk, later in de 12^e of vroege 13^e eeuw, ondergebracht in een aan Maria gewijde parochiekerk, in het bijzonder bestemd voor de burgers van Stavoren.¹² De parochianen maakten aanspraak op het recht bij de benoeming van een nieuwe pastoor een seculier priester te mogen voordragen hetgeen betekent dat zij een belangrijk aandeel hadden in de bouw van de parochiekerk. De bisschoppen Hendrik resp. Jan erkenden in 1262 resp. 1287 weliswaar dit recht van presentatie van de parochie maar de abt van het klooster had het laatste woord en mocht desgewenst een eigen kandidaat benoemen uit de monniken van de abdij¹³ en had ook het recht van institutie (ook voor de kerken elders die aan het klooster toebehoorden) welk recht in 1297 door de proost-aartsdiaken van Oudmunster werd bevestigd met bekrachtiging op dezelfde dag door bisschop Willem II.¹⁴ De door de parochianen gepretendeerde rechten op het patronaat van de Mariakerk, waarschijnlijk te zien als de gewoonte een seculier priester te presenteren, werd door dezen in 1317 aan de abdij overgedragen.¹⁵

¹ Verhoeven, 97-98.

² Van Vliet, *In kringen*, 117.

³ Van Vliet, *In kringen*, 118 n. 510.

⁴ Van Vliet, *In kringen*, 128 n. 564.

⁵ Van Vliet, *In kringen*, 160.

⁶ Van Vliet, *In kringen*, 167.

⁷ Van Vliet, *In kringen*, 127-128.

⁸ Van Vliet, *In kringen*, 117.

⁹ Van Vliet, *In kringen*, 192.

¹⁰ Colmjon nr. 30.

¹¹ Van Vliet, *In kringen*, 261.

¹² Van Vliet, *In kringen*, 192 n. 833 jo. 368-369.

¹³ Van Vliet, *In kringen*, 368-369. Vgl. Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 108-112.

¹⁴ Van Vliet, *In kringen*, 325 n. 1331.

¹⁵ Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 109.

Voorzover valt na te gaan is de pastoor steeds een monnik van de abdij geweest. Enige tijd later trachten de parochianen toch weer invloed op de zielzorg te krijgen. Kort vóór 1340 werd een gasthuis met kapel gesticht dat door de monniken van de abdij werd vernield. De burgers van Stavoren verplichten zich in 1347 niet opnieuw tegen de wil van abt en klooster een *oratorium* te bouwen onder het mom van een private gasthuiskapel of –kerk.¹⁶ In latere tijden is wel weer sprake van een gasthuiskapel.¹⁷

Op 12 september 1531 geeft de keizer opdracht tot afbraak van de kerk omdat deze te dicht bij het blokhuis staat en ‘die van Stavoren’ behulpzaam te zijn bij de bouw van een andere kerk.¹⁸

In overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 wordt naast de pastorie een vicarie vermeld.¹⁹

In 1522 wordt een prebende ‘in die noerder kerkck’ gesticht; dan is ook sprake van de Anthoniskapel.²⁰ Daarmee kan bedoeld zijn de *vicaria Capelle Sancti Anthonii seu sancti Spiritus* die 1555 met de vicarie verenigd wordt.²¹ Daarnaast is er in 1555 Laurensprebende.²²

In 1418 is sprake van een *capella sanguinis corpus Christi* nabij Stavoren en toebehorende aan het klooster²³, mogelijk dezelfde als de in 1431 ruineuze *capella S. Odolphi [S. Cruoris]*‘ buiten de muren van de stad.²⁴

Tenslotte wordt in 1556 een kapelaan op het Blokhuis vermeld.²⁵

Pastorie

voor 1272

Siardus

resigneerde als pastoor waarna de burens het niet eens konden worden over de voordracht van een opvolger. Bisschop-elect Jan bepaalde 2 oktober 1287 dat de monniken of kapelaans, die door de abt geïnstitueerd zullen worden, gerechtigd zullen zijn zonder tegenkanting de sacramenten in de kerk te bedienen.²⁶

- †1410

Symon Michels

monnik van de abdij. Hij is in 1391 prior daarvan en wordt dan door hertog Albrecht van Beijeren de kerk te Oudega (W.)* gegeven. Na zijn overlijden²⁷ wordt

1410

Roetaert Aelbrecht Dircsz.

door hertog Albrecht als pastoor alhier benoemd.²⁸

1472

Andreas de Anseni²⁹

¹⁶ Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 110.

¹⁷ Arch. EVC nr. 5591 nr. 339.

¹⁸ Arch. Epemastate nr. 109 (niet 1522 zoals Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 107).

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

²⁰ ABU nr. 231, 130v-131.

²¹ Hof nr. 85, 4v-6v.

²² ABU nr. 535, 255.

²³ RG IV, k. 3405; Reimers, 36-37, nr. VIII. Volgens Mol, ‘Johanniters’, 123 n. 21 lag de kapel op de plaats van het oude klooster, ca 1000 m. westelijk van het huidige Stavoren.

²⁴ RG Arnold, nr. 1667; RG V, 1463 nr. 8403.

²⁵ Van Burmania S, 23.

²⁶ OSU III, nr. 231; Van Buijtenen, Oldehoeve, 149-150; vgl. Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 108-109.

²⁷ GPCV I, 372.

²⁸ GPCV I, 372.

- 1485 - 1486 ? **Andreas Wilhelmi de Stauria**
is dan deken van Stavoren.³⁰ Niet blijkt of hij hier ook pastoor was.
- †1515/6 **Nicolaus**
pastoor alhier en lid van de fraterniteit van Bursfeld, overlijdt tussen augustus 1515 en augustus 1516.³¹
- 1537 - †1546/7 **Paulus**
komt als pastoor alhier voor 6 april 1537³² en overlijdt als zodanig en als lid van de fraterniteit van Bursfeld tussen augustus 1546 en augustus 1547.³³
- 1550 **Gerardus van Grouw**
verklaart 21 november 1550 bij de beschrijving van de schulden van het klooster Hemelum 'van wege d abt van Hemelum ende deur zyn versouck die lasten van de pastoerije binnen Stavoren bewaert ende gedaen te hebben' en daarvoor slechts 1 daalder en 1 Rijksdaalder ontvangen te hebben.³⁴ Volgens een overzicht ca 1550/2 is een monnik hier pastoor.³⁵
- 1566 **Henricus Traientensis**
frater, komt als pastoor alhier voor 9 april 1566.³⁶ Vanaf 1578 is hij bekend als pastoor te Workum*; de kerk aldaar behoorde eveneens aan de abdij te Stavoren/Hemelum.
- 1572 **Bernardus van Hattum**³⁷
- 1580 **Fredericus Campensis**
pastoor alhier en conventueel in Hemelum wijkt – met de abt – in 1580 uit.³⁸ Op 25 maart 1586 treedt hij met deze abt nog op; hij noemt zich dan nog pastoor alhier.³⁹ Hij wordt later pastoor te Gastel en Princenhage en sterft eind 1605.⁴⁰

Kapelaan

- 1482 **Wittio Petri**
kapelaan, ontvangt in maart 1482 een brief inzake *episcopalia* (aan de bisschop verschuldigd recht).⁴¹

²⁹ RPG VI, 909 nr. 6820 (PA nr. 20, 294r).

³⁰ Oudmunster nr. 1738 en 1738a.

³¹ Volk, Generalkapittels-Rezesse, I, 449.

³² FT, nr. 142.

³³ Volk, Generalkapittels-Rezesse, II, 77.

³⁴ Arch. Klooster Hemelum nr. 4.

³⁵ St. Jan nr. 1165.

³⁶ Arch. Klooster Hemelum nr. 7 reg. 11.

³⁷ Van Burmania S, 23.

³⁸ CE, 352.

³⁹ GA, GA Groningen, na Reductie rood nr. 405, rekening Martinikerk: genoemd een verzegeling van deze datum.

⁴⁰ Bruna, 'Monastiek leven', 26.

⁴¹ HUA, GA Utrecht, 1^e afd. nr. 815, 103.

Vicarie

Het patrocinium van de vicarie is onbekend. Het Hof keurt 5 oktober 1555 het verzoek van de magistraat van Stavoren het kleine H. Geest- of Anthoniusleen dat een opbrengst van nog geen 18 car. gl. heeft met de vicarie waarvan de opbrengst nog geen 9 car. gl. is goed; de goedkeuring van de bisschop volgt 9 november 1555.⁴²

1560 **Reyner van Lutkegast**
vicarius alhier, fulmineert op de preekstoel tegen de Hervorming; het volk hoorde hem rustig aan en verklaarde hem voor dol en krankzinnig.⁴³

1570 **Frans van Weert**⁴⁴

H. Geest- of Anthoniusleen

De *vicaria capelle Sancti Anthonii seu sancti Spiritus* is in 1555 met de vicarie werd verenigd (zie boven). Bedoeld kan dus geweest zijn een leen in de Gasthuiskapel.

Laurentiusprebende

- 1555 **Nicolaus Henrici**
Na diens resignatie wordt

1555 **Henricus Joannis**
8 maart 1555 door de proost-aartsdiaken van St. Jan (!) in de Laurensprebende alhier geïnstitueerd.⁴⁵

Prebende

Op 14 juni 1522 verzoeken mr. Robijn, pastoor te Minnertsga*, en Auke en Ids, alle kinderen van Feyte, executeurs van het testament van Feyte's broer Albert, pastoor te [Lutke]Gaast*, mortificatie van de goederen, bestemd om 'de provene toe syn toe Staeveren in die noerder kerck', waarvan de collatie zal zijn bij de naaste bloedverwanten en de eerste bezitter zal zijn genoemde mr. Robijn, een broerszoon van Albert;⁴⁶ de bisschop keurt het verzoek 15 juli 1522 goed.⁴⁷ Mogelijk heeft op dit leen betrekking de ontvangst in 1522/3 van een bedrag door de bisschoppelijke vicaris wegens de *augmentatio cuiusdam prebende quondam erecte et fundate per dominum Robynum cum suis heridibus* in de parochiekerk alhier.⁴⁸ Het leen waarvan het patrocinium onbekend is bestaat in ieder geval in 1557 nog; de stichter heet dan heer Albert (zie hierna).

⁴² Hof nr. 85, 4v-6v.

⁴³ Reitsma, *Honderd jaren*, 111.

⁴⁴ Van Burmania S, 23.

⁴⁵ ABU nr. 535, 255.

⁴⁶ ABU nr. 231, 131.

⁴⁷ ABU nr. 231, 130v. In 1529 eisen Jelle, prebendaat te Hindelopen met Enne Thomas namens zijn vrouw en Wiggert Auckes namens zijn kinderen ¼ deel van de nalatenschap van heer Albert en de helft van die van Albert Leweddr. op van Mr. Robijn, pastoor te Minnertsga, voor zich en voor Ydt Frytsz met zijn twee zusters Goyck en Aegh te Stavoren en voor Atte Dyoersz., Nies en Aeff Hilckedrs. De eis wordt door het Hof 6 februari 1529 afgewezen maar de gedaagden moeten een huis te Stavoren met alle opbrengsten daarvan sedert 1522 aan de eisers overgeven, Hof nr. 16480, 314-316.

⁴⁸ ABU nr. 230-3, rekening 1522/3. Heeringa, *Rekeningen*, II, 72 noemt hem 'Zabynus'.

- 1522 **Mr. Robijn (Feytonis)**
is de eerste prebendaat van dit leen. Hij was afkomstig van Stavoren. Of hij het leen daadwerkelijk heeft bezeten gezien de grote weerstand in Friesland (en het latere verbod daarop) tegen het bezitten van meer dan één beneficie blijkt verder niet. Hij bleef in ieder geval pastoor te Minnertsga*. Op 29 november 1531 is sprake van twee huurhuizen alhier bij de Gasthuiskapel, toebehorende aan mr. Robijn en zijn consorten.⁴⁹
- 1555 - 1557 **Aucke Hesselsz.**
Op 13 mei 1557 treedt Hessel Claesz. op namens zijn zoon Aucke, beneficiant van de door heer Albert gestichte prebende⁵⁰ evenals op 26 mei 1557 wanneer sprake is van de prebende of het beneficium van heer Albert en de vader landhuur opeist ten behoeve van zijn zoon die in ieder geval reeds twee jaren prebendaat is.⁵¹

Overige prebendaten

Van enkele prebendaten is onbekend welk leen zij bezaten.

- † 1502/1503 **Hermannus**
prebendaat alhier en lid van de confraterniteit van Bursfeld, overleed tussen augustus 1502 en augustus 1503.⁵²
- † 1510/1511 **Mr. Bibo**
syndicus en prebendaat alhier en lid van de confraterniteit van Bursfeld, overleed tussen augustus 1510 en augustus 1511.⁵³

H. Bloedkapel/Odulfuskapel

Op 28 april 1418 verleent paus Martinus V een aflat aan bezoekers van de H. Bloedkapel bij Stavoren, toebehorende aan de abdij.⁵⁴ Deze kapel zal dezelfde zijn als de Odulfus- [Crucis] kapel buiten de muren van Stavoren die door oorlogen en ander onheil geruïneerd is en ten behoeve van de bezoekers en ondersteuners daarvan paus Eugenius IV 29 september 1431 een aflat verleent.⁵⁵

Van deze kapel en bedienaars ervan is verder niets bekend.

Gasthuiskapel

In het voorgaande kwam reeds ter sprake dat kort vóór 1340 alhier door de burgers een gasthuis met kapel werd gesticht die kort daarop door de monniken van de abdij werd vernield en dat in 1347 de burgers zich verplichtten niet (weer) tegen de wil van abt en klooster een *oratorium* te bouwen onder het mom van een private gasthuiskerk of –kapel.

Blijkbaar wordt kort vóór 1418 opnieuw een gasthuis alhier gesticht met toestemming van bisschop Frederik; de oprichting ervan wordt door paus Martinus V 21 april 1418 goedgekeurd.⁵⁶

⁴⁹ Arch. EVC nr. 5591 nr. 33.

⁵⁰ RA Bolsward nr. 107, 236.

⁵¹ RA Bolsward nr. 107, 271-272.

⁵² Volk, *Generalkapittels-Rezesse*, I, 338.

⁵³ Volk, *Generalkapittels-Rezesse*, I, 411.

⁵⁴ RG IV, k. 3405; Reimers, 36-37 nr. VIII.

⁵⁵ RG Arnold nr. 1667; RG V, 1463, nr. 8403. Over deze kapel: Mol, 'Stavoren, Bloedkapel', 728-729.

⁵⁶ RG IV, k. 3405.

De kapel van het gasthuis wordt 29 november 1531 door Keimpo van Martena, raadsheer in het Hof van Friesland, bezocht; hij ziet dat er een oude straat gevonden was strekkende noord en zuid waarvan hij begreep dat deze om het kerkhof van deze kapel placht te gaan, over en op welke straat verschillende huurhuizen zijn gebouwd, o.m. toebehorende aan heer Pier en twee aan mr. Robijn en zijn consorten; hij gelast de gebruikers alles af te breken.⁵⁷

Mogelijk is hier ook bedoeld de in 1555 genoemde *vicaria capelle Sancti Anthonii seu sancti Spiritu* die dan wegens de geringe inkomsten verenigd wordt met de vicarie (zie hiervoor).

Blokhuis

Op het Blokhuis bevond zich een kapel waarvan de patroonheilige onbekend is.

1556 **Johannes de Voocht**
wordt in 1556 als kapelaan op het Blokhuis vermeld.⁵⁸

Overige

1398 **Gale**
In augustus 1398 wordt door de Hollanders in verband met de ophanden zijnde oorlog in Friesland van verschillende inwoners van Stavoren vee gekocht waaronder van heer Gale twee koeien.⁵⁹ Niet blijkt of hij namens het klooster of als seculier priester optrad.

1511 **Claes**
alhier, heeft in juli 1511 een klein perceel hooiland te Ypekolsga.⁶⁰ Hij zal niet dezelfde zijn als de in 1515/6 overleden pastoor Nicolaus omdat deze (waarschijnlijk) monnik van de abdij was.

1511 **Haring**
priester, treedt 17 oktober 1511 als medeafgevaardigde van Stavoren op;⁶¹ zijn functie is onbekend.

1523 - 1526 ? **Siverdt Pietersz.**
van Stavoren wordt 13 juli 1523 vermeld evenals 31 juli 1526 wanneer hij met Sacla Pietersz., Garbrich Pietersdr., Katerina Pietersdr. en Fedda Pietersdr. de goederen van de ouders Pieter Robijnsz. en Bauck scheidt.⁶² Mogelijk stond hij hier.

1526 **Gerrit**
Wegens Lutherse opvattingen wordt heer Gerrit, organist alhier, op 29 november 1526 verbannen.⁶³ Hij moet dus priester zijn geweest.

† 158. **Cobbe**
Een heer Cobbe werd 158. alhier begraven.⁶⁴

⁵⁷ Arch. EVC (oud),r. 787 b nr. 29.

⁵⁸ Van Burmania S, 23.

⁵⁹ Verwijs, *Oorlogen*, 68.

⁶⁰ RvdA II, 184.

⁶¹ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8183, 1510-1514, 48.

⁶² GA Amsterdam, Arch. Weeskamer nr. 1393, lade 23.

⁶³ Hof nr. 7488, 54v.

⁶⁴ De Walle, 822, nr. 6110.

STEGGERDA

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: er is een oude band met de Clemenskerk te Steenwijk: het Hof van Friesland veroordeelt in 1545 de parochie tot de jaarlijkse betaling van 60 hoenders aan het kapittel van die kerk.¹ Volgens De Vries heeft de latere kerk twee voorgangers gehad op twee verschillende plaatsen, de eerste het dichtste bij de Linde.² In 1448 heet het dorp Oldesteggerda;³ een verondersteld Nijsteggerda zou dan Vinkega* (dat overigens reeds in 1408 aldus voorkomt)⁴ zijn geweest.⁵ In 1513 wordt hier voor het eerst een vicarius genoemd.⁶ Van een prebendaat is sprake in 1527⁷ maar mogelijk was deze dezelfde als de in 1513 genoemde vicarius. Dat zo zijnde is er in 1515 een tweede vicarie.⁸ In 1543 worden hier de Nicolaasvicarie en de Onze Lieve Vrouwevicarie genoemd.⁹ In 1557 wordt de Annavicarie genoemd¹⁰ die wel één van de twee eerder genoemde vicarieën zal zijn geweest.

Pastorie

1448 - ca 1463 **Henrick van Coesvelt**
(Coesfeld, Dld.), pastoor alhier, verklaart 20 oktober 1448 aan het kapittel te Steenwijk 11 jaren erfpacht van een hofstede verschuldigd te zijn.¹¹ De Vries leidt hieruit af dat hij eerst aan de kapittelkerk te Steenwijk verbonden moet zijn geweest en in 1438 naar Steggerda kwam.¹² Op 31 juli 1449 verkoopt hij, ook dan pastoor alhier genoemd, een huis te Steenwijk.¹³ Hij overleed ca 1465.¹⁴

ca 1463 **(Everardus (ter Maeth?))**
Op 31 mei 1511 verklaart Jan Sybes dat Berendt ter Maeth, deken van Stellingwerf, Nicolaus ter Maeth naar hier stuurde met een vat bier met het verzoek of zij zijn neef Everhardus als pastoor wilden nemen na het overlijden van Hendrik van Coesvelt; tevens bood hij aan in de kerk alhier een vicarie te stichten; volgens een andere getuige in 1513 gebeurde zulks wel 50 jaren geleden (dus ca 1463).¹⁵ De parochie weigerde waarop de parochianen voortaan steeds tegengewerkt of afgezet werden door genoemde deken. Op 26 november 1513 verklaart Berendt Smidt,

¹ Hof nr. 16689, 391.

² M.H. de Vries, *Steggerda*, 15-17.

³ HOA, Cartularium I van de Clemenskerk (origineel in Arch. HG Steenwijk, t. pl.), 35v. 48v.

⁴ Muller, Regesten nrs. 1822, 1823.

⁵ M.H. de Vries, *Steggerda*, 19.

⁶ HOA, Arch. De Eze nr. 86.

⁷ Hof nr. 93, 83.

⁸ HOA, Cartularium II en Register memoriale van de Clemenskerk te Steenwijk (origineel in Arch. HG Steenwijk, t. pl.), 88.

⁹ BB II, 82 resp. 84.

¹⁰ ABU nr. 550*, 77v.

¹¹ HOA, Cartularium I van de Clemenskerk te Steenwijk, 35v.

¹² M.H. de Vries, 31-32.

¹³ HOA, Cartularium I van de Clemenskerk te Steenwijk, 48v.

¹⁴ HOA, Arch. De Eze nr. 86.

¹⁵ HOA, Arch. De Eze nr. 86. (de naam ter Maeth bij Everardus komt in de stukken niet voor zoals De Vries wel suggereert).

geboren te Peperga (wiens niet met name genoemde vader uit Oldemarkt en moeder uit Zwolle kwam) en nu ca 55 jaren oud, was de neef van de deken zijn broer en hij zelf ten tijde van het gebeurde 9 jaren oud¹⁶ hetgeen een datering ca 1463 oplevert. Everardus lijkt dus geen ter Maeth te zijn geweest zoals de Vries wel aangeeft.¹⁷

1513 - † ca 1542 **Reyner Claesz./Reynerus Nicolai**

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 9 september 1513.¹⁸ Hij moet ca 1542 zijn overleden: naar aanleiding van de opgave van de kerkelijke goederen alhier verzetten Anna, vrouw van Luytgen Goeytiens, en Reiner Reinersen als erfgenamen van Reyner Claesz., pastoor alhier, zich tegen de bewering van zijn opvolger over onrechtmatige daden ten aanzien van de kerkenrenten.¹⁹

ca 1542 - 1567 **Pieter Foppens**

in 1539 vicarius te Oldeberkoop*, verklaart bij de opgave der kerkelijke goederen hier onlangs gekomen te zijn en een schamel en onervaren man te zijn.²⁰ Hij ontvangt 12 maart 1555 *licentia testandi*.²¹ Hij is hier nog pastoor 5 juni 1564.²²

1578 ?

Claes

wordt als geestelijke alhier genoemd in 1578²³; zijn functie is niet aangegeven. Hij was in ieder geval niet de bezitter van één van de twee vicarieën hier; wellicht de pastoor.

Nicolaasvicarie

Deze wordt evenals de Onze Lieve Vrouwevicarie voor het eerst in 1543 genoemd²⁴ maar beide lijken reeds ca 1515 te bestaan. Deze vicarie werd gesticht door Baerte Sybens en zijn vrouw Styne en Claes Hynkens en zijn vrouw Syuwe; de collatie berust bij hun erfgenamen.²⁵

1543 - 1549 **Peter Jansen**

wordt in 1543 als bezitter van deze vicarie genoemd²⁶ en wordt als vicarius voor het laatst 9 mei 1549 vermeld.²⁷

Onze Lieve Vrouwenvicarie

Voor deze vicarie geldt hetgeen bij de Nicolaasvicarie reeds werd aangegeven. Het Onze Lieve Vrouweleen wordt 19 april 1558 nog vermeld.²⁸

¹⁶ HOA, Arch. De Eze nr. 86.

¹⁷ M.H. de Vries, *Steggerda*, 33.

¹⁸ HOA, Arch. De Eze nr. 86.

¹⁹ BB II, 83. Volgens M.H. de Vries, *Steggerda*, 42 was Clara de 'vrouw' van de pastoor.

²⁰ BB II, 80, 83.

²¹ ABU nr. 544-5, rekening 1554-1555.

²² HOA, Arch. De Eze nr. 86. Hogeman, 'Een dorpspastoor', 108, noemt hem waarschijnlijk op basis van de processtukken in het archief van Huize de Eze i. 86 nog in 1567 maar dat is onjuist en zal 1564 moeten zijn.

²³ PI, 297.

²⁴ BB II, 82, 86.

²⁵ BB II, 86. De stichters zijn niet in de tijd te traceren.

²⁶ BB II, 82.

²⁷ Hof nr. 16690, 3.

²⁸ Hof nr. 16800, 381.

1543 - 1547/8 **Meyne(rt) Piersen**
wordt in 1543 als bezitter van deze vicarie genoemd²⁹ en komt als vicarius nog voor in 1547/8.³⁰ Meinardus Petri, uit Stellingwerf, wordt 23 juni 1539 te Leuven als student ingeschreven.³¹ Vanaf 1578/9 is hij bekend als pastoor te Nijeholtpade*.

Annavicarie

Van deze vicarie is alleen in 1557 sprake.³² Mogelijk is het een van de twee hiervoor genoemde vicarieën.

1557 - ca 1580 **Joannes Joannis Maessen**
van hier, wordt 16 september 1557 op de titel van de Annavicarie alhier toegelaten tot de wijdingen.³³ In 1566 komt hij voor als pastoor te Fochteloo* maar blijkbaar is hij nadien weer naar hier gekomen. In 1581 is sprake van Jan Jansz. Maes 'geweest *Prebendaris nomine filii sui* geëligeerde *Praebendarius*'³⁴ zodat zijn zoon hem blijkbaar opvolgde. Jan Jansz., eertijds vicarius alhier, komt 24 januari 1583 als volmacht voor.³⁵ Hij zal een zoon zijn van Jan Maes alhier, vermeld in 1543.³⁶

ca 1580 **N. Jansz. Maes**
volgde blijkbaar zijn vader in het leen op³⁷; verder is over hem niets bekend.

Vicarii

1513 (- 1527?) **Geert**
wordt 3 oktober 1513 als vicarius alhier genoemd. Dan verklaart de dan ca 50-jarige Aerndt Gerrits dat heer Reyner (n.b. de pastoor), heer Geert en Claes Jullens zijn 'vadderen' zijn³⁸ hetgeen hier wel gelezen moet worden als 'vedderen' (neven) en niet als 'gevatteren' (peters). Hij kan dezelfde zijn als Geert, als prebendaat alhier vermeld 3 september 1527.³⁹

† 1515 **Henricus Joannis Wolters**
vicarius alhier, overleed 6 augustus 1515 te Steenwijk.⁴⁰ Hij zal een broer zijn geweest van Heyno Joannis Wolters, burger van Steenwijk, die vóór 1517 stierf.⁴¹

Indien de in 1513 en 1527 genoemde Geert dezelfde persoon is betekent dat dat Steggerda ca 1515 twee vicarii had.

²⁹ BB II, 84.

³⁰ RR nr. 15, 51, 77.

³¹ Zijlstra nr. 9433.

³² ABU nr. 550*, 77v.

³³ Van Burmania, 40.

³⁴ Van Burmania, 40.

³⁵ Hof nr. 16700, 12.

³⁶ BB II, 75.

³⁷ Van Burmania, 40.

³⁸ HOA, Arch. De Eze nr. 86.

³⁹ Hof nr. 93, 83.

⁴⁰ HOA, Cartularium II en Register memoriale van de Clemenskerk te Steenwijk, 88.

⁴¹ HOA, Cartularium II en Register memoriale van de Clemenskerk te Steenwijk, 89.

STIENS

Patroon: **Vitus**¹

Bijzonderheden: onder de huidige kerk bevinden zich de sporen van een tufstenen zaalkerk met westbouw, daterende uit de eerste helft van de 12^e, mogelijk zelfs nog uit het einde der 11^e eeuw.² Elk spoor van één of meer houten voorgangers is uitgewist. Eén of meer voorgaande kerken moeten er echter wel zijn geweest. Noomen ziet Stiens als de oudste dochterkerk van Leeuwarden-Oldehove*; waarschijnlijk kan de kerkstichting te Stiens in de late 10^e eeuw worden gedateerd.³ Van Stiens zijn later Hyum*, Finkum*, Wijns* en Britsum* afgesplitst.⁴ In 1456 is voor het eerst sprake van een vicarius.⁵ Op 9 februari 1555 is sprake van de vier priesters alhier.⁶ Deze situatie heeft reeds langere tijd bestaan. In 1511 worden naast de pastorie genoemd 'Heer Diricks leen' en twee prebendes.⁷ Eerstgenoemd leen is te identificeren met het sacristieleen.⁸ Eén van de prebendes komt in 1540 voor als vicarie⁹ en is 1543 als het Onze Lieve Vrouweleen te traceren.¹⁰ De bezitter van de andere prebende heet in 1540 'praebendarius ofte vicarius',¹¹ en bezit in 1543 de Nicolaasprebende.¹² Bij de opgave van de geestelijke goederen in 1580 worden alleen de pastorie- en de vicarielanden opgegeven; de bezittingen van het sacristieleen en de prebende komen merkwaardigerwijze niet ter sprake¹³ hoewel beide lenen tot 1580 eigen priesters hadden. Overigens valt op dat in 1543 veel meer land als eigendom van zowel het Onze Lieve Vrouweleen als het Nicolaasleen wordt vermeld (35½ pm. en diverse kleine percelen, totaal 42 einsen, resp. 35 pm. en 74½ einsen)¹⁴ dan in 1580 als vicarieland wordt genoemd (21½ pm. en 55 einsen).¹⁵ Te oordelen naar de specificaties der landerijen in 1543 resp. 1580 lijkt het in 1543 genoemde Nicolaasleen in 1580 als vicarie aangeduid te worden maar zeker is dat niet. Welk leen de in 1456 genoemde vicarius heeft bezeten valt niet uit te maken.

Pastorie

1230/5 ? **Thidricus**

'sacerdos' alhier, genas van een oogziekte na het aanroepen van de naam van de kort voordien overleden abt Siardus van Mariëngaarde; de gebeurtenis mogelijk te dateren tussen eind 1230 en 1235.¹⁶ Of hij hier de pastoor was blijkt niet.

¹ Verhoeven, 98. Het patrocinium komt ook voor 21 oktober 1463 (Arch. RBG nr. 26 nr. 52), 23 maart 1511 (FT, nr. 82) en 28 december 1520 (ABU nr. 231, 84).

² Bulletin KNOB 77 (1976), 313-316.

³ Noomen, 'Leeuwarden', 54-55.

⁴ Noomen, 'Leeuwarden', 54-55.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 352.

⁷ RvdA I, 62.

⁸ RvdA 1540, 163.

⁹ RvdA 1540, 171.

¹⁰ BB I, 99.

¹¹ RvdA 1540, 162.

¹² BB I, 97.

¹³ Reitsma, 56-58.

¹⁴ BB I, 99, 97.

¹⁵ Reitsma, 57.

¹⁶ Lambooy en Mol, 321 en 51 n. 98.

- 1241? ? **Sibrandus**
iuvenis sacerdos alhier werd na het aanroepen van de naam van Siardus genezen van schurft; de gebeurtenis vond mogelijk in 1241 plaats.¹⁷ Ook hier blijkt niet of hij de pastoor was.
- 1381 **Gherloff**
 Op de in 1381 gegoten klok staat een randschrift dat door van Borssum Waalkes en Verhoeven verschillend wordt gelezen: eerstgenoemde leest dat deze klok gegoten werd ten tijde van Gherloff, persona¹⁸, de tweede ten tijde van ‘Gherl[c] f[e] (= foghet?) *in huius ecclesie*.¹⁹ Gezien de latijnse tekst en met name het woord ‘in’ verdient naar onze mening de eerste lezing de voorkeur.
- 1441 **Ecka**²⁰
- 1458 - 1459 **Rippert**
 komt als pastoor alhier voor 10 mei 1458²¹ en 12 januari 1459,²² de laatste keer ook als ‘keysers orkene’ (notaris) aangeduid. Hij zal dezelfde zijn als Ripperndus Theodoricus de Amsterdammis, die te Leeuwarden 30 mei 1465 als notarius het testament van Romke Aynge instrumenteert²³ maar waarbij niet is aangegeven waar hij dan staat; hij was toen geen pastoor alhier.
- 1462 - 1470 **Jelle Juwsma (de jonge)**
 pastoor alhier, betaalt in 1462 de uit het dekenaat Dokkum aan de proost van Oudmunster verschuldigde bedragen.²⁴ Als pastoor alhier komt hij ook voor 23 oktober 1463.²⁵ Als zodanig wordt hij 1470 nog genoemd.²⁶ Vanaf januari 1471 is hij bekend als pastoor van Leeuwarden-Oldehove (Mariëngaarder pastorie)*.
148. - †1492 **Mr. Werp Aebinga**
 wordt 148. als pastoor alhier genoemd;²⁷ als zodanig overleed hij in 1492.²⁸ Hij was een zoon van Gosse Aebinga te Hyum en Trijn Roorda.²⁹
- 1495 - 1500 **Albertus Johannis**
 eerder pastoor te Tzum* maar daar niet meer in 1490, komt voor het eerst als pastoor alhier voor 8 mei 1495³⁰ en is hier nog 22 november 1500.³¹

¹⁷ Lambooi en Mol, 327 en 51 n. 98.

¹⁸ Van Borssum Waalkes, ‘Klokke-opschriften’, DVF 16 p. 164 (aldaar *vocor Maria t(empo)rib(us) Gherlof persona hui(us) ecc(lesi)e*).

¹⁹ Verhoeven, *Klokken*, 73.

²⁰ OFO I, nr. 82.

²¹ OFO II, nr. 43.

²² FT, nr. 20.

²³ FT, nr. 23.

²⁴ Oudmunster nr. 1738, 4.

²⁵ Arch. RBG nr. 26 nr. 51.

²⁶ PB Hs. 1466.

²⁷ Van Burmania, 39v.

²⁸ Van Burmania, 39v.

²⁹ Stb. I, 4; II, 5. Hij is niet als student aangetroffen.

³⁰ PG, nr. 124; volledige naam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 104.

³¹ Worp van Thabor V, 34.

1500/4- 1514

Mr. Tjaard Elgersma

was door de Saksische stadhouder graaf Hugo von Leisnitz (1500-1504) benoemd en resigneert 30 december 1514.³² Als afkomstig van Leeuwarden werd hij in 1509 te Leipzig als student ingeschreven.³³ Hij was eerst een aanhanger van de Saksische, later van de Habsburgse partij. Waar hij zich na zijn resignatie ophield is onbekend. Hij werd raadsheer in het Hof van Friesland; als zodanig wordt hij voor het eerst vermeld 29 oktober 1516, voor het laatst 16 juni 1525.³⁴ In 1517 worden de door de Habsburgers geconfisqueerde goederen van Seerp, pastoor te Oosterlittens*, aan hem geschonken.³⁵ Wanneer in 1522 geklaagd wordt over usurpatie van rechten door ambtenaren van Karel V wordt gezegd dat hij zich uitgeeft als officiaal van de bisschop en apostolisch commissaris, wel vier beneficia heeft en het vorige jaar van de stadhouder de kerk te N. (de plaatsnaam is helaas niet aangegeven) heeft gekregen.³⁶ Mr. Focke Rommerts, pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, ontkent dat Tjaard enige jurisdictie heeft; hij zou commissie hebben *in casus episcopalibus* in het schrikkeljaar en andere jaren waarin de bisschop geen rechtsmacht heeft behalve in het geval van appèlzaken; de priesters hebben in die jaren de *jura episcopalia*.³⁷ In de Rentmeestersrekening 1523/4 wordt hij officiaal genoemd.³⁸ Wegens impopulariteit kon hij in het Hof van Friesland niet gehandhaafd blijven.³⁹ Op 18 juni 1525 schrijft stadhouder Schenck van Toutenburg aan de landvoogdes dat Tjaard trouw de Saksische hertogen en daarna de keizer heeft gediend ‘niet tegenstaende vele molestie ende unwillens hem tot diversen tyden obvieert’ en verzoekt hij haar hem ‘mit enighe remuneratie ofte gratuiteit ... te versien ende begyfftigen’⁴⁰ hetgeen in zijn overplaatsing naar Den Haag geresulteerd zal hebben. Op 21 februari 1527 wordt opnieuw over hem geklaagd; hij is dan kanunnik van de Hofkapel te Den Haag en resideert daar maar heeft drie beneficia in Friesland (waar is niet aangegeven); geapostilleerd wordt dat de klacht niet ontvankelijk is omdat hij deze beneficia reeds had voor het verlenen van het privilege (van 20 december 1524⁴¹ dat verbood meer dan één beneficium te mogen hebben).⁴² In november 1528 ontvangt hij van de proost van Oudmunster commissie voor de jurisdictie in Oostergo en (de dekenaten) Oudemirdum en Stavoren.⁴³ Hij overlijdt te Den Haag 16 mei 1537.⁴⁴ De Rentmeestersrekening 1536/7 bericht dat een bode van het Hof van Holland bericht brengt van het ‘ontvlyden’ van Tjaard wiens pensie deswegen aan de keizer vervallen is.⁴⁵

1516

Rodulphus⁴⁶

³² Hof nr. 80, 31v.

³³ Zijlstra nr. 8204.

³⁴ Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 210.

³⁵ GPCV II, 347.

³⁶ Aud. nr. 1429/3, 43; vgl. Theissen, *Centraal gezag*, 435.

³⁷ Aud. nr. 1429/3, 114.

³⁸ RR nr. 3, 50.

³⁹ Vries, ‘Friesland’, 138, 141.

⁴⁰ Aud. nr. 94, 20.

⁴¹ GPCV II, 151.

⁴² GPCV II, 175.

⁴³ Oudmunster nr. 30-3, 92v.

⁴⁴ Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 210.

⁴⁵ RR nr. 9, 39v.

⁴⁶ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

- 1520 - 1537 **Marten Geerts/Martinus Gerardi**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor 28 december 1520.⁴⁷ Als zodanig komt hij 24 oktober 1537 nog voor.⁴⁸ Hij lijkt niet dezelfde te zijn als Martinus Geraldi, van Bolsward, op 25 juni 1506 te Leuven als student ingeschreven,⁴⁹ waarschijnlijk dezelfde als Martinus Gerardi, van Wommels, op 15 september 1509 tot subdiaken, 9 maart 1510 tot diaken en 30 maart 1510 tot priester gewijd,⁵⁰ en de te Wommels* in 1511 en 1512 (overleden) vermelde prebendaat Marten.
- †1539? **Tzumme**⁵¹
- 1539? **Laes**
 In een ongedateerd stuk (alleen in afschrift bekend) stelt Hero van Burmania, mede namens zijn broer Renick en de gemeente alhier, aan stadhouder Schenck van Toutenburg, heer tot Wedde, voor voor de pastorie, vacant door het op heden overlijden van Tzumme, aan de koning die de begeving ervan toekomt te presenteren Laes, toonder dezes.⁵² Het stuk bevindt zich tussen andere stukken uit 1539 en kan dus ook uit dat jaar dateren. Het is in ieder geval geschreven nadat Schenck de heerlijkheid Westerwolde kreeg (1536) en vóór 1541 toen dr. Renick Burmania overleed⁵³, maar kan nader begrensd worden tussen enige tijd na 24 oktober 1537 (op welke dag Marten Geerts hier nog vermeld wordt en opgevolgd was door Tzumme) en 21 juni 1540 wanneer de volgende Marten als pastoor genoemd wordt. Hero en Renick van Burmania waren zoons van Douwe van Burmania (†1551) en diens eerste vrouw Att Siaerda.⁵⁴ De koning (keizer) wie de begeving toekwam kan dat recht hebben gehad omdat deze pastorie één van de twee eerst opengevallen beneficia in het betrokken jaar in Oostergo was.
- 1540 - 1542 **Marten (Jellesz.)**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 juni 1540.⁵⁵ De op 25 augustus 1540 opgestelde Aanbreng van Stiens noemt hem ‘nu pastoor in Steens’⁵⁶ hetgeen er op zou kunnen duiden dat hij hier nog maar kort is. Hij wordt als pastoor hier nog genoemd 23 februari 1542.⁵⁷ Hoelang hij hier gestaan heeft is niet precies bekend. Op 8 september 1566 preekt te Leeuwarden als uit Oostfriesland overgekomen predikant Marten, destijds pastoor te Stiens en Tzum*, volgens een contemporaine mededeling in het Recesboek van Leeuwarderadeel.⁵⁸ Hij moet te Tzum* de opvolger geweest zijn van de in 1549 uit zijn pastorie ontsette Tzomme Nannes en komt in 1550 daar voor het eerst als pastoor voor. Hij moet hier echter reeds vóór 4 september 1548 vertrokken zijn. Waar hij in de tussentijd verbleef is niet bekend. Mogelijk is hij gaan studeren maar de enige Martinus van wie in deze periode een inschrijving als student

⁴⁷ ABU nr. 231, 84. Hij zegelt in 1533 met een zegel waarop Petrus is afgebeeld: Arch. Van Sminia nr. 1868a reg. 93; Tresoar, Zegelfoto nr. 1692.

⁴⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 28.

⁴⁹ Zijlstra nr. 8282.

⁵⁰ Dom nr. 2544, 21, 78v; AAU 23 (1896), 434.

⁵¹ PB Hs. 1442, 12.

⁵² PB Hs. 1442, 12.

⁵³ Noomen, ‘Burmania’, 137.

⁵⁴ Noomen, ‘Burmania’, 137.

⁵⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 1, 14-14v. De volledige naam als pastoor te Tzum*.

⁵⁶ RvdA 1540, 160.

⁵⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 312.

⁵⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 242.

bekend is is Martinus Remelius (uit Remels, Ofr.?), die 23 april 1547 te Leuven en 17 mei 1548 te Rostock werd ingeschreven.⁵⁹

- 1548 **Bernt**
komt als pastoor alhier voor 4 september 1548.⁶⁰ Mogelijk is hij dezelfde als heer Bernardus die 14 juni 1555 zonder functie en standplaats genoemd wordt in een geldkwestie met een Syurdt Sipkes⁶¹ die in 1552 inwoner van Finkum is.⁶²
- 1561/2 **Roeleff**⁶³
- 1563 - †1574 **Ede Tjaards Gravius**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1563⁶⁴ en als zodanig nog 16 januari 1574.⁶⁵ Hij overleed vóór 15 november 1574 wanneer ter instantie van zijn vrouw, kinderen, naaste verwanten en crediteuren de inventaris van zijn nalatenschap wordt opgesteld.⁶⁶
- 1576 - 1580 **Bocke Donia (de jonge**⁶⁷)
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 29 januari 1576⁶⁸ en week in 1580 uit.⁶⁹ In 1572 is hij bekend als vicarius te Hallum*.

Overige beneficia

Van de drie volgende lenen is niet bekend welke de oudste is. Het sacristieleen wordt in 1511 als eerste na de pastorie genoemd. Het bestond mogelijk al in 1463 (zie hierna). Van dit leen zijn de bedienaars tot 1580 redelijk bekend. Een vicarius wordt in 1456 genoemd. Daarnaast waren er twee prebenden, de Nicolaas- en de Onze Lieve Vrouweprebende. Niet duidelijk is welk leen later als de vicarie en het andere als prebende genoemd wordt. Laatstgenoemde twee worden daarom afzonderlijk behandeld.

Sacristieleen/Catharina?leen

In 1463 wordt hier een priester Goslick genoemd op wiens zegel Catharina is afgebeeld.⁷⁰ Van de sacrista Dirk is uit 1505 en 1508 eveneens een Catharinazegel bekend.⁷¹ Mogelijk was dit leen derhalve aan Catharina gewijd maar het komt nimmer als Catharinaleen voor. In 1543 is sacrista hier 1543 Johannes.⁷² Op 30 mei 1543 wordt door Reynts Minnema, weduwe van Witze van Cammingha, en haar zoons Frans, Watze en Thietze aan haar zoon resp. hun broer Minne bij gelegenheid van diens huwelijk met Luytz, dochter van Gerrolt Herema (en Luts Syaerda), o.m. het jus

⁵⁹ Zijlstra nrs. 9020, 7870.

⁶⁰ Hof nr. 16689, 620.

⁶¹ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 453.

⁶² MC.

⁶³ RR nr. 23, 65.

⁶⁴ Van Burmania, 40. Zijn volledige naam: Arch. Tjaardastate nr. 16, 16 november 1572.

⁶⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 101.

⁶⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 78, 71.

⁶⁷ Hij tekent als Bocke Donia Junior 6 november 1578: RA Leeuwarderadeel nr. 19, 56.

⁶⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 346.

⁶⁹ CE, 340.

⁷⁰ OFO I, nr. 167; Tresoar, Zegelfoto nr. 1330.

⁷¹ Tresoar, Zegelfoto nrs. 1753, 1670.

⁷² BB I, 98.

patronatus van het leen alhier, bedoend door heer Johannes, toegekend.⁷³ Het moet hier dus om het sacristielaan gaan.

1463 Goslick slinga

komt in 1463 als priester alhier voor; op zijn zegel is Catharina afgebeeld.⁷⁴ Mogelijk was hij de sacrista alhier.

1500 - 1511 Dirk Feckesz./Theodus Feckonis

Dirk wordt voor het eerst als sacrista alhier vermeld 7 november 1500⁷⁵, vervolgens 3 juli 1505,⁷⁶ als Dirk Feckaz. 5 april 1510,⁷⁷ voorts nog meermalen waaronder 23 maart 1511 als sacrista.⁷⁸ In dat jaar wordt ook zijn leen genoemd⁷⁹ dat in 1540 op naam staat van Rinke, dan vicarius genoemd.⁸⁰ Nadien wordt hij niet meer aangetroffen.

Theodorus Feckonis, van Leeuwarden, werd 23 mei 1484 te Keulen als student ingeschreven.⁸¹

1516 - 1520 Mr. Thomas Gerrits

was vicarius van de Vitusvicarie te Bolsward* waaruit hij door de Geldersen in 1515 of 1516 was verdreven. Hij week uit naar de omgeving van Leeuwarden waar de Habsburgers heer en meester waren. Op 10 september 1516 wordt mr. Thomas, sacrista alhier, toegestaan de prove alhier, ter tijd en zo lang hij met recht en vrede de kerk te Marsum* mag bezitten, te behouden.⁸² Op 12 februari 1517 verleent stadhouder Floris van Egmond Thomas Gerritsz. de vicarie te Bolsward* onder voorwaarden voor drie jaren na het eindigen waarvan hij moet verklaren of hij daar wil blijven of de sacristieprove te Stiens wil behouden. In deze drie jaren moet Thomas de gelden die de vicarie meer opbrengt dan het kapelaanschap te Stiens besteden voor de reparatie van het vicariehuis.⁸³ Als prebendaat alhier komt hij met de pastoor en een andere prebendaat, Henricus, 28 december 1520 nog voor.⁸⁴

1538 - 1554 Johannes Egberti

Joannes wordt hier voor het eerst genoemd 16 januari 1538 (dan zonder functie).⁸⁵ In 1540 staat hij als sacrista en prebendaat te boek voor het in 1511 door Dirk bediende leen.⁸⁶ In 1543 is hij de bedienaar van de prebende of het sacristieleen.⁸⁷ In 1546 wordt hij met de andere priesters hier genoemd.⁸⁸ Als sacrista wordt Johannes genoemd 15 juli 1552.⁸⁹ Johannes Egberti, sacrista alhier, komt inzake

⁷³ Arch. Epemastate nr. 77.

⁷⁴ OFO I, nr. 167; Tresoar, Zegelfoto nr. 1330 waarop fragment zegelrandschrift: '....SLINGA '.

⁷⁵ NA, Arch. ACB nr. 264.

⁷⁶ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 287.

⁷⁷ OFO II, nr. 236.

⁷⁸ FT, nr. 82.

⁷⁹ RvdA I, 62.

⁸⁰ RvdA 1540, 161.

⁸¹ Zijlstra nr. 11217.

⁸² Van Burmania, 39v.

⁸³ Hof nr. 80, 43.

⁸⁴ ABU nr. 231, 84.

⁸⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 48.

⁸⁶ RvdA 1540, 161.

⁸⁷ BB I, 98.

⁸⁸ Arch. Van Burmania nr. 4.

⁸⁹ HCL, RA nr. Y 1, 548.

appèlzaken voor in 1551/2⁹⁰ en 1553/4.⁹¹ Johannes Egberts wordt zonder functie en standplaats 10 november 1554 nog genoemd.⁹²

1559 - 1567

Eecko Symonsz.

komt voor het eerst als sacrista alhier voor 7 september 1559.⁹³ Als zodanig wordt hij ook 2 mei 1563 vermeld.⁹⁴ Eecko Symonsz., sacrista, en Henricus Duysborch, prebendaat alhier, worden bij vonnis van het Hof d.d. 17 februari 1567 verbannen.⁹⁵ Hij had reeds 2 februari 1567 het leen verlaten.⁹⁶ Zijn verdere levensloop is onbekend.⁹⁷

Wellicht is hij dezelfde als Eecke, als vicarius te Marrum* bekend van 1549 tot 1556.

1568 - 1580

Marten Watthiesz.

kwam hier omstreeks 12 juni 1568 als opvolger van de voorgaande; hij eist dan betaling van huur van land dat door zijn voorganger in 1566 voor vijf jaren was verhuurd. De pachter verweert zich en zegt dat tijdens de langdurige vacature (februari 1567 tot juni 1568) de huur nimmer door de kerkvoogden (waren die dan collatoren? Maar in 1543 zijn de Cammingha's dat blijkbaar) was opgeëist.⁹⁸ Merkwaardig is dat in een inventaris d.d. 21 maart 1569 gewag wordt van een kwijting door hem als bedienaar van het sacristieleen d.d. 25 mei 1568 voor betaling van landhuur.⁹⁹ Hij wordt hier nog vermeld 13 februari 1580¹⁰⁰ en week blijkbaar niet uit.

Hij wordt op 19 mei 1568 te Sloten* vermeld en is in 1563 pastoor te Mirns*.

Nicolaasprebende

Wanneer deze werd gesticht is onbekend.

1511 - 1546

Gerrit

staat in 1511 te boek voor een leen,¹⁰¹ waarvoor hij ook in 1540 wordt genoemd en waarvan hij dan prebendaat of vicarius wordt genoemd.¹⁰² In 1543 staat de prebendaat Gerrit te boek voor de Nicolaasprebende.¹⁰³ Hij wordt in 1546 nog met de andere priesters alhier genoemd.¹⁰⁴

⁹⁰ ABU nr. 544-4.

⁹¹ ABU nr. 544-5.

⁹² RA Leeuwarderadeel nr. 13, 308.

⁹³ *Protocol Cleuting*, 119 (daar abusievelijk Sicke Symonsz. genoemd).

⁹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 206, 3v.

⁹⁵ Hof nr. 7490, 107v-108.

⁹⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 57, 68-69.

⁹⁷ Harkenroht, 'Naemlijst', 72 noemt hem Eeke Ekkuis, pastoor alhier. Judoci, 'Ephemerides', 422 en Winsemius, *Historiarum rerum*, 88 noemen hem en zijn collega priesters alhier. Harkenroht, 'Aenmerkingen', 588 weet over Eecke verder niets. Zijn eveneens uitgewezen collega Henricus Duysborch wordt door Poppius niet genoemd.

⁹⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 55, 68-69.

⁹⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 85.

¹⁰⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 103.

¹⁰¹ RvdA I, 63.

¹⁰² RvdA 1540, 162.

¹⁰³ BB I, 97.

¹⁰⁴ Arch. Van Burmania nr. 4.

Onze Lieve Vrouweprebende

Ook hiervan is niet bekend wanneer deze werd gesticht.

- 1511 **Watthie**
wordt in 1511 prebendaat genoemd.¹⁰⁵ In 1540 staat het in 1511 door hem aangegeven landbezit op naam van Rinke, vicarius, en heet het leen vicarie.¹⁰⁶
Als prebendaat komt hij ook voor 23 maart 1511.¹⁰⁷
- 1520 **Henricus**
wordt als prebendaat genoemd 28 december 1520.¹⁰⁸ Hij moet prebendaat van dit leen zijn geweest omdat de bezitter van het sacristieleen en de andere prebende in dat jaar bekend zijn.
- 1540 **Rinck/Renick**
staat in 1540 te boek voor het leen dat in 1511 door Watthie wordt bediend en heet dan vicarius.¹⁰⁹ Als jongerpriester alhier komt hij voor 21 juni 1540.¹¹⁰
- 1542 - 1550 **Tziale Poppesz.**
Tzyalle wordt zonder plaats en functie 5 januari 1542¹¹¹ genoemd inzake landopzegging aan Marten Outgers die hier in 1540 als inwoner genoemd wordt;¹¹² hij zal hier toen al gestaan hebben. In 1543 is hij bedienaar van het Onze Lieve Vrouweleen alhier.¹¹³ In 1546 komt hij met de andere priesters alhier voor.¹¹⁴ Tziale Poppesz. resigneert 7 april 1550 als vicarius alhier.¹¹⁵
- 1550 **Douwe Abbesz.**
onlangs priester geworden, ontvangt 12 mei 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.¹¹⁶ Hij moet dezelfde zijn als Douwe Abbes, die 1549/50 benoemd was als prebendaat te Workum*; deze brief werd als wijdingstitel ingebracht¹¹⁷ en op deze titel werd hij 27 februari 1550 tot de wijding van subdiaken toegelaten.¹¹⁸

Vicarie en prebende

Vanaf 1550 is sprake van zowel een vicarie als van een prebende resp. van hun bedienaars. Niet duidelijk is welke van de twee hetzelfde is als één van de twee voornoemde prebenden. Daarom worden de bedienaars ervan afzonderlijk van deze prebenden genoemd.

Een vicarius wordt overigens reeds in 1456 vermeld; ook hier is niet duidelijk tot welk leen hij gebracht moet worden.

¹⁰⁵ RvdA I, 62.

¹⁰⁶ RvdA 1540, 161.

¹⁰⁷ FT, nr. 82.

¹⁰⁸ ABU nr. 231, 84.

¹⁰⁹ RvdA 1540, 161.

¹¹⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 1, 14v.

¹¹¹ RvdA 1540, 171.

¹¹² RA Leeuwarderadeel nr. 12, 167.

¹¹³ BB I, 99.

¹¹⁴ Arch. Van Burmania nr. 4.

¹¹⁵ RR nr. 49, 13.

¹¹⁶ RR nr. 49.

¹¹⁷ ABU nr. 535, 18v.

¹¹⁸ ABU nr. 550*, 6.

Vicarie

- 1456 **Lieuwe**¹¹⁹
- 1561 - 1569 **Rinck Douwes.**
Op 18 januari 1561 protesteert heer Rincke tegen een door heer Focke gedane landopzegging;¹²⁰ beider functie en standplaats worden niet aangegeven maar het moet Stiens betreffen. Uit de vermelding van beiden valt op te maken dat zij niet hetzelfde leen bezaten. Als vicarius komt Rinck voor in 1562,¹²¹ 1564/5¹²² en 7 juli 1567 (dan Renick Douwes. genoemd)¹²³ en 23 augustus 1567.¹²⁴
Hij wordt nog genoemd 26 juni 1569¹²⁵, zijn huisvrouw 22 oktober 1569.¹²⁶
- 1569 **Iste**
wordt alhier genoemd 9 november 1569.¹²⁷
- 1571 - 1580 **Eysso Dirck**
komt hier voor het eerst als vicarius voor 21 januari 1571.¹²⁸ Hij wordt 16 november 1569 nog te Rauwerd* vermeld¹²⁹ en kan dus niet dezelfde zijn als voornoemde Iste. Als vicarius alhier komt hij ook voor 28 september 1573¹³⁰ en 15 mei 1574.¹³¹ In 1578 ontvangt Isse Dircksz., vicarius alhier, voor door hem gedane diensten in de kapel te Mariëngaarde een jaarlijkse pensie van 35 car. gl. van het kapittel van de Oldehove te Leeuwarden.¹³² Met de pastoor week hij in 1580 uit; in hetzelfde jaar stierf hij op de Harderbergerheide¹³³ waar hij zich bij Spaanse troepen zal hebben bevonden.

Prebende

- 1551 - 1561(4) **Focke/Phocas Haringsz.**
Heer Fuecke alhier wordt voor het eerst vermeld 15 september 1551,¹³⁴ Focas, prebendaat alhier, 8 oktober 1551.¹³⁵ Phocas Haringus, prebendaat alhier, treedt 19 februari 1552 op namens zijn moeder Leuck Haringshs.¹³⁶ Op 31 mei 1561 wordt zijn 25-jarige broer Jelte Harings genoemd.¹³⁷ In 1561/2 wordt consent verleend op de

¹¹⁹ PB Hs. 1466.

¹²⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 28.

¹²¹ Van Burmania, 40. Hij moet dezelfde zijn geweest als heer Incke, in 1562 enkele malen waarvan éénmaal alhier vermeld; waarschijnlijk betreft het een fonetische verschrijving, RA Leeuwarderadeel nr. 14, 171, 174, 187, 277.

¹²² RR nr. 25, 88.

¹²³ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 117.

¹²⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 122.

¹²⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 201.

¹²⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 134.

¹²⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 274.

¹²⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 248.

¹²⁹ RA Rauwerderhem nr. 1, 33v.

¹³⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 48.

¹³¹ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 155.

¹³² Arch. Liauckamastate nr. 786.

¹³³ CE, 340.

¹³⁴ RA Menaldumadeel nr. 1, 289.

¹³⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 526.

¹³⁶ RA Franekeradeel nr. 93, 542.,

¹³⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 81.

koop van een huis en schuur, gekocht van heer Focke te Stiens.¹³⁸ In 1564 werd hij pastoor te Raard*.¹³⁹

- 1567

Henricus Duysborch

prebendaat alhier, wordt 18 februari 1567 door het Hof verbannen.¹⁴⁰ Op 28 juli 1567 licht Adam Jans, pastoor te Genum*, met autorisatie van het gerecht een zwarte rok uit de goederen van Hindrick, vicarius alhier, van hier vertrokken, in verband met een vordering.¹⁴¹ Zijn verdere levensloop is onbekend.¹⁴²

1569

Jan Charles

zoon van mr. Jan (Jean) Charles, procureur-generaal bij en raadsheer in het Hof van Friesland, wordt 8 januari 1569 als prebendaat alhier genoemd.¹⁴³ Zijn moeder was Jacqueline van Walthem.¹⁴⁴

1578 ?

Mgr. Jeppe

wordt in 1578 in de Personele Impositie alhier genoemd;¹⁴⁵ of hij geestelijke was blijkt niet.

1579 - 1580

Douwe Jacobsz.

zoon van Jacob Auckes, wordt 5 en 12 december 1579 als beneficiant van de vrije prebende alhier genoemd; hij is dan ouder dan 14 jaren.¹⁴⁶ Als prebendaat komt hij ook voor 16 januari¹⁴⁷ en 6 februari 1580¹⁴⁸ alsmede 21 januari 1581.¹⁴⁹ Jacob Auckes wordt in 1578 als inwoner van Stiens vermeld.¹⁵⁰

Op 20 april 1588 is sprake van rekening en verantwoording van de prebende waarvan de inkomsten bestemd zijn voor de armen.¹⁵¹ Om welk beneficium het gaat blijkt niet. In 1700 staan ten name van de armen alhier verschillende percelen land die afkomstig zullen zijn van één van de prebenden maar worden ook prebendelanden afzonderlijk opgevoerd.¹⁵²

¹³⁸ RR nr. 23, 17.

¹³⁹ Van Burmania, 35v.

¹⁴⁰ Hof nr. 7490, 107v-108.

¹⁴¹ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 119v.

¹⁴² Harkenroht, 'Naemlijst', en 'Aenmerkingen'.

¹⁴³ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 46-46v.

¹⁴⁴ Vries e.a., *Heeren van den Raede*, 245-246.

¹⁴⁵ PI, 178. Hij was niet de secretaris van Leeuwarderadeel (dat was Jan van Loo).

¹⁴⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 97v-98.

¹⁴⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 100.

¹⁴⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 103.

¹⁴⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 131.

¹⁵⁰ PI, 178.

¹⁵¹ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 152.

¹⁵² PKA 15, 102.

STRYP

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de eerste houten kerk wordt op ca 850 gedateerd; deze werd door brand verwoest.² Herbouw in de 9^e eeuw tijdens de Deense heerschappij in Friesland was waarschijnlijk niet mogelijk. In de 10^e eeuw werd een vergrote houten kerk gebouwd, gevolgd door twee tufstenen kerken en tenslotte een 15^e-eeuwse bakstenen kerk³ die in 1569 door de Watergeuzen werd verwoest⁴ en ca 1600 werd afgebroken.⁵ Volgens een kerkenlijst uit de 11^e eeuw bezat de abdij te Echternach op Terschelling twee kerken. Die te Stryp is waarschijnlijk één daarvan geweest.⁶ De parochies West-Terschelling en Midsland* zijn daarvan later afgesplitst. In de 16^e eeuw berustte het patronaatsrecht van de kerken op Terschelling met uitzondering van die te Hoorn* aan de heer van het eiland.⁷ Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1559.⁸

Pastorie

1522 **N.N.**

In 1522 wordt een ontvangst wegens de *cura de Stryp* geboekt.⁹

- 1532

Frederik

In een ongedateerde instructie van Cornelis van Bergen, heer van Terschelling, aan Lambert van Heeswijk voor diens bezoek aan het eiland wordt aangegeven dat de drost de gemeente moet mededelen dat zij de door hem, de drost, aangestelde pastoor moeten aanvaarden, zulks tot de komst van de heer of nader bericht. De gemeente mag de geestelijken Anne en Frederik niet meer toelaten op het eiland.¹⁰ Anne was pastoor te Midsland* en in zijn plaats wordt Cornelis Dignen aangesteld. Frederik moet dan de te Stryp afgezette pastoor zijn geweest. Een en ander speelde zich af in 1532 (zie ook Midsland*).

1532 **N.N.**

is (in 1532) door de drost als pastoor aangesteld.¹¹ Mogelijk betreft het

(1532

Allert Coenensz.

Op 13 september 1532 verzoeken schout, burgemeesters, schepenen en raden van Amsterdam aan Cornelis van Bergen, heer van Terschelling, om hun poorter, de priester Allert Coenensz., door kerkvoogden en gemeente van de Maartenskerk te Terschelling tot pastoor gekozen, deze aan hem te verlenen.¹² Of het verzoek is

¹ Verhoeven, 103 nog Martinus? Volgens NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 49, 2-2v, 1562 was Martinus inderdaad de patroon.

² Schoorl, *Terschelling*, 734-735 (waar echter, 753, ook van de 11^e-eeuwse houten kerk sprake is).

³ Opgravingsverslag door G. Elzinga in *Nieuwsbulletin KNOB* 1971, kk. 31-32 met als datering van de oudste houten kerk ca 900. In een lezing voor het Argeologysk Wurkferbân van de Fryske Akademy d.d. 22 januari 1997 geeft Elzinga als datering ook ca 850 aan.

⁴ MF, 232. In 1577 is sprake van de verbrande kerk alhier, Arch. Aremberg nr. 1902, 1 juni 1577.

⁵ Schoorl, *Terschelling*, 734-735.

⁶ Noomen, 'Echternach', 10-13.

⁷ Noomen, 'Echternach', 12 en aldaar n. 25.

⁸ St. Marie nr. 1802, 1v.

⁹ St. Jan nr. 1165.

¹⁰ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17 subnr. 7 deel 3.

¹¹ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17 subnr. 7 deel 3.

ingewilligd is onbekend.

1565

Joannes Zorch

tekent 26 januari 1565 als pastoor alhier en vicedeken (van Terschelling)¹³ en komt ook 22 mei 1565 als zodanig voor.¹⁴

1568

N.N

Op 9 februari 1568 schrijft Gerbrant van Walckama, drost van Terschelling, aan de gravin van Aremborg dat de weduwe van zijn voorganger Van Lindt geklaagd heeft over de pastoor alhier. Men komt niet graag bij hem ter kerke en gaat daarvoor merendeels naar Midsland. Diens huisvrouw is niet gezond noch hij; gesproken wordt over besmetting met de 'Naepelsche siecte' (een geslachtsziekte). De drost zelf is redelijk tevreden over hem hoewel de pastoor de drank niet schuwt. Zo de gravin hem zou afzetten dan zou men geen nieuwe pastoor moeten benoemen gezien de geringe inkomsten van de pastorie (minder dan 80 car. gl.). Te overwegen ware de vicarie te verenigen met de pastorie zodat er wel een pastoor zou kunnen komen die ook de vicarie zou kunnen bedienen (zoals de huidige pastoor tot dusverre bij waarneming voor de bezitter van de vicarie heeft gedaan).¹⁵ Blijkbaar is 17 maart 1568 een onderzoek ingesteld in verband met de klachten van de gemeente over hun pastoor¹⁶ en worden 'articulen' daarover genoteerd 9 mei 1568.¹⁷ Van Walckama schrijft 15 mei 1568 wederom aan de gravin over de eerdere klachten van de kerkvoogden en gemeente over de pastoor en beveelt hij afzetting aan. Hem zou zijn verteld dat de pastoor een minderbroeder monnik zou zijn die zijn klooster heeft verlaten. De gravin zou hem niet moeten onderhouden want het is 'seer dangeroues ... soedanige vuyt hoore clooster gelopen onderholt te geven'. Hij deelt ook mee dat de pastorie te West Terschelling* met een nieuwe pastoor is voorzien na het vertrek van Jarich – deze stond dus niet te Strijp - en zou wensen dat te Strijp net zulk een goede pastoor zou komen na het vertrek van de huidige.¹⁸

Van Walckama had kreeg instructies zich met de pastoor te verstaan want 30 september 1568 schrijft hij aan de gravin dat hij deze – ervan beticht een dominicaner (!) monnik en met de 'goserye' besmet te zijn – daarnaar te hebben gevraagd en tot antwoord kreeg dat deze met verlof van zijn overste de orde had verlaten maar ontkent geusgezind te zijn. Zelf oordeelt de drost 'zoe feelen Godt almachtich mij verstandt verliendt heft' dat de pastoor recht in de leer is.¹⁹ De afloop van de zaak is ons niet bekend.

Martinusvicarie

In 1559 is sprake van de Martinusvicarie in de *ecclesia parochialis divini Cipriani*,²⁰ waarbij de afschrijver waarschijnlijk het oorspronkelijke 'Suripiani' verkeerd heeft gelezen²¹; de collatie behoorde toe aan Cornelius van Bergen, heer van o.m. het eiland Terschelling.²²

¹² NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 47.

¹³ Arch. Aremborg nr. 1004.

¹⁴ Arch. Aremborg nr. 1011.

¹⁵ Arch. Aremborg nr. 1502.

¹⁶ Arch. Aremborg nr. 1503.

¹⁷ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, Bijlage I nr. 49 (stuk zelf niet aanwezig).

¹⁸ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, Bijlage I nr. 50 (stuk zelf niet aanwezig).

¹⁹ Arch. Aremborg nr. 1506.

²⁰ St. Marie nr. 1802, 1v.

²¹ Verhoeven, 103.

- 1559 **Wicherus de Vollenhove**
Na diens resignatie wordt
- 1559 **Johannes Corneli**
door de proost-aartsdiaken van St. Marie (!) tot deze vicarie geïnstitueerd.²³
Zonder vermelding van een wijdingstitel werd Johannes Corneli van Terschelling 17 september 1559 toegelaten tot de wijding van subdiaken.²⁴
- 1568 **N. Wilhelmi**
Blijkens een brief van de drost van Walckama aan de gravin van Aremberg d.d. 9 februari 1568 bezit de zoon van de secretaris van de heerlijkheid de vicarie alhier; de pastoor neemt de diensten waar. De bezitter is geen priester en zal dit ook niet worden, maar wordt bootsman of schipper. De drost geeft de gravin in overweging de vicarie te verenigen met de pastorie ter vergroting van de inkomsten daarvan.²⁵
Secretaris van de heerlijkheid was toen Wilhelmus Joannis.²⁶

²² St. Marie nr. 1802, 1v.

²³ St. Marie nr. 1802, 1v. De competente proost-aartsdiaken was die van St. Jan.

²⁴ ABU nr. 550*, 94v.

²⁵ Arch. Aremberg nr. 1502.

²⁶ O.m. Arch. Aremberg nr. 1011, 22 mei 1565.

SUAMEER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: destijds stond hier een tufstenen kerk.¹ Het zg. Oud Hof ten noorden van het dorp is blijkbaar geen oude kerkstede geweest; althans wordt melding gemaakt van sporen van een voormalige stins op dit terrein.² Het dorp moet gezien de aanwezigheid van een tufstenen kerk reeds in de 12^e eeuw hebben bestaan.³ In 1511 is sprake van twee priesters alhier (maar wordt geen vicarie- of prebendeland vermeld)⁴; een vicarie of prebende is echter nimmer aangetroffen.

Pastorie

1428	Jan ⁵
1447	Udo ⁶
1453	Peter ⁷
1484	Willem ⁸
1514	Aebele ⁹ Wellicht is hij dezelfde als Aebele, van 1505 tot 1507 bekend als pastoor te Garijp*.
1516	Wilhelmus ¹⁰
1529	Beernt ¹¹
1536 - 1549	Wybo Magges wordt voor het eerst alhier genoemd 23 oktober 1536, ¹² als pastoor 27 oktober 1536. ¹³ Als Wybe Magges wordt hij in 1538 genoemd. ¹⁴ Als pastoor alhier komt hij nog voor 5 december 1549. ¹⁵
1556	Dirick ¹⁶

¹ De Langen, 95.

² Horizon (uitgave van het Streekmuseum Bergum), jrg. 1 nr. 1 (december 1997). Noomen maakt geen melding van een vroegere stins te Suameer, Noomen, *Stinzen, Inventarisatie*, 225-229 (Garijpster vierendeel).

³ Jager, 'Suameer', 119-122.

⁴ RvdA I, 236.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ GPCV I, 531.

⁷ OFO IV, nr. 16.

⁸ PB Hs. 1466.

⁹ Van Burmania, 40.

¹⁰ RA Gelderland, Hertog. Arch. Nr. 150 nr. 2337.

¹¹ PB Hs. 1466.

¹² Hof nr. 16688, 291.

¹³ Hof nr. 16481, 539.

¹⁴ PB Hs. 1466.

¹⁵ Hof nr. 16690, 32.

¹⁶ Hof nr. 16691, 120.

1559 **Pieter Godofridi**¹⁷

1563 - 1580 **Hilbrandus Prijs**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd in 1563,¹⁸ vervolgens in 1578.¹⁹
Op 8 januari 1581 wordt hij gewezen pastoor en nu schoolmeester alhier genoemd²⁰
maar kort daarop is hij uitgeweken waarna hij diende onder de kapitein Claerhout.²¹

Vicarie of prebende

Blijkens de vermelding in 1511 van twee (naamloze) priesters alhier²² moet er een vicarie of prebende zijn geweest maar daarvan wordt nimmer melding gemaakt.

¹⁷ Van Burmania, 40.

¹⁸ PB Hs. 1466.

¹⁹ PI, 202.

²⁰ Reitsma, 141.

²¹ CE, 345.

²² RvdA I, 236 ('de II priesteren').

SUAWOUDE

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de oorspronkelijke kerkstede bevond zich ca 700 m. westelijk van de huidige; de kerk aldaar was van tufsteen gezien de vondst van enige tufsteenfragmenten.² Deze plaats is reeds spoedig verlaten want de opvolgende tufstenen kerk op de huidige plaats kan zonder twijfel in tenminste de 12^e eeuw geplaatst worden.³ Het oudste Suawoude heeft mogelijk nog westelijker gelegen dan de eerstgenoemde kerkstede, in het zg. Suawoudster veld tussen de Oude Lune en het Nieuwe Diep, een nederzetting mogelijk uit de late 9^e of 10^e eeuw.⁴ In 1511 wordt alleen de pastorie genoemd.⁵ De collatie berust in 1537 blijkbaar bij de gemeente.⁶

Pastorie

1516 **Vibrandus**⁷

1537 **vacant**

Op 14 december 1537 wordt een bijeenkomst te Driesum* waar de gemeente van Suawoude bijeen was omdat zij de jongerpriester te Driesum, wiens naam niet wordt vermeld, als pastoor wilde, verstoord; de schuldige wordt hiervoor en wegens andere misdaden bestraft.⁸ Of de betrokkene hier inderdaad is gekomen is niet bekend.

1543 - 1563 **Joute Wyerts Briontsma**

Hij komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1543.⁹ Op 15 mei 1544 stelt Dirck Gerrysz. zich borg voor Joute Wyerts, pastoor alhier, voor diens vervulling van de taak als deken van Bergum en Tietjerk.¹⁰ Op 2 mei 1553 koopt Joute Witsz alias Briontsma alhier een huisje met hof achter de Tuinen te Leeuwarden.¹¹ Jouwe komt als pastoor alhier nog voor 22 maart 1563.¹² Hij kan een zoon zijn geweest van Wyerd Jouttez. te Garijp, vermeld in 1511.¹³

1569 - 1572 **Wybrant Feckesz.**

komt hier voor het eerst als pastoor voor in 1569¹⁴, voor het laatst 12 juni 1572.¹⁵

1578 - 1580 **Hermannus Claesz.**

¹ Reitsma, 149 en in navolging Datema, *Suawoude*, 122 noemen Joris als patroon.

² Henstra, De Langen en Van Wezel Errens, 'Suwâld', 8-9. Vgl. DVF 80 (2000) 268.

³ Henstra, De Langen en Van Wezel Errens, 'Suwâld', 7.

⁴ Henstra, De Langen en Van Wezel Errens, 'Suwâld', 9-10.

⁵ RvdA I, 226-227. De amortisatie van de goederen van de vicarie te Zuidwolde *partium Phrysie* op 16 juni 1540 (ABU nr. 538-2, 26v) heeft betrekking op Zuidwolde (Dr.).

⁶ Hof nr. 7488, 224.

⁷ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁸ Hof nr. 7488, 224.

⁹ BB I, 105.

¹⁰ Hof nr. 85, 2.

¹¹ HCL, RA nr. FF 1, 179.

¹² Hof nr. 16692, 393.

¹³ RvdA I, 240.

¹⁴ Van Burmania, 40v.

¹⁵ Hof nr. 16695, 41.

pastoor alhier, wordt als ‘verus pauper’ in 1578 genoemd.¹⁶ Wanneer hij hier kwam is onbekend; een institutie in de periode 1572/8¹⁷ wordt niet genoemd. In februari 1581 bewoont hij als gewezen pastoor nog de helft van de pastorie; voorzover de kerkvoogden weten heeft hij zijn vrouw nog niet getrouwd.¹⁸

¹⁶ PI, 207.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ Reitsma, 149.

SURHUIZUM

Patroon: **Anthonius (?)**¹

Bijzonderheden: de kerk is verplaatst; op het oude kerkhof zal in de 12^e eeuw een kerk hebben gestaan.² In 1441 wordt de kerk te Kortwoude* bij die van Surhuizum geïncorporeerd terwijl in 1559/61 opnieuw sprake is van de incorporatie van (waarschijnlijk) een privékapel bij de kerk alhier (zie voor alles: Kortwoude*). In 1511³ en 1543⁴ worden een vicarie en een prebende genoemd. In 1560 wordt de Anthoniusvicarie genoemd.⁵ In 1580 is alleen van vicarieland sprake.⁶

Pastorie

1395 **Anne**⁷

1418 **Feito**⁸

1457 **Albert**⁹

1483 **Hedde**¹⁰

† vóór 1510 **Lubbert**
pastoor alhier, overleed vóór 4 oktober 1510.¹¹ Zijn ‘maget’ wordt in 1511 genoemd als verpachtster van land.¹² Mogelijk was zij Gese Hendricx. weduwe aan wie Lubbert land tot lijfstond had nagelaten, na haar dood te vervallen aan Buweklooster; 15 mei 1513 verkocht de proost daarvan dit land dat Gese aan het convent had overgedragen.¹³

1514 - 1527 **Abele**
komt voor het eerst als pastoor alhier 16 februari 1514.¹⁴ Voor het laatst komt hij aldus voor 26 september 1527; hij wordt dan ook *bursarius* van Gerkesklooster genoemd.¹⁵

¹ Verhoeven, 98. ‘Sinte Antonius’ beurt in 1511 een rente van 14 st. uit 8 pm. land, RvdA I, 215. Onder de pastoralia wordt in 1581 opgegeven de Sint Antonislaan waarvan de eigendom echter betwist wordt door Buwe Siccama (Reitsma, 208). Op 15 december 1608 is sprake van ‘de gemene wech ... genaemt Buwe Sickema laen’ (RA Achtkarspelen nr. 33, 239). Voor een kerk die reeds in de 12^e eeuw moet hebben bestaan lijkt een Anthoniuspatrocinium niet waarschijnlijk. Het lijkt meer te horen bij een vicarie of prebende. Inderdaad komt een Anthoniusvicarie hier in 1560 voor (zie hierna)

² De Langen, 95; vgl Mol, Noomen en Van der Vaart, *Achtkarspelen*, 24-26, 75, 93.

³ RvdA I, 216.

⁴ BB I, 212-213.

⁵ StA Münster, M.L.A. 8, 1-15, Bd.s, 229, 230.

⁶ Reitsma, 208.

⁷ OGD, nr. 907.

⁸ GA, GAG, R.F. 1418/3.

⁹ Arch. Gerkesklooster nr. 124 reg. 18.

¹⁰ Arch. Gerkesklooster nr. 29 reg. 37.

¹¹ Arch. Buweklooster nr. 5 reg. 4.

¹² RvdA I, 217.

¹³ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2839 (de proost wordt daar abusievelijk pastoor van Buweklooster genoemd).

¹⁴ Arch. Gerkesklooster nr. 89 reg. 88. Op zijn zegel (Arch. Gerkesklooster nr. 104 reg. 99, 1517; Tresoar, Zegelfoto nr. 1413) is als schildhouder het Andreaskruis afgebeeld; boven het wapen het borstbeeld van een apostel met korte stok (of zwaard?) in de rechterhand.

- 1537 **Evert Renicksz. Onrust**
komt als pastoor alhier voor 7 mei 1537.¹⁶ Van 1516/7 tot 1526 is hij bekend als pastoor te Oostermeer*, in 1550 als pastoor te Oudwoude*.
- 1543 - 1545 **Berent Brouwer**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 28 februari 1543,¹⁷ voor het laatst 14 september 1545.¹⁸
- 1563 **Schelte**¹⁹
Mogelijk is hij dezelfde als Schelte Aitzema, tot 1567 pastoor te Lutkepost*.
- 1564 **Berent Goities**²⁰
- 1580 **Peter Benneer**
van Zwolle, vertrok van hier in oktober 1580.²¹ In 1584²² en 1585²³ is hij pastoor te Finsterwolde. Zijn broer Paulus Bernier was keller van het klooster Galilea te Burum.²⁴

Anthoniusvicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd.²⁵ In 1560 is sprake van de Anthoniusvicarie.²⁶

- 1511 **Herman**²⁷
- 1519/20 - 1525 **Ludolphus Folckeri**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 5 jaren te staan.²⁸
- 1527 **Gerardus**
wordt als vicarius 26 september 1527 vermeld.²⁹
- 1543 **Heyno Roelofsz.**
wordt als vicarius alhier genoemd 28 februari 1543.³⁰
- ca 1560 **N.N.**
wordt wegens Lutherse opvattingen afgezet³¹ waarna

¹⁵ Arch. Gerkesklooster nr. 100, geen registnr.

¹⁶ RA Achtkarspelen nr. 76, 25.

¹⁷ BB I, 201.

¹⁸ Arch. Gerkesklooster nr. 39 reg. 203.

¹⁹ Van Burmania, 40v.

²⁰ Van Burmania, 40v.

²¹ Reitsma, 207; in tegenstelling tot wat deze stelt wel vermeld in CE, 346.

²² GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 603.

²³ GA, Ommelander Archief nr. 789, 1108vlg.

²⁴ Reitsma, 207.

²⁵ RvdA I, 216.

²⁶ StA Münster, M.L.A. 8, 1-15, Bd. 2, 229-230.

²⁷ RvdA I, 216.

²⁸ Hof nr. 93, 13v.

²⁹ Arch. Gerkesklooster nr. 100, geen registnr.

³⁰ BB I, 212.

- 1560 **Caspar a Buren**
vicarius in de Domkerk te Munster, op 9 september 1560 de bisschop verzoekt met de Anthoniusvicarie alhier te worden voorzien. Volgens hem is het bevestigingsrecht aan de bisschop vervallen in verband met de afzetting van de vorige vicarius.³²
- 1572 **Heyno**
wordt als vicarius als buur van land alhier genoemd ca 22 februari 1572.³³
- 1574 **N.N./Tierck Iskes (Leukema)**
wordt 15 juni 1574 zonder vermelding van zijn naam als vicarius alhier geïnstitueerd.³⁴ Het zal gaan om Tierck, zonder functie en standplaats genoemd 15 maart 1576,³⁵ als vicarius alhier 22 augustus 1577³⁶ en 14 november 1577.³⁷ Tierck Iskesz. wordt als (gewezen) vicarius genoemd 31 januari 1581.³⁸ Hij is hier blijkbaar blijven wonen maar eerst 14 maart 1611 wordt Tarquinius Eisconi, gewezen vicarius alhier, weer vermeld wanneer hem uit ‘commissieratie’ enig geld wordt betaald.³⁹ Op 27 juli 1611 volgt betaling aan Tarquinius Eiskens Leukema, nu alhier wonende, wegens zijn sobere staat.⁴⁰ Daarna worden hem regelmatig bedragen uitgekeerd, voor het laatst 4 september 1616.⁴¹

Prebende

Ook de prebende wordt voor het eerst in 1511 vermeld.⁴² Van dit leen is de patroonheilige niet bekend.

- 1511 **Frederick**⁴³
- 1527 ? **Petrus**
wordt zonder functie en plaats met de pastoor en de vicarius 26 september 1527 genoemd.⁴⁴ Als hij hier stond moet hij de prebendaat zijn geweest.
- 1543 **vacant**
In februari 1543 is de prebende vacant.⁴⁵

Overige

- 1511 ? **Benna Montema**

³¹ StA Münster, M.L.A. 8, 1-15, Bd. 2, 229-230.

³² StA Münster, M.L.A. 8, 1-15 Bd. 2, 229-230.

³³ RA Achtkarspelen nr. 69, 7v.

³⁴ St. Jan nr. 1168.

³⁵ RA Achtkarspelen nr. 5, 225.

³⁶ RA Achtkarspelen nr. 5, 190v.

³⁷ RA Achtkarspelen nr. 5, 285v.

³⁸ Reitsma, 208.

³⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2662, 1.

⁴⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2662, 2.

⁴¹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 2665, 52v.

⁴² RvdA I, 216.

⁴³ Arch. Gerkesklooster nr. 100, geen registernr.

⁴⁴ BB I, 213.

⁴⁵ RvdA I, 216.

en zijn broer zijn in 1511 landheer van Gerbesma landen alhier, groot 50 pm.⁴⁶ Niet blijkt waar hij stond. Montzema's worden in 1511 te Blija en Ferwerd genoemd.

vóór 1577 ?

Popke Horlis

Volgens vermelding d.d. 28 maart 1577 gebruikt Geertien, weduwe van heer Popke Horlis, een sate op de Surhuizumer 'dyck'.⁴⁷

⁴⁶ RvdA III, 86, 76.

⁴⁷ RA Achtkarspelen nr. 5, 31.

SWICHUM

Patroon: **Nicolaas en Catharina**¹

Bijzonderheden: de parochie is betrekkelijk jong. Op grond van dendrochronologisch onderzoek wordt de kerk op ca 1230 gedateerd.²
Naast de pastorie was hier een reeds vóór 1494 gestichte prebende.³ Viglius van Aytta stichtte in 1573 een tweede prebende.⁴

Pastorie

1479 - †1486 **Bynnert/Bernardus Sjoerds Bucama**
Bynnert komt in 1479 voor het eerst als pastoor voor.⁵ Als Bernardus wordt hij genoemd in 1481.⁶ Van Viglius van Aytta bleven aantekeningen bewaard uit het *Calendarium* van zijn oom Bucho (o.m. pastoor te Leeuwarden-Oldehove*). Volgens deze overleed Bernardus, pastoor alhier, *frater proavi mei Witzionis* (dus broer van de overgrootvader Witze) 13 december 1486.⁷ De *Genealogia Ayttana* noemt hem *D. Bernardus pastor in Zuichem, qui in Literis nominatur Her Bernart Siourdsoen sive Gifridi Boukama*'.⁸ Viglius was een zoon van Folkert Aytta en kleinzoon van Gerbrand Aytta en Jetz Bucama (waarvan bovengenoemde Bucho, ook Bernardus Bucho genoemd, ook een zoon was). Jetz was een dochter van Wytze Bucama, broer van de hier bedoelde Bernardus.

z.j.e.d. **Bernardus Bucho Aytta**
was mogelijk de opvolger van de voorgaande. Volgens de *Genealogia Ayttana* was hij eerst pastoor alhier, daarna te Grouw*, Huizum*, Wirdum* en Leeuwarden(-Oldehove)* en uiteindelijk deken van de Hofkapel te Den Haag.⁹ Uit de stukken is hij niet als pastoor alhier bekend. De eerste vermelding als pastoor te Grouw* dateert uit 1491.¹⁰ Bernardus Gerbrandi Aytta werd 24 mei 1484 als student te Leuven ingeschreven.¹¹

1511 - †1515 **Gielt/Jelle/Jeltetus**
komt als pastoor alhier voor in 1511¹² en overleed als zodanig 7 december 1515.¹³

1528 ? **Jan**
In 1528 wordt heer Jan te Swichum door mr. Hector van Hoxwier namens zijn moeder (Wick Juwsdr. van Dekema) benoemd als pastoor te Schillaard. Het Hof gelastte 16 december 1528 Wytze Camminga namens zijn vader (Rienck Idses van

¹ Verhoeven, 98.

² Karstkarel en Van der Laan, *Swichum*, 15.

³ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Hs. 3777, 188.

⁴ Arch. Liauckamastate nr. 46 reg. 15.

⁵ Arch. Haskerconvent nr. 46 reg. 15.

⁶ OFO II, nr. 98.

⁷ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Hs. 3777, 188.

⁸ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Ayttana', 199-200.

⁹ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Ayttana', 138.

¹⁰ OFO I, 388.

¹¹ Zijlstra nr. 11170.

¹² RvdA I, 42, 44.

¹³ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Hs. 3777, 188.

Eminga alias Camminga) en de pastoor te Britsum hem daarin niet te storen.¹⁴ Mogelijk was hij de pastoor alhier; prebendaat alhier kan hij toen niet zijn geweest.

1529

Viglius van Aytta

werd in 1529 pastoor alhier. In oktober 1529 schrijft hij aan zijn *cognatus* (i.c. volle neef) Tzaling Wiarda *Nunc Pastor creatus in Zwichem*, dus tot pastoor alhier te zijn benoemd. Hij verzoekt Tzaling om voor hem een *vicarius* (hier wel bedoeld als kapelaan om voor hem de pastoorsdienst te vervullen) aan te wijzen. Of hij zich tot priester zal laten wijden weet hij nog niet.¹⁵ Uiteindelijk zou hij niet voor het priesterambt kiezen. Hij verliet Friesland reeds op jeugdige leeftijd. Waterbolk geeft aan dat hij na 1519, d.w.z. na zijn twaalfde jaar, slechts vijfmaal in Friesland is geweest, nl. in 1534, 1539, 1543, 1544 en 1561.¹⁶

Hij was een zoon van Folkert Aytta en Ydt Hania, werd in oktober 1507 geboren, werd student te Leuven 18 maart 1523, te Dole 27 september 1526, is in mei 1529 als dr. iur. te Valence, in juni 1529 te Bourges, vertrok vandaar september 1531, ging naar Padua en nog later naar Ingolstadt.¹⁷ In 1573 stichtte hij een prebende alhier (zie hierna). Na een indrukwekkende carrière overleed hij 18 mei 1577 als president van de Raad van State te Brussel.¹⁸

1537 - 1540

Marten

wordt hier voor het eerst genoemd 2 augustus 1537¹⁹ en is hier als pastoor nog in augustus 1540.²⁰

1555 - †1563

Johannes Henrici

wordt als pastoor alhier voor het eerst vermeld 16 januari 1555.²¹ In 1559 wordt hij gekozen tot deken van Wirdum.²² Hij overleed als pastoor alhier 15 november 1563.²³

1566 - 1569

Cornelius Winandi

Cornelis wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 1 juni 1566 wanneer zijn huisvrouw Barbara procedeert tegen zijn dienstmaagd Trijn.²⁴ Als pastoor alhier wordt Cornelis nog vermeld 23 januari 1569.²⁵ Van Burmania noemt hem Cornelius Winandi op het jaar 1569.²⁶

¹⁴ Hof nr. 16677, 188; nr. 16480, 223, 288-290.

¹⁵ Hoyneck van Papendrecht, *Analecta*, Tom. II, Pars I, 18. Vgl. *Analecta*, Tom. I, Pars I, 55 (waar abusievelijk vermeld dat Renardus (in plaats van Bernardus) Bucama hier ook pastoor was. Postma spreekt ten onrechte over het verkrijgen van de prebende waarover zijn oom Bernardus Bucho als pastoor de beschikking had en deze aan Viglius naliet. Er was toen slechts één prebende en deze had een ander in bezit. Bovendien spreekt de brief duidelijk over *Pastor*.; Postma, *Viglius van Aytta*, I, 27-28). Zie ook Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 141.

¹⁶ Waterbolk, *Vigliana*, 16.

¹⁷ Zijlstra nrs. 8595, 10946, 10948, 10949, 10950, 10904.

¹⁸ Zie over hem verder uitgebreid Postma, 2 delen, voorts Waterbolk, *Vigliana*, en S.P. Haak in NNBW II, kk. 46-52.

¹⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 31.

²⁰ RvdA 1540, 122.

²¹ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 337.

²² Collectie Gabbema nr. 111-XXIV.

²³ De Walle, 840 nr. 6241. Onze vermelding in: Roemeling, 'Geestelijkheid in Goutum, Swichum en Huizum', 181 dat hij tot 1549/50 pastoor te Finkum* was en toen prebendaat (van de Maria Magdalenaprebende) te Leeuwarden-Oldehove* werd is onjuist gebleken: de gelijknamige persoon overleed 1549/50.

²⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 55, 24.

²⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 7.

²⁶ Van Burmania, 41.

1571 - †1578

N.N./Mr. Haring Wiarda

Op 7 december 1571 vond de institutie van een nieuwe pastoor alhier plaats; zijn naam wordt niet genoemd.²⁷ Het zal geweest zijn mr. Haring Wiarda, die als pastoor alhier overleed 20 juli 1572.²⁸ Hij was eerder pastoor te Warga* en wordt als zodanig 29 januari 1571 nog genoemd. Volgens Reitsma was hij de opvolger van de in 1563 overleden Johannes Henrici²⁹ maar dat is gezien het bovenstaande niet juist.

1573 - 1577

Wytzio Gerardi

Op 7 april 1573 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.³⁰ Dat moet geweest zijn Wytzio Gerardi die 18 september 1573 voor het eerst als pastoor alhier voorkomt.³¹ Hij overleed kort vóór 27 december 1577 wanneer op verzoek van zijn erfgenamen boelgoed wordt gehouden.³² Hij was voordien pastoor te Jislum* waar hij in 1569 nog genoemd wordt en waar in juni 1573 een nieuwe pastoor komt.

- 1580

Jeronimus Ulckesz.

van Hardegarijp. Jeronimus wordt als pastoor alhier vermeld 23 januari 1580.³³ In hetzelfde jaar wijkt hij uit naar Groningen waar hij kapelaan van de Martinikerk wordt.³⁴ Waarschijnlijk in 1586 wordt hij pastoor te Noordlaren maar 24 juli 1589 wordt hem gelast de stad Groningen en de aan de stad toebehorende jurisdicties te verlaten.³⁵ Zulks zal verband houden met zijn terugkeer, reeds voordien, naar Friesland want 17 december 1588 belooft Hieronymus Ulckesz. van Hardegarijp zich als een goed, getrouw en gehoorzaam onderdaan van de Staten van Friesland te zullen gedragen.³⁶ Pas vanaf 1612 zijn er weer mededelingen over hem. In 1612 ontvangt hij een uitkering van de Staten.³⁷ In 1614 is hij predikant te Oudega (Sm.) c.a.³⁸ Op 8 augustus 1622 wordt hij gewezen predikant te Oudega genoemd³⁹; hij krijgt daarna nog uitkeringen, voor het laatst 15 december 1624.⁴⁰

Onze Lieve Vrouweprebende

De prebende moet reeds vóór 1494 hebben bestaan.⁴¹ Deze komt als Onze Lieve Vrouweprebende voor het eerst voor in 1525.⁴²

- †1494

Riord

prebendaat alhier, overleed in 1494.⁴³

²⁷ St. Jan nr. 1168.

²⁸ De Walle, 640 nr. 6243.

²⁹ Reitsma, 11 en 43 noot 2.

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ Arch. Tjaardastate nr. 266.

³² RA Leeuwarderadeel nr. 77, 631.

³³ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 101.

³⁴ CE, 339.

³⁵ GA, GA Groningen, RA III a, in dato.

³⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2285.

³⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2662, 12, 12v, 80.

³⁸ Reitsma, 151.

³⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2666, 32 (aldaar, 33 foutief als predikant te Bergum genoemd).

⁴⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2667/8, 7v.

⁴¹ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Hs. 3777, 188.

⁴² Hof nr. 93, 1v.

- 1506 - 1543 **Peter Nicolai**
Hij verklaart 20 mei 1525 vanaf 1506 in het bezit van de prebende op het Onze Lieve Vrouwenaltaar te zijn.⁴⁴ In 1511⁴⁵ en 1540⁴⁶ geeft hij de prebendelanden aan. Hij wordt als prebendaat nog in 1543 vermeld; er zijn hier dan twee priesters.⁴⁷
- †1548 **Mr. Dothias Wiarda**
tot 1547 bekend als pastoor te Wirdum*, overleed als prebendaat alhier 18 december 1548.⁴⁸ Hij had een natuurlijke zoon Bocho, in 1548 ingeschreven als student te Leuven; hij was de stamvader van de Oostfriese Wiarda's.⁴⁹
Onder dezelfde zerk ligt begraven zijn broer
- †1555 **Mr. Tzaling Wiarda**
overleed als prebendaat alhier 5 september 1555 en werd hier ook begraven.⁵⁰
Voordien was hij pastoor te Weidum* waar hij nog in 1543 is. Hij had een natuurlijke dochter Katrine⁵¹ Hun broer Bucho was de grootvader van de eerdergenoemde pastoor Haring Wiarda.

Prebende

In 1573 stichtte Viglius van Aytta een prebende alhier.⁵² Het patrocinium is niet bekend.

- 1573 **Mr. Folkerus Aytta**
als mag. Folkert genoemd 1571/2, in verband met deze prebende 1573.⁵³ Hij en was een onechte zoon van Folckert Folckerts Aytta bij Wobbel, die met zijn zuster Maria in 1553 werd gelegitimeerd en in november 1561 als student te Leuven werd ingeschreven. Hij werd later proost van Bethune en kannunik van St. Bavo te Gent. Hij overleed te Gent 6 april 1620 en werd begraven in de kapel van Viglius ab Aytta in de kerk van St. Bavo aldaar.⁵⁴

Overige

- 1577 **Pieter**
wordt 29 december 1577 vermeld.⁵⁵

⁴³ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Hs. 3777, 188.

⁴⁴ Hof nr. 93, 1v. Mogelijk is hij dezelfde als Petrus Nicolai, van Leeuwarden, 2 mei 1510 te Keulen als student ingeschreven (Zijlstra nr 6333). Op 17 september 1513 wordt Petrus Nicolai, van Leeuwarden, als subdiaken, 4 maart 1514 als diaken en 1 april 1514 tot priester gewijd (Dom i. 2544, 36v, 93: AAU 23 (1896) 468).

⁴⁵ RvdA I, 46.

⁴⁶ RvdA 1540, 122.

⁴⁷ BB I, 82-83.

⁴⁸ De Walle, 839 nr. 6239.

⁴⁹ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 165.

⁵⁰ De Walle, 839 nr. 6239.

⁵¹ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 164.

⁵² Stukken uit de 17^e eeuw over het patronaat dezer prebende: Arch. Liauckamastate nr. 727.

⁵³ Waterbolk, *Vigliana*, 31, 46.

⁵⁴ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 163. Ten onrechte is hij in Roemeling, 'Geestelijkheid Swichum', 183 opgevoerd als zoon van Gerbrand Aytta en Tiedt Reen. Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 271 n. 260 maakten hierop opmerkzaam.

⁵⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 634.

SIJBRANDABUREN

Patroon: **Bartholomeus**¹

Bijzonderheden: in 1540 wordt meegedeeld dat het koor van de kerk onlangs opnieuw is opgetrokken terwijl ook de toren gerepareerd is terwijl men voornemens is een nieuwe klok te gieten.²
Aeda Jongema sticht bij testament in 1481 alhier een prebende.³ Dit leen zal hetzelfde zijn als de in 1511 genoemde vicarie.⁴ De aanduidingen prebende en vicarie komen later afwisselend voor.

Pastorie

1333 **Zibrandus**⁵

1486 **Dirck**⁶
Nog in 1543 wordt aan Dirck, destijds pastoor alhier, gerefereerd; hij had een rente, toebehorende aan de pastorie, bestemd voor de prebende.⁷

1495 - 1525 **Jacobus (Reyneri ?)**
Jacob, pastoor alhier, verklaart 20 mei 1525 vanaf 1495 in functie te zijn.⁸ Hij kan dezelfde zijn als Jacobus Reyneri, die 11 december 1511 tekent voor zijn parochiaan Foppe Hans.⁹

1540 - 1543 **Lambertus Joachimi**
Lambert komt voor het eerst als pastoor alhier voor 22 januari 1540.¹⁰ Lambertus Joachimi doet in 1543 opgave van de pastoriegoederen alhier.¹¹

1544 - †1570 **Oege Wigles Rouckema**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 19 april 1544; hij tekent Hugo Wiglii.¹² Hij zal in 1570 zijn overleden. Op 19 juni 1570 rekt Hille Symensz. af als voorstander over de drie jongste weeskinderen van wijlen Oeghe Rouckema, mede voor Rompke heer Oeghedr., alsmede Eepo Jans, gehuwd met Tryn, dochter van heer Oeghe, waarbij ook sprake is van de pacht van een zate land van de pastorie alhier en een baar daarover d.d. 15 april 1570 ten behoeve van de toekomstige pastoor; getuige is heer Oeghe Janckez., die tekent als Oegho Sickyngha.¹³ Op 1 juni 1572 rekt Hille Symensz., geassisteerd door zijn zoon Simon Jellesz.,

¹ Verhoeven, 96. Schotanus, *Beschrijvinge*, 200 en wel in diens voetspoor Van der Aa, X, 846 noemen Martinus als patroon.

² Hof nr. 16800, 2vlg. Voor de klok: Verhoeven, *Klokken*, 106.

³ FT, nr. 42.

⁴ RvdA II, 275.

⁵ Muller, *Regesten* nr. 707.

⁶ Arch. Klooster Aalsum nr. 63 reg. 106.

⁷ BB I, 133.

⁸ Hof nr. 93, 1v.

⁹ OFO II, p. 256. In 1502 wordt een Foppe Hans te Jellum genoemd, OFO III, nr. 32, 65; in Jellum is in 1511 echter een ander pastoor. Op 26 mei 1511 zegelt voor hem de pastoor te Irnsum, OFO II, nr. 252; 19 februari 1512 de grietman van Rauwerderhem, OFO II, nr. 260.

¹⁰ Hof nr. 16800, 2vlg.

¹¹ BB I, 134.

¹² BB I, 134.

¹³ RA Rauwerderhem nr. 1, 51.

vicarius te Oosterlittens, af als curator over de kinderen van wijlen Oeghe Rouckema, ten overstaan van Epo Jansz., herbergier te Sneek, man van Tryn heer Oeghedr., en Hendrik Warners, man van Jancke heer Oeghedr.¹⁴ Oege was een zoon van Wigle Oeges te Broek.¹⁵ Hij werd als Oghe Rouckema van Sneek 13 mei 1538 – met zijn broer Andreas – als student te Leuven ingeschreven.¹⁶ De getuige in 1570, heer Oeghe Jancke. Sickyngha, is verder onbekend.

1570 - 1574

Sythie Douwes./Suffridus Dominici

Op 27 mei 1570 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ Sythie Douwes. komt als pastoor alhier voor het eerst voor 19 juni 1570.¹⁸ Op 23 januari 1571 wordt het testament van een inwoner alhier, mede getekend door Suffridus Dominici, genoemd.¹⁹ Als pastoor alhier komt hij nog voor 11 januari.²⁰ In 1580 is sprake van enig land en een huis dat ter alimentatie aan de pastoor is Gegund;²¹ diens naam wordt echter niet vermeld.

Van Burmania noemt in 1573 **Pieter** als pastoor alhier²² maar dat kan niet juist zijn.

Prebende/vicarie

Bij testament d.d. 29 maart 1481 bestemde Aede Keimpes Jongema door hem en zijn vrouw gekocht land voor een prebende alhier; zolang men daarop geen priester zou houden mag er een kapelaan van worden onderhouden.²³ In 1511 wordt meegedeeld dat de ‘vicarie cleyn (is) ende boert sijn renten wt die Staten’;²⁴ van landbezit is dan geen sprake. In 1543 worden de eigendommen van de prebende of vicarie aangegeven (waaronder 18 pm. te Goënga in Rypsteragoed²⁵);²⁶ slechts één perceel daarvan vindt men in 1580 bij de opgave van de eigendommen van het jongerschap terug.²⁷ Het patrocinium van het leen is onbekend.

1543

Sywerdt/Suffridus Joannis²⁸

1569 - 1577

Mr. Derk Paulusz. Brecker

Op 4 juli 1569 komt Paulus Breecker voor als legitimus administrator van zijn zoon Derk, bezitter van de prebende alhier.²⁹ Op 14 januari 1577 treedt Paulus Brecker namens zijn zoon mr. Derk wederom wegens de prebende alhier op.³⁰ Theodorus

¹⁴ RA Rauwerderhem nr. 1, 133.

¹⁵ Walsweer, ‘Rouckema’s’, 47-48. Zijlstra noemt als zijn moeder N. Oegesdr. Rouckema maar Walsweer geeft dat niet aan.

¹⁶ Zijlstra nrs. 9413, 9412.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ RA Rauwerderhem nr. 1, 50v.

¹⁹ RA Rauwerderhem nr. 1, 127.

²⁰ RA Rauwerderhem nr. 1, 162.

²¹ Reitsma, 29.

²² Van Burmania, 41.

²³ FT, nr. 42.

²⁴ RvdA II, 275.

²⁵ Dit land wordt in 1511 bij de aanbrenge van Goënga niet vermeld, RvdA II, 296-312.

²⁶ BB I, 133-134.

²⁷ Reitsma, 29.

²⁸ BB I, 135

²⁹ BB I, 135.

³⁰ Waterbolk, *Vigliana*, 115.

Pauli Brecker, van Leeuwarden, werd in 1574 *mag. art.* in Leuven en was een zoon van Paulus Hendriks Brecker, grietman van Westdongeradeel, en Baukje Popkesdr. Montzima³¹ (wier moeder Rintje een zuster was van Viglius van Aytta).³²

³¹ Zijlstra, nr. 12098.

³² Waterbolk, *Vigliana*, 115.

SIJBRANDAHUIS

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk is ca 1300 gebouwd,¹ waarschijnlijk gesticht door de bewoners van Sterkenburg.² Bij de scheiding van de nalatenschap van Bartelt Sterckenburch en zijn vrouw Ythia door hun kleinkinderen Siouck, gehuwd met Pybe Meckema, en Bartelt Sterckenburch op 2 mei 1527 komen de stins Sterckenburch en de lasten van de kerken te Rinsumageest en Sijbrandahuis aan Bartelt.³ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1487 **Dirck**⁴

z.j. **Syrck**
wordt de voorganger genoemd⁵ van

1543 - †1543/4 **Bernardus Alckma**
Hij wordt 6 april 1543 als pastoor alhier genoemd.⁶
In juli 1545 wordt er over geklaagd dat de pastorie alhier reeds anderhalf jaar vacant is. De ingezetenen hadden destijds een pastoor gekozen en het placet daarop verzocht met de opmerking dat als zou blijken dat deze plaats de eerstopengevallen vacature in Oostergo zou zijn in dat jaar en dus ter begeving van de keizer zou staan overeenkomstig het tractaat van 1539 de betrokkene beschouwd zou worden als door de keizer benoemd. Deze oplossing was afgewezen. De regering antwoordt dat de vervulling van de vacature zo lang heeft geduurd omdat over een ander leen lang was geprocedeerd. Het Hof krijgt opdracht de zaak over dat leen zo spoedig mogelijk af te handelen.⁷

- †1550 **Jacob Blessinck**
pastoor alhier, overleed 7 april 1550.⁸ Van 1540 tot 1543 is hij bekend als vicarius te Lekkum*.

1550 **Anthonius Claesz.**
tot dan pastoor te Foudgum* ontvangt 28 april 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.⁹ Mogelijk dezelfde als de later uitgeweken pastoor te Hogebeintum*.

1557 **Johannes Stucker**¹⁰
Hij is tot 1550 vicarius te Rinsumageest*.

¹ MF, 264.

² Van den Berg, *Dantumadeel*, XV, 183.

³ OFO II, nr. 334.

⁴ Van Burmania, 41.

⁵ BB I, 205.

⁶ BB I, 205.

⁷ GPCV III, 70 (in een ander stuk d.d. 1 juli 1545 is sprake van een vacature die reeds twee jaren bestaat, Collectie Gabbema nr. 16).

⁸ RR nr. 49, 12.

⁹ RR nr. 49, 12.

¹⁰ Van Burmania, 41.

- 1572 - 1574 **N.N./Pieter Broers**
Op 20 maart 1572 wordt N.N. als pastoor alhier geïnstitueerd.¹¹ Het zal betreffen Pieter Broers, die hier als pastoor 11 januari 1574 voorkomt.¹² In september 1574 gaat hij als pastoor naar Hantumhuizen*.
- 1575 - 1579 **N.N./Tyaert Mynnesz.**
wordt 10 februari 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹³ Als pastoor komt Tyaerdt Mynnes alhier voor 31 oktober 1575.¹⁴ Op 16 januari 1581 wordt meegedeeld dat Tyaerdt Minnesz. a.s. mei twee jaren geleden werd verkozen te Blessum* en daarheen is vertrokken.¹⁵ Blijkbaar is in de vacature niet voorzien.
In 1574 is hij pastoor te Huins.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² Tresoar, Hs. PB 17.

¹³ St. Jan nr. 1168.

¹⁴ Tresoar, Hs. PB 17.

¹⁵ Reitsma, 165.

TEERNS

Patroon: **Catharina**¹⁶

Bijzonderheden: Faber meent aan dat de kerk ca 1300 gesticht zou zijn door een hoofdeling, mogelijk een nazaat van de 12^e-eeuwse kruisridder Poptatus Ulvinga, die te Wirdum gedoopt werd.¹⁷ In 1971 werden terprestanten en terpzool voorzover mogelijk onderzocht en verspreide resten tufsteen aangetroffen.¹⁸ Dat kan wijzen op een stichting in de 12^e eeuw. Faber veronderstelt dat de resten afkomstig zijn van een kapel voordat Teerns een parochie werd.¹⁹ Het patrocinium wijst overigens niet op een vroege stichting. Op 17 januari 1573 wordt vermeld dat het patronaatsrecht toebehoort aan Frouck van Minnema, vrouw van Pieter van Cammingha.²⁰ Op 23 januari 1580 staan Pieters kinderen – met Pieters broer Take als voogd – als collatoren te boek.²¹ In 1564 wordt een Mariavicarie genoemd.²² Ten onrechte leidt Van Booma uit de vermelding van Catharinaland alhier (dat patroonsland was) het bestaan van een Catharinavicarie af.²³

Pastorie

1419 - †1420

Henricus

Op 10 november 1420 herroept bisschop Frederik de brieven waarbij hij op aanstichten van nu wijlen Henricus, pastoor alhier, de zetel van gerecht en synode van negen dorpen in de wouden onder het district Tietjerk afsplitste van de zetel te Leeuwarden en deze in de kerk te Bergum vestigde.²⁴ Op 16 december 1419 had de aartsdiaken van Oudmunster te Utrecht deze zetel overgeplaatst, alles in aansluiting op een gelijke akte van de bisschop wiens officiaal in de schrikkeljaren aldaar competent is.²⁵ Wat de pastoor te Teerns tot zijn actie bracht (Teerns behoorde uiteraard niet tot het afgesplitste gebied) is onbekend.

1511

Gerryt²⁶

1516 - 1540

Arnoldus Wilhelmi

Arnoldus komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1516.²⁷ Op 26 mei 1525 verklaart Arnoldus Wilhelmi, pastoor alhier, dat hij zijn presentatiebrief van de heer van Buren (sc. Floris van Egmond, stadhouder van juni 1515 tot 1517) heeft gekregen.²⁸ Arent is in augustus 1540 nog pastoor alhier.²⁹

¹⁶ Verhoeven, 98.

¹⁷ Faber, 'Tearns', 125.

¹⁸ G. Elzinga, *Nieuwsbulletin KNOB* 1971, 114.

¹⁹ Faber, 'Tearns', 125.

²⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 396.

²¹ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 101.

²² ABU nr. 550*, 124.

²³ Van Booma, *Onderzoek*, 217.

²⁴ ABU nr. 9, 78v en 85v; Muller, *Regesten* nr. 2181

²⁵ ABU nr. 9, 86v; Muller, *Regesten* nr. 2171.

²⁶ RvdA I, 55.

²⁷ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

²⁸ Hof nr. 93, 6v.

²⁹ RvdA 1540, 62.

- 1571 - 1572 **Tyerck**
wordt als pastoor alhier genoemd 17 maart 1571³⁰ en zonder functie 26 januari 1572.³¹ Mogelijk is hij dezelfde als Tyerck/Tetardus Gerrits, die vanaf 1571 pastoor te Hempens* was; dat zou betekenen dat de twee parochies toen dezelfde pastoor hadden.
- 1578 **N.N.**
pastoor alhier, wordt naamloos in het register van de Personele Impositie vermeld (zo ook de pastoor te Hempens*).^{32 33}
- (- 1580) **beneficiant Gellius Acronius**
Op 21 januari 1581 wordt aangetekend dat ‘Gellius Acronius bediener vant beneficie te Steens (sic) bij consent van Taecke Cammingha voormond over syn broeders kinderen protesteert van opsegging van landen dye hy vant benefie te Teerns In bruyckma heeft’.³⁴ Reitsma leidde daaruit af dat hij de laatste pastoor alhier zou moeten zijn geweest ‘want er was in dezen tijd maar één priester’. De vermelding van de Cammingha’s wijst inderdaad duidelijk in de richting van de pastorie omdat de kinderen van Pieter Cammingha onder voormonderschap van Taecke in 1580 als eigenaren van het jus patronatus te boek staan.
Er werd reeds op gewezen dat de in 1571 en 1572 alhier vermelde pastoor Tyerck dezelfde zou kunnen zijn geweest als de uit deze tijd bekende pastoor Tyerck Gerrits te Hempens*, wat zou betekenen dat beide parochies door dezelfde geestelijke werden bediend. Een en ander kan zijn geschied doordat de Cammingha’s de Hempenser pastoor verzochten ook de pastorie alhier te bedienen onder voorbehoud van het recht een deel van de inkomsten daarvan aan bv. een student toe te kennen. In ieder geval is uit deze periode geen institutie van een pastoor alhier bekend. Gellius Benedicti Acronius werd 20 november 1577 als student te Marburg ingeschreven en was een zoon van Benedictus Jacobi te Kollum en Aecht Eernstdr.,³⁵ stond reeds in 1580 als predikant in Wonseradeel tot 1587, vertrok toen naar Franeker en stond van 1592 tot 1615 te Bozum.³⁶

Mariavicarie

Alleen in 1564 is van dit beneficie sprake.³⁷

- 1564 **Suffridus Suffridi**
Husenius (uit Huizum), wordt 25 mei 1564 op de titel van de Mariavicarie alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.³⁸ Hij komt als M. Syurdt Syurds. Huysums in 1578 te Harlingen voor wanneer hij het verzoek om vrijheid van religie mede ondertekent.³⁹ Als geestelijke is hij te Harlingen niet

³⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 131.

³¹ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 120.

³² PI, 175.

³³ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 131.

³⁴ Reitsma, 47 n. 1.

³⁵ Zijlstra nr. 6667.

³⁶ Romein, 49, 228, 335.

³⁷ ABU nr. 550*, 124.

³⁸ ABU nr. 550*, 124.

³⁹ Oldenhof, ‘Religyfrede’, 71. Romein, 257 noemt hem niet.

bekend. Direct na de Reformatie wordt hij predikant te Schalsum.⁴⁰ Hij maakte 28 mei 1582 zijn testament en liet drie kinderen na, Suffridus Suffridi, Geert Syurds en Rienck Syurds, die 10 juni 1594 genoemd worden.⁴¹ Suffridus was toen reeds predikant te Makkum en Cornwerd. Reeds in 1582 had hij, zoon van wijlen Syurdt van Huisum, predikant te Schalsum, een stipendium.⁴² Bij zijn overlijden te Deinum in 1617 was hij 50 jaren oud,⁴³ zodat hij ca 1567 moet zijn geboren, enkele jaren nadat zijn vader de vicarie alhier kreeg.

⁴⁰ Romein, 257 noemt hem niet. Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2285, 136 noemt als stipendiaat in 1582 Suffridus Suffridi, zoon van Syurdt van Huisum, in leven predikant te Schalsum.

⁴¹ RA Franekeradeel nr. 56, 416 vlg. In 1592 was Suffridus predikant te Schingen (RA Het Bildt nr. 3, 18 december 1592) (aldaar niet vermeld door Romein, 248). Romein, 197 vermeldt hem pas 1599 te Makkum en noemt hem 'ongetwijfeld' dezelfde als de in 1578 genoemde; deze was echter zijn vader.

⁴² Vgl. noot 25.

⁴³ Romein, 55.

TERBAND

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk is verplaatst.¹ Ca 1650 wordt aangegeven dat in de pastoriezate 3000 treden ten noorden van de Hereweg zich een oud kerkhof bevindt.² Na 1315 moet de kerk alhier aan de commanderij te Nes zijn gekomen; deze wordt dan vermeld onder de kerken/kapellen waarvan de bisschop de begeving aan zich houdt.³ De commanderij behield toen wel o.m. de kerk te Katrijp dat dan ‘Oldekatriip’ genoemd wordt.⁴ Terband (eigenlijk dus het ‘Nije’ Katrijp) was van deze parochie afgesplitst.⁵ De mogelijk oorspronkelijke naam Katrijperbant zal later niet meer zijn begrepen en verhaspeld tot ‘Katrynbant’ zoals het ca 1501 wordt genoemd⁶ en ook later aldus voorkomt.⁷ De parochie Katrijp* is later met Terband verenigd, in ieder geval vóór ca 1490. De pastorie is blijkbaar steeds door priesters van de commanderij te Nes bediend. Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1491 - 1492 **Jacobus**
komt 15 juli 1491 voor als pastoor te Katrijp* en Terband,⁸ als pastoor te Terband 13 april 1492.⁹ Mogelijk is hij dezelfde als Jacobus Reyner, die 10 december 1511 als persona van Foppe Hans in verband met de betaling van verkocht land te Birstum zegelt en mogelijk te Nes (Ut.)* stond.¹⁰
- 1518 - 1520 **Reyner van der Elburg**
komt als pastoor van beide plaatsen voor 17 september 1518¹¹ en als pastoor van Terband 11 oktober 1520.¹² Van 1523 tot 1525 is hij pastoor te Rottum*, van 1526 tot 1546 commandeur van Nes.¹³
- 1544 - 1546 **Hubertus Schooff**
Van Oudelande, komt als pastoor van beide plaatsen voor 15 oktober 1544.¹⁴ Hij werd kort vóór 19 december 1546 als opvolger van de voorgaande gekozen tot commandeur van Nes¹⁵ en bleef dit tot zijn overlijden in Haarlem, waar hij

¹ Huisman, ‘Riperkrite’, 22 en 16, kaart.

² Tresoar, Hs. PB 175, 49.

³ ARDOU nr. 2291; Mol, *Friese huizen*, 76.

⁴ Mol, *Friese huizen*, 76.

⁵ Mol, *Friese huizen*, 347 n. 2.

⁶ GPCV II, 28.

⁷ ‘Catrinebant’ 1610, Tresoar, Arch. Grietman van Aengwirden nr. 17; ‘Terband of Katharina band’, Tegenwoordige Staat III, 437. Vgl. bv. ‘Caterbant’ 1549, ABU nr. 535, 2; ‘Catribant’ 1549, RR nr. 49, 3. Andere aanduidingen: ‘Ka’rebant ofte Opperbant’ 1525/6, RvdA IV, 13; ‘Barrabant ofte Opperbant’ 1574/5, RvdA IV, 37. Als ‘Opperbant’ in het Register van Aanbreng 1511 van Aengwirden, *Us Wurk* 14 (1965) 4.

⁸ OFO IV, nr. 85.

⁹ Arch. Haskerconvent nr. 4 reg. 41.

¹⁰ OFO II, nr. 256.

¹¹ Tresoar, Arch. Grietman van Aengwirden nr. 2.

¹² OFO II, nr. 256.

¹³ Mol, *Friese huizen*, 319.

¹⁴ ARDOU nr. 29.

¹⁵ ARDOU nr. 29.

‘privatem’ leefde, in 1583.¹⁶ In 1577 is hij ook pastoor te Nes*.

- 1549

Hermannus Hilbrantsz.

Op 4 juni 1549 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd na de resignatie van Hermannus.¹⁷ Blijkbaar is de benoeming niet geëffectueerd want 10 december 1549 ontvangt iemand anders de pastorie, vacant door de privatie (afzetting) van Harmen Hilbrantsz.¹⁸ Deze afzetting zal verband houden met een nederslag die Harmannus Wilbrandi, van Wirdum, conventueel van Nes, volgens een aantekening ná 1601 ca 50 jaren eerder had begaan; na enige jaren uitlandig te zijn geweest had hij zich met de verwanten van de overledene verzoend, pardon van het Hof verkregen en was hij ca 36 jaren geleden weer als conventueel te Nes aangenomen.¹⁹ Tot 1580 was hij pastoor te Rottum*.

1549

Cornelis Wibrandi

wordt 4 juni 1549 na de resignatie van de voorgaande als pastoor alhier geïnstitueerd²⁰ en kort na Pinksteren 1549 tot de priesterwijding toegelaten; hij is dan afkomstig uit Leeuwarden.²¹ Blijkbaar is de benoeming niet geëffectueerd: 7 december 1549 ontving hij placet als vicarius te Oldeboorn*.

1549

Uldrich Frericksz.

van Oldeboorn en conventueel van Nes ontvangt 10 december 1549 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier; de pastorie is vacant door de privatie van Harmen Hilbrantsz.²²

1569

Claes Jurjensz.

wordt in 1569 pastoor alhier genoemd.²³

- ca 1580 ?

Petrus Petri

van Terbant, wordt tussen 1578 en 1582 lidmaat van de hervormde gemeente te Sneek.²⁴ Was hij voordien wellicht pastoor alhier?

¹⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

¹⁷ ABU nr. 535, 2.

¹⁸ RR nr. 49, 3.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2878.

²⁰ ABU nr. 535, 2-2v.

²¹ ABU nr. 550*, 2v.

²² RR nr. 49, 3.

²³ Van Burmania, 41v.

²⁴ Tresoar, DTB nr. 673, lidmaten.

TERHORNE

Patroon: **Laurentius**¹

Bijzonderheden: Terhorne en nabijgelegen dorpen zijn gesticht als ontginningsnederzettingen vanuit Akkrum; het is niet zoals een aantal van de andere verschoven.² Het patronaatsrecht van Terkaple*, Terhorne, Akmarijp* en Goïngarijp* zou in de late middeleeuwen in handen zijn geweest van de Oenema's te Terkaple (zie verder aldaar). In 1544 is hier voor het eerst sprake van een vicarie.³

Pastorie

- 1445 **Petrus de Maesdam**
pastoor alhier, betaalt in maart 1445 voor de vier dekenaten Sexbierum, Terschelling, Menaldum en Jorwerd.⁴ Ook in 1441 wordt hij als deken genoemd maar dan zonder standplaats.⁵
- 1467 **Gaytie**
wordt op dat jaar door van Burmania als pastoor alhier vermeld⁶ maar door dezelfde in hetzelfde jaar ook als zodanig te Terzool*⁷ waar deze inderdaad in dat jaar voorkomt. Mogelijk is de eerste vermelding onjuist.
- 1480 **Hoytie Andringa**.⁸
Van 1486 tot 1493 is hij bekend als pastoor te Akkrum*.
- 1489 - 1496 **Ymo/Emo Johannis**
komt als pastoor alhier voor 10 februari 1489⁹, 5 april 1491¹⁰, 23 april 1495¹¹, 7 juni 1495¹² en 5 juli 1496.¹³
Hij moet worden onderscheiden van Emo, conventueel van het Haskerconvent en pastoor te resp. Haskerdijken* (of Westermeer* ?), Nes (Ut.)* en Oudehaske*.
- 1537 **Jelle**
vermeld in januari 1537, tevens als deken¹⁴ (van Utingeradeel?).

¹ Tegenwoordige Staat III, 480 (blijkens een oud glas in de kerk). Laurentius wordt als patroon ook genoemd in een handschriftantekening in het exemplaar in Tresoar van Schotanus, Beschrijvinge, 219. Wat de betekenis is van de post in 1518 : 'den pastoir van Sente Johan van den Hoirne die Tserck Walte nae den Raidt schencken gegeven 1 croen' (gevolgd door de gift van een pijl van de hertog van Gelre aan Karel, zoon van Tjerk Walta) (RA Gelderland, Hertog. Arch. i. 1077, 71 (rekening van de landrentmeester van Gelre, gedaan in de Friese zaken) is niet duidelijk. Deze Walta's komen niet voor in het Stamboek.

² PKA 6, 23-30: 'De Lege Wâlden: in foarbyld'; vgl. De Langen en Noomen, 'Akmarijp', 34-37.

³ BB II, 26.

⁴ St. Jan nr. 935, 20v.

⁵ St. Jan nr. 935, 19v.

⁶ Van Burmania, 41v.

⁷ Van Burmania, 42.

⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 72 reg. 103; Tresoar, Zegelfoto nr. 913, randschrift 'S. HOIT.. ANDRINGA PBRI'

⁹ OFO I, nr. 365; Tresoar, Zegelfoto nr. 984.

¹⁰ OFO I, nr. 388; Tresoar, Zegelfoto nr. 841, randschrift 'S. EMONIS IOHANNIS PBRI'

¹¹ OFO I, nr. 412; Tresoar, Zegelfoto nr. 850.

¹² Arch. Klooster Aalsum nr. 20 reg. 115; Tresoar, Zegelfoto nr. 851.

¹³ OFO I, nr. 423; Tresoar, Zegelfoto nr. 986.

¹⁴ Hof nr. 16688, 330 (19 januari 1537); nr. 16481, 625 (30 januari 1537).

1544	Nicolaas ¹⁵
1562	Claes Syurtsz./Nicolaus Suffridi ¹⁶
1573	Roelof ¹⁷
1578	Claes ¹⁸

Vicarie

Een vicarie alhier wordt voor het eerst in 1544 genoemd.¹⁹ Het patrocinium is niet bekend.

1544	vacant ²⁰
1570 - 1578	Tiebbe Meelckez. wordt als vicarius alhier genoemd in maart 1570 ²¹ en in 1578. ²²

Overige

1544 ?	Baucke In 1544 wordt onder het land van de prebende te Akkrum een perceel genoemd, grenzende ten westen aan 'Heer Baucke fenne ter Herne'. ²³ Onder de pastorie- en de vicarielanden van Terhorne wordt dan echter geen perceel genoemd dat grenst aan dat van de prebende te Akkrum. ²⁴ Wie deze Baucke was kon niet worden vastgesteld.

¹⁵ BB II, 25.

¹⁶ Van Burmania, 41v.

¹⁷ Van Burmania, 41v.

¹⁸ PI, 273.

¹⁹ BB II, 25.

²⁰ BB II, 25.

²¹ Hof nr. 16800, 1355.

²² PI, 273.

²³ BB II, 25.

²⁴ BB II, 25-27.

TER IDZARD

Patroon: **Bonifatius**¹

Bijzonderheden: bij de restauratie in 2009 werden enige sporen gevonden van een houten voorganger van de huidige kerk.²
in 1499 berust de collatie bij de kerkvoogden en de burenen.³
Naast de pastorie wordt in 1525 de Mariavicarie genoemd.⁴ Van de Sacramentsvicarie is sprake is 1526/7.⁵ In 1544 worden het Onze Lieve Vrouweleen of –vicarie en de Antonius- of nieuwe vicarie vermeld.⁶ In 1564 en volgende jaren is sprake van de (vrije) prebende.⁷ Het valt niet te bepalen welke verschillende namen voor de beneficia bij elkaar horen.

Pastorie

- 1499 **Henricus Clynse**
Na diens resignatie⁸ – hij wordt dan pastoor te Oldetrijne* - wordt
- 1499 - 1520 **Christianus Johannis**
21 februari 1499 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁹ Hij zal dezelfde zijn als de pastoor Karst aan wie in 1544 nog wordt gerefereerd als pastoor alhier ten tijde van mr. Focko, pastoor te Leeuwarden-Oldehove* (1520 - †1532/3).¹⁰
- 1544 - 1561 **Wycher Jacobsz.**
wordt 7 februari 1544 voor het eerst als pastoor alhier vermeld.¹¹ Hij is hier nog pastoor kort voor 28 februari 1561.¹²

Mariavicarie/prebende

De Mariaprebende moet in ieder geval 1519/20 reeds hebben bestaan.¹³ In 1544 komt het beneficium voor als het Onze Lieve Vrouweleen of –vicarie.¹⁴ De collatie van de Mariaprebende of -vicarie berust in 1561 bij de pastoor, de kerkvoogden en de gemeente.¹⁵

- 1519/20 - 1525 **Johannes Meynardi**
geeft 27 mei 1525 aan de Mariaprebende nu 5 jaren te bezitten.¹⁶

¹ Verhoeven, 98.

² Restauratie Ter Idzard, *Keppelstok* nr. 79 (december 2009) 37. Een datering van deze resten wordt niet vermeld.

³ St. Marie nr. 1855, 8.

⁴ BB II, 26.

⁵ ABU nr. 230-4.

⁶ BB II, 66-67.

⁷ ABU nr. 550*, 122, 147v (tweemaal).

⁸ St. Marie nr. 1855, 8.

⁹ St. Marie nr. 1855, 8.

¹⁰ BB II, 74.

¹¹ BB II, 66.

¹² St. Marie nr. 1802, 10v.

¹³ Hof nr. 93, 14.

¹⁴ BB II, 66-67.

¹⁵ St. Marie nr. 1802, 10v.

¹⁶ Hof nr. 93, 14.

- 1561 **Johannes Sybrandi**
Johannes Sybrandi, uit Stellingwerf, werd 16 november 1557 te Keulen als student ingeschreven.¹⁷ Na zijn resignatie of demissie¹⁸ alhier wordt
- 1561 **Johannes Meynardi**
28 februari 1561 geïnstitueerd in de Mariaprebende of –vicarie na daartoe door de pastoor, de kerkvoogden en de gemeente te zijn gepresenteerd.¹⁹ Op 23 februari 1561 was hij op de titel van de Mariaprebende toegelaten tot de wijding van subdiaken.²⁰

Sacramentsvicarie

Deze wordt alleen in 1526/7 vermeld²¹ en zal geïdentificeerd moeten worden met één van de beide andere beneficia maar met welke is niet vast te stellen.

- 1526/7 **Johannes Johannis**
wordt dan *jure devoluto* met deze vicarie voorzien en daarin geïnstitueerd.²²

Anthoniushvicarie

Deze wordt in 1544 genoemd, dan ook als de nieuwe vicarie²³ en is dus jonger dan de Mariaprebende of –vicarie.

- 1544 **vacant**²⁴

(Vrije) prebende

Een prebende zonder patroonheilige wordt in 1564 en volgende jaren genoemd.²⁵ Ook dit leen zal identiek zijn aan één van de twee beneficia maar aan welke is niet te bepalen.

- 1564 **Cornelius Petri**
uit Stellingwerf, wordt 16 maart 1564 op de titel van de prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.²⁶
- 1568 **Cornelius Wycherus**
uit Ter Idzard, wordt 10 juni 1568 alhier geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.²⁷
- 1568 **Joannes Wicheri**
uit Friesland, wordt 16 september 1568 op de titel van de vrije prebende alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken; 24 maart 1569 geeft hij

¹⁷ Zijlstra nr. 5652.

¹⁸ St. Marie nr. 1802, 10v.

¹⁹ St. Marie nr. 1802, 10v.

²⁰ ABU nr. 550*, 103v.

²¹ ABU nr. 230-4.

²² ABU nr. 230-4.

²³ BB II, 66.

²⁴ BB II, 66.

²⁵ ABU nr. 550*, 122, 147 (tweemaal).

²⁶ ABU nr. 550*, 122; nr. 550*bis.

²⁷ ABU nr. 550*, 147v.

bewijs van de inkomsten van de prebende.²⁸

Overige

1463

Johan

alhier, koopt in 1463 een roggerente van Alte Thesens;²⁹ laatstgenoemde is in de omgeving van Doldersum bij Vledder te lokaliseren.³⁰ Indien de overige beneficia alhier eerst nà 1463 werden gesticht (maar over de stichtingsjaren ervan is niets bekend) is Johan de pastoor alhier geweest.

²⁸ ABU nr. 550*, 147v.

²⁹ RA Gelderland, Arch. Hackfort nr. 188 nr. 377.

³⁰ RA Gelderland, Arch. Hackfort nr. 188 nrs. 158, 329. De stukken zelve zijn verloren gegaan.

TERKAPLE

Patroon: **Margaretha**¹

Bijzonderheden: Terkaple en nabijgelegen dorpen zijn gesticht als ontginningsnederzettingen vanuit Akkrum.² Het dorp lijkt reeds vroeg te zijn verschoven³ maar over een oudere kerkstede is niets bekend. Op de nieuwe ontginningslijn lag ook de oudste kerkstede van Akmarijp* waar een 12^e-eeuwse kerk moet hebben gestaan.⁴ Voor de kerk van Terkaple op de huidige plaats komt eenzelfde datering in aanmerking; bij de afbraak daarvan in 1854 werd afbraaktufsteen verkocht.⁵ Terkaple wordt met Akmarijp*, Snikzwaag* en Monnikega* genoemd onder de kapellen/kerken die de bisschop aan zich houdt bij de overeenkomst met de commanderij te Nes in 1315 (Terhorne* wordt daarbij niet vermeld).⁶ Het patronaatsrecht van de kerken van de vier dorpen in de Legewolden, d.w.z. Terkaple, Terhorne, Akmarijp en Goïngarijp zou in de late middeleeuwen in het bezit zijn geweest van de Oenema's te Terkaple.⁷ Volgens Mol en Noomen zou het zo kunnen zijn dat de rechtsvoorgangers van de Oenema's zich van de opstrek van de pastorie te Akkrum* hebben meester gemaakt om deze daarna te bestemmen voor de dotatie van de door hen gestichte kapel (te Terkaple).⁸ Naast de pastorie was hier een vanaf 1544 vermelde prebende.⁹

Pastorie

1472 **Hermannus**¹⁰

150(0?)4 - **Wicherus**
- 1511(?)
In 1504 wordt Wicherus t'Cappel genoemd in de rekeningen van het Haskerconvent.¹¹ Met deze plaatsaanduiding komt hij ook voor in oktober/november 1508¹², november 1509¹³, maart¹⁴ en november 1511.¹⁵ In augustus 1500 is sprake van mr. Douwe, *nepos* van Wicherus.¹⁶ Wicherus wordt zonder plaatsaanduiding genoemd in 1501¹⁷, november 1514¹⁸, november 1515¹⁹ en januari/februari 1517.²⁰ Hij zal de pastoor alhier zijn geweest.

¹ Verhoeven, 98. Vgl. Van Weezel Errens, 'Terkaple', 75: afbeelding van Margaretha op één van de absispanelen.

² PKA 6, 23-30: De Lege Wâlden: in foarbyld; vgl. ook De Langen e.a. (red.), 'Akmarijp', 34-37.

³ PKA 6, kaart 28.

⁴ De Langen e.a., 'Olthof Akmarijp', 102-106.

⁵ Van Weezel Errens, 'Terkaple', 75.

⁶ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

⁷ Tresoar, Hs. FG nr. 968, 599.

⁸ PKA 6, 26-27.

⁹ BB II, 25.

¹⁰ Verhoeven, Klokken, 85.

¹¹ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 14.

¹² Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 38.

¹³ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 69.

¹⁴ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 131v.

¹⁵ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 127.

¹⁶ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 47v.

¹⁷ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 29.

¹⁸ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 41v.

¹⁹ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 43.

²⁰ Arch. Haskerconvent nr. 1 a, 44v.

- 1517/8 - 1525 **Jacobus Dodonis**
 geeft 26 mei 1525 aan hier nu 7 jaren pastoor te zijn.²¹
 Jacobus Dodonis, van Workum, werd 5 april 1511 tot subdiaken, 28 februari 1512 tot diaken en 27 maart 1512 tot priester gewijd.²² Op 29 juni 1514 wordt hij als student te Leuven ingeschreven.²³
- 1539 **Anthonius Galama**
 Volgens een klacht van de Staten d.d. 21 april 1539 resideert deze als pastoor niet alhier.²⁴ Het antwoord van de regering blijkt niet.
 De enige Anthonius Galama die bekend is is de zoon van Sicko Galama te Akkrum en Jelts Taeckesdr. van Heemstra.²⁵ Deze werd 8 juni 1532 te Leuven als student ingeschreven,²⁶ was later dijkgraaf van Wymbritseradeel, overleed in september 1560 en was gehuwd met Cnier Douwesdr. van Jousma.²⁷ Hij kan niet de bovenvermelde zijn tenzij deze de geestelijke stand verliet maar daarover blijkt niets en daarvan zijn in Friesland ook vrijwel geen andere voorbeelden bekend.
 Bedoeld kan niet zijn Aesga/Ansonius Galama, zoon van Gale Galama en Foeck Aesges Hoxwier. Deze werd 9 april 1525 geboren, bezat in 1543 het Anna- of Galamavrijleen te Koudum*, werd wel geestelijke en was later domheer te Utrecht en proost te Nordhausen.²⁸
- 1544 - 1579 **Anne Jauckesz./Annius Joannis**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1544.²⁹ In 1598 wordt gemeld dat hij hier ca 45 jaren pastoor is geweest³⁰ maar dat betekent dat hij hier ca 1535 zou zijn gekomen en dat kan – gezien de vermelding van een ander als pastoor in 1539 – niet juist zijn. In 1555 wordt aangevraagd en op 9 juli 1556 geregistreerd de legitimatie van zijn kinderen Jaucke, Joucke en Steffen bij Siuck Jouckesdr.³¹ Jaucke zal dezelfde zijn als Jaucke Annes/Joannes Annus, die in 1568 vicarius te Akkrum* werd. Anne komt als Annus Joannis voor 17 mei 1579.³² Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier genoemd 15 juli 1579.³³
 In 1598 ontvangt zijn dan ca 75 jaren oud zijnde weduwe Siuck alimentatie van de kerk alhier.³⁴ Zij was de moeder van de in 1556 gelegitimeerde kinderen. Lindanus noemde Anne 19 januari 1560 *concubinarius* en daarom naar kerkelijk recht ongeschikt om deken te zijn.³⁵

Prebende

²¹ Hof nr. 93, 10.

²² Dom nr. 2544, 27v, 85v; AAU 23 (1896) 451.

²³ Zijlstra nr. 8707.

²⁴ GPCV II, 731.

²⁵ Stb. I, 118; II, 75.

²⁶ Zijlstra nr. 9330.

²⁷ Zijlstra nr. 9330.

²⁸ Stb. I, 118; II, 75.

²⁹ BB II, 24.

³⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2773.

³¹ Plomp, 'Legitimaties', 124.

³² Collectie Gabbema nr. 213.

³³ Hof nr. 16698, 75.

³⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2337.

³⁵ Collectie Gabbema nr. 111 – XXVII.

Van de prebende is voor het eerst sprake in 1544.³⁶ Het patrocinium is niet bekend.

- 1544 - 1551/2 **Meus Allesz./Bartholomeus Allonis**
Meus Allesz. wordt als prebendaat alhier vermeld in 1544.³⁷ Bartholomeus Allonis, prebendaat alhier, ontvangt 1551/2 *licentia testandi*.³⁸
- 1556 - 1558 **Pieter Hendrix**
clericus, wordt 1 september 1556 door het Hof in een geschil met Oene Claesz., optredende voor heer Claes Oenezs., en mede namens de gemene ingezetenen van Terkaple, de inkomsten van het leen toegekend.³⁹ Ook bij uitspraak d.d. 3 oktober 1556 wordt Pieter Hendrix in het bezit van het leen gehandhaafd.⁴⁰ Op 18 januari 1558 procederen de gemeente en de pastoor alhier weer tegen de clericus Pieter Hendrix⁴¹; bijzonderheden blijken dan niet. Gezien het voorgaande zal de begeving van het leen niet bij de gemeente hebben berust.
- 1571 **N.N.**
wordt 8 juni 1571 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴² Mogelijk betreft het
- 1573 **Jan Vincent/Joannes Vincentius**
dan als prebendaat alhier vermeld.⁴³

³⁶ BB II, 25.

³⁷ BB II, 25.

³⁸ ABU nr. 544-5.

³⁹ Hof nr. 16691, 89v.

⁴⁰ Hof nr. 16691, 94v.

⁴¹ Hof nr. 16691, 149.

⁴² Hof nr. 1168.

⁴³ Van Burmania, 41v.

TERNAARD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de huidige kerk kwam tussen 1540 en 1550 tot stand.¹ Volgens van den Berg was in een voorgaand gebouw tufsteen aanwezig.² Secundair gebruikt tuf of de 18^e-eeuwse opvatting dat de voorgangster ooit noordelijker stond kan volgens de Langen niet aantonen dat Ternaard al in de 12^e eeuw een kerk had, al is het wel zeer waarschijnlijk.³
In 1498/9 moet hier reeds een prebende zijn geweest.⁴

Pastorie

1390	Haia ⁵
1441	Johannes ...ldi ⁶
1473 - 1474	Gabba ⁷
z.j.	Ogha collationeert in een onbekend jaar (maar vóór juni 1538 ⁸) een afschrift van een testament uit 1491. ⁹
1504	Sybren doet op 9 juli 1504 voor Geerloff to Haerwey hulde aan hertog Georg van Saksen ¹⁰ ; zijn functie en standplaats worden niet aangegeven maar de standplaats zal hier geweest zijn: op 3 april 1493 komen Botte Herwey en zijn zoons Gerke en Gerlich als hoofdelingen alhier voor. ¹¹
1504/5- 1525	Laes/Laurentius geeft 26 mei 1525 aan hier nu 20 jaren pastoor te zijn. ¹² Hij bezat in 1511 enig land te Foudgum (met de pastoor te Ee*) en met zijn zusters land te Brantgum. ¹³
1543 - 1546	Mello Romkonis (Mello Romkes Feddema) komt 15 maart 1543 ¹⁴ en 8 februari 1546 ¹⁵ als pastoor alhier voor. In juli 1539 is

¹ MF, 291.

² Van den Berg, *De Dongeradelen*, 173-175.

³ De Langen, 89.

⁴ Hof nr. 93, 8.

⁵ OFO I, nr. 84.

⁶ OFO I, nr. 86. Zegelrandschrift 'S:I S S.. ..LDI BRI', Tresoar, Zegelfoto nr. 1173.

⁷ OFO IV, nrs. 40 resp. 42 (daar als pastoor).

⁸ De medecollationeerder Lywa, vicarius te Hantum* vanaf 1491/2, overleed kort vóór juni 1538.

⁹ FT, nr. 52.

¹⁰ Winsemius, *Chronique*, 392.

¹¹ PG, nr. 93.

¹² Hof nr. 93, p. 8. Mogelijk is hij Laurentius de Lewardia, 6 november 1494 te Leuven als student ingeschreven maar hij kan niet dezelfde zijn als mag. Laurentius Tetardi, 30 maart 1510 tot priester gewijd (AAU 23 (1896) 435) (als mag. Laurentius Ysbrandi 16 februari 1510 tot subdiaken, als Tetardi 9 maart 1510 tot diaken, Dom nr. 2544, 22, 79); vgl. Zijlstra nr 8573.

¹³ RvdA I, 134, 135.

¹⁴ BB I, 171.

hij nog pastoor te Akkerwoude*. Hij moet zijn overleden vóór 9 december 1547.¹⁶

1547/8- 1554 **Olphert Christiani**
eerder prebendaat alhier, komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1547/8
wanneer hij een huis te Leeuwarden koopt.¹⁷ Voor het laatst komt hij als pastoor
voor 1 september 1554.¹⁸

1572 - 1580 **Dirck Claesz.**
Volgens een vermelding d.d. 8 november 1572 heeft Dirck, pastoor alhier, een broer
Hette Tieckesz., die kistenmakersleerling is.¹⁹ Dirck Claesz. wordt als pastoor
alhier genoemd in 1574²⁰; hij woont in 1580 als gewezen pastoor nog in het dorp.²¹

Kapelaan

1539 **Aut**
kapelaan alhier, is bedreigd geweest; de dader wordt in juni 1539 bestraft.²²

Prebende

De prebende waarvan de bezitter een enkele maal ook wel als vicarius wordt aangeduid moet in 1498/9
reeds hebben bestaan.²³ Het patrocinium is niet bekend.

1498/9- 1531 **Gabbe**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 26 jaren prebendaat te zijn.²⁴ In 1511 wordt hij
vicarius genoemd²⁵ evenals 16 maart 1531.²⁶

1543 **Olphert Christiani**
komt 15 maart 1543 als prebendaat alhier voor.²⁷ Vanaf 1547/8 is hij bekend als
pastoor alhier.

- 1580 **Outgher Hillesz.**
was de laatste prebendaat en werd na de Reformatie schoolmeester alhier; hij
gebruikt dan de prebendelanden.²⁸

¹⁵ Hof nr. 16689, 420.

¹⁶ Hof nr. 16689, 553.

¹⁷ RR nr. 15, 16v.

¹⁸ Hof nr. 16691, 14v. De volledige naam volgens NA, Arch. ACB nr. 944, 10 juni 1550.

¹⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 17, 367.

²⁰ Van Burmania, 41v.

²¹ Reitsma, 97.

²² Hof nr. 7488, 224v.

²³ Hof nr. 93, 8.

²⁴ Hof nr. 93, 8.

²⁵ RvdA I, 118.

²⁶ Hof nr. 16687, 392.

²⁷ BB I, 171.

²⁸ Reitsma, 97.

TEROELE

Patroon: **Jacobus**¹

Bijzonderheden: de kerkstichting moet reeds vroeg hebben plaatsgevonden blijkens de vondst in 1990 van een sarcofaag.² Vermeld kan ook worden de (her)ontdekking in 1973 van een priesterzerk.³ De opgave van Teroele en nabijgelegen dorpen in 1543 is enigszins onduidelijk. Letterlijk wordt aangegeven: 'Oock wair die gemeente ter Oele, ende die van Smallebrugge, bybehorende ter Oele, ter kercke, doer seeckere brieffe obligeert tpastoorshuys in eeren te houden',⁴ onder Smallebrugge: 'aen doosterzijde vandt water byhorende, ter Oele ter kercken'⁵ en de pastorie 'ter Oela, in die dijcken, Smallebreghe ende die Leghemer'.⁶ Dijken*, Legemeer* en Smallebrugge* waren alle zelfstandige parochies. Een prebende wordt genoemd vanaf 1526.⁷

Pastorie

ca 1500/3 **Reynd**
komt als pastoor alhier voor in een ongedateerd stuk (ca 1500/3).⁸

1503/4 - 1536 **Ryoerd Sinesz.**
Op 6 april 1543 wordt meegedeeld dat Ryoerd 7½ jaren geleden overleed (dus ca oktober 1535) en hier 32 jaren stond,⁹ zodat hij hier 1503/4 gekomen moet zijn. Als pastoor alhier wordt Ryoerd Sinesz. voor het eerst vermeld 3 februari 1507.¹⁰ Enkele malen komt hij als Reynerus voor.¹¹ In maart 1536 komt hij als procespartij nog voor.¹²

1536 -vóór 1541 **Heero Douwes.**
was pastoor alhier als opvolger van de voorgaande¹³ en daarna, reeds in 1541, pastoor te Schettens*.¹⁴

1541 - 1575 **Fedde Ockesz./Fredericus Maris**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 21 juni 1541.¹⁵ In 1550 heet hij *commissarius institutionum* over Westergo,¹⁶ in 1570 deken van Hoog

¹ Verhoeven, 98.

² Niet vermeld door Waslander, *Dekselse graven*.

³ Tresoar, Collectie Graftschriften, Doniawerstal, i.v. Teroele, aanvulling, geen verdere bijzonderheden. Van vóór 1581 is daar alleen bekend de zerk van Bencke Annesz., † 1580, doch deze wordt niet als 'heer' aangeduid; *ibid.*; De Walle, 847 nr. 6297.

⁴ BB II, 10.

⁵ BB II, 11.

⁶ BB II, 9.

⁷ RA Sneek nr. 142, 821.

⁸ NA, Arch. ACB nr. 268

⁹ BB II, 9.

¹⁰ Oosterhout, 501.

¹¹ ABU nr. 231, 38v, ca 1520; 97, 27 september 1525.

¹² Hof nr. 16481, 392 (interlocutoir vonnis; het geschil werd uiteraard eerder aanhangig gemaakt).

¹³ BB II, 11.

¹⁴ Hof nr. 16689, 179.

¹⁵ Hof nr. 16689, 179.

Wagenbrugge.¹⁷ Als Fredericus Maris alias Fedde Ockesz. komt hij 2 februari 1559 voor.¹⁸ Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier genoemd 20 april 1575.¹⁹ Vanaf 18 april 1578 is hij bekend als vicarius te Dokkum*.

Hij was een zoon van Ocke Piers te Legemeer²⁰ en werd als Fredericus Ockonis, van Sloten, 13 juni 1532 als student te Leuven ingeschreven.²¹

- 1576 **N.N.**
wordt 27 oktober 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.²²
- 1576 **N.N.**
wordt 7 november 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd.²³ Hier zal het kunnen gaan om
- 1578 **Reyn Broerckesz.**
die op 17 augustus 1578 als pastoor alhier vermeld wordt.²⁴ In 1568 is hij pastoor te Terwispeel*. Op 26 oktober 1566 wordt hij zonder functie en standplaats genoemd.²⁵

Prebende

Een prebendaat komt hier voor het eerst in 1526 voor.²⁶ Het patrocinium van het leen is onbekend.

- 1526 - 1545 **Tete Englis**
komt 30 november 1526 voor het eerst als prebendaat alhier voor.²⁷ Op 10 december 1541 treedt hij voor zijn broer Syne Englesz. op.²⁸ Als vicarius alhier wordt hij 23 januari 1545 nog genoemd.²⁹ Zonder dat zijn functie en standplaats worden vermeld, komt Tete als broer van de inmiddels overleden Schelte en Syne voor.³⁰

¹⁶ Van Burmania, 41v.

¹⁷ Van Burmania, 41v.

¹⁸ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 132F-XXIV / (nieuw) 30.

¹⁹ Arch. Varia Staten nr. 73.

²⁰ M. Kist e.a., *Friese kwartieren*, 336-337. Over hem en zijn familie: Walsweer, 'Broersma', 69-71, en 'Rouckema's', 42-43, 96-97.

²¹ Zijlstra nr. 8858.

²² St. Jan nr. 1168.

²³ St. Jan nr. 1168.

²⁴ Arch. Brestuursinstellingen 1522-1581 nr. 626.

²⁵ Hof nr. 16693, 200. Zijn tegenpartij, Jkette Minnesz., woont in 1578 te Sneek (PI, 249).

²⁶ RA Sneek nr. 142, 821.

²⁷ RA Sneek nr. 142, 821.

²⁸ Hof nr. 16800, 47.

²⁹ Hof nr. 16689, 352.

³⁰ Hof nr. 16691, 73.

TERWISPEL

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: aangenomen wordt dat de kerk van Terwispel uit de 12^e eeuw stamt.¹ Van der Molen wijst er op dat westelijk van het dorpscentrum, bij het begin van de Mouwewei of Moggewei, zich een oud kerkhof bevindt.² In 1543 worden twee percelen patroonsland ‘by dat olde hof’ vermeld.³ Ook Huisman maakt daarvan melding en geeft aan dat de oudere kerk van Terwispel op de plaats van de huidige naar een tekening van Jacobus Stellingwerf al uit de 12^e eeuw dateert.⁴ De onderlinge verhouding van beide kerken is hem niet duidelijk. Terwispel wordt in 1315 genoemd onder de kerken/kapellen die de bisschop aan zich houdt bij het treffen van een regeling met de commanderij te Nes.⁵ Vanaf 1525 wordt hier een vicarie genoemd.⁶

Pastorie

1336	Geldardus In 1336 wordt Geldardus de Westpalia genoemd als één van de drie dekenen in Oostergo. ⁷ ‘Westpalia’ zal Terwispel zijn (dat in 1315 als ‘Wispolia’ voorkomt).
1415	Sybodus pastoor alhier, is dan tevens deken van Boornego. ⁸
1480	Douwe/Dodo ⁹
1489	Aernt/Arnoldus Ghysberti is dan tevens deken van Bornferd. ¹⁰ Hij kan dezelfde zijn als Arnoldus Gisberti, van Sneek, 17 mei 1477 als student te Keulen ingeschreven. ¹¹ In 1498 is hij pastoor te Tirns*.
1502	Thomas tekent 17 maart 1502 alhier een mandaat voor afgekondigd af; ¹² zijn functie geeft hij niet aan.
1520 - 1525	Gerardus Odolphi geeft 23 mei 1525 aan hier sedert 1520 pastoor te zijn. ¹³
1568	Reyn Broerckesz.

¹ De Langen, 94.

² Van der Molen, *Opsterlân*, 110: ter plaatse is tufsteen gevonden. De plaats wordt ook aangegeven op de kaart van Eekhoff, *Nieuwe Atlas*, Opsterland.

³ BB II, 98.

⁴ Huisman, ‘Riperkrite’, 23-25, kaarten 7 en 16.

⁵ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

⁶ Hof nr. 93, 27v.

⁷ Muller, *Registers en rekeningen* I, 524.

⁸ Arch. Klooster Hospitaal nr. 1 reg. 2.

⁹ OFO I, nr. 303; zegelrandschrift: ‘DODI † PBRI’, op het zegel is Andreas afgebeeld, Tresoar, Zegelfoto nr. 964.

¹⁰ OFO I, nr. 365; zegelrandschrift: ‘S. ARNOLDI GHYSBERTI PBRI’, Tresoar, Zegelfoto nr. 982.

¹¹ Zijlstra nr. 11781.

¹² HCL, charters (niet in Singels), lade 11, charter O d.

¹³ Hof nr. 93, 4.

is in 1568 pastoor alhier.¹⁴ In 1556 is hij pastoor te Smallebrugge*, in 1578 pastoor te Teroele*.

1575 - 1578

Johannes Piers

komt als pastoor alhier voor in 1575¹⁵ en in november 1578.¹⁶ Mogelijk is hij dezelfde als Johannes Piers, in 1569 pastoor te Wolvega*.

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst genoemd in 1525.¹⁷ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

1525

Johannes Landt

komt 19 mei 1525 als vicarius alhier voor.¹⁸

- 1550

Gielt Jongesz.

vicarius alhier, ontvangt 3 juni 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Lippenhuizen*.¹⁹

1578

Roeleff

prebendaat, wordt in november 1578 in het Register van de Personele Impositie onder de geestelijken van Opsterland genoemd nà de pastoor alhier en vóór de pastoor te Langezwaag;²⁰ hij kan dus hier gestaan hebben.

¹⁴ Van Burmania, 47v.

¹⁵ Van Burmania, 47v.

¹⁶ PI, 293.

¹⁷ Hof nr. 93, 27v.

¹⁸ Hof nr. 93, 27v; ibid., 28, 21 juni 1525 zonder functie en plaats genoemd.

¹⁹ RR nr. 49, 15.

²⁰ PI, 293.

TERZOOOL

Patroon: **Vitus**¹

Bijzonderheden: naast de pastorie wordt in 1511 een vicarie genoemd.² In 1543 heet het leen vicarie of prebende.³

Pastorie

1467 **Gaytia**⁴

- † 1523 **Baako Aedema**
pastoor alhier, overleed 20 juni 1523 en werd te Bozum begraven.⁵ Hij was een zoon van Eepa Baakazn. Aedema te Bozum.⁶ Mogelijk was een broer Reinardus Eponis de Bozum, 24 februari 1509 tot subdiaken, 24 maart 1509 tot diaken en 7 april 1509 tot priester gewijd.⁷

1529 - 1554 **Sierck/Siricus Petri**
komt hier voor het eerst als pastoor voor 22 februari 1529,⁸ voor het laatst 5 maart 1549.⁹ Siricus Petri zou hier tot 1554 hebben gestaan en werd toen prebendaat te Baard*.¹⁰
Siricus Petri, van Bolsward, werd 25 juni 1506 te Leuven als student ingeschreven en was een zoon van Pier Sirks.¹¹ Siricus Petri, van Wommels, werd 8 maart 1511 tot subdiaken, 5 april 1511 tot diaken en 19 april 1511 tot priester gewijd.¹²

1559 - †1560/1 **Joannes Hugesz. van Diest**
wordt in 1559 voor het eerst als pastoor alhier vermeld¹³ en aldus nog 8 maart 1560.¹⁴
In april/mei 1561 wordt vermeld dat onlangs boelgoed is gehouden van het sterfhuys van Joannes, pastoor alhier.¹⁵

1561 - 1580 **Wattie Sickes**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 9 juni 1561¹⁶ en was in functie tot de

¹ Schotanus, *Beschrijvinge*, met de hand bijgeschreven in een exemplaar in Tresoar, 3187a Gesch., 200.

² RvdA I, 273.

³ BB I, 128-129.

⁴ OFO I, nr. 186. Van Burmania, 41v-42 noemt in 1467 zowel te Terhorne* als te Terzool een persoon met deze naam die dus inderdaad alhier geattesteerd is. Mogelijk gaat het bij Terhorne* om een abuis tenzij het twee verschillende personen betreft.

⁵ De Walle, 117 nr. 736.

⁶ Brouwers, 'Adama', 10.

⁷ Dom nr. 2544, 18v, 73v; AAU 23 (1896) 425. Brouwers, 'Adama', noemt deze niet onder de kinderen van Eepa Baakazn. Aedema.

⁸ Arch. Klooster Aalsum nr. 24 reg. 146.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 205.

¹⁰ PB Hs. 1466.

¹¹ Zijlstra nr. 8287.

¹² Dom nr. 2544, 26, 82v; AAU 23 (1896) 444.

¹³ Van Burmania, 42.

¹⁴ RA Sneek nr. 23, 1007.

¹⁵ RA Rauwerderhem nr. 1, 13, 15.

¹⁶ RA Rauwerderhem nr. 1, 17.

Hervorming. Op 2 september 1580 wordt meegedeeld dat de vrouw van de pastoor Watse Sickes drie weken geleden is overleden, hem vijf kinderen nalatende.¹⁷

Vicarie

Voor het eerst in 1511 is sprake van een vicarie.¹⁸ In 1543 heet het leen vicarie of prebende.¹⁹ Het patrocinium is onbekend.

1511 (- 1527?) **Hotthie (Feckesz.)**

In 1511 wordt heer Hoytie alhier genoemd; hij was niet de pastoor²⁰ en moet dus de vicarius zijn geweest. In februari 1527 betaalt heer Hotthie Feckesz., wiens functie en standplaats niet worden vermeld, alsnog consentgeld voor de koop van een rente van Hattie Aggesz. tijdens de tijd dat dit deel van Friesland beheerst werd door de Geldersen;²¹ een Hottija Aggaz. wordt in 1511 zowel te Terzool als te Uitwellingerga vermeld.²²

1527 **(Wybe)**

Op 21 juni 1527 casseert – in een geschil tussen Yvo Fritzma en de gemeente over de keuze van een vicarius – het Hof de nominatie door de gemeente van heer Wybe. Uit ‘sonderlinge gratie’ wordt de gemeente toegestaan binnen acht dagen een nieuwe nominatie uit te brengen.²³ Mogelijk is de toen gecasseerde hier alsnog gekomen en is hij dezelfde als

1542 - 1543 **Wybe/Wibrandus Tetardi**

Wybe komt als voicarius alhier voor 5 september 1542,²⁴ Wybrandus Tetardi geeft in 1543 de vicariegoederen op.²⁵ Ongedateerd zijn copieën, door Wybe als vicarius vervaardigd van twee stukken d.d. 26 februari 1509²⁶ en 15 juli 1509.²⁷

1550 **Wattye**

wordt als vicarius alhier vermeld 3 september 1550.²⁸

1561 - 1580 **Oege Janckesz.**

wordt als vicarius alhier genoemd 17 juni 1561²⁹ evenals op 25 mei 1566.³⁰ Van Burmania noemt een gelijknamige persoon in 1563 als pastoor te Tjerkgaast*³¹ maar dat zal een andere persoon zijn geweest. Oege Janckesz., (gewezen) vicarius alhier,

¹⁷ Reitsma, 30-31.

¹⁸ RvdA I, 273.

¹⁹ BB I, 128-129.

²⁰ RvdA I, 275.

²¹ RR nr. 57, 94v.

²² RvdA I, 274-275 (Terzool, ontvangt enkele kleine renten), II, 54 (Uitwellingerga, landeigenaar).

²³ Hof nr. 16480, 13.

²⁴ Hof nr. 16689, 218.

²⁵ BB I, 129.

²⁶ OFO I, 129.

²⁷ Collectie Epkema nr. 41.

²⁸ RA Sneek nr. 21, 222.

²⁹ Hof nr. 16692, 193.

³⁰ Hof nr. 16693, 154.

³¹ Van Burmania, 43.

mag hier – volgens opgave d.d. 2 september 1580 – blijven met zijn huishoudster
maar moet wel de koster-schoolmeester huisvesten.³²

³² Reitsma, 30-31.

TIETJERK

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: op een onbekend tijdstip moet er een relatie zijn ontstaan met het klooster te Bergum waaruit voortvloeide dat het klooster de pastoor alhier benoemde. Op een bepaald moment onstond er onenigheid tussen het klooster aan de ene en de pastoor, de kerkvoogden en de ingezetenen alhier welk geschil beslecht werd door een uitspraak d.d. 23 juni 1457 van zoenslieden (de pastoor te Wirdum*, tevens deken te Leeuwarden, de pastoor van Leeuwarden-Oldehoeve* en Tzommo Wyarda). Daarbij wordt bepaald dat na het overlijden van de huidige pastoor het klooster geen pastoor meer zal benoemen uit het klooster maar de ingezetenen van Tietjerk zullen nimmer een pastoor kiezen 'buta da conuent'. Het klooster zal jaarlijks 7 postulaat gulden betalen voor het onderhoud van de pastoor en 2 postulaat gulden en een halve schuit turf aan de kerk.²

Blijkbaar had het klooster voordien eigenmachtig een pastoor uit de kloosterlingen benoemd en wordt de zaak in die zin gewijzigd dat de ingezetenen voortaan de keuze uit de kloosterlingen zullen hebben. Dat er overigens in latere jaren een kloosterling uit Bergum alhier pastoor was is niet gebleken.

In 1466 is sprake van een vicarius alhier.³ Later wordt echter nimmer een vicarie vermeld⁴ zodat het de vraag is of de vermelding juist is.

Pastorie

1434	Talla ⁵
1457	Johannes Hij is betrokken bij de regeling van het bovengenoemde geschil ⁶ en was blijkbaar een door het klooster Bergum uit de kloosterlingen alhier benoemde pastoor.
1479	Arnoldus ⁷
1481	Fokka ⁸
1489 - 1491	Johannes Valke Johannes komt als pastoor alhier voor in 1489, ⁹ Johannes Valke in 1491. ¹⁰
1516 - 1533	Dirk/Theodoricus komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1516. ¹¹ Voor het laatst wordt hij als zodanig vermeld 1 juli 1533. ¹² Een ongedateerd briefje van hem aan Peter Jans

¹ Reitsma, 143 n. 1, noemt zonder bronvermelding Martinus als patroon.

² OFO I, nr. 148.

³ PB Hs. 1466.

⁴ Niet in RvdA, BB of Reitsma.

⁵ Arch. RBG nr. 26 nr. 103.

⁶ OFO I, nr. 148.

⁷ PB Hs. 1466.

⁸ OFO II, nr. 91.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ PG, nr. 61.

¹¹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2377.

Sibrens, schepen te Leeuwarden, wordt gedateerd 1505?¹³ Laatstgenoemde (Peter Jansz. Auckama) is als schepen bekend in 1503 en 1514 en is burgemeester van 1516 tot en met 1525, 1529 of 1531.¹⁴ Een nadere datering van het stuk is dus niet te geven.

1542 **Haringh Dirksz.**¹⁵

1555 - 1556 **Johannes Ritsma/Rietsma**
Johannes komt als pastoor alhier voor in april/mei 1555¹⁶ en 29 mei 1555.¹⁷ Van Burmania noemt Joannes Ritsma/Rietsma als pastoor alhier in 1556.¹⁸ Johannes Rietsma wordt zonder functie en standplaats genoemd 20 december 1566.¹⁹

1559/60 – 1560 **Hero Aggesz.**
Hero, pastoor alhier, wordt 1559/60 gelast zijn concubine Sybe Wattiesdr. weg te zenden op straffe van ontzetting uit zijn functie.²⁰ Hero Aggesz., afkomstig van Koudum, is hier in 1560 pastoor.²¹

1561 **Joannes**
komt als pastoor alhier – met de kerkvoogden - voor op 12 juli 1561.²² Op 23 juli 1583 wordt een sententie uitgesproken waarbij verwezen wordt naar het vonnis uit juli 1561 waarbij Johannes, pastoor alhier, wordt genoemd. Dan wordt uitvoering van het vonnis uit 1561 genoemd waarbij in eerste instantie Andries Bartels, pastoor, en de kerkvoogden gedaagd waren doch de eis tegen hen wordt (in 1583!) niet ontvankelijk verklaard.²³

1563 **Aernt Annesz.**
wordt als pastoor alhier vermeld in 1563.²⁴ Mogelijk is hij dezelfde als Anne ? Arnoldi (namen verwisseld ?) die in 1562 als vicarius te Driesum* resigneert. Arnoldus Annus, van Sneek, wordt 11 juni 1555 te Leuven als student ingeschreven²⁵ en is vanaf 1566/7 bekend als pastor te Birdaard*.

1566 **Henricus Joannis**²⁶

1568 **Roelof Willems**²⁷
In 1563 is hij bekend als pastoor te Oenkerk*, van 1570 tot 1580 als pastoor te Giekerk*.

¹² Hof nr. 16687, 598.

¹³ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1602-75.

¹⁴ HCL, Overzicht stadsbestuur Leeuwarden.

¹⁵ PB Hs. 1466.

¹⁶ Arch. RBG nr. 310 reg. 57.

¹⁷ Hof nr. 16691, 49.

¹⁸ Van Burmania, 42v.

¹⁹ HCL, RA nr. N 1, 215v.

²⁰ RR nr. 22, 77.

²¹ Van Burmania, 42v.

²² Hof nr. 16692, 207.

²³ Hof nr. 16700, 252 (het sententieboek uit deze periode bleef niet bewaard).

²⁴ Van Burmania, 42v.

²⁵ Zijlstra nr. 5116.

²⁶ Van Burmania, 42v.

²⁷ Van Burmania, 42v.

- 1569 **Andries Bartolds**²⁸
 Als pastoor zonder vermelding van standplaats maar wel hier wordt aan hem gerefereerd bij de sententie d.d. 23 juli 1583.²⁹ Hij kan dezelfde zijn als Andries, pastoor te Giekerk* in 1570. Andries Bartelds staat in 1573 te Nijega (Sm.)*.
- 1576 - 1580 **Johannes Johannis**
 van 's Hertogenbosch, komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1576.³⁰ Joannes, pastoor alhier, komt voor 21 januari 1577.³¹ Op 12 januari 1581 heet Johannes Johannis, van 's Hertogenbosch, gewezen pastoor alhier en dan schoolmeester te Oostermeer.³² Mogelijk is hij dezelfde als Joannes Joannis, 1580 predikant te Burgwerd, stond 1597 te Foudgum c.a., kwam toen te Harich, Balk en Sondel, stond van 1616 tot 1620 te Balk alleen.³³

Vicarie

Een vicarius wordt in 1466 genoemd.³⁴ Later is echter nimmer sprake van een vicarie alhier zodat de mededeling wellicht op een andere plaats thuishoort.

- 1466 **Eko.**³⁵
 Mogelijk is hij dezelfde als de in 1450 vermelde Eka, priester te Wanswerd*.

²⁸ Van Burmania, 42v.

²⁹ Hof nr. 16700, 252.

³⁰ Van Burmania, 42v.

³¹ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 441.

³² Reitsma, 144 n. 2 (te Oostermeer is hij echter als zodanig niet bekend: daar verklaart men dan dat er het vorige jaar geen schoolmeester is geweest, *ibid.*, 149).

³³ Kalma, *Classisboek Sneek*, XXXVII.

³⁴ Van Burmania, 42v.

³⁵ Van Burmania, 42v.

TIRNS

Patroon: **Lambertus**¹

Bijzonderheden: Andreas Cornelius bericht dat de kerk alhier in 1295 gesticht werd 'op die wtterste vant olde landt ende des pastoers huijs opt Nijuwe Landt'.² Halbertsma veronderstelt dat de kerk te Anneburen* waarvan in 1973 kloostermoppen en brokken tufsteen werden gevonden na de buitendijking van het dorp omstreeks 1200 voorzover deze al niet door overstromingen was verwoest te Tirns op de huidige plaats is herbouwd.³
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1381 **Reynard**⁴

1427 **Sibrandus**⁵

1445/6 **N.N.**
wordt dan geïnstitueerd als pastoor alhier.⁶

1448 **N.N.**
wordt geïnstitueerd als pastoor alhier.⁷

1456 - 1476 **Peter**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1456,⁸ voor het laatst in 1476.⁹

1498 **Mr. Arent Gijsbertsz./Arnoldus Gijsberti**
komt 20 maart 1498 als pastoor alhier voor.¹⁰ In 1489 is hij pastoor te Terwispeel*.

1507 - 1516 **Mr. Albert**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 26 augustus 1507,¹¹ voor het laatst 13 januari 1516.¹²

1516/7- 1568 **Syerdt Annes/Sefridus Annonis**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu acht jaren pastoor te zijn.¹³ Op 15 november 1537 geeft Henricus Ludolphi, pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, aan vernomen te hebben dat de pastoor alhier (wiens naam niet wordt genoemd) niet goed (in de leer)

¹ Verhoeven, 98. Het patrocinium ook vermeld 1 oktober 1562, RA Wymbritseradeel nr. 5, 11.

² Tresoar, PB Hs 1382, XLVI.

³ Halbertsma, Archeologisch Nieuws, *Nieuwsbulletin* KNOB 1973, *121-*123.

⁴ OFO III, nr. 1.

⁵ OFO II, nr. 14.

⁶ St. Jan nr. 935, 21v.

⁷ St. Jan nr. 935, 22.

⁸ Verzameling Murray Bakker nr. 56 nr. 69.

⁹ Nanninga Uitterdijk, *Register* V, 178.

¹⁰ Worp van Thabor IV, 284; Peter Jacobsz. van Thabor, 129; Gabbema, *Verhaal*. 212.

¹¹ Oosterhout, 562.

¹² FT, nr. 90.

¹³ Hof nr. 93, 9.

is.¹⁴ Op 3 november 1559 treedt Syerdt op namens zijn natuurlijke dochter Frouck, zo ook 7 april 1560.¹⁵ Als pastoor alhier komt hij nog voor 13 maart 1568.¹⁶

1574

N.N.

wordt 23 januari 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷

1575

N.N.

wordt ca 10 februari 1575 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸

- 1580

Joannes Nobels

resigneerde als pastoor alhier in 1580 en kreeg door de kerk 175 gl. uitbetaald.¹⁹

¹⁴ Aud. nr. 1475/1, 74-74v (niet in Microfiches Brussel).

¹⁵ RA Sneek nr. 23, 927, 1021-1024.

¹⁶ Hof nr. 16693, 428.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

¹⁹ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242 nr. 25, 26.

TJALHUIZUM

Patroon: **Johannes Evangelist**¹

Bijzonderheden: ca 1550/2 en 1558/60 wordt naast de pastorie een vicarie opgegeven.² In 1511 en 1543 is daarvan (nog) geen sprake.

Pastorie

1381 **Foppa**³

1442 **N.N.**
wordt dan geïnstitueerd als pastoor alhier.⁴

1463 - 1473 **Jacob**⁵

1496 **Philippus Ecc**⁶

1511 **Pier**⁷

(1529? - 1537?) **Mr. Hugo Upkesz.**
wordt 28 juni 1563, dan reeds overleden, als destijds pastoor alhier genoemd.⁸ Hij komt van 1524/5 tot 1529 (niet meer 1531) voor als prebendaat (Catharinaprebende) te Sneek*, in 1537 (nog niet 1536) als pastoor te Kubaard* en van 1541 tot 1553 als pastoor te Lutkewierum*. In de periode 1529/37 zal hij hier dus gestaan hebben.

1543 **Tjalling Hendrix**⁹

1549 - 1553 **Aebe/Abbe Gerloffs/Gosses**
Op 7 oktober 1549 komt Aebe Gerloffs, pastoor alhier, voor als volmacht op de landdag¹⁰ en moet dan dezelfde zijn als Abbe, pastoor alhier, 18 januari 1550 genoemd in dezelfde hoedanigheid.¹¹ Op 16 februari 1553 wordt Abba, pastoor alhier, consent verleend voor de verkoop van enig goed te Sneek.¹² Als Abbe Gosses, pastoor alhier, komt hij 9 maart 1553 voor.¹³ Van 1555 tot 1558 is hij bekend als pastoor te Abbega*. In 1543 is hij vicarius te Ypekolsga*.

1567 - 1580 **Pieter Gerbesz./Petrus Gerbrandi**
wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld in 1567.¹⁴ Op 23 oktober 1581

¹ Verhoeven, 98.

² St. Jan nr. 1165.

³ OFO III, nr. 1.

⁴ St. Jan nr. 935, 19v.

⁵ Van Burmania, 42 (1463) resp. OFO II, nr. 76 (1473).

⁶ PG, nr. 186; Eccci volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 164.

⁷ RvdA II, 370, 373.

⁸ RA Wymbritseradeel nr. 5, 224.

⁹ BB I, 414.

¹⁰ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 89.

¹¹ Tresoar, Hs. FG nr. 2.

¹² RA Sneek nr. 22, 10.

¹³ RA Hennaarderadeel nr. 20, 55.

¹⁴ Van Burmania, 42.

ontvangt Petrus Gerbrandi, gewezen pastoor alhier, enig geld.¹⁵ Nog in hetzelfde jaar wijkt hij uit;¹⁶ daarbij wordt hij als afkomstig van Sneek genoemd.¹⁷ Petrus Gerbrandi, destijds pastoor alhier, overleed 8 februari 1612 en werd te Rinsumageest begraven.¹⁸

Vicarie

Over de ca 1550/2 en 1558/60 alhier genoemde vicarie¹⁹ is verder niets bekend.

¹⁵ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, 33v.

¹⁶ CE, 361.

¹⁷ Arch. EVC nr. 3372 (ander exemplaar van de Conscriptio Exulum noemt hem 'Snecanus').

¹⁸ Tresoar, Hs. FG nr. 1043. Niet vermeld in Tresoar, Collectie Graftschriften, Dantumadeel, i.v. Rinsumageest, en bij De Walle.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

TJALLEBERD

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk is verplaatst.¹ Ca 1650 is sprake van een oud kerkhof ('eald houw') in de pastoriesate.² In 1626 werd de bouw van een nieuwe kerk aanbesteed.³ Deze werd in 1742 vervangen.⁴
Tjalleberd wordt in 1315 genoemd onder de kerken/kapellen die de bisschop aan zich houdt bij de regeling van een geschil met de commanderij te Nes.⁵
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1394 **Reynerus Baldewini Crucesignati**
krijgt 10 september 1394 dispensatie wegens onwettige geboorte om alhier pastoor te kunnen worden nadat hij eerder de kerk te Rotstergaast* had gekregen en daarvoor van die te Echten* afstand had gedaan.⁶
- 1489 - 1491 **Obbe Cammason/Ulfardus**
Obbe, pastoor alhier, zegelt 4 oktober 1489.⁷ Zijn zegel is hetzelfde als dat van Obbe/Ulfardus, pastoor te Westermear* en deken van Haskerland, van 1476 tot 1481.⁸
Hij is hier nog in 1491.⁹
- 1517/8 - 1525 **Sibrandus Sickonis**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu zeven jaren pastoor te zijn.¹⁰ Een Sibrandus Sickonis, van Leeuwarden, wordt 18 juni 1514 als student te Leuven ingeschreven.¹¹ Een gelijknamige persoon, dan afkomstig uit Koudum, wordt 20 maart 1507 tot subdiaken, 3 april 1507 tot diaken en 29 mei 1507 tot priester gewijd.¹² Mogelijk betreft het dezelfde persoon.
- 1550 - 1558 **Joannes Roelofsz./Joannes Rodolphi**
komt als pastoor alhier voor 6 juni 1550¹³ en in 1558.¹⁴

¹ Huisman, 'Riperkrite', 28 en kaart, 16.

² Tresoar, Hs. PB nr. 175, 45.

³ Tresoar, Arch. Grietman van Aengwirden nr. 29.

⁴ MF, 293.

⁵ ARDOU nr. 2291; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 309.

⁶ RG II.1, k. 1015.

⁷ OFO I, nr. 371; Tresoar, Zegelfoto nr. 1019.

⁸ Tresoar, Zegelfoto's nrs. 980 (1476), 1014 (1478), 991 (1479), 966 (1481) en 1081 (1481); randschrift: 'SE H OBBA CAMMA SON'. Mol las een fragment van het randschrift verkeerd als 'CAN' en leidde daaruit ten onrechte af dat hij kanunnik van het Haskerconvent was: Mol, 'Haskerkonvint', 57 n. 21; dez., 'Haskerconvent', 167 n. 19.

⁹ OFO IV, nr. 85.

¹⁰ Hof nr. 93, 10v.

¹¹ Zijlstra nr. 8584.

¹² Dom nr. 2544, 10v, 66; AAU 23 (1896) 410.

¹³ NA, Arch. ACB nr. 944.

¹⁴ Van Burmania, 42.

TJERKGAAST

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de tufstenen kerk werd in 1703, de dito toren in 1759 afgebroken. Een klein tufstenen restant werd in 1941 in de westmuur van de huidige kerk gevonden.² Een vicarius wordt hier voor het eerst vermeld in 1528.³ De Ceciliaprebende bestond reeds in 1512/3.⁴

Pastorie

- 1413 - 1420 **Johannes**
komt in 1413 en 1414 als deken (van Opper Wagenbrugge) en pastoor alhier voor.⁵ Op 9 mei 1420 machtigt bisschop Frederik Johannes, pastoor alhier, om in het lopende schrikkeljaar de door of voor hem als deken van Opper Wagenbrugge in de voorgaande gewone jaren aangevangen zaken ten einde te brengen.⁶ Op 16 december 1420 geeft hertog Jan van Beieren als heer van Friesland aan enkele personen, waaronder heer Jan van Kerkgeest, geleide.⁷
- 1440 - 1447 **Anno**
pastoor alhier en deken van Opper Wagenbrugge, wordt van 1440 tot en met 1447 vermeld.⁸
- 1463 **Syvedo**
priester, pastoor te 'Hergast', wordt 12 september 1463 als student te Keulen genoemd.⁹ Hij kan niet dezelfde zijn als Sybodus Benckonis, van Leeuwarden, clericus, die daar 16 juli 1461 als student wordt ingeschreven¹⁰ en in 1464 nog geen priester is. Vanaf 1475 is deze bekend als pastoor te Leeuwarden-Oldehove*.
- 1494 **Allardus**¹¹
- 1521 - 1525 **Nicolaus**
pastoor alhier, komt in april/mei 1521¹² en (tenzij hij de priester Nicolaas van hier is die in 1522 pastoor wordt te Harlingen* in welk geval het om de opvolger gaat) en

¹ Van der Aa XI, 200 noemt Augustinus als patroonheilige, zonder bronvermelding.

² De Jong, Kerken, 6. Op een hoge ouderdom van de kerk wijst ook een drietal sarcofaagdeksels waarvan afbeeldingen in Tresoar, Collectie Graftschriften, Doniawerstal, i.v. Tjerkgaast. Deze deksels worden niet vermeld door Waslander, Dekselse graven. Zij maakt alleen (173) melding van een verdwenen deksel. Een 12^e-eeuwse sarcofaagkist werd in 1946 gevonden en in 2001 teruggeplaatst, Leeuwarder Courant 9 juli 2001.

³ RR nr. 6, 85v.

⁴ Hof nr. 93, 7v.

⁵ ABU nr. 47, 19v-22; 23v-24 (Muller, *Regesten* nrs. 1908 en 1934 geen naam vermeld).

⁶ ABU nr. 9, 77; Muller, *Regesten* nr. 2122. In reg. nr. 1356 (ongedateerd, 1393-1423; ABU nr. 9, 40) is zijn lezing als 'opperdeken van Wagenbrugge' onjuist; deze moet zijn deken van Opper Wagenbrugge. Mogelijk is laatstgenoemd stuk ca 1409 te dateren (vgl. Tjerkwerd*).

⁷ Janse, *Grenzen aan de macht*, 187 n. 366.

⁸ St. Jan nr. 935, 18, 20, 20v, 21v.

⁹ Keussen I, 507.

¹⁰ Zijlstra nr. 5270; Keussen I, 507.

¹¹ Hof nr. 16480, 400.

¹² Douwama, *Geschriften*, 586 (hij is dan naar Brussel gezonden; naamloos als een priester uit Friesland in dit verband ibid., 308).

als Claes 28 maart 1525 voor.¹³ Als priester (waarschijnlijk wel pastoor) alhier wordt Nicolaus 28 mei 1525 genoemd.¹⁴

1528/9

Mr. Pier Franckema/Pieter Alberts

In 1528/9 wordt meegedeeld dat mr. Pier zijn vicarius, Engle, heeft gedood; hij is voortvluchtig en wordt gezocht.¹⁵ In 1530 vraagt de stadhouder instructies hoe te handelen met een niet met name genoemde priester die doodslag heeft gepleegd en nu een half jaar gevangen zit. De stadhouder heeft tweemaal aan de vicarius (-generaal) geschreven. Volgens deze moet de priester gevangen blijven maar dat brengt grote kosten voor de keizer met zich mee.¹⁶ In een ongedateerde memorie wordt gesteld dat mr. Pieter Franckema, hiervoor pastoor alhier, wegens doodslag afgezet is. Hij heeft echter apostolische provisie (met de pastorie alhier?) gekregen en het placet van de keizer. De niet bekende schrijver adviseert Stadhouder, President en Raden van Friesland het placet te herroepen.¹⁷ Blijkbaar wordt in 1531 de zaak afgedaan door het opleggen van een boete en een financiële genoegdoening (aan de verwanten van Engle?): op 27 oktober 1537 worden Poppo Tibbesz., Bonne Sippesz. en Agge Heeresz. gedaagd te betalen volgens obligatie d.d. 14 augustus 1531 60 car. gl., zijnde drie termijnen van de hoofdsom ad 100 car. gl., zijnde borgtocht voor de compositie door mr. Pier Franckema wegens de doodslag op Engle.¹⁸ In 1531/2 wordt geboekt dat mr. Franckema de boete wegens de doodslag op Engle, vicarius alhier, bepaald op 28 car. gl., in twee termijnen moet betalen in 1532 en 1533.¹⁹ In 1540/1 wordt om deze reden door heer Pieter Alberts (geen functie en standplaats aangegeven) 28 pond betaald.²⁰

Op 20 december 1537 eist Agge Heeresz. te Lutkegeest ¼ van de boedel van wijlen Broer Piers, een huis te Tjerkgaast en 1/3 van de goederen van wijlen heer Atte en de vruchten die de gedaagde, Bonne Sippesz., ‘zedert ten tijde dat eenen Heeren Pieter soene van den vschr. Heer Atte XXIII Jaeren olt was geworden’ had genoten. De tegeneis is de inbreng van alle goederen die eisers vader van wijlen Pier Franckema en zijn vrouw Attye zou hebben ontvangen. De eis wordt toegewezen.²¹ Het lijkt er derhalve op dat mr. Pier Franckema een zoon van een heer (hier wel priester) Atte is geweest. Een inschrijving als student van mr. Pier is niet gevonden. Vanaf 1543 is hij bekend als pastoor te Hennaard*.

1536 - 1537

Yle

pastoor alhier, wordt 2 oktober 1537 genoemd in een proces dat 10 mei 1536 werd begonnen.²²

1548

Wybrandus/Wibo

komt als pastoor alhier voor 15 oktober 1548,²³ in 1548/9 als Wibo.²⁴

¹³ OFO IV, nr. 23.

¹⁴ ABU nr. 231, 79.

¹⁵ RR nr. 6, 85v.

¹⁶ Aud. nr. 1429.2, 48.

¹⁷ Aud. nr. 1429.2, 88.

¹⁸ Hof nr. 16481, 755.

¹⁹ RR nr. 7, 13v.

²⁰ RR nr. 10, 15v.

²¹ Hof nr. 16481, 755.

²² Hof nr. 16688, 374-375.

²³ St. Marie nr. 2761, 72.

²⁴ ABU nr. 544-3 ('Sergeest', gezien de context Tjerkgaast).

- 1558 **Atto Janconis**
wordt 4 februari 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁵
- 1563 **Oege Janckesz.**²⁶
Een gelijknamige persoon komt in 1561, 1566 en tot 1580 als vicarius te Terzool* voor.
- 1565 **Marten Annez.**²⁷
- 1569 - 1577 **Aucke Piersz./Augustinus Petri**
wordt hier voor het eerst in 1569 genoemd.²⁸ Hij komt verder 26 januari 1576²⁹ als pastoor alhier voor³⁰ evenals 24 augustus 1576 wanneer blijkt dat hij enige tijd de dienst te Sloten* heeft waargenomen,³¹ en 20 november 1576.³²
In 1577 heet hij Augustinus Petri.³³ Op 4 november 1579 is sprake van wijlen heer Aucke, wiens functie en standplaats niet zijn aangegeven;³⁴ mogelijk de hier genoemde? In 1550 wordt Aucke Piersz. vicarius te Wyckel*.
- 1580 **Martinus**
pastoor alhier, week in 1580 uit.³⁵

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst vermeld in 1528.³⁶ Volgens een mededeling d.d. 24 augustus 1576 is de vicarie mede belast met de kosterij te Sloten.³⁷ In 1583 is de vicarie in gebruik bij de schoolmeester; de pastorie en de prebende leveren te weinig op om een predikant te onderhouden.³⁸

- 1528/9 **Engle**
In 1528/9 wordt bericht dat Engle, vicarius alhier, door de pastoor is doodgeslagen³⁹
Over de aanleiding tot dit gewelddadig optreden wordt verder niets bericht.
- 1543 **Jancke.**⁴⁰
- 1556 **Jeltonius Nicolai**
wordt in de vicarie alhier opgevolgd door

²⁵ St. Jan nr. 1165.

²⁶ Van Burmania, 43.

²⁷ Van Burmania, 43.

²⁸ Van Burmania, 43.

²⁹ Tresoar, Hs. FG nr. 908.

³⁰ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 386.

³¹ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 386.

³² GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 386.

³³ Verhoeven, Klokken, 114 ('Vetri'i.p.v. Petri).

³⁴ RA Gaasterland nr. 7, 202.

³⁵ CE, 364.

³⁶ RR nr. 6, 85v.

³⁷ GA Gasterlân-Sleat, Arch. Sloten nr. 5.

³⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2780.

³⁹ RR nr. 6, 85v; zie verder bij de pastoor.

⁴⁰ OFO II, nr. 211.

- 1556 **Hugo Joannis**
van Tjerkgaast, die 28 maart 1556 geïnstitueerd wordt⁴¹ en 26 februari 1556 was
toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁴²
- 1558 **Petrus Laurentii**
priester, wordt 12 oktober 1558 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴³
- 1564 - 1565 **Symon Hildebrandi**
van Sloten, wordt 20 september 1564 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd
ter toelating tot de wijding van subdiaken; 5 april 1565 geeft hij bewijs van de
inkomsten van de vicarie.⁴⁴
- 1570 **Wlcke Annez.**⁴⁵
- 1576 **Pier Franckez.**
wordt 27 juni 1576 als vicarius alhier genoemd.⁴⁶ Hij was van 1575 tot zijn
overlijden op 16 juli 1576 (tevens) pastoor te Sloten*. Tot 1528/9 was hij pastoor
alhier.

Ceciliaprebende

Deze prebende bestond in ieder geval reeds 1512/3.⁴⁷

- 1512/3 - 1543 **Everardus Regneri**
geeft 26 mei 1525 aan de Caeciliaprebende alhier nu 12 jaren te bezitten.⁴⁸ Als Eew,
prebendaat, komt hij in 1543 voor.⁴⁹

Overige

- 1522 **Nicolaas**
priester alhier, wordt 24 juli 1522 als pastoor te Harlingen* geïnstitueerd.⁵⁰ Hij moet
de pastoor (zie hiervoor) of de vicarius geweest zijn maar welke van de twee
beneficia hij had is niet vast te stellen.

⁴¹ ABU nr. 535, 299.

⁴² ABU nr. 550*, 65v.

⁴³ St. Jan nr. 1165.

⁴⁴ ABU nr. 550*, 125v.

⁴⁵ Van Burmania, 43.

⁴⁶ RA Hennaarderadeel nr. 40, 171.

⁴⁷ Hof nr. 93, 7v.

⁴⁸ Hof nr. 93, 7v.

⁴⁹ OFO II, nr. 211.

⁵⁰ St. Jan nr. 1165.

TJERKWERD

Patroon: **Petrus**¹

Bijzonderheden: Tjerkwerd is een nieuwere naam voor ‘Sedlingi’ waar goed gelegen was dat – met andere – in 855 door Folkerus aan de abdij Werden werd geschonken.² De kerk werd mogelijk in de 14^e eeuw gebouwd.³ In 1543 is sprake van de ‘drie hoeftpriesters’ alhier.⁴ De Mariavicarie bestond reeds in 1522,⁵ de Nicolaasprebende reeds in 1518/9.⁶ In 1586 wordt meegedeeld dat destijds binnen de grenzen van de parochie Tjerkwerd een leen of beneficie te Eemswoude* was waarop een priester, aangewezen door het klooster Hospitaal te Sneek, dienst deed.⁷ Het betreft hier de uithof van het klooster waarvan de hofmeester in de 16^e eeuw een priester was.⁸ Het leen behoorde niet tot de beneficia te Tjerkwerd.

Pastorie

1277 (1377?) **Poppa**⁹

1313 **Mr. Reynerus**
pastoor te ‘Kerkwerve’, wordt dan met de pastoor te Hichtum genoemd;¹⁰ bedoeld moet dus zijn Tjerkwerd.

1331 **Gericus**¹¹

(1393-1423) **Aelbertus**
(1409?) Hij wordt door bisschop Frederik aangewezen om in appèl te behandelen de zaak tussen de pastoor te Jutrijp* en twee anderen waarin in eerste aanleg Johannes, pastoor te Tjerkgaast* en deken van Opper-Wagenbrugge, uitspraak had gedaan.¹² Wellicht in verband daarmee staat de in de 17 september 1409 afgelegde rekening van de vicarius van de bisschop van de ontvangst van ruim 9 pond voor een aan de – niet met name genoemde – pastoor te Tjerkwerd gegeven commissie.¹³ De aanwijzing zou dan 1408/9 gegeven kunnen zijn.

(ca) 1440 **N.N.**

¹ Arch. HG Tjerkwerd-Dedgum nr. 141, 11 (18 mei 1615), 11v (8 september 1617), 14 (10 oktober 1619). Deze patroon wordt ook vermeld in een handschriftootekening in het exemplaar in Tresoar van Schotanus, *Beschrijvinge*, 211. Het patrocinium wordt niet door Verhoeven genoemd.

² De Cock, ‘Rijksgroten’, 345.

³ MF, 294. Een anonieme brochure ‘St. Petruskerk, Tjerkwerd’ (Leeuwarden z.j. [1989]) geeft voor het oudste deel als datering waarschijnlijk 12^e-eeuw.

⁴ BB I, 285.

⁵ Hof nr. 93, 12v.

⁶ Hof nr. 93, 12v.

⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 270 nr. 93.

⁸ Mol, ‘Johanniters’, 136, 150.

⁹ OFO II, nr. 38. Mogelijk dateert het stuk echter uit 1377, mededeling O. Vries d.d. 29 januari 1992.

¹⁰ Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 266.

¹¹ Muller, *Regesten* nr. 668, 670 (niet ‘Geritus’ zoals aldaar vermeld).

¹² Muller, *Regesten* nr. 1356 (ABU nr. 9, 40-40v).

¹³ Heeringa, *Rekeningen*, 13.

	wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁴
1441	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁵
1442	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁶
ver voor 1478	Abba ¹⁷ Mogelijk dezelfde als de hiervoor genoemde Aelbertus?
1453	Reynnert ¹⁸
1482	Ade B.... Op 17 februari 1482 zegelt de niet met name genoemde pastoor alhier, blijkens het zegelrandschrift Ade B.... ¹⁹ Ade, pastoor alhier, komt ook voor 25 oktober 1482. ²⁰
1492 - 1518	Hans/Johannes Sifridi Hans wordt als pastoor alhier genoemd 9 januari 1492. ²¹ Op 18 juli 1496 komt hij voor als Johannes, blijkens het zegelrandschrift Johannes Sifridi. ²² Johannes, pastoor alhier, wordt vermeld 2 maart 1510. ²³ Hans, pastoor alhier, tenslotte op 8 november 1518; ook dan geeft het zegelrandschrift aan dat het om Johannes Sifridi gaat. ²⁴ In juli 1520, ²⁵ 8 juli 1521 ²⁶ en 3 juli 1522 ²⁷ krijgt de niet met name genoemde pastoor alhier verlof de mis op te dragen op een draagbaar altaar.
1527/8	Meye komt als pastoor alhier voor 15 oktober 1527 ²⁸ en in 1527/8. ²⁹ Op 30 mei 1555 wordt aan hem als destijds pastoor (hij had destijds land verkocht) alhier gerefereerd. ³⁰ Wellicht is hij dezelfde als Meye (Aggesz.?), genoemd tussen 1516 en 1527 en mogelijk toen te Wons* priester. ³¹
1541 - 1543	Broer

¹⁴ St. Jan nr. 935, 19.

¹⁵ St. Jan nr. 935, 19v.

¹⁶ St. Jan nr. 935, 20v.

¹⁷ OFO I, nr. 285.

¹⁸ OFO II, nr. 33.

¹⁹ OFO I, nr. 316; Tresoar, Zegelfoto nr. 1337.

²⁰ GA Bolsward, AAB nr. 79.

²¹ OFO IV, nr. 93.

²² PG, nr. 193; Tresoar, Zegelfoto nr. 169.

²³ OFO IV, nr. 195.

²⁴ GA Bolsward, O.A. nr. 766 b.

²⁵ ABU nr. 232, 4.

²⁶ ABU nr. 232, 213v.

²⁷ ABU nr. 232, 25.

²⁸ Hof nr. 93, 88.

²⁹ RR nr. 5, 92v.

³⁰ RA Franekeradeel nr. 94, 171v.

³¹ RR nr. 47, 6v, 179v; nr. 42.

komt als pastoor alhier voor 11 februari 1541³² en in 1543.³³

- 1551 - 1552 **Reyn Renckesz. (= Rein Rinckes Tiarum)**
komt als pastoor alhier voor 18 december 1551³⁴ en in 1552.³⁵ In de loop van 1558 werd hij pastoor te Bozum* maar of hij tot dan hier stond is onbekend.
- 1570 - 1578 **Reyner Ockesz.**
Reyner komt als pastoor alhier voor het eerst voor 10 juni 1570.³⁶ Reyner Ockes wordt met twee medepriesters hier in 1578 genoemd³⁷ en moet toen nog pastoor zijn geweest. Hij overleed – in een onbekend jaar – als zodanig en werd hier begraven. In 1648 wordt de legerstede van Reyner Ockes, pastoor alhier, door zijn verre verwant Auke Sinkes verkocht.³⁸
Van 1556 tot 1558 is hij bekend als pastoor te Idsegahuizum*.

Mariavicarie

Deze vicarie bestond reeds in 1522.³⁹

- 1522 - 1525 **Johannes Taeckle**
Fries, verklaart 27 mei 1525 de Mariavicarie nu drie jaren te bezitten en in 1522 de presentatie te hebben gekregen.⁴⁰ Overigens wordt in 1523 vermeld dat de vicarie vacant is.⁴¹
- 1543 **Goytzen**⁴²
- ca 1550/2 **Bernardus**
komt ca 1550/2 als vicarius alhier voor;⁴³ de lijst is overigens op veel punten onbetrouwbaar.
- 1571 **Jarich**
Op 14 februari 1571 legateert Syts Jongema, weduwe van Johan van Heerma, o.m. een pm. land in heer Jarichs landen alhier (alsmede een pm. in heer Johannes'venne alhier).⁴⁴ Omdat Johannes bekend is als prebendaat alhier moet Jarich de vicarius zijn geweest.
- 1573 **N.N.**
wordt 2 juni 1573 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴⁵

³² Hof nr. 16689, 167.

³³ BB I, 284.

³⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1051.

³⁵ RA Bolsward nr. 107, 457.

³⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 254.

³⁷ PI, 233.

³⁸ Arch. HG Tjerkwerd-Dedgum nr. 141, 169v.

³⁹ Hof nr. 93, 12v.

⁴⁰ Hof nr. 93, 12v.

⁴¹ St. Jan nr. 1165.

⁴² BB I, 284.

⁴³ St. Jan nr. 1165.

⁴⁴ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 1051.

⁴⁵ St. Jan nr. 1168.

1576 - 1578 **N.N./Johannes Willems**
wordt 23 maart 1576 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴⁶ Het moet hier gaan om Johannes Willems, in 1578 als één van de drie priesters alhier genoemd.⁴⁷ Hij kan dezelfde zijn als Johannes Wilhelmi, van Workum, 26 maart 1577 als theologisch student te Leuven ingeschreven.⁴⁸

Nicolaasprebende

Deze prebende bestond reeds in 1518/9.⁴⁹ Mogelijk is het hetzelfde leen als de ca 1500(?) vermelde ‘Tierckwerder klokproven’.⁵⁰

1518/9 - 1525 **Sybrandus Olphardi**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 6 jaren de Nicolaasprebende te bezitten.⁵¹ Hij kan dezelfde zijn als Sibrandus Wulfardi, van Workum, 2 juni 1513 als student te Leuven ingeschreven.⁵² Deze wordt 9 februari 1516 tot subdiaken, 8 maart 1516 tot diaken en 22 maart 1516 tot priester gewijd.⁵³

1543 - 1580 **Johannes Feddes/Schaepsted**
komt als prebendaat alhier voor in 1543.⁵⁴ In 1578 komt hij als één van de drie priesters alhier voor.⁵⁵ Hij moet dan dezelfde zijn als Joannes Schaepsted, priester alhier, vermeld 4 april 1578,⁵⁶ en Johannes Schaepsted, prebendaat alhier, uitgeweken in 1580.⁵⁷

Overige

† 1525 **N.N.**
overleed in 1525; het randschrift van zijn zerk (door de kelk te identificeren als priesterzerk) is onleesbaar.⁵⁸

⁴⁶ St. Jan nr. 1168.

⁴⁷ PI, 233.

⁴⁸ Zijlstra nr. 9781.

⁴⁹ Hof nr. 93, 12v.

⁵⁰ Arch. HG Tjerkwerd-Dedgum nr. 141 (‘Dijckboek van Imswolderham’).

⁵¹ Hof nr. 93, 12v.

⁵² Zijlstra nr. 8715, volgens wie hij vermoedelijk dezelfde is als Sybe, in 1543 pastoor te Nijhuizum*.

⁵³ Dom nr. 2544, 46, 99v; AAU 24 (1897) 17.

⁵⁴ BB I, 284.

⁵⁵ PI, 233.

⁵⁶ RA Hennaarderadeel nr. 40, 157v.

⁵⁷ CE, 357.

⁵⁸ Mededeling H. de Walle, Groningen, juli 2012.

TWIJZEL

Patroon: **Petrus**¹

Bijzonderheden: de kerk alhier bestond reeds in het begin van de 13^e eeuw; een hogere ouderdom is zeer goed mogelijk.²
Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1508³, een prebendaat in 1511⁴ genoemd.
De opbrengsten van de prebende worden in 1547 aan de pastorie en de vicarie toegevoegd.⁵

Pastorie

1395	Symon ⁶
1418	Tiaert ⁷
1441	Rendulphus ⁸
1449	Bernardus ⁹
1495 - 1511	Rytske ¹⁰
1521/2 - 1543	Harcko Scheltesz. geeft 27 mei 1525 aan hier nu drie jaren pastoor te zijn. ¹¹ Mogelijk is hij dezelfde als Hercko, van 1508 tot 1511 bekend als vicarius alhier (zie aldaar). Als pastoor alhier komt hij 28 december 1543 nog voor. ¹² Hij zal de vader zijn van Wytte H. Harckez. en Scelte H. Harckez., beide in 1552 als inwoners alhier vermeld. ¹³
1555	Gellius Hoykionis wordt in 1555 als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹⁴
1566	Aeyke wordt als pastoor alhier genoemd op Margarethamarkt (dus ca 13 juli) 1566. ¹⁵ Ayko, pastoor alhier, vluchtte in 1566/7. ¹⁶ Winsemius noemt hem niet onder de uitgewezenen. ¹⁷ Zijn verdere levensloop is onbekend.

¹ Verhoeven, 98.

² De Langen, 95. Vgl. Mol, Noomen en Van der Vaart, *Achtkarspelen*, 22.

³ Van Burmania, 42v.

⁴ RvdA I, 202.

⁵ BB I, 223-224.

⁶ OGD nr. 907.

⁷ GA, GAG, R.F. 1418/3.

⁸ Arch. Gerkesklooster nr. 87 reg. 11.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ PB Hs. 1466 (1495) resp. Arch. Buweklooster nr. 1 reg. 5 (1510) en RvdA I, 202 (1511).

¹¹ Hof nr. 93, 13v.

¹² BB I, 121.

¹³ MC.

¹⁴ Visit. 1555.

¹⁵ RA Achtkarspelen nr. 5, los bij 227.

¹⁶ Harkenroht, 'Naamlijst', 72; verdere gegevens zijn hem onbekend: dez., 'Aenmerkingen', 588.

- 1570 - 1580 **Wessel Dirksz. Brinckman**
Wesselus Brinckman wordt als pastoor, zonder standplaats, d.d. 15 augustus 1570 genoemd in een latere inventaris van de boedel van een echtpaar, opgemaakt ten overstaan van de dorpsrechter alhier¹⁸ en zal dus toen hier reeds hebben gestaan. Als pastoor alhier komt hij voor vanaf 6 maart 1572.¹⁹ Blijkens opgave d.d. 1 februari 1581 heeft hij zijn vrouw gehuwd, was hij soldaat bij Oostmahorn en woont hij nu te Sneek.²⁰ Hij komt niet voor in de lijst van uitgewekenen in 1580.²¹

Vicarie

Een vicarius wordt voor het eerst genoemd in 1508.²² De collatie berustte waarschijnlijk bij de kerkvoogden die in 1543 opgave van de vicariegoederen deden.²³ Het patrocinium is onbekend.

- 1508 - 1511 **Hercko**
wordt in 1508²⁴ en 1511²⁵ als vicarius alhier vermeld. Mogelijk is hij dezelfde als Harcko Scheltez., vanaf 1521/2 pastoor alhier.
- 1520/1 –1525 **Reynerus Titardi**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu vier jaren vicarius te zijn.²⁶
- 1566 - 1580 **Andreas Pietersz.**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in 1566.²⁷ Nadien wordt hij meermalen als zodanig genoemd. Volgens opgave d.d. 1 februari 1581 vertrok hij Joannes II. (juni) naar Groningen; zijn vrouw en vier kinderen verblijven dan echter nog in het vicariehuis.²⁸ Hij overlijdt te Groningen in 1581.²⁹ Begin 1574 wordt zijn broer Garbrand Pietersz. genoemd³⁰, 14 juli 1575 zijn zwager Aebe.³¹

Prebende

Een prebendaat komt voor het eerst in 1511 voor.³² Ook van dit leen zullen de kerkvoogden collatoren zijn geweest; zij doen in 1543 opgave van de prebende goederen.³³ Op 27 januari 1547 staat het Hof op verzoek van de gemeente de opbrengsten van de prebende toe aan de pastorie en de vicarie; de

¹⁷ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88.

¹⁸ RA Achtkarspelen nr.51, 54.

¹⁹ RA Achtkarspelen nr. 4, 69.

²⁰ Reitsma, 211-212.

²¹ CE, 346.

²² Van Burmania, 42v.

²³ BB I, 221.

²⁴ Van Burmania, 42v.

²⁵ RvdA I, 202.

²⁶ Hof nr. 93, 13.

²⁷ Van Burmania, 42v.

²⁸ Reitsma, 211-212.

²⁹ CE, 346.

³⁰ RA Achtkarspelen nr. 4, 173.

³¹ RA Achtkarspelen nr. 5, 68.

³² RvdA I, 202.

³³ BB I, 121.

officiaa van Munsters Friesland keurt zulks 5 april 1547 goed.³⁴ Ook het patrocinium van dit leen is onbekend.

1511 **Helprich**³⁵

1543 **Karst**
is blijkens opgave d.d. 28 december 1543 als prebendaat beroepen maar hier nog niet in functie getreden.³⁶

Overigen

vóór ca 1523 ? **Folkert**
In 1527 wordt consent gegeven op de koop van land alhier, tijdens de Gelderse bezetting verkocht door heer Folkert.³⁷ Mogelijk stond hij hier?

1527/8 **Johannes Koenes**
alhier, wordt dan door het Hof ontboden³⁸, waarom is niet aangegeven. Mogelijk is hij dezelfde als Johannes Conrardi, die zonder functie en plaats 19 mei 1525 genoemd wordt onder de priesters die opnieuw presentatie verzoeken; zijn naam is echter doorgehaald.³⁹ Vanaf 1531 is hij bekend als prebendaat te Kollum*.

³⁴ BB I, 223-224.

³⁵ RvdA I, 202.

³⁶ BB I, 221.

³⁷ RR nr. 57, 135v.

³⁸ RR nr. 6, 96.

³⁹ Hof nr. 93, 1.

TZUM

Patroon: **Johannes¹**

Bijzonderheden: volgens Van Buijtenen moet de enclave Tzum in de gemeente Franekeradeel haar ontstaan te danken hebben aan een exempt gebied onder cisterciënzer signatuur onder invloed van de cisterciënzer abdij Bloemkamp bij Bolsward die de ‘villa’ van de abdij Prüm had overgekregen. Wanneer in de 14^e eeuw Bloemkamp de greep op Tzum ontvalt is de deelsvorming zo ver voortgeschreden dat het ‘Tzummer Fiarndel’, organisch behorende bij Hennaarderadeel, daar de aansluiting mist. Tengevolge van deze ‘faux pas’ boet het in de nieuwe rechterlijke organisatie van Franekeradeel met het verlies van het bekleden van het grietmansambt, dat aan de overige drie kwartieren blijft voorbehouden.² Het patronaatsrecht van de kerk werd door abt en convent te Prüm ten tijde van Dodo, vierde abt van Bloemkamp (1231-1252), aan laatstgenoemd klooster geschonken.³ Ten tijde van de abten Dodo III, Geilardus en Renigus Camga (1350-1373) moet Bloemkamp het patronaatsrecht echter weer hebben verloren.⁴ Het schip van de kerk dateert uit de 12^e eeuw.⁵ Naast de kerk alhier wordt de ‘kleine kerk’ genoemd. Deze moet reeds in 1433 hebben bestaan.⁶ Deze aan Dionysius gewijde kleine kerk⁷ wordt nog genoemd 2 februari 1543.⁸ Op 5 juli 1548 wordt meegedeeld dat de steen van ‘de cleyne kercktoeren mit dat cleyne cappeleken daeraen staende by de groote kercke op een kerckhoff die geheel ruinoes ende vervallen’ wordt gebruikt tot opbouw van een nieuwe toren; de vorige is ca 40 jaren geleden afgebroken.⁹ De nieuwe toren kwam in oktober 1549 gereed.¹⁰ In 1511 en 1514 worden vier priesters alhier met name genoemd.¹¹ In 1514 is ook sprake van de drie priesters alhier die gezamenlijk een kleine rente kregen.¹² In een testament uit 1545 is sprake van een legaat aan de twee priesters alhier.¹³ Parochieregisters uit ca 1550/2 en 1558/60 maken alleen van de pastorie en de vicarie melding.¹⁴ De vicarie bestond reeds in 1457.¹⁵ De Nicolaasprebende wordt met die naam voor het eerst in 1552 genoemd¹⁶ en heet in 1574 de kleine prebende¹⁷

¹ Verhoeven, 99. Johannes wordt als patroon ook genoemd in 1457, OFO I, nr. 141 (waar abusievelijk Tzummarum). MF, 295-296 geeft als patroon Johannes Baptist (vgl. noot 3).

² Van Buijtenen, ‘Franeker’, 17 vlg.; vgl. dezelfde, Het Friese dorp, 65 en afb. 18 t.o. 65.

³ Schoengen, ‘Bloemkamp’, 154-155. In 154 n. 4 geeft hij Johannes Baptist als patroonheilige aan, citerende Cannegieter, zie volgende noot

⁴ Cannegieter, ‘Tzum’, 203.

⁵ MF, 295.

⁶ OFO II, nr. 17: Mumme Yda state ‘by dat littike koer’ door Tjessinga en Overdiep, *Franekeradeel*, 30 opgevat als het kleine koor van de kerk maar wel te interpreteren als het koor van de kleine kerk.

⁷ Tjessinga I, 24, 25 jo. 46.

⁸ RA Franekeradeel nr. 92, 208: overeenkomst gesloten ‘bynnen de cleyne kerck te Tzum’.

⁹ Hof nr. 16798, 437 vlg.; vgl. *ibid.*, 430 d.d. 1 juni 1548.

¹⁰ De Walle, 864 nr. 6419

¹¹ Tjessinga I, 18 resp. 39, 40, 47.

¹² Tjessinga I, 42.

¹³ FT, nr. 188.

¹⁴ St. Jan nr. 1165.

¹⁵ OFO I, nr. 141.

¹⁶ ABU nr. 535, 138v-139.

¹⁷ RA Franekeradeel nr. 5, 9.

en is hetzelfde als het in 1541 en 1550 vermelde ‘Noerdhoustra leen’¹⁸ en het in 1551 genoemde Heremaleen.¹⁹ Tenslotte wordt in 1566 de Johannesprebende genoemd.²⁰ Mogelijk is daarmee dezelfde prebende bedoeld; in ieder geval was er in 1511 wel een tweede prebende (zie hierna).

Pastorie

- 1455 - 1467 **Dyoera**
Diura komt als pastoor alhier voor ten tijde van paus Nicolaas²¹ (sc. Nicolaas V, 1447-1455). Als pastoor komt hij ook voor 21 januari 1457²² en 1 mei 1467.²³
- 1474 - 1476 **Mr. Jacobus**²⁴
Hij werd opgevolgd door
- 1482- vóór 1490 **Albertus Johannis**
als pastoor alhier genoemd 2 oktober 1482 als gemachtigde van de abt van Mariëngaarde in diens geschil met de Leeuwarder stadsregering over het collatierecht van de zg. Mariëngaarde pastorie te Leeuwarden-Oldehove*; volgens arbiters moet zijn volmacht worden ingetrokken.²⁵ In 1497 noemt hij zich - dan pastoor te Stiens* - opvolger van mr. Jacob, hiervoor genoemd.²⁶ Te Stiens* is hij aanwijsbaar vanaf 1495.
- 1490 **Gerlacus**²⁷
Mogelijk is hij dezelfde als Gerlacus Ulbodi, van Bolsward, op 1 september 1477 als student te Rostock en 11 december 1480 te Keulen ingeschreven.²⁸
- 1503 **Botta**²⁹
Hij overleed als pastoor alhier voor 8 juni 1510 en liet een rente uit Poptagoed te Kimsward na aan Jan her Bottis die deze met zijn vrouw Tet 8 juni 1510 verkoopt.³⁰
- 1510 - 1533 **Reyner van Workum**
Als pastoor alhier komt hij voor het eerst voor 27 mei 1510.³¹ Voor het laatst wordt hij pastoor genoemd 7 juni 1530³² en alhier zonder functieaanduiding 26 november 1533;³³ hij zal toen nog pastoor zijn geweest.

¹⁸ Tresoar, Hs. PB 1043, 3 resp. RR nr. 49, 10 jo. Hof nr. 16511, 15 juli 1642, difin. nr. 53.

¹⁹ Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 620.;

²⁰ ABU nr. 550*, 139v.

²¹ Buma e.a., *Codex Aysma*, 451-453, 455.

²² OFO I, nr. 141 (niet te Tzummarum zoals daar aangegeven).

²³ OFO IV, nr. 30.

²⁴ OFO I, nr. 250 resp. IV, nr. 48; Mr. volgens OFO I, nr. 430.

²⁵ Van Buijtenen, *Oldehove*, 151-153.

²⁶ OFO I, nr. 430.

²⁷ OFO IV, nr. 81.

²⁸ Zijlstra nrs. 7228, 5205.

²⁹ PB Hs. 1466.

³⁰ OFO II, nr. 239.

³¹ FT, nr. 77. Het zegelrandschrift ‘S.DN[I]REINERI DE WOE[R]KE[M]’ FT, 471; op het zegel is Jacobus de Meerdere afgebeeld.

³² Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 36-4.

³³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 214.

- 1537 - 1541 **Mr. Jan Sarius**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1537,³⁴ voor het laatst 1 maart 1541.³⁵
 Vanaf 18 augustus 1541 komt hij voor als pastoor te Franeker*.
- 1543 **Stephanus Sibrandi Sylvius**
 Steven, pastoor alhier, komt voor het eerst als pastoor alhier voor 2 februari 1543³⁶
 en daarna nog 10 maart 1543.³⁷ Volgens Cannegieter kwam Stephanus Sylvius hier
 als pastoor in 1530 of 1531 en werd hij ca 1540 pastoor te Leeuwarden*;³⁸ de
 jaartallen zijn echter onjuist. Vanaf 1547 (nog niet 1544) komt hij voor als pastoor
 van de ‘stadspastorie’ van Leeuwarden-Oldehove*. Hij was afkomstig van Ureterp.³⁹
- 1548 - 1549 **Tzomme Nannes**
 Tijdens zijn pastoraat wordt 6 juni 1548 begonnen met de bouw van de nieuwe toren
 alhier.⁴⁰ Zijn placet op de benoeming als pastoor alhier wordt wegens het bezit van
 verboden boeken 9 april 1549 ingetrokken; hij wordt dan tot twee jaren studie te
 Leuven veroordeeld.⁴¹ Tzummo alias Thoma Nannius wordt reeds 4 mei 1549 aldaar
 als student ingeschreven.⁴² De termijn van twee jaren vatte hij blijkbaar letterlijk op
 want 5 mei 1551 kreeg hij een testimonium van de universiteit aldaar op grond
 waarvan hij 14 mei 1551 door het Hof weer verkiesbaar voor een geestelijk ambt
 werd verklaard.⁴³ Waarheen hij toen ging is onbekend.
- 1549 - 1552 **Marten Jellesz.**
 was voordien pastoor te Stiens* waar hij van 1540 tot 1542 voorkomt en in ieder
 geval in september 1548 niet meer is. Hij moet hier vóór eind oktober 1549 zijn
 gekomen want het register van verleende placets over het boekjaar oktober
 1549/oktober 1550⁴⁴ noemt geen aan hem verleend placet. Zijn werkzaamheden in de
 periode voor zijn komst hier zijn niet bekend. Als pastoor alhier wordt hij voor het
 eerst genoemd 16 januari 1550⁴⁵ en aldus nog 17 december 1552.⁴⁶ In 1553 wordt als
 debiteur in een inventaris Marten, eertijds pastoor alhier, genoemd.⁴⁷ In 1554/5 zendt
 het Hof een bode naar Tzum, de laatste woonplaats van Marten, pastoor, met een
 dagvaarding te verschijnen; daar hij niet te Tzum is gaat de bode naar Harlingen (de
 uiterste limiet van het land) om hem te dagen.⁴⁸ Waarheen hij ging is onbekend. Op 8
 september 1566 preekt te Leeuwarden als uit Oostfriesland overgekomen Marten,
 destijds pastoor te Stiens en Tzum, volgens een contemporaine mededeling in het
 recesboek van Leeuwarderadeel.⁴⁹ Gabbema noemt hem bij deze gelegenheid

³⁴ RA Franekeradeel nr. 92, 201.

³⁵ RA Franekeradeel nr. 92, 143.

³⁶ RA Franekeradeel nr. 92, 207-208.

³⁷ RA Franekeradeel nr. 92, 208.

³⁸ Cannegieter, ‘Tzum’, 204. Volgens PB Hs. 1466 was hij hier in 1555.

³⁹ PB Hs. 1466.

⁴⁰ De Walle, 864 nr. 6419.

⁴¹ Hof nr. 96, 139v.

⁴² Zijlstra nr. 9122.

⁴³ Hof nr. 96, 161-161v.

⁴⁴ RR nr. 49.

⁴⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 454.

⁴⁶ Hof nr. 16690, 285.

⁴⁷ RA Franekeradeel nr. 86, 105.

⁴⁸ RR nr. 17, 94.

⁴⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 242v.

Martinus Eliacus, gewezen priester te Tzum.⁵⁰ Hij is reeds in 1565 in leendienst te Hinte (Ofr.), wordt 15 november 1568 bevestigd als predikant te Emden en overleed daar 6 december 1573.⁵¹ In Oostfriesland noemde hij zich blijkbaar Martinus Egidius Eliacus.⁵²

Een Martinus Eliacus wordt in 1551 als prebendaat van de Rochusprebende te Leeuwarden-Oldehove* geëxamineerd om tot de wijding te worden toegelaten en kan dus niet dezelfde zijn.

1554 - 1555

Eelcke Abbesz.

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 25 mei 1554,⁵³ voor het laatst 7 maart 1555.⁵⁴ Tot 1553 is hij bekend als vicarius perpetuus te Workum*, vanaf 31 augustus 1555 als pastoor te Bozum*.

1556 - 1558

Augustinus Frerickx

wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 28 oktober 1556,⁵⁵ voor het laatst 3 april 1558.⁵⁶ Mogelijk is hij dezelfde als Augustinus, in 1555 (niet meer 1556) pastoor te Zweins*.

1560

Tiaert

komt als pastoor alhier voor 27 juni 1560.⁵⁷

1561 - 1567

Egbertus Wigmansz.

ondertekent een brief 15 augustus 1561 zonder dat daarbij functie en standplaats zijn aangegeven; een andere brief waaraan dan gerefereerd wordt werd 11 februari 1559 ondertekend door Leo Sibrandi⁵⁸, die alhier koster was;⁵⁹ de brief uit 1561 is dus ook wel hier te plaatsen. Bij vonnis d.d. 18 februari 1567 wordt hij verbannen (evenals de vicarius alhier).⁶⁰ Hij gaat naar Emden; volgens Harkenroht schijnt hij naderhand in de provincie Groningen dienst te hebben gedaan vanwaar hij in 1578 weer te Emden kwam.⁶¹ Zijn verdere levensloop is onbekend.⁶² Van 1559 tot 1560 is hij bekend als vicarius/tweede pastoor te Workum*.

1568 - 1580

Sytze Tzallingsz./Sixtus Tjallingius

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 22 januari 1568.⁶³ In 1570⁶⁴ en 1574⁶⁵ en ook daarna⁶⁶ wordt hij deken van Franeker genoemd. Op 9 juni 1580 en 9 februari 1581 wordt zijn te Achlum wonende broer Doede vermeld.⁶⁷

⁵⁰ Gabbema, *Leeuwarden*, 454.

⁵¹ Reershemius, 530, 487.

⁵² Reershemius, 530. Andreae, 'Naamlijst', 14 geeft Martinus Argidius Eliacus, wel een afschrijffout van de opgave van Reershemius.

⁵³ RA Franekeradeel nr. 93, 637.

⁵⁴ RA Franekeradeel nr. 94, 164v.

⁵⁵ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

⁵⁶ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

⁵⁷ Hof nr. 16692, 79.

⁵⁸ RA Franekeradeel nr. 93, 366.

⁵⁹ Lieuwe Sibrantsz. Als koster alhier ca. 23 maart 1548 (RA Franekeradeel nr. 93, 40); aldus nog 20 oktober 1568 (RA Franekeradeel nr. 94, 383).

⁶⁰ Hof nr. 7488, 107v-108.

⁶¹ Harkenroht, *Geschiedenissen*, 588.

⁶² Reershemius noemt hem niet als predikant in Oostfriesland.

⁶³ RA Franekeradeel nr. 94, 373v.

⁶⁴ Arch. HG Achlum (t. pl.).

In 1580 wijkt hij uit naar Groningen.⁶⁸ Hij wordt pastoor en commissarius te Baflo, overlijdt als zodanig in 1585 en wordt in de Martinikerk te Groningen begraven.⁶⁹ Van 1557 tot 1567 is hij bekend als pastoor te Dongjum*.

Vicarie

Voor het eerst is in 1457 sprake van een vicarius alhier.⁷⁰ Het patrocinium van de vicarie is onbekend.

1457 **Johannes**⁷¹

1507 - ca 1514 **Gerrit van Tyell (Tiel?)**

komt als vicarius alhier voor het eerst voor 29 oktober 1507.⁷² Gerrit komt ook voor in september 1511⁷³ 69 en 13 augustus 1514,⁷⁴ blijkbaar als vicarius; aan de laatste opgave wordt nog 2 oktober 1561 gerefereerd.⁷⁵ Op 13 augustus 1514 is echter ook sprake van heer Ryoerdt op heer Gerrits leen⁷⁶; kort voordien zal dus de overgang op de laatste hebben plaatsgevonden.

ca 1514 – 1549 **Ryurdt Reiners**

Hiervoor was al sprake van de vermelding van heer Ryoerdt op heer Gerrits leen in augustus 1514.⁷⁷ Als vicarius komt Ryurdt vervolgens voor 20 oktober 1529⁷⁸ en als Ryurdt Reyners, vicarius alhier, 19 april 1548.⁷⁹ Hij resigneert als vicarius 6 juli 1549,⁸⁰ wel wegens benoeming als pastoor te Schalsum*.

1550 - 1567 **Hendrick Jansz.**

voordien vicarius te Bolsward*, ontvangt 7 februari 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier na de resignatie van de voorgaande.⁸¹ Nog op 16 januari 1567 is Hendrick Jansz. vicarius alhier; er is dan sprake van een mogelijk absolveren als voormond over de kinderen van Andries Feer.⁸² In 1567 wordt Hendrik, vicarius alhier, verbannen.⁸³ Wellicht is hij de uit Friesland afkomstige geestelijke Hinricus die – met enkele Friese collegae – 19 juli 1568 door de kerkenraad te Emden vermaand wordt.⁸⁴ Harkenroht noemt hem ‘in onze Kerkboeken Henricus Geertzoon’, reeds in oktober 1565 te Emden gekomen; hij was

⁶⁵ Arch. HG Achlum (t. pl.)

⁶⁶ RA Franekeradeel nr. 5, 54v, 57v, 20 januari 1575.

⁶⁷ RA Franekeradeel nr. 95, 98v, 112.

⁶⁸ Ce, 360.

⁶⁹ Arch. EVC nr. 3372, 143.

⁷⁰ OFO I, nr. 141 (vgl. noot 22).

⁷¹ OFO I, nr. 141 (vgl. noot 22).

⁷² Oosterhout, 357.

⁷³ Tjessinga I, 20.

⁷⁴ Tjessinga I, 40.

⁷⁵ RA Hennaarderadeel nr. 94, 287.

⁷⁶ Tjessinga I, 20.

⁷⁷ Tjessinga I, 20.

⁷⁸ RA Hennaaderadeel nr. 40, 91.

⁷⁹ RA Franekeradeel nr. 93, 359 (zonder functie ook 12 februari 1543, RA Franekeradeel nr. 92, 146).

⁸⁰ RR nr. 49, 6.

⁸¹ RR nr. 49, 6.

⁸² RA Franekeradeel nr. 94, 356.

⁸³ Winsemius, *Historiarum rerum*, 88; Judoci, ‘Ephemerides’, 424; Harkenroht, ‘Naamlijst’, 73.

⁸⁴ Schilling en Schreiber, *Kirchenratsprotokolle* I, 318.

mankgaande en hield zich bij de Friese gemeente nog in 1578 op.⁸⁵ Elders veronderstelt hij dat hij dezelfde zou kunnen zijn als Henricus Tasi, waarschijnlijk in 1568 predikant te Cirkwehrum geworden en aldaar 28 oktober 1572 gekomen.⁸⁶ Dezelfde als Henricus Geertzoon kan hij in ieder geval niet zijn geweest.

- (ca 1550/2 **Justus**
wordt in een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 als vicarius alhier genoemd;⁸⁷ de naam kan niet juist zijn).
- 1570 **N.N.**
wordt 2 mei 1570 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁸⁸ Mogelijk gaat het om
- 1574 - 1580 **Aedger Hesselsz.**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor 21 januari 1574.⁸⁹ In oktober 1580 verklaart de gemeente dat hij zich als vicarius naar haar tevredenheid gedragen heeft.⁹⁰ Hij gaat niet tot de Reformatie over en blijft hier blijkbaar als ambteloos burger wonen; hij is hier nog 3 april 1587.⁹¹

Nicolaasprebende/Heremaleen

In 1511 en 1514 worden – naast de pastoor en de vicarius – nog twee priesters genoemd.⁹² Zij moeten de bezitters van de Nicolaasprebende en de Johannesprebende zijn geweest. De bezitters van de beide lenen zijn te volgen aan de hand van verschillende over eigendommen daarvan gevoerde processen. Op 15 juli 1642 wordt door het Hof een interlocutoire sententie gewezen in een geschil tussen predikant en kerkvoogden alhier aan de ene en Valerius Gerrolt van Herama te Leeuwarden als erfgenaam van Jr. Syts van Herema aan de andere zijde. Eerstgenoemde partij stelt dat aan de kerk behoort Truyrdt, behorende tot het Nicolaasleen, alsmede een andere sate, geheten Noorderhouw, waarvan de opkomsten destijds gebruikt werden door Renick Herema, medepriester alhier, die op Noorderhouw woonde.⁹³ Deze kerkelijke landen waren door de tegenpartij verdonckert'. De eis van eerstgenoemden wordt echter afgewezen.⁹⁴ In 1511 en 1514 wordt reeds op naam van heer Cornelis de pacht genoemd uit 'Trwrd'.⁹⁵ In 1640 heet Truyrd 70 pm. groot en staat het op naam van Gerrolt Valerius (sic) Herama als 'bevrodiger' van de landen van het Nicolaasleen.⁹⁶

In 1541 voert Take Herema de administratie van het beneficie alhier, geheten Noerdhoustra leen'.⁹⁷ Op 26 april 1544 wordt de overbrenging van de prebende uit de kerk alhier naar het 'castrum' (wel de stins) van de collator Take van Herema goedgekeurd.⁹⁸ Take van Herema, die zijn enige zoon

⁸⁵ Harkenroht, 'Aenmerkingen', 590.

⁸⁶ Harkenroht, *Geschiedenissen*, 200-201. Reershemius, 552 noemt Tasi te Cirkwehrum maar refereert niet aan hem als uit Tzum verdreven priester.

⁸⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸⁸ St. Jan nr. 1168.

⁸⁹ RA Franekeradeel nr. 5, 9.

⁹⁰ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

⁹¹ Hof nr. 16702, 319.

⁹² Tjessing I, 18, 39 – 40.

⁹³ Abusievelijk noemt Van Burmania, 43 deze Rienck pastoor alhier.

⁹⁴ Hof nr. 16511, 15 juli 1642, difin. nr. 53 (na een interlocutoire sententie d.d. 1 juni 1641 die niet in Hof nr. 16510 voorkomt).

⁹⁵ Tjessing I, 26, 40.

⁹⁶ PKA 4, 46. Noordhouw is in 1640 eigendom van Wilco van Holdinga thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, ibid. Hoe deze resp. zijn familie de eigendom verwierf is niet bekend.

⁹⁷ Tresoar, Hs. PB 1043, 3; 1550: RR nr. 49, 10 de naam 'Noordhausterleen'.

overleefde, liet bij testament d.d. 21 juni 1545 Heremastate met o.m. het *jus patronatus* (waarvan is niet aangegeven maar het zal deze prebende betreffen) na aan Wigle Sybrens van Herema te Zweins (kleinzoon van zijn broer Brentlick) mits deze niemand in zijn recht ‘deur trescript by my van den bisscop vercreghen’ verkort en hij zich op Herema vestigt.⁹⁹ Wigle was gehuwd met Gerlant Uninga van Hoytema die eerst in 1608 stierf.¹⁰⁰ Volgens het – niet overgeleverde – testament van (hun zoon) Jan Herema d.d. 18 december 1551 en de daarop gevolgde scheiding met broers en zusters kwam de gerechtigdheid tot dit leen (op te vatten als het *jus patronatus*) aan (Jan’s jongste zoon) Gerrolt van Herema.¹⁰¹ Op 3 maart 1580 wordt gelast van de pastoor alhier in ontvangst te nemen alle papieren die deze heeft van de Nicolaasprebende.¹⁰²

- 1511 - 1514 **Cornelius**
staat in 1511 en 1514 te boek als ontvanger van de pacht uit ‘Trwrd’¹⁰³ Daardoor is vast te stellen dat hij deze prebende bezat.
- 1550 **Tyerck Walta**
Mogelijk was deze een zoon van Tjerk Walta van Juwinga en Tieth Herema.¹⁰⁴ Na diens overlijden (hij wordt geen ‘heer’ genoemd en zal dus geen priester zijn geweest)¹⁰⁵ verkrijgt
- 1550 **Rienck Herema**
27 maart 1550 het placet op zijn benoeming tot de prebende van ‘Noordhausterleen’ alhier.¹⁰⁶ Blijkbaar heeft hij deze prebende aanvankelijk slechts korte tijd bezeten want
- 1552 **Bartholomeus**
Hij was priester en resigneerde.¹⁰⁷ Mogelijk is hij dezelfde als de clericus Bartholomeus Sibrandi die in 1550 als prebendaat (van welke prebende is niet aangegeven maar het moet de tweede prebende zijn geweest) resigneerde.¹⁰⁸
- 1552 **Christiaan van Geldrop**
wordt 14 maart 1552 tot de Nicolaasvicarie of –prebende alhier geïnstitueerd na de resignatie van de voorgaande.¹⁰⁹
- 1566(?)7-1568 **Rienck Herema**

⁹⁸ ABU nr. 538-3, 21v. Take van Herema wordt door Cannegieter, ‘Tzum’, 206-207 abusievelijk als pastoor alhier in 1538 vermeld.

⁹⁹ FT, nr. 188. De testator was niet de (reeds overleden gelijknamige) zoon van Tako zoals FT, 930 aangeeft. Uit 1546 dateert een inventaris van de boeken die hij naliet aan Bocke Donia, pastoor te Arum en na diens dood te vervallen aan de kerk te Tzum (GA Franeker, nr. Gr BB 1 (Telting nr. 58).

¹⁰⁰ FT, nr. 188; FT, 930.

¹⁰¹ Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 620.

¹⁰² RA Franekeradeel nr. 95, 89v.

¹⁰³ Tjessinga I, 26, 40.

¹⁰⁴ Stb. I, 194-195 (daar niet als kind vermeld) (zie ook later bij de zoons van Douwe Herema).

¹⁰⁵ RR nr. 49, 10.

¹⁰⁶ RR nr. 49, 10.

¹⁰⁷ ABU nr. 535, 138v-139.

¹⁰⁸ RR nr. 49, 22.

¹⁰⁹ ABU nr. 535, 138v-139.

is blijkbaar later weer in het bezit van deze prebende gekomen. Merkwaardig is dat hij 21 december 1566 op de titel van de Johannesprebende alhier (!) wordt geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten; daarbij is (later) aangetekend dat hij dispensatie wegens een geboortegebrekkigheid heeft (hij moet dan een onwettig kind zijn geweest).¹¹⁰ Op 27 april 1567 wordt de dispensatie wegens dit gebrek, nodig om tot alle wijdingen te worden toegelaten, afgegeven.¹¹¹ Op 12 maart 1568 geeft hij bewijs van de dispensatie en van de opbrengsten van zijn prebende over.¹¹²

Mogelijk was Johannes de medepatroon van deze prebende in welk geval de vermelding in 1566 te verklaren is (en bijgevolg de andere prebende niet aan Johannes was gewijd). Dat hij deze prebende bezat blijkt duidelijk uit zijn vermelding op 17 april 1567 als beneficiant van 'Nordehouve'beneficie of –leen wanneer hij met zijn tante Gerlant, weduwe van de eerdergenoemde Wigle van Herema en voogdes over haar kinderen, voorkomt inzake de pacht van hun sate Noorderhouw.¹¹³ Hij is dan nog geen priester maar is later wel gewijd. In het proces in 1641/2 over deze prebende wordt aan hem als medepriester alhier en wonende op Noorderhouw gerefereerd.¹¹⁴ Hij zal kort na 1568 zijn overleden. Indien Wigle van Herema zijn oom was moet Rienck een onwettig kind zijn geweest van Wigle's broer Bocke.¹¹⁵

1573 - 1575

Tyaerdt Herema

zoon van Douwe Herema te Tzum, wordt in 1574 beneficiant van het Nicolaasleen alhier genoemd.¹¹⁶ Op 21 januari 1574 komt Douwe Herema namens zijn zoon, prebendaat van de kleine prebende alhier, voor inzake over het vorige jaar verschenen huur (zodat de zoon de prebende dus reeds in 1573 bezat),¹¹⁷ 3 augustus 1575 als vader van Tyaerdt, beneficiant van de Nicolaasprebende alhier inzake pacht van land te Tritsum onder Tzum.¹¹⁸

1584 - 1585

Tjerck Herema

In mei 1584¹¹⁹ en 8 juli 1585¹²⁰ komt Douwe Herema als vader en administrator van Tjerck Herema, beneficiant van de Nicolaas vrije prebende alhier voor inzake een rente uit een sate te 'Tritsum'(groot in totaal 144 pm.).

Als Theodorus van Heerma, van Bolsward, werd hij 10 juni 1577 te Keulen als student ingeschreven.¹²¹

Douwe Herema, gehuwd met Luts Ivodr. Fritema, was een zoon van Johan Walta genaamd van Herema, zoon van Tjerk Walta (van Juwinga) en Ieth Herema, dochter van Johan Herema, die een oom was van de hiervoor genoemde Take (van) Herema.¹²² Beide genoemde zoons Tyaerdt en Tjerck zijn later gehuwd.

¹¹⁰ ABU nr. 550*, 139v.

¹¹¹ ABU nr. 543-1.

¹¹² ABU nr. 550*, 139v.

¹¹³ RA Franekeradeel nr. 94, 361-361v.

¹¹⁴ Hof nr. 16511, 15 juli 1642, difin. nr. 53.

¹¹⁵ Stb. I, 194-195 (vermeldt bij Bocke geen zoon Rienck).

¹¹⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 3776, 39.

¹¹⁷ RA Franekeradeel nr. 5, 9.

¹¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 5, 118v.

¹¹⁹ RA Franekeradeel nr. 95, 41.

¹²⁰ RA Franekeradeel nr. 95, 163 (de vader woont dan te Bolsward).

¹²¹ Zijlstra nr. 6448.

¹²² Stb. I, 194-195.

Johannes(?)prebende

In 1511 en 1514 wordt alhier een vierde priester genoemd.¹²³ Deze moet dan de bezitter van de andere prebende zijn geweest. In 1566 is sprake van de Johannesprebende waarvan Rienck Herema de bezitter is.¹²⁴ Deze bezat echter aanwijsbaar de Nicolaasprebende/het Noordhouwsterleen (zie hiervoor) waardoor niet uitgesloten mag worden dat Johannes de tweede patroonheilige van dat leen is geweest, in welk geval het patrocinium van de tweede prebende onbekend blijft. Deze prebende is later aan de kerk alhier gekomen. In 1634 worden onder de kerkegoederen alhier genoemd 19 pm. te (Ruige)Lollum en 5 pm. te Doyum, toebehorende aan de prebende alhier, en is sprake van 'de Schargenoten vant Corpus der prebende'.¹²⁵ In 1640 wordt onder Lollum opgevoerd een sate van 18 pm. toebehorende aan de kerk te Tzum en die te Lollum; in 1700 is de kerk te Lollum de enige eigenaar. De sate was gelegen bij de opvaart naar Rillaerd.¹²⁶ De vermelding van land te Rillaard komt eerder voor in 1563 (dan gaat het over 17 pm.) wanneer het in verband met de prebende alhier genoemd wordt.¹²⁷

- 1511 - 1514 **Ynthie**
ontvangt dan – met anderen – pacht of rente uit land te Tritsum onder Tzum.¹²⁸ Omdat de drie andere hier genoemde priesters gerelateerd kunnen worden aan de pastorie, de vicarie en de Nicolaasprebende moet Ynthie de bezitter van de tweede prebende zijn geweest.
- 1550 **Bartholomeus Sibrandi**
clericus, resigneert in 1550.¹²⁹ Mogelijk is hij dezelfde als de priester Bartholomeus die in 1552 als bezitter van de Nicolaasvicarie of – prebende resigneerde.
- 1550 **Wicherus Guilhelmi**
eveneens clericus, ontvangt 27 september 1550 het placet op zijn benoeming in de prebende alhier.¹³⁰
- 1563 - 1564 **Gijsbert Stickenbuyr**
zoon van Hans Douwes Stickenbuyr. Op 21 april 1563 procedeert laatstgenoemde voor zijn zoon wegens de prebende alhier tegen mr. Hessel Warstora (?) te Bolsward en een zoon van Tzaling Lyuckema, mede optredende voor de erven van Govert Goslicksz. en de weduwe van Hoyte Lieuwesz.;¹³¹ op 10 november 1563 wordt tussen hen uitgesproken dat overgegaan moet worden tot de temporele en provisionele scheiding en uitwijzing van 17 pm. in Ritslaerderasate te

¹²³ Tjessinga I, 18, 40.

¹²⁴ ABU nr. 550*, 139v.

¹²⁵ Arch. HG Tzum nr. 27.

¹²⁶ PKA 9, 68 jo. 69 n. 6. Van het Register van de Aanbreng van Wonseradeel resteert slechts een fragment (in: RvdA II) waarin Lollum niet voorkomt.

¹²⁷ Hof nr. 16692, 400, 465. Ook vermeld in Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 620 maar daar ten onrechte bij het Heremalen gerekend. Vgl. noot 128.

¹²⁸ Tjessinga I, 22, 42.

¹²⁹ RR nr. 49, 22.

¹³⁰ RR nr. 49, 22.

¹³¹ Hof nr. 16692, 400.

Ruigelollum.¹³² De vader, dan woonachtig te Tzum, komt voor zijn zoon inzake de prebende ook 28 januari 1564 voor.¹³³

1566 ?

Rienck (Reynerus) Herema

wordt 21 december 1566 op de titel van de Johannesprebende alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.¹³⁴ Omdat hij verder alleen voorkomt in relatie met het Noordhoussterleen is het mogelijk dat er ofwel een vergissing bij de inschrijving is gemaakt of dat Johannes de copatroon van laatstgenoemd leen was, zodat de inschrijving uit 1566 geen betrekking heeft op de tweede prebende.

Dionysiuskerk

Over bedienaren van/in deze tweede kerk alhier, in de aanhef reeds gememoreerd, is verder niets bekend.

¹³² Hof nr. 16692, 465; vgl. Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 620 (waar sprake is van 16 pm.), sententie uitgesproken 20 december 1563 (het sententieboek uit die tijd bleef niet bewaard).

¹³³ Hof nr. 16692, 490.

¹³⁴ ABU nr. 550*, 139v.

TZUMMARUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de kerk behoorde toe aan de abdij te Lidlum.² De abt had er ook het institutierecht blijkens lijsten uit 1440 en ca 1482.³ Onbetwist was de eigendom van de kerk niet: omstreeks 1450 maakten de Roorda's zich met geweld meester van de pastorie en installeerden zij er hun eigen kandidaat als pastoor.⁴ Ook in 1488 wordt door leken een pastoor gepresenteerd waartegen de abt van Lidlum zich verzet.⁵ Nog in 1513 is er een geschil tussen de abt en Juw Roorda over de begeving van de pastorie⁶ en heeft abt Godfried (1543-1553) te lijden van de haat van Johan Roorda.⁷ In latere jaren is het recht van Lidlum blijkbaar lange tijd niet meer betwist; steeds zijn kanunniken van Lidlum pastoor alhier. In 1577 is er blijkbaar een geschil over wie de onderhoudslast van de pastorie draagt; op 12 augustus 1577 veroordeelt de bisschop van Leeuwarden de abdij Lidlum als patroon van het pastoorsbeneficie tot het dragen van deze last.⁸

Naast de pastorie waren hier een vicarie en een prebende. Kort na 1478 is sprake van de pastoor, de twee andere priesters en de priester van de kostersprebende.⁹ Een vicarius wordt voor het eerst in 1500,¹⁰ een prebendaat voor het eerst in 1511 vermeld.¹¹ Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60¹² geven de pastoor, de vicarius en een vrijleen, door een heerschappij 'ondergeslagen'.

Pastorie

1445/6 **N.N.**
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.¹³

1449/50 **Epo**
seculier priester, werd ten tijde van abt Tjabbo van Lidlum (1449-1450)¹⁴ door de Roorda's, die het pastoorsambt aan het klooster trachtten te ontfutselen, als pastoor aangesteld.¹⁵

1458 - 1459 **Herre**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1458¹⁶ en 1459.¹⁷

¹ Verhoeven, 99.

² Lambooy, 306-309; Roemeling, 'Lidlum', 40.

³ Muller, *Bronnen*, 340-342 en 362.

⁴ Lambooy, 306-309.

⁵ Singels nr. 58.

⁶ Hof nr. 80, 33v.

⁷ Lambooy, 354-355

⁸ Arch. HG Tzummarum (t. pl.) nr. 131.

⁹ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

¹⁰ Arch. EVC nr. 2618.

¹¹ RvdA ii, 7.

¹² St. Jan nr. 1165 (alleen in deze lijsten wordt melding gemaakt van een blijkbaar geusurpeerd beneficie).

¹³ St. Jan nr. 935, 22.

¹⁴ Lambooy, 306-309.

¹⁵ Lambooy, 308-309.

¹⁶ OFO II, nr. 43.

¹⁷ PB Hs. 1466.

- 1474 **Mr. Jarich**¹⁸
- 1478 **Everardus**¹⁹
- Een opvolger was
- z.j. **Epo**²⁰
- 1488 **Mr. Pybo**
verzoekt 2 september 1488 in het bezit van de pastorie alhier gesteld te worden; de abt van Lidlum verzet zich hiertegen omdat hij door leken gepresenteerd zou zijn (en niet door hemzelf als patroon). De zaak dient nog 26 november 1488 waarbij ook de competentie van de behandelende rechters (de pastoors van Leeuwarden-Oldehove en Wirdum) ter discussie wordt gesteld.²¹ Nadere bijzonderheden blijken niet; evenmin is de afloop bekend.
Mogelijk is hij dezelfde als mr. Pybo, in 1511 pastoor te Dronrijp*.
- 1500 **Foppe**²²
- 1511 ? **Beernt**
In 1511 wordt opgegeven dat heer Beernt 5 pm. van Mynne Sytzez. gebruikt.²³ Hij was in ieder geval niet de vicarius; mogelijk de pastoor?
- 1513 **vacant**
Op 9 december 1513 leggen de abt van Lidlum en Juw Roorda hun geschil over de begeving van de pastorie alhier bij in die zin dat zij de hertog van Saksen (de landsheer) verzoeken een priester te presenteren.²⁴
- 1517 **Cornelius**
is in 1517 pastoor alhier en kanunnik van Lidlum.²⁵ Bewaard bleef zijn grafzerk waarop hij Cornelis Aernhem, pastoor alhier, wordt genoemd; de datering ontbreekt. Het fragment moet afkomstig zijn van het reeds langgeleden geruimde kerkhof van het klooster Lidlum.²⁶
- ca 1525 - 1543 **Godefridus Doeys**
geboren te Zwolle, ten tijde van Joannes Duvelandus, abt, kanunnik geworden in Lidlum, werd aldaar prior en ca 1525 pastoor alhier. Na deze functie 18 jaren vervuld te hebben werd hij in 1543 abt van Lidlum als opvolger van zijn oom Joannes Keppel, wiens zuster Alytta zijn moeder was. Als abt overleed hij in 1553.²⁷
Op 4 april 1538 wordt Goert, pastoor alhier, genoemd als broer van de vrouw van

¹⁸ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 3.

¹⁹ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

²⁰ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

²¹ Singels nr. 58.

²² Arch. EVC nr. 2618, 64v.

²³ RvdA II, 7; Tjessinga III, 32, 33.

²⁴ Hof nr. 80, 33v.

²⁵ Lambooi, 342-343.

²⁶ Fries Museum nr. 1967-118; Roemeling, 'Lidlum', 46-47.

²⁷ Lambooi, 353-359.

Jan Florysz.²⁸

1544

Johannes Doeys

broer van de voorgaande en prior van Lidlum, volgde deze als pastoor alhier op.²⁹
Als zodanig komt hij voor 2 mei 1544.³⁰

ca 1550/2

Thomas

Een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst uit deze tijd noemt hem als pastoor alhier.³¹

1553 - 1573

Franciscus Leovardiensis

monnik van Lidlum, is pastoor alhier in 1553.³² Frans komt als priester alhier -
waarschijnlijk wel als pastoor – als crediteur nog voor in 1573.³³

1578 - 1580

Rudolphus Pauli Faber

Van 1565 tot 1568 bekend als pastoor te Hoorn (T.)* en daar in ieder geval in mei 1577 niet meer, wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 26 januari 1578.³⁴ Namens het klooster Lidlum treedt Rudolphus Pauli Faber, pastoor alhier, 7 maart 1579 op.³⁵ Als pastoor alhier komt hij nog voor 24 maart 1580.³⁶ Hij ging niet tot de Reformatie over maar wordt niet genoemd onder de in 1580 uitgeweken priesters.³⁷ Reeds ca Pasen 1582 is hij echter pastoor te Garrelsweer; daarbij heet hij afkomstig van Leeuwarden.³⁸ Op 15 februari 1588 wordt hij – dan nog pastoor te Garrelsweer – gepresenteerd als pastoor te Peize.³⁹ In hetzelfde jaar wordt in het kerkerekenboek van Tzummarum een betaling geboekt aan Rudolphus Pauli, gewezen pastoor, wegens ‘eenige kercke dienste voer den prebende’; de uitgave is echter herroepen en als bedrag wordt nihil opgevoerd.⁴⁰ Op 22 oktober 1594 wordt hem als gewezen conventueel van Lidlum een pensioen van 70 dlr. toegekend⁴¹, op 28 mei 1595 wordt hem, dan 62 jaren oud, een pensioen van 75 goudgl. toegekend.⁴² Op 28 januari 1602 komt Tyerck Jansz. voor als volmacht van Rudolphus Pauli, gewezen pastoor alhier.⁴³ Hij wordt niet genoemd onder de conventuelen van Lidlum die in 1606/7 nog een pensioen ontvangen⁴⁴ en zal dus inmiddels zijn overleden.

²⁸ RA Franekeradeel nr. 92, 55-56.

²⁹ Lambooi, 356-357.

³⁰ FT, nr. 184.

³¹ St. Jan nr. 1165.

³² Lambooi, 360-361.

³³ RA Franeker nr. 126, 1213.

³⁴ Arch. HG Tzummarum nr. 131.

³⁵ GA Sneek, O.A. nr. 77, 494.

³⁶ RA Barradeel nr. 17, 357.

³⁷ CE, 357-358.

³⁸ GA, Arch. Hoge Justitiekamer nr. 589.

³⁹ DA, Arch. Huis te Peize nr. 99 reg. 46.

⁴⁰ Arch. HG Tzummarum nr. 131.

⁴¹ Tresoor, Verzameling Aanwinsten nr. 35, 595v.

⁴² Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2788a. Ordonnanties tot betaling van termijnen van 25 dlr.: ibid. nr. 2657, 8v (17 augustus 1601), 15 (18 december 1601). Latere ordonnances werden niet gevonden (over 1602 en 1603 bleven deze niet bewaard).

⁴³ Hof nr. 16705, 346.

⁴⁴ AFB, 109.

Hij is niet, zoals wel is aangenomen, dezelfde als Rudolphus Pauli Fabritius, die vanaf 1580 in verschillende plaatsen in Friesland predikant was en kort na 1603/4 overleed.⁴⁵

Vicarie

In 1478 worden naast de pastoor twee priesters genoemd (waarvan één recent was overleden).⁴⁶ De vicarie en de prebende moeten dus toen reeds hebben bestaan. Het patrocinium van de vicarie is onbekend.

1500 - 1544

Foppe

komt voor het eerst als vicarius alhier voor in 1500.⁴⁷ Hij wordt meermalen als zodanig vermeld. In 1511 blijkt hij zelf een aanzienlijk landeigendom alhier te hebben.⁴⁸ Op 1 juli 1535 wordt hij ervan beschuldigd de vader te zijn van een in 1532 geboren kind van Doed Poppodr. doch Doed geeft zelf aan dat de beschuldiger de vader is. Foppo wordt dan een oude man genoemd die wel twee of drie kinderen heeft.⁴⁹ In werkelijkheid had hij er meer zoals blijkt uit zijn op 2 mei 1544 opgestelde testament. Bij zijn leven had hij aan zijn kinderen Bertelt, Atze (reeds overleden), Anne en Frans reeds het nodige geschonken; kort geleden schonk hij 200 goudgl. aan zijn jongste kinderen Marten en Cornelis aan wie hij ook het recht van huur geeft van in totaal 21 pm. die hij vermaakt aan de armen. Aan zijn zeven kinderen – dan wordt ook nog Jurjen genoemd – vermaakt hij 11 pm. land te Oosterbierum alsmede zijn roerende goederen. Zijn ‘huysvrou’ Peterick vermaakt hij wegens haar twaalfjarige trouwe dienst 50 goudgl. Van zijn andere landerijen maakt hij de kinderen van zijn broer Baucke (waaronder een zoon Jarich) en zijn zuster Rixt (te weten Rints, Frans en Atze) erfgenamen. Hij wenst begraven te worden bij het Catharina-altaar in het midden van de kerk; aan de kerk legateert hij 3 pm.⁵⁰ Hij overleed op 8 mei 1544.⁵¹ In 1546 is sprake van zijn erfgenamen die te boek staan als eigenaren van verschillende landerijen.⁵² Op 13 mei 1592 wijst het Hof een eis van de armen van Tzummarum, die ook cessie hebben van de armvoogden te Franeker als rechtsopvolgers van de kruisbroeders aldaar, en Jelle Jarichs te Franeker als bloedverwant van Foppe tegen Jan Pieters te Lidlum en zijn vrouw Sybbel Wybes en Wybe Cornelis te Tzum inzake bovengenoemde 21 pm. af. Volgens testament d.d. 2 mei 1544 liet Foppe 21 pm. na aan de armen. Het land was verhuurd aan de zoon Cornelis die ook de sate bewoonde. Hij was gehuwd met Sibbel Wiebesdr., van Bolsward. Voor het gerecht van Barradeel dient een vervolg daarvan nog 18 september 1594.⁵³ In 1598 wordt geprocedeerd over 5 pm. bij de Oudedijk, door Foppe nagelaten aan zijn twee jongste kinderen; het testament heeft daar als datering 2 mei 1543; kort nadien was Foppe overleden. Zijn zoon Cornelis overleed in 1566.⁵⁴

⁴⁵ Romein, 216, 266, 399, 420-421, 424; Kalma, *Classisboek Sneek*, XXVII; Kalma, *Classisboek Bolsward*, 404.

⁴⁶ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

⁴⁷ Arch. EVC nr. 2618, 64v.

⁴⁸ RvdA II, 7; met anderen 46 pm. resp. 95 pm., alleen 3½ en 3 pm., alles alhier.

⁴⁹ RA Franeker nr. 44, 147-154; ook GA Franeker, nr. ACN nr. 2.

⁵⁰ FT, nr. 184.

⁵¹ De Walle, 868 nr. 6447 (de tekst op de zerk geeft abusievelijk ‘54’; hij overleed kort na het opstellen van zijn testament: RA Barradeel nr. 18, 374vlg.).

⁵² RvdA III, 140 (3 pm.), 143 (18 pm.).

⁵³ RA Barradeel nr. 17, 713vlg.; het Sententieboek 1602 van het Hof bleef niet bewaard.

⁵⁴ RA Barradeel nr. 18, 374vlg.

- 1546 - 1550 **Thomas Jans Nonesius**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor op 2 juni 1546.⁵⁵ Op 15 januari 1550 ontvangt Thomas Jans, vicarius alhier, het placet op zijn benoeming als pastoor te Wynaldum.⁵⁶ Thomas Nonesius resigneerde 26 januari 1550 als vicarius alhier.⁵⁷
- 1550 - 1566 **Suyrdt Feyckesz. Wynia**
Suyrdt Feyckesz., tot dan pastoor te Hogebeintum*, ontvangt 12 april 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁵⁸ Op 24 september 1565 heet hij Suyrdt Feyckesz. Wynghe en is hij 67 jaren oud.⁵⁹ In 1566 heet hij Wynie en is hij ca 68 jaren oud.⁶⁰ Nog in 1591 en begin 17^e eeuw is sprake van heer Suyrds venne⁶¹ (in 1583 heer Ysbrants venne genoemd⁶²).
- (ca 1550/2 **Cornelius**
wordt in een op veel punten onbetrouwbare lijst dan als vicarius genoemd⁶³; de naam kan niet juist zijn).
- 1567 **Hieronimus of Jeremias Jansen.**⁶⁴
In 1565 is hij kapelaan en vicarius te Marsum*, in 1578 tot 1580 pastoor te Engwier*.
- 1580 **Isbrandus Issei Britswert**
komt als vicarius alhier voor 24 maart 1580.⁶⁵

Prebende

Ook dit beneficie moet in 1478 reeds hebben bestaan.⁶⁶ Het patrocinium is onbekend.

- 1543 - 1544 **Henric**
komt in 1543⁶⁷ en 2 mei 1544⁶⁸ als prebendaat alhier voor.
- 1546 **Hessel**⁶⁹
- 1550 **Jochum Heresz.**
tot dan prebendaat alhier, ontvangt 29 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Wynaldum*⁷⁰ en resigneert als prebendaat 13 april 1550.⁷¹

⁵⁵ RvA III, 140, 143, 148. De vermelding als Anthonius, Thonis, als vicarius (ibid., 149) is onjuist; vgl. ibid., 158, 162 waar de naam correct als Thomas, als belender.

⁵⁶ RR nr. 49, 4.

⁵⁷ RR nr. 49, 11.

⁵⁸ RR nr. 49, 11.

⁵⁹ RA Franeker nr. 193, 1470.

⁶⁰ Arch. HG Wynaldum nr. 53.

⁶¹ Arch. HG Tzummarum nr. 131.

⁶² Arch. HG Tzummarum nr. 131.

⁶³ St. Jan nr. 1165.

⁶⁴ Van Burmania, 43v.

⁶⁵ RA Baaradeel nr. 17, 357.

⁶⁶ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

⁶⁷ BB I, 324.

⁶⁸ FT, nr. 184.

⁶⁹ RvdA III, 140.

- 1550 - 1550 **Reyn/Rennert Jacobsz.**
tot dan kapelaan te Jorwerd*, ontvangt 21 juni 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat alhier⁷² en op 12 augustus 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Dongjum*.⁷³
- 1577 **Rudolphus Pauli**
wordt in 1577 prebendaat alhier genoemd.⁷⁴ In januari 1578 is hij pastoor alhier. In 1588 is sprake van een – overigens herroepen – betaling aan hem wegens ‘eenige kercke dienste voer den prebende’.⁷⁵ Hij zal de daaraan verbonden dienst dus een tijdlang waargenomen hebben. Van 1565 tot 1568 is hij bekend als pastoor te Hoorn T.)*.

Kostersprebende

Kort na 1478 is sprake van de priester op de kostersprebende.⁷⁶ Nadien wordt van een dergelijke priester nimmer melding gemaakt. Ca 1550/2 en 1558/60 wordt de kosterij nog wel opgevoerd onder de geestelijke lenen⁷⁷ maar de kostersfunctie werd blijkbaar steeds door leken vervuld.⁷⁸

Overige

- † ca 1478 **Nicolaus**
wordt 11 mei 1478 als onlangs overleden priester alhier genoemd⁷⁹ met
- 1478 **Petrus**⁸⁰
Wie van hen de vicarie resp. de prebende bezat blijkt niet.

⁷⁰ RR nr. 49, 10.

⁷¹ Hof nr. 49, 16.

⁷² Hof nr. 49, 16.

⁷³ Hof nr. 49, 19.

⁷⁴ Van Burmania, 43v.

⁷⁵ Arch. HG Tzummarum nr. 131

⁷⁶ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

⁷⁷ St. Jan nr. 1165.

⁷⁸ Zo 1546 Taecke Hotzesz. (RvdA III, 151), 1566 Lywert Jeltesz. (Arch. HG Wynaldum nr. 53).

⁷⁹ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

⁸⁰ Arch. Klooster Bethanië nr. 1 reg. 5.

UITWELLINGERGA

Patroon: **Hermes**⁸¹

Bijzonderheden: de kerk behoorde – evenals die van het naastgelegen Oppenhuizen* - toe aan de johannieter commanderij te Sneek. De pastorie werd door priesterbroeders daarvan bediend.⁸²
Over de vraag of Uitwellingerga een voortzetting zou zijn van Wolbrandskerk* wordt daarnaar verwezen. In 1992 werd vastgesteld dat de huidige kerk een in de tweede helft der 13^e eeuw gebouwde voorganger heeft gehad⁸³ terwijl Wolbrandskerk* in 1449 nog een eigen pastoor had.
Naast de pastorie was hier een vicarie, voor het eerst genoemd in 1511.⁸⁴ In 1543 is sprake van de vicarie of ‘prove’.⁸⁵ De eerder (1525)⁸⁶ en later (1561)⁸⁷ vermelde prebende moet hetzelfde beneficie zijn geweest. Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen eveneens de vicarie.⁸⁸

Pastorie

- 1511 **Johannes van Graes.**⁸⁹
Mol neemt aan dat hij afkomstig was van Graas, gelegen tussen Enschede en Ahaus.⁹⁰
- 1516/7 - 1525 **Lambertus Ottonis**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu 8 jaren pastoor te zijn.⁹¹ Wellicht is hij dezelfde als Lambert, 6 juni 1537 als oud-commandeur van Hospitaal te Sneek vermeld.⁹²
Frater Lambertus van Sneek, johannieter, ontving 24 februari 1509 de wijding als subdiaken, 24 maart 1509 als frater Lambertus Ottonis, johannieter, die als diaken en werd 7 april 1509 tot priester gewijd.⁹³
- 1540 **Petrus Petri de Bolsert**
afkomstig dus uit Bolsward wordt 30 juni 1540 als pastoor alhier en priesterbroeder van Hospitaal genoemd.⁹⁴ Petrus van Bolsward, johannieter, werd 5 april 1511 tot priester gewijd.⁹⁵ Hij zal dezelfde zijn als Pijer, als priesterbroeder genoemd 31 oktober 1511.⁹⁶
- 1542 **Buwe Cornelii**

⁸¹ Verhoeven, 99.

⁸² Mol, ‘Johanniters’, 132,

⁸³ Sarfatij, ‘Uitwellingerga’, 86-87.

⁸⁴ RvdA II, 45.

⁸⁵ BB I, 418.

⁸⁶ Hof nr. 93, 5v.

⁸⁷ ABU nr. 550*, 106v.

⁸⁸ St. Jan nr. 1165.

⁸⁹ RvdA II, 44.

⁹⁰ Mol, ‘Johanniters’, 140.

⁹¹ Hof nr. 93, 12.

⁹² RA Sneek nr. 20, 3, 270; Mol, ‘Johanniters’, 148, 153.

⁹³ Dom nr. 2544, 17v, 73; AAU 23 (1896) 426.

⁹⁴ Mol, ‘Johanniters’, 153 (cit. Van Winter, *Sources*, 562).

⁹⁵ AAU 23 (1896) 441; wijding als subdiaken en diaken niet in Dom nr. 2544 aangetroffen.

⁹⁶ Oosterhout, 313; Mol, ‘Johanniters’, 149, 153.

- komt als pastoor alhier voor 22 november 1542.⁹⁷
- 1546 - 1552 **Joachim Jans**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 21 oktober 1546⁹⁸, voor het laatst 22 januari 1553.⁹⁹
- 1558 **Pieter van Tongerlo**
komt in 1558 als pastoor alhier voor.¹⁰⁰ In 1562 is hij pastoor te Folsgare*.
- 1572 - 1577 **Petrus Joachimi**
Op 9 april 1572 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰¹ Dat moet geweest zijn Pieter Joachims, in 1573 voor het eerst als pastoor alhier genoemd¹⁰² en die als Petrus Joachimi 23 februari 1576 als pastoor alhier en conventueel van Hospitaal te Sneek voorkomt.¹⁰³ Op 8 maart 1577 wordt een nieuwe pastoor te IJsbrechtum* geïnstitueerd;¹⁰⁴ met name komt Petrus Joachimi daar vanaf 1578 voor. Hij zal dus begin 1577 van hier zijn vertrokken.
- 1577 **N.N./Bauke Stoffels/ Bernardus Christophori ?**
N.N. wordt 12 mei 1577 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁰⁵ Mogelijk is dat geweest Bauke Stoffels/Bernardus Christophori die later predikant wordt te Goënga, in 1580 te Heeg, 1581 te IJsbrechtum, daarna te Wolsum, Heeg en Jutrijp, in 1583/4 te Arum en Kimsward, 1595 te Schraard, 1596-1601 te Oosterend, in 1604 even te Kimsward, tenslotte te Lollum waar hij 5 februari 1616 overlijdt.¹⁰⁶ Hij is niet dezelfde geweest als
- 1580 **Bernardus Veldtman**
Bernardus, conventueel van Hospitaal en pastoor alhier, week in 1580 uit.¹⁰⁷ In 1580 is met Bernardus Veldtman als gewezen pastoor alhier afgesproken dat hij 60 goudgl. zal ontvangen, in twee termijnen per mei 1580 en mei 1581.¹⁰⁸ Bernardus Veldtman ontving later als gewezen conventueel van Hospitaal een pensioen van de provincie, aldus nog 24 oktober 1615¹⁰⁹ en 13 september 1616.¹¹⁰ Hij is niet dezelfde geweest als de voorgaande zoals door Mol werd aangenomen.¹¹¹
Bernardus Veldtman was nog in januari 1578 pastoor te Hommerts*.

⁹⁷ GPCV II, 874.

⁹⁸ Hof nr. 16689, 463.

⁹⁹ Hof nr. 16690, 293.

¹⁰⁰ Van Burmania, 44.

¹⁰¹ St. Jan nr. 1168.

¹⁰² Van Burmania, 44.

¹⁰³ Arch. Klooster Hospitaal nr. 3 reg. 63.

¹⁰⁴ St. Jan nr. 1168.

¹⁰⁵ St. Jan nr. 1168.

¹⁰⁶ Kalma, *Classisboek Bolsward*, 400 (die hem 1568 alhier pastoor noemt, zonder bronvermelding). Te Goënga, Heeg, Jutrijp en IJsbrechtum wordt in 1581 voor het quotum in het onderhoud van de predikant Bauke of Bernardus Stoffels betaald, Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, nr. 33, 16, 39, 23, terwijl bij andere dorpen de naam van de predikant voor wiens quotum betaald wordt niet wordt vermeld. Hij zal dus meerdere plaatsen in Wymbritseradeel tegelijk hebben bediend.

¹⁰⁷ CE, 351.

¹⁰⁸ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242 nr. 3, rekening afgesloten 3 maart 1581. De rekening over 1581 vermeldt de betaling van 10 gl., ibid. nr. 30.

¹⁰⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2664, 23v.

¹¹⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, 53.

¹¹¹ Mol, 'Johanniters', 152-153.

Vicarie/prebende

In 1511 is voor het eerst sprake van een vicarius alhier.¹¹² In 1543 wordt de vicarie of ‘prove’ genoemd.¹¹³ Het leen komt ook als prebende voor. Het patrocinium is niet bekend. In 1563 is sprake van de aan de vicarie of prebende verbonden dinsdagmissen op het Anna-altaar.¹¹⁴

1511	Gijsbert ¹¹⁵
1516/7 - 1525	Georgius Assonis geeft 23 mei 1525 aan de prebende alhier nu 7 jaren te bezitten; bepaald wordt dat indien hij binnen acht dagen geen ‘novacie’ (van zijn benoemingsbrief) inbrengt de (destijds gedane) presentatie van onwaarde zal zijn. ¹¹⁶
1535 - 1536	Sybrant Edoz. wordt als vicarius alhier genoemd in 1535 ¹¹⁷ en aldus nog 30 mei 1536. ¹¹⁸
1542 - 1543	Dirk komt als vicarius alhier voor 22 november 1542 ¹¹⁹ en 25 augustus 1543. ¹²⁰
- 1555	Taede Feddericx Op 17 december 1555 wordt zijn placet als vicarius alhier gecasseerd; hij heeft gevangen gezeten. ¹²¹ Een reden is niet aangegeven maar er zal verband zijn met het onderzoek in 1555/6 naar de boeken die de ongenoemde vicarius alhier in zijn bezit had. ¹²²
1558	Nicolaus Rochi wordt 7 oktober 1558 als vicarius alhier geïnstitueerd. ¹²³
1563	Pier Wlckesz. Op 27 mei 1563 wordt heer Ambrosius Boelesz, wiens functie en standplaats niet zijn aangegeven, als mede-erfgenaar van de weduwe van Jelle Agges gedaagd door Wlcke Rinckesz. als vader van Pier die de opkomsten van de vicarie of prebende alhier en vrijdom van de landerijen opeist. Volgens de gedaagde heeft de eiser geen institutie of placet verkregen en heeft deze de dinsdagmissen op het Anna-altaar en de zaterdagmissen reeds twee jaren lang niet gedaan. De oldemoei van eiser is medestichtster van het leen. De eis wordt toegewezen. ¹²⁴ Blijkens aantekening d.d. 11 juni 1563 is Pier inmiddels tot het leen gepresenteerd. ¹²⁵

¹¹² RvdA II, 45.

¹¹³ BB I, 419.

¹¹⁴ RA Wymbritseradeel nr. 5, 191-195.

¹¹⁵ RvdA II, 45.

¹¹⁶ Hof nr. 93, 5v.

¹¹⁷ Van Burmania, 44.

¹¹⁸ Hof nr. 16481, 473.

¹¹⁹ GPCV II, 874.

¹²⁰ BB I, 418.

¹²¹ Hof nr. 96, 234v. Kosten van gevangenhouding zijn in 1555/6 niet geboekt, RR nr. 18.

¹²² RR nr. 18, 95.

¹²³ St. Jan nr. 1165.

¹²⁴ RA Wymbritseradeel nr. 5, 191-195.

¹²⁵ RA Wymbritseradeel nr. 5, 200.

Overige

1495

Jan

geestelijke alhier; zijn huisvrouw Katryn wordt 23 oktober 1495 genoemd.¹²⁶

¹²⁶ Oosterhout, 191.

URETERP¹

Patroon: **Petrus**

Bijzonderheden: de toren en de noordmuur van de kerk dateren uit de 13^e eeuw.²
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1543 **Ludolphus Egberti**
komt als pastoor alhier voor 10 maart 1543.³
- 1567 **Jacob Abbesz.**
pastoor alhier, wordt bij vonnis d.d. 18 maart 1567 verbannen.⁴ Menso Poppius
noemt hem in zijn Naamlijst; over hem is verder niets bekend.⁵
- 1578 **Jacob Stuylinck**
wordt als pastoor alhier genoemd 14 november 1578.⁶

¹ Verhoeven, 99.

² MF, 298.

³ BB II, 94.

⁴ Hof nr. 7490, 109v.

⁵ Harkenroht, 'Naamlijst', 72; dezelfde, 'Aenmerkingen', 591.

⁶ PI, 293.

WAAXENS (Hennaarderadeel)

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de kerk dateert in oorsprong uit de 13^e eeuw.² Op 29 juli 1377 erkennen abt en convent van Bloemkamp dat het recht van institutie, destitutie en admissie van de pastoor alhier niet aan hen maar uitsluitend aan de proost-aartsdiaken van St. Jan toekomt.³ Lijsten van ca 1550/2 en 1558/60 noemen naast de pastorie een vicarie.⁴ In 1580 is van zowel de vicarie als de prebende sprake⁵, maar daarmee zal steeds hetzelfde leen zijn bedoeld.

Pastorie

1445/6 N.N.
wordt als pastoor alhier geïnstitueerd.⁶

1511 **Johannes**⁷

1522/3 - †1536 **Feyto Syuckonis**
geeft 20 mei 1525 aan hier nu twee jaren pastoor te zijn.⁸ Op 4 maart 1534 treedt hij namens zijn vader Siucke to Lettens (Oosterlittens?) op.⁹ Hij is nog in leven 6 januari 1536,¹⁰ maar overlijdt vóór 14 maart 1536 wanneer zijn vader rekening aflegt van de voogdij die zijn zoon over een paar pupillen uitoefende.¹¹ Op 22 januari 1540 verklaart Douwe Lolckes niets gezegd te hebben over een vaderschap van wijlen heer Feyte (wiens functie en standplaats niet worden vermeld) van het eerste kind van Doede, nu de vrouw van Jelte Andriesz., gelijk ook Jelte Andriesz. zelf verklaart.¹² Op 22 november 1542 is sprake van het kind van wijlen heer Feyte bij Aeff Harmens.¹³ Op 5 augustus 1545 wordt de regeling van de nalatenschap van heer Feyte, broer van Aucke, vrouw van Douwe Wyeltesz., aan arbiters gewezen; Aucke's moeder was Tyam.¹⁴

1543 **Sibrant Poppesz.**¹⁵

1552-†vóór 1557 **Agge Sybrants**

¹ Vgl. Verhoeven, 99.

² MF, 319.

³ St. Jan nr. 1173.

⁴ St. Jan nr. 1165. In 1543 wordt een vicarie of prebende niet genoemd.

⁵ GA Litteraseradiel, Gem Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 386vlg.

⁶ St. Jan nr. 935, 21v.

⁷ Tjessinga III, 15.

⁸ Hof nr. 93, 3.

⁹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 119.

¹⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 394.

¹¹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 272.

¹² RA Hennaarderadeel nr. 37, 157.

¹³ RA Hennaarderadeel nr. 37, 251.

¹⁴ RA Hennaarderadeel nr. 37, 323.

¹⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 404.

Agge wordt in 1552 alhier vermeld en moet de pastoor geweest zijn.¹⁶ Op 3 maart 1557 komen Tyerck Syuerdtsz. en Epe Takesz. voor als voorstanders over de weeskinderen van Agge alhier;¹⁷ van de weeskinderen van wijlen Agge Sybrants is 31 juli 1557 sprake.¹⁸

1566 - 1580

Jucke Taekesz.

wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld 11 maart 1566.¹⁹ Na de Reformatie wordt hij afgezet.²⁰ Blijkbaar is hij hier blijven wonen: op 23 maart 1582 wordt hij, wonende alhier, genoemd als voormond over de kinderen van wijlen Evert Willems en diens te Weidum wonende weduwe.²¹ Hij had een zoon Taeke Juckesz.²²

Vicarie/prebende

Van de vanaf ca 1550/2 genoemde vicarie²³ is verder niets bekend.

Overige

1539

Benedix

wordt alhier vermeld 7 mei 1539; hij en Pier Taeckes hebben elkaar met messen gestoken.²⁴ Niet blijkt of hij de pastoor of de vicarius was. Wellicht is hij dezelfde als Benedictus Seerpsz. Olenius, van 1543 tot 1557 bekend als pastoor te Kimsword*.

¹⁶ MC. In de opgave van Hennaarderadeel wordt de naam van de geestelijke in 1552 geplaatst achter die van de collega uit 1511 (zoals deze vermeld staan in RvA III). Daarom is Agge alhier te plaatsen.

¹⁷ RA Hennaarderadeel nr. 38, 246.

¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 38, 255.

¹⁹ Hof nr. 16476.

²⁰ GA Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 386vlg.

²¹ Hof nr. 16699, 243 (aldaar Aucke Auckesz. genoemd).

²² GA Littenseradiel, Arch. Gem. Hennaarderadeel, O.A. nr. 41, 386vlg.

²³ St. Jan nr. 1165.

²⁴ RA Hennaarderadeel nr. 37, 383.

WAAXENS (Westdongeradeel)

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de sporen van een eind 12^e eeuw gestichte kerk werden in 1962 teruggevonden. De omstandigheden lieten niet toe na te gaan of er een houten voorganger is geweest. Tufsteen werd niet aangetroffen en is ook niet secundair gebruikt in de huidige kerk.² Een vicarie of prebende wordt hier niet vermeld.

Pastorie

1453 **Rijntha**³

1491 - 1496 **Abbodus Andreae**
Abbe komt als pastoor alhier voor 17 september 1491⁴ en 5 juli 1494.⁵ Abbodus Andreae, pastoor alhier, wordt 25 september 1496 als student te Keulen ingeschreven.⁶

(1537?) - 1539 **Taeke**
pastoor alhier, wordt door het Hof 3 maart 1539 uit zijn ambt ontzet en verbannen; keert hij weer dan worden hem de voeten gespoeld en wordt hij naar Amsterdam getransporteerd.⁷ Op 15 oktober 1537 verklaarde de pastoor van Leeuwarden-Oldehove* bij geruchte gehoord te hebben dat de pastoor alhier zonder geestelijk habijt preekte en niet voor de doden liet bidden; het zou goed zijn te vernemen wie de pastoor daar benoemd heeft.⁸ Het kan om dezelfde persoon gaan.

1551 - 1568 **Mr. Jan Jans Oosterblocker**
Hij wordt voor het eerst 19 oktober 1551 als pastoor alhier genoemd; dan en enkele andere malen procedeert hij tegen de Meckema's⁹ die in Westdongeradeel gesitueerd zijn. Daardoor is hij in deze plaats en niet de gelijknamige in Hennaarderadeel te traceren. Hij wordt als pastoor alhier nog genoemd 17 februari 1568.¹⁰ Hij overleed vóór 1 juli 1569 wanneer zijn executeurs-testamentair worden genoemd.¹¹ Hij testeerde 24 juni 1563 waarbij hij legaten bestemde voor personen in Holland.¹² Op 8 april 1570 wordt de eis afgewezen van Pieter Oudicks, kindskind van de broer van mr. Jan en wonende te Zwaag bij Hoorn, tot betaling van 100 goudgl. die mr. Jan aan zijn achterneef had geschonken maar waarvan betaling door diens overlijden niet had plaatsgevonden. De executeur-testamentair Nicolaas Cleuting verklaart dat er van de nalatenschap na aftrek van de legaten vrijwel niets meer over is.¹³

¹ Vgl. Verhoeven, 99.

² Halbertsma, *Bulletin KNOB* 15 (1962) *65, *77-78.

³ OFO II, nr. 34.

⁴ PG, nr. 47.

⁵ OFO IV, nr. 104.

⁶ Keussen II, 408 (niet vermeld door Zijlstra).

⁷ Hof nr. 96, 44v.

⁸ Aud. nr. 1475/1, 74-74v (niet in Microfiches Brussel).

⁹ Hof nr. 16690, 190, 238 (2 september 1552), nr. 16691, 45 (30 april 1555).

¹⁰ Hof nr. 16693, 417.

¹¹ HCL, RA nr. O 3c, 254.

¹² HCL, RA nr. O 3c, 254.

- 1580

Tialle Jansz.

Op 24 november 1579 wordt door de abt van Oldeklooster pensie betaald aan Tialle, pastoor te Waaxens.¹⁴ Vanaf 16 juni 1572 ontvangt hij periodiek uitkeringen (meestal 25 à 30 goudgl.) van dit klooster waarbij – behalve op de genoemde datum – nimmer zijn functie of standplaats genoemd wordt.¹⁵ Hij gaat niet tot de Reformatie over maar woont eind 1580 nog wel in de pastorie¹⁶ en tekent dan ook als medevolmacht van Brantgum de opgave der kerkelijke goederen aldaar.¹⁷ Op 21 oktober 1604 wordt aan heer Tialle Jans van Oldeklooster een bedrag betaald¹⁸ evenals op 30 juli 1605 waarbij hij – ten onrechte - gewezen abt van Oldeklooster wordt genoemd.¹⁹ In oktober 1614 is sprake van de voorstanders over de kinderen van Gerrit Jans te Sneek, broer van Tialle, pastoor alhier.²⁰

Van Burmania noemt in 1580 **Theodorus Arum** als pastoor alhier.²¹ Dat kan niet juist zijn tenzij Tialle's naam aldus verlatiniseerd werd en hij – hetgeen niet onmogelijk is – uit Arum afkomstig was. Waaxens (Hennaarderadeel) komt niet in aanmerking.

¹³ HCL, RA nr. O 4, 12v.

¹⁴ Arch. Oldeklooster nr. 7, Uitgaven, 285.

¹⁵ Arch. Oldeklooster nr. 7, passim (v.a. 1). Het rekenboek begint in 1572 zodat niet nagegaan kan worden of eerder reeds betalingen plaats vonden).

¹⁶ Reitsma, 92.

¹⁷ Reitsma, 95.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2658, 44v.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2658, 37v. In 1606/7 vond geen betaling meer plaats (AFB, 107).

²⁰ Hof nr. 16710, 112, 25 oktober 1614 jo. nr. 16487, 705, 27 oktober 1614.

²¹ Van Burmania, 44.

WAAXENS (grietenij onbekend)

1548

Cornelius

pastoor wordt 17 juli 1548 genoemd als procederend tegen Jan Dircx c.s.¹ Een Jan Dircksz. komt onder Lutkewierum in 1552 voor.² Van Westdongeradeel bleef geen monstercedul bewaard.

¹ Hof nr. 16689, 617.

² MC. In de andere dorpen van Hennaarderadeel wordt in 1552 geen Jan Dircksz. genoemd.

WALTHEIM

Patroon: **Stephanus**¹

Bijzonderheden: in 1332 is sprake van de *nova capella in montibus Stae Mariae ecclesiae Sti Stephani prope Dockem noviter erecta*.² Halbertsma gaat er van uit dat hier bedoeld is de oude dorpskerk van Waltheim, naderhand geïncorporeerd bij het premonstratenzer nonnenklooster ‘op de berg’ (Mariëenberg of Sionsberg).³ Aan het zelfstandig bestaan van de parochie zou toen of kort daarna een einde zijn gekomen. Van Waltheim is de naam Wouterswoude*, een kolonistendorp, ontgonnen vanuit Waltheim, uit de 11^e-12^e eeuw, afgeleid.⁴ Anders dan Halbertsma meedeelt heeft op de zg. Sionsberg echter nimmer een klooster gestaan; bovendien is er geen enkele relatie met het cisterciënzer nonnenklooster Sion bij Niawier.⁵ De kapel staat nog afgebeeld op de kaart van Jacob van Deventer uit 1562 van Dokkum en omgeving.⁶ In 1552 vergeeft de abt van Dokkum een beneficie in de Mariakapel op de Berg.⁷

¹ Arch. Klooster Stavoren nr. 2, 29.

² Arch. Klooster Stavoren nr. 2, 29.

³ Halbertsma, ‘Bonifatius’, 7, 9-10; dezelfde, *Frieslands Oudheid*, 356 n. 278³

⁴ Halbertsma, ‘Bonifatius’, 8 n. 12; dezelfde, *Frieslands Oudheid*, 356 n. 238; vgl. De Langen, 336 nr. 40A.

⁵ Mol, ‘Dokkum O.L.V. to Berg’, 307-308.

⁶ Afgebeeld bij Mol, ‘Dokkum O.L.V. to Berg’, 307.

⁷ Zie onder Dokkum.

WANSWERD

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: De Langen acht het waarschijnlijk dat hier reeds in de 13^e eeuw een kerk was.² Een vicarius wordt voor het eerst in 1491 genoemd.³ De bezitter van de Julianaprebende heet in 1516 vicarius.⁴ In 1540 omvat het vicarieland 50 pm.,⁵ in 1564 het prebendeland omgerekend ca 51½ pm.⁶ Met vicarie en prebende zal hetzelfde leen aangeduid zijn.

Pastorie

voor/tussen 1330 en 1338	Dodo Ten tijde van abt Sibrand van Mariëngaarde was magister Ubbo, zoon van <i>dominus</i> Dodo van Wanswerd, belast met het onderwijs van de kloosterschool op Griend. ⁷ Tenzij met <i>dominus</i> een aanzienlijk persoon is bedoeld zal Dodo de pastoor alhier zijn geweest.
1402	Taeco ⁸
1450	Eka In 1450 is sprake van heer Eka alhier. ⁹ Hij kan dezelfde zijn als Eecke, zonder standplaats genoemd in 1452 als pastoor van Ryoerd Ghekama, Huma Hayama en Haya Hillingha ¹⁰ die niet te lokaliseren zijn.
1491	Feyka ¹¹
1504	Johannes ¹²
1504	Ghabba komt 8 en 26 mei 1504 als pastoor alhier voor. ¹³
1510 - 1514	Wpka/Wobka Hillama komt voor het eerst als pastoor alhier voor 16 oktober 1510 ¹⁴ en voor het laatst 18 maart 1514. ¹⁵

¹ Reitsma, 61 n. 3 noemt misschien Petrus als patroon alhier. De pastoor zegelt in 1491 met een zegel waarop Stephanus is afgebeeld: Tresoar, Zegelfoto nr. 35.

² De Langen, 89.

³ PG, nr. 45.

⁴ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁵ RvdA I, 100.

⁶ BB I, 151-152; 150: de vicarius als belender.

⁷ Lambooy en Mol, 386-387.

⁸ Verhoeven, *Klokken*, 76.

⁹ OFO I, nr. 110.

¹⁰ OFO II, nr. 217.

¹¹ PG, nr. 45; daaraan een fragment van zijn zegel waarop Stephanus is afgebeeld, Tresoar, Zegelfoto nr. 15.

¹² PB hs. 1466.

¹³ Arch. Vicariaat Orde der Predikheren (Albertinum), Nijmegen, Fr. Jacobus Brouwer, Register der Boecken, Brieven en Papieren, i.v. Leeuwarden, Huizen nrs. 46, 54.

¹⁴ OFO IV, nr. 201.

¹⁵ OFO IV, nr. 222.

- 1526 - 1540 **Hans Auckesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 12 februari 1526¹⁶ en is hier nog pastoor 10 september 1540.¹⁷
- 1540 - 1558 **Albert**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd in 1540,¹⁸ voor het laatst 10/19 augustus 1558.¹⁹
- 1564 - 1567 **Bernardus Stellingwerf**
Baernt wordt als pastoor alhier genoemd 18 mei 1564.²⁰ Bij vonnis d.d. 18 februari 1567 wordt Bernardus Stellingwerf, pastoor alhier, door het Hof verbannen; hetzelfde lot viel de prebendaat ten deel.²¹
Harkenroht vermeldt over hem geen verdere bijzonderheden.²² Romein acht hem dezelfde als Bernardus Acronius, geboren te Akkrum, in 1569 predikant te Jarsum (Ofr.), vóór juni 1579 – als hij aldaar een opvolger heeft – naar Friesland gekomen en alhier enige tijd geweest maar blijkbaar nadien weer terug naar Jarsum waar zijn vrouw in 1593 stierf; haar grafzerk bevatte een opschrift vervaardigd door haar zoon Johannes Acronius, hoogleraar te Franeker.²³
- 1570 - 1580 **Fetze Tjallings**
wordt in 1570 voor het eerst als pastoor alhier genoemd²⁴ en vertrok 22 juni 1580 van hier.²⁵ Van 1585 tot 1587 is hij bekend als vicarius te Warffum*.²⁶

Julianavicarie/prebende

In 1491 wordt hier voor het eerst een vicarius genoemd.²⁷ In 1510 en 1514 is sprake van de prebendaat.²⁸ De hier in 1514/5 gekomen bezitter van de prebende op het Juliana-altaar²⁹ heet in 1516 vicarius.³⁰ De in 1567 uitgewezen prebendaat wordt ook vicarius genoemd.³¹ Met vicarie en prebende moet dus hetzelfde leen zijn bedoeld.

¹⁶ Arch. Dominicanen, Gent nr. 2502.

¹⁷ RvdA III, 110.

¹⁸ PB Hs. 1466.

¹⁹ Arch. OBW nr. 653 reg. 20.

²⁰ BB I, 150.

²¹ Hof nr. 7490, 107v-108.

²² Harkenroht, 'Aenmerkingen', 588.

²³ Romein, 470-471. De berichten over de afkomst van Johannes Acronius zijn echter verwarrend. Van 1617 tot 1619 was hij hoogleraar in de godgeleerdheid te Franeker. Boeles, *Frieslands Hoogeschool*, 2, 104-105 geeft aan dat hij (in 1565) waarschijnlijk te Grimersum (Ofr.) werd geboren waar zijn vader Dominicus Acronius reeds vanaf 1563 of daaromtrent predikant was. Reershemius, 725 noemt hem in 1563 predikant te Grimersum; in 1573 is hij daar niet meer. Johannes Acronius begon zijn loopbaan te Eilsum (Ofr.). Dat hij daar ca 1580 tweede predikant werd zoals Reershemius, 723 stelt is echter onjuist. In 1590 werd hij eerste predikant aldaar (ibid.). Hij overleed in Haarlem in 1627.

Bernardus Acronius wordt door Van Lieburg, *Repertorium*, I, 2 jo. II, k. 273 als pastoor te Wanswerd 1562, gevlucht in 1567, te Jarsum (Ofr.) predikant 1569, te Oudkarspel 1578-1580, te Wanswerd 1580 tot vóór 1603 (toen te Wanswerd een andere predikant kwam) genoemd. Reershemius, 646 noemt Bernardus, zonder toenaam, te Jarsum alleen in 1569 en rept over een later verblijft aldaar niet.

²⁴ PB Hs. 1466.

²⁵ Reitsma, 63; vgl. CE, 341.

²⁶ GA, Arch. HG Warffum nr. 29.

²⁷ PG, nr. 45.

²⁸ OFO IV, nrs. 201 en 222.

²⁹ Hof nr. 93, 10v.

³⁰ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337

- 1491 **Jacob**³²
- 1510 - 1514 **Aebe**
wordt als prebendaat voor het eerst genoemd 16 oktober 1510³³ en aldus nog 18 maart 1514.³⁴ Bij opgave van het vicarieland in 1511 heet hij vicarius.³⁵
- 1514/5 – 1527/8 **Cornelius Johannis**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 10 jaren prebendaat van het Juliana-altaar te zijn.³⁶ Cornelius komt als vicarius alhier voor in 1516.³⁷ In 1527/8 wordt heer Cornelis van Wanswerd die ‘de nonne mit kinde gemaect’ gearresteerd.³⁸ Hij zal zijn afgezet. Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige prebendaat te Rinsumageest*. In 1564 wordt bij de prebendelanden een perceel genoemd als kalverweide van Cornelis.³⁹
Cornelius Johannis, van Leeuwarden, werd 12 november 1509 te Rostock als student ingeschreven,⁴⁰ 14 september 1510 tot subdiaken, 8 maart 1511 tot diaken en 5 april 1511 tot priester gewijd.⁴¹
- 1540 **Jemme**
staat in 1540 te boek als vicarius alhier.⁴² Mogelijk is hij dezelfde als Jemma Inthiez., in 1543 pastoor te Wartena*.
- 1544/5 **Dirk**
wordt dan alhier genoemd⁴³ en moet de vicarius/prebendaat zijn geweest.
- 1562/3 - 1567 **Joannes Joannesz.**
komt als vicarius alhier voor in 1562/3,⁴⁴ als prebendaat 18 mei 1564.⁴⁵ Op 18 februari 1567 wordt Joannes, prebendaat alhier, verbannen.⁴⁶ Verder is over hem niets bekend.

Overige

- 1483 **Fedde**⁴⁷

³¹ Hof nr. 7490, 107v.

³² PG, nr. 45.

³³ OFO IV, nrs. 200, 201.

³⁴ OFO IV, nr. 222.

³⁵ RvdA I, 100; vgl. RvdA III, 110.

³⁶ Hof nr. 93, 10v.

³⁷ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

³⁸ RR nr. 5, 74.

³⁹ BB I, 150.

⁴⁰ Zijlstra nr. 11346.

⁴¹ Dom nr. 2544, 25, 81; AAU 23 (1896), 441.

⁴² RvdA III, 110.

⁴³ RR nr. 12, 65.

⁴⁴ RR nr. 24, 86.

⁴⁵ BB I, 151.

⁴⁶ Hof nr. 7490, 107v. jo. Judoci, ‘Ephemerides’, 423. Harkenroht, ‘Naamlijst’, 73 noemt hem prebendaat; Harkenroht, ‘Aenmerkingen’, 591 heeft geen verdere gegevens over hem.

⁴⁷ FT, nr. 43.

WARGA

Patroon: **Fabianus en Sebastianus**¹

Bijzonderheden: in 1983 werden de grondslagen van een 12^e-eeuwse tufstenen kerk en een vermoedelijk 14^e-eeuwse bakstenen kerk aangetroffen.²
De vicarie bestond reeds in 1452.³ In 1543 komt de kapelanie van het Anna-officie voor.⁴ Dit beneficie zal hetzelfde zijn als de in 1515⁵, 1559⁶ en in 1580⁷ genoemde prebende; in 1511 wordt een prebende of officie echter niet genoemd.

Pastorie

1441 **Douwa**⁸

145. **Jetso**⁹

1452 **Johannes Adonis**¹⁰

1463 - 1475 **Douwa/Dodo Juwsma**

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 23 oktober 1463,¹¹ voor het laatst 20 maart 1475.¹² Hij overleed in 1481 als pastoor te Beets* en deken van Bornego. Een relatie met de twee Jelle Juwsma's, beide pastoor te Leeuwarden-Oldehove*, is niet bekend.

1477 - 1484 **Mr. Bocke Aytta**

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 1 september 1477.¹³ Mogelijk is hij dezelfde als mr. Boeck, vicarius te Wirdum*, vermeld 26 februari 1477.¹⁴ De noemt hem prebendaat te Wirdum*.¹⁵ Hij was een zoon van Ferck Aytta en Syts Buchosdr. Hemrichem (afkomstig van Warga)¹⁶ en werd als Bernardus Frederici, van Leeuwarden, 2 mei 1457 als student te Rostock ingeschreven.¹⁷

Hij testeert 23 september 1484 en laat dan aan 'zijn' kerk te Warga (hij was dus daarvan nog pastoor) land na.¹⁸ Aan zijn neef Bucho (zie voor deze Swichum*)

¹ Verhoeven, 99.

² Elzinga, *DVF* 64 (1984), 29.

³ Verhoeven, *Klokken*, 80.

⁴ BB I, 124.

⁵ NA, Arch. ACB nr. 836.

⁶ ABU nr. 550*, 90v.

⁷ Reitsma, 11.

⁸ OFO I, nr. 84.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ Verhoeven, *Klokken*, 80.

¹¹ OFO IV, nr. 26.

¹² Vries, *Correcties*, 26 inzake OFO I, nr. 205 (daar gedateerd 4 juni 1470).

¹³ OFO I, nr. 282; zijn zegel toont Andreas, Tresoar, Zegelfoto nr. 1501.

¹⁴ OFO I, nr. 272.

¹⁵ Hellinga en Noomen, '*Genealogia Aytana*', 138-140. Stb. I, 15; II, 11 n. 5 vermeldt ten onrechte dat hij te Wirdum ook pastoor was.

¹⁶ Hellinga en Noomen, '*Genealogia Aytana*', 137-138.

¹⁷ Zijlstra nr. 7047.

¹⁸ FT, nr. 47.

- legateert hij al zijn boeken en kleren.¹⁹
- 1511 - 1515 **Reynerus**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1511,²⁰ voor het laatst in mei 1515.²¹
- 1519 **Johannes**
resigneert²² waarna
- 1519 - 1527 **Mr. Tzaling Wiarda**
verwant van Bernardus Bucho (zie voor deze Wirdum*) als pastoor wordt
gepresenteerd waarvan Jacobus Petri, pastoor te Finkum* en commissaris van de
officiaal van de proost van St. Salvator te Utrecht, aan de proost 20 februari 1519
mededeling doet en deze verzoekt Tzaling te institueren.²³ Als pastoor alhier komt
hij nog voor 2 april 1527.²⁴
Van 1541 tot 1543 is hij bekend als pastoor te Weidum*.
Hij was een zoon van Doytze Tzalings Wiarda en Mints Gerbrands Aytta, wier vader
Gerbrand een broer was van voornoemde mr. Bocke Aytta.²⁵ Hij werd 28 februari
1508 als student te Leuven ingeschreven.²⁶ In oktober 1515 wordt er over geklaagd
dat mr. Tzaling Wiarda, student te Leuven, door de Geldersen is verjaagd (bedoeld
zal wel zijn uit zijn leen maar daarover wordt niets vermeld).²⁷ In 1529 schrijft (zijn
neef) Viglius van Aytta aan Tzaling over zijn, Viglius', benoeming tot pastoor te
Swichum* en verzoekt hij hem maatregelen te treffen om in de dienst aldaar te
voorzien.²⁸
- 1529 - 1550 **Mr. Galienus Galcko**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 30 oktober 1529.²⁹ Als zodanig komt hij
nog voor 19 september 1550.³⁰ Hij moet ook een prebende in Smalingerland
hebben gehad; aldus komt hij voor 4 juni 1542.³¹ Dat het om dezelfde persoon gaat
blijkt uit het feit dat de desbetreffende akte uit 1542 met één d.d. 7 mei 1547 waarbij
Mr. Galcke, pastoor alhier, drie kamers onder één dak op de Tuinen te Leeuwarden
koopt³² zich bevond in de nalatenschap van Joucke mr. Galckesdr. op de Tuinen,
gehuwd met Cornelis Jansen, waarvan een dochter Jouck Cornelisdr.³³ Mr. Galienus
Galcko overleed als prebendaat en begunstiger van het klooster Bergum en werd
aldaar begraven.³⁴
Hij was tot 1528 pastoor te Oldeboorn*.

¹⁹ FT, nr. 47.

²⁰ RvdA I, 265.

²¹ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 42.

²² Oudmunster nr. 1891.

²³ Oudmunster nr. 1891.

²⁴ Hof nr. 16480, 1.

²⁵ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 164.

²⁶ Zijlstra nr. 8513.

²⁷ NA, Arch. ACB nr. 836.

²⁸ Hoynck van Papendrecht, 'Viglii ab Aytta Uichemi Epist.(olae) selectae ad diversos', *Analecta Belgica*, Tom. II Pars 1 (Haga Comitibus 1743) 17-20.

²⁹ Hof nr. 16480, 433.

³⁰ Hof nr. 16690, 79.

³¹ HCL, RA nr. Y 3, 116.

³² HCL, RA nr. Y 3, 113bis; deze akte ook HCL, RA nr. EE 1, 47 en FF 1, 47.

³³ HCL, Inventaris van deze nalatenschap d.d. 17 juli 1564: HCL, RA nr. Y 3, 95vlg.

³⁴ De Walle, 56 nr. 316.

- 1558 **Cornelius Geldorp**³⁵
- 1568 **Galthie**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1568 en is in 1569 niet meer in leven.³⁶ De erfgenamen van mr. Galthie, pastoor alhier, nl. mr. Frerick Arents., Meynt Meyntsz., zijn broerszoon, Oedts en Eencke Arents, Luts Arentsdr., gehuwd met Gielt Broers, en Anna, vrouw van Sydt Wobbes komen voor 15 maart 1582.³⁷
- 1569 - 1571 **Mr. Haring Wiarda**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd in maart 1569.³⁸ Op 14 november 1569 wordt hij pastoor alhier en deken van de seendstoel Wirdum genoemd.³⁹ Hij was een zoon van Jorrit Wiarda te Roordahuizum en Fed Hayesdr. van Rinia, werd in juni 1551 als student te Leuven en 29 november 1554 te Keulen ingeschreven.⁴⁰ Zijn vader was een zoon van Bucho Wiarda, broer van mr. Tzaling, hiervoor genoemd.⁴¹ Hij zal degene zijn die 7 december 1571 als pastoor te Swichum* werd geïnstitueerd.
- 1572 - 1580 **N.N./ Sytze/Sixtus Bauckes**
wordt 15 april 1572 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁴² Omdat een latere institutie hier niet bekend is zal het gaan om Sytze Baukes, hier genoemd 29 december 1577⁴³, als pastoor 16 januari 1578.⁴⁴ Hij en de vicarius alhier gingen niet tot de Reformatie over maar bleven hier wonen; blijkens mededeling d.d. 29 augustus 1580 was hen beide een pensie uit de kerkengoederen toegestaan en mochten zij het vicariehuis bewonen.⁴⁵ Sixtus, pastoor alhier, week echter nog in 1580 uit.⁴⁶

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1452.⁴⁷ Het patrocinium is onbekend.

- 1452 **Hugo**⁴⁸
- 1467 - 1476 **Humme**
komt als vicarius alhier voor in 1467⁴⁹ en 1476.⁵⁰

³⁵ Van Burmania, 44v.

³⁶ Van Burmania, 44v.

³⁷ Hof nr. 16699. Van der Ley, 'Haersma', 60 wijst naar aanleiding daarvan ook op in 1542 en 1547 genoemde (zie hiervoor, noten 31-33) (maar daar is blijkbaar de dochter van de dan genoemde erfgename zodat het niet om dezelfde persoon kan gaan).

³⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 76, 129.

³⁹ Arch. HG Roordahuizum nr. 81.

⁴⁰ Zijlstra nrs. 8901, 5623.

⁴¹ Hellinga en Noomen, 'Genealogie Aytana', 165.

⁴² St. Jan nr. 1168.

⁴³ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 634.

⁴⁴ Tresoar, Hs. F.G. nr. 908.

⁴⁵ Reitsma, 12-13.

⁴⁶ CE, 347.

⁴⁷ Verhoeven, *Klokken*, 80.

⁴⁸ Verhoeven, *Klokken*, 80.

⁴⁹ OFO IV, nr. 32.

⁵⁰ PB Hs. 1466.

- 1511 - 1514 **Roelof Hillonis**
 Roleff heeft in 1511 land te Goutum⁵¹ dat in 1540 op naam staat van heer Joucke alhier.⁵² Roloff Hillonis resigneert 30 december 1514 als vicarius alhier in handen van het Saksische bewind.⁵³
 Van ca 1522 tot 1536 is hij – als Roelof Hillema – bekend als pastoor te Leeuwarden-Nijehove*.
- 1539 **Dirck**
 komt 2 december 1539 als vicarius alhier voor.⁵⁴
- 1540 - 1543 **Joucke Renicksz.**
 Jouwcke te Warga staat 10 augustus 1540 te boek voor land te Goutum.⁵⁵ Joucke Renicksz. wordt als vicarius alhier in 1543 genoemd.⁵⁶ In een inventaris uit 1593 wordt vermeld dat Joucke Rinckesz. in 1537 land verkocht te Grouw; functie en standplaats worden niet vermeld.⁵⁷
- 1558 - 1559 **Sitthie**
 komt als vicarius alhier voor het eerst voor 6 juli 1558⁵⁸, voor het laatst 16 februari 1559.⁵⁹
- 1561 - 1570 **Jacob Thijmansz.**
 Jacob wordt voor het eerst als vicarius alhier vermeld 11 oktober 1561.⁶⁰ Van Burmania noemt hem in 1561 als Jacob Thijmansz., vicarius.⁶¹ Zijn huisvrouw Sjuck komt 15 oktober 1566 voor.⁶² Als vicarius komt hij nog voor 10 december 1569.⁶³ Heer Jacobs venne alhier wordt 15 juni 1570 genoemd.⁶⁴
- 1573 - 1580 **N.N./Pieter Jouckesz.**
 Op 20 juli 1573 wordt een nieuwe vicarius alhier geïnstitueerd.⁶⁵ Omdat een latere institutie niet wordt vermeld zal hier toen gekomen zijn Pieter Jouckesz., alhier genoemd 6 oktober 1575.⁶⁶ Als vicarius komt hij voor 29 december 1577.⁶⁷ Hij gaat niet tot de Reformatie over en krijgt blijkens mededeling d.d. 29 augustus 1580 een pensie en mag – met de gewezen pastoor – het vicariehuis blijven bewonen.⁶⁸

⁵¹ RvdA I, 47.

⁵² RvdA 1540, 71.

⁵³ Hof nr. 80, 31v.

⁵⁴ Hof nr. 16481, 353.

⁵⁵ RvdA 1540, 71.

⁵⁶ BB I, 124.

⁵⁷ HCL, RA nr. M 8, 237 (mededeling Y. Brouwers d.d. 7 juli 2012. Hij lijkt volgens Brouwers een broer van Jacle Renicz. En een zoon van de in 1511 te Grouw vermelde weduwe Ees Rienckes)

⁵⁸ Hof nr. 16800, 648.

⁵⁹ Hof nr. 16691, 210.

⁶⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 127.

⁶¹ Van Burmania, 44v.

⁶² RA Leeuwarderadeel nr. 74, 8.

⁶³ Tresoar, Hs. F.G. nr. 908.

⁶⁴ Tresoar, Hs. F.G. nr. 908.

⁶⁵ St. Jan nr. 1168.

⁶⁶ Hof nr. 16696, 65v.

⁶⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 637.

⁶⁸ Reitsma, 13.

Annaprebende

In 1515 is sprake van een prebendaat alhier.⁶⁹ In 1543 wordt het ‘Sinte Anna officij cappellanien’ genoemd.⁷⁰ In 1529 wordt een legaat aan ‘Sinte Anna’ alhier gemaakt.⁷¹ De in 1559 genoemde prebende⁷² zal hetzelfde leen zijn geweest. Ook in 1580 is sprake van de prebende.⁷³

1515	N.N. prebendaat alhier, is volgens een klacht d.d. 20 oktober 1515 door de Geldersen verjaagd. ⁷⁴
1543	Johannes noemt zich 3 maart 1543 ‘Sincte Anna officianis capellano priester’ alhier. ⁷⁵
1559	Edo Tyardi uit Friesland, wordt 8 maart 1559 op de titel van de prebende alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken en diaken. ⁷⁶

Overige

1555	Douwe alhier, wordt 19 januari 1555 genoemd. ⁷⁷
1560 - 1561	Tijs Winya Tijs wordt als priester alhier genoemd 7 december 1560 ⁷⁸ en zal dezelfde zijn als Tijs Winya, 9 december 1560 ⁷⁹ en 24 januari 1561 ⁸⁰ zonder functie en standplaats genoemd.

⁶⁹ NA, Arch. ACB nr. 836.

⁷⁰ BB I, 124.

⁷¹ FT, nr. 124.

⁷² ABU nr. 550*, 90v.

⁷³ Reitsma, 11.

⁷⁴ NA, Arch. ACB nr. 836.

⁷⁵ BB I, 124.

⁷⁶ ABU nr. 550*, 90v.

⁷⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 340.

⁷⁸ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 13.

⁷⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 21.

⁸⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 14, 30.

WARNS

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: het in 1969 door Halbertsma gevonden kerkhof uit de 12^e-13^e eeuw met tufstenen resten op een afstand van ca 500 m. van de kerkstede van Warns is volgens deze te traceren als de kerkstede van Keddingrip,² ook wel voorkomende als Karnewald* of Kappenberg. De kerk zal verplaatst zijn naar Molkwerum*. Dat het om een oudere kerkstede van Warns zou gaan is niet juist.
De tufstenen toren alhier dateert uit de 12^e eeuw.³
Ca 1550/2 en 1558/60 wordt naast de pastorie een vicarie genoemd.⁴ In 1525 bestond echter ook reeds een prebende⁵ die nog in 1562 voorkomt.⁶

Pastorie

- 1333 **Egidius Everardi**
komt in 1333 voor als pastoor te ‘Waerdeke’ met de pastoor te Rijs*⁷ in de omgeving van Stavoren. Met ‘Waerdeke’ zal Warns zijn bedoeld.
- 1519/20 - 1525 **Suffridus Martini**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu 5 jaren pastoor te zijn.⁸
- 1550 **Tade/Thadeus Sickoz.**
komt als pastoor alhier voor ca 10 mei 1550⁹ en 30 juni 1550.¹⁰ Van 1525 tot 1527 is hij bekend als vicarius alhier.
- 1563 - 1564 **Heero**
komt als pastoor alhier voor in 1563¹¹ en op 13 mei 1564.¹²
156. resp. 1566? **Jancke Hilckesz.**
wordt als pastoor alhier genoemd in 156.¹³ Op 12 maart 1566 procedeert hij tegen een inwoner van Warns;¹⁴ zijn functie en standplaats worden dan niet genoemd.
- 1578 - 1580 **Symon Jans**
wordt als pastoor alhier vermeld 29 oktober 1578.¹⁵ Hij ging blijkbaar althans aanvankelijk niet tot de Reformatie over. Later ontving hij een pensioen van 25 gl.

¹ Verhoeven, 99. PB Hs. 1466 noemt Johannes de Doper als patroonheilige; aldus ook Van der Aa XII, 117.

² Archeologisch Nieuws, *Bulletin KNOB* december 1969, 128-130; vgl. Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 341 n. 426 (zonder literatuurvermelding) en 189. Zie verder onder Karnewald*.

³ MF, 304.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ Hof nr. 93, 7.

⁶ RA Gaasterland nr. 4, 133.

⁷ Muller, *Registers en rekeningen* I, 417; Muller, *Regesten* nr. 697.

⁸ Hof nr. 93, 7.

⁹ ABU nr. 535, 41-41v.

¹⁰ NA, Arch. ACB nr. 944.

¹¹ Van Burmania, 44v.

¹² Hof nr. 16692, 537.

¹³ Van Burmania, 44v.

¹⁴ Hof nr. 16693, 108.

¹⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 937.

per half jaar. Vanaf 1592 zijn de betalingen daarvan te traceren. Daarbij wordt hij 5 november 1592 gewezen pastoor alhier genoemd.¹⁶ Op 23 september 1594 woont hij blijkbaar te Stavoren;¹⁷ op 24 november 1595 wordt hij te Warns genoemd¹⁸ maar 4 juni 1597 weer te Stavoren waar hij toen blijkbaar ouderling was.¹⁹ Voor het laatst wordt te zijnen name een betaling vermeld op 11 augustus 1600.²⁰

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1520/1.²¹ Het patrocinium is niet bekend.

1520/1 – 1525 **Tade/Thadeus Sickosz.**

Thadeus komt 26 mei 1525 als vicarius alhier voor maar krijgt dan nog geen presentatie;²² op 1 juni 1525 wordt Thadeus Sykonis, die hier nu vier jaren vicarius is, door de Habsburgse regering de presentatie alsnog toegestaan.²³

Thadeus Sixti, van Stavoren, wordt 16 april 1502 als student te Leuven ingeschreven.²⁴ Tadeus Sickonis, van Stavoren, werd 17 mei 1505 tot subdiaken, 20 september 1505 tot diaken en 20 december 1505 tot priester gewijd.²⁵

1566 **Wibrandus Dominici**

uit Friesland, wordt 10 april 1566 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten; 19 september 1566 geeft hij bewijs van de inkomsten van de vicarie over.²⁶

1571 **N.N.**

wordt 2 april 1571 als vicarius alhier geïnstitueerd.²⁷

Anthionius en/of Catharinaprebende

De prebende bestond reeds in 1520/1.²⁸ In 1550 is sprake van de Anthioniusprebende²⁹ maar terzake dezelfde wijdingstitel ook van het Catharina-altaar.³⁰

1520/1 - 1525 **Jacobus Anskonis**

geeft 26 mei 1525 aan alhier prebendaat te zijn maar krijgt dan nog geen presentatie;³¹ op 1 juni 1525 ontvangt hij van het Habsburgse bewind deze alsnog; hij

¹⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 14.

¹⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 19v.

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2654, 186v.

¹⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2655, 10v.

²⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795, nr. 2657, 8.

²¹ Hof nr. 93, 7.

²² Hof nr. 93, 7.

²³ Hof nr. 93, 15.

²⁴ Zijlstra nr. 8675.

²⁵ Dom nr. 2544, 3, 59; AAU 23 (1896) 396.

²⁶ ABU nr. 550*, 137v.

²⁷ St. Jan nr. 1168.

²⁸ Hof nr. 93, 7.

²⁹ ABU nr. 550*, 10.

³⁰ ABU nr. 550*, 13.

³¹ Hof nr. 93, 7.

is hier dan vier jaren.³² Op 26 oktober 1539 wordt aan hem als destijds prebendaat alhier gerefereerd.³³

- 1550

Folkert Wybez.

resigneert als prebendaat alhier 28 maart 1550.³⁴ In 1574 is hij prebendaat te Koudum*.

1550 - 1562

Claes Hendricksz./Nicolaus Henrici

clericus, ontvangt 24 juli 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat alhier na de resignatie van de voorgaande.³⁵ Reeds op 20 maart 1550 wordt Nicolaus Henrici, van Oudemirdum, op de titel van het Catharina-altaar (geen plaatsnaam vermeld) tot de wijding toegelaten³⁶ terwijl – merkwaardigerwijze – op 30 mei 1550 hetzelfde geschiedt maar dan op de titel van de Anthoniusprebende alhier.³⁷ Op 10 mei 1550 was hij door de abt van Stavoren als aartsdiaken en institutor van de kerk alhier als prebendaat geïnstitueerd.³⁸ Als prebendaat alhier komt hij nog voor 22 april 1562; hij is dan priester.³⁹ Op 3 maart 1571 komt hij zonder dat zijn functie en standplaats worden vermeld voor als voogd over Geyck Hendrycxdr.⁴⁰

³² Hof nr. 93, 15.

³³ Hof nr. 16481, 320.

³⁴ RR nr. 49, 18.

³⁵ RR nr. 49, 18.

³⁶ ABU nr. 550*, 10.

³⁷ ABU nr. 550*, 13.

³⁸ ABU nr. 535, 41-41v.

³⁹ RA Gaasterland nr. 4, 133.

⁴⁰ RA Gaasterland nr. 6, 39.

WARSTIENS

Patroon: **Jacobus**¹

Bijzonderheden: een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

ca 1480 ?

Heyne

Ca 1480 werd door Sipke Minnema heer Heyne van Warstiens voorzien met de Minnemaleen (Maria Magdalenaprebende) te Leeuwarden-Oldehove*.² Mogelijk was hij geestelijke (en dan wel pastoor) alhier; mogelijk is ook dat hij van hier afkomstig was.

Hij was een broer van Jan Goudsmid en Gerrit Jacobs en een oudoom van heer Willem te Leeuwarden-Nijehove*.³ Jan Goudsmid, dan 60 jaren oud, geeft in 1527 een verklaring af over de begeving van zijn broer Heyne destijds met het Minnemaleen door Sipke Minnema. Hij is dezelfde als Johan Onnema, burgemeester van Leeuwarden in 1518, 1521, 1522 en 1528.⁴ Ook Gerrit Jacobsz. was burgemeester van Leeuwarden (1514).⁵ Een verklaring wordt dan ook afgelegd door Dorothea, meer dan 60 jaren oud, moeder van heer Willem te Nijehove; zij noemt Heyne als haar oom.⁶

1511 - 1516

Cornelis

komt als pastoor alhier voor in 1511⁷ en 1516.⁸

1533

Syurdt

Op 11 mei 1533 eist heer Syurdt te Warstiens van Claes Coster of hoe deze zich mag noemen betaling van een half jaar loon, een nieuw hemd en schoenen voor zijn dochter Jouwcke, dochter van Geeske, die Claes voor een jaar als meid in dienst had genomen voor een loon van 20 st. per week alsmede een nieuw hemd en schoenen; hij had haar echter maar een half jaar gehouden en haar tegen de winter weggestuurd. De uitspraak in dit geschil is niet aangetekend.⁹ Mogelijk is hij dezelfde als heer Sywert, die 30 april 1538 zonder vermelding van functie en standplaats inzake een geldkwestie genoemd wordt.¹⁰

- †1550

Nittert Rinskesz.

pastoor alhier, overleed 23 april 1550¹¹ waarna

1550 - 1554

Pieter Claesz.

¹ Verhoeven, 100.

² Singels nr. 170c.

³ Singels nr. 170c.

⁴ Schroor, 'Leeuwarder burgers', 90.

⁵ Schroor, 'Leeuwarder burgers', 94.

⁶ Singels nr. 170c. Mogelijk is heer Willem dezelfde als Willem, van 1511/2 tot ca 1522 bekend als bezitter van de Barbaravicarie/prebende te Leeuwarden-Nijehove*, en/of Willem Dirks, ca 1522 tot 1543 bekend als sacrista aldaar.

⁷ RvdA I, 269.

⁸ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁹ HCL, RA nr. G, 235; vgl. ibid., 151v (ongedateerd), 236 (18 augustus 1533).

¹⁰ HCL, RA nr. F 1, 185.

¹¹ RR nr. 49, 13.

tot dan pastoor te Wartena* op 2 mei 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor ontving.¹² Hij staat hier nog 20 juli 1554.¹³

- 1558 - 1574 **Jelle Aggesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1558,¹⁴ vervolgens 10 december 1569¹⁵ en voor het laatst 13 maart 1574.¹⁶ Kort daarop moet hij zijn overleden of vertrokken.
In 1552 is hij pastoor te Nieuwehorne*.
- 1574 - 1579 **N.N./Claes**
wordt 28 april 1574 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁷ Het zal betreffen Claes, als pastoor alhier vermeld 6 december 1574¹⁸ en aldus nog 12 december 1579.¹⁹ Op 30 augustus 1580 is sprake van kosten destijds gemaakt om de onwillige pastoor uit zijn leen te krijgen.²⁰
- 1580 **Johannes Claesz.**
pastoor, krijgt volgens opgave d.d. 30 augustus 1580 een pensie en een uitkering ineens.²¹ Hij is hier dus slechts zeer korte tijd in functie geweest.

¹² RR nr. 49, 13.

¹³ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 255.

¹⁴ Van Burmania, 44v.

¹⁵ Tresoar, Hs. F.G. nr. 908.

¹⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 125.

¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹⁸ Reitsma, 14 (ibid., 13 n. 3 abusievelijk 6 december 1576).

¹⁹ PI, 213.

²⁰ Reitsma, 14.

²¹ Reitsma, 15.

WARTENA

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de middeleeuwse kerk alhier was van tufsteen.¹ De kerkstichting kan in de 12^e eeuw hebben plaatsgevonden maar mogelijk ook in de 11^e eeuw worden gedateerd. Het is onbekend of er een houten voorganger is geweest maar onmogelijk is het niet. Volgens Mol is er alle reden de kerkstichting veel vroeger te dateren dan de 12^e eeuw omdat Wartena een seendkerk was en middelpunt van een dekenaat.² Een dekenaat Wartena wordt overigens pas in 1504 vermeld.³ Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- ca 1238 **Mr. Thammo**
pastoor alhier, geboren te Grouw, ‘die opnieuw, nu uit handen van vader Jarich, het kloosterlijk habijt had aangenomen’ werd door deze belast met de leiding van de school van het klooster Mariëngaarde.⁴ Het lijkt er dus op dat hij ook eerder reeds kanunnik was geweest.⁵ Jarich was abt van 1238 tot 1240. Door zijn opvolger Jelger/Ethelger werd mr. Thammo naar Rome gezonden maar hij kwam vandaar zonder veel resultaat terug.⁶ In 1241 vergezelde hij abt Ethelger op diens reis naar Utrecht⁷ en later was hij als provisor van de abdij betrokken bij de regeling van de verdeling van goederen tussen de recent gestichte kloosters Gerkesklooster en Buweklooster.⁸
- 1516 **Gerardus**⁹
- 1528 - 1533 **Pier**
wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld in 1528,¹⁰ vervolgens 27 januari 1530¹¹ en voor het laatst 13 december 1533.¹²
- 1542 **Tiaert Hiddesz.**
wordt als pastoor alhier genoemd 31 december 1542.¹³
- 1543 **Jemma Inthiesz.**¹⁴
Mogelijk is hij dezelfde als de in 1540 als vicarius te Wanswerd* genoemde Jemme. Van hem danwel van zijn opvolger werden oplast van het Hof in 1546/7 naar de boeken geïnformeerd.¹⁵

¹ De Langen, 95.

² F. Janssen, ‘Bewonings- en ontginningsgeschiedenis’, 215 jo. 210.

³ Zie Eernewoude*.

⁴ Lambooi en Mol, 402-403.

⁵ Lambooi, 414-415 (aldaar genoemd *novitiorum praefectus*); hier is geen sprake van een herintreding van Thammo.

⁶ Lambooi, 420-423.

⁷ Lambooi, 422-425 (daar 1240; 427 n. 172-173 dateert 1241).

⁸ Lambooi, 450-453. De Abtenkronieken maken van deze activiteiten van Thammo geen melding.

⁹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

¹⁰ Van Burmania, 44v.

¹¹ Hof nr. 16687, 282.

¹² Hof nr. 16687, 675.

¹³ Hof nr. 16800, 64vlg.

¹⁴ BB I, 125.

- 1550 **Pieter Claesz.**
tot dan pastoor alhier, ontvangt 2 mei 1550 het placet op de benoeming als pastoor te Warstiens*. ¹⁶ Hij resigneert 25 mei 1550. ¹⁷
- 1550 - 1555 **Hero Aggesz.**
tot dan vicarius te Mantgum*, ontvangt 16 juli 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier. ¹⁸ Hermannus Agges komt als pastoor alhier nog voor 10 maart 1555. ¹⁹
- 1561 **Pieter Willems** ²⁰
- 1572 - 1580 **Claes Martensz./Nicolaus Martini**
Zonder vermelding van een naam wordt 13 februari 1572 een pastoor alhier geïnstitueerd. ²¹ Het zal hier - omdat er blijkbaar geen latere institutie is geweest – gaan om Claes, als pastoor alhier genoemd 11 oktober 1576, ²² als Claes Martens 21 augustus 1578 ²³ en Claes Martini 12 december 1579. ²⁴ Hij ging niet tot de Reformatie over maar bleef hier wel wonen; 30 augustus 1580 wordt hij nog pastoor genoemd bij de opgave der kerkelijke goederen. ²⁵ Op 28 april 1607 belooft hij na aanzegging de pastorie binnen vier weken ten gunste van de huidige predikant te ontruimen; voor een redelijk onderhoud wordt hij naar de gemeente verwezen. ²⁶ Hij ontvangt later regelmatig een uitkering van de provincie, voor het laatst 26 oktober 1614. ²⁷

¹⁵ RR nr. 14, 64v.

¹⁶ RR nr. 49, 13.

¹⁷ RR nr. 49, 18.

¹⁸ RR nr. 49, 18.

¹⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 148 d.d. 7 februari 1556.

²⁰ Van Burmania, 45 (als priester alhier; omdat er geen vicarie of prebende was moet hij de pastoor zijn geweest).

²¹ St. Jan nr. 1168.

²² Tresoar, Hs. F.G. nr. 908.

²³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 638. Reitsma, 27.

²⁴ PI, 213.

²⁵ Reitsma, 27.

²⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2303.

²⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2660, 53 (3 februari 1609), aldus nog ibid. nr. 2664, 23v (26 oktober 1614).

WEIDUM

Patroon: onbekend (**Johannes Evangelist ?**)¹

Bijzonderheden: de tufstenen toren verrees begin 12^e eeuw, de bakstenen kerk in het tweede kwart der 13 eeuw.² De toren werd gebouwd in de tweede bouwfase van de voorgaande tufstenen kerk.³ Volgens de Kroniek van Andreas Cornelius zou de eerste steen in 1199 gelegd zijn door Viglius Hania en de abt van Ludingakerk.⁴ Andreas Cornelius staat niet bekend om zijn betrouwbaarheid maar in essentie kan zijn bericht een juiste kern bevatten. Onderzoek heeft uitgewezen dat de abdij Ludingakerk hier destijds gegoed moet zijn geweest gezien het voorkomen van het Monnikshuis alhier terwijl ook de Hania's hier gegoed waren.⁵ Een vicarie was hier reeds ca 1450.⁶ Overzichten van ca 1550/2 en 1558/60 geven een vicarie aan⁷ maar maken geen melding van een prebende of vrijleen welk beneficie hier echter reeds vóór 1512 was.⁸

Pastorie

1329 **Fulcufus**⁹

1386 **Intatus**¹⁰

1432 **Fredericus A...ingha**
Hij was toen tevens deken van Jorwerd.¹¹ Mogelijk dezelfde als de volgende:

ca 1450 **Fedda**¹²

1480 **Gerliff**¹³

1491 - 1505 **Rinnert**
wordt als pastoor alhier voor het eerst vermeld 19 april 1491,¹⁴ voor het laatst 10

¹ Verhoeven, 100 noemt geen patroonheilige. MF, 305 vermeldt Johannes Evangelist als zodanig, mogelijk op grond van de naamgeving van de in 1531 gegoten klok ('ihesus maria iohannes') (Verhoeven, *Klokken*, 105) maar een vrijwel gelijkluidend opschrift werd door dezelfde klokkengieters in 1535 voor de klok te Folgare* gebruikt terwijl daar Laurentius patroonheilige was, terwijl de oudste, Geert van Wou, het opschrift eerder ook elders gebruikte).

² MF, 305.

³ Archeologisch Nieuws, *Bulletin KNOB* 76 (1977) 129-130.

⁴ Cornelius, *Chronyk*, 107.

⁵ Noomen, 'Suffridus Petrus', 150-151 en 176 n. 10, waar hij opmerkt dat Andreas Cornelius' bericht niet op alle punten juist kan zijn: de kerk werd blijkens bouwkundige gegevens bijvoorbeeld 100 jaar eerder gesticht. Het bericht over de bouw in 1199 kan echter zo worden verstaan dat toen begonnen werd met de bouw van de bakstenen kerk ter vervanging van de tufstenen voorganger. Bij de bouw daarvan kan Ludingakerk niet betrokken zijn geweest omdat de abdij toen nog niet bestond.

⁶ OFO II, nr. 31.

⁷ St. Jan nr. 1168.Aud. nr. 1528, 209v.

⁸ Aud. nr. 1528, 209v.

⁹ OFO I, nr. 1 (een foutieve lezing van het betrokken stuk leidt in PB Hs. 1466 tot: 1429 Fulco, pastoor, en Greto Sizinga, onderpastoor!).

¹⁰ OFO I, nr. 2.

¹¹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 36 reg.5; fragment van de familienaam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 1085.

¹² OFO II, nr. 31.

¹³ OFO IV, nr. 54.

december 1505.¹⁵

Op 30 oktober 1509 wordt een kwitantie afgegeven voor betaling van geld volgens een baar gemaakt door **Albert**, pastoor te Weidum.¹⁶ Het handschrift van het stuk (dat door de pastoor te Witmarsum gezegeld werd) werd door Vries herkend als dat van Albertus Petri, pastoor te Lekkum.¹⁷ Op 12 juni 1509 komt Abbertus (mogelijk verkeerd gelezen voor Albertus) voor als pastoor te Wirdum*) en moet in het stuk d.d. 30 oktober 1509 in plaats van Weidum Wirdum* gelezen worden.¹⁸

vóór 1511

Kempo Hottinga

was pastoor alhier voordat hij (wel in 1510/1) pastoor te Nijland* werd.¹⁹ Hij was een zoon van mr. Juw Hottinga en His Unia en een volle neef van Hero Hottinga, pastoor te Franeker*²⁰ en ook van Tiebbe Unia, later pastoor alhier.²¹

1511

Wybe²²

1523

Tzietbodus/Tiebbe Unia

Tzietbodus komt 2 mei 1523 als pastoor alhier voor.²³ Hij zal dezelfde zijn als Tiebbe Unia, pastoor alhier, wiens grafzerk bewaard bleef maar waarvan de tekst slechts fragmentarisch overbleef.²⁴ Tiebbe Unia was in 1503 prebendaat te Wirdum* en een volle neef van de hiervoor genoemde pastoor Kempo Hottinga.

1541 - 1543

Mr. Tzaling Wiarda

komt als pastoor voor het eerst alhier voor 2 april 1541.²⁵ Hij is hier nog pastoor in 1543.²⁶ Tzaling Wiarda was een zoon van Doytze Wiarda en Mints Gerbrantsdr. Aytta en werd 28 februari 1508 te Leuven als student ingeschreven.²⁷ Hij was een volle neef van Viglius van Aytta die zich in 1529 tot hem wendt wanneer hij – Viglius – benoemd is als pastoor te Swichum* met het verzoek de diensten aldaar voor hem te regelen;²⁸ waar Tzaling dan zelf staat is onbekend. Hij overleed in 1555 als prebendaat te Swichum*. Zijn oom mr. Pybo was pastoor te Wijckel*.

1551 - †1561

Salvius Hottinga

¹⁴ OFO IV, nr. 83.

¹⁵ Arch. EVC nr.2618, 41v. Mogelijk reeds 5 februari 1490 als pastoor van Doeka Domna (OFO I, nr. 375) die niet gelokaliseerd kon worden.

¹⁶ OFO III, nr. 233.

¹⁷ Vries, *Ploeg*, 100 (naar aanleiding van OFO IV, nrs. 162, 172).

¹⁸ Reeds in *Correcties*, 73 ad OFO II, nr. 233 gaf Vries als juiste lezing Wirdum in plaats van Weidum aan.

¹⁹ Arch. EVC nr. 2575, 50v (Stb. I, 223, II, 151 geeft abusievelijk Wirdum en voegt toe ‘anderen noemen hem Salvius’; Salvius Hettinga is echter een andere persoon, later eveneens pastoor alhier).

²⁰ Stb. I, 223, II, 151.

²¹ Stb. I, 384.

²² Tjessinga V, 19.

²³ ABU nr. 231, 72.

²⁴ Tresoar, Collectie Graftschriften, Baarderadeel, i.v. Weidum. Niet vermeld door De Walle.

²⁵ Broos, *Tjallinga-weeshuis*, 12-14 (afschrift van de oorspronkelijke donatiebrief in het archief van dit weeshuis in het Gemeentearchief van Ferwerderadeel)

²⁶ BB I, 357.

²⁷ Zijlstra, nr. 8513.

²⁸ Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, Tom. II, Pars I, 18.

resigneerde 21 juli 1549 als pastoor te Beers*. Een lijst uit ca 1550/2 noemt 'Culinius' als pastoor alhier;²⁹ ongetwijfeld is er sprake van een schrijffout voor Salvius. Hij komt als pastoor alhier voor het eerst voor 11 juni 1551³⁰ en overleed als pastoor 1 november 1561.³¹

- 1564(?) **Reiner Gerloffsz.**
wordt genoemd als pastoor alhier in 1564 en vervolgens pastoor te Jellum*;³² elders wordt hij echter reeds in 1563 te Jellum* genoemd.³³ Van 1562 tot 18 juni 1563 is hij bekend als medepastoor te Sneek*.
- 1566 - 1580 **Joannes Foppesz.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld 12 maart 1566.³⁴ Als zodanig wordt Joannes Phoppius voor het laatst genoemd 19 augustus 1578.³⁵ Hij zal dezelfde zijn als Johannes, pastoor alhier, die in 1580 uitweek en in 1581 te Groningen overleed.³⁶ Van 1554 tot 1561 is hij bekend als vicarius alhier.

Vicarie

De vicarie bestond reeds ca 1450.³⁷ Het patrocinium is niet bekend.

- ca 1450 **Laus**³⁸
- 1511 **Dyrck**
Land dat in 1511 ten name staat van Dyrck³⁹ staat in 1540 te boek als vicarieland.⁴⁰ Dyrck moet dus de vicarius zijn geweest.
- 1530 - 1540 **Lolle**
wordt als vicarius alhier voor het eerst genoemd in 1530.⁴¹ Hij is hier nog 19 februari 1540 en is dan met Romke, priester te Minnertsga*, voormonder over de weeskinderen van Jelcke Benedixdr. in een geschil met Boette Benedix te Hidaard.⁴²
- 1543 **Johannes Laurentii**
wordt 6 juni 1543 wegens het bezit van verkeerde boeken door het Hof als vicarius alhier afgezet en tot twee jaren studie te Leuven veroordeeld.⁴³ Eerder waren de .

²⁹ St. Jan nr. 1165.

³⁰ Hof nr. 16800, 536.

³¹ Van Burmania, 45 geeft 1 november 1561. Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 107 daarentegen vermeldt 1 november 1552; onder het jaar 1561 noemt deze bron hem niet. Hij wordt als pastoor alhier nog vermeld Matheusmarkt 1554 (HCL, RA nr. Y 2, 372, in een inventaris van de nalatenschap van Renick Hendricksz.) en komt 1555 met Julius Botnia, kerkvoogd alhier voor, van Burmania, 45.

³² Van Burmania, 45.

³³ Van Burmania, 18 en S, 15; hij is daar zeker in 1565.

³⁴ Hof nr. 16476.

³⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 632.

³⁶ CE, 361.

³⁷ OFO II, nr. 31.

³⁸ OFO II, nr. 31.

³⁹ Tjessinga V, 20.

⁴⁰ Arch. Van Sminia nr. 2064a.

⁴¹ Arch. Van Sminia nr. 1411.

⁴² RA Hennaarderadeel nr. 37, 163.

⁴³ Hof nr. 96, 103.

boeken uit zijn huis gehaald.⁴⁴ Na zijn afzetting moest hij in de kerk een verklaring van het Hof voorlezen.⁴⁵ Mogelijk is hij dezelfde als heer Johannes Tzerwaerdiensis (van Tjerkwerd), 22 oktober 1544 te Leuven als student ingeschreven.⁴⁶

- ca 1550/2 **Andreas**
Een overigens op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt Andreas als vicarius alhier.⁴⁷
- 1554 - 1561 **Johannes Foppesz.**
komt als vicarius alhier voor het eerst voor 30 mei 1554.⁴⁸ Als vicarius komt hij nog voor 21 oktober 1560.⁴⁹ Op 10 november 1561 treedt hij op mede voor zijn moeder Tyael en andere verwanten van Foppe Suerdsz.⁵⁰ Omdat de in die tijd bekende pastoor toen nog leefde moet hij hier nog vicarius zijn geweest. Vanaf maart 1566 is hij bekend als pastoor alhier.
- 1567 **Abbe Sybesz.**
vicarius alhier, wordt bij vonnis d.d. 18 februari 1567 verbannen.⁵¹ Volgens Harkenroht schijnt hij dezelfde geweest te zijn als Abelus Franckena, in 1567 vanuit hier gevlucht naar Emden, daar in 1578 aanwezig bij het dispuut met de Mennonieten,⁵² nog later in politieke functies, te weten gedeputeerde van Friesland en in 1595 lid van de Raad van State.⁵³ Andreae wijst deze veronderstelling af.⁵⁴ Abelus Franckena wordt ook genoemd als predikant in Ooststellingwerf van 1580 tot 1599.⁵⁵
Hij lijkt eerder dezelfde als Albertus Sybesz., 2 november 1581 genoemd als predikant te Beers.⁵⁶ In 1584 is deze predikant te Weidum en bedient hij ook Beers en Jellum.⁵⁷
- 1574 - 1578 **Eelcke Douwes. Sinnema**
Eelcke Douwes. komt als vicarius alhier voor 18 december 1574⁵⁸ en zal dezelfde zijn als Eelcke Sinnema, vicarius alhier, die aldus 19 augustus 1578 ondertekent.⁵⁹
- z.j. **Rubertus**
tevens deken van Leeuwarden, wordt zonder datering vermeld.⁶⁰

⁴⁴ RR nr. 11, 65.

⁴⁵ RR nr. 11, 67.

⁴⁶ Zijlstra nr. 9005.

⁴⁷ St. Jan nr. 1165.

⁴⁸ RA Baarderadeel nr. 4, 93 d.d. 13 mei 1555.

⁴⁹ RA Baarderadeel nr. 4, 673.

⁵⁰ RA Baarderadeel nr. 4, 756.

⁵¹ Hof nr. 7490, 107v.

⁵² Harkenroht, 'Aenmerkingen', 586.

⁵³ Tresoar, Hs. PB nr. 393, bundel Franckena.

⁵⁴ Andreae, 'Naamlijst', 15.

⁵⁵ Zijlstra nrs. 5548 (Abelus Stellanus, 30 mei 1556 juridisch student te Keulen); 4989 (Abelus Stellanus, 1558 student te Bazel). Romein, 667 noemt hem in 1581 deputaat van de classis Zevenwolden en in 1585 redevoerder bij de opening der Universiteit te Franeker.

⁵⁶ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2778. Romein noemt hem niet.

⁵⁷ Van Veen, *Aanvullingen*, 19.

⁵⁸ Tresoar, Hs. F.G. nr. 837.

⁵⁹ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 632.

⁶⁰ Van Burmania, 45.

Willibrordusprebende/Dekemavrijleen

In 1512 is sprake van de Willibrordusprebende alhier.⁶¹ Deze prebende zal hetzelfde beneficie zijn als het Dekemavrijleen waarvan in 1542 sprake is.⁶²

- 1511 **Otto**
Te zijnen name staat in 1511 land⁶³ dat in 1542 te boek staat als zijnde van het vrijleen van Dekema.⁶⁴
- 1512 **Hetto (Johannis)**
Hij resigneert deze prebende. Zonder twijfel is hij dezelfde als Hetto Johannis, die 20 november 1512 tot de vicarie van Nijland* gepresenteerd wordt.⁶⁵
- 1511 **Gofredus Tetardi**
wordt 22 november 1512 door de landsheer gepresenteerd tot de Willibrordusprebende alhier.⁶⁶ In deze periode oefende de landsheer het presentatierecht uit in Friesland.

⁶¹ Aud. nr. 1528, 209v.

⁶² Arch. Van Sminia nr. 2064a.

⁶³ Tjessinga V, 19.

⁶⁴ Arch. Van Sminia nr. 2064a.

⁶⁵ Aud. nr. 1528, 209v.

⁶⁶ Aud. nr. 1528, 209v.

WELSRIJP

Patroon: **Ursula**¹

Bijzonderheden: in oorsprong dateert de kerk uit ca 1200.² Het recht om de pastoor en de vicarius te institueren kwam toe aan de abt van Lidlum, dat van andere beneficianten aan de proost van St. Jan.³ Volgens Wumkes behoorde het collatierecht van de kerk toe aan deze abdij doch dit is onjuist.⁴ Een prebendaat wordt voor het eerst in 1502 genoemd.⁵ In 1511 is sprake van de twee priesters alhier terwijl dan ook een vicarius voorkomt.⁶ Gezien de bekende personalia (zie hierna) moet met vicarie en prebende hetzelfde leen zijn bedoeld.

Pastorie

- 1399 **Elle**
was vicarius te Dronrijp* en resigneerde daarvan wegens benoeming tot pastoor alhier waarna 19 september 1399 in de vicarie te Dronrijp* werd voorzien.⁷
- 1414 **Meye**
wordt in 1414 als pastoor alhier genoemd met de pastoor Ocko wiens standplaats niet wordt aangegeven.⁸
- 1466 **Hydda**
Heer Hydda te Welsrijp wordt in 1466 vermeld⁹ en zal de pastoor zijn geweest (tenzij toen de vicarie, eerst bekend vanaf 1502, reeds bestond en de bezitter daarvan bedoeld is geweest).
- 1484 **Lollo**
pastoor alhier, was tevens pastoor te Kubaard*.¹⁰
- 1503 - 1511 **Tyaert**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd in 1503¹¹, vervolgens in 1507¹² en 1508¹³ en tenslotte in september 1511.¹⁴
- begin 16^e eeuw **Haye**

¹ Verhoeven, 100.

² MF, 313.

³ Muller, *Bronnen*, 363 jo. 352.

⁴ Wumkes, *Abtenlevens*, XXVII-XXXVIII; vgl. Roemeling, 'Lidlum', 41.

⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 37.

⁶ Tjessinga III, 25-26 resp. 24. Ibid., 27 is sprake van kleine uitkeringen aan de pastoor en aan 'die andere priesters' maar waarschijnlijk zijn hier niet bedoeld priesters naast de pastoor (er zouden dan tenminste drie priesters alhier moeten zijn geweest); mogelijk is er een schrijffout voor 'die andere priester'. Ca 1550/2 is alleen sprake van een vicarie, St. Jan nr. 1165.

⁷ Verwijs, *Oorlogen*, 540-541.

⁸ Schotanus, *Tablinum*, 76-77.

⁹ OFO III, nr. 7.

¹⁰ PB Hs. 1466.

¹¹ PB Hs. 1466.

¹² Oosterhout, 564.

¹³ Oosterhout, 376; RA Hennaarderadeel nr. 20, 40.

¹⁴ Tjessinga III, 24.

Op 16 februari 1569 is sprake van een geschil waarbij betrokken de abt van Lidlum als eigenaar van land alhier, destijds door Haye, pastoor alhier, verhuurd aan de grootvader van één der partijen.¹⁵

1520 - †1544

Mr. Douwe Piersz. Meylema/Dominicus Petri

wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 13 april 1520¹⁶ en komt daarna vele malen voor. Hij wordt als deken vermeld in 1535.¹⁷ Hij komt als pastoor nog voor 29 november 1543 (dan namens de kinderen van zijn broer Watze)¹⁸ maar moet zijn overleden vóór 21 april 1544 wanneer sprake is van de inventaris van de boedel tussen Hyeronimus en Bernardus Meylema na dode van hun vader.¹⁹ Als begraafdatum wordt 7 februari 1545 opgegeven²⁰, maar dat zal 1544 moeten zijn geweest.

Hij was een zoon van Pier toe Meylehuus.²¹ Als Dodo Petri, van Sneek, werd hij 7 juli 1506 te Leuven als student ingeschreven.²² Mgr. Dodo Petri, van Oosterend, werd 8 maart 1511 tot subdiaken²³ en 19 april 1511 tot priester gewijd.²⁴

In mei 1543 werd aangevraagd en 29 oktober d.a.v. geregistreerd de legitimatie van Jheronimus en Bernart Meylema, zoons van mr. Dominicus, bij resp. Diewer en Anskje.²⁵ Bernardus is in 1554 pastoor alhier. Op 28 september 1547 is sprake van de verkoop van alle landerijen van wijlen Douwe, o.m. verkregen door koop van mr. Chrysostomus Meylema.²⁶ Op 30 oktober 1585 doet het Hof uitspraak in een geschil tussen enerzijds Sypcke Meylema te Franeker en anderzijds Syrck Syrcksz. Posthumus Meylema te Oosterend, Wopcke Franz. Tallum te Tallum, Wlcke Sickama namens zijn vrouw Beyts Fransdr. en Graets Fransdr., erven van Frans Wopckesz. Tallum, en Jr. Doutge Sassingha namens haar kinderen, over de nalatenschap van Douwe Meylema, pastoor te Welsrijp, broer van Sybe Piers Meylema, vader van de eiser. Douwe had als erfgenamen ingesteld de broers Jetze en Bruer, later heer Bernardus genoemd. Beide waren zonder erfgenamen overleden. Het betrof de eigendom van enkele boerderijen.²⁷

1544 - 1545

Feddo Galenus

komt 8 december 1544²⁸ en 22 januari 1545²⁹ als pastoor alhier voor. Van 1539 tot 1540 is hij bekend als pastoor te Ee*, vanaf 1546 als vicarius, later prebendaat te Franeker*.

1548 - 1552

Reyner Fransz.

komt als pastoor alhier voor het eerst voor 27 februari 1548³⁰, voor het laatst 3 februari 1552.³¹

¹⁵ RA Hennaarderadeel nr. 39, 254.

¹⁶ GA Franekeradeel, O.A. Franeker nr. 83 reg. 14.

¹⁷ Nieuwland, 'Meylema', 49-50.

¹⁸ RA Franeker nr. 44, 255, 259.

¹⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 293.

²⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 338-339 d.d. 5 februari 1546. Nieuwland, 'Meylema', 49-50 geeft 7 februari 1545.

²¹ Nieuwland, 'Meylema', 49-50.

²² Zijlstra nr. 8635.

²³ Dom nr. 2544, 25v.

²⁴ AAU 23 (1896) 444. De wijding tot diaken is niet aangetroffen.

²⁵ Plomp, Legitimaties, 132.

²⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 85.

²⁷ Arch. EVC nr. 2933. De sententieboeken van het Hof uit die periode bleven niet bewaard.

²⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 36.

²⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 310.

- 1554 **Bernardus Meylema**
wordt in mei 1554 pastoor alhier genoemd.³² Hij was een zoon van voornoemde Douwe en is van 1547 tot 1551 bekend als vicarius te Wommels*. Vanaf 1555 is hij pastoor te Minnertsga*.
- 1555 - 1572 **Frans Ublesz.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 26 augustus 1556.³³ Op 18 november 1565 komt hij ook als deken van Winsum voor.³⁴ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor in 1573.³⁵ Op 23 oktober 1574 legt het Hof de inwoners van Welsrijp op aan hem, gewezen pastoor alhier, en broeder Dirk te Anjum te restitueren die goederen waarvan Frans bij ede zal verklaren dat deze hem ‘by den knevelaers onthaelt’ te zijn.³⁶
In 1555 is hij kapelaan te Leeuwarden-Hoek*, vanaf 1574 prebendaat te Goutum*.
- 1575 - 1578 **Frans Paulenburgh**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 17 juli 1575.³⁷ Hij is hier nog in augustus/september 1578³⁸ en kan dezelfde zijn als
- 1580 **N.N.**
die als pastoor alhier in 1580 werd afgezet.³⁹

Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst genoemd 6 april 1502 wanneer bepaald wordt dat Ynta, prebendaat alhier, zal hebben 4 pm., liggende ‘in dat jongerscip’ alhier.⁴⁰ Het beneficium komt ook als prebende voor. Het patrocinium is onbekend.

- 1502 **Ynta**
wordt 6 april 1502 als prebendaat alhier genoemd.⁴¹
Op 13 juli 1505 is sprake van Douwe her Yntesz. die dan enig land alhier verkoopt.⁴²
- 1511 **Johannes**
is in 1511 vicarius alhier.⁴³
- 1516/7-ca 1526/7 **Tedo Dodonis**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu acht jaren prebendaat te zijn.⁴⁴ Op 12 juni 1529 wordt tegen Jouckje die in bloedschande leefde met haar broer Theete, vicarius alhier, die

³⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 497.

³¹ MC.

³² RA Menaldumadeel nr. 1, 184.

³³ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr.41, 89.

³⁴ GA, Arch. Lulema nr. 68.

³⁵ PB Hs. 1466. Als pastoor ook nog december 1572, Hof nr. 82, 224.

³⁶ Hof nr. 16695, 173v.

³⁷ Tresoar, Hs. F.G. nr. 337a (thans GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr.1).

³⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1580 nr. 649.

³⁹ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 525v.

⁴⁰ RA Hennaarderadeel nr. 20, 37 d.d. 23 februari 1552 onder letter OO.

⁴¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 37 d.d. 23 februari 1552 onder letter OO.

⁴² RA Hennaarderadeel nr. 20, 38.

⁴³ Tjessinga III, 24.

bij haar twee kinderen heeft, uitgesproken dat zij nadat zij nu twee jaren strenge penitentie heeft ondergaan wordt gebannen binnen Friesland met het verbod uit het land te vertrekken en op lijfsverbeurte ooit weer bij haar broer te komen, met hem te spreken of te ‘converseren’.⁴⁵ De gewraakte gebeurtenis zal zich ca 1526/7 hebben afgespeeld. Over maatregelen tegen hem wordt niet gesproken maar hij zal toen zijn afgezet.

- 1529 - 1541 **Pieter Jeltsz.**
Pier wordt, zonder aanduiding van zijn functie, alhier genoemd 18 februari 1529.⁴⁶ Als vicarius alhier komt hij voor 8 november 1531,⁴⁷ als prebendaat 10 april 1532.⁴⁸ Pieter Jeltsz. wordt als jongerpriester genoemd 6 april 1540.⁴⁹ Zonder functie wordt hij 19 januari 1541 nog genoemd.⁵⁰
- 1543 - 1552 **Frans Sibrandus**
komt voor het eerst als vicarius voor in 1543.⁵¹ Franciscus Sibrandus wordt alhier genoemd 8 december 1544.⁵² Frans, vicarius alhier, komt nog voor 5 januari 1552⁵³ en 3 februari 1552.⁵⁴
Vanaf 1556 is hij bekend als pastoor te Zweins*.
- 1559 - 1566 **Foppe Hansz.**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor 9 december 1559;⁵⁵ reeds 10 juli 1559 procedeert hij in dezelfde zaak tegen inwoners van Welsrijp maar dan wordt hij nog vicarius te Winsum* genoemd.⁵⁶ Zonder functie en plaats wordt hij 21 september 1559 genoemd.⁵⁷ Hij is hier nog 11 maart 1566.⁵⁸
In 1559 is hij dus nog vicarius te Winsum*. In 1569 is hij pastoor te Zweins*.
- 1569 **...brant Atsesz.**⁵⁹
- 1575 **Ulbren Doytyesz.**
komt als vicarius alhier voor in december 1575;⁶⁰ nog in dezelfde maand wordt hij vicarius te Oosterend*. In 1568 (niet meer 1574) is hij pastoor te Winsum*.
- 1580 **Sicke Jacobsz.**
In 1582 wordt door de kerkvoogden afgerekend met Sicke Jacobsz., destijds vicarius alhier.⁶¹

⁴⁴ Hof nr. 93, 13v.

⁴⁵ Hof nr. 7488, 73.

⁴⁶ RA Hennaarderadeel nr. 36, 1 d.d. 9 december 1528.

⁴⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 141.

⁴⁸ RA Hennaarderadeel nr. 36, 153.

⁴⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 470.

⁵⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 196.

⁵¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 392.

⁵² RA Hennaarderadeel nr. 20, 36.

⁵³ RA Hennaarderadeel nr. 20, 24.

⁵⁴ MC.

⁵⁵ Collectie Gabbema nr. 111-XXIV.

⁵⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XVII.

⁵⁷ RA Hennaarderadeel nr. 20, 480.

⁵⁸ Hof nr. 16476.

⁵⁹ Van Burmania, 45v.

⁶⁰ RA Hennaarderadeel nr. 40, 19.

Overige

1558

Tis

koopt 26 mei 1558 iets op een boelgoed alhier⁶²; wellicht stond hij hier.

Zijlstra maakt melding van de vondst van een in de omgeving van Welsrijp gevonden zegelstempel, te dateren als 13^e/14^e eeuws, met als randschrift 'S(IGILLUM) POPTETI.POPTA.IN.WELRIP', met als notitie dat het waarschijnlijk om een pastoor te Welsrijp gaat; waarschijnlijk kwam het patronaatsrecht van de kerk alhier in de 13^e eeuw in het bezit van het klooster Lidlum en was Popta kanunnik van dit klooster, aldus Zijlstra.⁶³ Van het bezit van het patronaatsrecht was echter geen sprake⁶⁴ en daarmee vervalt de grond voor voormelde aanname.

⁶¹ GA Littenseradeel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 537.

⁶² RA Hennaarderadeel nr. 20, 316.

⁶³ Zijlstra, 'Supplement', 189.

⁶⁴ Roemeling, 'Lidlum', 42.

WESTERGEEST

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de kerk kan op de huidige plaats danwel noordelijker een 11^e-eeuwse tufstenen voorganger hebben gehad.² Koor en schip, beide van baksteen, dateren uit ca 1200.³ Uit de eerste helft van de 11^e eeuw dateren tenminste vier, mogelijk vijf, uit de tweede helft van dezelfde eeuw één, en uit de tweede helft van de 12^e eeuw ook één, sarcofaagdeksels.⁴ In 1333 (?) excommuniceert de bisschop de abt van Dokkum wegens diens aanspraken op institutierechten o.m. te Westergeest.⁵ In 1374 moet de abt de jurisdictierechten van de proost van Oudmunster in de drie personaten Dokkum, Holwerd en 'De Gast' met daarin zes kapellen erkennen.⁶ Blijkens opgave uit 1543 heeft de abt van Dokkum destijds 43 pm. pastorieland alhier aan zich getrokken (en wordt van overig pastorieland geen melding gemaakt).⁷ Op 27 januari 1581 wordt opgegeven dat de pastorie aan de abdij toebehoorde.⁸ Een vicarie bestond hier reeds in 1383.⁹ De Nicolaasprebende komt vanaf 1521 voor.¹⁰

Pastorie

1383	Rembertus ¹¹
1482	Sjurd pastoor 'opper Gaest' en deken van Kollum komt 23 mei 1482 voor. ¹²
1503	Johannes Wino... wordt 13 oktober 1503 ¹³ en 13 november 1503 ¹⁴ als pastoor alhier genoemd.
1524	Wycher komt 22 juli 1524 als pastoor alhier voor. ¹⁵
1543	Wilhem ¹⁶

¹ Verhoeven, 100.

² De Langen, 91 jo. 354 n. 83 (alwaar geciteerd Witteveen, 'Kerken', 50 die een andere plaats van de eerste kerk voor mogelijk houdt zonder daarvoor echter argumenten te geven).

³ MF, 310. Van den Berg, *Kollumerland*, 215, 224 dateert beide als 12^e-eeuws.

⁴ Waslander, *Dekselse gtaven*, 139 nr. 11; 141,

⁵ Muller, *Registers en rekeningen* I, 418-419: de bisschop geeft 1 maart 1333? opdracht enkele door de geëxcommuniceerde abt van Dokkum gepleegde handelingen nietig te verklaren; deze hadden blijkbaar plaatsgevonden in de drie personaten Dokkum, Holwerd en de Gast.

⁶ Oudmunster nr. 1874.

⁷ BB I, 232.

⁸ Reitsma, 181.

⁹ OGD nr. 715 (te 'Gast'; Rinsumageest kan niet bedoeld zijn).

¹⁰ Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 114.

¹¹ OGD nr. 715.

¹² OFO II, nr. 105.

¹³ HCL, Charters niet in Singels nr. 8; het fragment van de achternaam volgens het zegelrandschrift.

¹⁴ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 1503.

¹⁵ FT, nr. 107.

¹⁶ BB I, 232.

- 1549 **Hidde**
wordt 8 juli 1549 als pastoor alhier genoemd.¹⁷ Wellicht is hij dezelfde als Hidde, in 1541 pastoor te Kollumerzwaag*.
- 1559/60 - 1567 **Adriaan (van) Rosendael**
wordt 1559/60 voor het eerst als pastoor alhier genoemd¹⁸, voor het laatst 17 oktober 1567.¹⁹ Gezien zijn naam (herkomst?) zou hij een kanunnik van de abdij te Dokkum kunnen zijn geweest.
- 1576 **Hermannus Dockum**²⁰
- 1580 **Bernardus Henrici**
Op 17 januari 1581 noemt hij zich nog pastoor alhier; hij had zich toen enige tijd opgehouden bij Steven Jans, van Utrecht, vicarius te Oldemarkt²¹ en uitgeweken pastoor van Nijetrijne*. Bernardus heet 27 januari 1581 gewezen pastoor alhier; de ‘pastoorsche’ was Gaert Gerritsdr.²² In 1580 was hij uitgeweken naar Groningen²³ waar hij van 1582²⁴ tot 1585²⁵ bekend is als pastoor te Kolham. Hij was een kanunnik van de abdij te Dokkum en kreeg later een pensioen van 60 car. gl.²⁶ Op 21 juni 1610 ontvangt Geertgen Gerrits, weduwe van Barnardus Henrici, predikant te Hardenberg en gewezen conventueel van Dokkum, 6 car. gl.²⁷ Wanneer hij te Hardenberg predikant is geworden is onbekend.²⁸

Vicarie

De vicarie bestond reeds in 1383.²⁹ Het patrocinium is onbekend.

- 1383 **Sybrandus**³⁰
- 1524 **Thyaert/Tetardus**
komt als vicarius alhier voor 28 juni 1524³¹ en 22 juli 1524.³²
- 1540 ? **Sybrant**
in 1540 deken van Dokkum, Holwerd en ‘de Gaest’ was volgens Andreae waarschijnlijk vicarius alhier.³³

¹⁷ Hof nr. 16690, 11.

¹⁸ RR nr. 22, 61v.

¹⁹ *Protocol Cleuting*, 217.

²⁰ Andreae, *Kollumerland* II, 37.

²¹ Arch. Varia Staten nr. 80-1354.

²² Reitsma, 183.

²³ CE, 343 jo. Arch. EVC nr. 3372, 71.

²⁴ GA, Arch. Hoge Jusitiekamer nr. 589.

²⁵ GA, GAG, nr. nRr 1093.2, 139.

²⁶ AFB, 101.

²⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2661, 7.

²⁸ Van Lieburg, *Repertorium* I, 93; II, k. 129 geeft over hem geen verdere bijzonderheden.

²⁹ OGD nr. 715.

³⁰ OGD nr. 715.

³¹ ABU nr. 231, 79v.

³² FT, nr. 107.

³³ Andreae, *Kollumerland* II, 37.

- 1543 - 1549 **Hert Harckema**
 komt als vicarius alhier voor het eerst voor in 1543.³⁴ Zonder functie en plaats wordt hij 5/6 november 1549³⁵ en in september 1550³⁶ met Coop Harckema genoemd. Hij moet bedoeld zijn met Hidde Heerckema, die 27 december 1549 als vicarius resigneerde (aangegeven is daarbij Westermeer* maar dat moet een schrijffout zijn geweest; waarheen hij ging is onbekend).³⁷ Daarop ontving
- 1550 **Joachim**
 tot dan vicarius te Donkerbroek* 16 mei 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius (niet te Westermeer* maar hier).³⁸
- 1560 **Hemmo Hayema**³⁹
- 1566 **Reynerus Onrust**
 wordt in 1566 vicarius alhier genoemd.⁴⁰ Hij was een zoon van Everardus Onrust, laatstelijk pastoor te Oudwoude*, waar hij zelf in 1567 pastoor wordt.

Nicolaasprebende

De prebende moet in 1521 reeds hebben bestaan.⁴¹ Op 26 maart 1565 worden de erfgenamen van Uwe Idema, te weten Syurd Idema te Driesum en zijn broer Hayo Idema op Idemastate alhier als collatoren van de Nicolaasprebende vermeld.⁴² Dezelfde broers komen als collatoren ook voor 3 oktober 1575⁴³ terwijl in 1581 Haye Idema het patronaatsrecht van de prebende pretendeert.⁴⁴

- 1521 - 1546 **Baucke Onnesz.**
 wordt alhier voor het eerst vermeld in 1521,⁴⁵ voorts 22 juli 1524,⁴⁶ als prebendaat in 1543⁴⁷ en is hier nog 21 januari 1546.⁴⁸
 Hij had tenminste drie zoons: Frans heer Bauckesz. († vóór 15 april 1550),⁴⁹ Henryck heer Bauckesz.⁵⁰ en Peter heer Bauckesz., beide alhier vermeld in 1552.⁵¹
- 1565 **Marck Minnesz.**
 bezat de Nicolaasprebende maar verloor het recht daarop wegens het bereiken van de 25-jarige leeftijd en omdat hij geen priester was geworden; hij was door de broers

³⁴ BB I, 232.

³⁵ RA Kollumerland nr. 4, 37-37v.

³⁶ RA Kollumerland nr. 4, 70-70v.

³⁷ RR nr. 49, 14.

³⁸ RR nr. 49, 14.

³⁹ Andreae, *Kollumerland II*, 37.

⁴⁰ Van Burmania, 45v (hij was toen niet de pastoor zoals Andreae, *Kollumerland II*, 37 aangeeft).

⁴¹ Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 114.

⁴² *Protocol Cleuting*, 193-194.

⁴³ Arch. Varia Staten nr. 80-687.

⁴⁴ Reitsma, 182.

⁴⁵ Arch. Gerkesklooster nr. 125 reg. 114.

⁴⁶ FT, nr. 107.

⁴⁷ BB I, 232.

⁴⁸ RA Rauwerderhem nr. 32; op zijn zegel is Andreas afgebeeld, Tresoar, Zegelfoto nr. 2532.

⁴⁹ Andreae, *Kollumerland II*, 36 n. 2.

⁵⁰ MC.

⁵¹ MC.

Idema benoemd die maart 1565 als collatoren van deze prebende daarop benoemen

1565 - 1575

Goossen Hubrechtsz.

clericus wiens vader Hubrecht de benoeming aanneemt en van de benoeming 26 maart 1565 akte verzoekt.⁵² Op 16 januari 1571 komt Hubrecht Syamiaen (?) namens zijn zoon als bezitter van de vrije prebende alhier voor.⁵³ Hij resigneert in 1575⁵⁴ waarna

1575 - 1580

Focko Bauckesz.

3 oktober 1575 door de broers Idema gepresenteerd het placet op zijn benoeming in de vrije prebende ontvangt⁵⁵ en 11 oktober 1575 door de bisschop wordt geïnstitueerd; hij was toen clericus.⁵⁶ Hij bezit de prebende nog in 1580.⁵⁷

Overige

vóór 1503 ?

Rummert

13 oktober 1503 wordt Bynnert heer Rummertz. als getuige alhier genoemd;⁵⁸ wellicht stond de vader destijds hier.

⁵² *Protocol Cleuting*, 193-194.

⁵³ RA Kollumerland nr. 5, 21.

⁵⁴ Arch. Varia Staten nr. 80-687.

⁵⁵ Arch. Varia Staten nr. 80-687.

⁵⁶ Arch. Varia Staten nr. 75-688; hij was toen geen priester zoals Reitsma, 182 n. 1 vermeldt.

⁵⁷ Reitsma, 182.

⁵⁸ HCL, Charters niet in Singels nr. 8.

WESTERMEER

Patroon: **Matheus**¹

Bijzonderheden: Uit het feit dat de toren alhier uit de 13^e eeuw dateert en bij Westermeer een oud kerkhof bekend is leidt de Langen af dat het aannemelijk is dat het dorp al in de 12^e eeuw een kerk had.²

De kerk werd in de 18^e eeuw afgebroken.³ Het is niet duidelijk wanneer de kerkfunctie van Westermeer naar Joure is overgegaan. Van Buijtenen heeft aangetoond dat Joure* nimmer een parochie is geweest.⁴ Het zg. oude kerkhof te Joure zal behoord hebben bij het Anthoniusgasthuis aldaar,⁵ waaraan een kapel was verbonden die in 1589 om militaire redenen werd afgebroken.⁶ R. van der Molen refereert aan archeologisch onderzoek op het restant van dit oude kerkhof te Joure. Van dit in 1589 afgebroken kerkje dat mogelijk uit de late middeleeuwen dateert werden in 1991 geen sporen aangetroffen. Het moet reeds uiterlijk 1515 hebben bestaan omdat de hertog van Saksen daaraan een glas ten geschenke had gegeven dat naar een tussen 1589 en 1599 gebouwd kerkgebouw lijkt te overgebracht; dit gebouw werd in 1642 afgebroken.⁷

In 1481 wordt een Matheusvicarie genoemd.⁸ Een vicarie komt verder vanaf 1497 voor.⁹ In 1561 is sprake van een vicarie/prebende van Anna en Andreas.¹⁰ In 1573 wordt de vicarie te Westermeer en Joure genoemd.¹¹ In het vervolg is er van uitgegaan dat steeds hetzelfde leen is bedoeld.

Pastorie

1362 **Wiardus Biwinga**¹²

1427 **Thiaerd**
pastoor alhier en deken te Oldeboorn.¹³

1476 - 1481 **Obba Cammaz./Ulfardus**
komt voor het eerst als pastoor alhier en deken van Haskerland voor 12 maart 1476.¹⁴
Als zodanig wordt hij ook genoemd 24 maart 1478.¹⁵ Als deken van Westermeer

¹ Verhoeven, 100. Ten onrechte noemt Algra, *De historie* I, 197 Matheus als patroon van de kerk te Joure*.

² De Langen, 95 resp. 339. Het wordt aangegeven op de kaarten van Schotanus en Eekhoff. Dit oude kerkhof is in de negentiger jaren van de vorige eeuw vergraven, blijkbaar zonder voorafgaand archeologisch onderzoek. Westermeer bestond in ieder geval reeds 1226/1231: Van Buijtenen, 'Haskerland', 103.

³ MF, 130 waar de toren als mogelijk uit de 14^e eeuw gedateerd wordt.

⁴ Van Buijtenen, 'Haskerland', 116-117.

⁵ Spanninga, 'Joure', 132.

⁶ Spanninga, 'Joure', 132-133.

⁷ R. van der Molen, *DVF* 81 (2001) 142-144 jo. Spanninga, 'Haskerland', 133-134.

⁸ Vat. Arch., Reg. Suppl. nr. 804, 108 (Sixtus IV; mededeling H.J. Kok, Amsterdam).

⁹ Arch. Haskerconvent nr. 38 reg. 50.

¹⁰ Oudmunster nr. 1879, 6v-7v jo. nr. 1740.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² Brom, *Bullarium Trajectense* II, nr. 1697.

¹³ OFO I, nr. 45.

¹⁴ Arch. Haskerconvent nr. 7 reg. 12; Tresoar, Zegelfoto nr. 980.

¹⁵ Arch. Haskerconvent nr. 30 reg. 13; Tresoar, Zegelfoto nr. 1014: randschrift SE H OBBA CAMMA SON. Mol las een deel van het randschrift achter de naam abusievelijk als CAN(ONICUS) en leidde daaruit af dat betrokkene kanunnik van het Haskerconvent was: Mol, 'Haskerconvent', 57 n. 21, en dezelfde, 'Haskerconvent', 167 n. 19. De lezing CAMMA SON is echter duidelijk, ook bij de zegelfoto's nrs. 1081 (1481) en 1019 (1489, dan pastoor te Tjalleberd*).

komt hij voor 23 januari 1479¹⁶ en 4 juli 1487.¹⁷ Hij zal hier dus toen nog gestaan hebben maar is vertrokken en komt 4 oktober 1489 voor als pastoor te Tjalleberd*.¹⁸

- 1489 - 1497 **Foppo ...bodi**
komt voor het eerst als pastoor alhier en deken van Haskerland voor 2 oktober 1497.¹⁹ Hij wordt echter reeds 10 februari 1489 als deken te Westermeer genoemd wanneer een uitspraak van hem wordt gecasseerd door de deken van Bornferd²⁰ en moet toen dus kort voordien reeds hier gestaan hebben. Als pastoor alhier en deken van Haskerland komt hij 2 oktober 1497 nog voor.²¹
- 1507 **Poppke**
wordt als pastoor alhier genoemd 3 februari 1507.²²
- 1518 - 1554/5 **Tyaerdt/Titardus Romckesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 6 juli 1518.²³ Hij is hier nog in functie 1554/5.²⁴ Op 25 november 1520 komt hij ook voor als deken van Haskerland.²⁵
- 1558 - 1561 **Joannes Joannis**
wordt 21 juni 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁶ Hij is hier nog pastoor kort voor 18 december 1561.²⁷
- 1571 **N.N.**
wordt 26 september 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.²⁸ Mogelijk betrof het – omdat latere instituties niet bekend zijn.
- 1580 **Joannes**
pastoor alhier die in 1580 uitweek en in 1581 te Vries overleed.²⁹

Matheusvicarie/prebende resp. Anna en Andreasvicarie/prebende

De Matheusvicarie/prebende bestond reeds in 1481.³⁰ Mogelijk is het hetzelfde beneficie als de in 1561 voorkomende Anna en Andreasvicarie/prebende, staande ter collatie van pastoor en kerkvoogden.³¹ In 1543 wordt naast de pastorie alhier alleen een vicarie vermeld.³² In het vervolg wordt er dan ook van uitgegaan dat vermeldingen ten aanzien van vicarii steeds op hetzelfde leen

¹⁶ OFO I, nr. 294; Tresoar, Zegelfoto nr. 991.

¹⁷ OFO I, nr. 308; Tresoar, Zegelfoto nr. 966.

¹⁸ OFO I, nr. 371; Tresoar, Zegelfoto nr. 1019 (dan pastoor te Tjalleberd*).

¹⁹ Arch. Haskerconvent nr. 33 reg. 88; deel van de achternaam volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nrs. 1020 en 1023 (zie noot 21).

²⁰ OFO I, nr. 365.

²¹ Arch. Haskerconvent nr. 38 reg. 45; Tresoar, Zegelfoto nr. 1023.

²² Oosterhout, 503.

²³ GA Sneek, O.A. nr. 73, 150. Als Thyart Romckesz. 6 juni 1550, NA, Arch. ACB nr. 944.

²⁴ RR nr. 17, 79.

²⁵ OFO II, nr. 300.

²⁶ St. Jan nr. 1165.

²⁷ Oudmunster nr. 1879, 6v-7v.

²⁸ St. Jan nr. 1168.

²⁹ CE, 366.

³⁰ Vatic. Arch., Reg. Suppl. nr. 804, 108 (vgl. noot 8).

³¹ Oudmunster nr. 1879, 6v-7v jo. nr. 1740.

³² BB II, 33.

betrekking hebben.

- 1481 **Wilhelmus Gerardi**
vicarius prebendarius ad altarem S. Matthei ap. alhier ontvangt 25 oktober 1481 toestemming zich buiten de voorgeschreven termijnen te laten wijden.³³
- 1497 **Theodoricus**³⁴
- 1520 **Tjaard.**³⁵
Wellicht heeft van Burmania hem verwisseld met de in dezelfde tijd fungerende pastoor Tjaard.
- De vermelding dat op 27 december 1549 Hidde Heerckema als vicarius te Westermeer resigneerde en Joachim, tot dan vicarius te Donkerbroek*, op 16 mei 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier ontving³⁶ moet op een schrijffout in het register berusten; bedoeld moet zijn geweest Westergeest*.
- 1553 **Heere**
wordt als vicarius alhier genoemd 5 mei 1553.³⁷ Mogelijk dezelfde ? als
- 1561 **Henricus Petri**
Na diens resignatie³⁸ wordt
- 1561 **Rodolphus Thomae**
18 december 1561 na presentatie door pastoor en kerkvoogden 18 december 1561 tot de Anna en Andreasprebende alhier geïnstitueerd.³⁹ Op dezelfde dag wordt Rodolphus Thomae, uit Stellingwerf, toegelaten tot de wijding van subdiaken.⁴⁰ Rodolphus Thomae, uit Friesland, werd 22 mei 1557 te Rostock als student ingeschreven.⁴¹ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1570 vermelde gelijknamige pastoor te Garijp*.
- 1570/1 **Jasper Venraet**
wordt 1570/1 als vicarius alhier vermeld.⁴² Tot 1580 is hij bekend als pastoor te Veenwouden*.
- 1573 **N.N.**
wordt 23 juli 1573 als vicarius te ‘Westermeer ende Jouwer’ geïnstitueerd.⁴³
- 1575 **N.N.**
wordt 3 oktober 1575 als prebendaat te Westermeer geïnstitueerd.⁴⁴

³³ Vatic. Arch., Reg. Suppl. nr. 804, 108 (vgl. noot 8).

³⁴ Arch. Haskerconvent nr. 38 reg. 50.

³⁵ Van Burmania, 45v.

³⁶ RR nr. 49, 14.

³⁷ RA Sneek nr. 22, 99.

³⁸ Oudmunster nr. 1879, 6v-7v (prebende) jo. nr. 1740 (vicarie).

³⁹ Oudmunster nr. 1789, 6v-7v (prebende) jo. nr. 1740 (vicarie).

⁴⁰ ABU nr. 550*, 108 (geen wijdingstitel vermeld).

⁴¹ Zijlstra nr. 7921.

⁴² RR nr. 30, 44.

⁴³ St. Jan nr. 1168.

Overige

vóór 1555 ?

Wincke

Op 9 maart 1555 wordt Melle heer Winckesdr., vrouw van Jan Schoenmaecker, die haar kind tien weken ongedoopt heeft gelaten, voor een jaar uit Westermeer en daarna voor zes jaren uit Zevenwouden verbannen.⁴⁵ Wellicht stond haar vader destijds hier? Hij zou dezelfde geweest kunnen zijn als Wincko Romckesz., in 1544 pastoor te Sint Johannesga (Utingeradeel)* en vóór 1569 overleden als prebendaat te Harich*.

⁴⁴ St. Jan nr. 1168.

⁴⁵ Hof nr. 7489, 263.

WESTERNIJKERK

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de kerk werd in de eerste helft van de 13^e eeuw gebouwd² en zou zijn gesticht uit de goederen van Jeppemastate.³
Een 'jongerscip' (vicarie) wordt voor het eerst in 1511 genoemd;⁴ daarvan is ook sprake in 1540.⁵ In 1542 is sprake van de Catharinaprebende,⁶ in 1553 van het Catharinaleen.⁷ In 1543 wordt van een vicarie of prebende niet gerept.⁸ In 1580 ontbreekt een vicarie of prebende bij de opgave van de geestelijke goederen alhier.⁹

Pastorie

1431 **Willem**¹⁰

1483 **Wilhelmus**¹¹

1511 **Ewolt**¹²

1540 - † 1553 **Sipke**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor in 1540¹³ en overleed 5 januari 1553.¹⁴
De daardoor ontstane vacature was het eerste in dat jaar openvallende beneficie in Oostergo weshalve de voorziening daarin aan de koning stond.¹⁵ De pastorie is vacant geweest tot 8 oktober (1553) zodat de parochie zeer lange tijd zonder priester was geweest.¹⁶ Benoemd werd toen

1553 - 1569 **Cornelis Hendriks Amandi**
over wie 18 september 1554 geklaagd wordt dat hij betrokken is geweest bij dieverijen, een dronkaard is en iemand is 'van seer soberen Regiment'.¹⁷ Blijkbaar is hij hier gehandhaafd want als pastoor komt hij in 1569 nog voor.¹⁸
Vanaf 4 oktober 1574 is hij bekend als pastoor te Blija*.
Hij moet worden onderscheiden van Cornelius Henrici, priester (vicarius) te Oosternijkerk* en daarna pastoor te Makkum*.

¹ MF, 227 noemt Oswaldus als patroonheilige, wel op grond van Reitsma, 68 n. 1 die 'misschien S. Oswaldus' als zodanig vermeldt (zonder bronopgave).

² MF, 227.

³ Van den Berg, *Ferwerderadeel*, 271.

⁴ RvdA I, 110.

⁵ RvdA III, 35.

⁶ ABU nr. 538-2, 79.

⁷ Tresoor, *Copieën elders* nr. 6004-XII (copie van een dijkboek van Ferwerderadeel).

⁸ BB I.

⁹ Reitsma, 68-70.

¹⁰ OFO I, nr. 57 (hier te plaatsen gezien de vermelding van Jeppemagoed).

¹¹ FT, nr. 43.

¹² RvdA I, 111.

¹³ RvdA III, 37.

¹⁴ Aud. nr. 1429.2, 21-21v.

¹⁵ Aud. nr. 1429.2, 7v.

¹⁶ Aud. nr. 1429.2, 21-21v.

¹⁷ Aud. nr. 1429.2, 21-21v.

¹⁸ Van Burmania, 27.

157(5)8 – 1580 **Claes**

Op 27 augustus 1575 wordt N.N. als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁹ Omdat een latere institutie niet is aangetroffen zal hier toen gekomen zijn Claes, als pastoor alhier vermeld in 1578.²⁰ Hij is hier nog in 1580.²¹

Catharinaprebende

In 1511²² en 1540²³ wordt de vicarie alhier vermeld. In 1542 wordt genoemd de Catharinaprebende *in villagio nove ecclesie partium Phrysie*.²⁴ Daarmee zal Westernijkerk zijn bedoeld waar in 1553 sprake is van het Catharinaleen.²⁵

- 1542 **Martinus Jellonis**
Na diens resignatie²⁶ wordt

1542 **Symon Reyneri**
22 september 1542 *iure devoluto* met de Catharinaprebende voorzien.²⁷

¹⁹ St. Jan nr. 1168.

²⁰ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1100.

²¹ Reitsma, 68.

²² RvdA I, 110.

²³ RvdA III, 35.

²⁴ ABU nr. 538-2, 79.

²⁵ Tresoar, Copieën elders nr. 6004-XII.

²⁶ ABU nr. 538-2, 79.

²⁷ ABU nr. 538-2, 79.

WESTHEM

Patroon: **Bartholomeus**¹

Bijzonderheden: de toren dateert uit de 13^e eeuw; de voorganger van het huidige kerkgebouw is mogelijk ongeveer tegelijkertijd gebouwd en was waarschijnlijk het oudste kerkgebouw gezien het ontbreken van tufsteen; althans bij de restauratie werden daarvan geen sporen gevonden.²
Ca 1550/2 en in 1558/60 wordt hier een vicarie genoemd.³

Pastorie

1353 **Luidolphus**⁴

1451 **Douwa**⁵

1453 **Peter**⁶

1473 - 1475 **Adam Baukonis**
pastoor alhier, ontvangt in 1473, 1474 en 1475 commissie als deken van Stavoren.⁷

- †1497/8 **Dedo**
pastoor alhier, legateerde een bedrag voor bouwwerkzaamheden aan de Dom te Utrecht.⁸

1511 **Hessel**⁹

1543 **Hottya Feytesz.**
is in 1543 pastoor alhier en wordt dan met zijn broer Renick genoemd.¹⁰ Op 2 april 1555 worden Yepko, Renick en Hottye Feytez. als broers, ook reeds optredende in 1544, genoemd; van Hottye wordt dan niet aangegeven waar hij staat.¹¹ In 1563 (nog niet 1556) is hij pastoor te Oudega (W.)*.
Hij was een zoon van Feyte Hoytes, kleinzoon van Hoyta Elings Damstra, achterkleinzoon van Elingh Eipkes Damstra en N. (mogelijk Lisk) Hoytes Hoytama.¹² Verwanten waren eerder pastoor te Oudega (W.).

- 1550 **Sirck Gerritsz.**
ontvangt 2 september 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Pingjum*.¹³

¹ Verhoeven, 100.

² Reinstra, 'Zielen', 13 en 16. Hij maakt wel melding van een bericht uit 1797 dat wel echt wordt geacht over vondsten van tufsteen bij het afgraven van terp en landerijen rond de kerk, 23 n. 23. Algra, 'Westhem', 36, is bij zijn interpretatie van het bericht uit 1797 beslister: toen werd veel tufsteen en ander bouw materiaal uit de 11^e en 12^e eeuw gevonden.

³ St. Jan nr. 1165.

⁴ Verhoeven, *Klokken*, 72 (de tekst geeft: L VIDVLPRV).

⁵ Van Burmania, 46.

⁶ OFO II, nr. 33.

⁷ Oudmunster nr. 1738, 68v, 73, 78.

⁸ Jappe Alberts, *Bouwgeschiedenis* II-2, 458 (rekening 1497/8).

⁹ RvdA II, 285.

¹⁰ BB I, 428.

¹¹ RA Wymbritseradeel nr. 25, 18v-19.

¹² HCL, Arch. Douwe Tietemalen nr. III 4 (met dank aan L. Jagersma te Echten).

1559/60 – 1580 **Sirck Wybesz.**

wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld in 1559/60.¹⁴ In 1581 wordt aangegeven dat de ‘priester’ alhier (waarmee wel de pastoor zal zijn bedoeld) van het leen is weggelopen; de schatting moet nog betaald worden.¹⁵ Op 9 juli 1582 geeft Bernard van Merode, luitenant-stadhouder van Friesland, last een aantal personen waaronder heer Sirck van Westhem uit Bolsward te verbannen.¹⁶ Op 5 april 1608 wordt bepaald dat de gemeente Westhem haar ‘tegenwoordigen ouden priester’ over dit jaar 26 goudgl. zal betalen; daarna zal deze uitkering uit de opkomsten van de pastorie te Fols gare worden voldaan.¹⁷ Op 7 juli 1618 wordt vermeld dat Sirck, gewezen pastoor te Westhem, die jaarlijks een pensie van 26 goudgl. uit het landbezit van Fols gare ontving, is overleden.¹⁸

Vicarie/prebende

Ca 1550/2 en 1558/60 wordt hier een vicarie genoemd.¹⁹

¹³ RR nr. 49, 20.

¹⁴ RR nr. 22, 61.

¹⁵ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, 92v.

¹⁶ PB 466 Hs, 667 (Journaal Bernard van Merode, O. Hellinga, *Regesten* nr. 667).

¹⁷ Kalma, *Classisboek Sneek*, 346.

¹⁸ Kalma, *Classisboek Sneek*, 428.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

WESTNIJEBERKOOP

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: in 1320 wordt 'Westbrockop' vermeld (met o.m. 'Ostbrockop' en Oldeberkoop)¹, in 1408 wordt het met o.m. Nijeholtpade genoemd.² Mulder gaat er van uit dat in de parochie Westbrockop Nijeholtpade zich tot de voornaamste plaats ontwikkelde en de kapel aldaar ook diende voor Westberkoop. In een later stadium werd deze kapel de parochiekerk en werd de parochienaam ook Nijeholtpade*.³ Deze opvatting behoeft enige nuancering: een tijdlang hebben Westnijeberkoop en Nijeholtpade als parochies naast elkaar bestaan. In 1512 bv. is sprake van de pastoor te Westnijeberkoop als executeur-testamentair van zijn collega te Nijeholtpade*.⁴ In 1543 komt onder het hoofd Nijeholtpade Westnijeberkoop voor met de vermelding onder de laatste nam van 'die olde wedeme' (breed 27½ roeden; de 'olde wedeme' van Nijeholtpade is dan 55 roeden breed).⁵ Blijkbaar is tussen 1512 en 1543 de parochie Westnijeberkoop opgegaan in die van Nijeholtpade*. Onder de dorpen van Weststellingwerf wordt Westnijeberkoop ook na 1543 nog vermeld (naast Nijeholtpade), laatstelijk in 1555/6; in 1557/8 komt het niet meer voor.⁶ Eekhoff geeft ten oosten van Nijeholtpade nog aan 'oudtijds West Nijeberkoop'.⁷ Ter plekke bevond zich in 1640 land van de kerk, de pastorie en vicarie van Nijeholtpade.⁸

Pastorie

1512 - 1513 **Nicolaus Borchman**
wordt als pastoor te 'Novestburcopis' vermeld als één van de 'manufideles' van de 17 januari 1512 overleden pastoor te Nijeholtpade en is 1513 nog in leven.⁹

¹ Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 458.

² ABU nrs. 472-2 en 3; Muller, *Regesten* nrs. 1822, 1833.

³ Mulder, 'Dorpsnamen', 201-202; dezelfde, 'Duodecim parochie', 133.

⁴ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 65. Mogelijk had de pastoor te Nijeholtpade kort voor zijn overlijden afstand gedaan van de pastorie aldaar omdat medio 1511 een nieuwe pastoor wordt benoemd (St. Marie nr. 1855, 20v).

⁵ BB II, 70.

⁶ RR nr. 15, 5v (1547/8); nr. 17, 6 (1554/5); nr. 18, 6 (1555/6); niet meer nr. 21 (1557/8), 5v.

⁷ Eekhoff, *Nieuwe Atlas*.

⁸ PKA 2 (Weststellingwerf ten noorden van de Linde), 196, 199.

⁹ HOA, Cartularium II (Calendarium) Clemenskerk te Steenwijk, 65.

WEST-TERSCHELLING

Patroon: **Brandarius**¹

Bijzonderheden: Schoorl geeft aan dat – af te leiden uit de context – ca 1400 een kapel werd gesticht bij het zeebaken en daarnaar de Brandariskapel werd genoemd waaraan later de reminiscentie aan de 6^e-eeuwse Ierse monnik-zeevaarder St. Brendan is verbonden; later werd het een zelfstandige parochie.² Als moederkerk kan Strijp* beschouwd worden.³ Men kan zich echter afvragen of de kerkstichting niet eerder heeft plaatsgevonden. Een lijst uit de tweede helft der 13^e eeuw noemt op Terschelling een Nicolaaskerk.⁴ Tenzij aangenomen wordt dat daarmee de kapel te Oosterend (onder de parochie Hoorn*) bedoeld is geweest – hetgeen ons onwaarschijnlijk voorkomt – kán dit een kerk alhier zijn geweest. Op 4 juli 1296 verleent Johannes, bisschop van Riga, een aflat aan bezoekers van het klooster Stavoren; hij doet zulks *apud Sanctum Nycolaum in Scellinghe*.⁵ Als hij op zijn reis een haven aandeed ligt West-Terschelling daarvoor voor de hand.⁶ Het Nicolaaspatrocinium is dan later verdrongen door dat van Brandarius. Op 21 september 1559 wordt door de vroedschap van Amsterdam besloten tot reparatie van ‘S(in)te Brandarius toorn op den Scellinck’ mits ‘de gebueren ofte huijsluden van S(in)te Brandarius kercke ofte prochie, dezelve kercke daer die vervallen es’ mee zullen helpen.⁷ In 1566 is sprake van materiaal ter bescherming van toren en kapel van Sint Brandarius.⁸ Op 1 februari 1593 wordt bericht gegeven dat de toren het begeven heeft.⁹ In 1568 is sprake van een vicarius ‘ant Westende’.¹⁰

Pastorie

1445	N.N. wordt als pastoor te Terschelling geïnstitueerd. ¹¹
1499/1500	N.N. Volgens een later bericht maltraiteerde hertog Hendrik van Saksen de bevolking van Terschelling en had hij onder meer ‘den prochiaen der vorsz. plecken van Schellinck van syner curecy en parochiaenscape gedestitueert ende enen anderen in zyn plaetse

¹ Noomen, ‘Echternach’, 10 n. 8. In 1536 tekent de pastoor ‘up Schelling an Sunte Brandarius kercke’, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17. In 1558 wordt de ‘Sunte Pranerius kercke staende op Westeynde van der Scellinck’ eveneens genoemd, GA Bolsward, O.A. nr. 749 II.

² Schoorl, *Terschelling*, 273.

³ Noomen, ‘Echternach’, 13.

⁴ Muller, *Atlas*, 350.

⁵ Arch. Klooster Stavoren nr. 2, 32-33, reg. Colmjon nr. 127. In druk: Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulphusklooster’, 127 waar onder verwijzing naar Verhoeven, 102-103 gesteld wordt dat de kerk te Hoorn* bedoeld is. Deze kerk was echter gewijd aan Johannes, vgl. ook Noomen, ‘Echternach’, 10 n. 18.

⁶ Ook niet Midsland* zoals Wumkes, *Tussen Flie en Born*, 11 zonder verdere argumentatie. De kerk aldaar had Willibrord als patroon.

⁷ Boonstra, *Brandaris*, 26. Ook in 1556 en 1566 is sprake van ‘de gebuete van der schelling wesende de prochie van sunte brandarius opt westeynde’, NA, Arch. Staten van Holland vóór 1572 nr. 1122 resp. nr. 1529, 41.

⁸ Boonstra, *Brandaris*, 27.

⁹ Schoorl, *Terschelling*, 782.

¹⁰ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, 20vlg.: inventaris van stukken, destijds aanwezig in het archief Aremberg (toen Heren van Terschelling), doch sedertdien verloren gegaan, 26 nr 52.

¹¹ St. Jan nr. 935, 21.

gesteld ende geïnstitueert' waarop Philips van Habsburg als graaf van Holland Terschelling in zijn bescherming nam volgens zijn verklaring van 5 februari 1500.¹²

1536

Hendrik Remets van den Hout

komt als pastoor alhier voor 31 december 1536.¹³

1563

Hendrik van Leeuwarden

wordt 7 februari 1563 als pastoor alhier vermeld.¹⁴ In 1563 is sprake van een 'délict du curé en Schellinge'¹⁵ waarmee hij mogelijk bedoeld is. Drost Robert van Lindt bericht 10 februari 1564 aan Margaretha, gravin van Aremberg en vrouwe van Terschelling dat de burgers van het Westeinde door hun kerkvoogden hun pastoor weer hebben aangenomen.¹⁶

- 1568

Jarich

Drost Gerbrant van Walckama deelt 18 januari 1568 aan de gravin van Aremberg mee dat Jarich op haar bevel de pastorie alhier heeft verlaten en vraagt hij of hij namens haar een nieuwe pastoor kan aanstellen; de pastorie brengt niet meer dan 128 car. guldens op.¹⁷ Op 9 februari 1568 schrijft hij aan de gravin dat Jarich het eiland nog niet heeft verlaten – de drost had geen opdracht hem uit te wijzen – en dat hij nog geen nieuwe pastoor heeft kunnen aanstellen omdat de inkomsten van de pastorie – nu gesteld op 110 car. guldens – onzeker zijn. Hij geeft een aardige karakteristiek van het Westeinde waar men niets anders ziet dan zand en water en waarvan de inwoners geheel anders zijn dan die van de rest van het eiland.¹⁸ Op 15 mei 1568 bericht de drost dat Jarich het eiland heeft verlaten hetgeen de drost niet spijt.¹⁹

Volgens een bericht d.d. 29 juni 1568 zijn de pastoor en de vicarius 'an 't Westende' ontzet²⁰

Op 13 september 1569 wordt aan de landvoogd Alva bericht gedaan van een aanval van zeerovers op Terschelling onder leiding van Jarich, destijds pastoor op Terschelling doch daaruit verjaagd door de gravin van Aremberg (optredende voor haar zoon als heer van Terschelling) wegens zijn 'dhissoluut ende ongeregelt leven'.²¹ Op 20 mei 1570 is sprake van Jarich, destijds priester geweest op Terschelling.²² In april 1571 wordt vermeld dat de piraat Jelte Eelsma een luitenant Jarich, 'wesende een paep ... die gestaen heeft op Terschelling', heeft.²³

Vicarie

In 1568 wordt een vicarius alhier genoemd.²⁴

¹² NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17 reg. 11.

¹³ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 17.

¹⁴ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling nr. 49, 2.

¹⁵ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, 24 nr. 37.

¹⁶ Arch. Aremberg nr. 0809.

¹⁷ Arch. Aremberg nr. 1501.

¹⁸ Arch. Aremberg nr. 1502.

¹⁹ Arch. Aremberg nr. 1503.

²⁰ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, 26 nr. 52.

²¹ Aud. nr. 294, 375.

²² Aud. nr. 295, 158-159.

²³ Aud. nr. 296, 96.

²⁴ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, 26 nr. 52.,

1568 **N.N.**
Volgens een bericht d.d. 29 juni 1568 is de vicarius alhier ontzet.²⁵

Overige

vóór 1580 **Rinsse**
Op 27 maart 1584 geven Hendrik Jans, predikant te Terschelling, en enkele anderen een verklaring af over het gevangen maken van Rins heer Rinsses dochter die in het vorige jaar als dienstmeid diende; de vader wordt veroordeeld. In een andere verklaring uit 1584 wordt zij echter Rins Tonnisdr. genoemd.²⁶

²⁵ NA, Arch. Heerlijkheid Terschelling, 26 nr. 52.

²⁶ RA Barradeel nr. 15, 212-213.

WEST-VLIELAND

Patroon: **Willibrordus**¹

Bijzonderheden: op 25 april 1276 verwerft de abdij te Ludingakerk het patronaatsrecht over de Texelse kerken dat oorspronkelijk aan de bisschop van Utrecht had behoord. De bisschop had dit recht uit geldgebrek overgedragen aan Gijsbrecht van Amstel die het recht voor 60 pond sterling aan de abdij te Ludingakerk verkocht. Onder dit recht was ook Vlieland begrepen.² Daarmee moet dan de kerk te West-Vlieland zijn bedoeld. Op 15 juli 1360 koopt Jan van Blois alle Texelse goederen en rechten, inclusief het patronaatsrecht, van Ludingakerke.³ Na het overlijden van Guy van Blois (22 december 1397) vervielen zijn bezittingen aan de grafelijkheid van Holland.⁴ ‘Den paep van Vlielant’ ontving jaarlijks van de graaf van Blois een zeker bedrag.⁵

West-Vlieland is waarschijnlijk in de 15^e eeuw oostwaarts verplaatst.⁶ In de 16^e eeuw lag ten westen van West-Vlieland een ondergestoven polder. Daar valt de oude Anthoniuskapel te zoeken waarvan ca 1513 sprake is.⁷ Mogelijk gaat het hier om een voormalige uithof van Ludingakerk met enige hoeven en een kapel.⁸ In ieder geval was er in 1378/9 nog bezit van Ludingakerk op het eiland want dan komt een aantal monniken naar de rentmeester van de graaf van Blois om de pacht voor hun verblijf op Vlieland te betalen.⁹ Aernout van Buchel zou in 1591 nog de stenen resten van de uithof hebben gezien.¹⁰

Op 17 augustus 1245 is sprake van een *capella beati Nycolai de Vlielant* in een privilege van paus Innocentius IV die de abdij te Stavoren en haar bezit, waaronder deze kapel, in bescherming neemt.¹¹ Blijkbaar had de abdij de Nicolaaskapel op Vlieland eerst recent verworven.¹² Of deze kapel dezelfde is als de *capella S. Anna de Vlielant* waaraan 1493/4 verlof wordt gegeven een draagbaar altaar te hebben¹³ is onbekend. Nog in 1557/8 is sprake van een kapel te Oost-Vlieland*¹⁴ maar vanaf 1567 wordt aldaar een pastoor genoemd zodat het toen een parochie was (zie aldaar). Bij de instelling van de nieuwe bisdommen werd Vlieland dat voordien viel onder de provisor van Kennemerland ingedeeld bij het bisdom Leeuwarden.¹⁵

Pastorie

1449 **Everhardus Stoke**

clericus, pastoor van Vlieland en dienstdoend in het Salvatorhospitaal te Lateranen in Rome, ontvangt 3 april 1449 toestemming zich tot priester te laten wijden.¹⁶

¹ Verhoeven, 103-104.

² Schoorl, ‘Ludingakerke’, 99-100.

³ NA, Arch. Graven van Blois nr. 52, 562.

⁴ Schoorl, ‘Ludingakerke’, 97.

⁵ NA, Arch. Graven van Blois nr. 555; ook in latere jaren onder dezelfde benaming.

⁶ Schoorl, ‘Ludingakerke’, 100.

⁷ Schoorl, ‘Ludingakerke’, 100 en 108 n.81.

⁸ Schoorl, ‘Ludingakerke’, 100.

⁹ NA, Graven van Blois nr. 555.

¹⁰ Vermeulen, *Vlieland*, 167 (cit. Aernout van Buchell, *Diarium*).

¹¹ Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 91, 99-103; het privilege in druk: 123-126.

¹² Mol en Van Vliet, ‘Sint-Odulfusklooster’, 103.

¹³ ABU nr. 230-2, rekening 1493/4 (Heeringa, *Rekeningen* II, 52).

¹⁴ NA, Arch. Staten van Holland vóór 1572 nr. 1137.

¹⁵ *Oudheden en Gestichten Kennemerland*, 173.

- 1477 **Gheert Ynnesz.**¹⁷
- 1504/5 **Egbertus**
pastoor van Vlieland, ontvangt dan *licentium testandi*.¹⁸
- 1517 - 1522/3 **Engelbertus Wilhelmi**
Engelbertus Wilhelmi wordt als pastoor alhier genoemd in 1514 en woont dan te Rotterdam.¹⁹ Hij resideert hier dus niet; de dienst wordt door een onderpastoor verricht. Engelbertus komt als pastoor alhier verder voor in 1517.²⁰ Na de resignatie van Engelbertus Wilhelmi²¹ komt
- 1522/3 - 1534 **Mr. Johannes de Grieken**
hier in 1522/3 als pastoor.²² In 1528 is hij pastoor alhier en provisor van Kennemerland.²³ Op 5 oktober 1534 wordt een notarieel instrument uitgevaardigd inzake de ruil van de kerk alhier door Johannes de Woude alias Grieken tegen de Nicolaasvicarie te Alkmaar door Laurentius.²⁴
In 1494/5 wordt Johannes de Grieken geïnstitueerd als kapelaan te Roelofarendsveen.²⁵ In 1517 is hij vicecureet van Purmerland.²⁶ Mag. Johannes Jacobi de Grieken (geen functie en standplaats vermeld) ontvangt 1520/1 *licenita testandi*.²⁷ In 1525/6 wordt Johannes de Gryecken geproclameerd als pastoor te Broek (Amstelland)²⁸, in 1530/1 als pastoor te Monnickendam.²⁹ Hij vervulde dus blijkbaar meer pastoraten tegelijk; de vraag is welke hij persoonlijk bediende. Zoals vermeld werd hij in 1534 vicarius te Alkmaar.
In 1535/6 blijkt hij echter elders een aantal vicarieën te bezitten waarvan hij dan resigneert: in dat jaar worden opvolgers voor hem geïnstitueerd in de Nicolaasvicarie te Haarlem³⁰, de Sebastianusvicarie aldaar³¹ en de Quirinusvicarie te Monnickendam.³² Er was dus duidelijk sprake van een flinke cumulatie van beneficia.

1534 - 1538/9 **Laurentius Henrici**

¹⁶ RG VI, 107 nr. 1065; vgl. *ibid.*, 156 nr. 1540: Gerhardus Stoke 29 maart 1449 (subdiaken); 28 februari 1450 (rector), zonder vermelding van plaatsnaam.

¹⁷ GA, Verzameling van stukken – Moderne afschriften, 259.

¹⁸ Holtkamp, *Register* 3, 137.

¹⁹ *Oudheden en Gestichten Kennemerland*, 173. Vgl. Schoorl, *Vlieland*, 553 en 685 n. 67 (cit. Fruin, *Informacien*. 156-157. (Van der Aa XI, 751-752 noemt foutief het jaartal 1415, evenals – wel op basis daarvan – Allan, *Vlieland*, 23-24 en daar gesitueerd te Oost-Vlieland; wel correct bij Vermeulen, *Vlieland*, 167-168). De bron van *Oudheden en Gestichten* is niet bekend, is in ieder geval niet de *Informacien* van 1514 die wel de onderpastoor noemt waaraan ook in *Oudheden en Gestichten* gerefereerd wordt! Ook Doedens en Houter, *Vlieland*, 21, noemen nog 1415 voor Engelbertus Wilhelmus!

²⁰ Heeringa, *Rekeningen* II, 409.

²¹ Holtkamp, *Register* 3, 137.

²² Holtkamp, *Register* 3, 137.

²³ Heeringa, *Rekeningen* II, 590.

²⁴ ABU nr. 538-1, 118.

²⁵ Holtkamp, *Register* 4, 100.

²⁶ Heeringa, *Rekeningen* II, 415.

²⁷ Holtkamp, *Register* 3, 56.

²⁸ Holtkamp, *Register* 2, 42.

²⁹ Holtkamp, *Register* 2, 51.

³⁰ Holtkamp, *Register* 3, 31.

³¹ Holtkamp, *Register* 3, 89.

³² Holtkamp, *Register* 2, 52.

Laurentius, voordien bezitter van de Nicolaasvicarie te Alkmaar, ruilde deze met de voorgaande voor het pastoraat alhier.³³ Laurentius Henrici resigneert of overlijdt 1538/9.³⁴ In 1523/4 werd hij geproclameerd als vicarius op het Elisabethaltaar te Alkmaar,³⁵ in 1531/2 als vicarius van de Nicolaasvicarie aldaar.³⁶

1566/7

Michael Stock

wordt dan geproclameerd en geïnstitueerd als pastoor alhier.³⁷ Michael Stak, priester van het bisdom Kamerijk, wordt 20 april 1567 geproclameerd en geïnstitueerd als pastoor te Alblasserdam.³⁸

Vicepastoor

1511 - 1514

Frederik Egbertsz.

wordt 21 september 1514 als vicepastoor alhier vermeld; hij staat hier dan 3 jaren en is 29 jaren oud.³⁹

³³ ABU nr. 538-1, 118.

³⁴ Holtkamp, *Register* 3, 137.

³⁵ Holtkamp, *Fegister* 3, 23.

³⁶ Holtkamp, *Register* 3, 31.

³⁷ Holtkamp, *Register* 3, 137.

³⁸ Holtkamp, *Register* 6, 2.

³⁹ Fruin, *Informacien*, 156-157.

WETZENS

Patroon: **Vitus**¹

Bijzonderheden: in 1993 werden de grondslagen van een 12^e-eeuws zaalkerkje aangetroffen; sporen van oudere bouwwerken werden niet gevonden.²
In 1374 moet de abt van het klooster te Dokkum de jurisdictierechten van de proost van Oudmunster in de drie personaten Dokkum, Holwerd en 'De Gast' met daarin zes kapellen, waaronder die te Wetzens, erkennen.³
Volgens Mol werd de pastorie bediend door kanunniken van de abdij te Dokkum.⁴
Daarvan is echter niets gebleken. Wetzens ontbreekt bij de opgave van de beneficiale goederen in 1543. Reitsma geeft geen enkele indicatie.⁵
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1494 - 1511 **Peter**
komt als pastoor alhier voor in 1494⁶ en 1511.⁷
- 1561 - 1562 **Johannes**
doet in deze jaren schenkingen van slachtbeesten aan het Old Burger Weeshuis te Leeuwarden.⁸
- 1563 - 1564 **Dirk van Jellum**
wordt als pastoor alhier genoemd in 1563⁹ en op 24 april 1564.¹⁰
- 1571 - 1580 **Pieter Jacobs**
wordt voor het eerst als pastoor genoemd in 1571¹¹ en voorts 22 december 1579.¹²
In 1580 wijkt hij uit.¹³ Op 19 december 1580 heet hij gewezen pastoor alhier; de pastorie wordt dan met consent van de gemeente bewoond door een 'schamel ruter'.¹⁴

¹ Verhoeven, 100.

² Halbertsma, *Nieuwsbulletin KNOB* 72 (1973) *50-*52.

³ Oudmunster nr. 1874.

⁴ Mol, 'Bonifatiusabdij', 51.

⁵ Reitsma, 111.

⁶ FT, nr. 54.

⁷ RvdA I, 139.

⁸ Arch. OBW nr. 179, rubriek ontvangsten 21 februari 1562, 27 juli 1562, 28 oktober 1562.

⁹ Van Burmania, 46.

¹⁰ Hof nr. 16692, 525.

¹¹ PB Hs. 1466.

¹² RA Dokkum nr. 68, 195.

¹³ CE, 342.

¹⁴ Reitsma, 111.

WIER

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de bakstenen kerk dateert waarschijnlijk uit het midden van de 12^e eeuw.¹ De pastorie behoorde volgens Mol op basis van de ligging van het Anjumer monnikhuis alhier oorspronkelijk aan het klooster Mariënberg te Anjum bij Berlikum. Na de aansluiting van dit klooster bij de congregatie van Windesheim was verzorging van de zielzorg van daaruit niet meer toegestaan.² Voor deze relatie vonden wij echter geen verdere aanwijzingen. In 1452 is sprake van een vicarie³, evenals in 1508⁴ en 1511⁵, in 1543 echter van een prebende⁶ waarmee hetzelfde leen moet zijn bedoeld. Ca 1550/2 en 1558/60 wordt alleen de pastorie genoemd.⁷ De prebende komt echter in 1580 nog voor.⁸

Pastorie

1449	Dodo pastoor alhier, tevens deken van Leeuwarden. ⁹
1508	Fredericus wordt 7 augustus 1508 als pastoor alhier vermeld. ¹⁰
1511	Pieter ¹¹
1533	Johannes ¹²
1544 - 1545	Syuerdt Feytkesz. komt als pastoor alhier voor 8 januari 1544 ¹³ en op 17 september 1545. ¹⁴ Een naamgenoot is van 1540 tot 1550 bekend als pastoor te Hogebeintum*.
1546	Symon Syurdtz. komt 3 december 1546 voor als pastoor alhier en was voordien pastoor te Peins* ¹⁵ waar hij ook voorkomt met de familienaam 'de Saccama', en waaar 28 oktober 1546

¹ MF, 82-83.). Bij restauratie in 2011 werden geen sporen van een oudere kerk gevonden, wel vier grote stukken van een grafdeksel van Bentheimer zandsteen, wellicht uit de elfde of twaalfde eeuw: Leeuwarder Courant 28 juli 2012. Van der Waard noemt de kerk 13^e eeuw, F.J. van der Waard, Kerk Wier, bouwhistorisch onderzoek (Groningen september 2012). Een post d.d. 27 oktober 1574 in het Kerkenrekenboek van Wier (Arch. HG Wier nr. 72, 63) spreekt van 'onse patronsche'. Verder is in dit boek steeds sprake van de (naamloze) patroon.

² Mol, 'Anjum', 30.

³ OFO II, nr. 217.

⁴ HStA Dresden, Friesländische Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

⁵ Tjessinga V, 79.

⁶ BB I, 340.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ Arch. HG Wier nr. 72, 113.

⁹ PB Hs. 1466.

¹⁰ HStA Dresden, Friesländische Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 335.

¹¹ Tjessinga V, 79.

¹² RR nr. 58, los vel.

¹³ BB I, 339-340.

¹⁴ Hof nr. 16689, 400.

¹⁵ RA Franekeradeel nr. 93, 258.

een andere pastoor is.¹⁶ De erven van Symon Sackama worden 28 oktober 1552 (te weten Sybrant Jacobs, Taets Jacobs en Ympck Jans, weduwe van Douwe Douwes)¹⁷ en 16 februari 1554¹⁸ vermeld.

- ca 1550/2 **Andreas**
Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit deze periode noemt hem als pastoor alhier.¹⁹
- 1551 - 1564 **Johannes Nicolai**
Johannes komt als priester alhier voor 10 november 1551.²⁰ Johannes Nicolai wordt als pastoor alhier genoemd vanaf 29 augustus 1552.²¹ Hij is hier nog in 1564.²²
- 1564 ? **Folkert**
In 1564 gaan de kerkvoogden van Wier naar Berlikum ‘om her Folkert toe helpen an dye dommenasy’ (nominatie?) en worden de kosten daarvoor opgevoerd terwijl 2 mei 1564 aan heer Folkert gegeven wordt 10 goudgl. ‘daer hy syn dommenasy ende syn beschyt halen van leuvert’ (met het laatste zal het placet bedoeld zijn dat te Leeuwarden werd afgegeven).²³ Betekent dit dat Folkert hier toen pastoor werd? Op 28 mei 1564 worden kosten geboekt voor een reis naar ‘Vorvort’ (Ferwerd?) ‘om dye prester te halen’.²⁴
- 1566 - 1567 **Fecco/Fredericus Rinnertsz.**
komt als pastoor alhier voor 26 december 1566²⁵ en wordt op 18 februari 1567 door het Hof verbannen.²⁶ Zijn verdere levensloop is onbekend.
- 1568 - 1572 **Jelle Ulckesz.**
komt als pastoor alhier voor vanaf 6 december 1568²⁷ tot 27 mei 1572.²⁸
- 1573 **N.N.**
Op 25 mei 1573 werd een betaling gedaan aan de priester die toen de pastorie bediende en 14 juni 1573 is sprake van ‘onse prester’²⁹; het geeft de indruk dat er toen een waarnemer was.
- 1574 - 1579 **Jan/Johannes Jansz.**

¹⁶ RA Franekeradeel nr. 93, 250.

¹⁷ RA Franekeradeel nr. 93, 728.

¹⁸ RA Franekeradeel nr. 93, 619.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

²⁰ RA Menaldumadeel nr. 1, 308.

²¹ GA Franeker, O.A. nr. 56.

²² Arch. HG Wier nr. 72, 2.

²³ Arch. HG Wier nr. 72, 12.

²⁴ Arch. HG Wier nr. 72, 13.

²⁵ Arch. HG Wier nr. 93, 24.

²⁶ Hof nr. 7490, 107v-108 (Fredericus). Harkenroht, ‘Naamlijst’, 72 en Winsemius, *Historiarum rerum*, 88 noemen hem Fecco. Arch. HG Wier i. 72, 25 geeft in 1567 een post voor kosten ‘doe dye presters hi vech toghen vaer’; eensdeels lijkt het er op dat meer dan één priester vertrok maar het woord ‘vaer’ had dan ‘vaeren’ moeten zijn. Over uitwijzing van een tweede priester alhier is niets bekend.

²⁷ Arch. HG Wier nr. 72, 35.

²⁸ Arch. HG Wier nr. 72, 37.

²⁹ Arch. HG Wier nr. 72, 56.

Op 17 maart 1574 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.³⁰ Johannes (Jannis) komt als zodanig voor vanaf 29 juli 1574.³¹ Als zodanig wordt hij 8 mei 1579 nog genoemd.³² Van Burmania noemt hem als Jan Jansz.³³

Vicarie

Een vicarius wordt voor het eerst genoemd in 1452.³⁴ Als landbezit van de vicarie wordt in 1511 in totaal 32 pm. opgegeven.³⁵ In 1543 staan ten name van de prebende in totaal eveneens 32 pm.³⁶, zodat geconcludeerd kan worden dat met vicarie en prebende hetzelfde leen is bedoeld. Het patrocinium ervan is onbekend. In 1580 is sprake van het prebendeland.³⁷

1452 **Hummo**³⁸

1508 - 1516 **Ulbe/Wilbordus**
Ulbe komt als prebendaat alhier voor 7 augustus 1508,³⁹ in 1511 Ulbet als vicarius.⁴⁰
In 1516 wordt Wilbordus als prebendaat alhier vermeld.⁴¹

1543 **Johannes Berck**
komt als prebendaat alhier voor 9 april 1543.⁴² Een Johannes de Berck resigneerde in 1517/8 als prebendaat te Winsum*. Mogelijk is hij dezelfde; over zijn levensloop tussen 1517/8 en 1543 is echter niets bekend.

Overige

1542 ? **Bartholomeus**
wordt 24 mei 1542 als belender van land alhier genoemd.⁴³ Waar hij stond is niet vermeld; mogelijk hier?

³⁰ St. Jan nr. 1168.

³¹ PI, 224.

³² Arch. HG Wier nr. 72, 61.

³³ Van Burmania, 46.

³⁴ OFO II, nr. 27.

³⁵ Tjessinga V, 79.

³⁶ BB I, 340.

³⁷ Arch. HG Wier nr. 72, 113.

³⁸ OFO II, nr. 217.

³⁹ HStA Dresden, Friesländische Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 135.

⁴⁰ Tjessinga V, 79.

⁴¹ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁴² BB I, 340.

⁴³ RA Menaldumadeel nr. 1, 114.

WIERUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: de in 1911-1913 vervangen tufstenen kerk dateerde uit de 12^e eeuw.² Volgens Mol werd de kerk bediend door kanunniken van de abdij te Dokkum³ maar in de Beneficiaalboeken of bij Reitsma of anderszins is voor deze aanname geen indicatie gevonden.
In 1533 is sprake van inkomsten van ‘die patroon ende priesters’ alhier uit Poutsmasate,⁴ herhaald in 1544.⁵ Van een tweede beneficie alhier is echter niets bekend.

Pastorie

1528 **Wybrant**⁶

1543 **Sipke**⁷

1569 **Lyewe Hillesz. Tinga**
komt 15 december 1569 als pastoor alhier voor.⁸ In hetzelfde jaar komt hij voor als pastoor te Paesens*. Lieuwe Hillesz. wordt 14 april 1570 zonder functie en standplaats genoemd; hij wordt dan veroordeeld tot betaling van 60 goudgl.⁹ Hij moet worden onderscheiden van Lieuwe Hillesz. Fopma, 1566-1567 vicarius te Oosterlittens*.

1574 **Gosse Hansz.**
wordt als priester alhier genoemd in 1574¹⁰ en moet dus de pastoor hier zijn geweest.

¹ MF, 310 geeft Maria, wel naar aanleiding van Reitsma, 28 n.2 ‘misschien O.L. Vrouwe’. Van der Aa XII, 394 vermeldt nog dat de kermis alhier gehouden werd op 24 juni (de naamdag van Johannes Baptist).

² Van den Berg, *De Dongeradelen*, 221-224.

³ Mol, ‘Bonifatiusabdij’, 51.

⁴ FT, nr. 131.

⁵ FT, nr. 182. De uitkeringen van 26 resp. 13 ½ str. aan de pastoor resp. de patroon worden in 1543 genoemd, BB I pp. 176-177.

⁶ PB Hs. 1466.

⁷ BB I, 176.

⁸ Arch. Varia Staten nr. 73-492.

⁹ Hof nr. 16694, 150.

¹⁰ Van Burmania, 46v.

WIEUWERD

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de kerk werd ca 1200 gebouwd.² Het recht de pastoor te institueren kwam toe aan de abt van Lidlum.³ Ten onrechte vermeldt Wumkes dat het collatierecht van de kerk aan deze abdij toebehoorde.⁴ In 1566 wordt in een inventaris een brief vermeld d.d. 3 juli 1518 waarbij gemeente en kerkvoogden Pieter Walta toestaan de pastorie alhier te vergeven.⁵ In 1511 wordt hier voor het eerst een vicarie genoemd.⁶ Ca 1550/2 en 1558/60 wordt naast de pastorie de vicarie vermeld.⁷

Pastorie

1466 **Andreas**.⁸

1507 - 1511 **Karst**
Op 29 mei 1507 is sprake van de schilder Reyner, broer van heer Karst alhier.⁹ Als pastoor wordt laatstgenoemde in 1511 genoemd.¹⁰

1538 - 1539 **Pieter**
komt 9 maart 1538 als pastoor alhier voor.¹¹ Op 3 december 1539 wordt hij als priester alhier genoemd;¹² hij zal hier toen nog pastoor zijn geweest.

1543 **Reyner**
wordt in 1543 als pastoor alhier genoemd.¹³

1558 - 1577 **Johannes Ellaz**.
Joannes wordt voor het eerst als pastoor alhier vermeld 21 maart 1558.¹⁴ Als Joannes Jeliusz. komt hij voor 12 maart 1566,¹⁵ als Johannes Ellaz. 18 december 1574.¹⁶ Hij is hier nog in 1577.¹⁷

1578 **Taecke Bonefacius**

¹ Verhoeven, 100 haalt de vermelding in Van Heussen, *Historia*, 99 van de Nicolaaskerk alhier aan zonder daaraan de conclusie te verbinden dat Nicolaas de patroonheilige alhier was. Schotanus, *Beschrijvinge*, 208 noemt Nicolaas als patroon.

² MF, 125.

³ Muller, *Bronnen*, 363 jo. 352.

⁴ Wumkes, *Abtenlevens*, XXVII; vgl. Roemeling, 'Lidlum', 41.

⁵ RA Franekeradeel nr. 62, 27v.

⁶ Tjessinga V, 39.

⁷ St. Jan nr. 1165.

⁸ PB Hs. 1466.

⁹ Oosterhout, 546.

¹⁰ Tjessinga V, 39.

¹¹ Arch. EVC nr. 2618, 65.

¹² Hof nr. 16800, 1.

¹³ BB I, 366.

¹⁴ RA Baarderadeel nr. 4, 428.

¹⁵ Hof nr. 16476.

¹⁶ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

¹⁷ Van Burmania, 46v.

komt 19 augustus 1578 als pastoor alhier voor.¹⁸ Van Burmania noemt hem hier in 1579 als vicarius,¹⁹ maar mogelijk is dat een vergissing.

Vicarie

De vicarie komt voor het eerst in 1511 voor.²⁰ Het patrocinium is onbekend.

1511	Sybolt ²¹
1536	Andreas Bartholomeus wordt 10 maart 1536 in de vicarie alhier, staande ter collatie aan de landsheer, geïnstitueerd. ²² Mogelijk was dit leen het eerste dat in dit jaar in Westergo openviel en kwam het collatierecht derhalve aan de landsheer toe.
1543	Jenne ²³
1555	Hercko wordt 7 januari 1555 als vicarius alhier vermeld. ²⁴
1562 - 1566	Bocke Fransz. komt als vicarius alhier voor 15 oktober 1562 ²⁵ en 12 maart 1566. ²⁶ In 1570 is hij vicarius te Bozum*.
1574	Frans Lebreus wordt 18 december 1574 naast de pastoor als priester alhier genoemd ²⁷ en moet dus de vicarius zijn geweest.
1579	Taecke Bonefatius wordt door van Burmania in 1579 als vicarius genoemd. ²⁸ In 1578 is hij pastoor alhier; mogelijk is bij van Burmania sprake van een vergissing.
- 1580	Jacobus vicarius alhier, wijkt in 1580 uit. ²⁹

¹⁸ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 632.

¹⁹ Van Burmania, 46v.

²⁰ Tjessinga V, 39.

²¹ Tjessinga V, 39.

²² ABU nr. 538-1, 87.

²³ BB I, 366.

²⁴ RA Baarderadeel nr. 4, 61.

²⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 620.

²⁶ Hof nr. 16476.

²⁷ Tresoar, Hs. FG nr. 847.

²⁸ Van Burmania, 46v.

²⁹ CE, 361.

WIGARADORP

Patroon: **Gangulfus**¹

Bijzonderheden: in 1240 stichtte Gericus in *Twislum parrochia Beati Augustini* een klooster in 'Wigarathorpe' dat tot zijn goederen behoorde. Na veel verwikkelingen werd de door hem gevormde kloostergemeenschap na een twist tussen de cisterciënzers van Klaarkamp en de premonstratenzers van Mariëngaarde in tweeën gesplitst: de groep die zich bij de cisterciënzers aansloot bleef in de oorspronkelijke nederzetting te 'Wigarathorpe' en de groep die bij de premonstratenzers wenste te behoren vestigde zich in een uithof op de bezittingen van Gericus in *parrochia Beati Augustini*.² Laatstgenoemde groep ging op in het in 1252³ gestichte Buweklooster. 'Wigarathorpe' lag toen dus in (het oostelijke deel van) de parochie Augustinusga. Het daar gestichte klooster Jerusalem is later bekend als Gerkesklooster. Met het omliggende kloosterland vormde het kerkrechtelijk feitelijk een enclave sedert 1249⁴ toen het klooster in de cisterciënzer orde werd opgenomen.⁵ Noomen toonde aan dat – nadat ca 1249 van Augustinusga Harkema* was afgesplitst – er een tweede afsplitsing heeft plaatsgehad. De kerk van deze parochie vond hij terug in 't Kerkhoff' in de IJzermieden ten noordoosten van Augustinusga en ten westen van Gerkesklooster.⁶ Omdat het oostelijke deel van de parochie Augustinusga althans in de 13^e eeuw bekend stond als 'Wigarathorpe' en dus blijkbaar een dorp was is te veronderstellen dat het – na de stichting van Gerkesklooster – resterende deel ervan omstreeks die tijd een eigen kerk kreeg, m.a.w. dat de teruggevonden kerkstede die van Wigaradorp is. Volgens Noomen moet hier de Gangulfuskerk gestaan hebben die van 1370 tot 1387 te lijden had gehad van wateroverlast waardoor de parochie bijna geheel ontvolkt raakte en van de opbrengsten van de kerk geen priester meer kon worden onderhouden. De bisschop van Munster gaf daarom 2 november 1387 toestemming de parochie op te heffen en te verenigen met die van Augustinus (Augustinusga dus). De bouwvallige kerk mocht worden afgebroken maar het kerkhof moest onderhouden blijven.⁷ Dit kerkhof komt veel later nog voor onder de kerkelanden van Augustinusga.⁸

Pastorie

Van de pastorie zijn geen bedienaren bekend.

¹ Noomen, 'St. Gangulfus', 32-40.

² Lambooy en Mol, 77-79, 442-461. Ook Lambooy, 426-427 maakt melding van de stichting van dit klooster in 'Wigeratorp' door Gericus uit de *pagus Optvijsel, prope S. Augustini villa*.

³ Noomen, 'St. Gangulfus', 35.

⁴ Noomen, 'St. Gangulfus', 35.

⁵ Lambooy en Mol, 78.

⁶ Noomen, 'St. Gangulfus', 32-40, i.h.b. 35 kaart 1 en 36 kaart 2.

⁷ De toestemming in OGD nr. 776 (waar de Gangolphuskerk werd gesitueerd te Visvliet waar eveneens een aan deze heilige gewijde kerk was); vgl. Noomen, 'St. Gangulfus', 32.

⁸ Noomen, 'St. Gangulfus', 34.

WINSUM

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: in 1989 werd de fundering van tufsteen en veldkeien van een deel van de 11^e of 12^e eeuwse kerk teruggevonden.²

Tussen 1256 en 1275 werd Tjaerd, pastoor en erfelijk aartsdiaken, kanunnik van de abdij Lidlum en droeg alles (al zijn goederen) aan de abdij over.³ Het is merkwaardig dat hij ook erfelijk (!) aartsdiaken was. Bijna geheel Westergo behoorde tot het aartsdiakonaat van de proost van St. Jan⁴ en voor een afzonderlijk aartsdiakonaat in handen van een particulier persoon, al was hij dan priester, lijkt geen plaats. Zeer bijzonder is dat het blijkbaar erfelijk was. Duidelijk is echter geen sprake van een ‘deken’. Wumkes neemt aan dat de auteur van de *Abtenlevens* van Mariëngaard en Lidlum, Sibrandus Leo, in de overdracht de verklaring zag van het feit dat acht kerken, uitmakende het dekenaat Winsum, nl. Winsum, Bayum, Baard, Huins, Oosterlittens, Welsrijp, Wieuwerd en Britswerd, aan het aartsdiakonaat van de proost van St. Jan, waaronder zij ressorteerden, werden onttrokken, en voortaan een afzonderlijk aartsdiakonaat onder de leiding van de abt van Lidlum vormden.⁵ In parochielijsten van Westergo uit 1256 – 1270 en ca 1440⁶ wordt dan ook aangegeven dat de abt van Lidlum zich heeft ingedrongen in de jurisdictie van de kerken in het ‘personaat’ Winsum (de hierboven aangegeven kerken) en in een latere lijst (ca 1482) ook nog in een aantal andere kerken het institutierecht uitoefent.⁷ Zo noemt de abt zich in 1488 deken en aartsdiaken van Winsum.⁸ In 1543 heet hij aartsdiaken van de Winsumer seendstoel.⁹ In 1544 institueert hij als aartsdiaken een prebendaat te Bozum*¹⁰ en heet hij in 1545 aartsdiaken van de seendstoel te Winsum.¹¹ In 1551 institueert hij als aartsdiaken een prebendaat in ‘onse kerck’ te Winsum.¹² Zijn bevoegdheden worden in 1557 betwist door de bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus maar deze kon zijn aanspraken niet waar maken.¹³ Later trachtte Cunerus Petri, bisschop van Leeuwarden, het visitatierecht van de abt aan zich te trekken maar tevergeefs: de abt van Steinfeld bevestigde de abdij in het visitatierecht van kloosters en ingezetenen.¹⁴ Lidlum moet ook het patronaat van de kerk hebben verworven. De pastorie wordt tot ver in de 16^e eeuw door kanunniken van Lidlum bediend.

¹ Verhoeven, 100. Hij vermeldt een zegel van de (naamloze) persona te Winsum waarop Maria is afgebeeld; afbeelding daarvan: Wumkes, *Abtenlevens*, tussen XXVI en XXVII. Halbertsma, ‘De oudste historie’, 88 en 103 houdt het niet voor onmogelijk dat Maria de patroonheilige van de kerk was. Kok, 112, noemt wel ten onrechte Catharina als waarschijnlijke patrones.

² Jaarverslag 1989 Argeologysk Wurkferbân Fryske Akademy, *Ut de Smidte fan de Fryske Akademy*, 24, 1990 nr. 3, 26.

³ Lambooi, 228-229 (*omnia ad monasterium transfert*).

⁴ Een uitzondering vormde het aartsdiakonaat van de abt van St. Paulus te Utrecht te Arum* en omgeving terwijl een tijdlang - in de 14^e eeuw - de abt van Lidingakerk ook aartsdiakonale bevoegdheden uitoefende, Roemeling, ‘Lidlum’, 33-37.

⁵ Wumkes, *Abtenlevens*, XXVII-XXVIII.

⁶ Muller, *Bronnen*, 350, 352. De datering 1256 – 1270 van de parochielijst uit de 13^e eeuw (met daarin de vermelding van de ‘usurpatie’ door de abt van Lidlum) wordt door Van Buijtenen, ‘Dekanaat Bolsward’, 87 niet onaannemelijk geacht.

⁷ Muller, *Bronnen*, 362.

⁸ Singels nr. 58.

⁹ BB I, 393.

¹⁰ Arch. Liauckamastate nr. 990.

¹¹ Arch. Liauckamastate nr. 995.

¹² ABU nr. 535, 96v-97.

¹³ Van Beuningen, *Lindanus*, 83-84.

¹⁴ Lambooi, 382-383.

Naast de pastorie was er een vicarie: een vicarius wordt voor het eerst in 1462 genoemd.¹⁵ De Annaprebende komt vanaf 1511 voor¹⁶ terwijl in 1558 sprake is van de Onze Lieve Vrouweprebende of –vicarie¹⁷ waarmee waarschijnlijk hetzelfde beneficie is bedoeld. In parochielijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 worden hier de vicarie en een vrijleen vermeld.¹⁸

Pastorie

1256/1275	Tjaerd (Tetardus) pastoor en erfelijk aartsdiaken (!) van Winsum, trad ten tijde van abt Hoyto in in het klooster Lidlum en schonk daaraan al zijn goederen. ¹⁹
- 1283 ?	Ulbodus van Winsum, broer van abt Hoyto van Lidlum (†1275), ook van hier afkomstig, wordt in 1283 abt van Lidlum, treedt af in 1296 en overlijdt nog in hetzelfde jaar. ²⁰ Of hij hier voordien pastoor was blijkt niet.
1351	Syardus pastoor en deken alhier, wordt in 1351 gekozen als abt van Lidlum waar hij 23 juni 1352 stierf. ²¹ De vermelding dat hij ten tijde van zijn verkiezing pastoor te Berlikum* was en daarvoor pastoor alhier ²² kan niet juist zijn omdat zijn opvolger als abt (gekozen in 1352) volgens dezelfde bron 15 jaren pastoor te Berlikum* was ²³ (en daar dus 1336/7 moet zijn gekomen, wel als opvolger van de in 1336 aldaar fungerende pastoor Godefridus, die toen abt van Lidlum werd).
1384	Aesgo van Winsum pastoor en deken alhier ('in zijn eigen dorp'), wordt 4 februari 1384 gekozen tot abt van Lidlum waar hij 1 november 1386 overlijdt. ²⁴
1386	Tetardus geboren te Hoorn (Terschelling), pastoor en deken alhier, wordt 1386 gekozen tot abt van Lidlum. ²⁵ Hij promoveerde te Oxford tot doctor in de beide rechten. ²⁶ Als abt van Lidlum stierf hij kort na 11 oktober 1422. ²⁷
1453	Jacobus ²⁸
1455	Mathias ²⁹

¹⁵ OFO I, nr. 165.

¹⁶ Tjessinga V, 29.

¹⁷ ABU nr. 535, 359.

¹⁸ St. Jan nr. 1165.

¹⁹ Lambooi, 228-229. Abt Hoyto fungeerde van 1256 tot 1275, *ibid.*, 222-231.

²⁰ Lambooi, 236-237.

²¹ Lambooi, 270-273.

²² Lambooi, 270-273.

²³ Lambooi, 272-275.

²⁴ Lambooi, 284-285.

²⁵ Lambooi, 286-287.

²⁶ Lambooi, 292-293.

²⁷ Lambooi, 292-293.

²⁸ OFO I, nr. 134.

²⁹ Tresoar, PB 6305 hs. (Bruinsma), i.v. Baarderadeel, Winsum, cit. 'partic. aantekg.'.

- ca 1480 **Jacobus Zelandius**
was aanvankelijk prior te Lidlum, daarna te Monnikebajum, vervolgens pastoor alhier, studeerde te Leuven, liet de dienst tijdens zijn studie door een kapelaan waarnemen, wordt daarna pastoor te Sexbierum*.³⁰
- ca 1480/5 **Petrus Valck**
geboren te Haarlem, ingetreden te Lidlum tijdens het abbatiaat van Aesgo (1474-1484), studeerde te Keulen, werd daarna pastoor alhier en tezelfdertijd prior en econoom van het klooster te Monnikebajum, vervolgens proost van Vinea Domini (te Pingjum) en werd vandaar in 1492 gekozen tot abt van Lidlum waar hij in 1505 resigneerde en in 1507 stierf.³¹
- 1503 **Gerlof.**³²
Hij is vanaf 1505 bekend als pastoor te Menaldum* waar de kerk eveneens aan het klooster Lidlum toebehoorde. Hij zal kanunnik van Lidlum zijn geweest.
- 1505 - 1517 **Johan van Groningen**
wordt in 1505³³, 1511³⁴ en 1517³⁵ als pastoor alhier vermeld; hij was kanunnik van Lidlum.³⁶
- 1539 **Johannes Doesborch**
wordt 24 april 1539 als pastoor alhier genoemd.³⁷ In 1536 is hij pastoor te Berlikum terwijl hij overlijdt als pastoor te Spannum*. Ook hij was kanunnik van Lidlum.
- 1542 - 1543 **Hetto**
komt als pastoor alhier voor in 1542³⁸ en in februari 1543.³⁹ Volgens opgaven in deze jaren heeft hij met zijn broer en zuster(s) (wier namen niet vermeld worden) land alhier.⁴⁰ Hij had dus privébezit en lijkt dus geen kanunnik van Lidlum geweest te zijn. Van 1535 tot 1539 is hij bekend als pastoor te Sexbierum* waar de kerk eveneens aan Lidlum toebehoorde.
- 1551 **Frans Hillesz.**
komt 8 mei 1551 als pastoor alhier voor.⁴¹
- 1553 - 1562 **Pieter Heuijtesz.**
Petrus Goutum, kanunnik van Lidlum, komt in 1553 als pastoor alhier voor,⁴² Pieter Heuijtesz. kort voor 26 september 1558 als zodanig⁴³ en Pieter 24 november 1562.⁴⁴

³⁰ Lambooi, 342-343.

³¹ Lambooi, 69-70.

³² PB Hs. 1466.

³³ PB Hs. 1466.

³⁴ Tjessinga V, 29.

³⁵ Lambooi, 342-343.

³⁶ Lambooi, 342-343.

³⁷ FT, nr. 32.

³⁸ Arch. Van Sminia nr. 2064a.

³⁹ BB I, 371.

⁴⁰ Arch. Van Sminia nr. 2064a (zusters), BB I, 371 (zuster).

⁴¹ Hof nr. 16690, 157.

⁴² Lambooi, 360-361.

⁴³ Hof nr. 7490, 24.

- 1564 - 1566 **Arnoldus Broersz.**
 Arnoldus, pastoor alhier, wordt in 1564 genoemd⁴⁵, Arnoldus Broersz. aldus nog 12 maart 1566.⁴⁶ Op 13 mei 1565 komt Dirxe als des pastoors huisvrouw voor.⁴⁷ Waarheen hij vertrokken is is onbekend. In 1574 is hij weer hier.
- 1568 **Elbrant Doythiesz.**⁴⁸
 Van 1558 tot 1562 is hij bekend als pastoor te Makkum*.
- 1574 **Arnoldus Doccum**⁴⁹
 Hij moet dezelfde zijn als de bovengenoemde. In 1578-1579 (nog niet 1575) is hij pastoor te Spannum* waar hij als Arnoldus Ambrosius uit Dokkum voorkomt. Hij zal dus ook kanunnik van Lidlum zijn geweest.
- 1576 **Mathias Staphorst**
 wordt in 1576 als pastoor alhier genoemd.⁵⁰ In 1574 is hij vicarius alhier, in 1578 pastoor te Bayum*.

Vicarie

Een vicarius komt hier voor het eerst voor in 1462.⁵¹ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

- 1462 **Johannes**⁵²
- 1503 **Evert**⁵³
- 1511 **Hetto**⁵⁴
- 1515/6 - 1530 **George Wibes**
 George Wibes, uit Friesland geeft 25 mei 1525 aan hier nu 9 jaren vicarius te zijn.⁵⁵ Georgius wordt als vicarius alhier genoemd in 1516.⁵⁶ Als vicarius wordt hij voor het laatst genoemd op 9 februari 1530.⁵⁷
- 1543 **Wybe Tiepkesz.**
 is in februari 1543 vicarius alhier⁵⁸; vanaf maart 1543 is hij bekend als pastoor te Kubaard*.

⁴⁴ RA Hennaarderadeel nr. 20, 637.

⁴⁵ RA Franeker nr. 126, 825.

⁴⁶ Hof nr. 16476.

⁴⁷ RA Hennaarderadeel nr. 20, 738.

⁴⁸ Van Burmania, 47;.

⁴⁹ Tresoar, Hs. FG nr. 837.

⁵⁰ Van Burmania, 47 ('Stapert').

⁵¹ OFO I, nr. 165.

⁵² OFO I, nr. 165.

⁵³ PB Hs. 1466.

⁵⁴ Tjessinga V, 28; RvdA I, 822.

⁵⁵ Hof nr. 93, 2v.

⁵⁶ RA Gelderland, Hertog. Arch. nr. 150 nr. 2337.

⁵⁷ Hof nr. 16687, 290.

⁵⁸ BB I, 371.

- 1546 **Bernardus Meylema**
komt 1 september 1546 als vicarius alhier voor.⁵⁹ Hij is een zoon van mr. Douwe Meylema, pastoor te Welsrijp*, en Anskje en wordt in 1543 gelegitimeerd.⁶⁰ Oorspronkelijk heete hij Bruen; later werd hij Bernard(us) genoemd.⁶¹ Hij is hier nog 20 december 1546.⁶² Vanaf 1547 is hij bekend als vicarius te Wommels*.
- 1550 **Evert Eepckesz.**
tot dan vicarius alhier, ontvangt 12 maart 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Huins*⁶³ en resigneert hier 16 maart 1550.⁶⁴
- 1550 **Douwe Tietiesz.**
van Akkrum, tot dan kapelaan te Ijsbrechtum*, ontvangt 28 april 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁶⁵
- 1559 **Foppe Hansz.**
komt 10 juli 1559 als vicarius alhier voor en procedeert dan tegen inwoners te Welsrijp.⁶⁶ Bij referte aan dezelfde zaak op 9 december 1559 heet hij vicarius te Welsrijp*.⁶⁷ In februari 1553 wordt hij prebendaat van de Annaprebende te Franeker*.
- 1560 **Edger Hesselsz.**
is in 1560 vicarius alhier.⁶⁸ Tot 1558 is hij bekend als prebendaat te Oosterend*, vanaf 1574 als vicarius te Tzum*.
- 1564 - 1565 **Jan van Arum**
komt als vicarius alhier voor 14 december 1564⁶⁹ en wordt als zodanig nog vermeld 15 oktober 1565.
- 1574 **Mathias Staphorst**
komt in 1574 als vicarius alhier voor.⁷⁰ Op 5 april 1565 was hij per decretis toegelaten tot alle wijdingen; een wijdingstitel wordt niet genoemd.⁷¹ In 1576 is hij hier pastoor.

Anna en Mariaprebende

Een prebendaat wordt hier voor het eerst genoemd in 1511.⁷² Land dat dan op naam van deze staat wordt in 1542 vermeld als te behoren tot de kosterij.⁷³ De Annaprebende komt in 1525⁷⁴ voor. In

⁵⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 490.

⁶⁰ Plomp, 'Legitimaties', 132 (aangevraagd mei 1543, geregistreerd 29 oktober 1543)

⁶¹ Arch. EVC nr. 2933, 30 oktober 1585.

⁶² RA Hennaarderadeel nr. 37, 494.

⁶³ RR nr. 49, 8.

⁶⁴ RR nr. 49, 12.

⁶⁵ Collectie Gabbema nr. 111-XVII. Van Beuningen, *Lindanus*, 83 noemt hem abusievelijk pastoor alhier.

⁶⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XXIV.

⁶⁷ Van Burmania, 46v.

⁶⁸ *Protocol Cleuting*, 185.

⁶⁹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 171.

⁷⁰ Tresoar, Hs. FG nr. 337.

⁷¹ ABU nr. 550*, 130.

⁷² Tjessinga V, 39.

⁷³ Arch. Van Sminia nr. 2064a.

1558 is sprake van de Onze Lieve Vrouweprebende of –vicarie⁷⁵ waarmee wel hetzelfde leen zal zijn aangeduid omdat een vierde beneficie alhier niet vermeld wordt.

- 1511 **Johannes**⁷⁶
Hij kan dezelfde zijn als
- 1517/8 **Johan de Berck**
die in 1517/8 resigneert.⁷⁷ Mogelijk is hij dezelfde als Johannes Berck, in 1543 prebendaat te Wier*.
- 1517/8 - 1550 **Sybe Heronis**
geeft 20 mei 1525 aan hier – na de resignatie van de voorgaande – nu 7 jaren prebendaat op het Anna-altaar te zijn.⁷⁸ Als prebendaat komt hij ook in februari 1543 voor.⁷⁹ Na zijn resignatie⁸⁰ wordt
- 1551 **Everardus Hermanni**
23 januari 1551 door de abt van Lidlum als aartsdiaken tot de prebende ‘in onse kerck’ alhier geïnstitueerd.⁸¹
- 1558 **Feddo**
Na diens resignatie⁸² wordt
- 1558 **Henricus Henrici**
door de proost-aartsdiaken van St. Jan tot de Onze Lieve Vrouweprebende of – vicarie geïnstitueerd.⁸³
- 1563 - 1566 **Pier Auckesz.**
wordt in 1563 als prebendaat alhier genoemd.⁸⁴ Hij wordt – zonder functieaanduiding – hier ook genoemd 13 mei 1565⁸⁵ en 12 maart 1566.⁸⁶ In mei 1587 wordt aan hem in relatie met Winsum nog gerefereerd zonder datumvermelding.⁸⁷

Overige

- vóór 1543 ? **Jacob van Wieringen**
liet 1½ pm. land te Schillaard na, die in 1543 opgegeven worden onder de pastorielanden alhier.⁸⁸ Mogelijk heeft hij hier gestaan.

⁷⁴ Hof nr. 93, 2v.

⁷⁵ ABU nr. 535, 359 (niet in St. Jan nr. 1165).

⁷⁶ Tjessinga V, 29.

⁷⁷ Hof nr. 93, 2v.

⁷⁸ Hof nr. 93, 2v.

⁷⁹ BB I, 372. De koster, Frerick Gerritsz., is een leek.

⁸⁰ ABU nr. 535, 96v-97.

⁸¹ ABU nr. 535, 96v-97.

⁸² ABU nr. 535, 359.

⁸³ ABU nr. 535, 359.

⁸⁴ Van Burmania, 46v.

⁸⁵ RA Hennaarderadeel nr. 20, 741.

⁸⁶ Hof nr. 16476.

⁸⁷ Tresoar, Arch. Varia Staten nr. 48, 94.

⁸⁸ BB I, 371.

1537

Goeytgen

van Winsum, wordt 8 augustus 1537 genoemd.⁸⁹ Mogelijk is hij dezelfde als Goeytgen, van 1530 tot 1533 bekend als vicarius te Itens*.

⁸⁹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 317.

WIRDUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de huidige kerk heeft nog tufstenen gedeelten. Volgens een mededeling van Lammers zijn ook buiten de kerk tufstenen funderingen gevonden, vermoedelijk van een nog oudere kerk. Over eventuele anterieure houten bouwwerk(en) is niets bekend.²

Wanneer de vicarie is gesticht is onbekend. In 1465 wordt voor het eerst een vicarius genoemd.³ In 1426 wordt een prebendaat genoemd.⁴ De in 1472 gegoten klok noemt de namen van pastoor, vicarius, prebendaat en sacrista.⁵ In 1456 wordt te *Woerdem iuxta castrum de Camstra* een kapel met een altaar ter ere van Maria en Johannes de Doper gesticht.⁶ Met welk beneficie deze kapel moet worden verbonden is niet bekend. In 1471 wordt een altaar gewijd aan Bartholomeus en Anthonius de Belijder.⁷ Uit latere stukken valt op te maken dat het hier betrof het Oenema- of Teetmoersleen, gesticht door Teet Oenema.⁸ In 1543 is sprake van ‘den Proeven ende Leen van Oenema’.⁹ Verder is in dat jaar sprake van ‘die Cappelanye van Unya’,¹⁰ in 1511¹¹ en 1540¹² genoemd het Unialeen en in 1566 de ‘prebende ab Unya’.¹³

Wordt het Register van den Aanbreng als uitgangspunt genomen dan is er in 1511 en 1540 sprake van de pastorie, de vicarie, de sacristie, twee prebendes en het Unialeen.¹⁴ In 1543 is sprake van de vier priesters alhier.¹⁵ In 1580 worden pastorie, sacristie, vicarie en een prebende alhier vermeld.¹⁶

Pastorie

1439 **Rembert**¹⁷

1441 **Lyewa**¹⁸

1452 - 1472 **Rembertus**¹⁹
In 1454 is hij ook deken van Leeuwarden,²⁰ evenals in 1457.²¹

¹ Verhoeven, 100. ‘Sinte Marten toe Wirdum’ ook 1529, FT, nr. 124

² Mededeling ir. G.S. Lammers, destijds te Amsterdam, thans te Culemborg, d.d. 30 november 1983.

³ OFO II, nr. 217.

⁴ RG IV.1, k. 986.

⁵ OFO II, nr. 314. De sacrista wordt als vierde genoemd; ook later wordt hij als vierde priester aangeduid (1543, BB I, 80).

⁶ Arch. Telting nr. 50.

⁷ Arch. Tjaardastate nr. 630.

⁸ Arch. Tjaardastate nr. 344. ‘Teetmoer’ is Tieth Wytzesdr. Oenema, vrouw van Jelger Feytsma te Jelgersma: Stb. I, 114-115.

⁹ BB I, 79.

¹⁰ BB I, 76.

¹¹ RvdA I, 42.

¹² RvdA 1540, 108.

¹³ ABU nr. 550*, 138.

¹⁴ RvdA I, 39, 42 (1511); RvdA 1540, 81, 82, 83, 108 (1540).

¹⁵ In 1543 is sprake van land van de vierde priester of sacrista (BB I, 79) en van de vier priesters alhier (ibid.).

¹⁶ Reitsma, 37vlgg.

¹⁷ OFO I, nr. 76.

¹⁸ OFO I, nr. 84.

¹⁹ OFO II, nr. 217 resp. Verhoeven, *Klokken*, 86.

²⁰ PB Hs. 1466.

- 1475 - 1484 **Mr. Mammo Epponis**
 komt 7 maart 1475 voor het eerst als pastoor alhier voor.²² Voor het laatst wordt hij als zodanig genoemd 21 januari 1484.²³ In 1473 is hij vicarius te Franeker*. Vanaf 1485 is hij bekend als pastoor te Leeuwarden-Oldehove*.
- Zonder bronvermelding wordt melding gemaakt van **Jelle Juwsma** als pastoor alhier in 1480 met **Bonno** als vicarius.²⁴ Jelle Juwsma was echter toen sacrista te Leeuwarden-Oldehove*.
- 1486 - 1493 **Bene**
 komt als pastoor alhier voor het eerst voor 16 december 1486,²⁵ voor het laatst 25 november 1493.²⁶ Op 12 december 1489 wordt hij commissaris van de proost van Oudmunster genoemd.²⁷ Mogelijk was hij dezelfde als Bene, van 1478 tot 1484 (niet meer 1485) vicarius alhier.
- 1500 - 1508 **Mr. (Bernard) Bucho Gerbrands Aytta**
 wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 18 augustus 1500.²⁸ Voordien was hij pastoor te Huizum*. Op 22 september 1504 schrijft hertog George van Saksen aan de regenten in Friesland er mee in te stemmen mr. Bucho (wiens functie niet wordt vermeld) een vrijkomend leen zonder zielzorg te geven als hem dat bevalt maar hij moet dan van zijn huidige leen resigneren.²⁹ Blijkbaar is daarvan niets gekomen en blijft hij hier. Voor het laatst wordt hij als pastoor alhier vermeld 1 juli 1507³⁰ maar hij heeft daarna nog een jaar hier gestaan. Hans Schenk van Tautenburg, één van de raden van de hertog van Saksen, stelt 11 juni 1508 aan de stadhouder Hendrik van Stolberg voor Bernard Bucho, oude raad van de hertog, die de pastorie die hij nu heeft goed bedient, te benoemen tot pastoor te Leeuwarden-Oldehove* hoewel de magistraat de voorkeur geeft aan mr. Albert, pastoor te Lekkum*, doch zich tegen de keuze van de hertog niet zal verzetten.³¹ Inderdaad wordt Bucho benoemd. Viglius van Aytta vermeldt dat *B. Bucho patruus meus* in 1508 pastoor te Leeuwarden werd.³² Hij liet als *huius ecclesie olim pastor* (sc. Wirdum) een grafzerk maken voor zijn op 14 mei 1509 (lees: 1501) overleden broer Ferck.³³ Hij droeg ook zorg voor een epitaphium voor Ferck; blijkens de daarvan in de *Analecta* overgeleverde tekst noemde Bucho zich echter *huius ecclesiae pastor* (en volgens deze tekst stierf Ferck in 1500)³⁴ terwijl deze volgens een aantekening van Viglius van Aytta, overgenomen uit een *calendarium* van zijn oom Bucho, in 1501 stierf.³⁵

²¹ OFO I, nr. 148.

²² OFO I, nr. 255.

²³ OFO IV, nr. 10.

²⁴ PB Hs. 1466.

²⁵ OFO I, nr. 351.

²⁶ OFO I, nr. 406.

²⁷ ARDOU nr. 2287.

²⁸ Arch. Van Burmania – van Eysinga nr. 38.

²⁹ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1501-1504, 305-310.

³⁰ GA, Arch. Ewsum nr. (oud) 44 reg. 313, (nieuw) 57.

³¹ HStA Dresden, Friesl. Sachen, Loc. 8182, 1505-1509, 279-282.

³² KB Brussel, Hs. 3777, 187v.

³³ Tresoar, Collectie Graftschriften, Leeuwarderadeel, i.v. Wirdum. Niet vermeld door De Walle.

³⁴ *Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana'*, 140.

³⁵ KB Brussel, Hs. 3777, 187v.

- 1509 **Abbertus**
wordt d.d. 12 juni 1509 als pastoor alhier vermeld in een in 1560 opgestelde inventaris.³⁶ Mogelijk is Abbertus verkeerd gelezen voor Albertus.
- 1509 - 1511 **Mr. Albertus Petri**
Volgens Vries moet wanneer 30 oktober 1509 sprake is van Albert, pastoor te Weidum die een baar gemaakt had in een geschil, gelezen worden Wirdum.³⁷ In het handschrift herkende hij dat van mr. Albertus Petri, pastoor te Lekkum*,³⁸ dezelfde die in 1508 gepasseerd werd voor de benoeming als pastoor te Leeuwarden- Oldehove* (zie boven). Albertus is hier in 1511 nog in functie.³⁹
- 1519 - 1536 **Martinus Lichtfoet**
komt 3 september 1519 voor het eerst als pastoor alhier voor.⁴⁰ Hij zou een neef zijn van Viglius van Aytta⁴¹ maar dat is zeer onwaarschijnlijk. Hij was afkomstig uit Emden en werd 4 juni 1494 te Rostock als student ingeschreven.⁴² Hij zal dezelfde zijn geweest als frater Martinus Lichtvoet, van 1505 tot 1510 en 1511 tot 1517 bekend als prior (van het karmelietenklooster) te IJlst.⁴³ Suffridus Petrus noemt hem karmeliet, zonder verdere gegevens; van een pastoraat te Wirdum maakt hij geen melding.⁴⁴ Begin 1536 deed hij afstand van de pastorie tegen betaling van een pensioen door zijn opvolger.⁴⁵ Hij wordt zonder functie 21 oktober 1536 nog genoemd.⁴⁶
- 1536 - 1547 **Mr. Doytze/Dothias Wiarda**
informeert 23 april en 30 juni 1536 Viglius van Aytta over zijn benoeming als pastoor alhier. Viglius antwoordt 15 juli 1536 dat hem het door Dothias aan zijn voorganger Martinus te betalen pensioen vrij groot (*graniuscula*) lijkt maar meent dat de inkomsten van de pastorie toereikend zijn dat te voldoen.⁴⁷ Hij was een zoon van Doytze Wiarda (broer van Pybo Wiarda, pastoor te Wyckel*) en Mints (Gerbrandsdr. of Fercksdrr.) Aytta⁴⁸ en dus verwant aan de Aytta's. Hij werd 31 augustus 1513 te Leuven als student ingeschreven.⁴⁹ Van 1529 tot 1531 is hij bekend als prebendaat te Bolsward*. Als pastoor alhier wordt hij nog genoemd 14 februari 1547.⁵⁰ Kort daarop deed hij blijkbaar afstand van de pastorie en werd hij prebendaat te Swichum*.
- 1547 **(Murck Lollesz.)**

³⁶ RA Gaasterland nr. 82, 24.

³⁷ Vries, *Correcties*, 72, ad OFO II, nr. 223.

³⁸ Vries, *Ploeg*, 100; vgl. OFO IV, nrs. 162, 172.

³⁹ FT, nr. 82.

⁴⁰ OFO III, nr. 293.

⁴¹ PB Hs. 1466.

⁴² Zijlstra nr. 4601.

⁴³ Busé, 'Karmelieten', 183.

⁴⁴ Suffridus Petrus, *De scriptoribus*, 127.

⁴⁵ Van Heussen, *Episcopatus Leovardiensis*, 107.

⁴⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 25.

⁴⁷ Van Heussen, *Episcopatus Leovardiensis*, 107.

⁴⁸ Hellinga en Noomen, '*Genealogia Aytana*', 164. Zonder bronvermelding noemt GJb. 1991, 129 haar echter Fercksdrr. (dus een generatie ouder).

⁴⁹ Zijlstra nr. 8514.

⁵⁰ Hof nr. 16689, 490.

pastoor te Dronrijp*, werd daarop als pastoor alhier beroepen maar bedankte 31 december 1547 voor de eer waarop heerschappen, kerkvoogden en gemeente op 1 januari 1548

(1548

Wopke Albada)

als pastoor beriepen.⁵¹ Hij was prebendaat te Bozum* en nam evenmin de benoeming aan; hij wordt althans ook later steeds als prebendaat te Bozum genoemd.

1549 - †1571

Douwe Wysma

komt vanaf 8 februari 1549 als pastoor alhier voor.⁵² Met andere naaste bloedverwanten van wijlen Wybren Douwes. komt hij 6 april 1566 voor.⁵³ Zijn huisvrouw Anna wordt 15 oktober 1566 genoemd.⁵⁴ Op 29 januari 1571 wordt ten zijnen huize boelgoed van zijn goederen gehouden.⁵⁵ Kort na 18 februari 1571 wordt door de kerk een bode betaald die aan enkele personen het overlijden van de pastoor (niet met name genoemd) mededeelde.⁵⁶

Van Burmania noemt in 1566 **Oege Janckesz.** als pastoor alhier⁵⁷ maar dat kan niet juist zijn.

1571 - 1580

Johannes Popckesz./Poppius

Op 12 april 1571 is sprake van de pastoor alhier.⁵⁸ Op 3 mei 1571 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd;⁵⁹ in beide gevallen wordt geen naam genoemd. Het moet gaan om Johannes Popckesz. (zelf tekent hij als Poppius) die vanaf 26 december 1571 regelmatig als pastoor voorkomt.⁶⁰ Hij ging niet tot de Reformatie over maar verliet Friesland in 1580; hij vestigde zich te Groningen waar hij in 1581 overleed en bij de minderbroeders werd begraven.⁶¹ De soldaat Popcko Her Joannis alhier die in 1580 eveneens uitweek⁶² zal zijn zoon zijn geweest.

Hij was een broer van Tyerck Popckesz. te Wirdum, Jan Popckesz. te Goutum en Wybe Popckes te Idaard, mogelijk kinderen van Popck Jans te Idaard.⁶³ Op 13 september 1579 komt hij voor als verwant van wijlen Tjarck Popckesz., wiens weduwe Aef Jans hertrouwd is met Anthonius Bockesz.⁶⁴ Voor zijn komst naar Wirdum was hij pastoor te Huizum*.

Kapelaan

1507

Otto

⁵¹ Arch. Liauckamastate nr. 992.

⁵² Arch. Van Sminia nr. 1368 reg. 144.

⁵³ HCL, RA nr. O 3c, 8.

⁵⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 74, 6.

⁵⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 139 (verkoop van zijn roerende goederen; hij wordt niet als overleden aangeduid).

⁵⁶ Arch. HG Wirdum nr. 238, 93.

⁵⁷ Van Burmania, 47.

⁵⁸ Arch. HG Wirdum nr 238, 93.

⁵⁹ St. Jan nr. 1168.

⁶⁰ RA Leeuwaderadeel nr. 17, 239.

⁶¹ CE, 339.

⁶² CE, 440.

⁶³ Mededeling Y. Brouwers, Leeuwarden, februari en mei 1998.

⁶⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 77, 71.

doopte in 1507 als kapelaan van de pastoor Bucho diens neef Viglius (van Aytta)⁶⁵ en was prebendaat alhier (zie aldaar). Hij zal de dienst hebben waargenomen voor Bucho wiens politieke werkzaamheden veelvuldige afwezigheid tengevolge zullen hebben gehad.

Vicarie

Voor het eerst wordt een vicarius alhier vermeld in 1465.⁶⁶ De vicarie is echter waarschijnlijk veel vroeger gesticht. Het patrocinium ervan is niet bekend.

- 1465 - 1472 **Liwa/Ludolphus**
komt als vicarius alhier voor in 1465⁶⁷ en 1472.⁶⁸
- 1477 **Mr. Boeck.**⁶⁹
Wellicht is hij dezelfde als mr. Bock, van 1477 tot 1484 bekend als pastoor te Warga* die in 1484 zijn testament maakt waarbij hij aan zijn 'nepos' (neef) Bucho (de latere pastoor alhier) al zijn kleren en boeken nalaat. Blijkens een aantekening op de rug van het stuk betrof het het testament van M. Bucho Aytta⁷⁰ die hier ook prebendaat is (zou zijn) geweest.⁷¹
- 1485 **Rodulphus Jacobi**
perpetuus vicarius alhier, krijgt 13 augustus 1485 toestemming zich buiten de voorgeschreven termijnen tot priester te laten wijden.⁷²
- 1492 - 1494 **Wopke Albada**
wordt als vicarius alhier genoemd in 1492⁷³ en in 1494.⁷⁴
- 1511 **Ette Sickesz.**
komt 15 januari 1511 als vicarius alhier voor.⁷⁵ Hij is wel dezelfde als
- 1511 **Hetto**
in 1511 als vicarius alhier genoemd.⁷⁶ Op 28 juli 1511 wordt hij met zijn zwager Hottija Lijwaz genoemd als genietter van een bedrag uit land te Poppingawier.⁷⁷
- 1511 **Tamme**
is in 1525 kapelaan van de vicarie: op 18 maart 1525 wijst de commissaris-generaal van Oostergo in het geschil tussen Tamme, kapelaan van de vicarie, en de hoofdeling Jan Juwsma de vicarie alhier toe aan laatstgenoemde mits deze de vicarie door een

⁶⁵ Hoynck, *Vita Viglii*, 6.

⁶⁶ OFO II, nr. 217.

⁶⁷ OFO II, nr. 217.

⁶⁸ Verhoeven, *Klokken*, 86.

⁶⁹ OFO I, nr. 272.

⁷⁰ FT, nr. 47.

⁷¹ Hellinga en Noomen, '*Genealogia Aytana*', 137.

⁷² Vaticaans Archief, Reg. Suppl. nr. 849, 178r ('Trai. d.') (mededeling Dr. H.J. Kok, Amsterdam)

⁷³ PB Hs. 1466. In deze tijd is een Wopke Albada in de Genealogie Albada (Stb. I) niet bekend.

⁷⁴ Worp van Thabor IV, 218.

⁷⁵ OFO II, nr. 247.

⁷⁶ RvdA 1540, 81-82 (daar genoemd als de vicarius in 1511; RvdA I, 38 vermeldt dan de vicarius niet met name).

⁷⁷ RvdA II, 409.

geschikt persoon als kapelaan laat bedienen en gelast hij Tamme de vicarie te verlaten. Blijkbaar had toen ook Adriaan van den Dorpe een relatie met de vicarie (wellicht namens zijn zoon als beneficiant?).⁷⁸ Mogelijk hebben partijen toch nog overeenstemming bereikt en bleef Tamme kapelaan van de vicarie.

1525? - 1539

N. Adriaansz. van den Dorpe

Mogelijk was een zoon van Adriaan van den Dorpe reeds in 1525 beneficiant.⁷⁹ Op 21 april 1539 klagen de Staten dat de zoon van Adriaan van den Dorpe hier een vicarie *cum cura* bezit waarop hij niet resideert.⁸⁰ Wat met de klacht is gebeurd is onbekend maar mogelijk bleef Tamme de diensten namens de bezitter vervullen.

1540-1543(53?) **Tamme**

wordt 18 januari 1539⁸¹ en 2 december 1539⁸² alhier vermeld zonder dat zijn functie blijkt. Op 19 augustus 1540 heet hij vicarius alhier en geeft hij de vicarielanden op zoals Hetto dat in 1511 had gedaan.⁸³ In 1543 is hij nog vicarius alhier.⁸⁴ Zonder functie en standplaats komt Tamme nog voor 11 maart 1553⁸⁵ en 20 juli 1553.⁸⁶ Mogelijk stond hij toen nog hier.

1559 - 1562

Andries Jansz.

wordt vicarius alhier genoemd ten tijde van de pastoor Douwe Wysma.⁸⁷ Mogelijk is met vicarius hier de sacrista bedoeld. Wanneer op 23 december 1559 de kerkenrekening wordt afgehoord geschiedt dat in aanwezigheid van o.m. de vicarius en de sacrista. Ondertekend wordt door Har Anders Jansz. en Jetthio Petri die niet aangeven welke functie zij vervullen.⁸⁸ Op 27 april 1561 en 30 mei 1562 tekent hij als Andreas Alinius⁸⁹, ook zonder vermelding van functie. Hij was een broer van Meynse Johannis, pastoor te Lutkewierum*.⁹⁰

1564

Jetthie Pieters

in 1559 reeds hier genoemd (zie boven), komt 20 november 1564 als vicarius alhier voor.⁹¹ Jetthie wordt overigens als hier wonende zonder functie reeds 9 februari 1555 genoemd⁹² en was mogelijk toen (en eerder) bezitter van het sacristieleen (zie hierna).

1567 - 1568

Cornelis Hoytesz.

wordt 18 januari 1567⁹³ en 17 juli 1568⁹⁴ als vicarius alhier genoemd. In 1572

⁷⁸ Arch. HG Wirdum nr. 238, 19v.

⁷⁹ Arch. HG Wirdum nr. 238, 19v.

⁸⁰ GPCV II, 732.

⁸¹ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 66.

⁸² Hof nr. 16481, 353. In 1537 komt hij zonder functie en plaats voor: RA Leeuwarderadeel nr. 12, 17.

⁸³ RvdA 1540, 81-82.

⁸⁴ BB I, 80.

⁸⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 21.

⁸⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 78.

⁸⁷ Van Burmania, 47v. Deze noemt Andries Jansz. In 1559 pastoor alhier maar dat kan niet juist zijn.

⁸⁸ Arch. HG Wirdum nr. 238, 34.

⁸⁹ Arch. HG Wirdum nr. 238, 36, 37.

⁹⁰ Van Burmania, 47 (abusievelijk pastoor genoemd), 47v (vicarius ten tijde van de pastoor Douwe Wysma).

⁹¹ RA Leeuwarderadeel nr. 206, 7v.

⁹² RA Leeuwarderadeel nr. 13, 352.

⁹³ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 63v.

⁹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 3.

heet hij echter sacrista en prebendaat.⁹⁵ Mogelijk heeft hij de vicarie geruild met zijn voorganger die nadien steeds (weer) als vicarius voorkomt. Cornelius Hoytonis, van Bolsward, werd 17 mei 1559 tot alle wijdingen toegelaten; een wijdingstitel wordt niet aangegeven.⁹⁶ Hij was een broer van Hayo Hoytez., pastoor te Wommels*, later te Oosterend* (zie aldaar) en tenslotte prebendaat te Leeuwarden*.

1572 - 1580

Jetthie Pieters

komt vanaf 22 februari 1572 weer als vicarius voor.⁹⁷ Zo wordt hij ook als vicarius genoemd in 1577,⁹⁸ 1579⁹⁹ en op 3 januari 1580.¹⁰⁰ Hij ging niet tot de Reformatie over, bleef hier wel wonen en kreeg een weekgeld van de kerk tot zijn overlijden op 10 november 1581,¹⁰¹ ca 80 jaren oud.¹⁰² Zijn huisvrouw Anna gebruikte nog tot en met 1586 enig land van de kerk¹⁰³ en leeft nog in 1605.¹⁰⁴ In 1576 is sprake van zijn zoon,¹⁰⁵ waarschijnlijk dezelfde als Agge heer Jetses die vanaf 1586¹⁰⁶ tot en met 29 april 1628¹⁰⁷ voorkomt als organist alhier.

Sacristieleen

De sacrista wordt voor het eerst in 1472 genoemd.¹⁰⁸ De sacrista gold als de vierde priester. Het patrocinium van het leen is onbekend.

1472

Fredericus¹⁰⁹

1484

Eysk¹¹⁰

1511

Nicolaus/Claes

De sacrista geeft in 1511 het landbezit van het leen op;¹¹¹ in 1540 wordt gerefereerd aan de aangifte daarvan in 1511 door Nicolaus, sacrista.¹¹²

15(24)39 - 1540 **Dirck**

komt alhier voor 31 oktober 1524 zonder functieaanduiding¹¹³ evenals op 31 oktober 1539¹¹⁴ en 2 december 1539.¹¹⁵ Als sacrista komt hij voor 19 augustus 1540.¹¹⁶

⁹⁵ Van Burmania, 47.

⁹⁶ ABU nr. 550*, 92v.

⁹⁷ Arch. HG Wirdum nr. 238, 96.

⁹⁸ Arch. HG Wirdum nr. 238, 137.

⁹⁹ Arch. HG Wirdum nr. 238, 159.

¹⁰⁰ Arch. HG Wirdum nr. 238, 164.

¹⁰¹ Arch. HG Wirdum nr. 238, 194, 198.

¹⁰² Van Burmania, 47v.

¹⁰³ Arch. HG Wirdum nr. 238, 359.

¹⁰⁴ Arch. HG Wirdum nr. 239, 53v.

¹⁰⁵ Arch. HG Wirdum nr. 238, 130. Mogelijk is dit de naamloze zoon van de priester Jetzo Petri die een 'prebende' had gekregen in de school te Swichum en die blijkens een brief van Viglius Aytta d.d. 8 augustus 1576 in Leuven wil gaan studeren (Waterbolk, *Vigliana*, 121). Zijlstra noemt in deze periode geen student die bedoeld zou kunnen zijn.

¹⁰⁶ Arch. HG Wirdum nr. 238, 371.

¹⁰⁷ Arch. HG Wirdum nr. 239, 316.

¹⁰⁸ Verhoeven, *Klokken*, 86.

¹⁰⁹ Verhoeven, *Klokken*, 86.

¹¹⁰ OFO IV, nr. 10.

¹¹¹ RvdA I, 38.

¹¹² RvdA 1540, 82-83.

¹¹³ Tresoar, Hs PB nr. 1040.

1543-1544(59?) **Jettzye**

In 1543 wordt enkele malen Jettzye als belendend landeigenaar te Wirdum genoemd.¹¹⁷ Mogelijk kan zijn land zijn bedoeld met land genoemd als dat van de vierde priester alhier wiens naam niet wordt vermeld in 1543 terwijl dan ook genoemd wordt 'den sacrist oft vierde priester' waarbij dus geconcludeerd kan worden dat daarmee dus het sacristieland is bedoeld.¹¹⁸ Jettzye wordt als prebendaat alhier vermeld 26 mei 1544.¹¹⁹ Zonder functie en standplaats komt Jetthie alhier voor 9 februari 1555.¹²⁰ Hij zou het sacristieleen nog kunnen hebben bezeten in 1559¹²¹ maar het voor 1564 hebben geruild met de vicarie (zie aldaar). Het plaatsen steeds van deze persoon bij één of meer van de beneficia alhier blijft echter een moeilijke zaak.

1572 - 1574 **Cornelius Hoytesz.**

op 17 juli 1568 nog als vicarius genoemd, heet in 1572 sacrista en prebendaat alhier.¹²² Zonder functie komt hij 29 oktober,¹²³ 6¹²⁴ en 20 november,¹²⁵ en 3 december 1569¹²⁶ en augustus 1574¹²⁷ voor, als vicarius weer juli 1573.¹²⁸ Op 12 maart 1575 wordt bod en consent gevraagd op de koop van een huis, gekocht van Cornelis Heutes, sacrista alhier.¹²⁹ Hij moet dus in ieder geval ca maart 1574 nog in functie zijn geweest.

1575 - 1576 **Jelle/Gellius Theraulius**

tekent 27 december 1575 de afhoring van de kerkenrekening.¹³⁰ Op 21 januari 1576 komt Jelle als sacrista alhier voor.¹³¹

1576 - 1580 **Dirk/Theodoricus Seerpsz.**

komt 23 december 1576 voor het eerst¹³² en vervolgens 21 januari 1577 als sacrista alhier voor.¹³³ Als zodanig wordt hij ook 25 januari 1579 vermeld.¹³⁴ Tot de Reformatie was hij in functie.¹³⁵

Bartholomeus- (en Anthonius-)prebende

¹¹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 81.

¹¹⁵ Hof nr. 16481, 353.

¹¹⁶ RvdA 1540, 82-83.

¹¹⁷ BB I, 78.

¹¹⁸ BB I, 79-80.

¹¹⁹ Hof nr. 16689, 316.

¹²⁰ RA Leeuwarderadeel nr. 13, 352.

¹²¹ Arch. HG Wirdum nr. 238, 34.

¹²² Van Burmania, 47v.

¹²³ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 141v.

¹²⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 24v.

¹²⁵ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 31.

¹²⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 16, 207.

¹²⁷ Arch. HG Wirdum nr. 238, 104.

¹²⁸ RA Hennaarderadeel nr. 39, 39.

¹²⁹ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 592.

¹³⁰ Arch. HG Wirdum nr. 238, 123. Ook reeds zonder functie 1575: *ibid.*, 121.

¹³¹ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 343.

¹³² Arch. HG Wirdum nr. 238, 134.

¹³³ RA Leeuwarderadeel nr. 18, 440.

¹³⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 65.

¹³⁵ Reitsma, 38.

Op 21 augustus 1471 wordt een altaar gewijd ter ere van Bartholomeus en Anthonius de Belijder¹³⁶; collatoren noch verdere bijzonderheden worden genoemd. In 1525 komt de Bartholomeusprebende voor.¹³⁷ In 1550/1 wordt een proces gevoerd tussen Ruerdt Feytsma te Deinum, Ag Feytsma, weduwe van Siouck Eminga, de kinderen van Jelger Feytsma en de kinderen van wijlen Wyck (Feytsma, vrouw van Obbe) Hermana aan de ene en Watze van Camminga te Oenema onder Wirdum aan de andere kant over het patronaatsrecht van de prebende alhier, geheten Oenema- of Teetmoersleen. Watze van Camminga stelt dat zijn vader Wytze hem Oenemagoed met het patronaatsrecht had gelegateerd en dat voordien collatoren waren Rienck van Cammingha en Siouck (Eminga), zijn grootouders (als eigenaren van Oenemagoed). Meer dan 45 jaren geleden was het leen vergeven aan de priester Otto, de laatste bezitter en bedienaar van het leen. De andere partij (alle kinderen van Hessel Feytsma te Huizum (ov. 1505 en His Gerroltsdr. Herema)¹³⁸ stelt dat Hessel erfgenaam was van Teet Oenema die het leen tere ere van Bartholomeus en Anthonius had gesticht, ook genoemd de prebende ter ere van God en Bartholomeus en dat hij dit leen ca 45 jaren geleden had geconferreerd aan Otto Hoithyesz., onlangs overleden. Laatstgenoemde partij zou het leen nu willen confereren aan Rienck, zoon van Gerrolt Feytsma, die daarop het placet heeft gevraagd. Cammingha verzoekt het Hof het placet niet te verlenen.¹³⁹ De afloop van het geschil is onbekend. Hessel Feytsma was een zoon van Jelger Feytsma thoe Jelgersma en Tieth Wytzesdr. van Oenema, van Wirdum.¹⁴⁰ Laatstgenoemde stichtte dus het leen. Het geschil ging dus om de vraag of het patronaatsrecht toekwam aan de erfgenamen van de stichtster of aan de eigenaren van Oenema.

Watze van Cammingha refereert aan het legaat van Oenema met het patronaatsrecht. Het testament van zijn ouders d.d. 24 oktober 1533 rept alleen van het legaat van Oenema; een patronaatsrecht wordt niet genoemd.¹⁴¹ De uitbouw aan de noordelijke zijde van de kerk heette destijds de Oenema-Cammingakapel.

Het leen is na de Reformatie blijkbaar niet onder de kerkelijke goederen van Wirdum gekomen.

1505-ca 1549/50 **Otto Hoittyesz.**

verklaart 20 mei 1525 als prebendaat op het Bartholomeusaltaar in 1505 met deze prebende te zijn voorzien.¹⁴² In 1507 fungeert hij als kapelaan van de pastoor Bucho.¹⁴³ In 1511¹⁴⁴ en 1540¹⁴⁵ geeft hij de prebendegoederen op. In 1544/5 verkocht hij een huis te Sneek.¹⁴⁶ Hij overleed kort voor 1549/50.¹⁴⁷

1550/1

Rienck Gerroltsz. Feytsma

wordt in 1550/1 met dit leen voorzien waartegen Watze van Cammingha opponeert.¹⁴⁸ Of hij het leen inderdaad heeft bezeten is niet bekend. Hij zal Reinerus a Feitzma zijn die 15 mei 1558 te Keulen als student werd ingeschreven en later ongehuwd overleed.¹⁴⁹

¹³⁶ Arch. Tjaardastate nr. 630.

¹³⁷ Hof nr. 93, 1v.

¹³⁸ Stb. I, 114-115.

¹³⁹ Arch. Tjaardastate nr. 344.

¹⁴⁰ Stb. I, 114-115.

¹⁴¹ FT, nr. 129.

¹⁴² Hof nr. 93, 1.

¹⁴³ Hoyneck, *Vita Viglii*, 6.

¹⁴⁴ RvdA I, 39.

¹⁴⁵ RvdA 1540, 84.

¹⁴⁶ RA Sneek nr. 21, 32: maart 1545 bod en consent gevraagd.

¹⁴⁷ Arch. Tjaardastate nr. 344.

¹⁴⁸ Arch. Tjaardastate nr. 344.

¹⁴⁹ Zijlstra nr. 5676.

Prebende

In 1511 is sprake van een andere prebende (met 22 koegangen en 40 pm. meedland) die in 1511 wordt bezeten door Douwe¹⁵⁰ en in 1540¹⁵¹ resp. 1543¹⁵² door Kempo Unia. Uit het landbezit valt op te makendat deze prebende is bedoeld in 1580 bij de opgave der kerkelijke goederen.¹⁵³ Het leen moet worden onderscheiden van het in 1511 en 1540 ook genoemde Unialeen (waarvan Thijs dan de bezitter is) (zie hierna).

Het patrocinium van dit leen is onbekend.

1511 - †1540

Douwe Syurts

Douwe geeft in 1511 de landerijen van deze prebende aan.¹⁵⁴ Als prebendaat alhier komt hij ook voor 7 maart 1520.¹⁵⁵ Zonder functie komt hij hier voor in 1513,¹⁵⁶ november 1514,¹⁵⁷ 9 juli 1527,¹⁵⁸ 5 december 1536¹⁵⁹ en 2 december 1539.¹⁶⁰ Melding wordt gemaakt van het grafschrift van Douwe Binnert, prebendaat alhier, overleden 10 april 1540.¹⁶¹ In 1984 was het grafschrift vrijwel niet meer te lezen.¹⁶² Ongetwijfeld zal in plaats van Binnert Syurdts (of variant) moeten worden gelezen. Op 23 oktober 1540 is sprake van de erfgenamen van Douwe wiens standplaats dan niet wordt genoemd.¹⁶³

Begin 1511 is hij nog pastoor te Beers*. Douwe Syurdts testeerde 3 maart 1539 en legateerde o.m. een rente uit Douma aan de pastorie te Weidum.¹⁶⁴ Kwijtingen voor de ontvangst van deze rente zijn bekend van 30 oktober 1559¹⁶⁵ en 19 december 1559.¹⁶⁶ Op 8 mei 1551 procedeert Pier Hoites mede namens de andere erfgenamen van Douwe, pastoor (sic) alhier, over twee jaren verschuldigde renten.¹⁶⁷ Douwe Syurts was een oom van Pier Hoites.¹⁶⁸

1540 - 1544/5

Kempo Unia

(- ca 1560?)

wordt augustus 1540 als prebendaat alhier vermeld op het leen dat Douwe in 1511 bezit.¹⁶⁹ Ook in 1543 komt hij als prebendaat voor.¹⁷⁰ Als zodanig wordt hij ook 1544/5 nog genoemd.¹⁷¹ Op 15 februari 1547 komt hij met zijn broer Tyerck en de

¹⁵⁰ RvdA I, 39.

¹⁵¹ RvdA 1540, 83.

¹⁵² BB I, 78.

¹⁵³ Reitsma, 40. Het prebendeland wordt later als kerkengoed van Wirdum verhuurd (aldus bv. 1587, Arch. HG Wirdum nr. 238, 388, 390, 393-396).

¹⁵⁴ RvdA I, 39.

¹⁵⁵ HCL, RA nr. Y 3, 31.

¹⁵⁶ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 8v.

¹⁵⁷ Arch. Haskerconvent nr. 1A, 41v.

¹⁵⁸ Hof nr. 93, 80v.

¹⁵⁹ Hof nr. 16688, 313 (abusievelijk geschreven: november).

¹⁶⁰ Hof nr. 16481, 353.

¹⁶¹ Tresoar, Hs. FG nr. 1037. PB Hs. 1466 noemt hem Doeke Syoerdt. Rispens.

¹⁶² Tresoar, Collectie Grafschriften, Leeuwarderadeel, i.v. Wirdum. Niet vermeld door De Walle.

¹⁶³ RA Leeuwarderadeel nr. 12, 110.

¹⁶⁴ Volgens de inventaris van Hoyte Piers te Weidum, RA Baarderadeel nr. 35, 12 september 1611 waarin hij Douwe Syurts, vicarius alhier, wordt genoemd.

¹⁶⁵ RA Baarderadeel nr. 4, 600.

¹⁶⁶ RA Baarderadeel nr. 4, 611.

¹⁶⁷ HCL, RA nr. F 2, 180.

¹⁶⁸ De Vries e.a., 'Pier Hoytes-folk', 7-9.

¹⁶⁹ RvdA 1540, 83.

¹⁷⁰ BB I, 78.

¹⁷¹ RR nr. 12, 11v.

kinderen van hun overleden broer Juw voor als zoons van Aucke Unia en kleinzoons van Kempo Unia bij de (afwijzing van de) eis tot de schadevergoeding door de stad Leeuwarden voor de verwoesting in 1498 van de stins van hun grootvader;¹⁷² Kempo's functie en standplaats worden dan niet aangegeven. In augustus 1557 werd aangevraagd de legitimatie van zijn dochter Catharina.¹⁷³ De legitimatie werd nadien toegekend; het daarvoor verschuldigde recht werd 1559/60 door Catharina's man Pybe Aedes voldaan.¹⁷⁴ Hij zou in 1560 zijn overleden¹⁷⁵, maar niet bekend is of hij zo lang de prebende heeft bezeten. Van 1529 tot 1537 is hij bekend als pastoor te Beers*.

1560

Jan van Loo

Op 27 mei 1560 wordt in het geschil tussen Jan van Loo, clericus, zoon van de rentmeester Boudewijn van Loo, en de heerschappen en huislieden alhier door het Hof uitgesproken dat eerstgenoemde bij provisie de opkomsten van het leen in kwestie zal genieten; de diensten zullen worden verzorgd.¹⁷⁶ Om welk leen het gaat is niet aangegeven. Omdat hier blijkbaar de Wirdumer gemeenschap optreedt zal dit leen zijn bedoeld omdat dit later tot de kerkelijke goederen van Wirdum wordt gerekend.¹⁷⁷ Jan van Loo was vermoedelijk een buitenechtelijke zoon van Boudewijn van Loo.¹⁷⁸ Hij werd 8 oktober 1572 te Genève als student ingeschreven,¹⁷⁹ was secretaris van Leeuwarderadeel van 1577 tot 1587 en overleed ca 25 februari 1600.¹⁸⁰ Hij kan dezelfde zijn als Johan Loo, tot 1559 prebendaat te Berlikum*.

ca 1575 - 1587

Feycke Buchosz.

Volgens opgave op 4 september 1580 van de geestelijke goederen genoot Bocko Audts sedert ca 1575 de opkomsten der prebende.¹⁸¹ Het dan opgegeven landbezit correspondeert met de vermeldingen in 1511,¹⁸² 1540¹⁸³ en 1543.¹⁸⁴ Bocko was inwoner van Wirdum en tekende in 1565 en 1572 de afhoring van de kerkenrekening alhier.¹⁸⁵

De beneficiant was zijn zoon Feycke Buchosz., als zodanig vermeld 17 januari 1582¹⁸⁶ en ongedateerd (maar na de afzwering van Philips II).¹⁸⁷ Bij de laatstgenoemde vermelding gaat het om een geding tussen hem als beneficiant aan de ene en de rentmeester Sibout Aysma namens de Staten van Friesland en de gemeente alhier aan de andere zijde. De beneficiant eist betaling van landhuren over twee jaren

¹⁷² Singels nr. 199. Met deze verwanten ook 22 december 1546, Hof nr. 16689, 479.

¹⁷³ Plomp, 'Legitimaties', 133.

¹⁷⁴ RR nr. 22, 34. Pybe Aedes woonde te Wirdum, zo Arch. HG Wirdum nr. 238, 145, 31 januari 1578.

¹⁷⁵ Stb. I, 384, II, 267; Tresoar, Hs. FG 968 (Ms. Rispens), 354. Het Stamboek, loc. cit., geeft abusievelijk aan dat hij een broer Sybrant had die pastoor te Marssum* was. De desbetreffende pastoor was echter Sybren Doekesz. Baerd, ook Douwama genoemd.

¹⁷⁶ Hof nr. 16692, 76.

¹⁷⁷ Het bezit wordt in 1580 opgegeven: Reitsma, 40.

¹⁷⁸ Vries e.a., *De Heeren van den Raede*, 238-239; Bontekoe en Kutsch Lojenga, 'Van Loo's', 140-141 en 160-161.

¹⁷⁹ Zijlstra nr. 12342 die hem echter een zoon van Boudewijn van Loo en diens vrouw Sjouck Abbesdr. van Albada noemt.

¹⁸⁰ Vries e.a., *De Heeren van den Raede*, 238-239.

¹⁸¹ Reitsma, 40.

¹⁸² RvdA I, 39.

¹⁸³ RvdA 1540, 83.

¹⁸⁴ BB I, 78.

¹⁸⁵ Arch. HG Wirdum nr. 238, 45, 96.

¹⁸⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 19, 156v.

¹⁸⁷ RA Leeuwarderadeel nr. 56, 229.

à 100 goudgl. De gedaagden verzetten zich daartegen met de opvatting dat de prebende-inkomsten voor kerkelijke doeleinden moeten worden gebruikt, voeren voorts aan dat de tegenpartij zeker niet bereid is opgeleid te worden tot predikant en dat ook niet kan omdat hij en zijn vader Rooms-Katholiek zijn en zich zeer te weer stellen tegen de gereformeerde godsdienst. Voorts merken de gedaagden op dat zijn vader een rijk man is die zijn zoon zeer wel zelf kan onderhouden. Bucho of Boecke Autz komt nog in 1587 namens zijn zoon als prebendaat voor; hij ontvangt namens zijn zoon periodiek uitkeringen van de kerk volgens een accoord.¹⁸⁸ Hij was gehuwd met Margaretha Feyckesdr.¹⁸⁹ en was van moederszijde een kleinzoon van Fercku Aytta, gehuwd met Saecke Sipckes en zuster van de pastoor Bernardus Bucho Aytta.¹⁹⁰ Bucho's broer Ritsert had o.m. drie zoons die priester werden: Folkert, Atte en Rintse.¹⁹¹ Laatstgenoemde komt 22 april 1570 voor als kanunnik (van de Plechelmuskerk) te Oldenzaal.¹⁹²

Uniaprebende

Het Unialeen wordt voor het eerst in 1511 genoemd,¹⁹³ vervolgens in 1540.¹⁹⁴ In 1543 komt het voor als 'dye cappelanye van Unia'.¹⁹⁵ In 1566 heet het de 'prebende ab Unya'.¹⁹⁶

1540 - 1560

Thijs

geeft in 1540 de landen van dit leen aan.¹⁹⁷ Als priester alhier komt hij 7 september 1546 voor,¹⁹⁸ als prebendaat in 1553.¹⁹⁹ Ca 1559/60 verklaart heer Thijs van Wirdum dat Doeke, vicarius te Leeuwarden-Oldehove*, deken werd toen hij, Thijs, nu ca 32 jaren geleden te Lekkum* stond.²⁰⁰ Te Lekkum is hij echter niet gedocumenteerd.

1566 - 1567

Paulus Stoenebrinck

van Steenwijk, wordt 6 juni 1566 op de titel van de 'prebende ab Unya' geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten; 22 februari 1567 levert hij bewijs van zijn inkomsten in.²⁰¹ In 1565 is hij schoolmeester alhier,²⁰² in 1567 komt hij als priester en schoolmeester voor.²⁰³ Eerder had hij op een leen te Zuidwolde (Dr.) gestudeerd.²⁰⁴ Mogelijk in 1573 werd hij pastoor te Engelum*.

Kapel bij Camstra

¹⁸⁸ Arch. HG Wirdum nr. 238, 401.

¹⁸⁹ Hof nr. 16489, 257-257v d.d. 11 februari 1618 (met dank aan drs. J. Woudstra te Leeuwarden voor de gegevens over Feycko Buchosz. en zijn familie).

¹⁹⁰ Hellinga en Noomen, *'Genealogia Ayttana'*, 177.

¹⁹¹ Hellinga en Noomen, *'Genealogia Ayttana'*, 178-179.

¹⁹² RA Leeuwarderadeel nr. 83, 170.

¹⁹³ RvdA I, 42.

¹⁹⁴ RvdA 1540, 108.

¹⁹⁵ BB I, 76.

¹⁹⁶ ABU nr. 550*, 138.

¹⁹⁷ RvdA 1540, 108.

¹⁹⁸ Hof nr. 16800, 216.

¹⁹⁹ Arch. Liauckamastate nr. 797.

²⁰⁰ Collectie Gabbema nr. 111-XXXIII.

²⁰¹ ABU nr. 550*, 138.

²⁰² Arch. HG Wirdum nr. 238, 52.

²⁰³ Arch. HG Wirdum nr. 238, 64.

²⁰⁴ HCL, Oud Adm. Arch. nr. L 849, 408.

Op 6 juni 1456 wijdt Johannes, bisschop van Cork en vicarius-generaal *in spiritualibus sede vacante* als wijbisschop van Utrecht de kapel met een altaar ter ere van Maria en Johannes Baptista in *Woerdem iuxta castrum de Camstra*.²⁰⁵ Over deze kapel is verder niets bekend.

Overige prebendaten

Van een betrekkelijk groot aantal als prebendaten alhier vermelde personen is niet bekend welke prebende zij bezaten.

- 1426 **Henno (?) Onnekonis**
prebendaat alhier, ontvangt 15 maart 1426 pauselijke dispensatie voor de *irregularitas*, ontstaan door de dodelijke wond die hij zijn knecht Ykelo met een vork had toegebracht.²⁰⁶
- 1472 - 1475 **Gerbrandus**
wordt in 1472²⁰⁷ en 1475²⁰⁸ als prebendaat alhier genoemd.
- z.j. **Bucho Fercksz. Aytta**
De Genealogia Aytana noemt mr. Bucho Fercks Aytta als prebendaat alhier; bij testament liet hij het hem toegevalen ‘Aytta’ na aan zijn broer Rintzius en de kinderen van zijn reeds overleden broer Gerbrandus.²⁰⁹ Bedoeld moet echter zijn Aytama in Roordahuizum zoals uit zijn testament d.d. 23 september 1484 blijkt.²¹⁰ Merkwaardig is dat de Genealogia hem prebendaat alhier noemt en niet (ook) pastoor te Warga*. Mogelijk is hij dezelfde als de in 1477 hier genoemde vicarius mr. Boecka (zie hiervoor).
- 1482 - 1491 **Douwe**
wordt alhier zonder functie genoemd in 1482,²¹¹ als priebendaat in 1485,²¹² 1488 als Dodo resp. Doyko, priester alhier,²¹³ en als prebendaat alhier 8 februari 1491 waarbij hij verklaart destijds vicarius te Huizum* te zijn geweest.²¹⁴
- ca 1490 **Wopka Popkis**
wordt dan als prebendaat alhier genoemd.²¹⁵ Mogelijk is hij dezelfde als de hiervoor in 1492 genoemde vicarius Wopke Albada.
- 1500 **Aucke Unia**
was hier prebendaat in 1500.²¹⁶ Hij was een zoon van Aucke Tjebbes Unia en Baerth Pybesdr. Liunga en een volle neef van Kempo Unia, prebendaat alhier.²¹⁷

²⁰⁵ Arch. Telting nr. 50. Johannes, bisschop van Cork (Ierland), was wijbisschop van Utrecht van 1427 tot 1456: Weijling, *Wijbisschoppen*, 205-213.

²⁰⁶ RG IV.1, k. 986 (*Wirdum partium Oestfrisie Trai. d.*).

²⁰⁷ Verhoeven, *Klokken*, 86.

²⁰⁸ OFO I, nr. 262.

²⁰⁹ Hellinga en Noomen, ‘*Genealogia Aytana*’, 137-138.

²¹⁰ FT, nr. 47.

²¹¹ Tresoar, Hs. PB nr. 935, 1.

²¹² OFO I, nr. 340.

²¹³ Singels nr. 58.

²¹⁴ OFO IV, nr. 82.

²¹⁵ OFO I, nr. 385.

²¹⁶ PB Hs. 1466.

- † 1501 **Fericus Aytta**
 Viglius van Aytta geeft uit een handschrift van zijn oom Bucho Aytta aan dat zijn oom Ferck (Bucho's broer) in 1501 stierf.²¹⁸ Bucho maakte voor hem een epitaphium in relatie waarmee 1500 als sterfjaar is opgegeven en wordt aangegeven dat hij in 1496 priester werd en hier prebendaat was²¹⁹ terwijl Bucho als gewezen pastoor alhier een grafscript voor hem maakte waarin als sterfdatum 1 mei 1509 wordt vermeld (maar waar wel 1501 moet worden gelezen).²²⁰ Fredericus Gerbrandi Aytta, van Swichum, werd 31 augustus 1493 te Leuven als student ingeschreven.²²¹
- 1503 **Tiepke/Tiebbe Unia**
 was hier prebendaat in 1503.²²² Hij werd in januari 1508 als Tiberius Unigha als student te Orleans ingeschreven.²²³ Hij was een broer van de hiervoor genoemde vicarius Kempo Unia.²²⁴
- 1559 **Olphardus Jacobi**
 priester, wordt 29 april 1559 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²²⁵
- Overige**
- 1571 **Solcke**
 komt als geestelijke alhier voor 29 januari 1571.²²⁶

Een eerder overzicht van de geestelijken alhier verscheen in: *Tusken Potmarge en Jokse, Bydragen ta de Skiednis fan it Sudertrimdiel*, III, 1997, 115-127; IV, 1999, 126-127; V, 2002, 193. Het hierboven gepresenteerde wijkt op een aantal punten daarvan af.

²¹⁷ Stb. I, 384, II, 267. Stb. II, 267 geeft prebendaat te Bozum, noemt echter wel de vermelding van E.M. van Burmania dat hij prebendaat alhier was. Vgl. Van Burmania, 47.

²¹⁸ KB Brussel, Hs. 3777, 187v.

²¹⁹ Hellinga en Noomen, 'Genealogia Aytana', 140.

²²⁰ De tekst in Tresoar, Collectie Graftschriften, Leeuwarderadeel, i.v. Wirdum; in plaats van 1509 zal 1501 gelezen moeten worden (vgl. noot 218). Van Burmania, 47 geeft 1502 als sterfjaar.

²²¹ Zijlstra nr. 8526; daar abusievelijk 1496 als pastoor alhier.

²²² PB Hs. 1466 (Tiepke); Tresoar, Hs. 968 (Rispen), 394 (Tiebbe).

²²³ Zijlstra nr. 9929.

²²⁴ Stb. I, 384, II, 267. Ook hij de vermelding dat hij prebendaat te Bozum was, volgens E.M. van Burmania echter alhier. Vgl. Van Burmania, 47.

²²⁵ St. Jan nr. 1165.

²²⁶ RA Leeuwarderadeel nr. 15, 146.

WITMARSUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: de kerk had die te Arum* als moederkerk.² Het patronaat behoorde evenals dat van de kerken te Arum* en Kimsword* aan de St. Paulusabdij te Utrecht, waarvan de abt tevens als aartsdiaken voor het gebied der drie parochies optrad. Kort na 1420 lijkt de abdij zijn rechten te Arum en Kimsword verloren te hebben. Te Witmarsum bleven zowel collatie- als aartsdiakonale rechten tot het einde der 15^e eeuw bewaard.³ Een kerk lijkt hier in de 11^e eeuw reeds geweest te zijn; daarop wijst althans een sarcofaagdeksel uit die tijd.⁴ Reeds in 1377 wordt een vicaria perpetua genoemd, dan staande ter collatie van de abt van Ludingakerk.⁵ In 1497 komt voor de vicaria perpetua op het Catharina-altaar, waarvan dan de abt van St. Paulus collator is,⁶ terwijl van de vicarie de abt nog collator is in 1511.⁷ Daarnaast is in 1499 sprake van de Mariaprebende⁸ en in 1503 van de Annaprebende⁹; ook deze staan dan ter collatie van de abt. In 1543 is sprake van de vicarie en de prebende.¹⁰ Ca 1550/2 en 1558/60 worden hier genoemd een vicarie, twee vrijlenen en een vrijleen dat 'tot een costerie gemackt' is.¹¹

Pastorie

1336 **Benno**¹²

1368 **Wilhelmus**¹³

- 1395 **Hiddo**
Na diens resignatie¹⁴ wordt

1395 - 1416 **Senco van Kimsword**
25 juni 1395 gepresenteerd als pastoor alhier.¹⁵ Hij is in functie tot 1416.¹⁶ Op 9 december 1394 was hij gepresenteerd als vicarius perpetuus te Arum*.

1416 - 1418 **Theodoricus Abinge**
wordt – na de voorgaande – 16 augustus 1416 door de abt van St. Paulus gepresenteerd tot en geïnstitueerd als pastoor alhier.¹⁷ Na zijn vertrek wordt

¹ Verhoeven, 101.

² Broer, *Uniek*, 444-475.

³ Zoals blijkt uit de institutie van een pastoor in 1489 (Arch. St. Paulus nr. 33, 38v.), van een vicarius in 1497 (ibid., 39v.) en een prebendaat in 1499 (ibid., 40).

⁴ Waslander, *Dekselse graven*, 135 nr. 3.

⁵ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 52v.

⁶ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 39v.

⁷ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 42

⁸ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40.

⁹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40-40v

¹⁰ BB I, 310, 311.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

¹² Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 162.

¹³ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 162.

¹⁴ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 157v-158.

¹⁵ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 157v-158.

¹⁶ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 344v.

1418 N.N.	17 augustus 1418 door de abt van St. Paulus met de pastorie alhier voorzien. ¹⁸
1475 - †1489	Jacobus Brant komt als pastoor alhier voor 25 april 1475 ¹⁹ en overlijdt als zodanig in 1489. ²⁰
1489 - 1496	Mr. Henricus Hillama wordt na het overlijden van de voorgaande 12 mei 1489 gepresenteerd tot en geïnstitueerd als pastoor alhier. ²¹ Als zodanig komt hij nog voor 6 juli 1496. ²²
1498	Wybe ²³
1500 - 1504	Mr. Juko komt als pastoor alhier voor 25 januari 1500 ²⁴ en 22 april 1504. ²⁵
1509	Aesga wordt als pastoor alhier genoemd 30 oktober 1509. ²⁶
1520 - 1525/6	Waldgerus/ mr. Watke komt als pastoor alhier voor 12 juni 1520 ²⁷ en als mr. Watke in 1525/6. In 1525/6 wordt mr. Frans Woutersz. van Alphen, raadsheer in het Hof, naar Witmarsum gezonden inzake mr. Watke en mr. Remel, priesters. ²⁸ In 1527/8 wordt aangetekend dat de procureur-generaal bij het Hof naar Witmarsum is geweest waar hij de kisten van de pastoor en de vicarius 'upgeslagen' heeft en daaruit heeft gehaald de boeken van Martin Luther en 'anderer zyner adherenten' met de toevoeging 'ende is geschiet int vorleden jair'. ²⁹ Het voorgaande jaar zou het rekeningjaar 1526/7 moeten zijn (waarvan geen rekening bewaard bleef) maar het aangetekende zal in verband staan met het in 1525/6 geschiede.
1532 - 1536	Menno Simons voordien vicarius te Pingjum*, komt waarschijnlijk eind 1532 als pastoor naar hier. ³⁰ Hij verlaat de dienst 30 januari 1536. ³¹ Op 24 oktober 1536 wordt iemand die Menno Simons, onlangs pastoor alhier, heeft gehuisvest, bestraft. ³² Op 7 december 1542 wordt een keizerlijk mandaat tegen Menno Simons, vroeger pastoor alhier, wegens

¹⁷ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 344v.

¹⁸ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 371.

¹⁹ Arch. St. Paulusabdij nr. 31, 36v en nr. 32, 8v.

²⁰ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 38v.

²¹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 38v.

²² PG, nr. 168. Een inschrijving als student is niet bekend.

²³ PB Hs. 1466.

²⁴ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40.

²⁵ OFO I, nr. 282.

²⁶ OFO II, 233.

²⁷ ABU nr. 231, 80v.

²⁸ RR nr. 4, 77v.

²⁹ RR nr. 5, 74v.

³⁰ Visser, *Sporen*, 20.

³¹ Visser, *Sporen*, 20.

³² Hof nr. 96, 10.

ketterij uitgevaardigd.³³ Over zijn verdere levensloop is uitvoerig bericht. Hij overleed 31 januari 1561.³⁴

- 1536 **Aesgo**
wordt in 1536 als pastoor alhier genoemd met de vicarius Sytse Hania.³⁵ Aesgo is hier slechts zeer korte tijd geweest.
- 1536 - 1537 **Mr. Watze Aylva**
komt als pastoor alhier voor 9 maart 1536³⁶ en in 1537.³⁷ Hij werd als student te Leuven ingeschreven 1 september 1513³⁸ en was een zoon van Epo Aylva en Beatrix Walta.³⁹ De in mei 1541 overleden Watze Aylva was zijn neef.⁴⁰
- 1543 **Robyn Scheltesz.**⁴¹
Hij zal dezelfde zijn als Rubertus Schultonis, van 1521/2 tot 1525 bekend als vicarius te Wons*.
- 1548 **Vocko**
komt als pastoor alhier voor 9 februari 1548.⁴²
- 1550 - 1564 **Jelle Sybrensz.**
in 1543 vicarius alhier, komt voor het eerst als pastoor alhier voor 13 augustus 1550,⁴³ voor het laatst 14 maart 1564.⁴⁴
- 1566 **Johannes Schellinger**⁴⁵
- 1576 - 1580 **Johannes Cornelii**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in 1576,⁴⁶ vervolgens 7 juli 1577 en aldus nog 11 december 1579.⁴⁷ Hij is hier tot de Reformatie in dienst geweest. Op 10 november 1583 wordt nog aan hem alhier gerefereerd optredende in een eerdere kwestie.⁴⁸

Vicaria perpetua/Catharinavicarie

³³ GPCV II, 782.

³⁴ Over hem alhier: Mol, 'Menno Simons', 21-33, en Bergsma, 'Menno's uitgang', 35-48.

³⁵ PB Hs. 1466.

³⁶ Hof nr. 16688, 222.

³⁷ Van Burmania, 47v.

³⁸ Zijlstra nr. 8289 (daar abusievelijk zoon van Suffridus Aylva en Sydts Walta genoemd).

³⁹ Stb. I, 7, 8; zie ook Noomen, 'Aelua', 149.

⁴⁰ Zijlstra nr. 8289; vgl. Stb. I, 7, 8.

⁴¹ BB I, 309.

⁴² St. Marie nr. 2761, 46. Joosting en Muller, *Bronnen* VI, 401-402, dateren ten onrechte 1538, cit. Arch. OKKN nr. 16, 19v waar alleen het woord *octavo* voorkomt. Omdat het gebeurde plaatsvond ten tijde van bisschop George van Egmond werd *octavo* geïnterpreteerd als 1538.

⁴³ Hof nr. 16800, 40.

⁴⁴ RA Wymbritseradeel nr. 5, 485.

⁴⁵ PB Hs. 1466.

⁴⁶ Van Burmania, 48.

⁴⁷ Arch. EVC nr. 4220, 359.

⁴⁸ Hof nr. 16698, 203.

De vicaria perpetua wordt voor het eerst in 1377 genoemd en staat dan ter collatie van de abt van Ludingakerk.⁴⁹ In 1497 is sprake van de vicaria perpetua op het Catharina-altaar, waarvan dan de abt van St. Paulus collator is.⁵⁰ Voor het laatst in 1511 komt de abt als collator van de vicarie alhier voor.⁵¹ Nadien blijkt niet meer van enige betrokkenheid van de abt met een beneficie alhier.

- 1377 **Refridus**
frater et canonicus noster (sc. van Ludingakerk) resigneert in 1377 waarna

- 1377 - †1383 **Hammo**
pastoor te Goingarip*, 1 februari 1377 door de abt van Ludingakerk aan de abt van St. Paulus (als aartsdiaken) tot de vicaria perpetua wordt gepresenteerd.⁵² Na diens dood wordt

- 1383 **Andries Feyta**
van Hindeloopen op 24 juni 1383 in de vicaria perpetua geïnstitueerd.⁵³

- 1414 **Titardus**
komt in 1414 als vicarius perpetuus alhier voor.⁵⁴

- 1475 **Ubbodus**
Na deze wordt

- 1475 **Gerhardus Ocken**
door de abt van St. Paulus met de vicaria perpetua alhier voorzien waarvan hij 25 april 1475 mededeling doet aan de pastoor alhier.⁵⁵

- †1489 **Hiddo**
Na diens overlijden wordt

- 1489 **Mr. Ludolphus**
12 mei 1489 door de abt van St. Paulus gepresenteerd tot en geïnstitueerd in de vicarie alhier.⁵⁶ Mogelijk is hij in 1500 weer vicarius alhier.

- 1497 **Petrus de Texalia**
Na diens resignatie wordt

- 1497 **Theodoricus Dodonis**
van Terschelling op 18 februari 1497 door de abt van St. Paulus gepresenteerd tot en geïnstitueerd in de vicaria perpetua op het Catharina-altaar.⁵⁷

⁴⁹ Hof nr. 16700, 291.

⁵⁰ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 52v.

⁵¹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 329v.

⁵² Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 52v.

⁵³ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 17.

⁵⁴ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 316.

⁵⁵ Arch. St. Paulusabdij nr. 31, 36v en nr. 32, 8v.

⁵⁶ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 38v.

⁵⁷ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 39v.

- 1500 **Mr. Ludolphus**
artium magister, komt 25 januari 1500 als vicarius alhier voor.⁵⁸
- 1511 **Aesger Albada**
clericus, die in 1511 resigneert.⁵⁹ Op 14 oktober 1511 wordt hij gepresenteerd tot het Onze Lieve Vrouwe – of Sjaardemaleen te Franeker*. Op 5 juli 1508 wordt hij ingeschreven als student te Leuven, in 1509 te Keulen.⁶⁰
- 1511 - 1525/6 **Mr. Remboldus de Hasselt**
wordt 29 oktober 1511 na de resignatie van de voorgaande door de abt van St. Paulus voorzien met de vicarie alhier.⁶¹ Zoals boven reeds is aangegeven gaat in 1525/6 een raadsheer van het Hof naar hier inzake mr. Watke en mr. Remel, priesters alhier⁶² waarmee in verband zal staan de mededeling uit 1526/7 dat in het voorgaande jaar in de kisten van de pastoor en de vicarius boeken van o.m. Luther werden aangetroffen.⁶³ Mr. Remel moet dan bedoeld zijn geweest met de vicarius.
- 1536 **Sytse Hania**
wordt dan als vicarius genoemd.⁶⁴ Vanaf 1543 komt hij als prebendaat alhier voor.
- 1547 - 1566 **Cornelis Hendrix Nijkerck**
Cornelius Henrici wordt voor het eerst als vicarius alhier genoemd in 1547.⁶⁵ Als Cornelius Nijkerck, vicarius alhier, komt hij voor 1555/6.⁶⁶ Cornelis Hendrix wordt als vicarius nog genoemd in 1566.⁶⁷
Tussen 1542/3 en 1547 werd hij gekozen als pastoor te Makkum*. Hij moet worden onderscheiden van Cornelis Hendriks Amandi, van 1553 tot 1569 bekend als pastoor te Westernijkerk*.
- 1578 **Diorre**⁶⁸

Mariaprebende

In 1499 komt deze prebende voor, dan staande ter collatie van de abt van St. Paulus.⁶⁹

- 1499 **Johannes**
Wegens benoeming tot pastoor te Beetgum* resigneert hij waarna
- 1499 **Goscalcus Henrici**
9 augustus 1499 door Pybo Wiarda, pastoor te Wyckel*, als commissaris van de abt van St. Paulus als aartsdiaken als prebendaat van deze prebende wordt

⁵⁸ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40.

⁵⁹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 42.

⁶⁰ Zijlstra nrs. 11481, 6308.

⁶¹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 42.

⁶² RR nr. 4, 77v.

⁶³ RR nr. 5, 74v.

⁶⁴ PB Hs. 1466.

⁶⁵ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 40.

⁶⁶ RR nr. 18, 55, 92v.

⁶⁷ Van Burmania, 48.

⁶⁸ PI, 236.

⁶⁹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40.

geïnstitueerd.⁷⁰ Op 25 januari 1500 (!) vindt de proclamatie en de inbezitstelling van Goscalcus plaats.⁷¹

Annaprebende

Deze prebende wordt in 1503 genoemd en stond toen eveneens ter collatie van de abt van St. Paulus.⁷² Mogelijk is met deze prebende hetzelfde leen bedoeld als het voorgaande maar omdat in het midden van de 16^e eeuw hier blijkbaar twee vrijlenen waren alsmede een vrijleen dat tot kosterij was gemaakt⁷³ moeten de Mariaprebende en de Annaprebende waarschijnlijk toch van elkaar worden onderscheiden.

- †1503 **Johannes**
Na diens dood wordt
- 1503 **Petrus Gerardi**
van Schettens met deze prebende 20 maart 1503 door de abt van St. Paulus voorzien.⁷⁴

Prebende

In de 16^e eeuw komen enkele prebendaten voor. Tot welk leen zij gebracht moeten worden is niet bekend.

- 1509 **Hotthia**
zoon van Waelsk Hotthiadr., weduwe van schipper Ylies, komt als prebendaat alhier voor 30 oktober 1509.⁷⁵
- 1543 - 1549 **Sytthio Hannama**
Sytthio komt in 1543 als prebendaat alhier voor⁷⁶ evenals 5 december 1549, dan als Zytthie Hannama.⁷⁷ In 1536 wordt Sytse Hania als vicarius alhier genoemd.
- 1572 **N.N.**
wordt 6 juni 1572 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁷⁸

Overige

- vóór 1526 **Syttte**
Op 30 april 1526 wordt gerefereerd aan een ongedateerde uitspraak van heer Syttte alhier over de verdeling van de goederen van wijlen Taecke Hiddema;⁷⁹ van wie in 1511 een weinig land te Pingjum genoemd wordt.⁸⁰

⁷⁰ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40.

⁷¹ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40. De proclamatie is afgekondigd door Johannes Gruter die zijn functie niet aangaf; wellicht is hij de Johannes, in 1503 overleden als prebendaat van de Annaprebende (Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40-40v).

⁷² Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40-40v.

⁷³ St. Jan nr. 1165.

⁷⁴ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40-40v.

⁷⁵ OFO II, nr. 233.

⁷⁶ BB I, 311.

⁷⁷ Hof nr. 16690, 33.

⁷⁸ St. Jan nr. 1168.

⁷⁹ Hof nr. 16480, 135.

1547 ?

Frans Feyckesz.

Op 31 mei 1547 komt Feycke Ditthiez. te Leeuwarden namens zijn zoon Frans voor in verband met de landerijen van diens beneficium.⁸¹ De landerijen lagen te Witmarsum en Arum; waar het beneficium was is niet aangegeven.

(1564 -) 1566

Tyalcke Oeges Sickingha

Op 25 oktober 1566 wordt in een geschil met de gemeente alhier de clericus Tyalcke Oeges Sickingha de provisie ontzegd.⁸² Op 9 september 1564 procedeert mr. Oeghe Sickinghe namens zijn zoon Tyalcke, clericus, tegen Wathie Aylva;⁸³ een plaats is niet aangegeven maar het moet hier zijn geweest omdat Wathie Aylva partij is. Op 16 januari 1571 procedeert mr. Oeghe Syckynghede mede namens zijn zoon Tyalcke tegen Sicke en Tyalcke Popma⁸⁴ die verder niet getraceerd konden worden; waarover het geschil ging is onbekend.

⁸⁰ RvdA II, 19.

⁸¹ Arch. Van Burmania -Van Eysinga nr. 40.

⁸² Hof nr. 16693, 204.

⁸³ Hof nr. 16692, 582.

⁸⁴ Hof nr. 16694, 236.

WOLBRANDSKERK

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: een parochielijst uit 1256 – 1272 noemt Folprandeskerca (alsmede Oppenhuizen en Langweer, niet Uitwellingerga).¹ In 1440 heet het in dit verband ‘Folprantsche kercke alias Westerwallinga’ (correct echter ‘Wutwellingerga’),² in 1482 ‘Folpranga alias Wtwellingerga’.³ Er is dus een traditie Wolbrandskerk te verbinden met Uitwellingerga*. Halbertsma gaf aan dat de kerk, gelegen op het zg. Hommertser Oudhof, die van Wolbrandskerk was en dat deze naar Uitwellingerga* verplaatst werd; beide lagen in dezelfde strekking.⁴ Eerder stelde hij dat de kerk tussen 1448 en 1511 afgebroken moest zijn en de parochie gevoegd bij Uitwellingerga, niet wegens een catastrofe maar door de groei van Uitwellingerga.⁵ Wolbrandskerk moet in ieder geval in deze omgeving gezocht worden omdat het in 1328 één schoutambt vormt met Oppenhuizen, Offingawier en Sneek buiten ‘der Poirte’ dat dan door de graaf van Holland wordt vergeven.⁶ Volgens Spahr van der Hoek was het Oudhof Fulpranga⁷, volgens Santema raakte de naam Wolbrandskerk in onbruik en werd deze vervangen door Westerwallinga en was Wolbrandskerk een ‘voordorp’ van Uitwellingerga⁸; ook Huisman gaat daarvan uit.⁹ Van der Bij merkt daarentegen op dat de mening dat de kerk van Uitwellingerga op het uiteinde zou liggen van de kerkkavel waarop ook Wolbrandskerk lag onjuist is; de verkaveling van het ‘Brekân’ waartoe het zg. Hommertser Oudhof behoorde loopt geheel anders dan die van Uitwellingerga en Oppenhuizen. Zijns inziens is het veel aannemelijker dat beide laatstgenoemde dorpen als streekdorpen ontstonden aan het oude riviertje de Ges en dat tegelijkertijd aan de Wymerts de nederzetting Wolbrandskerk ontstond.¹⁰ Bakker slaat een andere weg in door te stellen dat de these dat Broek* een voortzetting is van de Wüstung van Wolbrandskerk dat dan ergens bij het Jentjemeer, de Tijnjesloot en achter de Woudwarren aan het Ges moet hebben gelegen niet onaannemelijk is. Wel moet, volgens hem, worden opgemerkt dat van de oude naam naar de nieuwe nederzetting niets is meegenomen: het werd heel eenvoudig en duidelijk broek/moeras.¹¹ In dezelfde publicatie ziet hij Langweer* (dat ook in de lijst van 1256-1272 wordt genoemd) als voortzetting van de Wüstung Oudhof.¹² Het (Hommertser) Oudhof ligt met de kerk te Sneek en die te Langweer in één opstrek.¹³ Bakker onderscheidt dus twee Wüstungen: die van Wolbrandskerk (in de buurt van Broek) en die van het (Hommertser Oudhof).¹⁴

¹ Muller, *Bronnen*, 342 (1256-1272).

² Muller, *Bronnen*, 342 (1440) (= St. Jan nr., 935, 16) (de foutieve lezing als ‘Westerwallinga’ is een eigen leven gaan leiden in de veronderstelde relatie met Uitwellingerga, zo bij Santema, ‘De doarpsnamen’, 74-79, en in diens spoor K. Huisman, *Leeuwarder Courant* 26 juni 1992).

³ Muller, *Bronnen*, 358 (1482).

⁴ Halbertsma, *Frieslands Oudheid*, 156.

⁵ Halbertsma, ‘Sneeker Oud-kerkhof’, 58.

⁶ GPCV I, 181.

⁷ Spahr van der Hoek, ‘t Lân’, 14: het Âldhof = Fulpranga.

⁸ Santema, ‘De doarpsnamen’, 174-179.

⁹ K. Huisman, *Leeuwarder Courant* 26 juni 1992.

¹⁰ Van der Bij, ‘Pastoars’, 13-14.

¹¹ Bakker, ‘Veenontginningen’, 106-107.

¹² Bakker, ‘Veenontginningen’, 106-107.

¹³ Bakker, ‘Veenontginningen’, 106-107.

¹⁴ Bakker, ‘Veenontginningen’, 106-107.

Gildemacher tenslotte merkt op dat het gebied van de eerdere parochie Wolbrandskerk herverkaveld zal zijn en voor een deel zijn samengevoegd met Uitwellingerga terwijl het westelijke deel waarschijnlijk bij Hommerts is gevoegd.¹⁵ Deze opvatting lijkt ons de juiste.

Dat Uitwellingerga een voortzetting zou zijn van Wolbrandskerk wordt gelogenstraft door de vaststelling in 1992 dat de fundamenteën van de eerste kerk te Uitwellingerga uit de 13^e eeuw dateren, ouder dan tot dusverre werd aangenomen.¹⁶

Wolbrandskerk heeft in 1449 nog een pastoor¹⁷ en wordt in 1482 als ‘Folpranga alias Wtwellingerga’ nog vermeld.¹⁸ In ieder geval moet de parochie vóór 1511 zijn opgeheven wanneer sprake is van ‘dat olde hoff’ als belender van land van de Catharinaprebende te Hommerts*, gelegen ‘toe Oesterhuysen’, van Hommerts*.¹⁹ Dezelfde omschrijving wordt in 1543 gebruikt als belender van land van de kerk te Hommerts*.²⁰

Pastorie

1449

Boldwinus

komt als pastoor te ‘Folpundagae’ (de correcte lezing is echter ‘Folprandagae’) 20 december 1447 voor.²¹

¹⁵ Gildemacher, ‘Ga’, 164.

¹⁶ Sarfatij, ‘Wymbritseradeel’, 86-87; vgl. Van der Bij, ‘Pastoars’, 13 en *ibid.*, 37: op grond van het steenformaat 1250-1300.

¹⁷ OFO I, nr. 108. In 1448 komt het als Folprandagha voor: Arch. Klooster Aalsum nr. 12 reg. 10.

¹⁸ Muller, *Bronnen*, 358.

¹⁹ RvdA II, 81. Als belender wordt het Oudhof ook genoemd *ibid.*, 72, 81.

²⁰ BB I, 342.

²¹ OFO I, nr. 108.

WOLSUM

Patroon: **Pancratius**¹

Bijzonderheden: in 1511 is sprake van een vicarie² alsmede van een prebendaat.³ In 1543⁴ en ca 1550/2 en 1558/60⁵ wordt hier alleen een vicarie genoemd.

Pastorie

1277 (1377?) **Tya**⁶

ca 1445/6 **N.N.**
wordt geïnstitueerd als pastoor alhier.⁷

1453 - 1459 **Mr. Albert**
komt als pastoor alhier voor in 1453⁸ en 1459.⁹

1480? - 1482 **Haringus**
pastoor alhier, komt in juli 1480 (?) voor als bisschoppelijk commissaris¹⁰ en als pastoor ook 25 oktober 1482.¹¹

1496 - 1511 **Johannes**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 14 juli 1496¹², voor het laatst 18 juli 1511.¹³

1526 **Sybrant**
wordt 20 september 1526 als pastoor alhier vermeld.¹⁴

1546 **Johan**
pastoor alhier, is door Tjaerd Jongema, olderman van Bolsward*, beroepen op de Sacramentsprebende aldaar. Bij een op 15 juli 1546 tussen de magistraat van Bolsward en Jongema gesloten overeenkomst over de collatie van deze prebende blijft de keuze van Johan gehandhaafd.¹⁵

¹ Verhoeven, 101. Op 24 november 1526 wordt een nieuw consent geëxpedieerd voor de verkoop van 18 pm. land alhier, genoemd 'Sint Jans lant', in de plaats van het consent, door de Gelderse machthebbers verleend welk consent door de keizer is gecasseerd: RR nr. 57, 2. In RvdA II, i.v. Wolsum, kon dit land niet getraceerd worden. In 1511 is als belender alhier sprake van een 'Sinte Willebrordus fonteyn', RvdA II, 314.

² RvdA II, 287, 314.

³ RvdA II, 316, 317, 318, 321, 324.

⁴ BB I, 424.

⁵ St. Jan nr. 1165.

⁶ OFO II, nr. 38. Mogelijk is het stuk echter op 1377 te dateren (mededeling O. Vries d.d. 29 januari 1992).

⁷ St. Jan nr. 935, 22.

⁸ OFO II, nr. 33.

⁹ FT, nr. 21.

¹⁰ HUA, GA Utrecht, 1e afd. nr. 20 I, 254.

¹¹ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79. Op het zegel is het Lam Gods afgebeeld.

¹² PG, nr. 185.

¹³ RvdA II, 313.

¹⁴ Hof nr. 164480, 189 (30 april 1528).

¹⁵ GA Bolsward, O.A. nr. 826 reg. 98.

- †1566

Gerco Elings

pastoor alhier, werd 18 februari 1566 te Bolsward doodgestoken¹⁶ door een inwoner van die stad.¹⁷ Hij was voordien vicarius alhier.

1569 - 1580

Hotthye Hendrix Aexma

komt voor het eerst als pastoor alhier en deken van Bolsward voor in 1567.¹⁸ Op 21 februari 1569 heet hij *commissarius in spiritualibus* in geheel West Friesland van de aartsbisschop van Utrecht.¹⁹ Op 9 mei 1569 wordt het verschuldigde recht voor zijn commissie als zodanig ontvangen.²⁰ Op 27 februari 1570 vraagt hij de Raden van Friesland admissie van het Hof van de commissie hem door de aartsbisschop van Utrecht verleend. Voorlopig wordt deze hem geweigerd omdat de Raden over de publicatie van de besluiten van het Concilie te Trente geen rescriptie van de landvoogd, de hertog van Alva, hebben ontvangen.²¹ Op 17 januari 1577, 31 december 1577 en 3 december 1579 komt hij wederom als deken van Bolsward voor.²² In 1580 wijkt hij uit naar Groningen.²³ Op 20 maart 1581 komt hij voor onder 'de gecommiteerde van die van Vrieslant tot Groningen zijnde'.²⁴ Hij is de opsteller van de bekende *Conscriptio Exulum*.²⁵

Reeds in 1581 is hij pastoor te Noorddijk (Gr.) waar zijn dienstmeid in 1581 overlijdt.²⁶ Hij is daar nog in mei 1592²⁷ maar gaat daarop nog naar Pieterburen. Als gewezen pastoor aldaar verzoekt hij in 1595 of 1596 aan Gedeputeerde Staten van Stad en Ommelanden om onderstand; hij is dan ca 80 jaren oud.²⁸ Van 1553 tot 1559 is hij bekend als pastoor te Scharnegoutum*.

Vicarie

In 1511 is voorts het eerst sprake van een vicarius.²⁹ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend,

1511

Mynthie³⁰

1543

vacant

In 1543 wordt aangegeven: 'Dair en is gheen waerachtich possessor, maer het wordt bewoondt door een capellaen'.³¹

¹⁶ Arch. EVC nr. 5459.

¹⁷ RR nr. 27, 31v.

¹⁸ Van Burmania, 48.

¹⁹ Arch. HG Achlum (t. pl.), Kerkenrekenboek.

²⁰ Heeringa, *Rekeningen* II, 283-284.

²¹ Aud. nr. 295, 77.

²² Arch. HG Burgwerd nr. 24.

²³ CE, 351.

²⁴ Aud. nr. 1830.4, 4-5.

²⁵ PB Hs. 448. Gepubliceerd door Hoogland in 1888 en Engels in 2007. Heerma van Voss, 'Conscriptio', 165 merkte op dat Aexma de gegevens verzamelde maar dat Reinier van Slockema daaraan in 1584/5 gegevens toevoegde die niet in de door Hoogland uitgegeven versie voorkwamen. Deze twee uitgebreidere versies in: Arch. EVC nrs. 3370 en 3372. De wapens in de *Conscriptio* zijn gepubliceerd door Terluin en Visser, 'Wapens'; dat van Aexma zelve *ibid.*, 174-175.

²⁶ Arch. EVC nr. 3392, 71.

²⁷ GA, RA nr. IV a 1, in dato.

²⁸ GA, StA nr. 456.

²⁹ RvdA II, 287, 314.

³⁰ RvdA II, 287, 314.

³¹ BB I, 424.

- 1552 **Otto Holconis**
priester. Na diens resignatie wordt
- 1552 **Gerco Elings**
clericus, van Oudega (wel Wymbritseradeel), 20 september 1552 tot de vicarie alhier geïnstitueerd.³² Reeds op 31 maart 1552 was Gerardus Elingus op de titel van vicarius alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken mits bewijs leverend van institutie en inkomsten.³³ Op 13 juli 1547 vindt de decretale verkoop plaats van land te Heeg om de voortzetting van de studie van Geercke, zoon van Elinck Hoytes en wijlen Doed Lyuwesdr., mogelijk te maken; momenteel gaat hij ter schole te Haarlem; de rector van de school gaf daartoe een verklaring af.³⁴ Hij is later pastoor alhier.
- 1564 **Doeytie Wibesz.**
Op 23 januari 1564 komt Wibe Oedsesz. voor als administrator van zijn zoon Doeytie, bezitter van het jongerschap alhier.³⁵
- 1570 **N.N.**
wordt 26 juni 1570 *in secundo beneficio* alhier geïnstitueerd.³⁶
- 1581 **Jan Foppens**
Op 20 maart 1581 wordt aangegeven dat de vicarie alhier genoten wordt door de clericus Jan Foppens, afkomstig van hier en thans studerende te Keulen.³⁷

Prebende

In 1511 is sprake van de prebendarius alhier die een aantal (kleine) gelduitkeringen uit land ontvangt.³⁸ Landbezit van een prebende wordt dan niet vermeld. In latere jaren komt een prebende niet voor. Het patrocinium is onbekend.

- 1504 - 1511 **Gijsbert**
Op 23 mei 1504 is sprake van een klein geldbedrag als legaat aan heer Gijsbert alhier (ook de kerk en de pastoor zullen een klein bedrag ontvangen).³⁹ Op 16 september 1511 is sprake van een klein bedrag uit land te Westhem voor heer Gijsbert alhier.⁴⁰ Omdat de namen van de pastoor en de vicarius in dat jaar bekend zijn moet hij de naamloos vermelde prebendarius geweest zijn die volgens de opgave in juli 1511 enkele kleine bedragen uit land alhier ontvangt.⁴¹

Overige

- 1508 ? **Douwe Sytses**

³² ABU nr. 535, 156-156v.

³³ ABU nr. 550*, 32.

³⁴ Hof nr. 16798, 302-304.

³⁵ RA Wymbritseradeel nr. 5, 459.

³⁶ St. Jan nr. 1165.

³⁷ Tresoar, Verzameling Aanwinsten nr. 242, 124v. Hij wordt niet als student door Zijlstra vermeld.

³⁸ RvdA II, 316, 317, 318, 321, 324.

³⁹ FT, nr. 66.

⁴⁰ Tjessinga III, 10;

⁴¹ RvdA II, 316, 317, 318, 321, 324.

Op 9 juli 1508 legateert Goffa, pastoor te Oosterend*, zijn zuster en het klooster (te Tjummarum) een rente van 2 enkele goudgl. te Wolsum 'jet Heer Douwe Sytses huur'.⁴² Mogelijk stond deze hier maar zijn functie is niet bekend.

⁴² FT, nr. 75. De gelegateerde rente is niet terug te vinden in RvdA II, i.v. Wolsum

WOLVEGA

Patroon: **Maria Magdalena**¹

Bijzonderheden: In 1512 geschiedt de presentatie door de stadhouder van de hertog van Saksen² (krachtens door deze geïsurpeerde rechten). Op basis van de instituties uit 1508 – 1513 noemt een begin 16^e-eeuws handschrift *Dominus Frisie* als patroon.³ In 1550 vindt de presentatie door de burens plaats.⁴ Op 17 juli 1545 wordt de gemeente vrijgesproken van de eis van deken en kapittel te Steenwijk tot (jaarlijkse) betaling van enig geld.⁵ In 1544 worden hier een Nicolaas- en een Anthoniusvicarie vermeld.⁶ De tweede bestond in ieder geval reeds in 1538.⁷

Pastorie

- 1448 **Johan Mokel**
pastoor alhier, is 20 oktober 1448 met Gheert de Gruter, vicarius (wiens standplaats niet is aangegeven), aanwezig wanneer de pastoor te Steggerda* verklaart aan het kapittel te Steenwijk een erfpacht schuldig te zijn.⁸
- 1493 - †1512 **Symon Petri**
Tussen 10 juli en 11 september 1493 geeft David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, kennis van zijn commissie op Symon Petri, pastoor alhier, en de pastoor te Nijeholtwolde* als dekens in Stellingwerf in het schrikkeljaar.⁹ Symon overlijdt in 1512¹⁰ waarna
- 1512 - 1521 **Johannes Schouwe**
16 juni 1512, na presentatie door de stadhouder, als pastoor alhier wordt geïnstitueerd.¹¹ Op 23 september 1521 ontvangt Johannes Schouwen, pastoor alhier, *licentia testandi*.¹²
Hij kan verwant zijn geweest van Johannes Pietersz. Schouwe, van 1554 tot 1562 bekend als pastoor te Spanga*, en diens broer Berent, vicarius aldaar en later vicarius te Scherpenzeel*.
- 1522 - 1550 **Jan Claesz.**
uit Friesland, pastoor alhier, verklaart 20 mei 1525 (presentatie)brieven te hebben uit 1522.¹³ Als pastoor wordt hij ook genoemd 2 januari 1548.¹⁴ Op 10 december 1549 ontvangt Johannes Claesz., tot dan pastoor alhier, het placet op zijn benoeming

¹ Verhoeven, 101.

² AAU 42 (1916) 349.

³ St. Marie nr. 1855, 21.

⁴ St. Marie nr. 2673, 81.

⁵ Hof nr. 16689, 392.

⁶ BB II, 49, 51.

⁷ ABU nr. 538-1, 155v.

⁸ HOA, Cartularium I van de Clemebskerk te Steenwijk (origineel in Arch. HG Steenwijk (t. pl.)).

⁹ Muller, *Regesten* nr. 4865 (dateert z.j. (1493)); Joosting en Muller, *Bronnen* IV, 309 dateren als aangegeven.

¹⁰ St. Marie nr. 1855, 21.

¹¹ St. Marie nr. 1855, 21.

¹² ABU nr. 232, 16.

¹³ Hof nr. 93, 3v.

¹⁴ GA Kampen, RA nr. 106.

als pastoor te Nijeholtpade*. ¹⁵ De stadhouder weigerde hem echter de in bezitstelling van de pastorie aldaar en blijkbaar bleef hij aanvankelijk nog te Wolvega. Op 5 september 1550 echter ontvangt hij het placet op zijn benoeming volgens brieven van collatie door de stadhouder d.d. Vollenhove 28 juni 1550 als prebendaat (vicarius) te Oldetrijne*; ¹⁶ hij resigneerde alhier 24 augustus 1550. ¹⁷ Een Johannes Nicolai, van Wolvega, werd 7 maart 1517 tot subdiaken, 28 maart 1517 tot diaken en 11 april 1517 tot priester gewijd. ¹⁸ Het kan echter ook een naamgenoot betreffen die pastoor te Elsloo* resp. te Nijeberkoop* was. Blijkbaar ruilde Jan Claesz. het beneficium te Oldetrijne met

1550 - 1552

Johannes Claesz. Boncke

tot dan vicarius te Oldetrijne*, ontvangt 5 september 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier. ¹⁹ Hij is hier nog pastoor 15 maart 1552 ²⁰ en mogelijk nog in 1554. ²¹ Op 23 augustus 1563 wordt Johannes Boncke benoemd tot pastoor te IJsselham na de resignatie van zijn oom Volkerus Boncke. ²² Hij is daar nog 30 oktober 1566 ²³ terwijl tot dan vicarius aldaar is Joannes Jacobi Boncke, die dan pastoor te Steenwijkerwold wordt. ²⁴

1561 - 1567

Andreas Nicolai

komt als pastoor alhier voor kort vóór 15 september 1561 ²⁵ en is hier nog in 1567. ²⁶

1569

Johannes Piers ²⁷

Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige pastoor te Terwispe* in 1575 - 1578. Joannes Petri te Wolvega wordt 27 januari 1583 lidmaat te Sneek. ²⁸ Hij is niet dezelfde als Johannes Petri Duisewolt, met zijn vrouw tussen oktober 1578 en 1582 lidmaat geworden te Sneek ²⁹, in september 1585 predikant te Huins, 1586 van Grouw naar Beetgum, vergeefs beroepen te Britswerd en Wieuwerd 1588 (dan wel daar korte tijd geweest), is in ieder geval 1592 weer te Beetgum, 1594 naar Dronrijp, naar Ternaard 1600, naar Nijland 1606, naar Minnertsga 1613 en daar ca 1627 overleden. ³⁰

Nicolaasvicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1544 genoemd. ³¹

¹⁵ RR nr. 49, 3.

¹⁶ RR nr. 49, 21.

¹⁷ RR nr. 49, 21.

¹⁸ Dom nr. 2544, 49v, 104; AAU 24 (1897) 26.

¹⁹ RR nr. 49, 21. Zijn institutie (zonder dagtekening): St. Marie nr. 2673, 81.

²⁰ ABU nr. 535, 123v (Johan Claesz.).

²¹ ABU nr. 535, 278, zonder functie- en plaatsvermelding bij een inbezitstelling van de prebende te Sonnega*.

²² St. Marie nr. 1802, 22v. jo. Nr. 1807, 1v.

²³ St. Marie nr. 1802, 49v.

²⁴ St. Marie nr. 1802, 49 jo. nr. 1807, 1. Een Johannes Boncke ontvangt 25 juli 1567 *licentia testandi*; functie en standplaats worden niet genoemd zodat niet vastgesteld kan worden welke van de twee bedoeld is.

²⁵ St. Marie nr. 1802, 12v.; Oudmunster nr. 1879, 6.

²⁶ Van Burmania, 48v.

²⁷ Van Burmania, 48v.

²⁸ Tresoar, DTB nr. 673.

²⁹ Tresoar, DTB nr. 673.

³⁰ Romein, 84, 349, 181, 288, 252, 545, 386, 221.

³¹ BB II, 49.

- 1548 **Nittert Galckens**
wordt 2 januari 1548 als vicarius alhier genoemd.³²
- 1564 **Mr. Johannes Nicolai**
wordt 25 mei 1564 op de titel van de Nicolaasvicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken.³³
- 1566 - 1567 **Jacobus Wilhelmi**
uit Stellingwerf, wordt 21 december 1566 op de titel van de vicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.³⁴ In 1567 komt hij als vicarius alhier voor.³⁵

Anthoniusvicarie/prebende

Deze vicarie komt voor het eerst voor in 1538,³⁶ heet in 1544 het beneficium op het Anthoniusaltaar³⁷ en in 1561 (dan ter collatie van pastoor, stelling, kerkvoogden met de gemeente)³⁸ en 1562³⁹ prebende.

- 1538 **Meynardus Nicolai**
Op 14 maart 1538 wordt afgegeven de goedkeuring van de collatie van de Anthoniusvicarie alhier op Meynardus Nicolai.⁴⁰
In 1544 is hij pastoor te Makkinga*.
- 1561 **Christianus Alberti**
Na diens demissie of resignatie wordt
- 1561 **Petrus Harmanni**
uit Stellingwerf, door pastoor, stelling en kerkvoogden met de gemeente gepresenteerd tot de prebende tere ere van God, Maria en Anthonius, en 15 september 1561 geïnstitueerd.⁴¹
- 1562 **Thomas Godefridi**
uit Zwolle, wordt 20/21 mei 1562 op de titel van de Anthoniusprebende alhier toegelaten tot alle wijdingen.⁴²

³² GA Kampen, RA nr. 106.

³³ ABU nr. 550*, 124. Een inschrijving als student wordt door Zijlstra niet vermeld.

³⁴ ABU nr. 550*, 139v.

³⁵ Van Burmania, 48v.

³⁶ ABU nr. 538-1, 155v.

³⁷ BB II, 51.

³⁸ St. Marie nr. 1802, 12v.; Oudmunster nr. 1879, 6.

³⁹ ABU nr. 550*, 11v; nr. 550**.

⁴⁰ ABU nr. 538-1, 155v.

⁴¹ St. Marie nr. 1802, 12v (datering: 1561?); Oudmunster nr. 1879, 6 (datering: 1561).

⁴² ABU nr. 550*, 111v; nr. 550**.

WOMMELS

Patroon: **Jacobus**¹

Bijzonderheden: in oorsprong dateert de kerk uit de 13^e eeuw.²

In 1495 is sprake van een legaat aan de drie priesters alhier.³ Een vicarius wordt voor het eerst in 1496 vermeld.⁴ Reeds in 1440 komt hier een prebendaat voor.⁵ Ook op 16 maart 1530 is sprake van de drie priesters alhier.⁶ Volgens overzichten uit ca 1550/2 en 1558/60 waren hier een vicarie en een vrijleen.⁷

Pastorie

1440 **Dodo**⁸

1455 - 1476 **Jarich**

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 1 februari 1455.⁹ Op 25 oktober 1458 kopen hij en zijn broer Peer 3 pm. in Alardraland,¹⁰ waarin Jarich 5 juni 1460 en 11 augustus 1461 5 resp. 3 pm. koopt¹¹ maar 4 april 1462 de laatste 3 pm. verkoopt aan Wipke Tyerkes' weduwe met haar kinderen.¹² Op 6 augustus 1464 verkoopt Peer Her Johannis zin, burger te Bolsward, 3 pm. in Alardra aan Wipke Tyerkes' weduwe en haar kinderen, zijnde de kinderen van zijn broer, welke 3 pm. hij en zijn broer Jarich destijds gekocht hadden.¹³ Tyerc heer Johanneszoon wordt te Bolsward genoemd 29 januari 1455.¹⁴ Op 1 augustus 1466 verkoopt Epa her Jarichs zin te Wommels aan Wipke Tyerkes' weduwe 4 pm. in de sate die heer Jarich en zijn broers hebben te Saerd; zijn vader zegelt.¹⁵ Jarich verkoopt 13 juli 1469 aan zijn schoonzuster Wipke Tyerkes 2 pm. in Saerdraland.¹⁶ Tenslotte verkoopt Jarich, pastoor alhier, met zijn zoon Jan 12 juni 1476 aan Jarich's schoonzuster Wijbc Tierxma 10 pm. in Saerdragoed.¹⁷ Op 25 oktober 1482 komen Epe en Johannes voor als zoon van heer Jarich alhier.¹⁸ Epe was de vader van Cathrijn Epes, gehuwd met Hendrik Nannes die een leen stichtten te Bolsward.¹⁹ Jarich en zijn broers waren zoons van Johannes, (in 1444) pastoor te Kimsward*.²⁰

¹ Verhoeven, 101.

² MF, 318.

³ Volgens vermelding in 1543: BB I, 388.

⁴ PG, nr. 172.

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ St. Jan nr. 1165.

⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 7.

⁸ PB Hs. 1466.

⁹ OFO IV, nr. 8.

¹⁰ OFO IV, nr. 22. Peer verkoopt deze 3 pm. 4 augustus 1464 aan zijn schoonzuster Wipcke Tjarcks en haar kinderen, OFO IV, nr. 27.

¹¹ OFO IV, nrs. 23, 24.

¹² OFO IV, nr. 25. Op het zegel is het Lam Gods afgebeeld.

¹³ OFO IV, nr. 22. In OFO IV, nrs. 22, 23, 24 en 25 is stteds sprake van 'Alaerdra land', later van 'Saerdra land of goed'.

¹⁴ OFO IV, nr. 19.

¹⁵ OFO IV, nr. 28.

¹⁶ OFO IV, nr. 34.

¹⁷ OFO IV, nr. 37.

¹⁸ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79.

¹⁹ GA Bolsward, Inventaris Archief Weeshuis, genealogisch overzicht, IX. Naast de broers Tjarck en Peer was er een broer Baucke heer Johansz., vermeld in 1467 (Arch. Weeshuis Bolsward nr. 10).

²⁰ GA Bolsward, Inventaris Archief Weeshuis, IX.

- 1490 - 1498 **Rienck/Reynerus Bernardi Ammama**
 Reynerus komt voor het eerst als pastoor alhier voor 5 maart 1490²¹, daarna meermalen, zo 13 juli 1492.²² Als Reynerus Bernardi wordt hij 15 april 1497 genoemd.²³ Hij wordt 20 maart 1498 nog als pastoor alhier vermeld.²⁴ Vanaf ca 1499 bezit hij het Sjaardemaleen te Franeker*.
- In 1499 worden **Laes Jongema**, pastoor, en **Aleff Aukes**, prebendaat, alhier vermeld.²⁵ Laatstgenoemde is echter alleen in 1543 als kapelaan van de prebende alhier bekend en is in 1536 vicarius en 1539 tot 1541 prebendaat te Oosterend*. De opgave inzake 1499 kan dus niet juist zijn.
- 1509 - 1533 **Tako**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor 5 december 1509.²⁶ Hij komt als zodanig nog voor 3 december 1533.²⁷ Zijn erfgenamen worden genoemd 27 februari 1538.²⁸ Mogelijk is hij dezelfde als de in 1496 alhier genoemde vicarius.
- 1539 - 1540 **Hero Jarichs Hottinga**
 Op 21 april 1539 klagen de Staten er over dat de zeer jonge Hero Hottinga, pastoor alhier, hier niet resideert.²⁹ Op 10 maart 1540 stellen de volmachten van Wommels dat Hero, zoon van Jarich Hottinga, voorzien met de pastorie alhier, niet gekwalificeerd is; de Raden van de keizer casseren daarop de presentatie en gelasten de keuze van een nieuwe pastoor.³⁰ Op 18 maart 1540 levert Hero (sc. Hottinga), pastoor te Franeker*, de presentatiebrief van zijn neef Hero in.³¹ Hij moet een zoon zijn geweest van Jarich Hottinga en Eelck Galesdr. van Heslinga³² en werd als afkomstig van Franeker 22 april 1539 te Leuven als student ingeschreven, werd juris utriusque doctor, huwde later en overleed in 1544.³³
- 1540 - 1552 **Hayo Hoytesz.**
 wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd in 1540³⁴, komt wegens zijn 'prove' alhier voor 27 april 1541,³⁵ als pastoor 26 maart 1543³⁶ en als zodanig voor het laatst in 1552.³⁷ Vanaf 1553 komt hij voor als pastoor te Oosterend*.

²¹ OFO I, nr. 376.

²² OFO I, nr. 394. Zegelrandscript: S.REINERI AMMAMA, Tresoar, Zegelfoto nr. 843 (niet in de beschrijving ervan vermeld).

²³ PG, nr. 201.

²⁴ Worp van Thabor IV, 284.

²⁵ PB Hs. 1466. Een in aanmerking komende Laes komt in de genealogie Jongema (Stb.) niet voor.

²⁶ GA Bolsward, O.A. nr. 653 reg. 53.

²⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 215.

²⁸ RA Hennaarderadeel nr. 36, 333.

²⁹ GPCV II, 731.

³⁰ GPCV II, 782.

³¹ GPCV II, 783.

³² Stb. I, 224; II, 151 (waar overigens niet gerefereerd wordt aan een eerdere geestelijke staat; hij zal toen clericus zijn geweest; ook Arch. EVC nr. 2575, 50v noemt dit niet).

³³ Zijlstra nr. 8737.

³⁴ PB Hs. 1466.

³⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 22.

³⁶ BB I, 386-387.

³⁷ MC.

1559 - 1580 **Syrck Fransz.**
wordt 22 februari 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd.³⁸ In 1580 wordt hij afgezet.³⁹

Vicarie

Een vicarius wordt voor het eerst genoemd in 1496.⁴⁰ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1496 **Tako**⁴¹
Mogelijk is hij dezelfde als de gelijknamige pastoor, bekend vanaf 1509.

1507 - na 1515 **Idzert**
komt zonder functie alhier voor 10 of 17 maart 1507,⁴² als vicarius 5 december 1509⁴³ en 16 september 1511⁴⁴ en is hier nog ten tijde van het bewind van de hertog van Gelre over een deel van Friesland wanneer hij land verkoopt.⁴⁵

1521/2 - 1525 **Syrick Jarichs**
verklaart 20 mei 1525 hier nu drie jaren vicarius te zijn.⁴⁶ Op 1 maart 1531 (met een ander als vicarius)⁴⁷ en 30 maart 1534 heet Syrck echter prebendaat⁴⁸ maar 16 oktober 1538 weer vicarius.⁴⁹ Hij moet dus een tijdlang de prebende alhier hebben bezeten (of het gaat om een andere Syrck).

1531 **Johannes**
wordt als jongerpriester alhier genoemd 1 maart 1531.⁵⁰

† vóór 1539 **Sibolt**
Op 26 november 1539 komt Uylcke, vicarius te Cornwerd*, voor als medevoormond over de weeskinderen van wijlen Katryn, zuster van wijlen Sibolt die jongerpriester alhier was en hier 2 pm. land had gekocht die op zijn zuster zouden zijn vererfd.⁵¹

1538 - 1540 **Syrck**
dezelfde als de voorgaande?, wordt 16 oktober 1538,⁵² 12 maart 1539⁵³ en 30 juni 1540⁵⁴ (weer) als vicarius alhier genoemd. Voordien (1531, 1534) wordt (een) Syrck als prebendaat alhier genoemd.

1543 - 1546 **Pieter Pietersz./Petrus Petri**

³⁸ St. Jan nr. 1165. PB Hs. 1466 en Van Burmania, 48v noemen hem reeds 1558 als pastoor alhier.

³⁹ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 379v.

⁴⁰ PG, nr. 172.

⁴¹ PG, nr. 172. Het zegel vertoont Andreas als schildhouder, Tresoar, Zegelfoto nr. 150.

⁴² Oosterhout, 524.

⁴³ GA Bolsward, O.A. nr. 653 reg. 53.

⁴⁴ Tjessinga III, 7.

⁴⁵ RR nr. 57, 199v.

⁴⁶ Hof nr. 93, 3.

⁴⁷ RA Hennaarderadeel nr. 36, 121.

⁴⁸ RA Hennaarderadeel nr. 36, 232.

⁴⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 123.

⁵⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 121.

⁵¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 153.

⁵² RA Hennaarderadeel nr. 37, 123.

⁵³ RA Hennaarderadeel nr. 37, 133.

⁵⁴ RA Hennaarderadeel nr. 37, 175.

komt als vicarius alhier voor 23 mei 1543⁵⁵, voorts 18 maart 1545⁵⁶ en wordt als zodanig ook genoemd in 1546⁵⁷ met

- 1546 **Gerrit Pieters**
ook in 1546 als vicarius genoemd.⁵⁸
- 1547 - 1551 **Bernardus Meylema**
komt voor het eerst als vicarius alhier voor in oktober 1547⁵⁹ en als zodanig nog 12 juni 1551.⁶⁰ Tot eind december 1546 is hij bekend als vicarius te Winsum, in mei 1554 is hij pastoor te Welsrijp*.
- 1556 **Rioerdt**
wordt als vicarius alhier vermeld 24 april 1556.⁶¹
- 1557 - 1558 **Syrck Fransz.**
wordt hier vanaf 15 september 1557 genoemd,⁶² op 10 april 1558 als vicarius.⁶³ Op 22 februari 1559 wordt Siricus Francisci geïnstitueerd als pastoor alhier.⁶⁴
- 1559/60 - 1580 **Eelcke Meyesz.**
in 1551 (als jongeling) korte tijd prebendaat te IJsbrechtum*, komt voor het eerst als vicarius alhier voor 1559/60⁶⁵ en daarna meermalen tot 17 mei 1579.⁶⁶ In 1580/1 wordt hij betaald voor het schoonmaken van stenen.⁶⁷ Op 25 oktober 1590 wordt een accord gemaakt tussen Meye Eelckesz. en de gemeente alhier over de schulden van heer Eelcke (hij wordt daarbij niet als overleden aangeduid).⁶⁸

(Anna en/of? Onze Lieve Vrouwe)prebende

Een prebendaat wordt hier reeds in 1460 genoemd.⁶⁹ In 1512 en 1546 is sprake van de Annaprebende⁷⁰ terwijl in 1546 ook de Onze Lieve Vrouweprebende wordt genoemd (met een andere beneficiant).⁷¹ Deze mededelingen zijn niet verifiëerbaar. Voorlopig wordt ervan uitgegaan dat steeds hetzelfde beneficie is bedoeld.

1440 **Gijsbert**⁷²

⁵⁵ RA Hennaarderadeel nr. 37, 263. Wellicht is hij dezelfde als Petrus Petri, van Workum, 14 juni 1512 te Wittenberg als student ingeschreven (Zijlstra nr 12289), 4 april 1514 gewijd tot subdiaken, 15 april 1514 tot diaken en 10 juni 1514 tot priester (Dom nr. 2544, 38v, 93v; AAU 29 (1897) 2).

⁵⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 314.

⁵⁷ PB Hs. 1466.

⁵⁸ PB Hs. 1466.

⁵⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 88.

⁶⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 404 resp. (in een andere zaak) RA Menaldumadeel nr. 1, 254.

⁶¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 460.

⁶² RA Hennaarderadeel nr. 38, 312.

⁶³ RA Baarderadeel nr. 4, 498.

⁶⁴ St. Jan nr. 1165.

⁶⁵ RR nr. 22, 76v (foutief als pastoor vermeld; het moet zijn vicarius).

⁶⁶ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1 (oud: Tresoar, Hs. FG nr. 337a).

⁶⁷ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 41, 377.

⁶⁸ RA Hennaarderadeel nr. 42, 195v d.d. 26 oktober 1590.

⁶⁹ PB Hs. 1466.

⁷⁰ PB Hs. 1466.

⁷¹ PB Hs. 1466.

⁷² PB Hs. 1466.

- 1511 **Marten**
wordt als prebendaat alhier genoemd 16 september 1511⁷³ en overleed als zodanig 21 september 1512.⁷⁴ Hij kan dezelfde zijn als Martinus Gerardi, van Wommels, 15 september 1509 tot subdiaken, 9 maart 1510 tot diaken en 30 maart 1510 tot priester gewijd.⁷⁵ Martinus Geraldi, van Bolsward, werd 25 juni 1506 te Leuven als student ingeschreven.⁷⁶
- ca 1511- 1515 **Johan Roorda**
Op 14 december 1515 verklaart Sybrant Roorda een broerszoon te hebben, Johan Roorda, die is voorzien met een beneficie alhier dat hij vier á vijf jaren vredig heeft bezeten maar waarop de Geldersen nu een ander hebben gesteld.⁷⁷ Johan Roorda was een zoon van Johan Roorda en Tiet van Idsinga en werd 28 augustus 1521 te Leuven in student ingeschreven⁷⁸ en later priester te Goutum* en Huizum*.
- 1531 - 1534 **Syrck (Jarichs?)**
komt 1 maart 1531⁷⁹ en 30 maart 1534⁸⁰ als prebendaat alhier voor. Voordien wordt Syrck Jarichs als vicarius vermeld terwijl (dezelfde?) Syrck vanaf 16 oktober 1538 weer als vicarius voorkomt.⁸¹
- 1535 - 1537 **Harmen**
komt als prebendaat vanaf 27 januari 1535⁸², aldus nog in september 1536⁸³ en zonder dat zijn functie aangegeven is nog 31 januari 1537.⁸⁴
- 1539 **N. van Naarden**
Volgens verklaring van de Staten d.d. 21 april 1539 heeft de zoon van mr. Maarten Jacobs van Naarden, die zeer jong is, een beneficie alhier waarop hij niet resideert.⁸⁵ De vader was van 1525 tot 1537 raadsheer in het Hof van Friesland, van 1537 tot 1538 in het Hof van Holland, daarna Luitenant van de Hoofdmannenkamer te Groningen, was eerst gehuwd met Auck Donia en vervolgens met Petronella Obrechtsdr. († 1585).⁸⁶
- 1539 **Mentye**
In december 1539 wordt aangegeven dat Mentye 7 str. ontvangt uit land alhier.⁸⁷ In 1543 staat deze rente ten name van de volgende
- 1543 **Aleph Auckes**

⁷³ Tjessinga III, 7.

⁷⁴ De Walle, 931 nr. 6953.

⁷⁵ Dom nr. 2544, 21, 78v; AAU 23 (1896) 434.

⁷⁶ Zijlstra nr. 8282.

⁷⁷ NA, Arch. ACB nr. 836.

⁷⁸ Zijlstra nr. 8322 (moeder; Van Scheltinga); Stb. I, 310 (moeder: Van Scheltinga alias Van Idsinga, cf. Stb. I, 378).

⁷⁹ RA Hennaarderadeel nr. 36, 121.

⁸⁰ RA Hennaarderadeel nr. 36, 232.

⁸¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 123.

⁸² RA Hennaarderadeel nbr. 36, 247.

⁸³ RA Hennaarderadeel nr. 36, 41.

⁸⁴ RA Hennaarderadeel nr. 36, 301.

⁸⁵ GPCV II, 731.

⁸⁶ Vries e.a., *De Heeren van den Raede*, 216-217.

⁸⁷ RA Hennaarderadeel nr. 37, 12.

die in 1543 kapelaan van de prebende alhier heet.⁸⁸ Op 3 juli 1543 heet hij nu priester alhier en procedeert hij over pachtopbrengsten van de prebende te Oosterend*⁸⁹ (die hij had moeten verlaten). Zonder functie en plaats wordt hij 14 mei 1550 nog genoemd, dan als zoon van Engle Auckes' weduwe.⁹⁰ Engel komt als weduwe van Aucke Ockesz. voor in 1541.⁹¹ Ca 1550 komt hij, dan kapelaan genoemd, met Haye, pastoor alhier, en George, vicarius te Bolsward* en deken, voor.⁹² Wellicht was hij toen nog kapelaan van deze prebende. Mogelijk fungeerde ook Mentye als kapelaan daarvan.

- 1546 **Gijsbert Peters van Naarden**
is in 1546 prebendaat op het Onze Lieve Vrouwenaltaar alhier.⁹³ Gisbertus van Naerden, Fries en edelman, wordt 29 maart 1550 te Orléans als student ingeschreven.⁹⁴ Zijlstra acht hem vermoedelijk een zoon van voornoemde Maarten⁹⁵ maar de aanduiding 'Peters' (de opgave is helaas niet verifieerbaar) wijst daar niet op. Tezelfdertijd wordt
- 1546 **Rommert Rommertsz.**
als prebendaat op het Anna-altaar alhier genoemd.⁹⁶ Ook hier betreft het een niet-verifieerbare mededeling (die overigens ook zou kunnen leiden tot de conclusie dat er twee prebenden waren).
- 1552 **Oege Sickes**⁹⁷
- 1561 - 1562 ? **Louw Fritema**
wordt 25 oktober 1561⁹⁸ en 18 april 1562⁹⁹ als hier wonende genoemd. Of hij inderdaad de prebende alhier enige tijd heeft bezeten is onbekend maar niet onmogelijk. In 1557 wordt hij prebendaat te Pingjum*, op 12 juni 1559 wordt hij zonder functie te Sneek* genoemd. In maart 1562 wordt hij gekozen als pastoor te Eenrum;¹⁰⁰ als zodanig overleed hij 13 oktober 1591.¹⁰¹
- 1564 - 1578 **Rodmer Rintyesz./Rodmarus Regneri**
komt voor het eerst als prebendaat alhier voor 13 november 1564.¹⁰² In april 1567 wordt hij samen met heer Hille Rintyesz. genoemd¹⁰³; deze was pastoor te Herbayum* en zal een verwant (mogelijk een broer?) zijn geweest. Als prebendaat komt hij nog voor 24 juni 1578.¹⁰⁴ Op 15 januari 1578 was zijn huisvrouw Fedt de

⁸⁸ BB I, 389.

⁸⁹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 269.

⁹⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 516.

⁹¹ RA Hennaarderadeel nr. 37, 106.

⁹² Hof nr. 85, ongefolieerde deel. George komt als vicarius te Bolsward voor 1540-1554, als deken in 1551.

⁹³ PB Hs. 1466.

⁹⁴ Zijlstra nr. 12433.

⁹⁵ Zijlstra nr. 12433.

⁹⁶ PB Hs. 1466.

⁹⁷ PB Hs. 1466.

⁹⁸ Hof nr. 16692, 231.

⁹⁹ Hof nr. 16692, 285.

¹⁰⁰ GA, GAG, RA III a, 14 oktober 1591.

¹⁰¹ RA Hennaarderadeel nr. 20, 682.

¹⁰² Hof nr. 16693, 279.

¹⁰³ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1 (oud: Tresoar, Hs. FG nr. 337a).

huur van land en een huis van de prebende opgezegd.¹⁰⁵

Overige

1482

Symon

wordt alhier zonder vermelding van zijn functie genoemd 25 oktober 1482.¹⁰⁶

¹⁰⁴ GA Littenseradiel, O.A. Hennaarderadeel nr. 1 (oud: Tresoar, Hs. FG nr. 337a).

¹⁰⁵ RA Hennaarderadeel nr. 40, 250.

¹⁰⁶ GA Bolsward, Arch. Weeshuis nr. 79.

WONS

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de huidige kerk had een 12^e-eeuwse voorganger.¹ Mogelijk uit de 11^e eeuw dateert een sarcofaagdeksel.² Een vicarius perpetuus wordt tussen 1393 en 1423 genoemd.³ Daarna komt een vicarius eerst weer voor in 1445/6⁴ en vervolgens pas 1520/1.⁵ In 1496 wordt voor het eerst een prebendaat genoemd.⁶ In 1543 is sprake van de drie priesters alhier.⁷

Pastorie

1327	Thiatbodus pastoor alhier, ontvangt 5 mei 1327 van bisschop Jan van Diest commissie als <i>officialis foraneus</i> van het oude dekenaat van Bolsward. ⁸ Zonder dat zijn functie en standplaats worden vermeld komt hij als deken van Bolsward ook voor in 1325 ⁹ en 1329? ¹⁰
kort na 1445/6	N.N. wordt als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹¹
1448	Tetardus ¹²
1496	Doytye ¹³
1499	Wybrandus ¹⁴
1520	Nicolaus wordt 12 juni 1520 als pastoor alhier genoemd. ¹⁵
1531 - 1550	Reyn Haythiesz. komt voor het eerst voor kort na 28 februari 1530. ¹⁶ Als pastoor komt hij voor in 1543 ¹⁷ en 1546. ¹⁸ Op 21 februari 1550 ontvangt hij, dan pastoor alhier, het placet op

¹ A. Wassenbergh, 113^e Verslag Friesch Genootschap (over 1941), 1942, 5-6; vgl. Van den Berg, 'Bouwkunst', 230-231.

² Waslander, *Dekselse graven*, 161 nr. 48.

³ Muller, *Regesten* nr. 1454.

⁴ St. Jan nr. 935, 21v.

⁵ Hof nr. 93, 15v.

⁶ PG, nr. 161.

⁷ BB I, 297.

⁸ Joosting en Muller, *Bronnen* IV, 286-287; Muller, *Registers en rekeningen* I, 132; Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten* nr. 763.

⁹ Muller, *Registers en rekeningen* I, 331.

¹⁰ Muller, *Registers en rekeningen* I, 565.

¹¹ St. Jan nr. 935, 22.

¹² PB Hs. 1466.

¹³ PG, nr. 161.

¹⁴ PB Hs. 1466.

¹⁵ ABU nr. 231, 80v.

¹⁶ Hof nr. 90 (hij tekent dan een m andaat af; gezien de volgorde der plaatsen moet het om Wons gaan en zal hij de pastoor zijn geweest).

¹⁷ BB I, 296.

¹⁸ RvdA III, 313.

zijn benoeming als prebendaat alhier;¹⁹ hij resigneert als pastoor 22 maart 1550.²⁰ Een vermelding van Reynier als pastoor in 1558²¹ kan niet juist zijn.

- 1550 - 1564 **Wlcke Aepkesz.**
tot dan pastoor te Ferwoude*, ontvangt 29 juli 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor alhier.²² Als zodanig komt hij voor het laatst voor 15 september 1564.²³
- 1571 - 1580 **Pier Aggesz.**
wordt 19 maart 1571 voor het eerst als pastoor alhier vermeld.²⁴ Zijn vrouw Alijt Steffens komt 15 september 1579 voor.²⁵ Petrus, pastoor alhier en deken van 'Graendavorum', wijkt in 1580 uit.²⁶
Van Burmania noemt in 1566 Pier Agges als pastoor te Schraard* en eerder vicarius te Nijega* (grietenij onbekend)²⁷ maar te Schraard kan hij toen geen pastoor zijn geweest.

Vicaria perpetua

Deze vicarie wordt tussen 1393 en 1423 vermeld en staat dan ter collatie van de bisschop.²⁸ Het patrocinium is onbekend.

- (1393-1423) **Volkerus**
resigneert²⁹ waarop
- (1393 – 1423) **N.N.**
door bisschop Frederik van Blankenheim, wien de collatie toekomt, met de vicarie wordt voorzien.³⁰

Mogelijk is deze vicarie perpetua hetzelfde beneficie is als de in 1445/6 genoemde vicarie³¹ die daarna eerst weer in het begin van de 16^e eeuw voorkomt.³² In 1540 is sprake van een vicarius perpetuus.³³

Vicarie

waarvan het patrocinium evenmin bekend is. De collatie daarvan berust in 1539 bij de gemeente.³⁴

1445/6 **N.N.**

¹⁹ RR nr. 49, 7.

²⁰ RR nr. 49, 19.

²¹ Van Burmania, 49.

²² RR nr. 49, 19.

²³ HCL, Arch. Douwe Tietemaleen nr. 4.

²⁴ Arch. EVC nr. 2946.

²⁵ Van Burmania, 49 (cit. Rol van het Hof).

²⁶ CE, 316.

²⁷ Van Burmania, 38.

²⁸ Muller, *Regesten* nr. 1454.

²⁹ Muller, *Regesten* nr. 1454.

³⁰ Muller, *Regesten* nr. 1454.

³¹ St. Jan nr. 935, 22.

³² Hof nr. 93, 22.

³³ NA, Arch. GRK nr. 530A, 125-126.

³⁴ GPCV II, 780.

wordt als vicarius alhier geïnstitueerd.³⁵

- 1521/2 - 1525 **Rubertus Schultonis**
geeft 1 juni 1525 aan hier nu drie jaren vicarius te zijn.³⁶ Hij kan dezelfde zijn als Robijn Scheltesz., in 1543 (nog niet 1537) pastoor te Witmarsum*.
- 1539 - 1540 **Wybe Abbesz. Riemersma**
Op 21 april 1539 verklaren de Staten dat twee zoons van Abbe Riemersma drie beneficia bezitten, nl. te Berlikum*, Midlum* en Wons*, en op geen daarvan resideren.³⁷ Op 20 januari 1540 treedt voor gecommiteerde raden van de keizer Serp Pabbesz. namens het merendeel van de gemeente op tegen Tzaling Abbesz., optredende voor zijn broer Wybe, voorzien met de vicarie *cum cura* alhier die echter geen priester is. Tzaling stelt dat Wybe door het merendeel der gemeente gekozen is. Uitgesproken wordt dat er een nieuwe vicarius moet worden gekozen.³⁸ Wibrandus Remmersma werd 19 mei 1542 te Leuven als student ingeschreven.³⁹
- 1540 **Joucke Frese**
noemt zich 6 december 1540 vicarius perpetuus alhier.⁴⁰
- 1543 **Goslyck Ottesz.**⁴¹
- 1546 **Gothie**⁴²
- 1558 **Jarichus**
wordt 5 februari 1558 als vicarius alhier geïnstitueerd.⁴³
Mogelijk is hij dezelfde als Jarich Willemsz., in 1578 pastoor te Hichtum*.

Prebende

Een prebendaat wordt voor het eerst in 1496 genoemd.⁴⁴ Het patrocinium van het leen is niet bekend.

- 1496 **Dowe**⁴⁵
- 1543 - †1549 **Wyttye Tyaertsz.**
komt als prebendaat alhier voor het eerst voor in 1543.⁴⁶ Hij overlijdt als zodanig 8 december 1549⁴⁷ waarna
- 1550 **Reyn Haythiesz.**

³⁵ St. Jan nr. 935, 22.

³⁶ Hof nr. 93, 15v.

³⁷ GPCV II, 731.

³⁸ GPCV II, 780.

³⁹ Zijlstra nr. 9139 (niet ook te Warns zoals daar aangegeven).

⁴⁰ NA, Arch. GRK nr. 530A, 125-126.

⁴¹ BB I, 296.

⁴² RvdA III, 313.

⁴³ St. Jan nr. 1165.

⁴⁴ PG, nr. 161.

⁴⁵ PG, nr. 161.

⁴⁶ BB II, 297.

⁴⁷ RR nr. 49, 7.

tot dan pastoor alhier, 21 februari 1550 het placet ontvangt op zijn benoeming als prebendaat alhier.⁴⁸ Mogelijk was hij hier nog in 1558 wanneer van Burmania hem – foutief – pastoor alhier noemt.⁴⁹

1575

N.N.

wordt 11 juni 1575 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁵⁰

Overige

na 1515 ?

- 1524/5

Meye Aggesz.

Tijdens het Gelderse bewind over een deel van Friesland werd land alhier gekocht van Meye, pastoor (zonder plaatsvermelding) en land (zonder plaatsaanduiding) van Meye Aggesz. (zonder functie en plaatsaanduiding).⁵¹ In 1524/5 koopt Meye Aggesz. van mr. Robijn land te Makkum,⁵² in 1527/8 verkoopt hij een huis te Makkum.⁵³ In ieder geval in 1527 is hij pastoor te Makkum*. Wellicht was hij voordien priester alhier.

Mogelijk moet ook hier geplaatst worden

14^e eeuw ?

Reindachus

In de omgeving van Kimsward werd in 2004 een zegelstempel gevonden met als randschrift S' REINDACHI SACERDOTIS D'WELDIGE, gedateerd als 14^e eeus.⁵⁴ Hij kan hier priester zijn geweest danwel was hij van hier afkomstig.

⁴⁸ RR nr. 49, 7.

⁴⁹ Van Burmania, 49.

⁵⁰ St. Jan n r. 1168.

⁵¹ RR nr. 57, 6v, 179v.

⁵² RR nr. 42.

⁵³ RR nr. 42,

⁵⁴ Zijlstra, *Detector magazine* nr. 80 (mei 2005) 29 en dezelfde, 'Supplement', 187. Het zegel vertoont Maria met het Kind, waaronder een priester met maan en ster.

WORKUM

Patroon: **Gertrudis**¹

Bijzonderheden: Obreen acht het waarschijnlijk dat de kerk is gesticht door gravin Gertrudis, moeder van de graven Bruno en Egbert I, en dochter of nakomeling van een in 966 genoemde Egbert die in dit gebied graaf was. De grafelijke rechten werden haar kleinzoon Egbert II in 1077 ontnomen.²

Op 14 oktober '1353' dragen de priesters, kerkvoogden, burgemeesters en de gemeente de pastorie over aan abt en convent te Stavoren waarbij zij bepalen dat zij uit de monniken van dat klooster (met uitzondering van de abt) hun pastoor zullen kiezen.³ Bisschop Arnold van Hoorne bekrachtigt deze overeenkomst 25 augustus 1376.⁴ Hetzelfde geschiedt door paus Martinus V op 21 april 1418.⁵ De overeenkomst tussen beide partijen wordt 10 augustus 1428 vernieuwd en bekrachtigd.⁶ Tot in het begin der 16^e eeuw zijn monniken van het naar Hemelum verplaatste klooster hier pastoor geweest; ook de laatste pastoor was een conventueel daarvan.

In 1399 komen voor een vicarie en de 'Beghinenprovende' in de kerk alhier⁷; in 1408/9 is sprake van de Johannes Baptistvicarie alhier (hetzelfde leen?) (of te Woudrichem??).⁸ In 1407 komt weer een vicarius,⁹ in 1412 vicarius perpetuus genoemd¹⁰, voor. In 1468 zijn hier twee pastoors,¹¹ mogelijk reeds in 1457.¹² In 1549 is sprake van de 'anderde pastorie ofte vicarie'.¹³

In 1520 worden legaten gemaakt aan de zes priesters alhier.¹⁴ Hoeveel beneficia hier geweest zijn is niet nauwkeurig te bepalen. In 1544 geven pastoor, vicarius, prebendaten en de burgerlijke overheid aan dat hier vijf beneficia zijn met zielzorg: de pastorie, de vicarie, het beneficie van heer Wybrant, dat van heer Simon en het Stephanusbeneficie. Twee ervan zijn reeds lang vacant. De inkomsten van het Stephanusleen zullen worden verdeeld over de andere vier.¹⁵ Overzichten uit ca

¹ Verhoeven, 101.

² Obreen, 'Inleiding' bij *Workum, inventaris der archieven* (Bolsward 1966), 6-7. Over de – mogelijke – afkomst van Gertrudis: Henstra, 'Herkomst', 15-27. Brüsich geeft aan dat haar herkomst onbekend is maar acht het mogelijk dat de naam Ekbert door haar in het geslacht der Brunonen kwam; een eventuele Friese herkomst van Gertrudis noemt zijn in het geheel niet: Brüsich, *Die Brunonen*, 130, 132. Over de graafschappen in Friesland en Fivel(in)go: *ibid.*, 141-146. Jongbloed gaat er van uit dat Gertrud een dochter was van Egbert, zoon van Egbert Eenoog die een zuster van Mathilde, de vrouw van koning Hendrik I, tot vrouw had. Zij waren dochters van de Saksische graaf Diederik en Reginhilde, van Fries-Deense oorsprong: Jongbloed, 'Prefectuur', 57.

³ Obreen, *Inleiding*, en *inventaris*, 16-18, 35, 229-230 met correctie van het jaartal 1343 (Colmjon nr. 273) in 1353.

⁴ Obreen, *Inleiding* en *inventaris*, 230.

⁵ Obreen, *Inleiding* en *inventaris*, 230; RG IV-3, k. 3405.

⁶ Obreen, *Inleiding* en *inventaris*, 230.

⁷ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

⁸ ABU nr. 230-1, 7; .Heeringa, *Rekeningen* II, 11 (aldaar ook 13 *curatus in Woudrichem decanus Staurie*. Rector van deze vicarie is dan Petrus *dictus* Mede die toestemming krijgt enkele goederen van de vicarie te verkopen. Voorlopig wordt van Woudrichem uitgegaan.

⁹ Koppmann, *Hanserecesse* V, 287 nr. 389.

¹⁰ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 318.

¹¹ GA Workum, Arch. Marien Acker (voortaan: M) nr. 23 reg. 7.

¹² GA Workum, M. nr. 1 reg. 5; RG VII, 169 nr. 1501.

¹³ RR nr. 49, 4.

¹⁴ FT, nr. 96. Volgens Van Buijtenen wijst deze omschrijving op zes priesters van de abdij Stavoren/Hemelum die om beurt telkens voor een week de pastoor assisteerden en dat zij dus niet waren *vicarii perpetui* maar *vicarii ebdomarii*: Van Buijtenen, 'Kloosters', 134 n. 1. Wij menen dat deze interpretatie niet juist is en dat het gaat om de zes priesters die gezamenlijk wekelijks memoriemissen lazen.

¹⁵ Hof nr. 85, 1-2.

1550/2 en 1558/60 geven naast de pastorie een vicarie en drie vrijlenen aan.¹⁶ In 1555/6 resp. 1566 is sprake van bestemming voor onderhoudswerkzaamheden aan de kerk van de opbrengsten van vier niet voor zielzorg bestemde beneficia, te weten het Kruisleen, het Onze Lieve Vrouwenleen, het Sacramentsleen en het Dorothealeen.¹⁷ Hier betreft het dus beneficia zonder zielzorg. Het is dus de vraag of deze gesteld moeten worden naast de in 1544 genoemde beneficia met zielzorg. Daarnaast komen nog voor de vicarie op het Petrusaltaar (1550),¹⁸ de prebende op het Jacobusaltaar¹⁹ en het heer Pyboleen (1549,²⁰ 1550,²¹ 1567²²). Ook hier is niet vast te stellen of en zo ja met welk der daarvoor genoemde beneficia deze te identificeren zijn. Derhalve zullen alle beneficia onder de naam waaronder zij voorkomen behandeld worden.

In 1578 worden alhier nog vijf priesters met name genoemd.²³

Het valt overigens op dat tot de staat van de geestelijke goederen alhier waarover eerst informatie vanaf 1665 beschikbaar is alleen gerekend worden de inkomsten uit de pastorie- en de vicariegoederen alsmede die van de Sint Annalanden.²⁴ Deze laatste waren niet afkomstig van een Annaprebende zoals Van Apeldoorn waarschijnlijk acht²⁵ maar van de Annakapel, voor het eerst vermeld in 1550²⁶, die de kapel 'op 't Noordt' zal zijn waarvoor de kerk reparaties betaalt; deze kapel werd na de Reformatie aanvankelijk gebruikt voor de woensdagpredicatie maar later ingericht tot 'duitsche schole'.²⁷ Blijkbaar hebben de goederen van de prebenden na de Reformatie alle een private bestemming gekregen.

In 1399 bestaat hier voorts in de kerk een 'Beghinenprovende'.²⁸ Of deze in later tijden nog heeft bestaan is onbekend. In 1520 wordt een legaat gemaakt ter stichting 'ynt begyhnehues (van) een jongherschap'.²⁹

Tenslotte was hier een gasthuis met een daaraan verbonden kapel. Een priester in het gasthuis wordt voor het eerst in 1484 genoemd.³⁰ Deze kapel is reeds in 1632 verhuurd, heeft na de Reformatie blijkbaar nimmer als kerk dienst gedaan, werd in 1740 ingericht als werkhuis en is in 1751 afgebroken.³¹

Pastorie

Zoals reeds aangegeven wordt in 1353 het pastoraat overgedragen aan abt en convent te Stavoren met de bepaling dat de pastoor uit de conventualen daarvan, de abt uitgezonderd, zal worden gekozen.³² De overeenkomst wordt in 1428 vernieuwd en bekrachtigd.³³

¹⁶ St. Jan nr. 1165.

¹⁷ GA Workum, Stadsarchief nr. 5, reg. 67, 71, 72; nr. 8 reg. 89.

¹⁸ ABU nr. 550*, 8.

¹⁹ ABU nr. 550*, 11.

²⁰ RR nr. 49, 7.

²¹ RR nr. 49, 16.

²² RR nr. 49, 16.

²³ BB I, 284.

²⁴ PI, 263.

²⁵ Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen* II, 358.

²⁶ ABU nr. 535, 68-68v.

²⁷ Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen* II, 360.

²⁸ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

²⁹ FT, nr. 96.

³⁰ FT, nr. 46.

³¹ Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen* II, 360 n. 1

³² Obreen, *Inleiding en inventaris*, 16-18, 35, 229.

1408/9	N.N. pastoor alhier, is dan tevens deken van Stavoren. ³⁴
1457	Focko Abbesz. wordt als pastoor alhier genoemd 5 april 1457. ³⁵
- 1457 ?	Libertus Liberti resigneert ca 1457 waarna
1457 ?	Johannes Gode clericus van het bisdom Utrecht met de kerk te 'Voitkun' (waarmee ons Workum lijkt te zijn bedoeld), waarvan de jaarlijkse opbrengst 12 mark zilver niet te boven gaat, 17 mei 1457 wordt voorzien. ³⁶ Mogelijk is met één der in 1457 de perpetuus vicarius (de tweede pastoor) bedoeld.
1468	Dowa Broeder Dowa wordt 3 februari 1468 met Meynardus als pastoor alhier vermeld. ³⁷ Eerstgenoemde zal – gezien zijn aanduiding als broeder – conventueel van Stavoren/Hemelum zijn geweest; de tweede moet dan de perpetuus vicarius zijn geweest.
1482 ?	Theodoricus de Rijswijk pastoor te 'Worichem' ontvangt 14 juni 1482 <i>episcopalia</i> . ³⁸ Gezien het volgende is het de vraag is hier Workum is bedoeld of hij zou al de tweede pastoor (perpetuus vicarius) moeten zijn geweest. Als inderdaad Workum is bedoeld dan kan hij, gezien zijn herkomst, monnik van Stavoren/Hemelum geweest zijn.
1482 - 1488	Johannes Overhof ontvangt 11 maart 1482 dispensatie inzake een geboortegebrekk (onwettige geboorte) en wordt, dan frater genoemd, op dezelfde dag geïnstitueerd als pastoor alhier. ³⁹ Frater Johannes Overhof wordt in 1484, ⁴⁰ 10 november 1488 ⁴¹ en 1 december 1488 ⁴² als pastoor alhier genoemd. Hij moet dus broeder van het klooster te Hemelum zijn

³³ Obreen, Inleiding, 16-18. De tekening van 'het klooster van St. Urzula' in het Heidenschap onder Workum, met als onderschrift dat het gebouwd is in 1389 'door de Katholyke Pastoren Petrus Nicolaas, Louis de Montagne, Johan Thinge en Jacobus Danielsz.' die op de tekening in benedictijner habijt zouden zijn afgebeeld werd door Van Buijtenen als 'suspect' beschouwd en hoogstens als een getuigenis van een vrij gemutileerde traditie (Van Buijtenen, 'Kloosters', 133-134). Niettemin wordt Petrus Nicolaas op het jaar 1389 nog opgevoerd in een lijstje van pastoors in de gids 'Sint Gertrudiskerk Workum', 15. Kerstens voerde de drie laatstgenoemden op als opvolgers van Petrus Nicolaas (Kerstens, 'Kerkhistorie', 84). Hem citerende doet eveneens Voets zulks die de tekening echter betreft op het Tertiariissenklooster Mariënacker te Workum (Voets, 'Kerkgeschiedenis', 52-53).

Tekening en onderschrift zijn weergegeven door Siemelink (Siemelink, *Geschiedenis*, 58-59).

De uitspraak van van Buijtenen volgende is er geen aanleiding de betrokken vier namen op te nemen in de pastoorslijst.

³⁴ ABU nr. 230-1, 9.

³⁵ GA Workum, M nr. 1 reg. 5.

³⁶ RG VII, 169 nr. 1501.

³⁷ GA Workum, M nr. 23 reg. 7.

³⁸ HUA, GAU 1^e afd. nr. 815, 109.

³⁹ HUA, GAU 1^e afd. nr. 815, 104.

⁴⁰ OFO I, nr. 338 en FT, nr. 46.

⁴¹ GA Workum, M nr. 4 reg. 22.

⁴² OFO I, nr. 364.

geweest. Hij overleed vóór 24 juni 1494 wanneer zijn neef Hessel, pastoor te Nijeschoot*, de zusters van Mariënacker te Workum kwijt wegens voldoening in een geschil, ontstaan bij het overlijden van Johannes.⁴³

- 1501 - 1515 **Nicolaus Ocker**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 4 december 1501 en was eveneens frater van het klooster te Hemelum.⁴⁴ Hij was een tegenstander van de abt van Stavoren en Hemelum,⁴⁵ werd in 1515 zelf als abt aldaar gekozen,⁴⁶ overleed reeds 8 september 1515⁴⁷ en werd te Hemelum begraven.⁴⁸ Bij zijn overlijden waren zijn goederen te Haarlem.⁴⁹
- 1516 - 1521 **Johannes van Gelder**
De inwoners van Workum wilden aanvankelijk een wereldlijk priester als pastoor hebben doch erkenden uiteindelijk de rechten van de abdij te Hemelum waarop zij Johannes van Gelder, monnik aldaar, door de tegenstanders van de (vorige?) abt tot keldermeester aangesteld en toen te Utrecht opgesloten doch aldaar ontsnapt en door de door leugens misleide bisschop in zijn functie erkend.⁵⁰ Op 28 februari 1516 doet bisschop Frederik van Baden allen oproepen die zich willen verzetten tegen de benoeming van Johannes de Gelria, broeder te Hemelum, tot pastoor alhier, welke functie vacant is door het overlijden of de resignatie van broeder Nicolaus Ocker, en waartoe hij is gepresenteerd door burgemeesters, schepenen, raad en gemeente.⁵¹ Op 19 maart 1516 institueert de bisschop hem in het pastoraat nadat tegen de presentatie geen verzet is gebleken.⁵² Hij is hier nog pastoor 1 april 1521.⁵³
- 1525 **Johannes de Colonia**
komt 19 mei 1525 als pastoor alhier voor.⁵⁴ Gezien de naam was ook hij niet uit deze streken afkomstig; hij zal monnik van Hemelum zijn geweest.
- 1542 **Sybrandus Wilhelmi**
wordt 3 oktober 1542 als pastoor alhier en commissaris-generaal van Westergo van de proost-aartsdiaken van St. Jan vermeld.⁵⁵
- vóór 1546 **Heere**
Op 13 januari 1546 wordt door de erven van Heere, pastoor alhier, de huur van land opgezegd.⁵⁶
- 1548 **Abbe**
komt 16 maart 1548 als pastoor alhier voor.⁵⁷

⁴³ GA Workum, M nr. 32 reg. 25.

⁴⁴ GA Workum, M nr. 16 reg. 30.

⁴⁵ Proeliarius, 138.

⁴⁶ Proeliarius, 151.

⁴⁷ Proeliarius, 143.

⁴⁸ Proeliarius, 143.

⁴⁹ Proeliarius, 141.

⁵⁰ Proeliarius, 159-161.

⁵¹ Muller, *Regesten* nr. 5164.

⁵² Muller, *Regesten* nr. 5177.

⁵³ GA Workum, Arch. Beneficien (voortaan: B) nr. 10 reg. 39.

⁵⁴ Hof nr. 93, 1.

⁵⁵ Arch. HG Franeker nr. 1, 45.

⁵⁶ RA Hennaarderadeel nr. 37, 335.

- 1550 - 1559 **Wybrandus Simonis**
 mogelijk dezelfde als Wybrant, in 1542/3 vicarius alhier,⁵⁸ komt als Wybrandus Rebononis 1 februari 1550 als pastoor alhier voor,⁵⁹ als Wybrandus R. Bunonis 4 februari 1550.⁶⁰ Wybrandus Simonis komt als getuige alhier voor 26 februari 1550; zijn functie is niet aangegeven.⁶¹ Op 14 april 1551 wordt de pastoor alhier, wiens naam niet wordt vermeld, ondervraagd *super infectu de haeresi*.⁶² Als pastoor wordt Wybrant Simonis 25 september 1553⁶³ en 6 oktober 1553⁶⁴ genoemd. Bij de eerste gelegenheid is hij ook gedelegeerd advocaat van het convent Mariënacker te Workum bij ontstentenis van een pater daarvan. Later wordt hij blijkbaar zelf pater van dit convent: als gekozen pater wordt hij 20 mei 1559 genoemd⁶⁵ terwijl hij als pater ook 22 januari 1560 wordt vermeld.⁶⁶ Hij wordt echter nog in april 1562 als pastoor alhier vermeld.⁶⁷ Het convent heeft 18 juni 1565 een andere pater (Johannes Francisci).⁶⁸
 Hij is van 1522/3 tot 1534 (niet meer 1543) bekend als pastoor te Gaast*.
- 1559 - 1564 **Johannes Sickesz.**
 wordt 3 mei 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁶⁹ In 1559/60 wordt tegen Johannes, pastoor alhier, een onderzoek ingesteld.⁷⁰ Hij komt als pastoor alhier nog voor 15 mei 1564.⁷¹
 In 1550 wordt hij pastoor te Ferwoude* waar in 1559 een nieuwe pastoor komt. Hij zal tot dien daar hebben gestaan.
- 1571 **N.N.**
 wordt 2 oktober 1571 als pastoor alhier geïnstitueerd.⁷² Mogelijk betrof het
- † ca1577 **Foppe Olferts**
 als wiens erfgenaam 7 december 1577 Jan Olferts wordt genoemd.⁷³
- 1578 - 1580 **Henricus Trajectensis**
 komt als pastoor alhier voor op 11 november 1578⁷⁴ en 4 maart 1580⁷⁵ waarbij hij ook conventueel van Hemelum heet. In 1566 is hij pastoor te Stavoren*.

⁵⁷ RA Sneek nr. 21, 94.

⁵⁸ RR nr. 11, 41.

⁵⁹ Hof nr. 16798, 690 (wellicht afschrijffout voor Simonis)

⁶⁰ Arch. EVC nr. 4220, 299 (wellicht afschrijffout voor Simonis).

⁶¹ Hof nr. 16690, 148.

⁶² GA Workum, Stadsarchief nr. 4 reg. 59.

⁶³ GA Workum, M nr. 12 reg. 65.

⁶⁴ GA Workum, Stadsarchief nr. 3291 reg. 66.

⁶⁵ GA Workum, M nr. 13 reg. 73.

⁶⁶ GA Workum, M nr. 15 reg. 77.

⁶⁷ RA Sneek nr. 24, 21v: hij vraagt dan als voormond bod en consent op de koop van een huis te Sneek.

⁶⁸ GA Workum, M nr. 40 reg. 85.

⁶⁹ St. Jan nr. 1165.

⁷⁰ RR nr. 22, 57, 70.

⁷¹ RA Hindeloopen nr. 5, 130v.

⁷² St. Jan nr. 1168.

⁷³ RA Harlingen nr. 82, 94.

⁷⁴ PI, 263.

⁷⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580 – 1795 nr. 2840. Van Burmania S, 17 noemt frater Henricus Jans, ook Trajectensis, reeds in 1568 pastoor alhier; hij noemt zich in 1571 ook kellenaar van het klooster te Hemelum. Het is de vraag of deze

Vicaria perpetua

Een vicarius wordt voor het eerst in 1399 genoemd.⁷⁶

De vicarius perpetuus wordt voor het eerst in 1412 genoemd⁷⁷; dezelfde persoon heet in 1407 vicarius.⁷⁸ In 1468 worden hier twee pastoors genoemd⁷⁹, mogelijk zijn deze er reeds in 1457.⁸⁰ In 1549 is sprake van de ‘andere pastorie ofte vicarie’.⁸¹ De vicarius perpetuus kan dus als de tweede pastoor beschouwd worden. In een enkel geval (Egbert Wichmans)⁸² komt zowel de aanduiding pastoor als die van vicarius voor.

Het patrocinium van het beneficie is niet bekend. De in 1408/9 genoemde Johannes Baptistvicarie lijkt ons te Woudrichem gesitueerd te moeten worden.⁸³

1399	Godevairt Op 2 september 1399 geeft hertog Albrecht aan Godevairt, vicarius alhier, een altaar in de kerk alhier, geheten ‘Beghinenprovende’, alsmede een altaar te Oosterwierum*, geheten Bobingaprovende. ⁸⁴
1407 - 1412	Eppe/Eptetus komt als vicarius alhier voor 19 april 1407, ⁸⁵ als vicarius perpetuus 18 augustus 1412. ⁸⁶ Voor een in 1457 mogelijk genoemde tweede pastoor wordt naar de pastorie verwezen.
1468	Meynardus Dodonis wordt 3 februari 1468 met broeder Dowa als pastoor alhier genoemd. ⁸⁷ Eerstgenoemde, als broeder (van Hemelum) zal de (eerste) pastoor zijn geweest, bij de tweede moet het dan om de vicarius perpetuus gaan.
1484 - 1494	Hans Oeghesz. wordt voor het eerst als vicarius perpetuus genoemd in 1484 ⁸⁸ , vervolgens 1 december 1488 ⁸⁹ en 24 juni 1494. ⁹⁰ Wellicht is hij dezelfde als
1504	Hans als vicarius perpetuus genoemd 30 april 1504. ⁹¹

opgave juist is. Indien dat wel het geval is dan moet de ca 1577 overleden pastoor Foppe Olferts de tweede pastoor (vicarius) zijn geweest en betreft de institutie van een pastoor alhier in 1571 ook de vicarius.

⁷⁶ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

⁷⁷ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 318.

⁷⁸ Koppmann, *Hanserecesse* V, 287 nr. 389.

⁷⁹ GA Workum, M nr. 23 reg. 7.

⁸⁰ GA Workum, M nr. 1 reg. 5; RG VII, 169 nr. 1501.

⁸¹ RR nr. 49, 4.

⁸² Zie voor deze verder onder de vicarie.

⁸³ ABU nr. 230-1, 7; Heeringa, *Rekeningen* II, 11; vgl. noot 8.

⁸⁴ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

⁸⁵ Koppmann, *Hanserecesse* V, 287 nr. 389.

⁸⁶ Arch. St. Paulusabdij nr. 30, 318.

⁸⁷ GA Workum, M nr. 23 reg. 7; het patroniem volgens het zegelrandschrift.

⁸⁸ OFO I, nr. 338.

⁸⁹ OFO I, nr. 364.

⁹⁰ GA Workum, M nr. 23 reg. 7.

15(12?)19 - † 1520/1	Jarich Haringsz. Jarich, priester alhier, wordt in 1512 genoemd als landheer van enig veenland te Ferwoude* ⁹² (waar hij tot 1505 als pastoor bekend is). Als perpetuus vicarius alhier komt hij voor 19 september 1519 ⁹³ en testeert hij 5 december 1520. ⁹⁴ Daarbij maakt hij legaten voor het herstel van de kerk, aan de kerk ook 3 pm. meedland ‘up Innyngheschaer’, door hem gekocht van heer Atte (verder onbekend) en zijn moeder, sticht hij in het begijnenhuis een jongerschap om daarop een priester te houden ‘int habyet of uth dat habyet’. Hij heeft een broer Jancke en een oom Doede. Voorts verklaart hij niets ontvangen te hebben van zijn vader, zijn broers noch van heer Haring. ⁹⁵ Ook maakt hij een legaat aan zijn dienstmeid Rynck, indien zij in een klooster zou mogen gaan. Kort daarop is hij overleden: 1 april 1521 kwiteren pastoor en kerkvoogden voor de ontvangst van het aan de kerk gemaakte legaat ⁹⁶ terwijl het convent Mariënacker voor de ontvangst van het legaat voor een ‘jongerschap’ om in dit convent een eerlijk priester ‘int habijt of butent habijt’ te houden kwiteert op 3 mei 1521. ⁹⁷
1521	Jacobus wordt 20 maart 1521 als vicarius alhier genoemd. ⁹⁸
1525 - 1540	Funger Elings van 1505 tot 1521 bekend als prebendaat alhier, komt voor het eerst als vicarius alhier voor 19 mei 1525. ⁹⁹ Van Burmania noemt hem reeds in 1503 als vicarius perpetuus alhier ¹⁰⁰ maar dat kan niet juist zijn. Als vicarius alhier komt hij ook voor 22 november 1536, ¹⁰¹ als vicarius perpetuus 21 januari 1540. ¹⁰²
1542/3	Wybrant komt als vicarius alhier voor 1542/3. ¹⁰³ Hij kan niet dezelfde zijn als heer Wybrant wiens beneficium in 1544 wordt genoemd naast o.m. de pastorie en de vicarie. ¹⁰⁴
- †1549	Symon Wopckesz. overleed 7 december 1549. ¹⁰⁵
1549 - 1553	Eelcke Abbesz.

⁹¹ GA Amsterdam, Arch. Weeskamer nr. 10973, Boedelpapieren nr. 1393 lade 231 (mededeling G. Verhoeven d.d. 18 januari 1994).

⁹² OFO IV, nr. 215.

⁹³ GA Workum, M nr. 37 reg. 37.

⁹⁴ FT, nr. 96.

⁹⁵ Indien hier bedoeld is dat hij van heer Haring niets geërfd heeft kan met deze niet bedoeld zijn Haring Donia, vicarius te Bolsward* zoals verondersteld FT, 508 (en daar dan een mogelijke volle neef van Jarich) omdat deze eerst in 1533 overleed.

⁹⁶ GA Workum, B nr. 10 reg. 39.

⁹⁷ GA Workum, B nr. 10 reg. 42.

⁹⁸ ABU nr. 231, 93.

⁹⁹ Hof nr. 93, 1.

¹⁰⁰ Van Burmania S, 16.

¹⁰¹ Hof nr. 16688, 303.

¹⁰² OFO I, nr. 463.

¹⁰³ RR nr. 11, 41.

¹⁰⁴ Hof nr. 85, 1-2.

¹⁰⁵ RR nr. 49, 4 (als prebendaat van het heer Pybeleen: *ibid.*, 7).

tot dan prebendaat alhier (op het heer Pybe leen) 21 december 1549 het placet ontvangt op zijn benoeming ‘totte danderde pastorie oft vicarie’ alhier.¹⁰⁶ Als vicarius komt hij hier voor 1 februari 1550,¹⁰⁷ als perpetuus vicarius 25 september 1553¹⁰⁸ en 6 oktober 1553.¹⁰⁹ Vanaf 1554 is hij bekend als pastoor te Tzum*.

1558

Jeronimus Fockesz.

door van Burmania alhier in 1558 als pastoor genoemd¹¹⁰ zal de vicarius zijn geweest (omdat Wybrant Symonsz. blijkbaar tot 1559 pastoor is geweest).

De in november 1558 alhier geïnstitueerde vicarii **Imo Simonis** en **Jacobus Corneli**¹¹¹ zullen prebendaten zijn geweest.

1558 - 1560(?) **Egbert Wichmans**

wordt 2 november 1558 als pastoor alhier geïnstitueerd;¹¹² bedoeld zal zijn als tweede pastoor/vicarius perpetuus. De bisschoppelijke commissaris Wilhelmus Lindanus beschuldigt hem in 1560 van calvinistische opvattingen; hij wordt daarbij afwisselend pastoor (curé) en vicarius genoemd.¹¹³ Als vicarius komt hij ook voor 11 oktober 1560.¹¹⁴ Hij zou hier in 1562 nog zijn¹¹⁵ maar dat lijkt niet juist omdat hij 15 augustus 1561 te Tzum* gelokaliseerd kan worden.

1565

Jacob

wordt als vicarius alhier in 1565 genoemd.¹¹⁶

1576

N.N.

wordt 9 november 1576 als vicarius alhier geïnstitueerd.¹¹⁷ Het kan daarbij gaan om

1578

Isbrant

11 november 1578 als vicarius alhier genoemd.¹¹⁸

Prebenden

Zoals reeds eerder opgemerkt is het aantal prebenden alhier niet vast te stellen. De oudst vermelde is de ‘Beghinenprovende’ in de kerk alhier, vermeld in 1399.¹¹⁹ In 1525 is sprake van prebendaten op het Catharina-altaar en het Kruisaltaar.¹²⁰

¹⁰⁶ RR nr. 49, 4.

¹⁰⁷ Hof nr. 16800, 690.

¹⁰⁸ GA Workum, M nr. 12 reg. 65.

¹⁰⁹ GA Workum, Stadsarchief nr. 3291, 66.

¹¹⁰ Van Burmania S, 16.

¹¹¹ St. Jan nr. 1165.

¹¹² St. Jan nr. 1165.

¹¹³ 23 februari 1560 (UB Groningen Hs 228a, XIX, 152, vicarius), ca 1560 (Aud. nr. 1430.1, 80v, bericht van de bisschoppelijke commissaris Lindanus aan landvoogdes Margaretha: afwisselend pastoor en vicarius), 7 april 1560 (Aud. nr. 289, 431, stadhouder Aremberg aan Margaretha: curé); 23 april 1560 (Aud. nr. 289, 443, Margaretha aan Aremberg: curé).

¹¹⁴ Arch. HG Franeker nr. 1, 54.

¹¹⁵ Van Burmania S, 17.

¹¹⁶ Van Burmania S, 17.

¹¹⁷ St. Jan nr. 1168.

¹¹⁸ PI, 263.

¹¹⁹ Verwijs, *Oorlogen*, 535.

¹²⁰ Hof nr. 93, 2v-3.

In 1544 delen pastoor, vicarius, prebendaten en de burgerlijke overheid mee dat er in de kerk vijf beneficia met zielzorg zijn, waarvan reeds lang twee vacant, alle met zeer geringe inkomsten, te weten de pastorie, de vicarie, het heer Wybrants beneficie, het heer Simons beneficie en het Stephanusbeneficie. Het Hof keurt 13 maart 1544 goed dat de inkomsten van het Stephanusleen verdeeld zullen worden over de overige vier; de bisschop keurt een en ander 27 maart 1544 goed.¹²¹ De drie laatstgenoemde lenen komen verder niet onder deze naam voor.

In 1554 is sprake van vier niet voor zielzorg bestemde beneficia. Op 12 november 1554 geeft de kardinaal-diaken Reginald Pole, pauselijk legaat, onder voorwaarden aan de bisschop van Utrecht opdracht te bevorderen dat de door oorlogen gehavende kerk zal worden opgebouwd, o.a. uit vrijkomende jaaropbrengsten (ca 100 car. gl.) van vier niet voor de zielzorg bestemde beneficiën, door deze te verenigen met de kerkfabriek, doch in bedrag en tijd beperkt voorzoveel als nodig voor het herstel.¹²² Op 2 juli 1555 volgt de oproep aan belanghebbenden en getuigen die op 6 september 1555 gehoord zullen worden door de vicarius-generaal van de bisschop van Utrecht.¹²³ Op 6 september 1555 verbindt en incorporeert de deken van St. Pieter, vicarius-generaal van de bisschop van Utrecht, de opbrengsten van vier enkelvoudige beneficiën bij de kerk voor zover en zo lang als voor het kerkherstel nodig is.¹²⁴ Op 11 januari 1556 bericht de koning aan stadhouder, president en raden van Friesland dat het verzoek van priesters, kerkvoogden, burgerlijke overheid en de gemeente dat geleid heeft tot de bul van de kardinaal, hiervoor genoemd, niet het vereiste consent of placet van de koning of zijn vader heeft gehad, dat hij van dit feit kwijtschelding verleent en aan verzoekers toestaat tot herstel van de kerk te gebruiken de inkomsten van het Kruisleen, het Onze Lieve Vrouweleen, het Sacramentsleen en het Dorothealeen gedurende tien jaren van het tijdstip af dat elk leen zal zijn vrijgekomen.¹²⁵ Op 29 mei 1566 verlengt de koning dit octrooi voor tien jaren ingaande bij afloop van reeds verleende termijnen met dien verstande dat het Kruis- en het Dorothealeen nog niet vrijgevallen zijn, het Onze Lieve Vrouweleen vrij is sedert 9 maart 1556 en het Sacramentsleen vrij is sedert 9 januari 1560 en derhalve sedert 1566 resp. 1570 niet meer zouden bijdragen aan het kerkherstel terwijl ieder leen na aftrek der lasten slechts 25 car. gl. opbrengt, terwijl van de kerk nog o.m. het dak en de pilaren verder hersteld moeten worden.¹²⁶

In 1565 is echter sprake van een begeving van het vacante Onze Lieve Vrouwenleen¹²⁷ en in 1572 wordt een prebendaat in de Mariaprebende geïnstitueerd.¹²⁸

In 1550 is sprake van het heer Pyboleen.¹²⁹ Op 7 juli 1567 wordt toegestaan de opbrengsten van het heer Pybeleen gedurende drie jaren te gebruiken voor reparatie van de prebendewoning.¹³⁰

Eveneens in 1550 is sprake van een vicarie op het Petrusaltaar¹³¹ en een prebende op het Jacobusaltaar.¹³²

¹²¹ Hof nr. 85, 1-2; de uitvaardiging van de *approbatio unionis preb. St. Stephani cum quatuor alia vicaria* ook: ABU nr. 538-3, 20, 27 maart 1544.

¹²² GA Workum, Stadsarchief nr. 5 reg. 67.

¹²³ GA Workum, Stadsarchief nr. 6 reg. 70.

¹²⁴ GA Workum, Stadsarchief nr. 6 reg. 71.

¹²⁵ GA Workum, Stadsarchief nr. 6 reg. 72.

¹²⁶ GA Workum, Stadsarchief nr. 6 reg. 89.

¹²⁷ GA Workum, Stadsarchief nr. 7 reg. 86.

¹²⁸ St. Jan nr. 1168.

¹²⁹ RR nr. 49, 7, 16.

¹³⁰ BB I, 284.

Het is niet mogelijk de verschillende benamingen waaronder de prebenden worden genoemd met elkaar in verband te brengen. Zij zullen derhalve steeds onder de benaming waaronder een leen voorkomt worden behandeld.

Voorts is in 1520 sprake van een legaat ter stichting van een prebende in het Begijnenhuis danwel het convent Mariënacker.¹³³ Van een priester in het Gasthuis is sprake in 1484¹³⁴ en 1520.¹³⁵

Tenslotte komt vanaf 1550 voor de Annakapel,¹³⁶ ook wel ‘capelle op ‘t Noordt’ genoemd.¹³⁷

Beneficia met zielzorg

Heer Wybrantsleen

Van dit in 1544 vermelde leen,¹³⁸ wel genoemd naar de bedienaar (toen of eerder) daarvan, is verder niets bekend. Een Wybrant is in 1542/3 vicarius alhier¹³⁹ en is dan niet dezelfde als de hier bedoelde tenzij hij eerder of na 1542/3 dit leen bezat. Het patrocinium van dit leen is onbekend.

Heer Simonsleen

Ook dit leen wordt in 1544 vermeld¹⁴⁰ en zal eveneens naar de bezitter ervan (toen of eerder) zijn genoemd. Verder komt het onder deze naam niet voor. Het patrocinium is niet bekend.

Stephanusleen

Van dit in 1544 genoemde leen worden in 1544 de inkomsten verdeeld over de pastorie, de vicarie en de twee hierboven genoemde lenen.¹⁴¹

Beneficia zonder zielzorg

Kruisleen

Het leen bestaat in 1510/1¹⁴² en wordt voorts in 1555-1556 genoemd;¹⁴³ in 1566 is het nog niet vrijgefallen.¹⁴⁴

1510/1- 1525

Cornelius Petri

geeft 20 mei 1525 aan de prebende op het Kruisaltaar alhier nu veertien jaren te bezitten.¹⁴⁵

¹³¹ ABU nr. 550*, 8.

¹³² ABU nr. 550*, 11.

¹³³ FT, nr. 96 resp. GA Workum, B nr. 10 reg. 42.

¹³⁴ GA Workum, M nr. 25 reg. 14.

¹³⁵ FT, nr. 96.

¹³⁶ ABU nr. 535, 68-68v.

¹³⁷ Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen* II, 358, 360.

¹³⁸ Hof nr. 85, 1-2.

¹³⁹ RR nr. 11, 41.

¹⁴⁰ Hof nr. 85, 1-2.

¹⁴¹ Hof nr. 85, 1-2.

¹⁴² Hof nr. 93, 3.

¹⁴³ GA Workum, Stadsarchief nr. 5 reg. 67 resp. nr. 7 reg. 72.

¹⁴⁴ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁴⁵ Hof nr. 93, 3.

1555 - 1566 **N.N.**
Uit de vermelding dat dit leen tot 1566 nog niet is vrijgefallen¹⁴⁶ mag worden afgeleid dat de (onbekende) bezitter ervan in 1555-1556¹⁴⁷ het in 1566 nog bezat.

Onze Lieve Vrouweleen/Mariaprebende

Ook dit leen wordt in 1555-1556 genoemd¹⁴⁸ en is op 9 maart 1556 vrijgefallen.¹⁴⁹ Krachtens de bepalingen van de bul resp. het koninklijk octrooi d.d. 11 januari 1556¹⁵⁰ zouden de inkomsten daarvan nadien voor tien jaren bestemd zijn voor het kerkherstel; het octrooi werd 29 mei 1566 verlengd mede omdat de termijn van tien jaren voor dit leen in 1566 verstreek.¹⁵¹ Niettemin vond in 1565 een verzoek plaats het leen te vergeven¹⁵² en werd in 1571 een prebendaat hierop geïnstitueerd.¹⁵³

- 1556 **N.N.**
Het leen viel vrij op 9 maart 1556.¹⁵⁴

1565 **N.N.**
Op 12 augustus 1565 verzoekt Wommelius (bedoeld is Hayo Hoytesz., dan prebendaat te Leeuwarden-Oldehove* en vicarius en commissaris-generaal in Friesland van de bisschop) aan magistraat en kerkvoogden alhier dat Rinck Hobbesdr. die door haar eigen dochter tot armoede is gebracht zal worden geholpen met het begeven van het nu vacante Onze Lieve Vrouweleen waarvan zij zegt met verwanten het jus patronatus te hebben aan haar kleinzoon N.N., zoon van voornoemde Pieter, opdat zij met goed en eer zou kunnen converseren onder de mensen.¹⁵⁵ Of het verzoek tot resultaat heeft geleid is onbekend.

1571 - 1572 **N.N./Siboldus Tjallingi**
Op 16 maart 1571 wordt een niet met name genoemde persoon in de Mariaprebende alhier geïnstitueerd.¹⁵⁶ Het zal hierbij gaan om Siboldus Tjallingi. Op 15 juli 1572 beveelt de bisschop van Leeuwarden de deken Hoythius Gravius om Siboldus Tjallingi in het feitelijk bezit en genot der vruchten van prebende van de Heilige Maagd alhier te stellen en degenen die daartegen bezwaar maken (waaronder de kerkvoogden aldaar) op te roepen te Leeuwarden en dan Siboldus en zijn advocaat voor eis te horen concluderen.¹⁵⁷ Het verzet van de kerkvoogden zal gezien moeten worden in het licht van de eerdere toekenning van de inkomsten van dit leen voor het kerkherstel. Of Siboldus inderdaad het leen heeft bezeten blijkt verder niet.

Sacramentsleen

¹⁴⁶ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁴⁷ GA Workum, Stadsarchief nr. 5 reg. 67 resp. nr. 7 reg. 72.

¹⁴⁸ GA Workum, Stadsarchief nr. 5 reg. 67 resp. nr. 7 reg. 72.

¹⁴⁹ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁵⁰ GA Workum, Stadsarchief nr. 7 reg. 72.

¹⁵¹ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁵² GA Workum, Stadsarchief nr. 9 reg. 86.

¹⁵³ St. Jan nr. 1168.

¹⁵⁴ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁵⁵ GA Workum, Stadsarchief nr. 9 reg. 86.

¹⁵⁶ St. Jan nr. 1168.

¹⁵⁷ GA Workum, Stadsarchief nr. 9 reg. 91.

Het leen wordt in 1555-1556 genoemd.¹⁵⁸ Het Sacramentsbeneficie wordt 25 januari 1566 vermeld als belender.¹⁵⁹

1555 - 1560

N.N.

Blijkens mededeling d.d. 29 mei 1566 was dit leen vrijgefallen op 9 januari 1560.¹⁶⁰ De bezitter ervan moet het leen dus in 1555 hebben gehad.

Dorothealeen

Het leen wordt voor het eerst in 1554 genoemd.¹⁶¹ Ook hiervan werden in 1555-1556 de inkomsten na vrijval van het leen bestemd voor het kerkherstel¹⁶² maar in 1566 is het nog bezet.¹⁶³

1554

Herman Claesz. van der Geest

Blijkens mededeling d.d. 18 maart 1554 is Herman, zoon van Marij Gerritsdr., weduwe van dr. Claes van der Geest, met het Dorothealeen alhier voorzien.¹⁶⁴

Overige beneficia

Catharinaprebende

Het leen moet 1515/6 reeds hebben bestaan.¹⁶⁵

1515/6 - 1525

George Wybesz.

geboren in Friesland, geeft 20 mei 1525 aan de prebende op het Catharina-altaar nu negen jaren te bezitten.¹⁶⁶

Heer Pyboleen

Dit leen, genoemd naar een eerdere bezitter, wordt voor het eerst in 1549 genoemd.¹⁶⁷ Op 7 juli 1567 wordt toegestaan de inkomsten van de heer Pybeprebende drie jaren lang te gebruiken voor het onderhoud van de prebendewoning.¹⁶⁸

1549 - 1549

Eelcke Abbesz.

resigneerde 28 september 1549 als pastoor te Sandfirden*, ongetwijfeld omdat hij deze prebende had gekregen waarvan hij echter reeds op 24 december 1549 resigneert¹⁶⁹ nadat hij vicarius (tweede pastoor) alhier was geworden.¹⁷⁰

1550 - 1550

Menno Nollesz.

¹⁵⁸ GA Workum, Stadsarchief nr. 5 reg. 67 resp. nr. 7 reg. 72.

¹⁵⁹ Hof nr. 16798, 791.

¹⁶⁰ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁶¹ Protocol Cleuting, 46.

¹⁶² GA Workum, Stadsarchief nr. 5 reg. 67 resp. nr. 7 reg. 72.

¹⁶³ GA Workum, Stadsarchief nr. 8 reg. 89.

¹⁶⁴ Protocol Cleuting, 46.

¹⁶⁵ Hof nr. 93, 2v.

¹⁶⁶ Hof nr. 93, 2v.

¹⁶⁷ RR nr. 49, 4, als heer Pyboleen 1550 *ibid.*, 7.

¹⁶⁸ BB I, 284.

¹⁶⁹ RR nr. 49, 7.

¹⁷⁰ RR nr. 49, 4.

clericus, ontvangt 26 februari 1550 het placet op zijn benoeming op het heer Pyboleen¹⁷¹ doch resigneert daarvan reeds 16 mei 1550; hij is dan blijkbaar nog geen priester.¹⁷²

1550 - 1552 **Pieter Jansz.**
tot dan vicarius te Hindeloopen*, ontvangt 25 juni 1550 het placet op zijn benoeming op het heer Pyboleen.¹⁷³ Pieter Jansz. van Sneek komt 16 februari 1551 als prebendaat alhier voor,¹⁷⁴ Peter als zodanig 22 april 1552.¹⁷⁵ Hij overleed vóór 6 mei 1556 wanneer aan hem in relatie met Hindeloopen wordt gerefereerd; functie en standplaats worden dan niet vermeld.¹⁷⁶

Vicarie op het Petrusaltaar

1550 **Everardus Syrici**
wordt 28 februari 1550 op de titel van vicarius op het Petrusaltaar alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken en geeft 20 maart 1550 bewijs van zijn inkomsten.¹⁷⁷

Jacobsprebende

1550 **Meynardus Nicolai**
wordt 20 maart 1550 op de titel van prebendaat op het Jacobsaltaar geëxamineerd ter toelating tot de wijding van priester;¹⁷⁸ op zijn naam staat echter 21 maart 1550 het placet als vicarius te Nijelamer*. Mogelijk is hij dezelfde als Meinardus Worckon (Workum), 3 juli 1549 te Leuven als student ingeschreven.¹⁷⁹

Begijnenhuisprebende

Op 5 december 1520 legateert Jarich Haringsz., vicarius alhier, een bedrag tot stichting in het 'beghynehuys' van een 'jongherschap' om daarop een priester te houden 'int habyet of uth dat habyet'.¹⁸⁰ Op 3 mei 1521 kwhiteert het convent Mariënacker voor de ontvangst van dit legaat.¹⁸¹ Verder is over deze prebende niets bekend; ook het patrocinium is niet gebleken.

Gasthuispriester

Een priester in het gasthuis wordt voor het eerst in 1484 genoemd.¹⁸² De kapel heeft na de Reformatie blijkbaar nimmer als kerk dienst gedaan, is reeds in 1632 verhuurd, wordt in 1740 ingericht als werkhuis en tenslotte in 1751 afgebroken.¹⁸³

¹⁷¹ RR nr. 49, 7.

¹⁷² RR nr. 49, 16.

¹⁷³ RR nr. 49, 16.

¹⁷⁴ RA Franekeradeel nr. 93, 79a.

¹⁷⁵ RA Bolsward nr. 11, 83.

¹⁷⁶ RA Hindeloopen nr. 5, 2v.

¹⁷⁷ ABU nr. 550*, 8.

¹⁷⁸ ABU nr. 550*, 11.

¹⁷⁹ Zijlstra nr. 9024.

¹⁸⁰ FT, nr. 96.

¹⁸¹ GA Workum, B nr. 10 reg. 42.

¹⁸² FT, nr. 46.

¹⁸³ Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen* II, 360 n. 1.

- 1484 **Johannes**
Op 31 juli 1484 komt heer Johannes in het gasthuis alhier voor.¹⁸⁴
- 1520 **Johannes**
in het gasthuis wordt door Jarich Haringsz. 5 december 1520 met een klein bedrag bedacht.¹⁸⁵

Annakapel

De kapel wordt voor het eerst in 1550 genoemd¹⁸⁶ maar moet reeds in 1520 hebben bestaan omdat dan sprake is van de ‘grote’ kerk¹⁸⁷ zodat er toen ook een ‘kleine’ kerk geweest moet zijn. Na de Reformatie kwamen de eigendommen blijkbaar aan de ‘geestelijke staat’ te Workum; daaronder althans werden later (1665 vlgg.) de inkomsten van de ‘Sint Annalanden’ verantwoord terwijl onder de uitgaven ook kosten voor reparatie aan de kapel, ook genoemd ‘capelle op ’t Noordt’ werden verantwoord. Na de Reformatie werd de kapel aanvankelijk gebruikt voor de woensdagspredikatie; later werd deze ingericht als ‘Duitsche schole’. Anders dan van Apeldoorn veronderstelde waren de ‘Sint Annalanden’ niet afkomstig van een Annaprebende (in de kerk).¹⁸⁸

- 1550 **Simon**
Na diens overlijden of resignatie¹⁸⁹ wordt
- 1550 - 1551 **Jacobus Wabbens**
4 oktober 1550 geïnstitueerd *ad ecclesiam parochialem sive capellam dive Anne* alhier.¹⁹⁰ Op 18 februari 1551 wordt hij op de titel van kapelaan van de Annakapel geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.¹⁹¹
- 1554 **Thadeus Frederici**
Na diens resignatie¹⁹² wordt
- 1554 **Meynardus Alberti**
20 september 1554 geïnstitueerd in de Annaprebende alhier.¹⁹³
- 1556 - 1557 **Julius Cornelii**
van hier, wordt 16 september 1556 op de titel van de vicarie of prebende *in ecclesie Ste. Anne* alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.¹⁹⁴ Hij overlijdt of resigneert in 1557¹⁹⁵ waarna
- 1557 **Joannes Joannis**

¹⁸⁴ FT, nr. 46.

¹⁸⁵ FT, nr. 96.

¹⁸⁶ ABU nr. 535, 68-68v.

¹⁸⁷ FT, nr. 96.

¹⁸⁸ Van Apeldoorn, *Kerkelijke goederen* II, 358.

¹⁸⁹ ABU nr. 535, 68-68v.

¹⁹⁰ ABU nr. 535, 68-68v.

¹⁹¹ ABU nr. 550*, 16v.

¹⁹² ABU nr. 535, 239.

¹⁹³ ABU nr. 535, 239.

¹⁹⁴ ABU nr. 550*, 67v.

¹⁹⁵ ABU nr. 535, 348-348v.

eveneens van hier in juli 1557 wordt geïnstitueerd tot de vicarie *in ecclesie vel potius sacello S. Annae* alhier.¹⁹⁶ Op de titel van *vicarius sacelli beate Anne* wordt hij 16 september 1557 geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.¹⁹⁷

- 1559 **Laurentius Sibrandi**
wordt 20 december 1559 op een titel *in sacello* alhier toegelaten tot alle wijdingen.¹⁹⁸
- 1561 **Joannes Worcomius**
wordt 3 april 1561 op de titel van de Annavicarie alhier geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.¹⁹⁹
- 1564 **Hermannus Elckonis**
wordt 24 februari 1564 op de titel van de Annavicarie geëxamineerd ter toelating tot alle wijdingen.²⁰⁰ Vanaf 1575 is hij bekend als pastoor te Harlingen*.
- 1564 - 1565 **Balduinus Theodoric**
van Leeuwarden wordt 28 september 1564 op de titel van de Annavicarie alhier toegelaten tot de wijding van subdiaken; 5 april 1565 levert hij bewijs van zijn inkomsten daaruit in.²⁰¹

Het ‘derde beneficium’

In 1573 en 1576 is sprake van instituties in het ‘derde beneficium’ alhier.²⁰² Welk leen daarmee bedoeld is is niet bekend.

- 1573 **N.N.**
wordt 26 maart 1573 geïnstitueerd in *tertium beneficium* alhier.²⁰³
- 1576 **N.N.**
wordt 5 december 1576 geïnstitueerd in *tertium beneficium* alhier.²⁰⁴

Overige prebendaten

Van een aantal prebendaten is niet bekend welk beneficie zij bezaten.

- 1484 **Johannes Heinez.**
wordt 31 juli en 17 september 1484 als prebendaat alhier vermeld.²⁰⁵
- 1505 - 1521 **Fungerus Elingsz.**
Fungerus komt als prebendaat alhier voor 30 juli 1505²⁰⁶ en 17 augustus 1521.²⁰⁷

¹⁹⁶ ABU nr. 535, 348-348v.

¹⁹⁷ ABU nr. 550*, 77.

¹⁹⁸ ABU nr. 550*, 95.

¹⁹⁹ ABU nr. 550*, 105.

²⁰⁰ ABU nr. 550*, 120v; nr. 550**.

²⁰¹ ABU nr. 550*, 126.

²⁰² St. Jan nr. 1168.

²⁰³ St. Jan nr. 1168.

²⁰⁴ St. Jan nr. 1168.

²⁰⁵ FT, nr. 46.

²⁰⁶ GA Workum, M nr. 22 reg. 34.

Vanaf 1525 is hij bekend als vicarius alhier. Fongerius Elingi, van Workum, werd 14 juni 1481 als student te Leuven ingeschreven.²⁰⁸

- 1526/7- 1550 **Nanne**
wordt voor het eerst als priester alhier vermeld 1526/7,²⁰⁹ komt hier meermalen als zodanig voor²¹⁰, wordt prebendaat alhier genoemd 9 maart 1541²¹¹ en komt voor het laatst voor 5 december 1550.²¹²
- 1543 ? **Claes Douwes.**
Op 18 april 1543 wordt heer Lioetsche alhier gedaagd door de voormond van Claes Douwes. die in het beneficie van de prebende (alhier?) gehandhaafd wordt.²¹³
- 1548 **N.N.**
Op 24 februari 1548 is sprake van wijlen Jetz Abbes, fundatrix van een beneficie alhier, waarvoor nu de verwanten Obbe Hermans te Leeuwarden, Claes Wybrants te Sneek, Wybe Syuerdts en Lyske Syuerdts, Watze Ripkesz. en mr. Augustinus zijn zusters en broers, Syuerdt Meylckesz. en Wybe Meylckesz. en Syuerdt Claesz. optreden.²¹⁴ Wellicht is er verband met Harmen Obbes, clericus, die 16 november 1557 tegen twee inwoners van Workum procedeert.²¹⁵
- 1549/50 **Petrus**
priester, na wiens resignatie
- 1549/50- 1550 **Dominicus Abbonis**
op een onbekend tijdstip als prebendaat alhier wordt geïnstitueerd.²¹⁶ Dominicus Abbonis, van Arum, wordt op de titel van een beneficie alhier 27 februari 1550 geëxamineerd ter toelating tot de wijding van subdiaken.²¹⁷ Zie verder Stiens*.
- 1551 **Pier Pytersz.**
priester en prebendaat alhier komt 14 maart 1551 als voormond over Sybrant, zoon van Sybrant Syuerdtsz. voor.²¹⁸
- 1556/7 - 1578 **Douwe Simons**
wordt in 1556/7 vicarius alhier genoemd en dan geciteerd te verschijnen voor het Hof.²¹⁹ Op 16 augustus 1557²²⁰ en 16 oktober 1559²²¹ heet hij echter prebendaat. In 1556/7 verkocht hij, zonder dat functie en standplaats worden genoemd, ruim 4 pm.

²⁰⁷ FT, nr. 96.

²⁰⁸ Zijlstra nr. 8225.

²⁰⁹ RR nr. 42, 104.

²¹⁰ Hof nr. 16688, 361 (6 juni 1537); nr. 16689, 46 (16 september 1538), 219 (14 september 1542).

²¹¹ RA Sneek nr. 20, 591.

²¹² Hof nr. 16690, 112.

²¹³ Hof nr. 16689, 258.

²¹⁴ Hof nr. 16689, 568.

²¹⁵ Hof nr. 16691, 134v.

²¹⁶ ABU nr. 535, 18v.

²¹⁷ ABU nr. 550*, 6.

²¹⁸ RA Hennaarderadeel nr. 20, 117.

²¹⁹ RR nr. 18, 90, 91, 102v.

²²⁰ RA Hindeloopen nr. 5, 25.

²²¹ RA Hindeloopen nr. 5, 60.

land te Wons in de Saeckmasate, geërfd van zijn moeder Riensk.²²² In 1559/60 wordt hij met twee andere priesters alhier naar het Hof te Leeuwarden ontboden.²²³ In augustus 1570 heet hij weer vicarius,²²⁴ op 9 juni 1577 prebendaat.²²⁵ Hij is hier nog 11 november 1578.²²⁶

1558 - 1559/60 Imo Simons

priester, wordt 5 november 1558 – met de volgende, Jacobus Cornelii – geïnstitueerd als vicarius alhier.²²⁷ Omdat hier slechts één vicarie bekend is (waarin Egbert Wichmans 2 november 1558 geïnstitueerd werd) moet het bij deze twee om prebendaten gegaan zijn. Met de voorgaande en de volgende wordt hij in 1559/60 ontboden voor het Hof te verschijnen.²²⁸

Op 23 mei 1553 wordt Ymo Simonis, van Workum, toegelaten tot de wijding van subdiaken; een wijdingstitel wordt niet genoemd.²²⁹ Niet bekend is welk beneficie hij tot 1558 bezat. Van 1571 tot 1574 is hij bekend als vicarius te Harlingen*.

1558 - 1559/60 Jaeckle/Jacobus Cornelii

priester, wordt 5 november 1558 – met de voorgaande – als vicarius (lees prebendaat) alhier geïnstitueerd.²³⁰ Met de twee voorgaanden wordt Jaeckle Cornelis 1559/60 ontboden voor het Hof te verschijnen.²³¹

1571 N.N.

wordt 16 januari 1571 als prebendaat alhier geïnstitueerd.²³²

1578 - 1580 Salvius Scheltes

komt als priester alhier voor 11 november 1578.²³³ Als prebendaat alhier wijkt hij in 1580 als enige uit; hij wordt *miles* (hier wel soldaat) aan Spaanse zijde en overleed te Oldenzaal ('Oldenzyell) in 1581.²³⁴ Reeds op 27 juni 1562 komt hij als clericus en zoon van Schelte Salvius voor in een geschil met de kerkvoogden alhier; waarover blijkt niet.²³⁵

Mogelijk was een broer Focke Scheltes, clericus, die 14 december 1558 procedeert tegen een inwoner van Workum.²³⁶

1578 Claes

wordt als priester alhier vermeld 11 november 1578.²³⁷

²²² GA Bolsward, O.A. nr. 749 II, 13 september 1557 (extract recesboek Wonseradeel; uit deze periode bleven de recesboeken van Wonseradeel niet bewaard).

²²³ RR nr. 22, 57.

²²⁴ Hof nr. 16800, 1441.

²²⁵ Hof nr. 16802, 246.

²²⁶ PI, 263.

²²⁷ St. Jan nr. 1165.

²²⁸ RR nr. 22, 57.

²²⁹ ABU nr. 550*, 41v.

²³⁰ St. Jan nr. 1165.

²³¹ RR nr. 22, 57.

²³² St. Jan nr. 1168.

²³³ PI, 263.

²³⁴ CE, 352.

²³⁵ Hof nr. 16692, 314.

²³⁶ Hof nr. 16691, 202v.

²³⁷ PI, 263.

Overige

Van een aantal alhier genoemde priesters is onbekend welk beneficie (pastorie, vicarie of prebende) zij bezaten.

1436	Nycolaus ²³⁸
1501 - 1503	Wybrandus Jacobi komt als priester alhier voor 4 december 1501. ²³⁹ Op 25 april 1503 bevestigt hij schenkingen aan Jacob Yglisz. en Jacob Douwesz.; als één van hen geen priester wordt of (voordien) overlijdt dan zal de halve rente komen aan de kapelaan die het altaar (welk is niet aangegeven) bedient. Wordt geen van beide priester of willen zij het altaar niet bedienen dan zullen Wybrants verwanten terstond op de hele rente een priester moeten kiezen bij verzuim waarvan de kerkvoogden zulks mogen doen. ²⁴⁰
1501	Tyabbodus wordt als priester alhier vermeld 4 december 1501. ²⁴¹
1511	Jacob priester alhier, bezit in 1511 enig land te Niahuizum. ²⁴²
1521 ?	Joannes Joannis de Workum ontvangt 26 december 1521 <i>licentia testandi</i> ; ²⁴³ mogelijk stond hij hier.
1543	Lioetsche priester alhier, wordt 18 april 1543 gedaagd door de voormond van Claes Douwesz. die in het beneficie van een prebende (alhier?) gehandhaafd wordt. ²⁴⁴
1562 ?	Odulphus Henrici Worcomensis wordt 21 mei 1562 toegelaten tot de wijding van subdiaken; een wijdingstitel wordt niet vermeld; de inschrijving is echter doorgehaald. ²⁴⁵ Mogelijk had hij een beneficie alhier ?

²³⁸ GA, HA Farmsum nr. 4 reg. 93 (29 april 1436).

²³⁹ GA Workum, M nr. 16 reg. 30.

²⁴⁰ OFO I, nr. 463.

²⁴¹ GA Workum, M nr. 16 reg. 30.

²⁴² RvdA II, 285.

²⁴³ ABU nr. 232, 19.

²⁴⁴ Hof nr. 16689, 258.

²⁴⁵ ABU nr. 550*, 112.

WOUDSEND

Patroon: **Michael?**¹

Bijzonderheden: Woudsend is als ‘vlek’ losgemaakt uit Ypecolsga*.² In 1337 werd hier een karmelietenklooster gesticht waarmee de parochiekerk waarvan Michaël de patroon was was verenigd en waren karmelieten er steeds pastoor.³ Volgens Aukes zal het karmelietenklooster in 1337 bij een oudere Michaëlskapel zijn gesticht omdat van een oudere parochiekerk naar zijn mening geen sprake is. Veel later pas werd Woudsend zijns inziens een parochie⁴ maar dat moet dan wel zijn geschied vóór 1433 wanneer een pastoor genoemd wordt.⁵ In 1447 is sprake van de vacante pastorie en vicarie alhier⁶ In de oudste parochielijst van Westergo komt Woudsend niet voor.⁷ De op ca 1440 gestelde parochielijst noemt ‘Woldenze’ (tussen Doniaga en Sint Nicolaasga) maar Muller merkt in een noot daarbij op dat dat een doublure is voor het 14 regels hoger staande ‘Woldingen cum vicaria’ (tussen Burgwerd en Schraard). Het is de vraag of die aanname juist is. In zijn reconstructie van het origineel van de parochielijst neemt hij ‘Woldenze’ apart op zonder naar een (mogelijke) doublure te verwijzen.⁸ De parochielijst van ca 1482 noemt Woudsend niet.⁹ Woudsend komt wel voor onder de dorpen van Wymbritseradeel in de Taxenlijst van 1501¹⁰ en ook steeds in de opsomming der dorpen van deze grietenij in de verschillende Rentmeestersrekeningen¹¹ In 1511 wordt geen kerken- of pastorieland alhier vermeld.¹² In 1543 ontbreekt Woudsend bij de opgave der kerkelijke goederen van de dorpen in Wymbritseradeel.¹³ Parochielijsten van ca 1550/2 en 1558/60 vermelden Woudsend wel onder de parochies met daarbij een vrijleen¹⁴; in de eerste is daarbij aangetekend dat de pastorie bediend wordt door een monnik. Oldenhof ging er destijds blijkbaar van uit dat Woudsend nimmer een parochie was en voor de zielzorg viel onder Ypekolsga.¹⁵ Ook veel later (1700) is van kerkenland hier geen sprake terwijl dan slechts een klein perceel als pastorieland wordt vermeld.¹⁶ Of Woudsend ten tijde van de stichting van het klooster reeds een parochie was en de parochiekerk toen of later bij het klooster werd geïncorporeerd blijft onduidelijk.

¹ Verhoeven, 101, noemt wel *Historia episcopatu Leovardiensis*, 84 (resp. *Oudheden en Gestichten*, 161) waar vermeld dat naar het schijnt de parochiekerk aan Michaël was gewijd. Hijzelf verbindt daaraan niet de conclusie dat Michaël de kerkpatroon was. Schotanus, Beschryvinge, 213 maakt melding van de jaarmarkt op Michaëlsdag.

² Bakker, ‘Wymbritseradiel’, 106.

³ Wessels, *Batavia Desolata*’, 65, 67.

⁴ Aukes, ‘Woudsend’. Het jaartal 1337 is ontleend aan Winsemius, *Chronicon*, 200 (vgl. Wessels, ‘*Batavia Desolata*’, 65-66).

⁵ PB Hs. 1466.

⁶ St. Jan nr. 935, 22 (‘Woudenzee’ resp. ‘Woldenze’).

⁷ Muller, *Bronnen* I, 338.

⁸ Muller, *Bronnen*, 339.

⁹ Muller, *Bronnen*, 356-359.

¹⁰ GPCV II, 19.

¹¹ RvdA IV, 12.

¹² RvdA II, 160-170.

¹³ BB I.

¹⁴ St. Jan nr. 1165.

¹⁵ Oldenhof, ‘Sykjen’, 23.

¹⁶ PKA 11, Wymbritseradiel Sûd en Drylts, 60-67 (het pastorieland 62).

Pastorie

1433 **Broer Doedesz.**¹⁷

ca 1550/2 **N.N.**
monnik, bediende de pastorie.¹⁸

Van Burmania geeft onder 156. alhier **Jelte Hendrix** als pastoor alhier en eerder pastoor te Smallebrugge* en dat hij vluchtte.¹⁹ Jelte was echter bij zijn verbanning in 1567 pastoor te Smallebrugge*.²⁰

Vicarie/Vrijleen

In 1447 is sprake van de vacante vicarie alhier.²¹ Ca 1550/2 en 1558/60 wordt een vrijleen genoemd.²² Over dit leen is verder niets bekend.

¹⁷ PB Hs. 1466.

¹⁸ St. Jan nr. 1165.

¹⁹ Van Burmania, 39 (i.v. Smallebrugge*). Onder Woudsend (ibid., 48) noemt hij hem echter niet.

²⁰ Hof nr. 7490, 108-108v.

²¹ St. Jan nr. 935, 22.

²² St. Jan nr. 1165.

WOUTERSWOUDE

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: de kerk stamt uit de 13^e of het laatst van de 12^e eeuw.¹ Het dorp zou als kolonistendorp in de 11^e-12^e eeuw vanuit Waltheim* zijn ontstaan.² Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

- 1514/5 - 1525 **Eng(el)bertus Fredrici**
geeft 27 mei 1525 aan hier nu tien jaren pastoor te zijn.³ Hij komt als pastoor alhier ook voor 12 juni 1525.⁴
- 1543 - 1558 **Ruyrt Douwesz.**
komt als pastoor alhier voor december 1543⁵ en 16 december 1558.⁶
- 1563 **Egbert Lamberts**⁷
- 1581 **Claes Henrixz.**
van Leeuwarden wordt 17 januari 1581 als gewezen pastoor alhier vermeld.⁸

¹ De Langen, 89. Van den Berg vermeldt overigens dat bij de verkoop van afbraakmateriaal van de toenmalige kerk geen tufsteen wordt genoemd, alleen baksteen: Van den Berg. *Dantumadeel*, 227.

² Halbertsma, 'Bonifatius'levenseinde', 8 n. 12; vgl. dezelfde, *Frieslands Oudheid*, 356 n. 278.

³ Hof nr. 93, 13.

⁴ Arch. Klooster Dokkum nr. 9. Als Engelbertus tekent hij 15 mei 1525 in Dantumadeel een mandaat af: Arch. Tjaardastate nr. 536.

⁵ BB I, 188.

⁶ Hof nr. 16691, 204.

⁷ Van Burmania, 48.

⁸ Reitsma, 167.

WIJCKEL

Patroon: onbekend¹

Bijzonderheden: Wijckel behoort tot de kerken die in 1132, 1243 en 1245 genoemd worden als te behoren aan de Odulfusabdij te Stavoren.² Hoe lang deze band in stand bleef is niet bekend. In 1439 is de (scheidende) pastoor alhier monnik van dit klooster³ maar verder blijkt niet dat de pastorie in handen was van monniken van Stavoren. Een vicarius wordt voor het eerst in 1481 vermeld.⁴ Daarnaast worden verschillende prebenden genoemd: de Anthoniusprebende (1560)⁵ (met Anthonius als landheer reeds 1511⁶), de Annaprebende (1560,⁷ 1563⁸) en de Catharinaprebende (1566,⁹ 1569¹⁰). Volgens een opgave d.d. 13 juni 1583 waren hier een vicarie, een prebende en de vrije prebende genaamd heer Fockenleen.¹¹ Het valt niet uit te maken of één der prebenden een dubbelpatrocinium had.

Pastorie

1407 **Wibrant**

pastoor alhier en deken van Mirdum wordt 19 april 1407 met Eppe, vicarius te Workum*, door Oostergo en Westergo gemachtigd voor een bespreking met de Hanzesteden te Hamburg op 15 mei a.s.¹²

1422 - †1428 **Peter**

komt als heer Peter van Wijckel voor 1 februari 1422.¹³ Als pastoor alhier komt hij ook voor 23 februari 1425.¹⁴ In de strijd tussen de Schieringers en Vetkopers werd hij in 1428 zwaargewond; desondanks droeg hij zijn zoon Aggo op diens belegerde huis te Sondel niet over te geven waarna hij door de Schieringers werd gedood.¹⁵ Zijn zoon nam in 1429 wraak door Eedo Kempes Jongema te doden.¹⁶ Op 30 september 1441 (!) wordt pauselijke absolutie verleend aan een aantal personen die aangaven Petrus de Wikkell, pastoor aldaar, met geweld uit zijn kerk en de kerkvrijheid te hebben gevoerd en te hebben gedood.¹⁷

1439 **Syardus**

¹ Verhoeven, 100 noemt alleen een in 1380 ter ere van Gregorius gegoten klok (cit. Verhoeven, *Klokken*, 78). Hij verbindt daaraan niet de conclusie dat Gregorius de kerkpatroon was. Volgens Van der Aa XII, 658, was de kerk waarschijnlijk aan Gregorius gewijd.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³ Reimers, nr. XX; RG V, 1422 nr. 8252 (Reg. Lat. nr. 367, 270).

⁴ Nanninga Uitterdijk, *Register V*, 669.

⁵ RA Gaasterland nr. 106, 63.

⁶ Breuker, 'Sleat en Wikel', 161.

⁷ RA Gaasterland nr. 106, 87.

⁸ RA Gaasterland nr. 106, 195.

⁹ RA Gaasterland nr. 106, 288.

¹⁰ ABU nr. 550*, 152v.

¹¹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2780.

¹² Koppmann, *Hanserecesse V*, 287 nr. 389.

¹³ TRO F, nr. 241.

¹⁴ Worp van Thabor, 69.

¹⁵ Worp van Thabor, 72.

¹⁶ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 443, 18.

¹⁷ RPG I, 71 nr. 658.

Op 12 november 1437 ontvangt Syardus de Frisia, monnik van Stavoren, dispensatie wegens onwettige geboorte; zijn vader was een priester, zijn moeder een conversin van de benedictijner orde. Hem wordt toegestaan zich tot priester te laten wijden.¹⁸ Daarop werd hij pastoor alhier. Op 27 mei 1439 wordt hem, waarbij hij pastoor alhier wordt genoemd, toegestaan de pastorie te Ypekolsga*, die hij zal ruilen met de pastorie te Wijckel, te verenigen met vier niet nader aangeduide beneficia met of zonder zielzorg waaronder ook officieën in de kathedrale of andere kapittelkerken.¹⁹

1482 - 1487

Mr. Reynolt

Op 1 februari 1482 wordt een brief voor d. Renoldis alhier uitgevaardigd inzake *demissorialia* (derhalve om zich buiten het bisdom te laten wijden).²⁰ Op 28 juni 1487 wordt mr. Reynolt als pastoor alhier genoemd.²¹ Mr. Reynoldus werd opgevolgd²² door

1493 - 1499

Mr. Pybo Wyarda

Pybo wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 12 februari 1493.²³ Nadien komt hij meermalen als pastoor alhier voor, zo april 1496 als mr. Pybo Wyarda.²⁴ Hij treedt op als syndicus van het klooster Stavoren (te Hemelum) en is evenals zijn voorganger mr. Reynoldus, een voorstander van de hervorming van dat klooster.²⁵ Op 9 augustus 1499 ontvangt mr. Pybo Wyarda, *decr. bacc.* en pastoor alhier, van de abt van St. Paulus te Utrecht commissie als aartsdiaken van de kerk te Witmarsum.²⁶ Pibo Tjallingi Wiarda werd 1 juni 1481 te Rostock als student ingeschreven.²⁷ Hij was een zoon van Tjalling Pybesz. Wiarda. Zijn broer Doytze was de vader van Tjalling en Doytze, beiden laatstelijk prebendaten te Swichum*.

1511

Marten²⁸

1513/4 - 1525

Stincko Broderi

geeft 26 mei 1525 aan hier nu 11 jaren pastoor te zijn.²⁹ In 1483 is hij vicarius te Oldelamer*. Zijn verdere levensloop tot 1513/4 is onbekend.

1528 - 1535

Lickle Haukes

komt voor het eerst als pastoor alhier voor 25 augustus 1528.³⁰ Voor het laatst wordt hij als zodanig nog genoemd 4 november 1535.³¹ In 1526 is hij nog vicarius alhier, van 1544 tot 1545 is hij bekend als pastoor te Harich*.

¹⁸ RG V, 1422 nr. 8252 (Reg. Suppl. nr.367, 270).

¹⁹ Reimers, nr. XX; RG V, 1422 nr. 8252 (Reg. Lat. nr. 367, 270r vlg.).

²⁰ HUA, GAU 1^e afd. nr. 815, 102.

²¹ OFO II, 154.

²² Proeliarius, 95.

²³ Oosterhout, 41 (niet 7 februari 1492 zoals OFO III, 57 nr. 23). In 1492 komt hij zonder nadere plaatsbepaling voor (Oudmunster nr. 30-3, 32v).

²⁴ PG, nr. 137.

²⁵ Proeliarius, 40, 95.

²⁶ Arch. St. Paulusabdij nr. 33, 40.

²⁷ Zijlstra nr. 7280; daar ten onrechte genoemd als pastoor te Tzummarum 1488, pastoor te Huizum 1505-1527. Voor hem en zijn verwanten: Stb. I, 405, II, 280, en voorts Wiarda, *Familie Wiarda*, 63.

²⁸ Breuker, 'Sleat en Wikel', 168.

²⁹ Hof nr. 93, 6v.

³⁰ OFO III, nr. 43.

³¹ Hof nr. 16688, 173.

- 1543 - 1548 **Mr. Aggo Lieuwes Aedgersma/ Augustinus Leonis**
 In december 1543 wordt een commissie afgegeven voor de uitoefening van de jurisdictie in het schrikkeljaar voor Oostergo en Westergo aan Augustinus Leonis alhier.³² De commissie wordt herhaald 23 mei 1544.³³ Op 22 augustus 1545 wordt Augustinus Leonis, pastoor alhier, als commissaris of officiaal van bisschop George van Egmond genoemd.³⁴ Mr. Aggo Lyuwesz. komt als pastoor alhier voor 21 juli 1547.³⁵ In een ongedateerd stuk wordt aangegeven dat Agge Lieuwez. Aedgersma, pastoor alhier, commissarius in Oostergo en Westergo is geweest.³⁶
- 1549 - 1580 **Wybe Piersz./Wibrandus Petri**
 komt voor het eerst als pastoor alhier voor 7/13 oktober 1549.³⁷ Op 20 oktober 1570 verklaart Wybe Feytesz. dat als hij heer Wybe Piers ervan heeft beschuldigd mensen aan te geven die niet ter kerke gaan zulks dan in dronkenschap is gezegd en dat hem dit spijt.³⁸ Op 28 april 1580 levert Wybe, pastoor alhier, bij de grietman zijn brieven van placet en institutie in zoals vereist was volgens missive van het Hof³⁹ (van andere geestelijken in deze grietenij wordt niet aangegeven dat zij hun brieven inleverden).
- Van Burmania noemt in 1569 **Jencke Annesz.** als pastoor alhier.⁴⁰ Deze opgave kan alleen juist zijn als de voorgaande tussentijds elders heeft gestaan.

Vicarie

Een vicarius wordt voor het eerst in 1481 genoemd.⁴¹

- 1481 **Tadeus**⁴²
- 1511 **Jacob**⁴³
- 1521 **Theodoricus**
 komt 20 april 1521 als vicarius alhier voor.⁴⁴
- 1526 **Lickle Haukes**
 wordt 10 januari 1526⁴⁵ en 21 september 1526⁴⁶ als vicarius alhier genoemd. Vanaf 25 augustus 1528 is hij bekend als pastoor alhier. Tot mei 1525 is hij bekend als pastoor te Scharl* (Ludolphus Harckonis).

³² ABU nr. 538-6, 21.

³³ ABU nr. 538-6, 34.

³⁴ Arch. EVC nr. 2872.

³⁵ Hof nr. 82, 61. Een inschrijving als student is niet gevonden.

³⁶ Collectie Gabbema nr. 111-XXIV.

³⁷ Arch. Van Burmania – Van Eysinga nr. 89.

³⁸ RA Gaasterland nr. 6, 34v.

³⁹ RA Gaasterland nr. 7, 236.

⁴⁰ Van Burmania, 49.

⁴¹ Nanninga Uitterdijk, *Register V*, 669.

⁴² Nanninga Uitterdijk, *Register V*, 669.

⁴³ Breuker, 'Sleat en Wijk', 155, 161.

⁴⁴ ABU nr. 231, 96.

⁴⁵ OFO IV, nr. 248.

⁴⁶ Arch. Van Harinxma thoe Slooten nr. 274.

- 1535 (- 1544?) **Anna**
Een o.m. door hem als vicarius alhier gesloten baar wordt 11 juni 1535 vermeld⁴⁷ terwijl hij zonder vermelding van functie en standplaats 27 februari 1544 genoemd wordt in het testament van een inwoner van Ruigahuizen;⁴⁸ mogelijk stond hij toen nog hier.
- 1550 **Haucke Meynsesz.**
vicarius alhier, ontvangt 12 juni 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat te Pingjum*.⁴⁹
- 1550 **Aucke Piersz.**
tot dan priester van het Annaleen te Scharhuizen (zie Oldeouwer*), ontvangt 19 augustus 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁵⁰ Zonder vermelding van functie en standplaats komt hij voor 20 december 1558⁵¹ en 26 augustus 1563.⁵² Vanaf 1569 is hij bekend als pastoor te Tjerkgaast*.
- 1558 **Focke**
komt in 1558 als vicarius alhier voor.⁵³ Hij is wellicht dezelfde als de vanaf 1561 bekende prebendaat alhier Focke Galtyesz. (zie de vrije prebende).

Anthoniusprebende

Deze prebende wordt in april 1560 genoemd.⁵⁴ Van een aan deze heilige verschuldigde rente is in 1511 sprake⁵⁵; wellicht bestond dit leen toen reeds. Bedienaren zijn niet bekend.

Annaprebende

Van deze prebende is sprake in november 1560⁵⁶ en juni 1563.⁵⁷ Ook hiervan zijn geen bezitters bekend.

Catharinaprebende

Deze prebende wordt 11 september 1566⁵⁸ en 4 december 1569⁵⁹ genoemd.

- 1569 **Hero Edonis**
uit Friesland, wordt 4 december 1569 op de titel van de Catharinaprebende alhier geëxamineerd om tot de wijding van subdiaken te worden toegelaten.⁶⁰

⁴⁷ ABU nr. 231, 96.

⁴⁸ FT, nr. 181.

⁴⁹ RR nr. 49, 15.

⁵⁰ RR nr. 49, 20.

⁵¹ RA Gaasterland nr. 4, 19.

⁵² RA Gaasterland nr. 82, 70v.

⁵³ RA Gaasterland nr. 106, 19.

⁵⁴ RA Gaasterland nr. 106, 63.

⁵⁵ Breuker, 'Sleat en Wikel', 161.

⁵⁶ RA Gaasterland nr. 106, 87.

⁵⁷ RA Gaasterland nr. 106, 195.

⁵⁸ RA Gaasterland nr. 106, 288.

⁵⁹ ABU nr. 550*, 152v.

⁶⁰ ABU nr. 550*, 152v.

Vrije prebende

In 1583 wordt het vierde beneficium alhier vermeld als de vrije prebende, genaamd heer Focke leen.⁶¹
Dit leen kan dan zijn bezeten door

1561 - 1563 **Focko Galtyesz.**
in mei 1561⁶² en 8 augustus 1563⁶³ als prebendaat alhier genoemd. Wellicht is hij dezelfde als de in 1558 alhier vermelde vicarius Focke.

Wellicht heeft op dit leen het volgende betrekking:

vóór 1571 **Reyn Wybrants**
Op 5 december 1571 zegt Reyn Wybrants, nu gehuwd met Doede, destijds bezitter te zijn geweest van het leen alhier dat nu wordt bezeten door de griffier.⁶⁴

1571 **N. van Eemskerck**
De griffier (sc. van het Hof van Friesland, in die tijd Pieter van Eemskerck⁶⁵) zal dit leen voor een zoon die toen dit leen bezat hebben geadministreerd.

Overige prebendaten

1537 **Schelte Scheltesz.**
komt als prebendaat alhier voor 10⁶⁶ resp. 12 april 1537⁶⁷ en zonder functie en standplaats 2⁶⁸ resp. 27 oktober 1537.⁶⁹ In maart 1559 is sprake van heer Scheltenleen als belender; een plaats wordt niet genoemd⁷⁰ maar mogelijk is het hier geweest.

na 1537 **Johannes Joachimsz.**⁷¹

1579 **Taecke Synckesz.**
wordt 2 maart of mei 1579 als prebendaat alhier genoemd inzake een testament genoemd; een copie daarvan autoriseert hij in 1593 nogmaals.⁷² In hetzelfde jaar (1579) komt hij als zodanig nog eens voor.⁷³
Hij komt vanaf 14 juni 1561⁷⁴ regelmatig voor maar daarbij worden functie en standplaats niet genoemd.

⁶¹ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2780.

⁶² RA Gaasterland nr. 106, 107.

⁶³ RA Gaasterland nr. 82, 70v.

⁶⁴ RA Gaasterland nr. 5, 144.

⁶⁵ Pieter van Heemskerck was griffier van het Hof 1557-1578, Vries, *De Heeren van den Raede*, 430.

⁶⁶ Hof nr. 16688, 347v.

⁶⁷ Hof nr. 16481, 665.

⁶⁸ Hof nr. 16688, 393v.

⁶⁹ Hof nr. 16481, 743.

⁷⁰ RA Gaasterland nr. 106, 28.

⁷¹ Tresoar, PB, 6035 Hs, map Gaasterland (cit. 'part. aantek.').

⁷² RA Gaasterland nr. 69, 1-1v.

⁷³ PI, 280, 287.

⁷⁴ RA Gaasterland nr. 4, 98; voorts 27 mei 1573 met Semcke Synckesz. als voormond over het kind van wijlen Pieter Synckesz. en wijlen Tryn Aggesdr. (RA Gaasterland nr.6, 88vo), zo ook 20 januari 1575 (RA Doniawerstal nr.5, 5); ook vermeld 20 januari 1574 (RA Gaasterland nr. 6, 107v) en 12 augustus 1576 (RA Gaasterland nr. 35, 335v).

Overigen

- 1511 **Haie**⁷⁵
 Focko⁷⁶
 (naar wie mogelijk genoemd het in 1583 hier vermelde heer Fockenleen)⁷⁷
 Hilbren⁷⁸
 Hilcke (hier of te Sloten)⁷⁹
 worden in 1511 als geestelijken alhier genoemd (met landbezit) naast de pastoor en de vicarius.
- 1531 **Hayo Sibens**
 alhier komt 21 januari 1531 te Utrecht als getuige voor.⁸⁰ Mogelijk dezelfde als de in 1511 genoemde ?
- vóór 1575 ? **Boute**
 Een Encke heer Boutes wordt alhier 25 maart 1575 genoemd⁸¹; mogelijk stond de vader hier?

⁷⁵ Breuker, 'Sleat en Wikel', 155, 157, 163.

⁷⁶ Breuker, 'Sleat en Wikel', 155, 158, 162, 163, 166.

⁷⁷ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 2780.

⁷⁸ Breuker, 'Sleat en Wikel', 159.

⁷⁹ Breuker, 'Sleat en Wikel', 153 (Sloten), 156 (Wyckel).

⁸⁰ St. Marie nr. 2757, in dato.

⁸¹ RA Gaasterland nr. 83, 281.

WIJNALDUM

Patroon: **Andreas**¹

Bijzonderheden: Wijnaldum wordt in 1319 niet genoemd onder de kerken waarvan de abt van Ludingakerke het patronaatsrecht bezit.² In 1347 is een kanunnik van dit klooster echter pastoor hier;³ wellicht betrof het echter een eenmalige vervulling van het pastoraat door een kanunnik hier.
Ca 1550/2 en 1558/60 worden naast de pastorie alhier een vicarie en een vrijleen genoemd.⁴ De vicarie komt voor het eerst voor in 1479,⁵ de Annaprebende, ook genoemd het Houckemaleen, is ca 1495 gesticht.⁶

Pastorie

- 1347 **Sibrandus**
Frater Sibrandus, Canonicus regularis ordinis Sancti Augustini in Lynigakarke nec non curatus ... in Wynaldyum komt voor in 1347.⁷
- 1424 **Sijoka**⁸
- 1479 **Schelta**⁹
- 1496 **Marten**¹⁰
- 1511 - 1526 **Femmo Petri**
wordt 10 juli 1511 voor het eerst als pastoor alhier vermeld,¹¹ komt als zodanig ook voor 12 juni 1520¹² en 27 augustus 1520¹³ en voor het laatst in 1526.¹⁴
- ca 1532/3 **Geerlif**
Een onlangs door hem en de pastoor te Welsrijp* gemaakte baar wordt 23 april 1533 genoemd.¹⁵
- 1543 **Johannes**
wordt in 1543 als pastoor alhier vermeld.¹⁶

¹ Verhoeven, 100. Het patrocinium wordt ook in 1496 genoemd: Tresoar, PB Hs 1510 portef. 4.

² St. Jan nr. 1169.

³ Schotanus, *Tablinum*, 147 (... niet ingevuld; Sibrandus hanteert zelf de eerste naamval (*Ego Sibrandus* etc. zodat de mogelijkheid dat tussen de woorden *curatus* en 'in Wynaldum' een zinsnede als bv. in een andere plaats en een volgende persoon (leek of geestelijke) in Wynaldum niet groot is).

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ FT, nr. 40.

⁶ Tresoar, PB Hs. 1510 portef. 4.

⁷ Schotanus, *Tablinum*, 147 (zie ook de aantekening bij noot 3).

⁸ OFO II, nr. 12.

⁹ OFO I, nr. 296.

¹⁰ PG, nr. 169.

¹¹ Tjessinga II, 72.

¹² ABU nr. 231, 81.

¹³ ABU nr. 231, 14.

¹⁴ Arch. HG Wijnaldum nr. 41.

¹⁵ RA Hennaarderadeel nr. 36, 192.

¹⁶ PB Hs. 1466.

- 1543 - 1546 **Dirk**
komt als pastoor alhier voor 22 maart 1543¹⁷ en in 1546.¹⁸
- 1549 **Sybrant Upkesz.**
resigneert 24 november 1549 als pastoor alhier¹⁹ waarna
- 1550 - 1567 **Thomas Jans Nonesius/Croon**
tot dan vicarius te Tzummarum* op 15 januari 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier ontvangt.²⁰ Op 30 augustus 1556 heet hij Croon,²¹ evenals 19 april 1565.²² Wel in 1556 geeft hij op ca 33 jaren oud te zijn.²³ Als pastoor en deken van 'Wijnaldumer seendstoel' wordt hij 25 januari 1567 genoemd.²⁴ Voor het laatst komt hij als pastoor alhier voor 5 april 1567.²⁵
Hij heeft een dochter Lijsbeth Thomas, die 6 juni 1614, dan ca 67 jaren oud en weduwe van Jan Jansz., als dochter van de voormalige pastoor alhier genoemd wordt.²⁶
- Een op veel punten niet betrouwbare lijst uit ca 1550/2 geeft aan dat als pastoor hier toen stond **Andreas** en als vicarius **Jacobus**;²⁷ beide vermeldingen lijken niet juist te zijn.
- 1567 ? **Gijsbertus Winaldus**
pastoor, wordt door Menso Poppius vermeld als in 1567 uitgewekene; een plaats is daarbij niet aangegeven.²⁸ Andreae geeft aan dat hij hier pastoor was.²⁹
Omdat de voorgaande hier in ieder geval begin april 1567 nog stond en de uitwijzingen van geestelijken door het Hof in februari 1567 werden uitgesproken (en anderen waarschijnlijk reeds voordien waren gevlucht is het de vraag of hij inderdaad hier stond.
- 1573 - 1579 **Syurdt Frans/Suffridus Francisci**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor in januari 1573.³⁰ Als zodanig wordt hij ook genoemd 9 november 1577,³¹ 8 juli 1578³² en 31 oktober 1579 (hij is dan ca 33 jaren oud).³³

¹⁷ Arch. HG Wijnaldum nr. 45.

¹⁸ RvdA III, 246.

¹⁹ RR nr. 49, 4.

²⁰ RR nr. 49, 4.

²¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 50.

²² Arch. Van Sminia nr. 1716.

²³ Aud. nr. 1177.7, 19.

²⁴ Arch. HG Wijnaldum nr. 56.

²⁵ Arch. HG Wijnaldum nr. 56.

²⁶ Arch. HG Wijnaldum nr. 63.

²⁷ St. Jan nr. 1165. Wel hieraan ontleend de vermelding van beide in 15. in: *Oudheden en Gestichten*, 169 en weer op basis daarvan hetzelfde in PB Hs. 1466.

²⁸ Harkenroht, 'Naamlijst', 72; dezelfde, 'Aenmerkingen', 589.

²⁹ Andreae, 'Naamlijst', 15.

³⁰ Winsemius, *Rerum historiarum*, 167. De vermeldingen zijn niet eenduidig. Winsemius geeft: 'Suffridus Franciscus pastor in Wynaldum, Douwe Hesselius pro Abbingaverijs, H. de Pauw', Hof nr. 82, 223 echter 'Gesyn to Abbyngewyer, Douwe Hesselsz. Pastor in Wynaldum voer my ende voer Symon Symons aldaer Suffridus Francisci, H. de Pauw van wegen die van Mackum'. Douwe Hessels was echter geen pastoor te Engwier*. Van Burmania, 49v plaatst Suffridus Francisci dan eveneens alhier maar PB Hs. 1466 noemt 'Suffridus Franciscus de Pauw' geestelijke te Makkum* en Douwe

Vicecureet

1528 **Allert**
wordt 21 juni 1528 als vicecureet of ‘persenne capellaen’ genoemd.³⁴

Vicarie

Een vicarius wordt hier voor het eerst in 1466 genoemd.³⁵ Het patrocinium van de vicarie is niet bekend.

1466 **Marten**³⁶

1511 **Johannes**³⁷

1528 **Pieter**
komt 21 juni 1528 als vicarius alhier voor.³⁸

1543 **Sytthie**³⁹

1546 **Jacob**⁴⁰
Een op veel punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/52 noemt Jacobus als vicarius alhier⁴¹ maar deze stond hier in ieder geval begin 1550 niet meer.

- 1550 **Hessel Syouckesz./Rinckesz.**
tot dan vicarius alhier, ontvangt 15 januari 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Pietersbierum*; hij resigneert hier 22 februari 1550 en wordt dan Hessel Rinckesz. genoemd.⁴²

1550 - 1566 **Joichum Heresz.**
tot dan prebendaat te Tzummarum*, ontvangt 29 maart 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius alhier.⁴³ Hij komt als zodanig voor het laatst voor 12 april 1566 en heet dan Joachim Herosz. Faber.⁴⁴

Hessels vicarius (niet pastoor) te Wijnaldum. Te Makkum (24v) noemt van Burmania dan niemand. Het origineel van het stuk is onbekend.

³¹ RA Harlingen nr. 71, 82, 89v.

³² RA Barradeel nr. 15, 57-58.

³³ RA Barradeel nr. 15, 72.

³⁴ OFO IV, nr. 254. Wellicht is hij dezelfde als Alardus Jacobi, van Leeuwarden, 15 juni 1514 als student te Leuven ingeschreven (Zijlstra nr 8508), 8 april 1518 tot subdiaken, 29 mei 1518 tot diaken en 18 september 1518 tot priester gewijd (Dom nr. 2544, 54v, 109; AAU 24 (1897) 40).PB Hs. 1466.

³⁵ PB Hs. 1466.

³⁶ PB Hs. 1466. Naamloos wordt de vicarius genoemd in 1479: FT, nr. 40.

³⁷ Tjessinga II, 72.

³⁸ OFO IV, nr. 254.

³⁹ BB I, 329.

⁴⁰ RvdA III, 202.

⁴¹ St. Jan nr. 1165

⁴² RR nr. 49, 4, 10.

⁴³ RR nr. 49, 10.

⁴⁴ Arch. HG Wijnaldum nr. 52.

Annaprebende/Houckemaleen

Het Houckemaleen is ontstaan uit een dotatie door Jan Houckema uit Oosterbierum. Wegens de twisten tussen Schieringers en Vetkopers was hij met te verhandelen vee naar Brabant gegaan waar hij het vee had verkocht, maar was hij ten huize van de koper vermoord. Hij had bij mondelinge wilsbeschikking bepaald dat Houckema moest dienen tot een leen. Daarover ontstond een geschil tussen de kerkvoogden alhier en de kinderen van zijn naaste verwant Jan Doeckema die zijn erfgenamen waren en volgens wie Jan Houckema's goederen aan hen zouden toekomen. Het geschil werd ter beslissing gewezen aan de pastoors te Almenum (Harlingen*) en Pingjum* die 3 april 1495 uitspraak doen.⁴⁶ Volgens hen zal Houckema een prebende worden (zulks ter voldoening aan de wil van Jan Houckema) waarvan het jus patronatus zal komen aan de kinderen Doeckema (die elders worden genoemd Doecke, Jucke en Hessel alsmede een dochter, gehuwd met een Jelle⁴⁷) met de pastoor en kerkvoogden alhier met indien nodig bij een geschil de pastoor te Harlingen. De kerk zal hen ter compensatie een 'heugenis' geven van 7 'Bourbonde postelaten' à 15 stuiver; voor de ontvangst daarvan wordt gekwet 10 augustus 1496 onder het zegel van Meile, deken en pastoor in Baarderadeel (!) (bedoeld moet zijn Barradeel).⁴⁸

In 1507 vermaakt Tyethye Sickes van Nijenhuis, vrouw van Schelte Liauckama, een legaat aan het Houckemaleen.⁴⁹ Hun zoon Epo Liauckama, de pastoor te Harlingen en pastoor, kerkvoogden en gemeente presenteren op 30 mei 1526 een nieuwe prebendaat.⁵⁰ In 1543 vindt de presentatie echter plaats door Otto Doeckesz. en Foecke Jellesdr. (wel te beschouwen als nakomelingen van Jan Doeckema) met advies van pastoor en kerkvoogden,⁵¹ terwijl op 12 september 1551 de presentatie geschiedt door Sybrant Jellesz. en Anna Hessels⁵² (Anna Hessels wordt in een brief d.d. 16 maart 1567 genoemd als dochter van de in de baar van 1496 (zie boven) genoemde Hessel).⁵³ In 1554 is er een geschil tussen Douwe Douwes. (te Tzummarum) namens zijn zoon als beneficent (zoon van Anna Hessels)⁵⁴ en de pastoor waarbij eerstgenoemde in het bezit wordt gehandhaafd.⁵⁵ In 1566/7 wordt wederom geprocedeerd over het recht op deze prebende waarbij Anna Hessels partij is.⁵⁶ Op 21 mei 1600 wordt aan de predikant alhier volmacht gegeven Rintze Douwes voor het Hof te dagen met de eis tot teruggave van het leen.⁵⁷ In 1612 en 1614 wordt weer vernomen over het geschil.⁵⁸ Rintze Rintzesz., zoon van Rintze Douwes (die beneficent was geweest), en zijn tantes Wyck Douwesdr. te Tzum en Jets Douwesdr., weduwe van Jan Jans, te Franeker, ontkennen dan zonder meer dat er een leen bestond en zeggen dat de renten en inkomsten van de (daaraan toebehorende) landerijen ontvangen werden van hen aangeërfd land.⁵⁹

⁴⁵ PB Hs. 1466.

⁴⁶ Tresoar, PB Hs 1510 portef. 4. Dat het leen gesticht werd door Douke Doukes te Tzummarum (zoals gesteld door Laansma, 'Laansma', 78) berust op een foutieve interpretatie van de tekst waarbij Douwe Douwes te Tzummarum in verband met het leen wordt gebracht (PB Hs. 1510 portef. 4). Over het door Laansma, 79) vermelde dat Hessel (Doeckema) in het begin van de 16^e eeuw (mogelijk ca 1510) om een onduidelijke reden naar Terschelling moest vluchten en tijdens het naar land rijden in een wiel geraakte en verdrong vonden wij in de stukken geen berichten.

⁴⁷ Arch. HG Wijnaldum nr. 61.

⁴⁸ Tresoar, PB Hs. 1510 portef. 4.

⁴⁹ FT, nr. 24.

⁵⁰ Arch. HG Wijnaldum nr. 41.

⁵¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 45.

⁵² Arch. HG Wijnaldum nr. 46.

⁵³ Arch. HG Wijnaldum nr. 56.

⁵⁴ Arch. HG Wijnaldum nr. 56.

⁵⁵ Arch. HG Wijnaldum nr. 49.

⁵⁶ Arch. HG Wijnaldum nrs. 51, 53-56.

⁵⁷ Arch. HG Wijnaldum nr. 58.

⁵⁸ Arch. HG Wijnaldum nr. 49.

Op 20 december 1615 kent het Hof de inkomsten van het vrijleen, verschenen sedert het leen vacant is geworden, aan de kerk toe onverkort het recht van presentatie door de nakomelingen van Jan Doeckema.⁶⁰ Op 1 november 1616 stellen commissarissen namens het Hof de kerk volledig in het bezit van het leen.⁶¹

In 1546 komt het leen voor als Annaleen.⁶²

- 1511 **Sydts**
wordt als prebendaat alhier genoemd in 1511.⁶³
- 1526 **Hans**
Na zijn ‘affganck’ (resignatie?)⁶⁴ presenteren Epo Liauckama, de pastoor te Harlingen en pastoor, kerkvoogden en gemeente op 30 mei 1526.⁶⁵
- 1526 - †1540 **Sybrant Sybrantsz.**
waarop 31 mei 1526 het placet wordt verleend.⁶⁶ Hij overleed in 1540⁶⁷ waarna het leen werd gegeven aan
- 1540 - 1542 **Pieter**⁶⁸
Op 6 juni 1614 verklaart een getuige, dan 67 jaren oud, dat hij, hoewel jong, Pieter heeft gekend en dat deze ook in zijn tijd alhier is overleden.⁶⁹ Dat kan echter onmogelijk het geval zijn geweest als de getuige inderdaad ca 1547 werd geboren! Pieter resigneerde ca mei 1542⁷⁰ waarna
- 1543 - 1551 **Johannes Willems**
dan 12 jaren oud, tot de prebende wordt gepresenteerd door Otto Doeckesz. en Foeck Jellesdr. waarbij zijn vader Willem Adriaens de eed aflegt; het placet wordt 22 maart 1543 verleend.⁷¹ In 1543 heet hij Jan Willem Cremersz.⁷² Op 10 december 1543 wordt dispensatie verleend aan Johannes Wilhelmi, rector van de prebende in de Andreaskerk alhier, om op 24-jarige leeftijd tot priester gewijd te worden gezien de schaarste aan priesters.⁷³ Zelf legt hij de eed af 5 december 1547.⁷⁴ Hij resigneert 20 juni 1551.⁷⁵ In een brief d.d. 16 maart 1567 wordt aan hem gerefereerd als dr. Johannes Wilhelmi⁷⁶ (priester is hij blijkbaar niet geworden). Na zijn resignatie wordt

⁵⁹ Arch. HG Wijnaldum nrs. 59, 63.

⁶⁰ Hof nr. 16488, 946.

⁶¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 4 I.

⁶² RvdA III, 249.

⁶³ Tjessinga II, 72.

⁶⁴ In Arch. HG Wijnaldum nr. 63 wordt vermeld dat hij was overleden maar dat wordt in het stuk niet aangegeven.

⁶⁵ Arch. HG Wijnaldum nr. 41.

⁶⁶ Arch. HG Wijnaldum nr. 41.

⁶⁷ Tresoar, PB Hs. 1510 portef. 4.

⁶⁸ Tresoar, PB Hs. 1510 portef. 4.

⁶⁹ Arch. HG Wijnaldum nr. 63.

⁷⁰ Arch. HG Wijnaldum nr. 45.

⁷¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 45.

⁷² BB I, 330.

⁷³ ABU nr. 538-3, 15.

⁷⁴ Arch. HG Wijnaldum nr. 45.

⁷⁵ Arch. HG Wijnaldum nr. 46.

⁷⁶ Arch. HG Wijnaldum nr. 56. Een inschrijving als student is niet gevonden.

Ryntie Douwes

12 september 1551 door Sybrant Jellesz. en Anna Hessels tot dit leen gepresenteerd.⁷⁷ De bisschop verleent 24 oktober 1553 aan de minderjarige Renerus Douwonis dispensatie van de bepaling dat alleen priesters met het Houckemaleen mochten worden gebeneficieerd.⁷⁸ In een brief d.d. 16 maart 1567 wordt gesteld dat de presentatie had plaatsgevonden zonder dat pastoor en kerkvoogden de nominatie hadden getekend. Na enige tijd had Douwe Douwes de landsheer daarvan verwittigd en dat door het niet lichten van het placet de begeving van het leen aan deze was vervallen.⁷⁹ De keizer verleende daarop de door resignatie van Johannes Wilhelmi vacant geworden prebende aan Renaldus Douwes en op 31 januari 1554 werd het placet daarop afgegeven.⁸⁰ In het geschil tussen Douwe Douwes als vader van de gebeneficieerde en de pastoor alhier over het bezit van de prebende in de Andreaskerk alhier werd 28 mei 1554 door de pastoor te Harlingen, commissaris-generaal van Oostergo en deken van Sexbierum, en de secretaris van Harlingen als scheidslieden uitgesproken dat Ryntie in het beneficie gehandhaafd werd.⁸¹ In 1556 verzoeken pastoor en kerkvoogden de stadhouder een andere beneficiant te mogen benoemen omdat de huidige de dienst verzuimt. De stadhouder wijst 30 augustus 1556 het verzoek toe tenzij de vader van Ryntie Douwes binnen een maand kan bewijzen dat de dienst is waargenomen sedert zijn zoon in het bezit van de prebende is.⁸² De uitkomst daarvan is onbekend maar blijkbaar bleef Ryntie in het bezit van de prebende.

De strijd laait in 1566 opnieuw op. In een repliek (ca augustus 1566) stelt de pastoor medepatroon van het leen te zijn en dat hij (destijds) niet is geraadpleegd over de benoeming. Hij ontkent dat de vrouw van Douwe Douwes collator is. De benoemde voldoet niet aan de in de fundatiebrief (die niet bewaard bleef) gestelde eis priester te zijn en is niet *capax* het leen te bezitten omdat hij de school reeds meer dan een jaar geleden heeft verlaten en geen enkele bedoeling heeft de *sacros ordines* te ontvangen hoewel hij nu 25 jaren oud is. Bovendien heeft hij de dienst op het leen niet laten waarnemen. Ook om die reden is het leen vervallen aan pastoor, kerkvoogden en gemeente.⁸³ Pastoor en kerkvoogden hadden inmiddels zelf een prebendaat benoemd, de priester Maarten Gerlofs van Pingjum,⁸⁴ en geven 12 april 1566 volmacht het Hof te verzoeken aan deze het placet te verlenen.⁸⁵ De genomineerde nam kennelijk de benoeming niet aan waarop pastoor en kerkvoogden blijkbaar een zoon van Matheus Joestsz. met de prebende voorzagen. Van Matheus bleef een drietal brieven aan de pastoor alhier bekend:⁸⁶ in de eerste daarvan d.d. 25 januari 1567 geeft hij aan dat Anna Hessels (zie boven) hem wilde uitkopen. In de tweede, d.d. 16 maart 1567, gaat hij daarop nader in waarbij ook wordt gerefereerd aan dr. Johannes Wilhelmi als destijds beneficiant van dit leen. Kort daarop slaagde Anna Hessels er in met Matheus tot overeenstemming te komen waarop laatstgenoemde 5 april 1567 aan de

⁷⁷ Arch. HG Wijnaldum nr. 46.

⁷⁸ Arch. HG Wijnaldum nr. 47.

⁷⁹ Arch. HG Wijnaldum nr. 56.

⁸⁰ Arch. HG Wijnaldum nr. 48.

⁸¹ Arch. HG Wijnaldum nr. 49.

⁸² Arch. HG Wijnaldum nr. 50.

⁸³ Arch. HG Wijnaldum nr. 55 (repliek op nr. 54, 18 juni 1566 van Douwe Douwes in de zaak tegen de ingezetenen van Wijnaldum, vrijwel onleesbaar).

⁸⁴ Arch. HG Wijnaldum nr. 52. In 1565 werd hij prebendaat te Exmorra*, vanaf 1575 is hij bekend als pastoor te Kimsword* waar hij mogelijk in 1571 kwam.

⁸⁵ Arch. HG Wijnaldum nr. 52.

⁸⁶ Arch. HG Wijnaldum nr. 56.

pastoor bericht dat hij en de kerkvoogden ter vermijding van kosten niet verder moeten procederen maar dat hij – hoewel het tegenovergestelde wordt beweerd – nog niet van het leen te hebben geresigneerd. Ook nu blijft Ryntie dus in het bezit van het leen. Of hij zelf dan nog enige tijd beneficiant was is de vraag omdat

1575

N.N.

op 1 maart 1576 als prebendaat alhier wordt geïnstitueerd.⁸⁷ Verdere bijzonderheden daarover ontbreken maar hij zal door Ryntie Douwes zijn gepresenteerd. Laatstgenoemde blijft zich blijkbaar als de eigenaar van het leen beschouwen. De gemeente geeft echter 21 mei 1600 volmacht gaf Ryntie voor het Hof te dagen met de eis de goederen van het leen terug te geven.⁸⁸ Daarna werd lange tijd over het leen geprocedeerd⁸⁹ totdat het Hof 20 december 1615 de inkomsten van het leen, verschenen sedert het vacant was geworden, toewees aan de gemeente onverkort het presentatierecht van de nakomelingen van Jan Doeckema.⁹⁰

Overige

1507

Dirck⁹¹

1507

Sypcke⁹²

worden 22 januari 1507 naast de pastoor alhier als begunstigden aangewezen door Tyethye Sickes van Nyenhuis (vrouw van Schelte Liauckama) in haar testament. Wie van hen de vicarius resp. de prebendaat is geweest is niet bekend.

⁸⁷ St. Jan nr. 1168.

⁸⁸ Arch. HG Wijnaldum nr. 58.

⁸⁹ Arch. HG Wijnaldum nrs. 59vlg.

⁹⁰ Hof nr. 16488, 946.

⁹¹ FT nr. 74.

⁹² FT nr. 74.

WIJNJETERP

Patroon: **Nicolaas**¹

Bijzonderheden: de ca 1723 vervangen kerk alhier wordt gedateerd als laat 12^e/vroeg 13^e eeuws; de voorganger op het oude kerkhof dus als 12^e-eeuws of ouder.²
In 1543 is sprake van een vicarie,³ in 1544 van een prebende.⁴ De Maria Magdalenaprebende komt voor in 1551⁵ (in dezelfde context echter ook Mariaprebende genoemd)⁶ en in 1561.⁷ In 1565 komen de pastoor en de prebendaat voor⁸ terwijl in 1565 weer sprake is van de vicarie.⁹ Met vicarie en prebende zal hetzelfde leen zijn bedoeld.

Pastorie

1519 - 1525 **Marcus Egberti**
verklaart 23 mei 1525 hier sedert 1519 pastoor te zijn.¹⁰

1544 **Johan**
wordt 5 juli 1544 als pastoor alhier genoemd.¹¹

1554 - 1558 (?) **Jacob Jansz.**
wordt 12 oktober 1554 als pastoor alhier vermeld.¹² Van der Meer noemt hem in 1558 als pastoor alhier en volmacht van Jeldert Jacobs¹³ doch de door hem geciteerde bron noemt alleen een geestelijke Jacob, zonder patroniem, functie en standplaats, als volmacht van de wezen van Jeldert Jacobs op 9 november 1558.¹⁴
Of hij dezelfde is als de later hier vermelde is niet bekend; hij zou dan een tijdlang elders gestaan moeten hebben.

1561 **Martinus**
komt als pastoor alhier voor 21 november 1561¹⁵ en 8 december 1561.¹⁶

1564 - 1580 **Jacob Jansz.**
komt als pastoor alhier voor in 1564¹⁷ en 14 november 1578.¹⁸ Hij wijkt in 1580 uit en overlijdt in 1581 te Groningen.¹⁹ Op 6 augustus 1580 wordt hij gewezen

¹ Verhoeven, 100. Het patrocinium is niet in overeenstemming met de ouderdom van de parochie!

² De Langen, 94, 96-106 jo. MF, 312.

³ BB II, 96.

⁴ Hof nr. 85, 3.

⁵ ABU nr. 535, 72.

⁶ ABU nr. 550*, 19v.

⁷ Oudmunster nr. 1879, 1v.

⁸ Hoof nr. 16692, 614.

⁹ Arch. DCF nr. 1474.

¹⁰ Hof nr. 93, 4.

¹¹ Hof nr. 16692, 614.

¹² HCL, RA nr. Y 3, 244.

¹³ Mededeling D.J. van der Meer, Roordahuizum, april 1995.

¹⁴ RA Hennaarderadeel nr. 38, 531.

¹⁵ Oudmunster nr. 1879, 1v.

¹⁶ Oudmunster nr. 1879, 2.

¹⁷ Van Burmania nr. 49v.

¹⁸ PI, 293.

pastoor alhier genoemd.²⁰

Maria Magdalenavicarie/prebende

De vicarie komt voor in 1543.²¹ Het zal hetzelfde leen zijn als de in latere jaren vermelde Maria Magdalenaprebende (zie hierna).

1541 - 1544	vacant Op 5 juli 1544 gelast het Hof aan Johan, pastoor, en de kerkvoogden alhier de inkomsten van de reeds drie jaren vacante prebende tot zich te nemen en gelast het voorts voorziening in de vacature. ²²
- 1551	Stephanus Christophori Na diens resignatie ²³ wordt
1551 - 1561	Gerbrandus Annonis van Lippenhuizen 14 februari 1551 geïnstitueerd tot de Maria Magdalenaprebende alhier. ²⁴ Op 20 februari 1551 wordt hij op de titel van de Mariaprebende (!) tot alle wijdingen toegelaten. ²⁵ Gerbrandus Adriani (ongetwijfeld dezelfde) resigneerde in 1561 ²⁶ waarop
1561	Anthonius Folckeri van Boornbergum 21 november 1561 door pastoor en kerkvoogden tot de Maria Magdalenaprebende alhier wordt gepresenteerd. ²⁷ Op 24 november 1561 deelt Haio Vomelius, prebendaat in de Oldehove te Leeuwarden*, raad van de koning en commissaris van de proost van Oudmunster mee dat Anthonius tot de prebende alhier is gepresenteerd na de resignatie van de voorgaande ²⁸ en blijkens certificatie d.d. 8 december 1561 is hij inmiddels in het bezit der prebende gesteld. ²⁹ Op 18 december 1561 wordt hij op de titel van de prebende alhier toegelaten tot de wijdingen; ³⁰ elders wordt aangegeven dat hij 24 jaren oud is en tot de wijding van subdiaken is toegelaten. ³¹ In februari 1563 wordt hij pastoor te Kooten*.

¹⁹ CE, 367 jo. Arch. EVC nr. 3372, 180 (overlijdensjaar en -plaats).

²⁰ Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3931, 57v.

²¹ BB II, 96.

²² Hof nr. 85, 3.

²³ ABU nr. 535, 72.

²⁴ ABU nr. 535, 72.

²⁵ ABU nr. 550*, 19v.

²⁶ Oudmunster nr. 1879, 1.

²⁷ Oudmunster nr. 1879, 1v.

²⁸ Oudmunster nr. 1879, 1.

²⁹ Oudmunster nr. 1879, 2.

³⁰ ABU nr. 550*, 108.

³¹ ABU nr. 550**.

WIJNS

Patroon: **Vitus**¹

Bijzonderheden: de kerk dateert uit de vroege 13^e of late 12^e eeuw.² Aanwijzingen voor een ouder, tufstenen, kerkje werden niet gevonden.³
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1457 - 1459 **Johannes**
komt als pastoor alhier in 1457⁴ en 1459⁵ voor.

1505 - 1511 **Arnt**
wordt als pastoor alhier vermeld 26 november 1505⁶ en komt hier ook in 1511 voor met blijkbaar eigen land (vijf koegangen) die hij verhuurt; het pastorieland wordt afzonderlijk opgegeven.⁷ Mogelijk over hem bleef bewaard een spreekwoord ‘Soo gheleerd as Latijnse heer Aern / dir A.B. koe / disse heer Aern wier persinne to Wijns’ dat blijkbaar ironisch bedoeld is en aangaf dat hij in het geheel niet geleerd was.⁸

1548 - 1567 **Gerrit Lambertsz.**
komt als pastoor alhier voor het eerst voor 8 juni 1548.⁹ Het Hof verbant hem bij vonnis d.d. 18 februari 1567.¹⁰ Zijn verdere levensloop is onbekend.¹¹

1567 - 1580 **Anthonis Anthonisz.**
wordt als pastoor alhier voor het eerst genoemd 3 juli 1567.¹² In 1580 wordt hij afgezet; 15 januari 1581 heet hij gewezen pastoor alhier.¹³ Hij was een broer van Roelof Anthonisz., pastoor te Britsum*.¹⁴

¹ Verhoeven, 100.

² De Langen, 89.

³ Halbertsma, *Bulletin KNOB* 76 (1977) 132; ten onrechte noemt hij Wiro als patroonheilige.

⁴ OFO IV, nr. 21.

⁵ OFO I, nr. 156.

⁶ Arch. RBG nr. 26, nr. 104.

⁷ RvdA 213, 215.

⁸ Van der Kuip, *Spreekwurden*, 581 nr. 924.

⁹ St. Marie nr. 2761, 60v.

¹⁰ Hof nr. 7490, 107v-108.

¹¹ Harkenroht, ‘Aenmerkingen’, 589.

¹² RA Leeuwarderadeel nr. 74, 133.

¹³ Reitsma, 145.

¹⁴ RA Leeuwarderadeel nr. 74, 132, 3 juli 1567.

IJLST

Patroon: **Mauritius of Martinus**¹⁵

Bijzonderheden: de kerk wordt voor het eerst in 1313 genoemd¹⁶ In 1387 wordt hier een karmelietenklooster gesticht waarvoor de ingezetenen de grond beschikbaar stellen en de kerk waarvan zij het jus patronatus bezitten aan de nieuwe vestiging overdragen bij overeenkomst d.d. 25 juli 1388.¹⁷ De stichting van het klooster en de overdracht van de kerk, waarvan de inkomsten zes mark zilver niet te boven gaan, wordt 18 april 1397 door paus Bonifatius IX bevestigd.¹⁸ De kerk wordt volgens opgave uit ca 1550/2 door een monnik bediend.¹⁹ In 1543 worden de kerken- en pastoriegoederen (evenals die van de vicarie) onder de beneficiale goederen opgegeven;²⁰ zij waren dus geen kloostereigendom. Schotanus geeft aan dat het klooster aan de kerk was gebouwd²¹ terwijl elders wordt aangegeven dat aan de 'hoofdkerk' (de parochiekerk) een convent stond met een kerk met toren.²² Jacob van Deventer geeft op zijn kaart alleen een kerk met bijgebouwen (en geen ander kerkelijk gebouw) aan.²³ In 1414 wordt hier reeds een vicarie genoemd.²⁴ In 1437 wordt door de pastoor, Epe Harinxma en de gemeente een 'perpetua vicaria' gesticht.²⁵ In lijsten uit ca 1550/2 en 1558-1560 wordt hier alleen van de pastorie melding gemaakt²⁶ maar de vicarie bestond zeker nog in 1569.²⁷

Pastorie

1320 **Folkerus**²⁸

1333 **Everardus**²⁹

¹⁵ Verhoeven, 101.

¹⁶ Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten*, nr 277; Schotanus, *Beschrijvinge*, 271: in november 1313 wordt een aflaat verleend aan hen die de kerk alhier bezoeken op bepaalde dagen waarbij de feestdag van Mauritius als eerste wordt genoemd. In 1379 wordt een jaarmarkt van twee dagen, te houden na Mauritiusdag, ingesteld: Schotanus, *Beschrijvinge*, 370. Merkwaardig is dat *Oudheden en Gestichten*, 154 opmerkt dat Mauritius de kerkpatroon is en niet Martinus zoals Menso Alting abusievelijk opgeeft terwijl Sytse Harinxma in zijn testament d.d. 23 augustus 1542 bepaalt dat hij in de Maartenskerk alhier wil worden begraven: FT, nr. 175.

¹⁷ Wessels, 'Batavia Desolata', 75 (daar 13 augustus 1387), 77 (daar 13 augustus 1388), 79 (daar 13 augustus 1387); vgl. Martin, 'Nieuwe bronnen', 381-383. Vgl. A. Jacobs, *Monasticon Carmelitanum Neerlandicum* (in bewerking).

¹⁸ De overdracht van grond en kerk vond plaats aan het klooster te Woudsend, zoals uit de bevestigingsbul van paus Bonifatius IX blijkt in RG II, Bonifaz. IX, k. 1136 i.v. 'Waldesende: conventus dom. o.b. Marie de Monte Carmeli Traiect. d.: m. conf. incorp. par. eccl. in Elike d. dioc. Florentii ep. Traiect. et Arnolde de Tricht arch. diac. fact. 18 april 1397, Lat. 44 / 85'. Wessels liet de plaats van het klooster in zijn afschrift open, Wessels, 'Batavia Desolata', 79-80.

¹⁹ St. Jan nr. 1165.

²⁰ BB I, 281-283.

²¹ Schotanus, *Beschrijvinge*, 275.

²² *Oudheden en Gestichten*, 155.

²³ Koeman, Visser en Van der Krogt, *Stadsplattegronden*. Huisman geeft aan dat bij de uitbreiding van IJlst in noordelijke richting een kapel werd gebouwd op de plaats van het latere stadhuis, afgebeeld op de kaart van van Deventer (K. Huisman, *Leeuwarder Courant* 21 november 1995). Van Deventer geeft op de aangegeven plaats echter aan het 'civita(tis) domus (stadhuis) zodat de mededeling van Huisman niet juist kan zijn.

²⁴ Schotanus, *Beschrijvinge*, 273.

²⁵ Schotanus, *Beschrijvinge*, 273.

²⁶ St. Jan nr. 1165.

²⁷ Van Burmania S, 14.

²⁸ Arch. Diverse kloosterstukken nr. 1 reg. 1.

²⁹ Muller, *Registers en rekeningen* I, 421.

- 1388 **Wolbodus**
rector en plebaan alhier, verleent in 1388 zijn medewerking aan de overdracht van de kerk aan het nieuw te stichten karmelietenklooster.³⁰
- 1437 **Henricus de Dijle**
pastoor alhier, sticht 22 maart 1437 met Epe Harinxma en de gemeente een *perpetua vicaria*.³¹ Van 1427 tot 1428 is Hendrik van Dijn prior van het karmelietenklooster te Woudsend.³²
- †1496 **Johannes Matthias**
lector en pastoor alhier, overlijdt in 1496.³³
- 1501 **Merten**
wordt 25 april 1501 als pastoor alhier genoemd.³⁴ Wellicht is hij dezelfde als Martinus Lichtvoet Ilicensis, 1505-1510 en 1511-1517 prior van het klooster alhier³⁵ en dan wel dezelfde als de gelijknamige pastoor te Wirdum* (vanaf 1519 bekend). In 1525 wordt geklaagd over in Friesland rondzwervende karmelieten; het klooster te Woudsend lijkt toen reeds geheel of vrijwel geheel ontvolkt te zijn geweest³⁶; mogelijk gold hetzelfde dat te IJlst. Martinus zal zich hebben bevonden onder hen die elders een goed heenkomen zochten.
- 1522 **Joannes Rotoficis**
Hij is van 1517 tot 1523 prior alhier en in 1522 tevens pastoor.³⁷
- 1527 **Gerrit Jans**
broeder (dus wel karmeliet), inmiddels pastoor alhier geworden, verklaart 25 april 1527 dat zijn broer Jan Jansz. een te zijnen behoefte bepaalde lijfrente had afgekocht. Gerrit of Gerard, tweede zoon van Jan Gerritsz. en Joost Jacobsdr., van Oegstgeest, doet 14 maart 1506 afstand van zijn deel in de ouderlijke erfenis mits zijn vader hem een lijfrente verstrekt; hij is voornemens zich te doen opnemen in het karmelietenklooster te Oudorp bij Alkmaar. Uit de literatuur is bekend dat pater Gerardus Joannis de Alcmara, *sacr. theol. lector*, tevens nog prior is geweest van het karmelieten klooster te IJlst.³⁸ Als zodanig komt Gerardus Joannes de Alcmara voor van 1531 tot 1542.³⁹
- 1542 **Gerrit**
komt als pastoor alhier voor 23 augustus 1542.⁴⁰

³⁰ Wessels, 'Batavia Desolata', 79-80

³¹ Schotanus, *Beschrijvinge*, 273.

³² Wessels, 'Batavia Desolata', 72.

³³ Busé, 'Karmelieten', 185.

³⁴ OFO I, nr. 451.

³⁵ Wessels, 'Batavia Desolata', 89. Oosterhout, 549 vermeldt hem als prior alhier in 1507.

³⁶ Aukes, 'Woudsend', 209-210.

³⁷ Wessels, 'Batavia Desolata', 89.

³⁸ Belonje, 'Van Egmond', 45. Op het fragment van het zegel aan de brief uit 1527 staat het primitieve wapen der van Egmonds met een bastaardlijn. Belonje was voornemens de stukken d.d. 14 maart 1506 en 25 april 1527 elders te publiceren; hij geeft daarvan geen bronvermelding maar waarschijnlijk bevonden zij zich onder archivalia van Egmond van den Nijenburg die later in het bezit kwamen van de familie van der Feen de Lille te Alkmaar (Belonje, 'van Egmond', 39).

³⁹ Wessels, 'Batavia Desolata', 90.

⁴⁰ FT, nr. 175.

- ca 1550/2 **N.N.**
monnik, is pastoor alhier.⁴¹
- 1553 **Laurentius Hollunt**
komt als pastoor van de bij het klooster geïncorporeerde kerk alhier voor 12 augustus 1553.⁴² Hij werd karmeliet te Antwerpen, baccalaureus te Keulen en was van 1564 tot 1570 hij prior alhier.⁴³
- 1575 **Johannes Gentzius**
wordt in 1575 als pastoor en medekerkvoogd alhier genoemd;⁴⁴ in 1576 is hij prior van het klooster alhier.⁴⁵ De lijst van priors van IJlst noemt Johannes Sempsius, die te Mechelen karmeliet werd, als zodanig (en als laatste prior) van 1570 tot 1572⁴⁶ maar blijkaar was hij in 1576 nog in functie.

Vicarie

Bij testament d.d. 25 december 1414 bepaalt Galteke, weduwe van Hidde Thiaerda, dat haar huis zal komen aan de vicarie van heer Bentet mits deze daarop resideert.⁴⁷
Verder is over deze vicarie niets bekend.

1414 **Bentet**⁴⁸

Vicaria perpetua

Op 22 maart 1437 stichten de pastoor, Epe Harinxma en de gemeente een *vicaria perpetua* met de bepaling dat de vicarius perpetuus ‘alle macht van een cureyt’ zal hebben.⁴⁹ Wie de collatoren zullen zijn wordt niet aangegeven. De bisschoppelijke approbatie volgt 1 september 1439.⁵⁰ In 1441 wordt overigens aangetekend dat de vicarie in dat jaar werd gesticht.⁵¹
Het patrocinium is onbekend.

1439 **Bartholomeus Gerardi de Hem**
(Oosthem?, Westhem?) wordt bij de bisschoppelijke bevestiging van de stichting van de vicarie op 1 september 1439 geïmprobeerd als ‘kapelaan’ daarvan.⁵²
Volgens Batavia Desolata Carmelitana moet hij karmeliet zijn geweest omdat in 1397 sprake is van de vereniging van de kerk met het klooster en de betrokkene als *vicarius pastoris* zou optreden.⁵³ Deze aanname lijkt ons niet juist.

⁴¹ St. Jan nr. 1165.

⁴² Aukes, ‘Woudsend’, 222 n. 1 cit. Postina, *Billick*, 212: hij wordt dan door de provinciaal der karmelieten geschreven over een nieuwe prior te IJlst.

⁴³ Wessels, ‘Batavia Desolata’, 90.

⁴⁴ Van Burmania S, 14.

⁴⁵ Wessels, ‘Batavia Desolata’, 90.

⁴⁶ Schotanus, *Beschrijvinge*, 273.

⁴⁷ Schotanus, *Beschrijvinge*, 273.

⁴⁸ St. Jan nr. 935, 19 (ontvangen voor de institutie in de nieuwe vicarie *et ista vicaria est de isto anno fundata*).

⁴⁹ Schotanus, *Beschrijvinge*, 273.

⁵⁰ Wessels, ‘Batavia Desolata’, 85.

⁵¹ St. Jan nr. 935, 19.

⁵² St. Jan nr. 935, 21v.

⁵³ Wessels, ‘Batavia Desolata’, 85.

- 1441 **N.N.**
wordt in de *nova vicaria* alhier geïnstitueerd.⁵⁴
- 1445/6 **N.N.**
wordt als vicarius alhier geïnstitueerd.⁵⁵
- 1504 - 1514 **Bauwe Ryoerdz.**
komt als vicarius alhier voor het eerst voor 31 mei 1504⁵⁶ en 23 november 1514.⁵⁷
- 1566/7 - 1567 **Sytthie/Sixtus**
In 1566/7 wordt aan Sytthie, vicarius alhier, een missive van het Hof gebracht.⁵⁸
Menso Poppius noemt Sixtus, vicarius alhier, onder de uitgewekenen in 1567⁵⁹;
verder is over hem niets bekend.⁶⁰
- 1569 **Gosse Fransz.**
wordt in 1569 als vicarius alhier genoemd.⁶¹
In 1568 is hij (derde) pastoor te Sneek*.

Overige

- 1517/9 **Mincke**
- 1519/20 alhier wordt in 1517/9⁶² en 1519/20⁶³ betaald voor diensten aan ‘seinschippers’
(schippers die berichten over militaire situaties doorgaven aan de Habsburgse
autoriteiten).

⁵⁴ St. Jan nr. 935, 19.

⁵⁵ St. Jan nr. 935, 21v.

⁵⁶ OFO I, nr. 486.

⁵⁷ Peter Jacobsz. van Thabor, *Historie*, 177.

⁵⁸ RR nr. 27, 80v.

⁵⁹ Harkenroht, ‘Naamlijst’, 74.

⁶⁰ Harkenroht, ‘Aenmerkingen’, 598.

⁶¹ Burmania S, 14.

⁶² RR nr. 2 b, 69v.

⁶³ RR nr. 1a, 40.

YPEKOLSGA

Patroon: **Odulfus**¹

Bijzonderheden: de kerk wordt vermeld in 1132 en 1245 als behorende aan de Odulfusabdij te Stavoren² (en zal door deze zijn gesticht gezien het patrocinium).
De vicarie wordt voor het eerst in 1511 vermeld.³
Lijsten uit ca 1550/2 en 1558/60 noemen hier naast de pastorie de vicarie.⁴
Van hieruit is als 'vlek' Woudsend* ontstaan.⁵

Pastorie

- 1439 **Syardus**
Op 27 mei 1439 verleent paus Eugenius IV Syardus de Frisia toestemming voor de vereniging van vier niet nader aangeduide beneficia met of zonder zielzorg waaronder ook officieën in de kathedrale of andere kapittelkerken met de pastorie alhier die hij zal ruilen met die te Wyckel*.⁶
- 1496 **Dyore**⁷
- vóór 1507 ? **Syrick**
Op 10 maart 1508 wordt in een geschil tussen Jacob, pastoor alhier, en iemand anders bepaald dat laatstgenoemde bewijs moet leveren voor betaling aan wijlen heer Syrick.⁸
- 1507 - 1508 **Jacob**
wordt als pastoor alhier genoemd 5 mei 1507⁹ en 10 maart 1508.¹⁰
- z.j. ? **Pyba**
In 1511¹¹ en 1543¹² worden onder het pastorieland genoemd 4 pm. hooiland, genaamd heer Pyba land. Mogelijk was deze voordien pastoor alhier.
- 1511 - 1525 **Sicka Wytthyesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 9 juli 1511; onder het door hem gebruikte pastorieland worden 4 pm. hooiland, genaamd heer Pybo land, vermeld.¹³ Sicke komt als pastoor alhier voorts voor 17 juni 1522,¹⁴ Sicke Wytthyez. als zodanig 21 oktober 1525.¹⁵ De na te noemen Hidde refereert aan de lage opbrengst van pastorieland ten tijde van Sicke; niet blijkt of deze zijn onmiddellijke voorganger

¹ Verhoeven, 101.

² Mol en Van Vliet, 'Sint-Odulfusklooster', 128-129.

³ RvdA II, 171.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ Bakker, 'Wymbritseradiel', 106.

⁶ Reimers nr. XX; RG V, 1422 nr. 8252 (Reg. Lat. nr. 367, 270).

⁷ PG, nr. 189. ,

⁸ Oosterhout, 372.

⁹ Oosterhout, 348 en 538.

¹⁰ Oosterhout, 372.

¹¹ RvdA II, 169-170.

¹² BB I, 345.

¹³ RvdA II, 169-170.

¹⁴ OFO IV, 238.

was.¹⁶

Sicco Vithionis, van Hommerts, wordt 8 mei 1507 te Leuven als student ingeschreven.¹⁷ Sicco Witonis, van Hommerts, wordt 24 maart 1509 tot diaken en 7 april 1509 tot priester gewijd.¹⁸

- 1543 **Hidde Tyercxz.**
wordt 1543 als pastoor alhier genoemd.¹⁹
- 1561 **Cornelis Jacobs**
wordt in 1561 als pastoor alhier genoemd.²⁰ In 1544 is hij vicarius te Eesterga*; vanaf 1563 is hij als pastoor aldaar bekend.
- 1570 - 1576 **Lolle Philippus**
wordt 6 juli 1570 voor het eerst als pastoor alhier vermeld.²¹ Voor het laatst komt hij aldus voor 13 september 1576.²²
In 1565 wordt hij vicarius te Harich*; in 1580 is hij pastoor te Kolderwolde*.
- 1579 **Minne Rynckesz.**²³

Vicarie

De vicarie wordt voor het eerst in 1511 genoemd.²⁴ Het patrocinium is onbekend.

- 1511 **Rencka**²⁵
- 1525 **Sene (?)**
wordt 21 oktober 1525 als vicarius alhier vermeld; de lezing van de naam is niet zeker.²⁶
- 1543 **Abbe Gossesz.**
bezit de vicarie hier; hij zal tegen Pasen a.s. tot priester gewijd worden.²⁷
Van 1549 tot 1553 is hij bekend als pastoor te Tjalhuizum*.
- 1550 **Johannes Sickesz.**
tot dan vicarius alhier, ontvangt 14 februari 1550 het placet op zijn benoeming als pastoor te Hieslum*.²⁸
- vóór 1564 **Buta**

¹⁵ OFO IV, nr. 245.

¹⁶ BB I, 435.

¹⁷ Zijlstra nr. 8503.

¹⁸ Dom nr. 2544, 73v (geen wijding als subdiaken gevonden); AAU 23 (1896) 425.

¹⁹ BB I, 435.

²⁰ Van Burmania, 19v.

²¹ Hof nr. 16694, 171.

²² BB nr. 16696, 120v.

²³ Van Burmania, 19v.

²⁴ RvdA II, 171.

²⁵ RvdA II, 171.

²⁶ OFO IV, nr. 425.

²⁷ BB I, 346.

²⁸ RR nr. 49, 6.

werd als vicarius alhier opgevolgd door²⁹

1564

Jacob Gerryts

die als vicarius alhier vermeld wordt in januari 1564.³⁰

1577

Wybe Benisz.

wordt in 1577 als vicarius alhier genoemd.³¹

Overige

z.j. ?

Buwe

In 1600 klaagt de predikant te Grouw over heer Buwe, ‘een paep tot Ipcolgae’ die te Grouw missen leest; de predikant wordt door de synode verwezen naar de grietman.³² Nog in 1609 en 1610 is hij ‘lopende mispriester’.³³ Mogelijk stond hij vóór de Reformatie hier.

²⁹ RA Wymbritseradeel nr. 5, 443, 445.

³⁰ RA Wymbritseradeel nr. 5, 443, 445.

³¹ Van Burmania, 19v.

³² Kalma, *Classisboek Sneek*, 267.

³³ Reitsma en Van Veen, *Acta*, 182, 189.

IJSBRECHTUM

Patroon: **Martinus**¹

Bijzonderheden: in 1694 werd de blijkbaar tufstenen kerk uit de 11^e-12^e eeuw alhier afgebroken.² De kerk kwam in het bezit van het johannieter klooster Hospitaal te Sneek. Tot aan de Reformatie waren priesterbroeders van dit klooster hier pastoor.³ Lijsten uit ca 1550/52 en 1558/60 noemen hier een vicarie.⁴ In 1511⁵ en 1543⁶ wordt de prebende alhier genoemd. De prebende op het Onze Lieve Vrouwe-altaar wordt in 1525 genoemd⁷ terwijl in 1568 sprake is van de Annavicarie of –prebende.⁸ Het zal daarbij wel steeds om hetzelfde leen gaan.

Pastorie

- ca 1407 **Dodo**
pastoor alhier en johannieter, had een geschil met Rienck Bockama over de stichting van een klooster van de reguliere augustijnen te Thabor binnen deze parochie, maar bereiken een verzoening die – ongedateerd – door bisschop Frederik van Blankenheim wordt bekrachtigd.⁹
- 1407 **Merc**
‘bywijlent’(voordien) commandeur van Hospitaal te Sneek en pastoor alhier komt voor 4 december 1407.¹⁰ In 1408/9 wordt hij pastoor te Sneek*.
- 1427 **Rolandus**
komt als pastoor alhier voor 2 mei 1427.¹¹ Hij kan dezelfde zijn als Rolandus, als commandeur vermeld van 1433 tot 1447 (niet meer 1449)¹² en wellicht als de volgende
- 1453 - 1456 **Rolant**
als pastoor alhier vermeld 12 maart 1453,¹³ 30 mei 1453¹⁴ en 5 juni 1456.¹⁵
- 1473 **Meynardus**

¹ Verhoeven, 101.

² Halbertsma, *Bulletin KNOB* 77 (1978) 109; MF, 328.

³ Vgl. Mol, ‘Johanniters’, 151-152.

⁴ St. Jan nr. 1165.

⁵ RvdA II, 365-367.

⁶ BB I, 422.

⁷ Arch. Klooster Hospitaal nr. 24 reg. 34.

⁸ ABU nr. 535-3, 1.

⁹ Muller, *Regesten*, nr. 1811 (vgl. *ibid.*, nrs. 1810, 1812). Over de stichting van dit klooster: Steensma, *Thabor* p. 11 – 14 die 1407 aangeeft als jaar van de verzoening. Met de bouw van het klooster werd in juni 1406 begonnen, in 1407 werd Thabor tot de windesheimer congregatie toegelaten: *ibid.*, 13 – 14.

¹⁰ OFO I, nr. 15. Niet duidelijk is of het ‘bywijlent’ alleen betrekking heeft op zijn commandeurschap te Sneek of ook op zijn functie als pastoor alhier. Het komt echter verder nimmer voor dat het commandeurschap gecombineerd werd met de pastoorsfunctie in één van de kerken die aan de commanderij toebehoorden. In OFO I, nr.104, 1469 wordt aan hem als destijds pastoor alhier gerefereerd.

¹¹ OFO II, nr. 14.

¹² Mol, ‘Johanniters’, 147.

¹³ Arch. Klooster Hospitaal nr. 16 reg. 12.

¹⁴ OFO II, nr. 33.

¹⁵ FT, nr. 19.

- als pastoor alhier vermeld 23 augustus 1473.¹⁶
- 1495 **Willem/Guillermus**
is hier 6 mei 1495¹⁷ en komt als pastoor alhier voor 10 augustus 1495.¹⁸ Wellicht is hij dezelfde als Wilhelmus, 1497 pastoor te Bolsward* en als Willem, 1500 – 30 april 1507 commandeur van Hospitaal.¹⁹
- 1507 **Jourick Dirkz./Gauricus Theoderici**
komt 19 juni 1507²⁰ en 26 augustus 1507²¹ als pastoor alhier voor. In 1495 wordt hij onder de priesterbroeders van Hospitaal genoemd zonder verdere functie.²²
- 1511 **Pier**
komt als pastoor alhier voor 22 juli 1511.²³
- 1516/7 – 1525 **Wyardus Gerardi**
geeft 26 mei 1525 aan hier nu acht jaren pastoor te zijn²⁴ en is hier nog 30 september 1525.²⁵ Hij kan dezelfde zijn als Wijerd, 1511 pastoor te Folgare*.²⁶
- ca 1526 **Arent**
pastoor te Sneek*, klaagt er ca 1526 over dat hem geen presentatie tot de kerk alhier die hij met die te Sneek heeft geruild wordt gegeven; geapostilleerd wordt dat de presentatie doorgang moet vinden.²⁷ Het betreft hier Arnoldus Henrici Lochum.
- 1538 - 1543 **Louwe Louwsz.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 29 december 1538²⁸ en voor het laatst in 1543.²⁹
- 1551 - 1558 **Jelle Bonnesz.**
komt voor het eerst als pastoor alhier voor 12 februari 1551,³⁰ voor het laatst 20 augustus 1558.³¹ Vanaf 21 juli 1559 is hij bekend als commandeur van Hospitaal te Sneek.³² Hij kan dezelfde zijn als Jelle, 1543 pastoor te Hommerts*.³³
- 1559 - 1561 **Gellius Johannis Elostanus**

¹⁶ OFO II, nr. 76

¹⁷ Oosterhout, 58.

¹⁸ Mol, 'Johanniters', 151.

¹⁹ Mol, 'Johanniters', 148, 151.

²⁰ Oosterhout, 590.

²¹ Oosterhout, 562.

²² Mol, 'Johanniters', 149.

²³ RvdA II, 365.

²⁴ Hof nr. 93, 9.

²⁵ Arch. Bestuursinstellingen 1580-1795 nr. 968, 48v-49.

²⁶ Mol, 'Johanniters', 152.

²⁷ Aud. nr. 1429.2, 66.

²⁸ Arch. Klooster Hospitaal nr. 9 reg. 51.

²⁹ BB I, 422.

³⁰ ABU nr. 535, 65-65v.

³¹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 29 reg. 55.

³² Mol, 'Johanniters', 148, 152.

³³ Mol, 'Johanniters', 148, 152.

wordt 26 mei 1559 als pastoor alhier geïnstitueerd.³⁴ Voordien was hij pastoor te Oppenhuizen*. Vanuit hier wordt hij 9 juni 1561 gekozen als pastoor te Sneek*.³⁵

1568

Joannes Nicolai

komt kort voor 9 maart 1568 als pastoor alhier voor.³⁶

1577 - 1580

Petrus Joachimi

Op 8 maart 1577 wordt een nieuwe pastoor alhier geïnstitueerd.³⁷ Het zal geweest zijn Petrus Joachimi, voordien pastoor te Uitwellingerga* waar 12 mei 1577 een nieuwe pastoor wordt geïnstitueerd.³⁸ Petrus Joachimi komt met name voor het eerst als pastoor alhier (en conventueel van Hospitaal) voor in januari 1576.³⁹ Met zijn broer Jasper wordt hij 26 juni 1579 genoemd.⁴⁰ In 1580 week hij uit.⁴¹ Op 14 juli 1580 wordt hij onder te in te dagen ‘malcontenten’ genoemd.⁴²

Kapelaan

- 1550

Douwe Tietiesz.

van Akkrum, tot dan kapelaan alhier ontvangt 28 april 1550 het placet op zijn benoeming als vicarius te Winsum*.⁴³

Maria en/of Annavicarie/prebende

De prebende komt voor het eerst in 1511 voor; dan is ook sprake van een rente voor Onze Lieve Vrouwe alhier.⁴⁴ In 1525 wordt de prebendaat op het Onze Lieve Vrouwe-altaar genoemd.⁴⁵ In 1538 is sprake van de vicarie⁴⁶ evenals in lijsten van ca 1550/2 en 1558/60.⁴⁷ In 1539⁴⁸ en latere jaren wordt de prebende genoemd. De in 1568 genoemde Annaprebende of –vicarie⁴⁹ zal hetzelfde leen zijn geweest.

1511 - 1534
(1538/9)

Peter Claesz.

Peter komt voor het eerst als prebendaat alhier voor in 1511.⁵⁰ In 1527 is hij kapelaan van Luts Harinxma te Sneek.⁵¹ In een aanvulling (na 16 januari 1528) op haar testament bepaalt Lutz dat indien haar kapelaan Peter, nu wonende te Ijsbrechtum, dat leen wil verlaten en ‘onse leen’ (sc. de Nicolaasprebende) te Sneek wil bedienen,

³⁴ St. Jan nr. 1165.

³⁵ Mol, ‘Johanniters’, 150.

³⁶ ABU nr. 535-3, 1.

³⁷ St. Jan nr. 1165.

³⁸ St. Jan nr. 1165.

³⁹ Arch. Klooster Hospitaal nr. 6 reg. 78.

⁴⁰ RA Sneek nr. 25, 151.

⁴¹ CE, 351.

⁴² Arch. Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg nr. 3931, 53; ook GPCV IV, 179.

⁴³ RR nr. 49, 12.

⁴⁴ RvdA II, 365-367.

⁴⁵ Arch. Klooster Hospitaal nr. 24 reg. 34.

⁴⁶ Arch. Klooster Hospitaal nr. 9 reg. 51.

⁴⁷ St. Jan nr. 1165.

⁴⁸ GPCV II, 731.

⁴⁹ ABU nr. 535-3, 1.

⁵⁰ RvdA II, 365-367. Mogelijk is hij dezelfde als Petrus Nicolai, van Leeuwarden, 2 mei 1510 ingeschreven als student te Keulen (Zijlstra nr 6333), en/of Petrus Nicolai, van IJlst, 19 april 1511 priester gewijd (AAU 23 (1896) 444); data van de subdiaken- en diakenwijdingen werden niet gevonden.

⁵¹ FT, nr. 117.

hij een aan dat leen besproken bedrag uit land te Arum zal genieten.⁵² Hij is toen echter niet naar Sneek gegaan. Op 24 februari 1534 wordt hij, ook dan te Ijsbrechtum genoemd, als eerste op een drietal voor het vacante Agathaleen te Sneek* gezet⁵³ maar niet blijkt of hij een eventuele benoeming toen heeft aangenomen. Volgens een verklaring d.d. 24 juli 1562 werd hij in 1539 bedienaar van de Nicolaasprebende te Sneek;⁵⁴ niet blijkt of hij toen hier nog stond maar dat is zeer wel mogelijk. Wellicht vond de mutatie reeds eind 1538 plaats omdat de vicarie alhier toen vacant was (geweest).

1538

N.N.

Op 29 december 1538 bericht de stadhouder aan de pastoor en de gemeente alhier niet over te gaan tot de keuze van een vicarius omdat deze door de keizer aan een niet met name genoemde persoon is gegeven die op de vicarie een 'goede priester' stellen zal,⁵⁵ m.a.w. voor de begiftigde de diensten zal vervullen. Mogelijk was de begiftigde

1539 - 1543

Dytze Heresz.

Op 21 april 1539 wordt door de Staten er over geklaagd dat Hero Doythes niet op zijn beneficie alhier resideert.⁵⁶ Waarschijnlijk is de zoon van Hero bedoeld. In 1543 wordt opgegeven dat Dytze Heres, zoon van Here Dyttiez. possessor van de prebende (die door Oedts Heres wordt 'bewoont') is.⁵⁷ Ditzo Adama, van Ijsbrechtum, werd 30 juni 1544 als student te Leuven ingeschreven, was later dijkgraaf van Wymbritseradeel en bijzitter van het gerecht van de gelijknamige grietenij en overleed in augustus 1588. Hij was gehuwd met Ycke Sjoerdsdr.⁵⁸ In 1564 is zijn zoon Here bezitter van de prebende.

1551

Eelke Meijesz.

jongeling, is gepresenteerd tot de prebende alhier. Zijn vader Meije Rinnerts alhier sluit 12 februari 1551 (Friese stijl) een overeenkomst met Laurentius Herconis, burgerzoon te Sneek, die na zijn priesterwijding als kapelaan op de prebende dienst zal doen en daarvoor de kost en 20 goudgl. per jaar zal ontvangen tot hij een ander beneficie heeft.⁵⁹ Deze overeenkomst kan dan als wijdingstitel voor Laurentius dienst doen.

Eelke Meijesz. is vanaf 1559/60 bekend als vicarius te Wommels*.

- 1551

Dominicus Sylvius

priester; na diens resignatie⁶⁰ wordt

1551 - 1553

Petrus Petri

wordt 26 oktober 1551 tot de prebende of vicarie of kapelanie alhier geïnstitueerd.⁶¹ Op 15 december 1551 wordt Petrus Petri Ijsbrechtum die een beneficie alhier heeft

⁵² FT, nr. 119.

⁵³ GA Sneek, O.A. nr. 73, 40.

⁵⁴ RA Sneek nr. 24, 217-218.

⁵⁵ Arch. Klooster Sneek nr. 9 reg. 51.

⁵⁶ GPCV II, 732.

⁵⁷ BB I, 422.

⁵⁸ Zijlstra nr. 8817.

⁵⁹ ABU nr. 535, 65-65v.

⁶⁰ ABU nr. 535, 103.

⁶¹ ABU nr. 535, 103.

toegelaten tot de wijding van subdiaken⁶²; de toelating wordt nogmaals opgevoerd 9 maart 1552 mits bewijs van zijn inkomsten overleverend; een wijdingstitel wordt dan niet genoemd.⁶³ Op de titel van de prebende alhier wordt hij 15 maart 1553 toegelaten tot alle wijdingen.⁶⁴

- 1564 **Here Dytyesz.**
Op 17 en 31 januari 1564 komt Dytye Heresz. (die zelf eerder deze prebende bezat) voor als vader en administrator voor Here, bezitter van de prebende alhier.⁶⁵
- 1568 **Elko Bonnonis**
priester; na diens resignatie⁶⁶ wordt
- 1568 **Theodoricus Wybrandi**
9 maart 1568 door de proost-aartsdiaken van Oudmunster (!) tot de Annaprebende of –vicarie alhier geïnstitueerd.⁶⁷ Op de titel van de vrije prebende alhier was Theodoricus Wybrandi, uit Leeuwarden, reeds 4 maart 1568 tot de wijding van subdiaken toegelaten.⁶⁸
- 1580 **N. Wahr**
Op 2 september 1580 stellen de kerkvoogden alhier een volmacht om voor het gerecht van Wymbritseradeel te procederen tegen Anna Claes Wahr, burgerse te Sneek, namens haar zoon, wegens de inkomsten van de prebende alhier.⁶⁹

Kapelaan

- 1551 **Laurentius Herconis**
Vermeld werd reeds de overeenkomst d.d. 12 februari 1551 tussen Meije Rinnerts namens zijn zoon Eelke en Laurentius Herconis volgens welke de laatste na zijn priesterwijding als kapelaan op de prebende dienst zal doen.⁷⁰ Laurentius Herconis werd *per decretum* 18 februari 1551 tot de wijding van subdiaken toegelaten.⁷¹

⁶² ABU nr. 550*, 27.

⁶³ ABU nr. 550*, 30v.

⁶⁴ ABU nr. 550*, 40.

⁶⁵ RA Wymbritseradeel nr. 5, 445, 451.

⁶⁶ ABU nr. 535-3, 1.

⁶⁷ ABU nr. 535-3, 1.

⁶⁸ ABU nr. 550*, 145.

⁶⁹ RA Sneek nr. 27, 12. Het Recesboek van Wymbritseradeel uit die periode bleef niet bewaard.

⁷⁰ ABU nr. 535, 65-65v.

⁷¹ ABU nr. 550*, 18v.

ZUIDERDRACHTEN

Patroon:

Petrus¹

Bijzonderheden: in 1970 werden de sporen van de oudste kerk op het oude kerkhof teruggevonden; datering daarvan in de 12^e eeuw is ‘zeker het overwegen waard’.² Ca 1300 is deze ca 1800 m. oostelijker vervangen.³ Toen kwam ook de kerk van Noorderdrachten* tot stand dat dus als een afsplitsing van (Zuider)drachten kan worden beschouwd. Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1460	Johannes Wiboldi ⁴
1527/8	Anna ⁵
1543 - 1550	Harmen komt als pastoor alhier voor in 1543 ⁶ en 25 juni 1550. ⁷
1558 - 1565	Michiel Baernts/Bernardi komt voor het eerst als pastoor alhier voor 15 november 1558 ⁸ en is hier nog 8 februari 1565. ⁹ Vanaf 1575 is hij bekend als pastoor te Boornbergum* waar hij mogelijk in 1571 kwam toen daar een nieuwe pastoor werd geïnstitueerd. Of hij tot dan hier stond is niet bekend maar een nieuwe pastoor werd eerst in september 1573 geïnstitueerd. ¹⁰
1573	N.N. wordt 10 september 1573 als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹¹
1576 - 1580	N.N./Henricus Petri Een ongenoemde persoon wordt 5 mei 1576 als pastoor alhier geïnstitueerd. ¹² Het zal gaan om Henricus Petri, die 10 januari 1581 gewezen pastoor genoemd wordt. Hij is tot de Reformatie overgegaan, maar blijkbaar geen predikant geworden. Hij wordt dan ‘frygeselle van eerliken fromen leven en olderen’ genoemd. ¹³

¹ Verhoeven, 101.

² De Langen, 93-94.

³ G. Elzinga, *Bulletin KNOB* 69 (1970), *88-*9 (met als datering ca. 1300).

⁴ OFO I, nr. 161.; het patroniem volgens het zegelrandschrift, Tresoar, Zegelfoto nr. 930. Op het zegel is een apostel afgebeeld maar niet Petrus. De figuur is niet te identificeren.

⁵ RR nr. 5, 17.

⁶ BB I, 247.

⁷ NA, Arch. ACB nr. 944.

⁸ Hof nr.1 6691, 196v; Baernts volgens Hof nr.16692, 21, 143 november 1559. Klunder, ‘De Nederduitsch Hervormde Gemeente’, 366 vermeldt dat Michiel 1554 in ‘een recesboek van het Hof’ wordt genoemd. Welke bron hiermee bedoeld wordt is niet bekend. Sententieboeken van het Hof uit die periode bleven niet bewaard. In de ‘Quaclappen’ komt hij eerst in 1558 voor, vervolgens in 1559 (Hof nr. 16691, 196v; nr.16692, 21).

⁹ HCL, RA nr. Y 3, 248.

¹⁰ St. Jan nr. 1168.

¹¹ St. Jan nr. 1168.

¹² St. Jan nr. 1168.

¹³ Reitsma, 156.

ZURICH

Patroon: onbekend.

Bijzonderheden: Zurich behoorde tot de seendstoel te Sexbierum, volgens Noomen een relict van vroegere toestanden voordat dorpen in de omgeving van Harlingen wegspoelden of hun status als kerkdorp verloren.¹ Na de afbraak van de kerk in 1771 werd tufsteen verkocht.²

Op 7 april 1500 geeft paus Alexander VI aan Gofridus Lywonis de Beyum (Sjoerd Lieuwes Beyma) te houden voor de *verus patronus* van de kerken te Arum, Pingjum, Lollum en Zurich.³

In 1508 is sprake van de Onze Lieve Vrouweprebende alhier.⁴ In 1543 wordt naast de pastorie de prebende genoemd.⁵ In 1546/7⁶ en 1547/8⁷ komt een vicarius hier voor terwijl lijsten uit ca 1550/2⁸ en 1558/60⁹ hier een vrijleen noemen.

Waarschijnlijk

is steeds sprake van hetzelfde beneficie.

In 1493/4 wordt recht ontvangen voor de consecratie 'tot Zuyringhen ... *parve partis capelle*'.¹⁰ In 1546 is tweemaal als plaatsbepaling sprake van 'in die nye breckinge bij de cappelle te Suyrich'.¹¹ Bij een visitatie van de dijken in april 1551 wordt gesproken over 'Item voor de vijfdeelen binnendijksters capelle bij Zurich'.¹² Over deze kapel is verder niets bekend. Mogelijk het relict van één der in deze omgeving verdwenen kerken?

Pastorie

1496 - 1508

Nanne

wordt als pastoor alhier genoemd 6 juli 1496¹³ en 26 mei 1508.¹⁴

1515/6 - 1525

Johannes Feddonis

pastoor te 'Harich' (waarbij 'Surich' is doorgehaald) verklaart 1 juni 1525 de pastorie nu negen jaren te bezitten.¹⁵ Harich* kan echter niet juist zijn zodat ondanks de doorhaling Zurich zal zijn bedoeld.

Hij kan dezelfde zijn als Johannes Frederici, van Leeuwarden, 16 april 1507 te Rostock als student ingeschreven.¹⁶ Johannes Feddonis, van Zurich, werd 11 maart 1508 als subdiaken, 8 april 1508 als diaken en 22 april 1508 tot priester gewijd.¹⁷

¹ P.N. Noomen, lezing Oarkunderûnte Fryske Akademy, 28 april 1995.

² Hepkema, 'Memories', 184.

³ Arch. Bestuursinstellingen 1522-1581 nr. 1192. Voor Gofridus zal Sufridus gelezen moeten worden.

⁴ OFO I, nr. 544.

⁵ BB I, 301.

⁶ RR nr. 14, 69, 70.

⁷ RR nr. 15, 86.

⁸ St. Jan nr. 1165.

⁹ St. Jan nr. 1165.

¹⁰ Heeringa, *Rekeningen* II, 64.

¹¹ RvdA III, 404.

¹² Arch. EVC nr. 4220, 20.

¹³ PG, nr. 160.

¹⁴ OFO I, nr. 544.

¹⁵ Hof nr. 93, 15v.

¹⁶ Zijlstra nr. 7805.

¹⁷ Dom nr. 2544, 14, 69v; AAU 23 (1896) 417.

- 1543 - 1545 **Syttie**
komt als pastoor alhier voor 19 mei 1543¹⁸ en 30 januari 1545.¹⁹ Op 4 maart 1545 wordt op verzoek van de kerkvoogden alhier last gegeven de goederen van Syttie, eertijds pastoor alhier, te beschrijven en daarop beslag te leggen te Itens bij Sybolt Doyesz. en Pieter Hillesz.²⁰ Te Itens* heeft hij echter niet gestaan.
- 1546 - 1551 **Sybrant**
pastoor alhier, krijgt 9 oktober 1546 last zijn concubine bij wie hij twee kinderen heeft weg te zenden.²¹ Hij is hier nog pastoor 23 maart 1551.²²
- ca 1550/2 **Nicolaus Henrici**
wordt dan pastoor alhier genoemd in een lijst die overigens op veel punten onbetrouwbaar is.²³
- 1557 - 1562 **Petrus Melisz.**
Mackomius, uit Makkum dus, komt 11 november 1557²⁴ en in april 1562²⁵ als pastoor alhier voor. Van 1543 tot 1546 is hij bekend als vicarius te Makkum*.

Onze Lieve Vrouwenprebende/vicarie

Van deze prebende is voor het eerst sprake 26 mei 1508.²⁶ In 1543 wordt de prebende naast de pastorie genoemd.²⁷ In 1546 komt de bezitter van het leen zowel wegens de prebende²⁸ als als vicarius²⁹ voor terwijl in 1546/7³⁰ resp. 1547/8³¹ deze als vicarius voorkomt. Later is weer sprake van de prebende.

- 1546/7 **Huygh**
wordt dan als vicarius alhier genoemd³² maar moet dezelfde zijn als
- 1546/7 - 1549 **Oedts Feickesz./Adolphus Feykonis**
In 1546 wordt Oedts als prebendaat resp. vicarius alhier vermeld.³³ In 1547/8 heet hij Ydts, vicarius alhier.³⁴ Volgens een bericht van het Hof van Friesland aan de landvoogdes te Brussel d.d. 26 april 1548 heeft Adolf of Oedts Feyckesz., prebendaat alhier, een rol gespeeld in de zaak van het Hof tegen een pretense Oefke. Hij had nadat het Hof had uitgesproken (n.b. 27 juli 1547) dat deze Oefke niet was wie hij voorgaf te zijn een ongetekende open brief geschreven aan een Jelcke Hansz. die nog

¹⁸ OFO II, nr. 375.

¹⁹ Hof nr. 16689, 357.

²⁰ RA Hennaarderadeel nr. 37, 313.

²¹ Hof nr. 96, 122. Hij wordt in dat jaar, zonder datum, ook vermeld RvdA III, 401-402.

²² RA Franekeradeel nr. 93, 512.

²³ St. Jan nr. 1165.

²⁴ Arch. HG Pingjum – Zurich nr. 24.

²⁵ Arch. EVC nr. 2944.

²⁶ OFO I, nr. 544.

²⁷ BB I, 301.

²⁸ RvdA III, 405, 407.

²⁹ RvdA III, 410.

³⁰ RR nr. 14, 70.

³¹ RR nr. 15, 86.

³² RR nr. 14, 69 (tenzij de plaatsnaam verkeerd is aangegeven in welk geval het om een andere persoon elders gaat).

³³ RvdA III, 405, 407, 410.

³⁴ RR nr. 15, 86.

steeds gevangen is en was daardoor lasterlijk opgetreden. Hij was deswegen door het Hof op 22 november 1546 (!, waarschijnlijk echter 1547 bedoeld) gedaagd te verschijnen maar weigerde te verklaren of hij deze brief inderdaad had geschreven en beriep zich op zijn competente rechter. De daaropvolgende dag was hij niet verschenen en blijkbaar naar huis vertrokken. Derhalve voelde de procureur-generaal zich verplicht 'de hoocheyt van Key(serlicke) Ma(jestei)t te bewaeren' en had hij hem nog tweemaal, waarvan de laatste 20 januari jl., gedaagd te verschijnen bij gebreke waarvan tegen hem zou worden opgetreden conform het tractaat uit 1539 volgens welk het placet van priesters die zich onbehoorlijk gedragen zal worden ingetrokken. Hij verscheen inderdaad niet maar bleef wel in het bezit van zijn beneficie. Het Hof verzoekt de landvoogdes mee te delen wat zij eerder in deze zaak heeft gedaan om zich daarnaar te kunnen richten. Adolf had zich blijkbaar tot de landvoogdes gewend die het Hof bij missive van 23 maart jl. had laten weten dat als hij niet meer misdaan had dan in het 'billet' (blijkbaar een eerdere mededeling of beslissing van het Hof) stond hij het leen mocht blijven bedienen.³⁵ Op 10 september 1548 verleent bisschop George van Egmond Adolphus Feykonis, priester, dispensatie van de verplichting zelf te resideren op de prebende alhier.³⁶ Oedts Feyckesz. vertrok als prebendaat 17 oktober 1549.³⁷ De zaak van Oefke betrof Offke Offkez., die voor 1543 (tot 1539?) bezitter was van het Kapellevrijleen te Minnertsga*.³⁸

1550 - 1558

Claes Jans

kapelaan van de pastoor te Harlingen* ontvangt 16 februari 1550 het placet op zijn benoeming als prebendaat alhier.³⁹ Op 11 november 1557 geven de pastoor alhier c.s. volmacht om voor het Hof te procederen tegen heer Claes Jansz. aangaande de lasten en profijten van de prebende omdat hij al sedert zeven jaren geen diensten doet. Zij wensen dat hij alle dinsdagen de missen ter ere van St. Anna opdraagt of dat zij anders de vrijheid krijgen een nieuwe prebendaat te kiezen.⁴⁰ Van Burmania noemt hem afkomstig van Sneek en in 1558 nog prebendaat alhier.⁴¹

1577

N.N.

wordt 8 juni 1577 als prebendaat alhier geïnstitueerd.⁴²

Kapel

Over de in 1493/4,⁴³ 1546⁴⁴ en 1551⁴⁵ genoemde kapel is niets bekend.

³⁵ Aud. nr. 1646.2, 21.

³⁶ St. Marie nr. 2761, 50 en Arch. OKKN nr. 16, 40-41.

³⁷ RR nr. 49, 6.

³⁸ Vgl. Walsweer, 'Capellefrijlien', 89-95.

³⁹ RR nr. 49, 6.

⁴⁰ Arch. HG Pingjum-Zurich nr. 24.

⁴¹ Van Burmania, 40v.

⁴² St. Jan nr. 1168.

⁴³ Heeringa, Rekeningen II, 64.

⁴⁴ RvdA III, 104.

⁴⁵ Arch. EVC nr. 4220, 20.

ZWAAGWESTEINDE

Het is de vraag of Zwaagwesteinde een parochie is geweest. ‘Westeindswaech’ wordt als dorp in het Register van de Jaartax genoemd¹ en omdat de opsomming aldaar de basis vormde voor de omschrijving van de parochies in de oprichtingsbul van het bisdom Leeuwarden daaronder opgenomen.² Van Deventer³ en Sgroten⁴ geven op hun kaarten een kerk te ‘Westeneynde’ aan. Als afzonderlijk dorp in Dantumadeel wordt het steeds opgevoerd.⁵ Stellingwerf tekende de kerk van ‘Zwaagwesteinde’ maar volgens Van den Berg moet het een afbeelding van die te Kollumerzwaag geweest zijn.⁶

¹ GPCV II, 18.

² Schotanus, *Tablinum*, 52.

³ Van 't Hoff, *Kaarten*.

⁴ Fockema Andreae, *Kaarten*.

⁵ Diverse Rentmeestersrekeningen (vgl. RvdA IV, 10, 1525/6); ook Tresoar, Hs. PB 17.

⁶ Van den Berg, *Dantumadeel*, 239. Tot 1838 viel Zwaagwesteinde kerkelijk onder Dantumawoude, Driesum en Wouterswoude.

ZWEINS

Patroon: onbekend⁷

Bijzonderheden: bij de afbraak in 1782 zijn de fundamenteën van de vermoedelijk 13^e-eeuwse kerk grondig opgeruimd.⁸
Een vicarie of prebende is hier niet aangetroffen.

Pastorie

1511 - 1514 **Agga**⁹

1536 **Wgge**
In 1536 maakt de kerken kosten voor de reparatie van ‘Heer Wgge huys’;¹⁰ het gaat dus om de pastorie. Mogelijk is in het stuk – afschrift uit de niet bewaard gebleven kerkenrekening van Zweins – ‘Wgge’ een schrijffout voor Agge in welk geval het om dezelfde persoon als de voorgaande kan gaan.

ca 1550/2 **Joannes**
Een op vele punten onbetrouwbare lijst uit ca 1550/2 noemt hem als pastoor alhier¹¹

1552 - 1555 **Aggo Piers/Augustinus**
komt als pastoor alhier voor 4 november 1552¹² en – als Augustinus – in 1555.¹³

1556 - 1567 **Frans Sybrensz.**
wordt voor het eerst als pastoor alhier genoemd 22 januari 1556.¹⁴ Hij is hier nog 16 januari 1567.¹⁵
Van 1543 tot 1552 is hij bekend als vicarius te Welsrijp*.

1569 **Foppe Hansz.**
is hier 9 januari 1569 zonder dat zijn functie wordt genoemd¹⁶ en komt als pastoor alhier voor 7 februari 1569.¹⁷
Van 1559 tot 1566 is hij bekend als vicarius te Welsrijp*, van 1571 tot 1580 als pastoor te Kubaard*.

1570 **N.N.**
wordt 5 augustus 1570 als pastoor alhier geïnstitueerd.¹⁸ Mogelijk betrof het

1573 - 1580 **Lambertus Turinck**

⁷ De kerk staat bekend als Reginakerk op grond van de naam van de in 1471 gegoten klok (Verhoeven, *Klokken*, 85).

⁸ Zwaga, *Zweins*, 2.

⁹ Tjessinga I, 15 resp. 75.

¹⁰ Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 2349.

¹¹ St. Jan nr. 1165.

¹² RA Franekeradeel nr. 93, 568.

¹³ Arch. Van Beyma thoe Kingma nr. 2349.

¹⁴ Hof nr. 16800, 63.

¹⁵ RA Franekeradeel nr. 94, 356v.

¹⁶ GA Franeker, O.A. Franekeradeel nr. 1.

¹⁷ RA Franekeradeel nr. 94, 86a.

¹⁸ St. Jan nr. 1168.

Hij wordt 15 januari 1573 voor het eerst als pastoor alhier genoemd.¹⁹ In 1580 wijkt hij uit.²⁰ Hij overlijdt in 1586²¹ en was in 1582 pastoor te Warfhuizen.²² In 1560 is hij prebendaat te Rauwerd*.

¹⁹ RA Franekeradeel nr. 4, 80. Als Turinck o.m. 1578 (RA Franekeradeel nr. 55, 111, 131-132).

²⁰ CE, 360.

²¹ Arch. EVC nr. 3372, 143.

²² GA, Arch. HJK nr. 657, 99 (z.j.), 207 (14 november 1582).